

DIMITRIE CANTEMIR

OPERE

I. Divanul • Istoria ieroglifică

Hronicul veckimei a romano-moldo-vlakilor

Lor

area
:rate
din
)lele
rum
licat
fost
man
din
rian
l de
din
"ele
enit
irile
i al
a la

Redactor: Elisabeta SIMION
Coperta: PODAI.V
Tehnoredactor: Diana TATU

PREFAȚĂ

Dintr-o viață relativ scurtă, împărțită între activități variate și solicitante - om politic, pretendent la tron și domnitor, ostaș, călător - Dimitrie Cantemir și-a urmat cu cea mai mare fidelitate și rodnicie vocația de cărturar. La numai douăzeci și cinci de ani el și-a publicat prima carte (*Divanul*) și în ajunul morții pe cea din urmă (*Sistemul religiei muhammedane*), lăsând posterității un tezaur de opere în manuscrise pe care specialiștii le cercetează de aproape trei veacuri.

Rezultatele acestor eforturi au fost, mai întâi, identificarea scrierilor cantemiriene - originale, copii sau traduceri păstrate în fondurile bibliotecilor de manuscrise și cărți rare din diferite țări. Această acțiune, desfășurată mai ales în secolele XIX și XX nu este încheiată. Manuscrisul lucrării *Monarhiarum physica examinatio* a fost identificat abia în 1950 și publicat cinci ani mai târziu. Traducerea arabă a *Divanului* a fost descoperită în 1970, textul latin al *Istoriei Imperiului otoman* (manuscrisul folosit de N. Tindal pentru versiunea engleză din 1734) a fost localizat în 1984, iar un text integral cantemirian (singurul existent în România) va fi publicat în curând de descoperitorul lui (Vlad Alexandrescu, de la Universitatea din București, în „Archaevs”, 7, 2003, fasc. 2-3, sub tipar). Cele mai fidele manuscrise ale *Descrierii Moldovei* au devenit accesibile cercetătorilor români abia anul acesta, prin eforturile prof. Andrei Eșanu din Chișinău. Manuscrisului latin al *Descriem Moldoveu* dus de Antioh Cantemir în Europa la

numirea sa în diplomația rusă, și ajuns în colecțiile contelui Friedrich von Thoms din Leiden, i s-a pierdut urma după înstrăinarea lui în 1749. Este greu de apreciat ce surprize ne rezervă cercetările sistematice sau întâmplarea în ce privește scrierile cantemiriene păstrate încă în fonduri, arhive și biblioteci rusești sau europene.

Inițiativele învățaților s-au îndreptat în secolul al XIX-lea către operele mari ale Principelui. Mitropolitul Veniamin Costache stimula încă din 1806 traducerea *Descrierii Moldovei* (după versiunea germană), publicată în 1825 la Mănăstirea Neamț, iar după zece ani tipărirea *Hronicului vechimei a romano-moldo-vlabilor* după manuscrisul original, în prima sa ediție pregătită de paharnicul Gheorghe Săulescu. În 1865 B.P. Hasdeu publica la București *Divanul*, transcris de el cu caractere latine.

Dar încă din 1838, Mihail Kogălniceanu și Costache Negruzzi în numărul din 15 decembrie al revistei „Albina românească” anunță că „au făcut proiect de a tipări în limba românească *Operile întregi* a]le] prințipului D. Cantemir, cără care să vor adăogi ale Fiului său Antioh, aducând în limba orighinală traducerea cărților lor. Noi nu putem îndestul a ne bucura de o asemenea vrednică de laudă hotărâre - adaugă «Albina» - și fiecare compatriot trebuie să să grăbească a înlesni o întreprindere a caria cinste să va revărșa pe toată nația”.

„Suplementul” revistei publică *Prospectul* ediției Negruzzi-Kogălniceanu. El evocă răspândirea europeană a operelor lui Cantemir și necesitatea tipării lor în limba patriei: „Toate națiile civilizate fac nemuritoare numele marilor lor compatrioți prin bronz, pânză și tipar”. Se cuvine dar a se tipări operele celor doi principii, Dimitrie și Antioh, „care cu condeii lor au făcut patriei lor atât bine, poate, cât și Ștefan prin sabia sa”. Ghicim în aceste rânduri pana lui Kogălniceanu.

Operele urmau să apară în nouă tomuri, „in-8°”, pe hârtie albă și cu litere ca acele a]le] *Cantonații de avis* din București, vărsate înadins”, cu „portreturi” ale autorilor. Ediția era astfel concepută, pe tomuri:

I—II—III: *Viața Domnului Dimitrie Cantemir* (de M. Kogălniceanu); *Istoria Imperiei otomane* (tradusă din franceză de același);

IV: *Sistemele religiei otomane* (tradusă din rusește de C. Negruzzi);

V: *Lumea și sufletul* (adică *Divanul*, după ediția de la Iași, 1698); *Istoria caselor brâncovenească și cantacuzinească* (traducere de M. Kogălniceanu după versiunea greacă a lui G.I. Zavira);

VI: *Descrierea Moldaviei* (traducere după versiunea germană de Kogălniceanu); *Deosebite alcătuirii mai mici a [le] domnului D. Cantemir*,

VII și VIII: *Hronicul romano-moldo-vlabilor* (după ediția de la Iași, 1835-1836);

IX: *Viața și operile originale a]le] prințipului Antioh Cantemir* (traducere din rusă de C. Negruzzi).

Îndrăzneată ediție Negruzzi-Kogălniceanu n-a văzut lumina tiparului. În anii următori Kogălniceanu era solicitat de publicarea perodicelor „Foaia sâtească a Prințipatului Moldovei”, „Dacia literară”, „Arhiva românească” și de editarea *Letopiseșelor Țării Moldovei*, iar Negruzzi traducea pentru „Arhiva” pagini din *Călătoria arabului patriarh Macarie* relatată de Paul din Alep. Dar proiectul ediției amintite nu fusese uitat. În traducerea din 1811 a lui Vasile Vârnab (după versiunea greacă a lui Zavira), *întâmplările Cantacuzineștilor și Brâncovenilor din Valabia* sunt publicate în „Arhiva românească” din 1845. Texte cantemiriene sunt incluse în același an de Kogălniceanu în *Fragments tires des chroniques moldaves et valaques*, Negruzzi și Donici traduc *Satirele lui Antioh*

Cantemir (1844). Urmează episodul Revoluției de la 1848, apoi implicarea intensă a cărturarilor amintiți în evenimentele premergătoare (și ulterioare) Unirii Principatelor, care nu mai lasă timp pentru realizarea marelui proiect conceput de ei în tinerețe.

Dar în 1866 lua ființă la București Societatea Academică Română (viitoarea Academie Română), care preia inițiativa Kogălniceanu—Negruzzi.

În ședința din 21 august 1871, Societatea dădea mandat lui A. Papiu-Ilarian să publice textul latin al lucrării, care avea să inaugureze ediția academică a *Opereilor principelui Dimitrie Cantemir*, apărută în opt tomuri după cum urmează:

I - 1872: *Descriptio Moldaviae* (textul latin, îngrijit și cu o introducere de A. Papiu-Ilarian);

II - 1875: *Descrierea Moldovei* (traducere începută de A. Papiu-Ilarian și încheiată de Iosif Hodoș);

III - 1876: *Istoria Imperiului otoman*, partea I (în traducerea lui Iosif Hodoș);

IV - 1878: *Istoria Imperiului otoman*, partea 11-a (aceeași traducere);

V - 1878: *Evenimentele Cantacuzinilor și Brâncovenilor* (traducere după versiunea greacă a lui C. I. Zavira de G. Sion) și *Divanul* (numai textul românesc, îngrijit de același);

VI - 1883: *Istoria ieroglifică* (publicată după o copie a manuscrisului original păstrat la Moscova), *Compendiolum universae logices institutionis* (numai textul latin) și *Ioannis Baptistae van Helmont physices universalis doctrina* (numai introducerea în latină și română);

VII - 1883: *Vita Constantini Cantemyrii și Collectanea orientalia* (numai textul latin al ambelor scrieri);

VIII - 1901: *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlabilor* (textul original publicat de Grigore Tocilescu).

Continuarea ediției academice (publicarea scrierilor neidentificate încă, de pildă *Monarchiarum physica examinatio*, versiunea latină a *Istoriei Imperiului otoman*, contribuțiile

privitoare la vechea muzică turcă, cunoscute doar prin studiile lui Teodor Burada, traducerea *Sistemului religiei muhammedane*) a fost abandonată până în a doua jumătate a secolului XX.

Tricentenarul nașterii lui Dimitrie Cantemir (1673), introdus în programul UNESCO drept eveniment de importanță mondială a determinat publicarea unei noi ediții de *Opere complete* ale lui Dimitrie Cantemir, elaborată după criterii noi față de aceea din 1872-1901 descrisă mai sus, pe baza tuturor progreselor realizate într-un lung interval de cercetări, care permiteau stabilirea critică a textelor originale, transcrierea potrivit normelor acceptate a manuscriselor în limba română, includerea de scrieri inaccesibile mai înainte, note și comentarii ample.

Din ediția Dimitrie Cantemir, *Opere complete* au apărut până acum la Editura Academiei Române șase volume:

I : *Divamd*. Ediție îngrijită, studiu introductiv și comentarii de Virgil Căndeș. Text grecesc de Măria Marinescu Himu, 1974;

IV: *Istoria ieroglifică*. Text stabilit și glosar de Stela Toma. Prefață de Virgil Căndeș. Studiu introductiv, comentarii, note, bibliografie și indici de Nicolae Stoicescu, 1973;

VI, tomul I: *Vita Constantini Cantemyrii, cognomento Senis, Moldaviae Principis*. Cuvânt înainte de Virgil Căndeș, studiu introductiv de Andrei Pippidi. Ediție critică, traducere și anexe de Dan Slușanschi și Ilieș Câmpeanu. Note și comentarii de Andrei Pippidi. Indici de Ilieș Câmpeanu, 1996;

VI, tomul II: *Scurtă povestire despre stăpînire familiilor lui Brâncoveanu și a Cantacuzinilor. Memorii către Petru cel Mare (1717 și 1718)*. Cuvânt înainte de Virgil Căndeș, cu studiu introductiv, note și comentarii de Paul Cernovodeanu, în colaborare cu Alvina Eazea, Emil Eazea și Mihai Caratașu, 1996;

VIII, tomul II: *Sistemidsau întocmirea religiei muhammedane*. Traducere, studiu introductiv, note și comentarii de

Virgil Căndeă, versiunea rusă îngrijită de Anca Irina Ionescu, 1987;

IX, partea I: *De antiquis et bodiernis Moldaviae nominibus* și *Historia moldo-vlachica*. Prefață de Virgil Căndeă. Ediție critică, traducere, introducere, note și indici de Dan Slușanschi, 1983.

împrejurări obiective au împiedicat apariția altor volume în aceste trei decenii. Cum arătam mai sus, textul *Istoriei Imperiului otoman* în ultima lui formă revăzută de Cantemir a fost descoperit abia în 1984 și publicat critic de prof. Dan Slușanschi în 2001. În 1999-2000 a apărut textul critic al *Hronicului* îngrijit de Stela Toma. Manuscrisele care puteau permite editarea științifică a *Descrierii Moldovei* au ajuns în România în 2003.

Recuperarea textelor cantemiriene în formele impuse de exigențele editării critice a permis introducerea acestui autor în seria de Opere fundamentale ale literaturii române.

În primul volum au fost grupate scrierile în limba română cu care Cantemir își inaugurează *{Divanul, Istoria ieroglifică}*, și își încheie opera *{Hronicul}*. Vor fi grupate după criterii tematice și cronologice, în volume separate, lucrările redactate în limba latină, dar numai în versiuni românești, și anume:

— *Descrierea Moldovei*;

— Scrierile istorice:

Viața lui Constantin Cantemir,

Scurtă povestire despre stăpînire și căderea familiilor lui

Brâncoveanu și a Cantacuzinilor,

Memoriile către Petru cel Mare din 1717 și 1718,

Monarchiarum physica examinatio,

Despre Zidul Caucazian-,

— Scrierile filosofice și teologice:

Imagina de nedescris a științei sacre,

Laudă lui J.B. van Helmont,

Logica,

Scrisoarea către contele Golovkin despre conștiință,
Locurile obscure ale Catehismului lui Teofan Procopovici.

- Operele orientale:

Creșterile și descreșterile Imperiului otoman,

Sistemul sau întocmirea religiei mubammedane,

Cartea științei muzicii.

VIRGIL CÂNDEA

CRONOLOGIE

1673

octombrie 26. Se naște, la Galați, Dimitrie Cantemir, dintr-o familie de răzeși de la Silișteni, în ținutul Faldului (azi - jud. Vaslui).

Tatăl, *Constantin Cantemir*, a luptat ca mercenar în războaiele din Polonia (unde a slujit 17 ani); de aici a trecut în Muntenia, pe vremea lui Grigore Ghica, de la care a primit slujba de ceaș spătăresc. Fără avere și cultură (n-a ajuns să știe măcar să se iscălească, deși cunoștea câteva limbi), Constantin Cantemir ajunge totuși domn al Moldovei (1685-1693), datorită conjuncturii politice și sociale de atunci.

Mama, *Ana Bantăș*, femeie învățată, era a treia soție a lui Constantin Cantemir. După câțiva ani de conviețuire moare, în 1677, lăsând orfani nevârstnici pe Antioh și pe Dimitrie.

1680

Întuind înclinațiile fiului său mai mic, Constantin Cantemir aduce din Muntenia un cărturar grec din Creta, Ieremia Cacavela, ieromonahul căruia îi încredințează educația copiilor săi. Așa se face că savantul de mai târziu, Dimitrie, pregătirea literară, filozofică, de limbă latină *lumea sau* de retorică și logică, încă din fragedă copilărie.

1685

iunie 15. Constantin Cantemir este instalat domn al Moldovei, de boierii filo-turci, cu sprijinul lui Șerban Cantacuzino. Conducerea țării fiind mai mult în mâna unor familii boierești, adversare domnului muntean (Gavriliță Costache și, apoi, Iordache Ruset), relațiile dintre cei doi domni se strică, mai ales când scaunul de la București a fost ocupat de nepotul domnului Țării Românești - Constantin Brâncoveanu (1688).

1688

Dimitrie Cantemir schimbă pe Antioh, fratele său, la Constantinopol, în dubla calitate de învățăcel și de ostatic al tatălui său, garantând credința acestuia față de Poartă. Aici preocupările tânărului moldovean au cuprins domenii multiple și o sferă largă de probleme. A întreținut legături cu mari ierarhi ai Răsăritului creștin și cu diplomați străini acreditați la Poartă, între care marchizul de Châteauneuf, ambasadorul Franței, Jakob Collyer, ambasadorul Olandei, și lordul William Paget, ambasadorul Angliei.

La Academia Patriarhiei Ortodoxe din Fanar și cu dascăli turci sau europeni a învățat limbile turcă, arabă, persană, franceză și italiană, a studiat teologia, filozofia, etica, logica, istoria, geografia și muzica.

1691

Ioan Sobieski, regele Poloniei, întreprinde în vara acestui an o campanie în Moldova și asediază Cetatea Neamțului, dârz apărată de o mână de ostași. Acuzați de înțelegere cu polonii (prin uneltirile lui Iordache Ruset), frații Velicico și Miron Costin sunt decapitați din porunca lui Constanți Cantemir. Dimitrie, reîntors de la Istanbul, ia cunoștință de execuție.

1693

martie 13. Moare Constantin Cantemir; la 19 martie boierii aleg ca urmaș pe Dimitrie Cantemir, dar intervenția la Poartă a lui Constantin Brâncoveanu determină puterea otomană să investească drept domn al Moldovei pe Constantin Duca. După o domnie neoficială, de mai puțin de o lună (martie-aprilie), Dimitrie Cantemir este dus la Istanbul la 13 aprilie.

1695-1700

După mazilirea lui Constantin Duca, ocupă tronul Moldovei Antioh Cantemir, timp în care Dimitrie, fratele său, sprijinindu-i ascensiunea, avea calitatea de capuchehaia (reprezentant diplomatic). Dimitrie Cantemir își face relații și se împrietenește cu mulți demnitari și învățați turci; în acest fel reușește să pătrundă în bibliotecile și arhivele inaccesibile creștinilor, unde studiază cu multă pasiune manuscrisele și cronicile turcești.

1697

Dimitrie participă, în cadrul armatei turcești, la campania din Ungaria a sultanului Mustafa al II-lea în timpul războiului dintre turci și austrieci. Confruntarea, sfârșită cu dezastrul trupelor otomane conduse de marele vizir Elmas Mehmet-pașa la 11 septembrie la Zenta — unde Eugeniu de Savoia câștigă o victorie de răsunet -, îl va face pe tânărul cărturar român să fixeze această dată ca început al descreșterii puterii otomane. Episodul respectiv - experiența războinică - îi îmbogățește, în același timp, pricepera militară de care se va folosi pe lângă țarul Petru I.

1698

august 30. Apare la Iași *Divanul sau Gâlceava înțeleptului cu lumea sau Gîndeful sufletului cu trupul*, lucrare pe care

Cantemir i-o trimisese lui Ieremia Cacavela la sfârșitul anului precedent pentru traducerea în greacă și publicare.

1699

februarie 18. Antioh Cantemir primește, împreună cu fratele său Dimitrie aflat pentru scurt timp la Iași, ambasada solemnă polonă trimisă la Poartă spre a ratifica tratatul de la Karlowitz încheiat în anul precedent. Ambasadorul Rafael Leszcziński este impresionat de purtarea aleasă și de cultura tânărului Dimitrie.

mai 9. Dimitrie Cantemir se căsătorește la Iași, cu Casandra, fiica lui Șerban Cantacuzino (căsătorie proiectată cu peste zece ani înainte). Dimitrie devine astfel un posibil moștenitor al tronului muntean și un rival al lui Constantin-vodă Brâncoveanu, rivalitate care va dura până la moartea acestuia (1714).

1700

martie. Dimitrie se întoarce, împreună cu soția sa, la Constanța nopol.

martie—septembrie. Termină *Sacrosanctae scientiae indepugnabilis imago* (*Imaginea științei sacre care nu se poate zădărnici*), publicată abia în 1928 cu titlul *Metafizica*, lucrare de filozofie religioasă, inspirată de lecturile autorului din operele gânditorului flamand Johannes Baptista Van Helmont. Abordând probleme ale filozofilor din vremea lui (teoria cunoașterii, teoria atomilor și a originii materiei, noțiunea de timp, chestiunea universalelor, destinul omului etc), Cantemir se afirmă ca precursor în istoria gândirii românești moderne.

septembrie 14. Antioh Cantemir este înlocuit în tronul Moldovei, prin stăruințele lui Brâncoveanu, cu Constantin Duca.

Dimitrie Cantemir încheie culegerea de extrase intitulată *Ioannis Baptistae Van Helmont physices universalis doctrina*, referitoare la teoriile de fizică ale gânditorului (teorii despre originea naturii, pe care Cantemir le găsește în consens cu doctrina creștină). Extrasele sunt precedate de o introducere în latină și română: *Encomium in I.B. Van Helmont et virtutem physices universalis doctrinae eius* (*Laudă către izvoditor și către virtutea învățării lui*), un elogiu adus operei lui Van Helmont pe care vrea să o prezinte cărturarilor români.

1701

începe, probabil, redactarea lucrării *Compendiolum universae logicae institutiones* (*Mic compendiu asupra întregii învățături a logicii*), cunoscută sub numele de *Logica*, lucrare publicată postum în *Operele principelui Demetriu Cantemir tipărite de Societatea Academică Română*, voi. VI, București, 1883, p. 409-468 (numai originalul latin), iar în traducerea lui Dan Slușanschi, cu studiu introductiv și note de Al. Surdu, la Editura Științifică, București, 1995. Preocupat permanent de problemele logicii, Cantemir a vrut să alcătuiască și un manual sistematic despre normele gândirii corecte.

1701-1703

Dimitrie Cantemir continuă să frecventeze cercurile diplomatice din Constantinopol. La relațiile mai vechi cu ambasadorul olandez Collyer și cel britanic, lordul Paget, se adaugă prietenia contelui Charles de Ferriol, succesorul marchizului de Châteauneuf (1700) ca ambasador al Franței. Are strânse raporturi intelectuale cu cărturari greci și turci. Este apreciat de curtea imperială și de înalta societate a capitalei otomane, în care este cunoscut sub numele de *Bogdan Prensi* („Prințul Moldovean”) sau

Kiiguk Kantemiroglu („Fiul cel mic al lui Cantemir”). își formează în palatul său de la Ortakoy o bogată colecție de manuscrise orientale, antichități și cărți savante occidentale, se documentează pentru lucrările sale viitoare de istoria românilor sau despre religia, cultura și civilizația islamică și face săpături arheologice în ruinele palatului împăratului bizantin Ioan al VI-lea Cantacuzino de la Silivri, sporindu-și colecția cu piesele descoperite.

În aceeași perioadă i se nasc primii copii: *Măria* (29 aprilie 1700, m. Moscova, 9 septembrie 1757); *Smaragda* (1701, m. Moscova, 1720) și *Matei* (18 octombrie 1703, m. în Rusia, la 30 noiembrie 1771).

1703

septembrie 23. Mihai Racoviță primește tronul Moldovei în locul lui Constantin Duca și sosește la Iași la 9 decembrie. Aliat cu marele vornic moldovean Scarlat Ruset, Constantin Brâncoveanu trimite la Constantinopol pe vărul său, marele sluger Toma Cantacuzino, cu misiunea de a-1 prinde pe Dimitrie Cantemir. Acesta trece printr-o perioadă de primejdii și persecuții din care va scăpa prin relațiile sale cu demnitari otomani și ambasadori europeni la Poartă.

1703-1704

Pe baza unui nou sistem de notație muzicală elaborat de el, Cantemir compune un tratat de muzică turcească (pe care-1 dedică sultanului Ahmed al III-lea), cu care intră între clasicii acestei tradiții muzicale: *Tarıfa Urni musikî ala vegni maksus* (*Explicarea muzicii teoretice pe scurt*). Apar fragmente în „Revue Musicale”, VII, Paris, 1907, prezentate, la noi, în „Analele Academiei Române”, Memoriile Secțiunii literare, seria II, tom. 32, 1910, de T. T. Burada în comunicarea: *Scrierile muzicale ale lui Dimitrie Cantemir*. În cadrul operei cantemiriene, interesul pentru muzică completează portretul omului de cultură umanist, cu preocupări universale. Sub titlul - *Cartea științei muzicii*,

tratatul lui Cantemir a fost publicat în facsimil și traducere română la Editura Muzicală, București, 1973 de Eugenia Popescu Judetz. Aceeași cercetătoare a publicat un rezumat al tratatului și lista a 50 de compoziții cantemiriene de muzică turcă, în notație originală și europeană modernă, în cartea sa: *Prince Dimitrie Cantemir Theorist and composer of Turkish Music*, Istanbul, Editura Pan, 1999.

1705

încheie redactarea *Istoriei ieroglifice*, relatare criptică, alegorică (a rivalității dintre Cantemirești și Brâncoveni) și roman autobiografic. Este a doua lucrare scrisă de Cantemir în limba română.

martie. Antioh revine pe tronul Moldovei în a doua domnie ca urmare a înțelegerii încheiate cu Constantin Brâncoveanu și aplanării conflictului domnitorului muntean cu frații Cantemir. Relațiile lui Dimitrie cu Antioh se răcesc, el nu mai reprezintă Moldova la Poartă ca în timpul primei domnii a fratelui său și nu revine timp de cinci ani în țară. Se concentrează asupra lucrărilor științifice și stabilește relații cu Piotr Andreievici Tolstoi, ambasadorul rus la Poartă, își construiește o rezidență elegantă pe colina Sangiakdar Yokuşu și apără cu succes drepturile comunității creștine asupra Bisericii Sfânta Măria Muhliotissa, revendicată abuziv de turci.

iulie 29. Se naște al patrulea copil, Constantin (m. în Rusia, 19 ianuarie 1747).

1706

august 11. Se naște al cincilea copil, Serban (m. la Moscova, 24 aprilie 1780).

1707

iulie 20. Mihai Racoviță este numit domn al Moldovei în locul lui Antioh Cantemir.

1708

septembrie 10. Se naște ultimul copil al lui Dimitrie din prima sa căsătorie, Antioh (m. în Rusia, 31 martie 1744), viitorul poet al Rusiei moderne și ambasador la Londra și Paris.

1709

septembrie. Nicolae Mavrocordat ia domnia Moldovei, în locul lui Mihai Racoviță.

1710

Degradarea relațiilor politice ruso-turce și iminența declanșării războiului între cele două state determină Poarta să-1 înlocuiască pe Nicolae Mavrocordat cu un domnitor cunoscut pentru sentimentele sale pro-otomane. În ședința Marelui Divan din 9 noiembrie 1710, Poarta declară război Rusiei. Hanul Devlet Ghirai al II-lea, la intervenția lui Daul Ismail Efendi, reprezentantul său la Constantinopol și bun prieten al lui Dimitrie Cantemir, propune numirea acestuia ca domn al Moldovei, propunere adoptată de Marele Divan la 23 noiembrie 1710.

1711

ianuarie 10. Dimitrie Cantemir sosește la Iași și este înscăunat pentru a doua oară ca domn al Moldovei. Între actele însemnate ale scurtei lui domnii au fost: alcătuirea unui sfat domnesc format din boieri credincioși familiei sale și din boieri tineri, excluzând pe dregătorii compromiși din neamul Rusetestilor; scutirea boierilor de plata deseatinei; reducerea cu un sfert a „birului steagului” (aplicat la schimbarea domnitorului) și cu jumătate a dărilor impuse mazililor (boieri mici și mijlocii rămași fără slujbe); obținere de la Hrisant Notară, patriarhul Ierusalimului, renunțarea la trei mănăstiri închinat (Bistrița, Probota și Tazlău);

afirmă dreptul ereditar al familiei Cantemir la tronul Moldovei și legitimitatea pretențiilor la tronul Țării Românești, introducând în pecetea sa, alături de bourul moldovenesc, acvila cruciată munteană. Pe plan extern promovează apropierea de Rusia, alianță necesară eliberării de sub dominația otomană.

aprilie 2. Dimitrie-vodă obține la Luck (Polonia) o diplomă din partea țarului Petru I referitoare la statutul Moldovei ca urmare a trecerii ei sub protecția Rusiei. Prin această diplomă cărmuirea Moldovei este rezervată ereditar familiei lui Dimitrie Cantemir; domnului îi va aparține „toată legea și judecata” și „toată cărmuirea Moldovei”; boierii mari și toți locuitorii țării vor fi datori să se supună domnului; se garantează vechile hotare ale țării între Carpați, Polonia, Nistru, Marea Neagră și Țara Românească; armata rusă va asigura apărarea teritoriului moldovenesc față de turci; dacă Imperiul otoman va continua să stăpânească Moldova, Cantemir se va putea refugia în Rusia unde el și urmașii lui se vor bucura de ospitalitatea țarului, iar în locul palatelor confiscate la Constantinopol, vor primi altele de valoare egală în Moscova.

mai 20. Printr-o proclamație către țară Dimitrie Cantemir cheamă pe toți locuitorii să lupte alături de armata țarului Petru cel Mare pentru înlăturarea dominației otomane.

iunie 6. Trupele rusești comandate de feldmareșalul Șeremetev coboară de la Nistru la Țuțora și se unesc cu cele moldovenesti.

iulie 7—11. În lupta de la Stăniliești, aliații ruso-moldoveni, copleșiți de numărul ostașilor otomani (cea 146 000, plus cavalerie tătară), trebuie să accepte pacea. Domnia lui Cantemir durase doar jumătate de an.

iulie 29-august 1. Dimitrie Cantemir se retrage în Rusia împreună cu întreaga familie, cu aproape 4000 de moldoveni refugiați și 24 de mari boieri credincioși, printre care

și Ion Neculce, cronicarul de mai târziu. Va rămâne aici până la moarte, bucurându-se de prietenia țarului Petru I; beneficiază din partea acestuia de recunoașterea imediată a rangului, prin acordarea titlului de principe serenissim al Rusiei (1 august 1711). Stabilindu-se mai întâi la Harkov, este dăruit de țar cu moșii, ce aveau să-i asigure un trai onorabil. În încheiere la *Istoria Imperiului otoman* Cantemir relatează cum în timpul tratativilor care au urmat după bătălia de la Stănilești, turcii au cerut țarului extrădarea lui, „rebelul principe al Moldovei”. Petru I le-a răspuns: „Aș putea să dau turcilor toată țara până la Kursk, pentru că îmi rămâne speranța de a o recupera, dar nu pot în nici un mod să frâng credința și să extrădau pe un principe care pentru mine și-a lăsat principatul; căci este cu neputință a repara onoarea ce o dată s-a pierdut” {*Operele principelui Demetriu Cantemir*, trad. Iosif Hodoș, voi. IV, partea a doua, București, 1878, p. 793}.

1712

primăvara. I se oferă la Moscova o reședință luxoasă în care se mută de la Harkov împreună cu familia. Urma să conducă o campanie militară antiotomană în Crimeea, la care țarul a renunțat până la încheierea războiului cu Suedia, de fapt și ulterior. Principele Dimitrie înțelege că țarul ezită să declanșeze lupta de eliberare a popoarelor creștine de sub dominația otomană și se întoarce către preocupările lui științifice și literare.

1713

mai 11. Doamna Casandra, soția lui Cantemir, moare la Moscova la vârsta de numai 30 ani (se spune că a fost greșit tratată de medici). A fost înmormântată la Biserica Sfântul Constantin și Elena, ctitorie a familiei Cantemir în incinta Mănăstirii grecești Sf. Nicolae, din Moscova. Boierii care

il însoțiseră pe Dimitrie-vodă în refugiul din Rusia revin în Moldova, cu aprobarea țarului, fiind iertați de Poartă pentru că trecuseră de partea rușilor.

1714

martie 28 (Duminica Pastelul). Șerban, fiul lui Dimitrie, rostește în limba greacă un cuvânt encomiastic în cinstea lui Petru cel Mare, exprimând nădejdea tatălui său că țarul va porni războiul de eliberare a Moldovei de sub dominația Porții. Cunoscut ca *Panegiricul lui Petru cel Mare*, textul, scris, desigur, de Dimitrie Cantemir, a fost publicat în traducere slavo-rusă și latină la Sankt-Petersburg în 1714. Versiunea latină a fost publicată după ms. 24 de la BAR de Eugen Lozovan, 1976, p. 484-502 (retipărită cu originalul grec facsimilat sub titlul *Le Panegyrique de Pierre le Grand*, în revista „RIDS” a Romansk Institut din Copenhaga, 1981, p. 32-36). Ediție completă, text grec, latin, slavo-rus și traducere românească, cu introducere și comentarii de Paul Cernovodeanu, Mihai Caratașu și Alvina Lazea, sub titlul: *Dimitrie Cantemir, Panegiricid lui Petru cel Mare (1714)*, în „Archaeus”. Studii de istoria religiilor, 5, 2001, fasc. 1-2, p. 101-133.

iulie 11. Cantemir este ales membru al Academiei din Berlin, înalta societate științifică înființată de Leibniz și patronată de regele Prusiei. De la înălțimea unei asemenea tribune, Cantemir avea să se adreseze lumii învățate a timpului său, făcându-și cunoscută patria și trecutul neamului, într-o vreme în care Occidentul cunoștea mult prea puțin această parte a Europei; se angajase să facă acest lucru prin *Descriptio Moldaviae și Historia moldo-vlachica*, geografica și istoria țării sale, lucrări concepute în latină, limba savantă a epocii.

Recunoașterea lui în lumea intelectuală europeană îi stimulează activitatea științifică, mereu mai amplă.

În același an redactează o primă scriere cu caracter istoric: *Monarchiarum physica examinatio (Cercetare naturală a monarhiilor)*, eseu filozofic asupra succesiunii ciclice a marilor imperii.

1716

Termină *Descriptio Moldaviae (Descrierea Moldovei)*, lucrare ce cuprinde, pe lângă geografia fizică a țării, și date referitoare la sistemul de cărmuire, organizarea statului, viața socială, cultură, religie, școală, obiceiuri etc. Cartea are pagini de o neasemuită frumusețe închinată plaiurilor moldovenești.

În limba română (cu titlul, *Scrisoarea Moldovei*, trad. banului Vasile Vârnav) a apărut în 1825 la Mănăstirea Neamț (reeditată la Iași, de Costache Negruzzi, în 1851 și tot la Iași, în 1868 de Teodor Boldur-Lăzăscu);

Inaugurează *Operele principelui Demetriu Cantemir*, t.I, *Descriptio Moldaviae*, textul latin ed. de A. Papiu-Ilarian, București, 1872; t. II, *Descrierea Moldaviei*, traducere de A. Papiu-Ilarian, încheiată de Iosif Hodoș, 1875.

cea 1716

încheie redactarea operei *Incrementa atque decrementa aulae othomanicae (Creșterea și descreșterea Curții otomane)*, cea mai cunoscută lucrare de istorie a Imperiului otoman folosită în cercurile savante europene până la începutul secolului XIX. Tradusă în engleză de Nicholas Tindal și publicată la Londra 1734-1735, (ed. II, 1756), în franceză (la Paris, 1743) și germană (la Hamburg, 1745); lucrarea a fost prețuită și elogiată de istoricul Edward Gibbon, orientalistul William James, Byron, Shelley, abatele Prevost, Voltaire,

Diderot ș.a. Reputația dobândită mai ales prin această operă i-a adus autorului faimă în cercurile savante. Numele lui a fost gravat între marile personalități ale culturii universale pe frontispiciul Bibliotecii Sainte Genevieve din Paris. Apare în versiunea română (după cea germană), traducere de Iosif Hodoș, în *Operele* editate de Societatea Academică Română, voi. III-IV, 1876-1878.

Manuscrisul operei, dus la Londra de Antioh Cantemir, după peregrinări în Olanda și Germania, a ajuns în 1901 în Statele Unite. Descoperit în 1984, a apărut mai întâi sub titlul: *Creșterile și descreșterile Imperiului otoman*, textul original latin în forma finală revizuită de autor (Demetriu Cantemirii, *Incrementorum et decrementorum aulae othmannicae libri tres*). Facsimil al ms. lat. 124 de la Biblioteca Houghton, Harvard University, Cambridge, publicat cu o introducere de acad. Virgil Cândea, Editura Roza vânturilor, București, 1999. Ediția critică a textului latin îngrijită de Dan Slușanschi a apărut la Timișoara, Editura Amarcord, 2001.

1716

Concomitent începe să redacteze *Vita Constantini Cantejnyrii*, o biografie publicată mai întâi (într-o prelucrare în latină și rusă de T.S. Bayer) la Moscova, în anul 1783. Originalul latin este inclus în *Operele* editate de Societatea Academică Română, voi. VII, p. 1-85, iar traducerea în limba română, aparținând lui N. Iorga, apare în 1925. Cartea idealizează personalitatea tatălui și pledează pentru dreptul lui Dimitrie Cantemir de moștenitor al tronului Moldovei. Prima ediție științifică este aceea din *Opere complete*, voi. VI. *Constantini Cantemyrii, cognomeuto senis, Moldaviae principis (Viața lui Constantin Cantemir, supranumit cel Bătrân, domnul Moldovei)*. Studiu introductiv

de Andrei Pippidi. Ediție critică, traducere și anexe de Dan Slușanschi și Ilieș Câmpeanu. Note și comentarii de Andrei Pippidi. Editura Academiei, București, 1996.

1717

Elaborează două opusculă premergătoare *Hronicului vechimei a romano-moldo-vlabilor*, anume: *De antiquis et bodiernis Moldaviae nominibus (Despre numele antice și de astăzi ale Moldovei)*, și *Historia moldo-vlachica*, publicate pentru prima dată în corpusul academic D. Cantemir, *Opere complete*, voi. IX, Partea I, Prefață de Virgil Cândea. Ediție critică, traducere, introducere, note și indici de Dan Slușanschi, Editura Academiei, București, 1983.

În anii următori continuă redactarea operei sale majore de istorie națională, la care va lucra până la sfârșitul vieții. Despre trecutul neamului său, relatat pe scurt în *Historia moldo-vlachica*, D. Cantemir mărturisește că „întâi pre limba latinească izvodit... „[apoi] pre limba românească [l-a] scos” pentru că ar fi fost nedrept să nu scrie în limba conașionalilor săi despre trecutul lor. Dar el va face nu numai o traducere în limba română, ci și o amplificare a operei. Cu *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlabilor* Dimitrie Cantemir „pune temelile istoriei critice a românilor, reia ideea cronicarilor moldoveni despre unitatea de origine a poporului român, idee căreia îi dă însă un fundament critic bazat pe o vastă erudiție” (P. P. Panaitescu și I. Verdeș, *Dimitrie Cantemir, Istoria ieroglifică*, 1965, p. XXII). În *Hronic*, Cantemir afirmă ideea descendenței exclusiv romane a românilor, proclamând, ca și mai târziu istoricii Școlii Ardelene, puritatea latină a neamului nostru. Este opera cantemiriană cea mai erudită, căreia i-a consacrat cei mai mulți ani, făcându-i patru revizii și adăugându-i mereu noi informații. A fost cunoscută mai

întâi de cărturarii români din Transilvania prin copii manuscrise (1730, 1756). În anii 1835-1836 a fost tipărită la Iași (în chirilică), în două volume (de G. Săulescu), și după aproape șapte decenii (1901), a apărut (în alfabet latin) în *Operele principelui Demetriu Cantemir* publicate de Academia Română, tomul VIII (sub îngrijirea lui Gr. Tocilescu).

1719

Lucrarea care a circulat în traducerea românească sub titlul: *Evenimentele Cantacuzinilor și ale Brâncovenilor*, scrisă în limba rusă, este intitulată de fapt *Scurtă povestire despre stăpînire familiibr lui Brâncoveanu și a Cantacuzinilor*. A fost publicată la St. Petersburg în 1772 în cuprinsul *Jurnalului lui Petru cel Mare*; în 1783 apare în traducere germană (Riga, St. Petersburg, Leipzig), iar în 1795 în traducere greacă (Viena). O copie manuscrisă a ultimei ediții citate și unele prelucrări românești - manuscrise și ediții - se păstrează la BAR. A fost tipărită în întregime și publicată pentru prima oară în „Arhiva românească”, vol. I, Iași, 1845, în tălmăcirea făcută la 1811 de Vasile Vârnav. Apare în *Operele* editate de Societatea Academică Română, voi. V, p. 1-46, 1878, sub îngrijirea lui G. Sion. Ediția științifică a apărut în corpusul academic: D. Cantemir, *Opere complete*, voi. VI, tomul II, p. 76-208, ediție critică, studiu introductiv, note și comentarii de Paul Cernovodeanu, în colaborare cu Alvina Lazea, Emil Lazea și Mihai Caratașu, Editura Academiei, București, 1996. Cartea este un pamflet politic, cu prezentarea evenimentelor istorice dintr-o optică marcată de subiectivism, dar evidențiază ideea că rivalitățile dintre cele două mari familii au favorizat întărirea stăpînirii otomane.

1720

ianuarie 14. Prin căsătoria cu Anastasia, fiica cneazului și generalului Ivan Trubețkoi, Cantemir pătrunde în aristocrația rusă.

noiembrie 4. Se naște Smaragda-Ecaterina (m. la Paris, 1761), singurul copil din a doua căsătorie.

1721

februarie 20. Cantemir devine consilier de taină al țarului și membru al Senatului. Adoptă costumul francez; este perioada în care participă la conducerea statului și la viața publică; semnătura sa apare pe multe acte care întăreau reformele sociale, administrative și militare inițiate de Petru cel Mare; astfel țarul îl face părtaș pe D. Cantemir la pregătirea și traducerea în viață a unor importante decizii menite să modernizeze Rusia.

Din aceeași perioadă datează o lucrare cu caracter religios, în care Cantemir polemizează cu Teofan Prokopovici, cunoscut ierarh (cu simpatii protestante) al Bisericii Ruse din acea vreme: *Loca obscura in cathechisi quae ab anonimo authore slaveno idiomate edita et Pervoe ucenie otrokom : intitulata est (Locuri întunecate în catechismul publicat de un autor anonim în limba slavonă și intitulat Prima învățătură a copiilor)*. Lucrarea este o apărare a doctrinei ortodoxe în expresia ei tradițională, împotriva erorilor din manualul lui Teofan.

Scrive în același an un scurt eseu *Despre conștiință* la solicitarea contelui Gavriil Golovkin.

1722

Îi însoțește pe țarul Petru I în expediția din Caucaz și tipărește tot atunci, din porunca acestuia, *Kniga sistima Ui sostoianie muhammedaiiskoi religii (Sistemul sau întocmirea*

religiei muhammedane). Cartea fusese scrisă mai întâi în limba latină, în 1719, sub titlul *Curanus*, apoi a fost tradusă în rusește și tipărită; la 1805 *Kniga sistima* va fi tradusă în bulgară de Sofronie Vraccanski. Sub titlul: *Sistema și religia mohamedană. Cartea celor trei religii, partea a treia*, apare în transcrierea după manuscrisul bulgar, îngrijirea textului rus și traducere de Anca Irina Ionescu, Editura Universal Dalsi, București, 2000. Traducerea românească a unei prime forme prescurtate, *Despre Coran*, a apărut mai întâi în „Analele Dobrogei”, voi. VII, 1927. Versiunea rusă a apărut sub titlul: *Sistemul sau întocmirea religiei muhammedane*, cu traducere în limba română, studiu introductiv și comentarii de Virgil Cândea, text rus îngrijit de Anca Irina Ionescu, Editura Minerva, București, 1977. Cartea cuprinde o descriere completă a civilizației musulmane (viața spirituală, organizarea învățământului, creația artistică, filozofia, justiția întemeiată pe religia islamică). Nicolae Iorga notează despre participarea lui D. Cantemir la expediția caucaziană că țarul aștepta „de la curteanul său princiar și învățatul său orientalist o descriere amănunțită a regiunilor străbătute” (*Istoria literaturii române, sec. XV^{III}*, voi. I, p. 413). Potrivit așteptărilor suveranului - și în deplin acord cu firea-i iscoditoare - Cantemir notează și informații privind geografia, istoria și arheologia regiunii. Despre unele din cercetările lui Cantemir privind Orientul se află în arhiva Academiei Germane de Științe din Berlin fragmente de texte cantemiriene intitulate: *Ober die tilrkeische Religion*.

aprilie 1. Cantemir ajunge la Preobrajensk având misiunea conducerii așa-zisei „tipografii de campanie” în care, folosindu-se litere desenate de Cantemir, este imprimată *Proclamația* lui Petru cel Mare din 15 iulie 1722, adresată locuitorilor din zona de luptă a armatei ruse, text considerat prima tipăritură publicată în limba tătară.

august 31. Cantemir întreprinde o expediție științifică în Munții Caucaz din zona Derbentului. Rezultatele constatărilor sunt cuprinse în lucrarea *De niuro caucaseo* (*Despre zidul Caucazian*), publicată de T.S. Bayer în culegerea *Opuscula ad Historiam antiquam... spectantia*, Halle, 1770, p. 94-125 și în *Collectanea orientalia*, în *Opere*, t. VII, partea I, București, 1883.

septembrie 7. Țarul Petru I hotărăște întreruperea campaniei în Caucaz, urmând a fi continuată anul următor.

octombrie 8. Vasul în care se află Cantemir naufragiază în Marea Caspică și unele bagaje sunt pierdute, printre care și antichități și manuscrise aparținând lui Dimitrie Cantemir. Principele revine în Rusia la moșia sa Dimitrievka, extenuat și bolnav.

1723

august 21. Moare de diabet, după o lungă suferință, la moșia Dimitrievka. Este înmormântat la Moscova, în Biserica Sf. Constantin și Elena ctitorită de el, unde se odihnesc rămășițele pământești ale unora dintre membrii familiei sale.

Osemintele i-au fost aduse în țară în toamna anului 1935 și reînhumate la Mănăstirea Trei Ierarhi din Iași.

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Cele trei scrieri românești ale lui Dimitrie Cantemir din volumul de față sunt publicate după textele originale editate de Virgil Cândea (*Divanul*, Ed. Acad., 1974) și de Stela Toma (*Istoria ieroglifică*, Ed. Acad., 1973 și *Hronicul vechimei a romano-moldo-vechilor*, Ed. Minerva, 1999-2000). Primul text, *Divanul*, a fost tipărit la Iași, în 1698, în timpul vieții autorului, iar manuscrisele celorlalte două sunt păstrate în arhivele din Rusia și în reproduceri microfiliate la Biblioteca Academiei Române.

Dintre manuscrise, *Istoria ieroglifică* este în întregime text autograf, iar *Hronicul* a fost copiat de un secretar al principelui, de mâna autorului fiind scrise numai prefețele, *Catastibul* izvoarelor, cronologia, *Scara* finală, referințele marginale, glosările și intervențiile pe text, după cum se va arăta în notele și comentariul la această operă.

Adoptarea metodei transcrierii interpretative - folosită în mod curent pentru redarea cu alfabet latin a grafiei chirilice - permite accesul la textele respective tuturor categoriilor de cititori: cercetători, studenți și oameni de cultură.

Pentru filolog, grafia celor trei texte românești cantemiriene pune nenumărate probleme, datorită lipsei de omogenitate a originalelor păstrate, atât prin diversitatea grafică a fiecărui text (obișnuită în vechile scrieri), cât și prin frecvențele deosebiri ortografice de la o operă la alta (fapt relevant în edițiile

amintite). Îngrijitorii ediției și-au impus fidelitatea absolută în redarea textelor originale.

Pentru stabilirea valorii slovelor chirilice s-a ținut seama de datele de dialectologie istorică pe care le oferă textele românești de la sfârșitul secolului al XVII-lea și începutul celui de-al XVIII-lea.

Echivalențele obișnuite slovă-literă au fost respectate, cu următoarele observații:

r = g (+ a, o, u, ă, â, consoană) și *gb* (+ e, i);

K = c (+ a, o, u, ă, â consoană) și ch (+ e, i);

q, u = *ce*, *ci* și *ge*, *gi*; (în *MACTA* - scris astfel - n a fost transcris: *ce* — deci *aceasta*)-,

ii, /R = ă, â, ca în pronunțarea actuală (᠒ᠫᠢᠮ = brâu, A<>^ = doaa), dar *tâlbar*, *până*, *întâi* ca în graiul moldovenesc.

\ - *ea* — în majoritatea cazurilor (᠒ᠫᠠᠫ = *strajea*, Aᠮᠮᠨ = *lumea*), dar și *e*, când în limba actuală este *e* (᠒ᠫᠠᠨ = vreme).

Transcrierea lui 'k' prin *ea* și nu prin *e* în adjectivul pronominal relativ *care* nu constituie o abatere de la normele pe care ni le-am propus, ci reprezintă consemnarea fidelă a intenției autorului de a scrie Kᠠᠫ atunci când pronumele precede un substantiv feminin sau se referă la un substantiv feminin, ori începe o propoziție cu conjuncția compusă *pentru carea*.

IA = *ia* (ApranTii = *driaptă*, Ararii = *liagă*);

A = *ia* după vocale (CTIAAHNLIHA = *sămînția*) și la inițiala cuvintelor (ACTC = *iaste*, Ace = /^); &z după consoane (AT^TA = atătea, AuHHVepA = *așijderea*) și la pronumele personal persoana a III-a feminin singular și plural (A = *ea*, AAG = *eale*)-, e în pr. pers. persoana a III-a sg. masculin (AA = *el*) și când tipograful (pentru *Divanul*) și copistul „nedeplin știutoriu ortografiei românești” - în porțiunile neautografe ale *Hronicului*— folosesc adesea pe **A**, după vocală, cu valoare de

e („au luat pe Olga... ЛУГА [= *sie*] doamnă”) și, de asemenea, după consoană („din TOATA [= *toate*] părțile”); în acest ultim caz, adverbul *așa*, scris: ALUA s-a transcris *ase*, ca în graiul moldovenesc; spre deosebire de *Divanul și Istoria ieroglifică*, în *Hronic* apare de zeci de ori grafia **A**, la inițiala cuvântului sau în interior - la începutul silabei - cu valoare de *e*, *ie* („pe drum АУГІА [= *ieșia*] la harț cu românii”, lăsind la ^niiᠫᠤᠯᠯ᠋ᠤᠭ᠋ᠠ [= împărățiile] pre generi-său”);

κ = *iu*;

o, ca = *o*;

tf, cy = *u*;

e = *th* (A\A06H = *Mathei*), ft (TeGHNi = *ieftină*);

v = *i* (în unele cuvinte străine ca cATvpA = *satira*, sau *v* (EvponA = *Evropa*);

5 = *d* (A#A\uesTitf = *Dummedzău*, sqce = *dzice*);

u = *i*; 4 = *i*, *im*, *în* (^NAeA^NrATL = *îndelungat*, fIHPATb = *împărat*, ^lueAATL = *înșelat* (cu sensul de: *înșelat*);

Nu s-au transcris iericul și paiericul, semne grafice în scrierea chirilică, de obicei fără valoare fonetică, puse după o consoană pentru a înlocui semnul moale (adică ierul mic), sau semnul tare (adică ierul mare) în poziție neintensă, (în *Divanul aceste* semne sunt înlocuite cu “ sau titlă .) Arareori au fost folosite pentru *i* și au fost transcrise ca atare.

Excepțiile, unele cazuri speciale, întâlnite în transcrierea acestor texte au fost semnalate în edițiile pomenite mai sus.

S-au menținut consoanele duble ori de câte ori le-a notat astfel autorul (*coronne*, *sufferi*, *suppune*, dar și *catarracte*, *tirannie* sau *cataracte*, *tiranie*); uneori literele duble se justifică prin etimon (*pocaanie*, *gheena*), alteori ele vor să sublinieze originea latină a unui cuvânt (v. supra primele exemple); nu s-a unificat scrierea diferită a unor cuvinte, evidentă fiind nevoia de variație dorită de autor, ctilegători sau copiiști, ca în cazurile: *cucunos* — *cucuno*, — *dinpotrivă* — *dimpotrivă*,

neamuri - niamuri, nici formele duble de felul: *căci - căce*, *adecă - adică*, *nice - nici*, *pe - pre*, *peste - preste*, *svânt - sfânt*, *sub - supt*, sau scrierea diferită a formelor scurte ale pr. pers. persoana I postpus {*lasă-m*, *cruță-mi*, *pomenindu-mi*). Grafic numele proprii (cu precădere în *Hronic*) cunosc o mare varietate, care a fost respectată.

Nu s-a ținut seama de spirite și de accente, deci n-au fost reproduse decât în cazul: *copil* (= bastard), față de *copil* {-ul legitim) (*Hronic*, p. 73 orig.)

Literele suprascrise au fost transcrise la rând, iar prescurtările din text (pentru cuvinte ca: *apostol*, *Dumnezeu*, *episcop*, *Hristos*, *milostiv*, *zaveală* ș.a.) au fost întregite tacit.

Erorile de scriere (vocale, consoane, silabe lipsă sau în plus) au fost corectate.

Sub aspect gramatical: s-a menținut acordul imperfect dintre subiect și predicat {*ei a*, *el au*), considerat drept o realitate sintactică; de asemenea, formele nearticulate „în *parte* Hronicului ce urmează”; și cuvintele cu vocale nediftongate {„*corona* i-au pus”, „*marișigroznică războaică*”); au fost unificate însă formele genitiv-dativ oscilante {*împărății* și *împărății*, *istorii* - *istorii*, *lăcomii* - *lăcomii*), dar și situațiile incerte în flexiunea respectivă, cu terminația în - *ei*, sau - *ii* {*Moldovei* - *Moldovii*, *vechimei* - *vechimii*), situații în care microfilmele manuscriselor *Istoriei ieroglifice* și *Hronicului* nu sunt pe deplin lizibile.

În privința ortografiei ne-am străduit să respectăm ortografia actuală, având în vedere totuși păstrarea specificului limbii lui Dimitrie Cantemir (a epocii în care scris și a particularităților regionale ori cosmopolite ale expresiei sale). Astfel unele cuvinte socotite azi ca fiind sudate, erau considerate, în epoca respectivă termeni independenți {*altă ceva*, *altfelu*, *ase dară*).

Nu a fost respectată punctuația originalelor, adesea arbitrară și cu inconsecvențe, și s-a utilizat punctuația modernă, considerând că astfel cititorul va accede, cu mai multă ușurință, la înțelegerea textelor.

Parantezele rotunde, semne de punctuație foarte des utilizate în textele românești cantemiriene, au fost păstrate, acestea marcând în fraza prolixă a autorului și în topica acesteia o notă de specificitate a scrisului său.

În frazele lungi, Cantemir folosește uneori paranteze în paranteze. În aceste situații, parantezele interioare (care de obicei închid sentenții) le-am înlocuit cu pauze (-), iar incidentele le-am încadrat între virgule.

Cantemir folosește, destul de rar, și inconsecvent paranteze drepte (||) - atunci când repetă silabe, cuvinte sau texte - pentru a marca omiterea lor, caz evident în contextele respective; utilizarea acestor paranteze din parte-ne semnaleză, ca de obicei, un adaos (ca și indicarea, în *Divan*, a cărților biblice la care se referă textul), ori scrierea corectă a unui nume comun sau propriu și, de asemenea, trimiterile la pagină omise de Cantemir în „Scară” {*Istoria ieroglifică* și *Hronic*), sau indicarea corectă a acestor trimiteri, greșit consemnate de autor.

S-au folosit paranteze ascuțite (< >), în care am încadrat adăugiri ulterioare făcute de Cantemir ori de câte ori și-a revizuit textul {*Hronic*), înțelegând aici și glosarea marginală a unor cuvinte.

Ghilimelele au fost păstrate, în texte, atunci când le-a folosit însuși Cantemir.

Am ignorat semnele convenționale folosite de Cantemir în cazul trimiterilor la izvoare, al glosărilor sau al unor comentarii marginale, al adaosurilor la text, al avertizărilor în privința unor greșeli (* # + uuu), autorul însuși nefiind consecvent în utilizarea lor.

Autorii acestei ediții au folosit asteriscul (*) în aparatul critic (pentru a lămurii cititorii asupra modalității de abordare a unui compartiment sau altul și asupra tehnicii adoptate), precum și în semnalarea unor situații speciale ivite în parcurgerea textelor.

S-a respectat întocmai paginația originală a tuturor celor trei texte românești (marcată de autor în colțul din dreapta sus pentru prima față a textului, recto, și în colțul din stânga sus pentru verso), chiar când aceasta a fost uneori greșită de autor (fapt consemnat în descrierea originalelor din studiile privind geneza, izvoarele, scrierea și circulația celor trei lucrări reunite în acest prim volum din noua ediție); tehnic - unde se repetă aceeași cifră pentru pagini diferite, cea de-a doua pagină s-a notat cu bis. Am optat pentru marcarea paginației originale, aspect prezent numai în edițiile științifice pe care le-am semnat {*Divanul și Istoria ieroglifică* - Ed. Academiei, și *Hronicul...* Ed. Minerva), deoarece Dimitrie Cantemir face trimiteri la aceste pagini în „aparatul critic” al textelor sale, trimiteri eludate de edițiile care ne-au premers. O asemenea opțiune este, de altfel, și în avantajul aceluia care ar fi interesat de eventuale confruntări cu originalul.

Întrucât Dimitrie Cantemir nu-și paginează „Pridosloviile”, Cuvântul către cititori, „Catastihul”, „Scara” - în porțiunile respective s-a păstrat numerotarea (pe file) făcută ulterior în bibliotecile care păstrează textele, marcând cu recto (Ⓜ) și verso (Ⓜ), numărul paginilor.

În original numărul capitolelor (la *Hronica*) se află după titlul acestuia; am procedat invers, cum se obișnuiește azi, deoarece titlul respectiv corespunde unui singur capitol.

Cifrele chirilice le-am redat cu arabe, în afară de numerotarea cărților și a capitolelor, unde am folosit, potrivit practicii curente, cifrele romane.

Din oglinda paginii originale cu diverse elemente notate de Cantemir marginal (observații sau comentarii la text,

trimiterile la izvoare bibliografice, glosări de termeni, repetarea numelui împăraților și anilor pomeniți în desfășurarea istoriei, ori punctarea unor motive - pricini - la care a recurs în structura cărții sale) - rațiuni tehnoredacționale au impus următoarea formulă:

Paginația manuscrisului a fost notată pe margine cu cifre cursive în dreptul barei verticale (|) care indică trecerea de la o pagină la alta;

- plasarea comentariilor și a referințelor sub text; numerotarea acestora a fost introdusă de editori, urmărindu-se stricta corespondență între note și pasajele din text la care se referă;

— glosările succed, în text, termenul explicat marginal de autor, celelalte elemente (împărați, ani, pricini) neafectând, prin numărul de semne, economia paginii volumului de față, și-au păstrat locul.

În *Cronologia* vieții și operei lui Dimitrie Cantemir am ținut seama de contribuțiile și ipotezele cercetărilor anterioare, iar în cazul divergențelor am propus opinii proprii.

Cursul zbuciumat al vieții lui Cantemir, încă insuficient cunoscută în unele aspecte privitoare la activitatea lui intelectuală, stadiul în care un sfârșit prematur l-a silit să-și părăsească scrierile, majoritatea publicate postum, unele neîncheiate, mai toate nerevizuite de autor în forma destinată tiparului, ritmul încet al editării critice a unor scrieri atât de variate prin tematică, izvoare, genuri literare și prin limbile în care au fost alcătuite explică dificultățile întocmirii *Cronologiei*. Pentru adaosurile și precizările de date sugerate de eminentul cantemirolog dr. Paul Cernovodeanu, care a binevoit să revadă *Cronologia*, îi exprimăm și pe această cale recunoștința noastră.

Obligatorii în edițiile de scrieri ale autorilor clasici, revizuirea și întregirea referințelor, ca și *Indicele de autori și opere*

au, în cazul lui Cantemir, și scopul de a pune în lumină erudiția Principelui, informația lui umanistă remarcabilă în epoca și mediul său de cultură, atribuit pe care a ținut programatic să și-l pună în lumină.

Separat, pentru fiecare operă, acest indice cuprinde, pentru *Divanul*, referințele autorului la citate din lecturi proprii sau (în cartea a III-a, traducerea din Andrea Wissowatius), la citatele cărturarului unitarian, reproduse fidel, și numai rareori cu atribuiri modificate din rațiuni confesionale de Cantemir (când pune pe seama Sfântului Grigore de Nazianz un pasaj din Bernard de Clairvaux - *op.cit.*, p. 58) sau confuze (datorită scrupulului de a traduce numele poetului Iuvenal în Tineris - *ibidem*, f. 113). În asemenea cazuri s-au făcut intervențiile necesare - s-au indicat corect numele autorilor, titlurile operelor și localizarea citatelor. Nu am indicat însă decât cu temeiuri certe citatele reproduse indirect, după alți autori (cu *apud*).

Operă de reflecție sapiențială și etică prilejuită de moravurile lumii în care trăia Principele și de experiența propriilor aventuri din Țările Române și Levant, minuțios dar precaut expuse, *Istoria ieroglifică* nu i-a impus lui Cantemir să invoce izvoare și nume autoritare. Cartea nu are, așadar, alte referințe decât indicația din titlu că este „frumos împodobită” cu 760 de sentenții, adunate precumpănitor din înțelepciunea populară românească și orientală, din scrieri biblice și ziditoare de suflet de largă răspândire. Dar erudiția autorului își pune adesea amprenta în expunere prin citate fidele din clasiți greci, latini, sau Părinți ai Bisericii, ușor de identificat. Numai asemenea pasaje au fost relevate de editori în referințele adaogate textului, absente în original. Numărul lor este redus în comparație cu profuziunea sentențiilor anonime, dar ele confirmă demersul erudit al autorului, vizibil și în preocuparea lui de a folosi cât mai multe neologisme, pentru îmbogățirea și „subțierea” limbii române, de unde necesitatea unei „Scări

tâlcuitoare a cuvintelor străine”, surprinzătoare într-un text în care abundă expresiile populare.

Izvoarele istorice și autoritatea lor sunt parte constitutivă a *Hronicului vechimei a romano-moldo-vlabilor*. Autorul a avut nobila ambiție de a așeza științele istorice românești pe un făgaș nou prin amploarea și calitatea izvoarelor și prin folosirea lor critică. După modelul oferit de trei reputați autori de cronologii pe care îi citează în nota sa *Cătră cititoriu* (f. 26), D. Petavius, S. Calvisius și J.B. Ricciolus, la care se cuvine adăugat Ph. Cluverius, și el folosit mult în *Hronic*, Cantemir dă la începutul cărții lista alfabetică a 154 autori clasiți, medievali și moderni (pentru epoca lui), sau opere anonime care i-au servit ca izvoare, citate apoi fie în text, fie în note pe margine. Autorul a vrut ca fiecare pagină a *Hronicului* să fie întemeiată pe mărturii ale istoricilor „priimiți și credzuți”, deci de mare autoritate, dovedind astfel că „de la noi nici un cuvântel nu am adaos” (*op.cit.*, p. 26). Aceste referințe la izvoare sunt foarte numeroase și de un interes particular pentru cunoașterea informației lui Dimitrie Cantemir și a metodelor lui de cercetare, prin care se dovedește superior tuturor învățaților anteriori preocupați de geneza și istoria poporului român până către sfârșitul secolului al XIII-lea, cu care se încheie primul tom al *Hronicului*.

Revizia referințelor lui Cantemir din *Hronic* și celelalte scrieri istorice este condiționată de cercetări, încă în curs, privitoare la biblioteca personală (risipită), și fondurile de cărți la care a putut avea acces în timpul peregrinărilor sale (în Moldova și Constantinopol, în timpul campaniei turco-austriece din 1697, apoi în Rusia). Va fi necesară nu numai identificarea operelor anonime, vag indicate de autor, dar și a edițiilor folosite din lucrările consultate de el.

În stadiul prezent al acestor cercetări și potrivit scopurilor ediției de față, intervențiile în referințele lui Cantemir au fost limitate la elementele necesare identificării operelor la care

trimite de cele mai multe ori incomplet. Am indicat [în paranteze drepte] numele corecte ale istoricilor citați, ceea ce permite identificarea lucrărilor lor în *Indicele de autori și opere*, deoarece în majoritatea referințelor Cantemir menționează exclusiv nume, dar omite titlurile, din economie de spațiu, indicând însă cartea, capitolul, pagina. Am descris complet (inclusiv locul și anul apariției) în *Indicele de autori și opere* edițiile pe care Cantemir le-a folosit în mod sigur. Confirmarea lor a fost făcută parțial (pentru zece autori) de Dan Slușanschi (v. *Introducerea* la ediția sa *De antiq̄ids et hodiernis Moldaviae nominibus* și *Historia moldo-vlachica*, Ed. Academiei, București, 1983, p. 1.1). Celelalte izvoare, îndeosebi medio-latine și bizantine au fost descrise în acest *Indice* menționând numai numele autorului și titlul operei (fără alte referințe), dar nu s-au indicat edițiile folosite de Cantemir, nici dacă scrierile au fost consultate și citate indirect, după alți autori, ca „hronologii” amintiți mai sus, procedeu folosit în mod curent în *Hronic*.

Pentru indicele la izvoarele acestei opere am avut colaborarea dr. Cristina Bârsan, căreia îi aducem vii mulțumiri.

Introducerile la cele trei opere cantemiriene sunt datorate autorilor edițiilor critice care au stat la baza volumului de față (V. Cădea, *Divanul*, N. Stoicescu, *Istoria ieroglifică*, St. Toma, *Hronicul*), actualizate potrivit contribuțiilor mai noi.

Aparatul critic a fost amplificat potrivit exigențelor unor opere clasice ale literaturii române vechi: *Glosarul* z, fost impus de lexicul învechit și de formulele gramaticale azi deloc sau foarte puțin cunoscute; date fiind siglele diferite folosite de Cantemir, în *Divanul*, pentru unul și același text biblic, le-am menționat în *Abrevieri și sigle*, *Bibliografia* semnalează selectiv principalele contribuții științifice din bogata literatură de exegeză cantemiriană publicată până în prezent.

EDITORII

ABREVIERI ȘI SIGLE

<i>ac.</i> =	același (Cantemir, <i>Scară</i>)
<i>Acad.</i> =	Academie; acad. = academician
<i>adj.</i> =	adjectiv
<i>A doua (treia, patra) =</i> <i>împărăție</i>	<i>Cartea doua (treia, patra) a</i> <i>Regilor (Biblia, V. Test.)</i>
<i>adv.</i> =	adverb
<i>agem.</i> =	(Cantemir, <i>Scară</i>)
<i>Amos</i> =	<i>Amos (Biblia, V. Test.)</i>
<i>Anat.</i> -	anatomie
<i>ap.</i> =	ap ud
<i>Apoc, Apocal. Apocalpsis</i> =	<i>Apocalipsa Sfi Ioan Teologul</i> <i>(Biblia, N. Test.)</i>
<i>arab., arab.</i> =	arăbesc
<i>art.</i> =	articulat
<i>BAR</i> =	Biblioteca Academiei Române
<i>BPT</i> =	Biblioteca pentru toți (colecție Ed. Minerva)
<i>cap.</i> =	capitol
<i>car., cart.</i> =	cartea
<i>Cartea 1, Ioan</i> =	<i>întâia epistolă sobornicească a</i> <i>Sfi Apostol Ioan (Biblia, N. Test.)</i>
<i>Cătră Efes.</i> =	<i>Epistola către Efeseni a Sfi Apostol</i> <i>Pavel (Biblia, N. Test.)</i>

<i>Cătră Filip.</i> , - <i>Filipiseni</i> =	<i>Epistola către Filipeni a Sf. Apostol Pavel (Biblia, N. Test.)</i>
<i>Cătră Romani</i> , - <i>râmleni</i> =	<i>Epistola către Romani a Sf. Apostol Pavel (Biblia, N. Test.)</i>
<i>Cătră Thesalonic.</i> =	<i>Epistola întâi (a doua) către Tesaloniceni (Biblia, N. Test.)</i>
<i>cea</i> =	cam, aproximativ
<i>cm</i> =	centimetru
<i>conj.</i> =	conjunție
<i>Cor.</i> , <i>Corin.</i> , <i>Corinth.</i> și =	<i>Epistola întâi, a doua către Corinteni a Sf. Apostol Pavel (Biblia, N. Test.)</i>
<i>Cartea 1, 2 Corin.</i>	
<i>cp.</i> =	capitol
<i>D.</i> =	<i>Divanul</i>
<i>DA</i> =	<i>Dicționarul Limbii Române, 1913-1940</i>
<i>Dan.</i> =	<i>Daniel (Biblia, V. Test.)</i>
<i>Deuteronom, Deuteronomia</i> =	<i>Deuteronomul (Biblia, V. Test.)</i>
<i>Deuteronomon</i>	
<i>dict.</i> =	dicționar
<i>dim. '</i> =	diminutiv
<i>Dlr.</i> =	<i>Dicționarul Limbii Române, Ed. Acad.</i>
<i>DM</i> =	Dimitrie Cantemir, <i>Descriptio Moldaviae</i>
<i>DR</i> =	„Dacoromania”, Jahrbuch für ostliche Latinität, Heraus gegeben von Paul Miron, Verlag Karl Alber Freiburg / München.
<i>ebr.</i> =	ebraică
<i>Ecl, Ecli., Ecclesiias., Eclisiast.</i> =	<i>Ecclesiastul (Biblia, V. Test.)</i>

<i>Eclisiastficul]</i> =	<i>Cartea înțelepciunii lui Lșus, fiul lui Sirab (Biblia, V. Test., cărți necanonice)</i>
<i>Ed.</i> =	ediție, editură
<i>Efes.</i> =	<i>Epistolă către Efeseni a Sf. Apostol Pavel</i>
<i>el.</i> =	elinese (Cantemir, <i>Scară</i>)
<i>EPL</i> =	Editura pentru Literatură
<i>ESPLA</i> =	Editura de Stat pentru Literatură și Artă
<i>Evr., Evrei</i> =	<i>Epistola către Evrei a Sf. Apostol Pavel (Biblia, N. Test.)</i>
<i>Ex.</i> =	<i>Exodul, Ieșirea (Biblia, V. Test.)</i>
<i>expr.</i> =	expresie
<i>/</i> =	feminin
<i>f.a.</i> =	fără an
<i>Fapte., Faptele,</i> =	<i>Faptele Sfinților Apostoli (Biblia, N. Test.)</i>
<i>Faptele Apost.</i>	figurat
<i>Filip.</i> =	<i>Epistola către Filipeni a Sf. Apostol Pavel</i>
<i>Galat.</i> =	<i>Epistola către Galateni a Sf. Apostol Pavel (Biblia, N. Test.)</i>
<i>gă, glav., gv.</i> =	glavă
<i>gr.</i> =	greacă, grecesc
<i>gram.</i> =	gramatică
	<i>Hronicul...</i>
<i>Iac, Iacov</i> =	<i>Epistola sobornicească a Sf. Apostol Iacov (Biblia, V. Test.)</i>

<i>Ier., Ierem</i> =	<i>Ieremia (Biblia, V. Test.)</i>
<i>Iezec, Iezechiil</i> =	<i>Iezechiel (Biblia, V. Test.)</i>
<i>imp.</i> =	imperativ
<i>interj.</i> =	interjecție
<i>invar.</i> =	invariabil
<i>Io., Ioan</i> =	<i>Sfânta Evanghelie cea după Ioan (Biblia, N. Test.)</i>
<i>1 Io., 2 Ioan</i> =	<i>întâia (a doua) epistolă sobornicească a Sf. Apostol Ioan (Biblia, N. Test.)</i>
<i>Io na</i> =	<i>Iona (Biblia, V. Test.)</i>
<i>Iov.</i> =	<i>Cartea lui Iov (Biblia, V. Test.)</i>
<i>Isaia</i> =	<i>Isaia (Biblia, V. Test.)</i>
<i>Ishod.</i> =	<i>Ieșirea (Biblia, V. Test.)</i>
<i>Ist. ier.</i> =	<i>Istoria ieroglifică</i>
<i>ital.</i> =	italian, italianesc
<i>Impar, împărat, 3 împărăție,</i> <i>împărăția a doua...,</i> <i>A treia împărăție,</i> <i>împărăția 4</i>	<i>Cartea întâi (a doua, a treia, a patra) a Regilor (Biblia, V. Test.)</i>
<i>înțelep. înțelept., înțeleptul,</i> <i>înțelepciuni</i>	<i>Cartea înțelepciunii lui Solomon (Biblia, V. Test., cărți necanonice)</i>
<i>jud.</i> =	județ
<i>lat.</i> =	latinesc
<i>Le, Luca</i> =	<i>Sfânta Evanghelie cea după Luca (Biblia, N. Test.)</i>
<i>Legea 2</i> =	<i>Deuteronomul (Biblia, V. Test.)</i>
<i>leş.</i> =	leşesc (Cantemir, Scară)
<i>Ut.</i> =	literar
<i>loc.</i> =	locuțiune
<i>loc. cit.</i> =	locul citat

<i>m.</i> =	masculin; în <i>Cronologie</i> = mort
<i>Maccav.</i> =	<i>Cartea întâi (a doua, a treia) a Macabeilor (Biblia, V. Test., cărți necanonice)</i>
<i>Malabia</i> =	<i>Maleahi (Biblia, V. Test.)</i>
<i>Mar. Mc.</i> =	<i>Sfânta Evanghelie după Marcu (Biblia, N. Test.)</i>
<i>Math. Mt. Mat.</i> =	<i>Sfânta Evanghelie cea după Matei (Biblia, N. Test.)</i>
<i>Mibea</i> =	<i>Mibeia (Biblia, V. Test.)</i>
<i>Mm</i> =	microfilm
<i>mold.</i> =	moldovenesc.
<i>ms.</i> =	manuscris
<i>MSL</i> =	Memoriile Secției literare (în „Analele Acad. Rom.”)
<i>m-ții</i> -	munții
<i>n.</i> =	neutru
<i>Nașt., Nașterea</i> =	<i>Facerea (Biblia, V. Test.)</i>
<i>neg</i> =	negativ
<i>nehot.</i> =	nehotărât
<i>no., jir.</i> =	numărul
<i>N. Test.</i> =	<i>Noul Testament</i>
<i>Num., Numări</i> =	<i>Numeri! (Biblia, V. Test.)</i>
<i>op. cit.</i> =	opera citată
<i>orig.</i> =	original
<i>Osie</i> =	<i>Osea (Biblia, V. Test.)</i>
<i>p.</i> =	pagină, pagini
<i>Paralip., Paralipom., I, II.</i> =	<i>Cartea întâi, a doua Paralipomena (a Cronicilor) (Biblia, V. Test.)</i>

<i>pers.</i> =	personal
<i>Petru</i> , - <i>Cartea I</i> =	<i>întâia (a doua) epistolă sobornicească a Sf. Apostol Petru (Biblia, N. Test.)</i>
<i>Pilde</i> --	<i>Pildele lui Solomon (Biblia, V. Test.)</i>
<i>pl.</i> =	plural
<i>pol.</i> =	polonez
<i>pr.</i> =	pronume
<i>Prov.</i> -	<i>Pildele lui Solomon</i>
<i>Ps.</i> , <i>ps.</i>	<i>Psaltirea (Biblia, V. Test.);</i>
<i>pt.</i> =	psalmul
	partea
<i>refl.</i> =	reflexiv
<i>RIDS</i> =	„Revue Romane Etudes Romanes”, Copenhaga, Romansk Institut
<i>RITL</i> =	„Revista de istorie și teorie literară”, București
<i>Rom.</i> , <i>Romani</i> --	<i>Epistola către Romani a Sf. Apostol Pavel (Biblia, N. Test.)</i>
	românesc
<i>s.</i> =	substantiv
<i>sec.</i>	secol
	singular
<i>sb.</i> , <i>sth.</i> -	stih, verset
<i>Sirab</i> =	<i>Cartea înțelepciunii lui Isus, fiul lui Sirab (Biblia, V. Test., cărți necanonice)</i>
<i>sl.</i> =	slavon ism
<i>Sofonie</i> •-	<i>Sofonie (Biblia, V. Test.)</i>

<i>subl. 7i.</i> , <i>subl. aut.</i> =	sublinierea noastră, ^ autorului
<i>subst.</i> =	substantiv al cărui gen nu i se cunoaște
	și altele
<i>t.</i> =	Tom
<i>TDRG</i> =	H. Tiktin, <i>Rumänisch-Deutsches Wörterbuch</i> , Bukarest, 1903—1924
<i>Timoth.</i> =	<i>Epistola întâi (a doua) către Timotei a Sf. Apostol Pavel (Biblia, N. Test.)</i>
<i>Tit</i> =	<i>Epistola către Tit a Sf. Apostol Pavel (Biblia, N. Test.)</i>
<i>tur.</i> , <i>turc.</i>	turcesc, turcism
<i>v.</i> =	vezi
<i>var.</i> =	variantă
<i>Varub</i> =	<i>Cartea lui Barub (Biblia, V. Test., cărți necanonice)</i>
<i>vb.</i> =	verb
<i>voi.</i> =	volum
<i>V. Test.</i> =	<i>Vechiul Testament</i>
Semne convenționale	- (tildă, semnul grafic folosit pentru înlocuirea unui cuvânt care se repetă) < (vine din ...)

DIVANUL
SAU
GÂLCEAVA ÎNȚELEPTULUI CU LUMEA
SAU
GIUDETUL SUFLETULUI CU TRUPUL

STUDIU INTRODUCŢIV

Dimitrie Cantemir a intrat foarte tânăr în republica literelor. La numai douăzecişicinci de ani, când a apărut prima lui carte, *Divanul* (1698), el stăpânea îndeajuns arta scrisului ca să poată alcătui o lucrare de morală creştină din care două părţi erau originale, iar a treia o bună traducere din latină după un autor unitarian. Există puţine informaţii despre anii de tinereţe ai principelui moldovean. Presupusul lui portret de la muzeul din Rouen atribuit pictorului Vanmour de Măria Bengescu şi Nicolae Iorga¹ şi acceptat mult timp ca neîndoielnic al Principelui în prima lui perioadă constantinopolitană a fost înlăturat din iconografia cantemiriană cu argumente convingătoare de George Ciorănescu². Autentică este numai descrierea pe care i-o face solul polon Rafał Leszczyński, care-l cunoaşte pe Cantemir la Iaşi în 1699: „un bărbat erudit în limba latină şi cu educaţie aleasă - ca şi cum ar fi fost educat în Polonia”³. În conversaţia cu solul, Dimitrie se poartă curte-
m⁴ o r, „arătând că este fericit să vadă persoana lui, căci de mult

¹ N. Iorga, în prefaţa la D. Cantemir, *Viaţa lui Constantin Vodă Cantemir*, Bucureşti, 1925, p. IX.

² Vezi Georges Ciorănescu, *Le „Hospodar de Valachie” de Musée de Rouen*, în „Revue des études roumaines”, XV, Paris, 1975, p. 85-96.

³ Vezi Raportul solului, la P.P. Panaitescu, *Călători poloni în Țările Române*, Bucureşti, 1930, p. 115 şi urm.

auzise de marele său nume". întreţine „diverse discuţii cu prietenii solului asupra datoriei prieteniei". Oferă daruri orientale - „stofă de atlas pentru o vestă, o pânză pentru o haină şi o năframă turcească" -, dar salută „după moda polonă, înclinându-se". Comentează calitatea orchestrei solului pentru că „se pricepe puţin la muzică". Este nedespărţit de lângă fratele său Antioh, domnul Moldovei, la masă dar şi la tratativele duse în cursul audienţei private.

La data când îl cunoaşte pe Leszczyhski, Dimitrie avea nu numai autoritatea educaţiei şi erudiţiei sale, ci - de scurt timp - şi pe aceea pe care i-o conferea publicarea unei cărţi bine întâmpinată în cercul său cultural, în ediţie bilingvă: *Divanul sau Gâlceava înţeleptului cu Lumea sau Gîndeţul Sufletului cu Trupul*

Ultimii doi ani aduseseră un spor în personalitatea, experienţa şi reputaţia tânărului cărturar. Capuchehaia a Moldovei la Constantinopol, în 1697 participase la expediţia dezastruoasă din Ungaria, asistând la înfrângerea otomanilor de către Eugeniu de Savoia, la Zenta. În 1698 îşi publicase prima operă.

Căsătoria cu Casandra Cantacuzino - fiica lui Şerban Voievod - încheiată în primăvara anului următor, îi dă o nouă speranţă domnească: putea acum include între ambiţiile sale tronul Ţării Româneşti. Diplomat, cărturar, om politic, pretendent domnesc, om de lume - în persoana lui Cantemir erau întrunite însuşiri variate care, negreşit, au fost reflectate în opera lui.

Despre prima perioadă a vieţii lui Cantemir la Constantinopol nu există destule documente pentru a-i putea surprinde trecerea de la adolescenţă la maturitate, transformarea cuminţelului beizadea zălogit la Stambul în cărturarul deschis valorilor culturale din lumile atât de diferite ale Europei bizantine-turceşti, ale celei occidentale sau ale Orientului persano-arab. Mărturiile cronicarilor Nicolae Costin sau Ion Neculce privesc a doua perioadă a vieţii sale la Poartă, după

1699, când, prins în vârtoarea luptelor pentru domnie, Dumitraşcu-vodă trecuse pragul uceniciei în felurile sale activităţi culturale sau politice; perioada în care toate faptele lui, alcătuirea *Istoriei ieroglifice*, ca şi frecventarea asiduă a ambasadelor sau cercurilor politice otomane erau subsumate eforturilor ce-l vor duce, în 1710, la tronul Moldovei.

Pentru anii de ucenicie şi momentul „înfloririi" sale, cel mai bun document ni l-a lăsat însuşi Cantemir: *Divanul*, „întâia aţenintii mele ră/.sădjre şi odrăslire". Din această operă aflăm care era atunci primul inventar al cunoştinţelor sale: limbi (străine, lecturi persane, greceşti, moldoveneşti şi latine, j religioase şi laice. Aici ne dezvăluie modul său de a vedea lumea, j omul, raportul dintre Macro- şi Microcosm, concepţia despre nestatornicia norocului, atitudinea sa rezervată faţă de asceză: şi favorabilă vieţii laice. Din paginile *Divanului* desprindem preocupările literare ale tânărului învăţat, ce păstra pe masă *Gulistanullul* al-Saadi alături de bătrânele manuscrise de-acasă, care împletea înţelepciunea lui Miron Costin cu cuminţenia lui Seneca, rigoarea lui Augustin cu morala reformată a lui Wissowatius. În prima sa operă Cantemir vorbeşte graiul moldovenesc, pe care nu-l putea uita în singurătatea sa de la Bughdan-Sarai, şi *scrie* în româna cărturarilor pe care se căznea s-o închidă, atunci, în tiparele unei exprimări sofisticate, după modelul retoricii greco-latine. *Divanul este* micul tezaur în care Cantemir adună învăţăături noi şi vechi, pilde din scripturi şi de la păgâni, „spre slava şi folosinţa moldovenescului niam", darul lui făcut celor rămaşi acasă, „mănunchiaşul de flori neveştezditoare" oferit poporului român, ca să strige: „Flori sau deschis în pămîntul nostru!"

Aplecarea asupra primei scrieri a lui Cantemir este singura cale de a-l cunoaşte la începuturile unei îndelungate şi rodnice activităţi pe cărturarul cel mai reprezentativ pentru modernizarea culturii noastre. Monument al umanismului nostru, *Divanul* cere examenul atent, studiul răbdător şi atitudinea

reverență care condiționează înțelegerea oricărui efort venerabil al scrisului românesc vechi.

I. STRUCTURA ȘI CUPRINSUL *DIVANULUI*

Potrivit intenției autorului, *Divanul* se compune din trei părți: un dialog între înțelept și Lume (Cartea I), un comentariu al dialogului, reprezentând pledoaria înțeleptului (Cartea a II-a), și o conciliere a tezelor Lumii și înțeleptului exprimând victoria acestuia din urmă (Cartea a III-a). Cantemir a adăugat traducerea a două texte de inspirație stoică (*Ale stoicilor porunci dzece* și *A altuia învățătura*), rezumând principalele principii etice ale cărții. O *Carte de închinăciune* către Antioh Cantemir-Voievod, *Cartea către cetitorii*, o epistolă a lui Ieremia Cacavela către Cantemir și *Scara* formează anexele prilejuite de editarea lucrării.

Economia cărții (un *opus tripartitum*)⁵ răspunde unei intenții a autorului mai degrabă decât unei necesități impuse de dezvoltarea temei însăși. Cum vom vedea mai departe, Cantemir adoptă structura obișnuită numeroaselor dispute între Suflet și Trup din literatura europeană medievală. În *Divanul* însă această structură este pur formală: substanța operei este consumată în Cartea I; Cartea a II-a este numai suma *sholiilor* la cea dintâi (ea putea fi imprimată la fel de bine ca note sub pagină); iar Cartea a III-a este un împrumut străin, și anume, traducerea lucrării lui Andrea Wissowatius: *Stimuli uirtutum, fraena peccatorum, ut et alia eiusdem generis opuscula posthuma*, Amstelædami, apud Henricum Janssonium, MDCLXXXII

⁵ Cum subliniază fraza de încheiere - în slavonă — a lucrării, f. 139: „Slavă lui Dumnezeu cel în trei ipostaze, care după început a dat și sfârșit cărții celei în trei părți”.

[citată mai departe: *Stimuli uirtutum*], - scriere evident independentă de *Divanul*, căreia i se atribuie funcția de conciliere a unor teze împăcate de fapt încă de la sfârșitul primei părți. Autorul a urmărit deci structura *teză-antiteză-sinteză*. Dar desfășurarea lucrării nu este convingătoare sub acest raport. Piesa principală rămâne Cartea I; celelalte două sunt adaosuri fără îndoială interesante și, pentru scopul cărții, folositoare, totuși neesențiale în economia *Divanului*.

Personajele ce se înfruntă la procesul dezbătut în Cartea I sunt înțeleptul și Lumea, care - pe alte planuri ale concepției autorului - corespund Sufletului și Trupului, sau Microcosmului și Macrocosmului. Identitatea Înțelept-Suflet-Microcosm și Lume-Trup-Macrocosm o afirmă autorul însuși, în titlu, apoi în cuprinsul cărții⁶. Aceste corespondențe nu sunt însă riguros respectate în operă. După cum s-a mai observat, Lumea nu este natura în opoziție cu omul (*înțeleptul*), ci „Lumea înșelătoare” a aparențelor, a iluziilor, din doctrinele orientale, neoplatonice și creștine. Această accepțiune a Lumii nu se acoperă, evident, cu aceea a Macrocosmului. Echivocul se explică prin însăși geneza *Divanului*, care asociază concepții creștine cu motive ale gândirii latine medievale provenite din ermetismul oriental. Doctrina corespondenței Macrocosm-Microcosm este una cosmologică, a armoniei dintre diferitele planuri ale sistemului lumii. Etica creștină în forma cunoscută lui Cantemir evită însă alunecarea spre această interpretare gnostică și recomandă refuzul lumii sensibile și căutarea lumii inteligibile. Iată de ce Macrocosmul — model și temă de meditație capabil să-i dezvăluie omului propria sa structură

⁵ Cf. I 77, II 77. Lumea este identificată și cu diavolul (I 76, II 76).

⁶ Dan Bădăran, *Filozofia lui Dimitrie Cantemir*, București, 1964, P- 294. Observăm însă că prin înțelept autorul nu numește, cum ne-am putea aștepta, pe Filozof, ci pe *Omul virtuos*, prin înțelepciune Cantemir traducând latinescul uirtus.

pentru adepţii doctrinelor cosmologice - este în *Divanul* „această amăgelnică şi trecătoare vreme”.

Nepotrivirea izvorâtă din nuanţele deosebite ale înţelegerii lumii în izvoarele *Divanului* ocupă însă în carte prea puţin loc pentru a-1 nedumeri pe cititor. Personajele centrale rămân înţeleptul\ *Lumea*, ale căror trăsături le înţelegem şi mai bine numindu-i cu termenii moderni care corespundeau unor realităţi în gândirea românească încă de la sfârşitul secolului al XVII-lea: Clericul şi Laicul. Pentru că - dincolo de rosturile sale etice - confruntând două concepţii de viaţă radical opuse şi în forme neîntâlnite până atunci în literatura noastră, *Divanul* reprezintă un document al procesului de laicizare a gândirii sud-est europene, proces în curs de desfăşurare în perioada publicării cărţii*.

Disputa înţeleptului cu Lumea (I 1-75). Pornind de la un acord² asupra faptului că lumea este o creaţie divină, discuţia

* *Op. cit.*, II 77.

² Procesul de laicizare a gândirii sud-est europene este atestat, spre sfârşitul secolului al XVII-lea, de fapte variate. Răspândirea concepţiilor neoaristotelice importate din Italia, interesul crescând pentru gândirea exterioară celei ortodoxe tradiţionale, abandonarea laturii profund metafizice a ortodoxiei în favoarea preocupărilor morale de inspiraţie nu numai creştină, creşterea numărului cărturarilor laici de tipul dragomanului fanariot şi a rolului lor în viaţa socială, în cultură şi în politică, apariţia unor noi idealuri şi concepţii despre om şi viaţă mută, treptat, gândirea Europei de Sud-Est în alte coordonate. Vezi în acest sens şi studiul nostru *Les intellectuels de l'Europe du Sud-Est au XVIIIe siècle*, în „Revue des études sud-est européennes”, 8(1970), p. 181-230 şi 623-668 (versiune românească în *Raţiunea dominantă*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1979, p. 225-326).

³ Din felul cum începe cartea: „Vre-re-aşi şi aşi pofii ca să te ştiu - precum mi să pare - o, lume falnică...”, întreaga ei dezvoltare este o meditaţie a omului, care se întreabă ce este lumea şi în ce raporturi se află faţă de ea. Personajele sunt Gândul înţelept şi Gândul lumes din om, iar tribunalul — Raţiunea însăşi.

între înţelept şi Lume ia de la primele replici o întorsătură violentă. Înţeleptul acuză Lumea că este trecătoare şi amăgitoare: tot ceea ce oferă ea este nestător - frumuseţea, bogăţia, demnităţile. Lumea ripostează subliniind fericirea omului, care beneficiază de toate avantajele ei. În capitolele 3-74 asistăm deci la confruntarea a două atitudini total deosebite faţă de lume şi viaţă: pe de o parte, atitudinea doctrinei creştine, care, împărţind existenţa în temporală şi eternă, atribuie celei dintâi o valoare ascetică, îndemnând spre pregătirea pentru cea de-a doua; pe de altă parte, atitudinea omului raţional şi sceptic care înţelege realist existenţa, limitată în durata ei, dar plină de frumuseţi pe care omul nu trebuie să le dispreţuiască pentru o ipotetică viaţă de apoi.

În apărarea poziţiilor lor, înţeleptul şi Lumea formulează atitudini sau dezvoltă concepţii ale gândirii secolului al XVII-lea, care dau o nădăjdie şi nădăjdie.

Fortuna labilis (I 3-62). Teoria „norocului nestatornic” este principala argumentare a înţeleptului în combaterea Lumii şi a viciei temporale, argumentare dezvoltată cu obişnuitele exemple despre precaritatea şi caracterul iluzoriu al bunurilor pământeşti. Pentru a constrânge Lumea să-şi recunoască viciele, înţeleptul îi adoptă temporar poziţia, împingând discuţia la limitele care epuizează aspectele atrăgătoare ale Lumii: boala, moartea, sărăcia, distrugerea. Accente mai puternice în acest episod are:

Critica înavuţirii nedrepte (I 26-37). Autorul expune în aceste pagini procesul caracteristic epocii de îmbogăţire prin fraudă şi al ascensiunii sociale întemeiată pe puterea averii. Lumea reacţionează cu argumente neaşteptate într-o carte de etică creştină, argumente exprimând neîndoieşte una din atitudinile curente în societatea sud-est europeană de la sfârşitul secolului al XVII-lea, şi anume:

Tăgăduirea învierii și a nemuririi și afirmarea lumii drept singura realitate de care omul se poate bucura în mod sigur (I 64-70), teze prezentate cu argumente biblice interpretate laic și combinate cu evidențele simțului comun. Lumea nu se sfiește chiar să pună în discuție existența sufletului dintr-o atitudine sceptică, total străină celei ortodoxe a înțeleptului.

Omul stăpân al creațiunii (I 71-74) și interpretarea lumii ca purgatoriu (I 75) reprezintă contraargumentele înțeleptului, care duc la capitularea Lumii (I 76); capitulare bruscă și neconvingătoare, dar evident necesară desfășurării expunerii în sensul dorit de autor.

Acordul dintre Lume și înțelept (I 77-85) este stabilit de acesta din urmă prin:

Teoria corespondenței dintre Macrocosm și Microcosm (I 77-79), luată din gândirea antică și medievală, teorie care impune interpretarea lumii ca mijloc de înțelegere a condiției umane și ca instrument de realizare a virtuților ce pot asigura omului viața veșnică. Lumea face o ultimă tentativă de a sugera o formulare conciliantă a celor două condiții (temporală și eternă), divizând viața omului între efort și satisfacție (I 80), soluție hedonistă atenuată, în care omului i se conferă un minimum de desfătare (o zi pe săptămână). Dar înțeleptul răspunde cu:

Teoria vârstelor (I 81-85), demonstrând că nesiguranța vieții nu îngăduie diviziunea propusă de Lume, ci impune folosirea tuturor zilelor pentru o viață conformă moralei creștine.

O recapitulare încheie Cartea I. Adresându-se direct cititorului autorul comentează disputa dintre înțelept și Lume și anunță intenția lucrării, anume de a găsi o formulă de conciliere a celor două poziții opuse, a înțeleptului și a Lumii¹⁰. Această

¹⁰ *Op. cit.*, f. 44.

soluție - i se pare autorului - o oferă scrierea lui Andrea Wissowatius, *Stimuli uirtutum, fraena peccatorum*, a cărei traducere va forma a treia carte a *Divanului*.

Cartea a. II-a este rezervată în întregime pledoariei înțeleptului în favoarea unei vieți morale, în sensul stoic și creștin¹¹

Concepția morală a înțeleptului (II 1) este întemeiată pe dogma căderii în păcat: când omul a gustat din pomul cunoașterii Binelui și Răului, întreaga creație a fost degradată: „într-aceiași dată dară, ale lumii bunuri sau avuții nestătătoare și omului nefolositoare s-au făcut” (II 3; cf. și III 20). Omul trebuie să reziste ispitelor lumii (se reia teoria *Fortuna labilis*, II 5-1.1, 40 și 63) și să urmeze calea deschisă pentru regenerarea sa și ridicarea din păcat (II 21-22). În acest sens, lumea îi poate servi ca mijloc de cunoaștere a Creatorului (II 23)¹², iar condițiile ei, ca instrumente de perfecționare morală (II 24). Principalele primejdii care trebuie evitate sunt frumusețea iluzorie a lumii (II 24-25), bogăția (II 27-45), care naște zavistia, desfrânarea și îmbuibarea. Lumea este o închisoare a omului (II 46), lipsită de lumină și fericire (II 47), așa încât soluția este fuga de lume (II 49-51). Argumentele rămân: incompatibilitatea dintre lume și omul virtuos (II 52, 55) - viețuirea omului în lume fiind provizorie (II 54) -, caracterul iluzoriu și înșelător al lumii (II 55-60), superioritatea valorilor transcendente (II 61-62, 64-67, 69-70). Stăpân al creației (II 71), omul trebuie să o conducă potrivit menirii sale (II 73), acceptând-o ca pe un loc de purificare (II 74-75).

Teoria corespondenței dintre Macrocosm și Microcosm este reluată cu detalii (II 77), indicându-se cum poate omul (Microcosmul), pentru perfecționarea sa interioară, să convertească elementele materiale ale lumii (Macrocosmul) în valori spirituale.

Se dezvoltă aici argumentul cosmologic (*ex contingentia mundi*).

Scurte povești morale ocupă capitolele 78-81.

Teoria vârstelor este dezvoltată în cap. 83-85 și într-un lung excurs intitulat *Pentru cele șapte a vieții omenești vârste și viața omului ca poama*. În descrierea vârstei a cincea (maturitatea) este intercalată o altă dezvoltare, intitulată *Pentru lumeștile a omului de pediapsă tâmplari*.

Un alt comentariu al autorului încheie și Cartea a II-a. Este tot o recapitulare a primelor două cărți, evocarea disputei din Cartea I, elogiul pledoariei înțeleptului întemeiat pe autorități biblice (Cartea a II-a) și pregătirea cititorului pentru ultima parte a *Divanului*, care trebuia să expună modul de a dobândi pacea între suflet și trup, om și lume, om și Dumnezeu. Dar această prezentare exprimă, cum vom vedea, mai mult o dorință a autorului privind structura operei sale decât cuprinsul scrierii lui Wissowatius.

Astfel ia sfârșit și a doua carte, fără să întâlnim însă corespondența cu Cartea I, obișnuită între un text și comentariile sale. Paralelismul construcției celor două cărți este formal, realizat numai prin titlurile identice ale capitolelor. Aceste titluri nu se potrivesc însă decât textelor din capitolele Cărții a doua, unde titlul este într-adevăr rezumatul dezvoltării fiecărui capitol. În Cartea I, dimpotrivă, titlurile nu se potrivesc cu textele¹³. Această constatare îngăduie unele ipoteze privind însăși elaborarea cărții, ipoteze pe care le prezentăm mai departe.

(Cartea a III-a, traducerea lucrării lui Andrea Wissowatius, *Stimuli uirtutum fraena peccatorum* nu are, evident, un raport structural cu primele două cărți. În scrierea sa morală, Wissowatius urmărește alt plan, coerent până la un punct, dezordonat către mijlocul și sfârșitul cărții.

Principiile cunoașterii (III 1-5) introduc pe cititor în tehnica dobândirii virtuților care, conform concepției umaniste

¹³ Vezi: I 13, 18, 21, 24-27 etc.

împărtășită de Wissowatius și de unitarieni, trebuie să fie fundamentate pe *înțelegerea rațională* a utilității lor. Treptele cunoașterii sunt: cunoașterea de sine, apoi a lui Dumnezeu, apoi a lumii și a zădărniciilor ei.

Lauda virtuților și condamnarea viciului formează cuprinsul capitolelor 6-14. Urmează o

Scurtă meditație despre labilitatea vieții (III 15-17).

Tehnica dobândirii virtuților reprezintă partea cea mai mare a cărții. Cititorului i se recomandă mai întâi o anumită apatie față de succesul celor vicioși sau nenorocirile celor drepecți, capabile deopotrivă să-1 tulbure (III 18-19)¹⁴. Autorul continuă recomandând castitatea (III 20) și meditarea exemplelor de viață virtuoză (III 21-26, 32-34). Pentru dobândirea virtuților mai sunt necesare rugăciunea și meditația în general (III 27-31, 57), asceza (III 35-37, 43-56, 73), lecturile bune (III 38-39), viețuirea corectă (III 40-42, 58-59, 67-70, 76-77) și umilința obținută prin examenul conștiinței (III 60-66, 71-72, 74-75).

Ar trebui să cunoaștem istoricul ediției din 1682 a cărții lui Wissowatius (ediție care în afară de *Stimuli* cuprinde și alte opusculi ale autorului unitarian) pentru a stabili raportul dintre această lucrare și cele două texte scurte, *Stoicorum praecepta* și *Monitum cidusdam anonymi*. Înțelegem însă de ce Cantemir, întâlnindu-le în cărticica din Amsterdam, le-a adăugat *Divanului*: pentru cuprinsul lor atât de înrudit (aceeași morală stoico-creștină) și forma concisă a preceptelor; textele i s-au părut fără îndoială că pot forma o încheiere și un rezumat al cărții¹⁴.

¹³ Apatie a minții în sensul dat de Aristotel, *Despre suflet*, 111,4 (429 a, 29-429 b, 5).

¹⁴ Fără să le cunoaștem autorul - poate Wissowatius însuși, deși al doilea text poartă titlul *Sfătuirea unui anonim* → observăm asemănări nu numai de idei, ci și textuale cu *Stimuli uirtutum*. Adăugăm detaliul curios

Recapitulând structura și cuprinsul *Divanului*, cartea ne oferă următoarea schemă:

Cartea I: Dialogul (<i>Gâlceava</i>)	1. Acordul asupra creației lumii (1-2)	Pledoaria înțeleptului: <i>Fortuna labilis</i> (3-62)
	2. Disputa J	Critica îmbogățirii nedrepte (26-37)
	Pledoaria Lumii: Tăgăduirea învierii și a nemuririi (64-70)	Pledoaria înțeleptului: Omul, stăpânul lumii (71-74)
	3. Acordul între Lume și înțelept	Capitularea Lumii (76)
		Teoria corespondenței între Macrocosm și Microcosm (77-79)
		Soluția hedonistă temperată a Lumii (80)
		Teoria vârstelor (81-85)
		Recapitularea și nota autorului

că *Monitum* poate fi regăsit în lecturile pioase catolice, ceea ce dă Ioc la îndoieli asupra originii sale unitariene. În 1858, Filip Tancioni, rector al Colegiului pontifical greco-rutean (unit) din Blaj, reimprimă *Sfătuirea unui anonim* sub forma obișnuitei foi volante difuzată la comemorări de clericii catolici, cu dedicația: *Alumnis Pontificii Collegii Graecorum et Ruthenorum ut paucis multa babeant ad uitam rite degendam Pbilippus Tancioni eiusdem Collegii rector die Sacro immaculato Virginis Deiparae conceptul an. MDCCCLVIII*. Cum e puțin probabil ca Tancioni să fi reproduș textul după Wissowatius, originea lui este, probabil, catolică. Canonice J. M. de Sinet de la Universitatea din Louvain a avut bunăvoința să ne comunice că textul în chestiune „face parte dintr-o tradiție destul de veche” și că fragmente din el „se regăsesc separate în orice carte de spiritualitate începând cu *Imitatio Cbristi*”, fără a-i putea indica autorul.

	Cauza răutății Lumii (3-4)
	<i>Fortuna labilis</i> (5-11; 40-63)
1. Concepția morală a înțeleptului (1-75)	Calea regenerării morale (21-24)
	Primejdiile lumii (24-45; 55-60)
	Lumea = temniță și purgatoriu (46-47; 74-75)
Cartea a II-a: Pledoaria înțeleptului (<i>Dovedirea</i>)	Soluția fugii de lume (49)
	Omul, stăpânul lumii (71-73)
	2. Teoria corespondenței între Macrocosm și Microcosm (77)
	3. Scurte povești morale (78-81)
	4. Teoria vârstelor (83-85) și excursul anexat: Cele trei accidente ale maturității
	5. Încheiere. Teoria celor trei păci
	1. Principiile cunoașterii (de sine, a lui Dumnezeu, a lumii: 1-5)
	2. Lauda virtuții și condamnarea viciului (6-14)
	3. Meditație despre labilitatea vieții (15-17)
Cartea a III-a: Traducerea din ^	apatia (18-19)
Wissowatius (<i>Legătura păcii</i>)	castitatea (20)
	4. Căile dobândirii virtuții (18-77)
	exemplele bune (21-26, 32-34)
	rugăciunea, meditația (27-31, 57)
	asceza (35-37, 43-56, 73)
	lecturile bune (38-39)
	viețuirea corectă (60-66, 71-72, 74-75, umilința, examenul conștiinței (60-66, 71-72, 74-75)

Ediția din 1698, prin care ni s-a transmis textul *Divanului*, mai cuprinde trei prefețe și un sumar (*Scara*), de care ne ocupăm mai departe¹⁵.

¹⁵ Vezi *Circulația „Divanului”*, p. 69-88.

II. GENEZA ŞI REDACTAREA

Judecată în raport cu treapta de formare intelectuală a lui Cantemir şi cu opera sa ulterioară, alcătuirea *Divanului* poate părea ciudată. Nu atât felul în care a realizat tânărul cărturar această operă stârneşte nedumeriri, cât ideea de a o scrie¹⁶. Putem azi reconstitui profilul său intelectual şi moral la douăzeci şi patru de ani. Îl ştim pasionat cititor de opere apusene, studiind latina, amator de speculaţii ca acelea pe care i le prilejuiau lecturile din Van Helmont, atent la evenimentele politice din capitala Imperiului otoman, ca şi din Țările Române, preocupări intelectuale sau sociale care vor genera câţiva ani mai târziu *Sacrosanctae scientiae indepingibilis imago* şi *Istoria ieroglifică*. Mărturiile timpului ni-l arată integrat în viaţa înaltei societăţi a Stambulului, cu alaiul ei de petreceri, taifasuri şi intrigi până la stabilirea cunoscutei reputaţii de bun conviv, pe care ne-o transmite Pseudo-Nicolae Costin sau Ioan Neculce¹⁷ şi ne-o confirmă peşrevurile şi semaiurile care fac din Cantemir un clasic al muzicii turceşti¹⁸. Era, tot atunci, încurcat în griji de familie - căsătoria sa apropiată cu Casandra, fiica lui Şerban Cantacuzino, sau redobândirea averii părinteşti însuşi de Antioh-Vodă¹⁹. Dar toate aceste note nu se potrivesc

¹⁶ Lui N. Iorga cartea i se păruse de-a dreptul „fără scop” (*Istoria literaturii române în sec. alXVIII-lea*, voi. I, Bucureşti, 1901, p. 275).

¹⁷ Pseudo-Nicolae Costin, *Letopiseţul Țării Moldovii de la Ştefan sin Vasile-Vodă*, ed. M. Kogălniceanu, t. II, Iaşi, 1845, p. 99; v. şi *Letopiseţul* lui Neculce, ed. Iorgu Iordan, Bucureşti, 1955, p. 257.

¹⁸ Halil Bedii Yonetken, *Dimitrie Cantemir dans l'histoire de la musique turque*, în *Actes du Colloque internațional de civilisations balkaniques, Sinaia, 8-14juillet 1962*, Bucarest, 1962, p. 145-149.

¹⁹ P.P. Panaitescu, *Dimitrie Cantemir, Viaţa şi opera*, Bucureşti, 1958, p. 46 şi Gh. Ghibănescu, *Istoria unei moşi*, în „Arhiva”, Iaşi, 1 (1889), p. 394, 557-558.

unui om predispus la meditaţii religioase şi dornic să contribuie prin opere morale la zidirea sufletească a aproapelui său.

Ce explică atunci compunerea *Divanului*? Influenţa misticii ortodoxe, exercitată asupra lui prin Cacavelas, determinantă pentru orientarea primei faze din opera lui Cantemir - așa cum au presupus unii autori²⁰? Dacă formaţia culturală a lui Dimitrie cuprindea şi elemente ale doctrinei ortodoxe, nici o altă activitate a sa din aceeaşi perioadă nu-l prezintă ca un militant pe tărâmul eticii creştine. Însăşi împărţirea operei sale în faze - mistică şi raţionalistă - nu răspunde de altfel unor caracterizări convingătoare şi, pe bună dreptate, s-a remarcat²¹ că influenţa lui Cacavelas, dascălul ortodox, a fost mai puţin idealistă decât a lui Van Helmont, în acelaşi timp antiscolastic, mistic şi iraţionalist.

Motivul lui Cantemir a fost „moral şi literar”²²?

Nici unul din aceste scopuri ale autorului nu trebuie scăpat din vedere, dar pentru înţelegerea primului imbold al alcătuirii şi imprimării operei nici unul nu ni se pare suficient.

Divanul se datoreşte unei dorinţe mari de a scrie şi publica o carte, dorinţă cum nici un autor român nu mai nutrise la o vârstă atât de tânără, şi cu scopul vădit de a-şi stabili o reputaţie culturală, ca Dimitrie Cantemir. După cum vom vedea, *Divanul este* o carte scrisă repede şi, de la început, cu intenţia de a fi dată repede la tipar²³. Nu suntem în faţa roadelor unor meditaţii pioase, a rezultatelor zbuciumului lăuntric sau a căutărilor unui tânăr chinuit de problemele vieţii morale. În

²⁰ P.P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 47.

²¹ Dan Bădărău, *Filozofia lui Dimitrie Cantemir*, p. 145-147.

P.P. Panaitescu, în *Istoria literaturii române*, voi. I, 1964, p. 613.

²³ Faptul trebuie reţinut ca semnificativ pentru cultura românească din a doua jumătate a secolului al XVII-lea, când tiparul, rezervat până atunci cărţilor de ritual sau juridice, devine şi calea de difuzare a operelor scrise de autori laici. (A se vedea studiul nostru: *Semnificaţia politică a unui act de cultură feudală*, în „Studii”, 16 /1963/, p. 651-669.)

planurile lui Cantemir, această primă scriere avea un anumit rost, care trebuie asociat cu celelalte acţiuni ale lui din 1693-1700.

După efemera domnie din martie-aprilie 1693, Dimitrie Cantemir are la Constantinopol condiţia precară a unui domn pibeag, pe care numai însuşirile sale de om cultivat şi sociabil, reputaţia - cei drept, înşelătoare - de om fidel Porţii şi interesul manifestat pentru valorile culturii islamice i-au putut-o îmbunătăţi. Un pibeag rămâne însă un pretendent la domnie. În anii exilului său ţarigrădean, speranţa revenirii la tron nu l-a putut părăsi nici o clipă: nici în anii 1693-1695, când, căzând Duca, perspectiva domniei este temporar reactualizată, nici în anii domniei lui Antioh (1695-1700), când Dimitrie hrăneşte noul proiect de a obţine tronul Ţării Româneşti, atent poate şi la consecinţele politice ale dominaţiei Cantemireştilor în ambele principate, nici, mai ales, în 1698—1699, când pregăteşte şi încheie căsătoria cu substrat politic ce-i acorda, odată cu mâna Casandrei Cantacuzino, o nouă vocaţie la tronul socrului său.

Era firesc deci ca acest luptător pentru o cauză politică, fără alte arme în surghiunul său decât inteligenţa şi învăţătura, care-l făceau însă remarcabil în societatea vremii, să-şi pună zestrea culturală în slujba ţelurilor imediate.

În perioada preparativelor sale pentru o acţiune ce trebuia să-i asigure un rol politic într-una din Ţările Române, una din căile de afirmare nu numai în Moldova, dar şi în cercurile politice şi culturale din celelalte capitale sud-est europene, Constantinopolul şi Bucureştii, era scrierea şi publicarea de cărţi. Evoluţia Imperiului otoman în această fază de început a Chestiunii orientale adusese în primul plan al politicii pe oamenii cultivaţi, cunoscători ai gândirii apusene, instruiţi în mai multe limbi, capabili să trateze cu reprezentanţii puterilor străine de care soarta Porţii era din ce în ce mai mult

condiţionată. Istoria relaţiilor internaţionale din a doua jumătate a secolului al XVII-lea este dominată de Alexandru Mavrocordat Exaporitul, de Dositei al Ierusalimului, la noi de /Constantin Cantacuzino, Constantin Brâncoveanu, Spătarul Milescu - toţi oameni politici abili, dar în acelaşi timp mari cărturari²⁴. Dragomanul din Fanar, stăpân pe politica otomană a secolului următor, este un om politic de această factură. Timpul generalilor viteji dar ignari trecuse. Între ostaşul încercat care fusese Constantin Cantemir şi învăţatul său fiu nu era treapta urcată de o familie, ci de o epocă, în care diplomaţii iau locul oamenilor de arme. Dimitrie înţelege că înclinaţiile sale cărturăreşti îi pot oferi nu numai satisfacţiile lecturii şi ale meditaţiei solitare. De aceea el nu va fi niciodată omul de cultură retras; întreaga lui operă, oricât de abstracte teme filozofice ar trata ea - ca aceea inspirată din Van Helmont - este adresată societăţii şi scrisă de un om care ştie ce impresie puternică face ştiinţa asupra contemporanilor.

Prima sa carte trebuia deci să se adreseze cititorilor de-acasă, pentru a atesta - în română şi greacă - însuşirile autorului său²⁵: un domn creştin, respectuos al tradiţiilor religioase dominante în societatea vremii, iscusit în arta scrisului, erudit - de la *Biblie* şi Sfinţii Părinţi, până la clasicii greci şi romani, sau înţelepţii orientali. Cartea avea să-i răspândească odată cu titlul domnesc (Ioan Dimitrie Cantemir-Voievod) şi certificatul de cărturărie semnat de un învăţat cunoscut în

²⁴ Vezi, Pseudo-Nicolae Costin, *Letopiseţul Ţării Moldovei de la Ştefan sin Vasile-Vodă*, ed. cit., 45, 81, 98; Ion Neculce, *Letopiseţul Ţării Moldovei*, p. 209.

²⁵ Concepţia lui Dimitrie Cantemir însuşi despre „prinţul luminat” se vede din admiraţia lui pentru Constantin Duca (cf. *Histoire de l'Empire Othoman*, trad. de Ia Joncquiere, t. I, Paris, 1743, p. 115, şi D. Russo, *Studii istorice greco-române*, t. II, Bucureşti, 1939, p. 423-424, n. I; Dimitrie Cantemir, *op. cit.*, t. II, p. 254 şi 287).

lumea grecească, Ieremia Cacavelas, publicat în fruntea volumului. În sfârşit opera - închinată lui Antioh, dar tipărită „în slava şi folosinţa moldovenescului niam” - era o declaraţie de îndoit ataşament faţă de ţară şi faţă de domnescul său frate. Omagiu neîntemeiat adus acestuia din urmă; nu un sprijin material pentru imprimare cerea el fratelui său, închinându-i prima lui operă. Dar afirmarea superiorităţii intelectuale a lui Dimitrie, care însemna tot timpul un concurent posibil la domnie, nu putea bucura pe voievodul din Iaşi, şi acest sentiment trebuia îndulcit. Pe de altă parte, protestele de dragoste frăţească din *Cartea de închinăciune*, citite cum trebuie la Bucureşti, aveau să arate că partida Cantemireştilor nu e divizată şi că Dimitrie nu tronul Moldovei îl râvneşte.

Pentru că Dimitrie trebuia să publice o carte, genul literar i-1 impunea însuşi stadiul de atunci al literaturii noastre, dominată încă de gândirea religioasă. Analizând produsele tiparului din acea epocă, întâlnim cărţi de ritual, de predici, de polemică anticatolică, de morală şi pravile, majoritatea apărute în Ţara Românească. Cronicile nu se tipăreau încă, celelalte genuri laice nu erau cultivate. O scriere originală în domeniul eticii oferea îndoitul avantaj al noutăţii şi al neutralităţii.

Prin publicarea *Divanului*, Cantemir sprijină în Moldova o politică culturală de tipărituri în română şi greacă, politică părăsită de la Vasile Lupu, abia reluată de Antioh-Vodă, dar care, în Ţările Române, rămânea apanajul major al lui Constantin Brâncoveanu. Peste doi ani ar fi trebuit să apară *Imagiinea de nezugrăvit a ştiinţei sacre*²⁶. Autorul ei mai proiecta

²⁶ Şi *Sacrosanctae scientiae indepugnabilis imago* este o carte scrisă repede (martie—septembrie 1700), Determinată — autorul o concepuise în două tomuri, din care numai pe cel dintâi l-a realizat — şi, deşi neîncheiată încă, trimisă la tipar la Iaşi (P.P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 55; Dan Bădărău, *op. cit.*, p. 130), unde nu va fi, însă, publicată.

să scrie şi „toată învăţătura loghicai pre limba noastră”²⁷, carte care, spre deosebire de *Istoria ieroglifică*, de circulaţie restrânsă datorită cuprinsului său politic, s-ar fi putut publica. De observat că programul editorial al tânărului Cantemir avea superioritatea de a cuprinde lucrări originale, remarcabile pentru toţi cititorii de română şi greacă. În concepţia lui, nu cărţi de ritual urmau să apară la Iaşi, ci scrieri de morală sau cugetare ale unui autor moldovean. Prilej de reflecţii atât pentru stolnicul Cantacuzino, cât şi pentru Constantin Brâncoveanu, atenţi la orice mişcare a pretendentului domnesc din Stambul.

Zestrea culturală a lui Cantemir şi-a găsit astfel valorificarea într-o operă ale cărei conţinut, formă şi scop sunt la fel de importante pentru a stabili începutul creaţiei intelectuale a autorului. *Divanul mi* este deci afirmarea unui misticism juvenil, ci prima scriere a unui om al culturii sud-est europene din epoca înnoirii ei, dornic de afirmare literară, socială şi politică.

Divanul conţine câteva elemente care permit datarea perioadei în care autorul a redactat manuscrisul. Epistola dedicatorie către Antioh Cantemir a fost trimisă „de la Udriiu”, adică Adrianopol, desigur însoţind manuscrisul cărţii²⁸. În 1697-1698 Dimitrie trece de două ori prin Adrianopol, după cum ne informează el însuşi în *Istoria Imperiului otoman*²⁹: mai întâi, în preajma lui 23 aprilie 1697, când sultanul Mustafa al II-lea îşi mobilizează acolo trupele în vederea campaniei împotriva austriecilor, la care participă şi Cantemir³⁰. Nu credem însă că manuscrisul *Divanului* va fi

Istoria ieroglifică, în volumul de faţă, adaosul la prefaţa: *Iarşi către ditoriu*, f. VI.

²⁸ *Sacrosanctae scientiae indepugnabilis imago* este însoţită, la fel, de o scrisoare trimisă lui Ieremia Cacavela.

²⁹ . i.

tiistoire de l'Empire Othoman, trad. fr. cit., t. II, p. 243.

I. Neculce, *Letopiseţul Ţării Moldovei*, ed. cit., p. 209.

fost adus cu acest prilej la Iaşi, deoarece în acest caz nu vedem de ce epistola dedicatorie ar fi fost localizată „de la Udriiu”. A doua oară Cantemir trece prin Adrianopol la întoarcerea din nefericita campanie otomană în Ungaria, spre sfârşitul lunii Djumadi ul-evvel 1109, ceea ce corespunde cu prima parte a lunii decembrie 1697³¹. El petrecuse câteva luni într-un teritoriu de cultură superioară în limba latină şi de răspândire a învăţăturii unitariene. Este foarte probabil ca în aceste împrejurări să fi găsit lucrarea lui Wissowatius - *Stimuli uirtutum, fraena peccatorum* -, a cărei traducere o va include ca a treia parte în *Divanul*, şi alte cărţi latineşti folosite apoi în operele sale.

Fără îndoială că aceste cărţi îi puteau fi accesibile şi la Constantinopol, unde îl ştim pe Dimitrie în prietenie cu de Châteauneuf, ambasadorul Franţei, ca şi cu acela al Olandei, Colyer (opusculul lui Wissowatius apăruse la Amsterdam). Dar bibliotecile şcolilor, mănăstirilor şi castelelor din teritoriul străbătut de armatele otomane - de la Timişoara până la Zenta şi Peterwardein - ofereau tânărului cărturar moldovean mai multe posibilităţi de contact cu literatura occidentală decât cele din Constantinopol, ceea ce ne îngăduie să reţinem drept mai sigură prima ipoteză.

Către sfârşitul lunii Zi-1 ca'de 1109 (11 mai-10 iunie 1698), curtea lui Mustafa al II-lea se mută la Adrianopol³², de unde sultanul urmăreşte evoluţia operaţiilor militare de la Belgrad, ca şi negocierile lui Alexandru Mavrocordat preliminare păcii de la Carlowitz. Curtea imperială fiind centrul politic al imperiului însuşi, este limpede că Dimitrie a stat şi el la Adrianopol până după încheierea păcii de la Carlowitz, la sfârşitul lui ianuarie 1699, când va pleca spre Iaşi, pentru căsătoria cu Casandra Cantacuzino, care va avea loc la 9/19 mai 1699.

Histoire de l'Empire Otoman, t. II, p. 252.
Op. cit., p. 255.

Deci este foarte probabil ca, după sosirea la Adrianopol în iunie 1698, Cantemir să fi expediat manuscrisul lucrării sale la Iaşi, împreună cu epistola către Antioh-Vodă, în care îl roagă să îngăduie „ca şi acestea ale mele ostenele... a să sămăna, a să sădi şi tuturor depretină a să obşti”, adică să aprobe tipărirea cărţii. Perioada dintre decembrie 1697 şi iunie 1698 ar corespunde astfel cu aceea a redactării definitive a *Divanului*.

IZVOARELE DIVANULUI

Pot fi grupate în *directe* şi *indirecte*, iar acestea, la rândul lor, se clasează după locul pe care-l ocupă în alcătuirea operei, motive de inspiraţie pentru *concepţia* cărţii, opuscul sau fragmente *integrate* ansamblului operei sau simple *materiale de construcţie* (sentenţii, maxime, comparaţii, exemple celebre, citate biblice etc). Un adevărat florilegiu, cum îşi prezintă autorul însuşi opera, asemănător atâtor alte scrieri de edificare spirituală din literatura europeană a timpului.

Dar nu numai europeană. literaturile orientale - persană, arabă şi turcă - îi ofereau lui Cantemir suficiente exemple de asemenea antologii într-o epocă în care fiecare autor „îşi culegea

³¹ Biografia lui Dimitrie Cantemir atribuită lui T.S. Bayer (P.P. Panaitescu, op. cit., p. 14) şi publicată în *Operele Principelui Demetriu Cantemir*, t. VII, Bucureşti, 1883, anexă, p. 3-5, sub titlul *Vita Principis Demetrii Cantemirii*, descrie *Divanul* astfel: *Librum Craeco-Moldauum Divan, sive Tribunal dictum, qui editus est Moldaviae cum adhuc 17 aetatis suae annum ageret*. De aici Ovid Densusianu {*Istoria literaturii române*, [Bucureşti], 1898, p. 510-511) trage concluzia că *Divanul* a fost scris prin anii 1690-1691, când Cantemir avea doar 17 ani. Este evident însă că *autorul biografiei se referea la data publicării Divanului, pe care o aşază greşit în 1690, iar nu la aceea a redactării cărţii*. De altfel, în republicarea biografiei {*Histoire de l'Empire Otoman*, trad. de la Jonquieres, t. II, Paris, 1743, p. 324), *Divanul* este descris numai: *Xe Monde et l'Âme, imprime en Moldavie en Grec et en Moldave, c'est un livre de sentiments moraux en forme de dialogues*". Detaliul vârstei autorului la data publicării fusese înlăturat.

bunurile unde le găsea", iar concepţiile despre originalitate sau proprietate literară erau cu totul altele decât cele de astăzi.

O operă care l-a impresionat pe tânărul cărturar până la memorizarea de expresii, imagini sau pasaje întregi a fost *Gulistan (Grădina cu trandafiri)* a delicatului poet persan. al-Saadi. Patru citate³⁴, dintre care unul cu referinţa exactă *Heilsadi* (celelalte sunt numai puse pe seama unui anonim „poet arăpesc” sau „stihotvorţ persesc”), sunt luate din prefaţa *Gulistanului*. Alte câteva comparaţii şi sentenţe sunt folosite în epistola dedicatorie către Antioh Cantemir. Ca şi al-Saadi, Dimitrie Cantemir a scris un florilegiu. Asemănările, cu *Gulistan* ne învederează astfel că „divan” voia să însemne pentru Cantemir mai mult decât o „judecată” (Κριτήριο în titlul grecesc), şi anume o „culegere”, ca celelalte opere orientale astfel intitulate, dintre care cel puţin *Divanul* persanului Hafiz trebuie să fi fost cunoscut autorului nostru.

Suntem negreşit în faţa primei antologii de sentenţii morale a unui autor român. *Floarea darurilor*, cunoscută mai demult literaturii noastre şi tipărită de Antim Ivireanul în 1700, era doar *traducerea* unei cărţi italiene.

Altă lectură directă i-a sugerat lui Cantemir subiectul însuşi al cărţii. Aceasta a fost una din numeroasele scrieri care dezvoltau tema atât de răspândită în literaturile medievale europene a *disputei dintre suflet şi corp*. Pornind de la un pasaj din epistolele pauline³⁵, autorii acestor dispute s-au străduit să

³⁴ *Divanul*, I 77, II 71, 72, 85.

³⁵ Cf. Ulbrich Wilckens, *Weisheit und Thorheit. Eine exegetischreligiösgeschichtliche Untersuchung zu I. Kor. und 2.,* Tiibingen, J.C.B. Mohr, 1959. O dispută între simţuri şi raţiune scrisese în antichitate Democrit, apoi Galenus, în tratatul său *Despre arta medicală* (cf. Dan Bădărău, *op. cit.*, p. 118). Ovid Densusianu, *op. cit.*, p. 518, credea că disputa - modelul cărţii — a fost „vreo compunere greacă, poate şi o compunere turcească, pentru că în numeroasele variante citate de dl Batiouchkoff [în studiul *Spor duşis telom, v. mai jos*] sunt multe asemenea variante poate cunoscute de Cantemir”.

demonstreze opoziţia radicală dintre aspiraţiile înalte ale sufletului şi pornirile josnice ale trupului, incluzând apoi în conflict omul şi lumea, inima şi ochiul, Microcosmul şi Macrocosmul³⁶, precum şi alte realităţi sau ficţiuni polare. Cercetătorul rus F. Batiuşkov a întreprins la sfârşitul secolului al XIX-lea o amplă anchetă asupra scrierilor despre lupta sufletului cu trupul în literatura medievală³⁷, fără a reuşi să le inventarieze pe toate. După Grigore de Nazianz³⁸, Boethius³⁹ şi Efreim Şirul în secolele IV-V, tema ispiteşte pe gânditori, scriitori, poeţi. în seria de opere din această familie vom întâlni numele lui Bernard de Clairvaux⁴⁰, al episcopului Hildebert⁴¹, al lui Peyre d'Aulvergne⁴² sau Jacopone da Todi⁴³. Un

³⁶ Vezi asemenea exemple în Bonvesin da Riva, *De anima cum corpore*, publicat de Bekker în „Monatsberichte der Konigl. Preuss. Akad. der Wiss. zu Berlin”, 1851, p. 132-146. Alte „conflicte” în poezia truverilor a semnalat Friedrich Diez, *Die Poesie der Troubadours*, 2. verb. Aufl. von Karl Bartsch, Leipzig, 1883.

³⁷ F. Batiuşkov, *Skazaniia o spore duşis telom v srednevekovoi literature*, în „Jurn. Min. Narodn. Prosv.” 16 (1890), voi. 271-272; 17 (1891), voi. 273-276 (cf. şi recenzia lui A. Veselovskii, *ibidem*, 18 /1892, voi. 280, p. 149 şi urm.); broşură separată, Sanktpeterburg, 1891. Alte scrieri despre conflictul suflet-corp, om-lume etc. citează Max Manitins, *Geschichte der Lateinischen Literatur des Mittelalters*, München, 1931, P. 936 şi urm. (cf. şi Măria Boiangiu, *Influenţe clasice în „Divanul” lui Dimitrie Cantemir {retorismulstilului său}*). Lucrare de diplomă, Bucureşti, 1971, p. 15-16].

³⁸ *Comparaţia vieţilor sau dialogul Lumii cu Sufletul {Carmina iambica, XIX}*, v. J.P. Migne, *Patrologia graeca*, t. XXXVII, Paris, 1860.

³⁹ *De consolatione philosophiae libri V*; v. Măngâierile filozofiei, trad. David Popescu, Bucureşti, Casa Şcoalelor, 1943, p. 166.

⁴⁰ *Contrasto che fece l'anima col corpo, il quale contrasto ebbe in visione Santo Bernardo*, Venezia, Società di Bibliofili, 1844, 121 p.

⁴¹ *De querimonia et conflictu carnis et spiritus*, în J.P. Migne, *Patrologia latina*, t. CLXXI, Paris, col. 989-1004.

⁴² *Lou contract del cors e del arma*, apud Batiuşkov, *Skazaniia, loc. cit.*, voi. 271.

⁴³ *Contracto fra l'anima e il corpo, ibidem*.

contemporan al lui Cantemir, suedezul Gabriel Thureson Oxenstiern (1641— 1707), va include între *Cugetările* lui și un *Dialog între trup și suflet*⁴¹.

Care din scrierile de mai sus l-au putut inspira pe Cantemir - n-am putut stabili încă. Literatura bizantină cunoaște două dispute de mai mare notorietate: prima a lui Philippos Monotropos (Filip Solitarul, sec. XI), intitulată *Dioptra*⁴², iar a doua, atribuită lui Grigore Palamas, celebrul doctrinar al isihasmului, al cărei autor este de fapt Mihail Choniates (sec. XII)⁴³, intitulată *Personificări felurite, de gâlceava și mai ales de judecată, arătând ce ar spune sufletul împotriva trupului jude cându-se cu el în divan și ce trupul împotriva lui, precum și răspunsul*

⁴¹ *Pensees de Monsieur le Comte Oxenstiern sur divers sujets, avec des reflexions morales du meme auteur*, Nouvelle edition, t. I, Paris, 1772, p. 116-120: *Dialogue entre le corps et lame*; p. 194-196: *De l'incerititude des choses de cette vie*. *Cugetările* lui Oxenstiern au fost traduse de mai multe ori în literatura română a secolelor XVIII-XIX: v. A. Lambrior, *Limba veche și nouă. Tălmăcirea în românește a scrierilor lui Oxenstiern*, în „Convorbiri literare”, 7(1873), p. 325-334; M. Gaster, *Chrestomație română*, voi. I, Leipzig-București, 1891, p. XLVIII-L; N. Drăgan, *Pagini de literatură veche*, în „Dacoromania”, 3(1921-1922), p. 238-240; N. Cartoian, *Cărțile populare în literatura românească*, voi. II, București, 1938, p. 215-216.

⁴² J.P. Migne, *Patrologia graeca*, voi. CXXVII, col. 701-902; introducerea operei (*Plângerile*) a fost publicată de Emin. Auvray, *Bibi. de l'Ecole des hautes etudes*, fasc. 22, Paris, 1875, și de E.S. Shuckburgh, *The Soul and the body*, în „Emmanuel College Magazine”, 5(1894), nr. 2-3.

⁴³ Cf. A. Sonni, *Michail Akoniat - avtor „Olicetvorenii” pripisivaemago Grigoriu Palame*, în „Vizantiiskoe Obozrenie”, 1 (1915), p. 104-109, și G. Stadtmuier, *Michael Choniates Metropolit von Athen (1138—cca 1222)*, în „Orientalia christiana periodica”, 1934, voi. 33, 2, 91, p. 125-325 și Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Observații asupra Prosopopeii sufletului și trupului atribuită lui Mihail Choniatiid*. Comunicare ținută la al XIV-lea Congres internațional de studii bizantine, București, 10 septembrie 1971, publicată în „Studii teologice”, 24 (1972), seria a II-a, nr. 3-4, p. 218-229.

*judecătorilor*⁴⁴. După cum s-a mai arătat⁴⁵, *Divanul* are comune cu *Dioptra* tema disputei, personajele (înțeleptul și Lumea sunt, pentru Cantemir, Sufletul și Trupul, interlocutorii din opera lui Filip), planul cărții (dialog în partea I, pledoarie cu temeuri scripturistice în a II-a, mic tratat moral în a III-a). La aceste similitudini adăugăm faptul că însuși Cantemir amintește în *Cartea către cetitoriu* titlul obișnuit al scrierii lui Filip în manuscrisele medievale (*Trei dioptre*), comparându-și opera cu „trei luminoase și neprăvuite oglinde” oferite cititorului pentru a-și examina calitățile și defectele {*dioptra* - „oglină”}. Cantemir cunoaște neîndoiește *Dioptra* și, de altfel, el o putuse citi și în traducerea românească efectuată tocmai în timpul lui⁴⁶. Dar împrumuturile sale se opresc la cele semnalate. Textele celor două opere nu vădesc alte contaminări. S-a afirmat chiar⁴⁷ că înseși concluziile generale ale *Dioptrei* și *Divanului* diferă, prima îndemnând la fuga din lume, al doilea căutând împăcarea dintre înțelept și Lume - o soluție laică.

În ce privește *Personificările* lui Mihail Choniates, personajele care se înfruntă sunt tot Sufletul și Trupul. Teoria vârștelor⁴⁸, afirmația că până la douăzeci de ani omul este sub imperiul poftelor, comparația copilăriei cu bătrânețea ca vârște iraționale din cauza slăbiciunii trușești⁴⁹, apărarea condiției nobile a Trupului (ca instrument al Sufletului), a rolului său în viață și a bunătății sale înnăscute, acuzația că

⁴⁴ Publicată în J.P. Migne, *Patrologia graeca*, t. CE, col. 1347-1372 și 959-987; cf. și ed. Albert Jahn, Halle, 1885.

⁴⁵ P.P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 50.

⁴⁶ În studiul nostru *Nicolae Milescu și începuturile traducerilor umaniste în limba română*, p. 33, nr. 3, am semnalat un fragment din *P>ioptra*, tradus în secolul al XVII-lea, în ms. rom. 894, de la Bibliotecii Academiei Române.

⁴⁷ P.P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 50.

⁴⁸ Vezi *Patrologia graeca*, *loc. cit.*, col. 1356 D.

⁴⁹ *Ibidem*, col. 1353 C D.

Sufletul, opunându-se Trupului, face legi contra firii - sunt tot atâtea idei pe care le întâlnim și în *Divanul*. Mai trebuie adăugate unele asemănări în procedeele literare, frecvența epitetelor și exclamațiilor în ambele scrieri, care pledează într-o anumită măsură pentru o contaminare sau un izvor comun. Dar Choniates nu folosește dialogul, ci dă cuvântul Sufletului și Trupului în două pledoarii succesive, soluția disputei fiind o „sentință” a judecătorilor, iar cât privește concluziile celor două „dispute”, autorul bizantin refuză, ca o eroare manicheistă⁵³, distincția radicală dintre Suflet și Trup, așa cum încerca s-o prezinte Sufletul.

Știm însă că după redactarea *Divanului* Cantemir își continuă activitatea prin traduceri sau prelucrări din opera lui Van Helmont (*Ioannis Baptistae van Helmont physices uniuersalis doctrina* și *Sacrosanctae scientiae indepingibilis imago*). Admițând că dânsul cunoștea scrierile filozofului flamand încă din 1697 (operele acestuia apăruseră la Frankfurt în 1682 și ele putuseră fi găsite de Cantemir în aceeași campanie turco-austriacă la care luase parte)⁵⁴, o contaminare probabilă între *Divanul* și *Venatio scientiarum* a lui Van Helmont - în care se înfruntau Sufletul și Rațiunea - trebuia verificată. Dan Bădărău, care a comparat cele două opere⁵⁵, a ajuns însă la concluzia că „numai procedeul folosit oferă similitudini” (dialogul), dar *Divanul* tratează probleme din domeniul eticii, în timp ce *Venatio scientiarum* se ocupă de chestiuni gnoseologice, vrând să demonstreze superioritatea Intellectului asupra Rațiunii. Adăugăm că, tocmai prin aceasta, *Divanul* se deosebește fundamental de scrierea lui Van Helmont,

⁵³ *Ibidem*, col. 1372 BC.

⁵⁴ Vezi, mai departe, argumentul nostru întemeiat pe alegoria înțeleptului.

⁵⁵ *Op. cit.*, p. 118-120.

Cantemir desfășurând disputa la tribunalul Rațiunii, iar nu la al unei facultăți superioare acesteia.

Astfel stând lucrurile, este mai prudent poate să afirmăm că *Divanul* face parte din genul literar al „disputelor dintre Suflet și Trup”, fără a-i stabili dependența de vreuna din scrierile de mai sus. Abundența acestor scrieri în literaturile latine medievale impune comparații laborioase pentru a răspunde definitiv la întrebarea dacă Dimitrie Cantemir și-a luat motivul principal doar, sau și alte elemente, dintr-un asemenea izvor. Deocamdată, prima parte a *Divanului* - dialogul între înțelept și Lume - are o tratare atât de cursivă și poartă în asemenea măsură pecetea literară a lui Cantemir, încât putem admite că nu ne aflăm în fața unei traduceri.

Cartea I cuprinde și alte ecouri ale lecturilor lui Cantemir. Întreg procesul lumii, al nestatorniciei și deșertăciunii ei, partea în care înțeleptul dezvoltă clasicul motiv al norocului nestatornic (*Fortuna labilis*), atât de frecvent în literaturile antică și medievală, ne trimite la cealaltă operă a literaturii noastre care tratase frumos acest motiv, poemul *Viata lumii*, al lui Miron Costin. Împrumuturile pot fi demonstrate și textual:

Miron Costin, *Viata lumii*
(pagina, versul)⁵⁶

D. Cantemir, *Divanul*
(Cartea I, capitoul)

Zice David prorocii: Viața ieste
floare (320/13).

Vădz frumșetele și podoaba ta, ca
iarba și ca floarea ierbii (5).

⁵⁶ Textul lui Miron Costin, după *Opere*, ed. P.P. Panaitescu, București, 1958, p. 318-323. Alte dovezi ale lecturilor lui Cantemir din Miron Costin sunt citarea *Viții lumii în Istoria ieroglifică* (v. în acest volum, p. ... 296) și, tot în această operă (*loc. cit.*, p. ms. 141), reproducerea după Costin a proverbului polonez: „Sula de aur zidiurile pătrunde” (cf. St. Gîosu, *Elementul popidar în opera lui Dimitrie Cantemir*, în „Analele științifice ale Universității «Al. I. Cuza» din Iași”, Serie nouă, Secț. III Lingvistică, 16 /1970, p. 79, n. 43).

Fum și umbră sînt toate, visuri și părere (320/9).	Desfătăările tale: pulbere și fum, carele cu mare grosime în aer să înalță și, îndată rășchirându-să, ca când n-ar hi fost să fac (5).
Norocul Ia un loc nu stă, într-un ceas schimbă pasul (321/9).	Nărocirea fără hotar (8).
Deșertarea deșertărilor și toate sînt deșarte (319/motto).	Tu ești deșertarea deșertărilor și toate îți sînt deșerte (18).
Orice faci, fa și caută sfârșitul cum vine.	Cea de-apoi socotește (26).
Cine nu-și socotește nu petrece bine (322/14-15).	
Cu griji și neticneală avuții a pute (322/33).	cp. Procesul avuției (27-37)
Unde-s ai lumii împărați, unde ieste Alixandru Machidon, unde-i Artaxers, August, Pompeiu și Chesar? Ei au luat lume,	Ce s-au făcut împărații perșilor cei mari, minunați și vestiți? Unde iaste Chiros și Crisors?... Unde iaste Alexandru marele, Machidonianul ... cari acmu din mijlocul nostru periră și acmu să pare că n-au mai nice odănoară fost?... (35).
Pe toți i-au stins cu vremea, ca pre niște spume.	
Fost-au, Țiros împărat, vestit cu războaie (321/21-25).	
Moartea, vrăjmașă, într-un chip calcă toate casă,	A tuairor, sfârșitul unul, adecă moartea (38).
Domnești și-mpărătești, pre nime nu Iasă (322/20-21).	
Fapta nesocotită aduce perire (322/19).	Nesocotința patimă aduce (39).
îndelungate împărății vremea pri-menește (321/14).	Dumnădzău schimbă și mută împărățiile (40).
Unde-s cei din lume Mari împărați și vestiți? (321/17-18)	Mulți împărați bogați, cinstiți, mari, tari și vestiți (42).
Viețuți în ferice, cari mai puține Griji purtați de-a lumii; voi lăcuiți bine (322/34-35).	Fericit carele cu lumea nu s-au amestecat (49).
Vacul nostru cu-mprumut dat în datorie (322/26).	Omul, împărat peste toate lucrurile lumii, însă toate în chip de zălog îi sînt date (54).
O, vrăjmașă, vicleană, tu vânezi cu sacul Pre toți îi duci la moarte (322/11-12).	Lumea decăt tâlharii mai rea (58).
Caută la ce i-au adus înșelătoarea roată (321/28).	Vârsta și norocirea lumii, ca roata când să învârtește (63).

Una fapta, ce-ți rămâne, buna, te lățește. Nu într-acesta veac, ce în cel vii-în ceriu cu ferice în veaci te mător viața a și să lungi silește (64). rește (323/16-17).

în schimb, imaginea *Fortunei* din Cartea a II-a, cap. 63, a *Divanului* pare să nu provină direct din scrierea lui Miron, *Grainul solului tătarăse*⁵⁷, deoarece Cantemir știe că fluviul trecut de Alexandru nu este „Donul” (*Tbanais*), și citează numele lui Croessus (recte: Bessus din *Historia Alexandri Magni* VII, 5), ceea ce ar putea demonstra și o cunoaștere prin alt izvor decăt Costin a operei lui Quintus Curtius.

Alixândriia populară era și ea în memoria lui Cantemir când descrie pieirea împăratului Macedoniei prin otravă, în Cartea I, cap. 11. Un text din *Viața și petrecerea svinților* a mitropolitului Dosoftei (Iași, 1682) este citat (tot fără a da referința) în Cartea a II-a, cap. 53⁵⁸. Apropieri de limbă cu *Istoria Troadei*, cetatea evocată în capitolul următor al aceleiași cărți⁵⁹, vădesc și lectura unei copii manuscrise a acestei opere atât de răspândită la noi, din care Biblioteca Academiei posedă manuscrisul **86** moldovenesc, datat: *22 iunie 1689*.

Divanul mm oferă locuri comune cu *Mărgăritarele* lui Ioan Hrisostom, autor pe care Cantemir îl cunoștea, după însăși mărturia sa⁶⁰, și cu *Scara* lui Ioan Climax, tradusă cu câteva decenii înainte de Varlaam mitropolitul⁶¹. Din *Istoriile* lui

⁵⁷ Miron Costin, *Opere*, ed. cit., p. 316.

⁵⁸ Cf. *Comentariile* noastre, nr. 120, în D. Cantemir, *Opere complete*, I, Ed. Academiei, București, 1974, p. 425.

⁵⁹ *Ibidem*, nr. 125.

⁶⁰ în *Vita Constantini Cantemyrii*, ed. Dan Slușanschi și Ilieș Câmpeanu, București, 1996, p. 179. Citează din *Omiliile* lui Hrisostom în *Scrierea către Golovkin despre conștiință* (v. *Pismo Kneazga Dimitriia Kamemira țegrăfu Gavriilu Golovkinu*, ed. N. Titov, în „Citeniia Imp. obșcestve istorii i drevnosti rossiskih”, t. 230, 1909, p. 23-27; v. și *Comentariile* noastre, nr. 24 și 33, în ed. 1974.

⁶¹ *Ibidem*, nr. 96.

Herodot, tălmăcite în Moldova în aceeaşi vreme, pot fi scoase unele exemple de puternici ai lumii căzuţi victime norocului nestatornic⁶². Lecturi din *Vieţile Sfinţilor şi Minei* (aci este însă posibilă şi o influenţă liturgică) se vădesc în Cartea I, cap. 35; sfârşitul acestei cărţi oferă o paralelă cu *Viaţa Sfinţilor Varlaam şi Ioasaf* tradusă - cum ştim - în limba noastră în acelaşi veac al XVII-lea de Udriste Năsturel⁶³.

O dependenţă mai sigură de un model de limbă latină demonstrează analiza Cărţii a II-a, mic tratat de morală în 85 de capitole a cărei paralelă dramatizată formează substanţa dialogului din Cartea I. Latinismele {*circumstanţiile, împregiur-sările* din lat. *circumstantiae; iarăşi pomenirea* din lat. *rememoratio, suppus*, cu sensul de „a ascunde”, din lat. *supponere*^ etc), ca şi folosirea aproape exclusivă a unor izvoare de limbă latină lasă istoriografiei noastre literare problema căutării în continuare a acestui model. Este, într-adevăr, neaşteptat ca la zece ani după publicarea *Bibliei* de la Bucureşti, Cantemir să n-o folosească, ci să-şi caute citatele din *Scripturi* numai în *Vulgata* sau în altă versiune latină după textul ebraic al *Vecchiului Testament*. Este de asemenea curioasă denumirea de „sfântul” Augustin sub pana unui ortodox⁶⁴. Toate acestea ne îndrumă către izvorul latin presupus.

Nu este exclus însă ca prezenţa citatelor din *Vulgata* să se explice numai prin folosirea unui *Thesaurus biblicus*, dicţionar

⁶² *Divanul*, I 35 şi *Comentarii*, nr. 46, în ed. 1974.

⁶³ Cf. *Comentarii*, nr. 85, *ibidem*.

⁶⁴ *Comentarii*, nr. 95, 156, *ibidem*.

⁶⁵ Cf. exemplele date în *Comentariile*, ed. 1974, nr. 99, 101, 102, 103, 105, 107, 109, 112, 114, 115, 117, 122, 150, 160. Mai târziu, în *Scrisoarea către contele Golovkin despre conştiinţă* (v. *supra*, n. 60), va cita, în textul rus, tot după *Vulgata*, deşi Cantemir cunoscuse şi citise *Biblia lui Serban* (v. nota Jui D[emeny] Lfudovic], în „Magazin istoric”, 7 /1973, nr. 9/78, p. 41-42).

⁶⁶ *Comentarii*, nr. 110, ed. 1974.

de citate în care textele biblice sunt grupate pe teme morale şi teologice, ordonate alfabetic - operă extrem de răspândită în cultura latină medievală⁶⁷. Citatele din Cartea a II-a a *Divanului* provin neîndoiebnic dintr-un asemenea izvor, din care se iau nu numai textele, ci şi titlurile⁶⁸. Rămâne de stabilit dacă autorul nostru a folosit direct această operă sau printr-o sursă secundară.

În Cartea a II-a a *Divanului*, cap. 54, mai este citată (fără numele autorului) opera umanistului italian Pietro Bizzari, *Persicarum rerum historia in XII libros descripta*, publicată în prima ediţie la An vers în 1583, retipărită la Frankfurt în 1601 — lucrare pe care viitorul istoric al Imperiului otoman o putea cunoaşte direct⁶⁹. Cât priveşte pe Pierre Bersuire, benedictin din secolul al XIII-lea, considerat drept cel dintâi autor francez al unei enciclopedii prin al său *Reductorium morale*^ - din care în Cartea a II-a, cap. 77 este citată întreaga comparaţie între Macrocosm şi Microcosm - este greu de precizat care din numeroasele ediţii tipărite până în secolul al XVII-lea a fost folosită de Cantemir⁷¹.

⁶⁷ Augustin Calmet, *Dictionnaire historique, critique, chronologique, géographique et littéral de la Bible*, nouv. ed., t. VI, Toulouse - Nîsmes, 1-783, p. 216—217, descrie numeroase asemenea concordanţe morale (ale lui Lauret, de Balinghem, Eulard, Wading etc).

⁶⁸ *Comentarii*, 98, 153, 157, 158, ed. 1974.

⁶⁹ Titlul complet al lucrării este: *Persicarum rerum historia in XII libros descripta, totius gentis iniūia, mores, instituta et rerum forisque gestarum ueram atque dilucidam enarrationem continem*. Auctore Petro Bizaro Sentinate. Antuerpiae, ex officina Christophori Plantini, MDLXXXIII.

⁷⁰ *Comentarii*, nr. 139, ed. 1974.

⁷¹ Textul Cărţii a II-a este în cea mai mare parte tributar lui Bersuire. Numeroase motive, citate, pasaje mai întinse, pe care le-am semnalat în referinţele la *Divanul* provin din *Reductorium morale*. Faptul că unele •mprumuturi pot fi demonstrate chiar pentru *Epistola dedicatorie a divanului* pledează în favoarea utilizării directe de către Cantemir a operei benedictinului francez.

Cele două adausuri ale Cărţii a II-a { *Pentru cele şapte a vieţii omeneşti vârste şi viaţa omului ca poama*, în care este integrat la vârsta a cincea textul *Pentru omenestile a omului depediapsă tâmplari carilepentre a vieţii aceştia vârste se tâmplă* } sunt atât de apropiate ca idei şi comparaţii cu opusculile din literatura apuseană a vremii tratând aceste teme, încât, dacă nu o traducere, cel puţin prelucrarea lor este plauzibilă⁷².

Un ultim izvor direct pe care-i foloseşte Cantemir, anunţând în două rânduri pe cititor că i-1 va pune sub ochi⁷³, este opusculul lui Andrea Wissowatius* *Stimuli uirtutum, fraena peccatorum*⁷⁴. Compararea textului *Divanului* cu această operă, asupra căreia Cantemir insistă, era o obligaţie a celor doi editori precedenţi şi în special a lui G. Sion, ţinând seama de exigenţele unei ediţii academice. O asemenea confruntare era impusă tocmai de indicaţiile lui Cantemir („acelea ale lui Andrei Vissovaţius 70 şi 7 de ponturi, ce arată, pe carile *Strămurarea a bunătăţilor şi frâul păcatelor* le numeşte, adecă

⁷² *Comentarii*, nr. 85-87 şi 147, ed. 1974.

⁷³ *Divanul*, f. 44^v şi 99^v.

⁷⁴ * Andrea Wissowatius (*Wisowaty, Višovati*), gânditor unitarian originar din Lituania (1608-1678), reprezentant al curentului „Fraţilor polonezi”, cunoscut pentru interpretarea raţionalistă a *Bibliei*, ale cărei înţelesuri le supune judecăţii minţii, iar nu adevărului credinţei (cf. *Religio rationalis*, 1685). Opera lui a fost răspândită în ţările protestante şi într-o bună măsură şi în Transilvania (O. Fock, *Der Sozinianismus nach seinem historischen Verlauf und nach seinem Lehrbegriff*, Kiel, 1847; Ludwick Chmaj, *Andrzej Wisowaty jako dejalacz i mysliciel religijny*, în *Bracia Polscy*, Warszawa, 1957, p. 349—407; Z. Ogonowski, *Wiara a rozum w pagladach religijnych socynian i Locke'a*, în *Studia arianskie*, Warszawa, 1959; Günter Miihlpfordt, *Arianische Exulanten als Verboten der Aufklärung*, în *Renaissance und Humanismus in Mittel-und Osteuropa*, 2 Bd., Berlin, 1962, p. 220 şi urm.; P. Vaida, *Dimirie Cantemir şi Andrei Vissovatius*, în „Revista de filozofie”, 12/ 1965, p. 37-48). O neaşteptată confuzie Wissowatius = *Wisowniewski*, la N. Iorga, *Histoire des Roumains*, VI, Bucureşti, 1940, p. 540, nr. 3.

îndemnarea spre bunătăţi şi opriala spre păcate... carile mai înainte a le arăta vom”⁷⁵ sau „cartea a triia, carea pentru aceste mai sus pomenite părţi [*greşit, pentru: păci*] şeptedzeci şi şapte de ponturi cuprind”⁷⁶, mai ales când, prezent în titlurile primelor două cărţi, numele autorului *Divanulid* lipseşte - după cuviinţă - în titlul Cărţii a III-a. S-ar fi stabilit astfel originea acelei părţi din *Divanulid* care cuprinde cele mai multe trimiteri la izvoarele favorite ale umaniştilor medievali (Aristotel, Augustin, Ausoniu, Bernard, Boethius, Cato, Cicero, Epictet, Erasm, Hesiod, Lactanţiu, Platon, Plutarh, Sallustius, Seneca, Socrate, Valerius Maximus), ca şi originea cercetată abia recent a numelui unitarianului Crellius⁷⁷, citat cu opera sa *Ethica christiana* într-o scriere moldovenească din secolul al XVII-lea. S-ar fi evitat de asemenea conjecturile privind împrumuturile lui Cantemir din Erasm în studiile recente despre Cantemir şi izvoarele lui umaniste⁷⁸, sau analiza „originalităţii” ideilor sale din Cartea a III-a a *Divanului*, idei - cum ştim acum - formulate de Wissowatius.

A scăpat neobservată citarea, în aceeaşi Carte a treia (cap. 56) a operei - celebră în secolul al XVII-lea - *Destrategematibus Satanae* a gânditorului catolic trecut la Reformă Giacomo Aconcio. O carte ortodoxă care să citeze o scriere reformată atât de îndrăzneţ nu avea ca scuză decât calea indirectă a referinţei şi ignorarea concepţiilor autorului.

Pentru a încheia prezentarea izvoarelor *Divanului* mai rămân de explicat citatele din Augustin şi Seneca din Cartea a 11-a. Majoritatea sunt din Bersuire. Altele par să provină din obișnuitele dicționare de sentenţii şi maxime de mare circulaţie în Evul Mediu⁷⁹, folosite fie de Cantemir, fie de autorul scrierii

⁷⁵ *Divanul*, f. 44^v.

⁷⁶ *Ibidem*, f. 99^v.

P. Vaida, *op. cit.*, p. 44-45.

P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 51; Dan Bădărău, *op. cit.*, p. 123-124.

din care s-a inspirat. Şi aceste culegeri au fost apusene, în limba latină. Cantemir nu apelează nici la *Albina* lui Antonie Monahul, nici la *Locurile comune* ale lui Maxim Mărturisitorul, nici la *Sacra paralela* a lui Ioan Damaschin - obișnuitele dicționare morale ale literaturii bizantine.

Am arătat mai sus principala sursă a citatelor din *Biblie*; numai versiunea greacă a *Divanului* folosește textul oficial ortodox, *Septuaginta*. Ceea ce, evident, nu demonstrează că autorul nostru ignora textele biblice, din care pasaje, figuri de stil, exemple revin adesea în fraza lui, din obișnuința oricărui cărturar al vremii — cleric sau laic — cu asemenea lecturi.

Trebuie încă stabilit locul și ponderea citatelor din autori străini în *Divanul*. Impodobindu-și textul cu referiri la ideile altora, Cantemir folosește procedee obișnuite scriitorilor din vremea lui. Citatele sunt concomitent argumente de autoritate, ornamente literare și dovadă de erudiție. De observat, însă, că prin nici una din aceste funcțiuni ele nu sunt decisive în economia cărții. Disputa înțeleptului cu Lumea se desfășoară, cum spuneam, la tribunalul rațiunii. Cantemir a vrut ca cititorul să se convingă printr-o deliberare proprie despre necesitatea vieții virtuoză.

Cât privește funcțiunea ornamentală a citatelor, nici ea nu trebuie exagerată. Chiar faptul că autorul lasă libertate de mișcare ideilor în Cartea I, înviorată de dialog și de stilul oral, concentrând referințele biblice în Cartea a II-a, face din această parte a *Divanului* — mic tezaur de citate biblice — o lectură incomparabil mai greoaie decât aceea a disputei. Dar sacrificând dorinței de a-și demonstra cunoștințele scripturistice — lucru pe care-l anunță chiar din titlul cărții {*Divanul... întâiu ... și de iznoavă din „Vechiul și Noul Testament” alcătuit, adaus prin*

* * Una dintre cele mai răspândite era *Flores omnium pene doctorum qui turn in theologiam, turn in philosophiam claruerunt*, per Thomam Hibernicum summa cum diligentia collecti... Lugduni, apud Gulielmum Ro vi Uium sub scuto Veneto, 1575.

care subliniază importanța acordată citatelor din Cartea a II-a) - Cantemir nu voise să încarce expunerea din prima parte a cărții, unde — fără să afecteze economia operei — citatele sunt rare.

1. ELABORAREA

Scriitor fecund, cum ne-o demonstrează opera sa întinsă, Cantemir pare să fi fost și foarte expeditiv în procedeele sale de elaborare. *Imaginația științei sacre* a fost redactată în mai puțin de cinci luni, *Istoria ieroglifică* - în opt luni⁸⁰. Nu este deci surprinzător faptul că *Divanul* a putut fi scris atât de repede, cum am încercat să arătăm mai sus.

Cititorul, și mai ales critica literară modernă, au o atitudine severă în problema originalității. Analiza la care cercetările din urmă au supus *Divanul* pare să ducă la concluzii deosebite de acelea ale autorilor mai vechi, care au văzut în scrierea lui Cantemir „cea dintâi operă filozofică română originală”⁸¹. Dacă autorul însuși spune în epistola dedicatorie că opera sa este o antologie; dacă a treia parte a ei este tradusă; dacă o altă treime pare calchiată după un model străin - concluziile precedente se cuvin revizuite.

Dar istoria literară trebuie să judece operele ținând seama de ideile și procedeele epocii în care au fost create.⁸² Cum

⁸⁰ P.P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 55 și 76.

⁸¹ B.P. Hasdeu, *Uă scriere de filosofă morală în limba română*, în «Arhiva istorică a României», 2 (1865), p. 81; cf. și P.P. Panaitescu, *op. d.p.* 51.

⁸² Într-o notă curioasă din ms. rom. nr. 2264 al Bibliotecii academiei, f. 319, Eminescu indică procedeul de elaborare al unui dicționar economic: „Pe Carey îl cumpăr-n ediție mare, '1 leg cu hârtie intercalată. Șterg toate pasajele netrebnice din el, traduc partea bună, tot " c sănătos ca idee. Tot așa fac și cu List și cu alți economiști ce-mi convin. Fac un mic dicționar, *Der Grundbegriffder N. Oekonomie*, cti un sistem prevăzător de rezultate ale ideii generale. Producțiunea" (A.Z.N. P°Pp, *Din preocupările economice ale lui Mihail Eminescu*, în „Viața economică”, 2/1964, nr. 24 din 2 iunie, p. 16).

literatura noastră dăduse încă în al XVI-lea secol o operă de gândire politică exprimând realităţi locale, *învăţăturile lui Neagoe Basarab*, discutarea locului sau întâietăţii *Divanului* în istoria gândirii româneşti nu se mai pune în aceiaşi termeni ca acum un secol pentru Hasdeu. Considerând cu obiectivitate prima scriere a lui Dimitrie Cantemir, scopul nostru este de a-i judeca importanţa în cadrul operei acestui autor, ca şi în acela al literaturii române vechi şi al culturii sud-est europene în general. Pentru a ajunge aici, negreşit că prima datorie este de a şti în ce măsură *Divanul* — o culegere de reflecţii, texte şi norme etice — redă sau nu atitudinea autorului; cu alte cuvinte, *autenticitatea* operei)

Răspunsul la această întrebare este neapărat afirmativ. Cantemir nu realizează o simplă culegere de sentenţii şi maxime, ci le foloseşte drept elemente componente ale unei opere noi. Asemenea procedeu nu împiedică personalitatea autorului să se manifeste. În Cartea I a *Divanului*, Cantemir este acela din *Istoria ieroglifică*. viu, polemic, colorat în imaginile şi expresiile folosite, apropiat de vorbirea populară moldovenească a vremii, conciliant cu ideologia religioasă dominantă şi cu atitudinea laică a omului din secolul al XVII-lea. În Cartea a II-a şi a III-a, autorul *modifică*, oriunde i se pare că textele se abat de la viziunea sa doctrinară, sau *adaugă* din propriile sale lecturi orientale sau bizantine, religioase sau laice — cu alte cuvinte, îşi corectează şi îşi completează izvoarele. El nu este un simplu traducător al lui Wissowatius, atent să-i lase textul nealterat, nici un compilator dornic să-şi atribuie opera altuia. Cum am arătat mai sus, el anunţă în două rânduri că a treia carte a *Divanului* este scrierea lui Wissowatius; dar Cantemir o încorporează operei sale pentru că o consideră conformă viziunii sale morale, iar în puţine locuri unde observă divergenţe le soluţionează după concepţia sa. În general, scrierea lui Cantemir vedeşte libertatea sa fată de izvoare. Este

atitudinea obişnuită a gânditorului umanist, bucuros că ideile sale găsiseră la alţi autori o exprimare fericită, pe care o adoptă fără rezerve. *Ceea ce împrumută un asemenea autor reprezintă deci propria-i gândire*⁵⁵. Aceasta ne permite să afirmăm că, indiferent cât de mare este aportul străin în *Divanul*, *opera însăşi reprezintă în forma sa ultimă o creaţie exclusivă a lui Cantemir, înfăţişând un stadiu propriu de formaţie filozofică, etică şi literară*. El însuşi a privit-o așa, după cum reiese nu numai din *Cartea de închinăciune*, ci şi din faptul că peste şaisprezece ani, când doreşte să se recomande Academiei din Berlin, îşi prezintă drept primă operă *Divanul* şi se oferă s-o trimită înaltului for savant în care fusese ales⁵⁶.

O problemă este aceea a raportului dintre primele două cărţi⁵⁵. Autorul prezintă Cartea a II-a drept un comentariu al celei dintâi, o *Dovedire împotriva Lumii*, o pledoarie în plus a înţeleptului, care, reluând capitol cu capitol Cartea I, fie combate argumentele Lumii din capitolele în care vorbea aceasta, fie îşi întăreşte cu temeuri scripturistice sau cu citate din diferiţi autori aserţiunile din părţile în care vorbise el. De aici şi corespondenţa între capitolele Cărţilor I şi a II-a.

Dar o analiză mai atentă arată că această corespondenţă este formală, pentru că în Cartea I titlurile capitolelor nu corespund cu textele în marginea cărora sunt notate⁵⁶. *O asemenea*

⁵⁵ Alt autor răsăritean care nu se sfieşte să facă din *Imitaţia Christi* sau *Exerciţiile spirituale* ale lui Ignaţiu de Loyola cărţi de pietate ortodoxă este - peste un secol - Nicodim Aghioritul. Prelucrările sale sunt 'nsa împrumuturi ale unor structuri literare sau ale unor forme de exprimare, fără ca tradiţia doctrinară apărută de autor să fie contaminată de idei apusene.

O. Densuşianu, *Noţiţe asupra lui Dimitrie Cantemir*, în „Revista critică-literară”, 2 (1894), p: 65-66.

⁵⁶ V. . . . 7, ediţia 1974.

Pentru felul cum prezintă autorul acest raport, v. *Comentarii*, 2-26, ediţia 1974.

corespondență întâlnim numai în Cartea a II-a. Aici titlul rezumă într-adevăr ideile din capitole, iar ideile etice sau filozofice, motivele literare, uneori abia menționate în Cartea 1, sunt dezvoltate pe larg. Observăm deci că numai *Cartea a II-a este autonomă*. Ea ni se înfățișează ca un mic tratat moral de sine stătător, în lectura căruia nu simțim nici o clipă nevoia de a ne referi la un text de bază, ca în cazul unui comentariu. Dimpotrivă, împărțind Cartea I în același număr de capitole și punându-le titlurile corespunzătoare din Cartea a II-a, autorul a făcut disputa dependentă de ceea ce prezintă el drept comentariul acesteia. Din această observație deducem că autorul a elaborat mai întâi micul tratat moral din Cartea a II-a. Dar, după cum am văzut mai sus, la redactarea acestei cărți Biblia nu a fost folosită din lecturi directe, ci printr-un *Thesaurus biblicus*, iar autorul dă textele și referințele după *Vulgata*. Celelalte izvoare ale cărții provin tot din literatura medievală apuseană: teoria corespondenței dintre Macrocosm și Microcosm - din opera francezului Pierre Bersuire; descrierea celor șapte vârste și a accidentelor ce survin în viața omului la maturitate, cu care se încheie cartea, dintr-o sursă de limbă latină. Exemplele luate din hagiografia răsăriteană (II 52) nu sunt suficiente pentru a înlătura evidența că autorul a urmat întru totul un model din literaturile latine medievale, model ce urmează încă a fi stabilit.

Întâia carte a *Divanului* - disputa între înțelept și Lume - apare drept comentariu dramatizat al micului tratat moral din Cartea a II-a. Disputa este - sub toate raporturile - partea în care pecetea originalității autorului poate fi cel mai ușor descifrată. Vioiciunea replicii, culoarea epitetelor, plasticitatea imaginilor cu care ne va obișnui Cantemir în *Istoria ieroglifică* se mișcă în prima parte a *Divanului* libere de cursul didactic și monoton al ultimelor două, chiar dacă inspirația din

Cărțile II și III este prezentă*, și exemplul altor dispute dintre suflet și trup, om și lume a stat în fața autorului.

Știm acum că pentru a treia parte a *Divanului* Cantemir n-a trebuit să facă decât efortul unei traduceri. Traducere atentă, desigur, deoarece din textul lui Wissowatius tânărul cărturar omite tot ceea ce nu intra în vederile doctrinei ortodoxe sau adaugă explicațiile de care credea el că are nevoie cititorul moldovean; dar aceste intervenții sunt prea neînsemnate ca să putem afirma că, fie și într-o oarecare măsură, *Stimuli uirtutum* ar fi fost adaptată sau prelucrată de Cantemir.

Istoria *Divanului* pare deci a fi următoarea: lectura modelului ce i-a servit pentru Cartea a II-a duce la o prelucrare sau la o traducere cu intervenții a căror amploare nu o putem deocamdată stabili, apoi - sub influența motivului disputei între suflet și trup - la redactarea Cărții I. Urmează traducerea din Wissowatius, revederea și definitivarea întregului cu mici adausuri din *Stimuli uirtutum* în primele două cărți, și *Divanul* este trimis la tipar.

2. VERSIUNEA GREACA

Divanul a fost tradus mai întâi în limba greacă, după manuscris, în 1697-1698. Această versiune a fost imprimată alături de originalul românesc în ediția de la Iași din 1698, fapt care a dat cercetătorilor de mai târziu prilejul unei îndelungate și* oțioase discuții cu privire la paternitatea acestei versiuni și la întâietatea ei față de textul românesc. Discuție oțioasă, deoarece nici unul din specialiștii care au participat la ea nu și-a luat osteneala unei comparații a textelor, comparație care ar fi dat îndată răspunsul.

* Vezi în notele Cărții I semnalarea împrumuturilor din ultimele două.

Problema autenticităţii versiunii greceşti şi-a pus-o mai întâi B.P. Hasdeu⁸⁸, care - aprecia că „din epistola lui Cacavelas... se cunoaşte clar că însuşi autorul scrisese opera sa numai româneşte” - ajunge, în ediţia pe care o dă *Divanului* în 1865, la concluzia inutilităţii de a retipări „o grecească străină”. Pasajul din Cacavelas la care se referă Hasdeu este acela în care Cantemir primeşte laudele dascălului său pentru „a voroavii înfrumuşetare, pre cât a moldovenescului niam limbă a cuprinde poate”. O laudă a textului grec lipseşte, dar de aci nu se putea conchide că lui Cacavelas i s-a trimis doar textul românesc. Numai o comparaţie a celor două versiuni putea să lămurească dacă ele sunt datorate deopotrivă lui Cantemir; dar o asemenea comparaţie nu a fost întreprinsă până acum. Sion era încă nedumerit, în 1878, „în care versiune s-a scris originalul”⁸⁹, dar - ca şi Hasdeu - crede „inutil de a reproduce şi versiunea greacă, căci ea nu ar fi adus nici o lumină de interes filozofic sau literar”. Pe de altă parte - observă Sion - „versiunea grecească nu ne-ar fi putut da o idee mai bună despre cunoştinţele scriitorului”, respingând ideea că „lucrarea originarie a lui Cantemir” ar fi fost scrisă în limba greacă⁹⁰.

Paternitatea lui Cantemir asupra versiunii greceşti a *Divanului* a fost deci de două ori contestată prin argumente diferite, dar - ni se pare - nici unul suficient. Lauda versiunii româneşti nu excludea existenţa uneia greceşti. Limba acestei versiuni este aceea „proastă grecească”, obişnuită autorilor care aveau dorinţa - umanistă şi generoasă - de a fi citaţi şi înţeleşi de cât mai mulţi, iar nu de o minoritate. În sfârşit, însuşi Cantemir declară că şi *Istoria Imperiului otoman* o avea redactată „în întregime în limba greacă şi latină”⁹¹, deci afirmaţia lui

⁸⁸ Uă scriere de filosofici morală în limba română, loc. cit., p. 81.

⁸⁹ Operele principelui Demetriu Cantemir, t. V, Bucureşti, 1878, p. X.

⁹⁰ Ibidem, p. XI.

⁹¹ *Kniga sistima muhammedanskiiia relighii*, Sanktpeterburg, 1722, p. 356. Panegiricul lui Petru cel Mare, rostit la Curte, în 1714, de Şerban Cantemir (în vârstă de numai şapte ani) şi, desigur, redactat de tatăl său, era tot în limba greacă (P.P. Panaitescu, op. cit., p. 190).

Sion că el nu a lăsat opere în greceşte era neîntemeiată. Un raţionament de două ori greşit, bazat în mare măsură pe observaţiile superficiale ale lui Sion, va duce cu timpul chiar la contestarea paternităţii *Divanului*, dacă textul român e tradus după cel grecesc, iar acesta nu aparţine lui Cantemir, opera însăşi nu-i mai poate fi recunoscută. Un anumit rol în răspândirea acestei judecăţi l-a avut M. Gaster, care considera *Divanul* drept o traducere din greceşte, autorul ei fiind Ieremia Cacavelas⁹². Păreră aceasta a trecut apoi la N. Drăganu⁹³ şi Traian Bratu⁹⁴, care o repetă — unul cu rezerve, al doilea fără.

Dintre cercetătorii mai noi, P.P. Panaitescu acceptă că prima scriere a lui Cantemir a fost „scrisă în greceşte şi româneşte”⁹⁵, iar Dan Bădărău ezită în a afirma paternitatea lui Cantemir în ceea ce priveşte versiunea grecească sau — în acest caz - presupune că versiunea definitivă este cea română, trimisă lui Cacavelas la Iaşi. Analizând epistola învăţatului grec, Bădărău conchide că „versiunea greacă a precedat şi că a fost transpusă apoi de Cantemir în limba română; mai bine zis, lucrarea a fost gândită în greceşte, limba de şcoală a lui Cantemir, şi preocuparea sa a fost de a găsi în româneşte termenii adecvaţi unei scrieri filozofice”. Şerban Cioculescu⁹⁶ comunică năpescia unui elenist că „bogăţia şi siguranţa în mânăuirea limbii populare greceşti poate pune serios la îndoială paternitatea semnatarului *Divanului*”.

⁹² V. *Literatura populară română*, Bucureşti, 1883, p. 167, şi *Chrestomafie română*, voi. I, Leipzig-Bucureşti, 1891, p. XLVIII.

⁹³ *Pagini de literatură veche*, în „Dacoromania”, 3 (1921—1922), P- 239.

⁹⁴ *Cărţile populare la români*, în „Revista Fundaţiilor Regale”, 3 (1936),... 10, p. 67, nr. 1.

⁹⁵ *Dimitrie Cantemir*, p. 47.

⁹⁶ *Filozofia lui Dimitrie Cantemir*, p. 112-113.

⁹⁷ *Despre stilul lui Dimitrie Cantemir*, în „Tribuna”, 2 (1958), nr. 35 (august 30), p. 7.

G. Călinescu, la rândul său, considera²² că „încălcirea frazei din *Divanul...*, şcolărească şi rămuuroasă silogistică au fost exagerate. *Cantemir, traducându-se din greceşte* [s. n.], voia să aducă în limba natală toate grajiile unei fraze de cărturar. Sforţarea lui se cade preţuită având mai ales în vedere că trebuie să scoată din nimic un vocabular filozofic”.

Răspunsuri la aceste ipoteze puteau da numai confruntarea atentă a celor două versiuni şi analiza textului grecesc, operaţiuni întreprinse cu prilejul editării integrale a *Divanului* în Dimitrie Cantemir, *Opere complete*, publicată de Academia Română, începând din 1973. Aceste cercetări au dovedit că textul românesc al lui Cantemir a fost tradus în greaca populară de un învăţat creştin, fără îndoială Ieremia Cacavelas, ajutat, poate, de un ucenic al său. Recapitulăm argumentele prezentate pe larg, cu exemple, în studiul nostru introductiv la ediţia amintită a *Divanului* (p. 41-46).

Versiunea greacă a fost efectuată repede şi mecanic, fără consultări cu autorul. Erorile de lectură arată că textul românesc n-a fost uneori înţeles (ex.: *tare* a fost citat „mare”, f. 69; *păci* - „părţi”, f. 99; cuvântul *cartea* [în sens de „epistolă”] este tradus *biblos*, f. 101, 115 şi *passim*; *morţii* - *nunţii*, f. 116) etc. Incongruenţele din original au fost respectate (ex.: „nice Beserica Răsăritului, nici altă *Svintă Scriptură*”, f. 31). Unele cuvinte din textul românesc sunt omise (ex.: *Şi de vreme ce-i iubesc, iată dară că le sunt priiatin*, f. 19). Dacă autorul şi-ar fi tradus cartea, asemenea erori ar fi fost evitate. Obişnuit cu versiunea răsăriteană a *Bibliei*, traducătorul modifică citatele scripturistice (pe care Cantemir le reproduce după *Vulgata*, ca în izvoarele sale în limba latină), dar inconsecvent, şi astfel unele citate din *Septuaginta* au referinţele

²² *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Bucureşti, 1941, p. 41.

la versiunea lui Ieronim (v. exemple în studiul amintit mai sus). Textul grecesc al *Divanului* nu este, aşadar, o versiune de autor.

Îngrijind textul grecesc al operei pentru prima oară reeditat în 1974, regretata Măria Marinescu-Himu a formulat şi argumentele care pledează pentru atribuirea traducerii lui Cacavelas. Învăţatul cretan ar fi preferat să realizeze o versiune greacă puristă, în limba *katharevousa*, impusă de tema şi elementele componente ale *Divanului* (citate biblice, patristice şi din autori antici sau medievali). De aceea, în textul grecesc se întâlnesc numeroase forme arhaizante. Literatura cretană din timpul lui Cacavelas cunoştea însă un curent înnoitor, favorabil scrisului în limba populară, aşadar, ca în atâtea alte opere contemporane lui, învăţatul utilizează în traducerea lui forme caracteristice ambelor expresii literare (exemple în studiul introductiv amintit, p. 44-46, redactate de prof. Marinescu-Himu). Reputata elenistă ajunge la concluzia că „prezenţa elementelor idiomatice cretane în versiunea grecească a *Divanului* pledează în mod convingător pentru atribuirea acestei versiuni lui Cacavelas. Dar fiind obligat să lucreze repede şi să urmărească în acelaşi timp şi tipărirea cărţii, „n-a putut satisface toate exigenţele unei traduceri şi unei editări perfecte” (studiul citat, p. 45).

III. DIVANUL - Scriere filozofică şi etică

Fondul filozofic şi etic general al *Divanului* este acela al doctrinei creştine ortodoxe, dominantă în cultura Europei de Sud-Est a epocii în care a fost elaborată cartea. Ar fi însă greşit să edem că această doctrină era înţeleasă la fel de laici şi de clerici, iar în aceste două tagme, de către cărturari sau de cei neînvăţaţi, de preoţimea seculară sau de clerul monastic.

Între principalele tendinţe manifestate de laicii cărturari din Europa de Sud-Est, trebuie considerată mai întâi evoluţia către

o gândire tot religioasă, dar raționalizantă, în care adevărurile fundamentale erau supuse arbitrajului rațiunii, iar morala începea să se întemeieze pe o înțelegere mai îngăduitoare a omului". Acești gânditori, atenți la mișcările de idei din Europa apuseană, care cunoscuse Scolastica și Reforma, se depărtau treptat de izvoarele tradiționale ale doctrinei răsăritene (operele Părinților Bisericii) și manifestau acum un interes pronunțat pentru gândirea neoaristotelică și umanistă în general¹⁰⁰.

Între cărturarii laici, simpatiile pentru umanismul anti-reformist de inspirație iezuită și neoaristotelismul de inspirație protestantă provoacă, la rândul lor, controverse sau lupte mai aprige, ca acelea dintre Teofil Coridaleu și Meletie Sirigul, dar în general tendințele înnoitoare, către o gândire filozofică independentă sunt comune acestor gânditori, iar disputele lor duc la o șubrețire continuă a autorității teologiei în viața intelectuală răsăriteană. Dimitrie Cantemir făcea parte din această mișcare de idei, ca și stolnicul Constantin Cantacuzino, spătarul Nicolae Milescu și alți cărturari români ai timpului.

Între intelectualii credincioși tradiției doctrinare se poate de asemenea face o distincție între conservatorii din mediul călugăresc atonit și personalitățile care înțelegeau să țină pas cu vremea, ca Dositei, patriarhul Ierusalimului. Dar intervențiile repetate ale acestuia în viața politică și neconținutele sale peregrinări la București, Iași și Moscova aveau ca scop tocmai menținerea autorității ecleziastice. Eliberarea de sub jugul otoman, ridicarea nivelului cultural general, răspândirea

¹⁰⁰ Cf. și P. Vaida, *Dimitrie Cantemir și umanismul*, București, 1972, p. 35-36.

¹⁰¹ Vezi pentru acest proces lucrarea lui Cleobule Tsourkas, *Les debuts de l'enseignement philosophique et de la libre pensee dans les Balkans*, 2-eme ed., Thessalonique, 1967, p. 22, 29; P.P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 37-46; Dan Bădărău, *op. cit.*; C. Th. Dimaras, 'IC]TOπa irje; VE0eXAnviKpje; XoyoiEπvtae;', 2. M . , 'AOφjvou, [1956], p. 53-72 (napdpTnua, p. 21-24).

tiparului trebuiau - în concepția lui - să fie acțiuni conduse de Biserică tocmai pentru întărirea supremației ei și pe planul secular. Ortodoxia de limbă greacă reprezenta pentru acești gânditori singura soluție culturală posibilă pentru Europa de Est și Sud-Est.

În raport cu aceste tendințe, *Divanul* oferă numeroase elemente care-l clasează între operele de legătură dintre două epoci și două lumi. În urzeala lui se împletesc tradiția și inovațiile, gândirea răsăriteană și cea occidentală. Principalul aport al cărții lui Cantemir este tocmai în direcția aceluși proces de unificare a gândirii europene pe care, la șase veacuri după schisma din 1054, Biserica Ortodoxă nu-l mai poate împiedica prin îndelungatele ei eforturi de apărare a doctrinei orientale. Iată de ce într-o carte de etică ortodoxă își poate afla loc, pe zeci de pagini, o atitudine laică, epicureică - în fondul său anticreștină.

Ca în orice dispută, și în *Divanul* sunt înfățișate două concepții despre fiecare din realitățile discutate; în cazul de față o concepție tradițională - aceea a înțeleptului - și alta laicizantă, apărută de Lume.

Omul, în vederile înțeleptului, este un animal rațional {*dobitoc sāmălutoriu*, 171), superior, prin facultatea rațiunii {*cea dinlontrul capului lumină... socotiala minții*, I 24), animalelor, înzestrate numai cu sensibilitate {*dobitoacele simțitoare*, I 71). Nu întâlnim în *Divanul* concepția despre *intellect*, caracteristică idealismului antic și medieval, iar termenul *minte* este întrebuițat doar în unele expresii ca „deşertule de minte" (I 4), „străinule de minte" (I 6), fără semnificația specială dată lui *mens* sau *VOUC* de platonism, de neoplatonism sau de metafizica creștină. Omul are *suflet*, nemuritor (\\|D%0, H 68, numit și *înemă* din lat. *anima*), de natură divină {*însuflat Dumnezeu*, I 71); animalul are numai abur {*sufflare*, 7IV0I, 68), „muritoriu și în nemică întorcătoriu" {*ibidem*). Omul

are și *conștiință*, numită *a ascunsului inimii știință* (III 14) sau numai *ascunsul inemii* (I 77), gr. <Xl>V[|Sr|Glc; care poate fi *bună* sau *rea* (III 14). Distanța dintre *omul spiritual* și *omul sufletec* din psihologia creștină (2 Cor. 2, 14) nu pare să fie surprinsă de Cantemir, judecând după traducerea defectuoasă a expresiei *homo animalis* (II 71) prin *dobitocul om*, în loc de „omul dobitoceș” (corect în versiunea greacă: \j/U%Kde; *ânQpomoc*).

Concepția antropologică a înțeleptului este desigur una creștină, dar desprinsă de mistică patristică și evoluată spre raționalismul protestant al secolelor XVI-XVII. Facultatea supremă de cunoaștere de care dispune omul este rațiunea (*socoteala*), asupra căreia Cantemir va face o expunere completă în scrierea sa mai târzie cu câțiva ani, anume: *Compendiolum uniwersae logicae institutionis*. În acest tratat de logică autorul nostru explică pierderea științei infuze de către primul om prin păcatul originar. Omul rămâne astfel numai cu lumina rațiunii, care oferă „putința de a găsi și a păstra adevărul, precum și un leac de vindecare, adică luminile... naturale”. Calea cunoașterii raționale este inductivă, „de la cele de jos la cele mai de sus aflate și de la cele pământești la cele cerești” și ea este arătată de știința logicii¹⁰¹. Această concepție despre om și rațiune o avea Cantemir încă din perioada elaborării *Divanului*. Facultatea de cunoaștere umană este una defectuoasă: ea poate greși (*rătăcita socotală*, I 74). Conducerea corectă a rațiunii impune *lumina credinței* (I 77), adică acceptarea doctrinei revelate care, cum va arăta Cantemir în *Compendiolum*¹⁰², este

¹⁰¹ *Compendiolum*, prefața în D. Cantemir, *Mic compendiu asupra întregii învățături a logicii*, traducere de Dan Slușanschi, studiu introductiv, note și indice de Al. Surdu, Ed. Științifică, București, 1995, p. 94; pentru concepția lui Cantemir despre rolul rațiunii în cunoaștere v. Dan Bădărău, *op. cit.*, p. 287, 309, 315.

¹⁰² *Ibidem*.

păstrată în textele sacre. Astfel și procedează *înțeleptul*, care pornește de la citate biblice în pledoaria sa împotriva Lumii, în felul acesta, rațiunea poate fi *driaptă și bună* (I 44), *driaptă și întriagă* (III 1) - expresie provenită, poate, prin Wissowatius, care o folosește în *Stimuli uirtutum*, cap. 1, din gândirea aristotelică¹⁰³. Dar în *Divanul* concepția înțeleptului nu este nici singura, nici cea mai convingătoare. Alături de această poziție tradițională, care acceptă încă argumentele de autoritate, o întâlnim pe aceea a Lumii, strict raționalistă, *atitudine nouă în gândirea vremii*, spre care Cantemir îndreaptă atenția cititorilor *Divanului*.

Însă chiar în pledoariile înțeleptului concepția despre omul rațional [*socotitoriu*, II 26] și insistența asupra importanței rațiunii în cunoaștere exprimă o atitudine detașată de gândirea tradițională răsăriteană, în care accentul era pus pe intelect, facultatea de intuire nemijlocită a esențelor, superioară rațiunii, care este discursivă și mediată. Este adevărat că în *Sacrosanctae scientiae indepingibilis imago* - sub influența lui Van Helmont - Cantemir va delimita puterea rațiunii, subliniind excelența lumina infuze, dar în *Compendiolum*, scris cam în aceeași vreme, autorul se va strădui să demonstreze valoarea logicii, deci ¹⁰⁴h. În *Divanul*, însuși genul scrierii impune folosirea demonstrației, a logicii, tot cursul argumentației fiind rațional. Autorul apelează la *dovezi* și face o *socotală* (I 79), în care caută să demonstreze logic incompatibilitatea dintre om și lume. De ¹⁰⁵obi servat că întreaga controversă putea fi rezolvată și prin simple ¹⁰⁶guniente de autoritate, prin citate biblice. Dar înțeleptul vrea ¹⁰⁷ngă Lumea. însuși apelul la analogia dintre Macrocosm și Microcosm este o incursiune în domeniul gnostic ce oferă ¹⁰⁸nagin, a naturii și încearcă să explice alcătuirea omului prin conformitatea sa cu structura universului.

¹⁰³

¹⁰⁴ *Comitariile*, nr. 171, ediția din 1974.

Prin rolul conferit raţiunii şi logicii, Cantemir adopta acea atitudine filozofică ce avea să determine, în cele din urmă, o spărtură în gândirea Europei de Sud-Est, continuând astfel aici un proces consumat la acea dată în Europa apuseană. În acest proces, Biserica Ortodoxă se va apăra până târziu, la începutul secolului al XIX-lea, condamnând „dialectica ceea ce s-au vârat de afară, carea foarte adeseori strigă «deci dar», «aşadar», care acest cu îndrăzneală cuvânt «aşadar» îi va trimite pe ei în vecinul blestem”¹⁰⁴. Cu mai bine de un veac în urmă, Cantemir apela tocmai la raţiune şi la logică pentru argumentarea unui sistem etic care trebuia, după el, să permită omului a se folosi „şi de cea trecătoare şi de cea viitoare viaţă”. Metoda disputei, argumentarea şi însăşi terminologia filozofică folosită fac ca *Divanul* să nu fie o predică sau un tratat autoritar, ci o dezbateră din care adevărul trebuie să rezulte cu o evidenţă accesibilă omului simplu. Aceasta explică şi popularitatea, şi răspândirea de care s-a bucurat scrierea lui Cantemir.

Lumea are, în *Divanul*, mai multe accepţiuni. Ea este, mai întâi, Cosmosul cu tot ceea ce cuprinde el: pământul, cerul, stelele, cu regnurile animal şi vegetal etc. în acest sens, ea este denumită *Macrocosmul*, „lumea mare” - expresie luată dintr-o expunere cosmologică apuseană în limba latină (*magnus mundus*). Cosmosul este identic cu creaţiunea, şi în acest sens îl cuprinde şi pe om, stăpânul acesteia (*Microcosmul*). Ca urmare, Cosmosul participă la degradarea omului prin păcatul originar. Aceasta ne duce la al doilea sens al Lumii - dominant în *Divanul* -, anume acela de ordine a realităţilor inferioare, sensibile, trecătoare, deci iluzorii, opusă celeilalte ordini a realităţilor superioare, inteligibile şi perene. Lucrurile Lumii sunt „veştedzitoare”, raportul ei cu omul „deşertare şi amăgeală”

¹⁰⁴ Iosifal Argeşului, în prefaţa traducerii româneşti a lucrării lui Athanasie din Păros, 'ETUTOUŢ TOJV 8(COV 5oy(adxO)V, Neamţ, 1816, f[3-].

(I 3). Cea mai mare parte a Cărţii I este consacrată demonstrării acestui caracter nociv al Lumii şi a datoriei omului de a i se împotrivi pentru câştigarea ordinii superioare a „celeilalte lumi”.

Cantemir este aci tributarul unei concepţii tradiţionale, comună doctrinelor orientale, neoplatonică şi creştină¹⁰⁵, pe care însă, cum vom vedea, nu o acceptă fără nuanţele determinate de evoluţia într-o direcţie filozofică modernă a gândirii sale. Sensul profund al acestei concepţii este că Lumea în esenţa ei este bună, *Fund* creaţie divină. Pentru a beneficia însă de valorile ei, omul trebuie să o domine (I 71).

Problema principală a *Divanului* este tocmai aceea a raporturilor dintre om şi lume. Legea acestor raporturi este fundamentată în două feluri: conform doctrinei creştine (omul, stăpân al creaţiunii) şi conform ermetismului medieval (analogia dintre Macrocosm şi Microcosm). Apelul la cea de-a doua fundamentare este rezultatul interesului arătat de Cantemir faţă de soluţiile noi, altele decât cele ale tradiţiei gândirii bizantine. Liniştit de faptul că analogia dintre „lumea mare” şi „lumea mică” o aflase într-un izvor creştin (Pierre Bersuire); el preia teoria corespondenţei dintre cele două „lumi”, feră să ştie că ceea ce pentru gândirea apuseană fusese o «creştinare» a unor doctrine primite din afară, devenea pentru dânsul tocmai o concesie făcută acestor doctrine, pe care creştinismul ortodox le refuzase cu grijă în veacurile precedente.

Doă soluţii ale raporturilor om-lume se confruntă în *Divanul*; aceea a înţeleptului şi aceea a Lumii. Soluţia înţeleptului recomandă atitudinea clasică a moralei creştine, pe care curiozitatea umanistă o întărea cu extrase din doctrina stoică, şi în general din filozofia practică a gândirii antice în măsura

¹⁰⁵ care ea concorda cu normele evanghelice. De aci frecvenţa discuţia acestui sens al Lumii în *Divanul*, la Dan Bădărau, *op. cit.*, p. 294.

în *Divanul*- prin Wissowatius sau alte izvoare - a citatelor din Epictet și Seneca, Cicero sau Vergiliu. Soluția înțeleptului este aceea a rațiunii „întregi și drepte”, bine orientată doctrinar, dominând pasiunile prin care Lumea caută să robească pe om. În felul acesta, omul va stăpâni lumea și va anula nocivitatea.

Soluția Lumii pornește, aparent, de la aceleași premise creștine (și ea citează *Biblia*), dar printr-o interpretare diferită ajunge la o rețetă a viețuirii radical opusă, asemănătoare hedonismului antic. Din punct de vedere filozofic, argumentarea Lumii este negreșit partea cea mai interesantă și nouă din *Divanul*. Lumea este purtătoarea de cuvânt a omului obișnuit, dornic să se bucure de viață, de frumusețile și avantajele ei. Lumea oferă bogăție, bucurie, putere; de ce nu am profita de ele? Pentru că sunt trecătoare, cum spune înțeleptul? Dar ce este veșnic? Sufletul omului sau viața de dincolo? Există o asemenea viață? întrebă Lumea.

Până la abandonul conformist la care o obligă economia lucrării — în care trebuie să învingă înțeleptul —, chiar după ce se dă bătută într-un mod de altfel neconvincător (I 76), Lumea încearcă o soluție proprie, mai puțin radicală, laică: împărțirea vieții în răstimpuri consacrate celor cerești și celor pământești, în această ultimă variantă hedonistă, Lumea recomandă omului ca o șeptime din viață să o dea desfătării (I 80).

Scriind în câmpul unei culturi dominată de gândirea religioasă, după ce expune atât de limpede două atitudini care formau substanța dilemei centrale a omului din vremea sa, Cantemir dă dispuțea soluția unui gânditor creștin și adjudecă victoria înțeleptului. Totuși, între două poziții radicale, autorul adoptă una de mijloc, religioasă moderată. Soluția lui nu este aceea ascetică - fuga de lume, sacrificarea vieții, renunțarea totală la bunătățile ei -, ci prin chiverniseală (comportare chibzuită, Kl)(3)pr|CJu^), omul trebuie să ajungă ca „și oamenilor și lui Dumnezeu să fie plăcut”. Chiverniseala

înseamnă, în cazul de față, viețuirea virtuoasă, așa cum o recomandă Wissowatius în *Stimuli uirtutum*. Soluție, desigur, creștină, dar concesivă a unui laic, care speră că cititorul „și de cea trecătoare, și de cea viitoare viață să va folosi”.

Procedând astfel, Cantemir risca să se depărteze de doctrina ortodoxă? Orice gânditor care ataca probleme filozofice sau etice cu mijloacele gândirii secolului al XVII-lea risca aceasta. Scrierile sale ulterioare o dovedesc îndeajuns. Protestele de rigoare doctrinară din *Divanul*¹⁰⁶ sau sublinierea ortodoxiei autorului nostru din studiile recent apărute¹⁰⁷ trebuie înțelese nuanțat. Evitând pozițiile severe ale patristicii, ale teologiei ascetice, Cantemir rămâne totuși în limitele unei ortodoxii formale, capabilă să combată purgatoriul catolic - „și? ^^^^^ ^” *Divanul* (I 75) -, dar despărțită de idealul major al doctrinei tradiționale, îndumnezeirea omului.

Această atitudine nu este ostentativă. Poate că însuși Cantemir nu și-a dat seama de consecințele ei, tocmai pentru că în tinerețe ignora scrierile lui Dionisie Areopagitul, Grigore de Nissa, Grigore Palamas sau ale celorlalți reprezentanți ai ortodoxiei în expresia sa radicală. Incontestabil, dorința lui Cantemir este să rămână în limitele doctrinei ortodoxe. Dar d crede în compatibilitatea dintre ortodoxie și o anumită filozofie exterioară ei, iar prin aceasta chiar se situează pe o poziție laicizantă, asemenea umaniștilor apusei.

Este adevărat că și umanismul bizantin îl putea îndruma Pe

Cantemir către soluțiile propuse în *Divanul*. Deși este foarte puțin probabil ca învățatul moldovean să fi frecventat scrierile

¹⁰⁶ Satisfacția lui că este „nu alții beserici, ce ai Răsaritului următoriu (*Carte de închinăciune*); ar fi exagerat să căutam, însă, în *ivanul* atacuri anticatolice, reacții la... Unirea din 1699 (N. Iorga, *nistoirie des Roumains*, VI, București, 1940, p. 540, n. 4).

Dan Bădărău, *op. cit.*, p. 195 și urm.; P. Vaida, *art. cit.*, p. 46-47.

lui Nicolae Cabasilas¹⁰⁸, relevarea asocierilor posibile cu doctrina acestuia ni se pare necesară pentru situarea cugetării cantemiriene în tradiția răsăriteană.

În concepția lui Cabasilas *Viața în Hristos* și norma împlinirii ei „trebuie s-o căutăm cu *mintea* noastră”¹⁰⁹. Este vorba de AoyiCjJldɣ, funcție a lui *ratio*, sau rațiune discursivă¹¹⁰. Cabasilas insistă asupra faptului că „nu ni se cere să trăim singuri la marginea lumii, nici să ne hrănim cu mâncăruri neobișnuite, nici să ne schimbăm îmbrăcămintea ori să ne primejduim vreunul din noi sănătatea, sau să facem vreo bravură ce întrece puterile noastre”. El invită la o experiență „rămânând așa cum suntem și nepierzând nimic din veniturile”¹¹¹.

Un interpret filozofic al cugetării lui Cabasilas a putut afirma în marginea acestui text: „Este greu să te exprimi mai categoric împotriva anahoretismului”¹¹². Iar o excelentă cunoscătoare a gândirii cărturarului bizantin sublinia că „începe să privească disciplina ascetică propriu-zisă, Cabasilas îi întoarce discret spatele, mortificările exterioare nepărând deloc pe gustul lui în chip deliberat, el punând accentul pe «dispozițiile lăuntrice».”¹¹³. Mai aproape de noi¹¹⁴ s-a evidențiat la Cabasilas îmbinarea dintre confortul vieții în „lumea aceasta”

¹⁰⁸ Umanist bizantin născut la Salonic, într-o familie nobilă, mort în 1371. A studiat la Constantinopol retorica, științele și teologia. Opera lui cuprinde scrieri de filozofie, logică, teologie, astronomie.

¹⁰⁹ Nicolae Cabasilas, *Despre viața în Hristos*, trad. prof. dr. Teodor Bodogae, Sibiu, 1946, p. 148.

¹¹⁰ Myrrha Lot-Borodine, *Un născut de la spiritualitatebyzantine au XIV secole: Nicolas Cabasilas*, Paris, 1958, p. 128.

¹¹¹ N. Cabasilas, *op. cit.*, p. 148-149.

¹¹² Basile Tatakis, *La philosophie byzantine*, Paris, 1949, p. 278.

¹¹³ Myrrha Lot-Borodine, *op. cit.*, p. 123.

Olivier Clement în comunicarea *Cabasilas: humanisme assume* prezentată la 22 septembrie 1972 la Senanque, în cadrul Colocviului „Bizanțul și Occidentul”.

și căutarea celei „de dincolo”, îmbinare ce premerge firese problemei libertății și care poate eșua într-un dualism dacă nu ontologic - pe care creștinismul oriental nu-l putea accepta decât în variantele sale eretice -, în orice caz existențial. S-a remarcat astfel la Cabasilas o încercare de *revalorizare a vieții laice* - idee prezentă apoi la umaniștii italieni.

Rezolvarea opoziției dintre chemările sufletului și cele ale corpului, dintre înțelept și Lume apare, cum știm, și la Cantemir. Cu toate cuvîncioasele laude aduse vieții monastice el nu-și trimite - cum arătam mai sus - cititorii în pustie. Lumea subliniază adesea avantajele vieții pe pământ: vom vedea că argumentele și zelul ei aparțin, de fapt, autorului cărții¹¹⁵. În finalul *Divanului* se încearcă tocmai împăcarea între condiția laică și imperativele doctrinei creștine. *Mintii* i se atribuie un rol precumpănit în aflarea adevărului, în soluționarea contradicției dintre suflet și corp, valorile eteme și cele temporale. Iată de ce, căutând, cum spuneam, antecedentele poziției cantemiriene, nu-l putem ocoli pe Cabasilas. Dar asemănările nu pot fi continuate¹¹⁶. Dacă demonstrația că viața laică nu împiedică desăvârșirea spirituală este comună celor doi autori, încheierile lor sunt diferite: Cabasilas vrea să-și convingă cititorii că *și pentru mirean* această realizare este posibilă și necesară; Cantemir ne lasă a înțelege că obligația realizării creștine *nu-l împiedică pe mirean* să beneficieze de avantajele lumii temporale. Asemănările amintite se explică prin calitatea comună a celor doi autori - Cabasilas a fost „un reprezentant autentic al *umanismului creștin* de la sfârșitul evului mediu

¹¹⁵ Vezi mai departe, nota 128.

Examenul comparativ de mai sus nu subliniază decât *asocierile posibile* între cei doi autori. Mai ales M. Lot-Borodine în lucrarea citată a avut o atență analiză a cugetării cabasiliene profund ancorată în teologia justiciară răsăriteană și ca atare deschisă spre alte orizonturi decât gândirea lui Cantemir.

bizantin¹¹⁷ - și prin destinația identică a operelor lor: „Să nu uităm, de asemenea, că «om de lume» și chiar «de curte», Nicolae Cabasilas nu avea de catehizat călugări supuși unei reguli exacte și severe, ci își dedicase condeiul unei elite *laïce*”¹¹⁸.

Aceeași preocupare pentru influențele probabile sau sigure asupra lui Cantemir a determinat căutarea în *Divanul* a unor urme pavliciene¹¹⁹ sau discutarea contaminărilor cu gândirea unitarianului Wissowatius¹²⁰. Aparent, Cantemir nu e vinovat de nici o concesie față de asemenea concepții heterodoxe. În fond, el lasă liber accesul oricărei doctrine raționaliste, așa cum au fost - cu nuanțele caracteristice epocii lor de afirmare - și pavlicianismul și unitarianismul. Cele două concepții au comun refuzul dogmei, al paradoxului care stă la baza gândirii creștine și tendința de a da temeuri raționale acestei gândiri. Pavlicianismul nu poate concepe cum Binele și Răul,

¹¹⁷ Myrrha Lot-Borodine, *op. cit.*, p. 126.

* *Ibidem*.

¹¹⁹ Dan Bădărău, *op. cit.*, p. 122—123: „*Divanul* este prea departe de a se lăsa antrenat pe această pantă” (a pavlicianismului - *n.n.*). Amintim însă că doctrina celor „două căi” a vieții și a morții, a îngerului bun și rău etc, se găsește și în scrieri nesuspectate de erezie, ca *Învățătură celor doisprezece apostoli*, cap. I și V, sau *Păstoriul lui Hermas*, VI, 1—2 (vezi *Scrierile părinților apostolici*, traducere românească, voi. I, București, 1927, p. 81, 85, 237-238), sau în *Personificările lui Mihail Choniates*, citate mai sus. Nu orice înfățișare a dualității era condamnată de creștinism drept maniheism (expresie originară a pavlicianismului), ci doar absolutizarea a două principii, credința că ele nu pot fi reduse la un monism spiritualist.

¹²⁰ p. Yajcĭ^_—jĭ^ p. 45_47. Autorul conchide că D. Cantemir a preluat critic opera gânditorului unitarian, corectând formulările în dezacord cu concepțiile ortodoxe și că „preceptele morale ale lui Wissowatius au un caracter negativ, ascetic”. Cantemir le adoptă, desigur, de vreme ce le traduce și le încorporează *Divanului*, dar în Cartea I se arată capabil să exprime și o concepție morală incomparabil mai evoluată decât aceea a predicatorului lituanian.

întunericul și Lumina pot proveni dintr-un singur principiu suprem și susține că lumea e făcută de Dumnezeu și de Diavol, căzând astei în dualism, doctrină mai comodă pentru rațiune decât *coincidentia oppositorum*. Unitarienii refuză consubstanțialitatea paradoxală a trei persoane în treime, reducând divinitatea la un singur principiu. Pe planul filozofiei practice, ambele doctrine caută să satisfacă principiile înalte, făcând însă un loc mai mare omului în viața lui temporală, singura despre care au o evidență sigură¹²¹. Fără să subscrie fățiș la vreuna din concepțiile de mai sus, Cantemir are aceeași preocupare. Faptul este și mai evident dacă analizăm problematica în care se încadrează *Divanul* și felul cum o rezolvă autorul.

Problema raporturilor dintre om și lume era, pe vremea când o trata Cantemir, încă dominată de teoria „noroelui

¹²¹ în *Etudes de philosophie medievale*, Strassbourg, 1921 (*La signification historique du thomisme*), Etienne Guison a arătat cum introducând criteriul rațiunii în adevărurile de credință, cu tot ceea ce decurge de aici (logica, apologetica, argumentarea, controversalele), gândirea medievală a început să se depărteze de teologie, făcând loc filozofiei, care se dezvoltă eliberându-se din condiția de „slavă” a celei dintâi. Unitarienii urmează același proces, ilustrat prin opere caracteristice ca acelea ale lui Joachim Stegman cel Bătrân (*Visus rectae rationis in rebus fidei*, Altdorf, 1662), Christoph Sand cel Bătrân din Königsberg (*De usu rationis in theologia*, Amsterdam, 1684) și A. Wissowatius (*Religio rationalis. De rationis indicio in controuersis etiam theologis ac religiosis*, Amsterdam, 1685), considerată „punctul culminant al raționalismului Pianist târziu” (Günter Muhipfordt, *art. cit.*, p. 237).

Fortuna labilis și vanitatea lumii ca temă centrală a *Divanului* au mai fost menționate de G. Pascu, *Viata și opera lui Dimitrie Cantemir*, București, 1924, p. 20; de Perpessicius, *Locul lui Dimitrie Cantemir în literatura română*, în *Mențiuni de istoriografie literară și folclor*, [București], ^57, P. 289-290, și în *Alte mențiuni de istoriografie literară și folclor*, Sictirești, 1961, p. 276; și de Tudor Vianu, *Madăj- Eminescu*, în *Studii de literatură universală și comparată*, ed. a 2-a [București, 1963], P. 573-574. Sensul nou dat de Cantemir acestui motiv al gândirii medievale nu a fost însă pus în valoare în studiile citate.

nestatornic" (*Fortuna labilis*), expresie a incapacităţii omului de a înţelege şi controla cursul existenţei. Prin *Divanul*, tânărul cărturar moldovean reuşeşte să dea o tratare nouă a acestei teme¹²².

Tema *Fortuna labilis* este veche în literatura europeană. Ne-siguranţa vieţii, a condiţiilor social-politice, tristele experienţe umane şi observarea atentă a desfăşurării evenimentelor au impus această evidenţă omului din antichitatea târzie şi din Evul Mediu. Poeţi, scriitori, gânditori de seamă au tratat-o în numeroase lucrări. Una dintre cele mai vechi opere care evocă norocul nestatornic este epistola a IV-a, *Ex Ponto*, a lui Ovidiu¹²³.

Ovidiu n-a fost desigur primul care să fi cugetat asupra vanităţii lumii. Lumea veche auzise cu secole înainte strigătul împăratului filozof: „Deşertăciune a deşertăciunilor, toate sunt deşertăciuni!" (*Ecl.* 1, 4). Plutarh (*Ad Apollonium*), Euripide, Demetriu din Faler, Tibul, Propertiu scriseseră şi ei despre soarta capricioasă şi roata norocului, care se învârteste neîncetat. De labilitatea vieţii însăşi se ocupă în secolul al IV-lea Ioan Hrisostom, în *Prima exortatie către Teodor cel căzut*, ca şi în alte scrieri ale sale.

Numeroasele dialoguri între înţelept şi Lume, între Suflet şi Corp, între Filozofie şi Om reiau în literatura medievală tema *Fortuna labilis*. Viaţa, norocul, lumea, frumuseţea, sănătatea, averea, puterea sunt nestatornice: ele trebuie dispreţuite în favoarea adevărului şi binelui etern rezervate omului în evoluţia sa postumă. Boethius face din imaginea roţii norocului un loc comun al gândirii europene. Dante, du Bellay, Villon, iar în literatura modernă Volney, Chateaubriand, Lamartine, Leopardi şi Carducci şi la noi Grigore Alexandrescu, Cârlova,

¹²² *Ex Ponto*, IV, 111,55-56.

Lazăr, Asachi, Bolintineanu şi Eminescu vor contribui la ilustrarea aceleiaşi teme¹²⁴.

Identitatea temei a înşelat însă pe cercetătorii diferitelor scrieri care o prezintă. Constatările privind nestatornicia vieţii duc la concluzii deosebite pe măsură ce, prin umanism, gânditorii revin la viziunea antică a lumii şi a splendorilor ei. Nu s-a observat că în faţa acestei nestatornicii *dispreţul* gânditorilor creştini e înlocuit treptat de *regretul* celor moderni. În secolele XV1-XVII1, orice om lucid era nevoit să recunoască nestatornicia norocului, a bogăţiei, a puterii, a vieţii însăşi. Două soluţii se oferă în faţa acestei cumplite evidenţe, şi anume, acelea înfăţişate limpede în *Divanul: V - cârpe diem*, soluţie condiţionată de acceptarea unei filozofii raţionaliste; 2° - soluţia oferită de doctrina creştină şi făgăduinţa vieţii viitoare. Refuzul celei de-a doua soluţii este deocamdată în pregătire; majoritatea acceptă încă soluţia creştină¹²⁵, *dar numai ca o mângâiere*. Începutul îl făcuse Boethius, care văzuse nevoia *Mângâierilor filozofiei*. Neputinţa de a consolida cursul lumii, de a reduce riscul insuccesului, de a da stabilitate vieţii obligă la refacerea echilibrului, aruncând în celălalt taler al balanţei

¹²⁴ Ramiro Ortiz, în lucrarea sa *Fortuna labilis* (Bucureşti, 1927), urmăreşte motivul, din literatura antică până în cea modernă, menţionând şi autorii, români începând cu Miron Costin, dar omiţându-l pe Cantemir. Cf. şi A. Doren, *Fortuna în Mittelelter und in der Renaissance*, > «Vorträge der Bibi. Wartburg», I (1922-1923), p. 71-144, şi H.R. Patsch, *The Goddess Fortune in Medieval Literature*, Cambridge, 1927. ¹²⁵ entru prezenţa motivului la Lazăr, Asachi, v. D. Popovici, *Romantismul românesc*, ed. Ioana Petrescu, Bucureşti [1969], p. 127 (*Lucăria Sorocului*); la Bolintineanu, v. G. Călinescu, *Poezia lui D. Bolintineanu*, «Revista Fundaţiilor Regale», 4 (1937), nr. 12, p. 558.

¹²⁶ Despre conflictul interior al occidentalului din secolul al 19-lea, reluat peste un secol în Europa de Sud-Est, şi căutarea unei soluţii noi în afara credinţei, v. lucrarea lui Lucien Febvre, *Le probleme de la croyance au XVIe siècle. Lui rehvion de Rabelais*, Paris, 1962, P-491-501.

speranța unei stabilități postume. Dar modernii fac acest schimb cu jale: este limpede că, dacă ar fi putut, ei ar fi păstrat splendoarea cunoscută a acestei lumi, pentru fericirea imaginară și ipotetică a celei viitoare. Este perioada în care filozofia - fără să fi rupt cu soluția teologică — încearcă o formulă teoretică de împăcare între „credința medievală în Dumnezeu și aceea în sine însuși, proprie omului Renașterii”¹²⁶.

Regăsim această tratare a temei în literatura română a secolului al XVII-lea. Un sens deosebit, creștin, ascetic, își parcurgea încă drumul tradițional: traducerea din Hrisostom aduc în fața ochilor cititorilor vechea imagine a lumii iluzorii („viața acestei lumi este ca un vis și ca o umbră ce trece”) și chemarea (*ubi sunt?*) desfătărilor trecătoare¹²⁷.

Dar această atitudine de dispreț ascetic al lumii nu este singura. Ea începe a fi dublată mereu mai stăruitor de aceea a cărturarilor, care știu că viața este trecătoare, dar - regretând aceasta - își mărturisesc *dragostea pentru viață și pentru lume*, durerea că ea este nesigură și că trebuie să fie prea repede părăsită.

¹²⁶ Ernst Cassirer, *Individuo e cosmo n elin filo sofia del Rinascimento*, trad. Federico Federici, Firenze, 1935, p. 123, citând pe A. Wartburg, *Francesco Sassetis letzwillige Verfüllung*, în *Kunstwissenschaftliche Beiträge August Schmarsongewidmet*, Leipzig, 1907, p. 129 și urm.

¹²⁷ *Mărgăritare*, trad. de Ștefan și Radu Greceanu, București, 1691, p. 810-812: Cuvânt al XXI-lea, *Pentru moarte și pentru sfârșitul lumii*. La R. Ortiz, *op. cit.*, este citat un pasaj din aceeași ediție a *Mărgăritarelor*, dar din *Cuvântul Vîl A Sf. Simeon cel Nou cuvântător de Dumnezeu*, cu referința eronată la *Prefața Triodului din 1700*, copiindu-se greșit după N. Iorga, *Activitatea culturală a lui Constantin Brâncoveanu și scopurile ei*, în „Analele Acad. Rom.”, s. a II-a Meni. ist., 37 (1914-1915), p. 167. Motivul a fost surprins la Dosofrei de prof. Alexandru Elian, *Dosofrei - poet laic*, în „Contemporanul”, 26 mai 1967, nr. 21 (în *Erofile*); cf. și G. Ivașcu, *Istoria literaturii române*, voi. I, București, 1969, p. 206-207; pentru „Continuitate și metamorfoză în circulația motivului *Fortuna labilis* în literatura noastră modernă”, vezi remarcabilele pagini ale lui Paul Cornea, *Originile romantismului românesc. Spiritul public, mișcarea ideilor și literatura între 1780-1840*, București, 1972, p. 120-134.

Cum am putea explica altfel tonul și sensul poemului lui Miron Costin, *Viața lumiP*.

Divanul lui Cantemir este și o reluare cu alte mijloace a poemului lui Costin. O serie de versuri din *Viața lumii* sunt dezvoltate în primele două cărți din *Divanul*. Cunoscând poemul bătrânului cărturar și sensibil la tema norocului nestatornic, Cantemir o tratează cu mijloace mai bogate, îngăduite și de cadrul mai larg al lucrării sale. Identificarea acestor teme în *Divanul* ne îngăduie să-1 integrăm organic în literatura românească a secolelor XVII-XVIII. Cartea nu poate fi explicată prin climatul cultural străin în care s-a maturizat Cantemir, ci, prin tema tratată - familiară gândirii noastre din aceeași perioadă - este o manifestare caracteristică a acestei gândiri.

E locul să observăm că în cursul întregii dispute dintre înțelept și Lume autorul se menține într-o atitudine neutră, autorul nu este total pentru nici unul dintre întetlocutori¹²⁸. În rezumatul de la sfârșitul Cărții a II-a concluzia lui nu este identică celei a înțeleptului. Cantemir nu trimite oamenii la mănăstire. Amintind că „multe sunt sălașele lui Dumnezeu”, viziunea lui este optimistă și, în limitele unei gândiri încă dominată de religie, laicizantă. Soluția lui caută tocmai să asigure omului un loc comod și demn între un hedonism „frânat și o asceză severă. Este semnificativ faptul că

¹²⁸ De fapt, ca în orice dialog, ideile care se confruntă izvorăsc deopotrivă din reflexia autorului. „Noi, cei care facem istoria ideilor nu realizăm destul de des că dialogul ca formă literară este prin definiție presia unei singure ființe gânditoare, a autorului lui, două fațete ale aceluiași spirit. Lucrul este valabil atât pentru omul particular cât și pentru g-gatul uman, pentru viața literelor ca și pentru aceea a gândirii. Recent, Virgil Cândea a ilustrat cazul în legătură cu *Divanul* lui Dimitrie cantemir” (Q Th. Dimarras, /, *evolution des idées du XVe au XIXe siècle*, - *Pradition et innovation dans la culture des pays du Sud-est européen*, Bucarest, 1969, p. 52; autorul se referă la studiul nostru *Le dialogue Oïent-Occident, tradition-innovation dans „Le Divan” de Demetre Cantemir*, în „Buletinul Comisiei Naționale a R.P. Române pentru UNESCO” .6/ 1964, nr. 1-2, p. 51-61).

autorul - contrariu moralei creştine, care obligă la practicarea continuă a virtuţii - recomandă pregătirea pentru viaţa de apoi abia la bătrâneţe, în „vârsta a şasea, când fructul vieţii omeneşti începe să putrezească”.

Divanul caută deci o conciliere între două concepţii de viaţă radical opuse. Cum se dobândeşte această conciliere, „pacea între suflet şi trup”, învaţă în Cartea a III-a Wissowatius, la ale cărui idei Cantemir subscrie, de vreme ce le-a încorporat operei sale şi le recomandă cititorilor, ceea ce, încă o dată, ne permite să le analizăm drept ale autorului nostru.

Pricina viciului este ignoranţa (101), înlăturarea ignoranţei precedă vieţuirea morală, iar treptele cunoaşterii sunt cunoaşterea de sine, apoi a lui Dumnezeu, cugetarea la caracterul trecător al lumii şi la valoarea bunurilor eterne, ceea ce va genera părăsirea viciului şi iubirea virtuţii. Virtutea este prin ea însăşi o răsplată (teză stoică): „înţelepciunea, din singură de sine, de laudă vrednică iaste” (III 6), dar ea oferă omului în acelaşi timp bunurile pământeşti, ca şi pe cele eterne. Distingem aici mai multe accente noi: virtutea ca scop în sine, asociată concepţiei despre demnitatea umană, practicarea virtuţii din convingere, şi nu din ascultare sau teamă, căutarea unei soluţii morale care, garantând viaţa de apoi, să nu împună pierderea celei de acum.

Această soluţie epuizează problematica filozofică şi etică a *Divanului*. Ea dovedeşte, după cum caracteriza Dan Bădărău prima scriere a lui Cantemir, „că problemele filozofice au fost cele dintâi care l-au atras pe învăţatul moldovean”¹²⁹. În felul acesta, *Divanul* „nu este o carte bisericească, ci o carte a unui laic, scrisă de pe poziţiile eticii creştine şi stoice în scopuri

¹²⁹ Afirmaţia lui Em. Grigoraş {*Cantemir filozof*, în „Convorbiri literare”, 60, 1927, p. 268-272} că fondul gândirii lui Cantemir ar fi fost teozofic (fie şi în sensul pe care-l dă acestui termen autorul citat) merită a fi menţionată numai ca exemplu pentru modul necritic în care a putut fi cercetat şi caracterizat *Divanul*.

educativ-morale, în cadrul societăţii feudale. Ea este cea dintâi încercare în domeniul eticii făcută de un cugetător român în limba română, potrivit cu împrejurări socotite specifice societăţii româneşti din acele vremi”¹³⁰.

Hasdeu a atras cel dintâi atenţia asupra *problematicii sociale* din *Divanul*. Practica îmbogăţirii nedrepte descrisă în Cârteai (30) este adnotată în ediţia marelui filolog¹³¹. Fără îndoială că Dimitrie era în mod particular sensibil la procesul înavuţirii abuzive, pentru că în anii când redacta *Divanul* el însuşi era despuat de averea părintească de către fratele său Antioh, domn al Moldovei. Dar în atitudinea sa împotriva bogăţilor lumii, care prin averi dobândesc puterea politică, putem observa şi un accent îndreptat împotriva omului politic bogat din Ţara Românească, principalul adversar al Cantemireştilor, „Altîn-bei”, Brâncoveanu. Practica obţinerii domniei prin mită şi menţinerii în scaunul domnesc cât timp resursele financiare îndestulau aviditatea dregătorilor otomani era principalul obstacol al revenirii la tron a lui Cantemir, care nu se putea măsura cu mijloacele băneşti ale lui Brâncoveanu. Iată de ce critica lui este una a înavuţirii nedrepte, a parvenirii politice prin bani, a corupţiei. Dar nu o critică a averii în sine, pentru că ordinea feudală prevedea şi mijloace de dobândire a bogăţiei considerate legitime, pe care - adept al acestei ordini - Cantemir nu le critică. Aşa se explică faptul că el scrie doar despre „bogatul *prin tâmplari* îmbogăţindu-să” (II 32)¹³², făcând o distincţie de care trebuie să ținem seama pentru a mţelege coordonatele criticii sale sociale¹³³.

¹³⁰ Dan Bădărău, *op. cit.*, p. 125.

„Arhiva istorică a României”, 2 (1865), n. 1.

¹³¹ Vezi şi *Comentariile*, nr. 113, ediţia din 1974.

¹³² G. Zăne, în lucrarea sa *Economia de schimb în Principatele Române*, Bucureşti, 1930, p. 91, subliniază notele unei atitudini ^tunerantile în pledoaria înţeleptului contra bunătaţilor deşarte ale 'tumu, atitudine ce poate fi asociată şi împrejurărilor economico-politice ^e Moldovei timpului.

IV. *DIVANUL* - OPERĂ LITERARĂ

Ca în cazul oricărei antologii, *Divanul* stă supune mai întâi aprecierii pentru arhitectura adoptată de autor, pentru talentul lui de a construi din piese eterogene un ansamblu armonios. Din acest punct de vedere, prima operă a lui Cantemir trece examenul cu succes. Faptul că timp de un veac critica și istoriografia noastră literară n-au bănuț măcar că se află în fața unei antologii (deși Cantemir însuși o spune în epistola dedicatorie) este peremptoriu: cartea are unitate și, împotriva greutăților de lectură datorate stilului nefiresc, oricine a parcurs-o de la un capăt la altul surprinde o fluentă a ideilor care înscrie un merit incontestabil tânărului - pe atunci - autor.

Aprecierea calităților literare principale se cuvin primei părți - dialogul între înțelept și Lume. Ea a și fost, de altfel, cel mai mult citită, copiată, prelucrată. În ea întâlnim o problematică acută pentru cititorii secolelor XVII—XVIII, expusă viu, într-un grai mai apropiat de cel popular, colorat cu expresii și epitete curente — o primă creație din arta dialogului în literatura românească¹³⁴. Folosind posibilitățile sale de compunere, în partea dialogată Cantemir este, firește, mai liber decât în capitolele unde urmează cu fidelitate modelul. Analiza Cărții I a *Divanului* îl arată atât de apropiat de creația sa majoră din anii exilului constantinopolitan (*Istoria ieroglifică*), încât înțelegem că la douăzeci și cinci de ani autorul nostru își găsise mijloacele proprii de expresie literară.

I. STILUL

Acest aspect al *Divanului* oferă posibilitatea de a surprinde legăturile autorului cu arta literaturii românești de până

¹³⁴ Cantemir va mai folosi dialogul și în *Sacrosanctae scientiae indepugnabilis imago*.

atunci: *exprimare firească de inspirație populară*, sau *retorică ecleziasistica*. Adăugând și *stilul savant*, am numit cele trei feluri de a scrie prezente de la început în opera lui Cantemir.

Stilul popular este caracteristic dialogului din Cartea 1. A mai fost citat¹³⁵, pentru a demonstra capacitatea lui Cantemir de a folosi o exprimare liberă și cursivă, pasajul *ubi sunt*, din Cartea I, cap. 35. între posibilitățile stilistice ale autorului a fost de asemenea amintită construcția de perioade ritmate¹³⁶.

Intr-o carte cu tematică religioasă apar, firește, pasaje scurte în stilul ecleziasitic, obișnuit în literatura românească a vremii. Urmele lecturilor lui Cantemir din Hrisostom sau Varlaam, din hagiografie, din textele biblice sau liturgice se întâlnesc în toată cartea. „Și aici întru pomenire de trei ori fericiții" (I 51); „Atuncea bucurie nespūsă și nepovestită le venia" (I 51); „Nu așe, fățarnico, nu așe, ce precum pravul înaintea vântului" (I 65)¹³⁷; „Cinstite și de trudă iubitoriule cetitoriu" - sunt fraze curente în literatura română din secolul al XVII-lea. Așadar, ideea falsă că Dimitrie ar fi plecat la Constantinopol fără să fi

¹³⁵ Perpessicius, *Mențiuni de istoriografie literară și folclor* (1948-1956), p. 290-291.

O. Densusianu, *Evoluția estetică a limbii române*. Curs..., voi. h București, 1929-1930, p. 251 (litografiat). „Ritmul poeziei populare" este remarcat în *Istoria ieroglifică* de Al. Rosetti, *Observații asupra limbii* ¹³⁶ *Dimitrie Cantemir în „Istoria ieroglifică"*, în „Academia R.P.R. Buletin Enciclopedic, Secț. șt. limbii, lit. și arte", 1 (1951), nr. 1-2, p. 19, și Măria ¹³⁷ „Angiu, *Influențe clasice în „Divanul lui Dimitrie Cantemir"*, p. 46^8, care vede în acest procedeu tot o influență a retoricii greco-latine, „rimele fiind obținute prin folosirea intensivă a homoeoptotonului și a anioeoteleutonului". Cf. și Ștefan Giosu, *Elementul popular în opera lui Dimitrie Cantemir*, p. 82 și urm.; autorul citează observația lui Marin ¹³⁸ *Dimitrie Cantemir*, în „Tânărul scriitor", 4 / 1957, p. 1. ¹³⁹ *Dimitrie Cantemir* este un precursor al lui Al. Odobescu ¹⁴⁰ *Okinegetikos*.
¹⁴⁰ P. A\ 1,4.

cunoscut temeinic scrierile româneşti abia merită să fie menţionate¹³⁸. Prima sa ucenicie literară a fost făcută cu asemenea texte pe care Cantemir vrea să le depăşească, încercând să impună un stil propriu, nou, savant.

Ajungem astfel la ceea ce a stabilit pentru opera cărturarului moldovean reputaţia ei de curiozitate stilistică în literatura română: „Caracteristic” (B.P. Hasdeu)¹³⁹; „urmând slavice după originalul grecesc” (M. Gaster)¹⁴⁰, care consideră textul românesc o traducere din greacă); deosebit „cu desăvârşire de stilul cronicăresc şi chiar al cărţilor bisericeşti traduse şi... de tot neromânesc... stilul limbii latineşti” (I.G. Sbiera)¹⁴¹; „artificialism şi nesiguranţă, lipsă de claritate şi abundenţă de complicaţii inutile” (Dragoş Protopopescu)¹⁴²; „compilaţie greoaie, rău scrisă” (N. Iorga)¹⁴³; „îi lipseşte înţelegerea pentai firea limbii poporului său, pe care o cunoştea bine, dar pe care nu ştia s-o preţuiască, schimonosind-o după sintaxa limbii latine” (Sextil Puşcariu)¹⁴⁴; „mai multe stiluri... alegoric... narativ...” (Al. Rosetti)¹⁴⁵; „stilul greoi, plin de fraze întortocheate” (Emil Petrovici)¹⁴⁶; „stângăcii şi siluirii stilistice învederate” (Şerban Cioculescu)¹⁴⁷; „topica

¹³⁸ G. Sion, *Prefaţă la Operele principelui Dimitrie Cantemir*, t. V, Bucureşti, 1878.

¹³⁹ *Uă scriere de filosofă morală în limba română*, loc. cit., p. 81.

¹⁴⁰ *Chrestomaţie românească*, voi. I, p. XLVIII.

¹⁴¹ *Mişcări culturale şi literare la românii din stânga Dunării în răstimpul de la 1504-1714*, Cernăuţi, 1897, p. 266.

¹⁴² *Stilul lui Dimitrie Cantemir*, în „Analele Academiei Române”, s. II, Mem. lit., 37 (1914-1915), p. 133.

Istoria literaturii româneşti în sec. al XVII 1-lea, p. 275.

¹⁴³ *Istoria literaturii române. Epoca veche*, ed. a 2-a, Sibiu, 1930, p. 168.

¹⁴⁴ *Art.*, cit., p. 18.

¹⁴⁵ *Limba lui Dimitrie Cantemir*, în culegerea *De la Varlaam la Sadoveanu*, Bucureşti, 1958, p. 122.

¹⁴⁶ *Despre stilul lui Dimitrie Cantemir*, în „Tribuna”, 2 (1958), nr. 35, p. 7.

uneori neromânească a frazei” (Al. Rosetti-B. Cazacu)¹⁴⁸. Despre stilul lui Cantemir s-au emis păreri care concordă în deplângerea artificialităţii frazei şi a dificultăţilor de lectură¹⁴⁹, pe care le asociază ca nimeni altul înainte şi după dânsul. Datorită în bună măsură frazei sale, opera *Divanul* a fost, cum observă Perpessicius: „una dintre cele mai puţin acceptate sub raportul valorii ei de istoria noastră literară”¹⁵⁰, stilul lui Cantemir „constituind şi astăzi nodul gordian încă neretecat al istoriei noastre literare”¹⁵¹. Eminentul critic găsea însă nedreaptă acuzaţia adusă *Divanului*, anume că ar fi o lucrare rău scrisă şi, de aceea, în articolul său intitulat *Locul lui Dimitrie Cantemir în literatura română*, citând un pasaj din Cartea I, cap. 35, scrie: „Sunt aceste pasaje ininteligibile? Sunt oare cele două-trei inversiuni mai mult decât un pitoresc capriciu de artist, atât de justificat într-un pasaj prin excelenţă oratoric? Mai mult: naturaleţea cu care Cantemir toarnă limba românească ?i lexicul, fie neaof, fie savant, al vremii sale, în tipare atât de armonioase şi fluente, nu e oare însuşi semnul făuritorului de expresie literară?” George Călinescu observa - la fel - că „încălcirea frazei din *Divanul*... şcolărească şi rămuroasa silogistică au fost exagerate”, subliniind intenţia lui Cantemir de a aduce „în limba natală toate grafiile unei fraze de cărturar”, ba chiar citând „câte-o frază de o stranie frumuseţe Htanică”¹⁵².

¹⁴⁸ *Istoria limbii române literare*, I, Bucureşti, 1961, p. 303.

¹⁴⁹ 8. Puşcariu, *op. cit.*, p. 170, mergea până la afirmaţia excesivă că

¹⁴⁹ *P-ivanul*, cât şi *Istoria ieroglifică* n-au putut rămâne în literatura noastră tocmai prin „felul ciudat” în care au fost concepute.

¹⁵⁰ *Alte menţiuni de istoriografie literară şi folclor (1957-1960)*, p. 276. Recenzie la P.P. Panaitescu, *Dimitrie Cantemir. Viaţa şi opera*, P- 273-279).

¹⁵¹ *Ibidem*, p. 274.

¹⁵² *Menţiuni de istoriografie literară şi folclor (1948-1956)*, p. 291.

¹⁵³ *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, p. 41-42.

Prima întrebare pe care trebuie să ne-o punem însă pentru a emite o judecată neinfluenţată de formaţia noastră modernă sau de predilecţiile noastre în privinţa stilului ar fi: Ce l-a îndemnat pe Cantemir să adopte un asemenea stil? Ce l-a îndreptăţea să o facă fără teama că va fi judecat rău de cititorii săi? Cu alte cuvinte, ar trebui să privim stilul lui Cantemir cu ochii cărturarului veacului său.

Cercetări din ultimii ani par să fi tăiat „nodul gordian al istoriei noastre literare”, limpezind originile şi raţiunile *stilului savant* al lui Cantemir. Nefiresc pentru noi, poate mai accesibil contemporanilor săi cultivaţi, acest stil a însemnat una din preocupările de căpetenie ale învăţatului moldovean. Nu numai programul, dar şi formaţia intelectuală a lui Cantemir pot fi mai uşor reconstituite tocmai din examenul felului în care a vrut să scrie.

Lazăr Şăineanu¹⁵⁴, apoi Al. Rosetti¹⁵⁵ sau pronunţat, cum ştim, pentru o influenţă turcească asupra stilului lui Cantemir. Emil Petrovici, reluând discuţia, înclina pentru o influenţă latină¹⁵⁶, în ediţia anterioară a acestui studiu ni s-a părut că cele două opinii pot fi conciliate: folosind procedee sintactice latine, Cantemir rămânea în spiritul scrisului turcesc cu care era familiarizat¹⁵⁷. Dar două studii recente trimit la adevărata

¹⁵⁴ *Influenţa orientală asupra limbii şi culturii române*, Bucureşti, 1900, voi. I, p. LXXXVI şi n. 1.

¹⁵⁵ *Art. cit.*, p. 22.

¹⁵⁶ *Art. cit.*, p. 133-136.

¹⁵⁷ V. Căndea, *Începuturile literare ale lui Dimitrie Cantemir*, p. LXVII-LXVIII. Nu cunoşteam, când încheiasem prima noastră ediţie din *Divanul*, remarcabilul studiu al lui Dragoş Moldovanu, *Oriental şi clasic în stilistica frazei lui Cantemir*, din „Anuarul de lingvistică şi istorie literară”, 19 (1968), p. 29-60, studiu care înlătură definitiv ipoteza unei influenţe turceşti asupra stilului lui Cantemir şi îndrumă cu temeinice argumente spre căutarea acestei influenţe în retorica greco-latină, anchetă pe care tot Dragoş Moldovanu a întreprins-o apoi cu excelente rezultate.

explicaţie, atâta timp ignorată. Este vorba de tributul pe care în chip determinat Cantemir îl plătea unei solide formaţii retorice - aşadar umaniste -, de tradiţie greco-latină târzie. În stilul său nu trebuie deci căutată influenţa unor lecturi în tâmplătoare, ci a unei educaţii sistematice, atât de puternică, încât învăţăcelul moldovean a încercat ceea ce nici un alt cărturar din neamul său nu încercase până atunci, *redactarea unei opere româneşti potrivit regidilor retoricii clasice*. *Divanul* era nou în literatura noastră nu numai prin idei şi construcţie, dar şi prin expresie.

În primul din studiile la care ne referim, Dragoş Moldovanu a demonstrat că ciudăţeniile din textele româneşti ale cărturarului moldovean se datorează folosirii conştiente şi consecvente a dislocării sintactice şi morfosintactice, „procedeu de stil unic, pe care îl putem identifica, cu ajutorul originalului latin, într-o figură retorică aparţinând așa-zisului *ornatus facilis*. Este vorba de ceea ce grecii numeau *hiperbat*, iar latinii *uerbi transgressum*”¹⁵⁸. Procedeu are ca scop reliefarea „afectivă” sau „intelectivă”, varierea expresiei, iar în cazul prozei ritmice (cum este cazul în *Divanul*) reliefarea muzicală a textului¹⁵⁹. Aşadar dislocările în stilul lui Cantemir sunt actualizări sintactice ale funcţiei unui procedeu retoric greco-latin, realizate în condiţii analoge cu adaptările din celelalte literaturi care au suferit influenţa retoricii clasice. În această perspectivă, ele sunt fenomene normale ale noului stil roman care, pentru a folosi succinta formulă a unui lingvist italian, „îşi au propria lor normalitate în faptul de a fi anormale”¹⁶⁰.

¹⁵⁸ *Influenţe ale manierismului greco-latin în sintaxa lui Dimitrie Cantemir: hiperbatul*, în culegerea *Studii de limbă literară şi filologie*, voi. I, -ucureşti, 1969, p. 40.

¹⁵⁹ D. Moldovanu, *art. cit.*, p. 46-48, cu exemple despre aceste efecte - *divanul*.

¹⁶⁰ *Op. cit.*, p. 45.

Continuând căutarea influenţelor manierismului greco-latin asupra stilului lui Cantemir, de astă dată numai în *Divanul*, într-o lucrare de diplomă condusă de Mihai Nasta, Măria Boiangiu¹⁶¹ a lărgit registrul figurilor de stil şi gândire, al tropilor şi procedeelor de ritmare sau periodizare ce vădesc amintite influenţe. Autoarea relevă succesiv¹⁶²: 1. Figuri gramaticale şi de sunet *per adiectionem*: aliteraţia, gemi narea, repetiţia prin anafora sau prin epifora, polyptoton, polysyndeton (conjuncţia coordonatoare folosită de 11 ori în doar câteva rânduri, I 9); 2. Figuri gramaticale *per detractiōnem*: elipsa, zeugma, asyndeton, inversiunea, hiperbatul (dislocări sintactice şi morfosintactice de ordinul sutelor, v. Dragoş Moldovanu); 3. Figuri gramaticale şi fonice *per ordinem*: Homoeoptoton şi homoeoteleuton, chiasmul; 4. Figuri de gândire: figuri de afect şi de valorizare expresivă (interogaţia retorică, exclamaţia retorică, hendiada, hysteron-proteron, prosopopeea); figuri de adresare (în special impreciaţia); figuri enunţiative, de reliefare noţională a mesajului (în special antiteza); figuri tropice (alegoria, ironia, hiperbola, parantezele); 5. Tropi: metafora, metonimia, perifrază şi antonomaza, ditologia (tautologică: „pururea şi totdeauna”, *Carte de închinăciune*, pleonastică în gradaţie: „vrere-aşi şi aşi pofti”, I 1; explicativă: „melanholică sau tristă” I 23).

Examenul stilistic al tezelor cantemiriene trebuie făcut, aşadar, potrivit retoricii vremii lui, pe care învăţatul moldovean şi-o însuşise cu ambiţia de a-şi supune scrisul unor canoane clasice. „Cunoscând normele retoricii greco-latine, Cantemir nu se mărgineşte doar să transpună în limba română aceste tipare, ci le adaptează la posibilităţile de expresie româneşti, le

¹⁶¹ *Influenţe clasice în „Divanul” lui Dimitrie Cantemir. Retorismul stilului său*. Lucrare de diplomă. Conducător ştiinţific lector Mihai Nasta. Bucureşti, 1971, 71 p. dactilografiate (Universitatea Bucureşti, Facultatea de Limbi romanice, clasice şi orientale. Secţia limbii clasice).

¹⁶² *Op. cit.*, p. 29-50.

modifică în funcţie de noile condiţii în care şi-a redactat opera, împrumuturile lui nu se regăsesc la nivelul unor cazuri particulare, ci la nivelul generalului, al categoriilor, al speciilor pe care le imită”¹⁶³.

Aceste constatări sunt la fel de importante pentru aprecierea complexă a integrării lui Cantemir în scrisul european al timpului său şi în ce măsură manierismul greco-latin al scrisului lui Cantemir este datorat lecturilor sale - clasice, bizantine¹⁶⁴, renaşcentiste, baroce, cât şi pentru stabilirea locului său în evoluţia limbii române literare.

Că Dimitrie Cantemir a fost stăpânit de imboldul imitaţiei unui stil pe care îl admira - cel latin -, că a fost poate influenţat şi de lecturi persane sau turceşti, este neîndoielnic. Trebuie înţeleasă şi aspiraţia unui tânăr de douăzeci şi cinci de ani, remarcabil prin erudiţie şi uşurinţă de condei, de a-şi dobândi locul cuvenit printre cărturarii poporului său şi de a demonstra că poate crea în scrisul românesc un stil nou, la înălţimea celui savant al altor limbi de venerabilă cultură. Cantemir vedea mai departe decât cei încremeniţi în stilul ecleziastic (calchiat după modele bizantino-slave) de până la el.

Stilul lui Cantemir, aşa curios şi nefiresc, era un manifest al limbii noastre literare, o emancipare din tiparele arhaice, un pas înainte.

2. LIMBA

Transmis numai prin ediţia din 1698, textul *Divanului* Poartă negreşit şi influenţe ale culegătorilor¹⁶⁵. Numai

\ *Op. cit.*, p. 63.

Măria Boiangiu crede (*op. cit.*, p. 25—27) într-o influenţă a scrierilor Sf. Vasile cel Mare - cunoscut pentru folosirea hiperbatelor în îndrăzneţe - asupra lui Cantemir.

Cf. O. Densusianu, *Istoria limbii române*, ed. J. Byck, voi. II, Bucureşti, 1961, p. 63-64.

frecvența unor particularități ortografice permite concluzii sigure asupra formelor din manuscrisul original. Și în acest caz, însă, rezultatele analizei trebuie acceptate cu o anumită prudență, ținând seama de instabilitatea ortografică specifică limbii române din secolul al XVII-lea.

Ortografia, apropiată de etimon, ne oferă, mai întâi, exemple despre predilecțiile autorului care, cunoscând prototipurile unor termeni, menține grafiile din originalele latine sau grecești. De aci frecvența lui *v* în cuvinte ca *Europa* (f. 21), *typos* (88), *Movsei* (45), *Eghstpt* (50), *evanghelie* (50) *Devernomia* (70), *chivernisi* (100) > *arbetyp* (119) > *satvra* (113^v), *svrine* (114^v). Prin geminarea lui /' (în *nesuferite* 16, *sufferire* 73) > *n* (în *coronnell*, *annii* 95) sau *[suppone* 22), autorul marchează originea latină a unor cuvinte [*annus*, *suffero*, *suppono*). Grafia *ꝛ* reflectă tendința de a aplica ortografia slavă (rus. *рѣзбѣнцѣ*), manifestată de Cantemir și în *Istoria ieroglifică*, uneori și la cuvinte de origine latină. O nesiguranță ortografică, poate a culegătorilor, vedește alternanța *îndârăpnic* (25) > *îndrăptnic* (83 bis), *îndrăpnicit* (123).

Fonetica este, cum ne așteptam, moldovenească.

Vocalele. Trecera normală a lui *e* accentuat ia *ă* după oclisivă labială: *înbăsc* (14^v), *mărg* (l 1^v), *topăsc* (17).

A protetic apare în *amiroși*.

Neaccentuat, *e* > *ă*, după *s*, *ꝛ*, *dꝛ*, nepalatalizați: pron. *să* (*passim*), *cuborândusă* (22), *urmedză* (5) > „cuvioasă desfătări” (13). Ajte arhaisme în care apare *e* sunt *demineață* (6^v), *înemă* (*passim*).

Trecerea lui / la «sub influența lui *u*: *curund*(8).

Nazalitatea este notată cu 4, care are valori diferite (/, *în* cu accent de intensitate inițială, *în*). Când un cuvânt cu prima silabă nazalizată este precedat de *în* sau *prin*, nazalitatea trece în întregime asupra acestora: „Așijderea *în* *chisoare*, în nevolnicii

fiind” (41), „și pre carii *în tunerec* și în umbra morții” (50), „nice *prin tunerec* ca orbii” (51^v). Uneori nazalitatea nu e notată: „Ce fericire va să-1 mai *tâlmiască*” (25^v). De asemenea, când finala cuvântului precedent e vocalică, /- este asimilat cu timbrul vocalei precedente: *dintre-nalturi* (105), *întru-nalturi* (107). Întâlnim însă și alternanțele *întru înlontruri* (109) și *dinlontru* (*ibidem*) sau *de în pământ* (22).

În structura fonetică: cons. continuă + *î* accentuat + *n*, *î* trece adesea la *i*: *cuprindzînd* (20), *sîn* (pentru *sîn* 9) > *pemint*, *sînt* (*passim*).

Trecerea lui / la *î* după *ț* se întâlnește în *țî-să* (13).

Absența - sporadică - a lui / după *m* (*să-m*) sau după *ț* (*t-ar spune* 5) poate fi datorată unor insuficiențe grafice¹⁶⁶, sau influenței graiului moldovenesc.

Uneori, după un grup de consoane e notat *u* final: *adormu* (19^v), *amăgescu* (16), *deprinsu*, *împinsu* (14).

Hiatul *u-ă* *buâr*, *nuâr* (F.t.) > *ti-ă*: *doară* (*ibidem*).

Monoftongarea lui *ea*: *bârfa* (16^v), *înbască* (14^v), *lipsască* (20), *ațipască* (19^v).

Diftongul *ia* apare în *iaște*, *miiare* și în *împăiedecă*, pronunțat poate *împăiedică* sub influența lui *e* din silaba următoare.

O cercetare atentă ar merita-o valoarea slovei **ia**, cu care se sene consecvent *driaptă*, *socotială*, *triabă*.

Diftongarea spontană a lui *e* în *ie*: mă *mier* (16^v).

Diftongul *iu* apare în *minciunos* (1^v) și *nedejdiiu* și conservat inițial în *iușor*, iar final în *zidiu* (21^v).

¹⁶⁶

¹⁶⁶A se vedea concluziile lui Diomid Strugaru în ce privește valoarea aereilor suprascrise în chirilică, expuse în studiul *Contribuții la Interpretarea grafiei chirilice. I. Criteriile suprascrierii literelor*, în „Limba ^mână”, 10 (1961), ... 5, .. 487.

Fonetisme arhaice se întâlnesc în *curund(cV)*, *būr* (F.t.¹⁶⁷), *nemică*, *nuār* (F.t.¹⁶⁷).

Consoanele. Fenomenul palatalizării oclusivelor labiale, denunțat mai târziu de Cantemir în *Descrierea Moldovei* drept o eroare particulară graiului moldovenesc¹⁶⁸, apare în *Divanul* cu forma corectă alături: „*bireșea* sau *firiasca*” (33), de unde reiese că autorul distingea încă din tinerețe forma populară de cea cultă; cf, de asemenea, *hârtoș* (101), *hultur* (22).

Spiranta surdă apare în *pobți* (20).

Fonetismul *dȝ* este bine reprezentat (*dȝice*, *Dumnădȝău*, *creadȝă* etc, *passim*). (5 este curent în *agiungă*, *gȝos*, *îngingăt*¹⁶⁹. „*Cam* rătăcită” (pentru „cam” 90); *dâmsul* (pentru „dânsul” 20).

La grupurile de consoane de observat *fierbintiala* (16^v, cu *t* nemodificat).

Accentul: altuia (139).

Hiperurbanismul: obial (38^v)¹⁷⁰.

Morfologia reflectă particularități arhaice, dar și moldovenisme sau trăsături proprii autorului. Notăm câteva exemple:

Substantivul. Vocativ singular nearticulat: *Dumnădȝău!* (12), *O, oame!* (∧ 3y 22). Nominativ-acuzativ plural: *găuri* (16), *minimele* (21) > *mânule* (1^v, 129^v). Despre forma dublă de plural *ani-ai* a se vedea mai departe.

¹⁶⁷ Vezi, pentru toate Șt. Giosu, *Limba în opera lui Dimitrie Cantemir*, în „Analele științifice ale Universității «Al. I. Cuza» din Iași”, s. III (Științele sociale), 4 (1958), p. 118; idem teza de doctorat, *Dimitrie Cantemir. Studiu lingvistic*, București, Editura Științifică, 1973.

¹⁶⁸ E. Petrovici, *Limba lui Dimitrie Cantemir*, p. 121.

¹⁶⁹ Șt. Giosu, *art. cit.*, p. 116-117.

¹⁷⁰ E. Petrovici, *loc. cit.*, atribuie aceste forme preocupării lui Cantemir de a elimina formele ce prezentau palatalizarea; v. și Șt. Giosu, *art. cit.*, p. 116.

Articolul. Omisiuni: „*Avușia* înmulțindu-să, *lăcomie* crește” (6^v); „în toate *dȝile*” (36); proclitic: „în *algiosului* parte” (22), „#/strașnicii sale moarte” (132), „câci tuturor toate *alor* sale fapte bune le par” (133).

Numeralul cardinal: de *îmbe* părțile, *doă*, ordinal: *a doa* (39); nehotărât: *cătăvași* (22).

Pronumele demonstrativ: *alalți* (15); nehotărât: *nemărni*, *nime* (20); relațiv-interogativ, forma articulată: *careia*; cu particula *și*: *cineși*.

Verbul. Verbe care se încadrează în alte conjugări decât în limba actuală: *a adevăra* (pentru a adeveri 85^v, 115^v), *a îndestuli* (pentru a îndestula 20).

Reflexiv arhaic: *a se pricepe* (15); întrebuițarea tranzitivă a unor verbe intransitive: „*taci* cele tănuite” (139).

Perfectul simplu, pers. I sg.: *eu dȝiș* (82).

Perfectul compus: *s-au dusu-să* (9^v).

Imperativ: nu *fii* (139).

Infinitivul lung cu valoare verbală: „spre a *facerea*” (14^v), *Jasă-te de a mai bulirea* (1 l) > „nesățioasă de a *uciderea*” (12). Infinitivul scurt: „*Scoate, Doamne, din temniță sufletul meu* * *mă mărturisi* numelui tău” (14^v).

Participiul trecut: au *învis* (= au înviat 25).

Forme iotacizate: *să cază*, *rămâind*, *viind*.

Adverbul: *așeși* (18), *dineaorea* (10), *macara* (14^v), *nemică* (= deloc 139), *pre lesne* (7), *prebȝzămă* (20), *pre strămb* (*ibidem*).

Vocabularul prezintă un curios amestec de termeni populari, neologisme și formații proprii ale autorului.

Cunoașterea limbii vorbite până la nuanțe neașteptate la un tânăr care petrecuse atâția ani departe de țară este suficient atestată prin: *bâbă* (83), *cândai* (= cândva 125), *cust* (= durată a *dodă*, *dodeială*, a *dosădi*, *felegă* (9)), *fereden* (∧ 5), *Fusul* (≈ „*le popular al Stelei polare* 11 l^v), *ghȝȝdav*, a se *îngurlui* 31^v), *lanțub* (pl. *lanțuje* 21), *mancă* (18), *pelită*

(= corp 131), *pubace* (11), *spândzurat* (= suspendat 65), *slobodzenii* (= desfrânări 31), $\wedge J^{\wedge}rw|$ (= a zugrăvi 22), ca și prin fonetismele moldovenești menționate mai sus. Adăugăm diminutivele *dărișor*, *mănuncheas*, *luminuță*, *miteluş*¹⁷¹.

Autorul recurge însă și la formații proprii: *câtință* (35), *dubnicesc* (103), *îmbunătățimat* (123), *împregiurstar* (calchiat din *circumstantia* 17) > # *întinde înainte* (< *praetendo* 120), *pământ fugire* (< *subterfugium* 114). O distincție între /z/ (= existență) și pare a fi făcută în titlul și textul capitolului „Dzilele *ailor* noștri tot 70 de *ani* (37)”. (5°) poate fi format sub influența lui *striște* (< sl. *suresta* = nenorocire).

Numărul neologismelor mai de mult introduse în limbă sau aduse de Cantemir este impresionant. Elementul latin e prezent în special prin termeni filozofici {*prezenție*, *purgatorium*, *substanție*, explicat prin sl. *postanovanie*, *încurstanție*}, științifici (*magnis*, *polus*) și culturali (*sirine*)¹⁷²; elementul grecesc apare prin termeni din aceeași sferă (*arhetip*, *acson*, *îbhicesc*, *lavirint*, *tip*, *tipos*). Cuvintele de origine slavă sunt mai mult cărturărești, ecleziastice: *blagodarenie*, *conef*, *devestăncie* (= castitate), *div* (= minune), *innoplemennic* (= străin), *nezloslavnîc* (= neeterodox), *năcodeli*, *scărăndăvire*.

Cantemir este conștient de noutatea unora din termenii pe care îi folosește (în *Istoria ieroglică* el va adăuga chiar o *Scară a numerelor și cuvintelor strezine tâlcuitoare*). În *Divanul se*

¹⁷¹ V., și Șt. Giosu, *Elementul popular în opera lui Dimitrie Cantemir*, în „Analele științifice ale Universității «Al. I. Cuza» din Iași”, s. III (Lingvistică), 16 (1970), p. 72 și urm.

¹⁷² Alte latinisme: *cuntenirile* (< *continentiae* 119), *ducs* (< *dux* 119), *biloții* (< *belotas* 112), *vărtute* (în sensul gr. dlpeirf 122). Forma numelor proprii de la f. 119-119° este, de asemenea, latină: *Cvințius*, *Ținținatus*, *Camilius*, *Foționes* (*c* = *ț*). În alte cuvinte Cantemir este influențat de pronunțarea greacă (*cbendru*, nu „țentru”).

mulțumește să lămurească termenii greu de înțeles pentru cititorul moldovean al vremii¹⁷³.

În raport cu tema pe care o tratează autorul, termenii filozofici și etici din româna secolului al XVII-lea erau îndestulători. Cantemir nu apeleză la cuvinte noi decât când expune o teorie străină gândirii românești de atunci, ca aceea a corespondenței dintre Microcosm și Macrocosm (*suprastări*, *împregiurstări*, *microcozmos*, *suferă*, *suptstări*, *încurstanții*)

Termenii filozofici cel mai adesea întâlniți sunt accia care numesc: 1) facultatea de gândire: *socotială* (ÂoyapiaajLtdț = rațiunea), dar și *chitiala* și *mintea* (**vovq**), *priceperea*, *ascunsul inemii* (G\\Vl5r|Clc; = conștiința); în acest sens e luat uneori organul gândirii: *crierii* (fIOCXĂd) pentru minte; 2) procesul cunoașterii și al gândirii în general: *a socoti* (Ăoyapid^CO, /^YidCox vopit/o, ouĂAoYtCoj^oci, aTo%o dLcu), cel mai frecvent, dar și *a afla* (ejpĬGKCO), *a cerca* (eqexdt/O, fepLUV(5), *a chiti* (u.ĂĂLta) = a medita), *a cunoaște* (yvCDpft/D), *a gândi* (Âoyid^ox ovXXoyifo\ia\), * *învăța* (**pavQdvco**), *a lua aminte*, sau *în minte* (7ldpLl|iu sau (3dĂAO) Eiq IOV VOW), *a lua sama*, sau *în samă* (7ldpLipi **ac**; IOV **Xoyapiaa**\.l6v), *a pricepe* (**KaxaĂap**(3dvu)), *a pune în socotială* (**rapapi de; xāv** (LĂ8\5pco); 3) rezultatele acestor procese:

chiverniseală (Kl)(3Lpvr|Glc;), *gând* (ÂoyiGpdc;), *priveală* (**Qscopia** = contemplația), *socotială* (Ăoyapiaopdc; în sens de „ționament); calități sau defecte de gândire: *întreg ki minte* (ejCOGTdq ^u^ t c* M-DaAd), *înțelept* ((ppovipoq), *necuriosătoriu* (**Pdppapoq**, &5idKpixo<);, *nepriceput* (ăovXXâyiOTOC), *puțin la crieri* [**bXiya** \X\jaXă L%Liv). Mai notăm *ceința* (**TOidil-ja**, qualitas), *câtința* (fIOG(5xr|**xa**, quantitas), *nărocirea* (**plCoiKdv** în sens și de succes), *nesocotința* (ăovXXoyioia),

¹⁷³ Cf. *Comentariile* nr. 202 și 195, din ed. 1974, la *polus*, *sirine*, *Wstanție* (f. 108).

socotitor (AoYOCpiaaxrj). A se vedea pentru alte exemple *Indicele cultural* (p. ediția 1974).

Terminologia morală este cea cunoscută din alte scrieri ale secolului al XVII-lea¹⁷⁴: *bunătate* (&y(X0Tf, KaXocn5vr|), *înțelepciune* în sens de virtute (&P&T1J)¹⁷⁵, *întristare* (Xumrj), *patimă* (71(i00t = suferință) etc.

După cum constatăm din cele de mai sus, terminologia filozofică românească la sfârșitul secolului al XVII-lea este mai variată, iar conținutul ei semantic mai bogat decât se credea. Capacitatea de a exprima noțiuni de mare subtilitate o avea limba noastră și în perioada literaturii predominant religioase, cum o dovedesc traduceri anterioare din texte biblice. Terminologia filozofică se formează odată cu pătrunderea unei noi atitudini - laice - în gândirea noastră, de aceea, în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, prin scrierile lui Miron Costin, Nicolae Milescu, Constantin Cantacuzino și Dimitrie Cantemir limba filozofică - folosită apoi timp de peste un secol și jumătate - este în bună măsură constituită.

3. TRADUCEREA DIN LATINĂ

Cartea a III-a a *Divanului*, traducerea din Wissowatius, ne îngăduie să constatăm și stadiul cunoștințelor de latină ale lui Cantemir la douăzeci și cinci de ani.

Tânărul autor trece satisfăcător acest examen. Cuvintele sau pasajele neînțelese și - din acest motiv - redată greșit sau omise sunt în general rare. În *Predoslovie* Cărții a III-a întâlnim câteva cazuri: *improbe* („rău, nedrept”) tradus *fără socotială; miserum*

¹⁷⁴ Cp. cu terminologia stoică folosită în traducerea anterioară cu câteva decenii a tratatului *Despre rațiunea dominantă* (V. Căndea, *Nicolae Milescu și începuturile traducerilor umaniste în limba română*, în „Limba și literatură”, 7/1963, p. 63-64).

¹⁷⁵ V. *Comentarii*, nr. 190, ed. 1974.

(„nenorocit”), prin *blăstămat; par est* („se cuvine”) prin *de-a toana; plerique* („în cei mai mulți”), tradus *și mai mulți; ratio* („socoteală”), tradus *întriagă socotială; utilis* („folositor”), tradus *pre lesne*. Dar, după cum am constatat la analiza stilului lui Cantemir, el nu înțelege ca, traducând, să dea o simplă copie românească a textului lui Wissowatius. Unele deosebiri față de original sunt intenționate. În versiunea românească întâlnim dezvoltări din primele rânduri: *Bonum ac beatum uitae statum esse homini appetendum* devine „Ca bine, ferește și cit odibnă al vieții cust precum să fie omului de pofit și de cercaf -, cuvintele în cursive sunt adăugate de Cantemir. Explicații în text la unii termeni întâlnim în cap. 23 al Cărții a III-a - la „Filipp al Machidonii împărat”, traducătorul adaugă „acesta au fost tatăl lui Alexandru Marele” - și în alte pasaje, unde traducătorul vrea să corecteze în sens ortodox noțiuni altfel înțelese de Wissowatius¹⁷⁶.

Nu toate modificările aduse de traducător sunt fericite, unele duc la schimbarea nuanțelor din original. Uneori eroarea traducerii provine din neînțelegerea cuvintelor cu mai multe sensuri; alteori confuzia e datorată traducerii servile.

Atitudinea lui Cantemir față de originalul latin este însă relativ liberă. Când simte nevoia unei modificări, o face, iar când întâmpină pasaje dificile, le omite (*recole?is*; cap. 20: versurile *Extremospudeat rediise.../. ..Mibi turpe relinqui* etc).

hi general, observațiile privind modul de lucru al unui autor de acum două veacuri și jumătate, informația sa, limba literară, licențele pe care și le permite în traduceri etc. nu pot avea scop decât un spor de cunoaștere a pregătirii și metodelor sale, fără intenția de a-l judeca în raport cu exigențele moderne. Mediul de cultură, stadiul de dezvoltare literară, „velul cititorilor erau altele la sfârșitul secolului al XVII-lea.

¹⁷⁶ Vezi *Comentariile* noastre 192, 195, 215, 221, 233-235, ed. 1974

Cantemir a scris cu mijloacele și pentru cititorii vremii lui și - în raport cu aceste elemente - rezultatele sale sunt remarcabile.

Eruditul moldovean a făcut - așa cum s-a observat cu multă dreptate - „o sforțare ce o întâlnim la umaniștii diferitelor țări care scriau în graiurile naționale cele mai diferite, de a construi o limbă savantă, cu un fond de cuvinte mai nuanțat, cu o sintaxă adaptabilă unor nevoi de exprimare ale unei cugetări mai ample și mai bogate, cum nu o găsim în hrisoave, în vechile letopisețe și în scrierile religioase”¹⁷⁷.

V. CIRCULAȚIA *DIVANULUI*

Dintre scrierile lui Cantemir, *Diva?inul*¹⁷⁸ s-a bucurat de cea mai largă răspândire în cultura românească. Tematica religioasă și etică o includea între cărțile „folositoare de suflet”, foarte apreciate în mediile monahale și populare. Referințele abundente la izvoare umaniste și sapiențiale, apusene și orientale, atrăgeau pe cărturarii deschiși, în epocă, înnoirilor moderne și contactelor cu alte culturi. Abordarea liberă a unor probleme rezervate până atunci magisteriului Bisericii, ca desăvârșirea omului, sensul vieții, [mortalitatea sufletului, atracția hedonismului, stârnea curiozitatea cititorilor de toate orientările. *Divanul*^{2L} fost citit cu același interes de cărturari, oameni simpli sau călugări. Nu se cunoaște tirajul ediției de la Iași, dar cartea a circulat în toate provinciile țării și chiar peste hotare. Athanasie ieromonahul, unul dintre tipografi, a trimis lui Antim Ivireanul un exemplar ajuns apoi în biblioteca mănăstirii

¹⁷⁷ Dan Bădărău, *op. cit.*, p. 225.

¹⁷⁸ Descriș de E. Legrand, în *Bibliographie hellénique... au dix-septième siècle*, t. III, Paris, 1895, p. 59-60, și de I. Bianu și Hodoș, *Bibliografie românească veche*, I, București, 1903, p. 355-365.

Dionisiu de la Muntele Athos. Monahul Cosma de la Vatoped trimite cartea lui Cantemir învățatului Mitrofan Myssis, cel consultat de frații Greceanu la tălmăcirea *Bibliei lui Șerban*, ajuns igumen al Cotrocenilor. După refugiul său în Rusia, Principele însuși făgăduia un exemplar din *Divanul* unui membru al Academiei din Berlin. Alt exemplar, fost al lui „Alexandru beizade” (personaj neidentificat) a ajuns la *British Library* din Londra. În Transilvania, un exemplar cu însemnări de lectură din 1729 avea Biblioteca Seminarului greco-catolic din Făgăraș. Către sfârșitul secolului al XVIII-lea, copistul Simeon Hiară din Scheii Brașovului acordă mare preț exemplarului său, și îl leagă împreună cu manuscrisul cronicii lui Radu Duma: *Istorie, din ce pricină au început împăratul turcesc asupra împărăției moscalilor oaste (1767—1774)*. Un Tănăsie din București citea și adnota în 1803 un exemplar ajuns apoi în posesia lui Dinu din mahalaua Gorganului, de la care cumpără cartea în 1809 Dionisie Eclesiarhul Mitropoliei, cunoscut cronicar.

Există și exemplare ale *Divanului* în care filele 1-24 aparțin altui tiraj decât cele cunoscute. Ele se deosebesc prin faptul că titlurile, culese cu corp mic, nu sunt marginale, ci intercalate în text > iar două vocale sunt culese cu slove diferite: **A** în loc de * și * în loc de t¹⁷⁹.

Raritatea ediției din 1698 sau prețul mare îndeamnă curând ta copierea ei. Se cunosc 19 copii manuscrise, integrale sau fragmentare, din intervalul 1703 (așadar la numai cinci ani după tipăritura de la Iași) până în 1849¹⁸⁰, opt din Moldova, cinci din „Țara Românească și alte opt din Transilvania. Patru

¹⁷⁹ Un exemplar din acest prim tiraj la Biblioteca Centrală Universitară din București, inv. 357.521 (fost al prof. Jacques Byck) și unul în Biblioteca Patriarhiei Române. Descrise în studiul introductiv al lui Legrand, *op. cit.*, p. 71-73.

Descrise toate *ibidem*, p. 77-81.

manuscrite mai târziu (1754-1849) sunt încercări (incomplete) de prescurtare a cărţii într-o limbă mai accesibilă cititorilor vremii. Ele păstrează însă, prin expresii şi imagini, savoarea originalului cantemirian.

După ediţia de la Iaşi, versiunea greacă a *Divanului* a fost copiată în secolul al XVIII-lea la Ghemi (localitate din Tracia, în regiunea Adrianopolei. Este ms. 109 al Societăţii istorice şi etnologice din Atena¹⁸¹.

La Bucureşti sau Snagov, un oaspete al lui Constantin-vodă Brâncoveanu, cărturarul sirian Athanasios Dabbas, fost patriarh al Antiohiei şi colaborator la editarea de cărţi liturgice melchite în tiparniţa lui Antim Ivireanul de la Snagov şi Bucureşti, citeşte cartea (împrumutată, poate chiar de Antim) şi hotărăşte să o traducă integral în limba sa, după versiunea greacă, înlocuind cu o prefaţă proprie epistola dedicatorie şi predosloviile lui Cantemir şi Cacavela. Sub titlul arab *Salāh al-hakīm wafasād al-ālam ad-damim* {Mântuirea înţeleptului şi pierirea urâtei lumi}, el o recomandă tuturor celor ce se nevoiesc în „războiul sfânt” cu patimile (*jihād*), mireni şi monahi, ca „un leac pentru toate bolile, o lumină pentru toate orbirile şi o sabie cu două tăişuri”. Fără să menţioneze numele autorului, *persona non grata* la curtea Ţării Româneşti, Athanasios nu-şi atribuie alcătuirea cărţii, arătând că *a tradus-o* numai, „cu multe trude şi osteneală”. Araba medie (numită şi melchită)¹⁸², limba care se generaliza atunci în practica religioasă a creştinilor ortodocşi din Orient, înlocuind siriaca, i-a îngăduit lui Dabbas să realizeze o versiune fluentă şi atrăgătoare a *Divanului*, ceea ce explică răspândirea cărţii în numeroase copii. Se cunosc unsprezece¹⁸³,

¹⁸¹ Descrier de Spyridon Lambros, în „Neos Ellenomnemon”, 7, 1910, p. 336-337.

¹⁸² Din sir. *melek*, împărat, pentru că ortodocşii (melchiţi) păstrau doctrina apărută de împăratul Bizanţului.

¹⁸³ V., descrierea lor în ed. 1974, p. 84.

păstrate în așezăminte religioase din Orientul creștin, în colecții particulare sau publice (una la Biblioteca Națională din Paris). Atribuită de copiiști și chiar de specialiști ai literaturii melchite ca Georg Graf¹⁸⁴ și Joseph Nasrallah¹⁸⁵ Sfântului Vasile cel Mare sau traducătorului însuși, versiunea arabă a *Divanului* a fost citită de credincioșii mai multor confesiuni, ortodocși, greco-catolici, sirieni catolici sau maroniți (versiunea lui Dabbas a fost diortosită chiar în 1705 de Gibrăil Farhāt, episcopul maronit de Alep). Foarte probabil, Cantemir n-a aflat niciodată că *Divanul* a fost tradus în arabă, el n-ar fi omis acest detaliu exotic în corespondența sa cu Academia din Berlin, detaliu pe care Antioh l-ar fi consemnat în biografia părintelui său. Identitatea autorului a fost stabilită abia în 1970, când am identificat versiunea lui Dabbas păstrată la Paris¹⁸⁶.

Inedită până azi, versiunea arabă a *Divanului* reprezintă un episod important în istoria contactelor culturale dintre Occident și Orient. Împreună cu viziunea cărturarului moldovean despre disputa dintre suflet și trup, pătrundea în literatura melchită opusculul de morală creștină al unui teolog lituanian de confesiune unitariană, Andrea Wissowatius, și erudiția lui umanistă adunată din autori clasici și medievali, de la Platon și Seneca până la Erasmus din Rotterdam, nume exotice pentru creștinii arabi. Iar transpunerea în araba melchită a unei cărți de perfecționare spirituală a cerut traducătorului un efort deosebit în ce privește echivalarea de concepte și termeni pentru

¹⁸⁴ *Geschichte der christlichen arabischen Literatur*, III, Città del Vaticano, 1949, p. 131.

¹⁸⁵ *Catalogue des manuscrits du Liban*, III, Beyrouth, 1961, p. 194; *Le fait littéraire du mouvement littéraire dans l'Église melchite du Ve au XXe siècle*, IV/1, Louvain-Paris, 1979, p. 139-140.

¹⁸⁶ Virgil Cândea, *La diffusion de l'œuvre de Dimitrie Cantemir en Europe du Sud-est et au Proche-Orient*, în „Revue des études sud-est européennes”, 10, 1972, nr. 2, p. 345-361.

care a trebuit să apeleze la mistica sufită, exerciţiu teologic şi filologic care rămâne a fi evaluat prin cercetările în curs¹⁸⁷.

VI. REEDITĂRILE DIVANULUI

Hasdeu a republicat cel dintâi *Divanul cu* litere latine şi o ortografie latinizantă atenuată, în „Arhiva istorică a României”, 2 (1865), p. 82-170, împreună cu o sumară introducere intitulată *Uă scriere de filosofă morală în limba română* (*ibidem*, p. 81-82). Editorul omite titlurile Cărţii a II-a şi *Scara*. Termenii arhaici şi unele neologisme sunt corect explicate în note subpaginale, iar expresiile, proverbele, particularităţile sintactice etc. sunt scoase în evidenţă prin litere cursive. Aparatul ediţiei Hasdeu se opreşte însă aici. Filologul notează numai desluşirile care-i vin repede sub condei, sărindu-le pe cele dificile, şi nu încearcă să identifice citatele fără referinţe din autorii clasici, osteneală la care îl obliga pregătirea sa de filolog.

Ediţia are omisiuni (ex. „au poate muviliţa în a Olimbului munte coastă să să cunoască?”, *ed. cit.*, p. 84, r. 23) şi erori de tipar (ex. *nescărândăvindu-se*, în loc de *nescărândivindu-se*, p. 115, r. 27). În schimb, scoţând în evidenţă prin cursive sau note pertinente informaţiile de ordin filologic, filozofic, retoric întâlnite în textul operei, editorul făcea un excelent serviciu cercetărilor de acum un secol.

Faţă de ediţia lui Hasdeu apărută cu numai treisprezece ani înainte, deci încă accesibilă cititorilor la 1878, ediţia lui G. Sion, publicată sub auspiciile Academiei Române, era pretenţioasă şi inutilă. Contribuţiunile sale noi sunt minime: o prefaţă în care

¹⁸⁷ întreprinse de dr. Ioana Feodorov care pregăteşte ediţia critică a versiunii arabe a *Divanului*.

naivităţile covârşesc cele câteva observaţii de bun-simţ, un *Glosar* incomplet şi plin de erori.

Transcrierea nu este mai corectă decât cea a lui Hasdeu, faţă de care este însă mai riguros latinizantă, spre totală desfigurare a textului cantemirian¹⁸⁸; la obscurităţile datorate normelor ortografice de atunci ale Academiei se adaugă erorile de lectură ale editorului, ceea ce ia ediţiei orice valoare filologică.

Dintre erorile de transcriere (sau tipar) ale ediţiei Sion cităm doar câteva: modificarea numerotării Cărţii I după cap. 8, ceea ce duce la necorespondenţa cu Cartea a II-a (deci nesocotirea intenţiei autorului), la suprimarea titlului cap. 9 din *Scara* Cărţii I şi la repetarea erorii de alţi cercetători care i-au folosit ediţia; *Pildă din vechimea istoriei iea* (p. 51, r. 22, în loc de *vechile istorii*), *dureri* (p. 56, r. 14 de jos, în loc de *daruri*), omisiune *{iaste*, p. 61, r. 2; p. 69, r. 7 de jos); *Ap ost.* (p. 154, r. 6, în loc de *Apoc*); omisiune (p. 161, r. 10 de jos, sare cinci rânduri din original, f. 85, r. 7-11); altă omisiune (p. 133, r. 4, cuvântul *mesetd*) etc. Nici una din aceste greşeli nu e consemnată în *Erata* de la p. XV-XV1, care mai cuprinde altele 116¹⁸⁹. Când, transcriind, reuşeşte să facă o corectură importată ca „Ai, ce lătrătoare”, în loc de „Aicea lătrătoare” (p. 69, r. 7 de jos), Sion nu trage concluzia care se impunea pentru raportul dintre versiunile română şi greacă¹⁹⁰.

«Lipsa de idei sau expresiune juvenilă” şi sfârşitul ascetic al o pereci, ca şi imposibilitatea ca Dimitrie Cantemir să fi „putut

¹⁸⁸ Dan Bădărău, *op. cit.*, p. 6, deplânge „această ortografie a momentului care face citirea penibilă şi înceată, ba chiar are darul să distragă uneori atenţia cititorului de la sensul adânc al celor tratate”.

¹⁸⁹ V. alte erori semnalate de Şt. Giosu, *art. cit.*, p. 11-6.

¹⁹⁰ Traducătorul în greceşte citise *Aicea* (redat prin 'E6t0), dovadă în plus că acest traducător nu era autorul cărţii. Despre lipsa de formare şi metodă a lui G. Sion, vezi şi criticile lui Titu Maiorescu, *Beţia ?? cuvinte*, în „Convorbiri literare” 7(1873), p. 79-81.

avea pe degete texturile *Sântelor Scripturi* îl fac pe Sion să atribuie *Divanul* lui Cacavelas, cel puțin în ce privește inspirarea „fondului subiectului”¹⁹¹. Editorul întrevăde posibilitatea de a stabili „sorgintea originalului”. Nici un efort nu s-a depus atunci pentru aflarea unei cărți care exista negreșit în bibliotecile Transilvaniei, cu care puteau ușor stabili relații membrii ardeleni ai Academiei, cum demonstrează în anii imediat următori bibliotecarul instituției, tânărul - pe atunci - Ioan Bianu.

Sion mărturisește: „Am crezut inutil de a reproduce și versiunea grecească, căci ea nu ar fi adus nici o lumină de interes filologic sau literar”, deși nu poate răspunde la întrebarea „în care versiune s-a scris originalul”¹⁹².

„Stilul și limba” *Divanului sunt* pentru Sion alte pricini de „mirare și confuziune”¹⁹³. Topica ciudată a operei este explicată de editor prin lipsa de lecturi românești a autorului, care, exilat la Constantinopol, „nu dusese cu sine decât vorbirea limbei așa cum o învățase în casa părintească și puțină deprindere în scriere”, de unde mulțimea acelor „barbarismi atât de grosolani”¹⁹⁴. Deși vinovat de „neglijența ce arată în

¹⁹¹ *Prefață*, p. X. Este curios cum o asemenea părere a putut fi însușită de M. Gaster. în *Literatura populară română*, p. 167, Cacavelas este deocamdată „editor... al cărții *Divanul lumii*, ce se atribuie (*sic!*) lui Demetrie Cantemir”, dar în *Chrestomafia română*, voi. I, p. XLVIII, *Divanul* este chiar citat ca opera lui „(Cacavela) Cantemir”. Această atribuire pripită trece la N. Drăganu, *Pagini de literatură veche*, în „Dacoromania”, 3(1921-1922), care afirmă (după Gaster citat îndată) că *Divanul* „1-a compus, după cât se pare, în colaborare cu «plugariu U Cacavela”, și Ia Traian Bratu {*Cărțile populare la români*, în „Revista Fundațiilor Regale”, 3/1936, nr. 10, p. 67, n. 1), care, tot după Gaster, îl numește pe Cacavelas editor „al unei cărți atribuite voievodului Dim. Cantemir, tipărite la Iași, Ia 1698”.

¹⁹² *Prefață*, p. X.

¹⁹³ *Ibidem*, p. XI.

¹⁹⁴ *Ibidem*, p. XII.

modul scrierii” și „ignoranța literară”, autorul este, însă, observă Sion, un „creatoriu de cuvinte și chiar neolog”¹⁹⁵. Sion încheie *Prefața* cu explicarea erorilor de transcriere și tipar justificate prin „sistematizarea etimologică” a Academiei, lipsa de semne diacritice și... „perplexitatea culegătorilor”.

Această șubredă îndreptățire a unei metode de lucru precare nu e întrecută decât de scurtele comentarii la text, în care ignoranța este asociată cu o candidă comoditate. Sion nu verifică corect referințele și nu caută să identifice citatele. Citatul din *Ecclesiastul*, XIII, 1 (de fapt, *Ecclesiasticus*, adică *înțelepciunea lui Iisus Sirach*) din Cartea a II-a, 48, îl pune în mirare „mai întâi că în textul grecesc se dă ca citațiune de la Sirach apoi că în *Ecclesiastul* nu există o Carte a III-a (eroare de tipar pentru a XIII-a), prin urmare nici citațiunea nu se găsește”; Sion nu cunoștea deci deosebirea dintre cărțile *Ecclesiastului* și *Ecclesiasticului* și nu se ostenise să verifice în cartea *Sirach*, unde citatul se găsește la locul corect indicat în text. Dar el nu înțelege nici sensul lui ἡ ἀκρίβεια, și traducându-l prin »a înălțura” găsește ideea stihului din Cartea a III-a, cap. 15, „fără vigoare și înțelesul de tot obscur”¹⁹⁶. Pentru că numai versurile din Cartea a III-a, 69 au referință (la Ausonius), Sion conchide că „toate versurile ce figurează în cartea aceasta fără cuățmnea autorilor se vede că sunt traducțiuni fidele din Ausonie”¹⁹⁷, dar, evident, nu controlează în operele poetului latin pentru a-și verifica presupunerea. Dacă se poate accepta forarea rarului bulgarism *bâhâ* (în expresia „a prinde bâha” = a contesta, a nega), întâlnit în Cartea I, 76 (deși era corect aplicat de Hasdeu în ediția sa, p. 135, n. 3) sau chiar a termenului biblic *curba?i*, în schimb e curios ca *blagoderenia*¹⁹⁸ »a »pete echivalențele „adoratiune”, „bine cuvântare”, iar

¹⁹⁵ *Ibidem*.

¹⁹⁶ Ed. Sion, p. 202.

Ibidem, p. 234.

¹⁹⁷ *Ibidem*, p. 3.

innoplemennic pe acela de „nu eterodox”, „bine credincios”¹⁹⁹. Exemplele de mai sus sunt concludente în ce priveşte inutilitatea şi nivelul scăzut al ediţiei Sion, care a fost, totuşi, mai cunoscută decât aceea, incomparabil superioară, a lui Hasdeu.

Timp de nouă decenii *Divanul nu* a mai fost editat²⁰⁰. În 1969 cartea a fost republicată sub îngrijirea noastră de Editura pentru Literatură în colecţia „Scriitori români”. Ediţia cuprinde textul românesc al operei lui Cantemir, traducerea versiunii greceşti şi, în anexă, originalul latin al lucrării lui A. Wissowatius, *Stimuli uirtutum, fraena peccatorum*. Normele de editare a textului sunt acelea ale Academiei (transcriere interpretativă).

Retraducerea în româneşte a textului grecesc am justificat-o, pe de o parte, prin faptul că acest text nu este o versiune de autor şi prezintă unele deosebiri faţă de original, iar pe de altă parte, prin utilitatea de a oferi cititorilor de azi, dezarmaţi de dificultăţile stilului cantemirian, o formă cursivă, modernă, capabilă să le permită cunoaşterea lesnicioasă a operei.

Ediţia a căutat să profite, fireşte, de toate rezultatele precedente obţinute de cercetările asupra scrierii lui Cantemir şi a adus în *Studiul introductiv*, *Comentarii* şi aparatul cărţii, contribuţii noi. Dacă insistenţa asupra modelului Cărţii a III-a (opusculul lui Wissowatius din 1682 retipărit tocmai pentru a permite cercetarea locului său în economia *Divanului*) urma o ipoteză de lucru mai veche, alte informaţii intrau abia atunci în istoria noastră literară: analiza structurii operei; scopul scrierii ei; data şi împrejurările redactării; izvoarele, între care Pierre Bersuire (cu stabilirea locurilor folosite din *Reductorium morale*), Giacomo Aconcio, Pietro Bizzari, versiunea latină a *Bibliei*, care îndrumă spre modele apusene, identificarea a numeroase citate (fără referinţe) din clasiци greci şi latini, dar

¹⁹⁹ *Ibidem*, p. 6 şi 11.

²⁰⁰ Un fragment de câteva pagini au publicat G. Doliţă şi V. Marin în *Istoria limbii şi a literaturii vechi moldoveneşti. Crestomaie*, Editura Lumina, Chişinău, 1966, p. 279-284.

mai ales dovedirea lecturilor lui Cantemir din Miron Costin (*Viaţa lumii*) şi Dosoftei (*Viaţa şi petrecerea sfinţilor*); anterioritatea Cărţii a II-a faţă de prima; faptul că nu Cantemir este autorul versiunii greceşti, datorată lui Ieremia Cacavelas; locul motivului *Fortuna labilis* în operă şi sensul nou dat de autor acestui motiv; elementele laicizau te ale cărţii; circulaţia *Divanubd*, în copii şi prelucrări manuscrise (cu lista acestora); un titaj necunoscut al primelor coli din ediţia de la 1698 (cu variantele faţă de ediţia definitivă); descoperirea unei versiuni integrale arabe din vremea lui Cantemir, dar ignorată de el; în sfârşit, pe lângă obișnuitul *Glosar şi Indice de nume*, un *Indice de autori şi opere* şi altul *cultural* menite să scoată în evidenţă erudiţia autorului şi particularităţile terminologiei sale filozofice, etice sau ştiinţifice²⁰¹.

În ediţia critică de *Opere complete* ale lui Dimitrie Cantemir, publicată de Editura Academiei, *Divanul* a fost republicat ca voi. I (Bucureşti, 1974), cu textele românesc şi latin în transcrierea noastră, primul revăzut de dr. Stela Toma, iar al doilea de dr. Dan Slușanschi şi cu textul grecesc stabilit de prof. Măria Marinescu-Himu. Cu concursul colaboratoarei noastre pentru analiza versiunii şi a glosarului de termeni în limba greacă, am întocmit studiul introductiv, comentariile şi indicii ediţiei academice.

Editura Minerva a republicat *Divanul* în 1990, preluând textul românesc original, comentariile şi glosarul din ediţia 1974, traducerea noastră modernă a versiunii greceşti din ediţia 1969, dar înlocuind studiul nostru introductiv anterior (prea dezvoltat), cu o postfaţă a regretatului Alexandru Duşu.

Reeditarea de faţă - a şasea în 138 de ani - a fost condusă după normele expuse în *Nota asupra ediţiei*.

²⁰¹ Ediţia noastră din 1969 s-a bucurat de recenzii semnate de George Stela Toma, Al. Rusu, Pompiliu Teodor, Dan Zamfirescu, Ştefan Giosu, Emil Vasilescu.-V. ediţia 1974, p. 88, n. 261 şi p. 481.

VII. *DIVANUL ÎN CULTURA ROMÂNEASCĂ
ŞI ÎN CULTURA EUROPEANĂ*

După cum autorul însuşi a dorit-o, *Divanula* fost o scriere bine primită de cultura românească a vremii şi care, timp de peste două veacuri şi jumătate, a rămas în atenţia cărturarilor de la noi. Despre o operă care după difuzarea ei prin tipar a fost copiată de cel puţin 19 ori - manuscrisele cunoscute - în ambele ei versiuni, română şi greacă, este greu de spus că nu a putut rămâne în literatura noastră²⁰². Opinia lui Sextil Puşcariu merită a fi amintită numai pentru a ilustra varietatea reacţiilor pe care le poate provoca o carte interesantă. Tipărită în 1698, copiată aproape din deceniu în deceniu până în 1846, retipărită în 1865, 1878 şi 1969, analizată în manuale sau studii până în ultimii ani - prima scriere a lui Cantemir continuă să-şi împlinească o funcţie culturală greu de contestat şi, după ce a bucurat pe vechii cititori, ea rămâne pentru cei de azi mărturia la fel de preţioasă a tradiţiei umanismului românesc. *Divanul* a răspuns deci dorinţei pe care o mărturisea Miron Costin în *Predoslovie* sau la *Viaţa lumii*. Cartea lui Cantemir arată şi „plecarea spre învăţătură” a românilor şi posibilitatea efortului nostru creator de a învaţa cultura chiar în condiţiile marilor greutăţi ale veacului al XVII-lea.

Ca şi alte vechi scrieri, *Divanula* ocupat succesiv mai multe locuri în cultura noastră. De la apariţie şi până către mijlocul secolului al XIX-lea, perioadă în care ediţia tipărită este prezentă în bibliotecile vii, citite, cum constatăm din însemnări şi din faptul că opera este răspândită încă prin copii manuscrise, *Divanul* face parte din fondul literar circulant. Ea îndeplineşte în această fază funcţia de operă etică, de educaţie religioasă dar

²⁰² Sextil Puşcariu, *Istoria literaturii române. Epoca veche*, ed. a 2-a, Sibiu, 1930, p. 170.

de reflecţie filozofică. Ea contribuie în bună măsură la întreţinerea şi dezvoltarea interesului pentru temele „norocului nestatornic” şi a „disputei între suflet şi trup”, tocmai sub această formă a dialogului. În secolele XVIII-XIX vom regăsi motivele în alte creaţii folclorice sau din literatura populară scrisă (*Mustrearea sufletului şi a trupului*²⁰³, traduceri din Oxenstierna), ceea ce demonstrează, încă o dată, integrarea *Divanului* într-un filon bogat al literaturii noastre vechi. Numărul mare de copii şi prelucrări dovedesc că el devenise carte populară (în special partea I, vie, dialogată).

Treptat, cerul cititorilor *Divanului* se restrânge însă la acela al ştiutorilor de carte de la sate şi al clericilor din mănăstiri.

Pentru o vreme, prima operă a lui Cantemir, eclipsată parţial de scrierile de faimă europeană ale cărturarului nioldovean (*Istoria Imperiului otoman* şi *Descrierea Moldovei*), este cunoscută de oamenii noştri de cultură doar după nume sau după descrierile altora²⁰⁴.

²⁰³ V., N. Cartoian, *Cărţile populare în literatura românească*, voi. II Bucureşti, 1938, p. 215-216. La 1849 şi 1854 Anton Pann publica *Pocăinţa omului desmierdat sau Vorbire între suflet şi trup*, Bucureşti, reluată de ierom. Paisie Lambru într-o broşură din 1905, *Viaţa şi petrecerea omului desmierdat sau Convorbirea sufletului cu trupul*, Bucureşti. Alte *Mustări* sau *Vorbiri între suflet şi trup* se păstrează în fondul de manuscrise româneşti al Bibliotecii Academiei Române (v. Cartoian, *ibid.*: mss. rom. 2120, 2135, 2743; ms. gr. 156).

Aşa, George Bariţ, în articolul său *Dimitrie Cantemir, principele Moldovei*, publicat în „Transilvania”, 3 (1870), p. 118, descrie *Divanul* „evident după Alexius Horányi, *Memoria hungarorum et P^ouincialium scriptis editis notorum, pars II*, Viennae, 1776, p. 284. Vasile P^o in *Disertaţie despre tipografiile româneşti*, Sibiu, 1838, p. 79, folosise aceeaşi sursă. Era vremea în care Hasdeu se plângea că despre Dimitrie „ntenur unii cercetători „nu cunosc nici titlurile producerilor sale”²⁰⁴ *Într-o scrisoare asupra lui Cantemir Vn.*, în „Foita de istoria si literatură”, 1 /1860, -- 3, col. 69).

în 1865, prin republicarea integrală, Hasdeu descoperă *Divanul* pentru istoriografia culturală și pentru filologia noastră²⁰⁵. Dar nici istoricii culturii, nici filologii n-au fost atât de sensibili cât ne-am fi așteptat la semnalarea lui Hasdeu. Retipărirea *Divanului* în 1878 s-a datorat faptului că întreaga operă a lui Cantemir era reeditată de Academie; atenția acordată cărturarului moldovean era provocată însă de alte scrieri, socotite mai valoroase, iar despre felul cum s-a retipărit *Divanul* am avut prilejul să scriem mai sus. În realitate, cartea nu a format obiectul unui studiu atent, așa încât timp de câteva decenii cunoașterea ei s-a limitat la observațiile puține ale lui Hasdeu și la cele eronate ale lui G. Sion și M. Gaster²⁰⁶.

Până ce filologii își vor întoarce atenția către opera lui Cantemir, mai întâi pentru studiul stilului, ea încremenește sub eticheta pe care i-o pune N. Iorga: „O compilație greoaie, rău scrisă și fără scop”, în cuprinsul căreia „puțini mai pot avea curajul să rătăcească”²⁰⁷. Sion în ediția de autoritate a Academiei, Gaster, Iorga erau de ajuns pentru a stabili reputația unei opere, pentru a tăia elanul celor ce-ar fi vrut să o studieze sau pentru a da idei preconcepționale celor ce se încumetau²⁰⁸. *Divanul* capătă un număr de inventar în istoria literaturii

²⁰⁵ B.P. Hasdeu, *Uă scriere de filosofii morală în limba română*, loc. cit., p. 81.

²⁰⁶ *Chrestomație română*, voi. I, p. XLVIII.

²⁰⁷ N. Iorga, *Istoria literaturii române în sec. XVIII*, voi. I, p. 274-275.

²⁰⁸ La aceasta contribuise și Aron Densusianu (*Istoria limbii și literatură române*, ed. a 2-a, Iași, 1894, p. 181), căruia limba *Divanului* îi păruse „exotică, nenaturală și greoaie până la dezgust, intervertită și încurcată până la neînțeles”. A.D. Xenopol protestează în *Istoria românilor din Dacia Traiană*, ed. a 3-a, voi. VIII, București, 1929, p. 206, nr. 32, vorbind despre „limba curat românească” a lui Cantemir și despre „tema îndeobște interesant tratată... cugetările nouă și fericite” ale *Divanului* (*ibidem*, p. 210).

române vechi, peste care manualele trec repede în favoarea *Istoriei ieroglifice*²⁰⁹.

Această carență a vechii istoriografii literare se întrerupe cu un mare studiu despre stilul lui Cantemir, în care analiza *Divanului* ocupă un loc însemnat, fără a răspunde însă întrebării privind originea acestui stil (influența celui latin, celui turcesc sau creație originală)²¹⁰. Se deplânge conținutul sterp și monoton al acestei opere, dar „stilul, ca unul ce nu se depărtează prea mult de tradiție și nu suferă prea mult de mania de originalitate a discipolului lui Van Helmont, stilul e mai așezat, mai puțin bizar și de neînțeles”²¹¹. A.D. Xenopol prețuiește însă *Divanul* tocmai pentru limbă și idei²¹². Mihai Eminescu îmbogățește Biblioteca Universității din Iași cu un exemplar plătit cu 170 lei noi în 1874, acela folosit azi de cercetători²¹³.

²⁰⁹ Ideea neintemeiată pe nimic a lui G. SFOI (*Prefața*, p. X) că *Divanul* ar fi o prelucrare după Wissowatius „comandată ca teză de 3LEISL de către profesor (Cacavelas) elevului său” (Cantemir) și-a străbătut drumul nediscuțată de nimeni (Dan Bădărău, *op. cit.*, p. 7, nr. 3, credea însă că lucrarea de „abilitare” a lui Cantemir ar fi fost *Compendiolurn*), repetată de Șerban Cioculescu („un exercițiu, ca să spunem așa, de nivel înalt, însă un exercițiu de învățăcel, sub îndrumarea / unui dascăl superior cum a fost igumenul cretan Ieremia Cacavela” — *despre stilul lui Dimitrie Cantemir*, în „Tribuna” 2[1958], nr. 35, p. 1).

Dragoș Protopopescu, *Stilul lui Dimitrie Cantemir*, în „Analele Academiei Române”, S. II, Meni. lit., 37(1914-1915), p. 125-170. *jj* *Art. cit.*, p. 135-136.

²¹⁰ *Op. cit.*, p. 206, nr. 32, și p. 210; G. Pascu, în *Viața și operele lui Dimitrie Cantemir*, București, 1924, p. 33, insistă asupra importanței filozofice a *Divanului*.

²¹¹ Este exemplarul cu nr. 114/74, descris de Eminescu în adresa către Ministerul Instrucțiunii din 15 octombrie 1874 (cf. G. Zăne, *Căteva pre M. Eminescu*, în „Revista Fundațiilor Regale”, 6 [1939], 317—326, și M. Bordeianu, *Autografe eminesciene pe cărți din Biblioteca Universitară din Iași*, în „Căiăuza bibliotecarului” 17 [1964], nr. 6, P* 336). Este interesantă indicația marelui poet rezultată dintr-o intuiție „...” analiză a textului: „Ext român cu tradn

Principalele studii despre viaţa, opera şi gândirea lui Cantemir, semnate de P.P. Panaitescu, Dan Bădărău şi Petru Vaida marchează o etapă nouă în studierea *Divanului*. Din numeroasele probleme pe care le pune cartea se încearcă rezolvarea câtorva prin analize atente: originea temei²¹⁴, scrierile din care se inspiră autorul²¹⁵, ideile filozofice, etice şi sociale, umanismul autorului. Principalele contribuţii în aceste chestiuni le-au adus Dan Bădărău²¹⁶, care scrie primele pagini clare despre aportul filozofic al *Divanului*²¹⁷, semnalând astfel caracterul complex al acestui document de gândire românească din secolul al XVII-lea şi, în general, valoarea sa pentru studiul prefacerii în sens modern a culturii noastre acum trei veacuri, apoi Petru Vaida²¹⁸.

²¹⁴ D. Russo (dar înainte de el Ovid Densusianu, *Istoria literaturii române*, p. 517) crezuse că găseşte ideea centrală a *Divanului* în *Dioptra* lui Philippos Monotropos (*Manuscrisele greceşti din Biblioteca Academiei Române*, Bucureşti, 1901, p. 10). P.P. Panaitescu compară cele două scrieri conchizând asupra originalităţii *Divanului* prin tratarea literară şi soluţia laică, deosebită de aceea a *Dioptrei*. Dan Bădărău, *op. cit.*, p. 118—120, extinde comparaţia la *Venatio scientiarum* a lui Van Helmont, cu concluzia că nu acesta este modelul *Divanului*.

²¹⁵ P.P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 51, reia observaţia mai veche a lui Sion despre folosirea lui Wissowatius, semnalând interesul unei contaminări a ideilor din *Divanul* cu gândirea unitariană. Dan Bădărău insistă asupra lui Wissowatius (*op. cit.*, p. 121—123), fără a putea stabili încă în ce măsură l-a utilizat Cantemir. Reluată în studiul nostru *Dialogul Orient—Occident, tradiţie— inovaţie în „Divanul” lui Dimitrie Cantemir*, *loc. cit.*, p. 43, şi P. Vaida, *Umanistul Andrei Wissowatius tradus de Dimitrie Cantemir*, în „Gazeta literară”, 11 (1964), nr. 37, 10 septembrie; P. Vaida, *Dimitrie Cantemir şi Andrei Wissowatius*, în „Revista de filozofie”, 12 (1965), p. 37-48.

²¹⁶ *Op. cit.*

²¹⁷ *Filozofia lui Dimitrie Cantemir*, p. 111-125, 195, 284, 291.

²¹⁸ *Dimitrie Cantemir şi umanismul*, Bucureşti, Editura Minerva, 1972, 309 [-311] p.

Şi în lucrările de sinteză *Divanului* i se acordă mereu mai multă atenţie de către filologi²¹⁹, istoricii literaturii²²⁰ sau ai filozofiei noastre²²¹.

Scris într-un centru important de cultură sud-est europeană, asociind elemente de gândire din răsăritul şi apusul continentului, publicat şi în limba greacă, *Divanul* aparţine prin temă, geneză şi destinaţie tezaurului comun al literaturii europene. Cantemir însuşi considera că prima lui scriere poate interesa cercul învăţaţilor de la Academia din Berlin. În 1776, Alexius Horânyi o menţiona între lucrările cunoscute ale vremii²²². A. Papadopoulos-Vretos o aminteşte, în 1854, în a sa *Istorie a literaturii neogreceşti*²²³. Deşi descris de Emile Eegrand la sfârşitul veacului trecut ca o carte ce intră şi în bibliografia elenică, *Divanul* nu a format obiectul unui studiu privind locul său în istoria literaturii neogreceşti. Cercetarea acestei opere integrată procesului de formare a cugetării greceşti moderne trebuie să ţină seamă că prin *Divanul* un text HDJB^O este pentru întâia oară tradus în greaca populară.

Pentru că Oxenstierna acordă prea puţine pagini disputei între Suflet şi Trup în *Cugetările* sale, *Divanul* rămâne ultima operă care tratează pe larg motivul la începutul epocii moderne. După cum arătam mai sus, prin interpretarea şi soluţia pe care

²¹⁹ Al. Rosetti şi B. Cazacii, *Istoria limbii române literare*, voi. I, Bucureşti, 1961, p. 300-318.

²²⁰ *Istoria literaturii române*, voi. I, Bucureşti, 1961, p. 612-614.

Istoria gândirii sociale şi filozofice în România, Bucureşti, 1964, p. 80 (Dan Bădărău) şi P. Vaida, *art. cit.*, în *Istoria filozofiei româneşti*, h Bucureşti, 1972, p. 85-92.

²²¹ *Op. cit.*, p. 285, unde *Divanul* este descris astfel: *Mundus et nima, in Graeca et Moldava lingua scriptus liber et in Moldavia npressus, in dialogos partitus, praecipua Ethicae capita continens.* cneera e luată după biografia lui Cantemir anexată ediţiilor occidentale ^ atonei Imperiului otoman.

²²² 130 s... ^ l... i tyCkoXofia, TOLt. K, 'ABrjvcu, 1854, p. 46,

o dă temei *Fortuna labilis*, scrierea lui Cantemir ocupă în istoricul acestei teme un loc pe care nici un studiu viitor nu-l poate ignora, și este cazul să regretăm că nici F. Batiuşkov, nici Ramiro Ortiz nu au surprins interesul unei analize a *Divanului* sub acest raport. Prezența citatelor din al-Saadi și sensul pe care Cantemir îl dă *Divanului*, ca gen literar, fac din opera sa un document al schimburilor culturale Orient-Occident²². Apelul la autorități din gândirea clasică sau medievală - păgâne, catolice, unitariene - într-o carte de etică ortodoxă este plin de semnificație pentru lărgirea orizontului cultural sud-est european în pragul epocii moderne. Iată tot atâtea motive care conferă primei scrieri a lui Cantemir o însemnătate ce depășește granițele culturii românești.

Divanul este una din operele mari ale gândirii românești și ale cugetării Europei de Sud-Est în general. Substanța bogată și nuanțată a acestei scrieri, în care sunt întreșute, într-un interesant efort de sinteză, ideile raționalismului încă tânăr cu urzeala gândirii medievale în curs de prefacere, fac din prima lucrare a lui Dimitrie Cantemir cartea reprezentativă a unei epoci și a unei mari lupte de idei care avea să separe religiosul de laic și să aducă apoi triumful celui din urmă în cultura română și neogrecescă.

Ca operă de reflecție etică, *Divanul* interesează pe cercetătorii filozofiei noastre; ca etapă în formarea limbii române literare, cartea justifică atenția filologilor și a istoricilor literaturii și, totodată, rămâne unul din izvoarele prețioase de informație asupra cunoștințelor variate ale cărturarilor români din secolul al XVII-lea și ale cititorilor de atunci.

Această întreită valoare a *Divanului* îi îndreptățește pentru totdeauna prețuirea iubitorilor de cultură și atenția cercetătorilor.

VIRGIL CÂNDEA

²² Cf. studiul nostru citat mai sus, *Dialogul Orient—Occident, tradiție—inovatie*, în „*Divanul*” lui Dimitrie Cantemir, p. 41-45 și 49—50.

DIVANUL
SAU
GÂECEAVA ÎNȚELEPTULUI CU LUMEA
SAU

GIUDEȚUL SUFLETULUI CU TRUPUL,

Prin de truda și de ostenintă iubirea
IOAN DIMITRIE CONSTANTIN-VOIEVOD

Intăiu izvodit și de iznoavă din Vechiul și Noul Testament, în slava și folosința moldovenescului niam, în vremile a Măriei-Sale blagocestivului, prealuminatului Moldaviii oblăduitoriu

IOAN ANTIOH CONSTANTIN-VOIEVOD

Alcătuit,

de către a pravoslavnicului moldovenescului nărod de preaosvințitul părintele Savva, Arhiepiscopul și Mitropolitul Sucevii otcârmuindu-să.

Iară cu osirdiia și epitropiia cinstitului și blagorodnicului boiar, dumnealui Lupul Bogdan hatmanului, s-au tipărit în orașul scaunului domniiei, în Iași.

Va leat de la Adam 7206, iară de la mântuința lumii 1698, meseța avgust, 30.

S

^ ^ s-au tipărit prin osteniiala smeriților și mai micilor anasie ieromonahul și Dionisie monahul, moldovenii.

3% 5*

Ir - , cin.

ai a ai Hixro\,f!

Iii c<fi*&v> *

IPI *mim ifiuhTfle mn*

JQANOV ANIItXOV

1 »

J^>< A***A*

Stihuri
tărăi,

pre he[r]bul
stih [uri] 7

I[OAN]

AfNTIOH]
V[OEVOD]
MfILOSTITU]
Z[EMIJ]

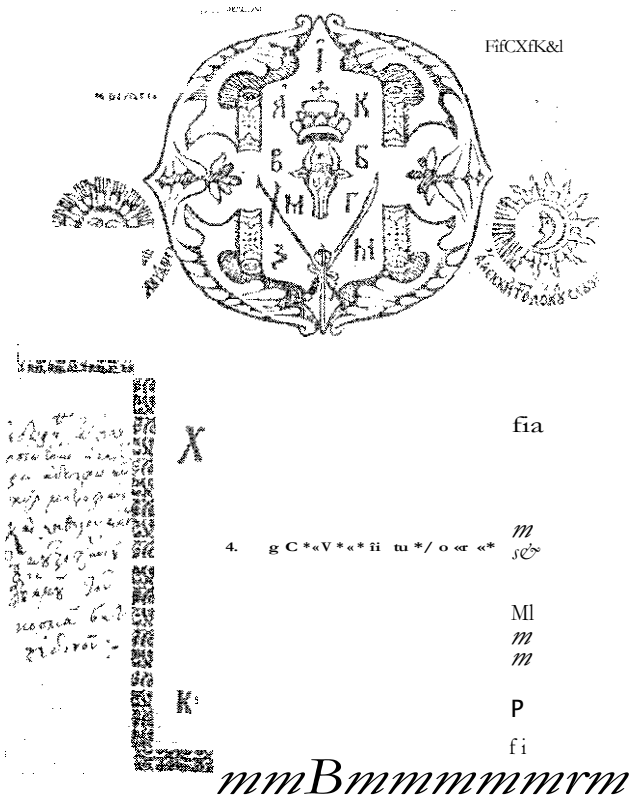

QONSTANTIN]
B[O]JIEIU]
G[OSPODA.R]
MfOLDAVSKOI]

SOARELE CU LUNA PRE
UNDE LUCEȘTE

ADECĂ-N TOT LOCUL,
SLĂVIT SĂ GRĂIAȘTE.

Herbul Țărăi, vechii ș-au fost ales buăr,
Numele vestindu-și ca tunul prin nuăr.
Noii mai pre urmă, avându-1 moșie,
Tot acel vechiu nume mai vestindu-1 șie.
Intr-această vreme cine-1 stăpânește
O, Dumnădzău svinte, tu îl ocrotește,
Că mâna ta svintă l-au încoronatu-1
Și brațul tău tare l-au întemeiatu-1.
Pârînșasca scară și scaunul dându-i,
Ceriașca ta armă, crucea, întindzindu-i,
Spata-i povățește biruind pre toată
Vădzut, nevădzută vrăjmășasca gloată,
Căruntețe vadză, bătrâneț-agiungă,
Slăvit fenicește-1 cu viață îndclunsă./

Divanul, Iași, 1698. „Herbul țării” (foaia de titlu, verso). însemnare în grecește: „Dăruit preacuviosului nostru frate domnului domn Mitrofan, egumen al Cotrocenilor, de mine Cosma Vatopedinul (Muntele Athos, Biblioteca Mănăstirii Dionisiu).

Blagocestivului, prealuminatului și noă cinstitului, //
dulcelui și mai marelui frate,

IOAN ANTIOH CONSTANTIN-VOIEVOD,

Cu dumnădzăiasca mila domn, oblăduitoriu Țărâi
Moldovii, de la al Măriii-Sale mai mic și plecat frate

IOAN DIMITRIE CONSTANTIN-VOIEVOD

CARTE DE ÎNCHINĂCIUNE

Astronomii, adecă a stelelor cunoscători - prealuminate, cinstite, iubitul meu frate - întru toate câte întru a ceriului trup stele să poartă, doă numai neclătitoare și nemutătoare a fi arată, carile una în partea ceriului diasupra, iară alta în partea ceriului dedesupt a să afla povestesc: una *polus arcticus*, iară alta *polus antarcticus* le număsc, prin carile a ceriului trup și “tundzală să învârtește”.

Aceste dară doă stele, mai marele meu și iubit frate, măcar
area una de la altă lungă depărtare și mare deosăbire au,
și — după socotială — pururea nedespărțite și totdeauna
edeosăbite sint; și a lor una cătră alta driaptă potrivire și una
potrivă altuia neclătită odihnire și ră/dzimare, nici a ceriului II”

Petrus Berchorius, *Repertorium morale*, V, 31 {Depolo}.

lată lățime, nici a sferii pământului groasă grosime a o opri sau a o despărți pot. Că precum 2 roate într-o osie să liagă, așa acele printr-o o mintiască osie (carea *axxon* să chiamă) una cu alta să, prin atâta de meidian despărțire, întrulocadză³.

Într-aceste 2 stele chendrul, adevă ținta a mijlocirii câtimii ceriului, să înmijlociadză, și în acea adevărată mijlocire a rătundzelii pământului să așadză, carile, din vârtutea a acelor 2 drept-cumpănite și potrivite stele, acelea câte deasupra chentruului întemeiate sint, nicicum în sus sau în gios, în driaptă sau în stânga a să muta sau a să clăti pot; ce oricâte în a câtimii ceriului cuprindere să cuprind, toate într-acel în mijloc drept-mijlocit chentru să radzimă preste tot.

Ca aceste dară 2 stele - dulcele mieu iubit mai mare frate - doi frați sau doaa inimi a doi (însă adevărați) s-an asămăna putea frați, carii cu starea locului și cu depărtarea deosăbirii (trupești) măcar că cât departe depărtați și cu petrecerea neîntrulocați ari fi, însă după a sufletelor de nemică cevași oprită pătrundere (de vreme ce sufletul neoprit și prin toate pătrundzitoriu iaste) pururea nedepărtați, totdeauna și-n /// toate date întrulocați / să află.

„Acum dară ce-i bine sau ce-i frumos, decât a petrece frații împreună”, dzice *Psalmul 132*. Așe dară, între doi frați dragostea (ca între doaa stele chentru) nemutată, prea întemeiată să mijlociadză; adevă, între doaa inimi a doi frați, nesmintită și nebetejită să așadză; și așe, din doaa inimi o adevărată dragoste izvorește, carea ca al triilea frate a fi să socotește. Aceștia dară, cu acel de aur al dragostii frățești legându-să și împletindu-să lanțuh, nerupt și neîndoit va fi; mărturisește înțeleptul: „Funea întreită anevoie să va rumpe” {*Eclisiastul* gl. 4, sh. 12). Aceștia totdeauna în toate și pretutindirea bine

³ Petrus Berchorius, *op. cit.*, V, 7 {*De axe*}.

vor îmbla; adeverește iarăși înțeleptul: „Trei sint carile bine îmbla” (*Pilde* 30, sh. 29).

Thalis filosoful, carile dintre cei șapte ai grecilor înțelepți unul era, pentru trei lucruri bodzilor săi mulțămită și blagodarenie a face obiciuit era: întâiu căci om și nu dobitoc, a doa căci bărbat și nu fâmeie, a treia căci ellin și nu varvar l-au făcut⁴. Așe dară eu, dulcele mieu, cinstite și mai mare frate, pentru trei lucruri celui în troiță de o ființă Dumnădzău, vecinie atotțitoriu și chivernisitoriu împărat, slavă, cinste și închinăciune trimăt: întâiu, căci nezloslavnic, innoplemenic, ce / pravoslavnic creștin; a doa, căci nu alții beserici, ce ai *IH*⁵ Răsăritului următoriu; a treia, căci nu altuia, ce mării-tale dintr-un părinte și dintr-o maică m-au făcut și m-au născut frate, pre carile ca pre o întemeiată și vârtoasă sprijenială și cetate te țiu. Adeverește împăratul Solomon dzicând: „Fratele carile să agiutorește de frate, ca o cetate vârtoasă” [*Pildele* gl. 18, sh- 19]. Așjidirea, precum izvorul mic în apa mare a da năzu-⁶ște, așe eu cătră mării-ta și cătră a mării-tale cinste alergând, cinstea să mi să măriască; precum frumos grăiaște Esthir: „Izvorul mic în apa mare să mărește” (gl. 10, sh. 6). Și măcar că de un filosof oarecarele s-au grăit: „Gura carea singură pte sine să laudă să fie pușind” (mai vârtos că ale mării-tale tade ale mele sint), însă precum adevărul pre toate biruiaște și preste toate stăpânește, adevărit și știut im iaste. Cu a acestuia dară, a adevărului veșmint îmbrăcându-mă, „mirosul eșmintelor mele ca mirosul zmirnii”, mărturisește *Cântarea cântărilor* 4, sh. 11). Pentru aceastăcinsti-voiu, lăuda-voiu ⁷aceasta tuturor mărturisi-voiu căci mie în cinste, în laudă și - ⁸ca ^* Dumnădzău agiutoriu — agiutând im ești. Dară pre cine ⁹o iu cinsti? Prorocul mă învață: „Nu da altuia slava ta, și / *IV* redniciia ta niamului strein” {*Varub* gl. 4, sh. 3); pentru

⁴ ^i°genes Laertios, *BIOL XOCL a7TO(p#e[U.aT0t xwv ev* (piXoo~ocpia ^O^LjLTIadCVTOJV, I, 33.

aceasta cu cinste, ca domnului și fratelui meu mai mare, mă voiu închina. Și cum nu te voiu cinsti? Iarăși voiu dzice; și cum nu voi mărturisi? iarăși voiu grăi. Că eu de voiu tăcea, au inima și dragostea cum nu va striga? Au acelea ale mării-tale cătră mine nenumărate de bine faceri nu vor mărturisi? Au cu prorocul împreună nu voi cânta: „Părintele meu și maica mea m-au lăsat pre mine, iară domnul meu și fratele meu m-au luat pre mine”? [Ps. 26, 16].

Pentru acestea dară, a mării-tale totdeauna și-n toate dzile cătră mine, dintru acea adevărată frățască dragoste izvorâte, ca de viață făcătoare de bine faceri izvoară arătate, căroră răsplătire și la preț prețuire a da vrednic nefiind, acest al meu pușinteluș pentru mult, mititeluș pentru mare dar cu rugămintă spre primire îl aduc - carele dintâi născutul a proastii și nevrednicii mele minți, ca un de floricele cules și legat mănuncheaș, carele întâia a osteninții mele răzsădire și odrăslire iaste, spre a mării-tale bună mirosală l-am, alegându-1 și gătindu-1, adus.

Însă cu oarece și osârdie și ostenință, din a multora, nu de pemintești, ce cerești ogoară, neveștedzitoare floricele, cu neștricătoriu miros adunate și-ntrulocate li-am prefăcut.⁴ / Însă cu această îndemnare, pre mări ia-ta priimitoriu și a ostenele ca acestea însoșitoriu știind, precum și alte întru ale mării-tale vremi multe s-au răzsădit și-au înflorit, așe mă rog ca și acestea ale mele ostenele (carile sint ca niște de un prost și neînvățat grădinaru adunate floricele) a să sămăna, a să sădi, a înflori și tuturor depreună a să obști să binevoiești și să nevoiești. Și mai vârtos tot moldovenescul nostru niam cu *Cântarea cântărilor* a striga, și unul altuia în bucurie arătând a cânta să să îndemne, dzicând: „Flori s-au deschis în pământul nostm!” (glav 2, sh. 12).

Însă măcar că acest al meu dărișor mării-tale nevrednic și netrebnic iaste, căce mulți minunați, multe minunate, slăvite

⁴ C.p. Saadi, *Gulistan*, Prefața.

și lumii obștite și e pre urmă lăsate au făcut și-au arătat, de pomenire destoinice și vrednice lucruri, carele ca soarele în sânina vreme dau rădze și ca lumina în întunerec ce luminiadză. Au poate dară luminața lumânăreli împotriva soarelui să strălucească? Au poate muvilița în a Olimbului munte coastă să să cunoască? Ba. însă, precum fericitul Pavel grăiaște, adevărat iaste: „în casa mare nu numai de aur și de argint, ce și de lemn și de lut trebuiesc vase” / (*Cătră Timothei, Cartea 2, gl. 2, sh. 20*). Și măcar că toate blăstămățiile și nevrednicile în mine să află, însă mării-tale plăcute și învoite fiind, de triabă și vrednice sint; și macara că aceasta a dzice nevrednic sint, însă: „Nevrednicia mea, aceia mi-au agiutat” (dzice *Isaia*, gl. 63, sh. 5) și cu aceasta învrednicindu-mă, această a tinerețelor mele mtăia născută roadă mării-tale închinând și dăruind, bine mvoită, priimită și plăcută a fi, cu plecăciune rog, potesc. Si-ntru aceasta, rămăiu

Al mării-tale mai mic și plecat frate

IOAN DIMITRIE CONSTANTIN-VOIEVODA

⁵ Ia Udriiu

⁶ P. Saadi, *op. cit.*, Prefața.

CARTE CĂTRĂ CETTORIU

Cetitoriului și de ostenință iubitoriului, bucurie! / V

Cinstite și de trudă iubitoriule cetitoriu, iată trei, spre a sufletului dulce gustare, și să întind meșcioare. In cea dintăiu dară, ale lumii, adecă a trupului, nebunii și rele, sufletului sticătoare și de tot omorătoare pofte - și, împotrivă, a înțeleptului, adecă a sufletului înțelepciune, cunoștință și spre lumeștile, să nu dzic trupeștile, desfrânate pofte înfrânare, oprire și părăsire - să cuprind.

În cea a doa, pentru ale lumii grăite minciuni și bârfături și pentru a înțeleptului vorovite adevărat cuvinte marturi și mărturii aducându-să, lumea de mincinoase, iară înțeleptul de ctedincios să dovedește.

In cea mai pre urmă, carea a treia iaste, pentru gâlcevele și pârăle carele mai denainte între înțelept și-ntre lume, adecă mtre suflet și-ntre trup, s-au făcut, ca păceluiți, bine învoiți și după dumnădzăieștile porunci amândoi împreună pre o cale și pte un drum a îmbla și a să îndrepta îi învață; și precum cea vecinică, așe cea vremennică, între dânșii a să alcătui, pace și pnetinirea îi înviadză.

Intr-aceste trei meșcioare, adecă trătăjei, ca în trei luminoase șt neprăvuite oglinde, precum / a trupului, așe a sufletului stat „ și podoabă își, privind, socotește și ceva dintr-acestea lipsă sau gtozav vădzind, tocmește și cum să cade frumos orânduiaște și* împodobește, și precum lui Dumnădzău, așe oamenilor plăcut și cinstit a fi să te învrednicești.

Aicea dară, carea grozăviia și frumsețea trupului și carea grozăviia și frumsețea sufletului să fie vei afla. Căci amânduror podoabele și dezbrăcările, iată, de față stau. Întâi dară lumea, adecă trupul, spre care, în adâncime, nemăsurate bezne fără fund, iaste să te răpască și în veci fără ieșire să te, prăpădind, chinuiască. Așijdirea înțeleptul, adecă sufletul, de acea beznă și prăpastie ferindu-te și de spre a ci alergare împiedecându-te, spre care slavă, fericire și în veci fără sfârșire bucurie te îndemnând înviadză, carile bezna întunerecului lumăsc arată și luminiadză și celea carile cinsteșe și de laudă vrednice a fi descoperi și învață.

Așijdirea a lumii, adecă a trupului, rău cunoscute și strâmb grăite minciuni, cu ale sale drepte răspunsuri și cu vechile și noaile *Svinte Scripturi* adeverește, ivește și dezvălește, carile cu întreg suflet cercându-le și ispitindu-le, vecinica, vei afla, viață, precum mărturisește Evanghelistul: / „Ispitiți *Scripturile* că vi să vede voaă într-însele viața vecilor a avea” (*Ioan* 5, sh. 39).

La aceste trei dară mese, iată, și doaă ți s-au dat păghară, dintru carile, carile îți va fi voia, acela vii lua. Însă unul pre denafară cu frumoasă și plăcută poleială, iară pe dinlontru de aramă, cu codită și cumplit otrăvită băutură; iară altul nearătos și nadržăstos pre denafară, însă de aur pre dinlontru și de a vieții apă și plină de dulciață băutură plin iaste. Adecă paharul frumos, arătos, lumea sau împărăția ei, paharul nearătos și cu smerit chip ceriul sau împărăție lui iaste.

Dintr-aceste doaă păghară bogooțel David bine, cum să cade, frumos, înțelepțește și-a ales: „Păgharul mântuînții voi primii (dzice) și numele Domnului voi striga” (*Psal* 115, sh. 13[=4]).

Paharul vieții. Acesta adevărat păgharul carele viață drege și nemoarte mestește iaste; a acestuia păghar dulce băutură nu să mai sfârșește; a acestuia păghar plinire sufletul în veci cu vinul

cel de veselie și de bucurie adapă. Acesta-i păgharul pentru carele Domnul nostru Iisus Hristos și mântuitorul nostru cel cu braț vârtos dzice: „Luați, beți dintr-acesta toți” (*Mat* gl. 26, sh. 26 [=27]; *Mar* gl. 14, sh. 22 [-23]; *Luc* gl. 22, sh. 19 [=20]). Intr-acesta păghar acea duhniească / adecă sufletiască iaste băutură „dintru carea toți aleșii lui Dumnădzău vor să bea”, mărturisește Pavel (*Car. I Cor.* gl. 10, sh. 4). Pentru nearătarea dară cea pe denafară, o, iubitul, nu te scărândăvi, nici te mârni, căci frumos iaste, numai trupeștilor ochi nearătos a fi li să pare; ce cu dragoste priimindu-1, ia, bea, că sufletul săturându-1, a necurațiilor pojar și înălțată pară va stânge și va, potolind, **stampară**.

Paharul morții. Așijdirea, pentru a celualalt pre denafară frămsețe păghar, ochiul tău nu să amăgiască și ghizdăviia lui inima ta să nu, râvnind, pofțiască, că într-însul otrăvită nebulie iaste, și pentru carii păgharul acela priimăsc, Prorocul așe dzice: „Beau și să turbură și să nebunes” (*Ier.* 25, 16). Pentru băutorii lui, iarăși alt Proroc dzice: „Turburatu-s-au și clătitu-s-au ca batul și toată înțelepciunea lor și-au vărsat” (*Psal* 106, sh. 27), și iarăși acela fericitul dzice: „Foc, iarbă pucioasă și duh vi vornic - partea paharului lor” (*Psal* 10, sh. 6). Acesta-i păgharul acela pentru carile iarăși acela blagoslovit grăiaște: „A căriia drojdii nu vor scădea și vor bea „și păcătoșii pământului” (*Psal* 74, sh. 8). Acesta-i păgharul al urgiei lui Dumnădzău, pentru carele singur dzice: „la păgharul a vinului urgiei mele și vii drege dintr-însul tuturor nianiuirilor pământului și vor bea și să vor / turbura și vor nebuni” (*Ieremia* gl. 25, sh. 15-16; caută și *Apocal.* gl. 16, sh. 19 și gl. 14, sh. 10).

După aceasta, pre meșcioare, pre acestea, iată tot felul de „nă, iată tot niamul de poamă: iaste poama vieții, iaste poama morții, iaste pâinea vieții, iaste pâinea morții — carele vii vrea, „elea vei mânca. Frumoasă dară și arătoasă la chip și „angăioasă la vedere, poama morții; nu te amăgi, ce pomenește

precum odănoară cu aciastă poamă Evva s-au înșelat, și, dând și bărbatului său, săracul, omenescul rod, îndată spre moarte s-au înturnat. Că mâncând dulce îți va părea, însă amărându-să, sufletul îți va otrăvi; mărturisește Ioan: „Făcutu-s-au - dzice - gura mea ca miierea, și dacă mâncaiu, amărātu-s-au în pânticile meu" (*Apocal.* glav. 10, sh. 10).

Masa necurății. Pre masa necurății pâinea și vinul nedreptății iaste și carii la dânsa șed „mănâncă pâinea necurății și beau vinul nedreptății", dzice înțeleptul {*Pilde* gl. 4, sh. 17). Pre masa lăcomii bucatele nesașiului sint puse, și carii dintr-însă mănâncă, saturarea nu știu. Au nu pentru aceștia dzice Prorocul: „Câinii fără rușine nu știură saturarea"? (*Isaiiagl.* 56, sh. 11 și *Iezecheilgl.* 7, sh. 19).

Masa curății. Așjidirea, pre masa curății pâinea vieții, vinul VIII nemorții iaste;/ dzice Domnul: „Cine carnea mea mănâncă și singele meu bea nu va gusta moarte" (*Ioan* gl. 6, sh. 50—51). Pre aciasta masă poama a pomului vieții să pune; cine o va mânca în veci va trăi. Pre masa aciasta hrana dumnădzăiescului cuvânt pusă iaste: „Nu din singură pâinea viu va fi omul, ce din tot cuvântul carele din gura Domnului iaste" (*Deveronom* gl. 8, sh. 3 și *Math.* gl. 4, sh. 4).

Acum dară, o, destoiniciile cetitoriu, iată masa dreptății, pâinea vieții, vinul nemorții și poama de viață dătătoare și acestora luptătoare și împomcișitoare, carile să fie aieve și chiar îți să arată. Acestea dară cu scrisoarea a le însămnă, ostenința la mine; iară dintr-acestea, carile a face și carile a nu face, învoința la tine iaste.

Așjidirea, aminte să-ți fie că în *Cartea dintăiu*, la care pără *Cartea a doa* care mărturie să aduce, glăvinele pre margine însămnate sint pentru mai pre lesne priceperea.

Așjidirea, cele *Pentru aședzarea păcii 77 de ponturi*, care pont, pentru care triabă să fie, iarăși cu glăvine pre margini îți sint arătate.

Acestea dară cercând, citind și ispitind, nu numai cu citiala să rămâi, că pană nu le vii duce la praxes, folosințe nu-i, precum frumos svintul, adeverește, Grigorie: „învățătura aceluia ce grăiaște să / piarde când glasul cu lucrul nu să agiutorește", și precum dzice Apostolul: „Nu cela carile au cunoscut poruncile, ce care li-au făcut pre dânsule, numai acela va ieși mântuit" (*Ioan* gl. 13, sh. 17 și *liacov* glav. 1, sh. 25). VTU"

Spre aceștii ai noastre ostenințe din *Svintele Scripturi* dându-te, și — precum știut iaste — ceva greșală sau lunecare aflând, cel negreșit cine să fie pomenește și cele smintite și greșite îndriaptă și tocmește și Dumnădzău milostivul, în fericită viață crușindu-te în toate bine, precum trupește, așe sufletește, adaoge și sporește.

Voitoridu-ți de bine,

IOAN DIMITRIE CONSTANTIN-VOIEVODA

Prealuminatului, blagocistivului) **JX**
și preacuvântărețului

IOAN DIMITRIE CONSTANTIN-VOIEVODA

Toate cele de la Dumnădzău doritei

A mării-tale poslanie și carte cu toată inima și cu bucurie priimit-am și cu atâta mai mult, căci pre alor tale învățături întâiu odraslă o am cunoscut. Ferice-ți de buna învoință, pteavitiazul meu suflet. Înțelepțește ai giudecat ca eu, plugariuî carile la holda minții tale am ostenit, după Apostolului cuvânt, „mai întâiu din roadă ei să iau” [2 Tim. > 6]; de care lucru, să mă credzi, de vreme ce afară din toată îmbunarea grăiesc, atâta de frumoase și dulce în gustare mi-au Părut, cât a nu striga n-am putut: „O, întru tot împărățiasăj dorică! cu câte daruri, cu câte slave, în puțină vreme pre iubitorii tăi îmboeătăsti!” Si îndată aminte de roditoriul acela Pământ mi-am adus, pre carele Evanghelistul, cum că au rodit n multul înmulțită sămânța ci-au priimit, îl laudă și cum că; aceasta pildă și întru Tlagorodii/niinții tale s-au plinit am dzis; te puțină sămânță ai smeriții mele didăscălii priimindă, înțtu vâțături, cu miile înmulțită, au răsărit roadă.

Și cu acestea încă mirându-mă,/ am tot atunceași crești- IX'
asca ta râvnă lăudat, că îndată, spre slava lui Dumnădzău, în
ndila acești cărțicele, a darului și a învățaturii ce întru tine
> lumina a aprinde nu te-ai lenevit. Și mai vârtos, pentru ca

toți ai cărora ochi sămăluitori sint, să vadză și să mărturisască cum că învățătura unde vreo ființă bună, adecă vreo iscusită minte află - precum a mării-tale - pre cele grele, iușoare și pre cele ce la mulți preste puțință sint putincioase le face.

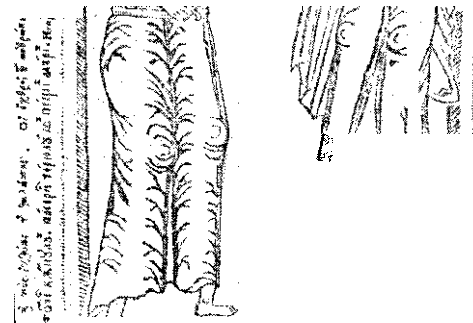
Lăudată dară, ca pre o vrednică și întru toate desăvârșit a mării-tale, am cunoscut cartea, și așe o va cunoaște fietecine ai căruia, cu fumul zavistiui, sufleteștii ochi întunecați nu-i vor fi, de vreme ce cartea aceasta aflare minunată și gând, de-cuia și didascalie cu totul tot pravoslavnică are, carea capul și începătura credinții noastre iaste; așijderea despărțirea părților ei după pricini, foarte cum să cuvine; și a voroavii înfrumșetare, pre cât a moldovenescului niam limbă a cuprinde poate, cu ritoricesc meșterșug împodobită; adâncă și bogată la dovedirile a *Vechii și ai noaui Scripturi*; cu istorii și răspunsuri și a celor de pre denafară înțelepți îndestulită, înfrumusețată; și, ca cu un cuvânt să dzic, cu didascalie tocmită, atâta cât mai mulți cei ce de înge/riasca isteciune și a minții-ți ascuțire știre n-au - pentru prea de minune lucru ce iaste - a mării-tale ostenință a fi, a o socoti, să vor îndoi. Ce măcar cum, de vreme ce, precum Thalys filosoful dzice: „Decât toate lucrurile, mai înțeliaptă iaste vremea”, singură ea va arăta, de tină vreme ce începăturile pană într-atâta îți sint, cât de slăvite roduri și preacinstite lucrări sfârșitul aștiaptă.

Acmu dară, prealuminate, bine călătorește și cu darul lui Dumnădzău spre a învățaturii și a înțelepciunii dragoste sporește; și așe adevărit să fii că nu îndelungă vreme și în rândul a marilor săi viteji înțelepciunea numărându-te te va încununa. Viețuiaște, ai pravoslavnicii beserici cu miile dorit odor și de pururea prin înțelepciune întru cele cătră Dumnădzău înălțări procopsind, întru a celor de aproape folosiri să fii. Amin.

A mării-tale smerită slugă și rugătoriu,

IEREMIA CACAVEIA

¹ Cp. Diogenes Laertios, *Bioi kōli aTrocp^eyjaccTa...* I, 35.

v - 1 -

Miesi^ ^ o m u t e s t u m " P - - - - - f i u " omului, că l-ai cercetat?
 Sed2.a m u t e s t u m " P - - - - - decât îngerii, cu slavă și cinste l-ai încoronat,
 oile " ^ e s t u m " mâniilor tale. Toate ai suppus supt picioarele lui
 [p. L. ^ x p i t e s t u m] dobitoacele câmpului, paserile cerului și peștii mării"
 * n p n i a t i n i i o m u l u i , c ă s ă ŝ i u l u i " (Mibe{ea}, 3, 7). „înțelepciunea
 " > foarte" {R. 3, S). „Ucide sufletele carile nu mor" {Ezec. 3, 13).

A LUI IOAN DIMITRIE
CONSTANTIN-VOIEVODA

DIVANUL LUMII CU ÎNȚELEPTUL
SAU
GIUDEȚUL SUFLETULUI CU TRUPUL

CARTEA ÎNTĂIA

Înțeleptul: Vrere-ași și ași pofti ca să te știu - precum mi să pare — o, lume falnică, amăgitoare și trecătoare, cine ti-au făcut și ce ?ti, de când ești, și de când ești, cum te ții?

Q[... L Lumea
de cine-i făcută
P ...

Lumea: Eu sint fapta și plăzmuirea a vecinului împărat și sânt grădina plină de Pomii sau pomi plini de roadă și, mai adevărat, visteriu plin de tot binele; și sânt 7207 de ani de când într-acesta chip frumos Domnul m-au meșterșuguit; și mă țiiu cu oamenii și oamenii cu mine.

2. Lumea de
Dumnădzău
făcută a fi crede

Înțeleptul: Adevărat precum plăzmuirea Dumnădzău să hi, sntu și crez. Așjidirea, grădina plină de flori. Numai eu - precât pricep - florile tale iară curund veștedzi toare, cădzătoare și în ttemică întorcătoare; și pomii și poamele pomilor tăi/ mă tem

3. Lumea trecă-
toare a ti sa știi

Lumea și înțeleptul, copie după gravura din 1698, într-un manuscris al *Divanului* din 1816 (Arhivele Naționale, București, ms. rom. 805).

să nu, ca pomul cel ce Dumnădzău au poruncit lui Adam a nu mânca, să fie și porunca Dumnădzăului și a ziditorului său călcând, au mâncat și cu moarte au murit. Iară avuțiile visteriului tău, nestătătoare; petrecerea ta cu oamenii și oamenii cu tine, deșertare și amăgială iaste. Iară pentru a anilor vechime câtă ai, mult mă mir: atâta cât ești de amăgitoare, minciunoasă și sugubață, cum te Dumnădzău rabdă și nu te, cu un cias mai înainte, prăpădește? Ce cu aciasta pre a sa prea bogată milă și îndelungă răbdare sviteste.

Lumea: O, nebuniile și deșertule de minte, cum că amăgitoare și minciunoasă să fiu, dzici? Nu cauți să vezi și să cunoști frumșetele mele? Nu prăvești podoaba mea? Nu oglindești bunurile mele? Nu iai aminte desfătărilor și dezmierdările mele?

Q^{UA} [UM III]
frumșete nu te
amăgi

Înțeleptul: Vădz frumșetele și podoaba ta, a iarba și ca floarea ierbii; bunurile tale în mantule tâlharilor și în dintele moliilor; desfătărilor tale: pulbere și fum, carele cu mare grosime în aer să înalță și, îndată rășchirându-să, ca când n-ar hi fost să fac./

5. Lucrurile lumii ca pravul înaintea vântului

Lumea: Vai, nepriceputule și strei nule de minte, ce dzici că ai bună pricepere, cu ce minte și cu ce socotală cuvânt ca aceasta dzici? Eni ia aminte și ia sama pre împărați, cum sărămă și fac cetăți, cum prăpădesc și oaste, cum omoară și iartă, cum iau și dau - și prăvește pre țări pre carii eu îi îmbogățesc, că nicecum ceva le lipsește f^o poftesc îi să află. Au nu eu le dau? Au nu de la mine s^u acestea?

6. Pre împărații limbilor puternici vădzând, nu te mârni

7. **Lumasca** *înțeleptul:* Dară **pană** când acest bun al
nărocire n-are fericire

8. **Nărocirea** *Lumea:* Nu au hotar, ni ce săvârșit
fără hotar

[9. **Bogatul** *înțeleptul:* Cunoscute-ani și adevărat iaste
lumn, sărac] hotar ce, când nice să gândesc, atun-
cea toate acestea le lipsesc și de toate să golesc
și să sărăcesc și den vestita și lăudata bogăție în blăstânlata și
defăimată sărăcie trec; și sfârșitul, cel ce bun și dulce să fie ar
trebui și vesel s-ar cădea, în rău și în amar să întoarcă și cu
nepovestită întristare să întoarcă în țărna sa; iară sufletul în
gheenna fără milă să, în veci fără de săvârșit, chinuiaște./

Lumea: Bine am dzis eu că priceperea îți
10. **Pildă den** lipsește, iară mintea ti-au lăsat strein. Dară
vechile istorii ia
ca să știi și să te înveți în câtă de puținea și scurtă vreme
Alexandru-împărat, ficiorul lui Filip, câtă lume au suppus, câte
țări au agonisit, câte cetăți au sfărâmat ș-au făcut și câte avuții
au câștigat și cu cinstă întră a sa împărăție s-au săvârșit?

11. **Pildă de pe** *înțeleptul:* Ba citit ș-am cercat. Ce încă
Alexandru am mai aflat că de o mică a lui slugă și în
Marele puțină băutură o picătură de vin amestecat,
dintr-atâta mărime ce avea, mai de gios **decar**
toți l-au făcut, den împărăție în sărăcie, din vârtute în
slăbiciune, din frămsețe în grozăvie și ponegriață și, ca să cu
un cuvânt dzic, din viață în moarte și din viu mort l-au prefăcut
și cu mare întristare sufletul la iad l-au mutat. Dară aciasta iaste
facerea de bine a ta? Cu aciasta celor ce cu tine să simțețasc și
în tine să nedejduiesc plătești? Aciasta iaste săvârșirea și mai pre

* *Alexandria*, ed. Dan Simonescu, București, 1956, p. 188.

urmă ieșirea acelor ce țin și socotesc că bunurile tale n-au
săvârșit? O, vrednică ești de urare și de lepădare!/
Lumea: Dară cu aciasta mințe te porți și

cu aceasta socotială îmbh, o zburatuie de
12. **După** *numele*
3
minte? Dară eu, căci dziși că bunurile mele
n-au sfârșit, n-am dzis precum cei ce le
stăpânesc nu vor muri - însă de vor și muri
ei, iară numele și slava lor nu moare, nu să
trece, nu să săvârșește, ce în veci rămâie. Și pentru aciasta voi
toți mai vârtos decât pentru toate vă șiliți, ca voi trecându-vă,
numele cinstit să vă rămâie.

înțeleptul: Poh, cu ce dulceață de miare,
13 **N** . . .
insă cu otravă amestecată, și pe mine a mă
vestit, cu fa-
ospăta poștești și a face șilești! Adecă eu, cu
cerea de rău nu
slava bogății tale, a mă afla să șilesc ca nume
agonesi
vestit să agonisesc și în puțină vreme toate
cele ale poței trupului meu să fac, precum Alexandru, ce folos
vom avea? Căci el atâta râtundzală a pământului călcând și
atâtea împărății supuind, după moarte loc mai mult de șapte
palme nu i-au rămas și și pe acela nu el, ce pământul pe dânsul
l-au stăpânit; căci că țărna pe pieptul lui s-au suit, ochii i-au
miplut, gura i-au astupat și cu aciasta pildă aducându-i că,
nesăturându-să de slavă, să să sature de / lut; și trupul acela ce
oamenii fiu lui Dumnădzău - pentru frumsețea - a fi
°cotiia, viermii și gândacii pământului l-au mâncat, și din
țarănă fiind, iarăși în țărna s-au întors. Au doară mai de-a firea
decât dânsul mă voi face? Au la mai mare stepănă mă voi
f* ^eci acmu, o, amăgelnico, aceasta iaste împărăția ta? Așe
"ște puterea ta? într-acesta chip rămâie slava ta? O, vrednică
ești de ocară și încă mai de multă defăimare cel ce-ți crede țic
" te poștește pre tine și, apucându-te, hrăpește și nu te liapădă.

Lumea: Dară ce vei să dzici? Au doară nu
Sint A-
mintoasă?
F . . . . ^ . .
lunii inema ta
nu portiască

15. Dragostea
frumsețelor
multe strică-
ciuni aduce

Înțeleptul: Ba frumoasă, de te voi socoti
că ești grozavă, ca de a tale frumsețe să nu mă
nebunesc.

16. Vreun bine
de la lume nu
vei agonesi

Lumea: Dară au nu sint bună?
Înțeleptul: Ba bună, de te voi precum rea
să fii cunoaște, ca prin răutate bun să mă fac
și la mai mare bine să aieung.

17. In lume
vreo înțelep-
ciune nu vei afla

să mă fac; și mai vârtos, căci „înțelepciunea ta nebunie iaste”
[1 Cor. 3, 19].

Lumea: Dară nu sint înțeliaptă și de toată
cunoștința plină?

Înțeleptul: Ba înțeliaptă, de te voi
nebună / ținea și prin a ta nebunie înțelept

18. în lume
bunătate și
odihnă nu vei
nemeri

Lumea: Au și la aciasta a răspunde vei
afla? au nu sint plină de tot binele?

Înțeleptul: Ba plină, de mă voi pricepe
precum că tu ești „deșertarea deșertărilor și
toate îți sânt deșerte” [Bel. 1, 1].

19. Lumea spre
binele, iară nu
spre răul omu-
lui Dumnădzău
o făcusă

Lumea: Oare cu ce feliu de socotială mai
decât tot răul mă socotești? Căci pre mine
sângur Dumnădzău ziditoriul mieu deca
m-au desăvârșit făcut, au n-au dzis că-i bine,
adecă au vădzut că sânt bună? [Gn. 1, 31].

20. Lumea,
după păcat, în
rea s-au pre-
făcut

popului celui de moarte aducătoriu, amăgi; pre a căruia pom

Înțeleptul: Adevărat că, după acest a lui
Dumnădzău cuvânt, ești bună. Căci
Dumnădzău, preabunul, nemică rău, ce tot
bine face; pentru accia ești bună. însă așe erai
omului pană a nu să, de frumsețea și dulceața

poamă mâncând cel de întâi zidit om, întru aceeași dată
muritorii! s-au făcut (căci Dumnădzău pre om nemuritorii! îl
făcusă), iară după accia tu omului în trudă te-ai făcut și în amar
te-ai întors. Deci acca bogată, / dumnădzăiască milă, pre facerea
și plăzmuirea alor sale mâni **pană** în săvârșit a să prăpădi și a
peri nevrând, și cu acesta mijloc alt pământ și alt ceriu nou i-au
giuruit, al căruia pământ florile neveștedzi toare, pomii și
poamele neputredzitoare și în toate timpurile preste măsură
dând roadă sa și, al căruia ceriu, la măsură căldura soarelui și
la măsură frigul gerului; si mai vârtos acolo arsită si secetă nu
va fi, și iarna va lipsi, și soarele nu va apune, căci noapte nu
să va face; și, ca să cu un cuvânt dzic, tot binele nu va lipsi și
răul la nime să va atinse. însă acestea cu această tocmală omului

O

întru moștenire s-au giuruit, ca de tine și de ale tale deșertări
si întru nemică folositoare amăgiri lepădându-ne și ferindu-ne,
acele cerești și ale moșiii noastre ceii vecinice să cercăm și să
le urmăm, precum au cântat Poeticul, adecă: „Cu cinste
prăvește, minte, ceriul, cele pe mințesti, cu rău le caută,
batgiocuri” și altul: .

Lumea: Eu dzic că tu *Sinta Scriptură* n-ai
tit. Au nu *Eva în belia* dzice că: „Dumnădzău

O

părintele a/tâta au iubit lumea (pre mine
adecă), cât și pre fiul său unul născut mi l-au
dat? [Io. 3, i(5)]. Dară tu, nebuniile, cum și
feliu și pentru ce să mă urăști?

Înțeleptul: Ba citit; ce de l-au dat, nu
d’ară ca ție să să obștiască, ce ca pre ai săi din
ne să-i osăbască și pre aleșii lui să-i aliagă,
nu cumva întru a ta lumină îmblând
jttunerecul [vecinice să moșteniască; ce
na ta ponegriață socotind, lumina
soarelui celui neapus să dobândiască, căci

**21. Spre a
păcatului dez-
legare noul
Adam, adecă
Hristos, a veni
au trebuit**

**22. Venirea lui
Hristos și a
păcatului dez-
legare mainte
prin proroci
dzisă; iară viind
el, împărăția
sa ne giuruiăște**

lumina ta, în tunec și frumsețea ta, grozăvie și bunătatea ta, răutate și îndemâna ta, răscoală și neaședzare, tot omul cu mintea întriagă a fi socotește, și așe de tine să ferește și te urește; și într-acesta chip evanghelistul Ioan mărturisește (glav. 1, [5]): „Și lumina în întunec luminiadză și întunecul pre dansă nu o cuprinsă”.

23. Pre *Lumea:* O, puțin socotitorile, dară ochii
Dumnădzău de pe faptele sale cunoaște
 ^ ..... ^ ..... ! ..... gWzdavă
 si' frumoasă lumină să prăvești? Și au nu vedzi aceste doaă lumini mari, carile Dumnădzău puternicul una spre luminarea dzilii și alta spre luminarea nopții mi li-au dat? Și acestea nu pentru altă, ce / ca să-ți ochii luminedze și ale mele frumsețe drăgăstoasă să prăvești și lucrurile să-ți slujești. Deci cum nu sunt să mă îndrăgești? Că eni socotește, nesocotitule: când lumina soarelui cu nuori sau cu neguri să acopere, dzici că vremea iaste melanholică sau stristă și cu vremea și a ta voie să strică; și încă lipsind luna noaptea, călătoriți, câtă a primejdii frică porți și câtă veselie și bucurie ai avea măcar cevași de s-ari lumina, ca calea ta a cunoaște să poți? încă mai cu de-dins, o, fl u tura tecul e, du-te la cel orb de ochi și întriabă cât iaste dulceața luminii mele și ce ari da ca să o dobândiască și, întrebându-1 pe dânsul, ț-ari spune dulceața luminii mele; și așe și tu a mă îndrăgeți te-ai învăța, precum și să cade să mă îndrăgești și să mă iubești și să-mi mulțemești.

24. Cu darurile ce și s-au dat, spre bine, iară nu spre rău să te slujești *înțeleptul:* Dumnădzău atotputernicul
 = numai aceste lumini au făcut, ce și alta.
 Q... ^ ..... | ..... f ..... deasupra capului
 omului să luminedze, iară cea a treia, înlontrul capului. Deci cele pre dinafară - precum ai dzis - spre luminarea ochilor miei, ca vădzându-le, pre cel ce li-au făcut să cunos, și cunoscându-1, să nu-1 uit, și

precum acestea / totdiauna în luminiadză ochiul, așe el de la G mine nepărăsit să să proslăvască; iară nu precum ai dzis, ca pre tine și ale tale deșertări prăvindu-le să le îndrăgesc - căci nebun iaste carele iubește ceva în deșert. Iară cea dinlontrul capului lumină iaste socotială minții mele, cu carea de lumini dătătoriu Dumnădzău m-au luminat ca a socoti să poci. De vreme ce faptele cuvântului său sint așe de frumoase, așe de ghizdave, așe de luminoase, cu cât el mai frumos, mai ghizdav, mai luminos va fi? Au nu vor avea osebite cât întunecul cu lumina? Căci așe și Ioan propoveduiaște că: „Dumnădzău lumină, iară lumea-i întunec” [Io. 3, 19]. Deci fiind tu întunec, cum nu te voiu urî, și fiind el lumină, cum nu-1 voiu îndrăgești? Că ce feliu și fără de minte a fi acela carele mai vârtos întunecul decât lumina ari iubi? Adevărat, acela decât tine ari fi mai nebun! Deci pre dânsul preafumos, prealuminos știindu-1, lumina ta ponegrială, negură și miedz de noapte, lipsind lumina, să o socotesc; și pre dânsul să-1 laud, să-1 slăvăsc, să i mă închin și să-1 iubăsc, iară pre tine să te defaim, să te hulesc, să te urăsc și să te ocărăsc; căci a lui iaste lumina, / sjel 6" J.L.Qlina cea adevărată, iară a ta, cea stricătoare, și tu ești întunecul cel primejdiiuitoriu.

Lumea: Bre, hei, om necunoscătoriu,
 ne-m ca nepărăsit de tine să rădz. Dară nu
 te vedzi că și tu în mine și prin lumina mea
 îmblu și cu dânsa în toate trebile tale te
 slujești? Și dzici că lumină n-am?

**5. Spre
 poftel lumii
 orb, mut și
 surd te fă**

totul: în credință bine mi-ai dzis
 eunoscătoriu, căci de a tale nemică știu,
 de le și știu, precum minciunoase să fie
 le știu; iară de sânt - după al tău cuvânt - necunoscătoriu,
 Pentru aciasta sânt, căci, prin tine îmblând, îmblu ca cum nu
 îmbla în tine.

**26. Cea de-apoi
 socotește**

înțeleptul: O, lume, încă a te întreba poftesc: Celor ce-ți cumu-ți iaste voia slujesc ce le dăruiești?*

27. **Avuția a multor răutăți pricină** *Lumea:* Orice ari pofti,
înțeleptul: Eu poftesc avuție¹⁰

28. **Avuția înmulțindu-sa? lăcomie creste-din lăcomie zavistiia să naște** *Lumea:* Zidiul casii tale pre carele strămoșul tău făcându-1, fără măsură avuție într-însul au zidit, și mâne deminiață sau mai poimâne să va surpa, și avuția ce o zidisă strămoșu-tău într-însul o vei afla - carea iaste mai / multă decât poftesti tu; și așe, iată că ti-am făcut bogat.

înțeleptul: O, lume, eu poftesc mai mult: ca vestit și cu nume mare să mă fac.

29 **Zavistiia pe frați omoară** *Lumea:* Frate-tău sau prii ateu ul tău are multă avuție și să ține și petrece foarte bine, carele nu iaste bine să fie deopotrivă și într-o măsură cu tine; ce cu avuția ce ai aflat în zidiul strămoșu-tău șilește și fă într-un chip, doară îl vei omori și, omorândii-1, îți vei lua și a lui; și iată că mai avut, mai vestit și decât toți mai lăudat te vei face.

30. **Lacomul toti săraci a fi pofteste** *înțeleptul:* O, lume, eu poftesc moșii și moșteniri, adecă sate, țarini și vii, ca mai mult să mă întăresc și mai slăvit nume să-mi agonesesc.

Lumea: Iată că eu ți-am dat avuție multă. Du-te la cei ce, de lipsă, moșiile și satele își vând, și acmu, în mare strănsoare

* Ia aminte Ia ce săvârșit va veni într-alt chip a înțeleptului întrebare. {Nota amorului.}

¹⁰ Ispitește înțeleptul. {Nota autorului.}

fiind, cu ieftin preț le vei cumpăra; și într-acesta chip, iată că cu moșii si cu ocine te vei face./

înțeleptul: O, lume, eu poftesc târguri și cetățl. [^] **Neagiun-**
gându-i țarini,

Lumea: Iată că vecinul, sau cel de aproape al tău, sat și cetate are, carele alți megiiși mai avuți decât tine nu le au; și tu cu avutna banilor îl întreci. Acmu dară, cheltuiaște oarece puțin dentru al tău (sau cu mâna altora) și-1 ucide sau îl dezrădăciniadză; și altul strein nu va încăpea să le cumpere, și măcar di-ari și încăpea, să va teme de tine să să amestece, căci tu ești vestit de bogat și de puternic. Și așe, neadăogând prețul, pre lesne și în cât de puțin preț le vei dobândi, și cu acesta mijloc și cetate și târg vei dobândi.

înțeleptul: O, lume, eu după acestea **32. Bogatul**
aupa toate, și cînste pohticiască cer și poftesc. s c a m l e m a i

Lumea: Fieteuunde între oameni pasă și ei, precum că bogat ești știindu-te, locul cel mai de sus și capul mesii îți vor arăta și oricariie vădzându-te, în picioare sculându-să, ți să va închina. Iată că într-acest feliu și cînste vei afla.

înțeleptul: O, lume, eu decât aceasta, și mai mare cînste îmi poftesc si între ștăpâniri ['] **mândru,**
aniă învrednicesc./ **Dumnădzău**

Lumea: Du-te la ușa împărătiască sau d^omniască că, pentru numele cel vestit a b^ogății tale și mai vartos și cu puterea avuțiii, boierie îți vor ^> și încă și cea mai de frunte; pană încât, cu a banilor agiutoriu, și domnie și crăie, măcar și împărăție poți să agonisești. Iată dară că toată cînstea lumii nu-ți lipsește.

^ **34. Și cu** *Înțeleptul:* O, lume, eu cu acestea
 | bogăție și cu împreună și împărăția ceriului voiu să
 | raiul a fi ane- agonisesc și sa o moștinesc.
 voie iaste; nime *Lumea:* O, dulcele meu priiatin! Dară
 a doi domni a nu-ți agiunge, nici te-ai îndestulat că pre
 sluji poate tu într-atâta cinstre și slavă, gândești că vei mai muri? Au fiind
 tu într-atâta cinstre și slavă, gândești că vei mai muri? Au
 asameni-te cu ceialalți oameni? Căci ca tine cine iaste? Sau cine
 ție să potrivește? Au doară lipsește-ți ceva? Dară, bunule meu
 \ priiatin, căci în multe gânduri și socotele dându-te, îți
 izblăznești firea și socotești acelea ce întristare îți aduc? Iată,
 toate câte-ți plac înaintea ochilor le ai. Lasă acmu dară alte
 prepuneri, ce numai ședzi, bea, mănâncă și te veselește; că cât
 ai, nici odănoară nu le vei svârși./

8. *Înțeleptul:* O, lume, dară eu știu precum
 . 35. De ești ^ ^
 întălept, in trei ^
 vremi te cum- ^
 pănește ^
 decât mine au rost; dară pană la svarșit ce s-au
 făcut? Ce s-au făcut împărații perșilor cei
 mari, minunați și vestiți? Unde iaste Chiros
 și Crisors? Unde iaste Xerxis și Artaxerxis, aceștia carii în loc
 de Dumnădzău să socotiia și mai puternici decât toți oamenii
 lumii să ținea pană într-atâta, cât și cu luciul mării și cu valurile
 furtunii ei vrea să stăpâniască, oamenilor săi poruncind ca să
 bată marea cu toiage și să o puie în obedzi, căci i-au stricat
 podul cel ce preste mare făcusa la bogazul de la Hersonisos (care
 loc să chiamă acmu Bogaz-Hisari) și alte multe lucruri de
 vârtute ci-au arătat? Unde iaste Alexandru marele,
 Machidonianul, carele nu pentru mărima statului, ce pentru
 mari și minunate războaie și a multe țări biruință „marele” să
 numește? Și să nu te mai, pentru alții vechi și minunați a
 grecilor împărați, întreb, ce pentru acești mai de curund: unde
 iaste Constantin marele, ziditoriul Țarigradului? Unde iaste
 9> Iustinian, cel ci-au acea minunată și de toată lumea lăuda/tă

și în toate unghiurile a rătundzelii pământului vestită zidit
 beserică, carea să chiamă Svinta Sofia? Unde iaste Dioclitian,
 Maximian și Iulian, tiranii cei puternici și mari? Unde iaste
 Theodosie cel Mare și Theodosie cel Mic? Unde iaste Vasilie
 Machidon și cu fiul său Leon Sofos și alți împărați puternici,
 mari și vestiți a grecilor? Unde sânt împărații Romii, cetății cei
 de toată biruitoare? Unde iaste Romilos, ziditoriul ei, și alții
 pană la Chesariu Avgust, căruia toate părțile i s-au închinat?
 Și ce să-ți mai dzic? Unde sânt moșii, strămoșii noștri, unde
 sânt frații, priiatinii noștri, cu carii ieri-alaltaieri aveam
 împreunare și într-un loc petrecere, carii acmu din mijlocul
 nostru periră și acmu să pare că n-au mai niceodănoară fost?
 Acmu dară, pentru aceștia adevărat și fără înșelăciune să-mi
 spui, în ce chip și în ce feliu s-au petrecut?

Lumea: Priiatine, în grea m-ai supus ^ **Moartea**
 întrebare: ce, de vreme ce ai osărdie a-i ști, **sosind, avuția**
 i^a că întru adevăr îți voiu povesti. Toți **ce folosește?**
 aceștia pre carii îi întrebă după acea de om
 slabă fire datorie — trăiaște tu — au murit și, părăsindu-mă pe
 mine, s-au schimbat locul, dzicând că vor să trăiască mai mult
 uri, nu știu unde./

Înțeleptul: Dară după moartea lor,
 pune-m, dintr-atâta avuție și vistere ce-au
 > ce-au rădicat și au dus cu sine? **37. Gol aj ieșit**
 din pantecele
 maicii, gol te vei \
Lumea: Să știi că numai cu o felegă de
 pandze învăliți, ca cum ari fi în cămeșea cea
 ^ niătasă învăscuți, și într-un săcriu aședzați, ca în haina cea
 Purpură mohorătă îmbrăcați, și în gropniță aruncați, ca în
 ataiurile și polaturile cele mari și desfătate aședzați, s-au
 du- să, iară altă nemică nici în sin, nice în spate n-au rădicat
 cu mine sa ducă.

38. A tuturor, înțeleptul: Bine că pentru a lor viață și sfârșitul unui, avuție pe drept mi-ai spus; dară pentru a lor adecă moartea, fl...re cum socotești să fie? Și cum să petreacă în lumea acia căriia săvârșit nu iaste? Și mai vârtos pentru aceasta, ca fără minciună să grăiești voiu.

[Lumea]: Acum dară, voiu să-ți grăiesc și eu după a voastră socotială, adecă precum socotiți pre cei buni de raiu, și pre cei răi de iad să fie moștenitori. Deci să știi că, de iaste așa, mai mulți în iad decât în raiu să află.

39. Nesocotin- înțeleptul: Hai, lume înșălătoare, dară la W~ ța patimă aduce acesta svârșit pe cei ce cum îți place / și cum îți iaste voia îți slujesc îi aduci și plata simbruii lor iadul le arăți? Dară cum nu ești tu amăgitoare și minciunoasă? Dară, au nu-m dzisăși tu mai dineaorea precum că bunurile tale svârșit să nu aibă? Iată dară, au nu sint avuțiile tale fum și bunurile tale prav și desfătărilor tale pulbere de vânt rădicate, cinstea și slava ta ocară și defăimare? Ce ai făcut schiptruî împăratului de carele lumea toată, spământându-să, să cutremura și cine de a lui cătră dânsul venire audziia, cheile cetăților sale pană a nu sosi le trimitea; al căruia avuție nu era număr și puterile lui învîncire nu avea; caii și carăle lui iuți și multe; călăreții puternici; pedestrașii lui tari și cu fier îmbrăcați și armele lor ascuțite și vrăjmașe, pururea spre de sânge vărsare gata; cetățile lui mari și largi, cu zidiuri înalte și groase; șanțurile lor adânci și late, zimții lor groși și vărtoși; dobitoacele lui multe, scumpe și frumoase? Dară țititorile lui cele alese ca cu frumșetea pre alalte a lumii fete să întriacă? Dară viile lui cele cu roadă strugurului pline și grădinile cele cu tot felul de / floare de miros purtătoare, împodobite și înfrumșesete? Dară palaturile și saraiurile lui cele minunate și de piatră încolțurată zidite și șeruirii de săpături iscusite și cu tot felul de marmure scumpă ghizdav pardosite? Acum dară și pentru acestea, pentru toate, întru adevăr și pre amăruntul să mi le ce li-ai făcut dovedești.

Lumea: O, vai de mine, ț-am dzis precum 40. Dumnădzău puțină-ți iaste cunoștința și prea multă schimbăși necunoștința. Dară eu nu sânt înșălătoare, mutăimpără- rătule precum tu mă ocărăști, ce sint driaptă și toate pre dreptate fac; căci eu oricâte am în mine cuprinse, pe toate ca pe niște fii le țiiu, și precum un părinte carele are mulți fii și le împarte avuția și bunurile sale și dintru dânsii tâmplându-să vreunua a muri și a celuia avuție iarăși fraților mortului și fiilor lui o împarte, așa fac și eu. Și de acestea de toate de câte m-ai întreat drept a-ți spune nu mă voiu rușina, căci nu strămb și vrednic de ocară, ce drept și vrednic de laudă am făcut. Schiptruî lui altuia l-am dat; avuțiile și bunurile lui cărora n-au silit să le câștigi am împărțit; puterile și strășnicile lui cu patru scânduri / în a pământului pân tece li-am legat; caii; și carăle lui pre câmpuri li-am fărâmat, călăreții lui, pe dialuri \$' pedestrașii lui, pe sasuri, hulturii și alte a ceriului paseri i-au mâncat; armele lor rugina li-au topit; cetățile lui alții li-au ferâmat și li-au cu pământul alăturat; șanțurile lor s-au împlut gunoii și zimții cei frumoși de pustitate s-au răsipit; dobitoacele lui, masă întinsă jigăniilor li-am făcut; gardurile viilor lui, focului și strugurii lor, de piciorul strein s-au călcat, ivedzile și pomii lor cei cu roadă dulce de toată săcurea și de oată mâna carea n-au răzsădit s-au tăiat; țititorile lui cele iscusite curve cetății li-am făcut; florile grădinilor lui, degetele streine I au cules și nasul celui necunoscut li-au amiroșit; palaturile sălaşe boaghelor și pubacelor li-am premenit. Iată dară că easta iaste dreptate: ca cu toții, toate ale mele daruri să oșteniască și să stăpân iască.

— înțeleptul: Pentru aceasta dară, o, lume Măgulitoare .-^ • i- •• 41. Lumea ago- b moare, pre mme a ma măgulii nu vîi .A « A nisand, in mare Putea cânt ~ i / i i primejdie spre Uuoril' P R E C U M T O A T E C A Z E S T R A D E C I A T E C A a sufletului ^ i n ca umbra miorului să fie, am a t; și încă cu/noscut-am că de voi și piardere ești //

pre tine și pe toată avuția ta agonesi, ce folos îmi iaste, de vreme ce acel neprețăluit suflet îmi răpui? Și cu aceasta, în tine și în dzestrele tale niceodănoară nu mă voiu nedejdiui, precum nu mă nedejdiuiesc fără de vas pre mare a îmbla.

Lumea: Dară pentru ce pricină și pentru care lucru sunetul sa-ti pierdzir Au ciaoara socotești că bunurile și desfătărilor mele agonisind sufletul îți vei pune? Vedzi dară acmu, o, cinstite priiatine, că nu bună lă în chivernisala ta pui, ce numai cele ce spre rău mărg gândești, iară nu și cele ce spre bine? Că de ai gândi în toate chipurile (pentru carile și să și cade să iai aminte) nu ai aceasta minte în capul tău purta, ce ți-ai aminte aduce pentru David, carile întru atâta slavă împărățând și cu oști și cu avuții, dară cătră suflet stricatu-i-au ceva aceste a mele iscusite dzestre? Ba, ce încă și împărat și proroc și după moarte și svint au fost și raiului s-au învrednicit. Pentru aceasta dară, de vreme ce înțelept te numești, lasă-te de a mai hulirea înfrământate podoabele a dzestrelor mele, căci nu numai David ce și alții mulți / împărați bogați, cinstiți, mari, tari și vestiți, carii toți cu ale mele de îndrăgît podoabe fiind îmbrăcați să purta, și din pricina acestora nice cătu-i negru supt unghie scădere de binele sufletului lor nu s-au atins, ce, precum mai sus ți-am pomenit, împărății ceriului s-au îndestoinicit.

43. *Lumea pre înțeleptul:* Audzi tu, nesățioasă de a ucL mulți, in multe <j... s j e oamenilor suflete, lume! Aceste^ bunătați întemeiați tund, fa izvoade carile tu mi le arăți eu de multe ori. mari nebunii s ^ e ntnlă vreme li-am ispitit și li-am i-au întors cercat și foarte primejditoare li-am aflat. Eni adu-ți și tu aminte pe acest lăudat David împărat și proroc odată, la ce stepănă (cu ale tale lumești fapte îneurluindu-să) l-ai adus. Că nu numai căci i să scurta viiața,

ce încă în loc ce era să moștiniască raiul, gheena îl înghiția. Și aceasta era când cu a ta îndemnare - o, de rău voitoare a omului, lume! — pe Virsaviia, muiarea lui Uria Hetteus, spre curvie luasă. Ce numai cu atâta a hălăduit din lațul tău, căci îndată-ți cunoscu spurcata îndemnare și au început a să mărturisii (după dovada lui Nathan prorocul) și a dzice: „Miluiaște-mă, Dumnădzău, după mare mila ta, căce fărălegea mea eu o știu, / și păcatul meu înaintea mea iaste pururea" [Ps. 50, 1-2, 4]. Și încă mai prin ispită știu, căci iarăși cu acela ce te laudzi proroc David, ți-au dzis: „Deșertarea deșertărilor și toate sânt deșerte" [Ecl 1,1] adecă tu ești deșertare și lucrurile tale deșertări. Și încă niai au dzit-am ci-ai lucrat aceluiași proroc prea înțelept Solomon fu'u că, după atâta ce de mare cătră Dumnădzăiiliveaiască, cât singur gură cu gură cătră sine au grăit, apoi pe urmă iarăși de tine nebunit fiind cât călcând dumnădzăiasca poruncă, femei și fete de niam strein între țiitorile sale au luat. Atuncea dară, pre acel minunat întru înțelepciune, ale tale desfătări și cu frumsețea muieriască mpreunat fiind, din înțelepciune în nebunie, din curăție în spurcăciune și din dreptate în strâmbătate și din svint păcătoș b-au premenit, cât și capiște bodzilor, de mâni de om făcuți, = ^cut. Acmu dară, de vreme ce tu pană într-atâta cu ale tale tueșterșuguri a face putuși și pre acel înțelept, carele de singur dumnădzăiescul nespus rost întru înțelepciune fu lăudat, întru ccdinț, a aceluiași Dumnădzău a să sminti îl făcuși, dară pe tnine, săracul, carele nu dintru înțelepciunea lui o parte sau a Pte, ce nici a miia parte dintr-o cirtă a înțelepciunii lui i /, cum nu mă vei ademini? Și cum nu mă vei, precum ți-ai > premeni? Că așeși de tot pre acel al meu ziditorii! și oiață-m dătătoriu Dumnădzău a-l uita mă vei face și prel la ce-au făcut ceriul și pământul, marea și toate împlerile; s părăsăsc, și aurului, argintului și lucrurilor a mâniilor; urnești să mă închin și cu ale tale (prin desfătări) mâncări și

băuturi mai vârtos pântecetele a-mi fi Dumnădzău să priimăsc. Pentru care lucru, fericitul Pavel tare și vârtos a mă feri, frumos și minunat mă învățând oprește [*Filip*. 3, 19].

44. Pre mulți *Lumea:* O, prostatecule oarac, dară iarăși
audzind că cu te abați din driaptă și buna socotială? Dară
avușia raiul ce socotești, au doară că cu dzestrelle mele
moșie au cum- împodobit și cu avușia mea înavușit și
parat, cu aceasta mîdogătit fiind, sufletul îți vei piarde? Si nu
pricină avușia /ti i i-
nu iubi căci s t m e e " m i s P u t e a c u a ' e m e ' e ^ e n e a u t i
celor mai mulți cuvioasă desfătări te vei închina bodzilor. O,
iadul li-au minunat lucru de mare a ta nepricepere și de
câștigat grosimea a tâmpirei minții tale! Dară n-ai
 cunoscut că cu multa avușie, cu multul
 folos sufletului tău vii face? Cu avușia poți zidi beserici,
 mănăstiri, fântâni, poduri; cu avușia poți / scoate robi, a plăti
 datornici; cu avușia poți a milui, a întări pe cei slabi. Și mai
 vârtos n-ai citit (au poate fi că ești neînvațat) *Svinta Scriptură*,
 că împărăția ceriului iaste foarte ieftină? Căci o fămeie doi bani
 numai în gazofilachie aruncând, împărăția ceriului și-au
 cumpărat (*Math.* glav. 2). Acum dară, cum nu iaste fericită
 avușia mea și cum nu vii fi tu nebun de nu vii silii a o agonisi,
 de vreme ce și sufletului, și trupului îndămână și bine îți face?

Înțeleptul: Ah, lume lingușitoare, cum te spre a mea
45 Adăogân amăgire lingușești! Eu, macara că adevărat
du-tă-săavu- (după al tău cuvânt) de carte neînvațat și
țiile, inema prostatec sânt, însă pre cât în puțință mi-au
să nu țisă fost, *Svintele Scripturi* am cercat și iarăși
împietrească într-acea svintă și adevărată *Scriptură* aflaiu
 unde dzice că un voinic, pre Domnul Hristos
 întrebând, dzisă: „Bunule învățătoriu, ce voui face să moștenesc
 împărăția ceriului?” [*Mt.* 19, 16 și urm.]. Bunul învățătoriu
 buna învățătură i-au dat: să să păzască și să să feriască de toate

de ceea ce pravila și legea oprește; să ție și să facă toate acelea
 carile legea și pravila a face îndiamnă și poruncește. El au
 răspuns precum acestea toate să află păzindu-le / și ținându-le,
 dzicând: „Acestea din tinerețea mea li-am păzit”. Atuncea,
 Domnul, acea deplin i-au arătat trebuință, dzicându-i: „Du-te
 de vinde toată avușia ta și o dă săracilor”. Atuncea mișelul,
 fiind cu a ta dragoste deprins și cu a ta înșălăciune cuprins, rău
 să întrista și cumplit să mârni și mai vârtos te ascultă pre tine,
 o, vrednică de hulă lume, decât pre dascălul pre carele,
 precum iaste bun mai denainte îl mărturisise, și așe cu frântă
 voie, trist întorcându-să, poainca cea bună a didascalului celui
 k... Q-fagI.gLL^TgyJLft- Dară aceasta pentru ce? Au nu căci
 era cu tine și cu desfătăriile tale deprinsu și spre poftele tale cu
 totul împinsu? Și așe, mai tare cu avușia au închis și au
 pierdut, decât au deschis și au agonisit împărăția ceriască, și
 pană într-atâta de strâmtă și de aspră i s-au făcut, cât mai pre
 Jesne să fie câmilii a întră prin urechile acului, decât lui în
 [hn]părăția ceriului. Pentru aceasta dară mă tem că, nu ca
 săraca banul voui da, ce ca bogatul, când îl va cere cineva, mă
 voui întrista. Ce nici cu aceasta nu mă vii înșala, căci nu-ți
 Poflesc bogăția ta.

Lumea: Acum dară, tu nicipic nu mă
 iubești?/

– *Înțeleptul:* Bajus⁴²teciun tLau uibit
 ^SHHH!J2\$Zjd? precum temniță să fii
 s o t i a . Și iarăși ca David, lui Dumnădzău
 " o t p u t e n i c u l s m e r e n i e m ă r o g , d z i c ă n d : „ S c o a t e , D o a m n e ,
 " t e m n i ț ă s u f l e t u l m i e u , a m ă m ă r t u r i s i n u m e l u i t ă u " /
 1 P s - H 1 , 10].

Lumea: Dară că acesta cuvânt mai mult spre urare și
 del> imare decât spre dragoste și laudă iaste. încă îm dzici că

⁴² P. Petrus Berchorius, *Repertorium morale*, V, 1.

46. Lumea
temniță, și
pentru ce să să
iubască?"

sint și temniță; dară pentru aceasta întru adevărat vine-mi să rîdz de întunecată orbirea ta. Dară nu mă vedzi cât sint de largă și lată, luminoasă și frumoasă, cuvioasă și dragăstoasă, o, sărace? Pentru aceasta întriabă pe cei ce sed în temniță și închisoare, să-ți spuie ce iaste închisoarea temniții și slobodzeniia mea.

**47. Desfrânata
voie sufletul
spre moarte
răpește**

înțeleptul: Adevărat, după a ta nebună socotială și precum ți să pare, ești largă și lată, însă spre a facerea răutăți, iară nu bunătați; luminoasă și arătoasă a lumina și a arăta cărările cele strâmbe, vîrsătoare de sânge și pierdzătoare de suflet. Dară după a mea socotială bine pricep și frumos cunosc că pre cât poți, pre atâta silești ca prin această a ta întunecoasă lumină cu slo/bodă voie și desfrînată pohtă a îmbla să mă faci; și așe, deodată cu a ta lumină, întunerecul nebunii să mă cuprindză, în periri să mă aflu și în bezcîsnicie în veci fără de svârșit să mă cumplit chinuiesc.

**48. în lume fe-
ricire nu iaste,
nicelumanul
fericit**

Lumea: Vai, vai, cum a te pricepe nu poți, și pre aceștia ce în mine slobod lăcuiesc și în toate bișugiți, a cunoaște să te învrednicești și lor a te obști sa te nevoieșn:

**49. Fericit ca-
rele cu lumea nu
s-au amestecat**

înțeleptul: Ba minți, falnică și minciunoasă ce ești, căci înțeleptul nu pe cela ce iaste în tine, ce pe cela ci-au ieșit din tine fericește și încă și mai fericit cela ce încă n-au venit în tine! Și nici cu aceasta a mă dovedi vei putea.

**50. Dreptul nu
sa va clăti de
orice î s-ar
tâmpla**

Lumea: O, blăstămatule, ticăitule și că cunoscătoriule! Dară patriiarșih prorocii, apostolii, mucenicii și alalți svințh au nu cu toții în mine au lăcuit? Au nu cu toții cu mine s-au slujit? Dară de vreme ce acia cu toții să

număsc fericiți, pre carii eu în mine, ca într-un săcriiu, ca pre niște odoară scumpe i-am păzit, căci tu atâtea de mine nevrednice cuvinte imi grăiești și necuvioasă răspunsuri im răspundzi?/

înțeleptul: Ai, ce lătrătoare și de minciuni [^] rj. lume [^] spuitoare ești! Dară tu, pre acia ce-s mai sus [^] lepădându-te, pomeniți svinți au din tine să fie fost îi [^] titul fericirii socotești? Au cu tine să să fie slujit gîndești? [^] g o o o Dară că ei - o, fericiții! - în tăi de tine și de dulcețile tale lepădându-să, al fericirii titul ș-au agonisit și acii întru poinenire de xrei ori fericiții nu numai de tine, ce și sînguri de sine s-au lepădat, porunca bunului lor învățătoriu păzind, unde dzice: „Cine va să vie după mine să să lepede de sine" [Mt. 16, 24] și pană într-atâta te urăsă că când le dziceâr' cineva că vor să moară, adecă să iasă din tine, atunca bucurie • nespusă și nepovestită le veniia și pre lângă acea fericită și nu i în zădar bucurie, ori fiece feliu de cumplită, otrăvită și I nemiloasă moarte în samă nu băga; ce unii întrând în foc, ca I cum ar intra în roaă, alții întrând în ger și în ghețuș, ca cum \ an intra în căldură și în feredeu; alții cu vine de bou bătuți, ca \ cum ar fi cu daruri dăruiți, alții de coadele a cai sirepi și) nemoliți, cu iute alergătură târâți și pre a uliților pietre / Șparcuiți, ca cum ar fi în primblări și priveliști îmbla și a altora, ; • mulți, alte / multe fără măsură cumplete și nesufferite \ ie pedepse pătimii. Și pentru acestea nemică nicicum să scărândăvii, ce mai vîrtos cu dragă inemă și vesăl suflet cătră , dânsăle (adecă cătră munci) alerga. Și pentru ce așe? Pentru ca ; ceu ceas mai înainte din tine să iasă și la țenchiul cel ce din • ^ r cuconie a agiunge siliia să agiungă. Așjidirea săhastrii (o, ; norociți ^ că partea cea mai bună ș-au ales), carii pentru a ta de urât urâciune prin strașnici munți, fără de soții, singuratecii; țitimai fugind și prin găurile adâncelor vârtoape într-un loc cu Jganiile veninate și cu fiarale cumplete a petrece ascun- ^ ndu-să. Și pentru ce aceasta? Pentru căci bine socotiră că mai

I cumplită, mai vrăjmașe, mai veninoasă gadină decât tine nu I va fi și mai vârtos ca urâta și, de tot întregul cu mintea, hulita \ ta grozăvie să nu prăvască, carea slabilor de fire, trupeștilor ochi, \ oarece frumsețe a avea să pare; cu carea cei mai mulți, prin I amăgeala necunoștinții, rău să amăgescu. Iară ei (o, de tot rostul j de trei ori lăudați) mai bine prin găuri a lăcui, de foame a muri j și de sete a să topi au ales decât în tine a lăcui, cu bunurile tale W\ a-și petrece și cu desfătărilor / tale a-și sminti neprețaluițele sale i osfințite suflete. Pre carii tu, o, clevețitoare, nebuni să fie fost \ îi cu bârfala numești. La a căroră nebunie, cu toții cu osirdie / lui Dumnădzău să ne rugăm, ca și pre noi părtași să ne facă și pre noi nebuni și fără de socotială să ne socotești.

52 Cu pohtele lumești deprindându-te, dumuădzăieștile porunci grele îți vor părea

Lumea: Mult mă mier de ce ruledzi și de ce blojorăști grăind în deșert? Acmu tu vei să dzici precum că aceia ce de mine să liapadă petrec vun bine sau află vreun folos? Oh, ^ iarăși că mă mir și mă minunedz, voi

dzice! Și em ia aminte ce voiu a te întreba: dară un om carele într-un munte pustiiți

lăcuiăște și într-o gaură de balaur sau într-o peșteră de leu, sau de urs, sau de pardos viețuiaște, oare ce feliu de petrecere va să facă? Și ce feliu de cust va să custe? Sau ce chip de traiu va să trăiască? Pururea în răcnetile leilor, în mormăiturile urșilor, în șuieretele balaurilor și a șerpilor neprestanno, ca să nu dzic nepărăsīt, groaza și frica cumplitelor jigani - sau să le dzic dihăni - purtând; și cutremurându-1 vara fierbintiala și pripăcūl fierbându-1 și cocându-1, iarna frigul și gerul răcindu-1 17 și înghețindu-1, foamea leșinându-1 / și hemnisindu-1, setea aprinzindu-1 și topindu-1 și de va și ceva de mâncat sau de băut afla, doară rădăcina ierbii și apa din borta copaciului, pre carele nu el le mănâncă sau bea, ce iale pre dânsul topăsc și svârșesc. Deci aceasta ție înțelepciune de să pare a fi, mare nebun ești si în numărul celor fără de minte să te socotești.

înțeleptul: Ah, fățarnică și pulbere ce ești, lume! Dară cădz bine știi tu că dragostea pe toate iuvince și biruiaste [1 Cor. 13, 13]. Carea în inema unuia ca aceluia întrând și cuprindzindu-o, adecă cea deplin și adevărată dragoste, toate acelea carele mai sus mi le-ai pomenit cât sânt de rele, cumplite și de strașnice, toate în blânde, bune și în plăcute să întorc. Când flămândește și însațoadză, prin adevărata și deplina dragoste de toată hrana dulce și de toată băutura bună să îndestulit satură; pripăcūl cel fierbinte și ardzind pālitoriu și gerul cel iute și vrăjmaș înghețatoriu, în vântul cel ce primăvara în răzvărsatul zorilor suflă să întoarce și spre a trupului și a cărnii slabului om spre îndemână să primenesc; gângăniile, jigăniile, fierile cele/vrăjmașe și cumplite, blânde și domolite i să fac, cât și picioarele îi sărută și încă și slujbă îi fac; și pentru ca să într-un cuvânt dzic, toate acelea ce împotrivă și rele sint, următoare, ascultătoare și bune să fac. Căci că acel deplin bine (adecă Dumnădzău) cu dânsul pururea iaste, și el de față fiind, nice ta îi lipsește.

53. Adevărata
c a r e a
Dumnădzău
dragoste, ce
p o f t i t a c e a t
ă dăruiaște

Lumea: Dară în mine ce vei caută și nu vei afla! Sau ce vei pofti și nu vei găsi? Eni nr-ăv' - i i t e toate țircumstanțele, adecă împre- gurstările mele: târgurile cele norodoasă, cetățile cele vârtoasă, satele cele dese, viile cele todițoare, țarinile cele de bișug datătoare, grădinile cele cu flori frumoasă, livedzile cele potnături dragăstoase, la aminte saraiurile cele mari a doninilor, a boiarilor; socotește palaturile cele înalte și desfătate a ailor și a împăraților; prăveste ulițele cele late și cu piatră c p t u ș i t e a cetăților și a târgurilor; ia sama avuțiilor și a gerurilor scumpe carile într-acestea să află. Dară pentru alai te t n e, ce sunt nepovestite, cununi de dăruit și pe cela ce fără

54. Omul,
împărat peste
c a r e j . . . . . j .
lumi, însă toate
în chip de ză-
log îi sint date

îndoință îmi slujește/ de împodobit, precum sint peștii mării, piticii păreielor, flerile și toată dihaniia pământului, pășirile ceriului și alai te cu carile dumnădzăiescul cuvânt m-au împlut și a lui mână svintă prin mine, prin frumoasa sa zidire, li-au împrăștiat! Și mai vârtos, o, brudatecule, prin a mea pricină și prin mijlocul meu, tu cu dânsăle să te slujești și mâncând, bând, desfătându-te să te veselești, și binele meu cunoscând, cu tot sufletul să-mi mulțamești. Dară, o, sărace, Solomon au n-au mai înțelept decât tine fost? Și el încă aceasta învață, căci numai aceasta îți va rămânea.

55. Dulceața lumii, otrava ifetulu *ințeleptul:* O, cursă și laț prin întunerec întins, dară au nu cunosc eu că toate acestea ce mi li-ai pomenit și așeși tu sângură unor pomi te asameni, carii pe lângă lacul unde odănoară au fost Sodomul precum să să afle să povestește? Carii decât alți pomi ai lumii precum mai frumoși, mai umbroși și mai curioși să fie să povestește, iară ispitind cineva a cerca, înlontrul lor putregaiu și în poamele lor putregiune, plivă și amărăciune află. Ce însă tu mai cumplită și mai otrăvită amărăciune porți, /6' căci poamele a pomilor acelora / gustul amărăsc. Iară a ta otravă, gustul îndulcind, adecă pohtele trupului plăcând, sufletul omori și otrăvești. Pentru care lucru tuturor de strigat iaste: „O, lume, ce esti miere amestecată cu fiere”.

56. Cu lumea, precum vreodată adevărat prieteșug vei lega, nu gândi *urna:* Mult stau și de a ta scurtă și proastă minte mă mir: cum și în ce chip miere amestecată cu fiere a fi îmi dzici? Dară pre carii vreodănoară ai audzit să dzică: „o, .^ .| j... muri!”, numai pentru urătul lumii? Ha, știi că vei, precum mulți să află și pre mulți ai audzit, să dzici. Dară știi pentru ce. Nu doară că pentru răul meu, ce pentru a lor de crieri puținătate, necunoștință și a puțințelușe oarece bântuiale nerăbdare și

nesuferire. Iară cel întreg cu crierii și copt cu mintea, aceasta niceodănoară dzice, nici vreodată pomenește. Oare carele iaste acela ce ș-ar urî mamca — să nu dzic maica — căci, precum ț-am și mai dzis, eu pre toți ca pre niște fii îi și iu, ca pre niște prunci îi aplec și ca pre niște cuconi îi grijesc. Și într-acesta chip eu pre dânsii socotindu-i și de tot răul ferindu-i, oare în ce chip, în ce feliu și cine ar fi acela ce ari de mine a să despărți vrea — căci eu tuturor și în toate bună și blândă / sint - și de bine, cine /y a să dezlupi ari pofti? Și de vreme ce-i iubăsc, iată dară că le sint priiatin - și care ari fi acela ce ari vrea de priiatinul său să să înstreinedză? Nime! Iată dară că de iubit și de îndrăgit sânt.

ințeleptul: O, cum si în ce feliu precum ma iubești nu te arăți și încă tu singură pre tme - după a ta greși tă socotială - precum să fii de iubit te dovedești? Dară adevărat că a tot omul a ști și aceasta a cunoaște să cade, căci prieteșugul tău unor tâlhari să asemănă, carii latinește *filites latrones* să chiamă, adecă tâlharii carii în chip de priiatini pre călătorie drumățului să arată, și ca cum ar fi oameni buni, cu cuvinte dulci pre călători tumpină și cu dânsul împreună la cale tovarăși să fac; însă cercându-și vremea, ca îndămână cădzindu-le, pre săracul cel fără știre călătoriți și cel pentru dânsii fără de nice o pază mărgătoriu să-1 ucigă și să-1 prăpădiască; și așe vremea și locul aflând, fără de milă vărsare de sânge făcând, pre săracul, ca pre un mielușel fără de vină, morții și peririi îl dau. însă acei tâlhari tot mai buni decât tine și tu mai J/&-decât dânsii, căci ei trupul, iară tu sufletulucidzi./

Lumea: O, vai de mine și de mine, cum larilor, ucigașilor și oamenilor răi mă ^{deceat calharu} mai rea, căci ^{asam} ^{teni:} Dară cum și în ce chip si eu ^{HK} ^{și} otuiilor și celor lipsiți de minte nu te voiu Potrivi? Dară iani socotește: oare eu ca acei ^{HK} ^{și} sufletul ucide

tâlhari fac? Căci tâlharii silesc ca pre om de toate de câte are să-1 lipsască și să-1 puști iască. Dară eu nu așe, ce pre cei ce în mine lăcuiesc cu de toate îi îmbișugesc, îi înmulțesc și nici una a le lipsi silesc.

59. Pofțele
i lumești ca
sirinile, pre om
adormindu-1, il
iniacă

Înțeleptul: Adevărat, acest suptire și de mulți oameni necunoscut mestersuș, de la sirinile, pre om si rine (acestora moldovenii „fete de mare” le dzic) l-ai luat; carile, cu ale sale frumoase, cuvioase și mângăioase viersuri, pre săracii de corăbiiari nebunindu-i îi adormu, și așe - precum spune fabula - eale în corabie sărind, îi îmbrățășadză și în fundul luciului mării afundându-i îi coboară și fără veste îi iniacă. Ce tu, decât sirinile tot mai de rău făcătoare, căci eale trupul, iară tu sufletul îneci. Inșă înțeleptul călătoriți ce face? își vârtos urechile sale astupă, ca nu cumva glasul sirinelor audzind să să ațipască, și așe prin a lor cântece, ca când n-ari/ 2(7) audzi cântece, trece; și dintru acea de viață primejduitoare meșterșuguire cu amăgeală scăpând, fără poticală hălăduiaște. Ca aceluia dară înțelept și bine socotitori! călătoriți și mie a face și, ca dâmsul, a mă păzi foarte mi să cuviind cade, ca în tine lăcuind, ca cum n-ași fi în tine să mă socotesc, și cu aceasta de ale tale în divuri, în chipuri de amăgele, să mă scutesc.

60. Toate
[idemănările
fiilor veacului
acestuia,
deșerte și
vrădnice de ras

Lumea: De vreme ce cu aceasta socotială te slujești, cu bună samă bine să știi că prostatec ești, căci eu nemăruu vreun rău a f... j]... j... s p... primejdiia sau spre penrea cuiva ma nevoiesc, ce mai vârtos tuturor in toate, tot binele, îndămâna și toată lesnirea învoiesc și nevoiesc, precum toți înțelepții miei aceasta mărturisăsc. Nemăruu fățarnicesc, pe nime amăgesc, pre nime urăsc, pre nime din nime izgonesc, ce tuturor bine le potesc și pre toți, cum pre cei mari, așe pre cei mici, în ce chip

pe tineri, într-acel chip pe bătrâni, ca pre niște fii, cu mare dragoste cuprindzindu-i, îi îmbrățăședz. Inșă nu ca sirinele precum (pre pizmă) dzici tu, nici măgulindu-i ca să-i înec, precum (pre strâmb) rău grăiești tu, ce, precum un bun chivernisitoriu / părinte, precum pentru cel dintâi născut fiu a-1 crește silește, așe pentru cel mai pre urmă născut să nevoiaște, ca și pre acela mare crescut a-1 vedea pohtește. Așe dară, și eu pentru toți fiii miei nevoiță puiu, ca orice ari cere și orice ari pofți, nemăruu întru nemică, nemică ceva să-i lipsască. Ce de mă pintru aceasta dară tu înșelătoare și de rău voitoare socotești, precum puțin ești la crieri tot omul să știe.

Înțeleptul: Adevărat iaste acesta al tău ^
ol. vai aceluia
mințitoriu cuvânt, căci și fiilor veacului ... l. ceva de-
acestuia (pre carii tu „fi” îi numești și ei pre ... Dumnădzău
ntre „maică” te au și de bine făcătoare **mai bun a afla**
precum să le fii, înșelându-să, te socotesc), **cearcă**
nemică a le lipsi și cu toate îmbogățiți și
îndestuliți a fi li să pare. Ce, precum eu socotesc - și nu numai eu, ce tot întregul la minte așe va cunoaște - că nu de tot binele
de toată avușia să fie bișugiți, ce mai vârtos de toată sărăciia
si de tot răul să fie cuprinși. Și cu adevărat și foarte fără de greș,
t^ot omul să știe că acelora ce tu fiii tăi îi numești și precum toate
btuiunile și toate avușile le dăruiești, că nu bogați, ce mai vârtos
săraci, nu în bunățăți mari și de toate sătui / ce mai vârtos meseri
Și flămândzi, precum au cântat David [Ps. 39, 23]. Iară dacă
socotială cea întregă și chivernisala cea bună a ști și a pricepe
pohti, aceasta iaste: că tot cela ce va fugi de tine și să va feri
de tot binele tău și cu toată inema și cu întreg suflet pre
domnul va cerca nu să va lipsi de tot binele [Ps. 33, 10]. O,
cultă-mă, lume, că cu cât voiu fi în Domnul de sărac, decât
?i decât toată avușia ta sint mai bogat, și de Domnul
țndu-mă cât voiu fi de slab, decât tine și decât toată puterea
sint mai vârtos, precum învață fericitul Pavel [2 Cor. 12, 9]/

62. Omul în voia lui lăsat, carele mai sus să va sui, mai cu grea cădzatură va cădea¹¹

Lumea: O, nepriceputule și în toate ticăitule! Ia-ți în minte și-ți pune în socotială ăria și vârtutea, mărimea și puterea iubiților miei hi, cani cu mine sluindu-sa, cu de aceste neprețaltute cununi l-am încununat și cu înfrumșețate coronne i-am încoronat; precarii tu, cu a ta rea și proastă socotială, săraci și meseri îi socotești, slabi și neputincioși a fi îi numești. Au nu unii Africa, Asia și Evropa și, mai bine să dzic, toată a pământului rătundzală și acestor pomenite părți avuții au agonisit? Au nu 21" unii falca leului / au despicat? Au nu alții marea cu lanțușe de fier au legat? Au nu alții munții șestiri au făcut? Au nu unii apele din gârlele lor au abătut, carile prea adâncă adâncime având, la trecerea lor nice genunchiul omului să nu să ude li-au făcut și din mari mici, din adânci neadânci li-au premenit? Au nu unii minunate și nepovestite cetăți au făcut și cu de zidiu înălțime și grosime prea groasă și prea înaltă li-au încungiurat și li-au întemeiat? Au nu alții cetăți mari, tari, puternice ca acestea în clipala ochiului li-au fărâmat și zimții cei înalți cu țârna temelii i-au amestecat? Și ce să mai laud și să le spuim minimele lor cătră un nepriceput ca tine? Căci de aș și tăcea eu, macara eale singure ale lor preste minuni minunate fapte să arată, și prin ochiul și urechea a tot omul să poartă, precum și alte ale lor (a fiilor miei adecă) în mulțime nenumărate și nemăsurate puteri și bogății, carele, de nu le poți cu ochiul privi, du-te la cei vechi și la cei noi istorici, că de toate și toate deplin îți vor arăta câte minunate și slăvite au făcut și au desfăcut./

27 ^ Vârsta și înțeleptul: în mare mărime a mirării norocirea lui mirându-mă și uitându-mă stau. Cu ce mii ca roata cântece, cu ce laude, cu ce slavă voui cânta, când să voui lăuda și voui slăvi pre acel supțire la învârtește minte, iscusit la socotială și întreg la chitală

¹¹ Cp. Andrea Wissowatius, *Stimuli uirtutum, fraeria peccatorum*, 18.

zugrav, carele decât toți întâi aiave forma și chipul avuției fiilor tăi au șeruit și adevărat o au zugrăvit. O, frumoasă, întreagă și decât simceaoa briciului mai ascuțită și mai iute minte, că roatei prin osie învârtitoare o au asămănat. Și adevărat dară și, dzău, foarte fără minciună, adevărat. Că precum partea roatii cea dedesupt să suie în sus și agiungând în mijlocul cumpânirii (unde, de nu mult, măcar câtăvași puțintică vreme a sta s-ari cădea), nice miștită măcar, nice cât ari clipi ochiul nu să zăbăvește, ce din cumpăna mijlocirii, spre înalgiusului parte cu mare răpegiune să povârnește și așe partea carea mai dineoarea o vedeai suindu-să în sus, acmu și mai într-acel ceas o vedzi cuborându-să în gios și partea carea era în mijlocul cumpânirii ceii dedesupt, iaste în mijlocul cumpânirii ceii dedesupt. Și precum ochiul a roatii samă când să suie, când să pogoră și când face o învârtejire a lua mai nu poate /, așe viața și vârsta 27 vieții fiilor tăi, când să naște și cât trăiaște, ce face și când moare, nunte a pricepe mai nu poate. Și precum partea roții carea de ta pământ s-au, în sus suindu-să, sculat, iarăși în gios pogorându-să, de unde s-au sculat să suppune, așe și fiii tăi, de pământ ieșind, iarăși prin mai nepricepută vreme, iarăși în țârna lor să întorc. Și pentru puțintelușe a puțintică vreme deșartă și fără folos dezmiardare grozavă, în scurtă vreme mor²⁸ sa trec. Și mai vârtos adevărat de plâns și de tânguit iaste că, după viață fără de folos, murind cu trupul, mor și cu sufletul și al gheenii nestinsului foc moștenitori și lăcuitori să fac. Iar ^> o> lume, celui de toate darurile desăvârșit dătătorii! domn fiu²⁹ d, „înnoisă-vor, ca a hui turului tinerețele mele" [Ps. 102, 5].

Lumea: O, sărace oame, cum maică j^nciunelor și izvor de cuvinte deșerte te³⁰ tr-acesta veac, și. Cum lucru ca acesta a fi să poate? Că ce în cel viitor unt de 7207 de ani, de când sint de viața a și să pânul mieu făcută și până acmu câți lungi silește ameni și câți fiu a oamenilor au venit în

mine, nice a unuia tinerețele să să înnoiască am vădzut, nice bătrâni sau la vârsta bătrânețelor / viind, iarăși tânăr să să facă și la vârsta tinerețelor să să întoarcă, am audzit; ce doară numai pe tine de-mi va fi a te vedea. Inșă, pre cât socotesc, nici tu vei fi mai di-a firea sau mai harnic decât alalți oameni, carii de atâtea mii de ani, atâtea nenumărate mii de oameni s-au trecut și câți acmu încă vii să află. Și să dzici că poate să fii și tu mai de-a firea și mai harnic decât câțiva, dară într-atâta somă de oameni, oare cum vreunul să să mai ca tine afle și să i să înnoiască tinerețele și din slab tare, din bătrân tânăr să să facă? Ce numai precum mai sus ț-am dzis, că tu maica minciunelor și izvor basnelor te făcuși. Căci bine socotesc și adevărat știu că și tu măcară cu ceva mai mult decât alți oameni nu vei fi.

65. Viata *înțeleptul*: Nu așe, fățarnico, nu așe, ce precum pravul înaintea vântului [Ps. 1, 4],
vecinică svârșit așe minciunoase minciunile cuvintelor tale
n-are; nice din înaintea [cujvântului ce-am dzis, adecă
bătrân tânăr, ce „îi... adevărului. Si adevărat cuvintelor
din păcătos „... „
drept a te face mele; că alți cile la mine > mel din singura
nevoiaște mintea mea am dzis că mi să vor înnoi ca a
 vulturului tinerețele, ce mai vârtos pârâș ție
 și martur mie pre dumnădzăiescul părinte David, *Psalmlul*
 102, 5]. Și ia dară în minte și pune în urechi / cuvintele mele,
 că căce am dzis că: „să vor înnoi tinerețele mele”, nu numai a
 mele (macara că păcătos sânt, numai accia nedejde trag) ce a
 tuturor aleșilor lui Dumnădzău. Nici am dzis că: „s-au înnoit”
 sau: „să înnoiesc”, ce am dzis că: „să vor înnoi” și aceasta crede
 și cu bună samă așe va fi; nice tinerețele prin de-a doa oară
 întoarcerea dzilelor, ce prin bune și sufletului folositoare fapte
 să vor înnoi; iară nu în veacul sau împărăția ta, ce în veacul
 și împărăția ceriului, unde sufletul omului, prin bunătăți
 întinerindu-să, niceodânăoară va mai îmbătrâni. încă de-ți vei

aduce aminte de a Domnului cuvânt unde dzice: „Cinstește pre tată-tău și pre maică-ta, de vei vrea să fii viu mult pre pământ!” [Ex. 20, 12]. Iată dară că bunele fapte nu numai în cea veac ce-i fără sfârșit, ce și într-acest cu sfârșit, viața lungeste și tinerețele înnoiaște. Inșă mai vârtos noao nu tu, ce ceriul moșie ne iaste.

Lumea: Dară cum îți voi dzice sau **^ N u e ^ e . ce**
 cum te voi socoti să fii cu minte întriagă, **trupul vede, ce**
 sau cum cu cei înțelepți te voi număra, de **^ ^ . . . . suflet**
 vreme ce lucrurile spuse si nevădzute credzi **pnvește,**
 și pre cele viitoare și fiitoare te sprijenești și **acelora ne-**
 pre cele carile ce sint cum sint / și când vor **dejdiuiaște**
 fi necunoscându-le le mărturisești și prin întunerecul
 necunoștinții și neștiinții te nedejdiuiești? Căci eu câte ț-am
 grăit, câte ț-am spus și li-am și arătat; și cum alor mele cuvinte
 nu te încredințedzi, ce celor fiitoare, nevădzute, neaudzite și
 nepricepute te bizuiești? Că de ai fi proroc, aș dzice: „Acesta
 iaste proroc și cunoaște cele viitoare!” Dară de vreme ce proroc
 = ești, iată dară că ești un om ca și alalți oameni, și de vreme
 = ești ca și alalți oameni, iată dară că cele fiitoare nu pricepi,
 încă îmi spui că la sfârșitul veacului acestuia va fi așe și așe și
 = nu numai cele de la sfârșitul veacului, ce nice mâine, nice
 = ai apoi ce va fi și ce să va lucra nu poți a ști. Iată dară că tu,
 = aceasta minte purtându-te și cu aceasta socotială slujindu-te,
 = ntea ta iaste în vânt și socotială în nuori, de vreme ce toată
 uedejdea și toată credința ta în cele viitoare și-n cele fiitoare
 pui. Acmu dară, lăsând pizma, vino la mine. Caută de vedzi,
 = aminte și pricepe că toate ale mele sint adevărate; că nu
 numai căci eu îți spui, ce și de alții înțelepți așe sânt
 = hilor / și li _ _ p u s , i _ _ fi pizmătariu și necredincios, ce
 = = a t ° r i u și credincios.

67. Nădejdea   *Înțeleptul:* Hai, prin ceață cu lațe și mare
credinciosului   prilestiață ce ești! Cum largă și lată, însă cu
în zădar nu   i • ~ ~ ~ • ~ i A • - i c -
emata căpușita cale îmi arați! Si cu ce
ascuțit (însa de omul cunoscătoriu priceput;
meșterșug, precum tu să fii credincioasă și eu să te credz mă
înveți? Dară cu acestea ale tale minciunoase înșelături inema
nu-m vei smomi, nici cu gândul mă voiu îndoi și nu numai
să le credz, ce nici a le audzi poftesc. Căce eu pre tine să te
dovedesc nu-mi trebuie, căci tu singură pre tine precum basne
grăi ești te dovedești; mai vârtos că prea cu adevărat știu și prea
cu bună samă pricep, căci toate lucrurile tale, comediiilor (carile
oarece a fi să par, iară preste puținei ceas ca cum n-ar fi fost
să fac) să asamănă. Ce așeși hireși și tu și lucrurile tale comedii
sint și așe tu mai vârtos ești comedie stricătoare sufletului; căci
comediiile cele ce oamenii le fac nu strică cuiva ceva, fără cât
zăbăvâsc fără dobândă; iară tu și trupul aduci la tângă și sufletul
duci în muncă; și mai vârtos nici aicea folosești, nici aiurea, fără
cât numai cu sulițele (dezmierdările adecă) / ochiul îndulcești
și pre nevădzute inemile rănești; și nu numai inema trupului,
ce și a sufletului, a căruia rană vindecare n-are. Pentru aceasta
dară eu, răbdând voiu răbda, adecă nedejdiuind voiu nedejdiu
în Domnul, și nu mult, nice cu zăbavă, și nedejdea mea să va
izbândi. Căci decât toate mai vârtos credința mea nedejde iaste;
și așe, prin adevărata nedejde, nedejdea în deșert nu-mi va fi.
Și pentru aceasta mai frumos mă voi încorona, căci cu toată
inema și cu tot sufletul fără îndoință audzind am credzut și
întru adevăr, după făgăduință, am nedejdiuit.

68. Spurcatele   *Lumea:* O, amăgitule și puțin pricepu-
pohte înmul-   L U M E A u c u m i * V e i s a ! m i s P U , J A u c u P o c
țindu-să, pană
mai pre urmă în
prăpăstia ocea-
nii te liapădă   niine vei să mă înveți? Au vei să dzici că ești
la ani mai vechili decât mine? Căci tu celea
ce-m spui că li-ai audzit eu li-am vădzut și,

și de acmu înainte, cât voi vedea eu nici strănepoții tăi nu le
vor audzi. Nici te face tu denaintea mea mai mult știutoriu.
Au n-am vădzut eu pre mulți cu a ta minte purtându-să și cu
socolială ta slujindu-să și în lucrurile fiitoare nedejdiuindu-să?
Și așe, numai cu nedejdea rămâind, și de ale mele bunuri s-au
scăpat, și niciodănoară accia ce-au gândit au agiuns, nice ce-au
cercat / au aflat, nice vremea loc de căință i-au mai dat. Ce așe
și accia ca tine neascultând fiind și folositoarele mele cuvinte
neînțelegând, de toate s-au scăpat și s-au depărtat. Și caută
acmu dară de mă ascultă și ce-ți voi spune mă crede; căci voiu
a unui decât tine mai înțelept om cuvânt să-ți grăiesc și mi să
pare - și adevărat iaste - că cu aceasta să te dovedesc. Că „cine
au vădzut duhul omului suindu-să în sus sau a dobitocului
coborându-să în gios? Toți dintr-un loc au ieșit, într-un loc vor
merge" [Ecl. 3, 20-21]. Nice izbândirea nedejdiu tale au vădzut
ochiul sau au audzit urechea, ce numai întru adevăr să știu că
în zădar ostenință și în deșert nădejde trași. Că măcar pe aceasta
socotește: de vreme ce cineva în mine fiind și cu ale mele bunuri
slujindu-să și bine n-au vădzut ieșind din mine (adecă după
ntoarte), ce bine va să mai găscă sau ce fericire va să-1 mai
tâlniască? Dară știu că după a ta îndărăpnică pizmă, precum
au aflat sau va afla, vei să dzici. Dară spune-mi, de unde **pană**
mtr-atâta ti-au încredințat? Sau cine dintr-acei ce din mine au
„Șit (adecă din cei morți) s-au întors (adecă au în vis) și precum
„It bine mai / bun decât binele meu au aflat, să vie să-ti spuie?
I
„Șă eu nu doao ce o mărturie îți poftesc. Ce precum nu vei
„fla, foarte adevărată sânt; și tu, iarăși, precum nedejdea ta în
„dar să fie, adevărat să fii.

Înțeleptul: Adevărat că decât mine la ani
mai ^{vece} ești; și lă aceasta împotriva^o nu ma
p
t uu. Și pentru aceasta dară așe de multe și
„ de feliori de lațuri a întinde ti-ai învățat și cu acelea pre
Mulți ca mine, de om slabă purtătorii! de fire, i-ai în lațurile

69. Dreptul în
veci nu va muri

tale vânat. Și încă adevărat ai grăit că izbândirea nedejdii a bunilor credincioși ochiul n-au vădzut, nice urechea au audzit, și așe iaste; că pentru a lor răbdare, carea tu în toate dzilele și în toate ceasurile în tot chipul cumplit îi fără milă chinuiești, dărui-le-va stăpânul a toată facerea bunurile carele n-au vădzut și desfătările carele n-au audzit [/ *Cor.* 2, 9] și pentru că nu s-au amestecat cu tine și au ale tale cumplite munci chinuitoare suferit, le va da acestea. Iară după doao adevărat, ai una minciună grăit, precum mai la toate așe ti-ai obiciuit. Și cu fericitul Pavel frumos te voi dovedi unde dzice: 26" „A să îmbișugi în lucrul / Domnului pururea, știind că ostenința lor să nu fie în deșert în Domnul" [/ *Cor.* 15, 58] și aiurea dzice: „Căci viața fiitoare au giuruit Domnul (curaților); Dumnădzău a minți nu știe" [*Evr.* 6, 18]. Au și împotriva acestor decât zidiurile mai tari și decât temeii de marmure mai întemeiate cuvinte ai ceva a răspunde? Au nu mi să cade mie acmu tare și fără îndoință să mă nădejdiuiesc, de vreme ce Pavel iaste carile mărturisește adevărata a Domnului făgădă, carile, ca și Domnu-său, a minți nu știe? Ah, povață oarbă ce ești, lume! Ah, plină ce ești de meșterșuguri și cursă întinsă ce ești, lume! Ah, spuitoare de basne și mărturisitoare de minciuni ce ești, lume! Cum silești și a mă face te cu lingușituri nevoiești, ca cuvintele tale să fie adevărate și a Domnului și ale credincioase slugile Domnului să fie minciuni, să dzic. Pentru care lucru moarte voiu priimi, și aceasta, nu numai a face, ce nice a dzice nu o voi gândi, ce iarăși cu glas mare voi dzice: „Răbdând, voiu răbda Domnului și nedejdiuind, mă voi nedejdiui adevăratului cuvânt al slugii Domnului" [*Ps.* 39, 1]; și dintru aceasta nepotnicindu-mă, după a mea nedejde mi s-a izbândi. Iară pre tine părere deșartă 27 și vis de nălucire te voi socoti, și celor ce-ți / ție urmadză, povață oarbă te voi numi.

Lumea: De vreme dară ce până într-atâta 70. **Cu întriagă**
 tărie nedejde ai și pre multe viitoare și **credință cele**
 mtoare te intemeiedzi, și nu cele ce vedzi, ce **cerești cerșind,**
 cele ce audzi credzi, căci dară cu ale mele **împreunași**
 lucruri în toate ale tale lucruri și chivernisele **pămintești**
 te slujești? în tăi dară, căci în mine lăcuiești?
 Căci hrana și bucatele mele mănânci? Căci pâinea și bivșugul
 țarinilor mele strângi? Căci roadele poamelor mele culegi? Căci
 cu hainele mele te învesti și încingându-te te învălești? Căci vaca
 mea mulgi? Căci mierea albinilor mele strângi? Căci cu boul
 meu pământul meu ari? Căci cu sămințile mele samini? Căci
 cu corabiia mea pre mare și cu calul meu pre uscat îmbli? Și
 ce să-ți spui mai îndelung, ce pre scurt: căci — precum ț-am
 niai dzis - cu toate ale mele te slujești? Și de vreme ce precum
 eu să nu fiu bună, nice făcătoare de bine îmi dzici, căci ale mele
 bune părându-să în tot chipul cu dânsăle te chivernisești? Ce
 acestea toate oricâte le faci, eu știu pentru ce le faci: pentru ca
 sa nu-ți ceva mâine lipsască și mai mult în casa ta toate să să
 mmulțască. Și să-ți spui, sărăciile de minte, alta, carea știu că
 nu o vei putea tăgădui: / Au nu te *Svinta Scriptură* învață: „Nu
 = grijii ce vei mânca sau ce vei bea mâine?" [*Mt.* 6, 25]. Au
 putea-vii aceasta tăgădui, sau putea-vii că aceasta nu iaste așe
 sădzich Ba. Căci dară nu cu nedejde trăiești? Căci îmbli și nu
 sedzi? Căci muncești și te grijești? Că (după cuvântul *Scripturii*)
 de vei și șede și să nu te grijești, mâine toate acestea ție trebnice
 uelipsindu-ți, vor fi gata. Acmu dară, aceasta trebuie să
 cunoști și cunoscând mie să-mi mulțamești: căci eu sânt tuturor
 de tot binele făcătoare și dătătoare, și precum pre alții,
 Se și p r e c m e (m a c a r a c a îndărăpnic ești), bunurilor și
 Misterelor mele părtaș te fac și din cât ai, mai multe îți adaog.
 1 pentru aceasta cunoscând trebuie, iarăși dzic, să-mi
 Mulțamești.

71. Nu rob, ce *înțeleptul:* Cuvântul carele-mi arăți
stăpân lumii adevărat al *Svintei Scripturi* iaste; și așe iaste
Dumnădzău „ AI I i ~ A • I • ~ j ~
 si ase eu il credzu. in sa iu adu aminte ca dupa
 ti-au lăsat;
pentru aceasta „ desăvârșit ti-au Dumnădzău a toate
tu pe dânsa, iară puternicul plăzmuīt și toate în tine lăcuitoare
nu ea pe tine să ce să află, adecă pământul și celea ce el le
stăpâniască naște, marca și toate plinirile ei au făcut, mai
 pre urmă de toate pre mine din lut și

28' țărână / m-au zidit. Și ție au dzis și ti-au făcut, iară pre mine
 singur cu ale lui puternice mâni m-au frământat, și după
 aceasta, suflându-m cu duhul său, m-au însuflețat, dzicând:
 „Adam, zidirea mâniilor mele!". Și după asemănarea lui și
 preste toate câte fiitoare în lume — în tine adecă — stăpân și
 domn m-au înălțat, toate pre mână și pre samă mi-au lăsat: oile,
 boii, încă și peștii mării și al alte și „cu oarece puțintel mai gios
 decât îngerii m-au încununat" [Ps. 8, 6] și cu un cuvânt să-ți
 dzic, pre mine stăpân - pre tine slugă, pre mine poruncitoriu -
 pre tine ascultătorul a fi au poruncit, și în voie lăsându-mă,
 precum mi-a fi voia, așe să mă cu tine slujăsc. Iată dară că nu
 eu ție, ce tu mie ești suppusă, nice eu pre tine, ce tu pre mine
 a asculta trebuie. Și pentru căci de la atoatedătătoriu
 Dumnădzău pană într-atâta pozvolenie mi s-au dat, pentru
 accia cu lucrurile tale, precum îmi va plăcea așe mă voi sluji,
 însă spre cele bune. Nici să gândești că de mă voi lăsa în
 nedejde a celuia ce mi-au dat nedejde, Dumnădzău, îmi va lipsi
 ceva. Ba. Adevărat toate deplin voi avea și una macara nu-m
 va lipsi, că „ceia ce cercă pre Dumnădzău nu vor fi lipsiți de
 28' tot binele" [Ps. 33, 10] ;/ ce iarăși a lui poruncă svintă
 ascultând, voi munci și în sudori voi agonisi hrana mea. Insă
 iarăși nu numai pentru mine voi sili, ce și altora voi nevoi a le
 folosi; și mai vârtos ca și pe alții darului meu, de la stăpânul
 meu dat, părtași să-i fac, și neguțitorind talanții miei, mai
 multă dobândă să fac. Insă, dobândă făcând, nu în deșerte și
 a fără folos mult trupului și sufletului stricătoare desfătări și

dezmiardări să mă desfrănedz; ce lucrând pământul meu, voi
 mânca și eu și pe fratele meu voi hrăni. Că mai vârtos ce om
 m-ași numi, sau cum driaptă slugă Domnului meu m-ași
 socoti, când în spurcate și fără zăbală desfrănate aii măturile tale
 darul și câștigul meu ași cheltui? Să nu dea Dumnădzău! Că
 aceasta nu numai dobitoacele sămăluitoare (adecă oamenii), ce
 nici dobitoacele simțiitoare vedem că nu fac (căce și eale una
 cătră alaltă o dragoste arată). Ce iată dară eu cum voi rele și
 stricătoare cuvintele tale asculta și mai rău decât dobitoacele
 să mă fac și firea cea omeniască să o schimb pre firea
 dobitociască? Și încă decât dobitoacele mai rău, de voi asculta
 și voi face după cuvântul tău! /

Lumea: Acum vădz că tu multe cuvinte, ? > D u m n ă d z ă u
 nisă fără socotială cuvinte, a răspunde vei g r i j e a p ă c ă -
 afla. Dară însă voi să te întreb, de vreme ce t o ș i l o r a v ă n d ,
 dzici că *Svinta Scriptură* citești: au nu dzice c e u a t m a i
 într-un loc: „Ia aminte paserile ceriului, că a d r e p -
 t i l o r v a a v e a .

nice ară, nice saniănă și hrana nu le lipsește"?

[Mt. 6, 26]. Acum dară, căci tu de *Svinta Scriptură*
 neascultătorii! te faci și căci poronca Domnului nesocotindu-o
 ° calci și în tot chipul te silești și te nevoiești - ari, sameni,
 vanedzi, lucredzi și alalte - și căci nu te lași pre nedejde? Și
 atuncea să vedzi cum vei trăi; atuncea vei cunoaște cât sunt eu
 de bună și cât sint de bune bunurile bunățăților mele.

înțeleptul: Au cu aceasta a ta amăgeliică ^ . . j . .
 socotială să mă amăgești și precum că ceva l e n e ș i , c e c e l o r
 tău fac vei să-mi arăți căci ar, samăn și cu o s t e n i t o r i
 =uncă driaptă hrană îmi agonisăsc? Dară D u m n ă d z ă u
 țeasta nu socotești (au adevărat că, deși d a r u r i l e s a l e d ă
 socotești, te faci a nu socoti) că Dumnădzău,
 ut veci fără svârșit lăudatul, cât de înțeliaptă, frumoasă și de
 Mnitea omeniască nepricepută au orânduit tocmală? Că

precum ț-am și mai dzis că, pre mine acestora tuturor stăpân și mai mare lăsându-mă, precum la un împărat oricâte slugi ai
 29' avea / toate a lui pită a mânca așteaptă, și precum eu, de la împăratul meu (Dumnădzău) în dar și fără alt preț iau, așe lor în dar și fără plată să le dau; mai vârtos că pricina mea, adecă a omului, alai te toate s-au făcut pentru slujba și pentru lesnirea lui. Pentr-aceia și slugile mele din rămășițele fărâmușilor mele să să hrăniască. Deci să știi că unde dzice *Scriptura* pentru pasiri că nu samănă, nice ară și părintele cel ceresc le grijește, va să dzică pentru cei săraci carii a ara putere n-au, nice a sămăna pot, carii prin pricina celor ce samănă și ară să hrănesc. Și-ți adă aminte unde mai dzice *Scriptura* prin rostul credincioasei hananicii „căci și câinii să hrănesc din fărâmușurile ce cad de pe masa stăpânului” [Mt. 7, 28]; așe dară, eu arând și sămănând, și paserile ceriului din rămășița țarinii și câinii din fărâmușurile **panii** mele să hrănesc. Nice paserile în cuibul lor, nice câinii în stratul lor ședzând, le vine hrană la gură, ce paserile cu zburarea și câinii cu îmblarea și cu aduilmăcarea hrana își agonisesc; și ei pe hrană, iară nu hrana pe dânsele cearcă. Acmu dară, acelea purtătoare de duh nesimțitoriu fiind,
 30'' spre a lor hrană să / nevoiesc; dară eu, purtătoriu de duh simțitoriu fiind, de voi cerca hrana mea, lui Dumnădzău ce greșesc? Mai vârtos că el singur, dintr-a lui preabogată milă, pământului au poruncit să criască sănii nte, să dea roadă spre a mea hrană. Și pentr-aceasta totodiauna mă voi nevoi, că nu celor leneși și trândavi, ce celor nevoitori și ostenitori au dăruit Dumnădzău bunurile sale, precum au dzis: „Bate și ți să va deschide, cere și ți să va da” [Mt. 7, 7].

74. Câte
 fortuni în lume
 sânt, toate
 omului a le
 trage îi iaste

Lumea: Acmu dară, după a ta proastă minte și rătăcită socotială, cunosc că vei să dzici precum câte răutăți, câte greutăți, câte răscoale, câte nevoi, câte bezciscicii și câte blăstămății, toate în mine sânt și, după cum

buiguiești, eu să fiu mai rea decât tot răul și mai amară decât tot amarul: nice bine sau bună tate, nice odihnă sau aședzare, nice îndemână sau lesnire în mine să află, ce numai în toate, tot rea și tot răului potrivindu-mă, mă asameni. O, sărace și de trei ori mișelule! O, streinule de minte și lipsitul de crieri! O, cum una grăiești și mărturisești, și alta cei și poștești! Dară de vreme ce (cum dzici tu cu acea inemă strâmbă și cu acele budze minciu/noase) sint așe de rea, așe de cumplită, așe de amăgitoare și așe de aspră, căce în mine lăcuiești? Și adevărat știi că și ca viața într-această lume Dumnădzău să-ți lungească te rogi. Și încă cu bună samă mai știi că de ti-ai ști adevărat că ești să mergi în raiu și de ti-ari lăsa în voia ta și să te întrebe: „Voia ți-i să mori și să mergi în raiu, au să te într-această lume a trăi las?” - pare-m - și ce dzic că-mi pare? - că adevărat de raiu te-ai lăsa și de mine te-ai apuca și spre raiu cu ochi răi, iară pte mine cu ochi buni ai căuta; și mai pre scurt: mai bine pre miie decât raiul ai alege.

înțeleptul: Prea cu adevărat si cu bună
 «un,* . . . . . 7 3 . Cunoscuto-
 sama ca cate tițuri de răutăți ai pomenit căci . . . . .
 nziic eu că le ai, așe iaste; și într-acesta chip . . . . .
 toată zidirea și toată firea omeniască să te știe. . . . .
 Căci, fără altă de socotință îndoială, așe ești;
 și evărat și în tine și între răutățile tale mai mult a trăi lui
 dumnădzău mă rog. însă nu ca doară pentru că vreo dragoste
 au vreun libov spre tine sau spre dezbrăcate podoabele tale am,
 ai mult între chinurile răutăților tale trăind, prin răutăți
 să mă fac. Și încă cu adevărat în știre să-ți fie / că eu pre
 într-acesta chip te socotesc și cu aceasta te potrivăsc, lume:
 adecă ești foc, trupul meu oală și sufletul aur. Și precum
 ^ i ^ ti ^ cu cât mai mult în oală fiarbe aurul, cu atâta mai
 ^ | ~ ^ - i - i ~ ^ ' dară eu, pentru aceasta în toate și de toate
 sultului Dumnădzău mă rog, ca mai mult în tine a viețui
 și să-mi dăruiască; și așe pre cât prin mai multă vreme mai

mult pedepsindu-mă și de cumplit focul tău groznic ardindu-mă, cu atâta mai de frumoasă cunună, podoabă, să mă spodobăsc. Precum și a lui Hristos alesul vas, Pavel, grăiaște că „ca prin foc” [1 Cor. 3, 15], la care cuvânt, cu greșită socală dzic papistașii, precum în ceia lume să fie un foc curățitoriu căruia cu limba \or *purgatorium* îl număsc. Ce la aceasta și împotriva acestuia cuvânt, precum ție, așe papistașilor, răspund că nu dzice acolo fericiind Pavel precum iaste deosăbit al treile loc, adecă raiul, iadul și *purgatorium* (căce nice Biserica noastră aceasta priimește), ce numai doao locuri: raiul, iadul; iară de *purgatorium* nice Biserica Răsăritului, nici altă *Svinta Scriptură* pomeneste, ce numai „ca prin foc”, adecă pe tine te numește foc, și dreptii în tine / împlând, ca prin foc împla și ca prin foc, din tine, ca aurul ies curați și lămurii. Așe dară, tu mie acmu foc curățitoriu în ești și cu cât în tine mai mult (precum am mai dzis mai sus) voiu trăi (însă nu după a ta poftă, ce după a lui Dumnădzău poruncă), cu atâta mai fericit și de mai mare dar vrednic voiu ieși. Așe dară, să știi că tu, într-acest veac, trupurilor omenești foc curățitoriu ești (iară nu altul în ceia lume cum brudesc papistașii), ce pre cei cu minte întriagă, temătorii de Dumnădzău, de să feresc de tine și de desfătările tale, mai luminoși, mai curați, mai lăudați și mai fericiți cătră veacul cel fără de sfârșit îi scți. Și tu fiind rea, lor bună și de folos te faci; iară pre cei slabi la minte și ticăloși cu-firea, carii poruncile și legăturile Domnului și Dumnădzăului lor uitând, spre a tale dezmierdăciuni și desfătări să dau și cu toate felurile tale de slobodzenii să îngurluiesc, pre aceia săraci și goli de tot binele izgonindu-i, nu cu atâta îi lași, ce — prin pricina ta — și gheennii moștenitori îi faci. Și precum cei drepti, fericiți și plini de tot darul desăvârșit și împodobiți a ceriurilor împărăție, așe cei / nedrepti și păcătoși, deșerti de tot binele, plini de tot răul și amarul, a iadului și a gheennii, Satanii și slugilor ai gătit foc; și multă, fără sfârșit, în veci cumplită și

nesuferită muncă vor să moșteniască, a căroră răscumpărare și vreodată iertare nu iaste.

Lumea: Mă rog dară acmu, dulcele si „, . ?
 . . .
 Împotriva
 iubitul meu priiatin, pentru numele lui lumii, adecă a
 Dumnădzău, de vreme ce și eu am început Diiavolului,
 a cunoaște că cuvintele tale cum nu sânt rele vitejește de vei
 și eu oricât împotriva ta m-aș pune - macara ' birui-l-vei
 că și eu am a-ți răspunde - să te dovedesc nu
 voiu putea, nice cu tine într-un giug a trage voiu birui; numai
 iarăși te pre numele viului Dumnădzău giur să-mi spui pe
 drept; că nice eu ce sânt și cum sânt a mă ști nu pot, și cu tine
 de când mă gâlcevăsc și disputații fac, mintea ca cum mi-ar fi
 intrat în Lavirinthul Critului, și nice într-o parte vo cale sau
 deschidere (macara că mult am silit) a afla sint harnică. Ce de
 vreme ce Dumnădzău atoateziditoriu nu piatră sau lemn sau
 altăceva din dobitoace nesimțitoare, ce om cu minte și cu
 socală ti-au făcut și cu duh dumnădzăiesc ti-au prefăcut,
 iarăși dzic și te rog, spune-m, ce feliu de răutate / și ce feliu de
 bunătate am, și de când viețuiești și îmbli în mine ceva să-ți
 placă și de tine vrednic nu ai aflat? Și, precum dzic, de vei afla
 și de va ceva plăcea de tine, iubiture, neoprit și neapărat îți iaste
 si ce-ți va fi voia, aceia ia și fă. Iară de nu vei ceva să-ți placă
 găsi, nice eu cu de-a sila sau cu vo asupreală a-ți plăcea te silesc.
 Sau am eu vo putere spre aceasta să te asupresc? Ce de vreme
 « nicecum cu mine și cu a mele bunuri în prieteșug a te da
 L nice a mă lăuda poftești, încailea taci și gura îți st[r]ânge,
 Și nu mă cătră toți de ocară face; și iarăși dzic și mă rog, taci,
 că tăcerea de oamenii înțelepți lăudată[-i].

Lijeleptul: De vreme ce pre numele a ^ Trupul -
 marelui și celui dintru-nalturi, Dumnădzău, i. . . i, iară su-
 * : i giurat ca această a ta, în Lavirinthu fletul, ceriului
 ului intrată minte, la o cale și la o ieșire să potrivește

să o scoțu, foarte bucuros și întru adevăr spune-ți-voiu și nu te voiu amăgi. Tu ești plazma și zidirea a vecinicului împărat și înfrâmșetată în toate podoabele tale, (căci Dumnădzău ceva grozav și neplăcut nu face), prin vreme a șese dzile deplin întru toate isprăvită precum, decât toți mai vechiul istoric, scrie 33" Moisi. / Și pre tine „lume mare” te chiamă, pildă și tipos a / „lumii mici”, adecă a omului; și toate podoabele și cele ce în tine să află, spre om și cele ce sânt în om [spre tine] să pot tâlcui. Dzik dară: în tăi în tine iaste lumină, carea la om iaste credința; la tine întăritură, adecă ceriul, carea la om iaste nedejdea; la tine sânt apele diasupra, carele sint la om de la Dumnădzău lăstate grije; apele dedesupt sint carile din trup născătoare dodeiale. In tine iaste pământ, la om trup; ierbile și copacii sint bunele lucruri; roadele și sămințele tale sint bunătățile și pomenele; soarele - a vecinicilor înțelepciune; luna - a vremennicilor arătare; peștii, carii sint pururea în apă, sint plecăciunile; pășirile zburătoare sint cereștile privele; dobitoacele - a săracilor agiutoriu și agiutorie; țărâtoarele, adecă lighioaiele carile pe pânțece să trag, sint a altor durori pătîmîri; jiganiile însămniadză a demonilor și a răutăților chitiri; iară omul, spre a lui Dumnădzău închipuire făcut, însămniadză hireșea sau fiasca a omului alcătuire și hireșea și fiasca a minții plinire; raiul, acea desăvârșit fericire și a slavii 33" umare arată. Pentru aceasta dară „lumea mică”, adecă / omul, având lumina, adecă legea, credința și având întăritură, adecă nedejdea (și acestea în tăi în sint trebnice), ca lumina credinții adevărul să arate, iară greșala și întunerecul să împrăștie și să rășchire. într-acesta chip dară ești tu, o, lume! Mai întrebătu-m-ai încă: ce felu de bunătate și ce felu de răutate ai? Și aceasta să ți-o svitesc: Bunătatea iaste aceasta, căci când voiu socoti că lumina ta iaste închipuitoare credinții mele și precum tu, întru a trupăscului ochiu pravilă ești curată, așe eu în lumina credinții fără ceață să fiu și printr-înșă cu bună pază să îmblu; și precăt iaste întăritură, adecă ceriul tău, de vârtos și mare, așe nedejdea mea către Dumnădzău să fie tare și

vârtoasă; și așe celealalte toate, precum mai sus am însămnat și ți-am arătat, de le voiu socoti, atuncea bună și prea bună îmi ești și cătră a trupului și a sufletului meu folosință mă agiutorești. Iară răutatea ta, încă aceasta și într-acesta chip iaste: că „lumea mică” - adecă omul - de nu să va lumina cu credința și nu să va întări cu nedejdea, și de nu să va griji de ispîte și de dodiiiale carile împregiurul său are, și de nu-și va spre bune lucruri nevoi / trupul, ca să nască și să odrăslască roadă de bunătăți, și de nu va cu plecăciune și cu smerenie îmbla, și de nu să va uita celor cerești ce celor pemintești, adecă de va după a trupului, iară nu după a sufletului voie îmbla, și de nu va pe cei neputernici și săraci agiutori, și de nu i să va, de a altora pătîmire și nevoie, jele și milă face și de nu va socoti și va chiti precum de demoni și de a lor cătră firea omenească spre rău silitoare răutăți îi iaste a să feri și a să apăra, și de nu-și va aminte aduce că el spre închipuirea ziditoriului său (adecă a lui Dumnădzău) iaste făcut și cu al său svint duh înviat și prefăcut, și de nu va cunoaște precum el om, iară nu dobitoc iaste și cu minte deplin și desăvârșit a cunoaște binele și răul, de rău să sa păzască și să să feriască, iară binele să-1 aibă și să-1 facă, și de nu va sili și de nu va nevoi ca, în tine fiind, cu aceste mai sus pomenite și de trei ori fericite bunătăți, raiul, adecă slava și eticirea cea desăvârșit și fără săvârșit să-și agonisască, atuncea “... ești tu și rele toate ale tale. Că lipsindu-să „lumea mică” (adecă omul) de aceste luminate / podoabe ale a greșelelor și păcatelor groznice de întunecări bezne, a lumina nu va putea, “ așe iadului și focului gheennii să va da, la carile, o ticălosul, cuvântul acela al Domnului Hristos să poate dzice: „Mai bine ar U” e ni rost aceluia piatră (iară nu om) să fie născut”. într-acesta k lp dară omului rea și cumplită te faci și într-acesta felu din ^ună, ea, din dragă, urâtă și din blândă, groznică, din umoasă, grozavă, din folositoare, stricătoare și - cu un cuvânt ^a dzic - din înviitoare, omorătoare te schimbi și te prefaci. Iată

U; 13 Petrus Berchorius, *Reductorium morale (Moralitatum proemium)*.

acmu dară că din Lavirinthul, adecă din învăluirea și din închisoarea carea mintea îți cuprinsesă, ti-am scos, și ce ești și cum ești ț-am arătat. Și adevărat așe să te cunoști și să te știi și așe toată zidirea să te cunoască. Însă dară pre urmă viclesugul și răutatea carea într-ascunsul inemii tale ascundzind ții, a nu-m arăta a ținea nu ai putut, ce m-ai rugat că de vreme ce ti-am eu cunoscut, încai altora să nu te svitesc, care lucru peste fire îmi iaste. Că dzice un înțelept stihotvorț arăpăsc: „Doaă lucruri smintială minții fac: cuvântul în sine a-l ținea în vreme de grăit, și a grăi în vreme de tăcere¹⁴; iară/ în vreme de trebuință aceia iaste bine, ca în voroavă să te nevoiești". Pentr-aceasta dară, macara de tot - și ce dzic de tot, că nice a miiia parte nu ti-am cunoscut - ce iară pre cât ti-am priceput, netăcând, tuturor nepărăsit totdiauna te voi mărturisi, căci aceasta îmi și trebuie și mi să și cade.

78. Când lumea te laudă, oare iaste precum dzic oame-nii, singur pre tine te ispitește; nice cu aceasta să nu te mândrești

Lumea: Cunoscut-am și priceput-am acmu dară că drepte-ți sânt cuvintele și bună îți iaste socotială. Și pentru căci aceasta a minții mele ceii necunoscătoare mi-ai arătat drumul și a drumului ieșire cum să cade, foarte îți mulțămăsc. Și pentru aceasta, eu cu toată inema ție mă giuruiesc ca nu rea, ce bună, nu groznică, ce blândă, nu stricătoare, ce folositoare, nu omorătoare, ce înviitoare

să-ți fiu. Și de acmu înainte în prieteșugul și în dragostea mea să te afli poftesc, și eu în toate, ca un bun priiatin, și ca o credincioasă și de fiul său duioasă maică să-ți slujesc.

79. Toate cearcă și ascultă; cele bune oprește, cele rele izgonește

Înțeleptul: Eu sînt foarte ascultătoriu și cătră tot cuvântul bun și adevărat, ureche plecătoriu; și iarăși după socotială mea sama cum să cade să-m iau. Și de voiui afla și voiui

¹⁴ Saadi, *Gulistan*, Prefața.

găsi precum ești în cuvânt și în credință stătătorii! / și chipurile a unuia cu a altuia de nu să vor potrivi și firea unuia cătră a altuia de să vor lipi, bucuros și la prieteșug te voi priimi.

Socotială. Suptstările, asuprastările, împregiurstările și cele dinlontru cuprinse, precum mai sus am pomenit, precum le ai tu, le am și eu. Pre tine *macrocozmos*, pre mine *microcozmos* mă chiamă. Tu ești rătundă, eu sânt rătund; și de vei întreba în ce chip sânt rătund, măsoară din creștetul capului **pană** în talpele picioarelor și din vârful degetelor mâinii drepte **pană** în vârful degetelor mâinii stângi, și vedzi că tot o cătință a măsurii într-amândoa părțile vii afla; și așe, iată că și eu sînt rătund. ha acestea potrivire avem. Numai cu cătința a ne asămăna nu putem, căci tu ești mai mare, eu sînt mai mic¹⁵. Acmu, tu ești mai mare și rătundă, eu sînt mai mic și iară rătund; tu din fire așe și eu din fire iară așe; și 2 gloanță rătunde unul peste altul poate sa stea? Ba, ce numai unul de pe altul iaste să să răstoarne și sa să prăvăliască. Nici peste tot poate unul de altul să să lipască ȘL ca cum am dzice, pre vun rătund sclip sau în vârful acelu rătund sclip sau cumbea, un / rătund tăvălic de piatră poate să stea? Ba, ce numai îi caută a să prăvăli. Așe dară, firea ta cele panimtești, iară a mea acele cerești caută, și atâta osăbire fac, ⁸⁰ P^a **din** foc; și de va putea focul cu apa într-un loc a lăcui și doaă rătunde gloanțe unul preste altul a să sprijeni, și eu cu ține prieteșug voiui putea alcătui. Pentru aceasta dară, în zădar și ¹¹¹ deșert te rogi, căci nice te voiui asculta, nice ce te rogi voiui face.

Lumea: O, cinstitul meu priiatin și ulcele meu fiu! Dară căci îți ca priiatin ⁸⁰ m fiu. |, j. șj. c. e. j. e. s. s. e. i. g. o. s. te a părințască ¹¹¹ vitedz, nice dzic eu, în toate dzile și ¹¹¹ tdiun, cu mine și cu îndrăgitele mele să ⁸⁰ veselești desfătări; ce, de nu în trei dzile o

80. Nicum loc păcatului să nu dai; căci păcatul, cât de mică pricină aflând, mare răutăți a lucra poate

16 ⁸⁰ Berchorius, *Repertorium morale*, V, 4 {*De homine*}.
¹¹¹ Saadi, *Gulistan*, I, 4.

dată, macara într-o săptămână o dată, prin vremea a șese dzile lucrând și isprăvind toate răcodeliile tale, iară a șeptea dzi te odihnește, precum și dumnădzăiasca poruncă te învață; și odihnindu-te, bea, mănâncă, te desfătiadză, te dezmiardă și te veselește, ca și tu din munca și din truda mânuilor tale să cunoști dulceață. Că dacă ți-i voia să-ți spui cu dreptul, numai cât vei
36" bea și-i mânca, atâta ai agonisit, iar altele toa[te] vor / rămânea, și nici cale de tine, nici tu de dânsle vei avea folos; și câtă vreme îți va fi bine și te vei, veslindu-te, desfăta, numai atâta ai trăit. Deci socotește și în minte-ți așadză cuvintele mele și, de vreme ce ești înțelept, cum îți va părea că-i mai cu cale și mai bine, așe într-acesta chip fă, numai binele și îndemâna pofind; și aceasta ție mai de folos alegând, cătră aciasta te îndemn și aciasta te învăț.

81. Poftele *înțeleptul:* O, lume, că eu dzisu-ț-am că
lumești, adecă cătră toate cu urechea mă plec și ascult, și
păcatele, viața precum albina, prin toate florile și prin
scurtează toate locurile puindu-să, cearcă, și unde ari
dulceață afla miare strânge, iară unde
amărăciune găsește iară acolo o lasă, așe dară și eu, precum toate
ale tale și bune și rele am ascultat cuvinte, și aceasta voui asculta.
De vreme ce într-o săptămână îmi alegi o dzi, adecă 6 dzile
după a mea, iară o dzi după a ta voie să fac, însă întâi dzilele
a vieții mele să-mi socotesc și de voui afla vreme ca să mă poci
desfăta și veseli de sațiu, precum îmi dzici tu, face-voiu și acia.
Iară de nu voui afla vreo lungime a vremii, ce numai când voui
37 începe, atunce să să svârșască, oare de ce triabă și / cu ce
socotială voui si acel al tău cuvânt asculta?

82. Trei lucruri *Lumea:* Ascultă-mă, rogu-mă, puțintel și
pururea pome- să-ți o frumoasă socotială arăt, carea foarte
nește: moartea, bine știi că-ți va plăcea, căci dzău de plăcut
învierea și iaste; iară de nu-ți va plăcea, iarăși și tu te vei
dreapta, ce va să socoti. Dzi așe: custul vieții tale să fie 100 de
fie, giudecată

ani. Și de vei pune în an câte 50 de săptămâni, fac 5 mii de săptămâni, din carele alegând câte o dzi, fac 5 mii de dzile, carele fac 13 ani și 300 și 20 de dzile, iară de vei alege câte 2 dzile din săptămână, aproape de 28 de ani. Deci ia aminte și fă într-acesta chip: **pană** vei agiunge la vârstă de 20 de ani, sau n-ai avut prilej, sau ai fost supt a altuia ascultare, și a petrece și a te desfăta n-ai putut. Iară după ce vei agiunge la a cestor 20 de ani vârstă, socotește soma dzilelor a 5000 de săptămâni, carile, precum am dzis, câte o dzi fac 13 ani și 320 de dzile, iară câte 2 dzile fac 27 de ani și 280 de dzile și așe, de la vârsta a 20 de ani, bea, mănâncă, gioacă, te veselește și te dezmiardă **pană** la vârsta de 48 de ani, sau pană la 50 de ani; iară de-cia, dacă vei să socotești și cele cerești, încă 50 de ani îți rămân. / Și într-acesta chip, și pre lume îți vei petrece și la vârsta de 100 de ani cu cinste săvârșindu-te, și împărăția ceriului vei =oșteni. Au nu iaste frumoasă și iscusită și într-îmbe părțile bună și vrednică de laudă socotială aceasta? Și de mă vii asculta, n deșert și fără ispravă altă mai bună socotială a afla, **zhi** niându-ți mintea, crierii nu-ți mai pedepsi; căci buna Și cea desăvârșit socotială aceasta iaste; și drumul acesta iaste »> ca un bun vitiaz și destoinic voinic, pasă pe dânsul.

înțeleptul: Iată d-ara ca eu a ta socotială
măi com tăcând o ascultaiu. Acmu dară
«Ocultă și tu, și eu îți voui arăta altă socotială
«Ocotiala ta să potrivește cu un cuvânt
«e sa dzice că „peștele în baltă fiind, îl
mdzi); și după ce voui și eu a mea arăta
«ocotială, să caute alți oameni înțelepți, și
«ea vor dzice că-i mai bună, acia voui ținea
«eiași cu toții a o ținea să cade.

Lumea: Arată dară aceasta cu ce socotială
«zici.

83. De vei trăi
pană la 100 de
ani, poate vre-
me de pocanie
să afli; dar de nu
vei pană la 100
de minute
agiunge? Iată,
pururea grijit și
pocăit a fi și să
cade

84. Driaptă
socotială vieții
tale pune

85. Dzilele ailor tot 70 de ani, iar cât de în putere - 80, cei mai mulți boală nevindecată

înțele[ptul]: Socotială mea aceasta iaste: un om când la vârsta a 80 de ani ajunge, oricine îl vede îl ferește dzicând: „Ai! rēncūt / iaste omul acesta! Si rēnce iaste de dānsul căce ș-au amplit costul vieții sale și la adānci bătrānețe au agiunsu!” Și pana într-atāta tot omul poftește, cunoscānd că

ce-i mai mult, cu toate feliurile de durori și de pātimiri sint îngreuiāți și îngreunați, precum Psalmistul au cāntat David: „Dzilele ailor noștri 70 de ani, iarā de în putere, 80 de ani, și mai mulți lor, trudā și durere” [Ps. 89, 10]. Acmu darā ia aminte binișor și vedzi. Dzi darā acmu că eu sânt de vârsta a 80 de ani și apoi să mă socotesc; trăit-am acești pomeniți ani, au bā? Socotește. Eu într-acești 80 de ani, 7 despārțiri fac, adecā 7 vârste aleg¹⁷. Vārstele sânt acestea: prunciia, copilāriia, cātārigiia, voinicia, bărbāția, căruntețele și bătrānețele. într-aceste darā 7 părți a costului, acești 80 de ani să cuprind.

Deci dzic că într-acești 80 de ani, 40 de ani numai am fost viu, iarā 40 mort. Adevārat darā și negreșită socotială iaste căci în 24 de ceasuri o învārtejire să face a soarelui: 12 ceasuri întunec, adecā noapte; și 12 ceasuri lumină, adecā dzi. Dzua darā dzic că trăiesc, iarā noaptea moriu; adecā dzua viu, iarā 38” noaptea mort sint, căci în pat dormind, în chipul / celuia ce în nāsilie dzace mă fac: mintea, simțirea pierdzānd, cu ochii nevādzānd, cu urechile neaudzind, mirosul neadulmācānd, gustul nepricepānd și mai vārtoș toate ale trupului organe amurțind și slābānogindu-sā. Așijderea eu afundat în pilotā: el îngropat în gropniță, el acoperit cu țārnā, eu învālit cu obial el în patru scrānduri a săcriiului, eu în patru pāreți ai casii, < mortului suflet viu și al mieu suflet viu rămāne. Și precum eu dormind, numai vinele cele vii mi să clātesc și să bat, sāmti iarāși de deșteptare arātānd, așe la mort, viile a *Svinta Scripturi* cuvinte, precum iarāși va să învie adeveresc. Și așe

¹⁷ Cp. Petrus Berchorius, *Repertorium morale*, III, 1.

amāndoi, el din groapā, eu din așternut, el din săcriiu, eu din casā, el din moarte, eu din somn ne vom scula.

Iatā că nice o deosābire unul de altul avem: și așe, iatā că numai 40 de ani am fost viu, iarā 40 mort: și iatā 40 de ani mi-au vīiața rămas. Acmu darā să socotim: oare acești 40 de ani viețuitu-i-am deplin, au bā? Ascultā! într-acești 40 de ani, vom să alegem cele 7 vârste ale omului și apoi a fietecare dīntr-aceste vârste ce felu de vīiață și de traiu am avut să cunosc și pre tine (o, lume!) / încā a pricepe să te fac. 39

În tăi darā prunciia, eu dzic că nu mi-au fost vīiața deplin, adecā în vremea a 7 ani a prunciui, căci cela ce viețuiaște știe ce face, cunoaște ce vede, înțelege ce aude, pricepe răul, binele, vorovește, îmbla și socotială are: carile acestea toate la prunc, adecā la vârsta prunciui, lipsāsc și nice de unele de acestea în Ștīre îi iaste. Iatā darā că prunc fiind, am fost ca când n-aș fi fost; și așe iatā că adevārat vīiața 33 de ani mi-au rămas.

Dupā aceasta darā, a doua, vârsta copilāriei urmadzā carea panā la 14 ani să suie¹⁸. Deci (pre cât în minte țīiu), dupā aceasta de acmu vārstā, dzic că atunca viu, iarā nu om am fost: căci întâiași datā a omului iaste ca să cunoască credința, legea și ptaviile; răul și binele să cunoască, hrana și băutura să-și gonisască. Credința, am dzis, în tăi, adecā să criadzā, să cunoască, să știe că iaste Dumnādzāu și toate vādzutele și uevādzutele au făcut. A doa, pravilele și legea, adecā de ce-i iaste -ā feri și ce-i iaste a păzi să cunoască. A treia, hrana și băutura, \ decā să poată a ara, a sāmāna, vīia a lucra, neguțitorie a face - carile toate pentru a omului chīvernialā sint. Deci eu, mtr-acea vārstā fiind, de ace/stea de toate lipsit eram: mai vārtoș 39” că nice pre Dumnādzāu precum iaste știam, și deși în beserecā mărturisiiam, darā de ce dzic, pentru ce mărturisesc și de ce j i¹⁸ inii iaste acea mărturisire nu cunoșteam: că întâi, pre/ uninādzāu a pricepe, mintea îmi lipsiia, a doa, că în umnādzāu a crede și ale lui svinte poronci a păzi, de ce folos

Cp. Petrus Berchorius, *loc. cit.*

să-m Fie și să pociu cunoaște credința nu mă agiutoria. Deci îmi pare că nu numai eu, ce toată cea de obște omeniască fire așe și într-acesta chip să fie. Iară de vei dzice precum unii, în vârsta copilării fiind, cunoștința celui la vârstă copt om au avut, aceasta nu tăgăduiesc. Căci Dumnădzău și părintele luminelor, carile darurile cele desăvârșit trimete, poate aceasta să facă; și nu numai în firile omenesți, ce și în cele dobitocești; aceasta a arăta puternic iaste: precum odănoară măgariul lui Valaam cunoștea pre îngerul lui Dumnădzău, iară Valaam nu-l cunoștea [Num. 23, 27-33]. Așijderea și leii cei flământzi pre Daniil precum iaste proroc Domnului pricepură și întru nemică îl vătămară [Dan. 6, 23]. Și iarăși cuptoriul și focul cuptoriului Vavilonului, pre cei trii prunci precum nevinovați

40' să fie sâmți și firea focului carea nu numai lemnele, / ce și pietrele mănâncă și mistuiaște, iară fragida și molcelușea a acelor brudiori cuconași - cărnicea a o beteji, sau a o ovili, macara cevași nu putu [Dan. 3, 27]. Și alte multe, nenumărate în mulțime și nemăsurate în mărime, au făcut și au arătat minuni, la carile omeniască fire nu să potrivește. Ce pentru cea hirișă și de obște, mai vârtos pentru a mea fire, dzic că în vârsta copilăriei de acele mai sus pomenite ponturi nicecum ceva pricepeam, macara o părțicea nu cunoșteam; și cine dara cunoștință n-are și pre Dumnădzău nu știe și pre sine pentru ce s-au născut și ce și cine iaste nu înțalege, iată că nu om, ce dobitoc sau ca altăceva nesămăluitoriu și nesimțitorii! iaste, precum lemnele, pietrele și alalte. Căci și alalte în lume câte sint, precum dobitoacele, lemnele, pietrele, pășirile, peștii nu să, că nu sint, dzic, ce sint, însă nu oameni să chiamă, ce fietecarea după chip, după asămănare și după niamul lor să număsc. Așe dară eu, nu n-am fost, ce am fost, ce ca cum ar fi numai cu asămănarea și cu chipul omului, iară nu deplin om, ce mai mult (nu cu chipul, ce cu socotială) dobitocului decât omului niă

40' potrivăsc. Pentru / aceasta dară, decât voiu dzice c-ani> dobitocește, viețuit, mai bine voiu dzice că așeși nice n-am macara o dzi trăit: și decât cu chip de om și cu fire dobitocească,

mai bine mort și fără duh de viața mă voiu numi. Și așe iată dară că viața mea 26 de ani au rămas.

Intre acești dară 26 de ani, 5 vârste să cuprind: cătărigiia, voinicia, bărbăția, căruntețele și bătrânețele; din carile întâi iaste (cătărigiim c ^ a j ^ a j l ^ a i ^ a mea socotială, **pană** la 17 ani tot de a copilăriei fire să ține, și așeși, **pană** a agiunge omul la vârsta de 17 ani, adecă **pană** începe (cum să dzice) a înfiera mustiață, tot copil să chiamă (căci după limba lătiniască aceasta vârstă *pubertas* să chiamă; adecă *pubes* să chiamă perii carii întâi la mustiață sau la barbă răsar)¹⁹. Și așeși, mai tot cu a copilului minte să slujește și vârsta cătărigului tot în toate cu a copilului să potrivește **pană** la 17 ani (ales de-și va mintea cu invățăuira peface), precum și fericitul împăratul David adeverește, dzicând: „Păcatele tineretelor mele, Doamne, nu pomeni” [Ps. 24, 7], adecă, tânăr fiind, ce nu știa făcea și ce nu pricepea lucra.

Și cu această socotială, iată că încă 5 ani din viața / mea 4V pierdui și într-acesta chip, la 23 de ani rămasă viața mea. Acum dară într-aceste 3 rămase vârste, încă 3 ani voiu mai scădea, cu această socotială: adecă să-i fiu pierdut în boale, în iievoi, în închisori, în robii sau nevolnicii. Căci omul, săracul, boală fiind, precum iarăși să va însănătoșea adevărit a fi nu P^oate. Așijderea în [în]chisoare, în nevolnicii fiind, precum să a iarăși mântui adevărat a ști nu poate. Și acestea giumatate uiață iară giumatate moarte să chiamă. Și nu numai acestea, și altă fietecare viața, cu neîndemână și nesuferită, oricare o^o minte întriață ar fi, nu viața, ce moarte, ce petrecere, mchisoare, nu îndemână și liniște, ce muncă și caznă o va țitimăra și acestora o va asămăna. Căci unde iaste muncă, nu iaste viața, ce moarte; căci si munca vecilor moarte să Umește. Iată că din 80 de ani, toată viața mea la 20 de ani ptijeni. Dară când aș fi numai 60 de ani trăit? Ar fi rămas

5> ^ ră din 40, dzece și din 20 numai 5 aș fi aflat.

Acum, dară, o, curond trecătoare lume! adu-ți aminte că mi-ai dzis macara dintr-o săptămână, o dzi să fac voia ta și să îmblu în desfătările tale tăvălindu-mă; vădzuși, că, după/ 41" socoteala cea driaptă și adevărată, din 80 de ani, numai 20 aflai ai miei. Deci în 20 de ani, 1.000 de săptămâni fac; și scoțând dintr-o săptămână câte o dzi, 1.000 de dzile fac și 1.000 de dzile să fac 2 ani și 270 dzile; și cu atâta de scurtă și puțină vreme, oare ce feliu de desfătări, oare ce feliu de petrecanii voiu să mă desfetedz și să petrec? Ce decât să te ascult pe tine și să fiu cu atâta, mai bine să nu te ascult și să fiu și fără de atâta. Și mai bine eu de tine și tu de mine să ne despărțim și să ne depărtăm. Pentru aceasta dară, tot cel cu pricepere și fietecările ce-i cu minte, înțelepțește și cu întriagă înțelepciune, ca un înțelept, foarte pre amănuntul să ia aminte și să socotiască; că de vreme ce luând sama a 80 de ani de desfătat și după a lumii voie de îmbiat, numai 2 ani și 270 de dzile găsiu, dară carile va trăi 40, că numai un an și 135 de dzile îi vor rămânea! Așjiderea (precum am mai dzis), cel mai cu puțin ani, încă mai puțină vreme îi va fi.

Și macara în multă, macara în puțină vreme, cuvintele și învățăturile carile lumea învață de făcut nu sint, căci și cea 47 multă și cea puțină vreme tot mult / strică. Căci în multă vreme mai mult vei greși, iară cea puțină, măcar o dzi, și nu o dzi, ce măcar într-un ceas, sau într-un civert de ceas, cu poftele lumești omul, săracul, sufletul își va piiarde; și pentru dulceața carea trupul în vremea unui ceas are, nevinovatul suflet groznic, fără milă, cumplit, fără dojenială, mult, fără număr, în veci, fără svârșit chinuindu-să să va, nepărăsit, pedepsi. Nice într-aceia nedejde omul, ticălosul, să să lasă dzicând că: măcar di-am și făcut rele în tinerețe, iară după ce voiu agiunge la bătrânețe mă voiu lăsa și mă voiu pocăi. Nice lăsa păcatul când el pe tine te lasă, că folos n-ai. Ce, precum dzice înțeleptul-' „Giuruind nu dzice, întorcându-mă mâine voiu da, căce pană mâine nu știu ce-ți va fi ție" [*Prov.* 3, 28]. Așjiderea, slăvitului

a preasvintului Hristos Dumnădzău cuvânt pomenește pururea, unde dzice la pilda bogatului: „Mănâncă, bea, suflete! că ai multe și bune", și nu știe că mâine va să ia sufletul de la dânsul [*Le.* 12, 19-20].

Și să socotiască³⁹ tot omul ce cu socotală și înțelegere să slujește că nu numai desfătările și dezmiardările lumii, ce așeși toată lumea și toate bunurile ei di-ari agonisi, și nu 80 sau 100 de ani, ce așeși cât lumea / di-ari trăi, și pierdzându-și sufletul, 42 ce folos are? Mai vârtos că dacă-1 va piiarde, a-1 găsi nice o cărare (însă nu într-aceasta lume) nu i să arată. Și dacă-1 va, cu păcate, iadului vinde, măcar cu cât de scump preț vreun mijloc de răscumpărare nu i să dă. Pentru aceasta, dară, fietecine cel ce om să numește și cu chivernisirea a întregii minți să slujește, foarte cu toată nevoie și cu amănuntul să să socotiască; și, socotind, să priceapă ce iaste lumea, adecă ce iaste trupul lui Și ce iaste el, adecă ce iaste sufletul lui și ce sint lucrurile lumii, adecă ce sint poftele trupului; ce-1 îndiamnă lumea, adecă la ce-1 trage pofta trupului și ce-i iaste lui a face; ce pofteste lumea, adecă ce pofteste carnea și ce i să cade lui, adecă și ce să cade sufletului a lucra. Și cunoscând aceasta, să vadză că toată lumea n doao lucruri să slujește: cu lumina și cu întunerecul, adecă cu binele și cu răul. Și asupra acestor doao, 4 vânturi tari și cât 40 pot să bat și să oștesc: adecă împărăția ceriului și sufletul, u⁴¹mpărăția lumii și trupul.

Ceriul și sufletul spre a binelui parte silesc, adecă spre Wiină nevoie și asupra întunerecului, / adecă a răului 43 tâzboiesc; pre bine vor să-1 facă, iară pe rău vor să-1 izgoniască. j-umea, sau împărăția lumii și cu trupul, de partea răului și in, 44ra asupra luminii lui, asupra binelui adecă, să oștesc pre rău 45ă-1 facă, iară pe bine nice să-1 pomeniască. Cătră aceasta dară, 46o omul deplin spre a sufletului nevoie și osirdie foarte tare 47pune îi trebuie, ca să nu cumva partea cea mai mică pre

³⁹Andr< i Wissowatius, *Stimuli uirtutum, fraena peccatorum*, Prefața.

cea mai mare să calce; nice trebuie robul mai mare decât stăpânul său să să facă. Căce ceriul mai mare, vecinică și netrecătoare, iară lumea mai mică, curund stricătoare și nestătătoare moșie iaste. Așijderea, trupul - țărână, muritoriu și în nemică întorcătoriu; iară sufletul — duh dumnădzăiesc, nemuritoriu și pururea trăitoriu iaste, precum au, poeticul, cântat: „Ca să fii întreg cu sufletul, oare ce ai tăgădui a suferi?” Căce, aceasta parte decât trupul mai mare preț are și mai vartos fitecine sama binișor de ari lua, măcar cevași înțelepte minți a plăcea n-ari afla; și de-ari și afla acelea carile trupului și ochiului trupăsc plac, frumos Evanghelistul, ne învață, Ioan: „Nu îndrăgiți lumea, nice cele lumești” [1. Io. 2, 15]-

Pentru aceasta omeniască minte, cereștile / socotiască, iară păminteștile să batgiocuriască¹ și prin feliuri de feliuri de nevoi spre ceriuri să să întindă, unde și scaunul, și adevărata odihnă îi iaste. Căce noă lumea nemernicie ne iaste și într-însa prișleși sintem, iară ceriul moșie și acolo casnici și moșneni sintem. Inșă când va fi aceasta? Când de lume ne vom lepăda și, precum de la dânsa nice un folos precum nu avem, când vom cunoaște; și celea carile am cunoscut și am audzit dumnădzăiești, apostolicești și besericești porunci de le vom săvârși cu fapta, precum dzice: „Nu cela carile au cunoscut poruncile, ce cela ce li-au făcut, să va ferici” [Rom. 2, 13]. Acestea, dară, când îndămână vor fi și pre lesne să vor face? Când cu toată inema și cu desăvârșită dragoste de acestea ne vom, a le face, apuca; căce dragostea pe toate în vinci nd, tare biruiaște.

IARĂȘI POMENIREA TRECUTELOR

Vădzuși dară acmu, o, priiatinule, di-nceput lumea cum, ce și în ce felu iaste? Vădzuși bunurile, desfătările lumii, la ce

Cicero, *De republica*, VI, 12.

săvârșit ies? Vădzuși ce pofteste și la ce îndiamnă lumea, adecă trupul pe om, adecă pe suflet, să facă? Vădzuși câte măgulituri / câte lațuri și câte curse spre a ticălosul, omenescul 44" suflet, în toate părțile și în toate cărările aruncă? Vădzuși viața și costul omului în lume câtă vreme iaste?

Pentru aceasta dară, de tot bun și de tot plin de bunățăți a fi silește; că așe nefiind, strâmtă iaste calea ceriurilor, și precum dzice, „Pană nu [vă] veți întoarce și să vă faceți ca pruncii, nu veți intra în [im]părăția ceriului” [Mt. 18, 3]. Adecă în toate curății și-n toate blândzi să fim; însă pentru cea slabă de om fire, mult și în multe feliuri ni s-au, de mântuintă, arătat mijloace; și măcar de n-om putea la vârvul stepenii bunățăților, încaile a aproape de vârf sau la mijloc să ne aflăm. Căce multe sint sălașele lui Dumnădzău [Io. 14, 2] și să nu fim de tot, de tot dintr-acea cale înstreinați și depărtați. Ce iarăși de tot de această lume a te lepăda cu greu și să pare; și îți iaste voia ca într-această lume nu de tot pustiiți și sărac să fii, și în viața ta și oarece îndemână să cunoști cu greu iaste; căci „precum iaste cămiliu greu prin urechile acului a intra, încă mai cu greu bogatului în [im]părăția ceriului” [Mt. 19, 24]. însă iară acel milostiv dzice că „aceasta la oameni nu, iară la Dumnădzău să poate” [Mt. 19, 26]; căce ceva lui Dumnădzău a nu să putea nu iaste, ce toate în mâna lui fiind și deșchidzindu-o, toate de bunăitate să împlu [Ps. 144, 17]. Ce de vreme ce a/ceastă 44" trecătoare lume iaste lumea chiverniselii (că de nu să va chivernisi, cineva nu va precopsi) și de va putea cineva cu întriagă înțelepciune și cu bună socotială, în lume fiind, pe lume să chivernisască și sufletul nebetejit și neîntinat să-și păzască, frumos și minunat lucru ar fi, de vreme ce și oamenilor, și lui Dumnădzău ar fi plăcut. Și acela oare cine ar fi? Ar fi acela carile, acelea ale lui Andrei Vissovațiuș 70 și 7 de ponturi, ce arată, pre carile *Strămurarea a bunățăților*

și frâul păcatelor² le numește, adică îndemnarea spre bunătați și opriala spre păcate. Și acestea dară carile mai înainte a le arăta vom și a țî le denaintea ochilor pune silim, foarte pre amănuntul aminte să ia și cu ale sufletului urechi să asculte. Ascultând dară și înțelegând, să le facă, că pare-mi-să că și oamenilor, și lui Dumnădzău bine învoit va fi. încă și de cea trecătoare și de cea viitoare viața să va folosi și după viața slăvită și cinstită, în moarte - cinste - și după moarte - cinste - la a doa venire iarăși cinste va găsi, în slava Tatălui și a Fiiului și a Svintului Duh, acmu pururea și în vecii vecilor. Amin!

CONEXUL CĂRXIÎNTĂI

A LUI IOAN DIMITRIE CONSTANTIN-VOIEVODA

LA DIVANUL LUMII CU ÎNȚELEPTUL SAU IA GIUDECATA SUFLETULUI CU TRUPUL

Ale sufletului spre a trupului, sau a înțeleptului spre a lumii, dovadă pentru celea ce-au grăit minciuni și pre a sa mărturie pentru celea ce-au grăit adevărate

CARTEA A DOA

Lumea aceasta și toate plinirile, adică **1. Lumea de** toate împregiurstările ei, de cine făcute a fi **cine-i făcută a** și întâi țî să cade; după aceasta, precum **ști țî să cade** ttecatore și nestătătoare iaste a pricepe își trebuie. Precum singur ziditoriul ei, Domnul Hristos dzice: "Ceriul și pământul să va trece" (*Math.* glav. 5, sh. 18) și altul, țeasta urmând, învată: „Toate le are vremea și cu vremile sale vor trece toate" (*Eclisias.* glav. 3, sh. 1).

humea dară aceasta de Dumnădzău a **2. Lumea de** făcătoriul iaste făcută, precum cel decât **Dumnădzău fă-** toți m, i vechili istoric mărturisește, Moisei: **cu sa a' c r d d e**

Andrea Wissovarius, *Stimuli uirtutum, fraena peccatorum.*

„Di-nceput făcu Dumnădzău ceriul și pământul și alalte”
{*Nașterea* glav. 1, sh. 1)./

45" *Lumea ca o grădină, oamenii ca florile*

Lumea dară ca o grădină, într-înșă oamenii ca niște flori, precum mărturisește: „Izrail va răzsări ca crinul” {*Osięv.* 14, sh. 6), „Toată carnea fân și toată slava ei ca floarea câmpului” (*Isaia* gv. 40, sh. 7, 8), sau: „Ca pomul iaste omul și ca roadă, adecă ca poamele faptele lui; din pomul bun va ieși roadă bună” [*Mt.* 7, 17]. Cătră aceasta urmadză unde dzice pentru omul bun: „Și va fi ca lemnul lângă izvoarele apelor și la vremea sa va da roadă sa și frunzsa lui nu va cădea” {*Psaln* 1, sh. 3 și *Ierem.* gv. 17, sh. 8).

*Lumea ca un visteriu, spre bine bun,
iară spre rău de te vei sluji, rău îți va fi*

Sau lumea ca un visteriu (însă după ceste vremennice). Cu avuțiia dară bine de te vii sluji, bine vii avea, însă „Avuțiia strânsă, spre răul stăpânu-său”, dzice {*Eclisiiastul* gl. 5, sh. 12) și iarăși dzice: „Cine iubește avuțiia roadă nu va mânca de la dânsa” {*Eclisiiastul* gl. 5, stih. 10).

2. **Lumea tfe-** Credzind dară precum lumea de
3. **cătoare a fi să** Dumnădzău să fie făcută, așijderea precum
știu aceasta trecătoare și alta viitoare a fi crede;
pentru că Theologul, mărturisește, Ioan:
„Și vădzuu ceriu nou și pământ nou, căce ceriul dintăi și
pământul dintăi au trecut” {*Apocal.* gl. 21, sh. 1). „Ceriuri noaă
și pământ nou așteptăm” {*Petru, Carte 2* gl. 3, sh. 13)./

46" *Trupul lumii urmadză; omul, ca iarba dzilele lui*

Lumii dară singur omul urmadză, pentru că dzice: „Omul
ca iarba dzilele lui” {*Psaln* 102, sh. 15). Pentru căce dară?
Pentru căce acel dintăi zidit om, după a ziditorului său porunci

neîmblând și a lui porunci neascultând, muritorii! și
dintr-această lume mutătorii s-au făcut. Dară cu ce au greșit?
Cu a poamelor frumsețe amăgindu-să, „vădzu dară muiarea că
bun să fie lemnul la mâncare și frumos ochilor și la privală
mângăios; și luă din roadă lui și **mancă** și dede bărbatului său”
[*Naștere* gl. 3, sh. 6). Intr-aceiași dată dară, ale lumii bunuri
sau avuțiia nestătătoare și omului nefolositoare s-au făcut,
precum au Eclisiiastul cunoscut: „Gol au ieșit din pânțelece
maicii sale, așe gol să va întoarce și nemică va duce cu sine din
ostenințele sale” (gl. 5, sh. 14).

in lume deșertarea urmadză

După aceasta, într-această lume deșertarea urmadză, că
iarăși acesta dzice: „Deșertarea deșertărilor și toate deșerte”
(t&/] gl. 1. sh. 2).

lumea cu mila lui Dumnădzău trăiaște

Însă de atâta vreme pre cât săracul omenescul nărod întru
deșertări și fără socotele lucruri aflându-să și pană în dzua de
„tădzii, de atâta somă de ani într-înșă oamenii trăiașce, aceasta
dmtru acia prea bogată dumnădziască milă să o știi, că dzice:
«îndelung / răbdătorii!, mult milostiv, nice după fărădelegile 46”
„°astre face noao” {*Psaln* 102, sh. 8 - 9 [-10]).

Însă tu pentru ale ceștii lumi podoabe și
frumsețe nu te amăgi, nice în desfătările ei cu
„°ată inim, te da, căci mai pre urmă „răsu
Sufletilor să va amesteca, și cele de apoi ale
bucătării lacrimi cuprind” (*Pilde* 14, sh. 13).

„așjldirea toate ale lumii lucruri (osăbit de
D^u „a pravul înaintea vântului”
saln 1, sh. 4). „j i, așj: „Ca avuțiia de
tălh;... prădată și ca haina de molii fărâmată”

**5. Lucrurile
lumii ca pravul
înaintea
vântului**

6. Pre împărații lumii în să iarăși tu, pre alții vădzind, adecă precum sint împărații, domnii și alalți, carii cu bogăția și cu a lumii slavă, multe și ce li-i voia răc, de aceasta nu te mănâni, nici te întrista, precum Prorocul te învață: „Nu te teme când să îmbogățește omul și când să va înmulți slava casii lui” {*Psalm* 48, sh. 17); „Căci plecată iaste spre moarte casa lui și la cele dedesupt cărările lui” {*Pilde* gl. 2, sh. 18). Nu iaste dară dumnădzăiasca privire asupra lui sau asupra slăvii lui; pentru care lucru mărturisește Isaiia: „Spre carele să caut, fără numai spre sărăcuți și zdrobiți cu duhul, și să cutremură de mine?” (gl. 66, sh. 2)./

7. Lumasca Nici să socotești sau să gândești că această nărocire ferice n-are a lor îumască nărocire vreo deplină ferice vreau . . . .

8. Nărocirea fără hotar Nice vreun hotar sau vreo adevărată în sămnată ale avuțiilor trecătoare vor avea vreme.

9. Bogatul lumii, sărac și orb Și măcară că lumea, adecă după lumasca socotială, bogați și slăviți să număsc, însă săraci și de tot goli sint și orbiți cu mintea, aceasta necunoscând, precum adeverește Ioan: „Dzici cum că bogat sint și niciuna îmi lipsește, și nu știi că tu ești mișel, sărac, orb și gol” (*Apocal.* gl. 3, sh. 17). Aciasta David, împărat fiind, au cunoscut dzicându-și șie: „Eu sint sărac și mișel” [*Psalm* 87, 15].

Calea lată și desfătată la moarte aduce

Așe dară, a unora ca acestora la rău săvârșit și la rea cale, calea le va ieși, pentru carea frumos să dzice: „Iaste cale carea omului driaptă să pare, iară cia mai de apoi a ei duce la moarte

(*Pilde* gl. 14, sh. 12) și iarăși acolo: „Calea celor fără cale duce la moarte” (gl. 12, sh. 28). Căci tot trupul în țărână să va întoarce; încă mai curund decât alalți, cel puternic, precum dzice: „Tot puternicul, scurt” (*Eclisiast[icu]* gl. 10, sh. 11). Și la rău dară săvârșit vor agiunge, pentru carii frumos vorovește Iov: „Avuția carea au înghițit va borî și din pânticile lui o va zmăci Dumnădzău” (gl. 20, sh. 15). Adecă cu aleiadului cumplete, le va răsplăti, munci./

Nici din vechile istorii cu tine pilde să te amăgești; ce mai vârtos cu acelea să te înțelepțești, căci vei afla pentru împărați carii m scurtă vreme multe au biruit. Că: „nu iaste cineva să să tiamă de ceia ce trupul ucid, ce de ceia ce sufletul” (*Mat.* gl. 10, sh. 28); și mai vârtos că tot cel ce omoară omori-să-va, că iarăși dzice: „Toți carii scot sabia în sabie vor muri” (*Mat.* gl. 26, sh. 32[= 52]), încă de cel cât de mic.

Pentru aceasta dară, frumoase pildă de otrăvit și omorât; adecă pe cel mare au omorat cel mic și pe împăratul au ucis sluga. Pentru carii bine dzice Eclisiastul: „Vădzui slugile pe cai și domnii îmblând pe de la mine” (*Osiia* gl. 8, sh. 4); și aiurea: „Cădzu și fu șipirea lui mare” (*lezecbiilgl.* 13, sh. 12). Asemenea ași aciasta potrivii putea: „Pre fier rugina îl topește, pe elefant sau, Pecum să dzice, pre fil șoarecile îl omoară”.

12. După de iocotește-te dară, de vreme ce acca mai n^oie să te a-^o ramaie ca: „Mai bine-i numele Duh^u cat avuțua multă” (*Pilde* gl. 22,

48' sh. 1)/ Și aiurea dzice: „Mai bine-i numele bun decât mirurile scumpe" (*Ecl.* gl. 7, sh. 2[= 1]), însă nu în a omenescului ochiu privală, ce în acea dumnădzăiască oglindire, carile inimile privește și gândurile cunoaște. Pentru aceasta învață: „Socotiți să nu, dreptatea voastră înaintea oamenilor, faceți" (*Math.* gl. 6, sh. [1]); și ca nu cumva pentru tine să să dzică: „Perit-au pomenirea lui cu sunet" (*Psalms* 9, sh. 7 [= 6]). Așe dară, în toată viața ta spre aceasta silește, ca acela a lui Iov cuvânt după a ta moarte a dzice să poți: „Slava mea pururea să va înnoi" (gl. 29, sh. 20).

13. Nume
vestit cu Păzește-te dară, iarăși dzic, ca nu cumva
facerea de rău P sa să dzică: „Ce te slăvești în răutate, cela
nu-i agonisi ce ești puternic?" (*Psalms* 51, sh. 1).

Ori în ce feliu, în Iunie scurt trail și scurtă slava ei

Și aceasta a ști foarte și să cade, căce într-această putredă lume măcar așe, măcar așe în scurtă vreme slava ei vei moșteni, precum adeverește Iov: „Ca floarea iase și ca umbra fuge, și nicedănăoară într-acea stare rămâne" (gl. 14, sh. 2). Asemenea acela al Ieremii s-ari putea aduce: „Vai de noi, că s-au plecat dzua și s-au făcut mai lungi umbrele de sară" (gl. 6, sh. 4). Nice doară în nărocire sau în bogăție aflându-te, cevași mai mult decât ești să te ții, pentru că frumos svintul învață Grigorie:/ 48' „De vei a înțelege (dzice) în ce chip ești, trebuie întâi a cunoaște ce nu ești, ca din forma bunelor să te măsurî, pre cât cu a bunelor lipsă să fii grozav" (în cartea a cincea a *Obiceinicilor*) • Inșă după davidescul cuvânt: „Tu ești viiarme, și nu om" [*Ps.* 21, 6], că „ce iaste viața noastră? abur" (*Iacov* gl. 4, sh. 14). Și pururea acela al Isaiii pomenește cuvânt: „Eu sint om al durerilor știind slăbiciunea" (gl. 50[= 53], sh. [3]). Au doară tu cu ceva decât alalți oameni mai mult vei fi? Ba. Pentru

¹ Gregorius Magnus, *Expositiones morales*, XXIV, 6.

aceasta cuvântul acesta s-ari învrednici a să dzice: „Sint dară și eu muritoriu om, asemenea tuturor oamenilor" (*Înțelepciunea lui Solomon* glav. 7, stih. 1).

Nice pentru ale lumii de urât frumșete să **14. Frumșete**
 te nebunești. „Nice să poftiască inema ta **lumii inima ta**
 frumșetea ei", dzic *Pildele* (gl. 6, sh. 25). * * P * * * * *

Dragostea frumșetelor multe stricăciuni **15. Dragostea**
 aduce că, scrie istoria, pentru frumșetea a unii **frumșetelor**
 muieri, a Ellenii, vestita cetate s-au răzspit **multe strică-**
 t roaclă și cu frumșetea poamei s-au amăgit **ciuni adu—**
 Ewa.

Nice vreun bine de la reaoa aceasta lume **Vreun bine**
 nreant-... i agonisi sa gândești, căce pentru **de la lume nu**
 H_o peccuni vei agonisi sa gândești, căce pentru **vei agonisi**
 nansa strigând, dzice Isaiia: „Că tu dară pă-
 mântul tău prăpădiși și poporul tău uciseși" (gl. 14, sh. 20)/

Nice vreo înțelepciune într-înșă vei afla, **17. f. i . . .**
 * * * * : „înțelepciunea lumii, nebunie iaste **vreo înțelep-**
 * * * * gă Dumnădzău" (*Cătră Corinth., Cartea I* * * * * *
 §1- 3, sh. 19) și aiurea urmadză: „Că nebun
 s-au făcut tot omul de știință" (*Ierem.* gl. 10, sh. 14).
 temenea acestora înțeleptul, la *Pildele* sale, dzice: „Nu iaste
 înțelepciune, nu iaste svătuire, nu iaste cunoștință împotriva
 Somnului" (gl. 21, sh. 30) și Apostolul cătră romani:
 "înțelepciunea trupului moarte iaste" (gl. 8, sh. 6; caută si *Isaiia*
 ^ 5, sh. 20).

* așijderea nice vreo bunătate sau vro **18. în lume**
 Jndăniână într-înșă cercând vei afla, precum **bunătate și**
 * n *Cartea mărturiilor* svintul, arată, Avgustin * * * * *
 ^ dzice: „Vai sufletului aceluia carile de la tine * * * e n

(o, Doamne) dezlipindu-să au gândit cava avea ceva mai bine! Impregiurări și învăluri, îndrăpnice și împotrivnice, din dos și din coaste și în pânțele, și iată toate aspre!²⁴

19. Lumea spre binele, iară nu spre răul omului, Dumnădzău o făcuse   Însă pre lume, pre aceasta, Dumnădzău milostivul, preabunul și preamarele și puter- „j e u j e - Editorii!, s p . . . omului folosință și îndemână o făcuse. Aceasta a să dovedi poate, căce precum nemuritoriu a fi îl făcuse și de vreme ce nemuritoriu era, iată dară că lumea aceasta de folos îi era./

20. Lumea, după păcat, în rea s-au prefăcut   Așijderea după greșala și păcatul acelu dintăi om, toate acelea ce de folos era să fie î, stricăciune, și cele dulci în amar, și cele ce lesne cu nevoie și cu trudă acea ce săracul de om a agonisi s-au prefăcut și s-au premenit, precum aiave scrie Moisi: „Lui Adam dzisă: căce ai ascultat glasul muierii tale și ai mâncat din lemnul carele poruncisăm ție să nu mănânci? Blăstămat pământul în lucrul tău, și în ostenință vei mânca dintr-însul; în toate dzilele vieții tale spini și ciuline va răzsări ție și vei mânca ierbile pământului; în sudoarea feții tale vei mânca pâinea ta, pană când te vei întoarce în pământ, din carele ești luat, căce prav ești și în prav te vei întoarce" (*Nost.* gl. 3, sh. 17, 18, 19).

Dumnădzău cum să păcatul dezlegă au arătat

După aceia iarăși acel milos și milostiv Dumnădzău, cu mila sa cea fără măsură bogată, cătră a sa plazmă cu miloserdie întorcându-să, arătat-i-au moduri și mijlociri ca de supt legătura acelu blăstăm a ieși să poată, ca iarăși în veci trăitoriu și nemuritoriu să să facă.

* Augustin LIS, *Confessiones*, VI, 16.

La aceasta dară, fără greș, aceasta au trebuit și aceasta s-au făcut. Adecă vechiul Adam au greșit și iarăși un nou Aclam sa- mântuiască, și trup pentru / trup pătimind, să-1 izbăvască. Pentru care lucru mărturisește svintul Avgustin: „Dumnădzău precum ti-au făcut pre tine fără tine, așe nu te va mântui pre tine fără tine"²⁵. Adecă nu numai singură dumnădzăirea, carea iaste atoată- puternică, ce împreună și omenirea, carea iaste lui Adam părtașe, au trebuit, adecă Dumnădzău și om; și așe să să facă nou Adam si blăstămul să să dezlege.

21. Spre a păcatului dezlegare noul Adam, adecă ristos, a veni u trebuit ^{50'}

Acesta dară, Isus Hristos Dumnădzău și mântuitorii!, nedejdeia și scutirea noastră fu, carele mai denainte prin svintii săi proroci c o - T-I • 1 /i *au arătat. Pană mai pre urmă dară, cele * scise prin proroci a să plini vremea sosind, singur sau arătat, de ficiorescul pânțele "escărândivindu-să, din Mariia Ficioara și Duhul Svint omenesc trup luând si "pându-să, pătimind și răstignindu-să și "treia dzi înviind (după cum era prin aleșii săi scris), pre vechiul "păcătoșul Adam, noul și cel fără păcat Adam, împreună cu "pre tot omenescul nărod au din morți sculat. La aceasta, Pană a nu fi, adevărat mărturisiia, cu Duhul Svint cunoscând, "șiia: „înviia-ne-va pre noi (dzice) după doao dzile și în dzua "teia ne va scula pre noi" (gl. 6, sh. 2) și: „Pre / carii întunerec "i umbra morții", precum dzice Isaiia (gl. 9, sh. 2); "minatu-i-au soarele dreptății" (precum dzice la *Tropariul "tului"*)\ Aceasta strigă Apostolul, dzicând: „Odată ați fost "nerec, iară acmu lumină" (*Cătră Efes.* gl. 5, sh. 8).

22. Venirea lui Hristos și a păcatului dezlegare, maite prin proroci dzisă; iară viind el, împărăția sa ne giuruiăște

²⁵ Augustinus, *Sermones*, CLXIX, 13.

Minii, luna decembrie 23, la litie, tropar glas IV.

Aceasta în umbra legii dinceput să însămna, precum dzice: „Tuturor fiilor lui Izrail era lumină, iară întunerecul și ceața peste tot pământul Eghiptului" (*Isbodg*\. 10, sth. 22).

*Carile crede în Domnul, de va și mort fi, trăi-va, și
carile credând trăiaște, nu va muri în veci*

Vinind dară el, ce dzice? „Cine crede în mine (dzice) de va și mort fi, trăi-va, și carele trăiaște și crede în mine nu va muri în veci" (*Ioan* gl. 11, sh. 25 [26]). Aceasta dară cum poate? Poate „pentru căce singur cu singele lui (de la moarte) ni-au răscumpărat" (*Efes.* gl. 1, sh. 7), sau precum de a doa oară ni-ari fi născut, precum dzice Apostolul: „Prin evanghelie eu v-am născut pre voi" (*Cor., Cartea 1* gl. 4, sh. 15); și așe și „celora ce într-însul credzură le dede lor putere, fii lui Dumnădzău (și lui frați) a fi" (*Ioan* gl. 1, sh. 12) și cu sine împreună împărățiii sale moștenitori [*Iac.* 2, 5] (însă aceasta, celora ce de aceasta lume să vor lepăda și să urmeză lui, ca precum el, așe ei în lumină să îmbie). Dară a carii împărății moștenitori îi face? „Carea / ochiul n-au vădzut, nice urechea au audzit, nice în inema. omului s-au suit, carea mai denainte au gătitu-o Dumnădzău celora ce-l iubăsc" (*Cor., Canea 1* gl. 2, sh. 7[= 9]), adecă: „noaă lăcuirea ceriul" (*Cătră Filip.* gl. 3, sh. 20). Aceasta mai denainte Prorocul cunoștea dzicând: „Aceasta moșia slugilor Domnului" (*Isaia* gl. 24[=54], sh. 17); și: „Drepții ca soarele vor străluci" (*înțelep.* gl. 3, sh. 7; *Math.* gl. 3[= 13], sh. 43); și „Lumina lor va fi mieluselul, căce noapte nu va fi acolo" (*Apocal.* gl. 21, sh. 23).

23. Pre Mai cu de-adins pre Dumnădzău de bine
Dumnădzău de făcătoriu de pre ale sale minunate fapte a-1
pe faptele sale cunoaște vii putea, carile pururea în privala
cunoaște ochiului tău nelipsite sint și precum eale
singure îi mărturisesc: „Ceriurile povestesc
slava lui Dumnădzău" (*Psalms* 40[=18], sh. 1). Și eale înde eale,
una pre alta, pre Dumnădzău făcătoriu și ziditoriu ei

cunoaște învață: „Dzua dzilei scoate cuvânt și noaptea nopții vestește pricepere" (*Psalms* 18, sth. 2).

*Cu poftile lumii orbit fiind, pre-ntunerec îmbland, să
nu-ți cumva pară că în lumină ești*

Iară țic aceasta și să cade, că într-atâta lățime, lărgime și fără nice o opreală a voii slobod vădzându-te, să nu cumva cu frumoasele și bunele sale daruri, carile de la dânsul îți sint dăruite, spre răul și spre perirea ta să te slujești; să nu cândai, / în lumină că îmbli părându-ți, întunerecul să afli, pentru carii să dzice: „întunecară ochii lor să nu vadză" (*Psalms* 69 [=68], sh. 23 [=27]). Nice pri-ntunerec ca orbii, ce prin lumină să îmbli, precum să dzice: „Carile îmbla dzua" (adecă carile îmbla în lumina legii, căce „legea lumină iaste", *Pildă* gl. 6, sh. 23), „nu greșește" (*Ioan* gl. 11, sh. 9). Căce pentru carii socotesc lumina lumii aceștia precum aceasta să fie lumina cea adevărată, Domnul acesta nume le pune: „Orbi sint și povăță otbilor" (*Math.* gl. 15, sh. 14). Și mai vartos lumina lumii „eștia întunerec iaste, că bine au cunoscut Iov, că „noi în ^tunerec ne învăluim" (gl. 37, sh. 19).

Așe dară, cu multe dzestre dumnădzăiești
Pe a ta slujbă îndzăstrat fiind, cu acestea
tuintea să nu-ți întuneci, să nu cumva pentru
e să dzică: „Deasupra au cădzut foc și
vădză soarele" (*Psalms* 57, sh. 9[= 8]) și

24. Cu darurile
ce și s-au dat,
p...
...p...a
te slujești

Pe cea ce-au și pre dânsul și pre tine făcut
sa n...cunoști; ce a credinții lumină având, cunoaște, și pre
^mnădzău dătătoriu și părintele luminilor nu uita și aceasta
^ i... „Ce voiu da Domnului pentru toate carile mi-au dat mie?"
(*psalm U%* sh. 12[=3]).

despre pofta ochiului foarte te păzește

Și despre a trupului ochiu poftă foarte te păzește, să nu
n/dai pentru vreune deșertări și amăgituri să te înșeli, căce
Putru puțină învoiață pre urmă multă îți va urma căință, că

frumos Domnul învață: „De ochiul tău te smintește, scoate-1
4—1 liapădă de la tine" (*Math.* gl. 5, sh. 29).

*Nice altă frumsețe sau lumină mai frumoasă sau mai
luminoasă decât cea dumnezeiască să cerci*

Nice altă frumsețe sau lumină mai frumoasă și mai luminoasă decât cea dumnezeiască să cerci, căce el dzice: „Eu sint lumina lumii" (*Ioan* gl. 8, sh. 12). Aceasta mai denainte au cunoscut Isaiia dzicând: „Norodul carele îmbla în întunec vâdzu lumină mare, celora ce petrecea în umbra morții lumină au răsărit lor" (gl. 9, sh. 2). Căce mai mult de atâta cercând, vii dzice luminii întunec și întunecului lumină. De care lucru bine să dzice: „In întunec ca în lumină **îmbla** (*Iov* gl. 24, sh. 17). Și iarăși pentru aceasta să dzice: „Tubiră oamenii mai vârtos întunecul decât lumina" (*Ioan* gl. 3, sh. 19). Pre aceia vâieradză Isaiia: „Vai carii dziceți bunului rău, ceia ce pun amarul în dulce, ceia ce pun întunecul lumină și lumina întunec" (gl. 5, sh. 20).

25. Spre Pentru aceasta dară, în lume, într-aceasta,
poftete lumii, și prin întunecul luminii ei îmblând, toate
orb, mut și în nemică le socotește și spre / ale ei de poftete
surd te fă învățaturi surd și mut te fă, precum dzice
Prorocul: „Iară eu ca surdul nu audziim și
ca mutul ce nu-și deschide gura sa" (*Psalms* 37, sh. 14). Adecă
nu numai a le face, ce nice a le audzi, nice a le grăi să poftiască
inema ta, pentru că adevărat să știi că „proastă într-înșă și săracă
viița purtăm" (*Tovie* gl. 4, sh. 23 [= 29]).

26. Cea de-apoi Bun socotitorii! dară fii și ceia ce de la
socotește ume ceva poftesc la ce svârșit vor agiunge
aminte ia.

27. Avuția a ^
multor răutăți ^ntăi * * * * * ^ es a poftiască, **din** carea
pricină multe și în multe feliuri a să naște răutăți pot

și sufletul la iad îl coboară, și în ceva puțin începând, nice cu
cel mult să satură, precum la *Pildele lui Solomon* dzice:
„Pântecel necuraților, nesățios" (gl. 13, sh. 25). Pre carii cu
mânie ceartă Isaiia: „Câinii fără rușine nu știură saturarea"
(gl. 56, sh. 11). Și altul adeverește: „Nu să va împlea lacomul
de bani" (*Eclisiast.* gl. 5, sh. 9).

Avuția zidiurile și cetățile fărămă și teme- **28. Avuția**
lile răstoarnă. Avuția, cu cât să înmulțește, cu **înmulțindu-să,**
atâta lacomia crește. I, lacomia începe zavistie, **lacomia crește;**
zavistia naște molajrte, precum dzice: „Începu **din lacomie za-**
vistia să naște
durere și născu fărădelege" (*Psalms* 7, sh. 15
[= 14]).

Pentru zavistie, Cain pre fratele său, **29. Zavistia pe**
Avei, ucisă, precum scrie istoricul (*Nașterea* **frați omoară**
§1- 4, sh. 8). Avuția naște mândria cea
spurcată, precum svintul dzice Avgustin: „Anevoie iaste ca
emândru să fie cel bogat"².

Căce adevărat iaste că avutul, adecă **30. Lacomul**
Neomul, numai el avut și îmbogățit, iară alții **toți săraci a fi**
² U săraci și mișei a fi pofteste. **pofteste**

Neagiungându-i țarinile, pofteste sate; **31. Neagiun-**
csâtiirându-să de sate, pofteste târguri; **gându-i țarini,**
mdestulându-să cu târgurile, pofteste cetăți **pofteste;**
^ alalte *..^ -ândrul,
^ Așiderea mândrul, adecă cel înalt cu **numai el om,**
P așiderea mândrul, adecă cel înalt cu **iară alții dobi-**
=> numai el om, iară alții toți dobitoace a **toace a fi**
socotește. Adu-ți dară aminte că pentru **socotește**

Augustinus, *Sermones*, XXIX, apud Petrus Berchorius, *Repertorium*
°ral, VII, 1.

mândrie îngerul din ceriu cădzu și drac să făcu, dzicând: „în ceriu mă voiu sui, asupra stelelor ceriului voiu înălța scaunul meu” (*Isaia*[^]. 14, sh. 13).

32. Bogatul într-acesta chip bogatul, prin tâmplari
scaunul cel mai îmbogățindu-să, cinstea și scaunul cel mai de
de sus cearcă sus cearcă; și cu cât s-ari mai sus sui, cu atâta
încă mai sus a să urca poftește și nice la o
stepenă de cel mai de gios a să popri ari vrea. Pentru carii a să
dzice s-ari putea: „Rădică-să înaltul, ca cu mai grea cădzătură

53” **33. Bogatului** Și întâi slugi lângă cei mari a fi agi un-
mândru, gând, **pană** într-atâta cu mintea agiung și a
Dumnădzău f_{„ceea”}oiesc, că ei stăpâni și pre stăpâni slugi
nepniaten lui a j_{„ceea”}|j_{„ceea”} e u_{„ceea”} socotială, ca toată
cinstea, slava lumii aceștiia să nu le lipsască.
Și Dumnădzău, nepriiatinul lor; căce „Domnul mândrilor să
împoncișadză, iară celor smeriți le dă dar” [*Prov.* 3, 34]. Și
precum grăiaște David: „Ochii mândrilor vei smeri” [*Psalms* 17,
sh. 28[=30)].

34. Și cu Nice să te gândind înșeli că cu avuțiia a
bogație și cu ceriului împărăție vei cumpăra, căce: „Nime
ram a fi ane- poate a doi domni a sluji” {*Math.* gl. 6,
voie iaste; nime i_{„o”} / \
sh. 24}. Căce avu tu a mai vârtos închide i_{„o”} / \
a doi domni a cleat deschide, și mai mult oprêște decât i_{„o”} / \
sluji poate îndiamnă. Avuțiia dzice că nu vei mai muri;
avuțiia dzice că altul de potriua ta nu iaste; avuțiia dzice că ea
niceodânăoară te va părăsi; avuțiia îți dzice că niceodânăoară
vreo întristare vei avea; avuțiia îți dzice: „Bea, mănâncă, suflete,
căce ai multe bune”. Nice îți pomenește că „măine sau
poimâne sufletul ți să va lua” și ea va rămânea (caută la pilda

²² * Andrea Wissowatius, *Stimuli uirtuUm, fraena peccatorum*, 18.

bogatului, *Luca* gl. 12, sh. 17 [=16]). Ce, precum frumos învață
Eclisiastul [9, 12]: „Nu știe omul sfârșitul vieții sale, ce ca
peștele să prinde în undiță”, pre carile învață *Isaia*:
„Orânduiaște casa ta, că vei să mori și / nu vei fi viu” (gl. 38, 54
sh. 1). „Nice vor folosi avuțiile în dzua răsplătirii” {*Pilda* gl. 11,
sh. 4). Și mai vârtos, precum singur de adevăr grăitorii! rostul
Domnului mărturisește: „Vai vooă, bogaților, carii aveți
dezmiardăciunea voastră! Vai vooa, carii săturați sinteți, că veți
flămândzi! Vai vooă, carii radeți acmu, că veți plânge!” {*Luca*
gl. 6, sh. 24, 25). Asemenea acestora, caută la pilda bogatului
cu a sâracului *Lazar* {*Luca* gl. 16, sh. 19, 20).

Pentru aceasta dară, Seneca (macara că ^5 p>...i
păgân era) însă frumos învață: „De iaste înțelept, în trei
sufletul tău înțelept, în trei vremi să să vremi te
cumpăniască²⁹: futoarele foarte a păzi, aceste cumpănește
de acmu bine a chivernisi și cele trecute ades
a pomeni”³⁰. Adecă, ceea ce s-au trecut în minte ți le adu, și
ce au fost unii și în ce s-au întors vei vedea, precum dzice: „Pre
cei bogați îi trimisă deșerți” {*Luca* gl. 1, sh. 53). Spre aceasta,
acela al Senecăi mult a folosi poate cuvânt: „Răzșipirea celui
mai denainte cădzut, pre cei mai de pre urmă învață”³¹. Și întru
această de acmu vreme, foarte cu socotială întriagă să te
°cârmuiești, căce nice unele înfipte sau stătătoare le ai.
Mărturisește Daniil: „Mută vremile, vârstele, împărățiile
schimbă și le așadză” (gl. 2, sh. 21). „Cela ce înformadză /
lumina și face întunerecul, cela ce face pacea și plăzmuiaște răul, 54”
°u, Dumnădzăul, cela ce face toate acestea (*Isaia* gl. 45, sh. 7).
așjiderea *Sirah* învață: „Pomenește cele de pre urmă și în veci
nu vei greși” (gl. 7, sh. 36). Căci macara împărat, macara slugă,

²⁹ * Seneca, *De breuitate uitae*, X, apud Petrus Berchorius, *Repertoriu/ u Corale*, I, 6.

³⁰ * Seneca, *op. cit.*, XV, apud Petrus Berchorius, *Dictionarius*, s.v.

³¹ * Seneca, *De tranquillitate animi*, XI; *Epistulae*, XCI și XCIV.

macara bogat, macara sărac, macara tare, macara slab, toți o viața poartă, și aceia săracă: „Săracă viața purtăm”, dzice *Tovie* (gl. 4, sh. 23), și a tuturor ieșirea iaste dentr-însă una, adecă spre moarte, pentru carea adeverește David: „Eu întru pre calea a tot pământul” (*Impar. 3*, gv. 2, sh. 2). Precum și Sirah strigă: „O, moarte! cât de amară iaste pomenirea ta omului împăceluit în supusele sale” (gl. 41, sh. 1). Și iarăși viețuind, toți pre o cale îmblând și pre aceia iarăși întoarcere cuiva nu să dă. Pentru că frumos adeverează Iov: „Iată, scurții ani trec și pre cărările carile nu mă voiu întoarce îmbļu” (gl. 16, sh. 22). Și Ieremiia pre aceasta să văieriază: „Vai de noi, că s-au plecat dzua și s-au făcut mai lungi umbrele de sară” (gl. 6, sh. 4).

36. Moartea Pentru aceasta dară în minte să-ti fie **sosind, avuția** (dzice Sirah) că: „Moartea nu va zăbăvi” **ce folosește?** (gl. 12). Viind dară moartea, împărăția, puterea, avuția și bogăția ce folosește? Căce vrăjmașe și / cumplită iaste celor nedrepti; căci moartea colibile săracilor și pașăturile împărăților tot cu un picior calcă; și precum s-ar dzice: „Coală iaste moartea; argintul și aurul lor nu-i va putea mântui în dzua mâniei lui Dumnădzău” (*Sofonie* glav. 1, sh. 18).

37. Gol ai ieșit Pentru carea pomeneste Iov: „Gol am **den pantecele** ieșit din pantecele maicei mele și gol ma voiu **maici, gol te** întoarce” (gl. 1, sh. 21). Adecă despărți-să-va **vei întoarce în** sufletul de la trup; despărți-să-va omul de la **tărână** casa lui și în mormânt va intra; despărți-să-va de duhul, despărți-să-va de putere și de avuție și în slăbiciune și în săracie va merge; nemică dintru ale sale a rădica și cu sine a duce va putea, precum svintul, vorovește, Augustin: „Hireși al nostru nemică avem, fără numai păcatul”³²

³² Augustinus, *Tractatus V in Ioannis evang.*, VI, 1c; *Arausicanii concilii*, can. XXII.

Vedzi și pricepe acmu dară că al tuturor sfârșitul moartea iaste. Vădzuși pre împărați și pre cei tari la ce agiunsără? Pentru carii Prorocul procește: „A lega împărății lor în obedzi și boiarii lui în cătuși de fier, ca să facă într-înșii giudecată și în mâniile dreptilor sabie de imbe părțile ascuțită” (*Psalms* 149, sh. 7, 8[=8-9 și 6]). „Căce n-au cunoscut că decăt cel înalt, mai înalt altul (adecă Dumnădzău) iaste, și acela le va, în dreptatea sa giudecându-i, răsplăti” (*Ierem. gv. 17*, sh. 10; *Iovgv. 34*, sh. 11; *Isai. gv. 11*, sh. 4). / Pre carii *Scriptura* muștră: „N-au ascultat glasul, n-au priimit învățătură, *iproci*” (*Sofonie* gl. 3, sh. 2).

38. Al tuturor svârșitul unul, adecă moartea, iaste

Pn-cepti acmu dară că nesocotința si neascultarea patimă aduce? Si celuia ce strămb iucnădză, în loc de simbricie, iadul i sa dă? Precum adevărat Osie grăiaște: „Vânt sămănară și vi vor săcerară” (gl. 8, sh. 7).

39. Nesocotința patimă aduce

Avuția strânsă, spre răul stăpănu-său

Vădzuși precum avuțiile și puterile nemică folos făcură? Vădzuși că avuția strânsă, spre răul stăpănu-său, iară nu spre binele lui iaste? Vădzuși că pomenirea lui cu sunet peri [*Ps. 9*, 6]? Vădzuși că bunurile și bogățiile spre a ceriului suire grele sarcini sint? Mărturisește Avacum: „Vai celuia carile adună nu ale sale, până când va grămădi asupra sa lut îndesat” (gl. 2, sh. 6). „Că iaste, acmu în pulbere dzace”, dzice Iov (gl. 10, sh. 9).

Puternicilor, cu răutatea Dumnădzău răsplătește

Mai vârtos că și într-această viața, puternicilor, cu răutate asplătește Dumnădzău, precum scrie la *Paralipomennon*: „Inălțatu-s-au inema lui și să făcu mânia lui Dumnădzău „upra lui” (glav. 32, sh. 26, *Cartea 2*). Că celui în lume vârtos ice Dumnădzău: „Lua-i-voi din mâna driaptă sișeșile și din n. stângă arcul” (*Iezechiil* gl. 39, sh. 3 și gl. 38 peste tot). Și cel atotputernicul Dumnădzău, carăle și caii și ostașii cei

56' puternici și / împlătoșati în mare îi îniacă, pășirilor ceriului și peștilor mării masă îi face; el pe mândru lovește și pe cel vartos rănește. El cetățile lor fărâmă și le răzducică. Precum s-ari putea dzice: „Alexandriia va fi răzspită și Memfis cu nevoi în toate dzile" (*Lezechii* 30, sh. 16[=15]). El face, și în viile lor roadă nu va fi. El ucide „din om până în dobitoc" [*Ps.* 34, 8], și precum a mulți împărați și puternici pilde vei putea afla, cearcă *Scripturile*.

40. Dumnădzău Așjderea a acestora schimbă împărățiile schimbă și mută și le mută, și precum Sirah adeverește: împărățiile „împărăția din niam în niam să mută pentru nedreptate" (gl. 10, sh. 8) și Dumnădzău dzice: „Vai ție, carile vei prăda! Au nu și el să va prăda? (*Isaia* gl. 33, sh. 1). Casele puternicului mândru lăcaș pasărilor le face, precum a potrivii s-ari putea: „Vavilonul s-au făcut lăcaș a toată pășirea" (*Apocalipsis* gl. 18, sh. 2) și pre cel mândru blăstămă David, dzicând: „Dumnădzăul meu, pune-1 pre dânsul ca roata" (*Psalms* 83[= 82], sh. 13[= 12]) și iarși dzice: „Stăpâniia lui să o ia altul, copiii să-i facă săraci și muiarea lui văduvă" (*Psalms* 109[=108], sh. 8-9). Aceluia *Amos* îi spune: „Femeia ta în cetate va curvi" (gl. 7, sh. 17). Unuia ca 5® mândrului / dzice David: „Trecuiu și, iată, nu era, cercăiu-1, și nu să află locul lui" (*Psalms* 37, sh. 36).

Murind tu, ale tale cine va stăpâni nu știi

Acestea ale lumii rămăitoare nefolosințe cunoscut-au *Eclisiastul*, dzicând: „Pre carile nu cunosc, oare înțelepr au nebu va stăpâni în ostenițele mele cu carile am asudat" (gl. 2, sh. 19). Pentru aceasta de cela ce cele vecinice le are te teme, precum *Ieremiia* strigă: „Cine nu să va teme de tine, împăratul niamurilor?" (gl. 10, sh. 7). „Căce ale lui numai rămân, iară alalte toate trece-vor ca umbra" (*înțelep.* gl. 5, sh. 9).

Aceste dară trecute pomenind și cele viitoare socotind, păzește-te, căce în mari te an primedii, ca nu cumva lumea agonisind, sufletul să pierdzi, precum Domnul grăiaște: „Că ce va folosi omului de ari agonisi toată lumea și pagubă sufletului său să facă?" (*Mar.* gl. 8, sh. 36). Și ca cum cu vasul pre mare, așe în primejdie cu sufletul în trup ești, că dzice *Eclisiast*[ic]ul: „Carii vânslesc pre mare povestec primejdile ei" (gl. 43, sh. 26[=28]). Și Apostolul dzice: „Cu cât mai mult sintem în trup, ne înstreinăm de la Domnul" (*Corinth.*, *Cartea 2* glav. 5, sh. 6). /

Așjderea prea cu tot de-adinsul a te păzi în minte să-ți fie, ca nu cumva cu tine pilde îndoindu-te, să te amăgești. Căce în *Svintele Scripturi* vii găsi precum unii împărați cu tutori și cu muieri multe, boeati și cu putere p. lund, și așe împărăției ceriului s-au mvrednicit; căce dumnădzăieștilor taine părtași cine s-au făcut? însă ție întâi aceasta a ști și să cade, că precum dzice Apostolul: „Rădăcina a tuturor răutăților iaste P[er]h[er]ta avuției" (*Timoth.*, *Cartea 1* gl. 6, sh. 10). Căce ale poftelor începături dulci, iar cele pre urmă amară ies; precum mănă această: „Făcutu-s-au în gura mea ca miarea dulce, ^ deacă mâncaiu, amărātu-s-au în pânțele meu" (*Apoc.* gl. 10, sh. 10) și păcatul numai oarece întâi pricină cearcă, iară de-cia Pre lesne spre moarte a lucra poate, că dzice Apostolul: „Păcatul fiind vreme, prin poruncă mă amăgește și printr-însă mă cide" (*Cătră romani* gl. 7, sh. 11). Și așe adevărat să știi că v * * *, adecă trupul, gazda tâlharilor, adecă lăcuința poftelor ste, pentru care lucru mărturisește *Ieremiia*: „Au peștera parilor iaste casa aceasta?" (gl. 7, sh. 11 și *Isaia* gl. 56, sh. 7). * * * numai pre cei fără soții și nepăziți, ce încă și pre cei prea

41. Lumea agomsand, in mare primejdie spre a sufletu- J o J p j i . . .) . . . și

Cu unii ce, împărați și bogați fiind, împărăția ceriului a u agonesit, nu te simeti

57 într-armați / și foarte bine străjuiți a-i ucide și a-i omori în multe feliuri să ispitește și în toate chipurile să nevoiaște, precum s-au cătră mulți vădit.

43. **Lumea pre mulți în multe** Această vădită și adevărată iaste, căci pre niulți întregi la minte și cu bunătățile
bunătăți întemeiați întemeiați la mari nebuniri și la întunecoasă
meiați fiind, la mari nebunii orbiri i-au întors: Pre David, fericitul, la
i-au întors precurvie l-au îndemnat, carea o au și făcut; și apucând dară păcatul pricină, nice

cu atâta l-au lăsat, ce încă și la de om ucidere l-au împins, precum istoriia la *A doa împărăție* (gl. 11, sh. 2); și mai gios scrie că, luând pre Virsavii, fiica lui Eliav, muiarea lui Urie Hetteul, au curvir cu dânsa; și, după acesta păcat făcut, au adus pre Urie, căci era la oaste cu Ioav, vezirul lui David, și după ce au venit, iară l-au trimis și scriind carte și cu mâna lui trimisă la Ioav, ca dacă va merge, să-1 puie unde va fi războiul mai greu; și Ioav așe făcând, căce l-au pus la cetate, unde era bărbați mai vârtoși, și ieșind din cetate și dând războiu și ucigând pre mulți, au perit și Urie Hetteul. Așijderea pre fiul său, Solomon, din înțelepciune carele mai multă și întriagă decât toți oamenii pre
 58 pământ avea, mai nebun decât toată lumea l-au pre/făcut; că precum cartea la *A treia împărăție* (gl. 11, sh. 1), că iubind Solomon muieri multe de alt niam și de a lor dragoste nebunește cuprins fiind, capiște lui Hamos, idolului lui Moav, au zidit, și singur Domnul de a doa oară arătându-i-să și acestea a nu face poruncindu-i, nu ascultă. Și alți mulți asemenea acestora.

*Bine iaste păcatul a nudface; iară făcându-l,
 mud tăgădui, ced îndată mărturisește*

Ce aceasta ție într-acesta chip pildă să-ți fie; căce aceștia atâta întăriți și sprejeniți și în a credinții legături tari legați fiind,

și numai cu oarece spre păcat începătură făcând, într-acesta chip precum mai sus scrie, trupeștile și lumeștile poște i-au întors. Așijderea David ție frumoasă pildă să-ți fie că după făcutul păcat (precum iarăși *împărăția a doa* gl. 12 scrie), trimisă Dumnădzău pre Nathan prorocul cătră David; și nemică cevași păcatul și vina lui tăgădui; ce îndată mărturisindu-să, dzisă *Psalm* 51[= 50] pentru mărturisirea păcatului și apoi după aceasta nu au mai greșit. Și altora mulți cinstiți vei afla pilde, carii după păcat, îndată nemică zăbăvind s-au întors. Și aceasta să știi căce poate fi acia mai cu fierbinte și mai cu adevărată dragoste cătră Dumnădzău să întorcea și cu acea socotială ca să nu mai greșască. Inșă precum dzice / înțeleptul în *Pildele* sale: „De șapte ori va cădea dreptul (în dzi) **Și** să va scula” (gl. 24, sh. 16).

Preste toate, de curvie tejereste

De toate dară și pentru toate păzit să fii, inșă mai vârtos pentru a curviei poște; căce nepriiatenul, Diiavolul, cu multe (inșă pricină având) a amăgi poate, iară mai pre lesne cu niuieriasca frumsețe, carea ca focul sau ca marea iaste de cumplită; precum Thalys filosoful bine au cunoscut și dzice: "Focul, muiarea și marea, trei răutăți deopotrivă".

Așijderea, de mănări și băuturi multe

Și mai vârtos lumeștile, să nu dzic trupeștile, poște prin bancari multe și băuturi fără măsură să ațîță și să adaogă, carile lipsire minții aduc, precum mărturisește Ieremiia: „Beau^s să tulbură și să nebunesc” (gl. 25, sh. 16); și decât dobitoacele mai răi să fac; că dzice Varuh: „Dobitoacele mai bune sint decât dânsii” (gl. 6, sh. 67); „Al căroră Dumnădzău, Pântecele le iaste” (*Cătră Filip*, gl. 3, sh. 19). Iară ^clisias[ic]ul împotriva dzice: „Cine postitoriu va fi va adaoge^s ață” (gl. 37, sh. 34).

44. Pre mulți
audzind că cu
avușia raiul
moșie a u
cumpărat, cu
aceasta pricină
5^ avușia nu iubi,
căci celor mai
mulți iadul
le-au câștigat

Așijderea pre mulți, că cu avușia a ceriului împărăție au cumpărat vădzind, întru aceasta nu te șimeti; cace nu toti pre avușie a o stăpâni pot, ce pre cei mai mulți bogășia îi robește. Inșă precum Theologul Nazienzanul grăiaște, ade/vărat iaste: „Scum- j. a u l. a c o m u] ascunde avușile ca un rob, iară darnicul le chețuiaste « dor „³³ inșă aceia ce cu banii a ceriurilor împărăție ș-au agonisit, întâi dară această trecătoare lume și mai vartos de sine s-au lepădat și cu milosteniia împreună, toate alalte au urmat bunățăți, după dumnădzăiasca învățatură: „Cine va să vie după mine să să lepede de sine" [Mt. 16, 24]. „Și mai vartos, măcar bogat, măcar sărac, lui Hristos a urma cum să cade" (caută *Luca* gl. 14, sh. 26 și *Math.* gl. 10, sh. 37, 38, 39). Și adevărat dară că credincioșilor împărășia ceriului iefină iaste; căce tâlhariul cu un cuvânt (inșă plin de credință) împărășiei ceriului s-au învrednicit {*Luca* gl. 23, sh. 43).

In dar ai luat, în dar să dai

Inșă ție Dumnădzău milostivul și de om iubitoriul, fericire dându-ți și în toate îmbișugindu-te, întru acesta chip socotește cum nu ale tale, ce ale lui sint, și nepărăsit svintul lui nume lăudând, în lauda numelui lui, din ceea ce ț-au dat, dă. Și precum în dar ai luat, așe în dar să dai. Cătră aceasta, adevărată a lui svinta dzisă iaste: „Pentru una însutit va da" (caută *Math.* gl. 19, sh. 29 și *Mar.* gl. 10, sh. 29, 30; *Luca* gl. 18, sh. 29, 30). Incredințadză-te dară acmu, căci când mai mult vei da, atuncea mai mult vei agonisi. /

59" * * * Adăogan-
du-ti-să avușile,
inima ta nu ție
să impietriască

Adăo eându-ți-să dară avușile, să nu ție să cumva inema impietriască, ca milostenie a * * * * * leni vești și pre cel sărac vădzind să

³³ ° Corect: Bernardus Claraevallensis, *In Cantica canticorum sermones*,
XXL

te scărăndivești și cu acelea cu carile bine sufletului a face ai putea, spre răul și spre peirea ta să le fii strâns. Adu-ți aminte de a bogatului cu a săracului pildă și nu face ca acela, ca să nu păți ca acela (caută *Luca* gl. 16, sh. 20). Adu-ți aminte de voinicul carile cătră Domnul nostru Isus Hristos veni și pentru împărășia ceriului cum o va agonesi întrebă, căruia îi răspunsă (după ce să află toate ale legii porunci să le fie păzit): „De vei deplin a fi, du-te, vinde carile ai și dă săracilor și vei avea comoară în ceru și vino de urmadză mie" (*Math.* gl. 9 [= 19], sh. 21). Și acela, căci multe moșteniri avea, greu îi cuvântul dascălului bun păru și să dusă trist. Socotește dară să nu și tu, ca acela, de învățatura Domnului să te mähnești și să nu cumva chea îndrăpt învârtești, adecă vrând a descuia cu bogășia, să împărășia ceriului încui și denafară porților fericirii să rămâi.

*Hi ceam lăcomiei loc să dai, căce cajocul nu să va
sătura*

Pentru aceasta dară nicecum cevași loc lăcomiei să dai, căce lăcomiia a să lăți și a să înmulți începând, de dânsa a te dezbăra anevoie iaste, pentru că frumos Seneca adeverește: „Măcar că alalte răutăți, îmbă/trânind noi, îmbătrânesc și eale, numai 60
si-gură lăcomiia întine «³⁴

Și cu aceasta încă a te înștiința ție să cade: ^ Lumea
c * de te lumea sau poftele lumii spre temniță; și
îndrăgi rea ei trage, socotește frate, pentru ce pentru ce să să
'i-ăci lumea să fie de îndrăgit sau de iubit? iubască?
^ vreme ce Prorocul temniță o numește
[Ps. L41, 10] și adevărat așe iaste și împotriva lumii Apostolul
măță: „Nu iubiți lumea, nici cele lumești" (*Cartea 1, Ioan.*
2, sh. 15). Lumea dară temniță iaste omului, așe trupul
"nniță iaste sufletului și pre acel blagorodnic suflet, cu
"m*ărăciunile poftelor lui, ticălosul om îl dosădește; căruia mare

³⁴ Cp. Seneca, *Epistulae*, XXIV.

³⁵ Cp. Petrus Berchoriu *pertorium morale*, V, I.

nevoie, nesuferită și cumplită amărăciune îi aduce, de care lucru bine Aristotel au grăit: „Blagorodnicul suflet nice a face, nice a păși strâmbătate poate”⁶⁶. Și după dânsul, Seneca adaugă: „Acel de bun niam dosada a suferi nu poate”⁶⁷. Că adevărat, dară, că precum temnița trupul ovilește, așe trupul în slobode voi îmblând, sufletul lângedzește și—prăpădește; căci acele trupului largi și late, înguste și strâmte sufletului sint. Pentru aceasta David striga: „Scoate, o, Doamne, din temniță sufletul meu” (*Psalm* 142 [=141], sh. 7). /

47. Desfrânata *Ince* de priceput iaste că desfrânata voce
voie sufletul sufletului pagubă și moarte aduce; și ca
spre moarte
răpește

Pentru care lucru, cuvântul acesta s-ari potrivii: „Iată cal galbăn, și cine șede pre dânsul, moarte numele lui” (*Apoc.* gl. 6, sh. 8). Lata cale strâmtă ieșire are și fietecine pre ce căi va îmbla sama i să va lua. Pentru că minunat Eclisiastul învață: „Veselește-te, voinicule, întru tinerețele tale și în bine să fie inima ta, și îmbla în căile inimii tale și în privala ochilor tăi, și să știi că pentru toate acestea aduce-te-va Dumnădzău la giudecată” (glav. 1 L sh. 9), unde fietecui după a sale va răsplăti fapte.

48. în lume *N* l... fericire, nu iaste cel
fericire nu cu a lumii poște fericit, nu iaste necuratului
iaste, nice pace, nice cu dânsii să te obștești, căci:
lumanul fericit „Cine să va atinge de păcură, ima-să-va de
ea” (*Eclisiast[ic]* uigl. 13, sh. 1).

49. Fericit *O*, fericit carele cu lumea amestecare
carele cu lumea n-au avut! și „Fericit bărbatul carele nu
nu s-au amestecat îmbla în sfatul necuraților!” (*Psalm* 1, sh. !)

⁶⁶ Cp. Aristoteles, 'H-frixd Nixou.d.x' IV, VII, *apud* Petrus Berchorius, *Repertorium morale*, II, 1.

⁶⁷ Seneca, *De constantin sapientis*, III, *apud* Petrus Berchorius, *loc. cit*

O, fericit carele nu iaste cu lumea! Că dzice Domnul: „Eu v-am ales pre voi din lume” (*Ioan* gl. 16 [=17], sh. 19 [=14]). Și decât ale lumii fericiri, mai fericiti sint morții cei curați, că viii trăiesc cu trupul și sint morți / cu sufletul; iară curații, cu trupul murind, sufletul viața vecinică le agonisește. Pentru aceasta te socotește că, când viu ești, să fii ca mortul, ca când vii muri să înviedzi, și atuncea deplin să te ferecești.

Mulți minunați, mulți slăviți, mulți fericiti au vi nit, și acmu sint în lume carii din bunele sale fapte, ca niște munți tari întemci ați. pre carii a Domnului urdzire iaste și ca chedrii Li vanului înrădăcinați, carii de fortuna și vivorul cât de mare nu s-au clătit. Mărturisește înțeleptul: „Nu va întrista pe dreptul orice i s-ari întâmpla” (*Pilde* gl. 12, sh. 21). Aceștia, ca niște vârtoase și luminoase diamantini, nicicum de ceva s-au betejit sau s-au rojdit; căci dumnădzăiasca deplină dragoste având, dzic: „Loviră-mă, și nu -au durut; traseră-mă, și n-am simțit” (*Pilde* ^ 23, sh. 35).

Aceștia dară de te vei asămăna și cărărilor lor de vii urma și de lume, de -easta, de te vei lepăda, bine să știi că titolul fericirii vii agonisi. Că singur Dumnădzău adeverește: „Fericiti, săracilor, căci a voastră tate împărăția ceriului! Fericiti carii acmu flămândziți, că vă vți sătura! Fericiti carii acmu plângeți, căci viți rade! Fericiti vi^ fi când vor urî pre voi oamenii și când vor izgoni pre voi / **Și** vă vor ocări și vor lepăda numele vostru ca pre rău, pentru ⁶⁷ -mele fiului omenesc!” (*Math.* [=Luca] gl. 6, sh. 20, 21, 22). ^ iarăși dzice: „Cine au aflat sufletul său piarde-l-va pre dânsul, și cine ș-ari fi pierdut sufletul său pentru mine afla-l-va pre dânsul” (*Math.* gl. 10, sh. 39). Și încă dzice: „Cine ⁶⁸ să vie după mine să să lepede de sine și, luând crucea sa, să ⁶⁹ după mine” [*Mt.* 16, 24], adecă vârtutea, puterea, spre toată

a diavolului iscușenie. Că dzice Domnul și adevărat dzice: „Jată că v-am dat voaă putere a călca asupra șerpilor și a scorpionilor și preste toată puterea nepriiatinului și nemică v-a strica" (*Luca* gl. 10, sh. 19). Și aceasta împreună cu ce? Cu dragostea cea adevărată însoțită a fi, că: „Deplina dragoste afară scoate frica" (*Ioan, Cartea 1* gl. 4, sh. 18). Carii nici foc, nici fier, nici toiaș, nici altăceva de pediapsă cinie în samă băgată și cu această socotială și cu această întriagă nedejde, că: „carii în lacrimi vor sămăna în veselie vor săcera" (*Psalms* 125, sh. 5). Credința „leul și zmăul calcă" [*Ps.* 90, 13], prin credință „duhul întărește slăbiciunile noastre" (*Romani* gl. 8, sh. 25 [=26]). „Credința aduce dragoste, dragostea crede, toate nedejduiaște, toate suferă" (*Cartea I, Corin.* gl. 13, sh. 7). „Credința cuvântului aceluia crede că / vârtutea în slăbiciune să plinește" (*Cartea ă 2-a, Corin.* gl. 12, sh. 9). Credința dzice: „Cinstită-i moartea precuvioșilor săi înaintea feții Domnului" (*Psalms* 115, sh. 5)-Credința, de ceta ce sufletul, nu de ceta ce trupul ucide să teme [*Mt.* 10, 28]; credința numai de Dumnădzău să teme; căci acela și trupul, și sufletul a omori poate, precum dzice Iezehiil: „Ucide sufletele carele nu mor și învie pre ceta carii nu trăiesc" (gl. 13, sh. 19). Credința aceasta face ca, cu cât s-ari pedepsi mai mult, cu atâta să întărește mai mult. Pentru că frumos svintul arată Avgustin: „Cutea fierului, cuptoriul aurului, biciul calului» într-acesta chip sint nevoile dreptului"³⁸. Aceștia prin credință de dragoste ațitați fiind, singuri sie își dzic: „Nevoiaște ca un bun al lui Hristos oștian" (*Cătră Timoth., Car. 2* gl. 2, sh. 3)-Aceștia sufletelor sale dzic: „Sai prin munți ca pășirile, căci păcătoșii întinseră arc" (*Psalms* 10, sh. 2). Aceștia cuvântul acela pomenesc: „O, moarte! cât de amară iaste pomenirea ta omului nedrepti împotrivă, nedejduiaște-se dreptul în moartea sa" (*Întelept,* gl. 3 [=41], sh. 4 [1—4]). Aceștia cuvântului aceluia să simețesc: „Fericit omul carile suferă ispitele, căci, când să va întreba, lua-va

³⁸ Cp. Augustinus, *De diversis quaestionibus*, LXXXII.

corona vieții carea au giuruit Dumnădzău celora ce-1 iu basc" (*Iacov* glav. 1, sh. 12)./

Insă aceasta foarte bine a cunoaște iți 52. **Cu poftele** 6.
trebuie; că omul, săracul, în bezcisnice și de **lumești deprin-**
ocară vrednice ale lumii pofte și fără ispravă **dzindu-te,**
dezmiardări denrindzindu-se, toate oricâte **dzăieștile**
spre a sunetului rencință sint, grele și aspre **„runci crele**
i sa arata; și svintele dumnăclzăiești porunci **îți. Or părea**
nu numai a le face, ce și a le audzi cu urât îi
pare. Nici de a Domnului adevărat cuvânt aminte își aduce,
unde dzice: „Luați giugul meu asupra voastră și învățați-vă de
la mine; căci blând sint și umilit cu inima și viți afla odihnă
sufletelor voastre; că giugul meu neted iaste și sarcina mea
ușoară" (*Matb.* gl. 11, sh. 29, 30). insă adevărat că ceva mai
ușor și mai neted decât dumnădzăieștile porunci a fi nu poate;
sau ceva mai de folos sau mai de triabă decât în legea
Doninului-Dumnădzăului nostru a îmbla, a să afla nu poate;
că de vreme ce ale lui grele sau ale lumii ușoare și de vor cei
„lui slujesc nenărociți fi, au cei ce lumii slujesc fericiți vor fi?
Ba! aceasta nu dea Dumnădzău! Pentru că bine svintul
Avgustin dzice: „Vai fericirii veacului acestuia! Vai o dată! Vai
de a doa oară! Și vai iarăși!" insă aceasta să știi, căci, deplina
cătră Dumnădzău dragoste, împotriva a toată asprimea și greu-
Jtea lumasca biruiaște și — ca cu un cuvânt să dzic — „pre toate
biruiaște dragostea" [*I Cor.* 13]. /

Pentru adevărata și deplina cătră 53. **Adevărata** 6T
„nădzău dragoste pomeneste și adu-ți **cătră**
„unte pentru minunatele a lui Dumnădzău **Dumnădzău**
„ni, carile cu cei ce-1 iubăsc, svintii săi, **poștește i să**
„crat ș-au arătat, întâiu Noe, dreptul și **daruiaște**
„miliu, lui, dîn a toată lumea potop, prin
„sate preste vârvul munților ape, cu corabiia a vânsli și, din
„ârsata dumnădzăiasca urgie, întreg și nebetejit spre a

oamenilor de a doa oară înnoire a scăpa. Apoi dară lui Avraam seminația, ca stelele ceriului, nenumărat s-au înmulțit (caută *Nașterea* gl. 15, sh. 5). Moisei, împotriva lui Faraon a sta și izrailitinescul niam din mâna lui a scoate și prin Marea Roșie ca pre uscat a-1 trece și alalte mari minunate minuni (caută *Ishodgl.* 3, sh. 10; și gl. 5, sh. 1; și gl. 6, sh. 11; gl. 7, sh. 8 / *proci* și gl. 14, sh. 22). După aceasta Moisei în munte 40 de dzile și 40 de nopți a nu mânca și a nu bea (*Ishodgl.* 24, sh. 18). Așijderea izrailitinescul nărod în pustiu (după ce cu mari minuni din Eghiptet i-au scos) 40 de ani cu mannă și cu bucate cerești i-au hrănit (*Ishod.* gl. 16, sh. 4, și *Numărigl.* 11, sh. 31), nici altăceva i-au lipsit. Pre Ilie în pustie corbul cu pâine și cu carne l-au hrănit (*Impărăț.* 3 gl. 17, sh. 6) și alalte cu dânsul lucrute ciudese, cu carul în ceriu a să sui (*Impărăția* 41 gl. 2, sh. 11); pre un copil mort a învia (*Impărăț.* 3 gl. 17, sh. 22) și cătră dânsul cei trimiși de Ohozi, împăratul Samariei, 50 cu nacealnicul lor, dzise: „De sint omul lui Dumnădzău, pogoară-să foc din ceriu și să te înghite pre tine și cei ce-s cu tine”, și așe foc din ceriu s-au pogorât și i-au înghițit (*Impărăț.* 4gl. 1, sh. 10). Așijderea îndoite sint ale ucenicului său, a lui Ielesi. Pre Daniil în groapa leilor, de flămânde a jigăniilor fălci, nebetejit l-au ferit, și îngerul Domnului de la ludea pre Avvacum la Vavilon în clipala ochiului aducând; și pre Daniil cu linte a hrăni (caută în cartea unde scrie *Penftu Vii* și pentru *Zmăn* gl. 1, sh. 37 și *Daniil* gl. 6, sh. 16 și 22). Cei trei prunci, Ananiia, Azariia și Misail, carii cu limba haldeiască Sădrah, Misah și Avdenago să numiia, cu ai lui Navăhodonosor poruncă în cuptoriu aruncați, nepărjoliți s-au arătat (*Daniil* 3, sh. 21). Proro[cul] lonaîm pantecele chitului 3 dzile neamistuit și iarăși sănătos la uscat l-au lepădat (*lona* gl. 2, sh. 11). Și încă ce să-ți mai pomenesc eu, căci *Sfintele Scripturi* de acestea sint pline, căci nenumărate de multe și nemăsurate de mari cu precuvioșii săi Dumnădzău au făcut.

Și încă în sfântul *Nou Testament*, ca acestea / fără număr vii afla, începătură singur domnul și mântuitorii nostru Iisus

Hristos făcând: orbii a lumina, surdzii a audzi, muții a grăi, și schiopii a îmbla drept, bolnavii a-i tămădui și morții a învia; și ales după dânsul, sfintele și credincioasele sale următoare slugi, de tot feluri de minuni arătând și prin credințe de toată primejdie păziți a fi, din temnițe încuiată și nestrucată pecetea cu neștiută socotială a-i scoate (*Fapte* gl. 5, sh. 18). Pre Pavel, de trei ori fericitul, din valurile mării și lui și tuturor corăbiarilor viața dăruind, la ostrovul Milita l-au mântuit, și acolo veninoasa, mușcându-1, vipere, cevași măcar nu l-au dodeit (*Faptele Ap o st.* gl. 28, sh. 4, 5). Lui Macarie Eghipteanul, în pustie, 2 pui de leu îi slujia (caută la *Prologul a trei sfinți: Singhie, Righin și TheofîP*) carii, prin atâtea multe și cumplite ale părții Răsăritului jigăni, atâtea loc au imbiat și fără smințială-s au întors la Ienusalim, meseța [octombrie]. Așijderea pentru patriiarși, mitropolia, episcopi, ai săi sfinți Vasilie, Grigorie, Ioan Zlataust și alalți, precum șveți Nicolaiu, Spiridon și bezsrebărnicii Panteleimon, Cozma, Damianos, carii slăvite și de laudă vrednice au lucrat minuni. / Așijderea sfinții lui mucenici și mucenițe. Dar pentru de tot lăudații stâlpnici, carii Jama frigul, vara pripăcul în toate dzilele vieții lor au purtat și răbdat; vara dară vântul credinții aburându-le și iarna a dragostii cătră Dumnădzău veșminte îmbrăcând. O, fericita dară cătră Dumnădzău dragoste, că cu golul picior ascuțitele că simcele; însă cu acești mai sus pomeniți, cu toții împreună curați ia îmbla, că precum dzice Apostolul: „Curăția Pe toate iaste lesne” (*Cartea 1, Timoth.* gl. 1, sh. 8).

Insă cătră aceasta, precum fietecine a cunoaște și a pricepe poate, că Dumnădzău tputernicul, a omului, a lumii și a tuturor vădzutelor izvoditoriu și făcătoriu, măcară că

54. Omul, împărat peste toate lucrurile lumii, însă toate în chip de zălog îi sint date

55 Dosoftei Mitropolitul, *Viata și petrecerea svintilor*, I, Iași, 1682, ~78*_84*.

în toată lumea aceasta și-ntru toate plinirile ei stăpânitoriu (și cu slobodă voie stăpânitoriu), și în nemică oprit ti-au lăsat, și ca pre un împărat a tuturor pămîntesților ti-au așezat, precum mărturisește: „Pusu-l-ai spre lucrurile mânelor tale, toate i-ai suppus supt picioarele lui” *iprocî (Psalm 8, sh. 7, 8)*, cu aceasta dară nu te înfla, nici te simeți că, precum Ecclesiast[ic]ul au cunoscut, împotriva binelui, rău iaste și împotriva vieții, moarte (gl. 33, sh. 15). Adecă cu ale sale bine slujindu-te / podoabe, bine-ți va fi, căci împreună cu binele, răul să poartă. Deci, precum dzice Domnul: „Sau faceți pomul bun și poama lui bună, sau faceți pomul rău și poama lui rea” (*Math. gl. 12, sh. 33*). Și mai gios iarăși acolo dzice: „Bunul om, din bunul visteriu al inimii sale, bune scoate; și răul om, din răul visteriu, rele” (*Math. gl. 12, sh. 35*). Socotește dară că după viața moartea aliargă, căci precum Apostolul mărturisește: „Nemernici sintem pre pământ” (*Evrei gl. 11, sh. 13; Filip. gl. 3, sh. 20; Petru, Cartea 1 gl. 2, sh. 11*). Nici avem cetate rămâi toare, ce fiitoare să cercăm (*Evrei gl. 13, sh. 14*).

Nici pentru cele împregiuristările lumii să te nedejduiești, nici cercând a lumii vremea cea mai bună vei afla, căci acestea carile acmu sint, la alții era răzspite, și carile odănoară au fost, iară acmu sint sfărâmate, pentru că au Eclisiasail cunoscut și dzice: „Ce iaste cela ce-au fost? Acela ce iaste să fie. Ce iaste cela ce s-au făcut? Iaste cela ce-i să să facă” (gl. 1, sh. 9). Și mai vârtos, de vii vechile istorii ispiti, acolo să vedzi odănoară ce împărții, ce cetății, ce târguri, ce sate, ce vii, ce grădini au fost, de carile acmu nici temelile nu să cunosc; și carile acniu vestite și lumii știute să află cetății și împărții, pre / atunca nici sate era, nici oameni pre acelea locuri lăcuia; și din cele vechi câteva să-ți pomenesc? Unde iaste Ninevi, cetatea cea prea mare? (caută *Nașterea gl. 10, sh. 11, [și Iona 3, 3]*). Unde iaste Vavilonul carile 60 de mile împregiurarea zidiului era și 50 de coți teslărești înălțimea, și pre grosimea lui carile îmbla? (caută *Istorie în lucrurile persiești, Cartea 12*, unde pentru chipul

Vavilonului scrie)⁴⁰. Unde iaste grădina cea în slavă făcută a Vavilonului, carea din cele 7 minuni a lumii una era, carea „Raiul spândzurat” să chema? (caută iarăși *Istoria persilor, Car. 12*)⁴¹. Unde iaste Troada, carea în lărgime 300 de mile dzic să fie cuprindzind, ai căriia acmu de-abia cii și coala câte ceva din temelie pre cât să fie fost să cunoaște? și alte multe carile, pentru lungimea, nu le mai însămnedz. Pentru aceasta și pentru ale lumii lucruri, frumos dzice Iov: „Ca floarea iase și ca umbra fugă și nicidănoară într-acea stare rămâne” (gl. 14, sh. 2). Așe dară, toate țircumstanțiile, adecă împ regi urs țările, ale lumii sint.

Agonisit-ai toate dacă ai agonisit cele cerești

Insă tu acestea de le vei ca cu odihnă și cum să cade a le nioștini vrea, întâiu împărția lui Dumnădzău cere, și cu accia împreună ți să vor da alalte (*Math. gl. 6, sh. 33*). /

Ma⁴²i vârtos dară a ști ți să ~~cade~~ că otrava 55 Dulceața **
sufletului dulceața lumii aceștiia iaste, adecă lumii, otrava
ui voia sa iaste, păcat iaste, precum Avgustin sufletului
dzice: „Păcatul atâta iaste slobod în voie, adecă
pofitorii!, că de n-ar fi slobod în voie, n-ar fi păcat⁴³, carile
trupul îndulcește și sufletul otrăvește”. Pentru carele să dzice:
«Făcutu-s-au gura mea ca mișarea de dulce, și dacă am mân-
cat, amărātu-s-au în pântecel mieu” (*Apocal. gl. 10, sh. 10*).

Vreodată că cu lumea te vei în adevărata 56. Cu lumea
^ga prietenie sau vecinie ei moștenitorul că precum vreo-
vei face nu gândi, căci când prin a vremilor * * * * *
tâmplari precum ceva spre folos a fi ti să pare, prieteșug vei
* * * * * I A - • *g> ** gândi
=easta să știi că cu cât mai mult îți slujește,

⁴⁰ Cf. Petrus Bizarus, *Persicarum rerum historia*, Antverpia, 1583, p.415.

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² Augustinus, *De vera religione*, XIV.

cu atâta mai vârtos te liagă și supt a ei te supune stăpânire, pentru că dzice Seneca: „Cu cât ni-am suit la suiș, cu atâta ni-am suit la frică”⁴³. Și pentru aceasta dară, totdeauna lumasca viiața cu cât mai nărocită, cu atâta mai primejditoare iaste. Cătră aciasta iarăși Seneca adeverește: „Neodihnit lucru iaste nărocirea, pentru căci pre unii spre mândrie, pre alții spre curvie îndiamnă; pre unii înflă, pre unii moaie și pre toți îi istovește”⁴⁴. Ca acestea dară, dragostea lumeștilor nărociri și cătră om arătatele sale blândețe, într-acesta chip îl fac/

57. Lumea Bine c... \$... pentru lume Ieremiia
maica răută- dzice că „Peștirea tâlharilor iaste casa aceasta”
ților și gazda (gl. 7, sh. 11). Și adevărat că toate poftele ei
tâlharilor iaste tâlhari, și ea gazda iaste, și pre cei într-însa
nepăziți călători, ca cum priiatini, adecă folo-
sitoare și de bine voitoare li-ar fi, însă de năprasnă și fără veste
zugrumându-i, îi omoară. De care lucru iarăși Ieremiia dzice:
„Pace cu priiatinul să vorovește și pre ascuns îi întinde cursă”
(gl. 9, sh. 8). Și încă-1 păzind, pre sărac să-1 apuce aleșuiaște
{*Psalm 9*, sh. 20, 21 [=9]}. Când dară lumea blândă și-ntru
toate după a ta voie lesne și cu îndemână ți să arată, atuncea
mai păzit și mai străjuit să fii, căci când te va îmbrățășea, spre
moarte te va strânge și când te va săruta, cu veninos dinte și de
moarte aducătoare te va mușca mușcătură, că mărturisește: „Cu
intrare blândă, iară mai pre urmă mușca-va ca năpârca” {*Pilde*
gl. 23, sh. 32}. Și alt proroc învață, dzicând: „Nu crede
priiatenului, nici vă încredințați în ducători; de la cea ce doarme
în sinul tău, păzește închiderea gurii tale, căci fiul vicleșug face
părintelui său și fiica iscoadă asupra maicii sale, și nepriiatinii
omului, căsașii săi” {*Mihea* gl. 7, sh. 5, 6}. Așe dară, lumasca
nărocire Iudei lui Isariotes să asamănă, carile / cu sărutarea pre
Domnul-Dumnădzăul său spre moarte vându (caută *Mado*.

⁴³ Seneca, *Epistulae*, XIX.

⁴⁴ Seneca, *Epistulae*, XXXVI.

gl. 26, sh. 20 [=49]) / *proci*. Așe dară, nărocirea veacului acestuia cu ale trupului pofte pre nevinovatul suflet ca priiatenul îmbrățășindu-1 și sărutându-1, morții vecinice și Diavolului, vândzindu-1, îl dau.

Pentru aceasta dară, fie-ti în minte că
nărocinle lumii, cu spurcatele îngiugându-să
pofte, decât tâlharii cei ce trupul din
veșminte dezbracă și din lumasca viiața
scotindu-l îl ticie, însă mai rea și mai
cumplită iaste, căci tâlharii trupul ucigând,
de veșmintele de lână sau de mătasă îl dezbracă, iară ea trupul
invăscând și îmbrăcându-1, sufletul ucide și de al Svintului Duh
veșmânt îl golește. Pentru carile Solomon, întru *Pildele sale*,
dzice: „Iaste ca cum ar fi bogat și nemică are”. împotrivă,
pentru acel cu bună a sufletului pază îmblând, grăiaște: „Iaste
ca cum ar fi sărac în multe bogății” (gl. 13, sh. 7).

Străjuiaște-te dară cu întriață înțelep-
came și foarte păzit să fii, căci pre lunecoase
Și niâzgoase cale călătorești și prin marea
plină de sirine vânslești; adecă lumea aceasta
multe și în multe feluri supțiri spre într-însa
Viitorului amăgiri are, și precum ea amăgitoare, așe și dez-
mierdările ei înșelătoare. / Căci ea maica poftelor și născătoare de-
mierdărilor iaste; de care dzice Iezecheil: „Precum maica, așe
fiica” (gl. 16, sh. 44), adecă precum lumea, așe și poftele dez-
mierdărilor ei trecătoare și sufletului stricătoare și răppuitoare
t. Și mai vârtos cu ale lumii desfătări, să nu dzic ocări, pre
cel cu dânsle îngurluit așipindu-să îl adorm și ca cum de niște
uiangăioase ar fi mângăiat de cântare viersuri; pre care adorm-
mit, Solomon întru *Pildele sale*, cu înțeleptescul cuvânt, ca cu
m bold lovindu-1, îl deștiaptă: „Nu iubi somnul, să nu te îm-
presoare becisnicia” (gl. 20, sh. 13). Căci ea din blândă și mân-
ioase, groznică și cumplită leoaică să face, mărturisește Iezechiil:

58. Lumea
decât tâlharii
mai rea, căci
tâlharii trupul,
suntul ucide

59. Poftele lu-
mești, ca sirinele
pre om ador-
d, il miacă

„Leu s-au făcut și s-au învățat a prăda și pre oameni a înghiți” (gl. 19, sh. 6). Astupă dară urechile tale, a nu audzi viersurile ei, mărturisește Amos: „Du de la mine dulciața viersurilor tale; cântecele lăutei tale nu voi audzi” (gl. 5, sh. 23) și Psal [mistui]: „Iară eu ca surdul nu audziim” (*Psalms* 37, sh. 14).

60. Toate îndemânările fiilor veacului acestuia (precum dzice Ieremiia) deșerte și vrednice de răs
 Pricepe dară că îndemânările fiilor veacului acestuia (precum dzice Ieremiia) deșerte sint și lucruri vrednice de răs (gl. 10, sh. 15). Măcar că ei cu a sa neună înțelepciune așe mărturisesc precum folositoare să
 68 le fie, carii, fără / pricepere fiind, pentru dânșii Varuh dzice: „Dobitoacele mai bune sint decât ei” (gl. 6, sh. 67). Și ca cum în somn și prin a visului părere fiind, aiave și adevărat fiind li să pare. Pentru care frumos cântă Cântărețul: „Dormiră somnul și nemică aflară toți bărbații din avuțiile sale (*Psalms* 75, sh. 6). La aceasta frumos Isaiia să potrivește, dzicând: „Precum visadză cel ce flămândește că mănâncă, iară după ce să deștiaptă deșert iaste sufletul lui, și precum visadză cel ce însătiadză că bea, iară deșteptându-să leșinând încă mai însătoșadză și sufletul lui deșert iaste” (*Isaiia* gl. 29, sh. 8). Și mai vârtos, ca cum cineva zburând s-ar visa, deșteptându-să, iarăși în locul carele s-au culcat să află. Așe dară lor, precum în toate sporesc și să adaog, părându-li-să, iară ei tot într-acea măsură, încă și în cea mai de gios rămân.

61. Vai aceluia carele ceva de-cat Dumnădzău mai bun a afla
 Așe dară, fii veacului acestuia ceva mai bun și mai de folos decât fii lui Dumnădzău „Q... s/ de Dumnădzău dezlipindu-să, i _ i „ i i . lumii sa lipasc, ca de viitoarele primejdii sa
 ci arcă
 să scutiască. De care lucru cuvioșește svintul Avgustin adeverește: „Vai sufletului aceluia carile de tine dezlipindu-să, ceva mai bun că va afla au gândit!”⁴⁵ / Iară

⁴⁵ Augustinus, *Confessiones*, W[^], 16.

Procul dzice: „Mie a mă lipi de Domnul bine-m iaste” (*Psalms* 73[= 72], sh. 28). Și așe, desfrânatele lumești aflând poște și dezmiardări, aciasta socotesc fericire și mai bună decât fericirea vecinică, și, aflând avuții, aceasta socotesc înțelepciunea a fi; mărturisește Solomon: „Bărbatul bogat singur pe sine înțelept a fi îi pare” (gl. 28, sh. 11), și feliu de feliuri de mănăcări și de băuturi găsind, aceasta sațiu a fi gândesc. Pentru carii să dzice: „Bogații meseriră și flămândziră” (*Psalms* 33, sh. 10). Aceștia cu unsoarele de feliuri de miruri fețele în frumșe a le străluci socotesc; de carii dzice Naum: „Fețele lor, ca negriața oalii” (gl. 2, sh. 11). Însă fericit acela carele cunoaște că: „Nu numai din singură pâinea viu va fi omul, ce din tot cuvântul carele lase din gura Domnului” (*Legea* 2 gl. 8, sh. 3 și *Math.* gl. 4, h. 4; *Luca* gl. 4, sh. 4). Căci acela, cercând și ascultând cuvântul Domnului, „nu va fi lipsit (dzice) de tot binele” (*Psalms* 33, sh. 11). Și Svintul Duh toate slăbiciunile lui le va tntări, mărturisește Apostolul: „Că Duhul întărește slăbiciunile” (*Cătră romani* gl. 8, sh. 26).

Însă pre fii veacului acestuia tari, mari, puternici și avuți vădzindu-i și într-o toată
 °ia slo/bodă îmblând privindu-i, nu să
 smini-; . . .
 °mtiasca inima ta; caci tot omul in voia sa
 (j. I . . . ,
 ° ia Dumnădzău lăsat iaste, mărturisește
 Psalmistul: „Slobodzitu-i-au pre dânșii
 (dzice) după poștele inimii lor și vor îmbla în izvoditurile lor”
 (*Psalms* 80, sh. 3[=11]). încă pre cât să vor sui mai sus, pre atăta
 ° cădea mai gios, că iarăși dzice: „Să suie pană la ceriu și să
 P°goară pană la beznă, și sufletul lor în răutăți leșină” (*Psalms*
 sh. 26). Că slava lor nu de la Dumnădzău, ce de la lume
 J^tc, că dzice Domnul: „Acea au împărățit, iară nu de la mine”
 (^ g l. 8, sh. 4).

⁴⁶ nădzăusule taine, descoperite

După aceasta măcară câtva mai multă vreme într-o
 ° pânirii lor stepenă de i-ai vedea, nici de aceasta să te clătești,

căci a ascunselor dumnezeiești taină omului descoperită nu iaste; că pentru aceasta Eclisiastul să miră: „Aceasta vădzuu (dzice) în dzilele deșertării mele: dreptul piare în dreptatea sa și strâmbul multă vreme custă în răutatea sa" (gl. 16[=7], sh. 16). Inșă temeiu al adevărării acesta iaste: „Dreptul din nevoi să va izbăvi și să va da necuratul pentru dânsul" (*Pilde* gl. 11, sh. 8). Și macara toate împărățiile și toate părțile di-ar dobândi a pământului, ce folos are de vreme ce, el murind, gol și sărac să duce, iară împărățiile și avuțiile la altul rămân, 69' precum și de la / altul la dânsul au rămas, căruia David dzice: „Triacă din niam în niam și dintru împărăție într-alt niam" (*Psalms* 104, sh. 13). Inșă tu acesta cuvânt a-l pomeni și să cade: „Bucura-să-va lumea, iară voi veți întrista" (*Ioan* gl. 16, sh. 20). Și iarăși să știți că „Vârtețea în slăbiciune să plinește" (*Cartea 2, Cor.* gl. 12, sh. 9). Și tu, când slab vii fi (inșă în Domnul) atuncea decât tot puternicul pemintesc mai puternic ești, că iarăși dzice: „Când slăbăsc, atuncea tare sint" (*Car.* 7 [= 2] *Cor.* gl. 12, sh. 10). „Căce nu iaste în om putere, nice va mântui necurăția pre necuratul" (*Eclisias.* gl. 8, sh. 8). Și slăbiciunea lui Dumnezeu decât oamenii mai tare iaste.

63. Vârsta și Pricepe acmu dară și cunoaște și aceasta:
norocirea lumii, ca roata ce iaste vârsta, fericirea și norocirea lumii și
când să răutate să slăvăsc și în puterea
A nebunătătu lor să măresc; că asămăna-să ca
învârtește când, mărgând carul, cineva pre roată să stea.

La aceasta s-ar potrive putea a lui David spre nepriiatinii săi blăstăm, dzicând: „Dumnezeu meu, pune-i pre dânsii ca roata" (*Psalms* 83, sh. 14). Adecă vârsta și norocirea ca roata să li să, învârtindu-să, întoarcă, sau fericirea lor ca lumea într-o măsură nestătătoare să să facă. Adevărat dară că în chipul roatei 70' fericirea veacului acestuia iaste. / Precum un schith, adecă tătar (inșă măcar că tătar era, dară frumos au cătră Alexandru Marele grăit, când Alexandru, după ce au bătut pre Crisost și l-au prins viu, după acia asupra tătarilor trecând Arax, apa, au mârș;

atuncea sol au trimis tătarăi la dânsul și întâi acesta cuvânt să fie solul dzis, scrie istoria): „O, Alexandre! necredzut lucru iaste norocirea, căce norocul cu aripi și fără picioare iaste; de tot a zbură și de la om a să duce poate, iară de tot pre cineva a să pune și pre dânsul a lăcui nu poate, adecă căci nu are picioare" 66.

Viața omului și norocul, abur

Precum dară a fiului veacului viața, așe și norocirea iaste, că precum dzice Apostolul adevărat iaste: „Că ce iaste viața noastră? abur" (*Iacov* gl. 4, sh. 14). De vreme ce scurtă ne iaste viața, necredzută norocirea, ce trebuie dară? Aceasta precum dzice Domnul: „Cine crede în mine nu va muri în veci" (*Ioan* gl. 3, sh. 36). Iată dară că al Prorocului să va plini dzisă, că: „Jnoi-să-va ca a vulturului tinerețele lui" (*Psalms* 102, sh. 5). Adeverește altul dzicând: „Iară carii nedejduiesc în Domnul schimba-vor puterea și vor lua pene ca vulturii; vor alerga, și nu vor osteni; vor îmbla, și nu vor slăbi" (*Isaia* gl. 40, sh. 31). »Și slava lui pururea să va înnoi", dzice *Iov* (gl. 29, sh. 20). /

Cătră aceasta dară fii nevoi toriu, ca nu **64. Nu 70''**
 mtr-această viața, ce în cea viitoare dzilele într-acesta veac,
 Estului tău să să lungească și să să înnoiască. * * * * *
 „Șa adevărat sa ști și adevărat sa ni, ca de te **riu, viata a ti să**
 ei după svintele dumnezeiești porunci **lungi silește**
 bine și cum să cade chivernisi, nu numai în cea viitoare, ce și
 mtr-această de acmu vreme dzilele spori-ți-vor și adaoge-ți-vor.
 Mărturisește singur Domnul în cele dzece porunci: „Cinstește
 Pe tatăl tău și pre maica ta, ca să-ți fie bine și să viețuești mulți
 și pre pământ" (*Deuteronomia* gl. 5, sh. 16). Aceasta dară cea
 deplin și desăvârșit cinste iaste, ca să ascultți poruncile lui
 Dumnezeu, și ascultându-le, să le faci, adecă de la rău să te
 °ați și binele să faci, pentru că dzice *Psalms*: „Cine iaste omul

* * Cp. Miron Costin, *Grainul solului tătarăscu* (citad din Quintus
 ^Urtius, *Historia Alexandri regis Macedoniae*, VIII, 8).

carele va dzile să vadză bune? Oprește limba ta de la rău și budzele tale să nu grăiască înșelăciune; abate-te de la rău și fă binele; ciarcă pacea și o gonește pre dânsa" (*Psalm* 33, sh. 13, 14, 15). Cu aceasta dară lui Iezechie custul i s-au adaos. Mărturisește Isaiia: „Bolnavului și celui muritoriu innăditu-i-s-au 15 ani" (gl. 38, sh. 5 și *impărăția* 4 gl. 20, sh. 6).

**65. Viața ^
vecinicăsfârșit** J t̄ . . . . ^ e m a * .ârtoș cea viitoare lungime
de vnata a cerca si a cerceta ti sa cade, carna
n-are; nice din
bătrân tânăr ce .TM r̄șit ^ "ecut nu iaste; nice din bătrân /
den păcătoș .TM r̄șit ^ "ecut nu iaste; nice din bătrân /
drept a te face bunele tale fapte sufletul să-ți întineriască.
nevoiaște Căci nice noi, nice viiața noastră dintr-această
lume iaste, ce „noaă lăcuirea ceriul" (*Cătră*
Filipiseni gl. 3, sh. 20). în care lăcuire, clătire, smintire, mutare,
trecere, boală sau moarte nu iaste, ce în veci petrecere, traiu,
cust, viiața iaste. Aceasta dară cu ce să agonisește? Cu credința
și bunele fapte, că Domnul dzice: „Carele crede în mine nu va
muri în veci" (*Ioan* gl. 8, sh. 51). Și iarăși dzice: „Cine trupul
mieu mănâncă și singele mieu bea nu va gusta moarte" (*Ioan*
gl. 6, sh. 35, 50, 58).

Prin Hristos de a doa oară ni-am născut

Așe dară, Domnul și părintele nostru Iisus Hristos, prin a sa bună vestire, ni-au de-a a doa oară născut (*Cartea I, Cor.* gl. 4, sh. 15); și fiii săi făcându-ne, ale ceriurilor moșteniri, adecă vecinica viiața ne dăruiaște, iară pre alalți, căce pre dânsul și a lui bună vestire nu priimiră, vii fiind, morți îi numește, că dzice: „Lăsați morții să îngroape pre morții lor" (*Math.* gl. 8, sh. 22).

„ ^
trupul vede ce silhoriu fii, ca nu cumva cea ce trupăscul
celea ce sufletul ochiu văd să le crezi și lor să te nedejdiuești,
privește, acelo- ce cea ce sufletescul ochiu prin credință Ie.
ra nedejdiuiaște mai denainte, / pană a nu fi, vede și le

cunoaște. Căci de vei toate cu vederea cerca și apoi să le credzi, aceasta în mare păcat și mai vârtos în tăgăduirea dumnădzăiască te va aduce. Căce pre Dumnădzău nime l-au vădzut undeva, însă prin aleșii săi mărturisitori și prin svintele sale *Scripturi* însămnat și prin mari minunele sale arătat adevărat și vederat îl avem. Iară fiii veacului acestuia acele ce numai cu ochiul trupului privesc, acelea cunosc, și cu aceasta ei înde ei înțelepți și cunoscători să fie li să pare. Precum mărturisește Domnul: „Fiii veacului acestuia mai înțelepți decât fiii luminii întru niamul lor sint" (*Luca* gl. 16, sh. 8). Și cele fiitoare nefiitoare le socotesc și precum odată sint să fie tăgăduiesc; și mai vârtos pre cei ce le mărturisăsc nebuni și fără socotială a fi îi număsc. Precum odănoară fericitul Pavel, cătră athineni, pentru învierea Domnului Hristos pomenind, dzisără: „A noilor demoni vestitoriu a fi să pare" (*Faptele* gl. 17, sh. 18) și mai gios: „Iară dacă audziră a morților sculare, unii cu alții rādea" (gl. 17, sh. 32). Cu aceasta dară prorocia Isaiiei s-au împlut nde dzice: „Peri-va dară înțelepciunea de la înțelepții ei și mțelegerea de la cei pricepători / o va ascunde" (gl. 29, sh. 14).

Insă: „înaintea ochilor pășirilor în zădar să ^ **Nedejde**
*uncă mrejea" (*Pilde* gl. 1, sh. 17). Căci aiave ..**dinciosului**
? mărturisit iaste că, prin credință, nedejde m ^**dar nu iaste**
!n- zădar sau în deșert nu iaste. Și întru aceasta
^rea sintem, bine sintem, precum dzice Apostolul: „Cu darul
!n i Dumnădzău sint aceasta ce sint și darul lui Dumnădzău în
niine deșert n-au fost" (*Cartea 7, Cor.* gl. 15, sh. 10). Că precum
!n și mai dzis: „Având credință, avem dragoste; având dară dra-
goste, avem nedejde. Căci dragostea toate crede, toate nedej-
diuiaște" (*Cartea 1, Cor.* gl. 13, sh. 7[-8]). Precum dzice și
Psalmul 15, sh. 9: „Carnea mea să va odihni spre nedejde". Cătră
!n asta, cuvios svintul mărturisește Avgustin: „Odihnită iaste
!n ima mea, Doamne, pană când odihnește spre tine" ⁷. Și

⁷ Augustinus, *Confessiones*, I, 1.

adevărat dară că altă nedejde (fără în cuvântul lui Dumnădzău) amăgială și nebunie și turburare de beție iaste. Pentru care adeverește Cântărețul: „Turburatu-s-au și clătitu-s-au ca batul și toată înțelepciunea lor ș-au vărsat" (*Psalm* 106, sh. 27). Și așa nebunindu-să și de aceeași nebunie turburându-să, fiii veacului nălucirilor, sau cum am dzice comediilor, s-au sprijenit și lor traînice și vecinice a fi s-au nedejdiuit. /

Nedejdea în Domnul neclătită trebuie

Însă tu, puind nedejdea neclătit fii, căci Dumnădzău precacredinciosul de ce au giuruit nu să va, întorcându-să, căi. „Dumnădzău a minți nu știe, nici aceasta poate" (caută T/Vgl. 1, sh. 2). Și cătră evrei dzice: „Neputut iaste Dumnădzău a minți; prea vârtoasă mângăiare să avem, cu carea năzuim la cea de ținut mai denainte pusă nedejde" (gl. 6, sh. 18).

68. Spurcatele poște înmulțindu-să, până mai pre urmă în prăpăstia oceaniei te liapădă Fie-ți dară în minte că spurcate lumeștile poște și cu dânsele cuprindzindu-te, nu dumnădzăiască mila despartindu-te, te osăbăsc, ce încă o greutate, ponegreță și minții o întunecare îți aduc, ca o dată de ți-i de Dumnădzău și de a lui svnite porunci aminte aduce și de la dânsele a fugi și a le lepăda ai vrea, ca de-căia, vreun folos și pocăință a nu avea să-ți paie; ca mai vârtos în nedejde să te dai și ca cum a să dzice, precum nice pentru bine, nice pentru rău vreo răsplătire vei avea, și cu un cuvânt să dzic, în acele de trup și de suflet ucigătoare și omorătoare a oceanii să te lege legături, din care a te dezlega în veci să nu mai poți (în care legături Lucafărul și Iuda au cădzut) și ca cum din moarte înviiare și driaptă a Domnului și strașnica giudecată n-ar fi și ca cum dreptilor alt bine mai bun și / mai mare decât acesta nu va mai fi și ca cum ari dzice că nu-i Dumnădzău, toatele omeneshi, măcar cât dintr-ascuns lucruri să privască. Mărturisește

Prorocul: „Dzisă nebunul întru inima sa: nu iaste Dumnădzău" (*Psalm* 52, sh. 1). Și ca cum ari o socoteală pune, precum duhul omului ca aburul dobitocului, muritoriu, și în nemică întorcătoriu să fie. Adecă căci când cu trupul și cu sufletul vei muri și măcar că al omului suflet precum nemuritoriu să fie adevărit și adevărat iaste; însă adevărat dară că după lumeștile de vii îmbla poște, și cu trupul și cu sufletul vei în veci muri, precum adeverește în *Pildele* sale Solomon: „Omului mort necurat nice o nedejde îi va mai fi" (gl. 11, sh. 7). Și: „Moartea păcătoșilor, cumplită", dzice (*Psalm* 33, sh. 22).

69 Dreptul în

svinte porunci îmbla, precum în veci nu vei mai muri, multe mărturii ai; că cu acestea păzit fiind, nice putregiune de oasele tale va da, nice sufletul tău în peșire să va afla, mărturisește întâi Psalmul: „Nu vei lăsa în iad sufletul meu, nice precacuviosului tău a vedea Putregiune" (*Psalm* 15, sh. 10). Aceasta dară cu răbdarea și pentru numele Domnului cu dragoste a tuturor nevoilor și / greutateștilor sufferirea, căci „multe griji dreptilor" (*Psalm* 33, sh. 20). Căroră Domnul cu blândeță grăiaște: „Sufferit-ai pentru numele meu, și n-ai scădzut" (*Apocal.* gl. 2, sh. 3). «Pentru aceasta îți voi dărui dară (dzice Domnul) binele carele n-au vădzut ochiul, nice urechea au audzit, carele mai denainte n-au gătit ție, căci m-ai iubit" (*Cartea 1, Cor.* gl. 2, sh. 7). Și alte Uluite și nenumărate pentru a dreptilor nedejde în svintele sale *Scripturi* vei afla dovede, precum dzice: „Viața au cerșut de la tine, și i-ai dat lui lungimea dzilelor în veci și în veacul veacului. Mare iaste slava lui întru mântuînța ta și mare cinste vei pune supra lui" (*Psalm* 20, sh. 5, 6). Și iarăși: „Fericit bărbatul a cui iaste numele Domnului nedejdea lui și în deșertăciuni și în nebunii minciunoasă n-au căutat" (*Psalm* 39, sh. 5). Așijderea în solomoneștile *Pilde*: „Aibi încredințare în Domnul și nu te tădzima întru înțelepciunea ta" (gl. 3, sh. 5). Și întru ale sale *înțelepciuni* adeverează: „Deși înaintea oamenilor cazne au

pășit, nedejdea lor de nemoarte plină iaste" (gl. 3, sh. 4). Și Isaiia aceasta plinește: „Nedejdiiuit-am în Domnul-Dumnădzăul tare în fără sfârșit" (gl. 26, sh. 4). Și Ieremiia aceasta întărește: 74 „Blagoslovit bărbatul care ne/dejduiaște în Domnul, și va fi Domnul nedejdea lui" (gl. 17, sh. 7). Aceștia și alții mulți ca aceștia dintru cei vechi întriaga și adevărata mărturie, mărturisind, aduc. Așijderea de la singur de adevăr dzicătoriu al Domnului Hristos rost mărturie vei putea lua, căce: „In numele lui niamurile vor nedejdiui" {*Math.* gl. 12, sh. 21}, și apostolul său, fericitul Pavel, urmadză: „Prin carile (dzice) avem apropiiare prin credință și darul acesta în carile stăm și ne slăvim, în nedejdea a slavei a fiilor lui Dumnădzău" (*Romani* gl. 5, sh. 2). „Că cu nedejdea (iarăși acela apostolul dzice) ni-am mântuit." Iară pentru nedejdea lumii dzice: „Nedejdea dară care să vede nu iaste nedejde; căci ce vede cineva și nedejdiiuște?" (*Cătră romani* 8, sh. 24). Și *Cătră colaseni* scrie: „Hristos iaste în voi nedejdea slavei" (gl. 1, sh. 28).

70. **Cu întriagă credință cele cerești cerșind, împreună și cele pămintești ti să vor da** Deplina dară a nedejdii având credință, precum ca prin dumnădzăiasca milă fitoarele moștenitoare fericiri să mostinesti împreună și yecimce Împreună, nice aceste pămintești îți vor lipsi. Inșă tu cele cerești cere, și cu dânsule toate, și cele pămintești, H să vor da. Inșă Dumnădzău, bun chivernisitoriu, oricâte li-au 74 lăsat, toate cu o pricinire oarece li-au lăsat, pentru / ca una altăia să fie spre agiutorință. Pentru că cum dară toate pentru om, așe omul pentru toate mai chivernisitoriu și mai lucrăreț decât alalte nesămăluitoare dobitoace să fie. Inșă pentru că în a păcatului blăstăm legat și suppus fiind, în muncă să să hrăniască și spre dosadă să să nască, precum Domnul cătră Evva întâi au dzis: „în dureri vei naște fii!" și apoi cătră Adam „Blăstămat pământul în lucrul tău!" și „în sudorile feții tale vei mânca pâinea ta!" (*Nașterea* gl. 3, sh. 16, 19). Cătră aceasta Iov mărturisește: „Omul să naște spre trudă" (gl. 5, sh. 7). Pentru

aceasta dară, foarte bine omul să socotiască. După socotială dară să cunoscă că nu dintru a sa vrednicie, ce din preabogata dumnădzăiasca milă trăiaște; căci di-ar dzice omul câte ari dzice, în zădar grăiaște, precum svintul Grigorie Nazianzanul mărturisește: „în deșert osteniia limba, de n-ar fi fost a Mântuitori ului milă", și precum frumos Apostolul arată: „Trăiesc eu, înșă nu eu, ce trăiaște în mine Hristos" (*Galat.* gl. 2, sh. 20). Și toate câte spre a lui și a vieții lui trebuință sint, pre mână ca spre a lui slujbă să fie i li-au dat, și mai vârtos el grijea tuturor poartă; că pentru aceasta *Svinta* ne învață *Scriptură*, să nu ne / grijim ce vom mânca sau ce vom bea; adecă nu celea 75" ce trupului, ce celea ce-s lui Dumnădzău plăcute să păzim; și așe nemică ne va lipsi [*Mt.* 6, 31-33], căci: „Cei ce cearcă pre Domnul nu vor fi lipsiți de tot binele" (*Psalms* 33, sh. 11).

71. **Nu rob, ce stăpân lumii Dumnădzău** Socotește dară că, de vreme ce Dumnădzău, plăzmuitoriu tău, pre pământ și/ preste toate alalte ale sale fapte stăpânitoriu ti-au lăsat; pen-] = părăt ti-au arătat și cu toate darurile dacă tru aceasta tu i) _ _ _ _ _ [_ _ _ _ _] dară, ă nu rob, ce stăpân pe dansa, iară , .. . , j - J lumii ti-au lăsat, pre carea, dupa dumna- nu e a pe tine să stăpâniască dzăieștile sale porunci, a o chivernisi și să cade. Nice poftele lumii pre tine, ce tu pre dânsule să le înfrânedzi și să le hățuiești. Și socotește: un persiesc 0 ni învățat, numele Heilsadi, măcar că păgân era, dară frumos " grăit, dzicând: „Nuărul și vântul, luna și soarele și rătundzala Wreadză pană când tu o pâine să-ți agonisești în palmă"⁶⁴. Toate pentru grijea ta gata și porunca păzască; nu va fi socotială dreaptă ca tu porunca să nu-m ții: adecă după dumnădzăiasca poruncă toate ție îți slujesc. Așe dară, ce omenie vei avea, când " porunca plăzmuitoriuului și a tuturor darurilor dățătoriuului nu " i ținea? Și încă aceasta să cunoști căci adevărat iaste ca acela " ț-au dat atâta, are și poate / și mai mult decât atâta și, de te 75"

⁶⁴ Saadi, *Gulistan*.

vei cu aceste puține bine sluji, îți va da și mai mult decât atâta. „Cereți dară întâi (dzice) împărăția lui Dumnădzău și dreptatea lui, și toate să vor adăoge voaă” (*Math.* gl. 6, sh. 33). Dobândind dară toate câte ai poftit, aceasta trebuie să știi că nu numai pentru tine, ce pentru ca și pre alții bunurilor sale părtaș să faci și li-au dat și precum în dar ai luat, așe în dar să dai [*Mt.* 10, 8]. Că dzice un cuvânt: „Dă săracilor, și să vor împla jitițiile tale” (*Pilde* gl. 3, sh. 10). Și mai adevărit, singur Domnul și Dumnădzăul nostru Iisus Hristos la pilda talantului dzice: „Aferim, slugă bună și credincioasă, că pre puține ai fost credincioasă, mai pre mult te voi pune. Intră în bucuria Domnului tău” (*Math.* gl. 25, sh. 22[= 21]). Iară mai pre urmă pentru cel scump dzice, adecă slugii carile talantul în pământ au ascuns: „Luați de la dânsul talantul și-1 dați celuia ce are dzece (*Math.* gl. 25, sh. 28). Aceasta dară de bogăție plină dumnădzăiasca milă, nu numai oamenii, ce încă și dobitoacele cu o socotială oarecare a o cunoaște să pare⁹. Așe mai vârtos cu cât nu iaste rușine ca tu, om socotitoriu fiind, aceasta a pricepe să nu poți 7<3’ și decât dobitoacele mai rău și mai fără minte / să te faci? Sau, precum s-ari acesta al Isaii cuvânt a chema putea: „Cunoscut-au bou pre stăpânul și asinul iaslea Domnului său, iară Izraël pe mine nu m-au cunoscut și poporul meu n-au înțeles” (gl. 1, sh. 3). Și Apostolul aceași adeverește, dzicând Pavel: „Dobitocul om nu pricepe celea ce sint a duhului lui Dumnădzău, căce nebunie iaste lui” (*Cătră cor. [I]* gl. 2, sh. 14).

**72. Dumnădzău
grijea păcă-
tosilor având,
cu cat mai
vârtos acelor
drepti va avea**

Vedzi acmu dară că Dumnădzău de kj⁹ făcătoriu nostru nu numai pentru noi oamenii, ce înă și pentru păsăruice și pentru ^⁹ lighi⁹ i = g⁹U⁹ - Adecă precum s-an a tâlcui putea nu numai pre cei drepti (căci preamilstiv iaste), ce încă și pe cei păcătoși

⁹ C.p. Seneca, *De beneficiis*, CXXXIX.

și fără socotială hrănește și chivernisește. Adeverește Cântărețul: „Deșchidzindu-ți tu mâna, toate să vor împla de bunătate” (*Psalms* 103, sh. 29). La această socotială un poetic arăpasc frumos grăiaște, dzicând: „O, bunule (Doamne), acela ce din neștiuta ta comoară închinătorilor de bodzi și închinătorilor de foc, liafă, nafaca le dai; dară pre priiatinii tăi, căce să-i lași săraci, tu carile și spre nepriiatini îți ții căutătura sau privirea?”¹⁰. Așe dară, de vreme ce pentru pasiri în minte îi iaste și le grijește, cu cât mai vârtos pentru aleșii săi în grije îi va fi? / (caută *Math.* gl. 6, sh. 26); pe cum scrie și Isaiia pentru grijea ce are Dumnădzău de poporul său (gl. 62, sh. 12; caută și *Cartea 2, Petru* gl. 2, sh. 9, și *Psalms* 33, sh. 8[= 18]; și *înțeleptul* gl. 3, sh. 9). Și aiurea dzice: „Dreptul din nevoie să va izbăvi ?! să va da necuratul în locul lui” (*Pilde* gl. 11, sh. 8) și „Nu vadosădi cu foame Domnul sufletul dreptului” (gl. 10, sh. 3). Si fericitul David mărturisește: „Tânăr fui (dzice), și iată înibătrâniiu și nu vâdzuiu pre dreptul lăsat și sâmanța lui cerșind pâine” [*Ps.* 36, 26].

Insă și aceasta a ști și să cade că nu lene- 73. n ...lor
tar și trândavilor, ce celor ostenitori și de leneși, ce celor
“udă iubitori Dumnădzău bunurile sale dă. ostenitori
Câni * 1 , . . . • 1 • i” J Dumnădzău
aci mtaî decât toate temeiu și temelua de
1 u , . . . darurile sale dă
“ dansul pusă, aceasta iaste: „Creșteți și vă
“niulțiți și împleți pământul și stăpâniți peștilor mării,
urătoarelor ceriului, dobitoacelor pământului, / *proci*”
(*Nașterea* gl. 1, sh. 28). După aceasta urmadză: „Și în sudoarea
feții tale vei mânca pâinea ta” (*Nașterea* gl. 3, sh. 19). După
“asta urmadză: „Ieși-va omul la lucrul său și la lucrarea sa
până în sară” (*Psalms* 103, sh. 24). După aceasta urmadză:
“u-te la furnică, o, leneșule! și socotește căile ei, și fi înțelept
“ dânsa” (*Pilde* gl. 6, sh. 6). După aceasta urmadză: „Cine
Saadi, *Gulistan*, Prefața.

va / lucra pământul său sătura-să-va de pâine" (*Pilde* gl. 12, sh. 11). Acestea dară nu numai oamenii, ce și dobitoacele, pășirile și jigăniile toate a le urma și a le cerca să vad; mărturisește Prorocul: „Țincii leului răcnind, a apuca și a cere de la Dumnădzău hrană șiie" (*Psalms* 103, sh. 21). Și Ieremiia: „Turturea oș și rândunea oș și stârcul cunosc vremea venirii sale" (gl. 8, sh. 7). Așe dară, darnicul Dumnădzău „celor ce cer, iară nu celor ce tac, bunurile sale va da", pentru că singur învață: „Cereți, și să va da voaă, cercați, și veți afla, bateți, și să va deschide voaă" (*Math.* gl. 7, sh. 7).

74. [^]Câte
fortuni în lume
sint, toate
omului a le
trage n iaste

Adu-ți dară aminte că, câte blăstămății, nevrednicii, câte bezcisciciei, câte nevoi, câte greutăți, câte asuprele și dodeiale sint, toate în lume sint; și acestea toate a le petrece, a le vedea și la cap a-ți vini îți sint, că dzice Iov: „Omul spre trudă să naște" (gl. 5, sh. 7). Și din nașterea sa în tot costul lui, toate cu amărăciune și cu otravă amestecate îi sint, mărturisește Isaiia: „Pomeni-voiu toți anii mici, întru amărăciunea sufletului meu" (gl. 38, sh. 18 [= 15]). Și mai vârtos în toate dzilele ca în ceasul morții, să nu dzic ca morții, să te știi, mărturisind Apostolul: „Ca morții, și iată că trăim" (*Car. 2, Cor.* gl. 6, sh. 9). /Aceasta dară adevărat să știi că cu cât mai mult cu curată inimă le vei suferi, nemică stricându-ți, mai fericit vei fi. Adeverește svintul Avgustin: „Pre aur focul, pre fler meschiul, pre dobitoc boldul iuțasc, iară pre dereptul năcazurile și dodiiialec întâresc"⁸¹. Iară altul dzice: „Nu să va întrista dreptul orice i s-ar tâmpla" (*Pilde* gl. 12, sh. 21). Și măcar de ți s-ar și ceva într-acest veac viața prelunga, nu pentru a aceștii lumi saturare, sau pentru a ei slobode voi și în dezmiardări a petrece să-ți paie că trăiești, ce aceasta pomenește, că: „Dumnădzău nu

⁸¹ Augustinus, *De diversis questionibus*, LXXXII.

va moartea păcătosului, ce ca să să întoarcă, să trăiască" (*Iezec.* gl. 18, sh. 23). Așe dară, prin a cestor de acmu răutăți mijlocire, cele fiitoare bunătați a agonesi silește și a le câștiga nevoiaște.

75. Cunoscătoriului și
celui deplin om, lumea aceasta [muncă și iad]
și pediapsă îi iaste, și printr-însa celui drept
de cele spurcate a să curați foarte lesne îi iaste. * * * * V- * * * * d îi
Căci Dumnădzău pre aleșii săi într-acesta
veac îi ceartă, precum dzice: „Dumnădzău pre cine iubește îl
ceartă" (*Pilde* gl. 3, sh. 12; caută și *Tovie* gl. 13, sh. 2; și
apostolul Pavel, *Cătrăi evrei* gl. 12, sh. 6; *Iov* gl. 5, sh. 1 [= 17];
Iacov gl. 1, sh. 12; *Apoc.* gl. 3, sh. 19). Celor drepti dzice:
„Bucura-să-va lumea, iară voi vă veți întrista" / (*Ioan* gl. 16, 78"
sh. 20). Și mai vârtos într-aceasta a lumii viață ca într-un foc
curățitoriu (carele papistașii în viața viitoare a fi îl socotesc și
cu numele *purgatorium* îl număsc, adecă curățitoriu) a fi ne
poruncește, ca cu cât ne vom pedepsi mai mult, cu atâta să ne
curățim (însă să nu ne spurcăm) mai mult. Pentru aceasta dară
lui Dumnădzău să ne rugăm, în viață, într-aceasta, adecă în
focul curățitoriu mai mult să trăim, precum să ruga David: „Să
nu moriu, Doamne, ce să trăiesc" (*Psalms* 117, sh. 17). Așe dară,
tu cu cât mai mult în viață, într-aceasta, trăind și pedepsindu-te,
ca argintul în foc lămurit să te faci; precum iarăși dzice: „Argint
lămurit și ispitit de șapte ori; iară tu, Doamne, ne vei feri chip
noi și ne vei păzi pre noi" (*Psalms* 11, sh. 7). într-acesta chip
dară Domnul pre aleșii săi a-i preface va; și aceasta cu ce dară?
Cu pedeapsă, cu năcazuri, cu nevoi, cu sărăcii și cu alte
într-acest chip. Pentru care lucru frumos mărturisește Isaiia:
„Fiertu-ti-am, însă nu ca argintul, alesu-ti-am în cuptoriul
sărăciei" (gl. 48, sh. 10). Și înțeleptul dzice: „Ca pre aur în
cuptoriu i-au ispitit și ca jirtvitul curban au luat pre dânșii"
(*înțelepciune* gl. 3, sh. 6). Și Zaharia prorocul adeverește,
dzicând: „Și voiu aduce a treia parte prin foc și-i / voiu topi 78"
precum să topește argintul; și-i voiu ispitii precum să ispitește

aurul. El va striga numele meu și eu îl voi audzi. Dzice-voiu: «poporul meu ești», și el va dzice: «Domnul Dumnădzăul meu» (gl. 13, sh. [9] în svârșit). Unde dară mai bun foc curățitoriu decât lumea aceasta vei afla? Căci adevărat să știi că alt foc curățitoriu (fără lumea aceasta) nu iaste, iară cine că iaste dzice, rău dzice. Iară eu aceasta socotesc: că **pană** nu-ți vei trupul acesta în chip de oală și sufletul în chip de aur și lumea aceasta în chip de foc face, și așe sufletul împreună cu trupul de nu-ți vei în para vieții aceștia fiarbe, mântuință nu ai. Că precum trupul cu sufletul împreună au greșit, așe împreună a să pedepsi trebuie, și precum în lume, într-aceasta, au făcut păcatul, în lume, într-aceasta, pocăindu-să, iertare să ia. Căci la iad nu iaste pocăință, precum cântă Psalticul că: „Nu iaste în moarte cine să te pomeniască; și în iad dară cine să va mărturisi ție?” [Ps. 6, 5]. Și mai vartos „**pană** ești sănătos, precum pocanie să fie de făcut” (caută *Eclisiastul lui Isus Sirab* gl. 17, sh. 24 și gl. 18, sh. 25). Că tu singur pre tine de nu te vei îndrepta, nice singur Dumnădzău nu te va mântui. La care lucru, svintul Avgustin martur îmi iaste, unde dzice: „Cine ti-au făcut pre / tine fără tine nu te va îndrepta pre tine fără tine”⁷⁵. Și precum dară în trup și în singe ai greșit, așe în trup și în singe să te curățâști, căci într-alt chip curățire nu iaste. Svintul, fericit, Pavel mărturie îmi iaste: „Toate în singe să curățâsc și fără singe nu să va ierta păcatul” (*Cârnă evrei* gl. 9, sh. 22). Iată dară că, după ce tu murind și ale trupului tău stihii una de altă după ce să vor despărți și trupul de la suflet să va deosăbi, cum și în ce chip păcatul ți să va ierta? Și nu un latinesc părut *purgatorium*, ce o mie măcar di-ar fi, ce-ți vor folosi de vreme ce în iad ispovedanie și pocanie nu iaste? Vederat dară iaste că precum la facerea păcatului toate ale trupului stihii împreună au fost, așe și la dezlegarea păcatului toate împreună a fi să cade. Și precum tuturor spurcata a lumii dezmiardare plăcută au fost,

⁷⁵ Augustin as, *Sermones*, CLXIX, 1:

așe și greutatea pocaanici cu toatele împreună a rădica și a răbda le trebuie; și precum toate au greșit, așe toate iertăciune să ia și într-acesta chip să vor mân mi, iară într-alt chip ba, în veacul acesta.

*In lume, într-aceasta, puțin tea osten în țâ suferind,
multă odihnă vei agonisi*

Fii dară acmu într-acest puțin veac puțințeluș răbdătoriu și suferitoriu, și odihna și desfătarea cea multă vii agonisi, căriia sfârșit nu iaste. Pentru carrea adeverește *Eclisiastfiçjul*: „Puțințel / ostenim și multă odihnă aflăiu” (gl. 51, sh. 35). împotrivă, celui necurat și în statul spurcăciunii murit, dzice *Pildele*: „Omului mort necurat nice o nedejde îi va mai fi” (gl. 11, sh. 7).

Și aceasta a ști foarte ți să cade că cu tot de-adinsul de vei, împotriva răutăților poftelor lumii aceștia, vitejește și neclătit sta, nicecum ceva a-ti strica va putea. Mărtu-
76. împotriva lumii, adecă a Diavolului, vitejește de vei sta, birui-l-vei nsește fruntea Apostolilor: „Stai împotriva Diavolului, și va fugi de la tine” (*Petru, Cartea 1* gl. 5, sh. 9). Căce lumea multe știe și multe poftesc poftele ei, însă înțeleptul și cel adevărat om mai mult, și mai multe puterile Ini. Și iarăși dzic că lumea, adecă omul carile lumii slujește, niulte precum să fie învățat i să pare; și toate ale lui știute, adeverate și vădite i să văd a fi. însă toate învăluite și nice într-o parte spre ieșire loc sau cărare află. Că adevărat dară Bernardus, *Chitirile sale*, adeveriadză: „Mulți multe știu și singuri pre sine nu să știu”

*Cu înțelepciune de vei cerca,
lumăsc ceva de plăcut nu vei afla*

însă tu de vei, cu întriagă înțelepciune și cu bună socotială, cerca, pare-mi-să și adevărat că în lume, într-aceasta, măcar

⁷⁶ Bernardus Claraevallensis, *Meditationes deuotissimae adhumanam condiționau*, I, apud Petrus Berchorius, *Repertorium morale*, I, 5.

cevași spre a înțelepciunii plăcere nu vii afla că: „Deșertarea deșertărilor (dzice Eclisiastul) și toate deșerte" (gl. 1, sh. 1) și iarăși dzice: „In / zădar mrejea denaintea ochilor zburătoarelor să aruncă" (*Pilde* gl. 1, sh. 17). Așe dară, în deșert lumea pre cel de înțelepciune cuprins a amăgi silește. Nice dară cu aceasta precum te vei dezvinovăți să gândești. Adecă precum Diavolul, sau ale lui meșterșuguri să te fie amăgit, că cu aceasta mai mare agonisești păcat; căce Diavolul asupra ta a stăpâni putere nu are, nici altăceva a-ți adoge poate, fără cât poate să te îndemne, iară păcatul, a-1 face sau a nu-1 face, în mâna ta iaste. Pentru nestăpânirea Diavolului asupra ta, și precum măcar un păr din cap a-ți zmulge, vrednic să nu fie, caută *Svintele Scripturi*, că de aceasta mărturie pline sint (precum *împărăția 3* gl. 22, sh. 22; *Paralip.* [III] gl. 18, sh. 20; *Iov* gl. 1, sh. 12 și gl. 2, sh. 6; *Math.* gl. 8, sh. 12; *Marco* gl. 5, sh. 12, 13; *Efes.* gl. 2, sh. 2; *Timoth.*, *Cartea 2* gl. 2, sh. 26; *Apoc.* gl. 20, sh. 7). Acestea dară pricepând învață și, învățându-le, nu tăcea, ce în toată vremea pre toți, în toate lucrurile învață și mărturisește.

77. Trupul lumii, iară sufletul ceriului să potrivește Lumea, cu cel de obște cuvânt, adecă: ceriurile, pământul, marea, beznele și alalte carile în lume să cuprind, cu un cuvânt toate lume să chiamă. Așe dară, a omului trup, cu 80" toate câte înlontru și dinafară, cu un nume / trup să chiamă. Adecă precum s-ari asămăna, trupul lume iaste, precum Petru Belhurius, unde *Pentru sferă* tâlcuiaște³³, dzice: „Sferă iaste bărbatul deplin, carile precum sfera între doaa poluri, așe el între doaa țenchiuri, între naștere și între moarte, cu nepărăsitate clătiri, mutări și griji, iaste suppus". Adecă lumea carea ceriurile cuprind, lumea mare, trupul, carele viața cuprind, lumea mică să chiamă, și amândoă de un ziditoriu și de un făcătoriu făcute și de un Dumnădzău și de un Domn stăpânite sint, însă una

³³ Petrus Berchorius, *op. cit.*, V {*De sphaerd*}.

împotriva altuia foarte îponcișitoare. întâi, despre partea sufletului nemuritoriu; a doa, căci toate ale lumii mari lucruri trecătoare și nestătătoare sint. Iară lumea mică, cu dumnădzăiescul său dar, aceasta poate, ca toate acelea ale ei trecătoare și putrezitoare în vecinice, în netrecătoare și pururea trăitoare a le prefăce și, prefăcându-le, în veci să le moșteniască. Și aceasta cum? într-acesta chip: adecă lumina lumii în lumina credinții, adecă în soarele cel neapuitoriu a o prefăce; adecă prin credință, Dumnădzău lumina lui să să facă. Adeverește: „Lumina lui iaste mielul, căci noapte nu va fi acolo" (*Apoc.* gl. 21, sh. 23[25]). Și Isaiia: „Nu va mai apune soarele tău" (gl. 60, sh. 20). / O, 8V luminoasă să va lumina lumii prefăce, precum dzice: „Fi-va lumina lunii ca a soarelui și lumina soarelui înșeptită" (*Isaiia* gl. 30, sh. 26).

Nedejdea tare ceriului să potrivește

Așijderea întăritură, adecă ceriul lumii mare, lumea mică în întăritură cea adevărată, adecă în nedejdea credinții să mute, carea decăt întăritură mai tare și mai vecinică iaste; căce ceriul â va trece, iară nedejdea nu, precum singur Domnul mărturisește: „Ceriul și pământul să va trece, iară cuvântul meu (adecă nedejdea carea v-am dat voaă) nu va trece" (*Math.* gl. 24, ³⁴- 35). Și mai vârtos că nedejdea, întăritură, adecă ceriu nou va face, mărturisește Ioan: „Și vădzuiu ceriu nou și pământ nou" (*Apoc.* gl. 25[= 21], sh. 1). Adecă acela ceriu întăritură și plinirea nedejdii iaste. Precum Apostolul adeverește: „Ceriul și pământ nou și făgada lui așteptăm" (*Petru, Car. 2* gl. 3, * . 13).

voile, neședzările și amărăciunile lumii, apelor și mării să asamăna

Așijderea apele, adecă marea, amărăciuni și dodecială să âlcuiaște³⁵; pre care mare, cu a credinții căldură să o usuce,

³⁵ Petrus Berchorius, *Reductorium morale*, I, 1.

și de tot de la om să lipsască și să nu mai de-acia fie, precum Bogoslovul, mărturisește Ioan: „Și mare de-acia nu iaste" (*Apoc.* gl. 22[= 21], sh. 1). Adecă în ceriul nou și pământul nou amărăciune și dodeiale să nu fie./

81" *Faptele bune sau rele a omului — poamelor
bune sau rele (să) potrivăsc*

După aceasta a lumii mari roade și sămințe, a lumii mici bunele sau relele sale fapte sint. Adecă, precum în lume, într-aceasta, le va fi sămănat, așe acolo le va săcera; de carele Solomon dzice: „Mânca-vor viptul căii sale" (*Pilde* ^, 1, sh. 31). Iară pentru cei deșerți să dzice: „Vânt sămănară și vivor săceraral" (*Osiegl.* 8, sh. 6[= 7]). Iară: „Carii în lăcrămi samănă, în veselie vor săcera", dzice *Psalm* 125, sh. 5. Pentru aceasta, mai de mult s-au dzis: „Nu din singură pâine viu va fi omul, ce din tot cuvântul carile iase din gura Domnului" (*Devtëromon* gl. 8, sh. 3 și *Matb.* gl. 4, sh. 4; *Luca* gl. 4, sh. 4). Aceasta, dară, hrana cea cerească și pâinea cea îngeriască iaste.

Vecinica înțelepciune soarelui să asemănă

Urmadză ca pre soarele lumii mari, lumea mică, în vecinica, adecă în dumnădzăiasca înțelepciune, a-1 muta. Pentru carea Apostolul dzice: „înțelepciunea lumii nebulie iaste lângă Dumnădzău" (*Cartea 1, Cor.* gl. 3, sh. 19). "Adecă lumina soarelui lumii (care de nu să va în credința înțelepciunii ceii deplin peface, adecă în lumina sau soarele carile nedejdea arată), înainte mielului (carile soarele dreptății iaste), adecă înainte dumnădzăieștii lumini, întunec și noapte iaste.

Ale vremennicelor deșertăciuni luna să tălcăiaște

Iară soșia soarelui, luna, carea tând plină tând deșartă, carea 87 a vremennicilor lipsă sau / deșertare arată, pre carea soarele cu lumină împrumutându-o o plinește⁸⁶, adecă înțelepciunea cea

Petrus Berchorius, *op. cit.*, V, 29.

vecinică, aceste de acmu deșerte și neplinite iaste să le pliniască. Adecă fi-va lumina lunii ca a soarelui, adecă tot deșertul cap de înțelepciune și de cunoștință să va împlea. Pentru aceasta bun și credincios martur pe Malahia am, unde dzice: „Atuncea vor vedea - adecă le va, mintea, la cap veni, și vor cunoaște - ce să fie între dreptul și între strâmbul" (gl. 3, sh. 18).

Privelele cerești pășirile să potrivăsc

Pășirile dară, ceriului lumii în privirile și privelele noului ceriu a le asămăna poate, carile prin întreaga credință, ca pășirea, zburătoriu cereștile privele și seiruri va privi, cătră care socotială acela al Prorocului s-ari cuvânt a potrivi putea: „Cine îm va da pene ca a porumbului și voi zbură și voi odihni?" (*Psalm* 54, stih 7).

*Nevoiașii și săracii împotriva tiranilor, dobitoacelor
să asemănă*

Acolo săracii și mișeii cei slabi, carii ca mielul spre giunghere și ca oaia spre tundere, așe ei spre cei ce-i asupriia nedeșchidzindu-și gura sa și ca dobitocul ce cu povară și cu giugă cu suferirea îngreue, volnici, tari și puternici să vor arăta, căci Dumnădzău agiutoriul lor; pentru carii Iov dzice: „Cui ești giutoriu, au nu celui slab?" (gl. 26, sh. 2). /

*bi împărășia cerească, pătimire
și în ceva lipsă nu va fi*

Atuncea durerile, pătimirile (carile ca șerpele îi mușca și ca ⁸⁶orpiia îi învenina) nu vor fi. Acolo relele chitiri sau vrăjmașile ⁸⁷pitiri (carile ca demonii sau ca diavolii îi bântuia și-i dodia) nu vor trece, nice cătră dânșii vreo putere vor avea, căci lor s-au ⁸⁸is: „Iată, v-am dat voaă putere asupra șerpilor și asupra ⁸⁹orpiilor și preste toată puterea nepriiatinului și nemică va ⁹⁰nca" (*Lucagl.* 10, sh. 19).

*Acolo să va alege carele lui Dumnădzău
s-au asămănat*

Acolo carile hiriș și deplin om au fost și carile lui Dumnădzău, făcătorul său, s-au asămănat, să va alege; căci poruncile lui păzind, din om, Dumnădzău, sau fiu lui Dumnădzău s-au făcut. Pentru carii mai denainte David să mira: „Eu, dziș (dzice), voi dumnădzăi a fi" [*Psalm 86*[= 81], sh. 6). Și mai pre urmă Ioan mărturisește: „Iară câți priimiră pre el le dede lor putere fii lui Dumnădzău a fi" (*Ioan* gl. 1, sh. 12).

*Slava, cînstea și norocirea cea deplină
blagoslovenie dumnădzăiasca iaste*

Aceștia slava, norocirea și fericirea cea deplin[ă] vor lua și în veci o vor moșteni, cărora linul și cel de bucurie glas să va, dzicându-să, audzi: „Veniți, blagosloviți părintelui meu, de moșteniți gătită voaă împărăția ceriului de la zidirea lumii" (*Math.* gl. 25, sh. 34).

Pre lumea aceasta, cea viitoare iaste de agonisit

Într-acesta chip dară lumea mică, adecă omul, pre lumea mare, adecă pre această amăgelnică și trecătoare vreme în împărăția / cea fără sfârșit și fără trecut, nevoindu-să, a o muta și a o primeni va putea, și acele mai sus pomenite de fericire și de slavă neveștedzite și neovilate va câștiga cununi, cu carile puternicul Dumnădzău acele ale sale de demult ascunsă va descoperi minuni.

*Reaoa aceasta lume bună îți va fi,
când după a ei poște nu vei îmbla*

Așe dară, reaoa aceasta lume ție bună Ț-au fost, căci nu într-a ei, ce într-a credinții, adecă într-a soarelui celui adevărat ai imbiat lumină; și supt întăritură cea decât cerul mai vârtoasă, adecă supt nedejdea cea fără sminteală, suppuindu-te ti-ai aciuat, și cu dânsa ti-ai acoperit, *iproci*.

*Poate Țircumstanțele lumii păcătoșului
pârâș[e] și dovede vor fi*

Așijderea, aceste ale lumii ție pomenite pilde și tipuri, de nu te vei într-acesta chip a le primeni sili, ce numai spre a trupăscului ochiu privi-vei și spre a trupului poftire îmbla, acelea ție pârâșe și dovede îți vor fi. Și aceasta a ți să dzice urmadză: Au singur pre tine n-ai cunoscut? Au pildă nu ai avut? Au învățătură sau învățătoriu Ț-au lipsit? Au nebun ai fost și acestea a cunoaște înțelepciune n-ai avut? Carile a tăgădui și bâhă a prinde nu vei putea, căci ție înțelepciunea duhului, carea iaste viață Ți s-au dat; căci ai lepădat? Și înțelepciunea trupului, carea iaste moarte, ai cercat, căci o ai luat? (Căce înțelepciunea / trupului moarte, iară a duhului viața a fi Apostolul mărturisește - caută *Romani* gl. 8, sh. 6). Pentru înțeleptul dară cel trupăsc, așe să dzice: „Acela va muri, căci n-au avut învățătură" (*Pilde* S. 5, sh. 23). Iară înțelepciunea duhului aceasta face: „înțelepciunea zidi șie casă și sprijeni stâlpi șapte" (*Pilde* gl. 9, sh. 1). Adecă înțeleptul cu duhul găti-și casă împărăția ceriului, pre Țrea în cele a Duhului șapte daruri o au întemeiat și sufletul mtr-însa a vieții ș-au aședzat, căruia smintială sau răzșpire nu va fi; fiind pre piatră zidită, viind povoiul nu o vă săpa.

*In toată vremea fii gata, ca la vremea de întrebare a
răspunde să poți*

Acestea dară, așe a le ști Ți să cade și într-acesta chip a le cunoaște și a le pricepe ari trebui, ca la vremea de întrebare a Ți punde să poți și încă și celor ce nu te vor întreba, tu, precăt PȚi le spune și le mărturisește, căce toate ale lumii lucruri (pană nu le vei spre bine primeni) deșerte sint și lucruri vcdnice de răs (*Ieremia* gl. 10, sh. 15).

78. Când însă tu, măcar de te vei de la lume,
 lumea te laudă, precum în bunătați să fii, lăuda, cătră
 oare iaste precum dzic aceasta singur ție giudecată să-ți hi: oare
 precum dzic precum lumea dzice, au într-alt chip să fii?
 oameni, singur Nți mai mult pre alții pentru tine ce vor
 pre tine te Nți mai mult pre alții pentru tine ce vor
 ispitește, nice .i.j... ce singur știintii inimii tale crede,
 cu aceasta să te Căci lumea nu pentru binele tău, ce pentru
 mândrești răul tău te laudă; adecă / ca și ție să pară

83bif

precum mai mult ceva decât ești să fii, și așe ea mai mult pe
 cei înțelepți și buni, decât pe cei răi și nebuni, a-i oboři și a-i
 dărâma silește. Precum frumos vorovește Seneca: „Pre cât
 ni-am suit mai sus, pre atâta ni-am mai la frică apropiat”⁸⁷,
 și „fulgerul totdiauna locurile înalte lovește”⁸⁸. Nice să
 gândești că toate drumurile [lumii] și ale drumurilor ei ieșiri
 a cunoaște vei putea, că cu aceasta pre lesne te vei amăgi,
 pentru căce șuvăite căile veacului acestuia. Nice te ispiti pre
 strămbele cărări că vei drept a îmbla putea, ce unde cea
 driaptă cale vei găsi, pre dânsa îmblând, nu o părăsi; adecă
 că între cele îndrăptnice îmblând și tu a nu te îndrăptnici cu
 nevoie iaste, precum înțeleptul grăiaște: „Au poate dară omul
 a ascunde focul în sin și veșmintele să nu-și ardă?” (*Pilde*
 gl. 6, sh. 27). Așe dară, în prieteșugul lumii, adecă în îndă-
 mâna și în norocirea ei fiind, în ceva a nu te sminti puțință
 nu iaste. Pentru aceasta dară, de dânsa departe și din cărările
 ei într-o parte, depărtat, te abate, căce când mai lină ți să
 ivește, atuncea lațuri îți gătește; și când mai cu dragoste îți
⁸⁴ vorovește, atuncea a te zugruma silește. Mărturisește Ieremiia:
 „Pace priiatinului său vorovește și pre / ascuns îi pune lui
 lațuri” (gl. 9, sh. 8).

⁸⁷ Seneca, *Epistulae*, XIX.⁸⁸ Seneca, *Questiones naturales ad Lucillum*, II, 58.

însă și aceasta a ști foarte ți să cade, căci
 i • • - i ' \ \
 toate a asculta si a cerca ti sa cade. Cele dara

bune oprește, iară cele rele de la tine le
 izgonește, și precum sint, așe drept le giudecă
 și le socotește, precum dzice: „Carile ce
 cunoaște grăiaște, ciudetul al dreptății iaste”
 (Pilde gl. 12, sh. 17 [=5]). Și așe vei afla
 precum lumea aceasta, măcar că multe ți s-au
 giuruit și spre mai multe ți s-au adeverit, însă
 niceodănoară într-un cuvânt sau cu tine într-un loc va sta, nici
 în fără sfârșit cu dânsa vei putea costa. Și trupul cu lumea măcar
 că foarte să potrivește, însă sufletul de dânsa foarte să
 deosăbește; căci trupul spre cele pemintești, iară sufletul spre
 cele cerești caută, căce „fietecare fire cele sie asemenea
 iubește”⁸⁹. Trupul dară muritoriu, putredzătoriu și trecătoriu -
 muritoarele, și putredzătoarele și trecătoarele - iară sufletul
 nemuritoriu, neputredzătoriu și vecinic - nemuritoarele,
 neputredzătoarele și vecinicile oglindește; cu aceasta dară atâta
 împotrivire și deosăbire au, cât stihia uscată de cea umădă, sau
 cat cea rece de cea fierbinte.

*Sufletul cea mai vrednică parte iaste,
 aceasta trebuie grijită*

Pentru aceasta dară sufletul al omului mai vrednic și mai
 =are / fiind, el pe trup, iară nu trupul pe dânsul a stăpâni
 =ebuie, și trupul după dânsul, iară nu el după trup, a
 îmbla fă.

⁸⁹ Sextus Empiricus, *Adversus mathe?maticos*, VII, 92 (*Pbilolaos*); 116
 (*democritos*).

80. Nicecum De toate păzit și în toate grijit fii; nici să
loc păcatului să cumva vreodănoară dzici că „toate alalte
nu dai; căci i i « • j • j -
păcatul cat [de bune le am si de vei una numai rea, adecă
mică] pricină după a trupului porta ceva race, ce va nîf Căci
aflând, mari păcatul prilej și pricină cearcă, iară de-aciia
răutăți a lucra a să lăți pre lesne îi iaste și „dintr-o scânteie
poate „p. inde foc" (*Eclisiastfiejul* gl. 11,
 sh. 34) și „focul niciodănoară va dzice:
 agiunge" (*Pilde* gl. 30, sh. 16). Și aceasta, adecă facerea
 păcatului, nu într-o săptămână sau într-un an o dată, ce așeși
 macara odănoară, în toată viața ta (măcar că fără greșală, unul
 Dumnădzău), a nu greși și poftei trupului tău a nu te smonii
 silește și prea nevoiaște. Căci numai o dată voia și pofta
 desfrânându-să, multe nebunii de-aciia pre urmă îi urmadză
 și spre mai mari și mai adânci de greșele bezne a-1 răpi cuteadză,
 că „dintr-un păcat multe să fac"⁶⁶, martur Apostolul (*Rom.* gl-
 6, sh. [1]) și de-ciia trupul altă de a sufletului deosăbită lege
 dobândește și streine obiceiie agonisește. Adevereadză Apostolul:
 „Vădz altă lege în mădulările mele oștind asupra legii minții
 mele (*Romani* gl. 7, sh. 23). /

S5 **8^ Poftele** \$* macara că de vei și cuvintele lumii
lumești, adecă asculta și după trupeștile voi vei îmbla, și nu
păcatele, viața într-o săptămână sau într-un an o dată, ce
scurteadză „zilele vj,jj . . . [m . . .]
 ceasul custului tău, ce-ți folosesc? Că adevărat
 acesta folos ai, că de ț-ari și ceva viața mai lungă fi, mai scurtă
 o fac; și așe tot puțină desfătarea și scurtă-ți iaste viața și din
 ceas ce trece, încă mai scurtându-o o sfârșești, precum frumos
 Solomon întru ale sale grăiaște *înțelepciuni*: „Noi dară, carii
 născuți sintem, totdiauna sfârșiți a fi" (gl. 5, sh. 13). Și macat

⁶⁶ Pasaj citat și interpretat greșit. Corect: „Să rămânem în păcat ca darul să se înmulțească? Nu poate fi!" {*Biblia*, 1688, f. 858}.

că în lungimea vieții de te simețești, socotind că vei avea vreme
 de răutăți și de ale trupului pofta să te părăsești, dară de nă-
 prasnă de ți să va acela al Prorocului cuvânt grăi: „Orânduiaște
 casa ta că vei să mori, și nu vii fi viu" (*Isaiia* gl. 38, sh. 1). Inșă
 tu singur pre tine te cearcă, și dintr-un capăt pană într-alt capăt
 al vieții tale sama luându-ți, aliargă; că precum dzic eu, că scurte
 îți vei săptămânile afla și prea puțin întru desfătările lumii îți
 va fi a îmbla, încă când ai trăit cât de mult.

Mai cu de-adins înșă, aceasta în toată „Trei lucruri
 vremea și peste tot ceasul din minte și din **purerea pome-**
 chitală să nu-ți iasă, adecă: „Născutu-m-am, **nește: moartea,**
 rnuri-voiu, / muri-voiu și iarăși înviia-voiu, **învierea și** gy>
A . . . i dreapta ce va să
 învua-voiu și ia strașnica și dnapta ~ . . .
 j ctumnădzăiască giudecată a ieși îmi iaste .
 După aceasta: „împotriva binelui, răul, iară împotriva vieții,
 moartea iaste", dzice *Eclisiastfiejul* (gl. 33, sh. 15). Moartea
 dară neadevărat când, iară adevărat o dată a muri, și iarăși acela
 dzice: „In minte să-ți fie că moartea nu va zăbăvi"
 (*Eclisiastfiejul* gl. 14, sh. 12). Și în svintul *Noul Testament*:
 »Veni-va (dzice) domnul slugii aceiia în ceasul carile nu va ști
 el" (*Luca* gl. 12, sh. 46). Pentru aceasta învață: „Străjuți, căci
 nu știți când Fiiul omenesc iaste să vie" (*Math.* gl. 24, sh. 42;
Și *Luca* gl. 12, sh. 40). Iată dară că nicecum țenchiul vieții tale,
 un an, sau dzece, sau o sută să pui nu iaste; că nu numai annul
 sau dzua ce vine, ce așeși și răsuflarea a doa, neadevărată și
 neștiută-ți iaste. Așe dară, nici cea trecută, nici cea viitoare
 niintută a ta iaste; căce cea trecută au trecut, pre carea a o mai
 întoarce nu poți, și aceia din viață ți s-au scurtat, iară cea
 viitoare precum o vii agiunge, nu te vei adeveri. Și precum dară
 când te vei naște n-ai știut, așe când vei muri nu vei ști. Și
 precum ceasul morții tale carile va fi nu cunoști, așe nice
 giumătatea vieții tale care dzi va fi nu vei pricepe. Pentru aceasta
 să nu cumva / socotești dzicând: giumătatea vieții mele voiu 86

mânca, bea și pre lume mă voi cum îmi place desfăta, iară în cea rămasă giumatate, sufletul de cele mai denainte de mine cu spurcăciuni întinat îmi voi curăți. Că de vei lăsa păcatul când pe tine te lasă, ce folos vei avea? Căce în bătrânețe părăsindu-1, atuncea, neputând, nu-1 faci, iară cel ce poate și nu-1 face fericit iaste. „Pentru aceasta adu-ți aminte (dzice *Ecclisiastul*) de plâzmuitoriul tău în dzilele tinerețelor tale" (gl. 12, sh. 1). Nice să dzici: mila lui Dumnădzău iaste mare și toate păcatele mele nu va pomeni, căci: „Mila și mâniia de la dânsul de sirg să apropie" (*Ecclisiastul* gl. 13 [= 16], sh. [13]).

83. De vei trăi Inșă de va după a lumii poftă carea te
pană la **100 de** învață socotială fi, adecă țenchiu vieții tale
ani, poate de ani, puind 50 după ale ei învățături
vremea de și p o c a i n b i a i t a > i a r a 50 de cele rele a te
poca[ia]niesză curați și a te pocăi, de va fi așe, bine va fi;
afli; dară de nu dară de vei cu poftele cu acelea pre
vei pană la Dumnădzău mâniia și nice la cei 50 nu vei
100 de minute agiunge, sau de vei si agiunge, dără de vei
agiunge? Iată P o c a i t a i 50 al cincilea ceas muri și vreme de
pururea gnjit, căință și de pocăință nu vei găsi? Rău va fi,
pocăit a fi și să rău, rău, de trei ori rău! și liac nu va fi, vai,
cade

vai, de trei ori vai! și mângăiare nu iaste! Pentru aceasta dară totdiauna aceia / trupul să-ți poftiască carea în ceasul ieșirei sufletului din sine ari pofti. Inșă de ai și trăi măcar acci rămași 50 de ani să dzic, într-acea scoteală, aceasta foarte cu primejdie iaste; și cu răul învățându-te, a-1 dezvăța cu nevoie iaste, mărturisește Ieremiia: „De va putea arapul pieliița sa muta și pardosul pistruirea sa, veți putea și voi face binele, dacă ați învățat răul" (gl. 13, sh. 23).

84. Driaptă Pune dară bună socoteală și driaptă
socotială vieții giudecată vremii vieții tale și adevărat
tale pune sămăluitoriu și giudecătoriu annilor tăi te fă.

Aceasta dară foarte pre lesne a cunoaște **85. Dzilele ailor,**
i putea, căce dzilele anilor tăi 70 sau 80 de **o c t o d e , a n i !**
ani (măcar că și aceștia cu multe învăluri și **iară cât de in**
dureri îi vei petrece), iară cei mai mulți **putere, 80; cei**
preste măsură, durere netămăduită și fără liac **mai mulți,**
boală iaste [Ps. 89, 11]. Iară când în tinerețe **boală nevin-**
sau în mai tânără vârstă vei fi, nu socoti că **dicată**
după ce la cea neputincioasă vârstă vei agiunge, atuncea din nebuniile poffelor tale te vei înțelepți și de cele ale tinerețelor fărăisprăvnicii te vei părăsi; că tu la 80 de ani gândind, dară de nu vei **pană** la 8 ceasuri sau pană la un ceas agiunge, și fără veste moartea întru ale sale te va legături strânge și de malul prăpăstii cei fără fund te va împinge? Precum / dzice: „Nu știe omul sfârșitul său, ce ca peștile să prinde cu undița" (*Ecclisiastul* 9, sh. 12).

*Din 7 vârste a vieții, în carea vei muri
neștiută-ți iaste*

Încă și aceasta a ști ispitește și a cunoaște foarte chitește: că în 80 de ani, 7 vei să muți vârste; și într-acele 7 vârste oare știi în carea sfârșitul îți va fi? Bal Și măcar că cea mai decât toate pre urmă, adecă bătrânețele, pecum cu moartea mai di-aproape vecină iaste știut iaste, în carea și mai pre lesne poți de lațurile lumii te păzi, căci la acea vârstă agiungând, adevărat la vârsta morții oea știută și cunoscută ai agi uns. Inșă în cele 6 mai necoapte și mat nebune vârste, cu toată inema și cu întriagă nevoință iaste te străjuiești, căci moartea nu numai pe vârste, ce așeși pre ceasuri și pre toate minutele stăpânește; și cum și când va veni cuiva macara nu dezvălește. Iară cea temeinică și adevărată socotială aceasta iaste: „Să nu faci multe necurățește, nice să fii nebun, o să nu mori nu în vremea ta" (*Ecclisiastul* gl. 7, sh. 18 [= 17]).

Pilda morții de pre viața ta ia

Socotială dară bună și întriagă chitală pune și singur de pre tine pildă-ți agonisește și aceasta privește, că tu încă viu fiind,

iară giământate ești mort; și pre tine de nu, iară pre altul în somn⁸⁷ fiind a privi poți: au / are vreo despărțire sau despre cel mort vreo deosăbire și cui să asemănă, fără numai mortului. Așjidirea, au culcându-te, precum te vei scula te vei adevăra?⁶¹ Ba! Nici cu un gând aședzat te vei ști, ce cu doaă, adecă sau a doa dzi din somn, sau la a doa venire din morți te vei rădica. Pentru aceasta dar în toate dzilele vieții tale, când spre dormire te culci, spre moarte gata să fii, de vreme ce când scularea îți va fi nu știi; la care lucru cuvântul acesta s-ari a chema putea: „Nu te lăuda pre cea de mâine, necunoscând ce va să arete dzua ce iaste să vie" (*Pilde* gl. 27, sh. 1).

*Pentru cele șapte a vieții omenești
vârste și viața omului ca poama*

Intăia dară vârstă și floarea vieții omenești prunciia iaste. Când pre lume prunc ti-ai născut, aceasta să știi că nu pentru altăceva te-ai, fără numai spre credință viind, pre Dumnădzău plăzmuitorul tău să cunoști și, cunoscându-1, să-1 proslăvești. Precum frumos oarecine grăiaște: „Pruncul de curund născut⁸⁸ iaste de curând spre a credinții învățatură / chemat, sau păcătos de curând spre pocanie adus" (*Constantin, Car. 3, gl. 34*)⁶².

Așe dară, din prunciia ta spre pocanie chemat fiind, în toate dzilele vieții tale spre pocanie pasă și dintr-aceia cale în driaptă sau în stânga nu te abate, precum Prorocul învață: „Aceasta iaste calea! îmbiați pre dânsa" (*Isaia* gl. 30, sh. 21; caută *Math.* gl. 18, sh. 3). Și într-alt loc, Domnul nostru, pentru apostolii săi, pre carii cunoscându-i Domnul în curăție și în nerăutate, prunci mițutei îi numește, dzicând: „Mărturisăscu-mă ție, Părinte, Domnule a ceriului și a pământului, căci ai ascuns acestea despre înțelepții și pricepătorii, și li-ai descoperit mițuteilor" (*Math.* gl. 11, sh. 25).

⁶¹ Seneca, *Epistulae*, XLIX.

⁶² Constantinus, [*In Panteclmī*], III, 34, *apud* Vercorius Berchorius, *Repertorium morale*, III, 2 {*De infante*}.

Așjiderea prunciia țipos și pildă ale altor vârste iaste, adecă fără nice o răutate fiind, și de-cia din dzi în dzi crescând, cătră acele mai coapte vârste mărgând: adecă precum s-ar cădea, din dzi în dzi, pocaniia, și cătră Dumnădzău cunoștința să criască arată. Așjiderea binele sau răul necunoscând, adecă nemărui bine sau rău făcând, arată ca celealalte vârste nu cu mintea prunciiei, ce cu răutatea ei să împlăni, precum și Apostolul învață: „Să nu copii cu socotială fiți, ce cu răutatea prunșori să fiți" (*Car. I Cor.*, gl. 14, sh. 20)⁶³. Pentru aceasta cu răutatea / prunc fii, iară cu mintea în toate dzile, precum pruncul, așe și tu crește și te agiutorește.

A doa și a treia vârstă

A doa și a treia vârstă, sau legătura florii a vieții omenești, copilăria și cătărigia iaste, la care vârstă omul agiungând, precum floarea de va în vreme bună lega, bună poamă face, iară de în vreme rea, rea poamă va face. Așe tu, din vârstele acestea, dumnădzăieștilor porunci te învață, precum dzice: „Să să dea copiilor isteciune și tinereilor știință și înțelegere" (*Pilde* gl. 1, sh. 4). Căci în copilărie sau bune, sau rele deprinderi sau obicei ei putea lega, și carile în cătărigie vei agonesi în bătrânețe le vei moșteni. De care lucru, împotrivă să dzice: „Carile în dnerețe nu le-ai adunat, cum în bătrânețe le cerci? (*Ecclisiasțicijul* gl. 25, sh. 5). În copilărie, legea vei învăța, în cătărigie isticiunea vei deprinde. În copilărie pediapsa a sufferi vei învăța; în cătărigie învățatura și mintea vei agonisi. Și măcar oâ deplin și cum să cade a pricepe nu vei putea, însă frumoasă vreme poama legând, iarăși cu vreme dulcea roadă vei mânca. Sau adâncă și groasă temelie lepădând, mare și înaltă și frumoasă deasupra vei zidi casă. Aceasta dară cătră fiii săi a părinților datorie iaste, ca certându-i, pedepsindu-i, în

Apud Petrus Berchorius, *op. cit.*, III, I.

† învățătura *Svintelor Scripturi* a-i întemeia li să cade; să nu cumva om ca dobitocul și viu ca mortul să fie; căce să dzice: „Acela va muri, căci n-au avut învățătura” (*Pilde* gl. 5, sh. 23). Mai vârtos încă pentru copii, certați și pedepsiți, fiind în legea Domnului învățați, de vii svintele sau și alte de citit vrednice scripturi cerca, pre mulți vei afla carii în copilărie cu vârsta, însă în bătrânețe cu mintea era. Precum cei trei copii, Ananiia, Azaria și Misail, și asemenea Daniil, soția lor; David, mic între frați și mai mic în casa părintelui său fiind [*Pc.* 151, 1], spre împărăție de la Samoil Prorocul s-au pomăzuit și pre Goliath uriașul cu prăștiua au omorât și mântuindu-l nărodului lui Izraël au făcut; după dânsul, fiul său, Solomon, în copilărie pre toți oamenii cu înțelepciunea au întrecut. Așijderea cei 7 frați Maccavei, carii ai maicii lor învățatură fiind și ascultând, pre tiran nu ascultară și porcină a mânca legea nu căi cară, moartea și focul în samă nu băgară; și de carii să-ți mai pomenesc? Că ca aceștia mulți și nenumărați vei afla, carii multe și nenumărate, în copilărie fiind, bătrânești și de laudă vrednice au lucrat și fapte au arătat. Iată dară că învățătura cinstită pre dânsii în chip omenesc / fiind, cu minte îngeriască i-au prefăcut. Împotrivă, copiii nepedepsiți din chip omenesc în minte dobitocească să primenesc.

Însă aceasta foarte să știi, că omul cu mintea și cu învățătura din dobitoace să alege, iară aceasta lipsind, și decât dobitocul mai rău iaste. Cătră aceasta un cuvânt a unui stihotvorț persesc foarte să cuvine, carile dzice: „Omul cu socotială mai bun iaste decât dobitocul; dobitocul decât dânsul mai bun, dacă nu va grăi drept”⁶⁴. La aceasta socotială, vedzi Prorocul ce grăiaște: „Măcar de n-ași fi bărbat, având duh, decât să grăiesc minciuna; adecă mai bine mort, decât viu minciunos a fi” (*Mihea* gl. 2, sh. 11).

Saadi, *Gulistan*, Prefața.

STIH

Copilul neînvățat, dobitoc mic crește,
Iară mare făcându-să, bou mare să numește

Căce pediapsa și învățătura lipsind, nu numai în copilărie, ce așeși și în bătrânețe, tot dobitoc să va numi, și asemenea celor fără socotială să va socoti. Pentru copiii nepedepsiți și neînvățați frumoasă pildă ai, că copiii cei ce batgiocuria pe Ielisei urșii i-au sfărâmat (caută *A 4[-a] împărăție* g\, 2, sh. 23). Așijderea: „Celor învățați, îngerii strajea lor sint” (caută *Matb.* gl. 18, peste tot și mai vârtos sh. 10)./

Vârsta Ia] 4[-a]

9ff

A patra vârstă, sau încă de curând legată poamă ai vieții omenesti, voinicia iaste, carea ca cum ari fi o poamă ai căria încă stihile spre dulceață sau spre amărâme nu s-au aședzat, carea foarte păzită și nebetejit păzită a fi să cade, ca nu cumva cărbușul viind să o încolțască sau paingul cu painjina să o învălui ască, căci în ceva betejindu-să, anevoie în dulciața sau în gustul carele era să fie va vini. Așe dară, voinicul de toate socotit și străjuit a fi să cade, că într-acea vârstă mai mulți nepriiatini decât într-altă vârstă are. întâi, singură vârstă a tinerețelor, carea oarecum can rătăcită sau încă bine neaședzată este. A doa, singele carele într-acea vârstă mai mult izvorește, adecă poftele mai mult să adaogă, care poftes mai multe și mai multe decât a altor vârste sint; de carile foarte a ne păzi tare Apostolul învață: „De tinereștile poftes fugi și urmadză dreptatea, legea, dragostea și pacea” (*Car. 2, Timoth.* gl. 2, sh. 22). Așijderea Ecclisiastul în tinerețe sama faptelor să ne învață: „Veselește-te (dzice), tânărul într- tinerețele tale, în bine să fie inima ta în dzilele tinerețelor tale, și îmbla în răile inimii tale și în privala ochilor tăi, / și să știi că pentru toate acestea aduce-te-va Domnul la giudecată” (gl. 11, sh. 9). Iară

precum tinerilor a fi și în ce chip a îmbla să cade, învață Apostolul (caută *Timoth.* [I] gl. 2, sh. 6). Și niciodănoară în sfătui rea tineriască nu te rădzima că Rovoam sfatul bătrânilor lepădând și a tinerilor alegând, pomenește și adu-ți aminte la ce stat au ajuns (cetește *Istoriia a 3[-a] împărăție* glav. 12).

Vârsta [a] 5[-a]

A cincea vârstă, sau coacerea poamii ai vieții omenești, bărbăția iaste, carea ca o poamă la vreme ajunsă și coaptă iaste și câtăva vreme într-acel chip și într-acel gust rămâne. Așe dară, omul la vârsta bărbăției agi ungând, în toate dulce, întreg, copt a fi i să cade, nici să să cumva asemenea unor poame, carile pe dinafară arătoasă și chipeșe să arată, iară mușcând, amărăciune și cumplit gust vei afla. Așijderea, altele întregi și nebetejite la coaje, iară înlontru cercând, putredă și putredzită o vei afla. Adecă în vârsta bărbăției agi ungând, să nu cumva cu trupul bărbat, iară cu sufletul ticălos, sau cu trupul frumos și sănătos iară cu sufletul grozav și bolnav să fii.

Și aceasta socotește, că de vreme ce cu trupul vârtos, tare, 91" bărbat și vrednic ești, cu cât mai / mult cu sufletul mai tare, mai vârtos, mai bărbat și mai vrednic să fii. Și aceasta să știi, că când ești mai tare, atuncea și nepriiatin mai tare îți va vini, și împotriva celui vârtos dușmanul să învârtoșadză. în vârsta dară într-aceasta cu lumea, adecă cu Diiavolul, ca un bărbat împotriva-i stă, și va fugi de la tine, precum povestea aceasta s-ari potrive: „Fii bărbat vârtos și bate războiți, războiul Domnului" (*A 2 [-a] împărăție* gl. 10, sh. 12). Cătră aceasta fericitul să mărturisește Pavel: „Așe dau războiu nu ca cum aș lovi aerul, ce trupul meu curățasc și în slujire îl tocmăsc" {*Corith.*, *Cartea 1* gl. 9, sh. 26, 27). însă cel deplin și desăvârșit bărbat carile iaste? Acela ce Prorocul îl laudă, dzicând: „Fericit bărbatul carile nu **îmbla** în sfatul necuraților, în scaunul

ucigașilor n-au ședzut, ce în legea Domnului voia lui și în legea lui să va învăța dzua și noaptea" (*Psalms* 1, sh. 1).

*Pentru lumeștile a omului depediapsă
tâmplari, carile pentre a vieții acestia
vârste să tâmplă*

Tâmplările dară pentre ale omului vieți vârste, adecă pedep-sitoare și, ca cum s-ari dzice, trupului certătoare și învățătoare, acestea sint.

întăi dară slăbiciunea, adecă I boala

9V

Pentru aceasta pediapsă așe să socotești, că nu numai pre cei păcătoși, ce încă și pre cei drepți de multe ori a-i chinui să vede. însă să știi că pre cei drepți, ca mai drepți să-i facă, iară pe cei păcătoși din nebunie, adecă din păcat, spre căință să-i întoarcă. Aceasta dară din prea bogata dumnădziasca cătră om milă și dragoste să o cunoști; că pre cine Dumnădzău iubește ciartă-1, dzice înțeleptul (*Pilde* gl. 3, sh. 12). Și mai vârtos: «Bolnăvirea și boala, munca păcatului iaste", mărturisește *Svinta Scriptură* (caută *Ishod* gl. 15, sh. 26; *Levit.* gl. 26, sh. 16; *Deveronom* gl. 7, sh. 15 și gl. 28, sh. 27; și *împărat*, [a] *Ara* gl. 24, sh. 13 și *împărat*, a 4[-a] gl. 5, sh. 27; *Paraliptom.*, *Cartea 2 gl.* 12, sh. 18; *Ioan* gl. 5, sh. 14 *iproci*). Pentru aceasta, războlire și boală tâmplându-ți-se, lui Dumnădzău mulțamește " pentru a păcatelor tale de rană vindecare socotește și caută " *Svintele Scripturi*, căci svinții a lui Dumnădzău aleși, cum " m ce feliu suferiia și cu mulțămită pentru boală ce le viniia, numele lui Dumnădzău slăviia (ciarcă *Nașterea* gl. 49; *deveronom* gl. 31 [6]; *Împărăț.* I gl. 12; *împă.* [a] 3[-a] gl. 2; *Lăiia* gl. 38, sh. 1; *Maccav.*, *Car. I*, gl. 2, sh. 49 *iproci*).

Așijderea pentru suferirea și îndelung răbdarea a svinților Pentru feliu de feliu de năcazuri / ce le viniia (caută *Nașterea* 92' & 12, sh. 14, 15; *Iov* gl. 1, sh. 20 și gl. 2, sh. 9; *Math.* gl. 5, *• 39; Pavel, *Romani* gl. 5, sh. 3; *Cor.*, *Car. 2* gl. 6, sh. 4;

Solon., Car. 2gl. 1, sh. 4; *Timoth., pos.* 1 gl. 6, sh. 11 și 2, gl. 2, sh. 1; /tftw gl. 5, sh. 7; iVm/pos. 1 gl. 1, sh. 6, gl. 2, sh. 19 *iproci*). Însă și aceasta socotește, că când cu trupul bolnav vîi fi, cu sufletul prea sănătos a fi ți să cade; că de vor amîndoaă deodată muri, amîndoaă deodată vor peri; și de-cîia aflare sau însănătoșere nu va mai fi; ce aceasta în minte să-ți fie, ca când bolnav cu trupul, sănătos cu sufletul să fii și, murind cu trupul, să învii cu sufletul. Și mai vîrtos că celor vîi cu sufletul, trupasca moarte plăcută le iaste, că: „Cinstiță-i moartea precucuvioșilor înaintea feții Domnului" (*Psalms* 115, sh. 15). Și: „Nedejdui-să-va dreptul în moartea sa" (*înțeleptul*^ 3, sh. 4).

Așijderea aceasta socotește și aceasta pildă aminte ia: că când cu trupul bolești, cum ca cu doftori și cu doftorii 1 iacul boalii și însănătoșerea trupului a afla silești și nevoiești, cu cât dară mai vîrtos cu sufletul în boala păcatului (care a cî o mie de părți decăt a trupului mai rea și mai cumplită iaste) și tiindu-te, și în patul greșelelor dzăcînd vîdzîndu-te, cu sufletești doftori / și cu dumnezeiești doftorii, spre a lui vindecare și tîmăduire nevoiești și ostenințe a pune ți să cade. Că când cu sufletul vîi muri, în veci vîi muri și înviiare nu-ți va mai fi, adeverește Prorocd: „Nu să vor scula necurații la giudeț, nici păcătoșii în sfatul dreptilor" (*Psalms* 1, sh. 5), iară: „Drepții în veci vor trăi și la Dumnezău iaste partea lor" (*înțelep.* gl. 5, sh. 15).

Tîmplarea a 2 [-a: robia]

A doa tîmplare sau pediapsă, robia sau închisoarea iaste, carea iarăși a lui Dumnezău certare sau iubire iaste. Precum a încredința de pe izraîl[i]tinescul nărod te vei putea, pre carii Dumnezău iubindu-i, cu aceasta mai ades îi certa; mai pre urmă, cum a creștinilor împărăție să vede, carii mult să mărișă și sus să înălțasă, pentru a căroră mîndrie suppusu-i-au supt giug, și ca pre boul ce trage în plug i-au îngreuiat, și aceasta pentru a creștinescului nărod dragoste au făcut; că vederat iaste

că pre cine iubește, Dumnezău îl pedepsește și mijloce ca acestea pentru a păcatului iertare îi arată. Că mai vîrtos creștinului nu împărat, ce rob a fi să cade, ca aicea rob fiind, în viitorii veci împărat să fie. Pentru aceasta, rob și închis cu trupul fiind, să nu cumva și cu sufletul închis și robit să fii; că trupul în robia omeniască fiind, iertare și scăpare are, iară sufletul / în diavoliasca robie rămîind, scăpare și iertare n-are 93' (însă după ce de trup să va despărți). Acestea dară lumești închisori și robii, celor vecinice fiitoare pilde și învățături îi sint, că de vreme ce tu această lumasca de robie și de închisoare pediapsă a sufferi nu poți, dară cea diavoliasca robie și a iadului închisoare cum vei putea răbda? Și de vreme ce acestea grele și nesuferite sint, cu cât mai vîrtos acelea nici cum de suferit, si ale lor greimi nici cum de purtat vor fi! (împotrivă.) Că pre cât celor drepți mai mult și nesămăluit binele, slava și înipărăția, pre atîta celor păcătoși răul, ocară, robia va fi.

STIHURI ÎMPOTRIVĂ

Fi-va munca ne-ncetată,
Căci la iad nu va fi plată.
Pentru tine ce vei dzice,
Oame drepte? Tot fericite.

Cuplarea a 3fa], sărăcia

A triia dară a vieții de pediapsă tîmplare sărăcia iaste, carea pocitoare a celor doaă mai sus pomenite pedepse iaste, cu 93'' ea Dumnezău milostivul inimile și credința nu numai a celor păcătoși, ce mai vîrtos a celor șie aleși drepți ispitește, P^cum pildă și tipos de la dreptul și credinciosul Iov a lua vîi l^nea, precum la istoria lui arată. Carile pre mâna nepriiatinului 93''' > Diavolului, spre ispitire Dumnezău dîndu-1, și Dia/voiu 93'''' P^cum a-i strica ceva și din credință a-1 mișca să gîndia, numai 93'''' o, de trei ori fericitul! - cu cât îi scădea avuția, pre atîta

îi adăogea credința, și pre cât îi sărăciia trupul, pre atâta i să îmbogățita sufletul; carile câte pedepse și în avuție, și în trup de la nepriiatinul rodului omenesc, Diavolul, au luat, toate cu dragoste li-au suferit și cu omilință li-au priimit și-n toate lui Dumnădzău mulțămii dzicând: „Gol am ieșit din pânțele maicii mele, gol mă voiu întoarce acolo. Domnul au dat, Domnul au luat, precum Domnului au plăcut, așe s-au făcut. Fie numele Domnului binecuvântat!" (*Iovgl.* 1, sh. 21).

Așe dară, tu răbdătoriu și suferitoriu dumnădzăieștilor ispite să fii, căci Dumnădzău în cuptoriul sărăciei trupul fierbându-ți, sufletul îți lămurește și de imăciunile carile are îl curățeste, că dzice Domnul: „Răscoptu-ti-am și alesu-ti-am în cuptoriul sărăciei" (*Isaia* gl. 48, sh. 10).

Așijderea, după cea cu dragoste răbdare și cătră Dumnădzău negrăind cuvânt de blăstămăre, precum aceluiași Iov pierdutele avuții îndoite, așe ție înduplecate le va da.

Așijderea aceasta socotește cât de urât și de sărac lucru a trupului sărăcie să fie, cu cât / dară mai mult a sufletului mișelie va fi? Și de vreme ce cu trupul sărac, cu sufletul bogat să fii și să cade, și de vreme ce cu trupul avut și bogat a fi poftesti, cu cât mai vârtos a sufletului bogăție și avuție a cerca, și aflându-o, a o apuca și nicicum a o mai lăsa și să cade? Și încă socotește că din bogăție mare în lume cum spre sărăcie a cădea îți vine tâmplare și cum pentru aceasta a nu și să tâmpla silești, așe dară, cu sufletul din credință tare, nicecum ceva a scădea să te lași. Și de vreme ce trupul a-ți îmbogăți și cu bani și moi haine a-1 îmbrăca și pânțelele totdeauna a-1 sătura, cu cât mai vârtos sufletul cu haina dreptății a-1 îmbrăca și de tot dumnădzăiescul cuvânt a-1 sătura și să cuvine? Căci „partea aceasta mai mare preț are", dzice stihotvorțul⁶⁵.

⁶⁵ Cf. Andrea Wissowatius, *Pietatis sectandae rationes, în Stimuli idrtutum, fraena peccatorum*, p. 161.

Vârsta a 6[-a]

A șesea vârstă, sau începerea lăngedzirii poamii, a vieții omenesti căruntețea iaste, carea ca o poamă când și de o parte și de altă a să ovili și a putredzi începând, din dzi în dzi încă spre mai putregiune merge. Așe dară, omeniască viață dacă în vârvul și în stepăna cea mai sus agiungând, într-altă parte loc sau cărare a să abate și în laturi a să da a afla nu poate; ce numai spre scădere purcegând, la țenchiul de la carile au purces iaste să să întoarcă, adecă / din țărna ieșind, spre țărna purcede și 94 din locul din carile s-au luat, iarăși acolo iaste să să puie.

Așe dară, o, priiatinule, ce gândești? Și ce, întrebând, alegeți? Iată, înainte vestitorii ți-au vinit. Iată, solii ți-au sosit! Iată, perii albi în cap și în barbă ți-au răsărit. Iată, genunchile slăbind, spre pământ a să închina au început. Iată că mijlocul lui spre slăbiciune s-au prefăcut. Iată că din doi ochi, patru îți trebuiesc. Iată că toate a trupului organe te părăsesc. Iată că cele patru stihii cine de sine în ades să sfădesc! Iată că spre împăcarea și aședzarea lor mijloc și mijlocire nu ți s-au dat!

Pentru acestea dară, de pană acmu de moarte aminte nu ți-ai adus și de a trupului și a lumii poftes nu ti-ai părăsit, Părăsește-te, și adu-ți aminte acmu; căci mai denainte trecute vârste de te spre lumeștile nebunii întărta, iară aceasta, a celorăși nebunii, urâciuni începe a-ți arăta. Pentru aceasta dară început-ai cu a trupului putere a scădea? începe cu a sufletului vârtute a adaoge. început-ai cu trupul a îmbătrâni? începe cu sufletul a întineri. Slăbește-ți trupul? întăriască-ți-să sufletul. Și de vreme ce despre partea trupului te înstreinedzi, uu iaste cu rușine și despre partea sufletului strein a fi? Și vedzi a trupul va să-ți moară, / căci și sufletul îți lași să piară? Și de 9 renie ce dintr-această lume te izgonești, căci cea viitoare să nu gonisești? Și dacă de acestea moșii și avuții te părăsești, căci hirea casă și comoară, ședzind, nu-ți gătești? Iată, și nu mult accia ce n-ai cunoscut vii cunoaște, și folos n-ai. Și accia ce n-ai priceput, vii pricepe și dobândă n-ai.

Așe dară, vârsta aceasta a o cunoaște ți să cade, ca cum o poamă, adecă un măr sau o pară, dacă într-un loc a putredzi o vedzi, precum încă nu multe dzile și de tot putredă și de lepădat, iară nu de mâncat, că o vei vedea știut iaste. Pentru aceasta precum mai vârtos începi a îmbătrâni, cu atâta mai vârtos începe sufletul a-ți grijii și cu bune fapte a-1 întineri.

Vârsta a 7 [-a]

A șeptea vârstă, sau de tot putregiunea poamii vieții ome-nești, bătrânețea iaste. Agiuns-ai dară la bătrânețe? Agiuns-ai la moarte! Și măcar că într-alte mai tinere vârste moartea neștiută, iară în vârstă, într-aceasta, prea știută ca denaintea ochilor îți iaste. Și precum poama de tot și peste tot putredzind, de-cîia numai de lepădat iaste, așe vârsta agiunsă la bătrânețe, de-cîia fără alt liac numai de murit iaste. Și aceasta să știi că când liac și tămăduire trupului nu-i, atuncea / vindecare și lecuire sufletului iaste. Cu ce? Cu părăsirea răutăților și cu ferirea bunătăților. Atuncea adevărat trupul îmbătrâni nd, sufletul întinerește, și aceasta a dzice vii putea: „Innoi-să-vor ca a vulturului tinerețele mele" (*Psalm* 102, sh. 5). Acmu dară în minte să-ți fie „că moartea nu va zăbăvi" (*Eclisias[iticul]* gl-14, sh. 12) și dzilele vieții noastre ce să fie socotește, că oricarile cât de mult au trăit, aceluia annii prea puțini i-au părut, precum dzice: „Diminiață ca iarba să triacă; diminiață să înfloriască și să triacă, sara să cadă și să usuce" (*Psalm* 89, sh. [5-]6). Și măcar că între omeneștii ochi multă vreme și mulți ani 80 sau 100 să văd, însă acia ce în dumnădzăiasca privală iaste, acia cunoaște. Că pentru puțini cu rele fapte, mulți pierdzi, mărturisește: „Că o mie de ani înaintea ochilor tăi, Doamne, ca dzua de ieri ci-au trecut" (*Psalm* 89, sh. 4).

Pentru aceasta, dară, a lumii aceștia desfătări și curund trecătoare pofciri, de vreme ce precum vreo temelie și în ceva vreo tările a nu avea cunoști (iară de nu cunoști, așe să cunoști) - lasă-le, fugi și de dânsule părăsește-te, precum dzice: „Cine îm

va da pene ca a porumbului și voui zbura și voui odihni" (*Psalm* 54, sh. 7). Și sai prin munți ca pășirile, „căci păcătoșii întin/seră arcu" (*Psalm* 10, sh. 1 [=2]). Bine dară și pre %o' amăruntul a tuturor lucrurilor mărime și a toată lumea lărgime sama le ia. Adevărat dară că, după omeniască socotială, oarece mare și lumea aceasta, oarece largă a fi să pare; însă pentru a lumii aceștia în dumnădzăiasca privală cătințe, frumos arată Avgustin: „Mai mică iaste (dzice) toată lumea în privirea lui Dumnădzău, decât picătura înaintea mării". Așe dară, toată lumea, în a înțeleptului, adecă în a sufletului lui Dumnădzău următorii socotială iaste! Pentru aceasta, dară, de vreme ce a sufletului cea mai mare parte iaste, a lui socotială trebuie a să adevări, și precum el socotește, așe să fie socotit. Și de vreme ce el iaste cel vecinic, iară trupul cel vremelnic, el trebuie grijit, ferit și socotit. El trebuie tânăr și sănătos a fi păzit. Pentru a lui dară odihnire, trupul ca o slugă a osteni și a să pedepsi să cade, precum stihotvorțul frumos cântă: „Că să fii sănătos cu sufletul, fier vii răbda și foc"*. Adecă trupul vii căzni, sufletul u netedzi; trupul vii osteni, sufletul vii odihni; trupul vii pierde și-1 vii prăpădi, sufletul vii afla și-1 vii agonisi, adecă a lumii aceștia împărăție vii lepăda și în a slavii ceii vecinice te vii puca. Aceasta dară cu ce? Cu părăsirea / de la rău și cu facerea 90' de bine. Aceasta când? Când frica lui Dumnădzău în inima ta va sălășlui, precum dzice: „Prin frica lui Dumnădzău să abate ot de la rău" (*Pilde* gl. 8, sh. 13). Aceasta unde? În lume, 'utr-aceasta, și în viață, într-aceasta, și în scurta vreme, 'utr-aceasta. Abătându-te dară de la rău, curățita urmadză, carea utare și multă putere și biruire poartă, mărturisește Apostolul: "Cîrăția spre toate poate" (*Timoth., Car. î* gl. 4, sh. 7[=8]).

Sfârșitu-ți-ai dară vârstele și, cu dânsule împreună, viața, ^upă acestea dară vinitu-ț-au vremea, sositu-ț-au ceasul și mai

* * Andrea Wissowatius, *De homini nera beatitate consecranda*, în *op.*

mult a păși și s-au scurtat pasul; fii gata și nu te mâhni, nici te întrista, căci aceasta Dumnădzău milostivul spre binele și spre folosul tău o face și casa sufletului acea învechită, putredzită, și răzșipită, a o zidi, a o întări și a o înnoi va. Și aceasta dzice: „Vino, și eu selașuri, slavă, cinste îți voi da, carea în casa ta cea mai denainte nici ai vădzut, nici ai audzit, carile pe tine pană a nu te plăzmui ție și li-am gătit". Așe dară, tu, o, putredule trup, carile ca o putredă poamă ești (pană nu va putredzi dară poama și nu-i va în pământ cădea sămânța, au putea-va răzșari alta și din putredă întriagă să să facă? Și de a doa oră de iznoavă să să prefacă? Ba! / Ce aceasta trebuie să să răzșadiască, ca pre urmă alta să răzșaiască și să odrăslind criască). Așe dară, a tot trupul a muri, a putredzi trebuie, ca iarăși la a doa a Domnului Hristos în slavă și în putere venire a învia și a să scula să poată. Atuncea dară cărțile vieții să vor deschide, scaunile să vor pune, divanul să va întinde; atuncea tot trupul în ivală și toată carnea în privală va vini; acolo loc de ascuns sau ceva undeva de suppus nu iaste. Atuncea dreptul, vecinicul și al niamurilor împărat, niamurile, vecii în dreptate va giudeca, carile fietecui după ale sale va răsplăti fapte. Pentru a morților înviiare și pentru a cărnii, adecă a trupului, spre slavă mutare, *Svintele* mărturisesc *Scripturi* (caută *Cartea 4, Ezdra* gl. 2, sh. 16; *Iov* gl. 14, sh. 13; gl. 19, sh. 26; *Isaia* gl. 26, sh. 19; *Iezec.* gl. 37, sh. 1, 9; și din svintul *Nou Testament*, ciarcă: *Math.* gl. 22, sh. 23, 31; *Luca* gl. 20, sh. 35; *Ioan* gl. 5, sh. 21, 28; *Fapte* 24, sh. 15; *Corin. Car. 1* gl. 15; *Colasan.* gl. 3, sh. 4; *Apocal.* gl. 20, [12]). iară pentru a Domnului nostru Iisus Hristos driaptă și nefățarnică carea în dzilele de apoi va să fie giudecată, caută din *Vechiul Testament: 1 [-a] împărăție* gl. 2, sh. 10; *Psalm* 55 [=95] sh. 13, *Isaia* gl. 2, sh. 10, 19 și gl. 13, sh. 4, 6; *Ierem.* gl. 30, sh. 23; *Daniil* gl. 7, sh. 9; iară din *Noul Testament* citește: / *Math.* gl. 12, sh. 36; gl. 13, sh. 41, 49; *Mar.* gl. 13, sh. 26, 27; *Luca* gl. 17,

sh. 24, 30; *Romani* gl. 2, sh. 5, 16; *Evrei* gl. 9, sh. 28 [=27]; *Petru Car.* 2 gl. 3, sh. 1 [=10]; *Apocal.* gl. 1, sh. 7 *iproci*.

Păn-aicea di-nceput ale lumii și a lucrurilor ei răutăți, neașezări și mincinoase nestări și mutări arătaiu. Așjderea a înțeleptului mainte grăite și a lumii arătate cuvinte, precum adevărate și negreșite a fi mărturii și de credință și preacredincioase mărturii aduși; la carii minciună nu să află și de la sine grăi re nu să găsește, ce accia ce Svintul Duh au aflat, accia au răssuflat și cu ce dumnădzăiescul Duh i-au întărit, accia au grăit, și spre ce li-au poruncit, accia au slujit; nici de la sine altaceva mai mult sau mai de-asupra au grăit sau au făcut.

Acestora dară mărturii aducere pricină au fost acel al Lumii cuvânt, carile în *Cartea 1*, gl. 68, cătră înțeleptul au dzis: că uu 2, ce un marturii cere arătându-să precum graiurile și dzisele ci să fie adevărate, iară a înțeleptului să fie basne. Iată dară că Înțeleptul, adăncele și nenumăratele ale *Svintelor Scripturi* Oștire cercând și marturi și mărturii ca acestea aflând, spre a «de minciuni grăiri dovadă i-au adus și adevărat dară că după sa nevoiță o au suppus./

Insă câtă pără și gâlceava Lumea cu înțeleptul, adecă Trupul cu Sufletul au făcut! Și câte năcazuri și dodeiale despre «unciunoasele ale lumii blojirituri au tras! Iarăși înțeleptul, ca un întreg înțelept și deplin cunoscătoriu acela al svintului și fericitului și Domnului alesului vas, a lui Pavel cuvânt, carile *Cătră Corin., Cartea I* (gl. 14, sh. 33) au pomenit și aminte «au vinit unde dzice: „Nu iaste al vrăjbiei Dumnădzău, ce al P^cui". Și iarăși pre Lume, adecă Sufletul pe Trup, spre pace «spre învoire îl trage, ca între dâșșii pace fiind, amândoi «dumnădzăieștile porunci să urmedză. Și cu aceasta în toate, «turor pace și iarăși dzic pace să fie.

Ce vii dzice de tine dară, o, pace? Că fericită ești? Ce veți dzice de voi, o, împăcătorilor? Că bună parte luați și minunat «tul asupra îmbrăcați, căci fiii lui Dumnădzău vă chemați?

Singur Domnul mărturisește: „Fericiți de pace făcătorii, căci aceia fiii lui Dumnădzău să vor chema!" (*Math.* glav. 5, stih 10).

Pacea dară în trei chipuri și în trei locuri să face.

Chipul întâi și locul întâi iaste: singur omul în sine, trupul cu sufletul singur cu sine a-și împăca.

Chipul al doilea iaste: între frați și între vecini cu / pace și cu învoiașe a petrece. Aceasta dară pace vremennică, adecă a lumii aceștia să chiamă, pentru care Apostolul învață: „Ca cu toți oamenii pace să avem" (*Romani* glav. 12, sh. 40[= 18]).

Chipul al treilea și locul al treilea al păcii iaste: ca omul cu Dumnădzău pace și învoiașă să aibă, carea pace vecinică adecă și ceriască să chiamă, carea cu a credinții și cu al botedzului testament între om și între Dumnădzău să liagă; carea foarte de cercat și, aflându-o, de păzit iaste, ca nu cumva cu Dumnădzău pacea stricând, noaă să ne stricăm. Că robul cu împăratul a să învrăjbi anevoie iaste, căci drept iaste (dzice): „Suppus a fi lui Dumnădzău și cel muritoriu nu împotriva a fi lui Dumnădzău a să socoti" (*Antiobos Nobilis*, caută *Maccavei*, *Cartea 1* gl. 9, sh. 12). Și de vreme ce între frați, între priiatini, între creștini, măcar și între păgâni pacea lăudată și fericită iaste, cu cât dară între Dumnădzău și între rodul omenesc pacea mai fericită va fi? Că cu multul decât a oamenilor mai cinstită și mai folositoare iaste. A oamenilor dară pacea vremennică fiind, vremennicilor folosește, iară a lui Dumnădzău, vecinică fiind, în cele / vecinice folosește. Căci el nu ca lumea, ce ca un Dumnădzău ne dă noaă pace, precum singur mărturisește: „Pace las voaă, pacea mea dau voaă; nice precum lumea dă voaă, eu dau voaă" (*Ioan* gl. 14, sh. 27)- Aceasta dară pacea cea dumnădzăiasca iaste, carea Isaiia mai denainte au cunoscut: „înmulți-să-va împărăția lui și păcii lui nu va fi sfârșit" (gl. 9, sh. 7). într-aceia pace dară, stricăciune, răscoală sau alt sămn de neaședzare nu va fi, nici ah învrăjbitoriu să va ivi, precum dzice prorocul: „Nu va rădica

niam asupra niamului sabie, nice să va face de-cuia războiți" (*Isaiia* gl. 2, sh. 4). Și Ioan mărturisește: „Și va șterge Dumnădzău toată lăcrăma de la ochiul lor și de-cuia moarte nu va fi, nici plângere, nici vaiet, nici durere va fi de-cuia" (*Apocal.* gl. 21, sh. 4).

Aceasta pace, Dumnădzău părintele, prin trimisul spre a norodului omenesc mântuire, unul născutul său fi iu, credzitorilor lui au dat. Pre acesta unul născut al părintelui, din preacurata fecioară Mariia și din Duhul Svint, îngerii născându-să vădzindu-1, cu păstorii împreună cânta: „Slava celui dintru nalturi, Dumnădzău, și pre pământ pace, întru oameni bună voie" (*Luca* glava 2, sh. 14). /

Pentru a cestor în trei feluri și în trei locuri de pace legătură 99" chipuri, pușintelușe în ostenință zăbavă făcând, pușinteluș, iarăși dzic, înainte a ceti și a ispiti sirguiaște. Adecă în Cartea a triia, carea pentru aceste mai sus pomenite păci, șeptedzeci și șapte de ponturi cuprind, din carile multe și trupului și sufletului, în lume, într-aceasta și în cea fitoare, precum a-ți folosi cunoscut și priceput iaste; nici în giuământea alergării, ce acel desăvârșit al curgerii țenchiu neoprit alergând, a agiunge silește.

CONEȘUL CĂRȚII A DOA

PREDOSLOVIE PENTRU LEGĂTURA
PREFERICIȚII PĂCI

100'- PENTRU A PRAFERICIȚII ÎNTRE LUME ȘI
ÎNTRE ÎNȚELEPT, SAU ÎNTRE TRUP
ȘI ÎNTRE SUFLET PĂCI ȘI PENTRU
VREMENNICĂ ȘI VECINICĂ PACE
LEGĂMÂNT ȘI AȘEDZARE.
AȘIJDEREA PENTRU A TRECĂTOARII
ȘI FIITOARII LUMI BUNA CHIVERNISALĂ

CARTEA A TRIIA

PONTURI 77

De vreme ce în lume, într-aceasta, omul născându-să și trecătoarelor acestora obștindu-să iaste, aceasta iaste vitejiia, aceasta iaste vredniciia, ca prin amestecăturile și neaședzările vremii aceștia cum între lumești, așe între cerești, cum între suflet, așe între trup, cum între oameni, așe între Dumnădzău împăcat și în liniștea sufletescului liman aciuat să fie; și de vreme ce nepriiatenul omenescului niam, Diavolul, mai vârtos între trup și între suflet gălciavă, neprietenire și neînvoire a fi pururea a îndemna și a invita obiciuit iaste, spre a cestuia vrăjmaș nepriiatin biruire și a tuturor gălcevilor și nepăciuirilor grabnică stâmpărare, și precum a vremennicilor, așe a vecinicilor 100" cilor bună / alcătuire și aședzare, cu aceste înainte înșămnate ponturi bine a-ți agonisi și frumos a te chivernisi vii putea.

Ca bine fericește și cu odihnă al vieții cust precum să fie omului de pofit și de cercat, iară cel rău și blăstămat precum să fie de scărândivit și de lepădat, fietecine carile adevărat om iaste, adecă carile cu întriagă minte că să slujește iaste vrednic a să chema, pre lesne-i iaste a cunoaște și a mărturisii. Că nu rău și fără socotială, ce bine și cinsteș iaste de viețui t, ca fericit să viețuiască. Și mai mulți, carii nu de tot sint domoliți, adecă deprinși cu ispitirea, ce nu numai aceia, ce fietecine (câți cătră aceasta de-a tocma sint) năravurile rele și păcatele a le dezbrăca și a le scutura, iară bunătățile a le agonisi și a le îmbrăca ari vrea și ari pofți. Cătră aceasta dară, întâi îndemnătoarele și niipingătoarele pricini trebuie a ști, carile precum cătră bunătăți îl îndiamnă și îl înviteadză, iară de la răutăți îl oprese și îl înfrâniadză. Și încă mijloacele și tocmelele a cunoaște i să de, carile spre a cestii buni nevoiță agiutând, ca și spre a lor deplin facere a urma să poată. Cu acel săvârșit dară și eu că de demult unele ca acestea gândisem, și de prin multe locuri câte una, câte una culesesem. Acmu întru aceasta ce mă aflu vârstă, iarăși acelea gândind, cu slove a înșămna vruiu. Că precum folositoare să fie cunoscut iaste, încă și pentru cele nitoare, am pus socotială, căce acestea pre suflet a-1 înformui, "Întări, a-1 povățui și la cele drepte și cinsteșe a urma, munții Șesuri și hârtopile câmpuri îi face și ascuțite simcele a-i "Pune pot, dintru carile măcar de nu și toate, ce iarăși măcar "nele, că și acelea în multe feliuri pre cei din multe feliuri a-i lăti și a-i urni pot.

Neștiința și necunoștința a lucrurilor, carile pre lesne sint "a cunoaște, sau nesămăluirea și oamenilor negândirea a multe "tăți pricină iaste, adecă în părăsirile bunătăților și în "nisirea răutăților sau a păcatelor. Cade-să dară înainte vreo Șuința a purcede, ca de-cia a ascunsului inimii știință să nu

lipsască. Neștiința dară mai vârtos încă să află în ceia carii multe a ști și a multe lucruri cunoscători și pricepători a fi li să pare; și mai mulți (căci adevărat și precum să cade) n-au cunoscut *wi*" nice singuri pre sine, / nice lumea, nice celea ce sint în lume, nici pre Dumnădzău, nici voia lui, nice bunătatea și răutatea, nici a acestora sfârșitul, nici ieșitul, nici pre a lor acea birșe fericire. Pentru aceasta mai vârtos de strigat iaste: „O, oarbele a oamenilor minți, o, săracele de lumină!" De vreme dară ce pentru oameni dzic, nici eu pre mine mă feresc, căci și eu unul din cei mulți precum să fiu cunosc, ce precum au dzis oarecine: „Ce-i adevărat și să cade nevoieș și întreb și tot într-aceasta sint". Așe dară, și pre alalți de aproape ai miei, într-acesta chip a-i face vrere-ași.

PENTRU LEGĂTURA PĂCII

PONTUL I

1 Cunoaște-te   Intăiași dată dară, la cuprinderea bună-
pre tine   taților trebuie înțelepciune, adecă averea
                                 minții, pentru lucrurile carile sint adevărat de
cunoscut și drept a să giudeca, adecă sama a li să lua sint
vrednice. Și dintăi, căci omul și mare vecin și de aproape își
iaste, singur pre sine a cunoaște i să cade. Precum odănoară
unul din cei șapte ai grecilor înțelepți dzicea, Thalīs filosoful:
„Cunoaște-te pre tine"⁶⁷. Căce fietece, celor cunoscători cu
fapta, lesne să vede. Inșă adevărat, așijderea, celor necunos-
cători, cu nevoie iaste. „Aceasta dară a fără isprăvii și a ne-
107 socotiții / lor pricină iaste", precum au scris Lactanțius (cartea
1, gl. I)⁶⁸. Cătră aceasta dară omul pre sine cunoscându-să,
cunoștința nu numai a celui pre dinafară om, carea iaste a

Diogenes Laertius, *Stoicorum philosophorum dogmata*, I, 40.

Lactanțius, *Divinarum institutionum*, I {*De falsa religione*, I}.

trupului, ce și a celui pre dinlontru om, carea iaste a sufletului, și celea ce stăruiesc spre a sufletului cuprindere, „căce partea aceasta mai mare preț decât trupul are"⁶⁹. Iată dară că de cunoscut „ce sintem și ce a viețui ne naștem, care orânduială ni să dă, Dumnădzău ce ț-au poruncit să fii și cu care parte în lucrul omenesc ești aședzat, învață"⁷⁰.

Omului, precum de vrednicie, așe de nevrednicia firii sale, de gândit și de socotit iaste. Vredniciia, adecă cu carea omul pre alalte pemintești pre toate întrece, mai vârtos că duh sāmălutoriu are, adecă are minte adevăratele a înțelege și bunele a vrea plin de toată slobodzeniia, ceresc oarece și dumnădzăiesc, ca cu acestea podoabe și dzestre omul spre buna viețuire să să slujască, iară nu spre rău să să slujască; nice pre dânsule cu blăstămățiia, nevrednicește să le strice și să le scârnavască, ce totdiauna de acea dumnădzăiasca parte oarece vrednic să facă ca nu, om fiind, viața nu a omului, ce a dobitocului să poarte. Căci și *Svintele Scripturi* pre oamenii carii uu cu tocmală omenească viețu/iesc, porcilor, căinilor, lupilor⁷¹ altor jigăanii îi asamănă. De rușine iaste să ne fie când, oameni fiind, dobitoacelor să ne asamănăm, ca nu cumva să ni să dzică: »Au nu vă cunoașteți inșivă pre voi?" [*Cor., Car. 2* gl. 13, sh. 5). Dintr-altă parte, omului a sa nenehărnice și prostime de socotit⁷² iaste. Adecă că omul departe stă de Dumnădzău, nu mimai u locul lăcuinții, ce și vârtoșala firii; căci plăzmuirea (și încă decât ingerii mai gios) din țărna și dintr-a pământului lut făcut trup purtând, măcar că cu duh de la Dumnădzău însuflețat, numai muritoriu slab și cu multe lipse și mișeiii împregiurat si suppus iaste. Deci dară, să nu să mai de-a firea decât iaste socotească și cu deșartă mândrie înflându-să să să mândriască, ce numai cât de deșert și mișel lucru să fie, omul să cunoască (inșă **pană** când asupra celor omenești va fi sprejnit). Acesta

⁶⁷ Cp. Andrea Wissowatius, *Pietatis sectandae rationes*, în *Stimuli virtutum, fraeria peccatorum*, p. 161.

⁷⁰ Persius, *Satirae*, III, 67-68, 71-73.

clară, adecă omul, preaputernic va fi când cu înțelepciunea neajunsele lui va plini, și aceasta pururea socotind să gândiască: „om sint, și nu Dumnădzău”⁷¹; și iarăși: „om sint, iară nu dobitoc”. Pentru căce pre om, partea lui cea mai rea, adecă carnea, cătră cele pemintești și cătră păcate îl trage, și

10] războindu-să cu războiul cel dinlontru, adecă / cu duhul cel sămăluitoriu, precum și cei suppuși obiciuți sint asupra stăpânilor săi vecleniri și rocoșeniri a face. Pentru aceasta, cu mare pază, bună straje de nevoiță a pune să cade, ca pre suppuși și pre cei ce suppuși a fi să cade, ca să fie diasuppra și să biruiască să nu lași; nice pre tine de la aceștia ca de la niște vrăjmași și neînfrânați cai, spre relele necuviniri și grozăvii a te răpi să te lași. Socotială driaptă și întriagă pre greșitoarea poftă să o stăpâniască, ca nu singur pre tine, pană nu vei fi bun sau pană nu te vei face bun, să te iubești; căce altăceva, fără numai binele, a iubi nu să cuvine. Pre însămnarea clară a ceii de obște omeniască fire încă și agonisitele sale obicei și adctiuri pre amănuntul cercetând, fietecine a cunoaște trebuie. Căci unul iaste dat spre veselie, altul spre întristare și mânăciune, altul spre îndrăznire, altul spre frică, altul spre vrăjmășie, altul spre milostivire, altul spre rușine, altul spre zavistie, altul spre mânie, altul la curvie și la alte pofte rele, altul la iubire de argint, altul spre scârnavă mândrie *iproci*. „Pre a sa, dară, fietecine, minte să cunoască și ascuțit și a bunelor și a relelor sale giudeț să să arete”, precum au scris Țițeron, 1 [-a] cartea a *Facerii*. §II

W] aicea dzice aceasta: „Sfătuiăște-te pre tine: dzi ție, cine să fiu!”⁷²

Pentru aceasta, cunoscându-te la ce păcat să fii mai aproape, aceluia puternicește împotrivă să-i stai, și cu acest dinlontru nepriiatin, carile cu tine ades războiți a bate obicinuit iaste, ades că-ți iaste cu dânsul a te bate să gândești și cum și în ce felin îți iaste a te lovi, în minte să-ți fie.

⁷¹ Thomas a Kempis, *De imitatione Christi*, III, LVII, 3.

⁷² Cicero, *De officiis*, I, 31.

Dintru a sa cunoștință, omul de la spița **2. Cunoaște pre** cea de gios mai sus a să sui trebuie, adecă la **Dumnădzău** a lui Dumnădzău cunoștință, deși dară Dumnădzău cu omeniască socoteală nu să cuprinde, precum și sufletul omului. Pentru carea necurații să ciartă, căci pe dânsul a fi îl tăgăduiesc. Numai adevărat a fi prin alte socotele să ispitiască, mai vârtos de la a lumii părți, și nu numai de la cele mai mari, ce și de la cele mai mici și de la singure a omului mădulări, la adevărate sfârșituri și slujiri, cu tocmaiă orânduie, carile, acestui lucru prea bine orânduit, pre un meșter orânduitoriu cu înțelepciune și cu putere preainaltă a fi arată. Acesta dară iaste Dumnădzău! (caută *Psalms* 19; *Romani* 1, *înțelepciune* gl. 13). Care Dumnădzău substare duhnicească și preadesăvârșit iaste, și pentru aceasta iaste vecinie, fără de început, din singur de sine, nu de la altul / trăind; de-ciia singuratec numai, atotputernic, atâta cât ori fiecă ari vrea, desăvârșit a face poate; atotștiutoriu, așe cât nemică orice s-au făcut, orice iaste să să facă decât măcar pre ascuns nu să ascunde; de tot bun, carile de bunătate să bucură și răutatea urește; preasvint, preadrecht, carile fietecui după faptele lui răsplătește: bunilor, cereștile bunătăți, iară răilor, muncile împărțind. Acesta, ca soarele (numai nevădzut) viețuind, mtelegând și cu slobodă voie biruind, în ceriu petrecând, prin radzele Duhului său de la dânsul trimis, fieteunde chivernisește ⁷³ tocmește. Acesta, a lume ca aceasta, a părților ei și a Wiitorilor ziditoriu iaste. Pentru aceasta dară, Dumnădzău] § îndreptătoriu cel prea de sus, de la zidirile sale cele cu înțelegere cuprinse, cu cuvioasă și prea mare cinste, cu slujbă ⁷⁴ cu ascultare, ca de la nește datornici, a să cinsti și a să slăvi ⁷⁵ cade, pre carele Epicuros⁷⁶ (deși zidirea și mai denainte ⁷⁷noaștere, adecă proniia, necurațeste tăgăduia) pentru ⁷⁸âlțimea firii acciia de cinstit o au socotit.

* Corect: Epictetos, 'Eyxé-PiSLOV, XXXI, 1.

Preabuna dară a lui Dumnădzău cinste și ascultare iaste:
 „Poruncile lui a urma și, cât în puțința omului ar fi, după
 104 dânsul a îmbla" (*Efes.* gl. 5, sh. 1). / De însămnat iaste dară
 întru a lui Dumnădzău cunoștință, nu pre atâta a firii sale, a
 ființii ceii ascunse, pre cât mai vârtos a voii sale ceii de la dânsul
 descoperită, cu cunoștința a cuprinde. Adecă, ca să știe omul
 ce poștește Dumnădzău de la dânsul și cum în dumnădzăieștile
 porunci - mai cu de-adins prin Iisus Hristos, fiul lui
 Dumnădzău, unul născut - date să îmbeie. Și iarăși, ce va cu
 oamenii să facă? Adecă celor ce ascultă de dânsul, făgăduitele
 a nepoveștelor cereștilor bunuri, iară neascultătorilor urgile
 a grelelor munci (de carile, de amândoaă, după aceasta pre
 amănuntul iaste de dzis). Celuia ce să lipește cătră Dumnădzău
 precum să fie Dumnădzău îi trebuie a crede, încă precum iaste
 și darnic, adecă milostiv, cătră cei ce-1 cearcă pre dânsul (*Evrei*
 gl. 11, sh. 6). Această în Dumnădzău credință de să va cu
 sufletul deplin cuprinde, face-va ca lui Dumnădzău din inimă
 a sluji să vom. Adecă bunătatea și curăția lui plăcută și de
 dânsul poruncită cu lucrurile a o deprinde, iată dară că lui
 Dumnădzău a plăcea te învață. Că: „Cine-m dzice pre
 Dumnădzău cum cunoaște și învățăturile lui nu păzește
 minciunos iaste" (*Ioan, Cartea 7* gl. 2, sh. 4; caută și *lereni*.
 gl. 22, sh. 15, 16). Pentru Dumnădzău, nu atâta știința cea
 W5 privitoare, pre cât cea practicească / a ști, nevoie a pune
 trebuie; căci aceasta mai vârtos decât aceia a lui cunoștință
 înainte ne aduce și aceasta folosește, ca pre dânsul cunoscând,
 să iubim, ca să ne iubim de la dânsul.

3. Iubește pre Acele a lui Dumnădzău de bine faceri în
 Dumnădzău, oameni [de] milă date, trebuie pre dânsii
 făcătorul de ca tră Domnul acesta, adecă ca tră părintele de
 bine bine
 bine făcătorul, carile pre dânsii cu dragostea
 sa i-au îmbrățășat, spre iubire să-i împingă și să-i îndemne. Căci
 omul trăiaște, căce are viața și cele ce spre purtarea vieții caută,

precum mintea, socotială și alalte, de la Dumnădzău, meșterul
 cel dintre-nalturi, acestea toate purced, măcar că oarecarii
 acestea a firii au scris; că această fire atâta de mare înțelepciune
 și putere având, cât cu mutat nume, Dumnădzău iaste. Carea
 între limbi au cunoscut Seneca, a căruia graiuri de cinstit
 vrednice sint, carile au scris *Pentru de bine faceri*, cartea [a] 4 [a]
 gl. 3 și cele mai pre urmă. Cu mult mai vârtos noi, creștinii,
 căroră darul lui Dumnădzău s-au luminat.

Aceasta cunoscând, pre Domnul de bine făcătorul și de noi
 iubitorul cu tot sufletul și cu dragă inemă a-1 iubi ni să cade.
 Dragostea dară cătră Dumnădzău de la noi într-acesta chip a
 să arăta trebuie, că aceia iaste lui plăcută să facem / și poruncile 10?
 lui să păzim (caută *Ioan, Cartea 1* gl. 2, sh. 3). Oricâte acesta
 ne poruncește, măcar că și foarte grele să par, să le și urmăm
 și să le și facem; și câte acesta oprește, măcar că cărnii noastre
 sa placă, să ne oprim și de dânsule să ne părăsim. Căci „acela
 a lui Dumnădzău mântuitorului dar, carile tuturor oamenilor
 au luminat, ni-au înștiințat ca necurăția și lumeștile poște
 kpădând, cu stâmpărare, drept și curat să viețuim și aceasta
 intru acel de acmu vac" (7/Ygl. 2, sh. 6[= 11] și sh. 12). De
 °ni în lumină (adecă în svinjenie) îmbla, precum
 ^Dumnădzău iaste în lumină", obștire avem împrumut (*Ioan,*
Cartea 1 gl. 1, sh. 7). Pre Dumnădzău iubind, obiceiile noastre
 ă îndreptăm, ca curați cătră curat a merge și lui a plăcea să
 putem, de vreme ce Dumnădzău, cu lanțuh de aur al de bine
 feerii lui, la sine ne trage, și de câte ori cu ale lui daruri ne
 slujim, de atâtea ori spre a sa dragoste să ne ațîțăm. Să nu ne
 dobitoacelor asămănăm, carile cu ghindă hrânindu-să și apă din
 Păraie bând, puțin gândesc de unde acestea lor pre lesne să le
 v1 - încă să nu, și mai rău decât dobitoacele, fim, dintru carile
 = puține, pre carii le grijesc, și oarece de bine facere pricep,
 ce o iubire oarecarii îi urmadză pre/cum căinii, caii, filii și W6
 alalte, de carile știința și istoria mărturisește. De temut iaste

să nu ne pre noi oarecine!, în dumnădzăiescul giudeț, acestea a dobitoacelor pilde mustre.

4. Cunoaște a lumii aceștia deșertare

încă omului trebuie lumea această de gios a cunoaște și în puțin a o socoti, nu pentru căci de la Dumnădzău în chip frumos și împodobită iaste, ce căci oamenii în chip rău cu dânsa să slujesc și cu altele ce în lume să cuprind. Ca acestea sint avuțiile pămintești și poftele trupului și iubirea de slavă, precum dzice un frumos stihotvorț: „Poftirea cinstii și avuțiile și spurcata desfătare, pre aceste trii în loc de trii dumnădzăi lumea le are”. Cu acestea și cu a cestora poftes (ca cum ar fi niște bunuri prea mari) cei mai mulți oameni la păcate să dau și de la a bunătăților cale să abat, precum Atalanta, cu merele cele de aur pre lângă drumul alergării prin Hippomanes aruncate ca să le culiagă, cuprindzindu-să, cu alergarea s-au întrecu⁷⁴. Și măcar acestea și bune de s-ar la față părea, numai prea adevărat deșerte, minciunoasă și trecătoare sint. Asemenea strălucitoarei stecle, dară fragidă, asemenea comediilor carile după scurtă vreme sint lipsitoare, asemenea oarecărora poame, 106” carile / împregiurul lacului unde odănoară Sodomul au fost, a să naște, să povestesc, carile pe dinafară chipeșe și frumoase sint, iară de vei strânge, plivă, putregăiți și fum vei afla. Așe socotește: nu sint acestea pană într-atâta ca omul ce iaste cu inema întriagă, sufletul cătră cele de sus îndreptat fiind, la aceste pemintești pogorându-1, cu a lor învățatură să să ție și într-acestea fericirea să să aședze? Căci într-acestea altă nu iaste, fără numai căptușituri, amăgele și mascarale. Aceasta priceput-au Solomon, carile întru împărățască stare întărit cu avuții, cu cinste și slavă mare și cu desfătări, însă înțelept fiind, acestea au priceput deșertări a fi și de acestea în *Echisiiastul* său au mărturisit (gl; 1, sh. 1). Așiiiderea, Septimius Severius, de

⁷⁴ Ovidius, *Metamorphoses*, VII, 316; X, 560 sq.

gjos om fiind, prin multe stepene la împărăția romanilor s-au rădicat și morții aproape fiind, au dzis: „De toate fui și ceva nu mi-au folosit”⁷⁵. Adevărat dară că avuțiile lumești multe sarcine sint, pre cel dintr-această viață ieșitoriu îngreindu-1 și celui ieșit neînsoțindu-să. Adecă de dânsul rămâitoare, carile și grije de primejdie cer, cu mare nevoiță și cu multă frică să păzască și cu multe feluri de întâm/plări impresurate pre lesne 107 să prăpădesc. Cinstile lumii aceștia nestătătoare și fumului asemenea întru-nalturi întindzindu-se, ce îndată peri toare. Necinsteșele trupeștile desfătări dulceață decât a mierii mai multă au, ce mai pre urmă în amară fiere să întorc. Pentru aceasta, oricine adevărat înțelept iaste, de va aceste pămintești lucruri cu minte înaltă căuta, nu le va în loc de mare lucru socoti, ce copilăreștilor gioeuri le va potrivi (precum pre acestea Valerius Marele în cartea a șesea la sfârșit li-au numit)⁷⁶. Precum pentru întărătările răutăților și îndemnările a face păcate a opri, drept apostolul Ioan învață: „Să nu iubim lumea aceasta, nice carile sint în lume, precum sint poftele trupului, Poftele ochilor și mândriia aceștii vieți” (*Car. 1 gl. 2, [15-16]*). Căci cine acestea curând trecătoare iubește, și pre Dumnădzău iubi și voi lui a sluji nu poate, și pentru aceasta nice în veci rămânea. Căci și lumea aceasta, și părțile ei, și toate să vor rece. De socotit dară ne iaste în ce chip în svintele împreunări fi ni s-ari cădea (*Petru, Cartea 2 gl. 3, sh. 2[=11]*).

STIH

Lucru mare, o, minte, ceriul socotește,
Cele pemintești, fără socotele lucruri prost le numește.⁷⁷

⁷⁵ *Historia augusta* (Seuerus, XIX); Sextus Aurelius Victor, *T)*

⁷⁶ *cașaribi* *S. historia*, XX.

⁷⁷ Valerius Maximus, *Factorum dictorumque memorabiliūm*, VI, 9

” *muta tio ne moruni aut fortunae*).

⁷⁸ Cp. Andrea Wissowatius, *De hominis vera beatitate consecanda*,
⁷⁹ *Stim. li iurnaum, fraena peccatorum*, p. 113.

107 Cu răi ochi caută celora ce poți piarde, nu într-atâta de mare lucru proastele a lumii aceștia să le prețaluiești și pentru dânsule să greșești și sărac să te întorci. Nu cumpăra atâta de scump a te căi. Ferește-te ca nu binele tău cel mare în țărână să cadă și cu țărna să piiaie. Omul înțelept și curat, în pământuri, într-acestea, pururea nemernic și oaspe a fi să să socotiască; și nu precum aicea fiind înfipt va avea scaun, ce numai în scurt sălașul îi iaste a-1 muta (*Paralipomenon, Cartea 1* gl. 29, sh. 15; *Psalm 39*, sh. 13; *Evrei gl. 11*, sh. 13)–Noaă moșie ceriul.

5. Din toate, Din socotială a tuturor lucrurilor, sufletul
sufletul la cătră Dumnădzău să îndemnăm. Din toate
Dumnădzău lucrurile a lumii acestuia, carile sau cu mintea,
să aibi sau cu chitală să pricep, omului întreg și cu
minte slujindu-să trebuie a lor izvor și începătură, firea și ceința,
puterile și slujirea căutând și pricină apucând, pre Dumnădzău
izvoditoriul tuturor a ruga și pre sufletul său spre a lui cinsti
și umare a întoarce. Căci acesta al nostru preainalt
Dumnădzău aceasta va, și noaă aceasta a face poruncește.

6. Cunoaște De chitit iaste sufletului ce și în ce felu
frumoasa înțe- . a f. înțelepciunea. înțelepciunea iaste
108 1-P<1>> > decă / adecă postanovanie, adecă
fapta bună supstare a tot lucrul cu cinste a face sau după
cinstitele pravile a trăi; iaste driaptă și orânduică a sufletului
întăritură; iaste priceperii fiece pre lesne în cale a-i pune; iaste
a omenescului suflet sănătate și accia (adecă sănătatea sufletului)
cu mult mai vârtoasă decât a trupului. Iată dară că mintea
sănătoasă a fi de pofit iaste, și aceasta cu mare nevoie de silit
iaste. Cât, dară, de frumos, și de mângăios lucru iaste
înțelepciunea! Căci făcând ca întru dragostele și în lucrurile
oamenilor frumoasă chivernisală și cuviință să fie și, ca cum af

fi o frumoasă răsunare, cu mult decât ceia a musichiei mai cu mângăiare cuprinsă. A carii înțelepciuni, cinsteșele și frumoase frumusețe de să vor cu a sufletului ochi privi, pre a sa mare dragoste în oamenii cei cu priceperea cuprinși a așța poate; precum au cunoscut Platou în *Fedrus*, și de la acela Tițeron [*Pentru trebe, Car. 7*^{7*} și *Seneca, Cartea 775*^{8*}), unde scrie: „De ni-ari fi pre lesne a bărbatului bun sufletul și inima a privi, o, cât de frumoasă față! O, cât de svint, cinstit și dulce fulgerând, adecă străluminând, am vedea-o! De-aici cu dreptate, de-acolea cu puternicie, de-aici chivernisală cu socotială / și cu înțeleptie luminând" *i proci*.

înțelepciunea, din singură de sine, de laudă vrednică iaste; mcă mai vârtoș de la ceia carii înțelepciunii nu urmează, ce numai deacă din bunele fapte cunosc într-alții, o laudă; căci așe cum să cade și să cuvine să poartă, măcar că ea laudă nu Poftește. Omul prin înțelepciune nu numai ingerilor, duhurilor cerești, ce și singur lui Dumnădzău să asemănă. înțelepciunea, „lace are, prin svințenie lui (adecă lui Dumnădzău) să răduce. ^c înțelepciunea pre pământ un lucru ceresc și dumnădzăiesc laste. Cine bunele fapte și altele-și frumos tocmește din om Dumnădzău a fi poftește, și [Dumnă]dzău a fi să cade de vreme „a învoințelor îngiugare și potrivire au (caută Epictetul, *Cătră ^iani, Car. 2*, gl. 19^{9*}). Cine dară, fără numai cel de minte „ac și n.11 adevărat om, cuprins de înțelepciune și cu dânsa 'nipodobit a fi nu va nevoi, cu atâta cu cât ari putea om deplin „să facă și mai vârtoș dumnădzăiesc și aceluiași Dumnădzău „să asemene! Dară căci:

^{7*} Platon, *Phaidros*, 250 b-d.

^{8*} Cicero, *De officiis*, I.

^{9*} Seneca, *Epistulae*, CXV.

^{10*} Arrianus, *AiccrpiPca 'ETTXTrjou*, II, 19.

7. A înțelepciunii sau a bună-tății poamă sau roadă

„Acea a dreptelor fapte frumsețe, de-îlipsi mulțemirile, nu să clătește”, adecă c nu-i strică.

Să videm precum înțelepciunea nu numai floare are, ce încă și roadă dulce și cu dulciața a rădăcinii / 109' amărămea călcând, lesnirea și îndemâna cea adevărată aduce.

Buna-știință a ascunsului inimii

Căce întâi înțelepciunea din sine a într-adâncului inimii (adecă a bunii-știință a ascunsului inimii) îndemnare spre bucurie aduce. Că de vreme ce a omului suflet singur lui precum să cade cinstesi, drept să fie viețuind, îi mărturisește și încă acmu (într-acesta veac adecă) lucrurile-și precum trebuie și să cuvine că le lucriază îi svitește: „Dintr-aceia a sufletului nepovestită fântână liniște, bucurie și veselie izvorește, pre toate, a toate lumeștilor întrecând desfătări și covârșind desfrânări” (*Pildele* gl. 15, sh. 15). Așijderea și pace într-unlontruri, în cele dinlontru gâlcevi, prea mare odihnă și liniște iaste. Mai vartos că „singură înțelepciunea numai bucurie fără grije vecinică stă, și măcar că unele ca în chipul miorilor împotriva să pun, dară niceodată miorii pe dzi biruiesc, adecă niceodată înțelepciunea de la cineva să biruiaște” (*Seneca, Car. 27*)⁹². Căci „numai pre o cărare, prin a înțelepciunii adecă mijloc, a odihnii vieți adevărat să arată”⁹³. De-cia cătră împotriviri și împoncișeri nepovestite ajutoriu să rădică și împotriva a făcătorilor de rău, a răilor voroave și năpăști hireș de aramă 109" zid să face. / Nemică (rău) într-ascunsul inimii știind, „de vreo vină nu să va stidi, nici de vo pobrozire fața i să va galbeni”⁹⁴.

Dintr-același a bunii-științe a ascunsului inimii izvor ca acesta curge. „De nu va, pre voi, inima voastră vinovați

⁹² Seneca, *Epistulae*, XXVII.

⁹³ Iuvenalis, *Satirae*, X, 363-364.

⁹⁴ Horatius, *Epistulae*, I, 1,61.

da, încredințare aveți cătră Dumnădzău” (mărturisind svintul *Ioan, Car, 1* gl. 3, sh. 21). Și după aceasta nedejde bună și vârtoase pentru prea mari bunuri și izbânde carele sint să afle.

Înțelepciunea dară și bunele fapte și pre g Dumnădzău cei de unele ca acestea iubitori, dreptilor, cura-Dumnădzău, preabunul, pre o parte încă t ^ . . * ^ ^ e pre pământ, într-această de acmu viața îi cu £⁹⁵ daruri dăruiaște, și precum dzice Isaiia:

„Dziceți dreptului, de vreme ci-au fost bun, ca roadă lucrurilor sale să mănânce” (gl. 3, sh. 10). În paza lui Dumnădzău sint curații; acesta pre singură a sa pronie preste dânsii întinde și lățește, rugile lor la vreme de triabă puse cu bunăvoie îi ascultă; pre dânsii din primejdii îi oprește și-i scoate. Așijderea, de vrăjmașii lor nepărăsit îi apără. A lui Dumnădzău cătră drepti, de ale sale de bine făceri pilde la arătare și de pomenire stau, precum Enoh din pământ, ca moarte să nu vadză primenit; așijderea Iona, în adâncimea și lățimea apelor păzit; Ilie, cătră / ceriu rădicat; Lot, din a //d Sodomului ardere mântuit; Daniil, din fâlcile leilor și cu a lui trîi soții, din mijlocul parai a Vavilonului cuptoriu nemică betejiți; Petru și Pavel, din temniță, cu de mirat socotială, tzbăviți și alte multe, nenumărate, acestora asemenea. Pentru ^°sif, David, Ezechii, și altele, să le trec, caută *Psalms* [34],

91, 99, 145, la sfârșit. Neimăciunea mare ajutoriu și •Pejinală iaste. Cine de Dumnădzău cu fi iasca frică să teme, •da de nemică de altă să sparie. Celora ce pre Dumnădzău •bâsc toate (încă și celea ce rele să par) împreună să •criadză spre bine (*Romani* gl. 8, sh. 28). Moartea celor drepti • } ••• } • datorie a firii ceii săvârșitoare, iaste să să •cotiască lor nu strașnică, ce plăcută odihnire, adecă răpaos • iaste.

9. A înțelepciuni, a bunătății răsplătire, cea prea de sus preafelicita viața vecinică laște

Măcar că oamenii înțelepți cu celele bune să socotesc nu s-au slujit, însă lor după această muritoare vuată, după însăși moartea, cea preacinstită a înțelepciunii ceriască cunună din singur dumnădzăiesul dar orânduită le rămâne. Adecă fericita vecinică viață, în carea a deplinului și a

desăvârșitului bine slujire plinită să cuprindă. De omul pre pământ câtăva vreme în înmulțimea bunurilor pemintești să 110" ducă / poșteste viață, cu cât mai vârtos ca omul muritoriu, dintr-această muritoare zidire cu multe feliori de nevoiță mântuit, în lumea cea mai curată și ceriască, a duh simțitoriu, trup duhnicesc tare, nesticăcios și slăvit îmbrăcat purtând de pofuit și prea de dorit iaste (*Corin., Cartea 1 gl. 15, sh. 43, 44*). Așijderea, lucrurilor științii și a înțelepciunii lucruri urmând, toate lui (omului adecă) de triabă fiitoare deplin moștenind, de nemică lipsit, cătră preabunul și preamarile Dumnădzău și cătră a lui străluminată privire trimis cu dânsul (cu Dumnădzău adecă); și cu a lui unul născut fiu și cu svinții lui îngeri, cu întriagă părtășie învrednicit cu slavă ceriască și împărătiască încununat, cu desfătări și cu veselii de a omului fire neagjunse, neamăgitoare și cu vreo neîndemână a turburării neamestecat, în veci stătătoare și niciodănoară trecătoare (*Petru, Car. 1 gl. 1 sh. 4, 7, 8, 9* și iarăși *Psalms 16* la sfârșit; de-cii *Cătră Thesalonic., Car. 1 gl. 2, sh. 12* și încă *Cătră Cor., Car. 2 gl. 4, sh. 17*; și mai dzice *Timoth., Car. 2 gl. 2, sh. 10*). Așe ca omul prin svințenie dumnădzăieștiu firi părtăș să Fie (*Petru, Car. 2 m gl. 1, sh. 4*), și pană într-atâta cât din / om mai Dumnădzău să să facă. Acesta iaste binele cel mare, acesta iaste cea prea de sus fericire, cu a căroră priviri toate păminteștile bunuri deșerte și în greutăți amestecate să văd și adevărat că blăstămății și deșertări sint; cu a căruia bine nedejde, însuflețatul înțeleptul om singur pre sine de la răutăți și de la relele fapte a să război

(*Cătră Cor., Cartea 2 gl. 7, sh. 1*), și-ncă cu aceste fapte a să curați (*Ioan, Car. 1 gl. 3, sh. 3*). Cu a înțelepciunilor și a bunătăților trebuință a să agiutori îi trebuie. Așijderea i să cuvine a să înmulți în lucrul Domnului, știind că: „Ostenința sa să nu fie în zădar în Domnul" (*Cor., Cartea 1 gl. 15, sh. în sfârșit [58]*). Căci Hristos Domnul, fiul lui Dumnădzău, unul născut, de la Dumnădzău însămnatul și la oameni trimisul, aceasta au făgăduit și cu adevărate învățături în a svinta *Evanghelie* au întărit. Așe dară: „Curățâniia preste toate iaste lesne, având făgăduința aceștiu de acmu și a ceii fiitoare vieți" (*Cătră Timoth., Car. 1 gl. 4, sh. 8*), pre care viața vecinică: „Fiitoare dreptilor au giuruit Dumnădzău, a minți neștiutoriu" (*Titl. 1, sh. 2*). Socotește dară, nu iaste atâta de a să cinstirea curățâniia? măcar de-i și cu ostenința. Pentru aceasta, mai vârtos iaste de strigat cu poeticul: /

„Și-ncă să socotim înțelepciunea a o lăți cu faptele?"⁵⁵.
 Pase (om bun) unde înțelepciunea te chiamă,
 Pasă cu picior fericit,
 Mari de bine răsplătiri ești să iai.
 Ce stai?"⁵⁶.

Pentru aceasta, dară, de cele vecinice pururea să-ți aminte aduci. Această a cereștii de bine răsplătire, prea mare și vărtoase nedejde cu mintea fiind cuprinse, sufletului mare °dihnă aduce. Precum pietrii magnisului nu iaste odihnă, fără numai *în polus* (polos iaste stiaoa cării îi dzic moldovenii fusul prin carele ceriul să învârtește, carea niceodată nu să clătește, numai tot într-un loc să învârtește, spre carile piatra niagnisului trage). Mai denainte bunul săvârșit caută, carile fără Svârșit rămâne a vecinicii vieți, neîndoita nedejde din sine curăție naște, și curățâniia iarăși deplin a aceștiu vieți nedejde naște.

⁵⁵ Vergilius, *Aeneis*, VI, 806.

⁵⁶ Horatius, *Epistulae*, II, 2, 38-39.

La această țintă ție înainte puse, întru faptele tale totdeauna la dânsa a te nevoi și a te întinde caută. Caută de vedzi nedejdea luării de cinste între lucrători și-ntr-o ostași ce lucrădză. Nedejdii, credința vârtoase să nu-i lipsască, sau încredințarea pentru dumnădzăieștile făgade să nu să smintiască, căci acestea pre fietecare ostenința, măcar cât de amară, îndulci-o-va. /

H2 10. Păcatele
spurcate și
grozave

După aceasta, mai vârtos de socotit si de chitit iaste, întâlepciunn, adecă bunatati, împotrivă pusă răutatea și păcatul, ce și-n ce feliu iaste? Vina sau păcatul de moarte iaste a legii dumnădzăiești călcare, de la driaptă și cinstita socotială abateri și părăsire; iaste sufletului omenesc, prin răutate, stricăciune, sau prin spurcare, spurcată spurcăciune; iaste rea a sufletului boală, decât a trupului mai pătrimă. Dacă omul nu viețuiaște cum trebuie și cum să cade, nici cu cinste să apără, slugă și rob trupestilor poftesă face, și pre dânsule a stăpâni neputernic, prin carile mintea omeniască turburându-să, din statul său cade. De-ciia cu dânsule mai multe adăogându-să, nebun să face, mutelor dobitoace asemenea; încă decât dobitoacele mai rău, de vreme ce știind și vrând face răul. Aceasta de stihotvorți prin Țerțin, făcătoarea de otravă însămnată iaste, carea cu băutura paharului ei pre oameni în dobitoace îi primeni ia. Așe dară omul, prin păcate, singur pre sine demonului, adecă Diavolului și duhului prea rău, asemenea să face {Ioan, Car. I gl. 3, sh. 8 și gl. 8, sh. 44 și gl. 6, sh. 70}. De carile noi foarte tare a ne feri trebuie, că: „Care 112” om vreo răutate / oarecarea cu sufletul iaste păzind, Diavolului în inima sa loc arată” (Efes. gl. 4, sh. 27). Curățește dară sufletul tău de spurcatele a răutăților lături, spală imăciunele acestea și boalele acestea a tămădui și a însănoșea nevoiaște. O, cât de nesocotiți și nebuni sint carii trupul său frumos alcătuit, împodobit și mândru stolit a fi poftesc, iar pe suflet mai mult grozav, necurat și ne-mpodobit a fi îl lasă!

Socotește că de vei ceva cu cinste, măcar cu ostenind și cu greutate face, după accia ostenința și creutatea să va duce, iară cinstea rămâne. Așijderea, de vei ceva scârnav cu pofta face, pofta să duce, iară spurcăciunea rămâne din dzisa lui Caton Marele și a lui Musonius (*Cătră Gbelius*, cartea 16, glav. IO)⁸⁷.

Pre a păcatului spurcăciune și grozăvie, de o cineva la sine puțin vede, în pilda a altui cuiva păcătoș ca-ntr-o oglindă a o privi poate. Nu întru deșert și fără ispravă obianăoară lacomi, hilor săi celor tineri, clin necinstita beție a-i întoarce vrând, pe huoți robii, îmbătându-i, cu fapte necinsteșe înaintea ochilor lor a-i pune obiciuți era.

Vădzind dară tu pre cineva lucru necinsteș și necuvios făcând, / vedzi-te și pre tine, au nu și tu într-acela chip ești? Sau răutatea asemenea răutății lor lucredzi? Ce la altul ocărăști și defaimi, aceasta tu nu face, ce din streinele (adecă a altora) de tine prăvite greșele, pre ale tale îndreptiadză și a te păzi te învață, ca pre tine streinele primejdii păzit să te facă.

A păcatului nu începutul, ce sfârșitul îi caută. Nici fruntea, adecă începerea acelor ce cu îmblândzire peminteștile scârnave și mincinoasele dezmiardări și umbricioasele lesniri să arată să iai aminte, ce spre a sufletului privire te întoarce, ca după făcutul păcat să vedzi ce-i urmadză. Adecă, că după ce poftesă face, carele păcatul a să face poruncia, să răcesc și să lipsesc, atunca denaintea spurcăciunii

11. A bunătății
ciunii greutate
sa rădica, iară a
păcatului spur-
căciune rămâne

12. A păcatului
grozăvie sau
stricăciune la
căutat, adecă
de la alții pildă
să iai

13. A păcatului
faceri, rele
aduce cele mai

⁸⁷ Aulus Gellius, *Noctes atticae*, XVI, 10.

păcatului făcut, rușinea, căința și a sufletului amara durere vine, carile la omul cunoscătoriu în loc de muncă și de pediapsă îi sint (caută *Cătră râmleni*[^], 6, sh. 21).

14. Reaoa Aicea cea din ascunsul inimii reaoa știință a ascunsului inimii pre om probozește intr-arătare știință să cuprinde, de vreme ce cuvântul sufletului pre om, adecă pre trup, pentru rele facerile lui cătră a inimii pravile îl pobrozește (Romani [2, sh. 15). Că, deși nici un om a rău facerilor sale iaste știutoriu, 113" ce mintea ta, a aceii rele / dintr-ascunsului inimii științe, în loc de cercetătoriu, de martur și de giudeț încă, și în loc de muncitoriu și de pedepsitoriu îi iaste (caută-se Tineris, *Satira* 73)^{**}- Această a relii dinlontru inimii științe mușcare ca rodzătura viiarmelui dinlontru iaste. Și iaste ca cum ari fi o gustare mai înainte a celor mai de pre urmă a păcatului munci, cu carile mai pre urmă de rău făcătorii de la Dumnădzău sint să să ciarte (cerce-să Tațitus, *Pentru Tiberius Analius*, car. 6, gl. 6 și *Pentru Nerou*, car. 14, gl. 10)^{**}. Și iarăși adevărat iaste: „Cela ce greșește să tremure", adecă să să tiamă, dzice Seneca (*Car.* 97)^{***}-

Pedepsele

Și nu numai într-atâta facerea rea a păcatului să sprijenește, ce: „Multe durori păcătosului" (*Psalm* 32, sh. 10). „Și nu iaste pace necuraților" (*Isaiia* gl. 57, sh. 21; *Cătră Efes.* gl. 5, sh. 6). încă într-această viață de la Dumnădzău, cu feliu de feliu de boale și de greutateți să ciartă și alte date cu multe feliuri de tâmplari iarăși de la oameni cu nesuferite munci și aceasta făr de blândețe; încă și dreptilor, unele ca acestea a le vini aduce tâmplarea. Ce acea prea grea a păcatului muncă păcătoșilor rămâne. Când? Când veacul acesta să va sfârși, viața această

^{*} Iuvenalis [tradus: Tineris !], *Satime*, XIII, 1-4.

^{**} Tacitus, *Annales*, VI, 6; XIV, 10.

^{***} Seneca, *Epistulae*, XCVII.

trecătoare va trece la acel nemincinos mai de pre urmă giudeț dumnădzăiesc, / la carile nice o pricină de price le va folosi, nici 114" o suvăire, nici o aciulare sau supt pământ fugire vor avea. Atuncea necurații (o, de văierat iaste!), carii lui Dumnădzău a plăcea n-au vrut (o, de tânguit iaste!), nu numai de preabunul bine să vor despărți (o, cât de jalnică despărțire!), pre carile în viața lor a-1 agonisi îl putea, adecă: „Viața fericită ceriască de la carea să vor opri" (*Corth.*, *Car.* 1 gl. 6, sh. 10; *Galat.* gl. 5, sh. 19, 20, 21; *Apocal.* gl. 21, sh. 27). Ce încă cu dumnădzăiasca urgie (o, nesuferită durere!) osândiți în păraul focului să vor arunca, nu fără mari durori ardzind (o, cumplită muncă!) și cu feliu de feliuri de pedepse împreună cu ducătoriu și amăgitoriu lor, Diavolul, să vor chinui. Carea moartea a doa iaste, „din carea vreo ieșire nu să va mai da!" (*Math.* gl. 13, sh. 42, și iarăși gl. 15 [-25], sh. 41, 46; *Tbesal.*, *Car.* 2 gl. 11, sh. 8, 9; *Evreii* gl. 10, sh. 27; *Apocal.* gl. 20, sh. 15 și iarăși gl. 21, sh. 8). Moartea aceasta iaste a păcatului simbria sau liafă Și: „Numai păcătoșilor să da" (*Romani* gl. 6, sh. 23); „De veți după trup trăi, muri-veți!" (*Romani* gl. 8, sh. 13); „Pofta după ce să începe prășește păcat, iară păcatul făcut naște moarte" [*Iacov* 1, sh. 15). „Păcatul la vreme plăcut iaste, ca miiarea amestecată cu venin. Cea mai de apoi / a poftelor celor ce cu 114" sufletul războiu bat, într-acesta chip iaste" (adecă întâiu miiare, apoi venin) (*Petru Car.* 1 gl. 2, sh. 2). Și precum tâlharii, cei ce în chip de priiatini pre călători tumpinându-i, ~i omori sint obiciuiți, așe precum și sirinele (acestea să chiamă fee de mare) pre cei ce pre mare înoată, cu ale lor blânde și ^ângăioasă cântece precum să fie înecat și afundat să grăiaște, *tr-acesta chip ioav pre Amasa cu blând chip tumpinându-i, ^epădzindu-să, cu sabiia l-au pătruns (*Car.* 2, *Samoil*, adecă *hnpărăț.* 2 gl. 20, sh. 9, 10). Iată dară:

STIH

Carile sint de stricăciune le socotește;
Măcar cât de plăcute ar fi, liapăda-le!

15. Scurtimea De-cia de pomenit și de socotit iaste
vieții aceștia și fugirea aceștii pemintești vieți,
de pomenit, și scurtimea și fugirea aceștii pemintești vieți,
pomenită mult Pentru caci: „Aceasta viața asemenea aburului
folosește iaste, carile în scurtă vreme să arată și îndată
otăvii înflorite asemenea și în puținelușe vreme să prospetiadză,
înverdește însă pre lesne veștedzește și putredește" (*hai*. gl. 40,
sh. 6[-8]). „Nime pre cea de mâne dzi a-și făgădui poate, căci
neștiuta sară ce aduce nu știe". „Spune-m, cea ce dormi, poți
115" să nu te mai deștepți? / Dzi-mi, cea ce ești deșteptat, poți să
nu mai dormi de acmu? Dzi-mi, cea ce te duci, poți să nu te
mai întorci? Spune-m, întorsule, poți să nu te mai duci?" și alte
(Seneca, *Car.* 49). Și cătră aceasta: „In scurt a trăi și pre toate
dzilele numai o singură viață socotește!" (Seneca, *Car.* 101).

VERS

Pre toată crede dzua ție să o fie luminat prea de susus".
Prea târdzie iaste viața cea de mâne, trăiaște astădzil!"

(Dacă ai vreme, caută *Psalm* 95, sh. 7.)

Numai acesta dară adevărat trăiaște carile cu cinste și cu
svințenie viețuiaște. Adevărat dară că: „Spre a tuturor lucrurilor
conținerea nemică nu-ți va folosi, ca ades gândirea a scurtului
traiu, și a cestuia sfârșitul neștiut" (Seneca, *Car.* 114, la sfârșit)".
Pentru aceasta dară: „Curățirea a vieții și a obiceiilor tale pe
nedejdea a neadevărati dzile de mâne, sau la cea mai de pre
urmă a bătrânețelor vârstă, sau în dzua morții tale să nu te lași!"
(*Sirah* gl. 5, sh. 8). Nu atunca drept a vieții să-ți fie voia, când
îți va fi din viață pogorârea. Aicea mult folosește aceasta:

¹¹ Horatius, *Epistulae*, I, 4, 13.

¹² Marțial, *Epigrammata*, I, 15, 12.

¹³ Seneca, *Epistulae*, C.X.

STIH

Lase zăbăvirile, pururea au stricat a depărta cele gata".

Cu cât mai îndelung cu deprinderea păcatului te vîi îndelet-
nici, cu atâta mai cu anevoie, dintr-a/cea rea slujire întărită *ii5"*
și-nrădăcinată îți va fi a deprădăcina. Păzește-te să nu cumva
la Domnul și a lui nuntă cu fetele cele nebune a merge silești
după ce ușea s-au închis (*Math.* gl. 25, sh. [1-13]). Carele ești
cela ce știi că rău te-ai slujit cu darul lui Dumnădzău
(socotește), oare iaste să-ți dăruiască Dumnădzău din darul său
vreme de căință și de pocăință? „Carea rar știută și adeverită
iaste? (*Isaia* gl. 55, sh. 6; *Psalm* 32, sh. 6). Ferește-te să nu
floarea vieții tale demonului dai și de-cia numai hlujerile
Domnului a aduce să-ți fie voia. Ce după greșală (după păcat,
adecă) să nu, la oceanie, cădem, căci a pocăinții și a căinții pildă
dată ne iaste; ce nice să prea nedejduim, căci sfârșitul vieții
noastre neștiut și neadeverit iaste lăsat. Și nici atunca păcatul
a-l părăsi să gândești, când singur păcatul pre tine te părăsește.

Sfârșitul și despărțirea aceștii vieți, adecă **16. Moartea**
oarta, totdeauna ne gonește și ne întirește. **apropiitoare și**
Acesta pre noi, încă cât de sănătoși și de tari **netrecătoare**
¹¹¹ fietecare ceas, îndată a ne călca poate, și
arsta cea matoră și bătrână neașteptând, precum dovada cea
din toate dzilele învață.

STIH

Când, neadevărat; odată a muri, adevărat."/

Totdeauna dară, spre a nunții venire gătiți a fi ne trebuie, *ne*
¹¹² să nu, nenegățiți apuce. Căci în ce chip ne va cuprinde,

¹¹⁴ Lucanus, *De bello civili*, I, 281.

¹¹⁵ Cicero, *Cato Maior, sine de senectute*, XX, 74.

într-acela chip denaintea strașnicului și nefățarnicului a lui Hristos giudeț a ne giudeca ne va pune. De vreme dară ce vreme de viețuit ai, viețuiaște ca cum în ceasul de moarte ai vrea să viețuiaști; în ceasul morții, acelea nemică îți vor agiuta, pentru carile cu poftele te-ai îndeletnicit și păcate ai agonisit. „Cu aceasta împotriva dzilii morții să stai: mai denainte de tine, răutățile tale să moară” (Seneca, *Car. 27*⁶). De vreme ce viață poțești, dă-i de te gătește ca moartea prea puținele de mirosit a afla să poată.

STIH

Mort să viețuiaști, viu îți trebuie a muri;
Deprinde-te dară până a nu muri, a muri⁷.

Moartea dreptilor nu iaste în rândul cel mai de pre urmă a faptelor, măcar că prostește așe dzice (adecă moare), ce cel de la a ceștii muritoare pemintești vieți hotar, la acel a nemuritoare și fericirii cereștii vieți margine iaste trecut. De poftit lucru iaste, cu silitoare voințe, de la moarte în privală lucrurilor lui Dumnădzău a întră (Epictetus, *Cătră ariani*, *Car. U6* 53, gl. 5)⁸. Dară ce trebuie? Ca fericit pre tine moartea / să te apuce, învațe-te a trăi. Ca să drept a trăi poți, învață-te a muri. De și s-ari, în toate dzile, denaintea ochilor moartea afla, nemică de cele de lut, adecă pemintești, ai gândi, nici fără socotială de cele pemintești măcar cevași ai pofti (*Epictit, Enbiridion*, gl. 28)⁹.

⁶ Seneca, *Epistulae*, XXVII.

⁷ Andrea Wissowatius, *De hominis vera beatitate consecrandi*, 1°, *Stimuli virtutum, fraena peccatorum*, p. 117.

⁸ Arrianus, Aiccepipeu 'ΕΙΤΥΤΙΐrou, 53, 5 [referință greșită, loc neidentificat].

⁹ Epictetos, 'ΕΤχεiptSiov 1 referință greșită, loc neidentificat].

între aceste dară de pre urmă, și mai denainte de moarte și după moarte giudecata lui Dumnădzău stă (*Evrei* gl. 9, sh. 27), când Domnul nostru Iisus Hristos, de la Dumnădzău giudeț pus în străluminată din ceriu venirea sa, „giudeca-va viii și morții” (*Timoth.*, *Car. 2* gl. 4, sh. 1). în care vreme „aceste de acmu acoperite, acoperemânturile rădicându-se, să vor descoperi, unde fietecui după a sa faptă să va plăti” (caută *Romani* gl. 2, sh. 5, 6, 7, 8, 9, 10; și *Cătră ThesaL*, *Car. 2* gl. 1, sh. 6, 7, 8, 9).

Această dară a vinirii lui Hristos dzi și a giudețului de apoi ființă, măcar cât de târdziu, însă nu va trece. Dreptilor dară vesală, iară necuraților tristă și întunecoasă va fi (caută *Math.* gl. 25, sh. 31 și sh. 46). Aceasta dară fără greș așteptând, eurățește, drept și svințește a vieții de învățat ne iaste, ca: „La acel groznic ceas, neîntinați de păcate și nevinovați să ne aflăm” (*Petru*, *Car. 2* gl. 3, sh. 11, 14).

Nu iaste dară pentru ce bărbatul cu unia întrigă, în bun / aședzământ și în na alcătuire fiind, să să clătiască, să să sa sa turbure, pentru căci celor necurați câteva dzile într-această pemintească viață orocul a le cură să vede; că a cestora nărocită norocire, nu devărată și stătătoare, ce mincinoasă și zburătoare iaste, care ași în mare să va întoarce mișălătate; și măcar că dumnădzăiasca izbândire (răsplătire adecă) cu încetat pas și can cu piedecat picior pre dânșii a-i goni să vede, numai oarecând îi va agiunge, și zăbăvirea cu a muncii greime va răsplăti.

STIH

Prea-prea rădică-să înălțatură,
Cu mai grea să cadză cădzătură.

(Caute-se iarăși pentru această socotială dzisele *Psalmului* 1 la sfârșit, și *Psalm* 37 și mai vârtos *Psalm* 71.)

19. Să nu te turburi de asulele dreptilor Nici iaste pentru ce pre cineva de la a bunătăților învățatură, acela a dreptilor pe pământul acesta can împotriva sorț să despartă și să-1 depărtează, căci aceștia nu numai căci cu bunurile aceștii lumi puțin a să **părtași** să vad, ce încă mai vârtos despărțirea bunurilor și a voii slobode, a desfătării și-ncă și a singurii vieți multe răutăți, nevoi, a priimi și a suferi sint obiceiști.

Are Dumnădzău ziditoriul lumii drepte pricini a chiver-
117" niselii sale, pentru carile într-alt loc vom dzice, / precum odănoară aceasta preabunilor bărbați, svinților proroci și singur fiului său unul născut, apostolilor și svinților mucenici a să tâmpla au arătat (caută *Cătră evrei* gl. 11, sh. 36, 37, 38). „Spre stele, moale, pemintească cale nu iaste, pe aceasta înalții) dreptii iaste să margă". La acea fericită vecinică viață, „prin îngustă cale iaste de întrat" (*Matb.* gl. 7, sh. 13, 14). Pățimirea și a greutăților suferire, pentru bunătăți iaste pricină și materie (adecă aceasta iaste calea spre stele, adecă la ceriu) (caute-se Seneca unde scrie *Pentru pronie*)¹⁰⁰. Așe dară, aleșii să să deprindză și să să ispitiască, căci „bunătatea să ivește și să răutățile rușiniadză". Că ceia ce iubăsc pre Dumnădzău (încă și cele rele) spre bine împreună să lucriază (*Cătră romanii*¹⁰¹. ♡ sh. 18, 28). „Nu atâta intrarea, pre cât ieșirea aceștii vieți iaste de cercat. Și nu atâta acelea carele în lume acmu cu ochii cei trupești sint de prăvit, precât cele fiitoare în ceriu vecinice cu ochii sufletului sint de oglindit" (*Corin.*, *Car.* 2, gl. 5, sh. în sfârșit [18]). Așe dară, acestea ale lumii greutăți și pentru a sufletului curăție suferite pătimiri, cu mare dobândă să vor schimba. Care dară, înțelept neguțătoriu fiind, acestea va lepăda? /

¹⁰⁰ Seneca, *Deprudentu*

întu adevăr de credzut iaste, că nu 20. Fără cură- 118"
numai prin a lui Dumnădzău mai denainte țânie, nune
i , fericit

prin scrisoare insamnate porunci, ca bună-
tății și svinții căci ne vom închina, pre acea
desăvârșit a sa bună facere, cu darul său, întru fericire a agonisi
vom putea; ce mai vârtos, căci fără această de păzit temelie ca
pre un vârtos zidiu de nu le vom păzi, pre aceleași așe cum să
cade a le agonisi nu putem. Aceasta frumos dumnădzăieștile
învață cuvinte, precum *Cătră evrei* svințeniia precum să fie de
ummat „Fără carea nime pre Dumnădzău va vedea" (gl. 12,
sh- 14). „Și de nu să va înmulți dreptatea voastră mai mult
decât a fărșeilor și a cărturarilor, nu veți întră întru împărăția
ceriului" (*Matb.* gl. 5, sh. 20). „Și de nu veți întoarce și să vă
faceți ca copilașii, nu veți, în împărăția ceriului, întră" (*Matb.*

18, sh. 3). „întru acel ceresc Ierusalim măcar ceva întinat
"u va întră" (*Apoc.* gl. 21, sh. 27). La svintele sălașe a sălășlui
" să dă a merge fără numai celor ce sint svinți. Diiavolul, când
" ceriu lăcuia, din ceriu în tartarul cel mai dedesupt s-au oborât
Pntru căce? Pentru căce au greșit. Au tu doară, cu greaoa a
Păcatului sarcină încărcat, la locul acel înalt gândești că ti vii
"su? Acolo altă cale sau altă poartă nu să cunoaște, fără de
"astă / îngustă și strămtă, carea de singur Hristos Dumnădzău /18'
"atată și cu ale lui svinte urme călcată. Nu iaste ca cineva cu
deșartă nedejde singur pre sine să să amăgească, ca doară pre
"riș și prin nescare supunerii acolo a răzbi să poată. La fericita
"vii"ță, fără bine și cinsteș trăirea, altul nime poate a agiunge.
"doară mai bine vii alege? Pentru lucruri proaste, deșerte și
j"stede, precum iaste beția, curvia, izbândi rea de pizmă și
"o mii, de vecinică ceriască viață a te despărți ca să rabdzi?
"bună samă, aceasta schimbare decât aceia a lui Glavcus mai
"bună ar fi, carile ale sale de aur arme lui Diomides le-au dat,
Pentru carile de la dânsul au luat altele de a r a m ă¹⁰¹.

Homer, *Ilias*, VI, 232-236.

21. Pildele Pentru potrivirea pildelor, înaintea ochilor
bunătăților de întriagă inimă și curați, însă-
la alții culege nan, sau în bunătăți vestiți, pune, și prin a lor
 svinta învățatură lor a te potrivi și de asemenea
 a te face silește, sau încă pre dâșii și a-i întrece te nevoiaște. Și
 măcar că anevoie iaste chip ca acela, ca într-însul toate bunătățile
 și înțelepciunile deplin și desăvârșit a să afla, ce din multe feluri
 de oameni, felu de feluri de bunătăți ție a le potrivi nevoiaște,
 și acelea a le cuprinde te ostenește, precum să povestește Zevxis
 119 zugraful / a prea frumoasei femei chip a zugrăvi vrând, câteva cu
 frumsețea mai de frunte și mai alese femei au fost ales, și așe de
 la fitecarea câte o parte cea mai frumoase a feții lor au ales,
 (precum am dzice) a unia ochii, a alțiiia nasul, a altiiia gura și alalte.
 Și într-un chip pe acestea ale frumsețelor părți înfurmuind și alcă-
 tuindu-le, o prea de femeie frumoasă față au șiruit¹⁰².

22. Pildele de Așe dară, dintre aceia pre carii istoriile îi
lasvinți scriu, pre câțiva mai vartos pre carii îi știu
 înaintea ochilor minții îi pune: precum pre
 Avraam întru prea întriagă cătră Dumnădzău credință și dintru
 aceasta izvorând driaptă slujbă; pre Iosif în devastăvce și în
 curăție, pre Iov în răbdare și în sufferire, pre Moisiu pentru
 nebăgarea în samă a avuțiilor și a visterelor Eghipetului, pre
 David la blândețe, pre Ezechie, pre Iosie, pre Daniil și pre soțiile
 lui în nesămăluita curăție *iproci*; carii cu toată dovada pre întărită
 a vecinicii vieți făgăduință, carea noi acmu avem, nu au avut.

23. Pilde de la încă și din limbi, adecă de la păgâni, cu-
limbi sau de la \> u
păgâni¹⁰³ * CP precum: dreptățile de la Aristides,
 Camilius, Fabrițius; sufferirea sărăciei de la
 Curius, Manenius, Cvințius Ținținatus

¹⁰² Cicero, *De inuentione*, II, 1,1.

¹⁰³ *Apud* Erasm us, *Encheiridion militis christiani*.

iproci-, cun/tenirile și părăsările de la Belelirofontes, Xenocrates, Xy
 Schipiones, Tuberon; răbdările și ale mâinii potoliri de la
 Arhita, Socrates, Platou, Foționes, Periclis, Fillip a Machidoniui
 împărat (acesta au fost tatul lui Alexandru Marele) și de la
 Antigonul Primus; a curviii oprire de la Eraclitus, Stilpones,
 Zenones; adevărăciunea și nice în glumă a minți de la
 Epaminonda și Pomponius Atticus. Acestea de lăudat nu tot
 numai cu cuvântul a lăuda, ce cu faptele a urma silește. Rușine
 dară să, creștinilor, fie, pre adevărata a adevăratului
 Dumnădzău cunoștință cu cuvintele aruncând, de nu vor atâtea
 intru bunătăți intrări avea, precum aceștia cu cunoștință ca
 aceasta nefiind întemeiați s-au arătat.

24. Pildă a lui Ce decât toate mai cinstită și mai
Hristos și a lui desăvârșit pildă și arhetip (cap pildelor) pre
umare pământ, Iisus Hristos, duxul credinții noastre
 au fost [*Cătră evrei* gl. 12, sh. 2), a cui
 potrivire a face ni să poruncește de la dâșul singur (*Math.*
 gl- 11, sh. 29 și gl 16, sh. 24; *Ioan* gl. 13, sh. 15) și de la a lui
 postoli, precum de la Pavel, *Cătră filippiseni* (gl. 2, sh. 5), carile
 i el lui Hristos au urmat (*Cătră cor.*, *Car. 1* gl. 11, sh. 1) și
 de la Petru, carile au scris: „Hristos, de vreme ce au pătimit
 pentru noi, au lăsat noaă pildă / ca urmele lui să urmăm” /
 (*Petru*, *Car. 1* gl. 2, sh. 21), și de la Ioan, a cui acestea-i sint
 cuvintele: „Cine dzice într-însul a petrece, trebuie precum el
 * imbiat și el așe a imbla” (*Ioan*, *Cartea 1* gl. 2, sh. 6).

25. A lui Nice sint de a să ascultarea ceia carii,
Dumnădzău pentru a păcatelor învăluire, blojoresc în
porunci nu neputință a fi bunătăților slujbă a da, adecă
ce că sint în . . . . .
neputință cu păcatele a izgoni și dumnaaiaștile porunci
paza * păzi. A oamenilor lenevire și nevrere, aceș-
 tea oprele și acestea învăluiri aduc înainte. „A
 *u vrea în pricină iaste; a nu putea înainte să întinde”

(Seneca, *Car.* 116)¹⁰⁴. Iaste dară a bunătăților cale dintăi oarece can aspră și grunzoasă, ce mai pre urmă pre lesne și netedă să arată, mărturisind Isiodus¹⁰⁵. Iară Ioan, al lui Hristos apostol, au scris: „Aceasta să fie dragoste cătră Dumnădzău, ca poruncile lui să păzim; poruncile dară a lui să nu fie grele” (numai să lipsască că sint în neputință) (*Ioan, Cartea 1* gl. 5, sh. 3). Și singur Hristos, cu a lui de adevărințe grăitoriu rost, au spus: „Giugul său a fi ușor și sarcina lui ușoară” (*Math.* gl. 11, sh. cel mai de pre urmă [30]).

Nevoința pre toate biruiaște¹⁰⁶,
Iar pre nevoință dragostea o așțită;
Pentru carea pe drept dzis iaste:
Pre toate biruiaște dragostea¹⁰⁷.

Dragostea dară cătră Dumnădzău, cătră bunătăți și cătră 120" a bună/taților cinstita cinste să nu lipsască. Această dragoste pre toate, oricât de silnice și năsilnice ari fi, va călca și va domoli.

VERS

Ca să-ți răscumperi trupul, fier și focuri vei pătimi;
Să fii sănătos cu sufletul, oare ce a sufferi vei tăgădui?¹⁰⁸

Ca bun să te faci a vrea și să cade, însă adevărat și cu toată inima și vârtos, cu toată putința a vrea, și cătră bunătate cu toate puterile întinde-te, în vată-te (ca în școală) pre dreptate sau curăție, precum Apostolul *Cătră Timothei* învață (*Car. 1* gl. 4, sh. 7) și încă alt apostol mai agiutorește (*Petru, Car. 2*, gl. 3 sh. 3). Cătră aceasta: „Singur pre tine, cu toată agiutorința

¹⁰⁴ Seneca, *Epistulae*, CXVI.

¹⁰⁵ Hediodus, *Ερπια* xcu fyiepoci, v. 289-292.

¹⁰⁶ Vergilius, *Georgiense*, I, 145.

¹⁰⁷ Vergilius, *Eclogae*, X, 19.

¹⁰⁸ Andrea Wissowatius, *De hominis vera beatitate consecranda*, în *Stimuli iurtutum, fraena peccatorum*, f. 128.

învațaturii, adaoage credinții tale bunătate" (*Petru, Car. 2* gl. 1, sh. 5). Deprinderea mult plătește, cu carea toate mai pre lesne și mai pre iușor să fac; încă mai vârtos celea carile la început cu nevoie a fi să pare. Iaste dară deprinderea ca o altă fire¹⁰⁹. Această dară deprindere cu privirea a oamenilor celor de a doa oară prin curățenie născuți să agonisește. Adecă ceia ce odată au greșit și apoi, pocăindu-să, s-au curățit, ca cum de iznoavă s-au fi născut.

Să nu te, singur pre sine, îmblăznești și în păcat rămâi nd / să te zăbăvești, sau aceasta 26. **Pildele, nu a celor ce gre-** /
precum si dreptii o dată au greșit. Ce mai **g**.....>.....
vârtos pentru aceasta te păzește, de vreme ce **celor drepti cu**
a svinți ca aceștia uneori lunecări s-au **inema sunt de**
tâmplar, cu cât mai mult ție cu pază întru **urmat**
această lunecoasă cale îți iaste a îmbla. Inșă aceștia, după cădzătură, nemică zăbavă făcând s-au sculat, căință și pocăință făcând, nice altădată la aceiași s-au întors căzătură, ce mult mai cu pază și cu dragoste în cinstita curăție au îmbiat. Pentru aceasta, Dumnădzău milostivul, întorcându-să, vinovățiile ce făcusă li-au iertat. Așe dară, și ție, greșind, îți iaste să te pocăiești ? precum unii oarecarii bolnavi fiind s-au tămăduit, așe și tu boala carea înlontrul trupului o ai trebuie să o scoți.

Mila si bunătatea lui Dumnădzău de la 27. **Cu** ~ ngdej-
Uiele ce vū să răci să nu te întoarcă, adecă **cu** ngdej-
=ilii lui nedejdiuind să nu te pocăiești, căci **Dumnădzău nu**
balticul și împăratul cântat-au David: **iaște de greșit**
>Adevărat, bun iaste împăratul lui Izraii (ce
"u adaos), adecă celora carii cu curată sint inemă" (*Psalm*
?3[=72][1]). Și într-alt loc: „Mila Domnului din veci în veci
^upra celora ce să tem de dânsul și dreptatea lui preste fiii fiilor

¹⁰⁹ Cicero, *De finibus*, V, 25, 74.

celora ce păzasc legea lui și-și aduc aminte poruncile ca să le nr facă / pre dânsle" (*Psalm* 103, [=102], sh. 17, 18[-19]). Și Pavel apostolul, pre omul în păcat rămas și de giudețul lui Dumnădzău că va fugi nedejdiuiaște, așe-1 grăiaște: „Au avuțiile (sau mulțimea) bunătății lui și a răbdării și a blândeții nu bagi în samă, necunoscând pre tine că bunătatea lui Dumnădzău cătră căință te duce? Ce pentru împietrirea ta și pentru inima carea a să căi nu știe, însuți ție visteriu îți strângi mâniia în dzua mâinii și într-a ivirii dreptii a giudecării lui Dumnădzău, carile va răsplăti fietecui după faptele sale" (*Cătră romani* gl. 2, sh. 4, 5, 6). Așe dară, carile cu nedejdea milii lui Dumnădzău spre zăbăvire în păcat rău să slujește, de la dumnădzăiasca milă să oprește. Pentru aceasta te vii teme. Pentru aceasta celor ce să pocăiesc în darul lui Dumnădzău nu iaste să nu nedejdiuiască. Și iarăși, celora ce nu să pocăiesc în mila lui Dumnădzău nu iaste să să sprijeniască. La cei dară ce să pocăiesc, făgăduințele a bunurilor lui Dumnădzău, iară la cei ce nu să pocăiesc, gătitile dumnădzăieștile urgii caută [*Rom.* 11, 22].

28. **Rugile mult folositoare** A lui Dumnădzău și a lui Hristos agiutoriu, carne prin Duhul Svint noaa iaste sa că, rugile din toată vremea, cu toată inima, adecă slujba aceasta măcar în prea / 127 strâmptori iaste să să facă: „Cereți și să va da voaa" (*Math.* gl. 7, sh. 7 și gl. 21, sh. 22). „Părintele ceresc da-va Duhul Svint celor ce-1 cer" (*Luca* gl. 11, sh. 13 și *Iacov* gl. 1, sh. 5). Și de vreme ce acest dumnădzăiesc cerem agiutoriu, socotește precum Dumnădzău celor ce nevoiesc, nu celor leneși, va agiuta.

VERS

Agiutoriul - nevoință iubește;
Cine dară pre cel deșert va agiutori
Sau somnului nelucrăreț va îngiuga vârtutea?

Această din toată vremea rugă ca o împreună cu Dumnădzău vorovire iaste. După aceasta, ca acesta folos aduce ca omul printr-înșă de la păcat să să întoarcă și precum la ceriuri cu Dumnădzău s-ari rădica. Și cu aceasta mai vârtos cătră a svințeniii și a curățării intrare să ne agiutorim, pentru care lucru de vom vrea cătră Dumnădzău slobodă să avem mergere, trebuie inima noastră să nu ne osindiască, (și încă) orice am de la dânsul pofti vom lua, căce poruncile lui păzim, și carile în privirea lui sint plăcute facem (*Ioan, Car.* 1 gl. 3, sh. 21, 22). Carile dară urechea sa întoarce a nu audzi pravila, și ruga lui iaste scărândăvire" (*Pilde* gl. 28, sh. 9; *Isaiia* gl. 1, sh. 15; *Mihea* gl. 3, sh. 4; *Ioan* gl. 9, sh. 13). Roagă dară pre Dumnădzău ca curat sa te faci și fi curat, / ca rugile tale să nu fie trecute și neplăcute. 122"

A lui Dumnădzău Svint Duh de la 29. **Agonisirea** Dumnădzău nu vii lua, de vii trup necurat, ne păcate întinat si imat purta si cie-1 vu mai Duhului Svint, de păzit uenainte de la dansul trimis avea; păzește-te ca „nu pre dânsul ca pre un oaspe carile de cele necurate să scărândăvește și să îngrețșadză cu lăturile a relex tale fapte șt cu a necuvioaselor voroave și a gândurilor întunecări să-1 întristedzi și să-1 gonești" (*Efes.* gl. 4, sh. 30). Și mai caută, a ceștii dzise socotind (*înțeleptul* gl. 1, sh. 5), că „Svintul Duh învățaturii (să dzice) precum să fie fugând de la viclenie și să dea îndrăpt de la nebunele gânduri" *iproci*.

Preacinstiții cu svințeniia a lui 30. **A îngerilor** Dumnădzău înger, de vreme ce bucuroși prezenție, sint de la Dumnădzău cătră drepti a să adecă totdia-trimete, „ca fieteunde, nelipsindu-le, să-i împreună apere" (*Psalm* 34, sh. 8 și *Psalm* 91, sh. 2; și *Cătră corinth.*, *Car.* 1 gl. 11, sh. 10; și *Cătră evrei* gl. 1, sh. 14). Și deacă a acestor cerești totdiauna ființa a nu-ți lipsi poftești, ca un înger la svințenie și la o

potrivire a fi te silește ori precât vii putea. Căci fietece cu acel de asemenea sa a să iubi¹¹⁰, iară pre cei ce nu să asamănă a-i urî sint obiciuși./

31. **Privirea lui** Gândește precum tu niceodată de tot
Dumnădzău singur să fii, măcar în loc de la alanți
iaște de cinstit privitori cât de depărtat, măcar în loc cât de
ascuns, căci pururea denaintea-ne a oprîților
dumnădzăieștilor ochi ești. Acesta „nu numai faptele, ce și
gândurile caută, măcar în preăintunecoasele ale nopții
întunerece” (caută *Psalm* 139 [=138] [11]). Pentru aceasta,
„fie-ți rușine orice necinsteș a face, de vreme ce toate înaintea
ochilor a privitoriului giudeș faci” (caută Boetius, *Pentru
mângâiare*, la sfârșit)¹¹¹. Ce și Seneca, măcar că păgân era, întru
această socotială împodobit au grăit. „Așe iaste de gândit, ca
cum oarecine în înlontrul pieptului i-ari a privi putea. Așe
adevărat iaste de viețuit, ca cum în privală am viețui. Că ce dară
folosește de la om în taină a fi? Că nemică lui Dumnădzău iaste
încuiat; înlontrul voilor noastre iaste și în mijlocul gândurilor
noastre să află” (Seneca, *Cartea* 83)¹¹². Asemenea întru a lui
Epictet, *Scrisori către Arian* să află (car. 1, gl. 14)¹¹³.

32. **Privirea a** Ce încă pre un bărbat oarecarile, cinstit,
omului cinstit, curată greuime, de dascălie și de învățătură
adecă îmbuna- față ar fi și toate
rolositoare ale tale fapte privind de ti-1 vii gândi și
nelipsit în mijlocul gândurilor tale a fi de-1
127 vii socoti, întru a căruia / priviri ceva a face ce nu să cade
rușine-ți va fi, și aceasta spre a răutăților oprire mult a-ți folosi

¹¹⁰ Cicero, *Cato Maior*, III, 7.

¹¹¹ Boethius, *De consolatione philosophiae*, V, pr. VI.

¹¹² Seneca, *Epistulae*, IXXXIII.

¹¹³ Arrianus, *Aioexpipca* 'EmxTrrrou, I, 14.

va putea. Bine, din a lui Epicurus, Seneca învață: „Așe fă toate,
ca cum ari privi oarecine”. Și după aceia adaoge: „Denaintea
cui, încă și oamenii cei răi răutățile sau binele să-și ascundză,
de vreme ce tu înaintea lui cu ceva păcat a face nu îndrăznești”
(*Cartea* 11 și 25)¹¹⁴.

„însoțirea a aleșilor și curaților oameni 33. însoțirea a
urmadză, și să o agiungi o gonește și cu oamenilor cu-
dânșii ades te împreună, carii pre tine cu ale drepti
sale voroave și fapte mai bun a te face ari
putea, spre bunătate a te așîța și spre lucrurile
bune a te trage și a te agiutori” (*Cătră evrei* gl. 3, sh. 13 și gl. 10,
sh. 24, 25). Numai cu osirdie te păzește să nu împreună cu
bunătățile și nescareva răutăți amesteci, căce de multe ori
bărbații buni mai pre urmă s-au îndrăpnicit. Aceasta dară pe
tine din cel dintăi bun stat să nu te îndrăpni ceașcă, însă cu toată
inima și cu tot sufletul silește ca a cunoaște să poți cui urmedzi,
că: „De vii aleșilor urma, ales vii fi; de vii îndrăpnicilor,
îndrăpnic vii fi” (*Psalm* 17, sh. 25[= 29]).

Așjiderea, de împreunarea nealeșilor fugi 34 p>. j. adu-
și de dânsa depărtează-te, ca să nu te pre narea neale-
tine, / ca o duhnicească lipicioasă ciumă a ș'dor, de fugit
păcatelor, împli și să strice (caută *Psalm* 1
și *Cătră corin.* gl. 15, sh. 33). Pre obiceiile bune strică voroavele
cele fără ispravă; de vii păcura sau catranul atinge, ima-te-vii
de dânsul.

De pricinele păcatelor și întărâtaturile 35. De prici-
răutăților, carile într-această lume în multe
r v i . 1. A I A t e păzește și i fugi
renuri totdiauna să tâmplă, cu întriagă
dragoste și cu vitiază osirdie te păzește și te ferește, ca nu spre

¹¹⁴ Seneca, *Epistulae*, XI și XXV.

perire-ți lațurile să te apuce și să te vinedză. Pre calea lucie și lunecoasă, cu pază să îmbli, ca nu, poticnindu-te, în ispită și osândă să te împingi. Și iarăși, când pre dâna călătorești, singur pre tine te învață și cu curatele gânduri, ca cu niște scuturi împotriva a păcatului venin sufletul tău într-armadză; și mai vartos din pricina păcatului, pricina împoncișatii bunătăți înainte îți pune, ca când începi păcat a gândi, îndată începe binele a face, ca pre a păcatului pricini re să izgoniască. Și iarăși, împotriva păcatului și a poftei spurcate, îndată domolirea, stâmpărarea și călcarea să fie. De vii cuvânt rău audzi, răbdarea să alerge, și așe la toate (caute-să Epictet, *Enbiridion* gl. 14 [= IO])¹¹⁵. /

124" încă mai vartos, cele rele în bine, pre cât în puțință ari fi a le întoarce a înțeleptului iscusit meșterșug iaste.

36. **Lenea de lepadat** De lenevi re și de trândăvie ca de perina Satanii să fugi. „Acestea și bucatele, pricina a răului, plăcute sint”.

Pentru aceasta dară, cu cinstite osteniințe, și sufletul și trupul îți agiutorește, și spre a greutăților agiutoriu îl întărește.

VERS

Deșertei tale minți vreun lucru-i dă
Cu dâns să să ție, ș-aceasta-i dzi: fâl

Cine nemică bun lucriazdă, rău a face să învață; precum leneșul, năimit sau argat, de vreme ce mai de cu vreme fân bun nu strânge, în netrebnice ierbi și în grele stuhuri îi iaste a să duce.

37. **De somnul lung încă te părăsește** somnul îndelungat încă te părăsește, „căce odihna lungă a răutăților stihii slujește”.

¹ Epictetos, 'EyxelpnSiov, X.

Cuvântul lui Dumnădzău, carile prin bărbați de dumnădzăiescul duh luminați iaste însămnat, cu dragoste și cu toată nevoința citește și procitește sau răscitește.

38. **Svinta Scriptură de**

VERS

Dzua și noaptea în mâni să-ți fie.
Sara, diminiața în minte să-ți vie¹¹⁶ \

Caută *Psalm* 1, sh. 2, unde dzice: „Și în legea lui să va învăța dzua și noaptea”. într-această *Svinta scrisoare*, ca într-o ceriască gazofilachie, vistiare neprețaluite / pre lesne să cuprind. Acolo *125* a adevăratului Dumnădzău sint cuvinte. Acolo a lui făgăduințe, porunci, învățăături, urgii și pilde de arătare să află, drept sau strâmb a făcătorilor scrise. Acolo, de ce iaste a fugi și ce iaste a urma vii vedea. Aceste legământuri a acelu prea de sus monarh sufletele învârtelesc celor necunoscători, înțelepciune le dau și ochii minții deschid și-i luminiadză [*Psalm* 18, 8-9]. „A acestora dzise, de va neștine străjui, curată va calea sa întoarce, adecă viața și obiceiile sale va curați și va spăla” (*Psalm* 119 [= 118,9]). Acestea să cad a fi noaă sfătuitori, cu pilda lui David [*Psalm* 5 [= 118], sh. 24; caută si *Car. 2, cătră Timoth.* gl. 3, ¹¹⁶ 15, 16, 17). *Svintele Scripturi* ție alcătuit catalogul (izvodul) al bunătăților îți aduce. Acolo carile sint să le păzăști și carile sint de păcat ca să le ferești, toate cu tine le alăturiadză, ca nu cândai vreuna din cele bune lipsindu-ți a o agonisi să silești și a nu cândai toate cele rele mijloace ca de dânsle să te iân tu iești îți arată. Că precum meșterșugul doftoriei sau ierbile de doftorie pană vor fi în dughiană, celui bolnav pană nu le va I da, nemică folosesc, si doftorul pană cu dânsle pe cel boliac de nu-i va agiutori nu-1 va însănoșea, așe *Svin/tele Scripturi* 12: *n svintele cărți însămnate fiind, pană tu la praxis de nu le vei duce, nemică îți vor folosi; adecă nu numai să le cetești, ce celea ce cetești să le și faci, și atuncea de la dânsle dobândă vii avea.

¹¹⁶ Horatius, *Ars poetica*, 268.

39. Alalți După svintele slove, ca printr-o prira-
scriitori încă de bl... \$i minții înnoire și alte cărticele a citi
citit pre lesne nu strica, carile ca niște sufletești insana-
iaste si toșitoare și alcătuite doftorii sint. Precum
folosește dintre păgâni nu nevrednici oarecarii de a să
citirea sint: Țițero, *Pentru slujbe*¹¹⁷; a lui Seneca (unele); a lui
Plutarhus, *Obiceinice*¹¹⁸; a lui Epictitos, *Enbiridion*; a lui
Isocrat, *învățătura către Dimonic*¹¹⁹ și *iproci*. Așjderea, dintre
creștini nu puținei, precum Thoma Câmpitșius, *Pentru*
urmarea lui Hristos, a lui Erazmus, *Enbiridion pentru ostianul*
*creștin*¹²⁰, *Ethica Crellii christiana*¹²¹ și *iproci*. Cuvine-să și
cade-să dară creștinului ca albina să fie, carea miare din multe
feliuri de flori ce culege și fieteuilde a strânge gătind șie cele
folositoare. „Toate de ispitit și de cercat; carile sint bune, acelea
de ținut" (*Thesal, Car. I* gl. 5, sh. 21).

40. învățătura Toate făcutele noastre cu aceasta să toc-
a slavii lui mim ca Dumnădzău, carile domnul și cel
Dumnădzău p... sus ceresc părinte iaste, de la dânsle
126' să să slăvască și laudă să aibă. / Așe lumina
noastră înaintea oamenilor a lumina să cade, ca să vadză a
noastre bune fapte și să slăvască pre acel al nostru părinte carile
iaste în ceri uri (*Math. gl. 5, sh. 16 și Ioan gl. 15, sh. 8 și Petru,*
Car. I gl. 2, sh. 12). Așjderea de păzit iaste, ca nu cumva prin
a noastre rele fapte slava Dumnădzăului nostru între oameni
cu vreo defăimăciune să să atingă, nici pentru noi legea carea
o mărturisim de alții să să blastăme (caută *Cartea I, Cătră*
Timoth. gl. 6, sh. 1 și Tit gl. 2, sh. 5; Romani gl. 2, sh. 24).

¹¹⁷ Cicero, *De officiis*.

¹¹⁸ Ploutarchos, *Wixd*.

¹¹⁹ Isocrates, floa Anjaovixov Xdyog.

¹²⁰ Erasm, *Enbeiridion militis christiani*.

¹²¹ Johannes Crellius Francus, *Ethica christiana, seu explicatio*
virtutum et uitiorum quorum in Sacris Litteris fit mentio libri IV.

Grijea a oamenilor vecini sau a celor de **41. Scandălă**
aproape ai noștri să avem, ca nu pre dânsii cu... P... celor
pildele a fără ispravă făcutelor noastre fapte... P... P...
să-i dosădim sau să-i dodeim și, stncandu-i,
mai răi să-i facem. „Vai aceluia prin carile să
tâmplă pricazul (adecă pricină spre răul altuia)" (*Math. gl. 18,*
sh. 7). Mai vârtos dară, cu bunele și cinsteșe ale noastre fapte,
lor pildă arătând, ca spre a binelui urmare să-i aducem și să-i
împingem.

Să nu ne, dară, pre noi, aceasta smin- **42. Mulțimea**
tiască sau să ne strice, adecă văzind pre mulți păcătoșilor, de
niulte rele făcând și în multe răutăți îmblând,
noi încă așe, adecă ca dânsii, să îmblăni sau
lor să ne potrivim, sau noi a lor rele obicei
privind, rău spre aceleași obicei să ne dăm. „Aceasta iaste / de /
socotit, ca nu cu obiceiul dobitoacelor să urmăm celuia ce
mege înaintea turmii, carile mărg unde le duc, iară nu unde
iaste de mârș. Nici un lucru pre noi cu răutățile cele mai mari
-- ne învălește, ca când la voroavă ne aședzăm și cele ce prea
bune ne par și de la socotială în loc de mare să priimăsc, a căror
pilde multe sint la noi. Nici după socotială, ce după asămănare
"âim" *i proci*.

Nu atâta cu omeneștile lucruri bine să lucriază,
precum a mai mulți cele mai bune plac. Să cercăm ce iaste
prea bine de făcut, iară nu ce iaste obiciuit (Seneca, *Pentru*
iața fericită gl. 1 și 2)¹²². Să nu ne închipuim noi veacului
"estuia, ce să ne înformuim prin înnoirea minții noastre
(*Romani gl. 12, sh. 2*). „Jubitule, nu urma ce iaste rău"
foan, Car. 3 sh. 11). Tu nu ce fac alții, ce ce-ți iaste șie a
face, accia te nevoiaște.

¹²² Seneca, *De vita beata*, I, II.

43. De la răutatea carea mai gios te trage, de la aceia mai tare te dă îndrăpt

Spre răutatea cătră carea, cu cât mai aproape și plecat, cu atâta mai cu dragoste și mai vârtos te oprește și te îndărăpt trage și, ca cu o zăbală zmâncind ceea ce în partea sufletului împoncișitoare sint, cu nevoințe le înduplecă, ca așe în mijlocul a doaă răutăți (adecă a lumii și a trupului), vârtos și neclătit să stai, precum / lemnul corogit și strămb (puținteluș încăldzit) câva în multe părți să îndoiaște pană să stea drept.

44. De cele mai plăcute cărnii iaste de ferit

In socotială să aibi: acesta ce-i din plăcute cărnii iaste de ferit pămintești sa întinde și ale lui porte și dulceți foarte îi plac. Păzește-te de acest blând și viclian în chip de priiatin, nepriiatin domesnic și de casă, ca nu cumva precum odănoară Eva cu a omorătoriului pom chipeșe videre amăgindu-se, din poamele lui au mâncat și pre Adam, bărbatul său, spre aceiași mâncare au smomit. Așe dară, pre tine trupasca poftă te va amăgi și cu prea cumplită otravă sufletul îți va otrăvi. Adu-ți aminte ce iaste de Prorocul însămnat: „Istiață să fie inima omului preste toate” (*Ierern.* gl. 17, sh. 9). Pentru aceasta, întinderile sufletului tău foarte bine alege, ca nu cumva minciunoasele a bunurilor râvniri vicleșug să-ți facă și să te trântiască (pre carile ție a le trânti și să cade). „Cu duhul, faptele cărnii omoară ca să trăiești” (*Românit.* 8, sh. 13). „Lucrul cinstit necinstit iaste, lângă cela ce-i iaste trupul prea de mare grosime” (*Seneca, Cartea 14*)¹²³. A cui trup iaste în grosime, aceuia sufletul în vitionire. Puterea cărnii tu însuși o rădică și / trupul tău (în slujbă cu Apostolul) îl tocmește (*Cătră cor., Car. 1* gl. 9, sh. 27), ca din robiiia păcatului mântuit fiind, adevărat mântuit vii fi.

¹²³ Seneca, *Epistulae*, XIV.

încă și ceea carile cu dumnădzăieștile prin scrisoare porunci date nu sint, ce încă mai vârtos oprite, pentru aceasta să vadă sa ne plăcute măcară din sine de n-ar nice rele fi, ce de vor spre păcat vreun miros trage sau de vor a vreunii răutăți chip avea, părăsește (*Thesal., Car. 1* gl. 5, sh. 22); mai vârtos de vor cu gâlceava sau cu scandala slăbăciunilor fi și pentru căci toate plăcute a fi să vadă, dară nu toate să cadă: „Creștinului slobod să cade nice supt a unui lucru putere suppus a fi” (*Corinth., Car. 1* gl. 6, sh. 12 și gl. 10, sh. 23). Mai cu de-adins nu acestea toate carile lui plăcute să vadă să lucreadză, căci cela ce slobod cu dânselle să zăbăvește, pre acela acele plăcute pre încet, pre lesne la cele neplăcute celor plăcute vecine îl vor abate.

Măcar și cele mici păcate nu iușurele să le socotești și mititele a fi să ție să pară. Prostește obiciuit a să dzice iaste: „Acest păcat iaste de ertat, nu iaste de moarte”. Și măcar acestora mici păcate să număsc, de le va omul ființa trage și într-însele să va zăbăvi, mânia lui / Dumnădzău i28
 128
 129
 130
 131
 132
 133
 134
 135
 136
 137
 138
 139
 140
 141
 142
 143
 144
 145
 146
 147
 148
 149
 150
 151
 152
 153
 154
 155
 156
 157
 158
 159
 160
 161
 162
 163
 164
 165
 166
 167
 168
 169
 170
 171
 172
 173
 174
 175
 176
 177
 178
 179
 180
 181
 182
 183
 184
 185
 186
 187
 188
 189
 190
 191
 192
 193
 194
 195
 196
 197
 198
 199
 200
 201
 202
 203
 204
 205
 206
 207
 208
 209
 210
 211
 212
 213
 214
 215
 216
 217
 218
 219
 220
 221
 222
 223
 224
 225
 226
 227
 228
 229
 230
 231
 232
 233
 234
 235
 236
 237
 238
 239
 240
 241
 242
 243
 244
 245
 246
 247
 248
 249
 250
 251
 252
 253
 254
 255
 256
 257
 258
 259
 260
 261
 262
 263
 264
 265
 266
 267
 268
 269
 270
 271
 272
 273
 274
 275
 276
 277
 278
 279
 280
 281
 282
 283
 284
 285
 286
 287
 288
 289
 290
 291
 292
 293
 294
 295
 296
 297
 298
 299
 300
 301
 302
 303
 304
 305
 306
 307
 308
 309
 310
 311
 312
 313
 314
 315
 316
 317
 318
 319
 320
 321
 322
 323
 324
 325
 326
 327
 328
 329
 330
 331
 332
 333
 334
 335
 336
 337
 338
 339
 340
 341
 342
 343
 344
 345
 346
 347
 348
 349
 350
 351
 352
 353
 354
 355
 356
 357
 358
 359
 360
 361
 362
 363
 364
 365
 366
 367
 368
 369
 370
 371
 372
 373
 374
 375
 376
 377
 378
 379
 380
 381
 382
 383
 384
 385
 386
 387
 388
 389
 390
 391
 392
 393
 394
 395
 396
 397
 398
 399
 400
 401
 402
 403
 404
 405
 406
 407
 408
 409
 410
 411
 412
 413
 414
 415
 416
 417
 418
 419
 420
 421
 422
 423
 424
 425
 426
 427
 428
 429
 430
 431
 432
 433
 434
 435
 436
 437
 438
 439
 440
 441
 442
 443
 444
 445
 446
 447
 448
 449
 450
 451
 452
 453
 454
 455
 456
 457
 458
 459
 460
 461
 462
 463
 464
 465
 466
 467
 468
 469
 470
 471
 472
 473
 474
 475
 476
 477
 478
 479
 480
 481
 482
 483
 484
 485
 486
 487
 488
 489
 490
 491
 492
 493
 494
 495
 496
 497
 498
 499
 500

45. Și cele mai plăcute nu totdeauna de tăcut, măcară ceva

46. Păcatele cele mitiutele socotească

usne să varsă, ce și pre cătineluș mai ades ce pică pe corabie a îneca pot. Din mititele scânteii, de nu să vor stânge, mare pojar să încinge și, ațîțându-se, casele aprinde și în cenușe le întoarce. „Nime prea degradă au fost prea spurcat”, ce spurcăciunea încă prin stepene să face, precum unii pușinteluș mai răi decât buni sint. Și precum cei de tot pătrimi de răi, așe și cei pușinteluș răi de la acel / ceresc nou Ierusalim să vor opri: „în carile nemică cevași întinat sau făcând scârnăvie va intra” [*Apocal.* gl. 21, sh. în sfârșit). Așe dară, în cea dintăi a spurcăciunii stepănă vădzindu-te, îndată te întoarce, nici mai sus a te sui să cauți.

47. La spița cea mai de sus a bunătății neprestanno silește Așijderea, de vii apuca a bunătății vreo totdiauna la cea mai de sus te întinde, și încă silește de cât în puțință îți va fi, să te sui și pre cel pofit și preabun să apuci vârv și la săvârșire să agiungi. Pană unde dară iaste să ne întindem, dumnădzăieștile ne arată *Scripturi* (*Math.* gl. 5; *Colas.* gl. 1, sh. 28 și gl. 4, sh. 12). Frumos iaste acela carile la cea dintăi sau la cea a doa sau la cea a treia stepănă să întinde și de nu vor altele mai înainte fi, să stea tare. Însă de nu te vii la cea dintăiu totdiauna și cu toată nevoința întinde, presemne nici la cea a doa, nici la cea a triia vii putea sta neclătit. Nu iaste bunătatea deplin, decât cei prea răi mai buni a fi. Ce socotește măcar unele la acea adevărată să să odihniască săvârșire. Când spre țenchiu alergii, nu în mijlocul alergăturii să rămâi. Căci când nu vii bărbătește și pre cât poți sili, înaintea lui Dumnădzău acelaia ci-au cunoscut pre cât ai putut, ce samă vei da? /

48. Poarta largă sau lată de ferit iară îngustă sau strămtă de intrat iaste Întru toate faptele vieții tale socotește i / calea bătută și chipeșe de fugit (tocmala a vieții plăcute cu truștii oameni ce să învoiaște); pre care cale mulți a merge purced și la ieșire nu-i duce.

Așijderea, poarta strămtă și calea îngustă pre dânsa de intrat iaste, carea la viața vecinică duce, măcar că puținii sint carii o află, mai puținii carii aflându-o să între și încă mai puținii carii, aflându-o și pre dânsa intrând, pană la ieșit să rabde (*Math.* gl. 7, sh. 13[- 14]). De-ciia singur întru tine socotește: oare această cale numai îngustă iaste, au pre urmă mai lată iaste? Și iarăși caută unde iaste să te ducă.

În toate dzile, nevoință în calea bunătății a intră pune și pururea mai înainte a adaoge și cu bunătatea a te adaoge silește. De astădzi ales și bun ești, mai ne mai bun și mai ales a fi te nevoiaște; că carile dintr-un loc mai înainte nu merge, nici mai adaoge, acela prea pe lesne îndărăpt să dă și scade. Nime folosul său unde l-au lăsat îl află.

VERS

Nu într-alt chip să poate, fără cât numai cel ce în susul apii în silă cât poate caicul urnește, în lopăți vânsind, măcar prin tăm/plare să nu cumva mănule lăsind, Răpegiunea apii îndată-1 va duce la malul dintăiu de undi-au ieșit, încă mai silind poate să să răstoarne cu fundul în

Să nu-ți fie voia ceva de cinste a face pre denafară și în față, numai pentru ca să te de la oameni laudzi, ce te nevoiaște ca ființa cea dinlontru a bunătății și a curățiii (însă nu cea fățarnică, ce cea adevărată) în tine să aibi. „A fi bun mai vârtos să-ți fie voia decât a te videa”, cu care cuvânt Salustius pe Caton împodobeste¹²³.

¹²² Vergilius, *Georgiene*, I, 201-203.

¹²³ Sallustius, *De coniuratione Catilinae*, LIV, 6.

51. Nu căuta Nu căuta îndărăpt, adecă ca să vedzi **pană**
celea ce sint „de și pană la câte **păpriște** sau stadi
înapoî, [ci] cea sufletiască să hi mers. Ce mai vartos inainte
ce-s înainte privește încă **pană** unde-i cel de mǎrsu
 țenchiu, carile de la slăvitul Hristos iaste arătāt, pentru ca
 ceriască slavă să apucăm. Așe dară, apostolul Pavel făcea: cele
 dindrăpt era uitând, iar cele mai denainte a le covârși silindu-se
 (*Filip.* gl. 2 [=3], sh. 14).

52. În bună- P e bunul aședzământ sau temeiu, pre
tașile sufletești, carile o dată vartos il apuci, cu vârtoase
macara că tru- într-un loc stare și cu răbdare il moștinește.
pește greu și să după ce vii a face turnul
va părea, rabdă i r - i r • A i ~
si mult te începe, să nu-1 raci, ce să-1 desraci. Adecă
zăbăveste binele începând, să nu-1 neistovit lași, sau pre
 cât vii fi făcut să nu-1 desfaci. (La această
 socotială caută *Luca* gl. 14, sh. 29, 30.) Nici unde mâna spre
 W bine îți vei întinde, spre / celea carile îndrăpt sint (în lume de
 la tine lepădate) căutând să o întorci (*Luca* gl. 9, sh. 62). Așe
 dară să alergăm, ca alergătura să istovim și ce gonim să
 agiungem, ca nu cumva vreodată să ni să dzică: „Frumos
 alergați, cine v-au oprit?” (*Galat.* gl. 5, sh. 7). „Să silim ca să
 nu piardem ce am lucrat, ce ca măsura plină să luăm” (*Ioan,*
Car. 2, [1], sh. 8). „Carile va răbda pană în sfârșit, acesta numai
 va fi mântuit” (*Math.* gl. 10, sh. 22; caută și *Cătră evrei* gl. 10,
 sh. 36).

53. Pricina a Pricina cea cătră bunătate și cătră a
bunelor lucruri lucrurilor bune facere agiutătoare, nu numai
de apucat cuprindzindu-o să o îmbrățăședzi, ce încă și
 mai înainte ciarcă, și cu cât mai mult vii afla,
 cu atâta cu toată nevoința o apucă. Nici ceva părăsindu-o să
 să veștedzască și să să triască, ce oriunde o vii agiunge, acolo
 o apucă și în toate ale tale lucruri cu dânsa te slujește.

Gândurile cele nesocotite carile să încep, **54. începătura**
 ca relele ierbi printre cele bune mai deinte, **gândurilor spre**
 — „” până a sa înrădăcina, zmulge-le, phvești-le **păcat de părăsit**
 și le dezrădăciniadză, ca nu cumva, crescând,
 stricătoare roadă să aducă.

VERS

A-ntra nu lăsa, pană noaă sint, a boalii semințe,
 împotrivă stă despre-ncepătură; rărdziu să gătește
 Spre-acea boală liac, prin multe zăbăvi, deaca să-ntărește.¹²⁶ /

Gândirea despre rău îndată întoarce și spre bine o învâr- 130'
 tejește. Păcatului ca cătră tine viitoriului nepriiatin și spre a lui
 intrare împotrivă te pune, și macara cât de puțin a-și face loc
 oprește-1, și măcar cât de cu greu ț-ari fi luptându-te rabdă, că-1
 vii birui.

„Viața noastră într-această lume ca un **55. întru**
 războiu iaste”, precum Iov au dzis (gl. 7, **această viață ca**
 A. 1). Aicea pizmași mulți și de multe **într-un războiu**
 f'i; „nuri avem, carii pre noi cu ale lor arme ne **să fii păzit**
 războiesc și de la curăție a ne întoarce să
 nevoiesc. Acestea sint multe și în multe feliuri ale lumii lucruri
 S' fețele ispiritore și singură hirișea a noastră came, împreună
 ale sale neorânduie și fără ispravă poște, carile prin ale
 oastre iarăși păcate noaă prăpădenie și perire a ne agonisi pot
 (însă de ne vom în lene afla).

VERS

Au poți, aceste padejuri stând, somnul să te așipască?
 Că-mpregiurându-te încă și nu mult primejdii vide-a-vii¹²⁷.

¹²⁶ Ovidius, *Remedia amoris*, 91.

¹²⁷ Vergilius, *Aeneis*, IV, 560-561.

Nu dară leneș și trândav oști an să fii. Pentru aceasta dară întru acestea de acmu primejdiuitoare primejdii totdeauna păzind și străjuind, toate din toate părțile privind, împotriva tuturor bine UF într-armat și sprejinit / să te afli. Nu vîi biruința dobândi pană nu te vîi vitejește bate. „Iubește biruința pre nevoiță”.

Greșit-au îngerul în ceriu, Adam în raiu, David în bună plăcerea lui Dumnădzău, Solomon întru înțelepciune tare și Iuda Iscariotis în școala, în adunarea și în însoțirea lui Hristos. Cariu dară, căindu-să, s-au pocăit, iertatu-s-au; cari u dară în păcat au rămas, osânditu-s-au.

56. **De a Dia-** Cel mai mare și-n toată vremea pizmaș voiului meșter- și căpitanul a altor nepriiatini, Satana sau sugun, **de păzit** Demonul (adecă Dracul) iaste. Duhul împotriva lui Dumnădzău răcoșan și războinic foarte vârtos, prea cu mare meșterșug meșter și ascuțit izvoditoriu de amăgituri și de măiestrii, prin spre amăgiala a oamenilor și spre a lor peri re, gata.

Așe în multe feliuri și în multe pelițe (ca Proteus și Vertumneus)¹²⁸ pre sine a să schimba poate. Câteodată, ca vulpea să lingușește, iară câteodată ca leul siriap răcnind și împregiur imblând și cercând pre cine să apuce (*Petru, Car. 1* gl. 5, sh. 8). Pusu-s-au și singur pre Domnul Hristos a ispitî, și aceasta nu numai o dată sau numai cu o tocmală; și pre apostolii lui ca cu ciurul să-i ciarnă i-au pofit (*Luca* gl. 22, sh. 31), și cu vreme din vârtoasă credință i-au la îndoință adus. încă pre Petru spre a Domnului tăgăduire l-au adus și ca un W prea / meșter vânătoriu, pretutindirea mrejele și lațurile, hranele și plăcerile păcatelor înainte întinzindu-le, ca pre cei nepăziți să apuce și să-i răpască. Iaste ca un stratig, adecă ca un

¹²⁸ Proteus era dumnădzău mării și Vertunius dumnădzău negri țătorii; aceștia să tâlcuiesc ca ori în ce chip i-ar fi voia să poate schimba. {Nota autorului.}

slujitoriu prea întărit în puteri și cu mulți stratigi slujindu-să, spre mulți oameni în multe feliuri războiu dându-le, cu multe toanele încă și cu chipul a curații și a bunii ispite să arată, spre a oamenilor de la adevărata și curata stare întoarcere. Căci el și în a îngerului luminii chip să mută, de carea frumos lacov Acunțius în cartea *Pentru a Sataniî îngeri sau stratigi* au arătat¹²⁹. Pentru aceasta dară, împotriva a sufletesc pizmaș ca acesta, cu acea sufletiască armă să ne într-armăm, carea de la ceriască armărie iaste luată. „Arată-ne noaă acela din a creștineștii oști oștian și bun vitiaz” (Pavel, *Cătră efesenii* gl. 6, sh. 13 și acele mai pre urmă).

A crucii lui Isus Hristos, fiul ' lui 57. **Moartea lui** Dumnădzău, mântuitoriu nostru, și a groz- I... **Hristos de** nicii sale nevinovații morți pomenire și **pomenit** aducere-aminte, sufletului, nu a celor fără socotială, mult a folosi poate spre răstignirea a hirișii cărni și pre poftelile cele rele carile cu moarte sint a să săvârși. Căci Domnul acesta, al nostru și a veacului împărat, și a ceriului / ?) a pământului stăpânitoriu, nu numai ca acestea au sufferit cazne și moarte atâta de groznică, nu numai duioase, ce încă ?* nepovestită în culpiciune au simțit durere (însă după trup, u după dumnădzăire) și fără nice o cărtire și ca mielușelul blând acestea toate au răbdat; și aceasta, pentru a noastră pri- ¹³⁰ă și pentru a lui cătră noi cărtitorii dragoste, ca pre noi, cu heltuiala singelui său și ai strașnicii sale moarte, de la a păcălirii caznă și muncă să ne mântuiască. Nu să cade, nici să ¹³¹vine dară noi de dânsul ca dintr-o grea robie cu neprețăluitul ¹³²u singe mântuiți și răscumpărați fiind, împotriva și noi cătră dânsul dragostea noastră să nu mărturisim? Cu carea mai vârtos P°runcile lui de păzit să fac (*Ioan* gl. 14, sh. 21 [= 27]).

¹²⁹ Iacobus Acontius, *Stratagemata Satanae*, Basileae, 1565.

Să ne lăsăm dară de păcate și giuruinții să ne învățăm și cu dreptate să viețuim, de vreme ce între alalte pricini, pentru aceasta svintul lui singe l-au vărsat (*Petru [Car. 1] gl. 2, sh. 24 și gl. 4, sh. 1, 2, 3; Tim. [= Tit] gl. 2, sh. 14; Evrei gl. 9, sh. 14*). Și de vreme ce supt această zidire sintem, singele lui Isus Hristos să ne curățască pre noi de la tot păcatul de vom, în lumină, îmbla (*Ioan, Car. I gl. 1, sh. 7*).

Accea a creștinului, adecă a ucenicului lui
 58. A creștinului nume nu Hristos și a următoriuului său numire și fără lucru să fie mărturisire / fietecine să fie unul pre altul a învăța să cade, ca nu în zădar acest nume și fără lucru să-1 purtăm, nice supt a creștinului nume viața a păgânului să avem (*Petru, Car. I gl. 4, sh. 4*). Că carii așe și-ntr-acesta chip viețuiesc, accia de-ar și pe Hristos al lor domn numi, însă numai de dânsul precum ai lui să fie nu să cunosc, căci că lucrătorii fărălegii sint (*Math. gl. 7, sh. 21, 23; Luca gl. 6, sh. 46*). „Precum fiii luminii în lumină să îmblăni” (*Efes. gl. 5, sh. 8*).

59. De vreme ce de Hristos chemat ești, vrednicește După aceasta singur cu tine socotește, precum cu această chemare cu carea Dumnădzău ni-au, prin Hristos, la sine chemat, vrednicește și cum să cade să fie de viețuit (*Efes. gl. 4, sh. 1 și Thesal., Car. I gl. 2, sh. 12*), singur pre tine însămiadză-te și cunoaște-te, ca destoinicește și vrednicește cu această chemare să viețuiești, de vreme ce Dumnădzău ti-au, nu la necurăție, ce la curăție și la svințenie chemat [*Tes. 4, 7*]-

60. Blândețele e urmat, mandra de lepădat Mândriia și socotița spre mari lucruri bunele tale fapte a te simeți hapădă. Măcar deși ceva bun cu dăriu lui Dumnădzău de la tine au ieșit, nu te, pentru aceasta, c

sufletul înălța, nici te cu firea înfla, ce cu bună socotială singur pre tine te aminte ia, și precât viu cunoaște că ești îmbunătățimat, cu atâta mai blând și mai suppus să te porți. Căci mândriia / (prin altele ce aduce rele) în bunătați a adaoge a oprește, și acea mai de sus stepănă a să sui împiiadecă, la carea unii ari agiunge, de n-ari socoti precum au agiuns. Așijderea dară „a sufletului plecăciune (care mai vestit blândețe să dzice), de vreme ce în înaltul a bunătaților turn iaste zidită, adâncă slobozită temelie trebuie să aibă și așe spre mai sus al turnului zidire mult agiutorește și folosește. Căci fără această într-adâncată și vârtoase temelie de s-ar și zidit ceva a fi vedea, însă nestătătoriu și pre lesne clătindu-să, răsiipi-să-va și sfărâma-se-va” (*Românit. 12, sh. 16; Petru, Cartea 1 gl. 5, sh. 5*).

Când te cineva pentru ale tale lucruri învață sau mai vârtoș încă, când pentru nis-careva greșele dojenindu-te te ține de rău, rău să nu-ți pare sau pentru acea a lui dojenire întulburându-te cu sufletul, alalte ale tale bune fapte să-i arăți și încă mai vârtoș și fără pricină de ti-ar mostra și accia cu dragă inimă priimește. Precum iaste o dofortie prin vreo unsoare de sănătate aducătoare măcar și cu usturime însă de răbdatu-ți iaste, necum aceasta că sufletul sporește și din toate boalele cu acea neprețluită a sa unsoare 8 izbăvește. /

^ 2. Gresala să nu o ascundzi de cei ce te dojenesc
 Păcatul de tine făcut fiind, cătră a cer-cetărilor sau cătră a certătorilor și dojenitorilor mărturisire nu-1 ascunde, nu-1 feri, nici i acoperi, ce mai vârtoș îl arată și-1 mărtu-fisește, și mărturisindu-1 și ei dojenindu-te și UUiistrându-te, în pază să-ți fie, ca de a doa oară iarăși pentru -ceia greșală a te certa și a te mostra să nu-ți fie.

**63. De la priiateni pof-
teste învățătură** De la credincioșii și curații tăi priiatini poftește ca faptele tale cu străjuitori ochi aminte sa ia, și orice într-inseie de la dnapta cale abătându-se și rătăcindu-se ari vedea să nu tacă, ce prietinește, precum iaste adevărat, să arete, ca cele vădite și pricepute să speli imăciuni. Apelis, zugravul cel de frumoase chipuri șeruitoriu, să povestește precum după ce vreun chip de ceva zugrăviia, atuncea îl denaintea casii, în ulițe, scotea; și el acolea supt tablă sau supt scândură să ascundea, cu aceasta pricină că pre uliță mulți fiind ceia ce trecea și a lui zugrăvală privind, de să afla cineva de defăima ceva la lucrul lui, el accia dregea. Căci tuturor toate alor sale fapte bune le par, însă de la privitori și mai vârtos de la adevărații și dreptii priiatini iaste de întreat.

64 Păcatele mărturisește ^{^ m a * v a r o a z ^ c i a ^ e n e s o c o r} h e fapte, adecă / greșele și vinovății, cu carii ti-ai sau te îndeletnicești, bunilor priiatini (duhovnicilor) te mărturisește întru adevărat, și ca a unor buni doftori de boale curățitori și grijitori, pentru tine a lor la Dumnădzău să trimață rugi și ale lor rugăciuni de la Dumnădzău poftește {lacov gh 5, sh. 16}.

65. A nepriiatenilor defăimări, în bine țile întoarce ^{msz} și de la nepriiatini une fapte a tale de să vor ocări și să vor defăima și precum rele ^{^ f e j \ \ o r} arăta, măcar că aceștia cu de rău pofitoriu suflet ți le vădesc, ce tu într-aceia arătare de vii ceva așe adevărat a fi socoti, aceasta nu lepăda, nici te lenevi, ce îndreptându-le la cale bună le așadză, și așe din răul carele ție a-ți strica să nevoiaște, ceva bine să apuci, adecă de la nepriiatini folosință să pricepi, de care ¹ Plutarhus cu cartea singuratecă frumos învață³⁰

³⁰ Ploutarchos, *Ubjg a TIC; UTT ex^pww wepeXoixo.*

De cei lingușitori înțelepțește foarte te păzește, carii laudă și cele de nelăudat și nu ciartă cele de certat și cele mari necurații acopăr, cu carile ei clevetesc. Pentru aceasta dară, de la unii ca aceștia spre amăgială să nu te lași, ca să nu te, ca pre un deșert foaie, cu voroavele îmfle. Căci și aceștia alta cu gura g^{raiesc} și alta cu inima țin. /

Păzește-te să nu cumva, pentru altul de ^{^ p . . . . . j .} unui om să nu faci altuia rău
la calea bună abătuți oameni voie, ale tale bune fapte să strici și despre bine să te oprești, ales pentru frica probozirii și a rușinii carea pentru voia oamenilor bunătății să pune împomciș, pentru carea cartea lui Plutarhus să a flă¹³¹.

În toate dzilele, pentru viitoarea dzi de mâine, în carea ceia ce vii să faci îți în minte fie, în ce chip întru faptele tale a te purta ți să cade; pune înaintea sufletului, ca cele lui folositoare să le isprăvești, și într-această socotială să rămâi, ca să te abați de la rău și să faci binele, după poruncile lui Hristos Dumnădzău (caută și *Psalm* 34, sh. 15 și *Psalm* 37, sh. 27; *Amos* gl. 5, sh. 15; *Romani* gl. 12, sh. 9). Și această bună înainte-punere la urmare o du, adecă ce ai de cu sară spre bine gândi, accia a doa dzi nefăcut să nu lași.

Încă mai vârtos în toate dzilele, sfârșindu-să dzua, mai denainte, până somnul a nu te apuca, a trecuții dzile faptele toate, ca printr-un index, adecă scară, întorcându-le ți aminte aducându-le, socotește; și cele aminte aduse le

66. De lingușituri și ceia ce grăiesc precum îți place, foarte te păzește

cuvintele și cu grăiesc și alta cu

^{^ p . . . . . j .}
unui om să nu
faci altuia rău

68. Pre mâine așadză cele bune a face, de cele rele a te feri

^{^ . \$ . . . j . ; ; >}
sama ce ai
lucrat peste dzi

Ploutarchos, flepi oucrumiceg.

însămniadză, și cu driaptă căutare și cercare sama le ia, și le giudecă încă după ascunsul inimii cătră a lui Dumnădzău porunci cu toată osârdiia abătut. /

VERS

Oare ci-am greșit? Și ce făcut la vreme și ce nu-i bine?
Căci aceștii fapte cinstea i-au lipsit, sau ceialalte
Socotiala-ntriagă? Căci m-am lenit, căci aceasta șede
Reaoa socotială? Pre carea mai bine a o muta au fost.
Cinsteș fiind lesne, căci rău înainte?
De nu cu grăirea, măcar cu gândirea aleși mai spre bine
Și nu-i bine așe...

Caute-să Avsonius, *Eidulio* 17[=16]: *Pentru bărbatul bun*¹³². Cu aceasta socotială odănoară Pithagora filosoful, ucenicilor săi să să învețe, porunciia¹³³.

Spre aceasta însămnanare dară prea socotește, ca nu singur pre tine din vinovății și-n greșele pre iușor să re socotești; sau vreo pricină singur întru tine ascundzind sau rădicându-să greșelele, ce mai vartos totdiauna certătoriu și drept giudecătoriu pre știința ta pune. Nici singur ție ca să nu cunoști ceva să-ți acoperi, ce mai cu de-adins cele bune cunoaște și cele rele defăima. Fie-ți rușine ție singur de tine, pentru căci încă nu ești precum ți să cade. Căință adevărată și pocăință lucrăriață cu dragoste fă, într-acesta chip păzindu-te ca să nu cumva iarăși ceva în a celora ce te-ai părăsit chip să dobândești, pentru carile, la a doa căurare și luare de samă / iarăși aflându-le, te vii rușina; iară de vii ceva drept prin tine făcut afla, cu făcute lui Dumnedzău mulțămiri trimițind, bucură-te și după aceia iarăși spre altele ca acelea a face te îndiamnă.

¹³² Avsonius, *Edogorum liber III (Eidyll. XVI: De viro bono)*, v. 16-19, 21-23.

¹³³ Pythagoras, Xptkroc enr), 40-42.

în cele bune, adecă în bunătați fiind, 70. După
cădzăturile cele mai denainte pune-ți-le cădzitură, mai
1 ii . păzit să fii, ca
denaintea ochilor și cunoaște precum sănucadzi
cădzături ca acelea de lepădat au fost; și după iarăși
ce din cădzătură te vii scula, de-ciia încă mai
cu pază într-această cale să îmblî, ca să nu iarăși la aceiași piiiatră
piciorul să-ți lovești. Că după mărturisită căință, iarăși cele de
căință a face scârnav lucru iaste. Ferește-te ca nu cumva ție cu
dreptate parimiile acelea să să tâlcuiască: „întorsu-s-au căinele
la borătura sa și porcul spălat în ciurfuiala pâclii" {*Pilde* gl. 26,
sh. 11 și *Petru, Car. 2* gl. 2, sh. [12]}.

Și semnele oarecarele și scările alor tale în Ț). Caută pe
bunătați mergere vor folosi încă și rămânerea semne oare mai
înapoi a păzi și a însămna trebuie, ca să vedzi, sporește spre
BO ^ . - . * . * . bunătate au ba?
oare mai mars-ai ceva înainte, au ai, înapoi,
rămas? Și dintr-a trecutelor și a cestor de
acum între sine cumpănite, singur pre tine să te cunoști și să
te adevredzi, și la cea mai de sus mergere a aduce să-ți vie
mdemnări. Pentru care lucru frumoase a lui Plutarhus să află
cărțilea¹³⁴. / Așe dară, în toate lucrurile sale, oamenii adese
socotele a face obicuiți sint, ca dintru a lor vinituri prin câtăva
reme câtă dobândă sau pagubă să fie avut.

Pentru fietece păcat însuși ție o gloabă 72. Pentru
oarecarea, ca cum ari fi o pediapsă a plăti, cu păcate singur
rezo îngreuiare, sau cu a trupului vreo ție iți aruncă
dosadă, sau cu de la plăcutele desfătări și de gloabă grea
ta cele învoite cărnii despărțire, sau cu de la
așternutul și culcușul mai moale părăsirea, sau cu paguba a
unui dobândiri, ca cum ari a unui osinde sufferiri fi; și așe
cu vreo multă de bani sumă cheltuială, de acestea să te scuturi

¹³⁴ Ploutarchos, flojg *ăv TIC*; ocufroiTO ecorcou TTpxoTTIOWOe;

cu această socotială, ca cu atâta mai vârtos, precum să fii greșit, aminte să-ți aduci și încă mai cu de-adîns și mai cu grije a mai greși să te ferești.

73 Prin ^ * ^* bucatele- și băuturile carile spre
postire trupul deprinderea răutăților te trag, mai vârtos cele
îți curățește mai bune și mai plăcute, carile îndemnările
 și-ntr-armăturile a zlobivelor poftes sint,
 măcar și în dar de ți s-ari aduce singur pre tine (fără numai
 câtu-i pentru traiu) te oprește și te părăsește. Și aceasta pentru
 doaa lucruri: întâiu, ca pentru vreun trecut păcat ce vii fi făcut
 o curățire oarecarea să-ți aduci; a doa, ca în cea viitoare vreme
 136" ale tale trupești poftes a călca să poți, sau ca pre / niște cumplite
 fieri și jigăni cu ascuns meșterșug să le domolești. Pentru
 această socotială dară, fiecând de pofit iaste, așe ca priste toată
 dzua de toate bucatele și băuturile să te părăsești. încă mai
 vârtos în tânăra vârstă, ce încă și fără pofiti re de cele plăcute de
 părăsit iaste, să nu carnea noastră îndeletnicirile pofteles triacă,
 pază să avem, și poftele ei de noi stăpânite să fie, precum
 Apostolul ne învață (*Romani* gl. 3[= 13], sh., în sfârșit), ce cu
 foamea păcatele dedesupt să punem.

74. Laudele Când de la cineva sau de la mulți oare-
oamenilor nu carii precum cu nește nepovestite sau mari
le prea crede bunătați cuprins sau mult într-însele întrat
 să fii te laudzi, nu prea lesne crede, ce
 ascunsul inimii tale mai vârtos cu privirea străbate, căruia ție
 mai vârtos decât alții cunoscătorul a fi ți să cade, și caută, oare
 acesta mărturisește aceasta?

DISTIHON

Când de alți te laudzi oameni, giudețul tu-ți ești;
 Nu mai mult altora crede decât singur ție.

-w

încă prea să știi că inima ta înaintea lui Dumnezău să
 luminedză și să să arete, care Dumnezău decât tine mai mare
 și decât inima noastră mai puternic și știe toate (*Ioan, Cartea 1*
 gl. 3, sh. 21)./

Iară când vreun om bun sau curat, **Oamenii** 137"
 precum vrednic de defăimare și de ținut rău **drepti și buni,**
 să fii și obiceiile tale le ocărește și le defăima, **când te**
 să nu te mai mult pe tine decât pe dânsul **defăima, crede**
 credzi, căci acea a ta singur cătră tine din fire
 născătoare dragoste, pre lesne a te amăgi poate. De nu vii a te
 defăima, nu face cele de defăimat.

Măcar că numele bun nu pentru a ^ **Nume si**
 oamenilor slavă iaste de cuprins, ce numai .. ^ .. b ...'-ti
 bunătaatea iaste de cinstit și numele bun și **scoate nu te**
 vestea bună, nu iaste a să lenevi cineva, măcar **lenevi**
 că de la alții a te lăuda nu iaste de pofit; însă
 întru adevăr spre aceasta iaste de pus nevoie ca ceia ce mai
 vârtos să laudă să faci, căci aceasta Apostolul învață: „Fietecările
 a bunii vești (dzice) sau care laudă acestea gândiți, acestea faceți”
 (*Filip.* gl. 4, sh. 8, 9). Aceasta dară spre adevărata laudă și slavă
 taste și spre driaptă și neteda cale iaste, ca în ce chip a te avea
 h, așe să fii, carea Socrates înțelepțește învață. Trupul aceluia
 ce în lumină **imbla** umbră agonisește. Cea slavă după bunătaate
 dvorește. Ca să nu cumva într-acesta chip să gândești sau să
 vorovești oamenilor pentru mine sau să dzici socotiască sau
 Vorovască pentru mine cum le place; ce va fi aceasta, deacă de
 'a mine vreo pricină dată nu iaste? Aceasta ție a-ți strica poate, /
 ce mai cu de-adîns aceasta de făcut nu iaste, carea mai mulți 137"
 a o face obiciuți sint. Căce cătră oameni bună vestire și laudă
 ferind și păzind, tine în a poruncilor lui Dumnezău și
 împotriva a hirișii sale științe fac. Iară tu, deși înaintea
 oamenilor și a lui Dumnezău deodată amânduror a plăcea nu

poți, aceasta mai vârtos poștește ca: „La Dumnădzău mai vârtos decât la oameni slavă a cerca" (caută *Ioan* gl. 5, sh. 44[= 4] și gl. 12, sh. 43). Ascunsul inimii fie bun, vestea măcar rea să ari merge, de vreme ce tu bine te ai. „Că prin drept suflet, la acel cinstit sfat prin mijlocul ocărăi mă voiu întinde, nime mai vârtos decât cel suplecat bunățții, deși vestea de om bun au perdut să nu-și și buna-științe a ascunsului inimii piardă" (Seneca, *Car.* 81).

77. Din cuvinte bune să să facă fapte bune

Ce toate acestea și altele ca acestea deșerte de la noi să dzic și deșerte de la înțelepți să cunosc și într-adevăr să cunosc, de nu să vor duce la praxis, adecă la faptă. Pentru aceasta, de ceva bine știm, aceia cu bunele fapte să arătăm. Acicea, aceia a apostolului *Iacov* dzisă a să chema poate: „Cine-i înțelept sau cu înțelepciune cuprins întru voi, arete din buna adunare faptele sale" (*Iacov* gl. 3, sh. 13). „Căci și oile, nu fânul aduc bacilor nici arată pre cât au mâncat, ce pășunea într-însele 138" coaptă, afară / dau lăna și laptele; și tu dară, nu cuvintele să arăți necunoscătorilor, ce faptele carile cu a cuvintelor răscoacere urmadză" (Epictetos, *Enbiridion*, 69). „Nu carile au cunoscut poruncile, ce carile li-au făcut pre dânsele, numai acesta va ieși mântuit" (caută *Ioangl.* 13, sh. 17 [=7] și *Iacov* gl. 1, sh. 25)- „Aceasta dară iaste calea (dzice prorocul), îmbiați pre dânsa!" (*Isaia* 30, sh. 21).

Pentru început, slavă celui fără început. Pentru sfârșit, slavă celui fără sfârșit Dumnădzău, cinste și închinăciune trimit. Și iarăși pentru în trei despărțiri întru o carte cuprindere, pre unul în Troiță Dumnădzău părintele, Fiiul și Svintul Duh de o ființă înalț, măresc, și svintul lui nume în veci văznesesc. Că nefiind harnic a începe, a începe mi-au agiutat. Și nefiind harnic a sfârși, mi-au agiutat și m-au sprijenit. Că tu, Doamne, împăratul vecilor, Alfa și Omega, începutul și svârșitul ești

[*Apoc* 22 13]. Si fără tine cini-au început? Așijderea, fără tine, cini-au sfârșit? Că precum cerbul, însătat fiind, izvoarele apă a afla silește [*Ps.* 41, 1], așa-[a]u nevoit mânași cu gândul pana a să dzice: „Privirea și ochiul sfârșitul privește". Nu mie. Doamne, nu mie, ce svintului tău nume să să dea slava! [*Ps.* 113, 9]. Acmu și pururea și-n vecii vecilor. Amin! /

ALE STOICILOR PORUNCI DZECE¹³⁵

1. Lui Dumnădzău și firii urmadză și lor suppus să fii.
2. Fă fiecui bine precât poți și nemăruși să strici.
3. Așe te poartă cătră altul precum ai vrea ca și altul cătră tine să să poarte.
4. Toată nevoia, asupriala carea ți să face, suffere cu răbdare și îngăduințe.
5. Toate cele împotrivă spre bine le socotește, deosăbi de celea carile din smintiala sau greșala ta ți să vor tâmpla.
6. Slujește-te cu cele bune și lucrurile carile într-acest pământ îți sint date, ca cum ți-ar fi împrumut date, și de la dânsule cu dragoste te lipsește când iarăși de la Dumnădzău să cer înapoi.
7. Așadze-ți acea prea de sus a ta fericire în voie lină, carea să nu-ți fie într-ascunsul inimii știutoare de rău.
8. Fii mai cu de-adins în fapte înțelept decât în cuvinte.
9. Gândește pururea de moarte, dar de dânsa să nu te temi. /
10. Odihnește-te și îndestulit fii în dumnădzăiasca orânduială, socotind ea a fi prea driaptă, prea înțeliaptă și noaă prea lesne și măcar de ni s-ar părea noaă prea aspră.

Andrea Wissowatius, *Stimuli uirtutum, fraena peccatorum*, p. 190.

A ALTUIA ÎNVĂȚĂTURĂ¹³⁶

Crede în Dumnădzău, nu te crede pre tine. Fă cele hirișe.

Curate îți varsă rugile. Cu cele puțințele te slujește. De cele multe fugi.

Multe ascultă. Grăiaște puțințele. Taci cele tănuite.

Învăț-te celor mai mici. Cruță (adecă facă-ți-să milă). Celui mai mare urmadză. Poartă-te cu cei deopotrivă.

Rădică zăbăvile (adecă nu fii leneș). Nemică te mira. Pobrăzește pe cel mândru.

Liapădă cele rele. Invăț-te lui Dumnădzău a trăi. Invăț-te a muri.

SI AVA TRIPOSTASNOMU BOGU,
DAVȘOMU TRICIASNOMU KNIGU
PO ZACI ALEAI
KONEȚ¹³⁷

¹³⁶ Q. „-n p. 191.

¹³⁷ i, l' slavonă: *Slavă ha Dumnezeu cel în trei ipostaze, care, după început, a dat și sfârșit cărții în trei părți.*

139"

SCARĂ

A CĂRȚII DINTĂI ȘI A DOA; FIETECARE GIAVĂ
ÎN CÂTE FRUNDZĂ, ȘI ÎN CARE FAȚĂ IASTE,
PENTRU LESNE AFLAREA [CELU] CE-AR CERCA

GLAVA	Car. 1		Car. 2	
	frun- [za]	fața	frun- [za]	fața
1. Lumea de cine-i făcută	1	i	45	1
2. Lumea de Dumnădzău făcută	1	1	45	1
3. Lumea trecătoare	1	1	45	2
4. Cu frumsețea lumii nu te amăgi	1	2	46	2
5. Lucrurile lumii ca pravul	1	2	46	2
6. împărății puternici să nu te amăgiască	2	1	46	2
7. Nărocul nu-i fericit	2	1	47	1
8. Năroctil fără hotar	2	1	47	1
9. Bogatul lumii, sărac	2	1	47	1
10. Pildă din istorii	2	2	47	2
11. Pildă de pe Alexandru	2	2	47	2
12. După moarte nume vestit în bunătați să aibi	3	1	47	2
13. Nume bun cu fapte rele nu vii avea	3	1	48	1
14. Frumsețea lumii nu pofti	3	2	48	2
15. Dragostea frumșetelor, stricăciuni	3	2	48	2
16. Bine de la lume nu vii avea	3	2	48	2
17. In lume înțelepciune nu-i	3	2	49	1
18. In lume bine și odihnă nu-i	4	1	49	1
19. Lumea spre bine o au făcut Dumnădzău omului	4	1	49	1

GLAVA	Car. 1		Car. 2	
	frun- [za]	fața	frun- [za]	fața
20. Lumea, după păcat, iaste rea	4	1	49	2
21. Spre dezlegarea păcatului au vinit noul Adam, Hristos	4	2	49	2
22. Vinirea lui Hristos și mainte prorocită	5	1	50	1
23. Pre Dumnădzău de pe fapte cunoaște	5	1	51	1
24. Cu darul ce ți s-au dat spre bine te slujește	5	2	51	2
25. Spre poftele lumii, orb, mut, surd fii	6	2	52	1
26. Cea de-apoi socotește	6	2	52	2
27. Avuția pricină răutăților	6	2	52	2
28. Avuția naște lăcomia	6	2	52	2
29. Zavistia omoară frații	7	1	53	1
30. Lacomul pofteste a fi toti săraci	7	1	53	1
31. Lacomul nu să satură	7	2	53	1
32. Bogatul pofteste scaunul cel de sus	7	2	53	1
33. Bogatului mândru, Dumnădzău vrăjmaș	7	2	53	2
34. Și cu bogăția, și cu raiul, anevoie a fi	8	1	53	2
35. în trei vremi te cumpănește	8	2	54	1
36. La moarte, avuția fără folos	9	1	54	2
37. Gol te-ai născut, gol te vei duce	9	2	55	1
38. Un svârșit, moartea	9	2	55	1
39. Nesocotința strică	9	2	55	2
40. Dumnădzău schimbă împărățiile	10	2	56	1
41. Agonisirea lumii piarde sufletul	11	1	56	2
42. Cu împărății bogați ce s-au spăsit uu te simeți	11	2	57	1
43. Lumea pe mulți buni i-au nebunit Cu pilda celor ce au cumpărat raiul cu avuția, nu iubi avuția	12	1	57	
	13	1	58	2
45. înibogățindu-te, nu te scumpi	13	2	59	2
46. Lumea temniță	14	1	60	1
47. Desfrânata voie, sufletul omoară	14	2	60	2
48. Nici lumea, nici lumanul fericit	15	1	60	2

GLAVA	Ca r. 1		Car. 2	
	frun- [za]	fața	frun- [za]	fața
49. Fericit cel ce cu lumea nu s-au amestecat	15	1	60	2
50. Dreptul nu să va clăti	15	1	61	1
51. Lepădarea lumii, fericirea	15	2	61	1
52. Cu poftele lumești grele-s poruncile dumnăzâiești	16	2	62	2
53. Dragostea cătră Dumnădzău ce pofteste dobândește	17	1	63	1
54. Omul împărat peste toate, însă în chip de zălog i-s date	17	2	64	2
55. Dulceața lumii, otrava sufletului	18	1	66	1
56. Cu lumea adevărat prieteșug nu-i avea	18	2	66	1
57. Lumea, maica răutăților	19	1	66	2 /
58. Lumea, decât tâlharii mai rea	19	2	67	1
59. Poftele, ca sirinele	19	2	67	1
60. Bunurile fiilor veacului acestuia de râs	20	1	67	2
61. Vai celuia ce ciarcă ceva mai bun decât Dumnădzău	20	2	68	1
62. Omul în voia lui, cât să suie, atâta mai greu cade	21	1	68	2
63. Vârsta și nărocirea, ca roata	22	1	69	2
64. Nu într-acesta veac, ce în cel viitoriu să-ți lungești viața	22	2	70	2
65. Viața vecinică fără svârșit nici din bătrân tânăr, ce din păcătos drept te fă	23	1	70	2
66. Nu ce vede trupul, ce ce privește sufletul nedejduiaște	23	2	71	1
67. Nedejdea credinciosului nu-i în zădar	24	2	72	1
68. Poftele înmulțindu-se, în oceanie aruncă	25	1	72	2
69. Dreptul în veci va trăi	26	1	73	1
70. Cu credință cele pămintești cerând <i> cele cerești și să vor da	27	1	74	1

GLAVA	Car. 1		Car. 2	
	frun- [za]	fața	frun- [za]	fața
71. Nu rob, ce stăpân lumii au pus Dumnădzău pe om	27	2	75	1
72. Dumnădzău grijea păcătoșilor are, cu cât a dreptilor	29	1	76	1
73. Nu pe leneș, ce pe ostenitoriu dăruiaște Dumnădzău	29	1	76	2
74. Câte furtuni toate să le trași	30	1	77	1
75. Omului cu minte, lumea iad îi iaste	30	2	77	2 /
76. împotriva lumii și a Diavolului stând, îl vii birui	32	1	79	2
77. Potrivire frumoasă, trupul cu lumea, sufletul cu ceriul	32, 33, 34	2	80	1
78. Când te laudă lumea nu te mândri	35	1	83	2
79. Cearcă toate, bunele ține, relele liapădă	35	1	84	1
80. Loc păcatului nicicum să nu dai	36	1	84	2
81. Păcatele scurtiază vîiața	36	2	85	1
82. 3 lucruri pururea pomenește, moartea, învierea, giudețul	37	1	85	1
83. Nu pană la 100 de ani sau mai mult sau mai puțin, ce-n toate dzile fii pocăit și gata de moarte	37	2	86	1
84. Driaptă socotială vieții tale pune	37	2	86	2
85. Vacul anilor, 70, iară în silă, 80; ceialalți, boală nevindecată	37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44	2	86	2

141

Cetește pană în sfârșit, că vii afla multă dulceață, *Pentru cumpănirea vieții*. Și mai vârtos, la sfârșitul Cărții a doa, *Pentru 7 vârste și Viața omului ca poama și Pentru lumeștile tâmplari de pedapsă, pîntre 7 vârste ce să tâmplă*, caută 87, 88, 89, 90, pană în sfârșit.

Așijdirea în Cartea a doa, pîntre glave, sint și alte pricini însămuate pe margine; ce nice acelea să nu le treci, că foarte sint de folos. /

MI SCARA A CĂRȚII A TRIIA

PONTUL	list.	feața
1. Cunoaște-te pre rine	101	2
2. Cunoaște pe Dumnădzău	103	2
3. Iubește pe Dumnădzău	105	1
4. Cunoaște deșertarea lumii	106	1
5. Din toate, sufletul la Dumnădzău să aibi	107	2
6. Cunoaște frumsețea înțelepciunii, adecă a faptii bune	107	2
7. Poama sau roadă bunățății	108	2
8. Dumnădzău are de grije dreptilor	109	2
9. Răsplătirea bunățății, viața vecinică	110	1
10. Păcatele spurcate	112	1
11. A bunățății greutate să rădică, iar a păcatului spurcăciune rămâne	112	2
12. Pentru grozăviia păcatului ia pildă de la alții	112	2
13. A păcatului faptă aduce sfârșit rău	113	1
14. Reaoa cunoștință a inimii probozește la arătare	113	1
15. Scurtimea vieții pomenindu-să folosește	114	2
16. Moartea, apropiitoare și netrecătoare	115	2
17. Adu-ți aminte de cele mai de pre urmă	116	2
18. Nu te clăti din credință pentru nărocirea necuraților	116	2
19. Să nu te turburi de asuprele dreptilor	117	1
20. Fără curățanie, nime fericit	118	11
21. Pildele bunățăților de la alții culege	118	2

PONTUL	list.	j feața
22. Pildele de la svinți	119	1
23. Pildele de la limbi	119	1
24. Pildă a lui Hristos ș-a lui urmare	119	2
25. A lui Dumnădzău porunci nu dzice că-s în neputință cu paza	120	1
26. Pildele celor greșiți și iertați să nu te înșele	120	2
27. Nu greși, nedejduindu-te milii lui Dumnădzău	121	1
28. Rugile mult folosesc	121	2
29. Agonisirea Duhului Svint, de păzit	122	2
30. A îngerilor prezenție, de pofit	122	2
31. Privirea lui Dumnădzău, de cinstit	123	1
32. Privirea omului îmbunătățat, de folos	123	1
33. însoțirea oamenilor curați, de urmat	123	2
34. De adunarea nealeșilor, de fugit	123	2
35. Fugi de pricinele păcatelor	124	1
36. Liapădă lenea	124	2
37. De somnul lung te păzește	124	2
38. <i>Svinta Scriptură</i> , de citit	124	2
39. Și alte scripturi, de citit	125	2
40. învățatura a slavii lui Dumnădzău	125	2
41. Scandată să nu facem celor de aproape	126	1 /
42. Mulțimea păcătoșilor, nebăgată în samă	126	1
43. De răutatea ce mai gios te trage să fugi	126	2
44. De cele plăcute cărnii, de fugit	127	1
45. Și cele plăcute să nu le facem	127	2
46. Păcatele mici, mari să le socotim	127	2
47. La spița cea mai de sus a bunățăților pururea să silim	128	2
48. Poarta largă de fugit, cea strâmtă de intrat	129	1
49. în toate dzile adaoge folosul sufletului	129	1
50. Nu fii fățarnic	129	2
51. Nu căuta cele înapoi, ce cele înainte	129	2
J^~- în bunățățile sufletești rabdă	129	2

PONTUL	list.	feara
53. Pricina a bunelor lucruri apucă	130	1
54. Părăsește gândul de păcat	130	1
55. într-această viață ca-ntr-un războiu să fii păzit	130	2
56. De a Diavolului meștersuguri te păzește	131	1
57. Moartea lui Iisus Hristos, de pomenit	131	2
58. A creștinului nume nu în zădar să fie	132	1
59. Vrednice chemării tale fă	132	2
60. Blândețele de urmat	132	2
61. Probozi rea, de suferit	133	1
62. Greșala să nu o ascundzi	133	2
63. De la priiatini ia învățătură	133	21
64. Păcatele mărturisește	133	[2]
65. A nepriiatinilor defăimările în bine le întoarce	134	1
66. De îmbunători te ferește	134	1
67. Pentru voia cuiva nu face rău	134	2
68. Pe mâne așadză cele bune a face, de cele rele a fugi	134	2
69. Sara îți ia sama ce-ai lucrat peste dzi	134	2
70. După cădzătură mai păzit fii	135	2
71. De pe semne cunoaște sporiul binelui	135	2
72. Pentru păcate singur te globește	136	1
73. Prin post trupul îți curățește	136	1
74. Laudele oamenilor nu crede	136	2
75. Oamenii drepti defăimându-te, crede	137	1
76. Nume și veste bună a scoate nu te lenevi	137	1
77. Din cuvinte bune să să facă și fapte bune	137	2

CONETUL SCĂRII AI CĂRȚII ACEȘȚILA

Cinstitul meu cetitoriu și de sufletiască ostenița iubitoriu, *144* întrând cu osârdie la citaniia aceștii noă și minunate cărți, carea acmu întâi prealuminatul și blagocistivul domn Ioan Dimitrie Constantin-Voievoda, nu numai cât au ostentit de o au de iznoavă alcătuit, și o au cu tot felul de frumsețe împodobit, ce pentru mai mult folosul pravoslavnicilor și pentru vecinică pomenirea mării-sale cheltuit-au de o au și tipărit și tuturor în dar o au hărăzit. Și noi, ostenitorii meștersugului tipografii, poftim și ne rugăm, aflând bogate greșele în cuvinte și în slove, carile, au din nesocotială, au din neștiință să vor fi făcut, cu blândețe îndireptând, iartă-ne, pentru cela ce de 70 câte de 7 ori ni-au poruncit să iertăm greșelele, că de vom ierta, ierta-ni-să-va, mai vârtos știind că toți o ființă neputincioase și spre cădere pre lesne lunecătoare purtăm. Iară cea desăvârșit negreșire numai singur lui Dumnădzău s-au dat. A căruia milă să fie cu toți cu noi pururea. Amin!

Ai tipografii ostenitorii
și de tot binele-ți rugători,

ATHANASIE și DIONISIE,
cu ucenicii,
pofim iertăciune.

ISTORIA IEROGLIFICĂ

STUDIU INTRODUCŢIV

I. CARACTERUL SI SCOPUL ISTORIEI IEROGUFICE

Datorită caracterului său complex, *Istoria ieroglifică nu a putut fi încadrată într-un anumit gen literar.*

Pentru A.D. Xenopol, este o „lucrare morală-filozofică” și în același timp o „satiră politică”¹.

N. Iorga o considera atât „roman istoric”, cât și „carte de niemorii, îmbrăcată în zăbranicul glumeț al unei fantasii alegorice” sau „memorii îmbrăcate în haină alegorică a acestei politici urâte, prefăcută în fabulă hazlie și în feerie ideală”².

Pentru „memorii scrise în formă alegorică” s-a pronunțat Și Ilie Minea, considerând că „nu se poate numi roman social sau istoric această povestire alegorică”³.

P.P. Panaitescu a subliniat în mod deosebit caracterul de «pamflet politic» al *Istoriei ieroglifice**, în timp ce Panaitescu-Perpessicius o înscrie într-o arie mai largă, considerând că este

¹ A.D. Xenopol, *Istoria românilor*, VIII, ed. a III-a, p. 212.

² N. Iorga, *Istoria literaturii române în sec. XV/U*, București, 1901, p. 329, 380-381.

Urmându-l pe N. Iorga, Sextil Pușcariu consideră că este „întâia scriere care cuprinde memorii” (*Istoria literaturii române. Epoca veche*, ed. a II-a, Sibiu, 1930, p. 170).

³ I. Minea, *D. Cantemir*, p. 27, 33.

⁴ P.P. Panaitescu, *D. Cantemir*, p. 79.

În prefața la *Istoria ieroglifică*, p. XXXV, se afirmă că lucrarea „se înrudește cu pamfletul satiric”, gen foarte răspândit în Apusul Europei.

„roman social, memorii și roman de aventuri... toate acestea la un loc, cu precizarea numai că modul în care toate acestea se realizează e unul perpetuu alegoric”¹⁵.

După alte opinii, *Istoria ieroglifică* ar fi un „roman satirico-politic”, îndreptat împotriva marii boierimi sau „roman alegoric cu personaje din lumea animală, ca „Le Roman de Renart” și pamflet politic, asemenea „Istoriei secrete” despre domnia împăratului Justinian de Procopios din Cesarea.

Precum vedem, *Istoria ieroglifică* a fost considerată atât roman, cât și memorii sau pamflet politic, fiind, foarte probabil, câte ceva din toate acestea la un loc. După cum se remarcă de curând, afirmațiile categorice cu privire la încadrarea operei într-un anume gen „riscă să exagereze sau să nedreptățească”¹⁶.

Legată de această problemă este aceea a *caracterului alegoric al lucrării*. Ținând seama că dezvăluirea unor fapte urâte, ca

Mai departe se spune că „poate fi așezată ca gen în rândul pamfletelor politice-literare” (p. XXXV); cu toate acestea, la p. LXXXIV se susține că este „roman autobiografic” și că aparține, tematic, „unui gen nou în literatura veche românească, genul romanului istorico-social”. Contradicția a fost remarcată și de Doina Curticăpeanu în „Tribuna”, 18 nov. 1965, p. 3. Vezi și Dan Bădărău, *Filozofia lui Dimitrie Cantemir*, p. 156.

¹⁵ Panaitescu-Perpessiciu, *Locul lui Dimitrie Cantemir în literatura română, în voi. Mențiuni de istoriografie literară și fiiolelor*, p. 295.

¹⁶ D. Bădărău, *op. cit.*, p. 152.

¹⁷ Al. Piru, *Istoria literaturii române. Perioada veche*, ed. a III-a, București, 1970, p. 344. Pentru „roman alegoric” s-au pronunțat și alți cercetători, printre care G. Pascu, *Viața și operele lui D. Cantemir*, București, 1924, p. 21.

¹⁸ C. Măciucă, *D. Cantemir*, p. 127.

Despre „imposibilitatea noastră de a o clasifica riguros” vorbește și Manuela Tănăsescu (*Despre Istoria ieroglifică*, București, 1970, p. 87); ea poate fi „tablou social, eseu filozofic, manual politic”, fiind, în orice caz, mai mult decât un pamflet (*ibidem*, p. 154); tot astfel, poate fi considerată „și roman, și epopee, și pamflet, dar și eseu poem, spectacol cu măști”. De aceea, pe drept cuvânt, autoarea amintită definește lucrarea

cele cuprinse în *Istoria ieroglifică*, cu precizarea numelor făptașilor „în mijlocul theatrului cititorilor” era considerată de autor „nici cinsteș, nici de folos”, D. Cantemir a recurs la alegorie, înfățișând pe eroi sub chipul unor animale (domnii și boierii moldoveni) sau păsări (domnul și boierii munteni). El declară că s-a străduit ca „firea chipului cu firea dihanii să-și răducă”, adică eroii săi să aibă cât mai multe din caracterele păsărilor sau animalelor în care se întruchipau.

Pentru ca cititorii să înțeleagă totuși despre cine este vorba în povestire, autorul a alcătuit o „scară”, în care a explicat „cuvintele ieroglificești” utilizate, atât pentru numele persoanelor (nu însă pentru toate)¹⁹, cât și pentru unele expresii folosite îndeosebi pentru a demasca lăcomia dregătorilor otomani.

Ținând seama de caracterul alegoric al *Istoriei ieroglifice*, P.P. Panaitescu a considerat-o un gen de istorie secretă, a cărei cunoaștere de către public „cu indicarea directă a numelor ar fi provocat scandal”, din care pricină opera nu se putea da la iveală în Moldova și în Țara Românească și nici la Constantinopol²⁰ în acea vreme.

Afirmațiile sunt valabile doar în parte, deoarece fără «scară» povestea ar fi putut circula fără nici o primejdie; dacă autorul nu ar fi dorit să jignească pe cineva nu ar mai fi alcătuit «scara» care dă cheia lucrării. În privința aceasta nu trebuie neglijată nici opinia lui I. Minea, după care D. Cantemir a ales drumul alegoriei deoarece îl considera mai artistic²¹.

¹⁹ „y>o bizară plantă exotică, greu de studiat și de clasat din cauza lipsei «raie de reper cu alte forme asemănătoare” (*ibidem*, p. 202).

²⁰ Nu trebuie neglijată nici opinia lui George Nițu, după care prin *Istoria ieroglifică* „se pun bazele tuturor genurilor literare” la noi (*Artă discursului literar la Dimitrie Cantemir*, în „Revista de istorie și teorie literară”, 1973, nr. 2, p. 215).

²¹ *Istoria ieroglifică*, ed. cit., I, p. XXXIV—XXXV.

²² *Ibidem*, p. XXXH—XXXIV.

²³ I. Minea, *op. cit.*, p. 33.

în fond, ce a urmărit marele învăţat prin alcătuirea acestei lucrări? După cum declară el însuşi, a avut în vedere patru scopuri: „să dezvălească” (adică să demaşte) unele fapte ale „hireşelor case” (se înţelege de domni şi boieri); să se „nevoiască” „spre deprinderea retorică” pentru a da o formă cât mai frumoasă operei sale; să facă cunoscute „sentenţile” adunate de el „prin osteniţa a câţiva vreme” şi să îmbogăţească limba română, prin împrumuturi de cuvinte străine¹². Nu trebuie neglijat, se înţelege, nici scopul principal nedecarat al lui Cantemir, şi anume să-şi justifice lupta pe care a dus-o împotriva lui C. Brâncoveanu, aceasta îndeosebi pentru posteritate.

Motivul pentru care D. Cantemir nu şi-a publicat opera¹³ (rămasă în manuscris până la 1883) a fost că, fără „Scară” (aşa cum ar fi putut să o publice), nu-şi atinge scopul, acela de a-şi demasca adversarii (şi chiar pe fratele său), iar cu „Scară” publicarea nu era posibilă datorită îndeosebi atacurilor la adresa conducătorilor Imperiului otoman.

II. DATAREA ŞI REDACTAREA

Data şi împrejurările când a fost scrisă Istoră ieroglifică, constituie o problemă în care opiniile sunt încă împărţite.

După părerea lui N. Iorga, *Istoră ieroglifică* a fost scrisă „imediat după numirea lui Antioh (ca domn — N.S.), în cursul

¹² Vezi şi N. Iorga, *op. cit.*, p. 356-357, care consideră că învăţatul domn a scris lucrarea ca „să-şi arate învăţătura” prin maximele adunate, „să desfăşoare farmecul unui stil învăţat din manualele de scriere frumoasă”, „să contribuie prin cartea sa la îmbogăţirea limbii prin termeni tehnici, prin neologisme ştiinţifice” şi „să imite pe Heliodor, să-l localizeze”.

¹³ Se ştie din prefaţa la *Divanul* (ed. de V. Căndea, 1974) cât de mult dorea D. Cantemir să-şi editeze lucrările.

anului 1705, desigur înaintea anului 1706, când vechea rivalitate începu din nou”¹⁴.

Plecând de la unele fapte povestite în *Istoră ieroglifică*, Ilie Minea consideră că lucrarea a fost începută ceva mai devreme, după mai 1704 (data testamentului lui Ilie Ţifescu, despre moartea căruia aminteşte D. Cantemir)¹⁵, fiind terminată înainte de 26 octombrie 1705 (când autorul ei ar fi împlinit 31 de ani)¹⁶; „aşadar după mai 1704 şi înainte de 26 octombrie 1705 scria D. Cantemir *Istoră ieroglifică*”¹⁶.

Reluând problema datării, P.P. Panaitescu afirmă: „Cartea a fost începută probabil îndată după acest eveniment (împăcarea cu C. Brâncoveanu - N.S.), în iunie 1705”; ultimul eveniment povestit fiind moartea lui Cornea Brâiloiu (după 28 noiembrie 1705), „este limpede că *Istoră ieroglifică* a fost scrisă între mai şi decembrie 1705”, pentru

¹⁴ N. Iorga, *Istoră literaturii române*, p. 380. Opinia a fost adoptată şi de Sextil Puşcariu, *Istoră literaturii române*, p. 150, şi este destul de Semănătoare cu a lui P.P. Panaitescu, despre care vom vorbi îndată.

¹⁵ D. Cantemir afirmă că „pre această vreme (este vorba de domnia lui M. Racoviţă) şi Vulpea (Ilie Ţifescu) piaiea blănarilor şi carnea cioarălor îşi dede” (f. 266), după ce la f. 171 spusese că vicleanul boier aurise „peste puţine zile” după alegerea din 1703. *Trimmerile s-au făcut li paginaţia manuscrisului*.

¹⁶ Se ştie că D. Cantemir afirmă în titlul lucrării că avea 31 de ani »când sfârşitul începutei sale istorii a videa s-au învrednicit”. întrucât povesteşte fapte petrecute în 1705, I. Minea a considerat că învăţatul domn împlinea 31 de ani la 26 octombrie 1705, fiind născut deci în anul 1674!

¹⁷ I. Minea, *op. cit.*, p. 27, 31. Faptul că D. Cantemir nu aminteşte despre otrăvirea lui Eupu Bogdan este interpretat de I. Minea ca o dovadă « lucrarea a fost terminată înainte de moartea acestuia (*ibidem*, p. 56).

C. Măciucă, *Dimitrie Cantemir*, Bucureşti, 1972, p. 119, afirmă: „Ştim pe ce teme - că lucrarea a fost începută al sfârşitul anului 1704 şi terminată în decembrie 1705.

„proslăvirea” izbânzii Cantemireştilor împotriva lui C. Brâncoveanu¹⁸.

Dacă termenul final (sfârşitul anului 1705) poate fi în general acceptat - deşi D. Cantemir nu respectă totdeauna cronologia faptelor¹⁹ - cu privire la data când a început elaborarea *Istoriei ieroglifice* ni se pare mai întemeiată opinia lui I. Minea, care a observat că D. Cantemir scria deja în timp ce domnea încă Mihai Racoviţă²⁰, deci înainte de împăcarea principelui moldovean cu C. Brâncoveanu.

Trebuie să avem în vedere faptul că o lucrare atât de mare, încărcată cu atâtea „sentenţii” şi teorii filozofice, nu putea fi alcătuită numai în şase sau opt luni de zile, aşa cum considera P.P. Panaitescu. De aceea credem că ea a fost scrisă într-o perioadă mai îndelungată, în etape, pe baza unor materiale strânse în timp. La această concluzie ne duce şi faptul că D. Cantemir arată el însuşi că ţinea un „catalog” sau „izvod” în care însemna „pre amănuntul” „vicleşugurile” săvârşite de duşmanii săi (f. 524), ca şi afirmaţia autorului că „sentenţiile” din lucrarea sa au fost strânse „prin osteniţa a câtăva vreme”, unele foarte probabil înainte de alcătuirea lucrării. Nu trebuie să uităm, de asemenea, că în anii 1703-1705, în afară de activitatea politică, D. Cantemir nu a scris o altă operă, ceea

¹⁸ P.P. Panaitescu, *D. Cantemir*, p. 76. Opinia sa a fost împărtăşită apoi şi de alţi autori. În *Istoria ieroglifică*, h p. 27, nota 3, P.P. Panaitescu crede însă că a fost scrisă „după februarie (1705) şi înainte de octombrie 1705”.

¹⁹ Astfel, după moartea lui Cornea Brăiloin (petrecută spre sfârşitul anului 1705, f. 579-580), Cantemir povesteşte fapte întâmplare înainte de această dată, în primul rând numirea ca domn a lui Antioh Cantemir (f. 581) şi tratativele de împăcare cu C. Brâncoveanu. Vezi şi nota 370, ediţia N. Stoicescu.

²⁰ D. Cantemir spune în partea a VI-a a lucrării sale că M. Racoviţă „şi până astăzi, cu minunea a toată lumea stăpâneşte” (f. 382).

ce dovedeşte că în această epocă şi-a strâns materialul pentru *Istoria ieroglifică*.

Întrucât *cuprinsul lucrării* este în general cunoscut²¹, nu vom zăbovi prea mult asupra lui (vezi notele de la finele lucrării, ediţia N. Stoicescu, p. 293-387).

Lucrarea începe prin prezentarea unei adunări a boierimi; muntene şi moldovene, ținută la Arnăuțchioi, lângă Adrianopol, în anul 1703, cu scopul de a alege pe noul domn al Moldovei. Autorul foloseşte acest prilej pentru a ne înfăţişa pe principalii eroi ai povestirii, dintre care unii sunt puşi să țină discursuri alcătuite de D. Cantemir. Au loc lungi discuții îndeosebi despre originea Struțocămilei (Mihai Racoviță), candidatul la tron susținut de C. Brâncoveanu (Corbul), care reușește să atragă de partea sa majoritatea boierilor moldoveni și să facă să fie ales domn pretendentul său.

După primirea investiturii (prilej pentru a fi demascată lăcomia dregătorilor Porții), noul domn și boierii săi pleacă în Moldova pe care o supun unei exploatare sângheroase.

Pentru a-și consolida pozițiile, domnii și boierii Moldovei și Țării Românești încheie o înțelegere, îndreptată îndeosebi împotriva fraților Antioh și Dimitrie Cantemir, dintre care ultimul va fi urmărit apoi cu înverșunare.

Când boierii și domnii se bucurau de succesul lor, Cantemir aduce în scenă o răscoală a categoriilor mijlocii, nemulțumite îndeosebi de amestecul lui Brâncoveanu în ^eburile din Moldova.

Este povestită apoi, pe larg, prigoana pornită împotriva lui Cantemir (Inorogul), care este atras la o întrevedere cu

²¹ El a fost povestit de numeroase ori de: N. Iorga, *op. cit.*, p. 357-380; I. Minea, *op. cit.*, p. 35-52; G. Pascu, *op. cit.*, p. 34-40; P.P. Panaitescu, *Cantemir*, p. 76-79, același în introducere Ia *Istoria ieroglifică*, I, P. XXIII-XXXI etc.

Toma Cantacuzino (Şoimul), cu scopul de a fi prins. Cu această ocazie au loc lungi discuţii între cei doi despre motivele discordiei dintre D. Cantemir şi C. Brâncoveanu, prilej cu care sunt trecute în revistă relaţiile dintre conducerile celor două ţări începând din vremea domniei lui C. Cantemir.

Până la urmă, datorită maşinaţiilor lui Scarlat Ruset (Hameleonul), D. Cantemir este prins şi închis de bostangii, dar reuşeşte să scape dând bani şi se refugiază la ambasada franceză din Constantinopol. Datorită schimbării vizirului, care-i era favorabil, D. Cantemir se poate întoarce apoi la locuinţa sa.

În această vreme, C. Brâncoveanu - convins de Toma Cantacuzino şi silit de schimbarea raportului de forţe în favoarea Cantemireştilor, sprijiniţi de dregătorii otomani ce le erau favorabili - consimte să ducă tratative cu D. Cantemir prin reprezentanţii săi, care realizează într-adevăr o împăcare temporară. Prin înţelegerea stabilită, C. Brâncoveanu acceptă să acorde unele despăgubiri lui D. Cantemir, din averea lui Şerban Cantacuzino, să nu se mai amestece în treburile Moldovei şi să înceteze prigoana împotriva Inorogului. Cu această înţelegere - considerată de D. Cantemir drept o victorie a sa — se încheie *Istoria ieroglifică*.

III. ISTORIA IEROGLIFICĂ - OPERĂ LITERARĂ

Istoria ieroglifică este şi o importantă operă literară, fiind considerată de numeroşi specialişti drept primul roman din literatura noastră.

Cu toate acestea, unii cercetători au încercat să diminueze valoarea literară a acestei opere interesante şi complexe, considerând fie că ea nu poate rămâne în literatura noastră datorită felului „ciudat” în care a fost compusă²², fie că aurotul ei nu

Sextil Puşcariu, *op. cit.*, p. 170.

poate fi socotit „un meşter al condeiului”²³ sau, în sfârşit, că *Istoria ieroglifică* „este o carte cu multe frumuseţi, dar nu este o carte fruvăoasă”²⁴.

Critici literari de renume - ca George Călinescu sau Panaitescu-Perpessiciu - au dovedit însă că lucrarea învăţatului principelui este şi o operă literară valoroasă. Primul a considerat că singura „operă fcerară viabilă” a lui Cantemir este *Istoria kereşgâjfică* şi a scos *me* evidenţă câteva pasaje izbutite din punct de vedere artistic, „dovezi de măiestrie caligrafice”, ca şi „numeroase «cleghii» în aceeaşi cadenţă populară şi cu o nespus de inteligentă [tratare a metaforei ţărăneşti, premergând pe Eminescu”²⁵,

•Cel de al doilea a arătat prin câteva exemple că opera, „inaccesibilă la prima vedere, este, totuşi, în ciuda ornamentaţiei prea încărcate, ... rodul viabil al unui artist”, care „a folosit însuşi sucul limbii şi înţelepciunii populare, trecută prin alambicul eruditei sale fantasii”. El socoteşte *Istoria ieroglifică* un „summum al scrisului cantemiresc”²⁶.

Considerând că *Istoria ieroglifică* „a însemnat mereu un mic scandal estetic şi lingvistic”, că „a apărut ca o ciudăţenie de specie nedefinită, un fel de «struţocămilă» literară”, că în jurul

²² Dan Bădărău, *op. cit.*, p. 213.

²³ P..P. Panaitescu., *D. Cantemir*, p. 91.

²⁴ C. Călinescu, *istoria literaturii române*, p. 44-47.

²⁵ Panaitescu-Perpessiciu, *op. cit.*, p. 295, 302, 304. Vezi şi Şerban Coculescu, *Despre stilul lui Dimitrie Cantemir*, în *vol. Varietăţi critice*, Bucureşti, 1966, p. 55, care crede că principiile „nu s-a gândit să facă literatură, dar posteritatea sa literară şi-l anexează prin elementul limbii prin ceea ce s-a putut strecura ca fantezie şi creaţie artistică în lucrări de altă intenţie” (*Istoria ieroglifică* fiind pamflet politic!). Ulterior, acelaşi „Utor consideră *Istoria* drept „capodopera scriitorului” (*Cantemir - retor & artist*, în „România literară”, 25 octombrie 1973, p. 7).

După Al. Piru, *Istoria ieroglifică* este „întâia creaţie adevărată din literatura noastră” (*op. cit.*, p. 351).

ei „a strâns o adevărată trenă de prejudecăţi”²⁷, Manuela Tănăsescu a căutat să împrăştie aceste prejudecăţi şi, întreprinzând prima analiză literară mai amplă, să dovedească că D. Cantemir „n-a fost numai un interesant filozof, un istoric erudit, ci şi un scriitor de geniu” şi că opera sa trebuie să-şi reia locul ce i se cuvine printre capodoperele literaturii noastre”²⁸.

Aprecierile variază deci în tre scriitor care nu este meşter al condeiului şi unul de geniu!

1. MODELE ŞI IZVOARE

O problemă care interesează în mod deosebit este aceea a modelului, influenţelor şi a izvoarelor existente şi folosite de autor în scrierea *Istoriei ieroglifice*.

Opinia lui N. Iorga, după care *Istoria ieroglifică* „nu este altceva, cu alte personaje, decât prefacerea în româneşte a «Etiopicelor» lui Heliodor”²⁹, a fost respinsă ca nefondată de toţi cercetătorii, care au arătat că lucrarea lui Heliodor nu a fost decât „un model formal, privind construcţia, arhitectonica lucrării, distribuţia faptelor”³⁰. Acest fapt este recunoscut, de altfel, şi de autorul însuşi, care declară în introducere că, după modelul „Istoriei etiopiceşti” a aşezat „mijlocul istoriei la început şi începutul la mijloc, iară sfârşitul scaunul său păzindu-şi”-

In afară de acest împrumut pur formal, *Istoria ieroglifică* este o operă absolut originală, în care Cantemir dă drumul unei fantezii bogate, oferindu-ne o scriere plină de alegorii, de animale fabuloase, de povestiri frumos spuse, de portrete izbutite, de proverbe şi cugetări. „Lui Cantemir îi place să spună istorii, anecdote şi are limbuşia lui Creangă în debitarea

²⁷ Manuela Tănăsescu, *Despre Istoria ieroglifică*, p. 10-18.

²⁸ *Ibidem*, p. 44-47.

²⁹ N. Iorga, *Originalitatea lui D. Cantemir*, p. 18.

³⁰ *Istoria ieroglifică*, ed. cit., 1, p. LXXXIV-LXXXVI, p. 5 şi notele.

zicătorilor populare”³¹; „invenţia verbală extraordinară, portretistica grotescă dau istoriei o savoare rară”³².

În *Istoria ieroglifică* se simt puternice influenţe ale literaturii populare, literatură bine cunoscută lui Cantemir. După cum sa remarcat, „este vizibilă în *Istoria ieroglifică* atât legătura... cu cărţile populare care uzează de scheme alegorice (dezbateră, universul ierarhizat), cât şi cu acelea care folosesc pilda cu substrat alegoric (*Varlaam şi loasafl...* sau cu cele în care fantasticul animalier este legat de motivul călătoriei” (Alexandria)³³.

O altă carte care l-a influenţat pe Cantemir este *Fiziologul* care cuprinde poveşti despre animale, unele exotice, printre care filul şi inorogul, care apar şi în *Istoria ieroglifică*. De aceea s-a considerat că „adoptarea alegoriei animaliere ca modalitate de construcţie unitară a întregii opere” ar fi o influenţară *Fiziologii lui Iş*.

Influenţa populară se resimte şi în unele versuri din *Istoria ieroglifică*, în limbă şi în numeroase proverbe şi „senrenţii” presărate de D. Cantemir în cursul povestirii.

O problemă a cărei cercetare este de abia la începuturile sale este aceea a influenţei orientale. După cum se ştie, D. Cantemir a fost un foarte bun cunoscător al culturii orientale, primul european care a pătruns în profunzimea acestei culturi³⁴. După

³¹ G. Călinescu, *op. cit.*, p. 47.

³² *Ibidem*, p. 44.

³³ M. Morarii, *Alegoria animalieră şi fantasticul animalier în Istoria ieroglifică*, în „Revista de istoric şi teorie literară”, 1972, nr. 3, p. 490.

Ibidem, p. 482. Alţi autori s-au pronunţat pentru o influenţă occidentală, datorită asemănării cu *Le roman de Renan* (Scarlat Struţeanu, *Câteva elemente occidentale în opera lui D. Cantemir*, în „Preocupări literare”, 1942, nr. 8-9, p. 452).

³⁴ Virgil Cândea, *Dialogul Orient-Occident, tradiţie-inovaţie în „Divanul” lui Dimitrie Cantemir. Le dialogue Orient—Occident, mvdition—innovation dans »Le Divan» de Demetre Canteinir*, în „Buletinul Comisiei naţionale a R.P. Române pentru UNESCO”, VI, 1964, nr. 1-2, p. 41-61.

unele cercetări, influenţa orientală se resimte în stil, în proza rimată şi ritmată, în unele maxime, ca şi în unele povestiri; de pildă, povestea spusă de Brehnace (C. Cantacuzino stolnicul) în partea a IV-a a lucrării prezintă unele asemănări cu *Qalila şi Dimna*, traducere arabă, apoi şi turcă, din Panciatantra³⁶.

După cum se ştie, *Istoria ieroglifică* conţine şi numeroase *versuri*, care au constituit şi ele obiectul unor studii³⁷, în care însă opiniile asupra valoni şi influenţelor îndeosebi sunt diferite. Unele versuri din *Istoria ieroglifică* „sunt primele adevărate poeme române”³⁸; ele „îl recomandă pe Dimitrie Cantemir drept unul din primii noştri mînuitori de versuri”³⁹ (după Miron Costin şi Dosoftei)⁴⁰.

Judecăţile de valoare asupra acestor versuri sînt destul de diferite; după unii cercetători, „versificaţia sa este în general dificilă, poticnită, lipsită de efervescenţă”⁴¹ alţii au remarcat, pe bună dreptate, „vizibila uşurinţă a versificaţiei. .... Cantemir vădindu-se mai ales un maestru al combinaţiei ritmice”, „zeci de pagini din *Istoria ieroglifică* sunt adevărate poeme de mare

³⁶ Mircea Angheliescu, *Dimitrie Cantemir şi literatura orientală*, în „Revista de istorie şi teorie literară”, 1973, nr. 2, p. 1135–200.

³⁷ M. Sârbulescu, *Poetul Dimitrie Cantemir*, în „Preocupări literare”, VI, 1941, nr. 8, p. 307-311; G. Călinescu, *op. cit.*, p. 45 ff. urm.; M. Sârbulescu, *Poezia lui Dimitrie Cantemir*, în „Tânărul scriitor”, VI, 1957, nr. 5, p. 91-93; Nichita Stănescu, „*Poezii dezvelite din Istoria ieroglifică a neasemuitului Dimitrie Cantemir şi puse în vedere de către...*”, în „Luceafărul”, 1968, nr. 30, p. 8; Şt. Gîrbaş, *op. cit.*; Olimpia Serbată, *Dimitrie Cantemir şi începuturile poeziei artistice româneşti*, în „Orizont”, 17 mai 1973, p. 4.

³⁸ G. Călinescu, *op. cit.*, p. 47.

³⁹ M. Sârbulescu, în „Tânărul scriitor”, 1957, nr. 5, p. 91.

⁴⁰ După unele opinii, „Cantemir a profitat de versificaţiile lui Miron Costin şi mai ales ale lui Dosoftei, de a căror factură amintesc uneori foarte apropiat stihurile *Istoriei ieroglifice* (M. Tănăsescu, *op. cit.*, p. 188).

⁴¹ M. Sârbulescu, *art. cit.*

rafinament şi subtilitate”, motiv pentru care D. Cantemir este considerat „un mare poet”⁴².

Printre cele mai realizate şi cunoscute versuri se citează:

Eu m-am vechit,
M-am veştejit
Şi ca florile de brumă m-am ovilit.
Soarele m-au lovit,
Căldura m-au pălit,
Vânturile m-au negrit
Drumurile m-au ostenit,
Dăşilele m-au vechit,
Aii m-au îmbătrânit,

versuri în care se simte influenţa poeziei populare⁴³, sau:

Munţi, crăpaşi,
Copaci, vă despicaşi
Pietri, vă fărâmaşi! etc.

care amintesc de „versuri din descântece de deochi şi de scrisă”⁴⁴.

S-a remarcat, de asemenea, muzicalitatea frazelor din *Istoria ieroglifică*, prin potrivirea măiastră a cuvintelor, care transformă paginile în „adevărate polifonii, orchestraţii savante de mare abilitate tehnică”⁴⁵.

⁴² M. Tănăsescu, *op. cit.*, p. 188-189, 192-193. Vezi şi Al. Piru, *op. cit.*, p. 350, care consideră pe Cantemir ca „fiind după Miron Costin şi Dosoftei întâiul nostru poet liric de mari resurse elegiace, serioase sau burleşti”.

⁴³ Şt. Gîrbaş, *op. cit.*, p. 261.

⁴⁴ I. Chiţimia, în „Revista de istorie şi teorie literară”, 1971, nr. 1, p. 20. După alte opinii, ar fi vorba de influenţe ale literaturii greceşti, aşa-numitele „treno” (*Istoria ieroglifică*, ed. cit., I, p. 137, nota 2), pe care însă Cantemir le-a turnat în vers de factură populară (Şt. Gîrbaş, *op. cit.*, p. 261).

⁴⁵ M. Tănăsescu, *op. cit.*, p. 192-193. Vezi şi *Istoria ieroglifică*, ed. cit. p. XCi.

2. LIMBA

O problemă căreia i s-a acordat o mare atenție în ultima vreme a fost *limba* utilizată de D. Cantemir. După cele mai îndreptățite opinii, în *Istoria ieroglifică* D. Cantemir se vedește „un foarte bun cunoscător al limbii sale materne, atât al graiului popular, cât și al celui regional”⁴⁶, pentru care specialiștii l-au comparat pe drept cuvânt cu Neculce și cu Creangă.

În opera sa găsim nenumărate *expresii populare* utilizate și de noi astăzi, de genul: „a râde pe sub mustăți” (f. 34 bis), „a face din țânțar armăsar” (f. 48), „de-a fir a păr” (f. 129, 340), „a rămâne cu gura căscată” (f. 164), „a atinge la ficiți” (f. 226), „odată cu capul” (f. 249), „până într-un cap de ață” (f. 268), „prin ciur și prin dârmoiu” (f. 313), „a lega teie de curmeie” (f. 351), „când se îngână ziua cu noaptea” (f. 362), „nas de ciară” (f. 391), „a schimba fețe” (f. 409), „a-și mușca buzele”, „a-și frânge mâinile” (f. 421), „a se zbate ca peștele pe uscat” (f. 429), „să n-ai parte de copii” (f. 434), „cât negru sub unghie” (f. 468) (utilizat paralel cu „cât negru bolului”), „cu o falcă în cer și cu alta în pământ” (f. 493), „a căuta cu coada ochiului” (f. 562), „a avea ac de cojocul cuiva” (f. 584), „cu coada între picioare” (f. 597), „a bate apa în piuă” (f. 609) etc.

Tot astfel, în *Istoria ieroglifică*, D. Cantemir utilizează numeroși *termeni* pe care-i întâlnim și în operele cărturarilor moldoveni din secolele XVII-XVIII: Grigore Ureche, Varlaam, Dosoftei, Miron Costin, I. Neculce, ca și în cărțile populare, ceea ce constituie o altă dovadă certă că principele Moldovei cunoștea foarte bine limba vorbită în vremea sa. Iată câțiva dintre acești termeni: asupreală, așezământ, basnă, bănat, blem, boz, brudiu, buiguire, capiște, chiteală, dodeială, dosadă, de

⁴⁶ Șt. Giosu, *op. cit.*, p. 17-18. Vezi și Cap. *Elementul popular*, p. 241-274, unde se tratează pe larg problema. N. Iorga afirmă că D. Cantemir „scrisa rău românește” datorită utilizării neologismelor și „altei sintaxe” (*Originalitatea lui D. Cantemir*, p. 14).

iznoavă, împoncișare, meserniță, mazădă, de năprasnă, olaturi, pozvolenie, prepus, probozire, prostatec, reidiu, simcea, sirep, stepenă, stidire, tocmală, țenchiu, vartă, vipt etc. etc.”⁴⁷.

Dacă adăugăm la aceasta numeroasele proverbe populare, ca și versurile de factură populară presărate în cursul povestirii, înțelegem cât de întemeiată este afirmația lui Ștefan Giosu, bazată pe studiul atent al tuturor aspectelor problemei limbii utilizate de marele cărturar român.

Dar limba cunoscută de D. Cantemir era încă „brudie” (necoaptă) pentru a putea exprima întreaga gamă de probleme - îndeosebi de filozofie - pe care le trata învățatul principe. Cunoscând limbile greacă și latină, D. Cantemir a încercat să introducă în limba română numeroase neologisme (cele mai multe dintre acestea utilizate pentru prima oară de el), urmărind prin aceasta „subțierea” limbii și îmbogățirea ei prin „împrumu tarea cuvintelor streine”. În acest scop el a alcătuit o „scară” în care explică numeroși termeni de origine străină (îndeosebi latină și greacă) folosiți de el, „scară” considerată de specialiști drept *primul dicționar de neologisme în limba română*.

D. Cantemir a încercat astfel să reformeze limba, să creeze o limbă științifică. „El sa străduit să ridice limba noastră literară la nivelul celorlalte limbi literare existente atunci în Europa, capabilă să exprime noțiunile cele mai abstracte, filozofice și științifice”⁴⁸.

⁴⁷ Vezi notele și glosarul, ediția N. Stoicescu. Vezi și lista întocmită de Al. Rosetti și B. Cazacii, *Istoria limbii române literare. IDE la origini până la începutul secolului al XIX-lea*, București, 1961, p. 306-310.

⁴⁸ Emil Petrovici, *Limba lui Dimitrie Cantemir*, în voi. *De Li Varlaam Ii Sadoveanu. Studii despre limba și stilul scriitorilor*, București, 1958, p. 120, p. 130-133; P. Vaida, *op. cit.*, p. 139-164 și, îndeosebi, Șt. Giosu, *op. cit.*, p. 175-187, care prezintă neologismele pe domenii: filozofie, medicină, filologie, literatură, estetică, muzică, geografie etc. Vezi și notele din ediția N. Stoicescu despre unii termeni de origine greacă utilizați și de Radu Creceanu.

Folosirea acestor numeroşi termeni străini, ca şi a unei sintaxe speciale, cu verbul la sfârşitul propoziţiei, de către autorul *Istoriei ieroglifice*, a făcut ca limba acestei opere să devină pe alocuri greoaie. Încercarea sa nu trebuie însă privită cu prea multă asprime. După cum s-a arătat de curând, „a fost o încercare ca atâtea altele..., pornită din dragostea pentru limba maternă, pe care şi el o dorea cât mai bogată şi mlădioasă”. „El a vrut să dea singur limbii române ceea ce mai târziu îi va da o întreagă epocă”⁴⁹.

Cum *Istoria ieroglifică* s-a tipărit foarte târziu (1883) şi nu a circulat în manuscris, neologismele utilizate de D. Cantemir au pătruns pe alte căi în limba noastră. El are totuşi meritul de a le fi utilizat primul şi de a fi căutat să le şi explice în limba română. De aceea ni se pare întemeiată afirmaţia după care, în privinţa lexicului, *Istoria ieroglifică* „reprezintă o etapă nouă în dezvoltarea limbii române literare”⁵⁰.

Cât priveşte *sintaxa*, care a „speriat” pe unii cărturari⁵¹, s-a vorbit mai întâi de o influenţă orientală, datorită faptului că D. Cantemir pune uneori verbul la sfârşitul frazei. Primul care a exprimat o asemenea opinie a fost Iazăr Şăineanu, care afirmă: „literatura orientală a influenţat profund spiritul domnescului scriitor (D. Cantemir): sintaxa turcească, cu perioadele-i enorme şi cu verbul final se oglindeşte în a sa *Istorie ieroglifică*”⁵².

Această idee a fost reluată mai târziu de Alexandru Rosetti, care consideră că plasarea verbului la sfârşitul frazei se face

⁴⁹ Şr. Giosu, *op. cit.*, p. 155, 158.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 306. Vezi G. Ivănescu, *Formarea terminologiei filozofice româneşti moderne*, în voi. *Contribuţii la istoria limbii române literare în sec. XIX*, I, Bucureşti, 1956, p. 171-204; Petru Vaida, *Calcul lingvistic ca procedeu de creare a terminologiei filozofice la D. Cantemir*, în „Limba română”, XV, 1966, nr. 1, p. 3-12.

⁵¹ G. Călinescu, *op. cit.*, p. 42.

⁵² L. Şăineanu, *Influenţa orientală asupra limbii şi culturii române*, I, Bucureşti, 1900, p. LXXXVI.

„după modelul frazei latine şi turceşti” şi că, în unele fraze, „ordinea nefirească a cuvintelor s-ar putea explica prin influenţa limbii turceşti”⁵³.

Împotriva acestei opinii s-a pronunţat Emil Petrovici, care consideră că perioadele lungi şi ordinea uneori nefirească a cuvintelor din *Istoria ieroglifică* nu se datoreşte influenţei orientale, ci educaţiei „slavono-greco-latină (a lui D. Cantemir-N.S.), în care a jucat un rol important profesorul său de greacă, latină şi filozofie, cretanul Ieremia Cacavela”⁵⁴.

Reluând problema, Dragoş Moldovanu a arătat că dislocările sunt rezultatul unei acţiuni voluntare a lui Cantemir⁵⁵, fiind „un procedeu de stil unic, pe care îl putem identifica... într-o figură retorică aparţinând aşa-zisului *ornatusfacilis*. Este vorba de ceea ce grecii numeau *hiperbat*..., iar latinii *verbi transgressio*”.

Datorită *acestei* explicaţii, „dislocările lui Cantemir ne apar mai puţin «bizare»; ele sunt actualizări sintactice ale funcţiei unui procedeu retoric greco-latin, realizându-se în condiţii analoge cu adaptările din celelalte literaturi care au suferit influenţa retoricii clasice. În această perspectivă, ele sunt fenomene normale ale noului stil romanic”; şi mai departe „extensia şi

⁵³ A1. Rosetti, *Observaţii asupra limbii lui Dimitrie Cantemir în „Istoria ieroglifică”* („Buletin ştiinţific. Secţiunea de ştiinţa limbii, literatură şi arte” a Acad. Rom., I, 1951 nr. 1-2, p. 21-22). Aceeaşi idee este reluată şi în *Istoria limbii române literare. I De la origini până la începutul secolului al XIX-lea*, publicată în colaborare cu B. Cazacii, p. 304.

⁵⁴ E. Petrovici, *op. cit.*, p. 135; idem, *Limba lui D. Cantemir*, în „Limba română”, II, 1953, nr. 6, p. 5-16.

⁵⁵ Idee subliniată de acelaşi autor şi în articolul *Oriental şi clasic în stilistica frazei lui Cantemir* („Anuar de lingvistică şi istorie literară”, Iaşi, XIX, 1968, p. 35), unde se spune că tot ce contravine uzului epocii este un procedeu conştient al lui D. Cantemir.

frecvența hiperbatului la Cantemir sunt primele indicii ale unei folosiri conștiente" a acestuia⁵⁶.

3. PROVERBELE ȘI MAXIMELE

Una din problemele încă puțin studiate este aceea a *proverbelor și maximelor*, a „sentenților” presărate de Dimitrie Cantemir în tot cursul lucrării sale. În prefață (f. III—IV), autorul declară că și-a „împodobit” lucrarea cu 760 de sentenții⁵⁷, „putea-le-am dzice cuvinte alese”, pe care le-a strâns „prin ostenița a câțeva vreme”, plasându-le în cursul povestirii „la loc cu cuvântă”. Dându-și seama că aceste „sentenții” întrerup povestirea, el le-a pus între paranteze, sfătuind pe cei care vor să urmeze „necurmat” narațiunea propriu-zisă să sară cu privire textele cuprinse între paranteze.

Judecând puțin cam aspru opera, N. Iorga considera că D. Cantemir a scris-o, printre altele, ca „să-și arate învătătura prin abundența, felurimea și raritatea maximelor adunate pentru împodobirea minții unui public simplu”. El afirma mai departe

⁵⁶ Dragoș Moldovanu, *Influențe ale manierismului greco-latin în sintaxa lui Dimitrie Cantemir: hiperbatul*, în voi. *Studii de limbă literară și filologie*, I, București, 1969, p. 38, 40, 45.

Vezi și articolul aceluiași, *Oriental și clasic...*, p. 56-57, unde se dovedește „originea clasică (greco-latină - N.S.) a construcțiilor lui Cantemir, susținută de scriitor, înțeleasă ca atare de către contemporani (Cacavela) și verificată prin analiză stilistică internă”, aceasta „ca un reflex al concordanței cu orientarea umanistă a mediului românesc cult”. Tot aici se afirmă că „la nivel frazeologic este imposibil de probat existența unor elemente specific orientale”.

⁵⁷ De fapt, sunt mai puține, deoarece unele se repetă de 2-3 ori. De pildă: „cămila cercând coame ș-au pierdut și urechile”, „un răspuns blând domolește mâniia”, „a scoate șarpele din bortă cu mâna altuia”, „după unghie (se cunoaște) leul” etc, sunt utilizate de câte trei ori, în timp ce „sula de aur zidiul pătrunde” sau „picătura ploii piatra găurește” de două ori etc.

că „sentențele nu se potriveau cu cartea”, dar recunoștea că autorul „le-a spus cu șartul înțelept al alcătuitoarelor de proverbe”⁵⁸.

Marele istoric nu a ținut seama de faptul că aceste „sentenții” erau la mare preț în epoca lui Cantemir, când circulau numeroase lucrări cuprinzând asemenea produse ale înțelepciunii omenești. După cum s-a arătat⁵⁹, la 1697 Ierotei Comnen (Papagaia din *Istoria ieroglifică*) oferise lui C. Brâncoveanu o culegere în limba greacă de „maxime de regi, generali, filozofi și oratori”, aranjate în ordine alfabetică; în 1700 s-a tipărit la Snagov *Floarea darurilor*, care cuprinde numeroase sentenții atribuite unor oameni celebri⁶⁰, iar în 1713 Antim Ivireanul edita la Târgoviște *Pilde filozofice și sti*, traduse de Ioan Avramie, predicatorul Curții domnești din București, după versiunea italiană a lucrării *Maximes des orientaux*, în care găsim „cele mai alese pilde ale filosofilor celor de demult”, maxime culese de Antoine Galland din autori arabi, turci și persani⁶¹. Această lucrare a fost tradusă din grecește „pentru folosul politicii și al norodului” după versiunea greacă tipărită în același an la Târgoviște; lucrarea era considerată „folositoare tuturor pentru multele și deosebitele sfaturi” ce cuprindea⁶².

Mai târziu, la 1715, Antim Ivireanul a alcătuit și el o «antologie de sentințe din diferite cărți de sentințe”, în care a strâns din „sentințele vechilor filozofi și dascăli pe cele mai

⁵⁸ N. Iorga, *op. cit.*, p. 356-357.

⁵⁹ Al. Dușu, *Cărțile de înțelepciune în literatura română*, p. 24—25. Autorul amintit omite dintre aceste cărți *Istoria ieroglifică*, datorită caracterului ei mult mai complex decât lucrările prezentate.

⁶⁰ Despre circulația cărții *Floarea darurilor* în Moldova încă din sec. XVI, vezi N.N. Smochină și N. Smochină, *O traducere românească din sec. XV a cărții „Floarea darurilor”* („Bis. ort. rom.”, 1962, p. 712-741).

⁶¹ Oeconomides, *Ioan Avramie* („Bis. ort. rom.”, 1944, p. 151).

⁶² I. Bianu și Nerva Hodoș, *Bibliografia românească veche*, I, P-487-491.

excelente și mai potrivite" și le-a dedicat lui Ștefan Cantacuzino, domnul Țării Românești⁴³. Unele din acestea se găsesc, în altă formă, și la D. Cantemir; de pildă, sfaturile ca domnul să fie modest, blând și drept cu supușii buni, să iubească pe supuși „spre a te iubi și ei din toată inima", să alunge „departe de domnie pe cei ce comit scandale" și să aibă ca „fii ai cetății pe cei pașnici", să apere și să respecte legile, să fugă de îngâmfare și de mărire deșartă, să aprecieze știința care crește prin învățatură etc.

Dintre contemporanii greci ai lui D. Cantemir, Alexandru Mavrocordat (Camilopardul din *Istoria ieroglifică*) este autorul unei lucrări $\text{\textcircled{O}}\text{\textcircled{P}}\text{\textcircled{O}}\text{\textcircled{X}}\text{\textcircled{I}}\text{\textcircled{C}}\text{\textcircled{I}}\text{\textcircled{J}}\text{\textcircled{U}}\text{\textcircled{X}}\text{\textcircled{I}}\text{\textcircled{O}}\text{\textcircled{C}}$, publicate de abia la 1805, în care a strâns „concluziile unei experiențe dramatice"⁴⁴, operă pe care D. Cantemir o cunoștea probabil. Fiul Exaporitului, Nicolae Mavrocordat, devenit primul domn fanariot atât în Moldova, cât și în Țara Românească, a urmat pilda tatălui său, alcătuiind o colecție de 966 de cugetări și maxime⁴⁵, ca și o serie de „sfaturi" către fiul său, Constantin, cu privire la modul cum trebuia condusă țara⁴⁶ etc.

Am insistat asupra acestor „sentenții" pentru a dovedi că asemenea produse utilizate de D. Cantemir în opera sa circulau intens în epocă, multe din ele fiind întâlnite și în alte texte contemporane⁴⁷, putând fi deci considerate *bunuri comune* ale

⁴³ Publicare de C. Erbiceanu în „Bis. ort. rom.", 1890, p. 333-355-

⁴⁴ Al. Dușu, *op. cit.*, p. 83.

⁴⁵ Publicate în Hurmuzaki, XIII, p. 417-457.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 415-416 și „Arhiva", II, 1890-1891, p. 372-377. Vezi și Al. Dușu, *op. cit.*, p. 83-84.

⁴⁷ Vezi și M. Gaster, *Literatura populară română*, București, 1883» p. 201—206; idem, *Crestomație română*, II, București, 1891, p. 4-8. Pentru cele privind unele vicii omenești (setea de mărire, pizma, zavistia, neștiința, lăcomia etc), vezi și notele noastre 69, 165, 199, 317 *passim*, ediția N. Stoicescu.

intelectualilor vremii. Cantemir i-a depășit însă pe toți aceștia prin varietatea „sentențiilor" utilizate în *Istoria ieroglifică*.

După cum s-a remarcat⁴⁸, „sentențiile" strânse de D. Cantemir se pot împărți în trei mari categorii: 1) de origine populară; 2) de origine cultă și 3) creații personale ale autorului *Istoriei ieroglifice*. În stadiul actual al cercetărilor, este greu de stabilit o proporție între aceste categorii. După unele opinii, „majoritatea covârșitoare a materialului paremiologic (utilizat în general de D. Cantemir - *N.S.*) este de limbă română, deci este normal să susținem originea pur folclorică a sa"⁴⁹.

Dintre *proverbele populare* amintim: „nu toată pasărea zburătoare să mănâncă" (f. 281); „cine nu vrea să frământă toată ziua cerne" (f. 599); „leneșul mai mult aliargă și scumpul mai mult păgubește" (f. 620); „cine cu sorbitura dintăi preste știință să arde în lingura de pre urmă de două ori și de trii ori a sufla i să cade" (f. 94); „din răsărite dzua și de pre început fapta să cunoaște" (f. 151); „socoteala de acasă nu se potrivește cu cea din târg" (f. 529); „udul de ploaie nu se teme" (f. 286); „cu paza bună din primejdia rea poate să scape" (f. 465); „gura carea singură pre sine să laudă pute" (f. 348); „picătura cea mai de pre urmă vasul îneacă" (f. 256); „obrinteala răni de pe margini să cunoaște" (f. 529); „pre cea ce-1 mușcă șarpele și de șopârlă să ferește" (f. 576); „cine sapă groapa altuia cade singur mtr-însa" (f. 591); „cum îți așterni așa vei dormi" (f. 591) etc.

D. Cantemir cunoaște și folosește și unele proverbe populare tircești; de pildă: „piatra din zidire se pune iară la zidire" (f. 484), utilizat și în *Descrierea Moldovei*⁵⁰, pentru a „tăta că turcii cinsteau pe domni mazili care puteau să redevină donmi titulari, sau „apa doarme, dușmanul nu" (f. 508).

⁴⁸ St. Giosu, *op. cit.*, p. 253.

⁴⁹ A. Fochi, *Dimătrie Cantemir etnograf și folclorist* („Revista de etnografie și folclor", IX, 1964, nr. 2, p. 121). Vezi tot acolo și o încercare de clasificare a proverbelor după origine (este vorba de proverbele utilizate •n toate operele lui D. Cantemir).

⁵⁰ Ed. Academiei, 1973, p. 193.

Tot astfel, foloseşte unele proverbe de origine polonă, ca „sula de aur zidiul pătrunde” (f. 141, 487), despre care M. Costin spune că era un „cuvânt leşesc”⁷¹ etc.

Întrucât — spre deosebire de *Divanul* — D. Cantemir nu citează de unde a luat cutare proverb sau maximă, mulţumindu-se să spună uneori: „precum să dzice dzicătoarea” (f. 57) sau „precum să dzice cuvântul” (f. 284), cum, pe de altă parte, el prelucrează sau parafrazează proverbele sau expresiile luate din diverşi autori străini, identificarea acestora este deosebit de dificilă⁷². Lectura atentă a acestor maxime şi proverbe ne arată însă că o serie dintre ele provin de la scriitorii şi filozofii antici, greci sau romani: Aristotel⁷³, Cicero⁷⁴, Ovidiu⁷⁵, Horaţiu⁷⁶, Vergiliu⁷⁷, Marţial⁷⁸, Boetius⁷⁹, Quintus⁸⁰ etc, fără să avem însă certitudinea că D. Cantemir le-a luat direct din autorii respectivi sau printr-un intermediar⁸¹. Este posibil, de asemenea, ca unele din acestea să provină de la Esop.

Dacă ni s-ar fi păstrat un catalog al bibliotecii învăţatului domn al Moldovei, fără îndoială că recunoaşterea sursei

⁷¹ M. Costin, *Opere*, ed. P.P. Panaitescu, p. 56. Vezi şi A. Fochi, *op. cit.*, p. 120-121.

⁷² Vezi numeroasele note ce însoţesc aceste proverbe, în ediţia N. Stoicescu.

⁷³ Vezi nota 275, *ed. cit.*

⁷⁴ Vezi notele 203, 440, 774, 849, *ed. cit.* D. Cantemir a nutrit o stimă deosebită faţă de Cicero, considerat în predoslovia la *Hronic* „a limbii latineşti părinte... a voroavii frumoasă nepilduită pildă, mai a tuturor ştiinţelor domn”.

⁷⁵ Vezi notele 538, 815, *ediţia* N. Stoicescu.

⁷⁶ Vezi notele 223, 534, *ed. cit.*

⁷⁷ Vezi notele 241, 577, *ed. cit.*

⁷⁸ Vezi nota 622, *ed. cit.*

⁷⁹ Vezi nota 247, *ed. cit.*

⁸⁰ Vezi nota 812, *ed. cit.*

⁸¹ După cum a arătat V. Căndea, D. Cantemir - ca şi alţi intelectuali - avea acest obicei; de pildă, pe Seneca îl foloseşte după *Reductorium morale* & lui Pierre Bersuire {*Divanul*, ediţia 1974, p. 491} nota 114).

acestor maxime şi proverbe ar fi fost mult uşurată. Cum în biblioteca stolnicului C. Cantacuzino - alt mare învăţat al epocii — au existat operele lui Ovidiu, Horaţiu, Vergiliu, ca şi ale lui Esop⁸², este foarte probabil că ele erau cunoscute şi lui D. Cantemir la data alcătuirii *Istoriei ieroglifice*.

Mai amintim, în sfârşit, că învăţatul domn cunoştea şi unele principii de drept roman; el spune: „pedepsitului pedeapsa a să îndoii nu trebuie” (f. 217), adică „non bis in idem”, sau că nu se poate da o sentinţă vinovatului pe baza unei singure mărturii (f. 27), ceea ce concordă cu „testis unus, testis nullus”⁸³.

O problemă deosebit de importantă este aceea a „sentenţilor” cu caracter moralizator care abundă în *Istoria ieroglifică*. Întrucât D. Cantemir considera că lupta sa împotriva lui C. Brâncoveanu este dreaptă şi morală, a căutat să o fundamenteze şi pe asemenea „sentenţii” cu caracter moral, menite să condanne viciile adversarilor săi şi să laude calităţile celor asemănători Inorogului. De aceea ni se pare întemeiată constatarea lui Dan Bădărău⁸⁴ că „cele mai multe din aceste paranteze conţin îndreptări morale, dar nu au referire la morala creştină, așa cum apare în majoritatea cazurilor în *Divanul*, unde preceptele sunt împrumutate de preferinţă de la evanghelişti, ci au un caracter profan, laic”⁸⁵.

⁸² Mărio Ruffmi, *Biblioteca stolnicului C. Cantacuzino*, Bucureşti, 1973, p. 74-75, 76, 81, 82. Nu trebuie să uităm, de asemenea, că prietenul lui D. Cantemir, Toma Cantacuzino, citea *Principele* lui Machiavelli după o ediţie din 1680 (semnalat de A. Pippidi, *op. cit.*, p. 929, nota 32, şi, înaintea sa, de M. Ruffmi, *op. cit.*, p. 84).

⁸³ Sub forma „dictum unius, dictum nullius” se găseşte şi în *Hronic*, p. 368. Vezi şi Dan Bădărău, *op. cit.*, p. 347.

⁸⁴ *Op. cit.*, p. 161, 296-297.

⁸⁵ Am adăuga aici că şi expresiile împrumutate din texte religioase sunt utilizate tot cu scopuri profane; de pildă „răspunderea moale frânge mânia” (f. 57), după *Pilde*, 15,1 („un răspuns blând domoleşte mânia”) sau „puternicul nebun în fruntea sfaturilor, iară săracu înţelept denafară pragurilor” (f. 139), după *Eclesiast*, cap. 10, 6 etc.

Un alt bun cunoscător al acestor probleme, Petru Vaida, a remarcat și el „cotitura spre profan” din *Istoria ieroglifică*, manifestată îndeosebi „pe tărâmul moralei aplicate”; aici viața morală nu mai este judecată prin perspectiva vieții viitoare - ca în *Divanul* - locul virtuților ascetico-religioase fiind luat de virtuțile profane⁶⁶.

În numeroase „sentenții” din *Istoria ieroglifică* sunt condamnate viciile fundamentale ale clasei conducătoare din acea vreme, îndeosebi: *lăcomia*⁶⁷, *zăvistia*⁶⁸, *minciuna*⁶⁹ și *setea de mărire*⁷⁰, vicii despre care vorbesc, de altfel, și cronicarii⁷¹ și pe care le-a biciuit cu asprime și talent și învățatul mitropolit Antim Ivireanul.

În opoziție cu aceste defecte grave, pe care D. Cantemir le atribuie adversarilor săi politici, stau calitățile, „vredniciile” demne de laudă, pe care autorul *Istoriei ieroglifice* le apreciază în mod deosebit: *iubirea de dreptate și credința în biruința ei, bunătața și omenia, modestia, dorința de liniște, de pace, lupta pentru folosul public*.

Iată câteva exemple. Autorul își manifestă deseori credința în *dreptate* astfel: „dreptatea toate biruiaște” (f. 384); „inima curată mai pre lesne socotește a fi focul cu apa a să amesteca decât cu strâmbătatea dreptatea a se călca” (f. 221); „mai tare iaste singurătatea în dreptatea unuia decât toate taberile în strâmbătatea a dzăci de mii de mii” (f. 328); „veri în lucruri

⁶⁶ P. Vaida, *op. cit.*, p. 91. Vezi și p. 96—97, unde se reproduc pasaje moralizatoare împotriva lăcomiei, zăvistiei, pizmei.

⁶⁷ Lăcomia a fost condamnată și în *Divanul*, ed. V. Căndea, 1974, p. 49, 165-167, 185.

⁶⁸ *Istoria ieroglifică*, f. 409, 421-422, 452.

⁶⁹ „Cine spune minciune întâi obrazul își rușinează, iară mai pre urmă sufletul își ucide” (*Ibidem*, f. 590).

⁷⁰ „Nesățioasă pofta cinstei: pre cei ce o doresc orbește cât pentru răsul unui ceas de astăzi plânsul unui an ce vine nu socotește” (*Ibidem*, f. 517).

⁷¹ Vezi notele 69, 165, 199, 317, *passim*, ediția N. Stoicescu.

grele, veri în lucruri iușoare, cumpăna dreptății tot va birui” (f. 496) etc.

Apreciază *modestia*, fuga de publicitate: „obiciuții sint cei adevărați vrednici vredniciile sale de privală ocbilor și lauda gurilor a-și ascunde” (f. 73) sau „cel ce cu tot sufletul aievea în față își lauda pofteste nici o deosăbire nu are de la cela carile prin gurile tuturor pre drept să hulește”⁷² (f. 79-80).

În sfârșit, autorul *Istoriei ieroglifice* consideră drept una din marile „vrednicii” când cineva „îndată gâlciava în pace întoarce” (f. 216); aceasta deoarece „tulburarea a nebunilor iară împăcarea a înțelepților meștersug iaste” (f. 125; vezi și f. 160, unde se laudă „aședzământul la răscoală”).

Pe lângă pace și înțelegere, D. Cantemir cere și *unire*, considerând că răul „publicai” vine din „neîmpreunarea” și „viclesugul” dinlăuntru țării: „nu atâta stricăciune publicai adunarea nepriiatinilor den afară, pre câtă a cetățenilor dinluntru a inimilor într-un gând neîmpreunare aduce” (fi 104-105), 140)⁷³.

D. Cantemir condamnă egoismul (f. 38), propovăduind în schimb slujirea „folosului de obște” (fi 160) sau „folosul publicai”⁷⁴, care amintește de umanismul civic al Renașterii, Jgat la D. Cantemir de lupta pentru independență și de politica sa antioligarhică⁷⁵.

⁷² Mai târziu se vede că a uitat de conținutul acestei „sentenții”, deoarece a început să-i placă a fi laudat. Când era domn al Moldovei, «lucrurile lui poftie să fie laudate», cum spune Neculce (ed. cit., p. 206). Comentând acest citat, N. Iorga se întreba: „Și care e oare omul superior care, între ai lui, cărora se ostenește a li face bine, să n-o fi dorit cândva viață”? (*Practica domnească*, p. 6).

⁷³ Vezi și notele 254, 338, 843, ediția N. Stoicescu.

⁷⁴ „Între muritori mai cinsteșă și mai adevărată laudă a să agonisi nu Poate decât carea *cufolosul a toată publică* s-au câștigat” (f. 520).

⁷⁵ *Istoria filozofiei în România*, I, București, 1972, p. 8—90. Despre principiul etic al folosului de obște în *Istoria ieroglifică* vezi și exemplele date de P. Vaida, *op. cit.*, p. 93 și 211.

Am stăruit asupra acestui aspect al *Istoriei ieroglifice* pentru a arăta că ea este, pe lângă un adevărat *tezaur al înțelepciunii populare*, și o *carte de morală profană*, care ne ajută să conturăm mai bine profilul moral al autorului ei, să înțelegem deosebirea netă dintre morala religioasă din *Divanul* laică din *Istoria ieroglifică*⁹⁶, și să apreciem considerabilul spor de cunoștințe realizat de D. Cantemir între 1698 și 1705, timp în care a citit - se pare - foarte mult.

IV. GÂNDIREA CANTEMIRIANĂ ÎN ISTORIA IEROGLIFICĂ

1. IDEILE FILOZOFICE

Ca și ideile social-politice, ideile filozofice expuse de D. Cantemir în *Istoria ieroglifică* au format obiectul a numeroase studii și monografii⁹⁷, în care aceste idei au fost cercetate

⁹⁶ Deși s-a afirmat că *Istoria ieroglifică* este o carte „cu totul profană” (D. Bădărău, *op. cit.*, p. 365), mai găsim totuși și unele reminiscențe din concepția mai veche, religioasă, a lui D. Cantemir (f. 70, 71, 159, 214, 260).

⁹⁷ I. Verdeș, *Ideile filozofice și social-politice ale lui D. Cantemir în „Istoria ieroglifică”* („Cercetări filozofice”, III, 1956, nr. 6, p. 75-89); Idem, *Dimitrie Cantemir, patriot, gânditor și om de știință*, în voi. *Din istoria filozofiei în România*, II, București, 1959, p. 35-110; Dan Bădărău, *Filozofia lui Dimitrie Cantemir*, București, 1964; Idem, *Ideile filozofice ale lui D. Cantemir*, în *Istoria gândirii sociale și filozofice din România*, Buc., 1964; I. Verdeș, în *Istoria ieroglifică*, I, introducere, p. XI-LVII; P. Vaida, *Cantemir și aristotelismul* („Revista de filozofie”, XIII, 1966, nr. 5, p. 649-661); Idem, *Dimitrie Cantemir și umanismul*, București, 1972 (îndeosebi paragrafele *Cantemir și stoicismul antic* și *Cantemir și aristotelismul*); *Istoria filozofiei românești*, I, București, 1972, p. 58-102 (capitolul scris de P. Vaida, care ne-a fost de mare folos în redactarea acestui paragraf).

în corelație cu cele din alte opere ale învățatului domn al Moldovei.

Prima constatare care ni se pare necesară încă de la început este aceea făcută de Dan Bădărău, după care cugetarea lui Cantemir „atestă o oarecare dezorientare specifică epocii de tranziție în care trăiește”, că el a rămas străin de marile curente filozofice care au revoluționat cultura secolului al XVII-lea, aceasta datorită faptului că a trăit într-un mediu „incapabil să inventeze și să reinnoiască el însuși”, din care pricină a trebuit să apeleze la împrumuturi „dar cu o întârziere de secole”⁹⁸.

În schimb, C. I. Gulian a afirmat că, în unele domenii (raționalism critic, gândire socială etc), D. Cantemir este un „anticipator” în filozofia europeană a secolului XVIII⁹⁹.

După opiniile lui D. Bădărău, unele aspecte filozofice înaintate care apar în *Istoria ieroglifică* „vădesc o clarificare cugetării lui Cantemir și o eliberare față de misticismii ortodox, căruia i s-a arătat tributar în *Divanul*, ca și în alte scrieri ale sale din tinerețe”¹⁰⁰.

După cum s-a remarcat¹⁰¹, o importantă deosebire între *Istoria ieroglifică* și *Sacrosanctae* constă în *schimbarea poziției lui D. Cantemir față de aristotelism*. Aristotel nu mai este „părintele obscurității păgâne”, ci un „greu și deplin învățător”; unele din tezele și noțiunile aristotelice, respinse în *Sacrosanctae*, sunt acceptate în *Istoria ieroglifică*; noțiunea „materiei” și a „formei”, a substratului, a esenței, accidentelor, a celor patru pricini sau cauze (materială, formală, eficientă și finală)¹⁰². „Chiar acolo

⁹⁸ D. Bădărău, *Filozofia lui D. Cantemir*, p. 365-366.

⁹⁹ C. I. Gulian, *Gânditorul Cantemir în context european*, m „Contemporanul”, 26 oct. 1973.

¹⁰⁰ D. Bădărău, *Filozofia lui D. Cantemir*, p. 162.

¹⁰¹ *Istoria filozofiei românești*, I, p. 79. Vezi și P. Vaida, *D. Cantemir și umanismul*, p. 218-242 (par. *Cantemir și aristotelismul*).

¹⁰² Vezi, pe larg, Dan Bădărău, *op. cit.*, p. 227-234.

unde Cantemir critică, în *Istoria ieroglică*, pe Aristotel, nu mai este vorba de o respingere în bloc și de principiu a filozofiei Stagiritului de pe poziții teologice, ca în *Sacrosanctae*, ci de unele aspecte speciale ale peripatetismului", de pildă eliminarea cauzei finale din fizică, sub motivarea că domeniul ei este etica¹⁰⁰.

În problema creației lumii, Cantemir consideră că „creatorul divin a zidit lumea cu toate câte îi aparțin ca o realitate exterioară lui", iar după creație nu a mai intervenit în viața acesteia, care trăiește independent de ființa divină, dar potrivit poruncii inițiale¹⁰⁴. „Aici apare dublul caracter al concepției cantemiriene: pe de o parte, neintervenția divinității în mersul naturii odată create, ca la dești, pe de altă parte, elementul voluntarist, specific teismului, sublinierea inferiorității și dependenței creaturii față de creator"¹⁰⁵.

O problemă controversată este aceea a structurii materiei la Cantemir. După unii autori, „Cantemir este un atomist în ce privește modul în care concepe structura materiei", dar „atomismul său nu se împacă bine cu teza creaționistă"¹⁰⁶. Dan Bădărău a respins însă această teză, afirmând că D. Cantemir a fost ostil atomismului, pe care nu l-a putut asimila¹⁰⁷.

Și în *Istoria ieroglică* se simte încă influența lui Van Helmont. De pildă, una din ideile fundamentale ale lui D. Cantemir, cea privitoare la mișcarea ciclică sau la legea mișcării ciclice, inspirată de Van Helmont, schițată în *Sacrosanctae*, este prezentă și în *Istoria ieroglică*, unde se susține că „veșnica și neobosită" mișcare a naturii, pornită de divinitate, rămâne

¹⁰⁰ *Istoria filozofiei*, I, p. 80.

¹⁰⁴ Dan Bădărău, *op. cit.* p. 235. Vezi și *Istoria ieroglică*, ed. cit., I, p. XLV.

¹⁰⁵ *Istoria filozofiei românești*, I, p. 75. Dan Bădărău remarcă doar concepția deistă [*op. cit.*, p. 161].

¹⁰⁶ *Istoria ieroglică*, ed. cit., I, p. XLVI.

¹⁰⁷ Dan Bădărău, *op. cit.*, p. 249-250.

¹⁰⁸ *Istoria filozofiei*, I, p. 80.

neschimbată. Astfel, „indivizii, parcurgând ciclul, cedează *locul* unul altuia, dar speciile rămân neschimbate. Toată mișcarea naturii trebuie înțeleasă după «paradigma» (modelul) soarelui, care parcurge o mișcare ciclică fără sfârșit pe cer"¹⁰⁹.

Teza ciclici tații, preluată de Aristotel de la Heraclit, este cunoscută în *linii* mari și stolnicului C. Cantacuzino¹¹⁰.

Cât privește *cunoașterea*, s-a afirmat că D. Cantemir „a fost primul gânditor român care a abordat la nivel propriu-zis filozofic problemele cunoașterii"¹¹¹. În acest domeniu Cantemir a făcut pași importanți între *Sacrosanctae* - unde considera că „știința sacră", care nu se întemeiază *nici* pe rațiune nici pe simțuri, ci pe contactul mistic cu *divinhalta*, este singura autentică - și *Istoria ieroglică*, unde „reabilitează senzualismul", adoptând unele axiome respinse în *Sacrosanctae*¹¹². El susține răspicat că simțurile sau senzația sunt sursa cunoașterii, prima fază în procesul de cunoaștere¹¹³.

De asemenea, afirmă superioritatea experienței asupra speculațiilor sterile: „căci experiența și ispita lucrului mai adevărată poate fi decât toată socoteala minții și argumenturile arătării de față mai tari sunt decât toate chitelele" (f. 45).

Ca filozof, Cantemir consideră că fenomenele nu trebuie să observe, ci și explicate: „sufletul filozof, nu numai cum și ce s-au făcut, ce și pentru ce așe s-au făcut cercetiază" (f. 108). Această metodă o va aplica, de *Mei*, D. Cantemir în celelalte scrieri ale sale¹¹⁴.

¹⁰⁹ Dan Bădărău, *op. cit.*, p. 353-355.

¹¹⁰ *Cronicari munteni*, I, p. 63; N. Iorga, *Istoria românilor*, VI, p. 386.

¹¹¹ *Istoria filozofiei*, I, p. 81-82.

¹¹² Vezi și P. Vaida, *D. Cantemir și umanismul*, p. 233, care arată că este vorba de o poziție schimbată cu 180° față de *Sacrosanctae*.

¹¹³ Vezi și *Istoria ieroglică*, ed. cit., I, p. LIII; Dan Bădărău, *op. cit.* p. 303-304.

¹¹⁴ *Istoria filozofiei*, I, p. 82.

O altă deosebire marcantă între *Sacrosanctae* și *Istoria ieroglifică* se simte în concepția lui D. Cantemir despre om: aici „renunță... la cadrul teologic din *Sacrosanctae*: el nu mai raportează problema omului și a naturii umane la păcatul originar și la mântuire, la cădere și la regenerarea prin har”¹¹³.

Omul este pentru el cea mai „evghenichi” (nobilă) dintre toate ființele, el singur având conștiința scopului la începutul fiecărei lucrări și putând alege între scopurile bune și cele rele. El are — cum spune D. Cantemir — „dinceputul lucrului socoteala sfârșitului”. Această finalitate conștientă, proprie oamenilor, este o urmare a faptului că aceștia sunt înzestrați cu rațiune („socoteală” și „înțelegere”) ¹¹⁴.

Pentru Cantemir obiectul filozofiei trebuie să fie cunoașterea omului: „tot capul și sfârșitul filozofiei iaste cineva pre sine ce iaste a să cunoaște” (f. 64).

În afară de influența lui Aristotel și Van Helmont, se resimte în *Istoria ieroglifică* și o influență stoică, ceea ce a făcut pe specialiști să considere că avem de-a face cu „o asimilare autentică a stoicismului antic, printr-un contact direct cu sursele”¹¹⁵. Ca exemple se citează principiul „să urmezi firea” (*sequere naturam*), conceptul „socotelii drepte” (*ratio recto*), unele maxime influențate de Epictet, sau lungul excurs filozofic din partea a VUI-a, prilejuit de prinderea Inorogului, ce poate fi intitulat pe drept cuvânt „Despre statornicia înțeleptului în fața vicisitudinilor soartei”.

„Stoicismul din *Istoria ieroglifică*, ca și credința în fortuna, care pare să guverneze treburile oamenilor independent de providență, atestă o oarecare slăbire a sentimentului religios la umanistul moldovean”¹¹⁶.

¹¹³ *Ibidem*, p. 86-87.

¹¹⁴ *Ibidem*.

¹¹⁵ *Ibidem*, p. 91.

¹¹⁶ *Ibidem*, p. 92. Vezi și P. Vaida, *D. Cantemir și umanismul*, p. 205-217 (par. *Cantemir și stoicismul antic*), unde se arată că *Istoria*

în *Istoria ieroglifică* învățatul principe își expune și concepția sa despre istorie, concepție pe care o va dezvolta mai târziu în alte opere ale sale. După opinia sa, istoriografia păstrează faptele eroilor, asigurându-le nemurirea; din această cauză, istoricii merită mai multă laudă decât eroii, deoarece fără ei faptele mari nu ar fi fost cunoscute¹¹⁷.

S-a spus că în *Istoria ieroglifică* „concepția despre cultură se lărgește” față de operele anterioare¹¹⁸. O deosebită atenție acordă D. Cantemir științei în general, considerând că: „știința este făclia adevărului” (f. 167) sau că: „precât lumina soarelui a lucra poate în organele vădzațoare, pre atâta agiutorește mai denainte știința în mintea adulmăcătoare” (f. 48).

În schimb, condamnă cu asprime neștiința, considerând că „precum știința lucrurilor iaste lumina minții, așe neștiința lor iaste întunecarea cunoștinții” (f. 34 bis) sau că cei care „nici-odată pre slove au căutat... neștiința în întunerecul și în tartarul necunoștinții i-au vârât” (f. 63).

2. IDEILE SOCIAL-POLITICE

Acest aspect important al *Istoriei ieroglifice* a fost studiat cu deosebită atenție în ultima vreme¹¹⁹, deși s-au făcut și unele exagerări, atribuindu-i-se lui D. Cantemir idei pe care nu le-a

ieroglifică „este cartea cea mai «păgână», cea mai profană a lui Cantemir, expresia cea mai sinceră a concepției sale despre viață”.

¹¹⁷ *Istoria filozofiei*, I, p. 94.

¹¹⁸ P. Vaida, *op. cit.*, p. 129.

¹¹⁹ Vezi: I. Verdeș, *Ideile filozofice și social-politice ale lui Dimitrie Cantemir în „Istoria ieroglifică”* („Cercetări filozofice”, III, 1956, nr. 6, P- 75-87); P.P. Panaitescu, *D. Cantemir*, p. 82-86; *Istoria ieroglifică*, ed. P.P. Panaitescu - I. Verdeș, introducere, I, p. LVII-LXXXIV; D. Bădărău, *op. cit.*, p. 71-75, 156-158; Vasile Radu, *Considerații asupra ideilor politice și sociale ale lui Dimitrie Cantemir* („Apulum”, VI, 1967, P- 379-392) etc.

avut¹²². Toți cercetătorii care s-au ocupat de ideile social-politice exprimate de învâțatul domn au remarcat faptul că aceste idei erau înaintate pentru epoca sa, „mărturie a unui spirit progresist”. Tot astfel, s-a subliniat faptul că aceste idei „nu sunt păreri de moment, teorii ocazionale”¹²³ și că D. Cantemir a fost, în general, consecvent acestor idei, mărturisite de el pentru prima oară în *Istoria ieroglifică*.

S-a afirmat că „în această lucrare apare pentru prima dată o prezentare a claselor și categoriilor sociale din societatea românească din acel timp - și, ceea ce este mai important, apare și o caracterizare a lor”¹²⁴. Fără îndoială că afirmația este întemeiată, dar în aprecierea acestei caracterizări trebuie să ținem seama de atitudinea antioligarhică a lui D. Cantemir, ca și de caracterul de pamflet al acestei opere, îndreptat în primul rând împotriva marilor boieri și a domnilor Moldovei și Țării Românești din acea vreme.

Față de *țărănime*, D. Cantemir are o atitudine de înțelegere, de compasiune, fiind considerat pe drept cuvânt scriitorul care

¹²² De pildă, s-a spus că D. Cantemir ar fi nutrit „idei de dezrobire personală a țăranilor serbi”, ceea ce nu poate fi acceptat (P.P. Panaitescu, *D. Cantemir*, p. 84; D. Bădărău, *op. cit.*, p. 75) sau că, afirmând că oamenii sunt „niște atomuri putredzitoare” (f. 540), D. Cantemir ar h proclamat egalitatea între oamenii (D. Bădărău, *op. cit.*, p. 373). De fapt, mai departe Cantemir spune: „toți din nemică în ființă în putregiune pre o parte călători și trecători ne aflăm”, variantă a lui „prav ești și în prav te vei întoarce” (*Nașterea*, 3, 17, 18, 19, utilizat și în *Divanul*, ed. V. Căndea, 1974, p. 157), sau „pulvis et umbra sumus” (Horațiu, *Ode*, IV, 7, 16) sau „memento, homo, quia pulvis es et in pulverem reverteris” (*Geneza*, III, vers., 19). Să nu uităm că tot Cantemir a spus că firea „pre unii în poruncă, iară pre alții în ascultare, pre unii în stăpânire, iară pre alții în supunere, vrednici, putincioși și sufferitori i-au arătat” sau că „împărăția firii, precum are domni, senatori, deregători și orânduitori, așe are și plugari și morari și portari și chelari” (f. 71—72).

¹²³ D. Bădărău, *op. cit.*, p. 157.

¹²⁴ *Istoria ieroglifică*, ed. cit., p. LVIII.

sa interesat cel mai mult de situația acestei clase din epoca sa¹²⁵. El cunoaște starea grea a țăranimii exploatare, pentru care „lăcașul” era „foc” (f. 228)¹²⁶. S-a spus că, datorită acestor grele condiții în care trăia țăranimea, Cantemir justifică lupta acesteia împotriva exploatare sub lozincă: *pentru slobodzenie și moșie cu cinste a muri decât prin mulți veci cu necinste a trăi mai de folos și mai laudat iaste* (f. 249)¹²⁷, lozincă ce nu este altceva decât parafraza unui text din Tacit: „honestas mors turpi vita potior” (mai bine să mori cu cinste decât să trăiești cu rușine). Numai că, după cât se înțelege din text, aceasta nu pare a fi lozincă țăranilor, ci a categoriilor mijlocii (curteni, lefeșii etc), categorii considerate favorabile Cantemireștilor, cu revolta cărora D. Cantemir amenință pe marii boieri¹²⁸.

S-a mai spus, de asemenea, că prin cuvintele atribuite stolnicului C. Cantacuzino: „a muștelor prieteșugul și frăția, iară nu vrăjmașia și vecinina (serbia) să poftim” (fi 304), D. Cantemir ar fi propus soluționarea conflictului social din țările române prin desființarea serbiei¹²⁹. Numai că și aici trebuie să nu uităm că „muștele” nu sunt pentru Cantemir țărani exploatați, ci ciocoimeși slugile boierești¹³⁰, elemente aflate pe atunci în plin progres, cu care boierii aveau interesul să întrețină relații bune pentru a-și atinge țelurile lor¹³¹.

¹²⁵ D. Bădărău, *op. cit.*, p. 159.

¹²⁶ Aceleași cuvinte de compasiune le vom găsi mai târziu și în *descrierea Moldovei*.

¹²⁷ P.P. Panaitescu, *D. Cantemir*, p. 83.

¹²⁸ Vezi și Dan Bădărău, *op. cit.*, p. 73.

¹²⁹ *Istoria ieroglifică*, ed. cit., I, p. LXII; Dan Bădărău, *op. cit.*, p. 75, 159. Vezi nota 547, ediția N. Stoicescu.

¹³⁰ Vezi notele 457 și 549, *ed. cit.*

¹³¹ Despre rolul acestor categorii, vezi N. Stoicescu, *Curteni și slujitori*, București, 1968, p. 326-340; idem, *Rolul curtenilor și slujitorilor din Țara Românească și Moldova ca instrumente de reprimare a luptei țăranimii* („Studii”, 1962, nr. 3, p. 632-648).

Care este explicația atitudinii lui D. Cantemir față de țărănime? După Dan Bădărău, „simpatia pe care o simte (Cantemir — N.S.) pentru țărani este mai ales ecoul condamnării regimului aristocratic feudal”; țărănimea „are dreptul să zdrobească puterea boierească” pentru a ușura înscăunarea unui monarh autoritar, care să limiteze puterea mării boierimi și să recunoască „drepturile” țărânimii¹³².

Numai că nu țărănimea este pusă de Cantemir să se răzcoale, ci, așa cum a recunoscut și autorul amintit, păturile mijlocii ale societății moldovene, dornice și ele să ia parte la conducerea statului¹³³. Acestea constituie deci sprijinul principal al domniei după părerea lui D. Cantemir, așa cum ele fuseseră și pentru tatăl și frațele său¹³⁴.

Trebuie să adăugăm și faptul că, în afară de concepția antioligarhică a lui D. Cantemir, atitudinea sa față de țărănime era dictată și de umanismul său, ca și de poziția sa socială de om care nu posedă pământ și țărani a serviți¹³⁵.

Cu totul alta este poziția lui D. Cantemir în ce privește *marea boierime*, față de care a nutrit o aversiune înăscută, aversiune moștenită se pare de la tatăl său¹³⁶. După cum a

¹³² Dan Bădărău, *op. cit.*, p. 76.

¹³³ Să nu uităm că D. Cantemir însuși afirmă că aceste categorii mijlocii erau nemulțumite de faptul că nu erau „băgate în seamă” de boieri, că nu erau consultate în treburile importante privind conducerea statului, în speță alegerea ca domn a lui M. Racovița.

¹³⁴ Vezi I. Neculce, *Letopisețul*, ed. I. Iordan, ed. a II-a, p. 110-111, și Bădărău, *op. cit.*, p. 74-75.

¹³⁵ Despre unitatea dintre atitudinea antioligarhică a lui D. Cantemir și umanismul său, vezi P. Vaida, *op. cit.*, p. 257—258.

¹³⁶ Despre bătrânul domn al Moldovei se spunea că îi „era urâți feciorii cei de boier să nu-i vadă în ochi, de pe cum îi era natura lui”, din care pricină „era la curte boierinași, tot ficioiri de mojiți codreni și gălățeni”, iar boierii „nu mai putea suferi să fie călcați” de „mojiții” și „boierinași” lui Cantemir, care le provocau „multe năcazuri” (Neculce, ed. cit., p. 110).

remarcat P.P. Panaitescu¹³⁷, la baza *acestei* aversiuni stau originea și starea socială modestă a familiei Cantemir, ca și faptul că învățatul principe scria de pe pozițiile unui fost și viitor domn care urmărea limitarea puterii mării boierimi¹³⁸. Așa se explică de ce nu întâlnim asemenea accente de critică la cronicarii mari boieri (Grigore Ureche, Miron Costin), care îndreptau mai adesea critica împotriva unor domni autoritari cu boierii. După cum s-a mai observat, nici o operă a vechii noastre literaturi nu cuprinde atacuri atât de violente la adresa mării boierimi, atât moldovene, cât și muntene.

D. Cantemir distinge în rândurile boierimii trei categorii: boierii mari, cei mai sângeroși și cei mai lacomi; boierii „din orânduiala doua” (mijlocii), care trăiesc și ei din exploatare (*din truda altora agonisită*), dar care se tem de mării boieri, mai puternici; ultima categorie este formată din boierii de tagma a III-a (boierii mici), lipsiți de drepturi, care sunt „pururea supuși” și cărora „totdeauna în cumpăna morții dramul vieții li să spândzură”¹³⁹. Cantemir a prins bine nu numai relațiile boierimii cu țărănimea, relații bazate pe exploatare, dar și raporturile dintre categoriile boierești, între care au existat totdeauna contradicții generate de lupta pentru putere.

Istoria ieroglifică oferă prilejul învățatului domn de a-și expune ideile sale privind *organizarea statului*, idei asupra cărora va reveni mai târziu în *Descrierea Moldovei**^(R).

¹³⁷ *Istoria ieroglifică*, I, p. LVIII.

¹³⁸ Vezi și Dan Bădărău, *op. cit.*, p. 373, care a remarcat că D. Cantemir „nu are cultul bogatului”.

¹³⁹ Aceleași trei categorii de boieri-dregători apar și în *Descrierea Moldovei*, partea a II-a, cap. VI.

¹⁴⁰ Despre aceasta vezi: *Istoria ieroglifică*, ed. P.P. Panaitescu- I. Verdeș, I, p. LXVI-LXXVIII; Ion Platou, *Unele idei înaintate în gândirea politico-juridică a lui Dimitrie Cantemir* („Justiția nouă”, 1966, nr. 11, p. 69-80).

D. Cantemir pleacă de la ideea necesităţii unui conducător: „precum la multe mădulare un cap, aşe la multe gloate o minte întriagă a nu lipsi trebuie” (f. 241)¹⁴¹. Conducătorul este necesar pentru că — spune Cantemir — „gloatele” singure, lipsite de orientare, pot ajunge în prăpastie.¹⁴²

Pentru epoca sa, D. Cantemir nu întrevide decât două moduri de conducere a statului: *tirania* (sau despotismul) şi *monarhia*¹⁴³.

El se declară adversarul tiraniei, pe care o condamnă în câteva rânduri în *Istoria ieroglifică*: „unde tirania stăpâneşte, acolo dreptatea să izgoneşte” (f. 235); „unde talpa tiranii calcă, acolo poala dreptăţii să calcă şi unde să rup legăturile dreptăţii stăpânii, acolo să pun obedzile vrăjmaşii tiranni” (f. 221) sau „a tot tiranul una şi acia iaste socoteala ca ori cu ce mijloc ar putea streinele ale sale a face”, iar când nu reuşeşte, „i să pare că cu mare nenorocire de la sine li-au pierdut” (f. 85). El opune deci „stăpânirea dreaptă” tiraniei, bazată pe nedreptate¹⁴⁴.

Tiranul (întruchipat de C. Brâncoveanu)¹⁴⁵ nu admite să fie contrazis, poruncile sale trebuind îndeplinite fără murmur: „aşe va, aşe porunceşte, aşe să să facă” (f. 56).

¹⁴¹ Ideea se găseşte şi în *Divanul* (ed. V. Căndea, p. 138), sub forma luea „are nevoie de conducere (căci ceea ce nu este condus nu poate progresa)”.

¹⁴² După cum s-a mai remarcat, D. Cantemir a fost totuşi un om al epocii sale, cu vederi mai înaintate decât mulţi din contemporanii săi.

¹⁴³ La „Scară” el aminteşte şi „democraţia”, pe care o talmăceşte ca pe o „stăpânire în carea cap ales nu iaste, ce toată ţara poate intra în sfat”. În text D. Cantemir îl foloseşte o singură dată, cu sensul probabil de boierimea de sfat („ţara” fiind boierii).

¹⁴⁴ Trebuie remarcat faptul că şi alţi cărturari ai vremii au făcut această diferenţiere. După opinia învăţatului stolnic C. Cantacuzino, tiranul este cel care vrea „a împărăţi cumu-i va fi voia, nu duple cum legile şi obiceiurile lor era puse” (adică stabilite); în schimb, stăpânirea „dreaptă şi milostivă” este „privighetoare în toate cele cuvioase şi drepte” (*Cronici munteni*, I, Bucureşti, 1961, p. 19).

¹⁴⁵ Se impune precizarea că D. Cantemir acuză de tiranie (= stăpânire nedreaptă) pe duşmanii săi politici (C. Brâncoveanu, C. Duca), în timp ce pe C. Cantemir îl consideră tipul de monarh ideal, aşa cum ar fi vrut şi el să fie.

Condamnând astfel tirania, D. Cantemir se pronunţă pentru forma monarhică de conducere. În *Istoria ieroglifică* găsim prima dovadă a dorinţei sale - manifestată şi mai târziu în timpul domniei, ca şi în tratatul din 1711 — de creare a unei *monarhii absolute*. El nu o spune aici direct - cum o va face la 1711¹⁴⁶ - ci indirect, când lămureşte sensul monarhiei, „stăpânire carea singură stăpâneşte, precum iaste a turcului, a niamţului, a moscului” (f. 7)¹⁴⁷. Cum în tot ce se referă mai apoi la monarhie D. Cantemir laudă această formă de guvernare¹⁴⁸, rezultă că învăţatul domn se gândea la monarhia absolută, condusă însă de un monarh luminat, pe care supuşii să-l asculte.

D. Cantemir consideră că monarhul trebuie să fie drept şi milos cu supuşii, să-i apere împotriva duşmanilor, să respecte legile şi să nu urmărească tendinţe expansioniste.

Pentru el, domnul este un cărmaci, iar ţara o corabie, pe care trebuia să o conducă cu multă pricepere şi înţelepciune, cu chibzuială şi cu prudenţă în hotărâri¹⁴⁹. În împrejurări grele, el trebuia să acţioneze repede, zăbava în luarea hotărârilor fiind

¹⁴⁶ N. Iorga, *Carol al XI-lea, Petru cel Mare şi ţările noastre. 1709-1717*, în „Analele Acad. Rom., Meni. Secţ. istorice”, t. XXXIII, 1910, p. 102. Vezi şi „Studii”, 1973, nr. 5, p. 1076; *Descrierea Moldovei*, Ed. Academiei, 1973, p. 130, şi Andrei Pippidi, *Politică şi istorie în proclamaţia lui Dimitrie Cantemir din 1711* („Studii”, 1973, nr. 5, p. 923-946).

¹⁴⁷ Vezi şi P.P. Panaitescu, *D. Cantemir*, p. 84-85; Dan Bădărău, *op. cit.*, p. 72, unde se afirmă că D. Cantemir „vede scăparea într-un regim după modelul statelor absolutiste”.

¹⁴⁸ Pentru a dovedi superioritatea domniei autoritare, Cantemir consideră că exploatarea sângeroasă din vremea domniei lui M. Racoviţă a fost posibilă numai datorită slăbiciunii domnului, care era dominat de marii boieri (f. 264-265). El ironizează şi pe fratele său Antioh, ce s-a lăsat influenţat de unii din dregătorii săi, care îl purtau „încotro le era voia” şi care ştiau că „încotro vom pofti a-l trage, într-acolo va merge”.

¹⁴⁹ Vezi şi nota 146, ediţia N. Stoicescu; Manuela Tănăsescu, *Despre Istoria ieroglifică*, Bucureşti, 1970, p. 40-41.

foarte dăunătoare statului¹⁵⁰. Acesta este portretul suveranului ideal după opinia lui D. Cantemir. În parte, cel puţin, învăţatul principe a îndeplinit aceste calităţi ca domn al Moldovei¹⁵¹.

Dacă monarhul este dator să fie bun şi blând cu supuşii săi, el trebuie să fie aspru şi neîndurător cu cei care produc rău ţării, în primul rând cu intriganţii; împotriva acestora D. Cantemir cere măsuri radicale, ţinând seama de puterea exemplului negativ: „în statul publicai¹⁵², unul nestătătoriu şi de răscoală şi gâlceve scornitoriu... ca un rău şi beteag mădulariu din trupul monarhiei curmat şi tăiat a fi să cadă" (fi 50), deoarece „mai mult folos aduce publicai din sine un chip rău a izgoni decât dzece bune în sine a priimi", un om rău fiind ca aluatul mic într-o covată mare, care „pre toţi cu răutatea lui amestecă şi-i tulbură" (fi 23).

O problemă care nu trebuie trecută cu vederea este aceea a modului cum prezintă Cantemir dreptul de succesiune la tron. După opinia sa, întrucât C. Cantemir - deşi de origine modestă - ar fi fost ales domn pentru meritele sale, tronul

¹⁵⁰ Vezi şi nota 287, ed. N. Stoicescu.

¹⁵¹ Vezi N. Iorga, *Practica domnească a unui ideolog: Dimitrie Cantemir*, Bucureşti, 1935 (extras din „Analele Acad. Rom., Mem. Secţiei istorice", t. XXI, seria III).

După opinia lui Neculce, Cantemir era bun, blând, nemăret, nelacom, învăţat şi milos (ed. cit., p. 205-206).

Vezi şi M. Tănăsescu, *op. cit.*, p. 44-45, care arată că principiile din *Istoria ieroglifică*, așa cum îl concepea D. Cantemir, rămâne „o ipostază dorită, dar nerealizată, a fiinţei sale". Nu trebuie să uităm că şi împrejurările i-au fost potrivnice.

¹⁵² În legătură cu acest termen, trebuie să arătăm că D. Cantemir nu are o concepţie prea clară: uneori îi dă acelaşi înţeles ca monarhiei, iar alteori îl opune monarhiei. De pildă, despre Imperiul otoman în timpul răscolei spune că „nu monarhie, ce publică iaste" (f. 182); la scară această expresie este lămurită prin „neşedzământul stăpânilor". În general, sensul acordat de Cantemir „publicai" este acela de ţară (la „Scară" se spune: „politic, sfatul a toată cetatea, boierimea").

Moldovei se cuvenea mai departe urmaşilor săi, consideraţi în *Istoria ieroglifică* drept singurii moştenitori „legali" (tronul fiind „moştenire părintească"). Din aceasta s-a născut mai târziu dorinţa sa de creare a unei monarhii ereditare, idee susţinută şi în tratatul din 1711, ca şi în *Descrierea Moldovei*. „Dreptul" său ereditar la tronul Moldovei apare, de altfel, şi într-un document din decembrie 1710, unde se spune că Dumnezeu l-a învrednicit „a urmare părintelui şi fratelui nostru spre stăpânirea şi ocârmuirea moşneanului nostru pământ, cu vovodzia ţării noastre a Moldovii"¹⁵³.

Nu aceleaşi drepturi recunoaşte însă D. Cantemir şi lui C. Brâncoveanu; acestuia - deşi era de origine boierească - îi reproşează că nu avea dreptul la tron fiind din „tagma" a doua. D. Cantemir căuta astfel să „dovedească" că el este mai îndreptăţit să ocupe tronul Ţării Româneşti, ca urmaş al lui Şerban Cantacuzino. *Ideea domniei ereditare şi absolute preocupă deci pe D. Cantemir încă din 1705, foarte probabil sub influenţa politicii socrului său*¹⁵⁴.

D. Cantemir a fost considerat un precursor al despotismului luminat, pentru modul cum concepe el suveranul drept Şi blând cu supuşii. Mai mult încă, el „acordă supuşilor unui stat dreptul la răzvrătire faţă de abuzuri şi de încălcări prea grave din partea cârmuirii"¹⁵⁵. El consideră că „unde pravila în silă si în tărie, iară nu în bună socotală şi dreptate să sprijeneşte, acolo nici o ascultare a supuşilor trebuitoare nu iaste" (fi 59)¹⁵⁶.

În sfârşit, Cantemir se pronunţă împotriva libertăţii totale a supuşilor, care putea fi utilizată în scopuri rele: „căci voia slobodă obiceiuită iaste mai mult spre rău şi împotriva

¹⁵³ „Buletinul Comisiunii istorice a României", I, 1915, p. 306-308.

¹⁵⁴ Vezi Eugen Stănescu, *Introducere la Cronici munteni*, I, Bucureşti, 1961, p. LXXVIII.

¹⁵⁵ D. Bădărău, *op. cit.*, p. 373. Vezi şi p. 72 şi 292-293.

¹⁵⁶ Vezi şi nota 189, ediţia N. Stoicescu.

adevărului decât spre bine și spre plăcerea adevăriniții puterea sa a-și arăta" (f. 46)¹⁵⁷.

O deosebită importanță acordă D. Cantemir *sftnicilor domniei*. În câteva pasaje din *Istoria ieroglifică* el subliniază importanța sfatului în conducerea țării, considerând că „oricât cineva de înțelept și oricât de bine a lucrurilor socotitoriu ar fi, singur numai cu socotială sa îmblând și în sfaturile sale și pre altul neîntrebând, în cea mai de pre urmă a nu greși peste puțință iaste" (f. 140)¹⁵⁸.

El constată însă — ca și mai târziu în *Descrierea Moldovei* — că, întrucât marii dregători erau aleși după avere și după poziția socială, se găseau printre sftnici numeroși oameni necinstiți, lacomi, intriganți și incapabili¹⁵⁹, care cauzau mult rău „publicai". Soluția pe care o propune Cantemir este alegerea dregătorilor dintre oamenii înțelepți și cu mintea ascuțită, chiar dacă aceștia nu făceau parte din clasa boierească. Necesitatea dregătorilor înțelepți este subliniată de câteva ori cu aceste cuvinte: „toate polițiile nu staturi înalte și pânțece lăsate, ce omoni nedespărțită și minte ispitită și ascuțită caută" (f. 247; vezi și f. 58)¹⁶⁰; sau „sfatul carile poate da săracul învățat și înțelept toți împărații nebuni și neispitiți nu-1 pot nemeri. Că

¹⁵⁷ Vezi și *Istoria ieroglifică*, ed. cit., I, p. LXXV.

Cât privește citatul utilizat pe aceeași pagină despre „voia slobodă" care nu poate fi sugrumată cu închisoarea și lanțurile, în care P.P. Panătescu și I. Verdeș au văzut „ideea că împotriva libertății omului și împotriva luptei lui pentru dobândirea libertății" nu se poate lupta cu lanțuri și închisori, P. Vaida a arătat că în realitate este vorba de o idee „specific epictetiană că libertatea voinței este acel bun cu adevărat propriu individului pe care nici o constrângere exterioară nu i-1 poate răpi" (*op. cit.*, p. 211).

¹⁵⁸ Vezi și notele 314, 437 etc, ediția N. Stoicescu

¹⁵⁹ Vezi ediția Academiei, 1973, p. 285.

¹⁶⁰ Vezi și nota 308, ediția N. Stoicescu.

¹⁶¹ Vezi și P. Vaida, *op. cit.*, p. 257-258.

știința înțelepciunii nu în scaunele trufașe și înalte, ce în capetele plecate și învățate lăcuiaște" (f. 61).

Plecând de la constatarea că înțelepciunea nu este apanajul celor bogați și că „vrednicia" sufletului nu trebuie căutată în frumusețea trupului (f. 58)¹⁶², D. Cantemir propune ca dregătorii să fie aleși după „vrednicie" fără a se ține seamă de origine¹⁶³.

Această poziție a învățatului domn față de dregătorii de origine nobilă are o puternică tradiție în familia Cantemir, atât tatăl, cât și fratele său arătând o preferință deosebită boiernașilor „ficiori de mojiici"¹⁶⁴.

În *Istoria ieroglifică* D. Cantemir a mai remarcat și faptul că sfatul domnesc al Moldovei din acea vreme era dominat de câțiva mari boieri („cinci jigăanii") care „în locul a toată vâlfa și în chipul a toată stema a alaltor cu patru picioare era. într-însele toată lauda în chivernisale și toată nedejdea în nevoi și primejdii li să sprijeniia" (f. 134).

În concluzie trebuie să subliniem că D. Cantemir nu propovăduiește în *Istoria ieroglifică* decât limitarea practicilor abuzive ale stăpânilor din acea vreme; cât privește organizarea statului, el a arătat pentru prima oară în această operă necesitatea înnoirii instituțiilor sale, prin instaurarea monarhiei absolute și ereditare, care să restabilească ordinea și dreptul și să supună autorității sale „nesupusele jigăanii" care provocau rău țării.

O problemă care ar merita puțină atenție este aceea a relației dintre modul cum vedea D. Cantemir organizarea

¹⁶² Vezi și nota 185, ediția N. Stoicescu.

¹⁶³ Vezi și nota 160, ediția N. Stoicescu. Cf. și *Pilde fibrofești*, 1713, unde se spune: „de multe ori un rob este vrednic de mai multă cinste decât un boier" (apud Al. Dutu, *Cărțile de înțelepciune în cultura română*, p. 25).

¹⁶⁴ I. Neculce, *Letopisețul*, ed. cit., p., 203. Vezi și D. Bădărău, *op. cit.*, p. 74.

statului și ideile expuse de N. Machiavelli în faimoasa sa lucrare *II Principe*. Cu alte cuvinte: a cunoscut învățatul domn lucrarea amintită și, dacă a cunoscut-o, l-a influențat? Ținând seama de faptul că opera lui Machiavelli era citită în acea vreme de intelectualii din țara noastră (o avea în biblioteca sa Toma Cantacuzino, iar Nicolae Mavrocordat a făcut și unele însemnări pe exemplarul său)¹⁶⁵, este foarte posibil ca și D. Cantemir să o fi citit.

Dacă nu este vorba doar de locuri comune pentru intelectualii din acea vreme, în opera lui Cantemir recunoaștem unele idei pe care le găsim și la Machiavelli; de pildă, că un monarh ales de tot poporul (cum ar fi fost tatăl lui D. Cantemir, după opinia acestuia) este mai puternic și mai îndreptățit să domnească decât cel ales de nobili; ideea că dragostea poporului poate fi păstrată numai dacă monarhul nu-l asuprește și poporul este mulțumit; necesitatea ca sfetnicii să fie aleși numai dintre oamenii înțelepți și credincioși; dreptul domnului de a acorda onoruri după voia sa, sau îndemnul de a acționa repede, fortuna fiind o femeie care se supune celor îndrăzneți¹⁶⁶.

În același timp, trebuie să arătăm că între concepția celor doi învățați există și deosebiri. De pildă, pe când D. Cantemir susține că raporturile dintre suveran și supuși trebuie să se bazeze pe „dragostea adevărată” a acestora, N. Machiavelli este de părere că monarhul este „mai bine să fie temut decât iubit”, aceasta deoarece teama se păstrează prin frica de pedeapsă, iar

¹⁶⁵ Vezi: M. Grigoraș, *Machiavelși N. Mavrocordat* („Adevărul literar și artistic”, 25 martie 1923, p. 4); Const. Radu, *Apostilele lui Ion Neculai Mavrocordat pe o ediție a operelor lui Niccolò Machiavelli* („Roma”, VII I, 1928, nr. 2, p. 32-35); T. Sotirescu, *Apostilele domnitorului Nicolae Mavrocordat la o ediție a operelor lui Nicolae Machiavelli*, în voi. *Prima sesiune științifică de bibliologie și documentare*, București, 1957, p. 283-285.

¹⁶⁶ N. Machiavelli, *Principele*, trad. Nina Facon, București, 1960, p. 39-41, 69, 84, 86, 92 etc.

oamenii „iubesc așa cum vor ei și se tem după cum vrea principele”¹⁶⁷.

Cât privește libertatea ce o au principii de a folosi în luptă orice mijloace cu motivarea că scopul scuză mijloacele, D. Cantemir consideră că aceasta era morala dușmanilor săi (Scarlat Ruset și C. Brâncoveanu), care nu se dădeau în lături de la utilizarea oricăror mijloace pentru a-și atinge scopurile (f. 446).

În ceea ce-l privește, D. Cantemir consideră că trebuie să fie leal și cu dușmanii: „hotarul nepriiatinilor iaste ca cu oarbă pofta izbânzii din pravila dreptății și hotarale cinstii sale să nu iasă” (fi 335).

V. ISTORIE ȘI AUTOBIOGRAFIE ÎN ISTORIA IEROGLIFICĂ

Deși D. Cantemir declară de la început că „nu atâta cursul istoriiei în minte mi-au fost” (f. III), *Istoria ieroglifică* constituie și un important izvor istoric îndeosebi pentru perioada anilor 1700-1705, perioadă despre care „este expunerea cea mai detaliată a luptelor care s-au dat pentru tronul Moldovei”, cum observa I. Minea¹⁶⁸.

Primul care a remarcat valoarea de „document” a *Istoriei ieroglifice* a fost N. Iorga, care, după ce povestește pe larg faptele cunoscute din alte izvoare ale epocii la care se referă op. învățatului domn, le înfățișează apoi pe cele cuprinse în lucrarea amintită¹⁶⁹.

Mergând mai departe, I. Minea a observat că, deși „operă beletristică”, lucrarea are și „prețul de izvor al istoriei noastre

¹⁶⁷ *Ibidem*, p. 62-63, 64.

¹⁶⁸ *Op. cit.*, p. 59-60.

¹⁶⁹ N. Iorga, *Istoria literaturii*, p. 329 și urm.

naţionale, fiindcă adaugă informaţiunea, lărgeste cadrul aproape exclusiv politic al cronicilor vremii, dându-ne informaţii de istorie socială"¹⁷⁰, despre care nu ni se spune însă nimic. „Memoriile lui D. Cantemir luminează aşadar părţi din istoria vremii, despre care informaţia cronicărească a vremii este nedumerită"¹⁷¹. După părerea aceluiaşi, *Istoria ieroglifică* poate servi ca izvor istoric îndeosebi pentru a cunoaşte „generaţiunea boerească contemporană"¹⁷².

I. Minea exagerează însă când afirmă că avem de-a face cu „o simplă expoziţie de fapte" şi că „nu se vedeşte niciodată vreo tendinţă de a schimba forma realităţii întâmplate şi a o oferi cetitorilor altfel"¹⁷³.

Cu totul alta este opinia lui P.P. Panaitescu, care, ţinând seama de caracterul de pamflet politic al *Istoriei ieroglifice*, consideră că, în privinţa faptelor şi personajelor prezentate, lucrarea „nu poate fi socotită fără mari rezerve un izvor istoric", ea nefiind, „cel puţin în parte, o povestire exactă a faptelor istorice"¹⁷⁴. Această rezervă trebuie să înceteze însă când este vorba de instituţiile vremii şi de luptele interne, despre care informaţiile lui Cantemir sunt „preţioase", „interesante" şi demne de crezare¹⁷⁵.

¹⁷⁰ I. Minea, *op. cit.*, p. 53.

¹⁷¹ *Ibidem*, p. 57.

¹⁷² *Ibidem*, p. 34. Sextil Puşcariu are mai multă dreptate când o consideră o „descriere amplă a întregii societăţi contemporane" [*op. cit.*, p. 170].

¹⁷³ I. Minea, *op. cit.*, p. 28 şi 33. Pe aceeaşi pagină 33, însă, acelaşi autor se întreabă: „putem oare cere atitudine impersonală, necolorată lui D. Cantemir când ne comunică cu graba şi groaza sufletului, scăpat de primejdii, reminiscenţele sale, tot atâtea bucăţi rupte din sufletul său", ceea ce — se înţelege — nu mai merge cu „simpla expoziţie de fapte" de care se vorbeşte mai înainte.

¹⁷⁴ *Istoria ieroglifică*, ed. cit., I, Introducere, p. XXXVII.

¹⁷⁵ *Ibidem*, XXXIX, XI, Vezi şi P.P. Panaitescu, *D. Cantemir*, p. 86-87.

Editorii şi criticii *Istoriei ieroglifice* au însă dreptate când consideră că nu avem de-a face cu „o expunere pragmatică a faptelor", ci cu o „lucrare de atmosferă a timpului", atmosferă pe care, în linii mari, Cantemir o redă destul de bine.

Comparaţia atentă a ştirilor furnizate de *Istoria ieroglifică* cu acelea aflate în izvoarele contemporane, cronici şi documente — comparaţie făcută pe larg în notele acestei ediţii — ne dovedeşte că - pe lângă redarea atmosferei generale a epocii cu intrigile şi excesele săvârşite de boieri — Cantemir ne oferă şi o sumedenie de alte ştiri preţioase, unele unice, care - așa cum s-a mai observat - întregesc pe cele cunoscute din celelalte izvoare ale vremii.

Fără a avea intenţia de a întocmi un inventar al faptelor exacte din *Istoria ieroglifică* sau de a stabili proporţia între acestea şi cele prezentate altfel de învăţatul principe, vom aminti că această originală operă ne oferă ştiri preţioase despre relaţiile dintre D. Cantemir şi Toma Cantacuzino¹⁷⁶ - necunoscute din alte izvoare - despre pretendentă şi personalitatea lui Marco pseudo-beizadea - cu privire la care ştirile din alte surse sunt foarte sărace¹⁷⁷; despre încercarea lui C. Brâncoveanu de a înscăuna ca domn al Moldovei, la 1703, pe Vergo clucerul (f 381-383, 557-558), şi ea necunoscută altor izvoare; despre relaţiile bune dintre C. Brâncoveanu şi M. Racoviţă în timpul primei domnii a acestuia (deşi „tratatul" dintre cei doi domni de la fi 276-278 pare a fi o creaţie a lui D. Cantemir) etc.

În aprecierea valorii informative a *Istoriei ieroglifice*, trebuie să ţinem seama că D. Cantemir omite sau transformă în mod deliberat unele fapte pe care, fără îndoială, le cunoştea, dar

¹⁷⁶ îndeosebi în părţile a VI-a şi a X-a.

¹⁷⁷ Vezi P.P. Panaitescu, *Marco pseudo-beizade un pretendent la tron în vremea lui Constantin Brâncoveanu*, Bucureşti, 1936 (extras din voi. omagial pentru fraţii Alexandru şi Ion Lapadatu).

care - prezentate așa cum se petrecuseră - fie nu-i serveau tezele, fie nu erau oportune în acel moment.

Astfel, deși știa desigur că Lupu Bogdan a fost numit mare vornic de către Mihai Racoviță în prima sa domnie, în lucrare afirmă că i s-ar fi fixat un gen de domiciliu obligatoriu, fiindu-i interzis „din bârlogul său afară a ieși” (f. 277), aceasta pentru a dovedi lealitatea cumnatului său față de familia Cantemir.

Tot astfel, deși știa că dușmănia dintre Constantin Cantemir și domni Țării Românești începuse încă de pe când trăia Șerban Cantacuzino, omite să amintească despre aceasta, considerând că „începătura răutăților” datează numai din timpul domniei lui Constantin Brâncoveanu. Cantemir procedează astfel pentru că soția sa Casandra — care nu era străină desigur de preocupările sale - era fiica lui Șerban Cantacuzino; după moartea soției sale însă, în *Viața lui Constantin Cantemir*, învățatul domn va vorbi pe larg și despre acest conflict¹⁷⁸.

Tot astfel, nu trebuie să uităm că unele din scrisorile sau actele pe care Cantemir le reproduce în cursul *Istoriei ieroglifice* sunt creația învățatului domn¹⁷⁹, care urmărea și pe această cale să-și ponegrească adversarii săi politici.

¹⁷⁸ Vezi pe larg nota 598, ediția N. Stoicescu.

¹⁷⁹ Fac excepție scrisorile pe care Cantemir declară el însuși că le-a avut în mână sau că a luat cunoștință de ele; de pildă, el arată că i-a parvenit (pe căi despre care nu ne vorbește) o scrisoare a stolnicului C. Cantacuzino „în care să cuprindea că în curândă vreme toată monarhia pășirilor în mare răzși și prăpădenia Filului și a Inorogului aștiaptă” (f. 558); Ia fel, ia cunoștință despre o jalbă a boierilor moldoveni - puși de C. Brâncoveanu — împotriva lui C. Duca și Antioh Cantemir (f. 561) sau de scrisoarea lui Iordache Ruset către fratele său Mihalache, aflat la Poartă (f. 582). Celelalte - îndeosebi acelea schimbate între Brâncoveanu și agenții săi la Istanbul - sunt foarte probabil creația sa. Despre „tratatul” încheiat între C. Brâncoveanu și M. Racoviță vezi nota 513 (ed. N. Stoicescu). Vezi, de asemenea, *Istoria ieroglifică*, ed. P.P. Panaitescu și I. Verdeș, I, p. XXXVII.

Interesante pentru istoricii epocii sunt și *portretele* pe care le face D. Cantemir eroilor principali ai povestirii sale, personaje care au jucat un rol de seamă în viața politică și culturală a acelei epoci și pe care le cunoaștem mai bine din aceste portrete, *unice în literatura noastră veche*. În aprecierea acestor portrete, ca și în aceea a faptelor, istoricul nu trebuie să uite că D. Cantemir, ca participant la luptele politice, nu putea fi obiectiv în această prezentare: în general, el exagerează calitățile celor apropiați lui și îngroașă trăsăturile negative ale dușmanilor săi, îndeosebi ale lui C. Brâncoveanu și M. Racoviță.

Dintre toate personajele, tatălui său, Constantin Cantemir (Monocheroleopardalis), i se face cel mai frumos portret, din care s-a dezvoltat mai târziu acea caldă evocare care este *Viața lui Constantin Vodă Cantemir*. Din pietate filială, dar și pentru a dovedi meritele familiei, bătrânul și modestul domn este considerat „din toate jiganiile pământului mai vestit și mai ales” (fi 361), care avea „blândețea oii, înțelepciunea lupului, cunoștința pardosului, greumea filului, iuțimea inorogului și vârtutea leului”, calități care ar fi determinat pe moldoveni „cu un duh și cu o inimă” să-1 roage „ca oblăduitoriu, purtătoriu și despre tot împotrivicul păzitoriu să le fie”¹⁸⁰. El ar fi fost, după D. Cantemir, un domn ideal care „cînsteș, frumos, drept și cu înțelepciune, cum să cade, pri toate jiganiile și dobitoacele giudeca, îndrepta, ocrotiia, păziia și stăpânia” (f. 366).

Tot astfel, cumnații lui D. Cantemir, Lupu Bogdan hatmanul (Lupul), este considerat „între toate jiganiile pururea mai socotit și mai grijiv în chitelele (gândurile — N.S.) sale” (f. 168).

În schimb, pentru fratele său, Antioh, care a încercat o împăcare separată cu C. Brâncoveanu și a refuzat să-1 ajute pe

¹⁸⁰ Despre netemeinicia acestei afirmații vezi nota 610 (ed. N. Stoicescu). Despre modul cum D. Cantemir prezintă pe tatăl său și despre exagerările sale vezi și P.P. Panaitescu, *D. Cantemir*, p. 27—31.

D. Cantemir când a fost prins de turci, învăţatul domn are cuvinte destul de aspre dar, foarte probabil, meritate cel puţin în parte¹⁸¹.

Cât priveşte pe duşmanii săi sau pe partizanii acestora, D. Cantemir are cuvinte de laudă doar pentru aceia, puţini la număr, care erau înzestraţi cu unele „vrednicii” (merite) de netăgăduit, îndeosebi cultură, pornind de la credinţa autorului că „vredniciia, macara şi la nepriiatin (de) ar fi, pururea laudată” trebuie să fie (fi 334).

Astfel, învăţatul C. Cantacuzino stolnicul (Brehnacea) era „în multe ştiinţe şi meşterşuguri deprins”, constatare ce oferă tânărului autor reflecţia „că mult să îndrepteadză cu învăţătura tinereţele, dară şi ştiinţa mult creşte şi să adaoge cu bătrâneţele” (f. 103)¹⁸². Spre deosebire de fratele său, M. Cantacuzino spătarul (Cucunozul)¹⁸³, stolnicul era înţelept şi măsurat în politică: „de multe ori partea adevărului şinea” (fi 166), „totdeauna spre cele mai line şi odihnite lucruri învăţa şi îndemna” (f. 289) şi „de multe ori cu mare îndrăznială împotriva îndrăpniciei voii Corbului (C. Brâncoveanu) să punea, ce în deşărt” (f. 136)¹⁸⁴. Cantemir caută deci să disocieze pe stolnic de unele fapte ale lui Brâncoveanu.

¹⁸¹ Vezi norele 173 şi 803, ediţia N. Stoicescu. Schimbarea de atitudine a lui D. Cantemir faţă de fratele său este vizibilă comparând textul *Istoriei ieroglifice* cu prefaţa la *Metafizica* din 1700, unde Antioh este încă „dulcele meu frate”, cel care, „prin mijlocirea lui amabilă şi frăţească”, îi restituie averile etc. (trad. N. Locusteanu, p. 19).

¹⁸² Parafrază după Ovădiu, *Metatnorţioze*, VI, 2: „senis uenit usus” (vârsta aduce experienţa).

¹⁸³ Vezi nota 177, ediţia N. Stoicescu. Despre modul cum îşi prezintă D. Cantemir adversarii vezi şi Ştefan Giosu, *Violenţa limbajului, o particularitate a stilului lui Dimitrie Cantemir* („Convorbiri literare”, 1971, nr. 11, p. 87-88).

¹⁸⁴ Vezi şi notele 32, 250, 274 şi 299 şi p. 41 nota 2, ediţia N. Stoicescu.

Deşi îi era adversar şi concurent la tronul Moldovei, de care ba lipsit în 1693 cu sprijinul lui C. Brâncoveanu, D. Cantemir recunoaşte că C. Duca (Vidra) „nu puţine făclii topise asupra cărţilor filosofeşti” (f. 27), ceea ce era adevărat.

Foarte aspru - dar pe drept cuvânt - este autorul *Istoriei ieroglifice* cu „seminţia Cuparului”, cu fraţii Iordache, Scarlat şi Mihalache Ruset, care au îndeplinit, într-adevăr, un rol fundamental în istoria politică a Moldovei şi Ţării Româneşti, Iordache fiind considerat şi de cronicari „matca tuturor răutăţilor”¹⁸⁵.

În *Istoria ieroglifică*, Iordache Ruset (Pardosul) - care a jucat un rol de seamă în alegerea ca domn a lui Mihai Racoviţă, trădând pe Antioh Cantemir - grămădeşte „răutate peste răutate, vicleşug peste vicleşug” şi-şi lăţeşte „paşii lăcomiei până peste hotarele simţirii” (fi 169).

Personajul cărui i se atribuie un rol odios în *Istoria ieroglifică* este Scarlat Ruset (Hameleonul), „organul fărălegii, asul otrăvii, lingura vrăjbiei, tocul minciunilor, silţa (cursa) amăgeli, cursa vicleşugului, vâpsala strâmbătăţii şi vândzitorul dreptăţii”, care nu se sfia „fărălege peste fărălege şi răutate peste răutate a grămădi” (f. 323)¹⁸⁶.

Foarte aspru, am spune exagerat de aspru, este D. Cantemir faţă de marele său duşman, C. Brâncoveanu (Corbul), cel care se amesteca în treburile Moldovei, unde schimba domnii după voie şi care a încercat să-1 piardă chiar pe aurorul *Istoriei ieroglifice*. Cantemir exagerează mult trăsăturile negative ale domnului Ţării Româneşti şi pentru a dovedi justeţea luptei

¹⁸⁵ Vezi notele 22, 24, 280 şi 313, ediţia N. Stoicescu. Şi Neculce dă vina pe Rusetzeşti, când spune: „Caută de-acum înainte (e vorba de domnia lui C. Cantemir - N.S.) de vedzi ce s-au lucrat zavistia şi răutatea în Moldova şi-n Ţara Muntenească, de pizma lui Şerban Vodă ş-a Cipăreştilor, ce-u avut veche” (ed. cit., p. 100). Vezi şi p. 102.

¹⁸⁶ Vezi şi analiza făcută de Manuela Tănăsescu, *op. cit.*, p. 110 şi urm. (cap. *Demoniacul Hameleon*).

ce ducea împotriva acestuia. Brâncoveanu apare ca un uzurpator al tronului Ţării Româneşti (cvenit - după D. Cantemir-urmaşilor lui Şerban Cantacuzino), tron pe care l-ar fi ocupat dintr-o fericită întâmplare (f. 475-477), „macara că din tagma a doua (a boierimii - *N.S.*) era" (f. 32), afirmaţie neadevărată. Brâncoveanu este acuzat de tiranic, de utilizarea celor mai murdare manevre în lupta contra lui D. Cantemir etc.

La fel de aspru este Cantemir şi cu Mihai Racoviţă (Struţocămila), cel care - sprijinit de C. Brâncoveanu - a reuşit să fie ales domn al Moldovei la 1703, împotriva candidaturii lui Antioh Cantemir, trădat de Cupăreşti. În *Istoria ieroglifică* domnul apare ca un om prost şi incult, „cu mintea tâmpă" (f. 63-65), care - în prima domnie - „ceva a grăi de prost nu ştia" (f. 265) etc. Totuşi, așa cum remarcă N. Iorga¹⁸⁷, M. Racoviţă „a putut domni bine întâi şi pe urmă a ştiut să domnească mult, pe când alţii mai învăţaţi decât dânsul au înţeles rău spiritul şi nevoile timpului şi valorile nenorocirii i-au înghiţit".

Dar, dintre toţi eroii povestirii, se înţelege că cele mai bogate şi mai preţioase ştiri îl privesc pe D. Cantemir însuşi. Datorită caracterului autobiografic al acestor memorii, ele constituie *principalul izvor* pentru cunoaşterea vieţii tânărului principe în perioada 1700-1705, perioadă plină de zbuşciun şi de primejdii, dar care s-a încheiat - afirmă el - cu victoria sa temporară asupra lui C. Brâncoveanu, redutabilul său adversar politic¹⁸⁸.

În afară de numeroase detalii despre participarea sa la luptele politice din această epocă, în *Istoria ieroglifică* învăţatul principe

¹⁸⁷ *Istoria literaturii*, p. 360.

¹⁸⁸ De fapt, nu a fost o victorie, ci un compromis: D. Cantemir, „care râvnise la tronul muntean, trebuia acum să se mulţumească cu o mică pensie de la rivalul său" (P.P. Panaitescu, *D. Cantemir*, p. 71). Se înţelege că trebuie să ţinem seama totdeauna de faptul că Inorogul nu era atât de pur pe cât vrea să pară. Vezi şi Manuela Tănăsescu, *op. cit.*, p. 44-45.

mărturiseşte câteva din gândurile şi sentimentele sale. În primul rând, din partea a VUI-a (cu prilejul prinderii sale de către bostangii) aflăm că se considera un om fără noroc. Din anumite pasaje înţelegem că - la Ţarigrad fiind - principele moldovean se simţea un deşărat, care tânjea de dorul ţării sale, considerând că „mai fericit iaste cineva cu strâmt trai la lăcaşul său decât cu toate desfătărilor în casele streine" (f. 125), deoarece socotea „coliba în ţarina sa şi bordeiul în pământul său decât palaturile în streinătate mai desfătate şi mai frumoase a fi" (f. 370). În sfârşit, tot aici îşi expune şi crezul său politic, considerând că gloria adevărată se câştigă numai prin slujirea neamului: *toată slava şi lauda numelui cea mai de frunte iaste când cineva cu osteniţele carile pentru moşia sa sudorile ş-au vărsat şi pentru neamul său toate primejdiile în samă n-au băgat* (f. 40)¹⁸⁹.

Cât priveşte *atmosfera generală a epocii şi instituţiile sale*, așa cum remarcă şi P.P. Panaitescu, ştirile oferite de *Istoria ieroglifică* sunt deosebit de preţioase. Cu excepţia ceremoniei de investitură a lui M. Racoviţă, care este prezentată caricatural, atmosfera epocii şi instituţiile sale sunt evocate de D. Cantemir cu destulă exactitate, aceasta deoarece el nu avea motive să o prezinte altfel.

Foarte interesante sunt ştirile pe care le aflăm din *Istoria ieroglifică* despre modul cum era convocată adunarea mai largă a reprezentanţilor categoriilor privilegiate, așa-numita „adunare a ţării", chemată să rezolve problemele mai importante ce se rveau, inclusiv alegerea domnilor. După cum arată D. Cantemir (f. 5) — şi spusele sale sunt confirmate de unele izvoare istorice¹⁹⁰ — convocarea adunării ţării se făcea prin trimiterea

¹⁸⁹ Vezi şi P. Vaida, *op. cit.*, p. 99.

¹⁹⁰ P.P. Panaitescu, *La Grande Assemblée du pays, institutum du régime feudal en Moldavie et en Valachie*, în „Nouvelles études d'histoire", III, 1965, p. 131-133. Vezi şi *Istoria ieroglifică*, ed. P.P. Panaitescu - I. Verdeş, I, p. XXXVIII.

de „olăcari cu cărţi în toate părţile şi alergători în toate olaturile”, precum şi de crainici, care anunţau prin oraşe vestea.

În linii mari, este redată bine şi atmosfera de la aceste adunări, confruntarea de opinii ce se desfăşura adesea¹⁹¹ într-un mod nu tocmai organizat (f. 70)¹⁹².

Foarte interesantă este şi prezentarea modului de organizare a agenturii diplomatice a domnilor Ţării Româneşti şi ai Moldovei la Poartă (aşa-numita capuchehaia), care dispunea de agenţi (dulăi) şi spioni (cotei), ca şi de un grup organizat de curieri sau călăraşi (ogarii), care transmiteau ştirile de la Constantinopol în ţară şi din ţară la Poartă¹⁹³.

În sfârşit, deosebit de exactă este şi evocarea modului cum erau dispuse ostile înainte de luptă, pe cete şi bulucuri, cu serdari, căpitani şi ceaşi, evocare făcută cu prilejul prezentării așa-zisei „răscoale” a muştelor (f. 282-283).

Istoricul care vrea să cunoască relaţiile dintre domnitorii din Ţara Românească şi Moldova în această epocă va găsi în *Istoria ieroglifică* un material foarte bogat. Fără îndoială că D. Cantemir are până la un punct dreptate când acuză pe C. Brâncoveanu că se amesteca în treburile Moldovei, unde, prin sume mari de bani, reușea să schimbe domnii¹⁹⁴. El recunoaște însă că nici domnii Moldovei (de pildă, C. Duca) nu-l lăsau în pace pe

¹⁹¹ Excluzând discursurile ținute de diverși boieri la această adunare, discursuri create de D. Cantemir, care a transformat astfel adunarea într-un „proces bufon de descriminare între spețe, cu teze pro și contra, cu ascultare de martori, cu o erudiție bombastică” (G. Călinescu, *Istoria literaturii române*, București, 1941, p. 45). De altfel, unii dintre acești boieri (Lupu Bogdan, C. Cantacuzino ș.a.) nu au participat la adunare.

¹⁹² N. Stoicescu, *Relațiile dintre sfatul domnesc și marea adunare a țării* (ms.).

¹⁹³ Despre acești călărași de Țarigrad, vezi N. Stoicescu, *Curteni și slujitori*, p. 114-115.

¹⁹⁴ Vezi și notele 22, 640, 645, 894, ediția N. Stoicescu.

Brâncoveanu¹⁹⁵ și că între voievozii moldoveni și munteni se ducea o luptă acerbă din interese personale, dar și din diferențe de concepție sau atitudine în chestiuni esențiale, cum era aceea a păstrării existenței și neatârării țărilor românești (f. 9).

Cât privește pe Constantin Brâncoveanu și Cantacuzini, D. Cantemir afirmă că vroiau să domine Moldova (f. 583)¹⁹⁶.

În disputele dintre diferiții pretendenți la tronurile voievodale românești - care au cauzat mari daune celor două

¹⁹⁵ Vezi și nota 916, ediția N. Stoicescu. Vezi, de asemenea, Radu Greceanu, ed. A. Ilieș, p. 149, și P.P. Panaitescu, *D. Cantemir*, p. 67 și urm.

Ca dovezi că D. Cantemir a urmărit și după 1705 să ocupe tronul Ţării Românești se invocă sigiliul cu stemele unite ale Ţării Românești și Moldovei, ca și afirmația mai târzie a lui Antioh Cantemir, fiul său, care declara la 1739: „mon pere avait recu du Grand Seigneur (Sultanul) deux diplomes (dont j'ai encore à Petersbourg les originaux) pour les Principautés de Moldavie et Valachie, mais il n'est jamais entre en possession de cette demiere” (A. Pippidi, *op. cit.*, p. 930). Am remarca aici că stema unită e mai veche; au utilizat-o și Movileștii, ca și Radu Mihnea, care au domnit efectiv în cele două țări (vezi „Studii și cercetări de numismatică”, II, 1958, p. 371-376).

¹⁹⁶ Să fie aceasta o urmare a politicii lui Șerban Cantacuzino, care dorea ca „și Ţara Moldovei să fie în seama lor și domn Cantacozin să fie”? (*Istoria Ţării Românești de la octombrie 1688 până la martie 1717*, București, 1959, p. 14). D. Cantemir consideră că stolnicul C. Cantacuzino era adversarul unei asemenea politici (să fi știut despre conflictul dintre cei doi frați?). După așa-zisa răscoală, el pune pe stolnic „ă arate că politica de tutelare a domnilor Moldovei nu urmărea decât să satisfacă „deșartă și înfiată slava numelui și pentru ca să dzică (lumea): iată că tot capul ni s-au plecat și tot genunchiul ni s-au închinat”. Stolnicul recunoaște că o asemenea politică aducea „multă asupreală” „pușilor, „asupreală” care „fără plată și osândă precum nu va rămânea fără prepus iaste”. Mai departe el avertizează pe cei care produceau asemenea „asuprele” în numele unei justiții implacabile: „asupritorul a să pă și necăjitorul a să apăra preste fire și preste puțință iaste”. Prin aceste cuvinte D. Cantemir nu amenința pe exploatare în general (cum au crezut unii cercetători), ci pe cei care înveninau relațiile dintre cele două țări surori, producând mult rău locuitorilor.

Ńări locuite de acelaşi popor¹⁹⁷ - domnii şi boierii făceau apel adeseori la marii dregători ai PorŃii, pe care-i mituiau pentru a-şi îndeplini dorinŃele. Cunoscând bine acest sistem, D. Cantemir lansează prima critică sub formă alegorică împotriva dregătorilor otomani, corupŃi şi venali¹⁹⁸. Astfel, prin intermediul lui Panaiotachi Nikussios (Lebăda bătrână) şi Alexandru Mavrocordat (Camilopardalul), D. Cantemir arată că în Imperiul otoman nu se făcea nimic fără mită: „întâi în capişte mărăgând, jiftă boadzii locului să facă" (f. 192) sau „la vrăjitorii locului aceuia mîzdă şi plată trebuie pentru ca pofa să-şi poată plini" (f. 210¹⁹⁹).

Marii dregători otomani trăgeau profituri uriaşe de pe uma rivalităŃilor dintre domnii şi boierii Ţării Româneşti şi Moldovei, care trebuiau să plătească sume mari de bani pentru a obŃine ceea ce doreau sau pentru a contracara intenŃiile adversarilor. Astfel, în lupta pentru tronul Moldovei la 1703 - disputat de Mihai RacoviŃă, Antioh Cantemir şi Constantin Duca - s-au plătit atât de mulŃi bani încât „păşirilor (boierilor munteni) nu numai penele şi dobitoacelor (boierilor moldoveni) nu numai perii, ce şi tuciele li s-au jepuit şi pieile de pre carne li s-au belit" (f. 261)²⁰⁰, iar C. Brâncoveanu dădea „nu puŃine singeroase jirtfe (pungi cu bani din sudoarea săracilor!) pre la capiştele bodzilor şi multe pre la nesăŃioasa lăcomiia vrăjitorilor" (f. 375) (adică a dregătorilor otomani)²⁰¹.

¹⁹⁷ Vezi şi afirmaŃiile lui D. Cantemir despre dezbinarea dintre cele două Ńări la f. 542, ca şi apelul la unire făcut de Ioan Comnen (Papagaia) la f. 156-157. Vezi şi nota 254, ediŃia N. Stoicescu.

¹⁹⁸ Vezi şi *Istoria ieroglică*, ed. cit., I, p. XXXIV.

¹⁹⁹ Vezi şi notele 408 şi 643, ed. N. Stoicescu.

²⁰⁰ Vezi şi f. 197, unde se spune că „orice în capiştea Pleonexii] întră iarăşi afară a scoate preste firea boadzii iaste".

²⁰¹ Vezi şi notele 643, 894 etc, ediŃia N. Stoicescu.

În concluzie, putem spune că *Istoria ieroglică constituie unul din cele mai valoroase izvoare istorice pentru epoca de la sfârşitul secolului alX^{II}-lea şi începutul secolului alXVIII-lea*, epocă despre care ne dă numeroase ştiri preŃioase, multe confirmate şi de alte izvoare, iar unele unice, dar cu atât mai importante.

Valoarea ei ca izvor istoric creşte în mod deosebit datorită modului cum autorul ei evocă atmosfera epocii, cu luptele, intrigile şi nedreptăŃile ei, *Istoria ieroglică constituind un izvor unic pentru studiul mentalităŃii societăŃii româneşti de la sfârşitul Evului Mediu*.

V. MANUSCRISUL. EDIŢIILE

Deşi este una din lucrările cele mai interesante ale învăŃatului principe al Moldovei, *Istoria ieroglică* nu a cunoscut circulaŃia - **edita** sau manuscrisă - a altor opere ale sale (*Divanul Istoria Imperiului otoman*, *Descrierea Moldovei* etc).

Lucrarea a rămas multă vreme în manuscris, fiind dusă de D. Cantemir în Rusia. Opera este înregistrată în lista lucrărilor Manuscrise ale fostului domn al Moldovei de către N. Tindal, alcătuitorul primei biografii a învăŃatului principe, sub titlul: *^Hieroglyphica (propter occultata nomina, ita dicta) quibus n̄tinetur historia domestica, idiomate moldavo'*, adică: hieroglicele (numite așa pentru că numele au fost ascunse), **i** care se cuprind istoria faptelor interne (scrisă) în dialectul Moldovenesc²⁰².

La 1783, Nicolae Nicolaevici Bantăş-Kamenski, rudă dinspre mamă cu D. Cantemir, a dăruit manuscrisul arhivelor din Moscova.

²⁰² D. Cantemir, *Opere*, Ed. Academiei Române, VII/2, p. 5.

La 1878 - în urma unei hotărâri a Academiei Române - Grigore Tocilescu a fost trimis la Moscova pentru a copia manuscrisul în vederea editării. El l-a găsit în Biblioteca principală a arhivelor Ministerului de Externe din Moscova, unde l-a copiat. Lui Gr. Tocilescu îi datorăm — pe lângă transcrierea textului - și o descriere a manuscrisului cantemirian²⁹⁵.

Manuscrisul *Istoriei ieroglifice* are 41 de coli a câte 16 pagini (ultima coală are doar 9 pagini). Autorul notează în josul primei și ultimei pagini a fiecărei coli numărul colii respective. Prima notare marchează sfârșitul colii I și se află la pagina 12 a textului original, iar ultima notare marchează începutul colii 41 și se află la pagina 633.

Manuscrisul are două numerotări: una cu cifre arabe și alta în chirilică, ultima aparținând lui D. Cantemir și folosită și de noi. Numerotarea cu cifre arabe se face cu recto verso, începe de la foaia de titlu și merge până la pagina 333 - sfârșitul manuscrisului.

Numerotarea în chirilică nu are în vedere „prefetele” și „Scara” (20 file), ci începe cu textul propriu-zis și se termină cu pagina 623. De aici „postfața” și „cheia” de la sfârșitul cărții continuă această paginație, dar de astă dată cu cifre arabe. Autorul greșește această ultimă numerotare - în chirilică - de câteva ori.

Fiecare pagină are 23 de rânduri; la mijloc sus colontitul notând părțile lucrării și în colțul exterior numerotarea paginilor. Pe alocuri sunt cuvinte marginale (vezi paginile 23, 40, 77, 99, 120, 155, 157, 160, 192, 197, 207, 231, 272, 293, 299, 300, 427, 469, 472, 501, 512, 518, 520, 522, 588, 595, 630, 639).

²⁹⁵ Analele Societății Academice, secția I-a. Partea administrativă și dezbateri, XI, 1878, p. 54-56. După opinia sa, locul lăsat liber „la fiecare început de carte” era destinat a fi completat apoi cu desene.

D. Cantemir folosește foarte multe paranteze. Așa cum arată în „prefață”, el pune în paranteze „sentențiile” și în dreptul lor pe margine le înseamnă „câte cu două puncturi roșii” care au aspectul unor ghilimele. Nu găsim ghilimele în dreptul parantezelor care cuprind incidentele (p. 7, 27 etc).

Inițialele mari de la începutul fiecărei părți sunt omate.

O ornamentație mai bogată oferă foaia de titlu, unde se află și semnătura autorului, prima pagină a textului *Istoriei* și paginile 270, 271, 275.

În josul foii de titlu se află o însemnare mai recentă, în limba rusă: „cartea aceasta pe limba moldovenească scrisă - dăruită de mine arhivelor statului din Moscova. Nicolae Nicolaevici Bantăș-Kamenski (numele descifrat de Gr. Tocilescu) 1783.

Edițiile. După cum s-a mai arătat²⁹⁶, ea a fost editată prima oară de-abia în anul 1883, în cadrul operelor lui D. Cantemir, publicate de Academia Română. Cu toate lipsurile ei, această ediție a fost singura utilizată până în anul 1965, când a apărut prima ediție științifică²⁹⁷ a *Istoriei ieroglifice*, datorată lui P-P. Panaitescu și I. Verdeș. Cele două volume ale acestei ediții cuprind o introducere întinsă, în care sunt prezentate pentru prima oară *toate* aspectele operei, apoi textul propriu-zis, precum și - tot pentru prima oară - note bogate în care se aduc informații suplimentare despre personajele și împrejurările istorice evocate de Cantemir, ca și explicații asupra unor texte Mai greu de înțeles.

Această ediție a făcut mari servicii tuturor celor care doreau să-l cunoască mai bine pe Cantemir²⁹⁸, atât prin studii

²⁹⁶ *Istoria ieroglifică*, ed. cit., I, p. VII.

²⁹⁷ După cum au arătat aceiași editori, ediția lui E. Grigoraș din 1927 este o prelucrare a textului, iar ediția lui J. K. Vartician din 1957 este lipsită de note explicative, ceea ce îngreunează înțelegerea operei; prefața este, de asemenea, sumară.

²⁹⁸ Valoarea ei a fost subliniată și în recenziile făcute, din care amintim pe cele semnate de: Doina Curticăpeanu, în „Tribuna”, 18 nov. 1965,

introdusiv în care se puneau numeroase probleme, cât şi mai ales prin textul propriu-zis al operei, pe baza căruia a fost posibilă o adevărată „explozie” de monografii şi studii cărora le datorăm o mult mai bună cunoaştere a cuprinsului, valorii istorice şi literare, limbii, ideilor filozofice, social-politice etc. ale acestei atât de interesante opere²⁰⁷.

Dacă scrierea *Divanului* concretiza oarecum ambiţia juvenilă a autorului său, care se dovedea capabil, la numai 25 de ani, să abordeze un subiect de elevaţie ca acela filozofico-teologic, iar compunerea *Hronicului* avea să ateste maturitatea cercetătorului într-o lucrare de înalt nivel ştiinţific, *Istoria ieroglifică* întrunea, din start, dorinţa lui Cantemir de a se afirma în „deprinderea ritoricească”, destinându-şi opul, prin gen şi expresie, literaturii.

Alcătuire complexă — catalogată uneori ciudată, bizară - nu e de mirare că a stârnit, mai mult decât oricare din operele lui Cantemir, atâtea controverse, fiind şi cea mai prezentă în atenţia cercetătorilor.

Diagnosticul postum asupra acestei lucrări, multele „variaţiuni” interpretative pe tema sa - orientează, pe drept cuvânt, încadrarea *Istoriei ieroglifice* în beletristică.

I s-a spus roman (alegoric), lucrare morală-filozofică, pamflet, epopee (eroicomică), satiră socială şi politică, roman de moravuri, roman istoric, istorie secretă, memorii sau

p. 3; N. Manolescu, în „Contemporanul”, 24 dec. 1965, p. 3; Octavian Schiau, în „Steaua”, dec. 1965, p. 106-110; Emil Mănu, în „Revue Roumaine d'histoire”, 1966, nr. 2, p. 358-361 etc.

²⁰⁷ A se vedea bibliografia.

Completarea informaţiilor de după anul 1973 aparţine doamnei Stela Toma.

roman autobiografic, eseu, poem (elegiac şi liric), carte vorbită (deci exerciţiu de oratorie), basm, spectacol cu măşti, operă de ură şi răzbunare ş.a.

O definiţie mai deosebită: „cea dintâi operă literară românească (în sensul modern) este în fond una alexandrină, care prelucrează în chipul cel mai savant-artificial modelul romanşurilor populare medievale, cu tot arsenalul lor. Este primul romanş cult...” (Nicolae Manolescu).

Sigur că mulţimea etichetărilor uimeşte, la prima vedere, dar ele nu sunt calificative limitative, nu impun *sub specie aeternitatis* o formulă unică privind cartea de vizită a operei. Deci, dacă, în general, nu-i poate fi negată nici o catalogare, nici una n-o poate reprezenta exclusiv.

Sub raportul speciilor literare (subsumate genurilor literare) a fost numită „operă enciclopedică”, după modelul celor din Evul Mediu (Em. Grigoraş), statuându-se, la capătul unor pertinente decantări, că „nu se pot încremeni paginile ei între limitele unei specii” (Doina Curticăpeanu).

În privinţa încadrării *Istoriei ieroglifice* într-o disciplină (istorie sau literatură) — de-a lungul timpului exegeţii n-au mai fost captaţi atât de „cheia” povestirii, care, în ciuda faptului că-şi spunea „istorie”, nu se oferea drept document.

Parcursul ceea ce s-a scris despre opera respectivă, în ultimele trei-patru decenii (cu încercări analitice şi sintetice valoroase, cercetări de recunoscută substanţă) face elocventă schimbarea opticii privind plasarea şi interpretarea *Istoriei ieroglifice* de la istorie (ascunsă) - la operă literară (complexă).

Studiul introdusiv din ediţia academică (1973), - reproducând sus - prin însuşi faptul că este semnat de o autoritate în istoria medievală românească, dă câştig de cauză încă informaţiilor de specialitate; nu tocmai în ponderea acordată de Nicolae Iorga (care numise totuşi pe Cantemir primul nostru

romancier valoros), dar departe de cum ar fi abordat *Introducerea* un critic sau un istoric literar.

Nicolae Stoicescu, informat la zi cu ceea ce s-a scris despre *Istoria ieroglifică*, descoperă fațete ale operei asupra cărora nu s-a spus ultimul cuvânt, evidențiază abordări noi (informațiile din lucrare privind evoluția mentalităților) - subliniind multiplele valori ale opului cantemirian drept scriere a unui polihistor.

„Maturizarea” și în privința receptării stilului, a expresiei *Istoriei ieroglifice*, printr-o aplicată lectură, înlătură un complex, aproape statornicit, acela că textul cantemirian ar fi ilizibil (Manuela Tănăsescu).

O caracterizare, tot mai viguros exprimată, evoluează spre folosirea unui termen cu semnificație stilistică - barocul (stilul care a dominat literatura europeană, cu aproximație perioada 1580-1680 (Dan Horia Mazilu); recunoscut sau eludat, supra sau sub-evaluat, barocul cunoaște în ultimul timp o susținută acțiune de reabilitare a conceptului, mai ales pentru specificitatea textului cantemirian, în formula expresă că „hiperbatui rămâne figura favorită a poeziei baroce” (Dragoș Moldovanu).

Nuanțe interpretative, reevaluări estetice ale barocului la Cantemir sunt înregistrate, istoriografia literară română începând cu câteva decenii în urmă (Edgar Papu ș.a.).

Nu trebuie uitat însă că materia primă din texte concepute de Cantemir în românește este *Cuvântul*. În *Divan*, *Istoria ieroglifică* și *Hronic* acesta-1 definește pe eruditul prinț drept exponent al celui mai înalt nivel la care limba română (a sfârșitului de veac XVII și începutului celui de-al XVIII-lea) putea să îmbrace noțiuni de filozofie, să facă față inimaginabilei bogății și varietăți a încadrării într-o regulă de bază a timpului: *ers bene dicendi* și să dobândească sobrietatea cerută de o cercetare științifică bazată pe izvoare.

Așadar, în pluridisciplinaritatea metodologică a interpretărilor moderne (orientate prioritar către tematism) - „cercetarea în cuvânt” în care, spunea C. Noica, „Dimitrie Cantemir nu este îndărătul nostru, ci poate înaintea noastră” - trebuie să-și păstreze locul.

Sub acest aspect, fără îndoială, edițiile de texte românești cantemiriene, bazate, în primul rând, pe fidelitatea absolută în transcrierea textului original - primul mare act de recuperare a operelor scrise în chirilică pentru cercetarea de care am vorbit - sunt mereu sub lupa specialiștilor, cu deosebire a celor interesați de evoluția limbii române literare.

În sprijinul reevaluării formei scrierilor cantemiriene o analiză adecvată, de profunzime pune în lumină „tipologia stilului cantemirian din perspectiva figurii dominante” - scoțând, de pildă, dislocările sale stilistice din perceperea strict lingvistică, eroare generată de confundarea stilului cu limba (Dragoș Moldovanu).

Incitați de originalitatea *Istoriei ieroglifice* oameni de litere au încercat să „obștească” textul (în accepțiunea folosită și de Cantemir), să-1 împărtășească publicului larg, și, pe baza transcrierii unui filolog, să-i dea o formă mai la îndemâna oricui.

Astfel au apărut *prelucrări* ale *Istoriei ieroglifice* (1927, 2001). Ambele abordări pun accent pe povestire, narațiune, afabulație - căreia se străduiesc să-i confere *accesibilitate* și *curșivitate*. În acest sens, „dificultățile de limbă (atâta timp obturatoare ale căilor dintre public și *Istoria ieroglifică*” - D. Mazilu, *Prefață*, ed. 2001) sunt eliminate: topica frazei e adusă în contemporan, unele forme arhaice sau regionale sunt modernizate, se schimbă (cu metodă sau fără) forme flexionare originale, unele cuvinte lipsesc sau sunt înlocuite prin altele; se omit chiar și porțiuni de text - ca fiind neinteresante pentru scopul propus.

Din punctuația originală sunt eliminate parantezele (în totalitate din textul ed. 2001), în care Cantemir cuprinde, de regulă, sentențele.

Scoaterea parantezelor nu slujește însă *cursivității* „povestirii” (cum probabil au socotit autorii prelucrărilor), cursivitate pe care Cantemir o asigura recomandând cititorului: „Deci stâlpul voroavei neamestecat a ținea de vii pofti, după obiceiul parenthezii, din mijloc țircălamul carile sentenția cuprinde, cu ochii rădicând, cursul istoriiei necurmat și stâlpul voroavei nefărâmat vii afla”. Or, în formula propusă, suferă fluența logosului, a discursului, trenând desfășurarea întâmplărilor.

Prima adaptare a *Istoriei ieroglifice*, în scopul amintit, aparține lui Em. Grigoraș (care avertizează, real, veridic, prin coperta cărții, că prezintă opera „pe înțelesul tuturor”) și pare a nu fi necunoscută autorului ediției din 2001, G. Pienescu: ca idee și conținut diferă însă expresia (întemeiată, desigur, pe opțiunile limbajului celor doi literați, la distanță de un secol, aproape, unul de altul).

Din conținutul, structura operei originale Em. Grigoraș renunță la „cuvintele” adresate cititorului de către Cantemir și la cele două *Săni* (tâlcuitoare a „voroavelor” străine și a numelor „ieroglificești” implicate în text); G. Pienescu reține „dicționarul de neologisme” și cuvântul care-l precede, numai că, impropriu, consemnează pe coperta volumului: *Dimitrie Cantemir - Istoria ieroglifică*, fiind vorba de fapt despre *ticluirea* d-sale a ceea ce aparține iscusitului prinț. (Și, firese, semnatarii *Prefeței* și *Posfeței*, ed. 2001 au în vedere virtuțile originalului, pe care cititorul „prefacerii” nu le regăsește în totalitate.)

Am putea spune că prelucrările „rup” conținutul de forma, de expresia primară prin „haina de împrumut” — străină de specificitatea scrisului cantemirian. Scopul urmărit de acestea le-ar putea însă absolvi de carențele reclamate de specialiști,

dacă, bineînțeles, reușesc să lărgească cercul cititorilor lui Cantemir.

Dacă ar fi să amendăm părerea potrivit căreia majoritatea opiniilor privind opera lui Cantemir îl revendicau drept promotor într-un domeniu sau altul (deci și în literatură), să nu uităm totuși că *Istoriile literare* cele mai vechi (prima, din fruntea *Analectelor* lui Cipariu) au acordat spațiu (mai restrâns sau mai întins) posturii sale de scriitor; și *Cantemir este scriitor*, „nu numai pentru că a avut ceva de spus, dar și pentru felul cum a spus” (E. Sorohan).

În puntea dintre vechile interpretări și cele mai noi privind opera savantului Cantemir, în speță *Istoria ieroglifică*, am alege - după o aproape exhaustivă trecere în revistă și pertinentă analiză a receptării scrisului cantemirian în cultura românească (Adriana Babeți, *Bătăliile pierdute*, p. 245-280) - o subtilă și judicioasă constatare: „Aproape de neînțeles cât de greu a primit posteritatea noutatea mutației de la cronică la roman alegoric. În orice caz, se pare că mai greu decât a primit-o scriitorul însuși, mobil și genial. În timp ce el își recomanda «istoria» ca pe o carte cu model românesc ca structură narativă și alegorică în conceperea personajelor, primii istorici ai culturii, prizonieri ai inerției comentariului pe cronici, au redus-o la istorie. Mobilitatea lui Cantemir în adoptarea genului o va repeta, prin înțelegere congenială, abia Călinescu. Acest prim exeget al literaturii române vechi, după criterii estetice, a făcut prima lectură foarte bună a romanului în codul alegoric lăsat de autor... *Istoria ieroglifică* înscrisă în paginile istoriei interne a literaturii române cea mai incitantă aventură spirituală și estetică de până la poema *Țiganiada* a transilvăneanului Ion Budai-Deleanu. Semnificația ei majoră e aceea de a fi produs prima revoluționare a limbajului poetic românesc” (Elvira Sorohan, *Postfață* la: D. Cantemir, *Istoria ieroglifică*, Ed. Junimea, Iași, 1988, p. 646, 648).

Bibliografia propusă pentru *Istoria ieroglifică* și unele *Repere critice* care o vizează au încercat să facă dovada firului interpretărilor (uneori contradictorii sub același condei, altelei preluări tacite, asumate fără citarea surselor), a opțiunii și stadiului actual privind receptarea a ceea ce dintru început părea a rămâne *terra ignota*.

Intr-un alt diapazon (decât cel la care se acordează omul de știință, fără a-l exclude însă), cel al sensibilității și trăirii sufletești poetice, ancorate într-o profundă cunoaștere - se inculcă ideea că *Istoria ieroglifică* va rămâne perpetuu o ispită pentru un lector avizat, că interesul ce i se acordă este unul de durată, că este „o operă predestinată nu unei vieți de cititor, ci mai multor vieți puse cap la cap și străbătute de o cunoștință unică” (Nichita Stănescu, *Cartea de recitare*, p. 12).

N. STOICESCU

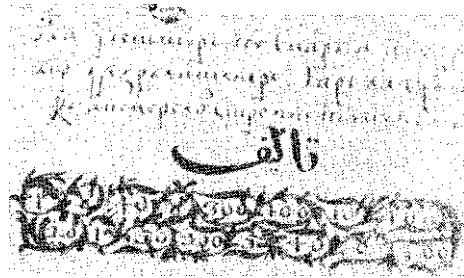
ISTORIA IEROGLIFICĂ

ÎN DOASPRĂDZECE PĂRȚI ÎMPĂRȚITĂ,
AȘIJDEREA
CU 760 DE SENTENȚII FRUMOS
ÎMPODOBITĂ,
LA ÎNCEPĂTURĂ CU SCARĂ A
NUMERELOR
DEZVĂLITOARE, IARĂ LA SFÂRȘIT CU A
NUMERELOR STREINE TÂLCUITOARE

IZVODITORIUL CITITORIULUI SĂNĂTATE

Precum de toată probozirea vrednic să fiu, o, iubitele, foarte bine cunosc (că ostenița cheltuită nu să jeleşte, fără numai când în urmă vreun folos cumva nu aduce); de vreme ce, aceea aiavea ale lucrurilor, pre aceasta vreme, trecute, istorie, precum iaste a să şirui şi după cursul vremilor, careaşi la locul său a să alcătui mai pre lesne mi-ar fi fost, cu care chip mai mult a te îndulci şi de ştiința lor mai de saşiu a te îndestuli ai fi putut. Şi aşe nici truda mea **pană** într-atâta în deşert, fără mulţămită şi fără folos ar fi rămas. Ce întâi sfârşirea undelemnului şi pîiarderea vremii mele bucuros mărturisesc. Apoi giudecătoriu asupra mele şi drept sămăluitoriu să fii te poftesc. Că câteva şi nu iuşoare pricini sint carile spre ieroglifică aceasta istorie condeiu a-m slobodzi tare m-au asuprit. întâi, că cu pomenirea istoriului nu mai mult a streinelor decât a hireşelor case fapte să dezvălesc. Alor noastre, de proaste a le huli, (adevărul să mărturisim) frageda fire nu-m priimeşte; de bune a le lăuda şi după pofa adevărului, pre/cum sint lumii a le obşti, ascunsul /// inimii şi stidirea ne pedepseşte. Ale streinilor (carii mai cu toşii încă între vii sint) cele de laudă vrednice vrednicii, măcar că cu dânsule condeiu a-mi împodobi foarte primitoriu aş fi fost; însă alalte, carile din calea laudei abătute sint, numere, nevoie şi fapte, aşe de tot dezvălitate în mijlocul teatrului cititorilor a le scoate, şi faptele într-ascuns lucrate fără nici o

'4 :^ » /'

Istoria ieroglifică. Manuscrisul original, foaia de titlu

Vinieta cu motive vegetale şi cifre de sub titlul românesc este precedată de cuvântul (în arabă) *al'lf* (= „alcătuire a lui”). În vinieta, numele autorului este criptografiat de două ori: duetul ramurilor redă semnătura în arabă *Dimiri bek Khantimir* ^ <Sr?KJ, iar cifrele din spațiile albe sunt echivalente, în sistemul chirilic de numerotare, cu literele *Dimitriu Cantemir*. (V. nota lui Virgil Cândea şi Abdurrah man El-Said ismail, *Semnătura lui Dimitrie Cantemir în arabă*, în „Lucafărul” 16, 1973, nr. 45, noiembrie 10, p. 1.)

săială în față a le lovi, nici cinsteș, nici de folos a fi am putut giudeca. A doa, că istoriia aceasta nu a vreunor țări **xaBoXixf** ce a unor case numai și jLEpIXT] iaste. De care lucru, pentru asupreală mai sus pomenită, pre fietecare chip supt numele a vreuniia din pasiri sau a vreuniua din dobitoace a supune, și firea chipului cu firea dihaniii ca să-și răducă tare am nevoit. A triia și cea mai cu de-adins pricină iaste că nu atâta cursul istoriiei în minte mi-au fost, pre cât spre deprinderea ritoriciască nevoindu-mă, la simcea groasă ca aceasta, prea aspră piatră, multă și îndelungată ascuțitură să-i fie trebuit am socotit. Din carea une sentenții (putea-le-am dzice cuvinte alese), carile (de ochiul zavistiui supt scutul umilinții aciuându-mă) din tâmpa

IV priiatinului tău pri/cepere născându-să și prin ostenința a câtăva vreme dobândindu-să, prin voroavă îndelungată a le sămăna și la loc cu cuviință după voroavă a le alătura am silit, pre carile prin parenthesii (...) încuiate și pre margine câte cu doaă punețuri roșii însămnate le vii vide. Deci stâlpul voroavei neamestecat a ținea de vii pofți, după obiceiul parenthesii, din mijloc țircălamul carile sentenția cuprinde, cu ochii rădicând, cursul istoriiei necurmat și stâlpul voroavii nefărâmat vii afla. Pentru acestea dară, iubitule, întâi o iertăciune dăruindu-mi, încă pentru una să mă rog rămâne, pre carea (de vreme ce brudiii noastre limbi cunoscătoriu ești) de la tine pre lesne a o dobândi curând nedejduiesc; căci în une hotare loghicești sau filosofești a limbi streine, elinești, dzic, și latinești cuvinte și numere, cii și colea, după asupreală voroavii aruncate vii afla, carile înțelegerii discursului nostru nu puțină întunecare pot să aducă. Ce după a ta voioasă crujULTraGiav pre acestea cu osăbită scară, după numărul fețelor însămnată, pre cât mai chiar a le descoperi s-au putut, după înțelegerea limbii noastre a țî le tâlcui mi-au căutat. Deci fiete/ care cuvânt strein și V neînțeles, oriunde înainte ț-ar ieși, după rândul azbuchelor, și după numărul fețelor, la scară îl ciarcă, că așe pofța să țî să

plinească nedejduiesc. Așijderea în minte să-ți fie, te rog, că, ca moimâța omului, așe eu urmele lui Uliodor, scriitoriului Istoriiei ethiopicești, călcând, mijlocul istoriiei la început, și începutul la mijloc; iară sfârșitul scaunul său păzindu-și, pre cât slăbiciunea mea au putut, pre picioare mijlocul și capul să stea am făcut. Către aceasta, măcar că tot trupul istoriiei[!] unul și nedespărțit iaste, însă în doaăsprădzece părți a-l împărți am socotit, precum pentru mai lesne alcătuirea *sceru*, așe pentru mai pre iușor pecetluirea istoriiei în ciara pomenirii alegând. Acestea dară de la mine, orcum și cât de proaste ar fi cu *Qäppoq* înainte țî să pun; iară de la tine ce din bună vrerea ț-ar izvorî, într-îmbe părțile învoind și priimind, să[nă]tate și toate cele sufletului și trupului folositoare îți *pobesc.l*

IARĂȘI CĂTRĂ CITITORIU

Vii ști, iubitele, că nu pentru cei cari într-aceste pomenite limbi pedepsiți sint scara acii am suppus, ce, pentru ca de împrumutarea cuvintelor streine cei mai nedeprinși lovind, vrere-aș ca așe a le înțâlege și în dilectul strein să să deprindzâ, că așe unul după alttd nepărăsit urmând, spre cele mai adânci învățaturi, prin hirișâ limba a noastră a purcede a să îndrâzni cu puțință ar fi. Precum toate alalte limbi de la cea elliniască uitai îndâmânându-să cu deprinderea îndelungă și a limbii sale supțiiare și a cuvintelor însâmnare ș-au agonisit; așe cât, ce va să dzică **UTroBeatg** înțelege latinul, liahul, italul și alții, *hypothesis*, măcar că cuvântul acesta singur a ellinii numai ar fi într-acesta chip, spre alalte învățaturi grele, trebuitoare numere și cuvinte, dându-te a le moldoveni sau a le români silește, în moldovenie ellinizește și în ellinie moldovenisește. însă cu atâta îndestulit să nu fii, foarte bine cunoscând pre dumnădzău a toate darurile deplin dăruitoriul, amândoi noi -l ruga rămâne ca toată învățatura loghicăi pre limba noastră m curând să videm, carea învoind Puternicul, în curând de la noi o nedejduiaște. /

SCARA

A NUMERELOR ȘI CUVINTELOR STREINE TÂLCUITOARE

[A]

avocat	lăt.	Cela ce trage pentru altul pâra cu plată.
agona	el.	Lupta carea face trupul cu sufletul în ciasul morții.
acolithos	el.	Și așe urmadză: în urmă; mai apoi.
activitas	lăt.	Făcătoria, lucrarea lucrului.
alaiu	tur.	Petrecanie, tocmală de oaste, șicuire.
allofilii	el.	Cel de alt niam, streinii.
anangheon	el.	Atâta de treabă, cât fără dânsul a fi nu poate.
anatomic	el.	Cela ce știe meștersugul mădularelor trupului, despicatoriu de stârvuri.
anthrax	el.	Piatră scumpă roșie: rubin mare; carvuncul.
anagnostis	el.	Cela ce, citind, alții ascultă.
anonim	el.	Cela ce, izvodind ceva, numele nu i să știe; fără nume.
antepathia	el.	Imponcișere, neprimirea firii, ura și urâciunea din fire.
antifarmac	el.	Liăc împotriva otrăvii.
antidot	el.	Liăc împotriva boalei ce să dă.

apothecariu	el.	Cela ce șede la prăvălie, și, mai cu de-adins, cela ce vinde ierbi, doftorie.
apofasisticos	el.	Ales, de istov, cuvânt carile într-alt chip nu să mai poate întoarce.
atheofovia	el.	Nefrica dumnădzăiasca. /
<i>Vin</i> apelpisia	el.	Deznedejduirea, scăparea a toată nedejdea.
aplos	el.	Chiar, de-a dreptul, prost, curat,
aporia	el.	întrebare cu prepus, carea pofteste dezlegare.
apofthegma	el.	Cuvânt, voroavă aliasă, fdosofască.
alhimista	arap	Cela ce șilește a face din aramă aur; cela ce știe a preface formele materiii.
argument	kt.	Dovadă, cuvânt, voroavă doveditoare.
arm is ti ție	iăt.	Vreme pusă, în carea, de războiu sau de pace, solii și mijlocitorii să aliagă.
aromate	el.	Toate sămințele, ierbile și unsoarele frumos mirositoare,
articule	iăt.	încheietura osului și a voroavii capete.
arete	iăt.	(În fel de bolovani cu carii, bătând, zidiurile cetăților sfărâmă.
anevspahnos	el.	Nemilostiv, carile nu știe a să milostivi.
Asia	el.	A patra parte a lumii, carea ține părțile răzsăritului.
astrolav	el.	Cinie de arama sau de lemn în carile drumul stelelor să arată.
atomistii	el.	Filosofii carii sint din ciata epicurilor și dzic că toate în lume sint tâmplătoare.
atom uri	el.	Lucrul carele într-alt chip sau parte nu să mai poate despărți, despica, tăia; netăiat.
afthadia	el.	Obrăznicie, îndrăzneală fără socoteală, nebuniască.
aftocrator	el.	Singur țiitoriu, carile la stăpânire altă soție nu are.

axioma	el.	Dzisă filosofască carea în loc de canon, de pravilă să ține.
atheist	lăt. și el.	Fără Dumnădzău; om carile vreunui dumnădzău nu să închină,
Afroditis	el.	Steaoa carea întăi să arată de cu sară; steaoa ciobanului; boadza dragostelor, a curviii.
afrodisău	el.	Cel ce îmbla după curvie; muierareș.
ahortatos	el.	Nesăturat, nesățios, lacom peste măsură,
anomalia	el.	îndrăpnicie; lucru, cuvânt carile merge împotrivă./
apsifisia	el.	Nebăgarea în samă, ținerea în nemică.
austru	el.	Vântul despre amiadzădzi; Notos.

B

barbara		Iaste o formă de siloghismuri carile să face din toate protasele adeveritoare și părtnicești.
blagoutrobnii	slov.	Milos, milostiv, duios.
boala hronică	el.	Boala carea ține cu ani, cum iaste oftica, dropica și alalte.

V

vase	mold.	Stomahul, rânza, mașele și toate mănuntăile în carile întră bucatele.
prii mi toare	el.	Temelie pre carea să pune stâlpul.
vasuri	el.	Chip poeticesc, când aceleași cuvinte cu întoarsă orânduială le poftorește.
vatologhic	el.	
galactea	el.	Drumul carile să vede pe ceriu,
gheneralis	lăt.	De niam, cel mai de frunte, cel ce cuprinde chipurile supt sine.

gheomandia	el.	Vrajă, când vrăjăsc pe crăpăturile pământului.
gnomon	el.	Ciasornic de soare, umbra soarelui carea arată ci asurile.

D

diathesis	el.	Orânduiala firii, năstăv, abaterea firii, în ce să pune firea.
dialectic	el.	Cela ce știe a să întreba după canoanele loghicăi.
dialog	el.	Voroavă carea iaste tocmită cu întrebare și răspundere.
dimocrație	el.	Stăpânire în carea cap ales nu iaste, ce toată țara poate întră la sfat.
disidemonie	el.	Țărămonii și aflările omenesți în loc de dumnezeiești cinstite.
discolii	el.	Nevoi, lucruri aspre, grele, de neputut.
dihonie	el.	Neunirea sfatului, împărechere. /
duhul vinului	mold.	Vinars, vin prefăcut.

evghenie	el.	Niam bun, nemișie, de bună naștere.
evdemon	el.	Demon bun, inger, bunăvoia dumnezeiasca.
evlavie	el.	Cinste cu stidire, rușinarea de chip.
Evropa	el.	Una din părțile pământului, cea mai mică, despre apus.
evsevie	el.	Bună credință în Dumnezeu; pravoslavie.
Ethna	el.	Numele unui munte în Sicilia, carele, din sine aprindzindu-să, arde.
eclipsis	el.	întunecarea soarelui sau a lunii.
ectonhrismon	el.	Cel ce iaste din tainele hrismurilor, prorociilor.

eleghii	el.	Un fel de stihuri amestecate.
Ellada	el.	Țara Elliniască; Greția despre Evropa.
energhie	el.	Putința a face, făcătoare, lucrare.
enthimema	el.	Silloghism ritoricesc.
exighisis	el.	Tâlcuire, tâlmăcire, dezvoltarea voroavii ascunse.
experienția	lăt.	Dovadă, ispită carea să face cu lucrul, cu simțirea.
exțentrum	lăt.	Loc carele iaste dinafară de mijloc.
epithimia	el.	Poftă, vrerea a avea ce nu are.
epifonema	el.	Cuvânt carele de câteva ori în gura mare să strigă.
epiorchie	el.	Călcarea giurământului.
epitrop	el.	Namestnic, cela ce în ceva locul altuia ține.
epihirima	el.	Ori de ce să apucă cineva a face; începeri.
erese	el.	Stricarea legii; cel ce deschide învățătură minciunoasă. /
ermafroditis	el.	Cel ce iaste și bărbat și femeie sau îmbla în pofta a doaa părți.
etimologii ia	el.	Tâlcuirea a hireșului nume.

zizanie	el.	Neghină, sămânță sălbatecă în cea bună.
Zefs	el.	Bodzul carele să crede a fi părintele tuturor bodzilor. Planeta a dzilei gioi, de niamul său dzic să fie fost din ostrovul Critului.
zilotipie	el.	Temerea iubovnicului cătră ibovnică și împotriva.

I

izgnanic	slov.	Izgonire cu de-a sila, trimetere în strei năta te.
----------	-------	--

	el.	învățătură carea tocmește obiceiile oamenilor, cetăților.
idea		Chipul a fietecui lucru pre carile mintea plăzmuindu-1 ca cum iaste îl înformuiaște.
idol		Chip de bodz în piatră săpat sau în metal vărsat.
ielcovan		Gonitoriu de vânt să chiamă, un fel de pasiri carile nepărăsit în sus și în gios pe mare zboară.
ieroglifia		Chipuri de pasiri, de dobitoace și de alte jigăanii și lighioi cu carile vechii în loc de slove să slujii a.
interiecție	lăt.	La grammatică, una din cele opt părți a cuvântului.
iroas	el.	Cela ce, după multe și vestite vitejii, capul pentru moșie ș-au pus.
ironic	el.	Cuvânt cu carele lăudăm pe cel de hulă și hulim pe cel de lăudat în șagă.
isi meri a	el.	Ciasul în carile dzua cu noaptea sint de-a tocma.
cabala		învățătură disidemonească cu carea evreii Sfânta Scriptură după voie tâlcuiesc.
caco demon	el.	Demon rău; îngerul satanii; urgie dumnădzăiasca.
catholichi	el.	A tot, peste tot, sobornică, a toată lumea.
capituluri XII categorii		Zacele, condeie, capete./ Sint dzece forme supt carile Aristotel toate ființele lucrurilor cuprinde.

catalog	el.	izvod, catastih, însămnarea numerelor după orânduială.
catarracte	el.	Praguri în apă, pre carile apa să răstoarnă, sau zăstalniță la mori.
chentru	el.	Ținta, punctul carile iaste tocma în mijlocul lucrului rătund.
colachie	el.	Lingușitură, voroavă după plăcere.
comedie	el.	Figuri, voroave carile scomesc răsul și închipuiesc istoriile adevărate.
corni tis	el.	Stea cu coadă. Stea să naște și piiare.
condiții	lăt.	Aședzământuri, legături, tocmele de pace.
correspondenții	lăt.	Unul cu altul pre taină răspunsuri a avea. Blende.
cfartana	lăt.	Frigurile a patra dzi.
cfidditas	lăt.	Ceința, singură ființa lucrului, ceia ce iaste.
labyrinth	el.	Temniță supt un munte în ostrovl Critului săpată, cu acela meșterșug ca ori pre cine slobod într-înșă să nu mai poată ieși.
lacherda	el.	Un lei de pește în mare.
laringa	el.	Gâtul, gâtlejul, gâtlanul.
lembic	el.	Căldare cu carea scot rachiu sau apă de flori.
lemarghia	el.	lăcomiia la mâncare, lăcomiia pântecelui.
lira	el.	Alăută.
Livia	el.	Țara pe marginea Nilului pan' la oceanul despre amiadzădzi.
M		
mateologhia	el.	Voroavă în deșert, buiguire, cuvânt fără socotială.

materie	lăt.	Orice supt formă s-ar supune - precum materia lumânării iaste ciara, săul.
megalopsihia	el.	Mărirea sufletului, neînspăimare./
XIII Mediterrannă	lăt.	Marea de la Stâlpîi lui Iracelis pană la Elispont.
melanholie	el.	Boală de voia rea; pătimirea întristării; fiiarea niagră.
melodie	el.	Cântare alcătuită, dulce, frumos tocmită.
merichi	el.	Părtnicească, partnică, de parte.
Mesopotamia	el.	Țara carea între Tigris și între Evfrath, apele, să cuprinde, Vavilonul.
metalon	el.	Orice materie vârtoasă iase din pământ, precum iaste aurul, argintul, arama, custoriul.
metamorfosis	el.	Schimbarea feții; preobrajenie; schimosire.
meteris	tur.	Șanț, hendec, groapă în carea să aciudadă oamenii la războiu, la cetate.
metafizic	el.	Cela ce are știința a celor peste fire.
metafizica	el.	învățătura carea arată lucruri mai sus de fire.
mihanii		Cinii cu carile să slujesc la vremea războiului, meșterșuguri pentru luarea cetății.
mehlem	arăp.	Unsoare cu carea să slujesc tirulici la rane.
mehenghiu	arăp.	Piatră pe carea ispitesc aurul, argintul de bun.
modul	lăt.	Chipul, mijlocul, liacul lucrului greu.
monomahia	el.	Bătaia, războiul numai a doi, poidinoc.
Monochero-	el.	Inorog-leu-pardos, din trii numere
leo-pardalis		într-un nume alcătuite.
monarhie	el.	Stăpânire carea singură stăpânește precum iaste a Turcului, a Niamțului, a Moscului.

Musele		Șapte surori carile să dzic boadzele cântării și a dăscăliți să fie.
		N
navarh	el.	Mai-marele corăbii, reis.
nafica	tur.	Obroc, mirtic, carele să dă în toate dzilele.
nedieresit	el.	Nedespărțit, lucru carile într-altă parte nu să poate abate.
neistelit	slov.	Netămăduit, nevindecat. Lucru carile nu poate avea liac./
necromandia	el.	Vrăjea carea să face asupra trupurilor XIV moarte; la toate limbile în loc de păcat să ține.
		O
onirocrit	el.	Izbânditoriu de vise.
omofil	el.	Tot de un niam, de o săminție; tot de un fel.
orizon	el.	Zarea pământului, marginile ceriului, unde să pare că să împreună cu pământul,
omonie	el.	împreunarea, unirea sfatului, învoiața inimilor.
ohendra,	el.	Viperă, năpârcă, neam de șerpe
ehidna		prea veni nat, carea crăpând îi ies puii prin pânțece.
		S
padzerh		inima cerbului rar iase.
palat	el.	Curte domnească, împărătiască.
palestra	e	Armă de războiu, arc cu zemberec carile ca sinetul de la obraz să sloboade.

palinodie	el.	Cântarea, cuvântul carile de multe ori același să poftorește.
paradigma	ej.	Pildă, asămănare a cuvântului, arătare prin chipurile știute.
parados is	el.	învățatură nescrisă, din gură în gură lăsată, ce învață fiul de la părinte.
parahorisis	el.	Lepădare, întoarcerea feții de cătră cineva, ales dumnădzăiasca.
Păremie	el.	Ciumilitură, cuvânt alta tâlcuind; dzicătoare.
pansie	el.	De față, înainte a tot nărodul, la ivală.
parigoric	el.	Mângăiere, liacul întristării.
parola	i tal.	Cuvânt, cuvânt dat, stătătoriu, neîntors.
perigrapsi	el.	A șirui, a scrie, a însămna lucrul precum iaste.
period	el.	Drumul carile, întorcându-să, iarăși de unde au ieșit să întoarce, încungiurare, împregiurare.
penstasis		Stare împregiur, orice pe lângă altul să ține.
Pithianul		De la Pithii, din locul unde era vrăjea lui Apollon./
XV Pithii	ej.	Un loc în carile vestit era Apolon cu vrăjea.
pilula	lăt.	Pi rulă, gugoasă, bubușlie, carea dau doftorii de înghit pentru liacul.
piramide	el.	Mormânturile împăraților Eghiptului, cu mari cheltuiiale, ca carile nu să mai pot face.
platan		Un fel de copaciu carile să face prea mare și rrăiaște prea mult, să samănă cu paltinul.
planeta	el.	Stea rătăcită, care îmbila împotriva altora.
pleonexie	el.	Poftă, lăcomie spre averea tuturor.

pollipichilie	el.	Pestriciune, lucrul carile are multe fețe, flori.
politie	el.	Tot nărodul cetății, târgul, cetatea, fruntea, boierimea oamenilor.
pompa	lăt.	Petrecanie, aliaiu, tocmala, slava, șicuirea oștii împărății.
porii	el.	Găurici prin piialea omului, prin carile ies sudorile.
porfiră	el.	Un fel de marmure scumpă, vârgată în tot felul de flori, și o haină mohorâtă, carea numai împărății purta.
praxis	el.	Facere după învățatură, urmarea lucailui.
poslanie	slov.	Carte trimisă, scrisoare, răvaș.
prezenție	lăt.	Starea de față, aflarea denainte, denainte la obraz.
prezentuiaste	lăt.	Arată, de față îl scoate, înainte îl pune.
pretenție	lăt.	întinderea înainte, lucrul carile arată socoteala sfârșitului mai denainte.
privat	lăt.	Deosăbit, înstreinat, chip carile nu iaste dintre dânșii.
privileghii	lăt.	Ispisoacele, uricele, lăgăturile, aședzământurile maimarilor.
provlima	el.	întrebare, cuvânt carile, înainte puindu-să, cere răspuns și dezlegare.
proimion	el.	Predoslovie, capul voroavii, în carile tot chipul cazanii să arată.
provideț	lăt. și slov.	Cela ce cu înțelepciunea lucrurile, până a nu fi, cum vor cădea cu mintea le află.
prodrom	el.	Povață, înainte-mărgătoriu.
Prothimie	el.	Voia inimii, liubov, nevoința din suflet. /
probă	lăt.	Ispită, dovadă, căutare, lucru adevărit.
Prognostic	el.	Cunoștință înainte, găcitoare, găcire.
professui	lăt.	A da învățatură, a mărurisi ce slăvește,

		a propovedui.
procathedrie	el.	Șederea mai sus, scaunul cel mai de sus, capul mesii.
polos arctic	el.	Stea carea nu să clătește, fusul, carile de la noi să vede.
polos antarctic	el.	Stea neclătită, împotriva ceștii ce să vede de la noi.
prova to-licoclefas	el.	Oaie-lup-fil, nume din trii numere alcătuit.
pronie	el.	Mai denainte cunoștința dumnăzăiasca, orânduiala vecinică.
propozit	lăt.	Cuvântul pre carile înainte îl punem, pentru ca mai pre urmă să-1 dovedim; lucrul de carile ne apucăm.'
pro tas is		înainte punere, din trii să face un silloghizm dialecticesc.
publică	lăt.	Politie, sfatul a toată cetatea, boierimea.

R

referendar	lăt.	Purtătoriu de răspunsurile împărătești. Boieria carea duce și aduce răspunsurile. Talhâsciu.
rețeta	ital.	Izvodzel de Hacuri, carile trimăt doftorii la spițeri să facă liacul asupra boalei.
ntor		Cela ce știe meșterșugul a vorovi bine; bun de gură.
romfea	el.	Sabie dintr-îmbe părțile ascuțită; paloș lat și drept.
		Pândzele în carile învălesc trupurile morților.

salamandra	el.	Un fel de jiganie pentru carea băsnuiesc poeticii că lăcuiște în foc.
sam	arăp.	Un fel de vânt otrăvit, carile, lovind pe om, îndată să face cenușă și hainele-i putredesc.
samsun	arăp.	Coteiu mare și foarte vârtos, carile pe urs birui aș te.
senator	lăt.	Sfetnic, boiar de sfat, boiar mare.
sententie	lăt.	Sfatul cel mai de pre urmă; cuvânt carile într-alt chip nu să mai poate muta, ales. /
sicofandie	el.	Clevetă, clevetuire, trecerea cu cuvântul. x \ >
scandal	el.	Scandală, bântuire, supărarea, împiedecarea voii.
schithii	el.	Tot neamul tătarăsc; tătarămea.
schipticesc	el.	Cuvânt carile pururea supt prepus rămâne; era fidosofi schipticii, carii în toate prepus avea.
schiptr	el.	Bețșor scurticel, carile obiciuși sint împărății în mână a-1 ținea.
solichismos	el.	Cuvânt carile nu iaste după canoanele grammatice.
stemă	[el]"	Coronă, cunună, port împărătesc de cap.
stihie	el.	începătura lucrului de materie, unii dzic să fie patru, alții trii, alții mai multe, alții numai una.
strofi		Voroavă șuvăită, în multe părți în torcătoare, și înșelătură.
sofisma		Știință înșelătoare, știință minciunoasă în locul acei adevărate vândută.
sfigmos		Vână moale carea pururea să bate, de pre a căriia clătire aședzimântul firii să cunoaște.
sferă		Glonț, chipul din toate părțile rătund, precum iaste pământul, ceriul.

sh	sl.	Rumputură, scăderea credinței în pravoslavie.
shimate	el.	Chipuri, fețe, arătările obrazului.
silloghismos	el.	Socoteală adevărată, carea la dialectici din trii protase să face.
simptomatic	el.	Din tâmplare, din cădere, carile nu din tocmala înainte mărăgătoare s-au făcut.
sinod	el.	Sobor, adunarea a multe capete, sfatul de obște.
sim perasma	el.	încheierea voroavii, trecerea din necunoștință la cunoștință.
simbathia	el.	In învoiața firilor; împreună pătimire.
sinonim	el.	Tiz, fârtat, a căroră ființa niamului alta, iară numele unul.
simfonie	el.	Tot un glas, tocmirea la cuvânt, la glas.
sinhorisis	el.	Iertare, slobodzenie, darea voii.
sistatichi	el.	Așezdătoare, întăritoare, stăruitoare. /
7// sistima	el.	Așezdătură, stăruitură, stare.
si rina	el.	Fată de mare, carile dzic că cu cântecul adorme pe călători.
si urm ea		Un fel de piatră vânăță cu carea văpsăsc genele.
tala		Iaste măsură care trage 6 000 de dramuri. Talantul mare trage 80 de mine, iară mina, 100 dramuri.
temperament	lat.	Alședzământul, stâmpărarea firii, întregimea sănărății.
tirannie	el.	Stăpânire asupritoare, vrăjmășie, silă.
titul	el.	Cinstea numelui, nume vestit, tituluș.
topicesc	el.	De loc, de moșie, de țară, de pământ.
traghelaf	el.	Capră-cerb, adecă dobitoc carile nu să află.

tragodic	el.	Cântec, vers de jele, hăolitură, bocet.
tractate	lăt.	Tragere, zbaterea cuvintelor, ales de pace.
trigon	el.	Chipul, figura în trii colțuri, în trii unghiuri.
tripos	el.	Cu trii picioare. Scaun în rrii picioare.
tropuri	el.	Chipuri, mijloce, lesniri, împodobiri ritoricești.
tropicesc	el.	Cela ce să ține cu sau de tropuri.
tropic	lei.	Să chiamo dunga ceriului din carea soare să întorce, veri la suit, veri la coborât, Racul, Capricornul.
fantazie	el.	Părerere, închipuirea minții.
figură	lăt.	Chip, formă, schizmirea trupului.
filaftie	el.	Trufie, dragostea, iubirea sa.
filoprosopie	el.	Fățărnicie, căutarea voii pe strâmbătate.
fizic	el.	Cela ce știe știința firii. /
fiziognomie	el.	Știința firii de pre chipul obrazului și XIX a tot trupului.
fășchie	tur.	Gunoiu, balegă de cal, baligă.
filohrisos	el.	Iubitoriu de aur, lacom la avuție.

TH

teatru	el.	Locul priveliî în mijlocul a toată ivala.
dicologhicesc	el.	Lucru carile cu voroavă dumnezeiasca să ține; cel ce iaste din theologhie.
dicorie	el.	Privală, știința, viderea, cuprinderea minții.
therapevtis	el.	Cel ce face după voie; slugă, cel ce aduce altuia odihnă.
thronul	el.	Scaun de cinste împărătesc, stăpânesc.

H

harmonie	el.	Cântare dulce, după meștersug tocmită.
himera	el.	Dihanie carea în lume nu să află, ciuda nevădzută, neaudzită, afar din ființă.
hirograf	el.	Scrisoarea a furișei mâni, zapis cu mâna lui scris.
hiromandie	el.	Vrăjea carea pe crăpăturile și în frânturile mâinii să face.
hersonisos	el.	Ostrov carile cu dosul să ține de uscat, cotitură, scruntariu.
hrismos	el.	Vrajă, prorocie, descoperirea a tainelor, pană a nu fi.

O M

oxia, varia și alalte [el]		Caută pre rândul la grammatcă.
organ	el.	Cinie, măiestrii, lucruri cu carile să fac alte lucruri.
țircumstanții	lăt.	Peristases, el. Lucrurile ce stau pre lângă altele.
țirulic	les.	Vraciu carile tămăduiaste ranele, frânturile.

Ł[<!]

tur. Un fel de copaci ca molidul cu a căruia surcele săracii în loc de lumânare să slujesc. /

arăp. Băutură de doftorie și tot ce să bea.

Ia

agem. Un fel de copăcel, să suie ca vița și face flori albe cu puțin ghiulghiuli amestecate, prea frumos mirositoare.

Ps

psifisi el. A însămna spre cinste, spre suirea stepenii, alegere.

I[u]

ipervolicești el. Laude peste puțința firii, când dzicem: frumos ca soarele, mâniaos ca focul, înger pemintian.

ipoghei el. Cei ce lăcuiesc pe fața pământului dedesupt și vin talpele noastre la talpele lor.

ipohetică el. întrebare suppusă, carea dzicem: de va fi așa, va fi așa.

ipochimen el. Lucrul ce dzace supt altul, ca cum iaste materia supt formă, lâna supt vâpsală.

ipohondriac el. Boală carea smintește fantazia, slăbiciunea părților trupului carile sint pregiur inimă.

ipothesis e Suppunere, lucrul pre carile altele să sprijenesc. Așijderea, ipothesis să înțelege arătarea și materia, carea cele mai de treabă capete supt dânsa strânge. Iar la ritorii să înțelege întrebare hotărâtă și sfârșită pre lângă carea toate marginile întrebării să învârtelesc./

Adevărată pentru lucrurile carele între doă mari și vestite, a leului și a vulturului, monarhii s-au tâmplat și prin vremea a 1700 ani de vrednice a să crede scriitoriu, foarte pre amănuntul însămnată, carile prin tot cursul vremii aceia între vii au fost, de vârstă la 3100 ani fiind, când sfârșitul începutei sale istorii a videa s-au învrednicit.

PARTEA 1

Mai denainte decât temelile Vavilonului a să zidi și Semiramis într-însul/ raiul spândzurat (cel ce din șapte ale lumii 2 minuni unul iaste) a sădi și Evfrathul între ale Asiii ape vestitul prin ulețe-i a-i porni, între crierii Leului și tâemplele Vulturului vivor de chitele și holbură de socotele ca aceasta să scorni. Leul dară de pre pământ (carile mai tare și mai vrăjmașă decât toate jiganiile câte pre fața pământului să află a fl, tuturor știut iaste) și Vulturul din văzduh (carile precum tuturor zburătoarelor împărat iaste, cine-și poate prepune?) în sine și cu sine socotindu-să, și pre amănuntul în samă luându-să, după a Firii sale simțire așe să cunoscură, precum mai rari, mai iuți și mai putincioasă dihanie decât dânșii alta a fi să nu poată.

Insă singuri cu a sa numai știință și simțire neîndes-
tulindu-să, cu a tuturor a altor ale lumii jigăanii și pasiri a lor

socoteală să adeverească și să întărească vrură, ca precum într-acesta chip să fie, cătră toate dovedind și din gura tuturor mărturisire luând, și împărăția ce-și alesese și socoteala ce în gânduri își pusese în veci nemutată și neschimbată să rămâie. Așe dară Leul - jiganiile în patru picioare clătitoare, iară Vulturul - pre cele prin aer cu pene / și cu aripi zburătoare, ca la un sfat îndată le chemară și în clipală le adunară.

5 Deci denaintea Leului mai aproape acelea jigăniile sta, carele sau în colți, sau în unghi, sau într-altă a trupului parte arme de moarte purtătoare poartă, precum iaste: Pardosul, Ursul, Lupul, Hulpea, Ciacalul, Mâța sălbatecă și altele ca acestea, carile de vărsarea singelui nevinovat să bucură și viața hireșă în moartea streină le stăruiaște. Iară înaintea Vulturului mai aproape sta pășirile, carile sau în clonț, sau în unghi lance otrăvite, aducătoare de rane netămăduite au, precum iaste: Brehnacea, Șoimul, Uleul, Cucunozul, Coruiul, Hărățul, Bălăbanul, Blendăul și altele asemenea acestora, carele într-o dzi singe de nu vor [văr]sa și moartea nevinovatului de nu vor gusta, a doa dzi perirea sa fără greș o știu. Acestea într-acesta chip fietecarea în partea împăratului său și la ceata monarhii sale locul cel mai de frunte și stepână cea mai denainte ținea. Așe dară era orânduiaia dintăi. Iară orânduiala a doa la Leu o ținea câinii, ogarâi, coteii, mâțele de casă, Bursucul, Nevăstuica, Guziul, Șoarecele/ și alte chipuri asemenea acestora, carele pre cât sint vânătoare, pre atâta să pot și vâna și pre cât eale pre altele în primejdiia morții pot duce, pre atâta și nu mai puțin de la alții lor li să poate aduce. Iară la Vultur a doa tagmă o cuprindea Corbul, Cioara, Pelicanul, Coțofana, Puhacea, Cucovaia, Caia și altele lor asemenea, carele mai mult de prada gata cu truda altora agonisită, fie macara și împuțită, decât de proaspătă, cu a lor ostenința gătită, să bucură. Iară a triia tagmă și cele mai de gios praguri (căci acestea în scaune a ședea nu să învrednicesc) le ținea jiganiile și pășirile carile în sine vreo

putere nu au, nici duh vitejesc sau inimos poartă, ce pururea suppose și totdeauna în cumpăna morții dramul vieții li să spândzură; (că sufletul suppus de renchiul negrijei departe stă) precum iaste Boul, Oaia, Calul, Capra, Râmătoriul, lepurile, Cerbul, Căprioara, Lebăda, Dropiia, Gânsca, Rața, Cțirca, Porumbul, Găina, Turtureaoa și alalte, *mesl* după niamul și chipul săti. Ce pre acestea nu pentru altă ceva li-au adunat, ce numai pentru ca nu cumva vreuna să dzică că de acea adunare/ știre n-au avut, nici în ceva pricină să poată pune, ca 5 cum la acea adunare neafiându-să, sfatul cel de pre urmă ce s-ar fi ales n-au înțeleș. Așe cât toate firile de duh purtătoare, carile întru monarhiia acestor doa stihii să află, precum vreuna măcar de față n-au fost, să nu să numască, nici din hirograful de obște numele să le lipsască.

Adunarea dară a cestor doa monarhii și orânduiala a cestor doa soboare într-acesta chip după ce să orându și să tocmi, dintr-îmhe părțile cuvânt mare și poruncă tare să făcu, ca olăcari cu cărți în toate părțile și alergători în toate olaturile să să trimață, ca prin toate țărâle și orașurile, crainici strigând, de această mare a marelor monarhii adunare, tuturor în știre să dea, și cu de-adinsul iscotind, să poată-cunoaște de iaste lipsind vreun chip din vreun feliu din duhurile purtătoare și de nu să află cu toții la această a tuturor adunare și de obște împreunare. Așijderea îngrozături și înfricoșeturi să să dzică poruncia unuia ca aceluia, carile la acel sobor a să obști ar tăgădui sau alt feliu de pricină spre/ apărare ar scormi și celuia ce cât de puțin în ceva 6 mipotrivire ar arăta, plata cu pedecapsa morții și cu prada *cas'u* / să punca. Așe dară, cu cuvântul deodată și porunca li să plinia și, precum s-ar dzice cuvântul, deodată cu gândul pretiutindirile și pre la toți sosiia (că vestea aspră tare pătrunde urechile și inima înspăimântată îndată simte sunetul), de vreme ce de alergăturile iuților olăcari și de tropotele picioarelor a

neobosișilor alergători toată pulberea, de pre toată calea, în ceriu să rădica. Toate văile adânci de tari strigări tare să răzsună; toate a munților înalte vârveri de iuți chiote și groase huiete în clipă să covârșii și toți câmpii pustii și necălcați de groznice strigări și de fricoase laudări să împlea. Nu era dară, nici să putea afla ureche în văzduh și pre pământ carea, de strașnic sunetul veștii și de groznic cuvântul poruncă aceștia, să nu să sfredeliască; nu era, nici să afla într-aceste doă stihii dihanie, carea de vârtutea și puterea învățaturii aceștia cu mare frică, cu neîncetat tremur și cu nespusă groază să nu să clătiască (că cu 7 cât vestea/ oțărâtă mai de năprasnă vine, cu atâta mai mare tulburare și grijă scornește); de care lucru într-alt chip a fi nu putu, fără numai cu toatele deodată, cu cuvântul, porunca cu fapta pliniră și la locul însămnat și sorocul pus să găsiră. Așe dară, a marilor acestora împărați poruncă tot deodată și dându-să și plinindu-să, toate jiganiile uscatului și pășirile văzduhului în pripă să adunară și fietecarea, după chipul și niamul său, la ciata monarhii sale să alcătuiră. La care adunare cineși în partea împăratului și oblăduitoriului său dându-să, și una de alta deosăbindu-să, lucru ca acesta a fi să tâmplă (că mai totdeauna obiciuit lucru iaste, la adunări mari ca acestea oarecare amestecături și împoncișituri a să face și de multe ori pentru mici și în samă nebăgate pricini, cu cât iaste mai mare adunarea, cu atâta mai mare să face și împărechere). Deci, precum s-au pomenit, fietecarea cu ciata sa, în partea monarhului să alegea, și una după alaltă la orânduiala sa să alcătuiască; iar mai pre urmă decât toate, Liliacul urma, carile cu aripile ce zbură și cu slobodzenia prin/ aer ce îmbla, spre ciata zburătoarelor, adecă supt stăpânirea Vulturului a fi îl arăta, iară amintirile într-însul alalte furișii socotindu-să, în niamul jigăniilor supt domnia Leului îl da. Care lucru pricina cercetării, apoi și a gâncevii între doă monarhii fu: fietecarea

socotind că chip ca acela și e suppus a fi s-ar cuvini și de nu s-ar și cuvini, să i să cuvie a sili, i s-ar cuvini (căci lăcomia slăvii nu bunătatea sau folosul lucrului privește, în carile să slăvește, ce numai pre altul mai gios decât sine a pune socotește, fie macara și fără de folos; încă de multe ori și pagubă de i s-ar aduce sau necunoscând și nevrând, sau vrând și cunoscând priimește). Pentru care lucru într-îmbe părțile felii de fel de voroave scornindu-să, cu multe chipuri de cuvinte grețoase urechile amânduror împăraților împlea. Căci fietecările cu inima spre partea împăratului său trăgând și cu sufletul spre adaogerea monarhii sale stăruind, lor biruința socotia și precum așe să fie cu cale adeveria. Iară amintirile de s-ar cumva tâmpla, dzicea că scăderea cinstii (care lucru mai vârtos decât alalte, inimile stăpânilor împunge) și micșurarea/ slăvii 9 numelui monarhii sale a fi și a să face aiavea striga (O oarba jigăniilor.poftă! lucrul din potrivă nesocotind, că mintea și socoteala slăvii la aceasta să sprijenește, că ea cearcă pre cela ce nu o cunoaște, vorovește cu cela ce nu o aude, cu acela are a face carile nu au vădzut-o, după acela merge carile de dânsa fuge, pre acela cinstește carile puțin în samă o bagă, pre acela ce nu o poștește îl poștește, celuia ce nu o va înainte îi iase, și celui necunoscut pre samă să dă. Iară hirișia slăvii ce mai cu de-adins iaste ca să părăsască pe cel ce cinstește și cu acela să rămâie carile o necinstește). Amândoi, dară, împărații nu puțin fitră clătiți de împotriva cuvinte ca acestea și fietecările în valurile chiteleurilor ni în sus, ni în gios sălta (că inima neședzată, ales pentru lăcomia cinstii, în mai mari valuri înoată decât corabia în ocean), de vreme ce pre o parte socotia că de vor scoate întrebarea aceasta la iveală, oricarile pofta inimii sale ar izbândi, nu puțină întristare și a voi frângere celuialalt a aduce s-ar socoti. Iară pre altă parte, pofta lăcomii și jelea mărimii 10 numelui și a lăți mei împără/ții ca cu o nepotolită și nestânsă

de foc pară îi pârjoliia (că focul poftei uu mai gios în stepănă arsurii iaste decât metalul înfocat) și într-alt chip stâmpărarea aceii înfocări și potolirea aceii arsurii a fi sau a să face nu socotiiia, fără numai ce va și ce poruncește, aceia să să facă. Ce această sentenție precum amândoi în inimă o avea, așe unuia cătră altul precum cererea nu i să va trece adeveriți era (căci iute iaste adulmăcarea adeveriții unde a sufletului pătimire într-altul de pre a sa o măsură cineva). Și așe acești doi împărați într-un nepovestit chip cu duhurile în sine tare să lupta și precum unul nu biruia, așe altul nu să biruia; ce numai ca cum preste puterea simțirilor ar fi, între sine o luptă nesimțită simțiiia, și precum spre biruință ceva nu nedejduia, așe precum nu să va birui nedejduia. Puterea a cunoștinții sfârșitului într-amândoi lipsiiia și cineși după pofta sa în ceva a să îndestuli sau a să odihni neputând, cu sufletele numai, tând biruia, tând să biruia (că precum îndreptariul nu mai mult pre lucrul strâmb de strâmb dovedește decât pre sine de drept). Așe și ei, unul de pre măsura altuia, cât și ce ar putea să măsura și să pricepea. // într-acesta chip ei singuri și adeverindu-și/ din toată socotială carea înainte își punea, departe de la țenchiu-i să abătea.

Câtăva vreme dară războiu ca acesta, ca cum duhnicesc s-ar putea dzice, între acești doi monarhi vrăjmași să bătea și unul a altuia pofta nesimțitoarește tare pătrundea, atâta cât prin neștiință, a amânduror știința să împreuna și pană mai pre urmă a amânduror sentenția și alegerea sfatului la un săvârșit să împropiia și să lipiia (că sufletele înțelepte măcar și asupra vrăjmășii socotelii drepte să pliacă). Adecă fietecarile lucrul acesta într-acei a chip să să caute și să să aliagă socotiiia, în carile nici cinstei în ceva betejire, nici spre a necinstii obrăznicire să să dea, ce ca cum încă la urechile lor scrâșnetul strâncenoaselor acestora voroave încă n-ar fi agiuns și ca cum ideoa acestui primejdios sfat în mintea lor încă nu s-ar fi cuprins (că de multe ori a luc[ru]rilor prepuse acoperire vârtoase hacuri aduce

ranelor, carile la ivală de s-ar scoate, așeși de tot s-ar face netămăduite). Așijderea (mai cu iușor iaste a să sufferi obrinteala rânii la aer scoasă, decât patima sufletului cătră împotrivicul său arătată). Și așe fietecarile pre sfetnicii săi deosăbi chemând, într-acesta/ chip le porunciră dzicând (pentru 12 lucrurile mici mari gâlceve a scorni, a înțelepților lucru nu iaste; macara că aceasta și la cei înțelepți de multe ori s-au vădzut). Deci socotim, pre cât în puțință va fi, sau noi de la dânselle, sati pre dânselle de la noi să le abatem (că pre câtă vrednicie iaste cineva în vrajbă a nu întră, pre atâta iaste, și nu mai multă, din vrajbă a ieși). De care lucru dzicem în descâlcitura gâlcevii aceștiiia, puterea monarhii noastre lângă noi să oprim și pre dimocratiiia voastră epitrop monarhii noastre să punem. Carea lucrul acesta să-1 scuture, să-1 iscodească și ce ar fi dintr-îmbe părțile mai cu cale și mai cu cuviință, aceia să aliagă și să isprăvască, așe ca pană înaintea feții noastre a nu ieși din toate nodurile să să dezlege, ca oricând ar vini, ori într-a cui parte acea mică jigăniuță ar trece, ca cum din veci și din bătrâni așe ar fi fost obiciuit, iară nu ceva nou și de curând s-au scornit (căci amintrilea pricina clătirii dându-să, odihna și liniștea fără tulburare și strânciunare a fi nu poate). Lăudară sfetnicii sfatul împăraților lor, și cu mare minune mintea și înțelepciunea lor cu nespuse măriri în ceriu rădicară, pentru căci în/ chivernisală / lucrurilor publicai sale nu atâta celea ce pot, pre cât celea ce nu pot socotesc, și nici cu puțință își slobod mândriia, nici cu neputința își așția mâniia (că neputința aduce mâniia și mâniia aștiaptă izbânda); ce precum cu puțință spre umilință și blândețe, așe cu neputința spre a gâlcevii potolire s-au slujit (căci la cei mai puțin domoliți neputința prinde obrazul puținții, și de lucrurile de neputut să apucă) (iară împotrivă, cei ce la poarta vrednicii slujesc, adese s-au vădzut că mai cu fericire le isprăvește neputința cu părăsirea, decât puțința cu prepus, cu începerea. Căci neputința neîncepând de nu-și

folosește, încaiea nu-și strică; iară puțința în mândriia sa amăgindu-să, lucruri peste puțința sa începe și la săvârșit a le duce nu poate, carea fără greș în loc de folos pagubă îi aduce). Așe dară senatorii după ce cu nesăvârșite (precum s-au dzis) și vecinice laude cineși pre împăratul său binecuvântară, cu toții la locul și la scaunele sale să întoarsără.

După aceia unii cătră alții vești pentru adunarea de obștea dimocratii a trimite începură. Pentru ca cel tăcut între inimile
14 împăraților/ făcut sfat, înaintea tuturor să-i puie și fără
betejirea și julirea cinstii, a slăvii numelui împăraților lor la ivală
să-1 scoată, în care descoperire sentenții sfatului monarhilor
săi să să aședze și să să adevredze (însă acesta lucru asemenea
să făcu celora căroră de mare căldura văzduhului denafară, cea
în trupul său născută din fire căldură, tare spre clătire li să
pornește și setea vartos li să pricinește, căriia liacul o umedzală
limpide și rece fiind, ce aceia lipsind, alta împotrivică,
adecă limpede umedzală, dară călduroasă de față aflându-să,
precum iaste duhul vinului sau alta acestuia asemenea, și de
limpegiune numai și umedzală amăgindu-să - puțin pentru
hirișiiia răcelii și a căldurii grijă purtând —, pentru ca setea să-și
stâmpere mai pre larg decât s-ar cădea o înghite, ce aceasta mai
pre urmă în vasele priimitoare mărghând și după a sa fire cu cea
din naștere a trupului căldură împreunându-să, căci amândoa
surori a unui părinte, a soarelui sint, scăpăraturile scânteilor
dintăi puțin clătite încă mai iute clătindu-le și pornindu-le -
ca cum iaste osiia neunsă în butea roții uscate —, din scânteii
15 scăpărațoare,/ pară ardzațoare să face. Din carea mai mare părjol
de sete să ijdărește și în materia mai de nainte gătată cu iuțimea
pătrundzind, mai mult setea să spudzește și să lățește — căci
după socoteala unor filosofi toată materia focului iuțime și
forma-i iute clătire iaste —, căriia ceva împiedecare nepuindu-să,
fără nici un prepus toată umedzală din fire ar usca și după cea
de săvârșit uscăciune cea de perire putregiune cu bună samă
ar urma). Într-acesta chip fu și învățătura împăraților, înrând

în urechile suppușilor. Căci ce mai denainte cu lumina stidirii
fețelor împăraților într-înemile gloatei întunecat (căci lumina
mare pre cea mică întunecă) și nearătat era, acmu cu lipsa ei,
toate fără nici o siială și stidire la iveală ieșii (că precum lumina
soarelui să are cătră alalte stele, așe chipul împăratului cătră
senatori și alalți suppuși iaste. Și precum în prezenția lui toate
să fac nevădzute, iară în lipsa lui cea cât de mică și de departe
luminează și scânteiază, așe înaintea feții împăratului toate
chipurile suppușilor să micșorează și toată gura slobodă să
înfrânează. Iară în dosul lui și cel/ mai mic în palatul lui, 16
precum schiptru împăratului în mâna sa poartă să arată). Că
după ce trâmbița pozvolenii dimocratii în audzul tuturor
cântă, dintr-îmbe părțile fietecare dihanie glas de sfat și
bolbăitură de învățatură începu a da; și așe câți mai denainte
era ascultători, așe atuncea să făcură învățatori, dintr-a căroră
cuvinte și sfaturi altă ceva nu să înțelegea, fără numai chiote
netocmite și huiete neaudzite (că precum nenumărate picăturile
ploii din miori cu regegiune pre pământ cădzând un huiet
oarecare dau, iară vreun glas tocmit nici cum, și precum a unui
organ de muzică toate coardele deodată lovindu-să o răzsunare
oarecarea dau, însă vreo melodie tocmită și după pravilele
niuzicăi alcătuită nici cum nu să aude, carea puterii audzului
mai mult îngreșere aduce decât plăcere, așe iaste și voroavă
mulți și totdeodată). într-acesta chip și jiganiile aceste
mtr-atâta voie slobodă vădzindu-să, cu toatele socotiiă că carea
mai tare va putea striga, aceia învățatură să va asculta.
Așjiderea deosăbi ce ar fi fost destulă și încă de prisosală gălcia
pentru alegerea aceii pasiri dobitocite sau a jiganiii păsărite, încă
mai/ mare era dihonii și zarva carea între dâilsele să făcea, cine 17
giudeca și cine s-ar giudeca, carea ar sfătui și carea s-ar sfătui
(precum aiavea iaste că unde lipsește începătura stăruițoare,
toate mijlocile începăturii nestăruițoare să să facă). Ce pentru
a într-un cuvânt să dzic, toate spre tulburare și neaședzare să
mtorsese, așe cât ce s-ar fi spre binele și folosul de obște

nedejduit spră răzsipa și prăpădenia tuturor să făcea. Imbe părțile amânduror monarhiilor într-acesta chip împărechendu-să și fără nici o ispravă din cuvinte deșerte numai oproșcându-să și ce mai cu cuviință de grăit și de făcut ar fi nedomirindu-să.

Totdeodată și fără veste, în mijlocul teatrului, jiganiia carea Vidră să chiamă, cu mare obrăznicie sări și într-acesta chip proimiul voroavei sale începu: „Vestită axiomă între cei fizicești filosofi iaste că cel de-asemena iubește pre cel sic de-asemena (iubirea dară cătră cel sic de-asemena va să arete ne iubirea cătră cel sic nu de-asemena). Așe dară, pășirea zburătoare oricând pricina pășirii sic de asemenea ar grăi, totdeauna mai cu priință partea i-ar ținea decât pravila/dreptății ar pofti. Așijderea, oricând dobitoc pentru dobitoc în pricină ar vorovi, mai cu iubirea firii l-ar ocroti decât dreptatea giudecății ar sufferi, și așe într-îmbe părțile mai mult fățarnicie decât omenie sau mai mult asupreală decât dreaptă socoteală s-ar face, de unde urmadză ca supt poala priinții sau a nepriinții pururea chipul adeverinții ascuns și acoperit să rămâie (că precum în teaca strâmbă sabiia driaptă, nici în teaca dreaptă sabiia strâmbă a întră nu poate, așe unde iaste luarea feții sau strâmurarea priinții, toată nedejdea giudecății drepte afară să scoate). Pentru care lucru eu cu proasta mea socoteală, așe mai de folos a fi ași afla ca gâlciava a atâtea guri în zădar să părăsim și un chip ca acela să găsim, carile într-îmbe părțile a face să nu aibă, pentru ca priința firească mai mult într-o parte sau într-altă parte să nu-l năstăvască, ce numai orice ar pofti dreapta socoteală, acia să dzică, să facă și cu giudecata să aliagă (că dreptul giudecătoriu întâi pre sine de drept, apoi pre altul de strâmb giudeca, și întâi ascunsul inimii sale de fățarnicie curățeste, apoi pre altul sau din nevoie îl izbăvește, sau după a lui vină îl osândește). Așijderea ași sfătui, ca ori în ce chip s-ar putea, cu un cias mai înainte/ hotar și săvârșit gâlcevii aceștiia

să punem (că gâlceava lungă atocma iaste cu boala hronică), ca nu cândai mai îndelung scuturându-să și cerându-să voroavă cătră acestea, încă mai multe shismate și erese să să scorniască, pre carile sau prea cu mult greu, sau nici cum vreodată a le potoli veți putea".

Acestea încă vorovind Vidra și încă bine sfârșit cuvântului său nepuind, preste a tuturor nedejde, pășirea carea să chiamă Bătlan cu mare mânie și probozală a o țistui începu și groznice semne din ochi și din cap să tacă îi făcea și cătră acestea o aporie ipothetică dzicând, scornia: „Tu, o, Vidro, di-ai fi sau din pășirile zburătoare, sau din dobitoacele pre uscat îmblătoare, ar putea cineva dzice că doară a îmbe părților în ceva mai denainte știința ai fi avut. Iară acmu jiganie în niam prepus, dinrr-altă stihie, și supt altă monarhie suppusă fiind, cum socotești că pentru lucrurile ție în rădăcina lor necunoscute învățatura cea mai bună și sfatul cel mai ales a da vii putea? Ce niai bine ar fi, precum mi să pare, pentru lucrurile carile în înaintea mărgătoare simțirea nu li-ai avut a le ști și a le cunoaște, să nu te fâlști (că precum toată știința din povara simți/riilor 20 să află, toată lumea știe, căci nu orbul, ce cel cu ochi giudeca de vâpsele, și cel cu urechi, iară nu cel surd, alege frumsețea și dulciața viersului). Au nu tu odănoară prin fundul mării pnnblându-te și spre vânarea peștelui șipurindu-te, eu din fața pei te oglindiiam? Ce poate fi că sau nechemată ai vinit la locul 21 nu ți s-au cădzut, sau, de ti-au chemat cineva, prin greșala neștiinții aceasta s-au făcut. Căci Câinele Mării și Vidra cu Jiganiile uscatului ce treabă sau ce amestec pot avea? Au doară 22 n să dzici că din fire așe ești tocmită, ca de pre uscat fiind, pntere să aibi prin multă vreme în apă, fără a aerului trebuință 23 te zăbăvi să poți? Ce aceasta mai vârtos împotriva ta face, căci 24 u pute-va racul jiganie de pre uscar a să numi, căci căci 25 cu dzilele prin otavă să paște și din aer vreo înădușală sau putregiune nu i să naște? De care lucru, precum mi să pare,

negreșit socotesc că cum cu mare obrăznicie la adunare nechemată ti-ai aflat, așe mai cu mare nerușinare, de nime neîntrebată, sfat, și acesta spurcat, ai dat (că pre cât iaste de folos la vremea de trebuință cuvântul cuvios, cu atâta iaste de împuțicios cuvântul aceluia carile de nime neîntrebat tuturor / dă sfat). în inima ta aceasta ascuns având/ ca cu o voroavă vicleană și cu un obraz ce nu știe a să rușina, doaa vicleșuguri să poți așterne și cu doaa răutăți să te poți acoperi. Una, că chip după învățătura ta cercându-să, pre tine să te afle și apoi cu sfatul și alegerea a monarhii mari ca acestea, giudecătoare și alegătoare tuturor împotrivorilor lor puindu-te, lumea să dzică precum tu decât toate alalte mai cu minte și mai cu socotială să fii. De ci ia, tu, jiganie mijlocie și de niam cu prepus fiind, prostia în evghenie să ți să întoarcă (căci toată evgheniia la muritori în lauda numelui videm că să stăruiaște). A doa, că macara cum mai mult dobitoacelor în patru picioare asămănându-te (precum singură tu cu al tău cuvânt ti-ai legat) (căci la cel cunoscătoriu mai tare să ține și iaste legătura hireșului cuvânt decât frengiia întreită de la altul înfășurată), mai mult în cumpăna dobitoacelor greuimea dreptății să pleci, și după fățarnicia priinții, iară nu după pofta dreptății, giudecata să abați. însă eu o pasire și de niam și de minte proastă fiind (căci nici în carne vreo dulciață, nici în pene vreo frumsețe port), mai mult a grăi nici pociu, nici mi să cade, fără

2 numai ce și cât într-adevăr/ am înțeles și am știut, accia din prostia inimii am grăit. Iară giudecara fie a înțelepților". Toate gloatele de cu socoteală cuvintele a prostului Bâtlan nu numai cât să mirară, ce încă și foarte plâcându-le, cu mari laude le lăudară, căci nu puțin prepus în inimile tuturor întră pentru a Vidrei fără veste voroavă, nepoftită învățatură și necerșută sfătuitură. Și așe, îndată despre partea pășirilor, într-o inimă și într-o gură, cu toatele alegere făcură că precum Vidra nicicum în ciata zburătoarelor nu să poate numi, așe și din

monarhia dobitoacelor trebuie a lipsi. La care sentenție mai multă sfadă și voroavă strânciunată s-ar fi scornit, și mai multă ocară s-ar fi lucrat de n-ar fi fost Brebul lucrul cu un cias mai înainte spre descoperirea adevărului apucat. A Brebului dară voroavă într-acesta chip fu: „Vidra odănoară din niamul nostru și era și să ținea, și cu noi de-a valoma și hrana și traiul îi era (precum și fața și floarea părului o vadește, măcar că statul trupului de mojie i s-au schimosit și s-au logoșit), pre carea noi vădzind-o că cu vremea mărimea sufletului carea la/ noi 23 iaste, precum toată lumea știe că partea trupului cea roditoare, carea în cevaș macara betejindu-să, de grabnică moarte aducătoare iaste, pentru a vieții sprijeneală a o rumpe și de la noi a o lepăda, nici ne îndoim, nici ne ferim. Aceasta dară a sufletului vitejie, precum am dzis, vădzind că la dânsa din dzi m dzi scade, apoi și alte lucruri de vicleșuguri, îngăimele de amăgele și fapte pline de răutate, precum sint sicofandiile, clevele, minciunele, cătră carile și furtușagul adăogea, și lucruri de ocară și blăstămățești, iară nu de numele niamului nostru vrednice făcea, măcar că și de multe ori am certat-o și am dojenit-o, ce în zădar (că precum iaste suflarea la cărbunele acopenit, așe iaste certarea la inima într-ascuns dată răutății). Pentru cari pricini, din tabla niamului și a rudeniilor noastre de «t am ras-o și așeși de tot din hotarele noastre am izgonit-o (« mai mult folos aduce publicai din sine un chip rău a izgoni, decât dzece bune în sine a priimi, că precum aluatul mic într-o «vată mare toată frământătura dospește, așe un om rău într-o publică pre toți cu răutatea lui amestecă și-i tulbură). / După «eia ea în ciata altor jigăni a să da sau temându-să, sau «Șinându-să, sau poate fi și de trufie înflându-să (căci mândria de tot oarbă fiind, precum peste cei mari, așe și peste « i mici dă). De lăcașul stătătoriu depre uscat s-au părăsit și prin «dâncurile apelor orbăcând, cu piticea foamea a-și potoli și ca «alurile ce în spinare poartă, cea mai multă viață tulburată și

neședzată a-și petrece ș-au ales (ca cine niamului său iaste urâcios, cum poate fi streinilor drăgăstos? Și a căruia răutăți pământul său a le sufferi n-au putut, cel strein cum le va putea răbda?). Pre carea de a tâta vreme în perire și rătăcire știind-o, iată acmu între gloate amestecată o vedem. Povestea Vidrii, noi, Brebii, din moșii, strămoșii noștri, așe am apucat-o, așe o mărturisim și așe o întărim. Iară voia fie a celor mai mari.

Cu toții priimără mărturiia Brebului și cu toții într-un sfat aliasără ca Vidra dintr-amândoaă monarhiile afară să să gonească și nici într-un niam de a lor să nu să mai numască (că precum celui bun toți streinii rude, tot bătrânul părinte, tot vârstnicul frate și tot locul moșie, așe celui râu toate rudele streine și toată moșia nemernicie îi iaste), și cum mai curând
25 dintre adunări să lipsască dzisără, ca nu/ cumva între dânșii mai multă zăbavă făcând, mai pre urmă și aceasta vreo pricină mai spre mare vrajbă între monarhii să să scornească.

Vidra, sau pentru vicleșugul ei, sau pentru veche pizma altora, (că pizma veche iaste ca cariul în inima copaciului) sau la vremea rea pentru bună sfătuirea ce dedese (că, precum să dzice, toată vremea sa, au și fără vreme, și pânea face greutate stomahului, carea cea mai de treabă și mai de aproape hrană-i iaste), sau ori în ce chip ar fi fost, acmu vădzindu-să osindită și dintre toate cetele cu mare ocară și dosadă izgonită, așijderea pentru binele ce sfătuisă, precum cu rău i să plătește simțind, mintea de i-au fost rea, încă mai rea a fi socoti, iară de i-au fost bună, spre rea socoteală o întoarsă (că nemulțemita pentru mari slujbe și de bine faceri din nedejde în nenedejde îl bagă, nenedejdea în nebulie îl împinge, și așe, din slugă credincioasă nepriiatin de cap îl face), carea într-acesta chip voroavă întoarsă: „De vreme ce pre mine din ciata celor cu patru picioare mă lepădați (că în partea zburătoarelor sau să fiu, sau să fiu fost, nici chipul, nici firea mă arată), iată că urmadă ca în
26 monarhia celor de apă să mă dau. Fie dară și așe./ (Că limba

gloatelor iaste vrăjea bodzilor¹ și mai lesne ar fi cuiva apa curatoare a popri decât limbilor multe a stăpâni) Și iată că dintr-adunările voastre, vrând-nevrând, im caută a lipsi. Însă oarce, ce rădăcina adevărului atinge, a grăi nu voi părăsi. Bâtlanul, pasire de apă sau pește de aer *fund*, căci și în fundurile apelor prin multă vreme și prin aer nu mai puțin decât alalte pasiri mare slobodzenie are, însă adevărul ce iaste să dzic: adevărat, pasire iaste, macara că carnea la gust îi iaste ca a delfinului și macara că precum prin aer cu slobodzenie poate zbură, așe și prin fundul apii să poate primbla, însă de multe ori mi s-au tâmplat a-l vîdea în novoade ca peștii încalcit și de multe ori și înecați și de tot înădușiți din mreje îi scot, căci lâcomia astupându-i ochii, după pești fără sine alergând, în loc de vînat el să vîniadză. Care lucru din toată ipopsia peștelui îl scoate, și măcar că precum aiavea iaste tuturor că el mic nepriiatin de moarte mi s-au arătat, însă adevărul ce iaste a tăgădui nici pociți, nici mi să cade (căci nu puțină vrednicie *aste și pentru nepriiatin adevărul a mărturisi). De care lucru pociu să dzic că el căte pentru mi/ne au grăit și au mărturisit să fie și adevărate. Însă nu atâta de grea era pricina vinovății mele, ca cu izgnanie ca aceasta să fiu osândit, căci canon de obște iaste carile dzice (pedepsitului nu trebuie a i să adoge pedeapsa). Căci destulă era nesufferita mea izgnanie și din rudele și moșiile mele înstreinare, și ce ar fi mai mult trebuit pedeapsa încă mai înainte a urni, adecă precum din rudele dobitoace, așe și din streinele pasiri izgonit să fiu (ce precum să dzice cuvântul că nevinovăția unuia oțapoc stă în ochiul huia). Ce la cuvântul ce vream să dzic să mă întorc. Iată că u pâra Bâtlanului, și numai cu o mărturie a Brebului (și aceasta mtpotriva a legii tuturor legilor, cu o mărturie numai sentenția vinovatului cea de pedeapsă a să da), dintr-îmbe izvoadele m-ați

¹ Cf. proverbul latin: *vox populi, vox Dei*.

lepădat. Dară aş pofti să ştiu cu ce privileghe puteţi strica axioma vechilor filosofi şi matematici, carii dzic (cariile sint tot într-un chip cătră altul al triilea, tot într-un chip sint între sine) (căci Vidra nu puţine, nu puţine ① făclii topise asupra cărţilor filosofesti) şi de vreme ce eu, căci în prepusul dobitoa-
28 celor şi a păşirilor am/ cădzut precum să fiu de apă, cu cât dară, rogu-vă, mai vrednic iaste să să numască pasire carile fără prepus dobitoc iaste, şi căci să să numască dobitoc carile fără prepus pasire iaste (nici vă mieraţi de ale mele împletecte protases, căci simperazma va ieşi arătătoare adevărului), şi aşe doă fire într-un ippochimen neputând sta, iată că fire ca aceasta, oricare ar fi, nici pasire, nici dobitoc ar fi, şi căci acela mai mare dreptate înaintea nu a feţelor, ce a făţarniciei voastre ar afla? Şi eu pană într-atâta de la toţi de la voi m-am aşe de greu osindit?

La acestea cu toţi întâi să zâmbiră, apoi **rasă**, iară mai pre urmă cu chicote hohotiră dzicând: „Vidra cu neamul şi gândul şi cuvântul ş-au pierdut, că cine poate măcar cu mintea doă fire într-un ippochimen cuprinde? Sau cine vreodată pasire dobitocită sau dobitoc păsărit au vâdzut?” Vidra dzisă: „într-acesta chip şi eu mai denainte pentru himera filosofilor nu săvârşiiam a mă mira şi peste putinţă a fi în fire, precum şi voi acmu, socotiiam. Ce de vreme ce Brebul s-au făcut peşte, cu cât mai pre lesne va fi păşirea zburătoare a să face dobitoc ca cele în patru picioare îmblătoare. Şi încă mai aiavea de vi şi
29 vrea spre aceasta să vă pricepeţi./ întâi a şti vi să cade că ce hotărâre are trigonul la matematică, aceiaşi are silloghismul la lohică, a căroră hotărâre mai sus v-am pomenit. Acmu dară, binişor socotiţi că, de vreme ce eu am putere din fire dăruită, precum aerul a trage, aşe a nu-1 trage în voie să-m fie, şi pentru căci în două stihii pociu lăcui, dintr-aceleşi mă izgoniţi şi altă pricină în mine, precum mi să pare, a afla nu puteţi, fără numai căci din fire cu oarece mai mult decât alalte dobitoace sint dăruit, eu dară, căci aşe pociu, în vinovăţie ca aceasta am

cădzut. Dar încă cel ce nici într-o parte deplin şi nici a unii firi, ceea ce i să cad hirişii nu va avea, oare de acela ce viţi putea judeca? Că, precum am dzis, simperasma trebuie să urmege protaselor. Ca aceasta minune între voi, o, jigăniilor şi păşirilor, iaste cămila nepăsărită şi păşirea necămilită, căriia unii, alcătuindu-i numele, Strutocamilă îi dzic. Aceasta precum furişă cămilă să nu fie penele o vădesc, şi iarăşi hirişă pasire să nu fie nezburarea în aer o pârşeşte şi vântul, carile nu o poate rădica. Că precum tuturor ştiut iaste că toată hotărârea păşirii iaste a fi dihanie/ cu pene, zburătoare şi oătoare. Deci dihania
30 iaste niamul, iară zburătoare deosăbirea, care deosăbire, aşeşi de tot de la Strutocamilă lipseşte. Aşe dară aiavea fiind, au pute-va cineva cu mintea întriaşă a dzice să îndrăzniască precum toată hotărârea păşirii în Strutocamilă să cuprinde? Şi aşe urmadză că sau pre mine încă nu m-aţi cunoscut, sau şi pe aceasta dihanie precum şi ce iaste să o cunoaşteţi, şi aşe rădăcina adevărului întingând, sau arătaţi (că pizma veche vă împinge la lucruri noă, sau mărturisiţi că în capete de hârtie purtaţi crieri de aramă). Iară cel mai de pre urmă al meu cuvânt iaste că adunarea aceasta chedzi răi ş-au vrăjit, de vreme ce numele fiindu-i adunare, altora cu lucrul iaste strămutare şi slava ritului de monarhie, iară fapta îi iaste de tirannie". Acestea Vidra cu lacrimi dzicând, după poruncă în izgnanie la marginile gârlelor să dusă.

Ieşind ea de acolo, îndată în mijlocul gloatelor ieşi Căprioara de pustiiţii Aravii, carea, după silloghismul Vidrii lucrul cu ispita într-acesta chip dovedia, dzicând: „Vidra/ pentru Struţ au pus socotele lohiceşti, dară eu să vă spuie ce au vâdzut ochii arăpeşti. Eu şi Strutocamilă împreună la pustiele Aravii lăcuim. În părţile acelea câmpii niciodată cu pajişte nu înverdzesc, ce pururea cu mari năsişuri gălbensesc, că de s-ar şi naşte vreun fel de buruiană, de mari holburule carile vântul austrului scoreşte să acopăr, căci într-alt chip cineva

să-i numască nu va putea, fără numai sau munți clătitori, sau câmpi nestătore (Ⓛ) le va dzice. Deci cu vânturile pre acolo mutându-să și locurile, alt feliu de copaciu sau de buruiiană de mare grămădirea năsipului aceleia neacoperită să rămâie nu poate, fără numai înalții copaci carii finici să chiamă, în carii niciodănoară Strutocamilă urcată a videa nu mi s-au tâmplat, și nu numai în vârful finicului (carile într-acele părți odihna și aciurea a tuturor zburătoarelor iaste), ce așeși nici un cot de la fața pământului în aer rădicându-să nu l-am vădzut. Încă și alta (carea mai mult iaste de mierat), că de multe ori arapii asupra noastră gonitoare scornind, pre amândoi odată din
 32 năsipuri ne scornia, unde eu cu puterea/ răpegiunii picioarelor din fierăle suliiilor, din simcelele fidelelor și din vrăjmași colții ogarilor scăpăm. Iară Strutocamilă și de mine înapoi rămânea, și cu penele și arpile ce avea în primejdiia morții cădea. Căci cu alergarea ogarul o agiungea, și în aer, de greuime, neputându-să rădica, decât un iepure mai slabă și mai pemintiană a fi să arăta, de care lucru socotesc că cuvintele Vidrii adevărate sint".

Iară în monarhiia pășirilor era pășirea carea să chiamă Corb, carea macara că din tagma a doa era, însă, cu o întâmplare, pre acea vreme epitrop Vulturului era. Acesta toate lucrurile în monarhiia pășirilor a face sau a desface în voia sa avea, nici glas sau cuvânt împotriva lui cineva a scorni a îndrăzni putea (că în vremile vechi poftele stăpânilor pravile de lege suppușilor era). Aceasta pasire precum tuturor dobitoacelor moartea le pofteste cine poate să nu știe? Și precum pre dinafară niagră, din hereghie, încă mai poneagră pe dinlăuntru era de pizma și de mânie (cării ce să-i fi fost pizma și pricina pizmei la locul
 33 său pre larg să va dzice)/ (că precum arșița soarelui pelița mută din albă în niagră, așe pizma inimii mută gândul din bun în rău). Deci Corbul, precum a Vidrii, așe a Căprioarei cuvinte măcar că le audziia, însă cu greu și cu greață le sufferiia (că

cuvântul bun și neplăcut iaste ca doftoriia grețoasă, însă folositoare în trupul bolnavului. Ce la cel înțelept așe, iară la cel nebun iaste ca otrava în mănuntăile sănătosului). Le sufferiia Corbul aceste pentru a vremii neîndemănare, iară cumplită amărăciune nu numai în glas ce meniia, ce încă și în pânțele dospia, și câtăva vreme un silloghism alcătuit în *barbara* împotriva Vidrii a face siliia, mai vârtos că la dânsul viersul grumadzului într-această formă a suna să părea și încă mai ales că el alt gând asupra proastei dihanii Strutocamili având (precum mai în urmă aiavea va fi) și siliohizniul Vidrii de tot a strica în minte având, forma aceasta numai după socoteala loghicilor, nedierisită și nesticată și în tot chipul adevărată a fi credea. Deci așe Corbul, după ce multe sudori vărsă, pană hotarul mijlocitorul află, siliohizniul din protase într-a/cesta chip încuie: „Toată dihaniia cu doaă picioare, cu pene și oătoare iaste pasire. Dară tot Strutocamilă iaste cu doaă picioare, cu pene și oătoare. Iată dară că tot Strutocamilă fără nici un prepus iaste pasire."

Iar după încheierea silloghismului acestuia, palinodiia titoriciască a poftori începu și vatologhiia poeticească prin multă vreme crângăi: „Pasire iaste Strutocamilă, pasire iaste; și iarăși dzic: pasire iaste Strutocamilă, dihaniia aceasta, Strutocamilă, iaste pasire. Pasire aceasta și dihaniia aceasta iaste Strutocamilă".

Apoi iarășile hotarale loghicești în sine înturna dzicând: «Pasire să oaă, oaăle sint a pășirii. Struțul să oaă, oaă are Struțul. Iată dară că pasire iaste struțul". Apoi iarăși ca dintăi, numai într-altă formă, siliohizniul înturna: „Pășirea are pene. Strutocamilă are pene. Iată dară că Strutocamilă iaste pasire. Așe dară Strutoamilă precum pană acmu adevărat pasire au fost, așe și de acmu înainte pasire a fi vrednică iaste, și încă nu fietece pasire, ce așeși slăvită, lăudată, și în buni chedzi/ luată. De vreme ce deosăbit de de-a frimea trupului ce poartă și în

basna veche va să să dzică, că oarecare evghenie în niamul său are. Inșă ca asina despre maică, partea Vulturului spre sămnul monarhii să fie având".

Toți Șoimii, Uleii și Coruii și alalte de stârvuri iubitoare pasiri frumos crângăitul Corbului lăudară și cu multe lingușituri și colachii învățătura-i și înțelepciunia-i preste nuări rădicară (că mai toți suppușii de frică obiciuți sint, nu ce adevărul, ce ce stăpânul pofteste, acela să laude și să fericiască) și fietecările în sine și cu sine socotia, precum alt silloghism împotriva acestuia arătătoriu nici a să afla, nici în mîntea altuia a să naște iaste cu puțință. Ca acestea pășirile eale în de eale prin limbi purtând, oricare împletecitură cuvintelor audziia, de dovadă ca aceasta amușia (că măcar că rea iaste amușirea din lipsa organelor de voroavă tocmitoare, dară încă mai rea iaste când purcede din lipsa și neștiința cuvintelor trebuitoare) și acmu mai mai tot cuvântul să curma și tot răspunsul împotriva Corbului și toată gura mai mai să astupa (că precum știința lucrurilor/ iaste lumina minții, așe neștiința lor iaste întunecarea cu noștinții).

Și acmu cu toatele mai mai după voia Corbului să lăsa, de toată împotrivirea să părăsia și toată întrebarea cu atâta să potolia, de n-ar fi Ciacalul către Hulpe cum mai curând alergat. Carile, la dânsa lipindu-să: „Frate Hulpe, dzisă, poți răbda ca între pasiri dihanie mai cu socoteală și mai cu meșterșugui loghicai decât între noi să să afle? (că nu iaste în lume cuvânt atâta de isteș, sau lucru așe de cu preș, ca carile vreodată să nu mai fie fost sau a nu mai fi de acmu înainte să poată)". La aceasta întrebare a Ciacalului **rasă** Hulpea pe supt mustăți și, în grabă, greu răspunsă (căci la întrebarea grabnică, greu sfat a da, sămn de mîntea ascuțită iaste) și dzisă: „De n-aș avea frica Vulturului, când ceva~dîn colții miei pe ciolanele stârvului ar rămânea, atuncea și Corbul de uscate vinele goalelor ciolane clonțul ș-ar ciocăni. Ce doaă lucruri sint carile la ivală

a mă pune mă opresc: unul, căci din fire mai bucuroasă sint cu meșterșugui decât cu tării a mă sfădi, altul, căci totdeauna voia Vulturului a căuta m-am obiciuit, pentru căci adese la un ospăț și la o masă amândoi/ a ne ospăta s-ati tâmplat. Și așe adese ³⁵ în mâncări și în băuturi împreunarea spre cinstea politiciască și dragostea în față prietiniască a arăta mă silește (căci dragostea cumpărată pre bani sau pre mâncări și băuturi în sfârșitul acelora și ea să sfârșeste. Iară dragostea din suflet adevărată în sărăcie și în foamete slujba vrednicii își arată). Deci, de vii vrea să mă ascuți, supt piilea Ciacalului pune meșterșugurile Vulpii și gura ta grăiască, fie duhurile împingătoare ale mele".

Ciacalul, acestea de la Vulpe audziind, dzisă: „Eu după cuvântul tău și în fundul mării a mă afunda și în mijlocul focului a mă arunca, și nicum vieții mele a cruța nu mă voi feri. Numai precum toți cei cu socoteală în lume, așe și eu, nu numai pentru agonisirea, ce și pentru paza cinstei mă nevoiesc (căci spre agonisirea și câștigarea cinstei sudorile trupului destule sint, iară spre paza nebetejirii ei lacrimi de singe trebuiesc) (că cu multul mai pre lesne iaste cetatea cinstii a dobândi, decât pre aceiași despre nenumărații nepriiatini a o străjui și nebiruită a o păzi). De care lucru socotesc că macara cu duhurile tale vitejește cinstea cuvântului spre stricarea silloghizmului Corbului/ voiu agonisi, și hrizmurile ce sint în ³⁶ triposul lui Apolon întemeiate pre lesne îm va fi a le fărâma și în toate strămțile a le destrâma. Numai spre cele mai următoare una mă face mai tare și cu tot de-adinsul a socoti, adevărat cuvântul carile îmi dzisăși, precum cinste Corbului de frica Vulturului dai. Deci de-ți iaste gândul într-această socoteală și de vii să-i păzești cinstea nebetejită, mie lucrul acesta, **pană** mai pre urmă, fără primejdie să-m fie socoresc că nu va putea (că de multe ori s-au tâmplat într-înima ce întră frica nepriiatinului, afară scoate dragostea priiatinului). De care lucru, sau vrând, sau nevrând, într-o parte dându-te, eu fără nici un

agiutoriu în gura și vrajba precum a Corbului, așe a altora carii caută în gura Corbului voiu cădea, și așe atuncea te vii arăta că cu mâna altuia șerpele din bortă să scoți ai vrut și pre mine clește împotriva jeratecului m-ai făcut".

Hulpea dintăiaș dată cu blăstămi și cu giurământuri pre Ciacal dintr-acestea prepusuri a scoate începu (că giurământurile între muritori pentru altă nu s-au scornit fără numai, supt numele marelui Dumnedzău, demonul mai pre lesne 37 meșterșugurile sale să-și lucredze) (că unde iaste inima/ curată, nici întâi giurământul, nici pre urmă vicleșugul sau călcarea giurământului încape). Hulpea, dară, începătura voroavii într-acesta chip făcu: „Iubite priiatine, nu cu divă îți pară pentru căci dziș că cinstea Corbului pentru frica Vulturului păzască (căci lucrurile între muritori nu atâtea să isprăvăsc ce le pofteste voia, ca câte să lucreadză ce le dă mâna și vremea). Pentru care lucru nu numai a Corbului și a Vultu[ru]lui, ce de multe ori și a Cucosuului voie caut, și după îndământarea vremii cinste și închinăciune a-i da pociu, după vânt întorcând vetrelele (că nebun corăbiiar s-ar socoti a fi acela carile pândzele împotriva vântului a deschide ar îndrăzni). Inșă adevărit trebuie să fii că cu tot neamul pășirilor dragoste adevărată a avea nu pociu (și unde dragostea adevărată nu iaste, acolea, acolea!) cinstea iaste de frică; și unde cinstea să face de frică, acolea îndemâna vremii să ciarcă și să aștiaptă, în carea nici frică să-i mai fie, nici cinstea carea de frică îi da de bună voie în ocară să i-o întoarcă). Că pentru acesta lucru întâi din fire plecare, apoi de la părinți blăstămăre am luat, ca nici-odănoară cătră cineva de tot inima să nu-m deșchidz (că cu 38 anevoie un gând în doă inimi a să ascunde poate, pre ca/rile una, și mai nici una, de-abii, și mai nici de abii, îl poate stăpâni) și cu vreo pasire prieteșug adevărat să nu leg, fără numai cu Vulturul și Corbul, pentru adese hrana împreună, oarece chivernisală politicească să fac. Iară amintrilea oricând

cu vreo primejdie simtomatecă penele li-ar cădea, sau de vremea schimbării tuleielor puterea aripilor și a zburării li-ar scădea, fără nici un prepus adevărit să fiu în poruncia, precum acestora, oricât de macră și de vânjoasă carnea li-ar fi, decât stârvul împuțit tot mai dulce iaste. Aceasta, dară, a ști și să cade, o, iubite frățioare. Că precum să dzice din bătrâni un cuvânt și precum și noi cești mai tineri acmu cu simțirile li-am dovedit (că de multe ori clonțul Corbului și a Vulturului ochiul Vulpei s-au vădzut scobind). De vreme ce pășirile acestea din fire nu numai dobitoacelor, ce și pășirilor, nu numai tuturor dihaniilor pre picioare îmblătoare, ce și lighioilor pre pânțece țărâtoare și nu numai tuturor viilor, ce încă și tuturor morșilor nepriiatini de cap sint (că cine numai al său bine și fericire ciarcă, a tuturor răul și bezcisnicia pofteste), și precum de single fierbinte, așe de stârvurile împuțite totdeauna însătate și nesăturare sint. Așjderea,/ nici între vitioan și gras vreo 39 deosăbire sau alegere fac, nici între mare și mică bucata sau înghițitura mai de sațiu sau mai de nesațiu a fi socotesc (căci lacomul, și sătul, flămând iaste; și lăcomia nici în hotarale gheometricești să oprește, nici de exțentrurile astrologhicești să covârșește, nici caută materia și forma filosofască, nici cunoaște deosăbirea și alcătuirea loghicească, nici în ritorică tropul îndestul *imi* au ascultat, nici în grammaticești graiul fără chip și cuvântul *agiunge* au învățat. Ce, precum se vede, nu ncinică, ce didascală alhimistilor iaste, căroră nici adânc fundul mării, nici nestrăbătută a pământului grosime, nici pre supt rădăcinele munților și stâncilor a metaliilor șuvăite vine, nici nici ☉ depărtarea locului, nici primejdiia marșului, nici nevoia agiunsului și așeși nici iuțimea și arsura focului de la acel din fanrazie născut și din crieri prefăcut aur îi poate opri). De care lucru singur poți socoti, o, priiatine, de iaste cu puțință lacomul a cuiva într-adevăr dragostea să păzască și vreodănoară a altuia folosul și precopsala să poftască. Într-acesta chip

Vulturul și Corbul fiind și într-această rea diathesis aflându-să, cum cineva în lume atâta de fără crieri s-ar afla, ca nu/ numai 40 pofta spre săvârșirea răului să le facă, ce măcar așeși din gând spre aceasta să gândiască (că cel ce spre rău cu lucrul agiutorește și cel ce fapta rea cu gândul o priimește și o învoiaște totuna sint). Așe dară, iubita mea, în toate împotrivicile fortunei nedespărțită soție, din toate prepusul ieșind, curata mea cătră tine inimă, precum iaste, cunoaște (precum Hulpea mai mult în șuvăiți decât în fugă nedejduiaște, așe inima vicliană mai mult acoperit decât aiave grăiaște) și spre rădicarea a cădzutei cinstei a tot niamul dobitoacelor și jigăniilor, pre cât poți în lucru și în cuvânt, te nevoiaște (că toată slava și lauda numelui cea mai de frunte iaste, când cineva cu ostenințele carile pentru moșia sa sudorile ș-au vărsat și pentru neamul său toate primejdii în samă n-au băgat). Iară eu cu curată inimă mă giuruiesc că în toate agiutoare și împreună lucrătoare și ce iaste capul lucrului spre toate primejdii priimitoare și sufferitoare vor fi".

Săracul Ciacalul, măcar că și el de viclian iaste lă[u]dat, însă cu bucațea dulce a Vulpii înghiți și undița otrăvii amară (căci precum decât dreptul să poate afla altul și mai drept, așe și decât 4 viclianul iaste altul și mai viclian). Și așe el înșe/lându-să și de la Vulpe ce va grăi foarte bine învățându-să, în mijlocul teatrului cu mare îndrăzneală ieși și înaintea tuturor gloatelor cuvinte ca acestea făcu:

„Vidra, niam cu prepus, cuvânt fără prepus au grăit și sfat adevărat prietinesc au sfătuit (ce unde urechile adevărului sint astupate, acolea toate hrizmurile să par basne). însă fietecarele dintre noi, cu cea stângă numai, iară nu și cu cea dreaptă ureche ascultându-1, nu numai cât că cuvântul nu ș-au întărit, ce încă mare grămadă de ură asupra ș-au grămadit (că mare scârșnetul roatelor astupă voroavă căraușilor) și în loc ce mul temi tă pentru dezvălire adevărului i ș-ar fi cădzut, nu numai din țară-și s-au

izgonit, ce încă și din izvodul neamului său s-au lipsit, și aceasta nu dintr-altă pricină, precum mi să pare, au purces, fără numai din vechea și rānceda pizmăluire. Iară încăși, oricum ar fi, atâta cunosc, că toată cu folos voroavă Vidrii și ei în stricare, și altora spre mai mare neascultare și neaședzare s-au făcut (că vântul vivorât sau aerul tare clătuit, tocmit și frumos viersul muzicai alcătuit de la cât de ascuțitele la audzire urechi abătându-1, neaudzit îl face). Și iarăși (ca mai aproape de țenchiul voroavei mele să mă/ lipăse) obiceiuită iaste minciuna, haina adevărului 42 a fura, cu carea, îmbrăcându-să și împodobindu-să, să vede că hrizmurile lui Apolon Pithianul dă și în triposul cel neclătuit stăruiță și aședzată a fi să pare. Dar lin suflând austrul adevărului și într-o parte dând poalele hainei adevărului, grozavă golicuina minciunii descoperindu-să să arată (că din trii picioare a scăuiașului minciunii, unul scoțindu-să, în vicleșug rădzimatul fără greș pohârindu-să, cu bună samă cu capul în gios să dă). în care scăuiaș și silioghizniul dumisale Corbului spre dovada și întemeierea vredniciei Strutoamilii întemeiat și alcătuit a fi să vede. însă lucrul după socoteala adevărului cu multul într-alt chip să are. Hirișia dară a lucrurilor de la câțiva, în câteva chipuri să hotărește. Iară cea niai adevărată și mai ghegeneralis iaste aceasta. Hirișia să cuvine totului, fietecăruia și pururea. Deci cea mai deplin, cea niai adevărată și cea mai ghegeneralis hirișia pășirii iaste a zbura. Căci toate pășirile și fietecare pasire și pururea au putere a zbura, și nu atâta pre pasire penele și oatul o face pasire și dintr-alte dihăni o deosăbește, pre cât o face și o deosăbește/ zburatul, căci aniintrilea și șerpele să oaă, dară pasire nu iaste. De cîia pășirile toate după hirișia lor cea mai chiară, numele niamului ș-au agonisit, de unde ellinește **Τηριβον** p̄tinon, evreiaște *iv^l hof, arăpește tair, latinește volatilis - *volatilis* — să chiamă, carile în limba noastră s-ar dzice zburătoare. Aceasta, dară, hirișă hirișia pasir[il]or fiind, de carea Strutoamilă lipsindu-să

(precum alegerea tuturor priimește), iată că Strutocamilă hirișă pasire a să nunii și a fi nu poate. Că amintrilea, Strutocamilă de-ar fi adevărată pasire, adevărata a pășirilor hirișie i sar cuvini, - adecă tot struțul, ca toată pășirea și pururea să poată zbură. Aceasta, dară, lipsindu-i, iată, dară, că pasire nu iaste. In cea sistatichi diafora hirișiiia lucrului locul cel mai de sus poate ținea după deosăbire, precum cele cinci glasuri a lui Porfirie poftesc, adecă niamul a fi dihanie, chipul pasire, deosăbirea zburătoare, hirișiiia piuitoare, tâmplarea în pasire iarăși supt hirișie să cuprindă, că pășirea ver ar piui, ver n-ar piui, ființa pășirii nu să strică. Deci, precum am și mai dzis, hirișiiia
 4 cea mai mare în cea stărui/toare deosăbire fiind, carea în Strutocamilă cercându-să și neaflându-să, iată, dară, că pasire a fi nu poate. Că precum a omului dintr-alte niamuri de dobitoace deosăbirea îi iaste socoteala și hirișiiia râsul, așe în pasire să socotește zburatul și piuitul, și de s-ar da în lucrurile firii vreun dobitoc cu pene, cu patru picioare, ce numai dreapta socoteală deplin ca omul să aibă, acela dobitoc adevărat om ar fi. Așijderea împotrivă, de s-ar afla un dobitoc în două picioare, cu cap și nas și cu toată alaltă forma omului, numai să aibă aripi și să zboare, iară socoteala și râsul să-i lipsască, adevărat dobitocul acela pasire, iară nu om ar fi. De care lucru aiavea iaste că la fietece dihanie deosăbirea și hirișiiia i să socotește, iar alaltă formă a chipului nicicum, măcar pasire cu patru picioare, măcar dobitoc cu două aripi, măcar cu mâni cu cinci degete, cu unghi și fără păr, și fără pene, și fără socotală, acestea toate nicicum hirișă deosăbirea pot stărui că, veri mantile omului ar fi la moimâță, veri obrazul moimâții la arap, moimâța în deosăbirea dobitocului, fără socoteală, socotelii uimitoare, iară arapul/ în deosăbirea dobitocului cu socoteală rămâne și pururea iaste. Acum dară ce mai multă dovadă din socoteala loghiciască trebuie, și ce mai înainte proasta mea socoteală un picior din triposul lui Apolon a scoate silește, și

cea mai de folos o protasin din siloghizniul dumisale Corbului în barbara alcătuit a trage să nevoiaște (căci experiența și ispita lucrului mai adevărată poate fi decât toată socoteala minții, și argumenturile arătării de față mai tari sint decât toate chitețele). Că au nu Vidra, sāraca, toată dovada ispitii cum să cade ne prezentuiaște? De vreme ce ea toate hirișiiile a dobitocului în patru picioare având și căci numai une tâmplari (carile precum nici fac, așe nici strică ființa) mai de-asupra i-au vinit, adecă și cu văzduhul și cu apa în locul văzduhului a să sluji firea au agiutorit-o, pentru adaogerea, iară nu pentru scăderea puterilor firii din catalogul jigăniilor ați lepădat-o. Au doară de s-ar afla vreuna dintre noi în para focului nebetejită, ca salamandra, a viețui să poată, pentru căci de la fire cu această putere dăruită ar fi, eu dzic că și pe accia, pentru mai multe vrednicile firii sale/ din monarhiia noastră ați izgoni-o. Care
 46 lucru de l-ați face, mă credeți, fraților, că prost l-ați socoti (că cine-i mai cu multe vrednicii, veri din fire, veri din ostenința, împodobit, acela mai mare cinstre trebuie să aibă și mai tare de la toți să să iubască să cade). De care lucru drept și cu cale socotesc a fi ca poftei adevărului, iară nu glasului Corbului, ascultători să fim. Așe dară, aiavea iaste că precum pofta adevărului, așe încheierea voroavei mele aceasta va să fie, adecă, că de vreme ce Vidra, pentru pricinele carile s-au pomenit, cu sfatul tuturor s-au ales ca din tabla amânduror monarhiilor să sa radză, așe și numele Strutocamilei, precum dintr-a în patru picioare îmblătorelor, așe dintr-a cu aripi zburătoarelor dihanii izvod să să știargă. Dintr-a celor de pre stihiiia pământului izvod să să șteargă, dzic, căci pene are și să oaă. Iară dintr-a celor din stihiiia văzduhului, căci nu zburătoare, ce pedestră iaste. Iară amintrilea, de va cineva împotriva firii și în pizma adevărului socoti (căci voia slobodă obiciuită iaste mai
 niu.lt spre rău și împotriva adevărului, decât spre bine și spre plăcerea adevărului puterea sa a-și arăta) și pre Strutocamilă

47 în/ monarhiia și în partea sa a o trage s-ar nevoi, același nu mai puțin pe Vidră între dobitoace a o numi ar trebui. Pre Strutocamilă, dară, lipsa slujbelor firii dintre pasiri afară o scoate, iară dintre dobitoace toate hirișiile o gonesc, pre carea noi, pedestrele, așeși măcar vreodănaoară nici am numit-o, nici am pomenit-o, nici între noi cumva a încăpea am gândit-o. Și așe de va fi și a voastră socoteală, precum a adevărului poștește orânduiala, ea nici pre pământ, nici în văzduh, nici în apă și nici în foc, și așeși nici undeva loc de traiu a avea va putea, ce doară în al cincilea stihie lăcaș de-și va dobândi (că obiciuită iaste fortuna, pre cel ce multe haine poștește a cerca și de cele ale sale a-1 dezbrăca)".

Aceste ale Ciacalului cu îndrăznieală cuvinte și socotele de argumenturi nebiruite, nu numai cât urechile tuturor împlură, ce încă și inimile de dânsăle ca cu o ascuțită lance li să împunsără și ce să răspundă cu toții în îngăimare sta, și despre ce parte a cuvântului întâi s-ar apuca să miera. Tărima argumenturilor îi spăria. Îndrăzneala voroavei îi îmblăznia și ce iaste mai cu greu, neștiința lucrului și a adevărului așeși de

48 tot din/ țircălamul minții îi izgoni ia (că pre cât lumina soarelui a lucra poate în organele vădzătoare, pre atâta agiutorește mai denainte știința în mintea aduimăcătoare). Așe ei, tușind, scuișând, și cuvintele prin limbi-și învăluind, Lupul (carile nu proastă între toate jiganiile să numia) cuvinte cioplite și supt pilde oarecum acoperite, însă tocmă la țenchiul adevărului dusă și nemerite, într-acesta chip a grăi începu: „(De multe ori împărații să văd preste vrerea lor a proroci, căci sufletele lor, oarecum de mărimele și greuimele lucrurilor, mai de multe ori și mai adese atingându-să și preste simțirea lor să par a prognoștici.) A carii păreri aive acmu să făcu dovada. De vreme ce dintăiaș dată chiar amândoi dzisără (de veți pomeni pricina ce să scornisă pentru mică și de nemică jigăniuța ce să chiamă Iliac) și amândoi în gura mare spusără (că din pricinele

mici, mari gâlceve să scomesc și țințariul să face armăsariu). Au nu, dară, pentru aceasta mai denainte să ferii și acestea pre carile noi acmu cu ochii trupului de față le privin, pre acele ei, încă **pană** a nu fi, cu ochii sufletului le oglindia? Noi, dară, atuncea cuvântul lor în puțin socotind, acmu să vede că de/ capul viperii ei cu socoteala ferindu-ne, noi cu nesocoteala în 49 coada scorpii am cădzut - neferindu-ne (însă pre cât semnele cuvintelor împungătoare, chipul inimii pizmuitoare au arătat). La arătare s-au făcut că nu spre aședzarea gâlcevii proaspete, ce spre obrinteala pizmei împuțite, și cuvintele, și lucrurile s-au început, carile ranelor trupului monarhiilor nu tămăduire, ce burzuluire aduc (că precum otrava cumplită stomahul otrăvind tot trupul putredește, așe pizma veche spre izbândă a aduce, tot statul monarhii răzsipește) (și precum un mădulariu cu netămăduită boală pătimind, pri-ncet, pri-ncet, tot trupului moarte pricinește, așe în toată publica, cu rău gând și cu pizmă asupra altora îmblând, cu vreme toată monarhiia cu capul în gios prăvălește). întâi fost-au trebuit pre cei ce aducători și pricinitori gâlcevii ar fi fost, fără nici o zăbavă dintre mijlocul nostru să-i fim scos, și, pană a nu pătrunde gâlciava aceasta mimile și sufletele tuturor, să fim ales ce-i de scădere și de folos (că precum cineva, pentru mântuința a tot trupul și pentru paza ieșii, fier, foc, și tăierea a unui sau și a doaa mădulare ardere, tăiare, și de tot/ de la sine lepădarea, măcar că cu mari chinuri 50 Și dureri, însă suffere și priimește, așe și în statul publicai, unul nestătătoriu și de răscoale și gâlceve scornitoriu să socotește, carile ca un rău și beteag mădtariu din trupul monarhii curmat și tăiat a fi să cade). Că ce folos noaă și ei Viidra cu sfatul fără vreme au adus? Și ce treabă au avut Bătlanul cu atâtea cuvinte inima Vidrii a amări și a dosedi? Pre Breb la mărturie cine l-au chemat? Și cine cu ce treabă l-au ascultat? Numele

¹ Cp. Cicero, *Laelius* VII, 23.

Strutocamilei, siliohizniul Corbului, împotriva voroavă Ciacalului la propozitul adunării aceștia ce folos au adus? Vânătoarea arapilor, fuga Căprioarii și primejdiia Strutocamilei la acesta sinod ce amestec au avut? Ce adevărul iaste acesta (că zavistiia iaste jiganie cu multe capete și cu toatele înghit pizma și deodată borâsc gâlciava și vrajbă). Căci Bâtlanul socotind că Vidra prin gârle vânatul peștelui îi împuțineadză, i s-au părut
 1) că i să va deșerta vreodată gușea de putregiune de pește și marile de viermi de putregiune (căci lăcomiia Bâtlanului lumii iaste vestită). Brebul așij/derea iaste jiganie, care, puterea organelor născătoare pierdzindu-și, în firea și îndrăpnicia hadâmbilor cade, carile vreunui de duh purtătoriu, pre câți soarele încăldzește, priiatin adevărat să-i fie, sau binele să-i poftiască nici s-au vădzut, nici s-au audzit (că năcazul lipsii la unul scornește zavistiia prisoselii la altul). Și așe mărturiia lui asupra Vidrii de păcura zavistiui neimată și neîntinată să să socotească nu să poate (că mai lesne iaste cineva o mie de ani în fântânele catranului să lucrezde și cu catran să nu să pice, decât un ceas zavistnicul cu cela căruia zavistuiaste voroavă să facă și cuvânt pizmos din gură-i să nu-i iasă). Au doară căci odănoară un blănariu în meșterșug isteț, pre altul în conoștință prostatecu, au amăgit și în loc de piiale de breb i-au vândut blană de Vidră? Au numai spicul părului și floarea piei[i] amânduror asămânându-să, pre Vidră precum odănoară Breb să fie fost o dovedește? Ba mă credeți, că de s-au amăgit ochii prostatecului, nici Vidra, nice piialea Vidrii ființa sa ș-au schimbat. Că firea în lucruri nu în celea ce-și răduce, ce în celea ce iaste să socotește (că tâmplările precum vin, așe să și duc, de/asupra ipochimenului, nicicum ființa-i stricând), ce toate acestea altă nu fac, fără numai (din zavistie împoncișere, din împoncișere nădușală și asupreală, din asupreală gânduri de șuvăială și cuvinte de răzsuflare să scornesc), precum Bâtlanul asupra Vidrii cu Brebul în pâra și mărturie s-au împreunat.

Ciacalul și Căprioara partea Vidrii fiind, siliohizniul Corbului au răzșipit și mii de mii de ocări împotriva Strutocamilei au scornit. Aceasta iarășile mai mult prin mijlocul gloatelor de să va tăvăli, sau ea, sau alta în locul ei, de năcaz împingându-să, asupra alțiia, altă ceva mai mult și mai de ocară poate să gârâiască. Și așe în roată gânciava(i) întorcându-să, o clătire nestătută și neobosită între toți să va scorni.

Și de ciia urmadză între împărați nu numai pentru Liliac scântele împotrivirii a scântia, ce încă și pentru Fiii și Inorog părjolul mâinii și pojarul izbândii a să așia. Care lucru, numele adunării fericite în porecla răzșipei nefericite, fără greș va muta. Așjderea că lucruri mici ca acestea, iată că și spre mari gâlceve *fit* cresc, și de să vor cumva putea aședza, încă vreun sămn de ne/dejde ca acela pană acmu nu să arată. Dară de va agiunge giudecata cineva între doi monarhi a căuta și inimile a doi împărați a împăca, oare cum aceasta la săvârșit a aduce va putea? Și cine în mijlocul lor a întră va îndrăzni? (Că mai greu nu iaste de giudecat decât pâra între doi priiatini, ales împărați fiind, a căuta, căci cineva între doi nepriiatini pâra alegând, pre unul priiatin poate să facă, iară dintre doi priiatini unul să face așeși de tot nepriiatin). (Că din fire moritorii așe sint tocmiți, nu numai în războai și nu numai în gâlceve și așeși nici în glume. Și jocuri a să birui de la altul priimăsc.) Apoi din gura Ciacalului cineva poate a vrăji că, precum socotesc, gura numai era a lui, iară duhurile pană într-atăta îndrăznitoare și cuvintele ase la inimă lovi toare a altuia sint, carile toate ca grosimea fuiului ce iaste, mare vâpaie pre urmă a izbucni arătătoare sint".

Aceasta Vulpea audzind, tare în ascunsul științii sale să hnpunsă și, pentru ca nu mai în mult voroavă Lupului să să 5. trăgănedze, cu scurtă voroavă cuvintele într-altă parte sili a le abate (insă firea rotdeauna pre meșter/șug biruiaște, și din plinirea inimii cuvântul și fără veste izbucnește). într-acesta chip și Vulpea făcu, că în loc ce gândia spre potolirea

cuvintelor să grăiască, cu iarbă pucioasă focul vru să potoliască și cu iască scânteia silii să înădușască, și într-acesta chip cu mare glas cuvântul din gură, ca piatra din praștie, își slobodzi (că cuvântul slobodzit mai iute decât fierul împănat să duce; și piatra în fundul mării aruncată, precum vreodată tot a mai ieși tot să nedejduiasse, iară cuvântul grăit, precum va fi puțință a să dezgrăi, toată nedejdea lipsește). „Și oare cine, dzisă, vreodănoară au dzis că glasul Corbului iaste spre chedzi bun? Carile măcar silloghizniul lui Aristotel, măcar sofisticul lui... ar avea în gură? Și cu atâta de acmu înainte grăiască și altul, de vreme ce eu nu din cap, ce din coadă, nu denainte, ce dinapoi încheierea silloghizmului fac. Adecă (mai pre lesne iaste soarele răzsărit radzele luminii de pre fața pământului a-și opri, decât adevărul în veci cu minciuna a să coperi)".

Toate zburătoarele să tulburară și de dulce otrava Hulpii tare să ameziară. Căci bine cunoscură/ că toată puterea silloghizmului Corbului să curma și apărarea carea spre partea monarhii sale făcea în deșert ieșii. Pre lângă a Vulpei de cuvânt împunsătură, toată a Lupului uitară învățatură.

Iară în monarhiia păsirilor era o pasire carea să chiamă Cucunos. Aceasta iaste din fire cu socoteala înaltă, cuvântul vreodată gios să-i rămâie nu priimește, însă multe grăiaște, dară puțin isprăvește. La mânie iute, la foame nesăturată iaste. Dzac că vițelul întreg de-abia îi iaste de gustarea dimineții. Iară la ospățul prânzului cu taurul și cu cămila nu să satură. Despre partea stomahului așe, iară despre partea sufletului cu multul mai mult nesățios și nesăturat iaste. Prin olaturile ei altă jiganie nu numai cât a nu viețui, ce nici a trece fără primejdie poate (că mai pre lesne socotesc și mai fără primejdie cineva călătorie pre lângă vârtopile zmeilor și bârlogurile leilor a face să poată, decât prin hotarale aceluia a trece, carile pururea de

° Cp. Horatius, *Epistulae* I, 18, 71.

foamea lăcomiilor să chinuiaște). Aceasta pasire, dară, cu mare mânie, mai mult din stomahul tulburat decât/ din rostul fără sfat, într-acesta chip cuvintele deodată cu balele își stropiia: „Fi s-ar cădzut, o, priiatinilor, Lupul pildele sale ciobanului să le vândză și Vulpea prisăcariului bătrân ciumiliturile să-și arete. Iară de iaste glasul Corbului spre sămn rău luat, cine va fi acela carile să nu poată cunoaște (că când unuia veste rea de la cineva îi vine, aceeași veste, altuia, altul de bună îi o duce), ce fie glasul Corbului rea veste în urechile Lupului, Ciacalului, sau macara și singur Leului. Inșă sint alte urechi carile cu dragoste priiniindu-1, cu dulce în cămara inimii sale îl ascund. Iarăși și amintrilea, că deși peste tot, și tuturor glasul Corbului iaste neplăcut, avem între noi Coțofana, căriia din limbă-i fericire și din gură-i bună vestire îi cură. Dară și cu aceasta ce să isprăvește? Pană când dară, o, păsirilor, în glogozala în zădar vă îngăimați și statul vrednicii voastre în samă nu băgați? Pană când vor urla, vor lătra și vor scânci jiganiile și dobitoacele acestea, carile pururea supt umbra noastră îmbla și ochii noștri totdeauna în spinarea lor privase? Pană când, ce firea / 56 singură arată, voi aceasta nu cunoașteți vreodată? Că din fire așe iaste orânduit, ca tot dobitocul și toată jiganiia în patru picioare cu capul spre pământ plecată să îmbeie, și toată pășirea prin aer zburând și pe deasupra lor trecând, uneori cu umbra să le ocrotească, iară alteori cu unghile și cu pintinii să le lovască (că pururea și mai totdeauna pre stârvul dobitocului pășirea să pune; iară de penele sau tuleiele păsirii rar dobitoc să îniacă). De care lucru, socotesc că cinstea și vrednicia monarhii noastre puțin de la ai săi socotindu-să, spre deschiderea gurii a jigăniei ca acestea pricină s-au dat. Deci guri ca acestea nu cu silloghizmuri loghicești, ce cu porunci împărătești sint să să astupe. Precum marele nostru împărat și nebiruitul monarh, Vulturul, sămnul biruinții Corbului au dat, Corbul dară și epitropul Vulturului, așe va, așe poruncește, așe să să facă.

Cu a ceștia sentenție putere și eu acmu sprijenindu-mă, cuvânt și sfat ales dau. Vidra dintr-amândoaă monarhiile afară 57 să fie. Strutocamilă ori în care izvod îi va plăcea,/ într-aceia să scrie. Strutocamilii după chipul ce din fire are și din ocrotirea Corbului cea tare, între alalte dihanii și cornul cel de putere să i să dea, căci partea Corbului clironomia Vulturului are. Iară cine acestora împotrivă ar gândi, ar grăi sau ar face, pedeapsa moarte groznică să-i fie. Acesta iaste cuvântul Corbului și bună plăcerea Vulturului (că când grăiesc preoții lui Apolon de la Delfis, atuncea tac tote vrăjile de la Memfis".

Atuncea toate pășirile și dihaniile zburătoare socotind că nici cuvânt împotrivă, nici socoteală de asemenea Coconozului să va mai putea afla, cu toatele într-o gură: „Facă-să, facă-să, și voia și porunca împăratului și epitropului pliniască-să"! strigară. Însă precum să dzice dzicătoarea (că răspunderea moale frânge mâni, și trestia înduplecată de vivor nu să frânge) (așijderea, potolindu-să mâniia, cuvântul cel moale, tare și vârtos a fi să arată, și, trecând vivorul, trestia iară la locul său rămâne dreaptă.) într-acesta chip smerit chipul jigăniuții 58 (carile să chiamă povăța/ Leului și aduimăcătoriu vânatului îi iaste) și moale glasul lui, precum dârdze cuvintele Cucunozultii într-altă parte abātu, așe cu prea supțire meșterșug toată învăluiala desfăcu și Strutocamilă cine și ce iaste singură pre sine să să vadiască îndemnă (că mai de credzut iaste un cuvânt de mărturisire a gurii hirișe, decât o mie de mărturii a altora srraine). Aceasta jigăniuță într-acesta chip scurte, dară cu vârtute cuvintele sale începu: „Singura a mea a trupului slăbiciune și micșurare a sufletului suppus și a voii legate arătătoare iaste (că obiciuții sint muritorii cu înălțimea statul, cu frâmșete trupului și cu ghizdăviia feții, ca cu un lucru prea mare de la fire dăruit a să lăuda și încă mai mult între alții nu numai arcoasă sprâncenele-și a-și rădica, ce și sfaturile preste

* Cp. *Pildele lui Solomon*, 15, 1.

cuvință a-și da și socoteala preste măsură a-și rădica). Așijderea, împotrivă iaste de socotit (că în cei mai mulți mărimea și greuimea trupului sămnel micșori mei sufletului și iușurimei minții iaste). Și iarășile, cine în lume, aceasta dovedit nu-și va avea (că vrednicia sufletului nu de pe frâmșetea trupului să măsură. Căci nebunul la chip frumos/ și trupului grea 59 pedeapsă și numele la mare ocară ș-au scos. Iară înțeleptul grozav și ghibbos, nici au gândit vreodată, nici au făcut lucru fără folos). Deci precum eu cea mai mică și cea mai de nemică între toate jiganiile să fiu aiavea iaste, de care lucru mie nu cuvânt între voi a grăi, ce nici împins de flegmă a tuși macara nu mi s-ar cădea. Însă de vreme ce voia și porunca a marilor împărați au fost ca în adunarea de obște și sfaturile de obște să fie, cu a lor poruncă sprijenindu-mă, suppunerea trupului în slobodzeniia sufletului acmu îmi întorc (că spre închisoarea și legarea trupului un lanțuh și o vartă destule sint. Iară spre strânsoarea sufletului și spre opreala voii slobode, nici mii de mii de lanțuje, nici dzăci de mii de închisori pot ceva face). De care lucru într-acesta chip dzic (că unde pravila în silă și în tărie, iară nu în bună socotială și dreptate să sprijenește, acolo nici o ascultare a suppușilor trebuitoare nu iaste). O, cinstiților și dintr-îmbe părțile vestiților senatori, ce poate fi această între voi din toate părțile neaședzată, iară altă dată mai mult decât să cade simață voroavă?/ (Nime în lume atâta de ascuțit la 60 minte și iute la giudecată a afla să poate, carile în toată alegerea negreșit și nesmintit să fie) și (macara că aspru lucru iaste pentru cele șie cunoscute dreaptă giudecată a face, cu cât mai vârtos cu greu și, așeși peste puțința a toată firea va fi, pentru cele șie niai denainte nicicum știute sau cunoscute, de bune sau de rele, de vrednice sau blăstămate, deosăbire a face). Că după a mea socoteala dzic (că mai pre lesne iaste cuiva fără organul ochiului și fără lumina soarelui între alb și între negru a deosăbi, decât fără cunoștința lucrului de vrednic sau de nevrednic a-1 alege). Într-acesta chip poate fi să fie și sentenția carea dumnealui

Cucunozul spre vrednicia Strutocamilii au lăsat. De care lucru dzic (că nime mai mult a altuia decât al său giudecătoriu și nime mai mult pre altul decât pre sine a să cunoaște poate, când spurcata lipsește filafție). De unde urmadză mai cu cuviință a fi de toată voroavă dezmațată părăsindu-vă, pre Strutocamilă de față să chemați și pre dânsa pentru sine ce dzice și ce socotește să o întrebați. Și orice răspuns ar da, pre acela în ciurul
61 alegenii/ cu dreapta bunei socotele să-1 zbateți și așe atuncea pre lesne deosăbirea între grăunțe și între pleve a face viți putea".

La acesta sfăt nu numai cât Coconozul nu avu împotrivă ceva a răspunde, ce încă și tuturor gloatelor foarte plăcut fu, și toate capetele mari și deșerte, celui mic și plin să plecară (că sfatul carile poate da săracul învățat și înțelept, toți împărații nebuni și neispitiți nu-1 pot nemeri). (Că știința înțelepciunii nu în scaunele trufașe și înalte, ce în capetele plecate și învățate lăcuiaște). Și așe, Strutocamilă în mijlocul teatrului chemară, căriia întrebarea pentru sine înainte-i pusără: „Și ce? și cine iaste?” o întrebară. Iară Strutocamilă răspunsă, dzicând: „Eu sint un lucru mare și voi să fiu și mai mare, căci aceasta chipul îm vrăjește. De vreme ce tuturor celor ce mă privase, mierare și ciudesă aduc. In palaturile împăraților de pururea mă aflu. Puterea stomahului atâta îmi iaste de vârtoasă, cât și pre fier, și pre foc a amistui poate. Acestea vrednicii la mine aflându-să, au nu toate laudele Cucunozului și sămăluirile Corbului mi să
62 cuvîn? Așijderea agiuto/rind priința și ocroteala Vulturului, de m-ași putea în aer înălța decât toate zburătoarele, așeși și decăt Vulturul, mai arătoasă ași fi”.

Toate dihaniile, la răspunsul ei, râsul cu hohot își clătiră, numai Corbul și Cucunozul sromahul își tulburară. Deci unii de mânie și de năcaz pre nări pufniia, alții de rușinea în inimă ascunsă pre obraz să aprindea, iară alții cu batgiocură în laude și cu mascara în pofală o lua (că cu cât știința rea într-ascunsul inimii năcăjește, cu atâta la ivala tuturor ieșind, rușinea în față îl pedepsește). Iară unul dintre gloate (din ciata dobitoacelor

poate), glas ca acesta rădică: „O, priiatini și frați, la aceasta adunare împreunați! Dumneaci Strutocamilă, precum în părțile de gios (și poate fi sau supt, sau aproape supt brâul ars), să naște și trăiaște, tuturor știut iaste. In capul ai căriia soarele lucru împotrivă au lucrat. Că de s-ar fi născut în părțile crivățului și să fie trăit în părțile austrului, căldura soarelui umedzală crierilor i-ar fi mai uscat, și așe tidva capului spre îndesarea crierilor și cuprinderea înțelegerii o ar fi silit. Ce ea poate fi din fire capul uscat având, în carile de au/ și fost vreo
63 umedzală firească, arșița soarelui și căldura austrului porii picii] și încheieturile osului tidvei mai mult decât au trebuit i-au deschis. Și așe, puterea căldurii cu puțină umedzală și a crierilor materie pre o parte îi scotea, iară pre altă parte, în locul crierilor, vântul sau aerul clătît întră și și lăcaș vecinie în căpătină-i își afla (căci precum fără prepus știți că în fire loc ceva deșert a să da nu să poate) și așe din vântul strâns, vânt sloboade (că cineva ce nu are, a da nu poate). Însă oricum ar fi, prostimei ei iertăciune a să da să cade, de vreme ce poate fi că categoriile loghicăi n-au citit și în cărțile științii nu s-au zăbăvit (că celor ce multe lumânări în citeala cărților topesc, ochii trupului la vedere să tâmpăsc. Iară celora ce niciodată pre slove au căutat, niacar că viderea ochilor mai ascuțită s-au păzit, însă neștiința în întunerecul și în tartarul necunoștinții i-au vârat). Iar amintrilea de ar fi fost, după categoria ce o ați întreat, după accia ar fi și răspuns. Ce acmu ea la întrebarea ceinții, dă răspunderea cătimii și feldeinții. Așijderea voi o întrebați ce iaste, iară ea vă răspunde cât iaste și în ce feliu iaste (că răspunderea când nu să dă după/ întrebare, puțin deosăbește
64 din voroavă mutului cu a surdului). Și iarăși voi o întrebați ce dzice pentru sine, iară ea vă răspunde ce cere, poștește și pune în sine. De care lucru socotesc urechile, de grețoasă cuvintele ei, cu alt chip să vă curățiti (că pre cât greu bucatele vârtoasă stomahului slab aduc, pre atâta nesufferire aduce și cuvântul

nealcătuit la urechea bine ascultătoare). Adecă, întâi, de iaste cu putință, așezi de tot și întrebarea voastră și răspunderea ei de tot să să curme (că sufletul înțelept pre cât gura cuvinte rele a nu grăi, pre atâta și urechile voroave fără folos a nu audzi își oprește). Iară aceasta de nu iaste cu putință, ași sfătui ca nu după a voastră cunoștință, ce după a ei prostime și neștiință să o întrebați, nici ce și cine iaste, căci bine știți (că tot capul și sfârșitul filosofii iaste cineva pre sine ce iaste a să cunoaște)^ ce cum o chiamă o întrebați și de-și va ști numele, precum oarece sămn de cunoștință să fie având iaste nedejde, de nu mai multă, încaileă cât fietecare dulău numele de pe sunetul glasului își simpte. Iară de nici a numelui hiriș însămnaarea în fantazie nu va fi păzit, așezi de tot nedejde curmați, precum de la cel 65 neștiu/toriu știință a vâna viți putea (căci vânătoriu științii socoteala, iară măiestriile simțirea iaste)".

Așe dară, după socoteala și sfatul acestui înțelept și anonim sfetnic, „Cum te chemi?” pe Strutocamilă întrebară. Iară ea răspunsă: „Eu pe mine niciodată nu mă chem (au în locul numelui grammatica n-ați citit, unde arată că *mă* în locul numelui *eu*, de căderea chemătoare să lipsește?) Ce alții pre mine, «o, dumneata!» mă chiamă". Iarăși o întrebară: „Dară numele îți iaste o, au pe alt nume te chiamă?” Iară ea răspunsă: „Când strigă cătră mine cineva, atuncea audzu, precum și pe voi, acmu când m-ați chemat, v-am audzit. Deci acmu, vă rog, spuneți-mi, ce m-ați chemat?”

Cu toții deodată cunoscură (că nu în chipul arătos, nici în dobitocul căpăținos, ce în capul pedepsit, și cu multe nevoi domirit crierii cei mulți sălășluiesc). In care chip și tâmpă mintea săracăi Strutocamilii să arătă. De care lucru mai mult a o cerceta și în zădar cuvintele a-și lepăda să părăsiră și acmu cu a tuturor tăcerea mai mai a Corbului silloghizm și a

⁵ Inscripție pe frontonul templului din Delphi, principiul filosofic al lui Socrate.

Cucunozului sentenție să mărturisii (căci tăcerea multă la răspunderea de treabă, în locul mărturisirii să ține).⁶

Insă iarăși/ Căprioara de Aravia apucând voroavă a clăti, 66 cel adevărat nume ce va să dzică la ivală îi scoasă. Aceasta dară într-acesta chip grăi: „De iaste toată pofta adunărilor pentru numele jigăniiei aceștiia a să înștiința, pre cât în proasta mea știință să află, a spune nu mă voi lenevi (că pre cât iaste de cu greu și de scădere cineva de știință sărac a fi, cu atâta de urăcios lucru iaste, cineva știința despre cei poftitori a-și ascunde). Precum amânduror cea mai multă lăcuire în năsipurile Aravii să ne fie și mai denainte s-au pomenit. Cu care pricină socotesc că fietecării dobitoc numele mai chiar și mai hiriș să-1 știe lăcutorii carii sint de același loc cu acel dobitoc, de unde urmadză ca limba arăpască mai chiară hirișiiia numelui jigăniiei aceștiia să fie numit. In limba, dară, arăpască macara că numele ei în patrudzăci și una de feluri să numește, insă cel mai hiriș, Și precum proștilor așe învățaților mai obiciuit iaste ... uștiurmurg, carile sarachenii îl talmăcesc ... devecuși. De la arapi să vede că elinii cu talmăcirea s-au îndatorit, de unde îi dzic *axpov5oxdjLT]Xog*, adecă Struț-cămilă. Iară când am talmăci hiriș numele/ de pre sunarea limbii arăpești i-am dzice: 67 Cămilă-pasire".

Atuncea hirișul nume a prostului dobitoc dacă învățară, dziseră: „Pentru numele lui acmu bine foarte ni-am înștiințat, insă oare cine s-ar afla, în lexicoanele etimologhicești, ca încă și mai dintr-adânc și mai curat numele ei să ne tâlcuiască?”

Deci unii dzicea: „Moimâța Liviii, căci iaste mai uimitoare niinții". Așii dzicea: „Coșcodanul Tharsisului vechiu (care acmu să dzice America), căci în instrumentul muzicai poate cântece alcătuite a cânta". Iară alții dzisără: „Ba nici acestea ceva nu vor isprăvi. Că măcar că socoteala oarecum aceasta a înțelege li-ar

⁶ Cp. Cicero, *In Catilinam* VIII, 21.

agiuje, însă limba spre închipuirea cuvântului nu le agiuje. De care lucru, socotim că o jiganie ce poate învăța gramatica și organele limbii, schimbarea și sunarea silavelor a alcătui pot (că multe agiuje mintea ascuțită, carile limba făicavă și slabă a le vorovi nu poate). Ca aceasta dară socotim că numai Papagaia iaste, carea mai chiar cuvintele dobitocului sămăluitoriu a urma poate".

Hulpea macara că ceva la gloate a grăi ca o înțeleaptă tare postia și în ceva împunsă a fi să nu să arete, vartos să ferii (că 68 a toată/ mulțimea, veri de cinste, veri proastă ar fi, voroavele înțeleptul a le asculta, de nu folos, dară nici pagubă va avea. Iară cuvântul a grăi, macara cătră cel prea ispitit, fără primejdiia plăcerii sau neplăcerii, de-abiia iaste de nedejduit). Inșă atunca pre toți așeși de tot de la hotarul științii depărtați vădzindu-i, nici frâul gurii a mai sprijeni, nici lăcata tăcerii nedescuiată a feri putu: „Și așe, vede-să, o, priiatinilor, dzisă, că depărtarea locurilor și lipsa lucrurilor, carile într-acel loc măcar că multe, iară aiurea prea puține aflându-să, și audzirea lor minunată și vederea ciudată li să pare. De care lucru Papagaia, căci vine de la locuri departe, toți a o audzi și a o privi poftesc. Inșă la vrednicia ei, de nu întrece Coțofana de Evropa, iară precum agiuje, nime nu va putea tăgădui, ce căci precum papagaiele acolo prin izbelește, așe acestea aicea prin târvește multe să află. Pentr-aceia Coțofana aicea atâta cinste și laudă nu i să face (că saturarea ochilor iaste ca și greața stomahului, că precum stomahul destul încărcat, bucatele măcar fie și cu aromate, nu cu mirosul acel frumos poftă, ce greață ũ aduce, 69 așe și ochiul de privală săturat, albul vede negru/ și frumosul grozav). Iară mi să pare că la Livii mai în mare cinste să află coțofanele decât în Evropa papagaiele și mai scumpă poate fi o mătă vânătoare decât o moimătă giucătoare (că pofta în lume cu lucrurile împreună și inimile stăpânind, cestuia ieftin, iară celuia scump nume au pus) (că așe iaste din fire tocmit, un lucru cu cât mai de la mulți să pofteste, cu atâta mai de la mulți

lipsește). însă cât spre trebuința a aceștii adeverință, precum mi să pare nu pasire gramatica, ce jiganie *filosoafă* trebuie, că nu etimologhiia numelui, ce ființa lucrului trebuie tâlcuită, când cineva de acel lucru a să înștiința pofteste. Că în numele acesta doară de iaste vreo ascunsă ieroglific (precum la eghiptiiani numele filului însămnează chipul împăratului), iară cât iaste despre etimologhie, fietecine o poate pricepe, că din struț pasire și din cămilă dobitoc iaste alcătuit".

Accasta de la Hulpe cu *toții* audzi nd și precum adevărul așe iaste înțelegând (că la mintea spre înțelegere gătată mai tare pătrunde cuvântul adevărului, decât prin moale grosimea trupului ascuțită simcea fierului), dzisără: „Dară cine între noi poate fi acela carile mai mult sufletul în filoso/ fie să-și fie 70 crescut și după pravile ei trupul să-și fie scădzut? (Că cu anevioie iaste cineva trupul în toate pre larg și de sațiu să-și hrăniască și sufletul de poftele trupești nebetejit să-și păzască) (că precum în hrana slobodă trupul să îngroasă și să îngrășă, așe de post trupul vitionindu-să, sufletul să suptie și să învârtoasă) (căci foamea la trup moarte firească, iară la suflet viață ceriască aduce.) Și cine iaste acela carile mai într-adânc lucrurile firești și ființele trupești să fie pătruns?"

La carea unii dzicea că Moimătă aceasta va putea isprăvi. Carea răspunsă precum mai mult în filosofia *obiccinică* decât m cea fizică s-au zăbăvit și mai mult de pravilele obiceiilor decât de ființa lucrurilor poate giudeca. Alții dzicea că poate Privighitoarea aceasta săvârși, căci în cuvânt vreodată a să osteni nu știe. Ce mai cu de-adins lucrul *cerând*, o aflară că măcar că în limbă lată și la voroavă neincetată iaste, însă ce, și pentru ce, așe mult ritorisește nici ea nu poate știe (că voroavă lungă Și tot aceia, de multe ori poftorită, de ar fi cât de dulce și de frumoasă, pană mai pre urmă să arată grețoasă și sățioasă).

Iară mai pre/ urmă cu toții dzisără că precum Vulpea au / fost aflătoarea sfatului, așe iarăși ea va fi săvârșitoarea faptului. La carea Vulpea răspunsă: „Firea așe de înțelepțește pre la toți

darurile sale s-au îndămânat, cât pre unii în cuvânt, iară pre alții în lucru, pre unii în poruncă, iară pre alții în ascultare, pre unii în stăpânire, iară pre alții în supunere vrednici, putincioși și sufferitori i-au arătat. Așijderea, unii în grammatice, iară alții în poetică, unii în logică, iară alții în ritorică, unii în cea ițhică, iară alții în cea fizică filosofie mai isteți, și unii într-ună, iar alții într-altă învățătură și meștersug mai vestiți și mai fericiți, după a firii orânduiala au ieșit (că ce unul Dumnădzău dăruiaște și orânduiaște, toată lumea nici a lua, nici a clăti poate). De care lucru umilita mea prostime (poată fi din năstavul firii spre aceasta orânduită) mai mult în cele cinci glasuri a lui Porfirie și dzece categorii a lui Aristotel zăbăvindu-să, cu cheia meștersugului meștersugurilor (căci logicăi acest titul a-i da 72 m-am obiciuit) ușile a deschide și lăcățile/ a descuia pociu; iar mai înluntrurile cămărilor firii nici a intra și mai nici a căuta pociu (că împărăția firii precum are domni, senatori, deregători și orânduitori, așe are și plugari, și morari, și portari, și chelari). De care lucru socotesc, precum am și mai dzis, că nu diialectic, ce filosof la aceasta slujbă trebuiaște, că a diialectecului socoteală iaste numai forma silloghizmului să fie după canoanele logicăi, fie-i macara materia, pentru carea silloghizniul face, și necunoscută. De care lucru și eu mai mult fința socotelii sau a chitelii decât a lucrului pociu cunoaște".

Și așe și Vulpea, diialectică, iară nu filosofă să află. Vulpea, macara că de ar fi îndrăznit, lucrul acesta singură la cap a-1 scoate ar fi putut (însă precum adese a face diialecticii s-au obiciuit, adecă la vreme de strămtoare cu strofe și cu sofismate, precum și oștenii, când cu mâna și cu sabiia a birui nu pot, cu mihanii și stratagemate să slujăsc). Însă cu cleștele cărbunele din cuptoriu și cu mâna altuia șerpele din bortă gândi să scoată (precum și mai denainte prin limba și gura Ciacalului/ 73 cuvintele își tunase și duhurile își fulgerasă). Vulpea, dară, într-acesta chip și socotială își orândui, și cuvintele își

înformui: „Inima mea, o, priiatinilor, spre cea cât de grea poruncă și aspră slujbă a monarhiilor noastre pururea gata și bucuroasă au fost și iaste, și încă pană la cel mai de pre urmă abur a fi și silesc, și nedejduiesc (că cine n-au învățat nevoia a trage pentru toți, acela nici fericirea va sufferi împreună cu toți). Însă cine ce are și cât are, atâta poate da și arăta. Eu, dară de săvârșirea lucrului acestuia precum vrednică nu sint și mă cunosc, și mă mărturisesc. Iară precum pre cel vrednic să vă arăt încă nu mă tăgăduiesc, pre carile, de să va tăgădui (căci obiciuiți sint cei adevărați vrednici vrednicile sale de privală ochilor și lauda gurilor a-și ascunde) (ce precum focul în piatra mai vârtoasă și în fierul mai îndesat ascuns fiind, dintr-aceleași și mai tare lovindu-să scânteiază, așe și sufletul plin de vrednicie pre cât mai mult să acopere, pre atâta mai tare să descopere). De vrednic a-1 dovedi, vrednică sint, pre carile rugându-1 (căci sufletul filosof asupreală nu are/ de vreme ce 74 toată asupreală sufferind, precum să i să facă asupreală nu sunte), și întrebându-1, după a sa filosofie, ce va fi adevărul va grăi". „Dară cine iaste acela de carile dzici?" întrebând-o, ea răspunsă: „Adevărat între toate jiganiile nu numai bun și adevărat filosof, ce încă și ispitit, iscusit anatomic, Lupul iaste. Căci Ș* în mari, și în mici, și bolnave și sănătoase jigăni, adese Meștersugu și-au ispitit, atâta cât în toată lumea măcar un dobitoc, pociu dzice, că nu să va afla, al căruia mănuntăi vreedată de iuți și ascuțite bricile lui să nu fie fost despicate".

Așe dară, după învățătura Vulpii, pre Lup de față chemară si de iaste filosofii întrebară. Iară Lupul răspunsă: „Eu de la cineva filosofii ia n-am învățat; și ce poate fi întrebară aceasta?" Ei dzisără: „Vulpea ne spuse precum în tine filosofăsc suflet și vrednice duhuri să află, de care lucru socotim că toată hirișia Strutocamilei a ne arăta și tot adevărul a ne învăța, de vii vrea, vii putea". Iară Lupul răspunsă: „Vulpea măcar că acmu sau de sula zavistii împunsă, sau de vicleșugul și răutatea firii sale

împinsă, și preste simțirea ei adevărul atinge (că zavistnicul și
75 viclianul numai atuncea grăiaște adevărul când sau zavistiia/
descoperindu-i-să, spre rău nu sporește, sau vicleșugul cu un
cuvânt a adevărului acoperind, spre mai mare rău pre altă dată
îl oprește). Iară adevărul iaste acesta (că nici lângă cuibul
șoiomului porumbul puii să-și scoată, nici orbul celui cu ochi
să să facă povață, că nici porumbul îi va videa vreodată
zburători, nici cel cu ochi își va videa pașii drept îmblători).
Că într-această dată în lume undeva, ceva sau la cineva
adeverință și adevăr, nici vădz, nici a-1 videa și a-1 mărturisi,
fără primejdie a fi, poate (că unde răcnește Leul nu mai urle
Lupul și unde piuiaște Vulturul nu mai giamă hulubul. Că nici
glasului(!) celuia să aude, nici gemutul cestuia, pană mai pre
urmă fără lacrimi de singe va putea fi). Și cu atâta voroavă
încheindu-mi, pentru această întrebare voi asculta și altă dată".

Cu acestea Lupul tăcând, Vulpea, măcar că nu în puțin
frica Lupului avea, însă zavistiia veche spre răutăți noăă ne-
părăsît o împingea. De care lucru, cu înțeleapta-și zavistie,
socotiia că cu casa ei împreună și coliba vecinului să să aprindză,
mul tu-și folosește; și nu doară că socoteala spre lauda Lupului
îi era, ce numai doară că mult într-însul vrednicii descoperind,
despre cei goli de dânsule, **pană** în cea de-apoi vreo ură asupra
76 i-ar aduce. (Că nărocul/ așe vrednicilor pizmuind să vede, că
cu cât sint mai sufferitori furtunelor, cu atâta mult valurile să
le îndesască, și pre cât lucruri vrednice de laudă ar face și ar
arăta, pre atâta în ura și urgiia nevrednicilor să cadă. Care lucru
fortuna spre mai mare rușinarea celor nevrednici, precum îl face
socotesc, de vreme ce ei pre cât mai mult îi urăsc, pre atâta pre
sine să hulesc, și vrednicii pre cât mai mult să înădușesc, pre
atâta în bunătați să mai întăresc. Nu într-alt chip, ce ca cum
cu cât mai tare cremenea cu oșlul ai lovi, cu atâta mai iuți și

⁷ Cp. Horatius, *Epistulae* I, 18, 84.

mai luminoasă scânteii sloboade). într-acesta chip, dară,
Vulpea spre înalgiiosul Lupului cu toată osirdiia nevoindu-să
(căci firea ei binele cuiva a nu pofti obiciuită iaste), încă mai
aavea și mai cu obraznică îndrăzneală, tare, strigă în gura mare:
„Eu, o, priiatinilor, cea ce spre vrednicia Lupului voiu să
grăiesc nici pizma mă împinge (care în inima mea nu numai
căci vreodată nu s-au sălășluit, ce așeși nici un cias n-au
găzdăluit), nici vicleșugul sau nevoia mă încinge, ce pentru tot
folosul cel de obște silind, dzis-am și dzic, și nepărăsît voiu
dzice, că Lupul precum iaste adevărat filosof, așe și spre
isprăvirea trebei aceștiia harnic iaste, precum dovedele și
argumenturile pre carile ac/muși-acmuși înaintea tuturor 77
pûindu-le, tot adevărul lucrului vor mărturisi. Ce întâiași dată
aceasta a ști vi să cade: că eu, ticăloasa, priița și agiutorința
Corbului, pentru mari și multe darurile Vulturului voiu și
poflesc. Că de multe ori rămășița fărămușelor misii Vulturului
copii din fâlcile foamei și **ăxoXuSuje**; a morții ni-au mântuit.
Iară Lupul, pentru căci pre sine singur a să chivernisi și viața
din primejdiia foamei a-și sprijeni știind, cu binele altora, nici
ciarcă nici poftește să să îndămânedze. Căci în scoală lui
Dioch enis și în filosofia ce-i dzic cănească s-au învățat. A căroro
sentenție iaste acela lucru de la cineva să ciară, pre carile altul
nici îl poate da, nici de la sine îl poate lua. Căci odănoară un
nupărat mare întrebând pre Dioghenis ce poftește să-i
dăruiască, i-au răspuns să-i dea ce nu-i poate lua, adecă să să
dea într-o parte din lumina soarelui și să nu-i facă umbră,
°prind radzele deasupra urciorului în carile ședea. Ce pentru
obiceile filosofilor acestora și pentru pravilele filosofii lor, mai
Mult a dzice părăsindu-ne, la cuvântul nostru să ne întoarcem.
Argumenturile, dară, și dovedele spre a Lupului de înțelept și
de filosof încredințare îm sint acestea"/

ISTORIIA IEROGLIFICĂ

PARTEA A DOA

„Intăiași dată, socotiți, o, fraților, și aminte luați cuvintele carile mai denainte înaintea tuturor gloatelor au făcut. Că au nu el în proimiul voroavii sale dzicea, precum inima împăraților din mulțimea lucrurilor și a științelor, carile în publică-li și în curte-li să tâmplă, mai ades decât al altora câteodată prognostice(ți) făc? și cum din/ putregiunea peștelui în mașele 79 Bâtlanului viermii să nasc? și Brebul părțile bărbătești pierdzindu-și, în zavistie cade și pizmă vecinică nu numai asupra bărbaților, ce și a muierilor ține. Asupra muierilor, căci el cu dânsa pofta și tragerea firii a-și împreuna nu poate, iară asupra bărbatului, căci aceasta a face din plineala firii poate (că totdeauna orbul asupra ochilor, și șchiopul asupra picioarelor, Și surdul asupra audzului, și hadâmbul asupra întregului obidă are). Așijderea, precum nu numai spicul părului și asămănarea vâpselii pre Vidră vreodată Breb să fie fost o dovedește? (Căci tâmplarea vine și să duce fără stricarea suppusului?) și alalte ale lui cuvinte toate de viți sta pre amănuntul și cum să cade să le socotiți, au nu toate hi rișe de adevărat fizic filosofii arată? (Căci toată filosofia fizăciască asupra trupului fresc și în știința lucrurilor fînțâști să sprijenește). Apoi acmu, când îl întrebați de iaste filosof, nici vooă v-au după poftă răspuns, dar nici pre sine despre aceasta de tot s-au ascuns, ce cu un frumos și iscusit

chip nici lauda asupra ș-au prii mit (că cel ce cu tot sufletul
80 aiavea în față își lauda poftește, nici o deosă/bire nu are de la
cela carile prin gurile tuturor pre drept să hulește), nici precum
eu adevărul și ce iaste am grăit au tăgăduit. Acestea, dară, Lupul
în față și de curând v-au grăit. Dară să vă aduc o istorie a lui
carea mai de mult au făcut, carea pre cât iaste de adevărată, pre
atâta iaste și de minunată. Și precum vrednică iaste a să asculta,
mi să pare că cu toții o viți lăuda (căci istoricul adevărat, - adecă
carile istoriia adevărat precum s-au avut istorisește — lauda
împreună cu făcătorii împărțește, căci cela au ostenit lucrul
a săvârși, iar cesta au nevoit în veci a să pomeni și încă mai mult
pre scriitorii, decât pre făcătorii minimelor, fericiți și lăudați
a numi voiu îndrăzni. Căci după armele și faptele iroilor,
condeiele istoricilor, de nu s-ar fi pre alb clătuit, încă de demult
și lauda numelui lor deodată cu oasele țărna o ar fi acoperit.
Și așa, accia au fost a lucrurilor făcători, împreună și muritori,
iară ceștea numelui au fost înnoitori și în veci stăruitori).

Povestea dară într-acesta chip să are: Odănoară era un om
sărac, carile într-o păduriță, supt o colibiță era lăcutoriu.
81 Acesta, mai mult de zece găini, 2 cucoși, / doi miei și un dulău,
altă ceva după sufletul său nu avea. Deci dulăul atâta era de bun
păzitorii! și atâta de tare în gjur împregiurul casii străjuitoriu,
cât nici frundă de vânt să să clătiască și el asupra sunetului să
nu năvrăpască cu puțință nu era (că mai bunu-i și mai de
nedede iaste dulăul deșteptat, decât străjeriul în somnorat sau
cu vinul îngropat). Dulăul așa pre dinaintea casii pururea să
afla, iară găinele în podul colibii să culca; mieiu noaptea
dinaintea ușii în undiță; iară omul ostenit și obosit dacă viniia
de la lucru, în colibiță spre odihnă să aședza. Ce cât au fost
despre partea mea, măcar că, precum să dzice dzicătoarea, nici
o piatră neclătuită n-am lăsat. Inșă nu numai de vrăjmășia
dulăului, cât de gardul denafară nu m-am putut lipi, nu numai
cât la găini în pod nu m-am putut sui, ce așeși nici pre acolea

pre aproape de fricos glasul lui nici a mă opri, nici a mă odihni
am putut. Și așa, ori cu câte meșterșuguri am ispitit și cu cât
mai cu dor dulce carnea găinușilor am pofțit, nicum pofții
și izbândii inimii nu m-am învrednicit (căci norocul așa de
aspru cu muritorii șuguiăște, cât, de multe ori, ceia ce și cu
ochii li-ar înghiți, nici cu/ nasul nu-i lasă a le miroși). Iar odată 82
mi să tâmplă cu Lupul a mă împreuna, căruia traiul omului
și vrăjmășia dulăului a-i povesti mă luaii și precum în multe
nopti fără somn și cu stomahul deșert împreună și cu mare
groază a primejdii vieții pregiur colibița săracului în deșert în
preajma găinilor am cutreierat. Cătră acestea, precum și doi
miei are îi pomeni iu, de carea el audzind, îndată sculându-să,
unde iaste coliba cu miei cum mai curând să mergem tare mă
îndemna; căruia eu în răspuns, că într-aceia parte de loc a merge,
pană nu va înșara, de frica dulăului primejdii vieții în prepuiu.
Deci trebuie să aibă îngăduință, îi dziș, pană soarele va
scăpata, și atunci, la pomenitul loc îl voiu duce. Cu mare peire
spre îngăduință a-l pleca putuiu, și încă și cetatea mărăciunilor
lângă mine avam (căci lăcomiia, de iaste în saturare nesaturată,
cu cât în foame mai nesățioasă va fi). De vreme ce bine îl
cunoșteam că dulciața a fragedii cărnioarei mielului în
fantazie mai tare foamea lacomi i, și în stomah locomiia foamei
nii vartos clătindu-i, mă temem, perii miei în lână să nu-i
întorcă și carnea mea în oină să/ nu o prefacă (căci filosofii 83
obiciuți sint cu socotială aerul în apă și apa în aer a întoarce,
niacără că lucrul socotelii n-ar răspunde). Deci sosind cea mie
pentru frica, iară Lupului pentru foamea mult dorita și
așteptata sară, amândoi împreună purceasăm; și în prejma
locului apropiindu-ne, de departe casa omului cu degetul îi
arătaiu. Atuncea Lupul, cu chipuri fdofofești și țărămonii
politicești înainte adulmăcând purciasă. Ce dulăul nici
chipurilor cucerite, nice nici cuciriturilor lingușite să uită, ce
îndată toată pădurea de lătrături și de brehături împlu, așa cât

nu numai codrii să răzsuna, nu numai cât omul din greu somn să scula, ce încă și pre micii în scutece învâliți copilași spăimânta și-i deștepta. Deci omul, de pre așe tare lătrăturile dulăului, precum o jiganie rea la miei să fie vinit pricepu. Carile în grabă afară ieșind și încă mai tare pre dulău asmuțind și îmbărbătând, atâta cât căută Lupului a da dos (că de multe ori fuga fortuna biruinții și biruința primejdii fugăi aduce). Iară după ce cani fugi Lupul, cât ar fi socotit că de supt aduimăcarea dulăului a fi ieșit, socoti că firea dulăului de la Lup nici simțate filosofești, 84 nici cuciruri politicești/ priimește, și așe, cu puterea și cu vârtutea înainte a merge și cu vitejia lucrul a isprăvi din inimă aliasă (că de multe ori cei împietroșeați la socoteală cu blândețea mai tare să simețesc. Iară apoi vădzând sila și nevoia, ca varga de căldură, încotro își iaste voia să îndoiesc). Așe Lupul, această socoteală la inimă puind, iarăși spre dulău să înturna ca norocul monomahii să ispitească. Dulăul, îndată ce venirea Lupului simți (căci grijivul pururea triaz și deșteptat iaste), iarăși cu buciunele, dobele și trâmbișile cele mai denainte, încă la gardul cel dinafară în timpinare îi ieși. Spre carile Lupul, vitejește rapizindu-să, el macara cum dos nu dede, ce de războiu vitejește și de luptă bărbătește să apucă. Câtăva vreme norocul biruinții în cumpăna îndoinții sta, până când Lupul nedejdea îndelungată a fi simți, și așe Lupul, de vârtutea firească părăsi ndu-să, la puterea meșterșugiască alergă (căci de multe ori ce iaste scădzut în fire, meșterșugiu cum să cade plinește); că măcar că nu pană într-atâta Lupul era biruit, ce să făcea că așeși de tot iaste biruit (că adese s-au vădzut mai cu norocire izbândeale a vini, când cu supunerii și cu dosiri asupra nepriiatinului să purcede, decât/ când cu dobe și cu surle alaiurile șicuind, pentru biruință în mare numărul oștilor sale cineva să încrede). Lupul așe, într-acea dată, ca cum de tot biruit ar fi fost, tare înapoi fugia și cu fuga semințile meșterșugului sămăna, carile a doa noapte viptul copt și deplin le era a da. Lupul așe

cani trist, pentru lipsa putinții, iară dulăul de tot vesel pentru părerea biruinții, cineși la locul său să înturnară. Iară când făclia cea de aur în sfeșnicul de diiamant și lumina cea de obște în casele și mesele tuturor să pune, Lupul și altă soție își cercă, și pre altul ca sine află căruia lucrul și fapta, carea într-aceea noapte s-au lucrat, și nenorocit norocul ce i s-au tâmplat, pre amănuntul povesti (căci a tot tiranul una și accia iaste socoteala, ca ori cu ce mijloc ar putea streinele ale sale a face, și când tâmplarea nu răspunde poștei, celea ce n-au dobândit i să pare că cu mare nenorocire de la sine li-au pierdut). Așisderea vitejia dulăului adăogând, dzicea că nu iaste dulău ca acela carile de la un lup numai să să biruiască, ce doară numai de la doi izbânda asupra-i să să nedejduiască (că a firii orânduiala iaste doi deopotrivă pre unul deopotrivă să biruiască, iară meșterșugiu face ca această axiomă de multe ori să nu să adeverească). Așe dară/ ei înde ei tocmindu-să și însoțindu-să, încă din bârlog 86 mieluceii săracului om împărția.

Deci, după ce părintele planetelor și ochiul lumii radzele supt ippoghei își sloboade și lumina supt pământ își ascunde, când ochiul păzitoriului să închide și a furului ca a șoarecelui să deschide (că toată fapta grozavă și ocărăta precum cu întunerecul să acopere și să ascunde socotește, măcar că și noapte ☽ are lumina sa, precum și pădurile urechi și hudițoși păreții de piatră și adâncă peșterea de vârtoapă la vicere ascuțiți ochi au), lupii împreună spre locul știut să coborâră. Deci unul cu inciată călcare și cu furească îmblare, pre pânțele fijrișindu-să, supt gardul dinafară bine aproape să lipi, și acolea ca mortul să trânti. Acesta așe alcătuindu-să și mulcomiș la pământ ascundzindu-să, celalalt cât ce putea ciriteiele scutura și cu picioarele uscatele frundze troșșind, stropșind, le suna. încă și un feliu de scânciitură ca acela da, cât dulăul deșteptat să să stârnească, iară omului adormit simțirea audzului să nu lovască. Ce nu multă a frundzelor/ sunare și a pădurii 87

răzsunare la ascuțită și deșteptată simțirea dulăului pururea străjuitoriu trebuia, și nici scâncitura Lupul a poftori apucă, când dulăul îndată, și totdeodată denaintea ușii sculându-să, asupra Lupului ce viniia sări (îndrăznirea luând din sara trecută) (căci pușini sint carii tâmplările în vreme schimbătoare a fi știu, însă prea pușini să află carii cu norocul de ieri astăzi să nu îndârjască). (Căci mai cu credință iaste cuiva trupul fără vas oceanului a-și crede, decât norocul norocul © **pană** în al doilea ciaz, adevărit și nemutat a-și ținea.) Lupul, dară, nicicum vinirea și apropierea dulăului neașteptând, făcându-să că grijea de ieri și primejdiia trecută-l-au înțelepțit (că într-adevăr, cât despre partea mea iaste, în mare îndoiență mă aflu, oare învățăturile la școală învățate, au ispitile în mâni luate, și primejdiile în cap purtate, pre cineva mai păzit și mai socotit a face să poată), îndată-și fugăi să dede și încă cu frumos meșterșug picioarele prin rugi își încurca și câteodată și preste cap își da. Dulăul atuncea încă mai mare îndrăzneală, precum pre tâlhariul la mână/ va băga și în groapa morții de viu îl va astruca, luând (că pre cât pieptul nepriiatinului siială, pre atâta dosul lui îndrăzneală aduce), fără de nici o pază, vârtos și de aproape îl întirria, atât cât și peste prilazul gardului după dânsul sărind, cu mare nedejde de biruință îl gonii. Lupul dară, cel ce fugiia, socotind că acmu dulăul de tovarășul său cel suppus va fi trecut, îndată înapoi să învărtiji, și față la față nepriiatinului dede. Iară Lupul cel supt gard ascuns, simțind că acmu dulăul preste gard au sărit, de năprasnă denapoi a-l goni să luă. Dulăul, săracul, de nepriiatinul din dos nicicum știre având, cu Lupul din față vrăjmășește să lupta. Dară în vreme ce cu cel din față tare să apucă, atuncea și celalalt în spate i să încarcă (pentru-accia dzic unii că cei cu socoteală denainte au ochi privitori, iară din dos socotitori și lucrurile înainte mărgătoare trebuie oglindă să fie celor denapoi următoare). Deci lupii într-acesta chip pre dulău la mijloc luând, și fuga înapoi îi astupară, și vârtutea în

clipală, ca cu un brici părul, fără de nici o milă îi curmară, și bucăți, bucățele tirănește (sau/ mai adevărat să grăiesc), cu 89 tirăniia să slujia lupește, îl spinticară și ciolanele în toate părțile îi împrăștiară. Mântuindu-să furii de stăjeriu, ce pot lucra a povesti nu trebuie, căci fietecine aceasta poate pricepe. Căci omul, ticălosul, întâi lătratul dulăului audzind, apoi îndată și lină tăcerea urmând, socoti că de au și fost vreo jiganie rea, dulăul au gonit-o și așe iarăși somnului s-au lăsat și odihnii cu totul s-au dat. Atuncea lupii fără de nici o grijă, foarte pre lesne preste gard sărind, și în ocolul cel mai dinlăuntru întrând, fietecarele mielul său luă și veseli de a nepriiatinului biruire, dar încă mai veseli de a foamei potolire, cineși la ale sale să dusă".

Cu toții această poveste de la Vulpe audzind, dzisără: „Adevărat dară, o, priiatină Vulpe, că cu mare filosofie Lupul viața sa își chivernisește și cu multă înțelepciune hrana își agonisește".

Iară Vtdpea iarăși apucă a mai dzice: „Ce de aceasta vă minunați, o, iubitorilor miei frați? Căci eu și altă înțelepciune în capul Lupului am vădzut, pre carea, dacă o voi povesti, precum pre aceasta cu multul covârșește, singuri o viți mărturisi/ și 90 macara că istoriia în chip de basnă s-ar părea și de-abia să o poată cineva crede până cu ochii nu ar videa, însă atâta cinstea coadii mele nebetejită cereștii să o păzască, precum că ce cu ochii am privit, accia cu gura vă povestesc.

Odănoară era un boiar carile avea câtăva herghelie de iape. Avea la iape și un hergheligi, carile pre cât era de bun păzitoriu, pre atâta era la vin tare băutoriu. În iape era și un armăsariu prea frumos, *cerile* cu cât era la chip de iscusit, încă mai mult era cu vitejești duhuri împodobit. Căci atâta de tare nu numai al său, ce și a celorlalți armăsari cârduri păziia, cât hergheligiul din toate vredniciile numai cu bețiia îl întrecea (că mai vrednic să poate numi un dobitoc, carile slujbele firii sale

păzește, decât un om carile cele pre mână-i credzute cum să cade nu le otcârmuiaște). De care lucru jiganiia rea nicicum în herghelie să năvrăpască, au macara să să lipască nu putea. Căci armăsariul, coada pre spinare rădicându-și și urechile înainte buărându-și, și tare nechedzind, și rânchedzind, toată hergheliia nepărăsit ocolia, și pre Lup, cum îl videa, îndată, fără nici o frică, asupra-i să răpedziia și de multe ori mai **pană** la moarte cu picioarele îl stropși ia./ Aceasta herghelegiul de câteva ori la armăsariu vădzind, și toată nedejdea în bună paza armăsariului lăsind, pre dobitoc cât pre sine a fi socoti, și pre sine mai rău decât dobitocul a să face priimi; și așe, fără nice o grijă, mai de multe ori, de drojdiile vinului amețit, de pre cal să răsturna, decât de strajea nopții obosit spre dormire și odihnă să culca. Deci armăsariul și hergheliigul într-acesta chip se avea. Acmu să vedeși și Lupul ce face. Intăiași dată cunoștea când hergheliigul de bat răsturnat și când triaz de somn culcat era. Căci avea Lupul un loc înalt, în vârful unui dial însămnat, de unde în toate dzilele oglindia încotro hergheliia **imbla** și dincotro hergheliigul bat sau triaz vine. Că oricând hergheliigul bat să culca, niciodată gâlciava în herghelie a lipsi nu să tâmpla, și nicicum armăsariul de vrăjmaș războiul Lupului nu scăpa. Care lucru hergheliigul cunoscându-1, de multe ori într-adins triaz fiind, ca batul de pre cal cu capul în gios să răsturna, și ca doară Lupul după obicei la armăsariu ar alerga, câte cinci și șese ciasuri de la pământ nu să rădica, ce în zădar. Iară amintrilea, bat fiind, oricând să deștepta de pe forăitul iapelor, spaima mândzilor și sudorile carile de pre/ armăsariu ca șirlaiele curea, precum iarăși bătaie și războiu cu Lupul să fie avut cunoștea. Deci odată așeși de tot în mormântul drojdiilor îngropat și în savoanele vinului tare înfășurat și legat fiind, Lupul îndată la herghelie și la armăsariului monomanie sosi.

Lupul dară de departe prin iarbă șipurindu-să și pre pânțete târându-să, ca doară armăsariul nu l-ar simți, spre herghelie să trăgea. Ce în deșert. Căci armăsariul (precum ochiul păzii

totdeauna deschis avea) cât de cii și apropiarea Lupului simți și fără nici o zăbavă asupra-i să răpedzi. Că acmu așe cu Lupul să deprinsese, cât nicicum în samă îl băga (că deprinderea din toate dzile nu numai pre oameni la minte îi coace, ce și pre dobitoace mai omenite și mai cunoscătoare le întoarce). Lupul în războiu pre cât putea de copitele armăsariului tare să păziia, dară și cu meșterșug, ca doară de bot l-ar putea apuca în toate chipurile să siliia, carea **pană** mai pre urmă o și făcu (că nemică în lume așe de cu greu între muritori nu să află, căruia nepărăsita nevoie mijlocul și modul lesnirii vreodată să nu-i nemerească⁹). Că armăsariul, oarecum mai mult decât pravilele vitejii poftesc, asupra Lupului/ cu picioarele denainte ⁹³ ca să-1 stropșască și cu copitele osul capului în crieri să-i prăbușască. Lupul cu iute fereală lovitura în deșert îi scoasă, și vrăjmaș colții prin nări pătrundzind, dinte cu dinte își împreună și falcă cu falcă își încleșta (că precum la viteji îndrăzneala cu socoteală vrednicie, așe, fără socoteală fiind, nebuie iaste și să numește). Iară armăsariului inimii viteze durere pintini dându-i (că durerea în grabă mare vârtute duhurilor și deznedejduirea mare vitejie inimilor aduce), așe ca cum preste simțirea sa ar fi fost (că întâmplările de năprasnă ui tăi purced făpturile, de cie urmadă simțirile și gândurile). Așe de cu mare siială capul în sus ș-au rădicat, cât pre Lup mai sus decât sine l-au aruncat, apoi așe de sus, atâta de tare în pământ l-au bușit, cât ca o căldare crăpată, de foame deșert coșul Lupului cu sunet au zvânănit. Lupul întâi vădzind dară acmu și pricepând a armăsariului mai nebiruită vârtute, socoti că de-1 va mai rădica o dată așe, și de-1 va mai trânti și de a doa oară într-acesta chip, nici picioarele îl vor mai ținea, nice vreun os sănătos și nezdobit îi va rămânea (căci ispita o dată făcută a înțelepților, iară de multe ori/ poftorită a ⁹ nebunilor dascăl iaste) (că cine cu sorbirea dintăi preste

⁹ C.p. Vergilius, *Georgiene* I, 145.

știință să arde, în lingura de pre urmă de da-ori și de trii ori a sufla i să cade). Și așe, Lupul de botul armăsariului lăsindu-să, puțințeluș într-o parte să dede. Herghelegiul de aceasta nicicum macara simțire luând, căci cu mlădițele viței și cu cărciaiele mlădițelor tare era cezluit (că de multe ori ce nu biruiaște omul, biruiaște pomul, și împărați, carii toată lumea în robii sa au adus, pre aceeași, amintrilea nebiruiți fiind, vinul în robii sa i-au răpit și beția cu mâna muierii i-au biruit. Și pre cât ea întâi lăudați, pre atâta mai pre urmă s-au ocărât). Așe, Lupul, după aspru războiul acesta oarecum în sinul întristării capul slobodzindu-și, spre chipurile meșterșuguriilor chiteala își aruncă și, singur cu sine vorovindu-să, într-acesta chip să socoti, dzicând: - Eu acmu de atâtea dzile flămând și de-atâtea nopți de privighere obosit fiind, oarecum vârtutea mi-au scădzut; așijderea, în mată de atâtea vreme cevași macara nepuind și stomahul după a sa fire fără hrană a fi neputând, în locul hrăniî singur singele său a amistui s-au nevoit — de unde aiave urmadză 95 cã și duhurile să-m fie lipsit și mare iușurime trupului de vitionime să-m fie vinit. / (Căci foamea în toate dzile muritori a fi ne învață și iaste o boală carea nedespărțit tovarăș tuturor părților trupului și pururea să află de față.) Că de-ași fi fost (dzicea Lupul) în statul puterii mele, armăsariul așe tare nu m-ar fi purtat, și de n-ași fi fost de vitiqan așe de iușor, atâta de sus nu m-ar fi rădicat (acmu dară ce lipsește în fire pre cât poate meșterșuguî să pliniască trebuie). Și așe Lupul socotindu-să, la un mal să dusă și cu toată pofta țărna, ca cum came de cărlănaș ar fi, înghiția, și cu atâta lut să îndupacă, cât ca cum ar fi un sac, peste tot tare și de greu să îndesă (că din fire Lupul, ca și lacumul, acesta dar are, ca când mult să mănânce poftește, întâi mațele, apoi stomahul își plinește, căci carnea nemistuită la mață a o trimete poate și apoi, oricând îi iaste voia, o horește și afară o scoate).

Așe dară Lupul dacã cu atâta de multă țarnă tot coșul își împiu, decât armăsariul mai mai greu să făcu și de ciia, de-abii

clătindu-să, iarăși către herghelie asupra armăsariului purciasă (că sufletul nepriiatin, într-altă nu, fără numai în biruință să odihnește).

Armăsariul, după deprinsul obicei, îndată înainte-i ieși. Lupul acmu de țâr/nă îngreuiat, precum sprintină fereală a face 96 cu greu îi va fi, și de copitele armăsariului așe pre lesne ca mai denainte cu anevioie să va feri socoti, de care lucru meșterșug ca acesta scorni (căci toată simcea o minții iaste, la nevoie lesnirea a nimeri, și la lesnire de nevoia fără veste tare a să păzi). Dacă pre cât mai aproape putu, lângă stavă să apropie, pre coaste într-o parte să culcă, picioarele țapene înainte își lăsă, gura își căscă, *dimii* își rânji, limba afară își spândzură, ochii cu albușurile în sus își întoarsă și oarecum uscați și paiejiniți îi arată, muștele în gură îi intră, viespile de ochi și de melciuri ^ pișcă, iară el cu mare răbdare acestea toate, ca cum ar fi mort, le răbda (că mulți, vădzind că viața le aduce primejdie de nioarte, morților asemănându-să, și din moarte au scăpat, și pre alții cu piciorul pre cerbice au călcat).

Armăsariul, vădzind că Lupul nu ca dintăi vrăjmaș năvălește, ce ca stârvul mort pământului să lipește, întâi de departe pre nări forăia, apoi mai cu îndrăzneală de Lup să propiia; de ciia (după cum a tuturor dobitoacelor obiceiul este, când vreun stârv mort află, a-1 amirosi) dincoace și dincoale a-1 adușmăca începu. Lupul, cu moartea minciunoasă, hirișă și adevărată prostului armăsariu moarte acmu gătiia/ și 9 euin îl va apuca și cum îl va birui și cum va sări, numai din gand să chibzuia. Deci armăsariul, precum am dzis, din toate părțile amirosindu-1 și despre partea botului vini. Atuncea Lupul, după greuimea ce avea, cu cât mai mult putu să sprintini și de năprasnă pre săracul armăsariu de nări apucă, carile, și de paimă, și de durere, măcar că peste puterea sa să sii și cu picioarele în toate părțile azvârli, dară cu aceasta puțin lucru

și așeși cevași macara nu spori. Căci, îndesată greuimea lutului în mațele Lupului, iarăși la pământ atârnă și capul și genunchele armăsariului. Câtăva vreme Lupul altă ceva nu făcea, fără numai, ca o piatră în gios, tot la pământ să trăgea. Armăsariul acmu, icoana morții în oglinda vieții sale privind și din toate părțile deznedejduind, mai mult de groaza morții decât de mușcătura Lupu[lu]i din toate mădularele să slăbiia. (Că precum apelpisia câteodată inimile îmbărbătiadză, așe, mai de multe ori, toate nedejdile curmă și toate puterile ca cu paloșul deodată le râteadză.) Așe dară, armăsariul, ticălosul, în toată slăbiciunea aflându-să, Lupul cum mai fără veste și mai

98 în pripă de nări lăsindu-1, de îi îl apucă și îndată bândăhanul/spărgându-i, mațele la pământ îi vărsă. După ce Lupul cu acesta meștersug pe armăsariu îl întoarsă în țințariu, și pe poarta întunericii îl băgă (că moartea dobitocului altă nu iaste, fără numai lipsa luminii vieții întunerecul neființei aduce), îndată țărna ce mai denainte nu pentru sașiul, ce pentru greuimea o înghițișă, a vărsa începu, într-a căriia loc cu mare veselie camea armăsariului pusă.

Ca acestea și altele mult mai mari și mai minunate înțelepciuni, o, fraților, Lupul în capul său poartă, carile adevărate izvoară de știință și semne de multă cunoștință sint (că nici nebunul coarne, nici înțeleptul aripi are, de pre carile de înțelept sau de nebun să să cunoască, ce pre amândoi cuvântul și lucrul veri așe să fie, veri așe îi arată. Că amintirea mulți înțelepciunea cuvântului îndestul au, iară de lucrul ei prea lipsiți sint; și împotrivă, mulți de pompa și frumșeța cuvântului cuvântului(!) sint depărtați, iară faptele îi arată precum cu înțelepciune a fi încorunați). De care lucru, o, priiatinilor, fără nici un prepus să fiți că Lupul aceasta a isprăvi va putea, însă numai de va vrea; numai și aceasta a socoti vă trebuie. Că

99 siiala Lupului fără vreo/ adevărată pricină să fie nu poate. Că

amintirea (înțeleptii precum de laudele lumii fug, așe pentru ca lumea de buni să-i laude, înțelepți a să face s-au nevoit). Așjderea, cel mai suptire al înțelepților meștersug iaste (ca lauda numelui de la dâșii pre cât pot gonind, ea singură pre atâta asupră-le să alerge fac) nu într-alt chip (ce ca cum inima carea în dragostea cuiva iaste lovită, cu cât îndrăgitul să ascunde și să ferește, cu atâta dragostea cuprindindu-1 îl topește). Deci cât despre siiala lui ar fi, și pre cât proasta mea socoteală agiunge, socotesc (că de multe ori ce nu să începe cu cuvântul să sfârșește cu bățul)".

Cu acest felu de învăluri și cu aceste sule de bunbac, după ce Vulpea pre Lup împunsă, pătrunsă, și pre cât putu în ura și zavistia a multora îl împinsă (căci mulți era carii nici cuvântul dreptății a ști, nici pre Lup a filosofisi a audzi poftiia) (că câtă innăcăjire bolbăitura minciunii în urechea dreaptă, atâta nesuferire săgetătura adevărului în inima necurată aduce), și in tot chipul cu podoabe îl învăscu și-1 desvăscu, îl îmbracă și-1 dezbracă, **pană** mai pre urmă nu într-alt chip, ce vădzind că mulți urechea ascultării despre mulțimea vorovirii ei a întoarce începuse,/ cuvântul își curmă (căci gura desfrânată mai tare *no* aliargă decât piatra din dial răsturnată, pre carea un nebun cu piciorul poate a o prăvăli și o mie de înțelepți a opri nu o pot).

După aceste a Vulpii pentru a Lupului filosofie dovede, cu toții cunoscură că în capul Lupului iaste și siiala, și socoteală; deci cei ce poftiia siiala nicicum vrea să-i asculte socoteala, iară cei ce poftiia socoteala, mai cu de-adins vrură să știe ce-i poate fi siiala; și așe, sentenția celor ce poftiia socoteala biruind, aliasără ca iarăși pre Lup de față să cheme și mai cu adevăr pentru a Strutocamilei fire să să înștiințedze.

Deci după ce pre Lup în mijlocul teatrului adusără, Corbul (precum și mai sus s-au dzis) puterea Vulturului și îndemnarea Cucunozului spre adevărința vredniciei Strutocamilei avea, carile, ca și cuvintele Lupului, după pofta sa să abată și

într-alt chip a grăi pricină a i să da să nu să poată, cătră Lup într-acesta chip loghica în drăpt îl învăța. Căci nu din hotarul mijlocitoriu purcedea, nu din protase silioghizniul începea, ce din încuiarea urmării protasele sofisticeste în gândul ascuns lăsa

01 și într-acesta chip epifonema sa în glasul mare striga: / „(Cine în lume iaste atâta de înțelept căruia altă înțelepciune să nu-i trebuiască? Cine între muritori iaste atâta de învățat căruia mai multă partea învățaturii să nu-i lipsască? Cine în tot teatrul acesta iaste atâta de ascuțit la minte carile vânt să socotească a altora cuvinte? Și cine iaste acela carile a dzice va îndrăzni că mai mult o mână decât o mie a sprijeni sau a pohârni poate?) De care lucru, o, iubite priiatine, pentru ce în mijlocul teatrului ti-am chemat a ști și să cade. Că iată vrednicia Strutocamilei toți o au ales. Iată că alegerea a multora iaste mai adevărată și mai întărită decât a unuia sau a doi. Iată că Strutocamilă de ritului vredniciei și a stăpânirii vrednică iaste. Iată că mare să află însămnarea numelui ei. Așe poruncește Vulturul, așe va Corbul, așe îndiamnă și sfătuiăște Cucuzozul”.

Corbul, dară, a acestora de câteva ori palinodiiă cântând și după firea glasului său de da ori și de trii ori crâncăind, Lupul partea cea mai multă a vremii tăcerii da. (Căci tăcerea capul filosofii iaste și încă toată cinstea înțelepciunii mai mult într-însa să prijenește, de vreme ce aplos a grăi de la maice și de la mamce ne de/prindem; frumos și mult a vorovi, toate școalele, mai prin toate locurile - nu cu puțină pagubă a tot muritoriul —, pre canoane ne învață; iară înțelepțește a tăcea și vremea voroavii puțină și grele, prea la puțină videm, și învățătura tăcerii undeva macara în lume a să profesui nu audzim. O, fericita tăcere! că totdeauna cu tăcerea ascultăm și învățăm orice ar fi de învățat, și pururea din fântâna tăcerii cuvântul înțelepciunii au izvorât. Că cine tace mult, mult gândeste și cine mult gândeste, mai de multe ori ce-i mai cuvios

° Cp. Boetius, *De consolatione philosophiae* II, 13.

nemerește. Acela dară ce ce-i mai de folos au nemerit, dzic, că de va grăi, va grăi mai ne greșit).

Lupul dară, după multă cu tăcere spre crâncăitul Corbului ascultare, într-acesta chip să cumpăni, ca nici cu de tot nerăspunderea necunăscătoriu, nici cu voroavă împotrivă, mai mult mâinii ațîțitoriu să să arete, de care lucru într-acesta chip răspunsă (când toate gurile privighitorilor a mai cânta tac, atuncea grierul copaciului a țîții începe): „Deci sau căci au tăcut privighitorile, grierul au început, sau căci au început grierul, priveghitorile au tăcut, nici aporria, nici dezlegarea ei iaste așe vrednică de iscodit. Căci una știm/ și accia de la toți de adevărată priimită axiomă iaste (că toate vremea sa au, și vremea a tuturor dascăl și învățătoriu iaste). Carea precum voroavii vorovitoare, așe tăcerii tăcătoare, cumpănitoare și giudecătoare va fi. Iară eu vecinice mulțămiri dau, căci acmu, de lucrul ce nu știim, oarece m-am înștiințat (căci fietece a ști mai de folos iaste decât fietece a nu ști)”.

Iară între pasiri era o Brehnace bătrână, carea în multe Științe și meștersuguri era deprinsă (că mult să îndrepteadză cu învățătura tinerețele, dară și știința mult crește și să adoașe cu bătrânețele). Aceasta a Lupului atâta siiala și la voroavă atâta ferială aminte luând, în sine dzisă: **în** Lup nu numai tăcere inimoasă, ce și oarece simțire aduimăcoasă iaste (și **pană** într-atâta cruțitoriu cuvintelor ce să arată, nu iaste sămn a minte de coteaia deșartă). De care lucru tăcerea lui cu glogozite voroavele noastre de trecut nu iaste. (Că voroavă glogozită **pană** mai pre urmă, sau de tot în deșert, sau în gâlciava iase, iară tăcerea cu răbdare sau în pace, sau în birui re să săvârșește) și așe, cătră alalte pasiri dzisă: „Puțină răbdare să aveți să cade, pentru ca într-o parte luându-ne cu Lupul pentru cel de obște folos, oarece/ cuvinte să facem”.

Și așe, Brehnacea, în singurătate cu Lupul luându-să, cătră dânsul într-acesta chip voroavă începu: „Vrere-aș și aș pofti, iubite priiatine, pricina adâncii tale tăceri ce ar putea fi ca să

pociu ști (că deși tăcerea între toți iubitorii înțelepciunii laudată iaste, însă la vreme de treabă, icoana neștiinții arată). Așijderea (măcar că cine nu știe vorovi și tace, frumos vorovește, dar încăși la multă cu îndemnare și cu poftă întrebare a nu răspunde, sau a celor pizmoși, sau a celor urâcioși lucru iaste). Mai vârtos, precum mi să pare, știut a-ți fi socotesc (că doaă lucruri, sabie de îmbe părțile ascuțită și rană minții netămăduită iaste cineva la vreme de voroavă cuvântul a-și opri și la vreme de tăcere limba desfrânată a-și slobodzi). De care lucru de iaste, în tine vreo știință sau vreo cunoștință de mine să nu ascundzi, te poftesc și te sfătuiesc, ca într-acesta chip orice în republica noastră clătit, strămutat și neaședzat ar fi, în limanul odihnii, întrulocarea unirii și în aședzământul omoniii a aduce să putem. Căci într-alt chip lucrul de va rămânea, de toată a lucrurilor alcătuire și a sfatului bun și de obște învoire, toată nedejdea să rumpe și să curmă (că nu atâta stricăciune publicai 105 adunarea nepriiatinilor de/nafară, pre câtă a cetățenilor dinluntru a inimilor într-un gând neîmpreunare aduce)".

Lupul răspunsă: „Bine știi, cinstite priiatine (că degetul arătătoriu cumplită otrava clătește a ochiului privitoriu) (și supt unghia degetului mai vrăjmaș toapsăc decât supt dintele viperii stă). Așijderea (nu iaste pofta aceluia carile cu dreaptă socoteală să slujește, ca lumea, cu degetul arătându-1, să dzică: «Iată acesta așe au dzis, așe au făcut». Că măcar într-acea dată oarece spre adaogerea cinstei și spre slava numelui a să aduce s-ar părea (care lucru mai mult decât altele pre muritori farmăcă), dară cu bună samă și adese s-au vădzut că aceleași guri cântă cântecul îndrăpt și ce ieri lauda, astăzi în hulă iau și în batgiocură). De care lucru propozitul socotelii au fost ca într-atâta adunare de nevoie adevărul a nu arăta, iară de bunăvoie numai singur eu a-1 ști, sau cătră altul iarăși adevărului iubitoriu a-1 obști (că între doaă chipuri pururea doaă socotele asupra unui lucru au, dară în doaă monarhii, în carea nenumărate chipuri, voi și socotele

să află, cu cât mai vârtos deosăbite plăceri vor avea? Unde cineva cu sfatul plăcut și iscusit nu mai mulți priimitori decât lepădători și nu mai puțini apărători decât împotrivitori va afla). Și așe/ urmadză ca (din cuvântul adevărat nu mai puțini nepriia- 106 tini, decât priiatini cineva singur cu gura sa să-și agonisască)".

Brehnacea răspunsă: „Adevărat, o, priiatine, că coaptă și deplin iaste socoteala ta (căci nime așe de fericit în lume să să fie, a căruia, precum și lucrul, și cuvântul tuturor va plăcea să să socotească, că soarele și ceriul senin călătorilor, ploile sămă-nătorilor, vara plantatorilor, toamna culegătorilor și iarna de-a gata mâncătorilor place, pre carile soarele, totdeodată tuturor neputând a le pricinii, de la toți aceste nu poate a scăpa a nu să vinui); și macara de lauda gurilor multe înțeleptii ca albinele de fum fug, însă (când pentru făcut folosul de obște cineva să fericeste, cuvioasă și frumoasă iaste lauda) (că cu mintea și sfatul unuia, a multora viață a să păzi și din viitoarele primejdii a să feri, ispita din toate zilele arătătoare și mărturisitoare ne iaste). Precum cu bună chivernisală unui navarh, din nesățioase droburile mării multe suflete la limanul lineștii scapă (căci acela bun cărmuitoriu a fi să dzice și iaste, carile din linește furtunele socotește și din furtună lineștea agonisește). A căruia dulce voroavă în liman și vrednică laudă pre/ uscat și cădzută mulțemită de la ficiori pentru părinți, de 107 la părinți pentru ficiori, prin toate casele și adunările, nu otravă, mă crede numelui, ce tare antifarmac tuturor hulelor iaste. Pentru aceasta și într-acesta chip a celor vechi și fericiti iroi numere (căci fericirea adevărată cu cât să vechește, cu atâta mai mult să fericeste), carile de atâtea mii de ani și pană acmu, din iscusite condeiele scriitorilor, din tocmita versurile stihotvorților, din împodobite voroavele ritorilor și din dulce cuvântare a tuturor gloatelor, bună pomenirea numelui nici s-au părăsit, nici în veci să va părăsi; care lucru vie icoana vrednicelor sale suflete și deplin pildă următorilor săi iaste (căci

toată omeni ia și vrednicia omeniască într-aceasta să plinește, ca pre neputincios să agiute și neștiutoriului nu numai cu cuvântul, ce mai vârtos cu fapta pildă aiavea să să arete). Acesta lucru singură înțelepciunea firii pre toți învață; cu îndămânările sale pildă ni să arată de față; câte părți are, toate în slujba și agiutorința tuturor le întinde. Soarele tuturor cu același ochiu caută, nici pre unii încăldzește și despre alții aceasta tăgăduiaște. Ploile, precum stincele umedzâsc, așe sămințele dezvâlesc, hlujerile răcoresc, copacii înfrundzesc, florile, iarba 108 și/ toată pășunea și otava înverdzes; și toate în niamul și chipul său, una spre îndămnarea aîții neobosit să nevoiesc și fietecarea periodul plinirii sale a plini să silesc. De care lucru aiavea iaste (că fireanul firii a urma să cade); iară amintrilea cine firii să imponcișadză, pre făcătorul firii în meștersug necunâscătoriu arată; nici voiu, priiatine, cu numele firii, mulțimea pătimirilor să înțelegei (că toată pătimirea grozavă nepriiatină, iară nu priiatină iaste firii)".

Cătră aceste a Brehnăcii nu proaste cuvinte, Lupul într-acesta chip răspunsă: „Vădz și bine cunosc, o, priiatine, că cu toată nevoința te silești ca pentru a mea adâncă tăcere să te înștiințazi (că sufletul filosof nu numai cum și ce s-au făcut, ce și pentru ce așe s-au făcut cercetiadză). (Că toată prostimea lucrurile vădzind, precum sint le știu, iară filosoful, din ce și pentruce așe sint, cunoaște.) Deci, de vreme ce și eu (precum mi să pare) urechi bine ascultătoare am aflat și tu precum gură adevărul grăitoare să fii nemerit adeverit să fii și precum eu a povesti nu mă voiu lenevi, așe tu în pomenire a le alcătuu nu te obosi (că voroavă frumoasă la cei cunoscători de n-ar mai sfârși, încă mai 109 plăcută ar fi. Iară cei/ necunâscători mai tare dulciață în basnele băbești decât în sentențiile filosofesti află). Intăiași dată dară, o, priiatine, pricina tăcerii mele au fost, căci (în ureche, de pizmă îmbumbăcată și de zavistie astupată, nici buhnetele căldărărești, necum line cuvintele filosofesti a răzbate pot) (căci

mai pre lesne s-ar audzi voroavă între ciocanele căldărarilor, decât între multe gloate a varvarilor). Iară a doa și cea mai grea pricină au fost căci nu a tuturor socoteală iaste ca pentru ce nu știu să să înștiințedze (măcar că fietecine din fire a ști pofteste, dar cei mai mulți, ceva neștiind, precum ceva nu știe a să dovedi nu priimește), ce pentru ca ce le place și ce poftesc, accia a și audzi să nevoiesc. Așijderea, nu atăta pentru furișă ființa Struto-camilei a să înștiința, pre cât cine ceva împotriva lor și după pofa adevărului va grăi a însămnă să silesc. Că acel apofasisticos cuvânt: EL A U DZIS, AȘE VA, AȘE PORUNCEȘTE, aiavea arată că nu ce mai de folos, ce ce mai plăcut le iaste, accia să și aliagă. Și așe, voroavă mea nu de ascuțite, ce de căptușite urechi ar fi lovit (și ce mai mare nenorocire a fi poate, decât când nici cel ce bine vorovește nu să înțelege, nice/ cel ce-1 aude cuvintele / de bune și de rele nu-i alege). De care lucru la cei cu socoteală (mai cu sufferire și mai cu cuvinire iaste, în munți hormuroși, codri umbroși, în stânci pietroase, peșteri întunecoase, între păreți zugrăviți și zidiuri cu iaderă acoperiți, cuvinte a face, decât între oamenii carii cuvântul adevărului a audzi nu le place); căci între locurile pomenite, cineva glasul de ș-ar slobodzi, în urma glasului văile, codrii, munții, păreții, ziditurile, acciași dzisă ar poftori, și de n-ar adaoge, încailea nici ar scădea ceva voroavii cuvioase. Care lucru la urechile după plăcere a audzi deprinse, împotriva cade, că de răspund, răspund cu urgie; iară de tac, tac de pizmă și de mânie. Dară de vreme ce în singurătatea oamenilor și în tovărășia științelor acii numai amândoi ne aflăm, ori până unde proastă știința mea s-ar întinde, cu bună nedejde și fără nici o primejdie a alerga și orice innodat s-ar părea, a dezlega nu mă voi sii (că de nepriiatinul înțelept iaste de lăudat, cu cât mai vârtos și priiatin și înțeleptul va fi mai de ascultat și de îmbrățășat). Cu a Vulpei șicuită cătră toată publica pri/ință, iară asupra mea ca vreo ură să poată aduce, cu mare nevoința numele mieu și a filosofii

mele la mijloc s-au adus. Carii de la mine cea adevărată și chiară a Strutocamilei ființă hirișie să le arăt înaintea atâtea gloate m-au chemat. Cătră carii în ceva nerăspundzind, pricina tăcerii și siialii mele mai sus deplin și-o am povestit. Iară acmu, pre cât puterile îm vor așjuta, numele și firea Strutocamilei, cum mai pre scurt și mai aiavea a-ți dejgheuca mă voi sili (căci nu didascalul, carile în toate dzile în școală învață, ce cela ce a ucenicilor cu învrednicii și învățături împodobește viață, fericit și la nume vestit iaste și a fi să cade).

Unul dintre cei a firii tâlcuitori dzice că a numerelor numire și cunoștință iaste măsura a necunoscutei firii; iară altul dzice că iaste făcliia și lumina a ființii lucrurilor; amândoi dară, precum să cade, la rădăcina adevărul au atins și la vârful adevăratei cunoștințe au agiuns (că cine adevărul de la rădăcină ciarcă, știința în vârful înălțimei află și cine adevărul de gios întriabă, cunoștința de sus îi răspunde). Bine dară și după regula adevărului, iarăși dzic, vrednicii aceiia filosofi au grăit, de/ vreme ce tot numele hiriș scurtă hotărârea lucrului iaste. Deci numele Strutocamilei din doaă numere, din Struț adecă și din Cămilă alcătuit iaste. Așjderea din doaă feliori, adecă din dobitoac și din pasire iaste împărțită (însă de iaste în lume pasire ca aceia, carea hiriș numai Struț să să cheme). Deci a acestor doaă dihanii hirișiiile împreunând, firea jigăniții, pentru carea întrebare să face, pre lesne a desfăce și a cunoaște vom putea. Așjderea pre fietecare dihanie, prin cele patru firești pricinii cercând, fietecarea cât și ce cu dobitoacul acesta împarte chiar vom putea pricepe. Așe dară Cămila iaste dobitoac în patru picioare, mugitoriu și din fire spre rădicarea sarcinii orânduită; deci cât iaste despre partea pricinii făcătoare, aiavea iaste, că ca și alalte în pantece să zămislește și în vremea cădzută firește să fată. Cât iaste despre partea materiască, iaste ca și alalte dobitoace: din carne, singe, oase, vine, piiale, păr și alalte căte la materie să cuprind. Cât iaste despre pricina formei, precum

din alalte dobitoace cu multul să deosăbește, să arată. întâi că unele-sint cu un ghib numai, iară altele cu doaă. La cap mică, după mamina trupului ce poartă,/ picioare înalte și la genunchi 113 botioase, la talpă lată și fără unghi, la copită îngemănată și ca găștele pe dedesupt împelițată; la coadă scurtă, după lungimea trupului măsurând (căci coada la dobitoac întâi iaste pentru frumsețe, iară a doa, ca pe unde cu capul și cu picioarele nu agiunge, pentru apărarea de muște, cu coada să agiungă). La păr păr(!) creață ca arapul, dară moale ca bun bacul; de la grumadzi pană la piept iaste flocoasă și coama îndrăpt de la gușă în gios spre gâtlej purcede. Iară peste tot la stat decăt alalte mai mare, iară decăt filul mai mică iaste. Iară cât iaste despre pricina săvârșitului aiave iaste (precum și mai sus am dzis), că firea spre rădicarea sarcinilor grele au orânduit-o. Nici aspru să și să pară, o, priiatine, acest cuvânt pentru pricina săvârșitului. Că macara că aceasta pricină ithicai mai mult decăt fizicai slujește, însă adevărul așe să adeverește, nevoia omenească în fire pricina sfârșitului au aflat și, precum dzic unii, preste chiteala firii (însă meșterșugui făttă nevoii fiind, nevoia întâi ce-i mai pre lesne, apoi ce-i mai cu greu și mai de folos au aflat), însă nu de tot împotriva firii,/ nici preste puterile ei a sări poate, nici orânduiala lesnirii a-i muta ispitește; că ce meșter ar fi acela carile grindzi de fier ar rădica și cu cuie de lemn li-ar întări, sau cine sfeșnic de său și lumânare de argint ar face? De unde aiavea iaste că ce firea spre lesnire împrăștiat au lăsat, aceia meșterșugui cu adunarea spre săvârșire li-au adunat. De care lucru la Cămilă de socoūt iaste întâi ghibul în spinare rădicat, pentru ca, de greuimea sarcinii, mijloc pre lesne să nu i să îndoiască. A doa la dânsa iaste de luat în samă perinuțele între picioarele dinainte și în pulpule picioarelor denapoi, în carile când pentru încărcarea la pământ șede, ca cum în niște piostii cu trii picioare, într-acele perinuțe să sprijenește, pentru ca adese culcarea și rădicarea și greuimea, carea în spate o îndeasă,

pieptul și pulpile să nu-i juliască, nici piulea, răbindu-i în ceva, să o betească. A triia iaste la dânsa de socotit mărimea trupului și puțină mâncarea și încărcarea stomahului și mare răbdarea carea de sete în vreme căldurii are, pentru ca și hrana fiindu-i 115 puțină și răbdarea mare la sete, pre la locu/rile carile mâncarea de în bișug și băutura în biv nu să află, mai răbdătoare și mai trebuitoare să fie (că acela iaste mai trebuitorii! carile la vreme de nevoie iaste mai răbdătoriu). Acestea dară în Cămilă firea ascundzind, nevoia și meșterșuguî din fire așe și spre acesta sfârșit să le fie orânduî sfițește. Iară de toate mai pre urmă de socotit la Cămilă rămâne ca, după mărimea trupului, micșorimea sufletului, și după arătarea trupului, prostimea duhului ce are, că un copil de șapte ani sau și mai mic, șapte Cămile sau și mai multe, după sine a trage și încătvo voia îi iaste a le întoarce poate. Iară de multe ori, în locul copilului, un măgărași aceasta slujbă a săvârși și câteva Cămile după sine a înșira poate, carile cât sint și cât pot de s-ar putea cunoaște, lucrul într-alt chip s-ar tâmpla (că unde a socotelii și a minții radze nu lucesc, duhurile puterii puțin procopsesc). Acesta lucru în dobitocul acesta chiar arată că firea nu după mărimea trupului duhurile în cumpăna atocmirii au împărțit, ce la stârvul măminos și vârtos duh logos și fricos au pus (că puterea 116 trupului, cât de vârtoasă,/ rădică, împinge și strânge, cât de mai mult ar putea doi sau trii, iară cel puternic la socoteală cu miile pre alții covârșește). Deci într-acesta chip Cămila fiind, toate nevoile și greutățile ce trage, nu peste voie, ce peste știință suffere; în care lucru lauda vrednicii sufferelii să agonisască nu poate (căci acela ce simte, iară nu cela ce nu simte, a sufferi să dzice, și ceia ce puterea spre izbândă harnică a fi își cunoaște și nu-și izbândește, iară nu cela ce slăbiciunea nepriiatinului neștiind, de frică să conținește, răbdătoriu să numește). încă mai cu de-adins și precum adevărul să are, că Cămila, nu căci nu poate, ce, precum am dzis, căci nu știe că poate, i să pare

că de-ar putea vreodată pre cei ce o înnăcăjăsc tot ș-ar izbândi; de care lucru în știința ei, slăbiciunea duhului puterile trupului neclătind, numai cu pizmași înădușala rămâne. Carea măcar că în viață (precum unora place) dzic că nu o uită, însă iarăși în viață izbânda pentru pricinele carile au dzis a-și răscumpăra nu să învrednicește. Acestea dară cani pre scurt, o, iubite priiatine, în Cămilă și în firea ei așe să socotesc și cu tot adevărul/ așe și sint. Deci pentru aceasta mai mult voroavă a 117 lungi părăsindu-ne, la Struț pășirea să ne întoarcem.

Așe dară giunăta dobitocului acestuia în Cămilă aiavea arătându-să, acmu cu alt mijloc, giunăta ce rămâne în Struț, pășirea, să o cercăm și iarăși prin cele patru a firii pricini, ce, cum, din ce și pentru ce iaste să o aflăm. Deci la acesta lucru întâi ca astrologhii să facem să cade, carii cele adevărate firești și cerești trupuri mai curat vrând să arete, niște ființe din socoteală și niște trupuri și locuri, carile nici în ceriu, nici în fire să află, pun. După aceasta dară socoteală, a fi să dzicem și cu mintea să suppunem, precum în fire să află o pasire mare, cu pene, pedeastră și nezburătoare, sau un dobitoc cu doă picioare și să oaă; hrana în loc de grăunță, iarbă sau carne, să-i fie piatră, foc și fier; și așe, pre ciuda lumii, aceasta prin pricinele firești de amănuntul să o ispitim, ca oarece pentru dânsa adevărul și socoteala ce ne va arăta să oblicim. Pre cât dară iaste din partea materiască, să vede că nu piatră, lut sau alt metal, ce carne, singe și alalte lucruri de materie dihaniască are. Pre cât din pricina fă/cătoare iaste, întâi în ou să zămislește, să oaă, 118 clocește și apoi puii ca alalte pasiri din oaă își scoate. Iară cât despre pricina formei, multe și aspre discolii are, pre carea binisor de o vom socoti și în cumpăna socotelii drepte de o vom cumpăni, mai mult spre a firii ei cunoștință decât alalte ne va agiuta. Forma dară, parte îi iaste de pasire, iară parte de dobitoc. De dobitoc, dzic, căci pedeastră, nezburătoare și pre fața pământului, iar nu în aer îmblătoare; talpa îi iaste ca de Cămilă,

cu copită împreunată, iară nu cu unghi și cu degete despicate. In spinare ghib în sus rădicat ca Cămila are, la grumadzi lungă și întoarsă, la picioare înaltă și la genunchi botioasă iaste. La cap mică și la bot, întoarsă, nu plisc de pasire, ce bot de dobitoc poartă. Coadă în sus întoarsă, creață și tufoasă îi iaste; rar și departe pășește, pri-ncet și lin pașii își clătește. Acestea toate din forma Cămilii îndatorită a fi, dovadă nu trebuie. Iară din forma pășirii îndământată a fi, numai penele o arată. In loc de fulgi, tuleie și în loc de peri, pene ș-au luat. Acestea dară la un loc împreunându-le, pentru a patra pricină, carea iaste a săvâr-
 120 U9 șirului, cum vom putea vom giudeca. Deci pre cât/ cu socoteala a aגיעe putem, dzicem că firea într-aceasta jiganie un lucru mijlociu au lucrat. Căci trupul mare asămânând Cămilei, cu mici penele aripilor pășirii în aer a să rădica nu poate. Așijderea slab trupul păsăresc sarcina dobitociască și a pohoarâi greuime a sufferi și a purta nu poate; de unde aiavea iaste că nici firea spre acestea au tocmit-o, nici meștersuguu și nevoia au silit-o. De care lucru, un lucru numai a săvârși poate (căci firea ceva în zădar și în deșert nu face), însă de iaste de credzut cuvântul unora cari dzic, precum jiganiia aceasta în stomahul său fierul amistuind și oțelul în mațe-și topind, pre urma ei, cei ce această treabă de grijă au, găinațul la un loc îl strâng, pre carile meșterii de a doa oară fierbându-1 și în materia și forma dintăi întorcându-1, fierul cel vestit, ce-i dzic meschiul vechiu, să fie alegând, din carile odănoară povestesc precum oăă de fier prea multe să să fie făcut, carile și **pană** astădzi în cămările împăraților rămășiță să păzască și să află. Inșă aceasta socoteală, macara că pre la mulți de adevărată să ține și să crede (dară mișeliia lumii aceștiia atăta cu vremea lucrurile
 120 strămută¹⁹, cât cea ce unii odată cu mânuile le/ apipăia, cu picioarele le călca și cu ochii le videa, aceleași acmu alții

¹⁹ Cp. Lucretius, *De rerum natura* V, 826.

audzindu-le, în loc de basnă și de minciună a fi să le ție). Inșă noi a celora ce ispita prin scrisori a oameni de temeu nu să pomenește, nici acmu ispita după cuvinte cineva a afla să învrednicește, lucrul în prepusul schipticesc lăsăm. Și așe, nici spre acesta sfârșit, din fire Struțul orânduit a fi nu să adeverește. De care lucru din tăgadă, mărturisirea adevărului aducând, dzicem: jiganiia aceasta, dobitoc cu patru picioare nu iaste; pasire zburătoare nu iaste; Cămilă nu iaste, Struț aplos nu iaste; de aer nu iaste; de apă nu iaste; de unde iarăși dzicem că cea adevărată a ei hotărâre, aceasta poate fi: Strutocamilă iaste traghelaful firii (căci iaste la filosofi altul, al chiteli), carile dintr-îmbe monarhiile iaste, și iaste și nu iaste. Iaste dzic, căci adevărat între lucrurile firii ciudă ca aceasta să află; nu iaste dzic, căci nici dintr-un niam a fi socoteala nu adeverește. De care lucru, o, iubite priatine, înșămnarea marelui acestuia nume altă nu sună, fără numai hirișă himera jigăniilor, irmafroditul pășirilor și traghelaful firii. Deci acmu lucrului, căruia niamul, chipul și toată vrednciia firea i-au tăgăduit, oare cu ce/ obraz- 121
 121 nicie sau, mai adevărat să dzic, cu ce nebulie cineva din voia slobodă sau din meștersug spre vreo vrednicie a o rădica ar îndrăzni? (Că mai pre lesne ar fi cineva gândacii îngiugând, pământul ca cu boii în plug să are, decât vreun bine sau folos a aștepta de la cela carile nici din fire vreun dar, nici din pedeapsă și din învățătură vreo vrednicie are.) Aceștiia socotele, o, priatine, eu a unora gânduri împotriva simțind, spre așe de adâncă tăcere m-am lăsat și de nu voiu cumva proroc niinciunos ieși și un prognostic a face, macara că nu fără siiala voiu îndrăzni: Deodată a Corbului silloghizm să va întări, și sentenția Cucunozului să va plini, și Strutocamilii în cap coame ca a boilor îi vor răzsări, și în scaunul vredniciei să va sui (că fortuna când va să trântiască, întâi rădică, și norocul întâi râde, apoi plânge). Numai vremea (care oglinda iaste a lucrurilor viitoare) va arăta, precum și silloghizniul iaste sofistic și

sentenția răzsuflată și Strutocamilă din odihnă în năcaz, din fericire în pricaz și din ce iaste în ce nu iaste va trece (că guziului orb fericită îi iaste viața când în întunerecul suptpământului
122 **îmbla**, iară când pre fa/ța pământului iase, nu mai curând radzele soarelui îl încăldzesc decât unghile blendăului îl sfridelesc)".

Brehnacea acestea toate de la Lup cu bună ureche ascultând și cu întreagă socotială înțelegând, singură din sine, precum cuvintele Lupului adevărate și pline de înțelepciune să fie, cunoscu. Așijderea, precum ca un deplin filosof, toată aporia au dezlegat și cea hirișă hotărâre Strutocamilii au dat. Însă mai denainte sfaturile, carile între Corb și între Cucunos să făcusă știind, încă mai tare, de iute aduimăcarea Lupului, să mira (căci sămnul înțelepciunii iaste ca din cele vădzute sau audzite, cele nevădzute și neaudzite a aduimăca și viitoarele, din cele trecute a giudeca). De care lucru, siiala și tăcerea Lupului, nu din pizmă sau dintr-a inimii împietrosere, ce din dreaptă a înțelepciunii regulă a fi pricepu (că tăcerea sau la vreme a înțeleptului grăire, a multora pildă și învățatură, iară a nebunului bolbăitură, și e ură, iară a altora scărândăvitură iaste). De vreme ce a Corbului inimă bătea, ca Strutocamilă între pasiri după dânsul, iară între dobitoace locul cel mai de sus să fie. Așijderea, știia că nu numai
123 filosofia Lupului, / ce nici sfatul a toată lumea din mintea ce apucase să-i întoarcă cu puțință nu iaste (că inima în pizmă împietrosată, sau după voia sa a isprăvi neputând, de năcaz să topește, sau oricând ar putea răul a face nu să îndoiaște). Acestea Brehnacea în sine așe chitindu-le și socotindu-le, pană mai pre urmă socoteala în tr-acesta chip își așadză (orice spre binele și folosul monarhii iaste, aceasta a arăta și a grăi să cade). Iară de vor fi urechi ca acelea așeși de tot adevărului neascultătoare și inimi nici cum folosul de obște priimitoare, păcatul în cap și ocara în obrazul lor fie! Așe dară Brehnacea de la Lup despărțindu-să, întâi cu Cucunozul să împreună, căruia toată înțelepciunea și filosofia Lupului îi povesti; și precum

adevărată hotărârea Strutocamilei au dat, împotriva a căriia altă socoteală mai tare și mai adevărată să să găscă, cu puțință nu iaste. De unde tot lucrul aiavea să face că mintea Corbului greșită iaste și de ce s-au apucat, sau la cap a scoate nu va putea, sau, de va putea, peste puțină vreme și lucrul să va strica și în loc de laudă, asupra-și ură și hulă de la mulți va lua (că o mie de lucruri vrednice de-abiia lauda dobândesc, iară numai / unul 124 scârnăv, în veci nespălată cinstei și numelui grozavă aduce pată). Cărea prea târdziu sau niciodănoară din gurile năroadelor și din șoptele gloatelor a o scoate nu va putea (căci din fire muritorilor aceasta iaste dată, ca binele pre lesne, iară răul cu anevoie să uite, si laudele cuiva pre hârtie, iară hulele pre table de aramă să le scrie). Acestea și altele ca acestea Brehnacea cătră Cucunoz vorovi. Socotind, precum întâi pre dânsa din cea veche și strămbă socoteală va putea întoarce, și de ciia amândoi împreună mărgând și pre Corb la calea dreptății și la luminarea adevărului a dăce să nevoiască (căci Brehnacea mai de folos a fi cineva ale sale hotară pe dreptate a păzi, decât toată lume ti rănește a agonisi socotia).

Ce în zădar cuvintele și în dar nevoințele își pierdu, de vreme ce Cucunozul dzicea, precum prin cărți și mijloace de credință adevărit iaste, că Pardosul, Vulpea, Ursul, Râsul și alalte ale lor rudenii, cuvântul lor a priimi și sentenția lor a uitări gata sint și încă de va fi cineva sfatului acestuia împoșitoriu, prea pre lesne altă cale îi vor arăta, pre carea și vrând și nevrând îi va căuta a merge (că unde iaste sila tirăniască, nu să ciarcă puțință firiasca) și / mai cu de-adins 125 pentru Lup și pentru Ciacal, carii singuri numai, poate într-altă socotială să rămâie. Deci de Ciacal puțină grijă iaste, o jiganie și de stat și de sfat puțină și mică fiind. Iară pentru Lup de vom vide că la gând nemutat și la fire neschimbat rămâne, deodată precum sfaturile lui priimate ne sint, îi vom arăta. Iară când la vremea alegirii lucrului va fi, altă treabă

într-altă parte îi vom afla, până sfatul să va isprăvi și hirografal de mâna tuturor să va iscăli. Iară după aceia adevărit sint, precum Lupul la bârlogul său cu odihnă a trăi bucuros va fi (că mai fericit iaste cineva cu strămt traiu la lăcașul său, decât cu toate desfătărilor în casele streine). Iară amintrile precum împotriva că să clătește de-1 vom simți, bună nedejde am că Pardosul cu multe pestriciunile și picăturile lui va afla ac de jocul Lupului.

Brehnacea iarăși dzisă: „Eu, frate, ași sfătui ca și tu de această socoteală să te părăsești și amândoi împreună și pre Corb de la acesta lucru a-1 dezbăra să silim (că mai de laudă iaste o inimă tulburată a împăca, decât o răspublică a tulbura, că tulburarea a nebunilor, iară împăcarea a înțelepților 26 meșterșug iaste). Și cătră acestea / pomenește, iubite frate, că Pardosul și toată seminția lui credința n-are, a căruia nu numai scrisorile și cuvintele, ce așeși nici lucrurile de credzut nu-i sint. (Că a cui cuvintele nu să stăruiesc, cu anevoie lucrurile i să vor stărui, și cine necredincios iaste în voroavă, viclean va fi și în lucruri) și, precum piialea cu multe picături iaste picată, încă mai cu multe vicleșuguri inima îi iaste vârgată (că inima vicleană întâi din minciuna cuvântului, apoi din vicleșugul lucrului să vâdește). Carile precum astăzi prieteșugul nou, așe mâine sau poimâne vrăjmășia veche; și precum acmu plecarea capului, așe, aflând vreme, rădicarea nasului va arăta. Iară acestea a Pardosului de nu vii pomeni, frate, cuvintele mele, precum odată și le-am dzis, din minte să nu-ți iasă. Că măcar că tu la trup mai chipeș și la stat mai înalt ești, dară eu și de vârstă mai bătrân, și de pedepse mai dosedit și mai ispitit, și de căi mai multe și mai departe, și de țări mai streine și mai late, mai asudat și mai zbuțumiat sint. In carile și mai multe am vădzut, mai multe am audzit și și de mai multe m-am înștiințat (că adevărat, bună iaste știința audzirii, dară mai adevărată iaste ispita viderii)”.¹¹

Cucunozul acestea / toate în loc de basnă și în buiguitu[r]i 12/ de bătrânețe le lua (că basna la proști locul istoriiei, mărgăritarul la porci¹², prețul ordzului, șuierul la cioban, cinstea muzicai și sfatul bun la inima rea tot o socoteală au). Carile cuvintele Brehnaciei cele ca grâul alese și ca spicul culese, ca pleava suflându-le și ca patele preste arie măturându-le, într-acesta chip i le întoarsă. „(Bătrânețele, o, frate, și multă truda în tinerețe, mai mult de odihna trupului decât cinstea și agonisita numelui ciarcă.) De care lucru, socotesc că nu ce dorește cinste, ce ce poștește odihna arăți și înveți, și a mă mira destul nu pociu, cum nicicum în partea monarhiiei noastre ții? Și cum într-acesta sfat dobitoacele stâbla finicului să apuce cu toții noi am putea priimi? Și cum cinstea și slava Vulturului aceasta ar putea suffeni? Au nu știi (că agonisita numelui mai mult cu îndrăzneala decât cu siiala să dobândește)¹³? Au nu pricepi (că scânteia amnariului până a nu să stingă, iasca aprinde, iară stângându-să, a doa și a triia lovitură poștește)? De care lucru noi aemu vreme de treabă și după poftă aflând, cum vom putea vre/ma prelungind, darul norocului în para focului să arun- / cam? Că bine știi (că pre cât iaste de iute la curgere punctul vremii, încă mai iuți sint mutările lucrurilor în vreme) și nu trebuie cineva a te învăța, de vreme ce (precum chipul norocul mii de mii de obraze să fie având și în mii de mii de felieri pre muritori în tot ciasul să fie măgulind) adevărit ești. Au nu de cu vară stăpânii caselor, de iarnă grijindu-să, toată aharaoa trebitoare ☉ în jitnițele și cămările sale grămădesc? (Că ce dă vremea, nici avuția, nici nevoița poate cumpăra.) Wă câte primejduitoare în vremea viitoare mi-ai pomenit, acestea încă nu tăgăduiesc (că cine vreodată norocul supr lăcată Și norocirea în ladă ș-au încuiat? Sau cine tot cu aceia fortuna hi viață s-au slujit, de carea vreodată să nu să fie năcăjit?) Ce

¹¹ Cp. *Matei*, 7, 6.

¹² Cp. Vergilius, *Aeneis*X, 284.

a muritorilor mai mult aceasta le iaste hirișia (ca în dzua norocului să-și arete vârvul cornului, iară în dzua nenorocului, de nevoie, să suffere și scoaterea ochiului). De care lucru așe socotesc într-aciastă dată, nicicum biruința la dobitoace să nu rămâie (macara și adevărul părtaș și împreună nevoiaș să le fie).
 129 (O, furtuna / bună, de iaste în lume vreuna adevărat bună, cum și tată, și maică, și sor, și frate fortunei rele ești, carea **pană** într-atâta pe muritori buiguiești, îmbeți și nebunești, cât și spre tabăra adevărului desfrânate ostile nebunelor sale socotele a-și slobodzi nu să rușiniadză.) Deci acmu, frate, în nemică cevași de cuvintele Lupului îmblâznindu-te și nici o zăbavă la mijloc puind, împreună să ne sculăm și la împreunarea Corbului să mergem, pre carile și de lăudăroasă filosofia Lupului să-1 înștiințăm, și, de cîia lucrul mai cu căldură și mai cu nevoința să apucăm (că mai puțin zăbava prin lenevire stâlpîi monarhiu, decât cfartana mădularele trupului scutură)".

Brehnacea, macara că cu greu iușoare cuvintele Cucunozului audziia și cu greață aspre voroavele și spurcate blăstămurile asupra adevărului sufferiia, însă, într-alt chip a face nici având, nici putând, sculându-să, cu Cucunozul împreună la Corb să dusără. Înaintea a căruia Cucunozul după ce toate cuvintele Lupu[lî]i de-a fir a păr povesti și încă decât era, cu oxiiile, variile
 130 minciunilor le mai asupri, cu apostrofurile lingu/șiturilor ale dobitoacelor lucruri decât era mai micșură și cu perispomenile mândrii slava și numele zburătoarelor preste ceriuri rădică și multe de vânt pline cuvinte răzsuflă. împotriva a toată socoteala driaptă, gândul și fapta Corbului pre cât mai mult putu a abate sili (că ce iaste la muritori mai pre lesne decât cuvântul rău a grăi? Și ce iaste mai cu greu la peminteni decât cuvântul adevărului a dzice și pofta dreptei socotele a face). Corbul așijderea inimă ca aceia având, carea de-ar fi preceput precum cineva din gândul său să-1 abată s-ar nevoi, aceluia cu tot mijlocul puterilor sale împotrivă să i să puie; cu cât mai vârtos și cuvinte spre plăcere și îndemnare, după a sa vrere, de

la Cucunoz audzind, poți crede că cu ima ar fi săltat și după sfătuirea plăcută s-ar fi plecat? (Că la inima stâlpită și împietrită un cuvânt după plăcere decât 1000 de talanți mai plăcut iaste.) Inșă (unde lumina adevărului lovește, oricât de groși ar fi păreții îndrăpnciții, de nu peste tot, dară oarece zarea tot străbate). De care lucru Corbul ale Lupului decât soarele mai viderate și decât lumina mai străluminată/ și mai adevărate
 131 cuvinte audzind, pre carile în cumpăna socotelii trăgându-le, într-acesta chip cătră Brehnace și către Cucunoz voroavă făcu: „(Fericit ar fi acela, o, priiatinilor și soțiilor mele, a căruia împotrivnici și nepriiatini fără puțința lucrurilor, dară de trei ori mai fericit ar fi acela a căruia vrăjmași fără agiutorința sfaturilor ar fi) și de vreme ce în capul împoncișetoriului voi noastre socotele așe de drepte și sfaturi așe de ascuțite să află, altă ceva mai mult nici a dzice, nici a face avem, fără numai cereștii noștri stăpânitori inimile alaltora să împietrească și urechile minții să le astupe, ca nici glasul a-i audzi, nici sfatul împotrivă a-i asculta să poată (că mai multă nedejde de biruință în lipsa sfatului vrăjmașului decât în mult numărul, tare mâna, Și ascuțită sabiia ostașului iaste). Iară de vreme ce împotrivnic sfetnic și împoncișetoriu vrednic ca acesta a avea din noroc ni s-au tâmplat, în ceva cu inima să nu scădeți vă poftesc (că cu cât lucrurile mai cu anevoie și mai cu multă nevoința să dobândesc, cu atâta mai cu mult să laudă/ și mai cu cinste să
 132 slăvăsc). Deci eu aceasta am socotit di-nceput și aceasta voi ținea sau **pană** a trăi, sau **pană** lucrul început voi săvârși, adecă silloghizniul o dată la mijloc pus, să să întăriască, și Strutocamilă, spre cinstea epitropiui rădicându-să, de la toți vrednică să să cunoască (că mai fericit socotesc a fi acela carile într-o sughitare duhul ș-ar sfârși, decât ceia carile ce odată au giuruit, pană la moarte giuruința a plini, pre cât va putea, nu să va nevoi). Care lucru precum l-am început, așe a-1 săvârși doavă pricini îndemnătoare și amândoaă, precum socotesc,

folositoare sint: una, că al nostru, iară nu al dobitoacelor sfat
 întărirea luând, oricum ar fi, titlul înțelepciunii și numele
 vrednicii[!] lângă monarhiia noastră va rămânea (că între
 împărați și monarhi nu mai gios să ține cinstea sfatului diva-
 nului decât biruința nepriiatinului în mijlocul meidianului).
 Alta, căci, despre partea noastră, între dânsăle pre Strutocamilă
 epitrop Leului puind, sau de tot supt puterea noastră le vom
 lua, sau totdeauna între mădularele trupului monarhiii lor
 133 gâlcia va nepărăsită și tul/burare neodihnită și mai pre urmă
 războaie și morți vor fi și să vor scorni. Și așe (precum bine știți
 că moartea unora iaste viața altora), noi cu singele lor ne vom
 îngrășea, ne vom întări și puterile ni să vor înnoi. (Că niciodă-
 năoară norocirea și mărirea unuia, fără nenorocirea și micșurarea
 altuia a fi nu poate.) Inșă pentru taina carea acmu în inimile
 noastre ascunsă stă, nici Lupul, nici altă jiganie știre să aibă,
pană când pre cei mai de frunte dintre cele cu patru picioare
 mai binișor vom ispitii (că lucrurile grele pre cât sint mai
 tăinuite, pre atâta ies mai iușoare, și sful descoperit pre cât
 ar fi de folos tăinuit, pre atâta iaste de stricare în gloate dezvălit).
 Că pre cei mai aleși dintre dânsii, după voia și inima noastră
 plecându-i, cu cei mai de gios a ne răspunde pre lesne ne va fi".

Din monarhiia dobitoacelor era cinci jigăniile carile la acea
 adunare și mai de frunte și mai de cinste era. Adecă: Pardosul,
 Ursul, Lupul, Vulpea și Cămila (pentru care mai pre urmă
 toată răscoala și vrajba cea mare între doaa monarhiu sau
 scornit, căci mutând-o din Cămilă în pasire și adăogându-i la
 134 urechile ciute coarne buorate, numele / în Strutocamilă îi
 mutară). Pre lângă acestea era și Ciacalul, inșă acesta nu
 într-atâta socotială să ținea. Aceste cinci jigăniile în locul a toată
 vâlfă și în chipul a toată stema a alai tor cu patru picioare era.
 într-însele toată lauda în chivemisale și toată nedejdeia în nevoi
 și primejdii li să sprijeniia (că precum pe stâlpii mai groși și mai
 vârtoși toată urdzala casii să sprijenește, așe în patru sau cinci,

sau și mai mulți, toată otcârmuirea publicai să odihnește). Iară
 pricina a alegirii acestor cinci jigăniile au fost că, încă de pe vre-
 mea gâlcevii cu Vidra și cu Bâtlanul între dânsii atâta glogozaiă
 și amestecătură precum să scornește vădzând, socotiră (că în
 gurile multe, puține sfaturi de ispravă sint, și în voroavele de-
 lungate greșală a nu să face peste puțință iaste). Și pentru mai
 cu fără glogozaiă lucrurile să scuture și mai pre lesne la un capăt
 să le scoată, dzisără: „Iată, noi din toată monarhiia noastră ne
 aliasăm, deci trebuie și din monarhiia noastră, alegeți pre cine
 viți socoti, pentru ca, deosăbi de alaltă gloată, trebele să ne trăc-
 tuim și price mai de folos / și mai cu cuviință am afla, în știința 135
 împăraților și tuturor gloatelor să dăm, spre acel aședzământ
 inimile tuturor a pleca să silim (căci voia gloatelor și a noroa-
 delor proaste iaste ca îmbletul calului neînvățat și desfrânat,
 carile, din netocmita și preste simțire slobodzita răpegiune, de
 niulte ori în râpi adânci și de maluri înalte cu capul în gios da)".

Așe dară, despre partea zburătoarelor, Corbul, Cucunozul,
 Brehnacea și Uleul să aliasără, carii cu ceialaltii împreună
 lucrurile mai pre amănuntul începură a scutura și unii pre alții
 în ce sful și în ce socotială să află ispitii (că în lucrurile grele,
 întâi sfulnicii, apoi sfaturile a aședza trebuie). Ce cât despre
 partea jigăniilor era prea pre lesne lucrul a să aședza s-ar fi putut,
 de vreme ce jiganiile ale sale numai a sprijeni siliia și inima
 totdeauna spre linește le stăruia. Iară despre partea pășirilor nu
 așe era, căci la dânsle și cuvintele cu meșterșug, și lucrurile cu
 vicleșug era. De vreme ce alta supunea în voroavă s/ alta avea
 în inimă să facă, adecă nu numai cu ale / sale cât nu era 136
 îndestuliți, ce așeși nici cu a altora de sațiu să sătura (că pofta
 lacomiii cu puterea împreunată ca pojarul în iarba uscată iaste).

Deci dintr-acesrea pasiri Brehnacea, precum să videa, sau
 din sine plecată, sau din a Lupului vârtoase argumenturi și
 adevărate socotele întoarsă, și vrea și cunoștea ce iaste adevărul,
 de care lucru de multe ori cu mare îndrăznială împotriva

îndrăpnicii voii Corbului să puna, ce în deșărt. Că, precum și mai sus s-au pomenit, Corbul, din răutatea odată în minte pusă, a să căi nu știa și din vicleșugul ce apucase nu să părăsiască (o, cât cu multul mai fericit iaste acela carile în boală fără liac cade, decât cea carile în răutate neuitată, desfrânat să sloboade) (că mai bine ar fi cuiva cu 1000 de rane a să răni, decât o dată pacoste și dosadă de-aproapelui său a pricini). De care lucru, Corbul nu spre cea de obște folosire, ce spre a sa tare dorită pofite să silia, și nu ceva răzspit între dânșii să alcătuiască, ce numai cu a sa tirannie să să slujască să nevoia. De unde ispita
 137 după gând îi răspunsă, / de vreme ce întâiași dată pre sâraca Cămila ispitiră, căriia giuruindu-i că pre lângă urechi, coarne și pre lângă peri, pene îi vor aciaoge și din dobitoc pasire o vor putea face. Așijderea, numelui Cămilii, tirului Struțului alcătuiindu-să și de la pasiri aripă, iară de la dobitoace coarne lipindu-i-să, între dobitoace mai fericită și între pasiri mai slăvită va fi. îndată credzu, proasta, că după giuruință să va plini și fapta (că la muritori tare să pohârnește credința, unde mai denainte pofa și voia nepărăsit împinge). Insă urma era să arete că adevărată iaste parimiia veche (că Cămila cercând coarne, ș-au pierdut și urechile), iară acmu cercând pasire a să face, vremea va să-i arete că și dobitoc a fi nu va mai putea, și odănoară în primejdiia urechilor, iară acmu poate și în peirea capului să cadză (că cine pre pământ în ceva ce iaste nu s-au îndestulit, credz că acela și în ceriu macara fericire nu va cunoaște).

Deci oricum au fost începăturile, și cum să vor tâmpla săvârșiturile, puțin socotindu-să, Cămila cu toată inima în
 138 partea Corbului să / dede. După aceia, pre Urs ispitind, il aflară că numai albinele din șriubeie să nu-1 dodeiască și la bârlogul lui nebântuit să lăcuiască poftește, iară amintrilea veri dobitoacele ar zbura, veri pășirile s-ar încorna și s-ar pedestri, măcar cum aminte nu-i iaste (că firea carea în ceva fericirea ș-au socotit, alalte ale lumii toate de batgiocură le are). Hulpea,

jiganie pururea cu doaă inimi și neispită, pentru une pricini carile și mai denainte arătasă, îndată în partea zburătoarelor să giuru (că inima vicliană mare fericire simte când socotește că pentru fapta vicleșugului și ea să cinstește și la aceeași școală ucini și părtași își agonisește). Insă Hulpea cu tocmală ca aceasta să aședza, ca nu cumva Lupul, **pană** între vii va fi, de unirea ei cu dânșii să să înștiințeze, căci Hulpea, precum din fire iaste bună adulfăcătoare, mare grijă de Lup purta, ca nu cumva cu vremea adevărul să biruiască și vicleșugurile, acmu ascunsă, vreodată să să dezgoliască, și așe prieteșugul și tovarășia, carea măcar că cu chip zugrăvit și poleit între dânșii și între Lup avea, își va piarde./

Pre Ciactal așeși nici a-1 mai ispitit socotiră cu cale a fi, de vreme ce de la dânșul, precum agiutoriul, așe nici vreo împiedecare nedejdua (că des și de multe ori la muritori să vede puternicul nebun în fruntea sfaturilor, iară săracul înțelept denafară pragurilor)¹³ (și precum bogații cu avuția socotesc că și mintea au câștigat, așe săracii, cu lipsa avuții și piarderea niinții să fie pățit li să pare).

Iară pentru Lup socotiră că nemutat și neclătit va fi din socoteala sa (că sufletul înțelept într-altă și pentru altă ceva din socoteala sa a să muta nu știe, fără numai din rău spre bine și din greșală spre îndreptare). De care lucru, dzisără nici mai mult să-1 ispitească, nici gândurile cătră dânșul să-și dezvoltă, ce numai în față, precum toate după pofa și sfatul lui să vor face, să-i arete. Iară după dos, cu toată nevoința ale sale gânduri la lucru a dăce, tare să să gătească. Lupul de pre semnele ce videa, precum tovarășii săi nu cu bune duhuri să poartă, bine cunoștea, însă nedejdea într-altă socoteală își puna. Adecă, ca când lucrul la ivală ar vini, Pardosul și frații lui, Râsul și Hamleonul și Veverița, cu / gura deschisă, în glasul mare vor

¹³ Cp. *Ecleslastul* 10, 6.

striga și partea dreaptă vor ținea. Că tot lucrul veri să să facă, veri să nu să facă, într-aceasta să prijenia, adecă ce ar pofii cea mai de frunte parte, accia și alaltă gloată să întăriască. Iară ce li-ar arăta de stricarea și paguba lor o dată cu capul să nu priimască. Așijderea, vădzind că Pardosul acolea de față nu să află, precum allofililor să priiască și omofililor să nu priiască, nicicum cevași își prepunea (ce oricât cineva de înțelept și oricât de bine a lucrurilor socotitorii! ar fi, singur numai cu socotială sa îmblând și în sfaturile sale și pre altul neîntrebând, în cea mai de pre urmă a nu greși peste puțință iaste). De care lucru, Lupul, în dreapta socoteală sprijenindu-să, tare să greși, și în numele omofilii bizui ndu-să, prost nemeru (căci nu altă dată răzsipa unui nărod s-au făcut, fără numai când ai săi șiie vicleșug ș-au făcut, și nu altă dată mai mare stricare de la nepriiatini au vinit, fără numai când priiatinii și credzuții au viclenit). Căci / pre Pardos Corbul prin iscoade și cărți pre ascuns trimese, și încă de demult în priința lor îl întorsese și vicleanul/ cel mai mare a neamului său a fi cu giuruințele îl făcuse (că sula de aur zidiurile pătrunde și lăcomiia își vinde neamul și moșiia). De vreme ce tare îi făgăduisă că de să va întoarce într-o inimă și într-un gând cu dânșii, stârvurile cele mai grase și cărnurile cele mai sease cu Corbul, și cu Vulturul, și cu alalți ai lor sfetnici împreună le vor împărți. Așijderea el acmu la bătrânețe agiuns fiind, din ce să află a-1 mai preface macara că peste puțință iaste (căci nici Corbul negriața, nici Pardosul pîstriciunea a-și muta poate). Inșă pe ficiorul lui, carile încă în vârsta tinereții să află, precum Coracopardalis să-1 poară face bună nedejde au, dzicea. Adecă glasul și aripile Corbului dându-i, și cea din moșie a Pardosului pestriciune lăsindu-i, cu bună samă pardos-corb sau corb pestrîț să va înformui (că pieptul decât diamantul mai vârtos pofta îl moaie și inima decât cremenea mai împietrosată lăcomiia o topește, și ce focul nu domolește, aurul topește). Iară Râsului adevărat lucru de răs îi giuruiră. Adecă din 53 de căpuși pline de sînge (carile

odănoară Râ/sul adunate avându-le și pe vremea foameții 142 pășirile i li-au fost prădat), pre giumătate înapoi să i le întoarcă, însă cu această tocmală ca în tot anul câte *cinci* căpuși să-i dea. Așijderea cătră acestea îi făgăduiră, precum socotitorii! îl vor pune, ca câte căcăradze Cămila dinafară de grajd ar lepăda, el a le cheltui și pre la gândacii carii din mistuiri ca acestea hrana le iaste, a le împărți volnic să fie (că lăcomiia de la aur pană la gunoiu și de la diiamant pană la *steclă* să în tinde). La jiganiia aceasta, Râsul, de socotit iaste, că toată pistriciuiea pe supt pantece i să ascunde, adecă la loc ce nu să așe vede, iară amintrile pe spinare, tot un păr să arată a avea. Adecă în față prost și drept, dară multe picături de vicleșuguri îi stau peste mață (că toate carile să văd de pe chip și de pe floare să giudeca, iară gândul a ascunsului inimii nici chip, nici floare are, de pre carea de bun sau de rău, de frumos sau de grozav să să cunoască, fără numai când icoana în cuvinte sau în lucruri își tipărește). Iară alalți frați acestora într-acesta chip să așădzară, că 14 Veve/riții i-au giuruit un sac de nuci și un hărariu plin de hămeiu cu fag amestecat. Așijderea coada, carea în vremile ce stăpâniia Vidra îi tăiasă, precum la loc îi vor pune-o dzicea. Căriia darul acesta prea mult și mare i să păru. De vreme ce nucile și fagul spre sprijineala vieții, iară coada spre răscumpărarea cinstei și a podoabei îi era, mai vârtos că toată fala și pofala Veveriții în coada cea lungă ce purta stăruia, carea nu ca alalte jigăniî înapoi, ce, de mare mândrie, peste cap rădicată înainte o ținea (că unde lipsăsc crierii din cap, acolo covârșește coada peste cap) (și cine *vrednicib* capului nu pricepe, acela lungimea codzii la mare *cinste* ține). Pre aceasta, dară, într-aceasta chip coada în loc de cap puindu-i, amăgulind-o, o așădzară. Iar Hamelonului toate felicirile de vâpsele și de flori precum în samă îi vor da și în toate deplină pozvolenie să aibă îi giuruiră. A căruia fire de-a pururea față a-și schimba *fiind* și dintr-o vâpsală într-alta a să prebrăji mare vrednicie *flind, socotî* că dar așeși peste măsura lui i să giurui

144 și toată împărăția într-îmbe monarhiile să fie căști/gat i să păru (că plinirea poftii, cât de mici, peste toate hotărâle a toate monarhiile precum să fie covârșit i să pare).

Cătră aceste mai adaosă ră pre Guziul Orb, carile cu frâmștea fetii sale Helgii, în dragostea a multor jigăni întrase și a multora minți de frumșetea ei să nebunisă (că nu mai mult tării vinului în cap, decât chipul frumosului în inimă lovește). Cu carea și părintele său, Guziul, măcar că din fire orb și slut era, însă fietecarile ce-1 timpina cu toată lumina privelii îl îndămâna, și de-și feria mâna de sărutat, la picioare-i cădea și i să închina (că cine iubește din suflet pre cel din cămară, mare fericire simpte a-i zdvori afară la scară). Cu acesta chip, cine mâna cea scurtă a Guziului a săruta să învrednicia, precum pre singură Helgea să fie îmbrățășind socotia, și cine lipicioase și urduroase melciurile lui a pipăi să norocia, precum roa trandafirilor, cari pre obrazul Helgii să deschidea, să fie scuturând și iscusită mirosala lor să fie mirosind i să părea (că precum simțirea în lucrurile ce-s de simțit lucrează, așe pome- 145 nirea în fantazie/ tipărită și zugrăvită, ale sale pătrundzătoare sloboade radze). De poamă dară ca aceasta măcar că mulți dinți* să ascuțise și multe măsele să o mușce să gătise, însă, precum să dzice cuvântul (că norocul nu împarte cu oborocul, ce unora varsă, iar altora nici pică), așijderea (altora arată și nu dă, iar altora, preste toată știința și nedejdea lor nespuiind și nevind, preste măsură le dă). In care chip și cu gingaș trupul și mângăios statul Helgii au lucrat. De vreme ce vârstnicii și cei din neamul ei nu numai cu mâniile întinse, cu brațele deschise și cu mințile uluite o aștepta și o poftia, ce încă și cu sufletele topite și inimile arse, cui va cădea acea norocire și cui să va tâmpla acea fericire, dzua și noaptea cu gândul mai rău și mai cumplit decât cu trupul să pedepsia și să chinua (că chinul trupului carnea domolește, iară pedepsa sufletului, oasele topind, inima rănește), și acmu acmu, din dzi în dzi și din ceas în ceas

fietecarile norocul cu jele chemându-și, și de s-ar cumva altuia, 146 iară nu șie tâmpla, săbii, cuțite și tot/ feliu de otrăvi cumplite, de nu celuia ce au luat norocul, șie celuia ce au rămas cu focul găti ia. Toți ibovnicii și pătimașii dragostii Helgii într-acesta chip în toate suflările și răzsufăriile lor, ca finicii în focul lor murind și iarăși înviind, norocul, tot precum au știut ș-au giucat jocul (căci toți cereștii durerile pemintenilor simpt și să milostivăsc, numai norocul, dacă-și întoarce fața nici a jeli știe, nici a să milostivi poate), și precum câteodată frica Vulturului pre iepure după broască mărită, așe voia norocului pre Helge după Cămilă au măritat. O, doamne, și toți cereștii, lucru ca acesta cum și în ce chip a-1 sufferi ai putut? Unde iaste cumpăna ceriului cu carea trageți și aședzați fundul pământului? O, dreptate sfântă, pune-ți îndreptariul și vedzi strâmb și cârjobe lucrurile norocului, ghibul, gâtul focos, pieptul, botioase genunchele, catalige picioarele, dințoasă fălcile, ciute urechile, puchinoși ochii, suciți mușchii, întinse vinele, lăboase copitele Cămilei, cu suleaget trupul, cti albă pelița, cu negri și mângăoși ochii, cu supțiri degețelele, / cu roșioare unghișoarele, 14 cu molcelușe vinișoarele, cu iscusit mijlocelul și cu rătungior grămăgiorul Helgii, ce potrivire, ce asămănare și ce alăturare are? O, noroc orb și surd, o, tiran nemilostiv și păgân fără lege, o, giudeț strâmb și fățarnic, pravilă strâmbă și fără canoane! Ascultați morților și priviți viilor: Cămila cu Helge să împreună, fi Iul cu șoarecele să cunună și dealul cu valea să iau de mâna. Ce ureche au audzit, ce ochiu au vădzut sau ce gură din veci lucru ca acesta au povestit? (Tacă, dară, pripitorile unde cântă ursitorile, că nici niam cu niam, nici chip cu chip, nici feliu cu feliu a potrivii caută, ce numai ce vă face, și lucrează ce-i place). Norocul, dară într-acesta chip pre Helge după Cămilă aședzind, țințarii cu fluire, grierii cu surle, albinele cu cimpoi, cântec de nuntă cântând, mușișile în aer și furnicile pre pământ mari și lungi danturi rădicară, iară broaștele toate

împreună cu broatecii din gură cântec ca acesta în versuri
tocmit cânta: /

148

Prundul Evfrathului mărgări tari u naște,
Cămila din iarba cele scumpe paște.
Mâna Afroditei cunună-mpletește
Evfrathul Evropii nou lucru scornește.
Din cele cu soldzi Helgile ivește.
Norocul ce vă toate biruiaște.
Cu[nu]na-npletită norocul o tinde,
Capul fără crieri cu mâna o prinde.
O, Helge, ficioară, frumoasă nevastă,
Nevastă ficioară, ficioară nevastă,
Cămila să ragă, tâlcul nu-nțâliagă.
Margă la Athina ce iaste s-ab'agă.
Ficioară nevastă, nevastă ficioară,
Peste șese vremi roadă să-i coboară,
Fulgerul, fierul, focul mistuiască
Patul nevăpsit nu să mai slăvască.

A Cămilii dară și a Helgii împreunare, preste socoteala a
toată lumea, într-acesta chip isprăvindu-să și mai denainte acele
cinci jigării cătră tot neamul, precum s-au dzis, viclene și
vândzătoare arătându-să, cuvântul cu mare giurământuri și
legământuri cătră zburătoare își dederă, așe ca precum voia le
149 va/ fi să învoiască și precum pofta le va pofti să poftescă.
Acestea dară într-acesta chip în sine și cu sine cu mari vicle-
șuguri alcătuind, prin rost de bun ritor, precum cătră alții a le
arăta, așe inimile prostimei a îndupleca socotiră (căci la mate-
riile groase focul, iară la inimile proaste linba bine vorovitoare
mult poate).

Și așe, ritorisind Papagaia, cuvântul la obște într-acesta chip
împrăștiară: „Vestit și tuturor știut cuvânt iaste, o, priiatinilor,

(câinvoința sufletelor și unirea inimilor lucrurile din mici, mari
le crește. Iară neinvoința și neunirea lor, din cât de mari, mici
și cât de curând le răzsipește) (că precum o sănătate în multe
mădulare a trupului, așe o omonie și o unire în multe
năroade iaste, carile un stătătorii! și stărutoriu a politiii stat fac),
împotriva aceasta a să înțelege poate, adecă (că precum o boală
și o fierbințeală cât de puțin în trup, sau o durere cât de mică
într-un mădulariu, tot trupul spre neaședzare și pătımire aduce,
așe neunire în politie și neinvoința în cetate, ciuma și lingoare
cea mai / rea și troahna cea mai lipicioasă iaste. Căruia lucru,
cea mai de pre urmă a tot statul răzspă și a tot sfatul cea de
năprasnă prăpădenie iaste). Așe dară, începutul voroavii
apucând, măcar că dintr-al meu rost, însă dintr-înemile a toată
frățasca adunare dzic: Adunarea aceasta, o, cinstiților, dintr-îmbe
părțile adunați frați, adunarea aceasta dzic, slăvită și minunată
a prea linilor și înălțaților noștri monarhi iaste, și de pre titlul
ce ș-au pus, chiar și aiavea să cunoaște, că precum adunarea a
atâtea cinstite chipuri la un loc s-au adunat, așe sufletele și
inimile a să întroloca și a să împreuna, dreapta socoteală și
pravila adevărinții la un sfat, la un stat, la o învoință, la o
priință, la o iuboste și la o dragoste a le încleșta și a le înnoda
150 a, pofteste și să nevoiaște (căci tot adevărul lucrul chiar și hiriș
poftește, și toată începătura cu cale spre lucrul și sfârșitul
lucrului bun călătorește). De care lucru, între muritori de iaste
reoro simțire peste simțire și vreun lucru firesc peste fire, și eu
mai proroc a mă face și cele în urmă viitoare mai înainte a le
povesti și, până a nu / fi, a le vesti mai voi îndrăzni (că ce iaste
151 adulmacarea minții sau carea iaste icoana înțelepciunii, fără
numai celea ce ochiul trupului, nu ochiul sufletului să li vadză
Și în cele cu prepus viitoare fără prepus în bine și în rău
următoare iscusit și frumos să li aliagă). A proroci dară voi
îndrăzni, dzic (de vreme ce din răsărite dzua și de pre începute
fapta să cunoaște), în care chip și numirea adunării aceștia în

curândă vreme supt unirea a toată inima și învoința a tot sufletul a videa și după nume lucrul și sfârșitul a ieși și a să plini fără prepus nedejduiesc, de vreme ce inimile curate a marilor împărați, spre cea adevărată Unește și curată dragoste stăruiesc și spre folosul a toată obștea tare și nepărăsit să nevoiesc. Așijderea preaînțelepții buni chivernisitorii și credincioși derăgătorii, împreună cu cei ai lor de frunte sfetnici, în dreapta socoteală și buna chivernisală, câtu-i negrul bobului macara cevași a sminti, peste socoteala omenească iaste (că mai cu nevoia iaste o sută de copoi iepurile din pâlcul spinilor a scoate, 152 decât a trii înțelepți sfatul cel mai de folos / a afla). Și așe, bune semne de bună nedejde să arată, ca nici lucrul început fără socoteală, nici prorocia mea la sminteală să iasă. Ce cu bună samă dzilele de fler în veacul de aur vor să să priminească și toată calea grundzăroasă și ciulinoasă în netedă și bătută să să istovască, în carea (pentru cele tâmplătoare vorovâsc) de s-ar și cumva într-un chip prea repede și preste înțelepțiasca socoteală tâmpla, ca vreo pietruță de scandălă de la cineva într-însă să să arunce, însă darea într-o parte-i și urnirea-i, și așeși de tot rădicarea-i, precum prea pre lesne ar fi, a-și prepune cine va putea? (Că mai pre lesne iaste cuiva în câteva ciasuri suflarea și răzsuflarea a-și popri, decât sufletul înțelept cunoscând adevărul și de dânsul a nu să lipi) și așe, piciorul cât de dropicos și pasul cât de tremuros în ceva a să zăticni și a să poticni nu va avea. Pentru care lucru dintr-îmbe părțile cu toții și cu totul să ne apucăm trebuie, ca celora ce din multe strune o cântare, sau din multe organe o harmonie într-o simfonie fac asămă-nându-ne, ce mai de folos, ce mai de laudă și ce mai cu cuviință 153 ar fi să începem, să facem și să / isprăvim, ca într-acesta chip toată răciala carea înghețare aduce, și toată fierbințeala carea dogoreală și pârjol în tot trupul politiii noastre pricinește, în stâmpărarea și temperamentul cel de sănătate și de viață izvorătoriu iaste aședzind, priiatinilor megiași nesăvârșită de

laudă materie să dăm. Iară nepriiatinilor pre budze în veci de nedespedit pecete să pecetluim (că din fire cele supt lună așe s-au orânduim, ca unele după altele să urmedze, și când unele mor, altele să învie și simbathia și antipathia dintr-însele să nu lipsască). Deci dară, cinstiți ascultători, cine mai cu de-adins cea următoare fericire mai denainte într-un chip a simți ar pofti și cine cel nespus a toată obștea folos cu ochiul sufletului a-l privi ar ispiti, pre unul ca acela poftescu-1 ca șepelevii mele limbi puțintică îngăduitoare voie și ascultătoare ureche să plece, pre carile în scurt (de vreme ce a ciasului strămtoare laconește a ritorisi mă învață) a-l umbri și în strămt hotar a-l perigrapsi mă voi nevoi".

Toți ascultătorii, precum cu dragă inimă și deschisă ureche vor asculta dacă dzisără, și precum / că cu tot sufletul 154 de dulce izvorul carile din limba Papagaia izvorește, însătați sint, dacă mărturisiră, Papagaia, cu toată vârtutea cuvântului, himera, „sau precum s-ar putea dzice, ciuda nevădzută, neaudzită cu vorovă în fire a băga începu (că nu mai slobodă iaste limba atheistului spre blăstăm decât tropurile ritorului spre hula sau lauda aninată) (și de ceea ce singură firea scărândăvindu-să fuge, acelea vorovaciul îndrăzneț preste fire le urcă).

Papagaia dară, într-acesta chip, după ce proimiul vorovei sale sfârși, de umbrirea a fiutorului acelor doaă monarhii stat să apucă dzicând: „Aceste doaă vestite și nebiruite monarhii, o, iubiții miei ascultători, precum fietecarile din sine, late în hotare, bogate în comoare, dese în orașe, tecsitate în sate, nenumărate în suppuși și cea mai de pre urmă, cu un cuvânt să cuprind, din toate părțile întărite și în slava cinstii lor îndestulite să fie, nu numai celor de duh purtătoare, ce așeși și celor pre pânțece țărâitoare știut și încă prea știut iaste (că lucrurile mari și cei ce nu le știu le știu, / iar lucrurile mici și 155 cei ce le știu nu le știu). De care lucru, aiavea iaste că orice mai nuilt sau mai preste hotare a pofti s-ar videa, nu pentru a lor

lipsă (căci plinirea nu pofteste clătire, ce odihnă), ce pentru a suppușilor săi adăogere și odihnă vor și poftesc, și **pană** într-atâta (pre cât singuri marturi privitori în sinteți) silesc și să nevoiească și aceasta pentru ce și cu ce? Pentru unirea a toată inima și cu învoiața a doi monarhfi], a căroro voie mai mult decât porunca și porunca mai mult decât fapta, de credzut și de ascultat iaste. Voia aceasta a lor spre ce săvârșit? Spre alcătuirea a doă firi într-una. Dară aceasta în ce chip? (Căci doă firi a să uni, lucru peste lucru și puțință peste puțință iaste.) In chipul puterii sufletești, carea în câteva inimi într-un chip și într-o măsură a lucra poate, adecă cu buna a sufletului priință, doa trupuri, ca într-un suflet a îmbia și a să învoia să poată (că ce iaste prieteșugul? a învoi deopotrivă; și ce iaste priiatinul? a nu deosăbi în suflet). Cu acest fel dară de duhnicească putere, Vulturul Leu și Leul Vultur, duhul Vulturului în Leu și al Leului în Vultur, fără de nici o deosăbire, cele 156 dinafară mădu/lare, precum întru adevăr împărătește le vor otcârmui și fără greși cu dânsule monarhicește să vor sluji, cine-i atâta betiag de minte carile să nu cunoască? Duhuri dară ca acestea, carile ceriul de ar avea poartă și iadul ușe, precum și acolo să pătrundză fără prepus sint. Duhuri dară ca acestea, iarăși dzic, atâta de suptiri și puternice, trupuri atâta de iuți și de vârtoasă, fără de nice o siiala împotrivică unind și fără de nici o prepunere de pacoste împreunând, au nu tot lucrul peste toată puterea a putea vor putea? (Că unde Leul vulturește și Vulturul leuiaște, prepelița ce va iepuri și iepurile ce va pre-peliți?) Vulturul de sus și deasupra privind, Leul din dos și din față adulmăcând, ce nepriiatin asupra viind, sau ce vrăjmași măcar la fântănele Nilului fugând a nu să simți și a să mistui va putea? (Că a putincioșilor mâna lungă și ochiul neoprit iaste). Adulmăcarea unuia cu iute viderea altuia însoțindu-să și în toată calea tovărășindu-să, din nuări furnica împoncișării pre pământ și de la Asia lighioaia dodecialii la Evropa să va videa

și să va adulmăca, / pre nebiruite spetele Leului, neostenite 157 aripile Vulturului răsărind, ceste pre tot fugașul cât de repede în clipala ochiului vor agiunge, ceia pre tot împotrivă stătătoriu vor birui și vor înfrânge. Cesta cu cel decât diamantul mai vârtoș piept, cela ce-i decât bricile mai ascuțiți pintini tot zidiul vrăjmășiii și toată mrejea viclenii! ca pravul vor spulbăra și ca pândza paingului vor dispica. Cine dară în lume, o, priiatinilor, atâta de scămos la minte și strămțos la cuvinte să va afla, carile să socotiască sau să grăiască că cel împotrivă de supt brațul Leului va putea scăpa, sau cel supt aripile Vulturului aciuat că în primejdie va întră? Sau cine lucrul mai aiavea decât radzele soarelui cunoscut nu va cunoaște? Că pre cel din paza lor cineva a-1 bântui, sau pe cel dinpotriva lor a nu-1 birui va putea? (Că focul din apă și dzua din noapte și orbi o pot alege.) Acestea dară, într-acesta chip unindu-să și alcătuiu-să, cinstea, slava, biruința și odihna, carea a tot nărodul fără prepus următoare iaste, cei din cuiburele încă cu fulgi puișori și cei încă supt țitele maică-sa sugători a giudeca vor putea. Și statul cel niai fericit decât toată feri/cirea precum ca râul să va pogori și 158 ca pohoiul va năbuși și cele în lume nesimțitoare a simți și a să pricepe vor pricepe, că toată cinstea numelui de obște și toată a tot de rău voituriul și de viclesug gânditoriu biruință fără îndoință și suppunere fără prepunere urmadză (că mai mult în prepus a să avea, cele pentru lesnirea nesocotite, decât cele cât de grele de la înțelepți cumpănite trebuie). In scurt, dară, a fericitului aceluia stat, iată, pre cât în slabă puțința mea au fost, l-am arătat și precum să dzice dzicătoarea, de pre unghie leul să poate cunoaște. Deci oricine ar fii acela carile aceiii nepovestite fericiri părtaș a fi ar pofti, întâi trebuie ca nu numai a trupului, ce și a sufletului mâni totdeodată să întindză și nu numai cu ale trupului picioare, ce și cu ale sufletului aripi să aleW și să zboare (că amintrilea, lenișilor ostenința și pizmatarilor lipsa și căința va rămânea)". Acestea, dară, de la toată

dihania așe într-acesta chip înțelegându-să, la ascultare cuvântului și scuturarea lucrului cea mai de pre urmă să vinim, carea tot mijlocul cel spre lesnire și tot modul cel spre
 159 fe/ricita săvârșire aduce (că toată călătoria muritorilor în cel de apoi săvârșit sau să fericește, sau să blăstămățește). Niamul cel fără niam și chipul cel fără chip, adecă jigăniuța sau păsărița cea cu prepus, iubitorul nopții, fugătorul dzilei, vădzătorul întunerecului și orbul luminii, adecă Liliacul, precum în fericit pământul și mănoasă brazda adunării aceștia nu puțină zizanie să fie sămănat aiavea iaste. Vidra nu cu picătura, ce cu vadra în vasul înțelepciunii veninul nebunii [i] ș-au vărsat. Așijderea Struțul, măcar că peste voia și știința sa, însă nu mică stincă a scandalului la tot pasul căii aceștia au aruncat și toată greuimea lucrului la mijloc a vini au pricinuit. Carile, toate de nu s-ar fi tâmplat, fericire și lucru foarte minunat ar fi fost. Dar, de vreme ce s-au tâmplat, altă nu încape, fără numai liacul le iaste de aflat (căci lucrul ce întâi la lumină n-au fost, Dumnădzău din ne a fi la a fi îl aduce. Iară lucrul ce o dată la ființă au ieșit, la neființă nici Dumnădzău nu-1 poate aduce). Liacul dară acestor mai sus pomenite boale și lineștea acestor
 160 clătite răscoale, pre cât din duhul obștii/ făicava mea voroavă va putea a-1 arăta, nu să va lenevi.

„De duhurile vărsatelor veninuri toți ne-am amețit”, dacă strigară, și toți antidotul toapsăcului precum să-1 arete pre Papagaie dacă rugară, Papagaia într-acesta chip începu: „Puțințele sint, o, priiatinii mici, recetele științii mele și mici și strâmpțe chichițele ierbilor doftorii mele (căci doftorul bun știința în cap, iar ierbile în câmp le are, și unde chichițele văruițe și pilulele sicuite sint, acolo bolnavul să amăgește, iară nu să tãmăduiaște). Din carile ce voi avea împreună cu dânsule și inima, și sufletul înainte-vă a vărsa nu mă voi tăgădui (că pre cât iaste de lăudat doftoria bună la boală, pre atâta iaste încă mai de lăudat aședzământul la răscoală). Pre cât dară iaste

pentru biliala în cernială și cerniala în bilială, adecă pentru vădzitorul în întunec și orbăcătorul în lumină, Liliacul, după a mea proastă socoteală aședzământul pre lesne îi iaste (căci pravul casii după măturat de să și rădică și în radzele soarelui gioacă, însă nici radzele soarelui a nu lovi oprește, nici pașii celui ce prin case **îmbla** / continește). In care chip și a
 161 Liliacului gălciava, precum din nemică s-au scornit, așe și scornită nemică iaste, și pană în cea mai de pre urmă și tulburat de-ar rămânea, precum a tot statul vreo tulburare ca aceia a aduce vrednic să nu fie putem socoti. Vidra iată că din catalogul jigăniilor, cu sfatul a tot statul, s-au ras. Carea acmu în lucru (precum să vede) vreo toartă să apuce sau vreo bucată să mai îmbuce nu are, ce numai în cuvânt, pre cât au putut, și mănuntăile a-și vărsa s-au opintit și tot felul de farmăcul descântătorii prin urechile tuturor au stropit. însă precum **pană** acmu în ceva n-au procopsit, așe și de acmu înainte vreo rămășiță de venin de-i va fi mai rămas, adevărații doftori pre lesne îl vor răzsipi și înțelepții deregători pre iușor tot lucrul, precum să cade, îi vor tocni. De care lucru, despre aceasta parte niai multă grijă a purta nici folos iaste, nici să cade (că unde grijea iaste la măsură, megalopsihia o cârmuiaște, iar unde grijea trece peste măsură, acolo micropsihia a mai chivernisi părăsește). Acestea, dară, așe precum și sint cunoscându-să, tot săvârșitul lucrului și toată fericirea săvârșitului într-a/ceasta
 162 rămâne ca și hotărârea Struțului să să aliagă, pentru ca toți ce iaste și ce poștește a fi să înțaliagă, și așe, toată clătirea la aședzare, toată ostinița la odihnă și toată începătura la cel dorit să vie săvârșit. De care lucru, întâiași dată tuturor a ști să cade că, precum încă de demult neclătit silloghismul Corbului prin hivoița și porunca a marelui împărat, a Vulturului, s-au răzsunat, așe și acmu toată adunarea monarhii zburătoarelor vâ, poștește și poruncește ca Strutocămilii mai mari aripi și mai lungi pene să i să dea. Și ce mai mult? Cămila zburătoare și

Struțul fătătoare să să facă, pravila voii împărătești poruncește (că toată voia slobodă într-aceasta radzimă ca, precum celor pemintești, așe celor cerești pravile împotriva să margă). Ca cu acesta mijloc Cămila călătoare în monarhiia celor zburătoare să între și iarăși despre partea monarhiiei dobitoacelor, orice cu cale și cu cuviință a fi ar socoti, din mădularile sale pre Cămilă să împodobască, căruia lucru toată monarhiia pășirilor voitoare 163 iaste. Și așe, nici hereghii di-nceput să-și piardză, nici pre/cum împărății orice poftesc că nu pot face să să vadză (că cei putincioși nu mai puțin cu părerea altora decât cu puterea lor fac ce fac). Și hotărârea numelui știindu-să, într-îmbe părțile titlul cinstei și locul slavii numelui a-și dobândi să poată, și într-acesta chip, cea deplină omonie, într-îmbe monarhiile plinindu-să, să să săvârșască".

Acesta din tot duhul dacă larg și lat ritorisi Papagaia, toate cetele zburătoarelor: „facă-să, facă-să, pliniască-să, pliniască-să", strigară, atâta cât, chiotele a atâtea gloate deodată slobodzite, să părea că iaste huietel a mari puhoie după ploaie, din dialuri în văi răpedzite. Unii, de fericirea ce li să părea că acmu au și dobândit-o, cu glasuri de bucurie să desfăta, alții cu cântece și cu viersuri izbânda, ca cum în sin și dobânda în palmă ar avea, în ceriuri rădica. Iară alții minunată voroavă Papagaii și decât miierea și zahărul mai dulci cuvintele ei și decât toată unsoarea mai pătrundzitoare și mai muietoare sentențiile ei, ni cu gura mărturisiia, ni cu mânuile și cu capul chipuri și semne de mirare și de minunare unul cătră altul în divuri, în chipuri arăta (că 164 de multe ori bucuriia mare glasul astupă și/ ciuda peste măsură mintea răzspă). Unii, ca cum încă mai denainte de mângăioase voroavele ei spre somn furați și în chiteala socotelelor afundați ar fi fost, ca de somn sau de vin amețiți ar fi fost, spre ce întâi să înciapă și ce mai înainte din cele multe audzite să pomenească și din pomenire în cuvinte să alcătuiască, ca uluiții sta, și ca somnoroșii, ni pe frunte, ni pe piept să scârpina (că

voroavă dulce și ales plăcută, inimii bucurie, iară ochilor dormitare pricinește). Comedie ca aceasta și buiguire într-acesta chip, din gura Papagaii în mințile tuturor dihaniilor răvârsindu-să, ca cum și cu trupurile și cu sufletele amurțiți și amuțiți ar fi fost, prin câtăva vreme între dânsule mare tăcere să făcu, și, una într-ochii alții ascuțit și neclătit căutând, ce ar fi mai de vorovit și ce ar fi mai de pomenit, ca cum a să domiri n-ar putea, ce una pre altă să înciapă, ca ce din rostul ei ar audzi și ca accia să grăiască, sta cu gura căscată (că strigarea a gloate multe din răzsunarea a păreților deșerți nu multă deosăbire are, și precum păreții același glas întorc, așe, în gloata ascultătoare, unul cuvântul altuia poartă). /

În cea de pre urmă, Cioara, după ce câtva ca înecații în gât 165 clăncăi și ca cum sau de duh îndesită, sau de năcaz dosedită ar fi fost, mult în grumadzi răgâi, în glasul firii sale să slobodzi și „car, car, car" de trii ori poftori. Toate cetele pășirilor spre bine glasul poftorind, „măcar, măcar, măcar" după cazaniia Papagaii, și lucrul și cuvântul de s-ar sfârși dzicea. Din jigăniile unele (pentru carile precum lăcomiilor să fie fost vândute, mai sus s-au pomenit) ca cum i-ar fi vinit a căsca și pri-ncet ca nu toți să audză glasul Cioarai adeveriia. Alalte jigăniile toate, cu Uluită și adâncă tăcere, ca cum celor mai de frunte următoare ar fi, să arătară (că tăcerea prea adâncă sau din pizmă iaste, sau din neștiință). Ce tăcere ca aceasta celor mai de gios era din sială, iară celor mai de frunte era într-adins mărturisală. Căci Uita maica și vicleșugul părintele în trupuri de îmblătoare inimi de zburătoare odrăslisă (că precum aurul în focid cât de iute din ce iaste nu să m u t¹⁴, așe ori în ce inimă întră, din ce iaste uitr-alta o strămută). De care lucru jiganiile, „Facă-să, facă-să", aiavea a striga, ascunsa tragerea firii le rușina. „Nu vom, nu

¹⁴ Cp. Augustinus, *De diversis questionibus* LXXXII.

¹⁶⁶ priimim" / și de mare strâmbătate a să văiera, înghițita mazădă și îmbunare de inimă le mânca.

Iar dintre pasiri, Brehnacea, carea de multe ori partea adăvărului a ținea să vieda, cătră Cucunos pre taină dzisă: „Glasul Cioarăi, gurile lingușitoare și inimile cele numai înainte, iară nu și înapoi socotitoare, după a sa poftă, spre bine bau tâlcuit (căci pofta schizmește lesnirea, și chipul lesnirii spre toată greuimea fără nici o sială purcede). Numai pre cât a mea proastă și acmu de bătrână buiguitoare socoteală iaste, glasul Cioarăi nu atâta spre macara cât spre ocară a tâlcui s-ar putea, și precum, o, iubite frate, foarte bine știi că Cioara cu Corbul pentru multe pricini a multe stârvuri puțină dragoste și priință între sine au. De care lucru așe cu firea mă amăgesc, că în cea de apoi a adunării aceștia nu vreo fericire să aștiaptă, pentru carea să dzicem: măcar, ce multă nevoie și becisnicie, pentru carea să ne văietăm, vai, foc și pară, și cei ce așe de pre lesne au tâlcuit, măcar a multora capete să să usuce în par (că câtă becisnicie aduce fericirea cea prea aștiaptată, atâta nevoie nu face nenorocirea ¹⁶⁷ cea cu sufferială / purtată). Și pomenește, frate, cuvintele mele, și odată vii cunoaște, că Cioara nu macara, ce ocară au prorocit".

Cucunozul precum di-nceput calea apucase, nici în stânga, nici în dreapta să abătea, ce de pururea pizma și mândria cești ia ținea, de care lucru într-un chip pe Brehnace de blăstămăție și de micropsihie probozind-o, dzisă: „(A tot lucrul părerea, părere naște, iară știința făclia adevărului iaste.) Cioara, săraca, de la mulțimea s-au socotit la limbă varvară și i-au tâlcuit glasul: macara. Iară tu, frate, împiedecat de bătrânețe și buiguit de căruntețe fiind, pre prorocul ce nu-i știi știința, locul și țara, vii să-i încarci asupra-i ocară. Ce mulțimea varvarismos, iar tu solichizmos cu limba Cioarăi faceți. De care lucru a știți să cade că Cioara aceasta, de locul său iaste attică, țara Ellada, carea în toți anii cuibul în platanul (carile dinaintea capiștii lui Apollon iaste sădit), scoțind de la preuții lui Apolon, carii de

pururea supt umbra copaciului învățiturile cele de taină și meșterșugui prorocii învăță, filosofia ceriască au deprins, din care știință adevărul, începutul și sfârșitul/ lucrului precum iaste, ¹⁶⁸ mai denainte vădzindu-1 și ca cu mantile pipăindu-1, în limba atticiască au strigat: jjuocxapia r\ opa, ce va să dzică: fericit ciasul în carile cu gândul s-au zămislit și cu fapta s-au săvârșit".

Însă ori mulțimea au varvarizmit, ori Brehnacea au solichizmit, ori Cioara au atticit, ori Cucunozul au băsnuit. A Cioarăi glas pre cât mai mult să tâlcuia, pre atâta mai mult în lavirinthul necunoștinții să încuia, al căruia cheie când să va afla și a cui mână a o prinde și cu dânsa lavirinthul a deschide să va învrednici, supt vreme le de apoi iaste să așteptăm.

Lupul, între toate jiganiile pururea mai socotit și mai grijliv în chitelele sale, sila și desfrânată voia zburătoarelor aiavea vădzind, și încă acoperit vicleșugul a unor dobitoace dintr-adânc pricepând, toată avuția răspunsurilor sale în cea mai dedesupt tainița tăcerii așeși de tot își zidi (că cuvântul înțelept pre cât folos aduce urechilor ascultătoare, pre atâta înfocare face inimilor nestătătoare) (și în vreme ce să ascultă, cântecului sirenilor, iară în vreme ce nu să ascultă, sunetului căldărilor să asamănă). Lupul, dară, de înțe[le]pciune oprit tăcea. Iară alalți toți de ne/bunie împinși, mormăind și răcnind, de ¹⁶⁹ iznoavă, „facă-să, facă-să", striga. In care vreme Pardosul vârgat și Râsul cu negru picat, cu alalți ai lor depreună, cel de demult în inimile sale ascuns vicleșug ce avea, la ivală și într-a tuturor privală a-1 scoate începură, și ca cum de urgia pizmei nebuniți și buiguiți ar fi fost, fără nici o rușine: „Vărtos iaste silioghizniul Corbului, frumos și înțelept iaste sfatul Cucunozului, minunată și înălțată iaste ritorica Papagaii", striga. „De acmu înainte o omonie, o stăpânire și o monarhie cunoaștem, și o împărăție știm. Iară cine într-alt chip sentenția ar clăti sau a o clăti s-ar ispiti, fier, foc și cea mai groaznică moarte partea să-i fie". Așe dară, răutatea, vicleșugul zămisli și nebuniia îl descoperi (că

viclenia, răutatea și nebuniia surori sint; răutatea începe, vicleșug urmază, iară nebuniia mai mult îl desf[r]âniadză, **pană** unde una prinde, alta liagă, iară a triia grumadzii cu lațul îi vâneadză). Cătră acestea Pardosul, răutate peste răutate, vicleșug peste vicleșug și nebunie peste nebunie a grămădi începu, și pașii lăcomi **pană** peste hotarale simțirii a-și lăți și a-și lărgi, adaosă, dzicând: „De vreme ce după neminciunoase
 170 budzele Papagaii toată adunarea adeverește, cu cale / și cuviință socotesc a fi, ca precum la monarhiia pășirilor după Vultur, Corbul, așe la monarhiia noastră după Leu, Strutocamilă stepănă cea mai de cinste și epitropiia a tot neamul să ție, și după aripile carile Vulturul l-au demănat, capul taurului să i să puie, pentru ca și ea între coarne sămnul biruinții și stema epitropii[i] să poarte. Că amintrilea, și Cămila și Struțul, undeva, vreun mădulariu de apărare și de luptare precum să n-aibă tuturor și tiut iaste”.

Cuvântul Pardosului întări Ursul și-1 adeveri Vulpea (că la voia pofitoare, puține cuvinte trebuie îndemnătoare). Așijderea alalți a vicleșugului părtași: „Foarte bine, foarte bine”, ni din budză mormăia, ni din colți clan tăia. Inșă cumpăna în carea dramul strâmbătății nu încape, și mâna, carea fietecui după ale sale fapte împarte, a doi dintr-aceștea nu mult rabdă, și ce pre alalți la vreme lor îi aștiaptă, acestora ceia ce li să cădzu le dede plată. Căci Ursul în părerea sa, pentru bișugul mierii ce aștepta, acmu precum că toate prilazurile prisăcilor sare socotia și toate știubeiele cu miare fără nici o sială, fărămă, gândiia, și așe din lăcomiia deșartă și de mândriia înfiată, cu vânt de gând și cu
 /// mîia/re de părere, preste măsură îndopându-să și înfundându-să. Așijderea, acele ticăloasele albine, carile prin faguri de aburi împrăștiate rămăsese, prin mațele și ficiați Ursului pătrunsără, de unde adevărata înflăciune scornindu-să, supt piialea Ursului izvoară de apă pururea piști toare purciasără și

cu această de năprasnă și mieșeloasă boală, înaintea a toate gloatele crăpă.

Vulpea așijderea de multă grijea vicleșugului făcut ce purta, întâi în melianholia ipohondriacă, apoi în tusa cu singe mutându-să, de multă vitionire și boală uscăcioasă, toate vinile i s-au întins și toate mădularele i s-au zgârcit, atâta cât piialea de oase și pieptul de spinare i să *lipisa*. Carea înghițind vicleșugul, preste puține dzile ș-au borât aburul, precum *istoria* la locul său va arăta (că cine înghite zahărul vicleșugului, acela borește toapsăcul sufletului). Acestea dară și ce să lucră vâdzind și ce să să mai lucredze a aștepta neputând, deodată și în grabă socotiră pre Lup (pre carile încă di-nceput vicleșugurilor neînsoțitoriu și răutăților lor nepriimitoriu îl cunoscusă), întâi îl sfătuiră, apoi îl îndemnară, iară mai pre urmă și cu capul/ îi clătinată și cum mai curând de nu va la
 172 strajea bârlogului său merge, cu pedepse groznice și și înfricoșări de moarte i să lăudară. Așe Lupul, vrând-nevrând, și precum de aceasta poruncă foarte să să fie bucurat arătând, împreună cu Ciacalul la locurile sale să dusără. Iară când din toată adunarea Lupul să despărția și precum de frații, priiatinii și omofiliu săi amăgit și viclenit la arătare cunoscându-să, de grea dosadă, carea inima îi înădușia, și de vremea carea așeși de tot împotriva i să punea, gemutul, oftatul și suspinul totdeodată supt un glas alcătuind încetișor, cum i să părea și prea tare, cum altora să audziia, cătră Ciacal gemu, oftă, suspină, răzsufli și dzisă: „Blem, frate Ciacal, de vreme ce la strajă ne trimăt. Blegați să nu stăm (căci urechea la cuvinte cât de grele ascultătoare învață pre inimă la cât de grele nevoi răbdătoare a fi), căci oțrăvile acestea cornul Irodu[lu]i le va îndulci, iară spurcăciunile acestea, botul Filului le va curați.” Acestea Lupul pietri sămănând, *stanei* și munți în urmă răzsăriră, precum mai pre urmă lucrul au *arătat*.

PARTEA A TRIA

Iară celelalte jigăanii, toate carile în cârșma lacomii cu paharul răutății vinul vicleșugului bea, dacă pre Lup din mijlocul lor lipsind îl vădzură, precum acmu supt fundurile pământului să află li să părură (că chipul neiubit, de față, nu ca ghimpul în picior, ce ca sulița pătrunsă prin mașă stă). Și așa rădicatu-s-au nuărul / de pre fața soarelui, luat-s-au negura 174 de pre fața pământului, cu mari răcnete striga: „Luatu-s-au piadeca, lipsește pacostea, nu să vede vrăjmașul, dusu-s-au pizmașul”, unul cătră altul spuind, ca de un bine prea mare să bucura și ca de o fericire nespūsă să desfăta (că lucrurile lumesti cu muritorii așa a să giuca s-au obiciuit, ca cu cât sint mai deșarte, cu atâta să să pară mai desfătate; și a căroră începuturi sint prea cu mari dezmiardări, acelorași sfârșitul să fie prea cu grele întristări).

După acestea cu toții împreună cuvânt își dederă și dzi de soroc își pusără, pentru ca la începutul Al fii și sfârșitul Sigmeci, la cetatea Deltii (unde apa lui M și apa lui A a cură sfârșesc, și apa lui T a cură și a să mări începe), cum mai curând să să adune pentru ca acolea capul Cămilii să vândză și a Boului să cumpere (că mai pre lesne iaste firii la Cămilă coarne să nască, decât din inima rea cuvânt sau gând bun să izbucnească). Așa dară, cu toții, după sorocul dat, la locul însămnat să

adunară și la dzua pusă la cetatea Deltii să împreună, unde
 175 Pardosul pe Cămilă de căpăstru / purta și Râsul după dânsa,
 ca gândacii prin baligi-i î să primbla. Căci la Râși ca acestea,
 căcăraza Cămilii mai de mare preț iaste decât castanii la gligani
 muntelui Olimpului. Acolea dară întâi ca a tuturor inimile mai
 cu de-adins să ispitiască, apoi ca nici unul să nu cumva părtaș
 vicleșugului a nu fi să lipsască, socotiră, și câte doi, câte doi,
 pre numele cerescului Vultur și Taur, pentru ca să giure în
 capiștea Epiorchii adusără. Unde unii de bună voie, iară alții
 de frică și peste voie, supt groznic giurământ a să legea le căută
 (că precum între frumoși mai frumoși și între grozavi, mai
 grozavi, așe între drepti mai drepti și între vicleni mai vicleni
 să află), adecă precum cu învoiața, plăcerea și alegerea tuturor
 siliohizniul Corbului, sfatul Cucunozului și sentenția Pardo-
 sului să să întăriască și capul Cămilii în cel de bou să să prime-
 nească și în epitropiia Leului să să psifisască. La care lucru, toți
 frații vicleșugului, ficiorii fărălegii și părinții atheofoviii: „Facă-să,
 facă-să - strigară - toți vom, toți priimim, cu toții aședzimântul
 și cuvântul acesta în tărîm și adevărim”, dinluntru crăpară.

176 Acmu/ a tuturor voie unindu-să și toți supt argumentul
 Corbului suppuindu-să, cu toții în toate părțile să împrăștiară
 și prin toți munții și codrii, unde coame de buăr lepădate ar
 găsi și cap de taur aruncat ar nemeri, cu toată nevoiața cercară
 și nicicum undeva măcar nu să aflară. De care lucru, cu toții
 în mare întristare aflându-să, ce vor mai face și ce vor mai lucra
 nu știa. Și acmu mai-mai toată nedejdea pierdea, de nu ș-ar
 fi adus aminte Râsul de un hrizmos, pre carile Camilopardalul
 încă mai denainte îl învățasă, dzicându-i: „Eu odănoară prin
 pustiiile Ethiopii în sus pre apa Nilului îmblând și pentru ca
 din izvoarele Nilului cu gura apă să beau în inimă având, după
 ce peste munții ce să chiamă a Lunii am trecut și la bălțile unde
 crocodilii să nasc am sosit, bălțile din giur împregiur cutre-
 eram, pentru ca gârla Nilului (carea în capetele bălților despre

apus să varsă) să aflu. La capetele bălților și în gura gârlii am
 aflat un oraș prea frumos, cu cetate prea frumoasă. Orașul dară
 și cetatea lui într-acesta chip era: Bălțile acelea unde în capete
 să împreuna și vărsăturile apii Nilului în sine priimii, între
 dânsese / de ce înaintea mergea, de acia în laturi să despărția 177
 și ostrovul lăția și precum să videa ca la 700 de mile, în lung
 și în lat, tot uscatul între bălți cuprindea. Iară pre marginile
 amânduror bălților cele pe dinafară, din giur împregiur ca cum
 cu zid ar fi îngrădite, cu munți și dialuri goli era încungiurate,
 așe cât numai unde bălțile în gârlă să vârsa și în matca Nilului
 să răvârșă, munții împreunați nu era, unde ca dintr-un hălășteu,
 ca pre stavila morii apa cu mare răpegiune să slobozia și apa
 Nilului spre răsărit a cură răpedzia. Așe dară, despre răsărit
 bălțile, munții și locul să avea; iară despre apus, adecă dincotro
 Nilul viniia și în capetele bălților îngemănându-să să despărția,
 într-alt chip era. Că pre câr munții aci din stânga și din dreapta
 să înălța (că și a munților înălțime, ca la cinci mile să socotia),
 pte atâta locul din dos să rădica și cu vârvurile munților de-a
 tocma câmpul despre apus în lat și în lung să întindea, prin
 niijlocul a căruia apa Nilului, din izvoarele de unde ieșia, spre
 bălțile ce-l sprijeniia lin și frumos cură. Iară pre șesurile
 câmpului aceluia, și pre o parte și pre altă parte / de apă, atâta 178
 câmpul cu otavă înverdzaia, cât ochilor preste tot, tot o tablă
 de zmaragd mereie a fi să părea, în carile tot chipul de flori din
 fire răzsărite, ca cum cu mâna în grădină, pre rând și pre
 socoteală ar fi sădite, cuvios să împrăștia, și când zepfrul,
 vântul despre apus, aburila, tot felul de bună și dulce miroasă
 de pre flori scormia. Așe cât nici ochilor la privală, nici nărilor
 la miroasă sațiu să putea da. Iară pre malurile gârlei tot felul
 de pomăt roditoriu și tot copacii frundzos și umbros, de-a
 rândul, ca cum pre ață de-a dreptul și unul de altul de departe
 ca cum cu pirghelul ar fi fost puși frumos odrăslia. A căroră
 umbri, giuătate pre lină apa Nilului, iară giuătate pre

mângăioasă fața câmpului să lăsa. Iară roadă pomilor, și la frumsețe și la dulciață, nici Asiia au vădzut nici Evropa au gustat. Căci tot într-același pom mugurul crăpa, frunza să dezvăliia, floarea să deschidea, poama lega, creștea, să cocea și să trecea totdeodată, nici după vremei viptul îmbla, ce în toată vremea toată poama și coaptă și necoaptă să afla. Iară unde apă
179 Nilului de pre șesul / ce despre apus viniia și din vârvurile munților în gârla cea de gios să vărsa, cetatea sta, a căriia nume cei de loc în spusără precum Epithimii o chiamă. Iară făptura și îngrăditura cetății era așe: din marginea malului, unde Nilul ca pre șipot în bălți să vărsa, spre apus, și pre o parte și pre altă parte de apă ca la dzece mile zid gros și vârtos de piat[r]ă în patru colțuri cioplită era; carile după ce de la pământ ca la dzece stânjini să rădica, deciia stâlpi mari și groși de marmure porfiră în sus să înălța. Fietecare stâlp de cinci stânjeni de înalt și de 30 de palme în giur împregiur de gros, însă la rădăcină mai groși, iară în sus, de ce mergea, mai suptiri și mai sulegeți era. Iară fietecare stâlp supt rădăcină patru lei de aramă prea frumoasă și ca aurul de luminoasă avea, și tuspatri, cu dosurile la un loc împreunându-să, cu capetele doi spre câmp, iară doi spre apă căuta. Deasupra a căroro stâlpul să răzima. Așijderea, în vârvul fietecării stâlp, de la un loc și mai sus, patru zmei începea a să împlereci, și, după ce ca la trii coți în sus să rădica, capetele își despărțita și puțintel can în gios
180 le/ pleca, și doi spre un stâlp, iară doi spre alt stâlp, ce le era dinpotrivă, căuta. Deci precum a leilor, așe a zmeilor făptură atâta de minunată era, cât nu zmei și lei a fi să părea, ce într-adevăr vii și cu duh a fi să videa. Iar din cerbicea a patru zmei arc sclipuit de marmure foarte frumos sclevesit. În sus să rădica și foarte cu mare meșterșug peste apă întinzindu-să spre stâlpul ce-i era dinpotrivă să lăsa și în cerbicea iarăși a celor patru zmei să aședza. Și așe, dintr-un capăt **pană** la alt capăt, un sclip în chipul podului, peste apa Nilului să încheia.

Așijderilea, din capetele stâlpilor zid de marmure în sus să rădica, cât cu înălțimea sclipului să atocma. Carile pre dinluntru cu var și cu prav de cărămidă și sfărmușuri de piatră și de marmure amestecate împlut era și tot locul înluntru pre ață de-a tocma atocmat era. Iară din fața pământului, ca la un stat de om, zid cu zimți în giur împregiur încungiura, pentru ca celor dinluntru îmblarea și primblarea fără primejdie să fie. Tot numărul stâlpilor 730 era, adecă de o parte 365 și de altă parte iarăși atâtea. Iară toată cetatea/ 24 de mile încungiura, 20 mile
181 amândoaă laturile și patru mile amândoaă capetele (căci de la un stâlp **pană** la alt stâlp dinpotrivă, doaă mile spunea că sint).

Cetatea dară așe era, iară orașul și casele orașului ce era într-însa, pre amănuntul cine poate povesti? Căci făpturile și urdziturile acelea toată socoteala muritorilor covârșește (că ce au făcut muritorii de carea să nu să mire muritorii, și ce n-au făcut muritorii de carea să să mire muritorii). Ce pre scurt de unele a-ți pomeni nu mă voi lenivi (Camilopardalul dzicea): Dintre doi stâlpi de-a dreptul împotrivă **pană** la ceialalți stâlpi uliță dreaptă și tot într-o măsură de lată să ducea. Iară la capătul uliții, și de o parte și de alta, poartă era, carea să închidea și să deschidea. Iară din pragul a fietecare poartă, în gios, scară în chipul teatrului în gios să lăsa și, de ce să coborâia, la temelie a mai lăția, carea și drum la suirea în cetate și poprele zidiului și sclipului era. Deci câte arce la sclip, atâtea uliță în cetate și câți stâlpi la zid, atâtea porți pe zid și atâtea scări pre lângă zid
182 ra. Deosăbi de patru ulițe / carile de-a dreptul din capăt în capăt mergea. Și în capete cerdace ghizdave și frumoasă afară din zid, asupra apii scoase avea, în carile giudecătorii împărățiii pre rând ce avea, într-un cerdac câte 90 de dzile giudețele și alte trebe a publicai căuta. Căci împărăția aceia nu monarhie, ce publică iaste și în 90 de dzile 9 oameni, fietecarele în dzece dzile slujba obștii isprăvește. Și așe cineși după rândul său și

în cerdacul său orânduindu-să în 730 de dzile rândul plinindu-li-să iarăși dinceput rândul apuca.

Ce de acestea lăsându-ne, la cuvântul nostru să ne întorcem (că perioadele mari în voroavă și celui ce vorovește la cuvânt smintială și celuia ce povestirea ascultă la audzire și la pomenire învăluială face). Așe dară ulițile, porțile și scările cetății să avea, iară casele ca cum tot într-un părete ar fi fost, nici mai afară de alta ieșiia, nici mai înluntru întră, și așe, rândul caselor dedesupt era. Iară al doilea rând, cerdacile ca trulele în sus să rădica, înalte, cât de gios de-abii la vârv sigeata ethiopască a agiunge să poată. Păreții caselor pri dinafară tot de marmure scumpă și tot felul de scrisori ieroglificești 183 într-însele săpate avea / și toată dihaniia, precum vie la păr, așe săpată cu floarea marmurelui să asămăna, de care lucru, nu cu mâna pe părete săpate, ce vii pre niște câmpi împrăstiate a fi să părea. Iară pe dinluntru stâlpii cei fără preț, marmurile cele scumpe și tot meștersugul lucrului și făpturii ce avea, cuvântul a le povesti vrednic și gândul a le formui harnic nu iaste. Acolo chipurile bodzilor vechi să fii vădzut, icoanele a tuturor împărașilor să fii privit, unele de aramă și poleite, altele de argint și de aur pline nevărsate și vasuri în minunat chip lucrate; supt dânsele alcătuite și alte lucruri min[jun]ate în mulțime nenumărate în frumsețe neasămănite să videa, carile nu numai a ochiului privală, ce și a minții socoteală ameția și uluia.

Iară în mijlocul orașului era o capiște a boadzii Pleonexiii, carea cum era făcută și în ce meștersug era zidită, de pre atâta vii putea cunoaște că toată alaltă a cetății și a orașului făptură ca zgura lângă aur și ca stecla lângă diamant să asămăna. Ce și pre aceasta în scurt și pre cât voi putea a ț-o perigrapsi mă voi nevoi. Din fața pământului urdzitura temeliii ca la doi coți 184 de înaltă, / dintr-o materie de metal vărsată a fi să videa, care metal decât custoriul mai scumpă și mai grea, iară decât argintul mai ieftină și mai iușoară a fi să părea. Lumina capiștii

în lung de 30 coți iară în lat de 24 coți era. Iară de înalt **pană** supt poalele cele mai de gios, 55 de arși ni să măsură. Deci cât meștersugul vărsatului temeliii ceii de metal și cât iscusită și ascuțită mintea vărsătoriului și tipăritoriului ar fi fost, florile și frunzele, carile una pe supt alta vârate, și lozele una cu alta fumos împleticite, și șerpui, carii printre frunze și printre loaze să vâraia și coadele cu zmicelele își învătuicia, arăta. Așjiderea, tot felul de pasiri, de jigăanii, de lighioi și de pasiri, peste toate locurile să arăta, unele în pomșori cuiburile își făcea, altele, acmu făcute, pe oaă cloci ia, altele hrană pușorilor își aducea, unele muște prin aer gonii, altele lăcuste prin pajiște prindea, căile puui cloșcii să apuce să slobodzia, stârcii ca prin apă îmbland, piticii și peștii a prinde chitiia, pajorile șerpui (carii pintre frunzele iederăi să șipuri ia) să-i apuce, clonșurile își vâraia, brehnacea de sus iepurile supt/ stâncă vârat, când va ieși, 185 m unghi să-l apuce pândiia, mâța, carea pre șoarece pe supt frunzele din copaci cădzute, precum **imbla** simțind, ni cu urechea asculta, ni pasul prea cu Unește spre sunet muta, ni cum l-ar apuca și cum mai fără veste s-ar răpedzi, cu picioarele cum-pânindu-să, să găta, vulpea prin pomi și prin copăcei găinele și păsăruicele scociorăia, și unele acmu vânatul dobândind, cu coada bârzoiată spre bârlogul țincilor săi, cum putea mai tare, **să** ducea. Lupul după turma oilor pre piept să târăia, ciobanii, unii, ca de somn adormitând, în cărlige rădzimați, alții, ca de ploaie și de vânt rece cu glugile peste cap lăsate și pre un cot la pământ lăsați era, iară dulăii, unii în picioare sta și ca cum de departe mirosul lupului ar adulmăca, alții pre brânci lăsați și capul pentre picioarele denainte întindzindu-și dormiia și ca cum în vis lupul în oi ar fi dar pârându-li-să, prin somn ca cum ar scânci și ar brehăi să videa. Iară la alte turme, ca când lupul oaia ar fi apucat, ciobanii chiuia, cu mâna dulăilor lupul arăta, dulăii gonii, lupul cu cărlanul în gură fugiia, alți ciobanii de la alte turme în timpinare îi ieșiia, lupul într-altă parte

186 șuvăia / și ca cum spre o pădure, carea înaintea lui aproape să videa, năzuia. Așijderea, alalte turme de dobitoace sălbatece, cerbii și buării prin dumbrăvi, caprile prin stânci, ciutele pre șesuri, unele cu vițâlșii după dâșșii, altele, acmu aproape de fâtat, pântecel de mijloc în gios le trăgea. Iară într-un loc, lucru frumos la privală să arăta, unde vânătorii măiestrii spre vânarea fililor puneau: întâi o groapă adâncă și largă săpa, apoi din fundul groapei un gârlici strâmt, **pană** în fața pământului, costiș scotea, în gura a căruia gârlici un harbuz puneau. După accia, fietecare vânătoriu, câte o dobă în spate luând, în pădurea cea mare intra, unde filii imblând să videau. După ce pre furii în pădure intra și fietecările într-un copaciu înalt să urca, apoi, din toate părțile în dobe lovind, pădurea să răzsuna. Filii, de sunetul dobeiilor spaimântându-să, la marginile pădurii spre câmp ieșii, unde la gura gârliciului peste harbuz nemerii; vânătorii din copaci vădzind precum filul la harbuz au nemerit, dobele a bate părăsiia, filul cu botul harbuzul clătind, harbuzul pre gârlici în gios a să prăvăli purcedea. Filul după harbuz, pentru ca să-1 prindă urmând, în groapa cea largă, carea 87 în / fundul gârliciului era săpată, intra, și altă grijă nepurtând, harbuzul să mănânce să nevoiaște. Vânătorii îndată din pădure ieșind, cum mai curând, cu pari și cu alte-zăvoară, carile acolo mai denainte gătate au, gura gârlicului astupă. După accia, prin câteva dzile pre fii cu foamea domolind, cu lanțuh de grumadzi îl scoate și, unde voia ethiopolului iaste, acolo îl duce (că mai tare și mai vrăjmașă jiganie decât foamea alta nu iaste). Acestea dară și altele multe mai ciudate și mai minunate în temelia capiștii săpate și vărsate să videau. Iară deasupra temelii, pană supt streșinile cele mai de gios, patru păreți din patru marmuri de porfiră încheiați erau, adecă fietecare părete dintr-un marmure sta, și încheietura în colțuri, pe unde, sau cum s-au împreunat, nu ochiul muritoriu, ce așeși mai și cel nemuritoriu, precum n-ar fi putut alege îndrăznesc a dzice. Tot

păretele de sus pană gios neted și decât diamantul mai luciu era, atâta cât dzua lumina soarelui ca printr-un prea curat cristal înluntru pătrundea și lumina dinluntru cu cea dinafară una să făcea, atâta cât nu mai puțină lumină în capiște decât în aer era. Iară noaptea, pe dinluntru, can/dile la număr decât numărul mai multe și de sus **pană** gios pre lângă părete frumos orânduie avea și fietecare candilă 5 ocă de aur arăpăsc trăgea, iară înluntru 1 ocă de nard lua (căci în capiștea Pleonexiii undelemnul măslinului nu arde). Carile, după ce ochiul ceriului să închidea și perdeaoa noptii peste fața pământului să trăgea, toate să aprindea și deosăbit de lumina carea înluntru capiștii făcea, prin străluminosi păreții ei lumina candilelor pătrundzind, peste toată cetatea, ca soare lumina și ca luna între alte stele să arăta (căci la toată casa în cetate câte un cerdăcuț de acea materie de marmure să afla), și așe, tot orașul, precum noaptea — așe dzua — cu strajea luminii să păziia, nici altă strajă sau pază trebuia. Deci pană la streșinile cele mai de gios, precum s-au pomenit era. Iară de acolo în sus, despre răzsărit, șapte și despre apus așijderile șapte înalte și cu mare meșterșug făcute trule avea. Trula cea din mijloc drept asupra isinierii căuta, și când soarele în zodiia cumpenii era, cu radzele tocma în trula din mijloc lovind răzsăriia. Așijderea când puneau, tocma în trula cea din mijloc despre apus lovind apu/nea. Așijderea alalte trule fietecarea în dreptul zodiiei ceriului din meșterșug era pusă. Și așe, soarele, în ce zodie să fla, în trula aceii zodiiei răzsăriia; și în vârvul trulii, peste acoperimânt, sămnuț zodiiei, de aur curat și cu iscusit meșterșug făcut, pus era. Trulele dară de prinpregiur așe fiind, în mijlocul lor era o trulă mai înaltă și mai groasă decât alalte, decât toate. Carea cu acesta meșterșug era făcută că cu umbra i ciasurile în celelalte arăta, că și alalte trule după măsura gnomonului era puse. Iar în vârvul trulii aceii mari chipul boadzii Pleonexiii în picioare sta, carea cu mâna dreaptă despre

polul arctic spre polul antarctic, cu degetul întins, ciasurile arăta. Deci când umbra vârului degetului în mijlocul trulelor celor mai mici sosiia, după numărul lor ciasurile să înțelegea. Iară denaintea uşii capiştii, o cămară, carea pe şapte stâlpi era rădicată, înainte să întindea şi fietecare stâlp în chipul unii planete era făcut, ca precum numărul planetelor, aşe chipul lor aiavea să arete. Iară sclipul cămării, carile din vârurile acelor

190 şapte stâlpi să rădica, giumatate / de sfera ceriului închipuia şi din fietecare stâlp, pe supt sclip, cu frumos meşterşug cununi de marmure era întoarse, carile drumul a fietecare planetă precum iaste arăta. Alalte zidituri şi lucruri iscusite, carile în giurul împregiurului capiştii era, cine le poate povesti? Eu, dară, aşe (dzicea Camilopardalul), ca cel strein, de toate carile videam peste măsură mirându-mă, şi nu atâta de minunea lucrurilor vădzute mă miram, cât de carea întâi m-oi mira, mă-minunam şi de unele a căroră nici începutul nici săvârşitul a pricepe puteam, socotiiam, oare în ce chip a le cunoaşte aşi putea şi cine să mi le arete s-ar afla chitiiam. Şi după ce de multă cutreierare şi mai cu de-adins de peste măsură mirare obosit, supt umbra a unor frumoşi şi umbroşi copaci (carii denaintea capiştii sădiţi era), ca puţin odihnă tuturor mădularelor să-m dau, acolo unde ca cei în agona morţii dzăceam, o Lebădă bătrână şi albă lângă mine să apropie şi dacă bună dzua după obiceiul im dede, de unde sint şi ce pre acelea locuri caut mă întrebă. Eu, după ce îi spuş, precum din locurile marginii Ethiopii sint şi precum

191 pentru ca izvoarele Ni/lului să află şi din începăturile lui apă să beau, în gând mi-am pus, şi cu aceasta pricină pre aceste locuri imblu, dacă-i dziş, ea răspunsă: «Greu şi aspru lucru, lungă şi primejdioasă cale înainte Ț-ai pus, o, priiatine. De vreme ce eu, după ce din oul maică-mea am ieşit, **pană** a nu pute zbură, cu răpegiunea apii şi cu vânslierea talpelor câtăva vreme am călătorit. Iară după ce penele mi-au crescut şi aripile vrednice de zburat mi s-au făcut, în aer m-am rădicat şi, tot pe deasupra

apii zburând, de trii ori soarele învârtijirea ş-au sfârşit, **pană** eu la acesta loc am sosit şi, deosăbi de aceasta, la cale ca aceasta, nu talpe, ce pene, nu picioare, ce aripi trebuiesc; căci înălţime munşilor, strămptorile poticilor şi lăţimea şi lungimea câmpilor, toate împotriva firii tale stau. De care lucru, fără ceriască agiutorinţă (care spre toate poate) spre acea cale mai mult înainte a păşi, nu numai lipsa vinelor, ce şi a crierilor a fi, decât toată ivala mai aiavea iaste». Acestea Camilopardalul de la Lebădă audzind, învăţătura din praxin în theorie îşi mută şi calea / delungată în odihna mângâiată îşi schimbă. Inşă cătră

19- Lebădă într-acesta chip grăi: «Eu, o priiatină, nu atâta osteninţa căii, cât ştiinţa lucrului în samă bag, ce fiind de faţă ştiinţa, de va lipsi osteninţa şi mai bine va fi (că toată agonisita lucrului deplin, macara că fără sudori şi durori a fi nu poate, înşă când voia voilor şi puterea puterilor cuiva ceva de la sine dăruiaşte, nici osteninţa trebuiaşte, nici lenea să probozeşte). Şi de vreme ce trecutele tale osteninţa băţul agiutorinţii slăbiciunilor şi neputinţelor mele a fi să văd, cu multă plecăciune te rog ca pentru firea Nilului şi pentru izvoarele lui şi adaogerea şi scăderea lui, ce mai cu adeverinţă ai şti, pre cest la pravul talpelor picioarelor tale căzut, neînştiinţat să nu laşi (că toată ştiinţa atuncea de ştiinţă să dovedeşte, când după adeverinţă pre altul a înştiinţa ştie)». Atuncea Lebăda către Camilopardul dzisă: «Priiatine, obiciuit hicru între filosofii noştri iaste ca când cineva pentru Nil voroavă a face ar vrea, întâi în capişte mărgând, jifă boadzii/locului să facă, apoi, în marginea Nilului / coborându-să, pre mâni şi pre obraz cu apa lui să să spele, decia la locul său întorcându-să, ce i-ar fi voroavă să vorovască (că cine de la sine cuvântul începe, cuvântul a sfârşi cu nevoie şi preste voie îi va fi, iară cine de la cuvântul cuvintelor începutul începe, sfârşitul sfârşiturilor la cel pofit şi dorit sfârşit fără prepus îl duce)». Cătră carile răspuns (dzice Camilopardalul):

«Cu dulce suflet și cu dragă inimă chipul bodzului a privi și cu înfrângerea inimii la picioarele lui a mă tăvăli ași pofti, însă ce vrednică iaste sărăciia mea jirtfă Pleonexiii a aduce și în ce chip, strâmtă mâna mea, largi grumadzii ei a sătura va putea». Lebăda-m dzisă: «Pentru aceasta în întristare nu întră, o, priiatine (că Pleonixia de la cei bogați tot, iară de la cei săraci pre giumătate ia) și cine ce i-ar duce, întâi priimește, apoi oare ce i-ar mai putea aduce și cu cuvântul și cu lucrul ispitește». Eu cătră dânsa dziș: «Eu peste mine aer, supt mine țărna, iară în mine nemică ceva lucru de materie nu am, fără numai duhul, 194 carile mă poartă». Lebăda-m / dzisă: «Dintr-aceste trii, oricare mai îndămână și mai pre lesne îți va fi, cu tine ia, și cum mai curând la capiște să mergem, ca și eu, de ce am învoit, și tu, de ce ai poftit, să ne îndestulim». Eu în mine și cu mine socotindu-mă precum aerul nu să prinde, sufletul nu să scoate (că pofta fără stâmpărare nu numai trupul, ce și sufletul giuruiaste și dăruiaște), în pumni puținteluș lut galbăn luai și cătră Lebădă arătându-1 dziș: «Iată pominozul jirtfii mele și, cu acesta împreună, pre tot pre mine spre jirtfă mă dau și, mai mult nezăbăvind, la capiște să mergem și țeremoniile obiciuite plinind, la giuruita noastră să ne întoarcem».

Lebăda îndată cu mine împreună sculându-să, înluntru capiștii întrăm, unde în mijlocul capiștii, boadza Plonexii într-un scaun de foc șede, supt a căruia picioare un coptoraș de aramă plin de jăratec aprins a fi să vieda. Iară din giur împregiur făclii de tot felii de materie ardzătoare, cu mare pară, vartos ardea. La chip veștedă și gălbăgioasă, ca cei ce în boala 195 împărătiescă cad a fi să părea, cu sinul deschis și cu poale / în brâu denainte sumese, ca cum ceva într-însele a pune s-ar găti, sta. Cu ochii închiși și cu ureche plecată, ca când ce în poală i s-ar pune să nu vadă, iară ce materie ar fi carea s-ar pune audzind să înțaleagă. In mâna driaptă cumpănă ținea, în carea de o parte, în locul dramului, piatra ce-i dzic ahortatos și

anevsplahnos (căci piatra accia doăă numere are) pusese, iară de altă parte, chipul a toată lumea pus a fi să părea. Inșă cumpăna din driaptă la pământ atârna, iară cumpăna din stânga ca pana în aer giuca (că unde nesațiul stăpânește, acolo toată lumea decât bobita strugului mai mică iaste). Iară în mâna stingă ținea o leică, a căriia țievie **pană** gios, la picioarele scaunului agiungea și deasupra cuptorașului celtujde aramă într-o gaură ce avea să sprijenia. Deci, pre cât socoteala mea agiungea, prin leică printr-aceia toate celea ce să punea trecea și în cuptorașul cel de aramă să topia, de ciia, în pară aprinzindu-să, scaunul în carele boadza șede, să făcea. Iară dacă mai aproape de chipul boadzei ne apropiem, ca când mai denainte ar fi știut și ca cum din cias în cias așteptând, ni-ar fi păzit, / întâi ochii ce avea închiși, decât a puhacii mai mari 196 și decât a mății mai luminoși steli. Iară după ce darurile ce purtam bine cunosc, ca să nu le vadă, ochii închisă. Iară când în cumpănă le vom arunca, pentru ca să audză, urechea pusă. Deci eu lutul cel galbăn în cumpănă aruncând, preotul carile pururea boadzii slujia (a căruia nume bine nu știu minte, dară, pre cât mi să pare, Filohrisos îl chema), îndată din cumpănă lutul luă și în leica ce ținea în mâna stângă îl aruncă, carile udată ca ciara să topi și ca undelemnul în cuptoraș și în para scaunului să amistu. Că pre cât puteam cunoaște, supt fundul coptorașului gura tartarului era, și din fundurile pământului focul nestins în fundul cuptorașului lovia, de unde atâta putere de fierbintială și de vâpaie ca pre o cahlă izbucnia. Carea nu numai lutul galbăn, ce și cărămida roșie ar fi amistuit (că focul din cuptoriul Pleonexiii nu ceința, ce cătința materii[1] ciarcă, așijderea, nu de mulțime să oțărăște, ce de cel ce ar rămânea jelind să gălbenește). După aceia preotul Filohrisos mă întrebă ce mi-ar fi pofta și cu ce gând am adus / jirtfa? Eu, clacă-i spuș 197 precum la fântânele Nilului să agiung mă nevoiesc, el de mi-au niai rămas ceva lut, de carile întâi jirtfă am făcut, mă întrebă.

Eu dzis că la mine nu am, ce, de-i va fi voia, un cescuț să mărg să aduc. El, «nu sta, în dzisă, și cum mai curând aliargă și cât mai mult vii putea, adu». Eu, cu multă grabă din capiște ieșind, la locul ce știam mă dusăiu și, după ce buzunarele, sinul și poalele în impluiu, iarăși la capiște cum mai de sirg mă întorseiu (căci și aceasta fire Pleonexia are, ca cei ce vor să-i jirtfască cât de mult și cât de curând jirtfa a săvârși să silească). Și dacă lutul în cumpănă pusăiu, întâi, oarece cumpăna a să clăti să videa, apoi piatra ahortasiu clătirea oarecum simțind, ca cum nu cu greuimea, ce cu răpegiunea în gios să slobodzi și toată greuimea lutului la pământ atârână. Preutul Hrisofilos în dzisă: «Priiatine, scutură-ți poalele, sinul și buzunarele, ca rămășița pravului ce va fi rămas asupra-ți să nu rămâie (că orice în capiștea Pleonexii] întră, iarăși afară a scoate preste firea boadzii iaste), și în ceva scârbindu-să, și jirtfa și ostenința în zădar poate să-ți iasă». Iară după ce, după cuvântul lui Filohrisos făcu iu (căci atâta / de tare peste tot mă scuturaiu, cât nu numai pravul ce ar fi așinat rămas, ce încă și strâmtele de pre mine împreună cu pravul cădea), din fundurile capiștii un glas supțire ca de coruii, puiind - grăind, la urechi în vini. Iară preotul Filohrisos dzisă: «O, de trii ori fericit, priiatine, că hrismos minunat ca acesta prea puțini au ascultat și în fericire ca aceasta mai nime n-au intrat». Eu, cu multă plecăciune, dacă pre Filohrisos pentru ca hrismosul să-m arete rugaiu, el dzisă: «Hrismosul iaste acesta:

In pământul negru cine lut galbăn găsește,
 acela în toată pofa nu să obosește.
 Cine lutul galbăn pentru dzua niagră scoate,
 Fântâna Nilului în casă-și a avea poate.
 In dragoste ti-am luat, fiul meu te numește,
 Tuturor și-n tot lucrul numele-mi pomenește».

într-acesta chip hrismosul dacă luaiu, împreună cu Lebăda, de pre poarta carea împotriva capiștii era, la marginea Nilului ne coborâm și după învățatura Lebedii, dacă pre mâni și pre obraz mă spălăiu și alalte obiciuite țeemonii făcum, iarăși la locul unde lebăda mă aflasă ne înturnăm, unde lebăda, pentru firea Nilului, fântân/ nele, adaogerea și scăderea lui, într-acesta 199 chip a-m povesti începui: «Sfânta aceasta a Nilului apă, din cei ai noștri pre la fântâne lui lăcuitoi bătrâni, așe audzim și noi cu ochii noștri așe am vădzut. De la cetatea aceasta spre apus câmpul carile vedzi, 1 700 de mile să întinde, pană unde la munții carii Monomotapa să chiamă să sfârșeste, și ca cum Nilul prin mijloc i-ar tăia, în luntrul munților întră. Munții, în lungiș, toată marginea despre ochianul apusului și amiazădzii cuprind, care margine în limba noastră să chiamă Cafaron, ce să tâlcuiască: neîmbiat. Iară în lățime opt sute și nouădzăci și trii de mile cuprind. Deci după ce Nilul în munți într-aceștea întră, de dese stincele carile înainte îi ies, vasul, cât de mic și de vartos, mai mult de trii sau patru mile, fără primejdii zdrobirii, să margă nu poate, și așe pre apă cineva munții a covârși nu iaste cu puțință. Așijderea pre uscat munții atâta sint de aspri și de înalți, cât nu Camilopardal, jiganie ca tine de mare, ce nici caprele sălbatici pe dâșii a să urca nu să pot. La care locuri (precum ț-am și mai dzis) penele și aripile și și acelea nu cu puțină ostenința și nu în scurtă vreme a străbate pot. / Iară la mijlocul munților, ca o cunună împregiur 200 munții să lărgesc și, ca cum groapa carea la rădăcinile lor iaste ar îngrădi, lacul acela 600 de mile încungiura. Iară în capătul unde munții despre crivăț vor să să împreune și gârla Nilului, carea despre amiazăzi vine pintre dâșii trece, din rădăcinile munților în loc de apă, tină cleioasă și lipicioasă izvorește. Carea nu peste toată vremea, ce într-un an 40 de dzile numai, atâta de mult varsă, cât gârla Nilului în trii dzile iează și după ce gârla să iezește, tina acia într-atâta înălțime crește, cât cu vârvul

munților să potrivește. Deci Nilul într-acesta chip denainte a cură oprindu-să, din gârla sa înapoi începe a da. Ce locul de unde fântânele îi izbucnesc (adecă vârful munților Cafaron), cu trii mile mai sus decât munții Monomotapa fiind, iarăși apa Nilului înapoi împinge. Carile din gârla sa a să vărsa începând, tot lacul carile în vârful munților Monomotapii iaste împle, atâta cât apa de atocma cu munții să suie. Iară după ce soarele în zodiia Racului să coboară (căci vârful munților acelora supt zodiia Aretului să află) și umedzală aerului și a pământului să

201 înmulțește, tina acea, ca / munții la izetura Nilului grămădită și de fierbințeala soarelui întărită, din vârful a să muia și ca omătul a să topi începe. Deci și apa carea în lacul munților era adunată, loc de curgere aflând, încă mai vârtos, cu răpegiunea sa acmu moale tina accia a săpa și mai vârtos a o răzsipi începe. Carea precum în patrudzâci de zile crescând să bofește, așe prin patrudzâci de zile răzsipindu-să și topindu-să, Nilul în gârla sa cea din fire să coboară. Aceasta dară, o, priiatine, pricina adaogerii și scăderii Nilului iaste; însă aceasta mai vârtos a ști și să cade că, din vârful munților Monomotapii, unde gârla Nilului să izește, până în țara Eghiptului, unde în Marea Roșie să deșartă, 55 de mire cerești, de la amiadzâdzi spre crivăț să măsură, și la fietecare miră ceriască, câte 73 de mile pemintești (după socoteala gheometrilor) dând, pre dunga dreaptă fac mile 4 015. Ce apa Nilului, decât alalte ape cu multul mai șuvăit și covăit fiind, la patru părți încă o parte mai adaogem, pentru ca cursul apii urmând, călătoria lui adevărat, câte mile face, să aflăm, și așe încă 1 000 de mile adăogând, peste tot, de la

202 munții Mono/motapii până în marginea Mării Roșii 5 015 de mili să numără, pre carile trupul apei Nilului prăvălindu-să merge. Inșă cei vechi nu pentru altă pricină apa Nilului în numărul bodzilor au numit și cu sărbători și jufte pe an, la adaogere și la scădere l-au cinstit, fără numai pri-ncet curgerea lui socotind și în scurtă vreme călătorie ce face vădzind și

adevărat, de mirat lucru iaste, că cu câtă lină curgere ce are, aceste 5 015 de mile în 40 de dzile le călătorește, de care lucru au socotit că, ca cu un duh oarecarile împins, de patru ori pre fund mai repede decât în față să cură. Deci așe precum s-au pomenit, din hăleșteul munților apa cea strânsă slobodzindu-să, în fundul său Livia și Eghiptul acopere și bivșugul locurilor acelora (precum audzim) pricinește. Iară cât pentru fântânele și izvoarele lui putem ști, povestea aceasta iaste: pre marginea ochianului, despre amiadzâdzi, iaste o țară carea să chiamă Zangvi, carea pre marginea mării, de la coasta Cafaronilor spre răsărit să întinde. In capătul acestii țări sint niște munți în marginea ochianului stând, pe supt a căroră rădăcină, 120 mile spre uscat, / un cot de mare iase. Iară în fundul cotiturii, unde 203 munții o împregiură, de la pământ în sus ca de 15 coți în coastele munților, în mulțime nenumărate găuri să vād. Așijderea, toată coasta munților acelora, ca buretele potricălită și găunoasă iaste. Deci când ochianul crește, peste găunășiturile munților de dzece coți mai sus trece (căci ochianul dintr-aceea parte în șese luni crește și în șese scade și până la 25 de coți să înalță). Și așe, apa ochianului toate găurile munților acelora iniplând, une izvoară prin munți într-o parte și într-altă parte izbucnesc. Iară o parte, în coasta munților de ciasta parte ieșind, cu mari pohoie în lacul ce să chiamă Zaflan să coboară. Din care lac gârla Nilului în ceasta parte purcede și în cale alte păreie și văi tumpinându-1, în mărimea în carea îl vedzi, crește și să mărește. Că după cea de obște socoteală a filosofilor noștri (toate apele dulci din marea amară ies și toate păreiele tulburi în marea limpede să limpedzâsc), de care lucru izvoarele Nilului prin grosimea atâtea munți trecând și atâtea pietri strămpte patrundzind, materia cea groasă, amară și sărată ca printr-un limbic / să lămurește și, ca dintr-un vas într-alt vas prito- 204 cindu-să, să curățeste și să îndulcește. Așijderea, de la lacul Zaflan până ce la acesta loc vine, nu puțină piatră lovește, nu

peste puține cataracte să zdrobește, carile toată amărăme sugând îi opresc și de ce mai mult îl clătesc și-1 zdrobăsc, de aceia mai tare îl îndulcesc. Deci și cetatea aceasta, pentru a Nilului pricină, pre stâlpi într-atâta nălțime, precum o vedzi, iaste rădicată, și când năbușește Nilul, **pană** la ușile cetății să suie. Căci aicea mai mult să înalță apa decât la Livia; întâi căci ieziura îi iaste mai aproape, apoi căci de aicea pană acolo, în multe ape și gârle împrăștiindu-să, să cheltuiaște și mai vârtos dacă supt dunga isimeriiei agiunge, împotriva țărâi carea să chiamă Congo, în pământ să soarbe, a căruia huiet cale de 8 mile să aude și din sorbitură pre supt pământ, drept de-a crucișul spre apus ca la 400 de mile mărgând, în lacul carile Medra să chiamă izbucnește și din lac iarăși în gârlă purcegând, spre ochianul despre apus cură. Și dacă de-a lungiș din capăt pană în capăt prin toată țara nigritilor trece, pre dinaintea orașelor Gomvut 15 și Gvinea, în marea despre / apus să deșartă. Care apă în lungiș cu cinci mire cerești decât Nilul mai scurtă să numără și măcar că de pre numele țărâi și apa Nigris să chiamă, însă adevărul iaste că, fără nici un prepus, din Nil să desparte și în lacul Medra izbucnește. Care lucru măcar că de multe ori și de la mulți s-au ispitit, însă acmu de curând, mai curată și mai aiavea probă a să face s-au tâmplat. Trii filosofi, ghimnosofiste, pentru ca cataractele Nilului (celea ce dincolo de munții Lunii să află) a privi, de poftă încingându-să, cu vasele cele de piiale de fii (căci aici la noi corăbii din piei de fii cusute și foarte cu frumos meșterșug alcătuite fac), pre gârla Nilului în gios au purces și pană la locul unde Nilul în pământ să soarbe vânsind, corăbiarii și cei ce cu vânslele trăgea, de ostenița biruiți și de somn omărâți, huietul carile apa acolo face n-au audzit. Și așe, fără veste, cu apa supt pământ s-au sorbit (că amintrilea, păzindu-să, pre despre amiadzădzi abătându-să, vasele, cu funi din coajea finicului împletite, de pre uscat trag, și dacă din holbura apii trec, iară cu vânslele a vânsla purceg). Unul din

filosofi supt cămara corăbii aflându-să și ușea / cu carea gura 206 hambariului cu suptul apii deasupra închidzindu-să, de apă nedodet, trii dzile și trii nopti au rămas; după trii dzile, cu tâmplarea câțiva pascari în lacul Medra pentru vânarea peștelui năvodul în baltă aruncând, în loc de vânat corabie și în loc de pește pre filosof din fundul corăbii scot. Care lucru pascarii vădzind întâi de minune s-au fost uluind, apoi pe filosof cine iaste și de unde iaste întrebând, le spusă precum de la cetatea Epithimii[i] iaste și precum cu corăbiia la cataractele Nilului cu alalte soții era să să coboară, iară tâmplarea cum l-au purtat și cum în mrejea pascariilor s-au aflat, nici știe, nici pricepe, fără numai că din apa Nilului în balta Medrii precum au izbucnit cunosc. Așe filosoful și pre supt pământ lucrurile firești ispitind, apa Nigris din Nil a să despărți pre toți au învățat». Acestea și altele ca acestea, Lebăda povestindu-m și de lucrurile carile mare poftă aveam a mă învăța înștiințindu-mă, zbură și încotro să dusă a ști nu mai putuii".

Povestea aceasta Râsul prin lungă vreme cătră alalți povestind și precum de la Camilopardal mai în trecutele / dzile 207 a o fie audzit cu giurământ întărind, dzisă: „De vreme ce după râta a tuturor trudă prin munți și ostenița prin codri, coame lepădate a afla nu s-au putut, eu socotesc ca cu toții împreună la lăcașul Camilopardului mărgând, hrizmosul Pleonexiii, carile n cetatea Epithimii au audzit, a ni-1 tâlcui să-1 rugăm, ca doară și noi, jirtfă Pleonexiii aducând, cercarea să ne aflăm și pofta «ne plinim». Sfatul Râsului cătră toți viclenii plăcut fu și cum mai curând la Camilopardalon, tâlcuitoriul hrizmurilor, să mergem, striga. Unde după ce marsără (împreună cu sine și pe Cămilă ducând) și precum le iaste povestea îi spusără. Camilopardalul dzisă: (în grădini boți de lut în chipul °mului fac, pentru ca pasire să sparie, iară oamenii boți de lut

* Glosat de autor, pe margine: „moș de pepeni”

în mână țin, pentru ca să amăgiască pre alții) „Intre voi dară, o mamină să vede, ca și boțul în grădină (pe Cămilă cu degetul arătând), iară boț de lut în mână nici să vede, nici să aude. A ști dară vi să cade că eu în numărul fiilor Pleonexiii prin hrizmos sint chemat și în urmele ei a îmbla sint învățat. Pre 208 care învățătură cu lutul galbăn în cetatea / Epithimiii am cumpărat-o. Deci, precum am cumpărat-o, așe a și o vinde mi să cade. De care lucru întâi învățătura hrizmosului învățați, apoi tâlcuirea lui după învățătura ce viți lua vă cumpărați:

Țărna tipărită din fire văpsită
 Cu alb și cu galbăn într-un loc tecsită,
 Varsă denainte, hrizmosul învăță.
 Că la cale scoate fără de povață,
 Coarne cini-aștiaptă urechile puie,
 Cuvinteli-asculte, cămara nu-ncuie".

Acesta hrizmos pasirele și dobitoacele toate de la Camilopardal audzind, unele de prostime nu înțălegea, iară altele, înțălegând, a nu ști să făcea. Iară cele de sigea cuvintelor rănite pentru cercarea coarnelor urechile a le primejdui socotia. Din toate Râsul mai mult a Camilopardalului cunoștință și prieteșug având (căci amestecarea singelui amestecă sufletele) și pre taină tâlcul hrizmosului Camilopardalului întrebând, dzisă: - „Rogu-te, Camilopardale, în taină, fără metiahnă și-n în ascuns, fără prepus să vorovim. Precum fiul Pleonexiii să fii singur mai denainte ni-ai spus și precum în urmele ei calci, 209 n-avem prepus, / însă învălătucite cuvintele hrizmosului tău ce vor să însămedze aiavea să-m spui te poftesc". Camilopardalul dzisă: „Boul răstoarnă țărna, plugariul samână, stăpânul sau vinde, sau mănâncă, însă aceasta la lucrurile voastre ce folos aduce? (Chipul de om cu chipul de om se vânează și ochii întunecați cu lumina galbănă să îuminează.)

Cuvintele scumpe și voaă svinte cu slove mănunte, în tăblițe rătunde să cumpără, carile hrizmosul Pleonexiii a tâlcui și fundul Epithimii a pipăi pot".

Acestea precum sint Râsul bine înțelegând și hrizmosul în ce lut galbăn și alb lovește deplin pricepând, preste tot anul, cinci pici de jder, cu țărna albă împlute, Camilopardalului giurui, ca hrizmosul Pleonexiii să le tâlcuiască și ei coarnele ce ciarcă unde vor fi să nemeriască. Camilopardalul jirtva giurui ta, în alb cu negru muruită, o pofti, ca sămnuț giuruinții în arătarea adevărului să-i fie. Pre carea Râsul, îndată gătind-o și cu multe picături negre pe dedesupt împistrind-o, Camilopardalului o dede. Camilopardalul, îndată la vrăjitorii locului mărgând, de să cade a jigăni ca acelea hrizmosul a tâlcui întrebă (căci / vrăjitorii și următorii Pleonexiii în tot locul și în tot rodul 210 să află). Carii într-acesta chip îi răspunsără: „(A nostru iaste plata a lua, iară hrizmosul cum să va tâlcui, vremii îi iaste a-l arăta), de care lucru, ce înainte și să întinde prinde, și ce dindărăpt te agiunge, nu împinge". Camilopardalul toate tâlcurile vrăjitorilor bine înțelegând (căci toate după pravilile Pleonexiii mergea), înapoi să întoarsă. Cătră carii într-acesta chip tâlcul hrizmosului dede:

„In muntele cel înalt coada Struțului,
 în copaciul cel mai mare cornul Boului.
 Galbănuș și albul toate biruiaște,
 în cap de Cămilă corn de buăr crește.
 Vrăjitorii vândzători ce nu nemeresc?
 Pe frumos soare și lună, toate povestesc".

Hrizmosul și tâlcul lui, macara că nici așe tuturor fu înțeles, însă Pardosul și Râsul bine-1 pricepură. Adecă, precum la vrăjitorii locului aceuia mazădă și plată trebuie, pentru ca pofta sa-și poată plini (că mazăda tot ochiul orbește și mita tot

pierdutul nemerește). Și așe, cu toții împreună, după hrizmosul
 211 Camilopardalului / la vrăjitorii locului mărgând, cu multă mită
 li să îmbunară, de le vor muntele cel mai înalt și copaciul cel
 mai mare arăta (căci între munți și între copaci pe aceia vreme
 mare vorbură și amestecătură a să scorni începuse și carile mai
 mic și carile mai mare iaste a să alege mai nu să putea). Deci
 dintre vrăjitori unul într-acesta chip le răspunsă: „în șesul cel
 gjos muntele cel înalt iaste și în rediul cel mic copaciul cel mare
 să află, unde coada păunului și cornul buărului supt rădăcinele
 lor încuiate sint”.

Așe dară, răspunsul de la vrăjitori luând și muntele cu
 copaciul aflând, de supt rădăcinele lor întâi coamele taurului
 scoasă, și nici ceva mai multă zăbavă făcând (căci acmu
 munții și copacii începuse a să clăti), în capul Strutocamilii le
 pusă, înaintea a cării toate dobitoacele închinându-să, într-ai
 mulți și buni, trăiască, strigară. După aceasta pe Strutocamilă
 într-o șură închidzind, mâncarea și băutura la măsură îi
 orânduira. Supt a cării nume alalte jigăanii (carile rădăcina și
 începătura viclesugului era) toată pășunea mănoasă și toată oaia
 și vita grasă și frumoasă zugrumând și giunghind, mânca și să
 desfăta. /

212 Acestea într-acesta chip dacă le aședzară, în toate părțile și
 olaturile de lucrul ce s-au isprăvit știrea dederă. Adecă precum
 din gălciava Liliacului, a Vidrii să scornisă, dintr-a Vidrii a
 Strutocamilii să aștase, și precum în ceasta dată silioghizniul
 Corbului întărindu-să, prin multă nevoița a sfetnicilor
 dintr-îmbe monarhiile, hotărârea Strutocamilii s-au ales și la
 capul Cămilii coamele taurului, aflându-să, s-au pus. Așijderea,
 coada păunului a să afla și la Struocamilă a o aședza au rămas,
 și precum și aceasta s-ar fi aflat, numai clătirea munților
 și vorbura copacilor prin pițintică vreme a să mai zăbăvi, pricină
 au fost, însă în bună nedejde să află, precum după aședzimântul
 epitropiilor și podoaba chipului fără prepus i să va găti.

Iară după ce veștile acestea tuturor trimasără, îmbe părțile
 cătră monarhiile săi dzisără: „Cuvântul nostru înaintea împă-
 raților noștri plăcut de va fi și slobodă voia monarhilor noștri
 de va învoi, de iznoavă la svătuire să intrăm socotim, ca nu
 cumva, mai mult vremea prelungindu-să și prin locuri streine
 lucrurile mai mult tăvălindu-să, vreo tâmplare oare/carea
 împotriva ieșindu-ne, cele de apoi decât cele dintăi mai
 proaste și mai aspre ni să vor face (că aiurea zăbava nu să laudă,²¹³
 fără numai în alegerea priiatinilor, și aiurea graba nu să hulește,
 fără numai în aflarea sfaturilor). De care lucru, a înțelepților
 și a celor întregi la minte axiomă iaste: (Tot lucrul cu grabă să
 sa cerce, iară de bun și de rău cu îngăduință să să aliagă) (că
 piarderea vremii bune, iaste maica și și sămânța vremii rele)
 (nici călătoria înțelept de ploaie și de arșiță socotește, ce de
 cele ce la cale trebuitoare sint și de povață să grijește). Sfatul
 sfetnicilor plăcut fu înaintea împăraților și, în toate deplin
 putere dându-le, în locul cel de sfat cil toții să adunară, unde
 uitr-acesta chip proimiul sfătuirii făcură (tot sfatul sămnel
 lucrurilor cu prepus viitoare iaste), în carele minte și într-o parte
 Și într-alta întorcându-să, pri-ncet, pri-ncet, ca cuțitul pre cute
 să ascute și în simcea briciului întorcându-să, părul peste
 simțire despică. Într-acesta chip mintea, de un fapt și de altul
 atingându-să și într-un chip suptându-să, cele mai clinciuroase
 a lucrurilor noduri pătrund și din încălcitură le descurcă. /

Liliacul, lighioaie fără nici un folos, carile într-îmbe părțile 21
 altă ceva să aducă nu poate, fără numai scandală și price în
 deșert, că de vreme ce neamul și hotărârea Struțului atâta de
 grea și cu nevoie alegere au avut, cu cât mai vartos alegerea
 Uliacul[ui] mai cu nevoie va fi, fietecine a cunoaște poate.
 Așijderea, că Struțul aiave pasire oătoare și cu pene fiind și alalte
 a zburătoarelor hirișii după fel și asămănare având, ce numai
 căci aripile mai mici decât după după© măsura trupului ar

trebui, fiindu-i, cu câtă a tuturor ostenița și nevoița, și aceasta cu mare primejdie și cu ispite de hrizmuri și vrăji lucrul la săvârșit s-au adus. Și încă și pentru aceasta mai toată nedejdea s-ar fi pierdut de nu întâi ajutoriul ceresc (fără carile ceva între muritori nici să clătește, nici să odihnește), apoi cu îndămânarea aripilor Vulturului s-ar fi agiutorit (că tot lucrul muritorilor din voia slobodă purcede, iară sfârșitul cu bine. a să videa, din cele de sus să aștiaptă). Și acmu, laudă fie Vulturului și Leului ceresc, între toate dobitoacele mai de cinste și mai de slavă a

15 fi s-au ales. / De care lucru pentru mică și rătăcită jiganie, păsăruța aceasta, foarte cu bună socoteală sama a lua să cade (că pentru lucrul mic, sfatul mare a face a înțelepților, iară lucrul mic a samă a nu să băga, sau a mândrilor, sau a nebulilor lucru iaste). Că pre amănuntul sama de-i vom lua, toată anomalia și rătăcirea firii la dânsa vom afla. Și măcar că iute la zburat și bine într-aripat iaste (care lucru aiavea monarhiii Vulturului îl supune), însă și alte multe a multe jigăni furișii are, carile nu puțină materie de gălciava și de scandălă înainte punne; întâi, că fată ca dobitoacele, a doa, că la cap iaste ca șoarecele, la aripi ca albinele iaste; a patra, că la picioare în fire pe altul să i să asemene nu are, de vreme ce aripile în picioare și picioarele în aripi îi sint. A cincea că dzua orbăcăiaște, iară noaptea ca puhacea purecele în prav ascuns zărește. Adevărat dară (iarăși să dzic) că arătarea firii în jigăniuță într-aceasta să arată. Pentru care lucru după al meu cuvânt și socoteală de obște de va urma, adecă pentru ca toate vorbele de împonceșituri aducătoare și toate cuvintele de scandălă

16 purtătoare, ca cu briciul / ața tot și peste tot deodată să le curmăm (căci mai mare vrednicie a să socoti nu poate, decât îndată gălciava în pace a întoarce, și pre cât mai în grabă ar fi, cu atâta mai lăudată iaste). A mea dar socoteală iaste aceasta: întâiași dată, singur din sine, supt a căruia monarhie ar vrea a

să supune să-1 întrebăm, și din voia și alegerea lui nici cât de puțin să nu-1 mutăm. Că într-alt chip lucrul mai de să va scutura, de pricinele de gălciava aducătoare nici cum nu vom putea scăpa. Cătră aceasta iaste și alta, nu de lepădat *socoteală*, carea spre dobândirea a toată lineștea bună și deplin nedejde a ne da poate. Adecă jiganiia aceasta din fire scurtă și puțină la voroavă iaste, din gura a *căriia* mai mult decât interiecția: țis, țis! a ieși nu poate și fără decât sămnel tăcerii, adecă decât tăcerea, altă n-au învățat. De care lucru socotesc că ea în meștersugui cuvântului nedeprișă și în tropurile ritoricești neînvățată fiind, cu un cuvânt a să dovedi și cu o provlimă a să amurți să va putea și singură din sine, veri într-o parte, veri într-altă, fără alt prepus să va pleca".

A tot sfatul plăcut fu sfătui rea Pardosului (căci / el era carile 27 niormăia aceste) și așe, pre Liliac față chemând, Moimăța (carea precum în pravile ethicești știință să fie având dzisese), ca cum avocatul Liliacului s-ar fi făcut și despre partea lui în parisie voroavă ar fi făcut, într-acesta chip a mateologhisi au început: „Vestită și veche a vechilor giudecători axiomă iaste (că pedepsitului pedeapsa a să *îndoi* nu trebuie). Cătră carea de la mine a lipi îndrăznesc și dzic (ca cel a înota neștiind și n adânci ape cădzut, mâna întinzind, nu de creștet cufundat, ce de păr sau de mână rădicat, în aer și spre viața trebuie scos) (ca de bine facerea cu cât iaste mai la primejdie și cu cât iaste niai curând, cu atâta mai bună și mai priimită iaste). De care lucru, pentru *ticătită și dosedită*, la vârstă brudie, la limbă bălbăie, jigăniuță aceasta, tuturor în știre a fi să cade, o, priiatini lor. Carea din toate părțile pedepsită și dosedită aflându-să, în ce să află și cum să află *nici* singură pe sine a să cunoaște mintea îi agiunge, nici de alții să întrebe limba îi slujește (căci pedeapsa distihii mintea, iar neștiința cuvântului limba împiiadecă și scurtadză) / și, ca un lucru fără pravila *firii* ce iaste, nici la trup vreo alcătuire, *nici la viață* vreo socoteală,

nici la zburat sau la mǎrs vreo rânduială are (cǎ cine vreodată vre într-o parte dreaptă zburarea Liliacului, sau cine supt soare urmele lui au vădzut?). Nici de lăcaș loc aședzat, nici pentru hrana ceva undeva adunat a avea poate (cǎ cine cel adevărat sălașul i-au aflat, sau cine pentru hrana lui carea iaste sau înștiințat?). Așe ticălos și mișelos Liliacul în toată partea destrămat și în tot chipul vrednic de văierat fiind, acmu cu capul plecat, la mare mila marilor împărați aliargă, și cu toată umilința dintr-adâncul inimii să roagă, ca oricarile în numărul suppușilor săi a-1 priimi ar învoi, măcar în gunoiștea curții sale a să tăvăli, cu toată inima bucuroș iaste, ca și el, nenorocitul, sau supt umbra aripilor, sau supt pravul talpelor aciuându-să, așe de tot în izbeliște lepădat și din privirea a înalților monarși depărtat și înstreinat să nu fie (cǎ precum ochii stăpânești cu urgie căutând nenorocire, așe, cu milă căutând, norocire adtic). De care lucru, și eu de multă mișelătatea lui clătindu-mă, 19 despre / parte-i cu plecăciune mă rog ca milostiv ochiul a milostivilor împărați asupră-i cu milă să caute și de neputința lui milosirdindu-să, ori în care poală capul singur de sine ș-ar pleca, aceia în bogata sa milă să-1 sprijeniască (cǎci capul plecat nu numai pre cei milostivi, ce și pre cei nemilostivi spre milostivire pornește)".

Acestea și altele multe ca acestea amăgitoarești și tragodicești descântece Moimăța descântând (ca cum Liliacul nici ceva a grăi ar avea, nici măcar de ar și avea a grăi a putea, ar putea). Intr-un chip ironicesc să nevoia, ca toată pofta inimii Liliacul într-altă parte abătându-i și gândul ce ar avea cu meștersug într-altul schimbându-i, tot cuvântul împotrivic a-i curma să poată, așe cât nicicum mai îndoindu-să, din bună voie, veri unii, veri alții părți să să suppuie. Insă cine vreodănoară în lume robiiia de bună voie au priimit, sau cine supt soare fără nici o nevoie mǎnule spre legături ș-au îndoit? (Cǎ pentru slobodzenie formica cu șoarecele, șoarecele cu măța, măța cu

dulăul, și dulăul cu leul războiu a face firea îi îndiamnă, măcar cǎ puterile unuia, pre a altuia cu multul mai mult covârșesc) (ce de multe ori puternicii, / în puterea sa mai mult decât să 220 cade bizuindu-să și slăbiciunea slabilor decât iaste încă mai slabă fiindu-să, preste toată nedejdea, ce nu nedejuiesc li să tâmplă și ce nu gândesc le vine, precum din unghi le șoimului porumbul și din dinții mâții șoarecele a scăpa de multe ori sau vădzut). In care chip, acmu cu toții socotind cǎ puțină jigăniuță aceasta ceva mai mult a cărni nici va ști (pentru prostimea), nici va putea (pentru frica), și acmu sămnuș supunerii, plecarea capului, să-i vadză cu toții așteptând, totdeodată ascuțit și înalt glasul Liliacului urechile le pătrunsă, carile proastă însă driaptă, voroava-și într-acesta chip începu:

„Precum supunera tirăniia a toată firea, așe neștiința cuvântului la Liliac sicofandie iaste. De care lucru, interiecția glasului nostru pe dumnealui Pardosul necunoscătoriu învățaturii cuvântului îl arată. Căci *fiș și* cine țistuiăște nu șie, ce altuia tăcerea arătând, a tăcea îi poruncește, de unde și eu uicepând cu: tist, gloatelor tăcere și mie voroavă șifesc. Deci dară, de iaste la cineva ascultare, ureche driaptă puie, de iaste ureche driaptă, audzul la inima curată trimată, de iaste inimă cu/rată, cuvântul socotind, în lucru dreaptă giudecată facă, și 221 așe, adevărul cu minciuna, dreptatea cu strâmbătatea și slobodzeniia cu robiiia câtă deosăbire au a alege va putea (cǎ inima eurată mai pre lesne socotește a fi focul cu apa a să amesteca, decât cu strâmbătatea dreptatea a să călca). De care lucru, a mă înștiința ași vrea: Adunarea aceasta de drepte stăpâniia, au de cumplite tiranii iaste? Cǎ de va fi din tiranii, adevărat atuncea cântecul: *tist singur* mie să mi-1 cânt, singur mie să mi-1 joc ă cade (cǎ unde talpa tiranii calcă, acolo poala dreptății să calcă și unde să rup legăturile dreptii stăpâniia, acolo sa pun obedzile vrăjmașii tiranii). Iară de va fi din drepte stăpâniri, cântecul

îs cu fără primejdie îl voi cânta, și cei ce în horă să află cu dragoste îl vor giuca".

Ca acestea din gura Liliacului audzind, cu toatele mult să mirară și, de limpede limba lui ca de un lucru nenejduit cu toții vâându-să, multă vreme muți și amurțiți rămasără (că cuvântul drept din gura proastă ieșind, pre cuvântul cu meștersug din gura ritorului scos astupă). Atuncea dară, că 22 mărimea sufletului, nu / după statul, trupului să măsoară, cunoscând, de a să mai mira părăsără, și unul cu altul în ochi a-și căuta începură, în loc de cuvânt ttișire și în loc de voroavă știupire și din sprâncene și umere clătire arăta (căci neștiința cuvântului, tusa și scuipitură, iară tulburarea minții îmblet și prinblare scornește) și ce s-ar cădea a răspunde unul de altul întreba. Iară mai pre urmă iarăși Moimâța cuvântul de obște purtând, într-acesta chip îi răspunsă: „Driaptă aceasta adunare din drepte adunări stă, o, Liliace, de care lucru, și cuvântul drept a asculta, și lucrul cu cale a cerca și a-1 ispiți și a-1 isprăvi pot și vor".

Liliacul: „Fie lăudată dreptatea în veci, dzisă, și dinții vorovitorilor după voie să să drobască, limba vicleană și minciunoasă să să amuțască și urechea de lingușituri priimitoare să asurdzască (că la asupriți și neputincioși blăstămuî, ca la prădători scutul, sigeata, fierul și focul iaste)". Și iarăși Liliacul întrebând dzisă: „încă a ști ași mai pofti, această adunare a cestor doă monarhii ce vor să poftească și sfârșitul poftii sale carile iaste (că precum cuvântul fără știința gân/dului în zădar iase, așe începătura lucrului fără cunoștința sfârșitului de răs și în deșert iaste)".

Moi mîța răspunsă: „Dar di-nceput au n-ai audzit că aceste doă monarhii ca lucrurile în pace ve[ci]nică să-și lege și suppușii săi alegându-și cu sfatul și sobor de obște monarhiile a-și adeveri și stăpânirile a-și întări au socotit? De care lucru, toate dobitoacele, precum vedzi, cât măcar una nu lipsește,

adunate și chemate sint, și fietecarea după chipul său la ciată-și și după niamul său la stăpânire-și s-au dat, cu carile împreună și tu ești adus. Deci mai mult scrâșnetul lungind, în care parte vî să te suppu, în grabă și fără îngăimală, răspunde. Căci ticăloșia voastră inimile împăraților lovind, pre voi în pofta și în alegerea voastră a vă lăsa au socotit. (Că precum uneori dârjiia legăturile, așe uneori plecăciunea dezlegăturile pricinește.)"

Ia acestea cu răs Liliacul răspunsă dzicând: „Ferice de Vidră, carea mai denainte epitrop dobitoacelor era (precum la locul său va să să pomenească) și supt aciuarea Vultu[ru]lui și penele Corbului să păziia, a căriia patimă și folosința mai în urmă am audzit; iară acmu în alegerea epi/tropiui Strutocamilei toată 224 dreptatea cu ochii am vădzut. Ce dintr-atâtea mari și înțelepți sfetnici, unul macara a cunoaște n-au putut (că decât Cămila mai mare Filul și decât Buărul mai iute și mai cornat iaste Inorogul). însă aceasta pe mine în ceva neatingându-mă, la triaba mea să mă întorc. Cunosc dară că nesățioasă și lacomă slava numelui, din bogăția Vulturului până la sărăciia Liliacului s-au întins (ce duhul, cât de sărac și slobod, decât împăratul de poftă robit mai bogat iaste, și robul drept, decât tirannul strâmb mai tare iaste, că cela în trup, iară cesta în suflet biruiaște). De care lucru, de multe ori și adese s-au vădzut (că unii pentru ca hotarale să-și lățască și suppușii să-și înmulțască și numele peste marginile lumii să-și vestească, de poftă aprinși fiind și din cele strâmpete ce avea s-au scos și spre streinele avuții neimplutele mâni întinzându-și, și cel puțin ce avea, din palmă li-au fugit. Că precum să dzice prostul cuvânt - Cămila, cercând coarne, urechile ș-au pierdut; pe oțaltul vârtos rugina îl topește, pe vârtoasă inima stejarului, moale dintele cariului fâină făcând-o, o mistuiaște; și ceva în lume, cât de vârtos și/ de tare, a să afla nu să poate, căruia altul împotrivindu-să 22 sminteală să nu-i aducă și încă de unde nici să gândește). De care lucru, aiavea iaste (că toate din fire așe sint tocmite și

orânduite, ca fietecarea în țircălamul hotarălor sale să să con-
ți nească și sfera activității sale sărind, să nu covârșască. Inșă
precum meștersuguî firii, așe voia slobodă și cereștilor împo-
trivă a să pune obiciuită iaste. Măcar că nici meștersuguî pe fire,
nici voia slobodă pe dreptatea și răsplata ceriască **pană** în săvârșit
a birui pot. Că precum în cumpăna cântariului piatra mică pre
alta cu multul mai mare și mai grea decât sine în aer rădică,
inșă când amândoaă cea din fire clătire vor face și fietecarea cu
greuimea sa spre chentru mijlocirii păhârnindu-să, vor trage,
atuncea cea mare pre cea mică, de va cădea, cea mică să
zdrobește, și iarăși cea mică pre cea mare de va cădea, iarăși cea
mai moale și mai mică să turtește. Căci piatra cea mică când
pe cea mare rădica, meștersuguî cântariului era, iară când
într-îmbe loviturile tot cea mică să fărâma, firea după hirișia
lucrului lucra). într-acesta chip nici Cămila a să păsări, nici
pășirea a să cămili au trebuit. / Așijderea, nici penele a sa
încorna, nici coamele a să împăna s-au cădzut, ce fietecarea firii
sale urmând, ale sale hiriștii să fie păzit s-ar fi cuvinit, precum
și monarhiile acestea mari și tari la sărăcimea și golicuinea
Lil iacul [ui], din voia slobodă împinși fiind, împotriva dreptății
a merge, nici întrebare ca aceasta la mijloc să puie s-au cădzut
(că atuncea sămnul dreptei stăpâniri să arată, când pre cei
neputincioși în odihnă lăsind, spre lucrurile streine nu lăco-
măsc). Iară amintrele, pricina Liliacului mai mult scutu-
rându-să,*ca sămânța macului dintr-una o mie vor cădea, spre
a căroră alegere și la un loc culegere, nici mirșele, nici jicnitele
vor agiunge".

Cu toții cât de ascuțite țidele Liliacul împotriva alegerii
Strutocamilii arunca vâdzind și pildele între Cămilă și între Fii,
între buâr și între Inorog ce arăta socotind, carile măcar că pană
la ficiți îi atingea, inșă deodată, ca cum cu socotială li-ar trece
făcându-să, prin mijlocul Moimății iarăși într-acesta chip îi
răspunsără: „Pre tine, o, flutur fătătoriu și șoarece zburătoriu,

la acesta loc nu să dai, ce să iai sfat ti-au chemat, și nu să
poruncești, ce porunca să ascultți ti-au adunat, de care lucru
mai / mult limba a-ți împletici și scârșnetul glasului a-ți țitii 227
parăsindu-te, din doaă una îți alege: sati în aer, sau pre pământ
sălăcuiești, și așe, sau supt umbra Vulturului, sau supt brânca
Icului te supune, sau, în glumă să grăiesc, între pământ și-ntre
aer loc de vii afla, **pană** iaste mai devreme, lăcașul îți gătește
(căci sărăcia sărăcia(!) cu milă a să cerceta, iară nu cuvintele
de dosadă dzisă a să căuta trebuie)".

Liliacul răspunsă: „Iată, eu acmu voi tăcea, inșă bine știu
că mai pre urmă alții pentru mine vor grăi, a căroră cuvinte,
nu cu scârșnete, ce cu buhnete vor răsuna, când urechile a vă
astupa bumbac viți cerca și nu viți afla, și atuncea precum
Liliacul nu de înfruntat, ce de ascdat au fost, viți cunoaște (că
sfatul și cuvântul, cât de prost în samă nebăgat, multe cetăți
au sfărâmat și mari împărății au răsturnat). inșă de vreme ce
adeverată și dreaptă sărăcia noastră inimile a marilor împărați
a pleca și pentru alegerea lăcașului în voie slobodă a să lăsa s-au
învednicit, a ști li să cade că pofta Liliacului iaste ca nici supt
unghea Vulturului, nici supt talpa Leului a să supune, și nici
în aer, nici pre pământ a lăcui. De care/ lucru, dzic, o, 22,
Moimăța, ca oricând Vulturul în aer mi-ar videa sau Leul pre
pământ m-ar prinde, atuncea, după a lor poftă și putere, cu
mne orice ar vrea facă".

„Au doară în apă vii să lăcuiești?" (dzisă Moimăța).

„Ba nici în apă (răspunsă Liliacul) căci firea noastră
precum de apă să nu fie toată lumea știe".

Atuncea cu toții răs cu hohot slobodzind: „O, lighioaie
proastă (dzisără), căutați de vedeți cel ce pre alții sfăruia și de
lucrurile bine alese ca de rele dojenia, ce fel de minte poartă.
Au doară precum în foc a lăcui va să dzică. Că de vreme ce din
doaă *stibii* fuge, din a triia a nu fi singur mărturisește. Au nu
focul și para pentru lăcașul lui să înțelege (adeverat dară că
lăcașul săracului foc și viața-i pară de foc iaste), ca carea și

Liliacul, de nenorocire împins, singur și e ales. Deci de la cineva ascuțită sau cât de tâmpă socoteală iaste, ce va proasta aceasta lighioaie să dzică? Giudece, și supt ceriu alt lăcași sau alt loc de traiu, fără de aceste trii pomenite, de iaste, arete". Cu toții precum Liliacul buiguiaște și precum nici ce pofteste, nici ce grăiaște
229 știe, aliasără, însă iarăși dzisără: „Fie-ți voia slobodă, o, Liliace, / și din patru stihii, oricare vii, spre lăcași și să dăruiaște".

Liliacul răspunsă: „(Voia slobodă nu celor slobodzi, ce celor oprîți să dă. Așijderea, lucrul alcătuit din stihii, muritorii precum a lua, așe a și da pot. Iară stihii hirișă, nu numai muritoriul, ce așeși și nemuritoriul cuiva a o da, **pană** acmu nu s-au vădzut.) De care lucru, darul carile nici a-1 lua, nici a-1 da puteți, fie, na, ia, cuvintele poruncitoare în zădar nu vă cheltuți. Căci eu locul pre carile firea di-nceput mi l-au dăruit, nu numai voi, ce nici singură ea a mi-1 lua nu poate (că firea în zădar a face nu să ostenește, nici de lucrul făcut vreodată să căiaște). De unde nici de la voi ca lucru de dar nou, sau ca cum odată oprit, iară acmu slobod mi-ar fi îl cunosc".

Iarăși cu toții răsul poftorind: „Unde în lume locul acela a fi poate?" dzisără.

Liliacul răspunsă: „In toată lumea și în tot locul lăcașul meu gata și fără prepus iaste (că precum peștele în mare, așe înțeleptul în lume nici moșie, nici înstreinare are), pre carile nici mințile voastre cele înalte, nici sfaturile voastre cele adânci, iată că a-1 afla nu pot".

Acestea Moimâța de la Liliac audzind, dzisă: „Liliacul,
230 săracul, vânt samână și abur / va săcera¹⁵ și în sus scuipând, în obraz îi va cădea"

Liliacul, cuvântul Moimâții curmând, dzisă: „De multe ori unii samână și alții seceră¹⁶, precum povestea dulfilui cu a corăbiiariului arată".

¹⁵ Cp. Cicero, *De oratore* II, 65, 361.

¹⁶ Cp. Aristofan, *Intritic*, 392.

Moimâța, în ce fel să fie tâmplat povestea, pe Liliac întrebând, Liliacul într-acesta chip a le povesti începu: „Eu, odată, pre malul mării, în borta unui stinci lăcuind, într-o dzi eclipsis în soare s-au făcut, atâta cât ochii a toată jiganiia închidzindu-să și fietecarea la culcușul său ca de sară aședzindu-să, singur eu, cu luminoși ochi, toate malurile în sus și în gios cutreieram. Eu, așe noptii nedejduindu-mă și de nepriiatin nicipum în grijă purtând, spre latul mării câteva mile de la uscat m-am depărtat, unde soarele din umbra lunii scăpând și totdeodată radzele-și pre fața pământului lovind, noaptea mea scurtară și dzua altora lungiră. Unde nepriiatinii miei cei vecinici, rândunelele, vădzindu-mă, din toate părțile a mă bate și în toate locurile a mă trage începură (că precum Liliacul sara, așe nepriiatinul dzua izbândii pânđește). Eu de multă lumina soarelui viderile tâmpindu-mi-să, ca alalte / dobitoace prin
231 tunrec, încoace și încoalea, de a nepriiatinilor lovituri și boldituri ferindu-mă, orbăcând mă feriam (că a vă înștiința de viți pofti, viciera ochilor miei atâta de ascuțită iaste, cât cu lumina soarelui împreunându-să, organele cele a viderii priimitoare mi să nădușesc. Că precum la ochii altor jigăanii roata soarelui a să privi viderea tâmpește, așe la ochii miei împărăstiată lumina soarelui, întunec aduce și precum zarea soarelui din noapte spre dzuă răvârsindu-să, ochii altor dihanii a zări încep, așe lumina dzilei supt umbra pământului scăpătând, ochii miei, de cea multă a luminii soarelui iușurându-să, a videa încep). Așe dară, precum am dzis, de rânduitele păzindu-mă și apărându-mă, fără veste de un lucru moale, lat și întins mă loviu, de carile îndată mă și îipiiu. Într-acesta chip de nepriiatinii gonași scăpând, alții, precum peste a lor, așe peste a mea neștiință a mă învăli și cu funi a mă lega începură. Așe dară, supt toată noaptea soarelui, în ce învălit și cu ce legat să fiu nepricipând, tare mă chinuam. Iară după ce cu dzua noptii și cu întunecarea soarelui ochii mi să luminară, precum în

²³² vetrela a unii corăbii învâlit / și cu funele împletectit să fiu cunoscuții. Că eu, poate fi, de rândunele fugind, de pândza corăbii m-am fost lipit, în care vreme și corăbiarii vetrila a strânge s-au fost tâmplat. Eu, dară, așe în vetrilă boțit și corabia fără vânt (căci mare linește era), pre valurile moarte săi tând, voroavă corăbiariiului cu a dulfului ascultam. Dulful ni pe de o parte, ni pe de altă parte de corabie trecând, pre gaura ce deasupra capului are atâta pufni ia, cât stropii apii în corabie și în obrazul corăbiariiului săriia. Corăbiariiul dzisă: «Bre, hei, porc peștit și pește porcit, dulce, aceste pufnete cui, lăudându-te, le arăți? Au vânt sămănând, stropii apii în loc de grăunțe arunci?» Dulful răspunsă: «Adevărat, eu vânt samăn și stropii în loc de sămânță în corabie arunc. însă pufni tul mieu în furtună întorcându-să, stropii în gârle curatoare să vor întoarce (că sămânța vântului și grăunțul apii moartea corăbii iaste)». Corăbiariiul, rădzind, dzisă: «Vântul a avea sămânță și marea grăunță pană acmu încă n-am audzit, măcar că cea mai multă viață în vânturi și în ape mi-au trecut». Dulful dzisă: „Eu vântul

²³³ am sămănat / și grăunețele apii în corabie am aruncat, iară cine va săcera și cine a triera, vremea va alege (că precum mehenghiul metalurile de curate și de spurcate ispitește, așe vremea lucrurile muritorilor de fericite și nefericite, de vrednice și nevrednice mai pre urmă ivește)». Așe dară, dulful cu co[ră]biariiul vorovind și încă cuvântul bine nesfârșind, vântul crivățului dinpotrivă căii corăbii a sufla, marea a să înfla și valurile ca munții a să rădica începură (căci și timpul iernii, când soarele din tropical Himerinos spre tropical Therinos să întoarce era). Corăbiarii volbura carea asupra le vine și primejdiia carea în cap li să pune vâdzind, unii funele întindea, alții vetrilile strângea (ce groaza morții mintea uluiaște și primejdiia fără de veste toate simțirile amorțește). De carea și bieții corăbiarii cuprindzindu-să, unii la adânc, alții la margine mântuința arăta. Așijderea, unii limanul, carile în driaptă, alții

dosul, carile în stânga aproape era, a apuca să năzuiască dzicea. Iară *unii* fierele corăbii aruncând, corabia să sprijeniască învâța. într-acesta chip, / ei cu chitelele învâluindu-să și cu ²³⁴ *socotelele* împletea"ndu-să, holbura corabia a învântiji(I) și valurile pe deasupra a o năbuși începură, și așe, în mica ciasului, vântul cel de dulf sămănat, din pufnet vivor și din stropi tură gârle înluntru și pe deasupra vasului izvorără, carea, cu undele fierbând și amestecându-să, din fața apii în fundul mării să mută (că corăbiariiul carile în linește furtuna nu socotește și găuricea carea piștește cu vreme nu călăfătuiaște, în abur, vivor, și în picătură apă fără măsură află). într-acesta chip și voi, o, priiatinilor, pildele mele buiguiri și cuvintele mele Mtr-aiuri fiind, pe voi de buiguitori și de nepricepători vă arătați. Deci cât pentru alegerea locului lăcașului mieu ar fi, aceasta să știți că precum în borta pietrii brânca Leului de groasă nu începe (că a multe lucruri mărirea de *scădere și grosimea* îngreuiare de împiedecare iaste), așe, în întunericul noptii, ochiul Vulturului nu videa, cu care chip "eu decât Leul niai acuiat, iară decât Vulturul mai fericit sint, de vreme ce borta pietrii și cetate nebiruită și lăcaș desfătat fiindu-m, în ²³⁵ vreme când / ochiul Vulturului cu întunerec să închide, al mieu cu lumină curată să deschide și slobod și fără nici o primejdie dobânda hrânii și orânduiala vieții în cerc. Deci precum di-nceput singuri ași mărturisit, monarhiile acestea din drepte stăpânii, iar nu din strâmbe tiranii de vor fi, cu Leul *megiiași*, iar cu Vulturul locului și împărățiii părtași mă voi afla. De vreme ce o a soarelui învirtijire în doă împărțind, 12 ciasuri Vulturul, iară 12 *ciasuri* eu aeru lui voi stăpâni, unde tirania lipsind, giudecata dreaptă iaste să să facă (că precum unde tirania stăpânește, acolo dreptatea să izgonește, așe unde dreptatea împărțește, toată strâmbătatea nici să numește). Iară amîntrilea, cu tăria și cu sila asupra mea a să sluji de vor pofti, cu un cuvânt, și a lui și a mea poftă supt *vecinică privilegie*

suppuind, dzic, ca oricând Leul brânca în bortită stincii ș-ar băga, și Vulturul cu cel la vicere ascuțit ochiu m-ar videa, cea cu pieptul și cesta cu pintinul ce va putea neoprit facă".

Acestea și altele multe ca acestea Liliacul cu vitează inimă 236 și cu nebiruit suflet dzicând, denaintea adunării afară / ieși.

După a Liliacului ieșire cu toții sprâncenele a-și rădica și fruntea a-și îmbina începând, cu nasul la pământ lăsat, cu ochii împrăștiiați la căutat, cu umerele spre urechi rădicate și cu budza cea dedesupt spre bărbie întoarsă și spândzurată, unul spre al alt cu ochii boldiți căuta, ce să vorovască sau ce să grăiască ca mușii nu putea, de ce să să apuce ca uluiții nu știa și ce să lucredze ca luații de minte nu pricepea (că precum buhnetul și sunetul mare, prea de aproape fiind, puterea audzirii tâmpește, așe lucrul nenedeđuit orânduiala socoteii smintește), în vârtoape de socotele și în holmuri de chitele ca acestea ei rătăcind și prin toate unghiurile ca cei fără ochi orbăcând.

Vulpea, carea (precum mai denainte s-au pomenit) pentru slăbiciunea ce i să tâmplase, la adunare să să afle nu putusă (că de multe ori cu prețul boalei statul iertăciunii să cumpără), prin scrisoare icoana inimii a-și arăta și măiestriile a-și arunca silind, poslanie ca aceasta trimisă, dzicând: „VULTURULUI ȘI LEULUI, marilor monarși, plecăciune și amânduror stihiiilor 237 adunări închinăciune, pravul pragului și țărna / talpelor voastre Vulpea aduce. Cu plecatele mele slove, în știre a face îndrăznesc că încă di-nceput eu și pururea cu șuvăite picioare pre drepte cărări a îmbla deprinsă și din fire așe tocmită fiind, însă slăbiciunea carea ticăloșiii mele într-aceasta vreme s-au tâmplat (precum tuturor știut iaste), la adunarea de obște a mă afla și în față nefățărnicitele mele slujbe a arăta nu putui. De care lucru, cele ce într-adevăr audziuu și spre folosul de obște a fi le socotii, prin slove a le arăta și prin hârtie adevărul a vă înștiința, boldul a adevăratei și neimatiile mele priințe mă împunsă și mă împinsă (că adevărata dragoste nu numai cu

cuvânt de față ce și cu scrisoarea de departe chipul a-și arăta obiciuită iaste). Aicea, dară, vestea au vinit, precum Liliacul (carile nici la încruntarea unghilor, nici la însingerarea colților de agiuns iaste) acolea, cu mare obrăznicie, multe scâșnete să fie făcut și multe împotriva și neplăcute sinoadelor să fie țîțit. Așijderea, precum a Filului și a Inorogului pomenire la mijloc să fie adus, de carii aminte mi-am adus, precum nici la adunarea dintăi chemați să / nu fie fost și și chemați de ar fi 238 fost, precum mi să pare, n-ar fi vinit. De care lucru, Lupul aicea înțelegând, perii de pre spinare a-și rădica și pre nări mai larg a sufla au început, și alte mari și înalte duhuri a purta l-am cunoscut (că nedeđdea izbândii a capului clătire și a nărilor pufnire sămn arată). Pentru aceasta, dară, cu a mea proastă, socotesc, socoteală, ca acolea mai multă zăbavă nefăcând, cum niai curând pre Liliac într-un chip să-1 aședzați și, alt chip de nu să va afla, după pravila lui a trăi să-1 lăsați, și mai mult lucrurile nescuturând, fără zăbavă la scaunul monarhii să vă înturnați. Că veche axiomă iaste carea dzice: (Unui lucru fără cale, cale dând, multe fără cale a urma pot.) Așijderea, adese să vede (că, unul căscând, mai toți de prinpregiur a căsca să uidiamnă, măcar că într-aceea dată a căsca nu li-ar fi fost). Deci socotiți binișor că, de nu sint acolea acele doaă jigăanii, Filul adecăte și Inorogul, să nu cumva prin scrisori cu Lupul să să ași ungă (că scrisorile precum a celui bun, așe a celui rău sfat lască și strămurare sint) și să nu să cumva pildele și pocitaniile Liliacului pliniască — carile mai rău sfârșitul decât înce/putul 239 fără greș vor aduce. Pentru mișelos statul meu viți și că după uscarea vinelor, viind aicea și hrana în lapte de iepure, pui de cucoș oătoriu fierți fiindu-mi (căci altă mâncare a mânca nici pofta mă îndemna, nici diata doftorii lor mă lăsa), într-o dzi, stomahul mai tocmindu-mi-să și pofta spre ospatare mai pornindu-mi-să, cu oarbă lăcomie puiul întreg a înghiți ni-am nevoit. Ce grumadzi, de mare și lungă fierbințeala uscați

fiindu-mi, în laringă mi s-au oprit; l-ași înghiți și pe gâtlej nu încape, l-aș știupi și nu-1 pociu, căci în gios să să lunece stă împotriva uscăciunea, cu tusă și cu opintele a-1 lepăda nu mă lasă slăbiciunea. In cea de apoi scurtarea dzilelor mele, spre lungimea anilor împăraților și stăpânilor miei milostivi fie. Căroră de la cerescul Vultur, toată deplina fericire rog și iarăși rog".

Acestea Vulpea scriind și cartea la adunarea de la Delta trimițând, îndatăși la bârlogul Lupului, ni a cădea, ni a să scula, de slăbiciune făcându-să, să dusă, pre carile în lăcașul său aflându-1 și cu cucernic și plecat chip arătându-i-să: - „Bucură-te, vechiul meu priiatin, și în toate a nevoilor căi 240 credin/ciosul și nedespărțitul meu tovarăș — de pricina nevrednicii mele cercetări a ști să cade că dragostea cea adevărată, carea pururea cătră tine am avut și am, din norocită privală privelii tale mai mult lipsită și despărțită a fi, a sufferi neputând. Și cu aceasta pricină, întâi la dulcea și nesețioasa-ți privire și înțaliapta și filosofasca-ți vorovire mai mult din suflet agiutorită, decât cu picioarele sprejeniră, am alergat (că dragostea în inimă dospită, precum adese slăbiciune, așe de multe ori vârtute peste puțină naște). A doa pricină iasre că eu, tot adevărul cunoscând și năcazul, carile de cătră ai noștri vicleni tovarăși și s-au făcut, bine înțelegând, cu înădușală, fără răcoreală și cu înfocări fără stămpărări inima mi s-au cuprins (că simbatie a adevăratului priiatin din durerea a osului zdrobit puțină și mai nici puțină osăbire are). Deci, pre o parte, ale tale multe înalgirosuri ce și s-au făcut, jelind (carile inima, cât muntele Olimpului de mi-ar fi fost, în scrum și în cenușe să o întoarce, destule ar fi fost), iară pre altă parte, sfârșitul 241 lucrului acestuia la ce margine va să iasă nepri/cepând, tot bietul meu trup, ca muntele Ethnii singur materia ardzătoare își strânge, singur să așită, singur să aprinde, singur să topește, singur asupra cenușelor și scrumurilor sale să răzsipește și în bezna pârlitelor sale rădăcini să pohârnește. Că pană acmu

T

pentru folosul de obște și pentru cinstea monarhii Leului câte oarece tot nedejduiam. Iară acmu, roată nedejdea mi s-au curmat, de vreme ce mintea și înțelepciunea a tot sfatul (care tu ești), din capul adunării lipsind o vād (că precum la multe mădulare un cap, așe la multe gloate o minte întriagă a nu *lipsi* trebuie). Așijderea (precum dintr-altii am audzit), Leului jiganiia giamănă, Struțul, epkrop să să fie făcut, căruia, capul schimbându-i, altul ca de bou cornat și buărat (o, ocară mare) să-i fie pus și, mai mult, cu îndemnarea Pardosului, a Râsului și a altor jigăniia acmu de curând păsărite, silloghismul Corbului să să fie adevărit și întemeiat am înțeles (însă în tot oceanul nedejdu[i]rii picătura nedejdii a lipsi și în tot limanul negrii vintișorul griji a nu aburi peste puțină iaste). De care lucru, un sămn de nedejde precum să fie rămas dzic, de vreme ce niamul / Liliaciilor în theatrul lumii de mare și 242 nesufferită rușine i-au dat, tot lucrul fără socoteală ci-au făcut sl tot cuvântul fără chibzuială ci-au grăit arătându-le, și cu nedezlegate argumenturi dzisele lor au dovedit și au adevărit, atâta cât toată limba amurțită și toată gura amuțită înaintea lor au rămas. De care lucru, o, dulcele meu priiatin, a nedejdui mdrăznesc că nu așe de tot, tot lucrul după voia lor va rămânea, și cătră aceasta mai vârtos nedejdea im nedejduiaște, căci (precum bine m-am adevărit) Filul și Inorogul la adunare n-au vinit. Cariu, între monarhiia noastră, cei mai de-a firea și mai de frunte să fie lumii iaste știut. Și, precum eu a lor cea părintască fire li-am priceput, acestea înalgirosuri a răbda și pană în sfârșit în fundurile pustiilor a cutreiera nu vor putea (că firea de ce au început a să părăsi și obiceiul bine deprins a să uita, Prea cu anevoie lucru iaste). Ce lucruri vor deschide, de carile toată adunarea nici a gândi au gândit, nici cuiva vreodată în minte au vinit (că jelea și răvna cinsrei, pojarul ce sloboade, decât tocul în spini uscați mai mare părjol face). Așijderea, pre tine, bun și adevărar priiatin și a adevărului netăcut crainic /

243 avându-te, eu încâșile ticăloasa, precum numai cu trupul de tine despărțită, iară cu sufletul cu tine la un loc lipită și înclăitășă fiu bine mă știu (precum încă de pe vremile epitropiilor Monocheroleopardalului ispitită și dovedită sint). Cătră noi și pe săracul Ciacalul au, carile la multe trebe fără preget și la multe slujbe cu credință, precum li să va afla, prepus nu iaste. Deci, de vii socoti cu cale a fi, o carte la Fii și la Inorog să scriem și de gândurile noastre știre să le facem (că roadă pomului prieteșugului alta nu iaste, fără numai ascunsul inimii fără primejdie a descoperi și chitele între sine tare a acoperi). Adecă, precum urechile noastre spre sunetul numelui lor stăruiesc și numai din sămnul ochiului spre toată slujba și primejdiia a ne încinge gata sintem. Deci, o, iubitul meu priiatin, cuvintele mele în prepus nu le aduce, căci curate și nezugrăvite sint și în cea de apoi pre dulce viața mea mă giur că tot cuvântul ascuns și toată taina acoperită, ascunsă și nedescoperită voi ținea". (Vulpea pre viață-și să giura, căci din prognosticul doftorului, precum la luna nu va ieși bine stăia, de vreme ce în

244 răvârsatul / zorilor și în amurgul soarelui sfigmosul în chipul viermelui să clăti ia), ce în sfârșitul vieții capul răutății a face silind, pre Lup a amăgi și capul în singe a-i văpsi să nevoia, și precum în toată porunca lui, fără preget și în toate sfaturile și învățăturile lui, fără alt cuget, tot unghiul a scociori și toată piatra a clăti nu să va lenevi, cu giurământ să făgăduia. Ce Lupul, vechiu la minte și copt la crieri fiind, noaăle a Vulpei vicleșuguri și proaspetele ei lingușituri îndată pricepând, precum în gură miare zăminteste, iară în piept otravă dospește cunoscu; și precum pretenția ei alta nu iaste, fără numai cu chipuri și sicuite ca acestea, mintea și socoteala Lupului carea ar fi și pentru lucrurile carile la cetatea Deltii, unele săvârșite, iară altele acmu începute, ce ar dzice și ce ar mai nedejdui să iscodească și îndată la adunări știre făcând și minciunile carile mai denainte scrisesă să-și înnoiască și pre sine de priiatină și

de slujnică să să adevériască. Cătră carea Lupul, cu scirtre și puținele, însă grele și temeince cuvinte, într-acesta chip răspunsă: „Veche pravilă iaste, o, soro Hulpeo (că poftele și voile împăraților / pravilă nemutată ascultătorilor sint). De care 245 lucru, și la aceasta alegere, de vreme ce voia și porunca a marilor împărați așe au fost, nici o divă nu iaste, și așe, orice au poruncit și au ales, bine au poruncit și înțelepțește au ales; nici cătră aceasta mai mult ceva a gândi sau a grăi ni să cade, fără cât noi, într-această dată viață singuratecă alegându-ne și la bârlogul nostru rămășița vieții din toate tulburările lucrurilor și gândurilor depărtați cu linește a o trece și cu odihnă a o petrece am ales, și mai deasupra nici a grăi, nici a audzi ceva poftim (că precum gura la grăire, așe urechile la audzire hotar a avea trebuic, și cuvântul carile linului suflet tulburare aduce, nu numai a nu-1 grăi, ce nici a-1 audzi să cade). Așe noi, între acestea hotare contenindu-ne, nici Liliiacul ce ar fi grăit, nici Filul și Inorogul ce vor să scornească și așeși *mici* muștele ce vor să vâziască, sau tăunii ce vor zbânăiască în minte ne vine; de care lucru, mai mult voroavă cu noi a lungi scurtându-ți, la lăcașul și odihna ta te du. Iară vremea proba cea neminciunoasă

« pre mine, și pre tine cine să fim ne va arăta ».

Acestea Lupul cătră / Vulpe încă vorovind, iată, cu tām- 246 plare, și Ciacalul acolea sosi (carile într-adevăr în dragostea Lupului să avea). Deci Ciacalul, după ce cu plecăciune obiiciuita-și închinăciune dede: „In ciastă noapte, dzice, prin pădure pentru hrana încoace și încolea imblând și prin spinii unui gard de prisacă păsăruicele culcate a prinde pândind, între albine mare vâziială și glogozaiă audziuu. Deci, pentru ca a înpletecitelor cuvinte însămnarea a înțelege să pociu, de gardul prisăcii, mai aproape și purindu-mă, mă lipiiu. De unde, din cele multe, acestea puține cuvinte înțeles (căci a trântorilor urlete a albinelor sunete astupa). Voroavă, dară, le era aceasta: «Precum noi împărat, monarh și stăpânitoriu, aftocrator să fim

având, nu numai noi știm, ce toată lumea mărturisește și mata carea ne chivernisește, ne poruncește, ne stăpânește și ne otcârmuiaște, din toată dihaniia cunoscută și aliasă iaste (că sămnnul a monarhului adevărat acesta iaste, ca nici cu acul să împungă, nici cu dinții să mușce, nici cu unghete să rumpă, ce în greșiți iertare, în răi pedepsire, în supuși milă, în streini 247 dreptate și în hotarâle monarhii sale contenire să arete), / carile toate în monarhul, matca și maica noastră, deplin să cuprind. Aceasta, dară, într-acesta chip fiind, oare cu ce socoteală pană acmu, iată, de doaa ori, în doaa locuri zburătoarele și târâietoarele toate adunându-se, spre întărirea monarhii Vulturului și a Leului de la toți hirograf a lua să nevoiesc. Așjiderea, precum zburătoarelor epitrop Corbul, iară în-patru-picioarelor Strutocamila s-au ales și una cătră alta cu prepuse cuvinte dzicea: Oare pre noi la adunare cum nu ni-au chemat? Au în samă zburătoarelor nu ni-au băgat? Au căci micșorimea statului nostru căutând, nevoința, agonisita și chivernisala de obște carea facem a cunoaște s-au lenevit? Ce de vreme ce iaste așe, de sintem și noi zburătoare supt soare, pre toți a cunoaște să-i facem (că albina sămânța și sulița, miierea și fiare tot într-un pânțece poartă, și precum toate polițiile nu staturî înalte și pânțece lăsate, ce omoni nedespărțita și minte ispitită și ascuțită caută)». Iară una dintre albini dzisă: «Eu astădzi în câmp pentru agonisita ieșind și printre ierbi și 248 flori miiare cercând, cu viespile a mă împreuna / mi s-au tâmplat, la carile iarăși aceasta voroavă a să scutura am aflat și, precum foarte cu greu duc lucrul ce să aude că s-au făcut, li-am priceput (că tulburarea unii politii, între alalte, cu aprinderea unii case într-o cetate să asamănă; că precum din aprinderea unii case toată cetatea primejduiaște, așe o politie răscolindu-să, toată megieșia să clătește). Și așeși eu încă acolea fiind, o viaspe sosi, carea de mare adunarea muștelor și a țințarilor veste adusă și precum de aceste a pășirilor și a jigăniilor adunare de veste

luând, tare între dânsele vâziia, dzicând: - Sculați, frați, și mărgând, viespilor știre să dăm, pre tăuni și pre gârgăuni împreună sa rădicăm și cu toții la prisaca albinelor să ne adunăm, unde, de obște sfātuindu-ne, să alegem și să căutăm cu ce privileghe Vulturul tuturor zburătoarelor a stăpâni și cu ce mijloc numai o monarhie la toți a să numi și a fi ar putea. Că precum din lume audzim, lucrul acesta nici Liliiacii a-1 priimi n-au învoit, dară noi cu cât mai gios decât Liliiacii și cu cât mai puține decât toate zburătoarele vom fi? Și cum cu singură numai tăcerea spre robie și supunere vecinică / ne vom 249 lăsa? Ba, frașilor, o dată cu capul, lucrul acesta neizbândit să nu lăsăm. Că spre aceasta, precum viiaspea eghipților, așe musca ceriului agiutătoare și scutitoare ne va fi (că pentru slobodzenie și moșie cu cinste a muri, decât prin mulți veci cu neciste a trăi, mai de folos și mai lăudat iaste)». Așjiderea între dobitoace oarece dihonie să fie am înțeleș, de vreme ce pe Fii și Inorog la adunare nu i-au chemat, *niă* i-au întreat, nici în samă de lucru i-au băgat. Pe Lup căci dreaptă hotărâre Strușului au făcut și căci încă de pre vremile epitropiiei Vidrii, când cu Pardosul în Țara câmpilor au pribegit și acolo cu dânsul în scandălă și la cuvinte au fost vinit, acmu Pardosul izbândă noaa la pizmă veche socotind a face, cu meșterșug din adunare l-au scos și oarecum la bârlogul său, în chip de izgnanie, l-au trimis. Vidra cea odănoara Corbului din suflet iubită, iară acmu lui decât moartea mai urâtă, dintr-amândoaă izvoadele s-au mas (că decât toată materiia alcătuită, sufletul nealcătuit mai lesne să betejește și mai pre lesne iaste pre lei și pe urși a stăpâni, decât pre doaa / inimi prin toată viața într-o 250 dragoste și într-o priință a le păzi). Vulpea sau de bolnavă, sau de vicliană dentre dânșii lipsește, de unde a prognostici putem că cu vreme clătirea acestor chipuri făcându-se, lucrurile într-alt chip să vor schimba și statul într-altă haină să va îmbrăca". Acestea Vulpea, Lupul și Ciacalul.

Iară cartea Vulpii la mâna sinoadelor agiungând, pre carea citind-o în taină, deosăbi, Uleul pe Pardos, pe Râs și pre alalți a credinții vicleni și a vicleșugului credincioși în taină chemă (că voroavă prea pe taină vicleșugul supune, iară cuvântul în față a dreptății sămn iaste). Cărora scrisoarea și sfatul Vulpii arătând, Pardosul dzisă: „Vulpea pentru Lup oricâte scrie adevărate și de credzut sint, căci precum să dzice dzicătoarea (Lupul părul după vremi își schimbă, iară firea lui nu iase, nici obiceiile învățate își mută). Că Lupul pururea nu numai oile a fărâma, ce și boii din plug a îneca și pre tot dobitocul suppus a spintica, precum obiceiuit să fie, lumii iaste știut. Și acmu lucrurile la omonie precum vor să să aducă vâdzind, bine să-i pară peste firea lui iaste (că lăcomiia în doaa părți zavistuiaste, 5/ una, / căci tot ce pofteste nu agonisește, alta, căci el ce pofteste pre altul a agonisi privește). De care lucru, a mea socoteală aceasta iaste: cu vreme Lupul nu numai din adunarea Deltii, ce din toată lumea a să scoate trebuiaște, și așe, tot dobitocul în odihnă și tot locul în ostrovul Critului să va întoarce. Iară amintrile, precum din obiceiurile lui a să primeni nedejde fără nedejde iaste. Iară pentru Fii și Inorog mijlocul a să afla pre lesne va fi”.

Cătră acestea Râsul, cuvântul apucând, dzisă: - „Precum am înțeles, Filul, socotind că după mărimea trupului cinstea să măsură și epitropiia lui s-ar cădea (ca și de mainte când Inorogul de la vrăjitori o aflase și lui în dar și peste nedejde i-o dăruisă), aicea au fost vinit (Râsul de vinirea Filului adevărat știia, căci pentru ca pre ascuns la Delta să vie el îi poruncisă, iară cu ce gând Râsul aceasta făcusă mai nici el nu știia). Iară acmu iarăși am înțeles, că pentru alegerea epitropid Strutocamili înștiințindu-să, cu înfrântă voie, iarăși la locuri-și s-au dus (că după vesrea morții, vestea lipsirii cinstii locul cel mai de sus ține). Inșă sfatul meu iaste/ acesta: Filul după mărimea și mamina trupului la suflet nepotrivit iaste, căci, după

măsura trupului sufletul de i s-ar potrivi, Căprioara Hindiii încotro îi iaste voia a-1 purta nu l-ar măguli. Carile, de mâncare de agiuns, de băutură la măsură și de odihnă la vreme de va avea, cevași macara lucrul mai înainte a ispiti nu va îndrăzni. Și așe, după voia noastră încotro vom pofi a-1 trage, într-acolo va merge. Iară Inorogului spre domolire firea nici cum nu i se pliacă. Că în lume frântura cornului și acela de bună voie lepădat a videa cuiva rar s-au tâmplat. Iară Inorog domolit nici sau vâdzut, nici s-au audzit, nici undeva s-ati aflat. De care lucru, cu toții împreună vânătoare vom rădica prin codri, prin munți, și în toate părțile ne vom sămăna, pre carile, oriunde ar fi, tot îl vom afla, și oricât de iute la picioare ar fi, cu lungimea goanii o dată de corn tot îl vom apuca (că ce graba în ceas și cu sila nu isprăvește, acia delungarea vremii și meșterșugul biruiaște). Carile, la mână cădzind, într-o ogradă mcongiurată cu apă lată îl vom închide și la loc îngust și strâmp / îl vom trimite. Unde el la loc slobod și la câmp larg 253 a trăi deprins fiind, de năcaz, în curândă vreme în melianholie, din melianholie în buhăbie, din buhăbie în slăbiciune, din slăbiciune în boală și, în sfârșitul tuturor, din boală în moarte va cădea, și așe, de tot numele din izvodul vieții i să va șterge. Iară amintrile, bine să știți că, pană Inorogul viață are, viața noastră scurtă și acia cu prepus și în toate ciasurile cu groază decât moartea mai rea iaste (că o dată a muri, datornia firii, iară cu groaza morții a trăi, moartea morții iaste)”.

Așe Râstil de răs sfaturi ca acestea dacă de sațiu vârsă, Uleul dzisă: „Dară cuvintele acestea la lucru cine va putea duce?”

Râsul: „Eu, răspunsă, numai cu învoiala și nevoința de obște să fie”.

De aceste asupra nevinovății Inorogului spurcate sfaturi, Moliia din blană veste luând, îndată Inorogului știre trimasă, carile vicleșugurile ce i să gătesc cunoscând, întâi în fire, apoi ui picioare nedejde își pusă./

PARTEA A PATRA

Așe și într-acesta chip sfaturile amânduror părților aședzindu-să, asupra Filului și mai cu de-adins asupra Inorogului cu mare și fără dreptate ură rămasără. Deci îndatâși uricile și privilegiile Lili iacului, vrând-nevrând, după vechile lui pravile și voie înnoind, aședzară. După aceia toate pășirile de came / mâncătoare și toate jigăniile de singe 255 nevinovat vărsătoare, pentru asupra Inorogului vânătoare, beliag și cuvânt își dederă, și toate în toate părțile să-1 cerce, să-1 afle, să-1 prindză, să-1 lege, și după a lor tirăniască să-1 gjucece lege să orânduira. Ce ei încă acestea orânduind și fel de fel de lațuri, curse, mreji și alte măiestrii în toate poticile și căile întinzind, strămbătate ca aceasta în multă vreme ceriul și privi, pământul a sufferi neputând, de năprasă din toate părțile și marginile pământului holburi, vivore, tremuri, cutremuri, tunete, sunete, trăsnete, plesnete scorniră, atâta cât tot muntele înalt, cu temeliele în sus și cu vârful în gios răsturnară și tot copaciul gros, înalt și frundzos din rădăcina îl deșrădăcinară, și așe, totă calea și cărarea pre pământ și prin aer cu grele neguri și cu întunecoși nuări, ca cu un veșmânt negru căptușind astupară și tot drumul de pre fața pământului cu stinci pohârните, cu dealuri și holmuri răzșipite și cu păduri săciuite pretutinderelea închisără și încuiară. Din ceriu fulgere,

din nuări smidă și piatră, din pământ aburi, / fumuri și holburi, unele suindu-să, iară altele coborându-să, în aer focul cu apă să amesteca și stihile între sine cu nespūs chip să lupta. Carile atâta de strașnică și groznică metamorfosin în toată fapta făcură, cât ceriul cu pământ și apa cu focul războiu cumplit să fie rădicat să părea, cu a căroră clătire toată zidirea să scutura și să cutremura și spre cea desăvârșit a tot duhul peire să pleca.

Deci dintăi pricina grozniciei aceștia clătiri nepricepută, iară mai pre urmă tuturor cunoscută fu (că precum picătura cea mai de pre urmă vasul înecă, așe strâmbătățile mari și multe mai denainte grămădite, cu una mai de-apoi și necunoscută, și cea cădzută răsplătire își iau, și precum multe grămădite mai denainte au fost să cunosc). A amestecăturii, dară, aceștia, pre scurt, istoria aceasta au fost: Toate dealurile mari și toți munții înalți asupra stâncelor și copacilor sfat sfătuiră. Carii șapte hatmani de războiu purtători și a gloatelor păvățuitori având, asupra holmurilor celor de la cetatea Deltii vrăjmaș războiu 57 rădicară și fără veste, cu / mari huiete și de năprasnă cu mari buhnete, asupra-le pohârându-să, să răsturnară. Iară pricina aceștii strașnice rădicări și fără milă fărâmări era aceasta: munții cu holmurile între sine, pentru greutatea carea de la stinci și de la copaci trag, să jeluiră și de pohoara carea în cărcă poartă unul către altul să olecăiră, și fietecările cătră de-aproapele său • într-acesta chip dzisără: „Pană când, fraților, stinca piatră saca și plopul, chiparisul și paltinul, copaci fără roadă, în capul nostru suindu-să, pe spate-ne urcându-să, vârvurile și creștetele ne vor acoperi? Și pană când ei înălțindu-să și mărindu-să, ca cum în vreo samă ni-am fi, ne vor ocări și batgiocuri? (Că certarea cu toiage într-ascuns, decât ocară și batgiocura în arătare, mai de sufferit iaste.) De care lucru, cu toții într-un gând și într-o inimă a ne împreuna, cu mic și cu mare, într-un cuvânt și într-un giurământ a ne lega trebuie și lucru carile altă data în politia noastră nu s-au mai vădzut să facem, adecă cu a

noastră răsturnare a mândrilor și trufașilor cea desăvârșit prăpădire și răzsipire să aducem / (că toată moartea din fire 258 aspră și amară iaste, carea numai cu viderea răzsiptii nepriiatnului mai plăcută și mai îndulcită a fi să pare). Deci unde ne sint rădăcinele, acolo vârvurile, și unde ne sint vârvurile, acolo rădăcinele să ne mutăm; că într-acesta chip toată stânca groasă și pietroasă și tot copaciul crângos și frundzăros supt noi va rămânea, și așe, precum pururea decât noi mai mici și precum noi i-am hrănit și i-am crescut, în brață i-am purtat și la sin i-am aplecat și precum pană într-atâta în sama a nu ne băga și în toată hula și ocară a ne lua nu li s-au cădzut, vor cunoaște (că călcâiul peste cap a să înălța și piciorul, macara că cinci degete are, însă slujba mâinii a apuca nu să cade)". Așe munții deodată cu cuvântul și lucrul pliniră, căci pre toată movilita cu sine trăgând toate holmurile și dialurile după cei șapte voievodzi urma. Carii cu toții deodată clătindu-să și din temelie cutremurându-să, unii peste alții să pohârnică, de a căroră huiet toate marginele lumii să răzsunară și să înșpăimântară. /

Pre accia vreme adunările, în vivorniță într-aceasta la locul pomenit aflându-să, și eale împreună cu munții nu puținele pășiră și nu puțină pagubă și scădere avură. Mai vârtos că niaiestriile, lațurile și cursele, carile pentru vânarea Inorogului întinsese, toate din temeu să rupsese și nici de o treabă spre ceia slujbă să întorsese (că munții prăvălindu-să, cei ce prin niunți lăcuiitori și vasul înecându-să, cei ce pre mare sint călători, fără primejdia vieții și piarderea dobândzii a fi nu pot). Iară între tulburările munților Inorogul la câmpii lăcașului său, lin și fără grijă, viața-și petrecea și cea mai de pre rniă la ce va ieși în tot chipul a adulmăca să nevoia, pană când după a munților asupra stâncelor și a copacilor răsturnare, precum biruința la munți să fie rămas înțaliasă, și toată stânca și copaciul de la Delta o parte să să fie zdrumicat, iară o parte după sine târând, în robie să fie luat. Așijderea, precum tot

dobitocul și zburătoarea între stinci și între nuări lăcuitoaresă afla, în robia celor șapte voievodzi să fie cădzut și de la locul său să-i fie mutat să înștiința./

- 260 Acestea așe - iară Filul (carile pre taină la cetatea Deltii să să fie dus mai denainte s-au pomenit), după ce lucrul împotrivă isprăvir vădzu, cătră Inorog a năzui sili. Filul nu cu bun gând asupra Inorogului la adunări să duse (însă ochiul ceresc toate vede și cumpăna nevădzută toate în dreptate și fără filoprosopie cumpănește). Iară la înturnare, singur de ascunsul inimii sale vădindu-să și de greșitul său gând asupra Inorogului căi ndu-să, în gura mare mărturisi (că tot priiatinul din dobânda aurului aflat, decât cel cu legătura firii împreunat, mai de gios și mai cu prepus iaste). Iară după ce adunările cu multă nenorocire în robie cădzură și la locul celor șapte munți, în valea carea Grumadzii Boului să chiamă aduși fură. Inorogul lucrul din capăt, iară Filul din coadă a apuca ispitiră. Inorogul pricina dintăi, iară Filul fapta pricinii căuta - Inorogul monarhiia pășirilor, iară Filul epitropiia Strutocamilii a răzsipi să nevoia, însă Filul, puținele ispitind, precum încă funea noaă și cu nevoie a să rumpe a fi cunoscu. De care lucru, mai mult în
- 261 deșert a să osteni să părăsi. Inorogul toată / răutatea în capul pășirilor și tot pricazul în glasul și silloghismul Corbului cunoscând, pentru amurțala oțăros glasului lui liac să afle, pre la toți vrăjitorii și doftorii vremii aceia circa, și acmu și doftorul cel bun găsisă și liacul nemerisă (numai unde ceriul nu să pleacă, pământul în zădar să rădică și când nuării umedzală în ploii nu-și slobod, în deșert samănă cea ce samănă)» In care chip, și a Inorogului ostenința ieși, de vreme ce norocul slujind, vicleșugul Corbului în sprijinială și răutatea-i în fereală să arată, și chipurile vrăjitorilor schimbându-să, Inorogul de tot începutul apucat într-altă vreme a-1 săvârși și cu alt mijloc a-1 plini s-au lăsat, precum la locul său să va pomeni.

Intr-aceiași vreme, și Vidra sosind, spre înădușala a tuturor jigăniilor, nu puține fumuri slobodzi, și acmu toate dobitoacele prețul a-și tăia și din robie a scăpa nevoindu-să, Vidra cu ale sale, în divuri, în chipuri, amestecături, prețul îndoit le adaosă, atâta cât pășirilor nu numai penele și dobitoacelor nu numai perii, ce și tuleiele li s-au jepuit și picile de pre carne li s-au belit. / Așe, Vidra ca un vânt în trestii lovind, din toate 262 și în toate părțile îi plecă și îi înduplecă. Însă în sfârșit ceva vrednic de laudă neisprăvind, în gârlele apelor spre aciulare să dusă.

Iară robimea dobitoacelor, toată prin fel de fel de tâmplari și după multe și nenumărate de tâmplari și zbuciumări prețul dându-și și precum li să părea lucrurile aședzindu-și și oarecum după voia lor tocmindu-și, de la cei șapte voievodzi iertare își luară și la locurile sale să să ducă să sculară. în urmă pe Răs, pe dulăii ciobănești, pe coteii de casă și pe Hamelon lăsind, a denapoile lor păzind, pentru vânătoarea lațurilor și a tuturor măiestriilor, carile de iznoavă asupra Inorogului întinsese, niinte să le fie, le porunciră. Așijderea, împotriva lucrurilor sale cevași de s-ar tâmpla, cum mai curând știre să le dea, ca după cuvântul și giurământul carile mai denainte cu vicleșug puse, cu toții împreună de mai mare goană și vânătoare să a gâtiască. în vremea ieșirii lor de la Grumadzii Boului, cu urzinosul carile încă de demult Camilopardalul le tâlcuisă și oada păunului cătră coarnele boului aflase și pre/ Cămilă cu 263 dânsa frumos împodobisă. Să fie vădzut cineva lucru de ciudesă preste toată ciuda mai ciudat și mai minunat. Că la ieșirea lor, de la cei șapte munți, citida nevădzută (și precum să dzice dzicătoarea) neaudzită, cu coadă în vârful capului Cămila era. a la intrarea la locul lor, vestită dzicătoarea să plini ia carea dsice: „Mare ciudă duc în car, mai mare va fi dac-om sosi". Toți a cum era, iară toată minunea și ciudesea în Cămilă să prindea (că precum soarele cu a sa lumină toate stelele aco-pere și nevădzute le face, așe pășirea dobitocită și vita pășărită

pre toate de mascara covârșii). Căci la Cămilă, în loc de peri și de floci, cu pene roșii o îmbrăcasă, lângă carile aripi negre ca de Corb alăturase, la grumadzii Cămilei cel cohâiat, capul bouului cel buărat prepusesse. Coadă păunului cea rotată, nu despre sapă, după obiceiul a tuturor dobitoacele, ce în loc de cercel, alătura cu capul, în sus o rădicase și, de cornul cel drept lipind-o, o legase (că unde văpsala galbănă degetele văpșeste, 264 acolo la Cămile coarne, / aripi și pene odrășlește).

Așe dară, jigăniile și dobitoacele toate urmând Strutocamili la sălașul monarhii sale sosiră, unde, pe Strutocamila în obiceiul șopron băgând, pilituri de fier cu prund amestecate, în loc de ospăț, înainte-i vărsară, cu carile mai mult să mânca decât mânca și mai mult corția decât mistuia. Iară alalte de singe nevinovat vărsătoare jigani, fietecarea, trunchiu de meserniță și prăvălie de carne deschisese, în toate părțile giunghind, zugrumând, tăind, despoind, aruncând, împărțind și nici de grasă în samă băgând, nici de vitioană cevași milă având (că unde jiganiia oile păzește, acolo ciobanul iarbă păscând, în loc de lână, cu gerul să învește). Atâta cât tot dobitocul suppus la cea desăvârșit a peririi primejdie sosisă. Tot ochiul ce le privi ia, cu lacrimi de singe le tânguia. Intre dânsele undeva glas de bucurie sau viers de veselie nu să simția, fără numai răget, muget, obide, suspine, văietături și olecăituri în toate părțile și în toate colțurile să audzia.

265 Cămila săraca, de chipu-și să mira, / de aripi și de pene oarecum mărindu-să, să cani înfla. Apoi de sete și de foame și de alte nevoi și bezcisnicii cu jele și nemângăiată să văiera. Cătră aceasta stăpân să stăpâniia, deasupra să supunea, cu glas să amuția, cu mâni să ciunția, cu picioare să ologia, cu ochi să orbi ia și încă cu duh să înădușia și cu sufletul în coș, în toate ciasurile să omorâia (că pre cât în viață moartea, atâta în putere slăbiciunea lucrează, însă cu atâta moartea decât slăbiciunea mai fericită, căci ce ia o dată, nici a mai da nici a mai lua altă

dată poate. Iară în slăbiciune năcazurile, ca otava în primăvară odrășlesc și fel de fel de chipuri spre mai mare dosadă izvodesc). Așe Strutocamila, în vreo parte a să clăti, de fricoasă nu putea, ceva a grăi, de proastă nu știe, pentru care lucru, din gura ei altă ceva nu să audzia fără numai bolbăietura carea de la moșii și strămoșii săi învățasă și prin glasul fără articule din piept și din gârtan acestea îi clocotia: r, r, r; a, a, a; c, c, c; o, o, o; v, v, v; a, a, a, pre carile mai pre urmă, iarăși Lupul filosofind, / într-acesta chip li-au tâlcuit: rău, rău, rău; ah, ah, ah; capul, 266 capul, capul; oh, oh, oh; vai, vai, vai.

Pre aceasta vreme și Vulpea piulea blănarilor și carnea cioarilor își dede, căci nici pământul în sine o priimi, nici aerul de cât era uscată a o mai zbici putu. Și așe, și ea plata viclesugului prăpădenie și peire de năprasnă a fi cunoscu (că a viclesugului sămințe vara să samănă dulci și iarna răsar amară, a cărora poamă întâi îndulcesc, apoi cu nesufferită amărâme otrăvesc).

Pășirile dară și dobitoacele, toate acmu lucrurile-și după cuvântu-și și pofta-și isprăvite și deplin tocmite a fi părându-li-se, a omonii și legăturii cuprindere și a monarșilor săi vecinică și neprepusă stăpânire, cu zapise, cu urice și cu hrisovuluri a întări și a adeveri socotiră. Deci hirografal cu a tuturor iscăliturile de obște, pre carile monarșilor săi dederă, mtr-acesta chip era:

„Adecă noi, pășirile văzduhului și dobitoacele pământului, cu această a noastră de obște scrisoare scriem și mărturisim, precum de nime / *siliți*, nici asupriți, ce dintr-a noastră bună 267 voie, gând bun am gândit, sfat adevărat am sfătuit și lucru de cinste cu cuviință și spre folosul de obște am început, am săvârșit și cu iscăliturile noastre l-am întărit, ca de astăzi înainte cu toții noi, veri zburătoare, veri pre pământ mărăgătoare ar fi, într-o inimă și într-o învoiașă supt doaa monarhii a doi monarhi, a înălțatului Vulturului adecă și a prea putinciosului

Leului, suppuși și aciuaiți să fim. Așijderea, epitropii și în toate puternicii acestor slăvite împărății otcârmuitori, Corbul, adecâte și Strutocamilon, orice ni-ar porunci și orice ni-ar învăța, fără de nici o îngăimală și fără liac de cărcnială asctdtători și următori să ne arătăm. După aceasta, într-o pravilă și în unirea legiurilor (deosăbi de obiceiile locului) să ne aflăm, a tot priiatinul priiatin și a tot nepriiatinul nepriiatin de obște să priim sau să nu priim; greul și nevoia unul altuia să purtăm, în toată evthiia și distihia tovarăși nedespărțiți și neîndoți să ne ținem, nicicum a vremilor, a lucrurilor și a tâmplarilor
 268 profasin sau alt chip de ferială și de șuvăială / să punem, ce orice ar fi și s-ar tâmpla, cu sfatul de obște pentru folosul de obște să arătăm, să dzicem și să facem. Așijderea, cu strașnic și în veci stătătoriu giurământ, pre nume și viața a marilor împărați ne giurăm și pre cinstea monarhiilor noastre cuvânt dăm, ca oricine vreodănoară împotrivic, neascultătoriu sau viclian epitropilor împăraților noștri milostivi s-ar afla, din ciata, niamul, cinstea și adunarea noastră afară să-1 scoatem, și obștii nepriiatin, legiurilor eretic și pravilelor călcătoriu să-1 cunoaștem și, **pană** când a noastră și a lui viață între muritori s-ar tăvăli, ochiul zavistii, mâna izbândii și inima vrăjmășii! deasupra unuia ca aceluia să nu rădicăm, ce pururea gonit și izgonit din țircălamul unirii noastre avându-1, toată ura vrăjmășii nu numai în lucruri, în bucate și în avuție-i să să opriască, ce așeși, **pană** la cumarea dzilelor și vieții lungindu-să, să să lășască, atâta cât, din bătrân **pană** la tânăr și din sugariu **pană** la golaș milostivindu-ne, să nu dojenim și de la ac **pană** la ață cu avuție, cu niam, cu simenție în prav și pulbere a-1
 269 întoarce să silim (că precum / vrăjmășia veche adânci rădăcini sloboade, așe și izbânda în niam și seminții să lățește). Așijderea pentru trii de moarte nepriiatini, tuturor mai cu de-adins în ștîre să fie și în pomenire din rod și rod să ție: (adecă pentru Inorog, Filul și Vidra, cari pururea neînduplecați în

răutate și neobosiți în vrajbe s-au arătat) ca toată pășirea iute la zburat, toată jiganiia repede la alergat și toată dihaniia ascuțită la adulfăcat, pururea gata și fără preget să fie; **pană** când, sau în silțe, sau curse, sau în colți, sau în unghii răii rău vor cădea, și cea ce li să cade plată-și vor lua, de vreme ce aceste aiavea nepriiatini și vrăjmași obștii s-au purtat, împăraților nesuppuși și poroncilor neascultători s-au aflat.

Incășile cu toții dzicem și adeverim și din tot sufletul și inima făgăduim ca toate capitulurile și punturile (pre carile împărății noștri milostivi de la noi au poftit) în veci neclătite, nebetעיte și nesmintite să le păzim. Și iarășile învoim și poftim ea pre epitropul ce avem (carile chipul și icoana împăratului nostru poartă) în viață neschimbat și nemutat / stăpân să-1 avem
 270 Șt să-1 ținem. Iară după a lor viață, ori pre carile din odraslelor cerescul Vultur și Leu în scaunul părinților săi ar pune, pre acela următoriu și moștenitoriu epitropiui cu toată învoia să-1 priimim, ca în veci de veci semenția lor din thronul stăpânirii să nu lipsască, ce cât luna să trăiască și cât soarele să cu fericire viețuiască. - Fie, fie, fie!

Pentru dară mai bună credința și deplin adeverința plecat hirograful nostru la pravul pragului și la scăuiașul talpelor a milostivilor noștri împărați am pus. Datu-s-au în anul monarhii pășirilor 29 000, iară a monarhii jigăniilor 30 100, în anul epitropiui Corbului 1 500, iară a epitropiui Strutocamilii 100.

Coțofana uricariul de omăt, pis.
 Brehnacea, Șoimul, Uliul, Coruiul, Rârăul, Hârățul, Cioara, Coțofana, Puhacea, Caia, Pardosul, Ursul, Vulpea, Ciacal, Bursucul, Râsul, Veverița, Dulful, /Sobolul, Cânele, Coteiul, 271 Ogarul, Mâța Sălbatecă, Mâța de Casă, Guziul, Nevăstuica, Șoarecele.

Pășirile și dobitoacele suppose:
 Lebăda, Dropiia, Vaca, Gânsca, Rața, Curca, Găina, Păunul, Vrabia, Porumbul, Turturea, Gangur, Pițiguș, Cintița,

Fasanu, Pătrânichea, Prepețița, Cârsteiul, Rândunea, Lăstunu, Calul, Boul, Oaia, Capra, Porcu, Măgarul, Cămila, Dzimbrii, Cerbul, Ciuta, Căprioara, Iepurile, Colunul și alai te pasiri, dobitoace și jigăniî câte în ceriu sus și pre pământ gios ne aflăm, pre aceasta ne legăm, ne giurăm și cele scrise priimim și adevărim".

Hirograful acesta dacă prin referendariul, ielcovanul, la mâna împăraților cu mare cinste și plecăciune îl trimasără, 272 împărații hrisovului la adunări trimasără, carile într-a/cesta chip să citiia:

„Noi, Vulturul și Leul, monarșii văzduhului și a pământului și într-aceste doaa stihii a tuturor lăcuitoarelor pasiri și dobitoace aftocratori și oblăduitori, zburătoarelor **pană** peste nuări și mărgătoarelor **pană** peste marginile pământului, în știre facem că umilința împărăteștii noastre inimi vrând și în voind ca cele **pană** acmu între înălțatele noastre împotrivnice vrajbe să să împace, toate tulburările în Unește a să preface și pentru ca fietecările hotarale sale să-și cunoască și suppușii fără nici o scandălă să-și deosăbască. Așijderea, ca cu toții într-o unire de dragoste adevărată și într-o inimă de tot vicleșugul neimată să să alcătuiască, prin luminatele noastre scrisori și decăt vântul mai repedzii noștri alergători, tuturor celora ce a ști li să cădea, în știre am dat și prin strașnica noastră poruncă i-am chemat, și la locul orânduît, la adunarea de obște i-am adunat. Căroa arătându-le că, precum cloșca puișorii săi, așe nebiruita noastră putere cineși pre al său supt aciua și oerotirea aripilor 273 sale a aciua și a oroti / va și poștește. Ca nu cumva de acmu înainte cineva din nepriiatini spre dânșii mâna strâmbătății a întinde și cu ochiul vicleșugului a le căuta să poată, sau a putea a gândi să îndrăsniască. Așe dară, cu toții, buna împărățiasca noastră vrere vădzind și spre cel de obște folos a fi pricepând, poruncii noastre s-au plecat și înaintea feții tot genunchiul s-au închinat. De care lucru, și nemăsurata noastră milosirdie din

scaunul înălțimei sale plecându-să și spre umilința lor milostivindu-să, din rostul monarhicesc dzicem și dzisa, cu împărătescul hrisovul, întărim și adevărim ca pre toți în toată dragostea și priința să-i avem și cineși după a sa stepănă și măsură în cinste și cuviință să-i ținem. Așijderea, de tot împotrivnicul și pizmașul cu nebiruita noastră putere să-i apărăm și pre dușmanii lor de la dânșii departe să-i gonim și să-i izgonim. Ales și mai vârtos pre unii, carii și poruncilor noastre, ca niște obraznici îndrăzneți neascultători și suppușilor noștri bântuitori și publicăi răscolitori aiavea s-au vădzut și s-au arătat. Pre unii dară ca aceia dzicem și poruncim ca, în scurtă/ viața lor, luminată fața noastră să nu vadă, nici vreodănoară 274 ei sau semenția lor între senatorii noștri să încapă, nici vreunii stepene de cinste în veci să să învrednicească, ce pururea în împărățiasca noastră de nescăpată urgie aflându-să, ascuțita și netâmpita spată gonindu-i și întirindu-i, să nu să lenească. Inșă acesteia despre mare mila noastră ferite vor fi, pană când și suppușii noștri dreptatea, omonia și credința cătră noi nebetejită vor păzi, fără preget și fără cărteală, spre toate poruncile noastre vor sirgui și cele de pre an dări fără rămășiță și zaticnială, la cămările slăvii noastre dând, datorii țărăniască după obiceiul vechiu vor plăti. Așijderea, dzicem și poruncim ca ponturile și capitulurile carile încă la adunarea dintăi s-au ^gat și s-au aședzat, nesmintite, neclătite și neviclenite țundu-le, în veci ei și următorii lor, așe să îmbie, cât în cevași și câtvași măcar cum lina și odihnită noastră voie să nu scârbască, nici singur șie, cu lenevirea sau cu îndrăznirea, ură și urgie asupra să-și aducă.

Așe dară, alor noastre monarhicesții porunci ascultătorilor 275 și în tot chipul drept slujitorilor, milă și căutare, cinste și îmbunătăți mare blagoutrobna noastră împărăție făgăduiaște; iară într-alt chip celuia ce ar gândi, ar dzice și ar lucra, prada asii, sărăcia avuții ii, izgnania moșiii și, în cea mai de pre urmă,

romfea, sabiia dintr-îmbe părțile ascuțită, între trup și între capu-i despărțitoare, de grabnică și ocărăta moarte aducătoare, plata și izbânda îi va fi. Aceasta scriem și într-alt chip nu va fi.

Datu-s-au în anul monarhiei Vulturului 29 000, iară în anul monarhiei Leului 30 100; în anul epitropiei Corbului 1 500, iară a epitropiei Strutocamilei 100.

VULTURUL MONARH, LEUL MONARH

Lebăda vel logofet povelil, Boul vel logofet povelil.
Coțofana uricar pis./

276

Ponturile și capitulurile împărătești

1. Corbul în veci și săminția lui peste veci epitrop împărăției Vulturului să fie. Toată pășirea domn și stăpânitoriu să-1 cunoască și într-însele putere slobodă a lega și a dezlega, a omori și a ierta, să aibă.

2. Strutocamilă în veci și semenția lui (având, de nu va avea, și neavând, de va avea) peste veci epitrop împărăției Leului să fie. Tot dobitocul și jiganiia domn și stăpânitoriu să-1 fi' în carile a lega, a dezlega, a omori, a ierta putere slobodă să aibă.

3. Silloghismul Corbului făcut în barbara, în veci neclătit și nedierisit să rămâie. Așijderea, falnică filosofia Lupului în școala dobitoacelor să nu să profesască, nici ale lui tâlcuiri și exighises să să citiască, ce în locul filosofiei cănești de batgiocură să să aibă.

4. Cu Filul și cu Inorogul cineva din jigăniii prieteșug» cuvânt, correspondenție, veri aiavea, veri pre taină, din gură sau din scrisori și în tot alt chipul, măcar cum, să nu aibă, nici rudenie cu dâșii să facă, nici precum rude unul altuia sint să 277 să răspundă. Ce cu/ toții vrăjmași și de moarte neprietini să-i

cunoască, și prin toată vremea de goană și de vânătoare să nu să părăsască, pană când cea căzută și de pre urmă plată sau cu moarte cumplită, sau cu viață năcăjită ș-or da.

5. Vidra dintr-îmbe stihile gonită și dintr-amândoaă monarhiile izgonită să fie, și cine într-alt chip ar socoti cu moartea să plătească.

6. Lupul din bârlogul său afară a ieși (fără numai pentru hrana) vrednic și slobod să nu fie și cu Ciacalul împreună și voroave să nu aibă.

7. Pășirile cu dobitoacele cuscrie și rudenie a face dintr-îmbe părțile neapărate și neoprite să fie, și încă cătră aceasta unii pre alții, pre cât vor putea, a îndemna nevoitori și silitori să fie, ca într-acesta chip mai multă dragoste și prieteșug între dâșii să să lățască.

8. Pășirile într-agiutoriu Strutocamilei și dobitoacele într-agiutoriu Corbului (când despre neprietini obștii vreo tulburare sau amestecare s-ar tâmpla) fără preget și împotrivire să fie.

9. La roată cheltuiala carea cu a neprilatinilor pricină a vini s-ar tâmpla, pășirile doă părți, iară dobitoacele o parte să dea / și dulăii de casă cu coteii și cu Râsul împreună (carii 278 pentru strajea munților s-au ales) toate strâmpitorile munților cuprindzind, carile ce ar simți, unul cătră altul știre să dea, ca într-acesta chip și paza mai bună să fie, și vânătoreea fără gonași să nu rămâie.

10. Dările de pre an de bună voie, fără lipsă și fără bănat strângându-le, să le numere, cumpăniască, în pungi băgându-le, să le lege și să le pecetluiască, și așe, prin mijlocitori credincioși, la cămările slăvii noastre fără smintială să să trimață.

Acestea toate, cine într-alt chip ar gândi, ar socoti, ar vorovi, sau vreuna cât de mică din orânduiala și aședzimântul ce s-au pus ar sminti, pană la trii niamuri a casai pradă, a moșiiilor

pusteire, a avu ții i la cămărilor împărătești luare și, în cea mai pre urmă, groznică și cumplită moarte să știe".

Așe dară, zapisul suppușilor, uricul împăraților și ponturile legăturilor într-acesta chip alcătuiindu-să și aședzindu-să și cu toții acmu de lucrul isprăvit veselindu-să, fietecare monarh sfetnicilor, senatorilor și suppușilor săi cinste și masă mare să 279 gătiască porunciră (că, după izbân/da voii, izbânda limarghiii pururea urmadză și gâlciava împăcată în bucate și vin să sloboade). După împărățiasca poruncă toate să gatară; fel de feliuri de mâncări, în divuri, în chipuri de băuturi, pre mese să aședzară. Fietecările după cinstea și stepănă sa la deosăbite mese, cineși după neamul și feliul său să orânduiriă (că chipul întâi a trufiui în procathedriia mesii să zugrăvește și toată mândriia în scaunul cel mai de sus să săvârșește). Iară la masa la carea singuri împărații să ospăta, altora loc de ședzut nu arăta, fără numai Corbului și Strutocamilii, carii, pentru slujba epitropiui ce purta, decât toate dihaniile lumii mai în cinste să avea. Cătră acestea pre Brehnace și pe Pardos adăogea, ca cum dintr-alții mai aleși și după epitropi ai doilea ar fi. Ei într-acesta chip la veselii ospățului aședzindu-să și în tot feliul de dezmierdări desfătându-să și acmu păharăle pre masă ades r primblându-să, cineși pre monarhul său cu nespuse laude și colachii în ceriuri înălța (că vinul, în stomach întrând, aburul la cap trimite, și aburul vinului, în cap învăluindu-să, gândurile acoperite și cuvintele negândite la ivală scoate). Și acmu la cele 280 mai dinluntru a voroavelor/ pozvoleniui întrând, cine de vitiaz, cine de credincios, cine de vartos să lăuda. Așijderea, cine credința și priința sa, cine viclesugul și vrăjmășiia altuia, cu desfrătate și cu vinul împiedecate voroave arăta.

Acestea încă ei bolbăind și stropii vinului din gura unuia în obrazul altuia sărind, iată, de năprasnă și fără veste, toate turmele și niamuriie a tuturor muștelor la masă nechemate și la ospăț neimbiiate a vini și fără nici o sială a să ospăta vădzură.

Că, precum mai denainte s-au pomenit, în noaptea carea Ciacalul de după gardul prăsăcii sfatul albinelor și a viespilor audzisă, și a doa dzi, viind, Lupului și Vulpui povestisă, a doa dzi viespile toate pre gârgăuni, pre tăuni, pre țințari și pre alte cete de muște și de mușițe îndemnând, la albine s-au adunat, și fietecarea de vestea carea audzisă povestind, adecă precum Vulturul tuturor zburătoarelor monarh să să fie ales și hirograf de la toți să fie cerșut și să fie și luat au înțeleș. Care lucru, tot neamul muștelor, pre sine nu mai puțin decât pășirile zburătoare știind: „Sculați, frați, între sine dzisără, și oriunde acele adunări vom putea afla, acolo a noastră eleferie a cunoaște / să le facem, ca altă dată să priciapă (că nu toată 281 pășirea zburătoare să mănâncă, nici tot marile pre cel mai mic stăpânește, nici toată pofta din părere născută să plinește)".

Niamul dară muștelor, precum s-au dzis, tot într-un suflet si într-o inimă sculându-să și mai mult cu focul inimii decât cu aripile zburând și ducându-să, pre toate zburătoarele și niargătoarele la pomenitul ospăț aflară. Carile, mai mult de niânie decât de foame, în bucatele streine și în agonisita altora ca focul în paie și ca scântea în iarba pucioasă intrară. Aceasta toți sfetnicii și senatorii din imbe părțile vădzind, în mierare si ciudesă ca aceasta sta și ce poate fi aceasta, din cap, din umere si din ochi semne făcându-și, muștește întreba. Toți de toți întreba și cel ce să răspundă nu era. Albinele, viespile, niuștele și alalte gloate nicicum ceva uitându-să, ca la bucatele Și mesele sale, fără nici o grijă, mânca, împrăștiia și de pre masă gios, la furnici arunca. Căci și furnicile, de acestea oblicind, după alalte muște urmară, dzicând precum partea zburătoarelor sint, de vreme ce ca pășirile să oaă și cu vreme aripi ca muștele și/ ca alalte lighioi zburătoare fac. Iară Vulturul și Leul, de 28 niânie, ca beșica de vânr să împlură, unul piui, altul răcni și fietecările cetelor și bulucurilor sale de războiu și de bătaie să să gătiască cu urgie porunciră. Și nici unul din tâlharii în samă

nebăgători să nu scape striga: „Cine sint acestea carii de strașnice chipurile împărătești a să sii n-au învățat? Carii sint acestea ce de frica grozniciei noastre nu s-au cutremurat? Au iaste cineva supt soare a căruia neștiutorii a să rușina ochii de străluminarea slăvii noastre să nu să tâmpască? Au iaste din fața pământului pană în țarcălamul lunii duh ca acela carile gând împotrivic spre nebiruita noastră putere să puie? Cum mai curând dară în unghi să-i fărmați, în colți să-i zdrumicați, în labe să-i spinticați și cu lutul și țărna să-i amestecați și ca pravul și pulbera în vânt să-i aruncați”.

După a împăraților poruncă, cu toții îndată de masă și veselie să lăsară și de arme și de războiu să apucară (că precum după răscoale lineștea cu veselile, așe după veselii amele și gâlcevile adese urmadză), toată jiganiia cumplită colții își tociia 283 și toată pășirea rumpă/toare pintenii își ascuția. Cucoarăle cu buciunele buciuna, lebedele cântecul cel de pre urmă a morții cânta, păunii, de răutatea ce videa, în gura mare și cu jele să văieta, șoimii ca hatmanii, uleii ca sardarii, coruii ca căpitanii pe dinaintea gloatelor și a bulucurilor să primbla; pupădză ca ciaușii la alaii îi aședza. Căile din fluiera șuiera, brehnăcile înalt pentru paza străjilor se înălța, Vulturul deasupra tuturor împărătește cea trebuitoare slujitorilor porunciia, carii în aripa driaptă și în aripa stângă de războiu să șicuia; într-acestași chip și jigăniile pre pământ, cineși la polcul și la ciata sa orânduindu-să, la meidianul bății cu mare dârjie ieșiră.

Iară după ce puhacele din pușcile cele mari și cucuvaiele din cele mici sămnul războiul dederă, îndată sunete, buhnete, trăsnete, plesnete, vâjiituri și duduitori preste tot locul să răzsunară. Că iuți aripile vulturilor, brehnăcilor, rașailor, șoimilor, uleilor și a coruilor cu mare vâjiituri aerul despica, leii, urșii, pardosii, dulăii, ogarâi și coteii, cu unghile țărna 284 arun/când, pulbera în ceriu spulbăra și cu neguri de prav luminoasă radzele soarelui astupa.

Mânie ca aceasta vărsară, vrăjmășie ca aceasta arătară, gătire ca aceasta făcură, tunară, detunară, trăsniară, plesniară, răcniră, piuiră și din toate părțile cu mare urgie marile acestea jigăniile asupra micșoarelor muscuite să răpedziră. Ce, precum să dzice cuvântul (fată munții și născură un șoarece)¹, că pre câtă groază arătară, atâta de batgiocură rămasără, de vreme ce mișcorimea albinelor, viespilor, muștelor și a țințarilor asupra mărimii pășirilor și jigăniilor toată ocara și batgiocură adusără. Căci muștele, cu puțința aripilor în slava ceriului rădicându-să, colții și brâncele cele vrăjmașe a jigăniilor celor cumplite ceva de laudă a isprăvi sau în ceva a le beteji nu putură. În aer așjiderea toate pășirile rumpătoare (căci alai te numai privitoare era) cu grele trupurile ce purta și cu mari aripile ce le otcârmuia, în gios slobodzindu-să și în sus rădicându-să, repede răpegiunea ce făcea, muștele cu puțină clătire și într-o parte din cale ferire, în deșert a lovi/ și în zădar a ieși o făcea. încă de multe ori, 285 pentru mai mare batgiocură, pre spate le încăleca și pintre unghi și pe supt aripi slobode și fără primejdie zbură. Iară când vreuna dintr-însele în brânca a vreunii pasiri sau jigăniile a cădea să tâmpla, cum să o strângă și cum să o fărâme nu avea (că precum mărimia la unile arătoasă, iară la altele ca un boț greu mișeloasă, așe micșori mea la unele de nemică, iară la unele decât mărimia cu multul mai vrednică iaste). Iară suptirele și otrăvit acul albinelor, viespilor și a gârgăunilor, cu carile eale în locul suliții și a *s'i^cqli* să într-arma, cât de pre lesne în palma pășirii sau în talpa jigăniile îi înfigea, al căruia cumplită durere nu numai cât trupul le beșica, ce încă pană la inimă pătrundzind, la ficiți le străbătea. Și așe muștile, după ce în aer pre cât vrea pre pasiri obosi ia, trântorii buciumul de în turnat cânta și cu toatele de iznoavă la ospăț și la masă să aședza, nicicum a Leilor sau a altor jigăniile călcaturi și stropșituri în samă băgând (că precum orbul de noapte nu să grijește, așe cel

¹ Cp. Horatius, *Ars poetica*, 139.

286 prea slab de cel prea tare nu să/ siiăște; că cel ce n-are de ce să prăda, de prădătoriu, ca udul de ploaie, nu să teme). Deci când jiganiile pre pământ mai mare năvală le da, atuncea muștele, prin nări, prin urechi, printre vine și pe supt susiori întrându-le, să aciua. De care lucru, nepriiatinii, nu pre atâta luptători, pre cât scut, cetate și apărători le era (că norocul când pre cel norocit a batgiocuri va, întâi cu a sa putere îl mărește, apoi cu a altuia slăbiciune îl domolește). Iară când muștele de bună voie le părăsiia și mai înalt în aer să suia, jigăniilor altă, fără numai urletul în vânt și trântitul cu curul la pământ nu le rămânea. Căci muștele, de urlete a să spăriia neîmvățate și din labele lor în văzduh depărtate fund, în toată nefrica și negrija să afla, și pre spinarea zburătoarelor ca în carate împărătești legănându-să să primbla (între muritori de să dă vreo fericire, pare-mi-să că alta mai mare a fi nu poate, decât din rea pizma nepriiatinului, bun sfârșitul lucrului a să tâmpla. Așijderea, mai mare nenorocire cineva a păși nu poate decât din pricina pizmei sale, fericire nepriiatinului a vini când vede).

Într-acesta chip dară jiganiile și pașirile câtăva / vreme în zădar trudite și în deșert ostenite, **pană** mai pre urmă, mai mult de năcaz decât de trudă obosindu-să și mai mult de mânie decât de ostenința înădușindu-să, pentru ca pușinteluș duhurile înfocate să-și răcorească și puterile slăbite să-și odihnească, buciumul de întors cântară. Și pentru ca stomahurile leșinate să-și întăriască, la ospăț să aședzară. Dară nice aceasta cu vreo ticneală a le fi putu (că precum înădușitul fum, cu nările trăgând, mai rău să înădușește, așe odihna fără năroc decât războiul vrăjmași mai cumplită iaste). De vreme ce mulțimea țințarilor și a mușțelor carile nu numai a mesăi, ce și a tot pământului față, în giur împregiur acoperiia, și atâta aerul cu micile lor trupuri ca cu un fum și prav împlusă, cât jiganiile, de mare osrenință mai adese duhurile a-și trage vrând, cu văzduhul împreună și micile acelea lighioi cu nările sorbi ia, carile, pană la plomâi mărăgându-le, mai mare înădușală le făcea;

jiganiile săriia, să trântiia, suspina, stărnuta, capul li să învârtejiia, greața li să scorniia, iară altă ceva nici procopsiia, nici își folosiia (că precum mâniia naște izbânda, așe izbânda nedobândită naște dosada, cu carea mâniia singu/ră, ca cu lațul 288 său, să zugrumă). Pediapsă și ocară ca aceasta le zămisli nebuna mândrie și dosadă ca aceasta le născu mândra nebunie (că de multe ori părerea înaltă și tocmă peste nuări rădicată, în fundul bezni necunoștinții pohârnindu-să, cade; și cu cât mai cu mărime să slăvește, cu atâta mai în prăpaste prăvălindu-să, să ocărește. Așijderea, adese s-au vădzut că lucrurile prea putincioasa și prea vârtoasă, pre lesne a să zdrumica și a să fărâma încă de la cel prea slab și moale, precum diamantul cu plumb să lucreadză și, cu pravul său și cu curma fierului tăindu-să, să despică, să rujdește și să julește. Moartea și peirea filului soarecele iaste, picătura ploii piatra găurește^{*} și funea de tei cu vreme marmurile despică. Că lucru așe de putincios Și de vartos supt soare nu iaste, căruia biruință și înfrângere să nu să dea, încă de unde nici gândește, nici nedejduiaște).

Așe dară, falnicile și trufașele dihanii, duhurile cele înalte Și înfiate ce purta și sprâncenele cele peste frunte rădicate ce înălța, cu ocară a toată lumea, de tot gios le lăsară și gândul mtr-altă socoteală își mutară.

Intre pasiri, dară, era Brehnacea, carea, măcar / că și ea, nu 289 mai pușin decât alalte, de vărsatul singe nevinovat ca de o privală prea frumoasă să veseli ia și de toată carnea proaspătă nu să oțărăia, nici să scărăndăviia, însă de multe ori când sfaturile grele să zbătea și lucrurile mari să dărmoia, decât alalte precum mai adese și mai de-aproape adevărul a atinge să videa Și totdeauna spre cele mai line și odihnite lucruri învâța și îndemna (că la tot sfatul, când în vreo parte a să aședza nicicum

* să alege nu poate, spre partea lineștii a să pleca sfat

* Cp. Ovidius, *Ars amandi* 1,476; Lucretius, *De rerum natura* 1, 314.

înțeleptăsc iaste). Precum odănoarăă cătră Cucunos fdofofia Lupului aiavea adeveriia și de sfatul ce pentru Struț începusă să să părăsască cu toată nevoința silii, așijderea cele mai de pre urmă, precum ceva de cinste a toată monarhiu să aducă nedejde nu iaste dzicea.

Aceasta pasire, dară, vădzind că din partea carea nici nedejduia, lucruri ca acestea nebiruite și nelecuite să scorniră, precum cu vreme celea de carile grijă purta, de să vor ijdârî, cu cât mai rele și mai cumplite răscoale în tot trupul publicai vor aduce socoti. De care lucru, acestea așe în sine chitindu-le și oarecum pană a nu fi, cu ochiul sufletului ca cum acmu ar fi vădzindu-le, cătră tot theatrul voroavă ca aceasta făcu: /

290 „în lume, într-aceasta, lucrurile tâmplătoare cum vor vini și cum vor cădea, nime dintre muritori deplin și cum sint cu mîntea a le cuprinde poate, nici vreodănoarăă cineva rădăcina adevărului pentru cele fiitoare, afară din tot prepusul, cu socoteala a atinge s-au vădzut. Ce precum toate lucrurile în lume sau ființăști sint, sau tâmplătorești, așe în doaa chipuri pentru dânsule a să adeveri și a să înștiința poate. în cele tâmplătoare dară, începutul adese greșește, iară sfârșitul singur pe sine de bine sau de rău început să arată și să dovedește; de care lucru, a celor tâmplătoare, pană sfârșitul nu le videm, nici de rele a le hulî, nici de bune a le lăuda fără prepus putem. Iară în cele ființești, precum începutul, așe săvârșitul după a firii urmare, afară din tot prepusul, precum sint a le pricepe și a le giudeca îndrăznim și putem. Ca precum în ciurul cu găurile largi mulțime de grăunțe mițele punem și veșca ciurului dincoace și dincoala batem și zbatem, din cele multe grăunțe, carile întâi și carile mai pre urmă a cădea s-ar tâmpla nu știm. Iară precum pană în cea de pre urmă, precum toate vor cădea fără greș știm. Că firește toată greuimea la mijloc trage și tot

291 grăunțul mic prin / gaura mare neoprit trece, și așe, urmadză ca ciurul zbătându-să, grăunțele unul pre altul deasupra îngreuind, spre cădere să-1 împingă, după acela altul și altul,

pană când tot cel ce împingea, de nime neîmpins, ce singur din greutatea firiască, după altele urmând, să cadză. De care lucru, în lucrurile tâmplătoare, cei ce cu minte întriagă să slujesc, aceasta laudă și spre bine prognosticesc, ca oricând calea lineștii s-ar afla, drumul tulburării cu lunecătoriu piciorul norocirii să nu calce, ce totdeauna în cărarea lineștii și potica păcii, oricât destrâmpă ar fi, nepărăsit și neabătut să călătoriască. Că măcar că lucrurile la începutură mici și pre lesne a să isprăvi să văd, însă lucrul, de ce să lucreadza, crește și să mărește, cu carile împreună și lesnirile împiedecându-să, nevoile să măminiadză și să îngreuiadză; și așe, cele mai multe, de sfârșitul fericit și lăudat scâpându-să, să deznedejduiesc. Așijderea, pricina pricinelor a toate pricinele dintâi privitoare și giudecătoare iaste, carile fără cea cădzută plată și răsplătire a le lăsa nu poate (că precum greuimea grăunțului diasupra căderii celui dedesupt pricină au fost, așe greuimea altuia pricină căderii / celui a ce 292 căderea celui altul au pricinat va fi). Așe dară, lucrurile muritorilor și muritorii, ori ca grăunțele în ciur, or ca spițele în roată ar fi, adăvărul fără prepus iaste, că loc stătătorul și viața credincioasă cuiva din fire nu s-au dat, nici să va da, ce toate sfera nestării sale sint să încungiure și nesăvârșit țircălamul firii sint să împregiure și fietecui, decât sine, cel mai tare iaste să să afle. Și pricina pricinătoare fără izbânda pricinirii iaste să nu scape. Deci pană la cuvântul ce voi să grăiesc voi vini, asupra acestuia lucru o pildă, care în dzilele bătrânețelor mele a privi mi s-au tâmplat, ascultători și îngăduitori să fiți pre toți vă poftesc:

Odănoarăă pentru hrana tâmplându-mi-să peste creșteturile munților a zbura și peste toți câmpii cu ochii a mă primbla, într-un mușinoiu un guziu, de cu vară, ca preste iarnă hrană să-i fie, de prin țarini grăuncene culesese și cu multe nevoi și ostenele în mișina ce făcusă le strânsese, și așe, cu Unește și cu odihnă viața trăgându-și; o furnică de mișina guziului dede, carea, un grăunți rădicând, la mușinoiul său îl dusă, pre carea alalte furnici, cu dobândă și pradă gata ca aceasta vădzind-o,

293 cu toatele după dânsa să luară și, dacă la casa / bietului guziu
 agiunsără și de strânsă grămada grăunțelor dederă, îndată a o
 prăda, a o încărcă și a o căra începură. Guziul, săracul, în vreme
 ca aceia de tot agiutoriul scăpat și de rădăcinele curechiului ce
 mai denainte stricase blăstămat simțindu-să, din toată nedejdea
 să scăpă și cu mare foamete din fălcile morții nu scăpă. Iară
 furnica, carea întâiu pricina prădzii, foamei, și mai pre urmă
 și a morții guziului era, de bișugul și bivul carile peste toată
 iarna avusese îngrășindu-să și îngroșindu-să, cu aripi ca
 pășirile să într-aripă și ca muștele în aer cu mare slobodzenie
 zbură. Iară lângă mușinoiul furnicelor, de cu primăvară, în
 spinii carii acolea aproape era, o păsăruică mititel ușă cuibul a-și
 face și puii a-și scoate să tâmplă. Carea tot cu furnici mititele
 puișorii a-și hrăni și a-i crește era obiciuită. Căci amintirea nici
 ea alte lighioi mai mari a prinde, nici puii ei a le înghiți sau a
 le amestui putea. Iară într-o dzi cea îndestulită nafaca uitându-și
 și a firii sale hotare trecându-și, furnica cea mare și cu aripi
 prinsă (căci și furnica atuncea își găsește peirea, când
 294 îndobândește aripile), pre carea, după câtăva luptă și / trudă
 biruind-o, mâncare puilor săi o dusă. Furnica, de primejdiia
 vieții cuprinsă și de amărăciunea ceii mai de pre urmă suflare,
 cu duos și mișelos glas cătră păsăruică dzisă: «Nici tu, o,
 lacom, fără plată vii rămânea». Ce păsăruică, milos și jelnic
 cuvântul ei în samă nebăgând, fărămi, fărămiele făcând-o,
 puilor o împărți. Eu, patima furnicai vădzind și cuvântul cel
 cu moarte amestecat din gură-i audzind, cu tot de-adinsul
 sfârșitul la ce ar ieși și asupra păsăruicai izbânda, când, și
 răspătirea în ce chip ar fi ca să cunosc, a oglinzii mă pusăiu.

Deci pășirea, dacă furnica omori și puilor o împărți, îndată,
 după obicei, la câmp, pentru ca alt vânat hrană puilor să
 prindă, să dusă. Așe, ea în câmp lipsind, un șoarece pe pini
 urcându-să, cuibul cu puii păsăruicai află, carii, încă golași, fără
 tulleie fiind și puterea aripilor de zburat încă neavând, pradă
 șoarecelui să făcură, pre carii șoarecele înecându-i, câte unul,

câte unul, mâncare puilor săi îi căra. Iară când șoarecele, pentru
 ca și cel mai de pre urmă puiu să ia, să întoarsă, iată și maica
 lor din câmp cu hrana în gură sosi. Carea, de puișori sărăcită
 cunoscându-să și pre prădătorii! încă în cuibul ei vrăjmășește
 pre puilul carile încă cu / suflet rămăsese, a încolți și a răni 295
 vădzind, pentru viața lui cu mare umilință pre șoarece a ruga
 începu: «Lasă-m, tirannule, pre unul! Cruță-mi, vrăjmășiiile, pre
 acest mai mic macara. Nu mă lăsa așe de tot arsă și înfocată,
 fie-ți milă de lacrimile și tânguirile mele, nu-m piarde toată
 ostenința tinerețelor, nu mă despărți de toată nedejdea
 bătrânețelor mele! Adu-ți aminte că și tu părinte a fii și
 născătorii! a născuți ești. Socotește a inimii durere, carea maica
 pentru rodul pântecelui său pătimește. Eu păcatul meu
 cunosc și în oglinda fărălegii mele acmu mă privase, pentru
 carea astăzi cea cădzută plată în iau și dreaptă izbânda furnicai
 întreit asupra-mi să face, ai căriia, o, ticăloasa, jelnicil glas n-am
 ascultat și peste puțințele și hotarale firii mele trecând, trag ce
 trag și pat ce pat. Ia pilda mea asupra ta, o, nemilostivule, și
 cu pedepsa la mine sosită de cea la tine viitoare a scăpa te
 învață. Că precum mie întreit, așe ție îndzăcit pricina pricinelor
 să nu-ți răsplătiască preste firea ei iaste. Și precum eu pre puii
 furnicai i-am făcut fără maică, așe pre mine, maica, tu m-ai
 făcut fără pui. Așijderea, precum tu pre / mine, maica oțăroasă 296
 si jelnică, moartea puilor miei astăzi a privi m-ai făcut, așe
 niâne sau poimâne de niagră și cumplită moartea ta a să olecăi
 si a să sărăci pre puii tăi va face. Și precum tu pre mine mă
 desfidorești, așe altul pre puii tăi va despărinți».

Acestea și altele ca acestea ticăit păsăruică cu olecăioase viersuri
 si cu miloase glasuri pamintea și moartea puilor săi cu jele cânta:

«A lumii cânt cu jele cumplită viață,
 Cum să trece și să rupe ca cum am fi o ață»¹⁹
 Tânăr și bătrân, împăratul și săracul

¹⁹ Miron Costin, *Viața lumii*, v. 1-2..

Părintele și fiul, rude ș-alalt statul,
 In dzi ce nu gândește, moartea îl înghite,
 Viilor rămași, otrăvite dă cuțite.
 Țârna tiranul, țârna țaranul astrucă,
 Izbânda, dreptatea, în ce-1 află-1 giudecă,
 Unii fericiți să dzic într-a sa viață,
 După moarte să cunoaște c-au fost sloi de ghiață».

Ce șoarecele nici de versul și de viersuri în ceva îndu-
 plecându-să, nici de fierbinți lacrămile și duoase suspinurile
 păsăruicai cevași milostivindu-să și pre cel mai mic puu
 omorând, cu mare veselie la cuibul său îl dusă.

²⁹⁷ Vesel acmu șoarecele, și de bișugoasă prada ce / dobândisă
 mai îndrăzneț și mai si maț făcându-să, mai tare a îmbla și mai
 fără sială prin toți spinișorii a să urca începu, socotind că tot
 spinul cuibu, și tot porumbrierul pui de pasire va avea (ce
 precum apelpisia de multe ori mari vrednicii lucrează, așe
 afthadia singură cu sabiia sa capul își rătiadză). Că într-acea data
 o mătă sălbatecă pentru hrana prin spini șorecând, sunetul
 îmbletului șoarecelui la urechi îi vini. Carea, după al său
 obicei, mai cu de-adins a să tupila și a să șipuri începând,
 șoarecele cel ce sunetul făcea printre frundze zări, și așe, mătă
 totdeodată și fără veste sărind, șoarecele, blăstămatul, toată
 sărita își pierdu (că când mințile de spaimă să uluiesc, atuncia
 și picioarele a fugi să împiiadecă și în toate ierbșoarele să
 învălătucesc). Așe mătă pre șoarece întâi îmbrânci, apoi în făci
 apucând, cu mormăieturi trufașe și mândre i să lăuda.
 Șoarecele între cele puține olecăituri ce făcu, întâi era aceasta:
 «(Cine face, face-i-să, cine înghite undița, fier de corabie
 borește.)» Osinda păsăruicai m-au aflat. Șoarecele încă bine
 cuvintele nu-și încheie, și mătă în oala stomahului a-1 fierbe
 298 și în tugaia maiurilor a-1 / prăji și în vasele mațelor a-1 scoate
 începu. Așe mătă, spre vânătoarea șoarecelui cu totului tot

dându-să, ce o aștepta nici știa, nici să gândia ; că într-acea
 ună dată, un dulău ciobănesc, pre lângă spini pentru paza oilor
 îmblând, mirosul mâții adulfăcă. După miros urma luă, după
 urmă cu ochii de mătă dede. In scurt, mătă șoarecele încă bine
 nu înghișisă, și ea acmu în fălcile dulăului sosisă, carea nu de
 cuvânt, ce așeși mai nici de gând vreme a avea putu. Că
 vrăjmași și ascuțiți colții dulăului îndată toate oscioarele îi
 zdromatică și toate mățșoarele îi deșirară.

Dârz dulăul și cu coada bârzoiată, ni la un spin, ni la altul
 piciorul după obicei rădica și precum și el altuia vânat și colac
 să gata, nicicum în minte îi era.

Că pre acea vreme un lup, după oi cu mare meșterșug și
 mulcomiș lingușindu-să, asupra dulăului fără veste cădzu.
 Pupul pre vechiu nepriuantin așe singur și de tot agiutoriul
 strein și lipsit vădzind, asupra-i să-1 fărâme năvrăpi. Dulăul
 măcar că cu lătratul cât putea pentru pijmașul de obște
 ciobanului știre da, și cu toată vârtutea, cât prin puțință îi era,
 cu lupul să lupta. Inșă agiutoriul ciobanului a sosi, / mai mult 299
 decât dulăul virtutea lupului a sprijeni zăbăvind, biruința la lup
 rămasă și, bucăți-bucățele făcându-1, viermilor îl întinsă masă.
 Ciobanul **pană** la locul bătăii a sosi, încă de departe un pardos,
 frumos la piiale și vrăjmaș la inimă, precum asupra lupului cât
 ce poate aliargă, vădzu. De carile el spăriindu-să, pană va videa
 între lup și între pardos ce să va isprăvi, după spini să dosi.
 Pardosul îndată ce la lup fără veste sosi, deodată lupul cu dânsul
 de luptă să apucă. Ce lupul nici mult lupta sprijenind, nici
 puțin ceva folosind, în clipala ochiului, biruit, trântit și
 omorât fu. Pardosul acmu, duhul cel mai de pre urmă de la lup
 cu cumplită vrăjmășie scoțind, ciobanul de după spini cu
 palestra* sigiata printr-inimă îi pătrunsă. Pardosul, de moarte
 rânit și de toate puterile părăsit vădzindu-să, cu glas de moarte

* Glosar de autor pe margine: „arcubalista” .

și cu cuvinte de singe într-acesta chip grăi: Guziul pentru curechiu, furnica pentru furtușag, pășirea pentru lăcomie, șoarecele pentru simeție, mâța pentru pizmă și viclenie, dulăul pentru vrăjmășie și mândrie, lupul pentru veche dușmănie, eu pentru obraznica bărbăție viața mi-am pus. Iară ciobanul pentru piialea mea capu-și își va da. Acestea ciobanul
300 nici ascultând, nici / în samă cevași macara băgând, măcar că trist pentru dulăul ce pierdusă, însă vesel pentru piialea pardosului ce agonisisă era, pre carile în loc despoindu-1 și piialea pre umăr aruncând, spre oi și spre stână să margă să întoarsă. Căruia un voinic oștian bine într-armat în timpinare îi vini, și după ce bună calea după obicei ciobanului dede și pre umeri-i piialea pardosului vădzind, cu plată să i-o vândeze, cu blânde cuvinte cerșu.

Ciobanul, și pentru puiarderea dulăului mândios, și pentru uciderea pardosului simăț, cine de după spini cu palestra* odată un pardos au ucis, precum de acmu înainte și lei și paralei și țigan și oștian, tot cu o lovală va prăpădi i să păru. De care lucru, nici dzua bună omenește luând, nici la cuvântul blând cum să cădea răspundzind, calea să-și păzască oștianului dzisă, iară amintrilea bine să știe că în câmp ca acesta, cine pre cine a despoia poate, a celuia piiale poartă. Și «vedzi aceasta (palestra de-a umăr spândzurată arătând), nu a vinde, ce în dar a cumpăra s-au învățat». Oștianul, de aspru cuvântul ciobanului oșărându-să și de batgiocură ce-i făcea cu inima înfrângându-să, mai mult trufașe răspunsurile a-i audzi a sufferi nu putu, ce, îndată calul în dălogi strângând și cu picioarele din pinteni
301 întezindu-1, / asupra lui să răpedzi și sulița prin țita stângă pătrundzindu-i, nu numai de piialea pardosului îl despărți, ce și de haine dezbrăcându-1, numărul dzilelor la sfârșit îi dusă. Așe ciobanul, în dar cumpărătorii!, împreună cu marfa și viața

Glosat de autor pe margine: „arcubaJista”.

și prăpădi. Iară oștianul pe cal încălecând și piialea pardosului pe deasupra scutului îmbăierând, pe drumu-și purciasă. Așe, el uneori de bună inimă și de izbândă cântând, iară alte ori de lucrul și singele ce făcusă gândind și mărgând, de-alătura drumului un iepure sări. Oștianul bunățăii calului bizuindu-să, precum pe iepure, ca și pe cioban, în suliță va lua socoti (ce cine alege oasele, peștele cât de mare poate mânca, iară oasele nealegând, piticul cât de mic spre înecarea grumadzilor destul iaste). Și așe, cu sulița buărată pre bietul iepure în goană luă, și acmu din cal pre iepure biruind și în clipală iepurile agiugând, când de când în suliță îl va rădica să chibzuia. Iepurile, într-atâta de mare a vieții primejdie vădzindu-să și precum firea mai mult a-1 agiutori a nu putea cunoscându-să, la obiciuitul meșterșugu-și alergă, și așe, cu multe șuvăituri și cohăieturi, spre niște locuri măluoroase și țarmuroase a fugi luă.

Oștianul, ochii în dosul iepurelui întinși și / înfișți având, 302 de a locului răutate și de primejdiia viitoare nici grijă, nici pază avea; și așe, în răpegiunea calului, asupra a unui mal înalt sosind, nici vreme de chivernisală, nici loc de fereală mai putu avea, ce în mișelos chip din țarmurile malului fără aripi zbură, și din călăreț alergătoriu, dobitoc fără aripi zburătoriu să făcu, până când greuimea firiască, răpegiunea și iușurimea nieșterșugiască biruind, cu capul în gios ca cum nu poftiia, în fundul pohârnuturii, ca cum nu vrea, asupra colțiroase și simceloase pietri, ca cum nu să gândi ia și ca vai de capul lui cădzu; unde os prin os pătrundzindu-și și mădular prin mădular zdrobindu-și, cu groznică și strașnică moarte ceia ce i să cădea izbândă și ceia ce-1 aștepta dreaptă osândă își luă”.

După povestea și pilda aceasta, Brehnaceă iarăși cuvântul carile începuse la sfârșit a-1 duce apucă: „Așe dară, în lume lucrurile tâmplătoare celor ce rădăcina și pricina dintâi recunoscută le iaste, precum toate fără chivernisală cuiva și fără nici o pricină a cădea și a să tâmpla să par. Însă fiecece de a sa

hirișă și adevărată dintăi pricină nu să lipsește și fietecui cea
 303 ce i să cade tām/plare, de hulă sau de laudă, de fericire sau
 bezciscnicie fără greș vine. De care lucru, aiavea iaste că
 adunările di-nceput drepte și adevărate pricini să nu fie avut,
 ce numai pentru deșartă și înfiată slava numelui și pentru ca
 să să dzică, iată că tot capul ni s-au plecat și tot geniunchiul
 ni s-au închinat, aceste ale lumii răscoale au pricinat. Deci
 pentru izbânda a voii în părere începute, a multora multă
 asupreală și mare înădușală să face, carea fără plată și osindă,
 precum nu va rămânea, fără prepus iaste (că suspinele drepte
 ceriurile pătrund și lacrămile obidite chentru pământului
 potricălesc și singele vărsat cărbune ardătoriu și foc părjoliuriu
 să face). Carile la vremea sa izbânda și osinda își gâtesc, de carile
 asuprioriul a scăpa și năcăjitoriul a să apăra preste fire și peste
 puțință iaste. Iată, fraților, izbânda la ușă, iată, priiatinilor, plata
 în casă și răsplătirea în cap ni-au sosit. Au nu Vulturul, monarh
 a toată zburătoarea a fi poftind, batgiocura tuturor lighioilor
 ni-am făcut? Prodrumul acestii urăcioase vești încă de demult
 Liliacul era, carile cu cuvântul și cu lucrul în mijlocul a tot
 304 theatrul și denaintea / a tot ochiul biruința au dobândit.
 Așijderea, acmu miclele acestea musculiță dreptatea cât să fie
 de vârtoasă, umiliința cât să fie de înaltă și mândriia cât să fie
 de plecată și de înflată frumos ne arătară. Au nu în cartea
 Vulpei fumul pojarului acestuia mirosiia? Și încă altele mai rele
 și mai cumplite a vini prin neștiință prorociia (că tot prorocul
 adevărat în dzisă negândit, în cuvânt nealcătuit și în ieșirea
 lucrului nesmintit iaste). De vreme ce adevărate cuvintele
 Liliacul să pomenim ne învăța, și precum decât Cămila mai
 mare Filul și decât Zimbrul mai iute Inorogul a fi aminte ne
 aducea. Acestea toate atunca de batgiocura și în samă nebăgate
 să avea, iară acmu iată că piatră după piatră a să pohârni și val
 după val a ne lovi și a ne năbuși au început.

Pentru aceasta dară, de mă viți asculta, sfatul bătrânelelor
 mele iaste acesta: Liliacul precum s-au aședzat să nu-1 niai

clătim; pe Vidră în gârle, unde să află, cu hrană și cu alte
 trebuitoare să o chivernisim. A muștelor prieteșugul și frățiiia,
 iară nu vrăjmășiia, și veciniia să poftim. Filul cu Inorogul cât
 în puțință va fi, precum cu dobitoacele amestec nu avem, / a-i 305
 înștiința să silim și după înștiințare adevărul lucrului să și
 umedze. De ciia, unde ar pofti a lăcui și în ce chip ar vrea a
 , viețui în ceva împotrivnici să nu ne arătăm, ce noi penele
 noastre să ciuciulim, iară dobitoacele, cum vor putea, perii să-și
 lingă și să-și netedzască (că cine gardul strein trece și în pomul
 altuia să suie, la întors, gardul zid și la mâncare, poama piatră
 i să face). Căci amintrilea, toate, a tuturor dobitoacelor
 suppe dosede și asuprele, de nu Filul, Inorogul, de nu
 Inorogul, altul ca Inorogul, asupra noastră cu vreme va să le
 izbândiască și tot suspinul cu osinda sa va să ne găscască. Și mai
 vartos Inorogul grijliv pentru noi fiind, nuărul mic repede ploaia
 va să ne trimată, din carea nu numai penele și aripile, ce așeși
 și cuiburile de prin copaci și bortele de prin stinci a ne scuti
 și uscate a ne feri vrednice nu vor fi (pre slab să nu gonim, că
 niai tare l-om face, pre fricos să nu spăriem, că mai îndrăzneț
 să va întoarce). Acestea, o, priiatinilor, de la mine, iară voi de
 la voi ce poftiți arătați și ce vi-i voia lucrați și, veri așe, veri așe,
 ni cea mai de-apoi cuvintele mele din minte nu scoateți".

Pilda, cuvântul și sfatul Brehnaci, macara că mărgăritariul
 curat la aurul nespurcat și pietrile / scumpe frumos cu aur
 alcătuite era, însă (la inima împietrită și pizmătare nu cuvântul,
 nu învățătura, ce pedeapsa și părimirea, ca la dobitoace în ceva
 a spori și a o domoli poate). In care chip, Corbul cu
 Cucunozul, măcar că lucrul adevărului cum și în ce fel merge
 bine cunoștea, însă povățuind pizma și urmând pofta, vechiul
 cuvânt pliniia (cel bun vâdzu, pricep și laud, dară cel rău voiu
 Și urmădz)²⁰, și așe Corbul, urmele relii pofta călcând, a
 cheltuialelor pagube, a ostenințelor în zădar și a cinstei

¹ Cp. Ovidius, *Metamorphoses* VIII, 20.

numelui scădere simțind, de începutul vivoros gând a să părăsi nu putu, ce toate tâmplari le împotriva, într-alt chip spre bine și după a sa poftă le tâlcuia și le primeniia. Carile într-acesta chip Brehnaciū răspunsă: „întăi pilda ce ai spus, apoi sfatul carile ai dat foarte bine li-am înțeles. Ce pilda iaste a disidemoniia iară sfatul iaste a micropsihii, carile în toată monarhiia noastră loc și cinste a avea nu pot. De unde, nici la una, nici la alta uitându-ne, mai mult zdrobirea cuvintelor a face nici ne trebuie, nici ni să cade. Iară cât iaste despre partea lucrului ce s-au tâmplat, nici a împăratului nostru în cinstea numelui vreo scădere, nici / monarhiia noastră vreo pagubă s-au făcut sau să
 307 va face. Ce muștele, niam obraznic fiind, a sa hirișă mojiicie cu șederea la masă nechemate ș-au arătat. Deci, precum dulăii, coteii și mâțele din fărâmușile mesii stăpânilor să hrănesc, așe și calicios și obraznic feliul acesta din lăturile vaselor noastre viața de-și vor sprijeni, ce divă iaste? Cătră aceasta, împăratului nostru di-nceput nu pentru muștele zburătoare, ce pentru pășirile cu pene, cu oaă și în aer viețuitoare sfatul i-au fost, ca pre unul singur monarh stăpânitoriu și oblăduitoriu să știe. Iară pre aceste spurcăciuni în numărul zburătoarelor sale a le nuni» de nu să va milostivi, din slava cinstii mărimii sale ce i s-au scădzut? Muștele dar, ca niște lighioi spurcate, mojicoase și în samă nebăgate, lase-le să îmbie, iară noi, de lucrul început apucându-ne, la sfârșit a-l duce nevoitori să fim; pre carile în curândă vreme a-l videa bună și fără prepus nedejde avem, de vreme ce, iată, hirografal tuturor în mânule noastre iaste, în carile nu numai iscăliturile cu numerile, ce și inimile cu sufletele li să cuprind, din carele nici a să întoarce, nici a să căi pot (că decât cuvântul dat, alte mai tari și mai vârtoase legă/turi a fi
 308 nu poate, însă la cei a cinstei cuvântului cunoscători). Iară amintrilea, cu a noastră linevire, lucrul într-alt chip de s-ar tâmpla, atuncea cu bună samă truda în deșert, cheltuială în pagubă și a cinstei numelui betejire ar urma. Pentru care lucru,

pentru ca lauda adevărată și odihna fericită a dobândi să putem, cele isprăvite a întări, cele neisprăvite ca să le săvârșim și să le isprăvim a sili trebuie. Acmu, dară, tot temeiul lucrului într-aceasta au rămas, ca Lupul la bârlogul său neclătit să să păzască; Filul în giur împregiur cu hendec, după obicei, să să încurgiure și să să închidză; Inorogul prin munți cu tot feliul de măiestrii și de vânători la mână a să aduce să nevoim. Și așe, acestea spre alai te săvârșindu-să, iată că toată odihna *vecimiei* fără prepus vom dobândi și în urmă alt gând împotriva, de tulburare și de neaședzare, nu va mai rămânea".

Acestea a Corbului, Cucunozul, Pardosul, Râsul și alai te mai toate, carile cu singele fierbinte mașile a-și răcori știu, adeveriia./

PARTEA A CINCEA

Așe dară Corbul, din sentenția ce dedese nemutat și de mare pizmă în tot cuvântul adevărului neînduplecat stând, cu tot de-adinsuî de goana și vânătoarea celor nesupuse dobitoace să apucă (că pizma îndelungată calului siriap și nedomolit să asemănă; carile pentru ca pe cel de pe dânsul să lepede, întâi pe sine de mal să surupă). Deci / cătră dulăii de casă, Șoimul, 310 ogarâi și coteii trimasă, poruncă ca aceasta dându-le, ca *nici* un munte înalt și nici o vale adâncă necercată și nescuciurată să nu lasă și pentru ca în măiestriile întinse pre Inorog să aducă, în tot chipul să siliască. Iară amintrilea, slujba și porunca de n-or cumva plini (clonțul Corbului, precum în cele streine, așe în cele ale sale a ciocăni știe și jiganiia carea puii din trup a-și lepăda nu să milostivește, au cătră priiatin și tovarăș dreptatea va putea ținea).

Acestate așe, după poruncă, în toate părțile să împărăștiară și prin vârurile munților și prin fundurile râpilor nici un loc necălcat, necutreierat și lieadulmăcat nu lăsară. Inorogul, în primejdiia ce să află vădzind și încă câte îl aștiaptă socotind, deodată în simceaoa a unui munte așe de înalt să sui, cât nu jiganie îmblătoare a să sui, ce nici pasire zburătoare locul unde sta a privi peste puțină era; căci la suișul muntelui una era potica, și accia strâmpță și șuvăită foarte, carea în pleșea

muntelui prea cu lesne închidzindu-să, pre aiurea de suit alt drum și altă cale nici era, nici să afla. Iară în vârful muntelui 311 locul, în chipul unii/ poiane câtva în lung și în lat, să lăția și să deschidea, unde ape dulci și răci curatoare, ierbi și pășuni în fel de fel crescătoare și pomi cu livedzi de toată poama roditoare și grădini cu flori în tot chipul de frumoase și de tot mirosul mângăios purtătoare era; în loc ca acesta Inorogul viețuind, măcar că în tot felul de desfătări și de îndămânări să afla, însă (inimii închise și de grijă cuprinse tot dulcele amar și tot largul strâmt îi iaste). Șoimul câteodată peste munți înalți ndu-să, locul, potica și închisoarea-i cum și în ce chip iaste videa, însă pre Inorog undeva macara nu zăria. Căci Inorogul preste toată dzua supt deasă umbra pomilor aciuându-să și la un loc neclătit aședzindu-să, noaptea numai la locurile pășunii ducându-să și câteodată și la prunduș, din munte în șes, coborându-să, până în dzuă iarăși la locul aciuării sale să afla. într-acesta chip, Inorogul câtăva vreme strâmtă și pustnică viață ducând, și nu în silțele, ce așeși nici în vederile sau audzirile gonașilor cădzind, coteii de ceșnit, ogarâi de scâncit, dulăii de brehăit și Șoimul de piuit amurțisă și, din toate puterile 312 obosindu-să, a vânătorii toată / nedejdea pierdusă. De care lucru prin scrisori Corbului și altor sfetnici știre făcură, precum vânătoarea Inorogului nene[de]jduită iaste și, de iaste cu puțință, alt chip de chivernisală să afle și spre aceia a să nevoi să nu să îngaieme, că într-acesta chip lucrul de va rămânea, sfârșitul cu multă trudă și cu mare primejdie a nu fi nu poate.

Vești ca acestea Corbul audzind, cu mare urgie să înfocă și cu grele și aspre cuvinte răspunsul le dede, de lenevire și de nenevoință tare vinuindu-i. Așijderea, de acmu înainte îngăimele ca acestea de vor mai pomeni și lucrul după poruncă de nu vor plini, cu pedeapsă de moarte lăudindu-li-să, precum ei,

și după dâșii semenția lor, în urgia și scârba împărătiescă în veci vor rămânea le dzicea.

Șoimul și alalți împreună cu dâșul răspuns ca acesta luând, nu puțin să întristară (căci crâncăitul Corbului aspru și spre răi chedzi tuturor pășirilor și dobitoacelor să vede și iaste). De care lucru, cum vor face și cum vor drege sta de să mira. Că de o parte urgia Corbului tare îi spăimânta, iară de altă parte, greutatea lucrului preste puțința lor îi împresura.

Și așe, cu toții la un loc să să adune, ca pentru nevoia ce le sta / asupra, sfat de obște să facă, dzi și soroc își pusără. Deci 313 după dzua pusă, la locul însămnat cu toții adunându-să, după ce multe cuvinte și în ciur și în dârmoiu cernute și zăbute la mijloc pusără, cu toții sufelele să-și piardză, iară trupurile și viața să-și agonisască aliasără. Adecă sămn de pace și giurământ de prieteșug Inorogului să trimață, și la cuvânt prietenesc și fără vicleșug ca cum l-ar chema, din vârful muntelui, la gura poticâi, în marginea apii carea pe acoala trecea, să-1 coboară. Căci pe supt poalele muntelui și pre lângă gura poticâi o apă mare și câtva de lată curea, unde ei socotia că Inorogul de să va coborî, despre strâmpoate ei îl vor lua. Iară dinainte apă îl ocolește, din dreapta și din stânga malurile cu mreji și cu silțe avea împănate și ce iaste temeul a toată fărălegea, cu giurământul tot vicleșugul căptușit și acoperit având, precum loc de șuvăit și parre de năzuit nu va mai avea nedejduia (că giurământul între muritori apa curățiii fiind, vinul și veninul fărălegii s-au făcut, carile întâi dulce îmbată, apoi amar otrăvește și îniață). /

Aceste blăstămate și fără de lege sfaturi după ce cu toții de 314 bune le aflară și de folos a fi le aședzară, altă rădăcină supt roata carului și alt oțapoc în copita calului li să arată. Căci Șoimul într-acesta chip dzisă: „Bine că noi lucrurile la aceasta cale am pus, dară cine să va putea afla carile la locul unde Inorogul lăcuiăște a să urca să poată? Și aceste cuvinte de miare

amestecate cu fiare cine i le va povesti? Și giurământul nostru, cel frământat cu zahăr și dospit cu toapsăc amar, cine i-1 va da?"

Cu toții, de tot sfatul uiniți și de tot înștiințatul lipsiți, tăcură și ce să răspundă cuvânt macara nu avură (că când socoteala asupra răutății iaste întemeiată, atuncea nu numai ascunsul inimii năcăjindu-să să pedepsește, ce tot lucrul, împotriva dreptății pus, aspru și groznic să ivește). Și așe, cu toții în lavirintul neafării și în rătăcirea nenemeririi ar fi rămas, de nu în munți, pre accia vreme, jiganiia carea Hameleon să chiamă s-ar fi aflat (că precum în tot adevărul organul dreptății, așe în toată minciuna organul strâmbătății a lipsi nu
"5 poate). A căruia fire în toate fețele a să schim/ba, precum să fie mai denainte s-au pomenit. Acesta dară, macara că la puțința trupului mai mult decât un șoarece nu era, însă în puterea a învoinții a tot răul, decât un balaur mai putincios era; și măcar că la sfat nechemat viind și la cuvânt neîntrebat răspundzind, precum el lucrul acesta a-1 săvârși și slujbă ca aceasta a plini va putea, dzisă. Așijderea, câteva mijloce spre a lucrului lesnire precum va afla, cu multe lingușituri, tare să făgăduia.

Iară povestea Hameleonului într-acesta chip era: „Odănoară, Hameleonul prin prundișul apei accia îmblând, - apa poate fi Nilul era, căci din apă un crocodil mare și groznic ieșind, pre becisnicul Hameleon pentru ca să-1 înghită în fălci îl luă. Hameleonul, măcar că în fața a tuturor gonților să schimbă, ce în cevași macara a-și folosi nu putu (căci la vederea ochilor toate simțirile și chitelele să în cuie). Așe, fără veste, el în vrăjmași colții crocodilului aflându-să, nu numai schimbările și mutările, ce așeși și pre sine cine și ce să fie să uită. Inșă biftuirea crocodilului, norocul Hameleonului fu, carea vreme spre ascultarea langedii rugăminte îi dede. Hameleonul,
316 dară, / cu mare umilință și cu toată jelea rugându-să, dzicea: «O, domnul și stăpânul meu, o, pricina morții și vieții mele, o,

puternicule puternicilor și biruitoriul biruitorilor, **pană** a nu mă face strâmte printre colții tăi, spre plecatele și ticăloase cuvintele mele audzul îți pliacă (că nu atâta hrana, mâni ia foamei potolește, pre cât rugăminte cu plecaciune, târiia vrăjmășii înfrânge. Și de multe ori ce simceaoa suleții n-au pătruns, cuvântul umilit au domolit)». Crocodilul, a-1 zdrumica fălcile oprindu-și, ce i-ar fi cuvântul îl întrebă. Hameleonul dzisă: («Uscăciunea posmagului spre potolirea foamei, iară nu spre dezmiardarea mesii să gătește) de care lucru a dzice îndrăznesc că din fărâmiia mică ca mine, mai vartos în vreme de sațiu ca acesta, ce folos sau desfătare așe mare a simți vii putea, și crede-mă, domnul meu milostiv, că din uscate și zvântate oscioarele mele, fără numai scorneala greții plinului stomach, altă ceva a ieși nu poate. Deci în firea crocodilului de iaste vreo milă, acmu în micșorimea și mieșelimea mea să arete. Iară / eu, robul 3/7 stăpânului și cruțătorului meu, giuruiesc ca, preste puțințe zile și în curândă vreme, un vânat mare, gras și frumos agonisind sa-i aduc, carile, oricât de mare și vrăjmașă foame ai avea, a o potoli și a o sătura să poată, și oricât de flământ stomachul ț-ar fi, de biv și de sațiu a-1 sătura și a-1 împlea destul să fie; iară cuvântul făgăduit cu lucrul de nu voi isprăvi, stăpânul meu milostiv bine știe, că viața mea în prund și lăcașul meu lângă apă iaste, pentru care lucru, oricând ar vrea și ari pofti, de nu masă îndestulită, iară gustare frundzerită tot voi fi. Crocodilul, și sătul într-acea vreme și lacom pre altă vreme, pentru găina de mâne oul de astădzi lăsă și tare cuvintele și giuruitele Hameleonului poftorind, într-alt chip de va fi, sau alte pricini de va pune, tare îl îngrozii și în fel de fel de munci și de pedepse i sa lăuda. Și așeși precum întâi limba cea lungă îi va zmulge, apoi toate mădularile, fără de nice o milă, îi va zdrobi, dzicea.

la Hameleon de lungimea limbii ce are lucru demirat iaste, pentru a cui fire întâi a povesti pu/țintel zăbăvindu-ne, apoi 318 iarăși la cuvântul nostru ne vom întoarce.

Această jiganie în părțile calde să naște și mai vârtos cei mari la Barbaria, dară mai mici și la Zmir, în Asia, să află. Chipul decât altor jigăanii mai mult broaștei să asemănă, numai capul spinticătura gurii peștelui, ce-i dzic lacherda, să răduce; grumadzi n-are; gura mult spinticată și **pană** la umere agiunge, căci, ca și peștele, grumadzi n-are, ce capul cu spinarea la un loc i să ține. De la cap **pană** la coadă spinarea ca a porcului grebănoasă și gârbovă-i iaste. Peste tot trupul păr sau alt fel de piiale nu are, ce, în chipul sagriului, soldzi mănunței și în vârv ascuțitei are. La ochi albușuri în giuru împregiurul luminii ca alte jigăanii nu are, ce pre unde ar fi să fie albușul ochiului, iarăși soldzișori, ca și peste tot trupul, are, numai mai mănunței; tot ochiul în chipul movielii din melciuri afară ca a broascăi ies și de la rădăcină în sus, de ce mărg, să ascut, iară, în vârvul ascuțitirii, lumina ochiului cât un grăunț de mac gălbînind să vede. Când într-o parte și într-alta va să caute, nu capul, ce *319* melciurile ochilor își întoarce, cu / carile în toate părțile slobod caută. Picioare are patru, însă cele denainte la braț cu a moimâței își samână; degete cinci și lungșoare are, și, când cu palma prinde ceva, între doaă și între trii degete palma i să închide și să deschide, de o parte degetul cel mare și cu cel de lângă dânsul puind, iară de altă parte alalte trii rămâind. Coadă cât a șoarecilor celor mari iaste de lungă, cu carea nu mai puțin decât cu mâniile prinde ce ar fi de prins, căci când va să să suie sau să coboare pre varga suptire, precum cu brâncele apucă, așe și coada în giur împregiur își împleticește, ca din mâni de s-ar scăpa, de coadă spândzurat rămâind, iarăși a să apuca să poată. Limba nu mai scurtă decât coada îi iaste, încă poate și mai lungă să-i fie. Iară în vârvul limbii din fire așe iaste dăruit, ca cum cleiu sau vâsc ar avea. Deci de departe și totdeodată limba scoțindu-și, o lungește și pre care muscă a lovi s-ar tâmpla, îndată pre limbă-i încleită rămâne, de unde nicicum a să mai dizlipi sau a scăpa mai poate. **în** toată viața lui ceva a mânca

nu s-au vădzut, ce hrana aerul și vâz/duhul îi iaste. Căci *320* Hameleonul, pre carile a videa ni s-au tâmplat prin vremea a unui an în cușcă închis, fără mâncare și fără băutură au trăit; a căruia moarte nu de altă, ce de nesufferiala gerului s-au tâmplat. Iară când prindea muștele, precum s-au dzis, nu pentru hrana, ce pentru gioaca le prindea, și dacă le înghiția, îndatăși pre gios le lepăda, nicicum musca betejind, căci musca, dacă cădea, cu picioarele mișca și, multe dintr-însele dezmetecindu-să, iarăși zbură. Alt glas sau cântec nu are, fără numai ca un foaie, de vâzduh împlându-să, când să răsuflă, ca foalele când să răzsufală, coșul îi răzsună. Cea din fire floare îi iaste albă cu negru picată, precum sint soldzii costrășului. Iară amintrile, ori în ce fel de floare va, într-aceia să poate schimba. Deci, când să mânje să face verde, când să întrista să face negru, iară când să veselește, roșiu cu galbăn amestecat să face. Așjderea și fără pricină în tot felul de fețe să schimbă, iară mai vârtos în floarea ce-i stă denainte, hiriș într-aceia să mută. Pricina aceștii puteri ce are, adecă din nemică flori și fețe în divuri, în chipuri a-și agonisi, mulți în multe chi/puri a o arăta *321* să nevoiesc, însă, pre cât noi sama a-i lua am putut, iaste aceasta: grăunțele cele mănunțele carile în chipul sagriului peste piiale îi sint, fietecarile din parru părți, în patru fețe iaste din fire vâpsit, adecă alb, negru, roșiu și albastru în floarea ceriului, carile sint vâpsele din fire stătătoare. Deci, când va să să facă negru, toți soldzi sorii cu partea cea neagră în sus îi întoarce; așjderea când va să să facă roșiu, alalte dedesupt ascundzind, partea soldzișorilor cea roșie deasupra scoate, și așe la alalte face. Căci toți soldzii lui sint rătundzi și în chipul sferii prin piiale i să întorc și precum îi iaste voia îi mută. Așjderea, când va să să mute într-alte fețe, fețele soldzilor amestecă și, în chipul zugravilor, din câteva flori amestecate altă floare scornește. Deci pentru firea și chipul Hameleonului atâta destul fiind, la cuvântul nostru să ne întoarcem.

Așe, Hameleonul, supt groaza datului cuvânt cătră crocodil (precum mai sus s-au pomenit), legat și strâns fiind și pentru voroava Inorogului audzind, îndată socoti că din doaa lucruri 322 unul tot va putea isprăvi. Unul, că el/ la trup mic și la suit și la coborât sprintin fiind, pre fietecare strâmptori a încăpea și oriunde Inorogul ar fi a să urca va putea. Deci Inorogul, după viclene giurământurile ce va să-i dea domirindu-să, să va încredința, și la marginea apii în prund de să va cobori și dulăii de-l vor putea vâna, precum mare slujbă cătră Corb și cătră toți mare prieteșug au făcut să va arăta; care slujbă fără nedejdea a mare și îndestulită plată nu era. Iară altul, ca de nu vor putea dulăii pre Inorog stăpâni (căci vicleana jiganie și aceasta știa, că Inorogul nu puțină iuțime în picioare are) și de le va cumva din gură-lî scăpa, alt loc de năzuință nu poate să aibă, fără numai cu înnotatul apii, de vreme ce toate strâmptorile și poticile acmu închise și păzite fiind. Și așe, vânatul în apă crocodilului să arete socotia și cu a Inorogului nevinovăție el din vina robii să scape gândiia. în scurt: sau Corbului spurcată slujbă, sau crocodilului cruntă plată cu a Inorogului curăție să facă, tare năvrăpăia. Cu care mijloc, pricină a i să da vădzind, de lucru spurcat și scărândăvicios ca acesta să apucă; ca el, organul 322 fărălegii, vasul otrăvii, lingura vrăjbiei, / tocul minciunilor, silța amăgelii, cursa vicleșugului, vâpsala strâmbătății și vândzitorul dreptății să să facă priimi (că răutatea în niam moștenindu-să, în care chipuri să să ijdărască nu ciarcă, ce unul sfârșitul răutății iaste, ca împotriva binelui să facă ce ar face, carile nici împotriva a cărui bine, nici cu care chip de răutate să slujește caută). Și încă mai vârtos fărălege peste fărălege și răutate peste răutate a grămădi nu să siia, de vreme ce nu numai de bine facerile carile de la Inorog vădzusă uita, ce încă pentru bine cu rău a-i răsplăti (jiganiia carea bine nici a face, nici a grăi, nici a pomeni au învățat) să ispitia și să nevoia. Că odănoară Hameleonul putred și otrăvit aerul (carile Sam să chiamă)

înghițind, de carile lovit și topsicat, acmu celea mai de pre urmă duhuri trăgea, a căruia patimă Inorogul vădzind, să milostivi (că inima milostivă cu cel ce-l doare o doare și cu cel pătimaș împreună pătimește) și cornul cel ce a toată fire de bine făcătoriu iaste, spre putred și acmu mai împuțit trupul Hameleonului își întinsă, cu a căruia umedzală, topsăcos aerul, carile prin tot trupul lățit și împrăștiat / îi era, spălând 324 și toată putregiunea curățindu-i-o, iarăși la viață l-au întors. Ce jiganiia spurcată, încă de demult în școala Camilopardalului ithica ascultând, a lui ti tul carile deasupra porții scris iaste poate fi învățase. Carile într-acesta chip să citește: (Pană când cineva pre cel al său de bine făcătorii! vede, datorii acelu făcut bine în cunoștința inimii stidire și patimă îi aduce, carea pururea supt legătura datorii îl strânge. Deci pentru bine cu bine a răsplăti a celor putincioși și fricoși lucru iaste; așijderea, pentru rău cu bine a răsplăti a celor fricoși și norocoși faptă iaste. Iară a celor înțelepți politici chivernisală iaste ca nici în frica fricosului să cadză, nici norocul nărocusului să ispitiască, ce sau pentru binele mare, răul prea mare făcând, altă dată undeva a-l timpina macara să nu priimască; și așe, în față necăutându-i, de supt legătura datorii binelui, carea rușine și stidire îi aducea, să scape, sau a pricini neputând, de la alții pricina morții să-i aștepte, ca dintre vii ieșind, precum datornicul i-au lipsit să știe, și așe, și din patima științii inimii odihnit să rămăie). /

Așe dară, Hameleonul în tot chipul răul Inorogului binele 325 și folosul său a fi alegând și în moartea lui viața sa alcătuind, cătră mai sus pomenitele jiganiii precum această slujbă le va sluji să apucă. A răului răul cuvânt tuturor răilor bun și plăcut fu (că toată inima rea a toată răutatea deschisă gazdă și lascăvă ospătătoare iaste). Deci cu toții îndată multe și fel de felieri de fețe Hameleonului giuruind și munți de aur cu pietri de anthraxă lacomului făgăduind, cuvântul la faptă de va aduce,

precum îi vor da, dzicea. Și mai multă vreme zăbăvii nedând, o carte scrisă, în carea mai multe lațuri decât slove și mai multe sulețe și sule decât oxii și varii spre nevinovată viața Inorogului să găta, în carea acestea să cuprindea:

„Șoimul, ogarâi, dulăii și coteii, Inorogului, slăvitului, sănătate! Iată, pre al vostru și al nostru priiatin cătră voi trimetem, carile cartea noastră dând, alalte câte din rost ar dzice credință să aibă, poftim, căci nu a lui, ce a noastre cuvinte îți aduce. Așijderea, în știre facem că de vreme ce tot dobitocul într-un gând și într-o inimă pe Strutocamilă și e pitrop au ales și l-au priimit / și silloghismul Corbului neclătit și nedespărțit a fi, a tuturor zapisul și iscăliturile adevesc. Rămâne lucrul ca și tu dintr-alte dobitoace răzlețit și rătăcit să nu fii, ce cu alalte într-un staul și într-o petrecere să te întorci; de care lucru, noi prietinește a te sfătui îndrăznim și în frica ascunsului inimii spre binele și folosul vostru vă îndemnăm. Deci, de-ți va fi voia, precum și a noastră iaste și poștește, din munți coborându-te, la locul unde și noi a vini putem, vino, ca acoloa mai pre larg, față cătră față, voroavă a avea să putem. Nici alt gând sau altă socoteală în gând să-ți între, căci, pre numele cerescului Vultur și pre tării stelescului Leu, în tot adevărul ne giurăm că în inima noastră gând rău și viclian nu iaste. Așe Vulturul cu blândețe și Leul cu milă să ne fie, cât gândim, vom sau facem ceva rău asupra voastră. Și cu acestea cum mai curând răspunsului să ne învrednicim rugăm”.

Într-acesta chip cartea scrisă și pecetluită în mâna Hamleonului o dederă, carile luând-o, nu numai cu brâncele și cu labele, ce și cu coada și cu pânțelecele târiindu-să și urcându-să, la munte a să sui începu. Deci, după multe nevoi și nevoiețe, / dacă la locul unde Inorogul lăcuia agi unsă, cu cănești cucirituri și hulpești măgulituri înainte-i i să arătă: - „Bucură-te, domnul și izbăvitoriul meu”, dzicându-i. Inorogul: „De unde te luași jiganie dobitocită și dobitoc

jigăniit, dzisă, și de iaste în gura ta veste de bucurie și în inima ta gând de adevericune, toate bune, adevărate și fericite sint”. Răspunsă Hamleonul: „Trăiască domnul meu milostiv într-ai mulți și buni și toată nepriiatina minte, de ascuțită simceaoa cornului stăpânului meu nepătrunsă, să nu scape și tot împotrivii icul prav și pulbere supt talpele împăratului meu să să facă”. Și cu acestea scoțind cartea, cu multă plecăciune în mână i-o dede. Inorogul, cartea dacă citi și celea ce într-însa să cuprindea dacă pre amăruntul înțaliasă, cătră Hamleon dzisă: „(Precum rana veche și adâncă pre lesne a să tămădui, așe și încă mai mult neprieteșugul și vrăjmășiia de mulți ani în curândă vreme a să uita și de la inimă a să lepăda prea cu anevoie lucru iaste), însă (precum la rana rea și grea mehlemul și liacul de să și află, - că fără liac numai moartea la muritori iaste — ce sămnul grozav locul odănoară / betejit învață, așe și nepriiatinul vechiu și vrăjmaș, de s-ar și face priiatin, însă pătimirile mai denainte trecute și simțite a faptei nepriiatinului pururea împungătoare și de pomenirea cu dosadă aducătoare rămân). De care lucru, măcar că doftorii boalei aceștiia nenedejduită iaste, însă de vreme ce întâi ei plecători spre pace și poftitori de prieteșug s-au arătat (nici pacea a goni a celui cu socoteală, nici în viață pizma a ținea și vrăjmășiia a urma a înțeleptului lucru iaste), și măcar că nici slovele credință, nici cuvintele adeverință a avea pot, însă (prostimea și hirișiia inimii asupra adevărului stăruită, adese și mai totdeauna ascunse și căptușite vicleșugurile și măguliturile isteșilor au biruit). De care lucru, prin carte mai mult ceva a scrie nea vând, din rost Șoimului de la mine sănătate îi vii pofti, și precum pofta ce poștește de la noi învoită și priimită iaste îi vii spune, și precum după cuvântul dat și giurământul legat m-am încredințat îl vii adeveri. Nedejde și izbânda pururea în dreptate puind (căci mai tare iaste singurătatea în dreptatea unuia, decât toate taberile în strâmbătatea / a dzăci 329

de mii de mii), și precum la locul prundului mă voi coborî îi vii povesti; însă singur cu singur împreunare a avea poftești (că dulăul rău nu giurat, ce așeși nici cu lanțuțe legate de aproape, credință nu are). Așijderea (nepriiatinul atuncea credință a avea trebuie, când răul a face nici mâna îi dă, nici vremea îi slujește). Pentru aceasta, dară, dulăii de la locul împreunării noastre să lipsască, și ales pentru împreunarea carea, când și unde vom să avem măcar cum știre să nu aibă. Iară tu, a mele cătră tine de bine faceri arătate pomenind, cuvântul acesta mistuiaște și de cătră tot chipul îl acopere și-1 tăinuiaște".

Atuncea Hamleonul, cu aspre blăstămi și strașnice giurământuri a să blăstăma și a să giura începu și: „Pre viața mea, o, domnul meu, dzicea, și pre credința mea, de voi descoperi, de voi grăi sau din mâni, din cap și din ochi sămn de înștiințare de voi face, în cap urgie, în ochi orbie, în mâni eiungie să-mi vie; și roadă gândului meu cu amar, cu pelin și cu venin să mănânc; viu Leul, viu Vulturul, căroră mă închin, că de ce m-am apucat, **pană** la sfârșit nu mă voi părăsi și domnului și stăpânului meu cu toată dreptatea, ori în ce și cât 330 voiu putea, / a sluji nu mă voi ulenevi. Așijderea, despre Șoimu vreo grijă să nu porți, căci pre cât voroava și cuvântul îi iaste de lămurit, pre atâta înima și sufletul încă mai curat și din toată imăciunea spălat îi iaste (că la omul întreg, cuvântul icoana sufletului și fapta ascunsă a inimii comoară poartă). Eu, dară, după porunca de bine făcătoriului și stăpânului meu, iată cum mai de curând înapoi mă voi întoarce și toate ale tale neprețaluite cuvinte pre amăruntul Șoimului voi povesti și iarăși, ce cuvânt de răspuns voi lua, fără nici un preget, la domnul meu milostiv îl voi aduce".

Cu acestea, după ce Hamleonul denaintea Inorogului ieși, pre cale mărgând, precum pașii, așe chitele își muta, și precum piialea, așe gândurile și mintea își vârsta și-și schimba și singur cu sine, ni mai tare pașii mutând, ni de învăluirea

gândurilor calea și călcătura-și uitând, prin neștiință să oprîia, și viclenele giurământuri socotind, într-acesta chip întorcea și le tâlcutia (că precum stomahul rău din bune bucate venin și greutate dobândește, așe giurământul și cuvântul drept, în inima vicleană, spre rău și spre vic/leșug să primenește). „Pre viață și 3 pre credință m-am giurat precum cătră cineva nu voi descoperi, însă gândul inimii mele - adecă pană când sau în dinții dulăilor îl voi înțâpa, sau în fălcile crocodilului îl voi îneca. In cale să-m iasă și în cap să-m vie roadă gândului meu; adecă pre lesne să-m vie și după pofță să mi să pliniască lucrul carile am început; că pană gândul nu-m voi dobândi, de nevoiță nu mă voi părăsi. In toate cu dreptate domnului meu să slujesc m-am giurat, însă într-această dată adevărat domnul și stăpânul meu crocodilul iaste, într-a căruia robie cădzind, cu preț tăiat m-au slobodzit și, dintr-a sa bunăvoie, viață și dzile mi-au dăruit și, pană prețul îi voi plăti, de la mine sfântă parolă au luat. Deci altul mai bun, mai plăcut și mai primit preț decât Inorogul, altul să fie nu pociu socoti, și așe iaste. Iară cât pentru a Vulturului și a Leului viață iaste, puțină grijă port, căci și puțin de mine să atinge, mai vârtos (că giurământul carile pre a altora viață stăruit stă, cu chipurile carile de dobitoace și de pasiri în ceru a fi astronomii adveresc să asamănă)".

Hameleonul în cale ca acestea mărgând și blojorind la Șoim/ sosi, căruia după obicei închinându-să: „Bucură-te, și iarăși bucură-te, îi dzisă, căci toate după voie și a marelui tău suflet pofță curg și mai mult cu lungimea voroavii vreme în deșert să nu triacă, glas de bucurie și cuvânt de veselie în scurt să-ți povestesc (că proimiul lung la voroava scurtă, ca capul porcului la trupul rații să potrivește). Pre nepriiatin cu buni chedzi la mână și-1 aduc; după cuvinte s-au lăsat, viclenelor giurământuri s-au încredințat și la prundiș în marginea apii să să coboară, fără nici un prepus, s-au înșelat. Acmu, dară, sentenția și învățătura moșilor și strămoșilor tăi pomenește (că

sfârșitul neprietinii izbânda asupra nepriiatinului iaste. Iară mijlocele, cum, cu ce și când, nu să ciarcă). Deci acmu vreme găsind și mijlocul prin giurământ aflând, mai multe nu cugeta, ce, cum mai curând unde și când va fi împreunarea, cuvânt și poruncă îm dă, ca fără zăbavă cumplitului vrăjmaș așternut spre somnul vecinie să-i aștern și acoperemânt de odihnă nedeșteptată cu un cias mai înainte să-i gâtesc. Însă Inorogul aceasta au cerșut, ca dulăii, ogarâi și alalți cotei la locul
 333 împreunării să nu să afe, / ce singur numai cu singur împreunare să aibă. La care lucru, cu proasta mea socotială sfătuiesc după pofta și cererea lui să faci, ca nu cumva, de departe mirosul dulăilor adulmăcând, de vicleșug să-și prepuie, și de la strâmbitoare neieșind, la prundiș nu să va coborî. Iară la prundiș coborându-să, de cîia mai multă grijă nu purta, căci eu, sluga ta, cu toată nevoița grijea slujbii aceștiia voi avea, și ori în ce chip ar fi (după cum să dzice dzicătoarea) voi afla ac de cojocul lui".

Șoimul, chipul înșelăciunii ce făcea și mărimea fărălegii ce isprăviia de a doa oară socotind și răzehitind, așijderea dreaptă și curată inima Inorogului vădzind, gândul într-alt chip începu a i să pleca (că ce răutate nu abate bunătatea? Și ce strâmbătate nu biruiaște dreptatea?). Și măcar că cu nestâmpărată vrăjmășie într-accia chip îl goniia și nepărăsit de atâta vreme îl întirîia, însă în sine socoti că acel feli de scărândăvicioasă vânătoare preste toată fărădelegea covârșește, și așe, primejdiiile dintr-îmbe părțile în cumpăna dreptii socotele cumpănind, spurcata aceasta faptă decât frica, carea despre
 334 partea monarhiilor purta, / mai grea a fi află, și batgiocura isteciunii viclene decât lauda carea socotia că cu prinsoarea Inorogului își va agonisi, cu multul mai mare și mai neștiarsă a fi cunoscu. De care lucru, dzic unii (precum mai pre urmă de la Bâtlan cuvântul au ieșit), cătră Hamelon într-acesta chip să fie grăit: „Eu, pentru slujba carea pană acmu ai făcut, foarte

îți mulțemăsc, iară de acmu carea să faci te făgăduiești să șrii că nu o priimăsc, și mai cu de-adins aceasta a ști și să cade (că vrednici ia, macara și la nepriiatin ar fi, pururea lăudată iaste) așijderea (precum prieteșugul, așe neprieteșugul hotarale și țenchiurile sale are, pre carile cel următorii! cinstii și vredniciii a le sări și a le covârși nu i să cade). Noi cu toții, măcar să sfatul dintâi, carile asupra Inorogului am făcut, pre rele și fără de lege temelii au fost aședzat (de vreme ce supt poala giurământului adeverinții idolul minciunii vicleșugului a acoperi nevoiam). Însă atuncea din sfatul pus nu ni-am fi clătît, când în răspunsurile lui împotriva vicleșug și neprietiniască necredința am fi cunoscut. Așijderea, în multe chipuri cuvintele de ș-ar fi împleticit / și giurământurile noastre în multe felii de-ar
 335 fi ispitit, din cuvânt în cuvânt și din răspuns în răspuns, voroavă spre altă cale a abate am fi putut. Căriia cu vreme și altă tâlcuire pre lesne s-ar fi putut da; dară acmu, cu prostimea, cu dreptatea și cu credința care au arătat și în giurământurile noastre fără nici un prepus lăsindu-să și încredințindu-să, toată apărarea și șuvăiala s-au rădicat. De care lucru, nu numai pofta neprietiniescă, ce și frica ceriască de socotit iaste (căci hotarul nepriiatinilor iaste ca cu oarbă pofta izbândii din pravila dreptății și hotarale cinstii sale să nu iasă). Așijderea (toată izbânda adevărată asupra nepriiatinului împreună cu biruința și lauda ciarcă. Iară când din izbândă hulă să naște și ocară, atuncea izbânda adevărată să agonisește, iară cinstea și slava numelui să piarde și să ocărește), Așijderea (izbânda numai atuncea titlul biruinții a agonisi poate, când ca un nepriiatin pre nepriiatin nepriiatinește biruiaște, iară nu când ca un priiatin viclian pre nepriiatinul drept prietinește viclenește, carea atuncea spurcată viclenie, iară nu curată biruință să numește și și / iaste). De care luc[rui] (cele o dată rău și fără
 336 socoteală sfătuite, fără nici o rușine spre bine și spre socoteală trebuiesc clătite și prefăcute). Deci, pană unde sorocul

împreunării noastre va fi, duhurile neprietinești a potoli și, afară din tot punctul vicleșugului, unul cu altul împreunare a avea am socotit. Iară după voroavele sfârșite, vreun legământ de prieteșug între noi a să alcătui neputându-să, atuncia iarăși la punctul ce eram ne vom întoarce, și el ale sale, iară noi ale noastre vom căuta".

Cătră carile Hamelonul, adăogând veninul a-și vărsa, dzisă: „Intre nepriiatini pravila aceasta carea ai pomenit adevărată iaste și cuvintele și socotelele aceste cinstese și lăudate sint. Inșă și altă pravilă să află, cu carea cineva slujindu-să și pre nepriiatinul său a birui poate și pre urmă toată întinarea și îmăciunea hulii își spală și-și scoate. Tenchiul alergării nepriiatinului **pană** acolo iaste, pană unde pre nepriiatinul său biruiaște, și biruința luând, de ciia, să odihnește. Deci, sau a birui, sau a să birui tâmplarea neprietinească iaste, iară peristasurile a să cerca supt pravilă nu cade (că precum în războaiele de obște hotar sabiui, suliții sau sigeții nu să pune, / ce oricare armă mai pre lesne ar sluji, ca accia pre nepriiatin a lovi, a răni și a omori slobodzenie iaste). Așijderea, nici hotar iaste pus, când și unde spre nepriiatin a năvăli, ce când vremea slujește și unde locul spre lesnire să socotește. Într-acesta chip sint și mijlocele carile fără armă sau fără alt chip de mihanie, adecă prin chipul prieteșugului, prin dulciața cuvântului, prin vârtoasă și pătrundzitoare sula aurului, prin zugrăvită plecarea capului și, în cea mai de pre urmă, prin frumos meșterșugul giurământului, pre nepriiatin supt legăturile izbândzii și în obedzile biruinții a aduce pozvolenie să dă. Că toate mai sus pomenitele pravile numai în bătaia monomahii a sluji pot și a să păzi trebuie".

Cătră carile Șoimul, răspundzind, dzisă: „Acestea, precum dzici, așe ar fi; când cu gând și cu cuvânt aiavea neprietinesc asupra ni-ar vini, sau împotrivă i-am merge. Iară acmu noi, chemându-1 în numele păcii, cum vom lucra lucrul vrăjbiei? Și când în vânătoare de obște l-am încungiura, atuncia nici colții

Srar opri, nici unghile sar apăra, ce carile mai întâi ar putea, acela mai tare l-ar spintica. Deci acestea, într-această dată, precum din gură, așe / din inimă părăsite și lepădate trebuie, 338 și altă zăbavă mai mult nefăcând, cum mai de curând sirguiaște și Inorogului, după ce de la mine închinăciune cu plecăciune îi vii da, precum mâne în marginea apii, la prundiș, iaste să ne împreunăm, îi spune, căci acolo prietenește îl voi aștepta. Așijderea, precum pre alalți tovarăși (în carii prepus de vicleșug are) de lângă mine i-am depărtat și altă ceva grija împotrivică să nu poarte îl înștiințază (căci cuvântul de credință în mijlocul neprietinii cinstea și mărimea decăt în mijlocul prietinii! mai mult și mai tare își arată)".

Hamelonul, de acolo ieșind, în sine și cu sine a chiti și în reaoa-și minte ca acestea a învăli și a prăvăli începu (că precum lumina soarelui la ochii bolnavi întunecare, așe cuvântul de linește la inima săltătoare tulburare aduce). „Oare ce poate fi această nestătătoare și de ieri **pană** astăzi într-altă socoteală mutată mintea Șoimului? Că de pre a voroavelor semne, carile aiavea în arătă, ostenița mea în zădar și nevoința în dar în va ieși. Eu socotiam că toată greutatea lucrului în coborârea Inorogului la locul prundului stăruiaște, care lucru prin multe / ale mele crunte sudori iaste să să 339 săvârșască. Iară după pogorârea lui lucrul gata și săvârșit țineam, a căruia mulțemită și plată, după cele multe și mari giuruință ce-m făcea, fără prepus așteptam. Apoi, nedejdea înduplecându-mi, dziceam că, din colții dulăilor de va cumva scăpa, din fălcile crocodilului nici cu un mijloc nu să va mântui. Și așe, sau despre o parte, sau despre alta, rămasul bărbatului cu trântitura muierilor tot voi dobândi și gândul meu început tot voi isprăvi. Iară acmu cunosc că Șoimul, poate fi, din școala fizică în școala ithică au întrat, ca cum toată viața în canoane ș-ar fi învățat și toată hrana cu dreptate ș-ar fi aflat. Care lucru, precum de firea Șoimului departe să fie, cine poate să nu știe?

Ce sau pre cea carile pre această slujbă l-au trimis vielenind, pre vecinul nepriiatin la mână să puie nu va, sau vădzind că cu mâna mea lucru greu și de laudă vrednic ca acesta să isprăvește, mie în pizmuiăște (că pizmătariul pentru ca cinstea altuia să nu să adaogă și e scădere și ocară a priimi obiciuit iaste). Ce de vreme ce Șoimul mintea pistriciunii penelor își asămăna, și eu slujba în fața pieii în voi întoarce, nici după socoteala cui/340 firea în voi schimba, ce precum pană acmu, așe și de acmu fețele și știu, și pociu a mi le schimba".

Acestea el prin budze bolborăind și toate răutățile în inimă fierbând și zămintind, întâi la dulăi, la ogari și la cotei alergă și toată pocitaniia cea ascunsă de-a fir a păr le povesti. Adecă precum Inorogul la împreunare să vie cuvânt au dat și precum împreunarea lui cu Șoimul preste știința altor tovarăși să fie, care lucru Șoimul fără nici o îndoință au priimit. Așijderea, precum Șoimul sfatul cel bun de folos și de obște ș-au mutat și pre Inorog din legăturile gata, nebetejit și nedodeit va să-1 sloboadză. într-alt chip de ar face, mare scădere cinstei și ocară numelui socotindu-și. De ciia, minciuna cu multe împuțicioasă flori împodobind, dzicea, precum Șoimul să fie dzis, precum unghile și pintinii lui pe cornul Inorogului a să pune nici îndrăznesc, nici harnice sint, nici el organul răutății și ciniia vicleșugului a să face firea-i priimește, ce numai cu bine și cu prieteșug cu dânsul ceva a face de va putea, în tot chipul va ispitii. Iară amintrilea, la rău și la vicleșug, măcar cum nu 341 să va amesteca și curate să fie unghile lui de singele nevino/vat. „Deci acmu de iaste și a voastră socoteală, într-acesta chip și cu toții împreună mintea despre folos spre stricăciune de v-ați mutat, să șriu și eu, ca nu mai mult în deșert ostenințele să-m cheltuiesc. Iară de cunoașteți sau vă prepuneți ca vreun vicleșug în mintea Șoimului să fie întrat (spre carea nu puține și mici sint semnele, carile cu urechile li-am audzit și într-adevăr cu gura și cu inima le mărturisesc), cuvântul carile

voi povesti (căci tăinuirea lucrului scripșul corăbii iaste) și chipul meșterșugului în ascunsul inimii voastre ascundeți, cu carile foarte pre lesne și preste a Șoimului știință la sfârșit a-1 aduce viți putea. Cu care mijloc de la Vultur și de la Corb toată mulțemita și plata singuri voi luând, Șoimul, de dar și laudă ca aceasta lipsit și ca un necunoscătoriu binelui și folosului, singur de sine pedepsit va rămânea, și pentru căci asupra nepriiatinului milostivire și dreptate arătând și giurământul nebetejit fiind, mare căială în urmă și fără folos va simți (că decât giurământul, mai bun meșterșug și mai tare măiestrie și mai tăinuită vielenie spre amăgi ala cuiua a să da nu poate). Așijderea că oricând ce iaste adevărat de s-ar grăi și ce iaste / drept 342 totdeauna de la toți de s-ar face și s-ar ținea, nici în lume vrajbă a să scorni, nici asupra nepriiatinului a să izbândi s-ar putea)".

De aceste dulăii audzind, nu în puținele chitele, nici în iușoare socotele intrară. întâi, pentru așe în grabă mutarea sfatului, a doa, pentru mai aavea prepusul vicleșugului, a triia, că cu mijloacele ce începuse, lucrul de nu vor scoate la cap, altă nedejde toată încă de demult să curmase; a patra, că cevași macara preste voia și știința Șoimului a face, nu puțină siala avea, de vreme ce toată slobodzeniia lui era dată și cu toții supt a lui poruncă a fi, poruncă avea. Iară în cea mai de pre urmă, socotiră, măcar și peste a Șoimului voie, lucrul de vor putea isprăvi socotiia, pentru slujba făcută, Șoimul înaintea monarhilor orice pentru dânsii împotrivă ar dzice, în samă nu-i vor ținea, căci mai mare sfârșitul slujbei decât chipul greșelii a fi înțelegea. Și așe, după câtăva a chitelor scuturare, sentenția aliasără, ca ori cu ce mijloc ar putea fi, numai Inorogul la mână să vie. Pentru care aședzimânt între dânsii mare și vârtos legământ de giurământ pusără, ca de lucrul ce să va lucra în viață Șoimul știre să nu aibă (o, minune mare, giurământul / a călca, călcătorii de giurământ să giură) și mai 343 cu de-adins chipul vielenii aceștia mai suptire și mai frumos

a fi îl socotiră, adecă supt titlul altuia răutatea lor să scrie și, cum să dzice prostul cuvânt, cu cleștele jăratecul să ție și cu mâna altuia șerpele din bortă să scoată; și ca cum ei neatinși și neștiutori lucrului acestuia ar fi să să arete, de vreme ce tot prepusul Inorogului asupra Șoimului va cădea. Și așe, ca cum calului fără zăbală pintini ar da, răutății Hameleonului voie și slobodzenie dederă, ca nici o cale nestropșită și nici o piatră neclătită să nu lasă, pană dreptatea Inorogului în silța strâmbătății lor ar băga.

Hameleonul, lătrăturile și behăiturile dulăilor cu mare dragoste ascultând, după porunca ce-i dederă, voios de la dânsii ieși. De unde iarăși la Șoim să să întoarcă vrând (ca câte întâi îi cântase acmu să i le descante), în cale pre Bâtlan tumpină (cu a căruia pâra Vidra din săboare să izgonisă). Carile, pre Hameleon de unde vine întrebând, el precum acmu de la vreun loc așe însămnat nu vine răspunsă: „Ce mai dineaore de la Inorog am vinit, dzice, carile mâine cu Șoimul împreunare va să aibă și, de nu l-aș fi eu cu multe și vârtoase giurământuri 344 încredințat, / pre cărțile și giurământurile Șoimului nicicum nu s-ar fi lăsat. Ce acmu eu, ca un bun priiatin și dreaptă slugă, la mijlocul trebiu aceștia m-am pus, însă nu puțină frică duc ca nu cumva vânătorii, giurământul călcând, vreun vicleșug Inorogului să facă, și apoi ocară și pedeapsa sufletului meu unde să va duce? și obrazul în lume cum îmi voi mai arăta?”

Acest fel de semințe de minciuni întâi cătră Bâtlan sămăna, carile mai pre urmă în ivala a toată lumea era să răzsaie, și într-un chip ca cum pentru cinstea numelui grijă ar purta să arăta; iară mai într-adevăr era că, de nu s-ar fi deschis gura și nu numai limba cea lungă și așeși și mașile cătră cineva de nu s-ar fi scos, de cuvântul ascuns ce știa înflându-să, îi părea că ca căpușile va crăpa (că rar minciunos nelăudăros și mai rar falnicul tainic să află). Apoi și el pe Bâtlan întrebă: „Dară tu unde mergi?” El dzisă: „Și eu cătră Șoim mărg, de vreme ce și

eu, acmu de curând cu porunca Corbului trimis fiind, ca pentru paza la strămpătorile gârlelor să fiu, am vinit”. Hameleonul dzisă: „De vreme ce la Șoimii vii să mergi, te rog, cătră dânsul ceva din cuvintele mele să nu pomenști, căci 'singur poruncă mi-au dat ca lucrul acesta tăinuit și de cătră toți acoperit / să-1 țiuu”. 345

Căința descoperirii cuvântului pre Hameleon apăsind, cătră Bâtlan aciăogea dzicând, că încă de demult bun și deplin priiatin știindu-1, lucru ca acesta i-au arătat, nici un prepus având că nu-1 va putea tăinui (că precum curvariul după stâmpărarea pofti în focul *căhlui* arde, așe netaînucul după slobodzirea cuvântului în prepusul descoperirii să chinuiaște).

Bâtlanul dzisă: „Pentru aceasta nu despre mine, ce despre tine grijă poartă și pasă unde îți iaste a merge”.

De cîia Hameleonul la Șoim viind, într-acesta chip îi vorovi: „Eu eram, după porunca ta, întins la Inorog să mă duc, ce un lucru în minte viindu-m, de la mijlocul căii iarăși m-am întors. Dzik, dară, că de vreme ce așe cînsteș și cu cale a fi ai socotit, ca nu ce pofta poruncește, ce ce dreptatea pofteste să faci și giurământul dat nebetejit să ții. Aceasta în grijă să-ți fie, ca nu cumva vreunul din dulăi, aproape de prundiș aflându-să, mirosul Inorogului să adulmece, și ei gândul tău cel drept și sfatul cel de astăzi neștiind, să nu cumva ceva, după sfatul cel de ieri, prin neștiință să lucredze și fără veste Inorogului vreo stricăciune să aducă; și nu numai căci eu cinstea și credința îmi pierd (că de cel fără *folos* puțină grijă să poartă), ce încă mai mult de tine ocară / să va atinge, de carea nici cu toată apa 346 oceanului a te spăla nu vii putea (că ocară descoperită, cu pelița arapului asemenea iaste, carea a să înălbi nicicum nu știe)”.

Șoimul, știind precum *dulău* ceva din capul lor a face nu pot, nici preste voia lui ceva a lucra îndrăznesc, Hameleonului dzisă: „Pentru acesta lucru tu în samă nu băga, căci dulăii **pană** unde pot alerga eu știu”.

Hameleonul urmele minciunii și pașii vicleșugului într-acesta chip împleticindu-și (ca când s-aj tâmpla cineva urma a-i lua, la vreo cale a o scoate să nu poată). De ciia, într-un suflet la Crocodil alergă, cătră carile, cu multe feliori de schimbate și schimosite cucirituri: „Bucură-te, domnul și cruțătoriuul meu, dzisă. Veste bună de pradă bișugoasă și vânatoare sățioasă eu, nerâscumpărat robul tău, să-ți vestesc ani vinit, și domnul meu milostiv adevărat să știe că mâine dimineață Inorogul, jiganiia cea vestită și de colții a tuturor dulăilor așe mult dorită, din munții înalți la prundișul apii iaste să să pogoară. Unde despre strâmptorile poticilor, pentru ca înapoi a da să nu mai poată, toți câinii și dulăii păzitori sint.

347 Deci ei, precum să-1 goniască, / îl vor goni, dară precum să-1 agiungă nu-1 vor putea, robul rău foarte bine știe. Ce Inorogul, iarăși altă cale deschisă neavând și din dos acmu de câini încungiurat simțindu-să, pană mai pre urmă înotatului bizuindu-să, în apă va să să arunce (că primejdiiia cât de grea, însă pre mâne viitoare, decât cea de iușoară, însă denaintea ochilor stătătoare mai iușoară să pare). Deci el în apă cădzind, nu picioare de înnotat, ce așeși aripi de zburat de ar avea, denaintea iușimii domnului meu, precum a scăpa nu va putea, adevărit sint. Și iată eu, fără altă zăbavă, la Inorog în munte mă voi sui și ciasul vremii coborării lui însămnând, fără preget știre îți voi da; numai de pre aicea nu te depărta, ca în vremea trebuitoare fără zăbavă să te pocui afla (că punctul vremii trebuitoare la a lucrului isprăvire, ca măsura căldurii focului la vărsarea jmultului iaste)".

Crocodilul, de vânatul ce-i făgădui foarte veselindu-să din toată inima, cartea de iertat precum îi va da i să giurui, însă cuvintele în deșert să nu-i cumva iasă, foarte îl înțeți.

Hameleonul iarăși cu mari giurământuri să afurisiia, precum minciună din gura lui nu iase, ce toate precum sint,

348 așe i le povestește. / (Că făcătorii răului, când mulți într-un

gând asupra unii răutăți să află, unul pre altul a nu amăgi obiciuți sint, ca nu cumva cu vicleșugul mic fărălegea mare a isprăvi din mână să piardză.)

Așe dară, și într-acesta chip Hameleonul după ce cât putu cătră toți minciunile fiarsă, coapsă, sără, pipară, înghiți și borî, într-un duh la locul unde Inorogul să afla alergă, căruia, după politicescul obicei închinându-să și toată fericirea rugându-i și menindu-i, dzisă: „După porunca domnului și cruțătoriuului meu, toate li-am plinit și încă câte vechiul prieteșug și adevărata dragoste pofteste și preste poruncă cele cădzute am adaos, de vreme ce câte spre folosul și binele tău cătră Șoimu am grăit și am întărit, a le povesti, nici început au, nici săvârșit (o, bat-o urgiia ceriască, jiganie vicleană, cât de pestriț și de vârgat grăiaște). Ce în scurt (precum să dzice cuvântul că gura carea singură pre sine să laudă pute), cum am chivernisit și cum am silit a chivernisi și lucrurile împreunării a tocmi, mai mult a mă lăuda nu mi să cade, de vreme ce sara va arăta împreunarea și dimineața a lucrului răzsunarea, căci toate, după poftă și după / voie, vor ieși (caură chipul voroavii a viclenii jigăni, că 349 să asemănă unor icoane carile mutându-să din loc i să schimbă fața). Căci mijlocele ce prepus aveai, din mijloc li-am rădicat, pre dulăi și de știință și de loc departe i-am depărtat, ochiul cu rău căutătoriu de tot l-am astupat, pre unde măiestrii și silțe întinse au fost li-am stricat și li-am fărâmat, toată piadeca din cărare și piatra poticnelii din cale am mutat, amânduror inimile spre priimirea dragostei ani gâtat și toată surceaoa șipt focul începăturii și toată ciraoa pre jărărecul săvârșirii am pus și am suppus; una au rămas și aceia foarte pre lesne, adecă oricând ați vrea, atuncea împreunare a avea să puteți. Deci, cât despre partea Șoimului iaste, eu, robul tău, atâta i-am uns sufletul și i-am muiat inima, cât cu mare dor și cu nespūsă poftă, nesățioasei privelii străluminării tale fețe a să împreuna și cu dulcele și mângăioase voroavelor tale a să învrednici așteaptă".

Inorogul, măcar că nu așe credute giurământurile, ne-prepuse cuvintele și neprimejditoase împreunările avea (că în inima neprietiniască care prepus nu încapă? Și gândul vrăj-
350 mășesc ce lucru / împotriva nu scornește?), însă întâi dreptății bizuindu-să (căci ascunsul inimii sale de pricina vrăjbiei curat a fi chiar știia). Apoi o parte a socoteli evghenii Șoimului dând (căci niamul vechiu și cel de bună rudă după a minții între-giune pete și și imăciuni de ocară noă cu nevoia priimește). Că Șoimul acela din neamul său persiesc era, carii decât cești evropești cu multul mai buni sint (însă bunătatea Șoimului în vrăjmășie și în iuțime de nu să va lua). De care lucru, socotia că în numele vechiu poreclă noă și în niamul cinstit hulă ocărăta nu va sufferi. Și așe, cătră Hameleon cuvânt dede, precum în desară la prundiș să va coborî.

Hameleonul, răspuns ca acesta luând, vesel înapoi să întoarsă, de unde întâi la Crocodil mărăgând, întâi lui de într-aceea sară vinirea Inorogului știre îi dede: pre unde iaste să între și pre unde iaste să iasă îi arătă; unde trebuie să păzască și vremea înturnării lui cum să pândească foarte bine și de toate pre amănuntul îl învăță.

De acolo apoi la ogari, la cotei și la alalți spurcați dulăi să dusă, căroa așijderea plinirea bucuriții și vinirea vânatului le
351 povesti. După acia și mai pre urmă la Șoim vini, că/ruia, ca și celoralalți, de adunarea în desară îi spusă. Încă iarși capacul minciunii deasupra tingirii vicleșugului adăogând, chip de mare rugămintă către Șoim arăta și pre toți dumnădzăii îl giura să nu cumva sfârșitul împreunării bune în capul începăturii rele să iasă, și el în chipul măiestrii răutății să cadă; și altele multe cătră acestea dicăind și în uscat înghițind, cuvinte căptușite îngăima și teie de curmeie lega.

Acestea într-acesta chip fățarnica lighioaie în oala fărălegii dzama nedumnădzării cu lingura vrăjmășii zămintind și vânturând, ca cum slujba ar fi plinit, de la Șoim voie și

iertăciune își ceru, ca într-aceea sară la culcușul său spre odihnă să să ducă, arătând că, de multe alergări și zbuciumări, de tot ostinită și obosită iaste; însă și aceasta pre mai mare a vicleșugului căptușală o făcea, pentru ca în dzua ce va luci, peste noapte ce va să nască știind, obraz încă mai obraznic a avea să poată, adecă precum el de multă trudă biruit fiind, somnului ca morții au fost dat și de faptele carile peste noapte s-au tâmplat, ca cum știre n-ar fi avut (că precum multe dzua descoperi, așe mai multe noaptea acoperi, socotia). /

Și așe, Hameleonul de la Șoim ieșind, dormire fără
352 dormire să dormitedze și somn fără somn să somnedze la stratul culcușului său să dusă. (O, mai bine în veci să fie murit decât dormire ca aceasta să fie dormit! O, mai bine mort să să fie sculat, decât somn ca acesta să fie somnat! O, mai bine într-o față și acia în puiatră să să fie întors, decât așe în multe feliiuri de stricăciune și fără folos! O, faptă spurcată și lucru scârnăv! O, batgiocură de batgiocurit și ocară de ocără, vino, dintele șerpelui, aliargă, coada scorpiii, și adevărul mărturisiți, de să află la voi vinin și toapsăc ca acesta ca carile supt limba Hameleonului din fire izvoarește, din meșterșug să înmulțește și spre băutura la inimă curaților să dospește și să mestește - că otrava limbii, pre tot toapsăcul cât de vrăjmaș, a toată jiganiia cât de cumplită cu multul covârșește -. Măsură-te minciună, și vedzi minciună decât toată minciuna mai mare! Cum-pănește-te vicleșug, și cunoaște vicleșug mai greu decât tot vicleșugul. Tărăiaște-te boală, și simți boală mai langedă decât
353 toată boala! Stai moarte, și gustă moarte mai amară / și mai omărătoare decât toată moartea! Spune răutate, de iaste în tine răutate de rea cât aceasta răutate! O, răutate, răutate, de trii ori răutate și iar răutate.)

Deci Hameleonul, după ce dulăilor amuțaturile și năvră-piturile, pre cât mai mult putu, întărtă, pre Crocodil pre cât mai rău și mai vrăjmaș știu îl ațită și toate cele spre vicleșugul

și scăderea Inorogului, pre cât prin mână îi vini, gândi, grăi, lipi, dezlipi, aședza, făcu și isprăvi, peste noapte în loc de somn cu răutatea, singur șie, nu numai ochii și tot trupul își acoperi, ce încă și inima și sufletul cu grele întunerece peste tot căptușindu-și își ponegri, de unde sunetul tâmpenii de cu sară lovit, a doa dzi ca preste vali răzsunate, glasul dimpotrivă din cias în cias audzi, cu sete aștepta. /

ISTORIA IEROGLIFICĂ

354

PARTEA A ȘEASEA

Inorogul și dreptății bizuit, și datului cuvânt și giurământ sprijenit fiind, după ce cea de obște făclie lumina supt umbre își duce și fața pământului cu brăul întunerecului să încinge, din vârful munților la locul numit în prundiș să coborî, unde nu după multă vreme și Șoimul viind, cu cinste și cu plecăciune îi dede închinăciune; cătr-aceasta / cădzute țere- 355 monii și cinsteșe plecăciuni, precum din chipul dinafară, așe din sufletul dinluntru arătând, tând pe sine norocit, tând ciasul împreunării fericit și de buni chedzi numi ia, de vreme ce de împreunare dorită ca aceasta și de pofta spre carea de multă vreme inima îi sălta, lipsit și neînvrednicit n-au rămas. Așij-derea, tuturor cereștilor mulțemită făcea, pentru căci sănătos și de toată grijea pizmei neprietinești neatins și nebetejit pre Inorog vede. După aceasta cu multe chipuri să arete *siliș*, precum măcar că din porunca stăpânească împotrivic a fi s-ar fi vădzut, însă amintrilea pururea cu bun gând și cu chiară inimă cătră dânsul au fost și iaste. Deci pre o parte ca o slugă, cela ce slugii credincioase s-ar fi cădzut a isprăvi au vrut și s-au nevoit, iară pre altă parte așe lucrul au cumpănit, ca nici stăpânului său vicleșug să facă, nici după porunca nedreaptă, dreptatea să calce (că atuncea numai schimosirea slujbei iaste lăudată, când pentru voia dreptății voia stăpânului să calcă).

Ce ca ce cu nedreptate și cu răutate s-ar fi poruncit a să face, 356
 acciași cu cinste și cu dreptate din urâciune / spre dragoste și
 din vrajbă spre pace a să întoarce au silit și precum bună și
 vârtoasă nedejde are, dzicea, că ce cu amară neprietinie s-au
 început, aceia cu dulce frăție să să istovască și să să pliniască
 (că precum căldura soarelui din grăunțele putredzite spicele
 verdzi a odrăslit face, așe sufletele înțelepte din împuțita
 vrăjmășie frumos mirositoare a dragostii flori a răzsări preface).

Cătră acestea și Inorogul celea ce i să cuviniia priimiri de
 închinăciuni îi da, buna-i socoteală și a sufletului orânduială
 îi lăuda și cu tot felul de cuvânt dulce și cuvios data-i cucuritură
 îi lua. In scurt, la începătura dialogului între dânși sosiră și unul
 de altul pricine vrăjbiei, carile și pentru ce ar fi fost, a întreba
 începură. Inorogul întrebarea într-acesta chip înainte puind:
 „Toate lucrurile firești câte soarele vede, luminiadză și
 încăldzește, fără pricinitorul clătirii lor nu numai a nu fi, ce
 așeși nici a să gândi pot; una numai și aceia singură slobodă voia
 muritorilor iaste, carea fără nici o pricină și fără altă îndemnare
 a sa hirișă clătire are și singură șie și clătitoriu și clătire a-și fi
 357 și a-și a face poate. Cătră carea / măcar că dinafară viitoare spre
 clătire-i îndemnătoare multe și în multe chipuri a i să adage
 și spre plecarea într-o parte, trăgătoare, împingătoare,
 asupitoare, rădicătoare, lesnitoare, îngreuitoare, iușurătoare,
 lățitoare, strâmtătoare și altele asemenea acestora a-i vini și a
 i să tâmpla pot. însă orice ar fi făpta de făcut, de bine sau de
 rău, de scădere sau de folos, a o ispiti, a o cerca, a o afla și într-o
 parte clătirea a-și alege, singură șie stăpânitoare și în toate
 volnică iaste, atâta cât vâdzind și înțelegând binele, din
 volnica voie răul a urma, a alege și a face poate. De pre care
 lucruri într-această mare și puternică monarhie, carea în
 pieptul muritorilor să cuprinde, doaă chipuri sau, mai adevărat
 să dzic, doaă tipare a doaă chipuri a avea aiavea și tuturor
 cunoscut a fi poate. Adecă unul mai mult decât *firese* și oarece

ceresc și dumnădzăiesc, iar altul mai gios și mai puțin decât
 firese și oarece ceriului și firii împotrivă. Cel dintâi binelui, cest
 de pre urmă răului însoțitorii! și următoriu și așeși de tot
 moștenitoriu și purtătorii! iaste. Că amintrilea, dinafară
 clătitoriu/ în voia slobodă putere și biruință de ar avea, nici 358
 voia slobodă slobodă ar fi, nici de bunătate laudă, nici de
 răutate hulă cu dreptul i s-ar cădea. De unde să arată că între
 muritori obiceiul voroavii și deprinderea limbii în zădar iaste,
 cu carea încotro voia din voia ei să să fie pohârnit vrând, să ne
 înștiințăm. Carea ar fi fost a clătirii pricină a întreba ni-am
 obicuit și pentru ca zugrăvala răutății să acoperim, puterea voii
 slobode într-un chip cu altă zugrăvala, așeși de tot tăgăduim.
 Ce oricum ar fi, greșala învechită chipul negreșelii luând, după
 învechita obiciuire, dzic, vrere-ași și ași pofti, iubite priiatine,
 ca să pociu ști, aceștii asupra mea vrăjmașe și de cap goană,
 carea și ce i-ar fi fost pricina? Și de nu toată răutatea din singură
 voia și inima muritorilor purcede, alta, când, cum, ce și pentru
 ce să fie fost"?

Șoimul răspunsă: „Celea mai vechi și mai de demult
 începături cum ar fi fost nici a le ști, nici știute a le grăi pot
 (că precum nu toate avutele folositoare sint, așe nu toate știutele
 vorovite vreun folos aduc). Iară din cât și a ști și a grăi pot, din
 ceste mai de aproape iaste aceasta / că jiganiia cu talpa de 359
 gânscă, cu colții de știucă, adecă Vidra, vulpea peștelui și peștele
 vulpii, mai denainte până din monarhiia dobitoacelor și a
 tuturor jigăniilor a să izgoni, în mare dragoste și prieteșug cu
 Corbul să avea, atâta cât, când Corbul din vârful copaciului
 crângăiia, Vidra din fundul pâclei răspundea, și când Vidra
 soldzii peștelui înghiția, grumadzii Corbului simția (căci
 adevărata dragoste capetelor funii să asamănă, ca când unul
 într-o parte s-ar trage, altul neclătuit a rămânea nu poate). Deci
 Vidra, epi tropi ia pe acelea vreme fiind, de pururea jalobă și grele
 pâri cătră Corb trimitea, precum Inorogul, Filul, Lupul,

Pardosul, Râsul, Veverița și încă alte câteva din jigăni, ascultării și stăpânirii ei nu vor să să suppuie, ce în tot chipul statul monarhiei să tulbure și tot trupul publicai spre răzșipă să aducă **imbla**. Deci Corbul, de unele ca acestea audzind, să tulbura și câte un priiatin pentru un priiatin pofta și cererea ce i-ar fi fost a-i plini și a-i face siliia, și pre priiatinii ei priiatini, iară pre nepriiatinii ei nepriiatini îi ținea și-i avea. De unde
360 (dragoste și priete/șugul numai cătră un chip, spre multe chipuri ură și vrăjmășie au scornit), și așe, pre cât a mea slabă socoteală a agiunge poate, începătura răcelii și împotrivirea inimilor să să **fi** scornit socotesc".

Inorogul: „Aceasta foarte bine am înțeles-o și, precum dzici, așe iaste; numai încă mai dintr-adânc începătura lucrului a ști și să cade. Că precum mai sus ț-am dzis, toate clătitele firești pricina clătitoare firiasca ciarcă. Iară în faptele voii slobode nu pricinele clătitoare, ce a căror clătite pricină clătitoare să fie fost să întriabă".

Șoimul: „Foarte cu dragă inimă aș pofți ca pentru acesta lucru mai într-adevăr să mă înștiințadz".

Inorogul: „De vreme ce așe cu sete pentru rădăcina lucrului acestuia a te înștiința poftești, di-nceput a ț-i povesti nu mă voi lenivi. Insă pre cât lungimea istoriiei ar pofți, scurtimea vremii mână nu-m dă, căci iată și câtăva parte a nopții au trecut și pre aceasta vreme cineși la ale sale a să afla s-ar cădea (căci multe și în multe chipuri sint sigețile și nălucirile nopților tăcute, carile prin întunec **imbla** și vâjâiesc, iară în
361 lumină lovăsc și rănesc). Deci pre cât mai în scurt / voi putea, și în puține cuvinte, toată lungimea și lățimea poveștii a cuprinde mă voi nevoi.

Vii ști dară că odănoară Monoheroleopardalis din toate jiganiile pământului mai vestit și mai ales era (nici de alcătuire a atâtea numere într-un nume te mira, căci mai pre urmă și aceasta taină vii înțelege), a căruia vrednicie, măcar că lumii

știută iaste, însă într-acesta chip numele, slava și puterea adăogând, până într-atâta au crescut. Acesta din părinții săi oaie zămislit și născut era, deci întâi, și la chip și la fire, mielușel; iară după ce mai la mare vârstă crescu și în toată turma în fruntea a tuturor areșilor ieși, împotriva a căruia, a sta sau în cap a să lovi, nici un berbec să putea afla și carile prin necunoștință precum împotriva îi va putea sta i să părea, deodată numai ispita puterii frunții făcea, că a doa lovitură nici aștepta, nici mai sufferia. Așe el toată turma decât păstorii mai bine păscând și otcârmuind, un lup vrăjmaș și lacom din fire, dară de foame în că mai vrăjmaș și mai cumplit făcut, cu mare răpegiune și cu fâlcile căscate totdeodată pre berbec să-1 fărâme, să-1 spintece / și să-1 înghită vrăjmaș *vimia*. Berbecule, 362 vâdzind pre lup așe de cu mare răpegiune asupra viindu-i și acmu vremea în desară, când dzua cu noaptea să îngână, fiind, pre lup unul din areți să fie și după obicei precum în capete să să lovască vine, socoti. într-această socoteală berbecule aflându-să, din toată groaza și frica lupului afară era și așe în tâmpinare-i fără nici o spaimă ieșind, ca pre un arete, așe de chibzuit și de tare în frunte îl lovi, cât poftorire a mai face nu mai trebui; de vreme ce coarnele prin tidva capului lupului pătrundzind, fruntea zdumicându-i, crierii afară îi vârsă. Lupul într-acesta chip vârtos lovit și rănit, fără de a doa răzșuflare, viața pre moarte își schimbă. Aretele mai târdziu vitejiia ce făcusa cunoscând, carea măcar că din tâmplare fusese, însă îndată duhurile cele de arete ce purta își schimbă și pană în dzuă din oaie în jiganie și din arete în lup să mută (că tâmplările fericii, la cei mai mulți, obiceiile firii a muta pururea s-au vâdzut). Așe berbecule preobrajenie ca aceasta luând, îndată din neamul său răzșețindu-să, după firea lupilor codrii, câmpii și munții a cutreiera / începu și multă vreme a vieții sale 363 într-acesta chip, în strei nătate îmblând și petrecând, odănoară la loc ca acela a nemeri i să tâmplă, unde decât toate jiganiile

mai mulți pardosi să afla. Acolo, nu după multă vreme, ce să vânedze și cu ce viața să-și sprijeniască neavând (căci mulțimea pardoșilor pre altele așeși de tot împuținase), cu dânșii de luptă a să ispiti începu (că pofta biruindi toate ispitește și nevoia toate învață, ales în primejdii vieții lipsa sosind). Deci așeși din ispita dintâi, lucrul cu fericire și după voie a vini i să tâmplă;-de vreme ce întâiași dată cu cel mai mare și mai groznic pardos de luptă să apucă, pre carile, după multe nevoi și nu cu puține a vieții cumpene și primejdii, îl birui și-1 omori. A căruia duhuri îndată luând, precum din arete lup, așe din lup pardos să făcu. După mare și primejdioasă biruință ca aceasta, pardosul mai înalte și mai puternice duhuri în sine simți, carile în trupul și pieptul pardosului de încăput nu era, și așe, de ispită, spre lupta leului să apucă (că toate în lume de să și cuprind în hotarile sale, iară ³⁶⁴ pofta / a cinstei mai mari și a biruinții mai tari, nici în lat câmpul a tot pământul, nici înalt muntele a tot locul a să opri sau a să îndestuli poate). Ce leul prea vârtoasă și puternică jiganie fiind (precum poți cunoaște), nu pre lesne îi fu duhurile a-i lua. Căci adese, și mai în toată vremea, ispita monomahiii făcând, în carea măcar că nu să biruia, însă nici titlul biruinții a lua putea. Așe ei în toate dzilele la luptă, ca la o școală să ispită și să deprindea, **pană** când pardosul pricepu că nu altă ceva de la cea deplin biruință îl împiiadecă, fără numai iușimea picioarelor și sprintiniia carea leul în trupul său purta; că de multe ori pardosul acmu mai dobândind biruința, leul cu iușimea denainte-i i să ferii și cu acesta chip cea desăvârșit biruință îi tăgăduia. Pardosul, într-acesta chip pricina neizbândii sale bine cunoscând, cătră vârtoase duhurile pardosului, grea greuimea filului și sprintină iușimea inorogului adaosă și mai cu de-adins cu ascuțit și nebiruit cornul a monocherului într-armându-să, într-o luptă numai toată biruința asupra leului dobândi. In carile îndată și fără nici o împiedecare ³⁶⁵ să și mută (că precum nuă/rii după vânturi aliargă, așe

duhurile după biruințe să pliacă). Firi, duhuri și puteri ca acestea născutul miel în sine stringând și alcătuind, în doaă hirișe numere și li-au împărțit; unul: Provatolicoelefas, altul: Monocheroleopardalis. Ce dintr-acestea cest mai de pre urmă mai mult obiciuindu-să, precum în nume, așe în fire Monocheroleopardal au rămas. Așe dară, toate firile într-una boșind, blândeșea oii, înțelepciunea lupului, cunoștința pardosului, greuimea filului, iușimea inorogului și virtutea leului în sine nebetejite și nesmintite le ferii și, din dzi în dzi încă mai adăogându-le, la stepână cea mai de sus le înălța și le suia. Și așe, toată cinstea, lauda și puterea a tuturor jiganiilor dobândi. Deci jiganiile toate, de atâtea vrednicii încungiuat și împregiuat vădzindu-1, cu un duh și cu o inimă îl rugară ca oblăduitoriu, purtătoriu și despre tot împotrivicul păzh să le fie. Monocheroleopardalis, prin câtăva vreme a viața în mâna sa să priimască ferindu-să, această rugăminte a lor să o priimască să tăgăduia. Insă **pană** mai pre urmă pre cel ce luptele a atâtea vrăjmașe / jiganiii a-1 birui nu putusă, moale ³⁶⁶ rugămintele înfrângându-1 și umilite cuvintele înduplecându-1, după pofta lor îl adusără (că precum răspunderea moale frânge mâniia²¹, așe rugăminte cu umilință pornește crușarea). Carile a tuturor chivernisire în palmă și a tuturor otcârnuire în samă luând, prin câtăva vreme cinsteș, frumos, drept și cu înțelepciune, cum să cade, pre toate jiganiile și dobitoacele giudeca, îndrepta, ocrotiia, păziia și stăpâniia (că atuncea publica înflorește și odrăsleşte, când stăpâni miluiesc și ciartă în dreptate și suppușii ascultă și slujesc din dragoste). Așe cât în vremea stăpânirii lui nici ochiul nepriiatinu s-au veselit, nici budzele vrăjmașului s-au zimbit, nici inima împotrivicului s-au învoieșeat. Ce precum cereștii (ah!) de multe ori peminteștilor a zavistui s-au vădzut, așe și Monocheroleopardalis de sigea

²¹ C p. *Pildele lui Solomon* 15, 1.

lutului mai denainte de vreme nerănit și de tâmplările țării neprăvuit a rămânea n-au putut. De vreme ce încă în puterile firii sale fiind, în carile a multora nedejde și viață să rădzima, 367 cu mare a tuturor pagubă și nesufferită jele, cătră/ cele de sus lăcașuri s-au mutat, ca cel ce leu între dobitoace de vartos să lăuda, leu între stelele cerului în veci să luminedze s-au aședzat, în urma sa doi numelui său moștenitori, pre Fii adecă și pre Inorog lăsind. Deci la săvârșitul lui a fi și la începutul lui a nu fi, Filul (carile și de stat, și de vârstă mai mare era), pentru une pricini departe în munții de la Grumadzii Boului trimăs era, a carii trimetiri pricini de povestea noastră abătută fiind, a le povesti părăsim (că voroavă nu în vremea și la locul său, ca rafrurile de aur în capul măgariului să prind). Iară Inorogul, acolea de față aflându-să, toate supusele și nesupusele jigăniilor chivemisoriu și stăpânirii părintelui moștenitoriil a fi îl aliasără și cu toții într-o inimă și într-un glas în scaunul oblăduirii îl rădicară. Ce precum se dzice cuvântul (că fericirea grabnică curând obosește), de vreme ce pe aceia vreme Vidra la locul prundișului, unde acmu noi sintem, a lăcui să tâmplase, carea cu multe chipuri de lingușituri și cu a Corbului mijlocii în dragostea monarhiii pășirilor intrând, Corbului prin scrisori 368 într-acesta chip înștiința, că «de vreme ce / Monocheroleopardalis dintre vii au lipsit și toată împiedecarea pofții noastre din mijloc s-au rădicat, să silești și să te nevoiești, te rog, ca stăpânirea asupra dobitoacelor mie să mi să dea. Iară eu voi face ca toată vita grasă și toată carnea săoasă domnului și stăpânului meu în mâncare și tot singele cald și sățios în băutură să să dea». Corbul, întâi pentru cea din fire lăcomie ce avea, apoi pentru căci nu puțină pizmă și zavistic asupra dobitoacelor purta, de vreme ce prin toată vremea a stăpânirii lui Monocheroleopardalis, rar și mai niciodată cu odihnă și cu ticneală stărvurile cerceta și așeși singe cald să bea sau carne proaspătă să mănânce în viața lui nu s-au învrednicit; cătră aceasta și altă

pricină să adăogea, că fata Corbului, Mreana, la vârsta căsătorii agiungând, pre tâlhariu chelariu Corbul socoti să facă și Vidrii femcie să o dea aleasă. Așe dară, Corbul, știind că trăind Monocheroleopardalis, precum despre munți, așe despre câmpi, toate străjuite și păzite era, iară acmu el lipsit, precum să dzice cuvântul (că pre leul mort și șoaricii să cațără), îndată tuturor dulăilor de casă știre dede pentru ca cum / mai curând și pre cât 369 mai tare vor putea, cu lătrături și cu brehăituri prin toate locurile spaimă și groază să dea (căci dulăii cu Corbul de pururea însoțire avea). Dulăii îndată toți munții cu dealurile și toate văile cu pădurile de cehnituri și de schilălăituri implură, de a căroră rău, menitoriu, spurcate și grețoase glasuri, toate dobitoacele să înspăimântară, și unele într-o parte, altele într-altă parte capetele să-și cruță o plecară (că când capul să ametește, picioarele dovedesc, și când mădularile buiguiesc, lipsa criirilor arată).

Așe dară totdeodată eale împrăștiindu-să și fietecarea unde și cum putea amistuindu-să și aciundu-să, atuncea Corbul vreme află ca toate după reaoa sa voie să facă și pre Vidră din baltă în curte și din tină în scaun să o urce. Ca jigăniia în niam cu prepus tuturor dobitoacelor împărat și stăpânitoriu să fie (o, ceriu și păminte, au din nuări piatră și din cremene picături de apă vii să scoți? Că rămân firile precum au început, precum toate să cunosc la sfârșitul spre carile năzuiesc).

A Vidrii dară schimositură de stăpânire ca aceasta făcându-să, dobitoa/cele toate în toate părțile prin cărăva vreme 370 pribege și de la locurile și sălașele lor streine petrecând, cele mai multe dintr-însele, acmu vivorul înstreinării și holbura rătăcirii nemaiputând sufferi, caperele plecându-și, cerbicea supt greu și aspru giugul tirănniiei Vidrii își plecară și cineși pre la lăcașurile lor să înturnara (că coliba în țarina sa și bordeiul în pământul său, decât palaturile în streinătate mai desfătate și mai frumoase a fi socotiră), fără numai Lupul și Pardosul (carii pre aceia vreme Monocheroleopardului foarte credincioși și de

aproape priiatini era), din socoteala lor neîntorși, departe, în Țara câmpilor, prin multă vreme rămasără, adecă pană la vreme stăpânirii Filului. De care lucru, toată pășirea de singe vârsătoare pre acești doi mare pizmă și mânie aVea. Inorogul, încă și de ai săi părăsit și tirăniia Vidrii întărită și în toate părțile întinsă și lățită vădzind, să sculă și în munții înalți, carii la Grumadzii Boului să află, unde și Filiil să afla, să dusă. Ce dintâi pre la cetatea Deltii câtăva vreme locurile cercetând, în prundișul acesta să aședzară.

371 Vidra știind că stă/panire în silă au apucat și cu tirănnie iaste să o ție, așijderea, pre dreptii moștenitori între vii știind, la viață cu ticnială să ducă nu va putea, cu fel de fel de amestecături cătră monarhiia Vulturului și cătră Corb îi pârăia, însă toată pâra într-aceasta să închidea, dzicând: «Filul și Inorogul vii rămâind, și voi, și noi viață cu linește și stăpânire cu slobodzenie să petrecem și să facem nu vom putea, căci nu numai a mea, ce încă și a voastră nebiruită monarhie a tulbura și a o răzși vor sili și răutățile lor una după alta, ca valurile, vor să urmedze (că marea, nu de altă, ce de vânt fața își schimbă, vântul vivor, vivorul holbură, horbura furtună, furtuna valuri, valurile primejdie vaselor și peirea celor din vase aduce)».

Corbul, măcar că în curândă vreme de spurcat lucrul ce făcuse într-ascunsul inimii sale rău să caise, căci Vidra nu multă vreme la cuvântul dat ș-au stătut, nici căsătoriia cu fata lui, Mriana, și rudenia ce făcusă din firea ei au mutat-o, ce, după cea hirișă și veche fire, mai mult pre ascuns decât la ivală îmbla și mai cu drag prin fundul apelor decât la uscat să primbla și

372 gânduri împotrivnice împotriva / Corbului fierbea. De unele ca acestea Corbul înțelegând, de mare căință și de grea dosadă tare să năcăjia, însă de a lumii rușine, pentru lucrul ce lucruse, aiavea a să căi, și de împietrirea inimii ce avea pentru greșala ce greșisă, de tot a să pocăi nu putea (că inima în răutăți îngrășată de gândul căielii să vitionește, iară cu pocăința să

omoară). Ce cele ce Vidra împotrivă-i făcea, ca cum nu li-ar pricepe, cu ochiul cunoștinței le trecea (însă din inima pizmătare răbdarea când izbucnește, atunci răbdarea, nu vrednicie, ce răutate la vreme sa naște, că tot pizmătariul din neputință, iară nu din bună voie răbdă). Cu o pricină ca aceasta și a Corbului răbdare și așe adâncă tăcere să spândzura, de vreme ce pre Vidră organul răutății având, supt numele ei pre cei ce i să părea împotrivnici în toate părțile-i goniia și în tot chipul, fără nici o cale, îi dosediia și-i păgubiia. In scurt, Corbul cu mâna altuia șerpele din bortă a scoate siliia, dară în zădar, că Inorogul, precum mai sus s-au pomenit, în munți ducându-să, acolea pre Fii află, cu carile sfatul obștindu-și, lucrul pre o cale își pusără și, nu după multă vreme, din dobitoacele și jiganiile împrăștiate, pre / cât mai curând putură, ~ la un loc le adunară. De cîia la vrăjitorii vremii aceiia mărăgând, lirismul Pleonexiii de la capiște Epithimiii învățat foarte pre mulcomiș le cântară:

In cindzăci de singeroase
Vom pre cele lăcrămoase,
Ochii umedzi să le ștergem,
La moșie să ne mergem

Vidra pește, Corbul stărvuri
Cerce-n vârtopi, nu prin vârvuri
Să să urce fără cale,
Și să-și cate ale sale!"

Vrăjitorii Epithimiii stihurile acestea citind și de câteva ori procitîndu-le, tâlcul acesta să fie înțâliasără: adecă cincidzăci de căpuși (carile sint pungI.de piiale cu singe împlute), pline de supt singele strein jirtfă Pleonexiii vor să aducă, pentru ca de supt tirăniia Vidrii și vrăjmășiia Corbului mântuindu-i

boadza, la moșie-și să-i ducă și din nevoia robii scoțindu-i, voia cea rea și lacrămile în veselie și bucurie să le întoarcă. Deci vrăjitorii, jirtfa prii mi nd, descântecul buiguirii le citiră, cu canile întâi pre Corb în somnul nesimțirii băgând, pe Vidră din scaun pohârniră; carea în legătura vrăjii stăpânit cunoscându-să, într-acelea părți mai multă zăbavă a face nu putu, ce îndată, 4 cu Mreana, fiica Corbului, și cu alalți ai ei / rude, lindini, păduchi, lipitori și cărci sculându-să, la gârlele Grumadzii Boului să dusă. Iară Inorogul, din bună voie pentru strajea în munți rămâind, pre Fii la moștenirea părințască trimasă.

Corbul, de aceasta în știre luând, de mare mânie cu urgie încins, cu bogăția simăț, de minte răzleț, cuvinte lăudăroase și duhuri ca focul de mânioase a slobodzi începu și ca acestea, ni în față, ni în dos, cu mari îngrozituri dzicea: «Pentru ce Inorogul au scos cuiul pre carile eu l-am bătut? Pentru ce Filul al său ș-au luat și asupra gândului meu gând au rădicat? Așe? Lasă, că le voiu arăta, și a cunoaște îi voi face eu, că a pășirilor monarhie iaste mai tare și vor pricepe că Vulturul zboară mai pre sus decât toate trupurile, și precum Corbul cu glasul său tot răul menește și isprăvește, vor înțelege. Si ce mai mult, iubite priiatine, voroavă să lungesc; Corbul, măcar că în capul Vidrăi tot focul iadului a să grămădi bucuros era, însă răul cuiua, carile cu mâna lui nu să isprăviia, precum răzșipă în toată lumea să face i să părea, mai vârtos că în scăderea Vidrei adaogerea altora socotia; de care lucru, vrăjmășia carea asupra Vidrii cocea, asupra Inorogului și a Filului o borî.

Și măcar / că la mijloc patru mii și șapte sute de ani cu luptele din toate dzile au trecut și nu puțin singeroase jirtfe pre la capiștele bodzilor și multe pre la nesățioase lăcomia vrăjitorilor s-au vărsat și s-au împrăștiat, însă Corbul de ce s-au apucat tot răul a plini, nicum rămășiță n-au lăsat, că într-adevăr, precum rău din gură să lăudase, mai rău cu lucrul au săvârșit, de vreme ce iarăși cu Vidra mâna au dat (că făcătorii

de rău spre răul a multor buni, cu binele a unui rău a să sluji obiciuți sint); iarăși dulăii ș-au întărtat, iarăși ogarâi ș-au sumuțat, iarăși coteii în munți și în păduri ș-au băgat; iarăși în câmpi măiestriile, în dumbrăvi silțele și în rediuri mreșile ș-au vărsat; iarăși tot dobitocul au spăriiat și în toate părțile l-au împrăștiat. Și așe, sfârșitul tuturor tiraniilor și începutul tuturor vrăjmășiilor, iarăși pre Vidră, cu tiranie mai cumplită decât toată tirania, ca locul altuia să tirăniască și lăcașul dreptului fără milă să răzșipască, au trimis-o.

Filul, de acestea înțelegând, întâi Lupului și Pardosului știre dede (căci acestea pre aceia vreme dreptatea ferii), carii nu cu mică a vieții primejdie, din întinse mreșile tiranului scăpând, iarăși la Țara câmpilor pribegiră. Inorogul, / în munți precum 376 și mai sus s-au pomenit, aflându-să în locuri tari și ascunse, în câtăva vreme aciuat s-au potolit. Așijderea Filul, la Grumadzii Boului viind s-au aședzat, însă nu puține asuprele despre vrăjitorii vremii trasă, de vreme ce Corbul cu toată nevoița sta, ca nu numai de hrană, ce așe și de viață să-l lipsască; ce vrăjitorii, întâi de jirtfele vechi, apoi și de cele noă voia boadzii Pleonexiii plecând, la ale sale să margă voie îi dederă (că mila Pleonexiii atunca numai să clătește, când cele din față mistuiaște, iată de cele din dos, în scurtă vreme, cu mai multul nedejduiaște).

Așe, și într-acesta chip, iubite priiatine, Vidra tirania în mâna vrăjmășiii și vrăjmășia în dreapta tirăniiei luând, de ciia Corbul aiavea vrajba, la arătare neprietăniia și tot răul asupra Inorogului și a Filului a plini, cătu-i negrul bobului a lipsi n-au lăsat; ce dintăiași dată, toate după voie a isprăvi neputând, vremea păștea, ca când va putea, atunca să isprăvască. Așe, Vidra cu răutatea Corbului agiutorită și la epitropia jigăniilor aședzată fiind, pe Bâtlan la gârle pentru paza pe aceia vreme lăsase; carile nu după multă vreme pre Vidră de vicleană cătră Corb o vădi, adecă precum cu me/șterșuguri viclene și cu mari și multe 377

giuruințe de jirtfe minciunoase, pre la ușile vrijiitorilor **îmbla**, ca epitropiia pășirilor să tulbure și monarhiia să le răzspască.

Asupra parai aceștiia și câteva jigăni de singe mâncătoare sosiră, între carile mai de frunte Lupul, Ursul, Vulpea, Ciacalul și Strutocamilă era; acestea, încâși tiraniia-i a mai sufferi neputând, în Țara pășirilor, la epitropiia Corbului fugiră, cătră carile mare și lăcrămoasă jalobă făcând, într-acesta chip dzicea: «Mare strâmbătate și greu păcat cu noi ai lucrat, o, în lumină ponegriț, Coarbe! De vreme ce iarăși în scaunul tirăniii asupra noastră vrăjmășiia Vidrii ai rădicat, jiganie carea nici în fire niam, nici în minte socotială, nici în lucru vreun aședzimânt stătătorii! a avea poate (că ce-i mai poftit? Stăpânirea. Și ce-i mai cu greu? Stăpânirea), și cela carile pre sine neaședzat știe, stăpânire cu aședzimânt să facă cum va putea? Aceasta dară, cu tirăniia ce face și cu lăcomiia ce lucrează, nu numai oile în munți și în păduri au împrăștiat, nu numai caprile prin văi și prin vârtopi au izgonit, nu numai boii, vacile și hergheliile cu foc și cu fier au ars, nu numai 378 găinele de pene și puii de tuleie au zmult / și li-au dzăciuit, ce acmu și soldzii peștelui să radză și să-1 vânedze pe supt ghiață va, dzicând că firea ei de pește, decât de carne, mai priimitoare iaste; lucru carile de firea și de deprinderea noastră prea departe stă. Deci acmu și noi ale noastre pustii părăsind, de mare nevoie la menitoriu glasul tău am năzuit, ca iarăși cu sfatul și cu voia ta, pre tiranul acesta deasupra-ne să-1 rădicăm și iarăși pre stăpânitorii moșneni la locu-și să chemăm, căci numai într-acesta chip socotim că tulburările și răscoalele acestea la aședzimânt și la linește a să aduce vor putea (că oala fierbând și de mare fierbințeală peste margini dând, cu lingura apa vânturând, deodată cevași a să **stampară** să vede; iară stând focul neclătit, vărsarea de tot a să potoli preste puțință iaste; deci la înfocări la carile vânturarea lingurii nu sporește, potolirea și stângerea focului trebuiaște)». Corbul, și mai denainte cu pâra

Bâtlanului asupra Vidrii ațit și acmu cu jaloba acestora încă mai întărâtat fiind, cuvânt le dede că, pre cât va putea va sili, și din tirăniia Vidrii îi va mântui. Care pizmă Corbul la adunarea dintâi la cetatea Deltii ș-au izbândit, unde pre Vidră dintr-îmbe monarhiile au izgonit-o (precum / la locul său 379 istoriia s-au pomenit).

Corbul dară atâtea și atâtea răutăți și îndrăpniciuni precum să fie făcut și precum a multora răzspă pricină să fie fost bine cunoscând, însă nici așe de păcat s-au pocăit, ce cu aceasta pricină mai mari și mai grele unul peste altul să grămădiască au gândit, de vreme ce pătimașilor alt cuvânt le da, iară în reaoa inimă spurcat gând purta (că răutatea inimii din fire rele, din răutate, răutate învață și din cercetare pizmă și izbândă gătește), adecă de pizma veche binele Inorogului și , a Filului nicipum nu-1 poftiia. Iară din pizma noaă pre Vidră dintr-îmbe monarhiile să izgoniască (precum au și făcut) și al triilea chip să aliagă (precum la alegerea Strutocamilei s-au vădit) au socotit. La carea cu ce meșterșuguri spurcate și cu ce vicleșuguri fără de lege s-au slujit, pre larg la locul său s-au pomenit. Iară cele mai pre ascuns ce să lucrasă, pre scurt acmu să ți le arăt.

Vii ști dară, iubite priiatine, că vădzind Corbul greșala ce cu Vidra făcusă, apoi inimile jigăniilor cunoscând, că asupra Inorogului și a Filului stăruiesc, împotriva aiavea să li să puie socotiia, că multe nevoi și grele gâl/ceve să vor rădica (că 380 cuvântul împotriva sabiia ascute, iară răspunderea lină frânge mâniia)²². Și așe, pre Lup în taină chemând, dzisă: «Bine cunosc, o, priiatine, că multe nevoi și asuprele despre spurcata Vidră ați tras și încă multe asupra a vă aduce, de va putea, să gătește; însă noi, pentru ca greșala să ne îndreptăm și păcatul să ne răscumpărăm, împotriva și spre pohârnierea ei, pre cât în

²² C.p. *Pildele lui Solomon* 15, 1.

mână ne va vini, cu tot sufletul ne vom nevoi. Pentru care lucru, o poftă am și eu de la voi, ca mijlocitori fiind între noi și între Fii și Inorog, pace să alcătuim,, și aceasta întru tot adevărul și curata inimă să fie (că decât pacea zugrăvită, războiul crunt mai curat și mai fericit iaste)». Acestea Lupul de la Corb audzind și precum din toată inima să fie încredințându-să, să bucură foarte și: «acesta lucru foarte pre lesne să va face, răspunsă, de vreme ce eu adevărit sint că Filul și Inorogul dreptății și păcii plecați sint și, îndată ce cuvântul păcii din gură vor da, în inimă pecetluit și tipărit le va rămânea (că curat ascunsul inimii singur șie și icoană și oglindă-și iaste, în carea, ce și cum iaste, de pururea să vede). Și de vreme ce și a ta poftă spre a dreptății chip s-au plecat și pacea îmbrățășa/dză, pentru acesta lucru știre să le facem și vii cunoaște că cele de mine grăite nu numai din dragostea carea cătră dâșșii am, ce mai vârtos după voia adevărului s-au grăit. Inșă pacea aceasta într-aceasta a stării trebuiaște, ca de acmu înainte Vidrii împotriva și lor într-agiutoriu să fiu».

În puține cuvinte toată istoria să cuprindzi, o, priiatine, pentru pofta, legătura și isprăvirea păcii sau grăit, s-au răspuns, s-au trimăs, s-au întors și toate cele trebuitoare la mijloc puindu-să, prin chipuri de credință s-au isprăvit și cu mari giurământuri și blăstămuri dintr-îmbe părțile tare s-au legat (ce la viclian parola dumnădzăiasca și basna poeticiască tot o cinstea), în care chip și Corbul în vreme ce giurământurile cele strașnice să făcea, atuncea toate măiestriile viclesugului prin toate locurile își întindea și cu mari giuruințe de multe jirtfe pre la bodzi și pre la vrăjitori ispitia, ca pre o pasire, a căriia și numele, și traiul, și lăcașul împuțit și scârnăv îi iaste, epitrop monarhii dobitoacelor să facă siliia. Poți și tu și numele paširii, o, priiatine, că Pupădza era, din Țara gemănării născută și în satul Furcăi eres/cută, și acmu, mai-mai în curțile funelor bătrânețele ș-ar fi închis de nu ș-ar fi fost așe de timpuriu

puturos duhul slobodzit. Ce de aceasta agiunge și la cuvântul nostru să ne întoarcem.

Corbului nici jirtfele i s-au priimit, nici vrăjitorii după plăcere i-au vrăjit. De care lucru, socoteala într-alt chip de răutate a-și muta i-au căutat; adecă, pre proastă jiganiia Strutocamilă în taină luând, cu multe măgulituri și învăluituri o ispiti. Chipul, statul, faptul, imbiatul și căutatul în multe ritoricești tropuri lăudându-i, și precum firea spre vâlfa stăpânirii să o fie făcut, dzicându-i, s-au înșelat, au credzut și așe și ea s-au cunoscut, săraca, precum la întrebarea ei frumos s-au pomenit, unde Corbul cu siloghismul de vrednică adevărind-o, coarele boului, coada păunului și cu penele lui îndatorind-o, epitrop Leului și stăpânitoriu dobitoacelor au pus-o. Unde și **pană** astădz, cu minunea a toată lumea, stăpânește (că de multe ori cel greșit nemerit, și cel nemerit greșit iaste).

Așe dară, Corbul, o priiatine, organul răutății, iară nu răutatea, nici pizma ș-au schimbat, chipul neprietinii, iară nu vrajba spre pace ș-au mutat; de vreme ce la acea / adunare, carea întâi la cetatea Deltii s-au făcut, nu după cum cuvânt cu giurământ avea dat, nici dreptilor moșneni agiutoriu au fost (căci, precum știut îți iaste, Filul încă acolo agiunsesse și cu tine împreunare avusesse, cătră carile singur tu mare priința - Corbului arătaseși, carea mai pre urmă căpușită au ieșit), ce cu tot mijlocul inimile ale altor jigăni, după pofta sa să le întoarcă, cu feliu de fel de meșterșuguri au silit, pre unele cu înfricoșeri, pre altele cu spărieri, pre unele cu îngroziri și spăimântări, pre altele cu giuruințe și cu dări, siloghismul ce pentru Strutocamilă la mijloc să puie vrea, a priimi, vrând-nevrând, li-au silit și a învoi li-au făcut. Care lucru, după cum știi, isprăvindu-1, încă mai cumplită și mai vrăjmașă goană asupra dreptății au scornit, carea și pană astădzi, precum vedzi, să trăgăniadză (iară a tot lucrul sfârșitul la ce iaste, vremea arată și norocul învață).

Acestea dară, o, priiatine, au fost pricinele și începăturile și acesta au fost pricinitorul și începătorul vrăjbilor, răscoalilor, goanelor și războaielor, carile între monarhiia dobitoa-
 384 celor și **pană** în dzua de/ astăzi să lucrează. Ce acmu, sfârșit voroavii puind, poftim, ca nu alta a giurui și alta a dărui să ne fii cunoscut, de vreme [cel hi proimiul voroavii scurtimea cuvântului făgăduiam, iară acmu oarecum toată lungimea istorii prin câteva ciasuri am trăganat; însă iertăciunea aceștii asuprele a dobândi pre lesne vom nedejdui, de vreme ce (a lucrurilor știință nu din părere, ce din chiara arătare să naște, carea, după materiia ce are, potrivirea fo-rmii înțelegirii ciarcă) (că voroava laconească la meșterșug iaste lăudată, iară materiia adevărul cu îndelungată și chiară voroava a să tâlcui, a celor neminciunoși și la voroava izvoratori lucru iaste)".

Șoimul de acestea pre amănuntul bine înțelegând, precum de dulce voroava Inorogului, așe de înștiințarea adevărului, mult să minună și într-acesta chip cătră Inorog dzisă: „Vechiu și adevărat cuvânt între toți să grăiaște (că dreptatea toate biruiaște și adevărul decât toate mai tare iaste). Așijderea (strâmbătatea și lucrătorii ei pururea viptul căii sale mănâncă și băutura toapsăcului său bea). Ce dară între strâmb și între drept, între adevăr și între minciună ar fi, de nu pemintenii,
 385 cereștii vor giudeca și vor alege;/ ce acmu lucrul rămâne ca dintr-această a noastră dorită și nesățioasă împreunare, vechile începături a răutății să să surpe și noaă temeliile bunătății să să arunce (că mutarea minții, schimbarea socotelii și nestarea cuvântului numai atunci sint lăudate, cât din rău spre bine și din vrajbă spre dragoste să întorc)".

Inorogul dzisă: („începuturile bune, o, priiatine, din inima bună și neprepusă izvorăsc, iară amintrilea, îndoința inimii stând, îndoite, întreite și în multe noduri împleticite și căptușite din rost cuvintele ies). De care lucru, a mă înștiința ași pofti. Aceste începături bune, carile dzici la mijloc să punem,

singur din tine vii să le pui, au a le apune ☹ de la alții poruncă și pozvolenie ai"

Șoimul răspunsă: „într-adevăr iaste că eu poruncă ca aceasta și aiavea pozvolenie de la mai marii miei nu am, însă inima a toatei noastre monarhii spre ce stăruiaște foarte bine cunosc, adecă, ca cu orice mijloc s-ar putea, lucrurile spre o aședzare și linește să să aducă poftesc. Și de vreme ce adevărul de grăit iaste, că de nu de tot cu toții a goni s-au obosit, însă nici unul între noi odihnit n-au rămas, și mai mult grijea din toate dzilele, decât goana din toate locurile, sudori / de singe ne
 386 picuriadză (că osteniința clătirii, sudori pe trup umedzește, iară grijea neîncetată vlaga inimii topește). În că cătră acestea iaste și altă pricină, carea spre ispita lucrului acestuia mă îndiam nă, adecă credința carea Corbul în mine și în cuvintele mele are; cătră carile cu tot adevărul lucrului precum iaste arătând, fără nici un prepus, din gândul carile pană acmu asupra ta are, părăsindu-să, răutatea spre bunătate își va pleca".

Inorogul dzisă: „Lucrul acesta, o, priiatine, oarecum necredzut și peste puțință mi să pare, că precum din bătrâni știm (corbul puii albi își scoate, iară firea în negrimea lor îi întoarce). Deci și Corbul bătrân, în alb de s-ar vâpsi cu o ploaie, sau și cu o roaă să să spele poate și ce supt albiciune din fire imăciune au avut în curândă vreme își va arăta (că rămân ființele precum au început, de s-ar și tâmplările în toate ciasurile schimba). Așijderea de am dzice că Corbul la pene pre dinafară a să albi poate, însă inima pre dinluntru fără prepus tot niagră îi va rămânea. Ce pentru ca să nu să dzică că inima mea de cuvântul bun s-au împietroșet, sau de numele păcii s-au îngreșoșet, iată în tot adevărul și în curată inimă dzic, că / precum hotarale
 387 neprieteșugului, așe a prieteșugului a le păzi gata sint și pre acestea pre amândoaă aiavea și nezugrăvite a le purta știu (că precum chipul frumos și icoana ghizdavă ochiul veselește, pre atâta vicleșugul ascuns și dragostea schizmută sufletul

întristeadză). Așijderea (precum boala ascunsă pre doftori și pre doftorii batgiocurește și pre cel ce dzace pană la moarte măgulește, așe vicleşugul și pre cel ce viclenește și pre cel ce să viclenește la scădere aduce și, încă mai vârtos, pre viclenitoriu decât pre viclenit spre groznică răzsipă pohârnește, precum și răul tănuuit pre doftori măgulește numai, iară pre cel ei suppus întâi din sănătate, apoi și din viață îl izgonește)".

Șoimul răspunsă: „Adevărat, acestea precum le dzici, așe sint, însă (de multe ori boala nenedejduită pre liac ș-au dat) și precum un cuvânt să dzice (morții numai liac între muritori nu s-au aflat; iară amintrilea viața stând și buna socoteală slujind, tuturor tămăduire și vindicare să nedejduiaște). In care chip și eu acmu dzic: într-această dată și cu mine lucrul ispitește și vii cunoaște că măcar că la pene iușor, însă la cuvânt greu și stătătoriu sint și / precum în aer a zbură, așe pre copaci a sta și pre stâncă nemutat a mă aședza pociu".

Inorogul dzisă: „Cu bună samă cuvintele acestea pofitoriu binelui să fii te arată și dreptății iubitoriu, și de cuvinte adevărate grăitoriu să fii te sfitesc; însă giuruitele acestea la faptă a aduce, precum socotesc, un lucru a te opri poate, adecă căci supt poruncă și supt ascultare suppus ești. Pravila dară stăpânilor asupra suppușilor cea mai de temeiu iaste: AȘE VOIU, AȘE PORUNCESC, AȘE SĂ SĂ FACĂ. Deci oriunde sentenția aceasta putere desăvârșită are, acolo cuvântul adevărat și sfatul cu cale loc nu are. Ce precum vor unii să dzică (ispita pană în de trii ori iaste a înțelepților, iară aceiași nepărăsīt a ispiti, a nebunilor). De care lucru, o dată, de da-ori sau și de trii ori și tu ispitește și vedzi de vor ieși poftele strămbe după dzisele drepte și de iaste ureche destupată spre ascultarea cuvântului drept, cunoaște (că urechea astupată, liacu îi iaste ca cu ce ar fi astupată să să scoată, iară căriia organul audzirii iaste betejit și de tot surdă, nici liacul pre lesne, nici trăsnetul tunului, nici buhnetul dobelor spre simțire a o aduce pot).

După aceasta a ști și să / cade, o, priatine, că ispita 389 înțelepțască iaste și să face când oarecare nedejde înainte mărgătoare și une semne de ieșirea *ispitii* arătătoare să află. Iară amintrilea, când cineva ispita peste toată nedejdea începe, ispita să dzice, însă nu înțelepțască, ce nebunească. Că cu ce socoteală cineva cele peste ceriu sau cele în chentrul pământului lăcuitoare a cunoaște ar ispiti și ce nedejde, precum va putea cunoaște i s-ar da, unde simțirea a agiunge și socoteala a încăpea nu poate; că precum axioma filosofască știută îți iaste: toată cunoștința și toată știința din înainte mărgătoare simțire purcede. Deci de ai povață ca aceasta, bărbătește pasă, iară de nu (fără povață la ostroavele fericitorilor a merge părăsește-te)".

Șoimul dzisă: „Foarte adevărat să fii, că inima bună nedejde în arată și încă de demult adevărate semne spre această călătorie am cunoscut. Ce numai acmu atâta poflesc, ce ț-ar fi poftele să știu și cu ce chip pătimirile cașile peste toată dreptatea ai tras, a le uita ai putea, să cunosc; și cătră aceasta puțină vreme de îngăduință având, pentru ca de cele trebuitoare știre a da și răspuns a lua să pociu". /

Inorogul dzisă: „Poftele mele și puține și, precum mi să 390 pare, drepte sint; puține dzic, căci numai doaă; drepte dzic, căci ale noastre, iară nu streine poflim. Întăi dară iaste: Filului driaptă și părințasca moștenire să nu-i i să opriască; sau Corbul de la Strutocamilă aripile luându-și, noi pentru a noastră dreptate orice a face vom putea, de nu agiutoriu, încai împotrivic să nu ne fie. A doa iaste: traiul și lăcașul meu, veri în vârvul munților, veri în fundul văilor, veri în câmp, veri în pădure, sau oriunde aiurea pofta inimii mele ar fi, din toată grijea vicleşugului neprietinesc afară să fii. Aceste doaă făcându-să, poate fi începăturile prieteșugului să să puie și mai cu vreme dragostea adevărată să să întemeiadze. Cu vreme dzic, căci cu vreme și neprieteșugul în multe au crescut (că cele dinpotrivă tot o măsură și tot un număr au). Iară amintrilea

cine ar dzice că cu toată inima din urâciune îndată spre cea desăvârșită dragoste a să întoarce poate, aceia inimă vicleană și minciunoasă iaste. Că precum intrarea, așa ieșirea patimilor să socotește și mai vârtos obiceiul învechit iaste deprindere cu nevoie a să uita, pre carile precum meșterșuguî, așa firea
 391 pre / lesne a-1 lipsi sau a-1 tăgădui nu poate; iară deși s-ar afla nas de ciară și inimă de argint viu ca aceia, mă crede că acel feliu de prieteșug pururea îndoit și cu prepus ar fi (că sufletul carile pre lesne din ură în dragoste a să muta știe, acela urmadză ca, încă mai pre lesne și din foarte mică pricină, din dragoste în ură a să schimba să poată). De care lucru (pierderea vremii cinstită iaste când întru alegerea priiatinilor și pentru nepierderea priiatinilor să cheltuiaste).

Iară pentru vremea dării și luării răspunsului, după a locului depărtare, socotesc că 1 500 de minute nu numai de ajuns, ce încă și de prisosit sint; deci orice știi și poți, fără zăbavă fă, ca nice prieteșugul, nici neprieteșugul prin multă vreme în prepus să rămâie". /

PARTEA A ȘEPTEA

Acestea într-acesta chip prin câteva a nopții ciasuri Inorogul cu Șoimul voroavă făcând, Hameleon, precum mai sus s-au pomenit, la lăcașul său ducându-să, în vasul uluirii vetrilele gândurilor deschidea, prin marea relelor socotele înotând, spre toate vânturile, horburilor funele chitelelor întindea. Așe el în valurile vicleșugurilor tăvălindu-să / (poate 393 fi răutatea îndoit și întriiit să lucredze fortuna slobodzind), somn fără somn și odihnă fără odihnă îl chinuia, atâta cât cu ochii deschiși sorana și cu toată fantazia deșteptată visa; în care vis părerea chipuri ca acestea închipuindu-i îi zugrăviia: Hameleonului cu aer a să paște și cu vânt a să hrăni firea fiindu-i, precum pre marginea unii ape **îmbla** i să părea; unde niște hingiuri dese și înghimpoase și niște copaci frundzoși și umbroși era, atâta cât de desimea și grosimea umbrelor ce avea, precum de tot soarele le lipsește și preste tot întunerecul îi căptușește i să părea. Așe dară, el îmblând și prin întunecoasă ciața aceia orbăcăind, departe înainte precum o zare de foc vede i să păru, spre carea cu toată nevoința năzuind și la dâna apropiindu-să, vădzu că atâta de mare era focul, carile cu mare văpaie ardea, cât cu vârful parai miorii ceriului pătrundea, unde stihia focului cu apa nuărului mari și groznice trăsnete și plesnete făcea (precum aceste doaa trupuri de stihii goale unul

pre altul a nu priimi și vrăjmășește una pre alta a strica și a împrăștiia ob ici ui te sint). Iară în mijlocul focului o jiganie 394 groznică vădzu, / carea la chip ca șopârla, însă cu multul mai mare și mai groasă a fi i să părea. Aceasta în toate părțile prin pară prinblându-să, fără sațiu jăratecul păștea și de mare lăcomie și spudza înghiția, nemică cevași de atâta înfocată văpaie betejindu-să. Hameleonul așe de cu dulce mâncarea sulimendriții vădzind (căci așe să numiiâ jiganiia accia), lucru carile nici odănaoară stomahul ei îl simțisă, foamea în mață i să scorni (că din multe pofta sufletului neclătită ar fi, de n-ar fi simțirile pre dinafară iscoditoare și apoi îndemnătoare). Foamea dară începând, mănuntăile i să întorcea și stomahul tare îl chinuia; carile de toată știința a simțire ca accia gol, cu de moarte țipete: „vai, mațele! vai, mănuntăile! vai, pântecel! vai, vintrile mele!” a să văieta și a să văiera începu. Și liacul accii necunoscute boale, ce ar fi și unde s-ar afla, nu știia.

Așe el într-acel chip mișelos chinuindu-să, salamandra din mijlocului focului: „O, sărace, strigând, dzisă, ce poate fi acest chin, carile așe de fără milă ti-au apucat și ce această lacomă căutare și nesățioasă mâncare spre bucatele mele?” Hameleonul fără „vai și vai”, altă nu dzicea, și fără „moriu și moriu”, altă nu răspundea. Ce mai pre urmă cu lânged glas dzisă: „Simțire 395 nesim/țită simt și pătimire nepătimită pat, o, domnul meu și împăratul focului (că Hameleonului precum salamandra bodzul focului să fie i să păru)”. Hameleonul la toate amăgitorii!, iară la aceasta să amăgi, căci în hrană și în mâncare deosăbire a face neștiind, i să păru că jăratecul fără primejdie și focul fără nevoie a înghiți și a mistui va putea. Ce răul rău pate, că în locul foamei, sațiu cu arsură și nesufferite durerile i să înmulțiră. Salamandra dzisă: „O, ticăloase! Au nu știu că foametei hrana și setei băutura îi iaste liacul? Inșă nu tot stomahul toată bucata mistuiaște, nici tot gătjeul toată băutura priimește, nici altă jiganie, fără de mine, foc a paște

poate (ca cine pentru desfrânata poftă orânduiala firiască covârșește, acela în focul lăcomiilor sale, ca tine acmu, să pedepsește, a căruia stingere și potolire foarte cu greu și mai nici cu greu să găsește). Ce tu acmu, mai multă zăbavă nefăcând, cum mai curând aliargă, ciarcă și unde oaăle șerpelui vii afla, nezățicnit le bea, căci după mâncare ca aceasta, băutura ca accia trebuie; că numai acelea doară văpaia carea în droburile tale s-au ațigat a stânge vor putea”. Hame/leonul, de Hac ca acesta 396 de la sulimendriță înțelegând, măcar că nu fără mari slăbiciuni și leșinături, însă îndată prin toate malurile a cerca, toți câmpii și dialurile a cutreiera și toate bortele copacilor, găurile țărurilor și crăpăturile pământului a scociori începu (că la cel bolnav sănătatea de mare preț iaste, pentru carea toate în cumpănă puind, mai iușoare a fi le socotește). Deci după multă și cu multe dureri trudă și ostenință, oaăle șerpelui, carile ohendra să chiamă, într-un loc a afla i să tâmplă, pre carile, de mare arsura mațelor, îndată și fără de nici o îngăimală le sorbi. Așe dară, de cu grabă dacă oaăle bău, precum arsura mațelor ce avea i s-au potolit i să păru; însă după fire doftorul, după doftor liacul și după Hac ca acela tămăduirea carea i să cu vini ia îi vini, de vreme ce nu chipul boalei în chipul sănătății, ce forma răului într-altă formă mai rea și mai cumplită s-au mutat. Căci oaăle ohendrii în călduros pântecel Hameleonului coborându-să, nu spre mistuire, ce spre zămislire clătire a face începură și acmu embrionați puii ohendrei, după a lor fire, pântecel îi fărâma și, pentru ca în lumină să iasă, vintrele îi spinteca (că cine cu lăcomie / acul cosătoriului înghite, acela cu mare mișalie fierul 397 arătoriului borește); și așe, săracul Hameleonul, iarăși spre moarte să bătea, iarăși munci și dureri de naștere îl cuprindea, în locul Hacului otrava și în locul sănătății moartea cunoștea, dară ce să facă și de ce să să apuce, nici știia nici să pricepa. Puii ohendrii din pântece-i ieșind, peste trup i să împletecia, de grumadzi i să colăcia, îl pișcă, îl mușca, și nu laptele, carile

nu avea, ce singele, carile de prin toate vinele i să scurea, îi sugea. Într-acesta chip puii ohendrii și născuții lui, și atâta de cumplit din toate părțile de viață deșertându-1 și cu toapsăc și venin împlându-1, în dureri așe mari și chinuri așe nesufferite, îndată oteșirea în minte nu-i veniia. Ce mai târdziu, de mare și minunată puterea cornului Inorogului asupra a toată otrava aminte își adusă (căci și de altă dată de otrăvita a văzduhului putregiune mântuindu-1, cu sănătatea vieții îl dăruisă); și așe, din pădure la munte într-un suflet alergă, ca doară pre Inorog, de binele său făcătoriu, undeva a afla va putea. Pre carile într-un munte prea înalt și loc prea aspru și fără suiș aflându-1, i să părea că pre o stincă înaltă în simceaoa muntelui
 398 șede; / iară din toate părțile prăpăști, hârtoape și păhârnituri groznice era, atâta cât căutării amețală aducea. Iară din văzduh și peste vârful munților îi păru că o pasire niagră, cu mare vâjiituri viind, pre luminos și lunecos cornul Inorogului vrea să să puie. Inorogul cu capul clătind și cornul cutremurând, pășirea cu picioarele de neted și luciu cornul lui a să lipi nu putea. Câtăva vreme pășirea să să puie, Inorogul să o surpe și războiu ca acesta făcând, odată să tâmplă ca Inorogul în curmedziș cu cornul lovind, câteva pene din aripa cea dreaptă a pășirii să rumpă. De care lucru, pășirea, slăbindu-se și de multă luptă amețind și obosindu-să, în mieșălos chip, giuământate zburând, iară giuământate prăvălindu-să, în prăpăstia dedesupt să coborî (că înălțarea înfiaților cu mintea, ca penele în aripi, iară sfârșitul lor ca pășirea zmultă rămâne). Hamleonul, într-atâtea durori ce să afla, frumoasă privală acei monomanii durerile a-și uita îl făcusă (că când puterea sufletului chiară în privală înțelegerii să înfige, atuncea toate simțirile trupului dinafară amurțesc). Ce a luptii privală
 399 săvârșindu-să, boldurile și strămurările patimii / la simțirea durerilor îl întoarsără. Ce, precum s-au dzis, unde Inorogul ședea, nici loc, nici nedejde de suit Hamleonul având, de

departe, cu mare umilință, patima își povestii și: „Milostivește-te, milostivește-te asupra ticăloșii mele”, striga. Inorogul dzisă: „Ce fel de patimă iaste carea te chinuiaște?” Hamleonul răspunsă: „Întăi foamea langedzind, apoi focul m-au părjolit, iară mai pre urmă puii carii am născut m-au prăpădit; și iată că, de nu mai curând milostivirea ta asupra slăbiciune! mele va agiunge, perit și prăpădit sint, căci altă nedejde și năzuire vieții mele n-au rămăs”. Și iarăși din toată inima: „Agiutoriu, agiutoriu! striga, și cornul plecându-ți, din otrava ce mă putredește, mântuiaște-mă!” să ruga. Inorogul răspunsă: „Liacul și puterea Hacului cornului meu spre otrava carea dinafară vine slujește, iară nu spre veninul carile dinluntru să naște (că răutatea boalii doftorii o tământuiesc, iară boala sufletului hacurile apotecarilor nu știe). Ce pre cât a socoti pociu, receta Hacului tău aceasta iaste: cornul cămilii, coama șerpelui, ochiul guziului orb și unghile peștelui luând, în laptele aspidei le fierbe, / pană din dzece oacă, dzece dramuri vor rămânea, carile
 400 în chipul alefiului făcându-să, când soarele ca luna va scădea cu o parte pre la rane te unge, iară cu altă parte, la sfârșitul soarelui, apă din fărmușuri de marmure și din pilituri de aur storcând, o amestecă, și în chipul șerbetului facând-o, o bea, și așe liacul îți vii afla”. Hamleonul chipul leacurilor audzind și precum în batgiocura îi dzice socotind: „Vai de mine, vai de mine, dară unde și cine poate lucruri nevădzute, neaudzite ca acestea să afle?” Și cu strigarea de odată să deșteptă.

Din somn și din vis ca acesta Hamleonul trezindu-să, tot chipul videnii ca într-un punct a socotelii culegând, ni spre bine, ni spre rău îl lua, de carile totde odată ni să bucura, ni să întrista. Ce precum să dzice (tot ce cu mare poftă iubim, aceia cu mare lesnire credem). în care chip și Hamleonul toate cele dinpotrivă din gând izgonind, după plăcerea și pofta sa visul într-acesta chip tâlcuia: *Apa carea curea, pre a cama margine el să primbla*, nestătătoare vreme și amestecate dzilele ei sint;

pădurea deasă și ca întunericul umbrosă, prin carea cu mare
 401 *nevoie îmbla, mulțimea gloatelor / tulburate, iară negura carea*
lumina soarelui oprii, învăluirea lucrurilor a căroră sfârșit cu
ochiul înțelegerii a să videa și a să cunoaște nu să putea. întâi
de departe zărea focului vădută, mici începăturile poftei
fierbinți, iară, de aproape, pară înaltă, mărimea poftei și a
lucrului din nemică până într-atâta îngroșet și crescut, cât preste
toată lumea vestea i-au ieșit; sulimendrița carea în jeratecul
focului săpăștea, statul a toată adunarea carile cu nestinsă poftă
spre izbândirea inimilor să hrăniia și cu mare nevoieșă pentru
pofta sa, tot greul și nevoia a sufferi nu să tăgăduia. Așijderea,
salamandra de foc precum nebetejită, așe nesăturată, statul
lucrului început pentru săvârșire nepărăsit să silește, nici cineva
din cei împotrivnici în ceva a-1 beteji va putea, și pofta atâta
de folos îi va fi, cât de binele carile va urma neîndestulit va fi,
căci în mare mărime și lucrul și lauda lui va crește. Iară războiul
apui nuărilor cu vârvul parai focului și trăsnetele șiplesnetele carile
între dânsule să făcea, precum acestor doaa monarhiu minunate
fapte și vestea lucrului ce să va între dânsule isprăvi, peste nuări
 402 *va trece și prin / și preste toate țărâle și olaturile va merge;*
foamea carea din mâncarea salamandrei i s-au scornit, pofta cu
care a spre acela lucru (cu carile vreun amestec nu avea) a să
amesteca l-au îndemnat; în chipul ei jeratec a mânca, pentru
agonisirea laudii de la monarhiia pășirilor (căci para pășirilor
zburătoare, iară apa nuărilor, dobitoacelor la pământ trăgătoare
a fi tâlcuia), în pofta a tot statul lor au intrat. Arsura carea în
pântece i s-au scornit, greuimea și nevoia lucrului; liacul pre carile
salamindra l-au învățat adecă oaăle șerpelui să bea, mijloci le
carile din socotală și din înțelepciune să nasc (căci șerpele
înțelepciunea, iară oaăle aflările și mijlocele pre carile înțelep-
ciune le dă tâlcuia), arătându-i, li-au aflat, li-au băut și în
pântece puii șerpelui s-au zămislit, socoteala în gând și în inimă
au băgat, apoi, ca cum li-ar fi zămislit, la calea lor spre ducerea

săvârșitului li-au pus. Prin pântece cu mari dureri i-au născut,
 adecă preste nedejdea sa și de unde nici s-au gândit, fapta cu
 mare bucurie au săvârșit (căci durerile împotrivă tâlcuind,
 veselie și bucurie a fi socotia). Iară liaculca / rile împotriva durerii 403
 de la Inorog poftiia, prin buiguirea fantazii, visul aiavea și
 durerea adevărată socotind, stricarea aceii bucurii de la nebiruită
 puterea nepriiatinului, prin necunoștință, cerca. Ce Inorogul
 Hac carile în fire nu să dă, nici undeva să află, spuindu-i, precum
 lucrul început nicum a să strica nu va putea, nici asupra aceii
 bucurii, pre carea faptul înțeleptăsc au adus-o, vreo întristare
 împotrivnică va putea sta.

Acestea așe toate, după a sa voie Hamelonul tâlcuind, visul
 în nespusă bucurie și în lucrul aiavea întorcea. Ce un lucru
 această înfipă socoteală oarecum din temelie îi clătiia, căci după
 voie tâlcul a potrivi nu putea. Adecă: pre cornul Inorogului
 pășirea cea neagră a să pune neputând, cu penele aripilor frânt,
 de răpă ?nai mult prăvălită decât lăsată s-au dat. Așijderea, că
 el la locul unde Inorogul sta a să urca și loc a să sui n-au aflat.
 Ce până mai pre urmă, măcar că cu îndoit și prepus gând, însă
 iarăși pre cât mai aproape de pofta sa a-1 aduce au putut, și pre
 acesta într-acesta chip l-au tâlcuit. Adecă: pre nepriiatin
 moartea de nu-1 și va de tot stăpâni, ea într-o parte, spre răpă,
 adecă spre vremea necunoscută / lăsindu-să, viața strâmtă și 404
 nenorocită îi va lăsa, ca carea altul nici mai denainte, nici mai
 pre urmă de dânsul a viețui nu s-au vădzut, sau în loc strâmt
 și rău ca acela viața își va petrece, de unde nici el la altul, nici
 altul la dânsul să margă va putea.

Așe dară, Hamelonul, vesel după vis și voios după tâlcuirea
 lui, din locu-și sări și, cum de la Șoim pentru vinirea Inoro-
 gului cevași știre nu i s-au dat să mira (căci cu Șoimul cuvânt
 pusese ca când Inorogul ar vini, îndată știre să-i facă). Apoi
 iarăși singur mângâindu-să, în sine dzicea: „Vicleșugul, carile
 în inimă port, nici piălea de pre mine nu-1 simpte, necum

acestea în prepus ca acesta să fie intrat și mai vârtos că precum în toată credința mă au, bine i-am cunoscut. Ce, poate fi, Inorogul de ceva s-au împiedecat și la locul prundișului nu s-au coborât; căci amintirea și el la cuvântul dat stătătoriu, și Șoimul de vicleșug neștiutoriu iaste. Și așe, iarăși în stratu-și culcându-să, dzua a să lumina cu întunecos gând aștepta.

Deci Inorogul și cu Șoimul, după ce prin multă vreme a noptii, ce li-ar fi fost voroavele sfârșiră, unul cu altul sărutându-să și în brațe prietinești cuprindzindu-să, sara bună 405 își dederă și unul de la / altul despărțindu-să, cineși la ale sale să înturnară (că la împreunare pofta hirișă, iară la despărțire voia de împreună trebuie). Iară când mâna cea de aur cu degetele de trandafir din vârvurile munților flori culege și mănunchele negre din cele albe alege, Hameleonul, după obicei, la ispitele răutăților, școala vrăjbilor și cercetare străjilor degrabă purciasă, pre carile într-un suflet cutreierând și ceva nou din cele ce rău nedejduia neaflând, precum cu bună samă Inorogul din munte la locul împreunării să nu să fie coborât, singur șie își dovedi (că vicleanul când pe altul în lucru să amăgiască nu are, atuncea singur pe sine în socoteală să viclenește și cuvintele din sin furându-și în pungă le pune). Și așe, precum vremea clevetii și ciasul zavistii să fie nemerit socotind, cum mai degrabă la Șoim să dusă, cătră carile darea bunii dimineți de giumătate curmând și cădzuta închinăciune încă bine nesfârșind, cu capul viperii să închina, cu ochii vulpei căuta, cu trupul dulăului să clătina și, ca cum de duh rău tulburat ar fi fost, cu fâlcile căscate, cu budzele lăsate și cu balele aspumate cuvinte cu stropi și stropi cu cuvinte amestecate

406 într-acesta chip a împrăștiia începu: „Vădzut-ai,/ dzice, lucru la cuvânt așe de nestătătoriu și ca frunza de tot vântul în toate părțile clătitoriu? Vădzut-ai cucoșul, învățătoriu vântului, în vârvul turnului? Eu încă de multă vreme la trup câte dramuri și la minte câte grăunță cumpănește, să €-1 cântăresc și de toate

pre amănuntul să ți-1 perigrapsesc vream, la chip cum și la obicei ce fel iaste să ți-1 arăt poftiiam și precum din gura lui vreodată adevărul nu iase a ți-1 dovedi mă ispitiiam. Inșă spre împreunarea lui cu atâta sete încins și cu atâta poftă spre vederea lui aprins vădzindu-te, a ți-1 povesti mă siiam. Iară acmu, iată, singur iușurimea minții, nestarea cuvântului și toată prostimea frii bine i-ai vădzut și precum socotesc, precum și cât iaste, de pre unghie leul și de pre parte tot țircălamul vii fi cunoscut, căci eu, ticălosul, pentru a mea prostime, ca nu cândai în prepusul de zavistnic și îndoiința de clevetnic să cadz, adevărul a-ți grăi mă temeam și toată ființa lucrului a-ți descoperi mă feriiam (că pre cât de urăcioasă iaste minciuna la urechile drept audzi toare, pre atâta de primejdioasă iaste adevărul la audzirea strămb ascultătoare). Ce acmu, iată, el, la locul înșămnat și după cuvântul dat, n-au vinit. Iată, giurământ/turile în loc de basnă 407 și cuvintele și rugămintele în chip de batgiocura li-au luat. De care lucru, îndrăzniala adevărului luând, din curată inimă aș dzice, ca de această prietiniască împreunare părăsindu-te, cu chipul carile priiatinul și prieteșugul ce să fie n-au învățat, deplinul neprieteșug și vrednicul nepriiatin, cum și cât să fie, a cunoaște să-1 faci, ca alte feliuri de curse și de lațe întindzindu-i și într-însele vânându-1, să priciapă (că precum toate obrazele unul cu altul nu să asamănă și stelele una ca alta în lumină nu să potrivăsc, așe decât vicleanul mai viclian și decât meșterul altul mai meșter și mai isteț să află)."

Șoimul deodată și într-acesta chip oare de cine grăiaște mult să miră. Apoi această puturoasă hulă, de unde și asupra a cui o scornește, cu lîn glas îl întrebă.

Hameleonul dzisă: „Dară, domnul meu bine știe cine în lume și singur între toți muritorii de toată hula și ocara vrednic iaste, a căruia și a numelui pomenire grețoasă, și audzului scărândăvoasă iaste".

Șoimul dzisă: „Hele, pentru aceasta și mai ales a înțelege aș vrea”.

El dzisă: „Au nu amăgeul și șifariul acela atâtea crunte sudori mi-au vărsat? Au nu vicleanul și înșelătoriul acela de 408 atâtea ori și într-a/tâtea de moarte cumpene și de viață primejdii m-au băgat, mai vârtos că, cu a lui pricină, și rob la mâna crocodilului am cădzut, unde și **pană** astădzi cu greu preț a mă răscumpăra și cu mulți chizeși prețul să-m plătesc legat sint. Dară de vreme ce el toate ostenințele în zădar și toate slujbele în dar a fi mi-au arătat, lasă, că încă puțintel, și visul carile am visat după tâlcuire îl voi plini. Căci visele pre mine vrodată macara nu mă amăgesc, că precum a viselor tâlcuire, așe a vrăjilor alcătuire de la tată-mieu foarte bine am învățat; că tată-mieu, Apariul, prin multă vreme la Hersonisul crivățului cu corăbierii îmblând, de la babele schithilor toate meșterșugurile gheomandiii, hiromandiii și a necromandiii deplin învășasă, pre carile, prin adese paradosin, supt pecetea pomenirii tare li-am însămnat, din carile șuvăitoriul și a multe cărări știutoriul acela nu-m va scăpa”.

Șoimul înțelegând că toate acestea vărsături asupra curățării Inorogului le borește: „Șterge-ți gura, dzisă, o, priiatine, și de iaste cu puțință și tiupitura iarăși îți înghiți și borătura iarăși îți 409 sorbi, căci Inorogul și la cuvântul dat au stătut, / și la locul împreunării, asară, după cum au dzis, au vinit. De la carile de întriagă voroava săturându-mă și de înaltă înțelepciune mult mirându-mă, adevărit sint că acestea toate spre ispită sau prin zavistie veche le grăiești. Și acmu din pricina sau a neștiinții sau a răutății (căci amândoaă jigăanii rele și cu multe capete sint), în vreme fără vreme cu ce erai încărcat a te descărca și în locul ce nu ți s-au cădzut a le arunca ai silit; ce de ai făcut ispită, o, priiatine (întăi pre tine de bun, apoi pre altul de rău ispitește). Iară de ti-ai din zavistia veche cleveta noaă a face pornit, să ști

(că sabiia zavistii mănunc nu are, și oricine a mână ar apuca-o, nerănit și nebetejit să rămâie nu poate)”.

Hameleonul, de o parte cu obrazul (carile nu de rușine, ce de vicleșuguri a să muta știe), în multe fețe să schimba și pentru că acmu Șoimul din minciunile și clevetele, carile din spurcata lui gură audzisă, să nu cumva vechea-i pizmă să cunoască și mai cu di-adins vicleșugurile să nu-i cumva cerce și, aflându-le, să nu-i cumva amintrirea visul tâlcuiască să temea. Iară de altă parte, cum minciuna în haina adevărului și vicleșugul în cămeșa dreptății ș-ar îmbrăca și acmu de cu/rând călcatele-și de vulpe 410 vicleană urme, cum ș-ar astupa cu gândul obrăzniciei, în câmpul nerușinării, ca un cal siriap și desfrânat, alerga. Așijderea, acestea cu a cuvântului meșterșug a le șicui, a le căptuși și a le zugrăvi de nu l-a cumva putea, de toată nedejdea ce mai denainte luasă scăpat să simția. Inșă (aflătoare de meșterșuguri firea în nevoi) și ales a lui, carea organul răutății a-și afla și răutatea minții a-și acoperi îndată în pomenire îi adusă, singur în inima sa ca acestea scornind: „Oare cei ce a meșterșugului cuvântului învățatori sint, ce altă giuruință cătră ucinicii săi dau, fără cât, precum adevărul minciună și minciuna adevărul să facă îi va face; și de vreme ce cu cea de obște socoteală lucrul și meșterșugul acesta așe să crede, iată că urmadză ca și eu aceasta a isprăvi să pociu, de vreme ce nu puțin untdelemn într-aceasta învățătură am cheltuit și mai vârtos că prin multă vreme între altele lighioi scaunul aceșții scoale am ținut și cu scrisorile a cărților amăgitoare deprinderea din toate dzile am avut”. Și așe, fețe după fețe și chipuri după chipuri în față schimbându-și, cătră Șoim voroava într-acesta chip începu: „(Dragostea prea / mare și liubovul carile peste hotar trece, de prea mică pricină, 411 mari prepusuri își face) precum maicele cătră fiii săi aiavea dovadă sint. Carele ori de fietece mică a orânduialii sănătății mutare, grele și primejdioase boale cuconilor săi prepun și de ceea ce să nu le cumva vie să tem, acele precum să le fie vinit,

de frică socotesc, de unde cuvântul a să dzice s-au apucat (să nu vie în capul copilului ce-i menește maică-sa). Asemenea dragostele Afroditei, când la stepână hirișiii sale sosesc, pre tot ochiul viclian și tot piciorul strâmb socotesc, și în toate și pentru toate, pentru cel șie iubit negândite prepusuri și zelotipii își scornește; și pentru ca dragostele să-și pofitorească și iubostele să-și înnoiască, tot prepusul fantastic în locul adevărului apucând, o hulă drăgăstoasă și o mânie mângăioasă scornește, dzicând: «Bine cunosc și, din multe împotrivă semne, adevărit sint că răul meu noroc cu curată inima mea rău să slujește și de nesufferit rane în toate dzilele prin mâna ta într-înemă îm trimete. De vreme ce tu acmu pre altul sau pre cutările (anume dzicând) a iubi ai început, iară pre mine, 412 ticălosul, din drăgăstoșii tăi ochi / depărtându-mă, cu toată inima din adevărata dragoste m-ai lepădat și m-ai urgisit. Bine încă di-nceput inima îm spunea, ce dragostea cu carea în zădar ardeam, adevărul a cunoaște mă oprîia; că dragostelor zugrăvitoare și inimii mele amăgitoare ești, de vreme ce acmu, iată, aiavea și la arătare au ieșit, că așeși dintăi cătră mine numai cu gura și cu cuvântul erai, iară cătră ciuda lumii acela cu toată inima și cu tot sufletul te dai. Ce bună nedejde am că în curândă vreme de lancea carea eu m-am rănit și de veninul cu carile eu m-am otrăvit și el nerănit și neotrăvit să nu scape, și peste puține dzile, precum eu acmu, așe el atuncea deplin va cunoaște că niciodânăoară cu cineva dreptatea a ținea și curățîia inimii nebetejită și neimată a feri nu ti-ai învățat; ce pururea cătră toți la cuvânt nestătătoare și cu inima ca valorile mării în toate marginile lovitoare ai fost și ești; de care lucru, precum liniștei mării, așe dragostelor tale de credzut și în cuvintele tale de sprijenit n-au fost, nici poate fi; căci din nemică în înalte de urâciune valuri te înalți și fără nici o pricină linește în 413 tulburare și / furtuni de mânie ca acestea îți întorci, cât ticălosul inimii vas, în ochean fără fund și mare fără margine ca

aceasta, undeva liman de năzuință și liniște de mântuința a afla nu poate; ce de vreme ce nemilostiva-ți inimă și sufletul întoarcere spre căială nu-ți știe, iată că de astăzi și înainte, mânărită fața mea nu vii mai videa și slăbănog piciorul meu înalt și neagiuns pragul tău nu va mai călca. Fă-ți voia, plihește-ți pofța, negura din vârvul. munților s-au rădicat, nuării de pe fața soarelui s-au mutat, tot spinul și piadeca din cale-ți s-au luat; și fără de nice o sială, strânge, îmbrățășadză, dulci sărutături și a trupurilor încăldzături cu acest acmu de curând și proaspăt iubovnic vă împărțiți. Eu m-am vechit, m-am veștedzit și ca florile de brumă m-am ovilit. Soarele m-au lovit, căldura m-au pălit, vânturile m-au negrit, drumurile m-au ostenit, dzilele m-au vechit, aii m-au îmbătrânit, noștile m-au schimosit și, decât toate mai cumplit, norocul m-au urgisit și din dragostele tale m-au izgonit; iară acesta nou, vios, vlăgos, ghizdav și frumos, ca soarele de luminos, ca luna de arătos și ca omătul de albicios iaste; ochii șoimului, pieptul leului, fața trandafi/rului, fruntea iasiminului, gura bujorului, dinții 414 lăcrămioarelor, grumadzii păunului, sprâncenele corbului, părul sobolului, mâniile ca aripile, degetele ca radzele, mijlocul pardosului, statul chiparosului, pelița cacumului, unghelile inorogului, glasul bubocului și vârtutea colunului are.

Lucru ca acesta ți-ai agonisit? Paște-1, poartă-1 și în multe dzile cu fericire, hrănește-1 și îngrăse-1; iară mie aceasta îm rămâne, pe blăstămatu lumii năroc plângând, dreptatea mea cătră tine și strâmbătatea ta cătră mine în veci cătră toți și nepărăsit pretiutinderile să povestesc».

Acestea și altele ca acestea jelea inimii a grăi găsește și zelotipiia asupra iubitului său, sau de față, sau cătră alt chip, să jăluiaște, **pană** când răspunsul cel șie dorit, din dulce rostul iubitei sale slobodzit, răspuns spre a sa nemângăiată mângăierea a audzi să învrednicește. Carea în curată inimă stăruiată trăind și de la iubirul ei în prepusuri ca acestea țiindu-să, într-acesta

chip îi răspunde: «Norocul meu cel nenorocit, o, dulcele meu, **pană** într-atâta necredincios și prepuitoriu te face, că din sinul
 415 maicei și de la țigetele mameii de când am ieșit, decât tine / mai frumos și mai dragăstos nici a trupului ochi mi-au vădzut, nici a sufletului a vide a mi-au poftit; că între toți dumnădzăii, deși iaste soarele mai frumos, însă eclipsis îl întunecadză și noaptea îl depărteadză, de iaste luna între boadză și Vinerea între stele mai ghizdavă, însă lipsa luminii, acoperirea nărilor și minunată nașterea cornițelor le astupă și le acopere. Singure numai, decât toate frumșetele mai frumoase, frumșetele tale dzua lumineadză, noaptea strălumineadză, de departe mângăiesc și de aproape sufletul veselesc, a căror lumină apus nu știe și privala sațiu nu are. O, blăstămat ciasul acela în carile lăcrămos ochiul meu nu te vede și nenorocită dzua în carea de privala ta depărtată stau. Soarele nu răsăie, stelele nu luminedze și dzua să nu să arete noștii aceia în care brațele mele nu te îmbrățășadză și țigetele mele la talpele tale nu să alăturiadză! Vulturul ceresc ascunsele inimilor și tainele sufletelor știe, pre carile neminciunos și credincios martur puii, că în ciasul în carile cu lipsa nespusele tale lumini mă osindesc, în data fântănele Nilului din ochi neîncetat în izvorăsc și
 416 suspinele înfocate din inimă / decât para tartarului mai înalte și decât scânteile Ethnii mai înfocate în izbucnesc; din tine ales, o, iubitul meu, toate trupurile ciunguri de copaci pârjoliți și toate chipurile tăciuni în tină potoliți ochilor miei să văd și sufletului meu să par; ah, pustie și decât cu moartea mai omorâtă eu, când neînfrântă voia ta asupra mea mânăhă voi cunoaște. Nu, sufletul sufletului meu, nu, lumina ochilor, nu, viața și ființa mea, nu prepune pe țărna talpelor tale gând ca carile nici după moarte, necum pân' la moarte, în inima mea va întră; o mie de suflete Dumnădzău de mi-ar fi dat, în primejdiia părului capului tău pre fietecarile de o mie de ori jirtfă și giunghere spre plecarea mânăhă Dumnădzăului li-ași

aduce. Că de iaste în lume vreo fericire, accia privala ta iaste, și de iaste după lume vreo fericire în carea mie privala ta să-m lipsască, și ea să lipsască, că toată munca tartarului mie alta nu poate fi, fără numai minșita ceasului despărțirii tale. Că numai cu tine fericirea adevărată, iară fără tine, oricum și oriunde ar fi, minciunoasă iaste».

Ca acestea răspunsuri plăcute, iubitul de la iubita sa (o, domnul meu, Șoaima), luând, inima / din dogoreala pre- 417 pusurilor își răcorește și oarecum dragostea înnoindu-și, liubovul și iubostele își adeverește. Într-acesta chip și ca cu aceasta dragoste cătră în veci de iubitul Inorog aflându-mă, pentru obraznica, însă din adevărata dragoste pornita ispită, iertare să aib, mă rog. Căci ce iaste adevărul a mărturisi să cade, că în toate prepusurile dinpotrivă cu o oarbă purcedere am cădzut, ca nu cumva el, după datul cuvânt neviind, ceva măiestrii neprietinești să fie simșit am prepus și, pentru ca adevărul a pricepe să poți, ceia ce nu are îi grăiiam și ceia ce nu-i pofteșc îi dziceam; iară acmu dintr-îmbe părțile cunoscând și înștiinșindu-mă că nu ce dineaorea prepuneam, ce ce di-nceput știiam și nedejduiam au ieșit, înspăimântata-m inimă acea deplin veselie au luat și toată îndoința dinpotrivă de pe suflet mi s-au rădicat.

Adevărat, dară, domnul meu, că, precum dzici, Inorogul, precum ia cuvânt stătătoriu, așe la lucruri stăruitorii! și la minte neclătătoriu iaste, că el minciuna nu numai căci nu o grăiaște, ce măcar a o audzi nu o priimește, și precum cu limba despre voroavele deșerte postește, așe urechile despre cuvintele fără fiinșă își oprește. Adevărit, dară, să fii că pre cât din voroava lui / ti-ai înștiinșat, cu mii de mii de ori mai cu multul din 418 faptele lui vii cunoaște, că în toată vredniciia străluminat și în toată bunătatea curat să va afla. Înălțe dară cereștii cornul slăvii lui și, dintr-a mele dzile scurtând, dzilele lui înmulțască și nenumărați aii îi adaogă; că ce sint după pricina dintâi, a lui

și de la dânsul sint, că odănoară puterea cornului lui cu antidotul cel neprețuit și în de bine faceri neperigrăpsit asupra slăbiciunii, cum mai curând de n-ar fi ajuns, încă de mult viața mi s-ar fi curmat și țărna cu pravul mi s-ar fi amestecat; ce acmu, pentru căci la vremea împreunării neaflându-mă și de a lui nesățioasă privală lipsindu-mă, inima-m cu pară înălțată și cu văpaie nestânăpărată în arde; ce poate fi fortuna șegi necredzute și glume nesufferite ca acestea arătându-mi, cu întristările și măhnirile mele giucându-să, să zăbăvește. De care lucru, pentru a lui de a doa venire fără știință să nu fiu, ca paguba și pedeapsa carea acmu sufletul mi-au simțit, a-m răscumpăra și a-m mângâia să pociu, și de nu cu sărutarea talpelor, măcar cu privală ochilor să mă învrednicesc, carea, una 419 și singură, toată întris/tăciune și măhniciunea a-m rădica și toată durerea inimii a-m vindica, destulă și de prisosit iaste".

Șoimul, la inimă curat, viclenelor a Hameleonului cuvinte încredințându-să, precum iarăși după câteva dzile sint să să împreune îi spusă.

Hameleonul îndată: „Dară, eu știu, dzice, că visele mele pe mine să mă amăgiască cu puțință nu iaste".

Șoimul: „Ce vis iaste acela, rogu-te, că și denioarea pomenind, precum asupra lui îl vii izbândi dziceai?"

Hameleonul di-nceput pre amănuntul începu a i-l povesti, precum mai sus s-au dzis.

Șoimul, deodată adâncimea visului cu sigea socotelii pătrundzind, tâlcul ce i-ar fi mult să mira și cătră Hameleon: „Dară tu acesta cum l-ai tâlcuit?" dzisă.

Hameleonul nu numai în cuvintele aiavea viclean, ce încă și în vise fantastice dușman, acmu, înaintea Șoimului, visul spre bine tâlcuia și pre scurt mintea a-i căptuși silia, dzicând: „Pădurea cea deasă și umbroasă, grijea carea pentru pogorârea Inorogului purtam era și îndoința vinirii lui la împreunare însăamna. *Salamandra carea în para focului să păștea*, vechiul

neprieteșug, carile în răutăți au crescut și s-au hrănit. *Foametea carea în pântece mi s-au scornit*, jelea carea pentru acest neprieteșug mi-au / vinit și de greu pentru priiatini inima mi 420 s-au rănit. *Liacul oaălor șerpelui, carile marmare durere mi-au făcut*, vinirea Inorogului pentru a căriia neștiință oarece în prepusuri am intrat și ispita cea de dineaoarea am făcut; *zămislirea și nașterea puilor prin pântece*: nedejdea vinirii lui și minunată isprăvirea lucrului prieteșugului ce va să să facă; *pășirea cea neagră carea de cornul Inorogului neputându-să lipi, cu capul în gîos au cădzut*, vestea și numele cel rău, carile pre năpaste asupra cinstii Inorogului îl puneau, adevărul cunoscându-să, de pre capul lui să va rădica și în prăpăstia uitării să va lepăda; *liacul cel peste puțința firii Inorogului arăta și într-ace dată sfârșitul visului urma*: precum veselii și bucuriia carea din isprava lucrului va lua, în lume împotrivic sau în ceva betijitoriu a i să afla nu va putea, și ase, tot săvârșitul lucrului în bucurie și inimă bună va rămânea".

Așe Hameleonul în grabă, la unele prindzindu-să, la altele neprindzi ndu-să, izbândi rea visului nădînd și cărpind în scurte cuvinte, lungi și late vicleșuguri acoperi ia.

Ce Șoimul, măcar că visul în multe părți lua, însă deodată în cămara tăcerii îl încuie și sfârși/tul lucrului tâlcuirea visului 421 să arete aștepta (că vrăjitorii minciunoși și credzătorii părerilor noptii, de nu frați, iară veri primari își sint; cela din minciuni adevărul, cesta din fantazie chipul a scoate silește).

După acestea Hameleonul de la Șoim ieșind și cum vânatul au pierdut și Inorogul au scăpat, cu mare jele și a inimii durere gândind, de mare năcaz budzele își mușca și mânule își frângea; și așe, cum mai degrabă la dulăi și la ogari alergând, cu fața posomorâtă și cu inima înfrântă, în trist chip și jelnică închipuire li să arată (că a amăgeilor cea mai de frunte învățură și mai de treabă schimo'situră iaste ca în inimă pe cacodemonul, iară în față evdemonul să poarte), pre carile ei, într-aceasta

formă și arătare vâdzindu-1: „Ce poate fi aceasta o, priiatine, dzisără, că chipul urgie și fața bezcisnicie îți arată și lucru peste voie să ți să fie tâmplat, mâhnite căutăturile și fierbinți oftaturile îți mărturisesc? Au spre chedzi răi vrăjile ceva Ț-au menit?! Au spre pofta inimii noastre de ceva împotrivă și neagră veste ai simțit? Sau de nu ție ceva rău Ț-au vinit, altuia, vreun bine a să face ai cunoscut (că zavistnicul mâhnirea îndoită / 422 poartă, una când lui ceva rău, alta când altuia ceva bine să nu cumva vie să teme). Noi **pană** acmu într-atâta tăcere înfundat a te vide a nu ni s-au tâmplat! Limba cea ca clopotul cine Ț-au legat? Gura cea ca doba ce Ț-au astupat? Voroava cea ca po-hoaiete ploilor cine Ț-au înghețat? Glasul cel ca tunul fulgerului ce Ț-au amorțit? Mulțimea cuvintelor cele ca păcura izvorătoare și ca năboiul pe toate șesurile clevetelor năbușitoare cine Ț-au oprit? Fără nici o zăbavă și cum mai curând spune-ne, ca, sau mâhnirii împreună părtași, sau, de va fi cu puțință, mângâietori și gonași să ne facem (că cuvântul mângâios la întristare iaste ca numele doftorului la dzăcare), carile măcar că îndată toată întristarea n-ar rădica, însă o îndoință oarecare chitelelor aduce. (Iară unde îndoința, acolo și nedejdea, și unde nedejdea, acolo și începătura mângâierii iaste) precum și doftorul măcar că nu într-acea dată toată boala scoate, nici numele lui face minuni, ce nedejdea bolnavului rădicând, socotește că cel ce Hacurile dă, de față iaste, așe precum și Hacul îi va afla nedejduiaște, care nedejduire oarecare chip de oteșire îi aduce".

423 Hamelonul, din / nări pufnind, pieptul izbînd, din cap tremurând, din mâni aruncând, cu picioarele ca dulăii turbați țărna împrăștiind, din gură aspumând și toată icoana vrăjmașiii de la inimă în față-și zugrăvind: „O, fraților și priiatinilor, în mare a inimii strâmtoare mă aflu, dzisă, atâta cât, precum să dzice dzicătoare, că de oi grăi, oi muri, de oi tăcea, oi plesni, și din doaa răutăți carea de mai bună să aleg, mintea nu-m poate nemeri; să încep, tremur, să nu încep, de năcaz mă

cutremur; să dzic, mă tem, să nu dzic, putere a răbda nu mi-au rămas; ca fătătoarele la ceas am sosit; să făt? durerile și chinurile mă înspăimintiadză; să nu făt? pantecele în crapă și cuvintele ca puii ohendrii prin treci-îm ies; să stric doaa? tocmăsc una, să tocmăsc doaa? stric o mie. Pentru care lucru, mai denainte, **pană** cuvântul a vă deschide, prietinesc sfăt să-m dați și cu mâna frățască să mă îndămânați vă poftesc. Adecă, întâi sa stric doaa și să tocmăsc una? Au întâi, tocmind una, să stric doaa? La aceasta întrebare de voi vide a că și voi după a mea socoteală mă sfătuiți, atuncea gura de voi închide, pantecele să-m cașce și pre spinare plesnind, povestea prin treci să izbucnească și călcăiul în locul rostului să grăiască voi lăsa". /

Dulăii cătăva vreme în gânduri stînd și la întrebare fără baier 424 ca aceia ce să-i răspundză socotînd, mai târziu într-acesta chip îi dzisără: „La toată începătura a tot lucrul doaa săvârșituri a unii pricini să socotesc, carile pentru un săvârșit dintr-acele doaa să începe, adecă un săvârșit iaste, pentru ca oricum ar fi lucrul acela iaste să să facă, iară altul iaste, pentru ca bine sau rău, tare sau slab, trainic sau netrainic și altele asemenea acestora să să facă caută. Deci când cel de pre urmă și mai cu anevoie nu să socotește, cel mai dintâi și mai pre lesne să apucă. Așjiderea (orice mai cu lesne la săvârșitul pofit a să duce s-ar putea, aceiași mai cu greu și mai cu nevoie a să face nebunie iaste). Deci pentru care săvârșit pricina începerii Ț-ar fi socotind, spre acela lucrul îți așadză; iară amintrilea știm că, precum din fire, așe din meșterșug, tot lucrul decât a să face, a să strica mai pre lesne iaste. Că un copaciu în 40 de ani la cea deplin vîrstă și hirișă mărime a vini, iară a să usca în 40 dzile poate. Așjiderea, videm că cele în meșterșug a să tocmi, decât a să face mai lesne, și decât amândoaa mai lesne stricarea, că piramidele Eghiptului, colosul Rodosului, raiul Vavi/Ionului, capiștea Efesului 425 carea prin vremea a... de ani de-abia și cu lucrarea a toată puțința Asii cu mare nevoie a să isprăvi s-au putut; și altele

asemenea acestora, cu câtă nevoie și cu câtă osteniința s-au făcut, cine poate povesti? Carile cât de cu lesne și cât de cu iușor în nimica s-au întors, a toți muritorilor minune aduce (că a tot muritoriul, tot lucrul muritoriu și puțin stătătoriu iaste). Așijderea altele, precum pre lesne a să face, așe mai pre lesne a să strica, iară a să tocmi, toată isteciunea meșterilor gonește (că un copil mititel cu un bețișor supțirel o mie de oale și dzăci de mii de stecle a sfărâma poate; iară o mie de olari o oală spartă a cârpi și dzăci de mii de steclari o steclă frântă a tocmi nu pot); și precum să dzice cuvântul (un nebun o pietricea în fundul mării aruncă, pre carea o mie de înțelepți să o scoată vrednici nu sint), care paradigmă lesnirea facerii și nevoia desfacerii arată. Acmu, dară, chipul facerii, tocmelii și stricării în sine socotind, după carea ai pofți, sfatul nostru alcătuiaste și de carea întâi să te apuci alege".

Hameleonul răspunsă: „Adevărat (dzice) că prietiniască 426 sfătuitură și / înțeleptască învățătură mi-ați dat, și acmu cunosc (că sufletele priiatinilor adevărași, cu puterea simbathiii carea între sine au, unul gândul altuia oarecum nemerește și unul altuia proroc să face). După povestea dară carea au trecut și după sfatul carile de la voi am audzit, urmadză, ca întâi doaa stricând, apoi pre unul să-1 tocmâsc, carile mai pre urmă a multora de tocmirea vieții pricină poate fi. Veți ști, dară, o, fraților, că perirea a doaa capete iaste viața a capului al triilea, adecă cu moartea Inorogului și acmu și a Șoimului, viața Corbului să va stărui, prin carile toată a păsirilor și a dobitoacelor monarhie să va întări și despre răzsipa carea i să gătește să va sprijeni; iară într-alt chip nici puțință, nici vreo de puțință nedejde au rămas, precum mai pre urmă povestea viți înțelege".

Dulăii din gura Hameleonului pentru numele Șoimului audzind, nu puțin să tulburară, căci și frica îi avea și cinstea îi purta. Inșă, pentru ca dintr-adânc, lucrul mai la ivală să scoată, cu tot de-adinsul pe Hameleon a întreba începură și cum curg lucrurile și ce ar fi povestea să le spuie îl pofțiră.

Hameleonul dzisă: „Lucrurile toate după pofță și / după 4 tâlcuirea visului cea dintâi purcesese și **pană** în săvârșit așe ar flmârs. Iară acmu vicleșugul carile Șoimul cătră stăpânul său au arătat și lucrurile spre mare și groznic rău au mutat și tâlcuirea visului mieu spre cumplită și strașnică izbândite au schimbat".

Dulăii, învăluite cuvintele lui nepricepând, precum de aerul fierbinte îmbătat sau acmu la schimbarea lunii fiind, de boala ce avea turbat și tulburat să fie socotia, ales de numele visului (în carile toată voroavă întemeiată să videa) audzind (din vis, vis, și din noapte întunerice să iasă socotia) înșă măcar și vis să fie (a tot lucrului știința, decât neștiința, mai bună și mai de folos a fi dzicea). Și așe, pentru temeul voroavii și ceința poveștii, vartos a-1 iscodi apucară.

Hameleonul dzisă: „Șoimul spre amândoaă monarhiile aiave nepriiatin și și cumplit vrăjmaș a fi s-au arătat, și pre mine de atâta vreme în răs și batgiocura fiindu-mă, toate și mai nenumăratele mele slujbe în prav și în pulbere li-au vânturat; de vreme ce, precum bine știți, că cu toții sfatul la un loc pusesem, ca doară vreun mijloc a să afla s-ar putea cu carile pre Inorog la prundiș să-1 co/borâm și pre nepriiatinul obștii la strâmpțul lui și la largul nostru să-1 aducem; la care lucru cu toții, ca într-o desime de pădure umbroasă și ca într-o noapte nuăroasă și întunecoasă, cu gândurile rătăcind și cu socoteala orbăcând, îblam (că întunecarea minții, decât a nopții mai grea, și piarderea socotelii decât a căii mai primejdioasă iaste); și acmu mai toată nedejde pentru isprăvi rea lucrului să curma, ce eu, cu multe osteniințe și cu fierbinți sudori vărsate în mijlocul primejdiilor, ca o sulimendriță în mijlocul focului m-am aruncat și acmu mijlocul lesnirii și chipul isprăvirii aflând, atâta nevoința mi să îndemnasă și pofța slujbei ațitase, cât ca cum cu totulul în foc ași arde mi să părea și acmu plinirea slujbei, liacul arsurii fiind, pojarul carile mănuntăile în topia

precum să-1 potolească socotiiam; căci cu multe meșterșuguri acoperite și cu fel de feluri de giurământuri zugrăvite pre Inorog la strâmpțul lui și la largul nostru scosesem și în marginea prundișului îl coborâsem; și acmu ca cum în nedezlegate legături știindu-1, din ceas în ceas și asupra nepriiatinului izbândire și cea dorită a visului mieu tâlcuire să audz așteptam; 429 și toată / noaptea în gânduri tăvălindu-mă, în pat ca peștele pe uscat mă izbiiam (că precum peștele afară din apă cu aer să îneacă, așe pofta peste măsură toate valurile gândurilor asupra-și încarcă). Iară după ce astăzi soarele zorile ș-au revărsat și de dzuă s-au luminat (oh, cu multul noaptea morții decât dzuă ca aceasta mai fericită și mai plăcută mi-ar fi fost) și curmarea nedejdii, carea fără de nedejde mi s-au tâmplat, înțelegând, pentru ca minciunoase ispitele Inorogului să arăt, la Șoim m-am dus. Nici cum de vinirea și de slobodzirea lui în gând puind (căci, de ar fi vinit, precum și eu și voi știre am fi avut, socotiiam), cătră carile eu pentru chiară firea Inorogului și pentru nestătătoare cuvintele lui a povesti și de-a fir a păr a le tâlcui începând, Șoimul cu mare mânie a mă probozi și cu amară cuvinte a mă ocări au început. Așijderea, cu nespuse laude pre Inorog a lăuda și preste ceriu lauda a-i rădica să siliia și, încă cu puțință di-ar fi fost, toate tropurile ipervolicești unul peste altul grămădind, scaun decât a lui Zefs mai înalt preste ceriuri i-ar fi aședzat. De cii precum Inorogul la împreunare să fie vinit și în mintea lui adâncă înțelepciune să fie găsit și 430 toată ră/utatea și strâmbătatea la noi, iară toată bunătatea și dreptatea la dânsul să fie aflat dzicea. Cătră acestea, mare cinste pomenirii numelui adăogea, și precum cu jiganie ca aceasta prietinie, iară nu neprietinie, a face și a păzi trebuie; nici strâmbă goana noastră (carea împotriva a tuturor cereștilor iaste), carea asupra blândețelor și lineștii lui am scornit, fără izbândă de sus și fără plată din ceriu a rămânea poate. După acestea, și pre mine, cu tot de-adinsul, tare mă îndemna ca de

acmu înainte, tot neprieteșugul din inimă scoțind, cât prin mână mi-ar vini, spre folosul, iară nu înalgiusul lui să silesc, de vreme ce și el de astăzi înainte într-această inimă curat și dintr-această socotială nemutat rămâne'. Ce năboiul cuvintelor să-m abat (căci la inima dosedită meșterșugul voroavii neînvățat să află și materia cuvântului nu să sfârșeste) și într-un cuvânt toată încheietura voroavii să cuprindz: câtă nepriință și vrăjmășie asupra Inorogului de la Șoim nedejdiiam, atâta și încă și mai multă priință și frăție între dânsii am cunoscut. Eu dară, o, fraților, otrăvite ca acestea de la Șoim cuvinte audzind, ca cum / cu oaă de năpărcă m-ar fi ospătat și cu venin 431 de vipere m-ar fi adăpat mi s-au părut; carile cu mari dureri de întristări în mațe-m zămislindu-să, de mare năcaz pantecele crăpindu-mi, cătră voi le nasc și visul în izbândire încă puțin au rămas și mai vârtos laudele și clătirile cele de cap, cu carile cu urgie în porunci ia, pentru ca despre voi cuvântul tănuit să știu, acelea toată clătirea otrăvii și a melanholiu în ficați mi-au scornit, cât, precum mă vedeți, de tulburat înainte vă stau. Ce cereștii de s-ar milostivi și cu atâta pohárnirea faptei de s-ar opri, încă tot de viață nedejde ași trage. Iară cursul izbândirii visului, tot pre această cale de va merge, Inorogul de toată primejdiia scăpat și mântuit iaste; căci pășirea cea neagră, carea de corn nu i s-au putut lipi, tot cuvântul și lucrul împotriva, împotriva lui biruință să nu aibă, va să tâlcuiască și Hacurile cele peste fire date, sau de tot tăgăduite, rana și boala poftei mele, așeși de tot neștelită va să rămâie (că rana poftei, decât a fierului mai obrintitoare și de pricina cât de mică mai burziluitoare iaste)".

Dulăii amestecătura visului cu împrăștiitura alții voroave amestecată audzind, voroavii ce să răspundă / nu putea și visul 432 cum ar tâlcui nu știia, de care lucru, iarăși pre Hamleon dintr-acestea ce s-ar înțelege întreba și visul ce s-ar tâlcui cerceta.

El dzisă: „A visului izbândire într-acesta chip Dumnâdzău să o depărtedze, iară ceia carea eu mai denainte am tâlcuit de

izbândire să o apropiadze; și mai mult pentru vis în zădar cu gândurile în deșert nu vă purtați, ce pentru povestea deșteptată lucrul a păzi nu vă îngăimați, și de ce întâi și mai cu temeu viți apuca, fără zăbavă vă gătați. Că nu pre atâta Inorogul, pre cât Șoimul lucrurilor noastre să împoņișadză (că cine priiaște nepriiatinului, acela nu priiaște priiatinului), și într-această dată oricine viața Inorogului pofteste, acela cină-i spre moartea Corbului gătește. Iară cât despre partea mea iaste, bine știți că încă de demult îmbletele Șoimului nu-m plăcea și precum pentru vicleșugurile în prepus să întrăm era, mutarea sfatului celui dintâi îl arăta - precum v-am și mai povestit. Iară acmu, iată, prepusurile mele la adevereaia și vicleșugurile lui la ială au ieșit (că spre porunca stăpân iască, ce vicleșug mai mare a fi poate, decât prieteșug și frăție a lega cu nepriiatinul cel de 433 moarte), precum și Șoimul a fă/ce acmu s-au vădzut; carile, pre vrăjmași ca acesta la mână având, nu numai căci în toată pacea 1-au slobodzit, ce încă și departe țindu-i, spre a lui priință și și a vicleșugului părăție pre alții a-i întoarce silește. Inșă precum bine salamandra mă mustra, că nu fietecui iaste dat jărăteac a mânca (nici fietecui de lucruri aspre și grele a să apuca să cade, ales când pricina asupritoare lipsește). Dară de vreme ce eu, ticălosul, jeratecul am mâncat, în mață nestâmpărat pojar ca acesta mi s-au ațit; oaăle ohendrii am băut, puii șerpelui am zămislit și acmu iată că i-am și născut, pre toți cereștii milostivi cu plecăciune rog ca aceasta numai, iară nu alta, izbândi rea visului să fie. Că pană aicea fortuna piciorul a călca de-și va opri, tot oarece nedejde rămâne, ca lucrul început la săvârșit să să ducă; inșă nevoința din inimă și silință din suflet de să va pune (că nevoința suffereală ciarcă, iară suffereala toate rabdă, iară răbdarea cu vreme mai mult izbândește)".

Dulăii dzisără: „Dară acmu adevărat, peste știința noastră, Inorogul cu Șoimul împreunare să fie avut? Și fără prepus

cuvinte necădzute ca acestea cătră tine împotriva stăpânului nostru să fie grăit?"

„Cu bună samă, răspunsă Hameleo/nul, și așe să aib parte 434 de copiii pre carii acmu prin pânțete i-am născut (că bine știți că într-alt chip nașterea copiilor firea mi-au tăgăduit) și așe roadă săditurii carea am sădit și zmiceaoa, odrasla hultuoanei carea am hultuit să-m crească, cât iaste minciună, sau alt chip de blojeritură, în voroavă mea. Deci mai mult ceva de acestea avă prepune vă părăsiți și cum mai curând, pentru lucrurile Inorogului și pentru strâmbe îmbletele Șoimului, Corbului știre să dați. Că amintrilea (rana obrintindu-să și pațima învechindu-sa, a să vindica cu nevoie va fi) (căci **pană** a nu flămândzi, hrana a cerca, a socolanilor, iară flămând pe la ușile altora a să împrumuta, a leneșilor lucru iaste). Și cătră acestea lucrul încă mai dintr-adânc a cunoaște de viți vrea, a ști vi să cade, că a Șoimului fapte spurcate nu numai cu atâta să încheie, ce încă și de alte ale lui vânturoase fantazii bine m-am adevărit, pentru carile fără nici un prepus adevărit sint".

Dulăii aceia ce poate fi întrebându-1 și de va fi ceva de temeu, pentru ca totdeodată monarhiilor știre să facă, dzicându-i, Hameleonul răspunsă: „Ieri când soarele frunte cailor spre apus și carul spre coada ursului celui mic își întoarce, pre marginea prundișului / încoace și încoala, pentru ca 435 melianholiia să-m rășchir, prinblându-mă, și pentru lucrurile asupră-ne stăruitoare în multe gânduri învăluindu-mă, Moliia, care blanele strică, în tâmpinare îm ieși. Eu, măcar că nu de foame, ce pentru zăbava pre vârful limbii luând-o, ea, săracă, de icoana morții care acmu dinainte-i sta, tare înspăimându-să, cu mare umilință a mi să ruga începu și: «Cruță-m viața, domnul meu, dzicea, spre moale și molatec trupșorul meu, aspru și nedomolit nu te arăta, ce întâi doă, trii jelnice a mele cu cele mai de pre urmă trase duhuri alcătuite stihuri și olicăite cântece ascultând, vii cunoaște că musele, pre cei ce de la inimă

le iubăsc, cu clarul profitii îi împodobăsc. Care cântec bine înțeles, și mie și ție și pre lângă noi încă multora viață a da, iară amintrile neaudzit și neînțeles, a multora ața vieții a curma poate». Eu îi dзіș: «(De moarte nu te teme și de viață nu fii cu grijă), ce cântecul ce știi, cum mai curând și cum mai bine știi, mi-1 cântă; pentru carile împreună cu viața și alte multe și scumpe de la mine daruri vii lua, carile, după giuruința cuvântului, îndată și cu plineala lucrului vom urma». Ea, dară, într-acesta chip cântecul începu: /

436

«Cu penele Șoimul vântul despicând,
Cu Bâtlanul negru cuvântul puind,
Corbul di-nceput cu rău tirănește,
Nici din hereghie pre drept stăpânește,
Ce-n cuibul altora oaăle ci-au scos,
Tare laba Șoimului le va da-le gios.
Cel cu un corn, iute, mai iute la minte,
Ale sale cere cu svinte cuvinte,
în curândă vreme, după fulger, tunul
Rău îi va detuna, din mulți pân' la unul».

Așijderea vii ști, domnul meu, dзіșă Moliia, eu, ticăloasa, și a mă naște și a mă hrăni din pieile jigăniilor obiciuită fiind, cu amăgială blane socotind a fi, în niște pene am fost întrat, de la carile și cântecul acesta acmu de curând am învățat. Penele dară, precum să videa, era de Șoim cu de Bâtlan amestecate, carile după sfârșitul cântecului, între sine o voroava dulce și iscusită ca aceasta a șopti începură; și întâi penele Bâtlanului cuvântul apucând, dzicea: «Pre stăpânul meu, acmu de curând, Corbul l-au trimis, pentru ca împreună cu stăpânul vostru, Șoimul, de pază prin munți și prin gârlele apelor să fie
437 și/ nu știm încă pentru alt oarecine (a căruia nume l-am uitat) aminte să le fie li-au poruncit, ca doară a-1 prinde putând, nu

știm ce răutate mare să-i facă să gătesc. însă ce vor putea isprăvi nu putem ști, de vreme ce, precum înțelegem, nu pre iușor acesta lucru a isprăvi nedejduiesc». Iară penele Șoimului dзіșără: «Voi, puturoaselor, câte cuvinte ați grăit-, pre toate cu - nu știm, nu știm, li-ați amestecat, ce noi știm că stăpânul nostru nici nebun, nici luat de minte iaste, ca organ răutății și cleștele faurului să să facă; și știm că tot sfatul din rău spre bine și din minciunos spre adevărat l-au mutat (că precum atocmirea mădularelor la frumsețea trupului, așe atocmirea sfaturilor la podoaba înțelepciunii slujește). Adecă de strâmbă vânarea Inorogului părăsindu-să, ei pre cela ce i-au trimis să vânedze și pre noi din pestrițe să ne facă negre, iară pe voi din negre să vă facă pestrițe; care lucru acmu, cu mijlocul celor ce știu vâpsi acestea, iaste gata și precum după fulger îndată tunul urmadză, așe după sfat, cuvântul în lucrul să va plini».

Acestea, o, fraților, de la lighioaia carea afară din toată patima noastră iaste am audzit și, precum pentru / începături, 438 așe pentru sfârșituri,- vreo știre să aibă, în ceva a prepune nu iaste. De care lucru, aiavea iaste că probăziturile carile în obraz mi le arunca și laudele cu carile pre Inorog preste nuări rădica, cu a Moliiaii cuvinte foarte bine să potrivăsc și decât lumina soarelui mai tare să adevaresc. Acestea, pre cât a mea proastă socoteală aghi unge, cu un cias mai înainte la o cale de nu să vor pune, mă tem că să nu cumva iasă, precum penele dzicea, și noi pre alții a vâna imblând, să nu ne cumva vânedze alții pe noi (că ce iaste după părete, ochiul muritoriu a videa, și ce să va naște mâne sufletul în muritoriu a cunoaște nu poate). Pentru care lucru (tot cuvântul ascultat, tot sfatul de întreat și tot prepusul cu chibzuită socoteală cercat și scuturat trebuie) .

Dulăii de acestea cu înformuite dovedele a Hamelonului tare adevărindu-să și cuvintelor lui vârtos încredințându-să, îndată, pentru toate Corbului știre făcură (că precum dulăii fricoși de frunza clătută latră, și coteii minciunoși de pe urma

șoarecelui, ca după a iepurelui cehnesc, așe iușorul la minte de toate să teme și pentru adevăr minciuna pre lesne crede).

439 Ce Hamelonul meștersugui ritoricai în poetică / mutând, o sentenție veche spre mai mare răul nou într-acesta chip le prociti:

„Ou xodov, ђ цпѣхѣ, ТТссѡа Хојов ттотл хѣххова

(рОIXTIV

Mrjoexi ТТссѡа' ѡXXou XP^*T LO"xејJLeV ѡXXd xca abxog
TexvacrGat aupiyya, neXeи Se xoi ebjuLapec; epyou.

adecă:

Nu iaste bine, o, priiatine, pentru fiecece pricină la meșter
a merge.

Nici la toate altul să-ți trebuiască, ce și tu
Pă fluierul, căci îți iaste pre lesne lucrul.

Acei vechi a lucrurilor cunoscători nu în zădar învățături ca acestea supt slovele nemuririi au legat, ce pentru ca dintru ale sale următorii domirindu-să, spre folosul și procopsala sa cuvintele la faptă să aducă. De care lucru noi, măcar că știre Corbului facem și învățatură de la dânsul așteptăm, însă după svânta aceasta sentenție și de la noi vreo clătire a să face trebuie, pentru ca doaa lucruri a dobândi să putem: una căci nevoia lucrului ce ne stă asupra, poate să nu aștepte învățatura de acolo, alta că ce din mintea noastră a isprăvi vom putea, aceia numai hirișă a noastră cinste să va chema. Iară amintrilea, noi totdeauna ucinici și alții meșteri vor rămânea, nici toată
440 nedejdea curmând în toate ciasurile, / ca puii golași, cu gura căscată, hrana de la alții să așteptăm, ce bună inimă făcând, bărbărește de isprăvirea lucrului să ne apucăm. Că precum am și mai dzis, că de va rămânea a visului tâlcui re numai pana aicea, alaltă tâlcuire toată nelucrătoare va rămânea și doritul săvârșit odată cu bucurie tot vom vide; pentru carile, buna

nedejde mi-au rămas, de vreme-ce Șoimul, în mine deplin credință având, precum iarăși la același loc cu Inorogul iaste să să mai împreune mi-au arătat. Care vreme foarte în minte fiind-o, altă dată somnul nu vise, ce trezviia lucruri deplin în va arăta, și așe, socotesc că de lațurile ce i-am întins tot nu va scăpa".

Deci dulăii carte în chip ca acesta scrisă către Corb trimasăra:

„Monarhiii monarhiilor și domnului domnilor, stăpânului nostru milostiv, noi credincioasele slugi și plecații robi, ogarai, dulăii, coteii și Râsul, cu multă plecăciune, la pravul pragului peternicului nostru stăpân, nevrednicile noastre obraze ștergând, de la toate cereștile puteri, bună pază și fericită viață rugând, biruință a toa[tă] împotrivirea și supunere a tot nepriiatinul poftim. Cătră aceasta, în știre facem că precum cerescul / Vultur martur cuvintelor și cunoscătorii inimilor ne
441 iaste, că nu de vreo zavistie porniți, nici de vreo pizma clătiți, ce de adevărate tâmplate lucrurile părților acestora (adecă la Grumadzii Boului, unde împotriva nepriiatinului de obște și pentru vânătoarea vrăjmașului Inorog trimiși sintem) însămnăm și înștiințăm. Va ști dară domnul nostru milostiv că în ceste dzile cu ostenița a unor priiatini credincioși și prin multe crunte ale noastre sudori, cât și talpele prin aspre și ascuțite stinci călcând ni s-au beșicat și prin dese și ghimpoase hinciuri scociorând părul ni s-au jepuit și piălea ni s-au despoiat, și așe, după multe priveghiri și alergări, pre acel de cap nepriiatin, la mare strâmtoare, l-am coborât și în mâna Șoimului ca în nerupte și nedezlegate legături l-am lăsat. Cu toții bună nedejde având ca și ostenițele noastre în deșert să nu iasă, și acel cumplit nepriiatin sfârșit răutăților să-și puie; ce Șoimul (pre carile pentru mai mare credința și mai bună nedejde l-ați fost trimăs) după ce cu dânsul față la față au vinit, nu știm, cu *ochii*, ca vulpea pe cocoș, l-au fărmațat, au cu cuvintele, ca sirenele cu cântecele, l-au ațipit și l-au amăgit? /
Atâta știm că nu numai căci nu l-au prins, nu numai căci 44

nepipăit l-au slobodzit, ce încă și una cu dânsul într-un prieteșug și într-o inimă legându-să, mare dragoste între dânsii să arată, atâta cât, nu numai căci despre goana lui ne oprește, ce încă și pre noi, ca vicleșugului lui părtași să ne facem, tare ne silește. Așijderea Bâtlanul (carile mai pre urmă pentru paza gârlelor s-au trimis), în partea lor dându-să, toate tainele și toate silțele cătră Inorog ne descopere, cât un păr de pe noi de ni-ar năpârli, preste știința nepriiatinului să fie cu puțină nu iaste. Cătră acestea, foarte bine și din chipuri de credință vrednice, tare ni-am adevérit, adecă Șoimul penele schimbându-și, din pestrițe negre, iară a Bâtlanului din negre pestrițe să le facă; de care lucru, acestea nu în puțin a să lua trebuie (căci bucațeaua aluatului la toată covată destul iaste și din scânțea mică, mare pojar a să ațîța poate). La carea proasta noastră minte alt liac a afla nu poate, fără numai Șoimul și Bâtlanul, dintr-această slujbă scoțindu-să, la monarhie să să cheme, ca pentru vicleșugul carile au făcut dovedindu-să, cu ceia ce li să cade pedeapsă să li să plătiască¹⁷.

3 Cartea acestora decât cerniala mai cu negre părți plină și într-acesta chip împodobită era; iară Șoimul, precum mai sus s-au pomenit, dacă de la împreunarea Inorogului s-au despărțit, după cuvântul carile îi dedese, și el carte ca aceasta alcătuind, cătră Corb au trimis:

DUPĂ TITUL: „Bine știe domnul meu milostiv că după pronca carea mi s-au dat, la Grumadzii Boului viind împreună cu toți dulăii, în tot chipul de nevoie, spre a Inorogului vânătoare am silit și am nevoit, atâta cât nici o piatră neclătită și nici un unghiu nescociorât și nici un meșterșug neispitit n-am lăsat (ce ceea ce norocul nu sloboade, nevoie batgiucuresc) și năicim cu de-a sila la mână să-1 aducem n-am putut. Ce iarăși, după porunca carea am avut, cu mijlocul Hameleonului, cuvinte de pace și săm de prieteșug i-am trimis, socotind (ca ce cu rău a isprăvi n-am putut, cu bine a ispvări să ispitim).

Carile, întâi cuvintelor, apoi giurământurilor mele încredințându-să, la un loc ni-am împreunat și tot felul de voroava cu dânsul am scuturat. Ce câte prin multă vreme am vorovit, toate a să scrie și multe sint și nu toate urechile a le sufferi pot; iară toată încheietura cuvintelor / iaste aceasta: Pacea și liniștea cu ⁴⁴⁴ toată inima poștește, însă a să încredința prea cu anevioe a fi arată, de vreme ce de multe ori și prin multe chipuri aceasta s-au ispitit și totdeauna și în cuvinte și în fapte amăgit și viclenit s-au aflat. Care lucru, eu, tare tăgăduindu-1, cu multe chipuri de voroave, fără ființă dreptatea a-i astupa mă siliam (că cei ce a păcii aședzători sint, pentru ca cele cu cuviință și spre împăcarea inimilor sint să aședze, și minciuni a grăi slobodzenie au, ca capetele rădicând și înălțind, mijlocele a ținea să poată). Ce el, cu multe și mari argumenturi și nebiruite dovede și mai vârtos cu scrisorile carile a mână avea, dreptatea lui și amăgiala noastră arăta, atâta cât ce să-i răspund n-am mai avut, - de care lucru toate cuvintele lui cu socoteală și toate jalobele lui cu dreptate a fi mi s-au părut. Și într-aceasta domnul meu milostiv adevérit să fie că amestecătorii de răutăți și a păcii nepriiatini într-alt chip îl zugrăvi ia, iară eu la dânsul alt chip am cunoscut. Deci ce priința adevărații mele slujbe mă îndiamnă și adevărul poștește, dzic că jiganiia aceasta nu de neprieteșug, / ce de prieteșug vrednică iaste, căci într-îmbă mâna ⁴⁴⁵ gata și neferit iaste. Pentru acestea, dară, cu îndrăzniala și voia veghiată, carea la lumina negrimei tale neapărat am, mă rog, ca ce pofta și voia domnului meu milostiv ar fi, cum mai curând chiar răspuns să aib, căci pană în vremea a 1 500 de minute, soroc răspunsului puind, pană la aceea vreme goana neprietească în odihna prieteniască precum va sta cuvânt i-am dat \

Corbul, dară, așe din doă părți, doă feluri de scrisori luând, cu doi ochi, doă cărți citiia, și cu doă urechi, doă povești împotriva audziia; ce ochiul cel drept cu urechea dreaptă pe cartea dulăilor fu și minciunoasă cuvintele și

develele lor ascultă; iară ochiul stâng și urechea stângă pe slovele curate și cuvintele adevărate întorcând, toate dzisele îndărăpt și tot adevărul în minciună luă (căci minciuna după voie decât adevărul împotriva la cei stăpânitori mai mare încăpere are). Deci dulăilor răspuns dede precum pre Șoim și Bâtlan de acolo rădicând, ceia ce li să cade își vor lua plată, iar ei, în tot chipul silind, lucrul în slab să nu lasă și ori în ce fel s-ar putea, numai la mână nepriiatinul să vic, să nevoiască, pentru carea mare

446 mulțemită și de aceia slujbă vrednice daruri / vor lua. Iară din pricina lenivirii lor, lucrul într-alt chip de va fi, fără grea certare și fără a cinstei scădere să scape nu vor putea.

Iară Șoimului într-acesta chip răspuns trimasă: „Cartea ta am luat și într-înșă cuvintele inimii Inorogului am citit; deci iată că-ți dzic, nu să poate, nu să face, nu să află; cătră mine altă dată a scie te părăsește; iară Inorogului cuvânt de pace supt giurământ cât de tare dă, și numele cerescului Vultur la mijloc puind, pre nepriiatin a amăgi nu te sii (căci la noi doftori sint carii, daruri bune vădzind, boala păcatelor cât de grea a tămădui pot) (**w Zeu xca 9eoi!** muritorii a nemuritorilor voie a amăgi cum pot ispiti?). Ce ori în ce chip ar fi, încă o dată la locul prundișului **ꝛ1** coborî silește, de unde altă dată ca de altă să nu cumva mai scape, nici frica giurământului de la îndrăzniala izbândii a te oprî pricină să pui (că pre nepriiatin **ꝛ1** birui numai voia noastră ciarcă; iară tot felul de meșterșuguri și de vicleșuguri a face pravila locului nostru sloboade). Că în monarhiia noastră vestită și de la toți adevărită axiomă iaste: (cu mortul decât cu viul giudecată a avea mai lesne, și de păcatul

447 nevădzut, decât de nepriiatinul vădzut a te curați mai / pre iușor iaste). Că când jiganiia aceia dintre vii va lipsi, atuncea numai noi precum adevărat între vii ne odihnim ne vom putea numi. Deci cum mai curând, după porunca noastră, sau isprăvind, sau neisprăvind lucrul, pre Bâtlan împreună cu tine luând, aicea să vii, căci alte lucruri și alte trebe într-alte părți a împărățiii

noastre s-au tâmplat, la carile pentru ca cu mâna ta sa sa isprăvască, sintem să te trimetem. Iară pentru aceia s'ujba într-aceia parte, iată că pre fratele fratelui, vărul vărului s, nepotul nepotului, Uleul, trimetem, carile, îndată acolo ceva sosi, tu, fără altă zăbavă sculându-te, să vii; într-alt chip să nu faci. Acesta-ți scriem" /.

PARTEA A OPTA

Amânduror părților răspunsurile într-acesta chip viind, dulăii către Hamleon a Corbului socoteală îndată descoperiră și pentru venirea Inorogului la împreunare foarte amintea să-i fie cu multe giuruințe îl rugară; (ce pietrii rătunde din vârful dialului puțină urnire îi trebuie) căci el altă triabă nu avea, fără numai ce dzua împreunării lor păziia. Iară Șoi/mul vădzind că, 449 după făgăduința carea cătră Inorog făcusă, răspunsul nu-i vinisă, *nici* inima Corbului spre pofta adevărului să plecase, ce supt numele credinții încă mai mari și mai fără lege vicleșuguri să facă îi poruncește, socoti (că mai bine iaste într-o dzi de o mie de ori a muri, decât ochiul, cel ce toate într-ascuns vede, o dată a amăgi), și tot adevărul cătră Inorog descoperind, adevăratul prieteșug să-i dobândească aliasă, pentru ca din viitoarea-i primejdie norocul a-1 feri de nu va învoi, încailea pre dânsul de acea imăciune curat și neimat să-1 cunoască.

Deci Șoimul de vicleană cartea carea dulăii cătră Corb *seri-*sese nicicum de știre având, și pentru vicleșugul Hamleonului nicicum prepuind, Hamleonului știre trimasă ca cum mai curând să vie, căci Care cuvânt să-i grăiască și poruncă să-i poruncească.

Hameleon, pururea grăiea vremii răspunsului și a împreunării lor purtând, fără altă zăbavă, sărind, la Șoim să dusă.

Cătră carile Șoimul: „Du-te, dzice, o, priiatine, și Inorogului știre dă precum răspunsul ce așteptam mi-au vinit, deci, oricând va putea, iarăși la locul dintăi împreunare să avem îl poftesc, căci singur, de-ar fi cu puțință, unde să află aș merge, dară
450 multe pricini înainte să pun, carile despre / acea cale mă împiadecă; întâi, că mărgând eu acolo, alalți tovarăși poate într-alte prepusuri să între; a doa, că măcar că pentru prepusuri vânturoase ca acestea atâta aminte nu mi-ar fi, ce în trecutele dzile, după vânarea unii Potârnicchi, mai vârtos decât s-ar fi cădzut slobodzindu-mă, câteva pene din aripa dreaptă mi-am betejit, deci, pentru ca să să îndreptedze, câteva dzile în odihnă să mă aflu doftorii mi-au poruncit; și așe, la înălțimea munților a mă sui peste puțință în iaste”.

Hameleonul, poruncă lui plăcută și dorită ca aceasta audzind, mare bucurie luă și, de tâlcuirea visului său cea dintăi, iarăși tare a nedejdui apucă; ca acestea dară în gând clocotia, iar din cuvânt cătră Șoim dzisă (cu îndrăzneală grăind și pentru cuviința dreptății pomenind): „O, domnul meu, înțelepții cuvintele îndesite a sufferi obicuiți sint, cu care sentenție și eu sprijenindu-mă, pentru adevăratul meu priiatin o obrăznicie cădzută și o asuprială întregilor la minte plăcută, cătră tine de voi arăta, iertăciune să aib mă rog. Mă rog dară, domnul meu milostiv, să nu cumva ostenințele mele în zădar să iasă, adecă împreunarea aceasta să nu cumva spre scăderea cinstii
451 Inorogului să fie, că precum bine ai cu/noscut, dreptului acestuia grele năcazuri și nespusă strâmbătăți i s-au făcut și încă altele mai mari a i să face (pre cât pociu cunoaște) urătorii dreptății, cu multe chipuri, mă tem că nevoiesc, că precum și mai denainte am dzis (cine adevărat iubește, gânduri de negândit gândește și prepusuri de neprepus prepune). De care lucru, iarăși mă rog, obrăznicia mea în vină să nu să ție, și eu iată că după porunca ta știre îi voi da, iară el, după cuvântul carile au dat, soarele îndrăpt poate să să întoarcă, iară el din

socotială-și să să mute precum peste puțință iaste adevărit sint. Deci el acmu viind, să nu cumva alte meștersuguri de vicleșuguri să fie, și apoi toată ocara asupra mea va rămânea și toată lumea numele vândzătorului și porecla de răufăcătorului mie îl va pune; ce nu atâta pentru strâmbă poreclitura mea, cât pentru fără cale doseditura lui m-aș pedepsi. (O, jigane fățarnică, o, vas spurcat și lingură scârnăvă, cum răutatea în inimă amestecând, cu gura ceia ce știia că-i vor vini, pentru ca asupra altora să cadză, cale le gătiadză.)

Șoimul, de spurcat vicleșugul lui așeși nicicum prepuind, de acestea ce-și prepune nicicum grijă să nu poarte tare îl adeveri, și precum {mai bine fără / purtarea duhului, decât cu
452 purtarea ocărăi a fi socotește} îi dzicea.

Hameleonul acmu, deplin cunoscând precum gândul Șoimului nicicum spre răul Inorogului nu să pleacă, ce cînstea cuvântului decât viața mai scumpă ține, de acolo ieșind, întâi la dulăi să dusă, și toate câte Șoimul îi poruncisă și pentru vinirea Inorogului la împreunare precum peste puțin dzile iaste să fie, le spusă; apoi la crocodil alergă, cătră carile cu mare îndrăznială: „Bucură-te, domnul și stăpânul meu milostiv”, dzisă. Crocodilul: „Ce poate fi această a ta lascavă și voioasă arătare? Oare ție vreun bine, au altuia vreun rău undeva ai simțit?” (că zavistnicii pentru răul altora, decât de binele său mai mult să bucură). Hameleonul dzisă: „Amândoaă părțile între-bării, o, domnul meu, adevărat și precum sint li-ai cunoscut. Și cum să nu mă bucur, de vreme ce prada ț-am apropiat, vânatul la strâmtori ț-am încuiat, masă întinsă ț-am deschis și bucate sășioase ț-am gătat și, în scurt să dzic, toate după poftă și după voie s-au tâmplat. Că, iată, în ceasta sară Inorogul la prundiș să coboară, la ușile a toate poticile dulăii stau gata să puie zăvoa/ră, toate intrările și ieșirile lui viteji vânătorii și
453 neosteniți gonitorii tare le străjuiesc și vârtos le păzesc (căci așe cu dulăii să vorovisă). Deci altă cale de scăpare și potică de fugă

nu-i rămâne, fără numai doară în apă să să anince, unde domnul meu câteva ciasuri a străjui de nu să va leni, fără greș de biv pradă domnul meu va dobândi; eu asupra nepriiatinului voi izbândi și prețul îndzăcit și însutit în voi plăti. La straja nopții dintăi pogorârea la prundiș îi va fi, paza dulăilor despre alte părți nu va lipsi și, așe precum socotesc, bucată gata în gura domnului meu va vini".

Crocodilul, acestea audzind, să veselî, însă cătră Hameleon într-acesta chip întrebarea vrăjbiei pusă: „Eu, pre cât din sunetele cuvintelor lumii am putut înțelege, tu și cu Inorogul mare dragoste aveai și odănoară într-un loc nedespărțiți lăcuiați, atâta cât sufletul tău de a lui lipit să fie fost să părea. Dară acmu această vrăjmașă neprietinic și de moarte asupra-i viclenie, din ce pricină să să fie tâmplat? Cu dreptul voiu să-m spui".

Hameleonul, de nenedejduită întrebare ca aceasta, deodată tare să ului (că minciunoșii în voroavele tocmite să dezvălesc, 454 iară la întrebă/rile fără veste ca bezmeticii să uluiesc). Iară mai pre urmă, precum să dzice cuvântul (minciunosul tatăl minciunii și minciuna fata minciunosului iaste), îndată minciuna zămișli și spurcata basnă născu, dzicând: „Aceasta întrebare pană acmu nici din priiatini, nici din nepriiatini cineva m-au mai întreat, în care lucru ascunse și de nedescoperit taine să cuprind, nici cătră alt chip odată cu moartea li-aș descoperi. Ce de vreme ce domnul meu acesta lucru a mă întrea și dreptatea carea asupra lui aș avea a afla învoiaște, pre cât mai pre scurt voi putea (de vreme ce la Inorog a mă duce vremea mă grăbește) a te înștiința mă voi nevoi. Va și dară domnul meu milostiv că părintele meu era Apariu, carile în toate dzilele apă de la fântănele de singe a aduce obiciuit era. După ce și cu mai la vârstă am sosit și cofă în mână a rădica, apa din fântână a scoate și coromâsla pre umere a purta a putea am început, cu tată-mieu împreună adese fânărânele cele de singe la rădăcinele Munților Vrăjbiei izvorătoare cercetam.

Munții acestea, departe, în țara ce să chiamă Pizma, să află, despre partea răsăritului, pre marginea oceanului în sus, spre crivăț, și în gios, spre amiadzădzi, în lung și în / lat atâta de mult 455 să trag, cât cei ce nepărăsit drumul carile pre la rădăcinele lor merge au ținut, dzic precum **pană** la oceanul apusului ocolesc și ca un zid în giur împregiur toată rătundzala pământului îngrădesc. Așe, noi dară pentru trasul apii adese la acci munți mărgând și din care izvor apa mai cruntă și fierbinte ar fi ispitind (căci apa accia cu fierbințeala, iară nu cu răciala setea **stampară**), odată în vârful unui munte prea înalt ni-am urcat, în vârful a căruia un puț prea adânc și mai să dzic fără fund am aflat din gura puțului ciutura cu hârzobul slobodzind, după ce cât era fu nea de lungă au mârș, după ce învăltitorile capetelor și încingătoarele mijlocelor la capete am adaos, cu mare nevoie de fundul puțului agiungând, precum de o umedzală ciutura să fim împlut am simțit; iară după ce vasul afară scoasem, vădzum că nu umedzală roșie, ce albă era, din carea gustând, precum adevărat lapte iaste am cunoscut. Și îndată, precum muntele cela ce lapte izvorește să fie ni-am adus aminte; îndată ce laptele gustaiu, din fundul puțului un tânguios glas: «Vai, țîțșoarele mele, vai, lăptșorul meu, cine dintre muritori ti-au tras? Cine din cei nemuritori vreodată ti-au bătut? Cine iaste îndrăznețul și obraznicul acesta carile pieptul / Biruinții 456 a apipăi și țîțșoarele fiicăi mele de gurguie a suga nu s-au temut?»

Tată-mieu, glasul acel așe de tângăios și așe de mângăios audzind, îndată descântecul necromandii asupra laptelui a descânta începu (căci precum duhul Biruinții să fie într-acesta chip strigat pricepusă). Laptele, după descântec, îndată a să închea și mădularele unul de altul a să lega începură. După accia vinele preste oaselnindzindu-să, toate părțile trupului a să clăti și supți rea peste dânsle pelicioară a să lipi vădzum; și așe, îndată, o ficioară ghizdavă și frumoasă denainte-ne în

picioare stătu, carea cu ochii sigeta, cu sprâncenele arcul încorda, cu fața singe vărsa, cu budzele inima spintica, cu mijlocul viața curma, cu statul morții rădica, cu cuvântul dzi lele în cum-până măsura, cu răspunsul sufletul de la mormânt înturna, iar cu singur numele Biruinții, toată frumsețe biruia și covârșia.

Pre aceasta într-acesta chip, o, domnul mieu, vădzind-o, îndată în inimă rană nesufferită și și boală netămăduită simțiiu și cătră părintele mieu: «O, tată, căci lucru primejdios ca acesta a videa m-ai născut (că decăt rana dragostelor și decăt
457 boala iubostelor mai primejdioasă nici țiru/liciu au vădzut, nici doftorii au audzit). Și decăt meștersugul pre morți a învia, mai bine meștersugul pre mine a mă omori sau a nu mă naște să fii învâțat (că în statul acesta a vieții, de dragoste pătimitoare, moartea decăt viața mai poftită iaste)».

Tatăl mieu, în nerupt lanțuhul dragostelor legat și așe de tare înfășurat vădzindu-mă, dzisă: «Bodzul dragostei, o, fiule, fi iul Afroditei iaste, pre carile nu după micșorimea vârstei (căci pururea copil iaste), ce după tare arcul ce trage și ascuțită sigiata ce în ficați înfige, cei ce-l măsură, îl cunosc; ce cât spre această a ta de curând scornită patimă, lucrul ar pofți, fii cu bună inimă, că cela ce cu cuvântul și cu meștersugul farmăcului necromandiii din lapte ficioară a face au putut, din ficioară spre pofta nevestirii inima a-i pleca, cu multul mai pre lesne va putea. Numai atâta căci de împotrivnic norocul tău (carile muritorilor nici-odată deplin nu vine) foarte rău în pare, de vreme ce ficioară aceasta, din lapte născută fiind, din fire starpă a fi firea au lăsat-o, nici pânțelece ei spre zămislirea simențiii locuri ș-au gătat; unul i-ar fi liacul (pre cât adânc meștersugul mieu a afla poate), /
158 ce și acela pre cât cu anevoie îi iaste aflarea, cu atâta mai cu nevoie iaste, aflându-l, cu dânsul după voie cineva a să slujji».

Eu cătră tată mieu dziș: «Pentru stârpie și pentru a zămislirii liac a cerca, lucru mai pre urmă trebuitorii! iaste, ce acmu deodată liacul nesuffereliu mele fără zăbavă aflând, alalte

Hacuri de vor trebui, mai cu vreme vom putea cerca» (că înțelepții întâi nevoia, apoi treaba caută).

Și, ce mai mult, o, domnul mieu, cu voroava să ocolesc? Tatăl mieu îndată descântecul dragostelor în capul ficioarii descântă și, trii peri din cosiță-i zmulgându-i, unul la grumadzi, altul la brațe, iară al triilea la mijloc în învălătuci, cu carii precum sufletul ficioarii de tot trupul mieu să să fie legat și inima ei în sufletul mieu să fie intrat îi păru. Și așe, ea ochii de la pământ rădicându-și, ca lumina soarelui în stele oglindă frâmșetelor ei mă făcu și în mine pre sine și în grozăviia mea frâmșete ei a videa i să părea (că ochii dragostelor nu ce iaste, ce precum îi plac văd). În scurt, pe Biruință dragostele o biruiră, și Diana Afroditis a să face priimi. Iară a doa dzi părintele miu, din somn deșteptându-mă, dzisă: «Eu în dzile bătrân și la ani învechit sint, / o, fiule, ce cuvintele mele pomeneste. În tre a
459 lumii jigăni Inorogul să află, carile în vârvul cornului mare, vârtute poartă și împotriva a toată pătimirea putere are; deci, vreodănoară cu dânsul a te împreuna de ți să va tâmpla, pre cât vii putea în prieteșugul lui vârtos a te lega silește, că el numai pânțelece Biruinței spre roadă simențiii neamului tău a deschide poate».

Așe dară, părintele mieu, Apariții, învățatură dându-mi, dintre vii au ieșit; iară eu în multă vreme cu Biruința la un loc și într-un pat viețuind, nicicum numelui următoriu și neamului adâogătoriu de la dânsa să iau nu m-am învrednicit. Deci târdziu, mai pre urmă, de învățatura părintelui mieu, carea pentru Inorog în dedese, aminte a ducându-mi, toate pustiile Araviii a cerca și toate părțile lumii a cutreiera nu m-am părăsit, până locul și lăcașul Inorogului am aflat. Aflându-l, de dânsul cu mare cinste m-am lipit, tovarăș în toate căile, nedespărțit și slugă în toate slujbele neostenit m-am făcutu-i, nici în viața mea altă plată sau simbria i-am poftit, fără numai o dată măcar vârvul cornului lui de moale pânțelece Biruinței mele să lipască

460 am nedejduit. / Și pentru ca pologul stidiriră să rădăce și supt singurătate acoperemântul necunoștinții să sa arunce, de multe ori și mai în toate dzilele, la culcatul și la sculatul lui, eu trebe în câmp în scorniiam, iară Biruinței lângă dânsul să să afe îi porunciam. Ce împietrită inima lui nicicum spre stârpirea pântecelui ei a să milostivi nu s-au muiat, ce în zavistia neamului și seniințiii mele neclătit au stătat. Eu, într-această asprime și neînduplecate vădzindu-1, aiavea simbria slujbei și pofta inimii, carea în era, cerându-i, cu mare urgie și mânie, simbria ca aceasta a-m da au tăgăduit, și precum el Dianii, iar nu Afroditiu, să fie închinat apofasisticos mi-au răspuns.

Acmu dară, o, domnul meu, ce mai mare dreptate și ce mai dreaptă pricină spre izbânda lui a mi să da? Și ce mai uscată iască spre ațitarea răsplătirii decât oprea simbria și tăgada dreptei pofte a să afla poate? Și aceasta iaste pricina vrăjbiu cu care pană la moartea mea a nu-1 întiri nu voi părăsi; și precum bună nedejde am, astădzi izbânda mea și plata lui, precum ț-am spus, îndzăcit și însutit să va plini".

Așe dară, Hameleonul sfârșit spurcatei și năpăstuitoarei 461 basne puind, / și toate vicleșugurile pre cât mai pre ascuns putu alcătuind, în munte la Inorog să sui, cătră carile, cu multă plecăciune plină de mare înșelăciune închinându-să, dzisă: „Leul și Vulturul ceresc în veci lăudat și toate pășirile și dobitoacele cerești preste veci slăvite să fie, carii fața domnului meu cea de lumină slobodzitoare și sănătatea lui ceia ce-i lumii trebuitoare în statul său a videa m-au învrednicit. Cătră acestea, dumnealui Șoimul cu plecăciune sănătate trimițind, roagă și poftește ca, după făgada carea ați dat în ceasta sară, de iznoavă dorita-ți împreunare a avea să poată, căci toate după voie a-u vesti și toate de fericire a-ți povesti are".

Inorogul, amânduroz închinăciunelor ceia ce li să cuvini[^] de primire răspunsuri dând, dzisă: „De împreunarea Șoimului cu dragoste bucurosi sint (că cu priiatinul adevărat și de credință

vrednic, cineva împreunare și voroavă trebuitoare a avea, între cele de frunte fericiri să numără), însă în ceasta sară, după poftă-i a face, o pricină (și aceasta driaptă precum mi să pare) mă oprește, de vreme ce noi sorocul neprieteșugului și dzua prieteșugului pană în 1 500 / de minute pusesem, și acmu, 462 peste soroc răspunsul trecând, urmadză ca și legătura datelor cuvinte să să fie rupt. De care lucru, înnoirea giuramântului și întărirea cuvintelor trebuitoare și într-îmbe părțile folositoare a fi socotesc, cu carea odihnindu-ne, afară din tot prepusul iarăși la locul știut să ne împreunăm. Că măcar că despre omeniia și întregimea Șoimul lucru împotrivă nu-m prepuiiu, nici la giurământurile o dată date, cu vremea urgiia ceriască a să răsfla socotesc (că tot cel ce la tot cuvântul necredzătoriu și la tot giurământul prepuitoriu să arată, acela de călcarea a tot giurământul pururea gata iaste); ce de la buni priiatini la ureche mi-au vinit precum crocodilul la țărurile apei să fie păzind, de la carile poate ceva prin neștiință înalgiosul să mi să facă".

Hameleonul, pentru numele crocodilului din gura Inorogului audzind, vicleșugul ascunsului inimii tare îl tulbură (că pre cât știința bună, în tulburare, mângăiare, pre atâta știința rea, în linește, tulburare aduce). Și cu grele giurământuri și strașnice blăstamuri a să giura și a să blăstăma începutu, precum acestea nighina nepriiatinului între sãmânța grăului și / mugurul pădureț în hultuoana domesnică, hultuită să fie: „Insă 463 iarășile, o, domnul meu, de vreme ce ca acestea la ureche-ți s-au sfârăit (€/€ ТрѡсѡѢѢѢ) aibi grijă (că vicleșugul înțeleptului cu multul mai cumplit iaste decât a nebunului). (O, piiale diavolului supt părul dracului! Cu ce fel de împleticituri următoare ocară-și supt numele altuia mai denainte a o vâri silește.) Că domnul bine știe (că firea, decât deprinderea, mai veche iaste și totdeauna clevețile rele strică obiceiile bune), de unde poți prepune că dintr-aceste sunate să fie vreunle și adevărate. Iară cât despre partea mea iaste, pre chipul

nezugrăvit mă giur, că despre partea Șoimului, nici în voroavă-i meșterșug și-n faptă-i vicleșug măcar cevași n-am priceput (caută aicea giurământul vicleanului supt numele dreptului acoperit). Însă eu, spre toată porunca de binelui meu făcătoriu, măcar cum nu mă voi lenevi, ce iată, în pripă înapoi mă voi întoarce și de acestea prepusuri foarte tare a te adeveri și a te odihni voi sili".

Așe dară, Hameleonul întorcându-să, în cale gândurile cele fără cale prociția și de pomenirea străjii crocodilului nu puțină 464 în/tristare simția, ce ca valurile țărării una după alta chitețele inima îi izbiia, socotind precum silța i s-au vădit și lațul i s-au descoperit. Apoi iarăși singur și e parigorie și mângăiere făcându-și, în sine dzicea: „Pentru crocodil Șoimul cevași macara nu știe, carile de ar fi știut adevărat, știre i-ar fi dat. Dulăii și Râsul să-i spuie, de-ar fi și vrut, n-ar fi putut, căci nici vremea i-au lăsat, nice strâmtorile drumurilor acestora cale li-au dat; eu singur, nu lui, nu altuia să-i spuie, ce așeși de aș ști că piialea de pre mine știe cele ce dzac în mine, singur mie samă făcându-mi, de care brad în ceasta pădure iaste mai înalt, de acela m-aș spândzura. Ce altă nu iaste, fără numai Inorogul nici 0 parte a primejdii în prepusul gândului neadusă nelăsind (căci înțeleptul mai mult de cele împotriva decât de cele după voie chitește), de lucrul ce-și prepune, precum adevărat să fie înțeleș dzice, și ce nu știe arată că știe, pentru ca adevărul științii să agonisască".

Ce după lineștea mângăierii aceștia, iarăși furtuna întristării 1 să scormia, dzicând: „Bine că măcar că de crocodil adevărată știință nu are, dară iată că de dânsul prepus are, de ce are prepus 465 are și grijă, / de ce are grijă, are și pază și cu paza bună din primejdiia rea poate să scape. De care lucru, acmu toată puterea meșterșugurilor să-m cheltuiesc trebuie, pentru ca din prepusul ce au intrat să-1 scoț și după pofța voii mele la locul prundișului

să-1 cobor, în carile toată nedejdea tâlcuirii visului meu să sprijănește".

Acestea răul rău gândind și cu chitala învălindu-le și dezvălindu-le la Șoim sosi, cătră carile, după închinăciune, într-acesta chip grăi: „La Inorog am fost, de cât poruncă mi-ai dat, pre amănuntul i-am spus; la lucru gata și la cuvânt stă[tă]toriu l-am aflat, numai pentru vinirea-i îndată o pricină află, ce și accia cu întregă și înțeleptă socoteală iaste, de vreme ce dzice că sorocul carile ați fost pus să fie trecut, pentru carile de iznoavă adevărînța cuvântului poștește. Mai iaste și altă pricină carea oarece în gânduri puindu-1, nu puțin vinirea-i împiiadecă, adecă precum de un crocodil să fie înțeleș, carile, sau pentru dânsul, sau după obiceiul lor, trecătoarele apelor să fie păzind și, sau ce știința a altor dulăi, să nu cumva preste știința ta ce nu gândește el, și ce nu-i poștești tu, să i să tâmple. Pentru / carile a-1 mângăia cu fel de fel de socotele și cu multe 466 giurământuri din prepus a-1 scoate, cât am putut am nevoit; și precum acestea sint să nu le creadză (ia aminte vicleană voroava a vicleanii jigăniei). Așijderea, despre partea ta unele ca acestea să să lucredze, lumea de s-ar clăti, peste puțință iaste; nici dulăii, sau altceva, preste știința ta ceva, nu numai a face, ce așeși mai nici a gândi să nu poată l-am adevărit (căci eu, robul tău, așe știu, așe și credz). Ce el în cuvintele mele de tot a să odihni poate să nu poată; de care lucru, cu tot de-adinsul din prepusuri ca acestea să-1 scoți trebuie, ca binele cu bine făcând, toate deplin și cum cinstei tale să cade să să isprăvască (că păscării răutății - undițile vicleșugului spre vânarea și moartea binelui din față - pană în fundul mării necunoștințn arunca; .

Șoimul, despre inima sa curat știindu-să, pentru alții lucrul a cerca să apucă; și așe, îndată pre dulăi la sine chemând, de au ceva știre pentru îmbletek crocodilului vârtos îi întreba. Ei alalt vicleșug ascundzind, pentru crocodil într-adevăr tare să giura, precum nu de îmbletele lui să știe, ce așeși nici de nume-i

467 până acum să nu fie audzit. Așe, / dulăii în strâmbătate pe dreptate să giura (căci spurcata lighioaie până într-atâta umele vicleșugului șuvăisă, cât și soțiile vicleșugului a i le cunoaște deplin nu putea) și tot prepusul de la mijloc cu vârtoase blăstămuri rădica. Șoimul, în multe isteț și provideț, iară într-aceasta pristăviii sale bizuindu-să, prost și lesne credzătoriu să arătă. Deci dulăilor credzind și despre Hameleon nicicum prepus având, supt răutatea altora, dreptatea și bunătatea sa prea ieftin vându. într-acesta chip cu scrisoarea pre Inorog adevărind: DUPĂ ÎNCHINĂCIUNE: „Câte prin Hameleon mi s-au dzis m-am înștiințat. Deci pentru prepururile carile grijea ți li-au scornit, adevărit să fii, că de nu din singură grijea sint, ce altul cineva din crieri li-au plăzmuț, unul ca acela nici al nostru, nici al vostru priiatin iaste, fără grijă dară la împreunarea de folos vino! Și mă crede că pre numele a nenăscutului Vultur, pre singele a nevinovatului miel și pre duhul a toată viața mă giur că în inima mea nici au fost, nici iaste, nici va fi vicleșug, nici la alții a fi am simțit, ce orice pentru folosul vostru ar fi, acia silesc, nevoiesc și învoiesc". /

468 Acesta răspuns Hameleonul de la Șoim luând, îndată înapoi la Inorog să întoarsă, căruia, după citiala slovelor, de la sine ca acestea adăogea: „Vedzi, dzice, o, domnul meu, că Șoimul cu ale sale drepte giurământuri, ale mele adevărate mainte dzise cuvinte adeverește; și mai vârtos eu (carile în dragostea ta nemărui al doilea nu m-oi număra), în tot chipul, și pre dânsul, și pre dulăi tare am ispitit și dintr-alți a lor pre dinafară ce au iscoade, cu mare osirdie am iscodit, ce, măcar cât negrul supt unghie, lucrul acesta așe a fi nu l-am aflat. Acmu dară, alalte în deșert prepusuri din socoteală scoțind (și mă iartă căci, din adevărata dragoste pornit, cuvinte cani necioplite slobod), la pofțita-ți împreunare îl priimește (că pentru îndelungarea vremii pricinele pofțorite pre o parte micropsihie, iară pre alta

apsifisie arată, carile priiatinului răcială, iară nepriiatinului fierbințea scornesc)".

Inorogul, măcar că grijea carea avea nici din fantazie născută, nici după spurcată socoteala Hameleonului, adevă minciuna grăind adevărul să scoată, ce din adevărate argumenturi a buni priiatini înștiințat era (însă pronia dumnezeiasca calcă socoteala muritorească), / apoi dreptății sale 469 lăsindu-să și megalopsihii sprejinindu-să, precum în desară la locul știut să va coborî cuvânt dede (că singele carile iaste să cură, în vine a rămânea cu anevoie iaste).

Hameleon, plin de duhul răutății și înfiat de vântul fărâșegii, cu mare bucurie din vârvul muntelui nu numai cu picioarele viclenii alerga, ce și cu aripile diavolii zbură; căci în săvârșirea răutăților ca furnica în perirea sa aripi să fie agonisit i să părea, carea și pre Hameleon în dzua izbândii îl aștepta.

Așe dară el, cu atâta agenie slobodzindu-să, întâi la crocodil, pentru ca de vinirea Inorogului într-acea sară să-l adevăriască, apoi la dtdăi alergă, căroră bună nedejde să aibă le vesti, căci sfârșitul tuturor ostenelelor s-au apropiat și nepriiatinul în lavirinthul neștiinții s-au încuiat; iar de cîia înainte toată triaba nu în nevoința, ce în voința lor rămâne, dzicea, și precum vor pofți, așe cu dânsul a face vor putea îi adevăria.

De acolo la Șoim întorcându-să, de fără prepus în desară vinirea Inorogului îl înștiința. Așijderea, din inimă cumplite, iară din gură zugrăvite și șicuite cuvinte arunca, dzicând: „Iată acmu, o, domnul meu, că după suduroasele ostenituri și în toate părțile fără / preget alergături, slujba carea asupra-mi am 470 luat, spre cel de obște folos în ceasta sară a să isprăvi nedejduiesc, numai iarăși a te ruga îndrăznesc (că tremurătoare iaste inima celuia carile pentru priiatinul său cât pentru sine să îngrijlivește) să nu cumva preste știința ta jiganiile fără socoteală ceva împotriva Inorogului să facă, și așe, mare necinste și ocară de numele tuturor decât pripoiul de aramă mai

tare să va **lipi**; atâta numai că în lume eu mai pre lesne a mă curăți voi putea, de vreme ce în 'adeverința cuvintelor tale nedejduindu-mă, cu multe ale mele giurământuri și ca cum s-ar dzice cu cuvinte crunte l-am adeverit și la locul prundișului l-am coborât".

Șoimul, oarecum cani cu mânie: „Lasă, rogu-te, dzisă, că destul îți sint cuvintele deșerte și șicuite cu carile **pană** acmu urechile mi-ai mâncat (că de multe ori sufletul sămăluitoriu, cuvinte decât vrăjile Pithiii mai nemeritoare izbucnește). Că ce fărâlege ar fi aceasta, ca după atâtea legături și întărituri, lucru împotriva precum a muritorilor așe a nemuritorilor să să facă? Nu de Dumnădzău în curată inima mea împuțite spurcăciuni ca acestea să între; ce du-te de te odihnește, căci știu că vii fi 471 ostenit și pentru / acestea mai multă grijă în zădar nu îmbla purtând, căci grijea cinstei cuvântului și numelui meu eu o știu păzi".

Hameleonul dzisă: „Facă cereștii ca toate după poftă să iasă. Iară eu, la odihnă ducându-mă, aceasta te poftesc, ca în ciasul ce împreunare veți avea știre să aib; și aceasta nu pentru altă, ce numai de plinirea cuvintelor lui înștiințându-mă, somn cu linește și noapte fără gânduri să petrec". „Fi-va!" Șoimul dzicându-i, el la borta lui să dusă; însă nu mai curând în strat s-au aruncat, pană nu de tare străjuirea crocodilului s-au înștiințat (că toți viclenii în răutate grijivi, iară în bunătate trândavi sint).

Iară Inorogul, după datul cuvânt, dacă ochiul cel de obște genele orizontului peste lumini își sloboade, la locul orânduie să coborî, unde și Șoimul îndată sosi. Deci după ce dintr-îmbe părțile căzutele țaremonii să isprăviră, Șoimul voroava într-acesta chip începu: „împreunarea aceasta acmu între noi iaste a doa, iară începătura a adevăratei dragoste din împreunarea dintăi în inimile noastre s-au zămislit și pană în cel deplin a bunelor vrei stat au crescut (că în curată casa sufletului

painjina minciunii a să prinde loc nu are). De vreme dară ce dintăi, de sfânta-ți dreptate înștiințându-mă, acmu / calea 472 dreptății a călca și urmele credinții în cărarea adevărului a pune voi. Va ști dară iubitul meu priiatin că după voroava dintăi, dintr-îmbe părțile, ce mai cu folos și mai de cinste ar fi, aceia a isprăvi, cu gândul, cu cuvântul, cu lucrul și cu totul în tot chipul am silit (ce voia slobodă iaste o împărăție mare, în carea nici dreapta socoteală, nici strâmba asupreală biruință a avea poate). Iară acmu, preste toată nedejdea, răspuns nenedejduit luând, precum cuvintele Corbului în vreun stătătoriu temeiu nu să așadză am cunoscut. De care lucru, nici vreun lucru cu aședzare sau cu adevărul pociu nedejdui (că de pre unghie leul cu toți cunosc, iară de pe cuvânt inima înțelepții numai a iscodi pot). Iară pricina aceștii a mele nenedejduiri iaste că din slovele Corbului toapsăcui răului i să cunoaște, carile nu într-îmbe părțile, ce numai ce după a sa voie și de folos a fi i să pare, aceia prin a mea nevoiță lui să să facă silește, adecă ție în viață cădere, iară mie în cinste scădere sirguiaște; de vreme ce, după porunca carea dintăi de la dânsul aveam, pacea și dragostea adevărată înțelegeam, iară acmu de pre cărțile ce-m scrie, șicuită și vicliană o cunosc, lucru carile inimii mele foarte / scărândăvicios și dreptății foarte urăcios iaste. Spre carile în viață 473 nici gura mi să va deschide, nici limba mi să va întinde, nici mâna mea îl va cuprinde, însă adevărit să fii, o, priiatine, că nici viclean stăpânului meu mă voi face, dar nici călcătoriu de lege, nici vândzătoriu dreptului a fi voi priimi (că voia dumnădzăiască decât porunca stăpâniască cu multul mai strașnică a fi trebuie să cunoaștem). Deci tot adevărul iaste că ceea de carile despre tine să mă păzască în poruncesc, acelea ei și în gând și în cuvânt le au, căroro ochiul cel ce ascunsele inimii și dzilele veacului privește, după faptă în trup și-n suflet să le răsplătiască. Iară pre tine de tot vădzutul și nevădzutul priiatin nesupărat și nebetejit să te păzască. Deci, de acmu

înainte, și mai tare, și mai bună pază îți trebuie, nici în cuvintele cuiva încredințare să aibi, de vreme ce, nu numai pre tine, ce și pre mine pentru tine cu toată greuimea necinstei a mă încărca au învoit, ca supt numele doftorii, prin cinstea credinții mele, otrava să vândză, carea în pânțelele celor ce o vor întinde, sau nevinovatului o vor vinde, să vie. Iară pre mine în catalogul adevăraților priiatini numărându-mă, înaintea cerescului
 474 Vultur, cu / toată adevărta inimii mă giur că în viața mea de bine voitoriu să-ți fiu și oricând și ori în ce a-ți sluji voi putea că nu mă voi lenevi cuvânt îți dau".

Inorogul aceste cu fierbințele adevărteii cuvinte ascultând, precum de năcazul carile videa că asupra dreptății vine grăiaște, în scurt pricepu și mai mult altă voroavă nelungind, Șoimului mulțămăită făcu, căci n-au ascuns despre dânsul tot adevărul și într-acesta chip, după mulțămăită îi grăi: „După giurământurile carile spre dragostea și prieteșugul între noi din singură a inimii tale plecare ai făcut, de acmu înainte frate a te numi mă îndiamnă. Deci, frățiorul meu, cani pre scurt o poveste să-ți spui, cu ascultarea să nu te lenești te poftesc (că în trii chipuri și ca cum prin trii porți înluntru palaturilor cunoștinții lucrurilor a întră putem: prin pildele celor trecute, prin deprinderea cestor de acmu și prin bună socoteală celor viitoare). Deci istoriile încă o parte a ceștii sentenții fiind, din cele multe, una iaste aceasta: Odănoară, frate, era un păstoriți de **ramatori**, carile, cu simbria a tot satului în carile lăcuia, din dzi în dzi viața își sprijeniia; acesta în proastă viață ca aceasta
 475 dzilele petre/cându-și, nici cu audzul fără grohăit'porcilor, nici cu viderea fără prostiia satului aceluia, altă ceva învășasă; iară într-o dzi, cu altul (carile din cetate viind, pre acolea a trece i să tâmplase) în voroavă cădzind, pentru numele cetății în urechile porcariului să sună. Deci cetatea, ce și cum ar fi» nicicum în mintea lui să încapă nu putea, ce fantaziia, uneori ca un cuptoriu, alteori ca un cotlon, iară alteori ca pre o șură

de dobitoace **i-o** zugrăviia (că fantaziia la proști cele vădzuțe numai a închipui poate). Deci cum și ce ar putea fi cetatea ca săsăinștiințedze, cu pofta aprindzindu-să, **ramatori** în câmp pustii lăsind și oarece fărmușuri de pâne carile cu sine avea în glugă luând, pre drumul pre carile drumățul vi nisă vartos purciasă. Așe, într-acea dzi **pană** în sară călătorind, unde întunerecul îl apucă, acolea popasul și masul își făcu (ce norocul și pre purcariu și pre olariu tot cu **o** orbime că u t ă)²³, carile pre purcariu aproape de porțile cetății și de norocirea ce-1 aștepta adusesse. De vreme ce împăratul, carile acelor olaturi stăpâniia și într-acea cetate împărăția, în dzua ce trecuse, dintre numărul viilor ieșise și moștinatoriu din tru/pul său nelăsind, între
 476 domnii și senatorii aceii monarhii, cine în scaun s-ar sui, mare dihonie și zarvă să făcu (căci la stăpânire toți vrednici să socotesc, iară la supunere nici unul de bună voie priimește). În scurt, nicicum unul altuia al doilea socotindu-să, cu sfatul de obște aliasără ca a doa dzi pre poarta cetății carea spre răzsărit caută să iasă, și ori pre cine mai înainte, veri din streini, veri din cetățeni, pre cale ar tumpina, pre acela la scaunul împărăției și la corona monarhii să-1 rădice. Deci, după sfatul de cu sară, de dimineață sculându-să (căci nici norocul porcariului dormiia), lângă drum pre porcariu din pașiște sculându-să și la urduroșii ochi cu mâniile frecându-să, aflară, pre carile îndată cu cinste rădicându-1 și din rufoase sucmane în porfiră prime-nindu-1, în lectică împărătiască îl aședzară și, cu mare alaiu, până la curțile împărătești petrecându-1, după obiceiul locului, cele ce să cădea țeremonii spre încoronarea lui făcură; de unde s-au luat cuvântul carile să dzice: (sara ghigariu, dimineața spătariu). Porcariul, uneori vis, uneori părere, alteori ca **o** basnă de po/veste lucrul carile aiavea și adevărat să făcusă a fi i să părea.
 477 Iară unul dintre senatori cătră alalți dzisă: «(celea ce norocul

²³ Cp. Cicero, *De amiciția* XV, 54.

face, nici mintea, nici socoteala a desface poate), însă (oul cioarăii de pieptul păunului o mie de ani de s-ar cloci din găoace tot de cioară, iară nu de păun, puiu va ieși), în care chip și împăratul acesta, cu vreme, nu la ce nărocul l-au adus, ce spre ce firea l-au născut va arăta; și această a mea prorocie nu din deșartă fantezie scornită să o socotiți, ce aminte cuvintele și faptele îi luați. Că iată, îndată ce la puterea împărăției s-au suit, nu de omenie, ce de porcie s-au apucat, de vreme ce, pre câți în satul în carile porcii păștea, pentru ceva pizma avea, pre unii a-i omori, pre alții a-i izgoni, și cu alte felii de pedepse a-i domoli au stătit. (Că stăpânul nou după pizma veche a izbândi spurcat lucru iaste.)» Și adevărat că împărăția acia până mai pre urmă, de tirăniia lui, la mare primejdie de pohârniere sosind și acmu ca un pojar în fânul uscat răutate-i în toate părțile lățindu-să și ijdărându-să, tuturor lucru nesufferit a fi să cunosc. Și așe, cu toții sculându-să, în așternutul unde cu felii de felii de spur-

478 căciuni să tă/văliia aflându-1, și dzilelor, și tiranii sfârșit îi pusără.

într-acesta chip, o, frate, și epitropiia Corbului arată că, precum el Corb, așe cuvintele, dzisele și faptele de Corb îi sint; și cu vreme, cu glasul ce are singur sieși menitoriu și chedzilor izbânditoriu își va fi. Iară când și cum aceasta s-ar tâmpla (izvodul norocului, ochiul muritorului vreodată a-1 citi nu poate)".

Așe dară, Inorogul și Șoimul, prin câtăva vreme a nopții pilduind și vorovind, să sculară și, amândoi frățeste îmbrățășindu-să și sărutându-să, iarăși pre numele cerescului Vultur să giurară, ca pană la moarte priiatini nedespărțiți și în toate primejdiile unul altuia popreaoa răzimării și mână sprejenirii să-și fie și dragostea vecinică și neimată să ție. Și așe, despărțindu-să, Șoimul, ieșind, la locul său să dusă, iară Inorogul, știind că după coborârea lui poticele munților s-au închis (că cei ce în munți lăcuia nopțile poticile pană în răvârsatul zorilor încuiate a le ținea obiciuți era) și precum inapoi a să întoarce cu puțin[ță] a nu fi socotind, peste apă cu înnotatul a trece în credința valurilor să lăsă.

O, lucru jelnic și de socoteala muritorilor neagiuns, cum pronia / ceriască pe dreptul de la viclian a să dosedi lasă și cel 479 curat în lațul spurcatului a cădea suffere? Adevărat dară că la acesta lucru dovedele a căderilor vechi aporiia de n-ar dezlega, nu cu puțină înădușala a tot sufletul filosofii atomistilor socotelele muritorilor și cu dânsle împreună lucrurile lumești ar stăpâni; ce prepusul TOJV auTOjdxstLiv rădicând, necunoscută a necunoscutului chivernisală pre toate din capăt pană la sfârșit atingând, și pre fietecare cădere, la vremea și orânduiala sa, tare aședzind, rămâne ca tot prostul din cele vădzute, pre cele nevădzute cu ochiul sufletului a videa să poată, și precum (răul pentru dzua rea să păzește, iară bunul ca metalul în foc cu nevoile să lămurește) să înțăliagă.

Deci Inorogul pre sama a nestătătoarelor undelor apei dându-să (măcar că și aceasta cale fără mare prepus de primejdie nu-i era, precum mai pre urmă s-au vădzut, că nu socoteala lui, ce nemutată orânduiala norocului l-au amăgit), însă (din multe chipurile primejdii cea mai mică și mai iușoară a alege lucru înțelepțesc iaste) și pre marginea apei în sus, spre crivăț înotând, prădătoriuil lacom la pradă/ în mare strajea nopții, calea trecă- 480 torii străjuind păziia. Unde Inorogul sosind (o, furtună în apă lină! o, fărâmare corăbii în liman! o, faptă nefăcută și poveste nepovestită și audzită, îndată de la toți hulită! o, lucrul diavolului supt meșterșugul Hameleonului! o, Hameleon decât diavolul mai diavol! o, jiganie spurcată și decât toată fiara mai niai(!) vrăjmașă și mai sălbatecă!), iată de năprasnă crocodilul în valurile apei sunând și vâjiind asupra-i sosi. Inorogul, întâi huietului apei audzind, apoi și chipul groznicii jigăniei vădzind, îndată vicleșugul mai denainte gătit simți și fără nici o împotrivire spre nesățioasă vânarea lui să dede. Crocodilul acmu fălcile pentru ca să-1 înghită căscând, Inorogul toată fața vicleșugului și izbânda viclianului într-un cuvânt cuprindzind,

dzisă: „(Satură-te de singe nevinovat, Coarbe, de carile pururea flămând și nesăturat ai fost)”.

Crocodilul, cuvânt ca acesta de la Inorog audzind, lăcomiia fâlcilor își înfrâna și numele Corbului la mijloc adus, ce va să fie cu de-adins cercetă (că spurcatul Hamleon nici crocodilului tot vicleșugul descoperisă).

Inorogul deodată nici împotriva, nici după voie ceva răspundzind, ca mielul/ spre giunghere adus, mulcom tăcea și numai dintr-adâncul inimii: „O, dreptate! O, izbândă!” striga, (că în nevoi fapta pe făcătorii! oarecum peste cunoștința cunoscându-1, ca fiul cătră părinte de apăsul ce are să jeluiaște). Iară după câtăva vreme socoti (că la vremea de trebuință cu cuvântul bine a să sluji și tare a să nevoi lucrul înțelepților iaste). De care lucru, cătră jiganie voroavă ca aceasta începu: „Nu socoti, o, jiganie, că doară de groznic chipul tău în ceva m-am spăriiat, sau căci acmu în puterea ta mă aflu, despre tine vreo grijă ca aceia port, ca carea socoteala întriagă vreo mângăiare a afla să nu-i poată; ales că bine cunosc că nici trupul meu de stomahul tău a să mistui, nici cornul meu de gâtlejul tău a să înghiți poate. Așijderea, nici vreo întristare noaă, precum sufletului mi-i fi dat, să ți să pară, de vreme ce, din tinerețe și așeși din copilărie, cu furtuna a mă giuca și în tot chipul a mă lupta obiciuit și deprins sint, atâta cât nici ea din urgiile sale în mine ceva neazvârlit, nici eu de la dânsa ceva nesufferit să nu fie rămas socotesc, și mai vârtos cu aceasta mi se pare că toate sigetile din tolba să-și fie vărsat, cu carile sau orânduiala vecinică într-un chip să să plinească, sau / a mea îngăduință de acmu înainte ispitele iaste să-i batgiocurească (căci pre cât primejdiia s-ar socoti mai mare, pre atâta sfârșitul să nedejduiaște mai tare). Toți muritorii pururea îi sin doi sorți purrăm, carii unul a morții, altul a vieții sint, și amândoi din ceasul zămislirii împreună cu noi în toate părțile, în toate locurile și în toate vremile din fire să tovărășesc. Deci,

oricarile povață înainte ni-ar merge, vrând-nevrând iaste să urmăm; nu lipsăsc unii dintre muritori carii pre sorțul morții groaza cea mai de pre urmă îl hotărăsc; însă aceasta la cei adevărat înțelepți pururea de batgiocura s-au ținut. De batgiocura, dzic, căci altora spaimă, iar lor socoteală aduce; spaimă, dzic, altora, căci trăind, a muri nu să învață: socoteală lor aduce, căci trăind, pri-nct a muri să învăță, și așe, nu de spaima cea mai groznică să îngrozesc, ce, ori cu ce tâmplare ar fi, periodul firii cutrierând, ocolesc, săvârșesc, și, din robiiia furtunelor scâpând, să mântuiesc; de care lucru nu cea mai mare spăriiare, ce cea de pre urmă mângăiare li să pare și le iaste. Deci de vreme ce sorțul firesc la mine știut, așteptat și în samă nebăgat iaste, cu cât mai vârtos sorțul tâmplătoriu (a căruia punct neînsămnat iaste), în samă mai / nebăgat și mai înfruntat⁴⁸³ va fi, pre carile îndrăptnică furtuna aducându-1, scutul sufletului vitejesc a-1 sprieni i să cade. Adevărat dară amară în tristare inima mi-ar fi simțit când nepriiatinul pentru a mea lenevire sau proastă socoteală m-ar fi amăgit (căci cu bună samă atuncea să cade cuiva a să întrista, când, prin a sa trufie și nebăgare în samă, singur șie scădere și nevoie își aduce); iară acmu orânduiala viitoare nebiruită și din toate părțile neclătită stând (nici asupra vântului vetrelele a în tinde, nici în mijlocul furtunii cârma fără nedejde a părăsi trebuie, că ceasta a fricosului, iară ceia a nebunului lucru iaste). Deci furtuna în mine urgiia a-și plini mai denainte puind, supt numele cereștilor, viclenii muritori cu îndemnarea și sinhorisini ale mele îndrăptnice norociri fâlcilor tale m-au vândut. Și măcar că nu a înțeleptului sftenic iaste a dzice, ah, căci m-am amăgit! ah, că eu nu socotiam că va vini lucrul așe! însă când la numele ceresului să suppose pemintescul, pentru amăgirea ce i-ar vini, mare mângăiare și de izbândă nedejde îi rămâne, că numele pre carile cei fără de lege organ și măiestrie răutății lor l-au făcut, scutitoriu în nevoi, ajutoriu în strămpatori și iz/bânditoriu în⁴⁸⁴

dzua mâinii sale să-i fie. Deci, o, jiganie, cereștii de nu să amăgesc ca peminteștii, după fapta carea au lucrat, în sfântul pre carile cu mare în samă nebăgare l-au spurcat, bună și neîndoită nedejde am că în curândă vreme (că la cel ce știe sufferi toată vremea scurtă iaste), ceia ce li să cuvine plată să-și ia. Iară de nu, meștersugul fortunii a supăra, iară al mieu cu bună inimă toate a răbda iaste. Ce tu acmu, o, jiganie (de iaste la niamul crocodililor pomenirea binelui), adu-ți aminte că odănoară în marginea a trii ape, la cetatea carea cheia a doaa monarhiu iaste, ne aflam, unde tu foamea cu ce să-ți domolești neavând, eu cu hrană de biv ti-am agiutorit și din gura morții (care decăt tine mai rea și mai vrăjmașă jiganie iaste) ti-am mântuit; deci, sau pentru de bine facerea trecută, sau pentru nedejdea viitoare (că piatra din zidire, cu vreme iară la zidire să pune), îndemnărilor neprietinești nu te uita, ce **pană** mâni de aicea slobod mă lasă, că **pană** în dzuă, veri binele, veri răul carile mi sa-tâmpla, supt titlul numelui tău va rămânea; iară de mâine încolea, nici răul să-m faci vrednic vii fi, nici bine a-m face, de 485 vii vrea, prin mână îți va vini; căci / sau dulăii gonași chipul fortunii în vor muta, sau eu a lor nevoiță voi strămuta (că de multe ori noaptea fată și dzua ține în brață)".

Crocodilul, aceste a Inorogului vârtoase cuvinte audzind, nici ce voroviia de tot înțelegea, nici ce ar face și de carea întâi s-ar apuca alegea. Una, căci dinții lui de acea poamă și grumadzii de acea bucașea a nu fi, după cuvântul Inorogului, bine videa, alta, că de binele carile de la Inorog odănoară vădzusă, aminte-i aducându-și, și rușine îi viniia, și mâniia i să scorniia (că la cei ce binele a răsplăti nu știu, din pomenire întâi rușine, iară din rușine mânie să scornește). Ce pană mai pre urmă, pre binele obiceinic, răutatea din fire biruind (că cu nemilostivirea niamul crocodililor vestit iaste), pre Inorog la bârlogul său dusă, unde preste acea noapte poprit îl ținu.

Iară după ce negura nopții să rădică și sâninul de dzuă să arată, împăratul crocodililor și alalți cu toții, pentru vânatul carile peste noapte cădzusă de veste luară (căci fiară ca aceia vestită să să prindză și la urechile tuturor să nu să sune cu anevoie era). Deci împăratul crocodililor îndată pre un credincios al său la Inorog trimasă, ca într-un chip față de 486 priința, iară într-altul / de înfricoșere și de spăriiare să-i arete (căci împăratul crocodililor pentru vânătoarea și vrajba carea Corbul asupra lui scornisă știre avea). Deci crocodilul, după porunca stăpănu-său mărăgând, cătră Inorog dzisă: „Primejdiia de astăzi mâine noroc să-ți aducă și fii cu bună inimă, căci dulăii vânători de ce nedejduiesc, într-această dată putere ca accia nu au; numai acmu înțeliasăm, precum de prinderea ta de știre luând, cu toții în toți munții să să fie răvârsat, ca măiestriile carile pre aiurea întinse avea, de pre acolo să le rădice și pre aicea pre aproape să le întindză, ca de ciia într-altă parte a mai scăpa să nu poți. Deci lucrul cu un ceas mai înainte își caută și cu împăratul nostru de preț te tocmește, căci bine știi că el cu vreuna din monarhiile voastre ceva a face nu are, ce numai dobânda și folosința lui își caută, carea, făcându-să, de aicea slobod vii ieși și fără nici o primejdie, încotro vii pofti, vii merge".

Inorogul cuvintele de la crocodil trimise în tot chipul măsurând și în cumpăna socotelii trăgându-le, în vremea ce mâna din față a merge nu dă, din dos a să apropiia mai bine a fi află, ca cu răspunderea plăcută firea jiganiu lacomă și sireapă să domoliască; de care lucru, / cătră trimis într-acesta chip 487} răspunsă: „Eu precum fortuna spre aceasta m-au aruncat foarte bine cunosc și de la îndrăpnicul noroc aceasta dosadă în pricep; iară împăratul vostru cu mine omenie de va face, binele de la dânsul voi cunoaște, pentru care bine, în ceasta dată altă răsplătire să-i fac nu pocui, fără numai știind că firea lui pururea

în apă de sete să frige, puțin prav\de-pre cornul meu ras îi voi da, carile spre potolirea arsurii lui nu puțină putere are".

Aceasta crocodilul audzind, înapoi să întoarsă, de carea împăratului său spuind, foarte cu dragoste darul priimi (că sula de aur zidiurile pătrunde). Aceasta giuruind Inorogul și acmu și dând, unul din crocodili pâră dreaptă ca aceasta asupra lui făcând, adecă precum el odată pre Hamelion vânând și să-1 înghită vrând, după multă rugăminte cu mari chizășii să să fie slobodzit, însă cu această tocmală ca alt mai mare vânat să-i aducă, sau 1 000 de dramuri de panzehr să-i dea." Deci ieri noapte Hamelionul spre vânare această fiară mi-au adus, pre carea nu cu puțină ostentia, trudă și privighere am prins-o. Și așe prețul Hamelionului fiind, **pană** prețul Hamelionului nu-m va plăti, a să slobodzi nu priimăsc."

Împăratul crocodililor de aceasta **pol** veste înțelegând, de pâră carea asupra-i i să face și de plătierea prețului Hamelionului, știre îi trimasă dzicând că amintirea a-1 slobodzi nicicum nu poate.

Inorogul, acestea audzind, atuncea tot vicleșugul Hamelionului cunoscu, carile și într-alte chitele mai adânci îl băgară; adecă, precum singur Hamelionul spre atâta răutate măcar că ar fi îndrăznit, însă fără ajutorul și îndemnarea altora, **pană** într-atâta lucrul a aduce n-ar fi putut; de care lucru, socoti că mai mult ceva zăbavă la opreală de va face, poate și mai aspru ceva fortuna să-i arete, și așe, precum prețul Hamelionului va plăti dede cuvânt și, cu cuvântul deodată și lucrul isprăvind, preste nedejde a tuturor nepriiatinilor, cu supți re meșterșug, din gătate silțele împotrivicilor slobod și nebetejt scăpă.

Iară Inorogul încă în opreală crocodilului fiind și precum în blăstămate vicleșugurile Hamelionului să fie cădzut, vestea prin urechile tuturor să împrăștie, toți munții și codrii de fapta ce să făcusă să răzsuna și toate văile și holmurile de huietul glasului să cutremura, atâta cât glasurile răzsunării precum ca o muzică să fie tocmite să părea, carile o harmonie tângăioasă

la toată / urechea aducea, nici cineva altă ceva audziia, fără 489
numai: „Plecatu-s-au cornul Inorogului; împiedecatu-s-au pașii celui iute; închisu-s-au cărările cele neîmbiate; alfatu-s-au locurile cele necălcate; în silțele întinse au cădzut, puterii vrăjmașului s-au vândut; surcelele i-au uscat, focul i-au așțat, temelile de la pământ în nuări i-au aruncat, nepriiatin de cap Corbul, gonași neosteniți dulăii, iscoadă neadormită Hamelionul, și toți în toată viața îi pândesc. De traiul, de viața și de ființa lui ce nedejde au mai rămas? Nici una; toate puterile i s-au curmat; toți priiatinii l-au lăsat, în lanțuțe nedezlegate l-au legat; toată greutatea nepriiatinului în opreală Inorogului au stătut, iară de acmu, în ceriu să zboare, n-a scăpa, o mie de capete de ar avea, iarbă n-a mai mânca; unul, Lupul, ce și acela depărtat, n-are cum îi folosi, nu-1 poate ajutori! De nu altă, încăie să-1 tânguiască! încăie să-1 jeluiască! încai să-1 olecăiască! Filul, măcar că într-această parte s-ar afla, însă greumea a sări nu-1 lasă, grosime în sine îl apasă, în strămtori primejdiouse, în valuri așe holmuroase să să arunce nu-ndrăznește și micșori mea sufletului dinluntru-1 oprește. De cu sară, Filul știre au luat, de prețul tăiat s-au înștiințat, ce ar fi putut / să și va i 490
s-ar fi cădzut, ce în locul mângâierii, răspunsul curmării să dă: «1 000 de ani la opreală de-ar fi, un dram de panzehr n-aș putea găsi». Ce mângâiare i-au rămas? Nici una! Ce sprijenială i-au rămas? Nici una! Ce priiatin i să arată? Nici unul! Munți crăpați, copaci vă despicați, pietri vă fărâmați; asupra lucrului ce s-au făcut plângă piatra cu izvoară, munții puhoie pogoară. Lăcașele Inorogului, pășunele, gradinele, cerniască-să, păliască-să, veștedzască-să, nu înfloriască, nu înverdască, nici să odrăsliască, și pre domnul lor cu jele, pre stăpânul lor negrele, suspinând, tângui nd, ne-ncetat să pomenească. Ochiuri de cucoară, voi, limpedzi izvoară, a izvori vă părășiți, și-n amar vă primeniți! Gliganul sălbatec vieriu, și-n livedzile lui ursul ușeriu să să facă. în grădini târvește, în pomăt bătelește să să

prefacă. Clătiască-să ceriul, tremure pământul, aerul trăsnet, nuării plesnet, potop de holbură, întuneric de negură vântul să aducă. Soarele zimții să-și rătedze, luna, siindu-se, să să rușinedze, stelele nu scântăiadze, nici Galactea să luminedze. Tot dobitocul ceresc glasul să-și sloboadză, faptă nevădzută, plecându-să, vadză. Cloșca puii răzsipească. Lebăda lira să-și zdrobască, Leul răcniască, Taurul mugiască, Aretele fruntea
 491 să-și slăbască, / Racul în coajă neagră să să primenească, Capricornul coarnele să-și plece, Peștii fără apă să să înece, Gemenii să să desfrățască. Ficioară frămșete să-și grozăvască, costița galbănă în negru văpsască. Scorpiia ascuțit acul să-și tâmpască, Strelețul arcul frângând ținta nu lovască, Cumpăna dreptatea nu mai arete, Apariul topască-să-n sete; Marș vârtutea în slăbiciune să-și primeniască, Mercurie între planete nu mai crăiniască, Zef monarhiia în veci să-și robască, Vinerea floarea frumșetii să-și veștedzască, Cronos scaunul de sus în gios să-și coboară; Finicul în foc de aromate moară, Ol tari ul jirtfe nu priimască, Paharul băutură să nu mai mestească; Chitul crepe în apa Aridanului; Iepurile cadză-n gura Sirianului; Musculița cu jele să văzâiască, amândoi Urșii greu să mormăiască; Pletele Verenicăi să să pleșuvască, Coroana frumoasă nu le-npodobască; Pigasos de Andromeda să să depărteze; Perseos de Casiopa să să-nstrienedze; Zmăul capul cu coada să-și împleticiască; Chivotul lui Noe în liman să primejduiască; Porumbul, frunza măslinului cercând, rătăciască, îndrăpt a să-ntoarce nu mai nemeriască. Acestea dară toate, jelind tânguiască, vâlfa Inorogului cu arsuri doriaască;
 492 singur numai Corbul / vesel să crăgăiască tuturor în lume spre chedzi răi menească; singur Câinele mare cu cel mic lătrând brehăiască și de faptul scârnav să să veseliască. Mute-se Arcticul, strămute-se Andarcticul, osiia sferiască în doă să frângă, toată iușorimea în chentru să-npingă. Stihile toate tocmirea să-și piardză, orânduiala bună în veci nu mai vadză;

toate îndrăpt și-n stânga să să-nvârtejască, de jale să să uluiască, de ciudă să să amurțască și dreptatea Inorogului în veci povestească".

Sunete jelnice, elegii căialnice și traghicești ca acestea prin poticile a tuturor munților și prin vârtopile a tuturor holmurilor sunând, răzsunând și rătăcindu-să, Hameleonul, ca cum ceva știre n-ar fi avut, ca cum de strein lucrul s-ar fi uluit, ca cum de primejdiia fără veste mintea ș-ar fi pierdut, încoace și încoalea cutreierând, de unul și de altul întrebând, îmbla și cătră toți chip de zălud și față de lovit arăta. „Ce poate fi aceasta? - dzice, ce poate fi jelnic sunetul acesta? Ce poate fi lăcrămoase huieteie acestea? Ce pot fi cernite cântecele ce audzu? Ce pot fi ponegrite stihurile și într-însă necredzute cuvintele carile la urechi în vin? Oare ce audzu adevărat audz, au demonul, ispitindu-mă, simțirile în batgiocurește?" Apoi, după / câtăva vreme, ca cum de neștiut lucrul ar fi înțeles, ca cum de patima Inorogului alții i-ar fi spus, ca cum audzind, cu amărăciune s-ar fi implut și de voia rea s-ar fi otrăvit, cum să dzice cuvântul, cu o falcă în ceriu și cu alta în pământ, la Șoim alergă, cătră carile, ochii întorcând, fața, în divuri, în chipuri mutând, voroava amestecând, limba borborăsindu-i, balele mărgându-i și gura aspumându-i, scârșnetul glasului, articolul și înțelegerea cuvântului îi astupa; între cele multe brehăite, ceste puține căptușite cuvinte de-abiia să înțelegea: „O, faptă nefăcută și poveste neaudzită! O, lucru nelucrat și vicleșug spurcat! O, cinste ocărâtă și ocară necinstită! O, Șoaima de cumplit rău făcătoriu și de singe vărsătorii!, ce poate fi carea ai ispitit? Ce poate fi spurcat lucrul carile ai isprăvit și în toată lumea de astădzi înainte pre tine de viclenitoriu, iară pre mine de priiatin vândzătoriu ai vădit? Unde-ți sint giurământurile? Ce ți-ai făcut legământurile? O, Zef, o, Zef, imăciunea carea astădzi pre obrazele noastre au cădzut cine în veci a o spăla va mai putea? Ce ploaia nuărului, ce roa sâninului, ce marea

oceanului spre curățirea acestora va ajunge! Dară nu gândiiam eu, dară nu dziceam eu, dară nu-m prepuneam eu, 494 dară nu mă temeam eu de una / ca aceasta? Dară de vreme ce, o, vrăjmașule, supt numele cereștilor, vicleșuguri ca acestea a pune ai îndrăznit, alt organ, afară din mine, o, ticălosul, n-ai putut afla? (Ce răii răutăților lor lumea părtaș și cu toții tovarăși a fi să nevoiesc). O, Hameleon ticăloase, ce floare în chip îți vii schimba, ca cineva să nu te cunoască când ti-ar întreba, ca de cleveta limbilor să scapi, ca din gurile sicofandilor să te mântuiești? De acmu înainte umbrile iadului să te învăliască, întunericul veacului să te căpușască, ca radzele soarelui să nu te mai lovască, ca lumina dzilei să nu te mai ivască, ca cunoștința cunoscuților să nu te mai vădiască! Unde ti-i ascunde, sărace, unde ti-i supune, blăstămate, unde ti-i mistui, pedepsite, unde ti-i ivi, urgisite? Iată, munții strigă, văile răzsună, iată, dialurile grăiesc, câmpii mărturisesc, iată, pietrile vorovăsc, lemnele povestesc; iată, iarba cu gălbenirea și florile cu veștedzirea arătând, vădesc, cu mut glas ritorisesc, cu surde sunete tuturor vestesc, asupra lucrului ce s-au lucrat toată ființa să uluiaște și toată zidirea a să ciudi nu sfârșește.

Acestea dară toate supt numele tău să pun și supt ritului 495 tău să scriu, măcar că de bună voie părtaș vicleșugului / nu ti-ar fi aflat, măcar că prin neștiință organ răurății ti-ar fi arătat, măcar că de lucrul ce s-au lucrat inima ca nuca și s-au despicat, măcar că în viață ciața jeliu aceștia de pre suflet nu și să va mai rădica! O, dară lucru spurcat la începătură și încă mai spurcat la săvârși tură! Ce cereștii (a căror nume cu al meu împreună s-au batgiocurit) vicleșugul nu vor tăcea, izbânda nu vor trece, și dreptatea a răsplăti nici s-a lenevi, nice va pești".

Șoimul, după ce prin multă vreme nu cu puțină dosadă, bolbăieturi și buigu[ ]turi ca acestea de la Hameleon ascultând, mai mult a-1 mai răbda nu putu, ce în chip ca acesta voroavă îi intoarsă, dzicând: „O, Hameleon, Hameleon, jiganie

spurcată, Hameleon, o, puterile cerești câte văpsele ai pe piiale, atâtea pedepse să-ți dea supt piiale! O, pricaz de năcaz și pacoste pricaznică, Hameleoane! Balaur mic și zmau în venin, Hameleoane; domnul diavolului și dascălul cacodemonului, Hameleoane; fundul răutăților și vârful vicleșugurilor, Hameleoane; mrejea dracului și painjina tartarului, Hameleoane; o, răutatea răutăților și vicleșugul vicleșugurilor, Hameleoane; o, duh spurcat de tulburare și / vivor necurat de amestecare, Hame- 496 leoane; cine pustiirii răutate peste răutate și păcat peste păcat a grămădi ti-au învățat? Cine răul vicleșugurilor și amăgelelor sfârșit a nu face ti-au îndemnat? Au te gândești, osinditul, că cu cuvinte șicuite și cu voroave căpușite, grețoașe și scârnavele-ți fapte vii astupa? Au cu acesta chip socotești că supt căpătâiul altuia puiul balaurului vii ascunde, pre carile în viclenie li-ai zămislit și în răutate tu l-ai născut? Au nu m-am înștiințat eu că umbrele diavoliilor tale din dial peste vale s-au lungit și din zare pană peste zare s-au întins și încă acmu chip de jele și față de nemângăiare im arăți? Și pentru spurcat lucrul carile ai început și a-1 sfârși n-ai putut, te faci că te întristedzi? A-1 sfârși n-ai putut, dzic, de vreme ce răutățile tale nici sfârșit, nici început pot avea (iară veri în lucruri grele, veri în lucruri iușoare, cumpăna dreptății tot va birui), carea și pre Inorog dintr-aceasta nevoie, fără nici o zăbavă îl va scoate și-1 va mântui. Au nu tu, vicleanule, lațul dracului și undița demonului făcându-te, din malul răutăților pândind de atâtea vreme a-1 vâna te nevoiești? Au nu tu, spurcatule, pentru muced trupul tău, pre prețul neprețuit / crocodilului în dar ai 497 vândur? Au nu știi (că răutatea stătătoare și minciuna picioare n-are), ce amândoaă curând și lesne să pohârnesc? Au nu știi (că haina vicleșugului curând să vechește și în toate părțile destrămându-să, rușinea i să dezgolește?) Ce ocară iaste aceasta? (Ocara obrazul și maiul capul să-ți bata), ce diavol, iarăși dzic, spre aceasta ti-au ațit? Și ce drac spre aceasta ti-au

îndemnat?" (Ce adevărat că vicleanului inima sa destul drac și sufletul său de prisosit diavol iaste.)

Hameleonul, în tot chipul oblic și din toate părțile vădit simțindu-și, încotro să șuvăiască nu mai putu și ce altă să meșterșuguiască nu mai avu; ce obrăznicia ia calcan și nestidirea meteriz obrazului făcând, cu mare nerușinare în cuvinte ca acestea rumpșă: „(Diavulul sărăcii și cacodemonul robii aceasta a gândi, a grăi și a începe m-au învățat și spre tot răul a ispiți m-au îndemnat), numai pre cât socotesc împotriva monarhiilor cevași macara n-am făcut; ce mai vârtos spre plăcerea și folosul lor cât am putut am silit (că cea chiară a vicleanului hirișie iaste ca vicleșugul vrednicie și răutatea bunătate să ție); de care lucru, n-ar fi fost pană într-atâta cuiva 498 rău să pară, ales celuia carile dreaptă / slugă Corbului și bun priiatin amânduror monarhiilor iaste. In ce, dară, pană într-atâta am greșit cât supt atâtea ocări și defăimări mă suppu? Pentru binele de obște am silit; pentru prăpădenia nepriiatinului amânduror monarhiilor, cât am putut, m-am nevoit. Că, precum să dzice cuvântul adevărului, mai bine iaste să piară unul pentru tot nărodul. Au socotești, Șoaima, că fiara accia în veci vreodănoară inima spre adevăratul prieteșug își va întoarce? Ba! De la mine adevărat să fii! Că cine în lume îi va sluji pre cât eu i-am slujit? Și cine supt soare îi va prii pre cât eu i-am priit? Nime, mă crede. Carile, pentru atâtea slujbe de la mine arătate, nu numai căci zămislirea Biruinței mi-au tăgăduit (carea de-ar fi vrut și putea și vreme avea) și în loc ce ar fi fost cu mulțămii de plătit, nu numai căci slujba nu mi-au cunoscut, ce încă și crocodilului în veci rob nerăscumpărat să fiu m-au vândut.

Eu dară, o, Șoaima, acmu aiavea și fără nici o șială mintea inimii mele mărturisesc, și ce iaste adevărul accia grăiesc (că vicleșugul pentru nepriiatin, iară slujba pentru priiatin și știu, și cât nu știu a mă învăța nevoie). Nici alt stăpân fără pre

epitropii monarhiilor cunosc, ce tot carile / acestora un tulciu 499 a le frânge pândește, eu aceleia cu zdrobirea capului nu mă îndestulesc (că pentru părul priiatinului, capul nepriiatinului azmulge, vrednicia priiatinului iaste). De care lucru, pre unul ca acela, oriunde, oricând și oricum, din gazda vieții în vecinică casa morții a-1 muta a mă nevoi nu voi părăsi; iară amintirea, visul mieu, după tâlcuire de nu să va plini, ce precum tu zici de va ieși, adevărat în curândă vreme, precum și din fâlcile crocodilului va scăpa, cuvintele mele pomenește; că viața lui a multora moarte sirguiaște și lineștea lui cu vreme (și în scurtă vreme) monarhiilor de neaședzat tulburare va aduce".

Într-acesta chip Hameleon, după fețe, și gândul, și cuvântul, și lucrul, nepărăsit mutându-și, ca acestea cu nedogorit obraz către Șoim borăia, a căroră grija el a sufferi nemai-putând: „Piei de aicea, dzisă, o, jiganie spurcată și fățarnică, că eu mai mult a-ți răspunde nici în trebuie, nici mi să cade, de vreme ce singură răutatea ta destul îți răspunde și fapta carea ai lucrat de sațiu în toată lumea o povestește; că într-adevăr, cel ce di-nceput ai fost, tot acela ești și tot acela vei fi, pân când, ca căpușile de singe împlându-te, ca *cârui* beșicându-te, plesnind, vei crăpa". /

PARTEA A NOA

Așe dară, lumea pentru lucrul făcut burzuluindu-să și fietecările ce cu mintea mai rău afla, aceia Inorogului meniia, că adevărat, după vrajba nepriiatinului ce-1 gonii, nici nedejde de scăpat, nici într-alt chip fortuna de mutat era (ce norocul de multe ori cu un ochiu râde, cu altul plânge, cu o mână trage, iar cu alta împinge). In care chip și cu Inorogul să videa a să giuca, că, precum mai sus s-au pomenit, preste nedejdea, precum a priiatinilor, așe a nepriiatini/lor cu supțire 501 meșterșug din fălcile crocodilului nebetejit și de vicleșugurile Hameleonului puținei supărat scăpase; carile deodată iarăși la locurile sale ducându-să, din toate părțile mai tare și mai bună pază avea (că și dobitocul în groapa carea o dată cade, altă dată pe acolea trecând, pe departe o ocolește); unde, după ce din primejdiia trecută mintea i să aședza și chiteala lucrurilor sale în cumpăna socotelii puind, toate trecutele di-nceput, ca pre un izvod, câte una, câte una, aminte își aducea. Vicleșugurile cele supt tari și mari giurământuri a Hameleonului pomeniia; vecinică vrajba și nemutata vrăjmășie a amânduror monarhiilor socotiia, a priiatinilor săi (carii la vreme ca aceia de să putea adevărați priiatini numi) slăbiciune și spre agiutorință-i siiala videa; căci pre unii depărtarea locului îi opriia, iară pre alții răciala dragostei la inimă îi îndoiia, și pentru adevăratul priiatin,

ca niște adevărați priiatini în primejdii a să da, sau nu vrea, sau, de și vrea, pentru micșorimea sufletului, nu îndrăznii (că pre aur focul, iară pre priiatin primejdii ispitește²⁴ și după hotărârea filosofască, adecă un suflet în două trupuri a fi, 502 de-abia / unul cineva și mai nici unul să nu fie aflat).

Pre lângă acestea, toate a vremii neîndămână și greutate cumpăniia (căci lucrurilor sale foarte împotrivnica o videa); după aceasta neplecat și neîntors sorțul nărocului său cunoștea, de carile, precum asupra-i mâniia încă să nu-și fie împlut, să temea; ales pildă arătoasă și oglindă luminoasă și lucrurile neprietinești priviia, căroră mai mult oarbă furtună, decât buna socoteală le slujia. De care lucru, într-alt feliu de viață a întră și într-alt chip de ferială a să aciuă aliasă, ca mai bine în linește și în negrijă sprijenk fiind, spre cea viitoare vreme de schimbarea lucrurilor într-altă față să nedejduiască. Și așe, de vechiu prieteșugul carile cu Cucoșul Evropei avea, aminte își adusă; mai vârtos știindu-1 că la adunări ceva amestec nici au avut, nici a avea poate (căci pășirile de pre marginile oceanului despre apus la săboară adunate n-au fost); așijderea îl știia precum bun străjuitoriu nopții iaste, căci atâta de ascuțit la simțire era, cât nu jiganiile vânătoare să poată îmbla, ce așeși nici frunza din copaciu peste știința lui să cadză peste putință era.

Deci Cucoșul acela lăcuia într-un munte înalt și mare, de 503 unde răsprintia a patru căi / a videa și strajea în toate părți tare a ținea putea; lăcașuri avea multe și mari, din toate părțile bine întărite și cu tot felii de copaci roditori (de supt a căroră rădăcini ape răci curatori ieșiia) încungiuurate și înfrământăseate era, atâta cât la bunătatea locului câte s-ar cerca, una măcar nu lipsia.

Deci Inorogul, carte ca aceasta scriind către Cucoș trimasă: „VECHIULUI ȘI NECLĂTITULUI priiatin, Cucoșului evropăsc, Inorogul de crivăț sănătate dzice.

²⁴ Cp. Ovidius, *Tristia* I, 5, 25.

Nevoieșii lucrurilor tâmplătoare între muritori îndămânarea au scornit, îndămânarea din cea înainte mărăgătoare simbathie vine, simbathia fuca asămănării iaste și din dragoste să naște, dragostea priința întemeiază și bună voința-ți necurmată (iaste dară prieteșugul între muritori lucru prea de minunat, de vreme ce cu chipul carile mai denainte nici cunoștință, nici de dânsul vreo știință au avut, pre acela din strein al său și hiriș îl face; în scurt, alt el într-altul și alt altul în sine iaste, trăiaște și viețuiaște). Tot dară prieteșugul în linește agonisit nedejde pune ca în tulburate și împotrivicile tâmplari de agiutoriuță și împreună pătimaș să-i fie.

Cu aceasta prici/nă încă de demult întemeiatului și în veci 504 alcătuitului nostru prieteșug acmu roadă în vreme a-și da și dragostea viptul a-și arăta, precum mi să pare, s-ar cuvini și s-ar cădea (că precum copaciul fără roadă, altă nu face fără numai foc²⁵, așe prieteșugul fără cele șie următoare, altă nu face fără numai colachii și lingușituri); de vreme ce a trupului meu micșorime în șapte munți copăcioși și umbroși și în șapte văi adânci pline de hinci nici încape, nici sălaș a-și afla poate, și aceasta nu dintr-a mea nestătătoare sau neaședzată fire, ce (precum toți cereștii marturi neminciunoși în sint) dintr-a nepriiatinilor asupra mea nestâmpărată vrăjmășie și dintr-a furtunii neplecată urgie. Careă lor neobosită povață făcându-să, potică necălcată, cale neîmbiată, vale necercată, vârv nesuit, munte necovârșit, câmp necutreierat și dial neîncungiuurat n-au lăsat (că răutatea de tot desfrănată, decât piatra din ceriu aruncată, mai repede iaste). Așe, cât a dzice s-ar putea, în ceriu de m-aș sui, acolo s'mt câini, în fundul mării de m-aș coborî, acolo sint dulăi, în munți cotei, în dialuri copoi, în câmpi ogari, în stuhuri sampsoni și în tot locul fâlci deschise, guri căscate și colți rânjiți, ca cum ar fi sămănați / preturinderea împănați 505 stau; un corn în loc de armă împotriva a atâtea vrăjmași și patru picioare de fugă împotriva a atâtea gonași am; de care lucru,

²⁵ Matei 3, 10.

socotind că alt mijloc și liac n-au rămas, fără numai lăsind voia fortunii, cât și cum va vrea să-mă dosediască, ca împotriva nemărgându-i, doară vreodănoară mai plăcută să va întoarce și din sine a mă mai goni doară să va părăsi.

Așe dară, pre mine, pre carile pomenitele locuri a mă încăpea n-au putut, încape-mă lărgimea meidianului dragostei tale, pentru prieteșugul pre carile pururea între noi nesmintit și nebetejit am păzit (căci în laturi a mă da am socotit, **pană** va trece urgiia). Deci supt acoperemântul dragostei tale aci uându-mă voi rămânea, ca și eu, în vreme ce fortuna în va sluji, răsplătire, precum voi u putea să fac, datorii să fiu".

Cucoșului slovele Inorogul trimițind, pre carile el citindu-le (căci Inorogul în glasul Cucoșului a cânta știa), în grumadzii Inorogului frumos și alcătuit graiul Cucoșului să mira; și îndată singur firea sa pomenind, în minte își adusă că de glasul lui Leul să sparie și la locul unde să află ochii Vulturului a străbate nu pot, necum picioarele dulăilor sau a coteilor să încapă. Și așe, îndată pre unul din cucoșii săi trimițind, prin locuri / tănuite poavață Inorogului făcându-să, la lăcașurile sale să-l aducă îi porunci. Carile mărgând, bună voința stăpânului său îi spusă și precum cu dragă inimă primește ca, în tot felul de slujbă și priința aflându-să, nu numai în lăcașurile sale neapărate, ca-ntru hirișe ale sale, ce orice și altă trebuință ar avea și prin mâna lui ar vini, pre cât mai deplin s-ar putea a face, pre atâta să va nevoi. Așijderea, precum pentru poavața căii să-i fie iaste trimăs, dzicându-i. Inorogul, după ce ceia ce să cuviniia mulțamită făcu, cu cucoșul împreună să sculă și la sălașurile Cucoșului Evropii să suiră, unde câtăva vreme cu mare linește, afară din toată grija, viața își petrecu (că în primejdiile mari și fortunele adese, cât de puțină răzsuflare cei pătimași, multă și mare linește a le fi socotesc).

Iară a aceștii mistuiri și a Inorogului așe de tare ascundere pricina au fost aceasta: că după ce Hameleonul au cunoscut precum Inorogul din fălcile crocodilului și din toate vicle-

șugurile lui nebetejit s-au mântuit și acmu tuturor de viei ian dovedit și mai vârtos despre Șoim tare probozit și măscărit vădzindu-să, precum să dzice cuvântul (din inima rea, rău gând purcede), de ci ia aiavea asupra Inorogului toate răutățile își pohârni / și toate vicleșugurile, ca pre niște dulăi turbați, în ulițele vrăjmași îi își slobodzi și în totă calea fără cale, mintea 507 cea fără minte își îndreptă.-Și așe, îndată sculându-să și ducându-să, pre dulăi și pre cotei și pre alaiți brehăi, pre toți la un loc află, cătră carii cu spurcat glas într-acesta chip vorovi: „Nu încă de demult asupra Șoimului prepus aveam, adecă, că nu cu dreaptă inimă în slujba-stăpânilor noștri să află, precum povestea Moliii v-am povestit; iară acmu, iată, aiavea să arată, că împreună cu Bătlanul sfaturi asupra epitropiiei Corbului au făcut. Pentru prinderea Inorogului nu numai cu capul atocma au ținut, ce încă și pentru scăparea lui cu mâna lui pe supt numele altora, pre cât au putut s-au nevoit, și cu mijlocul lui, nepriiatinul carile prin a mele și a voastre nenumărate ostenințe în butucul morții cădzusă, de iznoavă în scaunul vieții s-au urcat (jiganiia vicleană, precum vicleșuguri a scorni, așe pre alții după cuvântul ei a domiri învățată era). Ce mai mult așteptați? Ce mărturie mai adevărată cercați? Și ce mai bună vreme asupra nepriiatinului și acmu și soților lui așteptați? Au după ce în nedezlegate legături v-or lega, atuncea să vă deșteptați? nu știți cuvântul carile prostimea dzice: (apa / doarme, iară nepriiatinul nu doarme)? Au după ce răul gând își vor plini, atuncea să vă 508 sculați? Dară atuncea ce folos? Acmu dară, cuvintelor mele a asculta de viți vrea, de lucrurile ce s-au lucrat și de vicleșugurile Șoimului cu ale Bătlanului aiavea și de-amăruntul Corbului să scrieți, ca, cu un cias mai înainte, pre aceste piadece dintre noi să rădice (căci iscoada și nepriiatinul de casă cu glăvățina cântariului să asemănă, carile, cu mică micșorimea lui, mari niamini de la pământ în sus aruncă). Și sau pre altul credzut în locul lor să trimață, sau tot lucrul asupra voastră să iasă și,

așe făcându-să, încă o dată a lovi și încă cu un mijloc de măiestrii lucrul început a ispiti am. Cu carile bună nedejde am că sfârșitul după pofta noastră vom videa".

Plăcu dulăilor borătura Hamelonului și, mai mult înapoi sau înainte necăutând, după \ lui cuvinte la Corb carte într-acesta chip scrisă:

„CORBULUL MILOSTIVULUI nostru stăpân, ogarâi, coteii și toți, mari și mici, dulăii, plecăciune și sănătate! Mai în trecutele dzile, de une sunate ale Șoimului și a Bâtlanului spurcate chitele, cani pre scurt în știre făcusem, iară acum de aceleași încă mai aiavea și afară din toată îndoința adevărindu-ne, monarhului și monar/hiii în știință a da îndrăznim, precum prin multe a noastre dureri și zbcucumări, pre cel de cap nepriiatin pană la fâlcile crocodilului îl adusesem, de unde scăpare sau nedejde de scăpare măcar cum nu avea. Ce preste a toată lumea socoteală, Șoimul cu Bâtlanul, lui cu trup cu suflet alăturându-să, noi a lui învățatură și îndemnare așteptând, el nu numai pentru scăparea lui cu tot ci-au putut s-au nevoit, ce încă precum cu a noastre meșterșuguri într-aceia silță să fie cădzut înțelegând, cu grele probăzături și de cap clătinaturi, de moarte și mai rău decât de moarte ni să lăuda; și, ca cum un rău prea mare asupra monarhiii am fi făcut, toate ocările și batgiocurile lumii în obraz ni-au știupit.

Deci noi, ticăloșii, ca niște drepte și credincioase slugi, ce iaste adevărul dzicem și mărturisim (că slugii adevărate, moartea pedepsită în slujba stăpânului, decât viața fericită de la nepriiatin pricinată, mai fericită-i iaste); și pre cât a cunoaște putem, Șoimul și Bâtlanul mai în multă vreme între noi de să vor afla, nu numai căci mari împiedecări ne face, ce încă și la mai grele primejdii statul lucrurilor să aducă poate; iară acestea lipsind, bună nedejde avem că, după măiestriile carile avem să întindem, în scurtă vreme din colții noștri tot / nu va scăpa, și iarăși voia și porunca la voi, iară slujba și nevoința la noi rămâne".

De aceasta carte nu puțin să tulbură Corbul, mai vârtos că de la alții asemenea cu acestea audzisă (că picătura adese cădzută piatra, iară sicofandiia, adese făcută inima despică). Și așe, îndată în locul Șoimului pre Uleu trimasă, Șoimului poruncind ca cum mai curând înapoi să să întoarcă, căci acoloa de alte vânători iaste trebuitoriu; așijderea, Bâtlanului porunci ca prin gârle a mai îmbla să să părăsască; iar amintrilea făcând, Corbul când crângăiaște, bine știe el ce feliu de menituri menește.

Șoimul, după luarea poruncii aceștia, câtva în chibzuiuale stătu și nu în puține chitele intră, merge-va înapoi, după poruncă, au nu va merge? Socotind că de nu, și toate câte dulăii scrisese era adevărate, însă dintr-însele unele fiind, prepus avea (măcar că de scrisoarea dulăilor știre nu avea) să nu i să cumva fi fost lucrurile descoperit (că vicleșugul când în gând intră, ca șoarecele țîțiaște, iară când să descopere, ca leul răcnește). Deci câteva pricini de zăbăvire scornind, cărți la Brehnace și la Cucunos scrisă, ca pentru pricina așe în grabă chemării lui să să înștiințeze; carii cevași macara grijă să nu poarte, răspuns îi dederă / că deși Corbul putere epitropiiei pășirilor are, însă 511 clonțul Corbului pe capul Șoimului să să puie, nime din pasiri nici va priimi, nici va învoi.

într-aceste dzile și Uleul sosi, carile cu dulăii, cu Râsul și cu Hamelonul împreunându-să, pentru cea de tot a Inorogului prăpădenie, cum vor face și de ce s-or apuca, la sfat statură. Râsul cu Hamelonul, după peștriciunea ce avea, mai multe răutăți și vicleșuguri a scorni știa; deci Hamelonul îndată fumul spurcăciunii și duhul înșelăciunii gros și întunecos slobodzind: „Eu, dzice, încă de la tată-mieu, Apariții, meșterșuguî maghiii foarte bine am învățat, în care meșterșug deplin învățat și pre alt chip, carile acmu aicea să află, știu, cu carile împreună, de va vrea, o mreje să împletim, adevărit sint că ori în ce fundul pământului I no roșul ascuns ar fi, meșterșuguî mreji și puterea vrăjii la înșelăciune îl va aduce; că Vulcanul

pe Mars cu Afroditi asupra curviii vrând să prindă și mreje de fier împletind, descântecul vrăjii în stele scris și tipărit l-au lăsat, pre carile meșterșugul a-1 citi putând, după cursul stelelor și după învățătura trupurilor cerești urmând, din mrejea carea vom împleti orice cât de iute și de tare ar fi, într-înșă a nu cădea 5/2 și nescăpat a nu să ținea / cu puțință nu iaste".

Iară chipul acela era o jiganie dintr-altă monarhie, însă mare plată dacă i se da, cu vrăjile lui toată răutatea a nu face nu să ferăia. La acea jiganie cu toții mărgând, întâi poveste îi spusără, adecă precum nepriatin de cap pre Inorog au, și precum în multe chipuri ispitind, nicicum la mână să-1 aducă n-au putut. Apoi stihurile cele de aur, pre carile Camilopardalis de la capiștea Pleonixiii le învățasă, citindu-i, cu mare plecăciune i să rugară, ca după înalt și adânc meșterșugul ei o mreje să le mrejească, cu carea pre acel iute și neprins nepriatin a prinde să poată; jiganiia (ai căriia nume din numărul 1 130 să cuprindea), plăcute stihurile lor audzind, prinsă bucuroasă și carea dintre jigăniii în partea Inorogului să ține întrebă. Ei precum afară din Fii pre altul nu știu răspum sără. Atuncea jiganiia, belindu-și budzele și rânjindu-și dinții, rădzind și cu capul clătind dzisă: „Dară Șoimului cu Bâtlanul mai în trecutele dzile, cu numele tuturor pășirilor viind, mi s-au rugat ca să le împletesc o mreje cu carea să poată vâna corbi. Au și Corbul împotriva voastră iaste? (Atuncea ei pentru povestea Mollii mai cu de-adins să adevieră, însă deodată cu 5/3 tăcerea o trecură). Ce de vreme / ce Filul de Inorog și Inorogul de Fii să ține și alta înainte a vă pune am, pre carea priimind-o și eu mrejea a vă împleti voiu priimi. Să știți, dară, că odănoară Vidrii am împletit o mreje, cu carea au prins pe Fii, ce, nefăcându-mi-să plata carea im giuruisă, de asupra Filului asupra Vidrii am întors descântecul și într-aceiași mreje Vidra s-au prins; apoi, și Filul de cuvânt rămâind, de asupra lui vrăjea mi-am luat și asupra Cămilii mai cu vreme au cădzut.

Deci acmu, datorii Vidrii și a Filului asupra-vă de viți lua, mreje cu carea pre Inorog să prindeți voi împleti (de noroc era Inorogul cu primejdiile sale datorii altora a răsplăti, precum întâi pentru Hameleon crocodilului, așe acmu pentru Vidră și Fii vrăjitoarii)".

Atuncea dulăii și alalți cu toții de plată tare să apucară și spre aceasta cu blăstămi și cu giurământuri vartos să legară.

Spurcata jiganie cuvinte din multe silave alcătuite din limbă a bolborosi și din budză a șopti începând, descântecul vrăjii asupra Inorogului descânta. Tară Râsul și cu Hameleonul, înainte-i ingenuncheați, cu coadele dulăilor spuma de pre gură ștergând, ca unui bodz i să închina (că icoana bodzului și vrăjea vrăjitorului, pre/cum la cei înțelepți tot o ocară, așe la cei 5/4 nebuni tot o cinste are). Deci ei mrejea acmu giumătate împletită pre mâne gata să o ia adevărat știind, cu mare veselie jiganiii mulțemită făcând, la alte a străjilor întărituri să orânduiască să dusără. Iară nu după mult ce ei ieșiră, în locul lor Șoimul împreună cu Bâtlanul sosiră (că Șoimul, limba jigăniii neînțelegând, pre Bâtlan în loc de tâlmăciu cu sine purta), căriia de chemarea lui înapoi și precum să margă au socotit îi spusă și precum de acmu înainte asupra Corbului a vrăji să să părăsască îi dzisă, căci lucrurile într-alt chip s-au mutat.

Jiganiia vrăjitoare, sau lucrurile mai într-adânc nu prea socotind, sau socotind și vrând pentru mrejea carea asupra Inorogului au împletit, Șoimului spusă; de care lucru, Șoimul înțelegând, mai multă acolea zăbavă nu făcu, ce îndată ieșind, de nevinovăția Inorogului și de nepocăită răutatea Corbului aminte aducându-și, așjderea de giurământurile carile încă nu de multă vreme amândoi făcusă pomenind, îndată Inorogului știre trimasă că jigania vrăjitoare cu lingușiturile dulăilor cu grea plata Corbului, mreje cu descântec asupra lui au împletit, de carea foarte aminte să-i fie, iară el fie Corb chemat fiind, / iaste 5/5 într-acolo preste puține dzile să purciagă și după cuvântul dat vecinie priiatin să-1 știe.

Acestea Inorogul înțelegând, la lăcașurile Cucosuului să suise (precum mai denainte s-au pomenit), unde pășune de biv, ape limpedzi, izvoară răci, grădini cu flori, livedzi cu pomi, pomi cu roadă și roadă de toată dulciața avea; în fel de fel de desfătări și în divuri, în chipuri de dezmierdări viața își petrecea; în scurt să dzicem, în toată negrija și lineștea să afla, fără cât una numai lipsiia, adecă depărtarea de la locurile sale, și alta priposiia, adecă starea fericirii și nemutarea norocii nepriiatinilor lui.

Într-acesta chip Inorogul nefericirea într-un chip cani cu de-a sila în fericire întorcând (că de multe ori răbdarea, de fierul sufferelii vasul legându-și, pre cele nepărăsite valurile fortunii încălecând biruiaște), vremea (carea dascălul și învățătorul tuturor iaste) ce cale îi va arăta și ce meșterșug îl va învăța aștepta.

Într-acea vreme, una din jiganiile streine (carea nici cu o monarhie parte nu avea), la Inorog viind, veste ca aceasta îi adusă: „In părțile noastre, dzice, vrăjitoare să află carea cu puternice vrăjile ei apa în piatră și piatra în apă întoarce”. De 516 a căriia / nume Filul audzind, la dânsa au mârș, carile cu atâta a trupului mărima ce are, umilite închinăciuni și până la pământ plecăciuni îi făcea și cu răvârsate lacrimi și îndesite suspinuri îl ruga ca, milostiv spre dânsul arătându-să, vrajă să-i vrăjască și o mreje să-i împletiască, cu carea strutocamile a vâna să poată. Și aceasta făcându-i-să, cu mari giurământuri să lega, precum și cea dintâi și ceasta de acmu plată în scurtă vreme îi va face (că scăpatul la minciuni și lacomul la giuruințe mari pre lesne inima își dau). Jigania lacomă, nu atâta pentru umilință (că lacomul a să milostivi n-au învățat și, di-au și învățat, **pană** a nu învăța au și uitat), cât pentru grele giuruințele Filului, prinsă bucuroasă, însă cu această socoteală, adecă întâi de frăjia și tovrășiia Inorogului de să va lepădea; la care cerere, Filul, cu mare ciudesa și mirarea a toată zidirea, cuvântul își dede, socotind că cu vicleșug, vicleșug va vicleni și cu amăgială,

amăgiala va amăgi; ce în zădar, că măcar că atuncea vrăjitoarea mrejea împleti, lațurile întinsă și silțele suppusă, ce, sau meșterșugul îi era minciunos, sau, de nu era minciunos, era neputincios, de vreme ce în multe chipuri voroavă își schimba, / că 517 uncori dzicea că mrejea asupra Corbului au fost menită, alteori dzicea că asupra Struțului iaste împletită, iară mai pre urmă dzisă că, de nu să va strica vâlfa Inorogului, mrejea lui ceva să vânedze nu poate, căci cu cornul Inorogului are antipathia (aceasta și socoteala putea da, de vreme ce vrăjile lui spre moarte olăcăriia, iară cornul Inorogului precum purtătorii! de viață iaste, cine va tăgădui?) Deci de va fi voia Filului ca în mrejea ce împletește struți să să vânedze, întâi cu Corbul prieteșug făcând, de împreunările Inorogului așeși de tot să să părăsască; iară amintrilea, nici vrăjea, nici mrejea în ceva a-i sluji poate.

Filul, săracul, sau în prostimea inimii ce avea să amăgiră, sau lăcomiia vânatului spre strâmbătate ca aceasta cu totul a să da îl împingea (atâta nesățioasă pofta cinstei pre cei ce o doresc orbește, cât pentru răsul unui ceas de astădzi, plânsul unui an ce vine nu socotește). Așe, Filul, nu numai cu mari giurământuri, precum de multă vreme nici să-1 fie vădzut să giura, ce încă precum de l-ar ști unde să află, singur el știrea vânătorilor ar da; așijderea, adăogea dzicând, precum și el cunoaște că pricina a toată tulburarea a acestor doaa monarhii Inorogul iaste, și, pană el suflă, acestea să răzsufle peste puțință / iaste. 518

Într-acesta chip și vrăjitoarea pe Fii și Filul pe vrăjitoare a amăgi socotiia; că vrăjitoarea gândiia că de va vâna pre Inorog, fără greș prețul mrejiilor de la dulăi își va lua; iară Filul chibzuia că de va vâna pre Strutocamilă, pre alte dobitoace spre sine a le întoarce pre lesne-i va fi, și atuncea Corbul, vrând-nevrând, spre pace a pleca îi va căuta.

Ca acestea și altele ca acestea cel ce vrăjiia cu cel ce să vrăjiia în vânt arunca și gândurile în aer își spulbăra (precum mai pre

urmă sfârșitul au arătat); că într-aceiași vreme din părțile ostroavelor mediterrane o jiganie mare s-au rădicat, ai căriia mreji și vrăji atâta de tari și de mari era, cât pre toate celea ce de la ceialalte jiganie tocmite era, îndată în deșert le scoasă și, așeși de tot fărâându-le, le rumpsă. In care vreme Inorogul vădzind că chipurile vrăjitoarelor s-au schimbat și vrăjile spre alte descânțete s-au mutat, așijderea de mreșile carile întinse și acmu rupte și destinsă fără nici o grijă socotindu-să, îndată de la lăcașurile Cucoșului coborându-să> la ale sale să dusă.

De care lucru, Râsul, Hamleonul și alalți dulăi, de știre luând, nu în puțină frică intrară și nu mică întristare luară (că voia rea, din dreptate, mângâierea în curățeniia inimii pune, 519 iară / întristarea, din strâmbătate, frica răsplătirii înainte aduce); de care lucru, iarăși alfavita di-nceput a citi și buchele din capăt a prociti începură; sfaturile înturnară, voroavele răsturnară, gândurile tăvăliră, chitelele prăvăliră, dârmoiară și cernură, nighina din grâu și bobul din madzire să aliagă nu putură; grămădiră, vrăvuiră, aruncară, scuturară, spulbărară, vânturară, plevele din grăunțe a despărți, obosindu-să, să lăsară; iară ah! iar vah, iar ah! iar vai! Bolnavul să însănătoșadză, nepriiatinul să învărtoșadză, langedul să țăpinește, slabul pașii își sprijinește; iată, mai mortul să scoală și pre noi, pre vii, mai ne omoară; ostenința de atâta vreme, mulțimea a atâtea pagube, șirlăile sudorilor, izvoarele lacrănilor și alalte toate cu totul în vânt și în deșert să dusără. Iată, Inorogul la câmp, fără sială, iată-l-ai la lăcașurile sale fără dodeială; iată-l-ai, toate pre voia lui deplin a fi nedejduiaște fără îndoială; vremea lui lină, noaă turbure; vrăjitorii și mreșitorii sau neputincioși sau necredincioși, în lucru nestăruitori, la cuvânt nestătători. In scurt, în ceva și în cineva nedejde, credință și adevărată priința n-au rămas. Bine ar fi dară de-ar fi cu puțință monarhiia noastră altă chivernisală 520 să să puie, / jiganiia aceasta cu blândețe și cu binișor, iar nu cu îndârjie și cu rău iaste de domolit; iată, vânătorile ne batgiocuri;

iată, mreșile în toate părțile ne șpârcui; iată, toate meștersugurile în dar și toate trudele în zădar ne scoasă; iată, lui locul a să lărgi, iară noaă a să strâmta au început; pană în cea de apoi sfârșitul cum va vini cine poate ști? (Că de multe ori în locul celui nedejduit și așteptat sfârșit, cel nenedejduit și neașteptat a vini poate.) Și aceasta nu numai unui chip privat și deosăbit, ce a tot trupul publicai de nemutat primejdie va aduce. De care lucru, și noi, nu numai pizma și voia unuia a urma, ce folosul cel de obște a căuta ni să cade (că între muritori mai cinsteșă și mai adevărată laudă a să agonisi nu poate decât carea cu folosul a toată publica s-au câștigat).

„Deci, pre cât socotesc (Dulăul cel bătrân dzisă), de tot adevărul lucrului (toate colachiile de la mijloc rădicând) Corbului să spunem, ca doară și el socotelelor și pizmelor sale sfârșit a pune a putea (că de multe ori unde cuvântul a isprăvi nu poate, isprăvește bățul) și doară mai spre bună minte inimile îmbelor părți a întoarce vom putea, ca într-acesta chip, precum vrăjmășii! lor sfârșit, așe trudelor noastre / conet a afla - să ne învrednicim”.

De acestea cuvinte Râsul hohotia, iară Hamleonul fâșia, pre carile unul în răs, altul în, vis le tâlcuia și, ca cum sfaturi de batgiocură ar fi le măscăriia, de vreme ce bine știa că cele de multe ori amăgele și minciunoase văpșele, toată zugrăvala și chipul adevărului scârnav au muruit și la cel luminos chip și a adevărinții figură a vini preste puțința sărurilor a fi dzicea.

Și așe, dintr-aceste a pricii scânței, între vânătorii focul gâlcevii și a dihonii a să ațita începu; de unde Dulăul ciobănesc măcar că lătra, însă într-adevăr a lătra într-acesta chip începu: „Audziți voi, jigăni, nu atâta pre dinafară, pre cât pre dinluntru văpșite, agiunge-vă cât pană acmu și pană într-atâta monarhiile ați amestecat și toată și mai nestânsă iasca vrăjbi între dânsele ați aruncat; puneți-vă hotar și țenchiu răutăților noastre, părășiți-vă mai mult> cleștele strâmbătății în mâna

lăcomiilor a alcătui; fie-vă de sațiu, cât în vremea a patruzăci de ani, ca valurile țărnișurile, nepărăsīt, voi monarhiia Leului, cu fel de feluri de areți și de mihanii a o izbi și din tus-patru colțurile a o scutura nu v-ați săturat, pre carea, iată, la cea mai 522 de-apoi și netămăduita răzspă ați adus-d. Au și mo/narhiia Vulturului același cântec viți să cântați? Au și pe publica pășirilor cu aceleași veninate și fărncate drojdii viți să îmbătați? Au nu cunoașteți că de vreme ce cu răutate ceva a să săvârși nu să poate, sfârșit și istov răutății a pune trebuie? Și de nu spre altă nedejde calea să deschide, încailea vremea a chivernisi și schimbările tâmplarilor a pândi a înțelepților lucru a fi să socotește (că spre vânt a știupi și piatra la dial a pohârni aiavea lucru nebunesc iaste)".

înfoecat oarecum și încă mai cu mare mânie ațit și mai spre mare răutate pornit de acestea cuvinte, Râsul cu cumplită urgie cătră Dulău dzisă: „O, cap de hârtie cu crieri de aramă, o, sac de mătăsă și plin de fâșchie, o, ferice de voi și de monarhiia voastră, când nedejdea voastră în credința Inorogului viți aședza și din aședzimântul lui lineștea vă viți aștepta! Au nu Inorogul mai mult dobitoc cu patru picioare decât pasire cu pene și cu doaa aripi iaste? Au pășirile pentru dobitoc mai chiar și mai adevărat decât dobitocul vor giudeca? Au în cele streine, decât în cele ale sale cineva mai mult a filosofisi poate? Nu orbul, ce 523 cel cu ochi giude/că de vâpsele; ochii noștri în trupul nostru, iară ai voștri înrr-al vostru sint deschiși; nime casa altuia mai mult decât pre a sa a cunoaște poate; noi sintem carii cea mai multă viață cu Inorogul împreună ni-am petrecut, noi sintem carii a lui gând și fire am cunoscut, noi sintem carii și prin ficiai lui am trecut și ce idol înluntru poartă și ce iconă afară arată curat știm. De unde adeveriți sintem că totdeauna inima-i, gândul și, de i-ar fi cu puțință, și fapta spre răzspira Corbului și spre prăpădeniia monarhiia Vulturului au stăruit; a căruia fire din începută vrăjmășie a să întoarce preste toată cuprinderea

socotelii iaste și mai vârtos adevărul a grăi de vom vrea, el atâtea gonituri, lovituri și netămăduite rane, carile de la noi au luat, și atâtea de viață primejdii, în carile li-am adus, cu ce minte socotiți că din tabla inimii sale le va putea șterge? în zădar, dară, ca acestea gândiți și sfat ca cum ar fi de nepriiatini sfătuiți; de care lucru, a mea sentenție iaste de acmu înainte (decât prieteșugul cu prepus și ascuns, neprieteșugului la ivală mai de folos iaste; căci vrajba la ivală fiind, paza și / strajea despre 524 vrăjmași mai triază și mai deșteptată stă). Iară amintrilea, în liagănul îngăimării, somnul peirii fără veste și când nici vom gândi, atunca ne va stropși".

Acestea și altele multe ca acestea, Râsul, spre împiedecarea aședzimântului împotriva Dulăului, pre cât putu ritorisi și măcar că pre o parte să părea că cuvântul adevărul atinge (căci dintr-îmbe părțile încredințarea cu greu putea fi) însă cu inima și cu gândul, de la limanul lineștii departe în valurile tulburării să bătea; de vreme ce din gură neîn cred în terea argumentuia, iară din gând socotiia că măcar vremennică pace între dânșii de să va cumva aședza, cât de în scurtă vreme, din cele nenumărate vicleșugurile lor, multe pot să să descopere, pre carile Inorogul în catalogul său pre amănuntul însămnate le avea. De carile Corbul înștiințindu-să (căci jiganiile din fire vicleșugului date, multe urgii în capul Corbului odată să aducă silisă), să nu cumva de tot despre dânșii să să răciască și pană mai pre urmă să nu li să cumva slovele îndrăpt citească (carea s-au și tâmplat).

Deci la cazaniia carea Râsul împotriva păcii făcusă, Dulăul cel bătrân / într-acesta chip răspunsă: „Bine ne dzici, o, Râs de 525 răs, că capete de hârtie și crieri de aramă sintem și în saci de mătăsă gunoiu scârnarv purtăm; adevărat, dară, că precum ne împodobesti, așe și sintem, că de n-am fi fost așe, monarhul nostru, în lingușiturile și măguliturile voasre împleticindu-să, nu s-ar fi înșelat, ce precum -din vremea a patruzăci de ani

ispitiți și probăiți vă aveam, bine și de folos ar fi fost, tot cum v-am știut așe să vă fim știut și precum v-am ținut, tot așe să vă fim ținut; iară acmu, ca cei fără crieri, cu același picior lovitura într-aceiași piatră am poftorit ș-am întriit (că o dată și de da ori într-o materie a greși a muritorilor, iară nepărăsit în mijlocul netrezvirii și a neîndreptării a rămânea, a celor fără crieri lucru iaste)²⁶. Și mai mult altă ceva a dzice nu avem, fără numai, pentru alte poate fi a monarhiii noastre fapte urăcioase, cereștii asupră-ne urgie ca aceasta ș-au vărsat, carea, de tot mintea amezându-ne, socoteala ni-au îmbătat, ca pre cei ce toată lumea tuturor de vicleni și de înșelători i-au cunoscut și i-au arătat, noi numai în loc de adevărați priiatini și la cuvânt stătători să-i ținem și să-i avem, pană când (carea să nu învoiască Dumnădzău) 526 cu rele îndemnările / și spurcatele fapte prin scârnave organe ca voi la cea deplin plată și cea desăvârșit prăpădenie să ne aducă (că a faptelor rele, începătură spre rău sfârșit plia că²⁷ și tesla carea lovind nu tocmește, adevărat ce au fost tocmit răzsipește).

Acmu dară, o, jigăniilor, agiunge-vă, agiunge-vă dzic, cu undelemnul pizmei voastre pojarul răutăților în toată lumea a ațița²⁸. Lăsați sfaturi a ne mai da, carile cunună de spini și brățări de lanțuțe ne împletesc. Fie crierii noștri cești de aramă măcar câtăva vreme de ciocanele clivetiturilor voastre neloviți și neciocăniți. Aveți-vă crierii cei de aur la voi și noi cești de aramă la noi, neamestecați voi a voastre și noi ale noastre să gândim și să chivernisim; părsașiți-vă mai mult împotriva socotelii noastre basnele voastre cele obraznice a arunca. Că viu Vulturul ceresc, că toate negre petele și peștriciunile răutăților voastre în văpsala roșelii le vom întoarce; de carile nici Camilopardalul a vă spăla va mai putea, măcar că între gloate să dzice precum el apa vie și apa moartă în tidvă să fie ținind.

²⁶ Cp. Cicero, *In M. Antonium Orationes (Philippica)XV* 2 5

²⁷ Cp. Cicero, *op. cit.* II, 27, 65.

²⁸ Horatius, *Satirae* II, 3, 321.

Deci de acmu înainte lucrurile monarhiii voastre singuri voi vi le căutați, că noaă ale noastre nevoi și / asuprele (carile mai mult 527 cu pricina voastră ni-au vinit) destule și de...prisosit ne sint".

Hameleonul cu Râsul vădzindu-să că din tovărășia a altor vânători să izgonesc și mai vârtos cunosând că socotelele lor spre mutarea lucrurile într-altă față stăruiesc, pusără sfat în doaă chipuri: Cel dintăi era ca Pardosului știrea să dea (carile pre accia vreme Strutocamilă păștea și între dobitoace jiganie mare să făcuse), precum soțiile din partea monarhiii Vulturului pre altă cale s-au abătut și precum semnele arată, cu cei de obște nepriiatini legătură de pace vor să facă. Iară cel al doilea sfat era ca Hameleonul cum mai curând la monarhia Vulturului să să ducă, ca acolea cu singur Corbul împreunându-să, cât mai mult va putea lucrurile să amestece și ipopsia Corbului asupra Șoimului mai vârtos să adaogă, adecă precum cu nepriiatinii una s-au făcut și didăii vânători, carii acmu spre împăcare stăruiesc, pacea accia precum pană mai pre urmă de vrun folos nu va fi să arete. Deci cu mestecăturile și cu minciunile de va putea ceva isprăvi, bine; iară de nu, de acolea, cum va putea mai curând, la monarhia Leului să triacă, ca cum va putea mai tare suma să strângă, carea / în munți pentru plata mreșilor și 528 a vrăjitorilor cu datorie cheltuise.

Ei dară acestea îndată ce le sfătuiră, îndată și a le face începură, cum mai în grabă cătră Pardos, carte ca aceasta trimasără:

„Râsul și Hameleonul, Pardosului și Veveriții, iubiților frați, sănătate! În știrea să vă fie că lucrurile noastre nu în statul lineștii să află, de vreme ce ogarâi, coteii și alalți toți dulăii și mari și mici a monarhiii Vulturului vânătorii, mai mult vânătoarea a delunga mai de tot s-au părsit și mai vârtos că pentru tractatele de pace între dânșii cuvintele vârtos au început și sfârșitul tuturor pre noi așeși de tot din sfaturile și lucrurile de obște ni-au lepădat; ce noi mai denainte porunca Corbului știind, cu carea pre noi ne îndemna, iară pre *dinșii* îi învăța, ca cevași macara afară din știința noastră să nu facă; de multe și de multe ori de cele pentru folosința obștii îi înștiințam, îi învățam și

spre ceea ce să cade îi îndreptam; iară ei ca niște necunoscători și de duhuri înflăcioasă purtători, ale noastre învățături acmu în samă nebăgând, din capetele sale pre cărări strâmbe și șuvaite 529 a îmbla / au început. Si de vreme ce lucrurile așe s-au tâmplat, căutați de acolo lucrurile foarte bine să yă socotiți și de iaste cu puțință monarhiia noastră singură din sine să să stăruiască și singuri noi împotriva a atâtea vrăjmași să ne luptăm de vom putea, cum mai curând să ne înștiințați, căci noi, pre cât cu socoteala a agiunge putem, monarhiia Vulturului cu vreme, nu numai cât de tot de la sine ne va dizlipi, ce încă și mare împotrivică a ne fi, fără prepus iaste (că obrinteala rării de pre margini să cunoaște). Și fiți sănătoși".

După trimiterea cărții aceștiia, și Hamelonul nu mult zăbăvindu-să, spre monarhiia Vulturului drumul apucă; ce dintăiași dată precum această călătorie în zădar să-i fie semnele o arăta, de vreme ce Șoimul (precum mai sus s-au pomenit), lucrurile tocmindu-și, lângă Corb să duse, carile și mai la mare cinste decât întâi încăpusă. Unde sosind Hamelonul, nu numai ușă să între, nu numai gaură să încape, ce așeși nici crăpătură cu ochiul să privască, loc și vreme ceva împotriva Șoimului să scornească nu află. Și așe, socoteala de acasă cu cea din târg netocmindu-i-să la toate, de nu de bună voie, de nevoie 530 îi căută a tăcea și / alte lingușituri și chipuri de amestecături a scociori să nevoi.

Așe dară, pentru Șoim în ceva gura-și a deschide neputând (căci Brehnacea și Cucunozul din fire neînvoia și antipathie cu Hamelonul și cu toată simenția lor vrajbă vecinică avea), pre Inorog, pre Fii și pre alții (cari nepriiatini să număra și era) cu spurcate sicofandii și viclene năpăști cătră Corb îi trecu; așe cât Corbul spre mai toate cuvintele urechea inimii a pleca din fire obiciuit fiind, din sfătuirea și îndemnarea adevăraților lui priiatini să abătu și de iznoavă carte ca accia cătră vânători scrisă, cu carea tare le poruncia ca de tractatele păcii nepărăsindu-să supt numele aședzării, lațul răsturnării Inorogului să întindză;

numai de Fii să să părăsască, le dzicea, de vreme ce voia vrăjitoriului a trece nu poate, *nici* vreo pricină adevărată ca accia asupra Filului are, iară de și are, dzicea că cunoaște că nu din hirișă firea lui, ce din îndemnarea altora Filul în rândul nepriiatinilor s-au numărat. Deci tot lucrul în stropșirea și de tot prăpădirea Inorogul stând, numai asupra lui goana, ori cu ce mijloc ar fi, să nu părăsască și cu bine și cu rău vâr/tos le 531 poruncia.

Acestea, și ca acestea, Hamelonul, pre cât mai în grabă putu, ară, sămână, grapă, săceră, trieră, vântură și în jitnița răutăților Corbului le aședza, pre carile în vremea lor să răzsaie nedejduind, pentru ca spre monarhiia dobitoacelor să margă voie să-i \iea să rugă.

Corbul, câteva în chip mai de taină poruncindu-i și ales pentru slujba carea spre vânarea Inorogului arătase, cu nu puțin daruri dăruindu-1, unde voia îi va fi să margă, voie îi dede.

Hamelonul voie și dzua bună luând, cum mai curând în monarhiia dobitoacelor trecu, unde mǎrgând, ce au lucrat și ce au aședzat mai pre urmă la locul său ales să va povesti. /

PARTEA A DZECEA

Hameleonul, dară, așe de acolo spre monarhiia dobitoacelor purcegând, Șoimul înaintea Corbului lucrurile Bâtlanului a aședza să apucă, pentru ca și pe Hameleon de minciunos să dovediască și credința sa și a Bâtlanului să întăriască și toată vrednicia Inorogului precum iaste și precum au cunoscut-o să o / perigrăpsască (căci Hameleonul cătră Corb dzisese precum 533 Bâtlanul asupra Corbului în prieteșug cu Filul și cu Inorogul să să fie legat); deci toată ispita credinții Bâtlanului într-aceasta punca, ca Corbul trimițind lângă sine să-1 cheme; deci după poruncă, îndată de va vini, a lui credință singură din sine să va dovedi, iară nevinind, sămnul temerii, vicleșugul inimii îi va descoperi și adevărat nepriiatin a fi îl va arăta; iară alai te cuvinte a Șoimului cătră Corb într-acesta chip fură:

„Lucrurile firești (milostivul meu și de bine făcătoriu stăpân) și cu un cuvânt să dzic, oricâte de la ceriu pană la ceriu să văd, să simt și să înțeleg, cei a firii iscoditori și cu de-adinsul cercători, dzic, precum patru pricini să li să dea; pricina, adecă cine, din ce, în ce chip și pentru ce. Deci dintr-aceste patru cele trii înainte mărgătoare (pre cât a mea proastă socotială agiunge) adevărat fizicăi slujesc. Iară cea mai de pre urmă nicicum cu fizica a să amesteca poate (măcar că grei și deplin învățători așe au slăvit), ce numai i trucaj, adecă învățaturii obiceinice,

534 temeiul și sfârșitul iaste (ce pentru ca proimiul / voroavei mele cu lungimea ceva mai mult supăr să nu aducă, în scurt, pre cât voiu putea și a proimiul ui cinste să păzască și deschiderea a al al te voroave, precum să cade mai chiar să sfiteSc voi sili). Iaste dară firea în lucruri, carea le face a fi ce sint și a lucra ce au poruncă a lucra, și aceasta afară din toată socoteala pricinii săvârșitoare, însă numai porunca și orânduiala aceluia carile di-nceput spre vecinică și neobosită clătire au pornit-o, carea precum a nu să obosi, așe nici a să schimba, nici a să muta știe sau poate; neschimbată, când dzic, în fețe, iară nu în atomuri trebuie să înțelegi; de vreme ce toate atomurile în toate fețele, în toată vremea cursul perioadelor sale făcând și săvârșind, și ca-ntr-un vârtej întorcându-să, tând la nemica, tând la a fi a lucrului să întorc; adecă de-o parte născând, iară de altă parte perind, singură schimbarea atomurilor tâmplându-să, ființa fețelor, după hireșul său niam întriagă și neschimbată să păzește (căci nici cel firesc lucrătoriu ostentia simpla, nici materia lipsește, nici formei după a sa orânduiala firește împiedecare sau de tot 535 ștergere a să da poate); că, amintrile fiind / încă de demult vruncul din chipurile neamurilor de tot a peri s-ar fi tâmplat.

Tot dară, orice firea firește lucrează, pricina săvârșitului preste socoteala și simțirea ei iaste; că amintrile dobitocul numai dobitoc a naște ar fi lăsat, iară nu lupul pe oaie și șoimul pe porumb a mânca ar fi putut; așijderea, cele firești toate în sferă să întorc și sferă firești sfârșit nedându-să, iată că nu pentru odihna sfârșitului, ce pentru vecinica clătire de la neclătitul clătitoriu să clătește. Soarele, luna, ceriul și alalte trupuri cerești toate, dinceput nepărăsit și cu mare răpegiune aliargă, însă nu cu accia socoteală, ca doară vreodănoară la doritul țin chiu și sfârșit agi ungând să să odihnească, căci așe (precum s-ar putea dzice), încă demult ar fi cunoscut, precum firește la sfârșit să agiungă, preste puțință îi iaste și precum pană acmu în vreun punct a sferii lucrării sale loc de stare n-au

aflat, așe și de cii înainte în vecii vecilor, precum nu va mai putea, demult nedejde a i s-ar fi curmat, fără numai cândălea clătitoriu firii (cel ce în clătire nehotărâtă și neodihnită o ține), după / a sa slobodă și puternică voie vreodată a o clăti 536 ar părăsi.

Așe dară, toate lucrurile firești, cu una și singură a soarelui paradigmă, precum să cade a să înțelege să pot; că precum soarele de la punctul Racului pană la punctul Capricornului să suie și să pogoară și în tot anul, măcar că toate locurile îmblării sale negreșit atinge și cercetiadză, însă nici curgerii sfârșit a face, nici odihnii a să da poate, fără numai cât cu apropierea și depărtarea sa de la locurile ce privește, mutările și schimbările vremilor pricinește; și aceasta afară din toată socoteala și simțirea sa. Într-acesta chip și cursul a toată fapta nepărăsit atomurile schimbându-și, toate cele di-nceput chipuri nebetjite și nepierdute păzește. De unde aiavea iaste că țenchiul sfârșitului nu în socoteala fireștilor, ce într-a izvoditoriuului și pricinitoriuluu firii iaste. Și așe, socoteala sfârșitului, din cele firești cu totului tot rădicându-să, rămâne ca după pricina pricinilor, în care a doa pricină socoteala pricinii sfârșitului să să afle, și aflând-o să o / pricepem trebuie. Deci, precum aiavea 537 s-au arătat, de vreme ce în cele firești socoteala pricinii sfârșitului firește nu să află, anangheon iaste ca în cele ithicești stăruiată să rămâie; așijderea ithica nu altor fapte, fără numai ceia carea cu socoteală și cu înțelegere iaste, slujește; deci onicarea între fapte în lucruri are socoteală, aceiași și a sfârșitului socotială, ce, pentru ce face, a avea poate; și accia numai un țenchiu și hotar lucrurilor sale puind, la carile agiungând, precum la sfârșit au agiuns să cunoască, și așe, de clătirea ce făcea să să odihniască. Cu acesta mijloc mare lumina celor ce cu înțelegere să slujesc a lumina poate și ascuțită sabie împotriva celora ce pre ziditoriuul tuturor a tăgădui, nebunește îndrăznesc, în mână să ia; de vreme ce deosăbirea zidirii și a ziditoriuului

dintr-aciasta chiar a să cunoaște poate; căci ziditoriul, după înțelepciunea și puterea sa, zidirea săvârșind, de lucru să odihnește și, ca un deplin în putere stăpâni, o dată numai poruncind din veci și **pană** în veci zidirea ca o slujnică după
538 poruncă nepărăsit aliargă. Deci precum / toate alalte câte supt ceriu zidiri să află, din ziditorii! să deosăbăsc, căci socoteala nu a sfârșitului, ce a poruncii numai au, așe una numai ziditoriului său mai aproape și a să asămăna să dzice, căci precum a poruncii firească socoteală, așe a sfârșitului fericirii și nefericirii, a binelui și a răului său chibzuială și adevărată hotărâre a cunoaște poate. Si aceasta măcar că nu din fireasca sa vrednicie, ce orecum împotriva și peste fire, o înțelegere mai mult decât firească și dumnezeiesc și ceresc oarece (cărui suflet înțelegătoriu îi dzicem), în sine străluminează, carile, preste cele firești hotără rădicându-1, la cele metafizicești, ithicești și theologicești cunoștințe îl povățuiește.

Așe dară, din cele înainte pomenite a culege, putem, ca oricare zidire ithicește di-nceputul lucrului socoteala sfârșitului ar avea, accia ziditoriului său cu partea înțelegerii să să asemene; iară carea firește numai cele trii pricini ar priimi, iară socoteala sfârșitului nu ar avea, ce numai după poruncă nepărăsit și peste simțire ar alerga, accia ziditoriului nicum în ceva să nu să
539 asemene, ce una din. / cele multe și mai nenumărate în perioadele sale pururea alergătoare și ca cele mai proaste celui mai de cinst slujitoare și îndămnătoare să fie.

Acum, dară, la cuvântul ce vream să dzicem întorcându-mă, dzic: să nu cumva gândești că socoteala mea au fost noă și neaudzită filosofie să-ți vândz, nici în zădar (precum mi să pare) cui și în ce socoteala pricinii sfârșitului slujește în tot chipul chiar a-ți arăta m-am nevoit, ce mai vârtos de stepănă ființii tale aminte aducându-ți, în statul carile te afli, cu ce parte din fire și cu ce parte mai mult decât din fire ești alcătuit și stăruit să cunoști și cunoscând imbe părților ale sale și celea ce li să

cuvin slujbe să orânduiești, ca fietecare pre calea și orânduiala sa să margă (că cârma la corabie, zăbala la cal, socoteala la înțelegători sinonime sint). Deci, trebuie să știi o, Coarbe, că pre o parte (precum mai sus am dzis), din fire, decât un atom din cele multe altă ceva mai mult nu ești, iară pre altă parte, cu socoteala slujindu-te, lucrurilor tale un țenchiu și loc în-sămnat și hotărât să pui, ca la acela vreedănăoară agi ungând, spre odihni re să te aședzi. Și nu numai cu / atâta, ce așeși cu
540 tot chipul să nevoiești trebuie, ca nu la altul, fără numai la cel bun și fericit sfârșit să nemerești (că precum socoteala rea la cel rău, așe cea bună la cel bun sfârșit fără greș duce).

Acum, dară, ia amintea pune în socoteală, a atâtea răscoale și tulburări (cărora cu ce socoteală începutura li-ai făcut, nu știu) sfârșitul carile va să fie? Și, de iaste vreunul, când și cum va să fie? Iată amândoaă monarhiile din patru părți s-au scuturat, iată, lucrurile publicai noastre spre groaznică răzsipă s-au plecat, rădicarea așteptând, căderea ne sosește, unele altora s-au amestecat și toate în tot chipul s-au strămutat. Și pană acum (pre cât a mea socoteală a cunoaște poate), măcar cu prepusul vreun chip de săvârșit chiteala nu dă; toți niște atomori putredzătoare sintem, toți din nemică în ființă și din ființă în putregiune pre o parte călători și trecători ne aflăm; una numai rămâitoare și în veci stătătoare să ține și iaste, adecă sfârșitul carile în bunătate să plinește, căci din cea vie și vecinică adevărată socoteală, începătura începăturilor și sfârșitul sfârșiturilor purcede. Nici alt sfârșit bun și fericit a să numi sau a fi
541 poate, fără numai carile de la dânsul începe, cu dânsul mijlociadză și într-însul să odihnește. Vulturi ni-am ținut, lilieci mai în trecutele dzile ni-au batgiocurit; lei ni-am numit, țințarii și mușițele ni-au obosit și de toată ocara vrednici a fi ni-au arătat; celor mici și slabi atocma să ne punem neputând, cu jiganiile mai mari și mai tari de luptă ni-am apucat. Pre Inorog gonim, pre Fii izgonim, Lupului țircălamuri din

carile să nu cumva iasă i-am șiruit; pre Ciacal în numărul jigăniilor nu-1 numim, pre Căprioara sălbatecă ca cum duh viețuitoriu n-ar avea o socotim. Au nu sint acestea toate mai mult decât lilieci, au nu sint mai vrednice decât muștele? (Ce ochiul mândrii pe leu șoarece vădzind, mai pre urmă pe șoarece leu simpte.)

De iaste dară la cineva începutul cu socoteala sfârșitului și sfârșitul cu chiteala începutului împreună, dintr-aceste mai sus pomenite culiagă. Mă rog, lucrurilor noastre ce sfârșit iaste să umedze? Precum rău și prea rău iaste să umedze și cel cât de tâmp la socoteală va putea pricepe.

⁶⁶ Deci de-1 cunoști o, / Coarbe, și de pizma numai într-acesta chip îl poștești (căci voia slobodă putere ca aceasta are, ca vădzind și cunoscând cele mai bune, cele mai rele să umedze), împotriva celui ce Ț-au dăruit socoteala te pui; căci el spre binele tău dându-Ț-o, tu cu aceiași spre răul tău te slujești. Și așe, sau mărturisește că fără socoteală începând, spre rău săvârșești, sau precum singur pre tine din bună voia ta altor proaste și lepădate fapte te asemeni și de la cea mai de-a firea și mai evghenichi te dezsameni. De unde aiavea urmadză ca silloghizmul carile ai alcătuit în BARBARA acmu să încheie: CRA CRA, CRA. Și nu numai după *Istoria ieroglificiasă* cu numele Corb, ce așeși cu trup, cu suflet și cu totul tot, același și adevărat așe să fii te arăți; de care lucru, ca cela ce adevărat priiatin și dreaptă slugă îți sint (și mai ales că Corbul cu al alte pasiri rumpătoare oarecare rudenie având, între noi nu puțină simbatie să naște), cea ce cu ochii de față am vădzut, cu urechile fără prepus am audzit, cu mantile fără greș am pipăit și precum în rădăcina adevărului sint li-am priceput, a ți le povesti și cu curată îndrăzneală a ți le grăi nu mă voi sii (că / adevărul, deși târdziu, însă în deșert și nedovedit a rămânea nu poate).

Copaciul pizmei, carile încă de demult strâmbe și cohăioase rădăcini lungi și late crângi au aruncat, din livada inimii tale

de tot a-1 dezrădăcina și peste prilazul îngrăditurii afară a-1 lepăda ți să cade; că monarhiile acestea, precum din bătrânii noștri am audzit, și istoriile, ca cu glasurile răpăosaților nepărăsit ne povestesc și în toate ciasurile în urechi ca dobele și ca clopotele ne răzsună, că niciodănoară într-o omonie legate și una cu alta într-o inimă încleștate, multă vreme a trăi n-au putut. Ce de s-au și tâmplat vreodată între dânsule părinte cu fiu, sau frate cu frate totdeodată slujba epitropiiei a ținua, însă, precum toate ale muritorilor, de zavistii și de împotriviri pline sint (așa dragostei de cuțitul zavistii netăiată și legătura rudeniilor de suvacul sicofandii nedezlegată prin multă vreme a răbda n-au putut), carile nu numai cinstea și legământul prietiniilor, ce și hotarile rudeniilor și evlaviia simenții a călca și la pământ a le stropși nu s-au siit. De care lucru, urmadză ca și acmu / (că cel într-una ispitit, acela și în multe ispitit să crede) alcătuirea silloghizmului arătătorii! să încheie înșelătorii! și sentențiele filosofești în bolbăieturi sofisticești să să prefacă. Cătră aceasta cu bună inimă îndrăznesc a dzice că știința fiziognomască (carea în fețele a unor jigăniilor fără de foc și singe altă nu arată) si mai vârtos ispita politiciască proroc a mă face fără a minciunii primejdie mă îndeamnă și precum cele de pe urmă mai rele decât cele dintăi să iasă.

Pardosul, Râsul, Hamelonul, Veverița și alaltă a Apariului simenție toată, carii într-această dată pentru epitropiia Strutocamilii a sta și cu gurile priiatini a să arăta să văd, în cea veche și nemutată a lor fire, bună nedejde am că nice pre mine rău chititoriu, nici prorociile mele ceste de acmu minciunoase să iasă vor lăsa, ce peste puțin dzile, sau cu scrisoarea (căci cu gura între dânsii încă de mult a le sfărâi au început), sau cu fapta aiavea și de adevărate să le arete și pre cel din moșie și pre cap giurat neprieteșug, în teatrul a toată lumea, cu dobe și cu surle să-1 scoată. Au nu sint acestea carii de la toate stâr/vurile, cu hărăieturi și cu clănțaieturi ne

4 probozesc? Au nu sint aceștia carii ar pofti nu numai unghi, plisc, ce așeși nici pene, nici tuleie să nu he rămâie? (că tot împotrivicul paguba nepriiatinului, dobândă și toată scăderea lui, adaogerea sa socotește).

Nici neamul dulăilor decât acestea în răutate mai gios sint, măcar că într-această vreme, mai mult părtași și priitori monarhii noastre decât jigăniilor celor șie de asemenea s-ar părea; ce adevărul iaste că toți acestea folosul privat caută și dobânda chiverniselii hirișe ciarcă, carile ori cu ce mijloc a le vini ar cunoaște, cu acela a să sluji nu să îndoiesc. Pentru Inorog, cele ce nu sint și după plăcere scriu și grăiesc (poate fi și pentru mine, pre carile despre adevărată dragostea ta nici ceriul, nici pământul nu mă depărta va putea) și celea ce spre ațițarea și hrana vrăjbiî sint scornesc. Pentru Fii celea ce nu aud dzic că li-au vădzut și celea ce n-au vădzut dzic că li-au apipăit. In scurt, toată socoteala într-aceasta li să sprijenește, că nefiind vânătoare, dulăii de ce treabă sint? Și în deșert, prin păduri și munți de nu vor lătra, pita ce mănâncă și ciolanele ce ling în zădar a fi să nu să dzică, să tem (o, de ce să / tem pană mai pre urmă de n-ar scăpa!). (Căci dulăii pentru fărămușuri și ciolane, precum prieteșugul a strica și toate de bine facerile într-un ceas a uita obiciuți sint.) In care chip acestea, cu nepărăsite ciocotnișiiile lor, vrăjbile a ațița și goanele în veci a le delunga să nevoiesc, așe cât în toată viața de nu s-ar curma, a lor viață fericită și norocită ș-ar socoti.

Acestea, dară, așe precum sint înțelegându-le, cu rea socoteala carea odată în minte ț-ai pus nu te amăgi, cu carea a dzice obiciuit erai, că silloghismul carile asupra Strutocamilei ai alcătuit, întărindu-să, de nu alt folos, încailea între dobitoace pururea neunire, și din neunire slăbiciune le va vini și, așe, cu slăbiciunea lor, puterea noastră va crește; căci nici aceasta iaste bună socoteală, nici dreptatea aceasta pofteste, de vreme ce (mai mult lucrurile împotriva tâmplătoare socotite, rău a nu să

tâmpla, socoteala bune le face). Așijderea (de multe ori pre durerea mare alta mai mare o tãmăduiaște, și ce mehlemul nu vindică, vindică fierul, și ce fierul nu tãmăduiaște, cu mai mare usturime tãmăduiaște focul); în care chip, de socotit iaste ca nu cumva și do/bitoacele ce în durerile sufferite nu simșia, 546 accia în cele nesufferite să simtă, și atuncea, deși nu altă puțință vor avea, însă cu bună samă, nu numai cătră cel pemintresc, ce, și cătră cel ceresc Vultur lacrămi de singe vărsind, cu suspinuri de foc vor striga, a carii dosadă răspătire dreptatea a o tăcea și cu milosul ei ochiu a o trece nu va putea (căci dreptății dreptatea a nu face peste puțință-i iaste), a căror suspini preț pare-mi-să că prea scump și așeși mai neprețăluit va cădea. Pentru aceasta dară deci iaste vrajba cu aceste dobitoace din necunoștință. Șterge-ți, rogu-te, ochii de pravul zavistii, și painjiga pizmei de pre față îți rădică, și inima asupra răutății și a vrăjmășii împietrită privindu-ți cunoaște. Și după aceasta un soroc drumurilor și îmbletelor pofteletor tale pune-ți. Iară de-ți iaste nepărăsirea vânătorilor, vrăjitorilor și a mreșitorilor, căci cu tot adevărul socotești, adecă precum de acestea a nu te părăsi dreptate ai, asctdtă puținele, te poflesc, de la mine, carile pentru adevărată dragostea carea cătră tine am, și mai cu de-adins pentru curată iubirea carea cătră adevărință țiuu, afară din tot țircălamul lingu/șiturilor, și 547 precum regula adevărului pofteste a ție le povesti, și cum sint a ție le dovedi mă voi nevoi.

Câte dară sint lucrurile carile de Fii s-ar atinge, în știința mea, puține sint, căci numai o dată la cetatea Deltii cu dânsul împreunare am avut; ce atuncea a mea slujbă, spre aceasta însămnată și orânduită nefiind, de lucrurile lui puțin în minte mi-au fost. De care lucru, trecutele între dânsul și între tine cu de-adinsul a scutura și a cerca nu m-am pus, ce și pentru aceasta atuncea pare-mi-să să-ți fiu scris că lucrurile adunării

aceia mai bine ar fi fost supt ritului numelui tău să nu gioace; ce, sau că mintea în ce ț-au stăruit (după amăgită socoteala unor dobitoace) cum mai curând a isprăvi ai grăbit, sau că strâmpoarea vremii mai mult slovele mele a citi și sfatul în mai bine a socoti nu ti-au lăsat. Cu care pricină, încă de atunci, în locul temelii bune (carile într-adevăr s-ar fi putut arunca), temelii rele s-au pus, nu într-alt chip, ce ca cum stâlpii de marmure, iară tâlpile de trestie ar fi fost. Ce oricum, acelea atunci s-ar fi tâmplat, precum am dzis, de aceste prea puțin în știință având, mai multe cuvinte a face nu pociu.

^» Iară cât iaste despre partea Inorogului / (în carile toată greutatea lucrului a sta să vede), după porunca carea de la tine avusem, în tot chipul am ispitit, pentru ca doară cu dânsul împreunare având, ceea ce pentru aședzimântul păcii mi să poruncisă a i le obști să pociu. La carea cu mijlocul Hamleonului (o, bată-1 urgia Vulturului ceresc) în numărul voitorilor de bine, după socoteala ta socotindu-1, știre i-am făcut, precum cuvinte de pace a-i propozui am (ce inima la tot binele plecată, nu cu anevoie la numele păcii s-au plecat). Carile îndată cu dragoste și cu liubov, precum această împreunare poștește, mi-au răspuns și fără multă zăbavă, la locul înșămnat coborându-să (precum și mai denainte îți scrisesem), acolo împreunare am avut. întâi dară socoteala mea au fost pentru ca într-a cui mână stă dreptatea să mă pociu adeveri, și așe, carile să fie mai tare să pociu giudeca (că un dram a dreptății, mii de mii de cântare a strâmbătății a rădica poate). Intăiași dată, pentru cea dinrăi a vrăjbiei pricină voroavă înainte i-am pus, dzicându-i, și pricina asupra lui aruncând, precum de la tine mă înștiințasem.

Iară el într-acesta chip mi-au răspuns: «De pe ce cunoști, 549 dzice, precum cu întâi prici/na vrăjbiei aceștiia să fiu fost? Căci pricina alta nu iaste, fără numai începătura lucrului (de vreme ce, precum la cele fizicești, așe la cele ithicești, pricina

cu începătura sinonime sint). Apoi pricina trebuie ca nu a chitei ii, ce a lucrului fință să fie. Deci, pricină hirișă ca aceasta asupra mea a afla de vii putea, voi mărturisi greșala și să va șterge păcatul (că iertăciunea greșala, iar pacea vrajba mai denainte rădică)».

Cătră acestea i-am răspuns: «Spreînceputura lucrului altă dovadă mai tare și mai adevărată a să da nu poate, fără decât pricina carea pre altă pricină mai denainte decât dânsa nu are. Ca care pricină, o, priiatine, cu hirograful carile asupra Corbului scriind, între jiganiile și vrăjitorii asieticești l-ai dat; și Corbul pre aceia vreme cu toată inima în cel adevărat prieteșug să afla. De care începătură și pricină de viclesug el înțelegând, n-au pricinuit? ce au păzit vrajba carea și **pană** în ciasul acesta trăiaște».

La acestea m-au întrebat de mai am și altă ceva a-i arăta, pentru ca pricina vrăjbiei dintăi asupra lui să dovedesc?

I-am răspuns: Ba, și ce altă mai multă și mai bună dovadă trebuie? i-am dzis. Au / precum hirograful acela (pre carile acmu 550 Corbul în mâna sa îl are) al tău să nu fie a tăgădui vii putea?

Cătră acestea așe mi-au răspuns: «Pomenește, dzice, o, priiatine, cuvântul carile acmu-acmu îl dzisăși, că pricina atunci pricină dintăi iaste, când alta mai denainte decât dânsa nu să dă, că amintrilea, lucru pricinuit iară nu pricină lucrului ar fi; deci când altă pricină mai denainte decât pricina carea ai arătat a afla și a o dovedi o aș putea, atunci ce vii giudeca?» «Ce poștește dreptatea», i-am răspuns. «Ca aceia pricină, dzice, o, priiatine, asupra Corbului vrednic sint a arăta; însă cu urechea inimii cuvântul dreptății a asculta de vii sufferi». Iară dacă-i dziș, că cu dragă inimă cuvântul adevărului a audzi și giudețiul dreptății a da gata sint, într-acesta chip dzisă: «Hirograful acela, o, priiatine, adevărat al meu iaste, și precum slovele carile într-însul sint, așe cuvintele ale mele sint. Ce încă după hirograf mai sint și altele decât hirograful încă

mai tari și încă mai mari, pentru carile până acmu, poate fi, încă înștiințare nu aveți. Ce socoteala pentru începături fiindu-ne, pricinile a doa și mijlocitoare în zădar nu vom mai / 7 pomeni și de vreme ce toată greșala într-acela iaste, carile pricina vrăjbii dintăi ar fi dat, noi pre una ca accia asupra Corbului arătând-o și cu neîndoite arătări dovedind-o, precum de supt vina greșeli, așe de supt pricina începăturii vom ieși. De vreme dară ce pentru începăturile pricinilor cuvântul ne iaste, a șiți și să cade, dzice, o, priiatine, în vremea ce asupra tuturor dihaniilor Monoheroleopardalis minunat stăpâniia, și, precum unui vrednic stăpânitoriu să cade, tare și fără preget grijea alor săi suppuși purtând, până într-atâta summa lucrurilor aduse, cât pliscul Vulturului și clonțul Corbului de-abia vreodată și mai niciodată ciolan proaspăt ciocniia sau singe cald gusta. Și pentru ca întru tot adevărul să grăiesc, nu numai că singe cald nu gusta, ce așeși stârv împuțit macara a afla sau pântecele a-și sătura putea; pentru care lucru, întâiași dată în răutatea Corbului scânteia zavistiia a să ațița au început (acestea cum și în ce chip au fost, pre larg la locul său s-au pomenit; iar acmu, pentru mai chiară arătarea a pricinii dintăi, precum pentru alții voroava am face, în fața a triia, pre scurt și cât numai noima să să înțaliagă, iarăși a le pomeni / ne vom nevoi). Deci după câtăva vreme, cu datori ia firii, Monoheroleopardalis de pre pământ spre cele cerești s-au luat, Inorogul, după lege, moștenitoriu stăpânirii părintelui său rămâind. Inorogul, la accia stepână suindu-să, vrut-au ca adevăratul megieșesc prieteșug să îmbrățăședze, adecă cu monarhiia paširilor în linește și în pace să viețuiască, de care lucru, îndată, precum de săvârșirea părintelui său, așe pentru curat gândul și bună inima sa, prin scrisori pre Corb au înștiințat și ca, de ar fi fost cu părintele său nescareva de răcială pricini, să le uite și să le iarte îl poftiia (că prieteșugul a moșteni, a înțelepților, iară vrajba părințască în fii a cerca, a nebunilor lucru iaste).

Corbul din scânteia ațițată aiavea nu ce cu viclesug pre ascuns pojarul preste tot a aprinde nici s-au stidit, nici s-au lenivit; și așe, mai de grozav și spurcat păcat s-au apucat, de vreme ce, precum prieteșugul pofteste și pre numele cerescului Vultur să giură, precum ori în ce și cât va putea, spre întărirea stăpânirii lui pre la locurile ce să cade să va nevoi i-au răspuns. Ca acestea în slove și în cuvinte cătră Inorog înapoi trimițind, iară din inima vicleană altele, / căci îndată dulăilor, 553 pre carii în munți trimiși avea, poruncă dede, ca cu lătrăturile și brehăiturile lor toate locurile împlând, pre alai te dobitoace și jigăni spaimântând, să le împrăștie și în toate părțile să le gonească. Dulăii porunca cu fapta plinind, ticăloasele dobitoace de spăimoase și de moarte menitoare glasuri ca acelea audzind, de pregiur Inorog a lipsi și fietecarea grijea vieții sale a cerca au început. Corbul atuncea, vreme aflând, pre jiganiia în niam cu prepus, adecă pe Vidră, tirănește asupra moștenirii Inorogului au pus. Așe, Vidra apucând tiraniia, Inorogul în munți, unde și Filul era, să dusă; după carii Corbul prin munți, Vidra prin gârle, prin multă vreme fel de felu de goane și încungiurături de moarte îmbla. Ce dreptatea sfântă lucru greșos ca acesta nu multă vreme răbdându-1. Inorogul, aflând mijlocul, pre Vidră din tiranie au lepădat și pre Fii în locul moștenirii mai drepte au aședzat (căci șie sau norocul din tine-rețe îi zavistiia, sau spre altele mai mari sau mai grele îl cruța).

Corbul acesta vădzind, măcar că dreptatea cu mânule apipăia, însă răutatea din bun rău și din Corb, orb îl făcea, de vreme ce, cu multe măiestrii / și vrăji, de iznoavă păcatul 554 înnoind și pre Fii din moșii și moștenirea sa scoțind, iarăși pre tiranul, Vidra, în locul său au băgat.

Vidrii tirăniia poftorindu-i-să, au socotit ca și răutatea tirăniii să îndoiască (că tiranii cele ce dintăiași dată după nesățioasă voia lor cu răutatea a plini nu pot, de a doa oară, vreme aflând, mai cu asupra a plini obiciuți sint); în care chip

și Vidra (mai mult cu a Corbului îndemnare) făcând, dobitoacele, săracele, iarăși în toate părțile cu mare tulburare a să împrăștia li-au căutat; din carile unele, precum să dzice dzicătoarea, capul în poale luându-și, în monarhiia pășirilor au pribegit, unde cu multe și fierbinți lacrimi, năcazurile carile despre Vidră trag cătră Corb arătând, de carile Corbul, oarecum, precum i să face milă arătându-să (că amintirile neschimbata firea Corbului a fi mai toți muritorii ispitită o au), precum vreun liac slăbiciunii și pătimirii lor va cerca și în ce va putea le va agiutori să giuruia.

Intr-aceiași vreme și de la Bâtlan veste la Corb sosi, aiavea, iară de la Breb pre ascuns (căci acestea amândoi pre accia vreme 555 părtași tainelor Vidrii era), precum Vidra cu tot / de-adinsul le poruncește ca prin munți mreji întinzind, pre la vrăjitori vrăji asupra Corbului să vrăjască.

Corbul, dintr-îmbe părțile pentru pizma smintit și greșit vădzindu-să, pre o parte să videa că de patima dobitoacelor rău îi pare și cu tot chipul (căci acmu și de dânsul tare să atinsese) din epitropie să o arunce ar fi silit (căci tot tiranul, precum pentru priiatin, așe pentru nepriiatin, tot cu un suflet să poartă). Iară pre o parte pizma veche, cu carea pre Inorog și pre Fii goniia, pentru ca după rugăminte să facă și într-adevăr de patima lor să să milostivască nu-l lăsa; ce amândoaă gândurile tăinuind, în sine le avea. **Pană** mai pre urmă, pre săracele dobitoace carile la dânsul năzuise, în tot feliurile de vârteje și de hârzoabe învârtându-le și întorcându-le, le dzisă că binele lor ar vrea și mântuința de supt tiraniia Vidrii li-ar pofti, numai Inorogul și Filul sint pricina carea după poftă fapta a săvârși nu-l lasă (căci Corbul cunoștea precum dobitoacele iarăși pre unul dintre dânșii la stăpânire ar pofti), și pricina iaste, dzicea, că acele doaa jigăanii cu dânsul veche vrajbă având, 556 precum spre vreo adevărată pace să vor întoarce a să în/credința nu să poate. Dintr-acele jigăanii, precum știi, o, priiatine, Lupul

era carile asupra acestuia lucru mai cu fierbințeală era, și acesta cu mare chizășie să apuca, precum Filul și Inorogul pacea vor priimi și, priimind-o, nesmintită o vor ținea, numai într-adevăr să cunoască precum și Corbul cu inimă adevărată aceasta pofteste.

Corbul, după hireșul său și firescul vicleșug, precum aceasta cu tot de-adinsul învoiaște arătându-să, îndată la mai marele ogarâlor (carile cu alt nume Istoriografal Afroditei să chiamă) carte scriind, îi porunciia ca cu descântătorii de la Lacul Dracilor vecin lucrul pentru pace să ispitească. Și ce mai mult voroavă să lungesc, o, priiatine, în anul 72.940 noiev. 104, în munții de la Grumadzii Boului cu mari giurământuri și dintr-îmbe părțile legământuri, cu chipul carile știi, tractatele de pace s-au încheiat, a căror tractate coronă era ca Corbul în tot chipul nevoitorii să fie, pre tiranul Vidra din epitropie să scoată. Sfârșitul tuturor într-aceiași an, oct. 230 pomenitul Istoriograf a Afroditei de la cetatea Deltii (căci vrăjitorii acolea era) cătră vecinul celor de la Lacul Dracilor o carte într-acesta / chip scriia:

«Istoriografal Afrodiseu, descântătoriiului de la Iacul Dracilor, sănătate! Pentru vinirea noastră vii și că cu sănătate la cetatea Deltii am sosit, unde toate nevoințele noastre, carile pentru alcătuirea păcii am cheltuit, în vânt aruncate și în zădar luate li-am aflat, de vreme ce dumnealui Corbul, în vreme ce noi giurământurile cu iscălituri și și cu peceți întâriiam, atuncea el cu mijlocul vrăjitoriiului despre crivăț la vrăjitorii cei mai de la Delta un baier trimisese, a căruia descântec să cuprindea ca vrăjitorii cu toții pentru primeneala Vidrii învoi nd, asupra unii jigăanii streini (care din Țara îngemănată iaste) a dobitoacelor epitropie să arunce. Vădzind aceste împotriva sfintelor giurământuri a Corbului fapte (a căror de proaspete, precum să dzice, încă singele le pică), pre cât am putut, cu multe mijloce am silit și deodată mintea vrăjitorilor într-altă parte am

întors. Cătră acestea nu puține și cele ce să cad cătră Corb am scris. Nedejduiesc că și pre dânsul din rătăcintă calea carea ține a-1 îndrepta să-1 pociu. Iară de nu, cum mai curând pentru tot adevărul, știre viți avea».

558 Cătră acestea, o, priiatine Șoaima, dzice, / alta și mai minunată și în păgânită încă mai mai ☉ afundată Corbul ispitia. Că pre aceiași vreme, foarte pre ascuns, pre Aspida de Palestina la Vidră trimisese, pentru ca cu tari giurământuri înșelând-o, vechiul prieteșug să înnoiască, dzicea; și iarăși într-acea dată epitropia dobitoacelor cu mijlocul vrăjitorilor asupra jigăniilor de la Țara îngemănată a isprăvi silia.

Deci acmu socotește, o, priiatine, câte împletecite viclesuguri și câte spurcate de giurământuri călcături Corbul totdeodată cătră trii chipuri făcea! Ce poate fi dumnădzăiasca parahorisis slobodzind, ca cu vreme răutatea mai cu asupra să pliniască; atuncea ceva după poftă a isprăvi neputând, câtăva vreme lucrurile în tăcere au stătut.

Acestea ale Corbului viclesuguri un hirograf a Brehnăcii le întâriia (carile la Grumadzii Boului în mâna Inorogului cădzusă), în care să cuprindea că în curândă vreme toată monarhia pășirilor mare răzsipa și prăpădenia Filului și a Inorogului aștiaptă.

Acestea și ca acestea ei bine adevărite avându-le, ce ca cum nu ii-ar fi cunoscut ascundzindu-le (că arătarea neprieteșugului fără folos corăbiilor să asămăna, carii în vremea furtunii / 559 chivernisală corăbiilor lăsind, căci din liman au ieșit, unii pre alții vina aruncă și pre sine a vremilor cunoscători, iar pre alți necunoscători arată), la ce fortuna și vremea li-ar sluji păzindu-să aștepta.

Într-acea vreme din părțile Mesopotamii, un vrăjitoriu prea mare a vini să tâmplă (că părțile Persiilor cu vrăjile și maghiile vestite sint), într-a căruia timpinare Filul cu Inorogul ieșind și vrăjea oarece ispitind, aflară precum voia vrăjitorului

spre bună voie să pleacă, de vreme ce, ce fel de mreje să le împletească ar pofti întrebându-i, ei pre Corb în nemică atingând, mreje asupra Vidrii să le împletiască, răspunsără. La carea vrăjitoriu dzisă, precum în cale fiind, cinii de mrejea ca a accia a împleti gata nu-i sint, iară la cetatea Deltii mărgând, fără greș, precum cererea li-a plini să giurui. Deci după porunca vrăjitorului, Filul cu Inorogul la cetatea Deltii mărgând și acoloa întâi cu istoricul afrodissă împreunându-să, toate viclesugurile cele mai denainte, ca cum nu li-ar fi simțit să arăta. Și aceasta nu cu proastă socoteală (ce unde norocul pizmuiaște, toată socoteala bună să smintește), de vreme ce socotia că vădzind Corbul că vrăjitoriu le priiaște și precum mreje asupra Vidrii 560 a le împleti vremea și ciasul pândește, cândăilea de tot de răutate și de pizmă să va părăsi, și ce ținea zugrăvit, cândăilea ar întoarce în adevărit. Ce vrăjmășia Corbului cea nedomolită nici până într-atâta a să opri au putut; că acmu în strâmtori vădzindu-să (că largul altora strâmtărea lui ținea), la alt chip de viclesug alergă și pe bieteles jigăniilor, carile lângă dânsul era fugite, în taină chemând, brâncele în loc de peceți să-ș puie și un hirograf cu rugămintă la vrăjitoria cea mare să trimață îi îndemna, ca, milostivindu-să, de supt tirănia Vidrii să-i scoată.

Jiganiile, săracele, încredințându-să și după undelemnoase cuvintele lui muindu-să, ce în hirograf s-ar fi scris nu știa (că hirograful pre limba vrăjitorului scris fiind, jiganiile nu o înțelegea, ce numai ce plăzmuit le talmăcia, accia știa); iară într-adevăr mai mare jalobă asupra Filului decât asupra Vidrii sa cuprindea și precum uni ia dintre dânsesle epitropia să isprăvască să ruga. Așijderea Corbul, despre partea sa, nu puține căpuși pline de singe proaspăt trimasă (căci neamul vrăjitorilor din fire cărnurilor și singiurilor cu mare lăcomie iaste dat)./

Deci Filul cu Inorogul puținele dzile la cetatea Deltii 561 zăbăvindu-să, de pre semne începură a cunoaște că mintea vrăjitorului de-o parte de lăcomie, iar de altă parte pentru a

sa bezciscnicie iaste lovită, de vreme ce, precum neputința acoperi ndu-și, așe vremea din dzi în dzi urmând, dzicea: «Eu mrejea fără prepus voi împleti, numai niște stele foarte trebuitoare stau cani departe, carile pesre puține dzile apropiindu-să, lucrul după pofta voastră să va săvârși».

Filul oarecum fluturate cuvintelor vrăjitorilor a să încredința începuse (căci el mai avea niște vrăjitori mai mici, carii, pentru ca să-1 îmbunedze, precum vrăjea spre bine merge îi dzicea). Iară Inorogul mai cu de-adins îmblând și pricina zăbăvii mai din rădăcină cercând, pentru hirograful și mita carele Corbul la vrăjitoriu trimisese știre luă, și așeși în mâni încăpându-i, preste tot îl citi (că Inorogul slovele ce era pre limba vrăjitorului putea citi). Și îndată mărgând, pre Fii de povestea hirografului ce vădzusă înștiința. Nu puțin de aceasta Filul să tulbură și cătră Inorog dzisă: «Eu mai am, frate, un vrăjitoriu, carile, precum socotesc în vrajă nu mă amăgește, la carile, în ceasta sară mărgând, voiu întreba de poate hirograful 562 carile au / trimis Corbul vreo trecere a avea». Și așe, Filul la acel vrăjitoriu mărgând (carile în lapte de oaie și în spata caprii a căuta foarte bine știiia) și de lucrurile ce audzisă întrebându-1, el răspunsă: «Asupra ta, dzice, vrăjea rău nu arată, iară asupra Inorogului mai vartos în ceasta sară din singură gura vrăjitorului celui mare m-am înștiințat, precum Corbul, cu mari sume de giuruințe, toată vrăjea spre rău i-au înrors, pre carile pană mâni (precum astrolaviul meu arată) sau în izgnanie îl vor trimete, sau și altă ceva mai rău îi vor face».

Inorogul, măcar că acmu aiavea în vicleșugurile Corbului cădzut să simți ia, însă duhurile bărbătești nicicum gios lăsind, cătră Fii dzisă: «Eu, frate, **pană** într-aceasta vreme duhurile înădușindu-mi și toate vicleșugurile Corbului, cum să dzice, cu coada ochiului căutând, pentru voia ta li-am tăcut, pentru ca nu cumva vreo pricină de împiedecare lucrului tău să dau; iară acmu, iată, singur toată inima Corbului, carea cătră noi

are, poți cunoaște. De care lucru, de acmu înainte, după atâtea dovedite ispite, de mai iaste cu putință a îngădui, și după atâtea călcaturi de giurământuri, de frica păcatului de mai iaste cu cale cineva a să feri, socotește, și ce cunoști fră/țește mă sfătuiaste». 563

La carea Filul răspunsă: «De acmu înainte păcatul acesta în sufletul meu să fie, și de ciia, ce poți a lucra nu te lenevi» (că dreptele giurământuri a ținea a evseviii, iară de cele străambe a să teme a disidemo.niui faptă iaste).

Inorogul acmu din doaă părți să amăgiia, în dreptatea lui sprijenindu-să, de o parte, căci cu mare îngăduință vicleșugurile Corbului tăcând și ca doară s-ar părăsi așteptând, cu mâna lăcomiia mai-mai la cea desăvârșit primejdie îl adusesse. Iară de altă parte, vicleșugurile Filului încă mai mari primejdii îi așternea; că vădzind Filul că cu alt mijloc ceva a să isprăvi nu să poate, cu îmbunători cătră Corb și cu vândzăturile Inorogului priința a-i vâna a să ispiti începuse. De vreme ce la toate sfaturile nedespărțiți și în frăție sprijeniți fiind, cu mijlocul Căprioarii de Araviia, de toate epihirimatele lui pre dulăi și pre alalți gonași înștiința; ce acestea atuncea ascunsă și neștiute cătră Inorog fiind, iară mai pre urmă cu mare rușinea Filului la ivala a toată lumea au ieșit. Așe dară Inorogul, într-un chip fără de nedejde sau izbânda, sau cea de tot peire așteptându-și (căci mai mult pentru chivernisală lucrurilor a chiti strămptoarea vremii nu-1 lăsa), îndă/tă la vrăjitoriu cel mare ducându-să, de toate 564 vicleșugurile carile cu mită Corbului și cu lăcomiia a altor vrăjitori i să gătesc îi povesti și precum cu toții pre dinafară cu mazăda otrăviți fiind, sfat împreună au făcut ca cu descântecel și cu famecele rugămintelor să-1 ademeniască, ca mrejea asupra lui să împletească.

«Eu dară (dzice Inorogul) cu îndemnarea și porunca cuvântului tău din munții cei înalți coborându-mă, aicea la cetatea Deltii am vinit și, precum singur bine știi, că nu pentru altă, ce numai pentru ca mrejea asupra Vidrii să ne împletești;

iară Corbul, socotind că la noi cinstea epitropiilor de va rămânea toate răutățile și vicleșugurile lui, carile cătră toată puterea voastră are, să vor descoperi, cu toată nevoința pre la toți vrăjitorii silește ca ce rău ar fi mai mare, acela la cap să-mi aducă. Iată, acmu, precum viața, așe moartea mea în mâna ta au rămas, cu carea după cinstea numelui tău și sau după cum vii vrea, așe fă».

Vrăjitoriul, măcar că pentru delungarea vremii asupra mrejii Vidrii și știre avea și voință, însă pentru ca vreun nalgiosul Inorogului să să facă, nice știia, nici poftiia. De care lucru cătră Inorog într-acesta chip grăi: «Credzi, dzice, ca
565 într-această dată și alt / vrăjitoriu să să poată afla carile mreji de carile te temi tu să poată împleti?» Inorogul dzisă: «Ba știu, dzice, că altul mreje ca această să împletească puternic nu iaste; numai mă tem că cu ademeniturile altor mai mici vrăjitori să nu te buiguiești și singur tu mrejea să nu împletești».

Vrăjitoriul dzisă: «De acesta lucru, pană eu pre acestea locuri mă aflu, frică nu avea, nici că pentru lăcomie cinstea datului cuvânt în voi vinde grijă să porți. Așjiderea, adevărit să fii că cursul stelelor și vârtejirea țircălamurilor cerești de-m vor agiuta, în curândă vreme mreje asupra Corbului voiu împleti și aripile lui cu sâmnui cel de biruință în mâna ta îl voi da; însă întâi plata ce-m va fi de la tine trebuie să știu».

Inorogul acestea de la vrăjitoriu audzind, măcar că peste toată îndămânarea vremilor giuruința peste puțință a să plini cunoștea (ce cele ce să iu basc și pre lesne să cred și mai tare să nedejduiesc), însă decât prieteșugul cu vicleșug ascuns, neprieteșugul aiavea cu Corbul a aținea mai de folos a fi socoti, și așe, hirograful (de carile am pomenit) în mâna vrăjitoriului au dat. «Acesta hirograf, o, iubite priiatine, în dzicea, cu vreme
566 la mâna Corbului au vinit, în carile / toată puterea argumenturilor ț-ai pus, cu carile pricina vrăjibii dintăi asupra mea a fi să dovedești și precum eu călcătoriul giurământului și vândzătoriu prieteșugului să fii fost să adeverești. Ce acmu,

precum vedzi, lucrurile adevărînții într-alt chip să au (că po-doaba și chizmirea minciunii în chiteala scornită și în voroava tocmită stă; iară ființa adevărului în singurile lucruri precum iaste singură să adeverește)».

Atuncea eu (dzice Șoimul cătră Corb) ca acestea, ca cum necredzute cuvinte ar fi, din gura Inorogului audzind, i-am dzis: «Adevărat arătoase socotele aduseși, o, pretine, și cu împodobită voroava în zugrăvala chipului adevărului le arătași; însă mă tem că, după apofthengma carea singur mai pomeniși, ființa adevărului în lucruri a arăta, precum să poci a crede, nicicum pociu». Ei mi-au răspuns: «Toate lucrurile între muritori, carile pentru adevăr sau pentru minciună prepus aduc, izvoditorii legilor supt doaa dvede li-au suppus, una iaste carea prin mărturisirea a chipuri vrednice de credință să face, alta carea prin hirișile scrisori și hirografuri, dzisele tăgăduite adeverește; deci cât pentru lucruri ca acestea, carile între noi s-au lucrat, s-ar socoti, poți cunoaște că alte chipuri streine / pentru trebuința mărturisirii, la mijloc a să pune, nici cu cale,
567 nici cu puțință au fost (căci toate pre cât mai cu taină să putea să lucra), de unde aiave iaste că toată puțința dovedirii în scrisori și hirografuri rămâne. Deci, de-ți voi arăta, o, priiatine, a Brehnaciei și a pomenitului istoriograf scrisori, carile ale mele dzise să întăriască, atuncea ce vii giudeca?» «Eu de acestea nicicum măcar nedejduindu-mă, precum ce va pofti adevărul, aceia voi giudeca», i-am dzis.

La aceasta el mi-au răspuns: «Să nu cumva în prepus intri, o, fârtate, că doară mutând vreme dovedirii, mutarea sentențiii voiu să fac, ce într-adevăr să știi că eu acestea scrisori într-această dată, precum așe de triabă să-m fie în minte nepuind, lângă mine nu le am; iară la a doa împreunare, fără greș, de față vor fi».

Așe dară, acestea deodată pană într-atâta scuturându-să, voroava spre începătura păciuilirii am întors, dzicându-i: «Acestea cum au fost au fost (că între gâlceviți pricea pentru

dreptate și pentru strâmbătate de-ar lipsi cu adevărat în lume nici gălciava, nici gălcevitori ar fi); iară de acmu înainte, în dragoste și în prieteșug a întră de vii pofți». După care pofță 568 el priimind, ceia ce / cătră tine cât de cu cuviință am scris și cât de fără cuviință răspunsuri am luat, singur tu bine știindu-le, în zădar nu le voi mai pomeni. Iară-când i-am dat știre precum răspunsurile de la tine mi-au vinif și la a doua împreunare l-am pofit (ce blăstămat ceasul chemării aceiia, că atuncea ocara carea Hameleonul ni-au făcut vii fi șiind minte), carile după datul cuvânt îndată viind, îndată hirografurile carile ținea în mână im arătă, din carile unul era cu scrisoarea Uleului și cu iscălitura Brehnaci, iară altul preste tot hirișă a istoricului Afroditei mână și scrisoare să vieda.

Acestea eu vădzind, o, Coarbe, și bine precum era cunoscându-le, ce mai mult sâ-i răspundz nici am avut, nici am putut. Inșă precum să dzice cuvântul, soarele cu degetul a astupa nevoindu-mă, îi dziceam: «Poate fi, nepriiatinii de obște, păhă într-atâta lucrurile au amestecat, cât unul altuia cuvintele și poftele a vă cunoaște să nu puteți; iară acmu, cu mijlocul nevoinții mele, bună nedejde am ca toate acestea, ștergându-să, să să uite și la cea cinstită și lăudată dragoste să vă întoarceți». Atuncea dară, și minte, o, Coarbe, că vârtos im seri iai, ca de 569 nu într-alt / chip, măcar cu giurământ de va putea fi, numai în silță să-1 putem băga; pravila locului nostru pomenindu-mi, carea învață (că spre biruința nepriiatinului organul de sfânt și de spurcat nu să ciarcă). Ce canonul acesta, măcar că adevărat din topicească pravila noastră iaste și tot neamul nostru cu dânsa foarte să slujește, inșă cât despre partea mea iaste, ce iaste cu dreptul să spui, într-această dată sufletul meu a o sufferi n-au putut-o, ce într-adevăr siliim ca lucrurile acestea la cei cu cinste și cu dreptate să vie. A lucruri, dară, svinte ca acestea eu începătură făcând, Hameleonul, spurcatul, cu dulăii în samă nebăgătorii, câte vicleșuguri și câte scârnave măiestrii i-au pus,

pană în fâlcile crocodilului (precum bine povestea știi) l-au dat. Din care primejdie sfânta lui dreptate a nu-1 mântui măcar apusul soarelui a aștepta n-au putut.

Acestea, dară, și altele ca acestea, la număr nenumărate și în răutate nemăsurate vicleșuguri și de cap primejdii, tu și ai tăi asupră-i nepărăsit aducându-i, cum Inorogul, o, Coarbe, dreptate n-au avut, ca orice mai rău ar fi putut, accia să-ți fie și făcut? Ce nu atâta a lui nevoința iaste de vinuit, pre cât a ta mare norocire / de fericit, că nu socoteala ta cea dreaptă, ce 570 norocul lui cel împotrivic și strâmb **pană** astăzi lucrurile în norocire ț-au arătat; ce nu **pană** într-atâta iaste de credzut fortuna norocului, o, Coarbe, carea, precum din bătrâni am audzit, numai aripi să fie având, dzic, iară nu și picioare» și pe deasupra capului zburânc după cel norocit urmază, iar de tot pe dânsul a să pune nici va, nici, de ar vrea, în ce să să sprijenească are (că cine cu aripile norocului a zbură i să pare, când în piatra stăruialii a să sprijeni va, atuncea precum nici picioare neclătite să nu fie având cunoaște).

Iată, acmu, Hameleonul câteva dzile lângă tine au fost; deci câte asupra tuturor va fi amestecat și cât asupra Inorogului fiiarea îți va fi tulburat, singur vii fi șiind. Trecut-au și în monarhiia dobitoacelor, ce acolo ce va lucra vremea după aceasta frumos ne va învăța. Iară eu, adevăratul și nezugrăvitul tău priiatin, atâta știu, că de-ți iaste socoteala ca lucrurile la vreun sfârșit bun să le aduci, întâiași dată scrie la Bâtlan aicea să vie, de la carile pentru acestea și mai mult a te adeveri vii putea; apoi pizma veche părăsind, pre Inorog la priete/șug 571 poftește, că cu acesta chip lucrurilor monarhiiei noastre mare folos, iară ție nespūsă odihnă și întemeiare precum să va naște, adevert să fii. Că amintrilea, tot pre această rătăcită cale lucrurile mărgând, în cea mai de-apoi mare și cumplită primejdie,

pre toți, pre noi, a ne aștepta să știi. Aceasta dară, o, Coarbe, iaste știința mea pentru Inorog și aceasta iaste sfătuirea mea cea prietîn iască, pentru carea pre numele cerescului Vultur mă giur că în tot adevărul ce am cunoscut și am vădzut, aceia ț-am povestit, și ce mai de folosul obștii am socotit, aceia ti-am sfătuit; iară de cîia înainte, tu, iarăși, precum vii, așe fă".

Corbul acestea de la Șoim prin câtăva vreme cu răbdare ascultând (că cuvântul adevărului de multe ori și peste simțire inimile domolind, urechile spre ascultare pleacă), pre o parte, de rușinea vicleșugurilor înfruntate să făcea precum nu atâta la inimă îl ating; iară pre altă parte, vădzind că cuvintele Șoimului și adevărate și prietenești sint, așijderea în ascunsul inimii sale pentru acestea singur șie dovadă și mărturie fiind (că mărturiia hirișei și ascunsei științe decât toate dovedele mai doveditoare iaste), îndată la Bâtlan trimasă / și cum mai curând la dânsul să vie îl chemă. Carile, după poruncă de la gârle sculându-să (căci pre acea vreme încă acolo să afla) și la împreunarea Corbului mărgând, Corbul în tot chipul pentru politiia și socotelele Inorogului îl întrebă și-1 cercetă; în carele nu mai puțină adevărînță decât la Șoim află, de vreme ce nu numai cât cuvintele Șoimului adeveri, ce încă și toate amestecăturile Hamleonului de minciunoase le scoasă și de batgiocură le arată.

Cu a cestora cuvinte și mărturii, domirit și domolit Corbul la dulăii vânători, carii în munți să afla, porunci ca de vor videa că într-alt chip Inorogul în măiestriile lor a cădea cu puțință nu iaste (căci aprinsa vrăjmășie cuvânt apofasisticos să dea nu-1 lăsa), cu tot chipul să să nevoiască ca spre pace și prieteșug a-1 întoarce să poată, și cum mai curând răspuns să aibă./

ISTORIA IEROGLIFICĂ

573

PARTEA A 11-ECEA

- Pre aceia vreme între dulăii carii în munți să afla, una din pasiri (care din cele suppusă stepănă cea mai de sus ținea), foarte credincioasă Corbukii și a toată monarhiia pășirilor dreaptă slugă era. Aceasta, porunca Corbului vădzind, mai mult într-alte socotele a sta nu să zăbăvi (căci pacea Inorogului tuturor dorită era), ce, îndată / sculându-să, la un bun vrăjitoriu și vechiu priiatin al lor să dusă, pentru ca vrăjea să ispitească de iaste cu puțință, de atâtea cumplite rane, inima Inorogului a să vindeca și de să poate cu vreun chip spre prieteșug a să întoarce (acesta era vrăjitoriu carile, la cetatea Deltii, Filului spusese precum peste două zile Inorogului o samă vor face). Pre acesta, dară, într-acesta chip pășirea aceia (precum mi să pare le băda era, căci aproape de moarte cântecul cel mai frumos au cântat) întrebându-1, vrăjitoriu îi răspunsă: „Tu știi că acmu vrăjea mea nu trece precum trecea odănoară, nici alt vrăjitoriu între noi au rămas, carile asupra jigăniii aceștiia mreje a împleti să poată; de care lucru, prietinește vă dzic că nici a mea, *nici* a altuia vrajă trebuie să mai cercați, ce de acmu lucrul cu linește și cu blândețe iaste să ispitiți. Deci tâmplarea după pofta voastră de va ieși, fericiți sinteți, iară de nu, cu furtuna nu trebuie a vă lupta, ce după undele apelor vă iaste a vă lăsa; căci amintrilea, toate vrăjile minciunoase sint

și când viți nedejdui că mrejea asupra nepriiatinului să împlene-
5/5 teste, atuncea voi într-însa învălătuciți și împlene/ticiți vă viți afla.
Mai vârtos acmu (precum foarte bine înștiințat sint) că toată
ușea vrăjitoriască înaintea Inorogului deschisă iaste, și încă
precum și buni chedzi să i să fie arătat, adeveriți să fiți".

Lebăda, răspuns și învățătură ca aceasta de la vrăjitoriu
luând, să dusă. Iară Inorogul, într-aceia dată știind precum
acelui vrăjitoriu bobii nu-i prea **îmbla** și teiele îi sint cani
împleticite, socoti ca în vremea slăbiciunii lui cu dânsul priete-
șug și cunoștință să facă, ca nu cândai, cu vreme, vrăjea slu-
jindu-i, împotriva lui să să afle (că în strâmtoni lățimea
prieteșugului să agonisește, iară în lățime strâmtoarea ne-
prietiniii să gătește); la carile pre un dulăoaș, carile cu dânsul
cunoștință avea, trimasă (țineșorul acesta născut, crescut și așeși
încărunțit la oi era, ce și la bătrânețe de minte tot ține era).
Carile la vrăjitoriu mărgând, dzisă: „Inorogul împreunarea ta
a avea pofteste, nu că doară vreo vrajă de la tine cere, ce numai
pentru cele viitoare tâmplari așe i-au năstăvit, ca cu tine
cunoștință și prieteșug să lege". Vrăjitoriu, de aceasta audzind,
îndată de sfatul ce-i cerusă Lebăda în minte își adusă și bună
576 vreme pentru / ispita lucrului să fie aflat socotind, cătră țincul
cel bătrân dzisă: „De împreunarea Inorogului foarte bine în
pare, că și eu pentru une pricinii voroave prietinesți a avea încă
de mult poftuiam, și fără de nici o zăbavă numai să vie".
Țineșorul dzisă: ~Tu bine știu că mulți sint gonașii lui, carii în
toate poticile îl păzăsc, cu care pricină, așe aiavea și când voia
i-ar fi, a vini nu poate, ce numai când mâna îi va da, atuncea
precum va vini adevărit să fi". Vrăjitoriu dzisă: „Oricând voia
îi va fi, la mine fără nici o grijă să vie și cu aceasta pricină de
i să va tâmpla vreo primejdie ca aceia, în sufletul meu să fie".
Și cătră acestea pre toți bobii și teiele sale giurământ adăogea.

Așe, țincul cel bătrân răspuns ca acesta aducând, Inorogul,
măcar că multe împotriva socotia (că pre cela ce-1 mușcă

șerpele și de șopârlă să ferește), însă mării mei suflerului
biruința dând și fără nici o grijă sculându-să, la lăcașul vrăjito-
riului să dusă, cu carile împreunându-să, după cele multe și în
feliu de feliu zbatute voroave, vrăjitoriu voroavă pentru pacea
cu Corbul înainte îi pusă, dzicând precum vrăjea îi arată că
acesta / lucru la săvârșit va putea ieși. 577

Inorogul răspunsă: „Precum **pană** acmu, o, priiatine,
inima mea spre partea cea mai bună plecată au fost, așe și acmu
tot spre aceiași stăruiaște; numai a mea împotrivică fortuna
(care, precum să dzice, încă din fașă, în toate și pentru toate
a nu mă dosedi nu părăsește), nici voia inimii mele altora
precum iaste a o ivi mă lasă, nici spre trebuință ca aceasta
nescareva chipuri vrednice cte credință a-m arăta au învoit, ce,
precum să dzice cuvântul (glasul cucului din glasul pupădzii
nedeosăbind), totdeauna urechile sale cătră cuvintele mele
surde și de tot astupate ș-au ținut". Către acestea Inorogul
pentru toate cele la mijloc trecute cătră vrăjitoriu povestia,
adecă cum li-au fost începătura vrăjibii, mijloci le del ungarii și
de multe ori ispita păcii, carea, în câteva rânduri acmu lucrul
isprăvit ținându-să, mai pre urmă tot amăgit și despre Corb
vicienit s-au deșteptat.

De acestea vrăjitoriu, pre amănuntul înștiințându-să,
toată dreptatea Inorogului da (că ipocrisia dreptății la niamul
vrăjitorilor foarte obiciuită iaste). In scurt, să dzicem, vrăji-
toriu / dintr-îmbe părțile atâta de cu osirdie s-au nevoit, cât
578 s-ar putea dzice că focul cu apa ar fi adunat și cerul cu
pământul ar fi împreunat; de vreme ce, într-aceiași dzi, pre
Lebădă și pre dulăii vânători acolea aducând, cu Inorogul a să
videa și prin câțva vreme a să vorovi i-au făcut.

Ce-i încoace și încoalea, tractatele pentru pace la mijloc
puind, unii trăgea, alții împingea, iară ceva de adevăr și de folos
nu să alegea; deci cu toții lucrurile așe împleticite și încurcate
vădzind (că când cineva adevărului a să îndupleca nu. va,

încurcătura minciunilor nu cu lesne de dezlegat să înnoadă), soroc vrăjbei în 25 de ani pusără, pentru ca de acesta lucru, pre Corb înștiințind, la ce mai adevărat s-ar pleca să cunoască.

Într-această vreme de armistiție, vrăjea vrăjitorului mijlocitorii! așeși de tot să închisă, iară povestea pricinii era că vrăjitorul cel mare cu farmecele sale atâta putere agonisise, cât pre toate vrăji le mute întorcând, singur el numai, când, ce și cui vrea, vrăjia (acesta era pe vremea când munții cei mari pre copacii de la Delta supusesse și în robi ia celor șapte voievodzi 579 îi adusesse, precum / istoria la locul său s-au pomenit), ce nici lui în multă vreme tripodul nu i s-au stăruit. Însă oricum ar fi fost, în vremea acestuia vădzind dulăii că vrăjea ceva cuiva adevărat să vrăjască nu poate, sorocul armistiției a-1 lungi și cu chip canii nepriceput din dzi în dzi a-1 muta începură. Inorogul acestea nu că doară nu le cunoștea, ce căci vremea măcar cum nu-i slujia, cu cunoștința a le trece să făcea.

Iară nu prea multă vreme la mijloc trecu și preste nedejdea tuturor, ca ciupârca din gunoiu, așe în mijlocul tuturor un vrăjitoriu atâta de mare răzsări, cât de năprasnă ieșirea lui cu toții să cutremurată. De acesta Corbul de știre luând, îndată pre Uleu trimasă ca, în munți suindu-să, acolo ce să lucrează să cunoască și Inorogul de ce să apucă să ispitiască și acmu pentru împletirea mrejii asupra lui toată nedejdea curmându-i-să, tare poruncă îi dede ca de pacea pre carea Lebăda o începuse, cu toată nevoița să să apuce și ca cum numai pentru aceia treabă ar fi fost trimăs, cătră Inorog și cătră alalți să să arete. Așe, Uleul la munți sosind, Lebăda, săraca (acmu dzua cea mai 580 de / pre urmă apropiindu-să), la cuibu-și s-au înturnat, unde nu preste multe dzile, versurile încheindu-și, cântecul ș-au săvârșit.

În dzilele acestui vrăjitoriu Filul și Inorogul mare intrare și ieșire aflară, de carea nepriiatinii măcar cum știre a lua nu putură. Ce Filul, puțin oarece lăcomii suppus fiind, într-îmbe

mânule a sigeta să ispitia (că de-amintrilea și Filul nu prost sigetătoriu era), de vreme ce ni asupra Corbului, ni asupra Strutocamilii mrejea a împleti să nevoia. Iară Inorogul, una numai și aceeași în gând având, sau vreodată pe piatră, sau vreodată supt piatră a fi socotia, și, precum să dzice cuvântul, sau fericirea pe cap, sau Corbul pe stârv să i să puie aștepta; de care lucru, într-alte părți nicicum îngăimându-să, vrăjea numai asupra Corbului ispitia și acmu vrăjea spre bine începuse a i să sfti, de vreme ce și mrejea începuse a să împleti. Ce, poate fi, toate vremea lor au, sau, cum să dzice (**iraaa** **εϋλ/ρογιω** **σιοc xa^ov**), toată împiedecarea pentru bine, • mrejea asupra Strutocamilii mai pre ușor fiind a să împleti (măcar că pre amândoaă deodată vrăjitoriu le începuse), acmu gata / Filului să o dea pre vrăjitoriu îndemnă. Filul, luând 581 mrejea, pană în dzece dzile pre Strutocamilă vână. Râsul, carile în munți păzitoriu Strutocamilii era, pentru mrejea ce să împletisă măcar cum știre neluând, fără de nici o grijă la bârlogu-și să afla. Iară Uleul, de împletirea mrejii înțelegând, cum mai curând Corbului în știre făcu, carile, măcar că de lucrul peste nedejdea lui tâmplat nu puțin să tulbură, însă nici moale să purtă, de vreme ce pană a nu agiunge mrejea la locul întinsorii, cu doaa dzile mai înainte de la Corb la Pardos și la alalte jigăanii rumpătoare vestei mrejii agiunsă. Atuncea Pardosul, Hameleonul, Veverița, Guziul cel orb și alalți pre lângă dânșii, toți, în toate părțile să împrăștiară, așe cât pre toți deodată mrejea a-i cuprinde nu putu. Iară Strutocamilă, săraca, în mrejea ce-i aruncase asupra, cu coamele carile odată îi adăosese încurcându-să, atuncea de greu gemând: „Vedeți coarnele de ce treabă mi-au fost", dzisă, cu mari blăstămuri și sudalme pe Pardos și pe Corb încercând.

Iară Hameleonul, din monarhia pășirilor în monarhia dobitoacelor trecând (precum mai sus s-au pomenit), după a sa / fire cevași măcar neclăt și neamestecat nu lăsă, ce toate 582

cu minciunile lui frământă și în tot chipul le tulbură. Mai vârtos Pardosului de vechea vrăjmășie a pășirilor pomenind, cu totul tot spre vicleșugul Corbului îl ațîță, precum din scrisorile carile la Râs trimisese, toată vrăjmășia asupra lor aiavea îș arăta. Care cărți, la mâna Inorogului cădzind, după pacea carea cu Corbul făcuse, Uleului li-au arătat și până mai pre urmă la mâna Brehnaci au ajuns. Iară căderea scrisorilor acelora la mâna Inorogului într-acesta chip să tâmplase:

Pe vreme ce mrejea asupra Strutocamilii în munți să împletisă și încă la locul întinsorii nu ajunsese, Pardosul cătră Râs cărțile trimisese, carile **pană** a giunge la munți, unde Râsul să afla, Filul acmu epitropiia dobitoacelor de la vrăjitoriu luase. Deci jiganiia carea cărțile aducea, pre Râs neafând (căci acmu el în niște găuri de stincă să ascunsesse), în mâna Inorogului li-au dat, pre carile deșchidzindu-le, cu singură mâna Pardosului în chip ca acesta era scrise:

„Râsului, fratelui, sănătate! Cărțile ce mi-ai trimis li-am 583 luat; pentru Uleu câte / în scrii înțeles-am, pentru carile eu încă și mai denainte îți scrisesem că credință n-are și precum comoara minciunilor și izvorul amescăturilor să fie ți-1 perigrăpsisem; pre acesta mai vârtos Camilopardalul l-au nebunit, de vreme ce i-au dzis că samănă rătăne-său, Brehnaci, pășirii ceii uimite, carea samănă celui cu ochi negri, mascara. Vrut-au dumnealor cu totul tot asupra dobitoacelor să stăpâniască, precum și asupra pășirilor domnesc, și aceasta nu pentru altă, ce numai pentru ca să-și scoată în fală că ei fac și pot toate, precum să laudă că și epitropiia Strutocamilii ei au isprăvit-o și mrejea asupra Vidrii ei au împletit-o. Iară pentru ce-m scrii că poștește Corbul să te vadă, atăta să-i dea pliscul de stârv cât îți poștește el binele tău. Ce să știi că nu iaste altă ceva în socoteala lui, fără numai cât, mărgând tu la dânsul și alalte pasiri și dobitoace de mergerea ta audzind, să dzică: «O, mare putere are Corbul, de vreme ce jigăni ca acelea îi mărg la picioare».

Deci iată că-ți scriu, frate, Uleul o dată și de da ori de va vini la tine să ți să închine, atuncea și tu să mergi la dânsul o dată; iară pentru aceasta, de va scrie ceva la / Corb împotriva ta, 584 pentru ca să ne sparie cu ceva, lasă să scrie, că noi îi vom ști da răspunsul. Iară de să vor ispitii și altă ceva, mai mult de aceasta grijă nu purta, căci avem noi ac de cojocul lor”.

Pre lângă acestea mai era și alte scrisori a căroră coprire alte pricini înclua, de a-căroră tâlcuire pană acmu a altuia înștiințare, fără numai a Inorogului, n-au dat.

Acestate așe, iară Corbul pre o parte, precum mai sus s-au pomenit, pentru împrăștiare jigăniilor tare s-au nevoit, iară pre altă parte, scrisori vârtoase la Uleu și la Camilopardal scriia, în tot chipul rugându-să ca ori cu ce mijloc ar putea fi, pace cu Filul și cu Inorogul să-i facă. Filul cu imbe mâniile pacea primii, de vreme ce nu altă, fără numai a sa odihnă socotia; încă și **pană** într-atăta cuvântul cătră Aspidă își dedese, cât, Inorogul pace cu Corbul de nu va face, el fără nici o împie-decare va face și, pentru a Corbului prieteșug, de toată frați ia Inorogului să va despărți (ce giuruința prea pre lesne și nesocotită mai multă îndoință aduce decât credință). Pentru care lucru și Filului răspunsă că fără Inorog a lui numai pacea nici o cred, nici o priimăsc; deci, pre o parte Filul pre Inorog ruga, pre altă parte Camilopardalul / tare îl îndemna, Uleul nepărăsit 585 și cu mare blândețe și cucirituri îl cerceta și pentru ca cuvântul păcii să-și dea, în tot chipul îl poftii. Carea, cum s-au legat și în ce chip s-au săvârșit, la locul său mai pre urmă să va dzice, iară acmu la cuvântul nostru, de unde am ieșit, să ne întoarcem.

După ce Strutocamilă în mreje să prinsă, la Grumadzii Boului o adusă. Iară Lupul, Ciacalul și alalți carii partea Filului ținea, pană la vinirea Filului lucrurile monarhiu dobitoacelor a chivernisi începură și pe jigăniile carile să împrăștiiasă pană la vinirea Filului iarăși la locul său le adunase, fără numai Guziul Orb și Hamelonul, în fuga lor rămâind, ca cum

sămânța răutăților și tulburărilor într-alții de-ar peri într-aceștea să să păzască. Iară înturnarea Pardosului la locul său așe pre lesne n-ar fi fost, de nu l-ar fi împuns la inimă cărțile care împotriva Corbului și a Brehnaciei scrisese; căci și Pardosul de pe socoteala vremii bine cunoștea că cărțile acelea în mâna Filului sau a Inorogului or fi cădzut, și acmu el deodată în monarhiia pășirilor capul aciuându-și, nu fără frica vieții acolea să zăbăvia. De care lucru, decât supt pliscul Corbului supt
586 hortumul Filului a trăi mai bine a fi socoti. Și așe, / nu mult acolea zăbăvindu-să, prin încredințarea Lupului, iarăși la locu-și să întoarsă.

Iară descoperirea cărților Pardosului către Uleu într-acesta chip au fost: Filul, cu toată nevoința prieteșugul Corbului a dobândi nevoindu-să, și pentru ca cu descoperirea vicleșugului Pardosului și a Hamleonului, mai tare spre ura lor să-1 porniască, pre Inorog pofti ca, chemând pre Uleu, să i le arete. Cătră carile Inorog dzisă: „Nu iaste, frate, lucru de cinste așe îndată să ne arătăm, că, când mâna ne dă, măcar cevași răul a face nu pestim, ce mai cu cale socotesc a fi întâi de la alții pentru acestea știre luând și ei întâi rugându-ne, apoi noi pofta să le facem". Și nu mult, una din molii la Uleu mărgând, precum niște cărți ca acelea la mâna Inorogului să află îi spusă.

Uleul, de lucru ca acesta știre luând, îndată cu mari lingușituri și cu capul până la pământ plecat cătră Inorog vini, i să ruga, dintr-adâncul inimii gema și cărțile să vadză îl poftuia.

Inorogul încășile nu puțin în trei și împătri țeremoniile, ce pană mai pre urmă, de multe rugăminte biruit fiind, să le citească în mână i le dede.

Uleul, cartea deșchidzind, o slovă citiia și de năcaz o dată
587 pre nări / pufniia, un rând săvârșii și de mare rău la pământ piuind să trântiia; ce să dzică, de mânie nu știia; ce să răspundză, de dosadă nu putea; sughitul pieptul îi astupa, flegma în grumadzi îl îneca, în locul cuvântului oftare și în locul

voroavii suspinare-i ieșii. Uleul, acestea vădzind, de prorocia Șoimului carea mai denainte vreme cătră Corb dzisese, aminte își adusă; în scurt, să dzicem, după multe a Uleului rugăminte, Inorogul cărțile în mâna Brehnaciei le trimasă. Ce Brehnacea, ca cela ce în multă tăcere era învățată, cu totului tot (precum mi să pare) aceste cărți despre Corb pană astăzi tainuite le ține; poate fi în vremea lor anagnostis a le citi, filosof a le tâlcui și therapevtis slujba a le plini să va afla (că precum dreptatea în veci astupată, așe vicleșugul pană mai pre urmă fără plată să rămâie nu poate).

Așe dară, după vânarea Strutocamili, siloghismul Corbului în barbara, carile odată ieșisă în: Cra! era! era! acmu aiavea pre limba Strutocamili să înțelegea Racova! Care stihii pre amănuntul, după meșterșugul cabaliștilor talmăcindu-să, va să dzică: „Rău! Ai! Capul! Oh! Vai! Ah!" Și adevărat dară, că ascunsă a numelui acestuia taină, cu luc/rurile mai de pre urmă foarte bine ș-au răspuns, de vreme ce în mreje încurcată, pe Grumadzii Boului călare puind-o, mult rău i-au dat de cap și nespus ah și vah din focata-i inimă ieșii, unde viața în vremi și giumătate de vreme să-și petriacă o lăsară.

Iară Hamleonul (pre carile cu ce nume să-1 împodobăsc și cu ce titul să-1 slăvăsc mult mă mir, poate fi mai adevărat sămânța vicleșugului și simburile minciunii să-1 număsc; că adevărat vicleșugul și minciuna ca alalte odrăslitoare sămânță de ar avea și în toată dihaniia sămânța și simburile de i s-ar usca, cu bună samă numai în singur Hamleonul pururea vie și neveștedzită ar rămânea, din carile în toată zidirea a să împărăștiia și, mai mult decât dintăi, pre la toți a să ijdări destulă și de prisosit ar fi); acesta iarăși dzic, sămânța vicleșugului, rădăcina răutății, odrasla spurcăciunii, cranga scârnaviui, iasca sicofandiii, izvodul epiorchiii, pilda obrăzniciii și văpsala polipichiliii, Hamleonul, după ce cu câteva jigăanii cu fuga în părțile nopții în Țara munților scăpasă și nu multă vreme

într-acolo zăbăvindu-să, prin monarhia pășirilor trecând, iarăși la locul prundișului vini, unde, îndată ce sosi, Inorogului știre 589 trimasă. (O, Doamne, ce obraz și / ce feliu de peliță peste obraz!) și ca greșelele carile cu a altora îndemnare, iară nu din răutatea lui, i-au făcut să i le iarte să ruga, și iarăși ca dinrăi, rob neschimbat și slugă fără prihană să-i fie dzicea. Cătră acestea, mai cu de-adins să ruga ca, de va ști vreun liac asupra mușcăturii crocodilului, să-1 învețe, căci îndată ce la locul prundișului au sosit, crocodilul să-1 fie prins dzicea, carile deodată, măcar că de tot nu l-au înghițit, însă foarte de greu să-1 fie încolțit să jăluia.

Inorogul, a firii, iară nu a pizmei urme călcând, cătră Plotunul (căci acesta era trimisul de la Hamleon) ce vinisă răspuns ca acesta dede: „Greșelele vicleșugurilor acestora, o, Plotune, de mi-ar fi vinit de la un chip ca acela carile în răutăți să nu fie fost ispitit, adevărat că oarece, sau poate fi și mult, voia mi s-ar fi betejit, iară de vreme ce orce împotriva mi s-ar fi tâmplat și cu vicleșugurile Hamleonului mi s-ar fi prici nit, spune-i că organul răutății obiciuitele sale au ispitit și au lucrat. Iară primejdiile carile am tras voii norocului meu le dau, carile, până împotriva im va merge, încă mulți hamleoni să vor 590 izvodi. Iară el acmu să știe că acestea toate ca cum nu mi / li-ar fi pricinit, așe li-am luat și ca cum nu mi li-ar fi făcut, așe li-am uitat. El, cu trup, cu suflet, vicleșug și cu stat, cu fapt, răutate iaste; deci în care parte mă voi uita? și căriia iertăciune sau izbândă să dau sau să iau? Agiunge-i lui, o, Plotune, singur șie și lucrătorii! și izbândirorii să-și fie (că cu vreme celea ce din singure faptele rele ochiul dreptății izbândește și răsplătește, nici voia împotrivică, nici mâna vrăjmășască mai cu asupra a afla poate).

Iară pentru liacul ce mă întriabă, îi vii spune că altă ceva mai mult nu știu, fără numai visul carile odănoară dzic să fie visat, precum iaste și precum adevăraților onirocriți să cade să-1 tâlcuiască (că cine spune minciuna, întâi obrazul își rușinează,

iară mai pre urmă sufletul își ucide); iară cela ce oăă de vipere beă, puu prin pantece cu mari chinuri naște; precum și el, giurământurile înghițind, pantecele sufletului despicându-i, pre unde *nici* să gândește, pre acolo în ocară a toată lumea vor să-1 scoată. Așijderea, a sulemendrii învătăuri, carea spre înghițirea oăălor viperii l-au îndreptat, pofta răutăților spre vicleșugul și călcarea dreptății aducându-1, cele de-apoi mai rele/decât cele *dintăi* i-au arătat, că când prin spinii și deasă pădurea 591 visului îmbla, umbra necunoștinții îl acoperia și soarele adevărului nu-1 vide; căci între doaă împotrivică chipuri, cu cuvinte împleticite îmbla, umbra minciunilor precum lumina dreptății va astupa i să părea. Iară când lângă para focului să apropie, atuncea la ivala vicleșugurilor sosind, de la pământ **pană** la nuări, adecă preste toată lumea cu mari sunete, vestea răutății lui au ieșit. Inorogul precum în munte înalt șede prin vis i să părea, iară acmu în bună nedejde stăruit, unde vicleșugurile lui a agiunge nu pot, cu linește viața își petrece. Pășirea niagră (carea Corbul iaste) cu neprietiniia în cap a i să pune neputând, din mândriia sa gios cădzind, la pace să pleacă. Iară Hamleonul în groapa carea singur au săpat, într-aceiași singur au cădzut; precum odănoară pre mine fâlcilor crocodilului nevinovat mă vândusă, așe acmu același crocodil, în fâlcii țindu-1, nu-1 înghite, ce-1 sugă, nu-1 amestecă, ce-1 încolțește. După aceasta- sfârșitul și izbânda dreptății în curând să aștiaptă, ca ce au sămănat, acia să secere, și ce ș-au așternut, pre acia să să culce; iară după aceasta viață, fiii răutăților, pre carii preste fire și / împotriva a tot binele i-au prăsit, spurcat 592 îl vor moșteni, de vreme ce amintrilea firea ca o înțeliaptă stâlcu stărp și făr de roadă a fi l-au arătat".

Pentru acestea, dară, acmu agiunge și la cuvântul nostru să ne întoarcem.

Filul, după ce mrejea după voie își luă, după câteva dzile din munți sculându-să, în monarhia dobitoacelor, la locul

epitropiilor sale să duse, în strajea munților și a gârlelor numai pre Căprioară lăsind (facă cereștii lucrul spre bine și începăturile proaste spre sfârșit bun să le întoarcă) (că decât un muritoriu degetul în apă a-și băga, cel nemuritoriu toată umedzala mării în clipala ochiului a usca mai pre lesne-i iaste).

Acestea, așe cu toții, cineși cum putură, un chip mai ales lucrurilor sale pusără și cineși la ale sale întornându-să să aședzără, iară toată greutatea lucrului în Inorog și în Corb rămasă; amândoi, unul de altul, a să înfrânge nu numai cu lucrul, ce așeși nici cu gândul nu priimiia. Corbul în întemeierea sa cea vecinică să bizuia, Inorogul în dreptatea sa cea neclătită să sprijeniia; și mai vârtos că acmu de atâta vreme cu ispita și deprinderea din toate dzilele împotriva a toate vrăjile și farme-
593 cele Corbului, / liacuri ca acelea învățase, cât toate nevoințele în zădar și toate ostenințele în dar îi întorcea. Și încă în vreme vrăjitorului aceuia, nu puțină nădejde avea că de nu va împleti cumva mrejea asupra Corbului, asupra lui așeși nicicum nu o va împleti; de una amândoi să temea, și accia amândoi tare o ascundea, adecă fără veste unul altuia farmecele să nu cumva facă, că amintrilea, de știre luând, energhiile a le opri, meșterșugurile a-și batjocuri și fără primejdie a să păzi putea.

Acestea și ca acestea ei în inimile lor tăvălindu-le și prăvălindu-le, Uleul cu mari rugăminte (cu porunca Corbului poate fi) la Camilopardos mărgând (după cum și Corbul îi scrisese), pentru pacea între dânșii mijlocitoriu să să puie îl poftiia, ca doară prin buni chedzi, lucrul carile mulți l-au ispițit și a-1 săvârși nu l-au putut, el la bun și cuvios sfârșit l-ar aduce, că amintrilea vrajba aceasta așe de va rămânea, fără nici un prepus aiavea iaste, dzicea, că asupra amânduror monarhiilor cea desăvârșit peire și prăpădenie stăruiaște.

Aceste Uleul dzicând, Camilopardul de isprăvirea lucrului să să apuce să giurui, și cu socoteala carea mai gios să vă arăta începu.

Ce acmu, puțintel zăbă/vindu-ne, puțințele carile pentru 594 firea și viața aceștii jigăanii știm să dzicem.

Această jiganie la trup cât cămila iaste de mare, piialea, ca cum cu soldzi ar fi, în feliu de feliu pestriță și picată îi iaste, de unde și numele, poate fi, Cămilă-pardos i s-au alcătuit; partea denapoi cu pânțelele în sus iaste rădicată, ca cum ar fi a leului, iară armurile și picioarele denainte, cu piept cu tot, decât cum măsura trupului ar pofti, mai sus sint rădicate; grumadzii îi sint sulegedzi și gingași; și din trupul cel gros și măminos, de ce mărg spre cap, gâtlejul i să suptie; capul cu a cămilii să asamănă și de mare ca cum ar fi de da ori cât a Struto-camilii de Livia; ochii mierăi, în giur împregiur, ca cum ar fi cu siurmea vâpsiți și pre lângă albușuri roșii, întorcându-i încoace și încoalea, groznic caută; îmbletul îi iaste de tot schimbat, și așeși tuturor dihaniilor, precum celor de uscat, așe celor de apă împotrivă, că nu-și mută pre rând picioarele, nici unul după altul le duce, ce din partea cea dreaptă, pe amândoaă odată și deosăbite, iară din partea stângă, câte unul și împreunate, cu imbe părțile totdeodată clătindu-să, din loc în loc să mută; însă la măs lesne / și sprintină iaste. 595

Această jiganie măcar că dintr-amândoaă monarhiile afară iaste, însă într-imbe părțile la mare cinste și frică să ținea (că frica mai pe deasupra și dragostea deplin din rădăcini oarecum despărțite ieșind, la același vârv a evlavii agiung), și aceasta pentru doaă pricini: una căci cu toți vrăjitorii, mare și de multă vreme cunoștință având, la multe farmece a o amesteca obicuiți era (precum din învățăturile și tâlcuirile hrismosurilor lor să cunoaște); a doa, căci încă de demult era aședzată ca hrana ei pre an dintr-aceste monarhii să să orânduiască; hrana nu atâta de multă, cât era de scumpă, căci nu carne, iarbă sau altă materie sățioasă, ce sau argint, sau aur, de multe ori și diamanturi era (căci între toate jiganiile, numai aceasta fărâmturile diiamantului și alte pietri scumpe a amistui poate). De

care lucru, și ea foarte aminte lua, ca nu cumva mai mult aceste monarhii stropșindu-să și cu adese stropșiturile mai mult slăbind și sărăci ndu-să, obrocul ei cel din toate dzilele să scadză.

Despre tată, niamul dintr-un ostrov să trăgea, unde niște copaci să nasc, carii într-alt loc în toată lumea undeva nu să
596 mai / află; poama copaciului aceleia nu din flori să liagă, ce din coajă cură, mai toate jiganiile o mănâncă însă nu o înghit, ce o amestecă. Sămânța n-are, coajă ca alalte poame n-are, ce miedzul, simburile și pelița tot într-o formă îi sint. Aceasta așe hirișă dintr-acest ostrov fiind, cu rușine ostrovan, iară cu cinste muntean a să numi și a să ținea priimii. Spre alte multe numere ce avea, singură din sineb **EX TOJV XpiXTJ,Uv** mai hiriș să-i fie ș-au ales.

Iară despre maică, dzicea, că din niamul pășirilor iaste, ce lucrul într-adevăr nu așe să avea. Că odănoară unul din corbi, vrând pre maică-sa să ia, numai cu împreunarea unii noți, iarăși la părinții săi o înturnase, pentru lipsa vederilor vinuind-o; care sămn de hereghie între simenția lui și **pană** astădzi trăiaște, că precum Camilopardalul, așe fiii lui, așeși în tinerețe puterea vederilor slabă le iaste. Și așe, din corbi scoțând „cappa”, rămân hiriși orbi. Ce pentru firea ei, acmu destul, la cuvântul nostru să ne întoarcem.

Acesta dară, treaba aceasta a mână luând, între Inorog și între Uleu și între alalți dulăi, carii acolo să afla, soroc pusă, ca la dzi la sălaşurile ei adunându-să și dintr-îmbe părțile ce li-ar
597 fi cuvintele ascultând, lucrurile încotro / s-ar pleca să poată înțelege (că amintrilea jiganiia aceasta în alcătuirile păcilor vestită era) și ce mai cuuviință și mai pe drept i s-ar părea, aceia să aliagă (ce coada lăcomiiei de scaiul fățărnicii nespurcată și curară a fi, lucru peste puțință iaste). Deci după cuvântul dat și dzua sorocită cu toții la un loc să împreunară, unde Camilopardalul dintr-îmbe părțile, toate pre amănuntul dacă întrebă și toate pricinele vrăjbilor dacă înțaliasă, nesăvârșită

pizma Corbului și neînduplecată firea Inorogului cunoscu (pizma și neînduplecarea într-aceasta să deosăbăsc, că pizma merge înainte, iară neînduplecarea urmadză). Din cele multe, Camilopardalul, un cuvânt alegând, dzisă: „Corbul de pizma părăsindu-să și Inorogul voii mele înduplecându-să, precum lucrul acesta vreo ieșire va afla socotesc; deci cuvânt ca acesta cu hirograf întărit la mână de-m viți da, de începerea lucrului acestuia mă voiu apuca”.

La aceasta Uleul cu ochii a clipi și din grumadzi a adii început. Dulăii coacla între picioare și urechile pe spinare a-și ciuli să apucară. După câtăva tăcere, cu ochii unul cătră alții, ca cei în furtușag prinși / căutându-și, precum de la epitropul
598 pășirilor pozvolenie ca aceasta să nu fie având răspunsără.

Iară Inorogul, apucând cuvântul, dzisă: „A lucrului meu singur eu stăpân îi sint și cuvântul meu din singură voia mea să ține, pre carile sau a-1 da, sau a nu-1 da, în singură socoteala mea rămâne. De care lucru, dzic, că orice Camilopardalul între noi drept ar giudeca, spre aceia învoitoriu și priiitoriu sint. Dară voi ce dziceți, o, priiatinilor? Au iarăși tăvălituri de cuvinte a ispiti și după vechiul vostru obicei cu șuvăituri vremea a vâna poftiți? De aveți ceva cu socoteală a grăi și cuvânt vrednic de ascultare a povesti, acmu, în fața adunării aceștia, dziceți”.

Iar ei altă ceva a dzice nu putură, fără numai dzuă să să puie poftiră, penrru ca mintea Corbului cercând, de le va da pozvolenie ca aceasta să întrebe.

De această poftă a lor, firea Camilopardosului oarecum să tulbură și: „Ce poate fi răspunsul și pofta aceasta? - dzisă. Au nu-m scrie Corbul aiavea că cu mijlocul vostru orice vom alege, aceia să fie? și precum toate a ședza și a alcătui în voia voastră au lăsat, prin câteva cărți ne însămneadză? Dară acmu ce cuvinte brudii sint acestea? și ce răspuns *dziceți* să mai aveți și încă de acmu îna/inte mintea Corbului să-i cercați? Noi în
599 lucruri ca acestea am bătrânit, căroră ce rând și ce orânduiala

li-ar trebui foarte am învățat. Ce de pre cuvintele voastre vechea dzicătoare să adeverește (că cine nu va să frământa, toată dzua cerne), ce și eu fire-ași fi vrut ca bătrânețele în copilărie să mi să întorcă, și așa, cuvinte copilărești ca/acestea a asculta și la lucruri brudiești a mă uita să pociu; iară acmu, în vârsta carea mă aflu, nu numai a grăi, ce nici a asculta cuvinte bulbăitoare nu priimăsc".

Acestea cuvinte ale Camilopardalului, măcar că tare, nu numai urechile, ce și inimile le pătrundea, însă ei, sălțătoare și nestâmpărată inima Corbului știind, cătră chip ca acela cuvânt apofasticos să dea nu îndrăzniia. Inșă iarăși aceasta față a scoate mare frică avea, în ascunsul inimii aceasta fiind, ca, de s-ar tâmpla cumva lucrul deplin și laudat a nu să isprăvi, nu în Corb, ce într-altul pricina să poată muta; și aceasta era pricina carea cu acest felu de șuvăituri cuvintele a-și rumăga îi făcea.

Acestea Inorogul mai mult a să scârșni neputând sufferi, dzisă: „O, priiatine, Camilopardale, tusăroasă și sughițoase răspunsurile jigăniilor acestora în divă nu prinde, căci doă 600 pricini / sint carile, uscăciunea cuvântului scornindu-le, umedzala tusei și izvorărea flegmei le înmulțește (că tot dobitoacul un muget ce știe firește îl face; iară dobitocul înțelegătoriu înțelegerea pierdzind, sau tusă, sau gemere sau alt chip de glas dobitoacesc scornește); una firea, iară alta asupreala firii. Firea, dzic, căci, deosăbi de Uleu, alalți toți dulăi sint, la carii fără lătratul în gâtlej și mușcatul în gură altă nu să află. De care lucru, când vor ceva după înțelegere să grăiască, articolul glasului într-altă ceva, fără numai în lătrătură și brehăitură, să deosăbască nu pot; așijderea alta, asupreala firii, dzic, căci niamul dulăilor când ceva năcaz, asupreala, sau altă oarecare pătimire peste voie li să tâmplă, atuncea nu numai cuvântul tocmit, ce și lătratul nealcătuit uitând, de scâncitură să apucă și de schilălăitură (că ce suspinul cu lacrămile la cei în doă

picioare și fără pene - adecă la dobitoacele platonicești -, aceia scâncetura și schilălăitura la dulăi iaste). Cătră acestea, a triia și altă pricină a să adaoage s-ar putea, căriia singur eu martur neminciunos a-i fi a dzice voi îndrăzni. Carea în doă părți să împarte, una în stăpân, iar alta / în stăpânit; în stăpân, dzic, 601 că singuri din sine stăpâni lucrului de-ar fi, ori spre ce mai de folos și mai bine ar alege, spre aceia voia și cuvântul ș-ar da; în stăpânit, dzic, că ei supt a altora stăpânire și voie suppuși fiind, nu ce lor, ce ce celui ce-i stăpânește place, aceia le caută a dzice și a face (că când suflă stăpânul, atuncea răsuflă stăpânitul și în cuvintele slugii duhul domnului lucrează). De care lucru, socotesc că precum cea multă vreme cu acest felu de îngăimele au trecut și spre toate răbdare neclătită am avut, așa și de acmu înainte încă puțină îngăduință să avem, ca o dzi puindu-și și acestea aporii a-și dezlega să poată și cu acesta chip toată lătrătura și scâncitură sfârșitul să-și ia".

După aceste a Inorogului cuvinte, Camilopardalul, oarece mânia potolindu-și (carea atuncea de nu și era zugrăvită, iară mai pre urmă în zugrăvită să să fie întors vremea au dovedit-o), soroc în 20 ani pusără, ca chiarul răspuns de la Corb luând, adevăratul cuvânt a-și da să poată.

Așe dară, într-acea dată cu atâta voroava încheindu-să și cu toții împreună ieșind, cineși la ale sale să dusără./

> PARTEA A 12-ECEA

Iară după ce cineși la locurile sale să întoarsără, dulăii cătră Corb carte într-acesta chip scrisără:

„Uleul și toți dulăii Corbului, stăpânului milostiv, cu plecate capete, sănătate!

După ce încă de demult, după a domnului nostru poruncă, în tot chipul am nevoit ca doară pre vrăjmașul Inorog după a noastră voie a aduce am fi putut (carii nevoiște și ceriul și pământul / marturi ne sint), numai de vreme ce vrăjile nu ni-au *603* slujit, mreșile nu l-au ținut, lașurile nu l-au oprit, seciurile nu l-au încuiat și tot feliul de măiestrii a-l domoli nu l-au putut, de mare nevoie, nu ce am vrut, ce ce am putut ni-au căutat a face. Și mai vartos de la trimisul Uleu înștiințindu-ne precum spre aceasta și voia domnului nostru să să fie plecat (că pășirile rumpătoare, când came proaspătă a câștiga nu pot, prin stârvuri și prin împuțiciuni foamea a-și domoli obiceiuite sint), de care lucru, noi vedzind că din dzi în dzi a norocului nostru căldură să răcește și oarecum a împotrivicului să încăldzește, am socotit ca să nu așteptăm **pană** de tot răciala ei ne va cuprinde și toate mădularele ne amurți, ce cu un cias mai înainte, cu blândețe priimind-o, împotrivă să nu-i stăm (că norocul plecare, iară nu asprime priimește). Așijderea, de multe ori s-au vădzut (că trestia, după vânt plecându-să, să îndoaște și iarăși

să scoală, iară bradul, împotriva pui ndu-să, din rădăcină să prăvălește, cu a căruia răsturnare, cele de prinpregiur mlădițe și zmicele, stropșindu-să, cu pământul să amestecă). De care lucru, cu tot sfatul împreună pre Camilopardalul am rugat ca, în mijlocul nostru pui ndu-să, cea dorită pace între domnul / 604 nostru și între vrăjmașul Inorog să alcătuiască; ce Camilopardalul, măcar că osteneala aceasta a priimi s-au arătat, însă de la noi hirograf ca acela au cerșut, carile alegerea lui, oricum ar fi, să întăriască și să adevăriască. Ce noi, pozvolenie ca aceasta de la domnul nostru neavând, altă ceva mai mult a-i răspunde n-am avut, fără numai cât soroc am cerșut, ca pentru acestea domnului nostru în știre să facem. Deci acmu, iată, **pană** în 20 ani soroc avem, în carii după pofta și plăcerea domnului nostru aiavea răspuns să avem ne rugăm; iară noi în toată slujba gata și neobosiți vom fi".

La aceasta a dulăilor scrisoare, Corbul într-acesta chip răspunsă: „Cu mila a cerescului Vultur, Corbul, mai marele epitrop a monarhii tuturor pășirilor, Uleului și dulăilor, carii în munți să află, sănătate!

Cartea carea ni-ați scris am luat-o, ceia ce ne scrieți înțeles-am, la carile mai mult altă ceva a vă răspunde nu avem, fără cât, iată că, având aicea lângă noi pre Biholul de Cina, cum mai curând într-aceia parte îl trimasăm, căruia toată plinirea puterii i-am dat, ca și el împreună cu priiatinul nostru, Camilopardalul, ori cea mai de folosul nostru ar cunoaște, aceia să facă (Biholul de Cina la trup iaste negru, la cap alb, la 605 picioare pag, la coamă comos ca caii de Schithiia, / la iasticiune din vulpe nu rămâne, iară hirișiiia cea mai chiară îi iaste totdeauna a răgi și nepărăsît a mugî)".

Deci după sosirea Biholului la lăcașul Camilopardalului, iarăși de iznoavă adunare mare să făcu, unde Camilopardalul un prolog ca acesta făcu: „Duhurile a toată jiganie, o, priiatinilor, în doaă chipuri fac clătirea lor; una iute și netocmită,

carea naște vrajba și mânia, iară alta moale și tocmită, carea lineșteea începând, dragostea între dânsule-și scorește, înmulțește și netulburată o păzește. Așijderea, de multe ori dintr-aceia iute și netocmită a duhurilor răpegiune, muritorii, răpiți fiind, din carile ca dintr-o amețală trezindu-să și ca dintr-un spăriiat și tulburat vis deșteptându-se, spre odihnă și linește a să întoarce să nevoiesc, ca celor obosite și oarecum înădușite duhuri odihnă și răpaos să dea. De care lucru, în clătiri ca acestea, mai cu de-adins doaă sint de socotit: una, că țenchiul odihnii cerile, unde și când va să fie mai denainte și așeși din începutul clătirii să-1 însămnedze; alta, că, **pană** la însămnatul țenchiu va soși, măcar cum cevași lenevirii loc să nu dea, ce toate mijloacele și împregiurstările foarte cu mare / osirdie să să păzască și dintr-imbe părțile să să păzască; că 606 duhurile muritorilor asemenea sint vânturilor clătitudii aer, carile și plăcut, și împotriva a sufla pot. Inimile corăbiiilor pre nestătătoare lucrurile tâmplarilor ca pre umerile mărilor plutesc; sfârșitul lucrurilor liman, intrarea la liman - aflarea lineștii și scăparea din furtună iaste. Deci precum adese s-au vădzut că, cu nepaza cârmaciului și cu lenevirea corăbiiilor, acmu în sinul limanului intrați fiind, aceia pat, de carea între groznice undele valurilor au scăpat. într-acesta chip și lucrurile voastre, ca un vas de multe valuri și din multe părți izbit și strânciunat, acmu la limanul adăpostirii și la lineșteea odihnirii să fie agiuns socotesc. Cea mai multă primejdie, precum să vede, au trecut. Rămas-au acmu ca în adăpost, pentru paza vivorului, fierul să să arunce, pândzele să să învâliască, funele să să întăriască și vasul, cu nerumpte odgoane, la margine legându-să, să să sprijenească; ca nu cândailea, despre uscat vivorul duhurilor fără veste scornindu-să, iarăși mărire odată călătorite și valurile mai denainte trecute a le poftori să silească, unde de nu cea de totprăpădenie, însă cea mai rea decât / cea 607 dintăi primejdie, poate să să tâmple.

Iată, de o parte, Inorogul singur cârmaci, singur vasul voii sale încotro ar pofti a-1 porni știe și poate, carile, în liman întrând, cu ce odgon și la ce stâncă vasul s-ar lega, singur din sine voii și alegerii noastre au lăsat. Deci, despre aceasta parte, fără prepus sint că în adăpostul odihnii vasul inimii sale, fără nici o primejdie, cu groase odgoane, cu tari funi și la credincioase locuri să va lega, unde, neclătit rămâind, vivor cât de repede, furtună cât de mare și holbură cât de năprasnă a-1 mai urni nu va putea (că mai pre lesne iaste vântului o mie de odgoane a rumpe și o mie de fiară a zmulge, decât sufletului cinstei purtătorii!, din cuvântul dat a să întoarce). Acum, dară, lucrul rămâne că, de vreme ce vasul Corbului prin epitropie iaste să să chivernisască, carile dintre voi ar fi acela carile, voie slobodă și toată puterea să aibă, ca la locul ce vom cunoaște noi că-i mai de credință, cu funea carea vom dzice că-i mai tare și cu fierul carile vom pricepe că-i mai de nedejde, acolo și cu acelea să să lege și să să priponiască. Deci carile epitropiia navarhului ar avea să mi să arete, ca cu acela cuvintele obștindu-m, celea ce spre sfârșitul lucrului ar căuta să vorovască".

La aceste a Camilopardalului cuvinte, Uleul arăta / precum lui nu numai pîiadecele în picioare, ce și gârlița în grumadzi i s-au pus, de vreme ce Corbul scrie precum tot lucrul pre sama Biholului au lăsat.

Dulăii acum nici lătra, nici scância, ce ca cei ce mușcă pe furiș, numai din semne să cuciriia, să mușce locul mâna nu le da; să latre iarăși socotia că, adese și de multe ori lătrând, acum a tuturor urechile de lătrăturile lor să să fie deprîns (că minciuna adese grăită, și adevărul grăit în minciună îl prefăce).

Acestea tăcând, Biholul într-acesta chip a răgi începu: „între noi cineva, o, Camilopardale, hiriș și cu deplină putere epitrop Corbului nu iaste; nici cineva pozvolenie ca accia are, carile ce ar lega să fie legat și ce ar dezlega, să fie dezlegat, fără numai a îmbe părților pofta ascultând, cuvintelor giudecători,

dreptății alegători și asupra celui de obște folos sfătuitori și îndemnători să fim. Nici ași socoti cu cale a fi lucrul acesta supt silloghismurile arștotelești și sentențiile platonicești să cadză, nici pană într-atâta de adânc scociorât ar trebui, ce, numai inimile acum plecate, cu un chip mai pre iușor să le alcătuim (că funele socotelii mai mult decât ce vremea pofteste, întinzindu-să și destinzându-să, din socotială, / socoteală naște și 609 din cuvânt, cuvânt izbucnește, și așe, cele vechi trecând, altele noaă, ca în roată, să întorc). Ce de iaste lucrul vrăjbiei în pace să să săvârșască, ei în de eii voroavele și poftele să-și arete, iară noi, cele cu cuviință din cele cu necuviință alegând, după dreptate să giudecăm, spre carea de vor vrea a să odihni, bine, iară de nu, voia lor în mâna lor iaste și precum le va fi pofta, așe facă".

Camilopardalul, cunoscând că socoteala Biholului spulbărat iar nu întemeiat lucru iaste să facă (căci răutatea Corbului pocăință nu știe), foarte să mânie și într-acesta chip răspunsă: „De vreme ce socoteala lor au fost, o, priiatine, pentru ca numai între dânșii să să vorovască, alt loc de împreunare să-și fie căutat; iară de au fost (precum Corbul, scriindu-ne, să roagă) lucrul acesta cu mijlociia noastră să să caute, chipul al triilea, adecă adevărat epitropul Corbului, de față a fi ar fi trebuit, carile noi ce vom giudeca, ca cum singur Corbul ar fi, sau astăzi primitoriu, sau astăzi neprimitoriu giudecății noastre să să arete. Ce acum aiavea iaste că și acestea ispitate sint și apă în piă bătută. Însă ispită ca aceasta printr-alt chip lor asemenea, iar nu prin mine să o facă, căci nu mai puțin pentru a altora decât pentru a mea cinste port grijă, și / inima carea voia în 610 mâna mea s-au pus, precum pentru a mea, așe pentru a lui, a sta mi să cade". Și așe, Camilopardalul, de mânie aprins, sculându-să, dintre dânșii ieși.

Iară după ieșirea Camilopardalului din adunare, cu toții tulburată firea-i vădzind, într-o întristare cu tăcere amestecată întrară; și mai vârtos Inorogul cunoscând că din toate părțile

și în voroava și în faptă vicleșugul nu lipsia, ales că Corbul măcar că toată pozvoleniia Biholului dedese, însă Biholul, nestătătoare socoteala Corbului știind, supt darea cuvântului să să lege nu vrea.

Dulăii, așeși di-nceput, spre isprăvirea lucrului ca piatra la dial siliia, de vreme ce toată cinstea și agonisita lor în vânători și vrăjitori ca acelea să sprijeniia.

Uleul, măcar că într-adevăr spre săvârșirea lucrului tare năzuia, însă slujba aceasta supt titlul numelui lui plineala să ia poftiia, care lucru vădzind că Corbul Biholului l-au orânduut, oarecum căldura cu răciala amesteca și, precum la dânsul vreo putere nu iaste dzicând, tot lucrul asupra Biholului arunca.

Camilopardalul, așijderea, singur numai schiptrul giudecatorii nedejduind, apoi pre Bihol giude[că]toriu, iar nu 611 epitrop, a să numi audzind, pricini, măcar că adevă/rate însă nu fără venin amestecate, arunca și lucrul oarecum mai greu decât era a-l arăta siliia.

Inorogul, a tuturor, precum cuvintele, așe chipurile bine socotind, de pre semnele ce la ivală videa, adevărat cunoștea că toată greumea lucrului nu atâta în sine, pre cât în lăcomiia titlul ui giudecătorii rămăsese. De care lucru, într-acesta chip le vorovi: „Această a noastră vrajbă nu proaspătă, ce, precum am dzice, de veche acmu împușită iaste, pre carea încă de la părinți, ca datoriia, rea moștenire preste voie și ca cu mâniile ciunte am apucat-o; aceasta dară, atâtea rădăcini în toate părțile, în lat, lung și adânc aruncate având, nu iaste cu divă, de să arată așe de cu greu a să dezrădăcina (că vrajba neprietiniii ca piatra cu var lucrată pană în 40 de ani tot fiarbe). Ce cât despre a mea parte ar fi, precum pururea și în răbdare și în așteptare gata am fost, și de acmu înainte încă câtăva vreme loc îngăduind i da da nu mă voi feri. Și pentru ca pricina rămânării vrăjibii eu a fi să nu mă arăt, încă un sfat am a vă sfătui, pre carile, audzindu-1, de „va fi plăcut, noi înde noi lucrul la săvârșit a duce

să putem socotesc. Iară de nu, fietecările la punctul său cel dintâi a să întoarce cu voia sa să slujește.

Sfatul meu, dară, / iaste acesta: Intăiași dată Camilo- 612 pardalului pentru bstenința, care pană acmu în treaba noastră au făcut, precum să cade, mulțemită prietinește să-i facem; după aceasta, la alt loc undeva, de iznoavă să ne împreunăm, unde ce cu nevoie și ce pre lesne în lucrurile noastre ar fi să înțelegem; de ciia, carile mai aspre ar rămânea, de acelea pre Camilopardal să înștiințăm, ca cu mijlocirea și socoteala lui și acelea aședzindu-să, ca pre un martur și întăritoriu aședzi-mânturilor noastre să-1 punem".

Sfatul acesta Uleului plăcu, Biholul nu-1 lepădă, dulăii încă pentru bunătatea sfatului cu capetele plecând sămnul priimirii arătară. Ce nice sfatul Inorogului de îngemănarea gândului lipsit era, întâi că, vădzind Inorogul pre Camilopardal precum asupra celorlalți oarecum s-au mâniaat, ca și mai mult asupra-le să-1 pornească siliia, ca doară pentru mânie ar uita lăcomiia și în fierbințeala singelui, cuvântul dreptății ar grăi (că nu puțin prepus era ca nu cumva cu aceasta pricină obrocul Camilopardalului de la Corb să să fie adaos; care lucru s-au și tâmplat, precum mai gios să va dzice). A doa, ca doară ar putea cunoaște la ce săvârșit bate a lor socoteală, ce ar avea de la dânsul să ciară și în ce feliu ar pofti să să aședze / acea 613 neîncăldzită între dânsii răcială.

Așe dară, cu toții împreună sculându-să, a doa dzi într-alt loc să împreunare unde întâi Uleul într-acesta chip voroava făcu: „Eu, o, priiatinilor, unde nedejduiam că mai mult folos și agiutorință spre a lucrului isprăvire vom avea, acoloa semne împotrivnice și cuvinte cu zgrăbunți de ghiață amestecate vădzuiu (însă pentru aceasta, într-această dată mai mult voroava a face nu pociu). De care lucru, după a Inorogului întriagă sfătuire, ale-altora în chip de prorocii paradigmate într-o parte lăsind, acmu între noi cu line suflete și împăcate

inimi, ce greu și ce ușor înainte ni-ar ieși, cu osirdie să cercăm, ca așe, după a lucrului trebuință, într-o parte lăsându-ne, spre ce cinsteș și cu cuviință ar fi să ne alcătuim".

Atuncea Inorogul vădzind că boldurile Uleului în piialea Camilopardalului împung, dzisă: „Eu încă, o, priiatine, mult m-am micrat că chipul pre carile singuri voi de cinstit și de drept l-ați ales, acela acmu între miiare amestecă fiare, și foarte rău im pare, căci pricina mai dintr-adânc a cunoaște nu pociu (că pricina cunoscută fiind, oricât de aspră ar fi, vreun liac spre netedzirea ei să nu să afle nu poate)".

Biholul dzisă: („Ucenicii Epithimiii supt dascălul Pleonexiii 614 să suppun) / ce acmu vremea acestor provlimate nefiind, la ale noastre enthimemate să ne întoarcem. Inorogul într-o parte, Corbul într-altă parte trage, iară dreptatea pre calea sa va merge; ce acmu întâi trebuie să știm pofța Inorogului de la Corb ce și carea ar fi".

Inorogul dzisă: „Eu, o, priiatinilor, ceva greu și fără cale de la Corb nu poftesc, fără numai el singur in sine socotindu-să ce va afla strâmb să îndreptedze, și ce dreptatea pofteste să poftiască și să învoiască; acmu, dară, asemenea și eu a ști ași pofți de la mine Corbul ce ar cere".

Uleul dzisă: „Corbul de la tine altă ceva nu pofteste, fără numai prieteșug și dragoste adevărată".

Inorogul răspunsă: „De vreme ce el prieteșug și dragoste adevărată pofteste, iată că și lui ca aceleași a ne da i să cade (că toată pofța bună cu binele cătră altul a să obști pofteste); însă de pre ce vom într-adevărat a cunoaște putea, că unul cătră altul aceeași cerere și dare plinește (că voile de bine voitoare din cuvânt încep și fără zăbavă in faptă sfârșesc). Deci, cât despre a mea parre ar fi, părăsind vrăjmășia neprietiniii, îndată toată giuruința și plinesc (că nici mai mult ceva Corbul de la mine are a pofți). Care lucru Corbului deplin a-i sluji nu poate, de 615 vreme ce eu, de/osăbi de aceasta, asupra lui și alr feliu de

dreptate precum să fiu având in toată lumea știut iaste. De care lucru, atuncea numai să va dovedi, precum adevărat din vrăjmășie întorcându-să, spre dragoste să fie purces, când strâmbătatea lăsind, dreptatea a lucra va începe; așijderea, împotriva lucrul iaste de socotit, că Corbului despre mine pace dându-i-să, îndată toată odihna își agonisește; carea la mine nu iaste așe, căci sint și alte carile neodihna im pricinesc, și acelea toate de nu să vor spre odihna alcătui, nici eu de tot a mă aședza și a mă odihni pociu (că prieteșugul adevărat iaste de bună voie închisoarea sufletului in trupul strein și pătimirile streine ca pre ale sale aje suffen); însă nici cu socoteala întrigă să poate numi acela carile, focul așifind, cu ochii in fum să stea, că măcar că focul spre trebuință să așifă, însă mai denainte a socoti trebuie ca fumului loc de răzsuflare dându-să, celuia ce-l aprinde înădușală să nu facă; deci de vă iaste socoteala ca aceasta dragoste deplin și adevărată să să facă, întâi toate peristasele să să cerce și aflându-să precum să cade să să aședze și aședzindu-să cinsteș să să păzască".

Biholul dzisă: „Ce și carile pot fi acele țircunstanții?"/

Inorogul dzisă: „După a mea socoteala sint acestea: 616

întâi: împuțite ranele vrăjmășiii cu meltemul adevăratei dragostea ungându-să să să tământuiască și toate asuprelele dintr-îmbe părțile, ca cum nici ș-ar fi fost, să nu să mai pome-nească (că pomenirea asuprelelor innoiesc și ijdărăsc neprietiniii).

A doa: pentru cele viitoare lovituri bună pază, ca de vor și vini, a lovi să nu poată, iară de vor și lovi, a răni puterea să nu aibă (că ce s-au tâmplat o dată, să poate tâmpla și de altă dată).

A triia: vrăjmășia nu numai din gură să să părăsască, ce deodată cu cuvântul și ciniile răutății din mâni să să lepede, ispitele să să părăsască, ușile și ferestrele simțirilor, despre tot aburul și vântul tulburării astupându-să, tare să să păzască, ca nu cândai nepriimitorii bunului acestuia lucru, vreme și loc aflând, in casa lineștii oaspele tulburării să poată băga (că vântul

răutății și a viclesugului atâta de supțire iaste, cât nu numai prin găuricea urechii destupate, ce și prin inima supt lăcata socotelii încuiată a răzbate poate).

A patra și cea mai de treabă iaste ca toată dreptatea să să
617 plinească, pentru ca nu cumva, unul despre / altul în pagubă rămâind, mosorătura aceii lovituri durerile vechi în minte să aducă (că paguba avuții la muritori din rădăcina sufletului a fi să socotește, pentru accia, precum averea din suflet să fie să dzice și la cei mai mulți așe să crede). Deci cu bună osirdie să căutăm trebuie, ca cine supt pagubă iaste și carile pricina aceii păgubiri să fie fost să aflăm, de cîia, cu cumpăna dreptății cumpănindu-să, fietecăruia partea ce i s-ar cădea, dreaptă împărțală să i să facă. Nici dzic, o, priiatinilor, pagube ca acelea să să pomeniască, carile unul în pizma altuia pre la vrăjitori și pre la vânători ar fi pierdut, ce ca celea carile tirănește streinele prădând, ca cum ale sale ar fi le ține și fără nici o pravilă a dreptății le stăpânește".

Uleul dzisă: „Adevărat că precum în multe dreptate ai și noaă și altora știut iaste, însă am pofti ca și acmu de la tine să audzim ce ar fi acea dreptate și cum s-ar putea plini?"

Inorogul dzisă: „întâi: bârlogul carile de moșie ne iaste și **pană** acmu de câteva ori Corbul tirănește cu silloghismurile sale unora și altora l-au dat, de acmu înainte aceasta să nu mai adaogă a face./

618 A doa: în monarhiia dobitoacelor pășirile amestec să nu aibă, nici pliscul Corbului de piialea Boului să să mai atingă.

A triia: toate cuiburile Corbului, carile mai denainte de acesta epitrop pășirilor au fost, Corbul de acmu într-însele nici să să aoă, nici pui să scoată, nici altor pasiri să le dea, ce după dreptate, puilor Corbului, cari săraci de părinte au rămas, înapoi să să întoarcă.

A patra: penele, aripile și toți fidgii și tuleile Corbului trecut, Corbul de acmu între penele sale să nu le amestece, ce

moștenitorilor înapoi să le dea; căci penele Corbului trecut dintr-acestui de acmu foarte bine să cunosc, căci aceleia sint cu două fețe, pe de o parte negre ca a Corbului, iar pe alta pestrice ca de pajoră și sure ca de vultur.

Acestea, dară, Corbul cu fapta plinind, o, priiatinilor, precum spre adevărata dragoste s-au întors voi putea cunoaște, iară amintrile, măcar cum a mă încredința nu voi putea (că giuruințele cuvintelor fără plineala lucrurilor, ca oaăle fără plod și ca sămințele fără roadă sint)".

Biholul, măcar că toată puterea și pozvoleniia epitropiia avea, însă pentru neîncredințarea în lesne a să muta socoteala / Corbului, din sine asupra lucrului apofasin să facă nu
619 îndrăznia. De care lucru, vremea cumpărând (că Biholul precum la căldură, așe la frig din fire nesufferitoriu iaste), într-acesta chip răspunsă: „Toate poftele tale drepte și pe cale sint și așe s-ar cădea ca toată dreptatea să să pliniască. însă pentru tuleile Corbului trecut din gura Corbului acestuia cu giurământ asupra numelui Vulturului ceresc am audzit, precum nici vreodată să nu le fie luat, nici acmu la dânsul să să afe; de carea, măcar că cu toții bine știm că adevărul nu grăiaște, însă noi ca priiatinii a îmbe părților nevoitori vom fi, ca nici el de minciună să să rușinedze, nici dreptatea ta acoperită și călcată să rămâie. Și de vreme ce poftele ce sint, acmu cum să cade am înțeles și lucrul pană la atâta au sosit, încă puțină vreme îngăduitoriu să fii, cu toții te poftim; și acestea toate de nu să vor face, încă mai cu multul decât ai poftit, atuncea amăgeala despre mine să o ții".

Așe dară, cu atâta cuvintele și voroavele între dânșii puindu-se și cu lucrul a le săvârși rămâind, cineși la ale sale să dusără. Iară Biholul cătră Corb carte într-acesta chip scrisă: „Biholul Cinei, Corbului Dialuliror, sănătate! Pentru / pri-
620 cina între tine și între Inorog, pre carea ca să o caut și să o isprăvăsc tare m-ai rugat, și ori în ce chip o voi alege, așe să și

fac, voie slobodă mi-ai dat. Iată, cu puține cuvinte, vei ști că lucrul la aceasta au vinit, ori din tuleiele Corbului trecut, ori dintr-ale tale în tot anul Inorogului patru mii de tuleie să dai, adecă în toate trii lunele câte o mie; și tuleiele să nu fie negre de pe spate, ce albe, de pre supt pânțele zmulte. Din toate cuiburile, câte Corbul trecut au avut și acmu în monarhiia pășirilor să află, a triia parte în puterea și oblăduirea Inorogului să să dea; căci acestora adevărat și drept moștenitorii! a fi să cade. Apoi, pre piialea Boului clonțul tău să nu mai îmbie, nici în monarhiia dobitoacelor să te mai amesteci.

Acestea noi am ales (măcar că cu toții știm că mai multă și mai mare parte dreptatea lui ar pofti). Aceasta de folosul obștii și de odihna ta a fi sfătuim. Deci într-acesta chip cu dânsul prieteșugul a lega de vii vrea, chiar și adevărat, spre întăritura aședzimântului răspuns să ne dai, ca, împreună cu Camilopardalul și cu alalți ai tăi carii aicea să află, cuvânt stătătoriu să dăm și să luăm. Și altă mai mult lucrul a cerca și 621 a zbate nu mai ispitii (că / leneșul mai mult aliargă și scumpul mai mult păgubește)".

Corbul, de acestea înțelegând, cum mai curând înapoi răspuns ca acesta trimasă: „Pentru câte mi-ai scris, foarte bine am înțeles; deci vii ști că acestea toate, cu toată inima priimindu-le, le întăresc și le adevăresc și, după al vostru aședzimânt, cu fapta a le pleni nevoitori vom fi. Numai și eu aceasta deosăbit poflesc, ca tuleiele carile pre an voi da, nu supt numele dării, ce supt chipul darului să fie; pentru cuiburi, așijderea, vreo scrisoare la mijloc să nu să facă, pentru ca să nu să înțăliagă că doară vreodănoară supt mâna noastră fiind, acmu de supt mâna noastră au ieșit".

Ca acestea Corbul și cătră Camilopardal scrisă și pre amândoi tare îi ruga ca, foarte nevoitori fiind, să nu cumva lucrul neisprăvit să rămâie, pentru carea har și mare prieteșug

de la dânsii va cunoaște, a căruia mulțămă și răsplătire fără zăbavă și pre larg o va face.

Răspuns ca acesta Biholul luând, împreună cu Uleul la Camilopardal să dusără, pre carile, în multe feliuri rugându-1 (că precum mai sus .s-au pomenit, la adunarea dintăi mâniindu-să, de lucru mai să parăsisă), îl poftiia ca pre Inorog să poftească și să-1 îndemne ca ceea ce la mijloc să pun să priimască.

Deci Camilopardalul, de o parte adaogerea obrocului vădzind (căci aceasta încă de demult i să / giuruisă), iară de altă 622 partq plecată rugăminte lor înduplecându-1, pre Inorog la sine chemând, întâi pre taină, iar apoi și la ivală, cu multe chipuri și tropuri ritoricești pacea lăudă, iar vrajba huli (că ritorii mai multă materie de dzis decât în lauda păcii și în hula vrăjbiu a afla nu pot), apoi inima Inorogului cu alte feliuri de dulci voroave și giuruințe a domoli începu, **pană** mai pre urmă, la deschiderea cuvântului viind, Corbul din mândriia lui la cât s-au lăsat îi spunea și precum atâta dare pre an să dea priimește îi dzicea. Așijderea crescând dragostea, precum și darurile vor crește îi giuruia. „De ciia, de socotești (dzice) căci sint priiatin, cuvântul și sfatul priiatinului tău ascultând, acestea de această dată de la Corb priimește. Acestea făcând, pare-mi-să că nu vii greși".

Așe dară, de o parte Camilopardalul, de alta Biholul și cu Uleul îl ruga. Inorogul încă, pre o parte, de viață primejdioasă supărat și săturat fiind, iar pre altă parte, îndemnarea și pofta priiatinilor a călca neputând, pre pomenitele condiții aședzimântul păcii priimi.

După aceia, cu toții de acoloa sculându-să, iarăși la lăcașul Bivolului să dusără, unde toți dulăii, ogarâi, coteii împreună cu Uleul adunându-să, pre cinstea numelui și pre credința cuvântului legământ/tul păcii aședzară (căci pre numele 623 Vulturului ceresc a să lega amândoi nu priimiră) (de vreme ce

cine a sa cinste nu păzește, a celor cerești de-abia va cunoaște). Apoi cu toții sculându-să, cu capetele plecate, copitele Inorogului săruta. Inorogul încăși îmbrățășindii-i, precum i-ar săruta și sămn de pace li-ar arăta, cu cinste îi priimiia. Și așe, într-acesta chip, vrajba de 1 700 de ani între Corb și între Inorog sfârșitul își luă.

Iară toată cuprinderea Istoriiei aceștiia aceasta iaste: Că Vulturul și Leul de puternici împărați vrând să să slăvescă, muștele îi batgiocuriră; Vidra cu neștiința în fericire petrecând, cu sfatul, fără vreme, cine să fie o pricepură și dintr-amândoaă monarhiile o izgoniră; pre jiganiile și pășirile viclene Liliacul le batgiocuri; Cămila, coarne cercând, ș-au pierdut și urechile; Corbul, în doaa monarhii să stăpâniască vrând, supt cea pre an dare mai micului său s-au legat. Și precum toate sfârșitul său au, așe și dreptatea, vremea, locul, puterea și biruința sa își află./

IARĂȘI CĂTRĂ CITITORIU

624

Aminte, cinstitul, îm aduc că în rădăcina cărții am fost giuruit precum scara a numerelor și cuvintelor streine tâlcufaoare la sfârșit; iară a numerelor pășirilor și dobitoacelor și alalte supt alte numere suppusă dezvoltare la început vom pune; ce după greșala mutând socoteala (că și de pe aceasta sămnul slăbiciunii noastre vii putea cunoaște), mutat-am și scările și pre una în locul alții am aședzat. Cătră aceasta, măcar că dezvoltarea numerelor aiavea giuruim, însă de betejierea inimilor foarte ferindu-ne, dezvoltind, le acoperim, și acoperindu-le le dezvoltim, precum semnele arithmeticii destul te vor învăța, în carile, puțin ostenindu-te, ce vii cerca vii afla, și a noastră **pană** într-atâta ferială de nu vii lăuda, încaile nu vii de tot defăima, pentru carea toată bună vrerea în măsurata-ți înțelepciune lăsăm.

Ia aminte că scara aceasta nu după rândul azbuchelor, ce după numărul fețelor **îmbla**./

A NUMERELOR ȘI CUVINTELOR
IEROGLIFICEȘTI TÂLCUITOARE

Zidirea Vavilonului	începătura răutăților
Semiramis	Pofta izbândirii strâmbe
Raiul spândzurat	Fericirea nestăruitoare
Evrathul	Nesațiul lăcomiei
Leul	Partea moldoveniască
Vulturul	Partea munteniască
Jiganie	Tot niamul moldovenesc
Pardosul	[Iorgachi vornicul]' 10. 800. 100. 3. 1. 20. 8. 2. 70. 100. 50. 20. 400. 30.
Ursi	[Vasilie vornicul] 2. 1. 200. 8. 30. 10. 5. 2. 70. 100. 50. 8. 20. 400. 30.
Lupul	[Bogdan hatmanul] 2. 70.3.4. 1.50. 600. 1.300. 40. 1. 50. 400. 30

* între [] se află decriptarea numelui personajelor reale - angajate în alegoria *Istoriei ieroglifice*- „citind” cifrele arabe, *scrise* de Cantemir, potrivit echivalențelor cifră-slovă din alfabetul chirilic; tot între [] sunt *scrise* trimiterile la *Sună* omise de autor sau corectate de noi, în cazul erorilor din original.

Vulpea	[Ilie stolnicul] 10. 30. 10. 5. 200. 300. [70]. 30. 50. 8. 20. 400. 30	3
Ciacalul	[Maxut uşer] 40. 1.20. 200. 400.300. 400. 200. 5. 100	3
Mâţa Sălbatecă	[Ilie Cantacuzino] 10.30. 10. 5.20. 1.300. 1.20. 400. 7. 8. 50. 70	3
Pasire Brehnacea	Tot niamul muntenesc [Costantin stolnicul] 20. 800. 200. 300. 1. 50. 300. 8. 50. 200. 300. 70. 30. 8. 20. 400.30	3
Şoimul	[Thoma postelnicul] 9. 70. 40. 1. 80. 70. 200. 300. 5. 30. 50. 8. 20. 400. 30	3
Uleul	[Ştefan paharnicul] 200.300.5.500. 1.50. 80. 1. 600. 1. 100. [50]. 8. 20. 400.30./	3
⁶²⁶ Cucuinoz	[Mihai spătar] 40. 8. 600. 1. 8. 200. 80. 1. 300. 1. 100	3
Corui	[Răducanul] 100. 1.4. 400. 20. 1.50. 400. 30	3
Hărătul	[Radul Golescu] 100. 1. 4. 400. 30. 3. 70. 30. 5. 200. 20. 400. 30	3
Bălăba	[Şerban Cantacuzino] 200. 5. 100. 2. 1. 50. 20. 1. 300. 1. 20. 400. 7. 8. 50. 70	3

Blendăul	[Şerban logofetul] 200. 5. 100. 2. 1. 50. 30. 70. 3. 70.500.5.300.400.30	3
Monarhie Câinii	Ţară, publică [Capicheaele] ' 20. 1. 80. 8. 20. 5. 600. 1. [5].30.5.	3
Ogari	[Călăraşi] 20. 1. 30. 1. 100. 1. 200. 8	3
Coteii	[Iscoade] 8. 200. 20. 800. 1. 4. 5.	
Bursuc*	[I Aipul vornic] 30. 400. 80. 400. 30. 2. 70. 100. 50. 8. 20	3
Nevăstuică	[Fata Dedului] 500. 1. 300. 1. 4. 5. 4. 400. 30. 400. 8.	3
Guziul Orb	[Dedul] 4. 5. 4. 400. 30.	
Şoarece	[Ursechel] 400. 100. 200. 5. 20. 5. 30	
Corbul	[Basaraba Voda] 2. 1. 200. 1. 100. 1, 2. 1. 2. 70. 4. 1.	4
Alai te numere de pasiri sau de dobitoace carile să pomenesc sau nici vreo sămănare nu au, sau carea iaste să aibă însămnare la locul [său] să va pomeni		
Pasire rumpătoare Jiganie rumpătoare	Rudenii şi boierimea celor mari, a muntenilor Boierimea şi cei mai mari	4 4
Jiganie vânătoare şi de vânat	a moldovenilor Boierime mai de gios	4
Pasire vânătoare şi de vânat	şa moldovenilor Boierimea mai de gios a muntenilor	4

Dobitoc suppus	Țărănimea, prostimea moldove [nilor]	4
Pasire suppusă	Țărănimea, prostimea munte[nilor]	4
Căprioara	[Caratziestii]	
	20. 1. 100. 1. 300. 7. 8. 5. 200. 300. 8. 8./	
627 Lebăda	[Cornescul banul]	
	20. 70. 100. 50. 5. 200. 20. 400. 30.2. 1.50.400.30	[4]
Adunarea soborului dintăi	Domniia lui Constan[tin]	
	Vod[ă] dintăi	5
In săbor a să obști	Cu toții într-un sfat a fi	5
Epitrop	Domn a fietecării țări	[5]
Liliac	[Marco Psevdompeizade]	
	40. 1. 100. 20. 70.700.5.2.4. 70. 40. 80. 5. 10. 7. 1. 4. 5.	7
Vidr	[Costantin Voda Duca]	
	20. 800. 200. 300. 1. 50. 300. 10. 50. 2. 70. 4. 1. 4. 400.	
	20. 1.	17
Bătlanul	[Dimachi]	
	4.8.40.1.20.8.	19
Brebul	[Mputnaz postelnic]	
	40. 80. 400. 100. 50. 1. 7. 80. 70. 200. 300. 5. 30. 50. 8. 20.	22
Monarhiia celor de apă	Țărigrădenii	25
Năvoadele	Lucrurile [turtzesti]	
	300.400. 100.300. 7. 5.200. 300. 8.	26
Cămila	[Mihalachi Racvitza]	
	40. 8. 600. 1. 30. 1. 20. 8. 100. 1. 20. 2. 8. 300. 7. 1.	29
Strutocamilă	[Mihai Voda]	
	40.8.600. 1.8.2.70.4. 1.	29

Marginile gârlelor	Fânariul Țarigradidui	30
Căprioara de Aravia	[Dimitrasco Caratze]	
	4. 8. 40. 8. 300. 100. 1. 200. 20. 70. 20. 1. 100. 1. 300. 7. 5. 30	
Epitrop Vulturului	Domn țărâi [muntenești]	
	40. 400. 50. 300. 5. 50. 5. 200. 300. 8.	32
Silloghismul	[Mazilie]	
	40. 1. 7. 8. 30. 10. 5. unuia și 4. 70.40. 50. 10. 5 [domnie] altuia	33
Ca asina despre maică	Vița bună, carea să trage despre maică	35
Coțofana	[Gramaticul]	
	3. 100. 1. 40. 1. 300. 8. 20. 400. 30. muntenesc	53
Cornul cel de putere	Pecetea domnii Mold[ovei]	57
Povața Leului	Jelea și tragerea neamului mold[ovenesc]	58
Brăul ars	Iaste meideanul pe ceriu de la zodiacul Racului până la al Capricornului	62
Căderea la gramatica	Slovenește n [^] e;* latinește casus	62
Moimâța	Chipul voroavii [muntenești]	
	40. 400. 50. 300. 5. 50. 5. 200. 300. 8./	67
Coscodanul	[Vacarescul aga]	
	2. 1.20. 1. 100.5.200. 20. 400.30.1.3.1.	67
Papagaia	[Papi Comnenoi]	
	80. 1. 80. 8. 20. 70. 40. 50. 5. 50. 70.	67
Privighiroarea	[Cacavela]	
	20. 1. 20. 1. 2. 5. 30. 1.	70
Cinci glasuri a lui Porfirie	Temeiul loghicai, neamul, chipul, deosăbirea, hiriș și tâmplarea	71

Școala lui Dioghenis	Să chema filosofia căniască, carii toate lucrurile firești dzicea că n-au rușine	77
Părintele planetelor	Soarele	86
Coarne ca a bouului	Luarea domni ii, adaogerea puterii	121
Râsul	[Mihalachi Roset] 40. 8. 600. 1. 30. 1. 20. 8. 100. 800. 200. 5. 300	124
Pestriciune și picături	Meșterșuguri și vicleșuguri	125
Stâbla finicului a apuca	Cinstea numelui a câștiga	127
Din cămilă în pasire a muta	Din moldovan, muntean a face	133
Alegerea dintr-alaltă monarhie	Pribegia din țara sa	134
Din dobitoc, pasire	Din moldovan, muntian	
De la pasiri aripi, iar de la dobitoace coarne	De la munteni ajutoriu, iar de la moldoveni domnie, buăr	137
Cercând coarne, ș-au pierdut urechile	Poftind domnie, ș-au pierdut moșia	137
Cercând pasire a fi, nici dobitoc nu mai poate fi	Vrând a fi cu muntenii, au ieșit și din moldoveni	137
Hameleon	[Scarlataki Roset] 200. 20. 1. 100. 30. 1. 300. 1. 20. 8. 100. 70. 200. 5. 300	139
Veverița	[Manolaki Roset] 40. 1. 50. 70. 30. 1. 20. 8. 100 70. 200. 5. 300	139
Coracopardalis.	[Neculai]	
Pardos făcut Corb	50. 5. 20. 400. 30. 1. 8. ficiorul lui [Iorgachi] 10. 800. 100. 3. 1. 20.8.	141

Căpuși pline de sînge	Pungi pline de bani	141
Vremea foameții	Domni ia [Duchii Voda] 4. 400. 20. 10. 8. 2. 70.4. 1. celui bătrân	142
Căcărădza Cămilii	Banii ce ar strânge [Mihai Voda] 40. 8. 600. 1. 8. 2. 70. 4. 1.	142
Dinafară de grajd	Afară din trebele țării, curții/	142
Gândacii	Datornicii de la Țarigrad	142
Pestriciunea Râsului	Acesta la nume om bun, iară la fapte, într-ascuns,	
pe supt pânțece, iară spinarea \ot într-un păr	viclian și rău	142
Sac de nuci	Voie slobodă, fală deșartă	143
Hărariu cu hameiu	Ocna de sare, cămărășie de ocna	143
Coadă, mai denainte, tăiată să-i puie	Boierii, din carea era mazil, să-i dea	143
Florile, vâpselele	Voie slobodă, minciuni,	
Hameleonului dăruite	vicleșuguri a face și a scrie	143
De poama Helgii	De nunta ei mulți nedeđuia	145
mulți dinții își ascuția		
Finicul în focul său	Cela ce în năcazul său să pedepsește și să mângâie	146
murind		
Țințari, grieri, albine, furnicile, mușișile	Cântăreți de nuntă, fete și neveste carile poartă danțul	147
Broaștele și broateci	Țigani alături și cobzari; acestea lăcuiesc în Broșteni	147
Evfrathul Evropii	Dunărea	
Din cele cu soldzi	Din Galați , unde iaste bișugul peștelui	148
Nevastă ficioară, ficioară nevastă	Pană a nu să mărita era nevastă, iară măritându-să, au ieșit fată	148
Peste șese vremi roadă să-i coboară	El , stărp fiind, ea peste șese ani să purciadză grea	148
Patul nevăpsit	Semnele ficiorii neaflate, nearătate	148

Dzilele de fier în veacul de aur Laconește	Vremea turburată în fericire întoarsă	152
	Pre scurt și deplin ar grăi ce ar trebui	153
De pe unghie leul	Din pușin, mult, de pre mic, mare a cunoaște	158
Sămnul biruinții între coarnele taurului	Sămnul crucii între coarnele buărului	170
Bârlogul	Casa, lăcașul, satul de moșie'	d72>
Irod, Inorog, Monocheros, el.	[Dimitrasco Voda] 4. 8.40. 8. 300. 100. 1. 200. 20. 70. 2. 70. 4. 1.	172
Filul, elefantul (ϕ), el.	[Antiohi voda] 1. 50. 300. 10. 800. 600. 8. 2. 70. 4. 1.	172
Cetatea Deltii	Udriul, zidiul cetății în chipul deltii/ [Adrianopolis]	174
630 începutul A, sfârșitul S	1.4. 100. 10. 1.50.70. 80. 70. 30. 8. 200	174
Apa lui M, apa lui A, apa lui T	[Marisa, Arta, Tuntze] 40. 1. 100. 8. 200. 1. 1. 100. 300. 1. 300. 400. 50. 300. 7. 5.	174
Vulturul ceresc	Dumnădzău Părintele	175
Taurul ceresc	Dumnădzău Fiiul	175
Capiștea epiorchiții	[Vlah Sărai] 2.30. 1.600.200. 1. 100. 1.10	175
Munții	Casele, porțile turcilor celor mari	176
Codrii	Casele, porțile mai mici	176
Camilopardalul	[Alehsandros Mavrocordat] 1.30. 5. 600. 200. 1. 50. 4. 100. [70]. 200. 40. 1. 2. 100. 70. 20. 70. 100.4. 1.300	176
Hrismos	Gândul, învățătura și avaniia Porții	176

Povestea Camilo- pardalului pentru apa Nilului	Minunată lăcomiia Porții și viniturile împărăției turcești	176
Capiștea Pleonexiii	împărăția [turcului] 300. 400. 100. 20. 400. 30. 400.8. [178]	
Cetatea Epithimiii	Inima, omul lacom sau lumea	[179]
730 stâlpi	Dzilele și nopțile într-un an	180
24 de mile	Lunele de dzi și de noapte	181
Patru ulițe	Patru părți a anului	182
Nu monarhie, ce publică	Neședzământul stăpânilor	182
Chipurile bodzilor Pleonexia	Mulțimea strămbătăților Lăcomiia la carea muritorii să închină	183
Vânătoarea filului cu harbuzul	Meșterșugul Porții spre lucrarea lacomi ii	183
Șapte trule despre răzsărit și șapte despre apus	Șapte dzile și șapte nopți a săptămânii	186
Trula cea mare din mijloc	Poarta veziriului, haznaoa	
Soarele de unde răzsăria, în trulă lovia	Aurul, avuția de pretiuținderea acolo să strângea	189
Arătarea ciasurilor în trule	în toată vremea nepărăsită pofa și strânsoarea avuții	189
Cămara cu șapte stâlpi	Cetatea, târgul Țarigradului pe șapte munți	189
Drumul planetelor Lebăda bătrână	Ulițele cetății și giudețele [Panaiotaki tertzimanul] 80. 1. 50. 1. 10. 70. 300. 1. 20. 8. 300. 5. 100. 300. 7. 8. 40. 1. 50.400.30	190
Voia voilor, puterea puterilor	Voia, puterea dumnădzăiasca	192

Nilul apa	Adunarea și împrăștierea lăcomiilor/	192
631 Cuvântul cuvintelor	Dumnădzău Fiiiul	193
începutul începăturilor	Dumnădzău Părintele	193
Sfârșitul sfârșiturilor	Dumnădzău Duhul Sfânt	193
Chipul bodzului	La slujba Porții, la lăcomie	
a privi	a intră	193
Jirtfă	Mită, mazădă, daruri	193
Mâna strâmtă	Sărăcie, slăbiciunea averii	193
Iară în mine ceva lucru	Camilopardalul, sufletul de	
de materie nu am,	materie și muritoriu a fi crede	193
fără numai duhul carile		
mă poartă		
Lut galbăn	Aur; galbeni	194
Scaun de foc	Aședzământul, viața poftii și pedeapsa lăcomiilor	194
Supt picioare cuptoraș	Sprîjiniala lăcomiilor în avuția	
de aramă plin de	trecătoare	194
jeratec		
Făclii și pară de foc	Pofta lăcomiilor nestâmpărată	194
Chip veșted	Lăcomiia de râvna tuturor	
	bolește	194
Boala împărătiască	Gălbănarea	194
Cumpăna	Giudecata socoteli, dreptății	195
Ahortatos,	Pentru mita nesăturată	
anevsplahnos	și nemilostivă	195
Leica	Punga sau voia lacomului	195
închiderea ochilor	Lacomii să fac a nu videa și	
boadzii	a nu priimi darurile	196
Punerea urechii spre	Vor să audză cât și ce li să dă	196
ascultare		
Filohrisos	Robul, iubitoriul aurului și	
	mijlocitorii pentru aducerea	
	măzdi	196

Gura tartarului	Nesațiul lăcomiilor	196
Cărămida roșie	Arama și alte daruri mai proaste	196
Fântâneie Nilului	începutura și învățătura lăcomiilor	197
Lutul galbăn pentru	Banii la nevoie/	198
dzua niagră		
Fiul meu te numește	Lăcomiia pe Camilopardal	632
	fiiu de suflet l-au luat	198
Năbușirea apei	Adaogerea, înmulțirea vinitului	201
Cetatea pre stâlpi	Lăcomiia îmbogățindu-să	
înalți rădicată	să mândrește	204
Sorbitura Nilului supt	Furtușagurile carile fac lacomii	
pământ	în vinituri	204
Lacul, balta Medra	Cheltuiala vezirilor	204
Țara nigrișilor	Ciata hadâmbilor	204
tomvug și Gvinea	Saraiul împărătesc și haremul,	
	casele muicerești	204
Marea despre apus	Cheltuiala fără socoteală	
	pierdută	205
Catareactele Nilului	Zăticniala, opreala vinitului	205
Trii filosofi	Trii veziri a vremii aceștia	205
Păscari	Strângătorii dăjdilor,	
	tefterdari, birari	206
Filosoful apa Nigris	Un vezir ceea ce fără ispravă	
din Nil a să despărți	din vinitul împărătesc să	
au aflat	cheltuiesc au aflat	206
Tălcuirea hrismosului	învățătura ce și cui	
	să să dea mită	207
Țârna tipărită	Banii, ori de ce fel ar fi	208
Alb și galbăn într-un	Lei cu galbeni într-un loc	
loc tescit	amestecați	208
Chip de om cu chip	Voia cuiva cu bani a plini,	
de om a vâna	a întoarce	209
Ochii întunecați cu	Galbenii deschid ochii	
lumina galbănă	lacomului	209
să deschid		

Cuvintele scumpe și sfinte	Lucrurile grele și după plăcere	209
Slove mănunte, tăblițe rătunde	Moneda, banii de tot felul	209
Piei de jder cu țărână albă	Blane de sobol și pungi cu lei	209
Jirtfa giuruită, în alb cu negru muruită	Pentru mita giuruită, zapis au cerut	209
Picăturile negre	Pecețile zapisului	209
Vrăjitorii	Cei ce au putere la Poartă, cei ce isprăvesc/	209
633 Lună și soare	Argint și aur	210
Muntele și copaciul cel mai mare	Chipul carile iaste mai putincios	211
Holbura în munți	Zorbalăcul, răzmiriță în Țarigrad	211
Coadă păunului	Cuca carea pun domnii în cap	211
Coarnele bouului	Caftanul, de la împăratul, de domnie	211
Leul ceresc	Isus Hristos Mântuitorul lumii	214
Borta în malul stâncăi	Ascunderea în casa [muftiului] 40, 400. 500. 300. 8. 400. 30. 400.8.	230
întunecarea soarelui	Lipsa banilor, pentru carea pășirile au prins pe Liliac	230
Vetreile corăbii și funele	Temnița robilor de la cătargă; tersanaoa unde au pus pe Liliac	232
Povestea corăbiiariului cu dulful	Patima avutului mândru după cuvântul cel bun al săracului	232
Ieșirea Liliacului din vetrele	Scăparea lui de la cătargă	236
Monocheleopardalis	[Cantemir Voda] 20. 1.50. 300.5. 40. 8. 100. 2. 70. 4. 1.	243

Albinele	Țăranii de dajde, birnicii	245
Muștele	Ciocoimea, slugile boierești	245
Tăunii	Curtenii, aprozii și alalți asemenea acestora	245
Viespile	Siimeiiii, darabanii și alalți liufegii	247
Trântorii	S cu tel n ici i	246
Matca albinelor	Orânduiala, obiceiul, pravila țărâi	247
Țara câmpilor	Crăiia leșască	249
Ostrovul Critului	Unde jiganie fărmațoare dzic că nu să află	251
Ogradă încungiurată cu apă lată	Ostrov de mare	252
Moliia din blane	[Athanasie Papazoulu] 1. 9. 1. 50. 1. 200. 10. 5. 80. 1 80. 1. 7. 800. 400. 30. 400	253
Cursă, lațuri	Ciauși, miubașiri, armași/	255
Mrejă	Ferman, poruncă stăpâniască	255
Horbura, vivorul	Răscoala, scularea asupra împăratului	255
Dialuri și munți	Norodul Țarigradului	256
Stânci și copaci	Norodul Udriului	256
Șapte hatmani	Șapte munți a Țarigradului	256
Movilite	Norodul de pre lângă Țarigrad de afară	258
Robiia dobitoacelor	Vinirea moldovenilor la Țarigrad	259
Grumadzii Bouului	Numele Bogaziului de la Țarigrad	260
Prețul robii	) Cheltuiala carea li s-au adaos la Țarigrad	261

Gârlele apelor	Satele pre dinafară Țarigradului	262
Coadă păunului	Cuca de la împărat cătră	
cătră coamele bouului	caftanul ce luase	262
Penele roșii	Cabanița de domnie	263
De văpsala galbână	Mâna a să împlea. de mită	263
degetele a să văpsi		
Șopron	Curțile, scaunul domnilor	
	Moldovei	264
Giungherile, meser-	Prada, jacul boiarilor în cei	
nițile în dobitoace	suppuși	264
Rău, ah, capul, oh,	Moșia Strutocamilii, de unde	
vai, ai	numele i să trage	266
Ielcovan	Călăraș, olăcar de Țarigrad	271
Boul	[Donici lugufetul]	
	4. 70. 50. 8. 90. 30. 400. 3.	
	400. 500. 5. 300. 400. 30.	275
Lebăda	[Mpanul Cornescul]	
	40. 80. 1.50. 400.30.20. 70.	
	100. 50. 5. 200. 20.400. 30.	275
Având de nu va avea,	El stărp fiind, ea copii de-i	
neavând de va avea	va naște	276
Stihile	Țărâle	277
Văzduhul a pășirilor	Munteniască	277
Pământul a	Moldoveniască/	277
dobitoacelor		
Războiul lighioilor	Pohârnierea prostimei asupra	
mică cu cele mari	celor mari ce făcuse unirea	282
Povestea Brehnaci	Pildă cătră dzisa: cine face,	
cătră tot teatrul	faci-i-să	292
Simceoa muntelui,	Curte de om mare carea nu	
	să poate călca	310

Prundiș	Casele de pre marginea Boazului,	
	dinafară de cetate	311
Gura poticăi	Poarta cetății, capătul uliții	313
Crocodil	Hasechi, pristavii bostanșilor	315
Nilul poate fi	Bogazul, limanul carile merge	
	pană la Vlaherna	315
Fălcile Crocodilului	închisoarea la bostanșii,	
	caithană	316
Hirișă istoria	Carea precum iaste jiganie	
Hameleonului	arată	318
Incleitura muscăi	Năpăștile carile scornește	
asupra limbii	asupra pătimașilor	319
Hrana	Agonisită dreaptă	319
Văzduhul, aerul stricat	Camătă, dobânda banilor	319
în floarea ce-i stă	Cu care viclian să tumpină,	
denainte, într-aceia	cu acela părtaș să face	320
să mută		
Fețele a-și schimba	Vicleșugurile a-și muta	320
Hirișă tâlcui rea	Cea din fire arătare, care tâlc	
schimbării fețelor	n-are	321
furișului Hameleon		
Groaza datului cuvânt	Chizășia pentru datorie	321
înotatul apii	Trecerea cu caicul	322
Sam aerul	Datoria și sărăcia	
	Hameleonului	323
întoarcerea la viață,	îmbogățirea. Avut a-1 face	324
Munți de aur cu	Adecă giuruință, carea nu iaste	
pietre de anthrax	de dat	325
Rămasul bărbatului	Iaste poveste, că, vrând doaa	
cu trântitura	muieri să să trântiască, dzicea,	
muierilor	oricare s-a birui să facă voia bărbatului. Bărbatul îndată a să găti	

Pilda aceasta va să să înțâliagă că oricum lucrul s-ar tâmpla tot pe voie iaste să fie	începând, eale dzicea: „Ce te gătești?” El răspunsă: „Ori așe, ori așe, cu tot voi să dobândesc”/	330
636 Dialogul Inorogului cu Șoimul	începătura istoriiei	361
Povestea nașterii, creșterii, suirii	La stăpânire a părintelui Inorogului	361
Din părinți oaie	Din oameni buni, proști, din stepână mai de gios	361
Arete vârtos	Bun vitiaz	361
Lupta cu lupul	Războaiele carile au avut cu tătarâi	362
Mutarea în lup	Numele ce i s-au schimbat [Cantemir]	362
Răzleț prin munți	20. 1. 50. 300. 5.40. 8. 100 [Capichehae la Tzarigrad]	362
	20. 1. 80. 8. 20. 5. 600. 1. 5. 30. 1. 300. 7. 1. 100. 8. 3. 100.1.4.	363
Lupta cu pardosii	Războaiele cu șfedzii în Țara leșască	363
Biruința leului	Stepână domniiei a dobândi, cap peste toate dobitoacele a fi	364
Cu înțelepciune dobitoacele a giudeca	Cu dreptate și cu cinste domniia a ținea	366
Sigiata lutului	Slăbiciunea firii	366
Tâmplările țarinii	Zavistiia oamenilor	366
Cătră cele de sus	Din viața trecătoare în cea	
lăcașe a să muta	vecinică a să muta	367
Leu între stele	Sfânt în ceriu	367

Lăcomiia din fire	Pofta științii și a cinstei numelui	368
Mreana	Fata lui [Basaraba Voda]	
	2. 1. 200. 1. 100. 1. 2. 1. 2. 70.4.1.	368
Pre tâlhariul chelar a face	Pre nepriiatin rudă și de casă a face	368
Mergerea Inorogului la munții Grumadzii	Mergerea lui din țară-și la Țarigrad	370
Boului		
Singeroase	Pungi de bani din sudorile săracilor	373
Descântecul buiguirii	Cuvântul și lucrul făcut pe taină și peste știința altora	373
Lindini, păduchi, lipitori, cărcei	Streinii și carii nu sint de țară	374
Cuiul bătut	Lucrul isprăvit; domniia lui [Costantin Voda] 20. 800. 200. 300. 1. 50. 300. 8. 50. 2. 70. 4. 1.	374
Jirtfe singeroase	Mită, mazădă dată din spatele altora/	375
Paza Bâtlanului la gârle	[Capichehaelicul]	
	20. 1. 80. 8. 20. 5. 600. 1. 5. 30. 8. 20. 400. 30. lui [Dimaki]	
	4.8.40.1.20.8.	376
In lumină ponegrit	In adevăr și în dreptate necunoscătoriu	377
Boii, vacile, hergheliia	[Vacaritul]	
cu fier și cu foc a arde	2. 1. 20. 1. 100. 8. 300. 400 30.	377
Soldzii peștelui a rade	Bani căptușiți, minciunoși a face	378
Pupădza	[Verga] 2. 5. 100. 3. 1.	381

Țara gemănărn	[Țzataltza] 300. 7. 1.300. 1.30.300. 7. 1.	381
Curtile funiilor, satul furcăi	Spândzurătorile	381
Fără povață la ostroa- vele fericiților a merge	Fără știință locul adevărului a afla	389
Bodzul focului	Slava lumii	395
Focul, jeratecul	Binele și desfătărilor lumii	395
Oaă de șerpe	Minciunile scornite	395
Arsura mațelor	Pedeapsa a științii rele într-ascunsul inimii	396
Ieșirea puilor prin pântece	Viptul minciunilor, ocară care peste voie vine	397
Pășirea niagră	[Corbul] 20. 70. 100. 2. 400. 30.	398
Penele căzute	Scăderea puterii	398
De sus în prăpaste căderea	Din mândrie trecerea în ocară	398
Receta Hacului boalei Hameleonului	Nepuțința întoarcerii firii spre bine	399
Mâna de aur	Soarele	405
Degete de trandafir	Radzele soarelui roșii, de dimineață	405
Culegerea florilor din munți	Când radzele soarelui în vârvurile munților lovește	405
Mănunchele albe din cele negre a alege	Când să îngână dzua cu noaptea	405
Cucoșul în vârful turnului, carile după vânt să întoarce	Cela ce după vreme își mută voia și prieteșugul	406
Apariul	[Cuparul] 20. 400. 80. 1. 100. 400. 30. cel bătrân/	408

Hersonisul Crivățului	Crâmul tătarăsc	408	638
Școala, scaunul retoricăi a ținea	Grammatic, scriitorii de cărți a fi	410	
Dragostele Afroditei dumnădzăii	Iubostele spurcate, curvești După obiceiuită voroava poeticească trupurile cerești însămniadă	411	
Vinerea	Stea de ciobanului, carea întâi răsare	415	
Lipsa nespusei lumini	Lipsa privelii frumoșilor ochi	415	
Fântânele Nilului din ochi	Izvoarele lacrimilor nepărăsite	415	
~~Evdemonul în față,~~	La arătare priiatin, iar cacodemonul în inimă într-ascuns nepriiatin	421	
Căii soarelui cu fruntea spre apus și carul spre	Adecă, după noaă ciasuri de dzi, pin chindie	434	
ursul cel mic își întoarce		436	
Penele Șoimului și a Bâtlanului	Slugile lor	436	
Văpsitorii penelor Potârnichea	Schimbătorii stepenelor [Fata Stârnii]	437	
	500. 1.300. 1.200.300. 1. 40. 10. 8.	450	
Oceanul apusului	Moartea	455	
Rătundzala pământului	Inima omului	455	
Muntele ce izvorește lapte	Galata Țarigradului	455	
Gustarea laptelui	Logodnă spre nuntă	455	
Biruința	[Vitoria] 2. 8. 300. 70. 100. 10. 1	456	
Din lapte ficioară	Fată gălătiancă	457	
Nighina între grâu	Minciunile între adevăr	462	

Mugurul pădureț în hultuoană	Cuvântul râu în inima bună	463
Chipul nezugrăvit	Sfânta năframă	46 [3]
Brad în pădure	Casă de cetate	464
Nenăscutul Vultur, nevinovatul miel, viața a tot duhul	Sfânta Troiță/	467
639 Pripoiul de aramă	Lipitura ocărăi la nume	470
Cuvinte crunte	Legături cu giurământ	470
Ghigariu	Purcariu, cela ce paște dobitoacele	476
Poticile pană în dzuă închise	Porțile cetății noptile încuiate	478
Cheia a doă monarhii	Cetatea Beligradul	484
împăratul crocodililor	Bostangi-bași, mai marile grădinarilor	485
Padzerh	Bani pentru datorie dreaptă	487
Cucoșul Evropii	[Solul frantzuzesc] 200. 70. 30. 400. 30. 500. 100. 1.50.300. 7. 400.7. 5. 200.20	502
Răspintiia a patru căi în glasul cucoșului	Stavrodromis la Gălata	502
a cânta	Limba [latinasca] 30. 1. 300. 8. 50. 1. 200. 20. 1. a ști	505
O jiganie dintr-altă monarhie	[Mehmed Tzelepi] 40. 5. 600. 40. 5. 4. 300. 7. 5. 30.5.80.8.	512
Dulăul cel bătrân	[Caramanli postelnic] 20. 1. 100. 1.40. 1.50.30.8. 80. 70. 200. 300. 5. 30. 50. 8. 20	520
Petele negre în vâp- sala roșie a întoarce	Vicleșugurile de rușine a scoate	526

Apa vie și apa moartă	Puterea a face bine și rău	526
Strutocamilă a paște	Lucrurile ei a chivernisi	527
Jiganie mare din ostroavele mediterrane	[Calaili] 20. 1. 30. 1. 8. 30. 8.	540
Vultur pemintesc	împăratul [turtzesc] 300. 400. 100.300. 7. 5. 200.20.	546
Părtaș tainelor	Părtași răutăților și păcatelor	554
Istoriograful Afroditi	[Ianaki capichehaia] 10. 1. 50. 1. 20. 8. 20. 1. 80. 8. 20. 5. 600. 1. 8. 1.	556
Vecinul de la Lacul Dracului	Aproape de Lachedemonia [Menec Seli] 40. 5. 50. 5. 20. 200. 5. 30. 8.	556
Lacul Dracilor	Țara Lachedemoniii	557
Vrăjitoriul despre crivăț	[Serascherul] 200. 5. 100. 1. 200. 20. 5. 100. 400. 30	557
Baier	Carte de jalobă, de rugăminte	557
Aspida de Palestina	[Hrisanthos] 600. 100. 8. 200. 1. 50. 9. 70.200./	558
Vrăjitoriul din părțile Mesopotamiii	[Daltampan] 4. 1. 30. 300. 1. 40. 80. 1. 50	559
Vrăjitoriul carile în laptele și în spata oii caută	[Masap-mpasi] 40.1.200. 1.80. 40. 80. 1.200.8.	562
Dulăoaș la oi crescut, în bătrânețe ține	[Hurmuz tzelepul] 600. 400. 100. 40. 400. 7. 300. 7. 5. 30. 5. 80. 400. 30	575

Vrăjitoriul ca ciupărca din gunoii	[Mehmed pasa] 40. 5.600.40. 5.4. 80. 1. 200. 1.	579
Sfârșitul cântecului lebedii	Moartea ei	580
Locul întinsorii mreji	[Iașii] 10. 1. 200. 10. 8.	581
Mascara cu ochi negri	Caraghioz, păpușă de mascara vestită	583
Una din molii	[Zaharia] 7. 1. 600. 1. 100. 10. 1.	586
Țara munților Pi o tu nul	Ardialul, Crăiia ungurească [Scarlato Caratze] 200. 20.1. 100. 30. 1. 300. 70. 20. 1. 100. 1. 300. 7. 5.	588 589
Hirișă perigrafia Camilopardalului	N-are tâlcuire	594
Farmece	Lucrurile Porții	595
Amistuirea diamantului	Nespusă lăcomie	595
Ostrovul carii naște copaci ca carii aiurea în lume nu să află	[Hios] 600. 10. 70. 200	59[5]
Muntian	Cetățan de Țari grad	596
Poama mâncată și neînghițită	[Sachizul] 200. 1.20. 8. 7. 400. 30	596
Cuiburile	Satele	618
Corbul mai denainte de acesta	[Serban Voda] 200.5. 100. 2. 1.50. 2. 70. 4. 1.	618
Puii	Ficiorii, născuții	618
Penele, aripile, fulgii	Banii și alaltă avuție	618
Tuleie	Lei bătuți, bani	620
Clonțul Corbului	Bântuiala, zavistia lui	620

Piialea Boului	Suffereala dobitoacelor /	620
Copita	Mână	623
Bihol de Cina	[Patriarhul Ierusalimului] 80. 1.300. 100. 10. 1. 100. 600. 400.30. 10.5. 100. 400. 200. 1. 30. 8. 40. 400.	604
Trup negru	[Rasa] 100. 1. 200. 1. portul	604
Picioare page	Cu călțunii peste mestii	604
Cap alb	Bătrân	604
Unul din Corbi	Unul din [domnii muntenești] 4. 70. 40. 50. 10. 8. 40. 400. 50. 300. 5. 50. 5. 200. 300. 8.	596
Dobitoc platonicesc	Omul, dobitoc în doaa picioare/	600

HRONICUL VECHEI
' A
ROMANO-MOLDO-VLAHILOR

STUDIU INTRODUCŢIV

Hronicul vechimei a romano-moldo-vlabilor a fost editat ultima oară în 1999-2000 (Editura *Minerva*).

Cu *Hronicul*, lucrare istorică, Dimitrie Cantemir deschide, ca în multe alte domenii, drumul cercetării științifice, al investigației de nivel academic, depășind, în istoriografia românească, metodele abordate de cronici.

Nu a fost să fie însă ca acest tratat - impresionant prin întinderea preconizată de autor și prin mulțimea și varietatea izvoarelor folosite - să „slujească” alor săi, așa cum îl destinase cel ce i-a dat viață.

Rămas în manuscris - peste un secol de la stingerea lui Cantemir - chiar după prima sa imprimare (1835-1836, Iași), în chirilică, nu intră în circuitul firesc, cum ar fi fost de așteptat.

Copia manuscrisă transilvană (de la jumătatea secolului al XIX-lea) releva, în tumultuoasele căutări de înaltă politică națională ale istoriografilor latiniști, sensul oportun - *exempla trabunt* - al scopului și predestinării urmărite de ilustrul cărturar: „ca-ntr-o oglindă curată chipul și statul, bătrânețele și cinstea neamului său privindu-și, îl sfătuiesc”.

Inițiativa Societății Academice Române (devenită Academia Română în 1879), de la sfârșitul secolului XIX, privind recuperarea și imprimarea lucrărilor cultivatului domn

Cantemir s-a concretizat, în privința *Hronicului*, prin ediția semnată de Gr. Tocilescu (București, 1901).

Spre ultimul pătrar al veacului nostru, îndeosebi cu prilejul tricentenarului Cantemir (1673-1973), s-au reactivat, cu sporite șanse de izbândă, mai vechi intenții de editare a ceea ce se dorește a fi *Opera omnia* a personalității prin care cultura românească intră în universalitate.

În acest plan ambițios, cu exigențele timpului pe care îl parcurgem, Editura Academiei Române a deschis, în 1973, seria corpusului cu *Istoria ieroglifică*, a cărei realizare, sub aspect filologic (transcrierea textului chirilic în alfabet latin și glosar) ne-a fost încredințată; având aceleași sarcini și pentru *Hronic*.

Hronicul are încă multe de spus; cele două ediții foarte vechi și foarte rare (Iași, 1835-1836 și București, 1901) nu mai răspund însă cerințelor actuale. Unica imprimare în secolul XX, la Editura *Minerva* (1999-2000), împarte (din rațiuni economice) textul original în două volume, care apar însă... la distanță de un an unul de altul.

Textul original, autentic, stabilit în atributele cercetării curente, se oferă prin imprimarea din 1999-2000, care stă la baza ediției de față, tuturor celor interesați: istorici, istorici literari, specialiști în teorie literară, în evoluția mentalităților, folcloriști, etnologi, etnografi, numismați, cercetători preocupați de heraldică, geografii, arheologii, juriști, medici, zoologi sau botaniști, filosofi, teologi, istorici ai religiilor ^{ici} ori marelui public.

Oportunitatea publicării împreună a singurelor scrieri românești ale lui Dimitrie Cantemir, în prestigioasa colecție: „Opere fundamentale”, îmbrățișată de dl președinte al Academiei Române, acad. Eugen Simion, coordonatorul colecției, am motivat-o (în iunie 2002) prin câteva fapte concrete: 1) D. Cantemir, eruditul care deschide epoca Luminilor în cultura românească - devine *primul savant român, membru al*

unei importante Academii europene (Berlin, 1714); 2) Semnificația multiplă a faptului că prințul moldav, trăit cu deosebire în afara granițelor țării sale, își deschide (cu *Divanul*) și-și încheie (cu *Hronicul*) activitatea scriitoricească *cu texte în limba maternă*; 3) Inegal intrate în atenția cercetătorilor (din lipsa sau raritatea edițiilor de texte) - se concepe valoric distorsionată specificitatea acestor creații, fie considerate împreună, fie individual; dacă *Istoria ieroglifică* a fost oarecum „privilegiată”, prin mai multe ediții sau prelucrări ale textelor acestora (inclusiv studii ce-i sunt consacrate), *Divanul*, imprimat în timpul vieții autorului, îi succede ca difuzare și interes în timp ce bibliografia postumă a *Hronicului* e aproape inexistentă, editat... de trei ori în 300 de ani: 1835-1836, imprimat la Iași, în chirilică, de G. Săulescu, cu mari omisiuni; în 1901, la București, în alfabet latin de Gr. Tocilescu, care a colaționat textul ieșean cu manuscrisul original, și în 1999-2000 la București, Editura *Minerva*, cu textul pe care l-am transcris *ad litteram* după microfilmul originalului.

Editura *Univers Enciclopedic*, prin dl director Vlad Popa, prezintă nu numai cercetătorilor, dar și publicului *larg, pentru prima oară împreună textele românești cantemiriene*, în cea mai fidelă transcriere, cu un aparat critic menit să pună în evidență nu numai informația privind viața și opera lui D. Cantemir, ci, mai ales, pe cea legată strict de cele trei texte (*Indice de autori și opere, Bibliografie*), precum și vocabularul „activ”, în mare parte novator pentru acea perioadă, de care dispunea „mult înstrăinatul” Cantemir (primul glosar al acestor texte).

GENEZA ȘI DATAREA HRONICULUI

La 11 iulie 1714, Academia de Științe din Berlin îl alege pe Dimitrie Cantemir printre membrii săi. „Prin adeziunea sa, societatea noastră”, spuneau cei de acolo, „a dobândit o nouă strălucire și o podoabă neîntrecută”.

în diploma acordată cu acest prilej se subliniază: „Pe vremea când Marte stăpânea mai cu putere decât Pallas, o astfel de întâlnire [cu știința] se arăta a fi mai mult o dorință decât o speranță. Dar iată că faptul și-a găsit împlinirea acum, că prealuminatul și preainvățatul Dimitrie Cantemir, principe al Imperiului rusesc, domn ereditar al Moldovei, dând o pildă pre cât de demnă de laudă, pre atât de rară, și-a închinat numele ilustru cercetărilor științifice”.

Prin calitatea de membru al unei societăți științifice de renume, Cantemir „obține o înaltă tribună de la care se putea adresa lumii învățate a timpului său”.¹

La sugestia și îndemnul repetat al Academiei berlineze avea să compună în anii următori *Descriptio Moldaviae* (1716) și *Historia moldo-vlachica* (1717), lucrări prin care-și recomandă țara atenției generale a Europei, lucrări care fac gloria statornică a lui D. Cantemir și care-l păstrează cu deosebire viu în amintirea poporului român.²

Nu avem știre cât anume a trecut de la idee, în nașterea lucrării, până la ceea ce a reușit să izbândească, dar pentru *Hronic* Cantemir a simțit nevoia unei perioade de grație, în care mulțimea și diversitatea izvoarelor cumulate, dificultățile ivite în folosirea și rânduirea științifică a acestora să-și găsească fâgașul potrivit și istoricul - detașare și obiectivitate:

Xu a pomeniților dară priiatini îndemnare și cu a Academii în învățături luminate, dzic, a Berolinului pofuire, căutatu-ni-au a plini pravila și învățatura lui Platon, care poroncește: *Non solum no bis, sed et patriae et amicis vivendum*, adecă: Nu numai pentru folosul nostru, ce și pentru a patriii

¹ Virgii Căndea, *Marile aniversări UNESCO, Dimitrie Cantemir 1673-1723, 300 de ani de la naștere*. Editura enciclopedică română, p. 16.

² Vezi Măria Holban, care observă, de asemenea, că *Descrierea Moldovei și Hronicul* „au fost aproape simultan chemate la viață în mai-iulie 1714”, în *Introducerea* ediția DM, Ed. Acad., 1973, p. 8-12.

ceva să slujim și pofta priiatinilor gios a lăsa să nu ne arătăm” (p.162-163).³

Interesul pentru istorie, înclinația către studiul acesteia sunt însă mult mai vechi și adunarea atâtor date privind trecutul „patriii” presupune, firesc, o mult mai lungă perioadă decât aceea a executării - în scurt - a unei „comenzi”. „Mai din copilărie”, mărturisește savantul, „până acmu mai la bătrânețe, tot în răsturnarea și cercarea precum a celor vechi, așe a cestor mai noi *istorii* și scrisori (când vremea și mâna ni-au dat nepărăsit ni-am nevoit” (p. 73).

Ambele opere de care am vorbit au fost concepute în limba latină.

Spre sfârșitul vieții, Cantemir ajunge la concluzia că este „cu strâmbătate... și cu păcat” să lase ca „lucrurile noastre de cii înainte mai mult streinii decât ai noștri să știe” și, ca atare, pornește la transpunerea din limba latină în „limba noastră românească” (p. 165) a *Historiei moldovo-vlachice*, intenționând, ca în timp, să facă aceeași operație și cu *Descriptio Moldaviae* (p. 543).

Traducerea istoriei poporului său vine, scria Iorga, din dorința de-a spune „românilor pentru fericirea lor, ceea ce începuse a povesti învățaților străini, pentru învățatura lor”.⁴

Deși în foaia de titlu este consemnat anul 1717, nu acesta reprezintă momentul în care autorul a socotit încheiat primul tom al cărții; după informații strecurate „în țesătura cărții aflăm că, dimpotrivă, acesta este momentul începerii elaborării textului românesc: „Când scriiam hronicul nostru la Mosc... pe Bonfin istoricul... la mână a avea n-am putut... iară *acmu*

³ Aceste trimiteri au în vedere pagina originalului.

* Nicolae Iorga, *Istoria literaturii române în secolul XVIII-lea {1688-1821, voi. I}*, București, Institutul de arte grafice și editură „Minerva”, 1901, p. 290.

⁴ Este vorba de prima redacție a *Hronicului*, în limba latină, pe care a efectuat-o la Moscova: „în anul de curând trecut”, deci în 1716; Dan

când de iznoavă din latinesc în limba românească l-am prefăcut [subl. n.] nu numai Bonfin, ce și alții câțiva istorici la mână viindu-ne..." (p. 508). Răzlețite, în corpul istoriei, Cantemir strecoară referiri la evenimente pe care le parcurge el însuși, fapt ce confirmă munca sa de durată asupra *Hronicului*, muncă părăsită odată cu ultima suflare.

În succesiune cronologică evenimentele respective ne aduc întâi în anul 1719 când, într-o comparație, Cantemir relatează: „Atâta țară cuprindea Dachiia măluroasă cât la anul trecut, la pacea între nemțiși între turci la Pașarowitz făcând [subl. n.], au luat chesariul de la sultanul turcesc" (p. 18)⁶. În același an — și poate și în 1720 — indubitabil scria la versiunea românească a *Hronicului*, de vreme ce, pentru unele lămuriri ale cititorului, îi recomandă „să nu se lenească a cerca în cartea hotărârii Țării Moldovii - pre carea cu patru ani mai înainte în limba latinească am scris-o" [subl. n.] (p. 543). De asemenea, referirea la imposibilitatea de a-și implini proiectul ca „amândouă părțile istoriei la tipariu" să le dea împreună: „ce aceasta după gândul nostru a săvârși, precum dzisăm, câteva împiedecături înainte ieșindu-ne, cătră carile *acmu și slujba senatoriilor nu mai înșurea adăogându-să* (căci nevoile de casă și private așeși

Slușanschi sesizează etape distincte în elaborarea titlurilor pe care Cantemir le avea în lucru, ca, de pildă, „momentul în care a fost definitiv decisă despărțirea pragmatică dintre *Descriere* și un *Hronic* (între o prezentare sincronică și una diacronică, după cum se spune astăzi)", pentru ca îmbrățișând o perioadă mai lungă - de câțiva ani - (întemeindu-se și pe sugestii similare din P.P. Panaitescu, Măria Holbau și Andrei Pippidi) să propună fazele succesive ale redactării „operelor moldovene" ale cultivatului principe („acoperind" anii 1717-1722); vezi: D. Cantemir, *Opere complete*, voi. IX, Tomul I, Editura Academiei, București, 1983, p. 18, 19.

⁶ Pacea de la Passarowitz s-a încheiat între turci și austrieci în 21 iulie 1718, deci „la anul trecut" față de 1719, când nota această observație; mai vezi referiri la evenimente contemporane: p. 222, 250.

nici le mai pomenim), ni-au căutat vremea lucrului a muta" [subl. n.] (p. 25). „Justificarea" este inserată în înștiințarea către cititori: „acmu", când țarul îl face senator și consilier intim⁷, era în 1721, când înțelegem că redacta această porțiune.

Două însemnări marginale autografe ne „duc" în anul 1722, perioadă în care cărturarul ia parte cu țarul Petru I la expediția din Caucaz; adaosurile fac referire la o cetate „pre carea la anul 1722 cu închinăciune împăratul Peter Alexievici cu câteva alte cetăți pe marginea Mării Caspii până la țara Ghilianului supt stăpânirea sa o au adus" și la „Tragu-să câmpii aceste [ai Capceacului] din apă Donului până la Hina, trecând peste apa Volgăi alătura cu Uzbekul, pre care câmpii dusu-ne-au vremea și pe noi a-i videa" [subl. n.] (p. 500)⁸.

Aceste ultime două însemnări datează probabil după primăvara lui 1723, când întors acasă bolnav - revine asupra *Hronicului*, adăugându-i și o foaie volantă; un raport estimativ final, adresat cititorului, o evaluare lucidă a ceea ce a ajuns să facă și cu palidă speranță de-a rămâne „cu suflare toate să se îndreptedze".

SCOPUL *HRONICULUI*

Cantemir credea în necesitatea imperioasă a *Hronicului* și, pentru biruința pe care o dorea „iubitei moșii [patrii] cu tot de-adinsul" „p. 6^v), era decis să lupte, cultivând mândria națională. Cum putea îndeplini acest lucru, cu armele pe care le avea acum la dispoziție, decât făcând cunoscut alor săi

⁷ În această calitate, Cantemir participă nemijlocit la conducerii statului, la pregătirea și traducerea în viață a unor importante acte de stat, inițiate de Petru I.

⁸ Expediția lui Petru cel Mare întreprinsă în Persia s-a desfășurat între 5 mai și 5 noiembrie 1722, când Cantemir se îmbolnăvește rău, întorcându-se acasă în a doua jumătate a lunii martie 1723.

trecutul luminos al neamului. Pentru aceasta avea de luptat „împotriva tirăniei uitării lucrurilor” (p. 6^v) și se angaja „precele cu vechimea vremilor îngropate a vechilor istorii comoare - la lumină a le scoate și la triaba de obște a le arăta” [a le face cunoscute tuturor] (p. 7^v).

Dimitrie Cantemir, după cum se știe, n-a pornit la scrierea istoriei noastre având la dispoziție ample lucrări de specialitate, colecții de documente, studii. În anevoioasa întreprindere la care se angajase, venea însă cu o vastă cultură, cu disciplina cercetătorului riguros, cu tenacitate și, mai ales, cu adâncu-i sentiment de dragoste pentru locurile de care fusese ani de zile despărțit.

Exprimarea acestui sentiment, al respectului și prețuirii față de noblețea și vechimea „părinților”, față de lupta lor pentru păstrarea Ființei naționale, contura vizibil concepția lui Cantemir despre istorie, înțelesul înalt pe care îl atribuia acesteia: prin cunoașterea ei de către compatrioți, *istoria neamului devenea pildă și îndemn pentru prezent* (p. 165).

Am putea spune că scopul urmărit de Cantemir în varianta românească a *Hronicului* se dimensionează pe două coordonate: într-o față exterioară - în postura detașată, rece, a cercetătorului întru folosul inițierii alor săi, și într-o față interioară, de suflet, de participare afectivă, care, în ultimă instanță, devine mobilul întregii pledoarii.

Dacă arar se adresează cititorului la persoana a II-a plural, reverențios, ca și cum i-ar face un serviciu („pentru singură înștiințarea a vechiu *niamului dumneavoastră* însemnat-am...”, sau: „pentru ca numele și *niamuldumneavoastră*... cu vrednice de credință a streini scriitori mărturii să *vă arătăm*” - p. 25-26)⁹ sfârșește prin a-și declina, de zeci de ori pe parcursul cărții, apartenența la acest neam, contopindu-și năzuințele, idealurile cu tot ce-i legat de rădăcinile sale: „Moldova noastră”, „Dachia noastră”, „românii noștri”, „neamul nostru”,

„limba noastră românească”, „țara noastră” sunt leitmotive ce împânzesc textul, pentru ca, în fraze bine ticluite și limpezi, sentimentul patriotic ce-l animă să-nflorească cu covârșitoare sinceritate. „Pus-am în socoteală ca de lucrurile *moșii?* de la singuri noi măcar un cuvînțel să nu izvodim, ce toate ale altora... înainte privelii să le punem, carii pentru neamul românesc {*carele și al nostru iaste*} veri împotriva ceva, veri după plăcerea adevărînții ar fi dzis, cu o inimă și cu un suflet să le audzim, să le suferim și să le mărturisim” [subl. n.] (p. 70).

IDEILE *HRONICULUI*

Ideile *Hronicului* sunt enunțate de Dimitrie Cantemir în chiar titlul primei cărți a „Prolegomenelor”: „Hronicon a *toată Țara Românească* (careia apoi s-au împărțit în Moldova, Munteniască și Ardealul), *din descălecatul ei de la Traian*, împăratul Ramului. Așijderea pentru numerele [numele] carele au avut odată și carele are acmu. Și pentru *romanii carii de atunci într-însa aședzîndu-să, într-aceiași și pană acmu neconțin lăcuiesc*” [subl. n.] (p. 1). Este vorba așadar de 1) unitatea națională, 2) originea și 3) continuitatea românilor în Dacia.

Paginile *Hronicului* sunt o neobosită pledoarie în favoarea acestor idei călăuzitoare încărcate în unele aspecte de un impresionant bagaj informațional, iar în altele apar pur și simplu ca refrene nesuținute de nici un argument. Hotărât să-și impună punctul de vedere, Cantemir se hazardează uneori „a prezenta conjecturi chiar când izvoarele erau de mușenie deznădăjduitoare”¹⁰.

⁹ în accepțiunea lui Cantemir - moșie înseamnă: țara natală, patrie (sens astăzi învechit și popular).

¹⁰ I. Minea, *Despre Dimitrie Cantemir, omul - scriitorul - domnitorul*, Iași, 1926, p. 147.

Dacă susţinerea primelor două idei, din cele care fac obiectul dezbaterii angajate de *Hronic*, îl înscriu pe Dimitrie Cantemir drept continuator al şcolii cronicarilor moldoveni, pentru ultima idee, aceea a continuităţii, Cantemir poate fi socotit iniţiator¹¹; prin aceasta, prin felul în care încorporează istoria românilor în istoria universală şi prin considerarea românilor drept moştenitori de civilizaţie clasică, savantul moldovean se ridică deasupra predecesorilor.

Cantemir consideră Dacia, asemeni înaintaşilor săi, ca fiind leagănul etnogenezei românilor: din mulţimea de neamuri trăitoare pe aceste locuri „mai vestiţi sint dachii, a căroră loc acmu îl ţin moldovenii, muntenii, ardelenii şi o parte de ungureni, carii sint între Tisa şi între Ardial” (p. 12).

Unitatea politică a neamului romano-moldo-vlahilor în spaţiul carpato-dunărean este confirmată, spune istoricul nostru, până şi de numele şi de limba acestuia, care „nebiruit martur ne iaste” (p. 63). Obsesiv, în *n* variante, cele trei principii pe care se structurează *Hronicul* se regăsesc de la un capăt la altul al lucrării.

Dacă ideea întocmirii unei istorii complete a românilor de pretutindeni a pornit de la Miron Costin, fiind apoi îmbrăţişată de Nicolae Costin şi de stolnicul Constantin Cantacuzino, fără ca vreunul din aceşti cronicari să fi ajuns să-şi termine opera, în *Hronic sinteza* istoriei tuturor românilor apare mult mai bine conturată.

În privinţa originii, Dimitrie Cantemir susţine că românii se trag *numai din* romani, anticipând prin aceasta una din ideile de bază ale Şcolii Ardelene. Reprezentanţii acestei mişcări

¹¹ În istoriografia munteană a timpului, stolnicul Cantacuzino adusesse mai înainte aceste lumini noi legate de originea noastră romană, unitatea naţională şi continuitatea în Dacia, dar principiile moldoveane se pare că nu i-a cunoscut opera (Constantin Cantacuzino, *Istoria Ţării Româneşti*, în voi. *Cronicari munteni*, ediţie îngrijită de Mihail Gregorian, Studiu introductiv de Eugen Stănescu, voi. I, Bucureşti, 1961, p. 52).

ideologice şi culturale cu caracter iluminist (Samuil Mieu, Gheorghe Şincai, Petru Maior, Ion Budai-Deleanu) - urmându-l pe Cantemir - au adus în scrierile lor argumente istorice, filologice şi demografice privind originea latină a limbii şi a poporului român, continuitatea şi unitatea sa etnică.¹²

Hronicul venea în acest fel în sprijinul transilvănenilor ca o operă de înaltă politică naţională. El „oferea atâtea idei noi, atâta orgoliu, atâta energică afirmare de sine, cum cereau istoriografia ardeleni latinişti contemporanilor lor”.¹³

Militând cu ardoare pentru recunoaşterea ideilor de mai sus, Cantemir n-a rupt însă istoria ţării sale din angrenajul evenimentelor mai largi; el a ştiut să privească dezvoltarea neamului nostru nu numai în sine, ci şi-n relaţie cu evenimentele petrecute în Europa de Răsărit şi de Sud. Dacă toţi compatrioţii aveau să înţeleagă rolul politic pe care l-au jucat de veacuri în această parte a lumii, nu trebuia să uite că sunt în acelaşi timp exponenţii vechilor civilizaţii, continuatorii unor ilustre culturi.

Dezbaterea acestor mari idei ale Renaşterii noastre: originea latină, continuitatea de viaţă în Dacia şi unitatea de neam, face din Dimitrie Cantemir puntea de legătură între cronicarii veacului al XVII-lea şi epoca modernă.

Miron Costin, stolnicul Cantacuzino şi Cantemir deschid pentru cultura românească o orientare analoagă cu aceea de umanismului apusean. Ceea ce-1 apropie însă pe Cantemir de umanismul Renaşterii este, mai presus de orice, „spiritul cetăţenesc-patriotic al întregii opere şi în particular al celei

¹² Corifeii ardeleni preiau, neîndoindu-se, unele idei (şi nu neapărat numai ideile de bază) din *Hronic*, ba chiar şi din metoda expunerii; tineri fiind au avut, după toate aparenţele, şi exemplarul adus de la Viena (vezi infra. p. XXXVII penultimul paragraf) şi copia acestuia (infra. p. XXXVIII 227) — poate fără foaia de titlu — deci fără a cunoaşte autorul (Vezi Petre V. Haneş, *Istoria literaturii româneşti*, Bucureşti, ed. II, 1927, p. 115-116 şi 109).

¹³ I. Minea, *op. cit.*, p. 149.

istorice, contribuția adusă de această operă la progresul conștiinței de sine a poporului român, la pregătirea conștiinței naționale"¹⁴. *Hronicul* ultima carte asupra căreia a meditat până în clipa morții, a străbătut veacurile ca un mesaj din depărtare adresat neamului, fiind considerat drept „testamentul științific lăsat de Cantemir poporului său”¹⁵.

METODA ISTORICĂ. ATTITUDINEA FAȚĂ DE IZVOARE

Operă de întinsă erudiție, *Hronicul* uimește pe orice savant al vremii prin varietatea izvoarelor, bogăția lor, metoda de lucru, atitudinea critică a autorului în selectarea informațiilor și a argumentelor, spiritul combativ, obiectivitatea și modestia la care se străduiește să se păstreze.

Cantemir excerptează izvoare antice, grecești și romane, orientale, în slavonă, rusă, polonă; citează cronograful sârbesc, o cronică bulgărească; asociază scrieri mai noi, unele contemporane cu el; se informează despre scrierile autohtone ale înaintașilor: cronica lui Ureche, corpul de cronici al Costineștilor (Miron și Nicolae Costin), afirmă că ar fi avut și un hronic și un letopiseș muntenesc.

Varietatea mare a izvoarelor e complinită de faptul că, alături de lucrările scrise, cronici, opere de erudiție, hărți geografice, folosite și înaintea lui în același scop, el menționează și diplome, inscripții, monede, legende, cântece populare¹⁶, îmbogățind evident arsenalul istoricului.

¹⁴ Petru Vaida, *Dimitrie Cantemir și umanismul*, București, 1972, p. 263.

¹⁵ George Ivașcu, *Istoria literaturii române*, București, 1963, p. 255.

¹⁶ Interesul pentru creațiile populare, manifestat cu precădere în *Descrierea Moldovei*, a determinat recunoașterea din partea specialiștilor a calității de „înaintaș al etnologiei românești” (Iordan Datcu, Sabina Cornelia Stroescu, *Dicționarulfolcloriștilor, folclorul literar românesc*, cu o prefață de Ovidiu Bârlea, Editura științifică și enciclopedică, București, 1979, p. 110).

Lista bibliografică {*Catastibul istoricilor, gheografilor...* p. 27-29}> care cuprinde 154 de autori și titluri, vorbește de la sine despre vasta informație a savantului moldovean.

Când urmărește să se documenteze într-o problemă, Cantemir apelează la diferiți istorici, cât mai numeroși cu putință: „cum să dzice cuvântul, nici o piatră neclătită și nici un unghiu nescociorât n-am lăsat” (p. 293).

Dacă, după cum am văzut, documentația privind originile poporului român nu-i stătea la dispoziție strânsă în liste prestabilite, dacă singur avea să depisteze dovezi și să șteargă de pe ele colbul uitării, Cantemir își în temei cercetarea, încă de la începutul lucrării, pe baza unor „canoane” (reguli) în virtutea cărora spera să descopere adevărul asupra românilor în Evul Mediu. în baza acestor reguli, tăcerea izvoarelor asupra unui fapt nu înseamnă lipsa lui, iar menționarea faptului, după o perioadă de tăcere, confirma existența acestuia.

Prin metod* de lucru pe care o folosește e lesne de observat că „Dimitrie Cantemir nu este un cronicar, ci un istoric, nu numai pentru că judecă faptele și nu se mulțumește să le expună, nu numai pentru că stabilește faptele pe baza unei argumentări, dar mai ales pentru că practică o metodă de critică istorică, pentru a scoate adevărul din materialul brut al informației dată de izvoare. Metoda de cercetare critică este în toate disciplinele semnul distinctiv al științei, care o deosebește de descrierea literară, istorică sau a naturii”.¹⁷

în selectarea izvoarelor, orientarea lui Cantemir merge, de preferință, spre relatările scrise de contemporanii evenimentelor, despre care spune că ar fi mai aproape de adevăr: „atâtea vrednici de credință istorici, și ales a cărora au trăit și-au scris tot pre o vreme cu lucrurile ce să făcea și singuri marturi privitori, iar nu audzitori au fost” (p. 87).

¹⁷ P.P. Panăitescu, *Dimitrie Cantemir, viața și opera*, Editura Academiei, București, 1958, p. 233.

Este sceptic atunci când unii istorici proslăvesc faptele neamului lor și denigrează pe alții; este de părere că în acest caz sunt mai plauzibile afirmațiile străinilor: „pentru sine mai mult trebuie să criadă pe altul decât pe sine” (p. 550); nu se ține de acest principiu decât atunci când este vorba de cei „carii măcar cât de puțin în numărul scriitorilor silit primiți... iară nu și pentru blojiitori și din toată cărarea hstoniî adevărat rătăciți” (p. 116).

Nu se oprește la afirmații singulare ale unor semnatari necunoscuți, afirmații care apar răzlețe și nesusținute de mai multe mărturii asupra aceluiași eveniment, și-și exprimă deschis neîncrederea (p. 74).

Suspectează pe unii de insuficientă informare și-i pune sub lupa confruntării cu cei „vechi”, care, cu timpul, au primit confirmarea posterității: „pre lesne nu ne vom încredința, ce vom cerca la alalți cu multul mai vechi și de toată credința istoricească vrednici scriitori” (p. 292).

Cantemir nu este însă un hiper critic, el nu pune totul la îndoială; înarmat cu critica istorică el prelucrează materialul brut dat de izvoare, având astfel posibilitatea nu numai să stabilească adevăruri, dar mai ales să generalizeze și să capete vederi de ansamblu asupra subiectului tratat¹⁹.

Pentru lipsurile cronicarilor compatrioți avea însă o atitudine de compasiune: „Lunecării lui Ureche pre lesne-i iaste sculara și a greșelii îndatăși și îndreptarea, de vreme ce el nu iaste... zămisli torul sau pricina scornitoare a numelui Flachiî” (p. 75), sau despre M. Costin: „de ar fi viu și să vadză istoricii (pe carii poate fi în viață a-i vide nu i s-au tâmplat) singur greșeala sa cu dragă inimă ar mărturisi” (p. 305).

Mânia și-o revarsă crunt asupra interpolatorilor, asupra falsificatorilor adevărului istoric. Perseverența, dârzenia cu care-i

¹⁹ *Ibidem*, p. 235.

ostracizează pe aceștia probează spiritul combativ al autorului *Hronicului*. Simion Dascălul este când „minciunos”, când „băsnuitor” (scornitor de neadevăruri), când „măzac” (josnic): „trebuie să se rușineadze măzacul carile istoriile necinstind basnelor urmadză” (p. 513)^istoria trebuie să fie o știință a adevărului „nu scornituri de crieri (nu de Dumnădzău aceasta în capul vreunii istoric de adeverință iubitoriu să încapă), *nici* povestiri plăzmuire” (p. 319).

Crezul istoricului, după Cantemir, trebuie să fie obiectivitatea, dragostea pentru adevăr, căutarea acestuia și scoaterea lui la lumină; istoricul nu are dreptul să se facă exponentul unui fals patriotism și să aleagă din izvoare numai ceea ce convine slăvirii neamului său (p. 160).

De mai multe ori, în paginile *Hronicului*, Cantemir amintește despre intenția sa de-a fi cât se poate de *obiectiv* „precum adevăratului istoric să cuvine” (p. 70).

Ca să se pună lț adăpost de tot felul de capcane, când, după cum a mai notat, cercetătorul se simte „ca-ntr-un codru” de nepătruns, alege calea de mijloc: „Socotit-am ca între giudecători și între scriitori cea din mijloc cale și mai fără grijă să apucăm; adecă pentru noi, mai mult altora decât noă credzind și mai mult adeverinții lor decât poftii noastre urmând, ca cum singuri pre noi de la noi ne-am despărți și departe, ca niște streini privitori - orice scriitorii streini pentru niamul moldovenilor în cărțile sale însămnat ni-au lăsat, veri de lăudat ar fi acelea, veri de hulit, cu bună inimă să le audzim și cu curată conștiinție (ascunsul inimii)²⁰ altora să le povestim așe, ca din dzece categorii a lui Aristotel²⁰ una numai, carea iaste pătimirea²¹, afară scoțind, alalte toate, precum în sine sint,

¹⁹ Glosarea autorului.

²⁰ Cele zece categorii stabilite de Aristotel sunt: substanța, cantitatea, calitatea, relația, locul, timpul, situația, starea, acțiunea și pasiunea, căreia autorul *Hronicului* îi spune „pățimirea”.

²¹ Încercăm să traducem: *patimă, orbire, pierderea controlului; păținire*.

în toate şi pretutinderea, nebetejite ferindu-le, în niamul nostru moldovenesc să le arătăm" (p. 163).

Impresionantul ansamblu ştiinţific care este *Hronicul* se impune şi prin rigoarea sistematizării; Cantemir operează asupra inventarului pe care-1 deţine, în baza unei organizări atente a materialului (vezi şi *Structura cărţii. Manuscrisul*); planul, iniţial stabilit „destinase” desfăşurarea faptelor pe tomuri, pe cărţi, pe capete — guvernate logic prin cumulearea informaţiilor cuvenite „cât ţesătura istoriiei va cere”; digresiunile nu-i răpesc controlul, se autocenzurează: „pre cât prin putinţa noastră va fi şi cuvântul mai scurt şi istoriia mai deschisă denainte privelilor a i-o pune [citorului] în tot chipul vom sili” (p. 44); sau: „de mulţimea cuvântului ferindu-ne, nu-1 aducem” (p. 49); „iară acmu la rândul hronologhiiei, de unde ni-am abătut să ne întoarceam” (p. 547).

Pentru o mai limpede expunere, mai precisă, apelează la cifre, enumera — cronologic — „izvodul familiii Flachilor” (21 la număr) pentru a dovedi că nici unul nu poate fi la temelia neamului românesc; numără vreo 19 din „rândul crailor ungureşti... până la năpada lui Batie” ca să-1 depisteze pe „Laslăul cel minciunos” - scornit de interpolatori: „pentru ca şi hronicul nostru credinţa să-şi pliniască şi băsnuitorii gura să-şi astupe” (p. 507); înşiră „argumenturi” ale istoricilor, ştiind că astfel îi va fi mai la-ndemână a li se asocia sau a le dezavua, că poate fi mai convingător (p. 101-103); anunţă axiomatic „cinci fealiuri de socoteale” ale scriitorilor „pentru niamul românilor din Dachia” - de fapt, părerile divergente asupra originii neamului său (vezi p. 69-72); îşi formulează propria filosofie, cum am mai amintit, înainte de-a demara în desfăşurarea lucrării - stabilind *donă* canoane: „Canonul dară şi regula adevărată şi neschimbată iaste: 1. Tăcerea nici pune, nici rădică lucrul; iară dzisa îl şi pune, şi-1 şi rădică... 2. Al doilea canon acestuia următoriu iaste carile dzice: tăcerea după dzisă adevereşte dzisa o dată” (p. 167-173); fixându-şi

normele după care să se conducă este convins că-şi va mulţumi cititorul: „de vom păzi canoanele legate şi credinţa ceia ce să cade istoricului (carea ochii, sufletul şi viaţa istoriiei iaste), cititorul giudecata în puterea şi voia sa va ţinea” (p. 173). Cantemir se întemeiază, aşadar, pe ştiinţele exacte, luându-şi (în varianta latinească a istoriei) drept sprijin matematica: „Matematicienii au obiceiul (ei, a căror ştiinţă este socotită ca cea mai sigură dintre toate, precum şi propoziţiunile pe care ea se sprijină, zic cunoscătorii acelei ştiinţe, că se află libere de orice îndoială), ei au obiceiul, zic, ca între propoziţiunile lor, limpezi prin ele însele, să adauge altele, pe care le numesc postulate. Postulatul trebuie totuşi să fie atât de izbutit şi de potrivit lucrurilor, încât să nu li-1 poată tăgădui nimeni, altfel şi el ar duce lipsa unei alte demonstraţii; acest mod de a argumenta îl socotim, după gândul nostru, cu mult mai sigur şi mai sever decât silogismele dialectice (pe care le numesc demonstrative)”.²²

Se întâmplă $\leq$ unui istorici să folosească alte nume pentru Dacia şi locuitorii săi, fapt care „nu puţină confuzie în cunoştinţa şi deosăbirea numerilor fac” (p. 328); şi atunci „Dau-să şi alte canoane trebuitoare [de astă dată cinci la număr] pentru mai curată înţelegerea hronicului înainte” (idem); dă canon şi când operează cu un termen care ar putea naşte ambiguităţi: „Canon cum trebuie să înţăliagă cititorul unde să va tâmpla înainte a să pomeni cuvântul: *peste Dunăre*” (p. 282). în altă parte „Arată-să *patru pricini* pentru ce s-au numărat aceste ţări [ale Imperiului roman] şi s-au însămnat despărţirea împărăţiei [lui Constantin cel Mare]” (p. 243-246).

Ca în *Aritmologhia* spătarului Milescu, în care învăţăturile morale sunt redată în majoritate prin gome cifrice, în *Hronic*

²² *Historia Moldo- Vkedna*, Cartea a II-a , capul 17, p. 93 orig.; ediţia D. Sluşanschi, p. 319.

Cantemir esențializează - folosindu-se de cifre - fapte, teorii, reguli, legi, lămuriri; o metodă didactico-științifică menită să marcheze osatura lucrării, cuantificarea și interpretarea faptelor, precum și spiritul de ordine al autorului.

Pentru împlinirea oricărui lucru - eruditul prinț se întemeiază pe ajutorul, sprijinul Atotputernicului Dumnezeu; Cantemir include în narațiunea istorică Providența divină; dimensiunea divinului în întreaga activitate scriitoricească a creștinului ortodox, domn al Moldovei, apare ca forță proteguitoare, pavază în fața relelor, dar și orientatoare în orice demers, căutând binele, urmărindu-l cu tenacitate și speranță. *Biblia de la București*, apărută când avea 15 ani, i-a fost carte de căpătâi și dialogul său cu înțelepciunea din *Cartea cârșilor* ni se relevă în exemplarul pe care l-a deținut și care ni s-a păstrat.²³

STILUL HRONICULUI

Despre textele cantemiriene s-a afirmat adesea că nu s-au bucurat de o largă audiență în rândurile publicului cititor românesc și din cauza stilului puțin accesibil a unei fraze prolixă, cu nenumărate incidente, cu o topică având adesea verbul la sfârșitul propoziției, cu un încărcat lexic neologic, cu „bizare” construcții gramaticale; un stil de o vădită pedanterie.

Dar, în spiritul unei analize dialectice a conținutului de idei al operei lui Cantemir, nu se poate nega faptul că viața și opera acestuia reprezentau sumum-ul la care se putea ajunge, în condițiile realității istorice ale acelei perioade din trecutul nostru. Datorită situației sale privilegiate, de domn și exponent al unei vaste culturi, Cantemir a impulsinat chiar evoluția

²³ I. Ajos Demeny, *Adnotări făcute de Dimitrie Cantemir pe Biblia din 1688*, în DR, 7/1988, p. 265-273.

gândirii românești din acea vreme, ridicându-se mult deasupra celor dinaintea sa.

În privința formei pe care avea s-o îmbrace opera, aceasta identifică firesc poliglotul trăit ani lungi în înalte cercuri diplomatice și intelectuale la Constantinopol sau în Rusia; tot atât de bine-i identifică locul de baștină în mănoasa Moldovă, sau îi dă la iveală vanitatea, izvorâtă din conștiința superiorității sale, de a-și lua libertățile unui novator de limbă, impunându-i fie tipare străine care o artificializau, fie mijloace caracteristice limbii române de îmbogățire a lexicului.

Raportarea la epocă, atât în privința conținutului de idei cât și în privința formei de expresie, este în măsură să faciliteze analiza unei atât de vaste cariere scriitoricești și să o situeze la rangul ce i se cuvine.

George Călinescu, gândindu-se la sărăcia vocabularului limbii române de la sfârșitul secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea, sublinia că, la vremea sa, D. Cantemir „trebuia să scoată din nimic un vocabular filosofic”²⁴. Dacă ne gândim la *Divanul* publicat în 1698, operă de profil filosofic și la maniera în care autorul lui a trecut peste dificultăți, afirmația istoricului literar nu ne poate surprinde.

Împrumuturile lexicale ale lui Cantemir acoperă concepte din mai multe domenii: geografie și istorie; matematică, chimie și fizică; astronomie și cosmografie; poetică, versificație, retorică; scriere, tipar, carte; medicină, anatomie și farmacie; filosofie, psihologie și logică; religie, teologie; politică, administrație.

Ocupându-se de vocabularul științific și tehnic în limba română din sec. XVIII, J. Byck²⁵ descoperă, ca prime atestări

²⁴ George Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, București, 1941, p. 41.

²⁵ Jacques Byck, *Studii și articole, pagini alese*. îngrijirea ediției și studiu introductiv de Fiorica Dimitrescu, București, 1967, p. 234-251.

la Cantemir, aproape 60% din termenii luați în discuție, din disciplinele enumerate mai sus, iar într-o istorie a limbii române literare se accentuează ideea potrivit căreia pătrunderea multor neologisme, din aceste domenii, dovedește că D. Cantemir „a intuit, într-o oarecare măsură, linia de dezvoltare a vocabularului științific al limbii române literare”²⁶.

Îi recunoaștem intuiția cu atât mai mult cu cât el era conștient de demersul lui novator, în materie de lexic (în speță): Cantemir nu „arunca”, la întâmplare, cuvinte din alte limbi; știind că nu sunt - sau *nu prea* sunt cunoscute - uzul lor îl „întrarma” (ca să folosim un termen ce-i era la îndemână, frecvent în epocă) într-un fel oarecare: fie însoțindu-l de un asterisc, ce indica, marginal, o explicație perifrastică sau printr-unul ori mai multe sinonime, fie printr-o lămurire, direct în text, plasată între virgule sau paranteze rotunde ori juxtapsă, fie, printr-un lexicon separat (*Scară*) alcătuit, ca orice dicționar științific, din: cuvânt titlu, definiție, uneori și cu etimologie sau trimitere la contextul în care a fost folosit.

Dacă „abuzul” de neologisme dau stilului lui Cantemir o accentuată notă de pedanterie, trebuie precizat că acest „abuz” cunoaștea totuși, pentru fiecare operă în parte (textele românești), „corsetul” punerii de acord a formei de exprimare cu conținutul de idei. Așa se face că *Divanul avea* să încline spre „importul” din lexicul grecesc, vehiculând un limbaj filosofic; *Istoria ieroglifică* adaugă cuvintelor străine și numeroase formații proprii, fiind o alegorie de profil beletristic, iar *Hronicul nu* putea dovedi mai limpede romanitatea noastră decât uzând de cât mai multe latinisme.

Pe vremea lui Cantemir, spunea N. Iorga, „pedantismul făcea parte integrantă din știință, era, ca să zicem așa, peruca

²⁶ * Al. Rosetti, B. Cazacu, L. Onu, *Istoria limbii române literare de la origini până la începutul secolului al XIX-lea*, voi. I, ed. II, București 1971, p. 394.

ei, și, comparat cu învățații săi colegi, cu ceilalți «soți» ai academiiilor din care și el făcea parte, Cantemir apare natural, uneori jovial, din când în când poetic; prin erudiția ce-și asimilase, transpare atunci firea adevărată a moșneanului ; moldovean”²⁷.

Într-o manieră proprie, familiară, inventivul cărturar găsește soluții pentru împrumuturile pe care le face, fie că-și ia cuvintele necesare așa cum le află în limba „mamă”, fie că adaptează termenii străini, conferindu-le uneori și forme flexionare românești. Sigur că *astfel* de termeni „ajustați” n-au avut consistență, nu s-au împământat, rămânând simple piese de inventar cu trimitere doar în paginile cantemiriene.

Alături de împrumutul masiv de termeni, bogăția lexicului la Cantemir este reprezentată de numeroase creații personale. Cu procedee specifice limbii române — folosirea prefixelor, a sufixelor, prin compunere, schimbarea funcției gramaticale și prin calc - savantul român, surprinzător de bun cunoscător al limbii materne, deși dezlipit de ea de timpuriu, formează cuvinte noi: de la elemente preexistente în limba română sau de la cele folosite mai întâi de el.

În temeiul acestor considerente, Constantin Noica observă că Dimitrie Cantemir este, prin „cercetarea în cuvânt” nu numai „îndărățul nostru, ci poate înaintea noastră”²⁸.

Și ca să dovedească acest lucru, subtilul filosof, împătimit de virtuțile expresive ale limbii române vechi, demonstrează cât de profund justificată a fost opțiunea lui Cantemir în numirea, în românește, a primelor categorii aristotelice: *ceință*, *cătință*, *feldeință* (pentru: substanță, cantitate, calitate); vocabulele citate nu apar în *Hronica*, dar geneza lor - analizată cu rară pătrundere, acribie și finețe de C. Noica - dă prilej cititorului să recepteze

²⁷ N. Iorga, *op. cit.*, p. 285.

²⁸ * Constantin Noica, *Trei cuvinte ale lui Cantemir*, în voi. *Cuvânt împreună despre rostirea românească*, București, 1987, p. 89.

altfel limba și stilul lui Cantemir; poate prea pripitele judecăți de valoare privind acest aspect (limbaj sărac, greoi, inaccesibil) ne-au îndepărtat de înțelegerea adecvată a mecanismelor ce guvernează gândirea și expresia catemiriană.

În investigațiile mai vechi, întreprinse pe textele românești ale lui Cantemir, cuvintele respective au trecut drept adevărate ciudățenii lingvistice. Interesul acestor inovații nu rezidă însă în analiza lor separată; doar puse laolaltă, subliniază cu același prilej Noica, ele spun ceva: „Nu sunt trei cuvinte, ci sunt o mentalitate filosofică și o lecție... Cantemir încearcă să traducă în adânc, în ființa lor, categoriile lui Aristotel, reînființându-le în limba română”²⁹.

Chiar dacă aceste noutăți, alături de altele mai mult sau mai puțin stranii, care rezolvau - pentru moment - explicarea unor noțiuni nemaieexprimate în română, n-au rezistat timpului³⁰ (însuși autorul lor utilizându-le rareori³¹), ele au fost făcute în spiritul limbii, cu ajutorul unui sufix destul de productiv și azi (*-ință*).

O subtilitate de limbaj la Cantemir o constituie, de asemenea, faptul că termenii care desemnează realități sociale, politice, administrative sau de organizarea armatei, în epoci și la popoare diferite, sunt explicați prin raportare la situații similare din Moldova, în terminologie indigenă: *polcuri românești* - pentru legiuni romane (p. 97); „*acel consul* (sau precum noi am dzice *hatmanpurtătoriu de oști*)” (p. 80), „*multe doamne și giupănese romane*” (p. 79); realități romane numite

²⁹ *Ibidem*, p. 90.

³⁰ în DA (care înregistrează pe *cătință*) și în TDRG (care consemnează pe *cătință* și *feldeință*) figurează doar prin citatele din Cantemir.

³¹ *Căință* apare în *Istoria ieroglică*, p. 88, 132, 206; în *Divanul*, p. 313; *feldeință* în *Istoria ieroglică*, p. 88 și *cătință* în *Istoria ieroglică*, p. 88, 132; *Divanul*, p. 107, 179.

cu cuvinte de origine slavă, frecvente în spațiul de care se ocupă: „au scos de toată *stepena* și *cinul* Am lăcuiitorii Romii (p. 179); „Justin au fost... în boieria ce să chieama *curopalat*, adecă purtătoriu de grija curții, poate să să înțăliagă ca *postelnicul cel mare în țara Moldovii*” (p. 350).

Parcă pentru a-și dovedi sieși că în româna timpului său poate spune același lucru în mai multe feluri — Cantemir recurge la exprimări pleonastice, pe care totuși nu i le putem reproșa ca erori de exprimare, atâta timp cât sunt vădit voite; în plan stilistic au efectul insistenței pe o anume idee, noțiune, stare de lucruri: „*cu arme și cu războiu* mai mult a ispiti” (p. 19); „*mai fără grijă și mai cu odihnă* să poată petrece” (p. 65); „*ca un stărv lângă drum mori...* nările drumeților bântuiaște” (p. 124); *dachii* pururea *fostbiruitori și deasupra*” (p. 147); „*cu neștiința și cu necunoștința* îi vinuiesc” (p. 152); „*a ne miera At ale vecinilor și mîpregiușilor noștri*” (p. 157).

O stăruință clară manifestată la Cantemir, în a completa, a împlini, a întregi sau a determina spusele se materializează cel mai des prin sinonime³²; în șirul procedeeleor ce-i reliefează stilul, sinonimele, prin mulțimea și diversitatea lor, contrazic, evident, precaritatea mijloacelor de expresie la îndemâna cărturarului; cu copulă sau juxtapuse („*această arătătoare și nebiruită dovadă*” - p. 87 - „*cu primenirile, schimbările...* îl umilește” - p. 18)> îngemănări de cuvinte din aceeași categorie gramaticală sau cu valori deosebite sau dau relief conceptelor propuse, realizând notabile efecte estetice: verbe: „*de ochiul zavistnic și de limba simceloasă păzindu-l și ocrotindu-l* (p. 2°); „*iaste de temut și de spăriat*” (p. 61); „*în cursul vremii acolo îmulțindu-să și plodindu-să*” (p. 108); romanii... în Dachia *puși și aședzățt* (p. 125); „*nedzis și*

³² Stela Toma. *Ober den Wortschatz in Cantemirs Roman „Istoria ieroglică”*, în DR, 2/1974, p. 288-298.

nearătat să nu lăsăm" (idem); substantive: „Hronicul... scos cu *truda* și *ostenința* lui Dimitrie Cantemir" (Titlu); „într-alte mai fără număr *epistolii* și *scrisori*" (p. 3^v); „coada cu *venin* și *toapsăc* într-armându-și" (p. 19); „*lăcașurile* și *sălășlurile* troadenilor" (p. 60); „atâtea *clătiri* și *mutări* de vremi" (p. 65); adjective: „*neclătită* și *nemutată* rămâne acea vestită a bătrânilor dzisă" (p. 5^v); „capre un *vartos* și *tare* scut îmbrățășind" (idem); „cu multul *mai îngustă* și *mai strâmpă* era" (p. 13); „mărturiile a tuturor (carii pentru lucrurile în vremi tâmplare au scris) *curate* și *necăptușite* [= nefalsificate] să le aducem" (p. 71); sau: „nici el iaste *zămislitoriu* sau *pricina scornitoare* [= începutul, inițiatorul] a numelui Flachi" (p. 75); „*cu greu* și așeși *peste puțină* iaste" (p. 76); „*cepușin* și *mai nemică* agiutoriu au putut de la dâșii lua" (p. 113).

Structurile sinonimice - cel mai frecvent binare - duc în proza lui Cantemir, nu numai semantic, la amplificarea și nuanțarea discursului (recomandate de retorică), ci imprimă acestuia și o anume formă, o ritmicitate; lectura *Hronicului* este de la un capăt la altui cadențată, greu a fi concepută, parcă, în afara unor reguli prozodice.

Alte tipuri de sinonime întâresc remarcă la Alexandru Niculescu³³ că distingerea lor nu este tocmai ușoară: „Dimitrie Cantemir construiește binoamele sale sinonimice în diverse moduri, în funcție de efecte stilistice diferite".

De foarte multe ori ne întâmpină perechi sinonimice într-o simetrie incantatorie: „nice de cea *mai scârnavă* și *mai grozavă hulă* și *ocară* a se feri s-au învățat" (p. 76), „*într-un glas* și *mtr-un cuvânt* tot aceeași *întăresc* și *adeveresc*" (p. 130); dislocări abile „frâng" fluența discursului într-o sinonimie asimetrică: „cei mai *proști* la socoteală și în istoriile adevărate

³³ Alexandru Niculescu, *Structuri sinonimice binare în stilul lui Dimitrie Cantemir*, în voi. *între filologie și poetică*, București, 1980, p. 99-104.

neispitiți" (p. 124); nici seriile mai mari de sinonime nu sunt rare: „*chivernisele* și *cumpătări* cu multul *mai istețe* și *mai nervoasă* decât la mari *craii* și *împărății*" (p. 66), așa încât o pletoră semantică să nu surprindă pe nimeni: „atâtea împărății supt stăpânirea sa *au supus*, *au călcat*, *au prăpădit* și, ca cum n-ar fi mai fost, *li-au întors*" {p. 18}; am putea recunoaște aici o gradație ascendentă — de la primul enunț „treptele" ilustrează etape diferite, nimicitoare pentru cei învinși, pentru ca ultima observație să sugereze astuparea lor cu desăvârșire, ca sub o adâncă brazdă de plug.

Diminutivele sunt, în stilul lui Cantemir, ceea ce îndeobște este știut - substantivele, adjectivele menite să arate că obiectele, ființele, însușirile denumite sunt considerate mai mici decât cele exprimate de cuvântul de bază: „o nucleă *mitiutea*" (p. 84), „pre *crășorullor*, cu limba noastră, voievod îl chiamă" (p. 97), „*cetățui* [la gurile Dunării]" (p. 131); în contexte adecvate ele dobândesc însă note particulare: o ușoară ironie la adresa superficialității recomandând răbdare și stăruință în cercetarea adevărului: „ia poftim lexicoanele etimologhilor în mână, în carile *binisor* și pre amănuntul cercând..." (p. 62), „ce socotească *binisor Sarniție*." (p. 97), „de le va lua cineva sama *binisor*" {p. 120}; asumarea responsabilității istoricului pentru fiecare afirmație, oricât ar fi de insignifiantă: „de la singur noi măcar un *cvințelsa* nu izvodim" (p. 70); statutul de pigmeu (om mic, neputincios), al celui ce îndrăznește să se aventureze în temerara dezvăluire a realităților istorice, colbuite de vremi și uitare: „cine și de unde ești tu, o, *omănașule*..." (p. 6^v); evaluarea, cu modestie, a faptelor proprii, în termeni tradiționali creștini: „cu Tine [Doamne] *lucrușorul* acesta [Hronicul]... l-am început..." (p. 2^v).

Comunicarea lui Cantemir, deși are în vedere, în speță, știința istoriei, se face cu remarcabilă plasticitate (apanaj cu deosebire al textelor beletristice) și prin utilizarea dibace a

tropilor; epitete, comparații, metafore, alegorii, personificări, repetiții, imprecății, gradații. Injuriile, ocările „ating” obiectivitatea istoricului Cantemir, pe tot parcursul cărții, când este vorba de dușmanii patriei, de colportatori și apar formulate în diverse chipuri³⁴. Cantemir face trecerea gradată de la un concept la altul, de importanță tot mai mare, pentru ca alteori gradația să se alcătuiască cu repetarea aceluiași concept prin termeni sau expresii cu semnificație asemănătoare, dar mai imenși din punct de vedere expresiv.

Un procedeu, evident căutat, este utilizarea în contexte limitate a cuvintelor diferite pentru aceeași noțiune: „a cuvântului îndreptăriu, a voroavii neapotrivită pildă” (p. 3)> „cercându-l la *lexicoanele* istoriograficești... i-am dat de nume în *dicționarul* lui Moreri” (p. 74), „de pe a cuvântului începătură și cursul a toată voroava, așeși de tot proastă povestire... să arată” (p. 104); tot intenționat — Cantemir oferă cititorului reversul medaliei: într-un text de mică întindere apelează la familia unui cuvânt, contând pe efectul Mⁿor al repetabilității sunetelor: „acmu dară *basnile* iarăși *băsnuitorilor* lăsind” (p. 124), „în *cumpăna* socotelii *cumpănindu-l* și *ispitindu-l*” (p. 109), „peste *lată*, *lățimea* Dunării au rădicat” (p. 138); auditiv se rețin și exprimările ce amintesc onomatopeele: „în multe învățături *afundat* și *cufundatau* fost” (p. 80).

Înaltele studii, cercurile frecventate, statutul său social - cărturar de mare suplețe intelectuală, domn, om politic — n-au răpus înclinația și interesul savantului pentru limba poporului din mijlocul căruia plecase, pentru creațiile acestuia. „Lungile monoloage interioare, când surghiunitul se rupea de ambianța înstrăinării, regăsindu-se pe sine, fie pacificat în meditație, fie

Vezi text: p. W-20\ 67, 127, 350, 397-400, 513 s.a., unde ironia sau tonul polemic, combativ, devin de-a dreptul violente, cu un limbaj dur, stigmatizant (Ștefan Giosu, în „Convorbiri literare”, nr 11 noiembrie 1971, p. 86-90).

frământat de probleme sau de năzuințe ale ambiției... se săvârșeau în limba părinților lui, în limba plaiurilor fălcene, care aveau să dea până și savantului *Hronic* acea infuzie de apă vie a impresiilor concrete și a zicalelor noastre înțelepte”³⁵.

Paginile *Hronicului* abundă în ziceri populare, vorbe de duh, expresii, unități sintagmatice caracteristice limbii vorbite, regionalisme; fie că redă întocmai, ca-n uzul popular, aceste formule, fie că le „împrumută” o parte - parafrazând restul conținutului. Maxime celebre sunt înregimentate în limbajul cantemirian înveșmântate în vorba și portul moldav, de moșie, al *Bibliei*, al vechilor cronici și hrisoave. „Fericitu-i acela carele primejdiiile altora îl fac să să păzască” (p. 481) - traduce pe „poeticul” Vergiliu³⁶: *Felix quem faciunt aliena pericula cautum*, sau: „lunecarea neștiinții, carea tuturor omenilor aproape și de casă iaste” (p. 7°) ne amintește spusa lui Terențiu³⁷: *Homo sum^ humani nihila me alienum puto*. Idei și formulări din *Sfânta Scriptură* îmbogățesc și acest compartiment al scrisului lui Cantemir: „dragostea toate biruiaște” (p. 5)> esențializează învățătura cuprinsă în *întăia epistolă către comitent a Sf. Apostol Pavel*, iar: „de pe fapte, a lucrurilor ființă să cunoaște” (p. 441) ne trimite la *Epistola sobornicească a Sf. Apostol Iacov*³⁸-, satî despre mărginirea preinșilor istorici: „și ochii orbi să nu vadă ce citesc și urechile surde să nu audă de numele Dachii... li-au fost” (p. 87)³⁹; „ce ție a-ți fi nu învoiești, altuia să nu faci” (p. 199) - circula în limbajul timpului pentru mai concisa formulă a aceluiași sfat,

³⁵ Șerban Cioculescu, *Despre stilul lui Dimitrie Cantemir*, în *Varietăți critice*, București, 1966, p. 56.

³⁶ *Eneida*, IV, 657.

³⁷ *Heauton timorumenos*, I, 1, 125-

³⁸ Cap. 13/1-13.

³⁹ Cap. 2/14, 17, 18,24.

⁴⁰ Vezi Psalmul 113/13-14; mai vezi: „puternică dreapta celui Preaputernic” (p. 149) care netrimite la Ps. 76/10 ș.a.

care a devenit mai populară: „ce ție nu-ți place altuia nu face". Cantemir cunoaște poate din mai vechi sau contemporane scrieri autohtone, poate din vocabularul activ al celor în mijlocul cărora văzuse lumina zilei — locuțiuni pe care le mai întâlnim regional și azi: „ieșise dintr-această viață" (p. 97) [= murise]; „l-au lovit cea nevoie" (p. 312) [= paralizase]; „naștere cu de-a sila" (p. 72) [= avort]; „împreunare fără lege" (*ibidem*) [= adulter]; „unul din casă" (p. 74) [= autohton]; „întregi la viață" (p. 414) [= în putere]; „puind în socoteală" (p. 125) [= intenționând]; și unele formulări familiare în cronici: — când era vorba de iscarea unor conflicte: „rădicasă cap" (p. 84) [= se răzvrătiseră], sau: „tătarii dând dos de fugă" (p. 106) [= fug; făc cale-ntoarsă din fața pericolului], „i-au vinit și acca cetate la mână" (p. 475) [= au supus-o].

În maniera cârților populare pilduitoare⁴¹, Cantemir țese, la un moment dat, pe canavaoa unei situații sociale verosimile, o parabolă cu similitudini și paralelisme în plan abstract: leagă destinul unui bastard — cu nașterea și identitatea lui bizară (aspru condamnată de mentalitățile întemeiate pe morala creștină) - de fragilitatea și fireasca dezavuare a informațiilor istorice, care nu se știe de unde pornesc; disprețuitor, dur, „împlătoșându-se" cu pudoare când e cazul: „născutul a necunoscuți părinți fiind, nothos, adecă nu copil, ce copil (și cu iertarea cuvântului mai chiar să dzic) ficior de curvă să numește și iaste" (p. 73)⁴². Exemplele, la îndemâna oricui, împânzesc acest savant tratat de istorie, în care și tradiția folclorică ori graiul vorbit dovedesc o dată în plus că autorul

⁴¹ Vezi *Floarea darurilor*, convingătoarele pilde menite să exemplifice virtuțile și viciile care fac obiectul florilegiului, ca să nu mai vorbim de *Panciatantra*, culegerea indiană de povești, fabule, parabole și sentințe, care a exercitat o mare înrâurire asupra fabulisticii orientale, la îndemâna lui Cantemir.

⁴² Vezi *Prolegomene*, Cartea III, cap. II.

se adresa neamului său, în totalitate, și nu numai unor privilegiați „primblați" în multe științe (după expresia-i proprie).

O sursă și în acest sens este pentru Cantemir și *Biblia*, îndeosebi *Noul Testament*. Parabola - la care savantul nostru apelează adesea în *Hroniq* - era utilizată frecvent ca mod de inițiere a vulgului în adevăruri ezoterice, atât în religia budistă, cât și, mai apoi, în cea ebraică și mai ales în cea creștină. Ea cere inventatorului o imaginație bogată și strălucitoare (una din capacitățile majore ale spiritului cantemirian) și în același timp ascultătorului o mobilitate intelectuală - aptă să sesizeze relația ideilor. Cantemir se bizuia pe faptul că poporul iubește acest limbaj care - în afara încărcăturii de înțelepciune - cucerește prin simplitate.

Ironia, umorul, apetența pentru pamflet, formulate de regulă în tiparele populare, agrementează, dau o culoare cu totul specifică frazei lui Cantemir.

În arsenalul mijloacelor artistice de realizare a textului *Hronicului supremația* aparține nu - cum s-ar părea la prima vedere - unei expresii sofisticate, căutate, artificioasă și complicată, ci limbii vorbite; o sfătoșenie de experimentat povestitor oficiază „ducerea de mână" a ascultătorului. Istoria neamului pe care o alcătuiește Cantemir este un dar pe care-l desfășoară cu tâlc, cu o anume rostuire, ținându-și aproape partenerul, cu care dialoghează permanent, căruia-i dă socoteală motivându-și, nu o dată, demersul, îi cere îngăduință și colaborare.

Exprimări adversative, comune și stilului beletristic și popular, înviorază discursul *Hronicului* prin opoziția care subliniază prima afirmație cu adaosul un contrast - la celălalt

⁴³ Un cercetător de specialitate - cucerit și de statistici - s-ar putea pronunța și mai ferm, năruind marca vehiculată de obicei privind stilul prea pedant, savant, artificial, tributar exclusiv modelelor străine.

pol: „nu numai nu mai gios, ce încă cu multul a le covârşi poate" (p. 13), „lucrurile lor... să par că nu fapte, ce vise, nu istorie, ce basne fac" (16).

Bazate, de obicei, pe o simetrie structurală, mai multe astfel de fraze construiesc perioade ce amintesc de mari oratori bine cunoscuţi de Cantemir: „Acest Eneas Silvie nu numai în multe istorii să să fie primblat, nu numai pentru multe şi mari lucruri să fie scris, nu numai precum în toate învăţăturile deplin să fie fost, ce încă, rar pre vremile sale, într-acestea şie potrivnic şi de asemenea să fie avut" (p. 76). Meşteşugul în astfel de construcţii presupune o aleasă înzestrare scriitoricească, dar şi o anume pregătire tehnică, care nu se poate spune că-i lipseau lui Cantemir; stilul retoric, adoptat şi folosit curent de cărturar se înscrie în cele mai vechi definiţii: „arta vorbirii care produce convingeri"⁴⁴, „ars bene dicendi"⁴⁵.

Cu aceleaşi mijloace, în simetrii arhitectonice, Cantemir se foloseşte de antiteză, convins de puterea de sugestie a acesteia: „precum românul slobod prea bună soţie, aşe întărâtat, războinic fără protivnic să fie li-au arătat" (p. 15), nu este de neglijat şi sporul de convingere ce-l furnizează figura de stil respectivă, dacă ne gândim că, în contexte specifice, a fost încercată cu succes de mari condeie ale literaturii culte.

Agreată de savant, şi chiar la îndemâna sa, este organizarea simetrică a membrilor frazei într-un număr egal de sintagme corespondente, alternate ritmic; este vorba de paralelism - singura regulă prozodică certă a metricii ebraice; procedul, caracteristic lirismului oriental, se regăseşte frecvent în textele

⁴⁴ Platon, *Opere*, I, p. 10. Traducere şi introducere de Cezar Papacostea, Bucureşti, 1930-1935.

⁴⁵ Quintilian, *Arta oratorică*, I, p. 191. Traducere, studiu introductiv, tabel cronologic, note, indici de Măria Hetco, Bucureşti, 1974.

biblice, unde, ca şi în textele laice, cunoaşte o largă varietate a combinaţiilor posibile.

Neintenţionat — ies adesea de sub pana lui Cantemir rime (nu în versurile din latină pe care le citează, redându-le în traducere liberă). Pe tot parcursul *Hronicului* se remarcă, de altfel, o capacitate combinatorie de tropi, de stiluri - care ocoleşte stridenţele - fapt ce face din Dimitrie Cantemir un adevărat magician al verbului.

Stăpân pe plurivalenta mijloacelor de expresie, Cantemir dă la iveală portrete colective- sau individuale, punctând caracteristici comune unor categorii mai largi (dacii, romanii, barbarii migratori), sati scoţând în evidenţă trăsături morale sau fizice definitorii pentru o persoană; în epica prinţului se detaşează portretele lui Traian, Decebal, Iustinian, Piccolomini, Elena ş.a.

Preocupat să se facă înţeles - Cantemir dezvoltă această normă, preluată parcă din profesiunile de credinţă ale celor mai vechi texte religioase tipărite la noi. Conştiinţa vastei sale instrucţii, asociată cu dorinţa respectivă se concretizează în fraze de autentic didacticism, o tendinţă de a instrui cu orice preţ.

Studii de profil n-au putut omite din stilul cantemirian topica, în propoziţiile şi frazele sale, ori folosirea copleşitoare a hiperbatului. Încărcătura expresivă a discursului se concentrează asupra elementelor nominale.

Antepunerea adjectivului (dar şi a altor categorii gramaticale în situaţii determinative) este o modalitate prin care autorul focalizează atenţia pe însuşirea numelui, pentru ca verbul să constituie, de-a lungul naraţiiei, centrul de gravitate al frazei, reliefându-i funcţia dominantă, cea semantică comunicativă: „cu *umilit* suflet şi cu *înfrântă* inimă" (p. 2)> „ca un *de lege* părinte şi *prea bun* domn" (p. 13), „în toată dară mulţimea celor *vechi* şi *noi* scriitori" (p. 70), „cu *mare* ocară şi ruşinea *furatelor* şi *spurcatelor* dragoste *il scoate*" (p. 72), „nu alt *mai*

gata scutitoriu sau *mai înţelept* otcârmuitoriu *a afla poate*" (p- i).

Dislocările morfo-sintactice, o ordonare a cuvintelor care nu ne este familiară, operate în text de Cantemir, se înscriu în predilecţia pentru forma expunerii, una din caracteristicile cele mai frapante ale literaturii medievale; imitarea limbilor clasice era considerată o necesitate, aproape o datorie. Iniţierea, formaţia lui Cantemir în vechile culturi (greacă, latină, mai apoi turcă, slavonă) îi creaseră o oarecare rutină. „Să fie poruncit nuărilor să nu mai ploaie, iară soarelui sa verse căldură oamenilor şi dobitoacelor nesuferită" (p. 111).

Hiperbatul este definit drept figură de stil indicând adaosul pe care scriitorul îl face în partea finală a unui enunţ, acolo unde enunţul poate fi încheiat⁴⁶. Condamnat poate lingvistic, hiperbatul are, din punct de vedere stilistic, raţiuni expresive.

Frazele de mare respiraţie, din textele româneşti cântemiriene, cu dislocări, cu izolarea prin virgule şi paranteze a unor segmente de text recompozabile, cu compliniri şi suprapuneri de idei nu mai şochează pe cititorul contemporan, la fel ca în urmă cu un secol.

În acest sens se identifică⁴⁷ o variantă modernă a acestui aspect al stilului lui Cantemir, o apropiere de ipoteticul model: „Dacă sintaxa lui D. Cantemir nu mai e astăzi cu atâta uşurinţă judecată şi condamnată (ca fiind bizară, stângace sau artificială, oricum în afara spiritului limbii române), cauzele pot fi cele fireşti - intrarea în circuitul mai larg a interpretărilor ştiinţifice

⁴⁶ Institutul de istorie şi teorie literară „G. Călinescu", *Dicţionarele termenilor literari*, Bucureşti, 1976, p. 200.

⁴⁷ Rodica Zafiu, *Un reper stilistic*, în „Luceafărul", nr. 20/1991 - propune un text din cartea lui Mihail Sora, *A fi, a face, a avea*, Bucureşti, 1985, p. 6, cu incontestabile similitudini în construcţia frazei cantemiriene si-n lexic.

pertinente, a concluziilor cercetărilor stilistice (cu privire la manierismul greco-latin, la voinţa cărturarului de a impune limbii un model retoric) şi chiar mai buna cunoaştere a operei în discuţie; se mai adaugă însă, probabil, o treptată schimbare de context: sintaxa dislocată şi recompusă în structuri prozodice nu mai e atât de izolată între varietăţile stilistice contemporane".

Nota dominantă a stilului lui Cantemir este, după cum am mai subliniat, cumulul de procedee — care dau farmec lecturii *Hronicului*, într-o măsură mai mare decât a celorlalte două cărţi româneşti: *Divanul* şi *Istoria ieroglifică*, într-un fişier cu citate din scrierile timpului - stilul acestor trei texte ale lui Cantemir pare la fel, îl individualizează; pentru fiecare lucrare în parte însă acesta este altfel - în deplină corespondenţă, adecvare cu conţinutul: *Divanul* ţine cititorul într-o atmosferă de continuă meditaţie teologică-filosofică, *Istoria ieroglifică* dă la iveală o juvenilă joacă ce încarcă, fără stavile, cuvântul - cu semnificaţii încifrate pe „poliţele" ce le avea de plătit adversarilor familiei, pentru ca *Hronicul* a cuantizeze valorile expresive cât mai aproape de măsura impusă de subiect; simplu, curgător - cu deosebire în pasajele în care-şi comunică direct sentimentele - urcă pe culmile timpului său graiul din cronici, din cazanii şi cel „de casă"; stilul lui Cantemir are aici, observă Dragoş Protopopescu⁴⁸, cumpănirea, regăsirea de sine a scrisului românesc - reprezentând expresia cea mai personală a scrisului cărturarului moldav.

Nu afirmăm că primul tratat de istorie naţională se citeşte la fel de uşor de la început până la sfârşit; la greutăţile întâmpinate în elaborarea primei opere de profil academic în domeniu la noi, stângăciile erau inerente; în afară de aceasta, o meteahnă, o patimă parcă îl împinge pe autor, nu o dată, să

⁴⁸ Dragoş Protopopescu, *Stilul lui Dimitrie Cantemir*, în „Analele Academiei", Memoriile secţiei literare, seria II, tom XXXVII, Bucureşti, 1925, p. 125-170.

spună cât mai multe, să spună tot ce ştie, tot ce-a găsit scormonind, scormonind asiduu, cu tenacitate, cu sete - şi, în fuga condeiului, „scăpând dârlogii”, expuneri alambicate, stufoase umbresc discursul, dar nu acestea alcătuiesc cartea de vizită a lucrării în ansamblul ei. „Pecetea” inaccesibilităţii lecturării cărţii nu acoperă până-ntr-atât exprimarea cantemiriană încât să nu-i sesizăm virtuţile.

Expunerile în care se dă glas adâncului patriotism de care este animat autorul *Hronicului*, în care sunt preamărite calităţile strămoşilor şi dragostea lor de „moşie” sunt nenumărate imnuri limpezi, convingătoare şi calde omagii care cuceresc cititorul.

Hronicul nu este o lucrare beletristică - dar nu este nici un tratat de istorie impersonal, sobru, lipsit cu totul de ornamente expresive; retorica, pe care şi-o propusese Cantemir drept exerciţiu în *Istoria ieroglică*, se dovedeşte a fi devenit cutumiară în ultima sa scriere. Aşa se face că *Hronicul*, complex „dotat” cu informaţie, beneficiază complementar de participarea afectivă a autorului, precum şi de atractivitatea „conferită” de *ars bene dicendi*, însuşiri ce-l destinează aproape în egală măsură specialiştilor istorici, dar şi literaţilor.

MANUSCRISUL

Nu am avut prilejul să vedem manuscrisul original pentru a ne putea pronunţa - cum se obişnuieşte - asupra gradului de conservare, a legăturii, a hârtiei, cernelii, mărimii filelor şi altor aspecte percepute în contact direct cu obiectul studiat⁹.

⁹ Detalii privind aceste aspecte pot fi aflate de la G. G. Tocilescu, care a văzut manuscrisul în Rusia; vezi *Operele principelui Dimitrie Cantemir*, tomul VIII, Bucureşti, 1901, p. X şi urm., precum şi Raportul lui G. Tocilescu privind misiunea sa culturală în Rusia (Analele Acad.

Faptul că textul nu este în întregime autograf blochează aproape complet cercetarea lui sub aspect lingvistic (fonetic, morfologic, sintactic); concluzii de acest tip se pot întemeia pe *Divanul*, tipărit de autor, şi, în parte, pe *Istoria ieroglică*, manuscris integral al lui Cantemir.¹⁰

O dificultate în plus - privind descrierea manuscrisului, îndeosebi sub raport ortografic - vine de la faptul că este scris de două mâini: prefaţa română şi latină, cuvântul către cititor şi *Catastihul istoricilor, gheografilor...*, precum şi textul *Hronicului* de la p. 532 până la sfârşit (inclusiv *Tabla bronologică* şi *Scara*), de asemeni toate notele marginale, glosările şi intervenţiile pe text sunt scrise de Cantemir; restul este copiat de un diac al său.

„Omenite cititoriule” - mărturiseşte autorul în foaia volantă ataşată lucrării - „de al patrulea rând iaste acmu cu acest de pre urmă, de am cercat greşelele aceştii trude a noastre, unele ale noastre, iară altele, şi mai multe, ale diacului carile au scris-o de pe izvodu nostru; diacu dară fiind nedeplin ştiutoriu orthografii româneşti - multă trudă ni-au dat - cum să cade a o îndrepta şi pote încă în multe locuri o să fim trecut cu viderea, ce nedejduim că la îndreptarea tipografiei (de va vrea Dumnădzău până la accia vreme să ne lase cu suflare) toate să îndrăpteadze”.

Din ceea ce „ne oferă” microfilmul se impune concepţia lui Cantemir privind pregătirea pentru tipar a unei opere,

Rom., seria I, 1878, p. 54-74). într-o scrisoare adresată lui A. I. Odobescu, Gr. Tocilescu subliniază: „Pe scoarţa manuscrisului *Chronicului* se găseşte frumos impresă *marva* principelui Cantemir mai mare şi mai elegantă decât cum o dă ediţiunea Şeulescu” (*AI Odobescu şi corespondenţa sa*, Ed. de Filofteia Mihael şi Rodica Bichis, Bucureşti, 1984, p. 292).

¹⁰ Vezi şi Iorgu Iordan, *Cu privire la limba lui Dimitrie Cantemir*, în voi. *Dimitrie Cantemir interpretat de...* Antologie, prefaţă, cronologie şi bibliografie de Carmen Dumitrescu, Bucureşti, 1977, p. 223-229.

pregătire care avea în vedere nu numai respectarea unor înalte cerințe privitoare la conținutul de idei al lucrărilor, ci și o anume tehnică - am spune azi: tehnoredactare - care să slujească opurilor, aducându-le la un numitor comun cu cutumele în materie ale elitelor.

În relație cu scrierile românești, de pildă, la mai bine de un secol și jumătate după pătrunderea imprimeriei și la noi, când cartea tipărită semăna la început cu un manuscris, pentru ca - tot mai mult - manuscrisele să semene cu tipăriturile, paginile lui Cantemir exemplifică, cu precădere, acest ultim aspect; se remarcă un vădit acord cu cerințe privind scrierile elevate: filosofice, literare, științifice - în linia mai sobră a cărții clasice; opțiunea nu exclude însă aspectul estetic al unei pagini. „Oglindă” acesteia — ca la o carte tipărită — este bine gândită: luminoasă, aerisită, are 29 de rânduri, cu un spațiu alb marginal mai mare decât la cotor, iar spațiul de jos mai mare decât cel de sus.

Practic aceste spații au fost gândite, probabil, a avea și o anume funcționalitate: sunt „populate” de autor cu adnotări de naturi diferite:

— Siluete, în semne asemănătoare verzalelor din tipar, apar în *Hronic* — repetate marginal — numele împăraților romani, în succesiune cronologică, aliniate cu pomenirea acestora în text;

— Uneori, cu un corp ceva mai mic, sunt repetați anii (date importante din text);

— Trimiterile la izvoare (semnalate, de obicei, printr-un * [asterisc] în text și își află locul tot aici: „învățații și cercetătorii, adevărul istoriilor”, menționează autorul *cătră cititoriu*, „priimiți și credzuți... a căroră numere... pre la marginele cărții, unde mărturiia lor trebuiaște, cu slove mai mărunte în sămna le vi și videa”.

Legat de această specificație, în foaia volantă autografă de care am amintit, se atrage atenția: „In multe locuri va videa

cititoriu că la unele mărturii pomenim de numele istoricului, iară la ce carte sau la ce cap anume nu în sămna, ce și aceasta cu graba silindu-ne, când culegeam mărturiile din scriitori uitam a în sămna și capetele în carile să scriu aceale mărturii, însă în bună-credință îl adevărim, că la acel autor aceale mărturii, precum le în sămna, negreșit așa le va afla”.

Cantemir justifică, așadar, trimiterile din text (și de pe marginea acestuia) la autor, operă, carte; capitol, dar și situațiile când înregistrează doar autorul.

- Sunt puse marginal sau în josul paginii, însoțite sau nu de semne grafice convenționale (8B, #, U U U) (atestate ulterior de Uniunea Academică Internațională): adaosuri la text și corectări, glosări de cuvinte; aceste semne, individualizate, de regulă, pe tip de intervenție (S și U U U în cazul greșelilor, # pentru glosări, * pentru trimiteri, note, dar și erori) erau recomandate în edițiile savante într-o epocă în care aparatul critic, nici în lucrările marilor culturi, nu figura în josul paginii.

Trebuie să mai menționăm că sunt pagini în care avem a face cu patru dimensiuni diferite ale literelor, ceea ce, sigur, manual se realizează mai greu decât prin tehnica tiparului; slove, într-o caligrafie îngrijită, ca inițiale ale titlurilor sau ale începutului capitolelor - sunt adesea mari, cu linii îngroșate și subțiri, ce se termină în punct, cu rotunjimi elegante.

Ca semne de punctuație întâlnim, în ordinea frecvenței: virgula, paranteze rotunde, drepte, punctul, ghilimele, semnul întrebării.

În manuscrise românești, contemporane cu cel de care ne ocupăm, regăsim tehnici similare - care le situează când mai aproape de manuscrise, când spre forma tipăriturilor.

Tradiția și cerințele de ultimă oră sub acest aspect își dispută priorități în laboratorul pregătirii cărților; vezi spre exemplu: ms. rom. 36, 103, 252 sau 2117, 2506, scrieri istorice: letopisește, cronici de Miron și Nicolae Costin, Neculce, Axinte Uricariul, Gr. Ureche - care s-au imprimat abia după

două secole de la alcătuirea lor, sau ms. rom. 69, 85, 446, 588, 700, 759, 1327 - cu conţinut religios: *Faptele apostolilor*, Dosoftei, *Psaltirea în versuri*, *Octoib*, *Triodion*, *Tetraevanghel*, *Istoria lui Varlaam și Ioasaf* — tradusă de Udriște Năsturel.

Din vechile manuscrise, Cantemir păstrează și deprinderea scrierii etajate, cu consoane sau silabe dispuse într-un etaj, dar și pe un nivel în plus (mai des „aruncate” deasupra rândului sunt semnele: *d, j, l, m, r, s, sc, te*).

S-a afirmat, și nu fără temei, că proza cantemiriană are o ritmică interioară, e drept de largă respirație, parcă de vers alexandrin; o frază se întinde uneori peste o pagină de manuscris (sau de tipar), niciodată însă fără înțeles deplin, suspendată, sau fără justificată finalitate; paranteze în paranteze, incidente în incidente, între virgule, sunt distribuite cu imbatabilă logică impusă unui orchestrator de anvergură (cărturarul nostru își măsurase doar forțele în: *Explicarea muzicii teoretice pe scurt*, în 1703, când dedicase sultanului Alimed al III-lea primul tratat de muzică turcească).

Grafic, în afară de a se folosi de paragrafe, fragmente de text care prezintă o anumită unitate de gândire sau de compoziție, „sare” spații, în manuscrisul *Hronicului*, preț de 6-8 semne, ca și cum s-ar fi folosit de binecunoscutele „albituri” tipografice (este vorba de mici piese de plumb care servesc la completarea spațiului alb dintre litere, cuvinte sau rânduri); respiro-uri prin care autorul departajează, în același paragraf, idei adjuvante aceleia care l-a determinat să înceapă un nou alineat; mici spații albe apar uneori și înainte sau după extrase - pentru a le scoate în evidență, alături de semnele citării (când le pune).

Amintim și notarea coloncifrului (în colțul din stânga și din dreapta al paginilor) și al colontitlului, plasat la mijloc sus (pe o față *cartea* și numărul ei, pe alta *capul* și numărul său) indicând, sub acestea, numele componentelor volumului (*Prolegomene*, *Hronicon*); în „profesiunile de credință”

colontitlurile sunt: *Pridoslovie*, *Praefatio*, *Cătră cititoriu*, *Precwântare*, *Cwântare*, *Prevorovire* - atribute ce dau siguranța succesiunii corecte a textului, memento pentru cititor asupra stadiului lecturii sale.

Cifrele cu care se notează paginile, precum și trimiterile de la *Scară* sunt arabe, celelalte chirilice (numărul cărților, al capetelor, cifrele reprezentând numărul ostașilor, al războinicilor sau o enumerare oarecare); tot arabe sunt și *cifrele* cu care notează marginal anii (de care am pomenit), ani pe care-i scrie însă și în chirilică.

Întâlnim în manuscris și cifre romane: în succesiunea greșită a cifrelor cu care se numerotează capetele din *Cartea a treia*, începând cu *capul 8* până la *11* (inclusiv); *Cartea a șasea: capul 5-22* \ *Cartea a nouă: capul 5-13*; *Cartea a dzeacea: capul 4—9*; în aceste porțiuni și colontitul e *scriș* greșit și corectat apoi tot cu cifre romane, probabil de către cel care a numerotat filele *Hronicului* (cu recto-verso), anulând cu o bară cifrele autografe.

Exersat în produsul spiritual al atâtor limbi și culturi, ce-i alcătuiau aura de care s-a bucurat, Cantemir vedea în carte un edificiu, în egală măsură temeinic și atractiv. Asemenea însușiri ni se relevă dacă ne gândim chiar numai la profesionalismul cu care descrie în *Hronic* remarcabila construcție a arhitectului roman Apolodor din Damasc - podul peste Dunăre de la Drobeta.

„Arhitectonic” oarecum își dispune gândurile în toate paginile sale: Titlurile cărților, centrate, cu majuscule, ușor îngroșate sunt urmate de un spațiu alb - care detașează titlul capului, cu corp ceva mai mic, distribuit, de regulă, de la un capăt la altul al rândului; iarăși spațiu alb, urmat de notarea numărului capului, pentru ca textul să înceapă ceva mai jos; rândurile care încheie, de obicei, cărțile, capetele se dispun descrescând într-o simetrie ce imaginează un con cu vârful ascuțit în jos; alături dispunerea acestora alcătuie/coloane romboidale ce se desfac

pe verticală cu sau fără „baza” ultimelor rânduri întregi (Vezi sfârşitul *închinării*, al *Precuvântării*, *Cartea 1, capul 6*, *Cartea 3, capul 2, 10*, *Cartea 4, capul 19* etc.).

O vinieta - cu motiv floral aducând a lea - pune capăt *Prolegomenelor*. Tot ca vinieta apare, divers dimensionată faţă de cele de pe parcursul lucrării, şi la sfârşitul volumului; uşor înflorită, o combinaţie de linii curbe care ne aminteşte de arabescul floral de pe foaia de titlu a *Istoriei ieroglifice* - în care, de două ori criptografiat — este cuprins numele lui Cantemir (Vezi şi după *Praefatio*, *Precuvântare*, *Catastib*, *Cartea 4, cap. 9, 19*, *Tabla bronologhicească*).

Acest ultim compartiment este un tabel sinoptic, o oglindă a succesiunii împăraţilor romani, al căror nume a fost în vreun fel legat de ținuturile locuite de daci; liniatura adecvată, o veritabilă geometrie, consemnează, în dreptul fiecăruia, „Anul mai denainte de Hristos”, dar şi „Anul de la Adam” şi evenimente mai importante din viaţa sau timpul său; începe aşadar cu naşterea lui „Julie Chesar” - anul 61 (5449) - şi ajunge până la „Andronic Paleolog” - anul 1299 (6809) - când conchide: „Pană aicea, cu ajutoriul lui Dumnădzău, adusam hronologhiia a vechimii neamului românesc; iară de la înturnarea românilor de la Ardial, de când adecă s-au despărţit aceaste ţări în doaa stăpâniri, până la vremile noastre, de ne va învoi Dumnădzău cu viaţă, tocmind şi plinind tot hronicul acestor doaa domnii, la sfârşitul lui vom arăta şi *Tabla bronologhiiii* anilor ce urmadză”.

Ingenios-ştiinţific este întocmită şi *Scara a lucrurilor şi a cuvintelor carile sint mai de însămnat într-acest hronic* ~ o componentă a ceea ce Cantemir ştia că nu poate lipsi din aparatul critic al unei scrieri de autoritate.

Titlurile se succed, în ordinea alfabetului chirilic, grupate sub fiecare literă în parte, notată cu majusculă, uşor îngroşată şi plasată la mijloc - înaintea enumerării; distribuite pe două

coloane, se impun vizual, fiind detaşate spre stânga paginii, în afara celorlalte rânduri compacte în care se menţionează: identitatea sau definirea numelor, punctări ale evenimentelor importante legate de ele, precum şi trimiterea la paginile cărţii; spaţiul alb de după fiecare articol îi conferă individualitate, contribuind la perceperea conţinutului, sistematizat şi estetic.

Nu putem raporta elaborarea operelor lui Dimitrie Cantemir - sub aspectul conţinutului, nici al formei - strict timpului şi spaţiului său de baştină, la fel de bine cum nu-i putem socoti travaliul tributar, în exclusivitate, mediilor în care s-a format şi a trăit, în afara graniţelor Moldovei; emblematic - scrisul cantemirian este produsul îngemănărilor unor achiziţii multiple, diverse, cu vădită ascensiune în universal, „fortând”, din mai multe puncte de vedere, tipare consacrate.

Calităţile de desenator şi caligraf ale lui Cantemir în textele româneşti (vezi *Divanul*, *Istoria ieroglifică* şi *Hronicul...*) sunt înclinaţii manifeste ce amintesc apetenţa pentru frumos a vechilor scriitori (în „plasarea” materialului în pagină, executarea frontispiciilor, a literelor ornate, a titlurilor, folosirea vinietaelor, a semnăturilor criptografiate, „adăpostite” adesea în arabescuri de rară fineţe şi eleganţă) — care urmăreau prin arta definitivării şi ilustrării cărţilor să le facă mai atractive.

Hronicula dat, se pare, cel mai mult de furcă autorului său; în privinţa aspectului ideatic aflăm acest lucru din conţinutul profesiunilor de credinţă şi chiar din parcursul lucrării, dar, în ciuda a tot ceea ce scriptic îl plasează alături de tehnicile înaintate ale timpului, aspectul manuscrisului denotă, pe alocuri, o lipsă de continuitate în elaborare, nedisimulată de revenirile asupra textului; intervenţii făcute parcă pe apucate, urmare a unor tracasări în privinţa climatului, momentelor propice lucrului (unele mărturisite, altele nu), cu lipsa materialelor bibliografice necesare la locul unde avea nevoie de ele, cu o sănătate tot mai precară, care-l constrângea oarecum

să mai revină, să mai corecteze, să adauge sau să şteargă ceva „pre cât voia dumnăzâiasca între vii ne va răbda”, tensionat, probabil, şi de neîmplinirile politice ce l-au urmărit, un *memento mori* neiertător îl lăsa pradă contra cronometrului în săvârşirea planurilor sale.

Fără a fi părtinitori, trebuie să recunoaştem însă că nu carenţele, de care însuşi Cantemir era pe deplin conştient („cu graba silindu-ne” - spune la un moment dat), definesc „ţinuta” *Hronicului*. Asumându-şi greşelile ce i-au scăpat, precum şi a celor datorare diacului — savantul spera să le poată îndrepta pe toate în faza de tipar, în maniera autorilor mai vechilor înscrisuri - apelează totuşi la înţelegerea cititorului, căruia-i limitează, în acelaşi timp — drastic - libertatea de-a interveni în textul său: „Iară mai mult ce vom fi greşit te poftim ca cu lină şi blândă inimă să îndreptadze şi să tocască. Iară mai mult să adaugă sau să scadă poftim să nu îndrăznească”.

Cartea are două paginaţii: una pe file (de la 1 la 343) făcută, probabil, după ce manuscrisul a intrat în fondul Bibliotecii Arhivelor principale din Moscova; — o paginaţie, am zice, de inventar - manuscrisul respectiv având, în total, filele consemnate succesiv, fără a se ţine seamă de înlănţuirea faptelor, a ideilor cărţii, deci de eventuale lipsuri; cealaltă numerotare (care apare mereu anulată cu o bară) se face pe fiecare faţă şi este, de bună seamă, cea originală; la aceasta se fac trimiterile de la *Scara* finală, scrisă de autor; începe după *Catastib*, încorporând textul propriu-zis al cărţii şi *Tabla bronologhicească* (de la pagina 1 la 577), ceea ce ne sugerează ideea că celelalte segmente ale volumului [*închinarea*, *Prefaţa-Praefatio*, *Catastibul* \ *Scara*] au fost redactate ulterior.

Sunt pierdute din lucrare paginile: 408, 409, 410, 411, 412 şi 413, precum şi paginile: 424, 425.

Amintim că autorul face trimiteri în *Scară* şi la aceste porţiuni, care, înţelegem astfel, existau la ultima revizie autografă.

în înşiruirea paginaţiei originale sunt câteva greşeli: se sare peste cifra 66 şi faţa următoare celei notată cu 65 este 67; la fel se sare peste 166 şi după 165 este notat 167; se sare peste cifra 266, notându-se după 265, 267. Să fie, în toate aceste cazuri (care se succed), o simplă întâmplare că cifrele 66 sunt evitate? Se va nota însă corect numărul paginilor 366, 466, pentru ca, cu 566 să fie notată (greşit) pagina 565 (o ezitare?). II putem suspecta pe Cantemir de superstiţie în omisiunile semnulate? în studii pe tema simbolisticii cifrelor semnificaţia lui 6 apare mai des ca un număr cu preponderenţă nefastă sau malefică (în cultura maya), „statut” perpetuat şi la vechii greci, la primii creştini, pentru ca, multiplul lui şase - 666 - să devină simbolul Aitricristului; în *Biblie* este număr de om (*Noul Testament, Apocalipsa Sfântului Ioan Teologul* 13/18). Se repetă pe două pagini succesive cifra 193; după pagina 358, pentru 359 se reia cifra 354, 355, 356, 357, 358, numere asupra cărora autorul - la o revizie a textului - semnaleză cu 8B greşeala; deci, în numerotarea făcută de Cantemir, ţinând cont de lipsuri şi repetări, textul *Hronicului* de la *Prolegomene* la Tabelul împăraţilor (inclusiv) ar fi totalizat 579 de pagini; dintre acestea, numerotate, dar albe sunt paginile 209 şi 559 (sfârşitul Cărţii 1 şi al textului - Cărţii a 10-a); la finele *Tablei bronologhiceşti* ultima faţă are liniatura compartimentului respectiv, fără a purta cifra 578.

Ambele paginaţii sunt cu cifre arabe; la cea „de inventar” faţa a doua, verso, are 55 [*opomtu*].

STRUCTURA CĂRTII

în cuvântul către cititori din fruntea istoriei neamului său, Cantemir mărturiseşte: „Fost-au dară gândul şi nevoinţa noastră ca tot trupul *Hronicului* acestuia, în două tomuri (adică cărţi mari) să-l împărţim.

Deci tomul dintăi (pre carile în ceasta dată vi-l dăruim) să să numească *Hronicul a vechimii Romano-Moldo-Vlabiuii*, carile începând de la descălecatul Dachii cu romani, adecă de la Traian - marele împărat...

Iară al doilea tom iaste să înceapă de când curăţindu-să locurile acestea de tătari şi de toate năpădzile altor varvari... şi să tragă rândul anilor şi povestea domnilor până la vremile noastre; şi aşe împreună pe amândoaă părţile istoriiei la tipariu să le dăm...

Dară tonul al doilea încă nesăvârşit fiind, socotit-am, ca cu aşteptarea aceii părţi, aşteptarea ştiinţii lucrurilor carile într-acesta să cuprind, mai mult să nu prelungim."

înţelegerea perfectă a virtuţilor tiparului, de propagator rapid şi pe arii întinse al scrierilor de orice tip, îl determină pe Cantemir să-şi sublinieze intenţiile în privinţa angajamentului luat şi implorând ajutorul lui Dumnezeu să declare în continuare că şi „pre celălalt tomos al istoriiei a-1 săvârşi, să ne învrednicim, şi mai curând cu mijlocul halcotypului tuturor să să obştiască" [= a-1 împărtăşi obştii, a-1 face cunoscut].

Primul tratat ştiinţific din istoriografia românească are şi în compartimentarea dată de autor, alături de vechi formule de organizare a materialului unei cărţi, atributele lucrărilor ştiinţifice moderne:

- Foaia de titlu
- O epistolă dedicatorie - „Lui Dumnădzău.
- *Pridoslovie* (scrisă pe două coloane: text românesc în stânga, cu acelaşi text în dreapta, latineşte) *Praefatio*
- Cuvântul către cititori
- O „bibliografie": „*Catastibul istoricilor*..154 izvoare, la care mai adaugă încă, pe parcursul cărţii, noi surse
- Prolegomene: cartea 1 (6 capete); cartea 2 (12 capete); cartea 3(18 capete) care se încheie cu:

- *Precuvântare sau Pridoslovie în Hronicul vechimei Romano-Moldo vlabi ii*

- *Hronicon Daco-Romanii...* despre care afirmă: „pentru mai pre lesne cuprinderea cititoriului, tot trupul istoriiei în dzeace cărţi fiecare carte în câteva capete am împărţit, în câte adecă şi cum forma şi ăşătura istoriiei au pofit" cartea 1 (14 capete) - cap. 1 Canoanele

Prevorovire-Infornuind cititoriul

cartea 2 (9 capete)

cartea 3(11 capete)

cartea 4(19 capete)

cartea 5 (7 capete, din care 1 şi 2 profesioni de credinţă)

cartea 6 (22 capete)

cartea 7 (15 capete) - cap. 1 *Intruducere*

cartea 8(18 capete) - cap. 1 *Pridoslovie*

cartea 9(13 capete)

cartea 10 (9 capete) - cap. 1 *înştiinţare către cititoriul*

- Index cronologic: *Tabla bronologhicească*

- Index alfabetic de materii şi nume: *Scară a lucrurilor şi cuvintelor...*

Titlurile cărţilor sunt în fapt „sumare”, „rezumate” ale acestora - având menirea să ofere cititorului ideile principale pe care se va axa pledoaria „capetelor” următoare.

Din respect pentru cititor, Cantemir îşi destăinuie dificultăţile lucrării (care i-a luat cel mai mult timp din viaţă în a o elabora); face acest lucru - fie că la „începuturile cărţilor câte oarecare pridoslovie înainte trimiţindu” [-i]⁵¹ (25)> fie prin capitole consacrate, ca de pildă: „Canoanele cum vor putea să să adevieriască lucrurile odănoară adevărat făcute, însă în istorii târdziu şi rar pomenite” (cartea I, cap. 1); „Arată-să greutatea aceştii istorii” (cartea 5, cap. 1); „Arată-să pricina spre

⁵¹ Lucru pe care nu-1 respectă întocmai (vezi *supra: Structura cărţii*).

îndemnarea continuaţiei *Hronicului*' (cartea 5, cap. 2), sau chiar în decursul desfăşurării evenimentelor istoriei pe care o scrie.

Ce „trimite înainte” savantul principe în atâtea pridoslavii?

De la mărturia încrederii sale în Dumnezeu, la jalonarea principiilor de bază, a intenţiilor urmărite în alcătuirea opului său.

Închinarea cu care se deschide *Hronicul* se formulează în termeni de evlavie, profundă cucernicie prin care rezultatul muncii savantului e un prinos adus divinităţii, „o jirtvă” închinată Celui Atotputernic, sub a cărui oblăduire şi-a început „lucruşorul” şi 1-a şi săvârşit. Pentru acesta imploră în continuare, cu „umilit suflet şi cu înfrântă inimă”, protecţie - „de ochiul zavistnic şi de limba simceloasă”.

Într-o prefaţă (3^v-23^v) enumera o parte din proiectele ce-l animă: de-a înlătura „tirania uitării lucrurilor”, de-a scoate la iveală mărturiile care privesc neamul său, de-a nu „sări” peste credibilitatea faptelor - adjudecând laude pentru ai săi şi injurii pentru alţii, ceea ce nu-l împiedică, totuşi, să găsească vechimea, nobleţea şi firea poporului său, ori frumuseţea locurilor demne de apărare, cu patos chiar.

Îşi propune, de asemenea, să se ţină de mărturiile vrednice de încredere ale scriitorilor străini (Petavie, Calviz, Ricţiolus) şi să le combată pe cele împotrivable ale scriitorilor mai „proaspeţi” „nu atâtea de grei la socotială”.

Meditaţiile asupra dificultăţilor întreprinderii sale, din ampla *Precumântare* de la sfârşitul *Prolegomenelor* (p. 149-165), îi scot la iveală faţete subrede ale abordării istoriei: nestatornicia lucrurilor, a destinului popoarelor, a labilelor interpretări date evenimentelor: „slava în ocară şi mândria în râsul altora o întoarce”; unul şi acelaşi eveniment apare diferit sub diferite condeie; lupta dintre generaţii, denigrările unora faţă de alţii, viciul părtinirii care orbeşte dreapta judecată şi, nu în ultimul

rând, falsitatea ce poate învălui autenticitatea unui fapt, printr-o fabulaţie, istorisire, relatare inventată, mincinoasă.

REDACŢIILE, COPIILE, EDIŢIILE *HRONICULUI*

Din ceea ce a ajuns până la noi, manuscrisul *Historiei moldo-vlachice* (versiunea latină a *Hronicului vechimii a romano-moldo-vlabilor*) este, probabil, prima redacţie a neia din lucrările cu care Cantemir se angajase faţă de Academia berlineză.

Textul se afla în Arhiva Centrală de Stat pentru acte vechi a Rusiei (Secţia de manuscrise a fostei Biblioteci a Arhivelor centrale moscovite ale Ministerului Afacerilor Externe), fondul — 181, nr. 1325; Biblioteca Academiei Române deţine, din 1959, un microfilm al acestuia (conta Mm. 83) şi o fotocopye mărită - după care s-a întocmit, în cadrul corpusului academic: Cantemir, *Opere complete*, prima ediţie critică.⁵²

Cuprinsul istoriei se întinde pe 146 de pagini de format mare, departajat în trei cărţi, a câte 14, 20 şi 15 capitole.

Fiecare pagină are între 47 şi 57 de rânduri, ceea ce „împinge” spre o cifră mai mare întinderea textului redacţiei latine a *Hronicului*, insinuând o „prefacere” românească nu pe atât de extinsă, faţă de prima formă, pe cât am fi fost tentaţi s-o socotim la prima vedere; nu pot fi neglijate în acest sens adnotările marginale, despre care recentul editor spune că dublează adesea întinderea de text.⁵³

Încercând să aflăm conţinutul filelor lipsă din manuscris al HVR am apelat la traducerea din ediţia academică a

⁵² Dimitrie Cantemir, *Opere complete*, voi. IX, tomul I, *De antiquis et hodiernis Moldaviae nominibus* şi *Historia moldo-vlachica*. Prefaţă de Virgil Cândea. Ediţie critică, traducere, introducere, note şi indici de Dan Sluşanschi, Editura Academiei, Bucureşti, 1983; pentru referirile la textele în discuţie vom folosi siglele editorului: H M V (textul latin) şi H V R (textul românesc).

⁵³ *Ibidem*, p. 14.

H M V ; numai că pentru paginile 424-425 din originalul românesc - text ce-ar fi corespuns capului 9 (evenimente cuprinse în anii 1041-1042) - nararea faptelor apare în versiunea latină mai condensată, trecându-se repede la anul 1048 (vezi H M V , p. 101-102), chiar dacă pentru câteva fețe precedente textul latinesc pare a-1 fi avut sub ochi.

În ciuda unei strânse asemănări, pe alocuri, între cele două versiuni, în alte locuri (probabil „achiziționarea” a noi date, pe de o parte, sau o oarecare schimbare a viziunii de ansamblu a lucrării din partea autorului, pe de altă parte) apar capitole întregi care nu-și găsesc „enunțul” în forma mai veche. Astfel, pentru paginile lipsă 408-413, din textul românesc, reprezentând sfârșitul capului 5 și începutul capului 6, n-am aflat nici o relatare (în H M V , p. 100) despre ceea ce, de astă dată, Cantemir a simțit nevoia să adauge aici: „Arată-să începătura stăpânirii rusești carea acum iaste puternică împărăția Moscului” (HVR, p. 405-415).⁵⁴

Am putea spune că în H M V autorul se ține strict în perimetrul informațiilor privitoare la Dacia⁵⁵, pentru ca în HVR istoricul să dobândească perspectiva înlănțuirii faptelor de aici cu cele ce se petrec în jur. Este ceea ce, pe bună dreptate, remarca Nicolae Iorga vizând lucrările de maturitate ale prințului. Dacă între unele relatări cuprinse în *Descriptio*, în *Historia* și cele din *Hronic*, privind aceleași aspecte, sunt neconcordanțe, trebuie să le privim în sensul maturizării lui

⁵⁴ în încheierea capitolului, autorul subliniază: acestea, cate noi aici pentru începătura acestii puternice și slăvite împărății și pentru chipul și pricina primirii creștinătății am adus, poftim pre cititoriu alte mărturii dintr-alți istorici să nu cerce, căce noi cât am și cercat, a afla n-am putut... Ce acum iarăși Ja triaba noastră întorcându-ne, de unde mi-am abătut iarăși acolo să vinim” (p. 415). Mai vezi și cap. 9-10 în H M V (p. 77-78) și amplificarea lor în HVR, p. 283-287.

⁵⁵ Concludentă este și numai parcurgerea titlurilor tablei de materii a celor două variante.

Cantemir: „în cursul lucrului, ideile scriitorului se precizase, se întemeiasă, devenise mai înalte, mai mândre și sentimentele sale pentru țară mai călduroase, mai filiale. La sfârșitul pus de împrejurări întreprinderii sale științifice, învățatul era mai mare, cugetătorul mai puternic, omul mai simțitor și mai bun”.⁵⁶

Aspectul general al primei redacții a *Hronicului* nu pare a fi acela al unei opere finite, ci mai degrabă al unui bruion. „Căutările, revenirile, omisiunile și neconcordanțele lingvistice sunt oarecum firești în astfel de pagini de lucru” (ciorne, pe drept cuvânt numite de editor), „a căror caracteristică principală o constituie febrila încercare de a cuprinde, de a defini, de a formula o materie încă neprelucrată de nimeni în forme cu adevărat academice”.⁵⁷

Este poate unul din motivele pentru care s-a acreditat ideea existenței unei copii pe curat fie a acestui prim text, fie a unui echivalent latin pentru HVR, texte care ar fi putut să piară în naufragiul (despre care pomenesc biografi ai savantului) din Marea Caspică, 1722.⁵⁸

O confruntare însă, între textul latin care s-a păstrat și amplificarea lui în limba română, îndreptățește părerea că cel dintâi a stat la baza traducerii în românește; compararea întreprinsă de D. Slușanschi, între pasajul din *Praefatio* și *Precăvântarea* de la finele *Prolegomenelor* din HVR, vine în sprijinul aceleiași păreri.⁵⁹

⁵⁶ N. Iorga, *op. cit.*, p. 409.

⁵⁷ Dimitrie Cantemir, *Opere complete*, IX, tomul I, p. 20.

⁵⁸ P.P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 228; vezi și: *Operele prințului D. Cantemir*, publicate de Academia Română, tomul VIII, București, 1901, p. XXI.

⁵⁹ D. Cantemir, *op. cit.*, p. 13-14; Gr. Tocilescu ajunsese la aceeași concluzie: „dacă nu este însuși originalul latinesc care servise lui Cantemir la prefacerea în românește a *Hronicului*, dar desigur este conceptul aceluși original” (*Operele prințului...*, p. XXII). Verdictul nu poate fi decât urmarea confruntării *ad litteram* a versiunilor în discuție.

Probabil că opera lui Cantemir a fost copiată de români, poate chiar de membri ai familiei, sau și de vreun diac, mai bun sau mai slab cunoscător al limbii române. Cunoștințele pe care le avem despre cele mai vechi exemplare din *Hronic* îndrituiesc punctul de vedere respectiv.

Manuscrisul care se află în Arhiva Centrală de Stat pentru acte vechi din Moscova, fondul 181, figurează sub numele: *Cronica Moldovei și Țării Românești compusă de principele Dimitrie Cantemir în limba română, anul 1717* (scris rusește); exemplarul respectiv, fiind revizuit de autor până în pragul morții sale și purtând și adnotări autografe, ne-am deprins să-l numim original, atâta timp cât încă nu se cunoaște nici o altă variantă care să-1 fi premers.

Să fi fost totuși un *Hronic* — în românește — scris integral de Cantemir, dacă acesta mărturisește (în foaia volantă de care s-a mai vorbit) că „a cercat greșelile acestei trude”... „mai multe ale diacului carele au scris-o *de pe izvodu nostru*” [subl. n]?

Trăirea îndelungată în afara granițelor țării a făcut ca opera cunoscutului om de cultură să ajungă în patria sa la foarte mulți ani de la data definitivării ei; în afară de *Divanul*, tipărit în timpul vieții lui Cantemir, la Iași în 1698, limitele extreme, între care se pot cuprinde aparițiile textelor cantemiriene pe teritoriul românesc, sunt între 125 și 230 de ani.

Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor însă a urmat, surprinzător, un drum nebănuit de scurt - în timp - până la destinație; după o călătorie prin Europa Centrală, la numai șapte ani de la moartea autorului, se găsea în mâna învățaților români din Transilvania.

Ioan Mieu (Inocențiu Klein) află și cumpără, pe la 1730, de la un negustor vienez - venit dintr-o călătorie de la Petersburg - o copie a *Hronicului*, în 8°, de 389 file; volumului îi lipsește azi titlul, începutul (până la capitolul III, din cartea I a *Prolegomenelor* și sfârșitul, după cartea X, cap. IV; de asemenea, din cuprins multe file nu mai există; în unele

bibliografii se afirmă că textul, în chirilică, este scris de mai multe mâini, poate și de cea a lui Cantemir — în altele că este opera unui singur copist, „probabil chiar a lui Cantemir”⁶¹

Iluministului român, luptător pentru drepturile politice ale transilvănenilor, celui care avea să emită tezele fundamentale și să traseze programul de acțiune - politic, social și cultural - al Școlii Ardelene, *Hronicul* argumenta că românii, nu numai că nu sunt inferiori nici în vechime și nici în „noblețea spiței” față de celelalte popoare, ci că „cea dintâi a romano-moldo-vlahilor în Dachia descălecătură să fie fost de la Traian, marele împărat”, iar „anii neamului lor, decât a altor neamuri evropești cu multul mai mulți, și vârsta lor decât a multora mai matoră și mai veache să fie” (p. 21)-

După ce episcopul Inocențiu Klein achiziționează domeniul Blajului unde se va înălța, conform planurilor sale, un oraș în întregime românesc, merit a adăposti primele școli ale românilor, și care a devenit o citadelă a culturii însuflețită de ideile sale, de bună seamă că *Hronicul* devenea un bun comun în noile așezăminte culturale.

Istoricul austriac Johann Christian von Engel mărturisește că a văzut volumul adus de la Viena, pe la 1800, în Biblioteca Seminarului din Blaj: „Ich selbst in Blasendorf... gesehen habe ein grosses Buch in folio in moldauischer Sprache”⁶².

⁶⁰ *Repertoriul manuscriselor de cronici interne, sec. XV—XVIII privind istoria României*, întocmit de I. Crăciun și A. Ilieș, Ed. Academiei, 1963, p. 103.

⁶¹ Nicolae Comșa, *Manuscrisele românești din Biblioteca Centrală de la Blaj*, Blaj, 1944, p. 89, aici se consemnează starea proastă a manuscrisului, deteriorat, cu file „zdrențuite și unele chiar lipsese”.

⁶² Christian von Engel, *Geschichte des Ungarischen Reichs und seiner Nebenländer*, voi. IV, *Geschichte der Moldau und Walachei*, 1804, p. 26-27.

Tot aici Engel citează trei scrisori, în limba latină, pe care le primise de la Samuil Mieu, nepotul lui Inocenţiu Klein, scrisori în care i se dădeau relaţii privitoare la provenienţa manuscrisului de la Blaj, autorul, titlul şi descrierea acestuia, precum şi la conţinutul său.

Detaliile privitoare la biografia textului îi erau la îndemână lui S. Mieu prin calitatea pe care a avut-o, curând după întoarcerea sa de la studii din Viena, 1772, de a inventaria biblioteca gimnaziului.

La filiala Bibliotecii Academiei din Cluj-Napoca manuscrisul în discuţie figurează în fondul Blaj la nr. 83, sub numele: D. Cantemir, *Hronica românilor*.⁶⁵

În aceeaşi bibliotecă se află şi o copie a „manuscrisului respectiv, cota nr. 46, cu numele: *Fragment din istoria lui Caii-ternii*, în folio, 608 p., text cu lipsuri la început şi la sfârşit.

În cetatea luminilor transilvane, Blaj, sau mica Romă - cum i se mai spunea - s-a simţit nevoia copierii *Hronicului*, sub episcopul Petru Pavel Aaron, urmaşul lui Inocenţiu Klein; exemplarul va rămâne un timp în biblioteca Mănăstirii Sf. Treime, intrând mai târziu în proprietatea bibliotecii şcolii blăjene (probabil după inventarierea făcută acesteia de Samuil Mieu, de vreme ce în informaţiile furnizate lui Engel nu pomeneşte decât despre exemplarul procurat la Viena).

Ideea recopierii textului pe teritoriul românesc putea veni fie din intenţia difuzării, fie din grija pentru păstrarea

⁶⁵ Despre care N. Comşa afirma că „este desigur manuscrisul lui Cantemir adus de la Viena la Blaj pe la 1730, care se credea în ultima vreme pierdut” (*Op. cit.*, p. 89). Gr. Tocilescu nu l-a văzut, consemnând lipsa lui de mai multe ori în introducerea ediţiei sale: „Ce a devenit acel manuscris nu se ştie” (p. XXVII, XXXVII).

⁶⁶ Petre Haneş, *Manuscrisele de la Blaj ale „Hronicului” lui Cantemir*, în *Studii şi cercetări*, Bucureşti, Ed. Cartea Românească, [1927], p. 161-162.

valorosei scriituri. Vechiul exemplar (pe care Engel îl găsisese bine conservat) prezenta acum un sporit grad de uzură, fiind „în primejdie de totală distrugere”⁶⁶.

Într-un timp relativ scurt *Hronica românilor*, adusă de la Viena, este retranscrisă de Constantin Dimitrievici, dascăl al şcolii de obşte din Blaj; acesta nu dă însă nici o informaţie privind iniţiativa copierii hronicului, în schimb punctează pe mai multe pagini apartenenţa contribuţiei sale, datele calendaristice la care se afla la un moment sau altul în desfăşurarea muncii, precum şi ierarhiile notabile cărora le era subsumat; aceasta în maniera bine cunoscută din prologurile sau epilogurile vechilor cărţi religioase; ca şi zugravii bisericilor de altădată ori truditorii din primele tiparniţe, grafic, mai toate dezvăluirile copistului sunt încorporate în bogata ornamentaţie a textului: iniţiale, viniete cu motive florale, geometrice, zoomorfe (cu precădere şerpi, balauri), figuri umane, coroane cu cruci, turlă (în steguleţul fâlfâind al uncea o neaşteptată datare) ş.a.

Aflăm astfel la p. 19: „S-au scris în Blaj de Constantin 1756, avgust 30”⁶⁶; p. 141: „Constantin Dimitrievici, dascăl Blaj în zile vlădicii Pavel, 1756, octom. 6”; p. 159: „1756”; p. 221 - o turlă ce are sus: „Turnul Vavilonului”, iar la bază: „Scri-am eu smeritul între mişei Constantin, dascălii Blajului, în anul 1756”; p. 328: „1756 dechem. 10 s-au scris pe aici”; p. 361: „1757 ghen. 20 s-au scris acest hronic de mine nevrednicul dascăl Costandin, în zile vlădicăi Petru P. Aaron”; p. 402: „Pe aici s-au scris în luna lui ghenarie, în 24 de zile, 1757, eu Costandin, dascăl al Episcopiei Blajului”; p. 508: „1757 fevr 24”; p. 519: „Costandin dec. 22, 1757”; p. 522: „P[etru] P[avel] Afaron] vla[di]ca Făgăraş] 1757”; p. 526: „î[n]

⁶⁵ N. Comşa, *op. cit.*, p. 50.

⁶⁶ Data respectivă probabil o primă luare de contact cu textul, la a căruia copiere porneşte propriu-zis în 8 sept. *Vezi infra.*

zilele crăesi M[ariei] Th[erezei] 1757 C[ostandin]"; p. 588: „1757, Costandin dascăl, Pasca Crăsnicu"; p. 608: „Acest hronic prefăcându-1⁶⁷ după altul ham scris precum să vede eu Costandin robul lui Dumnezeu și dascăl al școlii rumânești din Blaj, născut și venit din Țara Românească, din județul Romănașilor, din satul Arcești și l-am scris în zilele chesaro crăiasei M[aria] Th[ereza], purtând toiagul arhierii vl[ă]d[i]ca P[etru] P[avel] A[aron], vicareș fiind preac[i]jnstitul p[ă]rintele Gherontie de Totoi și prefactor școlilor fiind p[ă]rintele Athanazie Rednic.

Inceputu-s-au a să scrie în anul 1756 sept. 8, și s-au săvârșit în anul 1757 martie 13".

Manuscrisul este foarte îngrijit scris, caligrafic, de o singură mână, având între 33-36 de rânduri pe pagină. Dimitrievici, necunoscător probabil al limbilor clasice, lasă spațiu pentru textele latinești și grecești (uneori prea mare, alteori neîndestulător), porțiuni completate, 70 de ani mai târziu, de un învățat român cu inițialele I.C., după manuscrisul adus de la Viena: „Lacunae graecae et latinae suppletare sunt ex veteri originali a[nn]o 827, per I.C. m[anu] p[ropria]".⁶⁸

După predarea transcrierii noastre și a glosarului *Hronicului* la Editura Academiei (1975), strângându-ne material pentru alcătuirea introducerii filologice, am fost nedumerită de lipsa de concordanță a relatărilor privind cele două copii ale istoriei scrise de Cantemir.

Gr. Tocilescu nu a văzut exemplarul adus de Inocențiu Klein la 1730 afirmând, de mai multe ori, în introducerea ediției sale: „Manuscriptul nu se scie însă astăzi ce a devenit"⁶⁹, ceea ce nu-l împiedică totuși să afirme la un moment dat:

D.L.R înregistrează un sens învechit al termenului: „a trece a transmite, a transfera" cu atestare mult peste această dată.

⁶⁷ *Fragment din istoria lui Cantemir* (manuscris), p. 608.

Operele principelui Dimitrie Cantemir..., p. XXVII, XXXVII.

„Dascălul Constantin... desigur copia după un manuscris *la fel cu cel de la Moscova*"⁷⁰ [subl. n]; ideea sfârșește prin a atribui copistului blăjan inițiative ce nu-i aparțin, o libertate de mișcare față de textul ce-l avea de transpus - mult mai mare decât aceea pe care și-a îngăduit-o de fapt.

Orientându-se după originalul de la Moscova, Tocilescu afirmă că nepotrivirile copiei transilvane față de acesta (omisiuni, adaosuri, deosebiri fonetice, lexicale, gramaticale) „nu e de admis a fi existat în manuscrisul după care s-a făcut copia [subl. n], ci sunt de atribuit transcriitorului românașean".⁷¹

Din confruntările pe care le-am întreprins nu ne-a fost greu să observăm că ponderea neconcordanțelor față de originalul moscovit cade în sarcina primului transcriitor (al manuscrisului ajuns la Blaj în 1730). Constantin sare frazele „poetice și comparațiunile"⁷² observă, de asemenea, Gr. Tocilescu; dar textul la care se referă este omis din ms. rom. 83: „Grecii, ca un om când trage de moarte, tând leșinând, tând iarși mai răzsuflând și ca cum țărna mormântului ș-ar fi scuturat de pre umere"... (p. 479 orig.).

O observație ceva mai prudentă exprimă Tocilescu în ediția sa a *Hronicului*: „în unele părți dascălul Constantin sau *poate chiar primul transcriitor, pe care-l va fi copiat dânsul* [subl. n], a făcut greșeli de transcriere, neînțelegând sau nedescifrând bine textul"⁷³.

Într-o vizită foarte scurtă la Cabinetul de manuscrise al BAR, Filiala Cluj-Napoca, am avut prilejul să cunoaștem ambele copii manuscrise existente aici ale *Hronicului* cantemirian, dobândind chiar microfilmarea acestor unicate.

⁷⁰ *Ibidem*, p. XXXIII.

⁷¹ *Ibidem*, p. XXXIV.

⁷² *Ibidem*, p. XL.

⁷³ *Ibidem*, p. XLI-XLII.

Microfilmul exemplarului adus de la Viena dă la iveală faptul că manuscrisul este mult mai deteriorat decât se confirmase în ultima descriere⁷⁴; lipsindu-i nenumărate file din interior, în afară de începutul și sfârșitul textului despre care se relatase anterior.

Neglijent scris de la bun început, se pare într-adevăr în mare grabă și că este opera mai multor mâini, pe alocuri aproape ilizibil (cu pagini având mai puține rânduri când scrisul este mai mare și cu mai multe rânduri când scrisul este mai mic, între 18—26); împărțirea pe cărți, capitole, nu respectă peste tot originalul, iar în privința conținutului - nu arareori primează ideea unui context oarecare și nu grija pentru reproducerea fidelă a fiecărui cuvânt.

Prima copie a *Hronicului* „modernizează” (dacă nu este prea mult) expresia din original, o apropie de noi și prin topica, pe alocuri, cea cu care suntem deprinși, păcătuind față de textul de bază: „muntenismele” de care s-a vorbit că provin de la dascălul blăjan — le „practică” copistul sau copiiștii acestei prime transpuneri a textului lui Cantemir, ceva mai buni cunoscători ai limbii române decât diacul ce scrisese „de pe izvodu” principelui; în copia adusă de la Viena se scrie: *jos nu gîos, cniadz nu cniadz, așa nu așe, ameșeală, seamă, veac nu ameșală, samă, vac, acum nu acmu* ș.a.

Confruntarea celor două copii impune, așadar, amendări de substanță în privința unor afirmații anterioare; Constantin Dimitrievici, copistul de la Blaj, a fost mult mai fidel față de textul ce-l avea de reproduș, decât cel sau cei care au făcut mai întâi acest lucru.⁷⁵

⁷⁴ Vezi supra: *Repertoriul manuscriselor*.

⁷⁵ Gr. Tocilescu, necunoscând prima copie manuscrisă, diferențele față de originalul moscovit le-a atribuit, după cum s-a văzut mai sus, lui Constantin Dimitrievici.

în ceea ce ne privește, înainte de a avea posibilitatea să parcurgem porțiuni (chiar și numai alese la întâmplare) din cele două copii manuscrise, am atribuit noi înșine dascălului transilvan opțiuni electiv privind conținutul faptic al istoriei compuse de Cantemir - pentru a reliefa atributele gestului său în contextul ideilor ce preocupau politica națională a timpului și locului respectiv: ideile de bază ale Școlii Ardelene.

încadrarea copiei de la Blaj în ceea ce numeam: *Pecetea timpului în redacțiile, copiile și edițiile „Hronicului” cantemirian*⁷⁶ rămâne valabilă prin însăși recopierea unui document atât de valoros tocmai în epoca Luminilor din Ardeal; dacă dascălul blăjan și nu primul copist ar fi omis descrieri de natură, de stări sufletești ori atribute literare ale textului cantemirian - reținând numai faptele istorice - rămâne de văzut abia după confruntarea exhaustivă a celor două texte⁷⁷.

Ni se pare curios că în edițiile mai recente de care au beneficiat lucrările istoricilor latiniști ardeleni (Samuil Mיעu⁷⁸, Gh. Șincal⁷⁹, Petru Maior⁸⁰) nu s-au subliniat similitudinile,

⁷⁶ Comunicare ținută la Academia Română, Secția de științe filologice, literatură și arte, în sesiunea din 17 iunie 1988: *Probleme ale editării literaturii române vechi* și publicată în *Memoriile secției citate*, seria IV, tomul X, 1988, p. 21-28.

⁷⁷ Speram să adăugăm ediției academice (D. Cantemir, *Opere complete*) cele două texte; timpul de așteptare al apariției, de peste un sfert de veac, s-a adăugat și vârstei noastre; transcrierea și publicarea copiilor pomenite, atât de necesare nu numai istoricilor, vor intra poate în preocuparea vreunui filolog.

⁷⁸ *Scurtă cunoștință a istoriei românilor*. Introducere și îngrijirea ediției de Cornel Câmpeanu, București, 1963.

⁷⁹ *Cronica românilor*. Ediție îngrijită de Florea Fugariu, Prefață, tabel cronologic și note de Manole Neagoe, București, 1978.

⁸⁰ *Istoria pentru începutul românilor în Dacia*. Ediție critică și studiu asupra limbii de Florea Fugariu. Prefață și note de Manole Neagoe, București, 1970.

adesea frapante, între demersurile acestora și cele cuprinse în *Hronic*.

În 1921, N. Iorga, în cuvântarea rostită la Academie cu prilejul centenarului, morții lui Maior, afirmă categoric că acesta n-a cunoscut *Hronicul* lui Cantemir⁸¹.

Petre Haneș⁸² însă este de părere că Dimitrie Cantemir a influențat direct pe cei trei corifei ai Școlii Ardelene, probând în privința ultimului (Petru Maior - care profesa la Blaj în 1808) preluarea neîndoieșnică a unor idei (și nu numai a ideilor de bază) și a metodei expunerii. La data la care s-a făcut copia lui Constantin Dimitrievici, Mieș, Șincai și Maior erau copii. Deci ei au avut la îndemână, în epoca studiilor și a maturității, ambele manuscrise; e drept, socotea Haneș, fără titlu și fără numele autorului.

Difuzarea pe calea tiparului, deși inaugurată în 1698 cu apariția *Divanului* la Iași, a marcat abia în prima jumătate a secolului al XIX-lea o nouă etapă în contactul scrierilor lui Cantemir cu cititorii de acasă.

Interesul culturii noastre moderne viza, în această perioadă, tipărirea în Moldova a *Hronicului*.

În timpul domniei lui Mihai Grigore Sturdza, prin grija mitropolitului Moldovei Veniamin Costache și cu sprijinul și stăruințele generalului Pavel Kiseleff, s-a obținut, prin intermediul consulatului rusesc din Iași, manuscrisul *Hronicului* aflat la Moscova: „istoria pre care o socotim ca pre o vistierie de mare preț”, se spunea în scrisoarea de mulțumire, „și ca pre cel mai nobil document al nației menit ca oarecum în epoca de față a renașterii noastre politicești”⁸³.

O înștiințare din 22 septembrie 1834 a consulului Grigorie Timkovskii cerea: „Să binevoiți a rându-i un scriitoriu carile să

⁸¹ *La o sută de ani după moartea lui Petru Maior*, București, 1921.

⁸² Petre Haneș, *op. cit.*, p. 158.

⁸³ *Hronicul romano-moldo-vlabilor*, alcătuit de domnul Moldaviei Dimitrie Cantemir, Tomul I, Iași, 1835, p. XIII.

să îndeletnicească, aice în consulat, cu scoaterea copiilor, supt privigherea gios iscălitului, după care apoi originalurile să vor trimite înapoi”⁸⁴.

Însărcinat cu supravegherea copierii a fost cărturarul Gheorghe Săulescu - care-și propune să facă acest lucru „întocmai după stilul autorului, atât în privirea sintacului, ce este destul de figurat, cât și a cuvintelor, ce poartă în sine nu puține anticivități ale românismului”⁸⁵.

Copistul atestă munca sa prin însemnările de la filele 341 și 377: „S-au scris de Samuil Botezat - profesor limbei ghermane, în anul de la Hristos 1835”, iar alături ni se confirmă supervizarea: „Colaționându-1 din cuvânt în cuvânt s-au aflat întocmai cu originalul, Seulescu - paharnic”, acest „întocmai” autentifică fidelitatea față de textul după care se făcea prescrierea, mai puțin normele ortografice, de punctuație sau de paleografie, precum și anumite forme gramaticale; copia ignoră paginația originală, în schimb marchează, la *Scară*, trimiterea la aceasta; face mențiune la subsol când remarcă lipsuri din text („Aice lipsesc din manuscriptul original trii file, adecă fețile 408, 409, 410, 411, 412 și 413”, același lucru pentru „o filă - fața 424 și 425”).

Manuscrisul, după care avea să se treacă la tipărirea *Hronicului*, figurează la B A R (cabinetul de manuscrise, sub cota: ms. rom. 113), este în chirilică, foarte îngrijit scris și are, în numerotația copistului (cu cifre arabe), 681 pagini, iar a bibliotecii 341 file; *Tabla bronolohicească* și *Scara* - pe care nici Cantemir nu le numerotase - sunt paginate cu cifre romane (I-IXII); îi lipsește textul latinesc al *Pridosloviei* (pentru care, în dreptul celui românesc, are pe dreapta față albă) și, de asemenea, foaia volantă atașată versiunii revizuite de Cantemir a *Hronicului*, foaie care va apărea în textul tipărit. Acesta va

⁸⁴ *Ibidem*, p. IX.

⁸⁵ *Ibidem*, p. XVII.

beneficia, de altfel, și de unele compartimente caracteristice lucrărilor științifice: prefață, nota ediției, glosar.

Deși Veniamin Costache a cerut să se pună la cale tipărirea „fără cât de puțină schimbare”⁸⁶, ediția apărută la Iași (în două volume), între 1835 și 1836, sub îngrijirea lui Gh. Săulescu⁸⁷ are foarte multe schimbări, intervenții ale editorului nu numai în privința formei, ci, mai ales, în ceea ce privește conținutul.

Hronicul în haina tiparului în Moldova nu-l reprezenta veridic pe autorul său; contrafăcându-i-se numeroase pagini, cel puțin sub unul din aspectele-cheie ale viziunii politice a lui Cantemir, opera apare falsificată; se știe că prințul moldav a cultivat o acerbă luptă împotriva stăpânirii turcești; sentimentele sale, în această privință, găsesc, pe parcursul cărții, varii exprimări cu „încărcătură” adecvată.

Un pasaj, grăitor trunchiat, eliminându-i-se invectivele cu care Cantemir își caracteriza dușmanii: „Leat 570 născutu-s-au puil viperii, părintele minciunii, fiul întunerecului, împelițat chipul diavolului, silța satanii, gura tartarului, ucigașul sufletelor, vrăjmașul adevărului, ocară lumii, cinstea musulmanilor, pseudoprofitul Muhammed, carile din suflarea și șopta satanii au scornit legea și cartea Curanului; cădzut-au din pântecile mâne-sa în luna care să chiamă arăpește rabie...” (p. 350)⁸⁸.

⁸⁶ *Ibidem*, p. XV.

⁸⁷ *Hronicul romano-moldovo-vlahilor* alcătuit de domnul Moldaviei Dimitrie Cantemir - la anii 1710. Iară acum de pe originalul manuscript depozitat de fericitul autoriu în împărăteasca Arhivă a Moscvei - scozindu-se cu învoirea preainălțatului nostru domn Mihail Grigoriu Sturza V. Vd. și din orânduirea înaltpreasfîțitului arhiepiscop al Sucevii și Mitropolit Moldaviei Dd. Veniamin Costache s-au tipărit, Tomul I, Iașii, în tipografia S. Mitropolii 1835 [Tomul II, 1836]. De reținut că Săulescu modifică și anul alcătuirii lucrării, consemnat de Cantemir pe foaia de titlu (1717) și pune: „la anii 1710”.

⁸⁸ S-a făcut o asociere între aceste afirmații ale lui Cantemir și *Versetele satanice* (Londra 1988) ale scriitorului Salman Rushdie; este,

în ediția ieșană - lapidar, neutru - fragmentul citat devine aproape telegrafic: „...Leat 570 născutu-s-au Muhammed, carele au alcătuit legea și cartea Curanului; născutu-s-au în luna care să chiamă arăpește rabie” (ed. 1836, tom II, p. 115).

Comentariul privind poziția autorului *Hronicului* este de prisos; ciuntirea operată lipsește pe cititor de expresia directă, fără ocolișuri, pățimașă chiar a temperamentului vulcanic cantemirian, când este vorba de cei ce se ating de libertatea poporului său.

Și sub raport stilistic ediția păcătuiește față de original; antiteza, de pildă, atât de cultivată în paginile lui Cantemir, își pierde astfel unul din membri, estompând sau chiar anulând atașarea net afectivă a autorului față de tot ceea ce iubește și prețuiește..

Al. Odobescu, la curent cu descoperirile făcute de Gr. Tocilescu în misiunea sa în Rusia, privind opera lui Dimitrie Cantemir, îi scria lui George Bariț: „Hronicul cel românesc l-a aflat cu totul scâlâmbat de Seulescu în edițiunea sa, deci spre a cruța pe turci, asupra căror autorul se răpede cu câtă urgie poate, sau spre a-i înnoi și a-i corecta, după ideile proprii ale Seulescu [lui], stilul și limba. Vedeți dar cât de bine am făcut a reclama colaționarea edițiunii fantastice de la 1836”⁸⁹.

Afirmația pe care o făcea Gh. Săulescu, consfințind fidelitatea copiei lui Samuil Botezat, exprima realitatea; contrafacerea aparține editorului. „Omisiunile intenționate sunt de tot curioase”, observa mai târziu Grigore Tocilescu, „afară numai dacă ele nu vor fi fost, probabil, impuse de

după părerea noastră, pentru prima dată exprimată în scris observația respectivă (Vezi Mitu Grosu, Docteur es Lettres, *la littérature roumaine au Moyen-Âge*, Jerusalem, 1993, p. 80).

⁸⁹ Al. Odobescu, *Opere VIII, Corespondență, 1847-1879*. Introducere de prof. univ. Al. Dima. Text stabilit, note și indice de Nadia Lovinescu, Filofteia Mihai, Rodica Bichis, București, 1979, p. 375.

cenzură"⁹⁰; confirmarea supoziţiei vine însă prin N. Iorga: „aceasta se impunea de guvern pe atunci”.

O inadvertenţă faţă de copie şi în reproducerea *Scării* întocmită de Cantemir, unde autorul făcea trimitere la pagina sa; S. Botezat o reproduce întocmai, iar Săulescu, omiţând toate trimiterile, privează *Indexul* respectiv de utilitatea ştiinţifică obişnuită.

Carenţele de ordin filologic au contribuit şi ele ca să scoată curând această ediţie din interesul specialiştilor, reclamând o editare conformă unor cerinţe sporite, cu litere latine şi cât se poate de fidelă.

Patru decenii mai târziu, Societatea Academică Română avea să reia, într-un plan vast, editarea operelor cărturarului moldovean.

Sarcina era, desigur, deosebit de grea, deoarece lucrările lui Cantemir trebuiau căutate în biblioteci sau arhive străine.

O informare, din 20 august 1877, despre Wnuscisele lui Cantemir aflate la Petersburg şi Moscova, fusese pentru Societatea Academică Română o adevărată revelaţie; moştenirea ştiinţific-literară cantemiriană se dovedea mai bogată decât se ştiuse până atunci.

În şedinţa din 25 august 1877, raportul secţiei de istorie, citit de Al. Odobescu, propunea ca Gr. Tocilescu - cercetător cu excelentă pregătire de istoric şi latinist - să fie trimis în Rusia pentru a colaţiona ediţia din 1835-1836 a *Hronicului* cu manuscrisul şi de a-l compara cu versiunea latină a aceleiaşi opere.

Era prima misiune ştiinţifică în străinătate organizată de cel mai înalt for cultural.

Patru luni de zile, cât avea la dispoziţie Tocilescu pentru sejurul în Rusia, reprezenta puţin faţă de volumul de muncă

⁹⁰ *Operele principelui Dimitrie Cantemir*, p. XLIX; vezi N. Iorga, *O ediţie a Hronicului lui Dimitrie Cantemir*, în „Convorbiri literare”, 35, 1901, p. 1149-1151 şi p. 1048-1049.

deosebit de mare, impunându-i o organizare riguroasă a timpului.⁹¹

În acest scop, *Hronicului* i s-a pregătit în ţară, special, un exemplar al ediţiei ieşene - având, pentru fiecare faţă a textului, câte o pagină albă, necesară la notarea corecturilor în succesiunea rândurilor; îndreptările au fost făcute de Tocilescu, tot în chirilică, cu cerneală neagră şi cu o peniţă subţire, conferindu-le astfel perfectă lizibilitate. „Mi-a trebuit, declară Tocilescu în *Precuvântarea* ediţiei sale, mai bine de şase săptămâni, lucrând în toate zilele de dimineaţă şi până târziu noaptea, pentru ca să notez pe contrapagina fiecărei file lăsate în alb, între foile tipărite, toate aceste deosebiri, aşa încât desigur cu mult mai uşor mi-ar fi fost să transcriu din nou în întregime manuscrisul decât să-l colaţionez cu textul imprimat” (p. XLVIII-XLIX).

Această „piesă de lucru” se află la Cabinetul de manuscrise al BAR (ms. rom. 293-294) şi transcrierea ei în alfabet latin a avut ca rezultat imprimarea celui de al VIII-lea volum al operelor principelui Dimitrie Cantemir.

Ampla *Precuvântare* (60 pagini, numerotate cu cifre romane), semnată de editor, informează cititorul asupra celor mai multe probleme ce se puteau cunoaşte în acel moment despre primul tratat ştiinţific din istoriografia românească.

Redarea textului în alfabet latin „fără nici o abatere în fond sau în formă”, după cum se afirmă, s-a dorit a fi şi din punct de vedere filologic cât se poate de autentică „printr-o

⁹¹ Vezi „Analele Academiei Române”, Seria I, Tomul XI (1878), p. 54-74: Raportul Gr. Tocilescu privind misiunea culturală din Rusia.

⁹² *Operele principelui Dimitrie Cantemir* publicate de Academia Română, tomul VIII, *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor*, publicat sub auspiciile Academiei Române de pre originalul manuscris al autorului, păstrat în Arhivele principale din Moscova ale Ministerului de Externe de Gr. G. Tocilescu, membru al Academiei Române, Bucureşti, 1901.

transcripţiune sistematică şi minuţioasă a caracterelor chirilice, ca textul să fie nu numai exact reprodus, dar să păstreze intacte ortografia şi toate particularităţile fonetice ale limbii autorului, spre a nu se pierde ceva din valoarea lui.

În reproducere s-a urmat modul de transcriere adoptat prin publicaţiile anterioare de acelaşi fel" (p. LVII).

Aparatul critic al ediţiei este reprezentat de un *Indice general*¹ (cca 300 de pagini) „rezumatul întregii materii rânduită în ordine alfabetică" (p. LIX) şi de un *Glosară*

În *Scara*, cu care-şi încheie Cantemir *Hronicul*, Grigore Tocilescu omite trimiterele originale, indicând, ca de altfel şi-n *Indicele general*, paginile ediţiei sale; textul însuşi poartă numai paginaţia editorului.

„Într-un studiu special ce cugetam a publica în curând" (p. LX), preconiza cercetătorul de acum un veac al *Hronicului* să evidenţieze valoarea ştiinţifică, metoda de investigare, critica izvoarelor, rezultatele la care a ajuns prodigiosul savant.

Următoarea sută de ani însă s-a dovedit a fi mai puţin destoinică, nu numai în împlinirea acestei datorii, cât şi în a repune în circuitul ştiinţific şi cultural textul unei lucrări fundamentale, în care nu numai istoria naţională, ci şi alte discipline de la noi îşi află certificatul de naştere.

Cu cinci ani înainte de această ediţie a lui Gr. Tocilescu, în 1896, a apărut la Bucureşti, în colecţia „Autori români vechi şi contemporani", o culegere de 111 pagini, în alfabet latin, pentru şcolari², cu texte transcrise după ediţia de la Iaşi; era primul prilej oferit tinerilor de a cunoaşte o atât de valoroasă istorie naţională; alegerea pasajelor s-a făcut, evident, de pe poziţii educativ-patriotice, putem zice, în consens cu ideea de bază a autorului, atunci când a pornit la traducerea în româneşte a textului său: *exempla trahunt*.

¹ *Indicele general*¹ fost întocmit de doi elevi tineri şi revizuit de prof. N.I. Apostoliescu.

² *Glosând* este semnat de L.A. Candrea.

³ Dimitrie Cantemir, *Din hronicul romano-moldo-vlahilor*.

Acelaşi nimb cuprinde şi antologia de 48 de pagini întocmită de D. Murăraşu⁴, apărută în 1943, deci în plin război mondial; în acest caz textele au fost alese după ediţia • academică din 1901.

Hronicul, şi, pe rând, şi celelalte scrieri cantemiriene, încep să fie „revendicate" la noi abia după prima jumătate a secolului al XX-lea - cu oarecare speranţe în vederea înlăturării „tiraniceii uitări", cu care însuşi prinţul moldav avea să se lupte.

În 1957, Biblioteca Academiei Române procură un microfilm după exemplarul de la Moscova al *Croşticeii* (BAR M M 52), fotocopiât mai apoi (BAR ms. rom. 26), iar în 1959 microfilmul textului latinesc al *Historiei moldo-vechice* (BAR M M 83).

După microfilmul *Hronicului vechimei a romano-moldo-vlahilor* *zm* transcris în alfabet latin textul, predându-l Editurii Academiei în 1975 (vezi *infra*).

În 1981 am propus Editurii Albatros (colecţia: Texte comentate, Lyceum) o antologie privind *Hronicul* cantemirian. Aceasta a apărut⁵ în câteva luni, epuizându-se la fel de repede. Ideea culegerii s-a întemeiat pe nevoia îndeosebi a elevilor şi studenţilor, de-a cunoaşte câte ceva din înaltele repere de veche cultură românească, ignorate sau ambiguu prezentate în cadrul programelor de învăţământ.

Fără a ni se părea ciudat - fiecare din „apariţiile *Hronicului* poartă, mai mult sau mai puţin, pecetea timpului în care s-a produs; de la geneza originalului în latină şi apoi în limba română, la nevoia difuzării prin copii (exemplarul ajuns la Viena şi curând în Ardeal), prescrierea acestuia la Blaj (cu ecourile semnificative), „timpul" imprimării aparţinând lui Gh. Săulescu (cu „menajamente" la adresa turcilor) şi, în sfârşit, ediţia Tocilescu, ca primă împlinire responsabil ştiinţifică

⁴ Dimitrie Cantemir, *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor*.

⁵ Dimitrie Cantemir, *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor*. Text ales şi stabilit, tabel cronologic, prefaţă şi note de Stela Toma. Editura Albatros, Texte comentate, „Lyceum", Bucureşti, 1981.

(coordonată de Academie) a transmiterii *tale quale* a ceea ce Cantemir însuși revizuiă înaintea morții sale. Chiar culegerile sporadice punctează, la timpul când s-au publicat, nevoia prezenței acestei opere capitale pentru cultura noastră veche.

A trecut, aşadar, un secol de la ultima ediție completă a *Hronicului*, ediție care a mulțumit o vreme exigențele culturii noastre, deși neocolită de întemeiate critici.

Tricentenarul nașterii lui Dimitrie Cantemir, prin studiile activate în 1973, a adus, negreșit, un spor de lumină în cunoașterea și exegeza scrierilor învățatului român. Sigur că nu s-a depășit întru totul, ceea ce nimerit recomandă un istoric literar: „spulberarea confuziilor și vagului ce s-ar ivi la spiritele festive și cu înclinații publicistice”⁸⁸.

Corpusul: Dimitrie Cantemir, *Opere complete*, de la Editura Academiei (coordonat de Virgil Cândea, în curs de apariție începând cu anul jubiliar 1973⁸⁹) tinde să cuprindă întreaga

⁸⁸ * Ion Roraru, *Literatura română veche*, București, 1981, p. 299-

⁸⁹ * Au apărut până acum: Dimitrie Cantemir, *Opere complete*, IV, *Istoria ieroglifică*. Text stabilit și glosar de Stela Toma, Prefață de Virgil Cândea, Studiu introductiv, comentarii, note, bibliografie și indici de Nicolae Stoicescu, București, 1973; *id.* I, *Din anul*. Ediție îngrijită, studiu introductiv și comentarii de Virgil Cândea; text grecesc de Măria Marinescu-Himu, București, 1974; *id.* VIII, *Sistemul sau întocmirea religiei muhammedane*. Traducere, studiu introductiv, note și comentarii de Virgil Cândea. Text rus îngrijit de Anca Irina Ionescu, București, 1988; *id.* IX, partea I, vezi *supra*, nota 52; *id.* VI, tomul I *Viața Constantin Cantemirului, Cognomento senis, Moldaviae principis*. Cuvânt înainte de acad. Virgil Cândea, Studiu introductiv de Andrei Pippidi. Ediție critică, traducere și anexe de Dan Slușanschi și Ilieș Câmpeanu. Note și comentarii de Andrei Pippidi. Indici de Ilieș Câmpeanu, București, 1996; *id.* voi. VI, tomul II, *Scurtă povestire despre stăpînire și căderea familiei lui Brâncoveanu și a Cantacuzinilor; Memorii către Petru cel Mare (1717 și 1718)*. Cuvânt înainte de acad. Virgil Cândea, Ediție critică cu studiu introductiv, note și comentarii de Paul Cernovodeanu, în colaborare cu Alvina Lazea, Emil Lazea și Mihai Caratașu, București, 1996.

activitate scriitoricească a savantului: totalitatea scrierilor cunoscute până în prezent, în textele originale, însoțite de traduceri, pentru cele redactate în limbi străine sau păstrate numai în asemenea versiuni. Studii introductive, note și comentarii, variante, glosare, indici, ilustrații vor întruni toată informația disponibilă astăzi, capabilă să clarifice și să evalueze bogata moștenire cantemiriană.

În privința *Hronicului* avem, în sfârșit, pentru prima oară publicată forma latină a operei — *Historia moldo-vlachica* — alături de traducerea în românește a textului latinesc⁹⁰; și totuși, după spusa editorului (Dan Slușanschi), fără să se fi putut epuiza răspunsurile pentru problemele pe care le ridică lucrarea; așa se face că ultima analiză a textului, prin ediția respectivă, sugerează câteva din perspectivele de viitor ale cercetării⁹¹.

În rigorile enunțate mai sus - acestui volum îi succeda redacția românească, ca parte a doua a tomului IX (după ordinea în care au fost concepute lucrările de Cantemir). Textul românesc, transcris din chirilică, pentru prima dată direct după microfilmul exemplarului revizuit de Cantemir (operație care ne-a fost încredințată) - a fost predat în 1975 Editurii Academiei (încheiat sub aspect filologic), așteptându-și... apariția, însoțit de studiul de profil al unui istoric...

După un stagiul de așteptare de aproape un sfert de veac, în 1998, am propus conducerii Editurii Minerva, care apus-o de îndată în lucrare, ediția apărând în 1990-2000.

STELA TOMA

⁹⁰ * *Op. cit.*, p. 23-24.

⁹¹ * *Op. cit.*, p. 23-24.

HRONICUL VECHIMEI
A
ROMANO-MOLDO-VLAHILOR

întâi pre limba lătiniască izvodit, iară acmu
pre limba româniască scos cu truda și ostenița lui

DIMITRIE CANTEMIR

Voievodul și de moșie domn a Moldovii și
a svintei rossieștii împărății cniadz

în Sanct Petersburg
ANNUL (7225) 1717

XfION **PKVA**
& *mwr \ mA*

AmmmffiKjmmm

**** 4 €^m§*_L AâlijtiiNf jfw | ^*î **** M_m*^{*}j*

1W

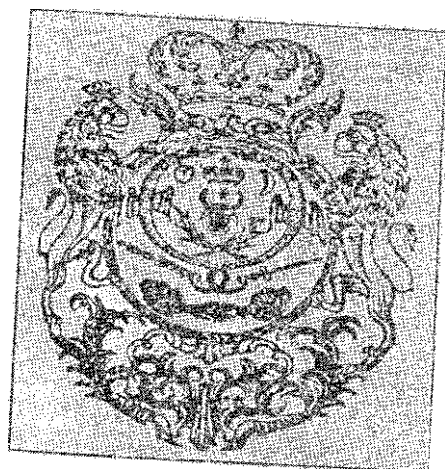
Facsimil - foaia de titlu ;
manuscrisului original d Hrotucului.

Lui Dumnădzău unuia, în Troiță închinatului și slăvitului, **AarpeiOCV**, în veci!

Lucrurile vechi și a annilor bătrânețe, altuia nu așe cu cuvii[n]ță să cad fără numai unuia carile iaste **IIaAaioc; TO)V copepooov**. Adeverița cuvântului, nu alt mai gata scutitoriu sau mai înțelept otcârmuitoriu a afla poate, fără numai pre cel vecinie Cuvânt, carile singur iaste adevărul, cu părintele născătoriu său de o ființă. Dragostea cătră cel de aproape nu să poate plini, fără numai în temeliia și izvorul dragostii Duhului, carile ne învață toată adeverița și toată dreptatea, carile de la Părintele vecinicește purcede și pre Fiiul mai denainte și după toată vremea să odihnește. Pentru aceasta dară ție, cerescule Părinte, căruia annii nu să scad, ție a anarhului Părinte Fiiu, a căruia naștere iaste mai denainte și peste toți vecii, și ție, Svântule Duh, a căruia purcedere covârșește toate vremile trecute și viitoare, și încă ție unuia, svântului și marelui Dumnădzău, / sudorile osteninților mele în Ioc de jirtvă de laudă aduc și închin.

Supt scutul nebiruitelor tale puteri, slabe și lângede osirdiile mele sa acuedz și să le scutesc alerg. Pre tine, bunule Doamne, pricina cea dintâi și pricinitoriu a tuturor bună-tăților credzind și cunoscând, în binele fratelui și în folosul de aproapelui (pentru carile tare poruncindu-ne, după tine, în dragostea lui, toata legea și prorocia să cuprinde și voia ta a să împle, arăți) lucrușorul acesta cu tine l-am început și, cu nenumărate și nemăsurate milostivirile tale, iată că l-am și săvârșit.

Pentru carea ție, a și **O**), începutului și sfârșitului, cu umilit suflet și cu înfrântă inimă, plecându-1 și suplecându-1, rogu-mă nud lepăda, nu-1 trece, ce ca un bun și milostiv ce ești, de ochiul zavistnic și de limba simceloasă pazindu-1 și ocrotindu-1, ție, căruia unuia să cuvine toată slava și închinăciunea, mărire dă, de acmu și până în veci,
j amin. /

PRIDOSLOVIE

Țițeron, marele acela a romanilor Dimosthenis, a limbii latinești părinte, a ritoricai canon, a cuvântului îndreptariu, a vorovii frumoasă neapotrivită pildă și mai a tuturor științelor domn, în toate orațiile scrise și dzise, veri lăudătoare ar fi fost, veri hulitoare, și într-alte mai fără număr epistolii și scrisori, cu toată a minții istăciune, pre carea firea i-o dedeese și meșterșugul cu multul înaintea i-o ascuțisă, precum puțin să să fie ostenit, puțin să fie asudat să vede; iară pană a scrie o carte, cu carea poștește de la un Lucțiie, pentru ca să-i scrie viața, sau, mai cu de-adins, lucrurile carile pre vremea consulatului lui să tâmplasă și celor mai pre urmă lauda, în pomenire să lasă (precum de pe cuvintele lui chiar să cunoaște), nu numai căci în toate părțile vetrelele socotelii deșchidzind, mintea mult își zbătusă, ce încă sudori de singe să fie vărsat, singur să vădește. Cu ce mijloc adecă, și cu ce măiestrie, laudele sale altora li-ar ivi, și lucrurile de sine făcute, veri de lăudat ar fi, veri amintrile, cu condeiu strein șiruindu-să și împodobindu-să, fără nici un sămn de ambiție, să le poftiască. Așijderea încă el trăind, precum alții le citesc și le prăznuiesc audzind, o nespusă a voii bucurie și a poftii desfătare a apuca să poată. De lucru ca acesta dară vrând să să apuce, toate coardele minții își întinde; nici unii osteneale cruță, nici a sudorilor pohoaiie simpte; și ca cum asupra ritoricai s-ar urgisi, și ca cum de povijia aflării / săracă ar 4>-

probozi-o, toate săcriile cu fundul în sus îi răstoarnă, toate av[u]țiile cuvântului, ca alt cheltuioriu, îi răzșipă, îi azvârlește; și nici să odihnește până când fundamentul pridlosloviii sale află, pune și întărește; de cîia aceștiia pofte doaa mai alese temelii așadză; deci una iaste, ca când cineva vrând laudele sale în credința altuia să le dea, nu cu gura, nici cu condeiul și cu hârțtia trebuie să slujască. A doa, stidirea (carea amintrilea pre fietecine laudele sale a-și dori oprește), cu mijlocul scrisorii, trebuie a nu să băga în samă, sau așeși de tot a să rădica. Acestea dară puind, apoi scrisoarea, dzice, nu să rușiniadză. De aicea înnainte prea bogată cu carea să să poată dezvăli materie dobândind, nu mai puțin îndrăzneți decât slobodzi a sprintinii pene dălogi sloboade, carea, lați câmpii ritoricai cutreierând, atâta să rășchira și să răpede, cât nu slujba condeiului scriitoriu, ce chipul lopății a omului vânturătoriu să vede a face; și cu atâta arsură a poftii cinstii să înfocadză, cât și scrumul și cenușea inimăi în aerul deșertii slave să fie vânturat slujitorii cuvântului a giudeca nu să siesc. Carii, măcar că chipul dulce a grăi, frumos a scrie și aburii slavăi cu meșterșug a vâna, îi laudă și să miră; însă nici cum a să cumpăta nu pot, ca să nu-i iasă înnainte cu un chip oarecare de glumă și oarece lucru de izbeliște și de obrăznicie într-însul să nu însămnezde. De vreme dară ce Țițeron (și care Țițeron, ca carile adecă nici mai denainte au vădzut Roma, nici pre urmă iaste să mai vadză), pofțind lucrurile carile pre vremea dregătoriii lui s-au lucrat, cu mâna altuia să să scrie, într-atâta de ascuțit și în drăpt giudeț cade, fără prepus iaste că altul, oricine ar fi acela, carile faptele moșiii sale, cu cât de prost / condeiu scriind, și următorilor săi, pre urmă, a

* Greșit în original: textul latinesc este: *nou ore et verbo, sed calamo et charta opus esse* p. 5 -- deci: ... *ci cu condeiul...*

le lăsa s-ar ispiti, ca moimâța lui Țițeron socotindu-1, poate fi nici de răs vrednic îl vor ținea.

Însă acestea toate, precum să cade căutându-să și •socotindu-să, tot neclătită și nemutată rămâne acea vestită a bătrânilor dzisă: **\xdxo\)** **vjTep** **TCOCTPi509** „luptă-te pentru moșie”, într-a căriia cea după lege plinire, pre lângă stidire încă și frica iaste de rădicat. Cătră aceasta adaog: toți carii lucrurile moșiii ale sale și ale sale (oricum și în ce fel ar fi eale) ale moșiii a să socoti vor, căci nu mai puțin trebuie a să osteni, nici mai puține sudori sint de vărsat pentru apărarea sa decât pentru apărarea moșiii, încă carea și în mai de cinste să socotește în lupta pentru moșie priimită. Dzis-au cei bătrâni înțelepți precum îndrăzniala (carea între răutăți să numără) ia schiptrul și poartă epitropiia vitejiii, carea doamna a tuturor vrednicilor iaste. Și aceasta adevărat că bine au dzis: că unde' moartea iaste mai cinstită și mai plăcută decât viața, acolo răutatea cu de-a sila în bunătate să schimbă. Cu care mijloc de multe ori s-au tâmplat, îndrăzneala cu pintinii deznedejduirii boldită fiind, precum celor biruiți nened[ej]duită a biruinții pohfală, așe celor ce era biruitori neașteptată a prăpădeniiei plânsoare să fie adus. Așe dară învățătura aceasta: **pd^OU** **imep** **rcaTplsos** „luptă-te pentru moșie” și stidirea împreună cu frica, afară scoate, căci și „dragostea toate biruiaște”. Pre carea noi, ca pre un vârtos și tare scut îmbrățășind, drepte arme pe dreptul vom apuca; și în câmpul istoriilor ieșind, cu înfișți pași și cu neîntoarsă față, pre vrăjmașea a de demult uitării tiranie la lupta monomahiii vom chema; și pentru izbândirea laudelor și slavii moșiii, până la vărsarea aceii mai de pre urmă a singelui picătură, lupta vom sufferi; și încă svânta agiutorindu-ne ade/verință, precum ca a vulturului (supt a căruia chedzi s-au și născut), cea din fire și din naștere tinerețe să-i în toarcem tare nedejduim.

Ce poate cineva să dzică: Cine și de unde ești tu, o omănașule? Din mijlocul varvarilor ieri alaltăieri ieșind, de

năprasnă nemernic te ivești. Ce caută la tine arme ca acelea? De unde? Și în lupta monomahiii când ti-ai învățat? Unde și carile îți sint puterile și alalte cătră acestea trântituri, trebnice măiestrii cu carile înaintea puternice[i] tiranii ca aceștia măcar a te ivi, necum biruința a nedejdui să poți? La acestea îndămână ne iaste răspunsul. Adecă, precum noi sintem să facem ca helvetul cel tânăr și de la bătrânii săi în samă nebăgat, carii, vădzind primejdiia carea de la nepriiatini fără veste li viniia asupra, așijderea pre sine de arme și de alte ostenești cinii lipsiți știindu-să, oare cu mânuile goale fortuna bătăii să ispitească, au urgiii vrăjmașului cale să dea ar fi mai cu folos,, mult sfātuind și nemică stătătoriu alegând, — tânărul răspunde precum pentru lipsa armelor nu li-ar rrebui să poarte atâta grijă, căci el foarte bine știe precum nepriiatinii vin cu tot felul de arme încărcăți, pre carile din mânuile lor răstorcându-le, nu numai mai pre lesne, ce încă cu mulrul mai fericit și mai lăudat, pre nepriiatini cu ale lor arme a bate și a birui vor putea; și așe făcând, spun istoricii că nu s-au amăgit.

Așe dară și noi, asemenea acestora făcând, împotriva tirăniiei uitării lucrurilor, nu numai stâbla biruinții (pre carea iubirei moșii cu tot de-adinsul poftim) nedejduim, ce încă ca și marele acela întemeliitoriu nostru Traian vom face, carile avuțiile cele din jacurile romanilor, Decheval, domnul dachilor, strânse și ascunse Ie avea, tocma din fundul apii Sarghețiii Ia ivală li-au scos, și visteriiei romanilor, adecă a cui au fost, li-au dat./

Într-acestași chip, iarăși dzicem, și noi făcând, pre cele cu vechimea vremilor îngropate a vechilor istorii comoare la lumină a Ie scoate și la triaba de obște a le arăta ne vom sili, și cele românești precum romanilor să cuvîn vom dovedi.

Cândailea părea-să-va cuiva precum acestea, carile noi acmu făgăduim și înainte siobodzim, că nu buhnete de pușci ostenești, ce lătrături de țerberi și de mici țânșori și fricoși, nu platoșe și scuturi, ce beșicuri de vânt îmflate și pe apă înnotând; nici de cîia arme de biruință purtătoare, ce cuvinte în samă nebăgate și nevoința pentru deșartă slava, în zădar cheltuită, să fie îi va părea, credem și știm. Inșă cătră aceasta încă mai știm precum că părerea scaunul adevărului a răsturna sau locul a-i cuprinde nîcicum nu poate. Pentru care lucru, nu adevărata a lucrurilor știință îndoitei părerii, ce părerea negreșitii științe pururea a să înduplica și ei a să pleca să cade.

Așijderea și noaă a ni să părea slobod va fi că cu acest al nostru pentru vechimea Romano-Moldo-Vlahiiei hronic, ca nu cumva de la vecinii de primpregiur vreo vrajbă neîmblândzită să ne scornim, să nu cumva în loc de glumă și de răs să ne luăm și ca cum de dulce dragostea patriiei nebuniți a fi socotindu-ne, să dzică că celea ce să cad credinții istoricești hotare am sărit. Că acestea măcar cevași împotriva noastră nefăcând, cu întriagă conștienție mărturisim (însă deosăbi de lunecarea neștiinții carea tuturor oamenilor aproape și de casă iaste) că nu așe după a noastră și a patriiei voie să fim îmbiat, cu carea cea de demult potolită și supt răcită cenușea zavistii i în văii tă scânteie, într-a urai și clevetii pojar să o așităm și să o ijdărăm.

Că cine, mă rog, ar fi acela carile să gândiască, ca cu crierii de aramă, precum cu hulele altora (nu dea Dumnădzău!) adaogerea laudelor sale c-ar putea dobândi? Plăcut și încă cu fericire ni-ar fi fost nici nărocul acestui câmp să fim ispitit, nici cununa aceii după pravilă luptă să fim așteptat. Ce cine iaste așe de nărocit / cetățan? Cine iaste atâta de fericit Tițeron, carile nu unul, ce o mie de Lucții să poată avea, și pin ostenițele streine lăudându-să, prin cele în patru

părți a lumii deschise a Romii porți să între pohfăindu-să. Dinpotrivă: cine atâta slab de minte ar fi acela carile ș-ar pofți așe de groznice și atâta de strașnice menituri și uri să ispitească și atâtea împotrivnice chitele a audzi să învoiască?

Însă pre fietecare rătăcită voie stăpâni-o-va dzisa înțelepților: *«SiAo»* 6 *nAdxoov, cpiAos* 6 *Emxpdrn**; *«XXa \lăXXov cpiA»* fl *«Xr\de\la* „priiatinu-i Platon, priiatinu-i Socrat, însă mai priiatinu-i adevărul”. Cu care lege și poavăț, orice acru ar fi cu dulce vom gusta, și oricât de ascuțite ar fi a chiteleur dosediri, veseli le vom sufferi, numai a neimati constienție întregiune să păzim; de vreme ce ea singură adevărînța istoriiei mai luminat va arăta decât radzele soarelui umbra ceasornicului de soare, și fără nici o încălcitură va învăța precum toate neamurile și a niamurilor late împărății câte astădzi Evropa în sinul său încăldzește și ține, cu niamul romano-moldo-vlahilor alăturându-să, nu pot să nu-și cunoască ale sale începături prea proaspete, și înaintea vechimei bătrânețelor lor, ca niște brudii și tinerele de vârstă (sau mai adevăr să dzicem) ca niște strânsuri, fără nici o dreptate între cei de loc vârate, să nu mărturisască.

Căci toate cele despre apus a Evropii niamuri (nu dea Dumnădzău trufie cuvântului) măcar că astădzi mari, tari și evghenisite sint, însă alți părinți nu-și pot cunoaște, fără numai pe gotthi, vandali, unni, sclavoni, adevă a Schithiii înghețate rumpturi; și mai cu de-adins, pre singură Italia atâta zămintitură și amestecătură de varvari au cuprins-o, cât precum odănoară chincul Dioghenis cu făcliia aprinsă amiazădzi pe uliță, așe astădzi în mijlocul Romii pre cel hiriș roman cineva a-1 cer/ca mult să să osteniască și de-abiiia să-1 nemeriască, ca din varvari să-1 poată alege.

Una numai și singură iaste nașterea ghermanilor, carea precum curată și chiară săminția sa să fie păzit, la scriitori aflăm; iară alalte toate din sine născuți să și chiamă; iară alalte toate zămislirea climatelor friguroase, a ceriului și a

pământului vrăjmășie fugând și șederile părintești și lăcașurile de naștere părăsindu-și și ca niște sterpe și vieții omenesți netrebnice lepădându-le, în părțile Evropii despre apus să fie năpădit; de ciia, cu frumusețea și bivșugul țărâlor romanilor îndulcindu-să, întâi, ca pardosii de Ircania, dintr-însele câteva părți să fie înghițit, apoi ca stăpânitorii cuprindzindu-le, într-însele piciorul și scaunul să-și fie înfipt.

Și așe de ciia cu cursul vremilor crăiia franțuzască (carea acmu după puterea chesăriască locul al doilea ține), crăie, dzic, prea de bună naștere, înflorită, pre uscat și pre mare foarte puternică, pre la anul de la nașterea Ficioarii 420 în Franția au început a fi; și măcar că pentru neamul franțozilor, cine și de unde să fie, istoricii pană acmu încă să ciartă, însă Petavie, om de niamul său franțoz, a vremilor și a istoriilor curat și ascuțit socotitoriu, cum să cade mărturisește, de vreme ce dzice: Pre această vreme (pre la anul de la noi însămnat) a ceii în toată lumea de bună naștere crăiia franțozești temeliiile s-au aruncat, a căruia neam începătura necunoscută iaste, nici cu slovele vechilor deplin să arată. Așijderea giudeca precum greșiți să fie aceiia, carii socotesc precum franțozii să fie luat începătură din rămășița troadenilor. Apoi alege precum din adunarea a multe niamuri varvarești, carile pe aceia vreme Evropa prăda, atâta de cinstită și de vestită crăiie să să fie scornit și, aruncând giugul romanilor, să fie cuprins Gallia, adevă țara franțuzască.

Așe ispanii ce sint, fără numai gotthi carii pre la anul 414 în Ispania întrând, pre această de acmu a Ispanii crăie au întemeiat?

Așe / longobardii pre la anul Domnului Hristos 568 din Scandia coborându-să (de unde și gotthii, vandalii, herulii și gurțilinghii ieșisă) cât de multe craii, carile acmu în Italia înflorit trăiesc, au pus.

† Petavie [Peta.v]n. De sămălirea vremilor, Partea 1, cartea 6, cap. 13.

Așe saxonii în anul de la Hristos 449, la ostroavele Britaniiei trecând, crăiia anglicană și scotică au aședzat.

Ase leșii, rudeniia schithilor sarmatici (aceiași sint și slovenii), pre la anulul mântuirii 465 cu voievodul lor Leh, Vistla trecând, a desfătatei crăii leșești nârocite începături au dat.

Așe unnii, rod de tătari asiatici, pe la anulul ștergerii păcatului 432, crăiia ungurești și nume i-au dat și corona i-au pus.

Așe bolgarii și carii după dâșii au umat sclavenii și sirbii, la anulul întrupării vecinicului Cuvânt 499, din cea mai din fund a crivățului varvarime, ca cum nâșipurile apii Volgăi ar fi nâbușit, afară vârsindu-să și cu iute picior undele bivșugoasei Dunări trecând, Misia, Thrachia, Illiria, Trivalia (carea acmu iaste Sclavonia) și câtăva parte din Machedonia și până la Dalmația, cu dese prădzi au lovit, și de ciia, vecinilor groznice, a Bohemii, a Bulgariii, a Sclavoniii și a Sirbii crăii au descălecat.

Ce în scurt, mai toate ale Evropii și a evropenilor niamuri, odânăoară prea varvari, iară acmu prea de bună naștere să fie fost aiavea iaste; carile într-înșă, întâi ca niște vrăjmași prădători să fie intrat, apoi (mintea cea de sus toate așe despuind) osirdnici tocmitori și bine cumpătați domnitori să fie ieșit, cum a celor vechi, așe a cestor noi hronice ne povestesc.

Acestea dară așe; iară a romano-moldo-vlahilor niam, de vom vrea să credem adeverinții carea în hronice mărturiseste, de-i vom căuta cea mai de pre urmă vârstă (de când adecă Traian împăratul din Roma, împărătiasa cetăților, alegând cetățeni romani în Dachia i-au trecut), îl vom afla de pe la anulul tocmirii firii omenești 107 / să fie început.

De-i vom cerca cea de pre mijloc vârstă, o vom găsi deodată cu Romulus, Roma și cu numele roman, adecă cu

șapte sute cincidzăci și trii de ani mai denainte decât a să naște Domnul Hristos. De-i vom iscodi cea dinceput naștere, precum de la răzsipa Troadii și de la înstreinarea lui Eneas la Lațium, adecă în țara latinească, a vechilor semne și scrisori mărturisesc.

De-i vom întreba a evgheniii catastih și a ghenealoghiiei rând, precum romani în Roma, de cetățeni romani și oșteni veterani nâscuți, a ellinilor nepoți, strănepoți de la Troada să să fie trăgând, a grecilor și a latinilor scriitori mărturisesc. De vom lua sama faptelor mai marilor lor, nu prădători, nu năpădători, nu adăosători, ce înmulțitori, ce lășitori, ce mai dinluntru și mai de triabă mădulare a împărățiii romanilor a fi îi vom găsi.

De le vom căuta firea, inima și cea iroicească vitejie, aiave iaste că a hotarilor lumii românești împotriva sirepelor niamuri tătărăști ca niște zidiuri de aramă puși și nebriuți apărători s-au socotit și într-înșii numai să să fie păzit și plinit acel adevărat cuvânt pentru cei furiși romani de la Seneca dzis: „unde au biruit romanul acolo au și trăit”. Căci den afara hotarilor împărățiii românești, **pană** adecă la fundurile Indiii, pană la pustiile Araviii, pană la necunoscutele locuri a Africai și, să dzicem, așeși **pană** la marginele lumii cunoscute, poporul românesc, prin multe vremi și pre la multe părți, precum să-și fie scos și aședzat slobodziile sale nime poate fi carile să nu știe. Inșă măcar o alegere de oaste, cu alegerea lui Traian împărat (carile și oștian ales și hatman iscusit era) a să potrivii n-au putut, nici a altor consuli sau împărați colonii (adecă slobodzii) la vârvul a atâta, să-i dzic, mai vecinică fericire a să urca s-au învrednicit, ca, după pomenit cuvântul Senecăi, unde au biruit acolo să și trăiască.

Cu aceasră dară socoteală afară din tot prepusul iaste, / ce de la istorici să pomenește, precum Traian, pană a omorî pe Decheval, pană a sfărâma pe dachi și **pană** a suppune

Dachia, cu atâta vărsare de sînge s-au nevoit, cît svârșindu-să acmu pline de pîndzături chichițele hirurgilor, pentru ca să lege căscate ranele slujitorilor, nici năfrămile sinului său, nici pîndzele mesii sale orînduite să nu fie cruțat; pentru care precum cele trecute vacuri, așe ceste de acmu nu de sațiu să pot mira, socotînd adecă Traian, ca un nărocit hultuitoriu și ca un înțelept împărat, că la răsad ca acesta adăpătură cu puhoiu de sînge ca acela să să fie cuvenit.

Așijderea, pentru ca țarină mănoasă ca aceasta să să străjuiască și numelui său slavă nemuritoare să lasă, nu cu strein și nemernic, ce cu românesc ochiu și inimă a o privighia și cu românești arme a o păzi și cu cetățeni de Roma a o lucra, pre următorii săi cu necălcat giurămînt au legat.

Pentru care lucru Adrian, carile nu numai a împărăților ce încă și a celor cît de proști isteciuni neostenit rîvnitoriu fiind, de vreme ce Ia vredniciile Iui Traian a așijunge nu poate, cu blăstămățiile sale laudele Iui a călca și a le micșura pre cît poate, a să sili nu să rușiniadă. Și cu acesta mijloc, Parthia, Assiria, Armenia și toată Mesopotamia (cele a lui Traian în veci de pomenit trofee) parthilor și altor asiatici varvari, pre lesne li-au lăsat și slujitorii românești, ca cum peste țircălamul lumii, de Traian în mijlocul varvarilor ar fi fost puși și ca cum a să păzi nu s-ar putea înaintea senatului pricinînd, nu atâta copilărește, pre cît blăstămățește, îndată înapoi i-au chemat. Inșă aceași romanilor carii în Dachia noastră era aședzați a face foarte s-au rușinat. Cu care pricină s-au tîmplat ca Dachia, carea era ca un fericit proimiu a biruințelor următoare, de ciia în veci vrednică de împărat ca acela, coronă să rămâie și să să ție.

Într-acesta chip dară, pre romano-moldo-vlahii noștri, Roma / maica, din lăuntrurile sale născîndu-i, i-au aplecat și i-au crescut; Traian părintele, cu obiceiile și armele românești învățîndu-i, a Dachii adevărați moștenitori i-au pus

și cu curat singele fiilor săi, pre Dachia, carea mai denainte varvară era, au evghenisit-o.

Aceași după aceia, cu prilejul a fericitelor vremi, Ia atâta a puterilor și și a vredniciilor înălțime s-au înălțat, cît marele Constantin, cătră dânsa Thrachia și Machedonia alăturînd, a lumii românești a patra parte să pliniască o au socotit. Aceasta de pe una numai pre lesne poate să să dovedească, că de vreme ce Constantin, cu puțin mai denainte de pristăvirea sa, toată împărăția în patru părți despărțînd și fiilor săi cineși partea sa să împărțășea vrînd, ca un de lege părinte și prea bun domn au socotit că măcar că Dachia, împreună cu alalte mai sus pomenite țări, cu încungiuirea hotarilor decăt alalte părți cu multul mai îngustă și mai strâmtă era, inșă cu bunătatea ceriului, cu temperamentul aerului, cu curgerea apelor, cu ploada pămîntului, cu frumșețea câmpilor, cu desimea pădurilor, cu mulțimea cetăților, cu slava cetățenilor, cu cinsteșia năroadelor, cu vîrtutea și vitejia slujitorilor și cu mulțimea a altor lăcuitori, decăt alalte părți nu numai nu mai gios, ce încă cu multul a le covârși poate. Și pentru aceasta, lui Constans, celui mai mic între frați și mai mare în dragostea sa fiiu, dreaptă moștenire o au înșămnat-o; nici lui Constans de soartă ca aceasta rău i-au părut, ce încă ca ceia ce părintele său i-o orînduisă, ca pre o prea plăcută moșie, cu dragă inimă îmbrățășînd-o, după răpăosarea lui Constantin, așeși și scaunul împărății în Dachia ș-au pus.

După aceia frate-sau Constantin, cu zavistiia pornit, cu a sa parte neîndestulîndu-să și cu mîna vrăjmășască asupra Iui Constans viind, el cu oastea din Dachia, și biruinđu-1, și omorîndu-1, de ciia cătră Dachia toată împărăția apusului ș-au adaos. Deci după depărtarea Iui Constans de Ia Dachia spre Italia pană pre la vremile lui Grațian / împărat, Dachia noastră împreună cu Thrachia și Machedonia tot supt un deregătoriu au fost; iară supt acest

împărat năpădirile gotthilor mai mult îngreindu-să, Grațian au chemat de la Ispania pre Theodosie Marele și singur apărătoriu și stăpânitoriu acestor țări să fie hau pofit; socotind adecă Grațian, foarte înțelepțește, precum că ostenințele și laudele lui Traian nu poate altul să le ție și să le poarte fără numai altul ca Traian, adecăte Theodosie.

Theodosie dară, luând grijea părților acestora, nu numai căci pre Dachia cum să cade au apărat-o, ce încă și pre gotthi, carii din Thrachia **pană** la Don să răvârsasă, cu armele atâta i-au îngrozit și cu pacea atâta i-au înduplecat, cât Athanaric și Fritighernis, hatmanii lor, lepădând cea vârvăriască sălbătăcie, cu prietinesc picior prim Dachia trecând, cetății lui Constantin, carea împărăția la răzsarit, cu plecăciune i s-au închinat.

Iară după acest al doilea Traian (pre marele și creștinul Theodosie înțăleg) cu lenevirea (precum ni să pare) împăraților carii după dânsul au urmat, sau poate fi așe vrând cel dintru nalturi Dumnădzău, puterile romanilor nu puțin veștedzindu-să, unnii, bolgarii, sclavonii, sîrbii și herulii, prin câtăva vreme câteva provinții românești apucând, pană mai pre urmă în Pannonia (care iaste Unguria cea mare), în Thrachia, în Misia, în Illiria, în Machedonia și așeși în slăvită Greția, piciorul și scaunele ș-au înfipt; iară în Dachia noastră aceașeși desăvârșit a face nicicum n-au putut; încă cu vârtutea a celora ce o stăpâniia romani, totdeauna bătuți, totdeauna goniți și biruiți să fie fost, și pre moșia sa pururea păzită și de a varvarilor îndelungată împresurare slobodă să o fie ținut, vestiți scriitori ne povestesc (pre carii în textul istoriiei pre la locul și vremea sa îi vom arăta). Căci acestea aceiași romani sint carii (precum singure letopisețele sclavonilor spun)² pre niamul slovenesc, în scurtă vreme, de pe malurile / Dunării gonindu-i, pană la apa Vistlii i-au

¹ Caută înainte mărturiile acestor;

împins și acolo, boțindu-i, începăturile stăpânirii lor pre același loc a-și da i-au asuprit. Acestea aceiași romani sint carii pe polovții și pe picinighii vrăjmași, a împărăției romanilor nepriiatini, i-au făcut să-și cunoască hotarale, pustiile cele de peste Nistru. Așijderea cu cursul vremiior (precum la Striicovschie³ să află), ori ca pre niște suppuși i-au domolit, ori ca pre niște soții i-au avut (căci acestui lucru curată știi[n]ta nu avem) pre cât putem cunoaște cu îndelungată a lor slujbă atâta s-au slujit, cât și din limba româniască câtva să să fie împrumutat și cea vârvăriască a lor cu dânsa nu puțin să o fie tocmit.

Acestea aceiași romani sint carii pre vre[mea] împăraților lui Constantin și maică-sa Irini, când Carolus Marele schiptrul împărăției apusului de a răzșăritului au despărțit și pană la Dachia coborându-să, prin solii săi, cu dânsul, lucrurile stăpânirii lor ș-au aședzată

Acestea aceiași romani sint carii lui Conrat al triilea, împăratului apusului, când la svânta oaste ierusalimască prin Polonia și de acolo prin Moldovlahia mergea, la doaș sute de mii de oameni cu sine ducând, de toată hrana și altele carile la calea a atâta oaste trebuia, îndestul au dat⁴.

Acestea aceiași romano-moldo-vlahi sint carii pe Alexie Comnenos și pe Isachie Anghel, împărații Țarigr[a]dului, vrând cu tiranie asupra lor să să ispitescă, mai mult de cincii ori cu vrăjmașe războaie i-au biruit, și precum românul slobod prea bună soție, așe, întărâtat, războinic fără protivnic să fie li-au arătat.

Acestea acei[ia]și romani sint carii după ce latinii cu amăgială apucasă Țarigradul de la greci, împotriva năvrăpitorului Balduin biruitoare arme au purtat, și grecilor, carii acmu pentru împărăție fără nici o nădejde rămăsese, ca,

³ Cartea 6 [Strykowski], cap. 16.

⁴ Cartea 7 [idem], cap. 17.

⁵ Cartea 8 [idem], peste tot.

împotriva a amăgeu ca acesta, îndrăznială și arme să apuce /6" și pană mai pre urmă și împărăția / să-și răscumpere, foarte cu îndămână prilej și ajutoriu li-au dat.

Acestea, iarăși dzic, aceiași romani sint carii singuri numai cu secuii puterile și armele împreunându-și¹, între atâtea asiaticesti și evropești vestite neamuri, ei numai pe a lui Batie cumpleciune și a tătarilor lui vrăjmășie bărbătește au tîmpit și locurile sale, de prada vîrvariască mai nebetete ferind, prin moșiile lor trecătoare a le da adevărat românește li-au tăgăduit. Și pentru ca pe strâmp să dzicem aicea, carile în țăsătura hronicului pre larg sint să pomeniască, unu numai și mai de pre urmă, însă decît alalte cu rnultul mai aliasă faptă vom mai adaoge, carea cum cu mare laudă s-au isprăvit, așe minunat și **pană** astădzi să trăgăniadză.

Acestea adecă sint aceia romano-moldo-vlahi, carii, după ce au început zmaul cu șapte capete, turcul, atâtea împărății și craii a răzsăritului și a apusului cu larg și nesăturat gârta a înghiți și ales mai toată lumea a părților creștinești mai la cea de pe urmă mișelie li-au adus, cît stăpînirile carile odănoară era prea înflorite, astădzi de-abiia și mai nici de-abiia, măcar ca a unui trup de demult mort și cu putregaiul vremilor mistuit, nici oasele înșirate își pot arăta. Ei, ei, dzic, numai singuri, cu minunat a fierului și a aurului meștersug, cum vrăjmășii, așe Iăcomiii lor înainte ieșind, viu a lui Ahilevs și a lui Ullis, strămoșilor săi, icoane sa fie s-au arătat.

În vecii lor slăvite și preaputernice au fost împărățiile grecilor, a persilor, a eghiptenilor și a Vavilonului, pre carile puternicia sultăniască atăta li-au schimosit și li-au micșurat,

¹ Cartea 8 [*idem*], cap. 13, 14, 15, 16.

² Marinus [*Sanudo*], Partea 2, cartea 3, cap. 13 și 19 și înainte în *Hronic* [*Hronic...*, v. *infra*, p. 514-515, de fapt *Capul VII*, greșit notat de Cantemir *cap. 12*], cartea 9, cap. 12.

cât în dzilele noastre lucrurile lor, pre carile mintea omului să le cuprindă nu putea, să par că nu fapte, ce vise, nu istorie, ce basne fac.

Aravia fericită, pietroasă și cea pustie, nefericirea și pustietatea carea armele turcești i-au mestit, nu numai au gustat-o, ce așeși **pană** la beție și amețală au sorbit-o.

Africa, cu a Romii pu/rurea răvnitoare Carthaginea, /; dintele vierului osmanesc atăta l-au simțit, cît în luntrurile sale rana carea au luat în veci nevindicată i-au rămas.

Bulgarii, sirbii, sclavonii (între carii să numără și bosnenii), albanii, bohemii și dalmatii, neamuri carile, cu mâna și cu fierul, mai toată Evropa îngrodzisă, atăta li-au îmblândzit și li-au domolit agareanul, cît din cea veche și de fire a lor sirepie măcar o picătură nu li-au rămas; nici cu altă mai cunoscută faptă sau dzisă, fără numai cu una, și aceia foarte întunecată, a numelui adecă însamnare, între alalte a muritorilor niamuri a să numără pot.

Preaputernică, lungă și lată stăpînirea unguriască, la atăta strâmpoate o adusesse cît a crăiii sale hotare nu aiurea putea să cunoască, fără numai între cădzuți și răzsipiți păreții săi.

Pre ghermani, rod amintrile nebirit, atăta i-au înspăimat cît pană la porțile Beciului de doă ori, iară primpregiurul lor de nenumărate ori, cu moarte și răzsipă, fulgerile și tunetele armelor sale au adus.

Ce pentru ca aicea să nu mai pomenim câte răutăți și cumpliri au făcut Publicai Venețienești, de câte slăvite ostroave și de câte vârtoase cetăți pre mare și pe uscat a sărăcit-o, socotim că cea mai dinluntru Italie într-adins pentru cea mai vrăjmașă și mai de pre urmă a tirănnii sale mânie neatinsă a o lăsa să fie vrut, și pentr-aceasta armele spre crivăț să-și fie întors, adecă asupra leșilor, rușilor și cazacilor; pentru ca și pe aceste creștine țări într-o sughitură să le înghită, supurcata-și și a sațului neștiitoare gură ș-au căscat. Carile măcar că așe de tot biruite n-au fost, nici aspru

giugului Iui grumadzii și-au plecat, însă fără nemăsurată vărsare de sînge creștinesc și fără nenumărate suflete în robie prăpădite a scăpa n-au putut. Ca cari răutăți câte și câte au fost și de câte ori s-au făcut și încă să fac, de am vrea pe amănuntul să le pomenim, nu numai puterile nu ni-ar 18" agiunge, / ce încă și vremea ni-ar lipsi.

Însă din cele multe una numai vrednică de înșămnat, de la istoricii leșești adese pomenită de vom înșămna, nu fără triabă a fi socotim. Dzac dară ei precum acea de sus pronie, purtând de grija mîntuinții acestor crivățene năroade, cu niamul romano-moldo-vlahilor ca cu un zid prea vîrtos și nebiruit să să fie slujit, pre carile împotriva a vrăjmașe săriturile păgânilor puindu-1, cu pieptul lor^ întregi încă pană acmu și în scaunele sale înfipti și odihniți, să-i fie păzit.

Mai uitasem a dzice carea mai denainte de toate s-au cădzut să fim dzis: niamul tătărăsc pre carile împărăția persiiască, grecească, româniască nu l-au biruit, nici altul, fără numai Dumnădzău sau căruia Dumnădzău puțințele cu un deosăbit chip a dumnădzăieștii sale voi îi va adaoge, a să putea birui pană acmu s-au credzut, pre aceșai, dzic, tătărăsc niam, Poarta osmăniască atâta l-au domolit cât nu într-alt chip, ce tocma ca pre un vânătoriu la vînat gata, pre un ogar în pro haz gata șiind, după voia sa, când va, atuncea și încotro într-acolo cea din fire turbată vrăjmășie a-și plini îl sloboad. Așijderea de multe ori, ca de o jiganie mursăcătoare și necredincioasă ferindu-să, cu primenirile, schimbările, nu rariori și cu omorările hanilor lor (căci toate acestea în voia sultanului stau) îl umilește, și prilejurile capul a-și rădica îi trage.

Acestea toate precum așe să fie pare-ni-să că nu va fi cela ce nu știe, căci atâtea și atâtea împărății supt stăpînirea sa au suppus, au călcat, au prăpădit și, ca cum n-ar fi mai fost, li-au întors, cât cu multul mai pre lesne ar fi cuiva neogoit

a le plînge, decît peste tot, așe cum sint, din catalog a le număra, și mai vîrtos vremea plînsorii decît a scrisorii să fie ar alege.

Așe din dzi în dzi balaurul acest vavilonesc îngrășindu-să și îngroșindu-să, de ciia toată lumea, ca cum prea strâmtă peșteră să-i fie socotind, nici care loc să-1 mai încapă având, schizmitu-s-au, ca cum chipul și firea cea de șerpe / balaur 19' învininat și-ar fi lepădat, însă alta de scorpie au îmbrăcat, pentru ca ce cu colții a mușca și cu fâlcile a îndupăca n-au putut, coada cu venin și toapsăc într-armându-și, cu cel de moarte purtătoriu ac a împunge și a pătrunde s-au apucat spurcatul; și ce ca un vrăjmaș leu a spinteca n-au avut cum, ca o prea vicliană vulpe, cu amăgele și viclesuguri a isprăvi s-au căznit.

Suleiman acela, a Ghermaniii groază, a Ungarii domolitoriu, a sirbilor și a bulgarilor supputoriu, a turcilor Uლისი și a osmanilor Licurgos, carile, cum din scrisele așe din dzisele bătrînilor săi înțelegând, precum împotriva romano-moldo-vlahilor cu neprietenie a merge iaste cea mai desăvârșit nebulie (căci înțelepciunea șerpelui aceluia, mulți din istoricii creștinești sint carii cum să cade o mărturisesc)^o, și asupra a niam ca acesta, cu armele nebiruit fiind, cu arme și cu războiu mai mult a ispiti altă să nu fie, fără numai lucru de batgiocură și de primejdiia slavii aliosmănești.

Așe, ca unul foarte bine știind, socotia de câte ori și câți Muhamedi, câți Baieziți, câți Murați în câmpii moldovenești sfărâmase și mii de mii de turcii săi valurile Dunării, a Prutului, a Siretiuiui, a Bârladului și a Nistrului înghițisă; aședară și într-acesta chip, cu paternele și primejdiile altora și ale sale învățindu-să, legătura și pacea carea Bogdan, ficiorul lui Ștefan Vodă Marele, îi aducea foarte cu drag au îmbrățășeat-o și supt chipul a dării pre an (fără carea pacea

^o Caută *Epistoliile* lui Busbevcie [Busbequius].

creștinilor cu turcii totdeauna moartă iaste) cu daruri a patru mii de galbeni, a doadzăci de șoimi și a parrudzăci de iape frumoase, carile pământul Moldovii le naște, îndestulit a fi priimește acela ce a lăcomiii în veci nedespărțit tovarăș și închinătoriu era.

Într-acesta chip dară părinții niamului moldovenesc, O' carii pre acelea vremi de grijea patriii sale precum / să cade purta, măcar că daruri au făgăduit și aur, argint, dobitoace și pasări, ca pominocul pământului lor în toți annii la căscată poarta lui prin solii lor s-au obliguit; însă cu întreg sfat și și cu bună socoteală slujindu-să și vremea răscumpărând, cu vârtoase și tari legământuri, puterea stăpânirii sale cea monarhicească bine ș-au aședzat. Cinstea besericească, credința creștiniască și legea orthodoxiii de turbată și luna-tecă buiguitura muhammediniască neimată și nespurcată ș-au ferit. Nici vii fiind au putut sufferi ca vreodată steaoa cea cornorată deasupra a preasvânt sămnului crucii să rădăce. Acestea dară toate nu numai șie, ce încă și poruncii *Curanului* cu totul tot împotrivnice fiind, i-au căutat tirannului și peste voia lui a le priimi și a le sufferi. A căruia lucru altă mai aiavea pricină nu să poate da fără numai, măcar că cu amăgelnice tocmele și cu chip de împăcăluire, însă șie pre unul și singur niamul moldo-vlahilor a-și pleca nu mai cu puțină slavă să fie împărățiii othmanilor au socotit, decât c-au suppus cu armele atâta mulțime de altele.

Acestea dară și altele decât acestea cu multul mai minunate, carile în hronic înainte să vor arăta, unii din vecini⁹, ca dintr-o înaltă strajă oglindindu-le, adevărat că nu fără oarecare chip de cinstes și arătos a zavistii veșmânt, pre numele romano-moldo-vlahilor, cel ce supt slova a vechilor scriitori de greu dzăcea și de demult dinluntru inimii gemea, încă mai cu împletecite și mai cu încurcate mrejuțe a-1

⁹ Ian Zamoischie [vezi Zamosius] și Stanislav Sarniție [Sarnicius].

înfășură și cu poala odejdii vechimii vremilor așeși de tot a-1 ascunde și din catastivul ceii mai știute și mai cunoscute istorii cu totul tot a-1 rade și a-1 șterge s-au nevoit; ce nu știm cu ce chip fruntea atâta de nesiită ș-au ivit, socotind precum vor putea soarele cu tină să lipască și ceriul cu palma să căptuască!

Însă cătră acestea gata ne sint apărătorii / atâtea adecă 2 grecești, latinești, nemțești, franțuzești, italienești, ungurești, leșești, rusești, slovenești și așeși și tur-arăpești și turcești scriitori. Carii cu toții într-un suflet amele a dreptii rătuirii apucând, împotriva blojeritorilor, cu adevărată și aiave a biruinții nedejde, de drept războiu pentru noi să apucă, așe ca, noi tăcând și odihnindu-ne, ei din vechi armăturile lor, cu tot felul de arme într-armându-să pre unii cutreierători și a laudelor streine fără vreme și fără socotală pizmăluitori la meidanul luptii îi strigă.

Acestea dzic, scriitori, fietecarile a vremilor sale însămnători, vor arăta precum că în mreajea paingului alte lighioi nu să pot prinde, fără numai musculițe și altele asemenea acestora, neputincioase și neîntr-armate mușițe; iară când să tâmplă a cădea într-insele nescariva păsăruice și la fire mai vârtoasă jigăniuțe, eale îndată să rump și nevoințele lui în deșert să fac.

Aceșteași cu tari dovede vor vinci (căci noi de la noi cătu-i negrul supt unghie nu vom dzice) precum cea dintâi a romano-moldo-vlahilor în Dachia descălecătură să fie fost de la Traian, marele împărat.

Așijderea vor arăta precum annii niamului lor decât a altor niamuri evropești cu multul mai mulți, și vârsta lor decât a multora mai matoră și mai veche să fie, ca ceia ce începutul annilor lor iaste de la acesta înapoi cu o mie șese sute și dzece anni; și așe nici unul dintre niamuri (alegând pre carii mai sus am pomenit ghermani) cu bătrânețele și cu vechimea lor să poate alătura.

De cîia vor mărturisi precum poporul romano-moldo-vlahilor nu din glozala a nașteri de strânsură să fie scornit, ce din cetățeni romani, din ostași veterani și din mari familii să să fie ales. Apoi din buni și tari romano-moldo-vlahii, din buni și tari părinți romani născându-să, a singelui curățenie și a niamului evghenie nestrucată și nebetejită să fie ferit, / precum și pană astădzi tot așe o feresc¹¹.

Nici să gândiască cineva că doară într-atâta a lucrurilor necunoștință sintem căduți (fie aceasta așe puțin mai slobod să grăim), nici să-și prepuie că doară pretendui precum adecă niamul romano-moldo-vlahilor nici un singe de a streinilor în singele său să nu fie amestecat, că aceasta nu numai a dzice și a gândi fără socoteală ar fi, de vreme ce precum mai de demult cu multe năpădirile a multe niamuri, așe mai pre urmă și mai vârtos, după răzșipa împărății constantinopolitane și a altor megiișe craii, prin turbătura turciască răzșipi și răsturnări, multe de toată stepena, multe de bun niam și încă împărătești, crăiești și domnești streine familii, în sinul său au priimit Moldova și Țara Munteniască, precum sint a Cantacuzinilor, a Paleologhilor, a Sevastosilor, a Grililor, a Asanilor, a Hrisoverghilor, a Petralifilor, a Hrisosculeilor, a Russetilor, a Evpraiotilor și altele multe a blagorodii grecești flori în țara sa au sădit cea cu singele românesc evghenisită Dachia.

Cătră acestea de Ia megiișii Ieși Potoțchiiștii, de la litvani Radzivilii, de la unguri Batorii (din carii să trăgea Ștefan Vodă ce-i dzic Burdujea) și încă, mai de demult, de la Corvini să trăgea Urecheștii.

De la domnii, sau cum își dzic ei mârzii Crămești, Cantemireștii și din Cercheșii Cabartai câteva chipuri de frunte (între carile au fost și doamna lui Vasilie Vodă, din carea i s-au născut Ștefăniță Vodă); după ce au vinit supt

¹¹ Laonic Halcocondilas [Chalcocondyles].

stiajul lui Hristos, între cele a boierimii vechi familii i-au priimit și i-au numărat Moldova.

Așe craii sirbești au dat ș-au luat fetele și ficiorii săi după fetele și ficiorii domnilor de Țara Muntenească. Așe Brâncovenii de la bulgari să să tragă să povestește; așe vechii Bășărăbești din Basarabiia (cărîia acmu îi dzicem Bugiac) au trecut la Olt.

Așijderea domnii și boierii moldovenești pre fetele sale domnilor și crailor streini (luând sama bunățății niamului) a le da nu s-au apărat, precum / la istorici citim¹¹. Iliăș, 23¹¹ ficiorul lui Alexandru Vodă, să fie luat doamnă pre Măria, sora Sofiii, crăiasii lui Vladislav, craiului leșesc; Ștefan cel Mare și Bun să fie dat pre fie-sa, Iliana, după Ioan Vasilivici, împăratul Moscului. Vasilie Vodă o fiică după Radzivil, ducul de Litvaniia, și pe alta după Timus Hmenlinschie, hatmanul căzăcesc, să fie măritat știut iaste.

Trecem aicea pentru lungimea a mai pomeni a Bogdanilor, Moghileștilor, Constantinilor și a altor domni cu a palatinilor și a voievodziilor și a caștelenilor leșești, după lege a singelui amestecare; căci pentru toate acestea, vrând Dumnădzău, în tomosul al doilea a hronicului nostru la locul și vremea sa anume să va dzice, precum și în cartea ghen[e]aloghiiii a neamurilor boierimii moldovenești (pre carea cu limba latinească am scris-o) pre larg am arătat.

Insă cu toate acestea a însuratului și a măritatului legătură, părtnicească fiind și numai a unor mai de niam case împreunare, nu să va cădea a să socoti că doară cu acesta mijloc cel de roman singe să să fie stricat, precum și singură orânduiala friască poftește, partea cea mai mică, ceii mai i mari lăsindu-să.

Ce pentru ca să nu trecem chipul și forma pridosliviiii, pentru alalte a romano-moldo-vlahilor vrednicii pre cititoriu la trupul istoriiei îl învităm. /

Dlugoș [Dlugossius], Cartea 11.

PRAEFATIO

Cicero, eximius ille Romanorum Demosthenes, latinitatis parens, rhetorices canon, sermonis norma, eloquentiae inimitabile exemplar, ac omnium fere artium atque scientiarum facile princeps: cum toto, quod illi ipsa donaverat natura, necnon plus ultra acuerat ars, ingenii acumine, in omnibus singulisve, sive laudantibus, sive vituperantibus scriptis, peroratisque orationibus, atque aliis innumeris pene epistolis scribendis atque dictandis, parum laborasse, parum sudasse videtur; at in epistola quadam (qua a Luceio vitam, sive potius res sub eius consulatu gestas exarari, et posteris celebrandas tradi postulat) perscribenda (ut ex ipsis illius verbis animi effigiem experimentibus clarissime patet) non diu solum ac undique explicatis ingenii velis, mentem agitasse, sed sanguineos etiam effudisse sudores, se semet prodit: quo nimirum modo atque methodo, suas aliis exponeret laudes, et res a se praeclare sive minus ita gestas, alieno calamo depingi atque exornari, absque ulla affectationis nota cuperet; et illo superstite, ab exteris lectitari ac celebrari audiret, necnon inde ineffabilem quandam animi hilaritatem et desiderii fruitionem capere posset. Tale igitur opus aggressurus omnes ingenii intendit nervos, nullis parcat laboribus, nullos sudoris sentit imbres et in eloquentiae artem quasi indignabundus, ac si in inventionis suppellectili / defectu laborantem deprehendens, omnes eius 5

loculos funditus evertit, et totas sermonis opes ut prodigus alter dissipat, dilapidat, neque quiescit, antequam proemii fundamentum nanciscatur, ponat atque stabiliat. Tandem hujus desiderii duas praecipue fundat bases, et una quidem est, ad proprias demandandas laudes, non ore et verbo, sed calamo et charta opus esse. Secunda vero verecundiam (quae alias cuique proprias afflagitare laudes maximopere interdicat) epistola methodum suppeditante, spernendam, sive prorsus tollendam esse, quibus positis, *epistolam* ait, *non erupescere*. Hinc deinceps praedivitem sese explicandi materiam nactus, non minus audaces, quam liberas, velocis pennae laxat habenas, quae amplissimos eloquentiae campos percurrans, ita resolvitur ac incitatur, ut non scripturientis calami, sed agricolae ventilabri, vices tenere videatur: et tanto ambitionis exardescit flagrore, ut combusti iam animi cineres quoque in auras vanae gloriolae ventilasse, a sermonis cultoribus iudicari non dubitetur. Qui modum quidem eius eloquenter dicendi, eleganter scribendi, et ambitionis auras artificiose capiendi laudant atque ut par est, admirantur, non tamen sibi moderari possunt, quin cum iucunda quadam satyrici specie excipiant, et scaenicum aliquod in eo reprehendant. Ita igitur Cicero (et qualis Cicero? Qualem nempe neque ante vidit, neque post visura est Roma) dum res sub tempus regiminis sui expeditas, paulo ornatius, ab alio scribi percipiens, in tale acre et sinistrum incidit iudicium; procul dubio alter, quisquis iile fuerit, qui res patriae suae vel simplicissimo / calamo posteris tradendas tentaverit, ut Ciceronis simia existimatus, neque risui dignus habebitur.

Caeterum his omnibus rite perspectis, atque consideratis, nihilominus immobilis et inconcussa manet illa maiorum decantata sententia: **pd%OI) imep 7T0CTpiSo9**. In cuius legitima executione, praeter erubescendum, timorem

quoque tollendum, merito adicient illi, qui patrias res (quales quales illae essent) sibi, et vicissim suas patriae computabunt. Non enim minus laborandum, neque minus est sudandum, in propriae, quam in Patriae iusta, ac debita defensione: imo quod maius pondus requirit, in agone pro patria suscepto, audaciam (alioquin inter deformissima vitia connumeratam) fortitudinis cunctarum virtutum reginae, sceptrum atque vices gerere, sapientissimi arbitrari sunt veteres; et merito quidem, ubi enim mors charior est vita, ibi necessarium quoque vitium, in virtutem transit. Quo facto, non raro contigisse constat audaciam desperationis calcaribus concitatam, tam victis insperatae victoriae triumphum, quam victoribus inexpectatae stragis deploratum conciliasse. *Māxoi* igitur **ITC8p TuaTpi5o9**. Spernit ruborem, spernit timorem; (quia et amor omnia vincit) quo a nobis loco munitissimi ac firmissimi thoracis, amplexo, iusta arma; iuste arripiemus, et in historiarum campum prodeuntes, fixo passu et immota facie, saevam, saevae vetustae oblivionis tyrannidem, ad monomachicum certamen intrepide provocabimus, ac in vendicanda cbarae Patriae laude, atque gloria, usque ad ultimae sanguinis guttulae effusionem, luctam perferemus: nec non sacra co/adiuvante veritate illi, ut Aquilae (cuius auspiciis et nata fuit) genuinam et nativam iuventutem restituere, firmiter speramus.

At dicit fortasse quispiam: „Quis, cuiusque tu homuncio, media ex Barbaria intempestivus et nuperrimus advena? Unde tibi tot **TcavoTuAice?** Unde armorum usus? Unde monomachiae disciplina? Unde et quae vires, et alia ad hunc athleticum agonem necessaria praeparamenta, quibus in conspectum immanrissimae huius tyrannidis apparere saltem, ne dum victoria sperare possis?" In promptu erit responsio; nos videlicet facturos ut iuvenis iile et senioribus despectus fecisse Helvetus, perhibetur. Illi enim cum ab

improviso hoste imminens, viderent periculum, et se armis, aliisque bellicis instrumentis destitutos scirent; et utrum nudis manibus pugnam tentare, an furioso hosti cedere, conducibilius esset, diu consulantes, et nihil firmi decernentes; hic, illos, inquit, non debere ob armorum defectum sollicitos esse, se enim exacte exploratum habere, hostes omni armorum genere onustos venire, quibus ex illorum manibus extorsis, illos illorum armis non facilius tantum, sed multo quoque felicius atque laudabilius oppugnare, et profligare posse; quo facto, eos eventum haud fefellisse, historiae tradunt. >

Hos itaque nos, quantum licebit, imitantes, adversus oblivionis rerum tyrannidem, non modo victoriae desideratissimum (quod charissimae patriae unice optamus) brabium speramus; sed insuper faciemus, ut magnus quoque ille noster fundator, fecit Traianus, qui ex profundo Sargetiae amnis sabulo, abditas, quas ex Romanorum rapinis congesserat Decebalus opes; eruens, Romano ad/iunxit fisco. Huius instar, inquam, nos, vetustate obrutos praedivites antiquarum historiarum thesauros in lucem edere, et usui communi exponere conabimur, ac Romana, Romanis deberi probabimus.

Opinabitur fortean non nemo, haec a nobis praemissa atque promissa, non tormentorum bellicorum boatum, sed Cerberis, aut pavidi potius catuui latratum; non thoraces et scuta, sed aquae supernatantes et aere conflatas bullas; nec denique arma **το κτιυιχιον** reportantia; sed dicteriola, et vanae gloriolae studentia esse molimina. Opinabitur? Credimus et scimus. Nihilotamen minus scimus praeterea opinionem, veritatis sedem subvertere, aut occupare minime posse, ac proinde non certam rerum scientiam unquam, dubiae opinioni, sed e contra, opinionem, semper infailibili scientiae obedire, ac illi sese subiicere teneri: pari etenim

ratione nobis quoque opinari licebit, hocce nostro, *Antiquitatis Romano-Moldo-Vlachiae cbronico*, edito, fore forte a circumspectantibus vicinis nos nobis ipsis implacabilia parituros odia, multis scom<m>atibus impetitos iri, et ut dulci amore Patriae dementato, debitos historicae fidei limites transgresso exprobraturos. Hisce tamen nihil obstantibus, salva conscientia (excepto ignorantiae, cuilibet mortalium praesentissimo ac familiarissimo impedimento) profiteamur, nos neque nobis neque Patriae amori ita studuisse, ut dudum iam sopitam et tepentibus cineribus tectam invidiae scintillam, in odii incendium, aut alienum, ulla sine causa, animum in nos excitare vellemus. Quis enim tanti aenci esset cerebri, qui per alienas, apage! detractiones, propriarum laudum incrementum nancisci arbitraretur? Gratum, imo faustissimum haberemus, nos neque fortunam huius campi tentasse, neque legitimi certaminis corona expectasse. At quis / tam fortunatus cives, tam felix Cicero; qui illius instar, non unum, sed sexcentos Luceios habere possit, et per alienos labores, ovans, triumphansque Romanas, versus quatuor mundi cardines apertas ingrediatur portas? Et e contra: quis tam rudis esset Minervae, qui ipse sibi tam horribile, atque terribile omen, ac numen experiri, tamque sinistras de se coniecturas audire optaret?

At cuique vago, dictum **illud**, moderabitur affectui: (j)ia09 6 IIAdTGOv, cpiAos 6 ScoxpdTrjc, **akka** \xakkov (piA,fj r\ &A fj0Lia. Qua lege et rege, quodcunque acerbum suaviter gustabimus, et quascunque acerrimas coniecturarum lacementiones, libenter perferemus, dummodo intaminatae conscientiae illaesa conservetur integritas. Equidem ea ipsa clarius, quam in gnomone solares radii umbram, historicam veritatem, indicante, demonstrabitur, et absque ullo naevo docebitur, omnes nationes,

nationumque amplissima regna atque dominia, quotquot Europa hodie suo capacissimo fovet, favetque gremio, genti Romano-Moldo-Vlachorum comparata, non posse non agnoscere sua primordia, ut recentissima, et eius antiquitatis et senectutis respectu, ut tenerae aetatis iuvenulam vel potius adscititiam, per fas nefasque inter indigenas localesque habitatores intrusam. Cunctae namque occiduae Europae nationes (absit iactantia verbo) licet hodie amplissimae sint, potentissimae atque nobilissimae; non tamen alios, nisi Gotthos, Vandalos, Hunnos, Sclavos, hoc est gelidae Scythiae fragmenta suos agnoscunt parentes, ac ipsam praecipue Italiam, tanta barbarorum, tamque promiscue occupavit colluvies, ut merito quis hodie, veluti olim Cynicus Diogenes, accensa meridiano sub sole face, Romanum in ipsa Roma disquirere / labore, at vix invenire, aut a barbaris discernere possit. Unica et sola est Germanica gens, quam puram putamque suam conservasse prosapiam, ideoque haud immerito Germanos Autochthones, a scriptoribus appellari audimus. Caeteras vero progenies, rigidorum climatum, coeli et telluris inclementiam fugientes, et paternas sedes ac nativa loca ceu sterilia, et humanae vitae inutilia deserentes, in Europae partes occidentales erupisse, et Romanarum provinciarum amoenitate atque ubertate allectas, primum quidem ut Hyrcanicas tigrides, earum non nullas devorasse partes, postea vero ut dominatores tenuisse, atque in illis pedem, sedemque fixisse.

Itaque temporum decursu, regnum Galliae post Caesareum modo fecundas tenens, regnum, inquam, nobilissimum, florentissimum, ac terra marique potentissimum, circa annum a Virginis partu .420 in Francia esse incepit, quamvis de ipsa Gallica gente, quae, cuiusque sit, historicis etiamnum digladiantibus, Petavius tamen, Gallus ipse, et temporum, historiarumque accuratissimus aequae ac

acutissimus censor, ingenue fatetur: „Dum, nobilissimi, ait, toto orbe Francorum regni iacta sunt intervallo isto (anno nimirum a nobis notato) primordia, cuius gentis incerta est origo, neque veterum satis expressa lites". Praeterea errasse illos iudicat, qui Gallos ex fragmentis Troiae, iniitia sumpsisse autumant. Decernit tandem ipse, ex multis unitis, illo tempore Europam incursantibus, barbarorum gentibus tam nobile ac percelebre conflatum fuisse regnum; et Romano discusso jugo, Gallias occupasse. Ita Hispani quid, nisi Gotthi? Qui circa annum Salvatoris 414 Hispaniam invadentes, hodiernum fundarunt Hispaniae regnum. / Ita Longobardi circa annum Domini 568 ex Scandia, (unde et Gotthi, Vandali, Rugi, Heruli, Turcilingi, exiverant) descendentes, quam plurima, nunc florentissime vigentia, in Italia posuerunt dominia. Ita Saxones anno Christi 449 ad Britannicas transfretantes insulas, Anglicana et Scotica stabilivere regna. Ita Poloni, Tartariae Sarmaticae proles (iidem sunt et Slaveni) circa annum salutis 465 cum Lecho duce, Vistulam transeuntes, tam amplissimo Poloniae regno faustissima dedere iniitia. Ita Hunni Tartariae Asiaticae nationis, praeter propter annum abolitionis peccati 432 Hungariae regno nomen et coronam imposuerunt. Ita Bulgari, et hos secuti Sclavoni ac Servi, anno ab incarnatione aeterni verbi 499, ex ulteriori Boreali barbaria veluti Volgae fluminis redundantes arenae, extravagantes veloci pede, transmeatis feracis Danubii undis, Moesiam, Thraciam, Triballiam, Illyrium, necnon Macedoniae partem, et Dalmatiam usque, crebris primum infestarunt incursionibus, post tandem inibi vicinis dominiis, horribilia Bohemiae, Croatiae, Bulgariae, Sclavoniae et Serviae constituerunt regna. At verbo, omnes fere, olim barbarissimas, nunc nobilissimas Europae, Europaeorumque nationes, primum ei invasores, et infestissimos praedatores, post vero

(ita suprema mente omnia disponente) diligentissimos excultores, ac moderatissimos dominatores extitisse, cum veterum, turn recentium perhibent annales.

At hae quidem ita, Moldovlachorum autem (si in Chronicis profitenti veritatis consentire vellemus) gentis, si ultimam aetatem (quam nimirum a Traiano Imperatore ex Imperatrice urbe cives Romani selecti, et in Daciam translati fuere) spectabimus, eam circa annum reparatae naturae humanae / 107, incepisse invenimus. Si mediam, si mul cum Romulo, Roma et nomine Romano, inchoasse anno nempe ante Christum natum 753. Si primordiam, Troiae excidium et Aeneae in Latium petegrinationem, veterum affirmant monumenta. Si nobilitatis catalogum, et genealogiae seriem rogabimus, Romanos, Romanis civibus, Romae natos Graecorum nepotes ac Troade oriundos esse, Graeciae et Latii testificant scriptores. Si acta considerabimus, imperii Romani non populatores, non invasores, non adscitios, sed propagatores, sed dilatores, sed intima et nobilissima membra esse reperiemus. Si naturam, animum, heroicamque fortitudinem perspiciamus, limitum orbis Romani contra ferocissimas Scythicas gentes, ut aeneos muros oppositos, et invictos defensores, atque opitatores, omnium historicorum consensu clarescunt et in eis solis non minus Romane conservatum, quam a Seneca vere prolatum illud de genuinis Romanis, aureum dictum: *ubi vicit Romanus, ibi vixit*. Extra enim latissimos Romani imperii terminos, usque ad Indiae nimirum profunditates Arabiae deserta ac Africae vastitates ipsosque, ut ita dicamus, mundi fines, Romanorum populum diversis temporibus, diversas in partes suas eduxisse, atque collocasse colonias, nemo forte erit, qui ignoret. Nullus tamen militiae, militumque delectus, Traiani delectui (ceu militis probatissimi, et ducis experientissimi) aequiparari potuit:

neque aliorum consulum sive imperatorum coloniae, ad tantae aeternae quasi felicitatis, pertingere valere fastigium, ut secundum memoratum Senecae dictum: ubi vicerint, ibi vixerint quoque. Qua ratione procul dubio, Traianum haud in/cassum in Decebalo interimendo, Dacis debellandis, Daciaque subigenda, tanta Romani cruoris effusione conatum, ut ad hiantia militum obducenda vulnera (deficiente iam plenissima chirurgica theca) neque linteoiiis sino, et mensae destinatis pepercisse tam praeterita, quam futura admirarentur saecula. Tali videlicet plantationi, talem rigationem convenire iudicans, auspiciatissimus sator et prudentissimus Imperator. Etenim fertilissimum ad custodiendum Romanum agrum, immortalemque sui nominis gloriam relinquendam, non alieno, neque adventitio, sed Romano oculo, Romano corde vigilandum, et Romanis armis defendendum, ac Romano cive excolendum esse, suos successores, inviolabili perstrinxit sacramento Quamobrem Hadrianus, alioquin non solum Imperatorum, sed cuiuscunque etiam vilissimi artificis industriae indefatigatus aemulator, dum Traiani virtutes imitari non potest, suis vitiis illius laudes deprimere atque diminuere, quantum potest, conari non veretur. Ideoque Parthiam quidem, Assyriam, Armeniam, totamque Mesopotamiam (Traiani nempe aeternae memorabilia trophaea) Parthis caeterisque barbaris, facile cedit, et militem Romanum, veluti ultra mundi orbitam, intraque dissitissimos barbaros, a Traiano praesidii ergo positum coram senatu, non magis pueriliter, quam scurriiter, conservari minime posse, excusatus, promptissime revocat. Hoc idem vero Romanis in Dacia nostra stabilitis, facere admodum est veritus: quo factum est, ut id quod Traiani Imperatoris, veluti faustissimum victoriarum extiterat praeludium, digna deinceps tanto Principe haberetur coronis.

Hocce igitur modo Romano-Moldovlachos, Roma
 14 ma-/ter propriis ex visceribus natos, fovit atque aiuit.
 Traianus parens Romanis moribus, ac armis instructos,
 Daciae iegitimos constituit haeredes, nec non ut puro
 sanguine procreatis, barbaram nobilitavit Daciam. Quae
 postmodum, felici temporum successu, ad tantam virium
 opumque evecta est amplitudinem, ut magnus iile, imo
 maximus Constantinus, adiunctis illi Thraciae Macedoniae
 provinciis, quartam, eam orbis Romani partem complere,
 non dubitaret. Quod ex hoc unico facile convinci potest:
 siquidem cum totum imperium, paulo ante obitum,
 quatuor in partes divisum, fdiis suis aequaliter impertire
 voluisset; cumque legitimus parens, optimusque princeps
 considerasset, Daciae et aliarum supra memoratarum
 duarum provinciarum, ambitum licet caeteris partibus
 multo angustiore et strictiore, coeli tamen clementia,
 aeris temperie, fluviorum perennitate, telluris fertilitate
 sylvarum, camporumve amoenitate, urbium populositate,
 populorum urbanitate, civium claritudine, militum
 fortitudine, ac infimae plebis multitudine, reliquis non
 solum aequiparari, sed etiam illas immense superare posse,
 ideo Constanti filio natu minimo, ut justam haereditatem
 assignare est dignatus. Neque vero Constans a patre sibi
 destinata averatur portionem, imo gratam haereditatem
 grato amplectens animo, in ipsa Dacia, regiam constituit
 sedem. Dacico deinde milite, invidente et suis non contento,
 et hostili manu superveniente fratre Constantino, occiso,
 totum illi occiduum adiungit imperium. Etenim cum
 post Constantis versus Italiam secessum, et deinde ad
 Gratiani usque tempora, Dacia nostra cum Thracia, et
 17 Macedonia uno eodemque regerentur rectore; sub Gra/tiano
 tamen (ob ingravescentes Gothicas incursiones) revocato ex
 Hispaniis Theodosio magno, illum primum singularem

defensorem sortita est. Gratiano nimirum prudentissime
 arbitrante, Traiani labores, atque laudes, non nisi ab
 eiusdem concive et virtutibus aequali Theodosio, conservari
 ac sustineri posse.

Theodosius igitur, accepta istarum partium cura,
 Daciam ab hostibus non solum egregie defendit, sed etiam
 a Thracia ad Tanaim usque longe lateque palantem
 Gotthicam gentem, ita armis terruit, ita pace sibi devinxit
 ut Athanaricus et Fridigernus Gotthorum duces deposita
 barbarica ferocitate, amico pede Daciam transeuntes,
 Constantini imperatricem Orientis urbem submitte
 saluta ren t. Post autem secundum Traianum (magnum dico
 atque piissimum Theodosium) subsequentium, ut reor,
 Imperatorum segnitia, vel Supremo Numine ita providente,
 non nihil marcescente Romano vigore, Hunni, Bulgari,
 Sclavi et Servi et Heruli diversis temporibus, Romanas
 provincias diversi modo invadentes, ac in Pannonia quidem,
 Thracia, Moesia, Illyria, Macedonia, nec non in ipsa
 celeberrima Graecia tandem pedem sedemque fixerunt. In
 Dacia autem nostra, hoc penitus efficere minime potuerunt,
 imo virtute eam incolentium Romanorum, eos semper
 pulsos, semper debellatos fuisse, et patriam suam semper
 defensam, atque a barbarorum diurna oppressione liberam
 tenuisse, celeberrimi tradunt scriptores, quos in historiae
 textu ad locum, tempusque suum proferemus. Hi enim ipsi
 sunt Romani, qui (ut Sclavorum perhibent annales)
 Sclavonam nationem, ripas Danubii occupantem / exiguo
 temporis intervallo, ad Vistulae usque flumen expulerunt,
 et inibi coarctatos, primordia regni sui dare, coegerunt. Hi
 ipsi sunt Romani, qui Polovcios, et Pazinazes infensissimos
 Romani imperii hostes, invictis territis armis, limites suos,
 desertum ultra Boristhenem situm, agnoscere fecerunt. Nec
 non tempore emanante, (ut Strykovskius habet) sive ut

socios acceptos, sive ut subditos perdomitos (hoc enim nobis accurate non constat) longo (ut conicere licet) illorum operae usu ita exercuerunt, ut Romano-Moldovam quoque linguam illis mutuaverint et barbarum illorum sermonem maxima ex parte, Romano temperaverint. Hi ipsi sunt Romani, qui sub Constantino et Irene Carolo magno, sceptrum occidentalis imperii ab orientali dividente, et Daciam usque descendente, per legatos suos, pacta domini confirmarunt. Hi ipsi sunt Romani, qui Conrado tertio ad sacrum Hierosolymitanum bellum per Poloniam et inde per Romano-Moldo-Vlachiam expeditionem suscipienti, et ad bis centena hominum millia secum ducenti com meatum, aliaque ad victum exercitui necessaria, largissime prae buerunt. Hi ipsi Moldo Valachi sunt, qui Isacium Angelum imperatorem Constantinopolitanum, in eos tyrannidem tentantem, plus quinquies acerrimis vicerunt proeliis et Romanum, liberum quidem optimum socium, irritatum autem incomparabilem esse bellatorem docuerunt. Hi sunt iidem Romani, qui post fraudulenter occupatam a Latinis Constantinopolim, adversus invasorem Balduinum, gloriosa portarunt arma et Graecis de imperio plane desperantibus contra tam insperatum dolosumque hostem, animum et
 17 arma recipiendi, ac tandem imperium quoque recu/perandi, commodissimam prae buerunt occasionem. Hi sunt inquam Romano-Moldoviachi, qui soli, cum solis Siculis, vires armaque iungentes, inter tot Asiaticas, Europaeasque celeberrimas gentes, saevi Bathi saevitiem, ac Tartarorum immanitatem viriliter represserunt et loca sua a barbarica rabie infecta, illaesaque conservantes, transitum illis per suas ditiones, revera Romane denegarunt. Ac tandem (ut stricte hic dicamus, quae in Chronici textu fuse memoranda sunt, hoc unicum ultimatim longe praestantissimum, omnino Romanum, et vere heroicum adjiciamus, praeclare gestum,

et mire continuatum facinus). Hi ipsi sunt Romano-Moldovlachi, qui, cum septices draco, nefandissimus, inquam, Turca, tot orientis, occidentisque regna, atque imperia largo, ac insaŕiabili devoraret gutture, orbem fere totum et praecipue Christianum, ad tanta perduxit miseriarum extrema, ut dominiorum olim florentissimorum, hodie vix, ac ne vix quidem vel etiam dudum demortui et temporis carie consumpti cadaveris sceleton referre possint. Ipsi, inquam, Moldovlachi soli, miro ferri et auri artificio, non minus ferocitãti eius, quam voracitãti occurrentes, vivas se, maiorum suorum, Achillis simul atque Ulyssis esse imagines declararunt.

Gloriosa suis saeculis fuere simul atque potentissima Graecorum, Persarum, Aegyptiorumque ac Babylonica imperia: usque adeo illa humiliavit, deformavitque sultanea dynastia, ut nostris diebus illorum gesta, olim humanum excedentia captum, non historiam, sed fabulam, non rem, sed umbram somniumque rei, agere videantur. Arabia felix, petrea, et deserta, infelicitatem sibi, devastationemque ab saevientibus Turcicis armis, propinatam non gustavit modo, sed etiam ebrietatem usque, crapulamque exhausit. Africa / et Romae aemula Carthago, aprinum Othmanicum virulentissimum dentem ita est experta, ut semel accepti vulneris, aeterna eius cicatrix sit indicium. Bulgarorum, Servorum et Sclavorum (quibus connumerantur et Bosnenses) Albanorum, Bohemorum, et Dalmatarum mânu et ferro toti fere Europaeo orbi, terribilissimas gentes, usque adeo mitiga vit, cicuravitque Agareus, ut ex antiqua et naturali earum ferocitate, nulla hodie extet nota; neque alio notiori dicto, aut facto, nisi unico et illo obscurissimo nomine, inter reliquas mortalium nationes censerî possint. Hungariae potentissimum amplissimumque dominium, ad tantas redegerat angustias, ut regni limites,

non nisi intra dirutissimos agnosceret parietes. Germanos, gentem alias invictam, ita perterrefecit, ut ad Vendibonae usque portas, bis; circa illas sexcenties excidium et lethum minitancia induxerit armorum fulmina. Ulteriorem Italiam (quanta enim immanissima, Venetae Publicae, fecerit mala, quotque insulis celeberrimis, ac urbibus in mari et continente fortissimis, eam spoliaverit, hic recensere omittimus) quasi ex industria furiosiori et extremae suae tyrannicae indignationi, reservatam voluisse visus, in septentrionem, adversus Russos, Cozacos et Polonos arma vertit, et hasce quoque Christicolae regiones unico veluti singultu diglutiendas, impurissimum, ac satietatis inscium os aperuit. Quae etiamsi non essent prorsus victae, neque eius durissimo iugo subactae, non tamen absque immensa Christiani sanguinis effusione, et innumera piarum animarum pernicie evadere potuerunt. Quae mala quoties, quantaque fuerint, si re<cen>seri animi esset, non solum vires non sufficerent, sed tempus quoque nos deflceret. Hoc
19 tantum / unicum notatu dignissimum, et ab historicis Polonis frequentissime commemoratum, adiiciendum, non extra rem esse arbitramur, supremam nempe Providentiam, salutem illorum populorum per invictam Romano-Moldovlachorum gentem, procurasse, eaque ut fortissimo propugnaculo adversus barbarae saevitiei ferocissimos insultus usam, eos hucusque incolumes et in propriis sedibus fixos quietosque conservasse.

Nos pene effugerat, quod omnium primo dixisse debueramus, Scythicam gentem, Persico, Graeco et Romano imperio semper invictam, et non nisi a solo Deo, aut cui Deus facultates extraordinario quodam suae divinae voluntatis nutu, auxerit, domari posse, creditum est. Eam, inquam, gentem Aula Othmana ita perclomuit, atque diminuit, ut non secus ac rapinae avidus venator, ligatum

canem ad suum arbitrium quando vult, et quas in partes iubet, in Christianas regiones nativa saevitiam rabie dimittit. Ita nonnunquam ut mordacem infidamque feram cavens, per assiduam Chanorum mutationem, depositionem, aliquando etiam internecionem (omnia enim haec in Sultani consistunt arbitrio) humiliat, et occasiones ei caput elevandi subtrahit. Haec ita se habere, nemo est, ut reor, qui nesciat. Tot enim tantaque in tam amplo imperii sui orbe subegit, conculcavit, delevit, et in nihilum redegit imperia, regna, principatus, dominia ut facilius esset cuique ea continuo deplorare, quam per totum ex catalogo recitare, et lamentandi potius, quam scribendi tempus adesse decernere. Ita in dies Babylonius iste draco Christiano sanguine saginatus, cumque totum terrarum orbem ut augustissimam speluncam, atque strictissimam ad suam vastam capiendam existimaret mol/em, tandem abiecta quasi colubrina specie, scorpionem induit, et quod dentibus mordere et hiantibus faucibus devorare non potuit, veneno armata cauda circumvolvere, et lethifero aculeo transfodere aggressus est infamis. Et quod ut immanis leo discerpere non valuit, ut vulpes callidissima, dolo fraudeque pellicere conatus est Germaniae terror, et Hungariae domitor, Servorum et Bulgarorum subactor, Suleimanus iile Turcarum Ulysses, ac Othmanorum Lycurgus, qui cum ex maioribus suis scripto, dictoque accepisset, contra Romano-Moldovlachs hostiliter agere esse rem extremae fatuitatis (prudenciam enim illius serpentis non nemo Christianorum quoque scriptorum ingenue fatetur) et adversus talem invictam nationem, Martem tentare nihil aliud esse, nisi rem ludendo, Aliothmanae gloriae periculum subire, utpote qui optime noverat, quoties, quotque suos praedecessores Muhammedos, Baiezidos et Murados, in Moldavicis campis profligatos et innumeras suorum

myriades Danubii, Tyratis, Pruthi, Sireti, ac Barladi undas absorpsisse. Itaque alienis et propriis edoctus periculis, foedus amicitiamque Moldovlachorum (eam Bogdano Magni Stephani filio offerente) promptissime amplexatur, et sub annalis tributi specie (sine quo pax Christianorum cum Turcis semper mortua est) donario quatuor miile [sic] aureorum, viginti falconum, et quadraginta nobilium (quas Moldavorum producit terra) equarum, fit contentus, avaritiae perpetuus iile, et individuus cultor. Ita quidem bene meriti de sua patria illius tempestatis Moldaviae nationis maiores Turcico imperatori donaria pro/mittunt, y aurum, argentum, iumenta et aves, ut primitia terrae, singulis annis, ad hiantem illius portam, per suos legatos mittendas obligantur. Saniori nimirum consilia usi, tempus redimentes, firmissimis tamen ac perpetuis conditionibus suam monarchicam potestatem stabiliverunt. Decus ecclesiasticum, pietatem Christianam ac religionem orthodoxam, a lunatica rabie, et muhammedana superstitione intaminatam, puramve retinuerunt, nec unquam superstites passi sunt corniculatum sydus super sacrosanctum Crucis signum elevari. At haec omnia, non solum sibi, sed curanicis quoque praeceptis contraria, simulatissime tulit tyrannus, cui rei alia luculentior non potest dari ratio, nisi quod unicum Moldovlachicam nationem, subdolis licet conditionibus et pacifico praetextu, sibi devinxisse, non minus gloriosum Othmano fore imperio, quam tot innumeras aliorum gentes armis profligasse existimaverit.

Haec igitur, et his multo mirabiliora (quae in Chronico ulterius monstrabuntur) cum, quidam ex vicinis, veluti altissima ex specula observassent, procul dubio, haud sine modestae, ac speciosae cuiusdam invidiae larva, sub caractere veterum scriptorum graviter latitans, et diu gemescens Romano-Moldovlachorum percelebre genus et

nomen, perplexioribus retiunculis obvolvere, et sub antiquitatis pallio prorsus occultare, nec non ex notioris historiae catalogo plane expungere sunt conati. At nescio quomodo tam dura fronte solem luto obduci et coelum palmo contegi posse putarunt? Verum enimvero, adsunt nobis praesentissimi opitulatores, tot / Graecorum, Latinorum, Germanorum, Gallorum, Italorum, Hungarorum, Polonorum, Russorum, Sclavorum, et ipsorum Arabum atque Turcarum scriptores, qui unanimiter arreptis iustae defensionis armis, adversus gannientes detractatores, certa et evidenti victoriae, atque vindictae spe, iusta ineunt proelia, et nobis silentibus, atque quiescentibus, ex vetustissimis eorum armamentariis omni armaturae cum defensivae, turn offensivae genere instructi, huiusmodi circulatores, et alienarum laudum intempestivos osores, ad arenam invicto provocant pectore. Horum, inquam, singuli, singulorum temporum scriptores demonstrabunt araneorum telis, non nisi musculas, et id genus infirma ac inermia posse capi insecta. Cum vero in illa inciderint aviculae, et robustioris naturae animalcula, illico disrumpi et conatus illarum irritos fieri. Illi igitur ipsi firmis evincent testimoniis (nostrum enim ne hilum volumus esse proprium) primam Romano-Moldovlachorum foundationem ab Ulpio Traiano, magno illo et optimo imperatore extitisse. Etenim declarabunt Moldovlachicae nationis annos, reliquis multo numerosiores, et aetatem illius multo proveciorem, caeterisque antiquiorem esse, utpote quae epochae suae, abhinc retro, supra miile sexcentis decemque annis initium agnoscat. Itaque nu Ham gentium (excepta, quam superius excepimus Germanica gente) senectute illi, aut vetustate comparari posse. Denique testificabuntur, gentem Moldavam, non ex collectanearum nationum colluvie conflata, sed ex Romanis civibus, ac maximis ex familiis selectam

fuisse; tandem bonos et fortes Romano-Moldovlachos, bonis et fortibus natos parentibus, sanguinis puritatem, ac generis nobilitatem incorrupte, atque intaminate conser-
J vasse / nec non etiamnum conservare. Neque vero quis, tanta nos rerum laborare putet ignoratia, (liceat hoc unicum paulo liberius affari) nec imaginetur, hoc a nobis praetendi, Romano-Moldavam nimirum gentem nullum exterorum suo non miscuisse sanguinem; hoc enim non dictu solum, sed cogitatu quoque absurdissimum esset. Quandoquidem ut antiquius, diversis diversarum gentium invasionibus, ita post Constantinopolitani imperii excidium, et aliorum in viciniis regnorum per Turcicam rabiem, eversionem multas nobiles, imo imperatorias et regias familias suo gremio excepit Moldavia et Valachia; ut Cantacuzenorum, Palaeologorum, Sebastorum, Grilorum, Asanarum, Chrysobergiorum, Petralyphiorum, Chrysoscalaeorum, Rossetorum, Eupraiotarum, aliosque nonnullos, Graecae nobilitatis flores in agro suo transplantavit, sanguine Romano nobilitata Dacia. Praeterea ex vicinis Polonis Potockios, ex Litvanis Radzivilios, ex Hungaria Bathorios, et antiquius Corvinos (cuius ex prosapia derivantur Urekestii), ex Crimensium nobilibus mirzis Cantemyrios, ac Czercassorum Cabartarum aliquot insignium personas (ex quibus fuit et conjunx principis Basilii, ex qua natus est illi Stephanus) ad Christi castra transeuntes, inter antiquas Moldavae nobilitatis familias connumerarunt Moldavi. Ita reges Serviae, filias filiosque suos, filiis ac filiabus principum Valachiae matrimonib iunxerunt. Ita Brancoveni ex Bulgaria originem ducere creduntur. Ita Bassarabi, ex Bassarabia ad Oletum [sic] fluvitum transmigrarunt. Similiter filias suas exteris principibus ac ducibus, Moldaviae principes ac barones, habita nobilitatis ratione, collocare haud /
 ✠ abnuerunt, ut legimus Heliam Alexandri fdium, duxisse

uxorem Mariam, germanam sororem Sophiae, reginae Vladislai regis Poloniae; Stephanum principem, filiam suam Helenam filio Magni Moscoviae ducis Ioannis Basilidis, connubio iunxisse. Basilium principem, unam Radzivilio Litvaniae, alteram Chmilinskio, Cozacorum duci, uxores dedisse. Omittimus his Bogdanorum, Mohiliorum, Constantinorum, aliorumque principum, cum palatinis ac principibus Poloniae legitimi sanguinis commistionem commemorare; de his enim omnibus, Deo concedente, in secundo Chronici tomo, suo loco atque tempore nominatim dicitur. Necnon in iibro Moldavicae nobilitatis genealogiae Latio [sic] sermone a nobis conscripto, fuse expressum habemus. At thori et connubii connexio cum sit particuiaris, et quarundam duntaxat domorum, ac potissimum nobilium copuiatio, eam Romanum corrupisse sanguinem, putari non licebit, minori nempe (prout ipse naturae postulat ordo) parte maiori cedente. Ne autem modum praefationis excedere videamur, de reliquis Moldovlachorum praerogativis accuratius percipiendis ad historiae corpus lectorem invitamus. /

DIMITRIE CANTEMIR VOIEVOD

Cu mila lui Dumnădzău a Moldovii moșnean domn
și a svintei rossiești împărății cniadz

Tuturor iubiților, în Hristos Dumnădzăul frați,
romano-moldo-vlahilor, sănătate!

Nu cu multe avem aicea pre dumneavoastră, iubiților, a vă supăra, de vreme ce că de celea ce ar trebui pentru luminarea și luminarea adevărului istoriei noastre, prin multe locuri a țăsiturii hronicului, unde trebuință a fi s-au părut, adesă învățatură am dat. Și mai vârtos că la toate începăturile cărților câte oarece pridoslovie înainte trimițind, socotim că toate celea carile cititoriului vreo îndoință de prepus a aduce s-ar videa, cu tot mijlocul a le rădica am silit, precum fietecarea la locul său înainte la privala vă va ieși. Aicea dară puțin în înștiințare a vă da ne trebuie, cum adecă și în ce chip începătura socotelii noastre au fost și cum strâmptoarea vremii și mai vârtos lipsa a unor istorici foarte de triabă țenchiul svârșitului ni-au abătut.

Fosta-au dară gândul și nevoința noastră ca tot trupul hronicului acestuia în doă tomuri (adecă cărți mari) să-1 împărțim; deci tomul dintâi (pre carile în ceasta dată vi-1 dăruim) să să numască *Hronicul a vechi/mii Romano- 25"* *Moldovlahii*, carile începând de la descălecatul Dachii cu

romani, adecă de la Traian, marele împărat, și de la anul Domnului și Mântuitorului nostru lui Iisus Hristos 107, cursul istoriei până dăpă prada lui Batie, hanul tătarăsc, și până la înturnarea lui Dragoș Vodă în Țara Moldovii și lui Radul Vodă Negrul în Țara Munteniască, carea s-au tâmplat pre la anul de la Hristos 1274, duce.

Iară al doilea tom iaste să înciapă de când curățindu-să locurile acestea de tătari și de toate napădzile altor varvari și, precum dzisăm, pomeniții domni, întorcându-să pre la locurile lor din bejenile Ardialului, cu deosăbite titluri a domnilor de Moldova și a domnilor muntenești a să vesti au început; și să tragă rândul annilor și povestea domnilor până la vremile noastre; și așa împreună pe amândoaă părțile istoriei Ia tipariu să le dăm.

Ce aceasta după gândul nostru a săvârși, precum dzisăm, câteva împiedecături înainte ieșindu-ne, cătră carile acmu și slujba senatoriului nu mai iușurea adăogându-să (căci nevoile de casă și private așeși nici le mai pomenim), ni-au căutat vremea lucrului a muta, ca când Dumnădzău ar învoi și slabe puterile cu gândul ni s-ar potrivi și aceia a istoriului parte la doritul săvârșit să ducem. A tuturor dară lucrurilor agiutoriul lui Dumnădzău, vreme și ostenință pofțind, noi, pre cât puterile ne vor agiuta, ostenință nu vom cruța; iară voia și vremea în socoteala aceluia vom lăsa carile singur cunoștința vremilor în puterea sa au așădzat.

Deci dară, într-această parte (pre carea acmu de cum iaste și cum iaste gătită o videți) toată socotiala noastră într-aceasta să stăruiaște, pentru ca numele și niamul dumnia/voastră cari de demult s-au descălecat și de atuncea până acmu necurmat lăcuiaste în Dachia (adecă în Moldova, în Țara Munteniască și în Ardial), din tirănniia vechii uitări dezbătându-1, precum adevărați romani, de Roma cetățeni

și din toți a Italiiei lăcuitori aleși ostași să fiți, cu vrednice de credință a streini scriitori mărturii să vă arătăm.

Așijderea onora, nu atâta de grei la socotiala, mai proaspeți scriitori împotrivnice părerii îndreptând, cât de departe din calea adevărului să să fie rătăcit să-i descoperim.

Cătră aceasta, pentru ca cursul anilor nesmintit să ducem, urmat-am trii vestiți și a vremilor iscusiti sămăluitori, pe Petavie, Calviz și pe Ricțiolus, carii în scurt și foarte cu credință vremea și viața a tuturor stăpânilor lumii strângând și cursul annilor nu numai istoricește, ce încă și astrologhicește foarte curat sămăluind, din toate învălătuciturile îi descurcă. Și așa, pre acești trii hronologhi între sine alăturând și cu alalți a vremilor scriitori cu osirdie înfățășindu-i, cursul hronicului, viața împăraților românești și une lucruri mai de însămnat carile pre vremile lor în Dachia sau în părțile vecine de prempregiurul Dachii s-au tâmplat, cum mai pre scurt și mai curat s-au putut, li-am însămnat.

Așijderea, supt vremile a unor împărați, măcar că spre părțile acestea ceva să să fie lucrat, la cei mai curați scriitori n-am aflat; însă noi și a acelora viață și vremea stăpânirii lor, câtă să fie fost, cu însămnarea n-am trecut-o, pentru ca cu acesta chip cursul annilor necurmat și fără prepus să putem duce.

Așijderea, pentru singură înștii[n] terea a vechiu niamului dumneavoastră însămnat-am și / vremile în carile mulțimea 26" a multor varvari, multe și mari stăpâniri, în părțile Evropii despre apus, după napădzile lor au descălecat, pentru ca din potrivirea vremilor curat să să poată cunoaște, precum stăpânirea moșilor strămoșilor dumneavoastră în Dachia, decât a mulți a altora mai veche și mai bătrână să fie, pentru carea și în *Pridoslovie* câte oarece am arătat.

Așijderea, precât puțința osirdiului noastre au fost, silit-am ca toate pârțicelele hronicului nostru din istorii și istorici ca

aceia să le alcătuim, pentru a căroră credință nu iaste cine să să îndoiască, ce de la toți învățații și cercătorii adevărții istoriilor priimiți și creduți sint; pre a căroră numere în *Catastinul* ce urmadză și pre la marginele cărții, unde mărturiia lor trebuiaște, cu slove mai mănunte însămnate le viți videa. Cari, în ce nu v-ați putea încrede sau foarte cu minune lucru vi s-ar părea, vor mărturisi precum noi de la noi măcar un cuvânt să nu fim adaos, ce cu întriagă a inimii știință, pre dâșii povață având, unde ni-au dus acolo am mârș și nici cât de puțin de la dâșii nu ni-am abătut.

Așjderea, pentru mai pre lesne cuprinderea cititoriului, tot trupul istoriiei în dzece cărți și fietecare carte în câteva capete am împărțit, în câte adecă și cum forma și țăsătura istoriiei au poftit, precum toate înainte le viți videa.

In ceasta dată dară tomul al doilea încă nesăvârșit fiind, socotit-am ca cu așteptarea acei părți așteptarea științii lucrurilor carile într-acesta să cuprind mai mult să nu prelungim.

Ase, omenișilor și iubișilor simpatrioti și fietecarele a adevărții istoricești iubitoriu, de această dată cu acest dintăi a istoriiei noastre tomos, / în vreme de odihnă (pre carea dea-o cel ce pre heruvimi și serafimi să odihnește) zăbăvindu-vă cu noi netrebnicii împreună, pre cea carile toate darurile cele desăvârșit de sus de la Părintele luminilor a purcede pricinește rugați pentru ca să bineînvoiască și pre celalalt tomos a istoriiei a săvârși să ne învrednicim și mai curând cu mijlocul halcotipului tuturor să să obștiască. /

CATASTIHUL

istoricilor, gheografilor, filosofilor, poeticilor
și a *altor* oameni învățați, ellini, latini
și de alte niamuri, a căroră numere să pomenesc
și mărturiile li să aduc într-acest *hronic*

A

Avgustin, *părinte latin*
Avriolus, istoric *latin*
Avrelie *Victor*, istoric *latin*
Avsonie, *poetic latin*
Agathus, istoric *grec*
Aimon, istoric *latin*
Ammian, istoric *grec*
Anonimus, istoric *latin*
Antisiodoreanul, istoric *latin*
Apollonie, filosof *grec*

B

Baronius, istoric *latin*
Balarminus, *theolog latin*
Bilschie, istoric *liab*
Bovinus, *comentator latin*
Bonfin, istoric *ungur*
Busbecvius, istoric *latin*

DIMITRIE CANTEMIR

V

Vilelmus, istoric latin
Vopiscus, istoric latin

G

Gheorghie Franța, istoric grec
Glicas, istoric grec
Gluverie, geograf latin
Grigorie papa, părinte latin
Grigorie Turoneanul, istoric latin

D

Dion, istoric grec
Dionisie Alicarnaseul, istoric grec
Dionisie Periighit, geograf grec
Dionisiodot, istoric latin
Ditmarus, istoric latin
Dlugoș, istoric liah
Doiion, istoric de lucrurile ungurești
Dubravie, istoric bohem

E

Evagrie, istoric grec
Evsevie, istoric grec
Evstathie, istoric grec /
Evtropie, istoric latin
Eneas Silvie, istoric latin

Z

Zacuti, istoric de lucrurile arăpești
Zonaras, istoric grec

HRONICUL

Zosim, istoric grec
Zugropulos, istoric grec

I

Iacov Filipp de Bergomen, istoric latin
Idatie, istoric latin
Ieronim, părinte latin
Isidor, istoric grec
Isihie, istoric grec
Iuvenalis, poetic latin
Iulie Capitolin, istoric latin
Iustin, istoric latin
Ithachie, istoric grec
Ioann Antonie de Campania, istoric *b*
Ioan Gluverie, și istoric
Ioann Zamaische, istoric liah
Iornandis, gotth, istoric latin
Iosifjidov, au scris ellipsește, istoric

K

Carion, istoric latin
Cassiodor, istoric
Cvintus Curțius, istoric latin
Chedrinus, istoric grec
Clavdie Ptolomei, geograf grec
Constantin Manasi, istoric grec
Cantacuzinos, istoric grec
Constituțiile împărătești lat.
Cravțius, istoric saxonesc
Curopalat, istoric grec
Cuspin, istoric latin

L

Laonic Halcocondilas, istoric grec
 Leunclavie, istoric latin
 Livanie, sofist grec
 Luitprand, istoric niamț
 Letopisățul slovenesc și muntenesc

M

Maienburg, istoric niamț
 Macrovie, istoric grec
 Mapple Iui Emeric Tucheli
 Marinus, istoric latin
 Mehovii, istoric rus
 Metafrastis, scriitoriu grec
 Mirhondi, istoric persan
 Miron Costin, istoric moldovan
 Miștelana, istorie latină
 Moreri, dicționar istoricesc franțoz
 Moisei Proroc. *Svânta Scriptură*

N

Navclerus, istoric latin
 Niculai Costin, istoric moldovan
 Nichita Honiatis, istoric grec
 Nichifor Grigoras, istoric grec
 Nicolaus Ola, istoric latin /

O

Ovidius, poetic latin
 Olimpiodor, istoric grec
 Omiros, poetic grec

Onufrie, istoric
 Orbinus, băsnuitoriu raguzeu italian
 Orihovie, istoric liah
 Orosie, istoric

P

Pavel Diacon, istoric latin
 Pavsanie, istoric grec
 Parisios, istoric latin
 Patavie, istoric latin
 Pahimeris, istoric grec
 Petronie Cardina, istoric latin
 Platon, filosof grec
 Plinie, gheograf și istoric latin
 Plinie cel Tânăr, scriitoriu latin
 Plutarh, istoric grec
 Polivios, istoric grec
 Pomponie Melas, gheograf latin
 Posonie, istoric latin
 Pretorii, *De Gotthi*, istoric latin
 Proclus, mathematic grec
 Procopie Cheserianul, istoric grec
 Prosper, istoric latin

R

Ricțiolus, istoric latin

S

Sabeliscus, istoric latin
 Savelie Polmon, istoric latin
 Saadi, istoric turcesc
 Samocatis, istoric grec

Sighiberd, istoric latin
 Sigon, istoric latin
 Sidonie, poetic latin
 Simion măzacak, ungarian
 Sith Calviz, hronolog latin
 Scaligher, istoric latin
 Isocrat, istoric grec
 Socratis, filosof grec
 Solinus, gheograf latin
 Spartianus, istoric latin
 Stanislav Sarniție, istoric liah
 Stepena, istoriia rusască
 Ștefan Vizantinul, gheograf grec
 Striicovschie, istoric liah
 Sinopsis, istorii rusești

T

Tabla capitolină, istorie latină
 Tertulian, scriitoriu latin
 Titus Livius, istoric latin
 Tolpentin, istoric ungar
 Triverie, istoric latin
 Trithimie, istoric latin
 Trogus Pompeius, istoric latin

UI

27 Ureche Vornicul, istoric moldo\

F

Fașticulele Sicule, latin
 Filon, jidov, istoric, au scris ellinește

Th

Theofanis, istoric grec
 Theofilact, același Samocat grec
 Thuchitidis, istoric grec

H

Hezarfen, istoric turcesc
 Hronicul leșesc
 Hronicul moldovenesc cel vechiu
 Hronicul muntenesc
 Hronicul franțozesc
 Hronicul fuldian
 Hronograful moschicesc
 Hronograful sirbesc

Tițeron, ritor latin

X

Xenofon, istoric grec
 Xifilin, istoric grec

Iară de vom fi trecut pre vrunii cu pomenirea poate
 cititoriul la rândul său să-i găscă. /

A toată Țara Româniască (care a apoi s-au împărțit în Moldova, Munteniască și Ardealul) din descălecatul ei de la Traian, împăratul Ramului. Așijderea pentru numerele carele au avut odată și carele are acmu. Și pentru romanii carii de atunci într-însa aședzindu-să într-acciași și până acmu neconțin lăcuiesc

PROLEGOMENA.

CAPUL I

Pentru vechiu neamul tătarăsc, carile în Svânta Scrisoare să chiamă Gog și Magog și pentru de obște hotărârea a toată Schithia și pentru numele Dachiii

Pentru ca oglinda hronicului nostru de tot pravul îndoinții mai ștearsă și mai curată înaintea privelii cititoriului sa o punem și pentru ca izvorul și începătura numelui Dachiii (pre care acmu țărăie Moldovei, Țara Muntenească și Ardealul stau), de unde au izvorât și au purces, mai chiar să putem arăta, socotit-am că întâi foarte de treabă < să fie oare pre scurt pentru toată Schithia, adecă țara / tătarăscă 2

să dzicem, de vreme <ce> și a dachilor neam (de pre carile părțile acestea Dachia s-au numit) tot dintr-o rădăcină și dintr-o corenie cu schithii au fost, precum și alte multe și mai nenumărate năroade dintr-aceiași schithi (sau tătari) cu cursul vremilor în multe părți răzlețindu-să, ca niște întunecoasă neguri, mai toată fața pământului au acoperit și ca un potop de vărsate și peste tot lățite ape, nici la Asia, nici la Evropa, nici la Africa, vreun unghiu nepotopit și necălcat n-au lăsat, pentru a căroră năbușeale și undături pline sint istoriile ellinilor, a latinilor și a altor limbi, carii stâlpul scrisorii au ținut și mutările lucrurilor au însămnat. Noi dară mai veche și mai bătrână istorie decât *Sfânta Scriptură* necunoscând, în buni chedzi dumnădzăiescul cuvânt povață și ajutoriu luând, de la dânsul și începem, carile unul și singur iaste, ce cuprinde a și O), începutul și sfârșitul.

Lăsind dară, penrru scurtarea cuvântului, a neamurilor ghenealoghie (adecă corenie), de la Noe înapoi pre amănuntul a povesti, luând numele numai carile la *Sfânta Istorie* să pomenește, de neamurile Gog și Magog (de pre carea luând perșii numele le dzic *cin macini*, iară asirii și arapii *egegi megegi*), pre acestea dară neamuri *Sfânta Scriptură* le așadză în părțile crivățului, de la carile după prorocasca adevărînță s-au pornit și să pornește tot răul peste tot pământul.

Nici alt neam deosăbit să fie acela de a schithilor putem cu/noaște, de vreme ce partea crivățului, asămănarea numelui și cumplete faptele lor carile dinceput au făcut și pană acmu fac, chiar și aiiavea îi dovedește, că pomeniții Gog și Magog spre părțile crivățului (unde acmu tătarămea cea mare să chiamă) au lăcuit și încă Iăcuiesc, și dintr-înșii atâtea neamuri prin toate vremile ca roii s-au pornit și într-alte părți au izbucnit, de mulțime nici crivățul, nici locurile lor cele late, lungi și largi mai încăpându-i.

¹² Istoria *Svintei Scripturi* [IezechieB8-39].

După cea de dumnădzăiescul duh suflată istorie, târdziu mai pre urmă au început cea din truda și chiteala omenească a purcede, a căriia întâi între limbi născători (precum a tuturor socoteala de obșe iaste) au fost haldeii, după dânsii finicsii de ia carii ellinii au luat mai pre urmă și slovele, iară ciniile învățăturilor de la eghipti. Deci ellinii, în multe mai iscoditori și mai isteți decât alte limbi fiind, început-au nu numai ale sale ce și a altor neamuri lucruri și fapte după a vremilor tâmplari a le însămna și în scrisoare celor mai apoi următori a le lăsa.

Dintre ellini dară mai vechiu decât toți scriitorii să socotește a fi *Omiros*¹³, carile cu versuri neapotrivate și <cu> iscusită limbă ellinească au scris războiul a tuturor grecilor și răzsipa vestitei cetăți a Troadii¹⁴. Scris-au dară istorie sa cu noădzăci și noă de ani după răzsipa Troadii, iară mai denainte de Mântuitoriu lumii Hristos Dumnădzău cu 1206 ani, în care războiu <au fost> precum schithii, așe și amazoanele vestite în vitejie muieri, dintr-aceiași <neam> purcese (precum pentru aceasta adeverește Iu/stin¹⁵, iscusitul istoric) să fie. 4

După Omir poeticul, târdziu mai pre urmă scris-au mai denainte de toți, cu chip istoricesc Irodot¹⁶ lucrurile ellinilor și războaiele carile pre acele vremi au avut cu perșii și între sine; ce pre acele vremi când au fost scriind Irodot, adecă pe la anul mai înainte de Domnul Hristos 444, vede-să că grecii puțină înștiințare au avut pentru părțile Schithii și a altor părți a crivățului, de vreme ce dzice că isvoarale Dunării (care ellinește să chiamă Istros) de unde sa să fie începând nu să pot ști, precum nici a Nilului nu să știu; pentru acia și pentru Schithia și despărțirile-i multe turburate și amestecate pomenește.

¹³ Omiros [Homer].

¹⁴ Gheorghie Chedrinos [Cedrenos] 66, și însămnările lui Xilantru [Xylander] în Chedrin.

¹⁵ Iustinu [Iustinus], Cap. 4, cartea 1, 2, stih 27.

¹⁶ Irodot [Herodot].

Așijderea Thuchidid¹⁷, carile după Irodot cartea Istoriiei sale au început să scrie, nu mai curat decât Irodot scrie, toată nevoința lui pentru lucrurile ellinești puind. După aceea cu cursul vremilor acelea ce de Ia scriitorii mai denainte fără nici o bună orânduiala amestecate și zămentite era, alții lor următori cu meștersug gheometricesc la orânduiala a le pune și părțile lumii cu hireșe hotară a însămna și neamurile a lumii lăcuitoare cu ale sale numere a le numi și după împărății și craii a le osăbi și a le vesti au început.

întăi dară gheografi, adecă de pământ scriitori, au fost Stravon¹⁸, carile au trăit ș-au scris pre vremile lui Tiverie împărat cu 26 ani mai pre urmă de nașterea Domnului Hristos; și mai înainte de acesta Dionisie Periighit¹⁹, carile au trăit pre vremea lui Avgust Chesar cu 4 ani după Hristos. Acestora au urmat Clavdie Ptolomei²⁰ pre <la> împărăția 5 lui <Traian și a lui Adrian> cu 147 ani după Mântui/ toriul lumii Hristos. Fost-au și din latini vechi scriitori a pământului Pomponie Mela²¹, ș-au trăit după Hristos 47 ani; după acesta au scris Plinie²² în anul de la Hristos 80; iară după acesta Solin²³ și alții mulți (pre a cărorora numere aicea a pomeni lungu ar fi fost), carii hotarale a Schithii într-acesta chip li-au însămnat.

Dintr-acestor pomeniți gheografi scrisori, hotarale a toată Schithia sau tătarămea să însămnează, capul hotarului puind de la apa Tanais (acesta-i Donul), de unde să varsă în balta Meotis (acesta-i Marea Azacului) și de acolo purcugând spre răzsărit și ocolind marginile a Euxinului (acesta-i Marea Neagră) cuprinde cercheji, abazalile,

¹⁷ Thuchidid [Thucydides].

¹⁸ Stravon [Strabon].

¹⁹ Dionisie Periighit [Dionysios Periegetes].

²⁰ Clavdie Ptolomei [Claudius Ptolemaeus].

²¹ Pomponie Mela [Pomponius Mela].

²² Plinie [Plinius Maior].

²³ Solin [Solinus].

mengrelii, ghiurgăii, de unde iarăși spre răzsărit să întinde pe lângă munții ce să chiamă Cavucasul (carii despart tătarămea din Persia) și lovește hotarale Indii despre partea crivățului și așe merge **pană** în ocheanul răzsăritului. De acolo purcede pe marginea ocheianului întorcându-să spre crivăț și încungiuură pe din dosul Hinii, Chitaiului, Sibirului (cărui ellinii îi dzicea Tartaria adevărată) și toată lungă și lata partea cea carea acmu iaste supt oblastia împărăției Moscului. De cii întorcându-să spre apus pre după vestită cetatea și scala Arhanghelului, merge tot pe malul ocheianului **pană** unde din ocheian să varsă marea carea să chiamă Baltică. Apoi de acolo ia spre amiază, cuprinzind în sine toate țările câte rămân spre răzsărit și agiunge pe după dosul crăii leșești în munții ce să chiamă Carpatichi sau Sarmatichii, cu carii, în gios lăsindu-să, / cuprinde Transilvania (sau cum noi îi dzicem Ardialul) și dă tocma în apa Patissos (acesta-i Tisa), unde să împreună cu Dunărea. Iară din gura Patissului să întoarce pre cursul Dunării iarăși spre răzsărit, **pană** unde dă în Marea Neagră la Istropolis (acesta-i Chilia; aceași și cu alte numere mai pre urmă s-au chemat Licostomon, ce va să dzică Gura Lupului); de Ia Chilia merge **pană** trece peste apele Tiras (Nistrul), Voristhenis (Niprul) și să încheie Ia capul hotarului în Don.

într-această dară lățime și lărgime de pământ, măcar că multe neamuri de limbi deosăbite au fost, însă toate tot cu un nume de obște schithii să chema și în Schithia să cuprindea, a cărorora numere a tuturor aicea de vom sta a număra, altă istorie mai multă și mai lungă decât aceasta ar trebui să scriem; ce îndemnând pre cititorul nostru ca să să ostenească sau să să zăbăvască și în foile altora, noi aicea numai țările în Schithia cele malmari și neamurile cele mai vestite îi vom pomeni, așe părându-ni-să că mai pre lesne va putea cunoaște că și Dachia (pentru carea cuvântul nostru iaste) și dachii tot în Schithia au fost și *schitbi*, carii pre acele vremi au ținut-o, s-au numit.

întăiași dată de la hotarale Indii înainte ne vine Schithia asiatică²⁴, în carea să cuprind împărățiile și neamurile: Sarmatia asiatică, Ghitaiul dinlontru și din afara muntelui Emmaus, Serica, Sogdiana, tătarămea pustie, Ciagatai, Turchistanul, tătarămea veche; aceasta-i după socoteala a mulți învățați Ungu și Mongul, carile să fie Gog 7 și / Magog, și dintr-acestea să fie ijdărât neamurile tatărăști, și pentru aceasta pricină, vechii gheografi grecești au numit-o veche, adecă ca cum ca o maică ar fi plodit și născut pre alte pre toate, iară acmu cu mai vestit nume să chiamă Hi na.

Așijderea în tătarămea asiatică iaste Cazanul, Azdrahanul și Sibirul cu alalte nenumărate țări și neamuri, iară în tătarămea evropască sint Tavrîca Hersonesus (care a acmu să dzice Crâmul), Sarmatia evropască, în carea să cuprind amândoaă țărâle leșești, adică cea mare și cea mică, Liŧtanie, Rusia albă și cea neagră, Volinia, Podelasia, Mazovia, Livonia, Samoghitia, Prusia, Carsuvia și toata țara moschicească și căzăcească; și să închide hotarul, precum am dzis, cu Munții Carpatici carii despre răzsărit au Dachiiia, în carea acmu să cuprind Moldova, Muntenia, Ardialul și o parte de Ungaria.

Însă, pre vremile celor vechi gheografi, de la apa Donului până la hotarale Dachiiii fost-au și alte neamuri, pentru carii Dionisie Periighitis pomenește: τ ο ι) ρ, 8ν 7Tp09 Pop8T|V T&Tavuaρsva *cpvka vepovTai IloAAoc, pocA' eϑsirjS |Iaiami)og; ec, oxo\xa Aipvrig, r&ppavoi Eappdrai T8 Vexai # 'âpa (3aardpvai T 8 , <adecă:> Despre partea (a Mării Negre) spre crivăț să întind cu lăcașul multe neamuri foarte unile după alalte stând, până la Meotis, la gura bălții: ghermanii, sarmatii, ghetii, împreună și bastarnii; apoi dzice: Aaxoov τ s <xtcctoc aia xai dAxfevcrec dAavoi, <adecă:> și a dachilor nemăsurat pământ și vitejii alani. /*

²⁴ Gloverie [Cluverius], Cartea 5.

Așe dară s-au arătat precum Dachia între hotarale 8 Schithii să cuprind și dachii carii pre dânsa aii lăcuit tot din rodul și neamul tătareesc au fost.

CAPUL II

Pentru cele vechi a Dachiiii hotare |

De vreme ce țărâle a stăpânirii Moldovii, gheografi și împreună istoricii, precum cei mai vechi așe cești\mai noi toți, cu socoteala de obște ca pre o adevărată a Dachii parte o cunosc, și vrând noi ca cu tot de-adinsul cărțile a tktoror scriitorilor, carile la mâna noastră a vini s-au tamyplat, scuturând, adeverița istoriiei noastre nu din pâreaie abătute, ce din singure izvoarele și fântânile ei cele dinceptW scoatem, nu fără cale a fi am socotit, întâi pentru cele vechj a Dachiiii hotară (în carile, precum dzisăm, și Moldova\ noastră să cuprind) cât de pre scurt oarece să dzicem și ales, \ precum de Ia a tuturor vacurilor gheografi să șiruiaște, să o \ hotărâm. <

Cea dintăi dară și de obște a tuturor socoteală iaste precum țara Dachiiii să fie stând pre malurile Dunării, carile sint despre partea crivățului și de Ia Marea Neagră spre apus și spre Ghermanie hotarale să-și fie întins.

Aceștii sentenții, precum ellini așe latini, câțiva avtori a avea putem; însă lucru așe de chiar și fără prepus, multe a multora mărturii a aduce, sămn numai de pofta laudei a fi părintu-ni-sâ și pentru ca de clevea affectații a scăpa să putem, din cei mulți câțiva numai / și mai de credință, 9 pentru dovada cuvântului, aicea pre scurt îi vom aduce.

Din carii întâi dară înainte ne iaste Stravon, om ellin și dintre toți gheografi mai vechiu (căci supt vremile lui Avgust Chesar au trăit), a căruia cuvinte în limba lui pentru

Dachia și pentru dachi, precum li-au dzis, aișe le vom scrie: **Tcyove** (dzice) **Se xcd aXXoQ rfig xcopac; pepiapoc; auppevoov ex TuaAouou,** ^{TOVJC;} **pem yocp Aaxcroc; Tipoaayopeouai,** ^{TOX>Q} **Se Terac. TezaQ pev XOYQ npbc;** ^{TOV IIIOVTOV} **xexAipevouc; xai npoc,** ^{TT) V} ^{IJGO,} **AOCXOVQ Se,** ^{XOVQ} **eic mvavTioc rcp6c**[Γf]v] **Feppaviav, xai mg TOV "Iatpou izr\yăQ.** Ce va să dzică: „facutu-s-au și altă împărțală aceii țari, încă de demult însămnând, deci pre unii îi chema dachi, iar pre alții gheti; și gheti dzicea celor ce să abătea spre Marea Neagră și spre răzsărit; iară dachi celor dimpotrivă acestora spre Ghermania și spre izvoarele Dunării."

Cu Stravon într-o socoteală iaste Dionisie Periighitul, carile sau tot într-un vac cu Stravon sau cu pușin mai pre urmă decât dânsul, părțile acestea cutreierând, au scris stihurile de carile în capul trecut am pomenit așe. Despre parte aceștia (adică a Mării Negre) spre crivăț și întind cu lăcașul niamuri multe, unile după alalte stând, pană la gura bălții Meotis: ghermanii, sarmații, ghetii, împreună și bastarnii și a dachilor nenumărat pământ și vitejii alani. Ca acesteși citește la Plinie, cartea 4, cap. 12.

Insă trebuie a ști că mai denainte de vremile lui Avgust Chesar, din gheografii pomeniți, carile să fie fost hotarale Dachii cu adevărat nu să pot ști, / pentru căci, pre atunce mai de obște să vede să fie fost numele ghetilor și a Ghetiii, decât a dachilor și a Dachiii.

Și marginile Ghetiii nu numai cu Dunărea să hotărâia ce încă și peste Dunăre trecând toată Misiia cuprindea; împotriva a căroră cu 132 ani mai denainte de naștirea Domnului Hristos (precum mărturisește hronologhia iui Calviz și Onufrie la același an) mărgând Valerie, sau, precum vor unii, Fulvie Flaccus, întâi cu războiu la Sardiia (carea iaste acmu Sofha) i-au biruit, apoi cu dânșii pace s-au

aședzat, precum și din stihurile lui Ovidie poeticul, carile scrie pentru Pont, ne putem adevveri, pre carile caută-le la capul ce urmadză. Iară Sardiia sau Sofiia, carea pre vremile mai de mijloc scaunul crăiiei bulgărești au fost, precum să fie fost făcută întâi de sardi și mai apoi de dachi mărturisește Ioan Bonfin, decada 3, cartea 5. Acestor vechi gheografi minte urmadză cești mai noi de carii caută la gheografie lui Gloverie, capul de Dachii și Ia Leunclavie și pomenitul Bonfin, istoricii a căroră cuvinte pre larg înainte le vii videa.

Așe dară de situația, adică de punerea locului Dachiii, precum de la Marea Niagră (precum dzisem) pre marginile Dunării, despre crivăț, spre Ghermaniia, și spre izvoarele Dunării s-au fost întinzind, nici un prepus nu rămâne; însă în lat și în lung, carile să fie fost peste tot a hotarilor obârșii, la scriitori câtăva neatocmire aflăm. Insă această a lor netocmală nu socotim de aiurea să fie purcegând, fără numai căci unii dintre cești mai noi scriitori, mintea celor mai vechi a atinge poate fi neputând, / într-alt chip au socotit decât // cum ei au vrut; căci unde Stravon și Dionisie la locurile acmu pomenite dzic precum spre răzsărit pană la balta Meotis, iară despre apus pană la Ghermanie, spre izvoarele Dunării, să să fie întinzind, cești mai noi într-un chip de îndrăzneală nesocotită vor să-i scoată menciuoși, socotind că dachii niciodată să nu să fie întins pe Dunăre în sus mai mult decât pană unde dă Tisa în Dunăre.

Ce pare-ne-să foarte greșită a acestor noi și neclătită a celor vechi greci scriitori socoteală să rămâie că pricina căci acei vechi cu cești noi să vād a nu să tocmi nu iaste necunoștința a celor vechi, ce prin vacuri mutările hotarilor, carele de multe ori s-au mutat din locurile lor, unile mai lățindu-să, iară altele mai strângându-să, precum și din hotarale Ghermaniii (a căriia nume pre cești mai tineri în greșală i-au dus) putem cunoaște că pre vremile carile

Stravon și Dionisie au scris, despre parte[a] Cfunării au fost și altă țară tot supt hotarale Ghermaniii cuprinsă și pentru aceia tot cu un nume numită- Iară carea să fie fost cea Ghermanie, Procopie Chesarineanul, în carte [a] *De războiul vandalilor*, curat ne arată, unde dzice: Velisarie să trăgea din țara Ghermaniii, carea iaste între Thrachia și între Illirie.

Iară carea au fost odată Illiria, Zonora, istoric grec, ne-o arată, carte[a] 1, cap. 12: „Illirii, dzice, mai pre urmă și alte locuri s-au adaos și numele ei și altor țări s-au dat; căci ea, fiind despre uscatul carile pe deasupra Machedonii să întinde, acmu și de Thrachia printră Munții Imului și a Rodopilor trece (aceste-s Munții Cenghiu, carii de la Filippolis trec spre Marea Albă, căroro turcii le dzic *Despot* 12 *iamlasi*; și iarăși de acolo / să întorc spre Marea Niagră, preste carii trece drumul din Moldova și din Tara Muntenească mergând spre Țarigrad), iaste dară pusă (dzice Zonora) Illiria în mijlocul acestor munți și între apa Dunării și **pană** la Marea Niagră să întinde, iară pre unele locuri încă și peste Dunăre covârșește”.

Dintr-aceste dară a cestor de credință autori fără prepuz putem cunoaște că Ghermanii, spre carea dzic Stravon și Dionisie că s-au fost întinzind Dachia, n-au înțeles ei Ghermanii precum astăzi se hotărăște, ce Ghermanii carea atuncea au fost între Thrachia și Illiria, iară ce dzic aceiași scriitori că s-au fost întinzind spre izvoarele Dunării, trebuie să înțelegem nu că doară **pană** la fântânile ei s-au fost lungind, ce căci spre fântânile ei, și precum dzicem noi, în susul apei pre margini s-au fost întinzind; din cei bătrâni dară hotarale Dachii așe aflăm. Acmu să vinim să videm cum o hotărăsc și cești mai tineri.

Dintre acești mai de curund, în mâinile tuturor să poartă geografia lui Gloverie, carea mai știută fiind decât de la noi a să arăta ar trebui, lăsăm pre cititori să caute la capul

de Dachia 18, zaceala 2: / *proci*, și la cartea 4 pentru Tartaria, cap. 17, unde dzice: tot locul acesta (adecă a Schithii) cu multe feliuri de niamuri să desparte, din carii (deosăbi de troglodite) mai vestiți sint dachii, a căroro Ioc acmu îl țin moldovenii, muntenii, ardelenii și o parte de ungureni, carii sint între Tisa și între Ardial.

Ce iarăși pentru mai ales hotarale ei să arătăm, vom aduce pre Bonfin, carile fiind de naștere ungar și iscusit scriitoriu, prin însămnate locuri, munți și ape o hotărăște. / „După iazighi, dzice, decada 1, cap. 1, alătura cu Dunărea 13 Dachia urmadză (iară țara iazighilor precum să fie fost din apa Tisei **pană** la Buda, la locul său vom arăta), carea între Tisa, între Prut și între Nistru lășindu-să, din dosul Sarmașii Buhul o desparte, în capătul al căriia iaste Marmaruia (căriia noi îi dzicem țara Maramorășului) între Munții Carpatici aședzată, de unde să încep izvoarele Tisii”. Și acoloși puțin mai gios, dzice: „peste Munții Carpatici (cestora le dzicem noi munții ungurești), țara carea **pană** la obârșia Dachii și **pană** la apa Aixiacului să întinde, acmu Ardialul să cheamă”.

Cu Bonfin într-o socoteală iaste Leunclavie, în *Pantecte*, cap.71, însă mai pre scurt hotarale-i despre țărăle acmu știute însămnându-i: „Dachia, dzice, odată sa chema prea lat olatul carile cuprinde Transilvanie cu amândoaă Valahiile, dintre carile una Valahie Mare, iară alta Valahie Mică să chiamă; cea Mare spre Marea Niagră să întinde și Moldova alor noștri să chiamă, iară cea Mică pre malul Dunării să trage și mai mult cu Ardealul să alătură .

Din pomeniții dară scriitori curat Dachia toată hotărându-să, cele ale ei de demult hotară să cunosc precum au fost: de la începăturile Tisei și din țara Maramorășului **pană** unde dă Tisa în Dunăre, și din gura Tisei pe Dunăre spre răzsărit **pană** în gura Nistrului, și de acolo luând pe apa

Buhului spre miadzănoapte să întoarca spre apus pană în apa Axiacului și **pană** în Munții Carpatici, carii despart hotarul leșesc de cel al Ardialului. /

CAPUL III

Pentru vechi numerele țărilor carile de demult
în Dachia să cuprinda

Mai denainte pană a nu intra Dachia supt stăpânirea romanilor, adică **pană** la împărăția lui Ulpie Traian, în câte țări sau provincii să să fie fost împărțit Dachia foarte cu greu iaste a să desluși; căci precum de hotarale peste tot, așe de olaturile carile într-acele hotară să să fie cuprins, nici un scriitoriu de cei vechi, pre cari noi a-i citi ni s-au tâmplat, aiave nu scriu; că precum în capul trecut am însămnat, când Gheția era mai de obște și de mai lat nume decât Dachia, atuncea să vede că nu numai **pană** la Nistru și pană la Buh spre răzsărit, nici **pană** la Tisa numai și pană <la> Axiachis spre apus și spre miadzănoapte, nici numai cu malurile Dunării spre amiadzidzi să hotărâia, ce încă și peste Nistru **pană** la Meotis (aceasta-i balta Azacului) și peste Dunăre **pană** la Illiriia; iară peste Tisa, pe Dunăre în sus pană la Buda, s-au fost întinzind; pentru aceia și mai multe țări au fost cuprindzind, precum în cele vechi gheografii videm pusă Ghetia peste Dunăre **pană** în Munții Cenghii atingând și pre imbe malurile Dunării stând.

Așijderea gheografii carii au dat Ioc Ghetii și Dachii peste Dunăre, precum mai sus am arătat, pană la Sardiia (carea supt împărăția Țarigradului Sofiia, iară supt crăiia bulgărească Triadița mai pre urmă s-au chemat), iară carii spre Buda au mai lungit-o, din cei vechi a afla n-am putut, fără numai pe unul din cei mai noi, anume Sambuție, carile,

Buda, dzice, carea mai pre urmă au fost țara iazighilor, mai denainte au fost a celor vechi dachi slobodzie.

Pentru aceia <și țara aceia>, adică de la Tisa **pană** la Bu-/da, la scriitorii cei mai proaspeți a grecilor, Pano-Dachiia, **15** adecă Dachia de Sus să află; ori cum ar fi, precum în toată Dachia multe țări să sa fie cuprins, cuvântul carile Dionisie dzice: **Acexoov x'aoTiexoQ āia** a dachilor nemăsurat pământ, aiave arată; cu care cuvânt, precum a noastră părere iaste, Dionisie toate țările a tuturor neamurilor ghetesti (din carii și dachii să să fie tras, Iustin istoricul, luând din Trogos, mărturisește) va să cuprindză. Și mai vartos aceasta așe precum dzicem trebuie a să înțelege căci scriitorii greci, carii mai denainte de vremile lui Traian au scris, pre gheti și pre dachi, uneori deosăbiți, iară alteori tot de unii și tot un neam să fie fost pomenesc, precum puțin mai gios mai ales să va videa.

Așijderea veri ghetii ar fi, veri dachii, carii cu multe vremi mai denainte de Avgust Chesar peste Dunăre amândoaă Mesiiile să fie ținut, nu numai cea de obște a romanilor istorie, ce încă și Ovidie poeticul mărturisește, a căruia cuvinte în capul ce urmadă după acesta le vei citi.

Într-acesta dară tract a tot trupului Dachii multe năroade la istorici să pomenesc lăcuitori, așe în multe țări să să fie fost despărțit putem socoti; însă noi pre cele mai mici țări, carele ca niște ținuturi le socotim a Dachii, cu condeul trecând, lăsăm să cerce cititorul nostru la Bonfin, carile toate năroadele în Dachia de demult lăcuitoare, pre anume le dzice precum au fost, thavrichii, chistovochii și supt acestea predanisăi, rastaschenii cavcorenii, potulasanii, saldenii, craghizii, viefii, iazighii, ghepidii și altele multe, de carile caută la pomenitul scriitoriu, decada 1, cap. 1. /

Iară cele mai numite și mai late țări ale Dachii din pomeniții scriitori să văd să fie fost țara de la Meotis pană

în Nipru, carea acmu să scrie tătărămea mică, pre dinafară Crâmului; țara bastarnilor, carea au fost din Nipru și peste Nistru **pană** în Prut, a căriia parte și Bassarabiia iaste, carea acmu cu nume tătărăsc să chiamă Bugiac, adecă unghiu; căci din Prut **pană** în Nistru, unde de Ia Cetatea Albă în Marea Neagră dă, să trage mult înainte pământul și făcând unghiu ascuțit, așe unghiu au numit-o.

Despre uscat mai înlontru au fost țara între Buh și între Nistru, pre care Ioc stă acmu Ocraina sau Podoliia leșască. Din Buh **pană** peste Nistru și pre Ia obârșiile Prutului **pană** în Munții Carpatici au fost țara carea acmu cuprinde cu o parte de Rusiia toată Pocutiia.

Așe despre apus au fost având țara carea acmu îi dzicem Ardealul; iară din Nistru **pană** în Munții Carpatici și **pană** la Poarta de Fier au fost cuprindzind țărâle amânduror Vlahiilor, iară de la Poarta de Fier **pană** în Tisa au fost țara unde acmu iaste olatul Temișvarului, iară din Tisa **pană** la Buda au fost țara carea mai pre urmă au stătut o parte de țara unguerească cea mare.

Așijdere peste Dunăre despre amiadzidzi au fost luând în sine amândoaă țărâle Misiii, carile acmu cu nume turcesc să chiamă Dobrugea și Deliorman, cu o parte de țara sirbască, trecând și peste munții Emului **pană** la Illiriia.

Iară ales pentru năroadele carile încă și mai denainte de vinirea dachilor au fost lăcuind în Dachia, din cea veche a Dachii gheografie și de la Iohan Bon în Gloverie, cartea 1, *De Dachia*, cunoaștem, așe să fie fost despărțite: de la apa Oltului în sus pe Dunăre și între munții spre țara unguerească 17 să fie lăcuit prindavizii, alvochenii, saldenii, / tîrvinghii, vurii și chinghii.

De la Olt spre Prut au trăit piefighii, cotenii, taifalii (de acești taifali, după cum Irodod de dânșii pomenește, aflăm să fie lăcuit de la Dunăre în sus pe apa Ierasus, adică Prutul,

tocma pe unde iaste acmu Fălciul, Lăpușna și Orheiul, carea niam dzice să fie fost cu multul mai vrăjmaș și mai viteaz decât altele). Așijderea au mai fost cachinii și chistovochii, carii era între Nistru spre Buh. Iară în Ardial să fie ținut caeoianii, vuridenii, fievii, ratachenii și tavrishii. Pe aceste pomenite niamuri pe pământul Dachii lăcuitori, mai pre urmă viind ghetii și gonindu-i, s-au aședzat ei pre locurile lor. Iară de la Prut **pană** în Nistru au fost lăcuitori tiraghetii, adecă ghetii nistreni, și aprii și mai gios, spre marginea Mării Negre, vastarnii, pre unde iaste acmu Bugiacul, care țară s-au chemat și Bassarabia. Iară de la Nistru și **pană** în Buh au fost stăpânind carpianii, callipidii, istrachii, axiachii și iazighidii, carii s-au fost poreclind eniocaldii.

Acestea dară au fost toate țărâle și năroadele carele au stătut pe locurile Dachii și mai denainte și după ce au cădzut ea supt stăpânirea romanilor.

Iară după ce cu vitejiia lui Ulpie Traian fură dachii biruiți și de prin toate locurile acestea izgoniți (precum înainte pre larg să va arăta), romanii mai strămptând hotarâle ei, toată Dachia în trei țări au despărțit-o și de ciia numai pe acestea cu numele Dachii numind, pre alalte cu numerele sale cele mai vechi să să numască li-au lăsat; cum dar să să fie chemat acele țări, carele de supt numele Dachii li-au scos romanii, caută înainte că le vii afla. Iară acele trii părți cu deosăbite numere, de pe pusătura locului, de iznoavă li-au / numit, adecă măluroasă, muntoasă și din mijloc.

Deci cea măluroasă (precum Orteliu în cea veche a Dachii gheografie arată) au fost începând din Tisa și s-au fost trăgând pre lângă malul Dunării (de pre carii și numele au luat) **pană** unde dă apa Oltului în Dunăre; care loc cuprinde acmu olatul Timișvarului cu mai giământate de Țara Muntenească; în scurt, atâta țară cuprindea Dachia măluroasă cât Ia anul trecut, ia pacea între nemți și între turci la Pazarovți făcută, au luat chesariul de la sultanul

turcesc. Iară de ceia parte peste Tisa, între Dunăre și între Tisa, sta năroadele iazighii (carii și metanastii să chiamă) și carpodachii. Iară cea muntoasă a Dachiii parte au fost purcegând de la apa Oltului între munții (carii la cești mai proaspeți grecești istorici²⁵ să chiamă brașovenii) și între Dunăre **pană** peste Prut și **pană** la Nistru, adică alaltă parte a Țării Muntenesteți, împreună cu toată Moldova și cu Bassarabia în sine luând. Iară cea din mijloc (carea mai denainte s-au fost chemând Ghepidia) Dachie, iaste țara Ardialului, pre carea pentru accia au numit-o Mediterranea, adecă din mijlocul pământului, căci depărtată de Dunăre fiind, cu Munții Carpatici ca cu o coronă sau ca cu un brâu să încinge.

Așe dară din cea veche a Dachiii hotărâre (precât adecă romanii la împărăția sa o au adaos) curat să înțelege să fie cuprins atâta loc cât astăzi ține olatul Temișvarului din țara unguriască cu Ardialul și Țara Muntenească și Moldova împreună cu Bugiacul. Și cu atâta pentru țările cele vechi a Dachiii, precât propozitului nostru destul a fi socotind, *W* mai mult nu vom lun/gi. Iară cititoriul, de va vrea încă a să mai îndestuli, cerce la Tornand, la Gloverie, la Bonfin și Ortelie, carii foarte cu de-adins pentru Dachia, pentru țările și pentru năroadele ei cele vechi, au scris.

CAPUL IV

Pentru numele dachilor și de începătura lor

De vreme ce precum din cei vechi așe din cești mai noi scriitori țările și hotărâre Dachiii, precum au fost stând în vremile vechi, precât într-a noastră puțință au fost li-am arătat, de ciia înainte nu fără treabă a fi socotim de ne vom

onic Haicocondila [Chalcocondyles],

sfătu iarăși cu aceeași scriitori și de la dânșii să ne înștiințăm și pentru hireș numele dachilor și pentru începătura niamului lor, adecă din cine și de pre ce locuri ieșind au venit și-au stăpânit aceste locuri de carile mai sus am pomenit.

Precum dară pentru hotărâre Dachiii, așe și pentru numele și niamul dachilor nu puțină tulburare între scriitori videm a să face. Căci unii, ghetii, dachii și daii tot un niam și tot un nume vor să fie, iară alții și în niam și în nume vor să-i deosăbască.

Deci din carii țin socoteala cea dintâi, mai de frunte iaste Stravon și Dionisie Periighitul, amândoi vechi gheografi. Ce a lui Dionisie câtă i-au fost părerea pentru dachi deplin o am pomenit ia cap. 1. Așijderea o parte de a lui Stravon acoloși pomenind, aicea deplin o vom poftori-o; carile, după ce dzice, la locul pomenit, precum ghetii stau spre Marea Niagră, iară dachii spre izvoarele Dunării, apoi adaoge și aceasta: **Oue oipai** Adouc; **xakzioQax xb nakaiâv, dcp'ovj xai Tεαρx** τοῖς Ἀττικοῖς; / **hizsnoXaoc, xa** τῶν οἰκῆτῶν ovopaTCX. Adecă, socotesc că pre acestea mai denainte dai să să fie chemat, de unde și athinenii s-au obiciuit (de pre numerele țărâlor) a-și chema robii. Cuvintele lui Stravon tâlcuind Eistafie²⁶ adaoge: **Ἦαπ' (XTTixocpe; xe** τὸς τῶν οἰκῆτῶν **(ov 6vâ\jaxa Adoi, xai Tzxaî**. Adecă, la athineni era numerele robilor dai și gheti, cu carea va să însamnedze precum alt nume au fost a dailor (carii dachii sint) și altul a ghetilor.

Socotelii aceștia împotrivnici sint Dion și Plinie. Deci întâi Dion, carea 1, cap. 67: „Dachi, dzice, eu număsc pre accia carii și ei pre sine singuri să număsc, și **romanii** așe-i chiamă măcar că știu că unii din greci gheti ie dzic . Iară Plinie, cartea 4, cap. 12, încă mai deșchidzind cuvântul dzice: „Pre ghetii carii au lăcuit de la Dunăre spre câmp pre

²⁶ Evstathie [Eustathius], la numele daii.

acia romanii dachi i-au numit"; acestora uimindu-i-să Zonora și lui Zonora Avrelie, dzic: „țara, carea au fost a ghetilor, după aceia Dachii s-au chemat".

Însă Iustin istoricul, de la Trog luând amestecate a pomenițiilor socotele, foarte pre lesne le tocmește, unde dzice la cartea 31: „și dachii din săminția ghetilor sint, carii cu domnul lor Barabista (acest domn dzic cești mai noi scriitori precum să **fi**e fost cel din [tăi] a dachilor stăpânitoriu) împotriva bastarnilor (carii între Prut și între Nistru și până la Buh lăcuia), războiu având, și pentru căci în bătaie să arătasă mai leneși decât ar **fi** trebuit, ca în loc de pedeapsă să **Te fi**e, li-au poruncit domnul lor, când să vor culca să doarmă să-și puie în așternut picioarele unde-și punea capetele". Această a lui Iustin socoteală deschis ne dă să înțelegem precum ghetii cu domnul / lor Barabista, mai denainte de ce a vini asupra bastarnilor și până a nu cuprinde locurile Dachii, să **fi**e fost tot dintr-o semenție cu alalți gheti.

Iară precum multe să **fi**e fost neamurile sau, precum prostește li-am dzice, oardele ghetilor, din cuvântul lui Plinie putem înțelege, carile dzice: „De Ia Dunăre și spre câmpii, toate niamurile ghetilor lăcuiesc, carile măcar că în deosăbite locuri și hotară lăcuia între sine despărțite, însă tot o săminție și tot un nume să **fi**e avut".

Iară după ce gheții, precum dzisăm, gonind pe bastarni, mai apoi și pe heruli, precum mai înainte vei videa și au cuprins toată Dachii, de ciia de pe numele locului ș-au schimbat și ei numele, adecă carii gheti au început în Dachii a Iăcu, acia s-au numit și dachi. Socotelii noastre agiutorește Isidor[^] cartea 14, cap. 14, și Ethicul în *Hotărâre [a] Evropii*, carii dzic: „Gotthia (adecă Ghetii) mai pre urmă s-au chemat Dachia și ghotthii (adecă ghetii) dachi". Așijderea la Stravon, carile aceștii socotele măcar că împotrivnic să vede a fi, însă iarăși el dzice precum ghetii și dachii **οποϋΑοΤΤΟΥC**, „tot de o limbă", să fie fost, precum noi am dzice acmu că rusii cu cazacii tot o limbă au, măcar

că cu locurile și cu numerele lor despărțiți sint. Așe dară ghetii carii au intrat în Dachii de pe loc numele luând, s-au numit mai pre urmă dachi, iară carii au rămas tot pe locurile lor cele dintăi, adecă pe denafara Dachii, pre acia i-au numit romanii tot gheti.

După a ghetilor vechime, precum mai proaspăt nume să fie a dachilor, dovadă ne iaste cea de obște a romanilor istorie, carea cu multe vremi mai denainte de Avgust Chesari, de războaiele romanilor / cu a ghetilor pomenind, nicum măcar de nume de dac nu pomenește. Așe Ovidie poeticul, carile pre vremile iui Avgust au trăit și așeși de Avgust au fost trimis în izgnanie la cetate Tomus (carea socotim să fie fost unde iaste acmu Cetate Albă), unde și cartea ce o numește Pont, adecă Marea Niagră, scriind, au trimis-o la Roma la un senator, ce-l chema Grețin, carile să trăgea din veche familia Flachilor, în carea așe pomenește²⁷.

„Praefuit his, Graecine, locis modo Flaccus,
et illo

Ripa ferax Istri sub duce tuta fuit.

Hic tenuit Massas getes in pace fideli:

Hic arcu fisos terniir ense Gettas." adecă:

„Stăpânit-au pre aceste locuri, o Cretine, odănoară Flac; și Supt hătmăniia lui malurile Dunării fără grijă au fost.

Acesta în pace credincioasă au ținut pe massagheti.

Acesta cu sabiia au îngrozit pre gheti, carii în arce se **bizAii**.

Iară hatmanul acia Flac (pre carile Eneas Silvie îl numește Fulvius Flaccus), precum am și mai arătat din Calviz și din Onufrie, au fost hatman sau cum dzicea atuncea romanii consul, cu 132 ani mai denainte de naștirea Domnului Hristos.

Așe dară fără prepus rămâne să înțelegem precum vremea și furtuna (carile ce lasă în lume nestrămutat?)

²⁷ Ovidie [Ovidius], Cartea 5 [cartea 4], eleghia 9.

numele a unii părți din neamurile ghetilor să fie mutat, și din gheti dachi să-i fie chemat; iară amintrilea tot dintr-o seminție și tot dintr-o începătură sa fie.

Așijderea pentru oarece deosăbire a numirilor carile la scriitorii cei grecești aflăm: Adxouc și Adonc;, / *dachi* și *dai* citim, vreo îndoință a pune nu trebuie, căci obiciuită iaste limba ellinească a muta pe: *cus* în *os* și pe *chi* în /; și precum Τραixoi, **ρδοι** și Τραixoiε, Τραιουc;, așe Adxoc au mutat în Adoc; și Adxoi în Adoi, *iproci*.

Ce pentru ca tot prepusul socotelii noastre să rădicăm, aduce-vom la mijloc pe Bonfin, carile în lat și în lung de numele și de niamul aceștii săminții scriind, a tuturor scriitorilor păreri într-un loc le adună și le curățește, carile sint acestea: „Dachii, dzice decada I, cap.I, și daii tot aceeași sint, dintr-o seminție cu ghetii, căroră și limba tot una le iaste”; și puțin mai gios, aceașai întârind, dzice „precum dachii daii sint, cele vechi a lor orașe încă mărturisăsc, a căroră numere mai multe în *dava* să sfârșesc, precumu-i Comidava, Serghidava, Dețidava, Marțidava, ca cum ai dzice: Dava lui Marco, a lui Serghie, a lui Deție, a lui Corni”, / *proci*. „Inșă ghetii grecilor au fost mai cunoscuți, căci și mai adese peste îmbe malurile Dunării trecea, și ni cu mesii, ni cu thrachii, să amesteca”. încă și mai cu de-adins de vom cunoaște mintea lui Bonfin, vom afla că nu numai ghetii, dachii și daii, ce încă și gotthii, visegotthii și ostrogotthii și alte câteva oarde de a lor, tot o seminție să fie fost de vreme ce la aceeași decadă în fața dintăi dzice: „Ostrogotthii, ravarichii, vinovilethii, svetidii, cogenii, oameni înalți la stat au fost, din carii daii sau davii au ieșit. Acestea gonind pre heruli de pre locurile sale, de ciia dachi s-au numit.”

Pentru numele dară dachilor așe, iară pentru a niamului începătură iarăși la aceeași scriitori uitân/du-ne să ascultăm ce dzic. Câți istorici și gheografii din cești mai noi s-au silit

să cuiiagă socoteiele celor mai vechi pentru aceste neamuri, precum proastei noastre minți să pare, cu lungi și împletecite voroave mai mult au întunecat decât ar fii luminat știința aceștii povești. Pentru carea cititoriul de va vrea mai bine să să încredințeze de cuvântul nostru, citească, rogu-I, cartea lui Matthei Pretorie, pre carea o numește *Limea gotthilor*, la carile mai mulți de sute de istorici să pomenesc; însă ce ar fi fost pană mai pre urmă cea aleasă socotală a lor, nedejduiesc că nu va putea înțelege. Pentru carea lucru noi, și cu noi alții mai denainte, socotind că mai curar și mai cu credință decât Bonfin socotelele celor vechi altul să nu fie cules, ale altora într-o parte lăsind, cuvintele lui precum sint, nemutate, la mijloc le punem.

„După ce (dzice decada 1, carte[a] 2) au ieșit gotthii cu hatmanul său Filomiris de Ia Scandinaviia, s-au cuborât la balta Meotidii și s-au aședzat după aceia pe marginile Mării Neagre. Nu după multă vreme urându-li-să și acolo, au purces cu hatmanul lor Zamolxis (carile au fost nu neinvățat filosof) și au vinit în Dachii”. (Socotește aicea că încă pană a nu vini gotthii într-înșă, țara aceasta Dachii s-au fost chemând; de pre carea precum noi mai sus am pomenit, ghetii carii s-au aședzat într-înșă s-au numit dachi.) De ciia din Dachii (trecând peste Dunăre) au năbușit în Misia și au agiuns și pană la Thrachii.

Această poveste o aduce Bonfin din Iornandis carile, om de niam gotth fiind, pre larg au scris de lucrurile și de începătura gotthilor; însă precum dachii să nu fie dintr-acești gotthi, cum Bonfin, așe alalți vechi istorici mărturisesc, a căroră cuvinte iarăși / Bonfin frumos le alăturiadză și, vrând ca să despletaciască voroavă, întâi aduce la mijloc împletecatura, apoi o și descâlcește. împletecatura dară iaste aceasta: „Dzic precum gotthii și ghetii tot una să fie; așijderea

dachii și ghetii (pentru căci așa dzice Stravon) fiindu-ie limba de obște, tot un niam să **fie** fost".

Ase și Trogus, și din Trogus Iustin va, precum dachii seminiția ghetilor să **fie** fost; apoi și Stravon și Trogus împreună dzic precum dachii să să fie trăgând din daii sau davii carii a[u] fost lăcuind pe la Marea Caspii.

Pre această împletecetură o despleticește ase, într-aceiași decadă și la același cap, puțin mai gios, dzicând: „Daii și davii tot același sint, dintr-un rod cu ghetii; și nu numai căci limba și graiul tot unul li-au fost, ce încă căce și dintr-un loc au ieșit". Iară de unde au ieșit, acoleşi puțin mai gios din Stravon arată: „Daii, dzice (precum Stravon mărturisește), sint năroade a Schithiii, asiatici, aproape de Marea Caspii lăcuitoare". Și iarăși într-aceiași carte, cuvintele Iui Stravon pomenind: „Schithii, dzice, carii de la Marea Caspii să încep, mai mulți dai să chiamă." Și mai gios dzice: „Din dai unora le dzic parvii, altora xanthi și altora pusurii. Deci parvii era carii lăcuia mai aproape de Marea Caspii și mai vecini de hircani, iară alții pană în țara ce să chema Ariana să întindea". Apoi închide voroava într-acesta chip: „Dachii, dzice, și ghetii, nu din Scandinaviia (precum socotiia Iornandis), ce din tătrâmea sau Schithia cea asiatică să fie ieșit mai adevărat iaste, căci și năroadele asiaticesti decât cele evropești mai vechi sint".

Dintr-acești dară gheti carii au fost asiatici au ieșit și
26 dachii / dunăreni, precum Stravon mărturisește. Însă această poveste trebuie să o înțelegă cititoriui nostru, precum cu sute de ani mai denainte de Domnul Hristos să fie fost, precum în capul ce urmadză și mai curat să va videa.

Aceste dară avum carile mai curat și mai pre scurt avum de dzis pentru numele și începătura niamului dachilor; iară acmu vine rândul, când și cum s-au început crăiia lor pe pământul Dachiii să arătăm.

CAPUL V

Pentru crăiia dachilor, cum s-au început și cum au fost mai denainte decât a o supune romanii

Vrând ca pentru cea *d'mceput* a dachilor stăpânire să scriem și grămădzi de cărți a mai vechi și mai noi istorici întorcând și răsturnând, nu altă, ce ca cum într-un lavirinth (căruia nici intratul nici ieșitul i să poate afla) sa fim intrat ni să pare; că de vom căuta la cei mai vechi, cât iaste latul și lungul pământului, de la Dunăre, de la Marea Niagră și de la Marea Caspii în sus spre Ocheianul crivățului, trei numere mai de obște și mai de vestite aflăm: a Schithii, carii tot supt un nume toate alalte niamuri carile pre pomenitul pământ au *lo.cuh* cuprind. După acest nume prințipal <mai de frunte> aflăm numele sarmatilor și a ghetilor.

Deci supt aceste trei numere de niamuri să cuprind dachii, gotthii, vandalii, savromătii și alalte nenumărate (carile *nehc^nd* la lucrul nostru, pentru lungime, le trecem) niamuri, carile ellinii cu nume de varvari le porecliia, iară pre amănuntul și în față de pre numere și de pre țări pre carile lăcuia și de pe furtuna / carea după vremii muta și-i 27 schimba, a le număra și adevărat locurile lor și stăpânirile lor a însăamna, precum de cunoștința noastră (poate și de a multora a altora) foarte departe să stea cu bunăvoie mărturisim.

Așijderea de vom da toată credința *cestor* mai noi istorici și ales precum o zugrăvește Matthei Pretorie în *Lumea gotthilor*, creadză-ne cititoriui nostru că, în tot pomenitul pământ, nici un niam, nici un nărod nu putem afla carile începătura seminiții și stăpânirii sale de la gotthi să nu fie luat; și împotriva, nici un gotth nu putem găsi carile în toate neamurile și seminițiile să nu să amestece. Că scoțind numai pre uni (ce și pre acestea alții mai vechi să văd că-i

amestecă, precum mai gios vom arăta) și pre ghermani, toate stăpânirile **și** crăiile aceii părți de lume, întâi Te face sarmatece, apoi pe sarmati îi face gotthi; nici avem în ce să vinuim cu aceasta pe Pretorie, de vreme ce videm că **și** alții **din** cei vechi și cu multul mai de frunte scriitori într-aceiași părere să **fie** fost.

Și întâi cu această tablă ne iasă înainte Procopie Chesarianul, carile supt numele massaghetilor și pre uni cuprindzind, carte *De războiul gotthilor*, cap. **11**, dzice: „Massaghetii sau precum acmu le dzicem uni”. Și în cap. 2, aceiași cărți, „gotthii, dzice, vandalii, visegotthii și ghepidii tot de un neam și de o limbă să **fie** și acesteiași mai denainte să să **fie** chemat savromati și melanhlani și peste Dunăre cele dinceput descălecatari să **fie** avut”.

Așijderea alani, între alalți varvari vestit în viteje nărod (precum îi mărturisește Dionisie), Procopie îi face gotthi: „Vandalii (dzice carte *De războiul vandalilor*, **1**, cap. 3) lăcutorii bălții Meotis, fiind asupriți de foame, luând în 8 soție pe alani, niam gotthesc, s-au tras cătră ghermanii *calm* astădzi îi chemăm franchi, pe apa Renului”. Decât acesta mai vechiu Plinie aceastași socoteală să **fie** avut, mai sus am arătat, unde dzice că toate niamurile ghetilor lă[cu]iesc peste Dunăre spre câmpi. Decât Plinie încă mai vechiu Stravon, cartea 7, de gheti dzice: „Dimpotrivă hotarilor sau țărâi pădurii Hertini (această pădure să începe de la obârșiile Donului și curmând toată țara rusască întră în țara leșască și în Ghermania și trece pană la munții Italii) stând, apoi au cuprins toți munții pană în hotarile Dachii (ia amente și aicea vechiu numele Dachii) și pană la gurile Dunării și la apa Nistrului cu sarmatii amestecați au lăcuit”. De acestea mai pre larg caută la Sarnițe, cartea 4, cap. 5. Așijderea daii sau davii, din carii sint dachii, precum din rodul ghetilor să **fie**, Iustin și Trog mai sus au mărturisit.

Așe dară într-atâta de numere și de neamuri zăminteală, cum s-ar putea singură a dachilor stăpânire dintr-altora a să despărți nu cu iușor lucru a fi ni să pare. Pentru care lucru, noi ca nu nici împotrivnici atâtea vechi și noi scriitori să ne arătăm, nici această istorie în amestecătura sa ca într-un întuneric fără zare dzăcând nedeșchisă și nevită să o lăsăm, cea de pre mijloc și mai fără grijă cale vom apuca și peste tot, din socotelile tuturor ce am putut înțelege, vom arăta; iară cititorii totdeauna în giudecată a face slujba-i iaste.

Dzicem dară precum stăpânirea dachilor îndoită și în doaa feliori să **fie** fost, una carea supt cel de obște a ghetilor nume s-au fost cuprindzind și nu numai în Dachii / au fost 29 stăpânind, ce încă și peste Dunăre în Misia și pană la Thrachii s-au fost întindzind (pre care stăpânire să o **fie** deschis Zamolschie filosoful, mai sus am pomenit) și aceiași pre aceste locuri, pană la vremile lui Avgust Chesari, supt numele <ghetiilor> să **fie** stătut (precum mai pre larg vom arăta în capul ce urmadză unde vom istorisi războaiele lui Avgust și a altor împărați românești cu ghetii); iară altă stăpânire sau crăie a dachilor au fost mai deosăbit de alți gheti și mai cu hireș nume de crăiia dachilor, carea au stătut pană la Ulpie Traian, împăratul românilor, și pană la Decheval, craiul dachilor, pre carile Traian biruindu-1 și omorându-1, crăiia dachilor cu totului tot s-au stâns, precum înainte la rândul său să va videa.

Deci stăpânirea ghetilor, ceia ce au fost mai de obște pre ce vreme începătură să fie luat, din scriitori cu adevărat nu, putem a ne înștiința, fără cât ia Irodod, cel mai vechiu dintre ellini scriitori, videm că pomenește pentru iăcuirea lor peste Dunăre cu misii și cu thrachii, de la carele luând Evsevie: „Thrachii, dzice, misii, ghetii și vevrichii, o samă din neamurile sale trecând la Asia, mai toată Vithinia au cuprins”; iară această trecere a lor la Asia, după socoteala

Hronologhiicului iui Calviz să să fie tâmplat cu 563 de ani mai denainte de Domnul Hristos.

Nici mai mult uitându-ne la cuvintele lui Matthei Pretorie carile pre gotthii săi de pre vremile Iui Sampson îi lungește, la rândul istoriiei, carele noaă fără prepus ne poate sluji, ne întoarcem.

Ghetii acestea întâiași dată au vinit supt știința romanilor, pre vremea când au fost consul Știpion și colliga, 3° adecă tovarăș lui Știpion Flaccus, pre carile Enias / Silvius îl numește Fulvius Flaccus, 132 de ani mai înainte de Domnul Hristos, precum am și mai pomenit; și acest Flac, gonind din Mesia pe gheti, cu Dunărea hotarale împărățiii romanilor au întărit; și măcar că ghetii aceia, după aceia, sau dachii, de multe ori în hotarale romanilor năbușia, însă, pană la vremile lui Ulpie Traian, hotarul împărățiii tot Dunărea au fost. Așe dară Flac, hatmanul romanilor, dobândind cetatea Sardica și din iMisiia gonind pe gheti peste Dunăre în Dachia, cel de obște nume a stăpânirii ghetilor s-au curmat; și după aceia, aședzindu-să ei dincoace de Dunăre, cel deosăbit nume a crăiiei dachilor au început, pentru a căriia crai de Ia cel dintăi pană la cel mai de pre urmă, acmu vom să dzicem.

Deci de toți craii lor, supt hireș numele dachilor, numai cinci să pomenesc să fie fost (șcrie Pretorie); și cel dintăi dzice să-1 fie chemat Sarrulis, pre aceșai Iornand, carrea 2, *Pentru gotthi*, îl numește Corrilus, și de dânsul într-aceșta chip pomenește: „Corrylus, dzice, craiul gotthilor stând la stăpânire 40 de ani în Dachia, niamului său mai mare au fost. Dația, dzic cea veche, pre carea acmu să știe că o țin năroadele ghepidilor"; sămăluiaște-să acestă să fie fost craiu dachilor, pre vrămile lui Iulie Chesar.

Al doilea au fost Varuista (pre carile Iustin îl chiamă Varvista); acestă întâiași dată dzic să fie avut războiu cu bastarnii (precum din Iustin mai sus am pomenit), carii pre

atuncea între Nistru și între Prut au fost lăcuind. După aceia, stăpânind toată Dachia, cu prădzile sale adeseă țărâle romanilor de pre Dunăre strica și multe tălhușaguri și răutăți făcea (pentru carea caută la *Lumea gotthilor* a lui Pretorie, cartefaj 4, cap. 3, că mai pre larg vei afla); împotriva acestuia, Avgust Chesari nu numai înde/lungat ce încă foarte greu 31 războiu să fie avut, pentru carile și Ioan Zonara, cartea 10, cap. 27, supt numele pannonilor, să vede a pomeni, unde dzice: „Avgust Chesari împotriva pannonilor, carii sint pre <lângă Dalmația și pro lângă Dunăre lăcuiitori, singur cu capul său mărăgând, pană mai pre urmă, îndesindu-1 cu războaiele, multe năroade aceii țări împărățiii au suppus". Și Dion, cartea 55^{2*}.

Și iarăși într-aceiași carte, cap. 32: „Chesar, dzice, trimițind pre Crasus cu ostile în Machedonia, Thrachia și în Greția, cu multe niamuri, multe războaie au avut, în cea de pre urmă, pe unile li-au biruit, iară pre altele li-au luat în supunere"; (apoi adaoge) „și acele neamuri mai de demult mesii și gheti s-au fost chemând, iară cu cursul vremii unile dintr-însăle alte numere au luat."

Această a numerilor schimbare, precum pentru dachi să să înțăleagă, singur Zonora acoleași, cap. 37, mărturisește: >Avgust, dzice, încă trăind, dachii, îndemnând pe savromati și pe alte niamuri pannonicești, să rădicasă, împotriva a căroră Avgust au trimis pe Tiverie (carile mai pre urmă și la împărăție au stăut) pentru ca să-i potolească". Ca acesteiași vei afla la hronicul lui Tațitus, cartea 2, cap. 62 și 63.

Al treilea a dachilor craiu au fost Ghestibland, de carile dzice Pretorie să fie crăit pe vremile lui Tiverie împărat; ce pentru a cestuia lucruri cevași vrednic de pomenire noi la istorii a afla n-am putut.

* Și Dion [Dio Cassius], cartea 55-

Al patrulea craiu au fost Derleneu, carile au stricat ostile lui Domitian, și pe Oppie Sabin, și pe Corneliu, mai marile polcurilor ce le chema pretoriane (adecă de curte), rău i-au bătut; caută la Sfetonie, cap. 6, list. 788 și la Iornand, cartea 13, *Pentru gottbi* list. 629. Dion istoricul, cartea 67, dzice 32 că acest războiu să fie fost mai mare de/cât toate războaiele de când au stătut împărăția romanilor; iară pricina căci au fost acest războiu a dachilor așe de groznic o arată Iulie Chesar, carte 39 și 40, pentru căci dzice: „Dachii sint mai viteji decât toți varvarii; și aceasta nu numai căci și cu sunetul și cu trupul sint oameni prea vârtoși, ce încă pentru căci ei nu cred precum moartea să fie sfârșitul vieții, ce socotesc ca cum ar fi o trecere la alte lăcașuri noă”.

Fost-au acesta războiu pre la anul de la Hristos 81. Această să vede adevărind Tațitus în *Viața Agricolei*, cap. 41, unde dzice: „Supt Domitian romanii multe războaie, ce toate fără năroc au avut asupra dachilor, căci ei totdeauna biruitori au fost”.

Așijderea pre la anul de la Domnul Hristos 94, Xifilin în *Sinopsis*, luând de la Dion, carte 66, scrie precum „Domitian au trimis cu ostile asupra lui Decheval (acesta-i al cincilea și cel mai de pre urmă a dachilor craiu) pre un Iulian; ce vicleșugul și meșterșugurile lui Decheval au făcut că măcar că romanii să videa biruitori, însă deplin biruința nu li-au dat, căci tăind copacii unii păduri și lăsind numa trupinile, le îmbrăcasă cu port și cu arme ostenești, carii romanii, oaste proaspătă pârându-li-să, s-au părăsit a-i goni și s-au întorsu la tabăra sa”.

Iară de la Domnul Hristos 96, Dometian de ai săi ucis au pierit cu îndămnarea împărătesii lui, pentru căci Domitian, având în gând a doa dzi să-și omoare și împărăteasa și pre alții câțiva din sinatori, a tuturor acelora de moarte orânduți numere le însămnasă într-un izvod, iară un copil din casă, neștiind ce izvodzel iaste acela, nici de

lucruri ca acestea știind, Iuându-1 l-au fost purtând pe amână; asupra căruia tâmplân/du-să împărăteasa a vini și 3. cunoscând din izvod ce i să gătește, îndată a dat știre și altora carii într-acea primejdie plutia, carii cu toții rădicându-să, iarăși cu sfatul împărătesii rădicară împărat pe Nerva; și pe Domitian ucisă în 18 a lui septembrie, după ce împărățisă ani 15 și dzile 5.

Nerva încă, fiind de vârsta adâncilor bătrâneță și pentru bătrânețe oarecum ne pre băgându-1 în samă, au socotit că nice a trăi, nici a împărați, mult îi va fi; pentru aceia, suindu-să în Capi toi in, cu mare glas pre Traian îl face ficior de suflet, chesar, tribun și Iui moștenitoriu; și trăind în împărăție (precum din epistola lui Plinie celui Tânăr să dovește) 1 an și luni 4, dzile 9, au murit, leat 98, ghenar 27. După dânsul au stătut Ulpie Traian, priimitul ficior a lui Nerva.

Acestea dară pre cât am putut mai pre scurt pentru patru crai a dachilor mai înainte stăpânitori și de începătura crâii lui Decheval aceasta a dzice avum, iară rândul poștește ca iarăși așe pre scurt de acest Decheval și de vinirea lui Ulpie Traian cu ostile asupra lui și de stingerea crâii dachilor să căutăm.

CAPUL VI

Pentru oștenirea lui Traian împărat asupra lui Decheval, craiul dachilor, și de dezrădăcinarea lor

Al cincilea și cel mai de pre urmă a dachilor craiu au fost Decheval (acestuiasi Iornand^{**} îi dzice Diurpanis), om nu numai în lucrurile ostenești prea vârtoș, ce încă și la minte ptea ascuțit și plin de meșterșuguri. Acesta, cu mare rușinea romanilor, pană în tMtâta puterile Dachii adăose/să

^{**} Iornand [Iornandes], *Cartea pentru gottbi*, cap. 13, list. 639.

cât și o sumă de bani în chip și de dajde și de dar, în toți anii de la camera împărăției lui, după tocna ce făcuse cu Domițian, precum Dion³⁰ istoric mărturisește. Așe romanii, vrând, nevrând, cu banii săi pre Decheval din dzi în dzi îmbogățindu-1, el, în putere mărindu-să, alte războaie încă mai grele și încă mai groznice asupra romanilor găta; asupra căruia sculându-să Traian cu războiu, l-au bătut și tot niamul dachilor din Dachia au stârpit (precum înainte la viața lui Traian pre larg vom arăta).

Iară după pieirea lui Domitian și a lui Nerva, stând la împărăția Ramului, Ulpie Traian întâiași dată au pus în gând pentru ca să răscumpere de la dachi rușinea și ocară carea de câteva ori o pățisă; și așe, aședzind întâi lucrurile publicai și întorcând pre slujitori iarăși la învățătura și orânduiala oștii ca mai denainte, îndată au dat răspuns dachilor că pentru banii ce cerea le va da arme. De la Dion istoricul (carile lucrurile acelor vremi pre amănuntul au scris) ne înștiințăm precum Traian și alte războaie foarte vrăjmașe și bătăi foarte cu multă vărsare de singe să fie avut, măcar că în toate nărocul biruinții tot la romani au fost.

Deci bătaia dintăi, precum să să fie tâmplat pre la anul de la Hristos 101, socotește Calviz în *Hronolo&hical sau la acela an*. (Aicea, iubite cititoriule, noi vrând numai pentru Decheval să arătăm precum el au fost cel mai pre urmă a dachilor craiu, pentru războaiele lui Traian cu dânsul pre scurt pomenim, iară mai pre larg vei videa unde va vini rândul istoriiei la viața lui Traian.) într-acel dară dintăi războiu, măcar că dachii fură biruiți, însă și din oastea romanilor foarte mulți au picat; iară cei răniți atăta au fost de mulți, cât la apothecari și la țiru/lici, nemairămând pândzături, ș-au scos Traian mesele, șervetele și năfrămile și li-au dat să fie pentru legăturile ranelor slujitoarești.

³⁰ Dion [Dio Cassius], Cartea 68.

Așe, în războiul cel dintăi, cu mare vrednicia lui Traian și cu bărbăția romanilor, pierdzind Decheval războiul, i-au căutat a da dos, însă nu așe de tot sfărmat și răzbătut fiind; după ce s-au tras supt cetatea scaunului său, Zamoghetusa, iarăși ș-au strâns ostile ce să împrăștiase și tocmindu-și oamenii, iară au stătut la bătaie de iznoavă. Ce nici Traian mai leniș decât nepriiatenul fiind, tot în urmă gonindu-1, iarăși i-au dat războiu vrăjmaș ca și dintăi; însă nărocul romanilor slujind, iară rămasă Decheval biruit. Deci Decheval (precum dzice Dion într-aceiași loc), vădzindu-să și din arme și din puteri mai gios, au poftit pace, căruia Traian foarte pre lesne i-au dat-o cu aceste tocmele: ca priiatinilor romanilor priiatin și nepriiatinilor nepriiatin să fie; așijderea ca să răzsipască cetățile carele pre la hotarale Dachii pentru întăritură făcuse.

într-acesta chip, Traian (precum și Dion³¹ și Zonora³² pomenește) dobândind biruința și pacea cu de-a sila și după voia lui să priimască asuprindu-1, luat-au cu sine și pre solii lui Decheval și la Roma cu mare triumf și laudă întorcându-să, senatul romanilor l-au numit Dățanul.

Însă pentru nestarea la cuvânt a lui Decheval și pentru amăgiturile ce îmbla să facă, nu multă vreme au putut a să stăruia acea pace; căci îndată ce s-au întors Traian cu ostile, Decheval, măcar ca aiavea asupra romanilor oaste să rădăce nu îndrăznia, însă pre iazighi și pre metanasti, carii era din priiatinii romanilor și de ia Tisa în sus spre Buda lăcuia, / cu adese prădzi a-i călca nu să părăsiasă. Cu care pricină, aprindzindu-să Traian de mânie, de iznoavă asupra dachilor armele ș-au clătite. într-aceia cale cu meștersugurile și măistriile lui Decheval, nu puține, nici iușoare primejdii au vinit la capul lui Traian, ce cu chivernisală ce făcea și cu

³¹ Dion [Dio Cassius], Cartea 68. Plinie [Plinius Iunior; corect: Epistola 8, 4, 2], Cartea 10, Epistola 80.

³² Zonora [Zonaras], Cartea 11, cap. 21.

știința a purta oști, toate meștersugurile lui Decheval în zădar scoțind, din toate primejdiile ferit au fost.

Decheval, vădzind că nici cu vicleșugul, nici cu armele va putea sta împotriva lui Traian, încă mai de mare vicleșug și răutate s-au apucat și iarăși s-au făcut că să va pleca lui Traian, însă de-i va trimete pe Longhin sutașul (carile cârma oștii purta și toate lucrurile lui Traian după vrere le pliniia) pentru ca cu dânsul să vorovască pentru pace. Pre acesta Traian la dânsul după pofa lui trimițindu-1, el îndată au poroncit de l-au legat și cu multe munci căznindu-l, **pană** mai pre urmă l-au și omorât. De a căruia patimă înștiințindu-să Traian, mai mult de durere inimii ce trăgea, căci pierdusă om vrednic ca acela, de mânie înfocându-să, toată socoteala ș-au pus ca și pe Decheval și peste tot neamul dachilor, așeși din temelie să-i răstoarne și pentru un roman pre toți dachii să-i prăpădiască; însă puind lucrul la sfat, videa Traian că lucrul așe după pofa lui a să isprăvi nici pre lesne, nici fără primejdie poate fi, de care lucru ales-au ca mai fără grijă și mai pe-ncet de acea treabă să apuce. Și așe, într-acea vară, la anul de Ia Domnul Hristos 104 (Dion, carte 68, Plinie, carte 8) au stătut de au făcut pod de piatră peste Dunăre (care pod ce feliu de zidire au avut, caută mai înainte la rândul său).

Gătind dară Traian podul peste Dunăre la anul 105, au trecut cu ostile din / Misiia în Dachia și drept spre apa Sargheții au purces, unde și Decheval, toate puterile strângându-și, cu mare îndrăznilă îl aștepta; ce pohârmit nărocul lui Decheval iarăși dede biruința romanilor și de-a triia oară. Decheval, vădzindu-și oamenii răzsipiți și în toate părțile șpârcuiți, de toată nădejdea lăsindu-să, pentru ca să nu cadă viu la mâna lui Traian, singur șie ș-au făcut moarte.

Traian, după izbândă minunată ca aceasta, întâi cetatea Zarmizoghetusa, scaunul lui Decheval, apucând (pre aceasta mai apoi au numit-o de pe numele său Ulpia

Traiana), apoi abătând din matca sa apa Sargheții, i-au aflat toată avuția, carea nenumărată era și o zidisă Decheval în fundul apii. De ciia, precum mărturisește din Dion și dintr-alții Bonfin, deșertând Dachia de toate puterile și așeși de tot istovind-o, au făcut-o provincie; și implând-o de cetățeni și de ostași viterani (acestea era cum sint oturacii la turci), cu cetății și cu orașe au întărit-o, precum mai înainte vom aduce toate a tuturor mărturiile, carii într-un glas întăresc precum Dachia toată s-au descălecat cu romani. Iară rămășița dachilor câți scăpasă din oșteni și altă prostime, pre toți **pană** la unul, precum să-i fie trecut mai spre fundurile țărâi ungurești, scrie Ian Sambuție, în *Adaosul istoriiei ungurești*, list. 807, carea apoi la istoricii grecești, Zonara și Chedrinus *iproci*, s-au numit Pano- Dachia, adecă Dachia de sus; pentru aceasta caută și Dion³³, Evtropie³⁴, Xifilin, Avreleus Victor³⁵, Bonfin, Leunclavie și toți alalți mai noi scriitori carii după cei bătrâni urmadză. /

³³ Dion [Dio Cassius], acoloși.

³⁴ Evtropie [Eutropius], în *Viața lui Tiverte*.

³⁵ Avreleus Victor [Aur[^]ius Victor], în *Breviar*, cap. 18.

Carea arată coreniia niamului romanilor precum din ellinii troadeni să trage și de începătura împărățiii lor de la Remus și Romulus. Așijderea pre scurt însămniadză precum românii din Dachia, carii astăzi sint moldovenii, muntenii și ardelenii, sint din niamul lor hiriși romani de la Italia, de Traian împărat pre aceste locuri aduși

PROIMION

CAPUL I

Pentru neamul romanilor, din cine și de unde să trag ei din începărura lor

Dzic bătrânii, mai marii noștri, a înțălepciunii iubitori că cine va bun și cinsteș a să face, a nevoinții și a bună-tățimării lucru iaste; iară din bun neam și cinsteși părinți a să naște și din viță de nărod vestit și lăudat a să trage, a nărocului (sau precum cu creștinesc cuvânt trebuie să înțelegem), a dumnădzăieștii orânduiala iaste; și adevărat dară că nu puțină cinste, nici plecat năroc între muritori să
39 socotește și să crede a fi vechimea niamu / lui, mulțimea

icoanelor moșilor și strămoșilor, vestit și lăudat prin multe vacuri niamul începătorilor și mai marilor săi, pentru carele și cu care pricină între niamurile și limbile lumii mare deosăbire și răzlățire să face; și unii din bun niam sau de bună naștere, iară alții proști și varvari au luat a să chema, că de amentrelea pre singur drumul și cursul firii precum iaste de-a dreptul de vom socoti (osăbind pre ceia pre carii vecinică dumnădzăiasca cătră neamul muritorilor dragoste prin sfântul și dumnădzăiescul cuvânt i-au zămislit și prin fereedul darului său, de mojiția și prostimea țării și a tinii stricate spălându-i, iarăși de iznovă i-au născut și i-au prefăcut). Toți lăcuiitorii lumii (după adeverința *Svintelor Serisori*), toate niamurile ei, precum eliini, așe varvari, precum romani, așe tătari; toate și cu toții tot dintr-un niam, dintr-o începătură de țarnă; toți dintr-un părinte putredzitoriu, toți vechi și în singile putregiunii una sint; și așe nici ar mai avea pentru ce să să mai îmfle țărna asupra lutului și tina asupra gunoiului; nice vechimea asupra noimei capul ș-ar rădica, nici fiii și nepoții pre părinții și moșii săi de proști i-ar rade sau de varvari i-ar batgiocuri. Acesta dară și într-acesta chip fiind jghiabul și râul curgerii firii, aiavea iaste că de iaste vreun niam mai mult decât altele să să cinstească sau de mare nume și preț să să țiă, nu numai singură vechimea lui, nu numai mulțimea și lățimea lui în toată sau în cea mai multă și mai mare a rătundzelii pământului parte destulă iaste (că așe de ar fi, cine din neamuri cu tatarâi pentru aceasta s-ar putea certa? sau carea din împărății, împărății și vechimei lor s-ar alătura? sau niacar / cât de departe a apropiia s-ar putea), ce încă spre agonisita acestuia titul, mai trebuiesc bunățățile obiceinice, cunoștința cinstii și nevoința spre dânsa, învățăturile și vredniciile, carele singure numai cele proaste și varvare obiceice a schimba și a strămuta pot și din varvari eliini, din

păgâni romani a-i preface meșterșugul și mijlocele arată. Pentru carea Socrat filosoful adevărat filosofește, dzicând „că nu eilin iaste cea ce în Ellada trăiește, ce cea ce obiceiile cele bune și cinstese a ellinilor au învățat și le face”. Cu aceste dară cinii și istrumenturi ellinii decât toate a lumii niamuri mai înainte slujindu-să, și numele a neamului acelui mai de bună naștere <ș-au agonisit> și slavii a toată cinstea și învățaturii singuri și mai vechi au ieșit stăpânitori și moștenitori.

Această socoteală adevărată și fără colachie <lingușire> de la noi să fie dzisă agiutorești-ne Plutarh, vestitul în Roma filosof și istoric, a căruia cuvinte aceste sint: „Țițeron, după ce mergând în Greția cei de frunte și aleși filosofi și ritori ascultase și cu totului tot pentru ca să să informăluiască și din ce era să să mute, pre sama lor să dedese. Apoi, de acolo, întorcându-să la Roma și înainte lui Apollonie Milon în limba elliniască orație făcând, într-atâta minune și mirare au cădzut cei ce-1 audzisë, cât să fie dzis Apollonie precum îi iaste jele că vede învățăturile și voroava frumoasă, carea numai grecilor era lăsată, prin Țițeron la romani adusă”.

Iară Țițeron singur scrie în cuvântul la Brutus, precum, la Athina mărgând, de la un Antioh, marele filosof, învățătura să fie luat, cu a cui dăscălie nu numai mai deșteptat de / cum / era întâi, ce așeși mai de tot și tot mutat să fie fost din cele ce fuse; și pentru aceia, într-alt loc dzice și mai pre larg că ce au romanii tot de la ellini să fie luat, și pentru toate lor le sint datori.

Caute cititorii nostru la Busbecvie, scriitoriu niamț, în epistolia carea iaste îndemnătoarea creștinilor, că acolo ca acestea va afla de o formă și asemenea cu acestea, decât carile pentru greci și pentru Greția nici grecul în Greția pentru moșie-sa mai drept și mai adevărat a scrie și a lăuda ar fi putut.

CAPUL II

Arată-să evghenia și slăvit niamul și numele ellinilor

Pentru niamul și nume[le] ellinilor (carii mai cu vechiu nume grechi sau greci să chema) din cea dintâi începătură de am sta să dzicem, nici noaă vreme de scris, nici cititorului de citit i-ar agiunge, pentru carea nu la unul sau la altul din scriitori îl trimitem, ce la sute și mii, carii de greci și de minunate lucrurile lor în scrisorile sale au lăsat; iară noi pre scurt (cât adecă la treaba lucrului nostru de agiuns a face socotim) și puținele vom însămna, din carile cele mai multe cum și cât vor fi fost, pre lesne iaste fietecui a cunoaște, precum să dzice adagheul <dzicătoarea>: „De pre unghelului”, adecă vădzind unghelului, ce fiară să fie leul poți socoti.

Așe dară neamul acesta a ellinilor, vredniciilor, învățăturilor și înțelepciunilor sale alăturând armele, vitejiile și mărirea sufletului, cu biruințele nu mai puțin decât cu învățăturile, prin toate părțile lumii au pătruns și toate unghiurile ei au străbătut și pană într-atâta vestea și lauda numelui lor inimile / a tuturor muritorilor au vincit și cu biruința armelor cerbicea plecându-le, mânuile li-au legat, cât și cel mai varvar decât varvarii neam a schithilor și cu dânșii toate limbile împreună cinstea numelui, slava neamului și lauda armelor nu li-au tăgăduit; ce cu toții această protie (adecă locul cel mai de cinste) lor au dat. Aceastăși varvarii vecilor acestora și întâi mare și puternic niamul othmanilor și astăzi mărturisesc.

Ce cuvântul străngând, în scurt să dzicem și să pomenim biruințele lor în toată lumea, precum Dionisie Vacchos au pus stâlpii și țenchiul armelor sale în ostroavele Ochianului despre răzsărit; Iraclis în margi[ni]le pământului despre apus; drumul lui Ahilevs pană la pustiile Schithii spre

miadzănoapte **pană** la Nistru, **pană** unde adecă pe acele vremi avea pe cine birui și într-a cui cap mâna să-și puie.

Tăcem a dzice pentru Alexandru Marele Machedon, carile nu numai cât **pană** la Persida și la India pe urmele lui Dionisos mergând, nenumărate*și de-abiia cu audzi rea numelui altora știute <năroade> supt sabiia sa au plecat, ce încă și cu vânturile și năsipurile Africai luptându-să, în pustile Liviii au pătruns și **pană** la Amon și fântâna ce-i dzic a soarelui au agiuns; și încă furtuna-i rea de n-ar fi zavistuit norocu lui bun, și capătul cărărilor lui Iraclis ar fi vădzut și cu vârful sulii marginile răzsăritului și a apusului ar fi împreunat.

Părăsim a însăamna a ellinilor în Evropa, Asia și Africa sălășlului și în toate a lumii părți puneri de temelii de țări, de împărății și de minunate cetăți, carele nici număr, nici sfârșit au, ce să dzicem că după ce slava și cinstea în nume, 13 în niam și în chipuri și per/soane, de toată lumea iroiască și vitejască peste tot pământul ș-au sămănat, sădit și întemeiat, ca cum de acestea sătui, îngreșoșindu-să, aceiași veste și laudă în stelele ceriului ș-au înfipt, în fundurile mărilor ș-au slobodzit și supt tartarurile pământului ș-au coborât, în planetele și alalte neclătite ale ceriului stele numerele mai marilor săi suindu-și, în puterile stihilor aședzindu-și, de unde toate limbile, numele și închinăciunea dumnădzăilor săi: în Apollon, Isidis, Aris, Ermis, Zevs, Afrodittis și Cronos (carele sint numerele a șapte planete și a șapte zile într-o săptămână), așe în Posidon, dumnădzăul mării, în Ifestos, dumnădzăul focului, în Pallas, dumnădzăoie știinților, în Muse, dumnădzeiele muzicai și stihurilor, în Aris, dumnădzăul războaielor, în Ermis, dumnădzăul cuvântului, în Zevs, dumnădzăul fulgerului și a toată clătirea de sus, în Afrodittii, în dumnădzăoie frumsețelor, în Cronos, dumnădzăul înălțimei și în Isidis,

dumnădzeoie ficiorii și a curățeni. Acestea și alții mulți nenumărați ca acestea, nu că doară după basnele poeticilor dumnădzăi și dumnădzeie adevărate și nemuritori au fost, ce după socoteala filosofilor oameni din oameni născuți și muritori fiind, vrednicele lor fapte și învățături **pană** într-atâta i-au suit și i-au cinstit, cât cei mai pre urmă, în loc de dumnădzăi i-au cinstit și cu laude vecinice și pre dâșii și pre numerele lor ca pre niște dumnădzăi nemuritori i-au lăudat și i-au cinstit; iară amintrile și neamul lor din greci și țara lor Greția toți o îi mărturisesc. Deci, după atâta veste în toată lumea slăvită, atâta numele neamului lor ș-au evghenisit, cât în ure/chile tuturor muritorilor primit-au fost 4t cuvântul carile pentru dâșii să dzice: „Tot carile nu iaste ellin, varvar iaste”.

După acesta și dintr-acesta niam a ellinilor sint și să trag vestiții și a toată lumea biruitorii romani, precum puțin mai înainte vom arăta; însă pentru ca mai descâlcit și mai netedă să dăm istoriia începăturii niamului lor, poftim pre cititoriul nostru puțin oarece să ne fie cu îngăduință și vădzind că mai mult decât s-ar cădea cuvântul din calea sa abatem, adecă cu multul mai denainte istoriia apucând și mai vechi vremi pomenindu-i, să nu să oțărască, căci pre cât prin puțința noastră va fi și cuvântul mai scurt și istoriia mai deschisă denainte privelilor a i-o pune în tot chipul vom sili.

CAPULUI

Arată-să țărâle ellinilor cele mai vestite

Pre vremile cele mai denainte de vestit războiul și prăpădeniia Troadei, toată a ellinilor seminție în multe țări și împărății să împărția, și unii în Evropa, iară alții în Asia stăpâniia. însă între alalte mai vestite și mai puternice era,

în Asia, Troia; ceștea cu un nume mai de obște ellini, iară cîia ioni să chema; însă tot un neam și o limbă era, precum troadenii, așe eiladenii; numai cei din Asia cu alalte niamuri de aceia parte, iară cești din Evropa cu ale sale dincoace să însoția. Și măcar că»de multe ori și între sine unii cu alalți mari și groznice războaie făcea, însă când vreo nevoie de afară le viniia, cineș cu soțiile și cu părțile sale să ținea și unul pre alaltul să ajutoriia. Cătră cești despre Evropa să număra și ostroavele carile sint în Marea /
45 Mesoghia (sau precum Ia noi cu mai știute nume să cheamă Marea Albă), precumu-i Critul, Rodosul, Chiprul, Corțira, Zachinthul, Sichiția, Sardia, Corsica, Sacăzui, Mitilinul, Androsul, Coul și alalte ostroave ce să chiamă a Chicladelor, cu cele mai mănunte, a căroră nume nu le mai pomenim. Așijderea la uscat Peloponisu (căriia acmu îi dzicem Morea), Attica, Thettalia, Machedonia, amândoaă Epirile și pană în capătul Italiiei (carea mai pre urmă și aceia toată la trupul împărășii grecești s-au alăturat și Greția Mare s-au numit) și în hotarale Thrachii despre Dunăre și despre Marea Niagră și încă și **pană** Hersonisu Tavric (acesta-i Crâmul) toate aceste țări ellinii le oblăduia, și în multe domnii și împărășii mari și tari să deosabiia, în care chip prin multe vacuri au trăit și cineși în părțile sale au stăpănit.

CAPUL IV

Arată-să pricina războiului și a prăpădeniiei Troadii

Pre la anul mai denainte de întruparea Cuvântului și Fiiului lui Dumnădzău 1193, iară de la zidirea lumii 4313, mare părjol de zarvă și nepotolită gâlceava s-au ațîțat între greci troadeni și elladeni, a căriia dintăi pricină, precum scrie

din Omir DionisiiodoP⁶, cu patruzeci de ani mai denainte Iraclis (sau precum i-au mutat numele latini Hercules) mai avusese război cu troadenii și, cetate Troada izbândind, pre împăratul lor, pre Laomedont, încă omorâse și fără samă de troadeni robind, i-au dus cu sine la Ispanie și în Franția unde, precum vor unii istorici, cu dâșii au zidit cetatea Alexia.

Iară după ce s-au dus Iraclis, ficio/rul lui Laomedont, 46 Priam, iarăși strân<gân>du-și țara și oamenii răzsipti prin vremea a celor 40 de ani, ranele acelor răutăți a lui Iraclis vindcându-și și împărășia la statul puterii cei dintăi ducându-și, socoti că precum prada țărâlor sale așe moartea tătâne-său de la elladeni își va putea răscumpăra și mai cu asupra. Deci Priam, precum dzisem, întremându-și puterile (precum iarăși din Omiros scrie și Pavsanie⁷), își tocmi ostile, își întări cetățile și toate locurile stăpânirii sale, trimisă pre unul din domnii săi ce-1 chema Antenor Ia Ellada, unde acmu stapâniia Menelaos, fratele lui Agamenon, ficiorul lui Plistinis, nepotul lui Atreu, împăratului misiinilor, bărbatul Elenii a ceii frumoase, pentru ca să ceară giudecată și să afle dreptate pentru oastea carea fără nici o cale rădicase Iraclis asupra împărășii lor; și după ce atâta pagubă și stricăciune făcuse, încă și pre tată-său Laomedont omorâse. Deci Antenor la Ellada cu soliiia viind, grecii de acolo nici un răspuns curat dându-i, fără nici o ispravă aliasă I-au pornit înapoi, carile viind și spuind împăratului său de nebăgarea în samă a grecilor de la Evropa, Priam încă într-atâta călcare de cinste pusă, și în batgiocură luat vâdzindu-să, acestea toate și cele mai denainte pățite, cu fierul și cu mâna să și le răsplătiască au socotit.

Și așe, gătind câteva corăbii cu oaste și altele ce oștenilor trebuiesc, trimasă pre fiul său, pre Alexandru Paris, asupra Elladii, poroncindu-i ca ori cu sila, ori cu înșelăciunea, ori

⁶ Dionisiiodot [Dionysius Halicarnasseus], din Omir.

⁷ Pavsanie [Pausanias], din Omir.

cu ce alt chip mâna și vremea i-ar da, vreo stricăciune și pagubă elladenilor să facă.

în scurt să dzicem, Alexandru, trecând cu vasele în părțile Evropii, socoti că mai pre lesne va strica elladenilor cu vrun vicșug, decât cu războiul. Deci cu înșelăciune /
47 așe răpind pre Eleni, doamna lui îvienelau, au fugit cu dânsa întâi la Eghipet, pentru ca să-și piardză urma, apoi la țara sa. Era dară Eleni fată lui Tindar, stăpânitoriul spartanilor, și mai ghizdavă decât toate muierile Grețiii, cu carea protivnică nu era.

CAPUL V

Arată-să sfatul și voievodzii a îmbe părților ellinești

După ce Alexandru Paris au răpit pe Eleni și au fugit cu dânsa la Troada, precum dzisăm, iară Menelaos dede știre la toți stăpânitorii și domnii Grețiii de tâmplarea ce i-au vinit și de ocară carea i-au făcur Paris, poftindu-i și învîtându-i pre toți Ia izbândă, arătându-Ie că aceasta rușine nu numai a lui, ce de obște a tuturor iaste, și cu toții înainte troadenilor și a toată lumea rușinați și batgiocuriți vor rămânea de nu să vor scula să-și răscumpere necinștea; aceasta audzind cu toții îndată cineș de pre la locurile sale sculându-să, pentru ca să să sfătuiască, Ia cetatea Avlida cu toții Ia dzi dată s-au adunat, unde multe sfaturi și într-o parte și într-altă zbatându-să, până Ia anul s-au trăgănat alesul lucrului. Căci era unii carii socotiia că pentru o muiare n-ar trebui să să facă atâta vărsare de singe și zarvă și răsipă între împărății mari și vecine ca acelea, ce cu alt mijloc să poată întoarce pe Eleni înapoi, dând mai mult vina bărbatului ei decât lui Alexandru Paris, dzicând că acesta de

ș-ar fi păzit muiare, și muiare de ș-ar fi ferit cinștea, Paris cum să o fure și să o răpască n-ar fi avut. Iară alții, carii parte lui Menelaos / ținea, sfātuia că ori în ce chip tâmplarea 48 aceasta ar fi fost, rușinea și necinștea tot cade asupra tuturor și încă mai mare va fi când nerăscu[m]parată lăsind-o, troadenii să vor lăuda de biruitori și îngrozitori elladenilor. Și așe, acestora sfat alegându-să, **pană** mai pre urmă cu toții la un cuvânt și gând viind, au ales și cu tari giurământuri au întărit ca cu toții, cu toate puterile sale sculându-să, sau cu toții până la unul să piară, sau rușinea și ocară carea li s-au făcut să-și răsplătiască și pe Troada atocma cu pământul răzșipind-o, nici un truadean viu să nu lasă.

De altă parte troadenii, încă socotind lucrul la ce va să vie, cu toții adunându-să, multe sfaturi și lucruri clătii și să chibzuia cum vor putea purcede spre lucrurile ce s-au început; însă cu toții într-un sfat și într-o inimă era, ca orice tău s-ar tâmpla să le vie la cap, pentru voia lui Alexandru Paris cu dragă inimă să-I priimască, și **pană** Ia unul de vor rămânea, sau să moară, sau să izbândiască, iară vii pre Eleni să nu dea.

Din domnii troadenilor doi numai sta împotriva sfatului acestuia, Antenor și Eneas, carii sau cu mândă agiuși fiind de Ia Menelaos, sau cu mai bune capete și cu mai copți crieri slujindu-să decât alalți, în tot chipul și nepărăsit îndemna și sfârui de arme și de războiu cu alalți greci să nu să apuce, nici pre frămșete unii muieri să schimbe dragostea frățască și megieșască și mai pre urmă, pentru un lucru ca acesra de nimica înrr-îmbe părțile mare moarte, amânduror împărățiilor de plâns și de olecăt sfărmară și răzșipa și pană în cea de apoi și cetății răsturnarea și împărății lor cea de pre urma prăpădenie să nu vie. Ce sfaturile aceste sănătoase acestor / doi domni înainte frumșetii muierești nicicum sportia; că lui Paris mai cu iușor și mai

pre lesne fără împărăție, fără moșie și așeși fără viață îi pare a fi, decât fără privala frumșetelor și decât mângâiare ochilor și a cosițelor Ilenii. Și așe și troadenii rumpseră sfatul, ca cu mână într-armată și cu piept împlătoșat, precum să sprejinească, așe să facă toată lovitura și ruptura de groznică moarte aducătoare.

Deci a grecilor de la Evropa cei mai de frunte și mai aleși de oaste purtători au fost Agame[m]non (pre carile cu sfatul de obște l-au ales să fie poroncitoriu și împărat peste toate ostile), Menelaos, Nestor, Palamidis, Ullis, Diomidis, Aiixi Telameneanul și alt Aiixi Docreanul, Ahileus și Patroclos. Iară a grecilor de la Asia: Priam, stăpânitoriul Troii, Ector, Deifovos, Memnon, ficiorul lui Tithon, Telefos și Elenos; iară alați a doa și a triia spiță mulți au fost, a căroră izvod, de mulțimea cuvântului ferindu-ne, nu-l aducem.

CAPUL VI

Bătăia a tuturor ellinilor la Troada și răzsipa ei

La anul mai denainte de Domnul Hristos 1194, iară de la Adam 4314, ellinii evropeni, precum pomenim, de toate ciniile câte la oaste și de pre mare și de pre uscat trebuiesc gătind, Agamemnon, cu toate ostile în vase intrând, au trecut la Asia și, la uscat ieșind, cu vrăjmașă năvală cetatea Troadei au încungiurat și a o bate au început, și fără răzsufu, prin vremea a / dzece ani, multe războaie și omorări groznice dintr-îmbe părțile s-au făcut, vartos bătându-să; și nici puterilor, nici vieții crușind, eiladenii pentru ca și paguba și rușinea să-și răscumpere și <cu> al său încă și a altora să ia, iară troadenii și dobânda să nu dea și al său să-și ferească nerăpit și neprădat.

Așe necontenit iarna și vara dzece ani, precum am dzis, luptându-să și cu feliu de feliu de morți groznice omorându-să și săvârșindu-să, precum unii din istorici și ales Dionisiodot dzice, că într-această bătaie dintr-amândoaă părțile ca Ia o sută și cincispredzece sute de mii de oameni să fie pierit. Deci pană mai pre urmă eiladenii, sau cu puterea armelor sau, precum vor alți istorici, cu vicleșugul și vândzarea lui Antenor și a lui Eneas au răzbit pe troadeni și au dobândit cetatea. Și intrând înlontru, pre câți au mai aflat vii, pre toți supt sabie i-au pus, nici unuia crușind, fără numai pricinii a atâta răutate, Elenii, și lui Antenor și lui Enias, pre carii i-au slobodzit și li-au dat voie cu toată casa și familia lor, încătro li va fi voia, fără nici o bântuială să se ducă. Pentru care lucru s-au credzut la cei mai mulți precum cu a lor prodosie <vândzare> și vicleșug să să fie făcut cale nepriiatinilor și să fie dobândit cetatea; măcar că sint alți istorici carii de acest nume pre Antenor și pe Enias vor să curățască, dzicând că eiladenii știindu-i că acestea dincepușul sfatului și a războiului totdeauna au fost sfātuind să nu să apuce de gâlceava, ce să dea pe Eleni bărbatului ei și precum pană mai pre urmă evropenii vor fi biruitori și troadenii cu Eleni, și cetatea și / împărăția iși 5/ vor piiarde, carea s-au și tâmplat. Și pentru acest a lor înțeleptesc sfat și întriagă socoteală, să-i fie crușat și cu totul al lor, ce au avut, să-i fie slobodzit.

Deci veri așe, veri amintrilea au fost, precum Iustin⁵⁸ istoricul din istorie Iui Trogos pomeneste, din tot neamul bărbătesc și muieresc și din toată vârsta tinerească și bătrânească, din troadeni numai acești doi domni cu viață și cu toată familia lor au ieșit și în corăbii intrând spre Italie vetrelele au deschis.

⁵⁸ Iustin [Iustinus], Cartea 20, cap. 1.

CAPUL VII

Pentru trecerea lui Antenor și a lui Enias
la Italia și de stăpânirile lor acolo

Acești doi pomeniți domni troadenr⁹, vâslind spre Italie, Antenor s-au abătut în părțile unde acmu iasre țara veneția<nilor> <ș-au descălecat acea țară acolo, însă nu unde iaste acmu cetatea Venețiii>, că aceasta după <măr>turiia lui Onufrie cu 429 de ani după Domnul Hristos ș-au aruncat temelile pre nășip și pre apă, precum se vede stând și pană astăzi.

Iară Enias au abătut spre Italia unde pre acele vremi stăpânia Latinul (de pre a căruia nume și țara s-au chemat Lațium și nărodul lui latin); vede-să că acest Enias nu cu puține oameni au fosr ieșit din răsipa Troadei, de vreme ce scriu istoricii¹⁰, că ieșind el din corăbii la uscat, Latinul îndată i-au ieșit cu oaste înainte, neprimindu-1 adecă să iasă și să între pe pământul lui.

Enias încă, oastea carea cu sine avea în șirag tocmind-o, de războiu și de bătaie să să apuce era gata; ce Latinul, vrând pentru ca să să înștiințedze ce oameni și de unde sint ei, întâi au poftit pre Eneas la voroavă, ce din dulciața și frumsețea voroavei lui Enias atâta / s-au domolit și s-au mierat Latinul, cât îndată lepădând armele și gândul împotrivnic, fără de alte prepusuri la împărăție soție l-au priimit; și încă pentru ca mai mare dragoste și plecare spre dânsul să arete și pre fiică-sa Levania i-au dat (pre carea mai denainte o fusese logodit cu Turnus, domnul rutulilor), și, ginere făcându-1, l-au împreunat cu singele său; iară Turnus, domnul rutulilor, vădzind că l-au micșurat Latinul, și pe logodnica sa au dat-o după streinul acela Enias, de greu tulburându-să,

⁹ Iustin [*idem*], acoloși.

¹⁰ Iustin [*idem*], Cartea 43, cap. 2.

pentru ca și această rușine să-și răscumpere și logodnica să-și ia, gătindu-să cu oaste, asupra amânduror s-au rădicat; în care războiu Enias biruitoriu ieșind, Turnus cu ai săi în bătaie au pierit; ce și Latinul încă în războiu cădzind, Enias precum a socru-său așe a lui Turnus, și pământul și năroadele, singur de ciia au stăpânit.

CAPUL VIII

Arată-să stăpânirea niamului lui Enias **pană** la nașterea lui Remus și a lui Romulus și ciudată nașterea lor

După izbânda asupra lui Turnus și căderea socru-său, lui Latin, Enias cu ai săi troadeni și cu cei de loc latini în stăpânire aședzindu-să și spre alte niamuri de primpregiur mâna a-și întinde au început; ce făcând războiu cu Mezenție, domnul etrurilor, Enias la bătaie au pierit, iară în locul lui rămâind Ascanie, fiul său, pentru ca mai vârtos urmele să-și întemeiadze, au zidit cetatea ce-i dzicea Alba Lungă, carea au fost scaunul sâminții lui Enias și cap tuturor cetăților Italiiei trei sute *Idē* ani, **pană** adecă s-au zidit Roma¹¹.

Așe troadenii stăpâni rămâind în Lațium, după multă vreme sâmânța lui Enias din ficior în ficior și din nepot în / nepot era următori și moștenitori stăpânirii latinilor, pană 53 au vinit la anul mai denainte de Hristos 777, în ce vreme au fost rămas doi frați la stăpânire, Amilius mai mic și Numitor mai mare. Ce Amilius, peste socoteala friii și dreptatea limbilor, frate fiind mai mic, cu sila singur numai au apucat scaunul stăpânirii. Și vădzind că frate-său Numitor alți ficiori parte bărbătească nu avea fără numai o fată pre carea o chema Rea, au pus gând de tot să stângă sâminția frăține-său și în urmă de ciia ficiorii lui să rămâie moștenitori singuri.

¹¹ Iustin [*idem*], acoloși.

Ce aceasta cu alte ispite mai fără lege a isprăvi ne-îndrăznind, au aflat mijloc ca acela, carile să nu dea prepus și scandală în nărod, și așe, în chip de cinste și de dumnădzăire, au poroncit precum Rea, fata lui Numitor, să se sfințască boadzii ce-i dzicea Vastalis, la capiștea a căriia era obiceiul de pune fete ficioare, carile nici de acolo putea să mai iasă, nici să mai mărite li să cădea, ce în toată viața într-acea capiște rămâind, păzia focul carele la oltariul boadzii ardea, ca niciodânăoară să nu să cumva stângă.

Așe într-acea capiște pre nepoată-sa băgând și supt tare pază ținând-o, după câtăva vreme s-au aflat îngreacă; pentru aceasta unii vor să dzică precum din împreunarea fără lege să fie luat în pântice; iară alții basna adăogând, vor să dzică precum Mars, dumnădzăul războaielor, vădzind strâmbătatea carea să face neamului lui Numitor, singur ficioarii bărbat și pruncilor, carii dintr-însa era să să nască, părinte au priimit să să facă. Și într-acesta chip Rea, zămisind, să fie născut gemeni carii s-au chemat Remus și Romulus.

Amilius, înțelegând pentru prășila Reii și de naștere 54 pruncilor, înda/tă au poroncit de i-au lepădat pe prunci într-o pădure deasă, acolo cu începutul vieții și sfășitul tot deodată să le fie; iară pre maica lor cu mari munci și pedepse prin câtăva vreme ținând-o, până mai pre urmă într-acele fără milă legături și cazne s-au și săvârșit, pre carea mai apoi romanii în numărul dumnezeielor puind-o, ca unui dumnezău i-au slujit.

CAPUL IX

Arată-să aflarea pruncilor și moartea lui Amilius

Amilius, ținându-să acmu că pre pofta inimii sale au izbândit și sămânția frăține-său cu bătrânețele lui Numitor

în veci va apune, nici din oase uscate ca acelea să răzsaie ceva va mai fi nedejde, însă precum Iustin voroava împodobește, furtuna de grijea romanilor purtând, la locul unde gemenii prunci era lepădați, o lupoaică au îndreptat, căriia murindu-i ținții, țițele de lapte neavând cine să le sugă, i s-au fost înflat. Lupoaica dară, dând peste prunci, sau pentru durerea țițelor de lapte înflate, sau cu altă a pronii taină, firea cea de jiganie lacomă și înghițitoare uitându-și, mamcă și maică cuconilor s-au făcut; adese la dânsii mărăgând și aplecându-i, țițele își storcea și de durerile ce trăgea să oteșia.

Adese ea acolo la hrana cuconilor cercetând, un păstoriu a moșului lor, a lui Numitor, anume Favstus, carile cu turmele într-acele părți îmbla, i-au luat sama; și luându-să pe urmele ei au aflat-o în desime, țițele la gura pruncilor aplecând și ca cum din sine născuți ar fi hrânindu-i. Deci păstoriul Favstus, trăgând pruncii de supt pânticile lupoaicai, i-au luat la sine și i-au ținut până i-au crescut mari și între păstori cu viață sălbatecă i-au hrănit. /

Așe Remus și Romulus a cui ficioari să fie și de cine 55 născuți neștiindu-să, între alalți păstori lăcuind, din dzi în dzi cu vârsta puterile și vitejile își adăogea și toate turmele de tâlhari și de alți prădători tare și neatînse le păzia. Iară o dată tâmplându-să a vini nește tâlhari să prade oile lui Numitor, frații amândoi li-au sărit împotriva; ce Remus mai nuilt înainte pe tâlhari întirind, de sprejineala frăține-său rămas și nesprejinit fiind, cade în mâna tâlharilor; tâlharii, socotind ca să-și astupe faptele lor cele rele, după ce au prms Pe Remus, l-au dus la Amilie, dzicând precum acela iaste carile adese oile lui Numitor a lovi și a le prăda s-au fost obiciuit; și pre apărătoriul, carele pre alții aceasta a face brăniia, vinovat și rău a fi vrea să-l dovedească.

Amilius, vrând adică să facă voia frăține-său lui Numitor, pre nepotu-său ca pre un fur și tâlharu la dânsul l-au trimis, dzicându-i să facă cu dânsul cum îi va fi voia.

Numitor, aducând pre tâ<na>r înainte sa și căutându-i tinerețelor și mărimii chipului, au început a-l lovi la inimă să nu cumva fie vreunul din nepoții lui cei lepădați, căci și la față foarte ș-au fost răducând cu dânsul; și întrebându-l pentru vârsta annilor, încă s-au fost potrivit cu vremea lepădării lor.

Așe Numitor, stând îndoința gândului și a lucrului, iată sosește și păstoriul Favstus, aducând și pe Romulus cu sine și spuindu-i toate dinceput, precum i-au aflat și pe ce vreme și de hrana lor înrăiu de la lupoaică, apoi de la dânsul și de toate de-a fir a păr povestindu-i, s-au adevărit precum ei nepoții lui și fiii fetii sale, Reii, să fie.

56 Dintr-acel ceas Numi/tor cevași nepetind, cu nepoții invitând pre păstori și pre alalți ai săi oameni, pentru ca și moarte fetii și împărăția să-și răscumpere, fără veste asupra lui Amilius s-au sculat, pre carile ucigându-l nepoții, iarăși au aședzat pre moșul lor la împărăție.

CAPUL X

Arată-să temeliia Romii și începătura împărăției romanilor

Remus și Romulus frații, nevrând a să arăta nemulțămitori pădurilor carile i-au acoperit și munților în carii au crescut și păstorilor carii i-au hrănit, aducând (precum scrie Iustin⁴²) mare sumă de oameni (de vreme ce îndată și senatul au aședzat, carile era o sută de bătrâni și i-au chemat părinți) și mărșind la locul unde fiara i-au fost hrănit, acolo temeliile împărătesii cetățitorilor au pus, mai denainte de vinirea Domnului Hristos cu 750 ani, iară după răsipa Troadei cu 432 ani, pre vremile când stăpâniia în ludea Ioatham, ficiorul lui Osia.

⁴² Iustin [Iustinus], Cartea 43, cap. 3.

Iară după ce s-au săvârșit cetatea Romei, și s-au mutat scaunul de la Alba Lungă într-însă, îndată și în scurtă vreme mulțime de vo[i]nici s-au strâns, căroră lipsindu-le femei, și vecinii fetele după păstori a-și da nepriimind (căci de pre frații Remus și Romulus între păstori crescuți fiind, tuturor oamenilor lor vecinii de prinpregiur păstori Ie dzicea), ei încă la praznic, unde fete sabinence pentru privală jocurilor alergase, pre acele fete a sabinenilor au răpit și și le-au luat de femei; de ciia de odată vecinii de prinpregiur, apoi Italia suppuind, mai apoi și a toată lumea împărăția a cerca au purces.

Așe dară fiind ijdărăniia și începătura ro/manilor de la 57 grecii troadeni și temeliia împărăției lor de la acei doi frați (de pe a căroră nume și cetate[a] Roma s-au numit), fiind de aciia <cu> cursul vremilor atâta s-au mărit și peste toată lumea s-au lăfit, cât și mai nici un unghiu a lumii n-au rămas carele să nu fie de ia dânsii suppus sau de armele și numele lor să nu să fie cutremurat. Pentru a căroră minunate lucruri și peste cuprinderea a socotelii omenești vitejii, pline sint scrisorile a scriitorilor a tuturor limbilor.

Și așeși nici istoriia a *Sfintei Evanghelii*, mărimia și puterea lor au tăcut, precum deosăbi dintr-alte locuri mai ales Sfântul Luca pomenește că pre vreme[a] nașterii Domnului și Mântuitorului lumii „ împărățind Avgust Chesari, trimis-au poroncă în toată lumea pentru ca să scrie toată parte bărbătească și să știe numărul bărbaților în toată lumea romanilor”; la care scrisoare mărș-au și Maica Ficioară cu Fiiul său și a lui Dumnădzău Părintelui, în vreme după trup și mai denainte de vreme după ființă născut, iară niciodată făcut, pentru ca numele Domnului Isus Hristos în izvodul suppușilor romanilor să scrie.

Așe Dumnădzău Părintele pre Fiiul său unul născut în trupul omenesc, între supușii romanilor a să număra învoiaște, pentru ca pre aciiași romani la vreme singurii

orânduitei sale socotele știute și hotărâte, prin darul de-a doară naștere și prin credința cuvântului *Evangelii* fiului său, de iznoavă să-i răzască și precum o dată după fire fiilor ellinilor era, așa după grație mai pre urmă fiu *Evangelii* să-i facă și giugului Fiului său celui ușor să-i suppuie. /

58

CAPUL XI

Dovedescu-să cei ce vor să dzică că romanii
nu să trag nici sint din niamul ellinilor

Precum nesățioasă firea poftii omenеști, deși de alte ale lumii, carele bune și fericite a să chema s-au obiciuit, vreodată să poate sătura, însă pentru slavă și cinste totodiauna flămândă și nesătulă iaste; așa și ochiul zavistii, măcar că multe cu ascuțita sa vedere a trece și ca cum nu li-ar videa a să face poate, însă slava și cinstea altuia, cu otrăvită și deochetoare privala să nu o atingă și a o deochia să nu să siliască, preste fire și peste puțină îi iaste. De care lucru nici cu divă iaste de să află vreunii, de ochiul zavistii purtați și de cei de ai săi și firești părăsiți, carii vor să dzică că neamul acesta a romanilor, nu din ellini să **fie**, nici rodul prirodul lor din grecii troadeni să li să tragă: ce divă? și ce lucru nou iaste acesta?

Iarăși dzicem, de vreme ce și mai buiguiți și mai uluiți au fost și sint alții decât acestea, carii nu numai pre romani varvari a fi, și vița lor nu din cea ellinească să **fie** odrăslit, cu neștearsă frunte au tăgăduit, ce încă și pre singuri ellinii din neamurile lor cele varvare să să **fie** răzlețit și să să **fie** zămislit a blojori nu s-au sūt; precum un Orbinus raguzău, ocară și necinstea numelui istoricesc, silește să arete și să dovedească precum machedonenii, troadenii și toate neamurile ellinești, mai toate, deosăbi de athineni și de

elladeni din bulgari, adecă din varvarii de peste Volga, să fie de la dânșii începătura neamului lor ducând.

Iaste altul atocma acestuia lunatec pre nume <Maemburg>, carele asudă și aspumă să dzică precum limba ellinească iaste din limba șfe/dzască abătută. Atâta aceasta să prinde ca cum 59 ar dzice țiganul că iaste părinte iudeului și precum limba arăpască iaste din cea ghiurgiiască scornită.

Și alții mulți sint de acest feliu de plomădeți, căroră nici precum cuvânt să fie grăit, cei ce lucrurile precum sint giudeca le pot dzice, nici de răspuns vrednici a fi îi socotesc. Pentru carea și noi, împuțita lor covăsală mai mult a amesteca părăsindu-ne, la cuvântul nostru ne întorcem.

împotriva acelora dară carii cu nesocotit și nemăsurat pas să aruncă și evghenia romanilor din neamul ellinilor a fi fără nici o stidire tăgăduiesc, puținile și vânoase dovede vom aduce, socotind că și cele multe (că multe și mai fără număr sint, de să va osteni cititorii să caute în toată carte lui Dionisie Alicarnasevs, unde numai la unul mii și sute va afla) tot atâta dovedesc, cât și ceste puținile; precum și fiete la care giudecată, veri doi marturi adevărați, veri o sută tot ° credință și o effecație <trecere> au, nici mai mult crește adeverița decât iaste ea, măcar mulți, măcar puținii ar fi acia carii o mărturisesc. De unde și *Sfânta Scriptură* întârește că în gura a doi sau a trii marturi va sta tot cuvântul.

Marturul întâiu ne iaste ciata istoricilor vechi, din carii culegând Iustin¹¹ scrie precum frații Știpioni amândoi, Africanul și Asiaticul, fiind orânduți de la senat cu oști să niargă la Siria împotriva lui Antioh, au trecut la Ilion (aceasta-i Troia), unde romanii împreună cu troadenii mare bucurie unii de alții avea, spuindu-le troadenii și povestindu-le, precum romanii sint săminția lor și moșii stămoșii W au fost ieșind de la Troada; romanii aceastași

¹¹ Iustin [Iustinus], Cartea 31, cap. 7 și *

mărturisind, atâta veselie și a inimii lor săltare s-au făcut
60 între dânșii, câtă / să face între părinți și între fii carii, prin
multă vreme depărtați și răzleșiți fiind, iarăși a li se
împreuna și a le să videa să tâmplă.

Așijderea troadenii invita pre romani și spre supunerea
Asiii îi îndemna, dzicându-le să silească să o răzscumpere și
din mânuile altora să o dezbată, ca pre o moșie carea
dinceput au fost a moșilor strămoșilor săi. Apoi și lor chip
de mângâiare făcându-și, dzicea că nu de jăluit ce de poftit
au fost răzsipa Troadei de vreme ce i-au fost încă mai fericită
să să nască de-a doa oară, adică prin izbândile fiilor ii, a
romanilor. Intr-acestași chip și romanii lăcașurile și
sălășluirile troadenilor, ca a mai marilor săi, și besericile și
chipurile dumnădzăilor, cu o poftă și dragoste nesățioasă
cerceta și le priviia. Acestea dară în scurt din cele lungi culege
Iustin, carile pre ochiul cel zavistnic nu numai să-l
luminedze, ce încă de va mai sta în împietrirea pizmei sale
și a-1 pârjoli pot și prea pot.

A doa mărturie iaste singură cărarea și calea firii, carea
învață pre fiu graiul și limba părinților săi, iară nu altora;
care lucru decât radzele soarelui mai aiavea și mai chiar să
vede că limba ceasta de astădzi latinească, odânăoară au fost
hireșe ellinească și limba ellinească maică, iară a latinilor fiică
să cunoaște. Ce după intrarea lui Enias cu oamenii săi în țara
latinilor, cu cursul vremilor fiica de la maică cu multul s-au
abătut și, cu amestecarea celor de loc zămintindu-să, de la
strălucirea sa cea din naștere au cădzut și s-au mai întunecat.
Ceasta dară ellinească, precum am dzis, cu cea de loc
amestecată, frămșeța ș-au schimosit; iară cea de loc, cu
multul împodobindu-să și supțindu-să, frumos s-au /
61 schizmit și s-au ghizdăvit, atâta pre cât astădzi după atâtea
veci, fietecine să cunoască poate că precum iaste maica, așe

au ieșit și fiica; și între toate limbile lumii ea ține stepena
a doa după cea ellinească, iară alalte toate după dânșă.

Pentru încredințala aceștii socotele, în locul a o mie de
marturi, pre unul numai vom aduce, pre Scaligher, carile
cu mari și netede socotele etimologhicești (adecă tâlcuitoare
de cuvinte) arată și dovedește precum toate numerile,
cuvintele și graiurile latinești ca niște crângi dintr-o truchină
și ca niște zmicile dintr-o rădăcină dintr-acea ellinească
răzsar și să despart: și orice însămneadză vârtutea cuvântului
latinesc nu din sine, ce din cel ellinesc însămneadză ce
însămneadză. Și nu numai carile așeși și acmu chiar
ellinește și nebetejit să vorovăsc, ce și celea ce așeși de tot
abătute și strămutate să văd și ca cum nu ellinești ce hireșe
latinești celor pușini într-aceste limbi primblați să par, în
rădăcina și fundul lor ellinești și sint, și de la cei cunoscători
așe se giudeca, precum pentru pilda — cinci, șease cuvinte
aicea vom aduce și de pre acestea de altele giudecată a face
citoriuului pre lesne va fi.

Adecă: **080c**, *Dens, Dtimnădzân*, a căruia etimologhie
cei mai învățați o fac așe: (**deOO**, theos) să dzice, căci lui ceva
nu-i lipsește sau pentru **căci** el toate tuturor dă; sau să
tâlcuiaște de la graiul **OedTCXI** (*theate*), adecă că toate vede
și ochiului lui toate sint supuse. Sau iarăși de la cuvântul
Seoc; (deos) <theos> ce să înțelege frică, spaimă, pentru căci
el iaste de temut și de spăriiat; iară de să va duce cuvântul
latinesc (*Zeus, Deus*) de la cel eolicesc (că și cea eolicească
limbă, ellinească iaste) (**6euc**) carile să scrie și (*Zeijc*), să
aduce de la graiul (**£d(o)** ce va să dzică *trăiesc, I* căci
Dumnădzău numai pururea trăiaște.

2. *Homoy om*, vor cei mai curați etimologhici precum
purcede de la cuvântul ellinesc (*dixodQ, omos*) adecă dobitoc
însoțitoriu sau, într-alt chip, de la **opoc <6poioc>** (*omos*)
de la cuvântul **opoioic**; (*omios*) adecă *asemenea*, sau de de

unde să poată dzice *asemenea*, căci după asă<mă>narea lui Dumnădzău iaste făcut omul.

Equus, ιππιος; (cal), carile măcar că singur asămănarea cuvântului îl arată din cel ellinesc să fie, însă mai aiavea îl tâlcuiesc să fie purcegând de la cuvântul **8ÎX81V**, adecă *îmblândzitoriu* (carile să poate îmblândzi și a să învăța) sau de la cuvântul **O^em**, ca cum ar dzice **FXOI<**; de la cuvântul **6%/8G**, *trag*, căci trage. Sau de la (6%/LuG), *săiti*, salt, căci iaste dobitoc săritoriu și giucătoriu.

Așe *domus* de la **Sopoc;** (*casă*), de la cuvântul (**Sepoo**) <demo>, *zidesc, fac sălaş*.

Așe *agna*, OScop (*apă*) măcar că mult deosăbit nume și de la cel grecesc departe a fi se vede, însă purcede iarăși de la cuvântul **ăycd**, adecă *beau*, <căci> **ap&** iaste de băut; sau de la cuvântul **o%/cc**.

Așe *ego*, **eyo5** (*eu*), așe *dico* (*dzic*), carile purcede de la graiul ellinesc **8siXG**) sau **5sixvupi**, adecă *arăt, dezvălesc*, căci *a dzice* nu iaste altă fără numai gândul a descoperi și ascunsul inimii altuia a arăta. Așe (*cognosco, cunosc*), de la cel ellinesc **yivooaxoo**. Așe (*maneo, mân*) de la cel ellinesc **pevco**. Așe *manica, mănecă, pavixiov, Pectus, TieXTOc; sau de la **TilXTOC** (*piept*), **ocidus, (ochiu)** să citește la Esihie **oxxoq**, carile purcede de la cuvântul (**o%/OOQ**), *cuprindzătoriu*, căci viderea iaste mai cuprindzătoare a lucrurilor decât toate alalte simțiri.*

Și ce mai mult pe cititorii nostru aicea să trudim, carile de va pofti mai deplin și va vrea pentru aceasta să să adeverească, ia poftim lexicoanele etimologhilor⁴⁴ în mână, în carile binișor și pre amănuntul cercând, pare-ni-să că după soco/teala unora mai mult de o sută și 11 cuvinte hireșe latinești în toată limba latinească nu va putea afla.

⁴⁴ Scaligher Thoma, *De sacra quercus*, Brunflsius, Iohan Borres [referințe neidentificate], Eroțian [Erotiantis], Martin Vosius [corect: Gerardus Ioannes Vossius] *iproci*.

CAPUL XII

Arată-să pre scurt precum niamul moldovenilor, muntenilor, ardelenilor (carii cu toții cu un nume de obște români să chiamă) să fie din rodul său hiriși romani și precum Dachia au fost descălecată de Traian împărat cu cetățeni și slujitori romani

Acestea dară mai sus pomeniți și în toată lumea cu nume nemuritoriu vestiți romani, nepoții adecă și strănepoții ellinilor troadeni, sint moșii strămoșii noștri ai moldovenilor, muntenilor, ardelenilor și a tuturor, oriunde să afla, a romanilor precum și singur numele cel de moșie ne arată (români chemându-ne) și limba cea părințască (care din româniască sau latinească iaste), nebiruit martur ne iaste. Acestea (iarăși dzic) romani, după zidirea cetății Romei și întemeierea împărăției ei, din moștenitor în moștenitoriu atâta s-au mărit, s-au înălțat, s-au întărit și s-au lătit, cât, ca cu un cuvânt să dzicem, cetate[a] Romei s-au numit împărăteasa cetăților, iară romanii stăpânii și biruitorii lumii.

Așe neamul acesta, în toate părțile sporind și precum cu dreptatea, așe cu armele patrundzind (căci și armele și războaiele au pravila și dreptatea sa), prin vreme 857 ani, pană la vremile marelui Traian împărat și după dânsul, mulți veci tot înainte au pășit și au crescut.

Deci în vremea lui Traian, cu hărnicia și vrednicia lui, suppus-au și pre vrăjmaș și viteaz niamul dachilor, carii ținea locurile acestea, unde acmu iaste țara noastră a Moldovei, a muntenilor și Ardealului (precum curat la capul pentru hotarul Dachii / s-au arătat).

După nărocită biruința lui Traian asupra dachilor și după picirea domnului lor Decheval și răzșipa a tot nărodul acela, știind acmu prin lungă ispită precum neamul dachilor iaste o limbă vrăjmașă și neaședzată și el încă având în

socoteală să treacă cu ostile la Asia asupra parthilor (care neam pre atunci împărăția perșilor supusesse și mai tari decât toți a fi să socotiă), deci ca pentru lucrurile romanilor despre aceasta parte fără grijă și hotarale împărăției bine păzite să lase, au ales ca pre dachi și pre câți rămăsese de tot să-i rădice și în toată Dachia cetăți făcând și cele slabe întărind, cu slujitori să le întăriască și cu orășeni români să le sălășluiască; căci dachii nu numai căci multă stricăciune și pradă în hotarale împărăției peste samă făcea, ce încă la atâta strâmtoare împărăția adusesse, cât și dare de bani orându-i pre an le da, pentru ca în pace să fie cu darul pre cei ce nu-i putea sprejini cu armele. Care lucru nu puțină necinste, ce încă mare rușine slavei numelui românesc aducea. Așijderea, socotind că după depărtarea lui la Asia, rămășița dachilor să nu să cumva agiungă cu alți varvari de prinpregiur și iarăși ca puiul șerpelui capul rădicând, obiciuitele lor și veninoase mușcăături în trupul împărăției romanilor să înfigă.

Cu aceasta socoteală Traian împărat, după biruință, în anul de la Domnul Hristos 106 (precum din Xifiiin și din Dion însămneadză Petavie și Calviz), cu mare pohfală la Roma întorcându-să, încă cu mai mare cinste l-au priimit sinatul, că nu numai triumfi-au făcut, ce încă și stâlp înalt și minunat i-au rădicat în locul carele și astăzi să cheamă / târgul lui Traian, în mijlocul Romei⁴⁵. Atuncea toate neamurile varvarești, până la singură India, de biruința ce purtase asupra dachilor, soli de închinăciune și de plecăciune au trimis.

După acestea din toate stepenele și cinurile romanilor, adevă din boiari, din orășeni și din toate cetele slujitorești, mulțime de oameni alegând, cu case, cu femei, cu copii cu tot, în Dachia i-au mutat; și prin toate locurile ei i-au așezat

⁴⁵ Xifiiin [Xiphilinus], în *Traian*

și cu dânșii locurile, cetățile și trecătorile cele despre parte tătarilor mai deschisă au întărit și li-au străjuit.

. Deosăbi de aceasta, pentru ca colonia (așe dzicea romanii sălășuiirelor sau slobodziilor noaă) de dânsul întemeiată (adică lăcuiorii romani în Dachia) mai fără grijă și mai cu odihnă să poată petrece, din horarale Panoniii (aceasta-i țara ungurească cea mare), **pană** în apa Donului, șamțu, lucru de minune, săpând, pre tătarai acelora părți și pre cei ce în Crâm lăcuia, ca-ntr-un ocol i-au închis (pentru care șamțu în gheografia noastră, carea pentru Moldova am făcut, s-au pomenit mai pre larg) și precum pre romanii cei din Dachia, așe hotarale împărăției despre această parte în bună pază și odihnă li-au așezat.

De aicea dară și dintr-aceștea romani s-au început neamul nostru a românilor. Și Traian, marele împărat, iaste săditoriul și răsăditoriul nostru; romanii sint buciunii viii Dachiii noastre și noi vlăstarile lor, de atuncea pana acmu, pentr-atâtea clătiri și mutări de vremi, nestârpiți și nedeșdăcinați înverdind și dreaptă și ade[vă]rată roadă de slava și cinstea și vitejia româniască.

Știu că cu greu iaste a să mistui vechiul cuvânt carele dzice că gura carea singură pre sine să laudă pute. / Așe iaste ⁶ adevărat; însă și adevărul grăind, nime nu s-au rușinat. Că de va socoti cititoriul nostru, însă cu socoteală cumpănită, afla-va în romanii acestea ce nu va putea afla la multe alte neamuri, și în mici domniile lor, chivernisele și cumpătări cu multul mai istețe și mai nervoasă decât la mari craii și împărății. Precum videm. Că zmaul cu șapte capete, turcul, ce împărății, ce craii și ce domnii n-au suppus, așe cât nici urma nu li să cunoaște că doar au fost vreodată slobode, necum stăpânitoare; precum iaste împărăția Țarigradului (să <nu> pomenim cele nenumărate în Asia), Greția, Machedonia, Peloponisu și toate ostroavele Mării

Medeterranii (puține dintr-acestea deosăbind), crăiia bulgarilor, a sirbilor și până alaltăieri și crăiia ungarilor (carei lui Leopold chesariul și următorilor lui, vecinice jirtve să facă iaste datoare). Pre aceste, dzic, mari și puternice stăpâniri, așe li-au suppus, așe li-au domolit, cât, precum am dzis, nici sămn au rămas carele să poată fi dovada ceii de demult a lor puteri și elefirie <slobodzenie>. Iară aceste a noastre doaă țări, cu agiutoriul lui Dumnădzău, măcar că suppus și ascultătoare sint tiranii turcești, însă nici stăpânirea, nici slobodzenia gios ș-au lăsat, ce după multe singeroase și românești războaie cu tătarăi, cu cazacii, cu ungurii, cu leșii și mai apoi și cu vrăjmașii lupi turcii și cu cei de-o fire cu dânsii tătarăi, niciodată piciorul din hotarale sale afară nu ș-au scos, ce înfipți și nezmulți au rămas, precum și ale lor și ale noastre hronologhii aiavea mărturisesc; și singur lucrul martur viu și de față iaste. Că deși groazei lumii, împărățiii turcului, bani a da obligate sint, însă besericile, lege, giudecățile, obiceiile / nesmentite și nebetejite și li-au păzit. Copiii românilor, dzăciuală păgânilor a fi (precum alte suppus craii pat), n-au suferit. Meccit turcesc a să zidi sau beserică în giamie a să prefăce până la vremile noastre n-am văzut și ceia ce iaste mai mare sămnul vredniciei și slobodzii, puterea monarhicească nicicum puterniciei monarhii turcești până astădzi nu ș-au plecat-o, ce precum dinceput au avut-o stăpâ[ni]torii locurilor acestora, tot așe o au și o țin, într-a căroră mână stă viața și moartea suppușilor săi. Una numai nesățioasă lăcomia păgânească a isprăvi au putut și aceasta nu îndată, ce după multe vremi; că fiind stăpânirile aceste de moșie și clironomitoare, acmu alegerea domnului mai mult stă în voia tiranului decât într-a lăcuitorilor. Ce și aceasta n-ar fi fost, de nu s-ar fi împănat sigiata cu penele vulturului carele o îndreptadză și ucide iară pre hultur.

Aice știm că în multe gânduri am băgat pre cititoriui nostru, căci precum pentru evgheniia neamului românesc, așe pentru nedezruptă continuața lui, oarece și cu laudă atingând, câteva am dzis, și la acestea la toate nici o mărturie sau din cei vechi sau din cei noi istorici pentru ade[ve]rința dziselor noastre n-am adus. Aceasta să știe că în nedejdea răbdării lui am făcut-o, socotind că câteva mărturii în cărțile trecute, la aceasta adevărind, am pomenit; apoi puind socoteala că în parte hronicului ce urmadză vom să începem cu câțiva ani mai denainte lui Traian împărat, adecă de pe vremile când s-au început războaiele între romani și între dachi; și așe viind cursul hronicului la vremile lui Traian, atuncea la locul său să aducem și mărturiile din istoricii carii au scris pre vremile acelea, căci așe ni s-au părut / că mai 69 netulburată și mai cu bună orânduiala va merge poveste istoriiei, iară de s-au făcut și s-au greșit ceva peste așteptarea și pofta cititoriului, poftim îndreptare și iertare.

CARTEA A TRIIA

Carea arată mărturiile scriitorilor, căruia cum i s-au părut și cum au scris pentru niamul românilor în Dachia lăcuitori. Așijderea să dovedesc unii scriitori carii de nume[le] Vlahii din părere, iară nu după adevăr, au scris, și mai vârtos basna unui Misail și a unui Simion să devvălește. Așijderea dimpotrivă să dovedește precum românii cești de astăzi în Dachia sint tot aceia romani pre carii Ulpie Traian i-au adus atuncea

CAPUL I

Aducu-să înaintea socotelele scriitorilor
pentru niamul românilor din Dachia

De vreme ce (omenite cititoriule) voroavă noastră au vinit spre aceia parte în carea sintem mai cu de-adins să arătăm: de unde și din cine au purces tot neamul românesc sau precum istoricii cu cel mai proaspăt nume îi dzic valahicesc, întâiași dată ne trebuiaște a ne aduce amente ceia ce giuruisem în prevorovire, adecă scriind noi pentru lucrurile patriii, cu totul tot de la noi să ne despărțim și de toată a sufletului pătimire, carea veri din ură, veri din dragoste / a ieși iaste obiciuită, de la noi rădicând, cu curată inimă și cu adevărată credință (precum adevăratului istoric

să cuvine) și după a lui Platon poruncă nu numai noaă, ce și priiatinilor iubitorilor de adevăr și moșiii după putințele noastre să slujim.

Insă pentru ca nici clevetei pricină să dăm, nici imăciune necurățită și neștiarsă să lăsăm, pus-am în socoteală ca de lucrurile moșiii de ia singuri noi măcar un cuvînțel să nu izvodim, ce toate ale altora, cât lungă osteneala noastră a le găsi am putut, pecum la locurile sale sint, așe întregi, nemutate și neschimbate înainte privelii să le punem, carii pentru neamul românesc (carele și al nostru iaste) veri împotrivă ceva, veri după plăcerea adevărinții ar fi dzis, cu o inimă și cu un suflet să le audzim, să le suferim și să le mărturisim.

În toată dară mulțimea celor vechi și noi scriitori, câți pentru neamul românesc câte cevași însămnat ni-au lăsat, cincii feluri de socoteale să fie avut am însămnat, pre carile noi aicea câte una, câte una de față aducân[du]-le, în cea mai de pre urmă, cea mai adevărată și cea de la scriitorii cei mai * de frunte și mai de credință și, cu socoteala de obște priimită și întărită socoteală, din fundul întunericului uitării la lumina pomenirii, precum nedejduim, o vom scoate.

1. Cea dintăi socoteală iaste a celora carii vor să dzică că românii, măcar de la Italia să să fie trăgând, însă cu multe vremi mai înainte de Ulpie Traian, cu Flac hatmanul pe locurile Dachii să fie vinit, și de pe numele lui *vlahi* mai pte urmă să să fie chemat.

2. A doa socotală iaste a celora carii dzic și priimăsc precum românii de la Italia și din seminția / romanilor să fie; însă când și în ce chip să fie agiuns pre aceste locuri și în Dachia să să fie aședzat precum nu pot ști, aiavea mărturisesc.

3. A triia socoteală iaste a celora carii așeși de tot tăgăduiesc precum neamul românilor să fie de la Italia, ce

vor să dzică că varvarii Dachii carii, după ce i-au suppus romanii, rămânând supt stăpânirea lor, să-și fie amestecat limba cu cea latinească și neamul lor cu cel italianesc și dintr-acestea să fie trăgând românii de seminție.

4. A patra părere iaste a celora carii buiguiesc precum neamul românesc nici de la Flac, nici de la Traian să fie adus în Dachia, ce cu multe vacuri după acestea de la Italie în Transilvania (care iaste Ardealul), apoi de acolo încă mai târziu să fie ieșit și să fie descălecat într-amândoaă Valahiile, adecă în Moldova și în Țara Muntenească.

5. A cincile și cea mai de temeiu socoteală iaste a celora carii adevăresc că românii din Dachia și tot neamul lor, oriunde să află, să fie adevărat romani, pre carii Ulpie Traian de la Roma și din toată Italia aducându-i, i-au așezat prin toată Dachia și încă și în Misia și aceiași romani să fie lăcuit necurmat într-înșă, precum și până astăzi lăcuiesc.

Aceasta dară mai de pre urmă socoteală, puind noi nevoie în tot chipul de tot prepusul să o mântuim și luminii sale cei hireșe să o dăm, socotit-am mai pre urma altora să o cercăm, și așe dinceputul aședzământului ei povestea apucând, din împărat în împărat și din vreme în vreme, după orânduiala hronologhicească mărturiile a tuturor (carii pentru lucrurile în vremi tâmplăte au scris) curate și necăptușite să le aducem. /

CAPUL II

Pentru cu năpaste numele pentru carile dzic unii că Dachia mai pre urmă să fie chemat Flachia

Mare și oarbă năpaste iaste Dachii numele Flachii, carea ca o muiare, a cării bărbat iaste neștiut sau nicicum neavându-1, din împreunarea fără lege zămislește și apoi, de

descoperirea păcatului rușinându-să și de frica răzplătirii giudecății cuprindzindu-să sau cu ierbi otrăvite sau cu alt mijloc, toată a vieții sale primejdie priimind, toate chinurile a nașterii cu de-a sila și fără vreme sufferind și încă și fapta a îndoitolui păcat în samă nebăgând, înlontrul mănuntăilor sale, **pană** încă a nu videa lumina nevinovatul prunc, de lumină și de viață a-1 despărți silește; iară de multe ori pronia dumnădzăiască toate relele ei nevoie batgiocurind și în zădar cheltuite arătându-le de siltele și veninurile maică-sa întreg îl păzește și cu viață nebetejită la lumină și la arătarea altor muritori, cu mare ocară și rușinea furatelor și spurcatelor dragoste îl scoate. Pre carele reaoa și vrăjmașea singelui său maică, din datoriia firii, cu brațele să-1 încăldzască și cu țitele să-1 aplece legată și orânduia fiind, împotriva firii și a dragostii părintești, cu desfrânată pornirea și nedumnădzăire, în unghiurile uliților sau într-alte locuri de privala trecătorilor depărtate și tănuite, viața, precum să dzice, în dinți fiindu-și, precum din pântice, așe din brață îl aruncă și-1 liapădă. De ciia aciași nespună a pronii dumnădzăiești orânduiala și nenumărată milă și miloserdie către cineva din tre/cători îl descoperi și-1 73 arată, pre carele streinul luândtud, măcar că sau în casa sa, sau în orfanotrofia de obște îl cruță, îl hrănește, îl crește și în numărul viețuitorilor puindu-1, la cei mulți orășeni ai săi îl adaog. însă născutul a necunoscuți părinți fiind nothos, adecă nu copil, ce copil (și cu iertarea cuvântului mai chiar să dzic) ficior de curvă să numește și iaste.

Într-acesta chip și numele acesta a Flachii cercându-I îl aflăm să fie, de vreme ce din istoricii cei vechi nici unul undeva și cândva să-1 fie născut și făcut nu aflăm, nici fiul adevăratei maici și a curatei adevărate istoricești să fie să poate dovedi. Că pentru aceasta câtă au fost și iaste osirdia și nevoița noastră, și așeși mai din copilărie până acmu mai

la bătrânețe, tot în răsturnarea și cercarea precum a celor vechi, așe a cestor mai noi istorii și scrisori (când vremea și mâna ni-au dat) nepărăsit ni-am nevoit, pentru ca să putem afla pre cel hiriș și după lege acestui lepădat și necunoscut născut, născătoriu. Ce pre cât în puțințele noastre au fost, măcar că pre cel de lege părinte și maică a-i afla n-am putut (căci ce nu iaste nu să poate afla) însă pre cei fără lege părinți, pre cât ni să pare, și aflatu-i-am și dovedi-i-vom și fără certarea a ocărăței lor necinste de la dreptul giudecătoriu și cititoriul nostru să nu scape tare nedejduim.

CAPUL III

Arată-să suppus și scornit numele
Flachiii de la cine s-au născut

Din toate cetele a tuturor istoricilor și din carii **pană** 74 acmu la mâna noastră au vinit, nici la unul, precum / am dzis, pomenirea înnoirii și schimbării numelui Dachiii în Flachia a videa nu ni s-au tâmplat, fără numai la doi de cei den afară și la unul din casă. Din cei den afară unul iaste Enias Silvius, carile întâi și singur iaste cela ce va să dzică că numele Dachiii de pe un hatman al Ramului ce l-au chemat Flaccus să să fie schimbat în Flachia, iară mai pre urmă din Flachia să să fie mai primenit în Valahia, adecă mutându-să slova/m *v* și *c* în *h* \ așijderea după slova *f*, mai adăogând un *a*.

Pe acest Enias Silvius să vede să fie credzut și urmat săracul Ureche vornicul și la predosloviia hronicului său dzice și el că a vlahilor nume să să fie luat de pe acel hatman. Al triilea iaste un Ian Zamoschie liah; pre acest dară Zamoschie noi la mână neavându-1, cu multă nevoiea cercându-l la lexicoanele istoriograficești, mai pre urmă i-am

dat de nume în dicționarul lui Moreri, pentru carele videm pe Neculai Costin logofătul pomenind, precum orb năvălește și să arete silește, precum neamul nostru a românilor nu din roamani să să fie trăgând, ce trecând câteodată ostile romanilor peste țărâle noastre și uneori și iernând într-însăle, o samă de acci varvari dachi să fie apucat oarece din limba romanilor, adecă din latinească, și așe limba lor să să fie amestecat cu cea latinească. Ce cât iaste pentru acest Zamoschie, puțină grije purtăm de mâna și de condeul lui, de vreme ce și în numărul istoricilor puțin iaste cunoscut, de care lucru precum singur cântă, așe singur gioacă, iară pre alții la hora și danțul său nici au tras, nici a trage poate, fără numai iarăși pre unii din leșii săi, a cărora numere înainte să vor ivi; pentru accia nici dzisa lui a o mai destrăma ne vom pierde vremea, nici de răspuns vrednic îl socotim, precum / și alții cu mii de părți mai cunoscători 75 și mai giudecători decăt noi în rândul învățașilor sau istoricilor nu l-au cunoscut; iară de l-au și cunoscur cine iaste, însă cinstea numelui de istoric avthentic <izvoditoriu de credzut> să-i dea nu vedem. Iară români precum romani au fost și sint, cursul istoriei va arăta. Lunecării lui Ureche pre lesne-i iaste scularea și a greșelii îndatăși și îndreptarea, de vreme ce el nu iasre cel dintăi ibovnicul giupânesei pentru carea pilda istoriei sninciunoasă am adus, ce al doilea; nici el iaste zămisitoriu sau pricina scornitoare a numelui Flăcăii, ce precum prostiia i s-au tâmplat, din cei scornitori a audzi sau poate și a citi (căci de slovele latinești lipsit să fie fost nu/să arată) așe au și însămnat, după acel Enias Silvius urmând, și această poveste adevărată istorie a fi socotind, la alții și mai vrednici de credință a mai cerca și din mărturiile altora lucrul a dovedi s-au lenevit sau tulburate vremile lui mâna nu i-au dat (căce Ureche au trăit și au scris pre vremile lui Aron Vodă Tiranul, într-a căruia

domnie și sfârșitul istoriilor sale face) și așe, din amăgială, cu grașală pentru moșia și neamul său, cea ce nicicum nu sint, nici au fost, au scris. Ce acum noi pre Ureche în răpaosul său lăsind, la cel mai vârtos împotrivic simceoa condeului să întoarcem.

CAPUL IV

Pentru Eneas Silvius, cine au fost, și de greșită socotiala lui pentru numele Flachi

Grea și nu pre lesne de clătit piatră a lui Eneas socoteală să fie, către cititoriul nostru cu deschis piept mărturisim (că cinstea și lăudat numele cuiva cu cât de puțină înmătoare
76 stropire cineva a o păta sau a să / sili a o ima, iaste lucrul aceluia carile nici a sa cinste au cunoscut, nice de cea mai scârnavă și mai grozavă hulă și ocară a să feri s-au învățat).

Mărturisim că acest Eneas Silvie nu numai în multe istorii să să fie primblat, nu numai pentru multe și mari <lucruri> să fie scris, nu numai precum în toate învățăturile deplin să fie fost, ce încă rar pre vremile sale într-acestea și potrivnic și de asemenea să fie avut; și așe, din vrednicii în vrednicii și din cinste în cinste mai în toate dzile pășind, nu numai cât nume de învățat, de isteț și de harnic de la ai săi și de la streini ș-au agonisit, ce încă cu aceste mijloce și în curte și în beserică mare socotindu-să, prin stepenele de episcop și de cardinal **pană** Ia cel mai de sus a papii scaun s-au suit și corona besericii apusului au purtat; însă cu greu și așeși peste puțință iaste, în cele omenești cineva tăvălindu-să, ceva omenește să nu pată și în cât de ascuțită și vânoasă socotiala-și cevași tâmp și slăbănog să nu amestece. Precum și acestui lăudat bărbat să i să fie tâmplat, nu noi (că să nu dea Dumnădzău cu condeul nostru

trăgători de cinstea altuia să ne arătăm), ce alții cu multul mai tari și mai denainte decât mulți mărturisesc, carii viața, faptele și scrisorile acestui lăudat bărbat au scris; din carii întâi au scris viața lui Iacov Filip de la Bergaman în *Plinirea bronților*, Trithemie în *Carte pentru scriitorii besericești* și cardinalul Belarmin <și Ioan Antonie de la Campania> și alții, din carii pre scurt de viața și de învățătura lui, pentru voia cititoriului să aducem, ne vom osteni.

Eneas Silvie (dzic), ce l-au poreclit din familie Piccolomini, la anul de la Mântuitorul lumii **1405**, octombrie **18**, / s-au născut în orașul Sinenilor, pre care oraș mai pre urmă după ce au stătut papă și s-au numit Pius, de pre numele său l-au numit Piența. Maică-sa, Victoria, mai denainte **pană** a **nu-1** naște, prin vis au vădzut precum au născut prunc cu coronă în cap. Fiind de 26 ani, au fost săcretariu Ia cardinalul Dominic Capranic.

După acia, iarăși într-acea slujbă, și într-alte mai înainte au fost la cardinalul Albergoti și în multe solii în multe părți cu laudă trimis și cu mai mare laudă au fost întors; însă între aceste ostenință nu părăsiia câte oarece a scrie și câte o carte în lume a da. In săborul de la Bazilia fiind referindar, canțilariului despre partea sinodului, mult au scris micșurând cinstea și puterea papii. După săbor au stătut secretariu a papii, lui Felix al cincelea, de la carele în câteva solii au fost trimis. Papa Evghenie al patrulea, carile măcar că cu scrisorile lui mult își simțise cinstea betejită, însă pentru multă învățătura lui toate lăsind, în mare dragoste l-au avut. Papa Niculai al cincilea la scaunul episcopii l-au suit și vestitoriu apostolicesc în Bohemia, Ungaria și în Silezia l-au trimis. Orație cu minunată dulceață de voroava, cu învățătura papei lui Niculai au scris, pentru ca să învitedze creștinătate asupra turcilor, carea precum în inimile tuturor pătrunsese, mari lucruri ar fi isprăvit, de nu s-ar fi

tâmplat neașteptată moartea papii, carea toate începăturile i-au curmat. În urma lui Niculai au stătut Calixtus al triilea, carile pe Eneas, leat 1456, l-au făcut cardinal, iară la anul 1458, Calixtus papa murind, Eneas fu ales papă în locul lui, în 6 a lui avgust, pre carile cu nume nou l-au numit Pius al doilea.

78 Scris-au istorie vremilor sale / însă supt numele scriitorului său, a lui Iohan Bobelini Persona. Și trăind în scaunul păpăsc 5 ani și luni 2, dzile 27, leat 1464, avgust 14 au murit. Și pentru viața acestui mare om atâta agiung.

CAPUL V

Arată-să greu greșită socoteala lui Eneas
pentru numele Flachiii

Așe scriitorii vieții acestui vestit în toate Eneas șeruindu-1 și precum au fost împodobindu-1, însă în ce și unde în scrisorile sau în affectațiile sale lunecate și peste hotarul cel ce s-au cădzut sărite au vădzut, îndată cu toții seminția grecilor cea veche au mărturisit, carea dzice (priiatin în iaste Platon, priiatin în iaste și Socrat, iară decât amândoi mai priiatină adeverița), adecă pentru adevăr nici a priiatinilor cât de mari, cât de cinstiți și cât de învățați, voia a le căuta nu să cade, nici pentru plăcerea lor adevărul a minți; care sentenție păzind-o și plinind-o scriitorii lui Eneas, în scrisorile lui multe după gustul său să fie scris, ca cu degetul însămneadză; și cu aceasta dându-ne noă a ști că alta iaste om mare, vrednic și încă și papă a fi, și alta iaste negreșit și de oarecare affectație părtnicească atins sau murit să nu să cunoască (că ce să poate tâmpla unuia, accia să poate tâmpla și altuia). Așe dară scriitorii pomeniți în viața lui scris ni-au lăsat că ceia ce-au scris împotriva papei mai denainte, pană

a nu să face el papă, cu carele multe înalgiosul și peste hotarul adevărului scaunului și cinstei papii adusesse; apoi după ce s-au făcut papă, aceleași îndărăpt li-au cântat și singur cu scrisoarea și cu / pecetea sa au mărturisit, precum 79 să nu le fie scris și dzis din adeverița, ce din pornirea limbii și a condeiului să fie fost curse. De unde aiavea iaste că nu tot ce-au scris Eneas îndată și adevărat iaste și de vreme ce împotriva capului besericilor condeiul și limba a-ș ascuți nu s-au siit, cu cât mai vartos de credzut iaste că și într-alte părți a scrisorilor lui, multe precum sint neînțelegând, sau prin neștiință greșit (<că> fără margine iaste ocheianul a toată știința) sau din părere scornind ce n-au fost și ce nu iaste în locul celuia ce au fost și iaste, să fie suppus.

Precum dară mi să pare, această a sa rătăcită socotială de aiurea n-au luat-o (că nici aiurea, precât putem ști, să poate afla) fără numai din stihurile unui vestit poetic romanesc, ce-i dzic Ovidius, carile scriind în Roma niște stihuri cu carele învață meșterșugul dragostelor scârnave, pre acestea citindu-le Iulia, fata (sau precum unii dzic nepoata) lui Avgust Chesari, atâta în de desfrânată și după toate poftele trupești dată viață cădzusă, cât nu numai ea singură toată stidirea femeiască lepădasă și toată rușine de pe obraz rădicase, ce încă și pre alte multe doamne și giupânese romane, după pierduta sa minte și grozave fapte trăgând și aducând, prin teatruri și prin uliță în băuturi, mâncări și alte ciudate desfătări, dzua și noapte îmbla.

Pentru acestea dară Avgust Chesari pre acest poetic în niânne pornindu-să, l-au trimis la cetatea ce-i dzic Tomos, carea iaste la Marea Neagră. Tâmplatu-s-au dară acestui poetic izgnanie cu șapte ani mai denainte de nașterea Domnului Hristos. Deci acest poetic fiind la acea <ce>tate izgonit, scris-au și alte stihuri, ce le pomenește de Pont, în carile (scri/ind cătră un Flaccus Grețin, ce era și consul atuncea la Roma și din familia Flaccilor) arată firea

neamurilor de pre acolo, aședzământul locurilor, cursul apelor și vrăjmășia Mării Negre; și cu un mijloc ca acesta silindu-să să șeruiască laudele și biruințele a unui strămoș j acestui Flaccus, nedejuia că printr-însul va putea lua iertare * și să să întoarcă iarăși la Roma, care stihuri mai denainte j pomenindu-să, aicea nu le vom mai poftori⁴⁶.

De aceste stihuri a cestui poetic legându-se poate fi Eneas, silește ca să arete precum acel consul (sau precum noi am dzice hatman purtătoriu de oști) Flaccus, fiind biruitoriu într-aceste părți de loc asupra ghetilor și el stăpânind locurile marginilor Dunării, de pre numele lui apoi numele Dachii să să fie schimbat și să să fie chemat Flachia. Ce noi, măcar că cu multă și cădzută cinste am vrea numele a bărbat ca acesta să pomenim și, precum unii au făcut, după socotiala și voia lui să ne lăsăm, însă după sentenția pomenită dzicem: priiatin îm iaste Eneas Selvius, priiatin îm iaste papa Pius, dară mai priiatin adevărul; pentru aceia pentru adevăr pre cât vom putea vom sta.

CAPUL VI

Dovedește-să precum Dachia nicicum n-au putut să să cheme Flachia de pe numele lui Flaccus hatmanul

Stihurile nu într-agiutoriu ce împotriva lui Eneas sint și Ia ivală îl scot, că deși în multe învățături afundat și cufundat au fost, însă în cea dreaptă și netâmpită a dreptei istorii adeverință lăturaș și abătut au fost (ales într-această materie); căci Ovidius nu dzice că Flaccus să fie avut războiu cu dachii, ce cu ghetii și dzice că pre / acele locuri au fost stăpânitoriu numai, iară nu precum de pre numele lui s-au numit țărâle de la sine suppuse, și de le-au și numit, au

⁴⁶ [V. *Hronicul*, supra, p. 22 orig.] Cartea 1, cap. 4.

trebuit să numască pre Ghetia, iară nu pre Dachia, <că Dachia> precum au fost și cu locul și cu neamul din Ghetia deosăbită din gheografii cei vechi am dovedit. Apoi, de au biruit Flaccus pe dachi și au supus Dachia, au trebuit Flaccus să să fie numit de pe numele țărâi carea au biruit, iară nu țara să să numască de pe numele lui; căci la senatul romanilor obiciuit au fost ca când vreun hatman cu oaste trimis vreo limbă puternică biruia și țara lor la împărăția romanilor o lipiia, atuncea pentru mai mare cinstea acelu hatman și pentru laudă vecinică familiei și pomenirii numelui lui, între alalte ce-i rădica - stâlp sau chipul lui în mijlocul cetății — îi schimba și numele și de cîia îl numiia de pre numele țărâi carea au supus⁴⁷. Așe pre amândoi Știpionii, din carii unul au biruit Africa și l-au numit Africanul, iară altul Asia, și l-au numit Asiatic. Așe Traian, carile întâi pe Dachia au suppus, iară mai pre urmă au supus pe parthii cari era pe acele vremi mai puternici decât toate limbile la Asia, l-au numit și Dac și Parthic. Așe Sever biruind pe parthii, arapi și adiaveniți, i-au dat senatul nume Parthic, Arapic și Adiavenic. Așe și pre Flac, după ce au biruit pe ghetii, de l-ar fi socotit senatul roman vrednic de atâta cinste, după obiceiul lor, de pre numele țărâi de dânsul suppusă i-ar fi numit Ghetianul sau măcar și Dacul, iară nu îndărăpt și împotriva obiceiului ar fi schimbat numele țărâi pre numele hatmanului și din Ghetia sau Dachia ar fi făcut Flachia.

Ce noi pentru voia și cinstea acelu scriitoriu să lăsăm și să dzicem că roma/nii atuncea întâi obiciaiu nou să fie 82 scornit și cu o rânduială primenită, depre numele hatmanului Flaccus să fie numit pe Ghetia sau pe Dachia Flachia. Ce nici așe adevărul să poate căptuși, precum nici soarele cu tină să poate lipi, căci toată istoria romanilor și pre mine de Ingușitoriu și pre dânsul de basne scornitoriu, cu mare dovadă probodzindu-ne, mai de mare rușine ne va

⁴⁷ Dion [Dio Cassius], în *Viața lui Traian*.

da, de vreme ce ca pre izvod începătura aceştii familii a Flachilor arătând, câți hatmani și consuli au avut și fiece-carele pre ce vreme au trăit, din catastih ni-i va citi și apoi precum începătura, așe săvârșirea ei precum cu multul mai denainte de suppunerea dachilor au fost, și cu sute de ani după Flacul cel mai de pre urmă, Dachia tot Dachia și Ghetia tot Ghetia s-au chemat, iară Flachia niciodată, nici mai denainte, nici mai pre urmă de suppunerea lor de la romani.

Ce pentru mai mare adeverița, câți consuli dintr-această familie a Flachilor au fost (că adevărat mare familie și de cele de frunte case între boierimea și domnii romanilor s-au socotit familie Flacchilor) dinceputul **pană** la săvârșitul lor, pre anume și după cursul annilor în carii au trăit îi vom arăta, iară de vom fi trecut vreunul cu ochii sau cu condeiul, cititoriul nostru omenește va face de ne va îndrepta și la locul vremii de-1 va alcătui.

CAPUL VII

Izvodul familiei Flachilor

Cel ce acest nume mai înainte să fie ținut — Ia istoriile romanilor aflăm — precum să-1 fie chemat Valerie Flaccus. Acesta au fost în cinstea boierii, ce dzic ținsoria, soție lui / 83 Clavdie <Marțelus>, mai denainte de naștirea Ficioarei cu 326 de ani.

2. Al doilea au fost Fulvius Flaccus, căruia i-au fost soție în consulat Clavdie Cavdexi, la anul mai înainte de Hristos 262. Acesta Flac să fie avut război cu ghetii istoriile nu pomenesc.

3. Al triilea au fost alt Valerie Flaccus, căruia i-au fost soție Otașilie Crasus, la anul mai înainte de Hristos 259. Pe aceste vremi era cele grele războaie în Africa cu Annibal, domnul Carthaginii.

4. Al patrulea consul au fost alt Fulvius Flaccus, soție cu Cornilie Lentulus, la anul maiinte de Hristos 253. In vremea acestora s-au început războaiele cu ligurii, carele au stătut 80 de ani, scrie Livius și *Tabla capitul*.

5. Al cincelea au fost Valerie Flaccus, soție cu Atilie Regulus, la anul maiinte de Hristos 225.

6. Al șeselea au fost Fulvius Flaccus, soție cu Manlie Torevat, la anul maiinte de Hristos 222. Aceștia au avut oaste asupra boiilor.

7. Al șeptelea au stătut iarăși acest mai de sus Fulvius Flac la consulat, soție cu Clavdie Pulher, la anul maiinte de Hristos 210. Acestora războaie încă la Africa au fost. Tit Livie.

8. Al optulea au fost alt Valerie Flacus, soție cu Porțius Cato, la anul maiinte de Hristos 193. Acestora războaie încă au fost cu Annibal Livius.

9. Al noalea consul au fost Fulvius, soție cu frate-său Manlie Așidinus Fulvianus, la anul maiinte de Hristos 178. In anul acestora războaie nu să pomenesc. Ce la anul maiinte de Hristos scrie Livius pentru sfârșitul lui, precum având războiu cu năroc asupra ispanilor și zidind în numele nărocu/lui o capiște în Ispania, foarte împodobită au vrut să o facă; pentru aceia luând niște lespedzi de marmure cu carele era acoperită capiște Iunonii, ce-i dzicea Lașinia din Brușia, au pus să acopără pe a sa, pentru carea <senatul ca pre un prădătoriu de lucruri svinte> atâta l-au osândit, cât și el de voia rea și de rușine după doi ani puindu-și singur lațul în grumadzi s-au spândzurat. Livius.

10. Al dzecelea au fost consul iarăși un Valerie Flaccus, soție cu Clavdius Marțelus, la anul maiinte de Hristos 150.

11. Al unsprădzecelea au fost Fulvius Flaccus, soție cu Calpurnie Pizo, la anul maiinte de Hristos 133.

12. Al doisprădzecelea au fost alt Fulvius Flaccus, soție cu Cornilie Știpion Africanul, la anul maiinte de Hristos 132. Pentru acest Fulvie să vede că pomeneste Ovidie poeta

în stihurile sale, de vreme ce istoricii încă scriu că în anul consulatului său au avut întâi războiul cu robii carii rădicasă cap în Sițilia, a cărora domn era Evnos, carile cu meșterșug tocmind într-o nucă metiutea iarbă pucioasă, o ascundea în buci, de cîia când vorovîia pre încet și lin în nucă suflând să vîdea că sloboade foc din gură; deci într-acest războiul, precum scrie Orosie, ce s-a fi fost mai lucrat, pierind scrisorile, nu să mai știe; iară Onufrie scrie că aceștia Fulvie, proconsul fiind și avînd războiul cu biruință în Illiria asupra vardailor, i-au făcut triumfădecă donanmă în Roma. Ce sau pentru aceasta va să să înțeliagă Ovidie, sau pentru altul, vom dzice mai gios.

13. Al treisprădzecilea au fost iarăși Valerie Flaccus cu Liținie Crascus Muțianus, la anul maiinte de Hristos 129- /

85 14. Al patrusprădzecilea au fost consul iarăși Fulvius Flaccus împreună cu Plavtie Ivseus la anul mai[n]te de Hristos 123. Pentru acesta scrie Tit Livius în rămășița istoriîi sale, precum au avut războiul cu ligurii cești de peste munți și prin vremea a doi ani încheiați, cu multe bătăi biruindu-i, **pană** mai pre urmă i-au supus.

15. Al cincisprădzecilea au fost consul însoțit cu Mărie al șeaselea, iarăși alt Valerie Flaccus, la anul maiinte de Hristos 98.

16. Al șeasesprădzecilea au fost consul alt Valerie Flaccus, soție cu M. Herenius ia anul maiinte de Hristos 91.

17. Al șeptesprădzeciele au fost consul iarăși alt Valerie Flaccus, soție cu cine să fie fost n-am putut însămna, atâta numai că acesta au fost tată lui Flaccus pentru carile Țițeron ritoricul cel mare au avut orație.

18. Al optsprădzecilea au fost Norbanus Flaccus, soție în consulat cu Cornilie Știpion Asiaticul Ia anul maiinte de Hristos 81.

19. Al nouăsprădzecilea au fost alt Norbanus Flaccus, soție în consulat cu împăratul Avgust Chesar, la anul

maiinte de Hristos 22. Iară sau cu un an maiinte <de> [anul] nașterii Domnului Hristos sau cu un an pre urmă, Ovidie poeticul au scris acele versuri pentru meșterșugul a iubi, și cu învățătura lor Iulia, fata sau nepoata lui Avgust Chesari, la ocară ca aceia vinisă, precum am dzis, pentru aceia și pe făcătorul stihurilor l-au făcut surgun și pe fie-sa. Deci pre Ovidie la Tomos, cetate de pre Marea <Neagră> (pentru care cetate, mare gâlceava iaste între învățați, care să fie fost, ce noi la locul unde vom dzice pentru alte cetăți a Moldovii vom arăta cu bune dovede că cetate Tomos iaste acmu Cetatea Albă), iară pe fie-sa / au izgonit-o la ostrovul ce să cheamă Pandataria, precum scrie Dion și Macrovios.

20. Al doaădzăcilea au fost consul iarăși un Norbanus Flaccus cu chesariul Drusus, ficiorul lui Tiverie, la anul după Hristos 15.

21. Al doaădzeci și unul au fost consul Țelius Rufus, căruia au fost soție Pomponie Flaccus Greținus la anul după Hristos 17; cătră acesta Flaccus Greținus scriind Ovidie de la Tomos cetatea, au trimis acele stihuri pentru Pont la dânsul în Roma. După acestea Flachii mai fost-au și alții mai pre urmă; ce la dovada noastră numai câți să află pană la acest Grețin trebuindu-ne, mai mult a-i înșira ne părăsim.

CAPUL VIII

Dovedește-să că de pre acestea Flachii nici de pre unul Dachia să să cheme Flachia n-au avut cum și când

Aceștea dară sint toți Flacchii pre carii în istorii am putut afla, de la cel dinceputul familii aceștia pană Ia Grețin, la carile au scris acel poetic acele stihuri de Pont. Ce precum noi am putut pricepe, Ovidius mai mult să fie scris din slobodzeniia poeticească decăt din trebuința adevărului; de

vreme ce că noi vreunul din familie Flacchilor pe gheti sau pe dachi să fie suppus, la istoricii carii ni-au vinit la mână, a afla năroc n-am avut; iară istoricul Eneas Silvie și mai mult cercând, poate să fie și aflat de vreme ce așe cu îndrăznilă schimbările numerilor a însămna nu să șiaște.

Să dzicem dară că și Eneas au aflat și poeticul fără colachii au scris și vreun Flac fiind consul (căci pe un Fulvius 87 Flaccus va să dzică) să fie sup/pus pe gheți sau pre dachi; ce nici așe nu poate aceasta să să dovediască, căci de au fost vreunul din Fulvii, cel mai de pre urmă iaste cu 123 de ani ma<inte> de Hristos precum am însămnat ia numărul al 14. Iară Traian împăratul au stătut la împărăție Romei pe la 98 de ani, după nașterea Domnului Hristos (precum scrie Dion, Evtropie, Xifiiin, Avrelie Victor și alții), iară războiul între romani și între dachi cel mai de pre urmă, în carile Traian de tot au biruit pe dachi și craiul Decheval omorându-să (precum cursul istoriiei Ia locul său înaintea pre larg va arăta), au fost la anul după Hristos 105, și așe, de la acel consul Fulvius Flaccus până la Traian au trecut 228 de ani.

Mutat dară fiind cu ațate ani mai înainte numele Dachii în Flachia, cum iaste de samă de să greșesc așe rău acei vestiți istorici, pre carii acmu pomenim, și cu toții scriu că Traian împărat în Dachia și asupra dachilor au mârș cu acea vestită oaste și precum pre dachi și pre Dachia au suppus, iară nu pre flachi sau pre Flachia? Au tuturor acelora istorici și ochii orbi să nu vadză ce citesc și urechile surde să nu audză de numele Dachii cel murat cu sute de ani mai înainte în Flachia li-au fost? Iarte-ne dară aicea și istoricul Eneas și papa Pius al doilea, că într-această socoteală nici ca papa, nici ca istoricul negreșit să fie nu poate, că nici pentru voia unuia mai proaspăt scriitoriu putem lepăda credința a atâtea vrednici de credință istorici, și ales a căroro au trăit

ș-au scris tot pre o vreme cu lucrurile ce să făcea și singuri marturi privitori, iar nu audzitori, au fost.

După această arătătoare și nebiruită dovadă, ne răzsare alta încă mai neclătită și încă mai vârtoasă, de vreme ce că măcar c-au biru/it Traian marele pe dachi și Dachia au supus, într-înșo romani au sălășluit; însă Dachia nici Flachia s-au pomenit, nici alt nume nou au luat, ce prin multe vacuri tot acel vechiu nume de Dachia ș-au ținut, până când adecă din Dachia i s-au schimbat numele în Volohie sau Valahia, pentru carea la locul său să va dzice.

În scurt, ce noi pentru cinstea a atâta de mare om și în învățături lăudat a grăi ne siim și în ceva cinstea a nu-i beteji ne silim, mai denainte, alții streini, căroro nici <de> zavis-tiie, nici de dragoste condeiu atingându-să, cu scurte și curate cuvinte dzic: Cine iaste acela carele dzice că numele acestui neam, adecă a moldovenilor și a muntenilor, iaste de pe numele hatmanului de Râm Flac, basne dzic. Iară aceste tătunde cuvinte le dzice Carion istoricul* și cu dânsul împreună Topeltin** de Mediiăș. Și pentru a cestui suppus și scornit a Flachii nume, pre cât și cu cât am dovedit, pare-ni-se că cititoriu va fi content; iară noi să căutăm altele înainte.

CAPUL IX

Iarăși pentru aceasta, părerea altora,
carii urmadză lui Eneas Silvius

Osăbi de Eneas Silvius, pentru carile pre larg s-au dzis, mai sint și alții mai proaspeți scriitori, aceastăși a lui părere ntmând; însă toți Ieși, cumu-i Ian Zamoischie, Orihovie și Stanislav Sarniție. Acestea dară, împrumutându-să din istoriia Evropii a lui Eneas, cu tot de-adinsul să apucă pentru

Carion [Carion].

Topeltin de Mediiăș [Toppeltinus].

ca să arete, precum cu multe vacuri mai denainte de Avgust și de Iulie Che[s]arii sau Valerie Flac, sau Fulvie Flac, sau Luțius Flac (căci trustrele aceste numere asupra unui Flac ⁸⁹ grămădesc), să fie vinit cu oști/le românești și gonind de pre aceste locuri pre gheti și pre dachi, să fie cuprins romanii aceste locuri și să fie fost rămas de ciia pre dânsel lăcuiitori. Așijderea de pre numele lui Flac hatmanului, lăcuiitorii acestor țări, să să fie chemat flachi și cu vreme, mai schimosindu-să graiul, din *flac* să să fie făcut *valah*, *vlah* și *volob*, *i proci*.

Această a lor părere măcar că tăgăduiaște că românii noștri sint din slobodziile lui Traian, însă precum romani și de la Italia să fie vinit cu acel hatman Flac, aiavea mărturisesc, de care lucru să văd că numai în vreme greșesc, iară nu în lucru; adecă precum românii să fie de la Italia, însă cu multul mai vechi decât Traian. Ce alalți istorici, carii adeverița istoriiei măcar cât de puțin să șchiopătedze nesuferind, pentru această din părere scornită voroava tare probozesc pre Eneas, scornitoriul ei; cel dintăi și întâi Bonfin⁹⁰ și Leunclavie, amândoi de toată credința vrednici scriitori.

Deci a iui Anton Bonfin cuvinte sint acestea: „Românii (dzice) precum de neamul lor romani să fie și limba le mărturisește, carii între atâtea feliuri de varvari, atâtea vreme lăcuind, însă **pană** acmu nicum a să dezrădăcina n-au putut. Ținut-au acestea părțile Dunării, pre carile odânăoară au fost lăcuind dachii și ghetii; căci din leghioanele (adecă polcurile) și din slobodziile, carile Traian și alalți împărați a romanilor au adus în Dachia, românii acestea să trag. Iară ci-au vrut Eneas Silvius să dzică, precum numele vlahilor să fie de pe Flac, noi împotrivă stăm, și socotim (acești romani) așe să să fie chemat, **ano toiu** $\rho\delta\Lambda\lambda\epsilon\iota\upsilon\ \chi\omicron\upsilon\ \tau\tau\omicron\ \acute{\alpha}\xi\iota\delta\omicron\varsigma$, pentru căci la sigetat au

Bonfin [Bonfmius], Decada 2, cartea 7.

fost prea meșteri. Că/tră acestea încă mai adaoge Bonfin⁹¹ tot acoleş: Câtva sint, dzice, carii socotesc Vlahie așe să să fie chemat, de pe o fată a lui Deoclitian, carea s-au fost măritat după domnul românilor din Dachia, de pre a căriia nume, dzic, apoi să să fie chemat Dachia Vlahia". Bonfin dară așe.

Iară Leonclavie⁹², și mai aiavea, arată în *Pantecte* la numele *iflac*. „Numele vlahilor nu de la romanii lui Flac să trage, care poveste iaste plină de basne, măcar că și multora așe au plăcut, ce de la ghermanii noștri.”

Ce pentru numele acesta vlah, multe dovede va videa cititoriui înainte, unde vom scrie pre ce vreme au început a să chema românii din Dachia valahi, sau volohi, iară acmu calea să ne căutăm. Pre această băsnuitoare poveste (precum Leunclavie o cinstește) urmadză liahul Orihovie⁹³, dzicând: „Acestea (moldoveni adecă, căci voroava acolo pentru moldoveni îi iaste) era născuți din romanii de la Italia, carii, cu hatmanul Luțius Valerie Flac, cuprindzind Dachia, și romanii luând muieri de a dachilor și îmbătrânind acolo, pre acești dachi (adecă pe români) după dânsii au lăsat”.

De pe aceste a acestor scriitori mărturii, chiar putem înțelege că acești istorici leșești, nici pe Bonfin, nici pe Leunclavie să nu fie vădzut; că de i-ar fi vădzut, cu bună samă, această socoteală supt **tăcere** ar fi trecut-o, nici ar fi poftit să audză și ei nume de basnă în istoriia lor, precum aude Eneas Silvie; și măcar că mai pre urmă și papă au cădzut, însă și numele din Eneas ș-au schimbat în Pius, însă porecla basniei și așe tot neștiarsă i-au rămas. Caută și mai pre larg în capetele ce urmadză și a leșilor acestora cuvinte și probozale, carea iau de la alți istorici adeveriții următori. /

⁹¹ Bonfin [*idem*], acoloși.

⁹² Leunclavie [Leunclavius], în *Pantecte*, la numele *iflac*.

⁹³ Orihovie [Orichovius], *Annale*.

CAPUL X

Pentru părerea acelora carii mărturisesc precum vlahii să fie romani de la Italia, iară când și cum să fie agiuns la Dachia dzic că nu știu

Pre cât noi am putut oblici (căci mulți istorici pana acmu sau nu-i vom fi citit sau la mână nu-i vom fi avut, cu bună-voie mărturisim) și pre câți din istorici a videa ni s-au tâmplat, mai mult de unul n-am putut afla carile să ție această părere, fără numai adecă pre Laonic Halcocondila[^], istoric grec, carile, când au luat sultan Muhamed Țarigradul, au cădzut la robie, apoi și Ia turciie și au trăit **pană** la împărășia lui sultan Baiezid, unde și sfârșitul istoriiei sale pune; om amintrilea iscusit în istorii și de Ia toți ca un istoric vrednic de credință priimit, pentru care lucru vrând el adevărul să urmedze, ca un cinstes scriitoriu, ce n-au știut aiave, dzice că nu știe; iară ce cu mintea au agiuns și dreapta socoteală i-au arătat, iarăși mărturisește, fără îndoință, adecă precum de pe graiu, de pe port, de pe obicei și de pe alte lucruri de casă și de oaste îi cunoștea, precum adevărați oameni de Italia și romani să fie. Ce noi singure cuvintele lui de față să aducem, carile în carte **2**, unde hotarale amânduror Vlahiilor arată, așe dzice: „A dachilor sau a vlahilor neam, de viteaz vestit iaste, țările lor începând de la muntele Orbal și Pevchin, carii din Panonie încep și de la Ardeal pană la Marea Neagră să întinde, din dreapta pre lângă Dunăre stă Dachia Pannonilor (Țara Muntenească înțelege) iară din stânga iaste țara pre carea o cheamă BoySaviocv (Bogdania); pre aceste doaă țări le despart munții (BpavaoPoi xaA.**oi5pevoi**) ce să cheamă Vranso/vii, adecă a Vrancii (precum noi le dzicem astădzi). Acestora (adecă moldovenilor) mai vecini sint

Laonic Halcocondilas [Chalcocondyies], Cartea 2.

câteva neamuri tătărești. Despre crivăț să hotărăsc cu **(HoA,(XVOI)** polanii, adecă leșii; iară despre răzsărit, cu sarmatii."

Apoi dzice: „A dachilor limbă samână-și cu a itailor; însă atâta-i de stricată și abătută, cât de-abiia poate să înțelegă italul cuvintele acestora. Iară de unde să fie luat limba și obiceiele **(TOOV Pcopouov)** romanilor și când să fie trecut într-acea țară, la nime n-am putut găsi, carele de acesta lucru curat să fie pomenit. De Ia itali în cevași măcar deosăbire nu au, căci a mâncării și a băuturilor orânduiala, a armelor și a lucrurilor de casă tocmele și **pană** acmu tot acea dintăi țin, măcar că în doaă domnii iaste despărțită (sic **TE TT)V BoySaviocv xod 'Ioxpiav fj xcd Țocp' "IaȚpov xoSpav)**, adecă, în Bogdania și Istria sau în țara de lângă Dunăre, adecă Țara Muntenească."

Așijderea în cartea 3, deosăbit pentru moldoveni dzice: „însă Bogdania, carea are scaun în **(ASUXOTICOAIV)** Cetatea Albă, despre dachii carii lăcuiesc pre Dunăre, spre litfani și spre sarmati să întinde. Acest neam de oameni foarte ales și de treabă să fie și de pe aceasta putem cunoaște, căci limba nu ș-au uitat, ce tot acia ș-au ținut." Așe Halcocondila, măcar că mărturisește că când să fie vinit românii în Dachia nu s-au înștiințat, iară precum de la Italia să fie după alalte obicei și întregiunea lor, cu carea limba cea de moșie românească ș-au ținut, curat mărturisește. Alalte lăsăm să le înțelegă cititoriul după voia sa. /

CAPUL XI

De părerea acelora carii așeși de tot tăgăduiesc precum românii din Dachia să să fie trăgând din romani

Carii această părere ș-au cruțat, scriitorii ar fi să să cheme au scornitori, nu putem înțelege. Însă oricum s-ar chema,

pre cât noă vreme ni-au lăsat în citiala istoricilor a ne zăbăvi, mai mulți de doi, și aceștia Ieși, a afla n-am putut. Unul Ian Zamoischie, altul Stanislav Sarniție, carii când scriu urmând celor mai vechi istorici, și ei împreună cu dâșii pe românii noștri tot din neamul romanilor a fi îi mărturisesc, precum în capul 9, carte aceastași, din cuvintele lor am arătat. Iară când scriu din singură a lor părere, uitându-să că sint istorici, cu dialectica și cu sofistica încep a să nevoi, pentru ca părerea sa sa adeverească; ce noi, vădzind că Sarniție mai pre larg îngaimă această disputație, a lui hireșe cuvinte de față le vom aduce; iară cititoriui cu lin și cu netulburat suflet, din singură nestarea cuvintelor lui, cum el singur pe sine să strică și să răzsipește va putea înțelege.

Pomenitul dară Sarniție⁵⁵ doaă povești deodată să nevoiaște a dovedi: una, precum românii, vrând să să făliască, singuri să-și fie scornit acest nume de pe Flac — vlahi; alta, precum românii noștri să nu fie din săminția romanilor, ce din rămășița varvarilor celor vechi, adecă a ghetilor și a dachilor, care socoteală iaste împotriva a tuturor de obște" scriitorilor (precum și în capetele trecute can pe scurt am arătat și în urmă pre larg să va dovedi). Ce el aceștii împotriviri nicicum uitându-se, părerea sa a întări așe
 94 purcede: „Pome/nește (dzice), Ovidie poeticul de un Flac carile au fost mai mare peste ostile românești cele de liafă; și de cîia aduce stihurile carile noi la capul 4, cartea 1, li-am pomenit [Stăpâniia pre acele locuri, o Greține, *i proci*]. Așijderea pomenește precum acel Flac să fie izbândit cetate Triadița de la gheti". De cîia silindu-să a sa părere să dovediască, dzice: „Iară alalt neam (a ghetilor) carile era mai spre țara grecească, socotesc să fie din carii vlahii să trag".
 Apoi, uitând sau poate fi și neștiind că această poveste precum vlahii așe s-au chemat de pe Flac hatmanul iaste

⁵⁵ Sarniție [Sarnicius], Cartea 3, cap. 1.

întăi de Eneas Silvie scornită, cade năpaste hronicului moldovenesc, ca cum el cel dintăi ar fi scornit că românii să să fie trăgând de pe acel Flac. Ce să vin im la cuvintele lui: „Inșă, dzice, ce să laudă istoriile moldovenilor (poate fi înțelege hronicul lui Ureche vornicul) să vede, că iaste împotriva a toată istoria de obște, căci pe acele vremi romanii nici gândie să triacă apa Dunării, unde acmu moldovenii stau, necum să poată a-și pune legheoanele acolo, precum din tâmplarea lucrurilor supt Avgust Chesar decât soarele mai curat să vede". La aceasta, iarte-ne Sarniție⁵⁶ de-1 vom îndrepta; căci Flac hatmanul acela au fost tovarăș în consulat cu Știpion Africanul, cu sute de ani (precum mai sus am arătat) decât Avgust Chesar mai denainte. Iară războiul ghetilor pe vreme lui Avgust precum au fost cu hatmanii Crasus, Tiverie și Ghermanic, așijderea din Dion și dintr-alții am dovedit.

Pană aicea dară Sarniție⁵⁷ așe; apoi nu mult mai gios acestea uitând, iarăși primește românii din coloniile lui Traian să să fie trăgând. „Războiul, dzice, lui Diur/pan 95 (acesta-i și Decheval) după ce s-au lungit cu romanii pană la șeptesprădzece ani, pană mai pre urmă au început dachii a să slăbi și supt Traian s-au istovit". De cîia dacă în puține cuvinte arată pricina pentru ce s-au sculat românii asupra dachilor, adecă căce jăcuisă pe iazighi și pe metanasti, carii în prieteșug să ținea cu romanii, într-acesta chip dzice⁵⁸: «Romanii după cum le era năravul, făcându-să că vor să apere pe vecini, s-au sculat cu război asupra acelui mai vartos dintre dâșii; izbândind dară Traian cu biruință, pentru ștenire cu năroc ca acia în vecinică pomenire să rămăie, au rădicat triidzăci de stâlpi, și, scriind într-înșii precum **pană** acolo sint hotarale împărății, i-au aruncat în Dunăre".

⁵⁶ Sarniție [*idem*], acoloși.

⁵⁷ Sarniție [*idem*], Cartea 3, cap. 6.

⁵⁸ Acolosi.

Această poveste cu stâlpii de unde să o fie încăpătat Sarniție n-am putut desluși de vreme ce nici Ia un istoric carii au scris de Traian aceasta n-am aflat; și apoi stâlpii în fundul Dunării aruncați, cine i-ar fi văzut? cine i-ar fi citit pentru ca să poată ști ce scrie într-înșii? Iară alte cetăți și întărituri carile au făcut Traian în Dachia și de carile scriitorii ni-au înștiințat, afla-va cititorul mai înainte.

Cătră acestea Sarniție-⁴³, lungind înainte voroavă: „Traian, dzice, mai mare parte din lăcuitorii cei vechi din Dachia izgonind și plăcându-i bișugul locului, au împărțit-o slujitorilor săi celor vechi”. Cu aceste cuvinte Sarniție să vede, precum am și mai dzis, că va să vie după socoteala celor vechi istorici; însă după a sa părere întorcându-să, iarăși mută socoteala, dzicând⁴⁴: „De vreme dară ce în scurt câte oarece pentru vlah[i] ni-au fost a pomeni, nu fără cale a fi socotim de vom arăta mai curat ce trebuie să știm pentru corenii 5" lor". Și așepovestește, dzice / Evtropie, carte 1, că: „Traian împărat după ce au sfârmat ostile dachilor și acea țară au făcut-o provincie, ori că bișugul locului i-au plăcut, ori pentru ca să aibă de unde să-și hrănească ostile, supt împărăția romanilor au supus-o”.

Aceasta așe din Evtropie pomenind, iarăși începe guliia sa a coace: „Iară ce să fălesc, dzice, voioșii, precum să fie născuți din Flac hatmanul și li să pare precum au chip de voroavă din stihurile lui Ovidie, precum și mai sus am pomenit (nu-i adevărat), căci Flac acela hatmanul pre vremile lui Avgust în Misia era oștenitoriu, nici putea romanii pre atunci să treacă (Dunărea) în ceasta parte”⁴⁵.

Caute aicea cititorul și cunoască cât stă Sarniție de departe de știința istoriiei, socotind că acei Flac hatmanul să fie fost cu ostile pre vremile lui Avgust în Misia; însă și supt Avgust

⁴³ Acoloși *[idem]*.

⁴⁴ Acoloși *[idem]*.

⁴⁵ Sarniție *[idem]*, acoloși.

fost-au un Flac cu porecla Grețin, om de senat și dintr-aceeași familie, la carele Ovidie poeticul, trimițind stihurile ce scrisese unde era Ia izgnanie, să ruga să cadză la Avgust, ca doară îl va putea scoate de la acea izgnanie. Ce acesta Flac după socoteala *Hronobghicului* lui Calviz au fost cu 130 și mai bine de ani mai pre urmă decât Flac, carele au fost cu ostile în Misia asupra ghetilor, precum în cele trecute am arătat.

De acea înainte Sarniție⁴⁶, de tot așeși părăsind pe istorici, din meștersugul dialecticai i să pare. că va putea dovedi părerea sa, puind această propoziție: „Vlahii cea dintăi a lor începătură o trag din neamul ghetilor, care lucru deosăbi de alte înștiințări (iară carele sint înștiințările acelea nu să îndură / să pomenească), aceasta încă dovedește că vitejia sau vârtutea 9 sufletului și pană astădzi își țin, așe cât cu poeticul cu aceiași (a ghetilor) poreclă *martiales* (adecă *viteji*) a-i numi, precum să cade putem”. Apoi lăsind dialecticii să apucă de fisiognomi: „Au, dzice, căutătură sau fața groznică și li-i fruntea ca de berbece”. Graiul lor (iară dzice) „odânăoră au fost tot unul cu a ghetilor”, la care aduce martur pe Stravon, carile dzice că „ghetii și dachii tot o limbă să fie avut”.

Ce socotească binișor Sarniție, că Stravon nu dzice pentru romanii carii au intrat și s-au aședzat în Dachia, că Stravon acmu era 100 de ani de când ieșise dintr-această viața când au intrat Traian cu ostile în Dachia; ce dzice pentru gheti și dachii carii era într-aceste părți încă mai denainte de Avgust, pre a căruia vremi au scris Stravon *Gheografia* sa și pentru aceia dzice el, că au fost OpoyAoTTOUc;, tot de o limbă, pre carii apoi Traian de tot de pe acelea locuri stârpindu-i, cu ai săi slujitori și cu alt nărod românesc au împlut-o.

Ce să videm înainte ce mai dzice: „Iară pentru căci videm, dzice, Ia dâșii oarece rămășiță de limbă italienească,

⁴⁶ Sarniție *[idem]*, acoloși.

aceasta socotim să să **fi**e tâmplat din amestecătura acelor polcuri românești, iară amentrile limba lor cea de temeiu sarmatică iaste (limba sarmatică înțelege cea slovenească sau rusască) de pre carea videm că și pană astădzi pre crăișorul lor, cu limba noastră, voievod îl cheamă". Ce cu acest argument al său, Sarniție nu numai pe români, ce și pe unguri și încă și pe turci îi va scoate la rusie; căci și craiul unguresc pre domnii de Ardeal, în deplomatele sale, voievod îl titulește.

98 Caută pentru / aceasta la Leunclavie în *Pantecte* și prin toată *Istoriia* lui Anton Bonfin carile în toate locurile unde să tâmplă de domnul Ardealului a pomeni, totdeauna voievoda îi dzice. Așe turcii pe comandantul de Gălata și pe alții a altor târguri, voievoda îi cheamă, la carea putem aduce marturi căți li s-au tâmplat la Țarigrad a merge sau printr-alte locuri a împărățiii turcului a trece. Ce noi, având deosăbit scris în *Gheografia MoLianii* pentru titlurile domnilor moldovenești și muntenesți, aicea cu aceasta mai mult nezăbăvindu-ne, iarăși la cuvintele lui Sarniție⁶⁴ să ne întorcem. Purcede el înainte dzicând: „Singur numele cu carile neamul acesta să cheamă de la oamenii noștri le iaste pus, căce oamenii limbii noastre pre dâșii volohi, adecă italiiani sau din Italia născuți a-i chema; și, după chipul graiului nostru, și alte neamuri vecine, cum sint ghermanii, litfanii și singuri italiianii, cu același nume valahi a-i chema s-au obiciuit". De mierat lucru, o bunule Sarniție, cum rusii și leșii cu dachii fiind tot dintr-un neam și tot dintr-o limbă cu dâșii, adecă gheti și sarmati, uitând, i-au chemat italiiani!

Ce să mai mergem după Sarniție⁶⁵: „Ce grecii, dzice, istorici, mutând slova *v* în *b* \ *Blabi* le dzic". Aicea Sarniție să vede că va să dzică de Nichita Honiatis⁶⁶, carile din istoricii cei mai de pre mijlocul vacului, el întâi pe romanii

⁶⁴ Sarniție [*idem*], acoloși.
Acoloși [*ia*]

⁶⁵ Nichita Honiatis [Nicetas Choniates], Cartea 1, cap. 5.

din Dachie cu acest nume îi scrie, începând de la împărăția lui Vasilie ce l-au poreclit Vulgaroctonos, pre la anul de la Hristos 1017. Caută și la *Pantectele* lui Leunclavie⁶⁶, că vii afla pe acea vreme pomenind de un Bogdan, domnul vlahilor; / caută și înainte, că unde vom dzice de tâmplările 99 în împărăția lui Vasilie Vulgarocton, acolo povestea aceasta pre larg o vom arăta.

Cătră acestea încă mai adaoge Sarniție⁶⁷: „Acîștea, dzice, și multeni să chiamă, însă numai carii lăcuiesc în Dachia cea de sus". Apoi tâlcuind ce va să înțaleagă cuvântul *multeni*, pare-mi-să, dzice, că așe să să **fi**e chemat, pentru căci mulțime de neamuri, carile acolo să strânsese pe vremile romanilor între sine să amestecase, și din acea multă adunare, nume de multeni să **fi**e luat, „căci arătat-am, dzice, precum deosăbi de cei vechi dachi și gheti, mulți și greci, itali și sloveni <într-acele> țări să să **fi**e sălășluit". Noi acest cuvânt a lui Sarniție de dzice: „precum au și arătat", mult l-am cercat în *Hronicul* lui de câteva ori întorcând, ce să **fi**e arătat, precum cu italiu pe aceia vreme și greci și sloveni în Dachia să să fie aședzat, necăiuri a găsi n-am putut. Insă de greci să să fie amestecat unii cu acii romani poate că s-ar și crede, măcar că nici un istoric de aceasta nu pomenesște; iară pentru sloveni așeși nicicum să să creadză nu iaste, căci numele și niamul slovenesc în părțile Evropii întâi pre vremile lui Anastasie împărat s-au ivit, carile au fost împărat romanilor cu 385 de ani mai pre urmă decăt ce s-au aședzat romanii în Dachia, precum mai pre larg vom arăta, unde vom dzice de tâmplările supt acest Anastasie împărat.

Iară cât iaste pentru cuvântul <multeni>, mai mult altăceva să dzicem în ceasta dată nu avem, fără cât că ce poate isprăvi curată limba lătiniască unde stăpânește

⁶⁶ Leunclavie [Leunclavius], *Pantecte*, cap. 71.

⁶⁷ Sarniție [Sarnicius], acoloși.

varvaria? Că scriitorii cei mai vechi, carii cu curată limbă latinească au scris hronicile sale, precum iaste Bonfin, Leunclavie și alalții, Țărăii Muntenești nu-i dzic *Moltana*,¹⁰⁰ din mulțimea adunărilor, / precum va Sarniție, ce-i dzic *Montana*, adecă „muntoasa” sau „muntenească”, de pre munții ce-i stau în lung deasupra de la Munții Vrancii **pană** la Demircapă; așe i-au dzis și romanii cei vechi, așe îi dzicem și noi moldovenii: **Țara Muntenească**, adecă de munte, ca cum am dzice *Muntoasa* sau *Muntenia*. Așijderea scriitorii latini cești mai proaspeți îi dzic Transalpina, adecă de peste munți, căci despre Țara Ardealului spre Dunăre, peste munți trecând, să vine în Țara Muntenească. Caută că vei găsi aceste cuvinte a noastre la Leunclavie⁹⁸, carile precum Țara Muntenească s-au fost chemând la istoricii latinești Montana, pe Bonfin mărturie aduce.

După acestea încă mai nădește Stanislav Sarniție⁹⁹: „Iară pe vremile, dzice, lui Honorie și a lui Arcadie, gotthii după oastea carea au făcut în Italia, precum această țară iarăși să o fie dobândit, scrie Iornandis și Procopie, și de pre această mulțime de adunări de niamuri, precum *Moltana* să să fie chemat aiavea iaste”. Ba crede-mă, Sarniție, că nu iaste aiavea; căci Procopie, pre carele tu îl aduci mărturie, scrie că Iustinian împărat au fost țiind Dachiia, precum puțin înainte și în viața lui Iustinian (pre ce vremi și Procopie au scris *Istorie* sa) toate cuvintele lui Procopie de față vom aduce. De Iornand puțină grijă purtăm, precum înaintea să va dovedi, căce și a lui cuvinte de față puindu-le, putem dzice și noi că aiavea va fi, că și Iornandis n-au dzis precum dzice Sarniție.

Așe, Sarniție după ce-i pare că îndestul au dovedit precum volohii să nu fie români, ce acei vechi și dintăi dachi, / apoi singur șie împotrividu-să, îi face prea proaspeți,

⁹⁸ Leunclavie [Leunclavius], în *Pantecte*, cap. 71.
Sarniție [Sarnicius], acoloși.

dzicând: „ în istoriia latinească pomenirea vlahilor să face întâi pre la anul de la Hristos 1330, iară în cea grecească de pre vremile lui Isachie Anghel, împăratul Țarigradului”. Deci măcar că cine să fie istoricii, măcar cum nu-i pomește; însă putem înțelege pentru cea latinească că va să dzică *Istoriia* lui Bonfin; iară pentru cea grecească a lui Nichita Honiatis, a căroro cuvinte și istorie, carea au scris pentru neamul românesc, toate le va afla înainte cititoriul nostru.

După acestea după toate, foarte nestătătoriu să arată Sarniție în socoteala sa, căci uitând ale sale cuvinte, cu carile acmu pre vlahi foarte proaspeți îi făcea, iarăși să întoarce și prea vechi îi arată: „Fost-au, dzice, Unalia, pre vremile lui Honorie, om din neamul acestora, hatman vestit în vitejie; fost-au și altul dintr-acesta nărod, anume Aetie, carile stând în mijlocul oștii sale au sprejinit războiul cel vestit, carile 3 dzile necontentit s-au făcut între unii și între vandali și între gotthi la Tolosa”. Iară acest Aetie au fost hatman oștilor romanilor, pe vremile lui Theodosie cel Tânăr la anul de la Hristos 419.

Însă nici cu atâta să îndestulește Sarniție, ce decât acestea cu multul mai vârtoase (precum părere [a] îl duce) dovede, nu de la sine, ce de la alții giuruiaște că va aduce; ce măcar că în cuvinte sună, iară sunetul de unde să iasă, foarte molcom tace. Argumenturile lui¹⁰⁰ carile pentru ca să dovedească mojiciia românilor sint acestea: „Românii, dzice, s-au răcoșit asupra lui Isachie împăratul, cu carii împăratul fără năroc războaie au avut. Aicea întâi să pomenesc / vlahii la istoricii grecești. Dzis-am, dzice, de faptele lui Traian scriind, pentru acea dintăi acestora începătură, însă nu lipsesc carii mai cu de-adins țin, precum neamul acestor vlahi să fie mutat de la italiianii ghenovezi, carii la gurile Dunării, și așeși din cetatea

⁹⁹ Sarniție [Sarnicius], Cartea 6, cap. 18.

scaunului vlahilor, adevă a celor vechi dachi, să fie ședzut. La această poveste, dzice, trii socoteale aduc, nu de lepădat; întâi, căci vlahii precum din cea latinească, așe din cea italienească limbă, graiul ș-au stricat. A doa, căci coloniile sau slododziile romanilor pre carile li-au adus Traian în Dachia, Adrian și alții următori împărași iară să le fie întors la Italia. A triia, că de ar fi fost românii din rămășițele oștii lui Traian, istoricii latini nu le-ar fi uitat numele, nici cu acest stricat dintr-alte limbi nume i-ar fi chemat mai pre urmă valahi; și așeși că prin vremea a o mie de ani, necăiuri istoricii de numele lor nu pomenesc, fără numai după ce coloniile ghenov[lezilor au apucat Chilia". Acestea sint cuvintele, sau, mai adevărat să dzic, poveștile lui Sarniție, la care noi mult am avea a-i răspunde; ce, pomenind ce-am giuruit în predosloviia noastră, adevă precum de ale noastre cevași măcar neadăogând orce alți scriitori au lăsat scris pentru neamul românesc, acelea numai culegând, de față să le aducem, precum în capul ce urmadză la sfârșitul aceștii cărți le vom arăta și de ciia peste tot cursul *Hronicului* unde vreme și locul va pofti, anume le vom pomeni. Deci dară atâta numai pentru Sarniție putem dzice, purtat între ritori cuvântul, carile dzice: *Expartibus aliquid, ex toto nihil*, adevă: *din părți* 103 *câte oarece, iară din tot nimica* a înțe/lege n-am putut.

Ce pentru ca poftii cititoriului cât de pre scurt să slujim, atâta îi dăm aicea știre să știe că acestea a lui Sarniție nu sint de credzut, căci nu arată anume cine sint aciia carile țin această părere, carea la istoricul adevărat mare pată de neștiință iaste a dzice: „odânăoară au fost" sau „ au dzis oarecine", căci acest fel de istorie iaste a babelor carele spun noaptea povești pentru ca să-și adoarmă copiii, ales când sint flămândzi. A doa, căci nu Adrian, ce Avrelion (carile cu 152 de ani mai pre urmă decât Adrian au stătat la împărăție) au fost carile la vreme au mutat o samă de romani din Dachia numai peste Dunăre, iară nu la Italia. A triia, că ghenovezii

niciodată Chilia n-au ținut, ce Cafa și alte cetăți a Crâmului de pe marginea Mării Negre. A patra, căci dzice *căpas, curte*, carile sint cuvinte moldovenești, sint italienești, iară nu latinești, care lucru de mierat iaste la învățat ca Sarniție, cum n-au putut ști că *passus* și *cortis* sint cuvinte chiar latinești, iară nu italienești. A cincea, căci cuvintele lui cele dintâi nu să tocmăsc cu cele de pre urmă, ce, precum dzice el, că Misia țara (care, când era Sampson giudeți la Iudia, ellinii cu acest nume o chema) așe să să fie numit de pre limba leșască, adevă de la cuvântul *Zmiessania ieșica*, adevă „amestecătura limbilor". Așe noi putem dzice că istoriia lui pentru neamul și numele românilor altă nu iaste fără numai o amestecare de cuvinte.

CAPUL XII

De părerea acelora carii buiguesc precum niamul
românilor din Dachia, măcar că de la roma/nii 104
de Italia s-ar trage, însă nici de la Flac, nici de la
Traian să fie aduși, ce cu multe vacuri mai pre urmă
cu alt chip întâi în Ardeal, apoi într-amândoaă țările
acestea să fie întrat

Această poveste pentru proaspătă vinirea românilor în Dachia, nici la greci, <nici la latini,> nici la alt neam de scriitoriu am putut-o găsi, nici supt nume de istoric de la alții măcar a să pomeni am audzit și, mai vârtos, căci chipul poveștii aceștii chip sau nume de istorie măcar cum a lua nu poate. Că de pe a cuvântului începătură și cursul a toată voroava, așeși de tot proastă povestire și din capăt **pană** în sfârșit cu totul tot basnă să fie să arată; carea spre adormirea pruncilor, iară nu spre audzirea bărbaților s-au scornit. Pentr-aceia, nici și s-ar fi cădzut sa o punem în

rândul cu alte a altor istorici povești. Ce, fiind minte datorii giuruinței carea cititoriului nostru am dat, ne caută orice, veri de bine, veri de rău de alții, adecă de începătura, de neamul, de firea și de obiceiile neamului acestuia s-ar fi pomenit, cu inimă nevătămată, de față să le punem.

Basna dară aceasta să poartă sub numele unui Simion Călugărul, după carele apoi urmadză un Misail iarăși călugăr și Evstratie, carele au fost și logofăt al triile la răpăosat pârintele nostru. Ce noi pre următori ce li s-au părut să urmedze lăsându-i, pune-vom nevoiță să doslușim acel Simion de unde s-au încăpătat de această așe de grozavă minciună și măcar că el singur minte, precum această poveste să o fie luat din hronicul cel unguresc, însă adevărat nu dzice, căci cât în puțința noastră au fost din istoricii carii au scris pentru lucrurile ungurești nici pre 105 unul / cu amănuntul și prin multă vreme necercat n-am lăsat; și ales pe Anton Bonfin (carele adevărat s-ar putea dzice precum iaste domnul istoricilor ungurești) numai cât nu l-am fărmat întorcându-I, însă de poveste ca aceasta a da n-am putut. Iară ce la dânsul am aflat, pentru Vladislav craiul unguresc și de războaiele lui cu tătarăi, vii videa la cartea 9, cap. 15, unde pre larg de toate vom pomeni.

Ce să vinim la Simion. Scrie dară călugărul acesta în *Predosloviia* (sau precum noi dzicem în *Preveroavd*) hronicului lui Ureche (pre carele noi îl avem mai știut istoric modovenesc) precum el această poveste în hronicul lui Ureche însămnată neaflând-o, n-au vrut și pe aceasta să o triacă cu condeii său. Pentru numele dară băsnuitoriului acestuia așe ne înștiințăm de la Miron Costin și de la ficiorul său Neculaiu Costin logofătul. Iară basna lui în pomenita *Pridosloviie* a lui Ureche așe o citim: Fiind, dzice, crai în țara ungurescă Laslău (așe cheamă el pe Ladislav) căruia îi dzicea că iaste vâlhovnic (ce să tâlcuiaște din limba sloveniască

vrajitoriu), să fie întrat mulțime de tătari cu pradă în țara ungurescă. Craiul Laslău, vădzindu-să slab de oști și de puteri și mierându-să cum va face și cum va pute să stea împotriva a atâta mulțime, să fie trimăs la împăratul Ramului (iară la care împărat nu pomenește) și să să fie rugat să-i dea agiutoriu împotriva a unui nepriiantin de obște ca acesta. Împăratul solii lui Laslău să-i fie priimit și că-i va da cum mai în grabă agiutoriu să-i fie făgăduit. Și așe mulțime de tâlhari și de ucigași și de alt fe/liu de vinovați de moarte, 106 din toată împărăția lui strângând, să-i fie trimis celui craiu unguresc într-agiutoriu. Iară căci să să fie aflat atuncea atâta samă de tâlhari în temnițele Ramului dă samă iarăși acel Simion, precum împăratul acela, când au stătut la împărăție, ori de a sa bunăvoie, ori de la publică silit, nu să știe, să să fie giurat că cât va împărați el, nici un om, măcar cu orce feliu de vină, de sabiia sau de poronca lui să nu moară, măcar de l-ar și da dreptatea morții; și cu acea socoteală în vremea împărăției lui, să să fie aflat mulțime de tâlhari prin toate tem[ni]țele închiși.

Așe dară, precum dzisem, împăratul, dzice, Ramului, <vrând> să trimață aci tâlhari într-agiutoriu lui Laslău, întâi să fie poroncit și să-i fie ars pe toți în giur împregiurul capului, pentru ca de ciia să să poată cunoaște dintr-alți oameni. Apoi, trimițându-i, să le fie poroncit înapoi să nu să mai întoarcă, că carele se va întoarce și să va prinde în împărăția sa, acela să va omori. Laslău dară, luând acel agiutoriu de tâlhari de la împăratul Ramului trimiși, să fie purces cu dânsii asupra tătarălor, carii acmu, în țara ungurescă întrând, ardea și prăda tot ce le ieșie înainte și, dându-le război tare, să fie răzbit pe tătari și să-i fie biruit. Tătarii dând dos de fugă, Laslău cu tâlharii și cu alte oști a sale să-i fie gonit pană peste munți și pană au dat la apa Siretiului; acolo tătarii, fiind de gonași întiriți și de frica carea

le sta din dos, apa și fără vad a trece căutându-le, mulțime de dânșii în apa Siretiului să să **fie** înecat, carea din cela mal privind craiul Laslău să fie strigat în limba ungurească:

107 *Siretem, siretem*, adică (pre/cum iarăși călugărul talmăcește) „Place-m, *place~m*” și de pe acel a craiului cuvânt numele aceii ape să **fie** rămas Sereti, iară mai denainte apa Siretiului ce nume să **fie** avut nu va să pomenească.

Într-acesta chip craiul Laslău, făcând mare izbândă ca aceasta și la scaunul său cu mare pohfală întorcându-să, să fie vrut să facă mare veselie, pentru ca să se desfătede cu crăiasa și cu boiarii săi, pentru mare bucurie de biruință, carea au avut asupra nepriiatinilor săi.

Ce tâmplându-se acea a lui la scaun intrare în dzua de lăsatul sacului de postul cel mare și socotind că cu bucate de post nu va putea face masă după pofta și plăcerea lui, să **fie** trimis la papa de Râm și să **fie** cerșut voia pentru ca să-i dezlege luni și marți la carne. Carea papa făcându-i pe voie, să să **fie** veselit cu a săi, precum am dzis, acelea trii zile bând și mâncând și de atuncea, dzice Simion, să **fie** apucat ungurii obicei de lasă sac marțea, ca cum mai denainte de această tâmplare după pravila besericii grecești li s-ar fi cădzut să lasă sac dumeneca săptămânii carea trecusă.

După acestea, vrând Laslău craiu iarăși să trimată pe acei tâlhari romani la împăratul înapoi și cu mari și multe daruri să-i mulțumasă pentru agiutoriul ce i-au dat și pentru biniie carile i-au făcut, împăratul să-i **fie** răspuns că mai mare și mai priimit dar nu poate să-i dea, decât dacă va opri pre acei oameni la sine, nici le va da voie să să mai întoarcă la locul său. Pentru care lucru, vădzând Laslău că împăratul nu mai priimește la sine pe acei tâlhari, așijderea temându-să să nu cumva aceleași furtușaguri și tâlhușaguri să facă și în țara lui, 108 precum făcuse la Râm, de nevoie / i-au căutat a le arăta locuri de hrană și de aședzământ; și așe să-i **fie** aședzat pe

apa Morășului, care țară și acmu să chiamă Maramorăș, și de atuncea să fie rămas acei romani pentre unguri în Ardeal multă vreme lăcuitori. Și de ciia, cu cursul vremii, acolo înmulțindu-să și plodindu-să, și nemaiîncăpându-i locul, să se fie sculat unii dintr-înșii și, trecând peste munți în ceasta parte, să fie aflat locurile (unde acmu țara Moldovei și a Muntenii stă) pustii și de oameni deșerte și, aducându-și de ciia și muierile și copiii de la Ardeal, să să fie aședzat cu totul pre acele pomenite locuri pustii.

Aceasta dară iaste basna pre carea Simion acesta, sau singur din capul său au scornit-o, sau de la vreun prostac însă zavistuitoriu mai denainte din crieri fătată au aflat-o, la predosloviia hronicului lui Ureche, fără nici o rușine a o prepune au îndrăznit precum cititoriul și mai pre larg la același hronic o va putea citi.

Iară noi aceasta a mai lungi părăsind, datorii ia adeveriții istoricești ne silește ca să cercăm și aflând să arătăm de unde iaste <începătura> aceștii basne, și cum și în ce chip pană la acel măzac Simion au agiuns?

CAPUL XIII

Arată-să din ce izvor s-au scurs piștelnița aceștii puturoase basne

În ce chip limpede apa izvorului din curgerea sa în piștelnița și în bălți stă[tă]toare oprindu-să să strică, și grea putoare de glod sau de alt miros neplăcut sloboade, așe povestea a unii adevărate istorii, în urechile și gurile a unor oăsnuitori cădzind, în putoase / și grozave blojituri să prefăce. Iară precum mulți ca acestea, prin mai toate vacurile â să fie tâmplat și cu a lor blăstămăție câtă tulburare și stricăciune să fie aducând istorii adevărate, frumos ne arată

Cornilie Agrippa, *Carte pentru deșirțarea științelor, cap Pentru istorie*; din carii și ca carii să fie fost și Simion acesta, din cuvintele carele acmuși de față le vom aduce, fără prepus să va cunoaște. Inșă iarăși el să nu fi avut cap carele să poată di-ntreg a scorni și a tocmi minciună ca aceasta, prostimea voroavii îl arată. Care lucru noi, prin multă vreme în cumpăna socotelii cumpănindu-1 și ispitindu-1, **pană** mai pre urmă am socotit că, basna la adevărații istorici loc neavând, iarăși la băsnuitori trebuie a să afla. Și așe, cărțile istoricilor într-o parte lăsind, de ale băsnuitorilor cu mare osirdie ne-am apucat; că precum urechea hireșă, carea iaste mai aproape decât toate urechile de gura minciunoasă, ce iasă dintr-aceea gură nu aude, așe sufletul odihnă nu poate afla **pană** nu găsește adevărul carile îl ciarcă, oricât de departe și oricât de cu trudă i-ar fi a-1 nemeri.

Așe dară, după câtăva pierdere de vreme și de ostenință, **pană** mai pre urmă am dat peste un hronic bulgăresc, cu limba slovenească, inșă fără numele și fără porecla izvoditoriului scris. In mână luându-1, scriitoriu i-ași dzice au arătoriu, nu putem alege; căci ca cum am fi întrat peste niște tinoasă piștelniță și glodoase tini și bălți fără pod, fără drum și fără nici o potică de mârș sau de trecere, așe 110 bloșticăind mai mult decât mărgând, / **pană** mai pre urmă agiunsem la cuvântul himiciior, adecă la capul mort de la carile isvorâia dzisa, mai denainte puturoasa basnă, pre carea din cuvânt în cuvânt a o tălmăci și cititoriului, pentru privala înaintea a i-o pune nu ne vom lenevi.

Fost-au (dzice hronicul bulgăresc) odănoară în țara unguriască un Vladislav (căruia Simion îi dzice Laslău) craiu, carile să să fie sculat cu oaste asupra lui Ștefan, craiului bulgăresc, iară pricina căci să să fie scornit această neprietenie între acești doi crai, dzice, să fie fost aceasta: căci Ștefan craiul bulgăresc, luind de la împăratul Țarigradului

titul și coronă de craiu, Vladislav de râvnă și de zavistie nesuferind (căci el singur numai pre atuncea cu titul de craiu, dzice, să fie fost) să-i fie poroncit sau craiu să nu să scrie, sau să știe că să va rădica cu oaste asupra lui. Și cu cuvântul deodată, cu multe oști rădicându-se, au purces asupra lui Ștefan.

Ștefan craiul să fie avut un frate, pre carile să-1 fie chemat Sava și să fie fost și mitropolit a toată bulgărima. Deci înțelegând Ștefan, craiul bulgăresc, că-i vine asupra Laslău, îndată să fie trimis înainte lui soli pe frate-său Sava, mitropolitul, pentru ca, cu cuvinte de pace și creștinești, doară l-ar putea întoarce dintr-aceea nedriaptă socoteală ce-și bagasă în cap. Sava dară, mitropolitul, mărgând la tabăra lui Laslău și cu mare umilință și creștinească plecăciune solia dându-și, să-1 fie rugat pentru ca să să părăsască de acea oaste, fără nici o dreptate rădicată; ce împietrită inima ereticului Laslău (așe numește hronicul pe catholici,eretici) nicidecum ascultare rugămintelor Savei a da / să nu fie priimit.

Sava, mitropolitul, vădzind că cu voroava și rugămintea cătră om ceva nu folosește, să să fie întors către Dumnădzău a să ruga și, stând o dzi și o noapte în rugă necontenit, cu fierbinți lacrimi să fie cerut agiutoriu de la Dumnădzău pentru ca să întoarcă împietrită inima lui Laslău și să nu-1 lasă, cu pricina lui, să să verse atâta singe nevinovat. Dumnădzău, carile ascultă ruga acelor ce i să roagă în credință, și a Savii lacrimi vădzind și rugămintea ascultându-i, să fie poroncit nuărilor să nu mai ploaie, iară soarelui să verse căldură oamenilor și dobitoacelor nesuferită; carea, după poronca lui Dumnădzău făcându-se, toate izvoarale și apele mai mici să fie săcat, iară apele cele mai mari atâta să să fie încăldzit cât s-ar fi părut că fierb; și încă ce iaste și mai mai de mare minune, că și vinul și alte feluri de băuturi ce purta Laslău cu sine în tabără, nu numai căci

s-au fost stricat, ce încă de atocma cu apa undedzată înfierbântându-să, să nu să fie putut bea.

Deci oastea lui Laslău, într-atâta arșiță și sete ce să afla, măcar că apa, cumuși era fierbinte, cu larg gâtlej înghiția, ce nicidecum sete să-și potolească să nu fie putut.

Sava, de menunea aceasta de la Dumnădzău înștiințându-să, pentru ca să-și bată joc de Laslău, să fie trimis Ia dânsul jeluindu-să că piare de sete și să i să fie rugat să-i trimață vreun feliu de băutură pentru ca să-și răcorească inima.

Laslău să-i fie răspuns precum el și toată oastea lui aceiași nevoie pate și precum ce să-i trimită de băut nu avea. Atuncea Sava, tocmai ca Ilie, iarăși lui Dumnădzău rugându-să, 112 să fie pofit să sloboadă nuă/rii piatră în chip de ghiață, carea peste toată fața pământului să cadză; iară în tabăra lui Laslău nici un grăunț să nu pice. Dumnădzău și de aceasta făcând după voia Savei, el să fie cules piatră de ghiață multă și puind-o într-un blid mare să o fie trimis dar lui Laslău.

Laslău, vădzind ghiața și apoi înțelegând și minunea carea prin gura Savei au fost făcută, nu numai pace vecinică cu Ștefan craiu să fie făcut, ce încă și eresiia lepădând, să să fie botedzat (ca cum adecă catholicii n-ar fi botedzați!); și singur Sava, mitropolitul, din sfânta scaldătoare priimindu-1, să-i fie pus numele Vladislav și, fiind el mai denainte eretic și mag, adecă vrăjitoriu, să fie vinit la pravoslavie și mai pre urmă și sfânt să fie ieșit.

De Laslăul dară lui Simion, de eresiia, de botedzul și de crăiia lui așe; iară pentru alaltă a basniei parte, purcede înainte iarăși acela hronic, povestind.

Acest Laslău, dzice, crăind în țara ungurească, s-au sculat Batie cu nenumărată mulțime de oaste tăărăscă și, suppuind supt sabie și supt foc țara Moscului, a Litfii și toată crăiia leșească, apoi au intrat și în țara ungurească și pană la scaunul crăiiei agiungând, mare moarte în oameni și

stricăciune pământului au făcut (măcar că numele cetății scaunului unguresc nu pomeneste, ce dzice numai c-au fost o cetate prea tare și din toate părțile cu apă încungiurată).

Laslău, craiul unguresc, vădzind că cu ce să stea împotriva atâta genune de tătari nu va putea, cu puținei, carii pre lângă dânsul s-au tâmplat, să să fie închis într-aceea cetate și, trimițând soli pre la toți craii și domnii / creștinești, și mai 113 cu de-adins la împăratul Ramului, să să fie rugat să-i dea agiutoriu să poată sta împotriva a nepriiatin și vrăjmaș de obște a tot neamul creștinesc; ce puțin și mai nemică agiutoriu au putut de la dânsii lua. De care lucru Ladislau, de tot agiutoriu omenesc părăsit și de ale sale puteri slab și neputincios vădzindu-să, să să fie suit într-un stâlp de marmure atâta de înalt cât de-abia i s-au fost vădzind vârful (caută de te miră stâlpul de marmure bulgăresc cât iaste de înalt!). Din vârful acelu stâlp privind Laslău cum ard și pradă pe denafară tătarii lui Batie, cu lacrimi fierbinți să fie început a să ruga lui Dumnădzău, ca numai din ceriu doară să-i trimită agiutoriu carile să-1 izbăvască și pe dâns și pe țara lui de supt focul și sabiia tatarilor. Iară lacrimile lui Laslău carile au fost vărsind atâta să fie fost de fierbinți și de iuți, cât stâlpul acel de marmure din vârful până în temelie să-I fie potricălit (aceasta poveste iaste căriia noi moldovenii îi dzicem minciună cu coarne).

Așe Laslău fiind cu tot gândul cătră agiutoriu din ceriu și cu trupul asupra stâlpului rădicat, de năprasnă să fie vădzut un cal prea frumos, înșelat, înfrânat, Ia rădăcina stâlpului, de nime neținut stând, și pre șea să fie avut un topor de cele lungi în coadă (carile poartă la noi ungurenii); el la cal uitându-să, să fie audzit un glas că-1 strigă: „Laslee, Laslee!”. El, întorcându-și ochii, să fie vădzut un om bătrân carile să-i fie dzis: „Nu te teme, Laslăe, căci Dumnădzău au căutat spre lacrimile tale și au ascultat rugămentea ta; și ț-au

dăruit biruință asupra vrăjmașilor busurmani". Acestea
14 dzicând bătrânul acela, să să fie făcut / nevădzut.

Laslău, pricepând că agiutoriu l' iaste trimis de la Dumnădzău, coborându-să de pe stâlp, să fie încălecat pe calul cel năzdrăvan din ceriu cuborât și să fie luat a mână toporul cel din aer oțălit; și așe, îmbărbătând pre cei pușini ai săi ce avea în cetate, să fie deschis porțile și fără veste să fie dat năvală tătarâlor, carii acmu ardea și prăda târgul pe denafară cetății. Iară tătarâi, vădzind că li s-au pornit Laslău asupra, ca morții de frică, de nemică altă apucându-să, numai de fugă să fie plecat.

Ladislau cu ungurii săi tot de-aproape gonindu-i și fărâmandu-i, mulțime de dânșii să fie omorât.

Iară Batie hanul, vădzind răzsipa tătarâlor săi și biruința Ia unguri a vini, altă ce au avut cu prada agonisit să fie lepădat tot și numai pe sora lui Laslău (pre carea cu câteva dzile mai denainte au fost robit-o) pe sapa calului după sine aruncând-o, să fie plecat fuga, socotind ca doară cu fuga va putea scăpa.

Ce Laslău craiul, decât toți și mai viteaz și mai vârtos fiind, să fie luat în goană pe Batie și, agiungându-1 din dos, n-au fost putând să-I lovască de soru-sa, pentru carea să fie dzis: „Soro, pleacă-ți capul într-o parte pentru ca să pociu lovi pe păgânul". Ce soru-sa, mai mult păgânului agiutând decât frăține-seu, oricând să întindea Laslău cu toporul să taie capul lui Batie, iară ea să să fie fost plecând într-acea parte și să-1 fie fost scutind; (căci acmu Batie ș-au fost-o luat muiare; și ca o muiare mai [mult] iubii viața bărbatului decât a frăține-său). Laslău **pană** mai pre urmă, cunoscând precum soru-sa în tot chipul silește să apere pe busurman și mai mult ferește viața lui decât a frăține-său, într-amândoi ca-n niște nepriantini totodată / toporul să-și fie îndreptat și așe de tare să-i fie lovit, cât cu o lovală pe amândoi deodată să-i fie despiciat din cap pană în oblâncul șelii.

Așe, viteazul acela Laslău, după ce au ucis și pe Batie și pe soru-sa, cu mare izbândă la cetate-și întorcându-să, să fie poruncit să să ia sama tătarâlor pre carii i-au prins vii; și, după ce au aflat mulțime de dânșii fără număr de multă, să fie dzis că oricarii din păgâni ar vrea să să botedze, să fie iertați; iară carii a să creștina n-ar priimi, pre acia pre toți **pană** la unul să-i omoare; și așe să fie și făcut.

Iară boierii ungurești și cetățenii, împreună cu tot nărodul, vrând ca pomenirea slavii lui Laslău în veci nemuritoare să rămâie, făcând chipul lui Laslău de aramă vărsat, pe cal călare și în mână toporul fiind, sa-I fie pus în vârful acelu stâlp pre carile s-au fost urcat Laslău când s-au fost rugând lui Dumnădzău, carile, dzice, că și **pană** astăzi stă.

Acestea dară sint carile de Laslău vrăjitoriu, apoi și sfântul, povestește hronicul bulgăresc. Și tocma ca acestea și mai pre urmă am aflat și la un hronic rusesc carile să cunoaște că din cel bulgăresc această poveste din cuvânt în cuvânt să o fie luat. Iară alalte câte mai mult adaoge Simion sau altul asemenea lui, măzac mai denainte decât dânșul, adecă de români cei din temnițele Ramului scoși și într-agiutoriu l'ui Laslău trimiși, de unde să le fie scornit nicicum mai mult a afla nu putum, fără cât socotim că din istoria a doi crai, pre doaa deosăbite vremi tâmplată, o basnă ciudată ca aceasta alcătuind, prostimii să o criadză, cu condeiul hărtiia au muruit; iară cum dintr-aceste doaa / adevărate istorii o basnă să să fie scornit iată aicea vom arăta. U6

CAPUL XIV

Arată-să precum această basnă cu Laslău iaste scornită din istoria adevărată a doi crai ungurești

Nu ni-au ieșit din minte, iubite cititoriule, că giuruința noastră au fost ca, fără nici o durere sau bucurie a inimii, orice streinii de neamul nostru, veri bine, veri rău în

scrisorile sale ar fi pomenit, fără nici o împotrivire din gândul nostru măcar un cuvânt să nu adăgem și nici alt feliu de probozire să le dăm, fără numai iarăși în ce și cu ce alți istorici, de credință vrednici, i-ar dojeni. Inșă aceasta noi pentru istorici și pentru carii măcar cât de puțin în numărul scriitorilor sint priimiți, am giuruit, iară nu și pentru blojiitori și din toată cărarea istoriiei adevărat rătăciți. Pentru care lucru iertare de la cititoriu poftind, ne vom apuca ca, cât mai pre scurt vom putea, căptușala aceștii basne **pană** Ia goliciune să o descoperim, și la trupul ei cât de grozavă și de scârnavă să fie tuturor să o arătăm.

Fără nici un prepus sintem precum basna aceasta din doă adevărate istorii a doi crai (carii prin deosăbite vremi au crăit în țara unguirească) să o fie alcătuit, ori Simion, ori cine altul ar fi fost cel dintâi a ei scornitoriu. Deci o istorie iaste carea s-au tâmplat pre vremile Lui Solomon și a Gheizii frașilor, carii pe la anul de [la] Hristos 1062 au fost amândoi împreună crai țărâi ungurești; iară alta pe vremea a Belii al patrulea, ficiorul lui Andrei al doilea, carile au fost craiu pe la anul de Ia Hristos 1235, precum scrie Anton Bonfin la 117 aceiași anni, unde pre larg / de lucrurile în vremile acelor crai tâmplate pomenește.

Așijderea *Hronologhiia* lui Avram Barclai mărturisește, precum între acești doi crai aproape de doă vacuri, <adece doă sute de ani> să fie trecut. întâi dară înșămnedze cititoriu nostru că basna bulgărească dzice precum Batie au fost acela carile, întrând în țara unguirească, l-au omorât Laslău cu toporul; iară *Istoriia* adevărată a Lui Bonfin¹⁾ și alții toți, carii după Bonfin au scris, dzice precum când au intrat Batie în țara unguirească au fost craiu Bela, ficiorul lui Andreiu, unde altă nu vei audzi de la pomenitul Bonfin, fără numai că biruind Batie pe Bela craiul cu războiu, toată țara

Bonfin [Bonfinius], Decada 2, cap. 8.

ungurească supt foc și supt fier să fie pus, și precum Bela, scăpat de toată nădejdea, cu puțin să fie hălăduit la Avstriia și acolo cu multe nevoi și becisnicii să să fie izbit aproape de patru ani, adecă **pană** când Batie cu tatarâi săi, de pradă și de moarte săturându-să, de bunăvoie iarăși s-au întors în tătărâme, de unde ieșisă.

Într-un cuvânt, cât au stătur Batie în părțile țărâi ungurești, istoriia tot rău peste rău și moarte de foc și de fier pomenește, iară pentru biruință asupra tatarâlor măcar o slovă nu să află. Și așe basna pentru românii de la Râm, craiului unguirească împotriva lui Batie într-agiutoriu trimiși, și biruința craiului unguirească (precumuși iaste firea basni) iaste adevărată minciună. Nici cu altă poveste din istorie basna aceasta a potrivii putem, fără numai doară de va fi citit mazăcul acela pentru comani romani, căci pe vreme Belii acii comani au fost lăcuind prin Podoliia țărâi leșești și sculându-să o samă dintr-înșii au mârș de s-au închinat craiului unguirească și / s-au // botedzat cu toții, căroro craiul li-au dat loc de aședzământ în țara unguirească piste apa Tissei de ceia parte.

Ce aceasta poveste nici o potrivire cu basna având, să vinim Ia povestea lui Vladislav, căruia hronicile îi dzic cel Sfânt, carile au avut multe și vrăjmașe războaie cu unii, și cel mai groznic pe urmă cu Ghiula, domnul unilor, iară nu cu Batie; carea poveste multă asemănare având cu basna lui Simion, cât să va putea mai pre scurt și mai curat, aicea o vom arăta.

Bonfin²⁾, pentru lucrurile ungurești iscusit istoric, scrie precum crăind în țara unguirească Solomon, Ia anul de la Hristos 1062, s-au sculat Ghiula, hanul unilor, și cu mare pradă au intrat în țara unguirească, împotriva a căruia Solomon craiul împreună cu frașii săi (carii și hatmani oștilor era), cu Gheiza și cu Ladislav (pre acesta poate fi

¹⁾ Bonfin [*idem*], Decada 2, cap. 3.

înțelege măzacu lui Simion să fie Laslăul lui), și cu toată oastea carea după strămoșii vremii au putut strânge, mărșălind, li-au ieșit înainte la cetatea Doboc, supt muntele ce să cheamă Herlem, unde vrăjmași dintr-îmbe părțile războiu făcându-să, fură ungerii biruitoriu. Aicea dzice Bonfin¹¹: „Nu putem trece cu cuvântul minunat lucrul carile au isprăvit Ladislav. Că vădzind Ladislav pre un un carile o fată ficioară apucând o aruncase pe cal după sine și cât ce putea să scape fugiia, s-au luat Ladislav a-1 goni și, pentru căci i se păruse că iaste fata episcopului de Varadin și pentru mai cu de-dins ca să-i scutiasca curata-i ficiorie din spurcăciune păgânului, cu tot de-adinsul îl întirria și acmu din cal agiungându-1, însă și de rană ce avea fiind oarecât slăbit, și pentru ca nu cumva pe ficioară să lovască ferindu-să, au

119 stri/gat: «O, ficioară! Dă-te gios de pe cal și împreună trage cu tine și pe păgânul răpitoriu.» Ficioară, cuvântul lui Ladislav cu lucrul îndată plinind și apucând pe păgân, l-au pornit de pe cal și amândoi au cădzut de pe cal la pământ. Ladislav, dacă au vădzut pe un dat gios, socoti că nevrednic de bărbăția sa lucru va fi de nu va descăleca și el și singur la singur să margă; și așa, îndată, descălecând și de luptă apucându-să, cu toporul (carele după obiceiul unguresc purta) lovindu-1, i-au zburat capul. Unii din istorici (dzice Bonfin) scriu precum, luptându-să Ladislav cu unul, ficioară să fie apucat săcurea și ea să fie tăiat capul unului." împotriva scriu alții, povestind precum pentru un să să fie pus și să să fie rugat lui Laslău să nu-1 omoară.

„La aceașii poveste adaog alții (dzice Bonfin) precum Ladislav să fie avut un cal carile nu numai de picioare să fie fost mai bun și la trup mai frumos decât toți caii, ce încă și la fire cu multul pe toți să fie covârșind, căci voia și pofta domnului său, ca cum ar fi avut mente, au fost pricepând.

¹¹ Bonfin [Bonfinius], acoloși.

Așe au fost învățat cât în războiu și el pre nepriiatin cu gura au fost apucând și, dându-1 gios, cu picioarele l-au fost stropsind; de la stăpâ[nul] său măcar o dată n-au fost fugind și la loc de primejdie mare isteciunea priceperii au fost arătând". În scurt Bonfin atâta va să dzică de calul lui Ladislav, cât dzic arapii de chioheilianii săi.

Și puțin mai gios, iarăși la același loc, dzice Bonfin: „Atâta fărmatură și omor au făcut ungerii în uni, cât nici unul măcar de poveste n-au scăpat. Iară Solomon craiul cu frații săi Gheiza / și Ladislav, cu mare izbândă și biruință 120 ca aceasta, mulțime de robi de la păgâni mântuind și toată prada întorcând, cu slăvită bucurie s-au întors în țara ungurescă, unde dzua biruinții între praznicile anului puind, cu veselie de obște și cu cântări svinte au mulțămii lui Dumnădzău".

Ia aminte aicea fietecine și socotiască cursul istoriiei adevărate, adecă de bărbăția și vitejia lui Ladislav, de ficioară carea au scos-o de la păgân, de toporul carile au tăiat pe un cu dânsul, de aceeași fată, cum, după socoteala a unor scriitori, au fost cădzut cu rugăminte Ia Ladislav pentru stăpânu-său; așijderea bunătate și priceperea calului deosăbită dintr-alte dobitoace, precum dzic proștii noștri ca cum ar fi fost năzdrăvan, căci au fost putând alege cine-i stăpânu-său și cine-i nepriiatin, împotriva a căruia împreună cu stăpânu-său s-au fost bătând și precum la vreme de primejdie, măcar slobod pe stăpânu-său n-au fost părăsind; și altele pe amănuntul câte mai sus am pomenit, de le va lua cineva sama binișor, au nu toate aiavea arată că din curată a adevărului istoriiei fântână, piștelnița basniei bulgărești să să fie abătut și în gura minciunosului ca-ntr-o baltă stătătoare să să fie impuțit?

Așijderea alalte a basniei părți, carile urmadză de unde l-au zmult și cum l-au în minciuna lui schimosit, iată acum vom arăta. Același istoric Bonfin, istoriia sa înainte ducând, dzice: „După ce au cădzut între Solomon și între Ladislav

vrajbă, Solomon au făcut legământ cu Cutesc, domnul unilor, împotriva iui Ladislav într-acesta chip: ca Solomon să dea 121 muiare pe fata sa lui Cutesc și toată / Transilvania, adecă țara Ardealului, să o dea să fie vecinică moșie unilor"⁷⁴.

De aicea aiavea să cunoaște că băsnuitoriul, îndărăpt puind cuvintele poveștii și numerele schimbând, dzice că Batie au fost luat întâi în robie, apoi și muiare pe sora lui Ladislav; iară istoriia împotriva dzice că Solomon pentru ca mai tare și vecinie legământ să facă cu unii ș-au fost tocmit să dea pe fata sa muiare lui Cutesc, domnului unilor. Așijderea istoriia scrie precum Solomon pentru dreptatea sa ar fi putut să ceară agiutoriu de la împăratul Henric (căci pe atuncea acela era împărat împărățiii apusului), însă aceia dzice că n-au făcut-o pentru căce știia că chesariul era împiedecat cu oștenire în doaă părți, căci și papa și saxonii totodată i s-au fost sculat cu oști asupra.

Iară basna spune precum Laslău să fie cerut oaste într-agiutoriu împotriva Iui Batie și a tătarilor lui și ce Solomon a isprăvi nici s-au ispitit; iară basna dzice că Laslău cerșind agiutoriu au și luat, adecă tâlharii acei în temnițele Ramului de atâta vreme închiși.

Bonfin⁷⁵ înainte voroava fiindu-și dzice: „Ladislav, după ce au gonit pe Solomon de la crăiie și au apucat el scaunul și toată stăpânirea, fără zăbavă s-au sculat hatmanul unilor Copulh, ficiorul lui Crul și, intrând în țara Ardealului până la Varadin și până la Tocai, foarte rău au prădat-o și mulțime de robi și de plian apucând, s-au fost întors înapoi și, agi ungând la apa Timișului (de pe aceasta apă cetatea Timiș-variului ș-au luat numele), acolo la trecătoare i-au impresurat și Ladislav cu ostile sale, dându-Ie năvală, în malul trecătorii, 22 ma/re vărsare de singe de îmbe părți s-au făcut.

⁷⁴ Bonfin [Bonfmius], Decada 2, cap. 4.

⁷⁵ Bonfin [*idem*], acoloși.

Ce robii, vădzind agiutoriul ce le vinise, toți odată unul altuia legăturile dezlegând, cu muieri, cu copii au dat și ei de altă parte năvală în unni și așe, de o parte Ladislav cu ungurii, iară de altă parte robii, dând războiu bărbătește, până mai pre urmă au biruit pe unni și atâta i-au omorât și i-au înecat, cât mai mult de unul (căruia i-au fost numele Secheno) viu n-au scăpat."

Mai pomenește și aceasta Bonfin că Ladislav, după ce au agiuns în urmă pe unni și vădzind atâta mulțime ce era, întâi să fie stătut la rugă și cu fierbinți lacrimi să să fie rugat de la Dumnădzău agiutoriu, socotind că singură puterea sa nu iaste să să puie împotriva a atâta păgânătate.

Socotească și aicea cititoriui și cunoască schimositura basnii, carea pentru Copulh pune pe Batie; pentru apa Timișului, pune a Siretiului; pentru lacrimile lui Ladislav în malul apii pune a lui Laslău al său în vârvul stâlpului celui de marmure; și pentru robii ce ș-au sfârmat legăturile ș-au dat lui Ladislav și șie agiutoriu, pune pe tâlharii din legăturile temnițelor Ramului.

Iară de unde să fie luat băsnuitoriul de dzice că acel împărat a Ramului s-au fost giurat nime de sabiia lui să nu moară, aceasta nicicum a o dosloși n-am putut, căci nici un istoric să aibă ceva asămănare cu această basnă cevași să scrie n-am aflat, fără numai doar de va fi schimosit cuvintele lui Ladislav, carile pentru unnii biruiți cătră oastea sa dzice, și în locul Iui Ladislav va fi pus pe împăratul Ramului.

Iară cuvintele lui Ladislav Bonfin⁷⁶ așe Ie pomenește: „Parcite humano sanguini milites, parcite. Sat cruoris hostibus effusum. Fugientem capite multitudinem, ut / si forte ad orthodoxam fidem animum advertere voluerint, Dei populum amplificemus". Adecă: „Cruțați, ostașilor mei, cruțați singelui omenesc; destulă vărsare s-au făcut de singe neprietinesc. Prindeți numai (iară nu omorâți) mulțimea ce

⁷⁶ Bonfin [*idem*], acoloși.

fuge, cândailea să vor întoarce cu inima cătră credința orthodoxiiei și vom înmulți poporul lui Dumnădzău".

Mai iaste a lui Ladislav și altă poveste, în carea Bonfin⁷⁷ așijderea pomenește precum alalți unni, audzind de prăpădirea domnului lor cu toată oastea în țara unguuriască, cu toții să să fie sculat și încă luând în soție și pe comani, și pe amaxovii, și pe ruși, de iznoavă să fie întrat cu pradă în țara unguerească, căroră Ladislav cu oaste înaintă ieșind, ca și pe cei dintâi, încă și mai rău să-i fie bătut și așeși singur cu toporul ce purta să fie tăiat capul lui Ac, domnului unnilor.

Așijderea dintr-altă poveste a lui Bonfin, tot acoloși puțin mai gios, poate să fie mutat basna numele apii Visla cu Siretiul. Căci Ladislav, vădzind că rușii în războiul dintâi s-au fost însoțit cu unni, pentru mai cu multul să-și răsplătească și asupra lor, ce rușii la pace cu răgămintele plecându-să ș-au aședzat lucrurile cu Ladislav; iară leșii, tot în pizma lor stând, Ladislav greu, însă cu biruință, războiu au avut cu dânșii; și așe, după biruință, tot aruncându-i și sfărâmându-i, să-i fie gonit **pană** i-au trecut peste apa Vistulii.

Rămas-au acmu să videm de unde s-au scornit și minciuna pentru stâlpul, carile, dzice „bulgariul”, precum să fie rădicat cetățenii în slava lui Ladislav. Ce și aceasta tot din *Istoriia* lui Bonfin⁷⁸ să fie căptușită aiavea iaste; că Bonfin / dzice: „Ladislav, după ce au dobândit atâtea biruințe asupra tuturor nepriiatinilor săi, să să fie dat câtăva vreme odihni, în care vreme în chip de vânătoare trecând pre locul ce să cheamă Batorian, cu îndemnare ceriască îmbiiat fiind, acolo în slava Precuratii Ficioare, pe apa Hrisului să fie zidit o beserica prea înaltă și prea frumoasă”.

Acestea sint dară războaiele și biruințele carile istoriile adevărate pomenesec să fie avut Ladislav, ce l-au poreclit

⁷⁷ Bonfin [Bonfinius], oloși.

⁷⁸ Bonfin [*idem*], acoloși.

Sfântul, asupra unilor, pre carile hloricarii (iară nu hronicarii) pomeniți, amestecându-le și schimosindu-le blăstămățește, cu duhul minciunii li-au spurcat și ca un stârv lângă drum mort, carile nările drumeților bântuiaște, așe ei urechile a multora cu minciuna aceasta împlând, de atâta vreme pană acmu, cei mai proști la socoteală și în istoriile adevărate neispitiți, în loc de istorie adevărată au credzut-o.

Ci noi, pentru ca să doslușim aceasta, poate fi mai mult ne vom fi zăbăvit decât răbdării cititorului nostru ar fi trebuit. Acmu dară basnile iarăși băsnuitorilor lăsind, la rândul cuvântului să vinim.

CAPUL XV

De părerea acelora carii priimăsc precum coloniile românești de la Traian să să fie aședzat în Dachia; însă pe aceleași alți împărați următori iarăși să le fie rădicat și să le fie tras înapoi

Această părere a multor din scriitori, măcar că cu câteva vacuri după viața lui Traian la ivală au ieșit / și rândul ei ar / fi poftit, ca la locul și la vremea ce s-au tâmplat, acolo să o aducem; însă noi puind în socoteală ca pană a nu aduce la mijloc mărturiile scriitorilor pentru aședzământul romanilor în Dachia și pentru necurmat traiul lor într-însa, întâi cevași măcar nedzis și nearătat să nu lăsăm, orce într-alt chip și împotriva socotelii de obște s-ar părea. Această dară poveste precum romanii de la Traian împărat în Dachia puși și aședzați, mai pre urmă Avrelie împărat iarăși să-i fie trecut peste Dunăre în Misiia, la câtva istorici⁷⁹ (a căroră credință nu să poate lepăda), pominită o aflăm. De la carea cei ce vor și să silesc să arete precum românii noștri să nu fie din

⁷⁹ Stanislav Sarniție [Sarnicius] și Ian Zamoischie [vezi Zamosius] amândoi leși.

romani trăgându-să pare-li-se că tare putere agonisesc. Argumenturile dovedii lor, cu această poveste, din cei mai vechi istorici carii de această poveste să fie pomenit sint Vopiscus, Iornandis, Suida și câțva alții acestora următori.

Ce Vopiscus mai pre larg și mai curat scriind, precum sint cuvintele lui, aicea le vom aduce: „Avrelian, dzice, Dachiaa peste Dunăre, pre carea Traian o făcusea provincie româniască, pustiindu-să, toată Illirie și Misia socotind că nu o va mai putea ține, au scos din cetățile și din locurile ei pe români și i-au așezat în mijlocul Misii și i-au mutat numele, dzicându-i Dachia, carea acmu desparte Misia de sus de la Misia de gios și fiind mai denainte Dachia den a stânga Dunării (precum curge spre mare), acmu cea de Avrelian descălecată stă den a dreapta Dunării”.

Această poveste¹⁰ atâta-i iaste de adevărată, precum iaste și povestea carea arată descălecătura Dachii cu români de la / Traian (precum și mai pre larg să va videa unde va vini rândul istoriei să înșămnam lucrurile tâmplante pe vremea acestui Avrelian împărat).

Însă noaă frumoasă și nebiruită dovadă ne dă acest istoric împotriva acelora ce nicicum nu priimăsc români din Dachia să fie români de la Italia, de vreme ce curat arată că Avrelian au rădicat români de Traian puși în Dachia și i-au trecut numai peste Dunăre în Misia. Iară de la așezământul romanilor în Dachia până la acest Avrelian au trecut la mijloc 167 de ani, prin care vremea romanii necurmat în Dachia au lăcuit.

Iară precum aceiași romani să să fie întors iarăși în Dachia și de cîia nicicum vreodată să nu o fie mai părăsit, ce așeși pană la vremile noastre tot într-însa necurmat să fie lăcuit, tot trupul istoriei noastre va arăta, aducând mărturiile a scriitorilor carii după vremi și după împărații ce împărăția au înșamnat de lucrurile romanilor carile s-au tâmplat în Dachia.

¹⁰ Aceasta¹ aflai la Bonfin [Bonfmius], Decada 1, cap.1.

Însă aicea nu vrum să trecem cu condeiu nesocotită îndrăzneala lui Stanislav Sarniție¹¹, carile vrând românii noștri nu din romani, ce din dachii cei vechi să să fie trăgând să arete, apucă aceste mai sus pomenite cuvinte și după a sa plăcere mutând gândul și socoteala scriitorilor celor vechi, într-acesta chip dzice: „Slobodziile acelea a lui Traian împărat, Adrian, și alți împărați mai pe urmă, iarăși li-au dus înapoi în Italie”.

Aicea Sarniție în locul lui Avrelian (carele, precum dzisem, au fost cu 167 ani mai pre urmă) pune pe Adrian, carile au stătut la împărăție îndată după moartea lui Traian; și în locul / Misii, pune Italia, care cuvânt nici un istoric nu l-au dzis. /

De pe aceste abătute din cărarea adevărului a lui Sarniție cuvinte, cât să fie de șchiopătând istoria lui pentru neamul românilor fietecine poate cunoaște, nici mai mult ar fi trebuit cu une cuvinte fără temeiu ca acestea audzul cititorului să supărăm; ce fiindu-ne datorii cevași nedzis, adecă ce la alții pentru moșia noastră pomenit să află să nu lăsem, precum înainte își mai lungește părere, așe din cuvânt în cuvânt aicea a o arăta nu ne vom lenevi.

Într-alt loc al istoriei sale, Sarniție¹², tocmindu-și poate fi greșala, pe Adrian lasă și de Avrelian se apucă; însă și așe altă socoteală împotriva socotelii sale cei dintâi singur șiie își scornește, adevărind că de au și rădicat Avrelian acele slobodzii a lui Traian, însă mai mulți din romani să fie rămas în Dachia. Ce să vinim la cuvintele lui: „Avrelian, dzice, măcar că acele leghioane italienești pre carile Traian odânăoară în Dachia le băgase înapoi li-au scos, însă colonii (ca cum am dzice țărani cei mai proști) și carii grijea casii purta, acoloși au rămas, carii cu deprinderea graiului latinesc au stricat limba cea slovenească cu carea și acmu valahii să slujesc”.

¹¹ Sarniție [Sarnicius], Cartea 6, cap.1 §.

¹² Sarniție [*idem*], Cartea 4, cap. 5.

O, minunate Sarniție, cum poți îndrăzni că românii din Dachia astăzi grăiesc limba slovenească cu cea latinească stricată? Cum nu te uiți la alții și mai vechi și mai de ispravă decât tine istorici carii într-un glas mărturisesc că limba românilor din temeiul ei iaste din cea lătiniască? Noi mai mult ceva împotriva lui Sarniție a dzice nici îndrăznim, nici ne trebuie, fără cât în limba noastră îl întrebăm: Ce faci, Sarniție? latinește i-am dzice: *Cvidfașis Sarniții I* slovenește: *Cto delaiși Sarniție?* Și de această proastă întrebare el singur socotească: limba româniască din cea latinească au din cea sloveniască iaste stricată? Ce noi pentru a lui Sarniție părere mai puțină grijă purtând, ne uităm la cei vechi și de credință vrednici istorici, carii cu bună samă pomenesc precum Avrelian să fie mutat pe romani din Dachia în Misia. *Hoc opus, hic labor*, „acesta-i lucrul, aicea iaste ostenința”, pentru ca să cercăm și iarăși din istorici, în cuvintele a căroră prepus să nu fie, să arătăm, precum de au și trecut romanii din Dachia pe vremea lui Avrelian în Misia, iarăși în curând să să fie întors la locurile sale cele de moșii, adecă în Dachia.

Ce aceasta fiind tot propozitul istoriiei noastre pute-se-va, nedejduiesc, a să inștiința cititoriul nostru din tot cursul hronologhiii, unde pre la locurile trebuitoare îndestul mărturii înainte să vor aduce.

Iară acum vine rândul să arătăm cea mai de pre urmă socoteală, adecă să aducem toate mărturiile istoricilor, pre scurt, carile dovedesc precum Dachia au fost de la Traian împărat, cu cetățeni și slujitori vechi romani, descălecată, și de cîia precum aciași romani să fie moșii strămoșii românilor, carii și astăzi în părțile Dachii lăcurorii să află, adecă moldovenii, muntenii, maramorășenii, românii de peste Dunăre și coșovlahii din țara grecească, căci toate aceste năroade dintr-aceiași romani a lui Traian să fie, nu numai limba și graiul, ce și a tuturor vremilor istorii mărturisesc. /

CAPUL XVI

129

Aducu-să pre scurt mărturiile a multor istorici carii în scrisorile sale adeveresc precum Ulpie Traian împărat au descălecat Dachia cu cetățeni de la Roma și cu oșteni bătrâni români și precum românii cești ce astăzi lăcuiesc în Dachia sint dintr-aceiași neam și din dintr-aceiași viță a acelorași romani

Ulpie Traian după ce au dezdăcinat pe dachi din țările Dachii, precum prin toată Dachia încă și în Misia mulțime de romani să fie pus în sălășluire vecinică, cât în capetele trecute am pomenit, destulă precum ni să pare dovadă ar fi fost nici ne-ar fi trebuit aceleași mai de multe ori a le poftori; însă pentru ca să poată cititoriul supt privală ochiului, totodată și tot într-un loc să cuprindză, oricât și ce toți scriitorii prin multe peste o sută de vacuri, pentru românii din Dachia scris ni-au lăsat, nu fără plăcerea lui, măcar că cu câtăva ostenința i-ar fi, can pre scurt în loc de epitomi <culegere pre scurt>, aicea înainte priveli să i le punem; din carile mai pre urmă și lui ce i se va părea a judeca tot cu a sa slobodzenie să va putea sluji.

Mai vechi dintre toți istoricii carii de lucrurile lui Ulpie Traian au scris iaste Dion², carile și viața acelu împărat pre amăruntul au scris. Acest dară Dion în multe locurile istoriiei ale, iară mai ales la cartea 61, scrie așe: „Traian Avgust, dzice, după ce au stropsit pe dachi au dus în Dachia slobodzii de romani”. Lui Dion urmadză Appian, Iornandis, Spartian, Avrelie Victor, Procopie Chesareanul, Xifiiin (carile și / patriarh Țarigradului au fost), Zonoras, Chedrinos, 130 Coropalat, Parisiot și alalte toate, precum a celor grecești așe a celor latinești scriirori cete într-un glas și într-un cuvânt, tot aceiași întăresc și adeveresc.

² Dion [Dio Cassius], Cartea 61.

Și mai cu de-adins Evtropie⁸⁴, carile locul a o mie ar putea ține, în *Viața lui Adrian* scrie așa: „Adrian, carile în urma lui Traian au stăut la împărăție, după moartea lui Traian, au lăsat parthilor Armeniia, Assiria și Mesopotamia; și ar fi părăsit și Dachia de nu i-ar fi fost frică a lăsa să piară atâtea mii de cetățeni romani carii trăia acolo”.

Ca acesteși cuvinte, cititoriui și Ia Petavie⁸⁵, iscusit a vremilor sāmăluitoriu, va putea afla.

Acestor mai vechi urmele calcă cei mai de pre mijlocul vacurilor scriitori și întâi Procopie Chesareanul⁸⁶, carile pre vremile lui Iustinian împărat au fost secretariu la vestitul Velisarie. Acesta, în cartea *De zidurile lui Iustinian*, atâtea cetăți și orașe pomenește în Dachia că li-au tocmit Iustinian, carile au fost făcute din temeliia lor de Traian împărat, de carile pre amănuntul și de toate anume sintem să dzicem la viața lui Iustinian; iară aice numai câte la propozitul nostru caută vom pomeni. („Mai de demult, dzice, împărății pe marginile Dunării, peste tot locul și pe de ceasta parte pe une locuri și pe de ceia parte făcând cetăți și orașe, năbușelele varvarilor opriia”.)

Apoi într-aceiași istorie⁸⁷, cartea 5: „Dunărea, dzice, care apă aproape de Dachia iaste, den a stingă ei începe a despărți pe varvari, parte den a dreapta romanii fiind, pre care Dachie o chema (piTirjaiav) mălueroasă (iară care parte a 131 Dachii să fie fost aceasta, în cea / veche hotărâre a Dachii pre larg am arătat), pentru căci *rija*, latinește însămnează *mal*”.

Și după ce însămnează Procopie⁸⁸ cetățile carile au fost făcut mai sus pe Dunăre, apoi dzice: „Iară la gura Dunării

⁸⁴ Evtropie [Eutropius], cap. 8.

⁸⁵ Petavie [Petavius], în *Sămăluirea vremilor*, Ia *Viața lui Traian*.

⁸⁶ Procopie [Procopius], *De zidurile lui Iustinian*, Cartea 4.

⁸⁷ Și Cartea 5 [*idem*].

⁸⁸ Procopie [Procopius], *De ziduri*, Cartea 5.

au tocmit cetățile Pincul, Cupus și Novele și împotriva Novelor în cela uscat (adecă cum să prinde despre Moldova) cetatea ce să chiamă Literata; iară și mai înlontru de acestea, urmadză cetățuiie Cantavazitis, Smornis, Campsis, Tanata, Zernis și Dușepreatul. După acestea iaste cetatea carea să cheamă Capul Boului, de Traian Avgustul zidită. (Și aceasta socotim să fie adevărat pricina pentru ce țara Moldovei are herbul sau capul boului, iară nu ce băsnuiesc une letopisețuri de pe buărul carile împreună cu cășaoa Molda să să fie înecat în apa Moldovii.)”

Apoi iarăși acoleși⁸⁹ mai dzice: „De Ia Capul Boului mai sus iaste cetățuia Zanis și de la Zanis nu departe, cetățuia ce să chiamă Pontis, adecă Podurile”. Iară această cetate de unde să să fie așa numit, același istoric tot într-acela loc arată: „Traian, dzice, Avgustul, neputând sufferi să fie hotărâle împărății hotărâte și numai cu Dunărea să să închidză, au silit de au împreunat malurile Dunării cu pod; meșterul podului au fost Apollodor Damaschinianul; și într-amândoaă capetele podului au zidit Traian doaa cetăți, din carile una, carea iaste de ceia parte, au chemat-o Theodora, iară alta, carea iaste în Dachia, cu același a lucrului nume, au chemat-o Poduri”. După acestea mai pomenește Procopie câteva cetăți de la Traian și alți împărați romani în Dachia, **pană** în fundul Schithii și peste Dachia / făcute, (precum la viața 132 lui Iustinian le vii videa), cumu-i Ivida (pre carea socotim să să fie așa chemat de pe balta lui Ovidie, căriia îi dzicem noi Vidovul), Ighistul și Ulmiton, pre carea mai denainte de vremile lui Iustinian au fost apucat-o slovenii ș-au fost și sfărmat-o; apoi Iustinian tocmind-o, cu oaste au întărit-o.

Acestea dară cetăți în Dachia, de cei mai denainte împărați a romanilor de la Traian pană la Iustinian făcute și de Iustinian tocmite și înnoite fiind, mare și neclătita

⁸⁹ Procopie [*idem*], acoleși.

dovadă sint că de vreme ce în vremile lui Iustinian în Dachia noastră atâtea cetăți de romani pline și lăcuite au fost, cu cât mai vărtos de la Traian să fie romanii în Dachia aședzați să va putea crede.

Gheorghie Chedrinos⁹⁰, în *Culegerea istoriilor* arată, precum marile Constantin să fie născut într-o cetate a Dachiii, a căruia cuvinte precum sint ellinește iată-le-s: **KcovaravTivoc**; (6 x ^poc) **OQ kyyevvriozv *£ 'EXevr)Q TV\Q 7ip6rr|<**; **aurou Yuvaixdc**; **KoavaxavTivov TOV peyav xca ayiov Tcspi vnv Aaxiac**; **7ioA,flv**. Adecă: „Constantin <Hlorus>, căruia i s-au născut din Eleni, cea dintâi muiare, Constantin Marele și Sfântul, la cetatea Dachiii”.

Zonoras⁹¹, luând de la Appian, scrie: „Traian, dzice, după ce au bătut întâi pe dachi, și ducând cu sine solii lui Decheval la Roma cu triumf, adecă cu alaiu, au intrat și au luat de ia senat titlu *Dacictis*, adecă Dățanui; iară în cel de pre urmă războiu Decheval singur șie moarte făcându-și: **KavScurev TO zivoQ TOUTCOV Aaxoov xou fl xtipa atpoov poopaioc**; **ujufxouoc ysyovz**, adecă: de atunci încoace neamul dachilor și țara lor au rămas <supt> 133 *suppune/rea românilor.*”

Acești Zonoras⁹² scrie, precum și Maximin Lichinie, carile au ținut pe sora marelui Constantin și soție la împărăție i-au fost, să fie născut din romanii din Dachia. Acești mărturiseste Isocrat istoricul⁹³, după carii urmadă Bonfin⁹⁴.

Acești dară mai vechi latinești și grecești istorici, de români noștri în Dachia puși și trăitori așe; iară cești mai noi, precum iaste Nichita Honiatis, Ion Cantacuzin

⁹⁰ Gheorghie Chedrinos [Cedrenos], în *Culegerea istoriilor*.

⁹¹ Zonoras [Zonaras], Cartea 11, cap. 21.

⁹² Zonoras [*idem*], Cartea 12, cap. 34.

⁹³ Isocrat [Socrates], în *Istoria besericească*.

⁹⁴ Bonfin [Bonfinins], Decada 1, cartea 1.

împăratul, Laonic Halcocondila, Franța Protovistarius, pe romanii din Dachia supt numele vlahilor îi cunosc; a căroră mărturii să vor videa unde va vini rândul să arătăm pe ce vreme romanii din Dachia au început a să chema vlahi; însă aceasta numai de ia Honiatis aicea a să însamna trebuitoare a fi am socotit, pentru ca să priceapă cititoriul că romanii carii au fost trecut la Misia, aceste au luat întâi numele de vlahi, însă nu îndată, ce după multă vreme. Dzice dară Honiatis⁹⁵ în scurte *cuvinte*: „carii mai *denamte* să chema misii, acmu să cheamă vlahi”. Aceasta dzice, înțelegând pentru romanii carii au fost lăcuind și în Misia, de care lucru videm la cești mai prospeți greci scriitori că adese pun Dachia în Misia și Misia în Dachia.

Precum și Laonic Halcocondila⁹⁶, carile supt numele Misii trei țări împreună cu Dachia cuprinde, dzicând: „**BouAyapoi, OVQ xaroo Mucuav xa^oucuv, TT\V** âs

Xcopav (bulgari să cheamă cei ce sint în Misia de gios, iar Misia de gios iaste carea să lasă cu Dunărea în gios); apoi mai adaoge și altă Misie; **SIQ TO Tiepav TOIj "IaTpou (oxipcvrvj X9P&V** (Care țară iaste pe de ceia parte de Dunăre, adecă unde acmu iaste Moldova și Țara Mun/tenească). Pricina amestecării numerilor acestor țări 134 alta nu iaste fără numai căci romanii, precum Dachia așe în Misii, pr[e]tiutinderea fiind aședzați, cești mai noi scriitori, uniori pe romanii din Misii îi chema dachi, căci și aceste din Dachii *vinisa*; iară alte ori pe romanii din Dachia îi numia misii, căci tot dintr-acela neam de romani să trăgea cu misii. Același Laonic *Halcocondih*⁹⁷ pentru români carii sint în Greția, și le *dzicem* no[i] coțovlahi, scriind, dzice: T65e **IKvSov opoc BA.ax⁹¹ svoixouaiv**

⁹⁵ Honiatis [Choniates], Cartea 1 *cap.A-*

⁹⁶ Halcocondilas [Chalcocondyles], Cartea **L**.

⁹⁷ Halcocondilas [*idem*], Cartea 6.

&i)TO)v TOOV Accxoav opoyAooTTOi (în muntele Pindul lăcuiesc vlahii, carii sint cu ceștelalți dachi tot de o limbă); unde dzice „ceștelalți dachi” înțelege pentru moldoveni și pentru munteni, precum și aiurea am mai pomenit și cu-vântul lui mai gios arată: „Vlahii, dzice, acestea au limbă de-ș foarte asemănă cu limba italiinească, însă atâta-i de stricată, cât de-abia pot italii să înțaleagă cuvintele lor, carele vorovăsc”. Și puțin mai gios: „Vlahii, dzice, nemică din italie deosăbire nu au, încă și orânduiala traiului, a mâncatului și portul armelor și alte a casii povijii cu italiianii asemenea li iaste, măcar că neamul lor în doă stăpâniri iaste despărțit. Eic **T8 TTJV BoySaviocv xcd 'Iorpiav, rf)v Ticcpa ToTpOV %00pav**, adecă: în Bogdania (Moldova) și în Istria, în țara carea iaste pe lângă Dunăre (adecă Țara Munte-nească). Ioan Cantacuzin și Franța Protovestiar în istoriile sale, de începătura cea dintăiu a romanilor cevași nu pomenesc; însă câteva carile la istoria lui Ioan Cantacuzin pentru vlahi în lung să pomenească le va afla cititoriui unde vom dzice 135 lucrurile tâmplate pre vreme acestui împărat Ioan / Cantacuzin.

După socoteala acestor mai vechi scriitori greci, urmadză întâi Anton **Bonfin**, ungur, Leunclavie, neamț, DIugoș, leah, Stanislav Orihovici, litfan, și alt Stanislav Sarniție, leah; ce acest mai de pre urmă îl aflăm că în multe feliuri își mută socoteala, precum mai gios din cuvintele lui să va videa.

întăiași dară Anton Bonfin* scriind hotărârea a Dachii cei vechi, dzice: „Ulpiana iaste cetate în Ardeal, deosăbi de Ulpiana, carea iaste în Misia slobodzie sau, cum latinește să dzice, colonie, de Ulpie Traian descălecată, căci Ulpie Traian după ce au supus pe misii și pe dachi, pentru pomenirea biruinții sale au zidit în malul Dunării cetatea Nicopolis”. (Aceștia îi dzic proștii Nicopoe, iară Sarniție, cu mare necunoștința gheografilor, gândește să fie Nicopolis, la carea

* Bonfin [Bonfinius], acoloși.

și Sfântul Pavel, precum cu propovedanie *Evangeliei* să fie mârș, *Faptele apostolilor* mărturisesc; ce greșește, că Nicopolis la carea au mers Sfântul Pavel iaste altă cetate cu aceștiași nume în Greția, aproape de hotarale Machedonii.

Altă cetate iaste în Misie, ce să chiamă Marchianopolis, foarte vestită, odânoară de Traian împărat zidită, unde Marția, sora lui Traian, trimițind o fată la fântâna carea din cetate izvorăia să aducă apă cu un vas de aur și, scăpând oarecum vasul de-a mână, au cădzut tocma în fundul fântânii, carea era pre adâncă; iară nu după mult, vasul cel de aur ca cum ș-ar fi lepădat firea greuimii sale, singur din sine plutind, au izbucnit în fața apii; de această minune îngrijindu-să Traian, au zidit acea cetate nimfelor (carele era boadzele fântânilor) și de pe numele surorii sale au numit-o Ce/tatea Marțiii. De cîia Traian au rădicat pod de piatră 136 peste Dunăre (precum și Dion scrie la viața lui Traian), lucru minunat a căruia temelii și astăzi în fundul apei să zăresc, unde în cela mal de Dunăre iaste cetatea Severinul, mai pre urmă de Sever împăratul zidită, *iproci*.

Aceștiași Bonfin" iarăși la acela loc: „Mai denainte, dzice, pană a năbuși gotthii și unnii, toată Dachia era plină de romani și de sarmati, precum din multe scrisori în pietri săpate am putut cunoaște". Ce să fie scriind în pietrile aflate de Bonfin, aicea pentru ca să nu lungim voroava, cu condeiu trecem, iară la rândul său, și aceasta și alta, carea în țară la noi cu câțiva ani mai denainte s-au aflat la Galați, pentru mai bună mărturiia cuvintelor lui Bonfin le vom aduce.

Așijderea Bonfin în multe locuri iară, mai chiar și mai ales la decada 2, carte 7, dzice: „Valahii, precum din romani sa fie născuți, limba lor și pană astăzi mărturisește; carii între atâtea neamuri de varvari, de atâtea vreme trăind, nicicum a-i dezrădăcina cineva au putut. Acestea lăcuiesc partea Dunării ceasta dincoace, pre care locuri odânoară

** Bonfin [*idem*], acoloși.

au lăcuit dachii și ghetii; iară pe de ceia parte de Dunăre, locurile carile sint li-au cuprins bulgarii, carii de la Sarmația au ieșit, căci din legheoanele (adecă polcurile) și din coloniile lui Traian și a altor împărați romani, pre carile li-au adus și li-au descălecat în Dachie, să trag românii acestea". Așe dară din cele multe a lui Bonfin, acestea puținele destulă în ceasta dată să **fie** socotind, la alții să trecem.

Leunclavie¹⁰⁰ în *Pantecte*, unde tâlcuiaște numele Iflac: „Nemții noștri, dzice, cei mai mulți precum pre itali, așe pre 137 franțoji, *valși* a-i chema s-au obi/ciuit; cu acești nume cheamă și pe valahi (adecă români) a cărora limbă cea de loc asemenea au fost cu a cestora, căci și Dachia au fost odată provincie, adecă țară românească".

Iară din istoricii leșești, între carii mai de frunte și mai de credință Dlugoš¹⁰¹ să crede, carile dzice: „Neamul moldovenilor (căci acolo cursul voroavei lui pentru moldoveni iaste) să crede precum să să **fie** cuborât din coreniia italiilor și țărâle cele mai mănoase a slovenilor < să **fie** > cuprins".

Dlugoš și alți toți scriitorii leșești cred precum dachii să **fie** fost de neamul lor sloveni, pentru aceia dzice că romanii gonind pe sloveni, să le **fie** cuprins locurile.

După Dlugoš vine la rând Orihovici¹⁰², carile măcar că să vede într-o părere cu Eneas Silvie, precum românii acești de astăzi să să **fie** trăgând tocma de la Flac hatmanul, însă iarăși nu tăgăduiaște precum românii să **fie** din neamul a altor romani, a căruia cuvinte sint acestea: „Volohii (de moldoveni vorovind de tot neamul românesc înțelege) era născuți din italiiani și din romani", iară după <ce> își arată părerea sa cea de Flac hatmanul, merge înainte: „Acestea, carii în limba sa își dzic romani, ai noștri (Ieși) de pe italiiani le dzic *volohi*, că *voioși*, în limba leșască, tot un nume iaste

¹⁰⁰ Leunclavie [Leunclavius], în *Pantecte*.

¹⁰¹ Dlugoš [Dlugossius], Cartea 11.

¹⁰² Orihovici [Orichovius], *Analele* 5.

cu *ital* din limba latinească. Aceșteși și la fire și la obicei și Ia graiu, nu mult să deosăbesc din itali." De ciia, scriind firea moldovenilor, într-acesta chip o șiruiăște: „Sint, dzice, oameni vrăjmași și mari viteji că nici să poate afla alt neam de oameni carii, în hotară așe de strâmpte lăcuind și penpregiur mai mulți nepriiatini având, pentru slava războiului și a vitejii sau asupra tuturor oastea / pot rădica, ; sau de carii să rădică asupra lor să pot apăra".

Decât acesta cu multul mai pre larg Stanislav Sarniție¹⁰³ carile, precum și mai denainte am arătat, când stă singur în socoteala sa, carea au apucat, nu priimește românii să fie din romani; iară când după voia celor mai vechi să lasă, atuncea și el acești mărturisește. „Războiul, dzice, Deurpanic (adică a lui Decheval cu romanii), după ce stătusă 16 ani, supt Traian începându-să a să slăbi, pană mai pre urmă și sfârșit au luat"; apoi puțin mai gios: „Dobândind, dzice, Traian biruința, pentru vecinica pomenirea lucrului bine purtat, 30 de stâlpi, carii să **fie** semnele și hotarâle împărății, în Dunăre au aruncat; după aceia mai multă parte de Tăcuiorii cei vechi din Dachia izgonind, și plăcându-i bișugul locului, slujitorilor celor bătrâni o au împărțit cu acesta sfat: adecă să fie ca un zid pus înainte pentru apărarea împotriva celor mai dinlotru sarmati și pentru ca mai în grabă și mai pre lesne, când s-ar tâmpla vreo nevoie, cești din Dachia slujitori, celor ce paziia Misia, așijderea cestor din Dachia, cei din Misia, la vreme să poată da agiutoriu. Pod lucru de minune și cu mari cheltuiiale peste lată lățimea Dunării au rădicat, nu departe de la Nicopolis, unde Sfântul Pavel au propoveduit; și cu această pricină au rămas de să pomeneste pe Ia istorici, precum românii temeliia stăpânirii lor pe acele locuri să fie aruncat .

Acestea, ce au dzis Sarniție, pentru să le întărească aduce și mărturie lui Evtropie, pre carea și noi mai denainte am

¹⁰³ Sarniție [Sarnicius], Cartea 5, cap. 6.

pomenit-o. „Spune, dzice, Evtropie, ca Traian împărat, după ce au bătut ostile dachilor, au întors acea țară în 139 provincie și o au alăturat la trupul împărăției / romanilor, <sau căci bișugul locului i-au plăcut>, sau căci au socotit că acolo va avea de unde să-și hrăniască oastea". Sarniție dară așe.

Iară Pavel Piasinschie¹³⁹, episcopul de Premisla, în istoria sa, list. 52, cu puține însă curate cuvinte, aceastași mărturisește: „De ceia parte, dzice, de Nistru spre amiadzădzi, iaste Moldova, carea mai denainte s-au fost chemând Dachia, lăcașul romanilor odănoară acolo trimiși; de carii, mulțime într-însa să fie lăcuit, adeverește graiul limbii a lăcuiitorilor aceii țării, carile și **pană** astădzi latinesc iaste; și măcar că câțva stricat grăiesc, însă când îi audzi vorovind, pre lesne poți înțalege precum limba lor din cea latinească să fie ieși.

Acmu și Saul între proroci, să videm și cel bulgăresc, din carile au luat cel slovenesc hronograf, de români noștri ce dzice? Căci și el măcar că foarte pe scurt, însă aceasta nepomenit n-am lăsat, ce spune așe: „Volohomje našedșim na Dunaischim Sloveni, i șședșim imă bnihă, i nasiluiuștim imă, Slovenije, priședșe sedoșa ovi na Visle rețe i prizvașasia Poliane", adecă: „Coborându-să volohii (sau italii) asupra slovenilor și cădzind ei asupra lor și asuprindu-i, iară slovenii unii așe s-au așdzat pe apa Vislii și s-au numit poliani".

Cătră acestea a atâte istorici fără prepus mărturii, nu puțină acestorași întăritură aduc 2 pietri, carile în Dachia noastră s-au aflat, din care<le> una, scrie Anton Bonfin, precum în vremile sale să să fie aflat în Transilvanie; iară una în vremile noastre s-au aflat la Galați și apoi s-au adus la curte domniască.

Deci în piatra lui Bonfin sint scrisă acestea: „L. Annio Fabiano, Triumviro, capitalium, Tribuno Legionis II, 140 Aug: Quaestori Turbantium, / Trib. PI. Praetori, Curatori

¹³⁹ Pavel Piasinschie [Piasecki], list. 52.

viae latinae; Legato Legionis X, Fretensis, Legato Augustali. Primo Praefecto provinciae Darcolomarum (forte Dacoromarum) Ulpianarum, Traianarum, Sarmaticarum, D.M. Civis Sabinius, Miles Legionis XIII. Glibres a Rationibus, vixit annis XXX. Civi valens, Duumvir Coletcomania, Florentina, Parentes inefficacissimi. Peurio Saturnino, Legato Augustali, Praepositoque Consulari Coloniae Daciae Sarmatiae. L. D. D. D." Adecă: „L. Lui Annie Fabian, triumvirului a acelor mai de frunte, tribunului polcului al doilea avgustesc, cfestorului Turbanțiior, tribunul P. L. <poporului> pretorului, și grijitoriuui căii <drumului> latinește. Solului a polcul al dzecelea a freteanilor, solului avgustesc, celui dintăi prefect a provinciei darcomanilor (poate fi dacoromânilor), a ulpianeștilor, traianeștilor, sarmatenilor. D. M. cetățanul Sabinie, oșteanul din polcul al triisprădzecelea, Glibris, logofăt de luatul sămii; trăit-au ani triidzăci. Cetățanului Valens Duumvir, Coletmania, Florentina, părinți prea netrebnci, lui Pevrie Saturnin, solului avgustesc și celui mai de sus ședzătoriu sfetnic a coloniei Dachiiei, Sarmatiii, L.D.D.D."

Iară acest Annie din *Hronologhiia* lui Calviz, aflăm să fie fost soție în consulat lui M. Nonie Muțian, carii au purtat slujba consulatului pre vremea lui Septimie Sever, împăratul romanilor, la anul de la Domnul Hristos 201.

Iară piatra carea s-au aflat la **Galați**, leat 7211, pre / carea 141 și noi singuri precum am putut am citit-o, în carea cu slove vechi latinești scrie așe: „Imp. Caesari, Div. Filio Nervae Traiano Avgusto, Ger. Dacico: Pont. Max. Fael. P. Dict. XVI: Imp. VI, Cons. VIL P. P. Calpurnio Marco, Aurelio Rufo"; carile așe socotim să să înțaleagă: „împăratului, chesariului, dumnădzăiescului, fiului Nervii, Iui Traian Avgustului, ghermanicului, dățanului, preutului celui mai mare, fericitului domn, învățătoriu al șesesprădzecelea, împăratului al șeselea, sfetnicului al șeptelea, părintelui patrii, lui Calpurnie, Marco Avrelie Ruf. Cătră aceasta, mai scrie

Neculai Costin logofătul precum să mai fie vădzut o piatră, carea s-au aflat la cetățuia năruită la Galați, ce-i dzic Gherghina, și să fie citit singur într-înșă: „Săver, împăratul **Ramului**.”

Ce noi această piatră și în domniia fratelui Antioh și pe vremea noastră, trecând pe la **Galați**, într-adins am cercat-o, ce nu s-au aflat, fără cât într-un rând mi-au adus Theodori, părălabul de **Galați**, un ban de argint în carile scriia: „Const. Vict. Aug. Imp.”, pentru carile pre larg vom scrie la viața lui Constans împăratul, fiului lui Constantin Marele. Așjiderea mai pomenește Neculai Costin, precum tatăl dumisale, Miron Costin logofătul, să fie citit pe un ban de aramă galbănă, iarăși la acea cetățuie aflat, în carile mai mult nu s-au fost cunoscând, fără: „Marchianopolis”, iară acea cetate, precum să fie în Dobrogea și să fie zidită de Traian împărat și de numele fetii sale Marțuia, așe chemată, aiurea mai de agiuns s-au dzis. /

142 Acestea dară, în scurt, avum să aducem, precum a celor mai vechi, așe a celor mai noi istorici mărturii, pentru descălecatul Dachii noastre cu romani de la Traian (și cum Bonfin mărturisește) și de la alții mai pre urmă împărați. Acestora dară sfârșitul puind, trage-ne vremea începutul cărții *Hronicului* să punem, în carea, cu agiutoriu lui Dumădzău, sintem să arătăm hronologhicește, adecă după sămăluirea annilor, precum acești romani de Ulpie Traian în Dachia descălecați, tot acciași să fie românii, carii și pană astăzi într-înșă lăcuiesc.

CAPUL XVII

Pentru monarșii romanilor carii au împărățit
mai denainte de Ulpie Traian

Măcar că noi începutul hronicului nostru de la împărăția lui Ulpie Traian îl punem, însă pentru ca să nu

lăsăm câtva monarhi a romanilor (carii începând monarhia de la Iulie Chesari au stăpânit **pană** la Traian) afară din tot trupul aceștii mari, tari, vechi și lumii de minunat împărății, socotit-am că nu fără cale va fi cât de pre scurt să însămnăm de când au început Iulie Chesari cu putere monarhicească și alții apoi după dânsul, precum am dzis, **pană** la Traian a stăpâni; carile în ce an au stătut la împărăție și câți ani au împărățit, precum avem nedejde să facem și mai înainte, adecă de la Traian **pană** la vremile noastre, câți împărați au fost a romanilor, a tuturor viața pre scurt să o însămnăm.

Iulie dară Chesar (carile întâi au suppus Iulie statul publicai împărății romanilor supt Iulie monarhie) s-au născut mai denainte de nașterea Domnului Hristos cu 61 ani, în 22 / a lui septevrie celui vechiu; care 143 dzi, după calendariul lui Iulian, cade la începutul lunii lui iunie. La anul mai denainte de Hristos 58 s-au făcut consul împreună cu Pompei Marele și cu Crasus. La anul mai denainte de Domnul Hristos 56 au încăput la cinstea magistratului. La anul mai înainte de Hristos 48 s-au scornit între dânsul și între Pompei vrajbă. La anul mai denainte de Hristos 47 s-au făcut dictator în Roma (aceasta era boieria cea mai de cinste pe accia vreme la nărodul romanilor). După multe războaie ce au avut cu Pompeiu, soțu sa, **pană** mai pre urmă, ia anul mai denainte de Hristos 46, dându-și vrăjmaș războiu în Thessalie, au izbândit Iulie Chesar, iară Pompei, numai cu patru oameni scăpând, au fugit la Eghipt, unde, împăratul Eghiptului, *L'ind* copila la vârstă, purta triaba împărății Pothin și Ahillis hadâmbii, cu a căroră poroncă fu omorât marele acela și vestitul Pompei. La anul mai denainte de Hristos, senatul au ales pe Iulie Chesar să fie dictator vecinie, adecă neschimbat, din care an începe împărăția romanilor supt monarhie a să purta. Iară la anul mai denainte de Hristos 42, cu vicleșugul oamenilor de curtea lui Pompei, fiind rănit cu 23 de rane, au pierit ucis.

Avgust

După Iulie Chesar, al doilea monarh au stătu Octavie Avgust, carile Ia anul mai denainte de Hristos 41 s-au făcut consul.

La anul mai denainte de Hristos cu puterea monarhii au luat și nume de Avgust, care titlu și până astăzi împărații romanilor. *Avgust* latinește va să dzică „sfânt” sau „fericit” și „nărocit”; iară Evtropie istoricul dzice așe să să fie chemat, pentru căci au adaos împărăția, de la cuvântul ¹⁴⁴ latinesc *avgbeo* I ce va să dzică „adaog”.

In 25 de ani a împărăției lui Avgust s-au născut Domnul și Mântuitoriul nostru Isus Hristos¹⁰⁵ din Duhul Sfânt și din Mariia Ficioară, după trup din ruda lui David din neamul Iudii. Iară la anul după întruparea cuvântului lui ^{lear} ¹⁴ Dumnădzău 14, fiind în Campanie, la cetatea Nola, de boală au murit; împărățit-au ani 44 fără 13 dzile, iară de când au pierit Iulie Chesari, 57 ani, luni 6, dzile 4.

^{lear} ^V După Avgust Chesar au stătu la monarhie Tiverie, carile au împărățit ani 22, luni 6; murit-au de o boală, anul de la Hristos 37, mart. 17, și-au trăit ani 77, dzile 120.

Caligula După Tiverie fu împărat romanilor Caiigula, carile, la anul 41, ghenarie 24, au pierit ucis de Cassia Hiria tribunul; împărățit-au ani 3, luni 10, dzile 9.

Clavdie După Caligula au urmat Clavdie, ficioară I lui Drus; acesta la anul de la Hristos 54, octomvrie 13, întâi din sine bolnăvindu-să, apoi cu sfatul împărătesii sale otrăvindu-1 Xenofon doftorul, au murit în Sinvesa; împărățit-au ani 13, luni 8, dzile 20, și-au trăit ani 63, luni 3.

^f ^{ce} După Clavdie au stătu la împărăție Neron, pre carele mai denainte chemându-1 Domitie Aenovarvos, apoi Clavdie, făcându-1 ficior

¹⁰⁵ Isus Hristos să naște.

de suflet, I-au numit Neron Clavdie Drusus. Din toți împărații romanilor nime cu vredniciile și cu bunătățile mai vestit n-au fost decât acesta cu răutățile și cu tiraniile. Pentru privală, cetății Romii din toate părțile i-au dat foc de au ars; după arsură încă mai frumoasă au făcut-o. Pe vestit dascălul său Seneca, pentru ca să nu-i mai fie de dânsul rușine, I-au omorât; pre maică-sa, pentru ca să vadză unde au ședzut în pânțelece-i, de vie au / spenticat-o; cu soru-sa și cu alte rude curvie au făcut și capul tuturor răutăților plinind, pre corifeii apostolilor Petăr și Pavel au omorât. Cu acestea a lui fapte, până mai pre urmă în ura tuturor cădzind și de ai săi încăși părăsit fiind, singur și moarte și-au făcut, la anul 68, iunie 9; împărățit-au ani 13, luni 7, dzile 28. într-acesta Neron s-au sfârșit familie lui Iulie Chesar. ¹⁴⁵

După ciuda lumii, Neron, au urmat Galba, pre carele cu vicleșug I-au ucis Salvius Otho, leat 69, ghenar 10. **Galba**

Intr-aceleași an Salvie Otho, luând împărăția și ieșind cu oaste împotriva lui Vitelie hatmanul, carile de la slujitori luasă nume de împărat și dându-și războiu în Bebriac, fu biruit și gonit de ostile lui Vitelie, de care ciudă singur și moarte și-au făcut; leat 69, april 20. **Salvie**

Intr-acestași an dechemvrie 22, Vitelie, viclenindu-1 oștenii săi pre carii îi trimisese împotriva lui Vespasian și, prinzindu-1, I-au omorât. **Vitelie**

După aceasta, schiptruî împărăției au luat Vespasian, pentru carile dzice Sferonie că toți împărații romanilor, până a nu lua împărăția fiind mai buni, să făcea mai răi; iară unul numai, Vespasian, fiind mai denainte mai rău, după ce au luat împărăția, s-au făcut mai bun. în vremea acestuia împărat, scrie Tațitus în *Analile* **Vespasian**

¹⁶⁴¹ sale, precum pre la anul de la Hristos 70, sarmatii, trecând
⁷⁰ Dunărea, să fie prădat în Misia și pe Fonteus Agrippa,
 hatmanul romanilor, să fie omorât; iară mai pre urmă alt
 j... hatman, anume Rubrie, pe sarmati bătând, lucrurile să fie
⁷⁹ potolit. Vespasian, leat 79, iunie 24, în satele Reantine au
¹⁴⁶ murit de vintre; împărățit-au ani 10 fără 6 dzile și au / trăit
 69 ani, 1 lună, dzile 7.

In urma lui au stătut împărat fiul său
 Tit Vespasian. Acestuia îi dzice Xifilin și
 Sfetonie „dezmiardarea sau bucuriia neamului omenesc”,
 adecă pentru nespusă bunătatea carea avea. Dzua în care să
 tâmpla să nu facă cuiva vreun bine, au fost dzicând:
 „Priiatinilor, am pierdut dzua”. Murit-au acesta de friguri,
 Lat într-aceiași sat unde și tată-său au murit. Leat 81, septemvrie
¹¹ 13, ș-au împărățit ani 2, luni 2, dzile 20, ș-au trăit ani 40,
 luni 9.

^ . . . După Tit au urmat în puterea monar-
 șască frate-său Domitian, carele întâi au
 purces cu oaste asupra Iui Decheval, craiul dachilor, precum
 de a Iui războaie mai denainte la capul pentru craii dachilor
 s-au pomenit. Inșă pentru ca țăsătura istoriiei să nu să
 curmedze, aicea iarăși can pre scurt a pofrori nu ne vom lenevi.

CAPUL XVIII

Arată-să trii războaie a dachilor cu romanii supt
 Domitian

J^M Pe la începerea vieții nemuritoare, Ia anul 81
¹⁶⁵¹ scornitu-s-au întâi războiul dachilor cu romanii, pentru
 carile scriu istoricii¹⁶⁶ într-acesta chip: „Dachii, având un
 domnu ce-I chema Decheval, om în purtatul oștilor foarte

¹⁶⁶ Dion [Dio Cassius], în *Viața Ini Domitian*.

meșter și la toate vicleșugurile prea isteț și gata, carele foarte
 de rău pre romani purtase și cu dese războaie, prin vremea
 a 17 ani tare îi ostenise, cât <precum> în cele mai denainte
 scrise pre larg s-au pomenit, și dare pre an să le dea îi
 asuprise. De care lucru Domitian, cu oaste rădicându-se, au
 purces peste Dunăre asupra lui. Ce moliciunea împăratului,
 carele în ostenelele și trudile / oștilor cevași deprindere ¹⁴⁷
 neavând și cu totului tot odihnii și desfătărilor dat fiind, au
 stătut pricină, cât nici războiu deschis dachilor să dea vreme
 și prilej n-au aflat. Iară Decheval, cu meșterșugurile carile
 știia, în multe locuri fără veste împrăștiată și fără nici o
 orânduiala purtată oastea romanilor lovind, multă samă de
 slujitori au prăpădit. Ce Domitian paguba și stricăciune alor
 săi tăinuind, la senat, precum asupra nepriiantinului
 biruitoriu iaste au scris; carii miștiri senatul credzind, în
 slava lui multe agalmate, chipuri săpate, i-au rădicat.

Războiul al doilea

La anul de la Domnul Hristos 93 scrie Tațitus că în ^{Let}
¹³ anii trecuți, multe războaie mai mănunte au avut romanii
 cu dachii în Misia, în Dachia, în Ghermania și în Panonia;
 ce în toate lenevirea și negrija voievozilor au fost pricină
 de s-au concinit multă samă de oaste românească și dachii
 pururea au fost biruitori și deasupra.

Războiul al triilea

La anul de la Domnul Hristos 94, scrie Xifilin precum ^{Let}
^f Domitian, nevrând singur să margă asupra dachilor, au
 orânduit hatman oștilor pre un Iulian, carele dând războiu
 față la meidian asupra dachilor, izbândisă; ce fiind în desară
 și vremea întunecând, Decheval cu puterea neputând a

isprăvi, iarăși la meșterșugurile sale au alergat, căci vădzind el că acmu biruința la romani să pîccasă și altă nu era, fără numai după pierderea războiului să piardă și cetatea cea de 148 scaun, care era acolo aproape, au po/roncit mai cu devreme ș-au tot tăiat pădurea, carea era aproape lângă cetate, și au lăsat numai trunchii goli, în care-i au aninat arme slujitorești. Romanii, gonind pe dachi asupra cetății și acmu zarea soarelui de tot scăpătând și agiungând la pădure cea tăiată, cu noaptea amăgindu-să, li s-au părut că toți trunchii copacilor sint oaste pedestră, cu arme împotriva lor din cetate ieșită, și așe, de goană oprindu-să, cu nedeplină biruință s-au întors la taberile lor.

j Iară al doile an după acesta războiu, carile iaste de la % Domnul Hristos 96, Domitian încă ieși din viață, fiind ucis de ai săi, cu îndemnarea împărătesii lui, precum la locul său mai denainte s-au pomenit.

Iară după Domitian au stătut Nerva la împărăție, j, ^carile făcând pe Ulpie Traian ficior de suflet și următoriu 98 împărățiii, la anul 98 au murit.

Te/loc TCOV **ilpoAsyopsvcov**
Sfârșitul prolegomenelor /

PRECUVÂNTARE

i49

Sau pridoslovie în Hronicul vechimei
Romano-Moldo vlahi ii

A lucrurilor omenesți strămutătură sau (pentru ca adeverița lucrului mai fără grijă să mărturisesc), acea dintru naituri în toate și preste toate minte, cu a sa ocârmuire și de minte celor de supt lună neatinsă și neagiunsă socoteală într-un chip oarecarile de joc și de batjoc, câte și câte feliuri de schimosituri și din dzi în dzi altele și altele, una după alta, schimbări și mutări în faptele și lucrurile omenesți pană acmu să fie adus, în câte de acmu înainte iaste să aducă, pare-mi-să că cineva, carile măcar cât de puțin citiala sfintelor și a profanilor <păgânești> scrisori va fi amirosit (precum sa dzice cuvântul) măcar den afară de prag, cât de departe cătră istorii capul de-și va **fi** închinat, tăgăduitoriu să **fi** a să afla nu poate. Că într-adevăr, puternică dreapta Celui Preaputernic clătește și mută împărățiile, dintr-un niam într-altul și pre înălțați plecând, pre plecați de năprasnă cu mare mierarea celor mai pre urmă viitori îi înalță și în stepenele cele mai de sus îi rădică. In scrut, cu a sa vecinică neclătută și nemutată ființă, pre muritori de pururea învață și a înțelege îi face cât de putregăios lucru și putregiunii suppus să **fi** omul, și cât de proaste, slabe și neputincioasă să **fi** lucrurile lui, carile, ca lutul de pre lângă

drumuri, uneori de ploaie să întoarcă în tină, alte ori de căldura soarelui să usucă în bulgări; alte ori același, mult stropșit și călcat fărâmându-să, și în prav și pulbere 150 zdrumicându-să, cu vântu/rile să holburește și cu mare răzsipa până la nuări învârtit rădicându-să, preste alte dealiuri și preste alte văi, în izbeliște să liapădă. Putere-ași dară, dzice, că tocma într-acesta chip cereasca orânduiala, pre la une însămnate și mai denainte orânduite vremi, pre cele varvare neamuri cinstește și le evghenisește, iară pre cele vestite și de laudat singe în varvare le preface și slava în ocară și mândriia în răsul altora o întoarcă.

Așe dară, odânoară veche putere Eghiptului (carea încă și asupra măririi dumnădzăiești arme a rădica nu s-au îndoit), pre faraon cu undele Mării Roșii acoperind și cu alte nesuferire pedepse certând, pe neamul izrailtenilor din rob domn și împărat a câteva putincioase niamuri l-au făcut și iarăși pre același, pentru nemulțămira și mare necredința și nedumnădzăirea, în limbi l-au împrăștiat și pre la marginile lumii aruncându-1, batgiocuri muritorilor l-au suppus; precum de atâtea veci și **pană** astăzi plata nemulțămirii și răsplata fărălegii lor, în toate dzilele și în toate lucrurile a lua videm. Ce, pentru ca voroavă să scurtăm, așe de ciia, mândriia assirilor midilor, a midilor perșilor, a perșilor grecilor; a grecilor romanilor și pană mai pre urmă a romanilor împărăție, carea de la apus la răzsărit sărisă și de la amiază la miadzănoapte să întinsese și cu măminos trupul puterii armelor, puțin de nu toată fața pământului lăcuit căptușisă dachilor, gotthilor, vandalilor, urmilor, slovenilor, bulgarilor, sirbiilor, franțozilor, ghermanilor și 151 altor nenumărate neamuri, în pradă / și călcare au dat-o, și în cea mai de apoi turcului stăpânirea Asiii, Africai și a Evropii, în carea și împărăteasa cetăților (dzic orașul lui Constantin Marele) stă, cu mare jele și durere inimii și

prăpădeniia împ regi urași lor a o supune au învoit, cel ce pre muritori în une greșiți, într-altele a-i pedepsi va.

Însă nici cu atâta a lucrurilor omenești mascara deplin zugrăvită a fi poate, pentru carea experienția și dovada din toate dzilile ne învață. Căci după alalte a strămutărilor jocuri, încă mai mult răsul tuturor clătește cea de tot uitare și din pomenire ștergere a lucrurilor o dată de la oamenii vacurilor vechi lucrate, și cândailea împreună cu făcătorii și faptele tot într-un mormânt s-ar fi îngropat, de n-ar fi fost urmat îndată scârșnetul condeielor după tunetul și trăsnetul armelor. De unde orice și cât noi astăzi avem și știm, mai mult de la scriitorii lucrurilor decât de la făcătorii lor trebuie să le cunoaștem; precum și Alexandru Marele Machedon pe Ahilevs fericiia, pentru căci i s-au tâmplat scriitorii ca Omir să-i istorisască vitejiile. Ce încă nici așe lucrurilor cel deplin săvârșit să poate da, de vreme ce când slaba a omului socoteală cu tot de-adinsul să pune, pentru ca cea adevărată istorie din basne ca grâul din neghină să aliagă, tocma ca cum ar cădea în amestecarea limbilor Ia Turnul Vavilonului, așe să uluiaște, și care pentru adevăr sau carea pentru minciună ar ținea, amurșită rămâne. Și mai vârtos întâiași dată în privală ochiului și în sunetul urechii altă nu iase, fără numai purtate cuvintele acelea: „Neînvă/țată iaste prostimea. 152 Tot cela ce nu-i ellin, iaste varvar”; „Băsnuitoare Greția”: și *Quicquid Graecia mendax audet in historia* (orce minciunoasă Greția îndrăznește în istorie); *Monstrnosa Africa* (ciudată sau de lucruri ciudate scoțatoare Africa) și alalte acestora asemenea nenumărate. Pentru care lucru, când, de rândul istoriilor apucându-ne, lucrurile trecute înaintea ochilor a pune silim, nu într-alt chip, ce ca cum într-un codru prea des și nerăzbatut a întră ne-am nevoi. Când istoricilor urmă, credzind și nedejduindu-ne drepte și a drumului știutoare povațe a fi, ei între dânșii netocmindu-să,

de aceleași lucruri în multe și în deosăbrite feluri povestesc; și cei mai proaspeți pe cei mai vechi de minciunoși îi probozăsc, iară de vor vrea mai cinsteși să-i dojenească, cu neștiința și cu necunoștința îi vinuiesc.

Aicea eu într-o parte las sfânta a *Bibliilor* [^]istone, a căriia izvoditoriu nu omul, ce Dumnădzău să fie fost, cum să cade s-au credzut și să crede. Măcar că înțelepții lumii aceștiia, prin tâmplările unor vremi, și pre aceasta în prepus a o băga nu s-au rușinat nici s-au siit a buigui, precum cea chiară și adevărată dinceput a lui Moisei istorie, cu prădzile și pustiirile Ierusalimului și a toată împărăția iudeilor să să fie răsărit; iară aceasta pre carea astădzi în mână o avem, Iezdra din capul și pomenirea minții sale, de iznoavă să o fie izvodit. *Carte lui Noe* în chipul fabulii silesc să o întoarcă. Pre câtva din proroci în izvodul apocrifilor îi scriu, ca cum ar vrea să dzică că numai de cetit iară nu și de credzut să fie; nici au lipsit spurcații hulitori, carii și asupra *Noului* 153 *Testament* mâ/nule cele pline de singile sufletelor nevinovate a-și arunca și din urdzitura sa a o destrăma cu cănească nerușinare au îndrăznit, bizuindu-să precum sfânta a lui Ioan *Apocalipsis*, *Epistola Sfântului Pavel către evrei* și *Epistola Sfântului Iacov a doua*, între cele apocrife scrisori le vor putea aședza. Insă noi, pentru ca să nu amestecăm sfintele spurcatelor, de acestea mai mult a lungi părăsindu-ne, ochii spre istoriia limbilor să ne aruncăm.

Pre cât dară aduc cuvântul cătră scriitorii istorici și gheografi, într-adevăr că ar putea cineva fără siială să dzică că ei înde ei din cuvinte ca din praștii improșcându-să nu de a sale, precum să cade, au silit să-și caute, ce cum pre a altora sau ale sale sau a nemăruii să le facă s-au nevoit. Așe pre mulți în multe feluri au clevetit și au vinuit. Și așeși întâiași dată ellinilor izvoditura minciunilor dând, pre alții mai de curund lor în meșterșugul a minți următori vor să-i

facă, dzicând precum Omir, tot băsnuitoriu fiind, în locul ce ar fi fost istoriia adevărată a lucrurilor făcute să povestească, adâncimea limbii ellinești și a poeticăi meșterșug să fie vândut; și nu numai acel de obște a tuturor grecilor, atâta de lung și vrăjmaș războiu carile la Troada au făcut, ce așeși și pre însăși Troada dintre lucrurile lumii ar îndrăzni să o rădice, de nu ne-ar arăta sfarmăturile ei și **pană** astădzi, unde au stătut și câtă de mare, câtă de lată și de largă au fost. Nici mai mult vom pomeni pentru alaltă a mulțimei poeticilor ciată, a căroră scrisori, pentru theologhia, pentru facerea lumii și pentru plăzmuirea oamenilor și a altor în lume trăitoare și netrăitoare lucruri, încă / de demult în locul 154 basnelor au trecut.

Pentru istorici, ce dzic dară? Să videm. Pre Irodot (carile între toți scriitorii ellinești mai vechiu să numără) îl fac părinte istoriiei, adecă ca cum din capul său ar fi fâtat acelea ce au scris și nu că ar fi istorisit lucrurile adevărat făcute, ce numai pentru ca în praznicul Olimpiilor stâbla biruinții să apuce o poveste ca aceia, în chip de istorie să fie alcătuit. De Thuchitid dzic, precum slavii lui Irodot râvnind, minciuni cu voroava frumoasă ascunse și cu numele adevărului căptușită, în slava neamului ellinesc să fie scris. De Xenofon dzic precum nu cele ce au fost în Chiros, ce celea ce ar fi trebuit să fie în unul ca Chiros, cu voroava împodobită să fie tocmit. Pre Plutarh îl fac răvărsat în sine și pișcătoriu de ale altora. Pre Ellanic, pre Aghisilau, pre Efor, pre Timeu, pre Antioh, pre Filist, pre Chiilie și pre alți scriitori vechi ca acestea, îi osindește Iosif Iudeul, pre carele mai apoi îl probozește și în greșeale îl îndreptiadză Eghesip.

Așijderea pre cei bătrâni gheografi, cești mai tineri precum în cuvintele sale nestătători îi vinuiesc, pre Aristovul și pre Onisicrit (carii întâi de lucrurile Indii au scris) îi rād, precum să fie cutrierat lumea ca <calicii și apoi cu

minciunile lor lumea să fie împlut. Pre Ștefan, pre Arian, pre Dionisie și pre alalți mai aproape după acestea, în gheografiile sale purtători de cuvinte deșerte îi număsc. Pre Ptoiemei, vestitul în geografie, în răs luând, în cele mai multe să fie greșit îl arată și ales în șiruirea ostrovului Thule (pre carile Ptoiemei în cele mai departe a lumii ostroave îl pune)ca cum nici s-ar afla întru lucrurile firii, dzic. De Plinie 155 vor să dzică, precum de părțile evropești / necunoscătoriu și a neamurilor și a țărâlor amestecătoriu să fie fost.

Cătră aceasta aduc pre Țițeron împotriva lui Diodor și a lui Theopomp tunând, precum fără sfârșit să fie la acestea basnile și ei plini de minciuni. Acestora asemenea sentenții dau pentru hronografi. De Cvintus Curtius, de Arianos, de Plutarh (carii după câteva sute de ani de biruințele lui Alexandru Marele au scris) vinuiesc precum mai mult să fie silit pentru ca să știm noi cești mai de pre urmă ce au scris ei, decât ce au lucrat Alexandru. Cătră acestea alătură pre Tit Livie cu toată ciata istoricilor carii de faptele romanilor au scris și pre toți într-o sumă strângându-i, îi clevetesc precum multe să fie scris, iară puține să fie dovedit și încă să fie dovedit carile nici o dovadă a avea pot. Acestea dară în scurt pentru celea ce între dânșii, de cei mai vechi scriitori să poartă, fie dzis așa.

Iară pentru cești mai prospeți și mai pre la vacurile de mijloc, pentru ca să poată cineva de la dânșii a câștiga sau a dosluși a lucrurilor adevărînță, câte și câte locuri și chipuri de îndoință și așeși să dzic de necredință, înainte ne pun. Că deosăbi de mari izvoadele izvodirorilor, mai cu de-adins dzic, că ne poate a învăța cea din toate dzilele dovadă de care lucru socotește. Când ne apucăm (dzic ei) a citi istoriile scriitorilor greci carii, după mutarea scaunului împărăției de la Roma la cetatea marelui Constantin, istoriia ce-i dzic Vizintina cu condeiul a o urdzi și a o țese au început, adică

după a Țarigradului zidire, lucrurile romanilor și războiele carile necurmat cu gotthii, vandalii, schithii, unnii, bolgarii, sirbii, rusii, moscalii și / cu alte ale fundurilor crivățului 156 niamuri au avut și de-amănuntul a le însămna au stătut, de vom căuta rându povestii pre alesul, de-abia unde va și când va biruința varvarilor cu condeiul dăruiesc, pre carea ei cu armele mai totdeauna dobândind-o, de peste pustiile apei Volgăi și a Mării Balticăi și a Caspii năbușind și ca piatra rătundă din vârful dealului, unii după alții spre părțile Evropii pohârnuindu-să, în Evropa ce a mai supune și pre cine a mai birui neavând, până la Africa cu fierul și cu focul au pătruns, și prin tâmplările vremilor, prin multe locuri, scaunul și piciorul înfigându-și și pre une craii din pământ dezrădăcinând, pre altele așijderea din nemică au rădicat și li-au întărit. Deci, această a lor socoteală nu așa pre lesne poate să o dea cineva în laturi sau de tot greșită să o socotească. Că cele mai vechi a serachenilor, cu împărăția răsăritului împreună și cu a apusului, în ceasta dată pentru scurtarea cuvântului, cu pomenirea trecând, la vremile pre la carile cu cel dintâi a turcilor Osman împărat la Asia s-au ijdărât, să vinim. A căroră <putere>, precum cea de demult, așa ceasta de astăzi, nu numai împărăției răsăritului groznică și stângătoare au fost, ce încă precum cumpăna stăpânilor mai a toată lumea să fie adus aiavea iaste. Săvârșitul lucrurilor și tot adevărul așa fiind, însă istoricii vremilor sale pre greci foarte adese, iară pre turci foarte rar biruitori pomenesc. Deci în scrisori biruința grecilor asupra turcilor citind, în lucru răsturnarea și prăpădenia a atâte și atâtea împărății, craii și domnii jelim și ne mierăm. Așa, la hronicile unguirilor de ne / vom uita, alegând războiul lui 157 Vladislav cu sultan Baiezyd, carile s-au făcut supt Varna și altul de la Nicopolis și câteva mai iușoare bătăi cu Huniad, vestit hatmanul unguirilor; într-aitele în toate pre unguiri

biruitori, iară pre turci biruți și cu rușine fugiți îi audzirn. împotrivă, adevărul lucrului în gura mare strigând, precum toată crâia unguriască, încă de pre vremile lui sultan Suleiman ce-1 număsc canonic, schiptrul și corona turcilor să-și fie dat, sunetul ficiarilor și a obedzilor jealnic glasul robii olicăiesc, de care lucru poate că **pană** în veci condeielor scriitorilor s-ar fi credzut, de n-ar fi prin atâta vreme armele turcilor într-însa tunând, în cerbicea lăcuitorilor cel tirănesc giug ș-ar fi aruncat, pre carile de-abia și cu mare pieire, în vremile noastre, norocul lui Leopold și a doi ficiori a lui, a chesarilor nemțești, I-au rădicat și acea slăvită și odată în vremile sale puternică crăie de supt robia vârvăriască au izbăvit.

Să tăcem a pomeni pentru hronicile a stăpânirilor carele de noi sint mai depărtate și a căroră lucruri noă sau puțin sau nicicum sint știute și să vinim a ne miera de ale vecinilor și împregiurașilor noștri! Intăiași dată, înainte ne ies hronicile leșești, în carile mari, multe și vrăjmașe războaie cu vecinii săi tătarăi, rusii, prusii, șfedzii, ungurii și mai pre urmă și cu turcii audzirn, rari biruințe a nepriati[ni]lor, dese a sale pomenesc; iară sfârșitul, prin dovada ochilor arată precum tătarăi Crâmului și a Bugiacului, cu robii leșești și rusești, toate țărâle păgânești **pană** la Eghipet, **pană** la Africa și **pană** la India implu. Prusii, sfeții, danezii, moscalii, câteva domnii ca / crâiile de late și de lungi, de la biruitorii Ieși să fie apucat videm. Așe de la unguri, precum măcar o palmă de loc leșii să nu fie apucat, cele dintăi și vechi hotarale țării, carile despre acea parte sint și din locurile sale nemutate stau, fără prepus mărturisesc.

Pentru Moldova noastră ce aș avea să dzic nu îndrăznesc, fără cât pre la mai toți istoricii leșești citim (alegând pre unul Piasenschie, carile mai mult adevărului slujește) precum cu condeiel de o mie de ori crâii sale mai pre lesne o suppun decât cu mult într-alt<chip> adevărul să fie armele au arătat.

Așe, de pre cele trecute, într-un chip și acelor după noi viitoare icoană cu mintea a zugrăvi putem.

Iată în vremile noastre câteva mari și <nene>dejduite mutări a videa ni s-au tământat: adică patima turcilor supt Viena și prin vremea de cîia a câtva ani cu câteva nărocite războaie nemții toată țara ungurească (precum am și mai pomenit) împreună cu vestite cetățile Timișvarul și Beligradul din mânăle turcilor au zmult, cătră carile, ca cum și camătă ar fi adaos, parte Țărâi Munteneste despre țara unguriască **pană** în Olt și câtăva parte din țara sirbască **pană** în Drava cătră împărăția chesariului au adaos. Aceiași nemțască oaste, cu voievodzia domnului Evghenie, cu trii groznice războaie câteva dzeci de mii de franțoji prăpădind, în veci neșterse de biruință laude ș-au agonisit.

Așe Petăr Alexievici, marele împărat rusesc, pre Ieși întulburându-să, numai cu numele și cu singure sunetele armelor, în câteva rânduri i-au domolit. Pre craiul saxonesc din crâia leșască, groaza șfedului și nestătătoa/re firea leșilor, / izgonindu-1, cu agiutorul oștilor sale, cădzuta-i coronă, iarăși ui cap i-au rădicat.

Pre Carlus, craiul șfedzesc, după câtăva a furtunișy jocuri, întâi la locul ce să chiamă Lesnoe, apoi la târgul Ocraii căzăcești Poltava, cum l-au biruit și cum l-au cu armele asuprit și cum cu puțin fugă agiutorindu-i, în umbra sultănească, câtva peste trii ani s-au răcorit, atâta iaste lumii de știut, pre cât cu toții șfedul nebiruit a fi îl crede! Așjderea cum același craiu Carlus, izbeliștea furtunii și pildă altora, carii în cal și în car numai puterile își cred, mâna ceia ce lucrurile muritorilor după cum va mută și strămută, puindu-1, în Norveghia de puțin danezi supt o cetățuie așe de năprasnă au pierit, cât mai mult socotesc să să fie trăgănat sunetul puseii carile l-au lovit decât sufletul lui în trup după lovală. Acestea și altele multe ca acestea în veacul nostru,

precum am dzis, tâmplându-să, chiar și fără prepus, cum și în ce chip s-au lucrat putem dzice că le știm. Iară voia cea slobodă a scriitorilor și bogată voroavă retoricilor, cineș pentru niamul său, precum mintea și inima îl va împinge, ce va scrie și ce sint să laude sau să huliască, vârsta viitoare va videa, și mai ales că unde istoricul mai mult cu ritorica decât cu ființa lucrului să slujește, pre lesne poate audzi frumos cuvântul lui Arhidam, carile pentru Periclis sofistul dzicea că întrebând oarecine pre Arhidam, el iaste mai puternic au Periclis? au răspuns: „Eu, dzice, măcar că pe Periclis în războiu și cu puterea I-am biruit, însă el fiind bogat în voroavă, când <stă> a povesti de acea tâmplare, să pare el biruitoriu iară nu biruit a fi". /

160 Mai iaste și altă boală cu carea dzic, precum a lucrurilor scriitori să fie pătimind, adecă dragostea slavii neamului său și, dimpotrivă, zavistiia cinstii altuia, carile, adevărat, nu puțin calea adevărului spre rătăcirea minciunii a abate pot. Inșă pre cât părerii noastre să arată, mult ar trebui și giudecata acelor carii pre alții giudeca la cumpănă a să trage. La carii putem aiavea înșămna, precum neputând la alții afla ceva, ce lor li-ar plăcea și după voie li-ar vini. Pentru care lucru, cu celea carile mai sus am pomenit chipuri de giudecări, cești mai tineri scriitori pre cei mai bătrâni, de nu în toate, iară în cele mai multe greșiți socotindu-i, a-i îndrepta îndrăznesc. Așe orce unii scris ni-au lăsat, pentru lucrurile de la stăpânitorii mai denainte purtate, pentru niamurile cele vechi, de numerile și de lăcuirile lor; așijderea pentru a lumii părți, mări, ostroave, ape, păduri, munți, câmpi și pentru altele, carile supt linia gheografilor și slova istoricilor cad, cevași neatins și neclătit să lasă nu să pot răbda. Care lucru, precum ni să pare, au stătut pricină pentru ce noi cești mai de pre urmă, mai nici o știință fără prepus putem avea cine, adecă, iaste adevărat schith? Cine ghet? Cine dac? Cine unn?

Cine gherman? Cine sarmat? Cine slovan? Și încă lucru carile toată mierare covârșește, cine grec, cine roman să fie? Că dintr-acest feliu de amestecături a scriitorilor și a giudecătorilor, audzim precum odânoară jidovii de la ludea, pentru plăcerea grecilor, să făcea rudă și de un singe cu spartanii. Mai marii niamului franțuzesc să lăuda precum din troadeni să fie fost născuți, pre carii singur / Petavie, om 161 născut, crescut în Franța rău îi probozește.

Vitichild, cu următorii săi, silește să dovedească precum saxonii, cei vechi a Ghermanii lăcuitori, din vița machedonilor să să fie trăgând și din rămășițele nărodului lui Alexandru Marile, într-acele părți să să fie răzlețit. — ,

Orihovie leahul pre leșii săi, măcar că de neam sloveni : îi numește, însă de rudă eliini și limba leșască din cea atticească să fie izvorât, singur de sine să bucură.

Orbin raguzeul, cu împotrivnică lui Orihovie socoteală, machedonii, greci să fie orb tăgăduiaște, iară sloveni să **fi** a-i arăta tare năvălește. Și așe, de ciia tot neamul bulgăresc, sîrbăsc, boemăsc, rusesc, leșesc, amândoaă Sarmațiile și mai toată Schithia (mai pre lesne decât Ovidie *Metamorfozele* sale) tână pot fi socotind, neamul ellinesc în iudei îi mută și **pană** la Ruvim, ficiorul lui Iacov, stepenele semințiii le nrtinde, carea în carte istoriiei sale, *De vechimea și gheriea-loghia slovenilor*, cu multe argumenturi a dovedi să căzneșt^ . Pre acesta cu multe păpriște întrece a lui Pretorie *Lumea gotthicească*, în carea sau prea puține sau mai nici un niam a afla vei putea carile coreniia sa din gotthi să nu fie trăgând. și dimpotrivă aceșteași a lui păreri, tot neamul gotthesc, precum iarăși dintr-alte neamuri împrăștiat și răzlețit să fie, 'nsuși mărturisește și cu un iscusit meșterșug, împotivnic socotelile sale mai deschis arătându-ie, mai pre larg deșhidzindu-le, a semențiilor, a domniilor, a țărâlor, a locurilor, a mărilor, a pădurilor, a apelor, a bălților, a limanurilor

și a marginilor cele mai vechi, mai mijlocie și mai de curând numere după voia <lui> tâlcuind, și la unile slovele, iară la 162 altele sillele / schimbând, scobind, rădzind, adăogând și nemică neclătit și <din> hiriș locul său nemutat să scape lăsind, nevoinții sale deplin voia să fie făcut să veselește, nici să îndoiască a dzice precum *romfeș* și *spatba* hireșe cuvinte gotthești să fie și arme vechi de vechiul său neam scornite și purtate să fie fost, silește să dovedească.

Deci unile ca acestea Ia giudecători pentru scrisorile altora noi citind, și de dânsule ca de niște fulgere împruscându-sa socotindu-le, în credință mărturisim precum ascunsul inimii tare înspăimându-să, cu a altora patimă, oarecum cu dânsii împreună certării ne suppunem, atâta cât tremurând mâna și scăpând condeiul, cevași pentru a neamului nostru vechime, naștere și viță, fără sială a dzice și a însăamna nu putem. De care lucru, precum alalți ai noștri scriitori, **pană** acmu nu fără socoteală, ce încă foarte 163 cu cumpăt (alegând pre unii carii mai fericite ar fi fost de dânsii așeși, de nici ș-ar fi mai scris ceva) câte oarece, pre cât adevă știința li-au agiutorit, în hronicele sale însămnat ni-au lăsat. Într-acesta chip și noi firi-am lăsat pragmatia <lucrarea> aceasta supt mai lungă tăcere, însă împinși și poftiți fiind de la unii priiatini streini și mai cu de-adins de la însoțirea noastră carea iaste Academia Științelor de Berolin, nu numai o dată sau de două ori, ce de multe ori îndemnați și rugați fiind, pentru ca de începătura, neamul și vechimea moldovenilor, pre cât adevărul pofteste, măcar cât de pre scurt să-i înștiințăm. Așijderea, de lucrurile carile în vremile stăpânitorilor, din descălecatul țării Moldovei cel 163 vechiu **pană** la vremile noastre / s-or fi tâmplat, de starea și pusul locului ei, de aședzământul aerului, bișugul pământului, ocolitul hotarilor și de altele, carile spre folosul vieții omenești caută; și încă și obiceiul, legea,

țărămoniile politicești și besericești și de alte carile spre orânduiala și cinsteșia omenească stăruiesc, pre cât în putința slabei noastre știință va fi, să-i adevărim. Cu a pomeniților dară priiatini îndemnare și cu a Academii în învățături luminate, dzic, a Berolinului poftire, căutatu-ni-au a plini pravila și învățătura lui Platon, carea poroncește: „*Non solum nobis, sed et Patriae et amicis vivendum*”, adevă: „Nu numai pentru folosul nostru, ce și pentru a patriii ceva să slujim, și pofta priiatinilor gios a lăsa să nu ne arătăm”. Socotit-am ca între giudecători și între scriitori, cea din mijloc cale și mai fără grijă să apucăm; adevă, pentru noi, mai mult altora decât noă credzind, și mai mult adevărinții lor decât poftii noastre urmând, ca cum singuri pre noi de Ia noi ni-am despărți și departe, ca niște streini privitori, orice scriitorii streini pentru niamul moldovenilor în cărțile sale însămnat ni-au lăsat, veri de lăudat ar fi acelea, veri de hulit, cu bună inimă să le audzim și cu curată conștiință <ascunsul inimii> altora să le povestim așe, ca din dzece categorii a lui Aristotel una numai, carea iaste pătimirea, afară scoțind, alalte toate, precum în sine sint, în toate și pretiutinderea, nebetjite ferindu-le, în niamul nostru moldovenesc să le arătăm.

Cu doi ani mai denainte, toată *Hotărârea țării Moldovii*, cu tablă gheografică, cu câtă osirdie și / trudă s-au putut, deplin, precum ni să pare, s-au șiruit. Așijderea în anul de curând trecut, *Hronicid vechimei neamului moldovenesc* (în carileși tot numele vlahilor să cuprindă), de la vremile lui August Cesar și mai pre urmă de la Traian **pană** la în tumarea lui Dragoș Vodă din Ardial, la locul și la moșia sa, pre cât mâna și vremea ni-au dat, desăvârșit l-am istorisit. Iară într-acest an, puind nedejde în dumnădzăiasca agiutorință, cules-am *Hronicid Moldovii de la pomenitul Dragoș Vodă pană la domnia lui Ștefanță Vodă ficiorul lui*

Vasilie Vodă. Care hronic întâi iaste scris de Ureche vornicul, pană la Aron Vodă, cel ce-i dzic Cumplit; iară de la Aron Vodă pană la Ștefăniță Vodă iaste alcătuit de Miron Costin logofătul; însă într-amândoi acești scriitori, multe și de triabă a să ști lucruri, carele la istoricii streini însămnate să află, ei (cu ce pricină nu putem ști) cu condeiu trecându-le, noi la trupul și la locul său a le aduce ni-am nevoit. Cătră acestea, oricâte la această istoriografie trebuitoare a fi am socotit, iară de alții, sau de tot nepomenite, sau într-alt chip de cum adevărul poștește abătute, sau și nu deplin, sau așeși de tot necunoscute au rămas, cu curată inimă giuruum (aducând față și mărturiile de unde ni-am împrumutat), precum li-am aflat, așe fără adaos și fără scădere în privală și giudecata, nu numai alor noștri, ce și a streinilor să le scoatem; iară giudețul în mâna și socotială cititoriului lăsind, orice sentenție ar da, cu un suflet și cu o voie a o priimi și a o sufferi, gata sintem.

Insă acestea toate, fiind de noi în limba lătiniască scrise /
165 și alcătuite, socotit-am că cu strămbătate, încă și cu păcat va fi, de lucrurile noastre, de ciia înainte, mai mult streinii decât ai noștri să știe. De care lucru acmu de iznoavă ostenința luând, din limba lătiniască iarăși pre cea a noastră româniască le prefacem.

Slujască-să, dară, cu ostenințele noastre niamul moldovenesc, și ca-ntr-o oglindă curată, chipul și statul, bătrânețele și cinstea neamului său privindu-și îl sfătuiesc, ca nu în trudele și singele moșilor strămoșilor săi să să mândriască, ce în ce au scădzut din calea vredniciei chiar înțelegând, urma și bărbăția lor râvnind, lipsele să-și pliniască și să-și aducă aminte că precum odată, așe acmu, tot acia bărbați sint, carii cu multul mai cu fericire au ținut cinsteși a muri, decât cu chip de cinstea și de bărbăția lor nevrednic a trăi. /

HRONICON
DACO-ROMANIII
ADECĂ A TĂRĂLOR ROMĂNEȘTI

167

CARTEA I

Carea arată descălecatul romanilor în Dachia de la Traian împărat. Așijderea dovedește necurmat traiul lor într-însa de la același Traian împărat pană la Avrelie Avrelian împărat

CANOANELE

Cum vor putea să să adevériască lucrurile odânăoară adevărat făcute, însă în istorii târdziu și rar pomenite

CAPUL I

De aicea și înainte puind noi socoteala și tot țenchiul osteninței noastre, pentru ca nu numai precum arătăm că Dachia noastră au fost de Traian Marile cu boiari, cetățeni și slujitori romani descălecată și lăcuită, ce încă acelorași romani într-însa aședzați, de atuncea și pană în dzua de astăzi săminții și a nepoți, strănepoți într-aceiași nerupt traiu și necurmată sălășluire să dovedim. Trebuie întâi pentru aceasta pu/ținea învățatură cititoriului nostru să dăm, cu carea, ca cu o pravilă și canon slujindu-să, și adevărta istorii mai luminată i să va arăta, și dovedele noastre de tot gândul *stbig* și de toată socoteala cu prepus, curate și dezbărate le va cunoaște.

Canonul dară și regula adevărată și neschimbată iaste:

1. Tăcerea nici pune, nici rădică lucrul; iară dzisa îl și pune și-1 și rădică. Care canon așe trebu[ie] înțeles: când vreun lucru în lume sau iaste, sau să face, iară pentru dânsul precum iaste, sau precum s-au făcut, cineva nu pomeneste, atuncea lucrul acela nici să dovedește, nici să tăgăduiește; adecă, ca cum ar fi un feliu de pește în mare, măcar că acel pește adevărat să află și iaste, însă căci pascarii pește ca acela să prindă nu s-au tâmplat, pentru aceia de pește ca acela vreodată n-au pomenit. Apoi căci n-au pomenit, precum n-au rădicat acel pește din mare, așe nici l-au pus; nu l-au rădicat, căci peștele acela necunoscut, adevărat în mare să afla; nu l-au pus, căce ce să dzică sau să povestească n-au avut, pentru lucru carile a-1 videa sau a-1 ști nu s-au tâmplat. Și aceasta iaste parte canonului dintăi, carea dzice: **Tăcerea nice pune, nici rădică lucrul.** Iară a dooa parte carea dzice că **dzisa îl și pune și-1 și rădică**, să înțelege împotriva părții canonului dintăi. Când adică vreun lucru în lume și iaste și precum iaste să știe și să povestește, sau când nici cum iaste nici să poate ști și a-l povesti îl tăgăduiaște, deci când îl povestește sau îl știe odată și povestit iaste; adecă precum pascarii vânează un pește pre carile nici ei, nici alții mai
169 denainte a-1 vâna / li să tâmplasă, văd și cunosc lucru carile măcar că adevărat între alte lucruri a firii au fost, ce lor necunoscut fiind, ce să povestească și cum au fost să-1 puie nu știia, iară după ce la mână le vine vânatul cel necunoscut și-1 cunosc, de ciia cu dzisa, adecă cu povestirea îl pun, adecă adevaresc precum pește ca acela iaste și să află în mare; apoi în toată viața, de n-ar mai povesti de dânsul, însă tot rămâne pusă adevărînța cea dintăi, precum ei adevărat au vădzut și au povestit de pește <ca acela>. Și aceasta-i parte ce dzice că *dzisa și rădică lucrul*; așe trebuie a să înțelege când, adecă, vreun lucru în lume nici au fost, nici a să face, nici a să ști,

nici a să povesti să poate, atuncea dzisa, tăgăduind neștiința lucrului, din lucrurile firii de tot îl rădică. Adică, când dzisa tăgăduiaște că doi sori în ceriu nici au fost, nici sint, nici pot fi; nici de doi sori într-un ceriu cum să poată fi a povesti poate, că precum de fiece lucru, carile nicum vreodată n-au fost, tăgăduiaște dzisa că nu au fost. Așe de lucrul, carile iaste peste puțință a fi, tăgăduiaște că va fi, sau să va putea vreodată pentru dânsul ști sau a să povesti.

2. Al doilea canon, acestuia următoriu iaste, carile dzice: **Tăcerea după dzisă adeverește dzisa odată**, carea așe trebuie înțeliasă: Un lucru odată în lume făcut, cunoscut și povestit fiind, de ciia prin sute de ani supt tăcere adâncă stând, acea tăcere până nu va avea altă dzisă împotriva, altă nu face fără numai ce adeverește tot acel lucru carile odată s-au dzis și, câtă vreme stă tăcerea, stăpânește dzisa dintăi, carea mai pre urmă / să tace. Iară când după tăcere vine altă / 170 dzisă povestind pentru același lucru (pentru carile mult s-au tăcut), tot cum s-au fost povestit dintăi adeverește-să; că, când era lucrul acela supt tăcere, nu căci nu era nu să povestii, ce căci tâmplare nu s-au dat povestirii, iară când s-au dat atuncea s-au și povestit. Iară de să va povesti după tăcere într-alt chip, atuncea de la vremea povestirii înainte, precum a povestirii dintăi așe a tăcerii stăpânire să rădică și să pune stăpânirea povestirii de pre urmă (însă acea povestire de pre urmă de va fi povestită de la oameni vrednici de credință, iară amentrile și tăcerea și povestea cea dintăi rămâne neclătită în stăpâniia sa) și de ciia într-alt chip să începe a să ști decât s-au știut mai denainte.

Adică pană a nu lua turcii Țarigradul să dzicea și să știia că-1 țin grecii, iară după ce l-au luat turcii să dzice și să știe că-1 țin turcii; apoi, după ce au luat turcii Țarigradul și după ce au știut odată toți așe, mai pre urmă, de atuncea pă[nă] acmu de n-ar fi mai scris nici un istoric, nici ar fi mai

povestit cineva că turcii țin Țarigradul, tăcerea aceasta n-ar rădica pe turci din Țarigrad, ce ar adeveri dzisa odată, precum turcii au luat de la greci Țarigradul. Așijderea de ar povesti cineva că chesariul au luat de ia turci Țarigradul, nu îndată s-ar și crede, ce s-ar cerca de iaste om de credință, carile aduce poveste noă împotriva ceii vechi. Deci de s-ar adeveri precum acel povestitoriu iaste adevărat și precum lucrul iaste precum el îl povestește, de ciia înainte și tăcerea cea mai denainte și povestea care odată dzisese, că Țarigradul l-au luat turcii de la greci, s-ar șterge, și de ciia s-ar dzice și s-ar ști povestea într-alt chip de cum au fost mai 171 denainte, adecă precum chesariul / au luat Țarigradul de la turci. Iară aceasta neade[ve]rindu-să, rămâne tot dzisa cea dintăi, carea o adeveriia tăcerea, cu care tăcere istoricii adeveriia dzisa odată, precum turcii au luat și țin Țarigradul.

Așijderea de au și luat chesariul Țarigradul de la turci, însă cineva pentru aceasta, precum s-au tâmplat, nicicum n-au pomenit, tuturor lucrul neștiut rămâne, și cât rămâne neștiut, tot povestea cea știută dintăi rămâne stăpânitoare (căci știința iaste a lucrurilor, iară neștiința iaste tăgăduitoarea lucrurilor și ființă n-are). Într-acesta chip și cu acesta canon trebuie a să cerca și a să probălu toate lucrurile carile în istorii odată și dinceput s-au pomenit, și de ciia măcar prin mii de ani cevași pentru același lucru nu s-ar fi mai pomenit, că, căci istoricii au tăcut, tăcerea lucrului nu rădică pre acel lucru ca cum n-ar fi, ce mai vartos îl întărește tot așe să fie fost precum dintăi s-au pus; de vreme ce altă povestire mai prospătă într-alt chip de cum mai denainte au fost lucrul nu povestesc, precum am arătat pilda cu Țarigradul.

Așijderea, iaste alt chip de povestirea istoriiei, carea nu îndată au știut de lucrul ce s-au făcut, ce cu multul mai pre urmă la audzul scriitorilor au sosit; pentru aceia prin câtă vreme istoricii pentru neștiința lucrului au tăcut, tăcerea lor

nici tăgăduiaște, nici adeverește lucrul acela; nici îl rădică, nici îl pune, precum am dzis în pilda cu peștele; ce pentru ca mai curat să să înțeliagă aceasta, aduce-vom și altă pildă.

America (căriia îi dzicem Lumea noă) multe mii și sute de ani au fost necunoscută scriitorilor și tutu/ror oamenilor 172 ce trăiesc în pământul cest de demult cunoscut. Deci, căci nu am cunoscut noi, nici am știut ceva pentru America și nici am scris ceva pentru dânsa, tăcerea aceasta n-au rădicat pe America din lucrurile firii, căci ea adevărat era, precum iaste; măcar că nu știia că iaste. Într-acesta chip și cu aceste canoane dară trebuie să să slujască și cititoriul nostru, de pofteste să să înștiințedze și să să odihnească cu adeveriința hronicului nostru, în carile întâi cu bune adeveriințe și cu credincioasă mărturii din istorici arătăm descălecarea Dachii noastre de la Traian împărat, cu domni cetățeni și slujitori romani. Apoi, vrând să dovedim și necurmat traiul acelorași romani într-înșă, prin multe vreme de ani să va videa, că dzicem, precum Ia istorici cevași nu să pomeneste, și apoi iarăși va videa precum la istorici iarăși să pomeneste și tot pe povestea cea dintăi să povestește. Deci cititoriul ținind în minte canoanele carele i-am dat, unde va videa prin multă vreme tăcerea istoricilor pentru Dachia și pentru romanii dintr-înșă, să nu socotească îndată că pentru căci istoricii nu pomenesc pentru aceia n-au fost (căci aceasta socoteală iaste și împotriva canonului și împotriva adevărului), ce pană nu va videa altă povestire de nou adusă asupra ceii vechi, tăcerea acea multă a istoricilor să o știe din nedarea tâmplării a scrie purceasă, iară nu din neființa sau rădicarea romanilor din Dachia, că aceasta de-ar fi fost vreodată, ar fi trebuit să o pomenescă istoricii vreodată. Și de vor și fi istorici ca aceia, încăși nu îndată trebuie cre/dzuți, ce cercați 173 și ispitiți de sint oameni de credință; și de să va adeveri precum adevărat romanii odată în Dachia au fost ș-au lăcuit, iară mai pre urmă s-au rădicat, după driaptă mărturia acelor

scriitorii nu iaste să să creadză, căci s-au rădicat odată, de cîia nu s-au mai pus, ce trebuie a cerca înainte a ispiti oare nu vor fi și alți istorici, ca și acîia vrednici de credință, carii și rădicatul romanilor din Dachia, împreună cu ciialalți povestesc și de iznoavă iarăși înturnarea lor în Dachia adeveresc, carii aflându-să și adevărindu-să, povestea rădicatului romanilor din Dachia să șterge și povestea înturnării lor iarăși în Dachia să pune? Căci totdeauna povestea cea mai de pre urmă trebuie să să țîie (fiind de oameni vrednici de credință povestită) la adevărînța istorîii, după cum adevărul și canoanele poflesc. Iară noi, cu agiutorul lui Dumnădzău întîndzînd cursul hronicului din an în an și din istorici în istorici, de vom păzi canoanele legate și credința ceia ce să cade istoricului (care ochii, sufletul și viața istorîii iaste), cititorii giudecata în puterea și voia sa va țînea.

CAPUL II

Arată-să tocmaia împărățîii și trii războaie
a lui Traian împărat cu dachii

Ulpie Traian, Traian, marele împărat, precum mai denainte s-au dzis, după ce au luat chivernisală dălogilor împărățîii, vrând destrămate și încurcate lucrurile împărățîii (carile în vremile împăraților mai denainte lui și ales cu blăstămătiia <și> 174 dezmațarea lui Domitian / rău să amestecase și să tulburase) să le descalce și lucrîii lor ceii dintăi să le dea, întăi dinluntru, apoi din afară a le tocmi și a le orânduî s-au apucat. Deci dinluntru (precum istoricii¹⁰⁷ scriu), întăi au îndemnat pre senat spre cîntea legîi de moșie și spre

¹⁰⁷ Dion [Dio Cassius], Cartea 68. Victor [Aurelius Victor], Evtropie [Eitropms], Cartea 8. Iovenalis [Iuvenalis] și Plutarh [Plutarchus], în *Viața lui Traian*.

îchinarea dumnădzăilor săi, socotînd că pentru căci nu da idolilor cîntea și jirtvele cele mai denainte obiciuite, pentru acîia și răspunsurile lor tăcusă. Iară din afară, statul senatului și magistraturile aședzînd, cineși la locul și orânduiala sa li-au pus. De unde să pomenește învățătura carea au dat mai marelui pretoriului, cînd la acea slujbă l-au pus, dzicîndu-i, și sabîia goală, precum era obiceiul, dîndu-i: „**Ia, dzice, această sabie cu carea de voi împărați drept, pentru mine, iară de voi împărați rău, împotriva mea te slujește**”.¹⁰⁸

Acestea așe orânduînd s-au întorsu a cerca lucrurile nepriiatînilor carii era împregiurul hotarilor împărățîii din carii mai vrăjmași și mai stricători decăt alții a fi pe dachi aflînd, întăi de acestea a să curați și pre împărăție de supt rușinea în carea cădzusă a o dezbate ș-au sumes poalele. Așe dară, în locul ce era să le numere bani și să le trimită darea, carea de la alți împărați era orânduîta, li-au arătat arme și oaste. Căci dachii, deși lua bani de la împărăție, însă cu aceasta mult îmbogățîndu-să și din dzi în dzi crescînd și întărîndu-să, de mai mari răutăți să gătiia. Și așe, leat **101**, cu oaste tocmită împotriva dachilor au purces, unde agiungînd, vrăjmaș războiu cu dînșii au avut și după multă moarte și tăiare, măcar că romanii biruitori au ieșit și mulțime de dachi au omorât, / însă și în oastea romanilor 175 atăta de mulți au fost răniți cîntă nici pîndzături au mai rămas (la țerulici) cu carele să le lege ranele; ce Traian, scoțînd năfrămile, șervetele și altă pîndză ce era pentru slujba mesîi și a casîi, li-au dat să fie pentru acîia treabă.

Războiul al doilea

După izbîndă, Traian, nicicum stînd, s-au luat în goană după Decheval, domnul dachilor, și aproape de cetatea

¹⁰⁸ Chedrinós [Cedrenós], list. 204, și Plinie [Plinius Maior]. Iulian [Iulian Apostatul], în *Satira*.

scaunului său agiungând, iarăși au stătut la războiu a să bate, și precum romanii sa biruiască, așe dachii să nu să dea, dintr-îmbe părțile vitejește să bătea; ce cu nărocirea lui Traian și a romanilor vrednicie, iarăși fură dachii biruiți; Decheval, vădzind că lucrul cu armele nu-i sporește, vrând nevrând s-au plecat a cere pace și îndată au trimis soli la Traian împăratul cu rugămintea să facă și să prii mască pacea. Traian încă, nu puțin ostenit fiind, și pacea au priimit, și legătură cu Decheval într-acesta chip au făcut, ca dachii de acmu înainte priiatinilor romanilor priiatini, iară nepriiatini[ni]lor nepriiatini să fie; și cetățile carile era pre la hotarale Dachii să le răsipască. Așe Traian vitiazul, deodată și biruința și pacea dobândind, cu mare laudă și pohfală s-au întors la Roma.

Războiul al triilea

Dachii, după ce au vădzut că Traian s-au întors cu ostile și s-au dus la Roma, nu mult au stătut pe pace și pe legăturile și ce făcuse la leat 103 (precum însămează din Xifiiin 176 Calvizie), măcar că hotarale romanilor a călca / nu îndrăznită, însă pre vecini, carii era în prieteșug cu împărăția, de multe ori prăda și tot felul de năcaz le făce. Pentru care lucru Traian, vădzind că calcă legăturile păcii, nici să părăsesc a dodei pre vecini, soțiile împărăției romanilor, iară s-au rădicat cu oaste asupra lor, în care oaste nu puține, nici mici, ce multe și de cap primejdii au tras Traian cu meștersugurile și cu diavoliile lui Decheval; și ales că câțiva dachi, făcându-să c-au părăsit pe domnul lor și, fugând, au vinit adică să să închine lui Traian, carii aflând vreme ia un loc strâmt, unde îi știia, cât pe cii de n-au ucis și pe împăratul și mare stricăciune în toată oastea să facă; care primejdie priveghetoriu nărocul și triază în lucrurile ostenești paza iui

Traian, de-abie au abătut-o, nu puțină moarte făcându-să în neprietini. După aceasta Decheval, făcându-să că are a grăi pentru pace, au cerșut anume să-i trimață împăratul pre Longhin sutașul, vestit la războaie și mai de triabă în toată oastea bărbat, carile la cuvântul dat mărăgând, fu prins și legat și, după multe și groznice munci și cazne, omorât. Care lucru, pre cât inima lui Traian au împuns, pre atâta înfierbântând-o, spre izbândire și răzscumpărare au ațigat-o.

CAPUL Iii

Arată-să zidirea podului de piatră peste Dunăre și cel de pre urmă războiu și peirea lui Decheval și de tot prăpădeniia dachilor

Traian împăratul, vădzind că trecerea încolo și încoace peste adâncă și iată apa Dunării multă zăbavă și mare împiedecare îi face, nici la vreme când ar *sol coti* că-i dă ⁷⁷⁷ mâna după voie poate lovi pre nepriiatini, mult încurcându-să și zăticniindu-să la trecătoare, pentru accia socoti pod de piatră peste Dunăre să facă și piedecă grea ca accia din picioarele oștii să rădică ¹⁰⁰; într-același an (mai sus pomenit), de lucrul podului s-au apucat; zidire ca accia minunată și toată ostenința omeniască covârșitoare, într-alt chip vecilor pre urmă n-ar fi fost credzută de nu s-ar videa și astăzi urmele și temelile lui în fundul Dunării, la locul carile mai pre urmă s-au numit Turnul Severinului; iară mărimea, înălțimea acelu pod, așe o scriu istoricii pomeniți să fie fost de piatră încolțurată, zidit pe 24 de stâlpi sau picioare înalte (deosăbi decât îi era temeliia din fund **pană** în fața apii) de **150** de picioare (picioarul mathematicesc sau gheometricesc

¹⁰⁰ Dion [Dio Cassius], Evtropie [Eutropius] și Xifiiin [Xiphilinus], în *Traian*, Cartea: *Patru monarși*, în *Traian*.

să înțelege câtu-i pasul mic, când omul în voia <sa> îmbla), iară lat de 60; fietecare picior de pod să fie stătut de 170 picioare departe unul de altul; și din picior în picior boltă sau cum mai prost dzicem, sclip rădicat; apoi pe desupra cu piatră între boite împlut, atocmat peste tot neted așternut. Mamină și minune de lucru nespus ca acesta numai într-un an l-au săvârșit puterea și nemăsurată chel-tuiala româniască; pentru aceasta dzice istoricul Xifilin că Traian aceasta au vrut să o facă mai fără grijă decât de grabă.

^{Lear} **105** După ce s-au săvârșit podul, Traian împăratul, leat 105, au intrat cu ostile în Dachia și au mârș asupra lui Decheval; însă nici Decheval au dat dos, ce la față stând, în cea mai de pe urmă nevoie cea mai mare nevoiță puind, groznic 178 și strașnic și-au dat războiu. Ciudată moarte și mă/celărie s-au lucrat și multă vreme norocul <cării> părți biruința să dea în cumpănă stând, pană mai pre urmă romanii izbânditori și dachii biruiți fură, iară Decheval, domnul dachilor, vădzind acmu că războiul de tot au pierdut, oaste pană la cel mai de pre urmă i s-au concenit și toată țara și scaunul pre mâna romanilor au vinit, de toată nădejdea scăpat și fără liac rămas, pentru ca nu cumva viu în mâna nepriiatinului să cadză, singur șiie samă făcându-și, s-au omorât. Traian, după biruință cu năroc ca aceasta, știind că multe țări prădate avuții era strânse la Decheval, au început și como râie cele ascunse a-i cerca și li-au aflat tocma în fundul apii Sarghețiii ascunse (Sargheția iaste apa carea acmu îi dzic Ștrelța și cură despre Maramorăș spre apa Tisii) unde cu meșter-șug[ul] unor robi supt apă o îngropase și pentru ca să nu cumva scoată cuvântul afară, după ce și-au pus nenumăratele avuții, apoi pe toți i-au omorât. Așe dară și într-acesta chip au fost sfârșitul lui Decheval și prăpădeniia lui.

Iară Traian împăratul, după aceia, cu mare laudă și cu triumfs-au întors la Roma, lăsind o samă de oaste pentru

ca și rămasă a dachilor rămășiță din Dachia peste munți să izgoniască și cetățile **pană** va trimite coloniile de la Roma să păzască.

CAPUL IV

Arată-să aședzarea romanilor în Dachia și stârpirea dachilor dñtr-însa

Traian împărat, după ce au biruit pe dachi și domnul lor Decheval s-au omorât (precum mai sus am pomenit), vrând să să întoarcă la Roma, au lăsat o samă de oaste pentru paza în Da/chia, poroncindu-le căți dachi vor fi și mai rămas 179 să-i triacă peste munți și să-i depărteze despre părțile tătarâlor, ca nu cumva cu dânșii agiungându-se iarăși răutăți noă să scornească și mergirea lui cu ostile spre răzsărit să împiadece; de vreme ce patimile romanilor cu dachii nu era cum să-i mai poată răbda să-i lasă a lăcui pre la locurile lor, ales că Traian la anul ce vine era să margă asupra armenilor și a parthilor, peste Evrath. Pentru acestea dară, întorcându-să Traian la Roma la anul de Ia Domnul ¹⁰⁰ Hristos 105 și aședzind toate cele ce trebuia aședzate, îndată **105** au orânduie de-au scos de toată stepena și cinul din lăcuitorii Romii (precum din Xifilin¹⁰⁰ aiavea să arată), cu bună parte de slujitori i-au trimis prin toate locurile și cetățile Dachii și i-au aședzat acolo în traiu vecinie, pentru ca și năbușirile tătarâlor să opriască, și senatul (lipsind împăratul atâta de departe spre răzsărit) să nu mai aibă grijă a trimite oaste într-acolo, fiind de agiuns aceia carea împăratul în Dachia o trimisese, și de ciia de acolo să nu să mai rădice orânduise.

¹⁰⁰ Xifilin [Xiphilinus], la *Traian*.

Așe dară Traian împăratul¹¹¹, cu romanii carii aședzase în Dachia, hotarale împărății și despre aceas[ta] parte fără grijă și odihnite lăsind (căce despre Africa și alalte părți a apusului toate lucrurile și locurile împăcate și line era) au trecut la Asia. Și întâi asupra armenilor armele ș-au fulgerat, pentru căci armenii acmu împărății Romei suppuși fiind, craiul lor n-au trimis după obicei să ia stema crăiului și alalte semne de stăpânire de la romani ce, hainindu-să, le luase de la împăratul parthilor, carii, suppuind împărăția perșilor, 180 ma/ri și tari să făcusă pre acele vremi. Deci craiul armenilor, vădzind neferită și nesuferită nevoia și primejdiia carea îi viniia la cap, nemică de altă apucându-să, nici furtuna cu arme a ispitit îndrăznind, au plecat capul la Traian, pace rugând și supunere giuruind. Ce Traian, mâna de la sabie oprind, pace li-au dat, însă craiu la armeni să mai fie n-au j priimit, ce să fie ca o provinție supt diregătoria româniască no și hotarul împărății de la apa Tigrlui, unde mai denainte fusese, mutându-1 înainte l-au pus tocma la apa Evfrathului, luând toată țara Mesopotamii la mijloc. După accia au trecut la parthi și la alte limbi și pre toți i-au supus (precum la capul de vredniciile lui să va dzice). Iară leat 116, sculându-să de la Vavilon, au mârș să triacă cu ostile peste Marea Roșie, unde de bure împiedecat s-au întors iarăși spre Parthia, unde slăbiciunea bătrânețelor, nu a sufletului, vinuindu-și cătră ai săi dzicea: că de ar fi fost mai tânăr ar fi dus armele romanilor și până la India. Stăpânind și supuind Parthia, senatul i-au trimis titlu și, de pe împărăția ce supusese, l-au chemat Parthic, pentru care titlu (scrie Xifiiin) că nu atâta s-au bucurat pre cât s-au bucurat pentru carile îi trimisese cu un an înainte și-1 chemase *Preabunul*.
117 Leat 117. De boală simțindu-să și vrând, după 9 ani de

¹¹¹ Dion [Dio Cassius] și Evtropie [Eutropius] în *Viața lui Traian*.

când ieșisă din Roma, să să întoarcă spre dânsa, au murit în Siria¹¹².

CAPUL V

Arată-să anul în carile Ulpie Traian au descălecat Dachia cu romani

Anul în carile să fie aședzat Traian împărat slobodzi/ile 181 românești în Dachia, din câți scriitori ni s-au tâmplat noi a-i vîdea, nici unul anume nu-1 însămneadză; iară cu socoteală hronologhicească din Calviz și din Petavie (carii mathematicește cursul annilor foarte nesmentit au însămnat) fără greș îl putem afla. Că de vreme ce cel mai de pre urmă a lui Traian cu Decheval, domnul dachilor, războiu, cu socoteala de obște iaste adevărit, precum să să fie tâmplat pe la anul de la Mântuitoriul lumii Domnul Hristos 105. Aiavea iaste că Traian, după înturnarea sa cu ostile spre Roma, cetățile Dachii fără pază cu mulțime de slujitori și deșerte de romani nu le va fi lăsat, de care lucru fără prepus tîmâne, că pre lângă cei mai bătrâni slujitori carii era pentru vecinică lăcuire în Dachia rămași, încă câțiva din cei mai proaspeți oșteni pentru paza, precum a margi[ni]lor așe a cetăților într-aceiași pomenit an, în Dachia să fie lăsat.

Așijderea istoricii Dion, Evtropie¹¹³ și Xifiiin mărturisesc, precum Traian împărat la anul de la Domnul Hristos 107 s-au sculat cu oști și prin Dachia au trecut peste Don la Asia, asupra armenilor (carii rădicase cap) și asupra parthilor, carii îi priimisă supt protecția sa și apoi, biruind mai toată Asia, până la moarte, la Roma nu s-au întors. De pre aceasta iarăși putem curat a înțelege că deosăbi de oșteni, pre cetățeni din Roma și dintr-alte cetăți a Italiiei cu sine

¹¹² Dion [Dio Cassius], Cartea 68.

¹¹³ Dion [Dio Cassius] și Evtropie [Eutropius] în *Viața lui Traian*.

luând, și la anul pomenit prin Dachia trecând, pre la locurile ce i s-ar fi părut mai de treabă să-i fie așezat. Și așa putem socoteala fără greș închide că cetățenii cu doi ani mai pre urmă decât slujitorii în Dachia să să fie așezat, adecă la anul de la Domnul Hristos 107.

¹⁸² Pentru cetățile carele au făcut Traian în Dachia, mai denainte s-au pomenit, precum și Troianul, carele trece prin țara noastră să crede să fie de Traian făcut; ce de unde va fi luat Miron și Niculai această poveste noi nu putem ști, căci pentru aceasta nici un istoric nu pomenește.

CAPUL VI

Arată-să vredniciile lui Traian, marelui împărat

Nu fără plăcerea și multă dulceața cititorului român, nici fără cale a fi socotim de vom pomeni oarece, cât de pre scurt, de slăvit în bunătăți, lăudat în vrednicii și vestit în biruință și vitejii săditoriul și temeliitorul nostru și părintele a tot neamul românesc, Traian Marele, a Ramului și a toată lumea pururea biruitorul împărat.

Ulpus Traian, precum scrie Victor¹¹⁴, fost-au născut în cetatea Tudertina, iară Dion¹¹⁵ și Evtropie¹¹⁶ scriu să fie fost din Italica, carea iaste în Ispanie. Și, precum aceiași istorici în viața lui pomenește, fost-au om înștiințat lucrurilor oste-nești și în vitejii, căruia potrivit n-au fost, nici după dânsul între împărații romanilor au mai stătut vitiaz, înțelept, cum-pănitriu, blând și drept, de pre carea bunătăți l-au poreclit *Preabunul*. Pomenește pentru a Iui dzisă, carea cu slove de aur și în veci neșterse ar trebui să scrie în inimile a tuturor împăraților și oblăduitorilor, că odată sfetnicii și priiatinii

¹¹⁴ Avrelie Victor [Aurelius Victor].

¹¹⁵ Dion [Dio Cassius], Cartea 68.

¹¹⁶ Evtropie [Eutropius], Cartea 8.

mai de aproape dându-i vină pentru căce foarte plecat și pre lesne la împreunat să lasă cătră toți, el să fie răspuns: „**Așe să fie, trebuie împăratul cătră cei den afară, precum ar pofti să fie împăratul cătră dânsul / când ar fi el ca cei den afară**”. ¹⁸³

Pentru vredniciile și bunătățile lui, încă și **pană** a nu să face împărat, în dragostea și lauda tuturor era, de care lucru curund alte cinuri pășind, la cinstea consulatului au agiuns și pân a fi împărat, de da [o] ori acea cinste de cin, cu mare laudă au purtat¹¹⁷. Apoi proconsul cu ostile trimis și a Ghermanii stăpânitoriu fiind, împăratul Nerva ficior de suflet luându-1, cu puterea l-au împodobit tribuniții și chesar l-au făcut. După moartea Nervii, cu un glas și cu o inimă cu toții, împărat Romei și chivernisitoriu a slăbite pre atunca lucrurilor românești l-au rădicat. Luând schiptrul împărătesc, întâiași dată jelea legii de moșie având și spre cinstea dumnădzăilor părintești foarte dat fiind,¹¹⁸ obiceiele cele vechi foarte tare să să păzască; iară altele, carele intrase noaă să să opriască, tare au poroncit, pentru căci înmulțindu-se atunca creștinii, idoli începuse a nu se mai băga în samă și vândzătorii jirtfelor nu afla cumpărători; și răspunsurile bodzilor tăcusă, nemaiputând a răspunde pentru ce-i întreba. Pentru aceia (precum scrie Evsevie¹¹⁹) papa Clement, nevrând să jirtvască bodzilor, fu trimis în izgnanie tocma peste Marea Neagră la Iberia (aceasta-i Ghiurgia); iară amentrile lege creștiniască n-au oprit, fără numai cât au poroncit adunări fără maghistrat deosăbite să nu să facă; și așa și adunările creștinilor la beserici era oprite. Și iarăși scrie același Plinie¹²⁰ în *Epistola 28* că fiind el deregătoriu la Bithinia, au dat în știre lui Traian ce va face cu creștinii, care oameni cuiva ceva nu strică, răutățile tare opresc, ce numai

¹¹⁷ Plinie cel Tânăr [Plinius Iunior], în *Epistolii*.

¹¹⁸ Plutarh [Plutarchus] și Iuvenalis [Iuvenalis], în *Satira*.

¹¹⁹ Evsevie [Eusebius], în *Viața lui Gemem*.

¹²⁰ Plinie cel Tânăr [Plinius Iunior], Cartea 10, epistola 97.

184 Hristosului lor laude și cântări aduc / căruia Traian răspunde: pre creștini să nu-i cerce, iară pre carii alții îi vor pârî și-i vor dovedi că sint creștini, pre unii ca aceia fără certare să nu-i lase, cu care poroncă (precum scrie Evsevie¹²¹) mult au scădzut răutatea nepriiatinilor creștinătății și mult s-au rădicat pricinile a putea strica creștinilor. Fiind Traian la Antiohii, s-au tâmplat mare și nespus cutremur de pământ, cu carele nenumărat număr de oameni supt răsipirile casălor au pierit; iară Traian, cu mare primejdiia vieții, pre fereastră din casa ce ședea au scăpat.

Întâia lui biruință spre nepriiarini au fost în Dachia¹²², precum s-au pomenit, și cea dintâia pomannă, descălecarea romanilor în Dachia. După a dachilor suppunere au trecut cu ostile la răzsărit, unde pre armeni, pre iveri, pre colhi (aceste-s mengrili), pre sarmati, pre orhoeni, pre arapi și pre bosforeni (aceste-s tătarâi de pre lângă Azac) au domolit. Apoi, trecând asupra parthilor, au dobândit Selefchia, Ctesifonul și Vavilonul și alte cetăți multe și țări au cuprins; preste Marea Roșie cu corăbiile au îmbiat. Pre iudovi carii, în Eghipet și în Chipros, asupra romanilor și a grecilor rădicasă cap și multe răutăți făcusă, Traian prin hatmanul său Martie Turbon calcându-i, nespuse dintr-înșii mulțime au omorât. 200 000 să fe omorât, scrie Xifiiin <și Suida>. Iară <că>tră creștini milostiv fiind, scriindu-i Tiberian, diregătoriul Sirii, precum n-are cum mai omorî pre creștini de vreme ce pentru lege nepârâți, netrași, singuri vin și moarte poftesc, ia carea Traian au răspuns să să părăsască a-i mai pedepsi.

In Roma și pre aiurea multe zidiuri minunate și cu
185 nespuse cheltuiiale / au rădicat, din carile cele mai minunate sint: podul peste Dunăre (pentru carile s-au dzis), stâlpul, carile iaste și acmu în Roma, în șapte ani de-abiia isprăvit,

¹²¹ Evsevie [Eusebius], acoloși.

¹²² Dion [Dio Cassius] și *Hronical* lui Evsevie [Eusebius].

lucru peste toată puțința și socoteala oamenilor vacului acestuia; și podul carile au făcut peste bălțile ce să chiamă Pontice. Așijderea, în Roma au strâns nenumărată mulțime de cărți, și mare bibliothică făcând, li-au pus într-însa; și alte multe și minunate lucruri vrednice de laudă nemuritoare au făcut și au isprăvit, pre carile lăsind să le cerce cititoriul la Dion, Evtropie, Xifiiin și alții, carii au scris pentru lucrurile, laudele și vrednicile lui Traian.

Iară mai pre urmă, întorcându-se de la Marea Roșie și înțelegând precum parrhii gonise pre împăratul cari el le puse și iarăși să răcoșise, din Mesopotamia, unde cu ostile sta, gătindu-se iarăși asupra lor să margă, au cădzut în boală; cu carea împiedecat, de acea cale părăsindu-se, au silit să să întoarcă la Roma, ce boala întărindu-se s-au abătut la Silinunt, cetatea Chilichii, și acolo s-au săvârșit în luna lui avgust 10 dzile, la anii de la Mântuitoriul lumii 117; luând pe Andrian, cu o dzi mai înainte de moarte, ficior de suflet și lăsându-l următoriu împărățiii.

Iară pentru viața lui cea viitoare scriu istoriile besericești că papa Grigorie Dialog, socotind ale Lui firești bunătăți și mare pomana ce făcuse cu zidirea podurilor, cu îndrăzneală prea milostivului și în mile nemăsuratului Dumnădzău, pentru mântuința sufletului Lui din muncile vecinice, și cu multe iacrămi priveghind, să să fie rugat și prin descoperirea darului Duhului Sfânt răspuns priimit și trecut să fie luat; adecă, că pentru multe rugile și fierbinți lacrimile lui, pe / Traian din muncile iadului să fie scos; însă de acmu pentru altul așe în spurcată legea idoioiatrii și a păgâniii murind, să nu mai îndrăzniască mărirea dumnădzăiasca a dodei.

Trăit-au Traian ani 63; au împărățit ani 19, luni 6, dzile 15. Iară oasele lui, puindu-le în raclă de aur, li-au dus la Roma și li-au astrucat supt stâlpul carile era de dânsul zidit.

Acesta-i dară și ca acesta au fost săditoriul și părintele moșilor strămoșilor noștri românilor în Dachia, pentru a

căruia slavă și cinste, și după moartea lui, senatul și împărații carii în urma lui <la cărma> atâta de greu încărcată și mare corabie au stătut, măcar că dintr-alte mai depărtate părți și mâna și ostile ș-au tras, însă în Dachia aceasta a face nici au putut, nici au cutedzat. Ce precum el cu mâna lui ca pre un sad ales într-o livadă i-au împământat și i-au sădit, așe neclătiți și în veci nemutați i-au lăsat; carii, și până astăzi, toată lumea îi vede și-i cunoaște tot acel vechi neam românesc a fi în Moldova și în Țara Munteniască și Ardealul, tot acel vechiu și a mai marilor săi nume de romani fiind, iară alte socotele carile împotriva acestui adevăr fără nici o socoteală a sări să căznesc, precum în cele mai denainte scrise destul li-am dat de rușine, așe de acum înainte pre cursul anilor, din împărat în împărat mărgând și din istoric în istoric mărturii aducând, necurmat traiul romanilor în Dachia vom dovedi. /

187

CAPUL VII

Dovedește-să traiul romanilor în Dachia,
de la Adrian până la Antonie Pius

Adrian In anul mai sus pomenit, murind Traian împărat, în locul lui au stătut la împărăție Elius Andriannus, carile și rudă și tot dintr-o cetate cu Traian fiind (căci și acesta din Italica era născut precum în cele mai denainte am pomenit), l-au priimit fiu de suflet și cu o dzi mai înaintea de moarte, mijlocind Plotina, împărătiasa lui Traian, testament de moștenire îi didese. Ce Adrian (precum îl scriu istoricii¹²³), fiind râvnitoriu laudelor altora și pe ale lui Traian nebetegite a le suferi n-au putut, ce nemulțămătoriu a atâte de binefaceri fiind, cu scăderea cinstitii lui și cu paguba a poporului roman,

¹²³ Spartian [Spartianus] și Evtropie [Eutropius] și Orosie [Orosius] în *Viața lui Adrian*.

ale sale blăstămății și în dășert prin țărâle streine zbuțumături (căci mai multe locuri și țări decât Adrian vreunul dintre împărați n-au cutrierat), nu numai a le acoperi, ce încă și vredniciilor lui Traian de atocma sau și mai covârșite să le facă brudiiaste gândii; de care lucru pricinii că cu greu iaste a să stăpâni și a să păzi țări atâte de depărtate, carile cu vitejii lui Traian supt puterea romanilor vinise. Iară adevărul era că, zavistuiind Traian și slavilor lui Traian, trei țări cu ostenițele lui dobândite — Armenia, Asiria și Mesopotamia — de oaste și de păzitori deșertându-le, parthilor li-au lăsat, și hotarul împărăției numai **pană** la Tigris apa să fie au vrut.

Acestea pentru țărâle din Asia așe, iară pentru Dachia noastră nu așe, ce să vadă cititorii pentru dânsa ce scriu istoricii¹²⁴ și să cunoască că dreptate am avut, deși am / amestecat oarece cu fiere cerniala condeiului [ui] nostru împotriva acelor ce **imbla** ca numere necunoscute să puie romanilor din Dachia și lăcuiitorii ei rămășița varvarilor dachilor să fie, precum să dzice prostul cuvânt, să leagă ca orbul de gard. Cuvintele dară istoricilor, precum sint, așe le vom aduce: „Elius Adrian, după ce au murit Traian, Armenia, Asiria și Mesopotamia parthilor li-au lăsat; **era și Dachia să părăsască de nu s-ar fi temut să lasă să să prăpădiască atâtea mii de cetățeni romani carele era acolo**”.

De ar fi socotit Eneas Silvius și alți următori ai lui, cu ochiu mai ascuțit și cu minte mai curată, de ar fi giudecat adevărința și credința a istorici <ca acestea, nici> ca papa Pius, nici ca istoricul Eneas Silvius, așe de grozav s-ar fi lunecat, nici împotriva conștiinței sale așe neoprit s-ar fi pornit; nici

¹²⁴ Dion [Dio Cassius], Cartea 66. Spartian [Spartianus]. Avrelie Victor [Aurelius Victor], în *Traian*. Evtropie [Eutropius], cap. 8. Paris [referință eronată; V. Dan Slușanschi. *Introducere la Cantemir, Opere complete*, IX, I, p. 223 și 226 - apud N. Stoicescu], Partea 2, cartea 4, cap. 6. Petavie [Petavius], în *Sămănura vremilor*, în *Adrian*.

putem crede om de **atâta** învățătură ca Eneas, cunoscând și adevărind cele mai bune, să fie urmat cele mai rele, nu de Dumnădzău una ca aceasta pentru om ca acela să gândim; că cine poate să fie atâta luat de minte, carile cu trude, ostenele și sudori de singe, cinstea cercând, de bunăvoie <și> prin știință cuvinte stângace, pre urma sa hulitoare a audzi să priimască sau măcar cu clipala ochiului să învoiască.

Ce una ca aceasta multora tâmplătoare s-au vădzut și încă celor prea iubitori de adevăr, pentru că sau pă<nă> a nu ști li s-au părut că știu sau de au știut pomenirea (care decât cerbii mai fugare și decât piftirea mai dejghețtoare iaste)i-au amăgit, sau ochiul peste rânduri curund trecătoriu sau ceia ce iaste mai pre urmă, giudecata pre lângă cumpenile socotelii drepte lunecătoare, i-au asuprit, ca 19 pentru flori / ceapa cioarâi și pentru grâu neghină să ameastece. Ce precum dzice prost cuvântul turcesc:

VJtff'W^ xj^4& / Iainlăș hesabu Bagdat

tendioner) „Socoteala smentită și de la Bagdat să poate întoarce". Așe și socotală lui Eneas, măcar că prin multă vreme pentru greșit numele și neamul romanilor în Dachia, sau precum cu numire, ellinește alcătuită, cum să cade a ie dzice <6axopoopouG)V> am putea, în crierii a multora, ca vâscul de arpile și picioarele păsăruicelor să lipise și să încieise. Inșă dreptatea cumpenele sale aflând, nu numai ca oca dramul biruiaște, ce încă ca fântâna Soloamului ochii orbului din naștere spălând, prin știupit și tină le deschide luminile; de ciia înainte pentru ca să nu mai greșască poruncă luând, *iproci*.

Rămâne dară tare și neclătită povestea hronologhiii noastre, precum Traian în Dachia noastră au descălecat și au aședzat romani; iară Adrian pre aceiași romani din Dachia să-i rădice s-au temut și i-au lăsat acolo să lăcuiască unde Traian i-au fost pus. De aicea înainte fiind pravila și canonul carele am dat, vom cerca de-a rândul și vom videa

oare fi-vor alți istorici, pre urma acestora carii să pomenească precum din Dachia sau singuri s-au rădicat, sau cu poroncă, sau de ia nepriiatini scoși și goniți să fie fost? Au cu nerupt și necurmat traiu din vremea descălecării lor, **pană** acmu, într-aceiași Dachie să fie petrecut?

CAPUL VIII

De războa[ie]le lui Adrian împărat

Așe Elius Adrian nu numai căci n-au îndrăznit a rădica pre romani din Dachia noastră, ce încă și pre varvari, / carii 190 rămăsese dincolo de dânsa spre răzsărit, să-i fie călcat și domolit scriu istoricii¹²⁵, adecă precum la anul de Ia nașterea Pruncului celui mai înainte și de toți vecii născut j... 121, rădicând oaste asupra varvarilor și vrând să triacă peste 121 Dunăre asupra lor, călărimea patavilor înot cu caii fără pod au trecut; de care lucru simțind varvarii atâta s-au spământat și s-au aședzat, cât nu numai hotarale împărății a mai călca nu s-au mai ispitit, ce încă cu mare frică la pace alergând și aceasta au priimit: ca împăratul romanilor să le fie giudecătoriu și alegătoriu și găicevilelor care le avea ei în de n. Iară apoi, nu după multă vreme savromati, făcând oarece clătire, romanii au trimis oaste împotriva lor, pre carii așeși de tot i-au domolit.

La anul 129, pomenește Xifiiin precum Adrian au fost ^{Lear} 129 având un cal de Ia Nipru trimis, pentru carea și numele calului era Nipru, carile în vânătorile sale (căci Adrian peste măsură era dat vânătoriiilor) atâta îl purta de bine și atâta n era de drag, cât după ce au murit i-au făcut mormânt și stâlp i-au rădicat; care nu puțin sâmnu iaste că romanii ținea și peste Dachia pană la Nipru, de unde le tri<mi>tea ca

> Iulie Capitolin [Iulius Capitolinus] și Sparțian [Spartianus], în *Adnian*.

buni ca acia. Iară fără acestea, alte lucruri mai alese și vrednice de pomenire în părțile Dachii să fie făcut, scriitorii mai mult nu pomenesc. Deci Adrian în anul »38 138, iulie 10, la Bia au murit, după ce au împărățit ani 21, luni 11. Și au trăit ani 62, luni 5, zile 17. /

191

CAPUL IX

Dovedește-să traiul romanilor în Dachia de la Antonie Pius până la Marco Avrelie, ce l-au chemat Filosof

Antonius La anul mai sus dzis, Antonie Pius au stătut la împărăția romanilor; ce **pană** la anul al șeptelea al împărăției lui, carele iaste de la Domnul Hristos 145, scriitorii, pentru părțile Dachii, cevași nu pomenesc, iară la acesta an Iulie Capitolin, din greșala sau a scriitorilor mai de pre urmă, sau a tiparicilor, pomeneste precum Antonie, după ce au adus pe mavri la atâta strămtoare, cât de nevoie li-au căutat a pleca la pace, apoi să fie întors cu ostile în ceasta parte și să fie biruit pe ghermani, pe dachi și pe alani, carii de câteva ori mișcându-se i-au potolit. Aicea într-adins am adus acestea a acestui istoric cuvinte și ales căci dzice ca cum romanii supt Antonie ar fi biruit pe dachi (carii acmu și biruiți și suppuși și de pe locurile lor izgoniți era) pentru ca să arătăm că, precum mai sus am dzis, greșala s-au făcut în nume și unde au fost să scrie pe ghermanii catii, au scris pe ghermani și pe dachi, că catii acia era un fel de ghermani, așe între alții numiți, și asupra acelor ghermani Antonie au tras oști; ce neputându-i de tot răzbate, războiul câtva s-au trăgănat, așeși **pană** la împărăție lui Marco Avrelie, carele au împărățit după

¹²⁶ Dion [Dio Cassius], cap. 69. Petavie [Petavius], *îmățătura vremilor*, Cartea 1, cap. 21.

Antonie și cu aceșteași ghermani catii (precum în capul ce urmadă vom arăta, precum același istoric Iulie Capitolin scrie pentru războiul romanilor cu ghermanii catii), de unde aiavea să va cunoaște, că numele dachilor cu greșala s-au pus în locul catilor; având acestea doaa numere oarecare asămănare, carea / au dat scriitorilor sau tipografilor lesnire a greși. 192

Deci Antonie Pius, leat 161, mart. 6, au murit, după ce i, au împărățit ani 22, luni 7, dzile 26; și au trăit ani 72, precum scrie Victorin, iară precum scrie, din Dion, Iulie Capitolin, 74, luni 6. Și au urmat Ia schiptrul împărăției ginerele său Marco Antonie Verus, Filosoful¹²⁷.

CAPUL X

Dovedește-să traiul romanilor în Dachia de la Marco Avrelie Filosoful până la ficiorul său Commod

Marco Avrelie, stând la cârma împărăției, **Marco Avrelie** în al doilea an a împărăției sale, leat 162, rădicatu-s-au cu oste asupra Britaniii, în care parte singur cu capul lui au mârș; iară asupra ghermanilor catii (mărturisind același istoric Iulie Capitolin) au orânduț hatman pre Aufidie Victorinnie. 162

Aicea așjiderea pentru aceasta am adus mărturia acestui istoric, pentru ca să cunoască cititorii că unde să pomeneste Ia împărăția lui Antonie, adecă romanii să fie avut oaste asupra dachilor, acea pomenire iaste cu greșala, puindu-se numele dachilor în locul catilor. Apoi aceșteași chiar să poate dovedi, de vreme ce de la descălecatul romanilor în Dachia, adecă de când au răzbit Traian pre dachi și i-au împărățiat, vreun istoric (pre cât noi putem a ști) măcar cevași nu pomeneste precum dachii, sau singuri, sau cu alții

¹²⁷ Petavie [Petavius], *Sămăluira vremilor*, Cartea 5, cap. 8. Sitch Calviz [Calvisius] la aceșteași an.

împreună, să mai fie făcut vreo rădicare de cap, sau să se fie ispitit cât de puțin lucruri noia a scorni; ce împotriva, cursul istoriei arată precum romanii din Dachia neclătiți și fără toată grija au fost, de vreme ce după groznică și <cu> 93 rugile slujitorilor creștini asupra ma/aromânilor (cătră carii să adeosese cvadii, vandalii, sarmatii, siveii și alalți varvari) / *x izbândă, carea au avut Marco Avrelie la anul de Ia Domnul / 1, 1 Hristos 174. Apoi, la anul 179, scrie Dion¹²⁸ „precum Marco împăratul iarăși împotriva nepriiatinilor cu oaste mărăgând, prin vrednicia hatmanului Paternus, măcar că cu multă și mare cumpănă, însă de tot pre nepriiatini au fărâmat; însă într-acei an pre tătari a supune n-au putut, căci i s-au tâmplat boală, din carea mai apoi și moarte. Iară de ar fi trăit măcar până la anul, cu bună samă toate țărăle acelea împreună cu marcomanii și cvadii li-ar fi făcut ținuturi”.

De pre aceste a lui Marco cu izbândă războaie aiavea iaste că daco-romanii pentru ce în Dachia să nu fie lăcuit pricină împingătoare sau gonitoare n-au avut; și ales că între atâtea a tuturor varvarilor tulburări, de dachi, precum sau să să fie clătit sau cu alții să să fie unit, cineva din istorici nu pomenește. Și mai vârtos că Zonora¹²⁹, carte 2, cap. 2, anume arată că războiul lui Marco cu varvarii să fie fost în Panonie iară nu /în Dachia. „împăratul, dzice, Marco Avrelie, multă vreme au avut războaie cu varvarii ce lăcuiesc pe lângă Dunăre în Panonia, carii sint iazighii, marcomanii” / *proci*, între a căroră stărvuri să afla și trupuri muieresti; iară iazighii, precum să fie lăcuit peste Tisa pe Dunăre în sus, mai denainte am arătat.

Așijderea ghermanii (căroră acmu le dzicem nemți), marcomanii, catii și cvadii, de la acestea iazighi și mai sus

¹²⁸ Dion [Dio Cassius], în *Marco*. Evtropie [Eutropius], Cap. 8. Spartian [Spartianus], în *Viața lui Venus*.

¹²⁹ Zonaras [Zonaras], Cartea 2, cap. 2.

iăcuia, **pană** la Vendebona (acesta-i numele cel vechiu a Beciului), care cetate bătând Marco, acolo i s-au tâmplat și moarte, precum mai gios vom arăta.

Nu fără dulceața a cititoriului ro/mân socotesc a fi, **75** pentru războiul carile mai sus la anul 174 s-au pomenit, precum cu mare minune, prin rugile slujitorilor creștini s-au făcut, cevași a pomeni; că precum scrie Evtropie, Spartian, Capitolin și decât toți mai chiar Evsevie¹³⁰ în *Hronicul sau*, la acela an și carte 5, în *Istorii besericești* cap. 5, Marco Avrelie trei ani încheiați tot pe războiu sta și pentru mare seceta și uscăciune carea să tâmplase la atâtea primejdie sosise toată oastea românilor, cât era cu toții numai să piară de sete și de mare năvala ce le făcea nepriiatinii, la vreme de slăbiciune ca aceia. Ce fiind o ceată tot de slujitorii creștini (care era în numărul a doaspărdzecea și de ciia s-au numit fulgerătoare, precum mărturisește Tertulian și Orosie), acești dară slujitori creștini, vădzind la ce primejdie și cumpănă să află împăratul și cu împăratul toată oastea, cu toții într-o inimă și într-o minte curată au cădzut la rugăciuni pentru ca să arete Dumnădzău puterea Hristo[su]lui său și legea și ruga creștiniască cât poate înainte lui Hristos Dumnădzău, celuia ce-au dat-o ascultătorilor săi. Și așe Dumnădzău, ruga credincioșilor netrecând, îndată fulgere și tunete cu repede și groase ploaie au trimis; ce fulgerele cădea cu mare foc și pârjol peste varvari; iară lină ploaie peste oastea romanilor. Deci romanii cu apa ploii setea potolindu-și, fulgerele și trăsnetele pre nepriiatini **pană** în pământ așternea și nemilostiv îi prăpădiia. Marco împăratul, fiind om adevărat filosof, dzicând alții că creștinii cu vrăjitorii au făcut aceasta, nicicum ascultare nu li-au dat, ce cătră senat cu mare laude pentru creștini scriind, mărturisiia precum și din primejdie i-au scos, și / biruința asupra nepriiatinilor rugile

> Evsevie [Eusebius], Cartea 5, cap. 5 și Xifiin [Xiphilinus], în *Marco*.

creștinilor au pricinuit-o. Așe și un poetic <Clavianus>, de lege păgân și de numele creștinilor foarte scârândăvindu-se, supt numele haldeului vrăjitoriu (pentru numele lui Hristos înțelegând), cu frumoase stihuri biruința aceasta precum au fost o șeruiăște, a căruia cuvinte pentru voia românilor cititori (la carii, pentru ca adevărul să mărturisim, istorii ca aceste rari să citesc), aicea a le aduce nu ne vom leni:

Laus ibi nulla Ducum, nam flammeus imber in hostem
 Cecidit. Hune dorso trepidum fumante ferebat
 Ambustus Sonipes; hic tabescente solutus
 Subsedit galea, lique factâque fulgore cuspis
 Canduit, et subitis fluxere vaporibus enses:
 Tune contenta Polo mortalis nescia teii
 Pugna fuit: Chaldea mago, seu carmina vitu
 Armavere Deos, seu quod reor, omne tonantis
 Obsequium, Mărci mores potuere mereri.

Adecă:

Acolo vreo laudă a hatmanilor n-au fost,
 Căci pohoî de pară în nepriiatini
 Au cădzut. Pre unul ardzătoriu fulger îl purta înspăimântat,
 Spatele fumăgându-i; pre altul îl slăbănogii și-l oborâia
 Coiful topindu-i-se, și de fulger înfocate suliișle curea,
 Și de năprasnă sabiele ca aburii pica.
 Atunce au fost bătaia acelora ce supt Polos să cuprind,
 Care de lancea sau sigea oamenilor în samă nu băga.
 Vrăjitoarea haldeiască sau stihurile tocmite au într-armat
 pe Dumnădzău /

¹⁹⁵ Sau, carea mi să pare, bune obiceiile lui Marco au fost
 vrednice de toată slujba Aceluia ce tună.

Vrăjitoarea haldeiască înțelege sau pre Hristos Dumnădzău,
 sau pre Maica Precista, pre carea creștinii într-agiutoriu și

cătră Fiiul său mijlocitoare or fi chemat-o; ce noi acestea la alții lăsind, la lucrul nostru să ne întoarcem.

Deci Marco Avrelie, după ce au împărățit ani 19, luni 11, au murit la Vindobona. (Aceasta-i Vienna sau cum îi ^{Leat} dzicem noi Beciul), ¹⁸⁰ leat 180, fiind la vârstă la 59 de ani; carile măcar că cu învățătura fiului său, Iui Commod, doftorii îl otrăvise, însă el cu filosofăsc suflet aceasta de la ficiorul și căsașii lui a păți sufferind, și acmu și de otrava ce-i didese și cine îl adăpase bine știind, cevași cuvânt rău de ficiorul său și de doftorii n-au lăsat; ce încă slujitorilor cu gură de moarte recomenduindu-I, cu testament în locul său împărat l-au lăsat.

CAPUL XI

Dovedește-să traiul romanilor în Dachia de la Avrelie
 Commod **pană** la Avrelie Severus Alexandru

După preabunul părinte, preacumplitul și cu toate scâr-năviile spurcatul fiu Commod au urmat, ^{Commod}
 carile, precum îl zugrăvesc toți istoricii vremii
 acia, în toate desfrânările, nebuniile și tiraniile cu cevași mai
 gios decât Neron n-au fost; încă de ar fi agiuns la vârsta lui
 Neron, poate să-1 fie și întrecut. După alalte nenumărate
 pete ce avea, și învățătura oștenirii au schimbat-o în
 jocuri și în măscăriciuni, puțin și mai nemică de lucrurile
 Și trebile împărățirii de grijă purtând. Și măcar că varvarii de
 pimpregiur multe clătiri și tulburări au făcut, însă pre /
 romani din Dachia să-i fie clătit sau în ceva să-i fie strămutat ¹⁹⁶
 nime din istoricii mai sus pomeniți ceva însămiadză.
 Iară Matthei Pretor¹⁹¹, de ieri de alaltăieri scriitoriu, „cu
 langedă mărturie pomenesc, dzice (cartea 2, *De gotthi*,

¹⁹¹ Matthei Pretorie [Praetorius], în *Lumeagothilor*, Cartea 2, cap. 1.

cap. I), scriitorii de războiul dachilor supt Commod împăratul". Iară cine să fie acii istorici, nu va să arete, fără numai greșala carea din Iulie Capitolin mai sus am arătat. Ce tare îi stă împotrivă Zonoras¹³², cartea [12], cap. [4], carile chiar arată că „Commod nu cu dachii ce cu varvarii, carii mai sus de Dachii lăcuia, sa fie avut războiu" UItēp

○ **TT)V Aaxiccv xai [xeyioxoQ 5 BpsTxdvixoc.**

Deci Commod, împărățind ani 12, luni 9, dzile 14, de vârstă fii[n]d de 31 de ani, întâi otrăvit; ce cu grijea doftorilor nesticându-i otrava, apoi zugrumat au murit.

¹³³ **Pertinax** ^ = = P = = l arinului 193, dintre ucigașii lui Commod au apucat împărăția Elvie Pertinax, ce și acesta după 81 de dzile fu ucis de la oșteni.

Pentru acest împărat aflăm înșămnat la Stanislav Sarniție¹³³ într-acesta chip: „Pertinax, dzice, în lucrurile sale cevași vrednic de pomenit n-au lăsat, fără cât numai că nu cu puțină laudă mai denainte au fost ocârmuit Misia și Dachia". Sarniție din ce istoric să fie luat această mărturie, noi adevărul să mărturisim, a afla n-am putut. Iară de iaste adevărat așe, din cuvintele lui putem cunoaște că Pertinax, pană a nu fi împărat, să fie fost deregătoriu Misii și Dachii. Pierir-au dară Perrinax la anul mai sus pomenit, marte 28.

Didius Iulian Intr-aceiași an, după Pertinax, răpi schiptruî *niains* Iulian; inșă și acestuia scurtă îi fu împărăția, căci după 2 luni și 5 dzile, părăsindu-1 slujitorii, cu poronca lui Septimie Sever, fu zugrumat. /

¹³⁷ **Severus** ^ = = ^ = = fâ.rșiril annului dzis, Septimius Severus s-au suit pe scaunul împărăției. In vremile acestui împărat multe războaie cu mare laudă și izbândă spre părțile răzsăritului pomenesc¹³⁴, pentru carile

¹³² Zonaras, Cartea 12, cap. 4.

¹³³ Sarniție [Sarnicius], Cartea 3, cap. 3.

¹³⁴ Dion [Dio Cassius], în *Severus*.

senatul, de pre limbile carile au biruit, cu trei numere l-au întitulat: Parthic, Aravic și Adiavenic. Iară în părțile Dachii cevași să să fie clătit nu scriu. Impărățit-au ani 17, luni 7, dzile 3, fiind de vârstă la 65 ani; au murit în Britanie, în cetatea Eborica, leat 211.

Anton Bonfin, decada 1, carte 1, și alții mai tineri după dânsul¹³⁵, de unde să fie luat de dzic precum Turnul Severinul, carile iaste în Țara Munteniască, pe Dunăre, în ținutul Jiului, să fie făcut de acest împărat și de pe numele său, așe să-1 fie chemat, noi a ne adeveri n-am putut. Inșă Bonfin fiind istoric de credință vrednic, socoteala-i de tot să o lepădăm nu putem, măcar că n-ar arăta cine din istoricii mai denainte decât dânsul ar fi pomenit pentru aceasta, căci cetatea acia să fie fost de Traian făcută noi am arătat din Procopie Chesareanul; iară si socoteala lui Bonfin poate să fie adevărată, de va fi făcut și Sever împăratul tot pe acolo altă cetate sau acia<și> de va fi mai întărit, să-i fie mutat numele de pe numele său, sau poate și de pre numele vreunui pristav mai pre urmă așe să să fie numit.

După Severus au intrat la moștenirea împărăției ficiorii lui amândoi, Caracala și **Gheta** Gheta¹³⁶ înșă grea tovărășia stăpânirii nici între frați mult a sta putu, ce întâi oarece vrajbă și pre ascuns împoconșiri scornindu-să între dâșii, apoi ca vâpăia totdeodată izbucnind și din dzi în dzi, și din ceas în ceas mai mult și mai mult lățindu-se / și ijdârându-se, **pană** odată ¹³⁸ Caracala aiavea cu fierul zmult asupra lui Gheta s-au slobozdit; el încătro să plece vremea strâmtoindu-1, au fugit în cămară la maică-sa. Ea, ca să-1 mântuiască de moarte, în brață niându-l, cu cuvinte și rugămente părintești turburată răutatea lui Caracala să moaie să nevoia. Ce răutatea când agiunge

¹³⁵ Neculai Costin, logofătul, în *Letopisățidșău*.

¹³⁶ Dion [Dio Cassius] și Evtropie [Eutropius], în *Viața lui Irodian*, Cartea 4.

la vârvul său, nici cinstea părinților, nici frica lui Dumnădzău, nici hotărâle firii mai cunoaște, precum și Caracala între țigile maică-sa aciuat, nu numai pe frate-său au omorât, ce încă cu aceeași lovitură și pre maică-sa de greu au rânit-o.

Gheta dară, împreună cu frate-său au împărățit un an și 22 de dzile; iară Caracala ani 6, luni 2. Intre Edesa și Carra, cu mâna lui Martialis sutasul și cu învățătura lui Opilie Lear
27 Macrin (carile mai pre urmă au împărățit), fu ucis, leat 217, după ce au trăit ani 29. Iară Spartian istoricul îi numără anii vieții lui 43.

In urma lui Caracala au stăut împărat Macrin, ucigașul lui Caracala. Ce plata păcatului, ca despletitura ciorapului fiind, după un an și 2 luni, cu măsura carea au măsurat măsurându-se, fu ucis în Capadocia, de la slujitorii cari să rădicase asupra lui, leat 219.

După acesta au stăut la împărăție ocară lumii, pilda blăstămățiilor și decât toți spurcații mai spurcat Antonie Eliogabalus; căci după alte Eliogabal ui- - ... i - j , . . • J blastamațn, dupa toate, de bunăvoie, lasina firea părții bărbătești, singur s-au făcut muiare, toate cele muierești cu mare desfătăciune pățind și priimind, apoi și câțva copii giunghind și jirtvă bodzului său Eliogabal aducând. Pentru atâta nedumnădzăire oștenii nu l-au mai putut răbda, ce și pre dânsul și pre maică-sa Sohemitra au ucis, leat 222, 199 fiind / la vârsta de 18 ani, după ce împărățise ani 3, luni 9, dzile 14.

CAPUL XII

Dovedește-să traiul romanilor în Dachia de la Avrelie Sever pană la Dechie

Avrelie Severus După ciuda firii omenești Eliogabal au stăut la împărăție Avrelie Severus Alexandru, fiind încă tânăr de 16 ani, carile au împărățit ani

13, luni 9; și fiind la vârstă de 29 de ani, fu ucis de niște slujitori în Mogunția. Acesta împărat multe războaie cu biruință asupra perșilor și a ghermanilor să fie avut pomenesc scriitorii¹³⁷; iară în părțile Dachii nemică de însămnat iaste.

Ce pomeneste Evsevie¹³⁸ și Orosie¹³⁹ precum acesta Alexandru dintre împărății romanilor pre Hristos să-1 fie cunoscut Dumnădzău, și în cămara sa cea de taină să fie fost având chipurile Iui Apolon, a Iui Hristos, a Iui Avraam și a Iui Orfevs, și acestora să să fie fost închinând. De cîia în toată oblastia împărăției au poroncît să vestiască și în loc de pravilă să să ție cuvântul acela, pre carele toată legea *Evangelii* obiceinică să stăruiaște și într-însul să plinește: „Ce ție a-ți fi nu învoiești, altuia să nu faci”.

Aproape de pieirea Iui avut-au războaie spre fundurile Dunării, pre apa Renului, în Galia; fu dară ucis de slujitori, precum am dzis, în Mogunția, leat 235, mart. 18, după ce au împărățit ani 13, dzile 9. Și au trăit 29 ani, <luni 3>.

In locul lui îndată au hrăpit Ia împărăție i i • A x • • T-1 H40 -i Maximin ucigașul Iui, Maximin Ithracui , carile Thracul fiind de neam prost și varvar, întâi au silit de au omorât pe toți câți îl știa că iaste din mojici născut: adecă din tatăl Miția gothul și din maica Ababa Aliana. Ce Și în vremile acestuia, în părțile / Dachii cevași de pomenit uetâmplându-se, după doi ani și giumătate, nu deplin, i s-au făcut și lui ce i-au plăcut altuia să facă, că fu omorât de oșteni, leat 237. (în al șeptelea an a împărăției lui Alexandru, carile iaste de la Hristos 229, Dion istoricul, carile începe

137 [Herodianus], Cartea 6. Zosim [Zosimus], Cartea 1.

Orosie [Orosius], cap. 18.

138 Evsevie [Eusebius], în *Hronic*.

139 Orosie [Orosius], Cartea 7, cap. 18.

140 Irodian [Herodianus], Cartea 1. Lampridie [Lampndms] și Evtropie [Eutropius]. Paris [trimitere greșita; v. nota 124], Partea 2, cartea 4, cap. 7.

istoria sa de cât s-au zidit Roma, sfârșitul istoriiei sale face, precum singur mărturisește.)

Climateric era acesta vechi împărașilor Romii; împărașii toți ucigându-se, ucigașii împărașii apuca, apoi unul pre altul iarăși pre rând să ucidea. Căci după uciderea lui Maximin, slujitorii au rădicat împărat pre Gordian (pentru a căruia voie pre Maximin omorâse), copil de 11 sau de 13 sau 16 ani (căci aceasta cu prepus scriu istoricii¹⁴¹). Acesta cu multul mai mari lucruri de vitejie și de toată lauda vrednice decât vârsta lui ducea: au făcut că prin șese ani ce au împărășit, biruința a tuturor varvarilor au vădzut¹⁴². Ce de pururea minciunos nărocul muritorilor, pre viclenii și nepriiatinii de casă a birui¹⁴³ n-au putut; căci în cursul biruințelor, în hotarile Persiiei fu **244** ucis de Filip Arapul, leat 244. Pre toți varvarii, carii pre atuncea peste Nipru lăcuia, cu biruință de mare pomenire au călcat, pentru care lucru slujitorii, după ce i-au adus oasele Ia Roma și piatră deasupra lui rădicând, într-înșua au scris acestea: **Dumnădzăiescul Gordian, biruitorul perșilor, biruitorul sarmatilor, biruitorul gotthilor, potolitorul zarvelor romanilor, biruitorul ghermanilor, iară nu biruitorul flippilor.** Vede-se, dară, că varvarii peste Dachia, supt Gordian, biruiți și slăbănogiți fiind, roma-
201 no-dachii în Dachia noastră / și era, și lin trăiia.

Filip Arapul După Gordian urmat-au la împărășie ucigașul Filip Arapul¹⁴⁴, în vremea acestuia, ^ pomeneste la anul 250, precum cu ne bună paza slujitorilor, carii era la Dunăre, gotthii au fost trecut în Misia. Ce Filip, trimișind pre Deșie (carele mai pre urmă au stătuț și împărat) împotriva lor, și aflând vina slujitorilor, căci adecă pentru

¹⁴¹ Irodian [Herodianus], Cartea 8. Evtropie [Eutropius] 9. Zosim [Zosimus], Cartea 1.

¹⁴² Victor [Aurelii* Victor] și Evsevie [Eusebius], în *Hronic*. Zosim [Zosimus], Cartea 1.

¹⁴³ Iornand [Iornandes], Ia acesta împărat.

negrija lor au fost trecut gotthii în Misia, pre aceia slujitori pre toți i-au scos din slujitorie și au pus pre alții în locul lor. Slujitorii acii scoși, vădzind că altă ce să facă n-au, au fugit la gotthii, cu a căroră povățuire gotthii mare stricăciune în Misia făcând, de pradă încărcăți s-au întors acasă cu pace¹⁴⁴.

Intr-aceștii an, iară să pomeneste precum gotthii să mai fie trecut Dunăre; ce slujitorii într-acea glogozaiă nevrednicia lui Filip socotind, au rădicat pe Mesăus Deșeus împărat, carele apoi pe varvari **pană** la Don au împins (precum mai gios la împărășia lui vom arăta). Iară Filip, audzind că Dechie s-au numit împărat, au purces cu oaste asupra lui, ce la Verona biruit și omorât fu Ia anul mai sus pomenit; iară Petavie¹⁴⁵ moarte lui Filip aduce în anul 249. Pentru acesta Filip, scrie Evsevie și Orosie, precum dintre împărășii tomanilor întâi el să să fie botedzat; ce alți scriitori aceasta nu o socotesc adevărată să fie, de vreme ce, în toată vremea împărășii lui, vreun lucru carile să să samene cu lucrurile creștinești n-au făcut. împărășit-au Filip ani 5 și intrase al șeselea, ptecum din Zosim¹⁴⁶ însămneadză Petavie într-aceștii loc. /

CAPUL XIII

Dovedește-să traiul romanilor în Dachia de la Dechie până la Valerian și Galien

După pieirea lui Filip Arapul au **Mesius Dechie** împărășit Mesius Dechie, 30 de luni, precum Petavie¹⁴⁷ însămneadză, iară precum alții scriu¹⁴⁸, un n și 3 luni. Acesta, în hătmăniia sa, știind și vădzind

¹⁴⁴ Iornand [*idem*], acoloși.

¹⁴⁵ Petavie [Petavius], Partea 1, cartea 5, cap. 12.

¹⁴⁶ Zosim [Zosimus], Cartea 2.

¹⁴⁷ Petavie [Petavius] din Evtropie [Eutropius].

¹⁴⁸ Zosim [Zosimus], Avrelie Victor [Aurelius Victor], Partea 1, cartea 5, cap. 12.

călcaturile carile tătarâi în țările împărăției în anul trecut făcuse, și fiind om cu toate vredniciile deplin, în trebeie ostenești prea învățat și vestit vitiaz, vrut-au să întoarcă cu îndzecat tătarâlor, carii acmu cu ciabururile și pană la Greția agiunsesse; pentru care lucru, sculându-se cu oaste au mârș asupra lor și oriunde i-au tâmpinat tot i-au bătut și, din hotarale împărăției scoțindu-i, pană peste apa Donului i-au gonit; ce apoi, precum scrie Zosim¹⁴⁹, fiind vândut cu vicleșugul soției sale lui Gallie, de tatar împreună cu fiu-său au pierit. Ce pentru mai bună mărturiia, singure cuvintele lui Zosim să aducem: „Tătarâi, dzice, trecând Donul, locurile cele mai aproape de Thrachia, cu jacurile bântuia; ce Dechie asupra-le mârșând, în toate tâmplările biruitoriu era și tot plianul ce apucase au scos. Apoi să nevoia pentru ca de tot calea să le închidă, să nu să mai poată întoarce înapoi”; ce cu vicleșugul soției lui Gallie, între bălțile (Donului) închidzindu-se, de soție părăsit, acolo au pierit, în păclă cădzind; căci nici trupul nu i s-au mai putut afla. Zonaras¹⁵⁰, carte [12], cap [20], de această pradă a tătarâlor în Misiia nu pomenește, ce dzice că numai Bosforul (de la Don) au fost jăcuit, împotriva a căroră mârșând Dechie, cu vicleșugul soției sale, a lui Gallus, precum am dzis, au pierit.

25) Pierit-au dară Dechie la anul 251 și au împărățit mai mult decât un an, precum mai sus am dzis. /

203 Galie După pieirea lui Dechie în Schithia rămășița oștii au rădicat la împărăție pre viclianul Gallie¹⁵¹, carele Trebonianul să porecliia. Acesta, în loc de arme, înainte lăcomii vârvăriască (cu mare rușinea a tot poporul romanilor) bani au pus, 200 000 de dramuri giuruindu-le; ce și cu aceasta tătarâi neîndestulindu-se (precum scrie Vopiscus), după întoarcere lui la Roma, iarăși au prădat Dardania, Thessalia, Thrachia și pană la

¹⁴⁹ Zosim [Zosimus], Cartea 1.

¹⁵⁰ Zonaras, Cartea 12, cap. 20.

¹⁵¹ Zosim [Zosimus], Cartea 1.

Machedoniia. Zonaras¹⁵², carte <12> cap. <21>: „mulțime, dzice, de schithi, așeși mai fără număr au făcut năvală și-au răzbit tocma pană la Italia. Aceiași au prădat Machedonia, Thessalia și Greția, iar o parte dintr-înșii, trecând Bosforul spre Marea Neagră, multe țări au jecuit”. <Această pradă> poate să fie tot una cu ceia ce mai sus am pomenit, la anul 251, căci și însămnătorii vremilor Patavie¹⁵³ și Calvizie între sine nu să potrivăsc; că Patavie pradă numai una însămneadză la anul 251, precum am dzis, iară la anul 252 cevași nu pomenește, în care an Calvizie din Vopiscus pomenește. Ce oricum au fost, cunoaști-se ca și Dachia, fiind în șliahul tătarâlor, fără mare stricăciune să nu fie scăpat, însă precum din locurile sale romanii să fie ieșit, istoricii nu scriu, mai vârtos că la anul 253 Gallus, trimițând pre hatmanul Emilian cu oaste, nu numai cât i-au biruit cu fericite războaie, ce încă din toate hotarale împărăției la locurile sale, să-i fie gonit, scrie Zosim¹⁵⁴, Victor¹⁵⁵, Evtropie și Orosie¹⁵⁶.

Iară Zonaras, carte 12, cap. 21, măcar că pre scurt, însă mai curat povestea alege. „Schithii, dzice, după legământul ce făcuse cu romanii, jeluindu-se că li să dă mai puțin decât le era tocimala, lăudându-se și clătind cu capul s-au dus. Ce Emilian, om de niam african, hatma/nul lighioanelor de la Misiia (supt aceștia era și cele din Dachia) toți banii, carii era să-i dea tătarâlor i-au făgăduit slujitorilor, numai de-i vor bate. Deci slujitorii, cu această nedejde învârtoșeați, fără veste au năbușit asupra schithilor, din carii puțini scăpând, alalți toți sau au pierit sau la mână au cădzut. După aceasta biruință intrând în țările lor, cu multă dobândă s-au întors înapoi. Tâmplatu-s-au aceasta la anul 253, sau, după cum socotește Patavie 254. Acesta într-această oaste Emilian atâta de bine

¹⁵² Zonaras [Zonaras], Cartea 12, cap. 21.

¹⁵³ Patavie [Petavius], Partea 1, cartea 5-

¹⁵⁴ Zosim [Zosimus], Cartea 1.

¹⁵⁵ Victor [Aurelius Victor].

¹⁵⁶ Orosie [Orosius], Cartea 7, cap. 21. Evsevie [Eusebius] Cartea 17, cap. 17.

și vitejește s-au purtat, cât în mare dragostea slujitorilor întrând, îndată l-au numit împărat, împotriva a căruia Gallie
 ^ .j. cu oste mărgând, silia să-1 bage la mână; ce
 oastea, părăsind pe Gallie încă neplinind doi
 ani a împărăției, în anul pomenit de slujitori fu omorât.
 Patavie din Zosim¹⁵⁷ și Orosie¹⁵⁸ culege precum să fie împărățit ani doi, luni 4 și să fie pierit la anul de la Hristos 254.

Pe acea vreme Lichinie Valerian, om de bună naștere, era trimis în Ghermanie pentru ca să aducă niște polcuri, carele era să să trimață împotriva perșilor; unde, audzind de pieirea lui Gallie, s-au întors cu aceieși oști, pentru ca să răzcumpere moarte lui Gallie; ce oștenii iui Emilian vădzind că să va scorni războiu și unii de alții vor pieri, cu uciderea lui Emilian au potolit gâlceava și au stătut la împărăție Valerian; Emilian numai trei luni numele împărătesc purtând. /

205

CAPUL XIV

Dovedește-să traiul romanilor în Dachia
 de la Valerian și Galien **pană** la Avrelie

Valerian și Galienus
 Slujba împărăției Valerie luând, îndată
 au răcut soție pre tñul său Gălbenus.
 Multe și mari răscoale pomenesc scriitorii
 în vremile acestora împărați; și precum în Evropa, așe în
 Asia, un loc măcar necălcat și nestropșit de varvari n-au
 rămas. **Că** perșii de o parte, tătarăi de alta, hotarale
 împărăției robii și după <obiceiul> lor pustia atâta, cât și
 Avgustin, în *Epistola* 80, scrie că ar fi socotit cineva că nu
 altă, ce sfârșitul lumii iaste; ce alalte noi trecând, la celea ce
 s-au tâmplat pre aproape de părțile Dachii (căci în Dachia
 ceva să să fie făcut pomenit nu aflăm) să ne întoarcem.

¹⁵⁷ Zosim [Zosimus], Cartea 1.

¹⁵⁸ Orosie [Orosius], Cartea 7, cap. 22.

Scrie Zosim¹⁵⁹ istoricul precum leat 257: „tătarăi, așteptând iarna și Dunărea înghețind, s-au pornit, lăsind Marea Neagră în stânga, toți pedestri pre marginile mării, fiind în driaptă uscatul și cetățile Tomos, Istros și Anhialon; cât mai tare au putut trecând, au agiuns la lacul ce să chiamă Fileatina (carile aproape de Vizantie în marginile mării să află), și de acolo la Vizantiia, Bogazul la răzsărit trecând, au apucat Halchedonul, Nicomidia, Nichea și Chizicul". Iară ce să fie fost pricina carea pre tătari prin Dachia să treacă n-au lăsat, ce mai pe gios să fie trecut Dunăre, măcar că anume nu arată, însă din cuvintele carele mai gios să vor dzice aiavea iaste că marginile Dunării prin tractul Dachii tare fiind păzite, au trecut pe unde nici s-ar fi gândit cineva că vor putea trece, adecă pentre mare și pentre cetățile carile mai sus am pomenit¹⁶⁰.

Deci Valerian, / în al șeptelea an a împărăției sale, mărgând la răzsărit împotriva perșilor, nenărocit războiu au avut, ca biruit fiind la bătaie, viu au cădzut pre mâna lui Sapor, împăratul perșilor¹⁶¹; unde Sapor în mare batgiocura și ocară fiindu-I, când vrea să încalece pre cal, în loc de scăuiaș supt picioare îl silia de să supunea, **pană** mai pre urma de viu despoindu-1 de piiale l-au sărat cu sare și așe în mare nenărocire viața ș-au sfârșit. Nici rugămentele fiului sau, nici banii la varvari vreun preț sau trecere având, mutat-au Valerian leat 259, sau, precum Patavie socotește, 260.

După ielnică și lăcrămoasă tâmplarea
 I . \ . , ' . - I A *** Galien singur
 lui Vaurian, la chivernisală împărăției au
 rămas singur fiul său Gallien, carile nu foarte jealnic s-au
 arărat pentru așe de grozavă pieirea părintelui său, ce încă
 vădzindu-se ca dintr-o piiadecă a învățăturilor tătâne-său

¹⁵⁹ Zosim [Zosimus], Cartea 1. Zonaras, Cartea 12, cap. 23.

¹⁶⁰ Zonaras, acoloși.

¹⁶¹ Evsevie [Eusebius], în *Orația pentru Constantin*, cap. 24. Agathos [Aghatias], Cap. 4, list. 129.

slobod și despicdecat, jocurilor mai mult și desfătărilor deșerte s-au dat. Aceste a lui Gallien blăstămății ce făcea <vararii înțelegând> s-au rădicat tătarâi și ghermanii, frânții, carii cu prădzile au pătruns în Gallia până la Munții Pirenei; cattii și saxonii în Italia au intrat, gotthii împreună cu schithii, Grecia și Asia Mică au pustiit; iară svevii au năbușit j
265 romanilor la anul de la Hristos 265, cu carile tare au îngenuchet împărăția romanilor, pe vremea acestui împărat.

Precum Dachia noastră cu romani să fie fost lăcuită, bună dovadă avem din istoricul Zonaras, carile carte 12, cap. 24 dzice, precum hatmanul oștilor călări mii să fie fost Avreulus Dacul, a lui cuvinte sint acestea: **AupioAoc Se fex //opac** o3v reTixfjc, ттјс ucjTspov **Accxiac** £7U%AT]v)efiar); 707
adeacă: „Iară Avrelius era din țara Ghetiii, carea mai / pre urmă s-au chemat Dachia”. Cu vrednicia acestui Avreolus, Inghenuus, hatmanul oștilor Misiii, carile turburând pe slujitori, îl rădicasă împărat, fu biruit, prins și omorât¹⁶².
162
Iară leat 268, viclenindu-se hatmanii Macrian și Iraclian, cu 268 viclesug ucisără pe Galian în Mediolan, după ce împărățise cu tată-său împreună ani 7, iară singur aproape de 8, mart. 21, fiind la vârstă ca la 50 ani.

După acesta, alesu-s-au la împărăție [pe] Clavdius, om de toată lauda vrednic și în scurtă vreme a slăbite puterile împărăției înnoitoriu. In vremea acestuia împărat, schithii, îngiugându-se cu herulii, pevehii și cu gotthii și făcând aproape de Nistru (unde atuncea lăcuia) 6 000 de vasă, în carile intrând 320 000 de oameni, și trecând pre lângă Tomis și pre lângă Marchianopoiis, au intrat în Misia¹⁶³. împotriva a căroră, măcar că foarte puțină oaste cu sine avea, Clavdie ieșind, în

¹⁶² Avrelie Victor [Aurelius Victor] și Pollion [Trebello Polii].
" Zosim [Zosimus], Cartea 1. Trivelie [Trebello Pdllo] și Victor [Aurelius Victor]. Orosie [Orosius], Cartea 7, cap. 20.

doă războaie i-au biruit și pe toți **pană** la unul i-au omorât, încă și câți din războiu cu fuga scăpase, neputând la vasă a scăpa (căci și pre acelea pre mai multe luasă, și ca la 2000 în mare le afundasă), apărându-se, spre Munții Cenghii au năzuit; unde Clavdie, din toate părțile închidzindu-i și calea în vreo parte să iasă oprindu-le, acolo de foame și de ciurma ce-i lovise toți au pierit. Zonaras¹⁶⁴, carte [12] cap. [26] dzice: „Schithii, trecând balta Meotis, în Asiia și în Evropa au prădat”. Aceastăși mărturisește și Chedrinus la aceștia împărat, de pre a căroră cuvinte chiar să cunoaște că dincoace de balta Meotis și peste Dachia tot locul acela supt stăpânirea romanilor să fie fost, / însă numai pre lângă 208
marginile Mării Negre. Din carea, poate fi, luând Sarniție¹⁶⁵, într-acesta chip dzice: „Clavdie la apa Nistrului împotriva capiștii Dianii, carea iaste împotriva Crâmului, pe schithi au bătut și 2000 de corăbii li-au luat și li-au înecat; pentru care viteje și izbândă i-au scris senatul: **Clavdie Avguste, tu ne ești frate, tu părinte, tu priiatin, tu bun senator, tu stăpân**”.

Și așe Clavdie, cu bună vitejia sa, iarăși întrămă puterile împărăției și hotarale ei fără bântuială lăsindu-le, la anul 270, fev[ruarie] 2, de ciumă au murit, după ce au împărățit un an, luni 10, dzile 5. 1711

După moartea lui Clavdie (precum scrie Pollion¹⁶⁶), frate-său Cfintilus, socotind ca cum împărăția ar fi de moșie, singur pre sine s-au numit împărat. Ce zarvă pentru aceasta în oaste scornindu-să, după 17 dzile îl ucisără și au stătut la împărăție Avrelie Avrelian, pentru carile în cartea ce urmadză vom dzice.

Sfârșitul cărții întâi /

¹⁶⁴ Zonaras, Cartea 12, cap. 26.

¹⁶⁵ Sarniție [Sarnicius], Cartea 3, cap. 15.

¹⁶⁶ Polion [Trebello Pollio], Cassiodor [Cassiodorus] și Evsebie [Eusebius] la acest împărat.

'o

PREVOROVIRE

ÎNFORMUIND CITITORIUL

De vreme ce cu agiutoriul lui Dumnădzău am agiuns spre accia a hronologhiii parte în carea câțiva din scriitorii vremilor mai trecute pomenesc pentru mutarea romanilor din Dachia în Misia, foarte cu trebuință am socotit pentru ca să dăm cititoriului nostru puțină înformăluire, în ce chip adică să poată, ca cea adevărată și negreșită povestea istoriiei aceștii să înțaliagă; nici după socotelele a unora mai proaspeți, cu mintea furându-se, într-aceiași cu dânșii greșită părere să cadă.

Istoricii, dară, carii pentru mutarea romanilor din Dachia în Misia pomenesc⁶⁷, una numai, însă și accia nu iușoară pricină arată, adecă: Avrelian împărat vădzind, dzic, că pe vremile împărăților carii fusese mai denainte de dânșul la împărăție varvarii crivățului, cu câteva năbușiri, Misia (supt carea să înțelege și Dachia), Thrachia, Thessalia, Machedonia, Iliria, Greția (și precum dzice Zonoras⁶⁸ că și Athina) au fost încungiurat (ce cu vrednicia lui Cleodemos au fost izbăvită de prada lor), să să fie lăsat de toată nedejdea, că va mai putea apăra Dachia de călcurile lor, și așe, coloniile și alalți lăcuitori românești, carii de atâta vreme într-înșă trăia, să fie poroncit să să rădice din Dachia și să triacă peste Dunăre decinde în Misia; care mutare să să fie făcut, prepus nu iaste. Ce prepusul iaste de s-au mai întors sau de nu s-au mai întors vreodată acciași romani iarăși la moșiile lor în Dachia.

⁶⁷ J Evtropie [Eutropius], Vopiscus, Suida [Suidas] și Anton Bonfin [Bonifinus], Decada 1, cap. 1.

⁶⁸ Zonaras, Cartea 12, cap. 26.

Dintr-acesta dară prepus pentru ca să scoatem pre cititoriu, lucrul / mai pre amănuntul a scutura ne trebuie. ²⁷ Deci măcar că la pomeniții scriitori, altă pricină făr' aceasta anume însămnată, nu aflăm, adecă, că socotind Avrelian că nu va mai putea apăra pe romanii din Dachia, să-i fie mutat în Misia. Însă câteva alte pricini și mai grele decât aceasta, dintr-a acelorași scrisori putem culege. Că nici așe prost trebuie să înțelegem că vor fi socotit acei scriitori atâta de slabe și neputincioasă puterile împărății romanilor, ca nicum într-alt chip să fie putut apăra acea vestită, largă și bișugoasă și împărății foarte de folos țară. Și mai vârtos ca acmu 179 de ani era de când romanii într-înșă lăcuind și [cu] moșii și cu sate și cu cetăți întemeiați fiind, măcar și singur împăratul așe ar fi poroncit, însă nu cu lesne, încă pre cu greu li-ar fi cădzut, tot deodată așe de tot părăsind-o, pre mânuile varvarilor răpitori să o lasă; și în veci de ciia ca cum n-ar fi mai avut treabă cu dânșă să o uite, ales că între Dachia și Misia nu altă fără numai latul Dunării desparte. Aceste așe socotindu-să, cu bună samă putem cunoaște că și alte pricini vor fi fost, carile să fie asuprit pe Avrelian deodată a deșerta Dachia de lăcuitorii ei, iară nu că doară în veci să să părăsască. Care s-au și tâmplat, precum rândul istoriiei înainte curat va arăta.

Fost-au dară <după> pricina pomenită <și> a doa; căci Avrelian, ca un bun socotitoriu și iscusit a împărății chivernisitoriu, vădzind că cu lenea și cu negrija împărăților mai denainte puterile romanilor nu puțin să pleasă și împărăția perșilor, după ce Sapor, împăratul perșilor, pe romani biruind și pe Valerian (precum Ia locul / său s-au dzis), viu la mână prinzindu-1, și cu groznică moarte omorându-1, perșii atâta să înălțasă și să mândrișă, cât (precum Zonora acoloși mărturisește) așeși nici în samă de ceva nu mai ținea pre romani; de care lucru Avrelian cu înțelepțesc sfat și ca un destoinic a oștilor purtătoriu,

socotit-au ca întâi puterile celui mai mare să frângă și ocara, carea în obrazul cinstei și slavei romanilor <cădzusă>, ștergând, patima să le răzscumpere. Inșă după întăritură carea perșii luase și după scăderea carea în ostile romanilor să făcusă, căutat-au lui Avrelian toate ostile carile în multe părți era deosăbite și împrăștiate, la un trup să le adune; ca căroră au făcut și oștilor, carile <era> puse pentru paza Dachiii, pre carile de prin cetăți și de pre la marginile hotarilor scoțindu-le, nu putem socoti că și alalți lăcuitori fără oaste, în loc așe de ivală, fără grijă să rămăie vor fi putut și pentru aceasta cea mai de frunte parte, împreună cu ostile, peste Dunăre poate să fie trecut; iară alaltă prostime (pre carii Sarniție¹⁶⁹ îi numește purtători de grijea caselor) toată sau mai la munți, sau la locuri în dos să să fie tras, și tot în Dachia să fie rămas. Ce noi în cuvintele lui Sarniție puțin nedejuindu-ne, adevărim precum toți romanii din Dachia să fie trecut în Misia, de carea mai pre urmă vom videă.

Fost-au a triia pricină că Avrelian, nu numai ca un împărat, ce și ca un moșnian de grijea Dachiii purta; căci el era născut, crescut în Dachia ce-i dzicea măluroasă. Și de iaste să putem amesteca cuvintele prostimei între dovedele istoricilor, [iată] ce ni-au povestit un voinic, Preda Stambol, 213 român din Țara Munte/niască, carile apoi din mila împărătiască și sotnic la târgul Harcovului au stătut. Acesta dară ne spunea precum în Țara Româniască, aproape de Dunăre, pre malul Oltului, să să fie vădzind niște temelii ca de cetate, căroră țărani de pre acolo lăcuitori, din bătrâniilor apucând, le dzic Curțile lui Ler împărat, precum și în colendele Anului Nou, și astădzi au luat de pomenesc: „Ler Aler domnul”, care nume sună Avrelie Avrelian. Ce aceste lor lăsindu-le, la ale noastre să vinim.

¹⁶⁹ Sarniție [Sarnicius], Carrea 4, cap. 5.

Dzicem dară împreună cu alalți a vremilor scriitori, precum pentru pricinile pomenite, Avrelian împărat, cu bună samă sau pre toți romanii, sau numai o samă, adecă oștenii și cei mai de frunte din Dachia deodată să-i fie mutat în Misia, de unde apoi și nume au luat, de să chema romanii aciă *misii* și apoi mai pre urmă *vlahi* (precum din istoricul Nichita Honiatis, la locul său am arătat), și încă mai pre larg vom arăta, unde va vini cursul hronicului să dzicem când și de unde s-au scornit a să chema romanii din Dachia și din Misia vlahi. Precum astădzi videm că și în Misia de la Poarta de Fier pană în Marea Neagră, satele carile sint mai aproape de malurile Dunării pline sint de români de un niam și de o limbă cu cești de ceasta parte de Dunăre.

Inșă noi nu asuprim pe cineva, ca socotelii noastre, carea adusem, într-alt chip să creadză, fără numai atâta cât precum ni să pare l-am adevărit, că împotriva acelora carii așeși de tot tăgăduiesc precum românii noștri să fie de niamul românilor de la Italiia, tare și nebiruit argument să avem. De vreme ce romani au fost aciă pre carii Avrelian împărat scoțindu-i din Dachia i-au mutat în Misia, iată că acci romani au fost, pre carii Ulpie Traian cu 179 de ani mai denainte / i-au fost adus în Dachia, și acea pomenită, nu 214 prea scurtă vreme, necurmat tot a acelora ficiori, nepoți și strănepoți, și nepoți din strănepoți au lăcuit într-însa. Bine dzice un cuvânt a prostimei arăpești: „Minciuna de ar și scoate de la moarte, însă adevărul iaste de ținut”.

Tâmplatu-s-au dara aceasta mutare a romanilor din Dachia în Misia, precum Calviz din Vopiscus sămăluiaște, al cincilea an a împărășii lui Avrelian, carile iaste de la Hristos 274 de ani. /

CARTEA A DOA

Careea arată trecerea romanilor din Dachia în Misia, apoi dovedește precum aceiași romani iarăși s-au înturnat de la Misia în Dachia. Așijderea arată precum aceiași romani tot în Dachia au lăcuit de la Avrelie Avrelian până la Constantin Marele

CAPUL I

Arată-să pre scurt viața lui Avrelie Avrelian, carile de moșia sa au fost roman din Dachia

Așe Dachia noastră, carea altora de
Avrelie romani numai călcată și petrecută au fost,
Avrelian acmu să face maică și născătoare
 împăraților romani; căci Avrelian, precum
 și mai sus am pomenit, au fost născut în Dachia ce-i dzicea
 măluoroasă. Și măcar că părinții în istorii nu să pomenesc,
 însă aiavea iaste că de niam prost nu putea să fie, de vreme
 ce altora la offichiile hătmaniilor a întră nu să cădea fără
 numai celor din bună naștere ieșiți sau cu multe lucruri
 vitejești vestiți. Deci <el> la împărăție cu aceasta / și cu mare
 slava lucrurilor ostenești au agiuns¹⁷⁰. Pe alemani și pe

viata¹⁷⁰ **Kaorj**. Zosi. [Zosinu*], k

marcomani (carii mai denainte multe stricăciuni făcuse împărății) au biruit. De ciia la Roma întorcându-să, zidiurile cetății atâta li-au lărgit cât 50 000 de pași încungiura. Apoi la răzsărit trecând, pe Zenovia vie au prins și cu sine la triumf o au adus. Pe gotthi departe peste Dunăre i-au călcat și mai asupra tuturor nepriiatinilor împărății biruitoare arme au purtat.

După acestea a vitejilor vrednicii fost-au și ce iaste mai de triabă și mai hiriș tuturor stăpânitorilor buni, adecă a dreptății țiitoriu și a răutății tare pedepsitoriu. Poronca lui cătră oșteni într-acesta formă au fost: „De vei să fii cap pe oaste, și mai cu de-adi ns de vei să fii viu, mâna slujitorului contenește; cine va puiul strein să nu apuce, oaia să nu atingă, strugurul să nu zmulgă, țarina să nu tragă, untdelemn, sare, lemne să nu ceaie, cu zaharaoa sa să fie îndestulat. Slujitoriul din prada și dobânda nepriiatinilor, iară nu din lacrămile țaranilor să trăiască. Leafa în brânețele sabiui să-și poarte, iară nu în ospătarii”, *iproci*.

În scurt, între cei mai lăudați stăpâ[ni]tori fost-au numărat, fără numai căci spre vărsarea singelui au fost can mai mult dat. Acestea din cele multe, pentru Avrelian Dacul [am] avut aicea a dzice, iară cât au trăit și cât au împărățit, maite la locul său vom arăta. /

CAPUL II

21

Dovedește-să traiul romanilor
 în Dachia și supt Avrelie Avrelian

Avrelian, stând la împărăție pre urma lui Avrelie Flavius Clavdie, în anul dintăi a împărății lui, carile iaste de la Domnul Hristos 270, au purces cu oaste asupra gotthilor peste Dunăre, pre carii vitejește biruindu-i, pre cât spre hotarale cele vechi a împărății <întrase, gonindu-i>, iarăși cele de demult puind și întărind, cu mare laudă s-au întors

¹⁸⁴ la Roma. La anul 272, iarăși (Vopiscus mărturisind) purcegând cu oastea spre răzsărit, și luând tractul pe de ceia parte de Dunăre, în cale unde i s-au tâmplat nescariva varvari clătiți a afla, pre toți i-au biruit și i-au împrăstiat, și ales pe domnul gotthilor la mână aducând cu alte 5000 de ai săi, așeși peste Dunăre l-au omorât. Ca acestea vei afla și la Sarniție, carile neamului românilor din Dachia foarte împotrivic să fie l-am arătat; însă aicea pizma uitându-și, adevărul mărturisind la carte 3, cap. 15, dzice: „Ghetii și sarmatii, pentru ca să-și izbândiască asupra romanilor și pentru ca să-și întoarcă locurile ce pierduse, totdeauna chitiia cum ar putea scoate din Dachia leghioanele romanilor; și așe pe vremea acestui împărat sculându-se hatmanul și domnul lor Cunab, au purces cu oaste asupra romanilor; ce lucrul rău mergându-le și domnul ș-au pierdut și cu rușine înapoi s-au întors. De acestea curățindu-să, prin Thrachia au mărș la Vizantie și de acolo au trecut la Vithinia în Asia, unde pre Zenovia împărătiasa (muiare cu multul mai vitiază și mai harnică decât mulți bărbați) biruind, vie au prins-o și de aciia la Roma viind au făcut triumf pentru nepriiatini biruiți, la răzsărit și la apus.”

18 In sfârșitul anu/lui 274 gătindu-să pentru ca la anul ce va intra iarăși să triacă la Asia asupra perșilor, să fie rădicat din Dachia pre romani și să-i fie trecut peste Dunăre la Misia scriu istoricii, precum mai înainte hireșe cuvintele acelor scriitori de față li-am adus. Ce pentru ca întâi aiavea să să facă ce împotrivicilor era cu prepus, adecă precum romanii pre carii Traian în Dachia îi pusese prin vreme a 177 de ani tot acoloși neclătiți și nemutați au trăit. Iară nu numai cu trecerea sau cu vreo iernare a romanilor într-însa dachii să fie apucat o parte din limba româniască (precum Zamoschie liahul și alalți aceștii păreri parnici vânturiadză), și iarăși dachii cei dintâi pre locurile sale fără romani ca niște suppuși să fie rămas. Că criadzî-mă liahul acela, și alții carii

vor mai fi, caută la *Dicționarul* Moreri, câte fabule ca acestea aduce din Menburg, la numele gotth, de acel feliu de dârmoeturi. Că lung și încă prea lung ar fi iernaticul în 177 de ani neschimbat și neprimenit. Iară împotrivicii noștri ce s-au silit ceva, măcar cu arătarea, adevărul să închipuiască, nu li s-au cădzut de niște treceri și iernări numai a romanilor prin Dachia noastră să pomeniască (carele nicicum fundamentul să stea și proprele sa să radzime au). Ce sabiia aceasta în mână să fie luat, pre carea noi acmu cu bunăvoie le întindem și asupra noastră trăgând-o, să ispitească: custura iaste în tiacă? Și de iaste, oare sabie slujitoriască și tăioasă iaste, au tâmpă custură băbască și numai de covăți rădzătoare iaste? Ce acestea glume scurte făcând, la triaba noastră și la cuvântul într-adins să vinim. /

CAPULUI

Dovedește-să că acea a romanilor trecere din Dachia la Misia, prea scurtă să fie fost și supt același împărat iarăși la locul său să să fie întors

La toată dovada și adevărta istoriiei cu prepus, trebuie să pomeniască cititoriul nostru canoanele carile i-am dat, că cu acelea drept slujindu-se, toată osirdia și nevoința noastră, precum pentru adevăr să pune va afla. Precum și aicea, când în cursul istoriiei am dat de povestire de la istoric vrednic de credință¹⁸⁵ precum Avrelian, **socotind că Dachia, pre carea Traian o descălecuse, că a o ținea nu va mai putea, au lăsat-o, și cetățenii romani carii lăcuia într-însa i-au trecut în Misia**, îndată după pravila canonului și pofta adevărului cunoaștem că **pană** la aceia vreme romani au fost aciia carii au lăcuit în Dachia și precum necurmat într-însa

¹⁸⁵ Vopiscus, în *Viața lui Avrelian*.

au trăit, că de s-ar fi cumva mai de demult curmat, n-ar dzice istoricul că, pre romanii cetățeni pre carii Traian i-au așezdat, i-au rădicat Avrelian. Deci precum traiul lor în Dachia până atuncea au fost adevărat, așe și rădicarea lor de la Avrelian adevărată trebuie să fie. Și această mai de pre urmă povestire rămâne stăpânitoare până sau același istoric sau altul vrednic de credință în cursul istoriiei să va arăta, carile altă poveste noaă asupra aceștia să aducă, adecă, precum romanii iarăși s-au întors în Dachia, și Dachia, cea de la Avrelian lăsată, iarăși romanii a o ținea au apucat. Carea poveste de nu să va afla, rămân împotrivicii biruitori și cu largă gură vor putea dzice că de au și trăit 220 romanii în Dachia atâtea ani, iară mai pre urmă / părăsind-o au ieșit dintr-însa; iară de să va afla alta împotriva aceștia și povestea aceasta să șterge și împotrivicii biruiți vor cădea, pentru carea acmu la meidian ieșind, vom nevoi doară, și împotrivicii să vor cunoaște ce fel de arme poartă.

CAPUL IV

Aceasta să dovedește întâi din socotiala

Nu cu greu să va priimi dovada socotelii noastre, precum romanii di-au și ieșit din Dachia ș-au trecut numai peste Dunăre la Misia, îndată și fără multă zăbavă la moșia sa să să fie întors, de să va socoti binișor pricina pentru carea Avrelian atuncea au socotit să-i scoată din Dachia.

Pricina dară (precum dintr-același istoric curat să poate vîdea) carea au împins pe Avrelian să scoată pre romanii din Dachia, alta n-au fost fără numai că Avrelian, cu câteva fericite războaie, pre varvari într-acea parte năvălitori biruise și tocma la locurile lor îi gonisă; însă mulțimea și poiadea lor, precum de tot călcaturi și stropșituri în hotarale împărății să nu mai facă a opri și după depărtarea

lui la Asia a le păzi foarte cu greu a fi socotind, poate să-i fie trecut peste Dunăre, în loc adecă mai apărat, puind la mijloc apă mare, și cu greu a să trece ca aceia. Apoi fiind Avrelian la anul ce urma leat 275, să treacă cu toate puterile asupra perșilor, nu numai căci despre hotarale crivățului să depărta, ce încă și ostile carile era pentru paza acelor părți din Dachia cu sine a le trage va fi vrut; carile lipsind, socotia că singuri cetățenii și alți lăcuiitori pre dinafară <fără> mare primejdie până la înturnarea lui să fie nu vor putea, ce această socoteală a lui Avrelian, într-îmbe părțile greșită să fie fost, tâmpla/rea lucrurilor mai pre urmă au arătat. Căci 227 nici el <la> Asia să treacă au apucat (de vreme ce i s-au tâmplat moarte la Vizantiia, precum înainte vom arăta), nici tatarai au mai vinit spre Dachia, ce tocma după moartea lui Avrelian, fiind la împărăție Cladius Tațitul, au lovit pe după Marea Neagră la Asia și acolo au făcut mare pradă în Țara Pontului și a Chilichii (pentru care Ia împărăție lui Clavdie mai deschis vom dzice). Și așe să cunoaște că precum oștenii ce să vor fi luat din Dachia la loc să vor fi întors (căci cu moartea împăratului și oștenirea aceia mai mult s-au împrăștiat și s-au părăsit), și alalți lăcuiitori a ei peste Dunăre trecuți, pentru ce acolo să fie rămas n-au avut, de vreme ce prădzile varvarilor s-au îndreptat spre părțile Asii, iară nu, după cum să temea Avrelian, spre Dachia.

Așijderea, nu proastă socotiala iaste că de-au și rădicat Avrelian pre romanii din Dachia, aceasta rădicătură să nu fie fost vecinică, ce numai până la o vreme, adecă până să vor întoarce ostile de la Asia iarăși la Evropa; bunăoară precum și noaă aceștia acmu, tot cu același niam de tatarai a păți ni ră tâmplă, pentru care lucru domniul purtând de grijea lăcuiitorilor, înțelegând precum tatarai veri vor țara să prade, veri în prada altor țări printr-însa vor să triacă, ca și când trec în țara leșească sau în țara unguiriască, îndată poruncesc și dau știre lăcuiitorilor de să trag de la câmp la munte, la

păduri și la alte locuri tari, unde de vrăjmășie lor să să poată apăra; de cîia potolindu-să și Ia locurile sale întorcându-se, sau într-alt chip împăcându-să și așezindu-să păgânii, lăcuiitorii fietecine la locul și la șederea cea dintăi să întoarce. Și precum și astădzi videm că de călcaturile și ²²²îmbletele lor, lo/curile țărâi Moldovei despre Nistru la câmp și deschise fiind, mai mult pustie și de moșnenii săi de cîtva ani părăsită iaste, deosăbi de slujitorii călărași ce stau pre acea margine pe la Orheiu, pe la Soroca și pe la alte trecători, unde să pot acioa de răutate lor. Așe Hotinul după războiul ce-au avut turcii cu leșii (unde nu puțin să laudă bărbăție Iui Ioan Sobețchi, carile atuncea hatman coronii leșești era) pană la leat 1712 numai în cetate puținii târgoveți și slujitori să putea stăvi, iară olatul Hotinului, precum și Cernăuții, și a Sorocăi parte cea mai multă de tot pustie și nelăcuită rămăsese. Iară la anul pomenit turcii, având grijea rușilor dintr-acolo și lărgind cetatea și întărind-o cu oaste, în doi ani numai toate locurile acelea s-au împlut de sate și de oameni; adecă cei ce de frica și grijea tătarălor la munre și la păduri trași era, la câmp și la locurile sale întorcându-se.

într-acesta chip dară iaste de socotit și tragerea romanilor din Dachia în Misia supt Avrelian; nu lungă nici vecinică să fie fost, ce scurtă și numai pană la o vreme, precum pre dovada aceasta a socoteli, cursul istoriiei așe să fie fost înainte va arăta. Căce de aicea înainte iarăși după regula și canonul carele am dat, din an în an și din istoric în istoric vom merge, însămnând și cercând să videm, oare Dachia noastră așe lepădată de romani au rămas și varvarii vinit-au să o stăpâniască, au da-vom peste altă poveste, carea să ne adeverească precum Dachia iarăși de romani să să fie ținut și tătarăi la pustiile lor să să fie gonit? La carea de să vor afla scriitori de credință vrednici, iată că fără nici un prepus
223 rămâne sa cunoaștem că cei ieșiți din Dachia romani / iarăși

Ia locul lor să să fie înturnat și moșiile lor cele dintăi să-și fie apucat, să mergem dară înainte.

CAPUL V

Dovedește-să apoi înturnarea lor în Dachia din istorici și traiul lor într-însa de la moartea lui Avrelian **pană** la Clavdie

Așe dară, precum în capul trecut a cărții aceștia am dzis, precum Avrelian cu mare clătire asupra perșilor gătindu-să în anul 275 de la Roma au purces, ce aproape de Vizantia (care a acu iaste cetate lui Constantin), între Vizantie și Iraclia, la orașul ce să chema Chinofrurion sosind, acolo de hatmanii săi ucis viața ș-au săvârșit²²²; iară tâmplarea morții lui au fost așe, că secretariul lui (adică logofătul de taină) Minesthus, cădzind într-o greșală prea mare și știind firea Iui Avrelian neîntoarsă și nemilostivă spre cei răi, au potrivit slova lui Avrelian și au făcut un izvod, ca cum singur împăratul cu mâna sa l-ar fi scris, în carile au scris numerele a cîtva senatori, ca cum i-ar fi orânduit de moarte. Apoi, ca un vîndzătoriu stăpânului, în chip c-ar descoperi taină adevărată au arătat acel izvod capetelor, carele anume într-însul era însămnate. Ei drepti și împăratului nevinovați știindu-să, nebunește lucrul nici mai cercând, nici pre împăratul mai ispitind, cu toții sfatul cel mai rău apucând, fără veste asupra nevinovatului și bunului împărat năvrăpăsc Și acoale pe loc neomenește îl ucig.

împărățit-au Avrelian ani aproape de 5, precum însămneadză Petavie, iară după socoteala lui Calvizie, fără puține dzile. 6 ani; omorātu-l-au ghenvarie 29 sau, cum alții vor, în luna lui octomvrie. După moartea lui, senatorii înștiințindu-se

²²² Evtropie [Eutropius], Cartea 9. Zosim [Zosimus], Cartea 1. Zonaras [Zonaras], Cartea 12, cap. 27.

de vicelugul secretariului cu multă jeale după împăratul au rămas și de pacostea ce fă/cusă tare căindu-să, pre secretariul l-au aruncat la fieri sirepe de l-au fărmat. Ce ce folos, precum dzice cuvântul arăpăsc: „Ba'deha'rabel Basra": „După răzspire Basra". Apoi, după aceia slujitorii, dând știre la senat pentru moartea împăratului, s-au trăgănat lucrul mai mult de 6 luni pană au ales împărat pe Clavdius Tațitus.

CAPUL VI

Dovedește-să traiul romanilor în Dachia
de la Clavdie **pană** la Probus

Clavdie într-același an, leat 275, în carile au Tațitus pierit Avrelian, s-au ales la împărăție Clavdie Tațitus, septemvrie 25 (precum din Vopiscus socotește Calvizie). In vremea acestuia, scrie Zosim, întrând anul 276, precum tătarâi, de carii să temea Avrelian să nu între cu prada în Dachia, trecând Meotida (aceasta-i balta Azacului) peste Marea Neagră au lovit Ia Asia, unde Pontul și Chilichie au prădat. Ce Clavdie încă cu ostile într-acolo aflându-să (căci de când ieșise cu Avrelian înapoi nu să mai întorsese)și împotriva lor mergând, tare i-au răzbit și i-au împrăștiiat. După izbândă, cu ostile spre Evropa întorcându-se și agiungând la Tarsos, l-au lovit frigurile, din care i s-au tâmplat și moartea, april 15, după ce împărățise 200 de dzile. în locul lui, Florian frate-său, ca cum împărăția după moșie ar fi mărgând, singur să apucă de împărăție; ce aceasta oaste [a] nepriimind, Florian au rădicat împărat pe Avrelie Prob. Florian de inimă rea, această necinste a răbda neputând, după 60 de dzile singur vinile deschidzindu-și (Zosim scrie că slujitorii l-au omorât), au lăsat de i-au curs singile pană au murit.

Aicea să dovedește că socoteala carea pusese Avrelian (adecă, că după mărșul lui cu ostile spre răzsărit, Dachia de prădzile / tătarâlor sprejinită să fie nu va putea) au ieșit greșită, și pre romani din Dachia în zădar i-au fost trecut Dunărea, de vreme ce tătarâi nu spre părțile Evropei, nici asupra Dachii prădzile ș-au slobodzit (știind poate fi că într-această parte de multe ori lucrul pe voie nu li-au ieșit), ce alt drum peste mare ș-au deschis spre Asia, încotro Avrelian, poate fi, nici gândiia. Iară Zonora și tractul pe unde au trecut acei tătari, anume însămneadză, carile la cartea 12, cap. 28: „Schithii, dzice, trecând apa Fasis, au intrat în Asia, unde Pontul, Cappadochia, Galatia și Chilichia au prădat". Iară apa Fasis iaste căriia acmu îi dzic turcii Tiflis, carea desparte țara ghiurguilor de Armeniia cea mare. Irodot istoricul scrie precum mai denainte această apă au fost hotarul carile au fost despărțit Asia din Evropa, iară nu Boazul de Ia Țarigrad. Așe dară, după mărturiia acestor scriitori, curat să cunoaște că Dachia măcar de tot deșartă au fost de lăcuitori, măcar o parte, carii au fost mai la câmpii, peste Dunăre să fie trecut. Oricum au fost Dachia într-acea data, vreo nevoie (de carea Avrelian ca un bun chivernisitoriu să temea și să păziia) de tătari n-au avut; de unde de credzut iaste că, după întorsul oștilor de la Asia, iarăși să fie trecut Dunăre în ceasta parte.

Insă noi ce ar plăcea împotrivicilor și după voia lor lăsind, să dzicem că tătarâi, știind că Dachia iaste acmu de oameni deșertată și pustie de lăcuitori, pentru aceia nici ce sa caute într-acea parte au avut; și așe spre Asia cu prădzile să să fie îndreptat. Această socoteală având oarece asămănare de credzut, trebuindu-ne să purcedem înainte și altă povestire pre aceasta biruitoare în cursul istoricilor să aflăm, carea pre cititoriu să încredințeze că socoteala noastră carea întâi

226 am dat au ieșit adevă/rată, și romanii iarăși lăcuiitori în Dachia să fie rămas.

CAPUL VII

Dovedește-să traiul romanilor în Dachia de la Probus până la Avrelie Carus

j. Avrelie Probus, după ce s-au așezat la împărăție la anul
276 276, de cîia s-au întors cu ostile la Evropa. Atâtea de grele
războaie cu toți varvarii au avut și atâtea de mari biruințe
asupra lor au purtat, cât mai nici un împărat mai denainte
au dobândit, mai mult de 400 000 și precum la alții scris
să află 700 000: dintr-înșii u omorât și 60 de cetăți în Gallia
au luat. Iară după ce au așezat toate lucrurile în Ghermania,
^ leat 278, precum scrie Vopiscus, Evtropie¹⁷³ și alții¹⁷⁴, s-au
întors la Illiria și de acolo au trecut asupra ghetilor și
gotthilor, carii să făcuse rocoșeni asupra împărăției (acestea
neamuri precum peste Nistru până la Don să fie trăit, pre
atuncea mai înainte din gheograf! s-au arătat), de la carii nu
numai prădzile ce făcuse în anii trecuți cu multul mai cu
asupra au răscumpărat, ce pre toți așeși de tot supt giugul
împărăției i-au supus. Iară la anul al doilea (căci ostile
dintr-înșii nici ș-au scos) leat 280, după ce au suppus pe toți
sarmații, au cădzut asupra vastarnilor (acestea lăcuia iară
peste Nistru și între Nipru, mai aproape de marginile Mării
Negre), pre carii după ce i-au suppus, așeși nici i-au mai lăsat
să mai trăiască pe acele locuri; ce pentru ca mai fără grijă
să facă părțile despre Dachia, cu totul tot i-au rădicat și

¹⁷³ Evtropie [Eutropius], Cartea 9.

¹⁷⁴ Orosie [Orosius], Cartea 7, cap. 24.

mai bine de 100 000 de casă în Thrachia i-au trecut și acolo
i-au așezat, carii pre urmă credincioși au fost împărății.

Ca acestea mărturisește împotrivicul nostru Sarniție,
carile la carte 3, cap. 18 dzice: „Probus Avgustul toată urgia
asupra ghetilor ca/rii era sarmatilor poporeni ș-au vărsat și 227
cu de-a sila i-au supus; după aceasta au suppus și pe ghepidii
carii, împreunându-se cu vandalii, multă stricăciune făcuse
mai denainte (iară ghepidii trăia peste munții Ardealului,
precum și aiurea am arătat); aceste părți așe păcii și fără grijii
întorcându-le, au tras cu ostile iarăși la răzsărit, unde în anul
același, în Isavrie pre varvari au potolit și de la parthi, carii
multe și scumpe daruri îi adusese, ce măcar că darurile nu
li-au priimit, însă cu dâșșii pace au făcut.

Aicea socotească și cu dreaptă giudecată să giudece
dreptul cititoriu: de vreme ce toți barbarii **pană** la unul din
giur împregiurul Dachii bātuți, suppuși și așeși unii, carii
adecă mai apro[ape] de hotarale Dachii să afla, cu totul
tot rădicați și peste Dunăre în Thrachia mutați fiind, ce
nevoie, mă rog, ar fi avut romanii cei din Dachia, numai
peste Dunăre trecuți, să nu să poată întoarce la locurile sale?
Ales că, precum din istoricii pomeniți să cunoaște, Probus
pe bastarni nu pentru altăceva de pre locurile lor și din
coastele Dachii i-au rădicat, fără numai fără grijă și mai cu
odihnă să poată trăi. Că de ar fi fost Dachia deșartă, ce i-ar
fi trecut peste Dunăre? Că mai lesne ar fi fost să-i aședze în
Dachia, acmu pustie. Ce aceasta să nu fie fost așe, arată și
chiar dovedește că împărății pentru romanii din Dachia mai
mult decât pentru alții de grijă purta, că totdeauna
marginile împărățiilor mai tare să păzască decât mijlocile.
Deci romanii în Dachia, ca niște mărgineni ce era, după
mdămăna și lesnirea vremii să siliia împărății să-i ocrotească
și să-i păzască, pentru care lucru Avrelian, după a sa soco-
teală, dzicând că nu vor putea trăi singuri orășenii fără

228 slujitori de năpădirile varvarilor, atunce deo/dată de lângă varvari i-au rădicat și în Ioc mai fără grijă până la o vreme i-au pus; iară Probus, dându-i mâna și puterea, au rădicat pre varvari de lângă dânșii și i-au mutat peste Dunăre, de unde să nu-i mai poată supăra. Așe dară, iarăși dzicem, locurile Dachii în pace fiind și varvarii de pîmpregiurul ei suppuși și depărtați aflându-se, foarte depărtat de socoteala dreaptă ar fi acela carile ar dzice că romanii din Dachia și firea cea de romani și armele și moșii așe îndată să-și fie uitat, și moșii mai de 200 de ani ținută, înainte ochilor, numai peste o apă stând, așe de tot să o fie părăsit.

Mă criadză cititoriui și de pre inima sa să șe adevierască, că moșii de atâta vreme, nu numai romanul, pre atuncea a lumii biruitoriul, ce așeși nime din neamuri aceasta a răbda ar fi putut, că dulce iaste dragostea moșii; de unde mai cu adevărat ar fi socoteala aceia carea ar dzice că mai bucuroși ar fi fost romanii acia cu armele a mână în moșie și pentru moșie până la unul a pieri, decât blăstămățește, fără nici o primejditoare pricină, înainte ochilor, casele, viile, țarinile, orașele și cetățile varvarilor și supușilor lor să le lasă.

Rămâne dară să cunoaștem că Dachia iarăși de aciași romani lăcuitori ținută să fie fost. Cătră aceasta mare dovadă și mărturie, cum să dzice, de ochi, nu de urechi avem, pre romanii carii și astăzi videm în Misia lăcuitori, carii cu ceștea ai noștri romani tot un neam și o limbă sint; nici altă a lor deosăbită descălecare undeva sau la vrun istoric să pomenește, ce fără nice un prepus poate fi unora să le fie plăcut mănoasă marginile Dunării (precum Ovidie poeticul le numește) și locuri pre marginile Dunării apucându-și, acolo loc să fie rămas; că cine într-acestea părți au îmbiat 229 și nu știa / câți romani sint și astăzi lăcuitori, pe decinde de Dunăre de la gură **pană** la pragurile ei, carile sint aproape de Poarta de Fier, adecă pană împotriva Turnului ce-i dzic

Turnul Severinului. Iară când aceasta a noastră socoteală dreaptă nu să va ținea împotriva, trebuie împotrivicul alta să aducă, carea pre aceasta să biruiască, și atuncea socoteala lui biruitoare va fi, când din bun și vrednic de credință istoric va dovedi precum acești romani (carii noi sintem acmu), mai pre urmă de aiurea și dintr-alte neamuri au vinit pre aceste locuri, iară acei de Traian descălecați s-au șters și cu toții s-au prăpădit. Ce aceasta cu bună știința inimii îi giuruiesc, că oriunde și oricât să cerce s-ar obosi, în zădar va cheltui undelemnul și și truda. Iară noi tot pre cursul istoriiei mărgând, oriunde din istorici ocazie vom lua, socotiala noastră aceași și una adevărată să fie vom întări.

Deci dară Probus¹⁷⁵, leat 282, gătindu-se iarăși să marea¹⁷⁶ 282

la răzsărit asupra perșilor (căci numai acestea nedomoliți rămăsese) și agiungând Ia Sermis (de aicea era el născut) în Panonia, scornindu-să gâlceava asupra lui, fu omorât de oșteni, noiembrie 2, după ce împărățise ani 6 și luni 4.

CAPUL VIII

Dovedește-să traiul romanilor în Dachia de la Avrelie Carus pană la Galerie și Constantie Hlorus

După Probus stătut-au chivernisirea avrelie Carus împărățiii pe Avrelie Carus¹⁷⁶, în vitejii vestit bărbat. Acesta în anul dintăi a împărățiii, carile cade în anul de Ia Domnul Hristos 283, niște sarmati, ce oarece sa clătise, fără veste i-au lovit și 10 000 au omorât, 20 000 u luat robi cu muieri cu tot; și așeși, niamul acela a sarmatilor potolind, s-au întors la celelalte oști, / carile încă 230

¹⁷⁵ Vopiscus și Avrelie Victor [Aurelius Victor]. Zosim [Zosimus], Cartea 2.

¹⁷⁶ Eutropie [Eutropius], Cartea 9. Zosim [Zosimus], Cartea 2.

Probus le gătase să margă asupra perșilor. Luând dară ostile și mărgând asupra perșilor, în Mesopotamia i-au biruit și cetățile Ctesifontul și Selevehia împărățiii romanilor le-au întors; ce moartea împiedecându-i biruințele, aproape de Ctesifont, de fulger cu mulți alții împreună au pierit, puțin oarece peste an trecându-i împărăția.

După moartea lui au rămas la împărăție

Numerian și doi ncion ai lui, Numerian, foarte bun, și Carin, foarte nebun și în toate spurcăciunile împlântat. Ce Numerian nu mult după moartea /^L tătâne-său, de multă plângere beteșindu-i-se ochii, cu vicle-^{2X4} șugul socrului său lui Aper, în lectică fu ucis, leat 284; iară frate-său, pentru scârnavă firea și obiceiie ce avea, în ura tuturor cădzind, mai mulți îl părăsise; și acmu Dioclitian numele de împărat luând, în doaă rânduri amândoi bătaie au avut; ce a trie oară, de tot răzbit fiind, de mâna unui j căpitan au pierit, a căruia muiare au fost rușinat-o cu di-a 285 sila, leat 285.

Dioclitian <sb
Maximian Dioclitian (carile mai denainte de purpură Dioclis să chema) apucat-au a împărați în pomenitul an, pe la luna lui septemvrie; fost-au împărat precum cu biruințele războaielor lăudat, așe cu tirania asupra creștinilor de defăimat. Nici soția ce ș-au ales la împărăție, pre Maccimian, într-amândoaă într-acestea mai gios au fost și în toate și peste toate atâta s-au potrivit, cât rar între doi oameni a să tâmpla s-au vădzut; că și împărăția, când Diocletian de bună voie au lepădat-o, și Maximian mai mult voia soții căutând decât cinstea împărății <au lepădat-o>; numai într-atâta să deosăbiia, căci Dioclitian în Dalmație, iară Maximian în Dachia noastră era născut. Și încă și pre 231 fiică-sa (precum Anton / Bonfin¹⁷⁷, decada 2, carte 7,

Bonfin [Bonfinius], Decada 2, cartea 7.

mărturisește) au dat-o după domnul carile atuncea stăpâniia în Dachia și, adaoge același scriitoriu, că de pe numele fetii lui Dioclitian Dachia să să fie numit Viahie, căci așe să-i fie fost numele fetii. Așe pustie de romani năștea și creștea romani de împărăție și de atâta stăpânire vrednici și gubernatorii ei să socotia vrednici de a firea gineri împărătești; ce noi să lăsăm pe cei împotrivnici singuri să-și cânte și singuri să gioace și la cuvântul nostru să vinim.

în multe tulburări și de multe părți clătită, pe această vreme, împărăția romanilor să afla¹⁷⁸; ce nu căci puterile, ce căci capetele lipsiia, împotriva tuturor și totdeodată să să puie nu putea; de care lucru amândoi **Constantin** împărații cu sfatul de obști au făcut chesar **Hlorus** <ș> și pe Constantin Hlorus (acesta-i părintele **Armentarie** lui Constantin Marele), dându-i soție pe Armentarie și așe despărțind ostile în patru părți: Dioclitian la Eghipt, Maximian la Africa, Armentarie la răzsărit, iară Constantin la Ispania s-au o rânduit¹⁷⁹.

Deci Dioclitian, pană a merge la Eghipt, întâi părțile despre crivăți a aședza de trebuință socotind, leat 287; în Pannonia clătirile sarmatilor au potolit; de cii partea aceasta fără grijă Iășind, au trecut la Armenia și de acolo la Alexandria mărgând, și cetatea au luat, și tot Eghiptul iarăși la supunerea împărății au adus.

La anul 288 întorcându-se înapoi, scrie Ammian¹⁸⁰, ș8 înțelegând că o samă de *gottbi*, rădicând cap, au fost intrat cu pradă în părțile Thrachiii, îndată cu oaste li-au ieșit înainte, pre carii rău bătându-i, pană peste Dunăre i-au gonit. Apoi Dioclitian, ca și mai mult să întăriască părțile / Dachiii, unde au socotit că pot fi locurile mai deschise și cu 232

¹⁷⁷ Idatie [Idacius].

¹⁷⁸ Evsevie [Eusebius] în *Hronic*.

¹⁸⁰ Ammian [Ammianus Marcellinus]

furișul tătarâi peste Dunăre pot trece, au stătut pân au zidit din pajiște trei cetățî și oaste proaspătă au pus într-însele să fie pentru mai bună paza.

Lear

293

La anul 293, Galerie hatmanul, pentru ca de tot să slăbască puterile bastarnilor, carpiilor și a sarmatilor (carii cu toții peste Nistru spre Nipru și pă[nă] ia Don să răvârșă, de câteva ori am pomenit), cu ostile peste Dunăre au trecut și, după grea bătaie, de tot i-au izbândit și i-au răsipit. Într-acesta războiu, scrie Evtropie¹⁸¹, că Constantin (acesta-i Constantin Marele) încă vonicel tânăr fiind, vitejiie peste vârsta sa au arătat, căci singur cu mâna lui pre domnul sarmatilor viu nevătămat au prins și înainte hatmanului l-au dus. Această biruință hronicul lui Ricțiol arată să să fie tâmplat leat 295. Așe Armentărie, asupra perșilor mare izbândă au avut, cât și împărăteasa împăratului persesc cu copiii, cu soru-sa, în robie au luat.

295

De cîia la anul 302 Dioclitian și Maximian, biruind toți nepriiatinii împărățîii și împăcând toată lumea, s-au întors la Roma¹⁸² și au făcut triumf, adecă donanma pentru biruința asupra gotthilor, bastarnilor, cvadilor, sarmatilor, eghiptților și perșilor, pre carii îi biruise Dioclitian, și asupra frânților, <alemanilor>, britanilor și mavritanilor, pre carii îi suppusese Maximian; în care triumf Dioclitian s-au chemat Ioviie, iară Maximian Hercule.

304

Iară în anul 304 amândoi împărații, după ce împărățise 20 de ani, învoindu-se, înainte senatorilor au dezbrăcat porfira, podoaba împărătească și lăsindu-să de împărăție au priimit viață singuratecă și în locul lor puind / chesar pe Constantin Hlorus și pe Galerie Maximian; Dioclitian s-au

¹⁸¹ Evtropie [Eutropius], Cartea 9.

¹⁸² Evtropie [Eutropius], Cartea 9. Orosie [Orosius], Cartea 7, cap. 25. Evsevie [Eusebius], în *Hronic*. Isocrat [Socrates], *Istoriia besericească*, Carte. Zonaras, Cartea 12, cap. 36.

dus întâi Ia Nicomidie, iară Maximian la Solon și cu grădinile își petrecea viața¹⁸³.

CAPUL IX

Dovedește-să traiul romanilor în Dachia
de la Constau[țin] Hlorus și Galerie **pană**
la Constantin Marele

Constantin și Galerie, după ce au stătut la împărăție, încă ș-au împărțit stăpânirile în doaa părți: deci Galerie au luat partea răzsăritului, iară Constantin a apusului.

Constantin**Hlorus** <S>**Galerie**

Ce toată lumea și împărățîia împăcată fiind, singură mărirea și greuimea a atâta împă[ră]ție șie grea și nesufferită își era; pentru acia îndată s-au și scornit între sine mari și multe zarve și netocmiri. Și întâi lucrurile au început Maxentie, ficiorul lui Maximian, a le scutura, rău și jele părăndu-i pentru căci tată-său pre altul iară nu pre dânsul tirmătoriu împărățîii au ales și o parte de oaste în voie sa întorcând, s-au sculat cu războiu asupra lui Severus; și leat 307, întâi pace făcând, apoi Maxentie cu vicleşug au omorât pe Severus.

Galerie Avgust, înțelegând de moarte lui Severus <S>

Sever, pentru ca să răsplătească lui Maxentie, **Maxentie**

au vinit cu oaste asupra Romii, ce vâdzind

ca nu o va scoate la cap, iarăși s-au întors la Illirie. Așijderea Maximian, căindu-se căci lepădase împărățîia, iarăși vrea să să amestece; scriind și față grăind, precum ficiorul său Maxentie nu iaste vrednic de împărăție. Ce

¹⁸³ Zosim [Zosimus], Cartea 2. Evsevie [Eusebius], Cartea 8, cap. 25 și 26. Anonim, în Petavie [Petavius] la acestaș an.

aceasta slujitorii neprimind, el s-au dus la soția sa cea veche, la Dioclitian; ce și acesta neprimindu-1 s-au dus la Constantin și, pentru ca mai bună legătură cu dânsul să facă ș-au dat fata, pe Favsta, după dânsul. Ce Maximian cu vicleșugul vrând să răstoarne pe Constan/tin, Favsta, fata lui, i-au descoperit toate faptele cele rele și viclene cătră bărbatul său Constandin (căci Constantin acmu era făcut avgust de tată-său Constantin), de care Constantin înștiințându-să au !

300, prins pe Maximian și I-au zugrumat, leat 309.

310 Iară leat 310, april 21, Galerie, soția lui Constantin, au făcut pe Lichinie chesar, om născut în Dachia noastră. Această audzind Maximian, singur pre sine s-au chemat avgust. Aceasta mărturisește și Zonora¹⁸⁴, Cartea [12], cap. [34], dzicând: „Maximin vrând să cheame la însoțirea împărățiii pe Lichinie, carile era din Dachia și ținea pe sora lui Constantin Marele, l-au lăsat în Illirie”. Iară Galerie nu după mult decia au murit, leat 311. Așijderea Constantin, tatăl lui Constantin (care la locul său a pomeni ni-am greșit), încă la leat 306, iulie 25, dintre vii ieșise și atuncea și Constantin, fiul său, cu alegere <tuturor împărat s-au făcut, în care alegero mult au agiutorat și Crocus, craiul alemanilor.

Fost-au Constantin, tatăl lui Constantin Marile, om blând, cinsteși și împărătește darnic; cătră carile scriind Galerie că precum el gonește și căznește pre creștini așe să facă și el și din curte sa pre carii vor fi să-i izgoniască. Ce Constantin Hlorus, iubitoriu de creștini fiind, făcându-să că pentru voia soțiii sale așe va să facă, au poroncit ca carile din boiari și din sftetnici va vrea să-și ție creștinătate să iasă din curte, iară carii să vor lepăda, acia să-și ție boieriile. Deci mulți, mai mulr cinsrea oamenilor decât a lui Dumnădzău cercând, s-au lepădat de creștinătate; iară mai

mulți pentru cinstea dumnădzăiasca călcând cea omenească, au ieșit din curte. Deci Constantin, pre toți pre cei ce ieșisă din curte, iarăși în curte și la mai mare cinstie i-au chemat, dzicând că acestea / ce au păzit credința lui Dumnădzău vor 235 păzi și credința împăratului; iară cei ce să lepădasă de lege pentru cinstie, i-au gonit pre toți, dzicând că cela ce lui Dumnădzău cu credință n-au fost, nici împăratului poate să fie cu credință.

Așe socotim dar, că de pe biruința a tuturor neprii-
tinilor împărățiii și de pe pacea și liniștea care pre dinafară
era, foarte aiave să fie că și Dachia în toată liniștea și
petrecerea fără grijă să fie fost pe vremile acestor împărați
mai sus pomeniți. Așijderea de socotit iaste că varvarii de
pinpregiur de ar fi avut vreo putere și vădzind atâte
turburări și războaie de casă între împărați, nu s-ar fi putut
făbda cevași măcar după obiceiul lor a ispiti și nescareva
lucruri noăă măcar spre părțile Dachiii, măcar spre altele a
scorni s-ar fi apucat. Ce și aceasta la istorici nepomenin-
du-să, ce nevoie, mă rog, ar fi avut romanii Dachiii să-și lasă
locurile și casăle pustii? Ce aceasta puțin mai înainte, în carte
ce urmadză, va vieda cititoriul nostru, că Dachia nu numai
căci cu romanii să fie fost pre acestea vremi lăcuită, ce încă
?i lăcaș împăraților să să fie ales, din istorici vrednici de
credință vom arăta. /

236

CARTEA A TRIIA

Care dovedește traiul romanilor în Dachia de la Constantin Marele și Sfântul, **pană** la Theodosie cel Bătrân și Bun

CAPUL I

Dovedește-să traiul romanilor în Dachia de la începutul împărăției lui Constantin Marele, **pană** la pieirea lui Lichinie

Constantin Hlorus, tatăl marelui Constantin (precum mai denainte am pomenit) la leat 306 murind în Britania, slujitorii toți, cu o inimă au rădicat la împărăție pre fiul său, din Eleni, împărăteasa cea dintăi, Constantin, fiind la vârstă ca de 32 de ani; avut-au întâi soție la împărăție pre Maxentie, ficiorul lui Erculie; ce întrând între dânșii zarvă, au vinit la arme. Constantin, mai puțină oaste decât Maxentie având, s-au întors a cere ajutoriu de la Cel de Sus, pentru carea, pre amiadzidzi, înainte și privala a toată oaste, i s-au 237 arătat / cruce pe ceriu luminoasă foarte împregiurul ei, aiăvea și chiar slove avea însămnând: IN HOC VINCES: „într-aceasta vii birui". Și puind sămnul crucii în stiaguri, cu doă slove ellinești: %p, carile însămna: *Hristos*, în trii rânduri pe nepriiatin au biruit. Apoi au luat soție pe Lichinie¹⁸⁵.

¹⁸⁵ Victor [Aurelius Victor]. Evtropie [Eutropius]. Evsevie [Eusebius] *Hron.* 8, Cartea 9, 10.

Ce Maximin, carile cu ostile la Asia vrând decât Constantin și decât Lichinie mai mare și mai de-a firea să să arete, s-au sculat cu oaste ș-au intrat neprietenește în Illirie; împotriva lui au mârș Lichinie și în câteva rânduri biruindu-1 au fugit la Tarsus și acolo au murit, după ce fusese 4 ani chesar, și 3 avgust; murit-au la anul 313. 313

Pe această vreme, precum Dachia să fie fost de romani lăcuită și ținută, tot prepusul să rădică din istoria ce scriu toți istoricii vremilor acelora. Scris-au și trăit-au pe vremile lui Constantin Marile: Lampridie, Sparțian, Capitolin, Vopiscus, Minuție Felix și alții. Ce mai ales decât toți arată Zosim¹⁸⁶, carte [2], a căruia hireșe cuvintile aducem: „Că Lichinie, biruind pe Maximin, toate țările lui singur stăpâniia, Constantin șie dreaptă parte cerșind, Lichinie aceasta să facă ca un om strâmb au tăgăduit. Pentru care lucru au stăut mare gâlceava între amândoi; **pană** mai pre urmă, cu armele parte vrând să-și facă, s-au apucat de bătaie. Ce Constantin, fiind biruitoriu asupra lui Lichinie și Lichinie de toată nedejde scăpându-să, au trimis soli de pace la Constantin; carea pace blândeșea lui Constantin pre lesne priimind-o s-au tocmit, împărăția într-acesta chip împărțindu-și: Lichinie să ție răzsăritul cu Thracia, Asia și Eghiptul, iară Constantin apusul, cu Dalmația, Machedonia, Misia și Dachia." Caută aicea ci/[ti]toriu și 238 giudece; iară noi mai mult ceva nu vom dzice, ce cursul istorii înainte va grăi și va dovedi pentru noi.

Iar 316
La leat 316, Constantin niște gotthi sau, precum alții dzic, sarmati, carii prin părțile Pannoniiei de sus întrând și câtăva stricare făcând, tare i-au bătut și de pre acele locuri de tot i-au gonit. Așijderea la anul 321 (același Zosim mărturisind¹⁸⁷)

¹⁸⁶ Zosim [Zosimus], Cartea 2. Idatie [Idacius].

¹⁸⁷ Zosim [Zosimus], Cartea 2. Anonim și Evsevie [Eusebius], în *Viața lui Constantin*.

sarmatii de iznoavă spre părțile Thrachii cu prădzile lovind, Constantin întâi cu războiu i-au biruit. Apoi, după dâșii în goană luându-să, departe peste Dunăre i-au gonit; unde agiungându-i, de iznoavă războiu li-au dat, iarăși i-au înfrânt și de tot i-au răzșipit, în care fugă și domnul sarmatilor Raosmod au pierit.

Lichinie, cumnatul lui Constantin (căci precum din Zonoras am și mai pomenit, ținea pre Constanția, sora lui Constantin), pizmă ascunsă de demult în pântice-i dospind, **324** în anul 324, puind pricină că Constantin, gonind pre sarmati, au fost călcat cu ostile în hotarale lui, iarăși cu oaste și cu nedreaptă neprietenie s-au sculat; ce iarăși biruit fiind, de-abia au scăpat singur la Vizantie.

Acolo de iznoavă oaste multă peste samă strângând, și pe mare și pe uscat, mult mai tare decât întâi fu vîncit; într-amândoaă războaiele dzic să-i fie pierit 134 000 de oameni. Du<pă> atâte răutăți ce silia Lichinie să facă lui Constantin și du<pă> atâte biruință, sora lui Constantin, Constanția, la mijloc cădzind, iarăși au făcut pace cu dânsul; însă din împărăție scoțindu-1, l-au trimis la Thessalonica, acolo să trăiască în pace. Ce la anul 325, Lichinie iarăși vicleșug începând să aștiarnă, s-au oblicit; deci trimițind Constantin acolo, l-au omorât.

Aicea sfârșitul războaielor și răzșcoalelor de casă puindu-să, Constantin precum de ai săi, așe de a creștină-**239** tații, de toți neprietinii izbăvindu-să, aiavea de ciia / slobod-

Sinodul din Nichea zenie legii creștinești au dat; și într-acestași **dul** de la Nichea (pentru carele mai denainte să să strângă poroncisă),

s-au dus, unde eriasa lui Arie (carele blăstăma precum Fiul să fie faptă și mai pre urmă decât Părintele și făcut în vreme iară nu născut mai denainte de toți vecii) dovedindu-să, orthodoxia s-au adevărit și simvolul, mărturisirea credinții,

cu darul Duhului Sfânt, prin socoteala și învățătura a 318 părinți s-au legat, leat 325.

CAPUL II

Dovedește-să traiul romanilor în Dachia pană când Constantin au împărțit împărăția în patru părți

în cursul annilor 327, care an era a împărăției lui Constantin Marele al 22, însămiadză Chedrinos¹⁰⁰ credincios istoric, precum Constantin Marile, cu mari și grele oști s-au dus asupra sarmatilor și a gotthilor și cu mare biruință bătându-i, i-au făcut de tot robi.

Orosie¹⁰⁰, carte [7], cap. [28], scrie, precum Constantin Marele pre putincioasă neamurile gotthilor, în locurile cele mai dinluntru a varvarilor, adecă în țara sarmatilor, de tot i-au prăpădit, și puțin mai gios scrie, precum între gotthi și între vandali, pre locurile ghepidilor la apa Marisia (aciasta-[i] Maramorășul), multă vreme să fie stătut vrăjmaș războiu; ce pană mai pre urmă nărocul biruinții au stătut despre parte gotthilor, cu care tâmplare sfărâmându-să vandalii, câți au scăpat dintr-înșii, să fie trecut în Panonie, pre care țară le-o dedesă Constantin; și acolo de ciia au lăcuit vandalii pană la vremile lui Arcadie și a lui Honorie, adecă ani 130. Apoi fiind chemați de maghistrul oștilor lui Honorie în Gallia, de acolo, au trecut la Ispanie.

Ca aceasteși mărturisește și împotrivicul / neamului românesc Sarniție¹⁰⁰, carte 4, cap. Își carte 3, cap. cel de pe urmă, scrie: De la Constantin, dzice, Marile, pană la Valentinian, drumul cel bătut a sarmatilor (pre carile leșii

¹⁰⁰ Chedrinus [Cedrenos] la acestași an.

¹⁰⁰ Orosie [Orosius], Cartea 7, cap. 28.

¹⁰⁰ Sarniție [Sarnicius], Cartea 4, capul de pre urmă.

și iah îl chiamă), pe deasupra Pannoniilor au fost și au fost trecând spre Dunăre peste apa Sola, Vag și Raba; și la carte 4, cap. 5, de la toți de obște istorici, prin toate vacurile, cinci stări sau așezări să însămnează; întâi la Balta Meotis și la Munții Sarmatici; a doua, în Thrachia; a treia în Panonie; a patra în Italie; a cincea în Ispanie, adică după ce i-au gonit din Italia Velisar și Narsitis hadâmbul, hatmanii lui Iustinian (și aceștia puțin mai gios) și măcar că acele legheoane de la Italia pre carile Traian odânaoară în Dachia le adusesse, iară Avrelian mai pre urmă târziu iarăși le întorsese: însă carii grijea casii purta, și slobodzenii carii de pământ să apucasă, acoloși (în Dachia) au rămas, carii cu limba cea latinească au stricat cea slovenească, cu carea români și până astăzi să slujesc.

Și acesta, nu puțin argument și dovadă iaste, precum romanii în Dachia, bine lăcuit să fie fost de vreme ce nebiruite armele lui Constantin pre nepriiatinii și varvarii carii era mai dincolo de Dachia suppuși și biruiți ținea; ce tot mai înainte să mergem.

La anul 329, scrie Zosim¹⁹¹, bun istoric, însă mare nepriiatin lui Constantin, precum Constantin, pentru ca să nu să vadză cu ceva mai gios decât Traian a fi, sau precum cea bună socoteală arată, părțile Dachii și alte locuri carile pe de ceasta parte de Dunăre având nevoie și împiedecare a trecerea încoace și încolo apă mare și Iată ca aceia, ca mai pre lesne să fie obștirea țărâlor una cu alta, au zidit pod peste Dunăre.

Iară unde și în ce loc să fie fost zidit acel pod, pre cât a noastră ne/voință a să întinde au putut, la istorici afla n-am putut; fără cât din pomenirea moșilor strămoșilor audzirn, precum unde acmu iaste Oblucița (cărui turcii îi dzic Isaccea) să să fie chemat vadul Dunării, carea nu că doară

¹⁹¹ Zosim [Zosimus], Cartea 2. Chedrinus [Cedrenus], în *Compendium. Zonaras*, Cartea 13, cap. 2.

pre acolo Dunărea în vad să fie avut trecătoare, ce pentru căci acolo pod fiind, să chema vad, de unde și acmu la vad la Oblucița a dzice s-au obiciuit din bătrâni; încă și în cântecele prostești, pe la domnia lui Patru Vodă, vadul Obluciții să pomeneste. Ce Dunărea precum alt feliu de vad prin apă trecătoare să nu fie având, toată lumea știe; de care lucru oarecare socoteală nu departe de adevăr să poate pune că acel nume ce să dzice vadul Dunării să fie fost odată pod stătătoriu, iară după stricarea podului să-i fie rămas numai numele vadului și până astăzi; însă pentru aceasta noi deplin neadeverind, lăsăm socoteala la cititoriu.

În anul 330, Constantin Marele au săvârșit cetatea Țarigradului și de pre numele său au numit-o Constantinopolis, cetatea lui Constantin și Roma noă¹⁹²; și în 10, sau precum alții vor, în 11 a lui mai, au sfințit-o, închinând-o Precuratei de Dumnădzău Născătoare și pururea Ficioarei Marii și împodobind-o cu toate podoabele. Întâi de toate a zidit beserica în numele păcii, adică a Domnului și păcii noastre Hristos; Zonaras¹⁹³ însămnează anul de la zidirea lumii 5738, mai 11; și Valentie mathematicul să fie dzis precum va să stea Țarigradul 696 de ani; ce au greșit. /

CAPULUI

Arată-să precum Dachia să află în numărul craiilor împărății romanilor când au împărțit Constantin Marele toată împărăția în patru părți și în multe craii

Constantin Marile, după ce au isprăvit cetatea și au mutat scaunul împărății de la Roma în Țarigrad, vrut-au

¹⁹² Evsevie [Eusebius], în *Viața lui Constantin*, Cartea 7, cap. 47. Zosim [Zosimus], Cartea 2. Nichifor [Nicephorus], Cartea 8, cap. 26. Suida [Suidas], la acest nume. Ieronim [Hieronymus], la acest an. Isocrat [Socrates], Cartea 1, cap. 16.

¹⁹³ Zonaras, Cartea 13, cap. 3.

să orânduiască și guberniile împărăției; că socotind precum atâta lățime și largime, cu un cap și dintr-un loc a să ocârmui și a să chivernisi iaste peste puțință, împărăția în patru stăpâniri au împărțit-o; ce cuvintele lui Zosim¹⁹⁴ precum sint să le aducem: Constantin (dzice) cele ce bine era tocmite amestecând (acesta istoric cât poate laudele lui Constantin a micșura să silește; pentru căci el, păgân fiind, lucrurile lui Constantin nu-i plăcea) și turburând pre toată stăpânirea, care una peste tot era, în patru stăpâniri au despărțit-o.

Deci unui oblăduitoriu au dat tot Eghiptul cu Livia, Pentapolis, **pană** la Mesopotamia spre răzsărit; așijderea Chilichiia, Cappadochia, Armenia și toate părțile Mării Negre, de la Panfilie pană la Trapezont și **pană** la cetățile ce sint lângă apa Fasis (aceasta apă cură pen țara giurgiască și astădzi să cheamă Tiflis). Așijde[rea] tot în sama acestuia au dat și Thrachia, aceasta să începe de [la] Munții Cenghii și merge spre amiadzidzi **pană** unde să hotărește cu Machedonia și de la Munții Rodopii (carii acmu să chiamă Capuli Derbent) spre răzsărit până în Bogaz, unde dă Marea Neagră în cea Albă), Misii (aceasta precum iaste Dobrogea aiurea am învățat), Emii (aceste-s Munții Cenghii) și pană unde să încheie hotarul Doberii (de pe acest nume poate fi bătrânii noștri au dzis Misii Dobrogea). Așijderea tot la 243 această stăpânire au lipit ostroavele Chiprul, Chi/cladele (deosăbi de Limnos și Imvros).

Altuia au dat Machedonia, Thessalia, Critul cu toate ostroavele ce sint împregiurul lui, Epirurile amândoaă (unde acmu sint arbănașii, coțovlahii), Illiria și *Dachia* și Trivalia, și Pannonia pană ia Valeria și Misia cea de sus.

Celui al trileia au dat toată Italia, Sichilia și ostroavele de primpregiur[ul] ei, Sardinia, Corsica și Africa de la Sirte pană la Chirine.

194

* ^ r S i m m a t i C a n t e m i r 2 1 1 4 6 [1 1] * 1

Iară celui al patrule au dat pe chistei cei piste munți, Ispania cu ostroavele Vritanii (aceasta acmu să dzice Ingliterra).

Așijderea toată împărăția să împărția în doă părți prințipale: în răzsărit și în apus. Deci împărăția apusului să despărția în doă stăpâniri mari și de frunte: în Gallia și în Italia. Deci Gallia avea în sine crăiia Gallii, a Ispanii, a Britanii și a Ghermanii. Iară Gallia avea provinci, adecă domnii, supt acea crăiie 17, Ispania 7, iară Vritanie 5; Ghermania câte să fie avut însămnat nu aflăm. Italia cuprindea crăiia Italii, Africai și o parte din Illiria. Deci Italia avea provinci 17, Africa 5, Illiria 6.

Stăpânirea răzsăritului așijderea, în doă părți au împărțit: în Asia și în Thrachia; deci Thrachia avea provinci doă: Machedonia și *Dachia*, iară Asia cuprindea crăiia Asii, a Egiptului și a Pontului; deci Asia avea țări sau provinci 25, iară Pontul 5. Eghiptul cât să fie avut nu pomenesc.

CAPUL IV

Arată-să patru pricini pentru ce s-au numărat aceste țări și s-au însămnat despărțirea împărăției

Acestea carile mai sus am pomenit patru pricini au fost carile ni-au îndemnat să punem pe cititoriu nostru cu citealor la osteneală.

Pricina întâi iaste pentru ca să să pricina 1 cunoas/că câtă de lungă, lată și puternică era împărăția romanilor pe vremea marelui Constantin; și așe de puternic el fiind și peste tot stăpânitoriu, nu să poate socoti pricină pentru carea în *Dachia* noastră cei de demult și de moșie romani a lăcui și a trăi să nu fie putut.

Pricina a doa iaste pentru ca să să . . .
Pricina 2
cunoască *Dachia* noastră, precum s-au dzis mai sus, că au fost în numărul provinciilor împărăției

romanilor; iară nu lepădată și părăsită, precum s-au pomenit din Vopiscus și dintr-alți istorici; ce de s-au și mutat atuncea oarece sau câțiva romani dintr-însa în Misia, iarăși și fără zăbavă la locul lor s-au întors.

Pricina 3 [^] *trîia pricină* iaste pentru ca să știe cititoriui că Constantin Marele, nu numai cu ostenească înțelepciune plin și deplin fiind, ce încă și cu cea dumnădzăiască agiutorit și luminat, înluntrurile și denafarale împărățiii cu bună socoteală și stăpânitoare aședzare au orânduit.

Deci crăiile ce despărția și supt hatmani oblăduitori le despunea, după numărul slujitorilor, mulțimea lăcuitorilor și puterile armelor, în mari și în mici le împărția; iară nu după numărul țărâlor sau lățime pământului. Adecă <unde era oaste de mai puțin slujitori, mai neîntemeiați lăcuitori și mai rare cetăți, acolo mai multe provincii au orânduit să fie ascultătoare de un oblăduitoriu; iară> unde era oaste <și> mai cu puțin slujitori, <însă> cu mai întemeiați lăcuitori și mai tari cetăți, mai puține țări le da; carile măcar că cu <cu>prinderea locurilor mai mici și mai strâmpte era, însă cu mulțimea lăcuitorilor și vârtutea oștenilor și desime cetăților, cu cele mari, largi, lungi și late cu puterea deopotrivă viniia, căci amintrelea nici orânduiala s-ar fi socotit bună, nici toate stăpânirile, fietecarea șie ș-ar fi fost destulă; și așa împărăția într-o parte ar fi fost mai tare, iară 45 într-alta mai slabă, carea lucru în mintea / și înțelepciunea lui Constantin loc nu avea, de vreme ce socoteala lui era ca fietecare parte de împărăție tocma cu alta să fie și aceleași puteri împotriva nepriiati[ni]lor ce vor naște să aibă.

Iară de s-ar fi măsurat puterea părții împărățiii după numărul țărâlor, Thrachia, în carea scaunul pusese, ar fi fost mai slabă și mai gios în putere decât toate, căci mai mult de doaa provincii, adecă Machedonie și Dachia, nu li-au orânduit, pentru care lucru, ca un împărat ce știa și ispitite

avea toate puterile a tuturor părților împărățiii, ales-au și socotit-au precum scaunul împărățiii în Thrachia fiind, Machedonia și Dachia destule să fie și în puterea oștilor atocma cu alalte să vie, de unde fietecare cât de puțină sărătură având la crieri, pre lesne poate cunoaște, cât de mulți și de harnici lăcuitori și slujitori pre acea vreme, precum în Thrachia, Machedonia, așa în Dachia noastră să fie fost, carii nu numai cu alte părți deopotrivă și de o putere, ce încă pentru cinstea și mai tare paza scaunului, acmu de curund înfipt și mai desupra să fie covârșit.

Apatra pricină iaste pentru ca cititoriui p.i.ina 4 să să înștiițedză că după aceasta a marelui Constantin orânduiala, unde de acmu înainte să va tâmpla pomenirea oștilor Thrachii sau a machedonenilor, într-acelea să cuprind și a Dachii, căci, precum am dzis, Dachia iaste orânduită supt Trachia, împreună cu Machedonia (în care să cuprindă și Misia, măcar că nu să pomenește între provincii, fiind în mijlocul celor mai mari) și a tustrele acestora, tot un hatman și un purtătoriu s-au orânduit, adică precum am dzice noi, ostile *giosene* sau de țara de gios, în carile măcar că anume n-am pomeni codrenii, fălciiianii, lapușnenii, orheianii / *proci*; însă acestea / toate supt un 246 nume și supt un purtătoriu să înțeleg, precum mai denainte au fost supt vornicul de țara de gios, iară acmu supt sardariul, carele iaste supt hatmanul.

Acmu destul într-acestea zăbavindu-ne, iarăși la cursul hronicului să vinim.

CAPUL V

Dovedește-să traiul romanilor în Dachia, după împărțala împărățiii, pană la pristăvirea lui Constantin Marele

Acestea aședzind și tocmind marele Constantin, la anul j... 332, gotthii sculându-se asupra sarmatilor, au cădzut 332

asupra lor; ce sarmatii, fiind sub protecția împărăției, s-au plâns de nevoia ce le vinisă asupra¹⁹⁵.

Împăratul Constantin îndată au orânduie pre fiul său, Constantin chesariul, și mărgând asupra lor, nu numai căci i-au gonit de pe hotarale împărăției, ce atâta i-au răzbit cu bătaia, cât aproape de o 100 000 au pierit; iară câți au rămas li-au căutat a să ruga de pace și să fie supt ascultarea împărăției ca și gotthii; cu această tocmală, ca când ar trebui împăratului să dea 40 000 de oaste; pentru care încredințare au dat și zălog împreună cu alții și pe ficiorul domnului lor lui Ariaric.

Cătră cei mai de sus pomeniți istorici Zosim¹⁹⁶, carte 2, și Ammian¹⁹⁷, carte 17, cap. 19, Evsevie¹⁹⁸ în viața lui Constantin; gotthii, la anul al doilea, fiind să trimață acea oaste carea să legase să dea în slujba împăratului, vrând să facă viclesug, pentru ca să nu margă ei singuri în oaste, au dat arme robilor lor, învățându-i cele ce sint a oștirii. Robii luând armele îndată li-au întors asupra stăpâ[ni]lor și din lăcașurile lor i-au gonit. Gotthii neavând încăturo lua, au cădzut la Constantin Marele să-i priimască și să le arete unde va fi plăcerea împăratului, loc să să sălășluiască; Constantin priimindu-i, i-au împărțit prin provinții, în 247 Schithia, Thrachia și / pană la Italia.

Iară Zosim¹⁹⁹ istoricul, în toate după obiceiul său, cercând chip de hulă asupra lui Constantin, scrie „precum pre unii, puindu-i supt giurământ, i-au priimit în cetile slujitorilor; la carea alți împărați mai pre urmă uitându-să și vrând și ei să facă așe, de niamuri ca acestea în locurile împărăției, multă nevoie și răutate au grămădit asupra împărăției”.

¹⁹⁵ Ieronim [Hieronymus] și Idatie [Idacius], în *Hronic. Anonim*, la Patavie [Petavius] și Sigon [Sigonius].

¹⁹⁶ Zosim [Zosimus], Cartea 2.

¹⁹⁷ Ammian [Ammianus Marcellinus], Cartea 17, cap. 19.

¹⁹⁸ Evsevie [Eusebius], în *Viața lui Constantin*.

¹⁹⁹ Zosim [Zosimus], acoloși.

Socotește, în câtă pază și ferială au fost supt împărăția romanilor Dachia, cât totdeauna au ferit-o, alte niamuri varvare într-înșu cu românii să nu să amestece, ce pre dânșii numai pre acele locuri lăsindu-i, pre varvari ca acestea îi depărta și nici suppuși într-înșii sau aproape de dânșii îi lăsa să să aședze; că aceasta *socoteala* de n-ar fi fost, putut-ar fi Constantin Marele, precum li-au dat loc printr-alte țări, așe să le dea și în Dachia; ce aceasta împărăție nu o făcea, căci marginea împărăției și hotarul, cel mai în fruntea a tuturor tătarălor, în mână streină nu-l putea crede.

CAPUL VI

Arată-să Dachia în testamentul lui Constantin Marele

Constantin Marele, încă în viața sa, cu testament împărăția au împărțit-o fiilor săi, lui Constantin, Constantie și lui Constans, cătră carii au adaos al patrule pre nepotul său, Dalmație, ficiorul lui Aninvalin, carele era frate lui Constantin Marelui, pre carele l-au făcut chesar.

Deci lui Constantin s-au vinit apusul cu toate părțile cele despre munți; lui Constantie s-au v[en]it de la Propontida (aceasta-i marea cea din giosul Țarigradului **pană** la Bogazul ce-i dzic acmu turcii Bogaz Hisar), tot răzsăritul cu Thrachia **Și** toată Asia. Iară lui Constans - Illiria, Italia, / Africa, 248 Dalmația, Machedonia, Dachia și Ahaia. Nepotul Dalmatie cu cinstea de chesar s-au contetuit <au fost mulțămīt>.

Acestea așe aședzindu-le, la anul 337, Sapor, împăratul ^ perșilor, arătând cap de neprietenie, au început a călca hotarale împărăției despre părțile răzsăritului²⁰⁰. Asupra a

²⁰⁰ Evsevie [Eusebius], în *Viața lui Constantin*, Cartea 4, cap. 55, 66. Ieronim [Hieronymus], la acesta an.

căruia Constantin Marele cu ostile au trecut la Asia; ce sosind la Nicomidia (Dumnădzău așe lucrurile ocârmuind) cu iușurele friguri s-au simțit, apoi boala mai îngreindu-să, în dzua de Pentecoste, carea să tâmplase mai 22, împărăția ceasta vremennică cu cea vecinică ș-au mutat, după ce au împărățit ani 30, luni 9, dzile 27, fiind la vârstă de 66 de ani; iară sfintele oase aducându-Ie în Țarigrad, le-au astrucat cu mare cinstea și a toată lumea jeale în Beserica Sfinților Apostoli, carea au fost unde acmu iaste giamiia lui sultan Mehmet, carile au luat Țarigradul.

Pentru botedzul marelui creștin și împărat Constantin, nu într-un chip povestesc toți istoricii; că cea de obște știință iaste precum încă la Roma fiind scaunul, să-1 fie botedzat Sevestru papa; ce acesta vreun martur fără prepus, ales din Zonoras, neavând, rămâne socoteala cea adevărată, precum puținele dzile mai înainte de moarte să să fie botedzat de la Evsevie, episcopul Nicomidiii, precum scrie Evsevie în *Viața lui Constantin*, carte 4, Amvrosie în orația la pogrebanie lui Theodosie, Ieronim în hronicul său la anul acesta, Socrates în istorie besericească, cardenalul Petronie, în *Republică*, list. 239.

CAPUL VII

Dovedește-să traiul romanilor în Dachia, de la fiii lui Constantin **pană** la Iulian Paravatis

Constantin, Constantin, Constantie și Constans,
Constantie, măcar că tustrei dintr-un tată și dintr-o
i **Constans** maică era născuți (căci tustrei / din Favsta, fata lui Maximian Dacul era), după moartea lui Constantin Marele, nu mult au putut a ținea dragostea frățască și a păzi testamentul carile părintele lor

aproape de moarte le făcuse; ce mare zarvă, gâlceava și apoi și moarte între dânșii au cădzut, precum vom arăta.

Că Constans, cel mai mic frate, într-a căruia soarte cădzusă Dachia noastră, nu numai căci cu împărțala de la părinte content <îndestulat> și îndestulat au fost, ce încă sau pentru ca de gâlceve să fie depărtat sau pentru căci locurile Dachii mai cu odihnă și mai cu ticneală socotind (precum scriu istoricii) și scaunul și șederea într-însa ș-au mutat. Evtropie²⁰¹, carte 10, Zosim²⁰², carte 2; căroa urmadză Idatie și Victor.

Iară Zonora²⁰³ și mai ales carte 13, cap. 5, dzice: „Constans lăcuind în Dachia, i-au vinit frate-său Constantin asupra cu războiu. Iară Constantin cu împărțala de la părinte neîndestulându-să, într-al patrule an după moarte lui Constantin, carile iaste anul de la Domnul Hristos 340, s-au sculat cu oaste asupra lui Constans, cerșind să-i mai dea Africa și Italia; și așe, întrând cu ostile în Pannonia, Constans, pentru ca al său să păzască, cu drept războiu i-au ieșit înainte.

Făcutu-s-au între dânșii cumplit războiu în 6 a lui april; ce Constantin nu numai biruit, ce și omorât fu, aproape de Acfilia; a căruia trup Constans au poroncit de l-au aruncat în apa Alsa²⁰⁴.

Constantin de-abia au trecut peste trii ani la împărăție.

0 cât iaste de frumoasă și adevărată basna
 1 • T i • A -i A Magnentie
 un losip, carea dzice că camle, cu carnea în
 gură trecând pe punte, s-au vădzut în apă, *iproci*; precum
 sau tâmplat și lui Constantin cu frate-său, că și viața ș-au
 pierdut și împărăția i-au luat, acela a căruia el vrea să ia.¹

Leat 350. Magnentie comis, cu vicleșug asupra lui 32
 Cons/tans rădicându-să și trimițind pe un Gaison la 250

²⁰¹ Evtropie [Eutropius], Cartea 10.

²⁰² Zosim [Zosimus], Cartea 2. Socrat [Socrates], Cartea 2, cap. 5.

²⁰³ Zonaras, Cartea 13, cap. 5.

²⁰⁴ Avrelie Victor [Aurelius Victor], Sozomen [Sozomenos], Cartea 3, cap. 5- Zosim [Zosimus], Cartea 2.

Munții Pirinei, unde Constans fără nici o grijă ca aceia își petrecea, fără veste l-au năpădit²⁰⁵ și în luna lui ghenarie 18 l-au omorât, după ce au împărășit ani 16, fiind la vârstă de 30 ani sau, precum dzice Avrelie Victor, de 27.

CAPUL VIII

Adeverește-să șederea Iui Constans împărat în Dachia și de pe moneda de dânsul în Dachia făcută

După atâtea mărturii a atâtea istorici, nici s-ar cădea și noi mult să lungim și cititorul a să osteni, ce în grația curiozilor cu pomenirea nu vom trece, pentru o monetă carea în vremile noastre în țara Moldovei s-au aflat, leat 1704; viind noi de Ia Adrianopolis și trecând Dunărea la **Galați**, acolea puțin zăbăvindu-ne, vini Theodori pârăcalbul, carile ni adusă un ban de argint pre carile dzicea că l-au găsit un țaran în răsipiturile cetății Gherghinii, carea iaste puțin mai sus de **Galați**, unde dă despărțitura Siretiului (căriiia îi dzic gura Bârladului) în Dunăre.

Banul era de argint curat, mai mare și mai gros decât o costandă; trăgea puțin mai mult de doă dramuri și giuământate; de o parte avea săpătură izbucnită, în chipul aceștii cruci f; primpregiurul crucii slove latinești scrise, carele măcar că era can șterse, însă să putea citi: CONST. VICT. AV G. IMP., Constans, victor Avgustus Imperator; adecă: Constans, biruitoriu avgust, împărat; iară de altă parte avea săpat un chip de zimbru, cu coarnele mult deschisă, ca a cerbului, numai fără crângi. Intre coarne ținea iarăși o cruce în chipul cei din cea parte, numai mai mică, cât putea între coarnele bouului încăpea.

²⁰⁵ Socrat [Socrates], Cartea 2, cap. 6. Sozomen [Sozomenos], Cartea 4, cap. I.

in. De pre care monetă putem socoti că împăratul Gonstans, / trăind câtăva vreme în Dachia, adecă **pană** a-i 251 vini frate-său cu războiu asupra-i (care an să fie fost al patrulea după moarte lui Constantin Marele, mai sus am arătat), să fie făcut acei bani și de pe numele lui să să fie chemat și constande, de pre carile și astădzi, niște bani carii măcar că înt[r]-alte țări să fac, ce acolo unde să fac nu să cheamă costande, ...iară ai noștri le dzic constande, puindu-le numele poate fi de pre banii asemenea acelora <œ> au avut odână oară în Dachia și au știut <7i0CTpO7ia-pccSoTOOo> că de pe numele lui Constans împărat li-au fost dzicând costande, adecă banii lui Constans. Ce pentru adeverița aceștii socotele a noastre lăsăm giudecata la cititoriu, atâta noi numai adevărind că această monetă, din istorii să adeverește, precum dacă Constans în Dachia noastră au trăit, adevărat și acei bani în Dachia să să fie fost făcut, precum s-au și aflat acolo.

Așijderea chipul bouului carele iaste într-acest ban, nu puțină dovadă poate să să ție pentru herbul țărâi noastre, carele cap de bou ține, de pre cetatea carea a zidit singur Traian împărat în Dachia și au numit-o Capul Bouului, pentru carea s-au și mai pomenit, măcar că Ureche vornicul altă poveste pentru aceasta aduce, carea mai mult basnii să șsamănă decât istoriiei adevărate. Ce pentru aceasta va citi cititoriu nostru unde vom dzice pentru herbul țărâi în gheografia Moldovei; iară acmu la cursul istoriiei sa ne întoarcem, j

La anul 358, la răzărit împărășind Constantie, carile acmu 35 luase soție pe Iulian Paravat și-1 făcuse chesar, scrie Ammian²⁰⁶, ^larțelin, precum cfadii și sarmarii, cap rădicând, pentru ca â-i potoliască, singur împăratul trecând Dunărea, au mărș asupra lor și după biruință țărâle lor / în lung și în lat li-au 2:

²⁰⁶ Ammian [Ammianus Marcellinus], Cartea 17.

prădat și li-au pustiit și tot niamul lor supt giugul împărății li-au pus, pentru care lucru senatul i-au pus nume Sarmatic.

Leat 361, Constantie, audzind precum Sapor împăratul perșilor iară s-au rădicat, îndată s-au sculat și au trecut asupra lui Ia Asia; ce agiungând la Tarsos, întâi au început frigurile a-1 ispitii; el, socotind că cu osteniță drumului le va putea scutura, n-au băgat în samă, ce în cale boala întărindu-i-se, supt poala muntelui Tavrul, s-au săvârșit, noiembrie 3. împărățit-au Constantie ani 39, luni 6, precum vâ Victor, fiind de vârstă de 44 ani; iară cu tată-său Constantin au fost avgust 23 de ani. Evtropie scrie că au trăit ani 45 și au împărățit peste tot 35; Ammian și a împărățirii și a vieții cu puține dzile mai mult de 45 de ani însămniadză.

La moarte, scrie Socrat, să să fie botedzat, de la Evzoie, episcop arian, măcar că-I îndemna Luțifer Calaritianul să să boteadză sau de la Athanasie sau de la episcopii lui, carii era orthodoxi.

Dachia noastră, pre vremile acestea, nu numai din istoricii lumești curat să vede, precum cu romani să fie lăcuită, ce încă și scriitorii besericești o arată, precum romanii, ei, așeși de pre aceste vremi giugul lui Hristos să fie priimit și doi arhiepiscopi a doaă părți a Dachii păstori sufletelor să fie avut.

Această mărturie ni dă Theodoric istoricul besericesc³ carte 2, cap. 8, unde scrie pentru soborul carile supt Constans la anul 347 s-au făcut la Sardica (carea acmu sa chiamă Sofia), și ales în titlul cărții de obște, carea scriind sinodul cătră toți, așe pomenește: **ϡ ayia auvo6o<; ϡ xaxa 6BOU x&piv ev ZapSixϡ ouvaxOeiaa, aġtb 3 Tġc Popr)9 xai 'Ia naviac xai TakkiaQ I 'PraAiaC* Kaprcaviac, KaAaPpiocc, 'Acppixϡc, EapSuviaC* Ilavvoviac, Mucuacj, Aaxiac, Aapâaviac, "AAAr|C**

Theodoric [Theodoretus], Cartea 2, cap. 1

âaxiaQ, MaxeboviaQ i proci. Ce va să dzică: „Sfântul săbor carile, cu darul lui Dumnădzău, s-au adunat în Sardica, den Roma, Ispania, Gallia, Italia, Campania, Calavria, Africa, Sardinia, Pannonia, Misia, Dachia, Dardania și de la altă Dachia și Machedonia, *i proci.*

Acest nume, a doaă Dachii sau poate să să înțaliagă țara de peste Tisa în sus, pe Dunăre, cării cești mai de curând istorici grecești îi dzic Panodachia, adecă Dachia de sus, sau altă Dachia. Episcop să să fie chemat atuncea episcopul tomanilor de peste Dunăre, pre carea, dzice Bonfin că, trecând Avrelian pe romanii din Dachia în Misia, să o fie chemat Dachia; ce aceasta oricum s-ar înțelege, gâlceava nu clătim; fiind îndestuliți ca aceasta numai să să dovedească, precum supt Constans, Dachia sau una sau doaă au fost, nu numai între provințiile românești să să fie numărat, ce încă și păstori besericești să fie avut și de pe acele vremi, precum supt cel românesc, așe supt cel creștinesc stiağ să să fie oștit.

CAPUL IX

Arată-să traiul romanilor în Dachia de la Iulian Paravat **pană** la Valentinian și Valens

Iulian Paravat, nepot de frate lui Iulian Paravat Constantin Marele, bine născut, bine crescut și bine în școalele Athinii învățat, rău om, rău credincios, rău idololatrau au ieșit. Acesta înțelegând de moarte lui Constantie, într-aceiași an, în 11 a lui dechemvrie, Ia Țarigrad viind, singur au stăut la împărăție. Wăiași dată peste trupul și firea Iu/pului piialea oaii Uibrăcând, chivernisitoriu împărății și păzitoriu orthodoxii au vrut să să arete, pentru carea îndată au trimis și pe toți piscopii ce-i făcuse Constantie surguni, precum pre cei

pravoslavnici așe pre cei eretici i-au chemat la sine și-i sfătuia să să împăce, dzicându-le: „**Ascultați-mă, pre carile I-au ascultat alemanii și frânții,**” și după accia i-au slobodzit să margă cineși la eparhia sa.

Ce după cum să dzice prost cuvântul, lupul puțină carte învață și în locul slovelor vede cum întră micii în pădure, așe Iulian întâi în legea creștiniască învățat și la școalele Athinii împreună cu Sfântul Vasilie Marele și cu Grigorie Theologul ucinic fiind, ca câmile la borătura sa s-au întors și leat 360, sau precum Ricțiolul în hronicul mare însămnează 361, ușile capiștilor idolești au deschis și singur spurcatelor idolești slujitoriu arhieru mare s-au făcut (sint unii din scriitori²⁰⁸ carii la acest an dzic să fie murit Constantie, iară alții la leat 361, pentru carea precum de anii împărății așe de a vieții lui între sine nu să potrivăsc).

în vremile acestui niciși de pomenit de lege călcător, în părțile Dachiiei cevași să să fie lucrat, istoricii nu pomenesc.

Iară puține vrednice de știință, pentru dânsul și pentru lucrurile lui spurcate, în grația cititorului român a pomeni nu ne vom lenevi. întâi au oprit să nu învețe creștinii nici o știință, nici limba ellinească. 2. Creștinii îi numiia gaililiiani și pre Hristos, gallilean. 3. Toți vrăjitorii și descântătorii pre lângă sine stringând, cinstile cele mai mari le da. 4. Pre creștinii nu vrea să-i muncească pentru lege, dzicând că creștinii socotind de / cinstile a le fi moartea pentru numele lui Hristos, nici accia cinstile nu trebuie să dobândiască, pentru accia cu alte măgulituri și amăgituri vrea să-i tragă la idoloatrie. 5. Pentru ca rău și necinstea creștinilor să facă, au dat voie jidovilor să-și facă beserica Ierusalimului, ce din fundamenturi ieșind pară, nu numai lucrul ce făcuse au stricat, ce și ciniile meșterilor au topit și

²⁰⁸ Ammian [Ammianus Marcellinus], Cartea 21 și 12. Socrat [Socrates], Cartea 3, cap. 4. Zosim [Zosimus], Cartea 3. Idaci [Idacius] și Ieronim [Hieronymus], în *Hronic*, la acesta an.

pre jidovi, carii asupra lucrului sta, în cenușă i-au întors. 6. Din rămășița materii carea rămăsese nearsă, au poroncit să facă acolo un theatru, adecă loc înalt pentru privală, unde s-au giuruit că după ce va vini din războiul perșilor să dea pre creștini jidovilor să-i sfarme; și încă mai giuruia, singele creștinilor să-1 verse înainte bodzilor, iară în locul besericilor [să puie] să puie bodzul Afroditi, de s-a întoarce biruitoriu. 7. Scris-au la Arsachis craiul armenilor, carele era creștin, să-i fie într-agiutori cu oaste împotriva perșilor, iară amentrele făcând, să știe că dumnădzăul căruia să închină cevași nu-i va putea folosi. 8. Vrând pentru numele Domnului Hristos să rădză, au scris la Livanie sofistul și dascălul școalelor în Antiohia, dzicând: „Oare ce lucru lucrădză ficiorul teslariului?” Livanie, fiind creștin orthodoxi, i-au răspuns: „Aceștii lumi și a toată săzdanie lucrătoriu dumnădzău, pre carile tu batgiocurind, ficiorul teslariului îi faci, lucrădză loc pentru Iulian”.

Care cuvânt au fost ca o prorocie adevărată, că leat 363, ^{3^} după ce-au scris 7 cărți mari împotriva *Evanghelii* și a Domnului Hristos, cu mare mândrie și cu multă oaste au purces asupra perșilor²⁰⁹; și dintăi îi mergea cu sporiu și tulte cetăți au luat; iară apoi, trecând apa Tigrului, întrând într-o peșteră / cu vrăjitorii săi, acolo au spintecat ^{25t} o muierușcă bătrână și din mănuntăile ei vrăjind, i-au arătat dascălul său cacodemonul precum va avea biruință.

Ce ficiorul teslariului (precum radea el, pre Ziditoriu a toată fapta) i-au *mtots* vrăjea îndărăpt și lăcași acmu în fundul tartarului îi gătisă. Deci Iulian, puindu-se cu ostile supt cetatea Ctisifont și apucându-se cu perșii de războiu, de mână nevădzută, cu sulia pătrundzindu-1, răul rău au pierit²¹⁰; iară cea mai de pre urmă vlasfemie i-au fost, că de

²⁰⁹ Ammian [Ammianus Marcellinus], Cartea 5.

²¹⁰ Theodorit [Theodoretus], Cartea 5, cap. 20 și 25.

pe cal cădzind ș-au fost strângând cu pumnul singele ce i-au fost curând din rană și spre ceriu în sus aruncând au fost strigând: „Biruit-ai galileianule”.

Iară ce mână să fie fost aceia ce l-au pătruns cu sulița, în multe chipuri să povestește; căci Nichifor²¹¹ dzice că Livanie să fie spus acesta lucru asupra creștinilor. Sfântul Grigorie Theolog dzice că îngerii l-au omorât; ce au fost ucis prin rușile marelui Vasilie, trimițind Maica Puterilor pre Sfântul Mercurie, precum dovedește Baronie din orașia Sfântului Damaschin²¹².

Tâmplatu-s-au moarte lui Iulian în anul pomenit, iunie 26. <Anni> împărăției lui Iulian din istorici curat nu putem afla; căci unii dzic trei ani, alții dzic să nu fie plinit nici doi; iară din hronologhie înțelegem să fie împărățit un an și luni 7 și 23 dzile.

După Iulian Apostat, oastea au rădicat la împărăție pe Iovian, om bun și creștin, carele, vădzindu-să într-atâta nevoie în carea Iulian cu mândriia și cu buieciia lui adusese oastea, i-au căutat a face pace cu perșii, după a lor plăcere²¹³. Deci întorcându-se înapoi spre Țarigrad și sosind la târgul Danastana, între Galatia și Vithinia, acolo
257 de năprasnă au murit, precum scrie Ieronim și alții / în luna lui februarie în 17, după ce au împă[ră]țit luni 7, dzile 22; iar moartea dzic să i să fie tâmplat așa: că întrând într-o casă de curund albită cu var și fiind vremea can rece, au aprins cărbuni, noaptea duhul cărbunilor și a varului să-1 fie înădușit.

²¹¹ Nichifor [Nicephorus], Cap. 34. Grigor Nazienzanul [Gregorius Nazienzanus], Cuvânt 2, în *Iulian*.

KT. *Le* ²¹² Damascenus], Cuvântul 1. *Pentru Icoane*. Ichnitor [Nicephorus], Cartea 10, cap. 35.

²¹³ Ammian [Ammianus Marcellinus], Cartea 25. Evtropie [Eutropius], Cartea 10. Sozomen [Sozomenos], Cartea 1, cap. 6.

CAPUL X

Dovedește-să traiul romanilor în Dachia de la Valentinian **pană** la năpada urmilor

La începutul anului 364, februarie 25 au **Valentinian**
stătut împărat Valentinian, carele îndată au **Valentie**
luat pre frate-său Valens soție, și în 29 a lui
mart l-au făcut avgust. In vremile acestui împărat, împărăția
romanilor din toate părțile să clătia și multă tulburare și
amestecare în hotarale pre denafară să făcea. Căci toți
varvarii, înțelegând de nenorocit războiul <lui> Iulian asupra
perșilor, vremea ce pândia socotind că li-au vinit la mână,
toți odată și din toate părțile s-au clătit. Alemanii pradă
Gallia, sarmatii și cfadii, Pannoniile, picti, Saxonie și
scoții, Vretania, mavrei cu alte limbi, Africa, perșii, Armeniia
si gotthii, Thrachiia (în carea să cuprindea și Dachia); ce
vrednicie împărașilor acestea toate în curund li-au potolit.

Și întâi, la anul 367, Valens avgustul ieșind spre Misiia
Și cercând în toate părțile și nicăiuri putându-i afla, au trecut
Dunărea și întrând în țările lor și în lung și în lat mare
razsipă și pradă făcând, s-au întors cu izbândă la Țarigrad²¹⁴.

Leat 368. Același istoric scrie precum Valens, mărgând
*arăși asupra gotthilor, multă vreme au pierdut **pană** a trece
Dunărea, căci gotthii siliia să nu-i dea trecătoare; ce **pană**
mai pre urmă împingându-i și Dunărea trecând, mult / i-au
prădat și acmu în iarnă întorcându-să și, socotind că nu va
putea agiunge Ia Țarigrad, au iernat cu ostile în Misiia, la
Marchianopolis.

Leat 369. Valens iarăși au trecut Dunărea asupra
gotthilor ce-i porecliia grutunghi; și după câteva iușurele
harțuri, **pană** mai pre urmă au răzbit pe Athanaric, domnul

²¹⁴ [Zosimius], Cartea 4. Ammian [Ammianus Marcellinus],
Cartea 27.

lor, și l-au întors în fugă²¹⁵. Ce nici cu atâta lăsindu-1 și tot vârtos denapoi întirindu-1, de nevoie i-au căutat a trimite la Valens, rugându-se de pace și giuruindu-se precum de acmu înainte hotarale împărăției romanilor niciodănoar nu va mai călca; cu carii pace făcând, au poroncit lui Ecfatie și lui Leontie să rămâie pristavi pentru facerea a unor cetăți pre malul Dunării, pentru ca și mai cu pază să fie părțile despre acea parte; care cetăți la anul 370 (după cum mărturisește Cuspinj s-au săvârșit.

De pre acesta nu întunecoase dovadă iaste că piciorul romanilor din Dachia neclătit să fie rămas, măcar că multe și adese călcături de la gotthi vor fi avut; ce istoricii nu pomenesc că doară gotthii să fie luat nescareva cetăți preste Dunăre sau să să fie aședzat undeva pre acolo. Rămâne dară socoteala că cetățile și mai denainte de alți împărați făcute și acestea de acmu cu romani pline și cu slujitori <să fie ținute, că cetatea fără slujitori> și fără lăcuitori să fie nici cel fără de minte o poate socoti.

Încă din Gheorghie Chedrin înțelegem că supt Valens nu numai Dachia ce și Schithia să fie prădat gotthii; căci parte Schithii carea era pre marginile Mării Negre era tot supt oblastia împărăției romanilor; într-acesta chip precum videm astăzi că țin turcii toate cetățile de pe margini, precum supt 59 împărăția lui Theodosie Marele mai pre larg vom / arăta.

Valentinian, în anul trecut, având cu sarmatii întâi războiu cu biruință, apoi și pace, pentru a căruia legământ și închinăciune ce făcuse, viind solii gotthilor în haine atâta de terfelite și la stat și la tot chipul schimosiți și de nimica, Valentinian, vădzându-i așe de bezciscnici, i-au întreat: „Au toți gotthii sint ca dâșii?” Ei au răspuns, precum ei dintre toți în slujba solii s-au ales cei mai de-a firea și mai de frunte; carea audzind Valentinian atâta s-au întreat și s-au

²¹⁵ Ammian [Ammianus Marcellinus], Cartea 27. Idatie [Idacius] în *Hronic*.

mâhnit (pentru căci adecă i s-au tâmplat războiu și biruință a avea asupra a omini atâta de nebăgați în samă), cât îndată leșinat au cădzut; și măcar că doftorul îndată vâna i-au deschis, ce singele închegându-i-se, nicicum măcar n-au picat și într-acea dzi au murit, după ce împărățise 12 ani fără o sută de dzile, în 17 a lui dechemvrie; trăit-au ani 55.

După moarte lui Valentinian, acolea nici Valens nici Grațian tâmplându-se, oștenii îndată au rădicat în locul lui împărat pe Valentinian cel Tânăr, pre carele (măcar că încă copil de vrastă era) și Valens și Grațian la împărăție l-au priimit.

CAPUL XI

Aceastași să dovedește de la năpada unnilor **pană** la împărăția lui Valentinian cel Tânăr

în cursul anilor 374, scrie Ammian, **Valentinian** ³⁷⁴ carte 31, precum împărații, stând în soco- **cel Tânăr** ³⁷⁴ teală cum vor putea ținea supt stăpânire pre îndărăpnic, nestătătoriu și vitiaz neamul gotthilor, iată hunii sau unnii, neam varvar și pană atuncea în părțile acestea necunoscut, din cele mai de-a fund a sarmatilor hotară, cu domnul lor Valamir sculându-să și locuri noă de lăcașuri cercând, cu mulțime de năroade asupra gotthilor au cădzut, pre carii pre-ncet, pre-ncet din locurile lor au *inceput* a-i muta. /

Gotthii nici împotriva lor a să pune, nici într-alt mijloc ²⁶⁰ a face putând, leat 376, cu domnul lor Fritighern și ³⁷⁶ Athanaric, toți cu muieri și cu copii, părăsindu-și locurile, au vinit cu rugămintele la Valens, cerșind să-i priimască supt suppunerea și protecție împărăției. Valens lucrul ce va să fie nu prea bine socotind, pre gotthi cu dragoste i-au priimit și, în Thrachia trecându-i, acolo i-au aședzat²¹⁶.

²¹⁶ Ammian [Ammianus Marcellinus], Cartea 22.

Socotește cum și Valens, socoteala altora mai denainte de dânsul împărați urmând, în Dachia niam varvar să puie nicicum n-au vrut; că gotthilor cu multul mai plăcut ar fi fost în Dachia să să **fie** aședzat decât în Thrachia, Dachia fiind țară mai de câmp și împotrivită firii și vieții tătărăști, iară Thrachia între munți închisă și mai toată muntoasă. Nici poate să dzică că doară atuncea alte neamuri de varvari să fie fost în Dachia și pentru acia gotthii, acolo să nu fie avut loc; căci aceasta istoricii nu pomenesc. Precum acesteăș gotthi, mai pre urmă hainindu-se, au prădat și în Dachia, precum mai gios să va videa.

Așe gotthii în Thrachia trecând, hunii au rămas pre locurile lor, adecă peste Nistru spre Nipru.

Gotthii, după ce au intrat cu totul în Thrachia și aședzindu-se pre locurile ce le arătase, s-au pofit să-i priimască împăratul și în ceata slujitoriască și numai să nu-i lase să moară de foame; iară ei, or în ce parte de nepriiatini s-ar tâmpla, cu toată credința vor sluji; care lucru plăcând lui Valens, li-au orânduit și hrană.

^{Leat} [^] *lavă.* la anul 377 gotthii în Thrachia au început a flământzi și vârtos a cere zaharaoa orânduită, ca cum ar fi datorie; ce și lăcomia mai mult a iui Lupișin (care / le era orânduit să-i hrăniască) **pană** mai pre urmă i-au făcut să rădice cap, că ei în foamete și amărâme flământgiunii fiind, el le dzicea să mănânce câni; și și pentru un câne cerea un rob plată.

Valens, socotind să nu să înmulțască gâlceava, au trimis să le poroncească să iasă din Thrachia și să treacă Elespontul la Asia; gotthii și la aceasta priimind bucuroși, numai să li să dea bucate de 2 dzile; ce în loc de bucate vădzind c-au început a le îmbla bețe pe spate, întâi au început a să apăra, apoi și navală a da. In scurt, și Udriiul încungiură, ce nici arme având de treabă, nici **pană** atuncea a bate la cetate fiind

deprinși, de cetate s-au lăsat și s-au slobodzit a prăda Thrachia.

Valens asupra lor îndată au trimis voievodzi cu oaste; ce cu mândrie și fără socoteală mărgând, fură biruiți; iară gotthii, cu armele ce dezbrăcasă pre romani într-armându-se, încă mai tari să făcură.

Valens la anul 378, mai 30 (precum scrie Socrat și alții²¹¹) viind la Țarigrad, nărodul au început a-l ocări și de tot proaste cuvinte a-i dzice căci, fără nici o socoteală bună, au fost priimit pe oameni varvari și vrăjmași ca acia în pământul românesc. De care cuvinte înfocându-se, Valens îndată au ieșit din Țarigrad și nici așteptând să agiungă și Grațian (carele acmu cu ostile despre apus aproape era), singur cu câtă oaste au avut cu sine au mărș asupra gotthilor; gotthii, din locuri supuse, întâiași dată călărimea romanilor au împins și au împrăștiat pe pedestrime, așijderea la strâmtori închidzind-o, au răzspit-o; unde mulți oameni de frunte, pe Ioc au pierit. Valens, de toți ai săi părăsit și cu sigcata rău rănit fiind, cu puținei au năzuit la o casă aproape.

Gotthii în goană luându-1, / măcar că nu știa că iaste 262 împăratul într-acea case, au încungiurat casa; cei dinlontru tare pre cât putea apărându-se și gotthii, vădzind că amentreie nu-i vor putea dobândi, au dat foc casii, unde Valens, ars, au pierit, după ce împărășisă ani 14, luni 4, dzile 9, și au trăit 50 de ani.

După izbândă, gotthii fără nici o frică, întâi au încungiurat Udriiul: ce neputându-1 răzbate s-au dus supt Țarigrad; ce de la cetate împenși fiind, s-au întors înapoi și de acolo în toate părțile s-au slobodzit în pradă și rău au jecuit Thrachia, Misia, Dachia și Pannonia. Ieronim în *Hronic*, Ammilian, carte 31, Zosim, carte 4, Socrat, carte 4,

²¹¹ Chedrinus [Cedrenos], în *Compendiurn*.

cap. 38, Sozomen, carte 7, cap. 40, Rufin carte 2, cap. 13, Orosie, carte 7, cap. în trii, Theodoric, carte 4, cap. 36, Zonara, carte 13, cap. 16.

Iată și aicea Dachia între țărâle de romani ținută și de gotthi, ca o țară româniască prădată să dovedește. Precum grea furtună au cădzut atuncea și pre Dachia noastră și pre alte țări de prenpregiur, curat arată Anton Bonfin, decada 1, carte 2; „scriu (dzice) unii precum Lupițin să fie învitat pre Fritighern, domnul gotthilor, la ospăț puind în inimă, ca și pe dânsul și pe soția lui cu viclesug să-i omoară; și acmu pre cei ce mai înlontrul casii întrasă, începând a-i ucide, Fritighernus audzind gâlceava îndată au sărit din pat în carile șidea și, îndemnând mulțimea, au omorât pre Maxim și pe soția lui (carii era orânduți să-1 omoare pe dânsul) și de ciia slobodzindu-se în pradă, Dachia măluroasă (iară nu toată), așijderea Misia și Thrachia (carile era provinții românești) au adus supt supunirea sa, poroncitu-li-au să-i de bir și pre lăcuiitori cu grea stăpânire i-au purtat.

Ce nu mult au fost Dachia măluroasă supt gotthi, căci 263 precum înă/inte vom arăta, stând Theodosie Marele la împărăție, toate țărâle carele apucase gotthii au răscum[pă]rat din mâna lor.

Iar Grațian, vădzind că într-atâta primejdie ce vinisă împărăția cu gotthii și socotind că singur în toate părțile să agiungă și să chivernisască nu va putea, au trimis la Theodosie (carile apoi s-au numit cel Mare) și, de la Ispanie aducându-I, l-au luat soție la împărăție, leat 379.

Theodosie acesta era ficior altui Theodosie, pre carile fără nici o vină Valens îl omorâse; de la toți, și cei creștini și cei păgâni istorici, în toate lăudat, atâta cât nici cei mai denainte, nici cei mai de pe urmă cu bunătatea, cu înțelepciunea, cu toate vredniciile și, ce iaste capul a toată lauda, cu creștinătatea, nu l-au întrecut. El pre mulți cu multul covârșind, nici în vitejie au fost mai gios decât

într-ahe hârnicii; însă războiul fără mare **trebumta, maau**

L t , nici au făcut, fără cât numai **puțin au** fost prea^ sn a să mâniia și așe pre lesne și curund a sa cititoriu la Sfântul **Amvrosie** în orația ce face la pogrebanna lui și acolo va afla cu ce să îndulci.

Iar noi sfârșitul cărții aceștia punem. /

CARTEA A PATRA

Carea arată începătura neamului gotthilor și de unde ieșind ei au năpădit în Evropa. Așijderea multe și mari craii din varvari descălecate. Așijderea ieșirea Attilii cu unnii și câteva năpădzi a lor spre părțile Evropii. Așijderea dovedește traiul romanilor în Dachia, de la Theodosie cel Bătrân până la Anastasie împărat, când s-au schimbat numele Dachii în Volohia și romanii dintr-înșă s-au numit volohi

CAPUL I

Arată-să începătura a tot neamul gotthilor,
de unde au ieșit ei întâi și apoi pre ce locuri
cu șederea s-au aședzat

Theodosie
cel Bătrân

Multă lesnire spre mai adevărată cunoștința și înțelegirea lucrurilor, carele înainte sint să pomenim, să aducă socotim, de vom arăta niamul acesta a gotthilor, de unde Ie iaste începătura, pre ce locuri au trăit, și **pană** mai pre urmă unde s-au aședzat. Și măcar că aceasta afară din calea hronicului nostru a fi s-ar videa, însă pre cât în socoteala noastră iaste, nici noi în zădar ne trudim, nici cititoriului, carele științii
265 adevărului slujește, fără folos va fi / și mai ales căci sint unii

din istoricii cești mai noi, cu multul mai îndrăzneți decât cât istoricului ar trebui și a lor părere vrând să întărească, după plăcere, cursul istoriilor și lucrurile aiavea într-un chip însămbrate, într-alt chip le tâlcuiesc și Ie prefac și pre acestea nu numai puține disputații și întrebări fac, decât himicii pentru piatra filosofilor sau fdosofii fizici, cum și din ce să nasc lucrurile toate, din oaă, au din putregiunea altui lucru? Așe sint unii din istorici, precum am dzis, socoteala și părere sa urmând, silesc să arete precum Dachia noastră câtăva vreme de ani să fie fost supt stăpânirea gotthilor, apoi a hunnilor și de ciia nu știu a cui și a cui, pre carile toate aicea a le înșira, multe ar fi.

Carii părerii lor urmând să căznesc să arete precum românii noștri să nu fie din romanii lui Traian doaă argumenturi numai aduc: unul precum Avrelian să fie scos din Dachia pe romani și să-i fie mutat în Misia; ce aceasta precum să fie fost slove pe apă scrise, pare-mi-se că s-au dovedit; iară alt argument Ie iaste, că, viind gotthii, să fie gonit pe romani din Dachia și de ciia să fie cuprins ei acele locuri, pentru carea noi gâlceava aceasta într-alt chip a să curma peste puțință a fi socotim, fără numai din istorici vrednici de credință și pre acele vremi scriitori, de vom arăta pre cât mai pre scurt vom putea, începutul și coreniia acestui neam și apoi de au putut sau au avut vreme să-și înfigă șederile în Dachia noastră.

Deci dară să știe cititoriului că aicea noi nu istorie, ce tălmăcire istoriei facem; adecă a lui Patavie²¹⁸, carele din istoricul Iordan²¹⁹ (au cum alții îi dzic Iornand) și din Pavel Diaconul²²⁰, pentru neamul acesta așe scrie: „Tot niamul, dzice, a gotthilor, din Scandinavie au ieșit. Ace/ștea mai întâi 267*

²¹⁸ Patavie [Petavius], Partea I, cartea 6, cap. 14.

²¹⁹ Iornand [Iornandes], Cartea *De gotthi*, cap. 3 și 4.

²²⁰ Pavel Diaconul [Paulus Diaconus], Carte 12, cap. 21.

la marginile mării ce-i dzic Baltică lăcuind, apoi s-au mutat în Schithia și s-au aședzat la marginile Mării Negre (Iornand²²¹, *De gotthi*, cap. 29), (adecă de Ia Don până la gura Dunării) din carii unii, carii s-au întins mai mult spre răsărit, s-au chemat ostrogotthi, adecă gotthii despre răsărit, iară carii mai spre apus s-au tras, s-au chemat visegotthii, adecă gotthi despre apus.

Așijderea domnii acestora în doăa familii să despărția, una Amalitulor (carea stăpâniia pre ostrogotthi), alta a Valthilor, pre visegotthi.

Acestor doăa neamuri, locurile carile cuprinsese și hotarale ce-i despărția, curat le arată Procopie Chesareanul²²² în *Carte pentru gotthi*, carte 4, cap. 4, carile așe dzice: Așeși în malul bălții Meotis iaste cel vechiu lăcaș a gotthilor, carii să cheamă Tetraxidii, iară departe mai încolo de acestea sint gotthii carii să chiamă visegotthii și vandalii și alte a lor năroade toate, carile mai denainte schithi să chema.

Dintr-acestea a Iui Procopie cuvinte, curat poate cunoaște cineva, că cele vechi a gotthilor lăcașuri, după ce s-au coborât de Ia Scandinavia, să fie fost pe lângă Marea Azacului, adică balta Meotis. Aceasta mărturisește și Petavie²²³ în *Sămăluirea vremilor*, parte 1, carte 6, cap. 14, iară Stravon²²⁴ mai vechiu între toți gheografii, carte 7, unde hotărește neamurile și locurile gotthilor, pre unde au fost lăcuind di-ncapătura lor; și mai curat arată: Pământul, dzice, gotthilor iaste dimpotrivă codrilor Herținii și de acolo, întinzi ndu-să, au cuprins toți munții spre Dachia și pe-ncet și până la gura Dunării și până la Nistru au agiuns, și pre acolo cu sarmatii amestecați au trăit.

²²¹ Iornand [Iornandes], *De gotthi*, Carte 29. Socrat [Socrates], Carte 14, cap. 33. Pavel Diacon [Paulus Diaconus], în *Misjelana*, Carte 12, cap. 12.

²²² Procopie [Procopius], *Carte de gotthi* 4, cap. 4.

²²³ Patavie [Petavius], Partea 1, cartea 6, cap. 14.

²²⁴ Stravon [Strabon], Cartea 7.

Î Stând dară acestor scriitori socoteală neclă/tită, rău cade 268 a lui Sarniție Iahul, carile carte 4, cap. 5, fără nici o mărturie dzice precum scaunul ostrogotthilor să fie fost Zermitusa și Tomos, cetate la Dunăre, și ostrovolul Dunării Pevchi; ce foarte rău greșește, că cetatea carie îi dzice el Zermitusa, o însămiadză Bonfin, Ulpia Traiana.

Tomos, cei vechi istorici și gheografii o pun peste Dunăre, în Misia, la marginea Marii Negre, măcar că din multe dovede socotim să fie fost unde iaste acmu Cetatea Albă; iară Pevchii ostrovolul iaste între gârlile Dunării; la care locuri nici gotthii, nici ostrogotthii aședzământ n-au avut, fără numai după ce i-au gonit hunnii i-au priimit împărații răsăritului, peste Dunăre în Misia, precum înainte pe rând vom arăta.

Așe dară, din istoricii și gheografii mai sus pomeniți să dovedește că mai denainte, **pană** a nu năbuși hunnii peste gotthi, ostrogotthii să fie lăcuit de la Nistru și de la gura Dunării **pană** în balta Azacului, iară visegotthii de la aceștia mai sus, adecă de la codrii Herțini până în hotarale Dachii. Sarniție uitându-și cele dintăi cuvinte, carte 3, cap. 4, vine și el după socoteala noastră; căce acolo aducând mărturie pe Ptoiemiei, vestitul gheograf, pe ostrogotthi îi pune la gura Dunării, iară pe visegotthi la Marea Baltică.

De ciia amândoăa aceste niamuri multă vreme pre locurile pomenite, într-o inimă lăcuind și bine între sine trăind²²⁵; când au fost pre vremile lui Valens împăratul, s-au scornit între dânșii price și gâlceava. Domnul visegotthilor era pre atuncea Fritighernis, iară a ostrogotthilor, Athanaricus.

Fritighernis fiind de putere mai slab și vâdzind că nu va putea sta împotriva Iui Athanaric, au cerșut agiutoriu împotriva Iui Athanaric / de la Valens împăratul și pentru 269

²²⁵ Iornand [Iornandes], *Carte De gotthi*, cap. 29. Socrat [Socrates] Cartea 4, cap. 33. Pavel Diacon [Paulus Diaconus], în *Misjelana* Carte 12, cap. 12.

ca mai credincios să să arete împăratului și legea creștiniască (însă supt eresa lui Arie) au priimit. Ce împăratul, prin mijlocul episcopului lor, lui Ufla, și gâlcevele li-au împăcat și legea mult între niamurile lor au lățit.

¹ car

31 După acestea la anul 374, hunnii, precum mai sus am pomenit, ieșind din fundurile Sarmatiii și Bosforul Chimeric trecând (Bosforul Chimeric să chema unde acmu sint Gherci și Taman, la Bogazul Mării Azacului, unde să împreună cu Marea Niagră), de năprasnă asupra ostrogothilor au cădzut, și i-au și supus²²⁶.

De patima ostrogothilor înspământându-se gotthii despre apus sau visegotthii, iarăși au cădzut la împăratul Valens cu rugămintea să-i priimască supt supunerea împărățiii și să le arete Ioc unde să-i mute cu totul tot. Valens, precum s-au dzis, priimindu-i i-au trecut Dunărea și i-au aședzat în Misia și în Thrachia. Într-acesta chip dară au fost ieșitul, începătura și călcarea gotthilor de la hunni. Iară acmu să cercăm după aceasta, acesteși ce au mai făcut? Și ce au mai lucrat? Cu care mijloc, bună nedejde avem că vom putea dovedi că nu driaptă iaste socoteala acelora ce vor să dzică că gotthii au stăpânit Dachia.

CAPUL II

Arată-să precum gotthii numai căci au trecut prin Dachia, iară nu au stăpânit-o

Cei ce vor să dzică precum gotthii au stăpânit Dachia, argumentul lor îl iau din Iornandis²²⁷, carele în carte pentru

²²⁶ Procopie [Procopius], *De gotthi*, Cartea 4, list 323. Sozomen [Sozomenos], Cartea 6, cap. 37. Iornand [Iornandes], *De lucrurile gotthilor*, cap. 24. Ca acesteși și Ammian [Ammianus Marcellinus].

²²⁷ Iornand [Iornandes], Cartea *De ariani*, cap. 41.

gotthi, cap. 41, dzice, precum iarăși singure cuvintele lui Patavie vom pune: „De cii ostrogothii (adecă după aședzarea celorlalți gotthi în Thrachia) supt stăpânirea unilor, iarăși pre locurile lor cele mai denainte, cu deosăbiți domnii lor au rămas; iară locurile acestea vor să dzică că au fost Dachia, unde acmu sint munte/nii, Ardealul și moldovenii. 270

Tâlcuirea aceasta iaste a lui Maienburg, din carele, apucă (precum să dzice prostește ca caia mașul) Moreri²²⁸ în dicționarul istoricesc, la numele gotth. Ce această așe de crudă tâlcuire, precum nici un fundament de adevăr să fie având, acmuș va cunoaște cititorii nostru, de vreme ce stând povestea istoriiei curată și aiavea; nici o nevoia nu iaste, carea tâlcuirilor și mai adevărat să dzicem, viselor să ne siliască a crede, nici istoriia poștește credință, ce știință, că credința trebuie să o avem la lucrurile carile nici dovadă au, nici a să dovedi să pot, care lucru, la istorie puțin și mai nici un loc nu are.

Întăi dară socoteala acelora precum departe de adevăr să fie stând, să dovedește, căci istoricul Iornand¹ aiavea arată că gotthii după ce au ieșit despre părțile Mării Baltică, au vinit și s-au aședzat pre locurile carile stau pre marginile Mării Negre, care margini oricum în stânga și în driapta de ar sili să le tâlcuiască, Maienburg și alți carii ar urma lui, adeverița istoriiei într-alt chip și aiurea nu le poate cunoaște, fără numai de la gura Mării Azacului (adecă de la Bosforul Chimeric) pană la gura Dunării, pre unde iaste acmu Crâmul și pană la Chiliia.

Iară alalte margini a mării, carile sint de la Chimeric spre răzsărit, adecă spre parte încotro sint acmu cercheji și de Ia Dunăre spre Țarigrad, unde iaste întăi Misia și apoi Thrachia, nu să pot înțelege să fie fost cuprinsă de gotthi, căci dintr-același istoric chiar să arată, că hunii trecând

²²⁸ Moreri, în *Dicționarul istoricesc*, tomul 3.

²²⁹ Iornand [Iornandes], acoloși.

Bosforul Chimeric, îndată au cădzut asupra ostrogotthilor, de unde aiavea iaste, că ostrogotthii era în Crâm (pentru aceasta și mitropolitul Crâmului astădzi să numește a 271 Go/tthiii) și pe marginile Mării Azacului, iară visegotthii de la dânșii spre apus; ce iarăși pe marginile Mării Negre **pană** la Dunăre, căci peste Dunăre să fie trecut în Misia sau mai sus pe malul Dunării spre parte Dachii să să fie lățit, istoricul nu scrie, nici Petavie aceasta într-alt chip tâlcuiște; de unde rămâne curată adeverița istoriiei, carea nici o tâlcuire mai multă nu priimește, precum și ostrogotthii și visegotthii, pre câmpii din Tanai, adecă din Don **pană** în Nistru, cât să cuprindă locul acela pre marginile Mării Negre, să le fie fost cuprins amândoaă familiile acelea a gotthilor.

Dovedește-se a doa căci gheografii cei vechi, pre carii urmadză vestitul gheograf Gluverie, hotarale Dachii pre carea o stăpâniia Decheval, de la carele au luat-o Traian Marile, le pun din apa Tisei **pană** în apa Prutului, carele precum nu atinge țarmurile Mării Negre cui iaste neștiut?

Și așe de vreme dară ce după adeverița istoricului Iornand gotthii s-au aședzat pre marginele Mării Negre, iată că nici **pană** la <ho>tarale Dachii n-au agiuns, ce numai **pană** în dreptul gurii Dunării, **pană** peste Nistru. Că iarăși de s-ar fi mai tins spre apus, **pană** în Prut, sau și pană peste Prut în Dachia, ar fi trebuit istoricul pre lângă marginile Mării Negre să adaogă și marginele Dunării; ce istoricul acesta nici au dzis, nici să poate din adeverița istoriiei a să înțelege, fără numai din viseroasă și părâroasă tâlcuirea lui Maienburg.

Așe dară dovadă neclătită rămâne că ostrogotthii carii au rămas sub stăpânirea hunnilor pre locurile lor cele dintăi, 272 nu poate fi Dachia, ce Crâmul; și locurile pre dena/fara Crâmului, pe Don în sus și peste câmpii, spre apus, spre Nîpru și spre Nistru, pe unde-i acmu țara căzăcească, și spre Zaporova și spre Nistru, unde iaste acmu Podolia și

Ocraina leșască. Așijderea rămâne să cercăm acei gotthi, carii supt supunerea unilor să fie rămas și carii au trecut în Thrachia, de ciia cât au trăit acolo și ce s-au făcut?

CAPUL III

Arată-să despărțirea gotthilor pre carii i-au suppus Theodosie cel Bătrân și săvârșitul lor

Precum amândoaă familiile gotthilor, cu domnii lor Fritighernis și Athanaric, în dzilile lui Valens, de huni împinși și goniți fiind de pre locurile lor, să fie trecut în Thrachia și apoi cum și din ce pricină s-au rădicat asupra împărății și cum au omorât mai pre urmă și pre Valens, în cele trecute destul s-au pomenit. Acmu vine dară rândul să cercăm acei gotthi ce s-au făcut? Dovedim, dară, că acele familii a gotthilor amândoaă, dacă au trecut în Thrachia să nu să fie mai întors înapoi, într-acesta chip.

Grațian împărat, după moarte lui Valens chemând pe Theodosie, îndată oaste gătind asupra gotthilor au mărș²³⁰ (carii acmu în Pannonia, Thrachia, Misia și Dachia de nime oprîți, precum voia le era prăda și ardea; deosăbi că încă cum să bat cetățile neștiind, vreo cetate să fie apucat, istoricii nu pomenesc). Și bătând pe gotthi, toate țările și provințaiile romanilor, carele ei cu bir și cu alte nevoi asupriia, îndată li-au dezbatut.

Precum și Anton Bonfin, luând din pomeniții istorici la decada 1, carte 2, așe mărturisește: „Theodosie, dzice, stând la împărăție îndată / au strâns oastea și singur cu capul său au mârș asupra varvarilor, căroră dându-le războiu pre lesne i-au înfrânt și i-au gonit, și îndată au scos Misia cea de sus din mâna lor; iară apoi iarăși, mai întorcându-se

²³⁰ Zonaras, Cartea 13, cap. 17. Theodorit [Theodo retus], Cartea 5, cap. 5.

nepriiatinii, de câteva ori mare stricăciune au făcut într-înșii; și nici un lucru vrednic de stăpânitoriu să nu pliniască n-au lăsat. Apoi dezbătând și Misia cea di gios, Thracia și Dachia măluroasă, au făcut pace cu Athanaric, domnul gotthilor. Și așe, biruitoriu, s-au întors la Țarigrad."

Iată aice să vede ce parte de a Dachiii au fost cuprins gotthii și câtă vreme numai au fost supt tirăniia lor, adecă de la anul 378 pană la anul 379; adecă numai un an.

^{Lear} Iară leat 381 Athanaric, domnul ostrogotthilor, de Ia ai ^{TM} săi gonit fiind, Theodosie Marele, cu cinste l-au priimit. Athanaric după ce au vinit la Theodosie într-aceiași an în luna iui ghenarie 25 au murit în Țarigrad, pre carele Theodosie cu cinste ca pre un crai l-au astrucat²³¹.

^{Leat} Iară la anul al doilea, leat 382, precum scrie Idatie²⁻⁰² și ^{^s2} pe alți gotthi, pre toți i-au suppus; ei de bună voie suppuindu-se împărățiii din carii Theodosie pre unii i-au trimis tocma la Eghipt, pre unii i-au lăsat să trăiască în Thracia; și celor de la Eghipt i-au pus să lucreadză pământul și cu țarina să să hrăniască; Idatie istoricul, a supunerii gotthilor din Thracia și dzua în carea s-au tâmplat, adecă octomvrie 3, arată când adecă gotthii cu toții romanilor să dau.

Și acestea de aciia în credință ținuți, dintr-acestea mai pre urmă, după moarte lui Theodosie, împărățind Arcadie și Honorie, la anul 393 (precum mai pre larg înainte Ia locul său să va dzice), s-au sculat întâi Radagaizus, domnul ²⁷⁴ gotthilor (acesta ficior, au alt feliu de rudă să fie fost / lui Fritighernis, din scriitorii, curat aiavea, încă n-am putut) cu 400 000 de oaste, precum scrie Zosim^{23^}, sau cu 200 000

²³¹ ffsim [Zosimus], Carte 4. Idatie [Idacius] și Prosper, în *Hronic*. binchie S'gon.us, ipoteza N. Stoicescu, în cuvântul pentru împărăție.
^ Idatie [Idacius], acoloși.

[^] Zosim [Zosimus], Carte 5. Prosper și Marțeiin [Marcellinus Comes], „ *Hronic*, Orosie [Orosius], Carte 7, cap. 37. Aveusrin [Augustmus], *De cetate*, Carte 5, cap; 23, și Iornand [Iornandes], acoloși.

de oaste, precum scrie Orosie și Marțelus, și în toată Italie au năbușit, mare împărățiilor și creștinilor nepriiatin.

După acesta, Alaric (și acesta a gotthilor craiu) din familie Balthică (dzic unii să fie fost ficior lui Radagait) încă sculându-se, întâi au prădat Greția și acolo câtva zăbăvindu-se, apoi cu poronca lui Stilihon voievodul lui Honorie (carile vrea să ia Iiirriia din stăpânirea lui Arcadie și sa o supue supt a lui Honorie) au trecut cu taifoa lui după ciialalți la Italia, unde multe prădzi făcând, **pană** mai pre urmă și Roma au izbândit, apoi acestuia următori suppuind Gallia și Ispania și Africa, acolo împărăția visegotthilor au întemeiat; și o au ținut **pană** la vremile lui Iustinian, carele i-au stârpit de acolo, precum înainte la cursul istoriiei să va însămna. Așe dară au fost despărțirea gotthilor și ieșirea lor din Thracia spre părțile Italiiei.

Din trecerea gotthilor spre Italia și de răutățile carele au făcut împărățiii romanilor, de când i-au priimit Valens în Misia pană Ia Iustinian (carile apoi cu vrednicia iui Velisar și a lui Narsitis hatmanilor, din Italia așeși de tot i-au stârpit). Și alt prepus să poate scorni, adecă gotthii, carii au cuprins Roma și Italia să fie ținut supt stăpânirea sa și Dachia, au ba? Căci cei ce vor să fie rămas Dachia supt stăpânirea gotthilor, și aceasta în partea sa trag; adecă de vreme ce gotthii atâta au fost slăbit puterile romanilor, cât și Roma dobândise și toată Italia cuprinsese, cum n-ar fi putut stăpâni și Dachia, fiind decât toate țările mai departe de / buricul împărățiii?

Noi precum gotthii o parte de a Dachiii, adecă cea măluroasă, să fie cuprins nu tăgăduim; iară precum toată Dachia să fie stăpânit, nici noi, nici vreunul din istorici a vremilor acelora priimește; și încă și stăpânirea Dachiii măluroasă, foarte pre scurt li-au fost, căce supt Valens (precum la viața lui am pomenit) cu alalte vecine țări au fost cuprins-o; iară îndată ce au stătur Theodosie Marele la împărăție, au și dezbătut-o, precum înainte și aceasta am arătat.

scaunele cele vechi își ținea; iată că fără altă trebuință de tâlcuire, fierecui cunoscut poate fi, că ostrogotții acei rămași, țărmurile mării ținea, carile sint unde acum iaste Crâmul, căci și hunnii când au vinit asupra lor îndată ce Bogazul Tamanului au trecut, îndată pe ostrogotthi au cădzut.

Ce singure cuvintele istoricului să aducem: <„Hunni, inquit rege Balamire traiecto Bosphoro Cimmerico, repente, in Ostrogorhos impresionem faciunt, eosque sibi subijciunt”.> „Hunnii cu domnul lor Valamir, trecând Bosforul Chimeric, de năprasnă pre ostrogotthi au împresurat și și-au suppus”. Din care cuvinte, ce mai luminat poate fi decât că de năprasnă, adecă îndată i-au împresurat, pentru căci așeși în țermurile mării de ceasta parte, adecă unde iaste Crâmul au fost lăcuind.

Acestea dară (precum mai înainte în cursul hronicului vom arăta) gotthii supt stăpânirea hunnilor au rămas aproape de 50 de ani, pană la moartea Atilii; iară după moarte lui îndată au rădicat cap asupra hunnilor și cu domnul lor Verimudis sculându-se, au fugit în Gallia, unde 78 acum stăpânie visegotthii. Aceastași cu alalți scrii/tori mărturisind și Iornandis²¹⁶, pre acestea apoi Procopie Chesareanul²¹⁷ îi numește vandali, și anume le arată și locul de unde au ieșit, carte 1, *De războiul vandalilor*, cap. 3: „Vandalii, dzice, carii lăcuia pre lângă balta Meotis, cădzind pe dâșii foameta și sculându-să s-au oprit tocma pe apa Renului, la ghermani, pre carii astădzi îi chemăm franchi, trăgând la soție cu sine pe alani”.

Și așe, într-acesta chip fiind și poveste rămășiții ostrogotthilor decât soarele mai curat să vede, că nici ca suppușii altora stăpânitori Dachii au putut fi, nici ca lăcuiitorii

²¹⁶ Iornand [Iornandes], cap. 14.

²¹⁷ Procopie [Procopius], Carte *De războiul vandalesc*, cap. 3.

țărmurilor Mării Negre cele mai despre răzsărit. Carele nu numai căci ceva amestec cu Dachia au, ce încă foarte depărtate sint, că cât loc iaste din Prut (care-i apă după hotărârea a tuturor celor mai vechi gheografi iaste hotarul Dachii cel despre răzsărit) **pană** în Gherci și Taman pot și toți carii spre aceste părți au îmbiat.

Acum socotească fietecine că de vreme ce după socoteala lui Maienburg ostrogotthii au *fost tund* Dachia, carea începe din apa Prutului și pană în apa Tisei să întindea, iată c-au trebuit visegotthii de la dâșii mai spre apus să fie întins și așe ar fi *fost* cuprins sau toată țara unguiască sau o parte dintr-însa, carea de ar fi fost așe adevărat, toată istoria lui Iornand ar fi ieșit minciunoasă, de vreme ce el scrie precum „gotthii, ieșind de la țărmurile Mării Baltică, s-au dus în Schithia și s-au aședzat la țărmurile Mării Negre”. Deci de la hotarul Dachii despre răzsărit, adecă de la apa Prutului, unde la Galați în Dunăre <dă>, pană la Marea Neagră, precum sint 500 mile italienești toți corăbiiarii știu. Vadză acum, de să poate ascunde sulitza în sac și de să poate înțelege cumva precum ostrogotthii să fie cuprins și ținut Dachia. /

Iară hunii după ce au suppus pe acestea ostrogotthii și pre visegotthii, cu alalți ostrogotthii scăpați i-au gonit de pre locurile lor. îndată au trecut în Pannonia pre carea au stăpânit-o ca la 50 de ani, pentru carea înainte la locul său să va dzice. Deci și hunii nicicum prin Dachia noastră oprindu-să (măcar nu fără călcare și multă stroșitură să fie fost scăpat, putem înțalege) și prădzile și războaiele lor în părțile apusului slobodzind, nu iaste pricină pentru care să putem cunoaște, că doară împărăția romanilor să-și fie tras mâna și lăcuiitorii din Dachia pentru carea acum iarăși la cursul istoriei întorcându-ne, fietecare la locul și la anul său pomenindu-să, mai curat să vor arăta.

CAPUL V

Dovedește-să traiul romanilor în Dachia,
de la aședzământul gotthilor în Misia
pană la Arcadie și Honorie

382 Theodosie Marele, leat 382, precum s-au pomenit, aședzind și împăcând lucrurile gotthilor și toate țărâle împărățiii, spre odihnă întorcându-Ie, într-aceiași an, noiembrie 24 s-au întors și au intrat în Țarigrad, unde luând sama desfărnatelelor fapte a împărățiilor, carii mai denainte de dânsul deregătorii împărățiii ținuse, și socotind că cu multe și fără ispravă desfătările lor împărăția la atâta slăbiciune și primejdie adusesse, au statut pravile și canoane a pune, cu carele împărăția și purtătorii ei să chivernisască; începătură făcând și cercare de la curtea împărătească. Și din desfătările și cheltuiilele cele fără ispravă, foarte contenită și cumpătată au făcut-o.

280 Că precum scrie Sigon, împărății cei / mai denainte puțină desfătare să fie având socotia, de n-âr fi avut în mijlocul iernii trandafiri a căroră flori să înoate în păharăle cu vinul și în miedzul verii de n-ar fi avut ghiață în răcitoare. Așijderea dulceața bucatelor nu cu gustul gurii, ce cu sama cheltuiii cei mai multe o alegea, adecă, care bucate era mai scumpe, acelea să fie și mai bune li să părea. Și orice li să aducea despre fundurile răzsăritului, sau de la Colhii, ce-i peste hotarăle împărățiii aceia era mai poftită și mai plăcută. Acestea dară toate aședzind și tocmind, puterile împărățiii iarăși au răzsufat și la locul vârtutei lor au venit.

^{I,cat} După aceasta, leat 386, s-au sculat grutinghii²³⁸, neam tătărăsc, sau precum alții Ie dzic, neam gotthicesc (poate fi rămășița gotthilor acesta nume să fie luat), făcând ca la 3000

^{IA} 2^T? 03101, 1, 2011-11-11 > C... Ammian [Ammianus Marcellinus], Idatie [Idacius] și Marțelin [Marcellinus Comes], în *Hronic*.

de vase; au trecut și-au prădat la Thrachia, împotriva a căroră Theodosie trimițind cu oaste pre voievodul Promotos, atâta i-au bătut și i-au sfărmat, cât apa Dunării s-au împlut de stârvurile lor. Pentru care a lor prăpădenie scriind Marțelus Poeticul într-acesta chip: <„Fluitantia nunquam, largius Arctoos pavere cadavera pisces”> [adică]: „niciodânăoară nu s-au hrănit peștii ca acmu de trupurile crivățenilor cele ce plutia”. Aice încă socotiască cititorul, că de va lua sama bineșor tare nedejduim că toată socoteala noastră, pentru gotthi o v[ă] afla adevărată.

Întâi, că acești grutinghi sau gruthinghi nu sint alt neam fără numai rămășița gotthilor carii am dzis să fie rămas din gotthii carii au trecut la Thrachia; căci mărturisește Ammian²³⁹ că acestea gotthi au fost supt Athanaric, domnul gotthilor, când au avut războiu cu Valens, leat 369, pentru care războiu am pomenit la același an, <unde> dzi/cem 281 dintr-același istoric: <„Valens Grotungos Gothos, bellicosam gentem aggreditur, et post leuiora certamina, Athanaricum cogit in fugam”.> (Valens au mârș asupra gotthilor, grutinghii carii era neam foarte vitiaz și după câteva războaie mai iușurele au asuprit pe Athanaric să dea fuga.)

Așe precum să dovedește, grutinghii rămășița acelor gotthi, carii cu Athanaric și cu Fritighernis domnii lor trecusă în Thrachia, să fie, așe de pe mârșul lor cu corăbii în Trachia să dovedește, că acele corăbii să Ie fie făcut sau la Nipru, sau la Nistru și de acolo trecând, să fie lovit ia Thrachia, că de ar fi fost acei gotthi lăcuit în Dachia, ar fi trebuit întâi să fie intrat în Misia, carea iaste împotriva Dachii peste Dunăre și apoi să lovască în Thrachia.

Ce aceasta ce n-au fost, istoricul nescrîind, să cunoaște că nu din Dachia ce din Schithie, despre părțile Niprului s-au coborât acele corăbii și au trecut peste mare și peste

²³⁹ Ammian [Ammianus Marcellinus], Cartea 27. Ieronim [Hieronymus] și Idatie [Idacius], în *Hronic*.

Dunăre, tocma la Thrachia, iară de ar socoti cineva cuvintele poetului, pre carele am pomenit, cum să cade și mai bine va cunoaște, căci pre acești gotthi îi numește crivățeni sau cu alt sens <înțelegere>, numește peștii carii s-au hrănit cu stârvurile gotthilor crivățeni. Oricum s-ar înțelege, ori peștii mării, ori gotthii aceiași mări lăcuitori, tot spre crivăț sint să să înțelegă, în care parte cade Schithia, împotriva Thrachiii.

Iară de ar fi fost acei gotthi în Dachia, ar fi trebuit să facă vasele sale cu multul mai sus decât unde-i acmu Beligradul, și așe pe acolo cu corăbiile Dunărea trecând, neatingându-să de Misia, să între în Thrachia, carea de ar fi fost nu despre crivăț, ce despre apus ar fi trebuit să să pomenească, măcar peștii hrăniți, măcar gotthii omorâți, de unde curat să cunoaște că acești varvari, măcar și mai pe den / gios de Dachia de au trecut Dunărea, iară nu marea, tot pricină nu rămâne, pentru ce romanii în Dachia să nu fie fost, de vreme ce și acestea cu un războiu s-au topit și atâta mulțime de dânșii au pierit, că precum mulți să fie fost, numărul vaselor arată și trupurile carile plutind au fost acoperit apa.

Acestea dară așe, iară de cîia **pană** la moarte iui Theodosie, altă clătire sau lovire spre părțile Dachiii sau a Thrachiii să mai fie făcut varvarii, istoricii nu pomenesc.

Deci Theodosie împărat au murit la Mediolan, leat 395> ghenar 17, după ce au împărățit ani 16, dzile 2, fiind la vârstă de 50 de ani, precum scrie Victor; iară după cum va Isocrat de 60; iară precum scrie hronicul alexandrin 65-

Intr-același an, adecă în carele au biruit pe Evghenie tiranul și păgânul, în care războiu pomenește Socrat^{***} și Marțel să fie avut cu sine câteva polcuri de alani, de gotthi și de huni, a cărora voievod să fie fost Alaric, domnul gotthilor, carele mai pre urmă, trecând la Italia, au luat și Roma.

*** Socrat [Socrates], Cartea 5, cap. 24. Zosim [Zosimus], Cartea 4.

CAPUL VI

Dovedește-să traiul romanilor în Dachia de la Arcadie și Honorie pană la Theodosie cel Tânăr

Canon cum trebuie să înțeliagă cititoriul unde să va tâmpla înainte a să pomeni cuvântid: peste Dimăre.

Aice trebuie cititoriului nostru să ia sama și să înțeliagă că pre aceste vremi, câte prădzi și năpădiri să vor pomeni, că au fost [făcut] varvarii peste Dunăre, toate acele pre alte locuri a împărățiii romanilor / să fie fost, iară nu prin Dachia 283 noastră; nici trecătorile printr-însa să le fie fost, căci o samă de gotthii cei suppuși de Theodosie și în Thrachia trecuți, după moarte lui să rocoșisă (precum înainte să va videa) și acmu toată Greția prădând, în Ilirie și în Epir piciorul își puse și tirănește stăpâniia.

Hunnii așjiderea apucasă Pannonia și o stăpâniia în putere (iară Pannonia era țara peste Dunăre între Sava, carea acmu să chiamă Sclavonia și capul hotarului îi era cetatea Sirmion, carea au fost împotriva Beligradului peste Sava și acmu de la turci să cheamă Serem). Alaltă tătârăme și multe feliori de varvari carii era de huni suppuși (precum înainte vom spune) spre țara leșască și spre Littfa să spudzise; și când să slobodziia spre hotarale împărățiii romanilor, șliahul își îndreptase prin locurile carile acmu să chiamă Selezia și Saxonnia. Căci și mai aproape pe accia parte le cădea cale și mai pre lesne nefiindu-le a mai trece munții înapoi sa să întorcă în Dachia și să le fie a trece Dunăre, pre unde atâtea cetăți făcuse romanii, și trecătorile păziia (pentru care cetăți la locul său înapoi s-au arătat).

Și așe, veri războaie pre Dunăre, veri rrecători au avut, toate mai sus de Dachia au fost, spre părțile țărâi ungurești; și pe acolo trecea la Italia, la Gallia, la Ispania, de acolo și la Africa. Iară când s-au tâmplat din Pannonia să fie agiuns

hunii cu prădzile și **pană** la Dachia și în Dachia ce au făcut sau au stricat, atunce istoricii anume pomenesc, pentru carele noi pre amăruntul Ia locurile lor vom dzice. /

CAPUL VII

Arată-să poiadea varvarilor dintăia

Arcadie și Honorie Murind Theodosie cel Mare, precum am dzis la anul 393, moștenitoriu împărățiii au lăsat doi ficiori, pre Arcadie (fiind Ia vârstă de 18 ani) împărat răzsăritului; iară pe Honorie de 11 ani, împărat apusului.

^{I cat}
⁴⁰⁰ în vremile acestora împărați, leat 400, scriu istoricii²⁴¹ precum Alaric domnul gotthilor (carele acmu cincii ani era de când în Epir stând, toată țara grecească grozav prăda și o prăpădiia) ș-au pus gândul să năpădiască asupra apusului. Și așe, cu toată oastea lui sculându-se, au intrat sfărmand și prădând în Dalmația și în Pannonia, hatmanii lui Honorie puțin de aceasta în samă băgând.

De acolo mai înlontru purcegând, la al doilea an trecând apa Padul (pre carea acmu stă târgul Padova), în cetatea Asta Honorie închidzindu-se, o au încungiurat; unde Stilihon, voievodul lui Honorie, cu agiutoriul sosind și pre împăratul au izbăvit și pe gotthi biruind; Alaric cu mare rușine necunoscut s-au întors, de unde ieșise, la Illirie, leat 401²⁴².

^{Lear}
⁴⁰¹ Un Găina, carele întâi credincios fiind împăratului lui Arcadie, apoi viclenindu-se, Ia Asia de acolo s-au agiuns cu gotthii din Uiriia, ispitindu-se să apuce Țarigradul și cu tiranie să ia și împărăția. Ce împărăția mai de cu vreme de viclesugul lui înștiințindu-se și trăgând în parte sa o samă

[^] Idatie [Idacius] și Marțelin [Marcellinus Comes], în *Hronic*.
• Sigonie [Sigonius].

de gotthi, cu voievodul lor Fraitat pre mare la Elispont l-au lovit și l-au biruit; de unde Găina, lăsând vasele, au ieșit la uscat și au năzuit spre Dunăre.

Ce Huldīs, domnul hunilor, socotind să facă lucrul pre plăcerea împăratului, având atuncea cu împărăția pace, de câteva ori cu oaste l-au lovit și pană mai pre urmă de tot / răzbindu-1 și pre Găina în războiu omorându-1, i-au tăiat ²⁸⁵ capul și, în suliță înfipt, l-au trimis împăratului la Țarigrad.

CAPUL VIII

Arată-să poiadea varvarilor a doua și a triia

în anul 404, Radagazius, domnul gotthilor, luând cu ^{I cat}
⁴⁰⁴ sine sarmatii și ghermanii, cu toții 400 000, precum scrie Zosim²⁴³, sau cum va Orosie și Marțel²⁴⁴, cu 200 000, peste toată Italie au năbușit, pre carii Stilihon voievodul, cu mare și minunată nărocire, între munții ce să cheamă Fezulanți, închidzindu-i, i-au prăpădit și pre Radagaz, domnul lor, l-au omorât. Această bătaie, Petavie însămniadză, precum să să fie tâmplat la anul 405, urmând istoricului lui Prosper; iară ⁴⁰⁵ Marțel, la anul 406. Scrie Zosim²⁴⁵ că atâtea de mulți ^{Leat}
⁴⁰⁶ varvari robi cădzusă pre mânule romanilor cât un rob să vindea câte un galbăn.

A triia poiade s-au făcut leat 406 cu multul mai grozavă și mai groznică decât cealealalte carea au făcut vandalii cu domnul lor Godighilil, împreună cu alanii, ghermanii, cvadii, marcomanii și saxonii, carii pe la sfârșitul lui dechemvrie biruind pe frânții, au trecut apa Renul ș-au intrat în

²⁴³ Zosim [Zosimus], Cartea 5.

²⁴⁴ Prosper și Marțelin [Marcellinus Comes], în *Hronic*. Orosie [Orosius], Cartea 7, cap. 37. Avgustin [Augustinus], *Pentru cetatea lui Dumnădzău*, cap. 23, Iornandis [Iornandes].

²⁴⁵ Zosim [Zosimus], Cartea 5. Prosper, în *Hronic*.

Gallie; în cale Monguția au sfârmat, Vanghiona dându-se, au izbândit-o; remii, albianii, atrebatii, morenii, tornavenii, nemutii și Arghentorata au jecuit.

Acestea a varvarilor <năpadiri> spre părțile apusului (măcar că nu caută la treaba *Hronicului* nostru), aicea li-am pomenit pentru ca să cunoască cititoriul că părțile Dachiilor noastre au fost neclătite și de călaturile varvarilor depărtate, pentru carea nu iaste pricină carea să dzică, că doară lăcuiitorii Dachiilor pre această vreme într-înșea a lăcui să nu fie fost putut, / măcar că istoricii despre aceașii parte ceva nu pomenesc.

Într-acestea la anul 408, Arcadie, împăratul răzsăritului, în luna lui mai au murit, după ce au împărățit ani 13, luni 3, dzile 15, lăsind în locul lui împărat pe fiul său Theodosie²⁴⁶, carele s-au numit cel Tânăr; cu testament l-au dat supt paza și socoteala lui Iezdegherd, împăratului perșilor, carele cu credință grijea cuconului luând, l-au dat supt învățătura lui Antioh, carele <ea> om prea învățat, dzicând ca, când cineva s-ar ispită împotriva lui, să-i facă știre, iară el împotriva aceuia, ca asupra nepriiatinului său, va vini-

CAPUL IX

Dovedește-să traiul romanilor în Dachia de la Theodosie cel Tânăr până la năpada Atilii

Theodosie cel Tânăr
Arcadie murind au stătut la împă-
..... lui fiul lui, Theodosie²⁴⁷,
hind cucon numai de opt ani. Întra-

²⁴⁶ Zosim [Zosimus], Cartea 6. Socrat [Socrates], Cartea 6, cap. 23-Procopie [Procopius], *De războiul perșilor*, Cartea 1. Agathus [Agathias], Cartea 4, list. 132.

²⁴⁷ Socrat [Socrates], Cartea 6, cap. cel de pre urmă. Zosim [Zosimus], Cartea 10. Orosie [Orosius], Cartea 7, cap. 40.

căruia anul dintăi Alaric, domnul gotthilor (după cum însămnează Calvizie), scuiându-se cu mulțime de gotthi, alani și svevi și lăsind acmu Gallia deșartă și pustie au intrat în Ispanie, oct. 15, purcegând²⁴⁸. Ricțiolul, în hronicul mare, <dzice> aceasta să să fie tâmplat la anul aceașii; în care socoteală să vede a fi și Petavie, de vreme ce dzice că Alaric, domnul gotthilor, leat 405, după ce au prădat Greția și câtăva vreme în Epir să zăbăvisă, apoi învoind Stilihon, hatmanul lui Honorie împăratului apusului, să fie pătruns în Italie; pentru care lucru, înțelegând Honorie, leat 408, să fie omorât pe Stilihon.

Alaric pentru aceasta înfocându-se, leat 409, întâi au intrat în Italie (precum am dzis); cu carele Honorie vrând să facă pace, el într-adins să fie pus condiții, ca/rile Honorie să nu le poată priimi; cerșind de la Honorie, șie și oamenilor lui, locuri în Italia pentru lăcași, carea Honorie nepriimind, el au întins spre Roma și-au încunjiurat-o; și în anul 410, avgust 23, au dobândit-o și trei dzile în prada varvarilor săi au dat-o, poroncindu-le ca câți vor fi scăpat la Beserica Sfinților Apostoli Petăr și Pavel, pe acia să nu-i atingă.

Acolo au robit și <pe> Plachidia, sora împăratului Honorie, pre carea au dat-o femeie cumnatu-său, fratelui muierii lui Athaulth. După trei dzile, pe nime de ai sei în Roma lăsind, arșă și pustie au lăsat-o și s-au dus la Reghion, de unde era să treacă la Sichilia și la Africa; ce acolo i s-au tâmplat moarte.

Alții dzic²⁴⁹ că după moarte lui Alaric, cumnatu-seu stând domn în locul lui, iarăși cu pradă să fie vinit la Roma, și atunci să fie apucat pe Plachidia, sora lui Arcadie și a lui

²⁴⁸ Orosie [Orosius], Cartea 7, cap. 29. Zosim [Zosimus], Cartea 5. Iornand [Iornandes], *Pentru împărați*, cap. 96 și *De lucrurile gottbilor*, cap. 30. Martei [Marcellinus Comes], Cartea 13.

²⁴⁹ Zosim [Zosimus], Cartea 6. Marțelin [Marcellinus Comes]. Cassiodor [Cassiodorus] și Prosper, în *Hronic*.

Honorie, și ducând-o în forul lui Cornilie, să fie făcut cu dânsa nuntă. Iară Idatie și Isidor²⁵⁰, istoricii, dzic să să fie luat Roma în anul trecut, în carile adecă au încungiurat-o.

^{Lear}
⁴¹¹ Leat 411, vandalii și svevii au cuprins Gallia; alanii, Luzitaniia; silinghii, Betica.

^{Leat}
⁴¹² Iară leat 412 gotthii cu Athaulth, domnul lor, iarăși să fie intrat în Gallia, scrie Prosper²⁵¹. Acestea într-acele părți năbușiri, Petavie le socotește să să fie tâmplat la anul 409, urmând istoricului Iui Idatie.

^{Leat}
⁴²³ Ce pentru acestea acmu destul fiind, la <rândul> hronicului înainte să ne întoarcem. După acestea și Honorie, leat 423, au murit în Roma, după ce au împărățit ani 28, luni 7, de vârstă fiind de 39, rămâind la împărăție fiul seu, Valentinian și mătușea Iui, Plachidia. /

CAPUL X

Arată-să multe descălecaturi a multe craii
din neamul varvarilor acestora

Valentinian   După atâtea de multe dese și în toate
si Plachidia   părțile lățite prădzile și călaturile var-
varilor, carele pre la aceastea vremi s-au
tâmplat și cu altele carele mai pre urmă au cădzut, slută și
grozavă s-au făcut fața împărățirii romanilor și ruptă și
destrămată haina cinstei și mărimii ei au rămas, de vreme
ce varvarii și toate strânsurile limbilor despre crivăț, late și
largi porți, prin părțile Silezii și Saxonii și a Thrachii
deșchidzind (precum mai denainte am arătat), nu precum
au făcut când au ieșit spre răzsărit, ce într-alt chip; căci
atuncea de să și aședza pre undeva, iară curund locurile

²⁵⁰ Aceiași, acoloși.

²⁵¹ Socrar [Socrates], Cartea 7, cap. 23. Prosper, Martel [Marceli Comes] și Ohmpiodor [Olympiodoriis].

muta, precum au făcut acestea gotthii și după dâșii hunnii despre răzsărit, de la Schithia spre apus năbușind (precum istoriia înapoi au arătat) sau de Ioviia și prăda vre într-o parte, iarăși înapoi la sălașele lor să întorcea.

Ce acmu spre părțile apusului **pană** unde agiungea pre acolo și rămânea, și vestite locuri, înflorite craii ca bruma rece pre o floare deschisă să lăsa și Ie veștedziia, de pre carile de ciia nu să mai rădica²⁵². Și așe de ciia dintr-acei varvari sirepi și <ne>domoliți, a mari craii, carele acmu înfloresc, fundamenturile s-au aruncat, pre unde acmu iaste Vestvalia, Frizie, Saxonie, Turinghia, Hesia, Mesnia și tot tractul carele cu numele Franconiii, să cunoaște.

Dintr-aceștea întâi, cu nume de craiu numindu-se <Formund>, ficiorul lui Marcomir, pe la anul lui Honorie 26 a crăiia Franțiii, au pus începătură, care an de la Hristos iaste 420.

După Farmund, ficiorul său Clodie, la anul 428 sau 429, / **429** adecă 5 ani mai pre urmă de moarte lui Honorie, trecând 289 apa Renul el întâi au intrat în Gallie și pă[nă] la anul 445 au tot lățit de ciia crăiia, căriia acmu îi dzic a franțozilor.

Așe pe aceastași vreme, visegotthii temeliile crăiia Ispanii au pus, precum și vandalii, sfevii, ostrogothii, fietecarii crai alegându-și, în multe craii și domnii s-au făcut.

Pre aceasteași tulburări, leat 429 vestit și în toată lumea cunoscut orașul Veneție, temeliile pre năsip și pre apă ș-au pus, precum și astădzi să vede, că trăiaște, una din toate a lumii câte sint publice, ficioară și de mâna nepriiatinilor neatinsă; și pentru aceastea în scurt atâta.

²⁵² Lemon [Aimoin de Fleury], Cartea 1, cap. 4. Ivon, în *Hronicul frizilor*. Epitomi, cap. 4 [referință neidentificată]. Sidonie [Sigonius], Cartea 5, stih 212. Prosper, în *Hronic*, și alții.

CAPUL XI

Aceia să dovedește **pană** la năpada Attilii

Lear

425

în cursul anilor de la Domnul Hristos 425, carile iaste al 18 ani a împărățirii Lui Theodosie cel Tânăr, scrie Socrat²⁵⁰ și Theodorit²⁵¹, precum Roilas, domnul schithilor, de hotarale împărățirii romanilor apropiindu-se și acmu și până ia Thrachia cu jacurile agiungând, cu dumnădzăiasca putere fură prăpădiți; căci domnul lor de fulger lovit, iară alalți schithi cu de năprasna ciumă potopindu-se, așe s-au împrăștiat; cât ce s-au făcut, nu s-au mai știut.

Lear

427

Așijderea, leat 427, scrie Marțelin în hronic, precum „romanii au răscumpărat Panonie de Ia huni, carii acmu 50 de ani era de când o cuprinsese și i-au împins peste Dunăre înapoi”. Aceasta mărturisește <și> Callimah în Attila.

290

Aceasta a hunilor peste Dunăre trecere nu să poate înțalege, că doară să fie trecut spre părțile Dachii (căce Panonia să fie, unde acmu iaste Sclavonie între Dunăre și între Sava, mai înainte am arătat), ce mai pe sus spre părțile Austriii, de vreme ce dintr-acolo nu după multă vreme sau precum alții vor²⁵², încă până / a nu-i scoate Theodosie din Panonie, leat 425, Aeție, hatmanul apusului, i-au fost îndemnând să-i vie într-agiutoriu asupra tiranului, Lui Ioan, carele după moarte lui Honorie să apucase de împărăție tirănește, la carele s-au și dus.

Precum și mai pre urmă la leat 434, Honoria, sora lui Valentinian împăratului apusului, pentru curvia ce făcuse

²⁵⁰ Socrat [Socrates], Cartea 7, cap. 42.

²⁵¹ Theodorit [Theodoretus], Cartea 5, cap. 36.

²⁵² Prosper și Marțelin [Marcellinus Comes], în *Hronic*. Idatie [Idacius], în *Hronic*. Isidor [Isidorus], în *Hronic*. Misțelana 4, Socrat [Socrates], Cartea 1, cap. 23, 24, 25.

cu pristavul casii, din palat gonită și la Theodosie trimisă fiind, pe Attila, domnul hunilor, asupra împărățirii apusului au invitat, precum înainte la același an mai curat să va dzice. De unde chiar să cunoaște, că cu pricinile zarvelor carele spre apus ca un pojar nestâns și nepotolit să ațița și să lăția și spre părțile apusului ceale mai dinlontru în toate dzile să întindea; părțile răzsăritului, în carele era și Dachia, în pace și în odihnă rămânea. Ce aicea noi așe în scurt arătând, cursul hronicului *mainte* pre larg va dovedi.

CAPUL XII

Dovedește-să traiul romanilor în Dachia de la ieșitul Attilii dintăi **pană** la întoarcerea lui iarăși în Schithia

Mathei Pretor²⁵³, proaspăt a lumii gotthilor scriitoriu, foarte ne asuprește, ca câtva din cursul hronicului abătându-ne nu puținele de treabă pentru lucrurile hunnilor să însămnăm; și mai vartos, căci pomenitul Pretor, de tot așe de la sine a atâtea și a atâtea scriitori credință lepădând, a sa socoreală (pre carea nici cu o mărturie de credință vrednică întărind-o) mai pe sus și mai de credzut decât a tuturor să o puie să căznește și să areate va, precum crăiia dachilor (pre carii el gotthi îi numește), Traian Marele să nu o fie supus, ce aceiași până Ia vinirea hunilor neclătită să fie stătut și apoi hunnii stă/pânind Dachia, să fie gonit *291* pe gotthi, adecă pre cum va el, pe dachi de pre aceaste locuri; hireșă dară cuvintele lui, carte 1, a *Lumii gotthilor*, cap. 8 sint aceaste: „Așe, dzice, gotthii în Dachie au tot stăpănit nu numai până Ia vremile lui Traian carele câteva războaie cu năroc au avut cu dănșii, însă de tot să-i calce n-au putut; și pentru ca să nu poată gotthii întră în hotarale împărățirii romanilor au făcut peste Dunăre pod, și multă oaste

²⁵³ Mathei Pretor [Praetorius], în *Lumea gotthilor*, Cartea 1, cap. 8.

pentru paza puind, năvălirile gotthilor au oprit. Stătu t-au (iarăși dzice) stăpânirea gotthilor în Dachia **pană** la vremile Attilii și a lui Balameber, craiul hunnilor, carile cu nărocite războaie biruind pe gotthi, i-au scos din Dachia". Pretorie dară unile ca acestea din singura părerea sa scornind și pre nime pe altul în socoteala sa să fie fost a arăta neputând, așeși nici răspuns să-i mai dăm s-ar fi cădzut, căci neclătită stă socoteala și mărturia a atâtea istorici, precum Traian toate puterile dachilor sau a gotthilor lui Pretorie sfărâmând, tot neamul lor din Dachia au scos și pre romanii săi în locul lor au aședzat, carii măcar că cu multe furtuni însă precum **pană** la năbușirea Attilii tot în Dachia să fie rămas, fără prepus, precum nedejduim, am dovedit.

Insă pentru voia cititorului nostru și această a lui Pretorie piatră de scandal, din drumul adevărului istoric, nerădicată nu o vom lăsa. întâi dară au trebuit lui Pretorie să cunoască că toți istoricii într-un glas mărturisesc precum hunnii pre gotthi nu din Dachia, ce de la balta Azacului și de pe marginele Mării Negre i-au gonit, iară marginele mării la scriitorii cei adevărați, să înțeleg de la balta Azacului **pană** Ia gurile Dunării; iară de ar fi fost ținut pe accia vreme
292 gotthii și Da/chia precum va Pretorie, ar fi trebuit să adaogă istoricii, pre lângă marginele mării și țărmerii Dunării, căci mai multă parte a Dachii pe țărmerii Dunării stă, precum din gheografii cei vechi și cei noi chiar s-au arătat.

A doa i-au trebuit să nu asupriască pre cei adevărați istorici, nici să le mute cuvintele după voie și pofta lui, căci ei dzic precum Traian împăratul vrând ca mai pe lesne să-i fie a întră în Dachia asupra dachilor au făcut pod peste Dunăre; iară Pretorie dzice că au făcut acel pod pentru ca să opriască pe dachi să nu poată trece în hotarale împărășiii; că mai pre lesne ar fi fost romanilor a păzi trecătoarea a atâtea lățime de apă ca a Dunării, fără pod fiind decât cu pod. Că doară numai Pretorie de nu poate cunoaște, că fietece apă,

măcar cât de îngustă, mai cu anevoie iaste cuiva a o trece fără pod decât cu pod! Pentru carea, socotind Adrian, următorul lui Traian, scrie Dion și Evtropie, precum acel pod a lui Traian să-I fie stricat: dând cătră senat pricină, precum de vor cumva apuca vreodată sarmatii podul, poate mai pre lesne să triacă mai spre înlontrul împărășiii.

Ce pentru aceasta noi giudecata la cititoriu lăsind, Ia Pretorie să ne întoarcem, căruia pentru un lucru foarte îi mulțămim, căci supt Atila pune sfârșitul stăpânirii gotthilor din Dachia, în locul a căroră aduce de cii stăpânirea hunnilor. Deci, precum gotthii în Dachia **pană** Ia aceasta vreme să nu fie avut stăpânire stătătoare, din cele mai denainte s-au dovedit; iară după ce au vinit hunnii de au stăpânit Dachia, pe cuvintele lui Pretorie pre lesne nu ne vom încredința, ce vom cerca la alalți cu multul mai vechi și de toată credința istoricească vrednici scriitori, Ia carii vom videa, pentru stăpânirea hunnilor, pe unde au fost, ce / ho- 293 tară și ce cetăți au stăpânit, și pană mai pre urmă, lucrurile în ce li s-au săvârșit?

Nu pentru lauda, ce pentru adevărul, cu îndrăzneală putem dzice, că câți istorici ellinești, latinești și ales ungurești, carii unii mai pre urmă, pre scurt, alții mai pre larg de lucrurile hunnilor au scris, mai pre toți poate fi, cu amănuntul i-am cercat; și cum să dzic cuvântul, nici o piatră neclătită și nici un unghiu nescociorât n-am lăsat, pentru ca să ne înștiințem de începătura și purcederea și aședzământul cel mai de pre urmă a acestui neam, din carii ne înștiințăm cu adevărat, o parte de huni, o parte de Dachia noastră, prin câtava vreme să fie cuprins, însă mai pre urmă, iarăși supt stăpânirea romanilor (deosăbi de Dachia cea de sus, carie istoricii grecești îi dzic **Ilavo6dxi**(x) să fie rămas.

De care lucru, pană a începe istoria pentru năbușirea Attilii, domnul unilor, întâi vom aduce pre scurt mărturiile

scriitorilor carii pomenesc câte oarece pentru Dachia supt vremea năbușirii unnilor.

Dintăi dară Anton Bonfin²⁹⁷, istoric ungar și de lucrurile unguerești foarte ispitit și nevoitori scriitoriu, decada: „Ungaria, dzice, carea din uni iaste născută, a căroră limbă schithicească iaste și deosăbită de a tuturor vecinilor, Pannonia și peste Dunăre Iazigul și mai toată țara dachilor au cuprins". într-această hotărâre a țării unguerești înțelege Bonfin Panodachia și Dachia Mediterrannie, care iaste Ardialul, știind că Dachia măluroasă și muntoasă era supt împărăția romanilor, precum și acmu iaste supt stăpânirea turcului.

Mihail Riție Neapolitanul²⁹⁸, carte 1, dzice: „Unnii trecând Meotida, întâi hotarale gotthilor au cuprins, de ciia 294 pe besii, sidalii și amândoaă Cumaniiile, cea albă și / cea neagră au supus, pe carile socotește să fie acmu Moldova; ce greșește, căci Cumanii neagră și albă iaste care acmu îi dzicem Rusiia albă și neagră; de ciia trecând, dzice, Tanais, adecă Donul, ș-au pus taberile în Pannonia la apa Tisei.

Iară Bonfin, decada 1, carte 7, dzice: „Mulți siculi (acestora Ie dzicem noi secu), viind cu Attila, cea mai din dos a Dachii parte cuprinsese, pre carea acmu Transilvania o chiamă. Apoi acestea audzind precum alți de ai săi **pană** Ia Roxolan au fost agiuns, **pană** la amaxovii (carii acmu ruși să chiamă), li-au ieșit înainte.

Și Ia decada 1, cartea 3: „Unii, dzice, carii pre ostrogotthi, pre ghepidi și multe neamuri de schithi asuprișă, pentru ca după pofta lor slobod și lat să poată stăpâni, precum hronicile unguerești povestesc, după ce au apucat Dachia, dimpotrivă ei priviia Pannoniele, carele nu numai cu bișugul pământului și a locului frumsețe, ce încă și cu a

²⁹⁷ Anton Bonfin [Bonfinius], decada , cartea .

²⁹⁸ Mihail Riție Neapolitanul [Ritius Neapolitanus], *Istoria unguerească*, Cartea 1.

ceriului bunăta te pe alte țări întrecea, pre atuncea stăpânind proco[n]suluI (romanilor) Macrin din Sevastiia născut, și mulți din alemani și din itali, într-însele lăcuind, trecând unii Dunărea să între într-însele să nevoia".

Acestea pentru ieșitul unilor și pentru apucarea lor o parte din Dachia, așe înțelegându-se, să ne întoarcem la rândul *Hronicului* și din an în an, cum au vinit unii, ce-au lucrat și **pană** în cea mai de pre urmă, unde și cum s-au aședzat, să videm.

CAPUL XIII

Arată năpada dintăi a lui Attila cu unnii săi

Hunii (a căroră odrasle și astădzi sint unguri), după ce i-au scos Theodosie din Pannonia, precum am dzis, trecând peste Dunăre spre părțile carile acmu Austria să chiamă, sau / mai gios de Austriia, hireșă țara ungueriască, pană la 295 anul 434, în care an (precum însămiadză Petavie, Calviz ^{leat} și Ricțiol, în hronicile lor), Honoria, sora lui Valentinian fiind *gonită* Ia Țarigrad pentru pricina carea mai sus s-au pomenit, au *fost imitând* pe Attila, domnul hunnilor, să între cu ostile în publica împărății Romei; ce precum mărturisește Sigon și Marțelin, această ispită în zădar i-au ieșit, că Attila atuncea din țara ungueriască n-au vrut să să clătiască.

Iară leat 441 Attila și cu frati-seu Vleda (acestuiă Olah, [^] istoricul ungueresc, îi dzice Buda), domnul hunnilor (pre carii Theodosie cel Tânăr în anul 427 îi *scosese* din Pannonie), sculându-să asupra răzșăritului și vrând să între cu pradă în Misia și în Thrachia, cetățile carele era pe malul Dunării pentru paza împărății împotriva varvarilor puse, au lovit; din carile pre unile li-au și fărmar.

Ce Theodosie împotriva lor oaste trimițind, deodată i-au oprit și cetățile de pre Dunăre iarăși au întărit.

^ Iară al doile an²⁵⁹ nemaiputându-i sprejini, au trecut în Thrachia, Illiria, Machedonia și **pană** la Greția au agiuns; și atâta răutate și vrăjmășie au făcut, cât cu multul pe răutatea gotthilor covârșia.

Theodosie, vădzind atâta primejdie ce vinise asupra lui și a toată împărăție, au trimis de au întors ostile de la Sichilie, unde pre atuncea să afla. Ce și ostile viind și măcar cevași neprocopsind, de nevoie i-au căutat lui Theodosie a pleca
l la pace și cu dare de bani, vrăjmășia varvarilor a îmblândzi.
443 Care pace s-au încheiat la începutul anului **443**,
296 într-acesta chip: ca Theodosie atuncea / în loc de dar să dea Attilii **6000** de litre de aur și de ciia înainte în toți anii câte **1000**. Așe Attila, pe lângă avuție multă ca aceasta luând și robi ca la **120 000** de oameni, s-au întors înapoi.

Aicea încă aievea să vede, precum într-această năbușire dintăi, **pană** la Dachia n-au agiuns, căci trecând Dunărea prin țărăle de sus, au intrat în Misia și Thrachia și precum am dzis, spre amiadzidzi lățindu-se au agiuns și **pană** la Greția. Că de ar fi lovit prin Dachia, ar fi pomenit istoricii, precum au trecut printr-însa în Misia, precum pomenesc la a doa Atilii vinire, de care vom dzice la capul ce urmadză.

Mai iaste de știut că între alalți scriitori, iaste Sigon carele dzice că Attila, după ce au făcut pace cu Theodosie, să să fie întors în Schithia; ce precum greșit și adaos să fie numele Schithiui să cunoaște și din cuvintele istoricilor carele pentru huni s-au dzis, și înainte să vor dzice, să dovedește că hunii acmu nu numai țara unguriască spre Austria, ce și pană la Italia, Dalmația, Litfania și de acolo pană în Schithia agiungea, care pustietate de mare stăpânire pre acelea vremi, în părțile crivățului, tot cu numele Schithiui să pomeniia,

²⁵⁹ Sigon [Sigonius] și Pavel Diaconul [Paujus Diaconus], **Cartea** 14. Prosper și **Hronicul Alexandrin** [Chronicon Alexandrinum].

iară nu doară că Attila părăsind locurile acelea s-au întors cu totul în Schithia, precum mai gios să va videa.

CAPUL XIV

Arată-să a doua năpadă a Attilii asupra împărăției răzsăritului

Attila, după ce s-au întors la locul să u²⁶⁰ și acmu pace având cu împărăția, neputând mărimea și puterea sa cu frate-său Vleda de obște a o ținea, ce singur stăpânitoriu a fi poftind, s-au sculat asupra frăține-său, pre carele ucigându-I, au suppus șie și pre varvarii carii era supt ascultarea / frăține-său; tâmplatu-s-au aceasta leat **444**. 297

Iară la anul **446**, scrie Marțelin că Theodosie nevrând¹¹⁴⁷ să dea Attilii birul **care-1** legase să dea pre an, Attila iarăși s-au gătit de oaste asupra lui. Aceastași să facă să lăuda și Iui Valentinian, împăratul apusului; pentru care Valentinian au chemat pre Aetie din Gallia, la Roma, pentru ca să să sfătuiască pentru războiul hunilor.

In anul **447**, Attila sfatul inimii sale a plini vrând,⁴⁴⁷ „Dunărea încă înghețată fiind au trecut și cu prada și **pană** la Dachia au agiuns; împotriva a căruia Theodosie împăratul, trimițind pe Anthimie și pre Arnighislie hatmanii cu oști, au bătut pe Attila în strâmpte locuri, aproape de cetatea Sardica, unde tare război dându-și, Arnighislie hatmanul, fiind viclian împărăției, în mijlocul toiului s-au dat în parte hunilor, armele împotriva soții sale Anthimii întorcând. Ce Anthimie, nici cu aceasta din barbăția și vitejia sa scădzind, cu ai săi bărbătește războiul au ținut; și măcar că cu multă trudă și primejdie, însă pană mai pre urmă pe Attila au biruit și la pace să să plece l-au făcut.

²⁶⁰ Prosper, în **Hronic**.

Attila încă, vădzind că cea mai pre urmă la rău îi va cădea, i-au căutat a face pace după vrerea lui Anthimie, priimind ca și pre viclianul Armighislie să-1 omoare"; și așa au și făcut; apoi, rușinat, la locurile sale s-au întors.

Aicea încă mare dovadă iaste că romanii au fost lăcuiitori neclătiți în Dachia și în toate năbușirile a tuturor varvarilor câte mai denainte s-au făcut, ei pre locurile sale trăitori au stătut, căci chiar istoricul arată că într-această năvală și până la Dachia au agiuns, iară războiul li-au fost în Bulgaria, căci Sardica cetatea, după socoteala gheografilor iaste Sofiia; de 298 unde să poate cunoaște că trecerea / Attilii peste Dunăre au fost prin Pannonia și numai ciambulurile să-i fie agiuns și **pană** la Dachia.

Așjiderea, înainte să va arăta că Attila mai mult spre părțile Saxonii să zăbăvia și de acolo era șliahul oștilor lui, prin țara leșască (careă până atunci tot supt numele tăt[ră]mii să cuprindea, precum am arătat la hotărârea Schithii; iară mai pre urmă după ce s-au descălecat crăiia leșască s-au numit țara leșască) **pană** la Tanais și în tătărămea despre răzsărit.

CAPUL XV

Arată-să a triia năpadă a Attilii

¶ La anul 449 scrie istoriia careă să chiamă Constituțiile, adecă aședzământurile împărașilor, precum Attila mutându-se cu toate oardele de la răzsărit spre părțile apusului, au vinit la Turinghia²⁴¹, careă iaste parte a familii saxonesti, între ducatul Misnii, Brunsviciui, Hassii și a Franconii; acolo locul sfatului aședzindu-și, în cetatea ce să chiamă Insacon sau precum acmu mai știută iaste Isnac, au

²⁴¹ *quene* f[Cluverius], Cartea 3, cap. 16.

poroncit hatmanilor săi să margă să supuie normanii, frizii, țimbrii și alalți de prinpregiur varvari, apoi el pentru ca să poată lua știre mai curund pentru toate lucrurile carele să vor lucra în oblastia lui, în patru locuri, patru rezidenții (scaune de stăpânire) au orânduit, în carile au pus oameni purtători de grijă, să știe ce să face în toate părțile și prin olăcari să-i facă știre. Deci o rezidenție au pus în coloniia Agripina (careă iaste pe apa Renului, la hotarale Gallii) în Ghermania; alta la Iadira, în Dalmația; a triia în Litfania și a patra în tătărămea / despre apa Donului. 299

Iată aicea aiavea, să șeruiaste și să cunoaște șliahul, carile au fost fiind varvarii lui Attila și din tătărămea cea mare, cu multul mai din sus de Dachia noastră au fost trecând de la răzsărit spre apus, adecă de la Don prin Litfania spre Ghermania și Italia, de care lucru romanii, lăcuiitorii Dachii, măcar că scriitorii ceva ales nu pomenesc, însă de jiganie mare și puternică ca aceia, de să vor fi și clătit ceva despre părțile de la câmpi, de credzut iaste, că să vor fi tras mai spre munți (căci într-altă parte să să fie dus sau din Dachia de tot să să fie rădicat, precum dzisem, nime nu însămnadză), adecă spre Ardial și peste Sireti, cești mai de sus, iar spre Olt, cei mai de gios și pre tot tractul carile acmu să dzice podgorie; adecă pe supt Munții Carpatici (căroră noi le dzicem munții ungurești) de la Câmpulungul Moldovenesc până la Câmpulungul Muntenesc și **pană** în dreptul Severinului, pre care locuri de ciia au și lăcuit, mai mulți, înainte vom arăta; căci și acesta loc, cât să fie de lat și de lung pot ști cei ce mapele vor cerca, sau carii prin țărâle noastre a îmbla li să va fi tâmplat, că nu puțin loc iaste și acesta carele și de agiuns și mai fără grijă să poată putut fi și celor ce vor fi trăit mai denainte pe acolo și celora ce să vor fi tras de la câmpi spre munți.

Aceasta noi socoteală o dzicem, căutând la cuvintele lui Mihail Neopolitanul, pre carile în capul trecut l-am arătat,

unde dzice ca unii au fost cuprins amândoaă Comaniile, cea neagră și cea albă, iară cititoriui, cu cursul *Hronicului* înainte să va adeveri că și lucrul așe au fost, și precum romanii totdeauna în Dachia au lăcuit, precum și acmu într-înșă a lăcui să vād; deci să mergem înainte. /

300

CAPUL XVI

Arată-să pricina cu carea Attila au aflat
mijloc de a intrarea în Ghermania

Attila dară, cuprindzind cu oardele sale atâta de mare parte a Evropii și atâtea de multe neamuri de varvari supt stăpânirea sa puind²⁶², cu acestea cu toate neîndestulindu-se, de multă vreme sta în gânduri și căuta vreme după socoteala voii lui, cum ar putea încă mai înlăontrul Evropii să între și toate părțile apusului supt mănunchiul sabiui sale să puie; și mai vârtos, căci știa că multe craii de varvari ca dânsul, într-aceale părți, altele acmu să întemeiasă și altele începuse a să descăleca și a să aședza, din carii mai tari și mai puternici să videa gotthii a fi (a căroră rămășiță și el supt oblastia sa ținea), carii pre atunca Gallia stăpâniia. Așijderea vandali Africa apucasă, și Carthaghinea cea vestită, și Romii protivnică cetate ținea.

Intr-acestea gânduri Attila răsturnându-se, iată lucru după voia lui, precum să dzice, în ceri cercându-1, pre 450 pământ îl află; că leat 450, Ghenserich, craiul vandalilor în Italia, să încuscise cu Theuderic, craiul gotthilor din Gallia; luând cu ficiorul său Hunneric pe fata lui Theodoric, pentru carea Ghenserich cădzind în prepus precum au vrut să-1 otrăvască, spenticându-i nasul și grozav slușind-o, au trimis-o la tată-său.

²⁶² Prosper, în *Hronic*. Iornand [Iornandes], *De lucrurile gotthilor*, Cartea 14.

v' După această faptă, Ghenserich, temându-se să nu cumva Theodoric să să agiungă cu romanii și să-și cerce răscumpărarea mai cu asupra, cu multe daruri au trimis soli la Attila, rugându-1 să vie asupra gotthilor și să-i goniască din Gallia.

Attila, pricină ca aceasta luând, îndată foarte / bucuros 301 au priimit, nedejduind că cu acela mijloc nu numai pre gotthi din Gallia va scoate, ce încă și împărăția apusului cu vicleșug va răpi. Și așe au poroncit, toate oardile să să strângă în Sicambria, unde era să facă slim de obște (Sicambria iaste țara pe apa Renului carea să întinde de la colonia Agripina pană unde să îngiamănă Renul, iară spre răzărit pană la Ghermania, ce să chiamă cattii, scrie Gloverie la gheografi, carte 3, cap. 3).

Strânsu-s-au dară acolo schithii, gotthii (carii rămășița celor trecuți mai denainte să fie, de câteva ori am dzis), sarmații, cvadii, rughii, bastarnii, marcomanii, burgundionii, thuringhii, brucerii, saxonii și frânții; cu toții 700 000 de varvari.

Ce Attila, pre gotthi socoti cu armele, iară pre romani cu vicleșug să-i biruiască, pentru carea au scris carte la Valentinian împăratul și soli au trimis, rugându-să ca să priimască să poată trece prin hotarale împărății cu prieteșug; pentru că ce el iaste să margă asupra gotthilor în Gallia, carii sint totdeauna nepriiatini împărății romanilor.

Cătră aceasta, adăogea, să-i gătiască gazdă în Roma, iară în titul scrisorii s-au numit „Attila, fiul lui Mundizic, nepot marelui Nemvrot, născut în Engadia, cu dumnezeiască bunătate, craiul hunnilor, midilor, gotthilor și a danilor, groaza lumii și biciul lui Dumnezeu" (Mihail Ruție Neapolitanul²⁶³, carte 1, și Olah²⁶⁴ în *Attila*, Bonfin²⁶⁵, decada 1, carte 3).

²⁶³ Neapolitanus [Ritius Neapolitanus], Cartea 1.

²⁶⁴ Olah [Olahus], în *Attila*.

²⁶⁵ Bonfin [Bonfinius], Decada 1, cartea 3.

Pre altă parte au scris la Theodoric, domnul gotthilor în Gallia, poftindu-l ca să-l însoțească cu dânsul asupra romanilor, giuruindu-i că-i va da giuimătate de Gallia.

³⁰² Ce de aceste a lui vicleșuguri, Va/lentinian și cu alții înștiințându-se, cu toții s-au pus la un cuvânt și s-au însoțit, vădzind că asupra tuturor primejdii de obște stă. însoțitu-s-au dară cu împăratul **Ramului**, Theodoric a gotthilor, Gunderic a burgundilor, Merovic a franchilor și Sărghiban a alanilor crai, și cu toții au ales să fie Aetie, hatmanul lui Valentinian, voievod peste toate ostile.

Fost-au acest Aetie roman născut în cetatea Dorostola, căriia îi dzicem noi acmu Dristorul.

într-acesta an, 29 a lui avgust, Theodosie cel Tânăr, împăratul răzsăritului, la vânătoare cădzind de pe cal și frângându-și osul spinării, au murit, după ce au împărățit ani 42, luni 3.

în locul lui Theodosie au apucat împărăția Marchian Thracul, pre carele l-au luat bărbat Pulheriia, sora lui Theodosie, fiind fată ficioară, de ani 51.

CAPUL XVII

Arată-să răzbierea Attilii în Ghermania și în Italia și pieirea lui

¹⁶⁴⁴ **Marchian Thracul** La răzsărit împărățind Marchian, ⁴⁵¹ leat 451, Attila s-au sculat cu toate oardele lui și pre mijlocul iernii au intrat în Ghermania¹⁶⁶, pre carea mai toată cu sine o au rădicat-o, dându-le

Iornand [Iornandes], *De gotthi*, carte mai sus. Nicolai Olah [Olahus], în *Attila*. Pavel Diacon [Paulus Diaconus], cap. 15 Theofan [Theophanes] în *Mistel*. Grigorie de Toron [Gregorius Turonensis], Carte 2. Isidor [Isidorus], în *Hronicul gotthilor*. Casiodor [Cassiodorus] si Idatie [Idacius], în *Hronic*.

nedejde de multă și mare dobândă. De cii trecând apa Renul multe cetăți au arsu și au răsturnat, până au vinit și la Avreiii, carea cetate tare sprejinită fiind, acolo au agiuns și Aetie, împreună cu Theodoric și cu ficiorul lui Thorismund, cu ostile românești și a soțiilor și îndată pe Attila biruind, cetatea au mântuit.

Ce Attila, cu atâta măcar în samă cevași nebăgând, s-au tras ostile la câmpii Catalaonii, unde de iznoavă războiul prospătându-se, groznică bătaie și dintr-amândoaă părțile multă moarte s-au făcut, cât de toti să fie / cădzut 180 mii ³⁰³ de oameni, osăbi de 90 mii de ghependi și de franchi, carii deosăbit s-au bătut; unde, măcar că Theodoric craiul gotthilor au pierit, însă romanii biruitori au ieșit. Iară Attila, cu câți varvari i-au rămas, au fugit la Illirie.

Attila iarăși la anul 453 intrasă cu oști în Italia, fiind de ⁴⁵³ ostile lui Marchian gonit din Illiria și acmu sta pe lângă Acfilia; ce Valentinian, împăratul, trimițind la dânsul sol pe papa Leon, cu cuvintele l-au înfrânt; și așe Attila atuncea din Italia, nefăcând multe stricăciuni, ostile s-au scos.

Ieșind din Italia au intrat în Gallia și au năbușit asupra alanilor, căroră Thorismund, domnul gotthilor, într-agiutoriu viind, cu războiu pre Attila au biruit.

Attila, vădzind că spre Italia nu-i merg lucrurile cu năroc, s-au întors iarăși la Schithie. Și nu după multă vreme, leat ⁴⁵⁴ 454, sau precum socotește Ricțiolus ⁴⁵⁵ 455, în nunta unii copile ce vrea să ia, cu vin mai mult îndopându-să, i s-au slobodzit single pre nări și, așe stărnutând singe, au murit.

De moartea Attilii, Nicolai Holah, în carte ce o numește *Attila*, mai pre larg scrie așe: „Attila, dzice, întâi au cerșut să ia pe Honora, sora lui Valentinian, ce în zădar ieșindu-i pofta, să fie luat pe fata domnului bactrianilor, pre care au fost chemând-o Micolta; ce acmu el prea bătrân la vârstă și din fire fiind slăbit, și vin mai mult decât s-au cădzut la nuntă să fie bătut, și noaptea, cu copila peste măsură giucându-să,

de multă ostenița să i sa fie pornit în somnu singele a-i cură din nas și așe dimineața să-1 fie găsit mireasa mort".

Iară aceasta poveste, precum Attila să fie cerșut pe sora ³⁰⁴ lui Valentinian și copila aceia să fie fost fata domnului / de Bactria, noi, de unde au luat-o el, n-am putut afla.

După picirea lui Attila, ficiorul lui cel mai mare Dinzig au rămas domn unnilor din Pannonia, iară cel mai mic, căruia Bonfin²⁶⁷ îi dzice Ernac, luând o parte de oști, s-au aședzat în marginile Schithiilor cei mici, carea astăzi iaste locul den afara Crâmului.

Așijderea, decada **1**, carte **7**, dzice precum „niște rude a Attilii, Evmegiur și Vultizic să fie apucat Dachia măluroasă (carea iaste din Tisa **pană** în Olt), iară o parte de uni împraștiindu-se **pană** la Machedonia și la țara grecească să fie agiuns, acestea cu toții pe-ncet, pe-ncet s-au potopit; de unde au rămas la unguri dzisa carea dzice: Ca unii în Greția s-au dus, adecă carii ce s-au făcut nu s-au mai știut.

Istoria Attilii pentru aceasta oarece mai pre lung di-nceputul **pană** la sfârșitul lui am adus-o ca să poată chiar cititoriul nostru a cunoaște; că deși mare și lat au fost pojarul acestui varvar, însă toți scriitorii (câți noi a videa am putut, căci și alții, carii la mână nefiindu-ne, cevași dintr-înșii a pomeni n-am putut), unul măcar nu pomeniște Attila sau să fie stăpânit Dachia peste tot, sau să fie trecut prin Dachia de gios, fără numai cât o dată, i-au agiuns prădătorii și **pană** la dânsa, precum s-au pomenit.

Pentru aceasta dară, greșește săracul Neculai Costin (Dumnădzău să-1 iarte) căci în istorioara sa de Dachia, la capul cel mai de pe urmă scie, precum țara Dachii să să fie pustiit pre vremile Attilii și să fie stătit pustie, toată țara aceasta, unde trăim noi, mai bine de **600** de ani. Ce greșala lui pre lesne să poate arăta, căci întâi pune năpădire Atild

²⁶⁷ Bonfin [Bonflnius], Decada 1, cartea 7.

la anul **401** și Attila au intrat spre părțile apusului la anul **449**; precum toți istoricii / într-un glas mărturisesc și ³⁰⁵ trecerea oștilor prin Dachia să nu fie fost, curat s-au arătat.

Așijderea precum **pană** la vinirea lui Dragoș Vod, carele după greșită socoteala istoricului moldovenesc⁴⁴⁴ să pune la anul de la Adam **6867**, carele iaste de la Hristos **1359**, nu **400** ce **910** ani sint la mijloc; în care an, după socoteala lui Costin, ar fi trebuit țara noastră să fie stătit pustie.

Ce noi mai mult dintre cele omenești pe omul trecut nesupărându-1, în cursul hronicului înainte de va agiuta Dumnădzău, nu numai nepustiită țara să fie stătit, ce încă cu mulți ani mai înainte, de Dragoș Vod bine întemeiată și cu domni vestiți ținută să fie fost, o vom arăta, așe cât și el (Dumnădzău să-1 pomenească), de ar fi viu, și să vadză istoricii (pre carii poate fi în viață a-i vide nu i s-au tâmplat) singur greșala sa cu dragă inimă ar mărturisi; ce aceasta lăsind, să vinim la cuvânt.

Valentinian, împăratul apusului, încăși la anul **454**,⁴⁵⁴ mart. **17**, fu ucis de Anichie Maxim, în Câmpii Marții, în al treizecele an a împărăției lui și a vârștii în **36** de ani.

După moarte lui Valentinian au stătit scaunul apusului fără împărat, luni **10**, **Maioran** dzile **15**, până când Leon împăratul răzsăritului au trimis pe Maioran, mai marile oștilor, împărat la Roma, leat **456**, februarie **28**, căci și Marchian⁴⁵⁶ împăratul răzsăritului, într-același an în **26** a lui ghenar, murise, după ce ținusă împărăția ani **6**, luni **6** și după dânsul au stătit la împărăție Leon Thracul, precum dzisem; iară Maioran s-au încoronat împărat apusului, în Ravenna, april începându-se. /

⁴⁴⁴ Ureche vornicul, în *Pridoslovie*.

306

CAPUL XVIII

Dovedește-să traiul romanilor în Dachia
de la Leon Thracul **pană** la Zenon

Leat 400 Impărățind la răzsărit Leon și la apus
Maioran, în părțile Dachii ceva să să fie

Leat 400 lucrat, istoriile anume nu pomenesc, fără
numai la anul de la Hristos 460 scriu²⁶⁹, precum Dinzig,
fiorul Attilii, stând în locul tătâne-seu împărat hunnilor,
multe războaie să fie avut cu varvarii, carii după moartea Attilii
vrea să lepede giugul de pe cerbicea lor, din carii întâi era
ostrogotthii, carii nu numai căci de supt stăpânirea hunilor
s-au dezbătut, ce încă în părțile Pannonii crăiia așezându-și,
de ciia precum hunnilor așe altora strașnici au rămas.

Leat 461 Iară al doilea an, leat 461, Marioran, împăratul apusului,
au pierit ucis de mâna lui Rețimir gotthul, mai marile oștilor
și au stătut la împărăție Sever. Maioran au împărățit ani 4,
luni 4 și au pierit în 7 a lui avgust.

Leat 463 In anul 463, ostrogotthii cei dezbătuți
Sever de supt huni și apucasă o parte din
Pannonia, au intrat cu pradă în Thracia,

de acolo în Illiria; ce mai pre urmă au făcut pace cu
împăratul Leon; și pentru credința (precum scrie Sigon),
Theodomir, domnul gotthilor, au dat zălog împăratului
pre fiorul său, pe Theodoric, fiind copil de 8 ani, carele
mai pre urmă s-au chemat Veroneanul. Leat 465, s-au
tâmplat pieirea lui Sever, împăratului apusului, de carea
mai sus am dzis. După moarte lui, au stătut scaunul vădov
un an și luni 8 pană când s-au ales împărat Anthimie, carile

Leat 467 Anthimie s a u m c o r o n a t ^ anului 467, april 12. Pre
acestea vremi multe războaie să

²⁶⁹ Irhachie și Sigon [Sigonius].

pome[ne]sc²⁷⁰ în părțile Africai, unde Gherseric, domnul
vandalilor, mare biruință au dobândit asupra hatmanilor
lui Leon, că / având aproape de 1000 de vase, cu ³⁰⁷
blăstămăția lui Vasilic, mai toate au cădzut pe mâna
nepriiatinilor; cu carea de ciia atâta s-au întărit vandalii,
cât de nime nu să mai temea.

Iară leat 469 (scrie Marțelin), precum gotthii și hunnii, ^{Leat 469}
multe războaie au avut în Pannonia, între sine gâlcevindu-se,
carii de carii o vor stăpâni; ce **pană** mai pre urmă gotthii
biruind pe huni, nu numai Pannonia au stăpânit, ce încă
și pre Densic, fiorul Attilii, omorând, i-au tăiat capul și
l-au trimis la împăratul Leon în Țarigrad; căci gotthii (precum
mai sus am pomenit) cu împărăția răzsăritului avea pace.

Leat 470, hunnii, lovind în Pannonie pe de ceaia parte ^{Leat 470}
de Dunăre, au prădat pană la Dalmația²⁷¹, ce înapoi cu
pleanul întorcându-se, i-au lovit Theodomir, domnul
gotthilor, și nu numai căce i-au bătut și tot pleanul au scos,
ce încă și pe Hunimund, domnul hunilor, l-au prins viu;
însă pre acesta nici l-au omorât, nici l-au trimis la Țarigrad,
ce făcând între dânșii un așădzământ, l-au slobodzit.

Leat 472, iunie 11, Rițimir s-au sculat asupra lui Anthimie, ^{Leat 472}
cumnatului său (căci Anthimie ținea fata lui Rițimir).
Anthim, măcar că în Roma să închisese, ce nici așe putând
hălădui, fu prins și omorât, după ce au împărățit ani 5, luni 3.

In urma lui au stătut la împărăția
apusului Olivrie²⁷², carile trăind numai Olivrie
trei luni și 23 de dzile, au murit octomvrie
23, după carele au trecut luni 4 pană s-au ales Ia împărăție

²⁷⁰ Procopie [Procopius], Cartea 1. Nichifor [Nicephorus],
Cartea 13, cap. 17.

²⁷¹ Sigon [Sigonius], Cartea 14.

²⁷² Sigon [Sigonius], Cartea 14. Marțelin [Marcellinus Comes],
Theofan [Theophanes Confessor], Cassiodor [Cassiodorus]. Pavel Diacon
[Paulus Diaconus].

¹⁶⁴⁷ Glichirie și la anul 473, în 5 a lui marte, s-au încoronat împărat în Ravenna.

Acestea amestecături și războaie toate câte s-au pomenit, aiavea sint, că de Dachia nici unul nu s-au atins, precum singuri istoricii arătând²⁷³, altă dovadă nu le mai trebuiaște, precum și la anul mai denainte trecut Evaric, domnul / 308 gotthilor, au prădat la Luzitania.

^{Leat} Iară leat 474 în luna lui ghenarie, Leon au murit de ⁴⁷⁴ Leon cel Tânăr ³⁰⁸ > după ce împărățise ani 17, lăsind la împărăție pe nepotu-său Leon cel Tânăr, ficiorul lui Zenon²⁷⁴, încă prunc în fașe fiind, carele trăind (precum scriu Fașiculile Șicul) numai 17 luni, încă necunoscând ce luase, ce-au pierdut și ce-au lăsat.

După moartea lui, într-aceiași an, Iulie Nepos (carele mai înainte Leon împăratul îl făcuse chesar, și-l însemnase să fie moștenitoriu împărăției apusului)²⁷⁵, sculându-se cu vasele au intrat în Italie și pre Glichirie, carele nici o găti re de oaste având, au scos din împărăție și l-au făcut episcop Salonii. Și el în 24 a lui iunie au îmbrăcat haina împărătească.

Murind pruncul Leon, tată-său Zenon au stătut la împărăția răzsăritului. Alții povestesc²⁷⁶ precum Zenon, vrând să omoară pe Leon cuconul, maică-sa Ariandna, suppuind altul în locul lui, să-1 fie ascuns și apoi mai mare făcându-să, să-1 fie tuns cleric și de ciia supt shima călugăriască, necunoscut să fie trăit până la împărăția lui Iustinian; ce acestea basne să fie, le socotește Patavie, parte 1, carte 6, cap. 17.

²⁷³ Ithachie [Idacius].

²⁷⁴ Evagrie [Euagrius], Cartea 2, cap. 17. Theofanin [Theophanes] și I neodor.

²⁷⁵ Marțelus [Marcellinus Comes] și Cuspin [Cuspinianus], *De lucrurile gotthilor*. Iornand [Iornandes], Cartea 1.

²⁷⁶ Victor Turoneanul [Victor Turonensis].

CAPUL XIX

Dovedește-să traiul romanilor în Dachia de la Zenon pană la Anastasie

In al doile an a cestui împărat, carele Zenon ^{Leat} iaste anul Domnului Hristos 475, scrie ⁴⁷⁵ Chedrin, precum serachinenii Asia și hunnii Thrachia au prădat și împărăția tare au destrămat; Zenon împăratul desfătărilor dându-să și de grija publicai puțin îngrijindu-să.

Așijderea la anul 479 Theodoric, domnul gotthilor, cu ⁴⁷⁹ pradă în Greția, cevași n-au / putut isprăvi²⁷⁷, căci Sabinian ³⁰⁹ hatmanul *oștilor* de la Iliria, ieșind înainte lui, l-au oprit și l-au împins înapoi.

Leat 479 Theodoric Schithul, ficiorul lui Triarie, cu [^] gothii intrând în Thrachia, au prădat-o²⁷⁸, pană au vinit și supt zidiurile Țarigradului și ar fi luat și cetatea de n-ar fi simțit vicleșugul oamenilor săi, de care lucru, sculându-să de supt Țarigrad, s-au dus la Illiria, unde cădzind de pe cal și dând într-o sulică ce sta la un car înfiptă, s-au înțăbat într-însa și-au murit.

Aicea, cu acest cap, sfârșitul cărții aceștia vrând să dăm, pentru dovada traiului romanilor în Dachia și precum Dachia supt stăpânirea împărăției romanilor, iară nu a altora au fost, dovada cea mai de pe urmă vom aduce, la care socoteala noastră, ca la un fier de corabie, neclătit și nemutat legând, nu numai cât în vremile trecute Dachia supt stăpânirea romanilor să să fie ținut, să va cunoaște, ce încă pentru vremile viitoare (carele sint să dzicem înainte), mare lumină, de adeveriță hronicului nostru va aduce și precum canoanelor, carele cititoriului nostru întâi am dat,

²⁷⁷ Evagrie [Euagrius], Cartea 3, cap. 10.

²⁷⁸ 8 Evagrie [Euagrius], Cartea 3, cap. 25 și Marțelin [Marcellinus Comes].

în toate potrivitându-se, iară socoteala împotrivi[ci]lor, împotriviundu-se să va arăta.

^ Deci dară, leat **483**, Evaric, domnul gotthilor, în Gallia după ce domnișă **17** ani, au murit și au stătut în locul lui domn, ficiorul lui, Alaric.

Iară Theodoric, carele era din familia Amalilor, alt „domn a gotthilor, plecându-se împăratului cu mare cinste l-au priimit Zenon²⁷⁹, puindu-I mai mare pre învățătura oștilor și însămnându-1 să fie și consul și cătră aceasta hau pus voievod pre ostile Dachii măluroasă (carela precum să **310** fie o parte de Țara Munte/niască, mai denainte am arătat), și pe cele din Misia", unde au stăpânit acea voievodie **pană 4^7** la anul **487**.

într-acesta an scrie același istoric, precum „Theodoric Amalii, săturându-se de binefacerea lui Zenon în Misia, s-au viclenit și hotarale împărășii au început a prăda; împotriva a căruia, măcar că Zenon și arme gătasă, însă au socotit mai bine prietenește și cu binișor să-1 poarte; și așe l-au îndemnat mai bine să între în Italia, giuruindu-i precum îi va da și cărți și agiutoriu pentru ca să-I primască, întrând acolo”.

Theodoric încă, după sfatul împăratului iăsindu-se și „vădzind că alalți gotthi din neamul lor acmu în Gallia lin trăia și audzind precum herulii, neam prost și întunecat, Italia, ca cum li-ar hi fost de moșie, vrea să o ție, îndată cu toții cu ai săi s-au gătat să margă Ia Italia”²⁸⁰.

^ Și așe, leat **490**, „Theodoric Amali (carele mai pre urmă s-au chemat Veroneanul), pe la mijlocul iernii s-au sculat cu tot neamul gotthilor, cu muieri cu copii și cu toată povijie caselor și ieșind din Misia, au purces spre Italia.

²⁷⁹ Marțelus [Marcellinus Comes].

²⁸⁰ Marțelus [Marcellinus Comes], acoloși. Cassiodor [Cassiodorus] și Iornand [Iornandes].

Odoater, domnul herulilor, vrut-au să-i închidă calea la munți, ce ceva a isprăvi n-au putut. Apoi la apa Sonțium ș-au dat războiu, unde Theodoric au **fost** biruitoriu; de cîia iarăși l-au biruit la Vero na și așeși de tot au spart pe Odoater. După izbândă îndată au luat și cetatea Verona; pentru aceia de cîia s-au chemat Veroneanul. Odoater pierdzind războiul și oamenii au fugit la Roma; ce romanii având cărți de la Zenon, pentru ca să priimască pe Theodoric să le fie craiu, n-au priimit să lasă pe Odoater în cetate. El vădzind că și în Roma nu l-au priimit, au fugit Ia Ravenna, unde așijderea nepriimindu-1, cu sabîia ș-au făcut cale în cetate." După aceia Odoater mai culegând oaste iarăși au avut cu Th/eodoric războiu la apa Duca, ce și acolo bătut și gonit **311** fiind, au fugit la Ravenna²⁸¹.

Theodoric de cîia încungiurând Ravenna au bătut-o **3** ani nepărășit. Odoater, măcar că de demult, noapte fugisă din cetate, vădzind că acmu n-are ce să mai face, au cădzut la rugămente și la pace, poftind pe Theodoric să priimască să fie amândoi soții și să împărășască de atocma în Italia, carea Theodoric întâi au priimit, apoi chemând pe Odoater Ia veselie, l-au omorât și au rămas el de cîia singur stăpânitoriu.

Iată, iubite cititoriuie, de adeveriță iubitoriuie, cum de frumos și de curat arată și dovedesc istoricii că Zenon împăratul au făcut pe Theodoric voievod (au precum cuvântul scriitoriuiei iaste maghistru) oștilor din Dachia și din Misia, dară dacă nu era supt stăpânirea romanilor, ce căuta oastea româniască în Dachia? Și ce ar fi pus pe Theodoric maghistru oștilor, în țară de alții ținută. Aicea să dzicem și noi cuvântul lui Costin logofătul că rău să prinde *mano* țigănește.

Iar de ar socoti că acea diregătorie, carea au avut Theodoric în Dachia și în Misia, supt acela nume, adecă să

se cheame că Dachia au fost stăpânită de gotthi, și așe nu să prinde, și nu *mano*, ci așeși nici *lado* loc n-are, în limbă ca aceasta țigănească. Nu să prinde, dzic, căci orânduie de altul a fi într-o diregătorie, nu iaste stăpânire slobodă sau precum latinește dzicem: *Dominium absolutum*, stăpânitoriu în voie lăsată; ce de la altul ținută și dependens.

Iară noi pentru voia celor ce vor vrea să-și ție pizma cea dintâi neschimbată, măcar că le dăruim și aceasta și să dzicem, că Theodoric întâi au fost voievod în Dachia de la Zenon împăratul orânduie, ce apoi viclenindu-să, au ținut-o în pu/tere și slobod; ce și așe tot încă nu să prinde, întâi că scriitorii dzic că Theodoric au ieșit cu tot neamul său din Misia, iară nu din Dachia de unde să cunoaște, că după ce s-au viclenit Theodoric, romanii din Dachia și slujitorii ei s-au tras de lângă dânșul; iară de ar dzice împotrivicii că aceasta scriitorii nu pomenesc, vom lăsa și aceasta după voia lor.

Ce și așe această stăpânire a lui Theodoric, mai mult de trii ani n-au fost, căci el s-au arătat nepriiatin împărățiii, leat 487, iară din Misia cu totul s-au rădicat, leat 490. Deci stăpânire sau mai adevărat să dzicem tiranie, numai de trei ani, adevărată stăpânire nu să poate chema.

Rămas-au dară romanii în Dachia noastră de la Traian Marele pană la aceasta vreme nemutați <și> prin toate răzcoalele câte s-au tâmplat neclățiți, precum din istorici am arătat ș-am dovedit.

Ce pană capul acesta a sfârși, pentru ca tot prepusul de stăpânirea gotthilor să rădicăm, pană mai pre urmă unde s-au aședzat să arătăm²³². Gotthii dară, după ce au biruit ș-au omorât pe Odoater, Theodoric mai pre urmă au făcut pace cu burgundionii, ș-au cumpărat de la dânșii câmpii

- Grigorie Turoneanul [Gregorius Turonensis], Cartea 2, cap. 3 și 4.

Lugurii, iară pe rămășița herulilor, din Italia scoțindu-i, i-au aședzat pe supt munți, locurile lor gotthilor săi împărțind; și acolo au rămas de ciia toți ostrogotthii.

între acestea, Zenon împăratul, din băutura fără măsură l-au lovit cea nevoie și atâta l-au ținut de mult cât toți s-au gândit că au murit și îndată l-au și îngropat, puindu-i piatră mare deasupra; apoi în mormânt iarăși la fire viindu-și, au început a striga, ce nime să-1 scoată n-au vrut și mai vartos împărăteasa Ariadna să-1 Iasă să să innădușască au *poroneit*; căci fiind eretic pelaghian, / în boala lui, altă n-au *fast* 313 strigând, fără numai pe Pelaghie ereticul; alții dzic că pe patrichiu Pelaghie să fie strigând, pre carele fără nici o vină l-au fost omorât²³³.

Leat
41

Murit-au Zenon împăratul, leat 491, în luna lui marte, după ce au împărățit ani 17, luni 3. în locul lui Zenon împărăteasa Ariadna și senatul au rădicat la împărăție pe Anastasie, ce i-au fost dzicând Silențiarul, adică Tăcătoriu, în luna lui mart, în șeptesprădzece au stătut împărat. /

314

CARTEA A CINCEA

Carea arată greutatea aceştii istorii și pricina a continuației ei. Așijderea arată când și cum s-au schimbat numele Dachii în Voloscaia, Volohia sau Valahia și precum acest nume cum moldovenilor, așe muntenilor și ardelenilor, prin multă vreme au fost unul și de obște, iară mai pre urmă s-au despărțit

CAPUL I

Arată-să greutatea aceştii istorii

Mărturisim și nu fără puțină tânguială ne cutremurăm, de mare și de nepurtat greuița carea asupra-ne vine; căci mari stânci în mijlocul drumului ca neclătite stau; și multe, și împletecite împidicături înaintea pașilor ni să aruncă, carile și pașii înainte a-i muta ne opresc și calea hronicului nostru slobod a alerga, tare astupă; și ca troeanii
 315 omeșilor de vi vor și vi[slcol în toate / părțile spulbărați și aruncați, cărările cele mai denainte de alții călcate, atâta le acopăr și le ascund, cât nu fără mare frica primejdii ne iaste, ca nu cumva partea rătăcind și cărarea pe carea a merge am apucat pierdzind, cursul istoriiei noastre în adânci vârtopi și neîmbiați codri, de povață lipsit să cadă și așe la doritul popas și odihnă să nu putem agiunge.

Ce întâi pre Dumnădzău, carele iaste calea și povața spre tot adevărul într-agiutoriu chemând, pre cât în slabe și slăbănoage putințele noastre va fi, cea de demult și de la mulți părăsită cale a cerca și urmele cele astupate și pierdute a adulmăca și a le descoperi ne vom nevoi; și măcar că precum simțim mai de la toți istoricii (carii **pană** acmu ducătorii și îndreptătorii noștri era), părășiți și într-un chip oarecare mai de tot (însă nu de tot) lepădați sintem; însă după cuvântul ce să dzice: Toate ispitește dragostea, toate biruește nevoița, cu care invitare oarecum de iznoavă însuflețindu-ne, nu așe de tot nedejdea vom lepăda, nici greuimea sarcinii așe de tot de tot ne va spăria, cât de nu în spate a o rădica, măcar din locul său a o muta și cât de puțin a o porni, să ne ispitim.

La carea de vom fi poftii și nevoiții noastre dobânditori, cu atâta mulțamiți și contetuiți vom fi invitând și îndemnând pre alții carii decât noi în puteri mai bogați vor fi (că precum și sint, și după noi mulți vor fi, cunoaștem și mărturisim), grea povara aceasta cu vârful degetului, din mijlocul căii rădicând-o ca pre un bulgăr, scandalul piciorului departe să o zvârliască; și așe de cîia altora lor următori călă/toriiia ușoară și cale deschisă să facă, căci cătră
 316 cele aflate pre lesne iaste a adaoge, dzic cei știutori.

CAPUL II

Arată-să pricina spre îndemnarea continuației
 Hronicului

Pierdut aș fi fost (omenite cititoriule) toată nedejdea și denainte împotrivicilor și sabiia din driapta și scutul din stingă aș fi scăpat; și așe, precum să dzice cuvântul și osteniță și undelemnul în zădar aș fi fost cheltuit, și mai

mult cursul hronicului înainte a duce, de tot așa fi fost rămas, de n-aș fi fost, după multă trudă și sfărmară de cap aflat, precum pentru lucrurile Dachii noastre de au și tăcut unii, iar nu toți istoricii condeile ș-au frânt; nici tăcerea celor mai vechi așe de tot museele <cămările unde stau la citială sau la învățătură> celor mai noi a închide au putut, cât vechimea vremilor și mulțimea annilor stăpânitoare științii și intruducătoarea uitării, așe de tot și peste tot să să poată face.

Noi dzicem istorici, însă nu noi a veacului nostru, ce noi a veacului după cei vechi scriitori, carii măcar că nu după puține a soarelui învârtejiri, ca dintr-un greu somn deștepându-să și ca prin odihnă lucrurile mai marilor săi în mente aducându-și, cu slove a le însămna și celor mai pre urmă viitori, ca pre o materie gata în palmă-le puind, spre toc-mirea, orânduiala și așternerea lor a-i îndemna și a-i învăța au început. Și acestea de ciia din cele puține și amelitate însămnaři, istoriile vremilor trecute ca dintr-un adânc întuneric Ia lumină și la prăvala lumii li-au scos și li-au
317 arătat. Că precum cineva când află vreo parte / de sferă sau de cerc de fier sau de lemn, de pe încuibătura carea vede în parte cea aflată, pre lesne poate giudeca cât să fie fost sfera sau cercul, când au fost tot și întreg.

într-acesta chip Omir, domnul poeticilor, din puține însămnaři a altora, prin srâlpi, prin marmuri și prin moși în moși pomeniri, după 200 de ani, toată și întriagă istoria Troadei și războiul a tuturor grecilor la dânsa au scris și la un loc culegând-o, Ia știința oamenilor au scos-o; din cele, adică puține știute și cunoscute arătând și cu tari argumenturi dovedind, ce au trebuit cei vechi să dzică și n-au dzis, ce au trebuit să scrie și n-au scris.

Așe Irodot, întâiul istoricilor, după mie și sute de ani istoria sa au scris; și trăind el cu 444 de ani mai înainte de Domnul Hristos pomeneste și de facerea Turnului Vavilonului. Așe și istoria împărății persilor și lucrurile

ellinilor, cu multe sute de ani mai înainte de dânsul făcute, șăruiind. Părintele istoriiei s-au numit, nu doară că toată istoria sa din crierii săi au născut-o, ce că ce de atâta vreme înainte împrăștiată și netocmită, prin puține însămnaři (precum mai sus dzisem) și pomeniri tăvălindu-să, la orânduiala și știința tuturor o au adus.

Așe Thuchitid, carele al doile după Irodot istoria ellinilor săi au scris, așe alalți vechi elenești scriitori, lucrurile cu sute și mii de ani înainte în istoriile sale încep.

Așe Xenofont, așe Dionisie Alecarnisău, așe Pavsanie, așe Cfintus Curțius, carele au trăit cu 48 de ani după nașterea Domnului Hristos, au scris istoria lui Alexandru Marele Machedon, a căruia împărăție și fapte au stăut mai înainte de Cfintus Curțius / cu 360 ani. 318

Așe Plutarh, după 400 ani, au scris de lucrurile lui Filip și a lui Alexandru.

Să nu pomenim aicea pre Moisiu, marele proroc și hatman nărodului izrailtean, carele cu suflarea Duhului Sfânt scrie istoria facerii lumii, care atî fost mai înainte de dânsul cu multe vacuri.

Ce să pomenim pre Iosif și Filon, carii iudei fiind și în limba eliniască, pre Ia anii după nașterea Domnului Hristos 60 și 70 până la 90, istoriile sale au scris, și mai ales Iosif, carele au alcătuit carte de vechimea lucrurilor iudeești de la începutul neamului său până la vremea lor; istoria de atâtea mii și sute de ani, din puține fântănele istoriiei sfinte, în mari ape și râuri prefăcând-o.

Așe Titus Livius, carele au trăit până Ia anul după nașterea Domnului Hristos, al noașprădzecetele, au scris istoria romanilor și lucrurile mai denainte de dânsul o mie și mai bine de ani.

Așe toți alalți luând, și cu puținele semne îndă-mânându-să, istoriile sale au șărui și la cei cădzut a lor stat și chip li-au adus.

Acestora dară și noi a ne uita de vom îndrăzni, ce spaimă și ce rușine ne va timpina și măcar că cu întriagă a inimii știință dzicem, că nu doară cinstea și lauda a pomeniților istorici pretendeluum <vom să cerem>, (că aceasta de am și gândi nespălată pată feașii noastre am pune); ce ca moimâța lucrurile omeneshi uimind, după slabe puterile noastre, ne vom nevoi, ca din însămnările și toanele unor mai pre urmă istorici, la ivală și la arătare să scoatem; ce au lipsit în cei vechi și ce au trebuit să nu lipsască, adecă cele ce istoricii cei mai vechi, sau cu condeiu li-au trecut sau de nu li-au 319 tre/cut, cu răutatea vremilor ni-au pierit, sau de sint și de față, ce sint puținele și amelățături numai, mai pre larg și mai curat să le aședzăm; precum pofta adevărții și a iubitorilor de știință adevărată pofteste să ie dovedim, precum ceștea, ce cât de târdziu și de nou să dzic, altele să nu fie fără numai iarăși acelea ce în vremile lor adevărat au fost și s-au lucrat. Și dzisele cestor mai de pre urmă nu scornuri de crieri (nu de Dumnădzău aceasta în capul vreunui istoric de adevărță iubitoriu să încapă), nici povestiri plăzmuite, ce cele ce cu condeiu atuncea trecute, acmu din închisoarea uitării izbăvindu-să, la lumina pomenirii să vie, precum cursul hronicului pre la locurile și vremile sale, înainte privelii și giudecății cititorului le va pune și le va arăta.

CAPUL III

Arată-să cea dintăi a bulgarilor ieșire spre părțile împărățiii romanilor

Anastasie întâi dară trebuie să să pomenească că noi în a *Hronicului* nostru, carte 3, cap. 2, 3, curat am arătat, precum minciunos și cu năpaste iaste Dachii numele Flachii, pre carile vor unii așe numai

pe-ntreg și fără nici o socoteală, cu mulți ani mai denainte de *descălecatul* ei cu romani să i-1 dea și cu năpaste asupra să i-1 puie, unde noi pre scurt pentru aceasta amelățind, cuvântul am cruțat, ca aicea la locul său, pre larg să-1 dzicem și să-I arătăm.

Deci pricina și născătorii acestui nume nou a Dachii fiind întâi bulgarii, <întăi pentru a lor ieșire> într-aceste părți, să dzicem trebuiaște.

După prădzile Attilii (pentru carele în carte trecută mult s-au dzis), cu 48 de ani mai pre urmă, scrie Marțelin²⁸⁴, precum leat 499, în / 7 ani a împărățiii lui Anastasie împărat 320 (precum însămneadză Calvizie²⁸⁵ la acesta an și Patavie²⁸⁶, ^ partea [1], carte [7]), iar Gheorghie Chedrin dzice într-al ^ 10-<lea> și al 1 l<lea> an a împărățiii lui Anastasie, despre părțile crivățului s-au arătat întâi spre părțile Evropii neamul varvarilor bolgari, carii pană atuncea nici vădzuți, nici audziți, necum știuți, era în părțile împărățiii romanilor.

Aceștea dară bulgari rădicându-se <le piste apa Volga (de pre care <și> numele au), fără veste și tot de o dată au intrat în hotarale romanilor și **pană** la Thrachia peste Dunăre prădând, mari răutăți și jacuri au făcut; împotriva a căroro Anastasie împărat trimițind oaste, li-au ieșit înainte ia apa ce să cheamă Zursa și dându-ie războiu fură romanii biruiți; multe capete de frunte și 4 000 de slujitori pierdzind.

împăratul Anastasie, vădzind că împotriva a neam vrăjmaș ca acesta cu armele ceva nu va putea folosi, multă sumă de bani dându-le, i-au mai potolit și într-acea dată din hotarale împărățiii să iasă i-au înduplecat. Bulgarii înapoi întorcându-să, tocma la locul lor să să fie întors, au prin

²⁸⁴ Marțelin [Marcellinus Comes] și Zonaras, Cartea 14, cap. 2.

²⁸⁵ Calviz [Calvisius], în *Hronologhie* la acesta an.

²⁸⁶ Patavie [Petavius], în *Sămălturea vremilor*, Partea 1, Cartea 7.

locurile hotarălor împărății să fie rămas, Ia istorici curat a cunoaște n-am putut.

Ce atâta numai cât iarăși acela istoric scrie, precum la ^{Leat} 502 anul 502, bulgarii iarăși să fie întrat cu pradă și să fie vinit **pană** aproape de Thrachie.

Aicea cititoriui bine de va lua sama acestor doaă prădzi a bulgarilor, doaă lucruri va însăamna, carele, precum trebuie cunoscându-să, multă lumină socotelii ce vom să dzicem vor da; unul dară iaste, că în prada dintăi au trecut bulgarii prin Dachia, Misie, **pană** la Thrachia; iară al doilea precum s-au apropiat <numai> de Thrachia, <din carea 321 aiavea iaste, că bulgarii sau aproape de Dachia> au stă/tut când s-au întors din năvala dintăi, sau în singură Dachia, spre părțile câmpului s-au oprit, adecă peste Prut spre Nistru.

Deci oricum ar fi fost, într-alt chip nu să poate înțelege fără numai că bolgarii prin Dachia li-au fost a trece la Misia și la Thrachia și ochii lor de ochii romanilor întâi în Dachia să fie dat, apoi aiurea. Aceasta socoteală adevărată să fie, dintr-același istoric să dovedește, de vreme ce scrie că bulgarii, la a doa venire trecând în Misia au rămas într-însa și Anastasie împăratul cu de-a sila de acolo să-i scoată neputând, li-au dat cale să triacă în Pannonie.

^{Leat} 504 Și așa bulgarii, leat 504, au trecut Dunărea și au întrat în Pannonia, unde îndată au luat cetatea Sirmion (care să fie fost dimpotrivă Beligradului aiure am arătat), de unde să cunoaște, că de n-ar fi trecut bulgarii întâi prin Dachia (măcar că aceasta istoricul anume nu pomeneste), n-ar fi scriind, că din Misia sculându-să au întrat în Pannonia, carea iaste peste hotarul Dachii spre apus, precum și de aceasta în doaă, trei locuri s-au pomenit.

Rămâne dară adevărul, precum bulgarii, când de la Volga au ieșit, întâi să fie vădzut în Dachia pre romanii acolo

trăitori și pre acei romani să-i fie numit cu numele carele au fost având în limba lor romanii, pentru carea acmu așa pre rând vine cuvântul să cercăm, să aflăm și să arătăm, romanii la limba bulgăriasă (carea una cu cea slovenească să fie, nime să va afla să tă[gă]duiască), ce nume au avut.

CAPUL IV

Dovedește-să precum numele Dachii bulgarii să-1 fie schimbat și precum moldovanul și romanul în limba lor tot un nu<me> au

Cu greșită a voroavei deprindere, <Non usii, sedabiisu>, s-au părut precum / numele Dachii și a romanilor într-însa 32 lăcuitori, într-alt nume nou s-au numit, că precum cu bună dovadă sintem să arătăm, nu mutat numele, ce într-altă limbă tălmăcit să fie și tălmăcirea decia să să fie ținut în loc de nume nou; iară amentrele în hirișii sa și Dachia și romanii din Dachia, precum di-nceput s-au numit, tot așa și astăzi să număsc. Aflăm dară din hronicul slovenesc³²⁷, precum cel vechiu a romanilor nume, la limba slovenească să să fie chemat *Volohá*, carea nume astăzi ni-l dau noă moldovenilor (și măcar că și muntenii tot supt acest nume să cuprind; însă mai pre urmă li-au dzis multeni, de carea mai înainte să va dzice), că vrând hronograful slovenesc să scrie cum au gonit odânăoară romanii pe sloveni de la Dunăre, într-acesta chip scrie: „E(×W)(G%ott?K6 NAUI(AUJIIA\ HA A'NAHKIA CAC>BIB 11 KWWW MEMEMJEI MNCAF MNB CAEBNGK B ripumcAue c^A^LUA OEMNA EwcAepeii'k,

³²⁷ Hronograful slovenesc [Nestor], Glav. 129.

Așe aceastași, cu aceasteași cuvinte mărturisește și letopisețul rusesc cel mare³²³, de pre carea și până astăzi cei ce vor să scrie hiriș slovenește, când ar vrea să scrie numele romanului și a moldovanului, într-alt chip să le dzică nu poate, fără numai și cestuia și celuia *volobă*; iară când ar vrea nu după limba slovenească, ce după cea latinească să scrie, atunci *volobă* numele hiriș rămâne a romanilor din Dachia, adică din Moldova, iară romanilor din Italia, *rimlene*, de pe numele, adecă a Romii.

De unde decât zările soarelui mai luminos să vede că bolgarii întâi de romanii din Dachia dând, pre hireș numele romanilor în limba slovenească lor știut, *volobă*, i-au chemat, 323 adecă români și țara Dachii, / în carea romanii lăcuia, *Voloscaia Zemle*, adecă țara sau pământul romanilor. Acestei socoteale neclătite mărturii ne sint toate neamurile a căroră limbă pre limba slovenească <maică> că cunosc, precum sint: rusii, cazacii, leșii, bolgarii acestea, slovenii (carii mai pre urmă și ei au vinit în părțile Evropii), boemii, sirbii, bosnenii, și alalte neamuri carele vor mai fi; toate acestea, după cel hireș și vechi nume a romanilor, în limba lor, *volobă* ne dzic și noaă și romanilor din Italia, care neamuri de ciia, mari și vestite craii în Sarmatia, în Misia (căci în Dachia noastră vreun niam de acestea să fie stăvit, la vreun istoric a videa nu ne s-au tâmplat), în Thrachia, în Dalmația, în Pannonia, în Illiria și în Bohemia, au pus și au întemeiat (carele tuturor știute fiind, acmu aicea mai mult a le număra nu ne vom zăbăvi) și de la dânsle altele cu vreme deprindzindu-să, ca cum în limba latinească și românească nou nume ar fi priimit - Dachii Vaiahia; și romanilor din Dachia, adică tuturor românilor, cu un nume de obște, valahi li-au dzis, iară amentrele numele acesta, după tălmăcirea limbii slovenești căutându-să, nici

³²³ Letopisețul slavonesc pentru multe neamuri a slovenilor [Nestor], Cartea 1.

mutat, nici schimbat iaste, căci voloh iaste, precum am dzis, roman, și Voloscaia Zemle, țara romanilor, precum noi singuri și astăzi români ne dzicem.

CAPUL V

Arată-să precum numele Valahii, după aceste tâmplari, multă vreme cu moldovenii, tuturor românilor, de obște au fost

După schimbarea sau mai adevărată tălmăcirea numelui Dachii în Volohia, multă vreme toate trei țările / pomenite 3 cu un nume s-au numit, până adecă când domniia, dintr-una în doaa, s-au depă[r]țit, pre care vreme partea Vaiahii cea mai mare, de pe apa Moldova, numele a toată țara mutând, s-au numit Moldova, singură Țara Muntenească, cu numele Vaiahii rămâind.

Ce pentru adevărta acestui lucru, a noastră socoteală într-o parte dând, singure mărturiile gheografilor să aducem și pentru noi ei să grăiască. Scrie Iohan Bund din Gloverie gheograful³²⁴: „Lăcuiitorii, dzice, acestor țări (adecă a Moldovei, și a Muntenii și a Ardialului) mai denainte au fost gheti, căroră, după socoteala lui Plinie, romanii li-au dzis dachi; iară după aceia s-au despărțit Dachia aceasta într-alte numere noaă. Deci carea de mult s-au fost chemând Dachia din mijloc, apoi s-au numit Transilvania, adecă cum dzicem noi Ardialul. Intre aceasta și între Dunăre s-au dzis Vaiahia mică, adecă Țara Muntenească. Intre Valahie mică și între apa Prutului, așijderea între Prut și între Nistru până la Marea Neagră, s-au chemat Valahie mare, adecă Moldova." <Așijderea, același gheograf, de Transilvania, carte 9, dzice: Care țări acmu cu deosăbite

³²⁴ Gluverie [Cluverius], *Introducere în gheografie de Dachia*, cap. 18.

numere să chiamă Valahia și MoIdavia> în vremile mai vechi tot c-un nume, Valahia să chema.

Deci noi mai mult cuvântul nelungind, pentru acesta a Valahiii de obște nume, cu mărturiia streinilor, pre cititoriu îndestulit să fie poftim, iară noi vom arăta pricina cum streinii și megiiășii de prinpregiur, și când au început pre acestea țări cu ale sale nume<re>, a le chema. /

325

CAPUL VI

Arată-să pricina căci țărâle acestea mai pre urmă cu deosăbite numere s-au numit

Pricina pentru căci nu toți streinii pre aceste doaă țări (căci pentru țara Ardialului aicea nu dzicem) în trei feliiuri Ie număsc, aiave iaste, căci precum am dzis mai denainte, acestea doaă țări supt un nume a Valahiii cuprindzindu-să și pană când era supt o stăpânire și supt un domn, numai cu însămnarea Valahiii mari și mici să despărția; iară după ce s-au despărțit, pre vremile lui Dragoș Vod Moldova și pre a lui Radul Vod Negrul Muntenia, Moldova ș-au schimbat și numele și de pe apa Moldovei <sau de pe cel mai vechiu nume Molisdaviia> s-au numit Moldova.

Muntenii ș-au ținut numele cel de bolgari pus, Volohia sau Valahia, carele în limba noastră să dzice Țara Românească. Leșii, rusii și alte limbi toate, câte de <la> Moldova spre crivăț trăiesc (măcar că *volobii*, din Voloscaia Zemle ș-au schimbat numele în moldoveni și în Moldova), însă ei cu toții, numele carele întâi de la bolgari au rămas, să I— rădice n-au priimit; ce tot cu acel vechi nume *volobi*, adecă romani, i-au chemat și-i chiamă și pană astăzi.

Vecinii despre apus numele nou priimind, precum moldovenii singuri s-au chemat lor moldavi și țărâi

Moldavia i-au dzis și-i dzic. Aceasta noi mai înainte în multe locuri am pomenit din istoricii leșești și din Bonfin și Leunclavie.

Vecinii despre amiadzidzi, carii întâi era împărăția grecilor, amestecând și cel mai de mult și cel mai nou, și din doaă un nume alcătuind, li-au dzis moldo-vlahi și țărâi Moldo-Vlahia. Turcii mai pre urmă (oî căci n-au dat Dumnădzău, nici noi, nici altă limbă creștinească, vecini ca acestea să nu fie avut) i-au dzis, Cara Bogdan, de pre / numele lui Bogdan Vod, tatăl lui Dragoș Vod, iară 326 moldovenilor *bogdanlu*, adecă oamenii lui Bogdan.

Leunclavie în *Pantecte*, la numele Bogdan, dzice că moldovenii așe să să fie chemat, tocma de pe vremile împăratului Vasile Bulgarocton, într-a căruia vreme au fost stăpânind țărâle acestea un Bogdan și pentru adevărința cuvântului aduce mărturie pe Zonoras, istoric vremilor acelora, a căruia loc și noi aiurea pre larg l-am pomenit.

Tătarâi și după numele ce li-au dat turcii și după numele ce ș-au pus singuri, și *bogdanlu* dzic moldovenilor, și *boldovan* schimbând slova dintăi *m* în *bucbe*.

Deci pentru numerele Moldovei și a moldovenilor așe, iară pentru numele muntenilor într-alt chip, că întâi moldovenii schimbându-și ei singuri numele, precum am dzis, au schimbat și a munte[ni]lor, căci ei spre părțile munților mai mult lăcuind, li-au dzis munteni, adecă oameni la munte trăitori și țărâi lor, Țara Muntenească. Leșii, rusii și alte limbi, câte moldovenilor numele să schimbe n-au priimit, pentru ca să facă deosăbiire numerilor acestor doaă țări, au priimit numele carele moldovenii li-au dat și li-au dzis *molteni*, schimbând numai *n* în *lude*.

Vecinii despre apus aceasta neînvoind, li-au ținut tot numele cel dintăi carele li-au fost dat bolgarii și le dzic și

astădzi *valabi*, schimbând numai amândoi *o, o*, în *a, a*. Grecii precum moldovenilor așe lor numele li-au alcătuit și li-au dzis ugro-vlahi și țărâi Ugro-Vlahia.

Turcii mai pre urma grecilor, oarece stricând numele grecesc (că cât nu pot turcii să scrie numele străinilor știu toți carii au ispita scriitorilor turcești), le dzic *iflac* sau în 327 nume alcătuit / *cara iflac*, care nume măcar că iaste să-1 tâlcuiască, *vlab negru*, adecă de pe numele lui Negrul Vod, domnul muntenesc, sau pentru căci toți muntenii sint mai negri la față; însă și aceasta pricinesc, cum orthografia turcească arată că iaste strămutat numele din cel alcătuit grecesc: <Ol)YYP°"P^X°C>> ugrovlahos, dzicând că amentrelea ar fi trebuit să fie alt neam carele să să cheme *ac iflac*, adecă *vlab alb* și împotriva aceluia acesta să să cheme vlah negru, care nici au fost, nici iaste; iară alați turci proști le dzic *cara vlab*, care nume din orthografie turcească <să să fie stricat aiavea iaste, căci la orthografia turciască> nici un nume nu să află carele să înceapă din doaă slove mute, cumu-i *v* și / în cuvântul *vlab*, pentru aceia ce scriu cu orthografie, înaintea lui / și lui /adaog un *i* și scriu și citesc *iflac*, iară nu *flac* sau *vlab*.

Muntenii singuri a tuturor nume puse, nicicum priimind, ș-au ținut numele cel de moșii și să număsc și astădzi români, adecă romani. Jele că unii din scriitori în diplomatele domnilor săi și într-alte cărți nesocotind ce cinste cuprind numele român, scriu numele de greci împrumutat *ugro-vlab*, adecă, căci sint mai aproape de hotarale ungurești sau căce Radul Vod Negrul, despre țara ungiurască au vinit.

Așe dară de schimbarea numelui Dachiii și de numerele carile astădzi țin romanii, carii într-însa lăcuiesc, înțelegându-să, noi de acmu la cursul hronicului și la cale de unde ne-am abătut ne întoarcem. /

CAPUL VII

328

Dau-să și alte canoane trebuitoare pentru mai curată înțelegerea Hronicului înainte

Pană a întră la cartea ce urmadză aceștii părți, pentru lesnirea cunoștinții adevărului am socotit și alte canoane, cătră cele dintăi a adaoge, pentru căci schimbându-să numele Dachiii în Vaiahia și cu a țărâi și a lăcuitorilor într-însa romani, istoriile streinilor vecini, nu puțină confuziie în cunoștința și deosăbirea numerilor fac, un nume adecă pentru altul luând, și lucrurile ce s-au făcut într-o parte a Vaiahiii, le socotesc într-alta făcute, pentru carea nu puțină amestecătură și greșala videm făcută și în mapele gheograficești cele mai vechi, în carile pe Valahie mare, adecă pe Moldova o pun în *locul* Vlahiii mici și împotriva pe cea mică, în locul cei mari. Așe de ciia locurile, cetățile, apele și hotarale tot strămutate și schimbate mărg.

1. Canonul întâi iaste unde să va pomeni în hronic numele țărâlor acestea, de să va aduce mărturiia istoricului leșesc, rusesc și a altor neamuri pentru carile am dzis, precum numele cest mai de pre urmă, Moldova, n-au priimit; să să știe că de va dzice istoricul Voloscaia Zemlia, pentru Vaiahia mare, adecă pentru Moldova dzice. <Așe de va dzice>: voloh, pentru romanii carii au lăcuit în părțile Vaiahiii mari, înțelege.

2. AI doile canon iaste, că unde să va pomeni din istoric latin Vaiahia sau valah, pentru Valahie mică, adecă pentru Țara Muntenescă, înțelege.

3. Al triilea canon iaste, că noi pană acmu, urmând / istoricilor vechi, țărâle amândoaă supt numele Dachiii 329 cuprindem, care nume de acmu lăsindu-1, unde vom pomeni Vaiahia pentru amândoaă țărâle vom înțelege, iară când vom vrea să pomenim pentru vreo parte, atuncea cu

deosăbit nume, precum trebuința istoriei va pofți, Volohia mare sau Volohia mică vom dzice.

4. A patra canon iaste, înainte prin multă vreme de ani, la istoricii grecești și ellinești, pentru Dachia sau Valahia, cevași a să pomeni neaflând, mai cu de-dins vom dzice, pentru lucrurile carile s-au făcut pinpregiurul Valahiei, din carele măcar că istoricii tac, însă starea și traiul romanilor în Valahia să înțalege, după pravila canoanelor, carele am dat întâi, că tăcerea în istorii, precum nu pune, așe nu rădică lucrul.

5. Al cincelea canon iaste că de să va pomeni din istoric ellinesc Vlahia, iară nu Moldo-vlahia sau Uggro-vlahia, iaste prepus pentru o parte, au pentru toată Vlahia, va să înțaleagă? Și atuncea cititoriui să socotească pentru lucrul ce să povestește, spre care parte mai aproape cade; deci spre carea va fi mai aproape, pentru aceaia să să înțaliagă, adecă precum pomenește Nichifor Grigoras (caută mai pre larg mai pre urmă), precum craiul sirbăsc au luat pe fata a domnului de Vlahia; trebuie a să înțelege că pe fata domnului muntenesc au luat, căci muntenii sint mai aproape de sirbi sau precum va vrea cititoriui să giudece că din lucru ca acesta istoriei, primejdiia minciunii nu să aduce, ce greșala să face numai în numere. /

CARTEA A ȘESEA

330

Carea arată traiul romanilor în Valahia de la Anastasie **pană** la Roman, ficiorul lui Constantin împărat. Așijderea arată napădzile bulgarilor și descălecatul țărâi și crăiiei leșești și precum pre acestea vremi, nu numai Volohia, ce încă și Craniul au fost tot supt stăpânirea împărăției răzsăritului. Așijderea arată aședzarea ungurilor pe apa Tisei.

CAPUL I

Dovedește-să traiul romanilor în Volohia de la năpada bulgarilor pană la Iustinian împărat

Pre la anul lui Anastasie al 14-lea, a împărăției lui, bolgarii întrând în Pannonie (precum Ia anul 504 am pomenit) și luând și cetatea Sirmiul, Theodoric Veronianul, vădzind că bolgarii mai cu de-dins cu îndemnăturile <lui Anastasie împărat vor să între mai înlăuntrurile> împărăției apusului, au socotit aceasta să fie de nerăbdat și îndată trimițind oaste asupra lor cu hatmanul Petza, carele cu mare nărocire asupra bolgarilor și a ghepidilor (carii cu bolgarii să însoțisă) au avut <razboiu> și pre domni amânduror în răz/boiu i-au omorât 331 și de ciia partea Pannoniei despre Sirmion (carea astăzi iaste Sclavonia) mai denainte supt stăpânirea împărăției

răzsăritului fiind supt stăpânirea apusului au luat-o, împreună și cetatea Sirmiul cuprindzind.

Intr-acestași an Anastasie împărat, pentru ca să poată opri năbușirea varvarilor de supt Țarigrad (scrie Zonaras²⁹⁰, cartea 14, cap. 4); că de scump nevrând să dea liafă slujitorilor, au poroncit de au tras zidi din Marea Neagră pană la cetatea Silivrii în Marea Albă, a căruia zidi fărături și pană astăzi să cunosc pre alocurea.

^{U-at}
⁵⁰⁵ La anul 505 Anastasie împăratul asupra perșilor cu izbândă războiu având și pace cu dâșii făcând, fără năroc i-au măs împotriva lui Mundon, domnul ghetilor, carele intrasă în împărăția lui pană la Machedonia și Thessalia; deci și împotriva acestora, vădzind <că cu> fierul nu-i va putea spori, i-au domolit cu argintul și cu darea de multă sumă de bani i-au scos dintr-acele părți.

^{Im}
⁵¹² Pre acestea vremi, din istoricul pomenit și din Theofanis înțelegem, precum multă parte a Schithiii, cu domnul lor Vitalian, la credința lui Hristos să să fie întors și legătură de confederație cu împărăția răzsăritului să fie făcut; de vreme ce la anul 512 Anastasie împăratul, scornindu-să cântarea trisaghion, au vrut să adaogă și aceasta: „Cela ce ai pățimit pentru noi”, și așe pățimirea lui Hristos vrea să o dea și dumnadzăirii, pentru care lucru, mare tulburare între năroade făcându-să, pravoslavnicii au îndemnat pe Vitalian ca cu arme să rătuiască orthodoxia.

^{Leat}
⁵¹⁴ El încă la anul 514, sculându-să, au supus Thrachia și Misia și, luând cu sine călărimea oștii românești, au purces spre Țarigrad, mărturisind precum merge asupra ereticiilor Evtihian, pentru să scutiască orthodoxia.

³³² Această <po>veste noi am adus-o pentru ca doă lucruri dintr-înșă să cunoaștem. Unul iaste că unde se numără Schithia cu Misia și cu Thrachia ni să pare să fie greșala

²⁹⁰ Zonaras [Zonaras], Cartea 14, cap. 4.

numele Schithiii în locul Dachiii puindu-să; că Schithie acmu era sub stăpânirea hunilor și împărăția romanilor în Schithia ceva parte nu avea. Ce această socotiala mai curat să cunoaște din cele ce mai gios același *istoric* aduce; că Vitalian, după ce au vinit cu ai săi și cu mai mulți de 60 000 de romani, pană supt Țarigrad, apoi Anastasie împăratul cu giuruință și măgulituri l-au făcut de s-au întors *înapoi* după 8 dzile, pentru carele, mai pre urmă simțind și oprindu-să în Misia, au apucat acolo cetatea Odisul și pre Chirii, hatmanul oștilor, au omorât.

Așijderea pre Ipatie, alt hatman, l-au prins viu și ca la 65 000 din oastea lui Anastasie împărat au omorât, precum scrie Gheorghie Chedrin: în anul 23 a împărăției lui Anastasie Vitalian schithul să fie omorât pe Chirii hatmanul oștilor și să fie cuprins tirănește Thrachia, Schithia (supt acesta nume poate fi și Dachia) și Misia și aducând cu sine multe năroade de huni și bulgari, multe cetăți să fie luat; și cu prada pană supt zidiurile Țarigradului să fie agiuns. ^{Leat}

La anul 515 Vitalian²⁹¹ au fost gătit vase pre mare, să ⁵¹⁵ margă din doă părți să încungiure pe Anastasie în Țarigrad, ce Marin voievodul lui Anastasie, luând cu sine pe Proclu mathematicul, carele, făcând cu meșterșug niște oglinde de aramă, cu radzele soarelui au aprins toate corăbiile lui Vitalian pre mare. Vitalian pentru pierderea corăbiilor, mai mult înfocându-să, mai cu mare vrăjmășie au purces / cu alalte ³³³ oști despre uscat asupra Țarigradului.

Ce senatul, *vădzind* răzsipa ce vine asupra împărăției, au stănut la mijloc de au făcut pace, cu aceste condiții: pentru ca orthodoxii în izgnanie trimiși să să întoarcă la locurile lor (între cari era și Machedonie, patriarhul Țarigradului) și sinod icumenic să să stringă, în carele ereșea evthiianilor (a căroră cap și scutitoriu singur împăratul Anastasie era) să

Evagrie [Euagrios], Cartea 3, cap. 43.

giudece. Ce Anastasie, precum era toate primejdiile obiceiuit cu bani a răscumpăra, multă sumă de bani lui Vitalian dând, cu dânsul s-au împăcat și încă și maghistrul tuturor oștilor deodată l-au făcut; pană adevărat s-au încetat și s-au tolit gâlcevi le între gloate.

Apoi și pe Vitalian din cinste l-au scădzut, și sinodul, carele de frică să giuruisă să facă, n-au făcut; deci dară de pre rămânerea acestui Vitalian la Tarigrad, aiavea iaste, că numele Schithii rău să pune între Misia și Thrachia.

Ce poate fi Vitalian de neam schith fiind și în hotarale mai aproape de Dachia varvarii lui legea creștiniască priimind, scriitorii au amestecat numefle] Dachii sau a Volohii (precum bolgarii atuncea îi dzicea) cu Schithia; precum și alții mulți mai pre urmă istorici, toate locurile peste Dunăre spre crivăț, supt numele Schithii le cuprind, carii la locul lor să vor pomeni. Ce Anastasie împăratul, în ereză sa rămâind, măcar că pre urmă căindu-să cerea iertăciune de la năroade.

Ce Dumnădzău, vrând aiavea să-1 certe în ceasta lume și arătându-i-să un om groznic fiind în mână un izvod, i-au dzis: „Pentru necredința ta, Dumnădzău 14 ani ț-au șters din tabla vieții și așeși să știi că, curund, de fulger vîi pieri”.

Anastasie cu meșterșugul lui Procul mathematicullui, de urgie lui Dumnădzău vrând să scape²⁹², au poroncit, nebu/nul, cu meșterșug mathematicesc să-i facă o casă prin carea să nu poată străbare fulgerul! Ce în zădar; că leat 518, în 17 a lui april, sau precum alții vor, în 9 a lui iulie, de fulger au pierit; după ce au împărățit ani 27, luni 3, ș-au trăit 80 sau, precum alții dzic, 88 de ani.

Iar în locul lui slujitorii au rădicat la împărăție pre Iustin Thracul. Acesta au împărățit ani 9, dzile 23; și la leat 527,

²⁹² Evagrie [Euagrios], Carrea 4, Marțelin [Marcellinus. Comes]. Theofan [Theophanes], Chedrinus [Cedrenos] și Zonaras.

obrintindu-i-să un picior ce avea de săgeată rănit, în calendele lui avgust au murit. În vremile acestuia, ceva vrednic de însămnat pentru părțile Volohii, la istorici însămnat n-am putut afla. În locul lui au stătut Iustinian la împărăție, avgust în 33 dzile într-același an.

CAPUL II

Dovedește-să traiul romanilor în Volohia de la Iustinian pană la Iustin

Iustinian atâta de vestit iaste în toată lumea istoricească, cât pentru dânsul destul iaste singur numele lui Iustinian a pomeni; iară din toate laudele lui mai vestite îi sint zidirile ceale multe și minunate de cetăți, orașe, poduri, mănăstiri și beseraci, între carele una, Beserica Sfinteii Sofii destulă iaste, pentru micarea a toată lumea, că nici întâi ca aceasta (de beserica lui Solomon cevași nu dzicem) s-au zidit, nici după dânsa, alta pană acum s-au vădzut, iară mai cu de-adins pentru cetățile carele unile răsipite fiind li-au tocmit, iară altele și din pașiște au rădicat pe îmb marginile Dunării în Dachia, în Misia și așeși și în Schithie, pre amănuntul în capul ce urmadză le vom arăta.

După zidiri, îi sint biruințele asupra tuturor varvarilor, în Italia și Africa, și în Persia, carele au dobândit prin vestitul hatman Velisarie și prin / Narsitis hadâmbul, decât Velisarie ³³⁵ numai cu părțile bărbătești mai gios, iară nu cu vitejia.

Velisarii mai lăudat cu atâta, că pentru cinstea curățirii și cu contenirea hadâmb să făcusă, pentru carele scrie Procopie³³⁵ că în viața lui altă muiare fără car pre a sa n-au cunoscut, și în față a muieri frumoase nici au căutat. Ce aceste noi altora lăsindu-le, la lucrul nostru să ne întoarcem.

³³⁵ Procopie [Procopius], *De războiul gotthilor*, Cartea 2 și 3.

Chedrinos²⁹⁴ istoricul la sămnul 148, în viața lui Iustinian pentru suppunerea unilor supt împărăție, scrie așa: „In cel dintâi, dzice, an a împărăției lui Iustinian, Variza, crăiasa hunilor, armele ș-au împreunat cu a romanilor, dzic să fie avut 100 000 de huni supt stăpânirea sa. Inrr-același an și Gorda, crăișorul hunilor, carile lăcuia aproape de Vosfor (pre unde iaste acmu Azacul) s-au datu-să romanilor și s-au făcut și creștin. Acesta făcuse legământ precum și romanilor cu credință va fi și cetatea Vosforul (dzic unii aceasta să fie Azacul) va pădзи, și dajdea cea de boi, carea era obiciuită, în toți anii să dea, la împărăție va trimite. (*Vosforos* ellinește va să dzică *aducătoare de boi*, pentru carea tâlcuiește Chedrinos²⁹⁵ pentru aceia cetatea să fie chemat Vosfor, căci lăcui-torii de acolo în loc de bani era legați să dea în toți anii boi.)

Crăișorul dară acesta, cu multe daruri și cum să cade cinstit de la împăratul fiind dăruit, s-au întors acaseș, unde spuind frăține-său, lui Moagheras, de cinstea și de darurile carele au avut de la dărniciia împăratului și precum s-au făcut și creștin, îndată au sfărmat și au ars toți bodzii hunnilor, pentru carea lucru mâniindu-să hunii au rădicat cap asupra lui și zugru-
336 mându-1 au pus în locul lui craiu pe frate-/său Moagheras; așijderea și pe tribunul Dalmațiii (carile acolo păziia), împreună cu toată oastea ce avea pe lângă dânsul, au omorât.

De aceasta înțelegând împăratul Iustinian, îndată au orânduie pe Ioan consulul, ficiorul lui Rufini patrichiul carele, pre lângă alalte oști, luând încă și de a schithilor multă oaste într-agiutoriu, au purces împotriva lor.

Așijderea pre uscat au trimis pe Godila, harmanul oștilor, carile ținea de Ia Ulissopolis până la Gadurion. Hunii luând veste de vinirea oștilor asupra lor, înspământându-să au cădzut la rugămente de pace și așa rocmindu-să pacea, de

²⁹⁴ Chedrinus [Cedrenos], în *Viața lui Iustinian*.
Chedrinus [*idem*], acoloși.

ciia romanii fără nici o grijă la Bosfor au stăpânit." Acestea Gheorghie Chedrin.

Iară Procopie Chesarianul, *De războiul gotthilor*, carte 3, cap. 19, dzice precum Iustinian împărat să fie adus ca Ia 200 000 de huni, ce le dzicea coturgutii, cu muieri cu copii cu tot și să-i fie pus în Thrachia; însă pre vremile acestuia împărar, precum din scriitori putem cunoaște că, părțile Volohiii rău s-au tulburat și cu prădzile varvarilor printr-înșat tare s-au strămutat.

Și întâi, că la anul 530, bolgarii, carii mai de mult să fie ^{Leat} 530 trecut spre Pannonia am pomenit, cu ghetii iarăși împreunându-să, au început a prăda în Illiria și în Greția; ce Mundom, voievodul lui Iustinian împărat, asupra lor mărăgând, măcar că i-au bătut și mulți din varvari au pierit, însă înapoi peste Dunăre sau într-alră parte să-i goniască și din hotarale împărăției de tot afară să-i scoată nu s-au putut. Ce acestea pre acolo tare lipindu-să, după dânsii și alte a lor saminții s-au pornit și cu vrăjmășii, cu multul mai aspre și mai cumplite decât a gotthilor și a hunilor, locurile părților Volohiii au răzspit și-au strămutat.

Iustinian împăratul / toate puterile oștilor spre Italia și ³³⁷ spre Africa, cu hatmanul Velisarie și cu Narsitis trimițind și părțile dincoace puțin și mai nemică scutindu-să, și ales la anul 550, Gotila, domnul gotthilor, Roma încungiuirând și ⁵⁵⁰ după mult războiu au și dobândit-o.

Pentru a căriia răzcumpărare Velisarie cu toate ostile spre Italia întinzind, slavii (sau precum îi număsc<sclavii>) după bolgari pornindu-se cu mulțimea mare spre Volohie s-au pornit²⁹⁶ și în cale toate sfărmand și prădând, Dunărea au trecut și oricine înainte le ieșiia, fără nici o alegere, de tot omorâia și pre cei mai mulți, cu multe feliuri de moarre, pană
²⁹⁶ Procopie [Procopius], *Istoria gotthilor*, Cartea 3.

atuncea în părțile romanilor neștiută, îi căzniia, adecă ascuțind pari de-a lungul, pen trup le bătea și așe înțăpați, în pământ îi înfingea (caută/de unde mai pre urmă serachinenii pildă luând și pană astăzi turcii prin ședzut pană în cap țapa pătrundzind, a înțăpa s-au deprins).

Gheorghie Chedrinos²⁹⁷ arată precum această năbușire să să fie tâmplat la 31 de ani a împărățiii Lui Iustinian; hunnii, dzice, carii și sthlavini să chiamă, au năbușit în Thrachia și mulțime de oameni au omorât și încă și pe diregătorii aceii țări au prins. Și de cutremurul pământului, fiind pre une locuri răzspit zidiul carele făcusă Anastasie împărat, aflând loc deschis au intrat în lontru. Și toate supt puterea lor au suppus **pană** la Dripea și la Nimfea și la satul lui Hristos.

Ricțiolus²⁹⁸ (această năbușire a sclavilor cu doi ani mai înainte însămnează, adecă Ia anul 548). Intr-acest an, fundamenturile crăiii leșești s-au început, pentru carea în capul ce urmadză vom dzice.

^{lat}
⁵⁵¹ La anul 551 Ghermanos voievodul, carele împotriva sclavinii era trimis, în gătirea purcesului murind, și toată 338 găti/rea aceia strâcându-să, sclavinii de acia fără de nici o grijă toată Machedonia și Greția au prădat, pană adecă Ioan hatmanul cu altă oaste s-au gătit și împotriva lor s-au trimis.

Ce pană Ia gătirea oștii, sclavinii acmu după ce au ars și au jăcuit Greția și Machedoniia s-au întors spre Thrachia și pană supt Țarigrad au vinit; toate supt sabie și supt foc puind hatmanul Ioan întâi de supt Țarigrad pană la Adrianopolis i-au gonit, iară acolo sclavonii de bătaie apucându-să, asupra romanilor viind, fură biruți. Această pradă s-au făcut și la al doilea an.

¹⁹ § Chedrinus [Cedrenus], în locul pomenit.

Ricțiolus [Riccioli], în *Hronicul cel mare* Ia leat 548.

[CAPULUI]

<Dovedește-să traiul romanilor în Volohia
cu multe argumenturi>

Măcar că Iustinian stând la împărăție, multă tulburare, prădzi și călaturile varvarilor, carele dzisem, în țărâle împărățiii lor necontenite era, cu carile și statul Dachiii nu puțin scădzut și din câteva părți pișcat de varvari era, căci o parte din Dachia singur împăratul unnilor o didease; o parte, alții în silă apucasă.

Însă toată supt stăpânirea varvarilor să nu fie cădzut, a vremilor acelora curat istoric Procopie Chesarineanul²⁹⁹, curat ne arată. A căruia cuvinte oricâte pentru Dachie, în vremile lui Iustinian s-au tâmplat, toate aicea pre rând de față le vom pune. întâi dară, *De războiul gotthilor*, carte 3, cap. 14. „Turnul, dzice, carele de ceia parte de Dunăre odânăoară Traian împărat îl făcusă, cu câțva ani mai înainte fiind stricat de varvari, sta deșert, pre acesta și altele de prinpregiurul lui, Iustinian împărat, ca pre niște locuri ce era de moșia și de stăpânirea româniască, li-au giuruit antilor și sclavinii; însă cu această tocmla, pentru ca să stea împotriva hunilor carii adese prăda în împărăția romanilor; varvarii au priimit tocmla aceia, însă și ei au cerșut / de la împăratul să le dea pe Hilvurie, maghistrul oștilor, să le fie cap.

Aicea care turn să fie fost acel turn făcut odânăoară de Traian împărat și în ce parte a Dachiii chiar a cunoaște nu putem; însă altul nu poate fi fără numai tot acesta carele astăzi Severinul să cheamă, căci la acest loc Traian să fie zidit cetate, în capul ce urmadză-i pentru zidirile lui Iustinian vom arăta, însă oriunde peste Dunăre s-a înțelege să fie fost, noaă doavadă ne iaste că Iustinian: *Pro jure veteri, quo ad Romanos pertinebat*, adecă: *căci din moșie veche era de locurile*

²⁹⁹ Procopie [Procopius], *De războiul gotthilor*, Cartea 3, cap. 14.

împărății, îl făgăduia acelor varvari, și cu alte locuri de penpregiur să I-4 dea, și ei să stea împotriva hunnilor.

Așijderea iarăși acesta istoric³⁰⁰ într-aceia loc, puțin mai gios, cu deschisă cuvinte arară precum Iustinian împărat au dezbătut toată Dachia de la gotthi. Cuvintele istoricului sint aceste: „Ghepidii, dzice, carii mai denainte ținea cetatea Sirmiul și toată Dachia, Iustinian împărat după ce au scos acea țară din mânule gotthilor, iară ghepidii pe romanii carii era lăcuitori de moșie i-au luat în robie și de ciia nepărăsit purcedea cu prădzile în împărăție, pentru care lucru și împăratul n-au vrut să le mai dea liafa carea li să da mai denainte (iară acei ghepidi să fie început a sluji cu liafă împărății de pe vremea lui Marțian, scrie Iornand în istoria vandalilor, carte 3; iară Marțelin dzice că de pe vremea lui Zenon să să fie tâmplat). Ce pentru ca să le puie piiadecă, au dat longobardilor în Pannonia cetatea Norion și alte locuri mai cu tărie și multă summă de bani li-au dăruit; carii lăsind locurile pre carile lăcuia mai denainte au trecut peste Dunăre în ceaia parte și s-au aședzat aproape de ghepidi.”/

340 Iară ghepidii (precum acela Procopie mărrurisește, cartea 2, de războiul gotthilor) ținea locurile pre lângă Singhedin și pre lângă Sirmiu, între Dunăre, și peste Dunăre.

Aceastași mărturisește Iornand³⁰¹ pentru vandali, carte 3: „Eu, dzice, Dachia cea veche chem carea acmu o știu toți că o țin ghepidii, care țară iaste dimpotrivă Misii pesre Dunăre, și cu munții ca cu o cunună iaste încinsă, și are numai doaa locuri de intrat într-înșă și unul să chiamă Bonfos, iară altul Thabas. Această țară a Dachii de acei vechi numită acmu, precum dzisem, să chiamă Ghepidia”.

Din hotărârea carea fac acești scriitori pentru locurile carile au fost ținnd odată ghepidii în Dachia să cunoaște c-au fost peste Dunăre de la Sirmium în sus pană la Singhidin și

³⁰⁰ p,-o-o-pi. [Procopius], acoloși.

³⁰¹ Iornand [Iornandes], *Pentru vandali*, Cartea 3.

toată Transilvania, căriia noi îi dzicem Ardialul. Iară alalte părți a Dachii, adecă Dachia măluroasă, și Dachia muntoasă, pre unde iaste acmu Țara Muntenească și a Moldovei, supt Iustinian împărat să fie fost tot subt stăpânirea împărății romanilor.

Așijderea dintr-aceiași istoric Procopie cunoaștem că Iustinian, dezbătând de la varvari Dachia, o parte dintr-înșă cu cetatea Singhidinui, să fie dat eruliilor. Dzice dară el într-aceiași cap: împăratul câteva locuri din Dachia au dat erulilor, pe lângă Singhidin unde și acmu trăiesc, din carii unii s-au scris și în izvodul oștenilor romani și s-au numit federati, adecă în *credință* luați.

Pre lângă acestea alte doveade și mai tari și mai fără prepus ne aduce același Procopie în carte și capul pomenit, puțin mai gios, că longobardii, după ce s-au mutat peste Dunăre lângă ghepidi, precum mai sus am pomenit, îndată s-au apucat de gâlceava cu / ghepidii, ceștea să-i *goniască de* 341 pe unde ședea, ciia să nu-și dea locurile.

Ce longobardii, fiind supr protecție împărății, au trimis la împăratul Iustinian rugându-să să <le> dea ajutoriu împotriva erulilor. Viind dară la împăratul *solii carii* trimisese longobardii într-acesta chip să fie grăit³⁰²: „Aceasta socoteaște, o împărate, că mai denainte vreme, când gotthii avea Dachia supt dajde (adecă pe vremea după pieirea Lui Valens, precum noi acolo am arărat), ghepidii șidea de ceaia parre de Dunăre (adecă despre Panonia), unde mai demult cu toții la un loc lăcuia; pre atuncea atâta frică trăgea de gotthi, cât măcar o dată Dunărea să treacă nu îndrăzniia, și părțile carile peste Dunăre, măcar că împărăția le avea ca cum ar fi fost lepădate; însă ei mai înlontru să înre frica gotthilor îi opriia; iară după ce au vădzut c-ați *gonit* din toată Dachia pe gotthi și sinteți împiedecați cu alte

³⁰² Procopie [Procopius], acoloși.

războaie (adecă războaiele ce să făcea în Italia asupra vandalilor), au îndrăznit spurcații aceștia petiutinderea a călca în hotarale voastre, Sirmiul au cuprins, o împărate! și pe români îți trag în robie și încă să laudă, precum toată Dachia au dobândit." Solii dară longobardilor acestea.

Iară solii ghepidilor (căci și ei față înaintea împăratului să pârâie), pentru ca să arate pe solii longobardilor mim ciunoși, și precum ei nu să laudă că țin Dachia, ce numai Sirmiul cu o parte din Dachia, într-aceștia chip cuvintele longobardilor întorcea: „Acum, dzice, o împărate! fiind războiul între noi început și singuri cunoscându-și neputința și slăbiciunea de ce au început, / căindu-să și la voi alergând, silesc, ca împotriva a toată dreptatea, pentru dâșii romanii asupra noastră războiul să înceapă; și aduc pricină furii acestea pentru Sirmium și pentru alte unele locuri de a Dachii. Dară încă atâte cetăți și atâtea provincii mai sint supt stăpânirea voastră, câte trebuie să cercați și alte năroade să puneți într-însele să Iăcuiască”³⁴².

Pentru părțile dară Dachii despre Pannonia așe chiar arătând, precum puțină parte a Dachii varvarii ghepidii să fie fost ținind.

Apoi, întorcându-să spre Schithia despre Marea Neagră, hotarale împărășii așe pune. „Vosforul dzice (carele iaste Azacul) cetatea, cu câtva ani mai denainte (precum la cel dintăiu an a împărășii iui Iustinian din Chedrinus am arătat) supt stăpânirea împărășii romanilor au vinit. De Ia cetate Vosforului pană la cetatea Hersonul (aceștia-i în Crâm căriia îi dzic turcii Curșuulu), carea stă în marginile mării și încă mai demult romanilor era supusă, tot locul între aceste doă cetăți îl lăcuiesc hunii (aceștia-s hunii a căroră împărăteasă Variza și alt crăișor ce scrie Chedrinus că s-au fost și botedzat, s-au dat supt oblastia împărășii), iar de la cetatea Hersonul

³⁴² Ⓞ p...pi. [Procopius], *De războiul gotthilor*, Cartea 3, cap. 4.

•(dzice Procopie acoleşi puțin mai gios) pană la gura Dunării iaste cale de 10 dzile, care locuri, tot varvarii (hunii adecă acia) le țin. Deci de acolo *incoace* pe apa Dunării, carea din munții cheltilor izvoreaște și ștergând marginile Italii prin Dachia, Illiriia și Thrachia cură. a încavîa **peXP**: Bo[^]dvxiouv τgov Popdioov PaaiAeox; Tov/avei âvxa. Adecă: Toate locurile acelea supt oblastia împărășii romanilor sint.

Aceștia dară mărturii pentru Da/chia noastră, pre ³⁴³ aceste vremi ne dau istoricii vremilor sale; decât carile nu putem cunoaște, ce ar trebui mai chiar și mai curat a să înțaleage, precum Dachia, ales cea măluroasă și muntoasă, adecă Țara Româniască și a *Moldovei* (căci Ardialul numai ghepidii l-au fost cuprins) supt Iusti [ni]an împărat, sub oblastia împărășii romanilor au *fost și* încă peste hotarale ei și **pană** la Azac au fost *ținind*.

Însă pentru mai bună și mai tare adevărința, iată, vom aduce, ca din izvod, toate cetățile și turnurile carile Iustinian împărat sau din vechi li-au tocmit, sau de iznoavă li-au făcut în părțile Dachii noastre, de unde fietecine cât de împotrivnic să poată măcar și peste voia lui giudeca, că de vreme ce supt Iustinian au fost atâtea de multe cetăți cu romani lăcuite și de Ia împărăție păzite, iată că de năbușala lui Attila și a altor varvari, carii au urmat după dâșul, pustie n-au rămas, precum s-au greșit și Neculai Costin logofătul, urmând niște istorici poate fi leșești, a căroră numere de-abia să pot însăamna între alții a lumii istorici.

CAPUL IV

Arată-să cetățile carile Iustinian au tocmit sau de iznoavă au făcut în părțile Dachii

Aceștia istoric Procopie Chesariianul³⁴⁴, carte 4, pentru zidirile lui Iustinian, odânăoră, dzice, împărășii romanilor

³⁴⁴ * * Procopie [*idem*], Cartea 4, *De zidiri*.

pretiutinderea pre marginile Dunării multe cetăți, orașe și cetățui, unele din driaptă, altele din stânga, au zidit, cu carile năbușirile varvarilor opria.

Apoi într-aceiași carte³⁴⁵, cap. 5: cetățile și orașele carile 344 în Dachia au tocmit Iustinian ș-au / făcut din temelie, într-acesta chip pomeneste: „Pre lângă Dachia, dzice, cură Dunărea, carea din partea den a stânga începe a despărți pre varvari, iară den a driaptă țin romanii Dachia carea PîTcrjoiv, adecă măluoasă o chiamă (căci pîTta lătinește să înțeleage malul <sau țăr murile apii, adecă în Dachia de pe țăr murii Dunării>) fost-au odânăoară zidit Singhidon (acestui unii dzic Semendrea, iară alții împotriva, dzic să fie Seghedinul; alții așijderea Vidinul) și Octavum, carile-i cu opt mile mai gios de Sighidon. înainte de la acestea au fost cetatea Viminachium; și așeși în malul Dunării cetățile Pincul, Cupul și Novele; iar împotriva Novelor de ceia parte au fost Literata (căriia mai prostește îi dzic Lederatul). De la aceaste, și mai înainte urmadză castelele (adecă cetățui mai mici) Cantavazates, Smornes, Campses, Tanata, Zerne și Duchepratul; și alte multe mai mănunte a căroră numere dzice Procopie că le trece cu condeiu; însă pre toate pre acesteia Iusrinian împăratul să le fie tocmi și rădicat, scrie.

După aceste, dzice, urmadză cetatea pre carea o chiamă Capul Boului, făcută de Traian Avgustul (de pre aceasta cetate socotim, țara Moldovei să fie luat stema sa Capul Boului). De aciia iaste orașul cel vechiu ce să chiamă Zanes, iar de Ia Zanes nu departe iaste cetățuia căriia îi iaste numele Pontes (adecă Podurile). Și de unde să fie luat această cetățuie numele de să chiamă Podurile, iarăși Procopie, înrr-aceiași loc arată. Traian, dzice, avgustul, neputând suferi și nu după cinstea împărății a fi socotind, ca hotar să aibă împărăția romanilor (vrând adecă împărăția romanilor să nu să 345 închidză cu hotară) și să să hotaras/ca cu apa Dunării, pentru

³⁴⁵ și Cap. 5 [Procopius].

aceasta au păzit de au împreunat malurile Dunării cu pod. Fost-au dzice arhitectul (adecă mai marele meșterilor) acestui lucru, Apollodor Damaschineanul. Atunceși au pus Traian doaă cetățui într-amândoaă țăr murile apei, din carele una, carea era de ceia parte (adecă despre Misia), au numit-o Theodora, iară alta, carea era în țăr murile Dachii au chemat-o Pontes, adecă Podurile, luând nume de pe lucrul ce făcusă, iară alte cetăți, carile sint de la același Traian, însă mai pre urmă făcute, sint Marepirgul, Suniana, Armata, Timena, Thodoropolis, Stisipirgul și Alicanipirgul.

Așijderea orașul ce să dzice Adacfas (adecă la ape) Pirgonovorie, Lacopirgul și cetățuia Dorticum. Așijderea turnul ce să chiamă Iudeul și Pirgul înalt; orașul Gomves și 346 cetățile Oris Pas, Longhiniana și Ponte Sercum.

Acestea sint cetățile <dzice același Procopie> carile singur Traian în Dachia li-au făcut, Iustinian li-au prefăcut și cu oșteni romani, pe vremile lui, pentru paza împărății li-au întărit.

Însă trebuie cu aceasta a să ști că Procopie nu numără toate cetățile carile au făcut Traian și cu romani li-au împlut în Dachia, ce numai celea carile Iustinian li-au tocmi, fiind de vreme și de varvari stricare, pentru carile caută la Bonfin, decada 1, unde cu Ulpia Traiana, multe alte a Dachii cetăți vii afla numărate, din carile și noi unile mai *denainte* am pomenit.

Deosăbi de aceste cetăți, multe încă altele pomeneste Procopie³⁴⁶ în Misia, în Pannonia, în Illiria și așeși pană Ia Schithia, de Iustinian făcute și tocmite. Ce alalte necăutând Ia treaba / noastră, aicea vom arăta une cetăți mai vestite 346 carile au tocmi și cu slujitori li-au întărit Iustinian, în Misia și în Schithia, pentru ca unile cu altele să să poată păzi și la vreme de nevoie a să agiutori.

În Misia dară, dzice într-aceiași carte, cap. 7, în țăr murile Dunării, trei cetăți de-a rândul sint: Saltopirgul, Dorostolus

³⁴⁶ p. copie [Procopius], *De zidurile lui Iustinian*, cap. 7.

(aceasta-i Dristorul) și Sichidava; de ciia iaste cetățuia Cusoris și cetățuia Palmatis și cetățuile Adina și Tiliscon.

După acestea mai adaoge Procopie cetățuile carele au tocmit Iustinian așeși în Schithia de romanii cei de demult descălecate și sălășluite. întâi cetățuia, carea pre vremea lui Iustinian s-au fost chemând Sfântul Chirii, iară mai denainte a fost cetatea veche, carea s-au fost chemând Ulmiton, carea câtăva vreme mai denainte fiind apucată de varvarii sclaveni, își făcusa într-însa lăcaș de tălhușag, apoi părăsind-o de tot s-au fost răzșipit; cât numai de pre nume s-au fost cunoscând; pre aceasta Iustinian așeși din temelie au zidit-o și cu acesta chip părțile acelea de prăzile slovenilor păzite și fără grijă li-au făcut."

Lângă acesta aproape stă vestită cetatea Ivida (aceasta au luat nume de pe lacul ce-i dzicem acmu noi Vidovul; carea sau Cetatea Albă iaste sau alta mai aproape de lac cu acesta nume; însă noi ce din istorici a dosiuși n-am putut, socoteala la cititori lăsăm).

„Peste aceasta iaste cetățuia Eghistul; și în marginea Schithiii cetatea Almirin (Almirin eilinește să înțaleage săraturi sau sărărie) cum dzic turcii Tuzla, carea poate să fie 347 Tuzla carea astădzi iaste în Crâm." Și ace/stea sint cetățuile cari dintr-acest istoric cunoaștem, că pre vreme lui Iustinian au fost în Dachia și prin țărâle Dachiii vecine, tocmit, grijite și cu oaste româniască întărite; de pre carele putem cunoaște, fără prepus, cum Dachia pe aceasta vreme, supt oblastia romanilor au fost și cu romani lăcuită.

CAPUL V

Arată-să pricina descălecăturii crăii leșești
din neamul slovenilor

Calvizie³⁰⁷ și Petavie ascuțiți a annilor istoricești sămă-
luitoari, din istoria leșască culeg, precum pe vremile lui

³⁰⁷ E. Calviz [Calvisius], la acesta an. list 465.

Iustinian la anul pomenit, adecă 551, Leh sclavonul, focurile Poloniii, adecă a țărâi leșești, să fie cuprins. Iară cuprinderea acelu pământ, hronicul slovenesc³⁰⁸ așe o povestește: „sclavenii, dzice, carii Ia Dunăre ședzusa, cădzind romanii asupra lor și multe nevoi și asuprele făcându-Ie, ei s-au sculat de acolo; deci unii din sloveni s-au dus și s-au aședzat pe apa Vislii și s-au numit polane" (poloni), adecă cum le dzicem noi Ieși, ce întâi de pre numele mai marelui lor Leh.

150 de ani au stătut crăiia supt acel nume Leh; iară apoi, la alții s-au dzis poloni sau polane sau poliachi, de pre câmpie numele ducând, căci spre locurile la câmpi s-au fost întins. Ce de aceasta a lungi lăsind la cuvântul ce ne trebuie să vinim.

Din tâmplarea vremilor și consensul istoricilor curat se cunoaște că sclavenii, sau cum acmu le dzic sclavunii, după ce au ieșit după bolgari, ș-au vinit în părțile hotarilor împărății romanilor, o parte să fie trecut Dunărea, la Misia și / la Thrachia, iară o parte să fiă rămas pe Volohia și pre 348 alte locuri, pre marginea Dunării; precum arată și Procopie pentru zidirile lui Iustinian, carte 5, că sclavinii de multă vreme au fost apucat cetatea Ulmiton și ș-au fost făcut loc de tălhușag, pre carii apoi gonindu-i romanii de acolo, și întărind cetatea au făcut fără grijă părțile acelea, apoi romanii (cărora ei anume volohi le dzic), să fie vinit asupra lor și să-i fie gonit de la Dunăre, **pană** i-au trecut la apa Vislii, unde s-au aședzat.

Acești romani, alții nu pot să fie fără numai aciași carii în Volohia lăcuia, căci *nici* un istoric nu aflăm să pomenească precum Iustinian au trimis altă oaste și să fie gonit din Volohia sau din Dachia (precum îi dzicea mai denainte) pre sclavuni; ce câte războaie au avut hatmanii lui Iustinian, tot cu sclavunii cei peste Dunăre trecuți au avut (pentru carii

* letopisețul slovenesc [?], în *Pridoslovie*, list. 4.

noi am dzis), de unde chiar să cunoaște că volohii pentru cari pomeneste istoria sclavenilor, alții n-au putut fi fără numai romanii cii de loc, cari au căzut asupra slavunilor, cei ce-au fost rămas la Dunăre despre părțile Dachi.

Nici puțină dovadă iaste acestuia lucru, că hronicul moldovenesc³⁰⁹ cel vechiu pomeneste de niște rasi ce-au fost lăcuind la Suceavă și la Baie, mai denainte de vinirea lui Dragoș Vod de la Ardeal; care rasi încă alții nu pot fi fără numai rămășița acelor sloveni de romanii din Volohia goniți, cu cari, prin multă vreme, romanii în Volohia trăind, multe cuvinte slovenești în limba sa au amestecat, precum și acmu să amestecă.

Așijderea acei sloveni ce au rămas atuncea, precum nu stăpă<ni>tori ce suppuși podani romanilor să fie rămas, să
349 dove/dește că și astăzi boierimea țării de sus mai mulți mojici podani ruși au decât de alte neamuri. Ce pentru podanii Moldovei având noi deosăbit dzis, în *Descripția Moldovei* aicea mai mult nu avem a dzice, fără cât numai, acestea pre scurt pomenim pentru ca să să adeverească că sclovunii de pe marginile Dunării, de romanii în Volohia trăitori au fost goniți, iară nu altă oaste româniască să fie fost, că de ar fi fost ar fi pomenit istoricii, precum au pomenit pentru ostile și războaiele carile s-au tâmplat cu sclavii cei piste Dunăre trecuți. Așijderea să adevărim precum măcar că istoricii ellinești și latinești pentru statul Volohiilor pe vremile vinirii sclavonilor, mai mult nu pomenesc decât carile noi în cele trecute am arătat; însă sclavonii cei goniți de volohi de la Dunăre și de nevoia carea au pățit de la dânsii, în letopisețile sale, nepomenit n-au trecut, cu carea neclătită și nebiruită dovadă iaste precum romanii din Volohia, măcar că de la împărăție puțin ajutoriu a avea ar fi putut, căci, precum am dzis, toate ostile împărățiilor era cu Velisarie în Italia, asupra vandalilor și a gotthilor.

³⁰⁹ "Tonicul cel vechiu la Ureche Vornicul, în *Pridosloviesă* pomeneste.

Însă ei singuri nu numai de varvarii ce lă cădzusă asupra s-au putut fer³¹⁰, ce încăîndatăș biruindu-i, de pre locurile sale i-au gonit, și așeși nici pre la marginile hotarilor Ioc dându-Ie, tocma până la Visla i-au gonit; ce acestea toate încă mai tare s-or dovedi în cursul hronicului înainte, carile la locul său să vor aduce.

După acestea Iustinian, leat 565, noiembrie 13 au murit, ^ după ce au împărățit ani 38, luni 3, sau, cum alții numără, luni 7, dzile 10. In locul lui urmând Iustin Cororopalat, născut din sora lui Iustinian, de moșie thrac./

CAPUL VI

350

Dovedește-să traiul romanilor în Volohia de la Iustin până la Mavrachie

Iustin au fost nepot de frată lui Iustinian, **Iustin**
și în boieri ia ce să cheamă curopalat, adecă **Thracul**
purtătoriu de grija curții, poate să să înțăliagă
ca postelnicul cel mare în țara Moldovii. Stătut-au Ia
împărăție la anul pomenit.

Ce în 12 amce au împărățit³¹¹, cevași de pomenit spre părțile noastre nu aflăm, mai vartos, că pe aceste vremi împărăția romanilor 2 boale grele avea: una era slabă și bolnicioasă firea lui Iustin carile, mai mult boliac fiind, de-abia de să arăta vreodată la nărod, cu carea pricină răii diregătorii împărățiilor rău puterile împărățiilor siăbiia; alta că Artaban, împăratul perșilor, nime împotriva ieșindu-i, cum îi era voia așe prăpădiia și sfărma toate țările răzsăritului; cât și zidiurile Antiobii la pământ li-au pus, și mulțime de romani în robie au dus³¹².

³¹⁰ Evagrie [Euagrios], Cartea 4, cap. 40 și Cartea 5, cap. 1. Nichifor [Nicephorus], Cartea 17, cap. 31.

³¹¹ Evagrie [Euagrios], Cartea 5, cap. 1, până la al patrulea.

³¹² Evagrie [Euagrios], Cartea 5, cap. 9 și Chedrinus [Cedrenos].

Uat î, vremea acestuia împărat, precum din istoriile
 70 arăpești³¹³ culegem, leat 570, născutu-s-au puiul viperii,
 părintele minciunii, fiul întunerecului, împelițat chipul
 diavolului, și Ița satanii, gura tartarului, ucigașul sufletelor,
 vrăjmașul adevărului, ocară lumii, cinstea musulmanilor,
 Muhammed pșevdoprofitul Muhammed, carile din
 suflarea și șopta satanii au scornit legea și
 carte curanului, cădzut-au din pântecile mâne-sa în luna
 carea să cheamă arăpește rabie a doua, în 12, carea după
 1304 socoteala lunilor noaă obiciuite cade în 5 a lui mai, în dzua
 57,5 a doa a săptămânii, adecă luni.

35; Iară Justin împăratul³¹⁴ au murit / la anul 578,
 octomvrie în 5 dzile, după ce alese singur

Tiverie

în locul său să fie împărat Tiverie Anichie
 Constantin. Tiverie încă au împărățit ani 4 și cu mijlocul lui
 Mavrichie hatmanul (carile mai apoi au stăut împărat) mari
 biruință au avut asupra perșilor și toate cetățile câte apucasă
 100 au întors.

582 Iară leat 582, tâmplându-i-să boală, din niște tidve ce
 mâncasă, au murit, avgust 14; și singur în 10 a lui avgust pe
 Mavrichie hatmanul îi făcusă chesari, și în 13 a lui avgust
 ș-au dat pe fiică-sa, pe Constantina, după dânsul, puindu-1
 avgust.

Iară în vremile acestui împărat spre părțile crivățului, ceva
 lucrat la scriitori nu aflăm.

însă nu purem a trece cu condeiu a pomeni din
 Zonaras, carte 14, cap. 11 și în 12, carile scrie, precum
 Hagan, voievodul avarilor, au cerșut de la împăratul Tiverie
 meșteri pentru ca să-i facă feredee, carii împăratul trimb
 țindu-i, el au silit pe meșteri să-i facă pod peste Dunăre,
 pentru ca făr grijă să poată trece apa.

³¹³Ebulferrah [Abulfeda]

³¹⁴Evagrie [Euagrius], Cărtea 5, cap. 4.

Apoi, luând cetatea Sirmiul și alte cetăți a Iilirii
 suppuind, au cerșut de la împăratul să-i mai adaogă 80 000
 de galbeni cătră 20 000 ce lua mai înainte. Ce aceasta a lor
 mândrie, după ce au stăut Mavrichie la împărăție, li-au ieșit
 pe nas, precum îndată vom arăta.

CAPUL VII

Dovedește-să traiul romanilor în Volohia,
 supt Mavrichie și Hagan, domnul avarilor

Mavrichie vestitul în hătmănie și încă Mavrichie
 mai vestit în împărăție după nărocite
 războaie și biruință, carile au avut asupra perșilor și asupra
 lui Hagan, domnul avarilor, carile și pană la Țarigrad vinisă
 și / multă răutate împărățiii adusesse. 35

Apoi leat 594, trimis-au pe hatmanul Priscus asupra I*
 slovenilor, carii era în Thracia, mare omor într-înșii³¹⁵
 făcând, i-au scos din toată Thracia (carii mai pre urmă au
 trecut în Ghermania, precum Sabellicus mărturisește).

Ce nici cu atâta lăsindu-să, Ia al doilea an, i-au gonit și
 peste Dunăre, și multă dobândă luând de la dânsii, au trimis
 la împăratul Mavrichie; iară el au mârș la iernatic cu toate
 ostile peste Dunăre, pentru ca mai tare să păzască acele țări
 de jacurile varvarilor³¹⁵.

Aicea ce mai deschisă dovadă trebuie pentru dovada
 traiului romanilor în Volohia, că măcar că istoricii anume
 nu pomenesc pentru Volohia sau Dachia, ce numai ce dzic
 c-au rămas cu ostile pentru paza țărâlor peste Dunăre, însă
 aiavea iaste că nici locurile pustii au stăut să păzască, nici
 în locuri fără oameni și fără lăcuitori ar fi avut unde ierna,
 nici în părțile Pannoniiei să fie iernat, să poate înțâleage, căci
 Pannonia acmu de mult era în mânule bolgarilor; iară cea

³¹⁵Istoriia Miștelana [Paulus Diaconus] și Chedrinus [Cedrenos]

mai mare parte o ținea Haganul cu avarii săi; carile precum din Theofil Samocatis³¹⁶ cunoaștem, și pe sclavoni îi avea supt ascultarea sa, de-i stăpâniia și cu dânșii corăbii pe apa Savei făcea; de unde aiavea iaste că Priscus peste Dunăre, nu aiurea, ce în Volohia au fost iernat.

Așijderea din pomenitul istoric mare dovadă avem că pre vremile lui Mavrichie, nu numai Dachia ce încă și Schithia (spre părțile carile acmu crâmenii și bugegenii trăiesc), supt stăpânirea împărățiii au fost; și hatman acelor părți Baduarie, istoricul, anume însămneadză; iară ostile au stătut tot peste Dunăre 6 ani, precum mai gios să va arăta.³¹⁷ /

353

CAPUL VIII

Aceastași să dovedește supt acestaș împărat

Leat

597 La anul 597, scriu istoriile mestecate, precum Priscus hatmanul, cu îndesăturile unor nepriiatini ai săi, cădzusă în oarecare prepus de vicleșug la împăratul, de care lucru Mavrichie la Țarigrad chemându-i, au trimis în locul lui pe un Petăr, ce acesta în vânătoare cu calul, denaintea unui gligan fugind, s-au lovit cu piciorul de o truchină de copaciu și frângându-și piciorul, de grijea oștii puțin și mai nemică purta, de care audzind împăratul, iară au trimis pe Priscus peste Dunăre la oști; ce până a merge Priscus la oști, slovenii audzind că hatmanii din oaste lipsesc și nici o orânduiala între dânșii iaste, apoi pre ascuns, și Hagan voie și îndemnare dându-le, la anul pomenit, cu mare năvală în Thrachia au intrat și precum li-au fost voia au prădat-o.

Ce sosind Priscus cu oști³¹⁸, nu numai căci că sclavii s-au tras înapoi, ce încă peste Dunăre cu ostile trecând, cale de

³¹⁶ Samocatis [Simocattes], Cartea 6, cap. 3, și Cartea 7, cap. 7.

- ³¹⁷ Samocat [*idem*], Cartea 6, cap. 10.

³¹⁸ Samocat [*idem*], Cartea 7, cap. 7, și Cartea 7, cap. 12.

patru dzile, în hotarăle avarilor au intrat, pentru carea trimițind Hagan la dânsul soli, l-au întrebat ce ar căuta pre locurile lui. Priscus i-au răspuns precum altă nu cearcă, fără numai vânat.^{Leat}

Aceasta Hagan stricarea păcii înțelegând, la anul 599,⁵⁹⁹ ostile strângându-și, au intrat în Dalmația; ce trimițind Priscus o samă de oști pentru ca să ia veste mai bine, dându-le nărocul mână, fără veste pre prădătorii lui Hagan lovind, au scos plianul cât a p u c a s ă ^{Leat}.

Hagan la anul al doile, încă mai mare gătire făcând, au intrat în Thrachia și în Misia. Romanii cu multe bătăi mai iușoare / biruiți fiind, Mavrichie într-atăta spaimă vinisă, cât să ispitia să lasă Țarigradul și să fugă; ce apoi soli de pace trimițind, s-au tocmnit cu giuruință de 40 000 de galbeni de aur să dea pe an; într-acesta chip atuncea Mavrichie, cu bani, vremea și nevoia cumpărând.^{Leat}

Leat 601: Comentiol, hatmanul oștilor Misii, și Priscus, hatmanul cel mare la Dunăre, toate ostile la un loc împreunând, pentru ca să-și spele rușinea carea în anul trecut pățisă, fără știrea și poronca împăratului au trecut Dunărea asupra varvarilor³²⁰; de care înțelegând Hagan, mai în graba au trimis doi ficiori ai lui cu o samă de oști și așeși în malul Dunării războiu dându-și, fură varvarii biruiți, pre loc 4 000 morți cadzind.

A doa dzi altă oaste proaspătă împotriva ieșindu-le, i-au bătut și pe acia, din carii au pierit 9 000. A trie dzi singur Hagan cu toate ostile sosind, groznic război s-au făcut, ce cu vârtutea hatmanului Priscus, boțind pe varvari în balta ce era acolo, ca la 14 000 împreună cu trii ficiori a lui Hagan, înecați au pierit. Hagan cu mare primejdie la apa Tisii au scăpat, unde iarăși războiu de iznoavă tocmind, hatmanul,

³¹⁹ Samocat [Simocattes], acoloși și Chedrinos [Cedrenos].

³²⁰ Samocat [Simocattes], Cartea 8, cap. 2 și cap. 3 și Chedrinos [Cedrenos].

încă după izbândă, s-au luat cu ostile în urma lui Hagan și la Tisa agiungându-1, iarăși războiu vrăjmaș ș-au dat; ce și acolo varvarii aceiași papară au mâncat.

De cîia Priscus sfârșitul biruinții a pune vrînd, o samă de oști, ca la 4 000, au orînduit să triacă, mai pe sus, apa Tisii; carii, după poroncă făcînd, au intrat în satele ghepidilor (acestea încă lăcuia peste Tisa, între Dunăre, supt stăpînirea lui Hagan) și mai mulți de 30 000 omorînd, cu nărocire, iar au trecut apa înapoi la Priscus.

Iară Hagan nicicum atâte bătăi în samă bîgînd, de 355 iznoavă pe apa Tisii ostile / ș-au cules și sau de tot să piară, sau să izbîndiască, de războiu s-au apucat. Ce vitejiia hatmanului și a romanilor și aceasta vrăjmașie călcînd, varvarii cea de pre urmă prăpădenie au luat, că fără număr de mulți au pierit și în apă s-au înecat; iară vii prinși au fost avari 3 000, de alți varvari amestecați 6 200 și sclavoni 8 000.

A lucrurilor supt împărăția lui Iraelie tîmplate, scriitoriu Theofdactos Samocatis²²¹, frumoasă și împreună și vîrtoasă mărturie ne aduce, precum avarii, sclavonii, ghepidii și alte neamuri varvare, de carile s-au pomenit, toate mai sus de Volohia să fie lăcuit și în părțile țării ungurești de sus să să fie răvârsat.

Scrie dară pomenitul istoric „precum Petăr, hatmanul lui Mavrichie, trimis fiind pentru paza peste Dunăre și sosind la cetățuia Palastolon chemată, acolo au audzit, precum varvarii cu voievodul Apsihon s-au fost strîngînd de ceaia parte de Dunăre, împotriva catarractelor (acestea sint pragurile Dunării); deci sirguind într-acolo s-au apucat cu voievodul lui Hagan a vorovi pentru pace. Ce Apsihon s-au vădzut de condițiile păcii a să depărta, de vreme ce siliia să ia catarractele de la romani și așe să să facă pace; care lucru neputîndu-să face, de iznoavă s-au înnoit sfîda între Hagan și între împărăție.”

²²¹ Theofdact Samocatis [Simocattes], Cartea 8, cap. 5.

b Socotiască acmu oricine ar fi într-altă socoteală împotrivică, că de vreme ce ca[ta]racte Dunării au fost în stăpînirea împărăției romanilor și de acolo pană la Schithia, precum mai sus am pomenit, ce socotiala împotrivică mai poate încăpea precum Volohia noastră cu romanii săi n-au fost sălășluită? Și precum și Misia și Thrachia era cu ostile românești plină, căci și pentru ce n-ar fi fost și Dachia?

Ce pentru căci cu pomenirea anume să / trece (măcar că 356 socoteala nicicum nu Iasă), poate încă prepus să rămâie; ce va videa înainte cititoriu nostru, că precum aicea suppunem, așe să va și dovedî, că precum alte neamuri pre aceste vremi în Volohie să fie lăcuit, scriitorii nu pomenesc, așe mai pre urmă anume, în locurile lor să fie trăit, îi arată și după canonul adevărului, din povestirea celor mai de pre urmă, tăcerea celor dintăi dovedesc căci nu pentru căci acolo lăcuiori n-au fost, ce pentru căci pricină nu li s-au dat (căci în Volohia într-acestora vremi războaie n-au fost), n-au scris, să cercăm dară înainte.

CAPUL IX

Aceastași să dovedește de la acestași împărat
pana la Foca, ce-i dzic Tirannul

în cursul anilor 602, Mavrichie au scris poroncă Ia Petăr j^ht voievodul, pentru ca apropiindu-să iarna să să rădice cu ostile, și intrînd în părțile sclavonilor, mai bine să să hrăniască slujitorii din pămîntul nepriiatinilor decât din provinciile împărătești; ce acest iernatic socotind oastea că le va fi cu greu și cu primejdie poroncă împăratului să asculte n-au vrut²²². împăratul poroncă la Petăr îndoind și întreind îi silie numai să între la iernatic asupra nepriiatinilor. Oastea

²²² Samocat [Simocattes], acoloși.

împotriva stânci și rugăminte ce tri[m]ise la împăratul nicicum trecându-li-să, cu toții au rădicat cap și îndată au
Foca strigat să le fie împărat Foca sutașul (care
Tirannul ·P°*·"..... Tirannul). Foca încă de demult una ca aceasta pândind, îndată s-au pornit cu toată oastea spre Țarigrad.

Mavrachie, vădzind că asupra a toată oastea n-are nici o facere, au fugit din Țarigrad la Halchedon. Foca intrând în 357 Țarigrad în anul pomenit, în luna iui / noiembrie, senatul și patriarhul Ioan l-au priimit împărat și a triia dzi l-au și coronat.

Ce drepte și necunoscute giudețele lui Dumnădzău, vrând dezrădăcinarea nu numai a împărăției ce și a toată familia iui Mavrachie, ce face? In coronație împăratului făcându-să jocuri și donanmale prin cetate, după cum era obiceiul, și înglotindu-să mai mult nărod pe uliță, Foca au trimis să-i potoliască; nărodul au început a dzice că Foca obiceiile cetății nu știe, și așe să nu facă, că Mavrachie încă iaste viu.

Foca, audzind aceste cuvinte, îndată au trimis și au dus pe Mavrachie de la Halchedon³²³ (Halchedonul era unde acmu iaste satul căruia îi dzic turcii Cadichioi, împotriva Vizantiii, peste Boaz) și întâi înaintea ochilor lui i-au omorât trei ficiori, apoi și pe dânsul, în 27 a lui noiembrie. Cu mare răbdare, împotriva a atâte tiranii au stătut Mavrachie, nici alt cuvânt din gura lui s-au audzit, fără numai: Drept ești Doamne și dreptu-i giudețul tău.

Încă mamca, care ținea un cucon de fiță, ascundzind cuconul împăratului au fost dând pre al său.

Ce Mavrachie, nesufferind să omoară altul în locul finului său, au descoperit singur precum acela copil nu iaste al său, ce a mamcăi. Împărățit-au Mavrachie ani 20, luni 3.

³²³ Samocat [Simocates], Cartea 8, cap. 11. Pavel Diacon [Paulus Diaconii*], Cartea 17, cap. 52 și Zonaras și Chedrin [Cedrenos].

Foca precum tirănește la împărăție intrase, așe tirănește au purtat-o 8 ani. în vremile lui, ceva în părțile noastre *dătit* nu aflăm.

Iară la anul de Ia Domnul Hristos 610, senatul si tot ^
 on)

nărodul, nemaiputând sufferi tiraniile iui³²⁴ și vădzind că cu blăstă[mă]ția iui toată împărăția cade la răzsipa (căci și perșii acmu Ierusalimul, Eghiptul și Alexandria luasă și pană la Halchedon vinisă), s-au sfătuit, ș-au chemat într-agiutoriu pre Iraclie cel bătrân, guvernatorul Africai.

El, / nevrând singur să vie, au trimis cu vase pre fiul său 358 Iraclie, care sosind la Țarigrad în luna lui octomvrie în limanul dinlontru au prins pre Foca³²⁵. După ce l-au prins, întâi l-au îmbrăcat în haine mojicești, apoi i-au tăiat mânuile și picioarele și părțile bărbătești și de ciia și capul; iară stărvul aruncându-1 afară, slujitorii l-au ars în foc. Ș-au stătut ia împărăție Iraclie, ficiorul lui Iraclie, încoronindu-să împărat într-același an, în luna lui iulie.

CAPUL X

Dovedește-să traiul romanilor în Volohia de la Iraclie pană la fiul său Constantin

Când au stătut Iraclie la împărăție, Iraclie puterile împărăției cu *tiraniile* și nedumnădzăirea Focăi, atâta de stropsite și de oștenii cei vechi și de ispravă atâta de sărăcite era, cât, precum mărturisește Zonoras, Iraclie *făcând* căutare, de-abiia au aflat numai doi slujitori din cei ce făcuse Mavrachie; cu care pricină perșii despre Asia, tatarai despre Evropa, multe și nesuferite călcaturi făcuse în hotarale împărăției. Cu carile măcar că

³²⁴ *Istoria amestecată* [Paulus Diaconus], în Iraclie. Nichifor [Nicephorus], Cartea 18, cap. 26 și Chedrinus [Cedrenos].

³²⁵ Zonaras, Cartea 14.

scriitorii anume nu pomenesc, iaste a să cunoaște că și părțile peste Dunăre fără mare tulburare de neodihnă să nu fie fost.

Acestea din vremile Focăi clătite și ijdărâte amestecături și slăbănogite puteri, Iraclie a le tocmi și a le întări, cu tot de-dinsul nevoiță puind, întâi au așezat lucrurile despre Evropa²²⁶: pacea cu Hagan, domnul avarilor, făcând.

Apoi, în anul împărășii sale al 12, carile iaste de ia mântuirea lumii 622 ani, clătindu-să cu ostile din Țarigrad, asupra lui Hosroie, au trecut la Asia; ce întâi cu multă ³⁵⁴⁻ rugămente de la perși pace poftind, Hos/roe (acesta neam de împărați persești la Hronicul persesc Mirhondi să cheamă Hușrev) i-au răspuns, precum într-alt chip, cu dâns pace nu poate să facă, fără numai de va tăgădui pre Răstignitul a fi Dumnădzău și să să închine soarelui, cui se închină și el.

Acest feliu de trufașă și spurcată pace, credincios sufletul iui Iraclie neputând priimi, toată nedejdea în mila lui Dumnădzău și a Precuratei Ficioarei puind, cu rugămente ⁶²³ (măcar că cu multul mai slab era în puteri), însă fără nici o îndoință au purces asupra lui. Și întâi lovind și stricând oastea persască, carea era trimisă înainte-i, cu Sarvar hatmanul.

⁶²⁴ 24 Apoi, la al doile an, leat 624, cu singur Hosroe lovindu-să, tare l-au bătut, cât de-abia el cu puținei oameni au scăpat.

Hosrois după ce au pierdut războiul și vădzind că Iraclie cu mare biruință purcede înainte, el au trimis soli la bolgari, la slavoni și la Hagan, domnul avarilor, îndemnându-i ca și ei să scoale împotriva lui Iraclie și mângând să încungiure Țarigradul și arătându-ie precum pre lesne îi vor izbândi, de vreme ce toate ostile romanilor sint trecute la Asia; cătră aceasta multe daruri trimișindu-le, mai multe le giuruia. Ce Iraclie, ca un bun chivernisitori, ostile

în trei bulucuri împărșind, o parte au trimis la Țarigrad, o parte au dat supt comenda frăține-seu, lui Theodor, iară o parte au ținut cu sine.

Aceasta cu bună inimă priimind hunii (precum le dzice Zonora²²⁷, carte 14, cap. 16) sau avarii (precum le dzice Gheorghie Chedrin²²⁸ la semnul 177), luând cu sine pe sclavini și pe ghepidi, fără veste au intrat în Thracia și ³⁵⁵ nicăiuri oprindu-să, din toate părțile au încun/giurat Țarigradul; ce sau cu vredniciia hatmanului lui Von (precum va Zonora), sau cu agiutoriul Precuratei Ficioare de la Vlaherna (precum va Chedrinos), carea în chip de împărăteasă foarte frumoasă împodobită cu mulțime de alte fete tinere și aiave din mănăstire afară ieșind și pre lângă șamșurile cetății primblându-să, varvarii au socotit precum într-adevăr iaste împărăteasa și așe dând năvală să o apuce, cu nevădzută putere, atâta s-au tulburat și s-au amestecat, cât ei înde îi nespună moarte și prăpădire ș-au făcut, din carii puțini cu domnul lor [scăpând] cu fuga au scăpat, într-această a Țarigradului încungiurare, dzic să să fie făcut rugile acathistul.

Avut-au Iraclie și turci la Asia cu leafă aduși, ca la 40 000, carii întâi multă stricare au făcut perșilor; apoi, viclenind pe Iraclie, în vremea războiului l-au părăsit și s-au dus de unde vinisă, adecă de la Marea Caspii, peste Munții Cavcasului.

Ce Iraclie și aceasta în samă ne[bă]gând, tot au intrat încă ⁶²⁶ mai înlontru în împărășia perșilor. Leat 626, iarăși ș-au dat războiu cu Razatis, hatmanul perșilor. Stătut-au războiul din răvarsatul zorilor **pană** la 9 ceasuri de dzi, și iară perșii fură biruți.

Și pană la leat 628 nu numai cât toate țărâle și cetățile, [^] carile perșii apucase, au răscumpărat, ce încă și scaunul perșilor au dobândit. Minune scrie Chedrinos, de dzice, precum

²²⁷ Zonaras, Cartea 14, cap. 16,

²²⁸ Chedrinos [Cedrenos].

Iară cititoriul nostru, puțin îngăduitoriu fiind, îi giuruim că în cursul hronicului înainte îi vom dovedi că pre acestea vremi pre carile istoricii nepomenite le trec și pentru părțile Volohiii tac, al/ții li-au pomenit și precum pre locurile sale să fie fost trăitori romanii din Volohia arată.

l. car
66K

Iară Constans împăratul, leat 668, iulie 15, fu ucis în fereade, lovindu-1 un Andrei, ficiorul unui Troilo, cu tasul cel ce să spală în cap, în cetatea Siracusii, unde pre atuncea să afla.

După moarte împăratului, oștenii, pentru ca să nu fie fără Mizizie <sau> împărat, au rădicat pe un Mizizie (de Mizentie neamul lui arman fiind) la împărăție, în carile altă vrednicie nu era, fără numai căci era prea frumos la față și la stat³³³.

Ce Constantin, fiul [iui] Constans, audzind de moarte părintelui său și de împărăție, precum Mizizie (sau cum alții îi dzic Mizentie) tirănește au apucat-o, s-au sculat cu donoimaoa de la Țarigrad și mărăgând la Sichilie, acoloș și pe tiran au omorât și toată împărăția apusului aședzind și oasele tătâne-său purtând, s-au întors la Țarigrad³³⁴; fiind fără barbă când s-au dus, iar la întors viind era cu barbă lăsată; pentru aceia i-au dzis Pogonattos, adecă bărbos.

Perit-au Constans în anul pomenit, iulie 15, după ce au împărățit ani 27, sau, precum socotește hronicul cel mare, ani 25, luni 6, dzile 5.

CAPUL XII

Arată-să Volohia supt Constantin Pogonat,
apucată de bolgari, însă nu mult ținută

Constantin Pogonat Pană la al dzeacele an a împărățiii
acestui împărat, carile iaste de la nașterea

S ^ ..... / ..... ° P ..... J * Chedrin [Cedrenos], acoloși.
'- I atavie [Petavius], Partea I, cartea 8, cap. I.

Țicioarei 678, istoricii sint dati a scrie războaiele și nevoile¹³³
68
carile trăgea împărăția cu vrăjmaș și păgân neamul a șerachinenilor³³⁵.

— Iară la anul pomenit, condeiu și în parte Evropii întindzindu-și, scriu precum „bolgarii, <carii> de pe apa Volgăi numele își trag, despre părțile crivățului și despre locurile Mării Negre, în Thrachia au / năpădit și oastea carea împăratul împotriva lor trimisese, au biruit. Ce împăratul, fiind dat după grijea lucrurilor besericești și fiind să strângă sinod, i-au căutat să cadză cu dâșii la pace, giuruindu-le și dare pre an.”
Leat
679

La al doile an, iarăși acia bolgari trecând Dunărea și vrând acmu să să așeadză cu totul în Bernis, împăratul iarăși au trimis oaste asupra lor; ce tot cel de an năroc au aflat romanii, căci hatmanii ți nd pre bolgari în samă de nemică și ei acmu apucând locurile cele tari, prin munți, fără multă nevoie au biruit pe oastea împăratului; pentru carea împăratul iarăși cădzind cu dâșii la pace, s-au aședzat lucrul; însă după plăcerea bolgarilor.

Iară după ce s-au aședzat lucrurile despre parte bolgarilor, s-au mutat oștenirea spre Asia, împotriva serachenilor, carii nu numai multe țări și cetăți luasă de ia împărăție, ce încă și Țarigradul 7 ani încungiurat i-au ținut³³⁶; ce mai pre urmă, cu aiavea agiutoriul Precuratei Ficioarii, atâta au suppus pe seracheni, cât s-au legat să dea pe an 365 000 de galbeni, 50 de suflete oameni și 50 cai chioheileni; și cu acesta mijloc au făcut pace în 30 de ani.

Supt acesta împărat istoricii grecești în istorie Țarigradului, ca cum ar pune țeuchiul, pentru numele Dachiii a pomeni, pană la împărăția lui Vasilie Bolgarocton tac; apoi

Theofan [Theophanes] și Chedrinos [Cedrenos].

•06 jsjichifor [Nicephorus] în epitom, List. 99. Pavel Diacon [Paulus Diaconus], Cartea 19; Chedrinos [Cedrenos], Ia acest împărat.

iarăși supt numele vlahilor, de romanii din Dachia încep a pomeni.

Însă din istoricul Zonoras putem cunoaște că pe acestea vremi niamul bolgarilor spre acestea părți întărindu-să, nu numai să fie stropșit, ce încă și cuprins țărâle împărățiii, precum dincoace așe și dincolo de Dunăre.

Acestei dară tâmplari, istorie Zonoras, carte 14, cap. 21, 360 așe o scrie. **BouAyd/poi** тoцc, **Pmpouxoc** % copac xdc **Ttepav T O U "IoTpv**. Adecă: „Bolgarii, dzice, în țărâle românești, cele de peste Dunăre, răvârșai, puștiind; împăratul (Constantin) s-au gătit și pe mare și pe uscat să le iasă înainte, și așe, cu mare dunaima de corăbii purcegând pre Marea Neagră, au intrat cu oastea în sus pe Dunăre.

De această a împăratului gătire, înspăimântându-să varvarii s-au tras într-un loc tare, carele cu pământ și cu ape era încungiurat și acolo ședea. Într-acea vreme lovind pre împăratul grea dureare de picioare și lăsind numai pe hatmanii săi cu ostile, el au trecut în ceasta parte la Misămvriia, pentru ca să-și facă hacuri la feredee.

După despărțirea împăratului de oaste, au intrat în oaste o frică și o spaimă ca aceia, cât de nime goniți fugi ia carile încătroputea. Varvarii aceasta vădzind, îmbărbătându-să, cu mare îndrăznilă s-au luat din dos a-i goni; pre mulți omorând și numai puțini prindzind, și așe apoi și Dunărea după dânșii trecând, ș-au aședzat șetrele în pământul romanilor; nici de ciia s-au mai părăsit, totdeauna țărâle românești a pustii; pentru carea au căutat împăratului, cu dânșii să facă pace și cu mare ocară împărățiii s-au legat încă și dare pre an să le dea. După această tâmplare de ciia lucrurile în pace au stăut, pană în săvârșirea lui Constantin."

Cu această poveste arată Zonora, precum de ciia s-au curmat pomenirea la istorici pentru țărâle românești **TOC** тoвј **Tiepav** т o u **"IoTpu**, acelor de peste Dunăre, adecă

a Dachii măluroasă și muntoasă, căci cea Mediterraneana, adecă Ardialul, încă de demult ghepidii o apucasă, precum noi la viața lui Iustinian am arătat. Așe varvarii acestea, cuprinzind țărâle românești, precum / dincoace așe dincolo 361 de Dunăre au dat pricină numele cel vechiu a romanilor să se schimbe în a volohilor, după limba adecă slovenească, precum ei chema pe romani.

Stând dară bulgărima pe acestea țări, poate să cunoaște că și romanii din Dachia de agiutorii împărătesc părășiți și neapărați rămâind, le va fi căutat într-un chip a-și *tocmi* lucrurile cu varvarii și cu deosăbită respublică cu dânșii și cu alți vecini de penpregiur a să chivernisi; mai vârtos (căci precum din cursul hronologhiii putem cunoaște) că acești bolgari, nu mulți ani în Dachia să fie zăbăvit, ce trecând la Misia și Ia Illiria pre acolo s-au aședzat, precum mai gios vom arăta și, precum videm și pană astăzi, pre acolo *lăcuiesc*; iară nu despre Dachia.

Ce istoricii grecești, precum am dzis, măcar că pe vremea acestui împărat își curmă voroava pentru romanii din Dachia, însă dintr-alți istorici puțin înainte, va afla cititorii, precum aceiași romani pre locurile lor trăind, publică deosăbită să-și fie legat, măcar că **pană** la vremile lui Isachie Comneno Anghel, tot de trupul împărățiii Tarigradului să ținea; iară supt acela împărat, de ciia așeși de tot s-au deosăbit, precum rândul istoriiei curat va arăta în viața lui Alexii A[n]ghel.

După ce au împăcat Constantin toate părțile ș-au făcut și săborul a toată lumea, carele să numără al șesele, la anul тeат 685, în luna lui septemvrie, au murit; în indictionul al 14: **685** după ce împărățisă 17 ani încheiați, lăsind la împărăție pre fiul său Iustinian.

CAPUL XIII

Aceastași să arată de la Iustinian până la Leoitiie

³⁶² **Iustinian** Scriu *Istoriile amestecata*³⁶², precum Iustinian Ia anul / 686 au rădicat oaste
^{Lear} asupra bolgari lor și a sclavonilor și multă pradă și stricăciune
⁶⁸⁶ li-au făcut; ce apoi întorcându-să curând fără pază și fără grijă, iarăși l-au agiuns bolgarii și ș-au scos toată prada.

După aceaia pace <cu> bolgarii, cu sclavonii făcând, și oștii, carea din sclavoni, ca Ia 30 000 cu liafă scrisese, bizu-
^{Lear} îndu-să, au stricat pacea cu serachenii și leat 691 s-au sculat
⁶⁹¹ asupra lor.

Serachenii, nici o gătire de oaste având, cu mare plecăciune au cădzut la împăratul rugându-să, precum voia îi va fi, așe legământ de pace între dânșii să facă. Ce împăratul păcii nici cu un chip loc nevrând să dea, s-au agiuns serachenii cu slovenii, giuruindu-le să le dea ațâțe bani câți de la împăratul să ia, să tocmişă.

Slovenii o samă luând de la seracheni ban<ii> giuruși, acasă întorcându-să și mare tulburare în oastea lui Iustinian făcând, într-acea vreme serachenii i-au dat năvală și îndată îl și biruiră.

Împăratul încă vădzind ce-au pășit, cu vicleșugul sclavonilor, ce fugisă, mâniindu-să au poroncit de au omorât pe toți pe alalți sclavoni carii mai rămăsese în tabără.

Zonora³³⁸, carte 14, cap. 22, scriind mai pre larg pentru această oaste bulgărească, carea au viclenit pe Iustinian, carile s-au poreclit Rinotmitos (ca cum am dzice cărnul), stricănd legământul carele avea cu bolgarii și nepriimind să le mai dea darea pe an, s-au sculat cu oaste asupra lor și tare biruindu-i, mulțime de robi au prins, din

³³⁷ *Istoria Miselana* [Paulus Diaconus], Cartea 19 și Theofani[^] [Theophanes].

³³⁸ Zonora [Zonaras], Cartea 14, cap. 22.

carii alegând triidzaci de mii mai de frunte și mai tineri, au făcut legheoane, adecă polcuri, noaă **Koci Aocov exdAeaev** duTOuc Tiepiouaiou și l-au numit nărod agonisit.

Iară leat 694, Iustinian, precum își era la minte iușor și ⁶⁹⁴ mai mult străcătoriu împărășii / decât tocmitori, pentru niște ³⁶³ mici și de nemică pricină, pre toți lăcuiorii Țarigradului urgiia puindu-și, au poroncit lui Ștefan, păzitoriul cetății, ca aflând vreme, fără nici o milă și frica lui Dumnădzău, să omoare pe toți țarigrădenii, anume arătându-i să înceapă de la Calinic patriarhul până la cel mai prost om și nici pre unul viu să nu lasă. De această a împăratului nedumnădzăuire liiând știre țarigrădenii, au cădzut cu toții la Leontie (pre carile atuncea îl orândușă să margă cu dunaimaoa la Greția), rugându-l să să întoarcă cu oastea să-i mântuiască din fără vină moartea, carea împăratul li-au poroncit³³⁹.

Leontie, încă după rugămentele lor făcând, fără veste să întoarce și, prindzind pe Iustinian, i-au tăiat nasul și l-au trimis la Hersonnisos (acesta-i Crâmul) în izgnanie; iară el, cu voia tuturor, au stătut la împărăție. Iustinian au împărășit ani aproape de 9; la izgnanie ani aproape de 10.

CAPUL XIV

Aceastași să arată, de la Leontie până la a doa împărăție a lui Iustinian

Leontie, în anul pomenit, după ce au Leontie stătut împărat, i-au vinit știre precum serachenii la Africa au luat vestită cetatea Carthaghinea³⁴⁰. Deci trimișind oastea pentru ca să scoată cetatea din mâna varvarilor, ce oastea trimisă nepurtându-să cum să cade, mai

³³⁹ Zonaras, Cartea 14, cap. 22.

³⁴⁰ *Miselana* [Paulus Diaconus], Nichifor [Nicephorus], Theofanis.

mult au pierdut decât au dobândit; pentru carea cu rușine ca aceia la împăratul a să întoarcă
 Apsimar temându-să, pre un Apsimar Tiverie, dintre dânșii au rădicat împărat și, întorcându-să la Țarigrad și prinzind pe Leontie, i-au tăiat nasul, precum și el făcuse lui Iustinian, și l-au băgat într-o mănăstire la Dalmația./

³⁶⁴ Pentru anul aceștii tâmplari, însămnătorii anilor nu să tocmăsc, căci Patavie^{***} scrie, precum să să fie tâmplat leat
 Leat 698; Calviz va la anul 697; Rițeolul, în hronicul mare, această poveste o pune la anul 696, giudecata adevărului la cititoriu rămâne; iară noi socoteala lui Patavie dintr-altele tot mai curată am socotit-o.

Leat Nu vom trece cu pomenirea că, pre această vreme, leat
 700 Crac, cel dintâi a polonilor domn, au zidit cetatea pre carea de pre numele său a numit-o Cracov.

Leat Iară leat 702, Iustinian împăratul (pentru carile am
 702 pomenit, precum Leontie, tăindu-i nasul, l-au fost trimis în izgnanie la Crâm), scăpând de acolo au fugit Ia Haganul, domnul cazărilor (Calviz în hronicul mare, sau precum alții îl număsc a lăzilor, Patavie, carte 8, parte I, cap. 3: avarilor); carele întâi cu mare cinstie priimindu-1 și pre fiică-sa Theodora au dat după dânsul. Ce apoi Apsimar împăratul, cu multe daruri și cu mai multe giuruință agiungând la Hagan, era numai să-1 dea pre mâna neprietinului. De care lucru luând veste Iustinian, au fugit la Tirvelin, domnul bolgarilor, carile, cu bună inimă priimindu-1, îndată s-au sculat cu multă oaste și au mărș asupra lui Apsimar Ia
 Leat 703 Țarigrad; și leat 703, Iustinian au vinit cu
 Iustinian a doa agiutorul bolgarilor și au încungiurat Țarigradul, și după 3 dzile, aflând loc pe

*** Patavie [Petavius], Partea 1, cartea 8, cap. 3.

unde întră apa în cetate, fără veste au izbândit cetatea și prinzind pre Apsimar și pe frate-său Iraclie (alții dzic și pe Leontie), mult pe uliță și la ipodrom (acesta-i astăzi Atmeidian) târându-i, apoi cu mulți alalți i-au tot spândzurat pe zăbrelele cetății. Ș-au stătut Iustinian de iznoavă împărat, ^{***} după cum socotește Patavie, la intratul anului 705./ 705

De ciia Iustinian, cu multe daruri pre bulgari încercând, ³⁶⁵ i-au slobodzit acasă. împărățit-au Apsimar, după socoteala lui Patavie, ani 7.

Iustinian apoi, stricând pacea cu bolgarii, și, pentru binile ce-i făcuse, nemulțămitoriu arătându-să, leat 706, s-au sculat [^] cu oaste pe Marea Neagră și mărgând au lovit la Anhelu. Ce lovindu-1 bolgarii precum nu să gândiia, de-abia cu puținei au scăpat înapoi la Țarigrad viind.

CAPUL XV

Dovedește-să traiul romanilor în Volohia de pe stăpânirea Crâmului

Pomeniții bolgari și slavoni, măcar că peste Dunăre în Misia și în Thrachia tare piciorul își înfipse și neam tare și vrăjmași ca acesta, între împărăția Țarigradului și între Volohia noastră, măcar că ca un zidi de aramă la mijloc să puse și pre lăcuiorii în Volohia romani, de la alalt al împărăției trup, de tot îl deosăbise, însă stăpânirea carea împărăția romanilor avea în Crâm și pe marginile Mării Negre despre crivăț și despre Volohia, tare argument iaste că romanii în Volohia și supt tulburarea bolgarilor neclățiți să fie rămas, căci istoricii cu toții într-un glas numai o dată pomenesc, supt Constantin Pogonat, precum bolgarii s-au tras deodată înapoi (precum am pomenit la cap. 10, a ceștii cărți) și la anul iarăși trecând Dunărea, de ciia înapoi să să

fie mai întors, istoricii nu pomenesc; nici alt neam pre accia vreme asupra volohilor să mai fie vinit, arată.

Deci măcar că Volohia în trecerea bolgarilor multă pagubă și pustietate va fi pățit, însă pentru ce mai pre urmă să o fie lăsat, nici o pricină nu să vede; că toată călcarea și **366** răutatea acelor bolgari, precum am dzis, / numai **2** ani au stătut; și ei trecând peste Dunăre în Misia și în Thrachia și înapoi nemaiîntorcându-se, iată că romanii în Volohia n-au avut pentru ce să nu stea la locurile lor; și mai vârtos având Crâmul (în carele câtă mulțime de romani să fie lăcuit, mai gios vom arăta) și toate marginile Mării Negre cu romani și cu oaste împărătească ținute și păzite, carii ca un zidi de sprejinială le era, despre părțile altor varvari dintr-acolo.

Iară Crâmul (măcar <că> și el nu mai puține călcaturi decât Volohia au avut și de câteva ori, așeși de varvari apucat și ținut fiind, însă iară cu vreme dezbătându-să, supt stăpânire împărățiii rămânea), carile cât să fie fost de bogat în lăcuitori, de pre aceasta să va cunoaște, că Iustinian Cârnu, împăratul, când au fost acolo la izgnanie, fiind oarece dosădit de lăcuitori, după ce au stătut de a da oară la împărăție, precum s-au pomenit, vrând să-și răzscumpere **710** asupra lor, la anul **710** (scriu aciași pre carii mai sus am pomenit istorici și mai ales Theofanis și Chedrinus), precum au trimis pre Filipic Voievodul cu multe oști pre mare, dându-i poroncă pre toți lăcuitorii Crâmului, și bărbat și muieri nealegând, să-i omoare **pană** la unul, fără numai pruncii carii vor fi să-i aducă la Țarigrad, pentru ca să-i omoară înaintea lui, ca de privală lor să-și izbândiască inimii.

Filipic după poronca lui au și făcut; că mărgând cu vasele pre mare la Crâm, pre câți au putut călca fără veste, pre toți i-au omorât, iară câți au fost mai înlontrul Crâmului, luând veste, au fugit afară din Crâm, spre hotarale cazărilor (eu mult stau de socotesc și voi să dzic că numele cazacilor să-1 fie scris istoricii grecești cazar, și acești cazări de atuncea să

fie cazacii de astăzi), de la carii / ajutoriu îndămânându-și **367** s-au întors asupra lui Filipic. Filipic după poronca împăratului într-acea dată spre mai groznică moarte, crușind numai pruncii, i-au fost trimis la Țarigrad. Ce furtuna pe mare lovind, s-au înecat cu vase cu tot, carii au fost la număr **73 000**.

Socotește aicea, ce mulțime de nărod au fost în Crâm, de vreme ce numai pruncii pre carii i-au putut apuca de prin târguri și satele de pe marginile hotarului au fost atâtea de mulți, a altora lăcuitori câtă să fie fost sumă?

Iustinian la anul **711** de iznoavă și altă oaste trimișind, ^{Leat 711} au dat mai tare poroncă lui Filipic, cum *nici* pre un lăcuitoriu crâman viu să nu lasă. Crâmenii, luând ajutoriu cazărilor precum am dzis, și viind asupra lui Filipic cu războiu l-au biruit.

Filipic, după ce-au pierdut războiul și multă oaste și *știind* neînduplecată și siriapă tirania lui Iustinian, au socotit că așe bătut de să va întoarce înapoi, cap nu mai are; pentru aceea, cu câtă oaste îi mai rămăsese, s-au împăcat cu crâmenii și cu toții l-au rădicat împărat; și de cîia *viind* cu toții la Țarigrad, au prins pe Iustinian și i-au tăiat capul, după ce împărățise al doilea rând 9 ani.

Filipic după ce-au stătut la împărăție au **Filippic** I
împărățit un an și **6** luni; și leat **713** l-au **3**
prins Rufus într-așternut și i-au *scos ochii*,
iunie **3**; și au stătut la împărăție Artemie, **Artemie**
carele s-au numit Anastasie. Impărățind
Filipic, scrie Zonora³⁴², carte **14**, cap. **26**, precum bolgarii
prădând Thrachia, pană supt Țarigrad au pustiit și au ars tot
ce li-au ieșit înainte.

Anastasie încă după ce-au împărățit ani **2**, după cum j
mărturisește Chedrinus, prindzindu-1 Theodoric, leat **715**, **715**

³⁴² Nichifor [Nicephorus], în *epitome*, Theofanis [Theophanes].
Zonaras, Cartea 14, cap. 26.

i-au tăiat parul și făcându-I călugăr l-au băgat în mănăstire, trimițându-l în Thessalia./

^ **Theodoric** Theodoric încă leat 716 de bunăvoie
716 • , ... P^ția și luând shima călugă-
nască au lăsat în locul său pe Leon Isavrul

CAPUL XVI

Acci ași să arată, de la Leon Isavrul
pană la Constantin Copronim

Leon Isavrul Leon Isavrul, carele mai denainte s-au
j ^ fost chemând Conon, după socoteala lui
717 Patavie, stătut-au la împărăție leat 717, indiction 15, marte
25, ș-au împărățit ani 25, luni

^ Ce în toată împărăția lui războaiele și greutățile
împărăției fiind la Asia, cu grei vrăjmașii seracheni, scriitorii
vremilor acelora despre crivăț ceva vrednic de înșămnat nu
pomenesc; fără numai ce scriu, precum, leat 719, Artemie,
fugind de la Thessalia și mărgând la Tervelin, domnu
bolgarilor multă oaste au luat într-agiutoriu, cu carea Ia
Țarigrad viind au început să bată cetatea; ce țarigrădenii,
dând a înțelege bolgarilor precum cu toții la împărăție nu-l
priimăsc (căci el cu acesta mijloc au fost rădicat pe bolgari,
dzicând că-l pofesc la împărăție țarigrădenii)³⁴⁴.

Bolgarii, vădzind că nu pot face ceva, s-au mâniat și
prindzindu-l l-au dat pe mâna lui Leon Isavrul, carile îndată
au poroncit de i-au tăiat capul.

După aceasta, Leon Isavrul în mare nedumnădzăire
cădzind, el întâi au scornit goană asupra sfintelor icoane și
au poroncit paicilor săi de au dat gios icoana Mântuitorului

³⁴⁴ ^°, ... fTheophanes] la anul cel de pre urna a lui Leon.

P. I. K. Diaconus. "T ..... rTheophanes], *Mistela*

și Domnului Hristos, leat 726, și de cîia poroncă dând³⁴⁵
icoanele să nu să mai cinstească; mulți credincioși, nevrând
la necredința împăratului părtași să fie, multe cazne și
izgnanii au pățit.

Iară între toate mai groznică și mai minunată au fost
patima Sfântului Ioan Damaschin, carile în curtea / dom-
nului serachenilor Masalmas la mare cinste și *credință era;*
de unde pentru goana sfintelor icoane audzind, împotriva
împăratului, pentru icoane, au scris cărți la episcopii
besericilor. Leon, de aceasta înștiințindu-să, au poroncit
logofeților lui să împotrivască slova Sfântului Ioan; carii slova
avidoma potrivit au *seris ca* cum ar fi scris la împăratul și
l-ar fi îndemnat să trimață oaste să apuce Damascul și fă-
cându-să adecă că va să fie prieteșugul cu domnul serache-
nilor, i-au trimis această carte ca cum ar fi a Sfântului Ioan.

Amira sau domnul serachenilor, arătând cartea lui Ioan
Damaschin, el au răspuns precum slova să fie a sa mărtu-
risește, iară el de vicleșug ca acesta nicicum n-au gândit,
necum să scrie. Amira de cîia au poroncit de i-au tăiat mâna
dreaptă și l-au *scos din* curte.

Sfântul, luându-și mâna cea tăiată și mărgând acasă-și,
au stătut înaintea icoanei Maicăi Milii și peste toată noaptea
să ruga să-i *vindece* slujia, carea pentru laudele ei scriind au
pățit aceasta de la necredincioși și să giuruia că în toată viața
nu va lipsi cu dânsa laudele lui Dumnădzău și a Maicăi
Ficioare a scrie.

Și așe el în somn *cădzind*, i s-au arătat Maica Precurată
dzicându-i: Iată că mâna la loc ți s-au pus, deci caută precum
te-i giuruit, așe să faci, și-ț fă *condeiul a serie* curund scriito-
riu. Deșteptându-să sfântul din somn ș-au aflat mâna [mâna]
însănătoșată, numai sămnul împregiur, pentru credința
lăsind, <cu care sămn încredințându-să> Amira, iarăși l-au
adus în curte; și la mai mare cinste l-au avut câtăva vreme.

Apoi sfântul, vrând să împlie giuruia ce făcuse lui
Dumnădzău, au părăsit curtea și însoțindu-să cu Sfântul

Cozma s-au dus la lavra Sfântului Savei, la Ierusalim și au 370 intrat / în mănăstire; și acolo au scris cărțile carile astăzi ie are sfânta a răzsăritului beserica împotriva a tuturor nepriia[te]nilor eretici și shismatici. Tâmplatu-s-au aceasta 728 în anul 728.

lat Iară, leat 732, Leon împăratul au luat fiului seu, lui ^{7^2} Constantin, doamnă pe fata hanului cazărilor, și în sfântul botedz au numit-o Irini; și au împăcat părțile împărățiii despre parte lor. Acestea cazări trăia pre câmpii den afara Crâmului, de unde fără prepus să cunoaște, că și părțile Volohiii în pace vor fi fost, căci alți varvari, pe aceia vreme, mai aproape de acestea să fie trăit, noi la scriitori a afla n-am putut.

⁷⁴¹ Deci Leon Isavrul, leat 741, iunie 18, după ce au împărățit ani 25, luni 2, precum am dzis, de boală de pântice au murit, lăsind în locul său la împărăție pre Constantin Copronim.

CAPUL XVII

Tot așe să trăgăniadză istoriia de la Constantin Copronim până la Constantin și maică-sa Irini

Copronim, așe s-au poreclit, căci s-au imat în scaldătoarea sfântului botedz, a răului părinte născut, rău și spurcat necredincios, voia dumnezeiasca însămnând, căci în toată nedumnezeirea pre tata-său cu multul au covârșit. <Alții vor să fie luat acest nume, căci atâta i-au fost dragi caii, cât mai multă vreme au fosr petrecând în grajd și în balega cailor; și ședzind la masă, în câteva tepsii au fost puind balegă de cal, dzicând că mai frumos miros decât baliga calului altul nu mai poate fi. Pavel Diacon, carte 21, cap. 14>.

în vremea dară acestui împărat, bolgarii stăpânind în Misia și în Thrachia **pană** la Marea Neagră, <Constantin> cu vasele au măs asupra lor și, leat 763, puind tabăra supt ⁷⁶³ Anhialo, acolo i-au ieșit împotriva Telesis, domnul bolgarilor, și dându-i războiu 8 ceasuri, ce **pană** mai pre urmă fură bolgarii biruiți, craiul lor din războiu scăpând, l-au ucis ai sei, dându-i pricină că nu s-au purtat cum s-au cădzut; iară Constantin împărat cu pohfală s-au întors la Țarigrad.

Apoi, leat 770, / vădzind că într-alt chip cu bolgarii să ^{37/} facă n-are, au luat pe fata domnului bolgăresc, cu fiul său Leon, și cu acesta mijloc au făcut legătură de pace între dânșii. De aicea încă să poate cunoaște la câtă putere și tărie agiunsesse bolgarii, cât împărății Țarigradului părăsindu-să a mai căuta varvariia lor, de nevoie le căuta a să și încuscri cu dânșii, neputând cu armele a-i mai sprejini, sau de pre locurile sale a-i mai urni.

Și așe de acia bolgarii au rămas stăpânitori în Misia și în Thrachia multe sute de ani, precum înainte, pre scurt, să va arăta; de unde aiavea iaste, că și lăcuiitorii romani în Volohia noastră, precum am și mai dzis, le va fi căutat într-un chip cu dânșii a să chivernisi și la prieteșug a trage, pentru ca să-și poată scuti și ținea locurile și moșiile. Și încă împărăților Țarigradului căutând, și domnii Volohiii după cumpătul vremii și rudenii și cuscrii cu craii lor să facă, precum au și făcut, de care *înainte la locul* său să va dzice.

Deci de credzut iaste că de ar fi pus bolgarii piciorul să stăpâniască și peste Dunăre precum stăpâniia în Misia și în Thrachia, istoricii vremilor măcar cât de puțin ar fi pomenit ceva; carea nepomenind, rămâne după pravila adeverinții istoriiei să cunoaștem, că deși *istoricii* tac, însă romanii, în Volohia, între bolgari și între tătari să fie rămas *lăcuiitori cu* nărocul lor; carea adevărat sa fie rămas, la aceasta și martur

ne iaste Anton Bonfin³⁴⁵, carile dzice, decada 1: „O parte de Dachia, carea între Nistru și între Prut și între Dunăre să cuprindă, Moldavia (ca cum ar dzice, Moale Dachia) de la cești mai tineri scriitori să numește, iară cea mai pre lângă 372 Dunăre, acmu să dzice Montana / (că davii și dachii tot un niam sint și tot o limbă au); acestea din romani să trag și de atâta vreme între ațâțe varvari trăind, însă de acolo ai de zădăcina cineva nicicum n-au putut.”

<Aceasta și> hronicul înainte va arăta unde și în ce vreme pe istorici a grăi vom audzi.

^j Deci Constantin Copronim, leat 774, bolgarii, fără cale pacea rumpând, iarăși au mârș cu oaste asupra lor, și din mulțimea bolgarilor 12 000 omorând, dintr-al săi măcar unul n-au cădzut. Atuncea bolgarii iară au cădzut la pace, ca de ciia unul pre altul să nu mai bântuiască.

⁷⁷⁵ ^{Tară Ip^f y7<:~* ou, au mai Dăntuiască.} Iară leat 775, Constantin Copronim așijderea fără cale asupra bolgarilor vrând să rădice oaste, fiind în cetatea Stronghilo, l-au lovit buba ce-i dzic anthraxi și de ciia mare fierbintială, și așe în 14 a Iui septemvri au murit³⁴⁶.

La moarte au fost strigând că, pentru necinstea care au făcut Maicăi Precuratei Mariii, de viu cunoaște că s-au băgat în foc și decia au fost poroncit, toți, ca pre adevărată Maica lui Dumnădzău să o cinstească³⁴⁷. (De mierat că, această a cestui împărat la ieșitul sufletului strâmtă pocaianie, beserica în loc de pocaianie n-au priimit-o, ce sufletul pierdut să fie adeverește.) Impărățit-au Constantin ani 34, luni mai trei.

Și au rămas la împărăție fiul său Leon.
} *³⁴⁸ Leon încă au împărățit ani 5, dzile 6. Ce în or irog emt ^{er^m] părțile noastre neaflând de}

³⁴⁵ Anton Bonfin [Bonfmisus], Decada 1.

³⁴⁶ Chedrinus [Cedrenos].

³⁴⁷ Theofanis [Theophanes], Chedrinus [Cedrenos]. Theostericos [?], în *Nichia*.

pomenit, trecem. Murit-au dară Leon în eriasa tătâne-său, leat 780, septemvrie 8, căci luând corona cea scumpă de la [^] beserică, pre carea Mavrichie o închină să și, puind-o în cap, îndată i s-au aprins capul cu boala athracului (de care și tată-său au murit) și, peste puține dzile, doftoriile cevași neputând folosi, au / murit. Așe ceartă Dumnădzău pe ³⁷³ mândrii carii i să pun împotriva.

Omenite cititoriule, socotește că de la săvârșitul împărăției lui Constantin Pogonat, unde am însămnat din Zonora istoricul, precum istoricii grecești curmă voroava pentru Dachia noastră până la împărăția lui Constantin și a maică-sa Irinii (pentru carii vom să dzicem acmu), să cuprind ani 106, în care ani, pre cât noi am putut ști, nici la greci, nici la latini, nici la altă limbă la vreunul din istorici am putut găsi, carile să fie pomenit măcar cât de puțin pentru romanii din Dachia sau pentru statul lor supt atâte călcaturi de varvari fiind.

Însă pentru căci scriitorii ceva n-au pomenit, nu iaste cu socoteală să gândim că acii romani sau în pământ să fie intrat, sau în ceriu să fie zburat. Așijderea nici anume la istorici aflăm, precum pe acest vac să fie vinit vreo limbă, să-i fie de zădăcinat de pe locurile lor, de care lucru trebuie a pomeni canonul carile am dat: că tăcerea nici pune, nici rădică lucrul, iar dzisa îi și pune și-I și rădică, precum acmu au vinit rândul istoriei să arătăm, că căci această vreme supt tăcere au trecut, nu că doară romanii în Dachia n-au mai fost, ce căci pricină nu s-au dat scriitorilor a grăi, pentru aceia nici au grăit; iară pricină dându-să, îndată au și grăit și cu cât de puțin și ameliat numai cuvânt arată statul lucrurilor trecute, precum și pentru statul romanilor din Dachia, supt acest împărat, să fie fost facutu-ș deosăbită publică, frumos să vădește, precum vii videa acmuș înainte arătând./

CAPUL XVIII

Dovedește-să traiul romanilor în Volohia pre vremile
lui Constantin și Irini, pană la Nichifor, când
s-au despărțit împărăția apusului de a răzsăritului

Constantin Constantin, la vârstă copil fiind, toată
<și> **Irini** împărăția Irina, maică-sa, chivernisiia.

783 Leat 783, sclavonii întrând în Thessalia
și în Peloponis rău prăda locurile acelea; împotriva a
cărora împărăteasa Irini oaste trimițind, cu nărocit războiu
din toată Greția i-au scos.

l-car

792

Leat 792, Constantin, acmu la vârstă sosind și cu suflet
mai înălțat decât trebuia lucrurile purtând, s-au sculat cu
mari oști și-au mârș asupra bolgarilor; mai vârtos îndemnat
fiind de Pangratie astrologul, carele adevărată biruință îi
giuruia; ce rău războiul pierdzind, cu mulți boieri de
frunte, 40 000 de oaste, cu tabără cu tot s-au prăpădit, iar
el de-abia cu puțini au scăpat la Țarigrad.

Cătră aceasta pacoste^{***} să mai adăogea altă pricină, că,
cu doi ani mai înainte, cu de-a sila pre maică-sa de la
împărăție scosese, pentru care nărodul, cu multe cuvinte
proaste urechile implându-i, să ispitia să-1 scoată din
împărăție și vrea să puie pe Nechifor, unchiu-său; ce el de
aceasta simțind, au prins pe Nechifor și i-au scos ochii și pre
mulți pre alții, în multe chinuri, i-au sluțit și i-au pedepsit.

Ce bolgarii încă după izbândă ca aceia, mult și tare
mândrindu-să, au trimis la Constantin și cerea bir nou de
ia împărăție, cărora el le-au răspuns, precum la anul singur
va vini de le va aduce birul ce poftesc.

796

375 Și așe, leat 796, bine gătindu-să, au intrat cu oastea în
țara bolgarilor; ce / Cardamir, craiul bolgarilor, neîndrăznind

^{***} Theofanis [Theophanes]. Pavel Diaconii [Paulus Diaconus],
Cartea 13, cap. 32. Chedrinus [Cedrenos] și *Mistelana*.

înainte a-i ieși, Constantin, în lat și în lung mult și precum
i-au fost voia prădând și ardzind, cu pace s-au întors la
Țarigrad.

Deci Constantin, la anul 797, gătindu-să să margă cu 797
oaste asupra serachenilor, maică-sa, femeie lacomă la
monarhie, pre unii din senatori îndemnând, cu vicleşug
au prins pe Constantin și i-au scos ochii. Tâmplatu-s-au
aceasta într-aceiaia lună și într-aceiași dzi, simbăta, în
carea cu cinci ani mai înainte și el ochii lui Nichifor
scosese.

Cu acest feliu și dinlontru și din afara împărăției multe
și adese vrajbe și răzsiپی nu puțin puterile <împărăției> înge-
nunchind, Ia anul 800, Leon, papa Romei, au încoronat pe
Carolus, ce s-au poreclit Marele, avgust și împărat Romii și
a toată împărăția apusului; cu despărțirea împărăției și
despărțirea besericii, rot deodată au purces.

Lat
800

Giudeca-va penrru aceasta <acela> a căruia haina au rupt
și va alege între ciiă cărora, la cale ieșind, băț a mână și
încălțamente în picioare le opriia; iar ei și săbii și sulite, cară
și căruțe, decât a lui faraon și mai multe rădicând, prin
spintecătura hainii lui Hristos cea roșie, ca cum ar trece peste
Marea Roșie, pre noul Israil gonind, așe poronca și învătătura
Domnului și Dumnădzăului celui vecinie călcând și
stropșind s-au pornit; și din dzi în dzi, ca bolovanul de piatră
din vârvul muntelui rumpt și pornit pană la fundul
tartarului răutății a să răzsturna, nu s-au mai oprit.

Ce aceastea la scriitorii besericești lăsind, Ia treaba
noastră să vinim. Luând dară, precum am dzis, corona
monarhii împărăției apusului / Carolus Marele, Ia istoriile 376
ungurești aflăm, precum să fie mârș la dânsul solii lăcuiitori lor
din Dachia, împreună cu a altor craii despre Dunăre și să-și
fie tocmit lucrurile sale cu împărăția apusului.

Cuvintele istoricilor acelora vremi, Anton Bonfin³⁴⁹ la un loc aducând Ia decada I, carte 20, așa adeverește: „Carolus, dzice, Marele luând veste precum Gothofred, domnul davilor, lovise cu oaste pe friji, carii împărățiii apusului era suppuși și biruindu-i, în toți anii îi asupriia de le lua bir câte 100 de cântare de argint (davii, a căroro domnul era acesta Gothofred, era rămășița davilor sau a dachilor celor vechi, pre carii Traian din Dachia îi izgonise și tocma pe apa Renului de pe atunca să aședzase), pentru care lucru Carolus Marele au poroncit toate ostile să să stringă pe apa Alara, carea dă în apa Visară, de ceia parte de apa Renul.

Acolo Carolus, așteptând cu ostile, i-au vinit veste precum Gothofred au pierit ucis de paicii săi. Deci cu moartea lui Gothofred aședzindu-se lucrurile frijilor, cu davii renenii Carolus au purces spre Acfisgran, de acolo mângând la Bononia, care cetate iaste Ia mare; și vâdzind vasele carele acolo făcuse și orânduind toate după voia sa, iară s-au întors înapoi la Acfisgran, unde iată îi ieșiră înainte solii dailor, a leșilor și a boemilor (care neamuri lăcuiesc pre lângă Dunăre), mari daruri aducându-i, a căror solii altă ceva de Ia Carolus n-au pofit, fără numai ca cu dânsul pace vecinică să aibă.

După aceia Carolus, îmblând câtva prin Dachia, au 577 trecut pen iazighi și pen metenaste (carii sint nă/roade mai sus de Dachia, pe Dunăre lăcuitoare)".

Iară într-aceiași loc, puțin mai gios, același istoric dzice: „Carolus, după ce au răzbit cu bătaia pe saxoni (căroro noi le dzicem sassi), carii mai denainte fiind suppuși, atunca rădicase cap, și într-aceia războiu mai mult de 30 mii de sasi pierind, și țara așeși de tot stropșindu-le, ei, nemaivând îhcătro face, s-au plecat cu totul la Carolus, aducând cu sine zelog pre toți ficiorii de domni din țara lor.

³⁴⁹ Anton Bonfin [Bonfinius], Decada 1, Cartea 20.

Ce Carolus, pentru ca mai cu binișor și mai cu cinste să le supti adze puterea, multe familii de case din țara lor scoțind, li-au mutat în Dachia ce mai den afară, adecă în Ardial și în Pannonia, și multe slobodzii au descălecat de dâșii, carile și pană astăzi *trăiesc* în Sarmația și în Dachia cea dinlontru.

Deci sașii, carii au descălecat în Sarmația, *sint* astăzi niște năroade carile în satele hănești lăcuiesc și-i chiamă cu alt nume nou, destabani, iară cei din Dachia mai dinlontru, adecă din Ardial, *sint* sașii carii astăzi lăcuiesc pentru romanii carii au fost *acolo* de loc."

De aicea chiar să poate dovedi ceia ce noi mai sus dzisăm, că de au și tăcut istoricii *grecești ceva a* pomeni pentru Dachia noastră, însă alții tot așa de tot n-au tăcut, ce măcar că cu scurte cuvinte, însă foarte luminat arată, precum romanii din Dachia, după răzsc[a]lele acelor varvari, să-și fie aședzat deosăbită publică și, trimițind *solii* săi la Carolus, să fie luat protecția împărățiii apusului.

Aceasta și mai adevărat să va întări, unde va vini rândul istoriiei să arătăm de dezbateră lor de subt împărăția răzsăritului și de războaiele *carile* au avut românii cu împărății grecești.

Constantin de ciia nu mult viața lun/gind, au murit 37& după ce împărățise ani 18; și de ciia au mârș Irini singură ⁸⁰² la împărăție, carea după 6 ani, leat 802, Nichifor Patrachie, cu mulți într-un sfat, noaptea fără veste, pre Irini prindzind au tuns-o și-au călugărit-o; după aceia au trimis-o la ostrovol I Lesvon, unde, anul neimplând, au murit. Împărățit-au Irini, întâi cu fiul său, apoi singură, peste tot ani 23⁵⁵⁰.

În dzilile lui Constantin și-a Irinii s-au făcut săborul a toată lumea, al șeptelea, leat 787, în carele s-au dat anathimii necinstitorii icoanelor și cinstea icoanelor iarăși s-au întărit ca dintăi.

Aceiași mai sus pomeniți scriitori.

CAPUL XIX

Aceastași să trăgănadză de la Nichifor Patrachie
pană la Theodora cu fiul său Mihail

Nichifor După izgnanie și moartea Irinii, au stătut la împărăție Nichifor Patrachie Logothetis. în vremea acestuia împărat, slovenii, ce s-au numit bohemi (acestora noi mai cunoscut nume le dzicem **805** cehi), la anul 805 cu voievodul lor Lehon, au cădzut asupra hunnilor și i-au gonit de pre locurile lor. Hanul hunilor fugind la Carolus Marele (carele în anul de la Hristos 800 s-au numit împărat apusului și au despărțit nu numai împărăția, ce încă pre încet mai pre urmă și beserica, carea întâi una și singură fiind, s-au făcut doaă, de unde una a răzsăritului și alta a apusului să dzic³⁵¹. Da-vor samă acia carii lui Hristos i-au scornit doaă logodnice, cu care pricină nu numai hainile îi despică, ce și (iertare să fie cuvântul) capul, de o parte vădzut, iară de alta nevădzut făcându-I.

Acesta, dzic, Carolus, trimițind pre fiul său Carolus într-agiutori hanului unesc, împotriva sclavonilor pre carii **379** cu răz/boiu biruindu-i și pe voievodul lor omorând, li-au pustiit și li-au stricat țara foarte rău³⁵².

Iară Nichifor, împăratul răzsăritului, multe războaie la Asie au avut cu serachenii, ce toate cu nenărocire; cât la anul pomenit în mare strâmtoarea aducându-l Harun, domnul sarechenilor, i-au căutat a cumpăra pacea, dându-i 306 000 de numismate, aceiași sumă în tot anul de cîia înainte să dea giuruindu-i³⁵³.

Lat Decât acestea încă mai fără năroc i-au mârș asupra bulga-
⁸¹¹ rilor mărșând, că lear 811 având războiu cu dânșii, iulie 26,

³⁵¹ Hronicul Frânții [Annales Fuldenses], Ia acesta an.

³⁵² Theofanis [Theophanes] și *Misjelana* [Paulus Diaconus].

³⁵³ Theofanis [Theophanes] și *Misjelana* [Paulus Diaconii] Cartea 24, cap. 25.

eu mulți și mai toți cei de frunte împreună au pierit³⁵⁴, după ce împărășisă ani 9, sau cum va Calvizie ani 8, luni 9-

După pieirea lui Nichifor, fiul său **Ștavrachie** Stavrachie, rău rânit dintr-aceiași război, deodată au stătut la împărăție. Ce altă ceva într-însul, fără numai decât ranele ce luase, de lăudat neavând, și tot senatul socotindu-l a nu fi vrednic de a chivernisirea vremi tulburi ca acelea, după puținele luni l-au scos din împărăție și au pus în locul lui pe Mihail Curopalatis, ce s-au **Mihail** fost poreclit Rangave; încoronatu-s-au **Rangave** într-aceiași an, octomvrie 5. Acesta Mihail, împărat, întâi au dat titul de împărat lui Carolus, leat 813.

Cronos, craiul bulgarilor, întrând cu pradă în Thrachie, i-au ieșit Mihail cu oaste înainte și, bătându-l, l-au scos din Thrachie; iară apoi tot într-aceiași an, mai 23, Coronos, strângându-și oastea, atâta navală au dat cât oastea lui Mihail nicicum a sta n-au putut, ce îndată cu toții au purces în răzsipa și mulți făr samă au pierit; de cîia Mihail, după pagubă de cinste și de oameni ca aceia, singur au părășit împărăția și, călugărindu-se, au intrat în chinovion, după ce împărășisă un / an și 9 luni. 380

în locul lui au stătut împărat Leon τ « ,
 \ **Leon Armanul** Leat
 Armanul, carile au împărășit ani 7, luni 7 și 820
 la anul 820 fu ucis în beserica de Mihail **iyjhail Balbul**
 Balbul (ce va să dzică făicavul). Acesta încă
 au împărășit ani 8, luni 9.

Asupra serachenilor și a bulgarilor războaie au avut în Dalmație, ce nu foarte cu năroc; iar Gheorghie Chedrinos, sâmnul 245, dzice, precum să fie biruit pe bolgari.

Iară leat 829 au murit, în locul a căruia au încăput la ⁸²⁹ împărăție, cu alegerea tuturor Theofil, carile au împărășit ani

³⁵⁴ Patavie [Petavius], Partea 1, Cartea 8, cap. 9.

CAPUL XXI

Aciași să arată de la Vasilie Machedon
pană la aședzarea ungurilor pe apa Tisei

Vasilie Machedon Când împărăția Vasilie Machedon, războaiele sclavunilor s-au tras mai spre părțile apusului; și leat 869, au prădat Bavarie³⁵⁷.

Iară spre părțile răsăritului Vasilie Machedon, multe biruință asupra serachenilor purtând, pană peste apa Evfrathului i-au împins și multe cetăți și țări de supt mâna lor au dezbatut. De unde să cunoaște că toate ostile și răscoalele despre părțile noastre, ca dintr-un chentru spre apus și spre răsărit slobodzindu-se, eale fără supăr de oști și de călcaturi slobode au rămas.

Leat 874 Căci și la anul 874, vandalii, sorabii (sau sibrii) și slovenii, iarăși într-acelea părți au avut războiu cu Liudovic împăratul apusului³⁵⁸; ce varvarii, biruiți fiind, au priimit și bir să dea / 383 pre an. De care nevoie (precum scrie Chedrin, sămnul 286) hrovatii, sîrbii și alalte neamuri schithești, vădzind cum îmbla lucrurile în Dalmația, după ce trimisese într-acolo romeii ostile sale, trimițind la împăratul soli, s-au poftit să fie supt giugul puterii romanilor; a căroro poftă socotind-o Vasilie împărat că iaste cinsteșă, foarte cu omenie i-au priimit; și așe neamurile acestea toate s-au întors supt supunerea împărăției, lăsindu-le să le fie stăpânitorii iarăși dintre dânșii.

Leat 886 Altă ceva pentru părțile noastre la istorici neaflând. Vasilie Machedon, leat 886, pre la începutul lunii Iui mai au murit, după ce au împărățit ani 19, lăsind

Leon Sofos Ia împărăție pre fiul său Leon, care pentru multe învățături ce avea s-au numit Filosoful.

³⁵⁷ Liman [Aimoin de Fleury], Cartea 5.

³⁵⁸ Hronicul fundian [Annales Fuldenses].

Acesta împărat, precum scriu istoricii³⁵⁹, leat 889, au chemat pre unguri, niam tătărăsc, agiutoriu împotriva bulgarilor, carii nemilostiv toată Greție pustia. Ungurii încă pofitori fiind la una ca aceasta, îndată, după poronca împăratului s-au sculat și împotriva asupra lor mîrgînd, rău i-au spart și mulți în robie luând, apoi pe toți i-au vîndut împăratului. Cu această stricăciune, Simeon domnul bulgarilor, vădzind că puterile i s-au slăbit, au plecat capul la pace.

Ce această pace au ținut-o bulgarii pană s-au întors ungurii înapoi. Chedrinos, sămnul 342, scrie precum Leon împărat suppuind pe bulgari, apoi i s-au închinat și horovatii, carii era într-un hotar cu bulgarii, și numai unul Sermo, stăpânitoriu Sirmului, nu vrea să să plece împărăției.

Într-aceiași an scrie / Luizprand, i-au chemat Arnulful craiul și i-au trimis în Ghermania și în Galia, de au prădat acele țări. Apoi, leat 893, iarăși la sine chemându-i, au intrat cu dânșii în Moravia, unde pre slavoni domolind și suppuind, după izbîndă, locorile pe apa Tisii li-au dat ungurilor în sălășlui re.

Și așe ungurii au stătut lăcuitori spre acea parte de loc și pri-ncet la mare și puternică crăie au agiuns, care crăie în pre înflorit stat au fost, pană când sultan Suleiman, împăratul turcesc, luând și scaunul crăiiei, Buda, și lepădându-i corona din cap, au suppus-o giugului turcesc, precum tuturor știut *B'md*, noi de aceasta mai mult nu vom lungi.

Într-aceiași an, adecă după ce s-au aședzat ungurii pe apa Tisei, scrie Curopalat³⁶⁰, precum Leon împăratul împreună cu ungurii și pre turci i-au chemat într-agiuriu și i-au trimis asupra lui Simion, domnul bulgarilor, carele tare s-au apărât.

De cîia bulgarii, vădzind că au atâta supărare de la împăratul Țarigradului, în pizmă s-au dat la beserica

³⁵⁹ Chedrinos [Cedrenos], acoloși.

³⁶⁰ Curopalat [Curopalates] și Baronie [Baronius] la același an.

apusului; ce nu după multă vreme, iarăși ca fiul cheltuioriu s-au întors la părintele său cel adevărat.

Aicea întâi dăm de istorici, precum o parte din Volohia sau Dachia s-au dat acelor unguri pentru lăcași, adecă peste munți până în apa Tisii, care loc, precum la gheografie Dachii am dzis, era partea Dachii pre carea istoricii grecești cești mai de pre urmă o chiamă Pannodachia; și de atuncea dezlipindu-se, au rămas în parte țărâi ungurești, precum să ține și pană astăzi; iar alalte a Dachii părți, precum de **385** lăcuiorii ei cei vechi, adecă de romani să fie fost / lăcuite, și cești de astăzi lăcuiorii dovedesc, și istoricii streini³⁶¹, precum mai denainte așe, acum puțin înainte vor mărturisi.

Ungurii de ciia într-acestea locuri aședzindu-se și întărindu-să, cu atâta îndestulați nu s-au ținut, ce mai mult înainte întinzindu-să, leat 902, din Pannonie ieșind, au intrat în Italia și multă pradă și stricăciune au făcut în Longobardia.

Iară Leon înțeleptul, după ce au împărățit ani 25, luni yi j 3, leat 911, iunie 11, datoriia firii și-au plătit.

CAPUL XXII

Aceastași să arată de la Alexandru pană la moartea lui Constantin, fiul lui Leon

Alexandru După Leon Sofos au rămas Alexandru, frate-său, în loc de chivernisitoriu lui Constantin, fiului său, ce s-au numit Porfiroghenit, încă prunc fiind; ce și Alexandru după un an și o lună, ^{Leat} **912** leat 912, prin tot trupul (de multă băutură și necontenirea sa) singele izvorindu-i, iunie 7 au murit.

Sigon [Sigonius], *De crăia Italiei*, Cartea 6.

Au rămas Zoi împărăteasa, carea au **Constantin** purtat pentru fiul său lucrurile împărății **Porfiroghenit** **pană** la leat 919. Apoi Roman Lecapin, socrul lui Constantin, pre Zoi împărăteasa din palat scoțind-o, au luat el chivernisală lui Constantin, apoi singur, leat 919, avgust făcându-să, și pre fiul său [^] Hristofor, la aceiași cinste au rădicat; **pană** mai pre urmă Roman, încuscrindu-să și cu Petăr, domnul **Roman** bulgarilor, au început așeși de tot cinstea lui **Lecapin** Constantin a mieșura, și scaun după dâns, al doile a-1 pune.

Ce aceasta Dumnădzău nerăbdând, au ră[di]cat pre fiul ^m său Ștefan și scoțindu-1 din cinstea avgustească, leat 944, l-au **944** trimiș în os/roave. Cu aceasta Constantin, ficiorul lui Leon, **386** îmbărbătându-să, tot neamul lui Roman din treabele împărății l-au scos afară și din cinste l-au lepădat și au stătut singur la împărăție.

în vremele acestuie împărat, leat 941, pomenește Chedrinos și alții³⁶², precum rusii, ca la 10 000, cu domnul lor Ingher (acesta-i Iugor, carele au fost tată iui Sveatoslav, și moș lui Vladimir, carele întâi s-au botezat) cu vase ieșind la Marea Neagră, în 14 a lui iunie au lovit supt Țarigrad, și în Thrachia multă pradă au făcut; împotriva a căroră ieșind Roman, și vasele li-au ars și pe dâșii pe toți i-au împrăștiat.

Iară letopiseșile rusești³⁶³ scriu precum Ihor, după ce au pierdut războiul întâi, apoi iarăși și-au strâns oastea și într-aceiași an iară s-au întors asupra grecilor și au lovit în parte Asiii spre Pont, și au prădat Iraclie (de Ia Marea

³⁶² 362 ^ ^ ^ , Cartea 16, cap. 21. Luitprand [Luitprandes], Cartea 5,

³⁶³ 363 *Stepena* [Stepennaja kniga], în *Predoslovie*, cap. 4 și *Hronografijul* [P], cap. 133.

Neagră) țara Paflagonii, și **pană** la Nicomidie au agiuns; pentru carea Roman, trimițând soli și rugându-se de pace, au tocmit să dea dare mai multă pre an decât cum legase să dea Leon și frate-său Alexandru; ce noi pentru aceasta dare și de legământul ei la istoricii grecești nu aflăm, poate pentru rușinea cu condeii să fie trecut.

Pe vremea lui Constantin Porfiroghenit, scrie Zonoras, carte 16, cap. 21, și Chedrinus, sămnul 314, precum Olga, doamna rușilor, a căruia bărbat (Igor) vinisă cu corăbiile asupra Țarigradului, bărbatul murindu-i, ea s-au sculat și viind la Țarigrad au priimit sfântul botez și mare cinste și dragoste cătră adevărta credinții au arătat. împăratul încă, ³⁸⁷ ceia ce i s-au cădzut cinste făcându-i, / cu mare laudă au lăsat-o de s-au întors la ale sale.

Fost-au pre aceia vreme patriarh Țarigradului Theofilact, ficiorul lui Roman Lacapin.

^{Leat} Deci Roman împărat, fiind scos din cinste precum mai ⁹⁴¹ sus am pomenit, leat 941, luând cinul călugăresc, s-au prestăvit, în luna lui iunie, Constantin Porfiroghenit singur de ciia rămâind la împărăție.

La anul ungurii în doă rânduri au întrat cu pradă în Italie și, la mare strâmtoare puind pe lăcuitori, s-au tocmit să dea lui Taxis, craiului unguresc, 10 mierță de bani.

⁹⁵⁵ Așijderea, leat 955, ungurii mai mulți de 100 000 de oaste iarăși purcegând asupra împărăției apusului, de la Dunăre pană la Pădurea Neagră, toate supt foc și supt sabie au pus. Ce împăratul apusului Otton Marele, cu multul mai cu puțină oaste împotriva ieșindu-le, atâta i-au bătut, cât dintr-atâtea numai 7 dzic să fie scăpat.

^{Leat} Iar Constantin, împăratul răzsăritului, leat 959, pur- ⁹⁵⁹ cegând în oaste asupra serachenilor și agiungând la Siria, cu învățatura fiului său lui Roman, au murit otrăvit în 9 a lui noiembrie, după ce trăise ani 54 și împărățisă cu maică-sa,

7ni și cu unchiu-său, Alexandru, ani 13, cu Roman ani 26,
' H cari fac peste tot ani 54, stând adică la împărăue

Împărăție Roman, fiul său, carele au împăratn am 3, luni
mai patru. /

jss

CARTEA A ȘEPTEA

Care dovedește traiul romanilor în Volohia din istoricii streini și muștră pe unii buiguitori, carii, pentru începătura neamului moldovenesc, cu basne au muruit hârtia. Așijderea arată începătura împărăției rusești din cetatea Chiovului și întoarcerea lui Vladimir domnului rusc la creștinătate. Așijderea pomenește într-o vreme supunerea bulgarilor sup împărăția răzșăritului și necurmat traiul romanilor în Volohia, de la Roman fiul lui Constantin, până la împărăția lui Isachie Anghel, când s-au dezbătut românii de sup împărăția Țarigradului

CAPUL I

introducere, pentru pomenirea neamului moldovenesc de la istoricii streini

Știm că va fi pomenind cititoriui nostru și cu multă poftă va fi așteptând giuruința carea în multe locuri în carte trecută <i-am făcut>, adecă precum cu cursul istoriiei vom arăta, că deși au tăcut pren câtăva vreme istoricii romanilor pentru traiul și necurmată șederea romanilor în Volohia, însă mai apoi nu așe de tot și de la alții a altora stăpâniri scriitorii uitării să să fie dat; pentru aceasta dară vinit-au acmu rândul și vremea accia ca și giuruita să plătim, și cu bune socoteale

și / mărturii să dovedim, precum că de au tăcut istoricii 389 romanilor (pentru pricinile carele de multe ori li-am pomenit) și în scrisorile lor așe chiar și aiavea, pentru părțile noastre n-au pomenit, însă tăcerea și trecerea cu condeiu n-au curs din lipsa lăcuitorilor romani din Volohia, ce, precum de multe ori am dzis, din împleticirile și încurcările a atâtea năbușiri și năpădzi de feliu de feliu de varvari, carii ca niște nuări de vânt vivorât purtați, în toate vremile și în toate părțile cădea asupra împărăției romanilor și, ca o ceață întunecoase, unde să punea nu să mai rădica.

Așe despre Evropa bulgarii, sclavonii și mai pre urma și rusii; așe despre Asia serachenii, hunnii, tătarăi și altele cu dâșii nenumărate limbi, în toate părțile prădzi făcea și tuspatru unghiurile împărăției din temelie scuturându-le, le muta și le strămuta; și ca puii viperilor sau a ehidnelor, pântecele maică-sa pre dinlontru rodzind, atâtea niamuri s-au scornit și [în] împărăția romanilor veninul vrăjmășii lor ș-au vărsat.

Cu acestea dară, și ca cu acestea nerăssuflete și neîncetate nevoi și bezcisnecii împărăția romanilor luptându- <să>, ca un om bătrân în vârstă și vechi la ani, cu cumplite și de Hacuri nepriimitoare hronice boale cuprinsă și ca cu niște groznici șerpi și balauri pregiur grumadzi și pregiur mijloc încinsă și înfășurată fiind, în toate dzilele și ceasurile în agoana morții <în tragerea sufletului de moarto și în oglinda pieirii și a prăpădeniiei să priviia și să chinuia, / pentru care 390 lucru ce monștru <arătare> și ce groznică ciudesă, nepărăsit icoana răsipirii înainte ochilor, mai întâi și mai de aproape le prezentuia <le punea înainte>; aceleași, precum vremea și mâna le da, cu condeiu le <închi>puia și le strângea; iară lucrurile de buricul împărăției mai depărtate, carele adecă să socotia că nu așe de moarte aducătoare rană le aduc, oarecum uitării și nepomenirii le lăsa, ca cum călătoriul, pre iarnă grea și geroase, călătorind, și din toate părțile de vivore

și de spulbărări cuprinsă și răzbătută fiind, părțile trupului ceale mai aproape de inimă și de capul vieții mai tare a le acoperi și a le păzi silește; iară cele mai depărtate, nu atâta, de care lucru de multe ori să tâmplă, de pierde călătoriul picioarele, mâinile, nasul, fața obrazului; părțile adevărate carele de mijlocul căldurii firești mai de departe stau, pentru nevoia cea mai mare oarecum nesimțind <cea mai mică> și în samă nebăgând. Deci tocma după ce la doritul popas agiunge și cu căldura mădulărilor cele de frig și de ger înghețate și înlemnite la simțire și ia clătire își aduce, atuncea începe cu mari dureri și chinuri a simți și a cunoaște, ce prin răcială pășia și nu simția și ce pierdea și nu știa.

Într-acesta chip dară să fie tâmplat istoricilor românești, mai pre urmă dovedesc a streinilor scriitori, carii pentru ale sale câte oarece și pentru a altora au ameliorat și cu puțină pomenire tare dovedesc precum tăcerea istoricilor vremilor acelora n-au avut altă pricină, fără numai carea de la noi s-au arătat.

Așijderea onora mai proaspeți scriitori, aceiași acelor mai vechi tăcere / și a altora ne[s]pusă, ceaia ce s-ar fi cădzut nevoița în cercetarea și în cercarea scriitorilor, li-au dat mijloc a gândi și a li să părea, precum locurile Dachii, și ales unde-i acmu țara Moldovei și a Muntenii stă, să fie rămas cu sute de ani pustie și de romannii săi nelăcuită.

Încă dzic că de ar fi fost romanii noștri din Dachia tot un neam cu romanii din Italia, scriitorii romanilor n-ar fi uitat a scrie pentru dânșii. Însă trebuie-au acelora, carii așe de slab ș-au slobodzit cuvântul, întâi să fie mai trudit ceva și nu numai câte cărți de istorici în casa sa au avut să fie citit, ce și pre carii n-au avut, sau de la alții să fie împrumutat, sau și aceasta mâna de nu i-au dat, încai să fie căutat la alții? carii istoriile a toată lumea și a tuturor vacurilor pre scurt au strâns și lucrurile carile mai vrednice de știința tuturor au

fost, pre vremile și la locul său li-au însămnat, precum au făcut Patavie în carte ce o numește *Sămăluirea vremilor* și în alta ce-i dzice *Învățătura vremilor*; Sith Calviz în cartea *{Lucrul bronicesc}*³⁶⁴; Ricțiolul³⁶⁵ în carte ce-i dzice *Hronicul mare*, și ales Moreri³⁶⁶, *Marile lexicon istoricesc și alții* câțiva, a căroră numere lungimea voroavei fugând, Ie trecem; și într-acestea ca-ntre niște curate oglinde, tot trupul și fața istoriilor prăvind și înțelegând; apoi condeiul pre hârtie a purcede voia să-i fie dat și așe mult mai cu pază și mai fără lunecare ar fi pășit.

Așijderea la scriitori ar fi aflat precum după ce neamurile varvarilor despre crivăț, și ales carii țărâlor noastre mai aproape *vecini* au stătut, precum au *fost* bulgarii, / sirbii, **392** *sch.von* / i peste Dunăre, leșii, cazacii peste Nistru, rusii sau moscalii peste Nipru, carii și pană astăzi mari și late craii și împărății țin, și ungurii despre apus, carii cât să fie *{ost* de puternici, nime *socotesc* să va afla carele să nu știe.

Acestea neamuri, dzic, după ce pre la locurile sale s-au aședzat și s-au întemeiat, de ciia ei încă de lucrurile și începăturile sale a scrie au început și după cursul vremilor, ce la dânșii s-au tâmplat, mai pre amăruntul, iară ce la *vecinii* lor, mai pre scurt, însă câte cevaș neînsămnat n-au lăsat și ales pentru lăcuiitorii Moldovei, ca pentru niște vecini mai de aproape, când ocazia li-au vinit, câte ceva a pomeni nu s-au lenevit, pre carii noi acmu ca pre niște poveață din pas în pas urmând, din năpatea carea de la unii puțin în istorii zăbăviți, în spatele țărâlor acestora s-au aruncat, a le dezbate și a le mântui silim. Și precum traiul romanilor în Volohia, de la începătura lor pană acmu, necurmat și nestâns să fie rămas să *dovedim*. I

j ³⁶⁴ [Petavius], *De ratione temporum. De doctrina temporum*, [Calvisius].

s ³⁶⁵ [Riccioli], *Cbronicnm niagnum etselectum*.

³⁶⁶ [Moreri], *Le grand dictionnaire historique*.

393

CAPUL II

Arată-să necurmat traiul romanilor în Volohia
pană pe acestea vremi, din mărturiile istoricilor
rusești și leșești

Scriu letopisețile rusești³⁹⁷, precum, prin cursul acestor ani, să fie fost lăcuit pre la pragurile Niprului un feliu de limbă ce li-au fost dzicând pecinighi (pentru carii mai pre urmă și istoricii grecești pomenesc, precum la locul său să va arăta) și altul ce l-au fost chemând poloviți, pentru carii Bilschie scrie într-acesta chip: „Poloviții, dzice, și pecinighii au fost ieșit din timbri și din gotthi din Litfania porniți, și șiderea lor întâi să fie fost pe lângă Droghicin”.

Iară aceste doaă niamuri ce feliu de limbă să fie vorovit, scrie alt istoric leșesc Striicovschi³⁹⁸. Poloviții, dzice, s-au numit așe de la rusi, sau căci lăcuia părțile locurilor spre câmp [ноА6 = câmp], sau căci cu vânatul își ținea viața, sau de la cuvântul [АОбНТЛ = a prinde; a pescui, a vâna] adevă căci cu tălhușaguri și cu apucatul a trăi era obiciuți; iară limba le era amestecată din trei neamuri: rusască, leșască și moldoveniască, sau precum leșii cu alalte neamuri slovenești, astădzi hireș a moldovenilor dzic, Voloscaia.

Socotească dară la acesta loc cititoriui și cu mente întreagă să giudece că un cuvânt ce pomeneste un istoric de credință, câtă lumină aduce istoriiei, pentru ca curat să să poată cunoaște că, după atâta tăcut numele volohului în Volohia trăitoriu, de la alții mai denainte scriitori nepomenit, ca cum dintr-un adânc
394 întuneric la lumină s-ar scoate; a înțe/lege să dă, că de vreme ce cele neamuri își făcusă limba lor din trei limbi amestecată (din carile una au fost moldovenească), cu bună samă și fără nici

³⁹⁷ Sinopsis a istoriiei rusești, în Chiov tipărită [Sinopsis iii kratkoe sobranie], list 75. Hronograful rusesc [?], Glav 137; Bilschie [Bielski].

³⁹⁸ Striicovschie [Strykowski], în *Hronicarulsău*, list 201.

un prepus să dovedește că moldovenii, sau precum în hronicul nostru să dzice, romanii, în Volohia totdeauna neclătiți trăitori au fost pre locurile sale; cu carii polovții și pecinighii aciia, aproape în vecinătate fiind și multă amestecătură cu *dănyii* având, așe de la moldoveni limba să-și fie împrumutat; iară împrumutarea și amestecarea limbii, precum în scurtă vreme să să poată face, nimea a giudeca va putea, că *nici* putem crede că doară neam varvar ca acela, prin meșterșugul grammaticii, limba moldovenească cu a leșilor și a rușilor să-și fie alcătuit și ase în curândă vreme să o fie făcut, că pre atuncea neamurile acestea nici azbuchile avea, necum grammaticea.

Deci dară de credzut iaste că acele pomenite neamuri, moldovenilor prin multă vreme, veri supuse, veri însoțite (că aceasta a adeveri n-am putut), veri cu alt mijloc amestecate au fost; însă oricum ar fi, tot *sa înțelege* că vreme a mulți ani au trebuit, în carea unii cu alții deavălomindu-să, pecinighii, la limba lor cea rusască (căci aceasta li-au fost cea de naștere), cea moldovenească, precum cea leșască, să amestece, atâta cât din trei una să facă. Nici cu vreun mijloc adeverița lui Striicovschi pentru acest lucru să poate astupa, de vreme ce și limba moldovenească și a tuturor românilor, aiavea mărturisește, mare și multă amestecare acestor neamuri să fie avut; / de la carele și ei nu puține
395 cuvinte s-au împrumutat, și ales trăitorii despre Nistru, carii fără samă multe rusești cuvinte în limba românească amestecă, precum și astădzi să vede.

Hronicilor rusești, pentru neamurile acestea și pentru amestecătura lor cu romanii din Dachia, tare și aproape să alătură și istoricii grecești arătând că cu oardele lor pană în Pannonia au fost cuprindzind.

Ce noi să aducem hireșe *cuvintele* lui Gheorghie Chedrin³⁹⁹, carele pentru neamul picinighiior, ia sămnnul

³⁹⁹ Gheorghie Chedrinov [Cedrenos].

363, list 775, scrie așa: „Neamul, dzice, picinighilol schithicesc iaste, dintr-aciia schithi carii să chiamă **BaaiAeixoi**, împărătești. Acesta neam iaste foarte cu mult nărod, și mare, căruia alt niam de schithi nici unul poate să-i stea împotrivă; și să desparte în 13 rudenii sau precum noi acmu dzicem oarde, carele toate supt un nume a pazinazilor, sau pecinighilor să cuprind; iară după domnii și otcârmuitorii lor, fietecarile și deosăbit nume are; lăcuiesc acestea peste Dunăre, de la Nipru pre lățimea câmpilor acelora și să întind pană în Pannonia, măcar că locuri adevărate de aședzământ neavând, totdeauna cii și colea mutându-să, supt șetre lăcuiesc.”

Vedzi aicea, cum acești pecinighi, pre atuncea și locurile Ucrainii, a Pocutiii, a Moldovei, a Bugeacului și a Țărâi Muntenești, pană în țara ungurească au fost cuprindzind, de la carii, precum scrie Stricovschii, ș-au fost amestecat și limba.

De vreme dară ce istoricii grecești dzic c-au fost cuprindzind locurile Dachiii și istoricii rusești mărturisesc că li-au **396** fost limba amestecată / cu Voloscaia; iată că acei de demult volohi, sau precum le dzicem noi români, au fost pre atuncea tot pre locurile sale cele dintâi, lăcuitori ori suppuși ar fi fost, ori supuitori.

De începătura și de unde au ieșit acestea neamuri, ce ani putut la istorici mai de credință a afla, în scurt aicea a adaoge, în grația cititoriului, cu condeiul nu vom trece; Bilschie^{371*} nu necunoscut scriitoriu leșesc, dzice: „Poiovții (carii și ei de un neam sint cu pecinighii) totdeodată să fie ieșit din țimbri, neam gothicesc, carii, din Litfanie ieșind, întâi să să fie aședzat pe la Droghicin”; graiul limbii lor, precum mai sus am dzis din Stricovschii, au fost alcătuit sau amestecat din rusec, leșesc și românesc.

* Bilschie [Bieiski]

A acestora cuvinte să vede întărind Leunclavie³⁷¹ în *Pantecte*, cap. 49, unde urmând lui Pevcher: „bozinii, dzice, nume tuturor iaste știut (pre carii istoricii grecești îi număsc pazinachi), din corenia lor sint venedii (de pre acestea, socotesc, să fie rămas în Țara Muntenească, un feliu de nărod, căroră și astăzi le dzic românii vineției, ce pentru aceasta gâlceava nu clătesc), căci și limba așa îi dovedește”.

Pevcherus³⁷², bărbat de ascuțită minte, numele pazinachiilor îl socotește să fie de pe Pozina sau Pozinanie, vestit a crăiilor leșești ținut, carii odânăoară într-aceale hotară să fie lăcuit; adecă pană a nu să porni asupra trivalilor. Dintr-acestaș socotește Leunclavie să să fie trăgând și numele și neamul bosnenilor, de carii caute cititoriului la locul lui Leunclavie de la noi pomenit.

Ce să vinim la cel mai de pre urmă și cititoriului român mai așteptat cuvânt. Bilschie³⁷³ hronicariul, în carte carea noi o avem, list 239: / „năroadele, dzice, pecinighilor și a **397** polovților, după ce au ieșit din Litfania s-au aședzat întâi la Vosforul Chimeric (unde sint acmu cetățile turcilor Gherci și Taman), de acolo ieșind, întâi au legat prieteșug cu inovezii, carii ținea Crâmul, iară acei inovezi împreună cu românii și cu bastarnii, adecă bugegenii, au făcut (sau au tocmit) cetățile Mangopul, Cherche, Crâmul, Cafa, Oceacoful (sau Vozie), Muncastrul, adecă Cetatea Albă, Chilia (sau Ahilia) și Tergovisca, adecă Târgoviștea”.

Nici dară cititoriului nostru cuminte să să fure și să socotească că doară acestea noi, decât sint mai mult lățindu-le, cinsto și slava neamului nostru cu acesta mijloc vom să adaugem; mărturisește știința inimii, că adevărta istoriei cercăm și urmă, pentru a căriia confirmație, cu bună frunte îi

³⁷¹ Leunclavie [Leunclavius] din Pevcher [Peucerus], în *Pantecte*, cap. 49. ; i • r i *

³⁷² Pevcherus [Peucerus] adus mărturie în *Pantectele* lui Leunclavie [Leunclavius], la locul pomenit.

³⁷³ Bilschie [Bieiski], list 239.

giuruim că, după cursul hronicului, înainte îi vom aduce, iarăși alți istorici streini, carii vor arăta că aceste pomenite neamuri, încă și oșteniri, împreună cu moldovenii asupra altora să fie făcut, pentru carile istoricii noștri nici au visat, necum să pomeniască; iară noi precum ne giuruim, la locul său vom dzice.

CAPUL III

Mustă-să niște băsnuitori, carii, pentru neamul românesc hârția muruind, singuri pe sine s-au ocărât

Vino acmu aicea, iscusitul în bane, Simioane, și tiaca minciunilor, Misaile³⁷⁴; vino, dzic, aicea și te uită la românii, și lăcuiorii Volohii, pre carii voi basnă bolind, și minciună născând, ca pre bureții fără sămânță de ieri, de alaltăieri, îi faceți; și nu știm de ce Laslău, craiul unguresc **398** (carile, pre vremile / ce dziceți, numai voaă iaste cunoscut, iară altora istorici nemăruia), din temnițele **Ramului** scoși, și împotriva tătarilor aduși, și apoi în țara Ardealului, spre lăcuire puși, să fie fost.

Pățit-au neamul românesc cu voi, tocma ca părintele lor Remus³⁷⁵, carele, pre tâlhari gonind și bucatele unchiu-său, lui Numitor, cu mână într-armată, de dânșii apărând, el apoi în locul tâlharilor prins, și de tâlhușag cu zavistia pârât, legăturilor dat și morții giudecat au fost; ce dreptatea lui nu numai nevinovat l-au scos, ce încă nepot lui Numitor, ficior lui Mars și a Reii, și ziditoriu împărăției și cetății romanilor l-au arătat.

Așe numele tâlhariului au găsit împărat, așe numele vino-vatului, pre nepot unchiului au arătat. Așe voi cu același

³⁷⁴ Simion [Dascălul] și Misail [Călugărul] în *Pndoslovia letopiseșului lor*.

³⁷⁵ Iustin [Iustinus], Cartea 43, cap. 2.

nume, hulă și ocară nepoților și strănepoților lui, a pune silind, a lor cinste și slavă mai tare a izbucni, și lumii a să înștiința; iară a voastră ocară și blăstămată mazăcie, ca tălanița dezământată pre uliță a să purta pricină sinteți, pricină dați.

Cine dară au fost acei români sau volohi carii cu 397 de ani mai înainte la istorici, pre acesteși locuri să pomenesc, decât Laslăul vostru, de la carii picinighii și polovții limba să-și fie împrumutat? Au putut-ași limba românească de la Italia la Nipru singură să zboare? și prin chip muritorilor necunoscut, pregiur limba pecinighilor să să învălătucescă? au precum basnile turcești și talmudești povestesc că pasărele to/ate are cineși limba sa și numai Solomon înțeleptul le **399** cunoștea și le înțelegea; au doară și pecinighii și polovții aceste, așe de Ia nescareva paseri, carile în limba românească au fost vorovind, limba să fie învățat și cu a lor să o fie amestecat? căci pecinighii, pre acele vremi, ia Italie să fie trecut (unde limba românească de moșie era), cineva din istorici nu pomeneste.

Au colunii, cerbii și alte fieri sălbateci, pre carile pecinighii pre pustii câmpii Nistrului și a Niprului a le vâna și cu dânsele viața a-și purta, să obiciuisă, în limba românească voroviia și de Ia dânsele pecinighii și polovții să să fie învățat?

Au românii din Dachia cu miră au cumpărat condeile scriitorilor streini să le scrie neamul, traiul și alalte, cu atâta summe de ani mai înainte?

O, cât de grozav stă menciuna în scaunul adevărului! O, cum să dovedește basna, măcar că câtăva vreme ar trece pană a să dezvăli! O, câtă ocară un mazăc ca Simion și ca Misail (de bunăvoie trec aicea cu pomenirea pe Sarniție și pe Jan Zamoschie, Ieși), și cără a cinsrii scădere numelui istoricesc să aduce, când băsnuitori ca acestea, nume istoricesc plăzmuind, basne scornesc și spre adevărta povestirii, nici

o mărturie mai veche mainte nu aduc, nici arată de la cine au vădzut, au audzit sau au citit.

Că obiceiul istoricului, carele adevărată istorie a scrie poftește, iaste, ca de va scrie lucrurile vremilor sale, altă / 400 mărturie fără știința inimii sale să nu aducă, căci nici are; de vreme ce el iaste întâi scriitori, ce rămâne, ca după ce-și va scoate scrisorile la ivală, alții de adevărînța lui cercând, la știința inimii întărit să fie, precum de-1 vor alătura cu alți scriitori a acelorași vremi și a acelorași lucruri, să nu să ruși-neadză, nici de mincinos să-1 poată dovedi.

Iară când culege istorie vremilor trecute, și cu mult mai înainte de vacul său lucrute, trebuie să pomenească, și să dovedească de unde au cules acealea ce el samănă, și din ce jicnită au luat grăunțale ce împrăstie, că aceasta nefăcând, nu grâu, nu săcară, nu o altă sămânță adevărată, ce zizanie și păring, din sine născut și plodit va sămăna.

Ce Simionul acesta, ce-i dzic Dascăl, dară adevărat nedascal, de acestea de toate sărac și gol fiind, și pentru ca minciuna sa cu altă ceva să scutiască neavând, atâta numai dzice, că această istorie (ba foc), măcar că la hronic nu să pomenește, însă el și aceasta nepomenită n-au vrut să o lasă.

Nu așe, nevrednicule, nu așe; nu agiunge istoricului adevărat să dzică numai că și aceasta nepomenită n-au vrut să o lasă; ce mai trebuie, precum scrie cutarele și cutarele, iară amentrelea regulă de toți priimită iaste și de toți învățații întărită, adecă: <Dicum unius, dicum nullius> *dzisa uniua, ca dzisa nimăriua afi de necredzut*, adecă și ca cum nici ș-ar fi dzis-o cineva.

Așe dară, înțelepte cititoriule, vădzind pomenirea neamului și numelui moldovenesc pre la anii însămnați, de 401 la istoricii streini făcută, iarăși cu drepti ochi, pre hroni/cul nostru înainte pășește și toate tâmplările, precum în cursul vremilor au cădzut, socotind și giudecând, pare-ni-să, și cu vârtoasă nădejde sintem, precum și singur vei mărturisă că,

dânșii de tot părăsite și pustiite sa n u f e ^ ^
întemeiate stăpâniri, totdeauna a fie a , n ^
pre cât streinii pre caru urmam istono, m
dară acmu la cursul istoriiei să ne întoarcem.

CAPUL IV

Dovedeste-să traiu romanilor în Volohia,
de la Roman cel Tânăr până a Vasilie împărat
Roman cel
Tânăr

După moartea lui Constantin împărat
ghenit, leat 959, au fost la împărăția
răzsăritului fiul său Roman, carele s-au
numit cel Tânăr.

În vremile lui Roman, pierit-au și Simion cel *vestit* a bulgarilor domn, pentru a căruia cu minune moarte, Gheorghie Chedrin⁹⁶⁶, sămnul 311, scrie așe: „Fost-au, dzice, Ioan Astronomul, carele *viind* la împăratul i-au dzis că de-i va fi voia împăratului să să mântuiască de un nepriiatin vrăjmaș ca acela, să poroncească să taie capul stâlpului carele stă în vârvul Xerolofului, adecă diaiului *celui* uscat, căci acel stâlp fiind sămnul picirii lui Simion, domnul bolgarilor, *tăind* capul stâlpului, îndată și domnul bulgarilor va muri. Poroncind împăratul aceasta așe să să facă, în ceasul carele s-au tăiat capul bolovanului (căci stâlpul acela era în chip de om), într-acela ceas și Simion, cu mari și nesuferite dureri de pântice, au murit.

Acosta încă au împărățit ani 3, luni 4; și după ce au scos 402 ostrovul Cri/tul din *tirănia* serachenilor, leat 963, mart 16, au murit și au stălut la împărăție Nichifor
t: ii e• J r> Nichifor Foca
roca, carele hatman *hma* supt Roman,

⁹⁶³
⁹⁵⁹
⁹⁶³
⁴⁰²

¹ Gheorghie Chedrinos [Cedrenos].

scosese Critul de la saracheneni. Acesta împărat multe
 967 biruință au purtat asupra sarachenilor, pre carii, la anul 967,
 așeși de tot domolindu-i, s-au întors la Thrachia, privind și
 tocmind marginele împărăției dintr-acoace.

968 Iară, leat 968, aceștia istoric³⁷⁷ pomenește, precum
 neamul rușilor mai adesă au început a călca hotarale
 împărăției, carii întâi asupra bulgarilor cădzind, multe
 cetăți în crăia lor au luat și multe răutăți li-au făcut, târgurile
 atocma cu pământul făcându-le.

Această poveste Chedrinos, sâmnul 324, list 660, mai
 deschis așe o spune: Inn al patrulă an, dzice, a împărăției lui
 Nichifor Foca, viind până la Suda cea mare, au dat învăță-
 tură lui Petăr, carele în urma lui Simion stătusă domn
 bulgarilor, să nu lasă pe turci (pre carii Zonora³⁷⁸, carte 16,
 cap. 21, și în multe locuri îi numește unguri) să triacă
 Dunăre și să calce locurile împărătești; de care poroncă
 neascutrând bulgarul, și multe pricini nădind, precum
 aceasta să facă nu poate, împăratul încă trimițind pe
 Nechifor Calochir, ficiorul domnului de Crâm (pre carile
 și cu cinstea ce să dzicea patrichia îl cinstisă), la Sveatoslav,
 domnul rușilor, cu multe daruri și cu mai multe giuruință
 l-au îndemnat, pentru ca sculându-să cu oaste să vie asupra
 bulgarilor.

Rusii aceasta foarte bucuroși priimind, în al cincelea an
 a împărăției lui, fără veste au năpădit asupra bulgarilor, și
 multe cetați bulgărești și cetățui atocma cu pământul li-au
 403 făcut, și încarcându-să de plian, cu pace s-au întors / acasă-și.

969 Apoi, la anul 969, Ioan Cimischii, cu viclesugul împără-
 resii Theofanonii, noaptea, peste zidiul palatului sărind, Foca

³⁷⁷ Chedrinos [Cedrenos], acoloși.

³⁷⁸ Zonoras [Zonaras], Cartea 16, cap. 21.

împăratul, în așternut dormind, fu ucis,
 dechemvrie 11; și au apucat împărăția Ioan Cimischie
 Cimischii.

Leat 970 în dzilile acestuia împărat, leat 970, rusii, carii în anii mai
 sus pomeniți chemați fiind, cădzură asupra bulgarilor, cu
 hatmanii lor Boris și Roman, precum Zonora scrie, carte 17,
 cap. 1, uitându-și țara lor, silia așeși cu totul acolo să să
 așeadza și aceasta o făcea mai mult cu îndemnarea lui
 Calochir, carile pre ascuns le fâgăduia că de-1 l-or numi ei
 împărat romanilor și cu ajutoriul lor de să va aședza în
 împărăție, iară el lor și toată țara bulgărească le va da, și cu
 dânșii pace vecinică va ținea. Rusii și bunătatea locului
 plăcându-le și de îmbunăturile lui Calochir înflându-să, nu
 cu cinstea ce s-ar fi cădzut au purtat pe solii carii împăratul
 la domnul lor Sveatoslav trimisese; de care lucru i-au
 căutat împăratului parte bulgarilor a ținea și asupra rușilor
 oaste a rădica³⁷⁹.

Ce Sveatoslav de aceasta simțind, însoțindu-să cu
 pazinachii, schithii și turcii, carii Pannonie ținea (adecă
 ungurii), s-au făcut ca la 300 000 și intrând în Thrachia de
 tot au prădat-o; a asupra a căroră Cimischii au trimis
 numai cu 12 000 de oaste pre hatmanul său Vardas, carile
 asupra rușilor mângând și în 2 rânduri cu războiul i-au
 înfrânt; și așe, biruindu-i, i-au scos din Thrachia.

De pe socoreala acestor istorici putem cunoaște că,
 într-această tâmplare, crăia bulgarilor foarte bine să să fie
 legat cu împărăția răzsăritului, de vreme ce pentru bulgari
 nu într-alt chip / ce ca cum ar fi fost supt stăpânirea
 împărăției, de rusii, carii ca o grea năpaste le cădzusă în spate,
 de tot a-i mântui <nevoință punea>.

971 La leat 971, singur împăratul Cimischie cu multe oști
 sculându-să au intrat în Bulgaria asupra rușilor și cu multe

³⁷⁹ chedrinos [Cedrenos], Curopalatis [Curopalates],

războaie biruindu-i și din mâni luându-le cetățile, până mai pre urmă de tot i-au răsipit, și din toată Bulgaria i-au scos.

<Caută la istoricul Curopalat, la viața acestui împărat și vii videa acolo mare minune, carea au făcut Svânta Născătoare și i-au dat biruință asupra varvarilor.>

Pre acestea vremi și la letopiseșile rusești multe războaie a rușilor împotriva împărăției grecilor, citim, ce la dânșii toate războaiele cu biruință să pomenesc, noi cât am socotit adevărul istoricilor grecești am dat, iară cititorii cum va vrea așe socotească.

Deci Ioan Cimischie, leat 975, mǎrgând cu oastea asupra serachenilor și agiungând la Damasc, acolo de Vasilie, mai marile hadâmbilor, dechemvrie 4, au murit otrăvit, după ce împărățisă ani 6, luni 6. Acesta împărat, după lăudată creștinătatea ce avea, el întâi au făcut bani de aur și de aramă, în carii au săpat chipul Domnului Hristos scriind **IS HS. împăratul împăraților**; iară în locul lui au stătut împărat Vasilie, ficiorul lui Roman împărat./

405

CAPUL V

Arată-să începătura stăpânirii rusești, carea acmu iaste puternică împărăția Moscului

De vreme ce cursul istoriei au sosit, în vremile în carile vestită și puternică și blagocistivă împărăția Moscului temelile ș-au aruncat, și despre părțile Novogradii (care în vechime și în mǎrime, nu numai rușilor, ci și tut[ur]or streinilor vestită și lăudată iaste, pentru carea și Velichii Novograd s-au chemat) spre părțile Chievului cuborându-să, acolo de ciia domniia ș-au aședzat; cu cale a fi am socotit, măcar că la trupul hronicului nostru n-ar căuta, însă pentru pomenirea a împărăție ca aceasta și de începătura ei, apoi și de minunată priimirea luminii adevărului pravoslavii a tot

neamul rusc, cât de pre scurt să însămănm, precum și a altor alor noștri vecini, a leșilor adecă, a bulgarilor și a ungu-rilor am arătat și a altora, carele mai pre urmă să vor tâmpla.

Așijderea măcar cu vârvul condeiului, precum să dzice, a atin[ge], și, cititorii nostru de unele ca aceste a să înștiința pofditoriu, înaintea privelii a le pune nu ne vom lenevi. Că cu acesta chip socotim, oarecum și împrumutarea (precum și alții pentru noi au pomenit) cu carea vecinii ne-au împrumutat, să plătim și pofa curiozului nostru cititoriu să facem.

Carte *Stepenna*⁸⁰, carea iaste cea mai aliasă și mai de credință istorie a împărăției rusești, pentru începătura aceștii stăpâniri și pentru stăpânitorii ei cei dintâi, într-acesta chip povestește. Avgust Chesar (supt a căruia / oblăduire nașterea Domnului și Mântuitorului nostru Isus *Hristos* s-au tâmplat), dzic să fie avut un frate, pre carele l-au chemat Prus. Acestuia, Avgust i-au orânduie stăpânire pe apa *Vislii*, la cetatea Madboroc, supț carea era Torune, Hvoinița, Gdanska și alte multe cetăți ce era pe apa Glem, carea cade în Marea Baltică. Deci de pre numele Iui Prus, și domniia aceia s-au numit Prusie, care nume și pană astăzi ține; iară mai denainte lăcuitarii părților acelora s-au fost chemând variaghi, carii au fost având supț sine alte neamuri, ce li-au fost dzicând ciudii, slovenii și crivicii⁸¹.

Iară pre vremile când împărăția în Țarigrad Mihail cu maică-sa Theodora, adecă leat 860, rușii cuborându-să cu oaste asupra grecilor, *novogrodicii*, merii și crivicii s-au sculat asupra varaghiilor și i-au *gonit* peste Marea Baltică și au început ei singuri din capul lor a să stăpâni; ce fără *nici* o orânduiala purtându-să, multe morți și răutăți să făcea între dânșii.

Pentru care lucru, la leat 862, rușii novogrodicii au trimis la Ruric (carile să trăgea din neamul și săminția lui

⁸⁰ *Stepena* [Stepennaya kniga] 1, Cran 1, cap. 2.

⁸¹ *Stepena* [*idem*] 1, Cran 1, glav. 3.

Prus, fratelui lui Avgust) și l-au rugat să vie să le fie domn și voievod. Ruric, după pofta lor, s-au sculat cu alți doi frați ai lui, cu Trovur și cu Sineus și cu toate familiile lor, și au venit la Novograd. Deci Ruric s-au așezat în Novograd, Trovur la Izborc, iar Sineus la Belo Ozer (la Iezerul Alb), însă Ruric era stăpânitoriu peste toată Rusia³⁸².

Pre aceiași vreme, au fost între neamul varaghiilor doi oameni mai de frunte, anume: Ascold și Dir. Acestea încă **407** cuborându-să cu mulțime de / acei varaghi, multe oștiri au făcut împotriva romanilor și până mai pre urmă, viind la Chioiv și iuându-1 s-au așezat acolo.

Intre acestea Ruric murind și rămânându-i un ficior încă mic, anume Igor, la moartea lui l-au lăsat pre mâna și paza unii rude a sale, ce l-au fost chemând cneadz Oghel. Acel Oghel, aflând vreme, au omorât pe Ascold și pe Dir; și au luat Chioivul din mâna lor. De cie Igor, leat 903, au luat pe Olga (din cetatea Plescova născută) și e doamnă (aceasta Olga au priimit întâi credința creștinească, precum și din istoricii grecești am arătat), din carea s-au născut Sveatoslav, părintele lui Vladimir.

Sveatoslav ia leat 967 mergând cu oaste asupra bulgarilor peste Dunăre, și pre oastea împăratului grecesc și a bulgarilor biruind, multe cetăți au luat și de tot li-au pustiit. (Această a rușilor în Bulgaria a lor venire o pomenește Chedrinus, cu un an mai pre urmă, supt împărăția lui Roman, fiul lui Constantin Porfiroghenit.)

Apoi așe stăpânirea aceasta, supt acesta Sveatoslav s-au întărit și s-au Iățit³⁸³ - \ cât multe neamuri supt stăpânirea sa din rodul slovenilor au supus, a căroră numere sint acestea: ciudii, merii, murii, ceremișii, mordvii, permii, pecerii, emii> litfani, zimholii, corsii, nerovii, liubii, cozarii (carii sint

³⁸² * * * *Stepena [idem]* 1, Cran 1, glav. 4.

³⁸³ ^ *Stepena [idem]* 1, Cran 1, glav. 7.

bulgarii din Schithie pre lângă Don), uhrebelii (adecă ungurii albi), cehii, lehi, iutecii, mozoșanii, polianii, drevlenii, dregoviciii, volinții, *divinemi*, și alte multe părți și cetăți, și neamuri carile cu toatele supt un nume de obște, slaveni să chema.

Iară după ce au venit Ruric și au stătat a stă/pâni . . . . . ^{4b}

[Vla]dimir credzind au priimit sfântul botedz, și când ș-au pus episcopul mâna în cap, lui i-au părut că o mână din ceriu cuborându-să l-au atins și îndată i s-au deschis ochii, cu mare minunea tuturor, carii prăviia acolo. Botedzatu-s-au ^ Vladimir leat 6496, carele iaste de la Domnul Hristos 988. ⁹⁸ După luminarea sfântului botedz, Vladimir cu mare bucurie pre domni lin" și pre toți boierii și tot nărodul învăța și ca împreună cu dânsul și ei, la luminarea credinții să vie îi îndemna; carii într-o inimă mărturisind, precum mare iaste Dumnădzăul creștinilor și lui asemenea nu iaste, cu toții credzind, toți s-au botedzat.

După aceia făcând nuntă cu împărăteasa Anna, s-au întors la stăpânirea sa în Chioiv și de acia toți *idolii* și capiștile lor fărmand, și pre ulița târându-i și lepădându-i, multă milostenie au împărțit săracilor³⁸⁴.

Apoi, trimițind la patriarhul Fotie, s-au rugat să le trimață mitropolit și preuți, pentru ca să înveață nărodul la pravoslavie. Patriarhul încă cu mare veselie li-au trimis pre un Mihail mitropolit, împreună cu alți 6 episcopi, oameni învățați și întregi la viață, carii viind, întâi au botedzat pe fiii lui Vladimir, carii era 12 născuți dinrr-altă muiare mai denainte de botedz, apoi și tot nărodul rusesc; însă mulți botedzul nepriimind, pre unii ca acia au poroncit să-i căznească și cu frică de la închinăciunea idolilor să-i întoarcă.

* Lipsesc din ms. orig. paginile 408-413, fragment în care începe Capul VI.

³⁸⁴ * * * *Stepena [Stepennaya kniga]*, Cran 1, glav. 61.

Atuncea și Metigan, domnul pecinighilor, viind la Vladimir s-au botezat și așe de ciia Vladimir făcând beserici în Crâm, în Chiov și prenr-alte cetăți în toată Rusie, 415 în curundă vreme, tot nărodul / rusc au vinit la creștinătate, pre carea și astădzi curat o pădzăsc. Stă și astădzi Beserica Sfântului Arhanghel la Chiov, carea dzic întâi să să fie făcut; și adevărat și lucrul ei să vede a fi meșterșug grecesc; iaste și alta carea întâi s-au zidit în cetatea Moscului; înlontrul curților împărătești și acmu aproape de giuământate în pământ întrată, pre a carie zidiuri și așeși în vârful sclipului, pentre trule, are atâtea măstacăni crescuți, cât să pare că iaste o grădină pe un munte de piatră.

Acestea, câte noi aice pentru începătura aceștii puternice și slăvite împărății și pentru chipul și pricina primirii creștinătății am adus, poftim pre cititoriu alte mărturii dintr-alți istorici să nu cerce, căce noi cât am și cercat, a afla n-am putut; și ales aicea făcându-să pomenirea lui Fotie patriarhul (care cu anii vremilor iui nicicum nu să potrivăsc), să nu ne socotească lenitori în cercarea hronicilor, ce atâta să știe că altă n-am făcut, fără numai celea ce la istoricii rusești însămbrate am aflat, aicea pentru încredințarea, pre scurt li-am pomenit. Ce acmu iarăși la triaba noastră întorcându-ne, de unde ni-am abătut iarăși acolo să vinim. /

16

CAPUL VII

Arată-să subt Vasilie Bulgarocton supunerea bulgarilor, și întâi pomenirea vlahilor la istoricii grecești

Vasilie Bulgarocton După pieirea lui Ioan Cimischie (pre-pomenit leat 975) au stătut Ia împărăție Vasilie, ficiorul lui Roman împărat, fiind la vârstă de 20 de ani. Pre vremile acestui împărat, slavonii câteva năbușituri să fie făcut în părțile împărățiii apusului scriitorii pomenesc.

Așijderea precum bulgarii prin câțiva ani să fie prădat prin toată Greția și la Mora; ce la anul 995 de ostile românilor biruiți și dintr-acele părți goniți să fie fost, scrie Chedrinos. 995

Fericit au fost veacul acesta cu întoarcerea păgânilor la creștinătate, precum și Gheiza, craiul unguresc, murind, leat j. 997, au stătut Ia crăie ficiorul lui, Ștefan, carele, luând legea creștinească, de cūe mult au lășit orthodoxia în oblastia sa, precum cu 7 ani mai înainte, adecă leat 988, Vladimir cu toată Rusie, la beserica Iui Hristos să alăturasă, precum Ia capul trecut am dzis.

Bonfin^{***}, decada 2, carte 1, unde pomeneste că rusii chiovenii întrând și în Ardeal la anul 1002: „au mărș Ștefan, craiul unguresc, asupra lor și scoțindu-i din Dachia cea mai den lăontru (pre carea o chiamă Transilvanie), au pus stăpânitoriu acolo pe moșu-său, pre carele l-au fost chemând Zoltan.

De mirat lucru de n-au fost acest Ștefan craiul din români noștri cei vechi, că citim la aceștii Bonfin, Ia locul pomenit, precum maica Iui Ștefan, Sarolta, fiind grea, să i să fie arătat Ștefan Protomartirul în somn și să-i fie dzis: Nedejduiaște în Domnul Hristos că în curundă vreme vei naște făt, căruia / de pe numele mieu, îl vei numi Ștefan. 41

Așe Ștefan născându-să, Ia anul 909, tată-său, Gheiza craiul, au adus cu mare cinste pe Adalbert, episcopul de Praga, și au botezat pe fiul său Ștefan; iară din sfânta scaldătoare l-au priimit, adecă i-au fost nănaș, Theodat, carile mai denainte fiind stăpânitoriu sanseverinaților în Apulie, apoi de ai săi izgonit fiind, cu mare cinste lângă sine îl piimisă și-l socotia Gheiza craiul. Pre acest Theodat, Ștefan craiul, ca pre un părinte de botez, și limba graiului cu dâns totdeauna cea de moșie italianiască îl chema, *Tata*, adecă

^{***} Bonfin [Bonfmius], Decada 2, Cartea 1.

părinte. Acestea Bonfin pentru nașterea, botezul și limba graiului cea de moșie a lui Ștefan; iară cititoriul nostru cum va vrea așe creadză pe Bonfin, a căruia credință cineva din scriitori să nu o priimască noi n-am vădzut.

^{Leat}
¹⁰⁰⁰ La anul de la Domnul Hristos 1000, vădzind <Vasilie împărat> că bulgarii măcar că de multe ori și biruiți și slăbiți era³⁸⁶, însă nîcicum vădzind că nu vor să așeadză, cu mari oști au intrat singur [împăratul Vasilie] în țara lor, și pană la anul tot pămîntul ce ținea ei au dezbătut și toate cetățile carile mai denainte bulgarii în Thessalie apucasă, din mînule lor au scos.

^{Leat}
¹⁰⁰¹ Și la anul 1001, pre Samoil, domnul lor, așeși de tot de pre acelea locuri gonindu-1, toată țara lor și cea sirbască au stăpănit.

Ce bulgarii, supunerea nesuferind, iarăși au rădicat cap; împăratul încă în anul 1013 cu oaste asupra lor mîrgînd, ^{Leat}
¹⁰¹³ mare stricăciune într-înșii au făcut și 15 000 de bulgari vii prindzind, au poroncit de li-au scos ochii tuturor, numai la o sută unuia au lăsat câte un ochiu, pentru ca să fie povață celorlalți; și așe pre toți i-au slobodzit; carea vădzind Samoil, domnul bolgarilor, de inimă rea, peste trii dzile au murit.

⁴¹⁸ După ca/rile stînd la crăie Iovan, iarăși mult s-au ispitit asupra împărățiii.

Ce împăratul Vasilie, nepărăsît ostile sale în Bulgaria trimișînd și multă pradă și stricăciune făcîndu-le, așeși ^{Leat}
¹⁰¹⁶ leat 1016, au ieșit de au iernat singur împăratul cu toate ostile pe țara lor.

^{Leat} Iară de primăvară împăratul la Țarigrad înroccîndu-să, Iovan, domnul bolgarilor, leat 1017, fără veste au lovit la Dirahion (acesteia cetății astădzi turcii îi dzic Duragi) și încungiurînd cetatea au început a o bate; ce din cetate pre Iovan ucigînd și alaltă oaste înspămîntîndu-să, toată s-au închinat, luînd voie să iasă din țara grecească. Împăratul

³⁸⁶ Chedrinus [Cedreno

lucrul nîcicum în slab lăsînd, după aceeaia izbîndă, îndată au intrat cu toate ostile în țara bulgăriască și toată țara deplin suppuind și toată avuția crailor bulgărești aflînd, toată o au împărăștiat slujitorilor.

De cîia toate lucrurile acolo cum trebuie aședzind, ^{Leat}
leat 1019, cu mare poffală s-au întors la Țarigrad și de cîia au ^m trecut la Asia, și acolo încă războaie cu izbîndă au avut.

De pe vremea lui Vasilie Bulgarocton să fie început romanii noștri cu numele de la sloveni luat vlahi și vrahî a să chema. Istoricii grecești pomenesc, din carii mai întăi Nichita Honiatis³⁸⁷, a cui istorie în larg și în lat pentru războaiele românilor noștri cu împărații Țarigradului, apoi și cu francii, carii apucasă de la greci Țarigradul, la locul său înainte pre amăruntul vom istorisi. Acesta dară istoric pomeneste, carte 1, cap. 5, că Vasilie Bulgarocton după ce au bătut de atâte ori pe bolgari și atîta de groznic slușîndu-i și făr-mîndu-i și apoi, precum am dzis, de tot suppuindu-i împărățiii, după ce / s-au întors cu mare laudă și biruință la Țarigrad, ⁴¹⁹ să fie scris într-o tablă toată istoriia bulgarilor, în carea au fost dînd învățatură împăraților, carii cu vreme vor urma la împărăție după dînsul, de vor videa că și vlahii să ispitesc vreodată împotriva împărățiii, și lor să le facă, precum au făcut el bulgarilor; și așe acea tablă să o fie pus în mănăstirea Sosthenis (această mănăstire au fost unde astădzi să chiamă Stenia).

De cîia pe vremea lui Isachie Anghel împăratul, despărțîndu-să vlahii de la împărăție, și cu multe războaie pe împăratul bătînd și multe răutăți împărățiii făcînd, un Leon oarecarile, om dintr-acea mănăstire, citînd tabla lui Vasilie Bulgarocton, sa fie dzis: jeale-m iaste cum n-au băgat împărații în samă învățatura lui Vasilie Bulgarocton, carile pe bulgari din temelie răstutnîndu-i, au dat învățatură

³⁸⁷ Honiatis [Nicetas Choniates], Cartea 1, cap. 5.

într-acesta chip să facă și vlahilor, când să vor ispiti lucruri noaă a scorni împotriva împărăției.

Dintr-această tablă a lui Vasilie Bulgarocton aiavea putem înțelege că românii noștri, carii mai denainte de pe vreme lui Carolus Marele pace și legământ cu împărăția apusului făcând (precum mai înainte am arătat), cu a sa rășpublică între varvarii carii asupra lor de câteva ori năbușisă, după statul puținii lor trăind, vădzind că, cu vitejia și nărocirea lui Vasilie Bulgarocton, bulgarii și alți vecini a lor împărăției era plecați și suppuși, ei încă la trupul împărăției răzsăritului iarăși să să fie alăturat și nu numai cei din Dachia cea peste Dunăre, ce încă și cei din Misia, una fiind și tot supt un domn otcârmuindu-să, deosăbită ⁴²⁰ dispotie ș-au făcut, precum și Leunclavie^{os} în *Pantecte I* glav 71, aceastași mărturisește. Voievodzii, dzice, vlahilor după ce s-au dezbătut de supt puterea crăiiei ungurești (căci întărindu-să crăiia ungurească, o parte din Dachia, precum am și mai arătat, au fost-o cuprins ungurii), după obiceiul împăraților grecești poftiia, mai bine <nume> de despot să audă, ca cum ar fi domni slobodzi, nici altor stăpâniri supuși.

Iară precum pe vremea lui Vasilie Bulgarocton, un Bogdan, domnul dachilor, să fie vinit și să să fie închinat împărăției, același Leunclavie pe istoricul Chedrinos mărturie aducând, într-aceiași loc adeverește căci dzice: Și țara Bogdania, carea acmu Moldova iaste, au luat acest nume de pe Bogdani, domni săi, carii adevărat cu acest nume creștinesc să număsc Bogdani, adecă Theodosii, sau Theodori, sau Dorothei, ce va să dzică: dași sau dăruiți de la Dumnădzău. Pomenește, dzice, de acest nume și Chedrinos, în viața lui Vasilie Bulgarocton, dzicând: Ieșitu-i-au înainte și Bogdan, a celor mai dinluntru țări toparha sau crăișor.

Leunclavie [Leunclavius], în *Pantecte*, cap. 71.

Aceasta iarăși dovedește că pre atuncea românii noștri să să fie lipit la împărăție, că de nu s-ar fi lipit, n-ar scrie Nichita Honiatis că vlahii sau românii de la împărăție s-au dezlipit; însă unde va vini rândul istoriiei, la vreme lui Isachie Anghel, acolo pre larg istorie pentru români vom aduce, unde credem că va putea cititoriui curat a înțalege că măcar că aicea istoricul Honiat, cu alții pre scurt pentru stăpânirea românilor însămneadză, însă precum așe sa fie fost, alții pre urmă scriitori vor dovedi.

Deci împăratul Vasilie, leat 1025, împăcând toată Asia și aședzind Evropa, s-au gătit să margă să răscumpere și Sichelie, ce în boală / cădzind, într-aceiași an, indictul 9, în luna Iui dechemvrie au murit și au împărățit (ce fără nici o rânduială de laudă), după dânsul, frate-său Constantin, ani 3 și au murit și el la anul 1028. Vasilie împărat au împărățit ani 50 și au trăit toată viața lui 72 ani.

CAPUL VIII

Dovedește-să traiul romanilor în Volohia,
de la Constantin, fratele lui Vasilie, până la
Constantin Monomah

Pre vremea acestui împărat, leat 1026, **Constantin**, încep istoriiei grecești (și ales Chedrinos a vremilor acestora scriitoriu) mai ades a pomeni pentru neamul picinighilor, căroro ei le dzic pazinazi, pentru carii istoriiei leșești și rusești cu mulți ani mai înainte însămneadză, precum și noi înapoi am pomenit.

Neamul acesta pazinazii sau pecinighii la anul pomenit, scrie Chedrinos, precum cu multă mulțime trecând Dunărea au intrat în Bulgaria, carea acmu era suppusă supt stăpânirea împărăției Țarigradului și să fie prădat și Drista;

ce împăratul împotriva lor oaste trimișind, pre lesne i-au gonit iară înapoi.

Iară după ce au trecut pecinighii Dunărea, unde să fie stătut istoricul nu pomenește, nici la cei rusești și leșești a afla n-am putut³⁸⁹, fără cât precum era lăcuiori pre la pragurile Niprului, unde și pe Sveatoslav, domnul rușilor, lovind îl prinsese, și domnul Cura sau Cures tăindu-i capul, din tidva capului dzic să fie făcut pahar și să fie bând dintr-însul, carea și Chedrinos mărturisește, sămnu 348, și Zonaras, carte 17, cap. 4³⁹⁰.

Leat 1028 Iară leat 1028, noiembrie 9, Constantin de boală au murit, după ce au împărățit în urma frăține-său lui Vasilie 422 3 ani; iară / în loc lăsind pre Roman Arghir.

Leat 1032 **Roman Arghir** Roman Arghir, după ce au stătut la împărăție, la anul 1032, fiind cu oastea la Asia, i-au venit veste precum seracheneni au fost prădând în Mesopotamia și pazinazii, iarăși trecând Dunărea, au prădat Misia, Thrachia, Illiria și pana la Corțira au agiuns.

Leat 1034 După accia Roman împăratul, leat 1034, în iușurea boală cădzind, sau, precum Chedrinos³⁹¹ scrie, de împărăteasa Zoi otrăvit fiind, din dzi în dzi viața își trăgea, iară în 11 a lui

april pentru Hacurile la feredeu întrând, un

„ „ Mihail Paflagon, den îndemnarea împă-
Patlagon „ „ „ „ „ „

rătesn, având ea cu dâns îmblete spurcate, acolo l-au innădușit, după ce împărățisă ani 5, luni 4.

In anul în carele s-au tâmplat moarte lui Roman Arghir împăratul Tarigradului, într-același an, precum scrie Bonfin³⁹², au murit și Ștefan, craiul unguresc, ce-1 număsc

³⁸⁹ Sinopsis a Istoriei rusești [Sinopsis iii kratkoe sobranie], în Chiov tipărită, list 75.

³⁹⁰ Chedrinos [Cedrenos], Zonaras.

³⁹¹ Chedrinos [Cedrenos], Curopalat [Curopalates].

"Anton Bonfin [Bonfmus].

Sfântul, unde Bonfin, decada 2, carte 1, pomenește că la oasele acestui sfânt craiu și la astrucarea lui, nu numai din toată țara ungurească, ce încă și din Dachia și de la alți megiiși de prinpregiur, mulți să să fie adunat. Iară precum moarte să i să fie tâmplat, la anul 1034 însămnează Avraam Barșai³⁹³ în Hronologia crailor ungurești.

Mihail într-acea noapte, în carea au omorât pre împăratul, silind pre patriarhul și îngrozindu-1, l-au făcut de l-au cununat cu Zoi împărăteasa. O câți Sapsoni, în câte poale de Dalidale cuicându-să, s-au sculat spre moarte!

Încăpând dară cu acest spurcat mijloc Mihail la împărăție, la anul 1040, scrie Chedrinos³⁹⁴, precum bulgarii cari Leat 1040 de Vasilie împărat era suppuși, iară s-au rădicat asupra împărăției. Capul purtându-le un Pe/tăr, care-i minția precum iaste neam de craiu; ce împotriva lui împăratul oaste trimișind, hatmanii blăstămățeaste purtându-să, fu el biruitoriu; și după aceasta, încă mai înainte biruind, au luat Dirahiul și alte locuri în țara grecească au cuprins; ce nărocul pe bulgari buiecind, capetele ei în de ei au început a să gâlcevi și unul pe altul a omori și așe pană la anul, cu roții s-au răzsipit.

Iară împăratul Mihail Paflagon, după ce-au împărățit ani 7, luni 8, leat 1041, dechemvrie 10, mare pocăință făcând Leat 1041 pentru căci ucisese pe Roman împărat; și luând shima călugărească au murit.

Iară Zoi împărăteasa, nestânsă în poftă, îndată au tras la Mihail Calafat P³⁹⁵ împărăție pre alt Mihail, ce l-au fost poreclind Calafatis; ce și acesta mai mult de 4 luni și 5 dzile n-au împărățit, căci vrând el să scoată din puterea împărăției pe Zoi, nărodul tot s-au rădicat asupra lui, și prinzindu-1, i-au scos ochii și l-au băgat în mânăstire³⁹⁵.

³⁹³ Avraam Barșai [Bakschayi].

³⁹⁴ Chedrinos [Cedrenos], sămnu 354, Zonaras, Cartea 17, list 236.

³⁹⁵ Curopalat [Curopalates], Chedrinos [Cedrenos], Zonaras.

După trecerea acestuia, Zoi a mulți Sampsoni Dalidă, îndată și Ia scaunul împărătesc și Ia așternutul ei, bărbat de Constantin și pe Constantin Manomah alegând, Monomah și dzi, iunie 12, s-au cununat cu dânsul și l-au așezat la împărăție.

Pe acesteș vreme, în Ungaria era craiu Petăr, pre carele ungurii, din scaun gonindu-1, au pus pe altul în locul lui, ce l-au fost chemând Aban; ce apoi acesta, cu ajutorul lui Henric al trileia, împărat **Ramului**, din crăie gonit fiind, iarăși Petăr s-au așezat la crăie./

[CAPUL IX]

De

426

CAPUL X

Arată-să traiul romanilor în Volohia de la Constantin Monomah, pană la Constantin Ducas

In vremea împărăției lui Constantin Monomah, leat **1042** 1042, scrie Chedrinos, precum sirbii, carii era supt stăpânirea împărăției răzsăritului, au rădicat cap și locurile de pe aproape rău au prădat³⁹⁶. împăratul, măcar că multă și bună oaste strângând și asupra lor mărăgând, însă fiind om neștiutoriu de lucruri de trebele războaielor, pierdzind ca la 40 000 de oameni, el de-abia au scăpat Ia Țarigrad.

Așijderea scrie Zonora³⁹⁷ că și bulgarii cu domnul lor Petăr, carele mai denainte să viclenisă, supt acest împărat așeși deplin ș-au răscumpărat volnicia.

La anul al doilea domnișorul rușilor, Vladimir, om îndrăzneț și mănios (precum îl numește Chedrinos), pentru

Lipsesc din ms. orig. paginile 424-425.

³⁹⁶ Chedrinos [Cedrenos], Sămnul 348. Zonaras, Cartea 17, cap.

³⁹⁷ Zonaras, acoloși.

moartea unui boiernaș rusesc, s-au sculat cu multă oaste asupra Țarigradului, și cu corăbiile peste mare trecând, au lovit supt Țarigrad. Ce întâi de furtuna mării bătuți și goli la uscat aruncați, apoi și oastea împotriva lor trimisă asupra-le sosind, ca la 15 000 au omorât și apoi și pre cei ce scăpase cu vasele agiungându-i, mai rău i-au stricat; puținei, carii au scăpat, s-au întors la casele lor de unde vinise.

Hronicul rusesc³⁹⁸ și carte ce-i dzic Stepenna scriu precum acest Vladimir au fost ficior lui Iaroslav (carele atuncea era stăpânitoriu Rusiui) și nepot lui Vladimir, carele întâi s-au botedzat; și adaog Ia istorii și aceasta, precum Iaroslav, trimițind pe ficiorul său Vladimir asupra grecilor, să-i fie dat soție pe un Visat, hatmanul variagilor; ce pre mare lovindu-i furtuna, mulți să să fie / înecat, iară Visat, **427** cu 6 000 de oameni goli, să fie ieșit la margine, pre carii oastea grecească, prindzindu-i, să-i fie dus la Țarigrad și să le fie scos tuturor ochii; iară Vladimir, spărgându-i-să vasul, să fie sărit în vasul unui Ioan, și întorcându-să înapoi, să-1 fie agiuns 14 vase grecești; ce Vladimir, întorcându-să asupra lor, să le fie biruit și așe să fie ieșit în Rusia. Iară după 3 ani, " făcând pace cu împăratul și Visat să să fie slobodzit cu toți tușii cei orbiți, și așe și el să fie vinit înapoi.

După acestea pazinazii sau pecinighii, leat 1048, fiind goniți de pre locurile lor de Tiraho tirannul, sculându-să, cu domnul lor Cheghenis și cu tot nărodul, au vinit și au trecut la Drista³⁹⁹, unde atuncea era defegătoriu Mihail, ficiorul lui Anastasie, carele făcând împăratului Constantin știre precum poflesc cu toții să să creștineadză, împăratul cu mare cinste au adus pe Cheghenis la Țarigrad, și, botedzându-i, l-au cinstit cu boieria patrichiui și i-au dat și trei cetăți, de

³⁹⁸ Hronicul rusesc, la anul de la Adam 6551.

³⁹⁹ Zonaras, Cartea 17, cap. 26.

cealea de pe malul Dunării, să-i fie lui și oamenilor lui de lăcuire, și l-au scris în numărul soțiilor împărăției romanilor.

După aceia iarăși istoricul Chedrinos adaoge că: După ce s-au așădizat pazinazii în Thrachia, nu după multă vreme au intrat împărăția în prepus, precum vor să să vicleniască și să să rădice cu pradă în țările de penpregiur și așe trimițind oaste asupra lor, nu fără bătaie și fără moarte i-au scos din Thrachia. (Stă cetatea și astădzi, carea s-au fost apucat acci oameni să facă, și să numește locul acela și acmu Rusocastron.) Picinighii, scu[l]ându-să de acolo, s-au dus înapoi și s-au dat supt ascultarea Moscului.

^{1 ear}
¹⁰⁵⁰ Apoi, leat 1050, același istoric mărturisește, o samă dintr-aciași pazinazi iară s-au întors și întâi cu pace au intrat ⁴²⁸ în Thrachia; ce împăratul smen/tindu-le legământul, ei încă au rădicat cap și arme și au început în toate părțile a prăda.

La al doilea an iară cu mare vrăjmășie au prădat toată Misia, împotriva a căroră împăratul oaste trimițind, ei au trecut în Machedonie.

^{1 a t}
¹⁰⁵³ Deci, leat 1053, împăratul, încă mai multă oaste gătind, s-au dus să-i scoată și de acolo; ce au fost pazinazii biruitori, împăratul într-același an culegându-și oastea și de iznoavă asupra lor mărgând, picinighii a cădzur la pace, carea li s-au dar, pană în trei ani; ce pană mai pre urmă, pe acești pazinachi, despre părțile Machedoniii să-i scoată sau să-i stârpască n-au mai putut împărăția. Ce tare pre acolo întemeindu-să au pus începăturile domnii boșinegilor, carii și pană astădzi trăiesc în vestita țara Bosnii. Aceasta mărturisește și Leunclavie în Pantecte, precum înapoi am pomenit.

^{Leat}
¹⁰⁵⁴ Iară Constantin Monomah după ce împărățisă ani 12, leat 1054, indictionul 8, de boală au murit și au rămas *h*

Theodora împărăție Theodora împărăteasa (căci Zoi împărăteasa cea dintâi murisă mai denainte), carea au ținut singură împărăție un an, precum

sămăluiește Patavie; iară după socoteala lui Calviz un an și 9 luni.

Și la anul 1055, cum va Patavie sau cum va Calviz, 1056, ¹⁰⁵⁵ la sfârșirul lui avgust, împărăteasa încă de moarte trăgând, au rădicat împărat pe **Mihail Stratiotic** Mihail Stratiotic; ce și acesta cu sinatorii rău purtându-să (căce măcar ceva în samă nu-i băga), ei încă după ce împărățise un an, au rădicat pe Isachie Comneno la împărăție⁴⁰⁰, carele s-au încoronat leat 1057⁴⁰¹, iunie 8, iară Mihail Stratiotic luând cinul călugăresc au intrat în mănăstire.

Isachie Comneno, om în toate vrednic **Isachie** de a purtarea împărăția fiind, ce tam- **Comnenos** ⁴²⁹ plându-să pe mare aproape / de dânsul fulgerul a cădea, l-au amețit, din care vădzind că nu să mai poare rrezi, de viață deznedejduindu-să, singur au lăsat împărăția și s-au călugărit în Mănăstirea Sruditorilor, după ce au împărățit 2 ani și 3 luni; și, leat 1059, în locul lui au ¹⁰⁵⁹ stătut Constantin Duca.

împărațind Isachie Comneno, pomenește Zonaras, carte 18, cap. 5, precum să fie avut oaste și asupra unguirilor și asupra tătarâlor ce-i chiamă pazinachi. Ce unguirii pace poftind și împăratul li-au dat pace, iară oaște asupra pazinazilor trăgând, alalți toți să fie cădzut la împăratul cu rugămente de pace, fără numai unui Seltis, cu nărodul său, nicicum pacea priimind, s-au apucat de bătaie, ce biruit fiind și mulți de ai săi pierdzind, au fugit; însă încăturo să fie fugit, istoricul nu arată.

⁴⁰⁰ Zonaras și Glicas [Glycas]. Manasi [Manasses].

⁴⁰¹ într-acesta an Gheorghie Chedrin [Cedrenos] sfârșeaște istoria sa.

CAPUL XI

Aceastași să trăgăniadză de Ia Constantin
Ducas până la Roman Dioghenis

Leat
1061 **Constantin
Ducas**

în al triilea an a lui Constantin Ducas și în al șeselea a lui Henric, împăratul apusului, după Petăr, carele am pomenit, au fost craiu în țara ungiuriască un Adrias, asupra a căruia la leat 1061 s-au sculat frate-său Bela⁴⁰². Lui Andrias măcar că Henric împăratul cu multă oaste bună agiutoriu îi didesă, ce Bela, mai nărocit fiind, întâi cu războiu oastea lui Henric biruind și Andrias cu caii stropșit pe loc pierind, pe hatmanul oștilor Marhion de Turinghiia viu l-au prins, cu carele împreună soli de pace la Henric trimișind, s-au împăcat și la crăie s-au aședzat.

Leat
1063

Ce Bela încă leat 1063, murind Gheiza, ficiorul lui, de bunăvoie au dat scaunul crăiului văru-seu lui Solomon. Fiind craiu în țara ungiuriască acest Solomon, pre Ia anul 1064 cunoaștem din Bonfin⁴⁰³, precum Țara Muntenească sau suppusă sau / supt protecția crăiului ungiurești să fie fost și viind hunnii să o fie cuprins. Ce cuvintele istoricului precum sint Ia decada 2, carte 3, să le aducem: Solomon, dzice, craiul, după ce au bătut pre Bratislav, craiul bohemilor, cu multă pradă și dobândă încărcăți s-au întors în Ungaria; ce furtuna neprimind să stea lucrurile ungiurești în odihnă, s-au așțat războiul hunnilor, carii rămăsese în cea mai denainte a lor păgâniască lege și apucasă o parte de țara Dachii, pre carea acmu o chiamă Valahia; acestea cu mulțime de a lor păgâni, deșchidzindu-și cale prin părțile mai de sus, pre la trecătoarea munților carea să chiamă Mezes, au năvălit în Ungaria *iprocz*.

⁴⁰²

⁴⁰³ Mehovie [Mechovius]

Anton Bonfin [Bonfinius], Decada 2, cartea ;

în care vreme românii din Dachia, sau prea mulți sau o parte să fie trecut de răul lor peste Dunăre la Misia și pre acolo să fie cuprins locurile până în Munții Ceanghii, mai pre urmă, scrie istoricul Nichita Honiatis, precum înainte la rândul său pre larg să va arăta.

Iară în anul 1065, scrie istoricul Zonaras⁴⁰⁴, precum 1065 tătarați ce să chema uzii, în Thracia trecând, peste tot au prădat și oastea carea împăratul împotriva lor trimisese bătând, pe hatmani vii i-au prins și, după aceasta izbândă, până la Greția cu ciabilurile au agiuns.

împăratul pentru mare lăcomiia ce avea Ia liafa slujitorilor să cheltuiască neîndurându-să și la vreme de nevoie ca aceia, fără slujitori ce să facă neavând (că acci tătari era ca la 500 000) s-au întors cu totul cu rugă cătră Dumnădzău; tuturor poroncind post să facă și el singur pe gios și cu lacrimi la litanie mergea, pentru carea Dumnădzău, minune făcând, au trimis omor de ciumă într-acei tătari, de carea fără număr mulți s-au topit; iară câtă rămășiță de păgâni au mai rămas <s-au închinat cu totul împăratului>. Insamnă că 431 pazinii au rămas în Mache/donia, carii, după cum scrie Leunclavius, sint nărodul boșinegilor.

Aceastași întărește și Zonaras, carte 17, carile dzice, dintr-acești pazinachi după această stricăciune ce au luat s-au plecat împăratului, căroră împărțindu-le loc în Machedonie, s-au dat după obiceiile romeilor și s-au făcut soții împărățiii ascultători, din carii unii și la cinste de boierii senatorești mai pre urmă au încăput. Caută și la istoricfull Curopalat, că acesteși vei afla.

Iară leat 1067, Constantin Duca murind, Evdochie 1067 împărăteasa giurându-i-să cu tare giurământ precum pre alt bărbat nu va lua, ce va păzi împărăția fiilor lui, lui Mihail

⁴⁰⁴ Zonaras, Cartea 17, cap. 9.

și Andron.c ș> Constantin, carele mai apoi s-au dzis Porfiroghenit ,-au lăsat împărăția pre mână, după ce împărătise an, 7, luni 6. Evdochia, mai mult de 7 luni giurământul nețnnd, au luat și împărat și bărbat pe Roman Dioghenis Așe bărbatul la muiere are mai mare trecere decât Uumnădzău.

CAPUL XII

Dovedește-să traiul romanilor în Volohia
de la Roman Dioghenis pană la Mihail,
fiul lui Constantin Duca

t   **Roman**   în dzilele acestui împărat, pre Ia anul
o   **Dioghenis**   1070, DIugoș⁴⁰³ între istoricii leșești vestit,
                          iscusit și vrednic de credință istoric, pentru
volohii sau romanii, ales pre locul unde-i acmu Moldova,
trăitori, tare și neclătită mărturie ne aduce, precum țărâle
Moldovii (căci leșii scriitori supt numele Voloscâi numai pre
Moldova înțeleg) nu numai lăcuite și de moșnenii săi ținute,
ce încă și altor vecini agiutoriu și scutitori să fie fost, căroră
adică și când ocazia le slujia, pentru mai bună și mai cu
odihnă chivernisală stăpânirii lor. / Pomenitul dar istoric
scrie așe: Vișeslaus, dzice, voievodul polovților, pre Ia anul
pomenit, după multe și groznice războaie carile au avut cu
Zeslav, voievodul Chiovului, **pană** mai pre urmă, nu numai
cât pe Zeslav de tot au biruit, ce așeși și cetatea Chiovului
din mână i-au luat; și pe Zeslav din stăpâ<ni>re scoțindu-1,
de pre acelea locuri I-au gonit. După aceasta izbândă, mai
mult întărindu-să, vrut-au asemenea să facă și lui Boleslav
craiului leșesc; ce socotindu-să precum că cu singure

⁴⁰³ DIugoș [Dlugossius], Cartea 3, în tipariul cel vechiu, list 245-

puterile sale aceasta a isprăvi nu va putea, multă altă oaste
de la vecinii de penpregiur, de la rusi, de la pecinighi, de la
volohi, adecă de la moldoveni într-agiutoriu au luat.

Alaltă istorie poate cititoriul, la locui carile i l-am înșămnat, să o caute; iară noi atâta am vrut numai să-i arătăm că
tăcerea istoricilor mai denainte și căci pentru volohi sau
romanii din Volohia prin câtăva vreme, câte puțin numai
și câte oarece au pomenit, precum și DIugoș aicea pre scurt
arată că Zăslav au luat agiutoriu și de la volohi sau mol-
doveni. După regula și canonul carile noi am dat, dovedesc
că țărâle acestea de lăcuitorii săi de tot deșerte să nu fie rămas
<și așe această poveste, pre carea pre scurt> DIugoș o aduce,
dovedește precum și adevărată axioma dzice că: cineva nu
poate da ce nu are, așe și Volohia n-ar fi putut da *polovților*
volohi într-agiutoriu, de nu ar fi avut lăcuitori în sine.

Rușineadză-se dară măcar și cu aceasta (că alte mai
vârtoasă mărturii, carile mai înainte îi vom aduce, mi să pare
că nici să să rușineadză vreme le va da), carii pre români,
adecă pe moldoveni și pre munteni vor să-i facă de ieri de
alaltăieri, pre acestea locuri veniți, că cine cât de puțin *soco-*
titoriu, nu va putea cunoaște / și nu va mărturisi? (că cu greu **433**
și așeși peste puțință iaste adevărînții cunoscute, socoteala
sa nu să lipască) că de vreme ce stăpânitorii locurilor Volohiii,
unde acmu să numește Moldova, au fosr dând altor ai săi de
penpregiur vecini agiutoriu și istoricii anume îi chiamă
volohi, cum poate acci volohi în Volohia să nu fie fost? Că
aceasta de s-ar putea tăgădui, s-ar putea tăgădui și soarele
fiind într-amiadzidzi, precum nu s-au făcur dzuă.

Rămâne dară istoriia hronicului nostru adevărată, că
locurile Volohiii totdeauna au fost lăcuite de moșnenii săi
romani, măcar că nu totdeauna istoricii pentru dânsule au
pomeni r.

CAPUL XIII

Aceastași sa arată înainte, supt același Dioghenis împărat și de la Mihail Duca până la Alexandru Comnenos

Dioghenis împăratul, cu multe biruință fiind asupra turcilor și nedejduind că toate locurile câte ei Ia Asia le apucasă va dezbate, pacea, ce ruga turcii, să priimască n-au vrut; ce aceasta a săvârși l-au împiedecat vicleșugul lui Andronic, fratelui lui Mihail, ficiorului Ducăi, carele, vândzindu-1 nepriiatinului, l-au lovit fără veste și viu a cădzut pe mâna lui sultan Hasan⁴⁰⁶.

După ce au cădzut Dioghenis la robie, constantinopolitenii, fără nici o zăbavă, au ales la Mihail Ducas împărăție pe Mihail, ficiorul lui Constantin Ducas, carele s-au poreclit Parapinachie.

^{Leat} Tâmplatu-s-au acestea la anul 1071.

¹⁰⁷¹ Sultanul după ce au prins pe împăratul Dioghenis, cu sine totdeauna la masă puindu-1, în mare cinste îl ținea și până mai pre urmă mai cu mare cinste l-au slobodzit să <și> margă Ia împărăție. Așe varvarul, ca un elin făcând, ellenii **434** mai rău decât varvarul s-au arătat, căci / cu sfatul de obștie, înainte-i pre sfedenicul său, pe Andronic cu oaste trimițind, l-au prins și i-au scos ochii, din care rane (nici hacuri să-i puie lăsind), i s-au spudzit tot capul și înviermonșindu-să, au murit. Impărățit-au Dioghenis ani 3, luni 8.

Zonaras, carte 18, cap. 17, scrie precum în al triilea an a împărăției lui Mihail Parapinachie, neamul crovatilor, pre carii unii îi chiamă sirbi, au intrat în țara bulgărească și câteva locuri acmu cuprinsese; ce mult de multe ori războaie cu dânșii făcându-să, până mai pre urmă nemaiputând sprejini> li-au căutat a da dos și a să întoarce la locurile sale.

De ciia un sirb, din neamul acestora, anume Nestor, carile întâi fiind rob la tatăl împăratului, apoi și Ia boieria

⁴⁰⁶ Zonaras. Glicas [Glycas].

ce să chiama vestarhis agiunsesse, împăratul Mihail l-au făcut hatman oștilor, carile păziia malurile Dunării. Acesta viclehindu-să și împreunându-și armele cu Tatu, voievodul pazinachilor, s-au rădicat asupra împărăției și viind cu multă oaste și-au pus tabăra tocma supt cetatea Țarigradului; ce neputând ceva isprăvi, s-au sculat de supt cetate și-au prădat Thrachia, Machedonia și a Bulgarii câteva locuri, carele era mai aproape de acestea și de ciia cu totul au trecut la pazinachi.

Aceastași mărturisește Coropalat, list 853, adecă precum acest Nestor au fost hatman năroadelor de pre lângă Dunăre, ^{ju}

Pre aceastași vreme, leat 1074⁴⁰⁷, Gheiza, ficiorul Belii **1074** (pentru carele am pomenit, precum de bunăvoie au fost lăsat scaunul crăiiei ungurești lui Solomon), sculându-să cu oaste asupra văru-său, l-au scos din scaun și au stăut el la crăie, fiind agiutorit de papa Grigorie, pretândăluind că crăiia ungurească iaste birnică scaunului papii, care bir l-au fost legat încă Ștefan / craiul, carele întâi s-au botedzat. **435**

Aicea trebui să învățăm pre cititoriul nostru că, audzind de numele turcilor și sultanului turcesc, să nu soco[ti]iască că doară sint acestea turci carii acmu împărăția Țarigradului țin, căci carii pre această vreme să pomenesc au fost adevărați turci; iară carii acmu țin împărăția și ei pe sine să cheamă aliosmani; acestea turci nu sint, ce sint din neamul oguzilor, carii întâi au fost lăcuind aproape de Hina, și pre câmpii ce le dzic Capceac, și după aceaia au vinit și s-au aședzat pre marginele Mării Caspii, despre răzsărit, unde și acmu mulțime de a lor oarde lăcuiesc, cărora tatarâi cești de pe Volga le dzic caracalpacfhi]; și de acolo mult mai târdziu, ieșind la Asia, au cuprins întâi împărăția acestora turci, carii acmu la istoricLă pomenesc, și cu împărăția li-au luat și numele; iară ei sint drepti oguzi; ce pentru aceasta,

⁴⁰⁷ Baronie [Baronius], la acesta an și în Epistolia lai Grigorie papa [Gregorius papa], carea atuncea scrisese cătră alți crai.

unde va vini cursul hronicului pentru începătura împărăției aliosmanilor, mai pre larg vom dzice.

^{Lear}
¹⁰⁷⁸ Deci între acestea Nichifor Votaniatis⁴⁰⁸, leat 1078, fiind hatmanul oștilor asupra turcilor, s-au făcut viclian împăratului; și, încă într-agiutoriu și oaste turcească luând, au prins pe Mihail și, călugărindu-1 și pe dânsul și pe împărăteasa lui, i-au băgat în mănăstire. Mihail ținută împărăție ani 6, luni 6; deci și de la el, după trei ani, leat 1081, au trecut împărăția la Alexie Comnenos, vestit hatman vremilor acelora; iar Voroniatias au luat călugărie⁴⁰⁹. /

436

CAPUL XIV

Acceastași să arată de la Alexie Comnenos
pană la Emmanuil Comnenos

^{Lear}
^{10%} **Alexie** în anul al 17 acestui împărat, iară de la
Comnenos nașterea Cuvântului Părintelui 1096, carile
iaste în al 40 și al doilea a lui Henric,
împăratului apusului, s-au sfătuit și s-au învitat mai roate
stăpânirile apusului, și fără samă multă oaste strângându-să,
supt hătmăniia a mulți, ce Godefred Bălioneus, între alții mai
cap, s-au dus asupra lui Suleiman, domnul turcilor, și a altor
varvari, seracheni, carii ținea împărăția Asiii, pentru ca să
scoată de supt robii lor sfânta cetate a Ierusalimului⁴¹⁰; ^{carii},
¹⁰⁹⁹ cu nespusă nevoi și primejdii, leat 1099, la Ierusalim
sosind, în luna lui iulie 15, după mult singe și moarte, au
dobândit-o și cu sfatul de obște s-au pus împărat

⁴⁰⁸ Nichifor Voraniaris [Nicephor Votaniates, al cărui nume a fost adăugat ulterior de Cantemir cu caractere asemănătoare trimiterilor la izvoare, a fost de fapt împărat în anii 1078-1081].

⁴¹⁰ * * * * * [Glycas], Manasii [Manasses].

⁴⁰⁹ Vellelm Tiranul [Guilelmus Tyrius], Cartea I, cap. 2 și Cartea 8, cap. 24.

Ierusalimului, Godefred; și în loc de coronă împărătească, împletindu-și cunună de spini, ș-au pus în cap.

La leat 1116 pomenesc scriitorii în țara unguariasă să fie ^{Lear}
fost crai Ștefan al doilea, altă ceva mai mult ¹¹¹⁶
pentru părțile noastre nepomenindu-să. j... **Comnenos**

Alexie Comneno după ce au împărățit
ani 37, luni 4, leat 1118, avgust 15, fiind la vârstă de 70 ani ¹¹¹⁸
aproape, au murit și au lăsat în locul său pe ficiorul său Ioan
Comneno, căruia Zonora îi dzice, Calo Ioannis. Scrie
Nichita Honiatias precum turcii au fost apucat în Thrachia
cetatea Sozopolis, ce împăratul, trimițind oaste, curund i-au
scos de acolo.

Apoi, leat 1122, de o parte ungurii, de altă parte tătarăi ^{Lear}
(aceste sint uzenni) întrând în Thrachie, Calo Ionis li-au ieșit ¹¹²²
cu ostile înainte și foarte rău biruindu-i, cu triumf s-au întors
la scaun. Deci Calo Ionis după acestea multe războaie au
avut, ce tot împo/triva varvarilor, la Asia, pentru carea în ⁴³⁷
cestea părți altă ceva de însămnat scriitorii nu ne arată.

Iară leat 1143, fiind la vânătoare, după ce au ucis un
gligan sălbatic cu sabiia, apoi tocmindu-și sigiata în arc să
sigete s-au julit puținei cu lancea la mână, ce lancea fiind
otrăvită, rana aceia nici o doftorie n-au mai priimit; și așe
dintr-acea puțină betejitură, răul peste tot trupul lățindu-sa,
după ce au împărățit ani 24, luni 8, april 15, au murit, lăsind
în locul său pe Manoil Comnenos.

CAPUL XV

Acceiași să arată de la Manuil Comnenos
pană la Alexie Anghel

Stând la împărăția răzsăritului Manoil **Manuil**
Comnenos, ficiorul lui Calo Ioan, la apus **Comnenos**
împărăția Conrad al trileia. Pe vremea acestor împărați papa

Evghenie iarăși au îndemnat toată creștinătate Evropii asupra varvarilor, carii ca niște neguri întunecoasă, în toate părțile slobodzindu-să, toate împărățiile creștinești călca, și din dzi în dzi oblastia crucii a micșura să siliia. Deci, leat 14, 1147, cu toții strângându-să, cine încâtro să margă ș-au ales. Și așe asupra serachenilor, carii Ispanie cuprinsese, au mârș Eric, craiul Daniiei, cu alalți, asupra vandalilor; și episcop și hatman au fost magdeburghianul cu ale sale soții; iară asupra serachenilor de la Siria (carii acmu în mare strânsoare ținea Ierusalimul și pre creștinii a sfintelor locuri păzitori, în mare primejdie aduse) singur Conrad împăratul apusului, cu 200 000 de oaste aliasă, într-aceiași an au purces; și în luna lui septemvri au agiuns la Țarigrad, iară în dzua de Florii cu toții s-au împreunat la Ierusalim; ce 38 lucrurile / carile acolo la Palistina s-au făcut, le va videa cititoriui la istoricii acelora vremi și lucruri; iară noi la istoria noastră să vinim.

Istoricii grecești și latinești, pre aceasta vreme, măcar că pentru părțile noastre încă nu încep a pomeni, însă cei leșești și ales Dlușoș⁴¹¹ cu multul mai tare mărturisește pentru traiul românilor în Volohia, decât mărturiia care mai denainte din istoria lui am pomenit. Ce, pentru mai adevărată credința, singure cuvintele pomenitului istoric aicea vom aduce, carele scrie așe: Pre această vreme, au fost în țara leșască un Vladislav craiu, carele cu frate-său Boleslav avea pricină pentru crăie, pre carii împăratul Conrad, având cu dânșii și rudenie, vrând să-i împace; în oastea ce vrea să facă spre varvari la Palistina, într-adins au vrut să treacă pen țara leșască. Deci într-acesta chip și cu aceasta socoteală viind în țara leșască acolo câteva dzile s-au zăbăvit pentru împăcarea fraților; ce mai mult netămăduite lucrurile

⁴¹¹ Dlușoș [Dlugossius], Tomul 1, carte 5, cap. list 403.

lor lăsind (căci cu atâta mulțime de oaste, carea tot cu cheltuiala crailor să ținea, mai multă greutate priiatinilor săi a face nevrând), din Polonia au purces; trecând prin țara rusască și prin țara Volosca spre Marea Neagră (Dlușoș nu știm de unde ia, și-i dzice Marea Leonin); Vladislav craiul, încă vrând să pliniască de toate câte de acolo oștii trebuia, au trimis oameni înainte și în țara rusască și moldovenească (sau cum îi dzic leșii Volosca) și pre la alte popasuri au gătit de tot felii de zahara și singur au petrecut pe împăratul **pană** la mare.

Vadză acmu, iarăși dzicem, și să rușineadză măzaccii și necunosăto/rii istoriilor, cum de curat și aiavea dovedește 439 Dlușoș că împăratul Conrad spre mare cuborându-să, lăcuiitorii Moldovii de toate ce i-au trebuit Ia 200 000 de oaste i-au gătit și l-au îndestulat; nici poate să înțeleagă cineva, că doară Vladislav, craiul din țara leșască, **pană** la Marea Neagră, prin locuri pustii și fără oameni atâta lungime de cale va **Fi** trimis pre la toate popasurile, tocma din țara leșască atâta zahara cât să fie destul la 200 000 de oaste și la nenumărate dobitoace, căci aceasta nu numai cu greu, ce așeși peste puțință ar fi fost leșilor.

Iară cu aceasta cititoriui de va rămâne cu prepus, să aștepte încă puțințel, adecă după cursul istoriei cu 43 ani mai pre urmă, de unde începe istoricul Nichita Honiatii, mari și dese și cu biruință războaiele românilor noștri cu împărății Țarigradului a istorisi; și cu bunăvoie îi giuruim că-i vom arăta, precum țara Volohii nu numai lăcuită de moșnenii săi, ce așeși foarte bine întemeiată și cu puternică stăpânire aședzată să fie fost. Și cătră aceasta, precum întâi însoțită împărății răzsăritului, apoi și nepriiatenă, și nu puțin stricătoare o vom dovedi. Și așe aicea în scurt, îi giuruim, la locul său indoit și îndzec^t îi vom plăti.

Manoil dară împăratul după ce-au împărățit ani 38, la 1180, anul de Ia Hristos 1180, în luna lui septemvrie au murit, **NSO**

Velleimu Tir[ean]ul¹¹⁸² îi adauge împărăția 40 de ani, ce Patavie¹¹⁸³ precum [greșit] sa fie greșit îl dovedește. Calviz sămăluiaște să fie împărățit ani 38 și câteva luni, și să fie murit în 6 a lui octomvrie; iară Ricțiolul în scala hronicului

Al An h 1 ¹¹⁸⁴ înipărățit ani 37, luni 5,
Comneno dzile 21. După moarte lui Manoil au stănut la împărăție fiul său Alexii
440 Comneno, încă / copil la vârstă fiind, carele supt paza unchiu-său, iui Andronic, aproape de trii ani au împărățit;
1183 ¹¹⁸⁵ Andronic iară, leat 1183, Andronic întâi pre
Comneno maică-sa apoi și pre cucon (carele abia întrasă pe 14 ani) zugrumându-i noaptea, i-au aruncat în mare, și au stănut el la împărăție¹¹⁸⁴.

Pre acestea vremi scrie Zonoras, carte 18, cap. 23, precum neamul pazinachilor, părăsindu-și locurile lor, au intrat cu totul spre țările împărăției, și toată Thrachia și Machedonia au prădat; împotriva a căroră împăratul cu oaste mărăgând, foarte grozav fu biruit, carea pacoste i s-au tâmplat pentru mândria și nebăgarea în samă a slujitorilor; ce mai pre urmă slujitorii făcându-să mai ascultători, atâta de vrăjmaș au intrat în nepriiatini, cât și nici cea dintâi năvală li-au putut varvarii sprejini; carii vădzindu-și prăpădenia au început a-și lepăda armele de a mână și a cere milă de la romei, carea au și aflat-o. Multă mulțime de schithi atuncea au pierit, iară alalți vii la mână cădzind, supt sulia i-au vândut; dintr-acestea împăratul alegând multă samă mai vârtoși și mai tineri i-au aședzat în țara ce să chiamă Moglina, cu muieri, cu copii cu tot și mari slobodzii au făcut cu dânșii, carii și pană astăzi acolo trăiesc, și de pe numele locului s-au poreclit pazinachi mogloniti.

¹¹⁸² Velleim Tîreanul [Guilelmus Tyrius], Cartea 22, cap. 5.

¹¹⁸³ Patavie [Petavius], Partea 1, cartea 8, cap. 21.

¹¹⁸⁴ Nichita Honiat [Nictas Choniates].

în vremea acestuia, la leat 1185, să pomenește la istorici Bela ¹¹⁸⁴
craiu în țara unguiriască. ¹¹⁸⁵

De ciia Andronic ceia ce i s-au cădzut și-au luat plata, căci din vrajă înțelegând, precum într-aceia an, mai înainte de 14 a lui săptemvrie, va să piară, și acela ce va să ia împărăția îi începe numele din Is (carile apoi au fost Isachie Anghel). Deci în 11 a lui septemvrie vrând Andronic să prindză pe Isachie Anghel și să-1 omoare, el vite/jește apărându-să au **441** scăpat în beserica, unde nărodul îndată l-au rădicat împărat; și de aciia tot nărodul pornindu-să, au prins pe Andronic și cu multe cazne muncindu-**J**, pe urmă tăindu-i mâna cea driaptă și scoțindu-i ochii, l-au omorât după ce împărățisă mai mult de 2 ani; și într-acesta împărat s-au stâns sămenția Comnenilor, precum mărturisește Patavie¹¹⁸³. Ce istoricii mai pre urmă pomenesc și pre alții Comneni, măcar că acest nume fără cale să-1 fie luat și Honiatis mărturisește.

Dzis-am mai denainte, o axiomă a filosofilor pomenind, că rădicându-să pricina să rădică și fapta, carea ce va să înțelegă acoloși am explicuit-o; iară acmu altă axiomă aducând, dzicem, că de pe fapte a lucrurilor ființa să cunoaște, adecă, când vreun lucru iaste făcut înțelegem că lucrul acela, pricina înainte mărăgătoare au avut, căci nici un lucru fără pricină să să facă nu să poate.

Într-acesta chip și pentru nerupt și totdeauna traiul romanilor în Volohia trebuie a înțelege, că înțelegându-le din istorici adevărași faptele, putem fără nice un prepus a cunoaște și traiul lor și ființa lor. Așe dară, istoricii grecești, carii pană acmu, pentru lucrurile romanilor în Volohia somnul celor 7 efeseni să văd să fie dormit și prin atâta vreme câtă la mijloc au trecut, atâta au tătit, cât ca cum pre locurile Volohii nici sufler (de om n-ar hi fost; a căroră tăcere, pre cât noi putem giudeca, au dat pricină unora, precum de

¹¹⁸⁵ Patavie [Petavius], Partea 1, cartea 8, cap. 21.

multe ori am dzis, să criadză că țărâle noastre, cu sute de ani să fie stătut pustii și fără lăcuiitori; și apoi alții urechile în bane slobodzindu-și, încă mai mari decât au audzit, au și scris; cât cu condeile lor, pre tot neamul românesc, nu într-alt **442** chip, ce tocma ca le/gumile într-un an îi sădesc, răsar, îi cresc și-i și zmulg.

Ce basnile băsnuitoilor lăsind, să videm acmu cei ce dormiia grecești istorici, cum să deșteaptă și cum strigă când îi doare, căci una și aceasta iaste pricina tăcerii lor cei adânci; adecă, că după împărțirea împărăției romanilor, în Volohia, ca într-un unghiu de amândoaă părțile rămâind depărtați și despărțiți, orice într-această parte, ca cum de trupul împărăției lor nu s-ar atinge, nici grije purta, nici de lucrurile lor însăamna; (și adevărat că de n-ar fi pomenit câte ceva istoricii cei streini, mai pierită li-ar fi rămas știința și traiul și moștenirii lor pre locurile sale), iară acmu de la romanii din Volohia, oarece durere și patimă simțind, precum împărății asupra lor sabiia, așe scriitorii condeii își ascut. -

Iaste dară de câteva ori pomenitul Nichita Honiatis, grec, și de toată credința vrednic istoric, carile pentru romanii din Volohia și pentru războaiele carile pe vremile când el istorie sa țasea, cu împărăția răzsăritului au avut, pre larg și îndestul scrie, precum în carte carea urmadză, cu nemutate cuvintele lui Nichita Honiatis, toată istoriia lui carea au scris pentru războaiele românilor cu împărăția răzsăritului, din cuvânt în cuvânt o vom aduce.

Cu a căriia adeverință, cu bună îndrăzneală putem dzice: vino acmu, bunule Simioane și frumosule Misaille, și vedeți pe romanii din Volohia, pre carii pre acestea vremi dziceți că n-au fost nicăiuri, sau de au fost încă să fie fost la Râm, sau precum voi băsnuiți, în temnițele Ramului, că Laslăul vostru, pre carele din crierii voștri îl nașteți, după vremea ce voi însăamnați au avut războiu cu Batie hanul tătărăsc, iară **443** Batie au trecut cu prada sa în țara un/guriască Ia leat 1242

și așe iaste cu 56 de ani mai pre urmă. O, scârnăvă-i minciuna și însutit mai scârnăv minciunosul carile o scornește! Că de vreme ce pre vreme lui Batie dziceți c-au fost acel Laslău craiu în țara unguriască, și el întâi au adus pre acei oameni răi de la Râm și apoi după biruință i-au aședzat pre Ia Maramorăș, acești romani, carii, după cum am dzis, numele mai pre urmă în volohi sau vlahi, cu 56 de ani mai înainte, de unde s-au luat? Pentru carii istoricul grecesc, nu fără oarece stidire, ce adeverinții slujind, dzice că oastea carea întâi au trimis asupra lor Isachie Anghel împăratul, de tot au prădat-o. Adevărat dară, că au fost adus Laslăul vostru tâlhari și oameni răi de la Râm și deșertând temnițele Italiii au implut Maramorășul; aciia tâlhari numai ai voștri părinți au fost și de la dânșii poate fi v-ați învățat a fura adevărul istoriiei. Iară români, carii sint părinții moldovenilor și a muntenilor, precum cu multe și tari dovede am arătat, totdeauna pre locurile sale au lăcuit, precum și acmu aceiași lăcuiesc. Ce atâta mustrare agiungă-vă, mai uitați-vă înainte, pentru volohii noștri la același istoric./

CARTEA A OPTA

Carea arată traiul romano-vlahilor în Vlahia, apoi și în Misia, Thracia, Machedonia și **pană** la Greția, de la Isachie Anghel **pană** la Ionnis Duca; când și hănia tătarilor în Crâm și împărăția aliotmanilor la Asia s-au început. Așijderea arată când și cum s-au despărțit romano-vlahii de la împărăția Țarigradului. Războaiele carile au avut românii cu împărății grecilor, apoi după ce au luat latinii de la greci Țarigradul și cu latinii. Așijderea arată începătura domniei monarhicești a lui Ioan, domnul a tuturor românilor, și de domnia lui Hris, domnul cuțo-vlahilor în Greția și aședzarea împărăților grecești la Nichea și pe aiurea

PRIDOSLOVIE

CAPUL I

Iubite cititoriule, măcar că cât în puțința noastră iaste ca de voroava lungă să fugim, în tot chipul silim și în lucru așe de mic (căci după acest de acmu nenărocit statul stăpânilor acestor a noastre țări, istoria lor, lucru mic a-I numi socotim), groasă și mare carte a scrie, cât nu ne suffere inima,

singur poți cunoaște; însă precum nici un trandafil fără ghimpi și nici un lucru fără greutatea sa și fără vreo împiedicare să fie nu poate, așe / și istoria noastră pentru **445** vechimea a neamului românesc nu puțin, nici iușoare împiedecări și împotriviri **pană** acmu s-au arătat; așe și de aicea înainte ne ies; carile de nu să vor da din cursul istoriiei într-o parte și de nu să vor curați de spinii și de zizaniile carile în țarina adevăratei istorii s-au ijdărât, nu numai căci purcesul înainte ne zăticnesc, ce încă și povestea întunecând, locurilor, vremilor, numerilor, chipurilor și altor țircumstanții <Iucruri împregiur stătătoare> istoricești, ca acestea, mare tulburare și confuzie aduc și măcar că istoria din sine chiară și curată iaste, însă cu tâlcuirile și strămutările scriitorilor mai de pre urmă, mai mult înecându-să și învălătucindu-să, de nu să vor întoarce la fântâna și izvorul său cel dintăiu, și de unde au purces cititoriui, fără îndoință și fără prepus în cunoștința adevărului slobod să imbie (precum noi socotim) nu va putea. Spre a căroră cercare și îndreptare, iată acmu cu dumnădzăiescul ajutoriu începem.

Numele românilor din toată Dachia, precum de pe vreme lui Anastasie împărat, adecă de când întâi neamul slovenesc au năbușit spre Evropa, să să fie schimbat și de ciia volohi sau vlahi să să fie chemat, înapoi la locul său curat (precum nedejuim) și pre larg am arătat. Așijderea precum supt același nume, pe vreme lui Vasilie Bulgarocton, Bogdan, stăpă<ni>toriul lor, pe aceia vreme fiind ei supt protecția Lui Carolus Marile împăratul apusului, dații iarăși la trupul împărăției răzsăritului să să fie alăturat, din câțiva istorici de credință am arătat, *i proci*.

Iară acmu sosind aceia vreme, în carea încep istoricii, precum cei grecești, așe alalți de penpregiur, mai pre larg, de lucrurile românilor noștri a / scrie; unii din tâlcuitorii cești **446** mai noi (prin necunoștință au prin nevoință, nu putem

giudeca) oarece tulburare și amestecare numelui volohilor a aduce să văd, din carii întâi înainte ne iasă Patavie, iscusit amentrelea a vremilor și a istoriilor sămăluitoriu, carile în hronicul său sosind pe la vremile lui Isachie Anghel, împăratul Țarigradului (carile multe și nenărocite războaie cu românii noștri să fie avut, istoriia înainte va arăta), unde istoricul Nichita Honiatis, a vremilor acelora istoric și secretariu aceluiași împărat dzice: vlahii aiave de la împărăție s-au dezlipit. El mai mult lucrul zbatând, voroavă adăogând în prepus aduce istoriia și numele vlahilor, dzicând pre la anul 1186, vlahii, sau bulgarii, de la împărăție s-au viclenit.

Lear
1186

Ce pare-ni-să că n-au fost nici în prepus să stea, nici numele bolgarilor cu a vlahilor să fie amestecat, căci Nichita Honiatis foarte bine au știut cine-s bulgarii, cine-s misii și cine-s vlahii și mai vartos că bulgarii și sirbii, acmu cu craii întemeiate, de atâta vreme în Thrachia și în Misii și acmu de supt puterea împărăției dezbătându-să, cu numele de dispoti și de crai stăpâniia; iară pentru vlahii noștri, dzice, că atuncea de la împărăție s-au dezlipit, precum și vremea, chipul și persoanele carile au fost începătura și pricina aceștii dezlipiri, înainte să va videa; de unde curat ar fi putut cunoaște, că alții sint bulgarii și alții sint valahii.

Nărodul acesta a valahilor, precum în Misia mai mult întâi răvârsindu-să, apoi și până la Thessalia să să fie lățit, marturi vii sint cei ce atuncea și până astăzi în țara grecească lăcuiesc, pentru carii lacov Predser⁴⁴⁶ în tâlcuirea 447 istoriiei lui Ioan Cantacuzino, carte 1, cap. / 1, după mărturia lui Leunclavie, precum acești români să fie din neamul romanilor de la Italia, apoi dzice că o parte a Thessalii (pre carea și pe vremea lui Ioan Cantacuzăno împăratul vlahii o stăpâniia) să să fie chemat Vlahia Mare; ce în numele Vlahi

⁴¹⁶ lacov Predser [corect: Gretserus], în *Tâlcuirea istoriiei lui Ioan Cantacuzănos*, Cartea 1, cap. I.

foarte nemerește, căci și acii vlahi tot din vlahii noștri au fost; iară căci o numește Vlahie Mare, foarte greșește, căci Vlahie Mare, din socoteala tuturor gheografiilor și a istoricilor, iaste Moldova noastră, precum de multe ori în câteva locuri am dovedit.

Ce pentru vlahii carii au fost supt stăpânirea împărăției Țarigradului pe vremea lui Ioan Cantacuzino, când va vini rândul să dzicem de lucrurile pe aceia vreme tâmplate, atuncea pre larg, din istoriia aceluiași Ioan Cantacuzino vom arăta.

Insă iarăși precum acii vlahi ce au stăpânit în Thessalia să fie fost tot dintr-aciștea ai noștri români, carii, supt Isachie Anghel, de la împărăție s-au despărțit, chiar mărturisește Laonic Halcocondilas, carele carte 1: vlahii, dzice, sint carii până și la Thessalia s-au întins; iară bulgari, eic, КОСТГО **Muoiocv xaAoOoiv** pre cei din Misii de gios număsc.

Așijderea Nichita Honiatis știind că vlahii acestea răvârsindu-să de peste Dunăre, și Misia până la Munții Emii, adecă a Cenghii, apucase și câtăva vreme de pe numele locului și Misii să chemasă, dzice carte 1, carii mai denainte misii, acmu vlahi să cheamă.

Iară precum vlahii, după ce s-au întors unii la locurile sale, peste Dunăre, unde sint țările noastre acmu, multă vreme misii să să fie chemat, martur ne iaste Laonic Halcocondilas, carele la același pomenit loc dzice: **M u a i a v** sic; **TO Tiepav TOU** "IaTpou oaxripeviv **%o3pav**. Misia, carea țară iaste de ceia parte de Dunăre.

Așijderea, pre vlahii / de peste Dunăre, altă dată același 448 istoric îi numește cu cei vechiu a dachilor nume, adecă dachi; iară acii dachi precum tot una cu vlahii de la Thessalia să fie, la carte 6 cu curate cuvinte arată, unde dzice: **T6 8 7UVOV opoc** **BAD%oi** 'Evoixouorv auroi ТГОV **Aaxoov opoy^OTTOi**. Iară în muntele Pindul vlahii lăcuiesc, carii cu dachii (adecă cu românii de peste Dunăre) tot o limbă au. Apoi mai adaoge: care vlahi nicipum în ceva să deosăbăsc

de ia vlahii carii Ia Dunăre lăcuiesc. Acestea vlahi de la muntele Pindului (carele nu departe stă la Solon) sint căroră astădzi noi le dzicem cuțovlahi, iară ei ne dzic noaă români din Vlahie Mare.

Dintr-acestea a lui Honiatis și a lui Halcocondilas cuvinte, chiar să cunoaște că vlahii, carii în țara grecească au rămas, să fie tot un neam cu români noștri și precum pe vreme lui Isachie Anghel, de la ciștelalți despărțindu-să, au rămas pe acelea locuri, unde și acmu mulțime de dâșii prin satele Ioanninii, în Epir lăcuiesc.

Cătră acestea mare lumină adevărului aduce Anton Bonfin, carele decada 2, carte 7, de războaiele între greci și între frânci, carii apucasă de Ia greci Țarigradul precum istorisind, dzice: Henric fratele lui Balduin, carele în urma frăține-său intrasă Ia împărăție, împreună cu Bonifație Montis Ferartianui, cetatea Udriiul a bate nu conteniia. Ce grecii, cădzind cu rugămente la vlahi, îi îndemna ca să nu lasă ca cetate ca accia vestită să încapă pe mânule latinilor, pentru carea lucru au căutat lui Henric a lăsa a bate cetatea și au grăbit a să întoarce la Țarigrad. Iară ce vlahi au fost acei vlahi pre carii i-au rugat grecii într-agiutoriu, iarăși acolea cu
449 deschisă cuvinte arată: *vla/ chi enim e roynanis oriundi, quod eorum lingua etiam num testatur, cum inter tam varias Barbarorum gentes sita, adhuc extirpări nonpotuerip*, adecă: vlahii acestea era din romani născuți, care lucru graiul voroavei lor și astădzi mărturisește, carii într-atâtea felu de felu de niamuri de varvari aședzindu-să, pană și acmu cineva a-i dezrădăcina n-au putut. Și mai gios iarăși Bonfin dzice: Și așe vlahii, cu rugămintele grecilor îndemnându-să, au izbăvit Udriiul din strâmtă încungiurarea latinilor.

Cătră acestea putem și a împotrivicului neamului nostru, a lui Sarniție cuvinte, pentru mărturie aduce, căci a nepriiatinului cu multul mai de credzut iaste mărturiia, decăt

a priiatinului sau aceleie ce n-are nici o treabă; că și el mărturisește că numele românilor noștri, la istoricii grecești începe a să pomeni de pe vremea lui Isachie Anghel.

Și cu aceste prelegomene, pentru adevărta numelui și neamului românilor noștri, pre aceasta vreme îndestulindu-ne, acmu mergem *mainte* să ne mierăm Ia istoricii grecești, și ales la Nichita Honiatis și la latini, și ales la Antisăodoreanul, ce au mai făcut și ce au mai lucrat români noștri supt numele vlahilor./

CAPUL II

4

Arată-să pricina pentru ce vlaho-romanii s-au despărțit de la împărăția Țarigradului

După cumplită picirea lui Andronic împărat⁴¹⁷, la anul 1185 (precum în cea mai pre urmă carte am pomenit), rădicând nărodul pe Isachie Anghel la scaunul împărăției răzsăritului, scornitu-s-au întâi vrajbă, de ciia gâlceava, apoi și groznice războaie între împărăție și între nărodul vlaho-romanilor.

A căroră tâmplari istorie Nichita Honiatis⁴¹⁸, a vremilor acelora iscusit istoric, în carte dintăi așe o începe: Isachie Anghel, după ce, după statul vremilor acelora pre năroadele despre părțile răzsăritului, pre unile cu daruri, iară pre altele cu dări pre an, cum putusă într-un chip le împăcase, și dintr-acolo lucrurile în liniște să videa că-și întorsese (căci pre vremea noastră, dzice, așe să poartă împărății noștri cu varvarii, ca fetele cele ce acasă ședzind numai triaba furcii și a torsului caută), iată s-au tâmplat de i s-au săvârșit și împărăteasa, după care i-au abătut să ia împărăteasă de neam

⁴¹⁷ Cartea 7 [v. *HronicuU* supra, p. 441 orig.], cap 15.

⁴¹⁸ Nichita Honiatis [Nictas Choniates], Cartea 1, list 236.

strein. Și așe au trimis soli ia Bela, craiul unguresc, și i-au cerșut fata, carea încă era copilă de 10 ani.

Deci pentru scumpetea să cheltuiască banii visteriiei, la nunta ce vrea să facă neîndurându-să, au pus dajde pe toate țărăle și cetățile împărăției și mai cu de-adins pre celea ce era mai aproape de Anhalo. Așijderea aceasta pre lăcuiitorii pre lângă munții Emului aruncând, mari neprietini i-au făcut împărăției, căci carii mai denainte misii acmu vlahi să cheamă, cuprindzind locurile cele mai strâmpțe și bizuindu-să cetăților de prin munți cu piatră zidite, deci, cum și mai **451** denainte de / împărăție, puțin băga în samă; iară atuncea, cu pricina căci le lua dobitoacele cu sila, și-i asupriia peste măsură, așeși aiavea s-au rădicat asupra împărăției. Capetele aceștii rădicări fost-au doi frați Petăr și Asan (dintr-acești Asani sint Asanii carii și astă[dzi] sint la noi în țară, măcar că cu multă vreme mai pre urmă au vinit în Moldova).

Acești dară doi frați, pentru ca să nu să vadză că fără pricină stau să scorniască lucruri noaă, s-au sculat singuri ș-au mârș la Chipsala, unde atuncea să afla împăratul, rugându-să ca să-i priimască în slujba și în polcurile împărătești și să le dea vreun loc de lăcaș în Muntele Emului; ce nefacându-le împăratul după poftă (căci puterea becisnicii ce era să vie biruia înțelepciunea omenească); ei cărtind și ca cum ar hi fost în samă nebăgați jeluindu-să și alte cuvinte mai cu îndrăzneală au slobodzit, cu carele mai mai arăta ce vor să facă, dacă să vor întoarce acasă.

Și mai cu de-adins Asan, fiind om prea îndrăzneț și vrăjmaș, pentru cuvintele ce fără nici o siala grăiia, mâniindu-să Ioan sevastocratorul au poroncit de i-au dat și câteva palme. Într-acesta chip oamenii aciștea nu numai căci ceva n-au isprăvit după pofta lor, ce încă și cu ocări și batgiocuri întărtați fiind, pe urmă cu ce vrăjmășie au intrat în romei, ce cuvinte poate să povestească? Și ce gură poate să cuprindză luciul a atâta mare de răutăți carele au făcut?/

CAPULUI

452

Arată-să cu ce mijloc au făcut ei de s-au dizlipit romano-vlahii de la împărăție

Petăr și Asan, după ce așeși înfrunțați și rușinați la al săi s-au întors, *cocand* în inimă cu mai asupra să-și răscumpere, au început a-i smomi ca să-i întoarcă să fie cu dâșii într-o minte; ce vlahii dintăi socotind greutatea lucrului, spre ceia ce-i trăgea Petăr și Asan să să plece, să temea; ce ei, pentru ca să rădice acea frică din inimile nărodului, au pus de au zidit o beserica a preminunat marturului Sfântului Dimitrie (aicea Honiat⁴⁵² can cu mânie aprins, câteva peste hotarale istoricului, cu hulă asupra vlahilor scie; ce noi precum denceput am giuruit, ori plăcut, ori neplăcut ar fi, carele istoricii pentru neamul românilor scris au lăsat, pre toate cu o inimă și cu un condei le vom arăta).

După ce au săvârșit beserica, precum *deșism*, să fie adunat într-însa mulți oameni, și din parte bărbătească și din parte femeiască, carii îndemoniți fiind, cu ochii roșii, cu genile întoarsă și cu părui împrăștiat și alte toate câte acei feliu de oameni fac, deplin le făcea, pre aciștea i-au învățat în toropirea lor să dzică precum așe va Dumnădzău, ca de acmu înainte neamul bulgarilor și a vlahilor, lepădând giugul cel ce de demulr îl purta, să-și dobândiască volnicia lor.

Și pentru aceasta pricină și Sfântul al lui Hristos Măcinic Dimitrie, părăsind beserica care iaste mitropoliia Solonului și lepădându-să a mai petrece cu romeii, să să fie mutat la dâșii pentru ca să le fie agiutoriu spre acesta lucru. (Ia sama, cititoriuile, cum știe Honiat⁴⁵² a despărți între neamul bulgarilor și a vlahilor.)

Așe dară, slabi la inimă oamenii acestea, puțin zăbăviți (adecă în știință) totdeodată împlându-să de suflet și iarăși

† Honiat⁴⁵² [Choniateș], Cartea 1, cap. 5.

luați de minte, să toropii și ca cum ar fi din duh înflați, în gura mare striga: „Nu mai iaste de acmu vreme unii cu alții a nu să învoi, ce de arme apucându-să, cu toții în romei să năvăliască și carii în război să vor prinde, nici a-i cruța, nici a-i vinde să cade, ce fără nici o milă trebuie, toți, **pană** Ia unul, uciși. Și nici cu rugăminte, nici cu darurile să să mai plece; ce aceste toate lepădând să stea toți ca diamantul de vârtoși.”

Așe tot nărodul de la proroci ca acestea îndemnându-să s-au apucat de arme, cu toții credzind precum începătura aceștii rădicări să fie nărocită, de vreme ce și Dumnădzău pentru volniciia lor le ține parte; nici îndestulindu-să cu câte locuri cuprinsese, pre lângă Munții Cenghii, ce într-alte sate și orașe, carele era și mai departe, s-au slobodzit, și printr-însele s-au răvârsat.

Iară Petăr, unul din frați, puindu-și în cap coronă de aur și încălțind ciubote roșii (carile era port împărătesc) au încungiurat cetatea Pristhlava (iaste cetate aceia oghighiască, toată de cărămidzi făcută și mult loc din Munții Ceanghii cuprinde).

Ce socotind bătaia acei cetăți <că> nu le va fi fără primejdie, trecând pe lângă dânsa, au trecut Muntele Cenghii în ceasta parte, de unde în pradă slobodzindu-să și fără veste în orașele romeilor năvală dând, mulți oameni de ispravă, mulți boi și alte dobit[oaace], peste număr de multe, au apucat.

CAPUL IV

Arată-să războiul dintăi carile au avut -
românii cu Isachie Anghel împăratul

Isachie împăratul, audzind că vlahii aiavea s-au făcut
17 haini, leat 1187, strângând oaste, s-au dus asupra lor, carii
454 din lo/curi înalte și strâmpte multă vreme i-au stătut

împrotivă. Ce Dumnădzău, a căruia ascundere întunericul iaste, peste nedejdea tuturor o negură ca aceia au slobodzit, cât toți munții și locurile cele strâmpte carile varvarii păziia au cuprins, cu carea ei învălătucindu-să, precum era fără orânduiala, romeii au dat într-înșii năvală și, tare gră-mădindu-i, atâta spaimă li-au dat, cât de tot uluindu-să, cine încătro au putut s-au răsîpîit.

Iară scornitorii și purtătorii răutăților acestora, cu o ceată de ai săi, tocma ca turma porcilor cea din *Evanghelie* în mare, ase și ei în Dunăre sărind, Ia megiiășii săi la schithi au trecut. (Aicea încă socotească cititorii și din cuvintele istoricului să cunoască că vlahii de au și fost apucat multe locuri în Misia, încă aședzământul lor mai de temei tot peste Dunăre au fost, unde și Petăr cu Asan, în ceasta dată prost mergându-le, s-au tras.)

Iară împăratul, trebuindu-i să fie fost întărit toate cetățile Misii și mai ales ceale ce era prin Munții Cenghii, și cum nu era cine să stea împotrivă, să fie pătruns prin toată Misia, și să fie aședzat toate locurile cum să cade; ce nici una dintr-acele nefăcând, numai au stătut de au aprins stogurile cele de pâne; și cu rugăminte vlahilor, cea amăgitoare, lucrul de tot crud lăsind, au grăbit a să întoarce înapoi, carea mai apoi au stătut pricină, de încă și mai vrăjmaș și mai cu îndrăzneală s-au întors vlahii înapoi.

Așe împăratul înapoi întorcându-să, precum au isprăvit lucrul cum să cade să *făima*; iară oarecarele din rândul giudecătorilor, Leon Mănăstreanul, foarte copt dzicea precum îi iaste jeale de sufletul și de bărbăția împăratului, lui Vasilie Bulgarocton, carele, după ce din temelie / pe bulgari pră- 455 pădisă, să fie dzis: ca de să vor ispiti vreodată și vlahii lucruri noă ca acestea a scorni, precum au făcut el bulgarilor, așe și alți împărați, lui uitându-să, să facă vlahilor; adecă, stând cu ostile în țara lor, să nu le lasă nici un loc necălcat; care învățatură, stând astădzli spândzurată în Mănăstirea

Sosthenis, nime în sama n-au băgat-o și ce dzisesă acel împărat, cu mulți ani mai denainte, nemăruî în minte neviind, așe în scurtă vreme li s-au părut lucrul isprăvit a fi.

CAPUL V

Arată-să întoarcerea romano-vlahilor
de peste Dunăre iară în Misia

După acestea Asan, înțelegând precum împăratul cu toate ostile au ieșit din Misia, cătră ai săi strângând și mulțime de tătari într-agiutoriu, au trecut iară înapoi în Misia și decât dintăi încă mai vrăjmaș făcându-să și cu multul încă mai trufindu-să, nici cu stăpânirea cea dintăi, nici cu toată Misia s-au îndestulat; ce pentru ca mai mari răutăți asupra romeilor să aducă, cu tot chipul ce-au putut s-au nevoit, pentru ca să împreune și stăpânirea bulgarilor să fie tot într-o inimă cu a Misiii, precum au fost și mai denainte¹¹⁸⁸.

Asupra a căruia, de-[a]r fi fost ieșit îndată iarăși singur împăratul cu ostile, cândăilea s-ar fi purtat lucrul mai bine; ce după <ce> mult i-au părut rău, căci în o [a] stea carea întăi făcusă, nu aședzasă lucrurile Misiii cum să cădea; nici cetățile cu oaste întărisă, nici ficiorii varvarilor zălog cu sine luasă, ce, ca cum i-ar fi stătut nepriiatinul cu sulia în coaste, așe pădzisă să iasă mai curund dintr-însa; iarăși i-au căutat de iznoavă oaste asupra lor a rădica.

1188 Deci la anul 1188, deodată cu puțină oaste, câtă pre lângă
456 sine ga/ta avea, din Țarigrad au ieșit; ce apoi înțelegând că nepriiatinii nu să mai opresc la munți, ce adăogându-să și cu agiutoriu tătărăsc, să fie ieșit în câmpul Agathopolitan și acolo tabăra puindu-și, spre locurile de penpregiur

¹¹⁸⁸ Honiatis [Choniates], Cartea 2, cap. 1.

răvărsindu-să, grozav să fie prădat și pustiit. Și măcar că în tot chipul să siliia să-și adune ostile și mai curând și el cu capul său, pentru ca și slujitorii să fie mai ascultători și împotriva nepriiatinului, carele așe în grabă năpădisă, mai curând și mai groznic, călare înaintea oștii sale să să arete siliia.

Însă după ce au sosit la Tavrocom (era acesta un sat cii și colea împrăștiat, nu departe de Adrianopolis), i-au mai așteptat până să strânge și alaltă oaste și au poroncit și lui Conrad, chesariului, curând cu ostile sale să iasă.

CAPUL VI

Războiul al doilea carile au avut romano-vlahii
cu Isaachie Anghel împăratul

De acolo împăratul alegând din toată oastea ca la 200 de oameni mai de triabă, căroră dându-le arme și cai bărbați, cum mai în grabă împotriva nepriiatinilor au purces, alaltă greuime și tabără spre Udriiu pornind. Ce într-accia dată au vinit de la străji precum vlahii pradă pre lângă Larda, unde și pre mulți omorând și pre mai mulți vii prinzind, cu mare dobândă încărcăți, să să fie gătând să să întoarcă înapoi; de care înțelegând împăratul, așeși de cu noapte au dat poroncă să dzică trâmbița de purces; și îndată, încălecând, au purces spre Vasterne, unde, după ce au agiuns, vădzind că nici un neprietin nu să ivește, au stătut să să odihnească oastea.

După trii dzile / și de acolo sculându-să, au purces spre Verroe; ce încă patru parasanghe <mile mari> nu mersese și iată un om de-abia de obosit răzsuflându-să și sufletul trăgându-și, cu rea veste iase înainte; carile spunea precum nepriiatinii de acolo nu departe, plini de pradă și de dobândă vin încetișor, căci nici cineva iaste să le stea împotriva, nici ei, fiind îngreuiăți, mai tare pot merge.

împăratul, acestea audzind, împărțind oastea pe la hatmani și șicuindu-să au luat drept pe acea cale în carea spunea omul că vin nepriiatinii; pre carii dacă i-am vădzut, așijderea și ii pre noi ni-au vădzut (căci și eu, dzice istoricul Honiat, fiind logofăt, mergeam după împăratul).

Tătarâi și vlahii, lăsind plianul pe paza a o samă de ai săi și dându-le învățătură pentru ca pre altă cale mai scurtă să păzască să dea la munți, iară alalți bulucindu-să fără nici o frică, au ieșit înainte călărimei romeilor, după obiceiul moșiii sale tare războiu dând; adecă dând tare năvală și din arcuri sigeta și cu sulii într-ai noștri întră, și nu mult iarăși din năvală întorcându-să, da dos a fugi și pre acestea a-i goni îndemna; și îndată iarăși, tocma ca pasările, în loc întorcându-să, din față cu multul mai vrăjmaș să bătea¹¹¹. Aceasta de câteva ori făcând și acmu vădzind că ei sint mai deasupra, au părăsit aceste învălătucituri și totdeodată săbiile zmulgând, cu mare chiot s-au slobodzit în romei; și așe și pre cei ce să bătea și pre cei ce fugia, tot într-un chip îi răsturna și-i prăvăliia.

Într-acea dzi așeși de tot șie slavă ș-ar fi agonisit și noaă mare ocară ni-ar fi adus, nebăgat în samă nărodul acela, de n-ar fi sosit și împăratul mai curând, a căruia polcuri încă era întregi, / carile îndată trâmbițele de război sunând și răcnetele zmeilor, carii era de sulii spândzurați, fiind de vânt clătite, mai mare huiet făcând decât cum era mulțimea oștii, părăndu-să nepriiatinilor că iaste prea multă oaste, s-au înspământat.

Împăratul, după aceasta, puțini robi ca din falcile jigăniilor scoțind, de calea aceia a mai goni s-au părăsit și, întorcându-să, au intrat în Udriiu.

Ce pentru căci varvarii măcar cum răzsuflu nu da, i-au căutat iarăși să purciadă într-acolo. Și așe, Ia Verroia măr-

¹¹¹ Ia aminte obiceiul românilor noștri în războaie, pre carile și pană astăzi neschimbat îl țin.

gând, uneori singur, alte ori prin hatmanii săi, năpădirile tătarâlor și a vlahilor ostâmpuia.

Ce nepriiatinii, măcar că tot avea frica romeilor și de prezenția împăratului să spământa, însă pre furiș, pre alocurea, suppuindu-să, apoi totdeodată arătându-să, așe năpădiia, cât să părea că singuri poftesc bătaie; de ciia locurile adese muta, nici lipsiia de unde trebuința lucrului îi chema.

Împăratul când spre Agathopolis, pentru ca să le opriască năvălirile cum mai în grabă alerga, ei atuncea lovia satele cele de penpregiurul cetății Filippopolis; când grăbiia să dea agiutoriu părții în carea să audziia c-au prădat, ei atuncea lovia de unde împăratul să sculasă. Acestea toate le făcea Asan, om ascuțit Ia minte și în lucrurile grele foarte isteț.

Așe de ciia împăratul vrând să ispitească, ca doară ar putea pe misii (de Ioc) să-i tragă în partea sa și să apuce Zagora (aciștia îi dzic turcii acmu Zagara), de la Filippopolis ieșind, au purces spre Triadița (aceasta-i Sofiia), că de acolo gândiia că mai pre lesne va trece Munții Cenghi, căci pre unele locuri are drumuri și mai deschisă și ape mai multe și pentru hrana oștii socotia că va găsi des/tul¹ însă aceasta ar fi fost când ar fi grijit cineva mai de cu vreme; ce, pentru căci acmu sosisă iarna și, ales în parte ca aceia crivățană, apele începusă a îngheța și omeții nu numai câmpii acoperiia și văile împlea, ce încă și ușile casălor cu troianii astupa; cu a vremii greutate împiedecat fiind împăratul de a mai merge înainte, s-au părăsit și, orânduind oastea pre acolo la iernatic, el cu câți oameni era mai iușurii s-au întors la Tarigrad, unde în jocurile și privelele teatrului își da inimii răzsuflare și odihnă.

Iară îndată ce s-au dezvărat anul 1189, împăratul iarăși au purces împotriva Misiilor și trii luni încheiate, bătând cetatea Loviții în deșert, după multă osteneală și cheltuială fără nici o ispravă făcută, s-au întors acasă; iară pricina întoarcerii lui era căci frumșețea locurilor, carile sint pe lângă

Marea Propontis, seraiuriile și gradinele cele mângăioasă, așijderea vânătorile și prinblările, carile pre împărații vremilor noastre ca cu niște lanțuțe legându-i, și pre Isachie împăratul, acesteși mai mult arșița soarelui să rabde nu-l lăsa; ce, ca cum ș-ar fi lepădat scutul din mână, cum mai curund să fugă îl grăbiia; și măcar că și pe muierea lui Asan apucasă și pe frate-său Ioan zălog cu sine luase, însă lucrurile tot din rău mai în rău să pohârniia.

Isachie împăratul, după ce s-au întors dintr-această cale la Țarigrad și orânduind hatman asupra vlahilor pre Aspiitie, el au răspuns împăratului precum slujitorii nu pot cu doi nepriiatini prea grei, cu vlahii adecă și cu foamea totodată a să bate, de care lucru trebuie întâi să Te dea liafa anului și apoi să-i trimață asupra nepriiatinului. împăratul întrând în **460** prepus, că cu acei mijloc va să rădice oas/tea asupra sa, și neputându-și conteni mâniia, îndată l-au lipsit din cinste și apoi au poroncit de i-au scos și ochii.

CAPUL VII

Arată-să a triie războiu a romano-vlahilor
asupra lui Isachie Anghel cu biruință

190 La anul 1190, scrie același istoric Honiatis, carte 3, precum lucrurile împărăției despre apus, de ce mergea de aceia mai rău să întorcea, căci vlahii împreună cu comanii (acestea sint un neam de tătari carii pre atuncea lăcuia prin Podolia și Pocutia ruscă), toate țărâle împărăției supt foc și supt sabie puneau.

Pentru care lucru împăratul, măcar că doă luni cu ostile într-acolo s-au zbuclummat, însă cevași măcar de chipul său vrednic să isprăvască n-au putut, că nici mai mult în oaste a să ză<bă>vi l-au putut ținea vremea; de vreme ce, audzind

precum vin și tătarii, înspământându-să, i-au căutat cum mai în grabă înapoi a să întoarce.

Așijderea nu pre calea ce mărseșe, ce pe alta mai aproape silind să apuce a trece munții. Ce nici aceasta n-au putut, căci cuprinzind nepriiatinii strâmtorile și strungile munților, ca cum ar fi fost într-o cușcă închis, din toate părțile și nicicum putându-să apăra, ca pre niște dobitoace îi ucidea oamenii; unde mai mult de giuătate de oaste pierdzind, unii în mâna nepriiatinului vii au căzut, alții rău răniți deși scăpasă, nu era nici de o triabă. Singur împăratul, cădzindu-i și coiful din cap (carile grecește casis să chiamă), cu mare pieire de-abiia au scăpat înainte la Verroia, unde puținele dzile odihnindu-să s-au întors la Țarigrad⁴²².

La al doilea an, vlahii adese de biruință ca acestea buiecindu-să și cu armele și avuțiile / romeilor, mai mult și mai tare întărindu-să, de ciia cineva să-i mai sprejinească n-au mai putut; și apoi, nu numai satele și orașele prăda, ce încă și cetățile, carile și tari era și bine să păziia, apuca. Varna, cetate pre atuncea vestită au suppus; a Triadiții (careia mai denainte Sardica să chema), mai mult de giuătate de zidi au răzsipt; Stumpiul de orașeni au pustit și de la Niș, nu puțini oameni și dobitoace în robie au luat.

Împăratul încă dând oastea pre sama hatmanilor, în curând Varna iarăși au răscumpărat, cetate Anhialul cu turnuri și cu oaste prospătă au întărit. Ce și așe nepriiatinii totdeauna deasupra și fietecând biruitori era; de care lucru și el, pe la septembrie, ieșind din Țarigrad, au mărș la Filippopolis și cât putea în toate părțile năbușirile vlahilor și a tătărilor apăra și sprijiniia.

După acestea, provinția filippopolitană au dat-o în paza și supt stăpânirea lui Constantin, carile era văr premare împăratului; și trimițindu-l hatman oștilor într-acolo, vlahii au început de ciia mai mult grije de dânsul a purta decât de

⁴²² Honiatis [Choniates], Cartea 3, cap. 4.

singur luându-și nume de Comnenos, dzicea că iaste născut din Emmanoil Comnenos, știind că acea familie într-acelel Emmanuil împăratul să stânsese.

Acest dară prefăcut Alexie Comnenos, în dzua carea s-au încoronat, Dumnădzău prin une semne aiavea ș-au arătat urgiia, carea era să să încingă asupra împăraților carii era următori, mai înainte vădzind faptele și răutățile lor, carile era și vor să fie cu multul mai cumplit decât la varvarii cei vrăjmași. Căci el puind corona cea de împărăție în cap și / 464 vrând să încalece pe cal, după obicei, dobitoacul, de la Dumnădzău poate fi năstavit fiind, nicicum n-au priimit să încalece; iară Alexii, vrând să arete bărbăție și cu de-a sila în spatele calului sărind, calul de sărituri și de azvârlituri nu s-au ogoit pană nu l-au aruncat de pre sine gios; și tare în pământ trântindu-l, nu numai căci i-au cădzut corona din cap, ce încă grozav s-au prăbușit și s-au sfărmat; cu care avidoma sâmn au arătat, că de va și mai sta câtăva vreme corona împărătească în cap de împărat grec, însă stricată și destrămată împărăție sint să aibă, și pană mai pre urmă așeși de tot dintr-aceia cînste și slavă sint să lipsască.

Pre acea vreme împărat apusului era Henric ai șeselea, carele atuncea în Sichilie tâmplându-să și înțelegând de zarvele și răutățile ce să făcea în Țarigrad și cum frații împărați unul altuia își scot ochii, socotind că vremea ce depândiia i-au vinit la mână, îndată au trimis soli Ia Alexie porocindu-i sau bir să-i dea pre an, sau de oaste și de bătaie să fie gata, pricină puind precum va să-și răsplătească răutate și dosada carea odată făcusă împărății Țarigradului lui Conrad, moșu-său, și lui Frideric, tătâne-său, când au fost trecând ei pe la Țarigrad la Palistina pentru răscumpărarea Ierusalimului de la serachenii.

Ce aceasta așe deodată numai cu lauda s-au trecut, căci la al doilea an, adecă leat 1197, în 8 a lui septembrie, murind, au stătut la împărăția apusului frate-său Filip, carile avea împărăteasă pe Irini, fata lui Isachie Anghel cel orbit de Alexie,

carile mai apoi au fost pricină de au luat latinii și Țarigradul și împărăția, precum înainte la locul său va vini povestea. / „Alexie Anghel (căci istoricul Honiatis⁴²⁵ nu va să-i dea 465 , titlul de Comneno) într-acestași an ce au stătut împărat, trimițind la Petăr și la Asan soli, mult au silit să facă cu dâșii pace, ce în zădar, căci condiții și puncturi foarte cu ocară împărății și nesufferite puna. împăratul dară Alexie, fiind el să triacă spre Anadol ca să aședza lucrurile dintr-aceia parte, au trimis hatman cu ostile asupra vlahilor pe Alexie Aspiatis. Ce vlahii dând năvală în părțile bulgarilor, nu numai cât mare pradă lăcuiitorilor au făcut, ce încă grozav pe romei bătând și pe hatmanul Aspiatis viu l-au prins⁴²⁶.

După aceia câteva casteluri izbândind și cu oamenii săi întărindu-le, cu nenumărată și nemăsurată dobândă s-au întors acasăși.

Într-aceiași an, Isachie sevastocratorul *voinic* tânăr, carile și el era orânduie cu o samă de oaste împotriva vlahilor, în câteva rânduri având biruință asupra varvarilor, cu carea mândrindu-să, de ciia așe mergea asupra lor ca cât i să părea la vânătoare și el întâi întră într-înșii. Iară odată *vlahii* (*acându-să* că fug, el, cât ce-i putea caii, ca la treidzeci de stadii i-au gonit, unde Asan având oaste suppusă, totdeodată din toate părțile sărind, așe i-au încungiurat ca cum l-ar fi cuprins într-o mreaje și după mulți ce i s-au prăpădit, și el viu au cădzut pe mâna tatarâlor.

Tătarâi dacă au pri[n]s pe sevastocratorul și, știind că mare summă de bani pot să ia pentru răscumpărarea lui, câtăva vreme l-au ținut ascuns. Ce Asan vartos și cu osirdie cercându-l, l-au aflat și l-au luat la sine. Ce nu multă vreme *trecând*, Asan întorcându-să, de la un Ivenco român (dzicea misii lui Ioan), carile și rudă și foarte credincios îi era, fii *ucis*./

⁴²⁵ Nichita Honiatis [Nictas Choniates], Cartea 1, cap. 4.

⁴²⁶ Socotește și aicea cum Honiatis [Choniates] deosăbește pe vlahi și din bulgari.

Arată-să cum au venit acest Ioan la împăratul și cum mai pre urmă au stăut domn tuturor românilor

Ioan acesta, căruia misii îi dzicea Ivanco, după ce au omorât pe Asan, fugând, îndată au tras pe vlahi cătră sine și cu unii din căpeteniile lor, carii era soții la uciderea lui Asan, căroro ie spusese cum s-au tâmplat moarte lui Asan, <că unii dzicea> să să fie ispitit a rușina pe soru-sa; alții dzicea că fiindu-i giuruit Isachie sebastocrator multe daruri, împreună și pe fiica-sa Theodora să i-o dea femeie, să fie făcut aceasta. Ce **pană** a isprăvi Ioan acesta lucru, Isachie, cădzind în urgiia împăratului, acmu în legături ieșisă din viață.

Așe dară, Ioan, după ce au ucis pe Asan, multă samă de ai săi vlahi strângând, îndată s-au despărțit de la alaiți bulgari și misii, carii întâi era soții cu Asan și cu Petăr⁴⁶⁷. Și deodată dându-să în laturi, apoi au apucat Tirnovul, care cetate iaste cea mai tare din cetățile Emului, și acolo oprindu-să au început a să apăra de Petăr, carele, pentru ca să-1 prindză, îl goniia.

Ce cunoscând că nici Petăr poate pe Ioan să-1 dobândiască, nici Ioan multă vreme poate să stea împotriva lui Petăr (căci Petăr alesese că, încungiurându-1, cu îndelungarea vremii, numai cu foame să-1 domoliască); de care lucru Ioan, încă având nedejde precum va lua și pe Theodora, fiica lui Isachie sebastocratorului, au socotit să fugă la împăratul și, de la dânsul agiutoriu luând, să poată sta împotriva nepriștinului.

Ce întâi Ioan, trimițind la împăratul și dând știre de statul lucrurilor, îl îndemna ca, trimițind la dânsul o samă de oaste, și Târnovul să-i dea pre mână și, cu agiutoriu lui, toată
467 Misia / să-i aducă supt ascultarea împăratului. De aceasta

⁴⁶⁷ Vedzi și aicea că Ioan cu vlahii săi să deosăbește si din misii, precum era deosăbit și din sirbi și din bulgari.

înțelegând Alexie împăratul, îndată au orânduit pre Manuil Camize, protostratorul, cu câtăva oaste să margă la Ioan.
- Ce neascultători slujitorii, după ce au venit la Filippopolis, lăsind pe hatmanul singur, s-au întors toți acasă. Ioan, vădzind că i să zăbevește agiutoriu de la împăratul trimis, apoi și mai adevărat înștiințându-să că nici un folos de la cei ce fugisă înapoi să aibă nu va putea, i-au căutat pre raină a fugi din Târnov și așe pre ascuns au venit la împăratul.

După fuga lui Ioan de la Târnov, Petăr de ciia au rămas singur stăpânitoriu (măcar că și el, nu după multă vreme, de ai săi, cu multe rane potricălit, au pierit); însă într-acea dată au luat soție la stăpânire pe Ioan, carele le era al treile frate, " pentru ca să-i fie într-agiuroriu la cele ce să vor tâmpla (acest Ioan, mai mic frate a lui Asan și a lui Petăr, câtăva vreme fusese zălog la Isachie Anghel împăratul, precum înapoi la locul său s-au pomenit. Ce apoi de la Țarigrad scăpând, după ce să întorsese acasă în dezbrăcarea și prădarea romeilor, nu mai blând era decât frate-său Asanu); și așe, măcar că aceste tulburări lui Petăr venisă, însă oștii lui cineva împotriva să stea nu putea, ce pururea biruitoriu fiind, atâtea răutăți scornia împărășiii, cât vreodată, macara prin părere, vreun lucru după plăcere nu să mai arăta./

CAPUL X

Arată-să cum au primit împăratul pre Ioan și cum Hris, domnul cuțovlahilor, au rămas cu o samă în Greția

La anul 1196, viind Ioan de la Târnov la împăratul, J ' ^ foarte cu bine și cu cinste priimindu-1, în multe lucruri de ciia au fost de mare folos împărășiii⁴⁶⁸; și socotind împăratul

⁴⁶⁸ Nichita Honiatis [Nictas Choniates], Cartea 1, cap. 6.

că nu iaste nevrednic de căsătoria carea îi giuruisă Isachie sevastocratorul, au giuruut să-i dea pe fata Lui, Theodora, după dânsul; ce încă ea fiind copilă neagiunsă la vârstă, au mutat vreme mai înainte; dzic că Ioan, vădzind pe soacră-sa, pe văduva Lui Isachie, fiind femeie încă tânără și frumoasă, să fie dzis „ce mi-i bună mie mielușaoa cea tânără, fiind oiaia cea grasă și frumoasă gata?”

Deci, după ce au făcut împăratul logodna, pe Ioan l-au pus în numărul oamenilor săi cei mai puternici și mare putere dându-i cu multe bogății l-au dăruit. Omul acesta în slujba împăratului fiind, în părțile Filippopolii, multe trude și osteneale au arătat și ca un zidi sta împotriva vlahilor nărodului său și a tătarilor, carii tot ce le ieșia înainte era obiceiii a prăda și a jecui.

Altă dată și cu împăratul împreună la oaste mărghând, decât alții cu multul mai de treabă lucruri și mai mari vitejii făcea; că cine poate număra jacurile și grozave faptele vlahilor și a tătarilor, că pustiirile Emului și în giurul de prinpregiur a Thrachii și a Machedonii, carile au făcut? Decât toate staturile (adecă chipurile cele înalte de marmuri) și decât toate tablele și decât toate istoriile mai știute sint./

469 Iară la anul **1197**, mărș-au împăratul la Chipsala, pentru ca să dea agiutoriu cetăților din Thrachia pre carile vlahii și tătarai totdeauna le prăda, și doară va putea prinde și <pe> Hris sau măcar doară va putea să-i opriască jacurile, carile și el în ținutul Serras făcea.

Era și acest Hris de neamul său vlah, om mic la stat; și întâi, când s-au viclenit Petăr și Asan, n-au priimit să fie cu dânșii; încă făcând aședzământ cu împăratul, cu 600 de oameni ce avea ai săi, de multe ori să bătea cu dânșii. Ce apoi, nu după multă vreme, întrând la prepus precum și el va să dea în parte neamului său și totdeauna la dânșii îmblând, precum silește să le fie domn, au poroncit împăratul de l-au pus la închisoare; apoi lucrul amintrelea <socotind>, iarăși l-au slobodzit, trimițându-l să fie pentru paza Strumiții. Ce

nedejde ce avea împăratul l-au amăgit căci Hris, după ce au mărș la Strumița și apucând în sama sa acea cetate, au început multe și grele nevoi asupra romeilor a aduce.

Împotriva acestuia dară, precum dzisem, singur împăratul vrând să mărghă, oaste cum să cade de multă strânsese la Chipsala. Ce îndată i s-au făcut dor să să întoarcă acasă și oastea fără nici o socoteală adunând și nici la oaste mărghând, în statul ce era au lăsat lucrurile despre apus și nici 2 luni afară făcând, au grăbit cu întorsul spre Țarigrad.

(Însămneadză aicea cititorii, pentru acel Hris ce-i dzicea istoricul⁴²⁹ c-au fost om mic la stat și precum și el au fost tot din neamul vlahilor, că nu puțin ne arată să înțelegem din **Κοιτοπαραξος**, adecă vlah mic, cu vreme nărodului lui să-i fie dzis cuțovlahos, carii și **pană** astăzi, precum am și mai dzis, nu puținii să află în țara grecească.)

Iară la anul **1198**, Alexie împăratul cu bună oaste gătindu-să / au purces la Chipsala (acești cetăți îi dzic turcii Ipsala); ce din dos vlahii, luând și oarda tătarască, au trecut Dunărea în Thrachia și în dzua de Simgiordzi, lovind orașele de prinpregiurul Misenii și a Ciorlii și de năprasnă rău prădându-le, așeși de tot li-au prăpădit și jacașii lor și **pană** la Rodostos (acestui a îi dzic turcii Tecchirdagă), carea iaste la Marea Albă, au agiuns.

Așijderea o parte dintr-înșii s-au slobodzit spre Cuperion (aceasta iaste un loc nu departe de la Ciorlu); și agiungând, pre câți trecusă pre lângă Beserica Sfântului Gheorghie și mergea întins la Ciorlu, pre toți i-au robot.

Așe tătarai plini de pradă întorcându-să, li-au ieșit înainte oastea carea era pentru paza în părțile Vizirii, căroră dându-le războiu vitejește, îndată i-au spart și mai multă pradă li-au scos din mână; ce și pe aceasta nu mult au ținut-o, căci luându-să după tătari în goană și silind să scoată tot plenu

⁴²⁹ Honiatis [Choniates], Cartea 2, cap. 5-

ce luasă tătarâi, cei ce întâi fugia, întorcându-să înapoi, au stănut biruitori asupra biruitorilor și gonitori celora ce-i gonia. j. La anul 1199, împăratul, sculându-să de la Chipsala, au iyy purces spre Thessalonic și de acolo au întins cu oastea asupra lui Hris, carile dobândind Prosacul și bine grijindu-1 și întărindu-1, cevași grije nu avea, ce gata aștepta să stea împotriva împăratului¹⁰⁰. împăratul câteva cetățui carile era în calea Prosacului sfărmand, câțiva vlahi au căzut în mâna turcilor (pre carii îi trimisese într-ajutoriu împăratului sultanul de la Anghira).

Atunci unii, carii legea orthodoxiei cinstia, să ruga împăratului să nu lasă pe mâna turcilor oamenii carii sint tot de o lege cu noi, ca nu cumva în greutatea robii să-și piardă 471 lege și să mânie / pre Dumnădzău asupra acelora carii i-au lăsat să pată aceasta; ce mai bine să ia pe vlahi în robie la împăratul, iară pre turci în locul lor cu alte daruri să-i otească. Ce împăratul aceasta nicicum să priimască n-au vrut.

După aceasta împăratul au încungiurat Prosacul; ce numai în deșert ș-au pierdut osteneala și vremea, căci neavând cevași gătire de celea ce trebuiesc la bătutul cetății, cu căldura și arșița soarelui obosiți și cu năvăliturile nepriiatinului adese stropșiți fiind, nu cu bunăvoea lor li-au căutat a fugi de supt cetate mai în laturi.

Așe oastea împăratului într-acea dzi trăgându-să înapoi, au dat pricină ca a doa dzi vlahii încă mai vrăjmaș și mai cu îndrăzneală să năvăliască, unde nu puțin de a împăratului au căzut, zdrobiți fiind de pietrele din vârful dialurilor, cu meșterșugu instrumenturilor le prăvălia, căci meșterul carile era asupra mahinilor <cinilor> de oaste, întâi slujia cu liafă la împăratul, apoi, neplătindu-i-să liafa, fugisă la Hris, carile nu numai cu glonțurile mahinilor, ce încă și pietri mari din vârful muntelui răsurnând, mare stricare făcea oștii; încă noapte ieșind din cetate, mahinele carile aședzasă împăratul

¹⁰⁰ Honiatis [Choniates], Cartea 3, cap. I.

în vârful unui dial li-au fărmat; și străjile carele acolo păzia, spământându-să, au lăsat tot ș-au plecat fuga la cortul lui Ioan protostratorul (acesta era la împărății grecești cum iaste ianiciar agasi la turci).

Ce și protostratorul, în spaimă cădzind, de altă nu s-au apucat fără numai de fugă, lăsind tot ce avea pre mâna nepriiatinilor; încă și ciubotele cele verdzi (carile era sămnul boierii lui), în grabă uitându-și, au căzut în prada lor.

De cîia peste toată noapte aceia, își batgiocuria de romei și-și râdea de dânșii, / căci răsturnând din vârful muntelui buți deșerte și prin întunec neputându-să ști ce poate fi acelea hurduiri și sunete ce făcea buțile prăvălindu-să, le da o spaimă de carea cum și de unde să să păzască nu să putea dezmetici.

De care lucru vădzind împăratul că nu-i merge lucrul după voia lui, au stănut a face cu Hris pace, lăsind supt stăpânirea lui toate ținuturile de prenpregiurul Strumiții și a Prosacului. Așijderea, măcar că Hris avea muiare, însă împăratul i-au giuruit să-i dea o rudă de ale sale; și așe, întorcându-să la Țarigrad, despărțind pe fata protostratorului de la bărbatul său, cu Constantin seasto Radenul au trimis-o la Hris. (însămneadză și aicea cititoriul precum acestea sint adevărat condo-vlahii, pentru carii dzice Laonic Halcocondila, precum s-au întins pană la Thessalia și sint și cu vlahii cești de peste Dunăre **o**pdya**O**TT**O**i, tot de o limbă.)

CAPUL XI

Arată-să începătura domniiei lui Ioan, de la carile s-au coborât familia domnilor românești, de pre carile toți și pană astăzi Ioan să scriu

într-acestasi an¹⁰¹, Ioan (căruiia îi mutasa numele în Alexie) logodindu-să, **Ioan cel dintăi** domn românilor precum am dzis, cu nepoata împăratului,

¹⁰¹ Nichita Honiatis [Nictas Choniates], Cartea 3, cap. 2.

Theodora, fata lui Isachie sebastocratorului, și mai multă cinste decât i s-ar fi cădzut dobândind, așijderea luând și hătmăniia oștilor carele împotriva vlahilor era trimise, spre Filippopolis și așeși volnic domnu acelor locuri făcându-să, toate după pofta și voia sa făcea și desfăcea; și pană mai pre urmă au stătut viclian împăratului. Căci fiind om foarte viteaz și ascuțit la mente, ori Ia ce își punea gândul, foarte pre lesne 73 și isprăviia;/ și pre oamenii de rodul său, cu multe daruri dăruindu-i și cu arme bune într-armându-i și cu alte ce trebuia împodobindu-i, la slujba ostenească îi deprindea și locurile de prenpregiurul Emului atâta le întărise cu cetăți și cu casteluri, cât nu putea nepriiatinul măcar sa să apropie la dânsule.

Luând dară împăratul veste cum s-au viclenit, neștiind de ce să va mai apuca, pentru căci și oaste a mai strânge cu mare nevoie îi era; pentru aceia îndată au trimis la dânsul pre un hadâmb, pre carele îl știa că are bun prieteșug cu dânsul, că doară cu cuvântul îl va întoarce să să părăsască de ce să apucasa. Ce hadâmbul, mărghând la dânsul, mai tare l-au îndemnat de lucrul început să nu să lasă, adevărindu-i precum împăratul au trimis oaste, odată și fără veste să-1 năpădească; carea minciună nu era, căci din poroncă împăratului, ManoiI Camizis protostratorul și ginerele împăratului, unul altuia râvnind, atâta au îmbiat gonindu-1, cât era de mierat de nevoieșta lor ce punea.

Ce Ioan mai de cu vreme în munți cu ai săi sprejinindu-să, la mână nu li-au putut cădea, de care lucru au socotit pomeniții hatmani precum trebuie întâi să apuce cetățile pre care el unele deresese, altele și făcuse. Și așe au încungiuurat cetatea Crizimul, carea era de Ioan făcută, ș-au început a o bate; unde mulți romei pierind, între carii au fost și Gheorghie Paleo[Io]gol; însă pană mai pre urmă au dobândit-o, după carea și altele câteva s-au închinat.

Iară Ioan Alexie, fiind om mult știutoriu și sprinten la vitejie, după fel de feliuri de meșterșuguri de a învățaturii

ostenești, li-au arătat, pană mai pre urmă, cu amăgeală prea mare, împreună cu mulți și pe protostratorul prin/dzind, l-au 474 adus la mână. Iară amăgiala au făcu t-o așe: au poroncit oamenilor săi să cuboară câteva dobitoace din munte la câmp și împreună cu câțiva robi romei, ca cum i-ar fi trimis dar la Ioan, domnul Zagorii (acesta Ioan atunce era domn sirbăsc, cu carele făcuse legătură împotriva împăratului), iară pre alta parte au suppus oameni, ca de vor ieși romeii să apuce acele dobitoace, să saie asupra lor.

Protostratorul luând veste precum s-au cuborât atâtea dobitoace cu puțini oameni la câmp, s-au cuborât de la Vatrachotracastron la Vactunion; iară Alexie sărind cu ai săi, din locurile unde sta suppuși, și năpădindu-1 în locul pomenit, îndată și foarte pre lesne (cu toții ce avea pre lângă dânsul) îl prinsă.

După ce au prins pe protostratorul, Ioan Alexie câte orașe și casteluri era în ținutul Emului, după voia sa suppuindu-le, de cii și pe altele, carele sint spre partea cetății Misonopolis **pană** în Muntele Pangheon și **pană** la Avdira, toate în parte sa li-au tras. Și țara smolenilor toată supt stăpânirea sa au adus. Așijderea, și alte locuri megiiășe cu acestea, ca cum ar fi fost o troahnă lipicioasă intrat într-însele, pre unele li-au cuprins, pre altele așeși de tot li-au rădicat; iară pre unele în preț li-au slobodzit, iară câți au fost aședzatu-să pre acelea locuri, li-au dat voie și slobodzenie să-și ție cineși locurile carele au fost apucat. Și așe din dzi în dzi crescând și întărindu-să, s-au făcut mai vrăjmași decât toți nepriiatinii carii avea împărăția mai denainte.

La anul al doilea⁴⁷⁵, vlahii împreună cu comanii (acește-s 120 tătarași, pentru carii am pomenit / c-au fost lăcuind prin 475 Podolia și Ocraina leșască), de iznoavă la Thrachie lovind

⁴⁷⁵ Honiatis [Choniates], Cartea 3, cap. 5.

și prădând și olaturile carile rămăsese mai întregi, cu pace s-au dus înapoi; cândăilea și **pană** supt Țarigrad ar fi agiuns de nu s-ar fi sculat din dos rusii, neam prea creștin și să fie intrat în țara lor; căci Roman, domnul Haliciului, și dintr-a sa bunăvoie, și de papa Romei fiind îndemnat, și cu multă și tare oaste sculându-să și lovind precum dzisem în țara lor, lucru de minune, cu ce nevoiea au stătut a să bate cu dâșii și a să pune pentru romei.

Intr-acestași an, comanii și tătarâi Crâmului mari zarve au avut între dâșii. Așijderea și Roman acesta, domnul Haliciului, și Ruric, domnul Chiovului, războaie ei în de ei având; Roman biruitoriu mulțime de tătari au prăpădit, carii vinisă într-agiutoriu lui Ruric chiovanului.

Pre aceastaș vreme și Ioan cu mulțime de ai săi, și cu tot felul de arme gătit, întrând în Misia, au lovit la Constanția (aceștia îi dzic turcii Chiostenge), carea iaste cetate a olatului Rodopii, și nime împotriva puindu-să, fără nice o nevoie au dobândit-o. Așijderea încungiurând și Varna, numai trii dzile au bătut-o și mare stricăciune făcând, în ciia ce o apăra, i-au vinit și acea cetate la mână.

Acestea dară sint războaiele carile au avut românii noștri cu împărății Țarigradului mai denainte pană a nu cădea Țarigradul pe mâna latinilor și într-acesta»chip au fost despărțirea lor de la împărăția răzșăritului și începătura domniului lui Ioan Alexie, domnul vlahilor, pentru a căruia minunate lucruri și cu biruință războaie, carile mai pre urmă și cu latinii au avut, rândul istoriului înainte / va arăta⁴³³.

⁴³⁶ însă pentru căci, cum și mai înainte am arătat, că unii sama istoriului și istoricilor neluând precum să cade, amestecă numele românilor cu a bulgarilor, vine lucrul să arătăm dintr-acestași pomenit Honiatis⁴³⁴ istoricului, precum

433 î

Insamnă aicea cum românii au fost stăpânind, precum în Misia, așe peste Dunăre, unde și acmu trăiesc.

⁴³⁴ Honiatis [Choniates], Cartea 3, cap. 7.

într-aceastaș vreme cu curate cuvinte însămneadză trei stăpâniri cu deosăbiți stăpânitori într-acestea părți, adecă a bulgarilor, a sirbilor, a românilor.

Deci pentru a bulgarilor, dzice, Alexie împăratul avut-au și a triia fată, anume Evdochia, pre carea după ce au fugit (bărbatul ei) Andronic (încă împărățind Isachie) Ia ismailteni și de acolo îmbla rătăcind pe la Ierusalim, unchiu-său Isachie au tocmit să o dea după Ștefan, ficiorul lui Neeman, domnul triballilor, adecă a bulgarilor; de unde chiar să cunoaște că altul au fost pe această vreme domnul bolgarilor și altul domnul vlahilor.

Așijderea anume arată, precum alt Ioan au fost domnul Zagorii a sirbilor, la carele s-au fost făcând Ioan Alexii a trimite niște dobitoace și niște robi (precum în cele trecute am arătat), pentru carile, ca să le apuce, au fost ieșit protostratorul, apoi el au cădzut prins în mâna lui Ioan Alexie, carile de ciia au stătut singur țitoriu tuturor românilor, și precum de aceasta de Dunăre, așe de ceia parte, în Misia, au stăpânit pană la năpada lui Batie cu tătarâi; pentru carea înainte, la vremea și la locul său, pentru toate pre larg vom arăta./

CAPUL XII

Arată-să jealnică căderea împărății Țarigradului pe mâna latinilor

După ce au murit Henric al șesele, împăratul apusului (precum înapoi la locul său s-au pomenit), ș-au stătut la împărăție frate-său Filip, carele avea împărăteasă pe Irini, fata lui Isachie împăratul, căruia îi scosese ochii frate-său Alexie, iar Isachie, orbul, înțelegând că s-au aședzat gineri-său Filip la împărăție, la anul 1200, au rrimis la dânsul pe fiul său Alexie Anghel, rugându-1 să-i trimață agiutoriu, pentru ca să-și răscumpere de la Alexie, carile s-au numit Comnenos, și ochii și împărăția de carele tirranul îl lipsisă.

Filip, măcar că în multe părți își avea oastea împrăștiată, însă și pe cumnatu-său fără ajutoriu nu l-au trimis, recomandându-l cu cărți la venețieni și la Balduin, graful de Flandria. Deci precum venețianii așe Balduin, după pofta împăratului Filip, la anul 1203, cu bună oaste și cu multe corăbii de război gătându-să, au luat cu sine pe Alexie Anghel și, purcegând de la Veneția, fără veste au năpădit pe Alexie Comnenos, tocma în Țarigrad; ce Alexie Comnenos așe în grabă, nici o gătire, nici o facere putând să aibă, pre ascuns lăsind împărăția au fugit la Develt.

Deci Isachie, orbul, și cu fiul său Alexie, în anul pomenit în luna lui iulie intrând cu ajutoriul latinilor în Țarigrad, iarăși au apucat amândoi împărăția, sau, precum dzice Patavie, numai umbra împărăției luând, câteva luni au ținut-o; iară Alexie, ce s-au făcut Comnenos, au împărățit ani 8 și luni 3, și dzile 10./

478 Isachie orbul Isachie dară orbul și cu fiul său Alexie și Alexie Anghel, langedă și slabă împărăția ce apucasă, mai mult decât 7 luni să o fie n-au putut, căci venețianii cu hatmanul lor Dandul, și cu Balduin, graful de Flandria, cari adecă pentru ajutorul vinisă, cunoscând că fără nici o greutate, cu chip de prieteșug vor cuprinde și Țarigradul și apoi și toată împărăția, au scornit asupra împăraților pricină, cerșind liafa slujitorilor și giuruita lor, carea multă și mare li-au fost giuruit Alexie, când s-au rădicat de la Veneția.

Împărății în tulburare și zarvă ca acia, nici în cămară bani, nici de unde așe în grabă să ia neavând, îi ruga ca să slobodză ostile, iară ei strângând de pe la țară bani și darurile lor și lefele slujitorilor, cu mare mulțămire le vor trimite după dâșii-Latinii să făcea că vor fi îngăduitori până să vor strânge banii, iară ostile nu vor slobodzi, nici din Țarigrad vor ieși. În scurt, oaia au tulburat apa lupului, din giosul apei bând; și așe, într-o dzi, slujitorii între sine gâlceava scornind (cu poroncă

mai marilor săi să fie făcut, au fără poroncă, aceasta să fie făcut nu să știe), întâi au prădat giamia turcilor, carea avea în Țarigrad; apoi dintr-acia, dând foc orașului din câteva părți, au ars într-aceia noapte toată noapte și a doua dzi până în sară.

După aceasta latinii, sau pentru rușinea lumii, sau pentru altă pricină, așe cu mare tărănie totdeodată să-și puie mânuile în capul pentru carele să-l scutească vinise neîndrăznind, au înnoit gâlceava pentru liafa slujitorilor, bine știind că în cămară măcar un ban de undeva nu vinisă. Și așe, aflând pe un Alexie Ducas, ce să poreclia Murci/flis, carele adecă să fie giuruit că de-l vor pune pe dânsul împărat, el le va putea plăti cea sumă mare de bani și de daruri. Anul 1204, ghenarie 25, latinii, pe amândoi împărații prinzind, i-au băgat în temniță și-au rădicat împărat pe acei Murciflis.

Murciflis încă ce nu avea să dea neputând,

Murciflis

latinii întâi au ieșit din Țarigrad afară, dzi când că vor să se ducă; apoi, afară tocmindu-să și de arme cu tot de-adinsul apucându-să, au dat năvală să între în cetate cu mână într-armată. Murciflis și cu alalți cetățeni ce mai rămăsese, vădzind vicșugul latinilor și răutatea ce le vine asupra, cum au putut au apucat de au închis porțile cetății.

Latinii, luând pricină care de demult cerca, au început a bate cetatea nepriatenește. Răbdat-au grecii cea vrăjmașă a latinilor închidere și nepriatenească năvală 68 de dzile, precum putea, vitejește, apărându-să; ce nici o gătire de oaste și de altele carile trebuiesc pentru apărarea a cetate largă și lată ca acia având, într-aceiași an, în 9 a lui april, latinii mare năvală dând, deodată au răzbit în cetate.

Grecii, ca un om când trage de moarte, tând leșinând, tând iarăși mai răzsuflând, și ca cum țarna mormântului și-ar fi scuturat de pre umere, toți odată însuflețindu-să, atâta au năvălit în latini, cât neputându-le mai sta împotriva, li-au căutat a da dos și a ieși din cetate. Ce unde nu mai rămâne undelemn în candilă, puțină și proastă iaste viața luminii. Căci latinii, oameni de oaste grijiți fiind, ales despre partea

lui Balduin, în 21 aceiași luni, tare și nerăbdată grecilor năvală dând, au răzbit în cetate.

480 Intre acea glogozală, Murciflis, hainile schimbându-și, au scă/pat din cetate și la Greția fugând, acolo câtăva vreme au îmbiat ascundzindu-să.

Ce mai apoi, după ce au ales latinii cu sfatul de obște pe Balduin să fie împărat Țarigradului, au trimis ș-au adus pe Murciflis și în publică giudecându-1, adecă pentru căci el omorâsă pe Isachie și pe Alexie (carea dzic unii, precum nu fără știrea și îndemnarea latinilor să o fie făcut), l-au dat vino-vat morții și așe au poroncit de l-au spândzurat de un stâlp.

Acestea le painjiniia latinii la ivala lumii; iară adevărul era căci îi silia om cu nume de împărat între greci și între vii să nu rămâie; care lucru aiavea iaste, căci când au vinit latinii cu Alexie, ficiorul lui Isachie, ș-au cuprins Țarigradul (precum am pomenit), iară Alexie, ce să dzicea Comnenos, scăpasă din Țarigrad și s-au fost tupilat la Greția, iară după ce au luat latinii Țarigradul, el de una ca aceasta netemându-să, unde era s-au ivit; de carea audzind Balduin, îndată au trimis și prindzindu-1 l-au trimis tocma în Ghermanie. Așe dară, leat 1204, april 21 (iară alții dzic april 12) în al șasea săptămână a postului celui mare, împărăteasa cetăților au cădzut pe mâna latinilor. Iară Balduin în anul pomenit, mai 16, s-au încoronat împărat Țarigradului. Murciflis încă au purtat nume de împărat luni 2, dzile 16./

și

CAPUL XIII

Arată-să nârocite războaiele lui Ioan Alexie domnul romano-vlahilor cu latinii

Balduin După ce latinii, cu vicleșugul carile am dzis au apucat Țarigradul, și Balduin s-au aședzat cu nume de împărat în scaunul împărătesii cetăților,

de ciia socotind că toată primejdiia de aiurea nu poate să-i vie fără numai din rămășița familiilor împărătești și a altor arhondi și boieri carii mai rămăsese, pentru aceia pus-au în gândul său așeși de tot să-i dezhădăcinedză, cât cine să mai poată clăti vreun lucru nou să nu să mai poată afla⁴³⁵.

Ce boierimea grecească de una ca aceasta, de pre patima împăraților săi, carea trăsese de la latini, învățându-să și pomenind cuvântul poeticului, carile dzice: <*Felixqnem aliena factntpericula cautum*>\ (Fericitu-i acela carele primejdiile altora îl fac să să păzască), scuiându-să cu casă-și cu tot, cum au putut, unii au trecut la Asia, carii acolo au și aședzat nou scaun de împărăție în Nichia, pentru carii înainte să va dzice; iară alții ia Peloponis, iară unii din domnii grecești, carii fugisă cu împăratul Alexie Comnenos și apoi iarăși cu dânsul fusesse aduși la Țarigrad, până la luarea Țarigradului de latini.

Oamenii de neam bun născuți și la toate războaiele vestiți, în cetățile Thrachii născuți, acestea au vrut întâi să rămâie pre lângă marhionul și să-i slujască cu dreptate; ce el, răspundzindu-le că nu-i trebuie slujitori greci, li-au dat voie să-și margă pre acasă-și, apoi au dat suppiică la Balduin împăratul iarăși, ca să-i primască la slujbă.

Ce și el cu înfruntare gonindu-i, atuncea îi cu toții au fugit la Ioan domnul românilor; pentru carii români, Anton Bon/fin⁴³⁶ dzice: „*Ad Valachos, e Romanis oriundos*”\ adecă: la vlahii carii era născuți din romani, rugându-să să le stea scutitoriu și agiutoriu, ca doară cu mijlocul lui ș-ar putea răscumpăra moșiile și împărăția; carea latinii ca priiatinii viind, ca vrăjmașii cei mai răi au făcut și, într-agiutoriu chemați fiind, iară ei au stătut răzsipa și dezhădăcinarea a stemă slăvită și veche ca aceia; sau aceasta de nu să va putea, încailea

⁴³⁵ Nichita Honiatis [Nicetas Choniates], Cartea de pre urmă, cap. 4. Nichifor Grigoras [Gregoras], Cartea 1, cap. 2.

⁴³⁶ Anton BonFm [Bonfinius], Decada 2, cap. 7.

(precum Bonfin mărturisește) doară nu va cădea și Udriiul pre mâna nepriiatinilor, precum au căzut Țarigradul.

Ioan Alexie, domnul românilor, puterea latinilor încă neispitită fiindu-i, au răspuns acelor domni grecești să să odihnească pre lângă dânsul, pană va ispiti mai cu de-adins de lucrurile și gândul latinilor. Și așa au trimis soli la Balduin, pentru ca să facă cu dânsul legătură de pace și de priiateșug.

Ce latinii i-au dat foarte cu mare mândrie răspuns, dzicându-i că lui nu i s-au cădzut să scrie ca un craiu la niște prietini, ce ca un suppus la stăpânii săi; carea de nu o va cunoaște, să știe că cu puterea armelor îl vor face și din Misia să iasă și să cunoască precum el neavând nici o treabă, au intrat în Misia și-au apucat-o cu vicleșug din mâna romeilor și încă îl vor aduce iarăși la furtuna dea din tări¹³⁷.

Acestea înfruntături audzind Ioan Alexie de la latini, de ciia nu cu greu după rugămintea acelor domni grecești s-au plecat; ce toată nevoița și truda fără amăgeală giuruindu-le, îndată alor săi au poroncit să fie într-arme gata, iară grecilor li-au dzis să margă cineși pre la locurile sale și să siliască fietecarele, cu mijloc ca acela ce vor purea afla, să întoarcă și pe alții ai săi / să fie înrr-un cuvântu și într-o inimă cu dânsii și să așteapte așa gata pană va afla el liac furtunii lor.

Așa dară, grecii, după învățătura domnului românesc, dacă s-au întors cineș la moșiia și la locul său, prin Thrachia și prin Machedonie, dând alor săi bună nedejde de agiutoriu ce va să le vie, încă pană a nu să rădica Ioan cu ostile sale, cine unde putea afla pe latini îi ucidea și-i omorâia¹³⁸.

125 Iară la anul 1205, întrând și Ioan, domnul românilor, cu oaste în Thrachia, toți lăcuitorii Thrachii și a Machedonii, rădicându-să asupra latinilor, s-au făcur una cu românii și

¹³⁷ Însămnează aicea că latinii cunosc pe Ioan, domnul românilor, strein în Misia, pre carea cu sila armelor o apucasă de la împărăția grecilor.

¹³⁸ Honiatīs [Choniates], acoloși.

de ciia în toate părțile slobodzindu-să și ca un părjol întrând în latini și de pre lângă Udrii i-au gonit și cei ce ținea Didimotihul, de spaimă lăsind cetatea, au fugit la Țarigrad.

Și așa, într-o cale, Ioan, domnul românilor, și cetățile dintr-acestea părți din mânule latinilor au izbăvit și de războiul carile să gata Balduin să facă asupra grecilor (carii aședzasă scaunul împărății la Asia) l-au oprit; și pe cei ce Peloponisu și câteva alte locuri de a țărâi grecești apucasă, călcându-le trufie, i-au făcut să îmbie mai blând și mai plecat.

Deci grecii, carii ținea Udriiul și Didimotihul, luând și câtăva oaste de a romanilor, fără grijă sta prin cetăți. Ioan, carile cu sine și mulțime de tătari într-agiutoriu adusesă, în tot chipul siliia să nu prindză latinii de veste pentru vinirea lui.

Ce Balduin, înțelegând de clătirea grecilor, împreună cu alalți hatmani sfātuindu-să, îndată trimasără oaste asupra cetăților carile rădicasă cap asupra lor; / deci Viza și Ciorlul **484** îndată s-au închinat; iară Arcadiopolis cu mare prăpădeniia lăcuitorilor și cu multă vărsare de sînge au cădzut pe mâna latinilor. Iară de acolo nu îndrăznii latinii să mai pășască înainte, căci grecii cu românii și cu tătarii îmbla numai ocolind prinpregiur; iară alalți lăcuitori au intrat toți în Udriiu.

Ce împăratul Balduin, cu ceialaiți trei hatmani, cu Doloic, comisul de Plie, și după dânsii Eric Dandal, hatmanul venețienilor, cineș cu polcurile sale, în luna lui mart, apropiindu-să de Udriiu, s-au tăbărât atâta de departe cât să nu-i poată agiunge sigea; iară după doă dzile au dus oastea tocma supt cetate și, făcând șamțuri prinpregiur, au rădicat mahinele să bată cetatea; cetățenii vitejește apărându-să câteva dzile dintr-îmbe părțile, fără nici un sporiu altă nu făcea, fără cât din sigeți unii într-alții trăgea.

Intre aceste latinii, cu mulțimea oamenilor nedejduindu-să, pre taină au început a săpa pământul pe dedesupt și puind lemne uscate supt temeliile zidiului, socotiia că pană a nu lua veste cei dinlăontru or pohârni zidiul.

Iară nu după multe dzile, Ioan, domnul românilor, au dat poroncă ca o parte din oastea tătarască să dea năvală supt tabăra latinească și să apuce caii și alte dobitoace, carele păștea pre lângă tabără, vrând ca cu acel chip să ispitească sfatul nepriiatinilor și învățătura oștii lor.

Latinii, îndată ce vădzură că vin tătarâi asupra taberii, ca cum ar fi fost cu urgie înfocați, au intrat în tătari; ce tătarâi, dând dos, sigeta înapoi pre cei ce-i goniia. Latinii vârtos îi goniia, măcar că ceva / stricăciune nu le putea face, căci tătarâi să ducea înainte lor ca niște pasări zburătoare; și cu atâta ispită au trecut acea dzi.

După aceasta Ioan, sculându-să cu români, s-au dus și s-au ascuns în niște locuri văioasă și holmuroasă, toată nevoința puind să nu simtă latinii că ei iaste singur cu capul lui în oaste; și iarăși au orându-i o samă de tătari cu mârzacul Coza, să margă asupra taberii, dându-i învățătură să facă precum au făcut și cei mai dintâi; și pre aceiași cale fugând, să să întoarcă, nici să mai sigate în cei ce îi vor goni, ce numai să fugă întins spre dânsul.

Latinii, vădzind iarăși că le vin tătarâi asupra, îndată apucându-și armele, mai cu mare îndrăzneală decât dintâi li-au ieșit înainte, buărându-și sulițele asupra lor. Ce tătarâi, sprinteni la arme și iuți la cai, în loc să întoarsără și măcar o sigiată neslobodzind, plecară fuga.

Latinii, cu nebuniia lor, mai mult decât s-ar fi cădzut gonindu-i, au sosit Ia locul unde le era lațurile și silțile întinse. Așe acmu și caii fiindu-le obosiți, totodată s-au deșteptat din toate părțile de nepriiatini ocoliți, unde încotro lua nemai-având, unul de mulți împresurat fiind, numai ce-și întorcea cerbicile cele vârtoasă Ia sabie și mânule la legături. Cădzut-au îndată călărimea latinilor, cea mai de frunte; cădzut-au și Doloicos comesul de Pelee; iară Balduin, împăratul, viu au cădzut în robie la Ioan, pre carile încercându-l de la picioare pană în grumazi de lanțuțe și obedzi și de

cătuși, I-au trimis Ia Târnov și acolo l-au pus în temniță⁴³⁹. Tâmplatu-s-au această minunată victorie a lui Ioan Alexie și căderea lui Balduin Ia robie, leat 1205, april 15-/

CAPUL XIV

486

Arată-să așdzarea împărățiii grecești la Nichea și moartea lui Balduin în robie

într-acesta chip dară, Ioan Alexie, domnul românesc, cu câtă creștinească râvnă, cu atâta vitejesc și neînfrânt suflet, celor într-atâta de grea furtună domni grecești, precum dzisăm, mână de ajutoriu întinzind, și bine, carele peste nedejdea și așteptarea lor era, făcându-le, câteva cetăți dezbătute, iarăși pre mânule li-au dat; și câteva așjderea pentru ca să nu în mânule latinilor cadză, cu armele sale li-au apărat și li-au sprejinit.

într-această vreme latinii din Țarigrad câtăva vreme, măcar cum nu putea ști ce li s-au făcut împăratul și oastea carea era cu dânsul? Că dintr-acele nenărocit războiu a lui Balduin, măcar unul viu n-au fost scăpat carile să dea știre pentru potopirea ce luasă de la români (căci cu coronă ca aceasta împodobește mândriia pre carii întâi cu buieciia sa îi cuprinde), de care lucru latinii fără cap și purtătoriu rămâind, ca o corabie fără cârmă, încătro să să clătească nici putând, nici știind; într-aceea dată altă oaste împotriva nepriiatinilor să mai scoată n-au mai îndrăznit, ce ca un roi fără matcă, sta uluiți între păreții Țarigradului închidzindu-să.

De acestea înțelegând alalți domni grecești, carii scăpasă la Anadol, inimă și îmbărbătare luând, într-acestași an 1205, la cetatea Nichea, scaunul împărățiii așdzind, cu sfatul de

439 Calviz [Calvisius], Ia același an. Petavie [Petavius], Partea 1, cartea 8, cap. 3.

Theodor obște, dintre sine, au rădicat împărat pe
Lascaris Theodor Lascaris, om pe acelea tulburate
 vremi și de mână și de crieri vestit și lăudat.

Așijderea David, ce să chema din familia Comneno-
 487 neștilor, cu altă parte / de boiari, apucând Trapezontul și
 toată țara Frighiii, deosăbită împărăție ș-au făcut; carea de
 ciia și accia au stătut **pană** când au luat sultan Mehmet Țari-
 gradul, cu a căruia tiranie și numele și împărăția li s-au sfârșit.

Între acestea Ioan Alexie, domnul românilor, cu multă
 dobândă și bogăție de a latinilor încărcat și cu mare a nu-
 melui creștinesc și vitejască slavă și cinste înapoi întor-
 cându-să, au ținut pe Balduin la închisoare 16 luni, carele,
 măcar că cu multă făgăduință de mare sumă de bani, siliia
 să să răscumpere; însă Ioan răscumpărare morții a împăraților
 grecești, carii cu răutatea și vicleșugul latinilor, cu grozave
 și cumplite morți pierise, cu multul mai cinstită și mai
 scumpă decât aurul și decât argintul socotind și cu moartea,
 moarte să răsplătească mai cu dreptul a fi giudecând, au
 poroncit de i-au tăiat întâi mâinile și picioarele lui Balduin,
 apoi despoindu-l de piele, l-au aruncat într-o râpă, unde trei
 dzile în chin și pediapsă ca accia sufletul trăgându-și, în
 mișalos chip i-au ieșit sufletul din oasă, murind./

\ 8

CAPUL XV

Arată-să și alte cu biruința a domnului Ioan și
 dobândirea Solonului cu multe alte cetăți

După acestea Honiatis⁴⁸⁸, mărgând pe cursul istori-
 sale, Ioan, dzice, după biruința asupra latinilor (de care am
 pomenit), a grecilor apărătoriu, apoi același și nepriiatin,
 căci dedese slobodzanie tătarilor să prade cum le va fi voie

⁴⁸⁸ Honiatis [Choniates], Cartea de pe urmă, cap. 5.

în <o>laturile carile să ținea supt ascultarea latinilor; apoi
 prin cetățile Thrachiii cevași zăbavă mai multă nefăcând,
 au grăbit spre Thessalonic, pentru ca și acea țară să o așeadză
 după voia și socoteala sa și cetățile carele pre acolo le apucasă
 latinii să și le răzscumpere șie. Așe dară, în cale fiindu-i
 cetatea Serras (aceștia îi dzic turcii Siros), întâi pe accia au
 dobândit-x), însă nu fără mare vărsare de singe căci târgul
 cu sabiia, iară cetatea dinlăontru cu tocmală au luat-o; dând
 voie latinilor carii era într-însa, fără arme și numai cu
 sufletele, să triacă în Pannonia. Iară după ce au dobândit
 cetatea, au pus-o de au făcut-o atocma cu pământul.

Pre această vreme marhionul să afla în Peloponis (adecă
 Mora), unde el lucrurile țării aședzind, iată îi vine veste de
 la marhioneasa lui precum solonenii îmbla să scorească
 lucruri noaă, și ea gonită fiind din oraș s-au închis în cetate
 și precum orașul l-au stăpânit acmu un român, pre carile îl
 cheamă Esizmen.

Marhionul, de acestea înțelegând, îndată au purces ca
 cum mai curund să agiungă cu agiutoriu cetății; ce în cale
 fiind, iată îi vini și altă veste mai veselă, precum nepriiatinii
 bătuți, s-au sculat de supt cetate și precum cetatea n-are nici
 o grijă. / De aceasta învoieșindu-să marhionul, ș-au întors 489
 calea spre Scopia; ce încă bine nu să apucasă de cele ce pusese
 în gând, îl agiunsă veste de pieirea comisului de Pelee și de
 robie lui Balduin, cu care veste înspământându-să, lăsând și
 Scopia, cum mai de sîrg s-au întors la Thessalonic și au intrat
 în cetate; de unde audzind precum Ioan Alexie, domnul
 românilor, au dobândit cetatea Serras, altor cetăți carile încă
 nu încăpusă pe mâna lui, îndată li-au trimis oastea într-agi-
 toriu, ce în zădar, căci încungiurându-i mulțimea tătarilor
 din toate părțile, îndată s-au întors în răsipă.

Marhionul, pierdzind această oaste, de frică s-au întors
 în cetatea Thessalonicului și s-au închis într-însa.

Iară Ioan Alexie îndată și pe mâlcomiș au cuprins toate cetățile carile era supt stăpânirea marhionului. După acestea domnul Ioan, vădzind că nărocul în toate părțile îi deschide calea biruinții, mai mult zăbavă nefăcând, au întins drept Ia Thesalonic, unde agiungând, de toate părțile încungiurând-o, au început a o bate vârtos; ce cetatea cu multă oaste întărită și de toate câte oștenilor trebuitoare și cetății folositoare sint, grijită și îndestulită fiind, tare să apăra, de care lucru, **pană** a o dobândi, multe groznice năvălituri s-au făcut și mult singe dintr-îmbe părțile s-au vărsat; însă pană în cea de apoi, latinii nemaiputând sprejini dese și necurmate năvăliturele românilor, ispititu-s-au întâi ca părăsind cetatea să între în vasă și cu fuga pre mare să scape și așe cu păreți de lemn, precum odârfăoară athineanii, să să izbăvască; ce aceasta socoteală nu li-au mărs, căci și despre mare, tare stră-
490 juiți și păziți fiind, n-au putut să / dea Ia vase, ce numai li-au căutat iarăși în cetate a să întoarce și acolo pană la moarte să să apere.

Și așe, măcar că latinii nu lipsia tot felul de <ne>voință să puie și numai în moarte scăparea socotindu-și, cu tot chipul și cele mai de pre urmă puteri, împreună cu viața își cheltuia și nu fără lauda vitejii, vârtos să apăra; ce și aceasta în zădar! căci mai pre urmă așeși de tot slăbind, biruința biruitorilor li-au fost a da, căci și românii sau cetatea să ia, sau viața să-și dea, aprindzindu-să, atâta de vrăjmaș năvală li-au dat, cât pre la porți și pre zidiuri nemaiputând latinii a să stăvi, românii cu armele a mână au răzbit în cetate, din carea marhion cu puțin la corăbii scăpând, alalți câți în cetate vreme strămptă ca accia i-au apucat, toți pană la unul au pierit.

Iară Ioan Alexie după ce au dobândit și Solonul, li-au dat pre mâna lui Theodor Anghel, carele era om de familie împărătească și de cii s-au întors la ale sale.

CAPUL XVI

Arată-să alte războaie a lui Ioan Alexie și multe prădzi, carile au făcut cu tătarâi în Thracia

,Latinii din Țarigrad, din dzi în dzi nedejduind că vor putea cumva răscumpăra din robie pe Balduin, câtăva vreme în chip de răspublică își chivernisia lucrurile⁴⁹¹; iară apoi, vădzind că nicum să-I răscumpere din legăturile lui Ioan Alexie <nu-i nedejde>, au rădicat la împărăție pe frate-său Henric, carile, **Henric** bărbătește apucându-să să cărpască destrămate lucrurile latinilor, într-aceiași an, cu bună oaste gătindu-să **și** ieșind din Țarigrad, au încungiurat Udriiul cu multul mai strâns decât Balduin **și** trimițind la cei dinlontru, îi înfricoșea, dzicând să nu gândiască că să va mai scula de supt cetate / de nu o va dobândi sau cu armele sau cu **491** închinăciunea; ce cii din cetate, numai căci audzia a să pomeni pentru închinăciunea cetății, mai tare ațițindu-să, răspușără precum de acmu înainte nici un legământ și nici o credință mai poate fi între greci și între latini, căci și credința le iaste lunecoasă și nestătătoare și căci se poartă cătră cei ce s-au dat supt mâna lor cu o vrăjmășie mai cumplită decât de jiganie sălbatică.

După acestea fără nici o ispravă solii, Henric cu tot de-adsul s-au apucat a bate cetatea. Așjderea cei dinlontru, nu cu mai mică bărbăție, le sta împotriva și să apăra. Intre acestea, Ioan Alexie de iznoavă, de la arhondii grecilor rugat, cu românii săi și cu mulțime de tătari într-agiutoriu cetății viind, din toate părțile au încungiurat tabăra lui Henric; ceștea bătea cetatea, iară românii tabăra latinilor, din toate părțile boția și nicum de undeva să aducă în tabăra lor zahara nu lăsa.

Henric, toate sfaturile pierdzind, au poroncit să-i mai trimață de la Țarigrad și altă oaste într-agiutor. Ce latinii,

⁴⁹¹ Honiatis [Choniates], acoloși.

pomenind încă patima cea de an a lui Balduin, nicicum din Țarigrad să iasă nici vrea, nici îndrăzniia⁴⁹².

Ce apoi Thoma, patriarhul de Țarigrad <acesta era patriarh pus de la latini, iară nu orthodox>, carile de curând ieșisă de la Vineția, blăstămându-i și afurisindu-i de nu vor merge într-agiutoriu, de nevoia blăstămului li-au căutat, vrând nevrând, a ieși din Țarigrad. Ce încă pana a sosi acest agiutoriu, Henric, vădzind că și cetatea nu iaste de dobândit și acmu și troahnă de boală îi în trasă în oameni, i-au căutat noaptea a să scula de supt cetate și au luat spre Didimotih; pe drum oricăți îndrăzniia și ieșia la harț cu românii și cu **492** tătarăi, toți sau pieria, sau în mâ/nule nepria[tu]nului cădea.

Ce iarna apropiindu-să, Ioan s-au întors înapoi; iară Henric, mǎrgând supt cetatea Didimotihon, au încunjiurat-o și cu tocmală de pace au și luat-o.

CAPUL XVII

Arată-să pentru ce Ioan Alexie au stricat pacea și cu grecii și câteva a lui războaie cu năroc

^ Anul 1206, Ioan Alexie, viind cu ostile supt Filippopolis, unde Alexie Aspiatis, carile era mai mare cetății, puindu-să împotriva și făcându-să neascultătoriu poroncăi, i-au dat pricină a-și clăti mâniia asupra cetățenilor; și așa, prindzind pe Aspiatis, îndată au poroncit de l-au spândzurar de o birnă și răsipind și cetatea, pre mulți cei mai de frunte lăcuitori au omorât, iar încă și mulți mai de vreme cu fuga scăpând, unii au trecut la răzsărit, la Theodor Lascar, alții au intrat în Udriiu; iară unii, mǎrgând în Didimotih, ș-au făcut cu latinii pace și ș-au luat să le fie cap Theodor Vrama.

⁴⁹² Honiatis [Choniates], Cartea de pe urmă, cap. 6

După fuga acestora, încă mai cu urgie mâniindu-să Ioan, îndată ș-au aședzat lucrurile în Misia și de cii precum asupra latinilor, așa asupra grecilor cu mare vrăjmășie au purces. Așa Ioan de mânie pornit, cătră ai săi ostași nenumărați, încă și din tătari aducând, cu mare răutate au intrat în Thracia și împărțindu-și ostile, o samă au trimis asupra Udriiului, iară altele la cetatea rușilor (aceasta și astăzi să cheamă Rusocastron).

Oastea latinească care cu hatmanul lor Tero era pentru paza acelor părți, cu îndrăzneală de bătaie apucându-să, în clipală cu toții în loc pieriră. După această izbândă tătarăi au dobândit și cetatea Aprul ș-au și / fărmat-o.

Într-aceiași fierbințeală, tocma până la Rodosto slobodzindu-să, i-au ieșit înainte cu oaste Theodor Vrama, carele era hatman oștilor latinești, cele ce sta pre lângă Udriiu. Ce împotriva nepriiatinului nicicum putând sta, îndată au dat dos; iară tătarăi în silă dobândind cetatea, a făcut-o atocma cu pământul, iară pe lăcuitori pe toți i-au luat în robie.

După această a rodostenilor prăpădenie, tătarăi tot cu un ciambul și Perinthul (aceștia îi dzic acmu turcii Iregle) și Daoniul apucând până în temelie l-au răsturnat.

Cătră acestea, nu numai cetățile carile era pe marginea mării, ce încă și cele mai de la uscat de focul răutății aceștia nepârjolite și narse n-au scăpat, căci românii și cu oardele tătarilor, carile îmbla după dâșii, cevaș măcar pre acolo necălcat și nestropsit n-au lăsat; precum și Arcadiopolis (aceștie îi dzic turcii Burgaz), Ciorlu și Misina (aceasta-i Cănaclă) cu toate satele și orașele de prinpregiur, nevoile cele mai grele au pățit.

După aceasta, și până supt zidiul Țarigradului prădând, orașul Athira (aceasta-i Chiucucecmege) până în pașiște l-au prăpădit, așa cât nici pruncii din fașe n-au cruțat.

în scurt, din toate cetățile câte sint împregiurul Udriiului și a Țarigradului numai Viza și Silivriia au scăpat de dâșii nedobândite și neprădate.

La ieșitul acestui an, Ioan Alexie, domnul românilor, de iznoavă au intrat cu ostile sale și cu oardele tătarăști în Thrachia⁴⁹³ și-au mai apucat și alte cetăți câte rămăsese nesupusă, deosăbi de Didimotihon și Adrianopolis, la carile măcar că să ispitisă, însă neputând ceva isprăvi, li-au părăsit și așa s-au întors înapoi./

494 După înturnarea lui Ioan, didimotihenii și udriianii închinându-să lui Henric, el cu mare bucurie trimițind din Țarigrad oaste au cuprins și acele cetăți. Iară ce răutăți (dzice istoricul Honiatis) au făcut vlahii cu tătarăi cu acestea a lor prădzi și jacuri, într-acesta chip era, ca carile nici s-au mai vădzut vreodânăoară, nici pot să le încapă cineva cu mintea.

Acestea dară sint carile din Nichita Honiatis istoricul, anume și mai pre larg pentru neamul românilor și de războaiele lor cu grecii, apoi și cu latinii avum a dzice.

<CAPUL XVIII

Arată-să războiul lui Lascaris cu sultanul Alaidin>

împărăția grecilor, după ce nou scaun precum putusă Ia Nichia (precum mai sus s-au pomenit) își aședzasă și Theodor Lascaris acmu fărâmate și strincionate lucrurile împărăției nu puțin le întemeiasă și le cârpișe, alalți domni grecești, carii în partea Evropii pe la Mora și pe alte locuri împrăștiindu-să, nu căuta unul pe altul să să agiutoriască și împrăștiiate mădulările împărăției la un loc și la un trup să le culeagă și să le uniască; ce fietecarele ce țărișoară și cetățuie apucase, acoloș singur șie nume și titlu de împărat puindu-șh monarhiia a sa să fie și precum el numai iaste de dânsa

Honiatis [Choniates], Cartea de pe urmă, cap. 8.

vrednic socotia. (O, cât de orb lucru iaste nărocul! O, cât de dragă iaste omului fără socoteală cinstea la carea nu să poate sui! O, cum ia Dumnădzău întâi mintea aceluia ce va de tot să-1 pohârniască, apoi îi ia și puterea!)

însă numai Theodor Lascaris, om fiind în toate lucrurile vrednic și ales de cârpirea a sfărmată și ruptă haina și corona a împărăție ca aceasta; când Ioan Alexie cu tătarăi făcea ciudesele sale asupra latinilor, Theodor Lascaris, încă vreme de răzsuflare apucând, el în/că cu câtă oaste putusă stränge **495** au cuprins Efesul și alte cetăți câteva, la Anadol, supt stăpânirea sa au adus.

Cu acestea, mânioasă furtuna grecilor încă neîndes-tulindu-să, scornit-au și pe Alexie (carile odată fusese împărat, de carile precum Balduin prinzindu-1 să-I fie trimis în Ghermania am pomenit), de unde scăpând, precum dzice Grigoras⁴⁹⁴, nu mulțemiia lui Dumnădzău că videa împărăția grecilor a să întrăma și scaunul a-și întări, ce lui Theodor zavistuind, au trecut Marea Egheul și s-au dus Ia sultanul Iconii Athatin (acesta la istoricii turcești să cheamă Alaidin), carile, cu 20 000 de turci, singur într-agiutoriu lui Alexie viind, căruia împăratul numai cu 2 000 de călărime și 800 de pedestrime (căci mai multă oaste nici-și avea), cu bună inimă au ieșit înainte.

Deci vrăjmașe bătaie dându-și, turcii întâi de tot biruisă pe romei și singur sultanul asupra lui Theodor năvălind, atâta de tare l-au lovit cu buzduganul în cap, cât capul învârtindu-i-să, s-au pornit ca mortul de pe cal; după ce au cădzut împăratul gios și îndată dezmetecindu-să, cu sabia întâi de tot amândoaă picioarele calului sultanului au curmat; apoi sultanul de pre cal prăvălit fiind, cu o lovitură capul zburându-i, îndată l-au rădicat în suligă, carea vădzind alalți turci au dat dosul cu toții a fugi.

⁴⁹⁴ Nichifor Grigoras [Gregoras], Cartea 1, cap. 1.

Acolea au prins și pe Alexie împăratul (carile și socru era lui Lascaris), ce altă ceva rău a-i face Lascaris n-au vrut fără numai, în port călugăresc îmbrăcându-l, în cinste l-au ținut și de toate câte trebuia deplin îi da.

Iară Henric, după ce au stătut împărat latinilor în Țarigrad, cu netocmala domnilor grecești carea avea între sine dezmeticindu-să (precum scrie is/toria Antisiodorenilui), sculându-să cu oaste și mărgând, în vremea a trei ani, până la anul 1210, iarăși au luat de la greci toate cetățile Thrachii, pre carile vlahii în anii trecuți de la latini le răscurpărase.

Lear
1210

Leat
1222

Iară Theodor, în anul 1222, după ce au împărățit ani 18 în Nichia, au murit, lăsind la împărăție pre gineri-său Ioanis Duca.

CARTEA A NOAA

<Carea arată traiul romanilor de la începătura hanilor tătarăști și a împăraților turcești până la năpada lui Batie, când s-au tras românii iarăși spre Ardeal>

CAPUL I

Arată-să începătura hanilor tătarăști, de la Ginghiz han, din carile să trag hanii Crâmului, supt porecla Ghierai

De vreme ce cursul hronicului nostru au ajuns pre acele vremi, în carile doaă mari și puternice stăpâniri, adecă a hanilor tătarăști în Crâm și a împăraților osmânești s-au început (carii cât de lat și de lung stăpânesc cine iaste carile să nu-i știe), socotit-am, precum și pentru a altor craii de prenegiurul nostru, cât mai pre scurt și câte ceva nedzis și nearătat n-am lăsat; așe și pentru acestea, pentru înștiințarea cititoriului nostru, cât vom putea mai pre scurt, nearătat să nu trecem, și mai cu de-adins că acestea stăpâniri, nu numai vecine, ce încă și stăpâne fiindu-ne (așe Dumnădzău cu ascunsăle sale și drepte giudecăți învoind), pentru aceia noă românilor pentru dânsule și mai curat și mai bine a ști și a cerca ne trebuie decăt altora.

Noi dară cât au scris Laonic Halcocondila, ellenește, Leonclavie <și Buzbecvie> latinește și alții mulți, urmând lui Zăcut Arapul, într-o parte lăsind celea ce din istoricii turcești

și din traiul nostru prin 22 de ani Ia Poarta Sultănească (unde ^ cea de moșii lor vestire și copiii de/cât cei străini mai curat o știu) am înțeles și am învățat, pre scurt vom pomeni.

Și întâi pentru Gînghiz, marele han tătărăsc. Anul ieșirii acestui han foarte greșit iaste la toți istoricii creștinești (cuvântul acesta poftesc pre cititoriul să nu-1 scrie asupra mândrii noastre, căci adecă pre toți pre alții îi socotim greșiți și ca cum noi numai am fi negreșiți, ce să caute cu de-adînsul și atuncea după plăcerea adevărînții să giudece). Greșit să fie anul dzicem, căce scriitorii creștinești îl pun la anul de Ia minciunos prorocul Muhamed, ani 617, carele iaste de la Mântuitoriul lumii 1220; carea de ar fi adevărat, ar trebui ieșirea lui Genghiz han să fie mai pre urmă decăt ieșirea lui Suleiman șah, tatăl lui Erdogul și moșul Iui Osman (carile întâi au stătut împărat turcilor) cu 6 ani; căci Suliiman șah au ieșit la anul de la Muhamed (cărui arăpește îi dzic higiret) 611, carile iaste de Ia Hristos 1214, ce după adevărînța tuturor istoricilor turcești, persiești și arăpești^{***}, caută și Ia istorie de noi făcută în prefație <pridoslovie>. Suleiman șah, moșul lui sultan Osman, cu câțiva ani au ieșit mai pre urmă decăt Genghiz; și așe fără prepus să dovedește că anul carele însămneadză istoricii creștinești iaste greșit.

Pentru aceasta de va vrea cititoriul mai curat să să înștiințeadză, cerce prefație istoriiei noastre, pentru creștirea și descreștirea curții aliosmăneștei, că acolo pre larg și mai cu dovadă am arătat, precum ieșirea lui Genghiz han s-au tâmplat la anul higiret 608, carile iaste de la Hristos 1212; carile cade în al optule an a lui Theodor Lascar.

Și așe și Patavie^{***}, amentrelea ascuțit a vremilor să/mă-luitoriul, să arată greșit, carile pune ieșirea lui Genghiz han

^{*} Hoge Sadi [Sa'd ed-Din Hoca], în *Predosloviia* istoriiei sale ce-i dzice *Tağitavenaric*, adecă *Corona istoriilor*.

^{***} Petavie [Petavius], Partea 1, cartea 11, cap. 3.

cu dzece ani mai înainte, adecă la anul de la Hristos 1202; ce Genghiz han, după socoteala istoricilor turcești, la anul 1212 au ieșit din tătărămea cea mare, carea iaste vecină cu Hina.

Și mai denainte fiind tătării aciia supt oblastia împărățiii Indii, Genghiz acesta scuturând giugul de pre grumadzi, cu mulțime de tătari au ieșit în părțile împărățiii perșilor și întrând în țara ce-i dzic Horasan, acolo întâi au izbândit vestită cetatea ce-i dzic Belh.

După ce au prădat și au sfărmat toată țara aceia, au clătit cu ostile încă mai înlăontrul Persiiei și în 12 ani atâta au destrămat împărăția perșilor, cât la mărimea și puterea carea au fost, nici pană astăzi n-au mai putut să să mai întoarcă; căci după scularea tătărălor de acolo, domni perșilor, carii s-au putut strânge pe la locurile lor, în multe stăpâniri s-au împărecheat și cine ce-au putut apuca au ținut, pană la vremile lui Sofii, carile iarăși pre unii din domni suppuind, au tocmit împărăția; însă Ia statul său cel dintâi să o aducă n-au <mai> putut.

Deci Genghiz hanul, după ce au stăpânit toată Persia 12 ani, au murit, lăsind în urma lui <pe> ficiorul său, Octai; acesta s-au numit și Ghierai (de pre carii hani Crâmului și astăzi să intituiesc cu acest nume).

Ghierai acesta, ca cum lumii unul ar fi fost monarh, toate a lumii împărății ca pre o moșie au împărțit-o altor frați ai săi, unora Asia, altora Evropa, orânduind și poroncindu-le, cineși oarda sa luând (căci fără număr era de mulți), să margă să-și suppuie țările ce le-au cădzut în parte lor.

Unuia dară din frați i s-au vinit Moscul, Litfa, Polonie și Ghermanie; carile, la / anul pomenit, cu oardele părții sale sculându-să au intrat în țara Moscului și de tot au suppus-o, apoi au trecut în Litfanie și în țara leșască, au slobodzit oardele ș-au prădat spre țara nemțască, cât și cum li-au fost voia; înapoi întorcându-să, s-au aședzat cu șederea în Crâm, unde șed și astăzi; însă marginele despre mare și

cetățile în Crâm despre Țarigrad era pe mâna creștinească. Și așe, de Ia acest ficior a lui Genghiz sau precum alții vor a lui Octai, au rămas sămințiaa familiei hanilor crâmăști, carea și pană acmu cu multă prăsiIă stă.

Iară ce dzice băsnuitoriul Simion că tătarâi carii au scăpat din războiu, cu Laslău cel minciunos să fie descălecat Crâmul, hirișe minciuni și povești fără nici un temei sint, precum înainte vom arăta; că Batie au fost dintr-alți tătari, iară nu dintr-aceștea; ce acmu vine rândul să dzicem ceva pentru zmaul cu șapte capete, împărăția turcului./

500

CAPUL II

Arată-să începătura neamului turcesc și a familiei aliosmanilor, carii astădzi țin împărăția Țarigradului, cu multe alte împărății în Asia, Africa și Evropa

Numele acesta, turc, cu năpaste iaste și să dă împărăților aliosmanilor, că numele acesta neluând sama scriitorii cei mai denainte a cui au fost și cui s-au cădzut, atâta s-au întărit obiceiurea cât cu greu iaste a scoate din mintea lumii numele acesta de pre împărății osmanilor. Ce adevărul iaste, că acesteă căroră acmu cu toții turci a le dzice ne-am deprins, *nu sint turci, ce stăpânitorii turcilor; carii cu multe sute de ani (de pe vremea lui Eraclie împărat) mai denainte de acesteă, rumpând poarta de fier <pre carea la anul 1722 cu închinăciune, împăratul Peter Alexievici cu câteva alte cetăți pe marginea Mării Caspii până la țara Ghilianului supt stăpânirea sa o au adus> la Munții Cafcasului (careă iaste între Marea Neagră și între Marea Caspii și astădzi să cheamă Derbend, și cetate iaste cu acesta nume, careă hotărește împărăția rusască cu cea persască), au ieșit în părțile Asiii, carii acmu să cheamă Turcmeni.

Pre acesteă mai pre urmă suppuindu-i sultan Osman, cel dintăi carile s-au numit împărat turcesc, de pre numele acelora, scriitorii obiceiuiți fiind, li-au dzis și acestora turci, precum mai gios cât să va putea mai pre scurt și mai deschis vom sili să arătăm.

Cu multe vremi mai denainte, în tătarâmea cea mare fost-au un loc pre denafara Hinii (căruia istoricii arăpești îi dzic Cin și Cinimaciu) căruia loc îi dzic istoricii turcești Deșticapceac, adevă Câmpii Capceacului. <Tragu-să câmpii acesteă din apa Donului **pană** la Hina, trecând peste apa Volgăi alături cu Uzbetul, pre care câmpii dusu-ni-au vremea și pe noi a-i videa> Pe câmpii acesteă lăcuia un neam de tătari, carii să chema oguzii.

Dintr-aceștea o samă sculându-să, au vinit ș-au cuprins locurile atuncea pustii, pre marginile Mării Caspii, ceale / despre răzsărit, carile sint între limanul ce-i dzic astădzi Cara 501 Bogaz și între mare Balta ce o număsc Hiva, care baltă despre răzsărit are împărăția Ozbecului și a Havanului și într-însa dă o apă mare, careă acmu îi dzic Dara, iară la istoricii turcești⁴⁴⁷ să cheamă Nahra, de pre a carie nume și partea locului aceluia să cheamă Nahra.

Oguzii dară acesteă, după ce au vinit pe locurile pomenite, pe vremea în careă cuprinsese Genghiz han Persia,⁴⁴⁸ anii de Ia Muhamed 611, carile iaste de la Hristos 1214. In cetatea Nahra era stăpânitoriu Suleiman șah, ficiorul lui Chialeb, nepotul lui Căzil Boga, strănepotul lui Baitemur și strănepot de strănepot, după câteva neamuri, lui Oguz han, nepotului lui Cai han, carii sint cei dintăi părinți și stăpânitorii oguzilor⁴⁴⁸.

Din neamul dară acestora, Suleiman șah, precum am dzis, audzind procopsala careă făcusă Genghiz han, după ce

⁴⁴⁷ Tarihul lui-Hoge Sădi [Sa'd ed-Din Hoca], în *Pridoslovie*.

⁴⁴⁸ *Tagiut Tevarit [idem]*, în capul 1, pentru familia aliosmanilor.

au intrat în Persia, și câte țări au suppus supt stăpânirea sa, anul pomenit s-au sculat și el cu 50 000 de tătari oguzi și-au purces spre Asia să-și găsească și el niscareva locuri de stăpânire; și așa au ieșit în părțile Midii (care turcește să cheamă Azerbaigian) care țară pre atunce era supt oblastie perșilor.

Ce perșii, fiind într-acea uluire și răsipă carea le făcuse Ghinghiz han, Suleiman șah pre lesne au suppus toată țara Midii; după acia, purcegând cu oastea să între asupra lui Alaiddin, domnul turcilor (a căruia scaun pre atunca era ia Iconie), vrând să triacă apa Evfrathului cu calul înot, acolo s-au înecat. Iară cea mai de obștie istorie turcească scrie precum aproape de Halep, supt cetatea ce să cheamă Baber, să-i fie îngropat.

In urma lui au rămas trii ficiori: Erdogrâl, Ghiundoghidi ⁵⁰² și Dumdar; acestea tustrei și-au împărțit după moartea / lui Suleiman și țărâle ce suppusese și ostile. Deci Ghiundoghidi și Dumdar au purces cu ostile sale spre părțile răzsăritului, pentru a căroră sfârșit istoricii turcești cevaș nu pomenesc.

Iară Erdogrîl s-au slobodzit spre părțile Evropii și s-au apropiat pană aproape de Halep, ardzind și prădând; de carele veste luând Alaiddin, sultanul Iconiiei, au socotit că pre niam ca acesta, viteaz și vrăjmaș, mai bine cu prietenie decât cu neprietenie în țara sa să-i priimască; și mai vârtos aceasta a face l-au îndemnat marea nevoie carea avea de rămășița tatarâlor, carii pre acelea locuri împrăștiați rămăsese și de toate părțile ardea și prăda.

Și așa Alaiddin, trimițind înaintea lui Erdogrîl oameni, l-au pofit să vie cu pace și el cu dragoste îl va priimi. Erdogrîl îndată lăsind gândul cel de neprietenie au vinit cu toți oamenii săi în slujbă lângă Alaiddin sultan; căroră îndată li-au orânduie locuri pentru ședere, carele astăzi îl cheamă Carageadag și liafă și altă ce li-au trebuit pentru hrană. Erdogrâl, după ce au priimit slujbă, îndată s-au apucat și cu nebiruită mână, în puțină vreme toată țara lui Alaiddin

sultan de tâlhărimea tătărăscă au curățit-o; pre unii prinzindu-i, pre alții omorându-i, iară pre alții de tot peste hotarâle țărâi gonindu-i.

Alaiddin vădzind vrednicia și vitejia lui Erdogrîl, în mare cinste și dragoste luându-l, l-au pus serascheri peste toate ostile sale. Intre acestea tâmplându-să moartea lui Erdogrîl, Alaiddin aceiași cinste au dat-o lui Osman, ficiorul său (carele pentru tinerețe, cu nume dezmiardat să chema Osmangic).

Osman luând cinstea tătâne-său, în vitejia și purtarea ⁵⁰³ oștilor, cu multul covârșia pre / tată-său, Erdogrîl; și nu numai căci țara lui Alaiddin sultan de nepriatini necălcăță și neatinse o feriă ce încă și alte multe cetăți din mâna grecilor luând, la stăpânirea lui Alaiddin sultan le alătura.

între acestea Alaiddin sultanul turcesc, sfârșit fiind de bătrânețe, la anul higiretului 699, carile iaste de la Hristos ¹³⁰⁰ 1300, fără ficiori murind, cu sfatul și cu voia de obște, în locui lui au rădicat la stăpânirea turcilor pe Osman.

Așa Osman de cîia nume și putere de sultan luând și ostile oguzilor una făcând cu oastea turcilor, ca un fulger de cîia în toate părțile să slobodzia și încătro mergea, fără izbândă și fără dobândă nu să întorcea. Și așa în 25 de ani și 5 luni, dzile 17, cât după moartea lui Alaiddin au împărțit, toate țărâle și cetățile în Asia Mică, carele era supt stăpânirea împăraților grecești (osăbi de Brusa în Vithania și de Nichia) supt stăpânirea sa li-au suppus.

Osman la anul de la Domnul Hristos 1326, în Enișehir ¹³²⁶ de la Asia (unde scaunul din Iconie mutase) murind, au urmat la împărăție ficiorul său Orhan. Acesta au luat și Brusa și Nichea și tot altă ce mai rămăsese împăraților grecești la Anadol; apoi, trimițind pre feciorul său Suleiman, au trecut Bogazul pe Ia Caliopolis la Evropa și, luând cetatea Caliopolis, au prădat Ia Evropa pană supt Udriiu.

Atâta era împărății grecești de nesocotitori lucrurilor sale (poate fi Dumnădzău vrând, să le ia împărăția, întâi le luașă socoteala), că când au adus vestea lui Adronic Paliolog, precum turcii au luat Calipolis (careia iaste cheia Țarigradului despre Marea Albă), dzic să fie răs și să fie răspuns: Oh! ce mare lucru, am pierdut o poiată de închis porcii și <un> urcior de vin./

504 După Orhan au stătut al treilea împărat Murad, ficiorul lui. Acesta au trecut cu totul Ia Evropa, Udriiul au luat, Filippopolis și Țara Muntenească au suppus.

După Murat au urmat ficiorul lui, Baiezid, carele s-au poreclit Ildârâm, adecă Fulger. Acesta au cădzut rob pre mâna lui Temurleng și acolo au și murit. După căderea acestuia prin 7 ani au fost gâlceava pentru împărăție, între ficiorii lui, Musa și Suleiman și până mai pre urmă au stătut la împărăție Muhammed, ficiorul lui Baiezid, apoi iarăși alt Murad au urmat, a cui ficior au fost Fatih sultan Muhammed, carele au luat Țarigradul.

Și așe de ciia din dzi în dzi împărăția aceasta mărindu-să și crescând, până într-atâta s-au lățit și s-au înălțat, cât și celor cât de proști știut iaste și pline sint bibliotecile și turcești și creștinești de minunate și mari faptele lor; înainte a căroră de n-ar fi pus Dumnădzău mătaniile Iui Leopold chesariului, cu armele nemților amestecate, **pană** acmu toată creștinătate în Evropa la primejdie cea de apoi ar fi agiuns./

505

CAPUL III

Arată-să rândul craiilor ungurești de la începătura crăiilor lor până la năpada lui Batie

Mai denainte decât a lua latinii Țarigradul din mâna romanilor, pre vreme lui Isachie Anghel, la anul 1193,

pentru Bela craiul unguresc am pomenit, precum au fost el atuncea crăind și precum au fost și socrul lui Isachie, unde cursul anilor ne trăgea să dzicem și de moarte lui și de crăii carii au stătut în urmă-i; însă noi, nevând să abatem cursul hronicului **pană** la luarea Țarigradului de la latini și pentru ca amestecare să nu facem voroavei, am socotit cu deosăbit cap pentru crăii ungurești să dzicem, pentru ca cititoriul nostru mai curat să cunoască și în ce vreme au fost Vladislav cel adevărat craiu în țara ungurescă; pentru carele cititoriul, precum iaste adevărat înștiințându-să, fără nici un prepus va cunoaște că Vladisiavul cei minciunos (pre carele băsnuitoriul Simion îl cunoaște Laslău), pre vremile în carile cu basnele lor în scaunul crăiilor îl pun, nici au fost, nici au putut fi, nici la istoricii adevărați să află.

In anul dară, precum am dzis 997, fost-au craiu în țara unguriască Ștefan, ficiorul Gheizii, carele întâi și craiu s-au numir și la lumina creștinătății au vinit.

2: Al doilea au fost Petăr Alleman, ficiorul lui Gulielm și nepot lui Ștefan. Leat 1034.

3: Otto, cumnat lui Ștefan, leat 1041. Alții acestuia dzic Aba.

4: Petăr Alleman, de al doilea, leat 1044

5: Andrias, întâi născut a iui Ladislav Pleșu<vu>lui, ficiorul lui Mihail, carele au fost frate lui Ștefan, leat 1047.

6: Bela, fratele lui Andrias, leat 1059./

7: Solomon, fiul Iui Andrias, leat 1063.

8: Gheiza Marele, ficiorul Belii, leat 1075.

9: Ladislav, fratele Gheizii, ficiorul Iui Bela. Acesta Ladislav la istoricii ungurești să numește Sfânt; ce acesta nu poate fi vâlhovnic lui Simion basnă, căci iaste cu 167 de ani mai înainte decât Laslău cel minciunos, carele au ucis cu toporul, cel din ceriu coborât, pe Batie, hanul tătărăsc; că Ladislav acesta au stătut la crăie leat 1078, iară Laslău cel

506

minciunos, carile dzic să fie avut bătaie cu tătarai Iui Batie, au fost la leat 1242; ce pentru aceasta pre larg vom dzice la același an.

10: Al dzecelea, după Sfântul Ladislav au fost crai Coloman, ficiorul Iui Gheiza Marele, Ia leat 1095.

11: Ștefan al doile, ficiorul lui Coloman, 1116.

12: Bela 2, orbul, ficiorul lui Alm, leat 1136.

13: Gheiza 2, fiul lui Bela 2, leat 1145-

14: Intre Gheiza și între Ștefan, în hronologhiia crailor ungurești să pune un Ladislav al doilea, ficiorul Belii orbului, carile au apucat crăiia cu sila ș-au ținut-o numai șese luni, carile de pe vremea annilor și de pe puțina stăpânirea ce au avut nu poate fi Laslăul cel minciunos, a minciunoșilor Simion și Misail.

15: Ștefan <3>, fiul lui Gheiza 2, leat 1165-

16: Bela 3, fiul lui Ștefan 3, leat 1176. Acesta au dat pre fiică-sa Mărie, după Isachie Aighel, pentru carile ia locul său s-au pomenit.

17: Emeric, ficiorul Belii 3, leat 1199.

18: Al cestuia urmași alt Ladislav, căruia unii îi dzic ficior a lui Emeric, alții amentrelea, la leat 1206./ Acesta Ladislav încă numai șese luni <au stătut la crăie>, pentru carea Ricțiolul, în hronicul cei mare, socotește precum hronologhiia ungurească cu greșala să fie puind doi Ladislavi, carii veri doi ar fi fost, veri numai unul, pentru neapotrivirea vremii; și pentru scurtă crăiia lor, precum am și mai dzis, nu pot fi Laslăul cel minciunos.

19: Bela 4, ficiorul lui Andreias; acesta au stătut la crăie leat 1238 și bătrân au murit leat 1275, după ce au crăir ani 37; în vremea acestuia au vinit Batie ș-au prădat părțile Evropii și au gonit și pre dânsul din scaun; pentru carile, cum i-au fost povestea, înainte ia acela an vom dzice; iară acmu întorcându-ne, trebuie să arătăm, din doi Ladislavi, poate să

să cuvie <vre>unul cu Laslău cel din basna Iui Simeon Ungureanul? iară pentru Laslău acel minciunos, așijderea vom dzice la anul, când plăzmuitoarii îl fac că s-au bătut ș-au omorât pe Batie; iară pentru alalți crai ungurești carii au urmat, vrând cititoriul să să înștiințează, caute la istoricii lor și ales Ia Bonfin, Sansovin, Dolion și alții și acolo îi va afla, căci noaă ni-au fost socoteala să ducem rândul acestor crai numai pană la Batie, pentru ca și hronicul nostru credința să-și pliniască și băsnuitorii gura să-și astupe./

CAPUL IV

Dovedește-să precum din doi Vladislavi, carii la istorici să pomenesc, nici unul pe vreme când au vinit Batie n-au fost la crăie

Mărturisesc cititoriului că, când scriam hronicul nostru, la Mosc, unde cărțile de triabă încă tot sint rari, aflându-ne, pe Bonfin istoricul (carile între toți scriitorii pentru lucrurile ungurești mai curat și mai credincios să are), la mână a avea n-am putut; ce izvodul crailor l-am scos din hronicul cel mare a Iui Ricțiol, pre carele l-am potrivit cu istoriia Iui DIugoș, Leahul, și cu hronoflojgul [Iui] Calviz și cu a lui Moreri istoricesc lexicon; și dintr-aceștea culegând (căci și ei din Bonfin scriu și Iui urmadză); iară acmu, când de iznoavă din latinesc în limba românească l-am prefăcut, nu numai Bonfin, ce și alții câțiva istorici la mână viindu-ne, li-am înfățășet cu hronologhiia lui Ricțiol, pre carile în toate cu istoricii ungurești într-un glas l-am aflat, fără puțină neatocmire ce să arată pentru anii carii fietecare craiu în ce vreme au stătut craiu și în ce an au murit; ce toată neatocmirea lor numai în doi ani stând, noi tot hronologhiia lui Ricțiol am urmat.

Ladislav dară (sau cum alții dzic, Vladislav) cel dintăi stătut-au la crăiia ungurească, după tată-său Gheiza, la anul de la Hristos 1078 și după ce au trăit în stăpânire 17 ani, la leat 1095 au murit. Acesta au dat pe soru-sa Solomira după domnul de Dalmația și de Croația, a căriia bărbat după ce au murit și țărâle acelea în moștenirea ei rămâind, li-au dăruit frăține-său, lui Ladislav. După aceia Ladislav și Bulgariia și o parte de țara rusască (carea era supt crăiia leșască) cătră 509 stăpânirea sa li-au adaos; fost-au adevărat om creștin, le/gii rânvitoriu și în mirosul sfințeniii viața ș-au petrecut, pentru carea tare mărturisesc epistolile papei Grigorie al șeptelea. Avut-au biruință și asupra tătarâlor, ș-au murit, precum am dzis, Ia leat 1095, iulie 30.

Acesta nu poate să fie acel Laslău, căci anii istoricilor adevărați dovedesc precum cu 167 de ani mai înainte au murit decât năbușirea lui Batie în țara ungurească. Așijderea nu poate acesta Vladislav să fie Laslău cel mincionos, căci cu mulți ani mai înainte românii au fost pre locurile lor, precum în multe locuri înapoi de istorici vrednici de credință am arătat; și mai vârtos unde am istorisit războaiele acestui Ladislav carile au avut cu tătarâi.

Așijderea, arătat-am și din Dlușoș și din Stricovschie, istoricii leșești, căci de ar fi ieșit românii de la Râm întâi supt acesta Vladislav n-ar fi avut de unde să margă într-agiutoriu polovților, nici polovții și pecinighii ar fi avut de unde să-și împrumute adze limba și să o mestece cu cea românească. Ce acestea fiind mai curate decât ar trebui a să dovedi, mai mult cuvântul pentru ce să lungim nu avem.

Deci să videm și pentru Vladislav al doilea. Acesta au fost ficior lui Emeric, precum în izvod am arătat, ș-au stătut la crăie leat 1206, și, precum mărturisește Bonfin, au stătut în crăie numai 6 luni: Așe mărturisește și hronoghiia lui Abraham Bacșai, măcar că Dlușoș scrie să fie crăit un an și 2 luni și Ia leat 1207 au murit. Aceste din Bonfin și Abraham

și Moreri; acestea adeverește Ricțiolul în ghenealoghia crailor ungurești și numai 6 luni să fie crăit mărturisește.

Acesta Vladislav încă nu poate fi Laslăul mincionos a măzacului Simion, căci și acesta au fost cu 36 de ani mai / înainte de intrarea lui Batie în țara ungurească. 510

Așijderea, nu poate fi căci scurtă vremea a șese luni nu rabdă adeverița istoriiei să fie putut lucra câte spun băsnuitorii c-au lucrat.

Așijderea nu poate fi căci de la anul 1206 și de pe această vreme și încă cu sute de ani mai înainte, precum românii să fie fost cu domnii și cu stăpânire, din istorici am arătat și înainte din istorici iarăși de credință vom dovedi.

Așijderea nu poate fi Vladislav acesta Laslăul lui Simion, căci cu câțiva ani mai înainte, adecă pe la anii 1186, vlahii s-au despărțit de la împărăție Tarigradului și multe războaie după aceia au avut cu Isachie Anghel, precum înapoi pre amănuntul, din istoricul Nichita Honiatii li-am scris.

Așe dar minciuna băsnuiturilor de Laslăul lor mai goală decât pilugul piuliții rămâind, Vladislavii cei adevărați dintr-aceia basnă să dezbat. Iară ce craiu unguresc au fost pre vremea când au intrat Batie în țara ungurească și ce războaie au avut cu dânsul, vrând Dumnădzău, la anii carii s-au tâmplat, mai înainte la rândul lor pre larg să va dzice.

CAPUL V

Arată-să precum românii cești dincoace de Du<nă>re să fie luat protecția lui Andreas craiului unguresc

Pre vremea ce împărăția la Nichea **Ioannis Ducas** Ioannis Duca, în țara ungurească era craiu Andreas al doilea^{***}, ficiorul Belii al triilea, carea la anul

^{***} Bonfin [Bonfnius] și Dlușoș [Dlugossius], Tom. 1. Cartea 6, cap. 508.

1207 au fost stătuț la crăiia ungurească. In vremea acestuia craiu, din diplomatele și pravilele carile au așezat el în țara ungurească, fără îndoință cunoaștem precum părțile Vlahiilor dincoace de Dunăre să fie fost supt protecția crăiilor ungurești;

511 căci pomenitul craiu în titol diplomatelor să / pomeniște craiu și a Valahii; care titol în carte a doa așezământurilor pravilelor lui Coloman, craiul unguresc, scrie așa: *Andreas Dei gratia, Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, Ramiae, Serviae, Gallitiae, Lodomiriae, Rex inperpetuum*. Adecă: Andrias <cu mila lui Dumnădzău> totdeauna craiu a Ungariii, Dalmației, Croației, Ramii, Servii, Galliției și a Lodomirii, *iproci*.

Iară Galliția pre atunci să să fie chemat Vlahia din Marea Neagră până în Tisa mărturisește Sambuție, istoricul unguresc, în tâlcuirea a unor cuvinte și numere ungurești. Aceastăși adeverește și Leunclavie în Pantecte, cap. 174, unde dzice: Valahia toată mai denainte s-au fost chemând Galliția; precum și diplomatele crailor mărturisesc. Scrisu-s-au cea diplomă a lui Andreias craiu la anul 1222.

Iară Andrias după ce au crăit ani 31, la anul 1238 murind, urmat-au la crăiia ungurească ficiorul său Bela al patrulea, cu acesta nume, într-a căruia vreme au fost poiadea tătarască cu hanul Batie.

Deci toată pricina împotrivirii basnelor cu istoria ce adevărată, într-acesta punct stând, sili-vom ca curat și pre amănuntul, toate năbușiturile lui Batie la locul și Ia anul lor să le arătăm și toate răutățile, morțile* prădzile și răssipele cari le-au făcut în părțile Evropii să le istorisim; căci așa bună nedejde avem că cititoriul nostru, de-i vor fi sunat mai denainte la urechi basnile lui Simion Ungureanul pentru Laslău craiu și pentru descălecarea Maramorășului cu romani, acelea sunete toate nemică adevărat însămnătoare să iasă și în locul lor adevărata a adevăraților scriitori istorie să puie; că precum până acmu am făcut, așa și de acmu / 512 înainte vom face, toate din istoricii streini și vrednici de

credință culegând, nemică altă ceva al nostru vom pune, nici vom adaoge, fără numai o a istoricilor alcătuire și mărturie aducând.

CAPUL VI

Arată-să cea dintâi a lui Batie năpadă și cum i-au închis atuncea românii poticile munților, de n-au putut într-acea dată răzbate în țara unguriască

După câtă trudă ni-au adus băsnuitorii cu Laslăul lor cel minciunos, atâta odihnă simțim acmu când noi într-o parte dându-ne, toți scriitorii streini condeile mai ascuțite decât sulele și mai lungi decât sulilele, asupra-le-și buăreadză și ca niște buni viteji a istoriei adevărate păzitori și scutitori, din trufaș scaunul minciunii prăvălindu-i, ca fumul și pulberea de vântul vivorât împrăștiindu-i și rășchirându-i îi face, așa ca după ce le va pieri numele cu sunet, să treacă și să să întoarcă și nici locul să nu li se mai afle.

Deci dară Patavie, în carte sămăluirii vremilor, parte 1, carte 9, cap. 3 din Navcler⁴⁵⁰, cea dintâi a lui Batie năbușire o pune cu 39 de ani mai pre urmă decât ieșirea lui Genghiz han, a căruia nepot acmu Crâmul stăpâniia, precum în cele trecute am arătat.

Batie dară acesta, la anul de Ia Hristos 1236, sculându-să din tătarămea cea ce iaste peste apa Volgăi (aceștia vechi gheografii ellenești îi dzic Rra), iară oardele acelea astădzi să chiamă rusește Zolotaia Orda, și viind, întâi au intrat în hotarale împărăției rusești și îndată au răzbit cetatea Volga (care acmu să socoteaște să fie fost / unde iaste Ajdrahanul); 513 de acolo spre părțile de crivățslobodzindu-să, în lung și în lat, toată țara moschicească au prădat și au fărmat.

⁴⁵⁰ Navcler [Nauclerus], Cartea 2. Rodul 42.

¹⁶⁴¹ Iară la al doilea an, au încungiurat și stolița Moscului și
¹²³⁷ au și dobândit-o; și prinzind, sau în războiu omorând, pre
 Gheorghie, marele cnez a moscalilor, rot neamul rusesc au
 supus supt stăpânirea sa, puindu-le de la sine cnezzi pre
 laroslav, fratele lui Gheorghie marile cnez.

Așe Batic, după ce au suppus țara moscalilor, scrie Marin
 istoricul⁴⁵¹, precum s-au slobodzit în gios spre vlahi; ce
 vlahii, una făcându-să cu săcuii lăcuiitorii Pannoniii, au închis
 căile și poticile munților și tare locurile acelea păzind, au
 împins pre tătari înapoi și nu i-au lăsat pre acolo să treacă
 mai spre părțile apusului.

Vadză aicea cititoriul și să scrândăvască de minciuna
 băsnuiitorului, căci din istoricii cei adevărați curat să dove-
 dește că Batic, încă pană a nu intra în țara unguriască, volohii
 (sau precum istoricul Marin le dzice olahii) cu săcuii, puterile
 împreunându-și, lui Batic pre acelea locuri n-au dat
 trecătoare, pentru carea au căutat tatarilor a-și muta șleahul
 prin țara leșască în Silezie, precum mai gios vom arăta.

Cum dară să prinde sula în sac și măciuca în pungă
 (creadză cititoriul și iarte proastelor noastre cuvinte, căci cătră
 băsnuiitori ca acii, pilde ca acestea să prind), cum putu fi
 volohii, carii în temnițele Ramului fiind, să opriască intrarea
 tatarilor în țara unguriască; ce așe trebuie să să rușineadză
 măza cul <carile istoriile necitind, basnelor urmadză>./

M

CAPUL VII

Arată-să prada lui Batic în țara leșască și în Silezia

Batic vădzind că calea prin Volohia i s-au închis și prin
^{leat} 1240 P... .. Îucătro îi era voia a trece n-au putut, leat 1240,
 iarăși au intrat în țara leșască; și răzspind cetatea Liublinal,

⁴⁵¹ Marin [Sanudo], Partea 2, cartea 3, cap. 13 și 16; și în epitoma
Istoriis, la acesta an, la Ioan Gluverie [Cluverius Ioannes].

prin tot anul acela din țara leșască afară n-au ieșit; ce nime
 împotriva stându-i, au tot prădat ș-au omorât **pană** au agiuns
 la Visla.

Iară leat 1241, iarna, trecând Visla pe gheață, au început
 a prăda și într-acelea părți; împotriva lui Batic au ieșit
 palatinul cu oaste; și întâi cu năroc mărgându-i, au scos prada
 din mânuile tatarilor; ce cu aceasta mai mult în tărându-să
 Batic decât biruindu-să, într-aceleași an, mart 18, asupra
 leșilor năvălind, mare moarte și stricăciune au făcut într-înșii,
 de care lucru vădzind Boleslav, craiul leșesc, și toți domni
 leșești, că nu vor mai putea să stea împotriva tatarilor,
 luându-și doamnele și ce ș-au putut apuca de prin casă, unii
 au fugit la Selezia, iară unii împreună cu craiul au scăpat în
 țara ungurească.

Tătarai biruitori și țara leșască fără nici o apărare
 rămâind, după izbândă au vinit ia Cracov, carile atuncea era
 scaunul crăiilor.

După <ce> au răzbit și Cracovul și l-au aprins de au ars
pană în pământ, de ciia acolo ș-au împărțit ostile în două
 părți; deci singur Batic cu o samă de oști au purces să
 goniască pe craiul în țara ungurească, iară cu o samă au trimis
 serascheriu pe Peta, carile, mărgând, au prădat toată Silezia
 și Bohemie.

Ce tătarai acestea, trecând pre lângă Vratislavia și agiun-
 gând la Ligniți, acolo li-au ieșit cu oaste înainte ducul
 Henric. Deci întâi i-au mărș răz/boiul oarece cu năroc; iară 5/5
 mai apoi, necredincios nărocul războaielor fața întorcând,
 cu nepovestită răzspira și prăpădenia oștii sale și el au pierit.
 Minune scriu istoricii pomeniți, de moartea carea s-au făc
 creștinilor într-acele război, că tătarai după ce au izbândit,
 dzic, să fie tăiat de la tot mortul câte o ureche și cu acele
 urechi să fie implut 9 saci și să-i fie trimis la Barie pentru
 dovada biruinții lor.

CAPUL VIII

Arată-să precum Bela, craiul unguresc, adevărat
 cu cerșut ajutoriu de la chesariul și de la alți crai;
 ce n-au luat; și bătaia fără năroc carea au avut cu Batic

Precum apa nu să poate ținea în ciur, așe minciuna nu
 poate să stăruiască în basnele sale; ce ca năsipul în
 ceasornicul cel de steclă, unul după altul scurgându-să și cu
 singură greutatea sa răsturnându-să, nu stă **pană** de tot să de-
 șartă, într-acesta chip și basna pentru Laslău și pentru aședza-
 rea românilor de la dânsul în Maramorăș prăvălindu-să, nu
 să poate opri **pană** nu-și arată deșertăciunea și sărăciia.
 Bonfin⁴³², decada în 2, carte 8, într-arul Iui Batic cu tătarăi
 în țara ungurească așe îl scrie: Bela, dzice, ficiorul lui Andrias
 de-abiia împlusă cinci ani în crăie, când tătarăi în țara
 unguriască năbușind, sufletele ungurilor greu au dosădit,
 carii ieșind din țara leșască au vinit la poarta carea să chiamă
 Rodana (acesruia loc strămpt îi dzice Ureche vornicul
 Rodna), carea iaste la hotarale Ardialului și a țărăi ungurești;
 iară păn a agiunge Ia acesta loc (pre alte părți fiind toate
 poticile închisă) i-au căutat a trece printre țara rusască și
 prinre comani, făcând și deșchidzind cale de trii dzile, tot
 pri-ntregul munți/lor; și așe precum am dzis, răzbind Ia
 Rodna, acolo au aflat pre palarinul craiului Belii, carile păziia
 acea trecăroare; ce pre acesra îndată biruindu-l au intrat în
 țara ungurească⁴³³.

Iară Bela, vădzind prădzile și răurățile carele tătarăi făcea
 în țărăle vecine Ungarii, au trimis la Frideric al doilea,
 împarar apusului, și la craiul franțuzesc și la cel inglizec,

⁴³² Bonfin [Bonfinius], Decada 2, cartea 8.

⁴³³ Bonfin [Bonfinius], acoloși. Parisiot [referință eronată;
 v. nota 124], List 540 și 545. Dubravie [Dubravius], Cartea 15. Naveler
 [Nauclerus], Cartea 2, capul 42.

r?

rugându-să pentru agiutoriul; ce puțin au folosit, căci Bela
 avea atunci gâlceava cu ungurii săi, carii bucuroși era, ori cu
 ce mijloc ar fi, numai de dâns să să izbăvască.

Deci Bela, vădzind nevoia ce-i vine asupra și nici de la
 ai săi, nici de la streini vreo nedejde având, întâi ș-au trimis
 crăiasa în Austriia, iară el cu câtă oaste s-au putut găta, au
 stătut față și groznic războiu au avut cu Batic; ce neoprit fiind
 biciul lui Dumnădzău asupra țărâlor acelora, Bela fu biruit
 și oastea lui mai toată prăpădită, singur din războiu cu puțin
 scăpând.

După aceasta Bela, vădzind că în țara sa să sprejinească
 sau alta oaste împotriva nepriiatinului său să puie nu-i
 puțință, i-au căutat și Iui cu fuga a scăpa, și așe, leat 1242,
 din războiu pedestru scăpând, au ieșit în Austriia, unde și
 doamna îi era trimisă; ce Frideric, ducul de Austriia, pizma
 veche pe Bela având, în vremea slăbiciunii lui, mijloc de
 răscumpărare aflând, i-au jăcuit toată averea carea crăiasa cu
 dânsa aduse; și așe gol și dezbrăcat, l-au gonit din țara sa.
 Bela încă, încătro lua nemaivând, au ieșit cum au putut în
 Dalmația; iară de acolo tocmă la ostroavele mării, ce-i dzic
 Andriatică, să fie trecut, scrie Abraam Bacșai în hronologhiia
 crailor ungurești./

CAPUL IX

Arată-să înturnarea lui Batic cu tătarăi
 înapoi și a Belii la crăiia sa

Batic, după fuga Belii în Austriia, au stătut cu coșul în
 țara ungurească și acolo în toate părțile năvrapii și ciabuiurile
 trimițindu-și, în țara nemșască pană la Dunăre prădasă și
 arse; împotriva a cărorora Frideric împărat au trimis cu oaste
 pre doi ficiori ai săi, pe Conrad și pe Henric (căci singur
 având războiu cu papa bătea cetatea Faventia), carii viind

asupra lor, puțin lucru ar fi procopsit de nu ș-ar fi stricat tătarai singuri șiie, căci încătăro mergea, toate supt foc puind, măcar că de jacuri și dobândă fără samă încărcați era, însă la mare lipsa hrăniei au vinit cu toții; înainte a mai prăda ficiorii lui Frideric vetejește oprindu-i, de foame siliți și împuținați fiind, li-au căutat din țara ungurească a ieși și ia ale sale a să întoarce⁴³⁴.

Pentru sfârșitul lui Batic în doă feliuri spun scriitorii; unii dzic precum în războiul cu ficiorii lui Frideric să fie pierit; iară Bonfin cu Dubravie spun precum la locul său să fie întors cu tătarai căți i-au scăpat întregi. Iară Bela craiul în anul 31 a împărăției lui Frideric la apus, împărățind asupra grecilor la Nichea Ioanis Duca și în Țarigrad Balduin al 124 doilea, leat 1246, fiind în Dalmația și audzind precum tătarai au ieșit din țara ungurească și s-au dus la locurile sale, cercatu-s-au doară să va putea întoarce prin Austriia să iasă în țara lui. Ce ducul de Austriia nevrând să-i dea cale, el au strâns câtăva oaste în Dalmația și cu alta l-au agiutorit 518 împăra/tul Frideric; așijderea și cavalerii de Rodos și comesii de Franghipan, cu bună samă de oaste i-au vinit într-agiutoriu. Acestea atuncea să chema cruțiati, căci în hainele sale purta cruci cusute, pentru ca să să cunoască dintr-alții; acestea apoi cavaleri, fiind goniți de Suleiman, împăratul turcesc, au trecut la ostrovul Malta, leat 1522.

Cu această oaste agiutorindu-să Bela, au intrat cu de-a silă în Austriia. Ducul de Austriia cu multă oaste împotriva ieșindu-i, în tot chipul să siliia să nu-i dea cale de trecătoare; ce Bela pe alt loc să treacă neavând, cu sabiia ș-au făcut drum; de vreme ce tare cu ducul războiu dându-și, fu biruitoriu și ducul în războiu căzdind, toată oastea i s-au împrăștiat, carea încătăro au putut.

⁴³⁴ Bonfin [Bonfmius] și Dubravie [Dubravius] Ia locurile de sus. Navcler [Naucclerus], acoloși. Patavie [Petavius], Partea 1, cartea 9.

Și așe Bela totdeodată și din Dalmația au ieșit și pre ducul de Austriia au omorât și țara Stirii supt stăpânirea sa au luat și la crăiia sa în țara ungurească s-au întors.

Apoi, după ce s-au aședzat la crăiia ungurească, scrie Abraam Bacșai în hrono<lo>ghiie, precum acelor cruțiiați și franghipanilor să le fie dăruit multe sate și orașe în țara ungurească, întărindu-Ie cu urice de vecinică moșie; și așe acea oaste de agiutoriu să fie rămas cu totul pre lo[cu]rile carile le dedese craiul. Poate și de pre această istorie sa fie schimosit basna sa Simion, în locul cruțiatiilor de Rodos pe romanii din temnițele **Ramului** puind. Aflat-am și acestui craiu o diplomă în titul ei scris, tot într-un chip cu a diplomei carii era scrise de tată-său Andrias, adecă: Craiu a Ungarii, Dalmației, Croației, Ramii, Sirbimii, a Galliției, adecă a Vlahiiei. Scrisă este această diplomă Ia anul / 1270, 519 <iară Bela, după ce au crăit ani 37, bătrân de dzile, la anul 1274> murind, fu îngropat în Strigoii. într-acesta chip dară a fost războaiele lui Batic cu alte neamuri și cu Bela craiul unguresc și acesta au fost sfârșitul prădzilor și războaiele lui Batic și a Belii, carele adevărat pe acele vremi au fost craiu unguresc.

De unde decât soarele mai curat să cunoaște că povestea pentru Laslău, carea dzice să fie omorât pe Batic și cum românii să-i fie bătut pe țatari, hireșă și goală minciună iaste.

Deci la anul 1255, Ioanis Duca, **xheodorLas** 1255 împăratul grecilor, după ce au împărățit la **caris cel Tânăr** Nichia ani 33 au murit și au lăsat în locul său pre fiul său Theodor Lascar cel Tânăr.

Măcar că noi cu atâtea doveade și mărturii câte pană acmu înainte am pus pentru scornită basna lui Laslău și pentru descălecarea Maramorășului cu românii noștri, odihnit să fie nedejduim; însă noi adevărul să mărturisim, cu atâtea încă tot nu ne putem odihni; de care lucru,

cârpiturile minciunoșilor încă a mai destrăma și a șpârcai îndemnându-ne, încă și aceasta cătră cititorii noștri a striga nu ne vom sii.

CAPUL X

Arată-să ciudat chipul basnii scornite
pentru Laslăul cel scornit și minciunos

O, omenite cititoriule! Cât de cu greu lucru iaste adeverița minciunii a afla și încă, după ce o afli, mai cu greu cade știința ii, că aflând nu afli și știind nu știi; că precum, viind întunericul, altă nu putem afla fără numai că lipsește lumina, așe aflând minciuna, altă nu știm făr cât că iaste lipsa adevărului, carea nici ființă, nici supstare poate avea.

20 Râde-va poate cititoriul de / surdă osirdiia noastră, căci chipul a căruia ființă în lucrurile firii nu să afla a zugrăvi ne apucăm și corăbii în aer, stânci pre apă plurind, lei și zmei plugurile pre arături trăgând și altele ca acestea fosturi de chiteală <lucruri pre carile le zămislește părerea> a arăta ne nevoi m.

Ce precum noi slobodzenie la răs îi dăm, așe și el icoana ce-i vom șeri trebuie nu de tot să o lepede, carea măcar că de altă trebnică n-ar fi, însă râsul poate să clătească și oarecare chip de trecerea vremii să-i dea.

Laslăul cel minciunos Pocitanie aceasta a lui Laslău (ce-i dzice Simion măzacu craiu unguresc și în predosloviia hronicului lui Ureche o au adaos), în capetele trecute atâta am înfruntat-o și la gol am scos-o, cât mai mult <mai mult a o scutura n-ar fi trebuit; ce căci prin mulră vreme> prin audzul cititorilor știm că s-au tăvălit și oarece chip de istorie adevărată au luat, pentru accia și mai tare a o scutura și din toate încheieturile a o deznoda și a o destrăma foarte de treabă și în adeverița istoriie de

folos a fi am socotit. Că precum cât iaste întunericul mai des, atâta lumina să lumineadză mai tare și mai departe își sloboade radzăle, așe pre cât să dovedește minciuna mai tare, pre atâta știința adevărului să curățeste și să lumineadză.

Pocitanie aceasta, dzice dară Simion să o fie luat din istoricul cel unguresc; iară din care istoric anume nu arată; dzice că în hronicul lui Ureche nu iaste scris, iară el, socotind-o că presemne va fi adevărată, n-au vrut să nu o scrie. (O, ce frumos giudecătoriau, asemenea aceluia, căruia dzicându-i unul să gâcească ce ține strâns în pumni, el au răspuns că de-i va spune numai forma lucrului aceluia, atuncea va putea să giudece și anume să gâcească ce ține în pumn. Celalalt spuindu-i că ține în pumn un lucru rătund și în mijloc găurit, / gâcitoriul, după multă chiteală, i-au răspuns dzicând că altă nu poate fi fără numai o piatră de moară, căci accia iaste rătundă și în mijloc găurită. Tocma așe iaste și socoteala giudecătoriau Simion, socotind numai căci iaste rătundă și găurită, iară nu ce poate pumnul cuprinde.) Așijderea dzice că acel Laslău să fie fost vâlhovnic, carea di pe limba slovenească să înțalege vrăjitoriu, căutătoriu în stele; dzice c-au fost în legea păpiștășască și de Ia dânsul întâi au început ungurii a lăsa sac marța și altele câte buiguiăște tuturor sint știute.

Ce acestea cât de crude minciuni să fie, din istoriia trecută s-au dovedit; iară el de unde au luat-o iată acci vom arăta.

Începătura și părintele basnii aceștiia, după multă trudă și ostenința, aflat-am să fie fost un Sava, ce-i dzic mitropolit bulgăresc și frate unui Ștefan, carile întâi s-au numit crai la bolgari; însă basna aceasra în izvorul ei, precum acel Laslău să fie luat agiutoriu de la împăratul Ramului nu scrie, nici ceva pentru acei români pomenește; ce numai cum și în ce felu i-au fost războiul cu Batie și cum singur cu mâna iui să-1 fie omorât, pre larg și cu ciudese amestecat povestește; precum noi în cele trecute, pre larg am șeruit-o și cu negreață

ei nu puțină hârtie am muruit. Însă acolo câteva neatîse de dovadă trecând și nepomenite unii lăsînd, aicea și cele pomenite, pre scurt poftorim, și cele nepomenite vom adaoge; iară cititoriui pentru adease pomenirea aceștii basne iertare ne dea, căci noi socotim că cine iaste numai o dată mineiunos, trebuie în veci precum minciunos să fie să să areate.⁴⁵⁵/

CAPUL XI

522 Iarăși să arată izvorul de unde au piștit puturoasă
basna pentru Laslăul ce-i dzic vâlhovnic

Veade-să că neamul rusesc după ce s-au luminat cu credința orthodoxii, foarte râvnitori au fost să să înștiințede și de lucrurile ce s-au întâmplat mai denainte în împărăția grecilor și în crăia bolgarilor; căci hronicul rusesc toată istoria sa cu istoria împăraților grecești și a crailor bulgărești alăturînd-o au scris, și pre scurt de lucrurile lor încă în sămnează și ales unde au vădzut că să pomeane vreo ciudeasă lucrată, cu mare osirdie în hronicul lor au amestecat-o; pentru care lucru, vrînd cu unile ca acestea istoria lor să împodobască, ca niște oameni încă crudzi și prostaci în lucruri ca acestea, fără de nici o deosăbire, ce în mână scris li-au vînit, aceia nu numai în loc de istorie adevărată, ce încă și în loc de poveste sfîntă au ținut-o și-au credzut-o.

Acestora dară, rusii cu drept suflet râvnitori și cercători fiind, bulgarii, carii încă de mult în părțile Evropii trecusă și cu pravoslavie să luminașă, vrînd să arete mare laudă și pohfala neamului și numelui lor, cu toate istoriile și ciudesele lor i-au împrumutat și ca unura din neamul lor li-au obștit.

Trei dară hronice mari rusești pană acmu ni-au vînit la mână, unul ce să cheamă hronic, altul letopiseți, al triile

⁴⁵⁵ *Diu pîngo, quia aeternitati pîngo.*

stepenna și în tustrele acestea pocitaniia acestui Laslău tot într-un chip o spun; carea iaste într-acesta chip: dzic că pe vreme când au intrat Batic cu tătarai în țara ungurească să fie fost craiu acolo acest Vladislav (cărui mazăcul Simion îi dzice Laslău). Acesta mai denainte să fie fost păpistaș, iară apoi Sava, mitropolitul bulgarilor, cu mare ciudeasă să-1 fie întors / la pravoslavie; iară pricina întoarcerii lui așe o scriu: ⁵²³ dzic, că Ștefan, craiul bulgăresc, luând titlul și coronă de crăie (iară de la cine să-1 fie luat această cinste nu arată), Vladislav să-i fie râvnit și să fie dzis: cum poate domnul bulgăresc să să numască craiu și să fie la cinste atocma cu dânsul? Deci aceasta pizmă la inimă cocîndu-i, odată aflînd vreme, s-au sculat cu multă oaste și au mârș asupra lui Ștefan.

Ștefan, vădzind că de bătaie n-are gătire și putere ca aceia cu carea să-i poată sta împotriva, au trimis pe frate-său Sava, mitropolitul, rugîndu-1 să să părăsască de ce s-au apucat și să trăiască ca niște vecini buni în frăție și prieteșug.

Sava, mîrgînd în tabăra craiului unguresc, nicicum să-i aducă la pace n-au putut, căci craiul unguresc nicicum ureche spre pace pleca. între acele dat-au Dumnădzău o arșiță și o căldură ca aceia cât toate apele și izvoarele atâta s-au fost încăldzit cât n-au mai putut oamenii să-și potolească setea cu apa, și de au fost bînd cât de multă, nu li-au fost folosind nemică. într-acesta chip s-au fost încăldzit și vinul și altă băutura carea au fost avînd cu sine în tabără.

Sfîntul Sava, mitropolitul, vrînd să arete ciudesă și minulne-i carea era să urmează, într-adins au trimis la craiul unguresc să-i spuie că n-are cu ce-și potoli setea și să roagă să-i trimită puținea gheață ca să-și răcească băutura.

Craiul i-au răspuns că ca aceiași patimă trage și el și toată oastea lui și precum preste toată fața pămîntului au cercat și ghiață n-au aflat.

Sfîntul Sava, luând de la craiul acesta răspuns, în taina sa s-au rugat lui Dumnădzău să-i trimață ghiață să-și

răcească vinul cu carele să-și răcorească setea. Dumnădzău
524 ruga ascultându-i, înda/tă în giur împregiurul taberii au ploat
multă piatră, din carea stringând și într-un blid puind au
trimis craiului dzicându-i cu aceasta să-și răcească băutura
și să poroncească și oștii, ieșind afară din tabără, să-și strângă,
cât le va fi voia (căci în tabără nici un grăunțu n-au fost picat).

Aceasta audzind și vădzind craiul, l-au cuprins mare frică
și nespūsă spaimă și îndată după învățătura Sfântului Savei,
lăsindu-să nu numai de vrajbă, ce și de eriasa păpiștășască
(noi cuvintele hronicului precum sint dzicem) îndată s-au
botedzat (ca cum latinii n-ar fi botedzați), întorcându-să la
orthodoxie; atunci Sfântul Sava i-au pus numele Vladislav,
iară ce nume să-i fie fost avut mai denainte nu scriu.

Iată cum să potrivăsc basnile de frumușel, cela scrie
păpiștaș fiind și vrând să facă veselie pentru biruință asupra
tătarilor, au poftit de la episcopii să-i dea voie să facă lăsatul
sacului marțea, iară acesta dzice că păpiștaș fiind, mai
denainte, pană a avea războiu cu tătarăi, au vinit la pravoslavie
și apoi au petrecut viață sfântă, cât și după moarte, din
mormânt, multe minuni au făcut. Deci să mergem înainte
sa videm și războiul cu Batie cum i-au fost./

'25

CAPUL XII

Arată-să basna războiului carile dzic să fie
avut Laslău cu Batie hanul tătarăsc

Batie, după ce au prădat țara moscului și țara leșască, de
ciia, la anul 6756 (cu șese ani mai pre urmă decât cum scriu
toți istoricii vremii aciia), au intrat cu prada în țara
ungurească și au agiuns pană la Varad, unde era scaunul Iui
Ladislav. Era, dzice, cetate accia tare foarte și din toate părțile
cu apă încungiurată, iară în mijlocul cetății au fost un stâlp
de marmure, înalt peste samă, cât abii i să videa vârful.

Deci Vladislav, în grabă, neputându-să găti de oaste sau
de altă bătaie, s-au închis în cetate și suindu-să în vârful
acelui stâlp înalt, de acolo prăviia răutățile carile pre
denafară făcea zlocistivul; și, neavând nici o facere, numai
ce s-au fost rugând lui Dumnădzău cu atâta de fierbinți
lacrămi, cât și marmurile acele potricăliia, unde cădea din
ochii lui Vladislav pe pleșea stâlpului.

Așe el lui Dumnădzău rugându-să și cu lacrămile mar-
murile găurind, de năprasnă i s-au arătat un om lângă dânsul
stând și dzicându-i: pentru lacrămile tale carea le verși, iată
Dumnădzău îți va da biruință asupra nepriiatinului și tira-
nului spurcat; și îndată omul acela fu nevădzut.

După aceia Vladislav, cuborându-să gios de pe stâlp
(aicea cititorul trebuie să-și opriasca râsul, căci minune
sîrbască să povestește), vădzu un cal înșelat, acolea, neșinut
de nime, stând, și pe cal un topor. De pe aceasta Vladislav
cunoscând că iaste agiutorul de la Dumnădzău trimis, îndată
luând toporul a mână și pe calul acela din ceriu cuborât
încălecând, cu câți oameni au putut avea lângă sine, au / ieșit
din cetate afară și s-au slobodzit asupra păgânilor busurmani
(că așe le dzicea istoricul sîrbăsc).

Pe tătari îndată cădzu frică și nicium de bătaie apu-
cându-să, plecară a fugi, iară ungerii a-i goni și a-i fărma.

Dzic precum în războiu au fost și o sor a lui Vladislav,
pre carea mai denainte Batie robind-o, au fost-o luat
muiarevxarea multă stricăciune au fost făcând ungerilor; ce
viteazul Laslău, agiungând în goană pe Batie și pe soru-sa,
pe amândoi i-au despicat cu toporul, cel din văzduh oțelit.

Și așe, de ciia, ungerii pe toți busurmanii aciia au ucis,
fără numai carii au priimit legea creștinească, pre aciia au
poroncit Vladislav să-i cruță.

După aceasta izbândă, cetățenii dzic să fie făcut chipul
lui Vladislav de aramă vărsar, ședzind pe cal și cu toporul a

mână și să-1 fie pus în vârful stâlpului, pentru carea am dzis că au fost în mijlocul cetății și s-au fost rugând Vladislav lui Dumnădzău din vârful lui.

CAPUL XIII

Aduce-să înfățășearea basnelor istoricului bulgăresc
a a lui Simion mazăcul pentru Laslăul lor

Iată, omenite cititoriule, fântâna, iată și pârăul basnii pentru Vladislavul din istoria sirbască sau Laslăul lui Simion mazăcul. Vedzi și cunoaște că toată pocitania aceasta altă ceva nu cuprinde, fără numai, precum am și mai dzis, crude basne și râncede minciuni cu carele un sirbac au amăgit pe un rusac, vrând să areate precum de la părinții bulgari multe și mari minuni și ciudese s-au făcut.

Iară amentrelea din istoricii vremilor acelora aiavea s-au arătat că nici Vladislavul, nici Laslăul au fost pre vreme când au vinit Batic cu tătarăi în țara un/ğurească, nici din latin s-au făcut orthodox, nici cu Ștefan, dispotul bulgarilor, să să certe pentru pizma și zavistia titului și coronii crăiești, nici cu Batic s-au bătut, nici l-au bătut, nici l-au omorât, nici cal din văzduh, nici topor din ceru i s-au cuborât, nici stâlpul cel de marmure cu picăturile lacrimilor s-au potricălit, nici sora craiului unğuresc au cădzut Ia robia tătarălor, nici muiare lui Batic au fost, nici cu frate-său, pentru bărbat, s-au bătut, nici frate-său cu toporul au tăiat-o, nici vreuna de acestea au fost, nici chip de adevăriniță sau de istorie adevărată au; ce toate până la una scornituri de proști crieri și credzătorii de slabă mente sint.

Că de ar fi fost vreun i le de acestea, istoricii unğurești slava și lauda craiilor lor și a lor n-ar fi tăcut-o, nici de la bulgari acestea să să serie ar fi așteptat. Ce ei, adevăriniții slujind,

W

mărturisesc patima și stricăciune carea li-au făcut Batic, dintr-a cui mână craiul lor Bela, de-abia pe gios, din războiu au putut scăpa.

Așe basne și blojerituri și buiguituri sint câte cătră acestea Simion mazăcul prepune și adaoge. Că nici Laslăul acela de la împăratul romanilor, oameni ca acia într-agiutoriu au luat, fără <cât> cu îndemnarea lui au mărș cruțietii de Rodos, de carii am pomenit, ce acia nu împotriva lui Batic, ce împotriva ducului de Austria i-au fost agiutoriu; nici împăratul Frideric (căci acesta era împărat pe vremea când au vinit Batic) au făcut vreodată giurământ ca să nu moare om de sabia lui; nici Laslăul acela pe tătari pana peste munți i-au gonit; nici în apa Siretiului înecându-să au strigat u[n]ğurește: *seretem, seretem*, adecă (precum același mazăc unğurian tâl/măcește) *așe-mi place, așe-mi place*, nici semnele 528 prin pietri și prin stânci să cunosc, pe unde au călcat caii unğurești, că nici stâncile cele de piatră au fost atuncea humă sau tină în carile să poată tipări copitele cailor; nici unğurii atuncea au început a lăsa sac marțea; nici atuncea întâi s-au aședzat români în țara Maramorășului; nici aceasta au fost pricina ieșirii lor de Ia Râm; nici poate acestea toate sau vreuna între istorii să să numască; ce toate, până la una, scornituri și din slabi crieri fătaturi sint; că cea dintăi a românilor în Dachia descălecare și apoi într-însa necurmată trăire din an în an și din istorici în istorici, cum au fost și curnj^au ținut și cum trăiesc, și până astăzi cu neclătite mărturii am dovedit și am arătat.

Așijderea Batic, când, cum și cu cine au avut războiu și sfârșitul acelor războaie la ce au ieșit și Vladislavii cei adevărați pre ce vreme au fost crai în țara unğurească, din hireșe a lor și a multora vrednice de credință istorii, am istorisit ș-am vîncit; pentru carea nu într-a noastră laudă dzicem, ce ce poștește adevărul poftind și urmând în bună

nedejde sintem, precum cititoriul nostru, credința hronicului, cu curată socoteală cercând și aflând; de nu ne va mulțămî, încailea în ce vom fi lipsit, ne va agiutori și altor după noi, mai cu osirdie și mai cu silință a scrie, pricină și materie va da.

Iară noi aicea sfârșitul cărții aciștiia făcând, înainte condeiul vom muta, cu carea, de va învoi Dumnădzău, sintem să arătăm statul românilor după prada lui Batic și de iznoavă ieșirea lor pre la locurile și moșiile sale, din carile în
529 scurtă vreme ieșind, iară în scurtă vreme și / fără zăbavă la dânsle s-au întors, unde și pân astăzi trăiesc.

Sfârșitul cărții a noăa/

CARTEA A DZECEA

530

Carea arată statul țărâlor românești de după prada lui Batic hanul, **pană** la înturnarea lui Dragoș Vodă în Moldova și a Radului Vodă în Țara Munteniască. Așijderea arată vreme, pricina, chipul și alalte tâmplări pentru carile o samă de români s-au tras spre țara Ardealului, iară o samă au rămas tot pre locurile și moșiile sale, neclățiți. Așijderea arată cetățile, târgurile și provinciile carile au ținut în Ardial români cari au trecut acolo și carile au ținut români cari au rămas pe loc. Așijderea arată precum un craiu sirbâsc au ținut pre o fată a unui domn românesc, cu mulți anni mai denainte de anul ce însămneadză hronicile noastre înturnarea domnilor de la Ardial la moșiile sale.

CAPUL I

înștiințare cătră cititoriu

Vreare-m, pentru ca să să înștiințeadze cititoriul nostru că alta pusem în gândul nostru și alta strâmtoarea vremii și lipsa a unor scriitori la lucrul nostru foarte de triabă ni-au asuprit a face. Căci propozitul <pusem în minte> nostru era ca cu sfârșitul cărții a noăa și sfârșitul hronicului pentru vechimea romanilor din Dachia să punem; și de unde la 531

cartea pomenită facem sfârșit, de acoio să luăm începătura hronicului amânduror țărâlor, adecă precum a Moldovii, așe a Țărâi Muntenești și să-1 ducem de va vrea Dumnădzău **pană** la vremile noastre.

Ce cătră lipsa a pomenișilor scriitori, mai adausu-ni-s-au și altă zăticnire, căci și pentru lucrurile domnilor muntenești, hronicul carile în ceasta dată Ia mână îl avem, macara că de Ia Radul Vodă începând **pană** Ia domniia iui Constantin Vod Brâncovianul vine, însă noi neputând dosluși de cine să fie scris (căci numele nu-și iveaște) și de să potrivește cu alte hronice a Țărâi Muntenești, din scriitoriu fără nume ca acesta, **pană** nu-1 vom înfățășea și cu alții, a ne încredința n-am îndrăznit.

Pentru carea ni-au căutat a mai muta vremea și a aștepta pană când ne va vini la mână sau altul ca acesta, sau alt scriitoriu a căruia nume și credință să fie știută.

Avut-am noi, încă la Țarigrad fiind, hronicul muntenesc și așeși cu singură mâna lui Șerban logofătul, pe proastă limba greciască scris, ce acela, cu alte multe ale noastre, acolo la Țarigrad au rămas.

Deci dară cu aceste pomenite împiedecări, fiind siliți socoteala cea dintâi a ne schimba, ales-am ca cătră alalte adăogând și această a dzecea carte, cu carea sintem să arătăm statul românilor de după năpada și prada Iui Batie **pană** la înturnarea românilor cu domniia săi de la Ardial iarăși la locurile sale ceale dintâi, și altele carile în titlul cărții acestea s-au pomenit.

Acum dară îl poftim cu acestea să fie mulțămitoriu (însă de putem dzice că truda noastră aștiaptă mulțămită); iară mai pre încet, învoind Cel de Sus, după ce vom tocni și vom îndrepta anii, precum acestui moldovenesc așe celui muntenesc hronic și vom ada/oge și altele carile din câtva scriitori streini avem culese (carile istoricii noștri cei mai vechi

nici cu vârful condeiului nu li-au atins și pană astădzi alor noștri stau îngropate și neștiute); și lipindu-ie la locul, vremea și chipurilor sale, atuncea, cu ajutorul lui Dumnădzău, vom pune începătura hronicului acestor doă țări, de obște, adecă de după înturnarea românilor, carii pre vremea lui Batie s-au fost tras la Ardial, **pană** la vremile noastre, unde întâi din istoricii streini sintem să arătăm și cu curate doveade să înștiințăm, precum hronicele noastre în multe și mai vartos pentru înturnarea lui Dragoș Vodă în Moldova și a Radului Vodă în Țara Muntenescă, pe ce vreme și în ce an să să fie tâmplat, foarte greșiți sint; căci noi anul înturnării lor de la Ardial, cu câtva ani mai înainte și așeși nu cu mulți după înturnarea lui Batie cu tătarăi săi, din istoricii streini, scriitorii vremilor acelora, doslușim, precum istoriia înainte va arăta.

CAPUL II

Arată-să statul românilor sau cum acum le dzicea,
a vlahilor, după prada lui Batie

Precum au început romanii din descălecătura lor, de la Traian împărat, prin toată Dachia, așe au și ținut. Și măcar că pre vremile năpădzilor vârvărești (pentru carile pre la locul și vremea sa, îndestul s-au pomenit), mult s-au clătit și s-au struncinat, însă de pe hotarale Dachii de tot afară n-au ieșit, ce numai de la câmp spre munți, adecă despre Dunăre și despre Prut și Nistru, spre părțile Ardealului să trăgea.

Iară după ce trecea fortuna acelor prădzi vârvărești, iarăși la locurile sale ieșiia (precum și aceasta adese și în multe locuri, din scriitorii vre/milor acelora am dovedit); și cu toții 53. supt o stăpânire fiind, toate locurile și cetățile, unde acum Ardialul, Moldova și Munteniia iaste, ținea.

Iară după năpada unnilor sau a unguirilor (precum la rândul său s-au dzis), o parte din Dachia, carea era pe apa Tisei, de tot au pierdut.

Așijderea, pe vremea lui Carolus Marele vinit-au coloniile saxoniilor, de acel împărat trimise și s-au așezat pre o samă de locuri în Ardial, pentre români, unde din temelie șapte cetăți făcând, mai pre urmă de pe acele cetăți Ardialul în limba saxonească (sau precum noi români dzicem, săsască) s-au numit... țara a șapte cetăți.

După sasi au mai vinit și săcuii și au apucat și ei o parte din țara Ardialului; ce cu toți cu acestea o samă de români tot au rămas împreună lăcuiitori, precum și pană astăzi lăcuiesc; însă mai mulți spre părțile Ardialului de sus, iară alaltși, carii adecă lăcuia dincoace de munți și în Ardial tot avea stăpânirea moșiilor și cetăților sale. Cești dară despre locurile Moldovii, în părțile Ardialului de sus, iară cei despre partea Muntenii, în părțile Ardialului de gios (precum mai înainte anume vom arăta și locurile și cetățile carile ei în Ardial au stăpânit).

Deci, precum am dzis, când cădea niscareva varvari spre părțile dincoace de munți, ei cu toții să trăgea peste munți și de acolo să sprijeniia și să apăra, pană acei varvari sau spre Italia să ducea (precum au făcut gotthii), sau peste Dunăre trecea (precum au făcut întâi unnii, apoi bulgarii, slovenii și sirbii), sau pre amândoaă țarmurile Dunării (precum au făcut iarăși unnii, carii mai pre urmă s-au numit unguiri). Și așe 534 români iarăși pre locurile sale în Dachia neclătiți / rămânea.

Ce acestea carile dzicem, pentru ca să nu cumva socotească cineva că sint cuvinte din voia și pofta noastră alcătuite, iată martur vom aduce pe Anton Bonfin⁵³⁶, om strein și unguirian, carile cu deschise cuvinte dzisele noastre întărind dzice: *Valachi e Romanis oriundi, quod eorum lingua ad huc testatur, quum inter varias gentes barbaroncm sita, ad huc*

Anton Bonfin [Bonfinhis], Decada 2, cartea 7.

extirpări non potuit. Ulteriozem Istri pbzgam, quam Daci et Getae olim incolnere, habitarunt, nam ceteriozem Bulgari, qid ex Sarmația prodierē, deinde occuparunt. E legionibus enim, et colonijs a Traiano, ac caeteris R. Imperat: in Daciam deducti. Valachipromanarunt. Adecă: Români, carii din romani sint născuți <care limba lor și astăzi mărturisește> măcar că între multe și deosăbite neamuri au stătut, însă cineva (de pre locurile lor) să-i dezhădăcinedze n-au putut. Lăcuit-au pre olatul cest de ceasta parte de Dunăre, unde au fost lăcuind odânăoară dachii și ghetii, căci cel de ceia parte de Dunăre, bulgarii, carii au ieșit de Ia sarmați, mai pre urmă l-au cuprins. Căci din polcurile și coloniile (adecă slobodziile) pre carile Traian și alți împărați a romanilor li-au adus în Dachia, valahii acestea să trag.

CAPULUI

Arată-să trecerea românilor din Volohia
în Ardial de grija lui Batie

Din istoricii cei vechi, pre cât noi am putut afla, pre altul mai îndămână mărturie și mai bună dovadă a avea nu putem, fără pre Marin⁵³⁷, carile de lucrurile săcuiești scriind și pentru români noștri pomenește. Acesta dară scrie că pe vremea când au vinit Batie cu tătarai, numai vlahii, / adecă 535 români cu săcuii însoțindu-să, nu numai căci pe sine nestropșiți au apărat, ce încă și pe tătari din strâmtorile munților împingând, despre acelea părți să între în țara unguiriască nu i-au lăsat. Și singure numai aceste doă niamuri au-tâmpit nasul acelor vrăjmași și de toate alalte a Evropii neamuri, nebiruiți varvari.

Insă de pe cuvintele istoricului aiavea să poate înțălege că români cești dincoace de munți, adecă din Moldova și

⁵³⁷ Marin [Sanudo], Partea 2, cartea 3, cap. 13 și 16.

din Țara Muntenească, cu toții odată sa fie părăsit părțile despre câmpii și la strâmtorile munților, cumu-i pre la Câmpul-lung, pe la Ocnă, pe la Tazlău și pe la Totruș și pre la alte trecători pre unde sint în Țara Munteniască să fie oprit năvala lui Batie.

Iară ce domn pe accia vreme să fie fost stăpânitoriu românilor, anume la istorici să aflăm n-am putut; fără cât putem pe socoteala înțelege că istoricii pomenind la anul 1206 pre acel a tuturor românilor vestit domn Ioan și vinirea cea dintâi a lui Batie, când l-au oprit românii cu săcuii împreună să nu între în Ardial tâmplându-să la anul 1236, de va fi lungit acel Ioan Vod Alexie domniia peste triidzăci de ani, cu bună samă, poate că și năpada lui Batie în vremile lui să fie cădzut.

Iară de i să va fi tâmplat moarte mai denainte (căci și pentru aceasta știre dintr-alți istorici neavând, cevași din capul nostru a adeveri nu putem), fără prepus iaste că pe vremile a vreunui ficior sau nepot a lui trebuie să să fie tâmplat, carii Dragoș Vod și Radul Vod să fie fost, multe socoteale sint carile ne pot adeveri.

Ce pentru aceasta având mai pre urmă mai pre larg să dzicem, la cuvântul de acmu să vinim. Deci dară românii, carii în Misia trecusă, împinși fiind de bulgari și de latini, întâi au trecut Dunărea, precum am dzis, în ceasta parte **536** (deosăbi de carii au rămas / în țara grecească) de grija lui Batie, atuncea s-au tras la munți, trecând la Ardeal, unde câtăva vreme, întâi cu poftă, apoi și cu de-a sila opriți fiind de Bela, craiul unguresc, acolo s-au și aședzat, pană când vreme aflând, Dragoș Vod cu o samă în Moldova, iară Radul Vod Negrul cu alții în Țara Muntenească s-au întors, pentru carii înainte la locul și vremea sa vom dzice. Iară pe locurile carile sint acmu a Moldovii, de peste Prut pană în Nistru și de peste Nistru pană la Buh și pană în Nipru, în urma lui Batie, au rămas lăcuirori tătarâi, ce le dzicea comani <aceștea sint acmu tătarâi carii să chiamă cobani> , pentru carii

am pomenit pe la împărăția lui Isachie Anghel și pre la vremele ce au luat latinii de la greci Țarigradul.

Aceasta ce noi dzicem, din cuvintele lui Nichita Honiatis⁴⁸⁸ curat să poate adeveri, carile în istoria sa așe arată: Pre aceastași vreme, și Ioan, craiul bulgăresc, cu latinii prieteșug legând și împotriva grecilor carii la Thessalia, Machedonia și în alte a Greții provincii câteva apucând, cineși de capul său le ținea, mângând, pre unii au suppus, iară pre alții de tocmeale de pace i-au aședzat. Cu care mijloc Henric, împăratul latinilor, mai cu vreme, încă mai întărindu-să, nu numai Thessalia și Peloponisul în Greția, ce încă și toate cetățile, cari le apucasă Ioan Alexie în Tharchia și în Misia, stăpânirii sale li-au adaos.

Așe dară, românii noștri, precum dzisăm, de latini împreună și de bulgari asupriți fiind, li-au căutat a trece Dunărea iarăși înapoi, la locurile sale cele vechi. Iară carii s-au fost întins **pană** în Epir la Greția, acolo au și rămas (pentru carii la cursul vremilor, pe la împărăția lui Ioan Cantacuzinos, câteva avem să arătăm).

Iară după ce au trecut românii din Misia în Moldova și în Munteniia, după 16 ani (precum mai denainte am arătat) s-au tâmplat și năpada lui Batie, și așe și tre/cerea românilor ia Ardial totdeodată s-au tâmplat.

CAPUL IV

Arată-să precum și pre vremea lui Batie o samă de români au fost rămas prin cetățile pre marginile Dunării pană în Marea Neagră, carii împreună cu cei trecuți la Ardial au luat protecția crailor ungurești

Așe xktră în cartea trecută din istoricii streini și după adevărta hronologhiia am arătat precum Henric, împăratul

⁴⁸⁸ Nichita Honiatis [Nicetas Choniates], în cartea istoriiei sale cea de pre urmă.

latinilor în Țarigrad, la anul de la Hristos 1210 au luat toate cetățile în Thracia și Misiia, carile le cuprinsese Ioan Alexie cu vlahii, după carea au urmat și trecerea românilor peste Dunăre înapoi.

Așijderea am arătat că cea dintâi a lui Batic năpadă și războiul lui cu vlahii și cu săcuii s-au tâmplat ia anul 1237, adevă în al 17 an după înturnarea lor peste Dunăre.

Acum vine rândul să arătăm o samă de români carii și pe vremea lui Batic tot au fost rămas prin cetățile de pe malul Dunării **pană** în Marea Neagră și cei ce au fost trecut din Misia, de latini și de bulgari împinși, precum și când au luat protecția crailor ungurești, carea o aflăm din istorici să să fie tâmplat pe la anul de la Hristos 1222, adevă cu 12 ani după ce s-au [în] tors la alaltă peste Dunăre mai pre urmă și cu 16 ani mai denainte de năpada lui Batic.

Această dară a românilor supt crăia unguirască protecție, precum din istoricii streini cu curate cuvinte am arătat, așe din hronicele noastre, puțin și numai pe deasupra, cum să dzice, însămnată a o arăta ne vom nevoi.

Dintre cii streini dară istorici, cu această mărturie, întâi ne iase înainte Anton Bonfin⁵³⁹ de atâtea ori de la noi lăudat, carile dzice că pre vremea lui Carolus, craiului unguresc (carile au fost craiu pe Ia anul mai sus pomenit), sculându-să **538** cu războiu și-au luat / cetatea Severinul, din mâna banului carile atunci acolo stăpâniia alaltă țară a Vlahiilor, carea n-are ape (carea să înțelege Basarabia sau precum noi acum cu nume tătarăsc îi dzicem Bugiacul) și să întinde pană la Marea Neagră, au fost supt ascultarea crailor ungurești.

De pe aceste dară a lui Bonfin cuvinte putem cunoaște că pe acele vremi au fost niște lăcuiitori români precum în Țara Muntenească, pe Dunăre în sus pană la Severin, așe pe Dunăre în gios pană în Marea Neagră. Nici iaste de credzut

precum acei crai ungurești să să fie numit stăpâni a locuri pustii și de tot fără oameni; și ales banul de Severin puterii sale biruindu-să, nevrând și acea cetate (carea una numai și singură era crailor ungurești neascultătoare), să o suppuie craiului, el viind cu războiu și în putere au luat-o.

Aceastași să adeverește și din diplomatele crailor ungurești, carii, în toate diplomatele ce au făcut de pe la anul 1222 **pană** la anul 1270, au vrut să scrie în titlurile sale craiu și a Galliții, carea iaste Valahia cea întinsă din munte pe malul Dunării **pană** în Marea Neagră, de pre care nume poate că și astăzi ținutul Galaților să cheamă. Aceastași mai pre urmă (precum acum dzisăm) s-au chemat Basarabia, a cării lăcuiitori, pre vremea năpăzii lui Batic, prin cetăți neîncăpând, s-au tras spre Severin și peste Olt, unde și la stăpâniia băniască unii dintr-înșii au agiuns, precum puțin mai gios să va videa.

Deci ori de pe acești băsărăbești, ori de pe banii carii stăpâniia Severinul, și pană astăzi, banii în Țara Muntenească, măcar că supt ascultarea și voia domnului sint, însă după privilegiile poate fi carile dinceput au fost având și la boierie sint mai de frunte și altă putere au peste Olt, nu numai a giudeca, ce și cu moarte, pre vinovați a căzni; și tot acel vechiu titlu de ban își țin. Iară acest nume / ban, precum **539** îl tâlcuiaste Leunclavie, va să dzică purtătoriu de siag.

Ce pentru mai curat să arătăm precum și Bugiacul odată s-au fost chemând Basarabia, și titlul acest bănesc, precum este mai vechiu decât domniia Radului Vod Negrul, singure cuvintele lui Leunclavie⁵⁴⁰ (pre carile le pomenește din vechiu istoricul Cureus, secretariul lui Maximilian chesariu⁵⁴⁰ precum sint, față să le aducem: Basarabia, dzice, iaste olatul cel mai de laturi a țării Moldovii, **pană** la Marea Neagră, în care olat să curpinde Chilia și Moncastrul (adevă

⁵³⁹ Anton Bonfin [Bonfinius], Decada 2, cartea 9.

⁵⁴⁰ leunclavie [Ixnclavius], în *Pantea*, cap. 129.

Cetatea Albă). Iară acest nume l-au luat de la besii, carii odată au lăcuit în Thrachia. Vădzut-am, dzice Cureus istoricul, în curtea Iui Maximilian al doilea, Avgustul, pre un Nicolai, de moșii sa din vița domnilor de Bassarabia născut și precum uricile carile cu peceți de plumb arăta și mai vârtos și une mărturii a venețianilor, carile aceastași adeveriia, precum această țară Bassarabia să-i Fie fost moșii.

Și iarăși Leunclavie într-aceiași loc dzice: Țărâle, carile mai denainte vreme era supt stăpânirea crăiilor ungurești, din carile unele și acmu sint tot supt a ei stăpânire, sint acestea: țara ungiurască, Dalmația, Croația, Slovonia (adecă Illiria), Ramia sau Rama (cu care nume în titlul crailor ungurești să înțaleage Bosna), Sirbia, Galliția sau Vlahia, Lodomiria, Comania și Bulgaria. Cătră acestea țări face-să și pomenirea banilor mohavinenilor și a severinenilor, care Severin iaste cetate în Țara Muntenească lângă Dunăre, de Sever împărat zidită. Iară numele *ban* să cunoaște, dzice, că iaste făcut din numele *bando* (*Bando*), carile în pravilele sau aședzământurile împărătești, să dzice (*banderium*) *banderium*: iară grecii **540** dzicea banului / (ρΑορρουΑδρις, de la carii luând turcii, alor săi li-au dzis *sangiac beg*.

Acestea dară pană aicea Leunclavie.

Iară Laonicos Halcocondilas dzice precum cel mai vechiu a moldovenilor scaun au fost **ASUXOTTOAK**, adecă Cetatea Albă; carea nu poate să să înțaliagă că doară au fost scaunul șederii domnilor după înturnarea lui Dragoș Vodă de la Ardial, căci de ar **fi** fost vreodată Cetatea Albă scaunul domniilor, hronicile Moldovii, carile scriu viața domnilor de la Dragoș Vodă încoace, aceasta nepomenit n-ar fi lăsat. De care lucru fără prepus să poate înțaleage, că Cetatea Albă au fost scaunul stăpânitorilor acelor români carii și mai denainte și pe vremea prădzii lui Batic prin cetățile de pre marginile Dunării neclătiți au rămas, adecă de la Marea Neagră pană la Severin.

CAPUL V

Aceastași să poate înțaleage din hronicul
Țărâi Muntenești și din hronicul moldovenesc

Iară dintr-ale noastre hronice întâi dovadă avem din cel munteneesc, carile dzice că când au ieșit riadul Vod Negrul de la Ardial în Țara Muntenească, atuncea și băsă[ră] bestii, carii era mai denainte lăcuitoari pre Olt, sculându-să cu toții au vinit la Radul Vodă și i s-au închinat dându-să supt ascultarea și porunca lui, ca de ciia numai unul Radul Vodă să **fie** peste toți stăpânitoriu.

Iară pentru acei băsărăbești ce lăcuia pre atuncea de la Olt încolo și când și de unde și ce niam să **fie** fost, hronicul munteneesc mai mult ceva nu arată.

Iară de vreme ce Leunclavie cu Cureus, secretariul, amândoi în ciata istoricească vestiți bărbați mărturisesc precum acel nărod ce s-au fost chemând băsărabi: n-au fost de alt niam, nici de aiurea vinit, ce tot din neamul românesc; iată că fără greș putem / socoti că o samă de români și mai **541** denainte și mai pre urmă de prada lui Batic să fie fost rămas neclătiți pre locurile sale și ales prin cetățile de la Cetatea Albă, precum am și mai dzis, pană la Severin; și precum acel nărod băsărăbăsc, sculându-să de pe câmpii Bassarabii, să să **fie** tras spre pădurile Oltului și acolo de ciia să **fie** rămas locași; de la carii și astăzi familia băsărăbeștilor în Țara Românească să trage, luând adecă stăpânitoriu sau banul lor de atuncea nume de pe numele nărodului, din care familie și domni^vestiți au ieșit în Țara Muntenească, precum cursul istoriilor înainte la locul său va arăta.

Iară din hronicul moldovenesc, întâi dzicem că mare jeale ne iaste căci hronicul carile au fost scris mai denainte de hronicul lui Ureche vornicul și a lui Misail mazăcul să aflăm

nicicum n-am putut. Iară precum cel dintâi istoric a țărâi Moldovii să nu fie fost Ureche vornicul, singur el mărturisește, de vreme ce în multe locuri pomenește de hronicul cel moldovenesc. Așijderea Misail și Simion veade-să acel vechiu hronic să-I fie avut la mână, căci și ei pomenesec de același hronic, precum și de a Iui Ureche; și ales Misail Călugărul anume însămneadză precum acel dintâi istoric au fost însămnând viața domnilor de la Dragoș Vodă numai pană la Petăr Vodă Șchiopul.

Dzicem dară că mare jele ducem pentru căci acel vechiu hronic la mână nu ni-au vinit; iară pricina iaste căci vădzind noi adăosăturile basnelor carile acel Misail și următorul Iui, Simion, din uscată tidva lor li-au scornit și în pridoslavia hronicului Iui Ureche fără nici o rușine a Ie amesteca au îndrăznit, atâta cât acmu orice, și adevăr ar fi scris, toată credința ș-au pierdut, căci *semel mendax semper mendax*, odată minciunos, pururea minciunos rămâne, 6 *LV kvi xodev TuavTi*, cei ce într-una, acela și în toate, și căci aceasta iaste dobânda minciu/nosului, ca când ar grăi și adevărul să nu să mai creadză.

Iară de am fi avut acel vechiu hronic la mână, precum pentru înturnarea lui Dragoș Vod la moșia sa, așe pentru alți români carii au mai rămas pe supt munți și pre la locuri mai tari și după năpada Iui Batie, multă lumină socotim în aflarea și înștiințarea adevărului c-am fi putut avea.

Iară dintr-aceaste letopisește, carile acmu prin mânăle noastre să poartă, măcar că chip și socotială de adevărată istorie nu pot avea, însă pre cât arată că și mai denainte de înturnarea moldovenilor de la Ardeal să să fie aflat niște jocari unguri la Suciavă și niște olari la Baie și de un Iațco rus, la satul carile de pe numele acelui rus și acmu să să fie chemând Ețcanii.

Acestea de au fost așe adevărat, putem dzice că de mirat lucru iaste cum ungerii și rusii, oameni streini fiind, s-au putut stăvi și a să ținea pre acele locuri, iară cei de moșie nicicum? Ce acestea, precum adevărul istoricilor streini dovedește, așe noi Ie ținem sa nu fie altă fără numai basne din slabi și proști crieri scornite; precum și de capul bouului în pecetea țărâi să să fie luat de pe boul cel sălbatec, pre carile gonindu-1 cățeaoa Molda, și încându-să în apa Moldova, de pe numele aceii cățele întâi apa să să fie chemat Moldova, iară apoi de pe numele apii, toată țara.

Ce pentru pecetea țărâi, am arătat aiurea că nu poate de aiurea să să fie luat, fără numai de pe cetatea carea întâi au făcut Traian împărat în Dachia și au numit-o [Caput Bovis] Capul Bouului.

Iară numele țărâi marturi ne sint istoricii streini, că încă și mai denainte de Traian, când trăia pe acestea locuri dachii, o parte din Dachia s-au fost chemând *Molisdavia*, adecă Davia moale și multe cetăți într-însa, a cărorora numere mai multe să sfârșia în Davia sau Dava.

Așijderea târgul Romanul, carile iaste pe apa Moldova, după ce s-au aședzat / romanii lui Traian în Dachia, s-au fost '543 chemând *Forum Romanorum*, adecă târgui romanilor.

Acestea dară numere istoriia adevărată așe le va, așe le dzice, iară nu scornite (precum va băsnuitoriul Misail și altul ca dânsul, Simion) din floace de cojoc și din hârburi de oale. Ce pentru acestea în ceasta dată mai multe a dzice părăsind, poftim pre cititoriul nostru să nu să lenească a cerca în cartea hotărârii țărâi Moldovii, pre carea cu patru ani mai înainte în limba latinească am scris-o.

Iarăvd^ va plăcea lui Dumnědzău să mai fim înre vie, și pre acia în limba noastră, ca și pre aceasta, a o întoarce vom pune ostenința, că acolo nedejduim că de toate pre amănuntul și îndestul să va înștiința.

CAPUL VI

Arată-să moșiile, cetățile, târgurile și daturile carile
au ținut odată românii
din Moldova și din Țara Muntenească în Ardeal

Aducu-m aminte, precum pomeniții Misail și Simion, și cătră dânșii adaosul Istratie (carii și logofăt al triilea au fost <la> răpăosat părintele nostru, Constantin Voievod Cantemir), precum în pridosloviia letopisețului lor, și altă năpaste aruncă asupra lui Dragoș Vod cu românii săi, nu mai nescărăndăvicioasă decât cea dintâi, cu temnițele și cu tâlharii Ramului și cu Laslăul lor cel minciunos.

Îndrăznind dară ei, scriu precum Dragoș Vod cu oamenii săi să fie fost strânsură de oameni proști, adecă păstori carii își țin viața prin munți, cu oile; apoi din păstori îi face vânători și cu tâmplarea vânatului să fie trecut munții din Ardial spre Moldova, și așe să fie descălecat țara Moldovii, cu acea strânsură de oameni, între carii să fie fost și unguri și ruși și altele ca acestea blojărituri, ce dzic ei în pomenitul lor hronograf.

Deci dară pentru Dragoș Vodă, precum au fost domn și ficior de domn, în cursul cuvântului, înainte, pre larg 544 vom / arăta.

Iară aicea arătând noi moșiile și cetățile, carile au ținut românii amânduror țărâlor acestora în țara Ardialului, de pre acestea curat să va putea cunoaște precum nu prostime, nici chipuri necunoscute au putut să fie oamenii carii cu acest feliu de moșii au fost slăviți.

Așe dară veade-să că după ce s-au tras românii noștri pre vremea năpădzii lui Batie spre Ardial și apoi Bela, craiul unguresc, după ce s-au întors la crăiia sa (precum la locul său am spus) și vădzindu-și țara și toată oblastia de fierul și focul tătarilor sfărâmată și de lăcuitori așeși mai de tot pustiită și

deșertată, precum n-au mai lăsat pe cavalerii cei de Rodos ce-i vinisă într-agiutoriu să să întoarcă înapoi, ce cu daruri mari și multe biruindu-i i-au făcut să rămâie lăcuitori în țara sa, dându-le cu privileghii lungi și late moșii; în care chip putem crede să fie făcut și românilor noștri, cărora locuri de traiu și moșii îndestule arătându-le, să-i fie oprit în Ardeal; din carii unii mai pre urmă cu domniilor lor s-au întors la moșiile sale, adecă în Moldova și în Țara Muntenească, iară unii pre aceleași locuri în Ardeal au rămas, precum tuturor știut iaste că Ardealul și acmu de românii noștri iaste plin, carii pană nu de mult, neamiși ca aceiia era cât și în sfatul de obște, împreună cu alalți unguri și sași încăpea.

Acestora dară tuturor olaturile carile să li să fie vinit, deosăbi de știința de obște, marturi ne sint încă și mapele gheograficești, adecă tablele ce însămnează hotarile și ținuturile țărâi Ardialului, și ales carile cu porunca lui Emerich Techelie, domnul Transilvanii, s-au tipărit. Că mappa altă nu iaste fără numai istorie în șiruri însămnată, carea, decât istoriia în slove spusă, mai chiar și mai aiavea arată părțile locului și ținuturile țărâi.

În pomenita dară mappă, toată țara Ardealului / în câteva 545 provinții, adecă ținuturi, să desparte, din carile unele (deosăbi de cele săsăști) au fost moldovenești, adecă a românilor carii au fost trecut acolo despre partea Moldovii, iară altele muntenești, supt a cărora nume și pană astăzi să chiamă și să scriu.

Iară mai denainte de năpada lui Batie, după ce au scos ghepidii pe românii carii au fost [pus] Traian în Ardial (precum noi la locul său anume am pomenit), alte colonii de la Italia să mai fie vinit; sau într-altă parte în Ardeal să mai fie intrat, nici la un istoric noi n-am aflat; de care lucru de credzut iaste că după ce s-au înturnat craiul Bela la crăiia sa să le fie dat, precum dzisăm, aceste ce vom să pomenim moșii.

Deci dară din ținuturile românilor de Moldova, întâi iaste ținutul Rudibanii, carile mai denainte românește să chema Rodna; iară cetate într-acei ținut să chiamă Vestendorf. Al doilea ținut au fost Tordia, pe apa Morășului. Al trileia ținut au fost Cochelvar, carile iaste între Cliușvar și între Mediiăș, pe apa Cochel. Al patrulea ținut au fost Totrus, cu cetatea Pogava, cu alalte multe sate a olatului său. Românii poate fi acestui ținut fiind trecuți de pe apa Totrușului și a Bacăului cu același nume au numit și ținutul din Ardial, în carile s-au fost aședzat ei, Totruș și cetatea de pe Bacov, Pogava; puțin oarece ungurii voroavă numerelor după graiul lor <schimbând>.

Așijderea români despre partea Țării Muntenești, pe lângă ținutul carile acmu să chiamă Zatmar, au ținut cetatea Fines, Cheplac, Beling, Papneț, Bele și Mișcovul. Iară între Alba Iulia (care iaste Oradiia Mare) și între Sibiiu, au avut târgul Roșiii, a căruia lăcuiori apoi după înturnare s-au chemat ciata roșiii, precum și ciata sirbilor ce să chema venedii s-au chemat veneții, precum și astădzi, în Țara Munteniască, aceste cete cu nemutat nume să țin. Acoloși **546** mai avut-au și ți/nutul Halaos (din carile apoi au ieșit Radul Vod Negrul în Țara Munteniască) și Benii, Morsenii, Hacegul și Verhel (care cetate întâi să chema Ulpia Traiana). Așijderea, pe apa Strela, care astădzi îi dzic Strig, au avut Mediiășul, Crașea și Sapsonul.

Aceste olaturi dară și cetăți au ținut români pe aceia vreme în Ardial și de ciia câtăva vreme au rămas cu ungurii și cu sașii moșneni și stăpânitori acelor locuri, unde români noștri pe vreme lui Batie, sau cu domnul lor Ioan Alexie, sau cu vreun ficior a lui pre carile să-I fie chemat Bogdan (căci pentru aceasta chiar a ne adeveri nu putem) să să fie aședzat, însă cu români pre acele locuri domn să fie fost un Bogdan Vodă, nu numai căci și astădzi între români ardeleni să

pomenește, ce încă și târgul Bogdan, carile iaste unde dă apa Maramorășului în Tisa, de pre numele acelu Bogdan să să fie chemat socotim.

Iară acestui Bogdan Vodă să-i fie fost porecla Negrul să dovedește că și Radul Vodă în Țara Muntenească s-au chemat Negrul și țărâle amândoaă, una s-au chemat **MeAavf] BAa%ia** (Vlahia niagră), iară alta **MeAavf] Boyavia** (Bogdania neagră); și așeși domnul moldovenilor, la istoricul Laonic Halcocondilas, să chiamă **Ap%ov** Тѣе, **Ѹiekavf] Q Boyaviac**, adecă domnul a Bogdaniii negre; de la istoricii grecești, mai pre urmă și istoricii turcești împrumutându-să, în cele mai vechi istorii a curții împăraților turcești, Țării Muntenești îi dzic **±jiS3*j** Caraiac, iară țărâ Moldovii

* ***J** Cara Bogdan, adecă țărâle a lui Bogdan cel Negru.

Ce de acestea la locul său înainte și mai pre larg avem de dzis; iară acmu în scurt atâta vrum să arătăm că de pre acestea moșii, pre carile li-au ținut români noștri în Ardial, cu ungurii și sașii împreună neamiși fiind, aiavea să cunoaște, întâi că, după ce au trecut ei în țara Ardealului, nu ca niște oameni proști și fără capete sau nebăgați în samă să fie fost, ce cu domni și neamiși / lor să fie lăcuit pre acele locuri.

A doa, să cunoaște că, vădzind mai pre urmă iarăși aci români precum locurile lor cele dintâi s-au curățit de poiadea tătarilor (precum înainte vom arăta cum și cu ce mijloc s-au rădicat tătarii de pe acestea locuri), iarăși cu domni săi, iară nu cu strânsură din păstori, precum mazăcii pomenesc, s-au înturnat la locurile sale cele de moșie; adecă Dragoș Vodă, ficiorul lui Bogdan Vodă, cu o parte în Moldova, iară Radul Vodă Negrul, sau frate, sau văr lui Dragoș Vodă, cu alta în Țara Muntenească.

Amăgește-să Neculai Costin logofătul, carile, dând de niște cuvinte a lui Anton Bonfin, unde el dzice că pe vreme lui Ludovic, craiului unguresc, un Bogdan Vodă să să fie

întors din Ardeal iarăși la Moldova; însă acest domn, pe vremea aceluia crai, n-au putut fi Bogdan Vodă carile au trăit cu românii în Ardeal mai denainte de înturnarea lui Dragoș Vodă, ce au fost Ștefan Vpdă, cu porecla Bogdan, ficiorul Iui Dragoș Vodă și nepot Iui Bogdan Vodă; carile fiind acmu românii de câțva ani mai înainte în Moldova, pe vremea lui Liudovic, craiului unguresc, și a lui Ștefan Vodă, domnul Moldovii, au mai fost și altă poiade de tătari, cu Atlan, hanul tătarăsc, de a căroro nevoie acest Ștefan Vodă iarăși s-au fost tras la Ardeal; apoi, după rădicarea tătarilor, și Ștefan Vodă, cu bejenile sale, iară s-au întors la Moldova; carea așe să fie fost din singure cuvintele lui Bonfin curat să poate înțelege, că el nu dzice precum acel Bogdan Vodă atuncea întâi să fie ieșit de la Ardial în Moldova, ce dzice că, rădicându-să tătarii de pe Moldova, Bogdan Vodă iară s-au întors la locul său.

Ce această poveste cu Atlan hanuși cu bejenirea lui Ștefan Vodă (căruia Bonfin de pe poreclă îi dzice Bogdan) în Ardial, în hronicul Moldovii după ieșirea lui Dragoș Vodă, de va învoi Dumnădzău, pre larg vom dzice; iară acmu la rândul hronologhiei de unde ni-am abătut să ne întoarcem./

548

CAPUL VII

Arată-să cum grecii iarăși au luat Țarigradul de la latini

Dzis-am dară, în cele trecute, precum
Theodor ^{ca ^ + * * ^} 1259 Ioannis Duca, împăratul
Lascaris grecilor, după ce au împărțit ani 33,
 murind, au stătut în locul lui împărat
 ^ ficiorul său, Theodor Lascaris; ce acesta încă numai trii ani
 1259 și câteva luni împărțind, la anul 1259 au murit și rămând
 fiul său... cucon numai de șese ani, cu testament de moarte
 l-au lăsat pe paza unui Muzalos, adecă ca să chivernisască

lucrurile împărăției până va sosi ficiorul său la vârstă. Care Muzalos, ca un spurcat viclian dându-și cuvinte cu Mihail Paleolog, în curândă vreme și așeși într-aceiași ann, pre cucon și din împărăție și din viață l-au scos. După a căruia pieire, cu sfatul de obște, ales-au la chivernisală împărăției pe Mihail Paleolog, însă cu titlul **Mihail Paleolog** de despot.

în vremea dară acestui împărat, la anul 1266, grecii iară **FM** au răscumpărat Țarigradul de la latini, a căruia tâmplari istorie Nichifor Grigoras pre larg o povestește, din carile noi, cât pentru trebuința însămnării ar fi scoțind, pre scurt macara însă cu condeiul nu o vom trece.

întrând, dzice, al trilea ân a împărăției lui Mihail Paleolog, s-au fost sculat un domnișor, pre carile așijderea Mihail l-au fost chemând, și cu chip tâlhăresc au fost intrat în Machedonia și în Thrachia și au fost prădând cetățile și satele carile încă tot să ținea de oblastia împărăției grecilor.

Mihail împăratul, înștiințindu-să pentru răutățile ce făcea acel tâlhar Mihail, au gătat câtăva oaste și, supt hătmăniia frăține-său, lui Alexie Stratigopol (pre carile acmu și chesar îl făcusă), au trimis-o pentru ca să spargă / acea adunătură **549** de prădători; însă în taină i-ar [fi] poruncit, ca trecând pe aproape de Țarigrad și înștiințindu-să de slabă și fără orânduiala paza latinilor, dându-i fortuna îndămână, ori cu ce chip ar putea să să ispitiască, cândăilea fără veste ar putea răzbi în cetate. (Lungă iaste povestea aceasta, ce noi pentru a noastră trebuință foarte scurtă o facem.)

Chesariul dară Alexie, cu oastea de la Nichea purcegând și noapte sosind cu cătărgile supt Țarigrad, au scos câtăva oaste la uscat, carii, dând noaptea peste un om bătrân grec, încă mai bine s-au înștiințat precum latinii nici o grijă de vinirea nepriiatinilor nu poartă și precum ei numai despre limanul dinluntru, unde le stau și vasele, să străjuiesc, iară despre uscat, nu numai prin turnuri, ce așeși nici pre la porți

nu să străjuiesc. Cătră aceasta ie spunea precum el știe o gaură pe supt zidul cetății, prin care câțva într-armați totdeodată vor putea intra; în scurt, cu povățuirea acelu bătrân, câțva slujitori, pe acea gaură, cu mare inimă au intrat înluntru, carii îndată câteva porți a cetății deschidzind, chesariul încă cu alalți, nime împotriva stându-le, în cetate răzbind, din câteva părți au poruncit di-au dat foc caselor; și așe, deodată, cu mare chiot spre înluntru cetății purcegând, pre oricine timpina, supt sabie punea. Latinii cu împăratul lor, din somn, supt foc și supt sabie deșteptându-să, nu de altă, ce numai cu fuga la corăbii să scape s-au apucat.

Grecii, știindu-și puținătatea, cu goana nu-i întisia, cu nu cumva nevoia să-i întoarcă în vitejie, ce mai vartos, cum să dzice cuvântul, pod de argint, pentru ca mai pre lesne în corăbii să saie, le așternea. Așe dară cetatea, precum cea dinafară așe cea dinluntru, deșartă lăsind, apucându-și numai corăbiile, fără nici o zăbavă ș-au deschis pândzele spre Propontis.

550 Iară Alexie chesariul, stăpâ/nind Țarigradul, îndatăși de neașteptată nărocire ca aceasta pe împăratul înștiința, carile fără nici o zăbavă de la Nichea cu totul rădicându-să, au vinit în Țarigrad; și așe împărătiasa cetăților iarăși au vinit pre mâna stăpânitorilor ei, cei de moșie și adevărați. Luat-au dară grecii de la latini Țarigradul, Ia anul mai sus pomenit, în luna Iui iulie 25, după ce l-au fost ținut latinii fără cale și tirănește ani 58, luni 3. Iară după ce au aședzat Mihail împărat scaunul împărăției grecești iarăși în Țarigrad și i-au întărit lucrurile, nu cu puțină laudă veaciilor acelora, la anul 1283 dechemvrie 11, de boala ce-i dzic izbâcnirea inimii, s-au săvârșit, după ce trăisă ani 58 și împărățisă 24.

După moartea lui Mihail Paleoiog au stătit la împărăție fiu-său Andronic, carile s-au numit cel Bătrân. Pre vremea împărăției acestui împărat, arată-ne istoricul Nichifor Grigoraș, nu numai întărită și slăvită stăpânire în Vlahia,

ce încă precum craiul sirbesc să fie luat șie crăiască pe fata domnului de Vaiahia, pentru carea pre amănuntul vom dzice.

CAPUL VIII

Arată-să precum craiul sirbăsc, curând după prada lui Batic, să fie avut crăiasa pre fata domnului de Vaiahia

Frumos și adevărat iaste cuvântul carile **Andronic cel dzic bătrânii noștri**, că nime nu poate ști mai **Bătrân** mult pe altul decât singur pe sine, însă pentru căci știința pentru sine iaste mai grea decât toate științele, pentru aceia pentru sine mai mult trebuie să criadză pe altul, decât pe sine. Socotială acestui cuvânt iaste aceasta, că cine își crede mai mult șie decât altuia, în greșala truții să nu cadză peste puțință iaste, iară când pentru sine mai mult / altuia decât șie crede, atuncea cu multul mai vartos 55/ își stăruiaște știința carea în sine și pentru sine are.

Cu acesta dară chip, când pentru lucrurile noastre, veri bune ar fi, veri proaste, nu noi, ce streinii mărturisesc, atuncea cu bună samă și pentru știința carea avem în noi, putem fi adeveriți și de probozirea și cleveta altora păziți și ferii ne purem ținea. Deci dară, cu această pravilă, și noi adeverința istoriiei ce vom să aducem urdzind, ceia ce de la alții pentru noi să mărturisesc, Ia mijloc a aduce purcedem.

Pomenit-am dară mai denainte, precum pre la anul de la nașrerea Cuvânului întrupat 1246, să să fie rădicat Batic cu tatarăi săi despre părțile Evropii și să să fie întors iarăși la locurile sale. Așijderea, precum și Bela, craiul unguresc, carile, de nevoia tatarălor, pană la Dalmația fugisă, să să fie înturnat iarăși la crăia sa în țara unguriască.

Iară acmu, pe la anul 1274, adecă cu 9 ani mai denainte de a sta la împărăție Andronic cel Bătrân, aflăm

la istoricul Nichifor Grigoras, carile cu deschise cuvinte scrie, precum pre la anul pomenit, craiul sirbăsc să fie avut crăiasă pe fata domnului de Valahia; care an iaste numai cu 28 ani mai pre urmă de înturnarea lui Batie și cu câtva ani mai înainte decât anii carii însămnază hronicile noastre să fie ieșit Dragoș Vodă în Moldova și Radul Vodă în Țara Munteniastă.

Ce pentru greșala ce fac istoriile noastre în sămăluirea annilor și în însămnarea annului ieșirii acelor domni, înainte pre larg avem de arătat; iară acmu la cuvintele lui Grigoras⁴¹ să ne uităm și să videm cu ce pricină au fost el îndemnat de au pomenit precum craiul sirbăsc să fie avut crăiasă pe fata domnului de Valahia.

Deci, pentru mai bună credința, cuvintele istoricului precum sint / așe ellinește le vom pune față, carile sint aceastea: *Tămr*\v *xr*\v 'Euoxiav (*ă*s*X*[*pr*]V TOU 'Avrovixou TOU BaaiAeooeJ Trepte 6 KpdArje Esppioce c[^]fjtei yuvdixa *Xafisthv*, iv aicoviCooac Tioifjarj *npsc*, Popaiouc; *okovuoq* (*la*[^]*upoc ydp fjv xai ou idkim*, TOC TOOV Popacpooov aci oi)^v%8a)V TrpdypaTa, xai *nokeiQ*, xai *xtipac*;; TOCC [^]8V aipooov, rac e Arpcopsvoc:) TOU TO TtoAAaTiAfj pepiCoopsviv T( ) PaoiAei TT)V *ănoplav fjveyxs*. npooxov psv OTI Ttepi- TiAeiovoc TOU KpdAr) (piAIOCC 8T108TO: SUTSpOV, OTI XOU TIJV 8X8IVOU auvdcpsiav dTtoTpoTtaiov fjysiTO, cp TOU BaoiAsooc; *aekeipx*] 'Euoxia, xai ou'dxpoig choiv dxcouciv TIJV8X8TO TOOV AsyOVIGOV. TpiTOV, OTI XCU T8TIOpTOV fjv orcsp fjTa ouvoixsaiov, TT) ydp TipooTrj 0uyaTpi TOV Tfic pAaxiac "APXOVTOC; *ouor*\, Xpovoucj Tivac ouvoixfjoac; 8TIOC auTT)v psv U718pi(8V 8IC TT)V &ps8t|/ap8 VT]V, Tjyaye TO 8 Tjfv

⁴¹ Grigoras [Gregoras], Tomul 1, cartea 6, cap. 9.

yuvacpx asAcpfjv TOO am aeAcrou, TO povaxixov ouTT]v Tiepiuoac TtpOTspov aXfiM⁻⁰^ siTa TIJC TOOV TpepdAAoov sxArjotac; av0iCap8vt] <; CTI TIOAU npoQ TOV TKXpdvopOV, SXTISpTCSl Xai auTT]V p8TIOC 7T0AfjV TOV xpovov, aysTai 8 T( )V aeA(pfjv TOU TIJC BouAyapiac; apxovTOC ScpevoaAdpou, auCuyov TpiTTjv (XUTf)V.

Carile în limba noastră să înțeleg așe: Trimițind, dzice, craiul sirbăsc, poftiia pre această Evdochie (pe sora împăratului Andronic) să o ia femeie și vecinică pace cu romeii să facă, căci puternic era, nici să părăsiia lucrurile romeilor totdeauna a tulbura, pre une orașe cuprindzind, iară une țări prădând, care lucru în multe cugete cu prepus ducea pre împăratul, întâi căci prieteșugul craiului foarte de trebuință socotii; a doa, căci sora împăratului, Evdochia, măcar cu coada urechii lucru ca / acesta să audză, nu priiimii. A triia, < căci căsătorii carea el acmu poftiia, era a patra, de vreme ce pe fata domnului românesc, pre carea o avusese mai întâi, după ce trăisă cu dânsa câtva ani, apoi au trimis-o în țara sa și iuasă pe sora muierii frăține-său, pre carea, dezbrăcând-o din shima călugărească, o luasă femeie. Ce pentru lucru fără lege ca acesta, beserica sirbască multă vreme stându-i împotrivă, pentru ca să să strice acca căsătorie, i-au căutat a o lăsa și pe accia și așe luasă a triia muiare, pe fata lui Svetoslav, domnului bulgarilor.

Grigoras dară, istoricul, ca acestea, iară noaă mare jeale ni-au lăsat, căci nici numele craiului sirbăsc, nici numele domnului de Vlahiia, cine să fie fost și cum să-I fie chemat, nu pomenește; că de ar fi pomenit numele domnului de Valahia, multă și nestânsă lumină ar fi dat adeverinții hronicului nostru. Ce de vreme ce Grigoras, cu aceasta ne lasă lipsiți, merge-vom pre ia alții, pentru aceastași mai cu de-adins a cerca.

CAPUL IX

Oblicește-să numele craiului sîrbăsc carile
au ținut pe fata domnului românesc

Din letopisățul sîrbăsc⁴⁶² aflăm precum acel craiu sîrbăsc, carile au fost cerșind pe Evdochia, sora lui Andronic, iară apoiu nu pe soru-sa, ce pe fie-sa Simonidis au luat, să-1 fie fost chemat Milutin, ficior lui Ștefan, nepot altui Ștefan și strănepot lui Simeon, carile întâi între stăpânitorii sîrbilor au luat titlul de despot.

Ce singure cuvintele letopisățului să aducem: După ce au luat, dzice, Milutin pe fata lui Andronic (iară cum au luat pe fata și nu pe sora lui Andronic, mai gios vom arăta), i s-au născut dintr-înșă un ficior, căruia i-au dzis Constantin. Iară **554** Ștefan, așijderea ficior lui Milutin, carile / era născut din femeia cea mai dintăi (adecă carea dzice Grigoraș c-au fost fata domnului românesc), cădzind în ura maștehii sale Simonidii, l-au zavistuit la tată-său, precum ar fi ispitit-o pentru spurcată precurvie. Milutin, credzind cu lacrimi amestecatelor minciuni a muierei, au prins pe ficiorul său și fără nici o milă i-au scos ochii; și așe orb (pentru ca să facă deplin voia împărarului), împreună cu doi cuconi ce avea, anume Dușman și Dușan, l-au trimis la Țarigrad.

După acestea scrie iarăși acolo, precum Ștefan orbul, trăind în Țarigrad, după cinci ani, Sfântul Neculai cu mare minune să-i fie deschis ochii și după moartea tătâne-său, lui Milutin, să se fie întors iarăși în sîrbime, unde, prindzind pe Constantin, ficiorul Simonidii, să-1 fie omorâr și să fie stătut el Ia crăie. Ce acestea necăutând la treaba noastră, altora le lăsăm și vinim Ia cuvânt.

Pentru acestea nu atâta am fi odihnîți numai cu letopisățul sîrbăsc, de n-am videa acesteși mărturisind și

⁴⁶²* Letopisățul sîrbăsc [Ljetopis srpskij, glava 93.

istoricii grecești. Că întâi același istoric Grigoraș într-același loc scrie - precum Andronic împărat, având mare frică de puterea sîrbilor și vădzind că soru-sa Evdochia (care era rămasă văduvă de după Ioan împăratul lăzilor), pentru pricinile carile mai sus s-au pomenit, după dânsul să margă nicicum nu vrea; de nevoie pentru ca să-i pliniască pofta, i-au căutat numai să-ș dea pe fată-sa Simonidis după dânsul, fiind copilă numai de 5 ani.

Aceasta dară așe adeverindu-să, acmu avem datorie a arăta precum acest Milutin, craiul sîrbilor, să fie luat pe fata domnului românesc, pe la anul de la Hristos 1274, precum | ^ mai sus am pomenit. Pahimeris⁴⁶³, istoricul, scrie precum aciasta nuntă a lui Milutin cu Simonidis fata lui Andronic împărat să să fie făcut la anul 1299, fiind atuncea Milutin la vîrstă de 45 ani.

Această vîrstă / a lui Milutin o sămăluiaște Posonie, în **555** notele lui Grigoraș, la capul al șeselea. De vreme, dzice, ce singur Grigoraș scrie că atuncea Milutin era cu cinci ani mai bătrân decăt Andronic împăratul; iară Andronic când ș-au dat fata după dânsul era de 40 de ani, iată că Milutin, când au luat pe fata lui Andronic, au fost de 45 ani.

Acmu de aicea lesne putem socoti că Milutin când s-au însurat întâi de va fi fost la vîrstă de 20 ani; iată că, cu 25 ani de această nuntă a Simonidii mai înainte, au luat pe fata domnului muntenesc, care an cade, precum am dzis, în anul de la Hristos 1274. Iară de va fi fost și mai tînăr de 20 ani (care să și poate crede), așe încă mai cu mulți ani înainte să dovedește precum acel domn românesc să fie fost în țara sa cu domnie întemeiată și așădzată, că de n-ar fi fost așe, craiul sîrbăsc (carile și de fata împăratului Țarigradului vrednic s-au socotit), n-ar fi învoit să ia muiare a unui om prost și necunoscut și mai cu de-adins că pre atuncea craii sîrbești și

⁴⁶³ Pahimeris [Pachymeres], Cartea 1, cap. 31.

bulgărești, cătră mai mult nu să bătea, fără numai să să amestece cu alte familii a căroră nume și singe era mai știut, cu aceasta socotind în evghenia grecească și româniască să între.

Așe dară fără prepus rămâne a să cunoaște că, după prada lui Batic, cu 28 ani mai pre urmă, în țara românilor au fost domn cu domnie aședzată și întemeiată, adecă cu câțiva ani mai denainte decât cum pun hronicile noastre ieșirile domnilor de la Ardial, a căruia an adeverință rămâne mai pre urmă să o arătăm.

Pentru numele dară acestui crai sirbăsc, carile întâi au ținut pe fata domnului românesc, apoi și pe fata împăratului grecesc, precum ni să pare, negreșiți sintem.

Iară domnul românilor, socrul lui Milutin, cine să fie fost și cum să-1 fie chemat, măcar că în cercarea acestui lucru nu **556** puțin ni-am trudit, însă, adevă/rul mărturisind, nicum de undeva a ne adeveri n-am putut, fără numai de va socoti cineva că vor fi fost acei stăpânitori a românilor, pentru carii am arătat, precum și după prada lui Batic să fie rămas o samă prin cetățile de pe țărmurii Dunării; însă această socoteală să să întăriască nu poate, pentru căci aceia atunci era supt ascultarea crailor ungurești și cu nume de ban să scriia (pentru carii la locul său pre larg am arătat), iară nu domn a Vlahiii.

Ce toată socoteala rămâne să înțelegem precum acest domn a Vlahiii pe acea vreme, de la Grigoraș pomenit, altul să nu fie fost fără numai sau Radul Vod Negrul sau Dragoș Vodă (căci și pentru aceasta fără prepus să fim nu îndrăznim), carii precum au ieșit din Ardial, îndatăși și-au întemeiat stăpânirile și li-au aședzat, însă nu ca cum de iznoavă li-ar <fi> descălecat (precum rău să greșesc hronicile noastre), ce ca cum din bejenii întorcându-să și pre la locurile și moșiile • sale aședzindu-să, în curândă vreme și-au înnoit și și-au tocmit toate lucrurile.

Că precum am și mai dzis, că di-ar fi fost acel domn (oricarile s-ar înțālege), atunci întâi și de curând de aiurea vinit, craiul bulgăresc, a om prost și de familie necunoscută și neștiută fata să-i ia, n-ar fi priimit. De credzut dară iaste, că înturnarea domnilor de la Ardeal iarăși pre la locurile lor cu câțva ani mai înainte să să fie tâmplat, decât cum o însămeadză hronicile noastre.

Pentru greșala dară annului ieșirii domnilor de la Ardial, de vreme ce la predosloviia hronicului, carile va urma de la ieșirea lui Dragoș Vod în Moldova și a Radului Vodă în Țara Muntenească, sintem pre larg și pre lat să arătăm, aicea în sfârșitul *aceștii* cărți, pentru mai bună pomenirea cititorului, pre scurt o vom arăta.

Întāiași / dată acel domn de istoricul Grigoraș pomenit, ⁵⁵⁷ au fost domn românilor și când și-au dat fata după craiul sirbăsc, pre la anul 1274, carile iaste de la Adam 6782 și anul cel mai de pre urmă a împărățirii lui Mihail Paleolog. Iară ieșirea Radului Vodă Negrul, o pune hronicul muntenesc la anul de la Adam 6798, carile iaste de la Hristos 1290, adecă cu 16 ani mai pre urmă decât domnul • de la Grigoraș pomenit.

Așijderea ieșirea lui Dragoș Vodă o pune Ureche Vornicul în hronicul său, la anul de la Adam 6821, carile iaste de la Hristos 1313, adecă cu 23 ani mai pre urmă decât Radul Vodă și cu 39 mai pre urmă decât domnul iui Grigoraș.

Pentru aceași Neculai Costin logofătul scrie în hronicul său, precum în izvodul ce au avut el, însămeadză anul lui Dragoș Vodă la anul de la Adam 6807, carile iaste de la Hristos 1299, adecă cu 9 ani mai pre urmă de ieșirea Radului Vodă și cu 25 ani mai pre urmă de domnul românilor de la Grigoraș *pomenit*. Apoi și Neculai Costin, a sa socoteală puind, întâi să încredințadză dintr-un urie a lui Roman Vod, *scrīs la* anul de la Adam 6900, carile iaste

de la Hristos 1392, care uric dzice că el nu l-au vădzut, numai să fie audzit de la Dosithei, mitropolitul, precum așe să fie fost însămnat anul într-acel uric.

Ce Roman Vodă fiind al șeselea domn după Dragoș Vodă, și de ciia nu știm cu ce socoteală scoțind dintr-acești 6900 ani 30 de ani, pune ieșitul lui Dragoș Vodă la anul de la Adam 6870, care sămăluire nicicum chip de adeverință să aibă nu poate, de vreme ce și hronicul lui Ureche, vădzind greșala annilor în hronicul moldovenesc, din istoricii leșești dovedește precum la anul de la Adam **6867** Petăr și Ștefan **558** frații, ficionii lui Ștefan Vodă, carile au fost domn după / Roman Vodă, să fie avut războiu la Codrii Cosminului, adecă cu trii ani mai denainte de anul carile însămniadză Neculai Costin să fie fost anul ieșirii lui Dragoș Vodă. Deci aceas[ta] cum nu poate fi adeverată, fietecui cunoscut iaste.

Pentru aceste dară împletecte și foarte greșite socoteale, precum pentru doslușirea acelu adeverat an a ieșirii lui Dragoș Vodă în Moldova, așe pentru a Radului Vodă în Țara Muntenească, pune-vom ceia ce vom putea nevoință; însă nu că doară scrisorile altora de greșite să le arătăm sau în cevași cinstea ostenințelor lor să micșurăm (aceasta nu dea Dumnădzău), ce numai ca din hronicele streine și din socoteala carea mai aproape de adever să poate alătura, nu numai anul ieșirii pomeniților domni din Ardial la moșiile sale să adeverim, ce încă și tot cursul annilor înainte tocmind și lucrurile pre Ia vremile și chipurile sale alcătuind, hronicul Moldovii împreună și a Țărâi Muntenești, de la înturnarea domnilor de la Ardial până la vremile noastre, pre cât voia dumnădzăiască între vii ne va răbda, să istorisim. Iară pre cititoriu poftim ca de această dată, cu aceste de nemică ale noastre ostenințe să să zăbăvască.

Sfârșitul hronicului pentru vechimea
Romano-Moldovlahiții și lui Dumnădzău laudă./

TABLA HRONOLOGHICEASCĂ

560

Carea arată vacurile și annii în carii să pomenesc romanii cei de Ulpie Traian în Dachia, de la Roma aduși și în sălășluire vecinică într-însa aședzați, de la descălecatul lor pană la înturnarea lui Dragoș Vodă din țara Ardialului în Moldova și a Radului Vodă Negrul în Țara Munteniastă

împărații romanilor	Anul mai denainte de Hristos	Anul de la Adam	
Iulie Cesar	61	5449	Iulie Chesar să naște. Iulie Chesar, împărăția romanilor, din republică o mută în monarhie.
Octavie Avgust	42	5468	Iulie moare ucis cu 23 de rane. Carile iaste anul 25 a împărăției lui. Să naște Mântuitorul lumii Hristos.
		Anul după Hristos	
Tiverie	14	5524	Octavie Avgust moare de boală.
		37	5547
Caligula	41	5551	Caligula moare ucis.
Clavdie Drus	54	5564	Clavdie, ficionul lui Drus, moare otrăvir.
Neron' cel cumplit	61	5571	Neron singur pe sine să omoară.
Galba	69	5579	Galba moare ucis./

împărații romanilor	Annul după Hristos	Annul de la Adam	
Salvie Othon	69	5579	Salvie Othon singur își face moarte.
Vitelie	69	5579	Vitelie moare ucis.
Vespasian	70	5580	Sarmatii trec Dunărea și pradă Misia, apoi bătuți de Rubrie hatmanul lucrurile să potolească.
	79	5589	Vespasian moare de vintre.
Tit Vespasian Domitian	81	5591	Tit Vespasian moare de friguri.
	81	5591	S-au scornit întâi războiul romanilor cu Decheval, domnul dachilor.
	93	5603	Romanii au multe războaie cu dachii, în Misia, în Dachia, în Ghermania și în Pannonia, unde tot dachii sint biruitori.
	94	5604	Și alt războiu are Iulian hatmanul cu dachii, ce fără deplin biruință.
	96	5606	Domitian moare ucis.
Ulpie Traian	101	5611	Traian bate pe Decheval, domnul dachilor, apoi face și pace.
	104	5614	Traian face podul peste Dunăre.
	105	5615	Traian, omorând pe Dechebal și suppuind toată Dachia, lasă slujitori romani pentru paza în cetățile Dachii și să ducă la Roma cu triumf.
	107	5617	Traian trecând cu ostile la Asia, dezrădăciniadză tot neamul dachilor din Dachia și aducând mulțime de cetățeni romani și slujitori veterani îi aşadză în trau vecinie într-însa și o face provincie româniască.
Adrian	118	5628	Adrian pe romanii carii Traian îi pusese în Dachia îi lasă acolo neclătiți, măcar că de pinte alte țări îi trăsese înapoi.

împărații romanilor	Annul după Hristos	Annul de la Adam	
Commod	180	5690	Are războiu cu varvarii cei dincolo de Dachia.
Pertinax	192	5702	Au fost guvernator Misii și Dachii
Severus	193	5703	Face cetate la Dunăre și de pe numele său o numește Severinul.
Dechie Galben	251	5761	Are războiu cu tătarai de la Don.
	259	5769	Acestui împărat Avriolus, vestit hatman, au fost om născut în Dachia.
Avrelian	274	5784	Vrând să ttiacă cu ostile la Asia împotriva perșilor și temându-să că romanii din Dachia singuri nu să vor putea apăra de tătari, li-au poruncit să triacă peste Dunăre în Misia.
Probus	278	5788	Suppune toate neamurile gotthilor cari rrăia peste Nipru.
	280	5790	Suppune neamul bastarnilor, carii lăcuia peste Nistru, spre malul Mării Negre, și-i trece pe toți cu muieri, cu copii, în Misia; iar romanii carii supt Avrelian trecusă în Misia, să întorc la locurile <sale> în Dachia./
Dioclitian	285	5795	Acest împărat au dat pre fiică-sa Vlaha după guvernatorul de Dachia, de pre a căriia nume Bonfin, istoricul, socotește Dachia să să fie chemat Vlahia.
	288	5798	Dioclitian face trii cetăți în Dachia pe Dunăre și suppune pe toți varvarii de peste Nistru și de peste Nipru.
Lichinie			Carile au fost cumnat, apoi și soție lui Constantin Marele au fost născut în Dachia.

împărații romanilor	Annul după Hristos	Annul de la Adam	
Constantin Hlorus			Căruia i s-au născut Constantin Marele în cetatea Dachii, precum mărturisește Zonaras carte, 12,
Constantin Marele	313	5823	împărțind împărăția cu Lichinie în partea sa ia apusul cu Dalmația, Machedonia, Misia, și Dachia.
	330	5840	Constantin face Țarigradul și mură scaunul împărăției de la Roma la Țarigrad.
	337	5847	Constantin Marele, aproape de morte, împarte cu testament împărăția în patru părți, și le lasă fiilor săi de moștenire; lui Constantin, Constans și Constantie și / nepotului său, lui Dalmatie, în care testament să pomenește Dachia lăsată lui Constans.
Constantin Constantie	342	5852	Constans, cinci ani stă cu scaunul împărăției în Dachia
Constans și Dalmatie	358	5868	La Soborul carile s-au făcut la Sardica, în titlul cărții ceii de sobor să scriu mitropoliții amânduror Dachiiilor.
Valens	376	5886	Gotthii împinși fiind de unni de la Marea Meotida și de la Don au trecut cu ease cu tot în Thrachia.
	378	5888	Gotthii din Misia rocoșindu-să, pradă Dachia și Dachia mălu-roasă, carea iaste de la Olt, pe marginile Dunării pân în Tisa; o suppun supt dajde pe an.
Grațian Theodosie Marele	379	5889	Grațian, luând soție pe Theodosie Marele, îl trimete asupra gotthilor, pre carii bătându-i, dezbat locurile carile ei apucase în Misia și în Dachia.

împărații romanilor	Annul după Hristos	Annul de la Adam	
Arcadie și Honorie	398	5908	Radagaiz, domnul gotthilor, sculându-să cu o samă de gotthi, trece la Italia.
	400	5910	Alaric cu altă samă de gotthi, carii mai rămăsese în Greția, încă au lovit la Italia./
	406	5916	Vandalii cu domnul lor Godighisil trec la Gallia.
Theodosie cel tânăr	427	5937	Romanii dezbat Pannonia de la unni, pre carea o ținută 50 de ani supt puterea lor
	441	5951	Attila trecând Donul năpădește cu unni în părțile împărăției romanilor
	442	5952	Attila sfărâmă câteva cetăți pe Dunăre și, trecând, pradă la Thrachia, Illiria, Machedonia și toată țara grecească. La acest an socotește Neculai Costin precum să fie rămas Dachia pustie de romani și de ciia să fie rămas tot așe pustie până la a doa descălecure de Dragoș Vod în Moldova, și de Radul Vod Negrul în Țara Munteniască; ce cât de greu să fie greșit ci această părere, tabla hronologhiii înainte va dovedi.
	447	5957	Attila de iznoavă trece Dunărea înapoi pe gheață și agiunge cu prada până la Dachia, apoi face pace cu Theodosie împărat.
	449	5959	Attila, părăsind părțile răzsă/ri tului, să scoală cu toate gloatele sale și porcede spre Turinghia; și stând în Saxonia, în cetatea Isnac, pune sfat să între în Ital

împărații romanilor	Annul după Hristos	Annul de la Adam	
Marchian	451	5961	Attila intră cu unnii în Ghermania, unde Aetie hatmanul (om născut în Dachia) la cetatea Avreliile rău bătându-1, i-au căutat a să trage înapoi la Illiria
	453	5963	Attila și din Illiria gonit, intră în Italia și de acolo trece la Gallia.
	454	5964	Ghepidii, după rădicarea Attilii, cuprind Dachia cea din mijloc, adecă Ardealul. Bonfin, decada 1, cartea 7, și fac pace cu Marchian.
Leon Thracul	460	5970	Ostrogotthii de la Don, lepădând giugul uimilor, intră în Pannonia.
	463	5973	Ostrogotthii cuprind Pannonia și gonesc de acolo rămășița unnilor.
Zenon	483	5993	Theodoric, domnul gotthilor amatitici, vine în Țarigrad la împăratul Zenon, pre carile împăratul cinstindu-1 cu boierie de consulat, l-au făcut hatman pe ostile Dachii Măluroase, unde au fost până în anul 487; iată aicea Dachia stă/pănită de împărăția romanilor, iară nu pustie de lăcuitori, precum s-au părut lui Neculai Costin.
Anastasiu	499	6009	în vremea acestui împărat s-au ivit întâi neamul bulgăresc spre părțile împărăției romanilor, de la cari romanii din Dachia s-au numit voioși, adecă italiiani, căci în limba slovenească Italia să cheamă Vioh.

împărații romanilor	Annul după Hristos	Annul de la Adam	
Iustinian cel Mare	527	6037	Pre vremea acestui împărat, sene Procopie istoricul, carile și logofăt au fost la Velisarie hatmanul, precum Turnul de la Dunăre, pre carile îl făcuse Traian împărat, să-l fie făgăduit împăratul slovenilor și antilor, pentru ca să fie pentru paza, ca să nu poată prăda unnii într-alte olaturi a împărăției, și precum toate locurile, carile tot mai ținea rămășița gotthilor în Dachia li- au dezbatut și precum o parte din Dachia pe la Sighidom, să o fie dat împăratul herurilor să lăcuiască. Iată și aicea Dachia noastră cu oameni lăcuităși supt oblastia împărăției romanilor,
Mavrichie	599	6109	Hagan, domnul avarilor, în tractatul de pace, ce vrea să facă cu Mavrichie, cerea catarractele, adecă pra/gurile de la Dunăre, unde să dzice locul Poarta de Fier; ce împăratul nevrând să le dea, nici pacea s- au făcut.
Constantin Pogonat	679	6189	Bulgarii pradă: <i>xdq</i> Pojjiatsdeg XOJpac , <i>xdg</i> Ttepav Țărăle românilor celor de peste Dunăre, adecă Dachia
Constantin și Irini	800	6310	Carolus Marele să încoroniază împărat apusului, carile coborându-să cu ostile până la Dachia, lăcuitorii din Dachia împreună cu leșii și cu hohemii au trimis la dânsul soli de ș- au făcut aședzământ de pace.

împărații romanilor	Annul după Hristos	Annul de la Adam	
			Saxonii stându-i împotriva cu armele i-au suppus, din cari multe familii de domni și de alte stepene scoțind i-au adus și i-au așezat în Dachia medeterranea carea iaste Ardialul. De pe aceasta vreme sint sașii, cari lăcuiesc și astăzi în Ardial.
Vasilie Machedon	867	6377	bulgarii și harvații să dau supt supunerea împărăției răzsăritului
Romanos	959	6469	Pe această vreme încep a să pomen la istoricii grecești neamul pazinachi lor, cărora le dzic istoricii leșești pecinighi, a cărora limbă, scrie Bilschie, list 239, să fie fost / amestecată, din rusască, leșască și moldovenească. Acesteași pazinaci di-nceputul lor au ieșit de ia Litfa, apoi coborându-să spre Marea Neagră ș-au făcut pace cu ghenovezii, cari ținea Crâmul; iară acei ghenovezi, împreună cu volohii din Dachia, să fie tocmit cetățile Mancopul, Chircher, Crâmul, Azovul, Cafa, Chilia Cetatea Albă și Târgoviștea.
Vasilie Bulgarocton	1000	6510	ncepe războiul cu bulgarii, carile au stătut necurmat 17 ani.
	1017	6528	Vasilie Bulgarocton supune tot neamul bulgăresc împărăției răzsăritului. Pre care vreme și romanii din Dachia (cari acmu și la istoricii grecești vlahi să chema), iarăși s-au lipit la împărăția răzsăritului.

570

împărații romanilor	Annul după Hristos	Annul de la Adam	
			Pentru cari împăratul Vasilie au scris într-o tablă de testament (pre carea au pus-o în Mănăstirea Sosthenis), cu carea dă învățatură împăraților cari vor urma că de să vor clăti vlahii asupra împărăției, să le facă și lor precum au făcut el bulgarilor. Vadză aicea oricine socotește că țările / Dachii să fie stătut cu sute de ani pustie de moșnenii săi cei dintâi, că de aicea pare-mi-să că-și va tocmi smintiala.
Arghiros	1034	6544	Pre această vreme au murit craiul unguresc Ștefan, carile întâi au priimit legea creștinească, la a căruia astrucare, scrie Bonfin precum s-au strâns toate niamurile vecine, între carile au fost și romanii din Dachia.
Constantin Ducas	1063	6573	Pe această vreme să pomenește precum hunnii iarăși să fie apucat o parte din țările Vlahii și de nevoia lor multă samă de români trecând Dunărea să să fie așezat în Misia; de pe cari apoi istoricii grecești au luat de dzicea că cei ce mai denainte să chema misii acmu să chiamă vlahii; căci vlahii au fost cuprins toată Misia, adecă Dobrugea, pană în munții Emului, cărora acmu le dzicem munții Cenghii, sau Balcani.

împărații romanilor	Annul după Hristos	Annul de la Adam	
Romanos Diogenis	1070	6580	Pre această vreme pomenește Dlugoš liahul, precum Vințeslav, domnul polovților, biruind pe Zeslav, domnul Chiovului și vrând așijderea să facă și lu Boleslav, craiului / leșesc, să fie strâns într-ajutoriu multă oaste de ruși, de picinighi și moldoveni.
Mihail Parapinachis	1078	6588	Supt acest împărat pomenește istoricii grecești de un Nestori Vestarthis, să fie fost hatman xcov Aocov, xcov ndpîcrepov năroadelor de pre lângă Dunăre.
Manuil Comnenos	1147	6657	Pomenește Dlugoš, precum Conrad împăratul apusului mergând prin țara leșescă spre Țarigrad, pre unde era să triacă cu oastea la Asia asupra serachenilor, carii ținea Ierusalimul Vladislav, craiul leșesc, să fie trimis înainte, ca să-i gătească volohii, adecă moldovenii zaharaj pentru hrana oștii.
Isachie Anghel	1185	6695	Românii sau vlahii, carii apucasă Misia, încep a să tulbura asupra împărăției răzsăritului.
	1187	6697	Românii, cu mai marii lor Petăr și Asanis, aiave să rădică asupra împărăției răzsăritului.
	1190	<i>6700</i>	Românii să însoțesc cu tătarăi ce-i chema comani asupra lu Isachie Anghel și pradă Thrachia pană la Filippopolis.
	1193	6703	Români bat pe Alexie Gvido / ș pe Vasilie Vataci, hatmanii lui Isachie împărat.

împărații romanilor	Annul după Hristos	Annul de la Adam	
Alexie Anghel	1195	6705	Ioan, carile apoi s-au numit Alexie! Românul, omoară pe Asan, fra- tele lui Petăr, și fuge de la dâșșii
	1196	6706	Ioan vine și să închină la împăratu Alexie Anghel, pre carile împă- raturul cu multe daruri dăruindu-1 și cu nepoată-sa logodindu-1, trimete hatman oștilor de la Filippopolis.
	1197	6707	Hrisos românul, despărțindu-să cu o samă de români, rămâne supt ascultarea împărăției. Acesta fiind om scund la stat, românii carii au rămas sup ascultarea lui s-au poreclit condovlahi, apo' acelorași li-au dzis cușovlahi.
	1198	6708	Și alți români, însoțindu-să cu tătarăi comani, trec Dunărea și prădând pană la Ciorlu, apoi vin la Ioan
	1199	6709	Hrisos cu românii săi încă să dizlipește de la împărăție și îm- păcându-să cu Ioan, apoi apucă cetatea Prosacul, și de ciia cu- prinde acele părți, pană la Thessalia și / pană la Epiros, în țara grecească, unde și pană astăzi mulțime de acei români de atuncea rămași, lăcuiesc. In tr-același an și Ioan Alexie să ră- dică asupra împărăției și stă singur stăpânitoriu tuturor românilor
Murciflis	1203	6713	atini cu vicleșug apucă Țari- gradul din mânăle grecilor și rădică împărat pe Balduin, iar o samă din arhondii grecilor fug la Ioan, domnul românilor, a cărora protecție el cu dragoste priimește

împărații romanilor	Annul după Hristos	Annul de la Adam		împărații romanilor	Annul după Hristos	Annul de la Adam	
	1204	6714	Ioan, domnul românilor, luân grecii cei la dânsul pribegiți, și oaste tătărăscă, merge asupra lu Balduin, pre carile biruindu toată oastea i-au prăpădit pană l; unul; și pe dânsul prinzindu viu, apoi l-au și omorât.		1246	6756	într-acestași an să socotește că sau Ioan Alexie, sau ficiorul / lui, Bogdan, cu multă samă de români trecând la Ardial, câtăva vreme să să fie așezdat acolo.
Theodor Lascaris	1205	6715	Theodor Lascaris stă împărat! grecilor la Asia și așadză scaunu împărățiii în Nichea, iară Ioan dobândește cetatea Filippopo	Mihail Paleolog stă împărat,	1259	6767	Bela, craiul unguresc, audzind precum Batie s-au întors înapo' și toată țara s-au curățit de tătari el încă s-au întors la scaunu-și și pentru ca să-și tocmască țara agiutoriul ce-i vinisă cu cavalerii de Rodos, și pe români ce întrasă în Ardial îl oprește lângă sine, dându-le sate și cetăți moșie; într-a căruia vreme și Bogdan, ficiorul lui Ioan Alexie tatăl lui Dragoș Vodă, au murit în țara Ardealului.
575	1210	6720	Henric, fratele lui Balduin, carile stătusă împărat latinilor în Țari-grad, după pieirea lui Balduin lucrurile cu năroc purcegându-i dezbate toate cetățile carile apucase români în Misia și în Thracia	Mihail Paleolog	1266	6776	Mihail Paleolog iară răscumpără Țarigradul de la latini și mută scaunul de la Nichea iar în Țarigrad.
	1222	6732	Români din țările de piste Dunăre să dau supt protecția crailor ungurești.		1274	6784	Radul Vodă Negrul și Dragoș Vodă, ficiorii lui Bogdan Vodă ies din Ardial cu toată casa lor la locurile sale cele dintâi și împărțindu-și locurile, de ciia stăpânirea s-au despărțit în doaă, adecă în domniia Moldovii și a Țării Munteneste. Intr-acestași an, serie Nichifor Grigoras, precum Milutin, craiul sîrbăsc să fie luat crăiasă pe / fat; domnului de Valahia, de unde noi socotim de pe tocmala annilor și vecinătatea locului, să fie fost fata Radului Vodă.
Ioannis Ducas	1236	6746	Batie, hanul tătărăsc, trecând apa Volgăi, năpădește spre țările Evropii și pradă Moscul și țara leșască.				
	1237	6747	Batie are războiu cu români și cu săcuii la trecătorile munților, pe unde neputând răzbi iară s-au întors în țara leșască și într-aceiași an întră în țara ungurească pe lai Rodna; pe Bela, craiul unguresc, biruiaște, carile fuge la Austriia; iar Batie cu tătari pune toată țara unguriască supt foc și supt sabie.	Andronic Paleolog stă împărat,	1283	6791	

împărații romanilor	Annul după Hristos	Annul de la Adam	
Andronic Paleolog	1299	6809	Același Milutin, craiul sîrbesc, să însoară a patra muiare, cu fata lui Andronic împărat, cu Simonida,

Pană aicea, cu agiutoriu lu
Dumnădzău adusăm hrono-
loghiia a vechimii neamului
românesc; iară de la înturnarea
românilor de la Ardial, de când
adecă s-au despărțit aceste țări în
doă stăpâniri, pană la vremile
noastre, de ne va învoi
Dumnădzău cu viață, tocînd și
plinind tot hronicul acestor doă
domnii, la sfârșitul lui vom arăta
și tabla hronologhiiii annilor ce
urmadză.

Iară aicea sfârșitul lucrîșoriulu
acestui puind, lui Dumnădzău
unuia în Troiță Slăvitului și
închinatului, laudă și închină-
ciune, cu latie vecinică, trimitem./

SCARA*

A LUCR[UR]ILOR ȘI CUVINTELOR CARILE SINT
MAI DE ÎNSĂMNAT ÎNTR-ACEST HRONIC

A	
Ababa Alana, Maica lui Maxi- milian împărat 199.	Zenovia 217. în zădar au fost trecut pe romanii din Dachia în Misia 225. Moare 223.
Abazalele, nărod 5.	Avrelie Carus, împărat, mare stricăciune face sarmatilor 229. Bate pe perși ac. [230]. Mulre cetăți le ia 230. Piere de fulger ac.
Avarii, nărod, niam uimesc 354..'' încungiura Țari- gradul în zădar 355 .	Avrelie Probus, împărat 226. Omoară 700 000 de varvari ac. Supune pe gotthii carii să rocoșisă ac. Așijderea face sarmatilor ac. Pe bastarni îi mută în Misia ac. Supune pe ghepidi 227. Cu parthii face pace ac. Mută pe var- varii de lângă Dunăre 228.
Avugust Chesar, ce va să să înțăliagă? 143.	Avrelie Sever, împărat 199. Multe războaie cu biruință face asupra perșilor și a ghermanilor ac. Să fie cinstit icoana lui Hristos ac. Legea Evangheliu au publicăluit ac. Moare ac.
Avdira, cetate în Thrachia 474.	
Avrelia, cetate 249.	
Avrelian, împărat, născut în Dachia 212. Mută pe ro- manii din Dachia în Misia 125, 213, 219. Proastă soco- tială lui Sarniție Stanislav la această istorie 126, 127. Să arată minciunos 127, 128. Viața lui Avrelian 215. Bate pe alemani și pe marcomani 216; și pe gotthii peste Dunăre ac. în ce învățură ținea pe oșteni ac. Prinde pe	

* Din motive tehnice paginația din manuscrisul lucrării, indiferent
pe ce coloană se încheie, se indică marginal stînga sau dreapta.

- Avreolus, hatmanul, om născut în Dachia 206.
- Agalma ce va să dzică? [147]
- Agathopolis, cetate în Misia 456.
- Adacvas, cetate în Dachia 345.
- Adevărul priiatin mai bun decât / toți priiatinii 78, 80.
- Adina, cetate în Misia 346.
- Adrian, împărat 187. Pe romanii cari îi pusese Traian în Dachia îi lasă pe loc nemutați 190. Strică podul cel de piatră peste Dunăre 292. Născut în Italica 187; multe țări au cutreerat *ac*; zavistuiaste slăvii lui Traian *ac*. în Siria multe țări lasă parthilor, vrea să părăsască și Dachia, ce s-au temut 187, 188. Infricoșadză varvarii cei dincolo de Dachia 190. Aceiași varvari i să pliacă *ac*; domolește pe sarmați *ac*; are un cal trimis de Ia Nistru pre drag, căruia, după ce au murit, i-au făcut mormânt 190. Adrian moare *ac*
- Aetie, vestit hatman a romanilor, din niamul său român din Dachia 101,302. Chiamă pe unnii într-agiutoriu asupra lui Ioan Tirannu 290. Bate pe Attila 302.
- Azdrahanul sau Ajderhanul cetate 7.
- Acahistul, ruga, când s-au făcut 355^{...}.
- Acvisgrana, cetate 376.
- Alaiddin, sultanul Iconiiei, pune pe Erdogul serascheriu 502. Alaiddin sultan moare 503.
- Alanii, nărod 7, 27. Sint tot din gothi 278. Cuprind Luzitania 287. Bat pe Attila 303.
- Alara, apa carea dă în Visară 376.
- Alaric, domnul gotthilor 274; îndemnat de Stilihon intră în Italia *ac*; apoi dobândește Roma *ac*, 287. Slujește în oaste la Theodosie Marele 282. Pradă Dalmația 284. încungiură pe Honorie în cetatea Asta *ac*; cu rușine se întoarce la Illiria *ac*, ieșind din Gallia, intră în Ispania 286; apucă Roma 287.
- Alaric, ficiorul lui Avarie, domnul gotthilor 309; să închină la Zenon împărat *ac*; îl pune voievod pe ostile din Dachia *ac*; să scoală cu toți gothii din Misia, și purcede spre Italia 310. Bate pe Odoașter, domnul herurilor *ac*; dobândește cetatea Ravena *ac*
- Alba-Lungă, cetate, scaunul romanilor mai denainte de Roma 52.

- Alba-Iulia, cetate în Ardial, aceasta iaste Oradia-Mare 545.,
- Albianii, cetate 285.
- Alvochenii, nărod 16.
- Alemanii, nărod 216./
- Alexandru Marele și biruințele-i 42, 317.
- Alexandru Paris răpește pe Eleni, doamna lui Menelaos 46, 47.
- Alexandru, fratele lui Leon Sofos, rămâne chivernisitoriu împărăției și a lui Constantin, ficiorului lui Leon 315.
- Alexia, cetate în Ispania de troadeni făcută 45.
- Alexie Anghel, împărat 463. Să liapadă de frate-său și singuria poreclă de Comnenos *ac*; sămn i să arată pentru scurtă împărăția grecilor 464. Porecla de Comnenos i-o tăgăduiaște istoricul Nichita Honiatis 465. Neputând face pace cu vlahii, orânduiaște hatman cu oști asupra lor *ac*. Trimite pe Ioan (carile apoi au stătut domn tuturor romanilor) hatman pe ostile de la Filippopolis 472. Alexie, gonit de la împărăție, fuge la cetatea Develt 477:
- Alexie, Anghel Comnenos, împărat 439. Același moare 440.
- Alexie Aspiatis, hatmanul lui Alexie Anghel împărat, cade rob Ia vlahi împreună cu Isachie sevastocratorul 465.
- Alexie Comnenos, împărat 439. Moare *ac*
- Alicanipirgos, cetate peste Dunăre în Dachia 345.
- Almiris, cetate în Schithia 346.
- Amazoanele, muieri vestite în vitejie 3.
- Amalitii, familie de domnii gotthi cești 267.
- America, a patra parte a lumii, ce-i dzicem lumea noaă 171.
- Ajniilus și Numitor, frații, strănepoți lui Eneas troadeanul 53.
- Amilius închide pe nepoată-sa Rea, fata lui Numitor, în capiștea Vastalii *ac*; liapadă pe nepoții săi născuți din Rea, pe Romus și Romulus în pădure să piară 54. Neștiind, trimete pe nepotu-său Remus la frate-său Numitoriu 55.
- Amaxovii, nărod cari trăia în telege 123. Bătuți de Ladislav, craiul unguresc, și goniți pană la apa Vistlei *ac*
- Anastasia, împărat, trage zid de piatră împregiurul Țari-gradului din Marea Neagră pană în Marea / Albă 331. 317"
- Anastasia Silențarie, împărat 313, 319. Cu banii întoarce

- înapoi pe bolgarii carii întrasă în Misia 320. Face cu perșii pace 331. Cade în ereasa evthianilor 332, 333. Face cu Vitalian schithul pace 333. Rămând în crease, Dumnădzău îi scurtează din viață 14 ani *ac*; își face casă prin carea să nu poată străbate fulgerul 334. Ce piare de fulger *ac*
- Andreas al doilea, ficiorul Belii, stă craiu în țara ungiurească 510. în titlul său să scrie stăpânitoriu și a Vlahiilor 511, 518.
- Andronic cel Bătrân, împărat 550. Prinde pe Dioghenis împărat și-i scoate ochii, de carea au și murit 433, 434.
- Andronic Comnenos, împărat 440. Omoară pe nepotu-său Alexie Comnenos și tirănește apucă împărăția *ac*; vrând să omoară și pe Isachie Anghel, fu el omorât 441. într-acesta Andronic s-au stins niamul Comneștilor 441.
- 318' Annius, consul românesc 140.
- Anni climaterici împăraților romanilor 200
- Annul zidirii Țarigradului 241.
- Antenor și Eneas sfătuiesc pe troadeni să dea pe Eleni, ce nu să ascultă 48, 49.
- Amândoi numai scapă și trec la Italia 50, 51.
- Antenor troadeanul descăleca țara Veneției 51.
- Antioh, athineanul, dascălul lui Țițeron 40.
- Antonie Pius, împărat 191. Suppune pe mavri la Africa *ac*, are războiu cu ghermanii ce le zicea cati *ac*; moare 192.
- Anthimie, hatmanul, silește pe Attila să facă pace, carile de nevoie o priimește 297. Stă împărat apusului 306.
- Anhialos, cetate în Thrachia 205.
- Aprii, nărod 17.
- Apollodor, meșterul carile au făcut podul cel de piatră peste Dunăre 131, 345.
- Apros, cetate în Thrachia 492.
- Arghentorata, cetate 285-
- Ardialul, țara căriia îi dzic latinește Transsilvania, nemțește, țara de șapte cetăți 18, 340, 6.
- Aristovul, gheograf 154.
- Arianos, istoric 154, 155-/
- Ariaric, domnul ghetilor, să împacă cu Constantin Marele 246.
- Arcadie și Honorie, împărați 284.
- Arcadie, împărat, bate pe Găina viclianul 284. Moare 286.

- Arcadiopolis cetate în Thrachia 462. Aceasta să socotește să fie unde acmu iaste Burgazuh493.
- Armară, cetate în Dachia de Traian împărat făcută 345.
- Armentarie, chesar 232. Bate pe perși 232.
- Arnulfus, craiu, trimete pe unguri de pradă în Ghermania și în Gallia 384. Dă unguirilor locuri pe apa Tisei *ac*
- Artaban, împăratul perșilor, sfărâmă zidiurile Antiohii 350.
- Artemie, împărat, scoate ochii lui Filip și stă la împărăție 367. Să călugărește *ac*; apoi fuge la Tervelin, domnul bolgarilor 368. Vine cu ajutorul lui supt Țarigrad *ac*; îl dau bolgarii pe mâna lui Leon împărat *ac*
- Arhanghelul, cetate 5.
- Arhidam cu Periclis 159.
- Ap%ov **xr\c** psAavfig Boyoocvtac; Domnul Bogdaniul negre 546.
- Asan, vlahul, om ascuțir Ia minte 458.
- Asia, veche moșie a romanilor 60.
- Ascania, ficiorul lui Eneas, zidește cetatea Alba-Iungă 52.
- Ascol și Dir, domnii variagilor apucă Chiovui [406].
- Asta, cetatea 284.
- Atlan, hanul tătarăsc 547-
- Atrebatii, cetate 285.
- Attila, domnul unnilor 291.
- Fărâmă une cetăți împărătești la Dunăre 295. Trece în Thrachia *ac*; pradă Illiria, Machedonia și ajunge până la Greția *ac*; să întoarce din pradă înapoi 296. Iarăși pradă până la Dachia *ac*; iarăși pradă împărăția răzsăritului *ac*, ucide pe frate-său Vleda *ac* Să laudă lui Valentinian împărat 297. Trece Dunărea pe ghiață și pradă până la Dachia *ac*; făcând pace cu Theodosie cel Tânăr, să întoarce înapoi 297. Să mută cu toate oardele de la răzsărit spre apus 298. Vine la Turinghia *ac*. Să așadză în cetate Iscanul *ac*. Așadză în patru locuri rezidenții, adecă scaune 298. își strânge oardele în Sicambria 301. Cere de la Va/lentinian să-i 318" gătiască gazdă în Roma 301. întră cu ostile în Ghermania 302. Bătut la câmpii Catalaoni fuge în Illiria 303. Iarăși întră în Italia *ac*; ieșind din Italia întră în Gallia *ac*; cere pe Honoria, sora lui Valentinian, ce în zădar 303. Ia muiare pe fata

- domnului de Bactria *ac* Să întoarcă la Schithia, unde în noaptea care s-au însurat moare 304.
- Autorul de cine îndemnat au scris această istorie 162. Ține calea cea din mijloc 163. întâi au scris în limba latinească, apoi au izvodit-o în limba româniască 165.
- Autorul arată pricinile pentru căci au însămnat toți craii ungurești de la Ștefan până la Vladislav craiu 424.
- Athanic, domnul gotthilor, gonește pe Fritighernis 268. Fritighernis cere ajutoriu de la Valens, împăratul 269; îi împacă Utila, episcopul lor *ac*. Athanic moare 273.
- Athaulth, domnul gotthilor, cumnatul lui Alaric, dzic unii el să fie apucat Roma și robind pe Plachidia, sora lui Honorie și a lui Arcadie, să o fie luat muiare 287. Iarși intră în Gallia 287.
- Athira, Chiuciucecege, loc aproape de Țarigrad 493.
- Ahilia, caută Chilia [397].
- Axiachii, nărod [17].
- Apsimar taie nasul lui Leontie împărat și-l bagă în mânăș-tire 363.
- Apsihon, voievodul avarilor 355. Cere de la Mavrichie împărat pragurile Dunării ca să facă pace *ac*.
- B**
- Baber, cetate cu mormântul lui Suleiman șah vestită 501.
- Baiezid, ficiorul lui Murad, cade rob la Temurleng, hanul tătarăsc 504. între ficiorii lui Baiezid să scorește gân-ciavă pentru împărăție *ac*.
- Balabimir, domnul unnilor 291.
- Balduin, graful de Flandria, vine într-ajutoriu lui Isachie orbul și gonește pe Isachie Anghel din împărăție 477. Să încoronează împărat Țarigradului 480. Spândzură pe Mureiufis împărat *ac*; apucă câteva cetăți în Thracia 483, / 484. Cade rob la Ioan, domnul românilor 485.
- Bani de argint a lui Constans împărat, carile s-au aflat la Galați 141,250. Și altul de aramă *ac*.
- Banii, boiarii în Țara Munte-niască de când? 538.
- Banul, nume, ce va să dzică? 539.
- Banii muhavineni 539. Și banii Severinului *ac*.
- Barabista sau Varavista, domnul dachilor 20. Caută și Varavista.

- Basarabiia, Bugiacul 16, 17. Țară fără apă 538. Au fost supt ascultarea crailor ungurești *ac*; z/nde iaste? 539. «
- Basna pentru războiul carile dzic să fie avut Laslău craiu cu Batie, hanul tătarăsc, 526. Aceași să înfățășadză cu basna lui Simion maza-cul *ac*; să dovedește chiară basnă să fie 526, 527.
- Basna a unor buiguitori pentru începătura niamului romă-nesc 104. De unde au ieșit? 108, 109, 110, 115.
- Basna lui laslău, craiul unguresc 110, 111, 112. De unde s-au scornit 126. Să dovedește de minciunoasă 117, 120, 121, 122, 124.
- Bastarnii, nărod 16. Țara lor *ac* Batie, hanul tătarăsc 442, 508. Când au prădat țara ungu-riască, nici un Vladislav, câți s-au tâmplat crai cu acest nume, pe acea vreme craiu a fi nu s-au tâmplat, precum dzic buiguitorii 508, 509, 510. Au prădat țara unguriască pre vremea Belii 511. Când au năpădit întâi spre părțile Evropii 512. De unde au ieșit-*ac*; pradă țara rusască 513. Prinde pe Gheorghie, țariul rusilor *ac*; pune pe un Iaroslav cneadz rușilor *ac*; să sloboade spre vlahi, ce în zădar *ac*; pradă țara leșască 514. Aprinde Cracovul *ac*; gonește pe Boleslav craiu *ac*; pradă țara nemțască, până la Dunăre 517. Bate pe Bela, craiul unguresc [117]. Și pe palatinul craiului leșesc *ac*.
- Batie bătut, și de foame iase din țara unguriască 517. De conceniia lui adevărat nu să știe *ac*
- Bela, craiul unguresc 516. Cere / ajutoriu de la Frideric, 319' împăratul apusului, împotriva lui Batie, ce în deșert 516. Bătut de Batie fuge la Austria *ac*; de acolo la ostroavele Mării Adriatice *ac*. Să întoarcă la crăie în țara unguriască 517. Opreș-te pe români în Ardial 536.
- Bele, cetate româniască în Ardial 545.
- Beling, cetate românească în Ardeal 545.
- Benii, cetate românească în Ardeal 546.
- Besii, nărod 293.
- Beserica apusului să desparte de beserica răzsăritului 378, 381. Când au început a să despărți 375.
- Bogdan, domnul vlahilor, pre vremea împăratului lui

- Vasilie Bolgarocton, leat de la Hristos 1017; 98, 326, 420. Vine la Vasilie Bolgarocton *ac.*
- Bogdan, domnul românilor în Ardial, mai denainte de Dragoș Vodă 546.
- Bogdan, târgul în Ardial, 546.
- Bogdan Vod, carile să pome-nește la istoricul **Bonfin**, cine? 547.
- 32f** Bogdania, Moldova la istoricii grecești 420. De unde și de când au luat acest nume? **ac.**
- Bodzii ellinești oameni 43.
- Bozinii, pazinachii, picinighii, tot un niam 396.
- Bonthos și Thabal, poticele peste munții Ardialului 340.
- Bolgarii au dzis întâi românilor <din> Dachia volohi 319, 322, 323. Când s-au ivit întâi spre părțile Evropii? 320. Bar pe Anastasie împărat 320. Se opresc pe lângă Dachia 321; intră în Pannonia 322. Sint niam slovenesc 323. Fac mare răsipă Valahii 336, 337. întâpă mulțime de oameni **ac.** De unde s-au chemat bolgari? 358¹⁰⁰ - Să întorc toți la creștinătate 382. Stăpânesc Thracia și Misia până în Marea Neagră 370, 371. Ierniadză în Volohia **ac.** De pizmă să întorc la beserica
- apusului 384. Iarăși să întorc la beserica răzsăritului *ac.*; bat oastea lui Constantin Pogonat și-și pun șetrele în Misia 360. Schimbă nume romanilor din Dachia și-i număsc pe limba lor volohi, și Dachii îi dzic Volohia sau Voloscaia 361. Pradă Thracia **pană** supt Țarigrad **ac.**
- Boleslav, craiul leșesc, gonit de Batie fuge la Silezia 514.
- Bononia, cetate 376.
- Bonfin** între toți istoricii ungu-rești mai curat 508, 105.
- Boris și Roman, hatmanii lui Sveatoslav, vor cu sila să să aședze asupra bolgarilor 403.
- Bosna, țară descălecată de picinighi, niam slovenesc 428.
- Bosnenii sau boșnegii, niam slovenesc 323.
- Bosforul Chimeric iaste gura bălții Abacului unde să varsă în Marea Niagră 270.
- Bohemii sau cehii, niam slovenesc 428, 323, 378.
- Boșnegii, caută bosnenii și 396.
- Brasovii sau Vrasovii, munții ce le dzicem a Vrancii, carii despart țara Moldovii de cea munteniăscă 18.
- Buda, cetate, carea au fost scaunul crăiilor ungu-rești 364.

- Au fost veche slobodzie a dachilor 14.
- Buduarie, hatmanul Dachii 352. Cade în prepus la împăratul, pentr-aceia să mazilește 353.
- Băsărăbeștii, vechiu niam în Țara Româniăscă 540. De unde să trag și de unde au ieșit? *ac.*
- Buărul, pecetea țărâi Moldovii, de unde s-au luat? 542.
- Bugiacul s-au chemat mai denainte Bassarabiia 16. Pentru căci s-au chemat Bugeac? *ac.*
- Boala istoricilor cea de obște carea iaste? 160.
- V**
- Vag, apa 240.
- Vactionion, cetate în Thracia 474.
- Valamir, domnul unnilor, cade asupra gotthilor și-i gonește 259, 277.
- Valahia mare s-au chemat Moldova 324, 325.
- Valahia mică s-au chemat Țara Românească 324.
- Valahia s-au chemat și Galliția 511, 518.
- Valahii cești dincoace de Dunăre au fost supt protecția crailor ungu-rești 510. Țin locurile peste Dunăre, unde mai de demult au fost lăcuit dachii și ghetii 534. Caută mai mult la numele vlah și voloh.
- Valens, împărat, bate pe Athanaric, domnul gotthilor, 257, 258. Face niște cetăți la Dunăre **ac.** Primind mulțime de gotthi îi așadză în Thracia 260, 269. Pentru ce / nu în Dachia? **ac. 320"**
- Valens puiare omorât de gotthi 262.
- Valentinian și Valentie, împărați, 257. Cu vredniciile lor potolesc toate răutățile varvarilor *ac.*
- Valentinian, împărat, moare 259.
- Valentinian cel Tânăr, împărat 259.
- Valentinian, ficiorul lui Honorie, și mătușă-sa Plachidia, împărăteasa 288. Să însoțește cu alți crai a varvarilor împotriva lui Attila 302. Moare 305.
- Valerian și Galien, împărați, 205.
- Valerian cade rob la Sapor, împărarul perșilor, 206. Moare **ac.**
- Valthii, familie gotthicească 267.
- Valși, nume nemțesc, cine sint? [137].
- Vanghiona, cetate 285.

Vandalii din gotthi 27, cuprind Gallia 287; apucă Africa 300; trec în Pannonia 239. Cară vreme au stăpânit-o? *ac.* Chemați de maghiștrul oșrilor lui Honorie rrec din Pannonia Ia Italia [239].

Varvar cine s-au socotit? 44, 26.

Varvarii din toate părțile năpădesc spre împărăția romanilor 206. Descăleca mari craii 288, 289.

Varvarii crivățului câte răurăți au făcut lumii 156.

Vardas, hatmanul lui Cimischi împărat, bate pe rusi și-i scoate din Thrachia 403.

Variza, crăiasa unnilor să dă supt ascultarea lui Iustinian împărat 335.

Varna, cetate în Thrachia 157, 461.

Varuista, caută Barabista.

Vasilie Bulgarocton, împărat 416. Dezbate toate locurile carile apucasă bolgarii 417. Scoate ochii a mulțime de bolgari și lasă la o sută unul numai cu un ochiu și-i sloboade *ac.* Suppune toată bolgarimea 418. Trece la Asia și împacă și acolo lucrurile 420. Gătindu-să să margă în Sichilia moare 421.

Vasilie Machedon, împărat 382. Gonește pe perși **pană** peste Evfrath. Moare 382, 383.

Vasilie, ficiorul lui Roman împărat 404.

BocaiAei%oi nărod, niam schithicesc, din carii să trag picinighii 395.

Vastalis, boadza ficiorii 53.

Vastarnii, nărod lăcuioriu între Nistru și-ntre Nipru 226.

Vasterne, loc în Thrachia 456.

Vatrahocastron, cetate în Thrachia 474.

Velisarie, vestit hatmanul lui Iustinian împărat 334.

Vindibona, cetate, acmu Beciul 193./

Venedii, niam slovenesc 396.

Veneticii din Țara Româniască, de unde le-au rămas acest nume? 396, 545.

Veneția, cetatea, să descăleca 289.

Verimundus, domnul unnilor 277. Fuge în Gallia *ac.*

Verrois, târg în Thrachia 457.

Verona, cetate 201.

Verhel, cetate româniască în Ardial 546. Aceiași Ulpia Traiaua *ac.*

Vespasian, chesar 145. Caută Tit.

Vestvalia să descăleca 288.

Vesteldorf, cetate românească în Ardial 545.

Veteranii, ostași românești 37.

Vidinul, cetate 344.

Viefii, nărod 15.

Viza, cerate în Thrachia 470.

Viminachium, cerate în Dachia 344.

Vindibona, Vienna, Beciul 195. <Vinovilethii, nărod 23>.

Visară, apă, dă în Ren [376].

Visegotthii tot gotthi 23. Apoi s-au chemat și vandali 267, 278; apoi s-au chemat francii *ac.* Unde au lăcuit di-nceput? 268, 271, 278.

Suppun Ispania, Gallia și Africa 274. Descăleca crăia Ispanii 289.

Vitalian, tatarul cu multă samă de schithi să creștiniadză 332. Vine cu oaste supt Țarigrad *ac.* Face mare stricăciune oștii lui Anastasie împărat *ac.* omoară pe Chirii, hatmanul și pradă pană supt Țarigrad *ac.*

Vitelie, hatmanul, bate pe Silvie Othon 145. Stă împărăție.

Vitichild, istoric saxonesc 161.

Vithinia, țară în Asia Mică 217.

Vișan, Hatmanul variagilor 426. Cu 7000 de rusi cade rob, căroro Constantin Monomah le scoate tuturor ochii 427.

Vladimir, domnul rușilor, să creștiniadză 381, 414. Stăpânește și Novogradul 408. Ucide pe frate-său Iaropolc și-i ia și stăpânirea și muiarea 410. Rămâne singur stăpânitoriu a toată Rossia *ac.* Ascultă solii muhammetenilor, a papii de Roma, a jidovilor, carii îl îndemna fierecine la legea lor 411. Apoi să încredințadză cu solii grecilor *ac.* Trimete soli în toate părțile, pentru să ispitiască care lege li-ar plăcea 412. Alege din roate legea greciască *ac.* Merge cu oaste asupra Crâmului 413, îl dobândește *ac.* face pace / cu 321"

Vasilie și Constantin, împărații, carii îi dau pe soru-sa Anna doamnă *ac.* orbește, și din botedz i să deschid ochii 414. Să botiadză cu toți boiarii *ac.* să întoarce de la Crâm la Chiov *ac.* fărâmă toți bodzii *ac.* mulțime de rusi întoarce la Hristos 415.

Vladimir, ficiorul lui Iaroslav, lovește supt Țarigrad, ce bătut scapă 426, 427.

Vladislav cel minciunos, caută Laslău; adecă să botiadză și face pace cu Ștefan, craiul bolgăresc 524.

Vladislav cel adevărat, craiul unguresc, au avut războiu cu unni iară nu cu tătari,

precum va băsnuitoriul Simeon. Caută Laslău.

Vlaherna, vestită cu minuni biserica supt Țarigrad 355¹⁰⁰.

Vlahii din țara grecească, tot un niam cu vlahii din Dachia 134, 448.

Vlahii din Dachia din romani născuți 136, 449. Vlahii, franțozii și italienii în limba nemțască tot un nume au 136; a vlahilor limbă să asamănă cu a italienilor [134].

Vlahii sau vrahii, când au început a să chema la istoricii grecești cu aceste nume 418, 445. Multe răutăți au făcut împărății răsăritului 419. Iară să lipăsc de împărăție 419, 445. A vlahilor nume la istorii amestecat 446.

Vlahii, romani din Italia 447. Au agiuns până la Greția și Thessalia 446, 447.

Vlahii de peste Dunăre apucă Misia 447. S-au chemat misii 447, 450. Dau agiutoriu grecilor împotriva latinilor 448. Să despart de la împărăția grecilor 450. Rădică arme asupra împărății 453. Fiind goniți de Isachie Anghel peste Dunăre, iarăși să întorc în Misia 455. Pradă și ard 456.

Vlahii pre atunca ce obicei au avea a să bate la războiu 457. Grecilor nărod în samă nebăgat *ac*. Să însoțesc cu tatarăi comani 460. Bat pe împăratul Isachie Anghel *ac*; apucă cetatea Varna 461. Pradă până supt Udriiu 462.

Vlahii bat pe Alexie Grido, hatmanul răsăritului și pe Vașilie Vataci, hatmanul apusului [462]; însoțindu-să cu tatarăi iară pradă / Thrachia 470. De iznoavă pradă Thrachia 474.

Vlahii cești dincoace de Dunăre supt protecția crailor ungurești 510.

Vlahii să trag din coloniile romanilor, care au fost aduse de Traian împărat în Dachia 534.

BoySavta, Moldova 91, 134.

Vogoris, domnul bolgarilor, să botiadză, pentru carea bolgarii nemaipriimindu-1, el fuge la Țarigrad 380.

Voievod, titlul Ia multe niamuri iaste de obște 97, 98.

Volga, apă, de unde ieșind volgarii s-au chemat așe 358¹⁰⁰. Ellineste să cheamă Rra 512.

Volga, cetate pe apa Volgăi, acmu iaste Azdrahanul 512.

Voloh, numele românilor din Dachia, de unde-i? 98. La istorici de pe ce vreme încep

a să pomeni cu acesta nume 101.

Volohia, apucată de bolgari, însă nu mult ținută ^{35.[bis]}.

Voristhenis, Niprul 6.

Vosforul, cetate, Azacul 335, 342.

Vrasovii, Munții Vrancii 91.

Vuridenii, nărod 17.

Von, hatmanul lui Iraclie împărat, bate pe avari 356[^]; și îi gonește de supt Țarigrad 355¹⁰⁰.

Vâlhovnic, ce va să însămnedze 522.

Gadarion, cetate 336.

Găina cu gotthii încungiură Țarigradul 284.

Galba, chesar 145.

Galerie, hatman, bate varvarii cei peste Dunăre lăcuitori 232; singur să numește avgust 234. Moare *ac*

Galie împărat 203. Liagă împărăția romanilor supt dare pe an să dea tatarălor 203.

Galien stă'singur la împărăție 206. Moare 207.

Galliția, țară, s-au numit o parte de Vlahia, carea au fost supt protecția crailor ungurești 511. Hotarăle Vlahii supt numele Galliții 511, 538, 539.

Gheiza, fratele lui Solomon, craiu unguresc 118, 434.

Acești de bunăvoie s-au legat să dea bir pe an papii lui Grigorie *ac* De bunăvoie lasă crăia văru-său 429.

Ghenserich, domnul vandalilor, să încus/creadză cu ³² Theuderic, domnul gotthilor din Gallia 300. Spintecă nasul norii sale și o trimete la tată-său Theuderic *ac*; cheamă într-agiutoriu pre Attila, craiul unnilor, împotriva gotthilor *ac* Bate pe mare oastea lui Leon împărat [306].

Ghenovezii n-au ținut nici Chilia, nici Cetatea Adbă precum vor unii 103. împreună cu românii multe cetăți fac pe malul Mării Negre și a Dunării 397.

Gheografii cei vechi de cești mai noi să clevetesc 154.

Gheorghie Paleolog piare de vlahi ucis supt cetatea Crizimul 473.

Ghepidia s-au chemat Ardialul 18.

Ghepidii, nărod 15. Trăia peste munții Ardialului 227. Carii au ținut o parte din Dachia slujia cu liafă împărăților românești 339. Care parte a Dachii au ținut 340, 360.

- <Gherai, titlul hanilor crămești de unde? [498]>.
- Gherghina, cetate năroită în Moldova aproape de Galați 141, 250.
- Ghermania, țară carea au fost între Dachia și Illiria, deosăbi de Ghermania cea mare 11, 12.
- Ghermanos, voievodul lui Iustinian în Slavonia; murind, sclavonii pradă Machedonia 337. Lovesc până supt Țarigrad 338.
- Gherci și Taman, cetățile 397, 276.
- Ghestibland, domnul dachilor 31.
- Ghetia, țară mai largă decât Dachia 10, 14. Apoi s-au chemat și Dachia 20, 206.
- Ghetii, nărod 9. Unde au lăcuit *ac*; numele lor mai de obște decât a dachilor 10. *Gonesc* pe vastarni și pe heruli și le apucă locurile 23. Aceiași s-au numit dachi 23, 24.
- Ghetii și dachii nu sint din gotthii carii s-au coborât de la Scandinavia 25. Când au vinit supt știința romanilor 29. Când li s-au schimbat numele în dachi 30. Sarmatilor au fost poporeni, iară nu sarmati [227].
- Gog Magog 2. Aceiași schithii
- Godefred bate pe Suleiman, domnul turcilor, și scoare Ierusalimul din mâna lui 436. Să încoroniadză craiu Ierusalimului cu coronă de spini împletită *ac*
- Godighisil, domnul vandalilor, cu alalți varvari întră în Gallia 285
- Godofred, domnul daviilor, de la apa Renului 376. Piiare ucis *ac*/
- Gomvis, cetate în Dachia 345-
- Gorda, crăișorul unnilor, să închină la Iustinian și să botiadză 335. Sfărâmă bodzii unnilor *ac*
- Gordian, împărat, 200. In șese ani vede biruință asupra tuturor varvarilor *ac* Moare *ac*. Titlul ce i-au scris slujitorii asupra mormântului *ac*
- Gotthia, adecă Ghetia 21.
- Gotthii, din carii ghetii și dachii 21.
- Gotthii, vandalii, ostrogorthii, visegotthii, tot un nărod 27. Unde au lăcuit di-nceput? 28, 267. Cine și de unde sint? 264. Cei din Scandinavia 265. S-au aședzat la marginile Mării Negre 267, 270, 278. Să creștineadză în ereșea lui Arie 269. Au trecut numai prin Dachia, iar nu au stăpânit-o 269. între sine să gâlcevăsc și să desparr *ac*, pradă Misia 201, 207. Pradă Dachia și Schithia 258. Trimăr soli pentru pace la Valentinian [259].
- Gotthii, pre carii Valens împărat îi puseșe în Thrachia, de fiămangiune rădică cap 260, 261. încungiura Udriiul și pradă Thrachia *ac*; bat oastea lui Valens și pe dânsul omoară 262. Vin supt Țarigrad *ac*; pradă și Dachia 262.
- Gotthii, carii au rămas supt stăpânirea unnilor, n-au stăpânit Dachia 276. Ce ș-au ținut locurile cele vechi 277. S-au numit și vandali 278. Au stăpânit Gallia 300. Să dezbat de supt giugul unnilor și să așadză în Pannonia 306. Bat pe vandali la apa Morășul și apucă acele locuri 239. Pană unde să întindea? 267, 275.
- Gotthii, carii au cuprins Italia oare ținut-au și Dachia? 274. Socotelele carile să aduc pentru aceasta 275. Când s-au sfârșit stăpânirea lor din Dachia? 292. Goniți din toată Dachia 292.
- Grecii de la Ellada să tulbură asupra troadenilor pentru răpirea Elenii 47. în multe feliuri sfātuiesc pentru aceasta *ac*, curmă sfatul sau toți să moară, sau să-și izbândiască 48. încungiura Troada 49. O bar dzece anni și o dobândesc 50.
- Grecii istorici, simțind oarece durere despre partea românilor, încep a scrie mai pre larg penrru dânsii 442.
- Grecii țarigrădeni, după ce au apucat / latini Țarigradul, să împrăștie 481. Mulți din cei mai de frunte fug la Ioan domnul vlahilor 481. Cu învățatura lui să întorc pe la sate - și 483. Cine cum poate își pune nume de împărat 494. Răscumpără Țarigradul de la latini 548.
- Grigorie papa să roagă lui Dumnădzău pentru sufletul lui Traian împărar cu trecere 185.
- Grutunghii, nărod, niam gorhicesc 258. Cine sinr ei? 280, 281. Trec Marea Niagră și pradă Thrachia 280.
- Gunderic, craiul bolgăresc, 302 Gura, carea singură pe sine să laudă, pute 65.
- Găcitură foarte iscusită 520, 521.
- Ghiula, domnul unnilor, 118.
- Ghiundogdi, ficiorul lui Suleiman șah, frate lui Erdogul 501.
- Ghiurgii, nărod 5.

D

- Davia moale sau moale Davia s-au fost chemând Moldova 542.
- David, ce să chema Comnenos, face deosăbită împărăție la Trapezont 486-487.
- Davii și daii și dachii tot un niam 372. Davii de la apa Renului, când s-au mutat acolo? 376; Iovăsc pe friji *ac*
- Daii cei hiriși de la Asia 25. Așijderea dachii *ac*.
- Dachia, țară, unde stă? 8. Hotarale ei 10, 11, 12, în carea stă Moldova, Muntenia și Ardialul 17; căci în multe chipuri se hotărește 11; să împarte în trii părți 17, 18. Numerile acelor părți *ac*. Hotarale lor *ac*.
- Dachia așe s-au fost chemând și mai denainte de coborârea gotthilor 24, 28. Să descăleca cu romani 37, 89. Niciodată nu s-au numit Flachia 82, 87, 88. S-au schimbat mai pre urmă numele în Voloscaia, Valahia sau Vlahia 88, 323.
- Dachia călcată de tătari 203. Cade în partea lui Constantin Marele 237. Să află între țările romanilor, când au împărțit Constantin Marele toată împărăția în patru părți 242, 243. Pricina pentru ce s-au făcut această împărțala 243, 244, 245. Au fost cu Thrachia și cu Misia tot supt o deregătorie 245. în testamentul lui Constantin Mar[ile], însămnată lui Constantie 248. Dzik unii, multă vreme să fie fost / stăpânită de gotthi și de unni, ce în deșert 265.
- Dachia pe vremea Attilii supt împărăția romanilor 297. Așijderea supt Zenon împărat 309, 311. Așijderea pe vremea lui Mavrichie împărat 352, 355. Supt Iustinian 347.
- Dachia din mijloc, Transilvania sau Ardialul 324.
- Dachia măluroasă PiTifjoia, carea s-au chemat? 130, 340, 344.
- Dachia toată au fost plină de romani 136. Au fost provinție românească 137, 138.
- Dachia de sus, caută Pano-dachia.
- Dachii, niam de schithi 2, 6, 8. Au luat dajde de la romani 64. Au trii războaie cu biruință asupra romanilor supt Domitian 146.
- Dachii și daii tot de o limbă [23]. Unde lăcuia? 9; mai vestiți între alalți varvari 12. Au ținut amândoaă Misiile

15. Multe năroadele \ox *ac*; multe ținuturile țării lor 15, 16, 17. Mai viteji decât alalți varvari 32.
- Dachii, daii, ghetii, cine sint? 19; tot de o limbă 19, 20, 21. Tot un nume *ac*. Dachii mai proaspeți decât ghetii 21, 22, 23. Din ce năroade au ieșit? 23. Cea mai veche începătura niamului lor 23, 24, 28. Pradă țările priiatinilor românești 35. Dachii, va Dlugoș să fie sloveni 137. Izgoniți din Dachia 138, 192.
- Daco-romanii s-au chemat romanii cei de Traian în Dachia puși 193.
- Dalmația, țară 363.
- Dalmatie, nepotul lui Constantin Marele [247].
- Danasta, cetate 256.
- Dandul, hatmanul venețianilor 478.
- Dara, apă, aceiași Nahra 501. <Develt, cetate [477].>
- Decheval, al cincilea și cel mai de pre urmă craiu a dachilor 32, 33, 146. Bate pe romani 147. Iaidajde de la romani 34. Biruit de Traian singur își face moarte 37, 178.
- Deliorman, turcii dzic unui loc în Misia 16.
- Densic, ficiorul Attilii 307.
- Derbent, cetate la Munții Cavcasului, carea și Poarta de Fier 500.
- Derleneus, craiul dachilor, bate pe romani 31, 147.
- Destebani, niam *sășăsc*, lăcuietoriu în satele hănești 377.
- Deșticapceac, Câmpi 500./ 324'
- Didimotihon, cetate în Thrachia, prost îi dzic Dimotica [483].
- Didimotihenii să închină lui Henric 494.
- Dictator ce au fost? 143.
- Dinghiz, ficiorul Attilii, rămâne domn unnilor 304.
- Dirahion, cetate în Epir, prost să dzice Duragi 418. Apucată de bolgari 423.
- Dioclitian și Maximian, împărați, 230. Dragoste necredzută au ținut până în săvârșit *ac*.
- Dioclitian potolește tulburările sarmatilor 232. Bate pe gotthi *ac*; zidește câteva cetăți la Dunăre 232. Dioclitian și Maximian [c triumf, căci biruisă pe toți vrăjmașii împărăției 232. Câte năroade de varvari au suppus *ac*. Dioclitian s-au numit Jupiter *ac*. Liapădă împărăția de bunăvoie *ac*
- Diodorsie Vachos, cine? 42
- Dionisie Vachos, bodz 42.

- Dionisie, geograful **154**. Același Dionisie Periighiris **4**.
- 325' Diurpanis, alt nume a lui Decheval, domnul dachilor **33, 138**.
- Dion, istoric **129**.
- DIugoș, vestit istoric leșesc **432**.
- Doboc, cerate în ungurime **118**.
- Dobrugea, țară împotriva Dachiilor pesre Dunăre, Misia **16**.
- Doloic, comesul de Plia, hatman latinilor, cade în război cu vlahii **484, 485**.
- Domitian împărat **32, 146**. Trii războaie are cu dachii fără năroc **146**, moare **148**.
- Domnii de Moldova au și asrădzi putere monarhică **68**. Avea mai denainte titlul de despot **420**, și de toparhis, adică srăpănitriu de țară și crăișor *ac*
- Dorostola, cetate căriia astădzi îi dzicem Drisrorul [**302**].
- Dorticon, cerate în Dachia **345**.
- Dragoș Vodă, cel dintăi domnul Moldovii, și Radul Vodă Negrul să **fi**e fost ficiori sau nepoți a lui Ioan Alexie, domnul a tuturor românilor **535**.
- Drumul cel bătut, adecă șliahul sarmatilor, pe unde au fost trecând din Sarmația la Italia **240**.
- Duca, apă **311**.
- Duchepratul, cetate în Dachia **131** <**344**>/
- Dumdar, ficiorul lui Suleiman șah **501**.
- Dunărea desparte între Dachia și înre Misia **211**.
- Dușman și Dușan, ficiorii lui Ștefan, nepoții lui Milutin, craiului sirbesc, și fetii domnului de Vlahia **554**.
- Evaric, domnul gotthilor, pradă Luzitania **307**. Moare **309**.
- Evghenie, feldmareșal, adecă vestit hatman vremilor noastre **158**.
- Evmertși Vultezin, rudele Attilii să fie apucat Dachia măluroasă **304**.
- Eghiston, cerate în Schithia **346**.
- Eleni, fara lui Tindar, doamna lui Menelaos **47**.
- Ellinii care țări mai vestite au fost și ind **44, 45**. Ș-auscris numele în ceriu, în mare, pe pământ și supr pământ **43**; între toate niamurile lumii locul cel mai de cinsre au ținut **42**. Pană unde ș-au întins stăpânirea *ac*.
- Ellinii mai dintăi s-au fost chemând grechi și grai **41**. Cum ș-au agonisit atăta slavă? **40, 41**. Au luat slovele de la fi nici **3**, mai isteți Ia minte decăt alte niamuri *ac*.

- Ellinii cei învățați de la varvari au fost clevetiți **253**.
- Eifericus Techeli, domnul Ardialului **544**.
- Emilian, hat[man] oșrilor de la Misia **203**. Bare pe schithi **204**. Gonește pe tătari din toate hotarale împărății *ac*; pradă țara tătărăscă *ac*. Slujitorii îl numesc împărat **204**. Moare *ac*.
- Emul, munte, căruia îi dzicem Cengehe sau Balcani **11, 451**. Pe unde trec? **11, 12**.
- Eneas sau Eneas troadenul iasă din corabie în Italia în țara lătiniască **51**. Nu cu armele, ce cu voroavă învînce pe Latin, domnul Lațului **52**. Bate pe Turnus, domnul emirilor, și-l omoară *ac*; rămâne stăpănitriu în țara Lațium **52**.
- Eneas Silvius, istoric, cine au fost și viața lui **75, 76, 77**. Acestuia i s-au părut întăi precum Vlahia să să **fi**e chemat Flachia **74**. Greșită / socotială lui pentru aceasta **78, 79, 189**. De unde au apucat el acest nume Flachia? **80**.
- Eneas istoric, același Pius papa **75**. Pentru români noștri au scris basne **90**.
- Enișerh, cetate la Asia Mică, cel dintăi scaunul împărății turcești **503**.
- Eniocaldii, nărod **17**.
- Epirus, țară [**45**].
- Erdogul sau Erdogril, ficiorul lui Suleiman șah **501**; vine cu ai săi să slujască la Alaidin, sultanul Iconiilor **502**. Curățește țara lui Alaidin de nepriiatini *ac*. Moare *ac*.
- Ernac, ficiorul Attilii cel mai mic, cu o samă de schithi să așadză în Schithia Mică, adecă în Crâm **304**.
- Esizmen Românul **488**.
- j
- Jidovii dzicea precum spartanii le sint rudă și precum Iachedemonii să trag din niamul lor **160**.
- DZ
- Dzisa sau cuvântul carile iaste dzis numai de un omi ca cum n-ar **fi** dzisă de nime ^{325''} **400**.
- Zavistnicii niamului românesc **58**.
- Zagara sau Zagora, cetate **458**.

- Zacura, cetate aproape de Tharapia 381.
 Zamoghetusa, cetate 35, 37.
 Zamoischie, scriitoriu liah [218].
 Zamolxis filosof gotthicesc 24, 29.
 Zanes, cetate în Dachia 131, 344.
 Zaporoga, ținut căzăcesc 272.
 Zatmar, ținut în Ardial 545.
 Zenovia, împărătiasă vestită 216.
 Zenon, împărat 308; îndiamnă pe Alarie să între în Italia 310. îl îngroapă împărătiasă lui de viu 312. Au fost eretic pelaghian *ac*.
 Zernis, cetate în Dachia 131, 344.
 Zeslav, voievodul Chiovului, ia ajutoriu de Ia moldoveni asupra lui Boleslav, craiului leșesc 432.
 Zindic, ficiorul Attilii, stă în locul tătâne-său domn unnilor 304, 306.
 Zmei făcuți cu meșterșug de răcniia de sulilele stiagurilor spândzurați 458.
 Zolotaia, orda tătărăscă 512.
 Zoltan, moșul lui Ștefan, craiului unguresc, să pare să fie fost român 416.
 Zuria, apă 320./
 j26 Zoi' împărătiasă, a mulți Sampsoni Dalidă 422; ia
- bărbat pe Mihail Calafatis apoi și pe Constantin Monomah 423.
 Zoi, împărătiasă, maica lui Constantin Porfiroghenit 385.

IM

- <Ivida, cetate în Dachia, de pe balta Vidovul așe chemată 132, 346.>
 <Iveria, Ghiurgiia 183.>
 Ighiston, cetate în Dachia 132.
 Igor, ficiorul lui Ruric, domnul rușilor 407, ia doamnă pe Olga din cetatea Plescov 407. Moare 408.
 Inghenuus, hatmanul oștilor din Misia 207.
 Ippodrom, atmeidan, loc în Țarigrad 364.
 Irini, împărătiasă, scoate ochii fiiu-său, lui Constantin 375. Rămâne singură împărătiasăfă] 378.
 Irini, fata lui Isachie Anghel, împărătiasă lui Fillipp* împăratului apusului 464.
 Irodod, istoricul clevețit 153. Mai vechiu decât toți istoricii 154.
 Isnac, cetate 298.
 Ispania să descăleca 289.
 Istrachii, nărod 17.
 Istropolis, cetate, poate să fie Chilia veche 6.

- Istratie, logofăt al triilea, scriitoriu moldovenesc, urmadză băsnuitorilor pentru începătura niamului moldovenesc 104, 543.
 Iftac, nume turcesc să tâlcuiăște 136. Turcește să chiamă muntianul 326.
- im**
- Idolii, pre vremea lui Traian împărat căci au tăcut? 183.
 Iezdigherd, împăratul perșilor, priimește grijea lui Theodosie, ficiorului lui Arcadie, în sama sa 286.
 Ierasos, apa Prutul 17.
 Izrailtenii pentru nemulțămîta de la Dumnădzău lepădați 150.
 <Iisus Hristos Dumnădzău scris în catastihul suppușilor romanilor 57>.
 Ileon, cetate, Troada 59.
 Ileogaval, împărat, ocară lumii 198. Au poftit mai bine să fie muiare decât bărbat *ac*, ucide cătva prunci jirfă bodzilor *ac*, moare *ac*
 Illiria, țara, s-au chemat și Ghermania 11. Numele ei s-au dat și altor țări *ac*.
 Iraclie, hatmanul Africăi, trimite pe fiiu-său Iraclie, și prinde pe / Foca tirannul și-I omoară 358.
 Iraclie, împărat 358. Face pace cu Hagan, domnul avarilor *ac*, merge asupra lui Hosroi, împăratul perșilor 354^.
 Bate pe Sarvan, hatmanul perșilor *ac*; apoi și pe Hosrois *ac*, bate pe Radzatis, hatmanul lui Hosrois [355^]. Dobândește scaunul perșilor *ac*; luând Svânta Cruce de la Hosrois face pace 356^¹⁰⁰⁰. Cade m ereșea monothelitiior, și moare *ac*
 Iraclion și Martina, împărași 357^¹⁰⁰⁰. Iraclion moare *ac*.
 Iraclis, bodzul 42.
 Iraclis, ficiorul lui Laomedont 45.
 Irodod, istoricul, pe ce vreme au scris? 4. Caută Irodod [p. 198/11].
 Isavria, țară [227].
 Isachie Anghel, împărat, singur își pune poreclă de Comnenos 441. Are nenorocite războaie cu vlahii 101; întărăță pre vlahi spre rocoșire 450; ia împărătiasă pe fata Belii, craiului unguresc, *ac* Bate pe vlahii carii să rocoșisă și-i gonește peste Dunăre 454. Iară merge împotriva vlahilor 455. însă fără folos 457, 458. Să întoarca la Țarigrad 459. Iară purcede împotri- 326" va Misiilor *ac*, bate cetatea

- Lovita *ac*; apucă pe muierea lui Asanis românul *ac*
- Isachie Anghel scoate ochii lui Aspiatis hatman *ac*; spăriindu-să de vlahi fuge 460. Scoate ochii lui Constantin, văru-său 461. Iară merge asupra vlahilor 462. în cale biruiaște pe sirbi *ac*; trece în țara unguriscă *ac*; de a cincea oară merge asupra vlahilor *ac*
- Isachie Anghel, împărar, merge la Chipsala în zădar 469, merge la Thessalonic 470. Câțiva vlahi dă în robie la turci *ac*, încungiura pe Hris, vlahul, în cetatea Prosacul, apoi fuge 471. Giuruiăște lui Hris pentru pace o rudă de a sale 472. Și i-o trimere de la Țarigrad *ac*
- Isachie Anghel orbit, apoi iar stă la împărăție cu fiu-său Alexie 478.
- Isachie Comnenos, împărat 428; să călugărește 429.
- Istoria cu credință, ce știință pofteste 270. Când iaste adevărată în ce să stăruiaște 425./
- 327 Istoria minciunoasă de pe ce să poate cunoaște? 425.
- Istoria pentru vechimea Dachii foarte cu anevoie 26, 28. Istoriile carile mărturisesc precum niamul românilor din Dachia să trage de la Italia din cetățeni de Roma 129, 130, 133, 135.
- Istoria ce îndemână face 151, cea veche a ce să asamănă 152. Așijderea cea mai nouă 155. A Vizantii clevetită 155.
- Istoria *Svinței Scripturi*, nu de la om, ce de la Dumnădzău iaste făcută 152.
- Istoria, cât de cu greu iaste a o ști de adevărare și de minciunoasă 156.
- Istoricul adevărat, ce trebuie să păzască 399. De pe ce să cunoaște? 425. Carile să slujește cu ritorica mai mult decât să cade, piarde credința adevărului 159.
- Istoricii cei vechi dau lumină celor mai noi 316. Pilda acestora 317.
- Istoricii cei vechi au scris cu sute de ani mai pre urmă decât când s-au făcut lucrurile 317, 318. Carii au scris pe vremea marelui Constantin 237.
- Istoricii grecești, cu ce pricină câțeva vreme pentru lucrurile Dachii sau a Vlahii au tăcut 359, 388, 389, 390, 391. Cei streini au început a însămna și pentru dânsa 392.

- Istoricii rusești au urmat poveștile scriirilor bolgă- * rești 522.
- Istoricii carii vor să dzică că vlahii așe s-au chemat de pe hatmanul Flac 88. Socotială lor nu iaste adevărată 89. Carii tăgăduiesc precum români să fie din niamul romanilor 94, 95. argumenturile lor 265>. Carii buiguiesc precum români din Dachia sint prea proaspeți 104.
- Istoricii cești mai noi pentru ce clevetesc pre cei mai bătrâni 160.
- Istoricii leșești voioși numai moldovenilor dzic, iară nu tuturor românilor 431.
- "Iotpia, Ia istoricii grecești să chiamă Țara Munteniască 92, 134.
- "Iotpoc, apa Dunărea, și cerate 205.
- Italia s-au [che]mat Greția mare 45.
- Iudeul, turn în Dachia 345.
- Iulian Paravatis, chesar, 253. Stă împărat 253. Răutatea și păgânătatea lui *ac*; împreună / cu Svântul Vasile și Grigorie au învățat carte 254; să face axhiereu idolese *ac*; numește pe Hristos galilean *ac*; pentru ce nu va să munciască pe creștini? 255. Dă Ierusalimul jidovilor *ac*; numește pe Hristos ficiorul teslariului *ac*; în războiul cu perșii piare de mână neștiută 256. Să crede să fie omorâr de Svântul Mercurie *ac*
- Iulian, vestit hatman a românilor 147.
- Iulie Chesar, monarh 142.
- Iustin, iscusit istoric 4.
- Iustin Curopalat, împărat, 350; moare *ac*
- Iustin Thracul, împărat, 334; moare *ac*
- Iustinian, carile apoi s-au poreclit Cârnel, împărat, 361. Pradă Bolgaria și Slavonia 362. Dă poruncă să omoară pe toți țărigrădenii 363; il scot din împărăție și-i raie nasul *ac*; scăpând de la Crâm din izgnanie fuge la domnul cazărilor 364. Apoi Ia Tervelin, domnul bolgarilor, *ac*; fără veste apucă Țarigradul, prinde pe Apsimar împărat și-l spândzură *ac*; stă iarăși împărat *ac*; merge asuprarbolgarilor fără năroc 365. Mulțime de lăcuiitori a Crâmului omoară 366. Moare omorât 367. Iustinian, marele împărat, 334; precum cu biruințele, așe cu zidirile vestit *ac*; suppone pe uimi 335. Gonește pe

- gotthi din Dachia 339; o parte din Dachia dă erurilor 340; moare 349.
- Ioan, astronomul, cu minune omoară pe Simeon, domnul bolgarilor 401.
- Ioan Damaschin, om de cinstă în curtea lui Masalmas, domnul serachenilor 369; cu viclesugul lui Leon Isavrul pătimește pentru cinstea svintelor icoane *ac*; cu Svântul Cozma să duc la Mănăstirea Svântului Savii *ac*; scrie împotriva ereticilor 370.
- Ioannis Duca, împărat grecilor, pune scaunul în Nichea 510.
- Ioan, domnul Zagorii, face legătură cu Ioan, domnul românilor 476, 474.
- Ioan Comnenos, împărar, 436. Bate pe tătarâi uzii *ac*; moare 437.
- Ioan, consulul, întoarce pe unni la pace 336.
- Ioan Românul (carile s-au dzis și Alexie) ucide pe Asan capul românilor 465. Apucă domnia românilor 466. Să desparte de bolgari și / de sirbi *ac*; apucă cetatea Tornovul *ac*; de acolo fuge la împăratul Alexie 466. împăratul îl pune în numărul celor puternici 468.
- Să trimete hatman la Filippopolis, împotriva vlahilor ce rădicasă cap 468. Să logodește cu Theodora, fata lui Isachie sevastocrator 466, 472.
- Ioan, domnul românilor, să numește Alexie 472. Să viclenește împăratului 473. Să trage la munți *ac*; prinde pe hatmanul oștilor lui Alexie împărat 473, 474. Coprinde toate cetățile Emului 474. intră cu români în Misia 475. Dobândește Constanția și Varna *ac*; stă stăpân monarh a tuturor românilor 476.
- Ioan, monarhul românilor, trimete soli la Balduin, carile apucasă împărăția Țarigradului, puindu-să pentru greci 482. Mai ia câteva cetăți 483. Bate pe Balduin și-l prinde viu 485; cu mare dobândă să întoarce 487; iarăși purecede cu oaste spre Thessalonice 489; dobândește Thessalonice *ac*; și cetatea Serras 488. Dă cetatea Solonul pe mâna lui Theodor Anghel 490. Să întoarce acasă *ac*; încungiură pe Henric carile bătea Udriiul 492; îl gonește *ac*, apucă cetatea Filippopolis și pe Aspiatis, mai

- marele cetății, spândzură 492. Precum latinilor, așe ,mai pre urmă grecilor să face nepriiatin 492. Chemând și tătari într-agiutoriu, dobândește câteva cetăți în Thrachia *ac* La Rodostos bate pe Theodor Vrama 493. Tătarâi lui dobândesc Rodostosul *ac*; cuprinde toate cetățile Thrachii, osăbi de Viza, Udriiul și Dedimotihon 493.
- Ioan Sobiețchii, întâi hatman coronii leșesti, apoi și craiu 222.
- Ioan tirannul 290.
- Ioan, fratele lui Asan vlahul, zălog la Isachie Anghel 459.
- Ioan, hatmanul lui Iustinian, gonește pe bolgari de supt Țarigrad 338.
- Ioan Cimischii, cu sfatul împărătesii Theofanoinii, omoară pe Nichifor Focas împărat și apucă împărăția 403; bate pe rusi în țara bolgăriască și-i scoate de acolo 404; moare *ac*; acesta întâi au făcut bani cu chipul Domnului Hristos scriind: împăratul împăraților *ac*
- Ioan, împăratul lăzilor 554.
- Iovan, domnul bolgarilor, iară să ispitește împotriva împărății 418. Piiare supt cetatea Dirahion *ac*
- Iovianos, împărat, om prea creștin 256. Dară curând moare 257.
- Ionii și ellinii tot un niam 44.
- Iornand, istoric gotth, 24.
- Iosif, jidovul, scrie istoriia pentru vechimea iudeilor ellinește 318.
- Cavala, cetate.
- Cavalerii de Malta ies de la Rodos și să așadză la Malta 518.
- Cavalerii de Rodos dau agiutoriu Belii, craiului unguresc, împotriva ducului de Austria 518.
- Cavcorenii, nărod 15.
- Cazanul, cetate și crăie 7.
- Cazării, niam schithicesc pre dinafară Crâmului lăcuitori 366.
- Cachinii, nărod 17. 328ⁿ
- Cacoenii, nărod 17.
- Calligula, împărat 144.
- Callipidii, nărod 17.,
- Calliupolis, cetate, cheia Țarigradului despre Marea Albă 503.
- Caloianis, caută Ioan Comnenos.
- Campsis, cetate în Dachia 131, 344.

- Cantavaziris, cetate în Dachia 131.
- Canoane pentru cum trebuie să să înțeliagă 167. Canonul întâi 168, al doilea 169, pentru cum să înțeleagă la istoricii streini numele moldovanului și a munda-nului 328.
- Capîștea Dianii la Nistru 208.
- Capul Boului, cetate în Dachia de Traian împărat făcură 131, 251, 344. De pe carea stema sau herbul țării Moldovii 251.
- Cara Bogdan să chiamă Moldova la istoricii turcești și grecești 325; de pe <care> au luat de i-au dzis așe 326.
- Cara Iflac sau Caravlah, la rucii să chiamă Țara Munreniască 327.
- Caracala și Gheta, frații împărați, 197. Caracala omoară pe frate-său Gheta în brațele maică-sa 198; moare și el *ac*
- Caracalpati, tătari și acum rrăitori pe lângă Caspia 435.
- Cardamis, craiul bolgăresc 375.
- Carin, împărat, frate lui Numerian [230].
- 329 Carolus, craiul unguresc, bate cetatea Severinul și o dobândește 537.
- Carolus Marele, craiul franțozesc, să numește împărat apusului 375, 378; merge asupra dailor, carii lăcuia la apa Renului 376, își tocmește lucrurile cu dâșii *ac*. Priimește solii dailor sau românilor din Dachia, carii lăcuia la Dunăre [376]; face cu dâșii pace vecinică *ac*; îmbla câtăva vreme prin Dachia și să întoarcă *ac*; biruiaște pe saxoni și multe case aducând, îi așadză în Ardial 377. Puștiaște țara bolgăriască 379.
- Carparicii, Munți sau Sarmaticii 5, 13, 299.
- Carpianii, nărod 17.
- <Carpodachii, nărod 18>.
- Carthaginea, cetate vestită, 300, 363.
- Castelele, cetate în Dachia 344.
- Catalaonii, câmpi 302.
- Catarracrele, caută pragurile Dunării.
- Catastihul crailor ungurești 505.
- Catii, nărod ghermănesc 192; acestora, greșind, istoricul Capitolin le dzice dachi 191, 192.
- Cafa, cetate în Crâm, tocmită de români 397.
- Cvadii, nărod 193.
- Cvintilius, fratele lui Clavdie, singur să numește împărat 208. Moare *ac*

- Cvintus Curțius, istoric 155.
- Cheghenis, domnul pazinchilor, apucă Dristorul 427. Să botiadză cu toți ai săi *ac*; să scrie soție împărății *ac*.
- Chemplac, cerate româneas[că] în Ardial 545.
- Cherchel sau Cherci, cetate tocmită de români 397.
- Chilia, cetate 6, 397.
- Chinghii, nărod 17.
- <Chinofrurion, loc aproape de Țarigrad 223.>
- Chistovochii, nărod 15.
- Chiraiul, împărăție 5.
- Chipsala, cetate în Thrachia 469.
- Clavdian, împărat, 207.
- Clavdie, chesar 144.
- Clavdie, împărat, bate pe gothii carii intrase în Misia 207. Pe vremea lui romanii în Dachia lăcuitori 208; moare 208.
- Clavdie Ptoiemiei, geograf, 4.
- Clavdie Tațitus, împărat, 224.
- Cleodimus mântuiaște Athina din mânuile tatarilor 210.
- Clodie, ficiorul lui Formund, lățește crăiia franțozască 289.
- Coghenii, nărod 23.
- Codrii Herțini 267./
- Coza, mărzacul, vine cu tatarii agiutoriu lui Ioan, domnul românilor 485.
- Cochel, apă în Ardial 545-545.
- Cochelvar, cetate româniască în Ardial 545.
- Colhii, nărod, mengrillii 184.
- Comanii, niam tătătăsc, unde lăcuia 117, 460, 536. Să botiadză 118. Să așeadză pe apa Tisii *ac*
- Commod, împărat, 195. Imblă în faptele lui Neron *ac*; are războiu cu varvarii cei mai din sus de Dachia, iar nu cu dachii 196. Moare *ac*.
- Condovlahii, sau cuțovlahii din țara grecească, cu români sint tot de o limbă și de un niam 472.
- Conrad și Henric frații, ficiorii lui Frideric împărat bat pe Batie 517.
- Conrad, chesariul lui Isachie Anghel 456.
- Copul, cetate în Dachia 131, 344.
- Copulh, domnul unnilor, pradă Ardialul 122. îl bate Ladislav, craiul unguresc *ac*
- Corrilis, caută Sarrulis, domnul dachilor, și 30.
- Cotenii, nărod 17.
- Coturgutii, niam unnesc 336.
- Craghizii, nărod 13.
- Crac, domnul leșilor, zidește Cracovul 364.
- Crasus, consul 31. 329'
- Credin, istoricul, sufletul istoriilor 284.

- Crizimul, cetate, de Ioan, domnul românilor, în Munții Emului sau a Cenghii făcută 473.
- Croavii sau harvații, niam sîrbăsc 434.
- Crose sau Crase, cetate româniască în Ardial 546.
- Crunos, domnul bolgarilor, bate pe Mihail Rangave împărat 379.
- Crușiiții, un felu de ceată oșteniască. Acește-s cavalerii 118, 518, 527.
- Crâmul, țară tătarască, și cetate, carea să chema Herson, acmulii dzic tătari Curșunli 397.
- Crăiia leșască își aruncă fundamenturile 337.
- Ctesifon, cetate 230.
- Cumaniile sau Comaniile, Niagră una, alta Albă 293.
- Cunab, domnul sarmatilor sau a gotthilor 217. Îi bate Avrelia împărat și-l gonește din Dachia *ac*.
- Cuperion, loc nu departe de Ciorlu 470.
- Cures, domnul picinighilor, omoară pe Sveatoslav, domnul Chiovului 421, 440/
- 330** Curopalat, boierie la împărății grecilor 350.
- Curțile lui Avrelie împărat 213.
- Cusoris, cetate în Misia 346.
- Cutec, domnul unnilor 120.
- Cuțovlahii, carii? de pe ce s-au chemat așe? 448, 469.
- Căzăceasca, țară 272.
- Cazacii, niam slovenesc 323.
- Constans, împărat, ficiorul lui Constantin Marele, așadză scaunul împărăției sale în Dachia 249. Bate pe frate-său Constantin și-l omoară *ac*.
- Constantie, ficiorul lui Constantin Marfele]; ia pe Iulian 251. Bate pe varvari peste Dunăre *ac*. Să poreclește sarmatic 252. Moare la Muntele Tavis *ac*.
- Constantin, frate lui Vasilie Bolgarocton, împărat 421; moare *ac*.
- Constantin Ducas, împărat 429. Cu ruga aduce ciurma în tătari 430. Moare 431.
- Constantin și Irini, împărați 374. Scoate pe sclavuni din Greția *ac*; merge împotriva bolgarilor fără năroc *ac*; scoate pe maică-sa din împărăție *ac*; scoate ochii lui Nichifor unchiu-său *ac*. moare 378. Face sobor *ac*.
- Constantin, ficior lui Iraclie împărat ...[bis]. moare *ac*
- Constantin Cantemir, domnul Moldovii 543.
- Constantin, chesar, bate pe gotthi 246.

- Constantin Copronim, împărat 370. Căci s-au poreclit așe *ac*; bate pe Telesis, domnul bolgarilor *ac*; ia pe fata domnului bolgăresc cu fiu său Leontie, și face pace 371. Iară strică pacea și bate pe bolgari 372. Moare de buba anthrac 372.
- Constantin, Constans și Constantie, ficiorii lui Constantin Mar[ele], stau la împărăție 248.
- Constantin Monomah, împărat 423. Scoate pe pazinachi din Thrachia 427. Dăruiaște lui Chighenis, domnul picinighilor, trii cetăți la Dunăre *ac*; moare 428.
- Constantin, nepotul lui Iraclie împărat 357. Moare 358.
- Constantin Pogonat, împărat 358¹⁰⁰; omoară pe Mizizie Tirannul *ac*, așadză lucrurile apusului *ac*; pentru ce s-au poreclit Pogonat? *ac*; **I** face pace cu bolgarii, cu giuruință de bani pe an 359. Bate pe seracheni și-i supune *ac*; face sobor 361; moare *ac*
- Constantin Porfiroghenit să întărește la împărăție 386, 387; moare *ac* [387].
- Constantin ficiorul [lui]Constantin Hlorus, vitiaz din tinerețe 232. Stă la împărăție 236. **I** să arată sămnul crucii pe ceri 237; ia soție pe Lichinie *ac*; bate pe nepriiatini *ac*; și pe Lichinie, apoi să împacă și împarte cu dânsul împărăția 237. Gonește pe sarmati peste Dunăre 238. Bate pe Lichinie, apoi îl și omoară *ac*
- Constantin, să numește marele, și legea creștiniască aiavea mărturisește 239. Face Sinodul cel dintâi a toată lumea la Nichea *ac*; supune pe sarmati și pe gotthi 239. Face pod stătătoriu peste Dunăre 240. Săvârșește cetatea Țarigradul 241. Mulțime de gotthi priimește, pre carii îi așadză în Schithia, în Thrachia și până la Italia 246-[247]; pentru căci nu și în Dachia? *ac*. [247]; dă Pannonia vandalilor de lăcaș 239.
- Constantin Marele, născut în cetatea Dachii 132. Să botiadză și moare 248.
- Constantinopolis, adecă cetatea lui Constantin, s-au numit Vizantia, "Căria îi dzicem Țarigradul, adecă împărățiasă cetăților 241.
- Constantin Hlorus, tatăl lui Constantin Mar[ele]; să face

- chesar 231; împreună cu Galerie stă împărat 233. Zugrumă pe Maximian **ac**; iubitoriu de creștini **ac**; moare **ac**
- Constanția, sora lui Constantin Marele, împărăriasa lui Lichinie 238.
- Constanția, cetate în Rodopi, căriia îi dzic acmu Chiostenge 475.
- Chizicul, cetate 205.
- Ladislav, fratele lui Solomon, craiul unguresc 118. Bate pe unui **ac**, scoate fata episcopului de la uni **ac**
- 33r** Adevărată / istorie de ciudat calul ce au fost având 119; cu rugile și cu armele biruiaște pe unui 122. Cruță nepriiatinilor pentru ca să vie la credință 123; și alră a lui poveste 123.
- Lacopirgos, cetate în Dachia 345.
- Laomedont, impararul Troadiei 45.
- Laonic Halcocondilas, istoric 91, mărturisește precum români din Dachia sint italiiani **ac**
- Larda, olat aproape de Udriiu 456.
- Laslău cel minciunos, ce dzic băsnuitorii să **fe** fost craiu în țara unguriască, când au vinit Batie cu tătarăi 520. Acestuiași îi dzic și Vladislav 113. Războiul ce buiguiesc să **fe** avut cu Batie [114].
- Latin, domnul țărâi Lațium, iase cu oaste împotriva lui Enias troadianul 52. Făcând pace cu Enias își dă pe fată-sa Livania după dânsul 52. Cade în războiul cu Turnus **ac**
- Latinii, carii vinisă într-agiutoriu lui Isachie Orbul pun gând să apuce Țarigradul 478. Scornesc multe pricini de gâlceava 479. Apoi bat Țarigradul neprierinește și-l dobândesc 480. Răspund cu mândrie solilor lui Ioan, domnul românilor, pentru carea el își răscumpără cu armele 482. încungiura Udriiul, ce, de frica românilor, îl părăsăsc deodată [483].
- Leon armanul, împărat 380. Piiare **ac**
- Leon Isavrul, împărat 368; ia cu fiu-său Constantin pe fata domnului cazărilor, carea botedzindu-să i-au pus nume Irini 370; moare **ac**
- <Taie capul lui Artemie împăratul 368>.

- Leon papa, cu rugăminrea, scoare pe Attila din Italia - 303.
- Leon cel Tânăr, împărat 308; moare **ac**
- Leon Thracul, împărat 308; moare **ac**
- Leopold chesariul, mare bine au făcut Evropii 67. Fericit între alalți împărași a apusului 157, 504.
- Leon Sofos, împărat, cheamă pe unguri împotriva bulgarilor [383]; moare **ac**; suppusese pe bolgari 383.
- Leon Mănăstireanul, ce cuvânt au dzis pentru români carii rădicasă cap asupra împărășii 454.
- Leontie Arhithalassul prinde pe Iustinian și-i taie nasul 363. Îi trimete la Crâm în izgnanie **ac**, trimete oaste la Africa fără năroc **aci**
- Ler împărat, Avrelie Avrelian 213.
- Leh, polonul, cuprinde locurile țărâi leșeșri, de pe a cui nume astăzi să chiamă Ieșii 347.
- Lehon, domnul bohemilor gonit de uni fuge la Carolus Marele 378.
- AeuxoTtoAig, Ceratea Albă au fost scaunul domnilor de Moldova 92, 540.
- Livania, fata lui Turnus [52].
- Livanie, sofistul, cum au pro-rocit pentru Iulian Paravatis 255.
- Ligurii, câmpi 312.
- <Lichinie, împărat, născut în Dachia 234.>
- Lichinie bate pe Maximian 237.
- Licostomon s-au chemat Chiliaa 6.
- Limba moldoveniască iaste din cea lătiniască despărțită 139.
- Limba lătiniască au fost odată hireșă elliniască 61. Aceasta se dovedește din scriitori 61. Și din singure cuvintele latinești 63.
- Literata, cetate în Dachia 131, 344.
- Lovita, cetate în Misia 459.
- Longhina, cetate în Dachia 345.
- Longobardii în Pannonia 339. Să așadză aproape de ghepidi **ac**; fac gâlciava înaintea lui Iustinian 342.
- Lucrul, carile multă vreme la accia nu îndată din credință trebuie lepădat 172.
- Lupișin hatman; va să omoară pe Fritighernis, domnul gotthilor, 262. Ce nu poate **ac**
- Leșii, întâi goniți de la Dunăre de romani, să așadză pe apa Vistlii 347. Sint niam slovenesc 323. Să laudă a fi născuți din elini 161. Și

- limba lor dzic să fie din cea atticească *ac*.
 Liudovic, împăratul apusului, dă bir pe an vandalilor 382.
- M
- Mavrachie, hatman, să face chesar 351. Apoi avgust și împărat *ac*; bate pe Hagan, domnul avarilor *ac*; face cu dânsul pace, giuruindu-i 40 000 galbini 354; moare 357, 358.
- Magnentie omoară pe Constans 250.
- Maienburg visadză pentru Dachia 271.
- Maioran, împărat 305; moare 306.
- Macrin, împărat 198; moare *ac*
- Macrin, proconsul roman, au stăpânit în Pannonia 294.
- Malta, ostrovul, îl cuprind cavalerii de Rodos 518.
- Mangopul, cetate tocmită de ghenovezi și de români 397.
- MânuiI Comnenos, împărat 437; moare *aci*
- 332** ManuiI, protostrator 473.
- Mappa ce iaste? 544.
- Marepirgos, cetate în Dachia de Traian împărat făcută 345.
- Marchian, împărat 302. Gonește pe Attila din Illiria 303. Moare 305.
- Marchianopolis, cetate în Misia făcută de Traian împărat 135.
- Marco Avrelie împărat 192. Trimete asupra catilor pe Avfidie hatman 192. Bate pe marcomani, cu rugile creștinilor 192, 193, 194. Războiul lui cu varvarii în Pannonia, iară nu în Dachia 193. Moare 195.
- Marcomani, nărod 193, 216. Muierile acestora au fost oșteni ca și bărbații 193.
- Martina, împărătiasă cu limba tăiată, să trimete la izgnanie 357[^]=I.
- Mărturii adeveriții veri doi numai, veri mai mulți ar fi, tot o credință au 59.
- Marusia, apă, Morășul 239.
- Marția, fata lui Traian împărat [135].
- Martie, hatmanul lui Traian, omoară 200 000 de jidovi 184.
- Marții, câmpi 305.
- Marea Baltică 5, 267.
- Marea Azacului, caută Meotis.
- Masaghetii, nărod 27.
- Matanastii, caută metanastii.
- Matthei Pretor, proaspăt scriitoriu pentru lumea gotthilor 290. Socotește dachii să fie fost gotthi *ac*; și unnii să fie stăpânit Dachia 291.

- Maximian împărat născut în Dachia 230. își dă fata după oblăduitoriul Dachii 233. Câte niamuri au biruit și să numește Hercules 232. De bunăvoie lasă împărăția *ac*; iară să ispitește la împărăție 233.
- Maximin Thracul, împărat 199. Moare 200.
- Maximin Lichinie născut în Dachia 133.
- Maximin, chesariu, fuge la Tharsos, unde și moare 237.
- Mediiașul, cetate româniască în Ardial 546.
- <Mezes, trecătoare în țara ungu-riască 430.>
- Meziție, domnul etrurilor 52.
- Mesius Dechie, împărat 202; bate pe tătari și-i gonește peste Don 202; piiare împreună cu fiu-său *ac* **peAavfj BAA%ia și ueAavf) BoySavia 546.**
- Mengreliei, nărod 5./
- Menelaos, bărbatul Elenii ceii frumoasă 46.
- Meotis, balta, căriia îi dzicem Marea Azacului 207, 224, 267.
- Merenii, cetate 285.
- Meroric, craiul franchilor 302.
- Mesius Dechie, caută după Menziție.
- Mesopotamia, țară 180, 230.
- Metanastii, nărod aproape de Dachia 376, 18.
- Mizizie, armanul, împărat 358^(b...).
- Micolta, fata domnului de Bactria 303.
- Milutin, craiul sirbăsc, ia pe fata domnului de Vlahia 551. Apoi cere pe Evdochia sora lui Andronic împărat 552. Au ținut și pe fata lui Sveatoslav, domnul bulgarilor [553].; ia pe Simonida, fata lui Andronic împărat 553. 554. în ce vreme au luat pe fata domnului de Vlahia 555.
- Minciuna cu ce să asamănă? 515; ființă n-are 519.
- <Minciunosul ce iaste, și ce • dobândește? 541 >
- Miron Costin, logofătul, *Hronic moldovenesc* \64.
- Misail, băsnuitoriu, au scris hronicul lui Ureche și l-au stricat 104.
- Misia, țara peste Dunăre împotriva Moldovii s-au numit și Dachia, și împotriva Dachia s-au numit Misia 133.
- Misena, târg în Thrachia 470, 493.
- Misinopolis, în Thrachia 474.
- Mitigai, domnul picinighilor, să botiadză 414.
- Mitropolitul Crâmului să chia-mă si acmu a Gotthii 270.

- Mihail Balbul, împărat, 380, biruiaște pe bolgari și moare *ac*.
- Mihail Ducas, împărat 433.
- Mihail Calafatis, împărar, 423, îi scoate nărodul ochii și-l călugărește *ac*.
- Mihail Paleolog, împărar 548. întoarce Țarigradul de la latini 548.
- Mihail Paflagon, împărat, 422; ia pe împărătiasa Zoi *ac*; moare [423].
- Mihail Rangave, împărat 379. Dă titlul de împărat lui Carolus Marele *ac*; bare pe Crunos, domnul bolgarilor *ac*; de bunăvoie lăsind schiptru să călugărește 379.
- Mihail Srratiotic, împărat 428. Să călugărește *ac*
- Mihail cu maică-sa Theodora, împărași 380. Mihail moare 382./
- Miștie, gotthul, tatăl lui Maximian împărat 199.
- Mișcov, cetate românească în Ardial 545.
- Moglina, țară, carea mai pre urmă s-au chemat Bosna 440.
- Mogunția, cetate 285.
- Moldavia, cu numele cel vechiu latinesc, s-au fost chemând *Molis Davia*, Moale Davia 371, 542. Iară așe să să fie chemat de pe numele Moldii, cațelii lui Dragoș Vodă, iaste basnă 542.
- Moldova iaste partea Dachiii 8, 139.
- Moldovan, și grecește Moldovlah, tot un nume 325.
- Moldovenii sint italiiani de la Roma 137. Tot o fire, și tot un graiu au cu italii *ac*, 139. De unde au luat multe cuvinte rusești și slovenești în limba lor 395.
- Moldovenii de țara de sus, de unde au mojici ruși? 349, 432.
- Monarșii romanilor carii au fost mai denainte de Traian 142.
- Moncastrul, Cetatea Albă tocmită de moldoveni împreună cu ghenovezii 397.
- Moltane sau multane, dzic Ieșii muntenilor; pentru ce așe? 326.
- Montana, la unii scriitori latinești, Țara Munteniască 100, 371. <Să dă supt ascultarea craiului unguresc 430.>
- Morsenia, cerate românească în Ardial 546.
- Moscul sau împărăția Moscului își pune temeliile 405.
- Mundon, voievodul lui Iustinian, bate pe bolgari în Greția, însă peste Dunăre să-i întoarcă nu poate 336.

- Munteniia, Țara Munteniască 100. Iaste partea Dachiii de sus 99. Pentru ce s-au chemar munteni, 100, 326, 327.
- Murad, sultan, ficiorul lui Orhan, dobândește Udriiul, Filippopolis și Țara Munteniască 504.
- Murad al doilea, ficiorul lui Muhammed, sultan turcilor 504.
- Musulmas sau Masalmas, domnul serachenilor, raie mâna Sfântului Ioan Damaschin, pre carea Maica Precista i-o pune la loc 369.
- Muhammed, prorocul cel minciunos, să nașre... [350]; vine de să închină la Iracie împărat.
- Muhammed, ficiorul lui Baiezid sultan, stă împărat 504.
- Muhammed al doilea dobândește Țarigradul de la Constantin Paleolog 504.
- Măraniile și armele lui Leopold / chesariul frânge puterea rucilor 504.
- Moagheras, fratele lui Gorda, crăișorului unnilor, omoară pe frate-său [335].
- N
- Narsitis, hadâmbul, vestit hatmanul lui Iustinian împărat 335.
- Nahra, apă și țară 501.
- Neeman, domnul rriivalilor 476.
- Nemotii, cerate 285.
- Nerva stă împărat și face pe Traian ficior de suflet 148, 33, 34.
- Neron, împărat 144. Spintecă pântecele maică-sa *ac*; curvește cu soru-sa, / *proci* 145.
- Nestor, sirbul, carile era hatman la Dunăre, să viclenește 434. Vine supt Țarigrad, apoi fuge la pazinachi 434.
- Nichea, cetate în Vithinia 205.
- Nichita Honiatis, istoric grec, scrie pre larg războaiele românilor cu împărăția grecilor [494].
- NichiforVotaniatis să viclenește lui Mihail Ducas 435. Prinde pe Mihail și-l călugărește *ac*. Așijderea și el să călugărește *ac*.
- Nichifor Calochir, ficiorul domnului de Crâm 402. Să trimete sol la Sveatoslav, domnul rușilor *ac*.
- Nichifor Patrichie prinde pe împărătiasa Irini și o călugărește cu sila 378. Stă împărat *ac*; să liagă să dea dajde pe an serachenilor 379. Pîia<re>cu mulți ai săi în războiul cu bolgarii *ac*.

- <Nichifor Focas, împărat, domolește-pe seracheni 402. Moare **ac**>
- Nicolai Băsărabă, cine au fost? 539.
- Nicolai Costin, scriitoriu moldovan, greșește socotind precum pre vremea Attilii țările noastre să **fie** rămas pustii 600 ani - 304. încă în ce mai greșește? [74].
- Nicolai, papa, Sinodul carile făcuse Fotie, patriarhul, în Țarigrad de 320 de episcopi, îl numește adunare diavoliască 381.
- Nicomidia, cetate 205.
- Nicopolis, cetate la Dunăre făcută de Traian Marele 135; și alta cu acesta nume în Grecia *ac*.
- Nimfea, sat aproape de Țarigrad 337.
- Nimfele, boadze 135.
- Novele, cetate în Dachia 131, 344.
- Novograd, veche cetate rusască 405.
- Novogradenii gonesc pe variaghi peste Marea Baltică 406. Chiamă pe Ruric să le **fie** domn **aci**
- 34'' Nola, cetate 144.
- Nonie Muțian, consul românesc 140.
- Norion, cetate în Pannonia 339.
- Numerian, împărat, și Carin, frate-său [230].

O

- Ovidie, poetul, trimis la izgnanie la cetatea Tomos 79. Scrie cartea pentru Pont, adecă pentru Marea Niagră **ac**
- Oguzii, niam tătărăsc, din carii sint turcii, carii acum împărățesc 500.
- Odisis, cetate în Misia 332.
- Orbinus Raguzeul, toate niamurile crivățului socotește să **fie** din jidovi 161.
- Orispas, cetate în Dachia 345.
- Orihovschic, istoric leșesc 161.
- Ostrogotthii tot gotthi 23; unde au lăcuit? 268.
- Oceacov, cetate. Oziia sau Uzi, cetate tocmită de români și de ghenovezi 397.

P

- Padul, apa, pe carea stă Padova 284.
- Pazinachii, aceiași picinighi, niam schithicesc 393, 395; unde lăcuia? **ac**; au trăit amestecați cu românii **ac**; și 396; de Ia Poznania ieșiți **ac**; apoi unde s-au așezat? 397. întâi la Drista 427. Să închină Moscului **ac**; iară să

- întorc în Thrachia **ac**; trec la Machedonia 428. Bat oastea lui Constantin Monomah **ac**; apoi biruiți să așadză în Moglina 440.
- Pazinachii moglinitii sint carii astăzi să chiamă bosneni 440.
- Palastolon, cetate la Dunăre 355.
- Palmatis, cetate în Misia 346.
- Pangheon, munte în Thrachia 474,
- Pannonia, țara ungiuriască 65. Hotarale ei 283, 289. Pannonii 31.
- Panodachia, carea? 15, 293, 37, 253, 384. Dată lăcaș ungiurilor 384.
- Parvii, nărod 25.
- Patavie, istoricul, amestecă numele vlahilor cu a bolgarilor, ce greșește 446.
- Patavii, nărod 190.
- Patisos, apa Tisa 6.
- Pace, numele bisericii carea au făcut Constantin Marele în Țarigrad, mai întâi decât toate bisericile 241.
- Pevchi, ostrov la gura Dunării 268.
- Pevchii, nărod 207.
- Peifighii, nărod 17.
- Peloponisos, Morea 45, 488./
- Pepneț, cetate româniască în Ardial 545.
- Periclis, sofistul 159. >
- Perșii pradă Asia până la Halchidon 357. Să despart în multe stăpâniri 498.
- Pertinax, împărat [196]. Mai de-nainte au fost otcărmitorii Dachii 196; moare *ac*.
- Peta, sarascheriul lui Batie, pradă Silezia și Bohemia 514; mare moarre face în oastea lui Henric [515].
- Petru Alexievici, împăratul rușilor, pre unii puternici cu învățatura, pre alții cu sabia îi impacă 158.
- Petru și Asanis frații, domnii vlahilor, vin la împăratul Isachie Anghel 451. Batgiocuriți, cu inimă rea să întorc înapoi [452]; încep a îndemna nărodul vlahilor să rădice cap 452. Zidesc mare beserecă lui St. Dimitrie **ac**; dzic c-au părăsit svântul pe greci și s-au întors cătră dânșii 452.
- Petru Vlahul își pune coronă împărătiască și încălță ciubote împărătești de purpură 453. Cuprinde cetatea Presthlava în Misia 453. Și Munții Cenghii **ac**; cuprinde și Tornovul 467. Rămâne singur stăpânitoriu vlahilor 467; ia soție pe frate-său Ioan **ac**; face mari răutăți împărății **ac**.

Petru, domnul bolgarilor, să dezbare de supt împărăția răzsăritului 423, 426.
 Perru, craiul unguresc 423.
 Petru, barmanul oștilor din Dachia 353, 355.
 Perron să rrimete de la Theofil împărat domn Crâmului 380.
 Pindul, muntele în țara grecească sălășluir de români 134, 448.
 Pincul, cetate la gura Dunării 131,344.
 Pirgonovele, cerate în Dachia 345.
 Pirgul înalt, cetate în Dachia 345.
 Pirineii, munți 206.
 Picinighii, niam schithicesc 393. Aceiași din sloveni 421. Întră în Bulgaria 421. Au fost lăcuirori pre la pragurile Niprului 393. Iară rrec Dunărea cu pradă 422, 428. Caută mai multe la numele pazinachii.
 Pietrile cu numele lui Traian împărat aflate în Ardial și în iMoldova 139.
 Pius papa, același istoricul Eneas Silvius [89], 90.
 Plachidia, sora lui Honorie împărat, cade roabă la Alaric gotthul 287.
 Platou, filosoful, ce poruncește pentru / moșie 70.
 Plinie, istoric, gheograf [154]. Plurarh [154], 155.
 Plorina, împărătiasa lui Traian 187.
 Povestea istoriei ceii mai de pre urmă, cum rrebuie ținută 173.
 Pogava, cetate româniască în Ardial 545.
 Podgoria Dachiii 299.
 Podolia leșască 16.
 Podurile, cetate în Dachia zidită de Traian Marele 131.
 Pocutia leșască 16.
 Polane, Ieșii, slovenește 139-De unde au vinit? [347]. noAavot, grecește, Ieșii 92.
 Polovții cu picinighii tot un niam 396. Sint ieșiți din țimbri 393. Să așadză întâi pe lângă Droghici **ac**; iesă și din Lirvania 396. Graiul lor amestecat cu a românilor și cu rusască și cu leșască 393.
 Polonia, pentru ce și când s-au numir așe? 347.
 Pomenirea minții mai fugare decât cerbii 188.
 Pomponie Melas, gheograf 5-
 Ponres, cetate în Dachia 131, 344.
 Ponteserium, cetate în Dachia 345.
 Pontus Evxinus, Marea Niagră 5.
 Potulasanii, narod 15.

Pofta omului de ce nu să poate sătura niciodată? 58.
 Pragurile Dunării, vedzi cataracte [355].
 Predanii, narod 15.
 Presthlava, cerate în Misia 453.
 Pretorie, istoric, și istoriile lui 27, 161. Ce socorială are pentru niamul gotthilor **ac**; cum strică și spurcă cuvintele ellinești și numele niamurilor 161, 162.
 Precista, Maica Mili, cu minune gonește pe Hagan, domnul avarilor, de supr Țarigrad 355¹³⁰¹.
 Priscus, barmanul oștilor de peste Dunăre 353. în chip de vânătoare întră cu ostile în stăpânirea lui Hagan **ac**, Thrachia 352.
 Priscus și Comnitie, hatmanii lui Mavrichie, bat pe Hagan la malul Dunării 354. Apoi peste apa Tisii, pradă Ghepidia **ac**; iarăși bat pe Hagan 355. Ierniadză în Dachia 352.
 Pricina pentru ce romanii din Dachia au trecut în Misia 220. Multe pricini să pot socoti 21 1.
 Priam, ficiorul lui Laomedont, va să-și izbândiască asupra elladenilor 46. Trimete pe Antenor sol la Menelaos, ficiorul lui Agamemnon / domnul elladenilor [46]. 33?
 Probozescu-să acciia carii tăgăduiesc, precum romanii să fie din grecii troadeni 59.
 Probus, împărat, născut în Sirmium, cetatea Dachiii 229.
 Produs, mathematical, cu oglindzi de aramă în radzele soarelui puse, aprinde corăbiile lui Vitalian 332.
 Promoros, hatman lui Theodosie, bate pe grutunghi 280.
 Prorocie pentru niamul vlahilor 463.
 Prosacul, cetate în Thessalia 470.
 Prorossrator, ce stepănă au fost la împărăția grecilor 471.
 Prutul, apa, grecește Ierasos în Dachia, unde acmu iaste Moldova 271.
 Ptoiemei, gheograf 154.
 Pusurii, narod 25.

R

 Raba, apă 240.
 Ravarichii, narod 23.
 Radagazos, domnul gotthilor 273. Năpădește în Italia 274, 285.
 Radul Vod Negrul, poare să fie fost carile ș-au dat fata după Milutin, craiul sîrbăsc 556.

Rastacheiiii, nărod 15.
 Ratacheiiii, nărod 17.
 336' Rea, fata lui Numitor 53. Fiind închisă în capiștea Vastalii, să află grea *ac*. Naște gemeni 53.
 Reantine, sate în Italia 145.
 Revena sau Ravena, cetate 311.
 Reghion, cetate 287.
 Remii, cetate 285.
 Remus și Romulus, ficiorii Reii și a bodzului Mars 53.
 Remus cade în mâna tâlharilor 55.
 Remus și Romulus pun temeliile cetății Romii 56.
 Mută-să scaunul din Alba Lunga la Roma 57.
 Renul, apa, hotarul Gallii 285.
 Rișimir omoară pe Anthimie, împăratul apusului 307.
 Rodana și Rodna 545.
 Rodostos, cetate; aceștie îi dzic turcii *Techir-dagă*, adecă *muntele împăratului* 470.
 Roșii, târg românesc în Ardial 545.
 Rubrie, hatman, bate pe sarmati 145.
 Ruric, domnul Novogradii 406. Să așadză în Novograd *ac*; moare 407.
 Rusii sau rușii, niam slovenesc 323; încep a să deprinde cu legea creștiniască [381], 408.
 Calcă hotarale împărăției

Țarigradului 402. Cu toții vin în Hristos 415./
 Rusii, carii sint moscali, la istoricii grecești să chiamă roși 381. Au intrat și pană în Ardial 416. Au lăcuit întâi pe la Marea Baltică 406.
 Rusii, ce dzic să-i fie aflat Dragoș Vodă pe la Suciavă și pe la Baie, de unde au fost? 348.
 Rusiia sau țara rusască, carea acmu iaste supt crăiia leșască prin Podolia și Pocutia, au fost odată supt oblastiia crăiui ungurești 508.
 Rusocastron, cetate în Thrachia făcută de ruși 427, 492.
 Războiul între grecii de Evropa și între grecii troadeni de la Asia 45.
 Roilas, domnul schithilor, pradă în Thrachia 289. Piere de fulger *ac*.
 Roma să zidește 56. Să numește împărătiiasă cetăților 63. Cade pe mâna gotthilor 274.
 Roman Arghir, împărat 422. Moare *ac*
 Roman Dioghenis, împărat 431. Cade rob la sultan Hasan domnul turcilor 433.
 Roman, ficiorul lui Constantin Porfiroghenit împărat 387. S-au numit Roman cel

Tânăr 401. Scoate Critul din mâna serachenilor *ac*, moare 402.
 Roman Lacapin să face singur avgust 385. Stă împărat 387. 'Să încuscreadză cu Petru, domnul bolgarilor 385; moare 387.
 <Roman, domnul Haliciului intră cu rușii în Moldova 475. Bate și pe Ruric, domnul Chiovului *ac*>
 Romanii sint născuți din ellini 44, 57. Au luat învățătura de la ellini 40. Stăpânesc lumea 57. Schimba numele hatmanilor sau a împăraților de pe numele țărălor ce biruia 81.
 Romanii cei de Traian împărat în Dachia puși sint italiiani de la Roma 126. Supt Adrian rămân în Dachia neclățiți 188, 189. Supt Avrelian o samă să să fie mutat în Misia 210. Istoricii ce pricină dau aceștii mutări? 211; o samă au rămas tot pe loc 212.
 Romanii lui Traian în Dachia supt Avrelian 217, 240. Aceasta să dovedește din socotiala 220, 221, 2^8; și din istorii 223, 224, 225, 227, 240.
 Romanii din Misia cu cești din Dachia tot un niam 228.

Romanii dezbat Pannonia de la uni 289. Gonesc pe sclavuni de la Dunăre 348, 349.
 Romanii din Dachia pe vremea Attilii să trag la munți, iară de tot locul pustiu n-au lăsat 299. Pană la Zenon împărat tot acolo 312. Și pană la Iustinian Cărnul 366.
 Romanii din Dachia n-au priimit nu/mele voloh, 336'' carile li-l pusese bolgarii 325. Măcar că vecinii de penpregiur mai pre urmă așe i-au chemat *ac*; s-au chemat și misii 134, 213.
 Romanii din Dachia adevărat s-au mutat o dată în Misia 210, 128, de unde iarăși curând s-au întors în Dachia *ac*. Căci n-au putut cineva să-i deștrădăcinedze din Dachia 136, 372, 534. Au fost din legheoanele romanilor, pre carile Traian li-au așezat acolo 136, 213. Să pomenesc în Dachia supt Iustinian 339. Pană când s-au ținut de împărăția Țarigradului 361. Când iar s-au lipit de împărăția răzsăritului 419. Când au vinit la creștinătate 252.
 Romanii din Dachia după vinirea bolgarilor ș-au făcut rășpublică 373; își tocmăsc

- lucrurile cu Carolus Marele 376, 377. Cei din Dachia și cei din Misia tot un stăpânitoriu au avut 419.
- Romanul și moldovanul în limba sloveniască tot un nume au 321.
- Romanul, târg în Moldova vechiu 542. Latinește: *Forum Romanorum*, adecă: *târgul romanilor* s-au chemat 343.
- Românii din Moldova, din Muntenia, din Ardial și alalți sint din romanii de la Italia 63, 186. Sint de Traian împărat aduși 64. Cum să chivernisesc acmu cu turcii 67, 68.
- Românii din Moldova găresc zahara prin țara lor iui Conrad, împăratului apusului, când au trecut la Asia împotriva turcilor 438, 439. Fost-au tot pe locurile lor, mai denainte de năpada lui Batie 443. Dau înapoi pe Batie 513.
- Românii țin obiceiul romanilor 92. Limba nu ș-au uitat, numai ce au stricat-o *ac*, sint vechi slujitori romani 138. Sint născuți din romani [136]. în Dachia mai denainte au vinit slujitorii, apoi cetățenii 181; au trecut și la Misia 212. în ce vreme li s-au tâmplat această
- trecere 214. Curând iarăși s-au întors înapoi 225.
- Românii din Dachia au apucar și Misia 430. Iară rrec ia locurile sale 536. Cei din țara greciască rămân acolo *ac*, de răul lui Batie să trag spre Ardial 537. Și atuncea o samă rămân prin cerați 537, 538. Și pre alte locuri 542.
- Românii de Ardial 544; sint nemiși / de loc 546; cu domnii săi o samă s-au întors de acolo iarăși pre la locurile sale *ac*.
- Roxolanii, aceiași rusii 294.

S

- Sava, apă 352.
- Sava, mitropolirul boigăresc 110. Au fost frate lui Ștefan, craiului boigăresc 522. Să trimere sol la Vladislav, craiul unguresc 523. Cu minune face gheața pe arșiță *ac*. 112. Botiadză pe Laslău, craiu 524.
- Savromatii, nărod 26.
- Salvius Othon, chesar 145.
- Saldenii, nărod 16.
- Saltopirgos, cetate în Misia, de Traian împărat făcută 346.
- Samoil, domnul bolgarilor, moare [417].

- Sampson culcându-să în poalele Dalidalii moare 422.
- Sampson, cetate românească în Ardial 546.
- Sanghiban, craiul alanilor 302.
- Sapor, împăratul perșilor, pune pe Valerian împărat scăuiaș supt picioare când încalecă 206. îl despoaie de piiale și-l omoară *ac*.
- Sargeștia, apă în Dachia 37.
- Sardia, Sofia, Triadița, tot un nume, scaunul crăiului bolgărești 10, 252, 461.
- Sarniție, scriitoriu liah pentru românii din Dachia, ce buiguiaște? 126.
- Sarmația evropiască, carea? 7.
- Sarmatii trec Dunărea și pradă Misia [145].
- Sarolta, muma lui Ștefan, craiului unguresc 416.
- Sariulis, craiul dachilor cel dintăi 30. ,
- Sașii ardeleni, când au vinit pe acel loc 377.
- Sașii sarmatici, carii? 377.
- <Satul lui Hristos 337>.
- Saxonia să descăleca 288.
- Saxonii, niam nemțesc 161. Să laudă că să trag din machedoneni *ac*.
- Svevii, nărod 193. Cu vandalii împreună cuprind Gallia 287.
- Svitidii, nărod 23.
- Svearoslav, ficiorul <lui> Igor, tatăl lui Vladimir 407.
- Multe niamuri siovenești suppone *ac*. Numerele lor *ac*, multe stăpâniri tătărăși suppone *ac*, fiind chemat de Nichifor Focas, vine asupra bolgarilor 402. Pradă Thrachia 403; moare 408, 410./
- Svântul Chirii, cetate în Schithia 337' 346.
- Severinul, cetate pe Dunăre în Dachia 136, 177; făcută de Traian 197.
- Severul, împărat, s-au numit Parthic, Atavic *i proci* 81; dzic unii el să fie zidit Turnul Severinului 197, 539.
- Severus, chesar 233.
- Severus Septimius, împărat 197. I-au dat senatul titul de Parthic, Aravie, Adiavenic 197, moare *ac*.
- Severus, împăratul apusului, piiare 306.
- Selevchia, cetate 230.
- Seltis, domnul pazinachilor 429.
- Semendrea, cetate, scaunul craiului sîrbăsc, aceiași Sandomrovia și Svântul Andreiu 344'.
- Seneca, didascalul lui Neron împărat 144.
- Serachenii sau muhammedenii încep a să lăți 356^'. Iau

- Ierusalimii 1357⁽¹³⁵⁷⁾.
giură Țarigradul și-l bat
șapte anni 359. Bat pe
Iustinian 362. Apucă
Carthaginea la Africa 363.
Pradă Thrachia 308.
- Seras, cetate în Thrachia, turcii
acmu îi dzic Siros 488.
- Serem Ovasim, dzic turcii
Sirmiului, caută... [275].
- Sermium, cetate și țară, olatul
dimpotrivă Beligradului,
peste apa Savii 275.
- Sermo, domnul bolgarilor 383.
- Schimitra, muma lui Iliogaval
198.
- Sibirul, tătărămea adevărată 5.
<Sidalii, nărod 293>.
- Sicambria, țară 301.
- Schidava, cetate în Misia de
Traian făcută 346.
- Silinghii cuprind Betica 287.
- Simeon, domnul bolgarilor, face
pace cu Vasilie Machedon
[383]. Cucudiasă neaudzită
piare 401.
- Simion și Misail, băsnuitorii
carii au blojorit pentru
niamul românilor, să
mustră 397, 398. De unde
au luat o basnă pentru un
Laslău craiu unguresc 521,
522.
- Sinvesa, cetate 144.
<Singhidon, cetate în Dachia
344>.
- Sinevus, fratele [lui] Ruric să
așadză la *Belo ozer* 406.
- Sirbii, niam slovenesc 323. Cei
suppuși împărăției iară
rădică cap 426. Bat pe
Constantin Monomah *ac*.
- Sirmium, cetate în Pannonia,
caută Sermium și 229.
- Sirois, împăratul perșilor
355⁽¹³⁵⁵⁾.
- Schampionii sau Știpionii, hat-
manii / romanilor, trec cu
ostile la Asia, în Siria 59.
Unul s-au întitulit Asiatic,
iară altul African 81.
- Sclavunii, când s-au ivit întâi
spre părțile Evropii 99. Trec
peste Dachia în Misia 323.
O samă rămân și în Dachia
348. Mai trec și alții
Dunărea, până la Thrachia
353. Vin supt împărăția
apusului 331. Pradă Bavaria
[382].
- Scopia, cetate în Greția 489.
- Schithia sau Șitia, cât să
hotărăște 5. Ce țări mai
mari cuprinde în sine 6, cea
asiatică și cea evropască,
unde să hotărăște și ce țări
cuprinde 6, 7.
- Schithia, carea era supt oblastia
împărăției romanilor 258.
- Schithii, vestit și mare a lumii
nărod 2. Multe părți a lumii
au cuprins 2. Pradă în
Evropa multe țări și agiung
- și până la Italia 203. Pradă
Asia 225.
- Slavenii, caută sclavunii. Apucă
cetatea Ulmiton 346, de
unde apoi îi gonesc romanii
348.
- Smolenasca, țară 474.
- Smornis, cetate în Dachia 131,
344.
- Sozopolis, cetate în Thrachia
436.
- Sola, apă 240.
- Solin, gheograf [5].
- Solomon, craiul unguresc, bate
pe Ghiula, hanul unnilor
118. Prăznuiăște dzioa
biruinții 120. Face legă-
mânt cu Cutec, domnul
unnilor 121.
- Sorabii, sirbii 382.
- Sofi, împăratul perșilor 498;
iară tocmește stricat statul
împărăției lor *ac*.
- Sofia, Sardica, Sardia, cetate 10.
Sofia sau Sfânta Sofia, beserecă
în Țarigrad, făcută de
Iustinian împărat 334.
- Stavrachie, ficiorul lui Nichifor
împărat, apucă împărăția,
ce senatul îndată îl scoate
379.
- Stanislav Sarniție, scriitoriu
leșesc 93. Impotrivnic
românilor 94. Apoi iarăși
mărturisește că sint din ro-
mani 95. Iarăși să întoarce
din cuvânt 96. Să căznește
- să arete precum românii
sint din gheti 97. Apoi dzice
că sint din italieni de la
Ghenova 102. Trii soco-
teaie a lui fără / socotiala **338'**
pentru niamul românesc
102. Să dovedește precum
n-au știut bine limba
lătinască 103. Greșește
pentru așezarea cea dintâi
a gotthilor 268. Greșește
pentru numele românilor
din Țara Munteniască 99.
- Ștefan Vodă, ficiorul lui Bogdan
Vodă, nepotul lui Dragoș
Vodă 547. Iase al doilea
rând din Ardial 547.
- Ștefan a Gheizii, craiul ungu-
resc, să boriadză 416. Și
după dânsul alalt nărod *ac*.
- Ștefan, gheograf 154.
- Ștefan, craiu unguresc, gonește
pe rusi din Ardial 416.
Nașterea lui cu minune *ac*;
îl botiadză Adalbert,
episcopul de Praga 417. La
astrucarea lui vin și românii
din Dachia 422.
- Ștefan, ficiorul lui Milutin,
craiului sirbăsc, născut din
fata domnului muntenesc
554. Stă craiu *ac*
- Știlihon, hatmanul apusului,
bate pe gotthi și pe
Radagazos, domnul lor,
omoară 285.

- Stispirigos, cetate în Dachia 345.
<Stravon, vechiu gheograf 4>.
Streli, apă în Ardial 546.
Strig, apă 546.
Stronghilon, cetate în Thrachia 372.
Srrumița, cerate în Thrachia 339 **469.**
Stăpânirile apusului să învi-tează asupra turcilor pentru ca să scoată Ierusalimul din mâna lor 436.
Stăpânirea românilor în Dachia, tocma de la Traian împărar să rrage 138.
Stăpânirea hanilor crâmești 496.
Stările sau scaunele de aședzământul gorthilor 240.
Suda cea mare, sat lângă Țarigrad 402.
Suleiman șah, tatăl lui Erdogan, moșul lui Osman, carile au împărățit întâi la turci 497.
Când și de unde au ieșit *ac*; au fost domn a țărâi și a cetății ce să chema Nagra 501. Din niamul lui Oguz *ac*, întâi spre părțile Midii au ieșit și o supune *ac*; să iniaacă în apa Evfrathului *ac*
Stisiana, cetate în Dachia de Traian făcută 345.
Sufletul, adecă socotială, puterea sufletului nu să poate aședza fără numai în adevăr 109.
Sthlavinii, caută sclavunii; unii din scriirori li-au dzis și unui 337.
Săborul de la Florenția 381.
Rumpe haina lui Hrisros cea necusută 382.
Săcuii, caută saxonii din Ardial și 294./
Săliastrul prooratic procește lui Isachie Anghel că-i vor scoate ochii 463; carea s-au și tâmplat *ac*
Sinodul de Ja Sardica pomenește episcopii amânduror Dachiiilor 252, 253.
Tabla istoriilor vechi de la Vasilie Bulgarocron scrisă, în carea români să pomenească vlahi [4191,455].
Tavrica Hersonului, Crâmul 7.
Tavris, același Tavrica Crâmul 381.
<Tavrichii, nărod 17>
Tavrococos, sat nu departe de Udrii 456.
Tavros, munte vestit la Asia 252.
Taifalii, nărod pe apa Prutului 17.
Taman, cetate Ia Bogazul Azacului 277.
Tanais, apa Donul 4.
Tanata, cetate în Dachia 131 > 344.

- Tata, *Tata*, în cea veche limbă italianiască să chema părintele tatăl 417.
Taxis, craiul unguresc, ia dajde de pe Italia 387.
Terviii, nătod 17.
Telesis, domnul bolgarilor 370.
Piare ucis de ai săi *ac*.
Tergovisca sau Târgoviștea, cetate în Țara Munreniască, tocmită de români 397.
Tetraxidii, neam gotthicesc 267.
Tiverie Avgust 144. Merge asupra dachilor 31.
Tiverie Anichie, împărat 351, prin hatmanul Mavrichie scoare roate cetățile din mâna perșilor *ac*, moare *ac*.
Tiliscoon, cetate în Misia 346.
Timena, cetate în Dachia de Traian împărar făcută 345.
Tirahon, tirannul pazinachilor 427.
Titulul ce ș-au pus Attila 301.
Titus Vespasianus, chesar 146.
Titus Livius, istoric 155.
Tiflis, apa 225.
Tiraghetii, nărod 17.
Tiras, apa Nisrrul 6.
Tomos, cetate la Marea Neagră 79, 205, 207, 268.
Tordia, cetate sau ținut românesc în Ardial 545.
Tornovul, cetatea Emului 466.
Totila, domnul gotthilor, dobândește Roma 337.
Totrus, ținut românesc <în Ardial 545>.
Traian împărat 33. Să rădică asupra dachilor 34. Groznic războiu are cu dânșii 34, 35. Face pace cu Decheval, domnul lor 35. Să înrituladză Dățanul *ac*; iară să rădică asupra dachilor 36. Zidește pod de piatră peste Dunăre 36, 136, 138, 176. Pentru ce au făcur acel pod? 292, [345]. S-au numit și Parrhic 81. Bate pe dachi și să întoarce la Roma 178. Lasă o samă de slujitori în Dachia pentru / pază 179. **339'**
Aduce oameni de toată stepena de la Roma și-i așadză în Dachia în lăcuire vecinică 65, 179. Pentru ce i-au aședzar acolo? 65. Anul descălecării Dachii cu români 181.
Traian, săditoriul românilor din Dachia 65, 129. Trece peste Dachia la Don 181. Tocmește stricata împărăția romanilor 173. Păzitoriu dreptății 174. Dachilor în loc de bani le arată arme *ac* Războiul lui cu dachii cel dintâi, al doilea și al triilea 175. Trece la Asia împotriva armenilor 179, îi suppu-[ne]180. Pune hotarale împărății apa Tigrlui 180.

Suppune pe parthi 180. Merga la Marea Roșie **ac**; îi dă senatul titlul de Parthic și Preabunul 180.

Traian oprește a omori pe creștini pentru lege 183, 184. însă le oprește adunările **ac**; săzdaniile lui carile au făcut 184, 185.

Traian moare în Siria 180, 185. Vredniciile, biruințele și viața 182, 183. Face pe Adrian ficior de suflet și următorul la împărăție 185. Sufletul lui scos din iad **ac** Transalpina, Țara Munteniască 100.

Transilvania, Ardialul 6; au fost cea mai din dos a Dachii parte 294.

Trecutele lucruri pot fi icoană celor viitoare 158.

Triadița, Sardica, Sofia, tot una 14, 458, 461.

Troianul, carile trece prin Moldova, de cine să fie făcut? 182.

Troadenii și eiladenii între alalți greci mai vestiți 44. Să gătesc și fac groznic războiu pentru ca să nu dea pe Eleni 48. Troadenii mărturisesc precum romanii sint strănepoții lor 59.

Turinghia să descăleca 288.

Turcul câtă lume stăpânește 151. Puterea lui 156.

Turnus, domnul rutulilor, merge cu oaste împotriva lui Enias 52.

Turcii ce împărății, craii, domnii au suppus 67. Vin la Iracile împărat în slujbă 355[^]1.

Turcii alt niam de varvari sint, iară nu ceștea ce acmu țin Țarigradul 435. Cei adevărați carii sint? 500. Apucă cetate [a] Sozopolis 436. Carii țin Țarigradul, ce niam sint? 435.

Tătării de la Don pradă pană la Greția 203. Răzbăsc pană la Italia **ac**; **I** pradă pană la Vizantia 205. Trec Bogazul supt Vizantia și pradă Halchidonul, Nicomidia și alte țări la Asia **ac**

Tătărămea sau țara tătarască cea veche, carea? 6. Cea mare carea? 3. Cea evropască carea? 7.

Târgul lui Traian în Roma 65-

U

Uzii, nărod tătarăsc 430. Pradă în Thrachia **ac**, bat oastea împărătiescă și răzbat pană la Greția **ac**

Ulisopolis, cetate 336.

Ulmiton, cetate în Dachia 132. Apucată de sclavuni, apoi goniți de acolo 348.

Ulmiton, cetate în Schithia 346. De Iustinian făcută **ac**

Ulpiana, cetate în Misia de Traian făcută, și alta cu aceștia nume în Ardial 135, 268, 345, 546.

Ulpitriaiana, caută Ulpiana. Unguri și mogoli, năroade 6.

Ungaria, țara unguirască 293. De unni descălecată **ac**, crăiia ei când au cădzut 384.

Ungrovlahia, Țara Munteniască, i-au dzis grecii 326, [327].

Ungurii, niam schithicesc și limbă schithicească au 293. Stăpânirea lor cât s-au întins **ac**; s-au chemat și turci 403. Carii încă nu să botezdasă apucă o parte din Dachia **ac**

Ungurii din Pannonia întră în Italia 385.

Unghealeului, ce însămeadză? 41.

Unni trec Bogazul Chimeric și gonesc pe gotthi 291. Stăpânesc locurile gotthilor peste Nistru și peste Nipru 260. întră în Pannonia 279. Apucă și din Dachia o parte 293; mai vrăjmași decât gotthii 295. Pană unde s-au întins 296. Ce hotare au cuprins 293. Pradă Dalmația 307.

Unni, ce să chema coturguti, îi mută Iustinian în Thrachia 336.

Unni ce să chema sthlavini, pradă Thrachia pană supt Țarigrad 337.

Unni să chema și unguri și turci sau turchi 402.

Ureche Vornicul, scriitoriu moldovan 75, 164. Basna lui pentru herbul țărâi 251.

F

Favsta, fata lui Maximian / **J40'** împărat, să mărită după Constantin Marele [233].

Favstus păstoriul află în pădure pe pruncii Remus și Romulus 54.

Familia Flachilor să scrie 82, 83.

Faptele în ce chip pot a arăta ființa lucrului 441.

Faraon cel nou, cine iaste? 375.

Fasis, apă la Asia 225. Au fost mai denainte hotar între Asia și între Evropa **ac**

Federat, ce va să dzică? 340.

Feleatina, Iacul 205.

Filomiris, domnul gotthilor 24. Să coboară de la Scandia la Meotida 24.

Filon, jidovul, scrie în limba elliniască 318.

Finichii au luat slovele de la haldei 3.

- Fines, cerate românească în Ardial 545.
- Ficiorii lui Ginghiz han supun Asia, în Evropa Moscul, **Litania**, Polonia 499. Pradă țara nemțască **ac** Să așadză în Crâm **ac**.
- Fievii, narod 17.
- Filipp, arapul, împărat 201. Dintre împărații romanilor întâi el s-au botedzat **ac**.
- Filipp, fratele lui Henric, sră Ia împărăția apusului 464. Dă agiutoriu lui Isachie, orbului, împotriva lui Alexie Anghel, carile s-au poreclir Comnenos 477.
- Filippic apucă împărăția 367. I să scot ochii **ac**.
- Filippopolis, cetate în Thrachia 458.
- Flac, hatmanul romanilor 74, 88, 90. Au avut războiu cu ghetii în Misia, iar nu cu dachii 80, 22, 30.
- Flacus Grețin, senator roman 96.
- Flachia cu năpaste să pune numele Dachii 72, 73. Acest nume cine i I-au scornit? 73.
- Flachia, fara lui Dioclitian, măritată după otcăruioriul Dachii 90.
- Fiacrui, trii sint, pentru carii dzic că unul dintr-inșii să fie vinit asupra ghetilor și să-i fie biruir 88.
- OApouAccpr** | <, greceșre ce cin au fost? și ce va să dzică? 540.
- Foca sutașul rădică cap asupra lui Mavrichie 356. Sră împărat și s-au poreclir Tirannul 357. Cu multe cazne omoară pe Mavrichie **ac**.
- Formund, ficiorul lui Marcomir, pune fundamenturile crăiii fran/țuzești 288.
- Fotie, patriarhul Țarigradului, trimite pe Mihail mitropolitul să învețe pe rusi legea creștiniască 414.
- Franghipanii, un feliu de oaste 518. Să așadză în țara ungu-riască **ac**.
- Franchii, narod din cine iaste? 28.
- Franconia să descăleca 288.
- Franța sau țara franțozască să descăleca 288.
- Franțozii să laudă că să rrag din niamul troadenilor 160. Pentru carea să probozesc **ac**.
- Fraiuta, domnul gotthilor, vine într-agiuroriu lui Arcadie 284.
- Frizia să descăleca 288.
- Fritighernis și Athanaric, domnii gotthilor, vin Ia Valens împăratul și să

- închină cu toate năroadele lor 260. Acestași Fritighernis cuprinde o parte din Dachia 262.
- Fulvius Flacus, dzic să fie suppus pe gheti și pe dachi 87.
- Th** [0]
- Thavrichii, narod 15.
- Tharapia, cetate Ia Marea Niagră 381.
- Theodomir, domnul gotthilor, face pace cu Leon împărat 306. Bate pe unui și pe craiul lor viu prinde 307.
- Theodor Lascaris, împărat 519. Pune scaunul împărăției grecești la Nichea 486. Taie capul sultanului turcesc în războiu 495. Prinde pe Alexie împărat **ac**, și îl călugărește **ac**.
- Theodora, fata lui Isachie sevastocratorul, să logodește după Ioan, domnul românilor 466, 468.
- Theodora, cetate în Dachia, făcută de Traian împărat 131, 345.
- Theodora, împărătiasa lui Constantin Monomah, stă singură Ia împărăție 428; moare **ac**.
- Theodoric, gorthul, pradă Greția 308. N-au stăpânit Dachia în puterea sa 312. Cumpără de la burgundiiani Câmpii Ligurii și să așadză acolo 312.
- Theodoric, ficiorul lui Theodomir, să numește Veronianul 306, 310. întâi face <pace> cu Odoășer, apoi cu viclesug il omoară 311. Bare pe bulgari și stăpânește Sclavonia 331/
- Theodoric, împăratul apusului, 34 F lasind împărăția să călugărește 368.
- Theodoric, schithul, ficiorul lui Triarie, pradă Thrachia până supr Țarigrad 309. Piiare **ac**
- Theodoropolis, cetate în Dachia de Traian împărat făcută 345.
- Theopomp, istoric 155.
- Theodosie cel Mare, împărar 263, 264. înțelepciunea și creștinătatea lui **ac**; dezbate toate fărăle carile apucasă gotthii 272. Priimește pe Athanaric, domnul gouhilor, cu cinste 273. O samă din gotthi trimite tocma la Eghipt și tocmește lucrurile împărăției 279. Face pravile noaă **ac**; bate pe Evghenie tirannul 282; moare **ac**.
- Theodosie cel Tânăr, împărat 286; tocmește cetățile Ia

Dunăre, carile stricasă varvarii cu Attila 295. Face cu Attila pace 295. Prin hatmanii săi bate pe Attila la Sardica 297; moare 302.

Theudoric, craiul gotthilor, cade la războiul cu Attila 302.

Theofil, împărat 380; moare *ac*

Thrachia, țara în carea stă cetatea lui Constantin, Țarigradul [243].

Thrachii, nărod 29. împreună cu misiii au trecut la Asia *ac*.

Thuchidid, istoric 4. Clevețit de istoricii cești mai noi 154.

Thuli, ostrov, unde? 154.

Thoma, patriarhul latinesc, afurisește pe latini de nu vor ieși împotriva vlahilor 491.

H

Hagan, domnul avarilor, supune pe sclavuni 352. Face corăbii pe apa Tisei *ac*, vine cu oaste supt Țarigrad 354.

Hagan, domnul avarilor, face pod peste Dunăre 351, lua dajde de la împărații romani *ac*

Hagan, sultanul turcilor, prinzind pe Dioghenis împărat, cu mare cinste șiindu-I îl sloboade 433.

Haldeii, nărod, întâi știutori de carte 3.

Halchidon, acmu Cadichioi 205, 357.

<Harun, domnul serachenilor 379.>

Hatmanii grecilor de Evropa și de Asia la bătaia Troadii 49.

Heghira, anul muhammedinesc 497.

Henric, împăratul latinilor în Țarigrad, dezbate toate cetățile în Thrachia și în Misia din / mânele grecilor și a vlahilor [536, 537].

Hercules, bodzul 45.

Hersonisos, Crâmul 363.

Herulii nărod 207. Ținea Italia 310.

Halaos, cetate și ținut românesc în Ardial 546. De acolo au ieșit Radul Vodă în Țara Muntenească *ac*.

Haceg, cetate românească în Ardial 546.

Herbul țării Moldovii de unde s-au luat? 131, 344.

Henric, împăratul apusului, cere bir de la Alexie împăratul răzsăritului 464.

Henric, fratele lui Balduin, stă împărat Țarigradului 490. încungiuură Udriiul 491 - Gonit de vlahi fuge spre Didimotih *ac*; să însoțește cu Ioan, domnul bolgarilor,

și cuprinde toate cetățile în Thrachia și Misia 536, 537.

Herțina, vestită pădure 28.

Hiva, Marea Caspii 501.

Hina, împărăție, turcii îi dzic Cîn-macin 5, 7.

Hilvurie, maghistrul oștilor lui Iustinian 339.

Hotarăle împărăției romanilor / despre Dachia 342.

Hrisus, apa în țara unguriască 124.

Hrisos, vlahul, pradă cu românii săi la Serras 469; să viclenește împăratului *ac*; gonește pe împăratul cu batgiocură de supt Prozac 471.

Honorina, sora lui Valentinian împărat pentru curvie gonită din curte 290. învitiadză pre Attila, domnul unnilor, asupra împărăției apusului 295.

Honorie, împăratul apusului 287, moare *ac*

Hosrois, împăratul perșilor 354[biș]. Scrie la Iraclie să tăgăduiască pe Hristos și să să închine soarelui și așe să facă pace 354^(b.11).

Hotin, cetate în Moldova 222; de turci tocmită și mărită *ac*.

Hoșrev, caută Hosrois.

Horvatii, caută horvatii; să închină lui Vasilie Machedon 383.

Hronicile moldovenești și muntenești sint greșite în socotiala annilor, în carii dzic să fie ieșit Dragoș Vodă în Moldova și Radul Vodă Negrul în Muntenie 557.

Hronografii cei vechi, mai toți clevețiți de la cești noi [153].

Hudis, domnul unnilor, omorând pe Găina, îi trimete capul la Arcadie împărat 284.

Hunarie, domnul vandalilor 300; ia muiare pe fata lui Theudoric, domnului gotthilor *ac*

Hunii, caută unnii.

Hunimund, domnul unnilor, cade la robie 307.

O [w]

Obluțița, cetate, unde mai denainte să chema Vadul Dunării, turcii îi dzic Isaccea 241.

Oghel, păzitorul lui Igor, ucide pe Ascold și pe Dir, și apucă Chiovlul 407.

Odoașer, domnul herulilor, bătut de gotthi, fuge la Roma 310. De acolo la Ravena *ac*; își dă războiu cu Theudoric, domnul gotthilor, ce fără năroc 311.

Ocraina, țară, unde? 16.

Octavie Avgust, cesar 143.
 Octavum, cetate în Dachia 344.
 Octai, ficiorul lui Genghiz han, să poriclește Ghierai 498.
 Olga, doamna rușilor, rămâne văduvă 408. Merge la Țarigrad pentru creștinare 409. Să botiadză și să numește Eleni **ac**; să întoarce la Chiov **ac**; și 386. Mult silește să întoarcă pe fiu său Sveatoslav la creștinătate, ce în zădar 409. Să ispitește să botedze pe nepotu-său Vladimir, ce să teme 410. Să prisrăveșre **ac**
 Oleg, ficiorul lui Svearoslav 408.
 Olivrie, împărat apusului 307; moare **ac**
 Omiros, poeric și după *Svânta Scriptură* mai vechiu decât toți scriitorii 3. Să clevețește de băsnuitoriu 153.
 Onisicriz, gheograf 154.
 Oradia Mare, cetate în Ardial 545.
 Orbinus, istoric raguzeu, multe blojerește 58.
 Orhan, ficiorul lui Osman, al doilea împărat turcesc 503, dobândește Brusa **ac**
 Osman, ficiorul lui Erdogul, căci s-au chemat Osmangic 502. Multe cetăți ia de la greci **ac**; stă împărat tu/turor turcilor 1503], moare **ac**
 Ostrogothii, nărod 267. Lăcuia Crâmul 270, 271; căci s-au chemat așe 276. Din Pannonia intră cu pradă în Thrachia 306.
 Othon, împăratul apusului, bate pe unguri 387.
 Țarigradul să zidește 241. Cade pe mâna latinilor 479. Iară îl dezbar grecii 548. Cade pe mâna turcilor 504.

C[H]

Cerchisii, nărod 5.
 Ceratea Albă s-au fost chemat Tomos, însă cu prepus 16, 22, 268.
 Cetățile Dachii cele vechi, a căroră nume mai mult s-au fost sfârșind în Dava 23. Cele de Traian și de alalți împărați într-însa făcute s-au tocmit 130, 131, 343, 344. Carile au făcut sau au tocmit în Misia, iu Pannonia și în Illiria 345. Carile au ținut români iți Ardial 544, 545.
 Cehii, caută bohemii.
 Cinmacin, țară și împărăție 500.
 Cinci socoteale pune avtorul pentru adevărînța niamului românesc 70, 71. Aceleași să află la scriitorii srreim

penrru niamul românilor din Dachia 70.
 Ciorlu sau Cirolois, cerate în Thrachia, între Țarigrad și-ntre Udriiu 470.
 Ciubote verdzi, sămn de boierie la împărăția grecilor 471.

X

Xanthii, nărod 25.
 Xenofos, doftorul 144.
 Xenofonr, istoricul clevetit 154.
 Xerolofos, munte în Țarigrad 401.
 Șliahul varvarilor despre crivăț spre Italia pe unde? 283.
 Pentru ce nu prin Dachia **ac**
 Șliahul oștilor Attilii 298, 299.

In, Im [4]

impărății Țarigradului desfrânați în desfătări 280.
 împărățiile cele vechi, carea după carea au urmat, și pentru ce așe s-au mutat 150.
 împărăția turciască când s-au început? 500.
 împărăția apusului să desparte de la împărăția răzsăritului 375.
 înțelepții lumii carii, și nerușinarea lor 152.
 Iazighii, nărod 15, 17.
 Ian Zamoischie, scriitoriu liah 74.
 Iaropolc, ficiorul lui Sveatoslav 408, stăpânește Chiovul **ac**, să fie luat femeie o fată de grec călugăriță 409, de ia carea Olga aude legea creșriniască **ac**, ucide pe frate-său Oleg 410.
 Iu [»]
 Iugor, domnul Chiovului, bărbatul Olgăi, merge cu corăbiile asupra Țari/gradului 386. Apoi lovește ia Asia și pradă Pontul **ac**
 Iulia, fata lui Avgust Cesar 79.
 Desfrânările ei **ac**
 Iulie Chesar, caută Iulie.

Iulie Nepos, împărar 308.
 Gonește pe Glichirie din împărăția apusului 308.

Xanthii, nărod 25.
 Xenofos, doftorul 144.
 Xenofonr, istoricul clevetit 154.
 Xerolofos, munte în Țarigrad 401.

impărății Țarigradului desfrânați în desfătări 280.
 împărățiile cele vechi, carea după carea au urmat, și pentru ce așe s-au mutat 150.
 împărăția turciască când s-au început? 500.
 împărăția apusului să desparte de la împărăția răzsăritului 375.
 înțelepții lumii carii, și nerușinarea lor 152.

Ginghiz, hanul tătărăse 497.
 Când au ieșit într-aceste părți? **ac** De unde au ieșit? **343"**
 498. intră în Persia **ac**
 Apucă cetatea Belhul, țara Horasan 498. împarte monarhia lumii ficiorilor **ac**; moare **ac**

GLOSAR*

A	aromă; suflare, respirație,
abate <i>vb. III</i> - a îndepărta, a	suflet (sufletul animalelor).
înlătura,	aburi <i>vb. IV</i> - a sufla lin, a adia.
abur <i>s.m.</i> — ceață, fum; adiere,	acasăși <i>adv.</i> - acasă.
vânt slab; tărie, alcool;	acestaș <i>pr.</i> - și acesta, același.

* Am înregistrat, în general, cuvintele și sensurile care astăzi nu mai au circulație, sau care sunt mai puțin cunoscute, ori care, în opera lui Cantemir, sunt folosite cu alt înțeles decât cel obișnuit.

Glosarul cuprinde însă și termeni frecvenți azi și chiar foarte cunoscuți cititorului nostru, dar pe care D. Cantemir, la vremea sa, având convingerea că-i aparține prima atestare, a simțit nevoia să-i explice (fie marginal, printr-un asterisc, fie pe loc - în paranteze rotunde —, sau între virgule); cuvintelor respective le-am consemnat trimiterea (opera și pagina originalului), socotind că cititorul va fi interesat să vadă mai degrabă explicația dată de Cantemir; am glosat noi înșine aceste cuvinte atunci când explicația dată de autor nu este prea clară sau când în text mai cunosc și alte sensuri; mulți asemenea termeni au pătruns în limbă mai târziu, chiar peste secole, prin influența limbilor occidentale, în ciuda faptului că uneori dicționarele îi înregistrează (e drept, cu unică prezență în scrierile românești cantemiriene). Am procedat la indicarea ocurenței și în cazul cuvintelor cu sensuri mai speciale, pentru ca accepțiunea dată de autor unui cuvânt să poată fi confirmată de context.

Am inclus, de asemenea, și cuvinte uzuale azi, dar folosite de Cantemir cu forme flexionare diferite.

În cazul familiilor de cuvinte (chiar dacă înțelesul termenilor acestora nu se îndepărtează prea mult de sfera semantică a cuvântului de

acicea <i>adv.</i> - aici.	adăosătoriu <i>s.m.</i> — cel care-și însușește bunul altuia.
aciua <i>vb.</i> I - a-și găsi refugiul, a se pune la adăpost; a se stabili.	adăosătură <i>s.f.</i> — exagerare.
acumu <i>adv.</i> - acum.	adâncime <i>s.f.</i> - abis.
acoleaș, acoloș <i>adv.</i> - tot aici, tot în același loc.	adeat <i>s.m.</i> - înclinare, apucătură.
acolithos (<i>Ist. ier.</i> VII).	ademenimră <i>s.f.</i> — ademenire.
acoperi <i>vb.</i> IV - a ascunde.	adese <i>adj.</i> - numeros; <i>adv.</i> - repede, iute.
acoperire <i>s.f.</i> — ascundere, tăinuire.	adevăra <i>vb.</i> I — a asigura, a încredința, a convinge.
acoperit <i>adj.</i> - ascuns, tănuit; greu de pătruns cu mintea.	adevărat <i>adj.</i> - sincer; rațional, propriu; <i>adv.</i> — în mod real.
activitas (<i>Ist. ier.</i> VII).	adevărațiune.r.yf - adevăr; încredințare; confirmare.
adagheu (<i>Hr.</i> 41).	adevărit <i>adj.</i> - încredințat, convins; confirmat; <i>adv.</i> - cert.
adaoge <i>vb.</i> III - a spori, a înmulți; a alătura.	adeveritor <i>adj.</i> — care adeverește, probant; afirmativ; <i>protase</i> adevărtoare - premise afirmative.
adaogere <i>s.f.</i> - dezvoltare; umplere, revărsare.	adins (în <i>loc. adv.</i>) maiende-adins - mai ales, îndeosebi.
	aducător <i>adj.</i> - cel care aduce; pricinuitor.
	aduce <i>vb.</i> III - a orienta, a îndrepta; ^ înainte—a. obiecta.
	adulmăca <i>vb.</i> I—a mirosi.
	adulmăcare <i>s.f.</i> — descoperire, aflaie; intuire.
	adulmăcătoriu <i>adj.</i> - care intuiește; care cercetează.
	adulmăcos <i>adj.</i> - care miroase, cercetează.
	aduna <i>vb.</i> 7 - a strânge; a convoca.
	adunarea de obște a dimocrații - adunarea populară.
	afară din fînță <i>loc. adv.</i> - ireal, iluzoriu.
	afară din toată socoteala și simțirea, <i>loc. adv.</i> - în mod înconștient.

bază) - inserarea operată a avut drept scop reliefaarea inventivității lui Cantemir în materie de vocabular; poliglotul savant român urmărea, delibarat, lărgirea orizontului de cunoaștere a compatrioților săi nu numai prin introducerea masivă de neologisme pentru noțiuni mai puțin sau deloc cunoscute, dar își îngăduia mulțime de creații personale, uzând de mijloacele specifice de îmbogățire a limbii române: prefixare, sufixare, compunere sau schimbarea funcției gramaticale: „într-acesta chip (își justifica clar demersul - autorul *Divanului*, 2. *Istoriei ieroglifice* și a *Hronicidului vechimei a romano-moldo-vlabilor*), spre alalte învățături grele, trebuitoare numere [= nume] și cuvinte, dându-te a le moldoveni sau a le români șilește, în moldovenie e]linizește și în ellinie moldovenisește”.

Glosarul - care îmbrățișează, pentru prima dată, toate textele românești cantemiriene — ar putea ispiti către o cercetare exhaustivă în domeniu, fie într-o teză de doctorat, fie în alcătuirea unui *Dicționar Cantemir. Der Wortschatz Dimitrie Cantemirs. Eine lexikalische Untersuchung von „Divanul” und „Istoria ieroglifică ”in Vergleich zu Texten aus dem XVI, XIX, und XX Jahrhundert*, Frankfurt [1978] — semnat de prof. univ. Paul Miron de la Romanisches Seminar der Universität Albert Ludwig din Freiburg-Germania - n-a excerptat *Hronicid*, dar a făcut primul pas.

adeveri <i>vb.</i> IV - a aproba; a aduce la cunoștință; a se aplica.	aferim <i>interj.</i> - (turc.) foarte bine! bravo!
adevericiune <i>s.f.</i> - încredințare; confirmare,	afectaeie <i>sf.</i> - lipsă de naturalețe, de normalitate, de măsură (în vorbire, în purtare).
adeverință <i>s.f.</i> - dovadă; credință, loialitate; dreptate; încredere;	afla <i>vb.</i> 7 - a cunoaște.
<i>după</i> - <i>adv.</i> - în spiritul adevărului, obiectiv,	aflare <i>s.f.</i> - descoperire; rezultat, soluție; gândire, concepție, invenție.
adeverit <i>adj.</i> - încredințat, convins; confirmat; <i>adv.</i> - cert.	aflătoriu <i>s.m.</i> — inventator.
adeveritor <i>adj.</i> — care adeverește, probant; afirmativ; <i>protase</i> adevărtoare - premise afirmative.	afrodisău (<i>Ist. ier.</i> VIII).
adins (în <i>loc. adv.</i>) maiende-adins - mai ales, îndeosebi.	afthadia <i>s.f.</i> - (gr.) îndrăzneală; obrăznicie.
aducător <i>adj.</i> - cel care aduce; pricinuitor.	aftocrator <i>s.m.</i> - (gr.) monarh absolut.
aduce <i>vb.</i> III - a orienta, a îndrepta; ^ înainte—a. obiecta.	agalmat (<i>Ist. ier.</i> 147).
adulmăca <i>vb.</i> I—a mirosi.	agarean <i>s.m.</i> - păgân, necredincios (mai ales despre turci și tătari).
adulmăcare <i>s.f.</i> — descoperire, aflaie; intuire.	agem <i>adj.</i> - (turc.) persan.
adulmăcătoriu <i>adj.</i> - care intuiește; care cercetează.	agi unge <i>vb.</i> III - a putea; a egal; a înțelege; (refl.) a să - - a lega o înțelegere, a ajunge la o înțelegere, a se alia; a se învoi.
adulmăcos <i>adj.</i> - care miroase, cercetează.	agiutător <i>adj.</i> - protector,
aduna <i>vb.</i> 7 - a strânge; a convoca.	agiutor^;/. - aliat, tovarăș; (la)//) provizii.
adunarea de obște a dimocrații - adunarea populară.	agiutori <i>vb.</i> IV - a susține; a proteja.
afară din fînță <i>loc. adv.</i> - ireal, iluzoriu.	agiutorință <i>s.f.</i> - favoare.
afară din toată socoteala și simțirea, <i>loc. adv.</i> - în mod înconștient.	agoană (<i>Hr.</i> 389).
	agonisi <i>vb.</i> IV - a spori; a depozita.
	agonisire - îmbogățire; înmagazinare.

agonisiră *sf.* - câștig, dobândă; provizii; economii,
 ahortasie *sf.* - (< gr.) nesăț, lăcomie,
 ahorratos (*Ist. ier.* VIII),
 ai *s.m.pl.* - ani.
 aiave *adv.* - în realitate, într-adevăr; evident; *adj.* - concret, palpabil; real.
 aier, *în* - *adv.* - afară; - *clătît* - vânt; suflu.
 alaiu *s.n.* (*Ist. ier.* VII).
 alătura *vb.* 7-a confrunta.
 alăută *sf.* — instrument vechi de coarde.
 alăutar *s.m.* - lăutar.
 albiciune *sf.* - (fig.) puritate.
albusid ochbdui — sclerotică.
 alcătui *vb.* IV - a orându; a uni, a face un tot.
 alcătuire *sf.* - construcție; - *loghicească* - construcție logică.
 alcătuit *adj.* - creat, făcut.
 alefiu *s.n.* - alifie, pomadă.
 alegător *s.m.* - persoană care poate face deosebire, poate selecționa; care hotărăște.
 alege *vb.* III - a selecționa, a despărți, a împărți pe categorii; a judeca, a aproba; a hotărî, a dispune; a numi (într-o funcție); a adopta (o hotărâre sau un punct de vedere); a deosebi, a distinge, a remarca.
 alegere *sf.* - deosebire, selecție, preferință; hotărâre comună, consens; opțiune.
 alerga *vb.* 7 - a recurge, a face apel.
 alergător *s.m.* - curier.
 ales *adj.* - selectat; deosebit, important; *adv.* - mai ales.
 aleșui *vb.* IV - a urmări.
 alfavita *sf.* - (gr.) alfabet.
 alhimista, alhimist (*Ist. ier.* VIII).
 alofil (*id.* VII).
 amar *s.n.* - tristețe adâncă.
 amazoaie *sf.pl.* - femei ale unei ginte de războinice care nu admiteau nici un bărbat printre ele.
 amăgeală *sf.* - viclenie, înșelăciune.
 amăgelnic *adj.* - amăgitor, înșelător.
 amăgeu *s.m.* - înșelător, viclean; escroc.
 amăgitoresc *adj.* - nesincer,
 amăgitoriu *s.m.* - escroc,
 amăguli *vb.* IV - a flata, a linguși,
 amărăme *sf.* - amărăciune,
 amelățătură *sf.* - menționare, pomenire în treacăt,
 amelița *vb.* I - a menționa, a pomeni, a semnala ceva în treacăt.
 amelițat *adj.* - pomenit, menționat.
 amestec *s.n.* - legătură, comunitate de vederi; implicație, complicitate.

amesteca *vb.* I - a tulbura, a învrăjbi.
 amestecătură *sf.* - uneltire; învâlmășeală, neorânduială, încurcătură; intrigă, certuri, conflict; răscoală.
 amintrilea *adv.* - astfel, altminteri.
 amiroși *vb.* IV - a adulmeca.
 amistui *vb.* IV - a dispărea; a preface.
 amurțătură *sf.* - asmuțire, incitare, ațâțare.
 amurți *vb.* IV - a tăcea; a muri; a-și înceta activitatea.
 anagnostis (*Ist. ier.* VII).
 anangheon (*ibidem*).
 anarh *adj.* - fără început.
 anathemă *sf.* - afurisenie prin care biserica excomunică pe cineva.
 anatomic (*Ist. ier.* VII).
 anatomist *s.m.* - cel care cunoaște anatomie, dar și cel care face disecții.
 andartic *adj.* - situat la Polul Sud; sudic.
 anevsplanhos (*Ist. ier.* VIII).
 anomalia - (*ibidem*).
 antepathia (*ibidem* VII).
 anthrax (*ibidem*).
 antidot (*ibidem*).
 antifarmac (*ibidem*).
 apariu *s.m.* - cupar, mic dregător la curtea domnească în Moldova, auxiliar al paliarnicului.
 apărare *sf.* - grijă, prevedere, pază.
 apăs *s.n.* - necaz, îngrijorare.
apele dedesupt - apele de pe pământ, potrivit cosmologiei biblice: simbol al tulburărilor trupești.
apele diasupra — apele din cer de deasupra firmamentului, potrivit cosmologiei biblice; simbolic „de la Dumnezeu lăsate grije” (*D.* 33).
 apelpisie (*Ist. ier.* VIII),
 apipăi *vb.* IV — a atinge, a pipăi,
 apлека *vb.* I — a alăpta,
 aplos (*Ist. ier.* VIII),
 apocriși *s.m.pl.* - autori nesiguri, neautentici, nerecunoscuți de biserică,
 apofasin *adv.* - (gr.) hotărât, categoric,
 apofasisticos (*Ist. ier.* VII),
 apoftegma (*ibidem* VIII),
 aporia (*ibidem*).
 apostat *adj.* - răzvrătit (supranumit astfel împăratul Iulian, sec. *W-Hr.* 256).
 apostrof *s.n.* - (figură de stil în retorică) apostrofă.
 apothecariu (*Ist. ier.* VII).
 aprins *adj.* - plin de ardoare, de elan; foarte dornic de ceva.
 aprod *s.m.* - mic dregător la curtea domnească în Moldova și în Țara Românească, în cadrul puterii executive.
 apsifisie (*Ist. ier.* IX).

apuca *vb.* 7 - a se lua la harță, a se bate.
 arap *s.m.* - arab.
 arăpăsc *adj.* - de arab, arăbesc.
 arăpește *adv.* - ca arabii, în modul arabilor; limba arabă.
 arătare *s.f.* - chip, înfățișare; aspect, aparență, imagine; învățare; sfat; aparență; expunere în fața unui auditoriu; - *defață* - prezență; *chiară* - demonstrație elocventă; *în la* - (loc *adv.*) - în văzul lumii, în public; vădit.
 arătătoriu *adj.* - demonstrativ, concludent.
 arătoriu *s.m.* - plugar, agricultor; *fierul arătorului* - fierul de plug.
 arc *s.n.* - element arhitectural format din unul sau mai multe arce și din elementele care le susțin (coloane, stâlpi, ziduri); arcadă.
 arcs *adj.* — arcuit.
 arctic *adj.* - nordic, polar.
 arete {*Ist. ier.* VIII).
 argumentui *vb.* IV - a veni cu probe concrete, a dovedi.
 arhetip *s.n.* - model primordial (după care se călăuzește cineva).
 arhitect (*Hr.* 345).
 arhond *s.m.* - titlu de noblețe; formulă de politețe cu care se adresa cineva unui boier.
 arm *s.n.* - parte a piciorului de dinapoi al unui animal, situată între genunchi și șold.
 armaș *s.m.* - dregător în Moldova și Țara Românească, însărcinat cu aplicarea pedepselor.
 armă *s.f.* - (la pl.) conflicte armate, stare de beligerantă, război; trupe; (fig.) mijloace de luptă,
 armărie *s.f.* - (fig.) arsenal,
 armătură *s.f.* - (fig.) totalitatea mijloacelor de care se servește cineva într-o acțiune; arsenal, arome (*Ist. ier.* VIII),
 ars *adj.* - (fig., despre inimă, suflet) zdrobit, distrus,
 arsură *s.f.* - (fig.) inflăcărare, pasiune, avânt, ardoare,
 arșin *s.m.* - veche unitate de măsură pentru lungime, egală cu 0,711 m.
 articol *s.n.* - (anat.) articulație; (gram.) articol; *articulul glasului* - silabă; articol, stipulație într-o convenție. *Vezi și articule (Ist. ier.* VIII),
 asămănare *s.f.* - identitate; - *cuvântului*-omonimie; simbolizare (cu ajutorul unei pilde).
 ascuns *adj.* - tăinuit; ocult; *ascunsul inimii* - conștiința,
 ascuțit *adj.* - fin („ascuțite urechi”); pătrunzător („vederea ochilor ascuțită”); inteligent; ager.

ascuțitură *s.f.*— subțiere, șlefuire.
 aspidă *s.f.* - animal fabulos, imaginat ca o reptilă sauriană cu coada veninoasă.
 aspuma *vb.* / - a face spume.
 aspumat *adj.* - înspumat.
 astrolav (*Ist. ier.* VIII).
 astronom (*D.A.*)
 astruca *vb.* 7 - a înmormânta.
asupra stările - circumstanțele superioare.
 asupra (în: mai cu *asupra adv.*) - mai mult, cu vârful și îndesat.
 asupraea *s.f.* - necaz; constrângere, forțare.
 aședza *vb.* I-a orându; a stabili, a fixa, a statua; a statornici; a uni, prin căsătorie, o pereche.
 aședzare *s.f.* - instalare; organizare; liniște, pace; *cu adv.* — statornic.
 aședzământ *s.n.* - întocmire; situația, starea locurilor; ansamblul condițiilor materiale, sociale, morale care definesc, la un moment dat, specificul existenței dintr-un anumit loc; prevedere, stipulație, statornicire (într-un tratat); - *de pace*-convenție, tratat de pace.
 aședzător *adj.* - care rămâne neschimbat, stabil.
 aședzătură *s.f.* - rânduială, statornicire; convenție.
 așeși *adv.* — aidoma, întocmai; chiar.
 așijderea *adv.* — de asemenea; tot astfel.
 așternut *s.n.* - pat, culcuș,
 atheofovie (*Ist. ier.* VII),
 atic, aticesc *adj.* - din Atica,
 atici *vb.* IV - a vorbi dialectul atic.
 atâta cât *conj.* - tot astfel, așa încât, pentru ca.
 atmeidian *s.n.* - hipodrom,
 atocma *adv.* - întocmai, la fel, asemănător, potrivit,
 atocma *vb.* 7 - a se potrivi întocmai (cu altceva), a se adapta perfect (la) ...
 atocmat *adj.* - potrivit; nivelat,
 atocmire *s.f.* - potrivire,
 atom, atomuri (*Ist. ier.* VIII) - și (fig.) individ, persoană,
 atomist (*ibidem*).
 atunceași *adv.* — tot - - comitent, în același timp.
 ață (în: pe - *adv.*) - drept plan.
 ațină *vb.* / - a atârna,
 au *conj.* - oare, sau.
 audzitoriu *adj.* - care aude, care ascultă,
 austru (*Ist. ier.* VIII),
 avanie *s.f.* - (gr.) asuprire, cruzime; lipsă de omenie,
 avere (în: *averea minții*) - înțelepciune; stare, facultate (*D.* 101).
 avgust (*Hr.* 143).

avgustesc *adj.* - împărătesc.
 avthentic (*Hr.* 75).
 azbuche *s.f.* - termen folosit în trecut pentru a denumi alfabetul chirilic.
 axon *subst.* — „osie”, axa imagină a pământului (*D.* 1).

B

baier *s.n.* - amulet; legătură.
 balaban *s.m.* - o specie de șoimi.
 ban (*Hr.* 539).
 barbara (*Ist. ier.* IX).
 basnă *s.f.* - poveste; fabulație, scornire,
 batelește *s.f.* - loc bătătorit, arie, bătătură,
 băga (în expr.) *a băga pe cineva la mână* — a pune mâna pe cineva.
 bărbat *adj.* - viteaz, puternic, curajos.
 băsnui *vb.* IV - a fabula, a debita fantezist,
 băsnuitor *adj.* - mincinos,
 bătrânețe *s.f.* - vârstă,
 bătrâni *vb.* IV - a înainta în vârstă, a căpăta experiență,
 bătă (în: *a prinde* -) - a tăgădui,
 bântui *vb.* IV - a tulbura, a chinui, a persecuta, a năpăstui.
 bântuială *s.f.* - asuprire,
 bântuire *s.f.* - năpăstuire, persecuție.

bântuitoriu *s.m.* și *adj.* - asupritor; vătămător, persecutor.
 bârzoiat *adj.* - ridicat, umflat.
 becisnecie (becisnecie) *s.f.* — ticăloșie; decădere; sărăcie; trebuință mărunță; nepuțință fizică.
 becisnic[^]. - mititel, mărunțel; sărman.
 bejenire *s.f.* - refugiere din fața năvălitorilor,
 beli (în: *budzele a-și* -) - a desface astfel buzele încât să se vadă dinții.
 beliag *s.n.* - semn de recunoaștere; parolă,
 beznă *s.f.* - abis.
 bezsrebărnic *adj.* - (sl.) fără de arginți, neagonisitor.
 biftuire *s.f.* - ghiftuire, saț.
 bilială *s.f.* - albeală, culoare albă; suliman alb.
 bine (în: - *învoit*) - pe plac.
 binele *subst.* - binele filozofic și moral; bunătate, avantaj,
 birar *s.m.* - strângător de biruri,
 bișug (bișug) *s.n.* - bogăție, belșug, îndestulare,
 bișugit *adj.* - îmbelșugat,
 bișugos (bișugos) *adj.* — bogat, îndestulat, înstărit,
 biv *s.n.* - îndestulare, saț; abundență; de - *adv.* - din destul, din plin.
 blagocestiv *adj.* — (sl.) evlavios, binecredincios, preacucernic.

blagodarenie *s.f.* - (sl.) mulțumire.
 blagorodie *s.f.* - (sl.) noblețe, neam bun.
 blagorodnic *adj.* - (sl.) nobil, de neam mare.
 blagourrobnic (*Ist. ier.* IX).
 blăstămățesc *adj.* - afurisit; imoral, necinstit.
 blăstămățește *adv.* - ca un blestemat.
 blândețe *s.f.* - modestie; smerenie.
 bleandă, blen-de *s.f.* — scrisoare, depeșă.
 blem *interj.* - să plecăm! să mergem!
 blendău *s.m.* - o specie de șoim.
 blojeritură *s.f.* — calomnie; scornitură; trâncăneală, vorbă de clacă.
 blojiritor *s.m.* - clevetitot, bârfi tor.
 blojori (blojori) *vb.* IV - a defăima, a bârfi, a cleveti.
 blocori *vb.* IV — a vorbi de unul singur, a plănui cu voce tare.
 bloștică *vb.* IV - a băjbâi.
 boagă, pl. boaghe *s.f.* — bufniță.
 boala hronica (*Ist. ier.* IX).
 boală de voie rea — melancolie.
 boală împărătească — gălbenare, icter.
 boală uscăcioasă - boală care slăbește, care usucă, oftică.
 bobăietură *s.f.* - vorbă fără înțeles; aiureală.

bodz, boadza (*pl.* bodzi, boadze) *s.m. și f.* — zeu, zeiță, zeitate; idol.
 bog (b[o]jiei) - Dumnezeu,
 bogaz *s.n.* - strâmtoare, liman; golf.
 bogooț *s.m.* - (sl.) sfânt părinte,
 bogoslov *s.m., adj.* — (sl.) binecuvântat.
 boier de șfat - sfetnic, consilier.
 boierime de divan — sfat boieresc,
 bolbăi *vb.* IV - a vorbi fără înțeles; a balmăji,
 bolbăitură *s.f.* — vorbire neînțeleasă; exprimare confuză,
 bolborăi *vb.* IV - a bolborosi,
 bold *s.n.* — pinten; țepă; (fig.) imbold, îndemn,
 boldi *vb.* IV - a îmboldi, a impulsiona,
 boldit *adj.* - holbat,
 bolditură *s.f.* - înțepătură, împunsătură,
 boli *vb.* IV - (fig.) a născoci (ceva josnic),
 boliac *adj.* — bolnav, suferind,
 bolnicos *adj.* - bolnăvicios,
 bortă *s.f.* — gaură, scobitură,
 bostangiu *s.m.* - soldat din garda sultanului având în grijă grădinile Seraiului,
 boți *vb.* IV - a înghesui, a îngământădi,
 brăni *vb.* IV - a împiedica, a opri.
 brâncă *s.f.* - labă.

brâneață *sf.* - cingătoare (de sabie).
brăul ars - zona ecuatorială,
 breb *s.m.* - castor,
 brehăi *vb.* IV— a lătra,
 brehăit (brehăitură) *sf.* - lătrat, hămăit.
 brehău *s.m.* - dulău; *adj.* lătrător.
 brehnace *sf.* - o specie de uliu.
 brudatec *adj.* - prostănac.
 brudi *vb.* IV - a spune prostii.
 brudiesc *adj.* — copilăresc, nema-turizat, tineresc; crud, fraged.
 brudior *adj.* - tânăr, fraged.
 brudiu *adj.* - tânăr, copilăresc.
 buăr *s.m.* — bour, zimbru.
 buărat (buorat) *adj.* - ca de bour.
 buări *vb.* IV - a se repezi, a se îndrepta spre ceva; a împunge; a ciuli (urechile).
 bubușlie *sf.* — boabă, pilulă.
 bucă *sf.* - fiecare din cele două părți ale obrazului de la tâmplă până la bărbie; falcă.
 buche *sf.* — numele literei a doua din alfabetul chirilic (*b*).
 bucium *s.m.* - trunchi (de arbore); tulpină, butuc de viță de vie; (fig. „romanii sunt buciumii viii Dachii...”).
 buhăbie *sf.* - buhăială, umflare.
 buhnet *s.n.* - zgomot înfundat, pocnet.
 buieci *vb.* IV - a ameți de pe urma succesului, a se îngâmfă, buiecie *sf.* - îngâmfare.

buigui *vb.* IV— a aiura, a spune vorbe fără rost; a năuci, a buimăci, a zăpăci, a ului; a-și pierde cumpătul.
 buiguire (buiguitură) *sf.* - vorbire fără șir, aiureală.
 buiguit *adj.* - zăpăcit, aiurit; uluit.
 buiguitor *adj.* - fantezist, fără înțeles, în dodii,
 buluc *s.n.* - ceată, grup; unitate mică de soldați (companie) la turci.
 bun *adj.* - cucernic; pe care te poți bizui, folositor, util; ^ *socotitor în* - chibzuit.
 bunătațe *sf.* - virtute, calitate morală; *bunătațile obiceinice* - bunele moravuri, virtuțile morale.
 bunele *sf. pl.* - calitățile, însușirile bune ale omului.
 bunătațimare *sf.* — faptă bună, de laudă; însușire personală deosebită, norocoasă.
 bunuri *sf. pl.* {*avreștilor* -} - bunătațile cerești.
 bunguitură *sf.* - vorbă negândită aruncată la întâmplare.
 bură *sf.* - *furtună*.
 burzului *vb.* IV - a se frământa, a se infuria.
 burzuluiire *sf.* - frământare; neorânduială, înghesuială.
 burzuluiitor *adj.* - răscolitor.
 busurman *s.m.* - musulman, mahomedan.

bute *sf.* - butucul roții (de la căruță).
 butios *adj.* - ca o butie; noduros.
bunicul morții - butuc de călău.

C

cabala (*Ist. ier.* XI).
 cabalist *s.m.* - cel versat în cabala iudaică.
 cabaniță *sf.* - manta domnească pe care sultanul o dădea domnilor la confirmare odată cu cuca, sangiacul, topuzul, sabia etc.
 cacodemon (*Ist. ier.* XI) *s.m.* - demon, diavol, vraci; gând rău, rea intenție.
 cacum *s.m.* - hermină.
 caftan *s.m.* - (turc.) manta albă, lungă și largă, împodobită cu fire de aur sau de mătase, pe care o purtau domnii și boierii la solemnități.
 cahlă *sf.* - cuptor de topit metalele; coș pe unde iese fumul la un cuptor.
 caie *sf.* - gaie, o specie de uliu; pasăre răpitoare.
 cale - drum; - *delungată* - cale lungă; - *vieți* - orientare în viață, drumul parcurs...
 calicios *adj.* - de jos; obraznic.
 camilopardal *s.m.* - animal fabulos imaginat ca o asociere între cămilă și leopard; girafă.
 can (cani) *adv.* - cam.
 canon *s.n.* - lege; regulă, normă; - *de obște* - regulă generală,
 cap *s.n.* - conducător, șef, domn, monarh; început; principiu, element; punct, prevedere, articol într-o convenție; dar și: capăt, sfârșit, punct terminus.
 capăt (*—ui voroavei*) - sfârșitul cuvântului, articolul (hotărât).
 capicheaie *subst.* - (turc.) capucheaiie, reprezentant sau agent diplomatic al domnilor români pe lângă Poarta Otomană.
 capiște *sf.* - templu.
 capitolin *adj.* - care aparține Capitolului: *tabla* - *ă* este arhiva statului (*tabularium*) care se afla pe colina fortificată din centrul Romei antice, Capitoliu.
 capitul *s.n.* (*Ist. ier.* XI) - dar și: articol, punct, prevedere (într-o convenție).
 careși *pr.* - fiecare.
 carată *sf.* - trăsură ușoară; caleașca.
 carile (*tot -*) *pr.* - oricine, oricare.
 carne *sf.* - trup.
 carte *sf.* - scrisoare; document scris; *cărțile vieții* - cărțile faptelor bune și rele ale oamenilor.
 carvuncul *subst.* - piatră prețioasă.

casă *s.f.* - familie, neam; „familii de case...” - neam (bun sau mare); adv. *de casă* — obișnuit, firese, castel (*Hr.* 344).
 catalog *s.n.* (*Ist. ier.* XII) - listă (alfabetică),
 catarractă *s.f.* (*ibidem*) - cascadă,
 cătargă *subst.* - șantier naval; închisoare portuară, loc de muncă forțată,
 catastih *s.n.* - catastif, condică de însemnări,
 categorii *s.f. pl.* (*Ist. ier.* XII) - categoriile logicii și ontologiei aristotelice,
 catholichi *adj.* (*Ist. ier.* XI) - (cl.) universal, general,
 cazaniie *s.f.* - predică, omilie, cuvântare, cu caracter moralizator, pe baza textelor religioase; poveste cu tâlc.
 cădea *vb.* II- a se întâmpla; a sosi fără veste,
 cădere *s.f.* - întâmplare, hazard, eveniment (neprevăzut);
 decădere morală sau într-o situație inferioară; - *chemătoare* - (gram.) interogație; cazul (vocativ),
 căială *s.f.* - remușcare, căință,
 căielnic *adj.* - care se căinează; care deplânge nenorocirea cuiva.
 călăfătui *vb.* 7- a astupa cu călți crăpăturile dintre scândurile unei corăbii și a le unge cu păcură, spre a nu lăsa apa să pătrundă prinre ele.
 călca *vb.* 7 - a surprinde; a covârși, a întrece; a vizita; a necinsti, a nesocoti,
 calcan *s.n.* - scut, pavăză; întăritură, zid de apărare,
 călcare (*înceată* -) - mers tiptil,
 călcătură *s.f.* - nesocotire; năpădire (de oști),
 căldărăresc *adj.* - de caldărar, țigănesc; grosolan, primitiv,
 cămară *s.f.* - odaie; încăpere în care se păstra tezaurul; vistierie,
 căniili *vb.* IV- ξ se transforma în cămilă.
 căptuși *vb.* IV- (fig.) a ascunde; a acoperi; a înșfăca.
 căptușit *adj.* — acoperit; *cuvinte, voroave* ^ -e — spuse mincinoase, care ascund adevărul, nesincere.
 căptușitură *s.f.* - mască; fals, falsuri.
 căpuși pline de singe (*Ist. ier.* 628).
 căsaș *s.m.* - om de-al casei: familie, slugi; *adj.* — casnic.
 cărară *s.f.* - corabie.
 catalige *s.f. pl.* (adjectival) „catalige picioarele... Cămilei” - picioare lungi.
 cătărig *s.m.* - adolescent.
 cătărigie *s.f.* - adolescență.
 cătineluș *adv.* - puțin.

căuta *vb.* 1-3. se încadra, a se include; a viza; a cerceta, a privi către ceva; a urmări,
 căutare *s.f.* — judecată; încercare; interes pentru cineva, milă, bunăvoință; ^ w $\bar{e}$ /7 - adulare, lingușeală,
 cândai (cândaiela) *adv.* - cumva; cândva, vreodată; doară.
 când de când, *adv.* - într-o clipă; repede,
 cărcel, cărceie *s.n.* - căpușă,
 cărbob *adj.* - strâmb, încovoiat; nedrept,
 cărni *vb.* IV - a crâcni, a se împotrivi cu vorba,
 cât *conj.* - încât, astfel încât, așa încât; *fără* - - decât, afară de.
 cătăva, *adjectival* - mărișor.
 cătință j . / - cantitate; categorie a logicii și a ontologiei aristotelice.
 cea de apoi — sfârșitul, rezultatul; cele de pe urmă.
 ceas *s.n.* - oră, vreme.
 ceasornicid cel de steclă - clepsidră,
 ceată *s.f.* - mică unitate militară; buluc.
 ceauș *s.m.* - mic comandant de oaste la curtea domnească, de obicei comandant la vânători.
 cehni *vb.* IV- a lătra.
 cefnit *s.n.* - lătrat scurt, repetat, agitat; chefuit.
 ceaia ce iaste - esența, *quiditatea* (categorie a logicii aristotelice).
 ceința *s.f.* — *qualitas*, calitate.
 cerbice *s.f.* - ceafă, grumaz.
 cerca *vb.* 7 - a căuta, a analiza; a cerceta, a tatonă.
 cercător *s.m.* - cercetător.
 ceresc *adj.* - spiritual, divin.
 cereștii *s.m. pl.* - exponenții lumii divine, Dumnezeu și slujitorii săi, îngerii, sfinții.
 cereștile *adj. pl.* - (în concepțiile religioase) ceea ce vine din cer, de sus, de la Dumnezeu; divin.
 ceriul dintăi - cerul actual menit, după *Biblie*, să se transforme în cel nou.
 cerși *vb.* IV- a cere, a ruga.
 certa *vb.* 7- a pedepsi,
 certare *s.f.* - pedeapsă,
 cescuț *s.n.* - (dim. < *ceas*) moment, clipă, timp scurt,
 cetate *s.f.* - (cu sens colectiv) locuitorii dintr-o cetate, soldații unui oraș înrărit, fortificat,
 cetățean *s.m.* - locuitor, cu îndatoriri militare, al unei cetăți; om, locuitor civil al unei cetăți,
 cevași *adv.* - foarte puțin; *nemică* - - cătuși de puțin,
 cezlui *vb.* IV- a lega strâns,
 cezluit *adj.* - legat sttâns; înfășurat bine.

cfartana (*Ist. ier.* XII).
 cfestor *s.m.* - magistrat care administra finanțele statului la romani.
 cfidditas (*Ist. ier.* XII) - esența fenomenelor, substanța, categorie a logicii și a ontologiei aristotelice.
 chedz *s.m.* - piază (rea sau bună), augur, prevestire; auspiciu.
 chelariu *s.m.* - slujitor al pivnițelor și cămărilor domnești.
 chentru (*Ist. ier.* XII).
 chesar *s.m.* - împărat (roman).
 chesăresc *adj.* - împărătesc.
 chiar *adj.* - clar, limpede, lămurit, simplu; curat.
 chichiță *s.f.* - lădiță.
 chip *s.n.* - mod, fel; înfățișare, aspect; persoană: „chipuri vrednice de credință”; ființă, viețuitoare; reprezentare (artistică), imagine, idee, cuvânt; model, figură reprezentativă, tip (literar); *omenesc* - condiție umană.
 chinic *adj.* - cinic.
 chinovion *s.n.* - mănăstire de călugări care trăiesc laolaltă, în comun.
 chit, chiți *s.m.* - balenă.
 chiteală *s.f.* - judecată, chibzuință, socoteală; gândire, cuget; contemplație; studiu; idee, plan, preocupare.
 chiti *vb.* *IV-* a judeca, a calcula; a plănuși; a cugeta.
 chitare *s.f.* - deprindere, cuget.
 chititoriu *s.m.* și *adj.* — socotitor, calculator, judecător (al unei situații).
 chiverniseală *s.f.* - comportare; judecată, chibzuință, reflecție; acțiune; conducere; măsură. ~ *de obște* - bunăstarea generală.
 chivernisi *vb.* *IV-* a gospodări, a administra; a conduce, a orânduși; a se comporta.
 chivernisitoriu *adj.* - gospodar, chibzuit.
 chivot *s.n.* - corabie, arcă.
 chizmiș *s.f.* — pizmuire; alcătuire, întocmire.
 ciabur (ciambul, ciabil) *s.n.* - hoardă; grupare în care erau organizate popoarele nomade mongole primitive; bandă, ceată de oameni care pradă; armată cotropitoare.
 ciacal *s.m.* - șacal.
 cii *adv.* - aici, aci, ici.
 cineși *pr.* — cine; fiecare.
 cinie *s.f.* - instrument, unealtă; armă, sculă, dichis; mașinărie.
 cinste *s.f.* - venerație, cult; rang social, dregătorie; domnie; *cunoștința cinstită* - învățătura morală; - *epitropiile* - rangul domniei; ~ *politicească* - onoruri sociale.
 cinsteși *adj., adv.* - cinstit, corect, drept, onorabil; curat.

cinsteși *s.f.* — cinste, omenie,
 ciocoime *s.f.* - slugile boierești care se ocupau cu strângerea birurilor și cu apărarea avutului stăpânilor,
 ciocotniție *s.f.* - mentalitate de ciocoi; flecăreală, lingușire, bârfă, uneltire,
 cira *s.f.* - (turc.) un fel de arbore rășinos.
 ciritie *s.f.* (pl.) - desiș, tufiș; mulțime de copaci tineri, stufoși.
 cirtă *s.f.* - lucru foarte mic, neînsemnat; interval de timp foarte scurt; clipă,
 citală *s.f.* - citire, citit,
 ciuciuli *vb.* *IV* - a ciuguli (penele),
 ciudă j./' - minune; lucru straniu, ireal, fabulos; năpastă, nenorocire, necaz („ciuda lumii... Neron”).
 ciudesă *s.f.* - minune, miracol; mirare, uimire,
 ciudi *vb.* *IV-* a se mira.
 ciung *s.n.* - trunchi de copac fără ramuri și frunze,
 ciurfuală *s.f.* - mocirlă.
 civert *s.n.* - sfert,
 clâncăi *vb.* *IV* - a croncăni (o cioară).
 clăti *vb.* *IV* - a se mișca, a se deplasa; (fig.) a se emoționa, a se tulbura, a se înduioșa; a se zguduși, a se cutremura.
 clătire *s.f.* — schimbare, evoluție (în ontologie); mișcare, deplasare; afectare, zbucium.
 clătitoriu *s.m.* - persoană (cauză) care impulsionează; - *firii* motorul divin, divinitatea; *neclătutul* - - Dumnezeu.
 clevetă *s.f.* - calomnie, ponegrire, bârfă; - *limbilor* - gura lumii, oprobriul public.
 clevetnic *s.m.* - intrigant, bârfitor, calomniator.
 clinciuros *adj.* - țepos, spinos.
 clipală *s.f.* - clipă, moment.
 clironomie *s.f.* - moștenire.
 clironomitor *adj.* - ereditar.
 cloș *s.n.* - cioc, plisc.
 cohăietură *s.f.* - curbură; răsucire; ocol, înconjur.
 cohăiat (cohăios) *adj.* - încovoiat, curb; strâmb.
 colachie (*Ist. ier.* XII).
 colliga (*Hr.* 29).
 colonie (*ibidem* 127).
 colon *s.m.* - măgar sălbatic.
 comedie (*Ist. ier.* XII) - reprezentație cu caracter comic (în timpul lui Cantemir, în genere, producție pantomimică).
 comendă *s.f.* - conducere, comandă (a unei oști).
 comentator *s.m.* - talmăcitor.
 comes *s.m.* - titlu de noblețe, comandantul unei cetăți, al unei armate.

comitis {*Ist. ier.* XII),
 comos *adj.* - pletos,
 conceni *vb.* IV - a (se) sfârși,
 condei *s.n.* - capitol (vezi *Ist. ier.*
 XI).
 condiții *s.f. pl.* {*Ist. ier.* XII).
 coneț *s.n.* - (sl.) sfârșit.
 confirmație *s.f.* - confirmare.
 consul (*Hr.* 80).
 consulat *s.n.* - perioadă de
 guvernare a unui consul.
 conștienție (*Hr.* 163).
 j^onteni (continii) *vb.* IV — a opri,
 a reține; a înceta; a limita.
 contenire *s.f.* - abținere.
 conținut *adj.* — înfrânat, cum-
 pătat.
 content (*Hr.* 249).
 con ten tui (*ibidem* 248).
 continuare *s.f.* - continuare.
 copil (*Hr.* 73).
 coracos *s.m.* - (gr.) corb.
 coracopardal (coracopardalis)
s.m. - (gr.) ființă imaginară
 creată de Cantemir prin
 asocierea dintre corb și
 leopard.
 corăbierie *s.f.* - navigație, negoț
 pe apă.
 corenie *s.f.* - origine, început,
 corespondenții (*Ist. ier.* XII),
 cornorat (cornat) *adj.* - cu
 coarne, încornorat; încol-
 țurat, colțuros.
cornul slavii — cornul gloriei, al
 urcușului social.

corogit *adj.* - supus degradării;
 corodat.
 coronă *s.f.* — încununare; (fig.)
 putere monarhică, suvera-
 nitate, monarhie; suveran;
 stat, țară.
 corții *vb.* IV - a roade, a ronța.
 corui *s.m.* - uliu.
 cosătoriu *s.m.* - croitor.
 costandă (constandă) *s.f.* — veche
 monedă de argint (folosită în
 Moldova) valorând între 10
 și 13 bani.
 coștrăuș (coștrăș) *s.m.* - biban.
 coș *s.n.* - tabără; cavitate toracică
 a animalelor.
 coșcodan *s.m.* - o specie de
 maimuță cu coada lungă.
 cot *s.m.* - unitate tradițională de
 măsură în lungime de cea
 0,637 m, măsurând distanța
 între cot și vârful degetului
 mijlociu de la mână.
 cotei *s.m.* - câine.
 covăit *adj.* - încovoiat, curbat.
 covăsală *s.f.* — (fig.) vrajbă, intrigă.
 covârși *vb.* IV - a depăși, a
 întrece; a (se) umple (cu un
 lichid).
 crăi *vb.* IV - a domni, a împărați,
 crainici *vb.* IV - a anunța, a
 vesti.
 crăncăit *s.n.* — croncănit,
 crângăi *vb.* IV — a croncăni,
 crângos *adj.* - cu multe crengi.

crede *vb.* III - a încredința; a (se)
 încrede, a avea încredere; a se
 considera,
 credință *s.f.* - încredere,
 crieri (*lipsa* - *-lor*) — lipsit de
 inteligență; act necugetat,
 crivăț *s.n.* - miazănoapte, nord.
 crivățan *adj.* - de miazănoapte,
 nordic.
 crud *adj.* - (fig., despre oameni)
 necopt, imatur,
 crunt *adj.* - sângeros, însângerat,
 roșu.
 cucă *s.f.* - căciulă înaltă, im-
 podobită cu pene de struț, pe
 care domni o primeau de la
 sultan cu ocazia investiturii.
 cuciritură *s.f.* - închinăciune,
 plecăciune de politețe,
 temenea; - *lingușită*, -
politicăscă - lingușeală,
 politețe prefăcută.
 cucon (cocon) *s.m.* - copil, prunc
 (mai ales moștenitor, urmaș).
 cuconie *s.f.* - copilărie.
 cucunoz *s.m.* - cuc; dar și: specie
 de pasăre răpitoare. •
 culege *vb.* III — a colecționa.
 cumbea *s.f.* - cupolă.
cumpăna ceriului — zenit; dreptate
 divină; - *dreptății* — dreptate
 divină, justiție imanentă;
morții — amenințarea morții.
 cumpână (- *nevădzuță*) — Dum-
 nezeu.

cumpăni *vb.* IV — a-și împărți
 viața în răstimpuri egale
 (D.V).
 cupleciune *s.f.* — cruzime.
 cunoaște *vb.* III — a ști; a
 recunoaște; a-și da seama; a
 scruta, a vedea, a afla; a
 socoti; a gândi; a dovedi.
 cunoscătorii *s.m.* - om instruit;
 om de știință; fdozof; *adj.* —
 conștient.
 cunoștință *s.f.* — cunoaștere,
 știință; *mai detaiante* - -
 previziune; - *înainte* —
 cunoaștere anterioară (de tip
 aristotelic).
 cuprinde *vb.* III — a pricepe, a
 înțelege; a încăpea, a ajunge;
 a copleși.
 cuprindere *s.f.* - dobândire;
 privire de ansamblu, sinteză,
 cuprins; - *a minții* -
 generalizare, teoretizare.
 cura *vb.* I - a curge.
 curan *s.n.* - *Coran*, cartea sfântă
 a musulmanilor cuprinzând
 învățăturile profetului
 Mohamed.
 curat *adj.* - neprihănit, drept;
 corect, cinstit; clar, simplu;
cirată-înimă — gânduri
 sincere; *adv.* - clar, precis;
 direct, pe șleau.
 curator *adj.* - curgător.
 curățenie *s.f.* - cucernicie; -
înimii - sinceritate.

curați *vb.* IV - a (se) lepăda de
cineva, a scăpa de ceva; a (se)
purifica.
curăție *sf.* - puritate.
curațitor *adj.* - purificator.
curbau *subst.* - (turc.) holocaust;
ardere de tot.
curechiu *s.m.* — varză.
curgere *sf.* - curs, evoluție.
curmă *sf.* - tăiș, ascuțiș.
curmei *s.n.* - frânghie sau funie
făcută din coajă de rei.
curopalat (*Hz.* 350).
cust *s.n.* - curs, durată.
custa *vb.* 7-a trăi.
custoriu *subst.* — cositor.
cute *sf.* - piatră de ascuțit; gresie.
cuvăit *adj.* - curbar; șerpuitor.
cuvios *adj.* (și adverbial) - fer-
mecător, atrăgător, agreabil;
cuvincios, potrivit, respec-
tuos.

D

da *vb.* I (*dându-și cuvinte*) -
făcând înțelegeri (conspira-
tive).
dar (*în* -) *adj.* - degeaba, fără
plată.
darn (*în* -) *adv.* - în zadar,
dascăl *s.m.* - învățător; îndru-
mător; călăuză.
datoriua firii — moartea,
dălog *s.m.* - dârlogi, hățuri.

clărbaban *s.m.* - soldat pedestm, de
regulă mercenar, făcând
parre din armata domnească.
dăscălie *sf.* - învățătură, știință.
dărjie *sf.* - dârzenie, ambiție,
cutezanță; furie; nesupunere.
dârmoetură *sf.* - vorbă goală.
dârmoia *vb.* I - a cânrări faptele
cu multă atenție; a cerne.
dârmoiu, -oaie *s.n.* — ciur cu
găuri mari.
decinde *adv.* - dincolo.
defăimăciune *sf.* - defăimare,
desconsiderare.
dejgheuca *vb.* I - (fig.) a povesti
amănunțit.
delungare *sf.* - întârziere, amâ-
nare.
delungar *adj.* - temporizat, amâ-
nat.
demăna *vb.* I - a susține, a ajuta,
demoni *vb.* IV - a da caracter
demonic,
denafară *adv.* (substantivat la pl.)
- afaceri, treburi externe,
deochetor *adj.* - care deoache.
deosăbi *vb.* IV - a se răzleți, a se
răspândi în direcții diferite,
deosăbi de loc. *prep.* — în afară de.
depândi *vb.* IV - a pândi de mult,
a aștepta pregătit de ceva.
deplomată (diplomată) *sf.* - act
oficial, hrisov,
descăleca *vb.* 7-a întemeia; a se
așeza statornic într-un loc,
întemeind o țară.
descălecătură *sf.* — întemeiere.

descălci *vb.* IV - a descurca,
descălciat *adj.* - descurcat, lămu-
rit, clar.
descălcimră *sf.* - descurcare;
rezolvare, elucidare,
descânta *vb.* I - (opusul lui *cânta*)
a convinge,
desficiori *vb.* IV - a lăsa fără
ficiori, fără pui.
desfrătat *adj.* - (?) neînfrățit,
neîmperecheat; fără nici o
legătură, nelegat,
desfrăți *vb.* IV - (?) a se detașa, a
se despărți de cineva (cu care
a avut o relație),
desfrănat *adj.* și *adv.* - fără frâu;
(fig.) fără măsură, lipsit de
control.
despărinți *vb.* IV - a lăsa fără
părinți {vezi: *desficiori*}.
despicătoriu *s.m.* - tăietor;
anatomist; chirurg; cel care
face autopsie.
despletici *vb.* IV - a lămuri, a
descurca (o situație).
despot (dispot) *s.m.* - (în Im-
periul bizantin) stăpânitor
autonom al unei provincii, al
unui ținut.
despune *vb.* III - a împărți, a
repartiza, a orândui.
desputație (disputație) *sf.* -
dezbateri, dispută; *a fize* - -
a controversa.
destrăma *vb.* I - a analiza în
amănunțime.
desvâsca *vb.* 7-a dezbrăca.

deșartă *adj.* (*lună* -) - știrbită.
deșertare *sf.* - zădărnice.
deșteptat *adj.* - instruit.
detuna *vb.* 7-a trăsnii.
deurpanic (*Hz.* 138).
devălomi *vb.* IV - a se amesteca.
devecuși *subst.* - (arabă) că-
ni ilă-pasăre.
devestăvcie *sf.* - (sl.) feciorie,
castitate.
dezbate *vb.* III - a scăpa, a se
elibera; a revendica.
dezbarere *sf.* - eliberare.
dezbărat *adj.* - fără opreliști.
dezgrăi *vb.* IV - a dezice; a
retracta; a nu mai recunoaște
un lucru spus; a-și retrage
cuvântul.
dezsămăna *vb.* 7 - a se desoli-
dariza; a se dezice de cineva.
dezvăli *vb.* IV - a da în vileag; a
face cunoscut; a se vădi.
dezvălire *sf.* - descifrare; des-
coperire, clarificare.
dezvăra *vb.* 7 - a se desprimăvăra,
a se imprimăvăra.
diafora *sf.* - (gr.) deosebire.
dialect *s.n.* - limbă; vorbire; grai.
dialectic *s.m.* (*Ist. ier.* IX) -
dialectician, (în filozofia
antică) persoană care folo-
sește raționamente contra-
dictorii.
dialecticesc *adj.* - dialectic,
formal; logic,
dialog *s.n.* (*Ist. ier.* IX) -
convorbire.

- diathesis (diathesin) *s.f.* (*Ist. ier.* IX) - dispoziție, rânduială, ordinea naturii,
- diavolie *s.f.* — faptă mârșavă; ticăloșie; viclenie; răutate,
- dicăi *vb.* IV - a spune vrute și nevrute,
- dictator *s.m.* (*Hr.* 143).
- didascal *s.m.* - învățător, profesor; preceptor, dascăl,
- didascalie *s.f.* - învățătură; pricepere, iscusință,
- dihănesc *adj.* - (comportament) ca de animal (sălbatic),
- dihonie *s.f.* (*Ist. ier.* IX).
- dimocrație *s.f.* (*ibidem*) - (în afara sensului curent și:) anarhie; republică, sfat boieresc; sfatul țării; adunarea poporului.
- dinafară clătitoriid— Dumnezeu, dinăoareaadv.—adineauri,
- discolie *s.f.* (*Ist. ier.* IX) - (gr.) dificultate,
- disidemonesc *adj.* — superstițios,
- disidemonie *s.f.* (*Ist. ier.* IX) - superstiție,
- disputație *s.f.* - controversă; ceartă.
- disthie *s.f.* - (gr.) ghinion, nenorocire, nefericire.
- div, divuri *s.n.* - chip, fel; (*adjectival*) meșteșugit, minunat.
- divan *s.n.* - (în Turcia din timpul sultanilor și în țările aservite ei) consiliu cu atribuții politice, administrative și juridice, alcătuit din cei mai înalți demnitari; (în țările române) sfat domnesc; judecată, proces.
- divă *s.f.* - mirare, uimire; lucru neobișnuit, minune.
- dobă *s.f.* - tobă.
- dobândă *s.f.* — pradă de război.
- dobitoc *s.n.* - animal irațional, animal insensibil; *dobitoace sămăluitoare* — ființe raționale; - *simțitoare* - ființe sensibile; (metaforic) boier moldovean; *dobitoc duppus* - animal domestic; țaran iobag moldovean; *dobitoc ceresc* - constelație cu nume de animal; *dobitoc platonic esc* - omul.
- dobitocit *adj.* - transformat în animal.
- dodei *vb.* IV- a supăra, a necăji; a pricinui cuiva un necaz,
- dodeială *sf*— tulburare; supărare; mâhnire, necaz,
- dodii *s.f. pl.* - aiureli, toane; capricii.
- domesnic *adj.* - de casă, domestic.
- domni *s.m. pl.* - stăpâni.
- donanma (dunanma, dunalma) *s.f.* (*Hr.* 84) - triumf, serbare (turcească) care ține mai multe zile și nopți cu ocazia unui eveniment important:

- repurtarea unei victorii sau cucerirea unei cetăți,
- donoima (dunaima) *s.f.* - flotă,
- dos (*a da* -) - a o lua la fugă (din calea dușmanului); a se retrage.
- dosadă *s.f.* - ocară; înfruntare; supărare, mâhnire; zbugium, chin, durere,
- dosădi *vb.* IV - a ocări; a înfrunta; a muștra; a chinui; a persecuta; a corupe,
- dosădire *s.f.* — ocară, chin.
- dosăditură *s.f.*— ocară, înfruntare.
- dram,-uri *s.n.* - pușin: - *-id vieții* — pușinul vieții; veche unitate de măsură a greutateii, echivalentă cu cea 3,18-3,23 grame; (la pl.) drahme (monede grecești de argint),
- drăpnicie *s.f.* - fire, nărav, comportament; tagmă,
- drăpt *s.n.* — drept, jurisprudență;
- adj.* --*mijlociu* - așezat la mijloc, cumpănit; *s.m.* dreptcredinciosul; cel drept;
- driaptăpotrivire* - echilibru.
- drob,-uri *s.n.* - (la pl.) măruntaie,
- dropică *s.f.* hidropizie, idropică.
- dropicos *adj.* — bolnav de idropică; umflat; greoi,
- duc (ducs) *s.m.* - titlu purtat de conducătorul unui ducat;
- duce; mare senior feudal; cap, conducător,
- ducător *s.m.* — povăzitor; conducător; călăuză.
- duh *s.n.* - suflet, spirit, psihic; suflare, respirație; suflu, viață; intenție, plan, minte, gând; tărie, putere; (la pl.) calități, virtuți, talente; viețuitoare (mai ales în înțeles de om); - *sămăluitoriu* - spirit rațional; - *simțitoriu* - rațiune; - *de tulburare* — imbold spre învrăjbire; - *înalt, ^înfiat* - infatuare; *duhul a toată viața* — Sfântul Duh; - *rău* — diavol, drac; *duhul vinului* (*Ist. ier.* X).
- duhnesc *adj.* - sufletesc, spiritual.
- dulce (*cu* -) *adv.* - cu plăcere, cu bucurie; bucurios.
- dulceață *sf*— satisfacție, plăcere.
- dulf *s.m.* - delfin.
- dungă *s.f.* - linie, duet; *dunga ceriului* — zona ecuatorială.
- dzăcătoare *s.f.* - boală la pat.
- dzăciuală *s.f.* - dijmă, dare anuală, reprezentând a zecea parte din producția de cereale, de vite etc.
- dvori *vb* IV— a urma.
- E
- eclipsis (*Ist. ier.* X).
- ectonhrismon (*ibidem*).
- effcație *s.f.* (*Hr.* 59).
- ehidnă *s.f.* - (gr.) viperă,
- elcovan *subst.* - (turc.) curier imperial.

elefirie *s.f.* (*Hr.* 67).
 eleghii *s.f.* (*Ist. ier.* X).
 elină *s.f.* - greaca veche,
 eliriesc *adj.* - elin, care ține de greci.
 elini *vb.* *IV*— a face să semene cu limba elină,
 elinie *s.f.* (*în -*) *adv.* - în grecește,
 eliniza *vb.* *I-a* traduce în greacă (vezi și: *elini*).
 embrion a *vb.* *I—d.* se transforma oul în pui.
 embrionat *adj.* - zămislit, ajuns în state de embrion,
 energhie (*Ist. ier.* X).
 enthimema *s.f.* (*ibidem*) - silogism eliptic,
 eni interj. - ia amintel, iată!, iacă!
 epicuri *s.m. pl.* - epicurei, adepți ai filozofiei lui Epicur.
 epifonema *s.f.* (*Ist. ier.* X) - figură retorică constând într-o exclamație cu care se încheie un discurs.
 epihirima *s.f.* (*ibidem*) - încercare, început, inițiativă; efort.
 epiorchie *s.f.* (*ibidem*).
 epistolie *s.f.* - scrisoare, răvaș,
 epithimia *s.f.* (*Ist. ier.* X) - cupiditate,
 epitom (*Hr.* 129).
 epitrop *s.m.* (*Ist. ier.* X).
 epitropie *s.f.* - domnie; mandat, delegație, reprezentanță;
 funcție supremă în administrarea de stat.
 eriasă *s.f.* (*Ist. ier.* X) - erezie; dezbinare,
 ermafroditis *z/z.* și *adj.* (*ibidem*) - bisexual; perversiune sexuală.
 essentia *s.f.* - (lat.) esență, categorie a ontologiei și a logicii aristotelice,
 etimologhia *s.f.* (*Ist. ier.* X).
 etimologhic *s.m.* - etimolog.
 etimologhicesc *adj.* (*Hr.* 61).
 ethiop *s.m.* - etiopian,
 ethiopăsc *adj.* - etiopic, etiopian,
 evdemon *s.m.* (*Ist. ier.* X).
 evghenie *s.f.* (*ibidem*).
 evghenichi *adj.* - (gr.) nobil, de neam ales.
 evghenisi *vb.* *IV-* a înnobila,
 evlavie *s.f.* (*Ist. ier.* X).
 evseviev *s.f.* (*ibidem*).
 evtihiani *s.m. pl.* — eretici, în slujba lui Anastasie, care cereau modificarea cântării bisericești ortodoxe trisaghion.
 evtihie *s.f.* - (gr.) fericire,
 exighisis *s.f.* (*Ist. ier.* X) - interpretare, comentariu,
 explicui *vb.* *IV-* a explica,
 experienția *s.f.* (*Ist. ier.* X) - cunoaștere nemijlocită, senzorială,
 exțentrum *s.n.* (*ibidem*) - circumferință, cerc.
 ezetură *s.f.* - revărsare.

ezi *vb.* *IV-* a se revărsa, a da pe dinafară.
 facere *s.f.* - realizare practică; fapt împlinit.
 fantazie *s.f.* - memorie.
 fapt,-uri *s.n.* - făptută, chip, înfățișare; făptuite, activitate.
 față *s.f.* - latută, fațetă; pagină; (gram.) persoană.
 faur *s.m.* - fierar.
 făcătotie *s.f.* - faptă; acțiune, activitate; creație.
 făcătoriu *s.m.* - făptuitor, care făptuiește ceva; creator; - *firii* - Dumnezeu.
 făgădă *s.f.* - făgăduință, promisiune.
 fără, *hv.fără cale-* ranchiunos; - *ispravă* - netrebnicie; netrebnic, josnic; - *socotială* - nesocotit, irațional, nechibzuit; fără minte; lucruri fără rost.
 fărămușă,-uri *s.f.* - fărămitură; resturi de la masă.
 fărămie,-iile *s.f.* - bucățică; la pl. - pulbere, praf.
 fărămitură *s.f.* - (la pl.) ruine, restul zidurilor de altădată,
 făicav *adj.* - gângav,
 fântână *s.f.* - izvor,
 fășchie *subst.* (*Ist. ier.* XVIII),
 federat *s.m.* (*Hr.* 340) - (mai ales la pl.) persoană care făcea parte din populațiile așezate la granițele Imperiului roman și care se angaja să apere aceste granițe în schimbul unor avantaje.
 feldeință *s.f.* - fel, calitate (lat. *qualitas*), categorie a logicii aristotelice (< lat. *qualis*: ce fel de).
 feldmarșal *s.m.* (*Hr.* 325).
 felegă *s.f.* - zdreanță.
 feredeu *s.n.* - baie, îmbăiere; baie (edificiu); stațiune balneară, loc de tratament.
 ferici *vb.* *IV-* a lăuda, a slăvi.
 fericință *s.f.* — fericire.
 ferman *s.n.* - (turc.) firman, ordin emis de sultan pentru numirea sau destituirea domnilor români.
 fiecând *adv.* - oricând.
 fier *s.n.* - spadă, armă de luptă; ancoră: „fiarale corăbii”; /m* pl. lui *fiară sălbatică*.
 fiere niagră - indispoziție, melancolie.
 fietecând *adv.* - mereu, oricând.
 fieteunde *adv.* - oriunde.
 figură *s.f.* (*Ist. ier.* XVIII).
 ființă *s.f.* - existență, realitate, esență; conținut; *toată* - întreaga natură; creația; - *cea dinluntru* - starea lăuntrică; - *bună* - natută bună; ^ *lucrului* — esența.

ființase *adj.* - natural, existent, având existență reală; produs de cauze naturale,
 fiitor *adj.* - viitor; existent, în ființă,
 fii *s.m.* - elefant,
 filafie (*Ist. ier.* XVIII),
 filetes *subst.* - prieteni,
 filohrisos *s.m.* și *adj.* (*Ist. ier.* XIX).
 filoprosopie *s.f.* (*ibidem*).
 filosofisi *vb.* IV- a filozofa.
 finic *s.m.* - curmal; pasărea Phoenix.
 fire *s.f.* - natura (totalitatea lucrurilor create); organizarea particulară a fiecărei ființe, caracteristică; temperament; aspect, înfățișare; forță trupească, condiție fizică; *mai de-ajirea, adv.* — mai de vază, vrednic, iscusit; - *do-bitocescă*- natură irațională.
 firean *s.n.* — ființă biologică; om; (adjectival) natural, care ține de fire.
 fireștii *s.m. pl.* - oamenii în înțeles de muritori, supuși legilor naturii.
 firime *s.f.* - aspect, înfățișare; *de-a firimea trupului* - de condiția fizică, de aspectul trupului.
 fizic *s.m.* (*Ist. ier.* XVIII).
 fizicesc *adj.* - ce ține de natură, natural.

fiziognom *s.m.* — fizionomist, cunoscător al caracterului omenesc după trăsăturile feței.
 fiziognomie *s.f.* (*Ist. ier.* XIX),
 flămângiune *s.f.* - foame,
 floate[^]-culoare; față, imagine, chip.
 fluturat *adj.* - neserios, fluș-turatic, ușuratic.
 foaie *s.f.* - utilaj pentru aprinderea sau întreținerea focului; abdomen.
foc curățitoriu — purgatoriu; - *-ul inimii* - supărare, mânie, furie.
 formă *s.f.* - figură pantomimică,
 formui *vb.* IV - o formula; a exprima; a concepe; a reprezenta,
 fortuna (furtună) *s.f.* — soartă, destin; noroc, șansă,
 fortuni *s.n. pl.* - primejdii,
 fosturi de chiteală (*Hr.* 520).
 franghipani (*Hr.* 341).
 frământătură *s.f.-cocă.* de pâine, aluat.
frică cerească — teama de Dumnezeu.
 frundezare,-zări *s.f.* - frunziș, tufiș,
 fugaș *s.m.* - fugar,
 fur *s.m.* - hoț
 furesc *adj.* - ca furul, hoțesc, tâlhăresc,
 furtușag *s.n.* - hoție,
 fus *s.n.* - ax, axă.

G

gadină *s.f.* - animal sălbatic, jivină.
 galactea *subst.* (*Ist. ier.* IX) - Calea Lactee, drumul robilor.
 gangur *s.m.* - grangur (pasăre cântătoare).
 gata *adj. invar.* - pregătit.
 gazofilachie *s.f.* - (gr.) vistierie; câmară.
 găta *vb.* I-a pregăti; a definitiva.
 gătat *adj.* - pregătit, terminat.
 găunășitură *s.f.* - scobitură; gaură.
găurici mici — pori.
 găzdăului *vb.* IV- a ține în gazdă pe cineva, a adăposti.
 gânciavă *s.f.* - gâlceava, controversă, ceartă.
gând aședzat - calcul nezdruncinat.
 gârâi *vb.* IV- a cloncâni, a cărâi; (despre oameni) a flecari.
 gârlă *s.f.* - albie de râu.
 gârlici *s.n.* - intrare îngustă a unei băști (săpătură, fortificație subterană),
 gârliță *s.f.* - cerc de fier ce se pune, legat de un lanț, în jurul gâtului animalelor de casă, sau a unor răufăcători,
 gârtan *s.n.* - gâtlej,
 gâtlan *s.n.* - laringe.
 genune *s.f.* - mulțime mare de oameni.

ghenarie (ghenvarie) *subst.* - luna ianuarie.
 ghenealoghie *s.f.* (*Hr.* 2) - origine, început.
 ghegeneralis *subst.* (*Ist. ier.* IX) - generalul, universalul (categorie filozofică).
 gheograf *s.m.* (*Hr.* 4).
 gheomandie *s.f.* (*Ist. ier.* IX) - geomanție.
 gheometricesc *adj.* - geometric, ce ține de geometrie.
 gheometru *s.m.* - geometru, matematician.
 ghib *s.n.* - cocoasă.
 ghigariu *s.m.* - porcar.
 ghimnosofiei *s.m.* - adept al filozofiei digambara (filozofi care umblau goi, se abțineau de la carne și duceau o viață contemplativă).
 ghiulghiu *subst.* - (turc.) floare în formă de ciorchine; trandafir.
 ghizdav *adj.* - frumos; ornat, împodobit.
 ghizdăvi *vb.* IV - a se înfrumuseța.
 ghizdăvie *s.f.* - frumusețe.
 giosan *adj.* (*Hr.* 245).
 giudecătorie *s.f.* - judecată, arbitraj.
 giudeț *s.n.* - judecată (în sens juridic); judecătorie, tribunal; ceartă.
 giunghere *s.f.* - jertfire prin înjunghiere.

giurământ *s.n.* - legământ, angajament solemn (care, la acea vreme, se făcea prin jurământ).

giurui *vb.* *IV* - a te lega prin jurământ.

giuruință (*a da* -) - a făgădui, a promite.

giuruită *s.f.* - promisiune, făgăduială înrărită prin jurământ.

glas *s.n.* - vorbă, cuvânt, rostire; (la animale) strigăt; cântate, melodie; numire, predicabil („cinci glasuri a lui Porfirie”).

glav (glavă, glavină) *s.f.* - (sl.) capitol.

glăvăniță *s.f.* - greutate rotundă și mobilă a cântarului care arată cantitatea măsurată.

gligan *s.m.* - porc sălbatic; mistreț.

gloată *s.f.* - armată de strânsură.

glodi *vb.* *IV*— (fig.) a se împovăra.

glodos *adj.* - noroios.

glogozaia *s.f.* — rumoare; învălmășeală, agitație; amestecătură.

glogozit *adj.* - învălmășit, încurcat.

gloaș *s.n.* - ghiulea.

gnomon *s.n.* (*Ist. ier.* LX).

gol, goli *adj.* - sărac; (fig.) pur, neamestecat.

golicie *s.f.* - sărăcie, viață grea.

gonaș *s.m.* — urmăritor.

goni *vb.* *IV*- a urma; a se grăbi; a intenționa.

gonitoriu *s.m.* - alergător; curier pe cal; persecutor.

gonț *s.m.* - urmăritor, gonaci, grai *s.n.* — vorbă, cuvânt; *graiul limbii lor* - vocabularul...; noțiune,

gramatic *s.m.* - filolog; etimolog; scriitor de cancelarie,

grăini *vb.* *IV* - a vorbi; a cuvânta,

grămădi *vb.* *IV*— a converge,

grăunț *s.m.* - mică greutate, etalon de cântărit aurul în evul mediu românesc,

grebănos *adj.* - gârbov, cocoșat,

greșit *adj.* - vinovat,

greșitor *adj.* — cel care greșește; păcătos.

greuime (greime) *s.f.* - greutate, pondere; dificultate; povară.

griji *vb.* *IV*- a îngriji; a se teme, a-i fi frică.

grijiiv *adj.* - temător, îngrijorat, grijuliu.

grof *s.m.* - latifundiar maghiar sau german (având titlu de conte).

gtopniță *s.f.* - groapă, mormânt.

grosime *s.f.* - masivitate, volum; (fig.) insensibilitate sufletească.

grozav *adj.* — urât, pocit, slut; rău, nelegiuit, îngrozitor, groznic.

grozăvi *vb.* *IV*— a (se) urâți, a (se) pocii.

grozăvie *s.f.* — urățenie.

grunzos *adj.* - aspru, dificil,

gubernie *s.f.* - diviziune administrativă în Rusia; ținut,

gurgui *s.n.* - sfârceul sânelui,

guziu *s.m.* - cârtiță, orbete.

H

hadâmb *s.m.* - eunuc,

haini *vb.* *IV*- a se revolta, a se răzvrăti.

halcotip *s.m.* - tipar; tipăritură.

halif, halifele *subst.* - suveran musulman considerat ca locuitor al profetului.

hameleon *s.m.* — cameleon.

han *s.m.* — titlu purtat, în evul mediu, de conducătorii mongoli și preluat de suveranii multor țări din Orient.

harmonie *s.f.* (*Ist. ier.* XIX).

harț *s.n.* - încăierare.

hasechiu *s.m.* - (turc.) comandant, șef de unitate de bostan gii.

hatman *s.m.* - (pol.) comandant-șef al armatei în Moldova medievală.

hălădui *vb.* *IV*- a scăpa, a fugi.

bănesc *adj.* - ce aparține unui han (local cu ospățarie unde se pot adăposti peste noapte drumeții).

haolitură *s.f.* - bocet.

hărariu *s.m.* - traistă, sac, desagă.

hățui *vb.* *IV* - a stăpâni, a înfrâna.

hărăț *s.m.* - erete.

heghira (higiret) *subst.* (*Ir.* 497) - dată la care începe calendarul musulman (16 iulie 622), când a fost strămutat Mahomed de la Mecca la Medina.

helge *s.f.* - nevăstuică.

hemnisi *vb.* *IV*- a hămesi.

hendec *s.n.* - șanț de război, ttașee.

herb *s.n.* - stemă.

hereghie *s.f.* — origine, neam; noblețe, origine nobilă.

hersonisos (*Ist. ier.* XIX) - peninsulă.

hilot *s.m.* - ilot; persoană exploatată, asuprită; sclav.

himeră *s.f.* (*Ist. ier.* XIX).

himerinos *adj.* - de iarnă.

nimic *s.m.* - chimist.

hinciuri *s.n.* pl. - desiș, tufișuri.

hypothesis *subst.* - subsrăat, ipoteză.

hireș (hiriș) *adj.* - firesc, adevărat, autentic; propriu, personal; de origine, originar; *adv.* - exact, întocmai,

hirișie *s.f.* - trăsătură, caracter distinctiv, particularitate, caracteristică,

hirograf *s.n.* (*Ist. ier.* XIX) - manuscris; autograf; înscris, act de mână.

hiromandie *s.f.* (*ibidem*).

hirurg *s.m.* — chirurg.
 hîoricar *s.m.* - (peiorativ pentru cronicar.
 hluger **x72** - lujer, tulpină.
 hof- (ebr.) zburătoare.
 holbură *s.f.* - vânt puternic, vijelie; răzmeriță; conflict.
 holburi *vb. IV* - a se ridica în vârtejuri.
 holm *s.n.* - dâmb, movilă; deal.
 holmuos *adj.* - deluros; râpos, prăpăstios.
 hortun *s.n.* - trompă (de elefant); proboscidă.
 hotar *s.n.* a firii *botară* — granițele naturii, granițele lumii materiale; *cele firești botară* — marginile firii, granițele legilor naturale; *botar mijlocitoriu* - termen mediu (în logică); *botară gbeo-metricăști, loghicești* - termeni de geometrie, de logică; *botările rudenii* — felurile de rudenie.
 hotări *vb. IV* — a (se) hotărnicii, a (se) delimita.
 hotărâre *s.f.* — definiție, definire; importanță; semnificație, delimitare, împărțire după hotare, hotărnicire.
 hotărât *adj.* — mărginit, delimitat, învecinat.
 hrăpi *vb. IV* - a apuca cu sila.
 hrismos (hrizm) *s.n.* (*Ist. ier. XIX*) — profeție; ghicire, oracol.

hrisov, hrisovului *s.n.* - document emis de cancelariile domnești.
 hronic, hronice *adj.* - cronic, îndelungat.
 hronicar *s.n.* - cronică, scriere istorică.
 hronograf *s.n.* - cronică.
 hronolog *s.m.* - cronicar.
 hronologic *s.n.* - cronică.
 hronologhicesc *adj.* - cronologic.
 hronologhicește *adv.* (*Hr. 142*).
 hudișos *adj.* — care ține de uliță, de stradă.
 hulpesc *adj.* - vulpesc; (fig-) nesincer; viclean.
 hukoană *s.f.* - altoi.
 hultui *vb. IV* - a altoi.
 hultuitoriu *s.m.* - altoitor, sădi tor.
 hultur *s.m.* - vultur.
 hulub *s.m.* - porumbel.

I

iad *s.n.* - și: pedeapsă.
 ianicar-agasî, *subst.* - (turc.) rang în armata turcă.
 ianăși *pomenirea* - recapitularea, iarbă, ierbi *s.f.* - plantă medicinală; - *pușcă* — praf de pușcă,
 iasmin *s.m.* (*Ist. ier. XX*).
 icoană *s.f.* — portret, reprezentare (artistică); imagine; tablou,
 idee *s.f.* (*Ist. ier. XI*).

idol *s.m.* (*ibidem*) — și: chip, imagine; reprezentarea unei zeități.
 idolese *adj.* - ce ține de idol.
 idololatrie *s.f.* — închinare la idoli.
 idololatru *s.m.* - persoană care se închină la idoli.
 idropică *s.f.* — hidropizie.
 ielcovan *s.m.* (*Ist. ier. XI*) - pescăruș.
 iepuri *vb. IV* - a se comporta ca un iepure.
 iernatic *s.n.* - (despre oști) ședere, petrecere, adăpostire în timpul iernii.
 ieroglic *adj.* — ascuns, cifrat, simbolic.
 ieroglife *s.f.* (*Ist. ier. XI*) - ierusalimăsc *adj.* — din Ierusalim.
 ieșire *s.f.* moarte.
 ieșătură *s.f.* - baraj, stăvilă.
 iezi *vb. IV* — a stăvili, a bara.
 iie *s.f.* - partea dintre pânțele și armul calului.
 ijdărănie *s.f.* - început, obârșie.
 ijdări (izdrări) *vb. IV* — a începe, a purcede; a lua naștere, a se isca; a se zămisi,
 ima *vb. 7* - a se mânji, a se murdări.
 imat *adj.* - mânjit, murdărit.
 imăciune *s.f.* - murdărie, spurcare; (fig.) necinste, perversitate.
 imător[^] - murdar, întinat (în sens figurativ).

indict (indiction) *s.n.* — numele anului calendaristic dintr-o perioadă convențională de 15 ani.
 inemă *s.f.* — și: suflet, psihic; afect; gând; bunătațe, duioșie; *ascunsul inimii* - conștiința morală.
 innoplemenic *adj.* - de alt neam, străin.
 inorog *s.m.* — licorn; animal fabulos înfățișat cu un cap de cerb, cu trup de cal și cu un corn lung în mijlocul frunții (prezent în arta și literatura medievală); simbolizează forța, rapiditatea și invincibilitatea; cornul său era socorit că ar avea virtuți vindecătoare.
 interiecție *s.f.* (*Ist. ier. XI*) - (gram.) interjecție.
 intimii *vb. IV* — a se numi.
 ipervolicesc *adj.* (*Ist. ier. XX*).
 ipocritis *adj.* - (gr.) fățarnic.
 ipohimen (ipochimen) *s.n.* (*Ist. ier. XX*) - substrat, substanță.
 ipodrom *s.n.* (*Hr. 364*).
 ipoghei *s.m.* (*Ist. ier. XX*) - oamenii din partea opusă nouă, cei de la antipozii.
 ipohondriac *adj.* (*ibidem*).
 ipopsiie *s.f.* — (gr.) bănuială.
 ipohesis *s.f.* (*Ist. ier. XX*).
 ipohetic *adj.* (*ibidem*).

i proci - (sl.) și așa mai departe, et caetera.
irmafrodit s.m. — hermafrodit; (fig.) cu natură dublă,
iroas (iroi) s.m. (Ist. ier. XI) - personaje de epopee,
irod s.m. — inorog,
iroicesc (iroiese) adj. - eroic,
ironic adj. (Ist. ier. XI).
ironicesc adv. — în mod ironic,
iscușenie s.f. - iscusință,
iscusit adj. - chipeș, arătos (ca înfățișare),
isimeria s.f. (Ist. ier. XI) - echinocțiu.
ispisoc s.n. - act prin care se acordă un privilegiu; uric.
ispiti vb. IV- a încerca, a cerceta, a examina; a se strădui, a se trudi; a cunoaște; a cere, a pretinde; a fi tentat; a iscodi.
ispitit adj. — încercat, experimentat; învățat.
isteciunesf—știință, cunoștință; multă învățătură; iscusință, abilitate.
istorie amestecată - miscelaneu, culegere de lucrări, de fapte, cu conținut istoric, aparținând mai multor autori.
istoriograficesc adj. — istoric.
istovi vb. IV- a (se) termina, a (se) sfârși, a isprăvi; a realiza.
ital s.m. - italian.
ithică s.f. — (gr.) etică, morală.
ithicește adv. - conform moralei, eticii.
iuboste s.f.— (sl.) dragoste, iubire,
iușor adj. — ușor, lesne,
iușorime (iușurime) s.f.— neseriozitate, ușurătate,
ivală s.f.- apariție, prezență; *la* - la vedere, de față, la lumină, în văzul...
ivi vb. IV- a da pe față, a arăta, a lăsa să se vadă.
izbâcnire s.f. - *-a inimii* — apoplexie(?); infarct (?).
izbândi vb. IV - a învinge, a birui; a cuceri; a reuși; a se răzbuna,
izbândire s.f. - răzbunare,
izbânditoriu s.m. - împlinitor; judecător, pedepsitor,
izblâzni vb. IV- a se necăji, a se supăra.
izgnanie s.f. — exil, alungare, surghiun,
iznoavă s.f. de - — din nou (*adv.*).
izvod s.n. - origine, obârșie; sursă; listă, catastif; act scris,
izvodi vb. IV - a născoci, a concepe, a crea; a face, a da naștere, a inventa; a apărea, a produce,
izvoditoriu s.m. - autor, creator; - *-id și pricinitoriid firii* - Dumnezeu.
izvodzel s.n. — listuță, notă, însemnare; *-de Hacuri*—rețetă.

Î

îmbăiera vb. 7- a lega cu sfoară, cu baier.
îmblâzni vb. IV- a se menaja; a se necăji, a se supăra,
îmbumbăcat adj. - înfundat, astupat (cu bumbac),
îmbunare s.f. - lingușire,
îmbunătățimat adj. - dotat cu fapte bune.
îmbunător s.m. - mijlocitor de bine; lingușitor,
îmbunătură s.f. - făgăduială.
împăcăluire s.f. - împăcare,
împăceluit adj. - împăcat; în acord cu ceva...
împăna vb. I - a împodobi cu pene, a căpăta, a se acoperi cu pene.
împărâteasa cetăților — Țari-gradul.
împărechea vb. 7- a se certa, a se învrăjbi; a se duela,
împărechere s.f. - dezbinare, vrajbă, disensiune; dar și: asociere, îmbinare, însoțire,
împelițat adj. - legat cu pieleță,
împiedicat adj. - (despre vorbire) neclar, greu de pronunțat,
împietrosere s.f. - lipsă de sensibilitate; încăpățănare,
împingător s.m. - îndemnător.
împistri vb. IV- a face pestrîț, a împestrița; a bălța,
împlătoșat adj. - apărat de platoșă.
imple vb. III - a împlini; a împletecetură *s.f.* - încurcătură.
împoncișă vb. I - a se pune în conflict cu cineva; a se împotrivi; a fi în dezacord cu ceva sau cu cineva.
împoncișare s.f. - împotrivire; provocare, insultă; opoziție.
împoncișitoriu s.m. și adj. - împotrivnic, potrivnic, dușman.
împoncișitură s.f. - împotrivire; opoziție; ceartă, ciorovoială.
împotrivă adv. — dimpotrivă; invers.
împotrivi vb. IV- a imita; a pune pe potrivă.
împotrivire s.f. - nepotrivire.
împotrivit adj. - potrivit.
împotrivitor s.m. — potrivnic, dușman.
împrăștia vb. 7- a repartiza; a împărți.
împregiuraș s.m. - vecin.
împregiurat adj. - împovărat.
împregiur stare s.f. — circumstanță.
împresura vb. 7 — a exercita o presiune; a înăbuși, a covârși.
împresurare s.f. — încercuire.
împreuna vb. 7- a se alia; a se întâlni; a se uni prin căsătorie.
impropria vb. 7- a se apropia.
împunge vb. III - (fig.) a îndemna, a ațâța, a instiga.
împunsătură s.f. - vorbă înțepătoare, care ofensează; ironie.

împuțicios *adj.* - urât mirositor, împuțit.
înainte-mărgătoriu - premergător; - *punere* - hotărâre; propunere, proiect.
 înalgiios *subst.* - nedreptate, inechitate; neajuns, pagubă.
înalt cu firea - încrezut, înfrumurat.
 înăcăjire *sf.* - supărare.
 înădușală *sf.* - sufocare.
 încăldzitură *sf.* - îmbrățișare.
 încăpăta *vb.* I—*a* găsi, a dobândi.
 încăpea *vb.* II—*a* încerca.
 încărcă *vb.* I - a se arunca în spatele cuiva, a se năpusti.
 încășile *adv.* - de asemenea, iarăși; *conș.* - chiar și.
 începătură *sf.* - început; principiu, element (filozofic); *începătura* *începăturilor* - divinitatea (ca creator).
 încet (*pe* -) *adv.* - pe îndelete.
 încetat *adj., adv.* - încet; lin, domol.
 încheia *vb.* I - a îmbina; a uni (bucăți de material).
 încheietură *sf.* - îmbinare; concluzie; - *a voroavei* - terminația cuvântului, articol (gramatical).
 închipuire *sf.* - reprezentare, înfățișare.
 încinge *vb.* III - a sili, a constrânge.
 încorna *vb.* I— a căpăta coarne.

încoruna *vb.* I - a încorona; a dărui, a înzestra,
 încredințală *sf.* - încredințare; încredere,
 încruntare *sf.* - însângerare, rănire.
 încheia *vb.* I - a conchide; a conține,
 încujbătură *sf.* - încovoietură, îndoitură; partea convexă a unui lucru,
 îndămâna *vb.* I - a înzestra; a încuraja, a da ajutor, a sprijini.
 îndămânare *sf.* înlesnire, folos; desfătare, viață fără griji,
 îndămânat *adj.* - înzestrat, dăruiț.
 îndămână *adv.* - cu liniște, lesnicios, comod, tihnit, favorabil".
 îndărăpt (îndrăpt) *adv.* - invers; pe dos.
 înde *prep.* - între; - *ez*- între ei.
 îndelunga *vb.* I - a întârzia, a trena.
 îndelungare *sf.* - întârziere, amânare; trecere, zăbavă.
 îndelungat *adj.* - de durată; cronic.
 îndemoni *vb.* IV— a îndrăci.
 îndesătură *sf.* - calomniere; constrângere, presiune exercitată asupra cuiva.
 îndesi *vb.* IV- a aglomera.
 îndestoinici *vb.* IV - a se învrednici.

îndeștului *vb.* IV- a-și îmbogăți informația,
 îndobândi *vb.* IV- a obține, a câștiga.
 îndoioșă *sf.* - bănuială, suspiciune; îndoială, nehotărâre.
 îndrăptnic *adj.* - contrar, opozant; vrăjmaș, dușman.
 îndrăptnici *vb.* IV- a strâmba, a strica, a perverti.
 îndrăptnicie *sf.* - fire, nărav, apucătură, comportament; opoziție, opunere.
 îndrăptniciune *sf.* - faptă rea, răutate; neajuns.
 îndreptariu *sm.* - riglă, îndreptar (folosit la dulgherie).
 îndreptătoriu *sm.* - conducător.
 îndupăca *vb.* I[— a înghiți, a înfuleca.
 îndupleca *vb.* I - a pune sub ascultare.
 înfășură *vb.* I-*a* împleti.
 înfățișa *vb.* I - a confrunta.
 înfiera *vb.* I-*a-i* - *mustiață* - *a-i* miji mustața.
 înflăcios *adj.* - semeț, trufaș.
 înforma *vb.* I - a turna în formă; a clădi; a face; a constitui.
 în formalul *vb.* IV- a se instrui.
 înformăluire *sf.* - informare, lămurire.
 înformui (înfurmui) *vb.* IV- a formula (un răspuns); a se constitui, a se alcătui, a lua formă de...; a da învățătură, a modela.
 înformuit *adj.* — sistematic, ordonat, logic,
 înfrânat *adj.* — căruia i s-a pus frâu.
 înfrânțoare *sf.* - ruptură; șanț; adâncitură,
 înfrântură *sf.* - luxație.
 înfruntătură *sf.*- *afront*, dojana,
 îngemăna *vb.* I — a se uni, a se împreuna, a se îmbina; a se bifurca.
 îngemănat *adj.* — unit, îmbinat; despicat, bifurcat,
 înghimpos *adj.* — mărăcinos.
 îngiuga *vb.* I - a fraterniza, a se alia.
 în giur împregiur *adv.* - în circumferință,
 îngloti *vb.* IV- a se îngrămădi în număr mare.
 îngrecată *adj. f.* - (despre femei) însărcinată,
 îngreuna *vb.* I — a deveni împovărat,
 îngrijii *vb.* IV— a purta de grijă.
 îngrozătură *sf.* - amenințare, înfricoșare; groază,
 îngurlui *vb.* IV— a se prinde în mreajă; a se încurca,
 îngurluit *adj.* - învăluit,
 înluntru *adv.* - în interior,
 în muia *vb.* I - (fig.) a se îndupleca,
 în năcăji *vb.* IV- *a* (se) supăra, a (se) amări.
 înnoi *vb.* IV- a întineri.

în-parru-picioare *s.m.* - patruped.
 însăiiătoșitor *adj.*, *s.m.* - lecuiitor,
 tămăduitor, vindecător.
 înseninător (al anilor, al vremilor) *s.m.* - cronicar, istoric.
 însonnorat *adj.* - somnoros.
 înșelat *adj.* - înșeuat.
 înștiințat *adj.* - instruit; cunos-cător; învățat.
 întăritură *s.f.* - îndemn, ață-țare.
 înrări *vb.* *IV* - a confirma, a adevări.
 întăritură *s.f.* — fortifiant; sprijin CD. 108); nădejde („intăritură, adecă ceriul" *D.* 33); „" adecă ceriul lumii mare" - firmament (*D.* 81).
 întemeliitor *s.m.* - întemeietor.
 întinde *vb.* *III* - a porni, a pleca; a ținti; *a* - *înainte* — a pre-texta; a pretinde.
 întindere *s.f.* — intenție, scop; - *înainte* — presupunere, anticipare, prognoză.
 întiri *vb.* *IV* — a alunga, a goni, a izgoni; a urmări.
 întisi *vb.* *IV* - a sili, a zori, a constrânge.
 întoarce *vb.* *III* — a reveni; a (se) schimba, a (se) transforma.
 întoarcere *s.f.* - părăsire; schimbare (de atitudine).
 întornă *s.f.* - întoarcere, înapoiere.
 întors *adj.* - schimbat; prefăcut,
 într-arma *vb.* *I* - a se înarma.

într-armătură *s.f.* - armă.
 întregiune *s.f.* — plenitudine, deplinătate.
 într-imbe - pentu amândouă, pentru ambele.
 intruducere *s.f.* — introducere.
 întruloca *vb.* *I* - a (se) aduna, a (se) întruni; a lega.
 întrulocare *s.f.* - adunare, întrunire.
 întrulocar *adj.* - legat,
 întulbura *vb.* *I* - a se mânia, a se supăra.
 înțelege *vb.* *III* - a afla, a prinde de veste; a se informa; a gândi.
 înțelegere *s.f.* — inteligență, minte.
 înțelepție *s.f.* — prudență, înțelepciune practică.
 învălătuci *vb.* *IV* - a (se) incurca; a (se) înfășură, a (se) încolăci.
 învălătucit *adj.* - incurcat, înfășurat; prins în plasă; (fig.) neclar, confuz, amestecat.
 învălătucimă *s.f.* — incurcărură.
 învălăială *s.f.* - învălmășeală; nedumerire; confuzie.
 învățuci *vb.* *IV* - a împleți; a înfășură, a încolăci, a învălătuci.
 învăța *vb.* *7* - a se deprinde, a educa, a cugeta,
 învățătoriu {*Bunul* -) - Iisus Hristos.
 învățeji *vb.* *IV* - a se întoarce; a (se) învăța.

îveste *vb.* *III* — a înfășa; a îmbrăca.
 înviermonoși *vb.* *IV* — a se umple de viermi,
 înviitor *s.m.* — de viață făcător,
 învincire *s.f.* — biruire, învingere,
 invita *vb.* *1-2*, îndemna; a pofti; a se pune de acord; a chema,
 invitare *s.f.* — îndemn, provocare,
 învoeșă *vb.* *7* - a se bucura,
 învoiniță *s.f.* — acord, înțelegere deplină.
 învrednicie *s.f.* - cunoștință, învățătură.

J

jac *s.n.* - jaf, pradă.
 jalobă *s.f.* — plângere scrisă, jalbă; denunț, pâră.
 jăcaș *s.m.* - jefuitor,
 jăcui (jecui) *vb.* *IV* - a jefui,
 jicnită *s.f.* — grânar, hambar cu grâu; cămară,
 jiganie *s.f.* - animal (sălbatic),
 julire *s.f.* - (fig.) știrbire, lezare: „julirea cinstii").

L

lacherdă *s.f.* (*Ist. ier.* XII).
 laconește *adv.* - pe scurt, laconic.
 lascav *adj.* — binevoitor, milostiv; voios, radios.
 lască *s.f.* - îndrăzneală.
 lat *adj.* - întins, răspândit; larg.
 latric *s.f.* - adorație, cult, divinizare.

lavirinrh *s.n.* (*Ist. ier.* XII).
 lavră *s.f.* — comunitate de călugări (anahoreți), trăind în chilii separate, care au aspectul unui mic sat și formează o mănăstire mare condusă de un egumen.
 lăcrămos *adj.* - înlăcrămat, care plânge.
 lămuri *vb.* *IV* — a curăți, a purifica.
 lămurir *adj.* — curățit, curat,
 lăturaș *adj.* - lăturalnic,
 lănged *adj.* - slab, lipsit de putere.
 lăngedzi *vb.* *IV* - a slăbi puterea (fizică).
 langoare *s.f.* - tifos.
 Leah *s.m.* — polonez.
 lectică *s.f.* - un fel de pat sau de scaun (acoperit), purtat de cai sau de oameni, întrebuițat (mai ales la romani) ca mijloc de locomoție; trăsură.
 lega *vb.* *I* - a făgădui, a se obliga (într-un legământ, o înțelegere); a interzice, a prohibi.
 legătură *s.f.* - pansament; obligație (reciprocă) într-o convenție, o învoială; tratat, înțelegere; constrângere, asuprire; (la pl.) cătușe, obezi.
 lege *s.f.* - datină, obicei; credință.
 leghioană *s.f.* (*Hr.* 89) - legiune, mare unitate militară romană.

leică *sf.* - pâlnie,
 lemarghie *sf.* (*Ist. ier.* XII),
 lembic (limbic) *s.n.* (*ibidem*) -
 alambic,
 lemn *s.n.* - și: pom.
 lenevi *vb.* IV- a se nesocoti,
 leni *vb.* IV- a neglija; a lenevi,
 lenitor *adj.* - leneș, comod,
 letopiseș *s.n.* - cronică; scriere
 veche cu caracter istoric,
 având evenimentele prezenta-
 te în ordine cronologică,
 leul *vb.* IV- a se comporta ca un
 leu; a rage.
 libov (liubov) *subst.* - (sl.) dor;
 dragoste,
 lighioaie *sf.* - sălbăticiune; - *pre*
pânțec *târâtoare* - reptilă,
 lihos *s.m.* - (gr.) lup.
 liman *s.n.* - mal, țărm; golf; port
 - loc de ancorare și adăpost,
 limbă *sf.* — (în afară de organ
 anatomic și mijloc de
 comunicare) popor, neam; la
 pl. păgâni,
 limpegiune *sf.* - claritate,
 lipi *vb.* IV - a se potrivi; a se
 apropia, a se alătura; a fi de
 acord,
 lipicios *adj.* — contagios,
 lipsi *vb.* IV - a fi lipsitor, a
 dispărea,
 liră *sf.* (*Ist. ier.* XII),
 list *subst.* - foaie, filă (a unei
 cărți),
 litanie *sf.* - rugăciune,
 liufegiu *s.m.* - oștean cu plată;
 mercenar,
 locaș *s.n.* — locuitor,
 loghic *s.m.* - logician,
 logofăt *s.m.* - titlu de mare
 dregător în ierarhia boierilor
 români, membru în sfatul
 țării, în evul mediul românesc,
 logos *s.m., adj.* - pitic; mic de
 statură,
 logoși *vb.* IV- a micșora.
 Iontru *adj.* - lăuntric,
 lovi *vb.* IV- a (se) atinge, a (se)
 mărgini,
 loză (loază) *sf.* - lujer, vrej,
 ramură verde, vlăstar,
 lua (în: - *în pântec*) - (despre
 femei) a rămâne gravidă,
 lucrăreș *adj.* - harnic; *pocăință -ă*
 - pocăință activă.
 lucru *s.n.* - faptă, acțiune,
 activitate: - *tâmplătoresc* -
 fenomen întâmplător, im-
 previzibil; (la pl.) - *funițăști*,
 - *firii* - întâmplări firești,
 fenomene naturale.
 lude *subst.* - a treisprezecea literă
 a alfabetului chirilic, slova: /.
 luman *adj.* - lumean, om
 viețuind după legea lumii.
 lume *sf.* - cosmosul și, în primul
 rând, pământul cu avuțiile,
 plăcerile și vicisitudinile lui,
 inclusiv trupul și patimile
 lui (D. 80); - *-a mare* -
 macrocosmosul; - *-a mică* —
 microcosmosul, omul.

lumesc *adj.* - laic.
 lumina *vb.* I - a da (cuiva)
 posibilitatea să vadă („orbii a
 lumina”).
 lumină *sf.* (*-cea adevărată* -
 Dumnezeu, adevărul; - *cea*
stricătoare - lumea; „*a treia*
(lumină) în Iontru capului”-
 rașiunea; „*lumina, adevă*
legea, credința”; *fiii luminii*-
 ai adevărului, creștinii.
 luptător *adj.* - opus.
 M
 măcar cum *adv.* - nicidecum, cu
 neputință,
 macrocosmos *subst.* — lumea,
 mag 7/2 (*Hr.* 112).
 maghistru *s.m.* - grad ierarhic în
 armată.
 magnis, *piatra magnisidui* -
 magnet, acul busolei.
 mahină *sf.* (*Hr.* 471) - mașinărie
 de război.
 mai, maiuri *s.n.* — ficat; mărun-
 taie.
mai denainte cunoaștere - pro-
 vidența.
 mainte *adv.* - mai înainte.
 mamcă *sf.* - doică.
 mamina (mămina) *vb.* I - a se
 mări, a se dezvolta.
 mamină *sf.* - namilă; mărime,
 ridicătură; încărcătură, greu-
 tate.
 maminos (măminos) *adj.* — gros;
 mare; uriaș; enorm.
 mapă *sf.* (*mapele gheograficești*
Hr. 544) - hartă.
 marhion *s.m.* - margraf; titlu de
 noblețe al unor principii ger-
 mani din orânduirea feudală,
 ale căror principate erau mărci
 (= provincii de frontieră).
 marhionasă *sf.* - soția mar-
 hionului.
marmure-porfiră - marmură
 roșie.
 marțiales (*Hr.* 97).
 masă *sf.* — față de masă.
 mascara *sf.* — batjocură, bătaie de
 joc, ocară; bufon; păpușă de
 bălci.
 maștihă *sf.* — mamă vitregă.
 mateologie *sf.* (*Ist. ier.* XII).
 mateologhis *vb.* IV- a vorbi fără
 rost; a delira; a flecari.
 materie *sf.* (*Ist. ier.* XII).
 materiesc *adj.* - material, ce ține
 de materie.
 mathematic *s.m.* — matematician;
 filozofii din ramura mate-
 matică a pitagoreismului (*Ist.*
ier. 27).
 mator *adj.* - (despre vârsta
 oamenilor) înaintat în vârstă.
 mădulariu *s.n.* - organ; membru,
 parte componentă (a tru-
 pului); picior.
 măiestrie *sf.* - iscusință;
 mașinărie, mecanism.
 mânănc *s.n.* - mâner.

mănunt *adj.* — mărunț.
 mărgător *s.m.* - animal cu patru picioare; patrupe; *adj.* - cel care merge; *înainte* - - anterior, precedent: călăuzitor.
 mărimea *n numelui* — prestigiu; poziția socială pe care o acordă o dregătorie; ~ *sufletului* — curaj, vitejie, temeritate,
 măscăriciune *s.f.* - purtare neserioasă, trivială,
 măzrac *adj., s.m.* - (fig.) (om) murdar,
 mazăcie *s.f.* - murdărie,
 molcomiș *adv.* (în *loc. adv.* \ pe pe nesimțite,
 mână (în *loc. adv.* \ a -) — la îndemână; la vedere; a fi pe - - a fi spre folosință,
 mântui *vb. IV-* a elibera,
 mârzac *s.m.* - nobil tătar care conducea o ceată ostășească,
 mazădă *s.f.* - mită.
 measeradj., *s.m.* - sărman, sărac,
 meccit *s.n.* — moschee mică.
 mediterranea (*Hr.* 18).
 megalopsihie *s.f.* (*Ist. ier.* XIII),
 megiaș *s.m.* — vecin,
 megieșesc *adj.* - de vecin,
 megieșie *s.f.* — vecinătate,
 mehenghiu (*Ist. ier.* XIII),
 mehlem (*ibidem*).
 meidian *s.n.* - întindere, suprafață; teren deschis, folosit ca teren de lupte; - *idceriului* — Calea Lactee.
 melanholie *s.f.* (*Ist. ier.* XIII).
 melciuri *s.n.* pl. - orbitele ochilor.
 melodie *s.f.* (*Ist. ier.* XIII).
 mereu, merieie *adj.* - întins, vast.
 merichi *adj.* (*Ist. ier.* XIII) - particular, individual.
 meschiu *subst.* - oțel de calitate superioară.
 meseri *vb. IV-* a sărăci.
 meseriniță *s.f.* - măcelărie.
 meseță *s.f.* - (sl.) lună (calendaristică).
 mesti *vb. IV-* a oferi, a încredința, a pregăti (pentru a servi).
 meșterșug *s.n.* - talent, pricepere, iscusință, dibăcie,
 meșterșugesc *adj.* - iscusit; șiret,
 metafizic *s.m.* (*Ist. ier.* XIII),
 metalon *s.n.* (*ibidem*).
 metamorfosis *s.f.* (*ibidem*).
 meteris *s.n.* (*ibidem*).
 mică *s.f.* sg. (în *loc. adv.* \ în ~ *ceasului*) - într-o clipă, foarte repede,
 microcozmos *subst.* — omul.
 micropsihie *s.f.* — (gr.) frică, lașitate.
 mierăi (mierău) *adj.* - de culoare albastră,
 mihanie *s.f.* (*Ist. ier.* XIII),
 milă *s.f.* - unitate de măsură pentru lungimi.

milosârdi *vb. IV-* a se înduioșa; a ajuta din milă.
 miloserdie (milosârdie) *s.f.* - milă, îndurare; bunăvoință, înțelegere, îngăduință, compătimire,
 miră *s.f.* (în : - *cerească*) - unitate de măsură de lungime,
 mirosală *s.f.* - miros: *dulce* ~ - parfum plăcut,
 mirtic *s.n.* - unitate de măsură pentru cereale, egală cu cea 15 kg; porție, rație,
 mirță *s.f.* - măsură de capacitate (de cea 30 kg) întrebuințată pentru cereale sau alte produse (agricole) mărunte; merță, baniță,
 miștelana *s.f.* - vezi: *istorie amestecată*.
 mișel *adj., s.m.* - nenorocit, sărman, sărac,
 mișelie (mișelătate) *s.f.* - starea mișelului: mizerie, sărăcie, nevoie; ticăloșie, nemernicie,
 mișelime *s.f.* sg. - (colectiv) mulțime de mișei, oameni de rând; micime, puținătate,
 mișelos *adj.* - nenorocit, prăpădit, vrednic de plâns,
 mișină *s.f.* - gaură în pământ, galerie subpământeană, unde unele animale își depozitează hrana pentru iarnă; mușuroi.
 mițiuteU.7/2. - prunc.
 miubașir *s.m.* - (turc.) slujbaş al Divanului, însărcinat cu execuțiile fiscale,
 modul *s.n.* (*Ist. ier.* XIII),
 mohorât *adj.* - care are culoarea de roșu (închis); (*s.f.*) haină făcută din stofă purpurie,
 mojič *s.m.* - om de rând, care nu făcea parte din cinurile boierești,
 mojičie *s.f.* — stare, condiție de mojič.
 molceluș *adj.* - gingaș, delicat, fin; moale, fraged.
 moldoveni *vb. IV-* a moldoveniza.
 moldovenisi *vb. IV-* a vorbi în graiul moldovean.
 (în) moldovenie *adv.* - în moldoveana, pe moldovenește.
 monarhie *s.f.* (*Ist. ier.* XIII).
 monarșesc *adj.* - de monarh.
 monocher *s.m.* - licorn; inorog, rinocer.
 monomanie *s.f.* (*Ist. ier.* XIII) - duel.
 monothelit *s.m.* - adept al monotelismului, doctrină religioasă care susține că în Iisus Hristos au fost întruchipate două naturi, una divină și una umană, dar o singură voință, cea divină.
 monstros *adj.* (*Hr.* 152).
 monstru *s.m.* (*id.* 390).
 mosorătură *s.f.* - umflătură, tumefacție.

- moșie *s.f.* - moștenire; patrie, țară; în *loc. adj.*-, *de* - - originar, de baștină; indigen, moșnian *s.m.* - băștinaș,
- mreaje *s.f.* - plasă de prins pește; capcană,
- mreji *vb. IV*- (fig.) a unelti, a pregăti o cursă,
- mrejitor *s.m.* - pescuitor cu mreaja, pregătitor de capcane; uneltitor.
- mrejitore *s.f.* - întindere de curse, de capcane,
- mrejuță *s.f.* - (fig.) mijloc viclean de a prinde sau de a înșela pe cineva,
- muftiu *s.m.* - (turc.) șef religios al unei comunități musulmane (mai mari),
- muierușcă *s.f.* - femelă,
- muncitoriu *s.m.* — călău,
- muritoresc *adj.* - muritor,
- mursăcător *adj.* - (mai ales despre animale sălbatice și despre câini) care este însetat de sânge; care sfâșie cu dinții,
- murui *vb. IV* - a mânji; a mângăli,
- musele *s.f.pl.* (*Ist. ier. XIII*),
- museu *s.n.* (*Tr. 316*).
- musicie *s.f.* - (gr.) muzică (bisericească),
- mușișă *s.f.* - (de obicei cu sens colectiv) insecte,
- muta *vb. I* - a transforma, a schimba.
- mutare *s.f.* - modificare, transformare, schimbare.
- N**
- nacealnic *s.m.* - (sl.) căpetenie, șef, conducător (al unei instituții militare, civile, religioase).
- nafaca *s.f.* (*Ist. ier. XIII*) - (turc.) rație de mâncare, porție.
- namesnic *adj., s.m.* - (sl.) locuitor.
- nard *s.m.* - plantă erbacee, originară din M-ții Himalaia, a cărei rădăcină este foarte aromată și parfumată; se folosea la iluminat și la parfumarea aerului în templele hinduse.
- navarh *s.m.* (*Ist. ier. XIII*).
- năboi *s.n.* - torent, șuvoi (de ape).
- năboi *vb. IV*- a năvăli apele, a se revârsa.
- năbușală *s.f.* - năvălire, invazie,
- năbuși *vb. IV*- a inunda, a se umfla (apele),
- nădi *vb. IV*- a innădi; a adăuga, a completa; a născoci,
- năframă *s.f.* - bucată de pânză (tivistă) care se folosește ca batistă, șervet, ștergar sau în alte scopuri practice,
- năimi *vb. IV*- a tocni, a angaja (cu plată, cu simbrie) pe cineva.

- năimit *adj.* - (substantivat) (persoană) plătită; mercenar.
- năpastă *s.f.* (*pe* -) - pe nedrept.
- năprasnă *s.f.* (în *loc. adv.* și *adj.*) *de* sau *din* - - fără veste, dintr-o dată.
- nărocire *s.f.* - noroc, succes.
- nărock *adj.* - fericit, privilegiat.
- născut *s.m.* - pui.
- năstav *s.m.* - înclinație; impuls, îndemn, imbold.
- năstăvi *vb. IV* - a îndemna, a îmboldi; a călăuzi, a îndruma.
- năstăvit *adj.* - (mai ales despre cai) năvălaș, nepotolit.
- năvală *s.f.* năpusti re; atac, iureș, asalt.
- năvrap *s.m.* - (sl.) pedestraș din armata neregulată a Imperiului otoman; năvălitor; jefuitor.
- năvrăpi *vb. IV* - a năvăli, a se năpusti.
- năvrăpitor *s.m.* - năvălitor, agresor.
- năvrăpkură *s.f.* - atac (neașteptat).
- năzui *vb. IV*- a căuta refugiu, adăpost, scăpare,
- nealcătuit *adj.* - neașezat; prost întocmit,
- neam *s.n.* - și: (sinonim cu *gen, fel*) categorie porfiriană.
- neamiș *s.m.* - nobil maghiar, de obicei mic sau mijlociu; boier.
- neapotrivire *s.f.* - necorespondență.
- neapotrivit *adj.* - ceea ce nu se poate potrivi cu ceva, fără seamăn,
- nearatare *s.f.* - urâțenie,
- neaședzare *s.f.* - nestatornicie, dezordine; vicisitudine,
- neaședzământ *s.m.* - anarhie, instabilitate (politică),
- neatocmire *s.f.* - nepotrivire,
- nebântuit *adj.* - nesupărat, nelulburat,
- nebetejire *s.f.* - nealte rare, neștirbire.
- nebetejit *adj.* - intact, întreg; nevătămat; (fig.) curat, nealterat, nestrîcat.
- nebunătate *s.f.* - fărădelege.
- nebunesc *adj.* - (fig.) nereal, utopic.
- necăiuri *adv.* - nicăieri.
- necăptușit *adj.* - (opus lui *curat, autentic*) nefalsificat, neascuns, netransformat.
- neclătit *adj.* - neschimbat, ne mișcat, neclintit; *neclătitul clătitoriu* — Dumnezeu.
- neclătitor *adj.* - imuabil.
- necovârșit *adj.* - neîntrecut, netrecut, nedepășit.
- necredincios *adj.* - neîncrezător.
- necromandie *s.f.* (*Ist. ier. XIV*) - spiritism.
- necum *adv.* — nicidecum.
- necurat *adj.* - necredincios; spurcat.

necutățește *adv.* - pângărit, în mod păcătos.
 necurăție *sf.* - necredință.
 necurmat *adv.* — mereu, neîntrerupt, neconținut.
 necuvinire *sf.* — necuviință.
 nedezrupt *adj.* - neîntrerupt, continuu.
 nedierisit *adj.* {*Ist. ier.* XIII).
 nedodeit *adj.* - nesupărat, nederațat.
 nedumnădzăire *sf.* — faptă reprobabilă, urâtă; fărădelege; crimă.
 nefățărnicit *adj.* - sincer, de încredere.
 neființă *sf.* - moarte.
 negândire *sf.* - necugetare, nesocotință, nesăbuire.
 negreșit *adj.* - perfect, desăvârșit, fără cusur; infailibil.
 nehotărât *adj.* - fără hotar, fără limită.
 neimat *adj.* - curat, nepătat.
 neimăciune *sf.* - neprihănire.
 neispitit *adj.* - neîncercat, neexperimentat; necunoscut, necunoscător.
 neistovit *adj.* - neisprăvit, neterminat.
 neisțelit[^]. (*Ist. ier.* XIII). - (sl.) fără leac; netămăduit.
 neizbândit *adj.* - nerăzbunat.
 neindămânare *sf.* - împrejurare nefavorabilă.
 neîndestuli *vb.* IV - a nu-i ajunge, a fi nemulțumit.

neînșoțitoriu *sm.* - nepăraș, necomplice.
 neînspăimare *sf.* - curaj.
 neîntors *adj.* - neschimbat, *cuvânt* ~ - făgăduială respectată; inflexibil, neînduplecat.
 neîntrulocat *adj.* - despărțit.
 neînvățat *adj.* - și: nedisciplinat,
 neînvoiața *sf.* - neînțelegete, dezbinare,
 nemernic - venetic, pribeag,
 nemernicie *sf.* — țară străină, loc străin.
 nemica *subst. art.* - (fig.) neantul; neființă; haos.
 nemisie *sf.* - noblețe,
 nemoarte *sf.* - nemurire,
 nemolit *adj.* - nedresat, neîmblânzit,
 nemutat *adj.* - neschimbat,
 nemutător *adj.:* *stea- --toare* - stea fixă.
 nenedejde *sf.* - deznădejde,
 nenedejduit *adj.* - neașteptat, neprevăzut; fără speranță,
 nenehărnicie *sf.* — negativ al lui: *nehărnicie* (D. 102).
 nenevoiața *sf.* - rea-voiață;
 lenevire, pasivitate,
 neogoit *adj.* și *adv.* - nepotolit, necurmat, mereu,
 neovilit *adj.* - nesticat,
 nepază *sf.* - neatenție,
 nepărăsire *sf.* - perseverență; neîncetare.

nepărăsit *adj.* — neconținut, neîncetat, mereu; *adv.* - neapărat.
 nepătimit *adj.* — neîncercat, neîndurat încă.
 neperigrăpsit *adj.* — (gr.) de nedescris, care nu se poate traduce în cuvinte.
 nepesti *vb.* IV- a nu zăbovi, a nu întârzia.
 nepierdut *adj.* — conservat, păstrat, menținut; nemodificat.
 neplecat *adj.* - (fig.) trufaș, neservil; neîndurat; aspru, tiranic; neînduplecar, inflexibil.
 neprepus *adj.* — neîndoielnic, sigur.
 neprestanno *adv.* — (sl.) neîntrerupt, neconținut, fără încetare; mereu.
 nepriceput *adj.* - nesocotit, smintit.
 nepriiatin *sm.* — dușman; - *de cap* - dușman de moarte.
 nepriimire *sf.* - antipatie; contrarietate.
 nepriimitoriu *adj.* - nepărtaș.
 nepriință *sf.* - dușmănie.
 nerăspundere *sf.* — tăcere, neparticipare la discuție.
 nerăzbătut *adj.* — nestrăbătut; nepătruns.
 nervos *adj.* - plin de nerv, viguros; puternic; care denotă forță, energie.
 nesămăluire *sf.* — prostie, nechibzuință.

nesămăluit *adj.* - incomparabil, suprem.
 nesămăluitotiu *adj.* - irațional.
 nesăvârșit *adj.* — neterminat, neisprăvit; fără sfârșit, continuu.
 nescare *adj. nebot. invar.* — oarecare.
 nescărândăvicios *adj.* - nescărbos.
 nescocirât (nescuciat) *adj.* — necercetat, nescormonit, nescotocit.
 nesit *adj.* - nesfrit.
 nesimțit *adj.* - ascuns („simțire nesimțită”); *luptă* - *-ă* — luptă internă, sufletească.
 nesimțitoarește *adv.* — pe nesimțite.
 nesmentit *adj.* - nestrămutat; neschimbat; fără greșală; precis.
 nesocoteala *sf.* - neatenție.
 nesocotință *sf.* - ignoranță.
 nesocotit *adj.* - rău; viclean.
 nespune *vb.* III — *ș* nu mărturisii; a nu da în vileag.
 nestare *sf.* - instabilitate; incertitudine.
 nestătătoriu *adj.* - inconsecvent; pieritor, trecător.
 nestătut *adj.* — neîntrerupt, permanent, neconținut.
 nestidire *sf.* - nerușinare, neobrazare.
 nestâmpărat *adj.* — (despre foc) nestins, nepotolit.
 nestropșit *adj.* - nestrivit, nezdrobit.

nesufereală *sf.* - stare de nervozitate, tensiune nervoasă; antipatie, neacomodare.
 nesuferire *sf.* - nesuportare, netolerare; aversiune, dușmănie.
 neștine *pr. nebot.* - cineva, careva; oricare, fiecare,
 netainic *adj.* - (persoană) care nu ține, nu păstrează secretele; flecar.
 netâmpit *adj.* - neciuit, netocit; neștirbit.
 netocmală *sf.* - nepotrivire; disensiune, ceartă, vrajbă, discordie.
 netocmi *vb. IV* - a nu se potrivi.
 netocmit *adj.* - neorânduit; confuz.
 netrecător *adj.* - fără sfârșit, veșnic; nepieritor,
 netrezire *sf.* - adormire,
 neunire *sf.* - dezbinare, ceartă, neînțelegere,
 neveștedzit *adj.* — tânăr, în putere; netrecut,
 nevestire *sf.* - nuntă, căsătorie,
 nevoi *vb. IV* - a se sili, a se strădui, a se osteni; a se lupta; a se trudi; a se zbate; a suferi, a (se) îngriji,
 nevoie *sf.* — primejdie, pericol; trebuință, necesitate,
 nevoieșii *sf.* — slăbiciune,
 nevoiță *sf.* — atenție, interes, străduință; zel; grijă, luptă, osteneală.
 nevoitor *adj.* — grijuliu,
 nevolnicie *sf.* — neputință,
 nezăbăvi *vb. IV* - a se grăbi,
 nezățicnit *adj.* - netulburat,
 nezburare *sf.* - incapacitatea de a zbura.
 nezoslavnic *adj.* - (sl.) ne-bârfitor, necalomniator, neclevetitor.
 nezugrăvit *adj.* - (fig.) sincer, neprefăcut; nemincinos.
 ni... ni *conj.* - când... când; ba... ba.
 niciodânăoară *adv.* - niciodată,
 niciși *conj.* - nici, nicicum, în nici un chip.
 nigrît *s.m.* - negru, om de rasă neagră,
 nimea *pr. neg.* - nimeni,
 nimfă *sf*(*Hr.* 135).
 noime *sf.* - (și cu sens colectiv) generație nouă; nouitate,
 norocire *sf.* - noroc,
 norodos *adj.* — cu mult norod, plin de norod; aglomerat.
notbos s.?n. (*Hr.* 73).
 numere *pl.* lui *nume.*
 numismată *sf.* - monedă,
 numit *adj.* — renumit, vestit.

O

oaspe *s.m.* - oaspete.
 oaste *sf.* - (cu sens colectiv) ostași; (*a avea* sau *a face* -) - a se război.
 obial *s.m.* - pătură.

obiceinic *adj.* — potrivit obiceiului; tradițional; moral.
 oblastie *sf.* — cârmuire, stăpânire; regiune, ținut, țară.
 oblăduitoriu *adj.* - domn, stăpân peste o țară.
 oblici *vb. IV* - a afla, a auzi; a descoperi, a vădi, a da pe față; a observa.
 oblicit *adj.* - aflat, descoperit, vădit.
 obligui *vb. IV* — a se angaja, a-și lua o sarcină,
 obori *vb. IV* - a azvârli, a trânti, obraz *s.n.* — față, chip, înfățișare,
 obrintitor *adj.* — inflamator,
 obroc (oboroc) *s.m.* — unitate de măsură pentru cereale; porție.
 obște *sf.* (în *loc. adj.*) de - - comun, la fel.
 obști *vb. IV* - a da în vileag, a face cunoscut, a vesti, a anunța; a se pune de acord,
 obștire *sf.* — unire, legătură,
 ocazie *sf.* (hrepr.) a lua - - a avea prilejul,
 oceanie *sf.* — deznădejde,
 ocheian *s.m.* - (fig.) întindere, nemărginire, imensitate,
 ochi *s.m.* (- *id ceriului*) - (fig.) soarele; - *-ui cereșc* — Dumnezeu,
 ocină *sf.* — proprietate moștenită,
 ocol *s.n.* — curte, loc îngrădit,
 ocoli *vb. IV* - a înconjura; a da ocol.
 ocolit *adj.* — înconjurat,
 offichie *sf.* — funcție, slujbă,
 oglindă *vb. IV* - a privi, a vedea ca-ntr-o oglindă; a reflecta, a observa, a cerceta,
 ogoi *vb. IV* — a potoli, a liniști, a domoli,
 ohendră *sf.* (*Ist. ier. XIV*),
 oină *sf.* - carne de oaie.
 olat *s.n.* - ținut, provincie, regiune.
 olăcar (olăcariu) *s.m.* - curier, ștafetă.
 olăcări *vb. IV* - a anunța, a vesti; a prezice, a prevesti; a ținti, a viza.
 olecăi *vb. IV* — a se văita, a se tângui, a boci.
 olecăios *adj.* — tânguitor, văicăreliiic, plângăreș,
 omănaș *s.m.* (dini.) - omuleț,
 omenit *adj.* - cinstit, respectat; asemănător omului,
 omofil *s.m.* (*Ist. ier. XIV*),
 omofilie *sf.* - simpatie, iubire față de cei din același neam; înrudire,
 omonie *sf.* (*Ist. ier. XIV*) - (gr.) înțelegere, armonie,
 onirocrit *s.m.* (*ibidem*) - tâlcuitor de vise.
 opreală *sf.* - arest, închisoare; - *crocodilului* — închisoarea bostan gii lor.
 oprire *sf.* — piedică, stavilă; interdicție, opreliște.

- oprit *adj.* - silit, constrâns; aservit, înrobit,
- oproșca *vb.* 7-a se împoșca.
- orație *s.f.* - discurs, cuvântare rostită cu ocazia unei ceremonii,
- orășan *s.m.* - concetățean,
- orânduitor *s.m.* - dregător, boier în conducerea țării,
- orb *adj.*: *oarba fortuna* - destinul,
- orbime *s.f.* - (fig.) naționalitate, lipsă de control,
- orfanotrofie *s.f.*— (gr.) orfelinat, azil.
- organ *s.n.* (*Ist. ier.* XIX) - instrument; parte componentă a unui mecanism; mașinărie.
- orizon *s.n.* (*Ist. ier.* XIV).
- osăbi *adv.* - în afară de, pe lângă.
- osăbit *adj.* — deosebit
- osârdnic *adj.* — harnic, sărguincios, zelos.
- osfințit *adj.* - binecuvântat, blagoslovit, sfințit.
- osiie *s.f.* — axa corpurilor cerești; - *spherească* (axa cosmică) - axul lumii, axa pământului.
- osmănesc *adj.* - turcesc.
- ospătărie *s.f.* — birt.
- ostâmpui *vb.* IV - a potoli, a respinge.
- ostenitură *s.f.* - efort, muncă, silință.
- ostrov *s.n.* - loc, ținut, oraș (situat în apropierea mării sau a unui fluviu).
- ostrovan *adj.* - locuitor al unui ostrov.
- ostenesc *adj.* - ostășesc, milităresc.
- oștenire (oștinire) *s.f.* - luptă, expediție, război; campanie; știință, artă militară.
- oștenitoriu *s.m.* — luprător, oștean, războinic.
- oștire *s.f.* - expediție militară, campanie, război.
- otcârmui *vb.* IV- a conduce, a cârmui, a governa; a gospodări, a chivernisi, a administra.
- oteși *vb.* IV- a liniști, a potoli; a (se) alina, a (se) mângâia.
- oteșire *s.f.* - liniștire, potolire, alinare.
- orurac *s.m.* - soldar veteran (turc).
- oșapoc *s.n.* - așchie, țandăra,
- oșăros *adj.* — supărăcios, mânios, furios.
- ovili *vb.* IV- a. (se) ofili, a (se) veșteji.
- oxiia *s.f.* (*Ist. ier.* XIX) - (gr.) accenrascuțir.

P

- padej *s.n.* - (sl.) caz (gram.); împrejurare, situație.
- padzerh (panzehr) *s.n.* (*Ist. ier.* XIV) - (persană, turc.) piatră prețioasă formată în organele unor animale, pe care

- medicii orientali o considerau drept antidot.
- pag *adj.* - (despre părul sau culoarea părului unor animale) cu pete albe (la picioarele calului).
- paie *s.m.* - soldat din garda personală a sultanului sau a domnitorilor țărilor române; paj.
- paing *s.m.* - păianjen.
- painjină *s.f.* pânză de păianjen; (fig.) rețea, plasă, capcană, cursă.
- painjini *vb.* IV - a lăsa să se înțeleagă (un fapt socotit reprobabil).
- pajoră *s.f.* - acvilă.
- palatin *s.m.* - titlu dat în orânduirea feudală unui mare demnitar; gardă a unui suveran.
- palestră *s.f.* (*Ist. ier.* XIV).
- palinodie *s.f.* (*ibidem*) - refren.
- palma *s.f.* - unitate de măsură pentru lungime, folosită în trecut, egală cu cea 25-28 cm.
- paminte[^]-amintire, memorie; pomenire (a unui mort).
- papagaie *s.f.* - (?) uliu (ființă creată de Cantemir, într-o combinație de însușiri improbabile).
- papistaș *s.m., adj.* - eretic.
- paradigmă *s.f.* (*Ist. ier.* XIV).
- paradigmat *adj.* - pilduitor.
- paradosin (paradosis) *subst.* (*Ist. ier.* XIV) - tradiție,
- parahorisis *subst.* (*ibidem*) - abandon; decizie,
- parasanghe *s.f.* (*Hr.* 457).
- pară *s.f.* - flacăra; foc mare.
- pardalis și pardes *s.m.* - leopard, panteră.
- paremie (parimie) *s.f.* (*Ist. ier.* XIV).
- parigorie *s.f.* (*ibidem*) - consoolare.
- parisie *s.f.* (*ibidem*).
- parnic (partnic) *s.m., adj.* - părtaș.
- parolă *s.f.* (*Ist. ier.* XIV).
- patrichie *s.f.* - (titlu instituit în Imperiul roman de către Constantin cel Mare) aristocrat prin descendență, având o seamă de privilegii.
- patrichiu *s.m.* - persoană care avea titlul de mai sus.
- păceluit *adj.* - mulțumit, tratat cu pace.
- păciuilire *s.f.* — împăcare, pacificare.
- păpăsc *adj.* — papal.
- păpriște *s.f.* — perioadă de timp, durată; stare.
- părăros *adj.* — părelnic.
- părăsi *vb.* IV — a renunța; a se înfrâna, a se abține.
- părere i. / ' - aparență; imaginație, închipuire.
- păring *s.m.* — mohor.
- părintele planetelor - soarele.

părințesc *adj.* - de părinte, părintesc; grijuliu, omenos.
 părtășie *sf.* - complicitate
 părtinicesc *adj.* - particular, individual; părtinitor.
 păsa *vb. I* - (folosit mai ales la imp.) a pleca, a se duce; a merge, a umbla; a păși; a trece.
 păsări *vb. IV* - a (se) transforma în pasăre,
 păsărit *adj.* - transformat în pasăre.
 pătimăș *adj.* - îndrăgostit, pasionat.
 pătimire **J** / - părtinire, atitudine părtinitoare, lipsită de obiectivitate.
 pătrim *adj.* — rău, grozav; înspăimântător; teribil.
 păclăx.yT- noroi; baltă, mlaștină.
 pane *sf* (la sg. cu sens colectiv) - recoltă de cereale; grâne, bucate.
 pâră *sf.* - judecată.
 pârâș *s.m.* - acuzator.
 pedeapsă *sf* - învățătură, instruire; cunoaștere; experiență; încercare; povățuire.
 pedepsi *vb. IV* - a îndruma, a educa, a învăța; a trudi trupul.
 pedepsitor *s.m., adj.* - învățător, care pune la încercare.
 pedestri *vb. IV* - a merge pe jos; a descăleca, a umbla pe jos.
 pentecoste *sf* - sărbătoarea Rusaliilor,
 pentru *prep.* - despre,
 perigrapsi *vb. IV* (*Ist. ier. XIV*),
 period *s.n.* (*ibidem*) - orbită;
cursul perioadelor - mișcarea ciclică, mișcarea de naștere și picire.
 perispomenă *sf* — accent circumflex în limba greacă.
 peristasă (peristases, peristasis) *sf.* (*Ist. ier. XIV*) - împrejurări, circumstanțe; condiții.
 persiese *adj.* - persan.
 pești *vb. IV* - a zăbovi, a întârzia.
 petrecanie^./ - pompă, fast; alai; dar și: a conduce (un invitat, un mort).
 petrece *vb. III* - și: a-și duce viața.
 piatră *sf.* greutate de cântar sau de balanță; grindină; bolovan, stâncă.
 pica *vb. I* - și: a se păta, a se murdări cu ceva.
 picat *adj.* - pătat („cu picături picată”).
 picătură *sf* - pată (mică) (vezi supra).
 picior *s.n.* - și: măsură de lungime de cea 30 cm; stâlp de susținere (în construcții).
 piept *s.n.* - și: inimă, suflet.
 pilotă *sf* - învelitoare de puf; plapumă; saltea, așternut de puf.

pilug *s.n.* - pisălog (unealtă folosită la pisat).
 pirghel *s.n.* - compas.
 piștelniță *s.n.* - mlaștină, băltoacă.
 piști *vb. IV* - a se scurge încet; a musti; a ieși la suprafață,
 piștitor *adj.* - care mustește,
 pitic, piticea, piticea *s.m.* — nume generic pentru diferite specii de pește mărunt,
 pițiguș *s.m.* - pițigoi.
 pizmă *sf* - și: încăpățănare, îndărătnicie,
 pizmăluire *sf.* - ură, invidie,
 pizmăluitor *s.m.* - pizmaș,
 pizmătariu *adj.* — încăpățânat, îndărătnic,
 pizmos (pizmaș) *adj.* - invidios; intrigant; - *ui de obște* - dușmanul tuturor: diavolul,
 plată *sf.* - și: mulțumire; recompensă; recunoștință; răsplată.
 platonicesc *adj.* - ce ține de filozofia lui Platon,
 plazmă *sf* - plăsmuire, creație; creatură,
 plăți *vb. IV* - a răsplăti,
 plăzmuire *sf* — creație; creatură,
 plantator *s.m.* - agricultor, plugar, plantator,
 plean (plian) *s.n.* - pradă, captură (de război),
 pleasă (pleșă) *sf.* - pleșuvie, chelie, calviție; dar și: loc lipsit de vegetație.-
 pleca *vb. I* — a îndupleca, a convinge; a îmbuna.
 plecare *sf* - înduplecare, potolire; renunțare; înclinare.
 plecat *adj.* - și: înduplecat, convins; (fig.) povârnit, înclinat.
 plecăciune *sf.* - blândețe, umilire.
 plecătoriu *adj.* - înclinat, dispus să facă ceva.
 pleonexie *sf.* (*Ist. ier. XV*) - (gr.) cupiditate, lăcomie.
 plin *adj.* - masiv, dintr-o bucată.
 plineală *sf* - realizare; plinătate, întregime; - *firii* - integritate organică, integritate trupescă.
 plinire *sf* — conținut, cuprins (*D. 27*); particularitățile lumii (*D. 450*); plinătate, întregimea minții (*D. 33*)-
 ploadă *sf* - rod; fertilitate; productivitate.
 plomădeș *s.m., adj.* - cel care scornește fel de fel de lucruri, care deformează realitatea; scornitor.
 plotun *s.m.* - animal fabulos, foarte puternic și fioros, apropiat ca înfățișare cerbului.
 poală *sf.* - streășină, partea de jos a unui acoperiș.
 poartă *sf.* - trecătoare; pas printre munți.
 pobrazi *vb. IV* - a disprețui.

pocaanie (pocaianie) *s.f.* - pocaînță, căință pentru păcatele săvârșire.
 pocitanie *s.f.* - (Fig.) relatare, poveste, istorisire (mincinoasă).
 podan *s.m.* - supus, locuitor al unui stat, al unui oraș etc. (care plătea bir); șerb; iobag; clăcaș.
 poeric *s.m.* - poet.
 pofală (pohfală, pohvală) *s.f.* - pompă, fast, măreție; dar și: batjocură (*Ist. ier.* 62).
 poftă *s.f.* - cerință.
 pofitori *vb.* *IV*- a repeta; a înnoi.
 pogrebanie *s.f.* - înmormântare.
 pohârni *vb.* *IV*- ase răsturna, a se dărâma, a se prăvăli; a năvăli, a asalta; a decădea.
 pohárnire *s.f.* prăbușire; navală, atac; răscoală; decădere.
 pohârnit *adj.* - povârnit, dărâmat, surpat, nărui.
 pohârnitură *s.f.* alunecuș; teren râpos; prăpastie; povârniș.
 pohfăli *vb.* *I* - a (se) lăuda, a preamări, a slăvi, a triumfa.
 pohoară *s.f.* - povară, sarcină, greutate; coborâre.
 poiade *s.f.*— năvălire, incursiune, invazie; mulțime, grămadă, puderie de animale sau de oameni.
 poidinoc *s.n.* - duel.
 pojar *s.n.* — înflăcărare, ardoare.

polc *s.n.* - (la sfârșitul evului mediu în țările române) unitate militară corespunzătoare regimentului de mai târziu.
 poleit *adj.* - (fig.) fals.
 polipichie (polipichilie) *s.f.* (*Ist. ier.* XV) - policromie; peștriciune.
 politic *s.m.* — om politic.
 politicesc *adj.* - ce ține de politică; care aparține ceremonialului, unor rânduieli statornicite.
 politie *s.f.* (*Ist. ier.* XV) - frunțașii unei cetăți, ai unei țări, sfat, consiliu, divan boieresc, boierimea; țară, stat.
 polog *s.n.* - învelitoare, pled.
 polos andartic (*Ist. ier.* XVI).
 polos arctic (*ibidem*).
 pomană *s.f.* - pomenire, mențiune (atestare).
 pomăt, pomături *s.n.* - mulțime de pomi; pomi încărcăți cu fructe; grădină.
 pomăzui *vb.* *IV*— a unge (un rege, un domn, un cleric); a mirui.
 pominoc *s.n.* - prinos, ofrandă adusă divinității.
 ponegreață *s.f.* — întuneric.
 ponegriț (ponegru) *adj.* - foarte negru, închis; cernit; posomorât.
 pont (punt) *s.n.* - punct; articol; capitol.

poprea (popreală) *s.f.* - sprijin, reazem.
 popri *vb.* *IV*— a opri, a pune stavilă; a zăgăzui, a stăvili.
 porcie *s.f.* - comportament animalic; porcărie, josnicie.
 poreclitură *s.f.* - poreclă, supranume (dat adesea în bătaie de joc); cognomen.
 porfiră *s.f.* - veșmânt imperial roșu.
 porumb *s.m.* - porumbel.
 porumbrieru *s.m.* — arbust spinos ale cărui fructe se numesc porumbele; porumbar,
 pos lanie *s.f.* (*Ist. ier.* XV).
 postanovanie *s.f.**—(sl.)substanță,
 poticală *s.f.* - piedică,
 potricăli *vb.* *IV* - a găuri; a pătrunde,
 potricălit *adj.* - găurit,
 potrivii *vb.* *IV* - a asemăna, a compara,
 povelii *vb.* *IV* - a ordona, a porunci, a dispune,
 povijie *s.f.* - (sens colectiv) obiecte, unelte, bunurile unei gospodării; calabălăc,
 pozvolenie[^]./- (sl.) permisiune, învoire, voie.
 practicesc *adj.* - pus în practică; practic.
 prag *s.n.* - cădere de apă, cataractă, cascadă; (fig.) treaptă ierarhică, rang, categorie socială.
 pragmatic *s.f.* (*Hr.* 162).

pravilă *s.f.* - lege a credinței, dogmă; lege; privire, observație; *pravilele eticești* - norme etice; *~le cerești* - legi morale, religioase; canoane; *~le obiceinice* - legile nescrise, dreptul cutumiar, obiceiul pământului; *"-lepemintești* - legi sociale, legi de stat; [^] *topicească* - legea, cutuma locului.
 pravoslavie *s.f.* - (sl.) dreapta credință; ortodoxie.
 pravoslavnic *adj.* - (sl.) ortodox.
 praxes (praxin, praxis) (*Ist. ier.* XV) - practică, făptuire; înfăptuire.
 prădătoriu *s.m.* - tâlhar.
 precopsii *vb.* *IV*- a progresa.
 predoslovie *s.f.* - (sl.) prefață, introducere, precuvântare.
 prefație *s.f.* (*Hr.* 497).
 prefecr *s.m.* - demnitar care conducea (la romani) o unitate teritorială.
 pregiur *adv.* - împrejur, în jur; *prep.* — pe lângă.
 prelunga *vb.* /—a prelungi.
 premeni *vb.* *IV*— a transforma.
 preobrajenie *s.f.*— (sl.) schimbare la față, la înfățișare.
 preobrăji *vb.* *IV* - (sl.) a (se) schimba, a (se) transforma.
 prepeliți *vb.* *IV*- a se comporta ca o prepeliță.
 prepuitoriu *adj.* — bănuitor, neîncrezător.

prepone *vb.* III - a bănuî, a presupune; a se îndoî; a pune înaintea cuiva, a adăuga; a-și închipui.

prepus *s.m.* - bănuială, presupunere, îndoială, ambiguitate; pus înaintea cuiva, pus peste, în fruntea cuiva, mai mare peste cineva („neam prepus”).

prestavi *vb.* IV- a muri.

pretendăului (pretendui) *vb.* IV (Hr. 318).

pretenție *s.f.* (Ist. ier. XV).

pretorian *adj.* (Hr. 32).

pre voroava (prevorovire) *s.f.* - prefață.

prezentui *vb.* IV (Hr. 390).

prezenție *s.f.* (Ist. ier. XV) - aspect, față, înfățișare.

pricaz *s.m.* - necaz, pagubă, nenorocire; semn rău; neînțelegeri, discordie; pricină, învinovățire.

pricaznic *s.m.* - care aduce necazuri; sminteală, poticnire.

price *s.f.* - ceartă, gâlceava; pretext.

pricepător - prudent; priceput.

pricepe *vb.* III - a-și da seama, a lua cunoștință; a ști; a înțelege (pe Dumnezeu).

pricepere *s.f.* - știință; minte.

pricină *s.f.* - motiv, cauză; început, pretext; scop, țel; ceartă, conflict; - *asupritoare* - cauză coercitivă;

- *clătitoare* - cauză dinamizatoare.

pricini *vb.* IV - a pricinui, a produce, a cauza, a fi pricină; a învinui, a acuza; a pretexta.

prîi *vb.* IV- a se arăta binevoitor, a favoriza, a îngădui, a proteja.

prîița *s.f.* - bunăvoință.

prîitor *adj.* - favorabil.

prijeni *vb.* IV- a (se) sprijini, a (se) rezema.

prilaz *s.n.* - pârleaz.

prilăsteș *adj.* - înșelător, amăgitor.

primblat *adj.* - (fig.) umblat, familiarizat.

prințpal *adj.* (Hr. 26).

pripăc *s.m.* - arșiță, caniculă.

pripitoare *s.f.* - (la pl., în superstiții) ființe imaginare, despre care se credea că au darul de a prevesti moartea grabnică a cuiva.

pripoi *s.m.* - metal care servește la lipit sau la sudat.

prirod *s.n.* - neam, seminție.

pristav *s.m.* - persoană însărcinată cu supravegherea unui grup de oameni care lucrează la construirea unei clădiri, a unui pod; șeful personalului de serviciu din casele nobililor,

pristăvie *s.f.* funcția de pristav; conducere; administrare,

pristăvire *s.f.* - moarte.

prîșleș *s.m.* - pribeag; vagabond; trecător; străin, venetic.

privala *s.f.* - contemplație.

privilegiu *s.f.* (Ist. ier. XV) - (la pl.) acte, documente care atestă avantajele, scutirile de obligații (cătore stat) acordate unor grupuri de persoane.

probăit *adj.* - încercat, dovedit, verificat.

probozală *s.f.* certare, muștrare (aspră).

probozi *vb.* IV - a muștra, a învinui; a dojeni, a înfrunța.

probozire *s.f.* muștrare (aspră).

procathedrie *s.f.* (Ist. ier. XVI). - poziție înaltă în ierarhia socială.

prociti *vb.* IV- a repeta, a reciti,

proconsul *s.m.* - magistrat roman care guverna o provincie,

prodosie *s.f.* (Hr. 50) - (gr.) trădare, vânzare,

prodrom *subst.* (Ist. ier. XV) - precursor, înainte vestitor,

profan *adj.* (Hr. 149) — care este străin de religie; lumesc; păgân.

profasin *subst.* - (gr.) pretext, motiv.

profesui *vb.* IV (Ist. ier. XVI),

profiție *s.f.* - profeție,

prohaz *subst.* - zgardă pentru câini.

proimion (Ist. ier. XV).

prolegomene *s.f. pl.* - (gr.) parte introductivă, explicativă, care preceda expunerea propriuzisă, într-o operă științifică.

prooratec *adj.* (Hr. 462).

propozit *subst.* (Ist. ier. XVI).

propoziție *s.f.* - propunere, idee, sugestie supusă discuției sau aprobării.

propozui *vb.* IV- a propune.

prost *adj.* - simplu, modest; neînvățat, neinstruit; naiv, credul; umil, de jos, de rând; neînsemnat, fără valoare; (și *adverbial*) clar, curat.

prostac și prostatec *adj., s.m.* - (om) fără prea multă știință de carte; care este lipsit de inteligență, fără judecată, fără pricepere; prostănac; naiv.

prostesc *adj.* - simplu, de jos; popular.

prostie *s.f.* - origine umilă.

prostime *s.f.* - nepricepere; simplitate; (cu sens colectiv) cei de jos, oameni de rând.

protasă (protasis) *s.n.* (Ist. ier. XVI) - premisă; *protase adevătoare* - premise afirmative; - *părtnicești* - premise particulare (afirmative sau negative),

protie *s.f.* (Hr. 42) - întâietate, prioritate,

prothimie *s.f.* (Ist. ier. XV) - (gr.) zel, ardoare, pasiune (în efectuarea unui lucru),

protostrator *s.m.* (Hr. 471).

protovistiar *s.m.* - titlu dat boierului de rangul întâi, superior vistierului, însărcinat cu administrarea tezaurului răzii; vistier.

provatos *s.m.* — (gr.) oaie.

provatolicoelefas *s.m.* (*Ist. ier.* XVI).

provideș *adj.* (*id.* XV). - prevăzător.

provinție *s.f.* — (adesea urmat de determinarea „romană”) teritoriu cucerit de romani în afara Italiei, administrat de un magistrat și supus legilor și organizării romane.

proviima *s.f.* (*Ist. ier.* XV) - problemă, situație care se cere rezolvată.

pseudoprofit *s.m.* - fals profet.

psifisi *vb.* IV/*Ist. ier.* XX) - (gr.) a alege, a propune, a numi pe cineva într-o funcție.

pubertas *subst.* - (lat.) adolescență.

publică *s.f.* (*Ist. ier.* XVI).

publicaiei *vb.* IV - a face cunoscut, a aduce la cunoștința tuturor (prin tipărire).

puchinos *adj.* — urduros.

puhace *s.f.* - bufniță, cucuvea.

pute socotială - a aprecia; *punere înainte* - premisă (logică).

purgatorium *s.m.* - (în religia catolică) loc în care se crede că poposec sufletele morților cu păcate mai ușoare, pentru a fi purificate, prin suferințe, înainte de a ajunge în paradis.

purpură *s.f.* - (fig.) demnitatea consulilor, împăraților (la romani).

putra *vb.* I-*ș* conduce.

putrător *s.m.* - conducător, cărmuitor; călăuzitor, îndrumător.

pusătură *s.f.* - poziție, așezare.

puternicește *adv.* - cu putere.

putincios *adj.* - puternic; rezistent.

putos *adj.* - puturos, mefitic.

putred *adj.* - (fig.) corupt.

putregăios *adj.* - supus putrefacției, pieirii; trecător.

putregiune *s.f.* - putrefacție.

putrezit *adj.* - stricat.

putrezitoriu *adj.* - (fig.) efemer, trecător; coruptibil.

puțin socotitoriu — nepriceput.

R

rabie *s.f.* - luna a cincea a anului în calendarul musulmanilor.

raft *s.n.*, la pl. - tacâm(-uri) pentru cal; harnașament.

raiid spândșurut - Grădinile suspendate ale Semiramidei din Babilon (una din cele șapte minuni ale lumii).

ramură *s.f.* - membru (mână, picior etc).

rarău *s.m.* - o specie de șoim de munte.

răcodeală *s.f.* - treabă.

răcoșan (rocoșan), *s.m.* - răzvrătit; războinic.

răcoșenie (rocoșenie) *s.f.* - răzvrătire.

răcoși (rocoși) *vb.* IV - a se răzvrăti, a se răscula.

rădăcina adevărului - esența adevărului; - *muntelui* - poalele muntelui.

răduce *vb.* III - a (se) asemena.

rămăitot *adj.* - de prisos; statornic, imperisabil, nemuritor; care se desparte.

răpegiune *s.f.* - iuțea, repereziciune; fugă; atac, iureș; *răpede* - - atac rapid; iureș.

răsciti *vb.* IV - a citi din nou; a reciti.

răscumpărare *s.f.* - răscumpărare a sufletului, mântuire, izbăvire; redempțiune.

răsipit *adj.* - dărâmat, năruir, ruinat.

răpublică *s.f.-ș' n.* adunare a țării, sfat.

răspundere *s.f.* - răspuns (la o discuție, la o întrebare); replică.

răstoarce *vb.* III - a lua cu forța, a smulge,

răsunare *s.f.* - sunet,

rășchira *vb.* I - a împrăștia; a spulbera.

rătăcirea firii - anomalie,

rătui *vb.* IV - a scăpa, a salva; a apăra.

rătuire *s.f.* - apărare.

rătund *adj.* - (fig.) clar, limpede; de netăgăduit,

rătundzală *s.f.* - lumea; globul pământesc; bolta cerească,

răul *s.m.* art. - omul rău, ticălos; diavolul,

răutate *s.f.* - și: defect; viciu, păcat; bestialitate; crimă,

răzbate *vb.* III - a birui, a învinge.

răzbi *vb.* IV - a cuceri; a domina; a stăpâni,

războlire *s.f.* - îmbolnăvire,

răzchiti *vb.* IV - a socoti ceva cu mare atenție, a judeca în amănunțime; a chibzui îndelung,

răzdumica *vb.* I-*ș* sfărâma,

răznaște *vb.* III - a renaște, a reînvia.

răzsipa *s.f.* - (fig.) dezastru; desființare, nimicire,

răzsufla *vb.* I - a se înviora, a-și reveni, a nu se mai simți în primejdie,

răzstalniță *s.f.* - prag (de apă), cădere de apă, scoc la moară; cascadă,

ramator *s.m.* - porc.

râncheza *vb.* 7 - a necheza,

rând *s.n.* - rânduială, succesiune; loc convenit cuiva; rost, obicei (specific),

rândunie *s.f.* - rândunică.

rândză *s.f.* - stomac (în genere);
s.n. - una din despărțiturile
 stomacului animalelor; foios.
 râș *s.m.* - lînx.
 recomandăului (recomendui) *vb.*
IV- a recomanda.
 rediu *s.n.* - pădurice.
 referendar (referendariu) *s.m.* -
 boier însărcinat cu correspon-
 dența domnească; trans-
 mițător al corespondenței
 secrete de stat.
 reis *subst.* - (turc.) comandant,
 conducător de corabie;
 conducător de flotă.
 rezidenție *s.f.* (*Hr.* 298).
 ridica *vb.* *I-* (în expr.) a rădica
cap - a se răscula.
 ridicare *s.f.* — promovare în scara
 socială.
 ritor (ritoric) *s.m.* - orator.
 ritorică *s.f.* - oratorie.
 ritoricesc *adj.* - ceea ce ține de
 oratorie; verbal.
 ritorisi *vb.* *IV-* a vorbi frumos,
 ales, ca un ritor.
 roadă *s.f.* — copil, născut, făt.
 robie *s.f.* — *omeniasă*, - *diavo-*
lască — trăire în încercările
 vieții pământești, subjugare
 în păcat (*D.* 92-93).
 rod *s.n.* — și: neam, seminție;
 rang.
 roii *s.m. pl.* - (pl. lui *roi*, pentru
roiuri) „atătea neamuri... ca
 roii s-au pornit”.

rojdi (rujdi) *vb.* *IV-* a se vătăma,
 a se juli; a se zdrobi,
 romfea (*Ist. ier.* 275).
 rost *s.n.* - gură.
 rufos *adj.* - murdar, nespălat;
 zdrențăros,
 rula *vb.* / - a vorbi degeaba,
 rumpător *adj.* - care *sfârșie; pasire*
rumpătoare — pasăre de
 pradă, răpitoare,
 rumpe *vb.* *III-* a rupe.
 rusac *adj.*, *s.m.* - rus.
 rusie *s.f.* — origine rusească.

S

sad *s.n.* - plantă tânără crescută
 din sămânța semănată și care
 urmează a fi răsădită.
 sagriu *s.m.* - o specie de măgar
 alb cu pielea granulată.
 salamandră *s.f.* (*Ist. ier.* XVI).
 sam *subst.* (*ibidem*) - (în
 fabulațiile arabe) acrotrăvît,
 stricat.
 samă (somă) *s.f.* - număr, can-
 titate (mare); mulțime.
 samsun *s.m.* (*Ist. ier.* XVI) - (în
 fabulațiile arabe) câine foarte
 puternic.
 sangeoc-beg - portdrapel (la
 turci).
 sapă *s.f.* - partea corpului de
 lângă crucile șalelor (la cai și
 la boi).
 sarachean *s.m.* — arab.
 savoane *s.f.pl.* (*Ist. ier.* XVI).

săciui *vb.* *IV-* a tăia, a doborî (o
 pădure),
 săciuit *adj.* - tăiat,
 sacriiu *s.n.* - și: cutie; ladă; scrin,
 săditură *s.f.* - plantație; material
 săditor.
 sălaș *s.n.* - - *-ul monarhii* -
 capitala țării,
 sălășlui *vb.* *IV-* a popula, a se
 așeza.
 sălășluire *s.f.* - (în expr.: *a da, a*
pune în -) — a da în folosință
 pentru adăpost.
 săltare *s.f.* - (fig.) trăire, mani-
 festare (intensă) a unei stări
 afective; entuziasm.
 săltător *adj.* - nestatornic, schim-
 bător.
 sămălui *vb.* *IV-* a socoti, a
 calcula.
 sămăluire *s.f.* - judecată, calcu-
 lare; asemănare.
 sămăluitoriu *s.m.* - cel care
 compară, socotește, cântă-
 rește, calculează (o situație);
 socotitor; *adj.* - rațional,
 scrutător; asemănător.
 săos *adj.* - gras, plin de seu.
 săpat *adj.* - și: (despre suprafața
 unor materiale dure) pre-
 lucrat, modelat; sculptat;
 incizat.
 sărăcuț *adj.* - smerit (*D.* 46).
 sărdar *s.m.* - comandant de
 cavalerie,
 sărutătură *s.f.* - sărutare.

săvârși *vb.* *IV-* a (se) sfârși, a
 încheia, a înceta; a îndeplini;
 a muri.
 săvârșire *s.f.* — moarte,
 săvârșitură *s.f.* - terminare,
 încheiere, efectuare (a unui
 lucru).
 săzdanie *s.f.* - (în limbajul
 bisericesc) creație,
 sărg (în *loc. adv.*) *de -* în grabă,
 repede.
 scală *s.f.* - port vamal; debarcader
 (la o mare, la un ocean).
 scară *s.f.* - text în care se află
 înscrise, într-o anumită
 ordine, elemente informa-
 tive, situații privitoare la ceva
 sau la cineva; sumar, tablă de
 materii.
 scaun *s.n.* - reședință (a unui
 monarh, a unui cleric înalt);
 capitală.
 scădea *vb.* *II-* a ceda, a da
 înapoi.
 scădere *s.f.* - lipsă, defect;
 neajuns; reducere, micșorare
 a dimensiunii; pagubă,
 scâmos *adj.* (- *la minte*) - confuz;
 neluminat,
 scăpa *vb.* *I-* i pierde; a lipsi,
 scărândăvi *vb.* *IV-* a se scărbi, a
 se dezgusta; a nesocoti,
 scărândăvicios *adj.* — greșos,
 scărbos,
 scărândăvie *s.f.* — nesocotire,
 scărândăvitură *s.f.* - greață,
 îngrețoșare.

schimosi *vb.* *IV*- a se schimba,
 schimosire *sf.* — transformare,
 schimbare; schimonosire,
 schimosit *adj.* - schimbat,
 schimositură *sf.* - transformare,
 schimbare,
 schiptic *adj.* — sceptic,
 schipticesc *adj.* (*Ist. ier.* XVII),
 schiptru *s.n.* (*ibidem*).
 Sc|||x||s.m. (*ibidem*).
 schizmi *vb.* *IV*- a (se) alcătui, a
 forma, a construi,
 schizmire *sf.* - alcătuire, întoc-
 mire; schimbare, modulară,
 schizmit *adj.* - prefăcut,
 nesincer, simulat,
 sclevesi *vb.* *IV*- a netezi, a polei;
 a lustrui,
 sclevisit *adj.* - netezit, fasonat;
 lustruit.
 sclip *s.n.* - boltă; încăpere boltită;
 cupolă; arc; arcadă.
 sclipuit *adj.* - arcuit, boltit.
 scoate *vb.* *III* - a elabora, a da
 formă definitivă; a traduce.
 scociori *vb.* *IV* - a scotoci, a
 scormoni, a căuta; a scurma.
 scrie *vb.* *III* - a înregistra, a
 catagrafia (într-un recensă-
 mânt).
 scriitoriu *s.m.* - funcționar în
 cancelarie, scrib; autor;
 istoric.
 scripș *s.m.* — scripete.
 scrisoare *sf.* - scriitură, scriere;
 inscripție; recensământ.

scruntariu *s.n.* - loc nisipos,
 pietros; peninsula,
 scula *vb.* *I* - (fig.) a se ridica
 (asupra cuiva), a năvăli; a
 complota,
 sculare *sf.* - răscoală, răzmeriță;
 (fig) refacere, îndreptare,
 scump *adj.* - zgârcit,
 scutelnic *s.m.* - țăran, din ser-
 viciul domnului sau al vre-
 unui boier, scutit de orice bir.
 scuti *vb.* *IV*- a apăra, a proteja.
 scutitoriu *s.m.* — protector; re-
 prezentant.
 scutura *vb.* *I* - a dezbate, a
 analiza, a discuta,
 seciuri *s.n. pl.* - baraje de arbori
 tăiați; palanca,
 secretar J7/2 (*Hr.* 223).
 seimen *s.m.* - om din corpul de
 gardă al curții domnești,
 seir *s.n.* - (turc.) prveliște;
 fenomen,
 semn *s.n.* - însemnare,
 senator *s.m.* (*Ist. ier.* XVI),
 senaroresc *adj.* - de senator,
 senatorie *sf.*— funcția de senator,
 sens *s.n.* (*Hr.* 281)
 sentenție *sf.* (*Ist. ier.* XVI) - și:
 părere, opinie,
 serascheriu *s.m.* - (turc.) general,
 comandam suprem al unei
 armate turcești,
 sevastocrator *s.m.* - suveran,
 sfat *s.n.* - gând, cuget; intenție;
 alianță, înțelegere,
 sfătuitură *sf.* - sfat, consiliu.

sfârșit *s.n.* - terminare, înde-
 plinire; rezular, urmare;
 scop, țel; moarte.
 sfedenic *s.m.* — sfetnic.
 sferă *sf.* (*Ist. ier.* XVII).
 sferesc *adj.* - sferic; cosmic.
 sfigmos (*Ist. ier.* XVII) - vena
 după care se ia pulsul.
 sfiti *vb.* *IV*- a arăta, a dovedi; a
 hotări; a sfătui.
 shimă *sf.* - îmbrăcăminte, rasă,
 haină pe care o poartă călu-
 gării sau preoții; fizionomie;
 înfățișare; formă, aspect (pl.
 la Cantemir: *shimate*, *Ist. ier.*
 XVII).
 shizma *sf.* (*Ist. ier.* XVII) -
 separare, dezbinare,
 sicofand *s.m.* - cel care clevește,
 calomniază; denunțator,
 sicofandie *sf.* - clevetire,
 calomnie; denunț,
 sii *vb.* *IV*- a se sfii; a se sili.
 siiala *sf.* - sfială, teamă, frică,
 silavă *sf.* - silabă,
 silă *sf.*— putere; tiranie, asuprire,
 sili *vb.* *IV*- a îmboldi, a zori; a
 stăru.
 silloghismos (*Ist. ier.* XVII),
 si Iță *sf.* - capcană; laț, cursă,
 simbathia *sf.* (*Ist. ier.* XVII),
 simcea, s'imcele *sf.*— ascuțit, tăiș;
 ghimpe; țeapă; vârf, coamă,
 culme.
 simcelos *adj.* — ascuțit, cu vârf,
 tăios.

simeț *adj.* - îndrăzneț, cutezător;
 trufaș, arrogant, obraznic,
 simeți *vb.* *IV* — a se fâli, a se
 lăuda, a se mândri,
 simfonie *sf.* (*Ist. ier.* XVII).
 simpatriot *s.m.* - compatriot.
 simperasma *sf.* (*Ist. ier.* XVII) -
 concluzie.
 simptomatic (*ibidem*).
 simbol *s.n.* (*Hr.* 239) - simbolul
 credinței (rugăciune care re-
 prezintă expunerea succintă a
 dogmelor fundamentale ale
 religiei creștine).
 sin *s.n.* — și: parte a cămășii care
 acoperă pieptul.
 sinet *s.n.* - flintă.
 singe *s.n.* - omor, crimă (sân-
 geroasă).
 singur *adj.* - (determină
 subiectul) însuși.
 singuratec *adj.* - unic (*D.* 104).
 sinhorisis (*Ist. ier.* XVII).
 sinod (*ibidem*).
 sinonim (*ibidem*).
 sinopsis *s.n.* - rezumat; com-
 pendiu.
 sirbac *s.m.* - sârb.
 sireap *adj.* — sălbatic, crunt;
 (despre cal) iute, năvălaş.
 sirepie *sf.* - sălbăticie.
 sistatichi (*Ist. ier.* XVII).
 sistima (*ibidem*).
 situație *sf.* (*Hr.* 10).
 siurma *sf.* (*Ist. ier.* XVIII).
 slavă *sf.* - slăvire, alai, pompă;
 glorie, faimă.

slim *s.n.* - adunare obștească (mai ales la tătari).
 slobod *adj.* - liber.
 slobodzenie *sf.* - libertate; îngăduință, permisiune; ușurință, lejeritate.
 slobodzi *vb. IV-* a elibera, a da drumul; a încuviința, a îngădui; a se avânta; a se repezi.
 slobodzie *sf.* - libertate (cetățenească și politică); colonie (pe teritoriu strein) (vezi și *Hr.* 135).
 slovã *sf.* - *s'it*: scriere, operă scrisă, lucrare.
 slujbã *sf.* însărcinare, misiune; ajutor, binefacere; dar, talent,
 slujî *vb. IV-* a întrebuința, a se folosi; a colabora; a aduce servicii.
 slujire *sf.* - întrebuințare, folosire.
 slujitor *s.m.* - oștean, ostaș,
 slujitoresc *adj.* - de oștean; soldătesc,
 slujitorie j.y.- slujbã, serviciu (de obicei în armată),
 smidã *sf.* - grindină,
 sminteală *sf.* - abatere, greșeală; stricăciune, vătămare,
 smintî *vb. IV-* a strica; a schimba în rău.
 smomi *vb. IV-* a îmbia; a ademni, a momi.
 sobol *s.m.* - cârtiță.
 sobornic *adj.* — ecumenic; sinodal.

socolan *s.m.* - șoim; (fig.) om strângător.
 socoteală *sf.* - părere, opinie, idee; gând, plan, proiect; scop; rațiune, minte, judecată; imaginație, închipuire; chibzuință.
 socoti *vb. IV-* a plănui; a gândi, a judeca, a reflecta; a sta la îndoială; a lua aminte; a calcula; a conta; a conduce; a considera.
 socotință *sf.* - calcul, intenție; plan.
 socotitoriu *adj.* — rațional,
 sofismã, sofismatã *sf.* (*Ist. ier.* XVII).
 sofistic *s.m., adj.* - (persoanã) care face uz de sofisme,
 sofisticeste *adv.* - ca un sofist; în mod sofistic,
 solichizmi *vb. IV* — a face solecisme.
 solichismos (*Ist. ier.* XVII) - greșeală de sintaxã,
 somna *vb. I-a* dormi,
 sorț *s.m.* - soartã,
 sotnic *s.m.* - comandant al unei sotnii (unitate de cavalerie căzăcească alcătuită din o sută de soldați),
 soț *s.m.* și: soție *sf.* — tovarăș, prieten; pãrtaș; asociat,
 spatã *sf.* - spate; sabie latã.
 spãimos *adj.* - care înspăimântã.

spãtariu *s.m.* - comandantul suprem al armatei în Țara Românească,
 spãrcui *vb. IV-* a rupe (în bucãți); a sparge; a zdrobi,
 spic *s.n.* - vârf (ascuțit); culme; pisc.
 spiță *sf.* - neam; descendenți din același străbun.
 spițer *s.m.* - farmacist.
 spãndzurat *adj.* - atârnat; suspendat.
 spodobi *vb. IV-* a (se) învrednici; a (se) împodobi.
 sprejeni *vb. IV-* a ține piept, a rezista; a împiedica, a reține.
 sprintini *vb. IV-* a deveni sprinten, iute.
 sprintinie *sf.* - agilitate, vioiciune.
 spuzi *vb. IV-* a nãvăli (în număr mare); a se nãpusti.
 spurcãciune *sf.* - faptã reproabilã; imoralitate.
 stadie *sf.* — veche unitate de măsurã pentru lungime, egalã cu cea 125 de pași.
 stat *s.n.* - stare, situație, poziție; stadiu; staturã.
 staturã *sf.* (*Hr.* 468) - statuie.
 stavã *sf.* - herghelie.
 stãpãnesc *adj.* - de stãpãn, de domn, de împãrat.
 stãpãniie *sf.* — conducere politicã; domnie, stat.
 stãpãnitor *adj.* - autocrat.

stãpãnim! *s.m.* art. - sluga; aservitul.
 stãrui *vb. IV-* a tinde, a aspira, a nãzui; a dãinui, a dura.
 stãruialã *sf.* - perpetuare, dãinuire.
 stãruiturã *sf.* - stabilitate.
 stãtãtoriu *adj.* - stabil; permanent, imuabil.
 stãvi *vb. IV-* a se așeza, a se stabili; a rãmãne.
 stãblã *sf.* - ramurã care se dã ca recompensã învingãtorului.
 stãlcui *s.m.* — buștean, trunchi.
 stãlp *s.n., s.m.* - cap, început („stãlpul voroavei”); statuie; monument în formã de coloanã; *stãlpul lui Iraclie* — indicator de frontierã sau de hotar.
 stãlpit *adj.* - care este ca un stãlp, țeapãn, incremenit.
 stãlpcic *s.m.* — pustnic care trãia retras pe vãrfurile unui munte înalt.
 stãng *adj.* - (fig.) prefãcut, rãu intenționat, pãcãtos.
 stãrpie *sf.* - sterilitate.
 stelesc *adj.* - (fig.) puternic, viguros.
 steli *vb. IV-* a sclipi, a scãnteia; a luci.
 stemã *sf.* (*Ist. ier.* XVII) - coroanã (cu însemnul puterii care o reprezintã).
 stepena *sf.* treaptã socialã; rang; neam.

stidi *vb.* IV— a se sfii, a se teme; a se rușina.
 •sădire*/"-sfială; teamă; tușine.
 stih *s.n.* - vers; (la pl.) poezie; fiecare dintre paragrafele (de mică întindere) cu înțeles de sine stătător, de obicei numerotate și dispuse în alineeate, în care este împărțit textul *Bibliei* al *Coranului* sau al altor scrieri religioase; verset (din psalmi sau dintr-o cântare bisericească).
 stihie *s.f.* (*Ist. ier.* XVII) - fiecare dintre cele patru elemente (foc, apă, aer, pământ) despre care se credea în antichitate că stau la baza tuturor corpurilor și a fenomenelor naturii; element (al trupului); calitate (*D.* 90).
 stihotvorț *s.m.* - (sl.) poet.
 stolit *adj.* - împodobit; gătit; arătos.
 stoliță *s.f.* — capitală, reședință, sramță *s.f.* - zdreanță,
 strat *s.n.* - așternut; pat; culcuș,
 stratagemată *s.f.* - vicleșug (de război) pentru a surprinde pe inamic.
 strălumina *vb.* 7 - a lumina puternic; a străluci.
 străluminare *s.f.*— strălucire mare; transparență,
 străluminat *adj.* — strălucitor; distins; curat, neîntinat, pur.

străluminos *adj.* - foarte strălucitor; transparent; transparent.
 strămurare *s.f.* - (fig.) imbold, îndemn, așățare.
 strămutare *s.f.* - alungare, izgonire.
 strămb *adj.* - (fig.) nelegiuit,
 strămțos *adj.* — strămt,
 strâncenos *adj.* - vrăjmaș, dușmănos,
 strânciuna (strinciuna, strunciuna) *vb.* 7 - a zdruncina; a izbi cu putere,
 strânciunare *s.f.* — zdruncinare; zbuțum,
 strânciunat *adj.* - zdruncinat; tulburător,
 strânge *vb.* III- (despre vorbire) a concentra, a fi mai concis,
 strânsoare *s.f.* — consrângere.
 streleț *s.m.* — (în epoca feudală în țările române) soldat care făcea parte dintr-un corp de vânători (arcași),
 trist *adj.* - trist,
 strof, -i *s.m.* (*Ist. ier.* XVII) - repetiție în silogistica retorică; raționament înșelător, sofism; vorbire iscusită și nesinceră,
 stropșitură *s.f.*— strivire, călcare în picioare, nimicire; cotropire,
 strungă *s.f.* - trecătoare, drum îngust printre doi munți; pas.

strutocamilă *s.f.* - numele unui animal fabulos, în alegoria cantemiriană, pornind de la asemănarea cu stratocamilul: struț; girafă.
 subpământ *s.n.* - subsol; -*fugire* -subterfugiu (*D.* 144).
 substanție *s.f.* - substanță.
 substare (suptstare) *s.f.* — totalitatea elementelor care constituie esența lucrurilor și a fenomenelor; substanță.
 sucman *s.n.* - haină țărănească lungă, din pănură sau din postav gros; suman.
 sudoros (sudosos) *adj.* - care produce, se face cu sudoare.
 sufereală *s.f.*— răbdare, suponare.
 suflare *s.f.* - respirație.
 suflet *s.n.* - spirit; viață; rațiune, intelect; inimă.
 sughițos *adj.* - (plâns, răs, vorbire) însoțite de sughițuri.
 suleget *adj.* - subțire (și lung); suplu, mlădios.
 sulimendriță *s.f.* — salamandră.
 sunare *s.f.* - sunet; trăsnet, foșnet, clipocire; accent (în fonetică).
 supăr *s.n.* - supărare; incomodare, deranjare.
 supleca *vb.* 7 - a (se) supune, a (se) închina, a (se) conforma (unor situații).
 suplică *s.f.* - cerere scrisă adresată unor autorități, în vederea

obținerii unor drepturi sau favoruri,
 supuitor *s.m.* - învingător, cuceritor.
 supune *vb.* III - a constrânge; a ascunde, a tăinu; a pune sau a prezenta (ceva, cuiva) spre cunoștință, apreciere sau judecare,
 supus *adj.* — ? dubios, echivoc, îndoielnic (*Hr.* 73).
 surd *adj.* - (fig.) zadarnic, inutil; slab, confuz,
 surgun *s.n.* — (în expr.) *a face surgin*— a exila,
 susior *subst.* - subsuoară,
 sutaș *s.m.* — căpetenie militară (romană) care comanda o unitate formată dintr-o sută de soldați,
 suvac *s.n.* - (fig.) ghimpe; sfredel; cui („suvacul sicofandii”, *Ist. ier.* 542).
 svătuire *s.f.* - chibzuință,
 sviti *vb.* IV- a dezvălui, a arăta.

S

șamțu *s.m.* (var. la: *șanț*) - ttașec (militară),
 șar *s.n.* - vopsea, culoare,
 șatră *s.f.* — tabără militară; cort de . tabără.
 ședere *s.f.* - reședință, așezare; domiciliu,
 șepeliv *adj.* - peltic,
 șerbet *s.n.* (*Ist. ier.* XX).

șerui (șirui) *vb.* *IV* - a reda, a zugrăvi, a desena; a descrie, a înfățișa în scris.
 șeruire *sf.* — zugrăvire, împodobire, descriere; imagine, reprezentare grafică a suprafeței pământului.
 șeruatoriu *s.m.* - zugrav.
 șfed *s.m.* - suedez.
 șicui *vb.* *IV* — a rându-i, a înșira, a așeza (de obicei când este vorba de ordine de bătaie).
 șicuire *J.* / - așezare (în ordine de bătaie).
 șicuit *adj.* — poleit; (fig.) ascuns, prefăcut,
 șifariu *s.m.* (var. lui *șafar*) — (în Mold. și Transilv.) epitet pentru o persoană șireată, vicleană, prefăcută,
 șipuri *vb.* *IV* — a se strecura, a se furișa.
 șliah *s.n.* (var. lui *șleau*) - drum bătătorit (de mare circulație); itinerar, traseu.
 șoreca, șorecăi *vb.* *I, IV* - a vâna șoareci.
 șpârcui *vb.* *IV* (var. lui *șpârcui*) - a împrăștia, a risipi (mulțime de oameni, armată).
 șpârcuit *adj.* — împrăștiat, risipit.
 știință *sf.* - simțire (*D.* 88); învățătură (*D.* 101); experiență (*D.* 106); conștiință (*D.* 137); - *inimă* — conștiință; - *știință practică* — cunoaștere practică;

- *privitoare* - cunoaștere teoretică,
 știupire *sf.* - scuipare.
 știupit *s.m.* - scuipat,
 șuier *s.n.* — fluier, caval,
 șuvăi *vb.* *IV* (var. lui *șovăi*) - a-și schimba direcția de mers.
 șuvăit *adj.* - întortocheat, sinuos,
 șuvăitură *J.* / - cotitură; (în cursul unei ape, sau al unui drum) sinuozitate.

T

tablă *sf.* - listă, tabel, catalog; înscris, însemnare; scriere, de mai mare întindere (cuprinzând tabele sau al cărei conținut este împărțit în capitole sau articole) (*Hr.* 419); planșă geografică, hartă (*Hr.* 544); strat, suprafață; *tabla vieții* - lista celor vii.
 tai fa *sf.* - (turc.) grup de persoane care formează alaiul domnesc.
 tair *subst.* - (arab.) zburătoare.
 talant *s.m.* (*Ist. ier.* XVIII).
 talhâșciu *s.m.* - (turc.) demnitar la curtea otomană, care prezenta sultanului rapoartele marelui vizir și care transmitea firmele împărătești.
 talmudesc *adj.* - referitor la Talmud, în spiritul preceptelor religiei mozaice.

tare *adj.* - întărit, fortificat; adăpostit,
 tartara. - adâncime; infern, iad.
 tas *s.n.* - lighean,
 tăbări *vb.* *IV* — a-și instala o tabără; a campa.
 tăcător *adj.* - tăcut; morocănos,
 tăcea *vb.* 71 - a se abține să vorbească, a nu spune nimic; a omite,
 tăgădui *vb.* *IV* - a refuza,
 tălaniță *sf.* - femeie de moravuri ușoare,
 tălhușag *sf.* — tălhărie,
 tărie *sf.* — întăritură, fortificație, fortăreață,
 tărime *sf.* - tărie, soliditate, putere,
 tăvălic *s.n.* - ghiulea,
 tălcui *vb.* *IV* - a se asemăna (*D.* 81).
 tălni *vb.* *IV* - a întâlni.
 tămp *adj.* — cu vârful tocit, știrbit; teșit; (fig. despre oameni) nelalocul său; anormal,
 tămpenă *sf.* - tobă, darabană,
 tămpi *vb.* *IV* - a toci, a roade prin întrebuințare,
 tămpina (timpina) *vb.* 7 - a întâmpina,
 tâmpla *vb.* 7 - a se întâmpla,
 tâmplare *sf.* — întâmplare,
 tâmplător (tâmplătoresc) *adj.* — întâmplător,
 tând... tând... *adv.* - când... când...

tângă *sf.* - tulburare, mâhnire, amărăciune,
 târâietoare *sf.* - ființe târâtoare; reptile.
 târvește *sf.* - loc unde se aruncau stârvuri, cadavre.
 teatru (theatru) *s.n.* (*Ist. ier.* XIX; *Hr.* 255) - loc unde se petrece, unde se desfășoară o întâmplare, un eveniment; *în mijlocul* - — la vedere, în văzul tuturor.
 tefterdar (defterdar) *s.m.* - (turc.) persoană care strângea dările.
 temeliitoriu *s.m.* - întemeietor.
 temperament⁷². (*Ist. ier.* XVIII); - temperatură; climă, climat; fire, natură umană.
 tersana *sf.* - „temnița robilor de la catargă” (*Ist. ier.* 633).
 teslăresc *adj.* - care aparține teslarului (dulgherului), de teslar.
 testament *s.n.* — legătură (*D.* 98).
 theofovie *sf.* - (gr.) teamă de Dumnezeu.
 theorie *sf.* (*Ist. ier.* XIX).
 therapevtis (*ibidem*) — tămăduitor.
 therinos *adj.* - (gr.) de vară, văratic,
 thron *s.n.* (*Ist. ier.* XIX),
 ticăit *adj.* — sărman, vrednic de plâns; netrebnic,
 ticălos *adj.* — sărman, nenorocit, biet, umil.

tidvã *s.f.*— plantã legumicolã din familia cucurbitaceelor al cãrei fruct se consumã ca legumã înainte de maturitate; craniu, țeastã.

tinde *vb.* III - a se extinde; a se întinde.

tinos *adj.* - noroios, plin de tinã.

tipãri *vb.* IV- a întipãri,

ripãritoriu *s.m.* - turnãtor (în metal).

tipos *s.n.* - model; prototip; exemplu,

tiranie *s.f.* (*Ist. ier.* XVIII),

tirãnesc *adj.* - tiranic,

tirãneșre *adv.* - ca tiranii, în felul tiranilor; cu cruzime,

tirani *vb.* IV- a domni desporic.

tít, titlu, -uri *s.n.* (*Ist. ier.* XVIII),

tituli *vb.* IV- a se intitula; a da cuiva un titlu,

tituluș *s.n.* - titlaturã,

toanã *s.f.* - pãrerere (ciudatã, bizarã).

toapsãc *subst.* - otravã, venin.

tocmalã *s.f.* - organizare, întocmire; înțelegere; fel, așezare, condiție.

tocmi *vb.* IV- a rãndui, a așeza, a potrivi; a ordona; a alcãtui, a constitui; a ticlui.

tocmire *s.f.* - potrivire, armonizare; ordine, echilibru.

tocmít *adj.* - ordonat; organizat;

meșteșugit, ticluit.

tocmítor *s.m.* - organizator; conducãtor.

toiu *s.n.* - încãierare, luptã; învãlmãșealã.

tomos *s.n.* - tom.

toparha *s.m.* - (*gr.*) principe, guvernator (al unei provincii, al unui teritoriu, al unei țãri).

topicesc *adj.* (*Ist. ier.* XVIII) - din partea locului.

topsãcos *adj.* - otrãvit, înveninat.

topsica *vb.* 7 - a otrãvi, a învenina.

topscat *adj.* - otrãvit, înveninat,

toropi *vb.* IV- a se exalta (*Tr.* 453).

tract *s.n.* - cale de comunicație importantã; drum urmat de cineva (*Tr.* 217); ținut, regiune; unitate administrativ-teritorialã (*Tr.* 15).

tractate *s.f. pl.* (*Ist. ier.* XVIII).

trage *vb.* III - și: a se întinde; a trasa.

traghelaf *s.m.* - numele unui animal fabulos, caprã-cerb, înfãțisat pe covoare și pe alte obiecte de artã din Persia și Babilon; (*fig.*) absurditate, stupiditate.

traghicesc și tragodicesc *adj.* - tragic.

tragodic *subst.* (*Ist. ier.* XVIII),

trãctui *vb.* IV- a se consfãtui, a se consulta, a trata, a negocia,

trãgãna *vb.* I - (*despre timp*) a dura; a se prelungi, a întârzia; a se scurge încet.

trãrãjei *s.m. pl.* - (*dim. lui trãraj** var. la *tartaj*) legãturã, scul; mãnunchi.

trãntiturã *s.f.* - trãntã; luptã; încercare grea.

treabã *s.f.* (*în loc. adj.*) de - - necesar; trebuincios.

trebnic *adj.* - trebuincios, necesar.

trece *subst.* - ? anus.

tremur *s.n.* - cutremur; spasm, convulsie.

tremura *vb.* 7 - a se cutremura.

tremuros *adj.* - lipsit de stabilitate; nesigur.

trezvie *s.f.* — trezie.

tribuniție *s.f.* - demnitate de tribun.

trigon *s.n.* (*Ist. ier.* XVIII) - triunghi,

tripos *s.n.* (*ibidem*) - trepied,

trisaghion *s.n.* - cântare bisericeascã, imn în care cuvântul „sfânt" se repetã de trei ori.

triumf *s.n.* - onoare maximã acordatã în statul roman, de cãtre Senat, unui conducãtor militar victorios.

troahnã *s.f.* guturai; gripã.

trofeu *s.n.* - (*fig.*) victorie, biruință.

troglodit *s.m.* - (*fig.*) persoanã care trãiește în condiții de primitivitate, mizere.

troian *s.n.* - întãriturã primitivã, constând dintr-un dig lung de pãmânt, cu șanț de apãrare,

tropic *s.n.* (*Ist. ier.* XVIII),

rropicesc *adj.* (*ibidem*) - care se referã la trop (figura de stil),

tropuri *s.n. pl.* (*ibidem*) - ~ *ritoricești* - figuri de stil, procedee retorice,

tropsi *vb.* IV- a zdrobi, a strivi,

truchinã (trupinã) *s.f.* - tulpinã,

truți *vb.* IV- a se mândri, a se fuduli,

trulã *s.f.* — turlã.

trup *s.n.* - și: cuprins, conținut al unei cãrți,

tufos *adj.* - stufos, des.

tumpina *vb.* I- a întâmpina; a se întâlni,

tun *s.n.* - tunet.

tupila *vb.* I (var. a lui *pítidd*) - a se ascunde.

turbãturã *s.f.* - mânie nestãpãnitã, furie; violență, înverșunare.

turcie *s.f.* - turcire; acțiunea de a se turci.

tusãros *adj.* - care tușește des, tușitor; însoțit de accese de tuse; deranjat de tuse.

T

țarã *s.f.* - moșie strãmoșeascã; poporul, cei mulți,

țãpini *vb.* IV- a deveni viguros, puternic, robust.

țăramonic*s.f.*— ceremonie, ritual;
 (la pl.) formule de politețe,
 țărmuros *adj.* - care are țărmuri
 înalte și abrupte; măluros;
 răpos.
 țășitură *s.f.*— structură, alcătuire
 a unui lucru, a unui fenom-
 en, a unei opere literare,
 țechiu *s.n.* — țeintă; țel; scop;
 limită, graniță, hotar; sfârșit,
 capăt, limită în timp; soroc,
 sfârșitul vieții,
 țerber *s.m.* - cerber,
 țidelă *s.f.* (*țidea, țidelă*) (var. lui
giudea— (turc.) sulia, lance,
 țiitoriu *s.m.* - persoană însărci-
 cinată cu o funcție, cu o
 dregătorie.
 ține *s.m.* - pui de animal sălbatic.
 ținșor *s.m.* - pui de câine; cățel,
 ține *vb.* III - a susține; a păstra,
 a menține; a (se) petrece; a se
 considera, a se socoti, a se da
 drept; a urma.
 ținșorie *s.f.* - demnitatea de
 cenzor (în Imperiul roman),
 ținșalam *s.n.* - întindere, supra-
 față, cuprins (de formă
 circulară).
 ținștanșiei.yT (*Ist. ier.* XIX) —
 c i r e u m s t a n ș a , î m p r e j u r a r e .
 ținșulic (țerulic) *s.m.* (*ibidem*) —
 vraci, chirurg (empiric);
 medic de campanie,
 ținștuiu *vb.* IV- a cere, a impune
 tăcere (folosind interjecția
 „tist”).

ținștii *vb.* IV - (despre unele
 insecte, păsări, animale) a
 scoate sunete caracteristice,
 repetate, ascuțite.

U

uimi *vb.* IV- (înregistrat în *DIR*
 ca suspect) a imita,
 uîtit *adj.* - distrat, neatent;
 visător, pierdut,
 umbricios *adj.* - (fig.) tainic,
 ascuns („lesniri umbri-
 cioase”).
 umilință *s.f.* — (în morala
 creștină) smerenie, cucer-
 nicie, evlavie, pocăință,
 undătură *s.f.* - (fig.) invazie,
 undelemnos *adj.* — (fig., despre
 glas) moale, lunecos, uleios,
 insidios,
 undezat *adj.* - clocotit,
 unghi *s.n.* - colț.
 urare *s.f.* - ură.
 urăciune *sf.* - vrajbă; ceartă;
 faptă urâtă; opoziție.
 urdzală *s.f.* - construirea (sche-
 letului unui edificiu, dar și a
 unui proiect).
 urdzitură *s.f.* - lumea ca produs
 al creației divine; proiect,
 plan, schiță; alcătuire, con-
 strucție.
 urics *s.n.* — document de privilegiu
 emis de cancelariile domnești
 din Moldova Evului Mediu.

uricariu *s.m.* - scriitor de urice;
 secretar de cancelarie dom-
 nească.
 urmare *s.f.* - imitare.
 urmă *s.f.*— moștenire, succesiune
 (*Hr.* 52).
 următoriu *s.m.* — succesor, urmaș,
 moștenitor; supus, adept (*D.*
 24>).
 uscăt. *s.n.* — pământ.
 usnă *s.f.* - copastie.
 ușeriu *s.m.* - ușier, demnitar de
 încredere la curtea dom-
 nească.
 uștiurmug - cămilă-pasăre (nu-
 mele unei ființe fabuloase
 create de Cantemir).

V

varia *subst.* - (gr.) accent grav.
 vartă *s.f.* - loc de detenție; strajă;
 pază.
 varvar *s.m., adj.* — barbar,
 vrăjmaș; străin, de alt neam;
 necioplit.
 varvaresc *adj.* - care aparține
 varvarilor, care este carac-
 teristic varvarilor.
 varvarie *sf.* - stare primitivă de
 dezvoltare.
 varvarime *sf.* - mulțime de
 varvari.
 varvarizmi *vb.* IV— a se exprima
 impropriu sau folosind
 expresii străine de spiritul
 limbii.

varvarismos *subst.* - exprimare
 sau expresie impropriu sau
 străină de spiritul limbii;
 barbarism,
 vas, vasuri *s.n.* (*Ist. ier.* IX) - și la
 pl.: vase priimitoare — apa-
 ratul digestiv,
 vatologie *s.f.* (*ibideiri*).
 văiera *vb.* I — a compătimi, a
 deplânge,
 văios *adj.* - (teren) cu multe văi.
 vărsat *adj.* - (despre metale sau
 materii topite) turnat
 („bodz... în metal vărsat”),
 vărsătoriu *s.m.* — turnător (al
 unui metal în diferite forme),
 vărsătură *s.f.* — revărsare a unei
 ape; întindere de apă pro-
 venită din revărsări,
 văznesi *vb.* IV — a proslăvi, a
 preamări,
 vâlhovnic *s.m.* (*Hr.* 105).
 vână *s.f.* — mușchi, teudon.
 vândzătoriu *s.m.* — trădător,
 vândzătură *s.f.* - denunț,
 vânos *adj.* - puternic,
 vântura *vb.* I— a da în vileag,
 vânturi *s.n.* pl. - puncte car-
 dinale.
 vânturos *adj.* — care (se) vântură;
 care amestecă lucrurile.
 vârsta *vb.* I — a învârsta, a în-
 dunga, a împesetrița cu dife-
 rite culori.
 vârstă *s.f.* - curs, . . .
 vârtejie *sf.* - învârtie, : '
mers circular; vârtejirea

ți reala? miri lor cerești — mișcarea orbitală (asrro-nomie).

vârtop (vârtoapă) *s.n.* - crăpătură, eroziune adâncă, groapă mare săpară de apă; peșteră.

vârtos *adj.* (și *adverbial*) — solid, dur, puternic, tare.

vârroșală *s.f.* - grosolănie, proastă calitate.

vârtute *s.f.* — tărie, vigoare, putere; înzestrare spirituală.

vâzâi *vb. IV* — a bâzâi.

vâzâială *s.f.* — bâzâială.

veac, *pl.* veaci *s.m.* — lumea temporală (*D.* 24, 70, 79); viața viitoare (*D.* 31).

vechi *vb. IV* - a se învechi, a se trece; a (se) îmbătrâni.

vechii *s.m. pl.* - anticii; (adjectival) *vechiu la minte* - experimentat.

vecinie *tf[^]/*. (*Hr.* 143).

vecinie *s.f.* — (în epoca feudală în țările române), condiția, starea de vecin, iobag, șerb; țăran aservit, împreună cu bunurile sale, unui stăpân feudal, căruia îi datora rentă în muncă, în produse sau în bani.

vederat (viderat) *adj.* — neîndoios; luminos, strălucitor.

veninat *adj.* — înveninat, otrăvitor.

veri... veri *conj.* - ori... ori...

veselie *s.f.* — petrecere, chef, ospăț,

vestarhis *subst.* - rang boieresc.

veșcă *s.f.* - peretele circular de lemn sau de metal al sitei.

veteran *s.m.* (*Hr.* 37).

vetrelă *s.f.* — pânză de corabie.

vicleni *vb. IV* - a trăda, a înșela.

viclenitoriu *s.m., adj.* — (per-soană) care înșală, care unel-tește, care trădează.

viers *s.n.* - melodie; muzică; glas; cântec.

viieriu *s.m.* — paznic de vie.

viitor (*Hr.* 309).

vinci *vb. IV* — a învinge, a birui.

vinars *s.n.* - rachieu (din vin, din cereale, din prune).

vintre *s.f.* - abdomen; diaree; dizenterie.

vinui *vb. IV* - a învinui.

vipt *s.n.* - rod; fruct.

viseros *adj.* - plăsmuit de imaginație, lipsit de simțul realității.

vitioan *adj.* — (despre vite) hition, slab, prăpădit.

vitiona *vb. I* - a hitioni, a (se) slăbi.

vitonime *s.f.* — slăbiciune.

vitonire *s.f.* - slăbire, uscare.

vlashemie *s.f.* - defăimare (a religiei, a dogmelor, a obiectelor de cult, a lucrurilor sfinte).

vlaşgos *adj.* - plin de vlagă, puternic.

voie *s.f.* - poftă, plac; *voie rea* - indispoziție, tristețe, amără-ciune; *voie slobodă* - libertate;

voie vegheată — proprie inițiativă, proprie voință,

voievozie *s.f.* — demnitatea de voievod,

volatilis - (lat.) zburătoare,

volnic *adj.* - liber,

volnicie *s.f.* - libertate,

vorovă *s.f.* - cuvânt, vorbă; cuvântare, discurs; sfat, maximă; ? rostire: „puțin oarece ungerii vorovă numerelor după graiul lor schimbând” (*Hr.* 545).

vorovaci *s.m., adj.* - vorbitor, orator; vorbăreț,

vorovi *vb. IV* — a vorbi, a discuta; a-și spune părerea,

vorovitoriu *adj.* - vorbăreț,

vraciu *s.m.* - vindecător, lecuitor, tămăduitor,

vrajă *s.f.* - descântec,

vrajitură *s.f.* — înșelare, amăgeală,

vrajmaș *s.m.* - dușman; *adj.* - dușmănos; necruțător, neîndurat.

vrajmășesc *adj.* - de vrăjmaș, cu dușmănie,

vrajmășește *adv.* - dușmănos, cu ură.

vrajmășie *s.f.* — dușmănie; cruzime; asuprire, tiranie.

vrednicie *s.f.* — demnitate; merit, calitate, înzestrare, talent, virtute morală.

vreme *s.f.* — perioadă a vieții, durată a vieții; an; anotimp;

vreme pusă - înțelegere convenită între două părți beligerante,

vremennic *adj.* - temporar, vremelnic.

vreodănăoară *adv.* - vreodată, cândva.

vulturi *vb. IV-a* se comporta ca un vultur.

zaceală *s.f.* - capitol, paragraf; verset; punct într-o convenție.

zahara *s.f.* — agonisală, provizie (pentru aprovizionarea armatei); dare, din alimente și mai ales din grâu, pe care țările române erau obligare să o dea oștilor otomane.

zapis *s.n.* — înscris, act; document.

zavistie *s.f.* - pizmă, invidie, ură.

zavistnic *s.m.* - calomniator; invidios, pizmuitor; intrigant.

zavistui *vb. IV* - a pizmui, a invidia; a ponegri; a urî.

zavistuiitor *s.m.* - pizmuitor, invidios; intrigant.

zălud *adj.* - năuc, smintit, nebun.

zăminteală *s.f.* - amestecătură, încureătură, învâlmășeală.

- zăminti *vb.* IV— a (se) tulbura, a (se) neliniști, a (se) agita; a învălmăși; a se amesteca.
- zămintitură *sf.* - învălmășeală.
- zăstălniță *sf.* — stavilă la moară.
- zățicneală *sf.* - piedică; neajuns; stinghereală.
- zățicni *vb.* IV— a se poticni, a se împiedica, a se stingheri.
- zățicnire *sf.* - obstacol, piedică.
- zbate *vb.* III - a dezbate; a chibzui.
- zbânăi *vb.* IV— a zumzâi.
- zdvori *vb.* IV— a ține pe cineva la ușă.
- zelotipie (zilotipie) *sf.* {*Ist. ier.* XI} - gelozie.
- zemberec *subst.* - mecanism care se folosește la încordarea palestrelor, a arbaletelor.
- zidire *sf.* - făptură, creatură,
- zimți *s.m.* pl. - creneluri; raze (ale soarelui),
- zizanie *sf.* (*Ist. ier.* XI).
- zlobiv *adj.* - rău, imoral,
- zlocistiv *s.m.* - (sl.) păcătos, nelegiuit; ateu; nebun,
- zmău *s.m.* - balaur, dragon,
- zmicea *sf.* - vlăstar, mlădiță, nuielušă,
- zmult *adj.* — jumulit,
- zugrav *s.m.* — pictor,
- zugrăvală *sf.* vopsire, colorare; (fig.) fățărnicie,
- zugrăvi *vb.* IV — a înfățișa; a descrie (în mod fals),
- zugrăvit^', - prefăcut, nesincer, ipocrir.
- zugrăvitor *adj.* — prefăcut,
- zvânânăi *vb.* IV- a răsuna.

INDICE DE AUTORI ȘI OPERE

DIVANUL

- ACONTIUS IACOBUS (Giacomo Aconcio - *Iacov Acunțius*)
Stratagemata Satanae (Pentru a Satanii îngerii sau stratigi)'. 131^v.
- ANONYMUS
 Monitum cuiusdam anonymi (*A altuia învățătura*)'. 139.
- ARISTOTEL
 * *H%axd Nixopidxeia* (Etica Nicomahică): 60.
- ARRIAN (*Adriani, Arian, Ariani*), v. *Epictet*.
- AUGUSTIN (*svântul Augustin*)
 Confessiones (*Cartea mărturiilor*)'. 49, 68.
 De diuersis quaestionibus IXXXII: 62, 77^v.
 De uera religione: 66.
 Sermo XXIX: 53; CIXIX: 50, 78-79.
 Tractatus V in Ioannis eu: 55.
 Neidentificate: 62^v, 72, 96.
- AULUSGELLIUS
 Noctes atticae (*CuvântulluMasoniuscătră Gbelius*): \ \ T
- AURILLIUS VICTOR
 De caesaribus historia: 106^v.
- AUSONIUS (*Avsonius*)
 Ecfogorum 1. III, Edyll. XVI (De uiro bono)
 (*Eidulio 17, Pentru bărbatul bun*): 135.

- BERCHORIUS, PETRUS (Pierre Bersuire, *Petrus Belburius*)
 Reductorium morale, super totam Bibliam, proem.:
 33-33^v; 82.
 Repertorium morale de proprietatibus rerum: I-I^v, 14^v,
 35^v, 38-40^v, 53-54, 60, 79^v, 80^v, 88.
 Dictionarius, s.u.: *docere*: VII^v; *utilis*: 54.
- BERNARD DE CLAIRVAUX (*Bemardus*)
 In Cantica canticorum sermo XXI: 58^v (ref: Grigore de
 Nazianz).
 Meditationes deuotissimae ad humanam conditionem
 (*Chitirile*) I: 79^v.
- BIBLIA, *passim*.
- BIZZARI, PIETRO
 Persicarum rerum historia (*Istorie în lucrurile persiești,*
Istoriia perșilor): 65^v.
- BOETHIUS (*Boetius*)
 De consolatione pbilosophiae (*Pentru mîngăuire*): 123.
- CATO JMAIOR
 Sententia: 115^v.
- CICERO (*Tițeron*)
 De inuentione: 119.
 De officiis (*Cartea facerii, Pentru slujbe, Pentru trebe*): 103,
 108, 125^v.
 De republica: 43-43^v.
- CONSTANTIN
 In Pantechini: 87^v-88.
- COSTIN, MIRON
 Graiul solului tătarăscu: 70
- CRELLIUS FRANCUS, JOHANNES (*Crellius*)
 Ethica christiana seu explicatio uirtutum et uitiorum quorum
 in sacris litteris fit mentio (*Ethica bristiiana*): 125^v.

- DEMOCRIT
 Fragmente (după Sextus Empiricus, *Adu. Math.* VII, 116): 84.
- DIOGENEIAERȚIU
riepti **xca soijjuxcuiv q>Xoc6pflw** (Viețile și doc-
 trinele filozofilor): II, **ix**, **ior**.
- DOSOFTEI MITROPOLITUL
 Viața și petrecerea svinților (*Prologul a trei sfinți Sirghie,*
Rigbin și Theofil), oct. 23 (ed. Iași, 1682, 1.1, f. 78^v): 64.
- EPICTET (*Epictet, Epictetos, Epictit, Epictitos, Epictitus*)
EṬxeiptSiov (*Enbiridion*): 116^v, 124, 125^v, 138.
AiccTpLPca **EmxITyxoi** (*Cătră Adriani, Cătră Ariani,*
Scrisori către Arian)\ 108, 116, 123.
- EPICUR (*Epicros*)
EyxepiSiov: 31, 104; (după Seneca, *Epist.* XI): 123^v.
- ERASM DIN ROTTERDAM (*Erasmus*)
 Encheiridion militis christiani (*Pentru oștianul creștin*): 119,
 125^v.
- FILOIAU
 Fragmente (după Sextus Empiricus, *Adu. Math.* VII, 92): 84.
- GRIGORE CEL MARE (*svântul Grigorie*)
 Expositiones morales (*Obiceinicile*): 48-48^v.
- GRIGORE DE NAZIANZ (*svântul Grigorie Nazianzanul,*
Theologul Nazianzanul): [corect: Bernard de Clairvaux] 58^v.
 Neidentificate: VII, 74^v.
- HESIOD (Isiodus)
Epya xai Tuxepca (Lucrări și zile): 120.
- HISTORIA AUGUSTA
 Aelius Spartianus Seuerus: 106^v.
- HOMER (Iliada)
MXtdg (Iliada): 118^v

HORAȚIU

Ars poetica: 124^v.

Epistulae: IOT, 109^v, 115.

ISOCRATE (/vr*/)

ripog ΑΓΓΙΟΒΙΧΟΒ **Trapaiveorg** (*învățătura către Dimonic*): 125^v.

ISIDOR DIN SEVILIA,

v. BERCHORIUS, P. 39.

IUVENAL(τ'/m)

Satyrae (*Satyrd*) II: 128; X: 109; XIII: 113^v.

IACANTIU (*Lactantius*)

Diuiarum institutionum, I (De falsa religione): 102.

LUCAN

Pharsalia, II, (De bello ciuile): 115

LUCRETIU

De rerum natura: 101^v .

MARȚIAL

Epigrammata: 115.

MINEI

Luna decembrie 23, tropar glas 4 la litie: 50^v.

MUSONIUS

Fragmentul LI (Hense), (după Aulus Gellius): 112^v.

OVIDIU

Metamorphoseon: 106.

Remedia amoris: 130.

PERSIUS

Satyra III: 102

PITAGORA (*Pithagora filosofu*)

Xpixjra ετππ (Versurile de aur): 135.

PLATON (*Platon*)

OcciSpog (*Fedru*): 108.

PLUTARH (*Plutarcus, Plutarbus*)

^s **Hikxd** (*Obiceinice*): 125.

Flux; ăv xtg bif ex^pwv uspeXoiTO (Cum se poate folosi cineva de vrăjmași - *Cartea singuratică*): 134.

riept Soaujmag (Despre rușinea vicioasă - *Cartea*): 134.

riojg dv Tig autfoiTO eouxou TpxoxoTpcovTog (Cum își dă seama cineva că a sporit în virtute - *Frumoase... cârticea*): 136.

PSEUDO-CALLISTHENE

^s **AXe^dvSpou irpa^eig** (Faptele lui Alexandru): 2^v, 47^v.

QUINTUS CURȚIUS

Historia Alexandri regis Macedoniae: 70.

AL-SAADI (*Heilsadi, Poetic arăpăsc, Stibotvoț arăpăsc*)

Gulistan: IIP, 34^v, 36, 75, 76, 89^v.

SALLUSTIUS (*Salustrius*)

De coniuratione Catiline: 129^v.

SENECA (*Seneca*)

De beneficiis (*Pentru de binefaceri*): 75^v, 105.

De breuitate uitae: 54.

De constanția sapientis: 60.

De prouidentia (*Pentru pronie*): 117^v.

De tranquillitate animi: 54.

De uita beata (*Pentru viața fericită*): 126^v.

Diverse: 125^v.

Epistulae (Cărți) XI: 123, *XIV*: 127; XIX: 66, 83 bis; XXIV: 59; XXV: 123; XXVII: 109, 116; XXXVI: 66; XLIX: 87, 115; IXXXI: 137; IXXXIII: 123; XCI: 54; XCIV: 54; XCVII: 113; CI: 115; CXV: 108; CXXVI: 120.

Quaestiones naturales ad Lucillium: 83 bis.

SEXTUS EMPIRICUS

Aduersus matheseos VII (Philolaos), 116 (Demokritos): 84.

SOCRATE (*Socrates*)

Sententia: 137.

STOICORUM PRAECEPTA X (*Ale stoicilor porunci dzece*):
138-129.

TACIT (*Tațius*)

Annales (*Analius*) VI, 6 (*Pentru Tiberius*): 113; XIV, 10
(*Pentru Neron*): \ \ y.

THALES

Fragmente (după Diogene Laerțiu I 33): II; (*id.* I 35): IX;
(*id.* I 40): 101.

Neidentificat: 58.

THOMAS A KEMPIS (*Thoma Cămpățius*)

De imitatione Christi (*Pentru urmareea lui Hristos*): 102,
125.

VALERIUS MAXIMUS (*Valerius Marele*)

Factorum dictorumque memorabilium: 107.

VERGII JU

Aeneis: 1 H^v, 130.

Eclogae: 120.

Georgicae: 120, 129-129.

WISSOWATIUS ANDREA (*Andrei Vissovațius*)

De hominis uera beatitate consecranda: 107, 116, 118, 120.

Monitum cuiusdam anonymi: 139.

Pietatis sectandae rationes: 102.

Stimuli uirtutum, fraena peccatorum (*Strămurarea a
bunătăților și frâul păcatelor*): 21, 44, 68, 94, 96,
100-139.

Citate neidentificate: VII, 58, 62, 72, 74, 96, 103, 108,
116, 117-117, 122, 124, 136.

ISTORIA IEROGLIFICĂ

ARISTOFAN

Ἔπιπλοῖς : 230

AUGUSTINUS

De diuersis questionibus: 165-

BIBLIA

Eclesiastul: 139.

Matei: 127.

Pildele lui Solomon: 57, 366, 379.

BOETHIUS

De consolatione philosophiae: 101.

CICERO

De amicitia: 475.

De oratore: 230.

In Catiinam: 65.

In M. Antonium O rationes (Philippica): 525, 526.

Laelius: 49.

COSTIN, MIRON

Viața lumii, v.1-2: 296.

HORATIUS

Ars poetica: 284.

Epistulae: 53, 75.

Satirae: 526.

IUCRETIUS

De rerum natura: 119, 288.

OVIDIUS

Ars amandi: 288.

Metamorphoses: 303.

Tristia: 501.

- QUINTUS CURTIUS
 Historia Alexandri regis Macedoniae: 570.
- VERGILIUS
 Aeneis: 127.
 Georgicae: 92.
- HRONICUL VECHIMEI A ROMANO-MOLDO-VLAHILOR
- ABULFEDA (Abu-1 Fi dă'- *Ebulferrab*)
 Annales musulmici, I: 350
- AENEAS SYLVIUS [PICCOLOMINI] {*Eneas, Eneas Selvius, Eneas Silvie, Enias Silvius. Piccolomini, Pius*)
 In Europam: 22, 28, 29, 74-80, 86-90, 94, 137, 188-189, 325, 334.
- AETHICUS
 Cosmographia (*Hotărâre[a] Evropeii*) în Pomponius Melas,
 De situ Orbis, Lugduni Batavorum, 1646: 21.
- AGATHIAS SCOLASTICUS (*Agathos, Agathus*)
риепт loixTTivioevou PaxXeiccg. De imperio et rebus gestis
 Iustiniani: 27, 206, 286.
- AGRIPPA, HENRICUS CORNELIUS (*Cornilie Agrippa*)
 De incertitudine et uanitate scientiarum (*Carte pentru
 deșirtarea știin țalo r*): 109.
- AIMOINUS MONACHUS FLORIANENSIS (*Aimoin de Fleury, Aimon, Lemon, Limon*)
 Historia Francorum seu libri V de gestis Franco rum: 27, 288, 382.
- AMBROSIVS MEDIOIANENSIS (*Ambrosie*)
 De obitu Theodosii oratio (*Orația la pogrebanie lui
 Theodosie*): 248, 263.
- AMMIANUS MARCELLINUS (*Amian, Ammian, Ammian, Ammian Martelin*)
 Rerum gestarum libri: 27, 231, 246, 251, 252, 254-260, 262, 269, 280.

- ANNALES FULDENSES (*Hronicul Franții, Hronicul Franțozesc, Hronicul Fuldian, Hronicul Fundian*): 29, 378, 382.
- APPIANOS (*Appian*)
 · **PojjLaxd**: 129, 132
- AUGUSTIN (*Augustin*)
 De civitate Dei (*Pentru cetatea lui Dumnădău, De cetate*): 27, 274, 285.
 Epistula LXXX (*Epistola 80*): 205.
- AURELIUS VICTOR, SEXTUS (*Avrelius Victor, Avrelie, Avrelie Victor, Victor*)
 Epitome de caesaribus (*Breviar, Epitome, Traian*): 20, 27, 37, 87, 129, 173, 182, 188, 200, 203, 207, 215, 229, 237, 249, 250, 252, 282, 308.
- AUTISSIODORENSIS, ROBERTUS (Robertus Canonicus S. Mariani *Aut\siodorensis-Antisiodorea?iul, Antisiodoreanul*)
 Bellum Christianorum principum contra Saracenos anno 1088 pro Terra Sancta gestum: 27, 449, 496.
- BAKSCHAYI ABRAHAM (*Avraam, Abraham Beșai, Avraam Barșai, Avram Barclai*)
 Chronologia de regibus Hungaricis, în A. Bonfinius,
 Historia Pannonica, Coloniae Agrippinae, 1690,
 p. 680-696 (*Hronologhiia, Hronologia crailor
 ungurești*): 117, 422, 509, 516, 518.
- BARONIUS, CAESAR (*Baronie, Baronius*)
 Annales ecclesiastici, voi. I—XII, Romae, 1588-1607:
 27, 256, 384, 434.
- BELIARMINUS, ROBERTUS (*Belarmin, Belarminus*)
 De scriptoribus ecclesiasticis, Coloniae, 1617: 27, 76.
- BERGOMENSIS, I. PH., v. FORESTA
- BONFINIUS, ANTONIUS (*Bonfin*)
 Historia Pannonica siue Hungaricarum rerum decades IV
 et dimidia, Coloniae Agrippinae, 1690: 27, 10, 12, 13, 15, 19, 23-25, 37, 89, 90, 98-101, 105, 116-123, 125, 133, 135, 136, 139, 142, 197, 210, 230, 231,

- 253, 262, 268, 272, 293, 294, 301, 304, 325, 345, 371, 376, 416, 417, 422, 429, 430, 448, 449, 481, 482, 507-510, 515-517, 534, 537, 538, 547, 563, 567, 571, 319, 320.
- BIELSKI, MARTIN (Bieiski, Marcin - *Bilschie*)
Kronika Polska nowo przez Joach. Bielskiego syna iego wydana, Krakow, 1597: 27, 393, 396, 569.
- BORRES, JOHANN: 63 (autor neidentificat).
- BRUNFISIUS: 63 (autor neidentificat).
- BUSBEQUIUS, AUGERIUS GISLENIUS (Ogier Gislain de, Busbecq - *Busbecvie, Busbecvius, Buszbecvie*)
Epistolae ad Rudolphum II Imperatorem e Gallia scripate, Lugduni Batavorum, 1630 (*Epistoliile*): 19, 27, 41, 496.
- CALLIMACHUS EXPERIENS, PHILIPPUS (*Callimah*)
Atila (*Attila*), în A. Bonfinius, Historia Pannonica, Coloniae Agrippinae, 1690, p. 630-636: 289.
- CALVISIUS, SETH (Seth Kallwitz- *Calviz, Calvizie, Sith Calvizj*)
Opus chronologicum ad annum MDCLXXXV continuatum, Francofurti ad Moenum et Lipsiae, 1685 (*Hronologhicul, Hronologhiia, Lucrul bronicescj*): 26, 28, 10, 22, 29, 34, 64, 96, 140, 175, 181, 192, 203, 214, 223, 224, 286, 295, 320, 347, 356 bis, 364, 379, 391, 428, 439, 485, 508.
- CAMPANUS, IOANNES ANTONIUS (*Ioan Antonie de la Campania, Ioann Antonie de Campania*)
Vita Pii II, în I. A. Campanus, Opera, Venetiis, 1502: 28, 76.
- CANTACUZENUS, IOANNES [= IACOBUS GRETSERUS]
Historiarum libri IV, cum notis Iacobi Pontani et Iacobi Gretseri (*Tâlcuirea istoriiei lui Ioann Cantacuzinos*), Parisiis, 1645: 446.
- CARION, IOANNES (*Carion, Peucher, Pencherus*)
Chronicon ab exordio mundi... continuatum a Phil. Melanchtone et Casp. Peucero, ed. Io. Leunclavius, Francofurti ad Moenum, 1624: 28, 88, 396.

- CASSIODORUS, MAGNUS AURELIUS (*Casiodor, Cassiodor*)
Chronica: 28, 208, 287, 302, 307, 310.
- CEDRENOS, GEORGIOS (*Chedrin, Chedrinus, Gheorghie*)
Ztívoi | Jlg Ioropiorv Compendium historicarum, ed. Guilielmus Xilander, I—II, Parisiis, 1647 (*Compendium, Culegereea istoriilor*): 28, 3, 37, 130, 132, 174, 207, 239, 240, 258, 261, 308, 320, 332, 334-337, 342, 350, 352-354, 354 bis, 355 bis, 357, 357 bis, 358, 358 bis, 359, 366-368, 372, 374, 380, 383, 386, 395, 401-403, 407, 416, 417, 420-423, 426-428.
- CHALCOCONDYIAS, IAONICUS (Laonic Chalcocondil - *Laonic Halcocondilas, Laonicos Halcocondila*)
Turcarum Historiarum de origine atque rebus gestis et imperii Graecorum interitu, libri X: 22, 28, 18, 91, 92, 133, 134, 447, 448, 472, 496, 540, 546, 331.
- CHRONICON ALEXANDRINUM (Chronicon Paschale, Fasti Siculi - *Fașticulele Sicule, Hronicul Alexandrin*): 29, 295.
- CLUVERIUS, IOANNES (*Ioan Gluverie*)
Epitome historiarum totius mundi a prima rerum origine usque ad a.C. 1630 (*Epitoma Istoriiei*): 28, 261.
- CLUVERIUS, PHILIPPUS (Philipp Kluwer- *Gloverie, Gluverie*)
Introductio in uniuersam geographiam, tam ueterum quam nouorum, ed. Johannes Buno, Wolfenbüttel, 1661 (sau 1683, cf. P. Cernovodeanu) (*Gheografia, Introducere în gheografie de Dachiia*): 27, 6, 10, 12, 16, 19, 271, 298, 301, 324, 513.
- COSTIN, MIRON
De neamul moldovenilor, din ce țară au ieșit strămoșii lor: 28, 105, 141, 164, 182, 332.
- COSTIN, NICOLAE (*Neculai Costin, Niculai Costin*)
Letopisețul Țării Moldovei de la zidirea lumii până la 1601 (*Letopisățul*): 28, 74, 105, 141, 182, 197, 304, 305, 311, 343, 547, 557, 558, 566, 568, 333.

- CUREUS, IOACHIM (*Cureus*)
Gentis Silesiae annales: 539, 540.
- CUROPAIATES, v. SCYLITZES, IOANNES
- CURȚIUS, v. QUINTUS CURȚIUS
- CUSPINIANUS (*Cuspian*)
De caesaribus atque imperatoribus romanis: 28^v, 258, 308.
- DIO CASSIUS (*Dion*)
Historiae romanarum (*Severus, Viața lui Domitian*): 27^v, 20, 31, 32, 34-37, 64, 86, 87, 94, 129, 136, 146, 173, 177, 179-182, 184, 185, 188, 190, 192, 193, 197, 200, 292, 324^v.
- DIONYSIUS ALEXANDRINUS PERIEGETES (*Dionisie, Dionisie Periġhġt, Dionisie Periġhġtis*)
Orbis descriptio: 27^v, 4, 7, 9, 11, 12, 15, 19, 154, 324^v.
- DIONYSIUS HALICARNASSEUS (*Alecamisău, Dionisiodot, Alicarnaseves, Dionisie Alicarnaseul*)
• **Παιὺλαϊνὸν δὲ πρὸς Λοῦκιον**. Antiquitatum romanarum: 27^v, 27, 59, 317.
- DLUGOSSIUS, IOANNES Qan Dlugosz - *Dlugos*)
Historiae Poloniae, libri XII (*Istoria*): 27^v, 135, 137, 431, 432, 438, 439, 508, 510, 571-572, 324^v~^v.
- DUBRAVIUS, JANUS (Dubraw, Ian - *Dubrawie*)
Historia regni Bohemiae ab initio bohemorum, libri XXXIII: 27^v, 516-517.
- EROTIANUS (*Eroġian*)
Vocum quae apud Hippocratem sunt collectio: 62.
- EUAGRIOS (*Evagrie*)
Historia ecclesiastica: 27^v, 308, 309, 332, 334, 349, 350.
- EUSEBIUS CAESARENSIS EPISCOPUS
Chronicon (*Hronicul*): 29, 184, 208, 231-232, 237.
• **Ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία** (*Istoria bisericești*): 27^v, 193 bis, 199, 201, 203.

- Εἰς τοῦ π(οῦ κωνσταντινου βασιλεως** (*Viața lui Constantin*): 206, 241, 246, 248.
(*Viața lui Climens*): 183, referință greșită, citatul, folosit prin Calvisius, este din Plinius Iunior, *Epistulae*, X, 97.
- EUSTATHIUS THESSALONICENSIS EPISCOPUS (*Enstatbie*)
Comentarii, in Dionysius Alexandrinus Periegetes, *Desitu orbis*, Londini, 1688: 20.
- EUSTRATIE LOGOFĂTUL (*Enstratie logofăt, Istratie*)
[Interpolări la] Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, Predoslovia: 104, 543, 326.
- EUTROPIUS (*Eutropie*)
Historiae romanae (*Patru monarși, Viața lui Adrian, Viața lui Irodian, Viața lui Tiverie, Viața lui Traian*): 28^v, 37, 87, 96, 130, 138, 143, 173, 177, 179, 181, 182, 185, 187, 188, 193, 193 bis, 197, 199, 200, 202, 203, 210, 233, 226, 229, 232, 237, 249, 252, 256, 292.
- FORESTA BERGOMENSIS, IACOBUS PHILIPPUS (Iacopo Filippo di Bergamo - *Iacov Filip de Bergomen, Iacov Filip de la Bergaman*)
Supplementum chronicorum orbis ab initio mundi (*Plinirea hronicilor*): 28^v, 76.
- FASTI SICULI, v. HRONICUL ALEXANDRIN.
- GLYCAS, MICHAEL (*Glicas*)
Βίβλος χρονικῶν Annales: 27^v, 428, 433, 435.
- GREGORIUS I PAPA, MAGNUS (*Grigorie, Grigorie Dialog*)
Epistolarum libri XII (*Epistoliile*): 27^v, 185, 434, 509, 322^v, 323^v, 434.
- GREGORIUS NAZIANZENUS (*Grigore Nazienzanul, Sf Grigorie Teologul*)
Contra Iulianum (*Iulian*): 254, 256, 327^v.
- GREGORIUS TURONENSIS (Gregoire de Toms-*Grigorie de Toron, Grigorie Turoneanul*)
Historia Francorum: 27^v, 302, 312.

- GRETSEUS, IACOBUS (Iacob Gretser, greșit: *Iacov Predser*)
v. CANTACUZENUS, IOANNES.
- GUILIELMUS TYRIUS (*Vellelmu Tirul Villelm Tirenul, Vilelmus*)
Historia belli sacri: 27, 436, 439.
- HERODIANUS (*Irodian*)
h\g jJLexd Mdprou PacriXeiccg icropia: 197,199, 200.
- HERODOTUS (*Irodot*)
· **laroptai**: 4, 17, 29, 154, 225, 317, 326, 326.
- HIERONYMUS (*Ieronim*)
Chronicon (*Hronic*): 28r, 241, 242, 246, 248, 254, 256, 262,281.
- HRONICUL RUSESC: 426.
- HRONOGRAFUL RUSESC: 393.
- IDACIUS (= Hydatius - *Idatie, Itakie, Ithakie*)
Chronicon et fasti Consulares sui temporis (*Hronic*): 28r, 242, 246, 249, 254, 258, 273, 280, 281, 284, 287, 290, 302, 307.
- IOANNES DAMASCENUS (*Damaschin*)
De imaginibus orationes (*Pentru icoane*): 256, 368, 369, 327, 333.
- IORNADES (*Iordan, Iornand, Iomandis*)
De Gothorum siue Getarum origine et rebus gestis (*De gotthi, De lucrurile gotthilor, Pentru gotthi*): 28, 19, 24, 25, 30, 31, 33, 100, 125, 265, 267-271, 274-276, 278, 285, 300, 302, 308, 310, 340, 328.
De regnorum et tempo rum successione (*Pentru împărați*): 129,201,286.
- ISIDORUS HISPALENSIS (*Isidor*)
Historia de rebus Gothorum, Vandalorum et Sueborum (*Hronic, Hronicul gotthilor*): 28, 21, 287, 290, 302.

- IULIUS CAPITOLINUS (*Capitolin, Iulie Capitolin*)
Hadrianus, în *Scriptores Historiae Augustae (Adriian)*: 190.
Antoninus Pius, *ibidem (Antonie)*: 19L
Marcus Aurelius Philosophus, *ibidem (Marco Arrelie)*: 192, 193 bis.
- IUSTINUS, MARCUS IUNIANUS
Epitoma in Trogi Pompei historias: 28, 3, 4, 15, 20, 25, 28, 30, 51, 54, 56, 59, 60, 398, 327.
- IUVENALIS (*Iovenalis, Iuvenalis*)
Satirae (*Satira*): 28, 174, 183.
- IVO CARNOTENSIS (Yves de Chartres - *Ivon*)
Breuissima Francorum historia (*Hronicul Frizilor, Epitomi*): 288.
- IAMPRIIDIUS, AELIUS (*Lampridie*)
Alexander Seuerus, în *Scriptores Historiae Augustae*: 199, 237.
- LEUNCIAVIUS, JOHANNES (Lowenklaus, Hans - *Leonclavie, Leunclavie*)
Pandectes Historiae Turcicae liber singularis ad illustrandos annales, în *Annales Sultanorum othomanidarum a Turcis sua lingua scripti, Francofurti, 1588 [Pandecte, Pantecte]*: 28, 10,13, 37,89, 90,98-100, 135,136, 325, 396, 419, 420, 428, 431, 447, 496, 511, 539, 540.
- LIUTPRANDUS (*Luitprand, Luizprand*)
Chronicon: 28, 384, 386.
- LJATOPIS SRPSKI (*Hronograful sârbesc, Letopisețul sârbesc*): 29, 553.
- MANASSES, CONSTANTINUS (*Constantin Manasi, Manasii*)
ZuvoijJLg Wxopixfj. Breviarium historiarum: 428, 435.
- MARCELLINUS COMES (*Marțel, Marțelin*)
Chronicon a Theodosio Augusto ad Leonem, Parisiis, 1619 (*Hronic*): 27A, 280, 282, 284-287, 289, 290, 295, 297, 307-310, 319, 334, 339.

- MECHOVIUS (Matthaeus Miechov - *Mehovie, Mehovii*)
Tractatus de duabus Sarmatiis, asiaia et europiana: 28, 429.
- MISAIL CĂLUGĂRUL
[Interpolări la] Grigore ureche, Letopisețul Țării Moldovei,
Predoslovia (*Pridosloviia letopiseșului*): 69, 104, 397,
399, 442, 506, 541, 543, 332, 337V
- MORERI, LOUIS
Le grand Dictionnaire historique, Lyon, 1674 (*Diționarul
Diționarul istoricesc. Le grand dictionnaire historique*
Marile lexicon istoricesc): 28, 74, 218, 270, 391, 508, 509.
- NAUCLERUS, IOANNES (*Navcler, Navclerus*)
Memorabilium omnis aetatis et omnium gentium chronici
commentarii: 28, 512, 516, 517.
- NESTOR
Povest vremennyh let (*Hronograful slovenesc, Letopisețul
slovenesc*): 28, 322.
- NICEPHORUS GREGORAS (*Nichifor Grigoras*)
• **Пѣлѣхѣ** **Вѣстѣ**. Byzantina historia libris XXXVII: 28,
329, 481, 495, 548, 550-557, 576.
- NICEPHORUS PATRIARCHA HOMOLOGETES (*Nichifor*)
Историческое сочинение. Breuiarium historicum: 241, 256,
306, 349, 357, 357 bis, 359, 363, 367.
- NICETAS ACOMINATUS CHONIATES (*Honiat, Honiatis,*
Nichita Honiatis)
Byzantina historia, ed. C. A. Fabrotus, Parisiis, 1647: 28,
98, 101, 133, 213, 372, 418, 420, 430, 436, 439-442,
446-450, 452, 455, 457, 460, 462, 463, 465,
468-470, 472, 474, 476, 481, 483, 488, 490, 491,
494, 510, 536, 317, 333.
- OIACHUS NICOIAU5 (*Holab, Nicolaus Ola, Nicolai Olab, Olab*)
Atila, în A. Bonfinius, Historia Pannonica, Coloniae
Agrippinae, 1690 (*Attila*): 28, 295, 301-303.

- OLYMPIODORUS (*Olimpiodor*)
• **Историческое сочинение** în Photius Patriarcha, Librorum quos legit
excerpta et censurae, Augustae Vindelicorum, 1601:
28, 287.
- ORBINUS, MAURUS (Mauro Orbini - *Orbin Raguzău,*
Orbinus Raguzău)
Il regno degli Slavi (*De vechimea și genealogia slovenilor*):
28, 58, 161, 334, 342.
- ORICHOVIUS STANISLAUS (Orzechowski - *Orihovie,*
Orihovschie, Stanislav Orihovici)
Annales Poloniei (*Annale*): 28v, 88, 90, 135, 137, 161,
334.
- OROSIUS PAULUS (*Orosie*)
Historiarum aduersus paganos, libri VII (*Viața lui
Adrian*): 28, 84, 187, 193 bis, 199, 201, 203, 204,
207; 226, 232, 239, 262, 274, 285, 286.
- ORTELIUS ABRAHAM (*Ortelie*)
Theatrum orbis terrarum (*Cea veche a Dachii geografice*):
18, 19.
- OVIDIUS (*Ovidie, Ovidius*)
Epistulae ex Ponto: 28, 10, 15, 22, 79, 80, 84-86, 94, 96,
132, 161, 228, 334.
- PACHYMERES, GEORGIOS (*Pachimeris*)
• **Историческое сочинение**. Historia, ed. Petrus Possinus, I—II, Romae,
1666-1669: 28, 544.
- PARISIOS (*Paris, Parisiot*): 28, 130, 188, 199, 516. Nume
fantezist, provenit din neînțelegerea unei referințe a lui
Petavius (Dan Slușanschi, D. Cantemir, *Opere complete*,
IX/I, p. 223, n. 226).
- PAULUS DIACONUS (*Pavel Diaconul*)
Historiae miscellae a Paulo Aquileiensi diacono primum
collectae (*Istoria amestecată, Istoria miștelana, Miștelana*):
28, 265, 267, 268, 295, 302, 307, 357-359, 370, 374.

PAUSANIAS (*Pausanie*)

nepifJ-norg TT^ EXXdSoq: 28^v, 46, 317.

PETAVIUS DIONYSIUS (Denis Petau - *Patavie, Petavie*)

Rationarium temporum in partes duas, libros tredecim tributum, Moguntiae, 1646 (*De ratione temporum, De sămăluirea vremilor, Sămăluirea vremilor*): 9^v, 26^v, 64, 130, 161, 181, 188, 192, 201-206, 223, 232, 246, 265, 267, 269, 271, 285-287, 295, 308, 320, 347, 356 bis, 358 bis, 364, 365, 368, 379, 391, 428, 439, 441, 446, 477, 485, 497, 512, 517, 334^v.

Opus de doctrina temporum, I—III, Antuerpiae (*Amstebidami*), 1705 (*De doctrina temporum, învățătura vremilor*): 190, 391.

PETRONIE CARDINA

Respublica: 248 (scriere neidentificată).

PEUCERUS, CASPARUS (*Pevcher, Pevcherus*): 396; v. CARION.

PIASECKI PAUL (*Pavel Piasinschie*)

Chronica gestarum in Europa singularium: 139, 158.

PIUTARCHUS

Bioi TiapdXXviXoi: 28^v, 40, 154, 155, 155, 174, 183, 318, 335^v.

POMPONIUS MEIA (*Pomponie Mela, Pomponie Melas*)

De sitti orbis libri III, necnon Iulii Solini polyhistoris et Aethici Cosmographia, Lugduni Batavorum, 1646: 28^v, 5, 338, 335^v.

PRAETORIUS MATTHAEUS (*Matthei Pretor, Matthei Pretorie, Pretor, Pretorii*)

Orbis gotthicus (*De gotthi, Lumea gotthicească, Lumea gotthilor*): 28^v, 24, 27, 29-31, 161, 196, 290-292, 332, 335^v.

PROCOPIUS CAESARIENSIS (*Procopie, Procopie Chesareanul', Procopie Chesarianul, Procopie Chesarineanul, Procopie Cheserianul*)

Historia arcana: 275.

De Iustiniani imperatoris aedificiis (*De zidiri, De zidirile lui Iustinian, De ziditurile lui Iustinian*): 100, 129-131, 197, 306, 343-346, 348, 568.

Bella Gothorum, Persarum ac Vandalorum, ed. Claudius Maltretus, I—II, Parisiis, 1661-1663 (*Carte de Gotbi, De Gotbi, De războiul Gotthilor, De războiul vandalesc, De războiul vandalilor*): 27^v, 11, 27, 267, 269, 278, 286, 311, 335, 337-339, 341, 342.

PROSPER AQUITANUS (*Prosper*)

Epitoma chronicon (*Hronic*) v. și Marcellinus; Idatius: 28^v, 273, 274, 285, 287, 288, 290, 295, 296, 300.

PTOLEMAEUS, CIAUDIUS (*Claudie Ptolomei, Ptolomei*)

rewTpacpixrj' AcprJTrjCTic: 28^v, 4, 154, 268, 329^v, 335^v.

QUINTUS CURTIUS (*Cfintus Curtius, Cvintus Curtius*)

De rebus gestis Alixandri Magni regis Macedoniae: 28^v, 155, 317, 329^v.

RICCIOIUS, JOHANNES - BAPTISTA (Giovanni - Battista

Riccioli - *Ricciol, Ricciolul, Ricciolus, Rițeolul*)

Chronologia reformata (*Hronicul*): 232, 295, 303, 439.

Chronicum magnum et selectum (*Hronicul mare, Hronicul cel mare*): 26^r, 28^v, 254, 286, 337, 356 bis, 364, 391, 507-509.

RITUS NEAPOI TE ANUS, MICHAEL (*Mihail Rițe Neapolitanul*)

De regibus Ungariae (*Istoria ungarică*), în A. Bonfinius, Historia Pannonica, Coloniae Agrippinae, 1690, p. 617-629: 293, 299, 301.

RUFINUS (*Rufin*)

Historia ecclesiastica: 262.

SAD ED-DÎN HOCA (*Hoge Sadi, Saadi*)

Tâc tit-tevârîh (*Corona istoriilor, Tagittevaric, Tagiut Tevarit, Tarihul*): 28^v, 497, 501.

- SAMBUCUS, IOANNES (*Sambuție, Jan Sambuție*)
 Rerum hungaricarum appendix (*Adaosul istoriiei ungurești*),
 în A. Bonfinius, *Historia Pannonica, Coloniae*
Agrippinae, 1690: 14, 37, 511.
- SANUDO, MARINUS (Marino Sanudo - *Marin, Marinus*)
 Liber secretorum fidelium cruciș: 16^v, 28^v, 513, 534.
- SARNICIUS STANISIAS (Stanislav Sarnicki - *Stanislav Sarniție*)
 Annales, siue de origine et rebus gestis polonorum et
 lithuanorum, în Jo. Dlugosii, *Historiae polonicae*,
 libri XII: 20^v, 28^v, 28, 88, 93-103, 125-128, 135, 138,
 139, 196, 208, 212, 217, 226, 240, 268, 399, 449,
 316^v, 317^v, 338^v.
- SCYLITZES, IOANNES CUROPAIATES (*Coropalat, Curopalates*)
 * **Emvojm** **loropiajv** în Georgii Cedreni, *Compendium*
historiarum, II, Parisiis, 1647: 28r, 130, 384, 403, 404,
 422, 423, 431, 434.
- SIGONIUS, CAROLUS (*Sigon, Sigonie, Sinchiep*)
 De occidentali imperio (*Civântul pentru împărăție*): 28^v,
 246, 273, 279, 284, 295, 296, 306-307.
 De regno Italiae (*De crăia Italiei*): 385.
- SIMION DASCĂLUL (și *Simion călugărul, Simion măzăcul,*
Simion unguoreanul)
 [Interpolări la] Grigore Ureche, *Letopisețul Țării*
Moldovei, Predoslovia (Predosloviia broncului lui
Ureche): 28^v, 69, 104-110, 112, 115, 116, 118, 397,
 399, 400, 442, 499, 505-507, 509-511, 518,
 520-522, 526, 527, 541, 543, 319, 32P, 337^v.
- SIMOCATTES THEOPHYIACOTOS (*Samocat, Samocatis,*
Samocrat, Theofil Samocatis, Theofilact Samocatis,
Theofilactos Samocatis)
Historiae: 28^v, 29^v, 352-357.
- SINOPSIS IEI KRATKOE SOBRANIE, Kiev, 1674 (*Sinopsis a*
istoriiei rusești în Chiov tipărită): 28^v, 393, 421.

- SOCRATES SCHOIASTICUS (*Isocrat, Socrates*)
 * **ExxiLaaTLXJ** **laTOjpa**. *Ecclesiastica historia (Istoria*
beserivească, Istoriia beserivească): 28^v, 248-249, 252,
 254, 261-262, 267-268, 282, 286-287, 289-290.
- SOLINUS, GAIUS IULIUS (*Solin*)
 De si tu orbis terrarum et memorabilibus quae mundi ambitu
 continentur liber: 28^v, 5, 338^v; v. și POMPONIUS MEI A.
- SOZOMENOS
 * **ExxXT^iaaTLXTj** **LcrrtAjpLa**. *Ecclesiastica historia*: 249, 256,
 262, 269.
- SPARTIANUS, AELIUS (*Sparțian, Sparțianus, Sparțian*)
 Vita Aureliani, în *Scriptores Historiae Augustae*: 129.
 Vita Hadriani (*Adriian*), *ibidem*: 187, 188, 190.
 Vita Veri (*Viața lui Verus*), *ibidem*: 193, 193 bis, 198, 237.
- SPHRANTZES, GEORGIOS (*Franța Protovistiarius, Gheorghie*
Franța, Protovestiar).
XpovLxdv *Chronicon*: 27^v, 133, 134.
- STEPENNAJA KNIGA (*Stepena*): 386, 426.
- STEPHANUS BYZANTINUS (*Ștefan, Ștefan Vizantinul*)
 * **Etfvixd** : 28^v, 154, 338^v.
- STRABON (*Stravon*)
EetjuȚpacpixd. *Geographia (Gheografia)*: 4, 9, 11, 12,
 19-21, 25, 26, 28, 97, 267, 338^v.
- STRZYGOWSKI, MATTHEUS (Maciej Strzygowski -
Striico vschi, Striico vschie)
Kronika Polska, Litewska, Zamodzka, Kralovac, 1582
 (*Hronicarul*): 15^v, 28^v, 393-396, 509.
- SUETONIUS (*Sfetonie*)
 De uita XII caesarum: 31, 145, 146.
- SUIDAS (*Suida*)
Ae^ixov. *Lexicon*: 125, 184, 210, 241.
- TACITUS, CORNELIUS (*Tațitus*)
 De uita et moribus lulii Agricolae (*Viața Agricolei*): 32, 147.

- De origine et situ Germaniae
Historiae (*Armiile*): 31 (ref. greșită), 145.
- THEODORETUS CYRENSIS EPISCOPUS (*Theodor, Theodoris, Theodorit*)
 * **Ἐξ᾽Χρ[0~ιαοῖς] ἱερῦτα**. Historia ecclesiastica: 252, 256, 262, 272, 289, 308.
- THEOPHANES CONFESSOR (*Theofan, Theofanin, Theofanis*).
ΧρονοΓραφία. Chronographia: 29, 302, 307, 308, 313, 331, 334, 357 bis, 358, 358 bis, 361, 363, 366-368, 370, 372, 374, 379.
- THEOSTERICTUS (*Theostericos*)
 Vita sancti Nicetae confessoris hegumeni Mediciensis in Bithynia: 372.
- THUCYDIDES (*Thuchidid, Thuchitid, Thuchitidis*) [menționat fără operă]: 29, 4, 154, 317, 342.
- TOPPELTINUS, IAURENTIUS (*Tolpentin, Topeltin de Medias*)
 Origines et oecus Transsylvanorum, Lugduni, 1667: 28, 88.
- TREBBELLIUS POLLIO (*Pollion, Trivelie, Triverie*)
 Triginta tyranni: 28, 207, 208.
- TRITHEMIUS, IOANNES (*Trithemie, Trithimie*)
 De scriptoribus ecclesiasticis (*Carte pentru scriitorii besericești*). 28, 76.
- TROGUS POMPEIUS (*Trog*)
 Historiae Philippicae: 28, 15, 20, 25, 28, 51.
- URECHE, GRIGORE (*Ureche vornicul*)
 Letopisețul Țării Moldovei, de când s-au descălecat țara de la Dragoș-Vodă până la Aron-Vodă. Predosloviea pentru descălecatul Țării Moldovei (*Hronicid, Hronicid Moldovii de la pomenitul Dragoș Vodă până la domnia lui Ștefăniță Vodă ficiorul lui Vasilie Vodă, Predoslovie*): 29, 74, 75, 94, 105, 108, 164, 251, 305, 348, 515, 520, 541, 557, 332v, 340.

- VICTORTUNNUNENSIS (*Victor Turoneanul*)
 Chronicon: 308.
- VOPISCUS, FIAVIUS (*Vopiscus*)
 Vita Aureliani (*Viața lui Avrelian*): 27, 125, 203, 210, 214, 215, 217, 219, 224, 226, 229, 237, 244.
- VOSSIUS GERARDUS, IOANNES (*Martin Vosius*)
 Etymologicon linguae latinae et de litterarum permutatione tractatus: 63.
- WIDUKIND (*Vitichild*)
 Res gestae Saxonicae: 161, 321'.
- XIPHILINUS, IOANNES (*Xifilin*)
 * **ἘξΧοῦαι** [Historiae Romanae, Dionis Cassii] (*Marco, Sinopsis, Traian*): 29, 32, 37, 64, 87, 129, 146, 147, 175, 177, 179-181, 184, 185, 190, 193 bis.
- ZAMOISCIUS, IOANNES (Jan Zamojski - *Ian Zamoischie, Ioann Zamoschie*): 20, 28, 74, 88, 93, 125, 218, 399, 325, 343. Confuzie între cancelarul polonez Jan Zamojski și istoricul ungar István Számoskozy (v. Dan Slușanschi, în D. Cantemir, *Opere complete*, IX, I, p.179, n. 142).
- XYLANDER, GUILIELMUS (*Xilantru*): 3; v. CEDRENUS, GEORGIOS
- ZONARAS, IOANNES (*Zonora, Zonaras, Zonora, Ioa?i Zonoras*)
 * **Ἐπιτομῆ] ἱαξοπ[6]V**. Chronicon, ed. C. de Fresne D u Cange, I—II, Parisii, 1686-1687: 28, 11, 12, 20, 31, 35, 37, 130, 132, 133, 193, 196, 202, 203, 205-207, 210, 212, 223, 225, 232, 234, 238, 240, 241, 248, 249, 262, 272, 313, 319, 326, 331, 334, 351, 357, 358, 354 bis, 355 bis, 357 bis, 359, 360, 362, 363, 367, 373, 380, 381, 402, 403, 421-423, 426-431, 433-436, 440, 563.
- ZOSIMUS COMES (*Zosim*)
 Historia noua: 28, 199-205, 207, 215, 223, 224, 229, 232, 237, 238, 240-242, 246, 247, 249, 254, 257, 262, 273, 274, 280, 282, 285-287.

REPERE CRITICE

1698

„Cu mare bucurie și plăcere am primit scrisoarea și *cartea* luminăției-tale, cu atât mai mult cu cât am recunoscut în aceasta prima roadă a învățături tale. Te felicit pentru recunoștința ta, preaviteazul meu suflet! Cu înțelepciune ai judecat, ca eu, *plugarul care am ostenit la bolda minții tale*, după cuvântul Apostolului, să-i primesc cel dintâi roadele care - să mă crezi, pentru că vorbesc fără nici o lingușire - așa de frumoase și dulci la gust mi s-au părut, încât n-am putut să nu strig: «O, cu totul princiară retorică! Cu câte haruri și cu câte glorii îi îmbogățești în această vreme pe cei ce te iubesc!» Și îndată mi-am adus aminte de acel pământ prea roditot pe care îl laudă Evangelistul pentru că a rodit înmulțit sămânța pe care a primit-o, și mi-am zis că parabola s-a împlinit și în noblețea minții tale, care, primind modestele semințe ale umilei mele învățături, a dat în mii t rodirea în învățături”.

(Tercia CACAS/X]Prealumiruitului, preacucernicului si mult învățatului Ioan Dimitrie Constantin-voievod, răspuns la scrisoarea lui Dimitrie Cantemir /neidentificată/ care însoțea manuscrisul trimis la Iași pentru publicare. Text grec și român în Divanul ed. Iași, 1698, f. VIII; aici, în traducerea din limba greacă a lui Virgil Cândea, din Diva?2ul, E.P.L., București, 1969, p. 26)

1714

„Un singur lucru mai rămăsese, despre care citim că fusese dorit de Plato: «Ori filosofii să fie regi, ori regii să fie filosofi» [a tous

philosophous basileucin, a tous basileis philosophein]. Dar și acest lucru mai mult dorit decât sperat, pe vremea când regii socoteau a se dedica mai mult lui Marte decât Minervei, îl vedem plini de mirare împlinit acum, când preamăritul și preainaltul Dimitrie Cantemir, prinț al Sfântului Imperiu Rusesc, de asemenea domn ereditar al Țării Moldovei, printr-o pildă pe cât de rară pe atât de vrednică de laudă binevoiește a-și înscrie strălucitul său nume printre cercetătorii științelor și prin asocierea sa să aducă societății noastre o aleasă splendoare și podoabă. Pe bună dreptate ne bucurăm de fericirea nouă pentru noi și plini de venerație primim nepregetata bunăvoință a prealăudatului principe față de noi și față de studiile noastre..."

(Din DIPLOMA acordată lui Cantemir cu prilejul alegerii sale ca membru al Academiei din Berlin; *ap.* Acad. Emil Pop, *Academicianul* în „Tribuna”, anul XVII, 22 octombrie 1973, p. 5)

1731

„La Moldavie etait gouvernee alors par le prince Cantemir... qui reunissait... la science des lettres et celle des armes.”

(VOLTAIRE, *Histoire de Charles XII*, ediție franceză cu o introducere și cu note istorice și explicative după Albert Waddington, profesor la Facultatea de Litere din Lyon, Iași, Ed. Frații Șaraga ș.a., p. 220)

1733

„Boierii vădzând așea milă și nemărire, începusă toți a să lipi și a-l lauda. Era om învățat... Lăcomie nu ave mare.”

(Ion NECULCE, *Letopisețul Țării Moldovei*, ediție critică și studiu introductiv de Gabriel Ștrempel, București, Editura Mi nerva, 1982, p. 516-517)

1734

„Studiul său cel mai plăcut, și în care a pus cea mai multă pasiune, a fost istoria.”

(Nicolae TYNDAL, *Viața lui Dimitrie Cantemir*, prefață la trad. englezească a *Istoriei Imperiului otoman*, Ixmdra, 1734)

1735

„Din lucrările învățatului hospodar al Munteniei (*sic!*) Dimitrie Cantemir, nu există la Academie decât *unele picturi...* [în] *Istoria turcească* lucrată de el... Comentariile însă ar fi excelente, conținând multe date asupra celor întâmplăte la curtea turcească, precum și descrierea caracterelor unor viziri, muftii și altor miniștri, cari se găseau la curte în timpul îndelungatei șederi a lui Dimitrie în Turcia. Fiul său, Antioh Cantemir, luase manuscrisul cu el în Anglia, având, după cum se pare, intenția să puie pe cineva să-l traducă din limba latină în cea englesă, spre a fi tipărit la Londra. Lăsând la o parte faptul că această operă folositoare nu va putea fi înțeleasă de mulți, mai trebuie regretat că *picturile despre care este vorba mai sus* nu vor putea fi atunci reproduce în ediția aceasta.

Cine știe dacă traducătorul engles va lua în samă toate citatele în limbi orientale, atât de exacte, ale autorului, și dacă el nu va diforma numele proprii date în fiecare cas în manuscris între parentese, cu literele lor originale?”

(Cari Reinhold BERCH, Manuscris din 1735 de la Biblioteca Regală din Stockholm, în care se descrie Academia de Științe din Petrograd. *Ap.* Constantin I. Karadja, în „Revista istorică”, XV, nr. 1-3/1929, p. 2-3)

1787

„Les Turcs doivent à Cantemir les notes de musique qu'il appliqua le premier à des aires turcs, et il en composa un petit livre tres rare”.

(Giambatista TODERINI, *Della letteratura turchesca*, Venezia, 1787; în ediție franceză, Paris, 1789, p. 219)

1851

„Dimitrie era la stat de mijloc, mai mult slab decât gras; pururea vesel, vorba sa era foarte blândă și plăcută. Se scula dimineața și se ocupa de literatură până la amiază, când prânzia; pe urmă, după obiceiul meridional, dormia puțin după masă și apoi iar se ocupa de

cețit și scris. Au trebuit însă să-și mai schimbe felul traiului după ce s-au făcut sfetnicul lui Petru cel Mare și s-au luat o soție tânără. Grăia turcește, persienește, arăpește, grecește, latinește, italienește, rusește și românește; și înțelegea foarte bine limbile elenică, slavonă și franțeză. Se îndelețnicea mai mult de istorie, deși iubea filosofia și matematicile. /Arhitectura îi plăcea mult și bisericile făcute în trei sate ale sale I dovidesc gustul său în această artă, căci ele fiind de croiala sa sunt de un stil grațios și original.

Cele mai multe din scrierile sale sunt cunoscute și prețuite în lumea învățată; și fără nici o îndoială, el poate lua loc între cei întâi literați ce au existat pe la sfârșitul secolului XVII și începutul celui al XVIII."

(K. NEGRUȚȚI, *Prescurtare din viața Fprincipelui] D. Cantemir*, în voi. *Descrierea Moldaviei*, ediția a doua, Iași, Tipografia franțezo-română, 1851, p. XIII)

1862

„Ca literăroriu ocupă loc între cei întâi învățați ai veacului său. Pentru rumâni are el un preț îndoit: și ca domnitoriu Moldovei și ca istoric, căci nime n-a scris mai cu foc pentru rumâni și mai cu iubire decar el, cum arată «cronicul rumânilor» compus de dânsul."

(*Lepturariu rumânesc, cules den scriptori români* de Arune PUMNUL, Tomul III, Viena, 1862, p. 299)

1875

„*Cronica* lui Cantemir, această operă de mare preț, ce revarsă multă lumină asupra istoriei poporului român... Așadară Cantemir trebuie să fie pururea prețuit de noi pentru că el a scris cartea vieții poporului român într-un timp, când acesta era ignorat și desconsiderat de celelalte popoare ale Europei, și apoi fiecare român de la el și nu de aiurea are să-și înceapă studiile sale istorice mai serioase."

(Ioan ANTONEIJ, *Cronica lui Cantemir*, în „Orientul latin", ziar politic, literar, social și economic. Brașov, anul II, 1875, nr. 55, p. 220)

1877

Duminică 27 decembrie (seara) 1877,
Moscvă, Slavianski Bazar 34

Stimabile domnule Odobescu,

...,Scăpat de *chronic*, m-am azvârlit cu nesațiu pe *Istoria ieroglifică*. Mărturisesc că la prima examinare a acestui manuscris, văzând numai numiri de animale, de păsări și tot soiul de sentenții, mi-am făcut ideea că ar fi *mici* istorioare cu precepte morale — și aceasta v-am și scris-o d-voastră. Astăzi, citind cu amănunțisul manuscrisul întreg, pot a mă rectifica: *Istoria ieroglifică* nu e alt decât *istoria* neînțelegerilor dintre Brâncoveanu și prințul Dimitrie Cantemir, în care toate persoanele sunt figurate prin dobitoace sau paseri... Manuscrisul este de un interes nespun, nu numai istoric, căci ne oglindește minunat intrigile și societatea în genere, dar *literariu*, mai cu seamă. Nicăiri nu se vede limba mai curată, mai spornică, mai virtuoasă și în același timp plină de eleganță și d-o suflare modernă, ca în *Istoria ieroglifică*.

Ar crede cineva că nu citește limba română de la 1700, ci o scriere ieșită din pana (iartă-mi mărturisirea) d-tale. Autorul ne spune că scopul său a fost nu atât istoric, cât literariu, ritoricesc, și s-a silit a înflori stilul, a-și împodobi voroavă, cum zice el, întrebuințează multe neologisme, *multe* în raport cu acel timp; are și mai multe versuri, între cari un cântec ce se cântă la-nmormântare și care-ncepe cu cunoscuta strofă din *Descriptio Moldaviae*:

A lumii cânt cu jale
Cumplită viață
Cum se rupe și se taie
Ca cum ar fi o ață.

Nostim este cântecullăutarilor la nunta fetei lui Brâncoveanu, și-n care aflăm: Mireasă nevastă, nevastă mireasă; citind astă scriere a lui Cantemir nu ne mai putem mira că fiul său Antioh e părintele satirei în Rusia..."

Devotat, Gr. G. TOCILESCU

1894

„Printre toți scriitorii noștri din trecut, figura lui Dimitrie Cantemir se impune cu atât mai mult, cu cât surprindem în ea pe

adevăratul erudit, doritor de a cerceta și studia faptele pe baza unui mai mare și mai bogat număr de cunoștințe. Stăpân pe o cultură tot atât de vastă ca oricare învățat din Apus, numele lui trecu dincolo de hotarele Moldovei, făcându-se cunoscut în lumea scriitorilor din Occident. Importanța și valoarea scrierilor sale ajunse să fie recunoscute de toți, iar publicarea câtorva din ele scoase mai bine în evidență erudițiunea autorului. Începând de la 1714, când Cantemir fu numit membru al Academiei din Berlin, numele și meritele lui literare sunt amintite în mai multe scrieri apărute în secolul trecut."

(Ovid DENSUSIANU, *Notițe asupra lui Dimitrie Cantemir*, în „Revista critică literară”, Iași, 1894, p. 62)

1898

„Cel întâi istoric... a fost Cantemir, un cap genial, căruia niciodată nu i-a lipsit puterea de a străbate prin problemele cele întunecoase ale trecutului."

(B.P. HASDEU, *Etymologicum magnum Romaniae*, tom. IV, București, 1898, p. VIII)

1901

„Generațiunile tinere să se adape cât mai mult din izvoarele nesecate ale învățaturii și minții înalte a nemuritorului Cantemir, să se încălzească la razele patriotismului lui fierbinte și luminat, și cetind și recetind măreața operă de față [este vorba de *Hronic*], să-și întărească cugetul."

(Gr. G. TOCILESCU, *Precuvântare la Operele principelui Dimitrie Cantemir*, publicate de Academia Română, tomul VIII, București, 1901, p. LX)

1919

„Având din fire o inteligență extraordinară și o putere de muncă neobișnuită, un interes științific neobosit și un talent multilateral, fiind instruit ca nimeni altul dintre contemporanii săi - numele său figurează între învățații mari ai lumii pe pereții Bibliotecii Sainte Genevieve din Paris -, Dimitrie Cantemir a deschis prin aproape

fiecare scriere a sa un drum nou... *Hronicul* său cuprinde în sine aproape toate învățăturile Evangheliei celei nouă pe care aveau s-o propovăduiască apostolii latinității noastre."

(Sextil PUȘCARIU, *Istoria literaturii române. Epoca veche*. Ediție îngrijită de Magdalena Vulpe, București, 1987, p. 151)

1923

„Dimitrie Cantemir, contemporanul lui Leibnitz, e un fel de Leibnitz al nostru, de o multilateralitate în adevăr uimitoare în activitatea lui științifică, literară, artistică, politică... Cantemir e întâiul spirit al nostru de dimensiuni în adevăr europene. De personalitatea lui - între cele mai interesante ale veacului aici în Răsărit - s-a interesat un Voltaire, care, se presupune, intenționa să scrie un studiu despre marele și ciudatul domnitor al Moldovei."

(Lucian BIAGA, *Leibnitz al nostru - D. Cantemir*, în „Patria”, Cluj, V, nr. 214/4 octombrie 1923, p. 1)

1935

„Ceea ce deosebește pe vechiul domn moldovean... în zile bune și în zile rele [este] o nesfârșită *linerețe de suflet*. Un suflet omenesc e tânăr atunci când lumea, cu frumusețile și cu tainele ei... [devine] un obiect de neconținută curiozitate, de neastâmpărată dorință de a ști... Adevărata și cea mai nobilă curiozitate e aceea care se unește cu o caldă iubire pentru scopul cercetărilor întreprinse."

(Nicolae IORGA, Conferință la radio cu prilejul aducerii în țară a rămășițelor lui Cantemir, publicată la Vălenii de Munte, Așezământul tipografic „Datina românească”, 1935, p. I)

1937

„Cu Dimitrie Cantemir se poate mândri neamul nostru întreg. Nici sârbii, nici bulgarii, nici turcii, nici ungurii, nici polonii și nici rușii - n-au avut în acele vremi îndepărtate un om așa de învățat ca acest român născut pe pământul Moldovei în județul Fălciu".

(Ion AGĂRBICEANU, *Cărturarii români*, Sibiu, ASTRA, 1937, p. 34)

1941

„Toți cei care au răsfoit *Istoria ieroglică* s-au interesat numai de substratul istoric, luând în serios, ca document, fiecare punct. Totuși, chiar fără cifru, punctul de plecare e bărător la ochi, și oricine vede că, fără a destăinui mult peste ceea ce se știe, romancierul s-a complăcut în ficțiune...

Voievod luminat, ambițios și blazat, om de lume și ascet de bibliotecă, intrigant și solitar, mânduitor de oameni și mizantrop, iubitor de Moldova lui după care tânjește și aventurier, cântăreț în tambură țarigrădean, academician berlinez, prinț rus, cronicar român, cunoscător al tuturor plăcerilor pe care le poate da lumea, Dimitrie Cantemir este Lorenzo de Medici al nostru”.

(G. CĂLINESCU, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, București, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, 1941, p. 47)

1947

„Dacă mi s-ar cere să caracterizez prin anticipație și în chip fabulos figura lui Dimitrie Cantemir, nu aș alege ca simbol nici îngerul din alte țărâmurii, nici leul, nici vulturul din lumea noastră, ci o ființă pe jumătate reală, pe jumătate de poveste și legendă: unicornul... în fabulos deghizata *Istorie ieroglică*, Dimitrie Cantemir însuși își joacă rolul sub înfățișarea Inorogului, numele slav, adoptat de cronicarii noștri, al Unicornului. Inorogul, animal cu copite nedespicate, având un fantastic corn lung, ce izbucnește drept înainte din mijlocul frunții, reprezintă una din plămăzirile cele mai sugestive al imaginației mitologice. Inorogul, animal de o sălbăticie de nedomesticit, dar superlativ sublimat totodată, unealtă a miraculosului adesea, era în literatura medievală un simbol al casrității, și prin derivație apoi și un animal al puterii spirirituale...

Viața lui Dimitrie Cantemir e o viață trăită la răscruce de vremuri... Spre a ne da întrucâtva seama de atmosfera generală, de felul curentelor și aspirațiilor, dar și de diversitatea orientărilor proprii timpului, în care a viețuit și din care s-a împărțit Dimitrie Cantemir, e suficient să amintim că el a fost contemporan mai tânăr al lui Ludovic al XIV-lea. Mare nu atât prin sine, cât ca reprezentant al epocii, regele

Soare cu strălucirea fără pereche a curții sale, cu orgoliul său debordant, cu ideea demăsurată ce-o avea despre puterea ce i s-a conferit din superioară grație, a devenit un fel de model pe care toate conștiințele domnești din acea vreme l-au găsit vrednic de imitat. Contemporan a fost Dimitrie Cantemir și cu Carol al XII-lea, cu acel straniu, meteoric, Alexandru Machedon al Nordului, sub ale cărui porunci de peste graniți Suedia și-a ajuns apogeul de nimenea visat al expansiunii sale în Europa și care prin cutezanța și încăpățânarea, prin faptele geniului său militat, prin răsturnarea rânduielilor din preajma Balticeii până la Marea Neagră, a ținut răstimp de două decenii cu respirația oprită tot spațiul continental. Dimitrie Cantemir este contemporan cu Petru cel Mare, țarul tuturor rușilor, înnoitor prin atâtea al vieții poporului său, că poate fi numit cel mai mare reformator, până la Lenin, din toată istoria Rusiei... Prin el Rusia se ridică la rangul de mare putere, substituindu-se în jocul de forțe ale Europei puterii suedeze; cu el începe europeanizarea conștiință a Rusiei. Dimitrie Cantemir mai este contemporan și cu descreșterea rapidă a Imperiului otoman. El vede crescând puternică steaua prințului Eugen de Savoia, a «nobilului cavalier», care a dat lovituri decisive puterii turcești în atâtea istorice bătălii...

Dar epoca lui Cantemir a fost o epocă foarte mișcată nu numai din punct de vedere politic. Sub raport spiritual, Occidentul, Peninsula italică și iberică, precum și popoarele Europei Centrale se găsesc în zenitul barocului. Barocul este epoca viziunii dinamice despre lume și viață. Barocul este epoca formelor debordante, a pasiunilor larg dezlănțuite, a perspectivelor vaste. Așa și gândirea timpului sunt deopotrivă susținute de aceste tendinți... Notăm că de aceste tendinți se resimte în acel timp, până la un punct, și bizantinismul, cu toate că acesta este prin definiție static și ieratic încrâncănit. Pe vremea lui Cantemir, însă, bizantinismul însuși este cuprins de o neprevăzută eferescență, contaminându-se întrucâtva de dinamica și de perspectivele mai largi ale barocului occidental. Cantemir se integrează acestui bizantinism mai mișcat, devenind unul din principalii săi exponenți spirirituali”.

(Lucian BLAGA, *Isvoade*, București, Ed. Minerva, 1972, p. 141-147)

1954

„Locul pe care-l ocupă un scriitor în ierarhia istoriei literare a unei națiuni e condiționat de cel puțin trei factori: personalitatea sa, opera sa și influența acestei opere în primul rând asupra contemporanilor săi și, implicit după aceea, asupra urmașilor... Dimitrie Cantemir a fost o personalitate puternic conturată... ambițioasă, plurală și decisă... Această personalitate de renume mondial s-a întemeiat pe o acțiune și o operă de renume și de circulație, mondiale și ele, a căror strălucire se răsfrânge atât asupra țării cât și a culturii noastre, dar care ele singure n-ar ajunge ca să determine locul lui Dimitrie Cantemir în literatura noastră națională. Câci scrierile propriu-zis literare ale lui Dimitrie Cantemir sunt abia trei, dacă punem la socoteală, cum se și cuvine, și *Descrierea Moldovei*, scrisă în latinește. Cât despre o înrâurire a lor asupra contemporanilor, nu putea fi vorba, în condițiile dificile în care circulau sau în acelea tot atât de dificile ale asimilării lor.../ *Divanul sau gălceava înțeleptului cu Lumea sau gîndul I Suflatului cu Trupul...* e o lucrare prin excelență tinerească, pe una din temele frecvente și convenționale ale Evului Mediu; acea dezbateră între înțelept și Lume, întemeiată pe autoritatea *Bibliei*, a părinților bisericii și a filosofiei: tema zădărnicii zădărniciilor. E aceeași temă care a ademenit și pe un poet de suavitate anacronică a lui Villon (și nu numai *Balada răpeșă de altădată*) - și în ce măsură cartea aceasta, socotită îndeobște artificioasă, e totuși în stare să trezească o emoție de artă, un fior liric, se poate deduce din următorul pasaj, al motivului *ubi sunt {unde sunt?}* pe care monografiștii sorții nestatornice (ai acelei *fortuna labilis*) o urmăresc din vremile *Ecleziastului* și ale lui Ovidiu până astăzi... [în *Istoria ieroglică*, alcătuită de Cantemir «spre deprinderea ritoricească»] vocabularul [este] în aceeași măsură erudit și popular, arhaic și neologic; și bogăția sentințelor, atâtea din ele neașe zicători românești, încrustate din loc în loc și luminând sensul, chiar dacă opresc cursul acțiunii, mai corect al lecturii - ceea ce Cantemir intuiește și prevede, închizând sentențele între paranteze și sfătuieste pe cititor să le sară dacă voiește să nu rupă firul povestirii. Evident, toate aceste solitudinile așa-zicând tehnice, ca și însăși conștiința clară a lucrului ce întreprinde, vădesc în același timp pe cărturarul, pe meșteșugarul, într-un cuvânt pe artistul, ce câteștrei sălășluiesc în una

și aceeași complexă și originală structură sufletească a scriitorului... S-a spus, de pildă, că *Istoria ieroglică* poate fi asemuită unui roman social prin toată acea substructură, pe care se întemeiază fabulația și care nu e alta decât însăși viața principatelor, moldovenesc și munteneș, în decurs de șaptesprăzece ani, între 1688 și 1705 - cu alte cuvinte între începutul domniei lui Brâncoveanu și cea de a doua domnie a lui Antioh Cantemir... Și *Istoria ieroglică* este, fără doar și poate, un astfel de roman social, o astfel de oglindă a societății într-un moment dat al istoriei sale, așa cum este și un ciclu de memorii ale învățatului principe Dimitrie Cantemir... Toată această desfășurare de întâmplări, toată această încrucișare de drumuri, tot acest război al râvnelor și dezamăgirilor, toată această gălceava a patimilor, tot acest machiavelism de Fanar, se desfășoară într-un ritm atât de viu și de susținut, încât impresia că descinzi, în mână cu singurul fir ariadnic al scârilor tâlcuitoare, în labirintul geometric al unui pasionant roman de aventuri, stăruie tot timpul...! Cantemir... își transpune într-o construcție oarecum barocă întâmplările la care participă, ca și concepțiile politice, sentimentele, ca și presentimentele, virtuțile erudiției, ca și ale tehnicii literare. În ce măsură însă toată această construcție, inaccesibilă la prima vedere, este totuși în ciuda ornamentației, prea încărcate, mai puțin opera unui alexandrinism steril și, dimpotrivă, rodul viabil al unui artist hrănit nu numai la izvoarele celor mai iscusiți dascăli ritoricești, dar și la acelea autentice populare, nimic n-ar putea-o mai bine arăta decât un popas la câteva din paginile acestei complexe ficțiuni... Dacă *Istoria etiopicească* a lui Eliodor i-a fost modelul în orânduirea întâmplărilor, modele cu mult mai sugestive i-au fost «isopiile» câte de la Esop se trag și toată acea literatură a ficțiunilor animaliere a Evului Mediu ce de la Homer (moșul tuturor poezilor, cum îl numește Budai-Deleanu) descind".

(PERPESCIUS, *Mențiuni de istoriografie literară și folclor* (1948-1956), București, E.S.P.L.A., 1957, .. 289-302)

1958

„Dimitrie Cantemir... nu este un străin, un desțărât și un «călător» în țara lui, ci continuatorul marelui curent de cultură românească în mijlocul căruia a crescut și s-a format... a fost un om al Renașterii... [cu] pasiunea pentru cultură și limbile clasice... și

aprecierea pentru oamenii de creație multilaterală - oameni de cultură completă. Istoric, geograf, filosof, orientalist, cunoscător al problemelor de teologie, inovator în muzică, amator de artă, avea pretenții de specialist în filosofie și matematică... Dar în mijlocul acestor preocupări diverse, rămâne totuși și înainte de toate un istoric."

(P.P. PANAITESCU, *Dimitrie Cantemir. Viața și opera*, București, Editura Academiei, 1958, p. 26, 256)

1964

„*Hroniculeste*, o operă de știință și un act patriotic în același timp; amândouă sunt nedespărțite în mintea lui Cantemir".

(M. BERZA, în *Istoria României*, voi. III, București, Editura Academiei, 1964, p. 545)

1968

„Oameni care sunt aieva ale lucrurilor. Poezii dezvelite din *Istoria ieroglifică* a neasemuitului Dimitrie Cantemir, și puse la vedere de către Nichita Stănescu:

Numai precum toți

Numai precum toți cei cu socoteală în lume,
așeși și eu,
nu numai pentru agonisirea,
ce și pentru paza cinstei mă nevoiesc
(căci spre agonisirea
și câștigarea cinstei -
sudurile trupului
destule sint,
iară spre paza nebetejirii ei -
lacrimi de sânge rrebuie).

Că după a mea socoteală

Că după a mea socoteală dzic
(că mai pre lesne iaste
cuiva fără organul ochiului
și fără lumina soarelui

între alb și între negru a deosăbi,
decât fără cunoștința lucrului
de vrednic sau de nevrednic
a-1 alege).

Cuvântul slobodzit

Cuvântul slobodzit mai iute decât
fierul împănat să duce
și piatra
în fundul mării aruncară
precum vreodată tot a mai ieși
tot să nădăjduiaște,
iară cuvântul grăir
precum va fi cu puțință a să dezgrăi,
toată nedejdea lipsește.

In capul ai căriia soarele

...Căci, precum fără prepus știm că
în fire
loc ceva deșert a să da nu să poate,
și așe din vântul strâns,
vânt sloboade
(că cineva ce nu are
a da nu poate).

(„Lucafărul”, X, nr. 30, 1968, p. 8; Nichita STĂNESCU, *Opere*, III, *Versuri*. Ed. alcătuită de Mircea Coloșenco. Prefață de Eugen Simion. București, Editura Univers Enciclopedic, 2002, p. 872, 877, 878, 881)

„Dacă alte cercetări de-ale lui și-au dat la timp roadele, dar au sfârșit prin a supăra pe unii învățați de după el pentru că se întindea peste prea multe arii și lumi ca să le redea cu a mână un sigur, a rămas cel puțin o cercetare în care Cantemir nu e îndărătul nostru, ci poate înaintea noastră: cercetarea în cuvânt.

Noi nu ne mai ostenim astăzi, cum cerea el, să purcedem spre cele mai adânci învățături cu însăși limba noastră, ci luăm cuvintele gata

făcute... Spre a traduce «cele cinci glasuri ale lui Porfirie», cunoșcuții termeni din *Isagoga*, noi spunem: gen, specie, diferență, propriu, accident, fără să mai putem gândi mare lucru. Cantemir, care știa și el grecește, mai bine chiat decât se știe astăzi, încerca totuși să spună: neamul, chipul, deosebirea, hirișiiia, tâmplarea - unde cel puțin «chipul» (întruchipare!) ar avea să ne mai spună ceva. Iar când nu găsea cuvinte în limba vorbită, îndrăzne să creeze el cuvinte, regândind conceptele respective."

(Constantin NOICA, *Cuvânt împreună despre rostirea românească*, București, Editura Eminescu, 1987, p. 89)

1969

„*Istoria ieroglică...* reflectă grija autorului ei de a reda - potrivit cunoștințelor sale - cu cât mai multă exactitate și claritate caracterele diferitelor animale, tocmai pentru că ele reprezintă oameni contemporani lui, cu care se aseamănă ca înfățișare, fire sau obiceiuri... fiind evidentă cunoașterea scrierilor zoologice antice (Aristotel, Plinius, Solinus), sau medievale (Albertus Magnus, Gessner); pentru sălbăticiunile Moldovei, Dimitrie Cantemir dovedise că are cunoștințe sigure privind numele lor, înfățișarea și particularitățile biologice... Marea majoritate a sălbăticiunilor pomenite sunt descrise de Cantemir în limitele adevărului și ale exactității științifice, puține fiind interpretările fanteziste sau eronate strecurate în text. Nu o dată cărturarul nostru se dovedește un observator atent și bun cunoscător al animalelor celor mai comune, iar în ceea ce privește speciile exotice putem considera că Dimitrie Cantemir a fost primul care a răspândit la noi cunoștințele reale despre struț,ameleon, crocodil, girafă, cămilă ș.a.m.d."

(Alexandru FIIJPAȘCU, *Relațiile despre fauna Moldovei din sec. XV-II-XVIII în „Istoria ieroglică” de Dimitrie Cantemir*, în „Revista muzeelor”, nr. 6, 1969, p. 485-492)

„Simți, parcurgând scrierile sale - care depășesc în număr și varietate orice altă operă anterioară a vreunui creator român - succesiunea anotimpurilor vieții, de la contemplarea lacomă a lumii,

cu orgia de imagini și culori pe care o proiectează în operă, la experiența oamenilor și a vieții, născând satira și melancolia, apoi împlinirea în edificii monumentale de vastă explorare documentară, de profundă gândire și de incisivă ironie".

(George IVAȘCU, *Istoria literaturii române*, voi. I, București, Editura Științifică, 1969, p. 243)

1970

„Remarcabil ni se pare pentru formația lui [Cantemir] contactul cu scrierile filosofice ale antichității: Tales, Pitagora, Socrate, Platon, Epictet, Seneca și Cicero. *Divanul este* în măsură să ne lumineze și legăturile cu umanismul european, îndeosebi cu Erasmus. Constantinopolul i-a putut sădi germenii unei orientări spre problematica controverselor filosofice și teologice care au generat anticonfesionalismul și preiluminismul european. Van Helmont i-a servit însă pentru tendința de restaurare a religiei, plasând punctul de greutate pe ideile etice. Frecventarea Sfântului Augustin sugerează, în sfârșit, ceva din atmosfera jansenistă, care tindea de asemenea la restaurarea religiei catolice, asaltată de valurile Reformei.

Cea mai importantă scriere a lui Dimitrie Cantemir rămâne pentru cultura noastră *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor...* Este o lucrare critică, care se înscrie în școala savantă europeană prin normele scrisului istoric pe care le fixează... Dimitrie Cantemir ne reține atenția îndeosebi pentru momentul istoric pe care îl reprezintă în istoriografia noastră, acela al trecerii de la umanism la perioada savantă a istoriografiei românești... Aparatul critic pe care îl mănuieste cu discernământ, normele sau canoanele scrisului istoric pe care le stabilește, comprehensiunea universală a fenomenului istoric în sens larg, predilecția pentru istoria culturii imprimă scrierilor sale sensul modernității... Dimitrie Cantemir deschide în istoriografia noastră, pe urmele Costinilor, preocuparea pentru istoria culturii, pentru istoria universală. Prin Cantemir se poate afirma că istoria națională este integrată valorilor europene, el stabilind locul și rolul poporului român în istoria continentului... [Dan Bădărău l-a numit „filosof al istoriei”]. Un filosof al istoriei care trăiește în istoricul care a fost Cantemir, în

spiritul veacului Luminilor, care se anunță și în care enciclopedismul reprezintă o trăsătură fundamentală a omului de cultură".

(Pompiliu TEODOR, *Evoluția gândirii istorice românești*, Editura Dacia, Cluj, 1970, p. 44-46)

1973

„Cantemir a devenit - încă din timpul vieții - tipul savantului de orizont universal, neobosit explorator al unor domenii noi de cercetare și militant pentru valori ce interesau toată lumea cultă a vremii... *Tipologic, Cantemir este omul secolului alXVIII-lea european*, al aceluia secol de «Nouă Renaștere», filozofic, raționalist, ironic, plin de încredere în destinul omului ca stăpân al naturii și al soartei sale... Cu o pregătire atât de complexă - unică în epocă - și cu un geniu de structură davinciană, capabil să se realizeze major în *muzică, desen, literatură, filosofie, istoriografie, politică* teoretică și practică, *geografie* și *etnografie*, vădind totodată aptitudini remarcabile pentru științele naturale și cunoștințe apreciabile în domeniile *botanicii, zoologiei* și chiar *medicinii*, Cantemir se profilează, firesc, pe fundalul civilizației întregului Răsărit european de tradiție bizantină, drept *cea mai complexă și mai puternică personalitate culturală a epocii. Nimeni, în această parte a lumii, de la căderea Bizanțului și până în pragul «secolului lui Voltaire» nu mai poate înfrunza, pentru pantk'eonulgloriilor universale, un exemplar similar!*... Cantemir avea, în anii decisivi ai formației sale, *mari tradiții și modele naționale*, pe care a ambiționat să le egaleze și să le depășească. El s-a născut, ca și Eminescu, într-o epocă de avânt al culturii naționale, a găsit în jurul său *cărți* însemnate, o *limbă* literară cristalizată, anumite *direcții* de afirmare deja schițate. Cu forța geniului *la fost dat să sintetizeze și să depășească, într-o viziune de incomparabilă amploare, toate acestea. Dar, proiectat pe întreaga dezvoltare a culturii românești de până la dânsul, Dimitrie Cantemir ne pare a fi ca un fluviu uriaș ce absoarbe toate râurile și le contopește în cea mai vastă și mai celebră creație românească a epocii feudale...*

înfrânt în lupta de culise pentru domnie de către congenialii săi rivali, Stolnicul Constantin Cantacuzino și Brâncoveanu, a transformat, arghezian, veninul în artă și a creat *Istoria ieroglifică*

(1705), întâia capodoperă beletristică a limbii românești și, totodată, *unul dintre primele «travestiuri» literare ale unei satire politice, anticipând pe Montesquieu cu Sci'isorile persane* (1721), *pe Swift cu Gulliver* (1826), *pe Voltaire cu romanele și povestirile sale, pe Ion Budai-Deleanu cu Țiganiada...* Obligat să-și părăsească pentru totdeauna țara... schimbă sabia cu condeiul, continuând lupta de eliberare a patriei și pregătind timpurile ce vin... Dacă planul său de eliberare a Moldovei cu ajutorul Rusiei ar fi izbutit și dacă, mai ales, el și urmașii săi ar fi reușit, după aceea, să obțină respectarea Tratatului de la Luțk de către puternicul imperiu al țarilor, Cantemir ar fi jucat, poate, pentru români, rolul lui Frederic al II-lea și al lui Petru cel Mare: *de ctitor al istoriei lor moderne*. Doborât însă de conjunctura politică, i-a rămas să-1 joace doar pe al lui Leibniz și Lomonosov." [subl. aut.]

(Dan ZĂVIȚĂRESCU, *Cantemiriana*, în voi. *Contribuții la istoria literaturii române vechi*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1981, p. 144-165)

1974

„Autorul dornic să înfrunze tabloul cugetării, științei și literelor românești, în faza de trecere de la evul de mijloc la cel modern, prin opera unui singur cărturar întru totul reprezentativ, se va opri fără ezitare la Dimitrie Cantemir... Dacă dorința aprigă a vieții sale, aceea de a domni în Moldova și de a acționa potrivit unei viziuni politice înnoitoare, care presupunea un vast program de reforme în instituții, economie și cultură, s-ar fi împlinit, istoria poporului nostru ar fi înregistrat negreșit pagini de înalt interes sub raport politic, economic, social și diplomatic, dar poate că n-am fi avut azi nici *Istoria ieroglifică*, nici pe cea a Imperiului Otoman și, în orice caz, din aceste scrieri, dacă principiile mai avea timp să le realizeze, ar fi lipsit poate tocmai accentele lor majore determinate de necesitatea continuă a pledoariei pentru drepturile românești...

Numeroși autori au insistat asupra formației dobândite de tânărul principe la Constantinopol de la dascălii greci ai Marii Școli a Patriarhiei ecumenice, de la învățații turci și din comerțul intelectual cu apusenii instruiți pe care îi frecventa. A fost astfel lăsată în umbră

partea de educație românească, primită acasă, în Moldova, cu care Cantemir a plecat, încă adolescent, în peregrinările sale. Dar cercetările recente au demonstrat că această educație românească a fost mai amplă și mai temeinică decât s-a putut crede. Limba maternă, pentru care învățatul a avut o sensibilitate extraordinară și pe care o stăpânea până la particularitățile regionale, limba slavonă ce mai era cultivată încă pentru accesul pe care-l dădea la scrieri și documente vechi sau la literatura religioasă, obiceiurile și credințele țaranului român, cunoașterea instituțiilor, modului de viață, problemelor social-politice, economice și culturale din Țările Române sunt în bună parte rezultatul primei sale educații și acest întâi inventar de informații apare cu mare stăruință în opera de mai târziu a cărturarului...

Din cei cincizeci de ani neîmpliniți ai vieții sale, Cantemir a petrecut peste treizeci în străinătate, în Turcia și Rusia. Această precizare este importantă pentru evaluarea locului său în cultura românească deoarece, indiferent de depărtarea lui de patrie, învățatul a continuat să gândească și să scrie românește ca orice cărturar de acasă. Capodopera literară care este *Istoria ieroglyphică* a fost scrisă la Constantinopol, iar opera majoră a lui Cantemir, *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlabilor*, în ultimii ani ai exilului său în Rusia. Prin limbă, idei, informație și atmosferă, aceste opere se înscriu însă în fruntea scrisului românesc al timpului... Dacă cercetarea științifică... a pus [mai mult] în lumină pe Cantemir premergătorul, înnoitorul în cultura noastră, nu trebuie să-1 pierdem din vedere pe celălalt Cantemir, continuatorul unei tradiții de cugetare și creație românească, pe care se înscrie cea mai întinsă și mai valoroasă parte a operei sale. În programul învățatului voievod regăsim tratate cu mijloace superioare temele scrisului românesc al timpului său și folosit tot inventarul de motive sau idei obișnuit atunci de autorii noștri. Pe acest fond de tradiție culturală se adaugă realizările înnoitoare ale creației cantemiriene... El cunoștea prea bine cultura românească a timpului său, pentru a ignora noutatea și îndrăzneala lucrului său științific sau literar... Mesajul cultural al învățatului... îl situează pe Cantemir la locul marii întâlniri hotărâtoare și fecunde între cultura românească, cultura europeană modernă și cultura Orientului Apropiat...

Locul unui cărturar în cultura patriei sale este determinat și de reacțiile pe care le-au avut și le au față de opera sa contemporanii și

I

epigonii... *Divanul* devenise carte populară, ca *Alexandria* sau *Erotocrinul*... Este foarte probabil că *Istoria ieroglyphică* a fost citită și comentată în cercurile de acasă, cărora le-o destinase autorul. A treia operă a lui Cantemir care a ajuns repede în mâinile cititorilor români a fost *Hronicul*...

[Cantemir] a stabilit cel dintâi locul creației noastre intelectuale în cultura mondială și a primit cele dintâi omagii înalte adresate în Occident și în Orient culturii românești. El a lăsat epigonilor un vast program de lucru științific angajat, subsumat dezvoltării libere... a poporului său și a tuturor popoarelor subjugate pe atunci din Europa de Sud-Est. El a lăsat mai cu seamă pilda înaltă a luptătorului cu spada și cu pana, consacrat în întregime unui înalt ideal, slujit cu toată energia de care a fost capabil.

(Virgil CÂNDEA, *300 de ani de la nașterea lui Dimitrie Cantemir*, București, Editura Academiei, 1974, p. 61-77)

1977

„Dacă limba română ar **fi** fost de circulație universală - și, bineînțeles, dacă **n-ar fi** fost chiar și la noi atâta vreme ignorată - *Istoria ieroglyphică* n-ar fi rămas izolată, ci ar **fi** însemnat apariția unui nou gen în cadrul barocului european, ba chiar a genului cel mai adecvat **unui** asemenea structuri stilistice.”

(Edgar PĂPU, *Barocul ca tip de existență*, voi. II, p. 304, Ed. Minerva, BPT, București, 1977)

1979

„Operele lui Cantemir scrise în limba română reprezintă o încercare de emancipare din tipare arhaice spre constituirea unei limbi literare culte. Stilul său îmbină naturalețea de inspirație populară cu retorica ecleziastică, obișnuită în literatura românească a epocii, și cu tendințele savante de exprimare, proprii umanismului târziu de tradiție greco-latină.”

(*Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, Ed. Acad., 1979)

1989

„Cantemir a pus temelie conștiinței de sine a culturii romane în calitate de cultură europeană. Într-o vreme când Occidentul își definea el însuși acest spirit european, Dimitrie Cantemir a traversat experiența unei sinteze personale între cele două spații culturale - orientală și occidentală — și a intuit în profunzime caracteristica europeană a culturii poporului său.”

(Ecaterina ȚARĂEUNGĂ, *Dimitrie Cantemir, Contribuții documentare la un portret*, Ed. Minerva, București, 1989, p. 321)

1990

„*Hronicid...* este opera unui Hasdeu al veacului XVIII, cu un plan utopic și nerealizat, în care autorul își pune deodată mai multe întrebări decât și-au pus toți înaintașii lui într-ale istoriei naționale la un loc” (p. 74): ... „Limba lui [a *Divanului*] are chiar o anume dulceață... Verbul la urmă, după model latinesc, dislocările (așa-zisul hiperbat), repetițiile, antitezele, rimele interioare și celelalte figuri de limbă ori de stil caracterizează *cel mai elaborat* mod de exprimare nu numai de la finele veacului XVII românesc, dar din toată perioada medievală și chiar din epoci mai noi... Autorul *Divanului* n-a creat până la urmă limba filosofiei românești, cum visa, și nici un stil emulativ: a rămas fără urmași, dar în splendida lui unicitate, poate fi citit astăzi cu o încântare neegalată... Ca să ne pătrundem de tăria limbii acesteia [a operei *Divanul*] trebuie, de fapt, nu să citim textul, ci să-l recităm. Ș. Cioculescu a denunțat la Cantemir o «superstiție a stilului ciceronian» (1966, p. 57), atrăgând atenția că tânărul de 25 de ani, ca și, apoi, adultul principe moldav era înainte de orice un orator și iubea cuvântările publice. Acest fapt este evident în prima lui operă. Dialogul între înțelept și Lume este un adevărat poem oratoric, ritmat și rimat, glumeț și patetic, concis și luxuriant, furtunos și calm, impregnat de un enorm suflu liric în toată împletitura lui de întrebări și de răspunsuri. Atât refuzurile cazuistice ale înțeleptului, cât și cochetăriile insinuante ale Lumii au, pe lângă inventivitate filosofică, și un anumit haz al ideii... Fiindcă nimic nu rămâne în *Divanul* fără replică, acestui *cârpe diem* al Lumii îi răspund lamentațiile

înțeleptului pe tema *vanitos vanitatum*, aceeași din poemul costinian, în variante de o fantezie superbă, după obiceiul lui Cantemir de a multiplica orice motiv în infinite oglinzi paralele” (p. 75-76)... „Cea dintâi operă *literară* românească (în sensul modern) este în fond una alexandrină, care prelucrează în chipul cel mai savant-artificial modelul romanțurilor populare medievale, cu tot arsenalul lor. Este primul romanț culc... Autorul declară că scopul lui a fost mai puțin epic decât retoric, ascuțirea instrumentului lingvistic dându-i destulă bătaie de cap;... ceea ce ne captează interesul rămâne tot plăcerea întrucâtva naivă a povestirii unor extraordinare peripeții, ca de *Halima*... Citită ca un romanț cult (poetic, fantastic), *Istoria ieroglifică* nu e mai puțin uluitoare decât interpretată ca alegorie satirică. Elementul satiric însuși merită să fie curățat de coaja alegoriei spre a fi valorificat în toată splendida lui gratuitate. Nu e câtuși de puțin necesar să folosim «scara» spre a fi fermecați de imaginația scriitorului, vizibilă până și la nivelul lexical, unde specialitatea lui sunt rafalele de sinonime... Literatura noastră medievală nu cunoaște o operă comparabilă cu acest romanț cult, ale cărui ecouri, din nefericire, vor fi la fel de târzii și de restrânse ca și ale epopeii lui Budai-Deleanu în veacul următor” (p. 77, 81, 82).

(Nicolae MANOLESCU, *Proza de idei. Romanțul cult. 'Dimitrie Cantemir, în voi. Istoria critică a literaturii române*, București, Editura Minerva, 1990, p. 73-82)

1998

„Deși din punct de vedere strict istoric epoca lui Cantemir aparține medievalității românești, cultural și mai ales literar, amplasarea lui într-o epocă «veche», considerată ca un bloc monolit poate suscita obiecții. Cazul lui Cantemir este mult prea complex spre a-l putea situa cu atâta fermitate doar sub o singură zodie. El este, atât ca personalitate, cât mai ales ca scriitor, un proteic, pivotând în punctul de intersecție al marilor modele culturale: medieval, renașcentist, baroc, luminist.”

(Adriana BABE 11, *Dimitrie Cantemir, Strategii de lectură*, în voi. *Bătăliile pierdute*, Ed. Amarcord, Timișoara, 1998, p. 271)

2001

„In *Hronic...* [Dimitrie Cantemir] încearcă să adapteze înclinării sale spre magnificență și istoria românilor, pe care o începe de la căderea Troiei... Creează imaginea unui neam victorios, transformă înfrângerile și umilințele în izbânzi abile, de exemplu el e primul care susține că sângele și aurul românilor au răscumpărat de la turci libertatea Europei. Fără îndoială că și-a iubit neamul, ca orice orgolios fără complexe, era mândru de propria origine. Dar 1-a iubit ca un tată aspru, inflexibil și cu standarde înalte, el ar fi vrut un popor care să-i semene. Și exact acesta este mobilul, mărturisir sau nu, al scrierii *Hronicului* m limba țării. Dacă nu a putut fi el păstorul țării în timpul vieții, atunci va fi în posteritate! Ciudat este faptul că și aici a câștigat, întocmind un certificat de noblețe pentru poporul său el devine primul manipulator conștient al istoriei din cultura noastră, teza sa fiind purismul latin al neamului, originea-i nobilă, deci implicit îndemn la acțiunea istorică hotărâtă, fără complexe, fără sfioșeniei”.

(Manuela TĂNĂSESCU, *Noi și Dimitrie Cantemir*, în „România literară”, an. XXXIV, 22-28 august 2001, p. 13)

„Formal, barocul *Istoriei ieroglifice* se naște din retorica bizantină, aflată - în cultura românească (de câteva secole) - în râvnita ipostază de *retorica trionfants* și, poate, (spun *poate*, întrucât, mereu evocată, „componenta orientală”, turcească în speță, a barocului cantemirian n-a trecut, în definire, dincolo de constatarea aplecării spre broderia complicată și a prezenței «sentențiilor» puse în paranteze) din aplecarea spre arabesc a textelor orientale. Ca să nu mai vorbim de lecturile prințului din textele apusene... Nu de întinsă tradiție literară - care să fi consumat, se înțelege, toate rețetele clasicității - este nevoie (în primul rând) pentru apariția unei/unor opere care să contemple lumea printr-un ocean baroc, ci de o stare de spirit, de un anumit climat diriguitor al sensibilității... într-o vreme și într-un loc în care valorile și ierarhiile tradiționale își pierd sensurile și capacitatea de organizare, lăsând ca întâmplarea («soarta») să decidă, surprinzându-i pe «participanți» prin înălțări amețitoare ori dispariții tragice («moartea» este o obsesie a artistului și gânditorului baroc)...

Suntem vremelnici - este încheierea, tristă, tragică, fără îndoială, a cugetării de factură barocă la care Cantemir aderă - iar eliberarea de sub apăsarea acestei vremelnicii nu poate consta decât în asumarea ei conștientă și în construirea lucidă a unui traseu existențial care să nu scape din vedere «sfârșitul».

(Dan Horia MAZILU, *Istoria ieroglifică o carte barocă* - Prefață la voi. Dimitrie Cantemir, *Istoria ieroglifică*, text de G. Pienescu, Ed. 100+1 Gramar, București, 2001, p. V-VI)

2002

„Cantemir nu este numai cel mai învățat cărurar al vremii sale, dar este înzestrat cu cel mai înalt potențial artistic și cu o vastă știință de a-l pune în valoare. Neîndoielnic, el este cel dintâi prozator al nostru care reușește să-și centreze efortul creator asupra formei, devenită mai importantă decât conținutul care îl exprimă. În aceasta constă, de fapt, inovația artistului și personalitatea operei sale.

(Dragoș MOLDOVANU, *Dimitrie Cantemir, între umanism și baroc. Tipologia stilului cantemirian din perspectiva figurii dominante*. Ed. Univ. „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2002, p. 280)

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ*

MONOGRAFII

- George Pascu, *Viața și operele lui Dimitrie Cantemir*. Cultura Națională, București, 1924 (98 p.)
- Ilie Minea, *Dimitrie Cantemir. Omul. Scriitorul. Domnitorul*. Iași, 1926 (420 p.)
- P.P. Panaitescu, *Dimitrie Cantemir. Viața și opera*; București, 1958 (265 p.)
- Constantin Măciucă, *Dimitrie Cantemir*; Editura Tineretului, București, 1963 (302 p.) și Editura Albatros, București, 1972 (324 p.).
- I.D. Lăudat, *Dimitrie Cantemir. Viața și opera*, Editura Junimea, Iași, 1973 (272 p.)

Nu au fost incluse în *Bibliografia* de față *Istoriile literare* [a se vedea *Capitolele despre Dimitrie Cantemir (din istoriile literaturii române)*, în voi. Adriana Babeți, *Bătăliile pierdute*, p. 251-260]. *Studiile și articolele* se succed în ordinea alfabetică a numelui autorilor, celelalte componente ale acestui compartiment urmează criteriul cronologic.

RELATĂRI ASUPRA (UNOR ASPECTE ALE) VIEȚII
ȘI PERSONALITĂȚII LUI CANTEMIR

- La vie du prince Dimitrie Cantemir écrite par son fils Antioch. Texte integral d'après le manuscrit original de la Houghton Library*, în „Revue des Etudes Sud-Est-Europeennes” 23, 1985, nr. 3, p.203-221, text folosit de:
- N. Tindal, *Viața lui Dimitrie Cantemir, fost domn al Moldovei* [prima biografie, 12 p., imprimată, în *Operele principelui Demetriu Cantemir*, voi. III-IV; *Istoria Imperiului Otoman*, partea a II-a, Edițiunea Societății Academice Române, București, 1876, p.795-807].
- Dimitrie Bantâș-Kamenski. *Dimitrie Cantemir, domnul Moldovei* [tradusă din rusește de Victor O" Gervescu, București, 1902 - 24 p.].
- Viața lui Dimitrie Cantemir, domnul Moldovei și Prințip în împărăția rusească*, în „Biblioteca românească”, 1829, pt.I, p.27-58; reprodusă și în 1834, pt.I, p.27-58 (31 p.).
- Gh. Asachi, *Viața prințului Dimitrie Cantemir, scoasă din crojicele Moldovei*, în „Spicuiorul moldo-român”, Iași, 1841, oct.-dec, p. 18-70 (52 p.) și în „Foaie pentru minte”, V, Brașov, 1842, p.321-326; 329-333; 337-342.
- C. Negruzzi, *Prescurtare din viața principelui Dimitrie Cantemir*, în voi. *Descrierea Moldaviei*, ediția a II-a, Iași, 1851, Tipografia franțezo-română, p.XIII.
- Giorgio Pascu, *Demetrie Cantemir*. Traduzione di Carlo Tagliavini, în „Publicazioni dell'Instituto per l'Europa Orientale”, III, Roma, 1923, p.731-744.
- Scarlat Callimachi, Vladimir Block, Elena Georgescu-Ionescu: *Dimitrie Cantemir. Viața și opera în imagini*, Muzeul româno-rus, București, 1963 (168 p.).

C.B. ҚОММН, *КаНТемИрМ В НЗобраЗНТeAbHbix МaрeпHaAax, KHУJHHeB, „WTHHLLa”, 1988.*

STUDII ȘI ARTICOLE PRIVIND TEXTELE
CANTEMIRIENE ÎN LIMBA ROMÂNĂ

- Anghelescu, Mircea: *Dimitrie Cantemir și literatura orientală*, în RITL, tom 22, nr. 2, 1973, p. 195-200.
- Babeți, Adriana: *Bătăliile pierdute. Dimitrie Cantemir - Strategii de lectură*, Editura Amarcord, Timișoara, 1998, (296 p.)
- Bădărău, Dan: *Filozofia lui Dimitrie Cantemir*, Editura Academiei, București, 1964 (410 p.)
- Berza, Mihai: *Activitatea istoriografică a lui Dimitrie Cantemir*, în voi. *300 de ani de la nașterea lui D. Cantemir*- Sesiune științifică, Editura Academiei, București, 1974, p. 17-39.
- Bistrițeanu, Al.: *Creația populară ca preocupare și izvor de inspirație la D. Cantemir și N. Bălcescu*, în „Studii și cercetări de istorie literară și folclor”, II, 1953, p.23-54.
- Botez, Liliana: *Dimitrie Cantemir precursor al orientalisticii*, în RITL, tom 23, nr. 1, 1974, p. 51-58.
- Cartoian, Laetiția: *Legenda „Mama lui Ștefan cel Mare”. D. Cantemir, izvorul baladelor din sec. alXIX-lea*, în „Cercetări literare”, V, 1943, p.65-98.
- Câdea, Virgil: *Locul lui Dimitrie Cantemir în cultura românească*, în voi: *300 de ani de la nașterea lui D. Cantemir*- Sesiune științifică, Editura Academiei, București, 1974, p. 61-75.
- Chițimia, Ion Constantin: *D. Cantemir reprezentant al epocii sale în plan european*, în RITL, tom. 22, nr. 2, 1973, p. 177-186.

- Giobanii, Ștefan: *Dimitrie Cantemir în Rusia*, în „Analele Academiei Române”, MSL, seria III, tom II, 1924 (168 p.).
- Cioculescu, Șerban: *Despre stilul lui Dimitrie Cantemir*, în voi. *Varietăți critice*, EPL, București, 1966, p. 53—61.
- Cioculescu, Șerban: *Cantemir - retor și artist*, în „România literară”, 25 oct. 1973, p. 7.
- Curticăpeanu, Doina: *Orizonturile vieții în literatura veche românească*, Editura Minerva, București, 1975 (212 p.).
- Dragnea, Radu: *Cantemir și filozofia istoriei*, în „Scrisul românesc”, Craiova, I, 1927, p.43-59.
- Dușu, Alexandru: *Demetre Cantemir et Timage de la civilisation europeenne*, în DR 1974/2, p.21-33.
- Fochi, Adrian: *Dimitrie Cantemir — etnograf și folclorist*, în „Revista de etnografie și folclor”, IX, 1964, nr. 1, p. 71-102, nr. 2, p. 119-142.
- Giosu, Ștefan: *Limba în opera lui Dimitrie Cantemir*, în Analele Științifice ale Univ. „Al. I. Cuza”, Iași, Seria III (științe sociale), an IV, 1958, p. 109-152.
- Giosu, Ștefan: *Dimitrie Cantemir. Studiu lingvistic*, Editura Științifică, București, 1973 (352 p.).
- Grigoraș, Em: *Dimitrie Cantemir, om de știință și literat*, în „Convorbiri literare”, LVIII, 1926, p.800-807.
- Guboglu, Mihai: *Dimitrie Cantemir — orientalist*, în „Studia et acta orientalia” III, 1961-1962, Editura Meridiane, București, p.129-160.
- Ionescu, Cornel Mihai: *Artă și cunoaștere în gândirea lui Cantemir*, în „Viața Românească”, 1973, nr. 9, p. 143-151.
- Mazilu, Dan Horia: *Dimitrie Cantemir - un prinț al literelor*, Editura Elion, București, 2001 (211 p.).
- Minea, Ilie: *Concepția lui Dimitrie Cantemir în domeniul filozofiei istorice*, în „Cercetări istorice”, I—III, 1927, p. 267-270.

- Miron, Paul: *Der Wortschatz Dimitrie Cantemirs. Eine lexikalische Untersuchung von Divanul und Istoria ieroglifică*, im Vergleich zu Texten aus dem XVI, XIX und XX Jahrhundert. Frankfurt am Main (Studia Romanica et Linguistica), 1978.
- Moldovanu, Dragoș: *Oriental și clasic în stilistica frazei lui Dimitrie Cantemir*, în „Anuar de lingvistică și istorie literară”, Iași, tom 19, 1968, p. 29-60.
- Moldovanu, Dragoș: *Influențe ale manierismului greco-latin în sintaxa lui Dimitrie Cantemir - hiperbatul*, în „Studii de limbă literară și filologie”, I, Editura Academiei, București, 1969, p. 26-50.
- Moldovanu, Dragoș: *Dimitrie Cantemir între Orient și Occident*. Studiu de stilistică comparată. Editura Fundației Culturale Române, București, 1997 (254 p.).
- Moldovanu, Dragoș: *Dimitrie Cantemir între umanism și baroc. Tipologia stilului cantemirian din perspectiva figurii dominante*, Iași, Ed. Univ. „Al. I. Cuza”, 2002 (300 p.).
- Morar, Mihai: *Formules oraculaires et leur role dans la technique narrative de Cantemir*, în DR 1974/2, p. 225-232.
- Niculescu, Alexandru: *Structuri sinonime binare în stilul lui Dimitrie Cantemir*, în voi. *Intre filologie și poezie*, Editura Eminescu, București, 1980, p. 99-105.
- Nițu, George: *Arta discursului literar la Dimitrie Cantemir*, în RITE, 1973, tom 22, nr.2, p. 213-218.
- Noica, Constantin: *Trei cuvinte ale lui Cantemir*, în voi. *Cuvânt împreună despre rostirea românească*, Editura Eminescu, București, 1987, p. 89-92.
- Noica, Constantin: *Modelul Cantemir în cultura noastră sau memoriu către Cel de Sus asupra situației spiritului în cele trei țări românești*, în „Viața Românească”, 1993, nr. 1, p. 1-17.

- Papu, Edgar: „*Sigle de oro*” românesc. *Literatura*, în voi. *Barocul ca tip de existență*, II, Editura Minerva BPT, București, 1977, p. 299-304.
- Papu, Edgar: *Die Vernichtungsdynamik in der Vorstellungswelt Cantemirs*, în DR 1974/2, p. 233-239.
- Perpessicius: *Locul lui Dimitrie Cantemir în literatura română*, în voi. *Mențiuni de istoriografie literară și folclor*, ESPIA, București, 1957, p. 286-304.
- Protopopescu, Dragoș: *Stilul lui Dimitrie Cantemir*, în „Analele Academiei Române”, MSL, seria II, tom XXXVII, 1915, p. 125-170.
- Simionescu, Paul: *Dimitrie Cantemir — domnitor și savant umanist*, Editura Enciclopedică, București, 1969 (94 p.).
- Tănăsescu, Manuela: *Noi și Dimitrie Cantemir*, în „România literară”, 22-28 august 2001 (Anul XXXIV), p. 12-13.
- Teodor, Pompiliu: *D. Cantemir în evoluția gândirii istorice românești*, Editura Dacia, Cluj, 1970, p. 43-56.
- Teodor, Pompiliu: *Dimitrie Cantemir și preiluminismul sud-est european*, în „Anuarul Institutului de istorie și arheologie”, voi. XIX, București, 1976.
- Tocilescu, Gr. G : *Raport despre operele lui Dimitrie Cantemir*, în „Analele Academiei Române”. Memoriile Secției istorice, seria I, tom II, 1878, și în voi. *A. Odobescu și corespondenții săi*. Ediție de Filofteia Mihai și Rodica Bichis, Editura Minerva, București, 1984, p.283-286; 289-292; 306-308, 310,312.
- Tocilescu, Gr. G: *Operele principelui Demetriu Cantemir*, tom III, București, 1901, *Introducere*.
- Toma, Stela: *Elemente lexicale cronicarești în scrierile românești ale lui Dimitrie Cantemir*, în voi. *Filologie și literatură*, Editura Semne, București, 2002, p.112—115.

- Țarălungă, Ecaterina: *Dimitrie Cantemir. Contribuții documentare la un portret*, Editura Minerva, București, 1989 (427 p.).
- Vaida, Petru: *Calcul lingvistic ca procedeu de creare a terminologiei filozofice la Dimitrie Cantemir*, în „Limba română”, 1966, nr. 1, p. 3-12.
- Vaida, Petru: *Umanismul lui Cantemir și problema conștiinței morale*, Editura Academiei, București, 1971.
- Vaida, Petru: *Dimitrie Cantemir și umanismul*, Editura Minerva, București, 1972 (310 p.).
- Vaida, Petru: *Dimitrie Cantemir, în Istoria filozofiei românești*, voi. I, Editura Academiei, 1972, p. 58-102.

BIBLIOGRAFII CANTEMIR *

- Dimitrie Cantemir, domnitor român și savant de renume mondială*. Bibliografie selectivă, București, 1973 (Elaborare Mariana Iova, Biblioteca Centrală de Stat).
- Dimitrie Cantemir (1673-1723)*. Bibliografie întocmită cu ocazia sărbătoririi a 300 de ani de la nașterea lui D. Cantemir, Iași, 1973 (Autori: I.D. Lăudat, Lenuța Drăgan, Biblioteca Universitară, Iași) Uz intern.
- H. K. Ma[^]aH, /*MHTpHH KaHTeMHP (1673—1723) YKa3aTeAb AHTeTapypbi* [Dim. Cantemir - Indice bibliografic] **KniūHHeB**, 1973 (104 p.).

* Cele două Bibliografii (București și Iași) au fost alcătuite, în principal, pe fondurile existente în Bibliotecile celor două instituții, iar Madan citează încă 14 bibliografii în plus.

Toma, Stela: *Pentru o bibliografie reală și totală Cantemir* (noi titluri), în voi.: *Filologie și literatură*, Editura Semne, București, 2002, p. 96-103.

DIVANUL

Ediția princeps

Divanul sau Gâlceava înțeleptului cu Lumea sau Giudețul Sufletului cu Trupul Prin de trudă și de ostenința iubirea a lui Ioan Dimitrie Constantin Voievod... S-au tipărit în orașul scaunului domniilor în Iași. Leat de la Adam 7206, iară de la mântuința lumii 1698. (Text repetat în limba greacă.) (10) + 138(-144). (Filele 1-24 în două tiraje, v. *suprd*).

Reeditări

Divanulu, (textul românesc, publicat de) B. Petriceicu Hăjdeu, în „Arhiva istorică a României”, II, București, 1865, p. 82-170.

Divanulu, în *Operele principelui Demetriu Cantemiru* tipărite de *Societatea Academică Română*, tom V, partea a II-a. Publicat cu prefață și glosar de G. Sion, București, Typographia Curții, proprietar F. Gobl, 1878, p. 33-240 + XII p. + 24 p.

Divanul Ediție îngrijită și studiu introductiv de Virgil Cândea. București, Edit. pentru literatură, 1969, CX + 565 + 573) p. (Scriitori români).

Divanul Ediție îngrijită, studiu introductiv și comentarii de Virgil Cândea. Text grecesc de Măria Marinescu-Himu. București, Edit. Acad., 1974. 489 p. + 13 ilustr. + 1 portret. {*Opere complete*, voi. D}.

Capii manuscrise

Originalul în limba roinână

Arhiva Mitropoliei Moldovei, Iași: ms. rom. înc. sec. XIX.
Arhivele Naționale, București: ms. rom. 805 (1816).

Biblioteca Academiei Române: ms. rom. 758 (1831), 1267 (1774), 1329 (1753), 1417 (1770), 1524 (inc. sec. XIX), 1698 (1835), 2507 (1797), 5566 (sec. XIX), 6005 (1795).

Biblioteca Mănăstirii Neamț: ms. rom. (sf. sec. XVIII).

Biblioteca Națională a României: ms. rom. (inc. sec. XIX).

Biblioteca Județeană „Astra-Sibiu”: ms. rom. XXX11/2/CM 44 (1703)

Versiunea arabă

Biblioteca Dair as-Suwair (Liban): ms. ar. 191 (1710).

Biblioteca Maroniților, Alep (Siria): ms. ar. 357 (sec. XVIII).

Biblioteca Națională, București: ms. ar. 6156 (1705).

Biblioteca Patriarhatului Sirian Catolic, Sarfeh (Liban): ms. ar. 7/15 (sec. XVIII).

Biblioteca Apostolica Vaticana: ms. Sbath 337.2 (sec. XVIII).

Bibliotecii particulare din Alep: 6 ms. foste în posesia familiilor Akkad Girgi, Constantin Khodări, Rabbat Roupai'l, Abdallah Saegh și a comerciantului Salem (sec. XVIII).

Prelucrări și rezumate

Întrebarea înțeleptului cu lume, ms. rom. (1754) fost al prof. N. Drăganu din Cluj.

Lucrări despre Divanul

- Beza, M., *Urine românești în Răsăritul ortodox*, București, 1937, p. 190-191, 203.
- Boianțiu, Măria, *Influențe clasice în „Divanul” lui Dimitrie Cantemir (Retorismul stilului său)*. Lucrare de diplomă condusă de lector Mihai Nasta. București, 1971, 72 p. dactilogr. (Universitatea București. Facultatea de limbi romanice, clasice și orientale. Secția limbi clasice).
- Cândea, V., *Dialogul Orient-Occident, tradiție-inovație în „Divanul” lui Dimitrie Cantemir. Le dialogue Orient-Occident, tradition innovation dans „Le Divan” de Demetre Cantemir*, în „Buletinul Comisiei Naționale Române pentru UNESCO”, 6, 1964, nr. 1-2 (ian.-iunie), p. 41-61.
- Cândea, V., *Studiu introductiv la Divanul*, în ed. 1969, 1974 (v. și *supra*).
- Cândea, Virgil, *La diffusion de l'oeuvre de Dimitrie Cantemir en Europe de Sud-Est et au Proche Orient*, în „Revue des etudes sud-est europeennes”, 10 (1972), no. 2, p. 345-361.
- Cipariu, T., *Chrestomatia sau Analecte literare*, Blasiu, 1858, p. XXXIV (descriere) și 245 (extrase).
- Cipariu, T., *Principia de limbă și de scriptură*, Blasiu, p. 108 Z.
- Drăganu, N., *Pagini de literatură veche*, în „Dacoromania”, 3 (1921-1922), p. 238-240, 248.
- Gaster, M., *Chrestomatie română*, voi. I, Leipzig - București, 1891, p. XLVIII-L și 322-327.
- Hasdeu, B.P., *Uă scriere de filosofă morală în limba română*, în „Arhiva istorică a României”, 2 (1865), p. 81-82.
- *Ilieș, Aurora și Marieta Adam — *Date noi despre circulația și cititorii operei lui D. Cantemir* „Divanul sau gâlceava

- înțeleptului cu Lumea*”, în „Studii” 26 (1973), nr. 5, p. 999-1021.
- Maalouf, Isă Iskander, „Magallat al-Kuliat”, 6 (1925); cf. Joseph Nasrallah, *Catalogue des manuscrits du Liban*, voi. I, Beyrouth, 1958, p. 24.
- Mihail, Paul, Două manuscrise necunoscute din secolul al XVIII-lea, în „Romanoslavica”, 10 (1964), p. 457-466.
- Moldovanu, Dragoș, *Influențe ale manierismului greco-latin în sintaxa lui Dimitrie Cantemir: hiperbatul*, în culegerea *Studii de limbă literară și filologie*, voi. I, București, 1969, p. 25-50.
- Moldovanu, Dragoș, *Stilizarea citam lui biblic în „Divanul” lui Dimitrie Cantemir*, în „Anuarul de lingvistică și istorie literară”, 20(1969), p. 49-68.
- Moldovanu, Dragoș, *Considerații privind influența lingvistică și stilistică a lui Ieremia Cacavela asupra lui D. Cantemir*, în „Limba română”, 22, 1973, nr. 6.
- Nicola, Prof. Ion, *D. Cantemir în Oltenia*, în „Mitropolia Olteniei”, 23, 1971, nr. 3-4, p. 262-263.
- Pasca, Șt., *Des copieii”du Divan de Demetre Cantemir en Transylvanie*, în „Academie Roumaine. Langue et litterature. Buletin de la Societe litteraire”, 2, 1943, p. 116-124.
- Vaida, P., *Umanistul Andrei Wissowatius tradus de Dimitrie Cantemir. Cu privire la izvoarele Divanului*, în „Gazeta literară”, 11, 1964, nr. 37, septembrie 10.
- Vaida, P., *Dimitrie Cantemir și Andrei Wissowatius. Contribuții la problemele izvoarelor umanismului lui Cantemir*, în „Revista de filozofie”, 12, 1965, p. 37-48.
- Vaida, P., *Cantemir și antichitatea*, în „Revista de filozofie”, 12 (1965), p. 1067-1079.
- Vaida, P., *Umanismul lui Cantemir și problema conștiinței morale*, B u c u r e ș t i, Edit. Acad., 1971.

- Vaida, P., *Dimitrie Cantemir*, în *Istoria filozofiei românești*, voi. I, Edit. Acad. [București], 1972, p. 58-102.
- Zugrav, Pr. Ioan, *Divanul lui D. Cantemir de la M-rea Sf Ilie de lângă Suceava*, în „Mitropolia Moldovei și a Sucevei”, 36 (1960), nr. 5-6, p. 89-392.

ISTORIA IEROGLIFICĂ

Manuscrite

Istoria ieroglifică în douăsprădzeece părți împărțită, așjiderea cu 760 de sentenții frumos împodobită, la începătură cu scară a numerelor dezvălitoare, iară la sfârșit cu a numerelor streine tâlcuitoare, alcătuită de Dimitriu Cantemir. Textul original se află la Secția de manuscrite a fostei Biblioteci a arhivelor centrale moscovite ale Ministerului Afacerilor Externe, fondul 181.BAR: microfilmul lucrării (Mm 52) și o fotocopie mărită a acestuia (foto ms.26).

O copie a manuscrisului original, făcută în timpul misiunii lui Gr. Tocilescu la Moscova, în 1878 în vederea editării (BAR ms. rom.321).

Transcriere (după microfilmul originalului) - în transliterație (păstrând slovele chirilice al căror corespondent în alfabet latin este incert) realizată de Stela Toma (1949-1951) (BAR cota A 3793).

Ediții

Operele principelui Demetriu Cantemir, publicate de Academia Română, tomul VI, *Istoria ieroglifică*, București, 1883, p. 1-408.

- Dimitrie Cantemir, *Istoria ieroglifică*, Ed. îngrijită de I.C. Vartician, Chișinău, 1957, Ed. a II-a: îngrijirea textului, articolul introductiv și glosarul de I.C.Vartician, Cartea moldovenească, colecția „Clasicii literaturii moldovenești”, Chișinău, 1973 [după copiile fotografice ale ms. orig.; ambele ediții în alfabet chirilic].
- Dimitrie Cantemir, *Istoria ieroglifică*. Ediție îngrijită și studiu introductiv de P.P. Panaitescu și I. Verdeș, voi. I și II, EPL, colecția „Scriitori români”, București, 1973.
- Dimitrie Cantemir, *Istoria ieroglifică*. Ediție îngrijită și postfață de I.Verdeș (textul reproduce ediția din 1965), ilustrații de Simona Runcan. Editura Minerva, București, 1973.
- Dimitrie Cantemir, *Opere complete LV. Istoria ieroglifică*. Text stabilit și glosar de Stela Toma. Prefață de Virgil Cândea. Studiu introductiv, comentarii, note, bibliografie și indici de Nicolae Stoicescu, Editura Academiei, București, 1973.
- Dimitrie Cantemir, *Istoria ieroglifică*, voi. I—II. Ediție îngrijită, note și glosar de Ion Verdeș și P.P. Panaitescu. Prefață și tabel cronologic de Alexandru Dușu. Editura Minerva, colecția BPT, București, 1978 și ed. II, 1983.
- Dimitrie Cantemir, *Istoria ieroglifică*. Postfață de Elvira Sorohan, Iași, Editura Junimea, colecția „Scrieri românești esențiale”, 1988 (textul și glosarul preluat după ediția din 1965).
- Dimitrie Cantemir, *Istoria ieroglifică*. Ediție îngrijită de P.P. Panaitescu și I.Verdeș. Studiu introductiv de Adriana Babeți. Editura Minerva, colecția „Cărți fundamentale ale culturii române”, București, 1997 (în nota editurii se specifică îndreptarea erorilor textului după ed. academică din 1973).

Prelucrări după textul Istoriei ieroglifice

- Dimitrie Cantemir, *Lupta dintre Inorog și Corb [Istoria ieroglifică] (Roman alegoric)*. Pe înțelesul tuturor, cu o Prefață și Note de Em. C. Grigoras, Casa Școalelor, București, 1927.
- Dimitrie Cantemir, *Istoria ieroglifică*. Text ticluit și adversaria de G. Pienescu. Prefață de Dan Horia Mazilu. Postfață de Aureliu Goci. Editura 100+1 Gramar, București, 2001.

Reproduceri ale textului Istoriei ieroglifice

- Dimitrie Cantemir, *Istoria ieroglifică*. Prietenii cărții, Heritage 21, București, 1996, 1998, 1999 - trei reluări *strict* ale textului, fără consemnarea ediției folosite !

Antologii

- Dimitrie Cantemir, *Povești* [din *Istoria ieroglifică*], publicate cu o prefață [datată 21 febr. 1932] și note explicative de Em. C. Grigoras, București [f.a.], în Biblioteca Dimineața, nr. 165 [pentru uzul școlar] (123 p.).
- Dimitrie Cantemir, *Melanbolia neasemuitului Inorog. Povestiri exemplare din „Istoria ieroglifică”*. Selecția textelor, prefață, note și glosar de Doina Curticăpeanu, Editura Dacia, Cluj, 1973 (216 p.). (Textele și parțial glosarul preluate din ed. 1965).
- Dimitrie Cantemir, *Istoria ieroglifică*. Antologie, tabel cronologic, prefață și note de Ion Verdeș, Editura Albatros. „Texte comentate. Lyceum”, București, 1977.

In antologii

- Dimitrie Cantemir. *Cele mai frumoase pagini...* Antologie, prefață și comentarii de Ion Rotaru. Editura Prometeu, București, 1993, p.9-40 (Texte după ed.1965).
- Dimitrie Cantemir. *Scrieri*. Antologie, prefață, note bibliografice și repere critice de Diana Trandafir. Editura Porto-Franco, colecția „Biblioteca școlară”, Galați, 1996, p. 1-125. (Nu se consemnează ediția folosită!)

Studii și articole

- Angheliescu, Mircea: *La rhetorique de la persuasion dans PHistoire hieroglyphique*, în DR, 1974/2, p. 187-191.
- Bhose, Amita: *Reflections of the Pancatantra in the Hieroglyphic History*, în DR, 1974/2, p. 192-196.
- Eliade, Mircea: *Romanul lui D. Cantemir [Istoria ieroglifică]*, în „Cuvântul”, an III (1927), martie 24, nr.717, p.1.
- Filipașcu, Alexandru: *Relații despre fauna Moldovei din sec. XVII-XVIII în Istoria ieroglifică de Dimitrie Cantemir*, în „Revista muzeelor”, nr. 6, 1969, p.485-492.
- Manolescu, Nicolae: *Dimitrie Cantemir. Istoria ieroglifică*, în „Contemporanul”, 1965, nr. 52, 24 dec. p.3
- Mihăilescu, Gabriel: *Universul baroc al Istoriei Ieroglifice. între retorică și imaginar*. Academia Română și Fundația Națională pentru știință și artă, colecția „Universitas”, București, 2002 (p. 272).
- Miron, Paul: *„Istoria ieroglifică” et les besoins immanents de la langue*, în DR 1974/2, p. 266-277.

Nu sunt citate aici studiile închinat *Istoriei ieroglifice* \ \ \ Monografii, nici cele cuprinse în edițiile textului.

- Moldovanu, Dragoș: *L'esoterisme baroque dans la composition de l'Histoire Hieroglyphique*, în DR 1974/2, p. 197-224.
- Moldovanu, Dragoș: *Sintaxa narativă a „Istoriei ieroglifice”*: *structurile dislocate*, în RITL, tom 25, 1976, nr. 1.
- Moraru, Mihai: *Alegoria animalieră și fantasticul animalier în „Istoria ieroglifică”*, în RITL, tom 22, 1972, nr. 3, p. 470-480.
- Moraru, Mihai: *Construcția labirintică și semnificațiile ei în „Istoria ieroglifică”*, în RITL, tom 22, 1973, nr. 2, p. 187-193.
- Negrici, Eugen: *Romanul politic*, în voi. *Expresivitatea involuntară*, voi. I, București, Editura Cartea Românească, 1977, p.78-98.
- Protopopescu, Alexandru: *Unprotoroman românesc*, în *Volumul și esența*, Editura Eminescu, București, 1972, p. 237-322.
- Rosetti, Alexandru: *Observații asupra limbii lui Dimitrie Cantemir în Istoria ieroglifică*, în „Buletin științific” al Academiei Române, Secțiunea de știința limbii, literatură și artă, I, 1951, nr.1-2 ian.-iunie, p. 17-38.
- Schiau, Octavian: *Istoria ieroglifică*, în „Steaua”, Cluj, 1965, nr. 12, dec, p.106.
- Sorohan, Elvira: *Cantemir în cartea hieroglifelor*, Editura Minerva, București, 1978 (p.286).
- Stănescu, Nichita: *Poezii dezvelite din Istoria ieroglifică a neasemuitului Dimitrie Cantemir și puse în vedere de...*, în voi. *Cartea de recitare*, Editura Cartea Românească, București, [f.a.], p. 11-24 și în „Lucafărul”, 1968, nr. 30, p.8.
- Tănăsescu, Manuela: *Despre Istoria ieroglifică*, București, Editura Cartea Românească, 1970, (p. 221).
- Toma, Stela: *Überden Wortschatz in Cantemirs Roman „Istoria ieroglifică”*, în DR 1974/2, p. 288-298.

- Verdeș, Ion: *Ideile filozofice și social-politice ale lui D. Cantemir în „Istoria ieroglifică”*, în „Cercetări filozofice”, III, 1956, nr. 6, p.75-89.

HRONICUL VECHIMEI

A ROMANO-MOLDO-VLAHILOR

Manuscrise

- Historia Moldo-Vlahica*, textul latinesc; originalul în Secția de manuscrise a fostei biblioteci a arhivelor centrale din Moscova ale Ministerului Afacerilor Externe, fondul 181, nr.1325, fila 129-225, BAR: microfilmul lucrării, din 1960 (cota Mm.83) și o fotocopie mărită a acestuia.
- Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor. întâi pre limba latinească izvodit, iară acmu pre limba românească scos cu truda și ostentița lui Dimitrie Cantemir, Voievoiul și de moșie domn a Moldovii și a svintei rossiești împărății cniadz, în Sanct Petersburg, Annul (7225) 1717*. Textul original se află la aceeași bibliotecă, aceeași cotă cu versiunea latină. BAR: microfilmul lucrării, din 1960 (cota Mm.52) și o fotocopie mărită a acestuia (cota: foto ms. 26).

Copii

- Hronica românilor*, copie ms. cumpărată de Inocențiu Klein, de la un negustor vienez (venit dintr-o călătorie de la Petersburg), pe la 1730. BAR - Filiala Cluj-Napoca, fondul Blaj, nr. 83.
- Fragment din istoria lui Cantemir*, copie ms., după exemplarul de mai sus, de un dascăl al școlii de obște din Blaj,

- Constantin Dimitrievici, între 1756-1757. BAR-Filiala Cluj-Napoca, fondul Blaj, nr. 46.
- Hronicul romano-moldo-vlabilor* - copie după originalul de la Moscova, adus la Iași „s-au scris de Samuil Botezat - profesor limbei ghermane, în anul de la Hristos 1835", copie după care se va face prima imprimare a textului sub îngrijirea lui Gh. Săulescu. BAR ms. rom. 113.
- Hronicul vechimei a romano-moldo-vlabilor*, confruntare (ms. chirilic) a textului imprimat la Iași (1835-1836), consemnată de Gr. Tocilescu, pagină cu pagină, colaționând, în Rusia, cu originalul. „Piesă de lucru" după care s-a alcătuit prima imprimare în alfabet latin, în 1901. BAR ms. rom. 293-294.

Ediții

- Dimitrie Cantemir, *Opere complete* IX, tomul I, *De antiquis et bodiernis Moldaviae nominibus și Historia moldo-vlachica*. Prefață de Virgil Căndea. Ediție critică, traducere, introducere, note și indici de Dan Slușanschi. Editura Academiei, București, 1983 (prima editare a textului latinesc al *Hronicului*).
- Hronicul romano-moldo-vlabilor* - alcătuit de domnul Moldaviei Dimitrie Cantemir - la anii 1710. Iară acum de pe originalul manuscris depozitat de fericitul autoriu în împărăteasca Arhivă a Moscvei - scozindu-se cu învoirea preainălțatului nostru domn Mihail Grigoriu Sturza V.V.d. și din orânduirea Inaltpreasfințitului arhiepiscop al Sucevii și Mitropolit Moldaviei D.d. Veniamin Costache s-au tipărit. Tomul I, Iașii. în tipografia S. Mitropolii, 1835 [tomul II, 1836]. Ediția Gh. Săulescu.

- Operele principelui Demetriu Cantemir* publicate de Academia Română, tomul VIII, *Hronicid vechimei a romano-moldo-vlabilor*, publicat sub auspiciile Academiei Române de pre originalul manuscris al autorului, păstrat în Archivele principale din Moscva ale Ministerului de Externe, de Gr. G. Tocilescu, membru al Academiei Române, București, 1901 (Prima imprimare în alfabet latin).
- Dimitrie Cantemir, *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlabilor*. Ediție îngrijită, studiu introductiv, glosar și indici de Stela Toma, Editura Minerva, [vol.I] 1999-[vol.II] 2000.

Antologii

- Dimitrie Cantemir, *Din chronicid romano-moldo-vlabilor*, în colecția „Autori români vechi și contemporani", București, 1896 (prima culegere pentru școlari, cu texte transcrise în alfabet latin după ediția ieșeană) [111 pagini].
- Dimitrie Cantemir. *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlabilor*, colecția „Pagini alese", serie nouă, nr. 53, București, 1943, culegere întocmită de D. Murărașu, cu texte preluate din ediția academică, 1901 [48 pagini].
- Dimitrie Cantemir, *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlabilor*. Text ales și stabilit, tabel cronologic, prefață și note de Stela Toma, Editura Albatros, „Texte comentate. Lyceum", București, 1981.
- Dimitrie Cantemir, *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlabilor*. Text ales și stabilit, prefață, tabel cronologic și note de Stela Toma, Editura Albatros, colecția „Lyceum", București, 2003.

In antologii

- Aron Pumnul, *Lepturariu rumânesc*, Viena, 1862, voi. III, p. 297-315.
- M. Gaster, *Crestomație română*, București, voi. I, p. 359-363.
- Dimitrie Cantemir, *Cele mai frumoase pagini...* Antologie, prefață și comentarii de Ion Rotaru, Editura Prometeu, București, 1993, p. 100-110 (preluate din ediția Tocilescu, 1901).
- Dimitrie Cantemir, *Scrieri*. Antologie, prefață, note bibliografice și repere critice de Diana Trandafir, Editura Porto-Franco, colecția „Biblioteca școlarului”, Galați, 1996, p. 191-213 (nu se specifică ediția după care s-au preluat textele).

Studii și articole

- Armbruster, Adolf: *Demeter Cantemirs Ansichten über Romanität und Kontinuität der Rumänen*, în DR 1974/2, p. 64-76.
- Cristian, V.: *Uoeuvre historique de Demetre Cantemir et la generation de 1848*, în DR 1974/2, p. 114-126.
- Grigoraș, N.: *Hronicul vechimii romano-moldo-vlabilor*, în „Cronica”, VIII, 1973, nr. 31, p. 13.
- Iorga, Nicolae: *O nouă ediție a Hronicului lui Dimitrie Cantemir*, în „Convorbiri literare”, XXXV, 1901, p. 1140-1151.
- Iorga, Nicolae: *Istoria literaturii române în secolul alXVIII-lea, 1688-1821*, vol.I, București, 1901, p. 221-231.

- Lăudat, I.D.: *Monumente ale cidturii românești - Hronicul lui Dimitrie Cantemir*, în „Zori noi”, XX; 1966, nr. 5624, 16 ian.
- Matei, AL: *D. Cantemir și Școala Ardeleană*, în „Tribuna”, Cluj, XVII, 1973, nr. 41.
- Mazilu, Dan Hori a: „Hronicul”... *lui D. Cantemir, o carte fundamentală a romanității*, în „Vieața nouă”, serie nouă, 1, 1992, nr. 8-9-10, p. 17-23.
- P.: *Ceva despre Hronicul romano-moldo-vlabilor*, în „Foaie pentru minte”, II, 1840, p.293-296; 297-301; 305-310.
- Pregătiri pentru a se tipări Chronica moldo-romanilor a lui Dimitrie Cantemir*, în „Albina românească” V-VI, 1833-1834, p. 409.
- Ștefănescu, Ștefan: *Tradiție și continuitate în Hronicul lui Dimitrie Cantemir*, în „Studii” 5 (1973), p. 947-956.
- Ștefănescu, Ștefan: *A travers Voeuvre historique de Demetre Cantemir*, în DR 1974/2, p. 59-66.
- Zub, Alexandru: *Cantemir - «Canoanele istoricului»*, în „Cronica”, VIII, 1973, nr. 38, p. 13.
- Zub, Alexandru: *Sur la causalite historique dans Voeuvre de Demetre Cantemir*, în DR 1974/2, p. 172-183.

CUPRINSUL

Prefață	V
Cronologie	XIII
Notă asupra ediției	XXXI
Abrevieri și sigle	XLI

DIVANUL SAU GÂLCEAVA ÎNȚELEPTULUI CU LUMEA SAU GIUDEȚUL SUFLETULUI CU TRUPUL •

Studiu introductiv de Virgil Cândea	3
Carte de închinăciune	101
Carte către cetitoriu	107
Prealuminatului, blagocistivului și preacuvântărețului Ioan Dimitrie Constantin-voievoda	113
Cartea întâia	117
Cartea a doua	173
Cartea a triia	250
Ale stoicilor porunci dzece	306
A altuia învățătură	307
Scară a Cărții dintâi și a doa	308
Scara a cărții a triia	312

ISTORIA IEROGLIFICĂ

Studiu introductiv de N. Stoicescu	319
Izvoditoriul cititorului sănătate	385
Iarăși cătră cititoriu	389
Scara a numerelor și cuvintelor streine tâlcuitoare	391
Partea I	409
Partea a doa	455
Partea a triia	509
Partea a patra	555
Partea a cincea	587
Partea a seasa	613
Partea a șeptea	635
Partea a opta	669
Partea a noa	701
Partea a dzecea	721
Partea a 11-ecea	745
Partea a 12-ecea	763
Iarăși cătră cititoriu	777
Scara a numerelor și cuvintelor ieroglificești tâlcuitoare	779

HRONICUL VECHIMEI

A

ROMANO-MOI ,DO-VIAHII OR

Studiu introductiv de Stela Toma	805
Pridoslovie	877
Praefatio	899
Tuturor iubișilor, în Hristos Dumnădzăul frași, romano-moldo-vlahilor, sănătate!	919
Catastihul	923
Prolegomena	931

Cartea a doa	964
Cartea a triia	992
Precuvântare	1063
Cartea I. Canoanele	1077
Prevorovire	1116
Cartea a doa	1120
Cartea a triia	1140
Cartea a patra	1168
Cartea a cincea	1216
Cartea a șesa	1231
Cartea a șeptea	1292
Cartea a opta	1336
Pridoslovie	1336
Cartea a noâa	1383
Cartea a dzecea	1413
Tabla hronologhicească	1441
Scara a lucr[ur]ilor și cuvintelor carile sint mai de însămnat într-acest Hronic	1455
Glosar	1511
Indice de autori și opere	1583
Repere critice	1607
Bibliografie selectivă	1611